BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
33 L
7
M

I D 96 f 2

B.III.6.

Dionysius van Leeuwen

Dionysius ~~de~~ nato a Rickel

belga

Leeuwi

D. DIONYSII CARthuſiani inſigne cõmentariorum opus, in psalmos omnes Davidicos.

Quos ipſe multiplici ſenſu quantũ fieri potuit, nempe Literali, Allegorico, Tropologico, & Anagogico (id quod nemo hactenus præſtitit) non niſi ſolidiſsimis ſacræ ſcripturæ locis, doctiſsimè explanat.

Accedit ad hæc, eiuſdem in matutinalia VII Cantica, in Magnificat quoque, Nunc dimittis, Benedictus, in Symbolum etiam fidei, Quicunque vult ſaluus eſſe, & in hymnum diuinum, Te deum laudamus, exactiſsima elucidatio.

Præmiſsis ad ſingulos Pſalmos orationibus, doctis & pijs: paucis uerbis fere potiorem partem ſenſus Pſalmi exprimentibus, & ſummam complectentibus.

PARISIIS

Apud Iohannem Roigny, via ad D. Iacobum ſub Baſiliſco & quatuor Elementis.

M. D. XLII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ILLVſtriſsimoq; principi ac domino, Domino Erardo à Marlza, ſanctæ Romanæ eccleſiæ, Tituli ſancti Chryſogoni presbytero, Cardinali, Archiepiſcopo Valentiæ, Epiſcopo Leodiēſi, Duci Buillonēſi, Comiti Loſſen. &c. Domino ac patrono ſuo colendiſsimo, Theodoricus Loer à Stratis, domus Carthuſienſis in Colonia humilis Monachus, & Vicarius, Salutem & omne bonum exoptat,

MVlta ſunt quæ me ſolicitāt pater ampliſsime, cur illuſtrem tuam celſitudinē ad patrociniū D. Dionyſii noſtri Carthuſiani, uiri & pietate & eruditione ſingulari cōmendabilis ſuſcipiendū, euocare minime dubitē. Nā præter quotidianæ humanitatis tuæ eximiæ exēpla, quæ in uulgares & quoſlibet edere nō ceſſas, qui modo auxiliatricis tuæ uolūtatis præſidium implorant, tantam præterea erga cūctos comitatem & benignitatē oſtendis, ut mirari ſatis nequeam, quibus animi corporiſque dotibus ſupra alios mortales, prouidentia illa diuina tuā Celſitudinem honoratā eſſe uoluerit. Sed hæc eſt uera pietas, & religionis noſtræ fructus unicus, non tetricā auſteritatem & toruitatē oſtendere, ſed ad ſummiſſorum indigorūque preces, benignas aures aduertere, neq; eiuſcemodi uultus truculentia & deſpectu faſtuoſo per contēptum ſubmouere. A quibus uitijs quantū T. Celſitudo abſit, ex aliorū præconijs diſcas malim, q̄ ex me tuo clientulo, qui iā recens tibi ſcriptoris luculenti ſane, & eruditi uigilias offero, audiatur. Quandoquidem autē pater ampliſsime has uirtutes, comitatē ſcilicet, & humanitatē non in te eſſe modo, ſed & redundare cognoſcimus, pātere ut aliquantulū de D. Dionyſio cū magnificētia tua familiarius agā. Primum, quoniam is author non grandem aliquē orationis apparatum, aut fucatam eloquentiam, ſine ſolidæ eruditionis cōmoditate polliceatur: ſed qui tale aliquid de ſe promittat, quibus animū noſtrū terrenis & ſpinoſis curarum difficultatibus inuolutū ad diuinarum rerum cōtemplationē & amorem ſurſum perducat. Damnātur à prudētiſsimis uiris ſtudia, quæ friuola quadam perſuaſionis delectatione, nec longo tēpore adblandiuntur: damnantur item qui iniecta obſcuritate difficili, ingenia diſcentium remorātur, atq; adeo tunc præcipue, cum ne micā quidem utilitatis, aut guſtum aliquem ſolidæ eruditionis exhibent. At hiſce D. Dionyſii ſcriptis quid poteſt inueniri quod magis ex uſu Chriſtiani hominis ſit illius præſertim, qui philoſophiæ diuinæ ſtudiis immori ſemel animo deſtinauit. Nā præter pietatē & caſtā religionē, præter promiſsiones, & expectationes, atque adeo miſericordias ſpirant, clamantque nihil: ut taceam interim explicādi facilitatem, quam adeo peculiariter uidetur affectaſſe Dionyſius, ut rudiſsimis quibuſq; & ſimpliciſsimis officium ſuū commēdare uoluiſſe uideatur potius, quàm nimia diligētia & ſubtilitate ambitioſam eruditorū gratiam ingenij ſui uigore & amplitudine captaſſe. Interea tamē ille prudētiſsimi & abſolutiſsimi uiri officio functus eſt, & profeſsioni ſuæ oppido quàm conueniente induſtria. Nam cum omnis uitæ noſtræ actio ſic inſtitui debeat, ut noſtris laboribus alterius commodum & ſalutē promoueamus, nō uideo ſane quomodo Chriſtianorū illam legem rectius explere potuiſſet, q̄ hoc ſtudiorū genere, quo ſuis ſudoribus & uigilijs planā multis & facilē apertāq; uiam rectius intelligēdi ſcripturas reddiderit. In qua aliqui ad ſcrupulorum difficultatem frequēter & perfacile impegiſſent. Habēt autem id arcanæ literæ, ꝙ in diuerſos ſenſus & uarias interpretationes perfacile trahi poſſunt. Quod ſane & aliquando D. Auguſtinus uir in ſacris literis, ut ſi quis alius exercitatiſsimus cōqueritur. Atq; ex ea re opiniōes ſubinde naſci ſolēt: quas multoties cū ingenio nimium tribuitur, uitiatis interpretationibus & ambiguis ſenſibus corrūpi & peruerti cōtingit. Hic autem quid quæſo utilius offerri poteſt? q̄ cōmodus doctor, qui per ſpinas eas & ſentes ſic nos deducat, ut illæſis membris tuto effugiamus. Porro eiuſce-

modi tibi D. Dionyſiū prædico, qui tutiſsimā ingreſſus uiam, dum q̄ ſim pliciſsime, ſed tamen accurate docet, non quātum illi uirium in literis fuit, indicare nobis uoluit, ſed potius quod pro ratione temporis & hominū conditione utile exiſtimabatur. Profecto maxima hominis eruditio & ingeniū præclariſsimum facile agnouit quid in quaq; re utile, quid conueniens, quidq; commodū fuerit, atque ob id tractandi rationem, quā peculiariter ſibi delegit, nullus ſanioris iudicij reprobauerit. Nā ut exacte & aperte ſcribendi facultatem in omnibus operibus ſuis adhibuit, ita in hoc ſplendido Pſalmorū cōmentario (quem ſub auſpicio numinis tui feliciſsimi in lucem pater ampliſſ. iam iterum damus, quod prior editio nec ſatis caſtigata, propter typographorum incuriam, nec T. Magnificētiæ propter profectionē cum Cæſare oblata fuerat) cōſulto diligentius obſeruauit. Quādo ſacratiſsima iſta cātica, & myſterijs ſcatentia mirificis, nō maximis ſolum ingenijs edita ſunt, uerū & minutiſsimis & rudiſsimis, neceſſariū fuit ut ita rē tractaret, & ſtylū ſubmitteret, quo ab omnibus iuxta intelligi, ac legi poſſet. Nō eſt autē quod uerear pater illuſtriſsime, ne non gratū tibi ſit hoc animi mei obſequium, quod tuæ dignitati, dū illā ad hunc authorem uoco, libenter comprobarē. Nō enim hic Centaurorum cū Lapithis pugnæ, non Aeneæ nauigatio, non de coquēdis obſonijs, aut agricultura diſceptatur, ad quæ alioqui argumēta uel maximos olim reges & orbis terrarū principes inuitare neutiquā pugnare pudor fuit: ſed de uno ueritatis fonte & lumine Chriſto. Docetur hic quo pacto unuſquiſq; motū ſtatūq; animæ ſuæ deprehēdere, quibuſq; uerbis deo placere poſsit, & qua ratione ſeſe quiſq; corrigere ualeat, & deo agere gratias. Ne ſi præterquā fas eſt dicat, incidat in impietatē. Nō ſolū de operibus, ſed de omni ocioſo uerbo reddendam apud iudicem rationē. Hæc inquā ſolida noſtræ perſuaſionis præcepta copioſius ubiq; noſter hic author exponit. Sed quid hæc tecū longius pater præſtantiſsime: id potius nūc à me rogandus es, ne calumnijs malorū hominum lucubrationes iſtas ſubuerti, & ex theatro piorum & eruditorum uirorum explodi ſinas. Nō dubiū eſt, quin inſurrecturi ſint aduerſus pietatē multi ex hoc hominum genere, qui totū Chriſtianorum orbem diſsidijs & turbationibus propemodū inuoluerunt. Quando fieri non poteſt ut ab iſtis hominibus quicquā quod rectū eſt probari poſsit, uerū qui blaſphemijs in quoslibet, qui taxando & ſubſannando ſcurilibuſq; argumentis rem ſuam peragunt, ij palmā gloriæ apud eos uel maximam demerentur. Cum ea non ſit Chriſtiana ſanctitas conuicio linguæ quoſuis uerberare, ſed amice cum omni humanitate prius admonere, deinde repugnantibus colaphum per ſcripturam intendere. Sed bene habet quod tua prudentia hoc impoſtorū genus præcognitum habet, quod turbatoribus religionis, & ſanctiſsimæ fideliū ſocietatis corruptoribus ullas apud ſe ſedes occupare permittit. Etenim hoc eſt uere pacē diligere & defendere, cuius aſſertionem ſi quis tuæ ſagacitati nō adſcribat, iuſtitiā hic mihi colere neutiquā exiſtimabitur. Siquidē induſtria & prudētia (quam tibi deus Opt. Max. in cō modū ſubditorum ex liberaliſsimo beneficentiæ ſuæ theſauro cōceſsit) factū eſt ut diœceſis iſta, in medijs bellorum tempeſtatibus per multos annos tanquam profligatæ pacis domiciliū fuerit unicū. Quaſſata bellorū malis iam diu eſt Italia, ſenſit horribiles motus Hiſpania, multis præliorū rumoribus agitata Gallia eſt, non caruit motibus Germania, ſola Belgicæ pars, cui T. Magnificentia præſidet, ſuaui hactenus tranquillitate fruitur. Nec ſolum per te patria (quam unice amas) pax procurata eſt, uerū & propinquos principes oēs inter ſe mutuis odijs flagrantes, & aduerſos inuicem cōpoſuiſti, ut iam pater patriæ cognomentū, quod olim ambitioſius Ro. aliqui optauerūt, tibi uerius quadret. Hinc eſt quod te patrem parentemq; ſuum Carolus Auguſtus ter maximus appellat, & te omnibus ſuis negotijs, quæ paulo magis ardua ſunt, q̄ à uulgo conſiliariorū explicari poſsint, præfecit. Vide-

mus quotidie quicquid ſeriam operam aut raram aliquã induſtriam cõſilij requirat,id mox
ad te tanquam ad Neſtorem aliquem aut Catonẽ deferri,ut à tua prudentia authoritatem
& ſententiã accipiat. Siquidem in cauſis omnibus eo iudicio, eaq; dexteritate in rebus ad-
miniſtrandis præditus es, ut à Deo bonorũ omnium authore ad hoc nobis miſſus uidearis,
uti multorũ principũ tanq̃ exẽplar in quod cõtẽplentur,& ad quod ſe formẽt,creatus exi-
ſtimãdus ſis. Non dicã hic q̃ ſubmiſſe interim modeſtia tua ſe gerat. Q uãq̃ enim uirtutibus
eis,quibus ornatior te uix ullus eſſe poteſt,poſſes uel merito aliquãtulum ſuperbire,& ul-
tra cõmunes mores ſpiritũ tollere tamẽ hanc moderationẽ ſemper adhibes,ut hominis Chri
ſtianæ philoſophiæ gnari,& præceptorũ Chriſti non immemoris de te iudiciũ facias. Hæc
autẽ à me dicũtur pater ampliſſime, nõ quod encomiũ aliquod uirtutũ tuarũ parare inten-
dã,nam & uires ſi maxime ſtuderẽ deſunt,& tãtus eſt earum cumulus,ut à qua potiſſimũ
auſpicium ſumã,non ſatis intelligã. Tantũ earum meminiſſe nolui, quas maximo noſtro ma
lo, multis huius tempeſtatis principibus,aut plane abeſſe, aut q̃ frigide adeſſe cognouimus.
Q uicquid enim patrimonij,quod ampliſſimũ eſt,quoſcunq; cenſus eccleſiæ poſſides,eos non
in priuatos tuos uſus,ut pleriq; omnes faciũt,ſed uel in eccleſiæ tuæ ornamentũ,uel in pau-
peres uiſceraq́; Chriſti,uel in uiros & uitæ honeſtate,& bonis diſciplinis cõſpicuos (quos
tu ex omnibus Academijs præcipuos aliquot,qui recte Chriſtum profiteantur, in eccleſiæ
tuæ contubernium coaptaſti,)uel in Reipub.commoditatem diſpenſaſti. Hinc arcium tuarũ
per totum Leodienſem tractum ruinas,& caſtrorum præſidia lõga uetuſtate & negligẽ-
tia prope labefactata erigis & inſtauras,quo aliquãdo hoſtium iniuriam patria à ſe pro-
hibeat,& tyrannicas impreſſiones ab humeris ſuis arceat. Non enim immerito pericula tẽ-
peſtatéſq; bellorum paſſim timentur ab omnibus. Huc enim euangelicorũ uocatorũ ſancti-
tas & religio prorumpit,ut tumultuoſiſſima doctrina,totum propemodũ ſeptentrionẽ per-
uerterint. Agunt rem ſuã clanculum ſtrennue Lutherani:uerum tua prouidẽtia tam calli-
da conſilia eorum diſſipat,ut ſemen peſtiferum expetitã illis ſegetem apud uos producere
nequeat. Decẽ Neſtores optabat ſibi Agamemnon,Græcorũ qui Troiã expugnabat prin-
ceps,& rex maximus:at Clemens ſummus pontifex pater noſter clementiſſimus,multo ar-
dentioribus uotis decem Erardos à Marka ſuæ eccleſiæ merito optaret, facile ſane agno-
ſcens Chriſti regnum ſic firmiter ſtabiliterq́; permanere poſſe,ſi eiuſcemodi colũnis aliquot
inniteretur. Sed hæc hactenus pater ampliſſime,& ne epiſtolæ modum excedã, ad Diony-
ſium noſtrum, quem optimorum doctiſſimorũmq; uirorum cõſenſus honeſtiſſimo uocis cal-
culo celebrauit reuertor. Cuius patrocinium, tametſi propter optimarum artium perfectã
cognitionẽ & uitæ honeſtiſſime actæ ſanctitatem ſuſcipere debeas:hoc tamen nomine,quia
patria illi tecũ cõmunis fuit & in Leodien. Diœceſi hæc inſignia monumenta potiſſimum cõ
ſcripſit,ubi & ex maiorum tuorum obtemperantibus filijs aliquando fuerit, tibi gratius il-
lud erit. Nam tales naturali quadã affectione arctius ſoles proſequi. Q uod ut nunc diligẽ-
tius facias orãt te qui bono erga uiros optimos affectus ſunt. Inter quos Arnoldus Tũga-
rus, Theodoricus Hezius cognatus meus inter theologos honeſtiſſimos uiri doctiſſimi, in
præſentia tantum nominandi ueniunt, quod hos ob bonarum artium ſtudia,& uitæ purio-
ris integritatem ſingularibus beneficijs ornatos eſſe tua liberalitas uoluit. Interim tuæ Re-
uerendiſſimæ Dominationi,& illuſtriſſimæ gratiæ nos omnes,noſtrumq́; ordinem cõmen-
damus,exorantes,ut deus Opt.Max.ad gloriã ſuam & Chriſtianæ religionis bonum diu
te nobis ſeruare dignetur incolumen. Ex Chartuſia D.Barbaræ Colonien. Anno 1534.
Ipſis ferijs beatiſſimæ matris Annæ genitricis glorioſiſſimæ ſemper uirginis Mariæ.

INDEX SERIE LITERARIA COMPLECTENS res & voces in hoc opere præ cæteris obſeruandas.

Aron ſignat Chriſtum, ipſins barba apoſtolos, ora veſtimenti Eccleſiã 257,H
Abacuc alijq; Prophetæ ac Paulus in ſe recipiunt varias aliorũ perſonas 294,A
Ab auſtro veniet deus quid ſit. 294,F
Abit quis in conſilio impiorum dupliciter 1,B
Abſolon & Achitophel ſignant Iudæos & Iudam Chriſti perſequutores 11,B
Abſconſio ſacri eloquij duplex 283,H
Actus vnus ex diuerſis virtutibus procedere poteſt 283,D
Actus ſpecificantur & dignificãtur ab obiectis ibidem
Adam eſt nomen proprium & appellatiuum 7,C
Adoratio qualis Chriſto debetur 197,D
Aduentus Chriſti vterque duplex 92,A.B,C.D
Aduentus Chriſti qualis erit & quæ in vtroque faciet ibidem
Aduentũ Chriſti veteres ſancti vehementiſſime optabant 162, E,169,G
Aegyptum ſpiritualiter egredi quid ſit 231,F
Afferre & offerre domino quæ & quomodo debemus 30,D.E
Affectus quàm varij & multi enumerantur per ſpecies 281,E
Affectus exprimitur per nomina ſola, per verba ſola: interdum per vtraque 282,C
Affectum quàm ardẽtẽ ad deum habere debeant viri perfecti 47,C
Affectum noſtrum pſalmorum affectibus conformare monemur frequenter ibidem
Affectum ſuum quomodo debet conformare pſallens verbis pſalmorum 3,C.D
Affectuũ variatio varia fit in pſalmis & materiæ & numeri temporis & perſonarum 282,B.C
Affectum amoris & gratitudinis qui verſus & pſalmi habeãt numerantur 283,C.D
Agareni alienigenæ Amalech Ammonitæ Aſſur hoſtes Iſrael qui ſint ſpiritualiter 169,F.G
Alleluia Dauid primus ſcripſit ad Pſalmos viginti. Et interpretatur, Laudate dominum 209,C
Alleluia duplex cur dicit 209,C
Allegotic⁹ ſenſus quis ſit in ſcrip. 19
Alieni quomodo ſunt Iudæi à Chriſto 79,G
Altaria dei quã multa ſint 79,G
Altare dei duplex quomõ Chriſtus circundedit 44,A
Altare dei Chriſtus eſt vt homo ibidem
Amaritudo pœnitentiæ quomodo ſit in pace 286,H
Amare deum monemur, propter tria 77,A
Amare & odire deum quomodo inimicos debemus 266,H
Amator dei verus, deum ab vniuerſis laudari deſiderabit 304,H
Amoris affectus ex quibus conſiderationibus naſcatur 282,B
Amalechitarum, Amorræorum, & Idumæorum ira contra filios Iſrael 291,F.G
Ambulare deus & Chriſtus ſuper pennas ventorum, quomodo dicatur 206,F
Amici & proximi quomodo aduerſus Chriſtum conuenerunt 68,C.D
Amici dei quam multi ſunt & honorificati 266,C
Anna mater Samuelis quomodo exultauit domino 287,C.D
Anagogicus ſcripturę ſenſus quis ſit in procemi.
Anima quare dicitur à quibuſdã totus homo 275,G
Anima ſignatur per cor & quomodo tota ſit, & quas habeat partes 128,E
Anima Chriſti quomodo ſitiuit ad deum 119,C
Animę deuotæ quomodo dicuntur iuuenculæ tympaniſtriæ 130,D
Animam adhærere pauimento quid 210,F
Anima & appetitus quomodo exultant in deum 170,H
Anima & mens noſtra quàm feruenter ad deum ſitire debent & eum amare 282,C
Anima quando ſit domus dei 255,G
Anima quomodo educatur, conuertitur, ducitur, à deo aliáque beneficia accipit 40,B.C
Anima hominis quomodo eſt dei domus, cubiculum, thalamus, thronus, ſedes, & templũ 198,C.D
Anima quomodo deficit tripliciter in ſalutare, & in eloquium dei 243,H
Anima ſemper eſt in periculis peccati & dãnationis 244,D
Anima varijs modis afficitur & ſecundum hoc verba variat 10,A
Animam dilatari in tribulatione quid ſit 8,B
Animam quantũ purgant lachrymæ 10,E
Animam à cuſtodia educi quid ſit 271,C
Animalia & beſtię quomodo dominum benedicunt, & eorum naturæ quàm mirabiles 107,B
Angeli homines cuſtodiunt in communi, & ſinguli ſingulos 58,D
Angeli quomodo ſunt currus dei, & de eorum multitudine 128,A.B
Angeli & apoſtoli quõ præſident eccleſiæ 151,G.H
Angeli ſpiritus ſunt & flammæ vrentes 118,D
Angeli quomodo innitantur ad benedicendum deum 305,C
Angelus ſignat ſpiritum inferioris chori vel cuiuſcunq; alterius 278,G
Angeli boni quomodo non abierunt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſteterunt, &c. 3,E
Angeli quomodo regunt viatores in virga ferrea 5,E
Angelorum tres quæſtiones de Chriſto 41,B
Angelorũ cuſtodia homini chriſto neceſſaria non fuit 186,G
Angelorum virtutes ſunt naturales & ſupernaturales 206,A
Antichriſtus quomodo conſtituitur ſuper gentes & de eius perſecutione & miraculis 16,E
Antichriſti mores vitandi ſunt 17,H
Apoſtoli Chriſti quare dicti ſunt infantes & lactentes 13,H
Apoſtoli quare ſunt cæli dicti 32,C
Apoſtoli dicuntur principes & dij terræ, eleuati, candidi, rubicundi 88,C
Apoſtoli Pſalmi dicta de Chriſto affirmant 130,G.H
Apoſtoli quare fontes & princi-

pes Iſrael dicti 129,C.147,F
Apoſtoli quando pertranſierunt de gente in gentem 211,H
Apoſtoli quare dicuntur nubes & tonitrua 127
Aqua quando ſignat conſolationem & quando perſecutionem 131,C
Aqua refectionis quomodo eſt doctrina diuina mentem conſolans 40,A
Aquæ in oceano altiores ſunt mõtibus terræ 206,H
Aquæ quæ ſuper cælos ſunt quæ & quales, & an ſint ibi 305,C
BAbylonis trãſmigratio defletur 263,A
Balaam quantum commẽdauit tabernacula Iſrael, & quomodo nobis in exemplũ 283,B
Barbari qui dicantur 280,E
Baſiliſci toxicũ ex oculis 186,H
Beatam quomodo dicant Mariã omnes generationes 309,E
Beati quomodo ſunt imitandi & contemplandi 5,D.E
Beati noſtrum aduentum quantum expectant 92,A
Beatorũ cõfeſsio & laus 228,E
Beatitudo cæleſtis quanta ſit, & quomodo ad eam pertingitur 171
Beatitudo vera duplex & qualis 298
Beatitudo vitæ actiuæ, ac cõtemplatiuæ & in quibus conſiſtit vtraque ibidem
Bellum, gladius & ſcutum, ſunt peruerſa voluntas, operatio, & conſuetudo 151,G.H
Benedictio duplex eiúſque ratio 304,H
Benedicendus deus quomodo ſit omni tempore 58,H
Benedicendus vbique deus quomodo & quando 258,D
Benedicere quid ſit, & de varia benedictione, deque beneficijs varijs animæ fideli à deo impẽſis 206,D.E
Benedicere deum quare angelicus actus & quomodo fieri debeat
Benedicunt creaturæ deum dupliciter 304,H
Benedictio operantium in agris 255,A.B,C
Beneficia & myſteria eccleſię multa narrantur 121,G.H
Beneficia dei ad nos innumerabilia 234,G
Benedicunt dominũ irrationabilia, & de eorum natura 308,C
Bernardi abbatis expoſitio ſuper verſum Miſericordia & veritas commendatur 172,A
Bonus & valde bonus quomodo eſt deus 143,G
Bonum conſtat ex integra cauſa 241,F
Bona temporalia quare non dantur omnibus deum timentibus vel amantibus 263,D.E
Bonorum & malorum hominum morúmque eorum & operum diuerſitas 99,E.F,G
Boues, oues, pecora campi, volucres cæli, piſces maris myſtice qui ſint 14,D.E
Brachium dei, filius eſt dei, per quem mirabilia fecit, diſponit & conſeruat vniuerſa 309,H
CAlix vini meri plenus qui myſtice 149,A
Cãticũ nouũ ſunt cõſilia Chriſti & eius doctrina 293,F
Cantica graduum qui & quare dicantur 249,A
Canticum gratiarum actionis & benedictionis mandat dominus omni tempore 78,D
Captiuitas Iudæorum ſoluitur cum admiratione gẽtium 251,H.152,A.B
Carbones deſolatorij ſunt pœnæ infernales vel exempla ſanctorum & pœnæ à Romanis Iudæis inflictæ 248,E
Caro quomodo ſitit ad deum dupliciter 118,D
Caſtra dei ſunt angeli & dæmones 45,D
Cauſas vniuerſales quatuor ponunt philoſophi 305,C.D
Cedros libani quomodo Chriſtus confregit tripliciter 49,D
Chriſtus optauit à malis ſecerni ad patrem redire, & in corpore beatificari 43,C.D
Chriſtus orat probari tentari & vri ibidem
Chriſtus quomodo non ſedit cũ conſilio vanitatis & duplex dei altare circundedit 43,H
Chriſtus habuit ſapientiam creatam & increatam aliaque myſteria de eo 46,71,D.E,F.G
Chriſtus Ieſus quomodo intellexit ſuper genus humanũ pijſſime & ſuperpijſsime 74,E
Chriſtum quomodo diuerſe tradiderunt pater, ipſe ſeſe, Iudas Iudæi ibidem
Chriſti ſpecioſitates quot & quãtæ erant & de eius eloquentia 83,B.C
Chriſtus dicitur rex magnus 87,F
Chriſtus magnus dominus in ciuitate Ieruſalem & monte Sion 88,G.H
Chriſtus eſt deus noſter 96,A
Chriſtus meruit ſibi quatuor 103,A
Chriſtus contriſtatus eſt & turbatus paſsionisq; eius varia myſteria ibidem
Chriſtus eſt virtus dei mundo nota facta, quam populi viderunt 153,E
Chriſtus eſt manna & panis angelorum 146,G
Chriſtus quomodo ſtetit in ſynagoga deorum 169,D
Chriſtus quomõ eſt inops pauper & ſanctus ſemperque orauit & contemplabatur 173
Chriſti anima quomodo repleta eſt malis, & ipſe factus ſicut homo ſine adiutorio, aliaq; de eo varia myſteria 88,A & ſeq. 176,G
Chriſtus dicitur vir dexteræ dei 264,E
Cælum & terra quomodo peribunt & veteraſcent 202,B
Cælum quomodo extenſum eſt ſicut pellis, aliaque multa de cęlis 206,D
Cælum & terram ſignant habitãtes in eis qui in teſtimonium vocãtur bonis & malis, de quibus multa 298, & deinceps
Cæli quare dicantur apoſtoli & alij ſancti 32,C
Cæli cõfitentes mirabilia dei qui ſunt 180,A
Cæli an animati ſint & de aquis quæ ſuper cælos ſunt variæ opiniones 178,H
Ceruus renouatur & peccator quomõ renouari debet 78,H
Cherubim & Seraphim contemplatio actiua & de ipſis
Cilicio quomodo fuit vſus Chriſtus 60,A
Circũdatur deus à populo 12,C
Circuitus bonus & malus 45,G
Circunſtantiæ loquendi ſex 69,A,B
Cithara & pſalterium qualia ſint inſtrumenta & quomodo deus laudandus in eis 56,B
Cithara eſt obſeruatio mandatorum dei in aduerſis 79,B
Chriſti laudes præconia ac attributa varia 292,B.C,D
Chriſt⁹ deus & homo vnus quomodo eſt ſicut caro & anima rationalis 320,C.D
Chriſtus deus & homo quomodo ſit 316
Chriſtus oriens dicitur 314,E
Chriſtus nouo ordine ſine virili ſemine naſcitur 319,A

Chriſtus quomodo ad homines venit & quanta ibi dei relucet dignatio, largitas, charitas, amor 317,H
Chriſtus quomodo eſt ſalutare dei brachium, dei lumen, & gloria Iudæorum & gentium 310,H
Chriſtus quomodo liberauit genus humanum charitate, & obedientia, & ſua conuerſatione, & paſſione meruit 212,E
Chriſtus quomodo ſedit ſuper ſolium Dauid in procem. ope.
Chriſtus totus eſt ſubiectum libri Pſalmorum in procem.
Chriſtus eſt beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum, &c. quomodo 2,C.D
Chriſtus à primo parente Adam in tribus diſtinguitur 2,E
Chriſti fœcunditas & merita per lignum iuxta aquas plantatum oſtenduntur 96,D
Chriſtus quomodo conſtitutus eſt rex ſuper montem Sion 4,D
Chriſtus purus viator non fuit, nec ſpem omnem habuit 8,D
Chriſto attribuenda ſunt omnia pro poſſe, quæ in Pſalmis canuntur 9,E
Chriſtus eſt ſeruus dei ſignatus per Dauid 12,A
Chriſtus quomodo parauit thronum ſuum in iudicio 15,H
Chriſti humanitas eſt templum dei & ſedes 19,C
Chriſto non incarnato poteſtas diaboli, & fomes maiores erant & omnes ad limbum deſcendebant 20,C
Chriſtus non eſt deus quomodo dixerunt Iudæi 21,H
Chriſtus quomodo diſcernitur ab antichriſto & pſeudoprophetis 23,A
Chriſti oratio pro ſe & ſuis electis ob ſuam iuſtitiam 24,H
Chriſti paſſio præuiſa eſt à Dauid & deſcripta, de qua multa 35,G. & deinceps, 202,A
Chriſtus intelligitur per Dauid in multis locis Pſalmorum, & ſcripturarum ſanctarum 48,G.81,E
Chriſti paſſioni conformari eſt ſumma perfectio in hac vita 179,G
Chriſtus quomodo indutus eſt decorem & fortitudinem: multaque de Chriſto & eccleſia 289,E
Chriſtus quomodo ædificauit Sion, id eſt, eccleſiam ſuam 201,F
Chriſti perſequutiones & venditio, figurata ſunt in Ioſeph patriarcha 212,B
Chriſti perſequutiones & patientia 220,A
Chriſtus quomodo eſt ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech 226,A
Chriſtus quomodo de torrente in via bibit 226,F
Chriſtus eſt beatus vir qui timet dominum, aliaque conueniunt illius Pſalmi 229,C
Chriſti oratio in paſsiõe, eſt Pſalmus: Ad dominum cum tribularer clamaui 248,H
Chriſtum quomodo perſequuti ſunt Iudæi à iuuentute ſua 254,B
Chriſtum iuraſſe & vouiſſe probabile eſt 257,D.E,F
Charitas eſt finis omnis conſummationis tripliciter 243,F
Chritas dei eſt vltimus gradus perfectionis 258,D.E
Chore filij myſtice ſunt filij crucis 66,A.82,H.90,B
Cognitio dei duplex eſt informis & formata 187,G
Cognoſcit dominus humilia, & alta nouiſsima, & antiqua varie 264,E
Cognitio vtilis eſt facientibus ea quæ ſciunt 58,D
Cogitandi quomodo ſint dies antiqui & alia quædam 152,D
Cogitatio & conſilium quomodo ſunt in deo 199,H
Colonus venturus in terra chriſtus, & de eius paſsione & pœnis multa 36,F
Compeditos dominus ſoluit, & cæcos illuminat corporaliter, & ſpiritualiter 176,G
Communio ſanctorum cæleſtiũ quæ qualis, & quanta ſit 250,D
Compunctio & contritio quomodo ſumuntur in corporalibus & ſpiritualibus, & de earum ſpeciebus 181,H
Conceptus hominis in originali 14,H
Cõculcatus quomodo fuit Chriſtus à Iuda, & Iudæis, varijs modis 106,D
Conculcantur iuſti à carne mundo & diabolo 107,C
Confeſsio duplex 148,D
Conturbatio duplex eſt 7,E
Conturbatio quomodo fuit in Chriſto 52,F
Conuertere anima mea in requiem tuam quando & à quibus dicendum 233,A
Conuerſio fidelium ad meliora conſolatur & lætificat ſuperiores 251,D
Cor ſicut cera liqueſcens duplex eſt 36,A
Cor quomodo benedicitur in pace 49,G
Cor quomodo ad diuina beneplacita paratum ſemper haberi debet 198,C
Cor ad altum acceditur varie 120,D
Coronat nos deus ſcuto ſuo quomodo 7,D
Cornu multipliciter ſumitur in ſcripturis 287,G
Cornu Chriſti quomodo exaltatum eſt per miracula 288,G
Cornua peccatorum quomodo confringetur, & cornua Chriſti exaltabuntur 149,C
Cornu ſalutis quomodo erexit Chriſtus 311,G
Corporalia quomodo deo conueniunt 362,D
Corporis Chriſti extenſio pœnaliſsima fuit in cruce, compaſſionem exigens 37,D
Coruorũ pullos quomodo deus ſpecialiter paſcit 277,D
Creator quomodo eſt pater & filius & ſpirituſſanctus 314,D
Creaturæ laudant deum dupliciter 270
Credidit quomodo Chriſtus, & locutus, humiliatus deoq; gratus fuit 234,G
Cremium quid ſit & quomodo oſſa aruerunt ſicut cremium 74,G
Crux chriſto lectus doloris fuit 74,G
Crucifixum iugiter attendere debent tentati 37,G
Currus dei ſunt angeli Apoſtoli & ſancti homines 216,D
Currus dei & Currus Pharaonis qui 292,D.E,F
Cuſtodiri ſine peccato quare rogandum 327,D
DAmnati quomodo nõ appetunt non eſſe 90,E
Danieli prophetæ Pſalmus 63, attribuitur 120
Dauid bis in ſpeluncam ingreſſus 107,E
Signat iuſtum in vulnera Chriſti confidentem 30,D
Dauid condolẽdo præuidit proceſſum paſſionis Chriſti 35,G
Dauid ter vnctus fuit & à qui-

bus 26,H
Dauid Chriſtum ſignat 30,D
Dauid commendatur ex multis actionibus latriæ 276,F
Dauid commendatur de triplici confeſsione 200,G
Dauid magnus philoſophus, & theologus fuit ibidem
Dauid commendatur à familiaritate & amicitia dei, diuinorúmq; ſecretorum reuelatione 96,G
Dauid omnes Pſalmos feciſſe ꝓbatur 201,B
Dauid conuenit Pſalmus 107 ſecundum triplicem modum 219,G
Dauid exemplum pœnitentiæ & ſpei peccatoribus eſt omnibus 96,D
Dauid quàm conformis fuit diuinæ voluntati 96,E
Dauid hiſtoriæ aliqua 291, 292,A,B,C,D,E,F
Deduxit deus pa·er Chriſtũ varijs modis 115,H
Defectus animę in ſalutare, & eloquium dei triplex 272,H
Defuncti quomodo ſciunt quid agatur in vita præſenti 205,E
Delectari in creaturis poteſt quis dupliciter 188,A
Delectant & dulces ſunt philoſophia & ſacra doctrina 238,E,F
Delectatio bona in deo eſt, & quomodo dupliciter in deo delectatur quis 287,D
Detractorum & ſuſurronũ peccata grauiſsima 76,F
Dies iuſtorum pleni ſunt, malorum inanes, pœnitentium dimidiati 286,E
Dies diebus Chriſti adiecti ſunt per æternitatis participationem 116,A
Domini ratio aliter cõuenit deo, aliter angelis & hominibus 311,G
Dominus deus Iſrael quis ſit ſpecialiter 311,D
Dominus quomodo & qualis eſt deus pater filius & ſpiritus ſanctus 315,G
Donec quomodo accipitur in ſcripturis 215,B
Dormire dicitur aliquis multipharie 16,F
Dormire & dormitare quibus cõueniat 140,E
Draconis mults nomins 208,D
Draconis capita myſtice quæ ſint 147,E
Dulcedo dei quomodo abſconditur timentibus eum 53,C
EBriorum ad inſtar multi turbantur per proſperitates aduerſitatesque 217,H
Eccleſię matris noſtræ venter eſt baptiſmus, vbera, ſapientia & charitas 38,H
Eccleſiæ perſecutio & patientia 53,G,H
Eccleſia eſt locus paſcuæ & regnum dei 39,H
Eccleſia figurata eſt per Ieruſalem in multis 250,A
Eccleſiæ gloria videtur in donis & ſtatibus ſuis 201,F
Eccleſia exultans gratias agit deo de aduerſarijs deiectis, Iudæis, tyrannis, hæreticis, ſchiſmatis, philoſophis 288,A,B
Eccleſia eſt mons domus domini, eleuatus, ſanctus & mons Sion 88,H
Eccleſia quomodo eſt circundãda & complectenda 90,A
Eccleſiæ & iuſtorum perſequutiones planguntur 153,E
Eccleſia eſt mons domus domini, & firmiſsimum habitaculum & ſanctuarium dei 293,E.F
Eccleſia orat pro extirpatione hoſtium ſuorum 105,C
Eccleſia priſtinam gratiam amiſit, poſtquam imperia temporalia acquiſiuit 166,A
Eccleſia quomodo aduerſarios ſuperauit & erubuit 81,E.F
Eccleſia ſæpe tribulata eſt & à Chriſto liberata & conſolata 91,d
Eccleſia ſuper ſynagogam extollitur 175,E
Educit & egreditur deus multipliciter 127,D
Effectus dei ex quibꝰ admirabilis agnoſcitur ſunt duplices 13,F
Effrem filij ſemper pręſumptuoſi fuerunt & qusre 154,G
Effrem filij figurant malos in eccleſia 157,G
Eloquentia Ieſu Chriſti commendatur 83,H
Epiſtolæ publij Lentuli & pontij Pilati de ſpecioſit. Chri. 83,D
Epulantur & exultant iuſti in vtraque vita 24,H
Equi proiecti in mare myſtice ſignantur 292,B
Eripi ſe orat Chriſtus, & deñ in occurſum ſuum exurgere aliaq; multa 111,E
Eripi ab inimicis quomodo orauit Chriſtus, tradi & non tradi inimicis 267,G
Erubeſcẽtia bona & mala 42,C
Eructare memoriam ſuauitatis dei proprium eſt contemplatiuorum & prælatorũ 274,D
Eſcam dedit timentibus ſe Chriſtus diuerſis modis 227,C
Eſdras propheta quõ diuinã ſcripturam reparauerit in procem.
FActem dei videre eſt beatitudo noſtra 164,G
Facies domini vbique requirenda quæ ſit 41,G
Falſorũ fratrũ & amicorũ ſcelera quàm magna ſint 76,G
Fames corporis & mentis iuſtorum quando ſaturabitur 65,G
Feſtorum Iudæorum quorũdam ratio 158,F
Fides ſpes charitas, quomõ deo nos vniunt 279,E.F
Fidei catholicæ repugnãtia ſunt falſiſsima 247,B.C
Filij alieni qui dicantur myſtice 31,F
Filiorum chore punitio & exaltatio 181,B
Filij dei dicuntur viatores & beati 5,D
Filij diaboli & ſtultorum multi ſunt 26,F,G
Filij excuſſorũ ſunt diſcipuli apoſtolorum 252
Finis eſt duplex conſumens & cõſummans, & Chriſtus quõ ſit principiũ & finis omniũ 7,A
Finis omnis conſummationis eſt charitas 243,F
Finis perficiẽs Chriſtꝰ eſt 286,G
Firmamentum dicitur cælũ, quia omnia conſeruat 305,A
Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, tripliciter exponitur.
Fluminum & paruulorũ Babylonis myſtica ratio 363,C
Folij ſermo, fructui operatio cõparatur 1,H
Fõtes, maria & flumina quomodo deum benedicũt, & de eorũ myſtica ſignificatione 304,H
Frameæ inimici quæ ſint 15,D
Framea dicit̃ anima Chriſti 25,E
Frater noſter factus eſt iudex noſter, & mater eius facta eſt mater noſtra 324,G.H
Fructus frumẽti, vini & olei exponit̃ de bonis & malis 7,G.8,B
Frumenti abundantia pro firmamento 142,E
Fundamenta, lumina & montes eccleſiæ duplicia ſunt 17,E
Furioſus ſi recte dicitur deus, & quare 10,B.C
GAlaad, Manaſſes, Ephraim, Iuda, myſtice quid ſignificent 188,C.289,A.B
Gaudere, geſtire, lætari, exultare quomodo conuenit iuſtis, &

quomodo impijs 56,A.B
Gaudent iuſti de pœnis peccatorũ quatuor de cauſis. 110,C
Gentes & Iudæi vnam conſtituunt eccleſiam, quæ deum laudare monetur. 235,A
Gẽtiles & Iudæi circũierũt chriſtũ in malo & in bono 235,G
Gentibus parum Chriſtus prædicauit per ſeipſum. 108,D
Gloria multis modis accipitur, ſic & deus glorioſus dicitur multipliciter 310,D
Gradus aſcẽſionis internæ quindecim 250,C
Gloria à bonis quando, & quare interdum ſubtrahitur. 20,F
Gratiæ gratis datæ quę ſint, & ad quæ dentur in procem.
Gratiã acceptam quilibet alijs cõmunicare debet 7,C
Gratias quantas religioſus deo agere debeat. 50,G,H
Gratiarũ actio iuſti & impij differunt 91,F
Hebræi, Chaldæi, Medi, Græci, Aſſyrij, Romani, quomodo exaltati ſunt & humiliati 148,H
Hæreditas noſtra deus noſq; hereditas dei 8,G.23,C
Hæreditas dei eſt participatio gratiæ & gloriæ Chriſti 289,E
Hæreditas gentium quare dicatur regnum cœlorum 227,E
Herodius erinacius quales beſtiæ 207,G
Eſter, Iudith, Iob, Ezechias & eorũ orationes cõmẽdãtur 174,B
Heremiæ vaticinia & plãctus Dauid prædicit 262,G
Hieruſalem quomodo ædificatur vt ciuitas 250,D
Hieruſalẽ bis deſtructa figura eſt eccleſię 252,D
Hymnus quid ſit, & cur pſalteriũ dicatur liber hymnorũ in procę.
Hiſtoriæ diuerſæ de filijs Iſrael Moſe & Aaron Phinehes, Dathan & Abiron, alijſque bonorum & malorum exemplis. 213,F.G,251.G
Homo quomodo vanitas & imago 70,B
Homo malus & vir iniquus qui ſint 286,G
Homo ſemper pauidus ſit, & orare debet exẽplo Pſalmiſtę 7,H
Hominibus placere quis poteſt bene & male 99,H
Homines benedicũt deũ generaliter & ſpecialiter, & de hominũ mirabili natura & gratia 307,G
Holocauſta Chriſtianorum quæ ſint 92,G
Honorem ſuum multi non intelligunt 91,C
Humana & diuina in Chriſto cre di oportet 75,F
Humanitas Chriſti quomodo adoranda 197,D
Humilia quomodo reſpicit deus 250,B
Humiliari neſciens infinita mala incidit 242,A
Humilitas Mariæ maxima fuit quã reſpexit deus præ alijs virtutibus 309,C
Humilitas eſt fundamentũ ſpiritualis profectus 255,B
Ipſum deus eſt 8,A
Idithũ interpretatur tranſiliens & ſignat contẽplatiuos 68,H
Idolorum gentiliũ cultura reprobatur 231,A
Idolis quomodo ſimiles fiunt colentes ea ibidem
Idumæi Iſmaelitæ Iebal Iabin hoſtes Iſrael qui ſint myſtice 168,H
Ignis & æſtus naturæ proprietates & ſignificationes 306,A
Ioathan Iudæi falſa expoſitio de cantico Annæ 288,G
Iob qualis iudex fuerit 167,B
Ionadab filiorũ laus & obedientia 137,C
Iniquitas quõ redundat in proprium authorem 12,A
Iniquitatem odi varijs motiuis 247,C
Inimici Chriſti Iudæi & dæmones quõ delectati & triſtati ſunt de morte Chriſti 49,H
Inſipientia triplex 131,F
Intellectum ſumi multifariam 242,A
Ira eſt bona & mala qualitérque ſit moderanda 7,D.8,B
Iræ variæ ſunt cauſę 291,F
Irritari quomodo deus dicitur à peccatoribus 7,G
Iſrael quõ expugnatus eſt à iuuẽtute ſua ab Aegyptijs 254,C
Iudæos operuit labiorum ipſorũ labor 290,A
Iudęi quõ Chriſtum à veritate abducere nitebantur ibidem
Iudæorum quotidiana blaſphemia contra Chriſtum, fidem & eccleſiam 52,G
Iudæorum tribulationes multæ 203,G
Iudæorũ peruerſitas magna 21,A
Iudæorum malitię viperęæ & pœnæ 109,G
Iudæis & Chriſtianis deus fecit quæ alijs nationibus non fecit 314,A.B
Iudæos conuenit Hieronymus, & pro eis orat & orari monet 227,A.B
Iudicium diuerſum datur de rebus ſecundum conſiderationes diuerſas 174,D
Iudicium verax ac rectum exigit deus 110,D.E
Iudicium eſt duplex, generale & particulare 10,B
Iudicium diſcretionis & diſcuſſionis 15,D
Iudicia diuerſa quomodo deo cãtamus 110,E.F
Iudicio diſcretionis & remunerationis orat propheta iudicari 79,B
Iudicium dei duplex, & quale optare debemus 102,A
Iudiciũ quo gẽtes iudicãtur 125,F
Iudicium extremum quam horrendum ſit 93,G
Iudicij extremi diei horror, diſtrictio & circunſtantiæ quomodo penſandæ 97,B
Iudiciũ in medio quomodo deus ſtare dicitur, & iudices quare dij dicantur 166,H
Iudicij dies cur mala dicat 90,E
Iudicij dies eſt electis ratio exultandi, peruerſis vero metuendi 229,B
Iudices dij dicũtur, & in eorũ medio quõ de᷎ ſtare dicitur 166,H
Iudicare quomõ conuenit Chriſto & alijs 141,D
Iudicabunt ſancti cũ Chriſto diuerſimode 250,F
Iudicabunt & vindicabunt ſancti nationes cum Chriſto 137,D
Iudicari & in iudiciũ ſecũ intrare quõ orat propheta 271,E
Iurauit deus multoties in ſcripturis 307,G
Iuſtitia dei duplex 310,F
Iuſtitiæ fons & dei voluntas 19,A.B
Iuſtitias iudicat deus dupliciter 148,E
Iuſti quomodo exemplo Chriſti exercitãtur, & perſecutiones patiuntur ab iniuſtis 105,A
Iuſtos quomodo ſe ſancti dixerunt multi 271,E
Iuſti confitentur deo in proſperis & aduerſis duplici confeſſione 269,H
Iuſtorum confidentia & præconia 188,G
Iuſtorũ & iniuſtorũ præmia & cõditiones multæ 67,A
Iuuentus duplex eſt & ſenectus 138,B
Lachrymę quare dicãtur panes animæ 72,C
Lachymarum quinque ſunt ge-

nera 251,D
Laqueus venantium in hac vita conteritur 250,C
Laquei dicuntur vitia, & quid ſit laqueus ibidem,A
Laquei quos dominus pluit ſuper malos 19,A
Lauare lectum quomodo debet peccator 10,G
Laudare dominum eſt opus angelicum 229,H
Laudant omnes creaturæ deum 350,A,B
Laudare deum in choro,tympano,& Pſal.ſpiritualiter 280,A
Laudare ſeipſum quomodo quis in hac vita poteſt 209,E
Lignis comparantur iuſti & impij 2,D
Linguam refrenare quãta ſit virtus 58,G
Linguæ cuſtodia magna perfectio 230,B
Literaturã qnomodo non cognouit Dauid & alij quidã 237,F
Locutionis circunſtantię ſeruandæ multæ 67,A,B.C
Lucerna quõ eſt homo iuſt⁹,quæ à Chriſto accenditur 64,F
Lumen diuinum manifeſtat cuncta in procem.
Lumẽ vult⁹domini duplex ẽ 7,F
Lumen varium eſt in qno deus videbitur 67,G,H
MAchabæus ſpũalis prçlij formam oſtendit 31,D
Magna miſericordia facta Mariæ 309,D
Magnalia dei quam multa ſint à conſtitutione mũdi 154,C,D
Magnificat⁹ eſt domin⁹ nr̃ Ieſus Chriſtus multipliciter 292, B
Maledictionem quàm multi diligant 224,E
Malũ triplex eſt,& quõ aĩa Chriſti fuit repleta malis 176,G
Mala operari inimicis tripliciter 214,B
Mandatorũ dei memoria 205,G
Mannæ quadruplex expoſitio in procem.
Manſuetudo quantum deo placeat 64,H
Manſuetudine rex Dauid multa meruit 255,F
Mauſuetus mitis & ſuauis quomodo eſt dominns deus 173
Mare magnum mundus eſt myſtice 208,C
Mare & montes quomodo moti ſunt in exitu Iſrael de Aegypto 230,E,F
Mare & flumina ſignant corda amara 307,A
Martyrũ voces multæ 251,E
Maria quõ ſoli cõparatur 40,F
Mariæ virginis commendationes variæ 85,F
Maria virgo non eſt terra quæ dedit fructum ſuum 173,E
Maria Sion interpretatur 176,B
Maria immaculata quomodo dicitur 237,G
Maria quare per lunam figuratur 262,B
Meditari in lege domini die ac nocte quõ quis poterit 52,A
Media nocte ſurgere ſalubre eſt 241,D
Mediũ difficile attingiẽ 240,G
Mendacium multiplex 8,G
Melchiſedech quomodo ſimilis eſt Chriſtus 226,B
Menſa Chriſto & beatis parata in cælis, quæ & quanta ſit 40,E,F
Merces Chriſti ſunt fideles, & merces fideliũ Chriſtus 253,E
Meteorologica ducunt in cognitionem diuinorum 307,C
Mirabile dicitur aliquid dupliciter 262,A
Mirabilis deus in ſanctis multis probatur 130,G,H
Mirabilia Chriſti quomodo narranda ſunt 211,D,E
Mirabilia omnia dei quomodo narrantur 15,C
Mirabilia agere mirabiliora credere iubemur 245,D
Miſerationes dei quõ ſunt ſuper omnia opera eius 274,G
Miſeria propria & diuina miſericordia ſemp̃ pẽſanda pctõri eſt omniq; viatori,& quare 92,H
NAbuchodonoſor fatetur nihil eſſe omnino 70,A,B
Nihil deeſſe timentibus deum 39,H
Nubes aëris dicũtur apl̃i, nubes cæli dicuntur angeli 36,80,B
Nomẽ domini oĩpotens 290,A
Nouum canticũ quomodo domino cantare debemus 279,H
Nubes quare dicantur angeli in ſcripturis 63,C
Nubes dicuntur apoſtoli & angeli 129,F.180,B
Nubes quõ ſignant prædicatores qui mira fecerunt 260,G
Nunc tempus non eſt, ſed cauſat tempus 69,H
OPprobrium & contemptũ auferri petitur tripliciter 239,D
Octaua quare dicitur dies futuri iudicij 10,A.19,C
Oculos leuare ad cælũ pro auxilio quõ debemus 249,D,E
Ocul⁹ dei ĩtellectus eius eſt 8,H
Oculi attenuantur duobus modis 286,G,H
Odiũ quomodo deo conuenit & quos odiſſe dicitur 8,H
Odiſſe quomodo liceat impios & inimicos 244,B
Odio quomodo habetur deus dupliciter 168,G
Odio perfecto quomodo inimici odiendi 239,E
Oliua fructifera fuit Leui patriarcha & prælati tales eſſe debent 99,A
Omnibus diebus deo ſeruiẽdum eſt 359,A,B
Opera digitorum dei ſunt creaturæ ſapientiæ eius 14,A
Opera dei quæ & quã magnifica ſint 188,A.208,B
Opera dei quomodo ſunt perfecta 298,E
Operationes dicũtur uiæ & bonæ & malæ 1,C
Orare cum intentione magna docemur 9,H
Orandi mod⁹ oſtẽditur à ſancto Bernardo & Baſilio in proœ.
Orandi deum modus efficaciſſimus 30,D
Orandum quomodo eſt cum certa fiducia 151,H
Oratio antiquorũ patrum pro reſurrectione Chriſti 13,B,C
Oratio viri perfecti & grati 26, C,D,E
Oratiões Chriſti quales 8,B,C
Orat Chriſtus pro eccleſia 8, C. 9,H.pro ſe & inimicis 11, H
Oratio Chriſti in paſſione & iuſtorum in tribulatione 103,B. 104,C,D
Oratio Dauid in ſpelunca, quæ tamen magis Chriſto conuenit 270,D
Oratio Dionyſii ſuper verſum, In manus tuas 53,C
Oratio eccleſiæ & cuiuslibet cõtriti 42,B
Oratio prophetæ pro legis poſitione,intellectu,aliiſque deductione, contra auaritiam, concupiſcentiam 211,C,D
Oratio pro recuperatione terræ ſanctæ 161,H
Oratio ſacerdotis celebraturi pro inflammatione 7,G
Oratio tentati & eccleſiæ contra inimicos ſuos 126,B,C
Oratio tribulatorum contra hoſtes omnes 61,B,C,D,B
Orationes ad ſingulos Pſalmos per ordinem 284,E
Orationum pro ſe vel alijs exauditio quanta & qualia requirit 237,F.200,G

PAne, vino, oleo, myſtice ſaturãtur ligna cãpi & cedri Libani 207,G
Parabolica eloquia dilígẽter ſcrutanda 154,A,B
Parabolas, problemata, propoſitiones, diſputationes, ęnigmata Chriſtus enarrauit ibidem,C
Paſsionẽ Chr⸗i clare præuidit Dauid & deſcribit 36,A,B
Paſsionis Chriſti myſteria multa ponũtur & perſecutorũ eius malitiæ variæ 103,E,F,G
Paſsioni Chriſti cõformare ſe eſt ſũma pfectio in hac vita 178,D
Paſſer animal inquietũ eſt 17,d
Paſſer & turtur inuenit ſibi domum dupliciter 170,C
Paſſeris inſtar liberatur anima de laqueo 250,C
Patientia eſt decimus gradus ſpiritualis aſcenſus 254,E,F
Patientiæ tres ſunt gradus 13,B
Patientia neceſſaria eſt ſine qua nemo quietus erit 53,E
Pauli apoſtoli cor quomodo cõcaluit 51,G
Pauper quis ſit coram deo 15,H
Pauperes diuerſi, dei, mundi, & diaboli 141,C
Pauperes quõ deus exaltauit Moſen, Ioſeph, & alios 288,D
Pax quid ſit 8,A
Pax quærenda 57,C
Pax Chriſti eſt alia à pace mundi 61,B
Pax vera quæ ſit & vnde oriatur 313,F
Pax vera vnde naſcatur, & quomodo ſeruanda 247,D
Pax facit filium dei, ideo religioſis maxime quærenda 150,D
Pecora & animalia quõ benedicunt dominum, & de eorũ naturis & mirabilibus 307,E
Peccatum triplex 5,C
Peccatum procedit ex paſsione vel habitu 42,E.62,H
Peccata mortalia & pœnæ ſunt dolores mortis & pericula inferni 264,A
Peccatis reſiſtitur dupliciter 272,G
Peccatores quomodo dicuntur potentes & ſapientes 99,E,F
Peccatorum caſtigatio, cõtritio, confeſsio, remiſsio quales exigantur à pœnitẽtibus 53,B,C
Pelagius inimicus gratiæ dei 238,D
Pelles terræ Madian ſunt vitia 332,B
Pelicanus, nycticorax, & paſſer, ſignant tria genera pœnitentium 201,A
Pœnitens conciliet ſibi deũ verbo & opere 10,D
Pœnitẽtia quõ eſt in deo 226,D
Pœnitẽtię forma docet 202,D
Perplexus nemo ſit, & quõ diuina aget perplexus 93,B.C
Peregrini & ciues quomodo ſunt ſancti in mundo 70,H
Perſecutio nunquam deeſt defuit aut deerit eccleſiæ 253,E
Perſecutores eccleſiæ quadruplices 168,E,F
Perſecutio Chriſti quanta erat 17,B
Petrus Apoſtolus verbis Pſalmi probat reſurrectionem domini noſtri Ieſu Chriſti 24,C
Phenennæ & Annæ proliumq; earum mira hiſtoria 288,B
Philiſtijm, Edõ, Moab, Chanaã, ſignãt guloſos, cupidos, ſuperbos, & luxurioſos, cõtra eccleſiã & Chriſtũ pugnãtes 293,C
Philo Iudæorum legatus eccleſiam honorauit 129,E.F
Philoſophorũ tres honores deſtruuntur 14,G
Pigri ad Pſalmorum affectus deplorantur 282,G,H
Porta iuſtitiæ eſt charitas quam angeli aperire dicuntur duplici de cauſa 147,E
Portæ & ſeræ Ieruſalem quę ſint myſtice 278,E.277,G
Potentia dei nec metiri nec effari poteſt 225,E
Pſalmi quidã vel verſus ad amoris affectum 282,H
Pſalmorum virtutes qualis intelligit in prooem.
Pſalmorum expoſitio literalis nimia reprẽhẽditur 60,E.118,B,C
Pſalmorum expoſitio quæ ſit cõueniẽtior, dulcior, fructuoſior, & ſuauior 106,C.117,C
Pſalmorum ſentẽtioſitas, virtus, & affectus, aliáq; multa in eis commendantur 281,D,E
Pſallens quomodo debet affectus ſuos variare 281,C
Pſalmi pœnitentiales diligentiſſime ſunt ſcrutandi 11,D
Pſalmos oẽs & ſingulos mire cõmendat Dio. in fine ſingulorũ, & fol. 281,C. & ſeq.
Pſallere deo in hac vita eſt diuiniſsimum opus 117,G
Pſalterium & Pſalmus differunt 126,H
Preces deuotiſsimas habẽt octonaria Pſalmi 118.248,H
Propter eloquiũ tuũ viuifica me, tripliciter exponitur 257,G
Prædicandorum ſeptem ſunt genera 144,G,H
Prædeſtinationis cauſa Chriſtus eſt, aliáque multa de prædeſtinatione 81,G
Prælatis neceſſaria ſunt bonitas, diſciplina, & ſciẽtia 252,H
Prælatorum bona gubernatio, ſubditorum ſubiectio dona dei ſunt 272,G
Prælium eſt pugna de longinquo, bellũ de propinquo ibidem,F
Præmiũ boni honeſti ſufficiens, non eſt bonũ tẽporale 211,D
Principium & nõ Principiatum quomodo in deo eſt 326,F
Prophetæ myſteria Chriſti à principio mundi prædixerunt verbis, ſignis, figuris, factis, & geſtis, & quare hoc 311,H
Prophetarum libri aqua ſunt ſine Chriſto, vinum verò ſi de Chriſto intelligantur 98,H
Profunda multa ſunt de quibus fideles clamant 254,G
Proſperitas malorum reprobatur & vitanda eſt 91,A
Proſperitas malorum nõ zelanda 143,D,E
Proſperitas malorum, aduerſitáſque bonorũ neminẽ debet ſcãdalizare 64,B
Principes mundi & tenebrarum ſedent aduerſus electos dupliciter 150,E
Principiũ in die virtutis, in ſplendoribus ſanctorum, eſt deus pater 232,E
Prudẽtiã docuit Chriſtus 212,A
Pueri quales laudare debent dominum 229,E
Pulchritudo duplex eſt, ſed ſpiritualis placet deo 211,G
Purgatorij pœna & dilationis gloriæ quàm magna 51,D,E
Purgatorio detenti deum diligunt, ſed orare pro ſe meritorie non poſſunt 233,C
QVatuor vulnera animæ, in ſunt quatuor animæ viribus 51,G
Quatuor mala à quibus Chriſtus nos eripuit 217,A
Quis noſter dominus eſt, quomodo multi corde & opere dicant 19,F
Quatuor mala ſunt à quibus Chriſtus nos eripuit 217,A
Quatuor vulnera animæ ſunt in quatuor viribus animæ 13,C
RAucæ fauces quæ, & quare dicantur 219,B,C
Redemptionem à quibus deus fecit 311,F
Reges quomodo confregit Chriſtus 226,D
Reges & principes qui ſint qui

aduerſus Chriſtum aſtiterunt 4,B.5,A
Rex & domin⁹ cõſtitutus eſt quilibet prælatus, quilibet itẽ fidelis ſuarum operationum 5,D
Rex virtutũ & gloriꝗ Chr̃s 41,A
Regina quõ eſt anima fidelis, & Maria virgo virginum 81,D
Regulæ ſeptẽ ſcripturarũ exponẽdarum in ſacris in procem.
Religioſi gratias magnas deo agere debent 54,B
Reprobationis ſignũ certiſsimũ eſt proſperari in omnibus, quæ mundi ſunt 254,E
Reproborum & electorũ diſtantia in vita & iudicio 253,H
Reproborũ eſt proſperari in hoc ſeculo, de quo multa 273,G
Res naturales cognitæ ducũt hominem in cognitionẽ ſpiritualium in procem.
Reſurgente Chriſto oẽs ſurreximus, & eo aſcendẽte ſpem beatitudinis aſſequimur 320,G
Reſurrectio Chriſti & eccleſiæ optatur 258,G.H
Reſpõdere exprobrantibus verbũ quomodo cõtingit 240,D
Roma vrbs inclinata 86,D
Roris, pruinæ & imbris vtilitates & ſignificationes 305,H
SAlomon per propbetiam cognouit naturalia & ſupernaturalia in procem.
Salomon Chriſtum figurauit, qui ædificauit eccleſiam, & eam cuſtodit 252,B.C
Salomoni quare Pſalmus ſeptuageſim⁹ prim⁹ aſcribatur 141,A
Saluationis noſtræ inchoatio, eſt Chriſti incarnatio 310,B
Salutare dei quod ſit & ſanctus quomodo eſt deus, & ſcientiarum dominus 287,G
Sãctus, ſanctus, ſanctus quomodo eſt deus pater & filius & ſpiritus ſanctus 323,E
Sapientia prædicatur de multis virtutibus actibúſque 227,G
Sapientia quomodo omnium primo creata eſt 202,C
Sapientiam duplicem Chriſtus habuit, aliſque myſteria & de eo multa 46,D
Sabbatum triplex eſt temporis, mentis, & æternitatis 192,B
Sacerdos celebraturus quomodo & quare lauat manus 44,F.G
Sacerdos inæternum quomodo Chriſtus eſt, & de ſacerdotum officijs & diuerſitate 310,G
Sacerdotes vtriuſq; legis deũ ſpecialiter benedicere debẽt 308,a
Sacerdotes celebraturi Pſalmus & oratio 234,E
Sacrificare ſacrificiũ iuſtitiæ quomodo debemus 7,F.8,C
Sacrificauit Chriſtus voluntarie quomodo 101,E
Sacrificium laudis quõ Chriſtus & iuſtus offerunt 102,D
Sacrificia legalia inſufficientia, quomodo erãt, & quare præcepta & triplicia quomodo 71,H
Sanctum ſuum quem deus mirificauit Chriſtus eſt & miniſter quilibet dei 7,E.8,B
Sanctus quomodo eſt dominus deus noſter Ieſus Chriſtus 173
Sancti quare dicantur filij Iſrael & Chriſtiani 246,G
Sara figurat eccleſiam, Agar ſynagogam 8,E
Satisfacere pro homine quomodo bomo non potuit 318,F
Scandalum duplex & quomodo vitandum 43,E
Scientia dei mirabilis facta eſt in Chriſto 264,H
Scientia ſalutis quæ ſit 313
Scriptura obſcura eſt & quare in procemi.
Scriptura eſt argẽtum purgatum ſeptuplum 19,H
Scripturas ſacras ſtudere monemur ob multa bona 258,A
Scriptura ſacra quadruplici ſenſu exponitur in procem.
Scriptura frequenter eandem ſententiam repetit pro affectuum inflammatione 200,E
Scrutari diuina quomodo liceat 245,E
Scuto comparatur ſacra ſcriptura 186,G
Sennacherib & Aſſyriorum deiectionẽ tractat pſalmiſta 149,g
Septies deũ laudare in die Chriſtianorum eſt 247,C
Seſsio Chriſti ad dexterã patris dupliciter ĩtelligi poteſt 226,F
Simeon q̃ affectuoſe Chriſtũ ſuſcepit & benedixit, & nunc dimittis cantauit 310,G
Similitudo hominis ad deum bifaria eſt 176,A
Sion dicet homo, multipliciter expo. 177,A
Syria, Sobal, Sichima, myſtice quid ſignificent 287,H
Societas bona prodeſt, mala nocet 31,C
Sol & luna myſtice ſunt Chriſtus & Eccleſia 208,A
Solis & radij eius comparatio ad diuinam generationẽ 314,B
Sol & luna quomodo non vrunt fideles 249
Sol, luna & ſtellæ quomodo deũ laudant, & an ſint animatæ, opiniones variæ 278,H
Sol, luna & ſtellæ inuitantur ad deum laudandum & de eorum naturis & proprietatibus multa 405,G
Solitudo commẽdatur & de vtilitate eius 60,C
Soliloquium ſpiritus ſancti cum anima eſt Pſalmodia in procem.
Somnus multiplex eſt iuſtorum & malorum 150,G
Specioſitas triplex in Chriſto fuit 83,C
Specioſitas corporalis quare iam eximia fuerit in Chriſto ibidẽ
Spes in verbo domini 240,H
Spei obiectum duplex 275,H
Spem qualem habuerit Chriſtus 37,A
Spem omnes habent ſed iuſti ſingulariter 75,H
Sperans in deo meretur exaudiri ab eo 12,G,H
Sperandũ quõ eſt in deo 64,D
Speratur dupliciter in aliquo 375,H
Spiritus beſtiarum quomodo aufertur & creatur 208,E
Spiritus noſter quomodo affligitur & exultat præ deſiderio cœleſtium 282,G
Spiritus & anima quõ in homine ſunt, & differunt 307,D
Spũs ſanct⁹ quõ procedit à patre & filio & quõ dona ſua diſtribuit aliaq; multa de eo 316
Sponſa Chriſti triplex 85,E
Stellas & eorum nomina deus noſcit corporaliter & ſpiritualiter 276,G
Subſtantia multa ſignificat & eſt bona & mala 70,C
Subiecti ſunt diuerſi diuerſis 290,D
Superbi inique agunt vſquequaque 201,B
Supernaturalia duobus modis eo gnoſcuntur in procem.
Suſurronum & detractorũ peccata grauiſsima 76,F
TAbernacula domini virtutũ q̃ & qualia ſũt 169,E
Tabernacula cæleſtis curiæ quantum deſiderare debemus 287,G
Thanis Thaneos quid 158,A
Temporũ varia diſtinctio naſcitur ex motu cæleſtium 306,A
Templi reſtaurationem quãtum deſiderauerũt deuoti Iſraelitæ, quare magis cæleſtis tẽpli ædificatio deſideranda 282,H
Templum quomodo eſt deus & agnus 264,B

Tenebræ diuinæ quæ & quales ſint 17,H
Tenebtæ ſunt Petrus & Paulus ad Chriſtum cõparati ibidem
Tentare contingit varie ſiue à diuerſis 44,C
Tentari, probari & vri ſe orat Chriſtus 43,D.E
Tentatus dicat in domino confido 18,B
Tentationes quatuor canent babitantes in adiutorio altiſsimi 186,H
Terminum ponit deus mõtibus, fontibus & aquis literaliter & myſtice 207,A
Terra quomodn fundata eſt ſuper aquas ad literam & myſtice 41,A.B
Terra & montes quomodo tremẽt & ſtabiliuntur 207,B
Terra & germinantia in ea ſunt magna rõ landis diuinæ 306,h
Terribilis eſt deus in conſilijs ſuper filios hominum 150,F
Terribilis quomodo eſt deus in iudicio 130
Thronus ſuper quem Chriſtus ſedit duplex eſt 15,E
Timore liberati quomodo ſumus à Chriſto
Tyrannis quomodo reſponderũt martyres & virgines 240,H
Topazion lapis præcioſiſsimus 245,C
Torrentis nomine, tribulationũ magnitudo deſignatur 226,E
Toto corde quomodo laudatur deus 15,D
Toto corde quomodo confitemur domino 126,G
Titulus libri Pſalmorum exponitur in procem.
Tituli ſingulorum pſalmorum cuius & quales ſint diſputatur ante initium ſingulorum & exponuntur
Tituli inſcriptio Dauid quomodo intelligatur 107,H
Tituli inſcriptio non deber minui quomodo 111,D
Timore vario deus timetur 286,B
Timor & recordatio malorum quomodo ſit in beatis 40,E
Timores diuerſi, ſunt initium & plenitudo ſapientiæ 312,E
Timens deũ nimis cupit implere mandata dei quomodo 228,E
Timentibus deum rectis & iuſtis multa bona ꝓmittuntur 228,E
Timentibus deũ nonnunq̃ abſcõditur dulcedo ipſius 53,C
Timetur deus dupliciter 253,G
Timent deum diuerſi diuerſo timore 264,D
Tranſlatio vna exponit aliam in ſcripturia 127,F
Tribulati conſolantur & infirmãtur
Tribulationes iuſtorũ & impiorum differunt 136,B
Tribulatis vnicũ ſolatium eſt clamare ad dominum 248,D
Trinitas diuinarum perſonarum in protem.
Trinitatis diuinæ myſterium demõſtrat euidẽter Dauid 95,E
Trinitatis & diuinæ vnitatis myſterium inſinuatur 125,G
Triſtitia mala fugiẽda, bona amplectenda 77,F
Tropologicus ſenſus quis ſit in ſacris ſcripturis in procem.
Turbantur oſſa animæ 108,F
VAnum eſt vobis ante lucẽ ſurgere dupliciter exponitur 253,D
Vanitas hominum quo ad deum 182,D
Venatores ſunt dæmones & homines maligni 252,A.B
Verba hominũ variantur ſecundum affectiones eorum 10,D
Verbi diuini generatio in deo 225,G.H
Verbum bonum æternũ quomodo deus pater eructat 83,C
Verbum bonum quomodo propheta eructauit 83,C
Verba pſalmorũ ad informationem ſunt conuertenda 19,C
Verba dei cum timore & reuerentia audienda eſſe ex multis autoritatibus probatur 297,A
Verax & mẽdax multipliciter dicuntur 233,E
Veritas duobus modis probatur 190,B.C
Veritas & miſericordia quomodo ſint cum Chriſto 183,C.D
Veritas vitæ, doctrinæ, & iuſtitiæ diminuta eſt in mundo 19,E
Veritas & iudiciũ ſunt ſaluatio & damnatio & omne opus dei & ſacramentum altaris 227,E
Via ciuitatis habitaculi eſt fides catholica quam homo inuenire non potuit ex ſe 216,F
Verbum caro quomodo factum eſt
Viæ Chriſti paratæ ſunt varie 313,E
Vię domini & vię impiorũ diuerſæ ſunt & quales vtræq; 238,C
Vias varias memorat propheta iuſtificationum mandatorũ, iniquitatis, veritatis 239,F.G
Vincula dei ſunt lex & religio quæ iniqui dirumpere quærũt 4,B
Vinea dei dicitur ſynagoga & eccleſia 162,F.163,E
Viri dicũtur eſſe angeli dei 4,B
Vir quis dicatur, & quomodo fœminæ ſanctæ viri dictę ſint 1,C
Virtutes dicuntur angeli & quare 169,E
Virtutes domini & cæli quæ ſint 305,C.D
Viſcera miſericordiæ dei quæ & quantæ ſint 313
Viſitatio dei bona eſt & mala 111,H
Vituli item volatilia cæli quę ſint myſtice 92,H
Vmbra mortis quæ ſit
Vnio diuinæ & humanæ naturæ Chriſto quomodo fit
Vnus quomodo eſt deus æternus immenſus increatus
Volucres cæli myſtice ſignãt bonos malóſque, & quomodo benedicunt dominum 309,C
Voluntas noſtra quomodo debet ſemper eſſe in lege domini 2,F
Voluntarie quomodo iuſtus deo ſacrificat 102,E
Vota noſtra deo reddenda 233,G
Vouere quomodo eſt meritoriũ & de duplicibus votis 151,A
Vox domini Chriſtus eſt, & eius prædicatio 49,C.D,E
Vnicornis inſtar ædificat deus ſacrificium ſuum 157,D
Vſura eſt illicita & myſtice ſumitur 12,H
Vxor timorati eſt ſapientia & filij eius opera bona 254
Vulnera Chriſti plena ſunt miſericordia & pietate
ZAcharias duas prophetas nunciat 311,G.H
Zacharias gratias deo refert ſuper varijs beneficijs 311,D
Zachariaa quomodo allocutus ſit infantem 313
Zeb & zebee myſtice quid ſignificent 196,C
Zelus duplex ex duplici amore cauſatur 64,C
Zelum pro eccleſia quilibet debet habere & orare hoc modo 131,F
Ziphei nunciauerunt Saul de Dauid, ſic Iudæi pilato de Chriſto 101,A
Ziphei moraliter ſignificant mũdanos 101,H

INDEX PLALMORVM OMNIVM AC canticorum hoc opere enarratorum.

Pſal. Fol.

A

119 Ad dominum cum tribul. 48
17 Ad te domine clamabo 47
44 Ad te domine leuaui animam 42
122 Ad te leuaui oculos 250
28 Afferte domino filij dei 48
77 Attendite popule meus 152
48 Audite hæc omnes gentes 90
Can. Audite cæli quæ loquor 298

B

1 Beatus vir qui non abijt 1
40 Beatus qui intelligit 74
111 Beatus vir qui timet 218
31 Beati quorum remiſſæ 55
118 Beati immaculati 237
127 Beati omnes qui timent dominum 254
33 Benedicam dominum in omni tempore 53
84 Benedixiſti domine terram tuam 171
102 Benedic anima mea domino.1 202
103 Benedic anima mea domino.2 206
143 Benedictus dominus deus meus 172
91 Bonum eſt confiteri domino 187
Can. Benedicite omnia opera domini 304
Can. Benedictus dominus deus Iſrael 311

C

95 Cantate domino canticum nouum.1 194
98 Cantate domino canticum nouum.2 149
149 Cantate domino canticum nouum.3 279
18 Cœli enarrant gloriam dei 32
9 Confitebor tibi domine in toto.1 15
110 Confitebor tibi domine in toto.2 217
137 Confitebor tibi in toto.3 164
74 Confitebimur tibi deus 128
104 Confitemini domino & inuocate 204
105 Confitemini domino quoniam bo.1 213
106 Confitemini domino quoniam bo.2 217
117 Confitemini domino quoniam bo.3 235
135 Confitemini domino quoniam bo.4 261
15 Conſerua me domine quoniam 23
115 Credidi propter quod locutus 234
4 Cum inuocarem exaudi me 7
Can. Confitebor tibi domine quoniã iratus 285
Can. Cantemus domino gloriam 290

D

129 De profundis clamaui 256
21 Deus deus meus reſpice 36
62 Deus deus meus ad te 118
43 Deus auribus noſtris 80
49 Deus deorum dominus 91
69 Deus in adiutorium meum 136
53 Deus in nomine tuo 101
71 Deus iudicium tuum 141
108 Deus laudem meam ne 221
66 Deus miſereatur noſtri 125
82 Deus quis ſimilis erit tibi 167
59 Deus repuliſti nos 114
81 Deus ſtetit in ſynagoga 166
78 Deus venerunt gentes 160
45 Deus noſter refugium 86
118 Defecit in ſalutare 242
93 Deus vltionum dominus 190
114 Dilexi quoniam exaudiet 232
17 Diligam te domine 27
109 Dixit dominus domino meo 225
35 Dixit iniuſtus vt delinquat 62
13 Dixit inſipiens in corde ſuo 21
52 Dixit inſipiens in corde 99
38 Dixi cuſtodiam vias meas 69
80 Domine dominus noſter 165
26 Dominus illuminatio mea 45
22 Dominus regit me 79
92 Dominus regnauit decorem 189
96 Dominus regnauit, exultet terra 195
98 Dominus regnauit, iraſcantur 197
7 Domine deus meus in te ſperaui 11
140 Domine clamaui ad te 169
87 Domine deus ſalutis meæ 176
101 Domine exaudi orationem meam.1 200
142 Domine exaudi orationem.2 275
20 Domine in virtute tua lætabitur 34
6 Domine ne in furore.1 10
37 Domine ne in furore tuo.2 70
130 Domine non eſt exaltatum 257
138 Domine probaſti me 164
3 Domine quid multiplicati ſunt 5
14 Domine quis habitabit in tabernaculo 22
89 Domine refugium factus 183
25 Domini eſt terra & plenitudo 41
Can. Domine audiui 294

E

133 Ecce nunc benedicite dominum 260
132 Ecce quam bonum 260
58 Eripe me de inimicis 101
139 Eripe me domine ab 167
44 Eructauit cor meum 82
144 Exaltabo te deus meus rex 174
29 Exaltabo te domine quoniam ſuſce. 50
19 Exaudiat te dominus in tribul. 33
60 Exaudi deus deprecationem 116
63 Exaudi deus orationẽ meã cum depre. 120
16 Exaudi domine iuſtitiam meam 54
54 Exaudi deus orationem meam & ne. 103
39 Expectans expectaui dominum 71
32 Exultate iuſti in domino 56
80 Exultate deo adiutori noſtro 165
67 Exurgat deus & diſſipentur 106
Can. Ego dixi 285
Can. Exultauit cor meum 286

F

89 Fundamenta eius in mont. 173

I

85 Inclina domine aurem tuam 273
125 In conuertendo dominus 254
10 In domino confido 18
113 In exitu Iſrael de Aegypto 230
30 In te domine ſperaui non confun. 137
70 In te domine ſperaui.2 137
65 Iubilate deo omnis terra.1 123
99 Iubilate deo omnis terra.2 198
42 Iudica me deus & diſcerne 79
25 Iudica me domine quoniam 43

INDEX.

Pſal.		Fol.
14	Iudica domine nocentes me	59
	¶L	
145	Lauda anima mea dominum	275
147	Lauda Hieruſalem dominum	277
146	Laudate dominum quoniam bonus	276
150	Laudate dominum in ſanctis	280
148	Laudate dominum de cælis	278
116	Laudate dominum omnes gentes	235
118	Legem pone mihi	240
134	Laudate nomen domini	160
112	Laudate pueri dominum	229
121	Lætatus ſum in his ∴	249
120	Leuaui oculos meos	249
	¶M	
147	Magnus dominus & laudabilis	277
131	Memento domine Dauid	267
50	Miſerere mei deus ſecundum	94
118	Mirabilia teſtimonia tua domine	241
55	Miſerere mei domine quoniam conc.	106
56	Miſerere mei deus, miſerere mei	108
100	Miſericordiam & iudicium	198
88	Miſericordias domini in æternum	179
Can.	Magnificat anima mea dominum	309
	¶N	
126	Niſi dominus edificauerit	254
123	Niſi quia dominus erat ∴	251
36	Noli æmulari in malignan.	64
61	Nonne deo ſubiecta	117
78	Notus in Iudæa deus ∴	149
Can.	Nunc dimittis	310
	¶O	
46	Omnes gentes plaudite	87
	¶P	
107	Paratum cor meum deus	219
	¶Q	
2	Quare fremuerunt gentes ∴	4
72	Quàm bonus Iſrael deus	193
83	Quàm dilecta tabernacula	169
41	Quemadmodum deſiderat	76
124	Qui confidunt in domino	252
90	Qui habitat in adiutorio ∴	185
79	Qui regis Iſrael	163
51	Quid gloriaris in malitia	97
Can.	Quicunque vult ſaluus eſſe	314
	¶S	
11	Saluum me fac domine ∴	20
68	Saluum me fac deus	131
128	Sæpe expugnauerunt	255
57	Si vere vtique	109
136	Super flumina Babylonis	162
	¶T	
64	Te decet hymnus deus	122
Can.	Te deum laudamus	321
	¶V	
5	Verba mea auribus ∴	9
94	Venite exultemus	192
76	Voce mea ad dominum. 1	141
141	Voce mea ad dominum. 2	170
12	Vſquequo domine obliuiſceris	20
73	Vt quid deus repuliſti.	145

FINIS INDICIS.

A

D. Dionyſii Chartuſiani in PSALMOS OMNES DAVIDICOS ELVCIdatio clariſsima.

PROOEMIVM AVTHORIS.

DIXIT Dauid filius Iſai, diaît vir cui couſtitutum eſt de Chriſto dei Iacob,
egregius Pſaltes Iſrael, Spiritus domini locutus eſt per me, & ſermo eius per 2.Re.23.
linguam meam. Quemadmodnm vnigenitus dei patris, dominus noſter Ieſus Roma.1.
Chriſtus, ea ſemine Dauid ſpecialiter incarnari ac naſci elegit (Vnde & ger- Hiere. 23
men ſeu filius Dauid ſingulariter appellatur.) Sic ſpiritus ſanctns animum bea- 33.
tiſsimi Dauid prophetico lumine excellenter impleuit, eúmque de Chriſti my-
ſterijs præcipue illuſtranit: quatenus Dauid promiſſa dei beneficia recogno-
B ſcens, deo largitori gratiſsimus eſſet. atque hæc ipſa toti mundo clariſsime pro-
palaret. Hanc igitur gratiam prophetalem ſibi tam eminenter diuinitus datam conſiderans, grata &
hilari cecinit mente verba nunc introducta: in quibus de ſeipſo tanquam de alio loquitur, Diait (in-
quiens) Danid filius Iſai, dixit vir cui conſtitutum eſt de Chriſto dei Iacob, id eſt, cui ſpecialiter facta
eſt repromiſsio de Chriſto dei, videlicet quod ex ſemine eius Saluator mundi prodiret. Sic enim ad Lucæ 1.
eum alibi ait, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Hic quippe fructus ſeu filius Dauid eſt Pſal.132.
is, de quo archangelus Gabriel ad virginem matrem dixit, Dabit illi dominus deus ſedem Dauid pa- Lucæ 1.
tris ſui: & regnabit in domo Iacob inæternum. De quo Eſaias quoque prædiait, Super ſolium Dauid Eſaiæ 9.
& ſuper regnum eius ſedebit. Quod qualiter impleatur in Chriſto, inquiri poteſt, præſertim cũ ipſe Iohan.18
Pilato reſponderit, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Vnde & alibi proteſtatur, Vulpes terræ Matth. 8.
foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Nam Iohan. 6.
& requiſitus à populo vt conſtitueretur in regem, fugit ſeque abſcondit. Non ergo de temporali do-
minio, mundanóue regno exponenda ſunt teſtimonia præinducta: ſed de ſpirituali regimine & æter- Lucæ 1.
no principatu, quibns nunc in domo Iacob & ſolio Dauid, id eſt, in militanti eccleſia & cordibus ele-
ctorum regnat per gratiam: in futuróque ſeculo regnabit ſine fine per gloriam. Meritò igitur Dauid
qui tam præclare vaticinatur de Chriſto, vocatur egregius Pſaltes Iſrael, id eſt, Pſalmiſta præcipuus
C populi deum fideliter contemplantis. Quod autem adiungit, Spiritus domini locutus eſt per me: ei Matt. 10.
concordat quod Chriſtus diſcipulis dixit, Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui lo
quitur in vobis. Denique præter alia multa quæ in verbis præhabitis innuuntur, hoc præcipue aduer-
sendum eſt, quàm pulchre & clare trinitas perſonarum in ipſis eaprimitur. Tangitur nanque perſo-
na filij nomine Chriſti: perſona autem ſpiritus ſancti deſignatur nomine ſpiritus: patris verò perſona
eaprimitur tam nomine dei, qui nomine domini. Chriſtus enim dicitur Chriſtus & filius dei, ſicut na Pſalm. 2.
sus ea deo patre æterno: quemadmodum ſcriptum eſt, Ex vtero ante luciferum genui te. Spiritus ſan- Iohan. 10
ctus dicitur ſpiritus dei & domini, tanquam ſpiratiue procedeus ex deo, id eſt, patre ac filio, qui ſunt
vnus deus: ex quo tanquam ex vno principio æternaliter maneat ſpiritus ſanctus.

¶ Quid ſit prophetia. Et de gradibus eius. Et qualis prophetia ſit dignior.

PRopbetia autem ad intellectum potiſsimum pertinet. Eſt enim prophetia ſupernaturalis futu-
rorum cognitio, ex diuina inſpiratione adepta. Prophetæ nanque dicuntur, qui deo reuelante
cognoſcunt ea quæ cæteris abſcondita ſunt, & procul ab ipſis poſita. Propter quod in libro Re- 1.Reg. 9.
D gum dicitur, Qui nũc dicitur propheta, olim vocabatur videns. Et Samuel ad Saul diait, Ego ſum vi Ibidem.
dens. Porro prophetia ad gratias gratis datas pertinere cognoſcitur: ſicut operatio miraculorum, in-
terpretatio ſermonum, diſcretio ſpiritunm. Tales enim ac ſimiles gratiæ, communes ſunt bonis & ma 1.Cor. 12
lis. Gratiæ vero gratis datæ ad aliorum vtilitatem dantur & ordinantur: quemadmodum ad Corin-
thios ait apoſtolus, Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. In quantum igitur propheta-
lis notitia ordinatur ad hoc vt alijs innoteſcat: ſic prophetia ſecundario pertinet ad locutionem: ſicq;
propheta à præfando nomen accepit. Sed quoniam prophetia eſt de his quæ naturalem rationem ex-
cedunt, neque naturali ratione probari poſſunt: idcirco tertio ad prophetiam pertinet operatio mira-
culorum, tanquam confirmatio horum quæ prophetice annunciantur. Et ita intelligendum eſt quod Eccl. 48.
in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Elizeus non timuit principem: & mortuum prophetauit corpus eius, Gene.50.
Videlicet quia poſt mortem mortuum ſuſcitanit. In quo oſtendebatur, eum verum fuiſſe prophetam. Ioſue.24
Et ſimile de oſsibus Ioſeph ait ſcriptura. Porro quemadmodum naturale lumen intellectus agentis
eſt omnium naturalium cognitionum intellectus poſsibilis principium: ſic lumen ſupernaturale atq; 3. de ani-
diuinum eſt prophetalium cognitionum principium. Ideo ſicut naturalis cognitio intellectus poſsi- ma.ca. 17
bilis ad omnia ſe eatendit ſeu omnium capax eſt, quæ per naturale lumen intellectus agentis inueniri

agnoſcique poſſunt: ſic prophetalis cognitio circa omnia illa verſatur, quæ per lumen ſupernaturale
ac diuinum oſtendi valent ac ſciri. Per lumen autem diuinum omnia vtique manifeſtari queunt, videlicet diuina & humana, creata & increata, ſpiritualia & corporalia, naturalia atque moralia. Vnde ad
omnia iſta extendit ſe prophetia. Facta eſt enim aliquãdo prophetica reuelatio de his quæ ad dei ma-
Eſaiæ 6. ieſtatem ſeu excellentiam pertinent, ſicut Eſaias de ſe loquens, Vidi (inquit) dominum ſedẽtem ſuper
Daniel. 7 ſolium excelſum & eleuatũ, & quòd audiuit Seraphim ter clamantia, Sanctus. Quod ad ſuperbene-
dictæ trinitatis pertinet reuelationem. Danieli quoque prophetæ oſtẽſum eſt qualiter millia millium
miniſtrabant deo, & decies millies centena millia aſsiſtebant ei. Quod ad ſupernorum ſpirituum pro-
Eſaiæ 58. phetalem reuelationẽ ſpectare non dubium eſt. Continet etiam prophetiam illam quæ ad mores ho-
Michæ. 6 minum inſtruendos reſpiciunt, vt eſt illud, Frange eſurienti panem tuum. Et Michæas propheta, In-
dicabo (ait) tibi ô homo quid ſit bonum, aut quid dominus requirat à te, Vtique facere iudicium &
iuſtitiam, & ſolicitum ambulare cum deo tuo. Quanto autem aliqua naturalem rationem magis exce-
dunt, remotiusque à noſtra cognitione diſtant, tanto amplius, magisque propriæ rationem prophe-
tiæ concernunt, ſicut ſunt futura pure contingentia, vt actus humani. Propterea prophetia propriiſ-
ſime pertinet ad futurorum euentuum cognitionem. Sic nanque Caſsiodorus prophetiam diffinit
cum ait, Prophetia eſt inſpiratio ſeu reuelatio diuina, rerum euentus immobili denuncians veritate.
Et ideo Gregorius ſuper Ezechielem teſtatur, quia prophetia ita vocatur, quoniam futura prænun-
ciat. Dum vero præterita aut præſentia manifeſtat, nominis ſui rationem amittit. Præterea multi
ſunt gradus prophetiæ, quorum infimus dicitur dum aliquis ex interiori ſpiritus ſancti inſtinctu mo
Iudicũ. 11. uetur ad exteriora opera, ſicut frequenter in libro Iudicum ſcribitur, quòd ſpiritus domini irruit in
Iudic. 14 Iepte vel Samſon, ex quo inducebantur ad aliqua opera exterius exercenda. Secundus & altior pro-
Iudic. 15. phetiæ gradus eſt, dum aliquis ex illuſtratione ſpiritus ſancti, quædam ſupernaturali modo cognoſcit
1. Reg. 4. & percepit, quæ tamen naturaliter cognoſci poſſunt, quemadmodum de Salomone habetur, quòd do
minus dedit ei ſapientiam & prudentiam multam nimis, ita quòd diſputauit ſuper lignis à cedro quæ
eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ egreditur de pariete, diſſeruitque de iumentis & volucribus
reptilibus ac piſcibus. De talibus enim gentiles quoque philoſophi plura diſſeruiſſe ſubtiliter inue-
niuntur. Vnde hi duo gradus ad perfectam prophetiæ rationem non attingunt, quia ad ſupernatura-
lem veritatem non pertinent, Nihilominus aliqua Salomoni reuelata ſunt, quæ naturalis rationis li-
mites omnino excedunt, præſertim in canticis: propter quorum cognitionem Salomon vere & pro-
prie propheta vocatur. Eſt ergo tertius gradus propheticæ cognitionis, quando per imaginariam vi-
Daniel. 7 ſionem alicui ſupernaturalis veritas reuelatur. Quemadmodum Daniel vidit antiquum dierum, id
eſt, deum æternum, ſub ſimilitudine imaginabilium rerum, quemadmodum apud Danielem legitur,
Aſpiciebam (inquam) donec throni poſiti ſunt: & antiquus dierum ſedit, & veſtimentum eius quaſi
nix candidum, & capilli capitis eius quaſi lana alba. Iſtiuſmodi vero prophetiæ multi ſunt gradus,
2. 2. q̃ſt. prout doctor ſanctus in ſecunda ſecundæ pulchre deducit. Prima diſtinctio eſt penes differentiam
174. ar. 3 ſomnij & viſionis ſiue vigiliæ. Interdum enim prophetica reuelatio in ſomno infunditur, ſicut ſcri-
Iob. 33. ptum eſt. Per ſomnum in viſione nocturna aperit aures virorum. Interdum autem infunditur pro-
Danie. 10 phetia in viſione vigiliæ, quemadmodum Danieli factum legimus. Et hic gradus eſt dignior primo,
quoniam maior eſt vigor prophetici luminis, quando animam vigilantis & circa ſenſibilia occupati
ad ſupernaturalia erigit, quàm dum animam dormientis atque à ſenſibilibus iam vacantis ad diuina
ac ſupernaturalia eleuat. Secundo autem attenditur gradus prophetiæ penes differentiam imagina-
bilium ſenſibiliumque ſignorum, quibus mens prophetæ ad intellectualem ſupernaturalis veritatis
notitiam eleuatur. Quantò enim ſigna huiuſmodi fuerint expreſsiora, tãtò prophetia erit ſublimior.
Cum ergo ſecundum Auguſtinum inter ſigna primum ac ſummum locum teneant verba, conſtat ꝙ
prophetia eius, qui in vigilando, vel in dormiendo audit verba ſecum loquentis, ſic altior prophetia
eius cui oſtenduntur res quædam ſeu ſimilitudines aliarum rerum ſignatiuæ, quemadmodum ſeptem
Gene. 41 ſpicæ Pharaoni oſtenſæ, ſeptem fertilitatis annos præfigurabant: & olla ſuccenſa Hieremiæ oſtenſa,
Hiere. 1. ciuitatis Hieruſalem incendium deſignauit. Tertio inſuper gradus prophetiæ accenditur penes ac-
ceſſum ad cauſam ipſam propheticæ cognitionis. Altior enim eſt gradus prophetiæ dum non ſolum
Zach. 1. verba loquentis percipiuntur, ſed ipſe quoque loquens aſpicitur, ſicut Zachariꝑ prophetꝑ, ac Danie-
Daniel. 7 li, multisque alijs, angeli, per quos (teſte Dionyſio) propheticæ reuelationes apparuerũt. Quarto autẽ
gradus prophetiæ penſatur ex conditione apparentis atque docentis. Si enim qui videtur, apparet in
perſona hominis, inferior erit prophetia q̃ ſi appareret in perſona angeli. Altiſsima autem cenſetur,
ſi apparet in perſona dei, quẽadmodum Michæas ait. Vidi dominũ ſedentem ſuper ſoliũ excelſum, &
omnem exercitũ cæli aſsiſtentem ei, à dextris & ſiniſtris. Poſtremo ſummus atq; excellẽtiſsimus pro-
phetiæ gradus eſt, quãdo intelligibilis ſupernaturalisque veritas abſq; imaginaria viſione oſtenditur,
Tho. 2. 2. puta per ſolam anagogicã ac intellectualem illuminationẽ. Et hic modus excedit rationem prophetiæ
q. 174. proprie dictæ, vt Thomas affirmat. Vnde huiuſmodi modus potius dicitur tertium genus prophetan
art. 3. di, quàm gradus prophetiæ. In ratione enim prophetiæ quædam obſcuritas includi videtur, ſicut in
ratione fidei. Propterea nec prophetia, nec fides comprehenſoribus ſeu beatis in patria conuenit. Sed
ad rationẽ prophetiæ proprie ſumptæ requiritur, vt per imaginariã viſionem tanquam per medium,
mens prophetæ ad intellectualem notitiam perducatur. Hoc aliqui aſſerunt. Ideoque ſecundum hos
gradus prophetiæ ſecundum imaginariam viſionem diſtinguuntur.

De ſpeciebus prophetiæ, & quomodo prophetia infallibiliter impleatur.

Sicut denique glorioſiſsimus apoſtolorum princeps in ſecunda ſua canonica ait, Non voluntate 2. Petr. 1.
humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti dei homi-
nes. Obiectum enim prophetiæ eſt veritas ſupernaturalis, prout in diuina cognitione conſiſtit,
ac naturalem rationem transcendit. Intellectus vero diuinus, futura ac prophetabilia dupliciter
cognoſcit, videlicet ſecundum ſeipſa ſeu in ipſis, prout ſcilicet ſunt fienda à deo. Secundo cognoſcit
ea in ſuis immediatis ac proprijs cauſis, id eſt, ſecundum ordinem quem habent ad eas. Prophetalis au-
tem cognitio eſt quædam expreſsio ſeu deriuatio à diuina ſcientia fluēs, ac prophetis infuſa. In quan
tum igitur deus benedictus & ſanctus cognoſcit res primo modo, accipitur prophetia prędeſtinatio-
nis, quæ de neceſsitate ſemper impletur. In quātum vero agnoſcit res ſecundo modo, accipitur pro-
phetia comminationis, quæ non ſemper impletur, niſi forte ſecundum ſecretam intelligentiam, vt de
ſubuerſione Niniue, & morte Ezechiæ. In hac quippe prophetia, annuntiatur aliquid ſecundum or- Ionæ. 3.
dinem cauſæ ad ſuum effectum. Qui quidem ordo alijs ac fortioribus cauſis ſuperuenientibus impe- Eſaiæ. 8
diri poteſt, præſertim dum diuinæ voluntati, quæ eſt omnium rerum prima cauſa, placuerit. Et ideo
talis prophetia non ſemper impletur, ſicut nec prophetia promiſsionis, quemadmodum apud Hiere- Hiere. 18.
miam apertiſsime declaratur. Ibi enim dominus ait, Repente loquar aduerſus gentem & regnum, vt
eradicem & deſtruam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam.
Et hoc ad prophetiam comminationis clarum eſt pertinere. De prophetia autem promiſsionis mox
ſubditur, Subitò loquar de gente & regno vt ædificem & plantem illud: ſi fecerit gens illa malum in
oculis meis, agam & ego pœnitentiam ſuper bono quod loquutus ſum, vt facerem eis. Vnde huiuſce-
modi propheticæ annūtiationes ſemper intelligēdæ ſunt, niſi aliunde proueniat impedimentū, vide-
licet ex meritis ſiue demeritis hominum, aut alia ſimili cauſa. Hinc enim dicit Gregorius, quod deus
non mutat conſilium, quamuis mutet ſententiā. Eſt autem & alia ſpecies prophetiæ, quæ dicitur pro-
phetia præſcientiæ, quæ eſt de rebus, ſecundum quod deus prænoſcit futura, prout per noſtrū arbi-
trium adimplentur, & iſta eſt bonorum atque malorum. Quatuor ſunt ergo ſpecies prophetiæ, ve-
runtamen gloſſa in principio libri pſalmorum ponit duas duntaxat ſpecies prophetiæ, videlicet præ-
ſcientiæ & comminationis. Prophetia nanque promiſsionis ad prophetiam comminationis reduci-
tur, vel ſub ea continetur. Prophetia quoque prædeſtinationis continetur ſub prophetia præſcientię,
quia prædeſtinatio eſt pars præſcientiæ. Dicitur enim præſciētia prænotio tam electorum, quàm re- Roma. 8
proborum. Vnde Apoſtolus interdum vtitur nomine præſcientiæ, quantum ad bonos: quemadmo-
dum ad Roma. loquens de deo: Quos (inquit) præſciuit & prædeſtinauit cōformes fieri imaginis fi-
lij ſui. Sed quoniam electorum prænotio proprium nomen habet quod eſt prædeſtinatio: ideo præ-
ſcientia communiter ſumitur, quantum ad malos: ita quòd præſciti dicuntur mali & reprobi. Dicit
etiam gloſa prætacta, quod prophetia præſcientiæ ſemper impletur.

An Dauid fuit excellentiſsimus prophetarum.

Dionyſius primo cæleſtis Hierarchiæ capi. 5. duplicem tangit modum reuelationis prophe-
ticæ, quæ ſanctorum theologorum prophetarumque mentibus eſt infuſa. Interdum enim per
ſenſibilia ſigna, demonſtrata eſt veritas ſupernaturalis ac prophetalis: quandoque vero per ſo-
lam mentis eleuationem in diuina pure contemplata, ſine ſenſibilium tegumento formarum, & ſine
imaginariarum ſimilitudine ſpecierum. Prima autem harum reuelationum ſymbolica dicitur: quoniā
ſymbolum eſt collatio ſenſibilium formarum, ad inuiſibilium demonſtrationem. Secunda vero ana-
gogica nuncupatur. Anagoge nanque eſt pura mentis aſcenſio ad diuina. Denique ſecundum Augu
ſtinum tribus modis cauſatur, ſeu fit prophetalium formarum oſtenſio. Aliquando enim fit ſola ima- Daniel. 2.
ginaria viſio, ſine intellectuali reuelatione: ſicut in Nabuchodonoſor, qui vidit ſtatuam grandem: & Daniel. 5.
in Balthaſar filio eius, qui vidit articulos. Atque in Pharaone, qui vidit ſeptem boues, & ſeptem ſpi- Gene. 41
cas, & horum nullus erat propheta. Ad prophetiam enim exigitur primo alicuius reuelandi oſten-
ſio. Secundo, propoſitæ veritatis perceptio. Propter quod in Daniele ſcriptum eſt, Intelligentia
opus eſt in viſione. Et ideo Ioſeph & Daniel, qui prædictas viſiones imaginarias intelligebant & ex- Danie. 10
ponebant prophetæ fuerunt. Interdum autem in prophetali reuelatione ſimul infunduntur imagina-
ria viſio & intellectualis perceptio, & hoc modo omnes prophetæ duodecim quorū libros habemus,
prophetauerūt. Interdum vero infunditur prophetia ſecundum ſolam intellectualem illuſtrationem,
& hic modus prophetandi eſt purior atque præſtantior. Sic Dauid prophetaſſe ab omnibus dicitur.
Vnde gloſſa in exordio pſalterij aſſerit, quod alij prophetæ per quaſdam rerum imagines, & integu-
menta verborum prophetauerunt: videlicet per ſomnia, & dicta ac facta. Dauid autem ſolus ſpiritus
ſancti inſtinctu, ſine omni exteriori adminiculo, ſuam edidit prophetiā. Fit autem prophetia quatuor
modis. Primo per facta, vt arca Noe ſignificauit eccleſiam: & per ſartaginem ferream inter Ezechie- Geneſ. 6
lem & Ieruſalem poſitam, deſignabatur deuaſtatio vrbis Ieruſalem. Secundo, prophetia fit per verba Ezech. 4
ſeu dicta, ſicut ad Abraham dictum eſt, In ſemine tuo benedicētur omnes tribus terræ. Tertio, per vi- Exod. 3.
ſiones ſicut Moſes vidit rubum ardere, nec tamen conſumi. Quarto, per ſomnium. Præterea quędam Gene. 29
eſt prophetia de præterito, ſicut Moſi prophetica reuelatione innotuit creatio mūdi. Vnde quod ait,
In principio creauit deus cælum & terrā, prophetia eſt. Alia eſt prophetia de præſenti, ſicut dum ali Geneſ. 1.

Lucæ.1. quis ſpiritu ſancto reuelãte cognoſcit, quid alius cogitet. Et ſic Elizabeth de incarnatione Chriſti & E
eius præſentia prophetauit, Vnde (inquiens) hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Tamen vt
dictum eſt, Prophetia proprie dicta, non eſt niſi de futuro. Et quia donum prophetię pertinet ad gra-
tiam gratis datam, non ad gratiam gratum facientem: idcirco per malos etiam ſpiritus prophetiæ ali-
quando loquitur, ſicut per Balaam: qui quanuis ariolus, & magus ac peſsimus fuerit, pulcherrime ta-
Num.24 men prophetauit: quemadmodum in libro Numerorum habetur. Eſt igitur quæſtio, an Dauid ſit ma
ximus prophetarum. & quòd ſit cæteris prophetis qui imaginarias aut corporales viſiones habebant,
2.2.q̃ſt. ſublimior, palàm eſt ex præinductis. Sed de hoc maxime eſt quæſtio, an ſit maior Propheta quã Mo-
17.art.3. ſes. Hanc vero quæſtionem ſanctus Thomas inducit: eámque ſoluendo teſtatur, quod omnibus conſi
deratis ſimpliciterque loquendo, Moſes excellit in dono prophetiæ ſanctum Dauid, quanuis vel Da-
uid, vel alij, quantum ad aliquid poſsint excedere Moſen, quia videlicet de Chriſti myſteriis plenius
Ioſue.10. ſunt locuti vt Dauid, vel quia maiora fecerunt miracula vt Ioſue, ad cuius præceptum ſol & luna ſte-
terunt immobiles in cęlo vnius diei ſpatio. Quod vero Moſes abſolute loquẽdo ſit Propheta altiſsi-
mus, probatur, quia ad prophetiam præcipue ſpectat viſio tam imaginaria quam intellectualis. Item
denuntiatio veritatis oſtenſæ, atq; miraculorum oſtenſio: Moſes autem in omnibus hic excellebat. Pri
mo, quo ad intellectualem viſionem, quoniam ſecundum Auguſtinũ in hac vita vidit deum per eſſen
1.Cor.14 tiam, ſicut & Paulus in raptu. Vt Auguſtinus duodecimo ſuper Geneſim ad literam, & in libro de vi-
2.Cor.12 dendo deum fatetur. Vnde in libro Numerorum de Moſe dicitur, Clarè & non per ænigmata deum F
Nume.12 vidit. Secundo, Moſes reliquos omnes præcellit quantum ad imaginariam viſionẽ quam quaſi ad li-
bitum habuit non ſolum audiendo & in ſomno, ſed & videndo angelum colloquẽtem ſibi & vigilan
Ibidem. do. Et ideo in Numeris dicitur, quòd loquebatur ei dominus, facie ad faciem, id eſt, angelus domini,
Exod.33. ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. Tertio, Moſes excellit quo ad denũtiationem, quoniam toti
populo loquebatur, proponens ei legem. Quarto, excellit Moſes, quo ad miraculorum oſtenſionem,
quia multa & magna fecit miracula coram iniquis & populo vniuerſo. Sed huic reſponſioni contra-
dicit Nicolaus de Lyra, præſertim in hoc quòd Thomas idcirco pręfert Moſen Dauid in dono pro-
phetiæ: quia vidit in præſenti vita deum per eſſentiam, quoniã talis viſio ad prophetiã nihil pertinet.
Veruntamen determinatio Thomæ conueniens eſt. Quanuis enim viſio iſta directe ad prophetiam
non pertinet, tamen eo modo quo miraculorũ operatio ad eam pertinere aſſeritur, ipſa quoq; ad eam
Deut.40 pertinere cenſetur. Vnde in Deuteronomio ſcriptum eſt, Non ſurrexit vltra Propheta in Iſrael ſicut
Moſes, qui noſceret dominum facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis quæ per eũ fecit do
minus in terra Aegypti. Quod ergo Dauid dicitur eximius prophetarum, intelligendum eſt quãtum
ad hoc, quod de Chriſti myſterijs excellentius & euidentius prophetauit.

¶ De quadruplici expoſitione ſacræ ſcripturæ, & ſeptem regulis ad intelligentiam ſcripturarum ſanctarum valde vtilibus. G

TOta ferè ſacra ſcriptura, ſeu theologicalis doctrina ſub quibuſdã figuris ac ſimilitudinibus mi-
rabiliter eſt velata, quatenus veritas indignis & prauis hominib⁹ occultetur: ſtudioſis verò ac
pijs occaſio bonæ exercitationis præſtetur. Et item quoniam ſecundum Dionyſium, impoſsi-
bile eſt aliter nobis innoteſcere diuinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminum anagogice cir-
cumuelatũ. Vnde Damaſcenus, Scire (inquit) oportet nos homines in hac groſſa carne exiſtentes, res
diuinas & immateriales non poſſe agnoſcere, niſi quibuſdam notis imaginibus, & connaturalibus for
Pſal.148 mis vſi fuerimus Et ideo Auguſtinus ait, Notitia proprietatum naturalium rerum, reſerat nobis ſan-
ctarũ abdita ſcripturarum. Hinc ergo cõtingit, quod ſacra ſcriptura multis modis exponitur: eò quòd
non ſolum nomina ſignificent res, ſed etiam res vna ſignificet aliam. Nam res ipſæ cõparantur ad in-
tellectum diuinũ, ſicut verba ad proferentem: quoniã ipſe dixit, & facta ſunt. Sacratiſsima igitur theo-
logia non ſolum attendit vocum ſignificationes, ſed etiam rerum proprietates. Quatuor itaque mo-
dis exponitur ſacra ſcriptura: videlicet literaliter ſeu hiſtorice, & ſpiritualiter ſeu myſtice. Sed myſti-
cus intellectus eſt triplex, ſcilicet allegoricus, tropologicus, ſeu moralis, & anagogicus. Hiſtoria enim
docet quid ſit factum, allegoria quid credendum, tropologia quid faciendum, anagogia quid ſperan- H
dum Hiſtoria autem eſt rei geſtæ narratio. Senſus vero hiſtoricus, ſeu literalis, eſt fundamentũ, ſeu ba
ſis intellectuum aliorum, & ex eo ſolo valet argumẽtum ad fidei probationem: ſicut in epiſtola con-
tra Vincentiũ Donatiſtam aſſerit Auguſtinus, Denique ſenſus allegoricus eſt, quando ex dicto vel fa
cto alicuius perſonæ, aliud aliquid intelligitur pertinens ad Chriſtum & corpus eius myſticum, quod
eſt eccleſia: ſicut dum ea quæ in veteri teſtamento ad literam ſanctis patribus contigerũt, de Chriſto
1.Cor.10 intelliguntur. Vel ea quæ ad ſynagogam ſpectabant, ad Eccleſiam referuntur. Omnia nãque in figu-
Rom.15 ra contingebant illis. & ſcripta ſunt ad noſtram eruditionem. Senſus vero tropologicus eſt, quãdo ea
quæ de Chriſto vel de ſanctis ſcribũtur & recitantur, ad noſtram moralem informationẽ aptantur &
exponuntur. Senſus autem anagogicus eſt, quando ex his quæ temporaliter facta ſunt, ad contẽpla-
tionem æternorum perducuntur: & ea quæ ad militantem eccleſiam pertinent, ad ſtatum triũphan-
tis eccleſiæ referuntur. Horum autem ſolet poni exemplum in hac dictione Hieruſalem. quod quia
Exod.16. commune eſt, & pene omnibus notũ, omitto: ponamque exemplũ in integra oratione. Id enim quod
de manna ſcriptũ eſt, ſecundũ literalẽ ſenſum exponitur de cibo illo quẽ deus pluit filijs Iſrael in de-
ſerto. Allegorice vero exponitur de ſuperdigniſsimo corporis & ſanguinis Chriſti ſacramento. man-
na enim figura fuit ſacramẽti altaris. Tropologicè quoq; exponitur de ſpirituali nutritione, qua deus

quotidie ſeruos ſuos fideles in præſenti exilio interius alit, conſolatur, ac roborat, per charitatē & gra
tiam. Anagogice autem exponitur de feliciſsima illa refectione beatorū in patria, vbi ipſa ſupereſſen-
tialis diuinitas eſt beatorum edulium, per beatiſsimam fruitionem. Vnde & ſcriptum eſt: Beatus qui Lucæ.14
manducabit panem in regno dei. Et iterum, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente volu- Pſal.35.
ptatis tuæ potabis eos. ℂ Porro ſeptē ſunt regulæ quas Auguſtinus, Beda, & Haymo referunt à Cy-
conio poſitas, per quas omnes ambiguitates contrarietatis literalis explanantur & diſſoluuntur. His
enim regulis, ſanctarum ſcripturarū ſeries variatur, atq; expoſitio immutatur. Prima regula eſt, quod
interdum de Chriſto & corpore eius myſtico fit ſermo ſub vna inuariatáque voce, & ita fit tranſitus
de vno in aliud, ac ſi de eodem fieret ſermo. Tunc ergo cōſiderandum eſt, quid vni, & quid alteri con
gruere poſsit. Chriſtus nanque viciſsim in perſona membrorum ſuorum aliquid loquitur, quaſi de ſe
ipſo, vt ibi, Quare me dereliquiſti longe à ſalute mea? Et iterum, Eſuriui, & non dediſtis mihi mandu Pſalm.21
care. Et rurſus, Saule, Saule quid me perſequeris. Secunda regula eſt, quod ſancta ſcriptura aliquando Matt.25.
ſimul loquitur, de corpore Chriſti myſtico, quod vere ad Chriſtū pertinet: & corpore myſtico quod Actu.9.
ſolo nomine ad ipſum ſpectat: vt ſunt reprobi. Sicut dum dicitur, Cum occideret eos, quærebant eum Pſal.27.
& reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. In tali enim locutione, videtur ſcriptura de eiſdem lo
qui, cum tamen de diuerſis loquatur. Nam alij occidebantur, & alij quærentes deum reuertebantur.
Tertia regula eſt, quod ſacra ſcriptura interdum ſub eadem voce, aliquid pro ſuo tempore faciendum
literaliter indicat, & ſpiritus nobis ea hoc alia ſuo tempore facienda inſinuat. Sicut in pręceptis cere-
monialibus veteris legis, quæ modo ad literam mortifera eſſent: ſed tempore legis vtiliter obſeruari
volebāt. Vnde Apoſtolus, Litera (inquit) occidit, ſpiritus autem viuificat. Quarta regula eſt, quod di- 2.Cor.3.
uina ſcriptura nonnunquam quaſi ſub eadem voce, ac pari ſententia, tranſit de genere ad ſpeciem, de
toto ad partem, & econuerſo: taliſque modus loquendi in prophetis eſt maxime generalis, vt quan-
do ſub comminatione vnius gentis ſeu regni, intendunt prophetæ prædicere ea quæ omnibus genera
liter ſunt futura. Sicut dum Eſaias de Babylone & Tiro vaticinatur, intendit ſimilia eſſe ventura o-
mnibus eadem mala agentibus in communi. Vnde & Chriſtus in euāgelio ait, Quod vni dico, omni- Marc.13.
bus dico. Quinta regula eſt, cum totum per partem, vel partem per totum ſcriptura deſignat, ſicut de
triduo dominicæ ſepulturæ: tales modi loquendi, per ſynecdochen excuſantur. Ad hunc autem mo-
dum referuntur omnes numerorum, ac temporum defectus, atque exceſſus. Sicut dum ponitur præte
ritum pro futuro, vel aliquid minus de integro numero: tunc nanque quod modicū eſt, pro nihilo re-
putatur. Sexta regula eſt de recapitulatione & anticipatione, vt cum ſcriptura redit ad ea, quæ præte-
rierat, quatenus aliquid addat, vel conuenientius recitet. Quemadmodum in Geneſi poſtquam com- Gene.11.
memorauit ſcriptura filios Noe diuiſos per linguas & gentes, poſtmodū ſubdit, Et erat populus vnus
& labium vnum, quod vtique ante diuiſionem prædictum fuit. Simili modo quod poſtea factum eſt:
per anticipationem, aliquando antea narratur: talia ergo per hanc regulam verificantur & excuſantur.
Septima regula eſt, de diabolo & corpore eius, ſicut dum ea quæ dæmonis ſunt, reprobis aſcribuntur,
vel viceuerſa, vt in Eſaia offendimus, quod ſub perſona regis Babylonis, fit ſermo de Lucifero qui ca- Eſaiæ.14
put eſt omnium malorum. Vnde ſic legitur, Quomodo cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris? Simili-
ter in Ezechiele, ſub perſona regis Tyri, fit ſermo de caſu diaboli. Et Chriſtus in euangelio de Iuda Ezec.28.
proditore dixit, Vnus ex vobis diabolus eſt. Hæc autem memoriter retinenda ſunt, propter intelligen Iohan.6.
tiam futurorum.

ℂ De titulo & authore, ac varia tranſlatione libri pſalmorum.

NVnc de titulo libri pſalmorum videndum eſt. Eſt igitur titulus talis, Incipit liber hymnorum, ſeu
ſoliloquiorum prophetæ de Chriſto. Hic titulus à catholicis doctoribus diuerſo modo valde ex-
ponitur. Id tamen in quo omnes concordant, primo tangendum eſt. Dicitur igitur liber iſte, liber hy-
mnorum, quoniā hymnus eſt laus dei cum cantico. Canticum vero eſt exultatio mētis de bonis æter-
nis concepta in vocem prorumpens. Quoniam itaque liber iſte docet nos deum laudare cum exulta-
tione habita de æternis non ſolum corde, ſed etiam voce, idcirco congrue dicitur liber hymnorum.
Sunt vero hi hymni in Hebræo metrice ſcripti, quod in tranſlatione ſeruari difficile fuiſſet. Additur
autem in titulo, ſeu ſoliloquiorum: & hoc ideo, quoniam Dauid ex ſola ſpiritus ſancti inſpiratione, ac
intellectuali reuelatione, ſine omni exteriori adminiculo, pſalmos edidit, ſicq; inter ipſum & ſpiritum
ſanctum, quaſi quoddam ſoliloquium fuiſſe videtur. Vel ideo, quoniam liber iſte de ſolo Chriſto prin
cipaliter tractat & loquitur. Vel ideo, quia deuota mens pſalmos decantando, cum deo quoddam ſo-
liloquium habet, quod vtique tanto ſuauius, affectuoſius, ardentius, atque ſyncerius eſt, quanto anima
virtutem, ac ſenſum pſalmorum, profundius, clariúſque cognoſcit & ſapit. Sequitur autem in titulo
prophetæ. Omnes nanque concordant in hoc, quod vniuerſi pſalmi ex diuina inſpiratione conſcri-
pta ſunt ab aliquo prophetarum. Sed an ab vno duntaxat, vel certe à pluribus, de hoc varia extat opi-
nio, ſicut infra patebit. Sequitur quoq; in titulo, de Chriſto, Ecce materia ſeu ſubiectum libri pſalmo-
rum. Eſt enim de Chriſto, non vtique de ſola Chriſti perſona, ſed de toto Chriſto, hoc eſt, de ipſo &
ad eum pertinentibus, nempe de ſponſo & ſponſa, ſeu capite & myſtico corpore. Interdum enim agit
de capite, id eſt, de ipſo Chriſto ſecundum ſe. Interdum de corpore eius, id eſt, eccleſia. Interdum ve-
ro agit de Chriſto ſecundum vtrunque. Deniq; de Chriſto ſecundū ſe agit tripliciter. Primo ſecun- Pſalm.2.
dum eius diuinitatem, vt ibi, Ego hodie genui te. Secundo, quo ad eius humanitatem, vt ibi, Ego ſum Pſalm.21.

vermis. Tertio tranſumptiue, Sicut dum Chriſtus vtitur voce membrorum, vt ibi, Deus tu ſcis inſi-
Pſalm.68 pientiam meam. Nunc conſiderandum eſt, in quo doctores diſſentiant, exponendo titulum iſtum. Pri
mo ergo diſcordant in hoc quod dicitur, Incipit liber. Quidam enim dicunt quinque eſſe libros Pſal
morum, propter quinque diſtinctiones, quæ fiunt in libro iſto, per fiat fiat. Alij autem aſſerunt vnum
tantummodo eſſe librum, quoniam poſtea dicitur: in capite libri ſcriptũ eſt de me. Et in actibus Apo-
Pſalm.39 ſtolorum dicitur, Sicut ſcriptum eſt in libro Pſalmorum. Non dicitur, in libris: ſed in libro. Veruntа-
Actu.1. men videtur, ſaluo meliori iudicio, quod vtraque poſitio poſſet verificari, vt videlicet dicatur vnus li-
ber totalis, & plures libri partiales, quemadmodum & liber Regum vnus vocatur, qui tamen in qua-
tuor libros partitur. Liber, quoque duodecim prophetarum dicitur vnus, quem cõſtat diuidi poſſe in
duodecim libros partiales præſertim cum Naum propheta, cuius vaticinium pene breuiſsimum eſt,
in prophetiæ ſuæ exordio dicat, Liber viſionis Naum. Secundo diſcordant circa hoc, quod dicitur,
prophetæ, videlicet in authore Pſalmorum. Quidam enim affirmãt omnes pſalmos à Dauid compo-
ſitos, nempe Auguſtinus, Caſsiodorus, gloſſator, & alij multi. Alij vero contra tenent oppoſitum, pu
ta Hieronymus, Hylarius, Chryſoſtomus, quos ſequitur Nicolaus de Lyra, aſſerẽtes Hebræorum do-
ctores affirmare multos eſſe authores Pſalmorũ. Quid autem horũ ſit verius certitudinaliter diſcer-
nere nequeo. Veruntamen ſicut Gregorius primo libro moralium ſuper Iob, ſuperuacuum eſſe teſta-
tur, multum inquirere quis fuerit author libri Iob, quando certiſsimum eſt, librum ipſum à ſpiritu ſan
cto, ſicut à principali authore editum. Sic etiam modo videtur ſuperuacuũ curioſe ſerutari, aut mul-
tum contendere, an ſolus Dauid ediderit pſalmos, cum vtique planum ſit omnes pſalmos reuelatio-
ne ſpiritus ſancti eſſe conſcriptos. Nihilominus probabilius, veriuſque opinor à ſolo Dauid librum
pſalmorum eſſe compoſitum. Alias nanque verum non appareret, omnes pſalmos ex anagogica ſpi-
ritus ſancti reuelatione, id eſt, ſine omni exteriori adminiculo imaginariarum formarum, & corpora-
lium ſpecierum, ſenſibiliúmque ſignorum, fuiſſe reuelatos, ac editos. Vel certe Dauid dici non poterit
Rom.13. eximius prophetarum, tanquam qui ſolus anagogica, & non ſymbolica reuelatione prophetauit Præ-
terea cum omnia quæ à deo ſunt, ordinata ſint, & vt pene omnes concorditer aſtruunt, Eſdras ſpiri-
tu ſancto reuelante ac diſponente pſalmos reparauerit, ac in vnum collegerit, non videtur, quod tam
diuerſorum authorum, ſeu prophetarum pſalmos, tam confuſe miſceret, ac inordinate diſponeret,
nunc vnius, núncque alterius pſalmum deſcribens: quaſi liber iſte eſſet rapiarius quidam ſiue quoddã
ex dictis diuerſorum collectum. Et mirum videtur cur pſalmos Dauid nõ redegerit in librum ſpecia-
lem, cum certum ſit maiorem partem pſalmorum ab ipſo compoſitam, præſertim cum in reparatione
aliorum prophetarum talem formam ſeruauerit. Quamuis enim duodecim prophetarum vaticinia in
vnum collegerit librum, ſingulorum tamen ſcripta ſeorſum poſuit, cuilibétque prophætæ ſpecialem,
ac partialem deputans librum, non obſtante, quod nonnulli eorum in materia multum concordent &
aliqui valde breues ſint. Attamen ſi non ſolus Dauid edidit pſalmos, tunc vtique iſta commixtio pſal
morum non eſt inordinata dicenda, neque confuſa, ſed ex certa ratione facta: quam quia inuenire non
valeo, id quod modo dixi probabilius puto, quamuis nihil determinatiue affirmo. Aduertendum au-
tem eſt, quod ſanctus HIERONYMVS ter tranſtulit librum pſalmorum. Primò, ſecundum ſeptua-
ginta interpretes, quod appellatur pſalterium Romanum, quoniam eccleſia ſancti Petri vtitur eo. Se-
cundo, ad inſtantiam Paulæ & Euſtochij fecit aliam tranſlationem non multum à prima differentem,
licet Hebraico magis vicinam, & dicitur pſalterium Gallicanum, quia Damaſius papa ad preces HIE
RONYMI fecit illud in eccleſijs gallicanis cantari, & iſta tranſlatio apud Latinos communior eſt.
Tertio, tranſtulit librum hunc pure iuxta Hebraicum ad inſtantiam cuiuſdam ſancti epiſcopi nomi-
ne Sophronij, qui cum Iudæis frequenter diſputabat. Vnde indiguit textu per omnia ſimili pſalterio
quo in Hebræo habetur. Nam illud ſolum à Iudæis recipitur. Intentio vero libri pſalmorum eſt,
CHRISTI myſteria pandere, ſicque genus humanum in veteri Adam lapſum, ac deformatum, in no
uo homine Chriſto erigere, reformare, ac beatificare.

¶ De virtute Pſalmorum, & de modo orandi atque pſallendi.

QVONIAM igitur pſalmodia eſt quoddam ſoliloquium ſpiritus ſancti, cum pia deuotáque ani
ma, conſtat neminem poſſe virtutem pſalmorum vere & experimentaliter cognoſcere, niſi eũ
qui puro & ſtabilito, ac libero animo, ſacratiſsima pſalmorum verba decantat, munda ac fi-
xa mente deo intendens, ſenſumq́ue verborum cum ingenti attentione aduertens, & velut ex pro-
prio affectu ea formans atque pronuncians. Hoc enim (vt ait Baſilius) eſt pſallere ſapienter, quate-
nus cum intellectuali dulcedine, & interno ſapore verba ſpiritus ſancti promamus, cum omni reue-
Pſalm.18 rentia & cordis cuſtodia noſmetipſos ante dei conſpectum, qui vere vbilibet præſens eſt, ſtatuen-
4.Reg.3. do, ac recolendo quod ſcriptum eſt. Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Et iterum, Viuit
Iere.48. dominus in cuius cõſpectu ſto hodie. Illud quoque Ieremiæ, Maledictus homo qui facit opus dei ne-
gligenter. Nam ſpiritus ſanctus qui eſt ignis innocue ardens, ac ardentiſsima charitas, affectuoſiſsima
verba in pſalmis deprompſit, omnique generi hominum conuenientes ſermones deſcripſit. Nunc ea
proponens quæ perfectos reſpiciunt, & ex magno charitatis feruore canenda ſunt. Nunc vero pro-
ponens quæ pœnitentes & imperfectos concernunt, imò omni virtuoſo affectui apta cantica exhi-
bet. Interdum enim proponit quæ in perſona Chriſti dicenda ſunt. Interdũ quæ in perſona eccleſiæ,
interdum quæ in perſona peccatoris, ac pœnitentis, interdum quæ in perſona efficaciter proficientis,

interdum quæ in perſona perfecti & feruide diligentis,interdũ quæ in perſona iuſti,& cum deo ęquitatem zelantis, interdum quæ in perſona gratias agentis. Vnde qui Pſalmos cum perfecta deuotione cantare ſeu legere cupit,neceſſario indiget vt ſuum affectum ſenſui pſalmorum conformet,omniúmque prędictarum perſonarum ſimilitudinem ſibi aſſumat,prout pſalmorũ ſententia exigit. Ait nanque Dionyſius tertio cæleſtis hierarchiæ capitulo, quod Pſalmi per modum diuinæ laudis, includunt & continẽt quicquid ſacra pagina comprehendit. Idcirco veriſsime dictum eſt: quod nullus mortalium poteſt vel mente concipere vel verbis exprimere virtutem pſalmorum. Omnium enim vitiorum eradicationem, omnium virtutum adeptionem, omniſque perfectionis plenitudinem docent, fidem illuminant, ſpem roborant, charitatem inflammant, humilitatem inſtruunt, manſuetudinem ſpecialiſsime commendant, patientiam cæteraſque virtutes erudiunt, mentem deuote pſallentis vehementer oblectant, omnem vitioſam ſeculíque triſtitiam auferunt. Et qui in continna pſalmorum decantatione lætatur,cæliformem atque angelicam vitam in hoc ſeculo nequam ducit, carnales delectationes faſtidit, vanos & infructuoſos ſermones, ſeculares rumores, ac temporis amiſsionem, vehementer abhorret, ab bumano colloqnio ſeparari ſatagit, cum deo ſermocinari conatur, omniumque gratiarum ſplendore inceſſabiliter adornatur. Inſuper in Pſalmis ignitiſsimæ & affectuoſiſsimæ orationes continentur, & iucundiſsima gratiarum actio, humillima peccatorum confeſsio, excellentiſsima dei laudatio, omnis boni commendatio, omnis mali deteſtatio, & præclara ac ſublimiſsima ad deum mentis erectio. In pſalmis quoque deſcripta ſunt impiorum tormenta, electorum merces, & gaudia, incipientinm rndimenta, proficientium progreſsio, perfectorum plenitudo, vita actiunrum, ſpeculatin contemplatiuorum. De modo autem pſallendi quid aptius poteſt doceri, quàm quod deuotiſsimus atque dulciſsimus ille Bernardus inducit, Moneo (inqniens) vos dilectiſsimi fratres ſtrennne laudibus intereſſe diuinis, vt ſicut reuerenter, ita & alacriter domino aſsiſtatis, non pigri, non ſomnolenti, non oſcitantes, non parcentes vocibus, non verba dimidia præſcindentes, non integra tranſilientes, non fractis & remiſsis vocibus muliebre quiddam balba de naribus reſonantes: ſed virili vt dignum eſt ſono atq; affectu, voces ſancti ſpiritus depromentea, nec aliud quàm quod canitur cogitãtes. Spiritus enim ſanctus gratum nõ habet, quicquid ei obtuleris, neglecto eo ad quod teneris. Nempe vt ait Baſilius, Deus orandus eſt atque laudandus, non vaga & buc illucque diſcurrente anima, ſed in ſpiritu ſolicito, ac timorato adorare oportet, & ante orationem animam præparare, varias & impertinentes occupationes abijciendo, ac aliquid ſalutare interioribus imprimendo, & magno ſerio inchoando, ne modicus error in principio augeatur in proſequutione: magnúſque fiat in fine. Sed ſic orare & pſallere multa requirit, & ſanctam conuerſationem efflagitat, quatenua bomo ante orationem ita ſe habeat, vt poſsit per gratiam dei in ipſa oratione ac laudis tempore, ſtabili mentis intuitu, atque ardenti affectu, deo intendere ac ſenſum perpendere, diuinorum eloquiorum virtutem guſtare. Omnino enim oportet aggrauantem vitare triſtitiam, reſoluentem odio habere lætitiam, inordinatum timorem, immoderatam ſolicitudinem, omnemque irrefrenatam concupiſcentiam, & irrationabilem animæ paſſionem expellere, & quanto poterimus animam noſtram ab omnium inferiorum virium operationibus magis ſuſpendere, & à ſenſibilinm memoria & amore magis abſtrahere: tanto poterimus diuinis præconijs, ſanctiſque precibus, affectuoſius, dulcius, atque ſalubrius, intendere ac vacare. Spiritus enim eſt deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu oportet adorare. Denique in cantu nmnis curioſitas, omnis diſſolutio, omnis diſcordia, ſumme vitandæ ſunt, & ſummopere ſatagendum, ne alicui placere intendamus, niſi altiſsimo, in eo duntaxat ſpiritualiter gloriãtes ab eo ſolo, videri, audiri, ac præmiari optantes, ſenſui verborum ſemper, & DEO magis quàm cantui & modo cantandi intendentes, illud dictum beati Auguſtini penſando. Dum mihi contingit, vt me cantus magis quàm res quæ canitur moueat, pœna committere digna me profiteor, & tunc mallem non audire cantantem. Conemur ergo vt id in mente noſtra verſetur, quod ore profertur. Et ſi quiſpiam tantæ ſcientiæ nõ eſt vt ſcripturas ſanctas intelligat, & proinde pſalmodiæ ſenſum mente conſiderare nequeat: vel certe ſi id quod canitur, quantum ad ſuperficiem atque hiſtoricum ſenſum, tale ſit, vt nullam vel modicam videatur deuotionem includere, cuiuſmodi eſt illud, Etenim paſſer innenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi vbi ponat pullos ſuos: tunc ſtudere debemua vt mentem noſtram cum cordiali affectu ad deum leuemus: penſantes nos ante dei conſpectum aſtare, & ſummo vniuerſorum dominatori, ac iudici miniſtrare. Sicque diuinam maieſtatem aut aliud aliquid diuinum conſiderantes, poterimus cum magna deuotione deo aſsiſtere.

Super Cãtica ſer. 47.

Iohan. 4.

Pſalm. 81.

De intentione & forma procedendi præſentis editionis.

QVanuis autem ſacra ſcriptura iam à ſanctis & magnis, ac orthodoxis doctoribus pleniſsime videatur expoſita, præſertim liber Pſalmorum, nullúſque poſsit Dauid perfecte expouere, niſi ſpiritus ſanctus, qui per Dauid locutus eſt, animã eius copioſe illuſtrauerit, docuerit, atq; perfecerit. Nihilominus in dei bonitate vehementer cõfidens conabor quod proprias vires prorſus excedit, nempe ipſum pſalteriũ vtcunq; elucidare ſpe præmij, quod ſapientia pollicetur, dicens, Qni elucidant me, vitam æternam habebunt. Et iterum. Qni multos erudiunt ad inſtitiam, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Quod de ijs intelligere congruit, quorum vita, ſeu cõuerſatio doctrinæ concordat. Peccatori autem dixit deus, quare tu enarras iuſtitias meas? imò ſicut beatus Thomas

Eccle. 24

Danie. 12

Pſal. 48.

Diſt.19.q 2.or.2. ſuper quartum ſententiarum oſtendit, qui non implet quod alios docet, eo ipſo quo ſibi docendi onns aſſumit, mortaliter peccat, quoniam quantum in ſe eſt, intentionem ſacræ ſcripturæ euacuat. Porro cuius vita ad docendum idonea eſt, profecto aureolam promeretur, etiam ſi nunquam ore populo prædicet, ſed ſacram ſcripturam exponendo, ſeu de theologia codices componendo, vniuerſis qui eos legerint, ad eruditionem loquatur. Sed ne quis opus iſtud omnino ſuperfluum putet, intendo ſpeciali quodam modo librum Pſalmorum exponere. Sic tamen ſpeciali, vt dictis ſanctorum concordet, nec proprio ſenſui credam. Intendo ergo Pſalterinm ſecundum multiplicem intellectum, prout dominus dederit explanare. Videlicet literaliter, allegorice, tropologice, & anagogice, quantum textus ipſe permittit, & mihi poſsibile fuerit, eiuſdem literæ nunc plures, nunc pauciores expoſitiones tangendo, prout materia exigit. Poſtremo, quemadmodum à ſuperioribus meis mihi iniunctum eſt, propono ſtili colorem, loquendi difficultatem, & impertinentes ſubtilitates vitare, & plano, ac ſimplici modo procedere. Quod vt digne ac fructuoſe exequi poſsim, ad ſuperbenedictæ & ſupergloriosiſsimæ TRINITATIS honorem, omniúmque legentium, ac audientinm vtilitatem, totis præcordijs oro & inuoco benignitatem ſpiritus ſancti copioſam & inceſſantem, quia ſicut in libro Iob habetur, Spiritus eſt in homine, ſed inſpiratio omnipotẽtis dat intelligentiã. Nam de ſpiritu ſancto loquens Chriſtus diſcipulis, Paracletus (ait) ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

FINIS PROOEMIS.

A Commentarius in Pſalmum :I.

PRAEFATIO Autoris de ratione Tituli.

ESdras ſcriba velox,qui & prophetico ſpiritu fulſit,libros canonicos veteris teſtamẽti à Babylo
niis cõbuſtos,ſpiritu ſancto reuelante,dicitur reparaſſe,præter pẽtateuchum.i.quinque libros 1.Eſd. 7.
Moyſi,quos apud Samaritanos inuenit.Ipſe ergo Pſalterium reparauit,& hunc primum Pſal-
mum per modum pręfationis ſeu prologi libro Pſalmorum præmiſit,ſicut vulgariter dicitur.Vnde
nec Pſalmo huic titulum pręſignauit,cùm Pſalmus iſte ſit quaſi titulus libri ſequentis,quoniá conti-
net ſummam atq; materiá totius libri,tractátq; de his in generali, de quibus in toto hoc libro tra-
ctatur in ſpeciali.Deniq; Pſalmus iſte ad literã de quolibet homine virtuoſo intelligi poteſt.Et quę
ſequuntur de impiis & de vanitate , atque tormentis ipſorum , de omnibus malis poſſunt exponi.
Ait ergo Autor præſentis Pſalmi,

PRECATIO IN PSAL. I.

Autor omnium bonorum Deus,reple nos(quæſumus)gratia tua, ut uoluntas noſtra dirigatur ſemper in lege tua: quatenus te inſpirante die ac nocte in ea ſic meditemur,ut fructum æternæ felicitatis percipere mereamur.

B ❡EXPLANATIO Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

BEATVS VIR QVI NON ABIIT IN CONSILIO IMPIORVM.]
Conſilium eſt actus prudentiæ.Sed ſicut prudentia duplex eſt, ſcilicet vera &
falſa:ita conſilium aliud verum,aliud falſum . Verum conſilium ad eos perti-
net,qui diligenter inquirunt,quibus viis ac mediis,ad veram felicitatem per-
tingant.Falſum verò conſilium horum eſt,qui vias excogitant,quibus deſide-
ratam malitiam ad effectum perducãt.Itaq; ait,Beatus vir qui non abiit in cõ
ſilio impiorum. Dupliciter quis abit in conſilio impiorum.Primò,aliis malum
conſilium dando.Secundò,peruerſo conſilio conſentiendo ſeu acquieſcendo.
Igitur,beatus vir,qui non abiit.i.à Deo non receſſit,in conſilio impiorum,per hoc quod aliis ma-
lè ac falsè conſuluit,vel aliorum fallaci conſilio acquieuit. Qui enim aliis malè conſulit, cauſa &
particeps eſt omnium malorum,quæ ex ſuo peruerſo conſilio fiunt.Abit autem homo ſeu recedit à Hiere. 25
Deo in conſilio impiorum : non loco, quoniam Deus vbique eſt, & omnia penetrat, omnibúſque
æquè immediatus eſt,ſecundum diuinum Dionyſium:ſed diſsimilitudine . quoniam per conſilium
impiorum,facit ſe homo diſsimilem Deo,qui iuſtus eſt,& iniqua conſilia odit , gratiámq; abeunti
in cõſilio impiorum aufert,& pietatis ſuæ præſentiam ſubtrahit . Per nihil enim abimus a deo,niſi
C per id,quo ſeparamur & elõgamur ab ipſo.Nil verò ſeparat nos à domino deo noſtro,niſi vitia no- Eſaię 59.
ſtra:quemadmodum Eſaias teſtatur,Peccata(inquiens)veſtra diuiſerunt inter deum veſtrũ & vos. Eſaię 27.
Nihil quoq; vnit ac retinet nos in deo,niſi virtutes,quarũ eſt peccata auferre.Et ideo Eſaias iterũ
ait,Hic eſt omnis fructus,vt deleatur iniquitas.Deniq; quid eſt dicere,Beatꝰ vir qui nõ abiit in cõ
ſilio impiorum,niſi beatus vir qui permãſit in cõſilio piorum,tam aliis rectè cõſulendo,quàm alio-
rum recto conſilio conſentiendo?Ideo enim in Prouerbiis Salomon ait,Salus vbi multa cõſilia.Et Proue. 11
Tobias filium inſtruens,Conſiliũ,inquit,ſemper à ſapiente require.Præterea quid aliud eſt,Beatus Tobię 4
vir,qui non abiit in conſilio impiorũ,niſi infelix ſeu miſer,qui abiit in conſilio impiorum,vel malè
conſulendo,vel malè conſulẽti ſe cõformando?Hinc nãq; ſacratiſsimus Eſaias ex dei perſona fate- Eſaię 30.
tur,Væ filij deſertores,vt faceretis conſilium,& non ex me:& ordiremini telã,& non per ſpiritum
meum.Eſt aũt homo beatus dupliciter,ſcilicet in ſpe & in re.In ſpe verò eſt aliquis beatus duplici-
ter.Primò,ſecundum diſpoſitionem remotã,ſeu potentialem,quemadmodum pueros bonæ indolis
appellamus beatos. Secũdò,quantum ad diſpoſitionem propinquã ac habitualẽ, ſicut ait Saluator, Matth. 5.
Beati mundo corde,quoniã ipſi deum videbũt.Porrò in re beatus eſt,qui deo perfectè iam fruitur.
Beatitudo ergo in ſpe viatoribꝰ cõpetit,& de ea nunc loquimur.Per id quoq; quod ait,Beatus vir,
non exiſtimemus mulierẽ excluſam.Vir nãq; hoc loco vocatur,non à proprietate ſexus,ſed ratione
virtutis:qui nec proſperis eleuatur, nec aduerſis deprimitur: qui non eſt ſicut arũdo vẽto agitata,
D ſed fixꝰ in domino regia via incedit:qualis extitit nobilis ille Ioſue, qui nõ declinauit à dextris vel Ioſue 11.
ſiniſtris a lege Moyſi.Sed hoc modo exiſtere virũ fœminis etiã competit,illis vtiq; quę tales ſunt, Prou. 31.
qualis eſt illa,de qua Salomon ait,Mulierẽ fortẽ quis inueniet?Et iterũ,Accinxit fortitudine lum- Gene. 3.
bos ſuos.An nõ hoc modo vir dici valet virgo mater?De qua dominus ad diabolũ ſub appellatiõe
ſerpentis dixit,Inimicitias ponã inter te & mulierem,ipſa cõteret caput tuum. Et hanc vtiq; viri-
lem mulierem quædã viriles fœminæ præceſſerũt figuratiuè . Sicut ſanctiſsima illa Heſter,quæ in Heſte 15.
omni regali ſuo decore atq; incõparabili excellentia temporali nunquã lętata eſt.Fortiſsima quoq;
illa Iudith,quæ crudeliſsimũ Holofernem,tam viriliter interfecit.[ET IN VIA peccatorum nõ Iudit 14
ſtetit.]Ex malo cõſilio oritur operatio praua.Operatio aũt via vocatur,quia per eam ad terminum Matt. 7.
peruenitur.Nam operatio bona ducit ad iocunditatẽ æternam,& operatio mala ad ſempiternã mi-
ſeriam.Beatus ergo qui in via peccatorũ non ſtetit,qui in operatione iniqua non permãſit,nec malè
agẽtibus acquieuit:qui nõ gloriatur cùm malè fecerit, neq; exultat in rebus peſsimis . De hac via, Proue. 2.
ait Salomon,Eſt via,quæ videtur homini bona,& nouiſſima eiꝰ deducũt ad mortẽ. Et ruſus, Via Prou. 14

Prone.3. impiorum tenebroſa,neſciūt vbi corruāt. Quocontrà de viis domini ſcriptū eſt, Viæ eius,viæ pulchræ,& omnes ſemitæ eius pacificæ. [ET IN CATHEDRA peſtilētiæ non ſedit.] Peſtilentia eſt E
morbus infectiuus.Cathedra verò eſt ſedes doctoris vel iudicis. Vnde in cathedra peſtilētię ſedere,
eſt alios falſa doctrina,aut malo exēplo corrumpere,vel ſcādalizare,& fratribus offendiculū ponere.
Matt. 18. re.Quod quam dānabile ſit,Saluator manifeſtat.Qui ſcādalizauerit(inquiēs)vnum ex his puſillis,
Rom. 14 expedit ei, vt ſuſpēdatur mola aſinaria in collo eius,& demergatur in profundum maris.Et iterum,
Væ homini per quem ſcandalū venit.Vnde & Apoſtolus,Non ergo iudicemus amplius,ſed hoc iudicate potiùs,ne ponatis offendiculum fratribus vel ſcandalum.Ille vtique qui nec dicto nec facto
aliis occaſionem peccādi præbet,in cathedra peſtilentiæ non ſedet, & talis meritò vocatur beatus.

Triplex autē peccatū in hoc primo verſu tangitur,& vitandū docetur. Videlicet peccatū iniquę
cogitationis,peccatū iniuſtæ actiōis,& peccatū peruerſę inſtructionis.Primo quoq; peccato adiūgitur hoc verbū,abiit,quod motum deſignat.Secūdo vero adiūgitur,ſtetit,& tertio,ſedit,quæ ambo
quietē deſignant,ſed maior eſt quies ſeu fixio in ſedēte quàm ſtāte.quoniā qui ſola cogitatione peccat,faciliter reuocatur:qui verò ad opus ꝓcedit,difficilius redit:ſed qui iam habituatur in malo,&
alios inficit,difficillimè emēdatur. Deniq;,quia nō ſufficit mala non facere,ſed oportet etiam bona
Matth.3. pagere, ſicut Saluator teſtatur,dicēs,Omnis arbor,quę non facit fructū bonū excidetur,& in ignē
mittetur: propterea in verſu ſequēti oſtendit, quid boni pertineat ad virum beatum prædicta mala
vitantem. Ait ergo, ℂ(2)SED IN LEGE domini voluntas eius,]deſiderium cordis eius,& tota mentis ſuę affectio attendit ad hoc,vt legē dei adimpleat,& ſecundum altiſsimam dei volūtatem F
omnem ſuā conuerſationem gubernet. Debemus enim diuinis mādatis ſponte & promptè,non coa
Pſal.37. ctè aut pigrè obtēperare,& ex filiali amore potiùs,quàm ex ſeruili timore cuncta implere,vt dicere
Rom.12. deo poſsimus,Domine ante te omne deſideriū meū.Hoc nāq; hortatur Paulus,dicēs,Probetis quæ
Rom.8. ſit volūtas dei bona,beneplacēs & pfecta.Et iterum, Non accepiſtis ſpiritū ſeruitutis iterum in ti-
1.Par. 28 more,ſed accepiſtis ſpiritū adoptionis filiorū,in quo clamamus,abba pater. Hinc quoq; Dauid dixit,Tu aūt fili mi,ſcito deum patris tui,& ſerui ei corde perfecto,& animo voluntario.Sed quia vo
Rom.12. luntas de ſe cæca eſt,& amoris impetū,affectioniſq; impulſum ſequi ſolet,idcirco rationis directione indiget,quatenus rationale obſequiū deo exhibeat. Talē ergo rationis directionē ac diſcuſsionē
ad virum beatum ptinere,cōſequenter declaratur,dū ſubditur,[ET IN LEGE EIVS meditabitur die ac nocte,]examinādo quid deo cōplaceat,quid ei diſpliceat,quid pcepit,quid ꝓhibuit,qualiter hō cōpendioſiꝰ proficere poſsit,quāta beneficia deus hominibus præſtitit,quāta bona in futuro promiſit,quāta eſt cæcitas ingratorū,quanta tormenta reproborū.Iſta atq; ſimilia fideliter contemplari,eſt in lege domini meditari.Sed quomodo hoc modo poteſt homo meditari in lege domini die ac nocte?Nōne viciſsim dormire,ac aliis neceſsitatibus huiꝰ miſerabilis vitę vacare oportet?
Et reſpondendū,quòd homo iuſtus in lege domini meditari debet die ac nocte,non quòd quolibet
horæ ſpatio,ſinguliſq; momentis,poſsit actualem habere diuinę legis memoriam,vel inceſſabiliter
ſpeculari diuina:ſed quia quolibet tēpore debito ac opportuno facit hoc.ſic quippe ſemper dicitur G
aliquis aliquid facere,quoniam nunquam negligit id facere quando debet,quemadmodū dicimus,
1 Theſſ.3 iſte ſemper ſcribit,iſte ſemper freqnētat eccleſiam.Secundū hunc ſenſum dicit Apoſtolus,Sine in-
Deut.6. termiſsione orate. Et Moſes,Erūt verba domini in corde tuo,& narrabis ea filiis tuis,& meditaberis in eis ſedēs in domo tua,& ambulās in itinere,& dormiens atq; conſurgens.Aliter etiā dici poteſt,quòd aliquis dicitur orare,& meditari dupliciter.Primò,quoniam actus tales exercet. Secūdò,
quia ſecundū actus tales operatur & viuit:ſicq; inceſsāter die ac nocte in lege domini meditatur &
Coloſſ.3. orat,quæ totā vitam ſuam ſecundum tenorem præceptorum diuinæ legis gubernat. Quemadmo-
Roma.1. dum docet Apoſtolus,Omne(inquiens)quodcūq; facitis in verbis aut opere,omnia in nomine domini Ieſu Chriſti facite.Porrò quia connaturale eſt nobis,vt ex ſimilitudine ſenſibilium rerum,ad
ſpiritualium rerum notitiam perducamur,idcirco in verſu ſequēti cōparat ſcriptura ſacra iuſtitiam
viri beati ligno iuxta aquas plantato.Vel cōparat virum beatum ac iuſtum ligno huiuſmodi,ratione iuſtitiæ,ita quòd virtus iuſtitiæ quę eſt ſpiritnale bonum,eſt cauſa formalis iſtius comparationis.
Ideo ſubditur, ℂ(3)ET ERIT TANQVAM lignū quod plantatū eſt ſecus decurſus aquarum,
quod fructum ſuum dabit in tēpore ſuo.]Lignū iuxta decurſus aqnarum ſeu aquas fluētes plantatū
conuenienti tempore floret,& fructum producit,quoniā radix eius ex fluentibus aquis attrahit ali-
Lucæ 8. mentum,videlicet humorem. Vnde in Euāgelio Chriſtus dicit,quòd ſemen natum aruit, quia non H
habebat humorem.Sic eſt homo virtuoſus,quia enim in deo cōfidit,& ei adhæret, manēs in Chri-
Pſal.83. ſto,ſicut palmes in vite,ideo rorem gratiæ dei,& humorem conſeruationis à ſpiritu ſancto ſortitur
Coloſſ.1. proficiens de virtute in virtutē,& creſcens in charitate de die in diē. ℂ(4) ET PROPTEREA
Coloſſ.4 foliū eius non deflnet].i.ſermo eius à rectitudine legis diuinæ non cadit,quoniā implet illud Apo-
Prouer. 1 ſtoli,Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit cōditus,id eſt,diſcretione ornatus.Non enim eſt procax
ad loquendum , ſed moderatur labia ſua. [ET OMNIA quæcunq; faciet proſperabūtur,] Scimus
Roma. 8. enim(teſte Apoſtolo)quoniam diligentibus deum,omnia cooperantur in bonum.omnia itaq; quæ
faciet homo,prædicto modo beatus ac iuſtus,proſperabuntur,id eſt,omnes operationes ſuæ proficient ſibi ad veram beatitudinem,ſeu vitam æternam . Nam & mala quæ fortaſſe cōmittit occaſionaliter cooperantur ſibi in bonum,eò quòd cautior ſurgat,cuſtoditior fiat,humiliùs pœniteat,imo
Lucæ 7. & ardentiùs diligat:quoniā teſte Saluatore,Cui plus dimittitur,plus diligit:propter quod & Apo-
Roma. 5. ſtolus ait, Vbi abundauit delictum,ſuperabundat & gratia. Ideo etiam de viro electo inferiùs dici-
Pſal.36. tur,Cùm ceciderit,non collidetur,quia dominus ſupponit manū ſuam. Conſiderandū verò,quod

A ſermo cõparatus eſt fõlio,& operatio fructui. Sicut enim floritio arboris inutilis eſt & inanis,quan-
do fructus nullus ſubſequitur : ſic pulcher ſermo atque magna ſeu decora verborum prolatio vana
eſt,dum vita verbis non conſonat. Ideo enim dominus maledixit ficulneę folia habẽti,non fructus.
Cõſequenter in iſto Pſalmo agitur de vanitate impiorum,& differentia eorum à iuſtis, dum ſubdi-
tur, ¶(5)NON ſic impij non ſic].i.ita non erit de impiis,ſicut de iuſtis prædictum eſt . Nam non Mar.16.
poſſunt comparari ligno iuxta decurſus aquarum plantato,ſed arido ligno & ſterili palmiti, mem-
bróque à capite ſeparato . Non enim habent radicem cordis fixam in deo,nec Chriſto per gratiam
vniuntur,nec ſtabili fundamento innitũtur,propterea pulueri cõparantur,ſicut ſubiungitur,[SED
tanquam puluis,quem proijcit ventus à facie terræ,]id eſt,tales ſunt impij, ſicut puluis à vento ia-
ctatus. Sicut enim puluis omni vento circunſertur:ſic impij variis paſsionibus cõmouentur,& à re-
cta ratione diſcedunt,nec deo ſtabili mente adhærent : ſed propter amorem rerum temporalium à
diuina dilectione recedunt,creaturas creatori præponentes. Quid verò ex hoc conſequatur,ſequẽs
verſus explanat. ¶(6)IDEO non reſurgũt impij in iudicio.]hoc dupliciter intelligi poteſt. Primò,
de iudicio diſcretionis,quo quotidie homines iuſti & verè pœnitẽtes ſeipſos examinãt,& cõſciẽtias
ſuas diſcernũt,atq; omne vitioſum quod in ſe inueniunt,dijudicant,reprobant,danant,deflent, &
vindicant,ſicut ſcriptum eſt,Scrutemur vias noſtras,& quęramus, & reuertamur ad dominum,le- Thren.3.
uemus corda noſtra cum manibꝰ ad deũ in cœlos. De hoc ſalubri iudicio ait Apoſt. Quòd ſi noſmet 1.Cor. 11
ipſos dijudicaremus,non vtiq; iudicaremur:hoc modo iudicantes ſeipſos, aduerſa æquanimiter fe- Iudith.8.
B runt: illud dicentes, Et nos ergo non vlciſcamur nos pro his quæ patimur , ſed reputantes peccatis
noſtris hæc ipſa ſupplicia minora eſſe,flagella domini quaſi ſerui qui corripimur,ad emendationem
noſtram eueniſſe credamus. Secundò,intelligitur de futuro extremo iudicio , in quo impij non re-
ſurgũt,quantũ ad beatam immortalitatem atq; felicem immutationem:ſed quantum ad damnatio-
nem maiorem. Omnes enim(vt ait Apoſtolus)reſurgemus,ſed non omnes immutabimur. Sed pri- 1.Co.15.
ma expoſitio magis concordat verbis ſequentibus. Additur enim,[NEQVE peccatores in conſilio
iuſtorum.]Conſiliũ iuſtorum eſt,vt præterita mala corrigant,& deplangant,atque de cætero ad ca-
uendum futura,ſoliciti ac timorati exiſtant. Huic conſilio non ſe conformant peccatores, & ideo a Matth. 3.
vitiis ſuis non reſurgunt in cõſilio iuſtorum,conſilio iuſtorum acquieſcendo,& dignos pœnitentiæ
fructus agẽdo. Poſtremò oſtẽditur cauſa prædictæ diſtinctionis inter iuſtos & impios. ¶(7)QVO-
NIAM nouit dominus viam iuſtorum,]id eſt,quoniam deus notitia approbationis nouit atque ac-
ceptat viam,id eſt,operationem ſeu vitam iuſtorum. Idcirco impij ſeparabuntur à bonis ſecundùm
modum prædictum,& opera impiorum non proſperabuntur,id eſt,ad veram beatitudinẽ non per-
ducentur,nec felicem exitum ſortientur.& ideo ſubditur,[ET iter impiorum peribit,] id eſt, vita,
actio,& delectatio eorum deſtruentur:quia poſt temporales delitias,habebunt æternam triſtitiam.
Vnde in die nouiſsimo,dum viderint ſe erraſſe,ſerò pœnitebunt,& dicent, Errauimus à via verita- Sapiẽ.3.
C tis,& laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis.

COMMENTARIVS PSALMI EIVDEM
iuxta ſenſum allegoricum,de Chriſto.

SIcut oſtenſum eſt,allegoricè ſacra ſcriptura exponitur,dum ea quæ in lege & Prophetis & Pſal
mis ſcripta ſunt,de Chriſto exponuntur:quod intelligendũ eſt de illis ſcripturis,quæ de Chri-
ſto ad literã non exponũtur. Hic ergo Pſalmus qui literaliter de quolibet viro iuſto & impiis in
communi intelligi poteſt, de Chriſto allegoricè multum conuenienter exponitur . Ait enim,
Beatus vir,videlicet Chriſtus,qui à primo inſtanti ſuæ conceptionis in virgine matre fuit vir perfe
ctus atq; beatus:ꝑfectus quidẽ non ratione ætatis,ſed ꝓpter plenitudinẽ gratiæ, eminentiáq; virtu
tũ,ac ſapiẽtiæ perfectionẽ,in quibꝰ omnibus perfectè creata eſt anima Chriſti. Nec profecit in iſtis Ieremi.3.
quantũ ad habitũ,ſed quantũ ad exercitium. Vnde ſcriptum eſt, Nouũ creabit dominus ſuper terã.
Mulier circundabit virum,id eſt,virgo prælecta in vtero habebit puerum ætate,ſed virum perfe-
ctione. Fuit etiam Chriſtus ab exordio maternæ conceptionis beatus,propter perfectiſsimam diui-
nitatis fruitionem,& clariſsimam eius beatificámq; viſionem,quia tam clarè tamq; beatè vidit ani-
ma Chriſti deũ à primo creationis ſuæ momento,ſicut & modo:nec vnquam profecit in eſſentiali
præmio beatorum. Quoniam enim humanæ naturæ Chriſti à primo ſuæ creationis exordio,datum
eſt eſſe vnitum verbo perſonali,ſeu hypoſtatica vnione,hoc eſt , ſubſiſtere in eodem eſſe perſonali,
D in quo vnigenitus dei æternaliter ſubſiſtit,cùm ſit aſſumpta ad eſſe increatum filij dei,multò clariꝰ
patet,quòd animæ Chriſti à ſui principio conceſſa eſt beatifica dei viſio,prout Damaſcenus teſta- libro 3.
tur & Thomas. Minus eſt enim deum beatificè cõtemplari,quam ei perſonaliter vniri. Sic ergo eſt S.Th.3.
Chriſtus beatus vir. Dicitur quoq; vir,quoniam à vera fortitudine nunquam defecit, ſed in omni- par.q.10.
bus virtuoſiſsimè egit. Beatus itaq; vir,ſcilicet Chriſtus, qui non abiit in conſilio impiorum , quia &c.
tentatori præcipitium & ſui adorationem cõſulenti non acquieuit,neq; ſcribarum ac phariſæorum
malignis conſiliis fauit:ſed conſilio,quod eſt vnum ſeptem donorũ ſpiritus ſancti,pleniſsimus fuit. Matt.4.
Et in via peccatorum non ſtetit,quia ab omni peccato immuniſsimus fuit. Detrahibiles enim defe- Eſaiæ 11.
ctus non aſſumpſit,ſed naturales atq; pœnales,vt ſunt fames,ſitis,timor,dolor,& mors. Et in cathe Matt.15.
dra peſtilentiæ non ſedit. Nulli enim malum exemplum præbuit,neque peruerſa dogmata protulit,
quanuis Iudæi frequenter ſcandalizabantur ex verbis & actibus eius:tale enim ſcandalum non erat Iohan.8.
niſi ex malignitate,vel infirmitate ipſorum . Porrò vita Chriſti totius ſanctitatis ac perfectionis Matt.5.
exemplar fuit:& omnis eius actio,noſtra inſtructio eſt. Sicut & ipſemet ait, Ego ſum lux mundi,qui

ſequitur me,non ambulat in tenebris. Chriſtꝰ quoq; ſaluberrimã mũdo doctrinã aduexit,legalibuſq; præceptis euãgelica conſilia,vniuerſæ perfectionis plenitudinem cõtinentia addidit. Non enim E
venit ſoluere legẽ,ſed adimplere. Tangũtur hic tria,per quæ Chriſtus à protoplaſto parente diſtinguitur. Adam nanq; in conſiliũ impiorũ abiit,quãdo ſerpentis & Euæ inſtigationi cõſenſit. Et in via peccatorũ ſtetit,dum de ꝓhibiti ligni fructu comedit. Et in cathedra peſtilentiæ ſedit,cùm propriũ crimen excuſauit,illudq; in mulierẽ, imo creatorẽ quodãmodo retorquere ſategit. Mulier (inquiẽs)
Gen.3. quam dediſti mihi ſociã,dedit mihi de ligno,& comedi. Horũ aũt nullũ in Chriſto fuiſſe iam patuit. Sed in lege domini volũtas eius. Hoc Chriſto ſingulariter & perfectiſsimè cõuenit. Nam ipſe ſolus præceptũ charitatis diuinę perfectè impleuit in hac vita,& multò perfectiùs q̃ aliquis beatorum in patria ipſum potuerit adimplere. Nam toto corde,tota mẽte,ex omni fortitudine, & tota anima ſemper actualiter ferebatur in deum,ipſum contemplando,diligendo,honorando,atq; in omnibus ſibi
Iohan.8. obediendo:quemadmodum in Euangelio ipſemet de patre loquens teſtatur,Quia quæ placita ſunt
Matt.25. ei,facio ſemper. Et denuo,Ego (ait) non quęro gloriã meã,ſed honorifico patrẽ meũ. Et ergo paſſioni iam proximus dixit ad patrem,Non quod ego volo,ſed quod tu. Id quoque quod ſequitur, ſolus Chriſtus vt homo in hac vita perfectè actualiterq; impleuit. Et in lege eius meditabitur die ac nocte,id eſt,omni tẽpore,& omni momento. Intellectualis enim operatio Chriſti impediri non potuit,nec interrũpi per ſomnũ,vel actũ exteriorẽ,aut per ſenſitiuũ appetitũ,neq; per aliquid aliud. Sed omnia quæ in ipſo fuerũt,ordinatiſsima erant,ſempq; inferius deſeruiuit ſuperiori,& ſecundũ illius F
mouebatur imperium. Sic itaq; anima Chriſti meditabatur diuina ſine interruptione. Nam & omnia quæ ſunt,fuerunt,& erunt,& præſertim ea quæ ad myſteriũ humanæ redẽptionis pertinẽt,cognouit,& ſemper actualiter vidit in verbo,ſicut & modo. Et erit tanquã lignũ quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ,quod fructum ſuũ dabit in tẽpore ſuo. Hic deſignatur Chriſti fœcũditas atq; vtilitas per cõparationẽ ad lignũ iuxta aquarũ fluẽta plantatũ. Tale enim lignũ tẽpore ſuo floret, & fructus
Pſal.44. ꝓducit,ſicq; delectabile eſt intuẽti,vtile mãducanti,honeſtũ poſsidẽti. Ita Chriſtus qui eſt ſpecioſus
1.Petri forma præ filiis hominũ,in quem deſiderãt angeli proſpicere,delectabilis eſt ipſum ſynceriter contẽplanti,vtilis ſpiritualiter mãducanti,honeſtiſsimũ quoq; bonũ,ipſum per charitatẽ & gratiã poſſidẽti. Quemadmodũ etiã arbor fertilis copioſum fructũ ꝓducit,& plurimos reficit: ſic Chriſtus multũ fructũ attulit,dum ꝑcioſiſsimo ſuo ſanguine genus humanũ redemit, tótq; poma produxit,quot
Luc.23. animas electorũ ſua morte ſaluauit. Vnde ad paſsionẽ iam trãſiens,& crucẽ ſibi baiulans ſemetipſum viridi ligno comparauit,dum mulieribus ipſum plangentibus dixit,Nolite flere ſuper me, ſed ſuper
Gene.2. voſipſas flete,& ſuper filios veſtros:quia ſi in viridi ligno hęc faciunt,in arido quid fiet? Poteſt quo-
Iohan.6. que iſtud exponi de ligno vitæ in paradiſo plantato,cui idcirco Chriſtus comparatur,quoniam ſicut homo ſemper vixiſſet,ſi de ligno illo edere potuiſſet:ita qui Chriſtũ dignè manducat,non morietur
Proue.3. in æternũ. Poteſt etiã ꝑ lignũ intelligi ipſa ſapientia,de qua Salomon ait,Quòd ſit lignũ vitæ omni-
1.Cor.3. bus apprehẽdentibus eam. Chriſtus verò eſt ſapientia dei patris. Sapientia aũt iuxta decurſus aqua- G
rũ plãtata,eſt vnigenitus dei filius veraciter incarnatus,& inter homines peccatores,qui cõparantur
Aba.3. fluentibus aquis,ſine macula cõuerſatus. Secundũ hunc igitur ſenſum innuitur incarnatio verbi dei, & hęc vox,tanq̃,non ſolũ dicit ſimilitudinẽ,ſed etiã exprimit veritatẽ,quoniã hoc mõ ipſemet Chriſtus eſt ipſum lignũ iuxta aquarũ decurſus plantatũ. Et foliũ eius nõ defluet,quia Chriſti ſermo,prę-
Mat.24. dicatio,atq; oratio non erũt inanes,neq; peribũt,neq; caſſabũtur: ſed fructificabũt in cordibus electorũ,& verificabũtur in finẽ,quemadmodũ ipſemet ait,Cælũ & terra trãſibunt,verba aũt mea non tranſibũt. Et omnia quęcunq; faciet ꝓſperabũtur. Omnis operatio Chriſti meritoria fuit,imo quicquid cogitauit,dixit,& fecit, inquantũ viator,meritoriũ extitit. Vnde ſemper actualiter meruit:ſed quia ipſe etiã vt homo,habẽs humanitatẽ verbo vnitã, ꝑfectiſsimꝰ cõprehenſor fuit,quantũ ad ſuperiorem animæ partẽ:idcirco ſibipſi de præmio eſſentiali nil meruit,nec in illo vnquã profecit,nihilominus tota vita eius eſſentialis prę̃mij meritoria fuit:quoniã quicquid cogitauit,dixit,& fecit,ex excellentiſsimo diuinę charitatis fauore proceſſit. Cui ergo eſſentiale præmiũ meruit,niſi membris ſuis ſeu corpori myſtico,quod eſt eccleſia? Nobis igitur tota vita Chriſti meritoria fuit. Sicq; omnia quæcunq; Chriſtus fecit,proſperabũtur.i.ad æternã vitã proficient prędeſtinatis,quibus per ſacramenta eccleſiæ,& fidem ac charitatẽ meritũ Chriſti applicatur,& cooperatur ad felicitatẽ æternã.
Eſaiæ 55. Hoc eſt quod per Eſaiã dominus ait,Egredietur de ore meo iuſtitiæ verbũ,& nõ reuertetur ad mevacuũ,ſed faciet quæcunq; volui,& ꝓſperabitur in his ad quę miſi illud. Cõſequenter agit ſcriptu- H
ra de his,qui Chriſto nõ vniũtur,nec eius veſtigia imitãtur. Ait nãq;,Non ſic impij,nõ ſic,nullꝰ ſanctorum poteſt Chriſto eſſe æqualis,ſeu ſimilis. Nam Chriſtus inquantũ deus oẽs in infinitũ excedit in omni ꝑfectione. Sed vt homo etiam maior ac dignior,deoq; charior eſt, q̃ tota vniuerſitas electorum,angelorũ,ſimul ac hominũ. Non enim ad menſurã dat deus ſpiritum homini Chriſto. Boni ergo fideles,qui Chriſtũ regẽ fideliter aſſequuntur,quemadmodũ ſcriptũ eſt,Qui ſe dicit in Chri-
1.Ioh.2. ſto manere,debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Hi tales Chriſto in prædictis bonis aliquo modo aſsimulãtur,non abeũdo in cõſilio impiorũ,nec ſtando in via peccatorũ, nec ſedẽdo in cathedra peſtiferorũ:ſed in lege domini voluntas eorũ:ſed impij non ſic,ipſi enim nullo modo ſunt ſimiles Chriſto,ſimilitudine virtutis & gratiæ,nec amãtur ab ipſo ſecundũ præſentẽ iuſtitiã amore cha-
Pſal.136. ritatis gratifico,cùm ſimilitudo ſit cauſa amoris,imo ꝑfecto odio odit eos: ꝓpterea quales ſint,ſtatim oſtenditur,Sed tanq̃ puluis,quem proijcit ventus à facie terræ. Quemadmodũ enim vẽtus pro-
Matt.25. ijcit puluerẽ de loco ſuo:ſic ſermo Chriſti proijciet impios de ſuperficie terræ,de cõgregatione iu-
Luc.3. ſtorum,de ſocietate ſanctorũ,quando ſeparabit agnos ab hœdis:quando purgabit areã ſuam, mittens triticũ in horreum ſuũ,& paleas inextinguibili igne cõburens:quãdo dicturus eſt his qui à ſini-

A ſtris erunt, verbum illud aſperrimū, Ite maledicti in ignem æternū. Ideo non reſurgūt impij in iudi
cio, quia à Chriſto diuiſi ſunt, & omni gratia deſtituti, iccirco non reſurgūt in iudicio. quod intelli
gi pōt tā de iudicio diſcretionis, quo boni ſeipſos dijudicāt, de quo Propheta, Indicabo tibi ô homo Mich. 6.
quid ſit bonū, vtiq; facere iudiciū. & Iob, Iudiciū eligamus, & inter nos videamꝰ quid ſit melius. Et, Iob. 34.
Nūquid qui nō amat iudiciū ſanari pōt? q̄ de iudicio beatæ remunerationis, vt ſuprà ꝓximo articu
lo explanatū eſt. Neq; peccatores in cōſilio iuſtorū reſurgēt. Conſiliū ꝓpriè appellatur inquiſitio
rationis de agēdis vel omittēdis. Iuſtorum ergo conſilium eſt, vt deum præ omnibus diligant, vt ei
reuerenter deſeruiant, vt in charitate & gratia eius quotidie creſcant, atq; de perpetratis malis di-
gnè pœniteāt. In tali autem conſilio impij non reſurgunt, ſed manent in fæcibus vitiorum & ſordi-
bus paſſionum. Non audiunt Paulum clamātem, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Et iterum, Ephe. 5.
Quæ ſurſum ſunt ſapite. Quoniam nouit dominus viam iuſtorum, id eſt, ea quæ nunc de differētia Coloſſ. 3.
impiorum atq; iuſtorum prædicta ſunt veritatem habent. Quoniam dominus Ieſus Chriſtus, qui
eſt rex regum, & dominus dominantium, iudex quoq; viuorum & mortuorum, nouit viam iuſtorū, Apoc. 19
id eſt, acceptam habet operationem bonorum, quorum vtiq; & capilli capitis numerati ſunt. Et iter Heb. 12.
impiorum peribit. Non enim ad vltimum finem, qui eſt deus benedictus, peruenient. Lucæ 12.

COMMENTARIVS EIVSDEM Pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

B Recordandū eſt, quoniā ſicut oſtēſum eſt, tropologicus ſeu ſenſus moralis ſcripturę eſt, quādo
ea quę de Chriſto vel de ſanctis ſcribūtur, aut recitantur, ad ſingulorū moralē eruditionē tra-
hūtur. Quæcūq; enim de Chriſto capite noſtro ſcripta ſunt, ad noſtrā eruditionē ſcripta ſunt. Roma. 6.
Nec ſolū quæ de Chriſto ſcribūtur, ſed etiā quę de ſanctis eius legūtur, ad imitationē trahēda
ſunt, ſecundū Auguſtinū. Deniq; vtiliſsimū eſt ſacrā ſcripturā tropologicè intelligere, quatenus ſic
Chriſtū & ſanctos, ſacrā ſcripturā cōmemorando ſeu ꝓferēdo, laudemus, vt ea quæ ſcripta ſunt ad
propriā informationē trahamus, & ſic imperfectū noſtrū cognoſcēdo, ſalubriter doleamus, eorūq;
perfectionē quos laudamus, imitari ſtudeamꝰ. Tropologica aūt expoſitio huius Pſalmi nō differt à
prima ac literali expoſitione, niſi ꝙ ſicut illa expoſitio docet quid factū ſit: ſic iſta inſtruit quid ſit fa
ciendū. Et eſt ſenſus omnino idē, ſed ad diuerſa refertur. Vnde ſecundū iſtū ſenſum, ſcilicet tropo-
logicū dicit ſcriptura, Beatus vir qui nō abijt in cōſilio impiorū, vt ſcilicet hortetur ac doceat vnū
quēq; fidelē, ne malignis cōſilijs acqeſcat: & ne ſtet in via peccatorū malè agēdo: & ne in cathedra
peſtilētiæ ſedeat, malū exemplū prębēdo, ſeu falſam doctrinā introducēdo. Sicq; oīa quæ ſequūtur
legēda ſunt, quatenus omnia cōuertat & trahat deuotus quilibet ad animę ſuę ſpūalem doctrinā. Nā
ſi ea quæ dicit, legit, vel audit, ad impiorū tormēta vel derelictionē pertinēt, pōt ex his ſanctū timo
rē cōcipe, ne & ipſe ſimilia patiatur: aut gratiarū actionē, & amoris inflāmationē: quia miſerāte deo
à talibꝰ malis ꝑſeruatū ſe videt: ſeu bonā triſtitiā, ſi ſe talia mala pro quibus torqueri ac deſeri meru
it, incidiſſe cōſiderat. Si verò quæ dicit vel audit, ad ꝑfectionē beatitudinēq; iuſtorū ꝑtinēt, pōt ad
C imitandū ſuccēdi, & ad ſperandū roborari. Igitur ſecundū hūc ſenſum dicat deuotꝰ vel pœnitēs ſeu
alius quilibet, Btūs vir qui nō abijt in cōſilio impiorū, hocq; dicēdo ꝓponat nūq̄ malo cōſilio aſſē-
tire: pœniteat quoq; ſe vnq̄ ꝑuerſis cōſilijs acquieuiſſe, & oret deū, vt in omnibꝰ ſe dirigat ad inue-
niendū & cōſentiendū ſanis cōſilijs, ſicut Tobias docet, Omni tp̄e benedic deū, & pete ab eo vt viā
tuā dirigat, & oīa cōſilia tua in ipſo ꝑmaneāt. Indigemꝰ nāq; ad hoc, ꝙ non abeamꝰ in cōſilio impi- Tob. 4.
orū, illuminari ac dirigi à ſpū ſancto dono cōſilij, quemadmodū Sapiēs ait, Quis hominū poteſt ſci-
re cōſiliū dei, aut quis poterit cogitare quid velit deus, niſi tu domine dederis ſapiētiā, & miſeris ſpi Sapiē. 9.
ritū tuū de cœlis? Per hunc modū formare debet hō ſuū affectū in ſingulis quæ ſequūtur ſecūdū ex-
igentiā ſingulorū verborū. Sicut cùm dicit, Et in via peccatorū non ſtetit, cogitet de cętero nō pec
care, & de oꝑatione mala præterita doleat. Dum verò dicit, Et in cathedra peſtilētię non ſedit, ꝓpo
nat nullū inficere, nullū ſcādalizare, ne perdat animā eius, pro quo Chriſtus mori dignatus eſt. Si-
mili modo cùm dicit, Sed in lege domini volūtas eius, ſtudeat omnes euagationes abijcere, affe- Rom. 14
ctum ſuum à caducis rebus abſtrahere, & ad diuinæ legis obſeruantiam omne deſiderium ſuū eri-
gere. Et vt iſta adimpleat, bene aduertat, & pro viribꝰ agere ſtudeat quod ſequitur, Et in lege eius
meditabitur die ac nocte: hocq; dicēdo oēs infructuoſas & malas mētis ſuę occupatiōs repellat, atq;
diuinis meditationibus cor ſuū implere ſemper laboret, quēadmodum dominus ait, Auferte malū Eſaiæ 1.
cogitationū veſtrarū ab oculis meis. Porrò dū pſallit, Et erit tāq̄ lignū quod plantatū eſt ſecꝰ decur-
D ſus aquarū, oret, cordialiterq; deſideret, vt ſit ſicut arbor bona, quæ bonos fructꝰ facit, quatenꝰ bene
viuēdo alios verbo & exēplo ædificet, & non tam loquēdo q̄ oꝑando informet, vt illud adimpleat, Matt. 5.
Sic luceat lux veſtra corā hominibus, vt videāt bona facta veſtra, & glorificēt patrē veſtrū qui in cœ
lis eſt. Dum verò ait, Et foliū eius non defluet, proponat ſe ſemp in loquēdo modeſtū & cautū ha-
bere. Cúmq; adiungit, Et omnia quæcūq; faciet proſperabūtur, cupiat in eorū cōſortio numerari,
de quibus ait Apoſt. Scimus quoniā diligentibus deū omnia cooperantur in bonū. Ex his vero quæ Roma. 8.
ſequuntur, Non ſic impij, non ſic, ſolicitus fiat ne ea quæ de impijs ſcripta ſunt, ſibi conueniant: ſed
in iudicio diſcretionis à peccatis reſurgat, & in conſilio iuſtorum permanere conetur.

COMMENTARIVS EIVSDEM Pſalmi iuxta ſenſum anagogicum.

Anagogicé inſup hic Pſalmus exponi poteſt, videlicet de cōprehēſoribꝰ ſeu beatis in patria,
vt ſciamus ex huius Pſalmi expoſitione quid de nobiſipſis ſperare debeamus. Ait ergo ſcri-
ptura, Beatus vir qui non abijt in cōſilio impiorū. Vir hoc loco nō à ſexu, ſed à cordis vigorę

vocatur,& ita angeli ſanctiviri dici poſſunt,quoniā ad oīa diuina opera exercenda viriles atq; for- E
Acto.1. tiſsimi ſunt.Vnde de angelis dicit,Ecce duo viri aſtiterūt iuxta illos.Et Gregorius,Angelus inquā
rationale eſt animal,non ꝙ ſit materialis aut ſenſitiuæ naturæ,ſed propter intellectualē ꝑfectionē.
Angeli aūt ſancti non abierūt in cōſilio impiorū,quia non cōſenſerunt conſilio Luciferi atq; cadē-
tium angelorum.Nullus quoq; beatorum hominum abijt in conſilio impiorū,in ipſo finaliter per-
manendo:ſed ab hac vita in bona diſpoſitione diſceſsit.Itaq; beatus vir omnis electus in virtutibus
fortis homo vel angelus deo iam feliciter fruens,qui non abijt in conſilio impiorum,ruentium ſci-
licet angelorum,aut hominum peruerſorum. Et in via peccatorum non ſtetit,cum Lucifero aliiſq;
deo rebellibus non peccauit,contra creatorem ſuperbiendo,ſeu eius ſimilitudinē temerariè & prę-
ſumptuoſe ambiendo.Et in cathedra peſtilētiæ non ſedit,alios ad peccandū non induxit, quemad-
modum Lucifer & infectores proximorum ſuorum.Sed in lege domini voluntas eius.hoc vniuerſis
beatis in patria pleniſsimè cōuenit,quia præceptū de dilectione dei perfectiſsimè implent, & toto
affectu ad deū cōuerſi ſunt,eiq; inauertibiliter ſemper adhærent.Et in lege eius.i.in pręcepto quod
ipſis à deo præfixum eſt in diligēdo & operando.In hac lege meditātur,die ac nocte.i.in æuo,quod
omne tēpus includit,conſiderātes inceſſabiliter qualiter deo reuerenter aſsiſtant,prōptè obediant,
atq; in omnibus ordinē ſuū cuſtodiāt.Et erit tanꝗ lignū,&c.Omnis beatus deo iam fruēs ligno iu-
xta aquarū decurſus plantato optimè cōparat,qm inebriatur torrēte diuinæ voluptatis:ſicq; copi-
oſiſsimū fructū affert,quia indeſinēter ſanctiſsimis actionibus occupatur,& nunꝗ ocioſus aut infœ F
cundus eſt,ſed in cōtinua diuinitatis contēplatione ac dilectione æternaliter ꝑmanet. Et foliū eius
non defluet.i.laudatio qua deū honorat,nunꝗ ceſſabit.Et oīa quæcunq; faciet ꝓſperabūtur.i.ad di
uinū honorē infallibiliter ordinātur:nec pōt aliquid aduerſitatis eis accidere,ſed ꝑpetua ſecuritate
deo cōiuncti ſunt.Non ſic impij,non ſic.i.apoſtatæ angeli homineſq; iniuſti non ſic.i. non ſunt be
Lucæ 10. ati,ſicut iā de angelis & ſanctis hominibus dictū eſt : ſed ſunt tanꝗ puluis quē proijcit vētus à facie
Eſaiæ 14 terræ.Nam angeli mali ſtatim cùm peccauerūt,cœlo ꝓiecti ſunt,ſicut in Euāg.ait Saluator,Videbā
ſatanā ſicut fulgur de cœlo cadentem.Et Eſaias,Quomodo(inquit)cecidiſti Lucifer qui manè ori
ebaris?Ideo non reſurgūt impij in iudicio.Dæmones enim non pœnitent,ſed ſunt obſtinati in ma-
lo,ſicut & oēs damnati.Ideo non reſurgunt impij à ſua peſsima volūtate in iudicio diſcretionis,ſe-
ipſos diſcutiendo & corrigendo.Quoniam nouit dominus viam iuſtorum.Nam omnis operatio be
atorū in patria deo ſemꝑ gratiſsima eſt & ſummè accepta.Et iter impiorum peribit.Iter cadentium
angelorū fuit deſiderium aſcendendi ad ſimilitudinem dei immoderatè.Sed hoc iter ſeu talis ſup-
bia peribit,quia nunꝗ adipiſcentur quod adipiſci optabant.Porrò ad hanc beatitudinē electorū in
patria nos quoq; ꝑuenturos ſperamus,ſi ea pro poſſe noſtro quæ ipſi fecerunt agamus,videlicet nō
abeundo in conſilio impiorū,nec ſtando in via peccatorū,nec ſedendo in cathedra peſtilentiæ.

COMMENTARIVS IN PSALMVM II. G

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus Pſalmi nunc exponēdi talis eſt,Pſalmus Dauid. Conſiderandū eſt aūt(vt ait Hierony
mus)ꝙ liber Pſalmorum eſt quaſi magna domus plures habēs cellas ſeu cubicula, & quæli-
bet cella propriā habet clauē ac ianuā.Oſtium verò totius domus iſtius,eſt primus Pſalmus,
cuius clauis eſt ſpiritus ſanctus.Cæteri autē Pſalmi tanꝗ ſpeciales cellulæ proprias habēt cla
ues.i.titulos appropriatos.Nā ſicut ſe habet clauis ad domū,& ſignum ad hoſpitium:ita ſe habēt ti-
tuli Pſalmorū ad Pſalmos,quia per eos dat introit⁹ ad intellectum Pſalmorum.Porrò titulus Pſalmi
præſentis variè explanatur,ꝓut Pſalmus hic diuerſis modis exponit .Quidā enim ipſum exponunt
ad literā de populo Iudęorū à captiuitate Babylo.redeuntium.Alij verò de ipſo Dauid, aſſerentes
Dauid feciſſe hunc Pſalmū ad laudē dei ꝓpter victoriā Philiſtinorū, quos ipſe deuicit,quādo aſcē
derunt cōtra eū,eò ꝙ audiſſent eum vnctū eſſe in regē totius Iſraeliticę plebis.Et ꝗuis hic Pſalmus
ad hunc ſenſum aliquo mō exponi poſſet ac trahi,hoc tamē impropriè fit.Nam quod ſequitur,Do-
minus dixit ad me,filius meus es tu,ego hodie genui te, nec populo Iudæorum, nec Dauid ꝓpriè
cōpetit,maximè ſi ꝓfundè atq; ſubtiliter exponat,ſicut patebit.Deniq; ſi verum eſt quod Nicola⁹
de Lira refert,tunc nec oēs Iudæorum magiſtri hunc Pſalmum ita exponunt. Narrat enim Rabbi
Salomonē maximū Iudæorum doctorē modernum circa hunc Pſalmum teſtari ac dicere, Maiores H
noſtri hunc pſalmū expoſuerunt de rege Meſſia ſeu Chriſto,ſed ꝓpter hæreticos exponatur de Da
uid.Vocat autē hæreticos,Iudæos ad fidē Chriſti cōuerſos.Vnde patet ꝙ ipſe hunc pſalmum expo
nit de Dauid,ad euadendum argumenta,quæ Iudæi cōuerſi ſumpſerunt ex pſalmo iſto pro Chriſti-
anæ fidei approbatione.Veruntamen quicquid ſit de iſtis,nullum Chriſtianū expoſitorē decet vel
licet hunc pſalmum ad literā exponere niſi de Chriſto.Nā Act.4.& ad Hebr.1. inducitur pſalmus
Pſal.23. iſte ad fidē probandā.Probatio autē fidei per ſacrā ſcripturā,non valet ex ſenſu myſtico, ſed literali
Iohā.12. duntaxat:quēadmodum in epiſtola cōtra Vincētium Donatiſtā aſtruit Auguſtinus.Itaq; pſalmum
Pſal.44. hunc de Chriſto literaliter exponendo,titulus eius prædictus ſic intelligendus eſt,Pſalmus.i.tracta
tus iſte,qui dicitur pſalmus,quoniā ad bene operādum hortatur, attribuitur Dauid.i.Chriſto.Dā-
uid enim manu fortis vel deſiderabilis aſpectu interpretatur, & hoc Chriſto potiſsimùm conuenit,
cùm ipſe ſit dominus virtutum, qui principem huius mundi deuicit,& ſpecioſus forma prę filijs ho
minum conſiſtit.Sanctus ergo Dauid ſpiritu ſancto reuelante prænoſcens impietatem malignorum
Chriſtum perſequentium,& occidentium,quaſi admirans eorum malitiam dicit,

A PRECATIO.

Rex & deus noſter deduc nos in iuſtitia tua propter inimicos noſtros, & dirige in conſpectu meo uiam tuam, ut in nobis ſcuto bonæ uoluntatis tuæ coronatis in æternum exultes, & habites.

EXPOSITIO Literalis.

QVARE fremuerunt gẽtes,]id eſt,cur Gentiles,cur Romani milites,cur Hero
dis & Pilati miniſtri , tanq̃ feræ ſeu beſtiæ irrationabiliter malignati ac moti
ſunt,& hoc cõtra filiũ dei.[ET populi].i.filij iſrael, ad quos ſpecialiter miſſus
eſt Chriſt⁹,[MEDITATI ſunt inania,]vtpote cogitãtes cõſilia quę nõ potue
rũt ſtabilire. Volebãt nãq; extinguere nomẽ domini Ieſu, interficiẽdo eũ ſicut
ſeductorẽ & impiũ:quẽadmodũ de eis ſcriptũ eſt,Mittam⁹(inquiũt)lignum in
panẽ eius,& eradamus eum de terra viuentiũ.Sed huius oppoſitũ accidit,quia Ierem.11
poſt mortẽ Chriſti,nomen eius vbiq; innotuit,& fides eius per totum mundũ
diffuſa eſt.Vnde & ipſe ante paſsionẽ dixit,Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipſum. Iohã.12.
¶(2)ASTITERVNT reges terræ,& principes cõuenerũt in vnũ, aduerſus dominũ & aduerſus
Chriſtũ eius.]Qui ſunt iſti reges,niſi Herodes qui Ieſum adhuc infantulũ ꝑimere voluit: atq; He-
rodes qui eundẽ cũ exercitu ſuo ſpreuit,ac veſte alba illuſum ad Pilatũ remiſit? Et q ſunt principes Matt.2.
iſti,niſi Annas,& Caiphas ac Pilatus?Qui cõuenerũt aduerſus dominũ.i.deũ patrẽ,& aduerſ⁹ Chri Luc.23.
B ſtũ ei⁹.i.filiũ eius vnigenitũ ac dilectũ.Dicit aũt vterq; Herodes aſtitiſſe cõtra Chriſtũ:nõ quia eo-
dẽ tẽpore aſtiterũt,cũ tẽpore paſsionis prim⁹ Herodes obierit:ſed qm̃ pari malitia & infidelitate cõ- Iohã.11.
rra Chriſtũ cõmoti ſunt.Cõſequenter ponunt verba regũ ac principũ horũ,dũ ſubditur.¶(3)DIS
RVMPAMVS vincula eorũ].i.deſtruam⁹ legẽ ac religionẽ patris & filij,occidẽdo Chriſtũ, & eius
doctrinã reprobãdo.Hoc dixerũt,nõ ꝙ cognouerũt Ieſum eſſe filiũ dei agnitiõe certa et ſtabili. Vel 1.Cor. 2.
quia putauerint eũ,qui Ieſum occideret,deo reſiſtere:ſi.n.cognouiſſent,nunq̃ dominũ gloriæ cruci Math.9.
fixiſſent:ſed & Ieſum tanq̃ blaſphemũ & ſeductorẽ interſecerunt,arbitrantes obſequiũ præſtare ſe Marci 2.
deo. Verũtamen iſta ignorantia eos nequaq̃ excuſat,quoniã excæcauit eos malitia eorũ,nec volue- Matt.26.
runt credere diuinis miraculis.Quomodo ergo impij iſti dixerũt,Diſrumpamus vincula eorũ, niſi Mar.14.
quoniã ille quẽ ipſi occiderũt tanq̃ impiũ,vere filiusdei erat:cui qui reſiſtit,patri quoq; reſiſtit?Qui Iohã.7.
enim non honorificat filiũ,non honorificat patrẽ,qui miſit illũ.Bene aũt per vincula intelliguntur Mat.27.
lex dei atq; religio,quia per legẽ refrenantur & conſtringũtur iniqui, ne peccatis habenas relaxẽt. Iohã.17.
Religio etiã à religando vel ligando vocatur,quoniã religat hominẽ à mundo,& ligat eum ſub di- Sapi.2.
uino obſequio.[ET proijciamus à nobis iugũ ipſorũ].i.non obediamus dei patris & Chriſti pręce- Mar.15.
ptis.Noluerũt enim prædicti reges & principes Chriſti ſaluberrimis conſentire doctrinis. ¶(4) Iohan.5.
QVI habitat in cœlis irridebit eos.]Hic ponit merces ſeu ꝑmiũ malitię hominũ prędictorũ.[QVI
habitat in cœlis irridebit eos].i.deus iuſtus iudex,qui habitat in puris ſanctiſq; cordibus, reſuſcitã Actu.2.
C do filiũ ſuum à mortuis tertia die,oſtẽdet illos irriſione dignos.Itẽ irridebit eos in die finalis iudi-
cij.[ET dominus ſubſannabit eos.]Mos eſt ſacræ ſcripturæ(ſecundũ Aguſt.)vt idem ſub alijs ver-
bis reſumat,quaten⁹ veritas clariùs innoteſcat,& audiẽtes ſiue legẽtes magis attẽdant:ita nunc fit.
Quod enim prædixit,Qui habitat in cœlis irridebit eos,nunc repetit dicẽs, Et dominus ſubſanna
bit eos,demõſtrando eos omni contẽptu digniſsimos,cũ cõuerterit malignitatẽ eorũ in caput ipſo- Pſal.7.
rũ,feceritq; euenire oĩno contrariũ machinationi ipſorũ.Vnde Sapiẽtia ait de impijs,Ego quoq;in Prouer. 1
interitu veſtro ridebo,& ſubſannabo cũ vobis quod timebatis euenerit.Dicitur aũt deus irridere&
ſubſannare,non corporali motu vel modo carnali,ſed ꝓpter ſimilitudinem operis,ſeu ratione effe-
ctus:videlicet quia talẽ pœnã infligit,ſicut irriſor & ſubſannator.¶(5)TVNC] videlicet quãdo ir
ridebit eos[LOQVETVR ad eos in ira ſua,] hoc in die extremi iudicij maxime fiet , quando tota
trinitas iudicabit autoritatiuẽ,& Chriſtus vt hõ miniſterialiter & executiuẽ. Tũc tota trinitas dicet
reprobis ꝑ Chriſtũ,qui ſententiã ꝓferet,Ite maledicti in ignẽ æternũ.Poteſt quoq; exponi locuti- Mat.25.
one qua locut⁹ eſt malis & reprobis ꝑ Apoſt.ſanctoſq; prædicatores,per quos domin⁹ loquit in ira
ſua,quãdo foris facit reprobis prædicari verbũ dei,ſed intus non aperit corda ipſorũ,nec tãgit affe
ctũ:ſed exigẽtibus culpis ipſorũ indurat eos,& obſtinatos relinquit.Sic loquebatur Iudæis incre-
dulis per ſanctos Apoſt.[ET in furore ſuo cõturbabit eos.]hoc in Iudæis Chriſtũ occidẽtibus vide
mus impletũ,quia à tẽpore deſtructionis eorũ à Tito & Veſpaſiano de terra ꝓmiſsionis eiecti ſunt
D & multis ærũnis oppreſsi.In die quoq; vniuerſalis iudicij cõturbabit eos,quãdo in ignẽ proijciẽt, Iob.3.
vbi(vt ait Iob)vmbra mortis,& nullus ordo,ſed ſempiternus horror inhabitat. Cõſequenter indu
cit Propheta verba Chriſti de ſe ita dicẽtis.¶(6)EGO aũt,]tanq̃ dicat,Illi hoc mõ peribũt,[EGO
aũt conſtitutus ſum rex ab eo.]Chriſtus inquantũ deus plenã habet autoritatem omniũ creaturarũ:
nec ſic conſtituitur rex ſuper aliquid,ſed ipſe cum patre & ſpiritu ſancto eſt vnus & idem omnium
rerum creator,ac dominus,iudex & rex:ſed prout homo eſt,ſic data eſt ei omnis poteſtas in cœlo &
in terra,ſicut Matth.ſcribit. Sic etiam cõſtitutus eſt rex ab eo ſcilicet deo patre,imo à tota ſuperbe- Mat.28.
atiſs.trinitate,cuius opera ſunt indiuiſa.[SVPER Sion montẽ ſanctũ ei⁹].i.ſup populũ Iſrael,illum
præſertim,qui credidit:qui dicitur mons ꝓpter legis ſublimitatẽ,& gratiã electionis. Omnes quip-
pe Prophetæ Meſsiam appellant regem Iſrael. Vel per Sion,quod interpretatur ſpeculatio, intelli-
gẽda eſt eccleſia militãs.i.populus Chriſtianus Chriſtũ contẽplans,& eius lege,fide ac gratia ſubli-
matus præ cęteris gẽtibus,ſicut mõs eleuatur ſup circũiacentes terrę partes.[PRAEDICANS præ-
ceptũ eius].i.legẽ euangelicã docens,primo per meipſum , deinde per Apoſtolos ſpiritu ſancto re-

pletos. In iſto verſu tactũ eſt de humana Chriſti natura, in ſequẽti agitur de eius diuina natura ac ge E
neratione æterna, dum dicitur. ¶(7) DOMINVS]. ſ. deus pater [DIXIT ad me]. ſ. Ieſum Chriſtũ,
[FILIVS meus es tu,] hoc in baptizatione & transfiguratione Chriſti dictũ eſſe à patre ad filiũ ex
Ma. 3. 17. Euãg. conſtat. Et dicitur Chriſtus filius dei, non vt cæteri ſancti per gratiã adoptionis, ſed filius per
identitatẽ naturæ, ſeu vnitatẽ eſſentiæ: quoniã ex ſubſtantia patris eſt genitus ab æterno, & ideo ad-
ditur, [EGO hodie genui te]. i. in die æternitatis, in qua non eſt prius & poſterius, nouũ & vetus, mu
Iacob. 1. tatio vel viciſsitudinis obũbratio: ſed dies iſta eſt ipſamet æternitas, quæ eſt interminabilis vitæ to-
ta ſimul perfecta poſſeſsio. Iſta æternitas omne tẽpus cõprehendit, atq; per omnẽ tẽporis differentiã
ſignificatur: quia dicimus, deus fuit, deus eſt, deus erit: cõuenientius tamẽ deſignãtur per præſens tẽ
pus, quod habet ſe per modũ quieti & fixi. Volẽs ergo Propheta æternã Chriſti generationẽ ſubti-
liter inſinuare, vſus eſt tẽpore præſenti, dicẽs, Ego hodie genui te: quæ ſunt verba patris ad filium.
quemadmodũ pater agit & ſcit, hoc filio dicit: & generãdo dicit, quoniã generando dat filio diuinã
Pſal. 146 eſſentiam, quam dando dat omnis veritatis notitiã, cùm diuina eſſentia ſit ipſa ſapientia, cuius non
eſt numerus. ¶(8) POSTVLA à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã.] Verba ſunt patris ad Chri-
ſtũ hominẽ, cui non cõpetit poſtulare à patre ſm q deus eſt. Dicit ergo ad filiũ incarnatũ deus pa-
ter, O fili poſtula à me, & dabo tibi gẽtes. Hoc Chriſtus frequenter fecit, quãdo pro mũdi ſalute ro-
Iohan. 12 gauit. & paſsio eius erat poſtulatio efficaciſsima, quia per eã meruit ſibi regnũ militantis eccleſiæ.
Et dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã. Hanc ꝓmiſsionẽ pater impleuit, quãdo per prædicationẽ Chriſti F
Pſal. 18. & Apoſtolorũ, ac ſucceſſorũ ipſorũ gentiles conuertit ad Chriſtũ: ſicq; gentiles qui antè poſside-
Rom. 10. bantur à dæmone, poſsidentur à Chriſto, & facti ſunt eius hæreditas, qui olim ad mundi principem
Pſal. 71. pertinebãt. [ET poſſeſsionem tuam terminos terræ]. i. dabo tibi non vnã prouinciã, vnam linguam,
vnúmve regnũ, ſed terminos terræ. i. fines mundi tuæ legi ſubijciam. In omnem nanq; terrã exiuit
Danie. 7. Apoſtolorũ doctrina. Vnde inferiùs dicitur, Et dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq;
ad terminos orbis terrarũ. De hac regia Chriſti dignitate & mundi ſubiectione Daniel dicit, Anti-
quus dierũ. i. deus æternus dedit ei poteſtatẽ, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & lin
guæ ſeruient ei. ¶(9) REGES eos in virga ferrea.] Chriſtus regit eccleſiã in virga ferrea. i. in con-
ſtanti & immobili æquitate. Nam lex Chriſtiana & Chriſti doctrina, quibus reguntur Chriſti fide-
les a Chriſto per eius vicarios ſeu prælatos cõparantur ferreæ virgæ, propter rigorem iuſtitiæ, quo-
niam omne malũ quantũcunq; ſit paruum, ꝓhibent & condẽnant aliquo modo. [ET tanq̃ vas figuli
confringes eos,] non vtiq; conterendo naturã, vel corrũpendo exiſtẽtiam naturalem: ſed vitia ex-
tirpando, mores corrigẽdo, propriã voluntatem eorum frangendo. ¶(10) ET nunc reges intelligi-
te.] Hîc ponitur ſalubris doctriua præſentiũ, imo & omnium. Et nunc. i. ſicut prædictũ eſt de regi-
mine Chriſti, reges, id eſt, omnes vicarii Chriſti, qui ei⁹ populo præſidetis, imo & ſinguli qui reges
eſſe debetis, regendo voſipſos ſecundũ rationis imperium, intelligite dicta atq; dicenda. [ERVDI-
MINI qui iudicatis terram,] id eſt, acquieſcite meæ informationi, qui iudicatis habitãtes in terra.
¶(11) SERVITE domino in timore,] vt ſitis timorati atq; ſoliciti, quomodo dignè regatis ſubie- G
ctos, & reuerenter ambuletis coram deo, ne elatione aut vana ſecuritate ſeducti negligenter agatis
Eccle. 17 quæ vobis præcepta ſunt. Ideo nanq; ſcriptum eſt, Si non in timore domini tenueris te inſtanter, ci
tò ſubuertetur domus tua. Nam timor dei expellit peccatum. [ET exultate ei cum timore,] id eſt, ô
reges terræ & homines vniuerſi exultate ei, id eſt, gaudete ad laudem dei: gaudete, inquam, in exer-
citijs cultus diuini, in laudibus dei, in omni eius obſequio, & præſertim in contemplatione ac dile-
ctione ipſius, & hoc cum tremore, id eſt, cum magno ac reuerentiali timore, ne exultationem veſtrã
diſſolutio aliqua conſequatur, vel incuſtodia cordis: ſicq; ſpiritualis iucunditas in carnalem lætitiã
conuertatur, quemadmodum accidit his, qui ſpiritu inchoant, ſed carne cõſummant. Hæc aũt non
Gal. 3. de ſeruili timore, ſed initiali aut filiali intelligere congruit. ¶(12) APPREHENDITE diſcipli-
nam,] id eſt, libenter amplectamini informationem fraternam, increpationẽ charitatiuã, & flagella
dei, & æquanimiter ferte aduerſa. [NE quando iraſcatur dominus] propter negligentiam veſtram
& impatientiam. [ET pereatis de via iuſta.] Nam dum deus iraſcitur peccatori, tunc enim relinquitꝛ.
cùm verè à deo homo relinquitur, & gratia eius priuatur, tunc ſtatim perit, cadit, & errat de via iu-
ſta, id eſt, de obſeruatione præceptorum, & de omni meritoria actione. ¶(13) CVM exarſerit in bre
ui ira eius,] id eſt, cùm ira dei vehemẽter fuerit inflãmata, ſicut ꝓcipuè erit in die iudicij, tũc [BEA-
Mat. 25. TI oẽs qui cõfidũt in eo]. i. oẽs qui mõ ſperãt in domino, tũc inuenientur beati. Dicitꝛ aũt in breui, qa H
Roma. 2. finale iudiciũ nõ diu durabit: vel in breui, qa neſcim⁹ diẽ neq; horã, qua de ꝓſenti vita migraturi ſu
1. Cor. 3. mus, quãdo vtiq; iuſtè iudicabimur, quoniã ſm opa ſua vnuſquiſq; recipit, mox cũ de corpore exit.

EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

DEniq; tropologicè explanando hunc Pſalmũ, tunc hoc quod dicitur, Quare fremuerũt gẽtes,
ſunt verba cuiuſlibet Chriſtiani, Chriſti veſtigia cruciformiter imitantis, qui cupit pati cum
Chriſto, quatenus poſtea regnet cum eo. Quilibet ergo verè fidelis malignitatem perſequen-
tium homines iuſtos admirans, dicat, Quare fremuerunt gentes. i. homines infideles. Turcæ, Paga-
ni, Iudæi, hæretici, & populi, id eſt, mali Chriſtiani, mũdi amatores, ac carnaliter ſapientes, medita-
ti ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, id eſt, imperatores ac alij reges increduli, perſecutores atq; ty
ranni: & principes, id eſt, reliqui omnes iudices, & etiam principes ſolo nomine Chriſtiani, conue-
nerunt in vnum, id eſt, ſimilem malitiam conceperunt, & in idem conſilium concordauerũt: aduer-
ſus dominum, id eſt aduerſus deum omnipotentem: & aduerſus Chriſtum eius. i. contra quemlibet

A hominē Chriſtianū,ſacro chariſmate vnctū,vel grā ſpūs ſancti ſpūaliter vnctū ac plenū.Qui.n.cōtra
dei ſeruos inſurgit,contra deū inſurgit,quemadmodū Chriſtus teſtatur,Quod vni minimo ex meis
feciſtis,mihi feciſtis.Et Paulo adhuc perſequenti,Quid me(inquit)perſequeris?Diſrūpamus vincu Matt.25.
la eorū.i.deſtruamus legē ac religionē Chriſtianorū,ſicut in præcedenti articulo expoſitū eſt.Hoc.n. Acto.9.
prędicti incredulí perſecutores intendebāt,vt Nero,Domitianus,Diocletianus.Et ꝓijciamus à no
bis iugū ipſorū.Hæc ſunt verba Chriſtianorū malè viuentiū,qui ſe fidē habere fatentur , ſed opa fi-
dei aſpnantur,atq; deuotos perſeqnūtur.Hi dicunt,Proijciamus à nobis iugū ipſorū.i.repellamus à
nobis ꝑdicationē ac cōminationē & reprobationē eorū,qui noſtrę volūtati cōtraria ꝑdicant,qui no-
bis dei flagella pœnasq; æternas minātur,& vitā noſtrā tanq̄ iniuſtā & peſſimā arbitrantur:docētes
verbo,vel opere oſtēdentes mundū & omnē eius honorē,voluptatē,ac gloriā eſſe ſpernendā,parē-
tes,propinquos,vxorē,& agros propter Chriſtū eſſe derelinquēda.Qui habitat in cœlis.i.Chriſtus
qui ſedet ad dexterā patris,irridebit eos.i.oēs prædictos malignos:& domin⁹.i.tota ſuperfeliciſſ.tri Matt.25.
nitas,quæ eſt vnus deus vnuſq; domin⁹,ſubſannabit eos,& hoc ꝓpter Chriſtū,qui ſm ꝙ homo ꝓ-
feret ſententiā cōtra iniuſtos ex totius trinitatis cōmiſſione,quēadmodū in Euāg.S.Iohā. habetur, Iohan.5.
Pater oē iudiciū dedit filio.Tunc.i.in die iudicij,quādo ꝑdicta irriſio fiet:tūc,inquā, Chriſtus loq̄-
tur ad eos.i.iniuſtos & bonorū pſecutores in irā ſua dicēs,Ite maledicti in ignē æternū.Et in furore Mat.25.
ſuo cōturbabit eos,faciēs eos abſorberi à terra,& cū dæmonibus infernali carcere recludi. Ego aūt
cōſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion.Hoc bonis prælatis ac ſanctis epīs,fidelibuſq; ꝑdicatoribus ma
B ximè cōuenit.Horū.n.quilibet dicere pōt,Ego aūt.quaſi diceret,Illi ita peribūt , ſed ego cōſtitutus
ſum rex.i.prælat⁹,rector,ſeu doctor,ab eo.i.à Chriſto,tanq̄ eius vicarius,ſuper Sion montē ſanctum
eius.i.ſuper populū Chriſtianū diuina ſpeculantē,prædicās præceptū eius.i.docēs Chriſti mandata
ſeruari.Poteſt & hic verſus de vnoq̄q; fideli exponi.qm̄ vnuſquiſq; cōſtitutus eſt rex.i.domin⁹ ope-
rationū ſuarū,ſup Sion montē ſanctū eius.ſ.ſup ſeipſum.Tēplū.n.dei ſanctū eſt, quod eſtis vos, ait 1.Cor.3.
Apls.Quilibet.n.terrena deſpiciēs,cœleſtia ſpeculās dici pōt Sion & mons ſanct⁹ domini , quia in
ſublime defigit mētis ſuę affectū,eſtq; erect⁹ in deū.Dicit aūt hō rex ſup ſeipſum,quoniā liberè agie Pſal.93.
& ſecundū rōnis impiū viuere debet,& iuſtè gubernare ſeipſum.Vnde in Eccl.Deus creauit homi- Eccl.15.
nem,& reliquit eū in manu cōſilij ſui.Prædicat q̄q; quilibet præceptū dei,quando informat & exci-
tat ſemetipſum,corde reuoluēs teſtimonia ſacræ ſcripturæ.Domin⁹ dixit ad me,fili⁹ meus es tu:hoc Rom.8.
eſt quod ait Apls,Ipſe ſpūs reddit teſtimoniū ſpūi noſtro,ꝙ filij dei ſum⁹.Cuilibet ergo deuoto di-
cit domin⁹ p inſpirationē internā,Fili⁹ me⁹ es tu,ego hodie genui te.i.in die qua in fonte baptiſma
tis regeneraui te:imo quādocūq; infundit in nobis charitas & gratia ſpūs ſancti,tūc de⁹ ſpūaliter ge
nerat nos,dans nobis eſſe ſpiritale,diuinū,atq; cœleſte.Poſtula à me, & dabo tibi gētes hæred.tuá.
Hæredicas appellatur,qua aliquis ad libitū vtitur,cōuertēs ipſam ad ꝓpriā vtilitatē.ſic homines iu
ſti ac ſancti hæreditate poſſidēt gētes.ſ.pctōres gētiliter cōuerſantes,quoniā ad libitū ſuū ipſis vtun Ibidem.
tur.Nā quicquid gētes hmōi agāt,hoc totū iuſti ad vtilitatē ſuam cōuertunt,ſicq; omnia cooperan-
C tur eis in bonū.Si nanq; honorētur & laudētur ab impijs,non extollūtur,ſed per humilitatē merē-
tur ex hoc.Si verò vilipendātur,ac moleſtētur ap ipſis,non opprimuntur, ſed per patientiā manent
immobiles.Et poſſeſſionē tuā terminos terræ.i.ego dominus dabo tibi terminos terræ ad poſſiden-
dū.Vnde Apoſt.Tanq̄ nihil,inquit,habētes,& oīa poſſidētes.Iuſti.n.tantū habent de terra,quantū 2.Cor.6.
deſiderāt,ſi fideliter petant,quēadmodū Saluator ait,Primū quęrite regnū dei,& hæc oīa adijcien- Matt.6.
tur vobis.Bonis q̄q; prælatis dat dominus in hæreditatē,quatenus ſemp eas bene regendo poſſide-
ant.Deniq;,omnis prælatus & Chriſtifidelis,dignus Chriſti vicari⁹,regit ſibi cōmiſſos in virga fer
rea.i.in cōſtanti iuſtitia,& iuſta diſciplina.& tanq̄ vas figuli cōfringit eos,quia facit eos concupiſcē
tias refrenare,mores corrigere,ſeipſoſq; frangere.Et nunc reges intelligite.Iſta,atq; ſequentia ex-
ponenda ſunt,ſicut ſuperius factū eſt.Ponitur hic admonitio optima,rectoribus præcipuè opportu
na.Prælati nanq; maximè indigent cōtinuo dei timore,imo & magno tremore,ne negligētiùs agāt,
ne eos principatus delectet,& ne per exteriorem occupationē interius vacui fiant.Moraliter itaque
docemur ex Pſalmo iſto,ne deficiamus in aduerſis,ne frangamur iniquorū perſecutionibus,ſed cō-
ſiderantes diuini iudicij vltionē,ac impiorum dānationem æternam,viriliter aſſequamur caput no
ſtrum ſeu Chriſti veſtigia,qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem,confuſione contēpta:qui etiā Heb.12.
ſuis fidelibus clamat,Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam quotidie, Lucæ 9.
& ſequatur me.Itē ex,eo quod dictum eſt,Dominus dixit ad me,filius meus es tu,docemur & admo
D nemur conſiderare eminentiam gratiæ dei & magnitudinē beneficiorum , quæ nobis collata ſunt,
vt ſimus deo grati,& eius amore ardentes,ſicq; amplioribus donis impleamur à domino. Habenti Mar.25.
enim dabitur.i.ei qui gratus eſt deo,& gloriatur,non in ſeipſo,quaſi non acceperit , ſed in domino 1.Cor.4.
ſolùm:Ei verò qui non habet.i.ingrato,& quod videtur habere, auferetur ab eo.

¶EXPOSITIO anagogica Pſalmi eiuſdem.

EX quo aūt oſtenſum eſt,Pſalmū hunc ad literā loqui de Chriſto,certū eſt,ꝙ non ſit allegorice
exponendus.Tunc nāq; allegorice ſcriptura exponitur, quādo id quod ad literā de alijs ſcri-
ptum eſt,de Chriſto intelligitur.Si verò de Dauid vel de alijs pſalmus hic loqueretur,vt pu-
tant Iudęi:tunc poſſet de Chriſto allegorice explanari.Verùm anagogice exponi poteſt,vt id quod
dicitur,Quare fremuerūt gētes,vſq; ibi,Qui habitat in cœlis, ſint verba cuiuſlibet beati in patria,
qui iſta dicit ad inſinuandū enormitatem peccati eorum,qui aduerſus deum & Chriſtum eius.i.cō-
tra eos,qui nunc deo fruūtur,conuenerunt,quando in vita hac fuerunt.& cōuenit vox iſta ꝑſertim
ſanctis martyribus,qui ſe cōformando diuinæ iuſtitię,optāt vindictā de impijs,atq; ob hāc adipiſcē

Apoc.6. dam ſic dicunt, Quare fremuerũt, &c. Vnde ſcriptũ eſt, Sub ara dei ſancti clamabãt, Domine vindi- E
Pſal.57. ca ſanguinẽ noſtrũ. & infra, Lætabit iuſt⁹ cũ viderit vindictã. Interim aũt beati in patria, quaſi cõſo
lando ſeipſos de dilatione diuini iudicij, dicũt ad inuicẽ, Qui habitat in cœlis irridebit eos. Deniq;
quilibet deo iá fruẽs dicere põt, Ego aũt cõſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion montem ſanctũ eius. i. in
cœlo empyreo, coronã victoriæ, & regiũ diadema recepi, pro tribulationibus atq; laboribus in mũ-
do perpeſsis, pdicans. i. extollẽs ſeu laudãs præceptũ eius. ſ. domini, quoniã iuſtũ eſt. & quia illud im
plẽdo felicitatẽ adeptus ſum. Domin⁹ dixit ad me, filius meus es tu. Viatores dicũtur filij dei, ꝓpter
gratiã adoptionis & ſimilitudinẽ imperfectã: ſed bene in patria nũcupant filij dei ꝓpter beatificæ
fruitionis gloriã, ſimilitudinẽq; perfectã, quoniã vidẽt deũ ſicuti eſt. Idcirco vnicuiq; beatorũ opti
mẽ cõuenit dicere, Domin⁹ dixit ad me, filius meus es tu, quia pfectè cõiunctus ac aſsimilat⁹ es mi-
hi. Ego hodie. i. in die qua te mea viſione beatificaui, genui te. tunc. n. de viatore ſeu impfecto ac mi
ſero facit deus cõprehenſorẽ & pfectũ atq; felicẽ. Poſtula à me & dabo tibi gẽtes hæreditatem, &c.
Iſtud domin⁹ dixit ad beatos, quãdo viuebãt in ſeculo, ſm intellectũ in pcedenti expoſitione tactũ:
vel nunc quoq; dicit iſtud ad ipſos, quoniã ſancti in patria habẽt ſibi ſubiectos populos mũdi huius,
Sap. 3. quemadmodũ apud Sap. legitur, Iudicabũt iuſti nationes, & dominabũtur populis. Reges eos in vir
ga ferrea. Certũ eſt viatores regi ab angelis ſanctis in virga ferrea. i. iuſta ac forti directione. Animę
quoq; beatorũ regunt nos orãdo pro nobis. Et tanq̃ vas figuli confringes eos. Sãctis qui iudicabũt
cum Chriſto hoc verbũ cõpetit, quia ſimul cum Chriſto confringent & cõterent impios ab omni F
eſſe ſpiritali, beato, & glorioſo. Porrò quæ ſequunt, Et nunc reges intelligite, vſq; ad finẽ, ſunt ver-
Hebrę.1. ba triũphantis eccleſiæ, ad eccleſiã militantẽ. Angeli. n. qui ſunt adminiſtratorij ſpũs ex parte dei
ac oĩum beatorũ, hortant homines, & eos præcipuè qui alijs præſidẽt, dicentes per inſpirationẽ mẽ
talem, quæ eſt occulta interiorq; locutio, Et nunc reges intelligite, & ſunt verba hæc exponẽda ſi-
cut expoſita ſunt. Itaq; ex anagogica expoſitione Pſalmi iſtius docemur contẽplari gloriam beato-
rum in patria, quantam videlicet felicitatem ſortiti ſunt, & quantum præmium receperunt pro tem
porali & modica tribulatione vitæ præſentis. atq; ex hac contemplatione inflammari debemus, ad
obtinendam hanc felicitatem, & propter eius amorem fortiter ſequi exempla, vitam, mores, ac tri-
bulationes beatorum, quatenus eorum conſortio poſt præſens exilium feliciter copulemur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM III.

EXPOSITIO TITVLI.

HVius Pſalmi talis eſt titulus, Pſalmus Dauid cùm fugeret à facie Abſolon filij ſui. Quidã au-
tem hunc Pſalmum ad literã exponunt de Dauid, & ita titulus difficultatem non habet. Cõ-
ſtat enim ſcienti ſcripturas, quemadmodum narratur, Abſolon cupidum regni voluiſſe patrẽ
ſuum ſanctum Dauid occidere, vt eo occiſo ipſe regnaret: & cõgregato exercitu volebat obſi
3.Re.13. dere Ieruſalem: quo audito, Dauid cum ſuis fugit, & tandem eius exercitus vicit atq; fugauit exer- G
citum Abſolon. Ioab quoque princeps militiæ interfecit Abſolon de quercu pendentem. In hac er
go perſecutione fecit Dauid hunc Pſalmum, qui ad literam de ipſo intelligi poteſt, quamuis veriùs
1.Reg.18 & efficaciùs exponatur de Chriſto, Loquens ergo Dauid de ſeipſo ad deum,

PRECATIO.

Voce noſtra ad te domine deus noſter, oratione clamantes exaudi nos de monte ſancto tuo, exurge in adiutorium noſtrum, ut tua opitulatione ſalutem & æternam benedictionem conſequamur.

EXPOSITIO Pſalmi literalis.

2.Reg.15 DOMINE (inquit) quid multiplicati ſunt qui tribulant me]. i. ob quam cauſam,
1.Re.11, q. d. non eſt rationabilis cauſa, ſed cõiuratio valida. quãuis enim Dauid pecca-
uit, adulteriũ & homicidium cõmittendo, quia Bethſabee cognouit, & virum
eius Vriam interfici ordinauit, tamen vehemẽter pœnituit, & tamen in pœnã
tanti peccati, permiſit dominus ſibi hanc fieri pſecutionẽ: ſed perſequẽtes mo
uebant iniuſtè, putantes eũ omnino reprobatũ à deo. [MVLTI]. ſ. oẽs Abſolo
ni fauẽtes [INSVRGVNT aduerſum me] volentes me de regno expellere at-
q; occidere. ¶ (2) MVLTI dicunt animæ meæ]. i. multi loquuntur de anima
mea, [NON eſt ſalus ipſi in deo eius]. i. omnino maledicta & reprobata eſt ꝓpter ſcelerũ eius enor- H
2.Reg.17 mitatẽ. ſ. homicidij & adulterij. Vnde Achitophel & alij multi pſuaſerũt populo, ꝙ deus abieciſſet
Dauid, & ergo ſine pctõ pſequerent eũ, & Abſoloni adhęrerẽt. ¶ (3) TV aũt domine ſuſceptor me⁹
es.] hæc ſunt verba Dauid cõſolantis ſeipſum, & amoroſe atq; gratãter ad deũ loquẽtis. quaſi dicat,
Illi ita deſperãt de me, tu aũt domine ſuſceptor es animę meæ. i. miſerator me⁹ recipiẽs pœnitẽtiam
meã & precẽ meã exaudiẽs, [ET gloria mea]. i. obiectũ & cauſa gloriæ meæ, quia in te ſolo glorior,
2.Co.10. & gratiã huius ſanctę gloriationis tu mihi infundis. [ET] ideo ſequitur, [EXALTANS caput me-
um]. i. erigẽs mentẽ meã ad te, dãſq; fiduciã eleuãdi oculos meos ad te. Iccirco ¶ (4) VOCE mea ad
dominũ clamaui,] petẽs liberari ab eo à malo pœnæ & culpæ, & eius volũtati me totũ cõmittẽs: nec
fruſtra, nã ſeqtur, [ET exaudiuit me de mõte ſancto ſuo [. i. de ſublimi throno ſolij ſui, vel de excelſa
ac ſumma clemẽtia ſua. ¶ (5) EGO dormiui & ſoporatus ſum.] ad literã ſomn⁹ valet ad mitigationẽ
triſtitiæ, ſicut & balnea. Dauid ergo dormiendo releuamen ſuę triſtitiæ ſumpſit, tam ex cauſa natu-
rali. ſ. ſomni, q̃ ex infuſione cõſolatiõis diuinę, ꝓpterea ait, [ET exurrexi, qa domin⁹ ſuſcepit me]. i.
p gratiã & miſericordiã ſuã adduxit me ſibi, & roborauit cor meũ in ſe vnde ſubiungit, ¶ (6) NON

A timebo milia populi circundãtis me].i.nullã multitudinẽ contra me inſurgentẽ verebor. Etvt in hac
fortitudine animi ſtabilis perſeuerẽ,[EXVRGE domine,]non de loco ſurgẽdo, ſed ſuccurrendo &
modo exurgẽtis te habẽdo.❡(7)SALVVM me fac deus meus,Quoniã tu percuſ.om. aduerſ. mihi
ſine cauſa.]Hîc reddit cauſa,non eius quod dictũ eſt,ſed eius quod ſequitur:non.n.ideo orauit Da-
uit ſaluari à deo,quoniã de⁹ pcuſsit oẽs aduerſantes ſibi,nã illa percuſsio orõnem eius ſecuta eſt: ſed
ideo quia dominus percuſsit aduerſarios Dauid,vel terrẽdo,vel lędendo,vel interficiendo eos,quia
Abſaloni fauebãt.Ideo dentes pctõrum cõtriuit.i.ora obloquentiũ ipſi Dauid clauſit,& verba eorũ
maligna repſsit.Ideo[DENTES pctõrũ contriuiſti.] Verũ quoniã oĩs iſta victoria à deo collata eſt 1.Reg.12
Dauid,ideo addit,❡(8)DOMINI eſt ſalus].i.liberatio ab aduerſarijs à deo confertur,& ipſi rectè
aſcribitur.Conſequenter Dauid mutat perſonam per figuram,quæ dicitur metaplaſmus,& loquens
ad dominum,ait,[ET ſuper populum tuum].i.ſuper eos qui mihi adhæſerũt [BENEDICTIO tua]
.i.collatio munerum tuorum,protectio atq; redemptio,quia exercitus Dauid, quamuis modicus eſ-
ſet in comparatione exercitus Abſalonis,tamen deo auxiliante præualuit.

❡EXPOSITIO Pſalmi eiuſdem iuxta ſenſum allegoricum.

DOctores catholici Auguſtinus,Caſsiodorus,& alij exponunt hunc Pſalmũ ad literã de Chri-
ſto:qui verò eũ literaliter de Dauid exponũt,ipſum allegoricè de Chriſto intelligũt:ſed quic
quid dicatur,de Chriſto cõuenienter exponitur.Titulus tamẽ myſticè exponẽdus eſt.Dauid
enim(ſicut oſtẽſum eſt)rõne interpraetationis figura eſt Chriſti.Abſalon verò qui interpretatur pax pa Pſal.40.
B tris,typus eſt Iudæ traditoris,de quo poſtea dicitur,Etenim homo pacis meę in quo ſperaui:qui etiã Matt.9.
in Euangelio filius Chriſti ſeu ſponſi inter cæteros diſcipulos nuncupatur, vbi Chriſtus ait, Non Mar.2.
poſſunt filij ſpõſi q̃diu cum illis eſt ſponſus,ieiunare.Senſus ergo tituli eſt,Pſalmus Dauid cùm fu- Luc.5.
geret a facie Abſalon filij ſui.i.pſalmus loquẽs de Chriſto cùm fugeret à mẽte Iudæ quondã diſcipu Iohan.13
li ſui.Tunc enim Chriſtus receſsit a corde Iudæ,quãdo poſt buccellã introiuit in eum ſatanas. Sic
igitur Chriſtus ad deũ patrẽ,vel etiã ad totã ſuperſanctiſsimã trinitatẽ loquendo, vel certè Chriſtus
vt hõ loquẽs ad ſeipſum vt eſt deus,Domine(inquit)ô de⁹ pater,vel ô deus trine ac ſimplex , qui es
oĩum dominus:vel ô verbũ ac fili dei,qui meã humanitatẽ ad tuã perſonalitatẽ aſſumpſiſti , quid.i.
quo meo demerito multiplicati ſunt,qui tribulant me.i.qui quærunt occidere me , & obloquuntur,
cõuiciantùrq; mihi?q.d.nullo:non.n.Chriſtus fecit peccatũ pro quo pati meruit.Multi inſurgũt ad
uerſum me,illi.ſ.qui tribulãt me.ſ.phariſæi & ſcribę,cum principibus ſacerdotũ ac populo.Multi di Ioh.8.tt.
cunt animæ meæ,non eſt ſal⁹ ipſi in deo eius,tales erant prędicti infideles Iudæi,qui Chriſtũ repu- Matt.26.
tabant blaſphemum,voratorẽ,dæmoniacũ,& inſanũ:ſicut in Euãgelio ſæpe habetur,Tu aũt domi- Mar.2.
ne ſuſceptor meus es.i.tu verbũ atq; vnigenite dei ſecundũ diuinã naturã ſuſceptor meus es quantũ Matt.tt.
ad naturã humanã.Chriſtus.n.vt deus ſuſcepit atq; aſſumpſit in vnitate perſonę naturã humanam: Iohan.7.
gloria mea.i.obiectũ beatitudinis meę.quia gloria humanitatis Chriſti cõſiſtit in vnione ac ſpecula-
tione propriæ deitatis.Vnde ſubiungitur,& exaltans caput meũ.i.eleuans intellectũ meũ creatũ ſi-
C ue humanũ,ad claram ac beatificã diuinę eſſentię viſionẽ,quam Chriſtus vt hõ vidit à primo inſtãti
ſuæ conceptionis in virgine matre,vt dictum eſt. Vel,Tu aũt domine ſuſceptor me⁹ es.i.tu deus pa
ter,vel tota trinitas,ſuſceptor meus es.i.exauditor & cõſeruator meus,à cuius amore & beneplacito
ſeparari nec volo nec valeo:gloria mea.i.cauſa & ratio oĩs lætitiæ meę:& exaltãs caput meũ.i.hono
rans & glorificãs me in ſignis & virtutibus,quibus hominib⁹ innoteſcere poteſt, me eſſe verũ Chri
ſtum ac filium tuum,imo & verũ deũ.ſicq; per caput intelligi poteſt Chriſti diuinitas . Caput enim
Chriſti deus,ſm Apoſt.& hanc deus pater,ſeu deus trinitas exaltauit , quãdo ſpiritũ per hominibus
reuelauit Chriſtum eſſe deũ ac hominem,non in vna natura,ſed in vna perſona.Vnde Chriſtus ait, 1.Co.tt.
Clarifica me tu pater apud temetipſum , claritate quam habui anteq̃ mũdus fieret: non ꝙ Chriſtus Mat.3.
claritatẽ,quam ante mũdi conſtitutionẽ habuit,vnq̃ amiſit,ſed orauit,vt vera ſui cognitio homini- Ioh.17.
bus innoteſceret.Vnde iterũ ait,Pater venit hora,clarifica filium tuũ,vt filius tuus clarificet te: vbi
niſi in cordibus hominũ?Voce mea ad dominũ clamaui.ſicut Euangeliſtæ teſtantur , Chriſtus erat Ioh,17.
pernoctans in oratione dei,& paſsione inſtante ter patrẽ orauit:nec fruſtra,quoniã ſubditur,Et ex- Lucæ 6.
audiuit me de monte ſancto ſuo.i.de excelſo habitaculo ſuo,vel de ſublimi iuſtitia ſua . Infra enim Mat.26.
habetur,Iuſtitia tua ſicut montes dei.De hac ergo iuſtitia exaudiuit deus Chriſtum , quoniã diuina Mar.14.
dictante iuſtitia,decuit Chriſtũ in omni oratione a deo exaudiri, ſicut & ipſe deo in omnibus obe- Lucę 22.
dientiſſimus fuit.Nam orationẽ illam quam ante paſsionem effudit dicẽs , Tranſeat a me calix iſte, Pſal.32.
D deus impleuit.Non enim abſolutè orauit à paſsione liberari,ſed hoc finaliter deſiderauit atq; orauit Pſal.33.
vt patris impleretur voluntas,dicens,Non mea voluntas fiat, ſed tua. quare ad Hebræ. de Chriſto Mat.26.
Apoſtolus,Exauditus eſt(inquit)pro ſua reuerentia.Chriſtus quoq; dicit ad patrem , Pater gratias Hebrę.5.
ago tibi,quoniam exaudiſti me:ego autem ſciebam,quoniam ſemper me audis.Conſequẽter Chri- Ioh.11.
ſtus loquitur de ſua paſsione,ſepultura,& reſurrectione dicens,Ego dormiui,ſomno mortis in cru-
ce: & ſoporatus ſum,tribus diebus ac noctibus iacens in tumulo . Mors quippe ſanctorum ſomnus
vocatur,quia ad vitam immortalem à deo ſuſcitabuntur: & ſepelitio Chriſti bene ſoporatio appel-
tur,quia tam citò(vtpote tertia die)ſuſcitabatur.Vnde ſubiũgitur, & exurrexi, de clauſo ſepulcro,
ſicut egreſſus ſum de clauſo virginis vtero,quia dominus ſuſcepit me.i.de numero mortuorum re-
duxit me.Non timebo milia populi circundantis me. Hæc poſſunt eſſe verba Chriſti poſt reſurre-
ctionem,quoniam ſurgens à mortuis iam non moritur,quia immortalis ſurrexit,& ideo de cætero,
non timebo milia populi.i.quamcunq; multitudinem mihi reſiſtere cupientem, vel me circundan- Rom.6.
tem:non ꝙ poſt reſurrectionẽ valuerint aduerſarij Chriſti ipſum circũdare , quoniam inter impios

poſt mortẽ cõuerſatus non eſt,neq; iniuſtis apparuit,ſed teſtib⁹ preordinatis à deo : ſed ideo dicit, E
Non timebo milia populi circũdãtis me.i.qui tẽpore paſsionis circũdedit me.illos enim poſt paſsi-
Acto.10. onẽ non timuit,quia impaſsibiliter reſurrexit.Poſſunt & hæc verba de Chriſto intelligi ante paſsi-
onẽ.quis.n.naturalẽ timorẽ ſpõte admiſit,quãdo paſsiõe inſtãte cœpit cõtriſtari ac mœſt⁹eſſe,paue-
Mat.26. re atq; tædere,& quãdo factus eſt ſudor ei⁹ſicut guttę ſanguinis decurrẽtis in terrã,tamẽ ab oratiõe
Marc.4. ſurgẽs turbis impiorũ intrepidus obuiauit,& dixit,Quẽ quęritis?ſic itaq; ait, Nõ timebo milia po-
Lucę 22. puli circũdãtis me.& vt nõ formidẽ,oro ô domine,exurge,ſubueniẽdo: ſaluũ me fac de⁹ me⁹ à mor
Iohan.18 te,nõ deſerẽdo me in ſepulcro,nec derelinquẽdo animã meã in inferno,ſed ad cœlos recipiẽdo me.
Pſal.25. Quoniã tu pcuſsiſti oẽs aduerſantes mihi ſine cauſa.Sępe in Prophetis ponitur tẽp⁹ præteritũ, ſeu
pſens ꝓ futuro,ꝓpter certitudinẽ prophetiæ.Ita hic ponitur præteritũ pro futuro,quod tamẽ mõ
impletũ videm⁹,quoniã tu pcuſsiſti.i.quia pcuties oẽs aduerſantes mihi ſine cauſa .i. pſecutores ac
crucifixores meos,incredulóſq; Iudęos,qui æterna pœna pcuſsi ſunt,& poſteri eorũ vſq; in pręſens
capti ſunt,expulſi,& multis miſerijs inuoluti,illis exceptis,qui pœnituerũt.Dẽtes peccatorũ cõtri-
uiſti.i.blaſphemias,irriſiones,& oblocutiões eorũ qui mihi in vita & in morte atq; poſt mortẽ illu-
debãt,et detrahebãt:cõteres,oſtẽdẽdo falſitatẽ eorũ,& digna eos pœna torquẽdo.Domini eſt ſal⁹.i.
à deo eſt iſta mea ſaluatio de manib⁹ iniquorũ,& ſup populũ tuũ.i.ſup eos qui in me credũt, & mea
veſtigia inſequũtur.Benedictio tua.i.collatio gratiarũ tuarũ,ô domine pater.Hęc.n.ſũt verba Chri-
EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi tropologica. (ſti ad deũ. F

INſuper exponẽdus eſt Pſalmus iſte de quolibet iuſto ſeu tota militãte eccleſia,quatenus ex his q̃
de prioribus iuſtis,ac ſanctorũ domino noſtro Ieſu Chriſto ſcripta ſunt,accipiam⁹ moralẽ doctri
nã,& inſtruamur quid nobis agendũ ſit,dum talia nobis eueniũt,qualia antiquis ſanctis,deiq; fi-
lio cõtigerunt.Dauid enim non ſolũ Chriſti,ſed & cuiuſlibet iuſti atq; eccleſiæ tenet figurã,quia
eccleſia ꝑ virtutẽ ſpõſi ſui Chriſti Ieſu,quilibet quoq; fidelis,eſt Dauid.i.manu fortis & deſiderabi-
lis aſpectu.Abſalõ verò typus eſt mũdi,& horũ qui iuſtos pſequũtur ac tentãt.Vnde ſecundũ tropo
logiã ſenſus tituli hui⁹ Pſal.eſt,Pſalmus Dauid cũ fugeret à facie Abſolõ filij ſui.i. canticũ eccleſiæ
omniũq; iuſtorũ,cu ſe per bonã conuerſatiõnẽ abſtrahũt à cõſortio mũdi ac impiorũ,q ſunt filij ec-
cleſiæ potẽtia nõ actu,nomine nõ re.Dicat ergo eccleſia,dicat & quęlibet rõnalis creatura varijs tẽ
tationibus,multis tribulationibus atq; miſerijs pulſata,pſſa ac fatigata , Domine.i. ô deus æterne,
omnipotẽs,adorande.Vel domine.i.ô Ieſu Chriſte,quid multiplicati ſunt,qui tribulãt me ? ſcilicet
mundus,caro & diabolus,quia tres ſunt inimici iuſtorum.multi inſurgũt aduerſum me,vtpote ho-
mines ſeculares,cõcupiſcẽtiæ carnales,& aëreæ poteſtates:hi enim infeſtãt & tribulãt iuſtos.Multi
dicũt.i.verbo vel ope aſſerũt,animæ meæ,non eſt ſalus ipſi in deo eius. mũdani ac impij vitã iuſto-
Sap. 3. rũ putãt inſaniã,& ſinẽ illorũ ſine honore:& ideo habẽt eos in deriſum,& in ſimilitudinẽ imprope-
rij.Deinde ſequitur verbũ dulciſsimũ,atq; cõſolatio optima, quod verbũ vnicuiq; in tribulatione
ac tẽtatione cõſtituto,cũ magna & amoroſa fiducia ad deũ dicẽdũ eſt,Tu aũt domine ſuſceptor me⁹ G
es,ad quẽ in aduerſis cõfugio:gloria mea,ad quã in omni mœrore ꝓpero& reſpiro:& exaltãs caput
2.Par.20 meũ.i.ab omni delectiõe erigẽs animã meã. Vnde ſcriptũ,Cũ ignorem⁹ quid facere debeamus,hoc
ſolũ habemus reſidui,vt oculos noſtros dirigamus ad te.Voce mea ad do.clamaui.hoc verſu doce-
tur oĩs fidelis,quid tẽpore tribulationis ſibi agẽdũ ſit.debet.n.voce ſua clamare.i. vehemẽti & alto
cordis affectu clamare ad dominũ,& tũc domin⁹ exaudiet eũ,ita vt ſe releuatũ ſentiẽs, dicat,& ex-
1 Theſſ.5 audiuit de mõte ſancto ſuo.Sed pſeuerãter orare oportet,imo ſine intermiſsiõe. Ego ſ.eccleſia,ſeu
Iob.10. quilibet iuſt⁹ dormiui.i.tribulationib⁹ opprimebar,vt tęderet animã meã vitę meę,& prętędio dor
mitarẽ:& ſoporatus ſum per tẽpus pſeuerãdo in tali anguſtia,& exurrexi.i.conſolationẽ recepi,atq;
præualui,nõ viribus aut meritis meis, ſed quia domin⁹ ſuſcepit me.i.miſericordia ei⁹ amplexata eſt
Eph.5. me,& precẽ meã admiſit. Vel, Ego dormiui.i.in peccatis pſtratus fui,& iacui:& ſoporatus ſum.i.in
peccatorũ delectatione pmãſi,& ꝓpter pigritiã à bonis opibus ceſſaui.Peccatori aũt clamat Apoſt.
Proue.6. Surge qui dormis.Et Salomõ,Vſquo piger dormies? Dormit.n. qui nec contẽplatur cœleſtia,nec
verba dei audit,nec alicuius ſpũalis ſenſus opationẽ exercet.Et exurrexi,quia domin⁹ ſuſcepit me.i.
à vitijs deſij,& iuſtẽ viuere cœpi,quia domin⁹ miſert⁹ eſt mei,indulgẽtiã gratiãq; pſtãdo.vnde ſub-
dit,Nõ timebo milia po.circ.me.i.nullã aduerſariorũ cateruã verebor. cor.n.in deo firmatũ nihil ti
Prou.28. met pter deũ:quia ſi timet hominẽ,hoc eſt propter deũ.Iuſtus enim quaſi leo cõfidens,abſq; terrore
Prou.19. erit.Et,Qui timet hominẽ,citò corruet.Sed quia fortitudinẽ nõ habet aliquis à ſeipſo,ideo additur H
Exurge do.ſal.me fac de.me.oportet.n.vt deus in nobis bona inchoet,cõtinuet,& cõſummet,ideo-
q; inceſſabiliter ad ipſm clamare debem⁹,Qm tu pcuſ.om.aduerſ.mihi ſine cauſa.Chriſtus in Euã
gelio diſcipulis dixit,Cõfidite,ego vici mundũ.ipſe quoq; ſuperauit principẽ huius mũdi.Sic ergo
eccleſia & vnuſquiſq; deuotus ad Chriſtũ dicere põt,Quoniã tu pcuſ.i.ſupaſti ac reprobaſti oẽs ad-
uerſ.mihi ſine cauſa.i.mundũ ſeu homines ſeculares ac dæmones , qui mihi aduerſant,conãdo me à
Iohan.18 te ſummo bono auertere,& vitijs implicare. Dẽtes pċõrũ cõtriuiſti.i.ſermones ſeu ora eorũ, qui vi
tã bonorũ diffamãt,& famã ipſorũ honeſtã dilacerãt,cõtriuiſti,ſaltẽ per ꝓhibitionẽ.Põt aũt exponi
hic verſus accipiẽdo pteritũ pro futuro,modo locutionis ꝓpheticæ.Quoniã tu pcuſsiſti.i.tu domi
ne Ieſu Chriſte omniũ iudex,pcuties,in die iudicij oẽs aduerſantes mihi ſine cauſa.i.eos qui mõ me
iniuſtẽ vexãt,ac tribulãt,& tunc dẽtes pċõrũ.i.verba detractorũ ac inuidorũ cõtriuiſti.i.conteres,
Nota. retũdes,dãnabis.Hunc igit Pſalmũ decantet,qui tentationibus tribulationibuſq; pulſatur : & ſi eũ
attentẽ cantauerit,magnum vtiq; releuamen experietur,ſentietque quàm verè atque ſalubriter Ia-
Iacob. 5. cobus in Canonica ſua conſulat,Triſtatur aliquis in vobis,oret æquo animo,& pſallat.

A

COMMENTARIVS IN PSALMVM IIII.

EXPOSITIO TITVLI.

POrrò Pſalmus iſte talẽ habet titulum, In finem, Pſalmus cantici Dauid.i.tractatus iſte, qui ad
bene operandum hortatur, eſt Pſalmus cantici.i.ſpiritualem iucunditatem includens, & de æter-
nis bonis gaudere nos faciens, Dauid.i.factus ab ipſo: in finem.i.dirigens nos ad Chriſtũ, qui Apoca.1.
eſt omnium rerum Alpha & ω, principium & finis. Eſt enim duplex finis, Videlicet conſumẽs, Apoc.12
ſicut de candela iam igne conſumpta dicimus, finita eſt candela: & eſt finis conſummans ſeu perfi-
ciens, vt de domo iam cõpleta aſſerimus, finita eſt domus. & hoc ſecundo modo Chriſtus eſt omniũ
rerum finis, quoniam ipſe eſt conſummata perfectio atque felicitas noſtra. Continet igitur Pſalmus
iſte ſpiritualem doctrinam ſeu informationem moralem, ſpei inflammationem, & internam lætitiã.
Loquens itaque Propheta in perſona eccleſiæ ſeu cuiuſlibet iuſti,

PRECATIO.

Da quæſumus omnipotens deus lætitiam ſpiritus tui in corde noſtro, ut ſacrificantes ſacrificium iuſtitiæ, ac iugiter in te ſperantes, inſtante termino uitæ in pace Chriſti dormiamus, & in eius regno perenniter requieſcamus.

EXPOSITIO Literalis.

B CVM INVOCAREM (inquit) exaudiuit me deus iuſtitię meę].i.cũ int⁹ deũ ro
garẽ, cũ ex interno affectu ad ipſum clamarẽ, dũ tota mẽtis occupatiõe in deũ
verſante ac fixa orarẽ, exaudiuit me deus iuſtitię meę.i.à quo oẽ eſt bonũ quod
habeo, oĩs iuſtitia quã exerceo. & in hoc propheta inſtruit nos, vt deũ intimè
inuocemus in omni noſtra anguſtia. Per id verò quod addit, exaudiuit me de⁹
iuſtitię meę, inflãmat atq; cõfortat ſpẽ noſtrã, vt fiducialiter inuocemus: quaſi
diceret, quẽadmodũ deus me inuocantẽ exaudiuit, ſic vos quoq; exaudiet, ſi pu
rè, pſeuerãter, & ſine omni hęſitatiõe depcati fueritis, nõ in veſtris iuſtitijs, ſed
in dei miſerationib⁹ cõfidẽtes. [IN tribulatiõe dilataſti mihi].i.in ipſa ſpũs mei afflictione, ſeu cor-
poris infirmitate interiùs cõſolatus es me, dãdo patientiã verã, per quam cũcta aduerſa lętãter ſuſti-
neo, & æquanimiter fero, ita vt cor meũ ex mẽtali & ſancta lætitia dilatetur in ſemetipſo. Per triſti-
tiã nanq; cor cõſtringitur & coarctatur, ſed per lętitiã dilatatur ſeu amplificatur. Vnde Apoſtol⁹ ex
diſcipulorũ ſuorũ memoria exhilarat⁹, Cor, inquit, noſtrũ dilatatũ eſt. Verũ quoniã hõ ſemp debet 2.Cor.6.
eſſe timoratus atq; ſolicitus, q̃diu in præſenti verſatur exilio, nec ſic propter adeptã à deo gratiã &
conſolationẽ ſecur⁹ ſit, quin ſemp ſit de periculis futuris anxius, quemadmodũ ſcriptũ eſt, Beat⁹ hõ Pro. 28.
qui ſemper eſt pauidus: ideo ſubditur, ❡(2) MISERERE mei] cõpatiendo mihi, ne futura pericu
la incidã, ne ſuſceptã gratiã pdã, ne tibi ingratus inueniar, [ET exaudi orationẽ meã.] per hoc inflã
matur, & quaſi recaleſcit affectus, deſiderãdo vt deus miſereatur ipſius. Pręterea quoniã charitas fra
C terna exigit, vt hõ gratiã ſibi diuinit⁹ impartitã pximis ſuis cõmunicare deſideret, orãdo, docendo,
aut exẽplariter cõuerſando, ſicut in prima ſua Canonica glorioſiſs. apoſtolici ordinis princeps hor-
tatur, Vnuſquiſq;, inquiẽs, ſicut accepit gratiã in alterutrũ illã adminiſtrãtes, ſicut boni diſpẽſatores 1.Pet.4.
multiformis gratię dei. Idcirco eccleſia ſeu quilibet iuſt⁹, poſtq̃ corã domino cor ſuũ orãdo effudit,
ad aliorũ ſe informationẽ cõuertit, & ait, ❡(3) FILII hominũ.] in Hebręo habetur filij Adã. Adã 1.Cor.15
enim apud Hebr. nõ ſolũ eſt nomẽ ꝓpriũ, ſed etiã appellatiuũ, deſignãs idem quod hõ. Itaq; filij ho
minũ, filij Adam, filij primorũ parentũ, qui portatis imaginẽ terreni nõ, cœleſtis.i.qui imitamini ꝑ-
uaricationẽ Adæ, non obedientiã Chriſti. [VSQVE QVO graui corde], i.q̃diu habebitis cor deor-
ſum: quouſq; in reb⁹ trãſitorijs affectũ demergetis, nõ quærẽtes quę ſurſum ſunt, [VT quid diligitis
vanitatẽ].i.tẽporalia iſta vaniſsima, quæ dũ pl⁹ amãtur q̃ deus vaniſsima ſunt, quia mentẽ à ſummo
bono auertũt, & vtiliſsimis cõſolationibus implicant. [ET quæritis mendacium?] decipiẽdo mutuò Sapi.3.
voſmetipſos: vel, vt quid quęritis mendaciũ.i.ſenſibilia bona, atq; carnalia oblectamẽta, quæ ſatie-
tatẽ & felicitatẽ quandã promittũt amãti, ſed fallũt: quoniã deſideriũ non quieſcit in ipſis, imo amo
ri & delectationi carnali multæ admiſcẽtur miſeriæ, anguſtiæ, triſtitiæ atq; malitiæ. Cõſequẽter po-
nit ſcriptura cõſiderationẽ quę pctõres meritò debet à terrenis auertere, & ad dei obſequiũ inflam-
mare. ❡(4) ET ſcitote].i.ſapiẽter penſate [QVONIAM mirificauit domin⁹ ſanctũ ſuũ].i. mirabili
ter adornauit & exaltauit ſanctũ ſuũ.i.quẽlibet ſibi perfectè & purè miniſtrantẽ, vel per gratiã ex-
D cellentẽ in pſenti, vel per gloriã iam in cœlo, vel p diuina miracula, per quę deus oſtẽdit hominib⁹,
q̃ accepta ſit ſibi vita ſctõrũ. Vel ſic, ſcitote quoniã domin⁹.i.deus pater mirificauit ſanctũ ſuũ.i.Ie- Alia ex-
ſum Chriſtũ, qui in Euãgelio Marci dicitur ſctũs dei, quẽ mirificauit ante natiuitatẽ pdicẽdo p Pro- poſitio.
phetas eũ naſciturũ: in natiuitate educẽdo eũ ex clauſa virginis aluo, poſt natiuitatẽ quoniã angeli
ei⁹ natiuitatẽ paſtorib⁹ nuntiabãt: atq; in deſerto, dũ erat cum beſtijs, & angeli ſibi miniſtrabant: in
morte quoq;, per ſolis ſupernaturalẽ eclipſim: atq; poſt mortẽ, per reſuſcitationẽ, aſcenſionẽ, ac ſpũs
ſancti miſsionẽ. [DOMINVS exaudiet me, cùm clamauero ad eũ,] hoc eſt, verbum bonę ſpei, quę ex Mat.4.
amore ad deũ naſcitur. Nam qui diligit deũ, firmiter ſperat, nihil eorũ quæ ad verã ſalutem ſpectãt,
ſibi à deo fore negandũ. In hoc quoq; verbo præſtatur nobis ſpes adipiſcẽdi gratiã domini, p quam
efficiamur ſancti, & mirificemur ab ipſo. ❡(5) IRASCIMINI & nolite peccare.] Quædam eſt
ira procedens ex zelo iuſtitiæ, & rationem ſequens ac ſponte aſſumpta, quatenus homo per eã opus
virtuoſum fortius exequatur. Hæc autem ira eſt bona, niſi fortaſſe exceſsiuè ferueſcat ſeu accedatur
vel grauiorem pœnam expoſcat, q̃ culpa meretur. De hac igitur ira exhortando dicitur, Iraſcimini,

ſcilicet,contravitia,contra diabolum,contra negligentias veſtras,& nolite peccare, id eſt, permit- B
tere vt iræ commotio ita creſcat,vt ratio perturbetur, vel immoderata vltio appetatur. Deniq; alia
eſt ira per vitium,quæ rationem præcedit,& ei frequēter reſiſtit, cuius tamen primi motus ſunr ve-
niales.& de iſta ira intelligi poteſt quod dicitur,Iraſcimini:ſed tunc dicitur hoc,non exhortãdo vt
iraſcamur:ſed remedium atq; conſilium exhibendo,quid nobis agendũ ſit,quando motus iræ inſur-
git.Vnde ſubiungitur,& nolite peccare,id eſt,reprimite iram,ne per verba aut geſtus aliis innote-
ſcat,aut certè in opus,procedat,& hoc verba ſequentia planiùs pandnnt.[Q V AE dicitis in cordib⁹
veſtris].i.in animo cogitatis:[I N cubilibus veſtris cõpungimini].i.in ſecreto mẽtis veſtræ pœniten
tiam agite de peccato cogitationum veſtrarũ,ne ſuggeſtioni illicitæ conſentiatis. Corda enim ſunt
Pſal.30. quaſi cogitationum cubilia.Quia verò non ſufficit a vitiis abſtinere,ideo additur, ℂ(6)S A C R I-
F I C A T E ſacrificium iuſtitiæ.[Sacrificium appellatur,quod deo offertur. Externum aũt ſacrificiũ
ſignum eſt ſacrificij interioris,quo ſpũs ſeipſum deo offert per ſanctam deuotionem,veram charita-
tem,ac intimam humilitatẽ,ſeipſum & omnia ſua deo aſcribẽs,eiuſq; venerationi impendens quic-
quid eſt,poteſt,& agit.Itaq; ſacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ.i.omnia opera veſtra interiora & exterio-
ra ad dei honorem exercete,& vt deo grata ſint,ſatagite laudabiliter cõuerſari,iuſteque viuere. Sed
quia ex tali conuerſatione poſſet aliquis ſeipſum extollere,& quaſi de propriis meritis gloriari atq;
confidere,ideo addit,[E T ſperate in domino,]non in veſtris iuſtitiis,ſed in miſericordia eius,à quo
2.Cor.3. eſt omnis ſufficiẽtia veſtra.Ignorantes enim dei iuſtitiam,& ſuam volentes conſtituere,iuſtitiæ dei F
Rom.20. non ſunt ſubiecti.[M V L T I dicunt, quis oſtẽdit nobis bona?]Hęc eſt quæſtio malignorum, qui vel
Mala.3. prouidentiam dei negant,vel eſſe aliã vitam poſt iſtã non putant. De quibus Mala.dicit, Pręualue-
runt ſuper me verba veſtra dicit dominus,& dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit domino,& quod emolu-
mentum,quia cuſtodimus præcepta eius,& ambulauimus triſtes coram domino? Hi itaque dicunt,
Eccle.3. quis oſtendit nobis bona,id eſt,quis nouit,ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendit, & an ſit vita, in qua
vnicuiq; iuſta retributio fiat.Poteſt quoque verbum iſtud aliter introduci.Multi nanque, videlicet
Academici aſſerebãt non poſſe hominẽ aliquid certò ſcire:vnde de omnibus dubitabant,& ſolũ opi
natiuè loquebantur.De his ergo ait Propheta,Multi dicũt,quis oſtendit nobis bona,id eſt,quis fa-
cit veritatem certò cognoſcere?Ad hanc verò quæſtionem reſpondet Propheta. ℂ(7) S I G N A-
T V M eſt ſuper nos lumen vultus tui domine,]id eſt,animæ noſtræ impreſſa eſt quædam participa-
tio luminis vultus tui, hoc eſt,diuini intellectus,& in claritate huius lucis oſtenduntur nobis bona,
vt intellectualiter videamus animę inmortalitatem,diuinam prouidentiã,iuſtam omnium præmia-
tionem:& certudinaliter rerum veritates agnoſcimus. Hoc autem lumen ſignatum eſt ſuper nos,
quanuis dici poſſet naturale lumen intellectus humani,per quod philoſophi multa de prędictis ve-
raciter cognouerunt.meliùs tamen intelligitur ſupernaturale lumen,videlicet fides & ſplendor gra
tiæ dei,reformans in nobis imaginem beatiſsimæ trinitatis,ſeu donum ſapientiæ atq; ſcientiæ.[DE-
D I S T I lætitiam in corde meo] .i.ò domine ex hoc quòd ſcio eſſe ſignatum ſuper me lumen vultus
tui,ſpiritualiter gaudeo,& vehementer exulto:quod vtique gaudium,ne ingratus exiſtam,tibi aſcri G
bo. ℂ(8) A F R V C T V frumenti,vini & olei ſui].i.ex abundantia temporalium rerum [M V L T I-
P L I C A T I ſunt].i.ab illo ſummo vno quod ſolum neceſſarium eſt,multipliciter auerſi ſunt,miſera
Lucæ 8. biliter vagantes atq; diſtracti.Qui?niſi de quibus iam dixit,Multi dicunt,quis oſtendit nobis bona,
id eſt,homines ſeculares,mundi diuitiis,& carnis deliciis obtenebrati: qui cor ſuum in deo nequa-
Oſe. 10. quam ſimplex eſſe ſinunt,ſed in caducis bonis ipſum diſpergunt.De quibus Oſeas ait,Diuiſum eſt
cor eorum,nunc interibunt.Et Apoſtolus Iudas in ſua canonica,Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos
animales,ſpiritum non habentes.Veruntamen eſt quoddam frumentum,& quoddã vinum, à quo-
Zach.4. rum fructu bonum eſt multiplicari,hoc eſt,fœcunditate ac numero augeri.De quibus Zach. Quid
bonum domini,& quid pulchrum eius,niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?
Quod meliùs exponi non poteſt,niſi de ſacramẽto corporis & ſanguinis Chriſti.Similiter de quo-
Pſal.22. dam oleo poſtea dicitur, Impinguaſti in oleo caput meum.Sed iſta non ſunt frumentum, vinum, &
oleum,eorum de quibus nunc ait ſcriptura,ſed electorum:& ideo addidit,ſui. Hi ergo iam dicti ſic
multiplicati ſunt inſtabiles,vagi,diſtracti:ſed ego(dicit eccleſia vel quilibet iuſtus,) ℂ(8)I N pace
in idipſum dormiam & requieſcã.]Pax eſt trãquillitas bonę ordinationis,ſeu quies à perturbatione:
Iacob. 1. ſicut dum caro obedit ſpiritui,ſenſualitas rationi,& ratio deo.Idipſum verò eſt deus ſublimis & be
nedictus:apud quem non eſt tranſmutatio nec viciſsitudinis obumbratio:quia ſemper & inuariabi- H
liter æquè perfectus,æquè beatus,& æquè glorioſus exiſtit. Itaq; in pace,id eſt,in vera mentis tran-
quillitate ac ſtabili ordinatione.Id idipſum,in deum æternum qui ſemper idem ipſe eſt:dormiam,id
eſt,ab exteriori occupatione,à ſenſibilium attractatione ceſſabo,& requieſcam,id eſt,in diuinæ dul
cedinis deguſtatione,in diuinæ bonitatis contemplatione,in diuini amoris ardore ſuauiter repau-
ſabo,nunc quidẽ inchoatiuè per gratiã,in futuro autem conſummatiuè per gloriam,& hæc ob id ò
1.Cor.2. domine deus dicere audeo, ℂ(10) Q V O N I A M tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.]
Quanuis ſiquidem de nullo deſperandũ ſit in vita præſenti,ſed ꝙ omnibus dederit deus ſpem poſ-
ſe adipiſci ea,quæ nec oculus vidit,nec auris audiuit:tamen homines iuſtos conſtituit deus ſingu-
lariter in ſpe,quia ex receptione præſentium munerum certa fit eis expectatio futurorum.Ipſa etiã
diuina conſolatio in præſenti experta,quid aliud eſt,niſi pignus & arra felicitatis futuræ,gaudiiq;
cœleſtis prælibatio quædam?Iuſtus igitur beneficia dei ſibi collata conſiderans, atq; ex diuinę pi-
etatis contemplatione,ſpecialem & magnam ad deum fiduciam mente concipiens: ſecurè ac amo-
roſè dicat altiſsimo,Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

A ¶EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

QVoniamquidem Pſalmus iſte, iam ad literam expoſitus eſt de ipſa eccleſia, & quolibet homi-
ne iuſto, certũ eſt ipſum literaliter poſſe exponi de Dauid, qui autor eſt Pſalmi iſtius, eo quòd
ipſe in numero cõtineatur ſanctorum, & ipſe veraciter à deo ſæpe exauditus eſt cum inuo-
caret, & in tribulationibus ſuis dominus contulit ei patientiam magnã, ita vt dilataretur cor
eius, quia agnouit in ſpiritu, quod poſtea euidenter Apoſtolus docuit, quòd non ſunt cõdignæ paſ- Roma. 8.
ſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hoc quoq; quod ſequitur, Et ſcitote quoniã mirificauit 1.Reg.18
dominus ſanctũ ſuum, de Dauid literaliter verũ eſt. Nam de manu Saulis, ac multis periculis, & va- & 23, &
riis perſecutionibus, mirabiliter valde à deo præſeruatus ſaluatusq; fuit, & ipſe leonẽ ac vrſum oc- alibi.
cidit, quemadmodũ in libris Regũ ſcribitur: & ſpiritu prophetiæ implet⁹ eſt, viditq; angelũ domini 1.Re. 17.
percutientẽ populũ Iſrael. Porrò ſecundũ hanc expoſitionẽ literalem de Dauid vel ſynagoga, expo- 2.Re.74
neretur hic Pſalmus de quolibet homine iuſto, vel eccleſia ſecundũ tropologiã: ſed quia nũc pſalm⁹
iſte de eccleſia, ac quolibet iuſto expoſit⁹ eſt, alia expoſitiõe nõ eget. Sed diligẽter pẽſandũ eſt omni
deuoto hunc Pſalmũ legẽti, vt intẽtè aduertat propria verba, ſicq; conuerſari conetur, vt in propria
perſona hunc Pſalmum verè poſsit ꝓferre: quod vtiq; fiet, ſi ſemper aſſueſcat orare, ſi in omni cauſa
& neceſsitate fiducialiter recurrat ad deũ, ſicut ad vnicũ ſaluatorẽ, fideliſsimũ adiutorẽ, ſpemq; ſin-
gularẽ: tunc enim non ſolũ credet, ſed expimentaliter ſentiet ſe frequenter exaudiri à domino, ſicq;
cum magna gratiarũ actione cõcinet, Cũ inuocarẽ exaudiuit me deus iuſtitię meę. Inſuper tãta gra-
B tia implebit eũ domin⁹, vt non ſolũ dura & aſpera quæ ſibi contingũt, lætãter ſuſtineat, ſed paratus
erit pro dei amore & peccatorum ſuorũ emundatione ſemper grauiora perferre. Et hoc eſt verè in
tribulationibus dilatari, habere animũ ad duriora paratũ, exẽplo ſancti Dauid, qui cùm fugeret à fa-
cie Abſalon dixit, Si inueni gratiam in oculis domini, reducet me: ſi aũt dixerit, non places, præſto
ſum, faciat quod bonum eſt coram ſe, id eſt, de regno expellat me, vel ſi ei placet, occidat me.

¶Poteſt etiã Pſalmus hic ſpecialiter ſatis de Chriſto exponi, eritque expoſitio talis allegorica, ſi de
Dauid literaliter exponatur. Verũtamen de nullo tam propriè poteſt exponi ſicut de Chriſto, ſolã
literã aſſequẽdo. Chriſtus igitur ratione naturæ aſſumptæ, vel Propheta in perſona Chriſti loquẽs,
ait, Cùm inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ. i. deus vnus ac trinus, vel ipſummet verbum
ac filius dei, qui meam humanitatẽ aſſumpſit. Iam enim ſuperiùs dictũ eſt, quòd Chriſtus ſemper ex- Hebrę.5.
audiebatur à deo pro ſua reuerentia. In tribulatione dilataſti mihi. Hoc Chriſto potiſsimè cõpetit,
quoniã in omni perſecutione & paſsione quam ab hora natiuitatis vſq; ad mortẽ crucis ſuſtinuit, nũ
quã inordinatè contriſtatus eſt, ſed omnia pro mũdi ſalute libẽtiſsimè atq; affectuoſiſsimè pertulit, pa-
ratus ſemper ad duriora, ſi patri placuiſſet. Iterũ illud cõuenit Chriſto, quia in omni ſua aduerſitate
& pœna habuit gaudiũ beatificæ fruitionis, & ita deus ſpũaliter dilatauit & lætificauit mẽtem ipſi⁹.
Orauit quoq; Chriſtus ſibi à deo miſereri, non propter ꝓprię culpę remiſsionẽ, ſed vel propter ec-
cleſię culpã, vel ꝓpter corporis ſui à morte reſuſcitationẽ & glorificationẽ. Et ſcitote quoniã mirifi
C cauit domin⁹ ſanctũ ſuũ, quõ hoc cõpetat Chriſto, in ꝓcedẽti expoſitione tactũ eſt, & nũc adiicien-
dũ, ꝙ de⁹ benedict⁹ & ſanctus filiũ ſuũ mirificauit ꝑ totũ mundũ, dãdo apoſtolis aliiſq; ſanctiſsimis
Chriſti miniſtris gratiã miraculorũ, ſpiritũ ꝓphetiæ, genera linguarũ, excellentiã vitæ, idololatriæ
extirpationẽ, & hactenus non ceſſat mirificare filiũ ſuũ dilectũ, & glorificare fidẽ ipſius, per magna
prodigia appendẽs ſigillũ teſtimonij ſui euãgelio Chriſti. Iraſcimini & nolite peccare. Hoc eſt ver- Mar.16.
bum Chriſti ad Iudęos incredulos, tanquã dicat, Si oritur in vobis aliquis motus iracundiæ contra
me, dum auditis me dicere, ꝙ Chriſtus ſim, iudex mũdi, & filius dei, eò ꝙ videatis me carnis infir- Mar. 14.
mitati ac mortalitati ſubiectũ, Nolite peccare. i. nolite cõſentire, nolite blaſphemare, nolite eſſe in- Luc. 24.
creduli, quia videtis me talia facere, qualia alius nullus facere valet. Opera enim quę dedit mihi pa- Iohã.5.6.
ter, teſtimoniũ ꝑhibẽt de me. Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ. Hoc eſt verbũ domini ſaluatoris ad or- Iohan. 15
thodoxã eccleſiã, imo ad oẽs qui poſt euãgelij ꝓmulgationẽ ſaluari deſiderãt. quaſi dicat, Ceſſate à Iohan.10
ſacrificiis veteris legis, quæ non poſſunt auferre peccatũ, nec accedentẽ perficere, quia non conti- 14.
nent gratiam, ſed figurant. Vnde Eſaias, Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virũ, qui mactat Eſaiæ 6.
pecus, quaſi qui excerebret canem. Ab his ergo ſacrificiis tẽpore nouę legis ceſſate, & ſacrificate ſa-
crificiũ iuſtitiæ. i. ſacramentũ altaris, quod eſt finis & cõſummatio, ac veritas omniũ ſacrificiorũ le-
galium. Hoc inquam ſacrificate. i. deo offerte, vel celebrando, vel celebranti aſtãdo. A fructu frumẽti
vini & olei ſui multiplicati ſunt. Quamuis iſtud ſuperiùs de malis expoſitum ſit, poteſt tamen de bo
D nis exponi, ſicut & ſanctus Thomas in cantu de feſto corporis Chriſti intelligit, vbi ex verbis iſtis
talem antiphonam ſumpſit, A fructu frumenti vini & olei multiplicati fideles, in pace Chriſti re-
quieſcunt. Eſt igitur ſenſus, Fideles multiplicati ſunt fide & merito, A fructu frumenti, vini, id eſt,
ab effectu & gratia corporis & ſanguinis Chriſti, Et olei ſui, id eſt, à fructu ſpiritualis cõſolationis,
quam in Euchariſtiæ communione percipiunt. In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Hoc
Chriſtus de ſua morte ac ſepultura affirmat. Dormiuit enim in cruce, & requieuit in monumento,
nec in aliquo horũ interior mentis ſuæ tranquillitas cõcuſſa eſt, turbata, vel diminuta, ſed in omni
ſua pœnali anguſtia conſtans, ſolidus, atque in deo immobilis manſit. ¶Denique aliter exponi po-
teſt. Anima enim Chriſti ſemper videbat faciem dei patris, quia viatrix non erat, ſicque à primo ſuę Alia ex-
creationis momento in ſumma ac tranquilliſsima pace fuit, & in deo ab omni diſtractione atque poſitio.
auerſione dormiuit, & in ipſo ab omni inquietudine immobiliter requieuit. Quoniã tu domine ſin-
gulariter in ſpe conſtituiſti me. Verba ſunt Chriſti, vt homo eſt, ad deũ. Chriſtus autem quia purus
viator non extitit, ideo nec fidem habebat nec ſpem, prout ſpes eſt virtus theologica habens deum

A ¶(6)ODISTI omnes qui operantur iniquitatẽ.]Odiũ prout eſt paſsin animæ, non cõpetit deo,
niſi tranſumptiuè,quemadmodũ ira, ſed prout eſt deteſtatio voluntatis malum uolentis : ſic poteſt
cõpetere deo,& ita deus odit malè agentes,quia deteſtatur,& abijcit eos à ſe. Odit aũt eos non ra-
tione naturæ,ſed culpæ. Vnde Sapiens dicit, Diligis omnia quæ ſunt,& nihil odiſti eorũ quæ feci- Sapi.11.
ſti. Nihilominus in eodẽ libro habetur,Odio ſunt deo impius & impietas eius. [PERDES omnes Sap.14.
qui loquuntur mendaciũ].i.æternaliter condemnabis mentientes,niſi pœniteant: propter quod in
libro Sapientiæ ſcriptũ eſt, Os quod mentitur occidit animam,quæ de mendacio pernicioſo intel- Sap.1.
ligenda ſunt,quod fit intentione fallendi atque nocendi,& ex malignitate procedit,eſtque deo cõ-
trariũ,& mortale peccatũ,cùm deus ſit ipſa veritas. Eſt autem mendacium officioſum,quod pro ali-
cuius ſalute aut commodo dicitur. Et eſt mendacium iocoſum,quod ex leuitate procedit, & cauſa
ſolatij dicitur. Iſta verò duo mendacij genera non ſunt peccata mortalia,ſed venialia. ¶(7) VI-
rum ſanguinum].i.homicidam,re vel effectu.nam qui odit fratrem ſuũ,homicida eſt ſecundum Io- Heb.10.
han. Itaque virũ ſanguinũ[ET doloſum].i.bilinguem,ſimulatorem,falſum doctorem atque hypocri
tam[ABOMINABITVR dominus,]deſpiciens eũ,& expellens à conſortio electorũ. Deinde ec-
cleſia ſeu quilibet iuſtus ad deum conuertens ſermonẽ,ait,[EGO autẽ in multitudine miſericordiç
tuæ]ſupple,à prædictis peccatis & pœnis eripiar , in tua gratia perſeuerabo,& beato fine cõeludar.
Et hoc eſt verbum bonæ ſpei:vel poteſt intelligi per modum orationis. ¶(8)INTROIBO in do
mum tuam,]id eſt,in Ieruſalẽ cœleſtẽ ſeu triumphantẽ eccleſiã poſt præſentis vitæ exilium,vt ædi-
B ficentur ex me muri Ieruſalẽ:interim verò introibo quotidie per affectum , cupiens diſſolui, & eſſe
cum Chriſto.[ADORABO ad tẽplum ſanctũ tuũ,]id eſt,in omni oratione & adoratione dirigã in-
tentionem meã,& figam deſideriũ meum ad ciuitatem cœleſtẽ,vt ad eã peruenire promerear. Ado-
rabo autem,non intimoratè,vagáque mente,ſed adorabo[IN timore tuo,]quia cum magna reuerẽ-
tia,& ingenti cordis cuſtodia decet te dominum maieſtatis altiſsimũ adorare. Denique quatenus ad
prædictam beatitudinẽ tandem perducar oro nunc ô domine,¶(9)DEDVC me in iuſtitia tua].i.
da gratiam ambulandi in via recta perueniendi ad te,vt ſcilicet tuis præceptis obediam,& in omni
ſancta operatione tuæ legi obtemperẽ. Deduc me ne errẽ, ne paſsiones & vitia intellectũ obnubi-
lent,& corruã in conſpectu aduerſariorũ meorũ:ſed eſto tu dux meus,oſtendendo mihi per illumi-
nationẽ ſpiritus ſancti,quomodo cautè ambulẽ,de virtute in virtutẽ proficiam,atque feliciter cur-
ſum meũ conſummẽ:[PROPTER inimicos meos dirige in conſpectu meo viam tuã] .i. quia vides
ô domine deus me in medio laqueorum iam poſitum,& inimicis meis qui ſunt caro,mundus,atque
aëriæ poteſtates vndiq; circunuallatũ. Idcirco dirige.i.pone,& clarè memoriterq; propone in con
ſpectu meo.i.in conſideratione intellectus mei, viã tuã.i.legẽ mandatorũ tuorũ,ne vnquã obliuiſcar
eorum,quæ mihi mandaſti,& quæ tibi accepta ſunt. ¶(10)QVONIAM non eſt in ore eorũ].ſ.ini
C micorũ meorũ[VERITAS]ſed dolus.[COR eorũ vanũ eſt].i.a ſummo bono,ab incõmutabili deo,
ab æterna veritate auerſum , & ad caduca inaniaq; conuerſum. ¶(11) SEPVLCRVM patens eſt
guttur eorum,]id eſt,ſimile aperto ſepulcro,in quo homo facile labitur,& ex quo citò inficitur: ſic
guttur impiorũ ſe habet,quia mortua atque peſtifera verba ex ipſo procedunt , & ſermo ipſorũ ca-
dere facit,ac inficit innocentes ac ſimplices,niſi deus prouideat.[LINGVIS ſuis doloſe agebant,]
proponendo mala ſub ſpecie boni,vt magis decipiãt.[IVDICA illos deus:]hoc dicit Propheta ſeu
quilibet iuſtus,non optãdo vindictã,ſed prænũtiando veritatẽ,vel conformando ſe diuinæ iuſtitiç:
itaque iudica illos deus,i.iuſto tuo iudicio eos condẽna. ¶(12)DECIDANT à cogitationibus ſu
is].i.non obtineant quod adipiſci nitũtur,ſed apprehẽde aſtutos in aſtutia ipſorũ. ſimulatores.n. &
callidi prouocant irã dei,quẽadmodũ Iob 36. habetur,[SECVNDVM multitudinẽ impietatũ eorũ
expelle eos].i.ſecundũ grauitatẽ ſcelerũ ſuorũ proijce eos à te in iuſta tormenta,quatenus quantum
glorificauerunt ſe in malis, tantum recipiãt in tormentis.[QVONIAM irritauerũt te domine].i.ad
iracundiã & indignationẽ ꝓuocauerũt: non ꝙ inuariabilis ac trãquilliſsimus deus veraciter irrite-
tur,amaricetur,aut prouocetur,ſicut Ieremias ait, Nunquid me ad iracundiã prouocãt,dicit domi- Iere.16.
nus? Nõne ſeipſos in cõfuſione vultus ſui? Dicit ergo deus ad iracundiã prouocari & irritari ꝓpter
ſimilitudinẽ operis,quia tanq̃ irritatus ſe habet,dũ impios terribiliter torquet . Et in hoc verbo ir- Heb.10.
ritauerunt, notatur,q̃ enorme ſit deũ offendere,quãq; horrendũ ſit in manus dei viuentis incidere.
D ¶(13)ET lætentur oẽs qui ſperãt in te].i.in interiori & ſancta hilaritate exultent,qui totã ſpem ſu
am fixerũt in tua clementia:[IN æternũ exultabunt,]quia nunc tẽporaliter cõſolantur à te,& tandẽ
regnabunt in æternũ apud te:[ET habitabis in eis,]ꝑ charitatẽ & gratiã. Templũ.n. dei ſanctũ eſt,
quod eſtis vos,ait Apoſtol⁹. Vnde Saluator dicit, Si quis diligit me,ſermonẽ meũ ſeruabit , & pater 2.Co.13.
meus diliget eũ,& ad eũ veniemus,& manſionẽ apud eũ faciemus. ¶(14)ET gloriabũtur in te oẽs Iohã.14.
qui diligũt nomen tuum.]Charitas dei otioſa eſſe non valet,ſed ſemper vt poteſt,procedit in actũ
tam interiorem quàm exteriorem. Actus aũt charitatis ſunt,dilecto bonum velle,de eius perfectio-
ne lætari,eius beatitudini congratulari. Propterea qui verè diligit deũ,de immenſa eius perfectione
ſummè lætatur,& eius felicitati cordialiter coniucundatur:& talis gloriatio eſt diuiniſsima, ac deo
gratiſsima,ſummeq; meritoria. Ideo aũt diligentes te domine gloriabũtur in te,[QVONIAM tu be
nedices].i.gratiã tribues,& copioſa munera dabis[IVSTO,]imo faciẽ tuã ei oſtendes, in cui⁹ con-
tẽplatione toti⁹ lætitiæ plenitudo cõſiſtit:ſicut poſtea dicitur, Adimplebis me lętitia cum vultu tuo. Pſal. 15.
Vnde in Euangelio, Qui diligit me, diligetur à patre meo:& ego diligã eum,& manifeſtabo ei me Iohã.14.
ipſum. ¶(15)DOMINE vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos].i.ô domine coronaſti nos.i. 1.Pet.2.
genus regiũ & ſacerdotale feciſti nos,dando nobis poteſtatẽ filios dei fieri,& de aduerſarijs trium- Iohã.1.

phandi,ornando nos varijs donis ſpiritus ſancti,atque omnia ſubijciēdo ſub pedibus noſtris. Quo- B
modo autem coronauit nos,pandit cùm addit, Vt ſcuto bonæ voluntatis tuę.i.tegumēto benigniſ-
ſimæ pietatis tuæ.q.d.ſic coronaſti nos.i.vndique gratia tua ornaſti ac ſublimaſti nos , ac ſi eſſemus
ſcuto quodam operti atque protecti, imo ſcuto bonæ voluntatis tuæ.i.ipſamet bona ſeu pia volunta
te tua, quæ eſt nobis vt ſcutum coronaſti nos,præueniendo per gratiam,conſeruando per miſericor
diam,& beatitudinem promittendo per conſummationem.

EXPOSITIO Pſalmi de Chriſto.

PORrò cùm titulus libri iſtius ſit talis,Incipit liber hymnorum Prophetæ de Chriſto, debemus
in hoc ſacratiſsimo libro omnia pro poſſe ad Chriſtum referre. Poteſt ergo non ſolú hic Pſal-
mus,ſed etiam titulus eius conuenienter de Chriſto exponi, vt ſit tituli ſenſus, In finem pro ea
quæ cōſequitur hæreditatē.i.pſalmus iſte dirigens nos in finem.i.felicitatem æternam , eſt pro
ea quæ conſequitur hæreditatē.i.tractat de Chriſti humana natura,quæ vnita eſt hypoſtatica vnio-
ne verbo dei,ſicq; tam ſpecialiter,tamq; eminenter conſecuta eſt hæreditatem.i.omnium diuinorũ
chariſmatum plenitudinem atq; feliciſsimam dei fruitionem, vt per eam totũ genus humanum per-
ducatur ad vitam beatã:quia de plenitudine eius accepimus omnes gratiam pro gratia: ſicut Iohã-
Iohan.1. nes ait.Chriſtus ergo ratione humanæ naturæ orãs,ait ad patrē ſeu totã trinitatē,vel ad ſeipſum,ſe-
cundũ quòd deus eſt. Verba mea auribus percipe domine: quæ ſunt verba quæ Chriſtus à deo exau
diri precatur, niſi orationes illæ quas pro membris ſuis.i.pro nobis effudit,de quibus in Euangelio F
Iohã.17. Iohan.legitur, Non pro mundo rogo,ſed pro his quos dediſti mihi de mundo. Non rogo vt tollas
Luc.22. eos de mundo,ſed vt ſerues eos à malo. Et denuò, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti
mihi, vt ſint vnum,ſicut & nos. Alibi quoque ad Petrum, Ego, inquit, rogaui pro te Petre , vt non
deficiat fides tua. Rogaui,inquit,pro te.i.pro tota eccleſia. Vnde rurſus ad patrē dicit, Non pro his
Iohã.17. ſ.Apoſtolis rogo tantũ,ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me , vt omnes vnũ ſint,
ſicut tu pater in me,& ego in te, vt omnes ſint conſummati in vnum. Inſuper addit, Intellige clamo
rem meũ. Quis eſt iſte clamor filij dei quem cupit à patre intelligi, niſi oratio quam pēdens in cru-
Luc.23. ce emiſit, dum dixit, Pater ignoſce illis,quia neſciũt quid faciũt? Et iterũ,quãdo clamãs voce magna
Ibidem. dixit, Pater in manus tuas cōmendo ſpiritũ meũ. Et rurſus, Sitio.i.hominũ ſalutē deſidero. Intende
Iohã.12. voci orationis meæ rex meus & deus meus. Omniũ quidē rex,ſed ſpecialiter rex me⁹,quoniã ita re-
xiſti me filiũ tuũ incarnatũ,ꝙ nunꝗ peccaui,nunꝗ à via recta erraui, nunꝗ imperfecte me habui: &
deus meus,omnium quidem deus,ſed ſingulariter deus meus,quoniã ego ſolus inquantum ſum ho
Matt.4. mo,magis te diligo,magiſq; colo ac veneror,ꝗ omnes ſimul intellectuales creaturæ. Quoniam ad
te orabo domine. Hoc cōpetit Chriſto,quoniã diabolo dicēti, Hęc omnia tibi dabo,ſi procidēs ado
Deute.6. raueris me, ipſe reſpõdit, Vade retro ſatana: Dominũ deũ tuũ adorabis,& illi ſoli ſeruies. Mane exau
Mat.3.17 dies vocē meã.i.citò.quomō.n.filio ſuo chariſsimo,in quo ſibi cōplacuit,aliquid denegaret pater cœ G
leſtis? Mane aſtabo tibi & videbo,quoniã non deus volēs iniquitatē tu es. Mane.i.primo omnium &
Matt.6. ante omnē aliã occupationē aſtabo tibi,quemadmodũ ſcriptũ eſt, Primũ quærite regnum dei & iu-
Actu.10. ſtitiã eius. Iſtud Chriſto ſpecialiſsimè cōpetit,quoniã ipſe à deo cōſtitutus eſt iuſtorũ impiorũq; iu-
dex. Et ideo aſtat deo tanꝗ ex eius cōmiſsione iudicans,& eius iuſtitiæ ſummè concordans , volun-
Mat.25. tatique eius ſemper plenè cōſentiens: & ita videt.i.clare cognoſcit,qm̄ deus qui eſt iudex per auto-
ritatē, non vult iniquitatē. Neque habitabit iuxta te malignus,&c. Cũq; ſit ita, ideo ô deus pater iu-
Pſal.20. dicabo, ſicut te ſentire cognoſco,ſeparãdo bonos à malis,& bonos in palatio gloriæ tuę recolligã,
malos aũt in ignem æternũ proijciam. Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ.i.ego filius tuus
magna & multa miſericordia tua præuentus ſum inquantũ hō,quóniã ſola diuina dignatione & mi-
ſericordia vnita eſt humanitas mea verbo tuo omni gratia adimpleta ſine præuijs meritis ab omni
culpa ꝑſeruata,& in omni bono cōpleta: meritò ergo dico me eſſe in multitudine miſericordiæ tuæ.
Introibo in domũ tuam.ſ.in die aſcenſionis,quãdo reuerſus ſum in domũ cœleſtē: vel in domũ tuã.i.
Mat.21. in templũ tibi in Ieruſalē conſecratũ,in quo Chriſtus prędicauit,atque miracula fecit,& de quo vē-
dentes & emētes eiecit, dicens, Domus mea domus orationis vocabitur. In hoc.n.templũ dominum
Aggęi 2. Chriſtum fuiſſe introiturũ, Aggæus Propheta ita prædixit, Veniet deſideratus cunctis gentibus,&
implebo domũ iſtam gloria, dicit dominus. In hoc quoque tēplo Chriſtus adorauit in timore domi- H
Eſaiæ 11. ni. Quia repleuit eũ ſpũs timoris domini,iuxta Eſaiæ oraculũ. De Chriſto etiã ad dexterã patris iam
Rom.8. reſidēte ait Apoſtolus, Quia interpellat ꝓ nobis. Domine deduc me in iuſtitia tua. Hanc orationem
facit Chriſtus pro corpore ſuo myſtico,quod eſt eccleſia. Ipſe.n.non orauit duci in via dei, quia cō-
firmatus erat in bono,neq; mereri potuit ſibi, neque proficere,quoniã conprehenſor fuit perfectus.
Orauit tamen interdum pro ſe.ſ.pro corporis ſui glorificatione, vel aliquo ſimili. Cætera huius pſal
mi patent ex dictis in præcedenti explanatione. Quomodo autem hic pſalmus moraliter poſsit ex-
poni, iam ſatis oſtenſum eſt, nec eſt difficultas in hoc. Docemur verò ex pſalmo iſto, quatenus cum
magna intētione oremus. Qualiter enim deo dicere poſſumus, Verba mea auribus percipe domine,
ſi noſipſi non percipiamus auribus cordis quid loquamur? Et quomodo dicimus ei, Intellige clamo-
rem meũ, ſi non mentaliter ſed vocaliter ſolùm clamamus. Denique quid apparentiæ habet, vt deus
Eccl.18. voci orationis noſtræ intendat, ſi noſipſi inattenti ac vagi corde fuerimus? Et ideo ſcriptũ eſt, An-
te orationem præpara animam tuam,& noli eſſe quaſi homo tentans deũ. Docet enim nos hic pſal-
Sapiē.14. mus diligenter penſare, ꝗ enorme atque damnabile ſit, deo non obedire, nec iuſtè conuerſari , eò ꝙ
Mat.25. deus impios odio habeat,& æternaliter ſeparet eos à ſe, tradens eos æternis ſupplicijs. Poſtremò do
cemur in deo ſperare, ſperando lætari, lætando diligere, diligendo quieſcere.

A

COMMENTARIVS IN PSALMVM VI.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæſcribitur autem Pſalmo huic titulus iſte, In finem pro octaua, Pſalmus Dauid. cuius ſenſus
eſt, Pſalmus iſte à S. Dauid compoſitus eſt, & dirigit nos in finem ſeu Chriſtú, qui eſt terminus
peregrinationis noſtrę: ꝓ octaua. i. ſcriptus ac editus eſt timore extremi iudicij, quod fiet in die
nouiſsimo: qui vocat̃ octaua, quoniã ſeqtur tẽpus ſeculi huius, quod ſeptem dieb⁹ euoluit̃. De-
niq; verba ſunt ſigna eorũ quæ verſantur in mẽte. Vnde ſecundũ diuerſas animæ affectiones, & di-
uerſa formãtur verba orationis ac laudis. Interdũ. n. afficitur anima vehemẽti timore, interdũ arden
ti amore, interdũ delectatione inſolita, interdum verò ingenti triſtitia, & ſecundum hoc variantur ucæ 6.
ſermones forinſecus. Clarum eſt quoq; ex vehementiori affectu verba affectuoſiora procedere. Igi-
tur anima fidelis ac timorata deliquiſſe ſe penſans, atq; futuri iudicij diſtrictionẽ conſiderans quaſi
vehementer perterrita, & iudicem ſuum interim mitigare affectans, talem precem effundit,

PRECATIO.

Piiſſimam clementiam tuam omnipotens deus ſuppliciter imploramus, ut qui aſsiduis exceſsibus te offendimus, non in furore tuo arguas, neque in ira tua corripias: ſed conuerte & ab æterna damnatione eripe animas noſtras, & ſaluos nos fac propter miſericordiam tuam.

EXPOSITIO Pſalmi literalis.

B DOMINE (inquit) ne in furore tuo arguas me] i. ô domine, ne ita in præſenti vi-
ta relinquas me impœnitentẽ, inemendatũ, incaſtigatũ, vt in die iudicij arguas
me in furore tuo. i. ſm diſtrictiſsimũ zelũ iuſtitiæ tuæ, quãdo iam pœnitẽtię lo-
cus non erit, nec miſericordia miſeris fiet, ſed ſumma iuſtitia oĩbus impendit̃.
Et ideo tunc quaſi furioſus, quantũ ad reprobos, apparebis per examinis diſtri
ctionẽ, ſiue aſperitatẽ, & ſupplicij acerbitatẽ: & iſte effectus tuæ iuſtitiæ furor
vocatur. ſed mõ da gratiã deplãgẽdi pctã, vitãdi picula, faciẽdi opa virtuoſa, ne
tunc in furore tuo arguas me. Non. n. bis vindicabis in idipſum. [NEQVE in ira
tua corripias me] i. nec ita mõ pmittas me indultũ pœnitẽtiæ tẽpus negligere, vt in hora particula-
ris iudicij mei, quãdo ſ. aĩa mea egrediet̃ à corpore, & tuo tribunali pſentãda eſt, corripias me in ira
tua. i. in ſeueritate æqtatis diuinæ, condẽnando animã meã in infernũ, donec in die nouiſsimo cor- Naum 1.
pori reunita ſimul cũ illo ſortiat̃ duplicẽ pœnã. Duplex cõſtat eſſe iudiciũ. ſ. vniuerſale, quod fiet in fi
ne ſeculi, quãdo oẽs homines ſimul iudicabũt̃. Aliud eſt iudiciũ particulare, quo ſinguli iudicantur,
cũ moriũtur. Vniuerſale aũt iudiciũ terribili⁹ eſt particulari iudicio, qa in illo anima & corp⁹ ſimul
dãnabuntur, & iudex tũc terribilior apparebit, multaq; alia erũt quæ illud iudiciũ horribiliſsimum
faciẽt, vt ardẽs mũd⁹, hiãs infern⁹, dæmones accuſantes, angeli aſtãtes, corã omnibus angelis, homi
C bus, atq; dæmonib⁹ accuſari, reprobari, cõfundi, dãnari. Quoniã ſingulorũ pctã ſingulis innoteſcẽt,
vt oẽs cognoſcãt iudicẽ eſſe iuſtiſsimũ. Vnde furor qui ſonat aliquid maius q̃ ira, ad vniuerſale iudi
ciũ ptinet: ira verò ad particulare iudiciũ. Põt etiã aliter explanari quod dicitur, vt ſit ſenſus, Domi
ne ne in furore tuo arguas me. i. ne inæternũ condẽnes me, neq; in ira tua corripias me. i. neq; in pur
gatorio torqas me: ſed nũc quotidie purga me paternaliter corrigẽdo, dulciter inflãmando me tuo
ſctõ amore, quoniã charitas operit multitudinẽ pctõrũ, & ſecundũ manſuetudinẽ tuã fac mecũ. Ideo
enim S. Iob orat, Dimitte me domine vt plangã paululũ dolorẽ meũ anteq̃ vadã, & non reuertar ad 1. Petri 4
terrã tenebroſam, & optã mortis caligine. Ieremias inſuper futuri iudicij furorẽ ſe ferre non poſſe Iob. 10.
perpendens, ſic orat, Corripe me domine, veruntamen in iudicio & non in furore tuo, ne forte ad Iere. 10.
nihilũ redigas me. Peccator ergo vere pœnitens, & ſe deo reſpondere ac ſatisfacere non poſſe aſpi-
ciens, oret & dicat quod ſequitur, ❡ (2) MISERERE mei domine] compatiendo miſeriæ meæ. i.
per modum compatientis te habendo, videlicet ſuccurrendo mihi in omni anguſtia & indigentia.
[QVONIAM infirmus ſum,] quia ex meipſo nil poſſum, ſed tota ſufficientia mea ex te eſt, ex gratia
tua dependet, ex miſericordia tua emanat. Infirmus ſum, non poſſum tibi reſpondere vnum pro mil
le: non poſſum, imo nec opto reſiſtere vultui tuo: & ideo [SANA me domine] i. à peccatis, quæ ſunt 2. Co. 3.
vulnera animæ meæ, purga & eripe me, non ſolũ culpam, ſed etiã pœnam relaxando. [QVONIAM Iob. 9.
conturbata ſunt oſſa mea] i. virtutes animæ meæ cõcuſſæ & motæ ſunt. Aduerſitates nanq;, paſsio- Eſaię 64.
D nes & vitia, actum virtutum frequenter impediunt atque commaculant, atque per hoc ipſi habitus
virtuoſi debilitantur. Et ideo propter admixtionem imperfectionum noſtrarum cum actu virtutum
omnes iuſtitiæ noſtræ ſunt tanq̃ pannus menſtruatæ. Vnde ad remouendum impedimenta virtutũ
indigemus donis ſpiritus ſancti, quæ à virtutibus diſtinguuntur, & in adiutorium earum præſtãtur.
❡ (3) ET anima mea turbata eſt valde] ſ. recordatione præteritorũ malorũ, conſideratione futura-
rum pœnarũ, contẽplatione diuinæ iuſtitiæ, & propter difficultatẽ perueniẽdi ad veram perfectio-
nem quã vehemẽter deſiderat. [SED tu domine vſquequo?] i. quãdiu in tãta tribulatione relinquis
me, quouſq; non ſubuenis exaudiendo, & deſideratam gratiæ plenitudinẽ infundẽdo? ❡ (4) CON-
VERTERE domine] i. conuerte me ad te: vel cõuertere, vt qui gratiã ſubtrahendo ꝓpter peccata
mea receſsiſti à me, per gratiæ infuſionẽ reuertaris ad me: cõuertere ab vltione ad indulgentiã, à ri-
gore iuſtitię ad ſuauitatem clementiæ. [ET eripe animam meã] ab omni periculo, à ſterilitate & tæ-
dio proficiendi in bonis, & à turbatione præmiſſa. [SALVVM me fac] nunc per gratiã, & in futuro
per gloriã: & hoc non ꝓpter meã iuſtitiã, ſed [PROPTER miſericordiã tuam.] Scio. n. ô domine te
p ſanctũ Ezech. dixiſſe, Non ꝓpter vos ego faciã, dicit dominus, notũ ſit vobis, ſed propter nomen Ezec. 39.

ſanctũ meũ. ℂ(5) QVONIAM nõ eſt in morte q memor ſit tui].i. nullus in pctõ mortali exiſtens E
memor eſt tui memoria meritoria: & ideo peto gratiã mihi infundi, vt opa mea meritoria fiãt. Vel,
Nõ eſt in morte.i.poſt mortẽ,qui memor ſit tui,memoria ſalutari:& hoc verũ eſt de his qui ſine cha
ritate & gratia mortui ſunt.Nam qui in purgatorio ſunt,dei ſunt memores,aliàs non ſperarẽt libe-
rari à pœnis.[IN inferno aũt quis cõfitebit tibi?]q.d.nullus:quoniã nec cõfeſsio laudis diuinæ,ne
Eccle.9. q; cõfeſsio ꝓpriæ culpæ in inferno inuenit.His cõſonat aũt quod Salom.ait,Quodcũq; põt facere
manus tua,inſtãter operare:quia nec opus,nec ratio,nec ſapiẽtia,nec ſcientia erũt apud inferos,quo
tu ꝓperas. Hucuſq; beatiſsimus Dauid in pſona veraciter pœnitẽtis loquẽs oſtẽdit quomõ à pctõre
pœnitentiã agẽte nrãdus ſit iudex cœleſtis. Nunc inſuper proprio exẽplo docet quid pœnitens a-
gere debeat,vt non ſolũ verbo,ſed etiã opere deũ concilíet:ait enim, ℂ(6) LABORAVI in gemi-
tu meo].i.ſic interius de peccatis meis cõtritus ſum, quòd exteriores pœnitẽtiæ actus & ſatisfacti-
onis labores non omiſi,ſed flẽdo,abſtinẽdo,ſacris vigiliis inſiſtẽdo,meipſum afflixi. Peccatũ nanq;
qm̃ delectationẽ habet annexã,p laborẽ cui adiũcta eſt quædã afflictio,indulget. Hoc quoq; quod
dicit,Laboraui in gemitu meo,de interiori labore accipi poteſt, imo interior labor exteriorẽ exce-
dit,ſicut & dolor interior exteriorẽ.ſic igit laboraui in gemitu meo.i.in interiori cordis triſtitia la-
boraui,interi⁹ meditãdo,meipſum ſpernẽdo,deũ mẽtaliter exorando. Nã,vt ait Agathon Anacho-
rita,Non eſt labor tam grãdis,vt deũ intẽtè orare.Laborioſum eſt.n.cor diu ſeruare in ſummo,pro-
pter fragilitatẽ & inſtabilitatẽ mentis humanę. [LAVABO per ſingulas noctes lectũ meum.] Qui F
hoc ad literã poſſet implere,verè pœnitẽs probaretur:nec videtur impoſsibile hoc ipſum literaliter
adimplere,ſi ſanè intelligatur:vt ſit ſenſus,lauabo per ſingulas noctes.i.aliquo tẽpore ſingularũ no-
ctiũ lectũ meũ.i.aliquã partẽ lecti,ſic ꝙ præ abũdantia lachrymarũ non tantũ facies mea , ſed etiam
pars lecti vultui proxima humectetur. Debet.n.ſe homo in lecto quaſi in tumulo ponere , & pecca-
torũ ſuorũ ac mortis atq; diuini iudicij recordari: ſicq; aſpirare ad deũ, & vultũ & lectũ ſanctis la-
chrymis lauare.& ideo additur,[LACHRYMIS meis ſtratũ meũ rigabo.]& hoc eſt explanatio eius
quod dictũ eſt. Poſſumus tamẽ p noctes intelligere pctã:& per lectũ,conſcientiã ſeu delectationem
malã:& p ſtratũ,conſuetudinẽ prauã:vt ſit ſenſus,lauabo ſeu mũdabo p ſingulas noctes.i.p ſingula
vitia gemẽdo pro ſingulis memoriæ occurrẽtibus & magis põderandis:lectũ meũ.i.conſcientiã me
am ea abijciẽdo,de quibus remorſum cõſcientiæ habeo:vel lectũ meũ.i. delectationem malã,in qua
tanq̃ in lecto proſtratus iacui & quieui. Hanc lauabo per ea meipſum caſtigãdo,atq; ab ea me de cæ
tero ſubtrahendo:ſtratũ meum.i.conſuetudinẽ peſsimã lachrymis meis rigabo.i.copioſe deplangã,
nec ceſſabo,donec eam funditus extirpauero,habitũq; virtutis ei oppoſitũ adeptus extitero , quod
vtique magno & longo eget labore. ℂ(7) TVRBATVS eſt à furore oculus meus].i.conſideratio
mentis meæ turbata eſt,concuſſa ſeu perterrita,à furore.i.à diſtrictione iudicij dei,ſeu propter gra-
uẽ vindictã diuinæ iuſtitiæ. Vel ſic,Turbatus eſt à furore oculus meus.i.intellectus meus inquieta-
tus eſt,& intranquillus effectus à furore.i.ex vehementi ira ſeu indignatione,quam concepi contra
meipſum,propter enormitatẽ peccatorũ meorum. Paſsiones quippe quamuis ſint bonæ & ſpõte aſ- G
vide ibi- ſumptæ,ſolent tamẽ rationem aliqualiter perturbare ſecundũ Thomam in prima ſecũdæ.huius ve-
dẽ q.22. rò turbationis cauſa ſubiungitur,[INVETERAVI].i.animo vetus factus ſum, & prope interitum
& dein- factus,in vitijs iacens ſordidus,& à ſpirituali iuuẽtute, quæ eſt reformatio mẽtis per gratiã elonga-
ceps. tus,& hoc[INTER oẽs inimicos meos] .i. inter oẽs qui me à ſummo bono conantur auertere,qui
Hebrę.8. ſunt mundus,diabolus,vitia,& concupiſcẽtiæ carnis:inter hos inueteraui ipſorũ ſuggeſtionibus cõ
ſentiendo,atq; ipſorũ operibus me cõformando. Non acquieui diuino Apoſt.exhortanti,Expoliate
Coloſſ.3. veterem hominẽ cum actibus ſuis,& induite nouũ qui ſecundũ deũ creatus eſt,qui renouatur de die
in diem in cognitione eius qui creauit eum . Nunc aũt obedire cupio eo qui ait, Abijciamus opera
Rom.13. tenebrarũ,& ergo ℂ(8) DISCEDITE à me].i.nolite me ad peccandũ inducere,diſcedite conſi-
lio,ſimilitudine,vita,affectu,[OMNES qui operamini iniquitatẽ,]qui mecũ pœnitere nõ vultis. No
lo.n.veſtro cõſentire cõſilio,nolo vobis ſimilis eſſe,nolo imitari veſtram vitã neq; affectum. Et hoc
ideo,[QVONIAM exaudiuit domin⁹ vocẽ flet⁹ mei].i.interiorẽ affectũ,ex quo vox & flet⁹ oriũt,
& ꝓpter quẽ exaudiri dicũtur. Non.n.clamor,ſed amor:nõ flet⁹ oculi,ſed cordis cõtritio penetrãt
cœlos,& in aures dei introeunt. Deniq; hanc ſuã exauditionẽ bis repetit,ad oſtendendũ q̃ grat⁹ ſit
deo,q̃q; iucũdus in domino ꝓ beneficijs eius.ait enim, ℂ(9) EXAVDIVIT domin⁹ depcationẽ
meã,]indulgentiã donãs:[DOMINVS orationẽ meã ſuſcepit,]gratiã præſtãs. Nũq̃.n.peccatũ mor H
tale dimittit,niſi ſimul gratia gratũ faciẽs infundatur. Sed quoniã piæ amoroſęq; mẽtis eſt,vt eandẽ
gratiã alijs optet ac oret,quã ſibi diuinit⁹ datã cognoſcit,iccirco pro alijs orãs veraciter pœnitens,
ℂ(10) ERVBESCANT,]inquit.i.de malis culpæ verecũdentur,[ET conturbentur vehementer]
ea cõturbatione qua ego turbatus ſum.ſ.cõmotione ad bonũ,[OMNES inimici mei].i. qui me odi-
unt,quia me à deo auertere cupiũt:ſed ego diligo eos ꝓpter bonũ naturæ,quo beatitudinis ſunt ca
paces:niſi.n.diligerẽ eos,& eſſent amici mei,nequaq̃ orarẽ pro eis.[CONVERTANTVR]à vanis
atq; caducis ad verũ & incõmutabile bonũ,[ET erubeſcãt:]repetitio verbi eſt affectionis indiciũ:
Eccl.5. erubeſcãt igitur[VALDE velociter,]quia periculũ eſt in mora. Vnde ſcriptũ eſt, Nõ tardes cõuer-
ti ad dominũ,& ne differas de die in diẽ:& dicas,miſeratio dei magna eſt,ſubitò.n.veniet ira eius,
Expoſi- & in die qua nõ ſperas diſpdet te. Poſtremò certũ eſt Pſalmũ hunc ad literã poſſe exponi de Dauid
tio litera quoniã ipſe non ſolũ peccator ac pœnitẽs fuit,ſed magna quoq; peccata cõmiſit,& omniũ pœnitẽ-
lis alia de tium ſpes atq; exemplar effectus eſt,efficaciſsimè pœnitendo,pleniſsimam indulgentiam conſequẽ
Dauid. do,& excellentiſsimam gratiam acquirendo:creditur etiã frequenter ad literã impleuiſſe quod di-

A ctū eſt, Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectū meū. Si igitur ſic intelligeretur de
Dauid, tunc allegoricè exponeretur de quolibet efficaciter pœnitente, ſicut & mō expoſitus eſt. Sed
quoniā expoſitiones iſtæ non differūt, niſi ꝙ vna docet quid ſit factū, alia quid ſit faciendū: iccirco
vnica iſta expoſitio ſufficit. Eſt autem hic pſalmus primus inter pœnitentiales pſalmos, qui omnes
cum ſumma diligentia perſcrutandi, & intelligēdi, atq; legēdi ſunt: quia in eis tanq̄ in libro ac ſpe-
culo docetur peccator ſeipſum reſpicere, peccatorū ſuorū enormitatē penſare, diuinū iudicium for-
midare, deuotiſsimas quoq; & affectuoſiſsimas imo & efficaciſsimas orationes ad dominū fundere,
quæ citò exaudiri merētur, ſi tamē cū guſtu cordis ac præcordiali cōtritione fundātur. Cōſidera er-
go ô peccator ac pœnitēs ſanctū Dauid, labora cum eo in gemitu cordis tui: non des requiem tibi, Iere.13.
donec reconcilies tibi iudicē tuū: laua per ſingulas noctes lectū tuum, quemadmodū Ieremias de- Ierem.9.
ſiderat, Deducant (inquiens) oculi mei lachrymas per diem & noctem, & non taceant. Vnde & S. Iob.3.
Iob ait, Anteq̄ comedam ſuſpiro, & quaſi inundantis aquæ ſic rugitus meus, non tantum emundat
& ornat candidiſsimum pannum ex incuria maculatum lotio aquæ, quantum purgat & ornat ratio-
nalem animam pœnitentialis profuſio lachrymarum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM VII.

EXPOSITIO TITVLI.

PRoponitur demum Pſalmo huic hic titulus, In finem Pſalmus Dauid quem cantauit domino 2.Re.15.
B pro verbis Chuſi filij Gemini. Titulus iſte varijs modis exponitur, ſecundū quòd Pſalmus iſte & 16, &
diuerſimode explanatur. Secundum literalem ergo intelligentiam Pſalmi iſtius ſenſus tituli fa 17.
cilis eſt. Legitur enim in libro Regum, quemadmodū Dauid perſecutionem Abſalon fugiens remi- 1.Pa.27.
ſit amicum ſuum Chuſi ad Abſalon, quatenus conſilia eius exploraret, & regi Dauid continuò nun 2.Re.16.
ciaret, quod & factum eſt. Itaq; verborum occaſione quæ Chuſi intimauerat Dauid, edidit ſanctus
Dauid hunc Pſalmum. Qui licet conuenientiùs exponatur de re ſignificata, quàm de ſignificante
figura, poteſt tamen exponi de ipſa re geſta ac ſignificante. Vnde ſic primò exponendus eſt, ſed bre 2.Reg.15
uiter valde atq; curſoriè. Eò quòd talis expoſitio ſit minus fructuoſa ſeu dulcis, & deuotioribus fra- & 17.
tribus parum ſuauis ac placens. Dauid igitur ab inſidijs quæ ſibi Abſalon ex conſilio Achitophel 1.Par.22
præparauit cupiens liberari, ſic orat,

PRECATIO.

*Domine deus noſter in quem ſperamus, libera fideles tuos ex omnibus ſe perſequentibus inimicis, uiſibilibus, ut te
protectore ſecuritate accepta, ſine timore iugiter pſallamus nomini tuo benedicto.*

EXPOSITIO Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

C DOMINE deus meus in te ſperaui,] & ita quodā modo merui exaudiri, quoniā Iudit.14
ſcio ꝙ non deſeris ſperantes in te, propter quod fiducialiter ad te confugio &
exoro. [SALVVM me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.
❡(2) NEQVANDO,] id eſt, ne vnquam ſeu aliquo tempore [INIMICVS]
meus [RAPIAT animam meam,] id eſt, extinguat vitam meam, [VT leo] qui
animalia manſueta occidit, ne (inquā) ſic rapiat, [DVM non eſt qui redimat, ne Sup.pſ.3
que qui ſaluū faciat,] id eſt, quia non eſt qui redimat & ſaluet, niſi tu redimas, verſ.1.
ſaluúmque facias. Conſequenter excuſat ſe Dauid à peccato, quod aduerſarij
ſui ei impingebant aſſerentes ſe iuſtè perſequi eum, quemadmodum in expoſitione tertii pſalmi ple
niùs dictum eſt. ait igitur, ❡(3) DOMINE deus meus ſi feci iſtud] quod mihi imponitur, [ET ſi
eſt iniquitas in manibus meis,] de qua non ſum contritus. ❡(4) SI reddidi retribuentibus mihi
mala,] id eſt, ſi reddidi malum pro malo, ſi (inquam) aliquod horum in me eſt, [DECIDAM meri-
tò,] id eſt, iuſtè cadā & vincar [AB inimicis meis inanis,] id eſt, vanꝰ, & à gratia vacuus. Dauid enim 3.Re.18.
puerum Abſalon ſeruari præcepit, ne occideretur, & Sauli alijſq; ſuis æmulis benefecit. Deniq; cla 1.Re.18.
riùs iſtud proſequitur, ❡(5) PERSEQVATVR inimicus] meus. ſ. Abſalō, & omnis ei adhærens & alibi.
[ANIMAM meam, & comprehendat,] id eſt, meipſum vel vitam meam corporalē extinguat, & me
captiuet ſeu perimat, [ET conculcet in terra vitam meam,] eam penitus extinguendo: [ET gloriam
meā in puluerē deducat,] id eſt, regia poteſtate me priuet. Sed quia ita non eſt, propterea ❡(6) EX-
D VRGE domine] auxiliando [IN ira tua] pugnando pro me, & impios iuſtè corripiendo in præſen-
ti, ne æternaliter pereant: [ET exaltare in finibus inimicorum meorum,] id eſt, triumpha & præuale
in loco & terra aduerſantium mihi, dando mihi victoriam contra eos, vt deſinant dominari in terra
in qua violenter dominium obtinent. ❡(7) ET exurge,] id eſt, ad actum iuſtitiamq; procede [DO-
MINE deus meus in præcepto quod mādaſti,] id eſt, per ipſum tuæ legis pręceptū oſtēde impietatē
aduerſariorū meorū. lex enim præcepit, vt filij honorarēt parētes, & ſubditi regē, cōtra quod facie-
bant Abſalon, & eius fautores, Dauid de regno expellentes: [ET ſynagoga populorū,] id eſt, cōgre- Exo.20.
gatio bonorum atque fidelium [CIRCVNDABIT te,] id eſt, ex omni parte conuolabit ad te, adhæ- 1.Re.15.
rendo tibi, & tuā iuſtitiā approbando. ❡(8) ET propter hanc,] id eſt, propter ſalutem & informa- & alibi.
tionem ſynagogæ ſeu populi tui [IN altum regredere,] id eſt, maiſtatem iuſtitię tuæ declara, impios
& ſuperbos deijciendo, humiles verò ac pios ſublimādo: vel regredere, id eſt, redi in altum, id eſt, in
ſummum iuſtitiæ tuæ, vt qui malos permiſiſti ad tēpus regnare, nunc iuſtè reprimas eos, ne diutius Rom.2.
præſidendo grauius condēnentur. [DOMINVS iudicat,] id eſt, diſcernit, ac iuſtè remunerat [PO- 1.Cor.3.
PVLOS] dando vnicuiq; ſecundū opera ſua. ❡(9) IVDICA me domine ſecūdum iuſtitiam tuam,
ſecundum exigentiam meritorum meorū, [ET ſecundū innocentiā meam ſuper me]. i. ſecudū abſti-

nentiam meã à malo reſtitue mihi,faciẽdo mihi ſicut ego feci proximis meis:quatenus ſicut ego il- B
lis non nocui,ita nec tu noceas mihi.Iſtud eſt verbũ hominũ perfectorũ,& beatus qui tuta conſciẽ-
Rom.2. tia de ſe ita loqui poteſt ad deũ omnia cognoſcentẽ. ¶(10) CONSVMETVR].i. finem accipiat
NEQVITIA peccatorũ,]ne addant peccata peccatis,& theſaurizent ſibi irã diuinæ vindictæ:[ET
diriges iuſtum].i.in rectã viã deduces,atque proficere facies iuſtum, [SCRVTANS corda & renes
deus].i.diſcutiens & intimè videns cogitationes, & concupiſcentias ſeu delectationes examinans.
Eodẽ ver ¶(11)IVSTVM adiutoriũ meũ à domino,qui ſaluos facit rectos corde.]Quia enim ſuperius dixit,
ſu 3. Eo- Si eſt iniquitas in manibus meis,&c.&,Iudica me ſecundũ iuſtitiã meã.ideo ſequitur,vt iuſtè mere-
dem ver- atur adiuuari à domino,cuius eſt rectos corde ſeu iuſtos ſaluare.¶(12)DEVS iudex]omniũ infal-
ſu 9. libilis,[IVSTVS,]apud quẽ non eſt perſonarũ acceptio,[FORTIS,] cuius ſẽtẽtię nemo reſiſtere
Rom.2. poteſt,[ET patiens].i.longanimiter ſuſtinẽs, [NVNQVID iraſcitur].i.vlciſcitur, & iuſtè remune-
rar,[PER ſingulos dies ?].i.tã citò vt mali merẽtur,q.d.non:ſed diu,& æquanimiter tolerat impi-
os vt cõuertantur.Verũtamen ô impij ne dilatio iræ dei vos pigros & intimoratos ,ſecuroſq; red-
Iob,14. dat,ideo dico vobis,¶(13)NISI cõuerſi fueritis]ad pœnitentiam ſalutarẽ,[GLADIVM ſuũ vi-
Mat.20. brabit].i.manifeſtã vindictã exercebit,pſertim in futuro.i.vniuerſali iudicio, quãdo videbit oĩs ca-
Mar.14. ro Chriſtũ iudicẽ.[ARCVM ſuum tetendit].i.occultã vltionẽ minatus eſt impijs , quoniã ſubtrahit F
eis gratiã ſuam ac paternã correctionẽ,quæ eſt occulta,atq; dirisſima pœna diuinæ iuſtitię.[ET pa-
rauit illũ].ſ.arcũ ad ſagittandũ.i.lętaliter & æternaliter condẽnandũ ingratos & duros.¶(14)ET
in eo].i.arcu ſuo[PARAVIT vaſa mortis].i.in effuſione vltionis ſuę mortiferas pœnas,imo & æter
na tormenta[SAGITTAS ſuas].i.inflictiones pœnarũ[ARDENTIBVS effecit].i. in illicitæ cõ-
cupiſcentiæ ardorẽ reſolutis parauit.¶(15)ECCE parturiuit iniuſtitiã].i.impius ſuggerẽte diabo-
lo operatus eſt contra diuinũ præceptũ,[CONCEPIT dolorẽ].i.animũ inordinatũ ac malũ propo
ſitũ.Animus.n.inordinatus ſibijpſi eſt pœna,[ET peperit iniquitatẽ] .i. ad effectum perduxit quod
animo cogitauit.¶(16)LACVM aperuit].i.non ſolũ in ſcipſum peccauit, ſed alijs quoq; occaſio-
nem peccãdi exhibuit:lacũ aperuit.i.malũ exemplũ ſeu falſum conſiliũ miniſtrauit proximis,[ET ef
fodit eum].i.lacũ hunc quantũ in ſe fuit foris ad operationem malã eduxit:vel effodit.i. pfunde in
cordibus aliorũ eũ infixit:vel effodit.i.induſtrioſe & penetratiue cogitauit, quõ lacũ hunc alijs ape
riret,eoſq; in ipſum induceret.[ET incidit in foueã quã fecit].i.fraudẽ,& malũ ſeu laqueũ quẽ alijs
præparauit,ipſemet incidit.Vniuſcuiuſq; iniquitas in propriũ redundat autorẽ,& ipſi primò atque
præcipue nocet:imo dum alium decipere cupit,ipſe à dæmone fallitur . Et dum alij parat malũ pœ-
næ ſeu temporalia damna,ipſe incidit malum culpę,ac pœnas æternas.Iſtud in Abſalone impletum
2.Re.19. eſt,qui alios ad patris ſui perſecutionem ac mortem induxit:ſed incidit in foueam quam fecit,quo-
2.Re.18. niam in fugam conuerſus eſt,& laqueo arboris irretitus tandem à Ioab tribus lanceis eſt transfixus G
¶(17)CONVERTETVR dolor eius in caput eius].i.malitia impij in ſeipſum , & in rationẽ eius
reuertatur,& noceat ei,habeatq; conſcientię vermem de vitijs ſuis,[ET in verticẽ ipſius].i.in intel
lectũ ipſius qui eſt ſumma potentia animæ[INIQVITAS eius deſcẽdet]ſeu redũdabit. hoc ait nõ
deſiderando,ſed prophetando:vel certe deſiderãdo,vt tẽporaliter puniat à domino,ne æternaliter
Rom.2. crucietur.¶(18)CONFITEBOR domino]cõfeſsione laudis.i.laudabo dominũ,& laudẽ eius cã-
1.Co.3. tabo[SECVNDVM iuſtitiã eius].i. put iuſtitia eius declarat eũ omni laude dignisſimũ,eò ꝙ vnicu
Philip.2. iq; reddat quẽadmodũ meruit.[ET pſallã nomini domini altisſimi] .i. ipſimet domino cuius nomẽ
eſt ſuper omne nomen:ſumit enim nomen pro nomine nominato,non pro voce nominante.

EXPOSITIO allegorica Pſalmi iſtius.

PRæterea ſecundũ allegoricam explanationem pſalmi iſtius,qua.ſ.de Chriſto exponitur, opor-
tet titulum pſalmi myſticè declarari. Per Dauid.n.intelligitur Chriſtus : per Abſalon,populus
Iudaicus:Chriſtum perſequens:per Achitophel,qui interpretatur ruina fratris, intelligitur Iu
Mar.26, das,qui prodidit Chriſtũ, qui ſeipſum fratrẽ hominum appellare dignatus eſt : per Chuſi,qui
27. interpretatur ſilentiũ,intelligitur myſterium humanæ redemptionis Iudæis iuſtè occultatum,gen-
Mar.14. tibus autem miſericorditer reuelatũ,videlicet incarnatio filij dei,paſsio & reſurrectio eius.Per Ge-
Lu.6.22. mini quod interpretatur dexter,intelligitur deus pater,qui gentibus dexter ſeu fauẽs fuit,illuminã-
Ioban.8. do corda eorũ ad cognoſcendum myſteria Chriſti.Eſt igitur tituli ſenſus.In finem pſalmus Dauid, H
Matt.12. &c.i.pſalmus iſte dirigens nos in finem.i.in deũ ac vitã æternã,attribuitur Dauid.i.tractat de Chri
Mar.3. ſto,in cuius perſona Dauid hîc loquitur:quem cantauit domino.i.ad gloriã patris pro verbis Chu-
ſi.i.pro reuelatione ſecreti,videlicet pro manifeſtatione incarnationis:Chuſi dico filij gemini.i.pro
reuelatione ſecreti à deo patre reuelati,qui hoc reuelando fuit nobis geminus.i. fauẽs atq; ppitius.

¶Igitur de Chriſto exponendo hunc pſalmum,Chriſtus ait ad deũ patrem ſeu totã ſuperbeatã
trinitatem,Domine deus meus in te ſperaui.Chriſtus inquantũ homo eſt ſeruus dei,quemadmodũ
habetur,Ecce intelliget ſeruus meus,& exaltabitur,& eleuabitur,& ſublimis erit valde.Itaq; domi-
ne cuius præceptis ſemp obedio ſecundũ ꝙ hõ:deus,qui creaſti me quantũ ad formã ſerui quã acce-
Eſai.32. pi,ſicut per Eſa.dominus ait,Ego dominus creaui illum. Meus,quem ſingulariter colo,ardentisſi-
Eſa.42. mè diligo,inceſſanter contemplor,& cui immobiliter ſemper adhæreo:in te ſperaui,non ſicut cęte
ri viatores,videlicet per ſpem,quæ eſt theologica virtus:ſed per quandã fiduciam qua opto liberari
S.Tho.2 à te à malo pœnæ,& glorificari in corpore:ſaluum me fac , per gloriam reſurrectionis,& per præſer
2.q.17. uationem à pœnis quas mihi inferre optabant Iudæi , antequam venit præordinata hora paſsionis.
artic.5. Sic igitur ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me,ſcilicet principibus ſacerdotum,phariſæ-
is & ſcribis:non vt non occidar ab eis,ſed vt reſurrectionem meam acceleres , & in triduo ſuſcites

A me,& libera me ab omni anguſtia vitæ prę́ſentis:hoc enim Chriſtus optauit, queadmodũ io Euan-
gelio proteſtatur,O geoeratio incredula quãdiu apud vos ero, quandiu patiar vos?Quanuis verò Marci 9.
Chriſtus certiſsimè præcognouit ſe taliter liberandum,nihilominus orauit pro ſaluatione huiuſino
di,quia ſciebat ſe præordinatum à deo,vt per orationem acquirerer eam. Nequãdo rapiat vt leo a-
nimam meam,id eſt,ne inimicus meus omnino extinguat vitam meam corporalem, ſeruando cor-
pus in tumulo clauſum,atque ab anima diutiùs ſeparatum quàm triduo: ſicq; fides credentium pe-
reat. Deſiderauit aũt Chriſtus animã corpori citò reuniri,quoniam vita ſua corporalis deſiderabi-
liſsima ac nobiliſsima fuit propter perſonalem vnionem cum verbo. Vel ſic, Nequando vt leo,id eſt
diabolus qui eſt vt leo,rapiat animam meam,in inferno eam tenendo,ſicut aliorum ſanctorum:vnde
paſsione inſtante Chriſtus diſcipulis dixit,Venit ad me princeps mundi huius, & in me noo habet
quicquam:ne(ioquam)rapiat animam meam,dum non eſt qui redimat,neq; qui ſaluum faciat:quo-
niam nullus alius me redimere poteſt,ac ſaluum facere reſuſcitando à mortuis,niſi tu. Conſequen-
ter Chriſtus oſtendit immunitatem ſuam ab omni peccato,dicens, Domine deus meus ſi feci iſtud, Mat.11.
id eſt,ſi illa cõmiſi,quæ Iudæi mihi imponunt,diceotes,Homo vorax,potator vini,inſanit,in Beel- Iohã.11.
zebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.Si eſt iniquitas io manibus meis, quemadmodũ corã Matt.12.
Pilato dicebant,Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram,& prohibentem tributa dari Cę- Mar.3.
ſari,& dicentē ſe regem eſſe.Si reddidi retribuentibus mihi mala.Chriſtus non ſolùm oon reddidit Luc.11.
malum pro oalo, ſed reddidit bonum pro malo,docendo,orando,miracula perpretrãdo, quatenus Luc.23.
B incredulos ad fidem conuerteret,imo tandem in cruce pendẽs pro impijſsimis deicidis deprecatus
eſt,dicens,Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt.Propter quod iuxta Prophetam Chriſtus Ibidem.
ad patrem ait,Nunquid redditur pro bono malum,quia foderunt foueã animæ meæ? recordare ꝙ Iere.18.
ſteterim in conſpectu tuo,vt loquerer pro eis bonum,& auerterem indignationem tuam ab eis.De-
cidam meritò ab inimicis meis inanis.i.ſi iſta vel aliqua horũ commiſi, tunc iuſtè occidar ab aduer-
ſarijs meis tanquam à gratia vacuus.Qui enim culpam commiſit,pœnam meritò ſuſtinet. Et debet
homo magis velle mortē corporalem ſubire, quàm minimum veniale peccatum committere.Deni-
que ait,Perſequatur inimicus animam meam & cõpreheodat.i.ſi prædictis malis pollutus ſum,tunc
inimicus.i.Iudæus ſeu quilibet infidelis perſequatur me,quærendo me occidere, & compreheodat
.i. voluntatem ſuam in me exerceat: & conculcet in terram vitam meam.i. operationes meas con-
temnat,vilipendat, & opprimat,tanquam iniuſtas atque terrenas:& gloriam meam in puluerem de-
ducat.i.nominis mei honorem,famæ excellentiam,reprobet,auferat,penituſq; extinguat,oſteodē-
do me oon eſſe Chriſtum,ſed pſeudoprophetam.Poſt hæc Chriſtus orat pro infideliũ conuerſione,
pro fidei diuulgatioue,& aduerſariorum deiectiooe. Exurge domine in ira tua.i.quia domine ſine
omni peccato perſecutionē & mortē ꝓpeſſus ſum,pro tuo honore,& mũdi ſalute:icci
rco exurge.i.à
quete ad actũ procede,in ira tua.i.in iuſto iudicio,vel in tranquilla tua iuſtitia diſtrictè omnia iudi
cante:& exaltare.i.principare ac regna per fidem & latriam:in finibus inimicorum meorũ.i. in ter-
C ris gentilium,ſeu cordibus incredulorum,conuertendo eos ad Chriſtianę fidei puritatem, quemad
modũ mihi ſuperiùs promiſiſti,Dabo(inquiens)tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſsionē tuam
terminos terræ. Vel,exaltare in finibus inimicorum meorũ.i.in omni poſſeſsione diabolorũ,qui ma
lè viuentes tanꝙ proprios poſsident.Fines ergo inimicorum meorũ.i.corda à dæmonibus excæcata
& miſerabili ſeruitute ab eis poſſeſſa,ſubijce mihi,& tuo imperio ſubde, quatenus qui te ſpernebãt, Pſal.2.
& tibi inobedientes fuerunt,per me credẽdo,te venerētur atq; honorēt.Et exurge domine deus me
us in prę́cepto quod mãdaſti.i.ſicut in lege iuſsiſti alijs facere, ita tu age.Iuſsiſti enim vt iuſtis & in-
nocentibus honor & gloria impendatur,impijs verò & perſecutoribus pœna atq; confuſio. In hoc
ergo præcepto exurge,faciendo iuxta ipſius tenorem me Chriſtũ voicum filium tuũ innoeenter oc-
ciſum ſuſcitãdo,hominibus per Apoſtolorũ prædicationē reuelãdo, & in corde credentiũ ſublimã-
do:obſtinatos verò iudæos dãnando,diſꝑgendo,derelinquẽdo.Et eſt hoc potius prædictio ꝙ impre
catio.& ſynagoga populorũ circũdabit te.i.ſi prædicto mõ exaltatus fueris, & nomē meũ hominibꝰ
cognitũ feceris,tunc vtiq; ſynagoga populorũ.i.cõgregatio verorũ Iſraelitarũ, omniũq; electorum
circundabit te,adhærẽdo tibi per charitatem & cultũ ſyncerũ.Sed quoniã deꝰ immēſus eſt,quęri po
teſt quomõ populus ipſum circũdare põt?Et reſpoodendũ,ꝙ homines deũ circũdent,non ꝙ deum Cant.8.
intra ſe claudant,aut ambiãt,ſed quoniã mēte amoroſa,& corde puriſsimo,ipſum cordialiter ample-
ctũtur brachijs ſancti amoris,quemadmodũ in Cãticis ſponſa vnigenito dei incarnato ait,Quis det
D mihi te fratrē meũ,vt inueniã te foris,& deoſculer,& apprehẽdã te. Vel dicit,populꝰ deũ circũdare,
quia per modũ circũdantis ſe habet,dũ ex omni parte ad ipſum recurrit,& quaſi circulariter ei ſe ap
plicat.Et ꝓpter haoc.i.propter electorũ ſalutē,in altũ regredere.i.teipſum magnifica, & te ſolũ ado
raodũ oſtende, qui te quodã mõ paruifeciſti,quãdo idololatriã atq; pctã ſic inualeſcere permiſiſti:
Domioꝰ iudicat populos,examinãdo,ſeparãdo,& remunerãdo. Iudica me domine ſecuodũ iuſtitiã
meã,& ſm inoocentiã meã ſup me.hoc ſoli Chriſto ſummè & optimè dicere competit,ſicut ipſe ab
omoi labe peccati puriſsimꝰ extitit.Ipſe ergo tutiſsimè ait,Iudica me domine.i.diſcerne cauſam me
am,& eripe me ab impijs:atq; reſtitue mihi ſecundũ iuſtitiã meã.i.ſecundũ dignitatē & merita vitæ
meæ,quatenꝰ ſicut ego te ſemp hooorau i,ſic tu honores atq; glorifices me.Sicut p Samuelē dixiſti, 1.Reg.2.
Quicũq; honorificauerit me,glorificabo eũ:qui aũt contemnunt me,erunt ignobiles.Et ſecundum
innocentiã meam ſuper me.i.ſicut ego in oullũ deliqui,ſed toti generi humano æternæ beatitudinis
remedia præſtiti:ſic oon inualeſcat in me impiorũ maligoitas.Cõſumetur nequitia peccatorũ.i. Iu-
dæorum & perſecutorum meorum malitia terminetur,& iuſta pœna plectatur. Et diriges iuſtum.i.

me ſanctum ſanctorum ad teipſum in aſcenſione perduces,& ad dexteram tuã locabis:quemadmo- E
dum modò impletũ eſt,Iuſtũ adiutoriũ meũ à domino:quia enim in omnibus patris honorẽ quæſi-
ui,iuſtum eſt me adiuuari ab eo. Deus iudex,per autoritatẽ ac interiorẽ examinationem,iuſtus, for-
tis,imo omnipotens,& patiens:non illa patientia quæ eſt virtus moralis paſsionẽ triſtitię refrenans
ac ordinans, quemadmodũ mititas irã:ſed patiens propter longanimẽ expectationem ac pœnæ di-
lationẽ.Nunquid iraſcetur per ſingulos dies.i.nunquid repente & ſtatim vlciſcetur ſe de crucifixo-
ribus atq; homicidis ac aduerſarijs Chriſti filij ſui dilecti? q.d.non:ſed diu ſatis poſt Chriſti paſsio-
nem expectauit Iudæorũ conuerſionẽ.Et iſtud dicit ſpũs ſanctus per Prophetã , ad confutandũ er-
rorẽ vel potiùs cæcitatẽ Iudæorũ.Sic.n.dicebant ad ſemetipſos,Si hic eſt Chriſtus electus dei, vti-
Sap. 2. que deus eripiet eum de manibus noſtris , & nonſinet eum occidi : propterea per tormenta tente-
mus,an ipſe ſit filius dei.Et iſtud in Sap.libro pulchrè innuitur:contra hos igitur dicitur,Nunquid
deus iraſcetur per ſingulos dies.i.nunquid ſtatim eripiet iuſtũ,& vindicabit iniuriã eius:ſed ô Iudęi
ne longanimitas dei fiat vobis occaſio dãnationis maioris,quia,Niſi conuerſi fueritis ad Chriſtum,
quem negaſtis,& ſuſpendiſtis in ligno,deus iudex gladiũ ſuum vibrauit,arcum ſuum tetendit,& pa
rauit eum.Hoc de occiſione ac vaſtatione eorum,quæ per Veſpaſianum ac Titum impleta eſt,con-
Ezech.5. uenienter accipitur.Gladius enim & arcus Veſpaſiani & Titi, dicitur gladius & arcus dei , quoniã
6.7.11. ex diuina ordinatione venerunt ad perſequendũ Iudæos.Vnde in Ezechiele dominus gladium re-
21. 32. gis Babylonis nominat gladium ſuum. Et in eo,ſcilicet,in arcu ſuo dominus parauit vaſa mortis:& F
33.38. quæ ſint vaſa mortis,mox inſinuat,Sagittas ſuas ardentibus effecit.Sagittæ enim dicũtur vaſa mor
Lucę 11. tis,quia cauſaliter continent mortẽ,& ſubitò inſerunt eam.Has ſagittas deus effecit,ſeu præparauit
ardentibus.i.Iudæis contra Chriſtũ furentibus.Ecce parturiuit populus Iudęorum iniuſtitiam,ca-
Iohã.12. lumniando opera Chriſti,& dæmoni ea attribuendo:concepit dolorem , quia triſtabantur propter
gloriam miraculorum Chriſti,& de hoc quòd multi credebant in eum.Vnde etiam cogitabant oc-
cidere Lazarum à Chriſto reſuſcitatum,quoniam propter illum multi credebant in eum.Et peperit
iniquitatem.i.plebs Hebræorum ex dolore quem contra Chriſtum concepit ad grauiſsimam illam
iniquitatem prorupit,qua vnigenitũ filium dei ſceleratiſsimis atque ſacrilegis manibus occidit.La-
cum aperuit.i.Chriſto occaſionẽ ruinæ propoſuit,ſeu laqueũ mortis præparauit, & effodit eũ , pro-
fundendo conſiliũ,quomodo nomen atque memoriã Ieſu prorſus extingueret: & incidit in foueam
quam fecit,quoniã Chriſtũ occidendo meruerunt occidi,diſpergi, & minorari, ſicut & factum eſſe
cernimus.Conuertetur dolor eius in caput eius:quia quod populus Iudæorũ Chriſto facere cogita-
uit,ipſemet paſſus eſt:& in verticẽ ipſius iniquitas ipſius deſcendet.i. peccatũ Iudæorũ qui Chriſtũ
Mat.27. negabant,occidebant,atq; clamabant,Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros deſcẽdet,pro-
phetia eſt:quæ modò impleta eſt,deſcendet,inquã.i.redundabit & reuertetur in verticẽ ipſius .i. in
intellectũ populi huius,ita vt penitus obtenebrentur corda ipſorũ,& obſtinentur in malo,neq; re-
Ioh.10. cedat ab eis iſta malitia,niſi in fine ſeculi,quãdo fiet vnus paſtor & vnũ ouile.Cõfitebor domino ſe-
cundũ iuſtitiã eius,verba ſunt Chriſti regratiãtis deo ſublimi de omnibus nunc prędictis,cõfitebor G
(inquit)domino.i.deo patri vel ſummæ trinitati:ſm iuſtitiã eius,quia me exaudiuit,liberauit,& ſu-
ſcitauit,atq; incredulos pdidit:& pſallã nomini domini altiſsimi.i.laudẽ dicã deo trino ac ſimplici.

❡EXPLANATIO tropologica Pſalmi iſtius.

INſuper iuxta tropologicam expoſitionẽ , talis eſt ſenſus tituli Pſalmi iſtius,Pſalmus iſte dirigens
nos in finem.i.in Chriſtum,attribuitur Dauid.i.fideli , cui facta eſt reuelatio myſteriorum Chri-
ſti:quem Pſalmum ille fidelis cantauit domino.i.ad laudẽ dei,pro verbis Chriſti.i.pro manifeſta-
tione alti ſilentii,quo Chriſtus dimicauit contra Iudæos, occultans eis myſterium ſuæ paſsionis.
Fidelis igitur deum cupiens exorare primò prætendit meritũ,dicens,Domine deus meus in te ſpe-
raui,quatenus aures diuinæ pietatis tali præludio attrahat,& in ſeipſo maiorem fiduciã exauditio-
nis concipiat.Sperans enim in domino meretur exaudiri ab ipſo . Itaque domine vniuerſorum,de-
Iere.17. us meus propter ſingularẽ affectum,& cordis feruorẽ in te,in te ſperaui.Nam maledictus qui con-
fidit in homine,& ponit carnem brachium ſuum.Idcirco ſperaui in te , quia tu ſolus potes ſaluare
me.Sed vide ô ſerue dei,vt iſta tibi verè conueniant:vide vt is qui eſt omnium dominus,ſit ſpecia-
liter deus tuus,ita vt tota & pura ac integra mente ei adhæreas, omnem affectionem à ſummi boni
amore elongantem abijcias:quoniã vnum eſt neceſſariũ,beatus homo qui hoc modo domino dice- H
re poteſt,deus meus:non eſt hoc omniũ,ſed perfectorũ duntaxat:ſacratiſsimus enim ille atq; diui-
niſsimus Dionyſius in libris ſuis ſcribit,deus,& ſi fas eſt dicere,meus:non audebat abſolutè dicere
deus meus:quod tamẽ veriſsimè dicere potuit , quia inſtar ferri candẽtis atq; carbonis igniti in dei
amore mirabiliter æſtuabat:ſaluũ me fac ex omnibus perſequẽtibus me , ne tentationibus dæmonũ
vincar,vel carnis illecebris maculer,aut à mundo ſeducar:& libera me à vinculis peccatorũ,& à ma
lis futuris.Ne quãdo rapiat pſecutor ac hoſtis vt leo animã meã,alliciendo eã ad conſenſum pecca
1.Petr.5. ti,aut alio mõ eã fallendo.Vnde prima Petri docemur,Sobrij eſtote,& vigilate,quia aduerſarius ve
ſter diabolus tanquã leo rugiens circuit quærens quem deuoret,cui reſiſtite fortes in fide. Domine
deus meus ſi feci iſtud,quod ſequitur,nẽpe ſi eſt iniquitas in manibus meis.i.in operationibus & cõ
1.Ioh.1. uerſatione mea:non ꝙ nunq̃ peccauerim,vel ab omni peccato immunis ſim (Si enim dixerimus qa
Iohan.15 pctm̃ non habemus,noſmetipſos ſeducimus.Et nemo mũdus à ſorde,etiãſi vnius diei ſit vita eiꝰ ſu-
per terrã)ſed ideo dico,non eſt iniquitas in manibus meis,quoniã non intendo alicui nocere:& ti-
bi ô domine ꝓpono fideliter obedire,& de malis præteritis doleo : ſicq; me ab omni pctõ mortali

A purũ confido,præſertim propter id quod ſequitur,Si reddidi retribuentibus mihi mala.i. ſi vindi-
caui meipſum,ſi non indulſi proximis meis , ſi non impleui illud Apoſtoli , Noli vinci à malo, ſed Rom.12.
vince in bono malũ:decidã meritò ab inimicis meis inanis.i.tunc merito ꝓualebit aduerſarius me-
us in me.Si nanq; inuenitur iniquitas in manibus meis.i.conſenſus peccandi,propoſitũq; nocendi,
& ſi meipſum vlciſcor,tunc merear non exaudiri à te,& ita deſtitutus ope & gratia tua ꝓtinus cadã
atq; deficiã.Hoc aũt quod dicitur, Decidã merito ab inimicis meis inanis,& perſequatur,&c.non
dicitur imprecando vel deſiderando, ſed veritatem pãdendo: Si,inquã,reddidi retribuẽtibus mi-
hi mala,perſequatur inimicus animã meã,& cõprehendat.i.quia tum vtiq; merui vt hanc perſecu-
tionẽ patiar,perſequatur inimicus.i.tẽtator ſcilicet dæmon vel mundus,ſeu ſomes peccati,animam
meã,conando eã ad culpã inducere:& cõprehendat.i.eã in lege peccati captiuã obtineat:& concul
cet in terrã vitã meã.i.affectũ animæ meæ tẽporalibus terreniſq; rebus ſubijciat,& operationes me
as infimis ac vilibus rebus agglutinet:quemadmodũ Ieremias ad dominũ ait, Recedẽtes à te in ter-
ra ſcribentur:& gloriã meam in puluerẽ deducat.i.intellectualẽ animæ meæ portionẽ , per quam à Ierem.17
beſtijs ſeparor,ac ſummę trinitatis imagine ornor,ita obtenebret,vt tanquã irrationabilis exiſtimer,
& iumentis inſipientibus cõparer.Ex his autẽ docetur & cõmendatur nobis patientiæ virtus,ne a-
licui vel noceamus,vel nocere optemus,nullã exigendo vindictã,nec zelũ animarũ gerendo ad ali-
quem,ſed cordialiter remittendo:quia nec aliter à domino exaudiri poſſumus,ſed omnibus inſidi-
is inimicorũ noſtrorũ noſipſos exponimus atq; patemus:quemadmodũ Sapiens inquit, Qui vindi- Eccl.38.
B cari vult, à deo inueniet vindictam:homo homini ſeruat irã,& à deo quærit medelã.In hominẽ ſibi
ſimilẽ non habet miſericordiã,quis exorabit pro peccatis illius?Sunt quoq; patientiæ tres gradus.
Primus eſt pro culpa cõmiſſa illatã pœnam æquanimiter ferre.Secundus eſt pœnã iniuſtè illata ſine
triſtitia ſuſtinere.Tertius eſt non ſolũ illata gaudenter tolerare,ſed etiã pro malis reddere bona.Ho
rũ patientiæ graduũ primus eſt infimus,& de neceſsitate ſalutis:de quo ait Saluator,In patiẽtia ve- Nota.
ſtra poſsidebitis animas veſtras. Secundus eſt altior , de quo Petrus in prima ſua Canonica aſſerit, Luc.21.
Hæc eſt gratia,ſi propter conſcientiã dei ſuſtinet quis triſtitias patiens iniuſtè.Tertius vero gradus 1.Pet.2.
eſt ſummus,quem imitari Chriſtianæ perfectionis eſt.Poſt hæc orat fidelis pro reſurrectione Chri-
ſti,quæ ſibi diuinitùs occultè eſt reuelata:& poterat iſta eſſe oratio antiquorũ ſanctorũ dicentium,
Exurge domine ò Chriſte,& rex Meſsia à mortuis,in ira tua iuſtè derelinquendo obſtinatos,incre-
dulos,miſericorditerq; vocando ad fidẽ electos:& exaltare in finibus inimicorũ meorũ.Hoc in prę
cedẽti expoſitione ſatis eſt tractatũ.Poteſt quoq; aliter iſte locus exponi,Exurge domine,id eſt,mi-
hi ſuccurre,& fac me exurgere a torpore pigritiæ,ab omniq; vitio,& exaltare in finibus inimicorũ
meorũ.i.per charitatẽ ac fidẽ regna & habita in corpore meo,& omnibus membris meis, in quibus
viget lex peccati,atq; in viribus animæ meæ,in quibus amplius dominatur originalis culpæ infe-
C ctio ſeu fomes.Hæ aũt vires ſunt appetitus concupiſcibilis,& iraſcibilis,ratio atq; voluntas,in qui-
bus ſunt quatuor vulnera animæ.nam in concupiſcibili eſt concupiſcentia, in iraſcibili infirmitas, Rom.7.
in ratione ignorantia,& in voluntate malitia.In his ergo ò domine exaltare & regna,vitia expellẽ-
do,corpus ſpiritui ſubijciendo,vires naturales virtutibus adornando,ne vltra ſint fines inimicorũ
meorũ.i.ne de cætero regnet in eis dæmon & vitiũ.Et exurge domine deus meus,me exaudiẽdo &
adiuuando in præcepto quod mandaſti.i.dando virtutẽ exequendi ac implendi præceptũ,quo man
daſti nos à carnalibus deſiderijs abſtinere,& ſobriè,iuſtè,ſanctè ac piè incedere: & ſynagoga popu 1.Petr,2.
lorũ circundabit te.i.ſi dederis mihi hanc gratiã tam ſanctè viuendi,profectò multi exẽplo mei ædi
ficabuntur,& conuertentur ad te:ſicq; congregatio populi conuolabit ad te gratiã deprecando, vt
dones eis vitã talẽ,qualẽ mihi dediſti:& ideo ſubditur,Et propter hanc.i.ſynagogę ſeu populi fide-
lis ſalutẽ in altũ regredere.i.in ſupremo animæ meæ principare ac præſide,omnia opera mea diri-
gendo ſecundum diuinæ legis ac rectæ rationis imperiũ.Iudica me domine ſecundũ iuſtitiã meam.
Hæc eſt oratio viri perfecti,de ſua perfectione non elati,ſed domino grati,ſciẽtis ſua merita eſſe dei
dona:atq; bona ſua cõmemorantis non ad propriã laudẽ,ſed ad creatoris honorem.Itaq; ait,Iudica
me domine.i.diſcerne ac ſegrega me a ſocietate malorũ,ne eis actu aut voto cõmunicem: quãuis.n.
modò cum eis localiter habitẽ,in vita tamen futura ſeparabis me ab eis loco & gloria,ſecundũ iuſti-
tiam meã qua bona cõmiſi:& ſecundũ innocentiã meã,qua à malo declinaui . Conſumetur nequitia
D peccatorũ.i.non diu duret,ſed finẽ accipiat omnis perſecutio,atq; tentatio malignorũ qui opprimũt
iuſtos.Breue.n.eſt omne quod nos modò affligit:ſed æterna ſunt gaudia quæ iuſtis repoſita ſunt, Rom.8.
æterna quoq; tormenta impijs reſtant:& diriges iuſtũ .i. cogitationes eius affectus , verba & opera
ordinabis:& rectè perduces ad te,qui es omniũ rerũ vltimus finis.Cætera aũt quæ reſtãt,exponẽda
ſunt,ſicut antè expoſita ſunt.Sed attende tibi ò frater,cùm Pſalmũ hunc cantas vel legis, ne os tuũ
condẽnet te,videlicet ſi ſit iniquitas.i.mala voluntas , & cor impœnitens in manibus tuis, id eſt, in 1 Theſſ.5
viribus operatiuis,& ne velis malè facientibus malefacere,ſed redde bonum pro malo.Et dimitte ſi Rom.12.
quid habes aduerſus aliquem,vt & pater cœleſtis tibi ignoſcat.Patientia nẽpe nobis ſummè neceſſa 1.Pet.3.
ria eſt,& qui eam non habet,nunquam vel rarò quietus erit. Mar.11.

COMMENTARIVS IN PSALMVM VIII.

EXPOSITIO TITVLI.

EST autem titulus Pſalmi huius,In finem pro torcularibus,Pſalmus Dauid,id eſt,Pſalmus iſte
à Dauid cõpoſitus eſt:& in finem,id eſt,in Chriſtũ nos dirigens,ſcriptus & editus pro torcu-
laribus,id eſt,pro cõgregatione fidelium, qui in præſenti multis tribulationibus tanquã qui-

buſdam torcularibus moleſtantur, quatenus expurgati à vitijs deo acceptabiles fiant. Loquens ergo E
Propheta ad deũ in perſona militantis eccleſiæ, vel cuiuſlibet fidelis Chriſti veſtigia imitantis ait,

PRECATIO.

Per admirabile nomen tuum in uniuerſa terra domine IeſuChriſte, per Apoſtolos propagatũ perfice laudem victoriæ tuæ in nobis, qui ſumus opa digitorũ tuorũ, ut deſtructo inimico, perpetuo gloriæ & honoris coronemur triũpho.

EXPOSITIO Pſalmi literalis.

DOMINE]omnium per vniuerſalem præſidentiam, [DOMINVS noſter]
per ſpecialem prouidentiam, qua dirigis nos ad vitam æternam, impedimenta
1.Tim.6. ſalutis tollendo, atque per fidem & cultum, quibus tibi ſoli ſicut vero deo ſin-
gulariter adhæremus. [QVAM admirabile eſt nomen tuum in vnuerſa terra,]
Exo.33. id eſt, quàm imperſcrutabilis, incomprehenſibilis, & excellens, atque magnifi-
cus es in vniuerſis hominibus toto orbe terrarum diffuſis? Deus glorioſus &
ſanctus in ſeipſo omnino inuiſibilis, ſupereſſentialis, & pſus ignotus eſt omni
menti humanæ ac viatori, propter quod inacceſsibilem lucem inhabitare cen-
ſetur, & ad Moſen dixit, Non videbit me homo & viuet. Porrò intantum cognoſcimus eum, inquã-
tum per ſuos effectus nobis innoteſcere poteſt. Duplex verò eſt dei effectus, videlicet naturalis & ſu
pernaturalis: & quanto effectus dei ſunt ſublimiores & incomprehenſibiliores, tanto ex contempla F
tione ipſorum deus mirabilior comprobatur, magnificentiórque apparet. Supernaturales autem ef-
fectus qui ad myſteria gratiæ pertinent ſublimiores, & multo incomprehenſibiliores ſunt naturali-
bus effectibus, qui ſpectant ad legem ordinemque naturæ: & tamen in vtriſque apparet deus admi-
rabilis, ſed in ſupnaturalibus admirabilior eſſe oſtẽditur. Sẽper igitur & vbiq; fuit deus ſublimis &
benedictus admirabilis, quantum ad naturales ſuos effectus: ex quorum ſpeculatione omnibus ſem-
per innoteſcere potuit, quàm incomprehenſibilis opifex eſſet deus. Sed quoad ſupernaturales effe-
Pſal.75. ctus erat deus præcipue admirabilis tempore Moſaicæ legis in terra Hebræorum, ſed & poſtea di-
citur, Notus in Iudæa deus, in Iſrael magnum nomẽ eius. Sed tempore gratiæ atque Euangelicæ le
Matt.4. gis factus eſt deus admirabilis, non ſolùm in terra, ſcilicet in Iudæa, imo in vniuerſa terra, vbicunq;
prædicatum eſt Euangelium regni dei. Quoniam deus per ſeruos ſuos in omnibus finibus mũdi mi
rabilia magna fecit, atq; hominibus occulta & ſecreta ſapientiæ ſuæ demonſtrauit, per prædicatio-
nem Apoſtolorum reuelando myſterium incarnationis, paſsionis, reſurrectionis, aſcẽſionisq; Chri-
ſti, & alia mirabilia teſtimonia legis & fidei Chriſtianæ, ex quibus omnibus valde admirabile, & pe
nitus imperſcrutabile factum eſt nomen domini in omnibus finibus mundi: quemadmodum Apo-
Rom.11. ſtolus ait, O altitudo diuitiarum ſapientiç & ſcientiç dei, quàm incõprehenſibilia ſunt iudicia eius,
& inueſtigabiles viæ eius. Præuidens ergo in ſpiritu beatiſsimus Dauid ſupernaturalia opera dei in
Chriſti aduentu futura, & toti mundo manifeſtanda, admirando ſic ait, Domine dominus noſter q̃
admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. Et quanuis hoc dici poſſet ad deum patrem ſeu quã- G
libet diuinam perſonam, ſpecialiter tamen refertur ad filium. Vnde ſtatim cauſam huius admirabi-
litatis inſinuat. ¶ (2) QVONIAM eleuata eſt magnificentia tua]. i. tuipſe qui es magnus atq; ma-
Eph.4. gnificus exaltatus es [SVPER cœlos:] quemadmodum ait Apoſtolus, Qui deſcendit ipſe eſt & qui
aſcendit ſuper oẽs cœlos, vt adimpleret omnia. Ex hoc enim ꝙ Chriſtus vſq; ad dei patris cõſeſſum
Actu.10. aſcendit, factum eſt nomen eius admirabile in vniuerſa terra, quia ex tunc miſit ſpiritum ſanctum, &
Apoſtolos prædicare præcepit, quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt à deo iudex viuorum & mortuorũ.
Deniq; Chriſtus ſecundum vtranq; ſuam naturam admirabilis eſt, maximè tamen ſecundum natu-
Mat.21. ram diuinam: eleuatio autem competit ei ratione humanæ naturæ. ¶ (3 (Ex ore infantium & lactẽ-
tium perfeciſti laudem propter inimicos tuos.] Iſtud meliùs exponi non poteſt, quàm ad literam de
Pſal.8. illa laudatione, qua in die Palmarum pueri Hebræorum Chriſto occurrentes clamabant, Oſanna fi
1.Co.14. lio Dauid, Benedictus qui venit in nomine domini rex Iſrael. Nam Chriſtus principibus ſacerdo-
tum indignantibus, ꝙ pateretur ſe ita laudari, reſpondit, Nunquid legiſtis, Quia ex ore infantium
& lactentium perfeciſti laudem? tanquam diceret, Vos qui eſtis magiſtri in Iſrael, meritò cognoſce-
retis hoc eſſe prophetatum de me, & nunc illud impleri in me. ait ergo eccleſia ad Chriſtum, Ex ore
infantium & lactentium. i. ex ore puerorum atq; ſimplicium hominum: qui dicuntur infantes, quia
illiterati: & lactentes, quia innocentes, quemadmodum ait Apoſtolus, Nolite pueri effici ſenſibus, H
ſed malitia paruuli eſtote. perfeciſti ô Chriſte laudem, quia per inſpirationem ſpiritus ſancti, qui ꝓ-
cedit à te, inſtruxiſti corda prædictorum puerorum, vt te ita laudarẽt: propter inimicos tuos, id eſt,
propter incredulos confutandos: prout Apoſtolus dicit, Quæ infirma ſunt mundi elegit deus, vt cõ
1.Cor.1. fundat fortia. [VT deſtruas,] id eſt, in præſenti relinquas à gratia, & in futuro repellas à gloria [INI
MICVM,] id eſt, aduerſantem tibi populum Iudæorum, [ET vltorem,] id eſt, eundem populum te
perſequentem, qui te velut blaſphemum ac legis præuaricatorem occidit, ſicq; videbatur ſibi, quòd
Iohan.9. iniuriam dei vindicaret in te. Vnde alia tranſlatio habet, defenſorem. Iudæi nanq; excuſabant ſe à
peccato in Chriſti occiſione, defendentes ſe per legem, quam dicebant non ſeruari à Ieſu. Dicebant
enim, Non eſt hic homo à deo, qui ſabbatum non cuſtodit. Poteſt quoq; hic locus aliter explanari,
Mar.18. vt ſit ſenſus, Ex ore infantium & lactentiũ, id eſt, ex prædicatione & doctrina Apoſtolorum, qui no-
1.Petr.2. minantur infantes & lactentes, non ratione ætatis, ſed propter cõparationem ad puerorum ꝓprie-
tatem: prout ait Saluator, Niſi cõuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum
cœlorum. Et Apoſtolus, Sicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo, lac cõcupiſcite. Perfeci-

A ſti ô domine laudem,id eſt,promulgaſti euangelicã legem,in qua continetur laus tua. Vt deſtruas.i,
confundas ac reprobes,inimicum,id eſt,omnem mundi huius philoſophum extollẽtem ſeipſum, &
ſimplicitatem fidei irridentem:& vltorem, id eſt, omnem tyrannum ac perſecutorem fidelium. Et
hoc enim quòd totus mundus ad tam incomprehenſibilem ac ſupermirabilẽ Chriſti fidem conuer
ſus eſt per homines illos illiteratos,ineloquentes,paucos,& ſimplices,euidenter probatur fides iſta
eſſe à deo: quia niſi deus ſupernaturaliter per homines illos operatus fuiſſet, nequaꝗ mundũ con-
uertere potuiſſent.Sicq; confunditur philoſophorum inanis loquacitas,atque tyrannorũ ſęuiſsima
rabies,dum ipſis relictis ac ſpretis,illiterati & ſimplices à deo electi ſunt,& ad tantũ gratiæ culmen 1.Cor.1.
promoti,quemadmodum infra de Apoſtolis dicitur,Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati Pſal.46.
ſunt. ℂ(4)QVONIAM videbo cœlos tuos.]Iſtud dupliciter exponi poteſt,videlicet ſpirituali-
ter ſeu myſticè,ſicq; refertur ad ea quæ dicta ſunt:nam cauſa illorum nunc aſsignatur,vt ſit ſenſus,
Domine dominus noſter,quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.&,Ex ore infantium
& lactentium perfeciſti laudem.Et hoc ideo dico,& ſcio,quoniam videbo,id eſt,ſpiritualiter con-
templãbor,& conſiderabo cœlos tuos,id eſt,ſanctos Apoſtolos,in quibus quaſi in cœleſtibus habi-
tas:[OPERA digitorum tuorũ,]id eſt,creaturas ſapientiaæ tuæ,quas ordinatiſsimè diſtinxiſti, dã-
do diuerſa munera gratiarum.Et non ſolũ videbo hos cœlos, ſed etiam conſiderabo[LVNAM].i.
B militantem eccleſiam,omne lumen ſuum á ſole iuſtitiæ Chriſto recipientẽ,[ET ſtellas quæ tu fun-
daſti,]id eſt,homines orthodoxos admodum fideles,ſeu ſanctos doctores,qui verbo,vita & ſapien-
tia alios inſtruunt.De quibus Daniel ait,Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos,quaſi ſtellæ fulgebũt Dan.12.
in perpetuas æternitates.Has ſtellas tu deus fundaſti,id eſt,per ſpiritum ſanctũ inſtruxiſti,& in fide
fixiſti fortiſsimè,ſicut ſtellæ figuntur in orbe.Præterea exponi poteſt hic locus ad literam,ſicq; re-
fertur ad ea quæ ſubſequuntur:vt ſit ſenſus,Quoniam videbo cœlos tuos,id eſt,ex quo conſidera-
bo & ſciam cœlos eſſe tuos,id eſt,à te creatos.Et videbo lunã & ſtellas,quę tu fundaſti,id eſt,de ni- Gen.1.
hilo ad ſtabile ac incorruptibile eſſe perduxiſti:quemadmodũ ſcriptũ eſt,Dominus ſapiẽtia funda- Prou.3.
uit terrã,ſtabiliuit cœlos prudẽtia.Ex quo(inquam)iſta videbo,ꝓpterea aduerto & dico,ô domine
ℂ(5)QVID eſt homo quòd memor es eius,]id eſt,ex hoc quòd ſcio cœlos,lunã,& ſtellas eſſe ope
ra tua,conſtat quòd homo eſt res tam vilis & modica,præſertim per comparationem ad te,vt mirũ
ſit,quòd memor ſis hominis,ſubueniendo ei per pietatem & gratiam:[AVT (quid eſt) filius homi-
nis,]id eſt,Chriſtus ſecundum quod homo & creatura aliquo modo,[QVONIAM viſitas eũ]aſſu-
mendo humanam eius naturam ad diuinæ tuæ naturæ perſonalem vnionem? Hoc enim ô domine
per ſolam gratiam tuam increatam factum eſt,non per merita præuia hominis Chriſti. Porrò quòd
C iſtud atq; ſequentia de Chriſto ad literam intelligenda ſint,hinc conſtat, quòd Apoſtolus per iſtam
ſcripturam oſtendit excellentiam Chriſti præ angelis.Ait nanq;, Non enim angelis ſubiecit de9 or Hebræ.2.
bem terræ,cum verò qui modico quàm angeli minoratus eſt,vidimus Ieſum,propter paſsionẽ mor-
tis gloria & honore coronatum. Argumentum autem ex autoritate ſcripturæ non valet, niſi ſecun-
dum intellectũ literalẽ,vt dictum eſt. ℂ(6)MINVISTI(ô domine deus)eum] ſcilicet Chriſtum
hominem[PAVLO minus ab angelis,]id eſt, quoad aliquid feciſti eum angelis inferiorem, nempe
quòd fuit paſsibilis & mortalis. [GLORIA & honore coronaſti eum.]Gloria eſt clara cũ laude no
titia: honor verò,eſt exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis.Deus ergo coronauit,id eſt,vndique &
multipliciter adornauit Chriſtum gloria,quatenus reuelauit hominibus maieſtatẽ ipſius,dando eis
claram de Chriſto notitiam:coronauit eum etiam honore,inquantum omnes electos inducit ad ve-
nerationem ipſius.Deus itaq; coronauit Chriſtum honore & gloria,quoniam propter meritum ſuę
obedientiæ,paſsionis,ac mortis,ſuſcitauit eum a mortuis,glorificauit in corpore,exaltauit eũ ſuper
omnes cœlos,& collocauit à dexteris ſuis.Et hoc eſt quod ait Apoſtolus,Chriſtus factus eſt pro no- Philip.2.
bis obediẽs vſq; ad mortem: ꝓpter quod & deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper
omne nomen,vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium,terreſtrium,& infernorũ.[ET cõ-
ſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.]Denique deus conſtituit eum ſuper opera manuum ſu-
arũ,quia prætulit atq; præpoſuit eum omni creaturæ.Nam Chriſtus vt homo etiam ſummos ange-
lorum purgat,illuminat,& perficit ſecundũ Diony.Et de plenitudine eius omnes accipiũt.& iſtud
euidentiùs manifeſtat dicens,ℂ(7)OMNIA ſubiecisti ſub pedibus eius,] id eſt, non ſolũ Chriſtũ
ſecundum quod homo eſt,viſitaſti modo prædicto,ſed etiã omnia ſubieciſti ſub pedibus eius,id eſt,
totum vniuerſum,viſibilia & inuiſibilia,rationabilia & irrationabilia, intellectualia ac reliqua om- Iohan.1.
D nia ſubdidiſti potentiæ Chriſti,quatenus homo eſt,Omnia enim quæ Chriſtus vt deus creauit, ſibi
vt homini à deo patre ſeu tota trinitate ſubiecta ſunt,ſicut poſt reſurrectionem,Data eſt(inquit)mi Matt.28.
hi omnis poteſtas in cœlo & in terra:imo à primo incarnationis ſuæ momento,omnia ſibi erant ſub
iecta propter vnionem cum verbo:ſed poſt reſurrectionem, ſubiectio iſta magis innoteſcere cœpit,
quando in nomine Chriſti cœperunt miracula magna ac plurima fieri.Conſequenter quod in com
muni dixit,magis ſpecificat,[OVES & boues vniuerſas,inſuper & pecora campi,] ℂ(8) VOLV-
CRES cœli,& piſces maris qui perambulant ſemitas maris.]Quod quibuſdam videtur non debere
literaliter accipi: ſed quanuis congruentiùs myſticè exponatur, poteſt tamen ad literam exponi de
beſtijs,quæ Chriſto dicuntur ſubiectæ,non ſolum vt cæteris hominibus,ſed quia obediunt ei in his
quæ naturalem legem & ordinẽ rerum tranſcendunt nempe in miraculoſis effectibus. Vnde Chri- Mar.16.
ſtus Apoſtolis dixit,Signa eos qui crediderint,hæc ſequentur,In nomine meo dæmonia eijciẽt,ſer
pentes tollent,& ſi mortiferum quid biberint,non eis nocebit. Multiſq; ſanctorum animalia huiuſ Expoſi.
modi in virtute Chriſti ſupernaturaliter paruerunt. Verũ myſticè exponendo,per oues intelligũ- myſtica.

Iohã.20. tur boni fideles, de quibus ad Petrum dominus, Paſce (inquit) oues meas. Per boues intelligũtur do- B
ctores, qui verbis diuinis corda credentium colũt atq; fœcundant. Per pecora campi intelliguntur
Philip.3. delitioſi atq; carnales, qui velut pecora paſcunt ſeipſos. Per volucres cœli accipiũtur ſuperbi & ia-
ctantes ſeipſos: vel etiam contemplatiui, quorũ cõuerſatio eſt in cœlis. Nam per pecora accipi poſ-
Roma.8. ſunt optimi Chriſtiani, qui ſequendo Chriſtum dicere poſſunt, Quoniam propter te mortificamur
tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Per piſces autem maris intelliguntur qui in rebus mũ-
Pſal.103. danis vagantur & fluctuãtur: iſti enim perambulant ſemitas maris, id eſt, ſeculi huius. de quo poſtea
dicitur, Hoc mare magnum & ſpacioſum manibus. Omnia iſta hominũ genera ſubiecta ſunt Chri-
ſto. Quia quos vult, ſaluare poteſt, & vniuerſos & ſingulos potenter ac iuſtè iudicabit. Et quoniam
etiam reprobi modò in eccleſia cum electis cõiuncti ſunt, & Chriſto per fidem ſubdũtur, aliqui quo-
que malorum conuertuntur ad ipſum per charitatem, & vitæ munditiam: ſicut teſtatur Apoſtolus,
1.Tim.1. Quoniã Chriſtus venit in hunc mundũ, peccatores ſaluos facere. Poſtremò ex conſideratione horũ
mirabilium inflammatus, & ſpiritualiter exhilaratus ſanctus Propheta, repetit pſalmi huius exordiũ
dicens, ❡ (9) DOMINE dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.] In
hoc igitur pſalmo de duplici natura Chriſti, videlicet diuina & humana, & de vnitate perſonæ in
ipſo euidentiſsimè locutus eſt ſanctus Dauid, ſicut etiam in pſalmo ſecundo fecit, & infra ſępius fa-
ciet. Quoniam autem pſalmus iſte ad diuinam pertinet laudem, & ad commemorationem benefici-
orũ ipſius, debemus cum ſemper cum ingenti cordis lætitia & magno charitatis feruore deprome- F
re, quatenus congratulemur domino deo noſtro, & grati inueniamur beneficijs eius.

❡ EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

MOraliter autem exponi poteſt pſalmus iſte ab eo loco, vbi dictũ eſt, Quid eſt homo, de quo-
libet homine: vt ſit ſenſus, Quid eſt homo quòd memor es eius, aſſumendo naturam huma-
nam pro eo: aut filius hominis, id eſt, quilibet de genere Adę: quoniam viſitas eum, non ſolũ
ſpiritualiter per gratiæ infuſionem, ſed etiam corporaliter poſt incarnationem inter homi-
Baruc.3. nes cõuerſando: quemadmodũ Baruch dicit, Qui fecit ſtellas, hic eſt deus noſter, & poſt hæc in ter-
ris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt. Vel, viſitas eum, per apparitionem angelorũ, per ora-
cula Prophetarũ, per prædicationem Apoſtolorum, per operationem ſignorum. Minuiſti eum pau-
lominus ab angelis, id eſt, tam vehementer hominem ſublimaſti per beneficia iſta prædicta, vt vide-
atur quaſi angelis parificatus, & parũ diſtans à dignitate ipſorum: & hoc clarius probat, gloria (in-
quiens) & honore coronaſti eum, id eſt, feciſti eum ſpectabilem & honorabilem in mentibus ange-
lorũ. ex hoc enim quòd deus ita viſitauit & benefecit hominibus, angeli ſancti reputant eos dignos
gloria & honore, & diligentiùs eos cuſtodiunt, reuerentialiùſq; ipſis miniſtrant. Vel, gloria & hono
re coronaſti eum, id eſt, imagine ſanctæ trinitatis ornaſti animam eius, propter quod ſublimior atq; G
præſtantior eſt omni creatura irrationali: & ideo additur, Et conſtituiſti eum ſuper omnia opera
manuum tuarum. Omnia enim elementa & mixta condidit deus propter nos, ordinauitq; ea ad no-
ſtram vtilitatem, neceſsitatẽ, & vſum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius: non ſimpliciter omnia, ſed
omnia, de quibus ſubiungitur, Oues & boues vniuerſas, & cæt. non quòd omnia iſta cunctis homi-
nibus ad nutum obediant, nullique noceant: ſed quoniam homo naturaliter dignior eis eſt, quia ad
imaginem & ſimilitudinem dei creatus eſt. Veruntamen dicere poſſumus, quòd etiam angeli atque
cœleſtia corpora aliquo modo ſunt ſubiecta homini, inquantũ ei miniſtrant: quia de angelis ait Apo
Hebr.1. ſtolus, quòd omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſsi propter electos. De orbibus
quoque cœlorum & planetis, ac aſtris Moſes dicit, Ne oculis eleuatis ad cœlum, videas ſolẽ & lunã
Deute.6. & omnia aſtra cœli, atq; errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit dominus deus tuus in mi-
niſterium cunctis gentibus quæ ſub cœlo ſunt. Siue autẽ de Chriſto, ſiue de quolibet homine expo-
natur hic locus, ſemper oſtenditur ex eo error Manichæorum, dicentium hæc corruptibilia ac cor-
poralia non eſſe creata à deo lucis. Error etiam quorundam philoſophorum ponentium iſta variabi-
lia atque irrationabilia diuinæ prouidẽtiæ non eſſe ſubiecta: ex quorũ perſona in Iob dicitur, An co
gitas ꝙ deus excelſior cœlo ſit, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cœli perambulat. Deſtruitur
inſuper ex his Pythagoricorum opinio, qui dicebant eſſe ſacrilegum, bruta occidere & manducare. H

EXPOSITIO eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum anagogicum.

DEnique iuxta anagogicum intellectum exponendus eſt Pſalmus iſte de triumphante eccleſia
ſeu quolibet beatorum in patria. Eccleſia ergo triumphans (quæ ex angelorum & hominum
ſocietate conſtat) faciẽ ſanctæ trinitatis ſemper contemplans, nec tamen eam perfectè cõpre-
hendere valens, ait, Domine omnium per tuam omnipotentiam, dominus noſter per beatam
fruitionem & gloriam conſummatam, quàm admirabile eſt nomen tuum, id eſt, incomprehenſibile,
in vniuerſa terra, id eſt, in omni regione viuorum, in tota terra viuentium, in mentibus vniuerſorũ
cœleſtium ciuium. Solus nanque deus ſeipſum perfectè comprehendit, & ideo addunt, Quoniã ele-
uata eſt magnificentia tua, id eſt, maieſtatis tuæ ſublimitas exaltata eſt ſuper cœlos, id eſt, ſuper om-
1.Iohã.3. nem capacitatem atque notitiam cœleſtium intellectuũ. Cùm enim ſit deus benedictus & ſanctus ve
rè immenſus, omnis creati & finiti intellectus capacitatem in infinitum trãſcendit. Et ideo ſancti in
patria, quamuis videant deum, ſicuti eſt, ſcilicet per ſpeciem, non tamen cognoſcunt deum tam cla-
re & plene, ſicut ex ſeipſo cognoſcibilis eſt: propterea dicunt, eleuata eſt magnificentia tua, non per
motum aut locum, cùm ſit immobilis & illocalis, ſed per dignitatem & incomprehenſibilitatem. Et

A ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Hoc beati in patria ad literam dicere poſſunt ad glo
riam dei de animabus ſanctorum innocentium ab Herode interfectorum, imo de ſpiritibus omniũ
paruulorum electorum ante tempus diſcretionis defunctorum, qui tempore legis naturæ ſaluaban-
tur fide parentum, tempore legis ſcriptæ per circuncisionem, ſed tempore legis gratiæ per bapti-
ſmum. Ex horum enim ore, id eſt, mente, deus in patria perficit laudem ſuam, quoniam facit eos in- Matt.2.
ceſſabiliter laudare ſeipſum propter inimicos tuos confundendos, videlicet, vt confundas Lucife-
rum, & angelos eius, dum vident animas puerorum ſublimari ad gloriam illam, de qua ipſi prolapſi
ſunt, vt deſtruas inimicum, id eſt, primum illum apoſtatam humani generis aduerſarium, & vltorẽ,
id eſt, eundem qui vltor vocatur, quia ſeduxit primos parentes, & per ſatellites ſuos tentare non ceſ
ſat genus humanum. Poteſt quoque iſtud exponi de omnibus ſanctis in patria: quoniam quantum-
cunque ſint ſapientes ac magni, tamen per comparationem ad immenſam ſapientiam atq; infinitam
potentiam creatoris, ſunt quaſi infantes atque lactentes. Vnde ex humilitate ſui, & ex reuerentia dei
dicunt de ſeipſis ad deum, Ex ore infantium & lactentium, id eſt, ex intellectu humilium angelorũ
& hominum, perfeciſti laudem tuam, oſtendendo eis eſſentiam tuam, quam intuendo te ſemper lau
dant: propter inimicos tuos, id eſt, vt reprobes ſuperbos angelos, & omnes ſuperbiæ filios, vt deſtru
as. i. deſiderato fine priues, æternaliterq; condemnes inimicum & vltorem, id eſt, aërias poteſtates,
contra quas eſt nobis colluctatio iugis. Deinde triumphans eccleſia ſeu quilibet beatorũ ait ad de- Ephe.6.
um, Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorũ, id eſt, omnes angelicos ordines, animasq; Matt.21.
B beatas, in quibus per charitatem fruitiuam & gloriam habitas: & videbo lunam, id eſt Chriſti hu-
manitatem, quæ eſt vnita ſoli iuſtitiæ, verbo ſeu filio dei: & ſtellas, id eſt, ſummos quoſque beatorũ,
qui inſtar ſtellarum præ cæteris ex diuini luminis infuſa plenitudine radiant, aliosq; illuſtrant: quæ
tu fundaſti, id eſt, beatifica tui viſione æternaliter cõfirmaſti. Et quoniã ſic eſt ô domine deus, Quid
eſt homo, ꝙ memor es eius, conuertendo eum ad te, atq; ad æternam beatitudinem perducẽdo, aut
filius hominis, quoniam viſitas eum, non ſolùm per gratiam in via, ſed etiam per gloriam in patria.
Minuiſti eum paulò minus ab angelis, quia licet in naturalibus ſit inferior angelis, tamen in ſuper-
naturalibus ſimilis eſt. Promittitur enim & datur hominibus ſimilis beatitudo cum angelis, ſicut ait
Saluator, Quòd erunt ſicut angeli dei. Gloria & honore, id eſt, iucunditate & excellẽtia ſublimaſti
eum, dando ei felicitatem angelicam, & conſtituiſti eum ſuper opera manuũ tuarum. Nam, Omnia
ſubieciſti ſub pedibus eius. Iſtud potiſsimè referendum eſt ad Chriſtum hominem, quoniam ipſe eſt
ſuper omnes angelicas hierarchias exaltatus, omnesq; angeli ipſi ad nutum miniſtrant. Cætera ve-
rò quæ reſtant, in præcedenti expoſitione ſatis videntur expoſita.

COMMENTARIVS IN PSALMVM IX.

EXPOSITIO Tituli.

C TItulus Pſalmi iſtius eſt, In finẽ pro occultis filij, Pſalmus Dauid, id eſt, Pſalmus iſte dirigens
nos in Chriſtum, factus & ſcriptus eſt à Dauid ꝓ occultis filij, id eſt, de duplici Chriſti iudi-
cio nobis occulto, quia incomprehenſibilia ſunt iudicia eius. Primũ eſt iudiciũ diſcretionis Rom.11.
quomodo quidam vocantur per miſericordiam, alij verò relinquuntur per iuſtitiã. Secundũ aũt eſt
iudicium diſcuſsionis & retributionis, quod fiet in fine ſeculi: quod licet apertè ac viſibiliter fiet, ta Mar.13.
men dies & hora eius occultæ ſunt. Loquitur ergo Propheta in iſto Pſalmo in perſona eccleſiæ, ſeu
cuiuſlibet fidelis de duplici Chriſti iudicio, & de iudiciaria poteſtate ipſius, de multis quoq; bene-
ficijs ſibi collatis, & de malitia ac damnatione Antichriſti. Ait igitur,

PRECATIO.

Refugium pauperum tuorum deus, qui in neceßitatibus ſuis te quærentes non derelinquis, ad te nos in tribulatione clamantes non deſpicias: ſed exalta nos de portis mortis, ut hic & in æternum exultemus in laudibus tuis.

EXPOSITIO Pſalmi iuxta ſenſum literalem.

COnfitebor tibi domine in toto corde meo]. i. laudabo te integro ac ſyn
cero affectu, tanq̃ totaliter tibi adhærens, & à rebus vanis omnino me abſtra-
hens: vel in toto corde meo, id eſt, ratione & volũtate, ita ꝙ laudis meæ confeſ
ſio ex ſapientia & charitate procedet. Ille quippe in toto corde confitetur &
D laudat dominum, cuius cor non eſt ex aliqua parte rebus caducis inhærẽs, ne-
que ad inutilia inclinatũ, ſed in deo totaliter recollectum. [NARRABO,]id eſt,
alijs ad laudem tuam intimabo [OMNIA mirabilia tua.] Videtur hoc eſſe cõ-
trariũ ei, quod in Eccleſiaſtico dicitur, Multa ſunt abſcondita maiora his. Pau Eccl.43.
ca enim (inquit) vidimus operum eius. Et in Iob, Ecce hæc ex parte dicta ſunt viarũ eius: & cùm vix Iob,26.
paruam ſcintillam ſermonũ eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudines illius intueri? Sed
& in Euãgelio Iohãnis ait ſcriptura, Multa alia fecit Ieſus, quę nõ ſunt ſcripta, quę ſi ſcribãtur ꝑ ſin
gula, nec ipſum arbitror mundũ poſſe capere, qui ſcribendi ſunt, libros. Denique quis hominum
nouit vniuerſa mirabilia, quæ deus omnipotens & immenſus indeſinenter facit in cœlo & in terra,
atq; in abyſsis? Eſt igitur ſenſus, narrabo omnia mirabilia tua, id eſt, omnia magnalia tua in lege tua Iohã.21.
cõſcripta, vel mihi à te reuelata: & hoc in Eccleſiaſtico habetur, Nónne dominus fecit ſanctos ſuos
enarrare omnia mirabilia ſua, quæ cõfirmauit dominus omnipotẽs ſtabilis in gloria ſua? ¶ (E) LAE Eccl.43.
TABOR] mentali lætitia, [ET exultabo] exteriori gaudio ex interiori lętitia ꝓcedẽte, [IN te] ô do

mine,non in carnalibus & vilibus rebus.[PSALLAM,]id eſt,bene operãdo laudẽ dicam[NOMINI tuo,]id eſt,tibiipſi ô[ALTISSIME,]cui null⁹ eſt ſimilis:vel altiſsimè aduerbialiter.i.excellentiſſimo modo,videlicet exhibendo tibi latriæ cultum ſeu adorationem tibi ſoli competentem. Attende ergo qui verba hæc legis,vt ſecundũ hunc modũ ad deũ te habeas, cõfitendo ei non vago & ſordido animo,alibi q̃ in deo delectãte. ¶(3)IN conuertendn inimicum meum retrorſum]id eſt, quando ô domine cõuerteris inimicum meum.ſ.quemlibet aduerſantem ſaluti meæ retrorſum, expugnando eum,& dãdo mihi uirtutem vt ei reſiſtam,tunc[INFIRMABVNTVR,]id eſt, debilitabũtur, [ET peribunt,]id eſt,deficient[A facie tua,]id eſt,à præſentia gratiæ tuæ,per quam eis reſiſtam & præualebo.Primò ait inimicũ indeterminatè,ponens ſingulare pro plurali: deinde adiungit,infirmabuntur,vbi pluraliter exprimit quod antè ſingulariter nominauit.Moraliter poteſt quilibet tentatus à dœmone,carne,vel mundo hunc verſum ad deũ clamare.tanquã dicat, Ego quidẽ propria virtute reſiſtere nequeo aduerſariis iſtis:ſed ô domine in conuertẽdo te inimicos meos re- E

Roma.8. trorſum deficient.Nam ſi deus pro nobis,quis cnntra nos? Poteſt quoque hic verſus ſpecialiter eſſe verbum eccleſiæ ad Chriſtum,vt ſit ſenſus,In cõuertendo inimicũ meum retrorſum.i.dum per meritum tuæ paſsionis ſuperaueris dęmonem,tunc infirmabũtur,id eſt,infirmati ſunt omnes aduerſarij mei.Vel quando in finali iudicio condẽnaueris eum,tunc peribunt omnes à facie tua,quia ibũt in ignem æternum. ¶(4) Quoniam feciſti iudicium meum,]id eſt,diſcreuiſti per tuam iuſtitiam inter me & inter aduerſarios meos,me approbando,& illos reprobando.hoc nãque iudicium deus quotidie facit.[ET cauſam meam]feciſti,iudicando pro me,& rationem pro qua iudicor cõmendando.Hoc deus ſemper facit occultè, quia ſemper boni ſibi placẽt,& mali diſplicent.Fecit etiã hoc per Prnphetas & Apoſtolos,& quotidie facit hoc per miniſtros eccleſiæ ſeu prælatos, quorum eſt bonns laudare,& impios reprobare.Vel ſic,Quoniam feciſti iudiciũ meũ,id eſt, ſuſtinuiſti iudiciũ F

Mat.27. mortis quod ego promerui,quãdo à Pilato iuſſus es crucifigi,& hoc pro peccatis meis perpeſſus es:

Mar.15. propter quod additur,& cauſam meam feciſti,id eſt, pœnã pertuliſti pro culpis meis propter quas

Luc 23. ego mortem promerui.Et tunc hoc verbum(feciſti)ſumitur quaſi paſſiuè.Poteſt quoq; intelligi de

Iohan.19 iudicio extremæ diſcuſsionis ac remunerationis,vt ſit ſenſus,Quoniam feciſti,id eſt,facies,iudiciũ meũ in die nouiſsimo,quando ſeparabis eccleſiam electorum a corpore impiorum loco & præmio: & tunc etiã facies cauſam meam approbando iuſtitiam meam.[SEDISTI ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam.]Deus incircũſcriptibilis & incorporeus ſpecialiter fertur ſedere ſuper thronũ,id eſt, ſuper angelos de ordine thronorũ,qui ſunt infimi in prima hierarchia cœleſti, quia per eos iudicia ſua diſcernit,& ipſi familiariter apti ſunt ad recipiendũ deũ in ſe: vnde in ipſis habitare,eiſq; pręſidere,& ſuper eos ſedere dicitur.Sic igitur ait,ſediſti, imo & ſemper ſedes ſuper thronum,id eſt,ſuper quẽlibet angelũ de ordine illo.Poteſt quoq; per thronnm iudiciaria Chriſti poteſtas intelligi, vt ſit ſenſus,Sediſti ô Chriſte ſuper thronũ,id eſt,quieſcis & demoraris in poteſtate iudicãdi, quia

Acto.10. omniũ conſtitutus es iudex,& cum trãquillitate iudicas.Sic enim dicere ſolemus de aliquo,Ille ſedit ibi tribus annis,id eſt,fuit,atq; moratus eſt ibi tanto tẽpore. Qui iudicas iuſtitiam,id eſt,diſtrictè eã examinas,an ſit vera & pura iuſtitia,& ſi quid iniuſtitiæ ei inhæſerit,hoc punies.Vnde ꝓpter diſtrictũ iſtud iudiciũ Petrus in Canonica ſua dicit,Si iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi G

1.Pet.4. apparebnnt?Vel iudicas iuſtitiam ab iniuſtitia eam diſcernendo,ac iuſtè remunerando. ¶(5)INCREPASTI gentes]per Prophetas,per teipſum,& per ſanctos Apoſtolos,arguendo peccata eorũ, [ET perijt impius,]id eſt,peccator ad emendationẽ conuerſus eſt,& ita perijt, non per corruptio-

Prou.12. nem naturæ,ſed per expulſionẽ culpæ: quemadmodũ in Prouerbijs ſcriptũ eſt,Verte impíos,& nõ

Iohã.12. erunt.Vel,perijt impius,id eſt,diabolus ex cordibus pœnitẽtium eſt eiectus,vt Saluator ait, Nunc iudiciũ eſt mundi,nunc princeps huius mundi eijcietur foras.[NOMEN eorum,]id eſt, gentiũ increpatarum,& ad Chriſtum finaliter conuerſarũ[DELESTI inæternum & in ſeculũ ſeculi,]quia qui olim dicebãtur,& erant idololatræ,infideles,filij dæmonũ,poſt conuerſionẽ ad Chriſtũ facti & dicti ſunt Chriſtiani,id eſt,filij dei.Vel ſic,Increpaſti gentes, id eſt,obſtinatos & rebelles iuſtè dã-

Zach.2. naſti.Increpatio enim quandoq; in malũ accipitur:iuxta illud Zachariæ,Increpet domin⁹ in te Satan.Et perijt impius,id eſt,ab eſſe ſpirituali, & ab exiſtẽtia gratiæ prorſus defecit: & cecidit,& ideo domine nomen eorũ deleſti inæternum: vnde,niſi à libro vitæ,& à numero eorũ qui miſericordiam cõſequuntur? ¶(6) INIMICI defecerunt frameæ in finem.]Per frameã,quę eſt gladius ex vtraq; parte acutus,intelligitur multiformis verſutia dæmonũ,quibus homines tentãt,& ſuperant.framee H
ergo,id eſt,deceptiones & laquei inimici.i.dæmonis,defecerũt in finẽ,id eſt,æternaliter perierunt, quantum ad electos,per preciũ ſanguinis & meritũ mortis Chriſti.[ET ciuitates,]id eſt,corda & corpora impiorũ,in quibus olim regnabat & habitauit diabolus, quaſi in ciuitatibus a ſe poſſeſsis, deſtruxiſti,obſtinatos perdendo,& pœnitentes ſaluando: ſicque obſtinatos [DESTRVXISTI,] ab eſſe gratiæ,pœnitentes verò ab eſſe culpæ. ¶(7)PERIIT memoria eorum cum ſonitu,]id eſt,maligni,& à gratia dei deſtituti,traditi ſunt obliuioni apud deum,ſecundum quod dicit,Neſcio vos vnde ſitis:non enim cognoſcuntur per approbationem,nec vnquam acquirunt diuinæ pietatis

Luc 13. reſpectũ,cum ſonitu.i.velociter & quaſi repente obliuioni traduntur. Quia quacunque hora peccat homo mortaliter,meretur à deo relinqui:& ſi in peccato mortali decedit,ſubitò ſempiternæ obliuioni donatur,omniũq; iuſtitiarum quas fecit,obliuiſcitur dominus.[ET dominus inæternũ per-

Ezec.12. manet.]Ipſe enim eſt inuariabilis & æternus. ¶(8)PARAVIT in iudicio thronũ ſuum].i.Chriſtus omniũ iudex ac dominus ordinauit iudiciariã ſuã poteſtatem ad iudicandum, vt nihil omnino indiſcuſſum vel impræmiatum relinquat.[ET ipſe iudicabit orbem terræ].i.habitantes in terra.[IN

A æquitate].i.dando ſingulis ſecundũ opera ſua:[E T populos in iuſtitia,]exponit quid dixit orbẽ ter
ræ.Iudicabit ergo dominus populos in iuſtitia. Non enim eſt perſonarũ acceptor deus, ſed in omni Act. 10.
gente qui timet deũ, & operatur iuſtitiam,acceptus eſt illi. ℂ(9)E T factus eſt dominus refugium
pauperi,]id eſt,Chriſtus qui in morte ſingulorum & in extremo iudicio eſt iuſtus atque terribilis iu
dex,nunc interim factus eſt refugiũ noſtrũ,id eſt,aduocatus noſter:quemadmodũ Iohãnes in ſua Ca 1.Ioh.3.
nonica teſtatur,Aduocatũ,inquit,habemus ad patrẽ Ieſum Chriſtũ iuſtũ, & ipſe eſt propitiatio pro
peccatis noſtris.Ipſe quippe oſtendit patri latus & vulnera,imo naturã noſtram quam pro nobis aſ-
ſumpſit,ſicq; interpellat pro nobis tanquam pro fratribus ſuis,vt dicit Haymo. Vel dominus.i.deus
trinus & ſimplex,factus eſt refugium pauperi,quia ſemper paratus eſt exaudire orantes,& auxiliari
recurrẽtibus ad ipſum cum plena fiducia:factus eſt refugiũ pauperi.i. cõtrito & humili,ſicut Eſaias
ait,Ad quem reſpiciã,niſi ad pauperculũ & contritũ ſpiritu,& trementẽ ſermones meos?Pauper eſt Eſaię vlt.
qui non cõfidit in proprijs viribus,nec gloriatur in ſemetipſo de proprijs meritis , neq; in terrenis 1.Tim.6.
diuitijs inordinatè afficitur,ſed habens victũ & quibus tegatur,his contentatur.Quomodo aũt do-
minus factus eſt refugium pauperi,ſubdit , [A D I V T O R in opportunitatibus in tribulatione:] do-
minus enim factus eſt adiutor in opportunitatibus conferendo gratiam,& ea quæ ad ſalutem neceſ
ſaria ſunt,conſeruando videlicet hominẽ,ne extollatur in proſperis,ſed gratias referat.& factus eſt
dominus adiutor in tribulatione,dando patientiam in aduerſis,& liberando à malis . Indigemus e-
nim adiutorio dei in proſperis & aduerſis , quatenus vbique regia via tendamus : ſecundum quod
B ſcriptum eſt , In die bonorum ne immemor ſis malorum , & in die malorum ne immemor ſis bono-
rum. ℂ(10)E T]quoniam ſic eſt,iccirco ô domine[S P E R E N T in te qui nouerunt nomen tuum,]
id eſt,qui ex interna inſpiratione,aut ſcripturarum eruditione , aut propria conſideratione cogno-
ſcunt,quàm bonus,dulcis,fidelis ac pius ſit dominus:prout Ieremias in Threnis teſtatur,Bonus eſt Thren.3.
dominus ſperantibus in ſe,animæ quærenti illum.[Q V O N I A M non dereliquiſti quærentes te do
mine , ſi tamen perſeueranter ac fideliter pulſent,nec fatigẽtur quærendo:dicẽtes cum ſancto Iob, Iob,13.
Etiam ſi occiderit me,in ipſo ſperabo.Longanimiter ergo & cum certiſsima fide expectãdus eſt do
minus,ſecundum quod Eſaias hortatur,Deus iudicij dominus,beati omnes qui expectant eũ.Quo- Eſai.30.
niã ergo tam bonus eſt dominus,propterea ℂ(11)P S A L L I T E] bene viuendo,& gratias ſemper
agendo[D O M I N O qui habitat in Sion].i.in ſanctis & contẽplatiuis ſpiritibus , tam triumphantis
q̃ militantis eccleſiæ.Et ô Sion,id eſt,ſpirituales viri,qui nunc per fidẽ non per ſpeciem ambulatis,
[A N N V N C I A T E inter gentes,]id eſt,alijs prædicate [S T V D I A eius,]id eſt, virtuoſa opera atq;
beneficia dei humano generi præſtita.Poteſt quoq; iſtud ſpecialiter referri ad Apoſtolos & primos
Euangelij prædicatores,vt ſit ſenſus, Annũciate inter gentiles ſtudia eius.i. prædicate Euangelicã
legẽ gentibus,& ne timeatis hoc facere,quia non fruſtra facietis hoc,ſed erit merces operi veſtro,&
C ideo additur,ℂ(12)Q V O N I A M requirens ſanguinẽ eorũ recordatus eſt].i. ipſe dominus requi-
rens ſanguinẽ annunciantiũ gentibus ſtudia ſua,recordatus eſt quantũ videlicet annunciatores ſtu
diorũ ſuorũ laborauerint,& fecerint pro eo:quanta etiam ſuſtinuerint à perſecutoribus & tyrannis
propter iuſtitiam,propter quod iſta recordando,requiret ſanguinẽ eorũ.i. perſecutionem ac mortẽ
quam iniuſtè perpeſsi ſunt vindicabit,impios affligẽdo.[N O N eſt oblit⁹] dominus[C L A M O R E M
pauperũ,]id eſt,prædicationem,laudationem,orationem humiliũ:quia tẽpore ſuo reddet eis copio-
ſam mercedem,quãuis interdũ videatur quaſi oblitus:quia diu differt, & ſanctos ſuos tribulari per-
mittit.Poſt hæc oſtendit quis ſit iſte clamor pauperũ , qui etiam eſſe poteſt oratio ſingulorũ mundi
vanitatem ſpernentiũ.ℂ(13)M I S E R E R E mei domine]opẽ ferendo,[V I D E humilitatem meã,]
id eſt,conſidera oppreſsionẽ & pœnam quam patior,[D E inimicis meis,] id eſt, à perſecutoribus &
tyrannis:& hoc oro,non vt illos in æternum condemnes,ſed vt in me gratiam augeas,fortitudinem
patientiamq; corrobores.[Q V I exaltas me de portis mortis,]id eſt,qui per paſsionem & ſanguinẽ
Chriſti filij tui liberas me à morte ęterna,vel à peccatis mortalibus,quę ſunt via ſpatioſa ac lata,per Matth.7.
quam multi gradiũtur ad pœnam inferni,quæ eſt mors æterna.Et ideo ô domine exaltas me de por
tis mortis,[V T annunciem,]id eſt,regratiando cõmemorem,aliosq; docendo ac inflammando de-
cantem[O M N E S laudationes tuas].i.ſermones ad laudem tuã pertinentes, [I N portis filiæ Sion,]
id eſt,in fide,ſpe,& charitate,per quas itur ad regnũ cœlorũ tanquam per portas filiæ Sion .i. mili-
D tantis eccleſiæ,cuius mater eſt triũphans eccleſia.Omnia enim quæ agimus,in fide,ſpe,& charitate
agere nos oportet,ſi meritoria eſſe debeant. Vel,in portis filiæ Sion.i.in ipſa militãti eccleſia,ſeu in
conſpectu fidelium.Debemus nãq; alios ad laudem dei inducere prædicãdo,docendo,ſeu exẽplari-
ter conuerſando,ſecundum quod vniuſcuiuſq; vocatio exigit,prout Saluator ait,Sic luceat lux ve-
E ſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Matt.5.
ℂ(15) E X V L T A B O in ſalutari tuo] .i.in beatitudine mihi promiſſa à te,in qua nunc gaudeo per
ſpem,poſtmodum autem gaudebo in ea per rem:vel exultabo in ſalutari tuo.i.in ſaluatione mihi im
penſa a te:vel,in ſalutari tuo.i.in Chriſto filio tuo,qui(teſte Simeone)eſt ſalutare tuum,quod para-
ſti ante faciem omnium populorum.In hoc inquam ſalutari exultabo,contemplando beneficia eius
mihi collata,& expectando eius promiſſa mihi repoſita atque parata. [I N F I X Æ ſunt gentes in in-
teritu quem fecerunt.]Hoc eſt quod in ſeptimo pſalmo prædictum eſt,Incidit in foueã quam fecit.
Gentes itaque & impiè cõuerſantes infixæ.i.demerſæ & captæ ſunt in interitu quem fecerũt,id eſt,
in morte quam ſanctis hominibus intulerunt.Quia pro morte corporali ac temporali ſanctis illata,
ipſi ſpiritalem atq; perpetuam mortem incurrerunt.Multi quoque tyranni propter mortem ſanctis
inflictam,etiam in præſenti vita miſerabiliter perierunt, ſicut in Chronicis inuenitur. ℂ(16) I N-

laqueo iſto quem abſconderunt,]id eſt, in malo quod alijs occultè parauerũt,[COMPREHENSVS E
eſt pes eorum,]id eſt, iuſtè punitus eſt affectus ipſorũ, qui malum quod alijs parauerunt, ipſi etiam in
præſenti paſsi ſunt. vt Aman qui in patibulo, quod Mardochæo præparauit, ſuſpenſus eſt. Et ſi in
præſenti non fiat retributio talis, tamen procul dubio in futuro terribilior fiet, & tunc in laqueo
quem abſconderunt, cõprehendetur pes eorũ, quoniã dolus atque malitia ipſorum redũdabit in ca-
put eorum, præſertim in die iudicij: propter quod ſubditur, ¶(17)COGNOSCETVR dominus
Lucæ 3. iudicia faciens.]In futuro enim iudicio videbit omnis caro ſalutare dei noſtri, & tunc Chriſtus ma
nifeſtè apparebit, omnibúſque patebit, quòd ipſe ſit iudicia faciẽs, ſeu omnia iuſtè iudicãs.[IN ope-
Apoc.3. ribus manuũ ſuarum cõprehẽſus eſt peccator.] opera enim illorũ ſequuntur eos. Et ergo quem do-
minus in peccatis deceſsiſſe inuenerit, hunc in iniquitate ſua cõprehendit ac damnat. ¶(18)CON-
VERTANTVR peccatores in infernũ,]id eſt, in die iudicij in infernũ retrudentur omnes obſtina-
ti in malo: illi videlicet, de quibus ſubiungit, [OMNES gentes quæ obliuiſcuntur deũ].i. quæ deũ a
ſua memoria expellunt, non contẽplando, nec diligendo ipſum, ſed contemnendo aut non curando
Pſal.111. mandata ipſius. ¶(19) QVONIAM non in finem obliuio erit pauperis,] id eſt, fidelis & humi-
lis homo, quanuis ad tempus videatur derelictus à deo, tamẽ finaliter in memoria ęterna erit iuſtus,
quia in die iudicij ſaluabitur in æternũ.[PATIENTIA pauperum non peribit in finem].i. non ca-
rebit debito præmio, ſed æterna felicitate ditabitur. In ſequẽtibus eccleſia loquitur Chriſto de An-
Mar.13. tichriſti deiectione. ¶(20)EXVRGE domine]ô Chriſte iudex tẽpore Antichriſti[EXVRGE]fi- F
delibus auxiliando, atque ad iudiciũ properando: quia tanta erit perſecutio eius, vt niſi breuiati fue-
rint dies illi, non fieret ſalua omnis caro.[NON confortetur homo].i. non præualeat contra eccleſiã
Antichriſtus, qui erit peſsimus homo, & adeo quidẽ, vt eius malitiã ferre non poterit humana con-
ditio.[IVDICENTVR gentes in conſpectu tuo].i. omnes Antichriſti ſatellites ac fautores ei fina-
liter adhærentes iudicentur iudicio reprobationis à te in extremo iudicio. Interim quoque ſeu an-
te finale iudicium quod ſtatim ſequetur poſt Antichriſti perſecutionem, prout in Euangelio patet.
¶(21)CONSTITVE legiſlatorem,]id eſt, Antichriſtum legem blaſphemijs Chriſti plenam ad-
ducet[SVPER eos].i. ſuper gentes iniuſtas ab eo fallendas. Aduertendum eſt autem ꝙ malũ pœnæ
Amos 5. eſt effectiuè à deo, ſicut per Amos Prophetam dicitur, Si erit malum in ciuitate, quod dominus non
fecit. Malum verò culpæ eſt à deo permiſsiue & indirecte, quia non impedit ipſum, quemadmodum
Exod.10 dominus dicitur indurasse cor Pharaonis, & obfirmaſſe cor Seon regis Amorræorum, & Og regis
11.& 14. Baſan. Sic quoque dicitur dominus conſtituere Antichriſtũ ſuper gentes, quia permittit hoc fieri
Deute. 4 propter peccata eorum. Vnde de Antichriſto loquens Apoſtolus, Tunc, inquit, reuelabitur ille ini-
Num.21. quus, cuius aduentus erit ſecundũ operationẽ Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigijs menda
2.Theſ.2 cibus, & in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt: eò quòd charitatis veritatẽ non receperũt,
vt ſalui fierent: & ideo mittet illis deus operationẽ erroris, vt credant mendacio. [SCIANT].i. per
experientiã pœnæ cognoſcant[GENTES]Antichriſto credentes.[QVONIAM homines ſunt]va- G
nitate ſeducti, non filij dei, ſicut putabant: nam æſtimabant Antichriſtum eſſe verũ Chriſtum, & ſe ꝑ
fidem eius fieri filios dei. Sed ô domine iuſte iudica eos, vt ſe erraſſe vel in pœnis inferni cognoſcãt,
qui in præſenti vita vero Chriſto adhærere noluerunt.[VT quid domine receſsiſti longe.]Hoc di-
cit ad Chriſtũ eccleſia, ad deſignandum ſæuiſsimã rabiem perſecutionis Antichriſti. Tanta equidẽ
erit perſecutionis illius ſeueritas, vt videatur deus quodammodo relinquere ſuos. Quanta enim erit
perſecutio illa dum pius martyr corpus ſuum pœnis exponet, & impius perſecutor ante oculos pa-
tientis miracula faciet: imo eccleſia tunc creditur non eſſe factura miracula. niſi forte Helias & E-
noch vel alij pauci. Mirando ergo dicit eccleſia, Vt quid domine receſsiſti longe. i. ita te habebis ac
ſi longe abeſſes.[DESPICIS,]id eſt, per modũ deſpiciẽtis te habebis[IN opportunitatibus].i. in ne
ceſsitatibus Chriſtianorũ: [IN tribulatione?]quam ipſi in ꝑſecutione illa amariſsima ſuſtinebunt;
quia enim permittes eos tradi manibus impiorũ, atq; tam grauiter tribulari, vt nunq̃ fuerit, nec ſit,
neque futura ſit tribulatio tanta: & ob id apparebit, ac ſi omnino deſpiceres orationes fidelium.
¶(23)DVM ſupbit impius].i. Antichriſtus, qui ſe filiũ dei vocabit, & teſte Apoſt. Extollitur ſuper
omne quod dicitur deus: dum(inq̃)ita ſupbiet homo peccati, filius perditionis, [INCENDITVR
pauper,]id eſt, tunc varijs pœnis occidetur populus Chriſtianus, quia tunc multũ pauper contem-
ptuſq; erit. Solet aũt ſcriptura per ignẽ omne genus pœnarũ ſignificare. Ad literã etiam accipi po-
teſt, quoniam Antichriſtus multos Chriſtianorũ igne cõburet. [COMPREHENDVNTVR in cõ
ſilijs quibus cogitant].i. Antichriſtus & eius miniſtri comprehendentur & capientur ſeu cruciabũ-
tur à Chriſto in conſilijs quibus cogitant: quia quod ipſi cogitabunt facere Chriſtianis, hoc Chri-
Ibidem. ſtus faciet eis, quoniã atteſtante diuo Apoſt. Ieſus interficiet Antichriſtum ſpiritu oris ſui: quod Eſa H
Eſaiæ 11. ias quoq; prædixit, Spiritu, inquit, labiorũ ſuorũ interficiet impiũ. i. Antichriſtum. Deinde ponitur
cauſa confirmans Antichriſtum in ſuo errore, ¶(24) QVONIAM laudatur peccator in deſide-
rijs animæ ſuæ].i. Antichriſtus qui eſt caput malorum, à ſuis laudabitur in omni ſuo affectu & ope-
re. Deſiderium enim ipſius eſt, vt fidem Chriſti Ieſu omnino euellat, quatenus ipſe Chriſtus eſſe cre
datur: in hoc autẽ deſiderio à ſuis laudabitur.[ET iniquus].i. Antichriſtus impietatis magiſter [BE
NEDICITVR,]id eſt, à ſuis cultoribus tanquam deus benedicetur. ¶(25) EXACERBAVIT,]
id eſt, vehemẽter offendet[DOMINVM]Ieſum[PECCATOR].i. Antichriſtus[SECVNDVM mul
titudinem iræ ſuæ].i. ſecundũ exigentiam multorum peccatorũ ſuorũ, quibus iram dei merebitur,
[NON quæret] pœnitentiam. ſ. quoniam obſtinatus erit in malo. ¶(26) NON eſt deus in con-
ſpectu eius].i. Antichriſtus non conſiderabit vindictam ſibi à deo paratam & imminentem, neq; ti-

A mebit deū:ſed quemadmodum Daniel prophetauit, Aduerſus omnē deū,& aduerſus deum deorū Dan.7.
loquetur.[INQVINATAE ſunt viæ illius].i.vitioſę ſunt operationes Antichriſti [IN omni tēpo
re].i.à primo inſtanti quo cœperit vti ratione,imo tota vita eius erit peccatū.Diabolus enim Luci-
fer deſcēdet in eum in vtero matris,& diriget eum in omnibus. ¶(27)AVFERVNTVR iudicia
tua à facie eius:]quia intantū excæcabit eum ſuperbia ſua,vt non putet ſe iudicandū à deo:& fortè
ex admirabili cęcitate putabit ſe eſſe verū Chriſtum,eò ꝙ videat ſibi omnia ad nutū ſuccedere,nec
deū ſe de ipſo in aliquo vindicare.Non tamen excuſabitur de peccato,quia non erit poſſeſſus à dę-
mone,quēadmodū arreptitij & amētes:ſed erit cōpos rationis:& ſi voluerit aduertere,ſciet ſe erra-
re.Auferentur ergo iudicia diuina à facie eius,i.à cōſideratione ſui intellectus. [OMNIVM inimi-
corū ſuorū dominabitur].i.omniū ſibi nolentiū obedire dominabitur,qa occidet eos,vel fugiēt &
abſcōdent ſe ab eo. Vnde apud Danielē legimus,Aſpiciebā,& ecce cornu illud faciebat bellū aduer Dan.3.
ſus ſanctos,& pręualebat eis.¶(28)DIXIT enim in corde ſuo].i.cogitauit illud quod ſequitur;
[NON mouebor à generatione in generationē].i.non deijciar à poteſtate iſta, & regno, & gloria à
generatione in generationē.i.vllo tēpore:vel aliqua duratione qua generatiōes ſibijuicē ſuccedere
poſſunt,quia putabit regni ſui non eſſe finē venturū q̃diu ipſe fuerit.Quoniā.n.iudicia dei auferēt
ab oculis eius,cōſequens eſt,vt non æſtimet ſe ab aliquo ſuperandū,ſed quaſi perpetuo duraturum.
[SINE malo,]hoc ꝓfertur ad prononien,ego,ſubintellectum:vt ſit ſenſus,Ego ſine malo.i.ego vi-
uens & regnās ſine omni impedimēto & pœna,non mouebor,&c. ¶(29) CVIVS maledictione
B os plenū eſt].i.blaſphemijs contra Chriſtū,[ET amaritudine].i.cōminatione auſtera,quoniam ſibi
non obediētibus cōminabitur mortē:[ET dolo,]nam multos blādimentis decipiet:vel dolo.i.ſub-
dola ac fallaci allegatione & expoſitione ſacræ ſcripturæ. Allegabit.n. ſcripturā veteris teſtamenti
pro ſe,ſicq; eā exponet,vt videatur quaſi impleri in eo,ac per hoc Chriſtꝰ eſſe putetur:imo per hoc
à multis Chriſtus eſſe putabitur.[SVB lingua eius labor & dolor,]quia mente tractabit,& ore loq̃-
tur quomodo ſanctis hominibus inferat laborē ſeruilem & dolorem mortiferū:non ſolū per ſe, ſed
& per ſuos fautores. Vnde ſubiungitur,¶(30)SEDET in inſidijs,]id eſt,ſedet inſidiās,modos no
cendi occulte excogitans more latronꝫ,[CVM diuitibus].i.cum ſuis miniſtris, quos diuites faciet,
quatenus plures ſibi alliciat,[IN occultis].i.ſecretis modis fallēdi.Nam magnam apparentiā habe
bunt ea per quæ mundū decipiet,eritq; tunc valde difficile inter verum & falſum,& inter bonū &
malū diſcernere. Decipiet enim mundum varijs modis,videlicet per miraculorū operationem,per
ſcripturarum allegationem,per ſanctitatis ſimulationē,per ſuorum falſam felicitatem,& per innu-
merabilem multitudinem adhærentiū ſibi. Sedet autem prædicto modo in inſidijs,[VT interficiat
innocentem], id eſt,populum Chriſtianum pium & charitatiuum. ¶(31)OCVLI eius]tam cor-
dis quàm corporis[IN pauperem,]id eſt,in fidelē Chriſtianū[RESPICIVNT,] quatenus vel at-
C trahēdo ſeducat,vel reſiſtentē ſibi occidat:[INSIDIATVR in abſcondito,]id eſt,occulte machi-
natur inſidias,[QVASI leo in ſpelunca ſua.[Leo quippe in ſpelunca ſua animalibus māſuetis inſi-
dians eſt ſæuus.& fortis:ſic Antichriſtus pijs honinibus erit ſeuerus & præualens. ¶(32) INSI-
DIATVR vt rapiat pauperem]ſcilicet vt comprehendat Chriſtianum,non in ſe,ſed in domino cō
fidentem,& inſidiatur [RAPERE pauperem dum attrahit eum.] Hoc dupliciter exponi poteſt,
primo ſic,Inſidiatur rapere pauperem,id eſt,vt interficiat eum ſpiritualiter , auferendo ei fidem &
gratiam Chriſti,dum attrahit eum,id eſt,dum inducit & allicit eum ad legem ſuam.ſecundò ſic,in-
ſidiatur rapere pauperem,quatenus interficiat eum corporaliter dum attrahit eum ad tormenta.
¶(33)IN laqueo ſuo].i.in deceptionibus,& fraudulentijs ſuis[HVMILIABIT eū] .i. opprimet
& affliget pauperem & fidelem. Nam perſecutio Antichriſti non ſolum erit violenta ſicut eſt perſe-
cutio tyrannorū,nec ſolùm fraudulenta vt hæreticorum:ſed erit ſimul violēta propter ſecularē po
tentiam,& fraudulenta propter vitæ apparentē ſanctitatē,& ſignorū operationē. Vnde de Antichri Apoc.13.
ſto ſcriptū eſt,Habebat cornua duo ſimilia agni.i.mendacia ſigna,& vitam ſimulatā. [INCLINA-
BIT ſe & cadet cū dominatꝰ fuerit pauperū].i. Antichriſtus poſtq̃ hæc omnia fecerit,tūc neceſſita
te cōpulſus inclinabit ſe.i.humiliabit ſe non per verā humilitatē,ſed coactè deponet animi ſui tumo 2.Mac.9
rē:quēadmodū figura eius Antiochus,qui cùm grauiſſimo laboraret dolore,non ex vero pœniten-
tia,ſed ex pœnarum experientia dixit,Iuſtum eſt ſubditum eſſe deo,& mortalem non paria deo ſen
D tire:& cadet.i.occidetur à Chriſto,cùm dominatus fuerit pauperū,ſcilicet Chriſtianorū. Dominabi Dan.15.
tur autem pauperum ſeu militanti eccleſię perſequendo opprimēdóq; eam tribus annis cum medio,
prout in Daniele prophetatū agnoſcimus. Tradentur,inquit,ſancti in manus eius vſque ad tempus, Apoc.11.
& tempora,& dimidiū temporis. Hebræi enim per tēpus intelligūt annū:per tēpora duos annos : &
mediū tēporis mediū annū,& hoc eſt quod de Antichriſto & ſuis fautoribus dicitur,Ciuitatē ſanctā Apoc.13.
calcabūt mēſibus 42.i.militantē eccleſiā opprimēt tribus annis cū medio. Nā menſes 42.tres an-
nos cū medio faciunt. Vnde rurſus in Apoc.dicitur,Datū eſt illi os loquens magna & blaſphemias,
& data eſt illi poteſtas facere menſes 42. Hoc igitur tēpore euoluto ceſſabit perſecutio Antichriſti: Mat.24.
quia ſicut grauiſſima erit,ita breuiſſima fiet. Nam Saluatore teſtāte, ꝓpter electos breuiabūtur dies
illi. Deinde ſubiungitur cauſa caſus & mortis Antichriſti. ¶(34) DIXIT enim in corde ſuo obli-
tus eſt deus].i.non attendit opera mea vt iudicet ea,[AVERTIT faciē ſuā].i.cōſiderationē,[NE vi
deat in finē].i.ne vnq̃ condēnet me. Iſtud Antichriſtus in corde ſuo dicet,vel quia propter excæca-
tionē ſuæ mentis ita putabit,vel quia ita viuet ac ſi deū æſtimaret non eſſe iudicē hominū : ſed non
eſt putandum quòd apertè dicet hæc verba,imo dicet deum omnia iudicaturum,etiā ſe eſſe filiū dei
at iudicem vniuerſorū.ſed an hoc dicet ex animi ſententia,ita eſſe putās,vel vt alios ſub ſpecie boni

defraudet,non eſt adeo certũ. ℂ(35)Exvrge domine deus.]Hæc eſt oratio eccleſiæ quæ orat E
pro Antichriſti finali deiectione,fideliũmque plena liberatione.Exurge domine deus,qui diu diffe
rendo & non exaudiendo quaſi dormiens videbaris:ſed nunc exurge auxiliãdo,& per modũ ſtãtis
te habendo,[Et exaltetur manus tua].i.manifeſtetur potẽtia tua,occidendo atq; damnando Anti-
chriſtum,[Ne obliuiſcaris pauperũ,]id eſt,ne diutiùs ſubtrahas protectionẽ & opem miſeticordiæ
tuæ à populo tuo. ℂ(36) Propter quid].i.quo fructu ſeu vtilitate[irritavit].i.offen-
dit[impivs].ſ.Antichriſtus[devm?dixit enim in corde ſuo,Non requiret].i.deus non exigit ra
tionẽ de actibus meis,nec vlciſcetur ſanguinẽ Chriſtianorũ quos occido.Inſuper cõuertit ſe eccle-
ſia ad deũ. ℂ(37) Vides].i.falſum eſt,ꝙ Antichriſtus dicit te auertiſſe faciem tuam ne videas
Heb.4. in finẽ.imo tu vides: nam oculis tuis omnia nuda ſunt & aperta: & hoc patet ex eo, [qvoniam
tu laborẽ & dolorẽ cõſideras].i.tu diligẽter attẽdis laborẽ & dolorẽ,quos ſancti tui ab Antichriſto
& ſuis perpeſsi ſunt,[vt tradas eos in manus tuas].i.vt acceptes & gratos habeas laborẽ & dolorẽ
ſanctorũ,tribuendo eis æternam quietem perpetuamq; lætitiam. Vel,vt tradas eos,videlicet Anti-
chriſtum & ſuos in manus tuas.i.in poteſtatem iuſtitiæ tuæ, quatenus æternaliter eos condemnes.
ℂ(38)Tibi]ò domine[derelictvs eſt pauper].i. populus Chriſtianus , quia non eſt alius
qui pugnet pro eo,niſi tu domine de⁹,pſertim tẽpore Antichriſti:[orphano].i.populo deſola-
to,qui pter te nullũ habet conſolatorẽ,& eſt quaſi non habẽs patrẽ auxiliantẽ,aut matrẽ conſolanrẽ,
quemadmodũ erir plebs Chriſtiana tẽpore Antichriſti.[tv eris adiutor,]quia redimes eos,nec de-
Dan.7. relinques electos tuos finaliter. ℂ(39)Contere].i. ad nihilũ redige[brachivm peccatoris F
& maligni,]id eſt,poteſtatẽ Antichriſti,qui ſm Danielis vaticinium tam diu cõteret ſanctos altiſ-
ſimi,donec cõteratur.[qvaeretvr peccatũ illius,& non inuenietur].i.omnis voluptas & glo
ria atq; malitia Antichriſti ſic deſtruetur,quaſi nunquã fuiſſet:vel ſic,quęretur peccatũ illius,& nõ
inuenietur,quia poſt mortẽ Antichriſti quidam de ſuis obſtinatis miniſtris perſiſtẽt in ſua malitia,
& quærẽt peccatũ principis ſui occiſi,deſiderãtes delitiari & pręuaricari,quemadmodũ ille fecit:ſed
Luc.21. peccatũ illius non inueniet ab illis.Nam cùm dixerint,pax & ſecuritas,tunc Chriſto teſtãte ſupue-
1.Theſ.5 niet eis repẽtinus interitus. ℂ(40)Dominvs].i.Ieſus Nazarenus qui eſt verus Chriſtus & om-
Luc.1. niũ creator ac dominus[regnabit in æternũ & in ſeculũ ſeculi],quoniã regni eius non erit fi-
nis:nec etiã fides catholica,per quã regnat in ſeculo iſto,vnq̃ mũdo durãte in toto deficiet,quanuis
tẽpore Antichriſti magis quàm antè decreſcet.[peribitis gentes].i.impij,qui Antichriſto ad-
hæſiſtis,nec pœnituiſtis [de terra illi⁹].i. de regione viuorũ, quia expellemini à regno cœlorũ imo
de terra iſta inferiori & elementari peribitis,quia retrudemini in infernũ:& hoc ideo ℂ(41)Qvo-
niam deſiderium pauperum].i.orationem fidelium[exavdivit dominus,pręparationẽ cor-
dis eorum].i. ꝓmptitudinẽ,qua tibi in aduerſis fideliter adhæſerunt,[avdivit]ò domine,[av-
ris tua].i.acceptauit & remunerauit ſapiẽtia tua. ℂ(42)Ivdicare pupillo & humili].i.tale at G
q; tã iuſtum iudiciũ ꝓfer,vt ab omnibus iudiceris.i.iuſtus cognoſcaris & approberis:pupillo & hu-
Pſal.50. mili.i.ad ſalutẽ & gloriã pupilli ac humilis:ſicut inferius dicitur,Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,
& vincas cùm iudicaris,videlicet vt iudicãdo ſalues pupillum & humilẽ.i. vnumquenq; terrena iſta
ſpernentẽ,& ſeipſum pro nihilo reputantẽ.[vt non apponat vltra magnificare ſe homo ſuper ter-
ram,]id eſt,vt finem accipiat Antichriſti ſuperbia,neq; præſumat de cætero velle alijs dominari.

ℂExpositio tropologica eiuſdem Pſalmi.

DEniq; paſſus iſte qui ad literã de Antichriſto expoſitus eſt,moraliter poſſet exponi de mẽbris
ipſius,videlicet de perſecutoribus eccleſiæ , aliiſque iniuſtis, quibus vel omnia,vel multa iam
prædicta cõueniunt:vt illud,Dum ſupbit impius ſuccẽditur pauper. Et,Q̃m laudat peccator
in deſiderijs animæ ſuæ.& alia pene omnia.Ea quoq; quæ expoſita ſunt de eccleſia pro tẽpore An-
tichriſti,exponi poſſent de eccleſia,& quolibet iuſto pro quolibet tempore magnę perſecutionis:ſed
propter prolixitatem vitandã,& quia expoſitio moralis faciliter patet,& elici poteſt ex expoſitione
inducta,idcirco eam omitto.Veruntamen videat ſibi quilibet qui ſe ad Chriſtum pertinere cõfidit,
ne ſibi aliquo modo conueniant quę nunc de Antichriſto recenſita ſunt . Videat ſibi, ne inueniatur
ſuperbus,pauperúmque oppreſſor,aut irriſor ſimplicium,aut contemptor infirmorum. Non cupiat
laudari in deſiderijs vitioſis,neq; applaudentibus ac blandientibus ſibi in malo delectetur:ſed cogi
tet ſemper dei præſentiam,& iudicem Chriſtum penſet vbiq; conſiderantẽ omnia opera ſua , ne ei H
conueniat quod de Antichriſto expoſitum eſt,Non eſt deus in conſpectu eius,& auferuntur iudicia
tua à facie eius.Non ſit maledicus,cõminator,amarus,doloſus:ſed taliter ſatagat domini Ieſu Chri-
ſti veſtigia imitari,quatenus in die nouiſsimo mereatur ab Antichriſto ac eius infelici collegio ſepa
rari,atq; cum Chriſto altiſsimo æternaliter in cœleſtibus triumphare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM X.

Expositio Tituli.

DEeniq; titulus Pſalmi iſtius eſt,In finẽ Pſalmus Dauid.i.Pſalmus iſte dirigens nos in Chriſtũ
ſeu deum,eſt ipſius Dauid,qui loquitur hic in perſona confidẽtis in domino.Aduertendũ au
tem,ꝙ ſicut doctores catholici ſcripturas veteris teſtamenti , quæ conuenienter applicantur
cuilibet fideli,& etiã toti congregationi fidelium,exponunt ad literam de eccleſia & quoli-
bet vero Chriſtiano : Ita Hebræorum doctores ſcripturas has exponunt ad literam de ſynagoga,&
quolibet verè Iudæo ſeu Iſraelita. Vnde quẽadmodum noſtri doctores exponunt Cãtica Cantico-
rum de Chriſto,& de eccleſia:ſic Iudeorum doctores exponunt ea de rege Meſsia & ſynagoga.

A ¶ Iſte itaque Pſalmus ſicut pręcedens ad literam exponi poſſet de Dauid & ſynagoga, & de hęreticis
veteris legis, cuiuſmodi erant Sadducæi, & alij quidam: & ita exponeretur de eccleſia & quolibet eius
membro tropologice, & de Chriſto allegorice. Breuiter ergo tangendo primam expoſitioné Dauid in
perſona ſua, ac cuiuslibet Iudæi ſeu ſynagogæ ſpiritualiter intelligentis, ait.

PRECATIO.

Qui es deus æternus, eſto nobis propitius in te confidentibus: tribue nos tuo munere paſſeribus eſſe diſsimiles, fac nos tua uirtute ſagittas maligni extinguere, æquitate gratiæ tuæ uiuere, qua nobis dones tibi in ſempiternum complacere.

¶ EXPOSITIO pſalmi literalis.

IN domino confido] .i. ſpem ſalutis meæ in filio dei incarnãdo, in rege Meſsia
futuro cóſtituo, quia per fidem eius ſaluari expecto: & quia ſic eſt [QVOMODO] ô Iudæi (legẽ carnaliter intelligentes) [DICITIS animę meę, Tráſmigra
1 in mótem ſicut paſſer?] .i. aſcẽde & cóuola ad legẽ diuinitus datã & in monte
Sinai primo receptam, conſtituendo ſpem tuam in ea, quaſi ſine fide & gratia Exod. 20
Chriſti ſaluari poſſem, videlicet per ſolã obſeruãtiam legis, quẽadmodum mul- Rom. 10.
B ti Iudæi putabãt, de quibus ſcribit Apoſt. Ignorantes dei iuſtitiã (ſcilicet quòd
iuſtus ex fide viuit) & ſuam volentes conſtituere, cõfidentes in proprijs viribus, & exteriori obſeruatione legis, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti ¶ (2) QVONIAM ecce peccatores] .i. carnales hęreticique
Iudæi [INTENDERVNT arcũ] .i. aſſumpſerunt pro ſuo errore legẽ ſecũdum literalẽ ipſius intelle- 2. Cor. 5.
ctum, de quo ait Apoſt. Litera occidit. [PARAVERVNT ſagittas ſuas] .i. quaſdã allegationes in lege
cõſcriptas, quæ videntur eorũ errori apparentiã facere, [IN pharetra] .i. in ore ſuo, ex quo proferunt
iacula mortis. [VT ſagittẽt] .i. peruerſe inſtruant [IN obſcuro] .i. in his quæ difficultatẽ habet, qualiter
intelligi debeant [RECTOS corde] .i. iuſtos ac ſimplices, quibus exponũt obſcura talia pro ſuo errore
corroborando. [QVONIAM quæ perfeciſti] .i. ſacras legis ac prophetarum ſcripturas à te perfecte
& pure inſpiratas [DESTRVXERVNT] per expoſitiones ſuas extortas. [IVSTVS autem] .i. verus 2 Cor 6
Iudæus eorum aſſertioni nõ credens [QVID fecit?] & reſpondet. ¶ (3) DOMINVS in templo ſancto ſuo] .i. deus per fidem & gratiam habitat in homine iuſto, qui tẽplum dei vocatur. Et ergo ſi quęratur quid fecit iuſtus, reſpõdetur ꝙ ſperauit in domino, quoniam dominus eſt in eo, ſicut in templo Sapien. 7.
per fidem & ſpem. [DOMINVS in cælo ſedes eius] .i. ſedes domini eſt in cælo, id eſt, in anima iuſti,
quæ eſt ſedes ſapiẽtiæ; vel in cælo empyreo, in quo deus ſpecialiter ſedere perhibetur, quoniam ibi excellentius operatur, clariusque videtur. Incorporeus autem deus materialem ſedem non habet, ſed ſe-
C des eius ſunt ſanctæ mentes, in quibus quieſcit per fidem & gratiam in præſenti, per ſpeciem verò &
gloriam in patria. Et quoniam quies atque inhabitatio dei per ſpeciem & gloriã eſt eminentior quiete & inhabitatione per fidem & gratiam, ideo deus magis proprie excellentiusq; eſſe, habitare, & ſedere dicitur in cęlo & comprehenſoribus, quàm in terra ab viatoribus. Porrò ſequentia verba huius
pſalmi ſecundum quamlibet expoſitionem ſatis conformiter, & quaſi eodem modo exponuntur, idcirco ipſorum expoſitionem nunc differo vſque ad principalem pſalmi iſtius explanationem.

¶ EXPOSITIO tropologica pſalmi eiuſdem in perſona eccleſię & vniuſcuiuſque fidelis, qui eſt viuum membrum eccleſię.

PRæuidens igitur ſanctus propheta Dauid in ſpiritu ſancto fraudulentos doctores ſiue hęreticos
tempore Chriſtianæ legis futuros, ait in perſona eccleſiæ, [IN domino confido] .i. in deo pono
ſpem meam, veritatibus ſacræ paginæ credo, ſanctorum patrum catholicorumq; doctorum expoſitiones recipio: propterea ô hæretici, [QVOMODO,] id eſt, qua ratione [DICITIS animæ meę,
tranſmigra in montem] .i. aſcende propriam rationem, crede proprio ſenſui, ingenio tuo confide, & Eccle. 3.
ſcripturam ſacram intellige ſecundum noſtram expoſitionem, qui propter ſubtilitatem noſtri ingenij
montes vocamur: quomodo, inquam, dicitis animæ meæ, tranſmigra de ſecura & humili ſimplicitate ad periculoſam ſublimitatem, & maieſtatis prohibitam perſcrutationẽ, [SICVT paſſer?] id eſt, ve-
D lociter alte volando, in mirabilibus ſuper te ambulando, & terminos à patribus conſtitutos transferendo. Vana eſt iſta veſtra perſuaſio, quoniam Salomon ait, Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confi- Prou. 10
denter. Et iterum, Deus protegit gradientes ſimpliciter. Qui verò ſcrutator eſt maieſtatis, opprime- Prou. 2
tur à gloria. Conſequenter Propheta oſtendit ꝙ hæretici iſtud irrationabiliter dicunt. ¶ (2) QVO- Prou. 25
NIAM ecce peccatores] puta hæretici [INTENDERVNT arcum] .i. diſpoſuerunt ingenium ſuum
ad male docendum, armando ſe authoritate diuinæ ſcripturę quam peruerſẽ intelligunt [PARAVERVNT ſagittas ſuas in pharetra] .i. in promptu habent verba ſimulata atque fallacia in corde & lingua, quæ videntur ſimplicioribus rationabilia eſſe ac iuſta: ſicq; ſub ſpecie boni decipiunt, præſertim
dum authoritate ſcripturæ ſe muniunt [VT ſagittent,] id eſt, ſua doctrina corrũpant [RECTOS corde,] id eſt, fide & opere Chriſtianos [IN obſcuro] .i. latenter & inſidioſe. Et in iſto grauiter peccant
ô domine. ¶ (3) QVONIAM quæ perfeciſti] .i. diuinas ſcripturas, patrum ſanctorum decreta ac ordinationes ſubuertunt, introducendo nouas ac vanas doctrinas. [IVSTVS autẽ quid fecit] .i. quomodo iſtis hæreticis reſtitit? & reſpondet, ¶ (4) DOMINVS in templo ſancto ſuo] .i. dominus manet
in corde iuſti, vt protegat eum à fraudibus peruerſorũ, & in vera fide ipſum cõſeruet. quaſi dicat, Iuſtus quidem non acquieſcit hęreticis, ſed reſiſtit: nõ tamẽ propria virtute, ſed dominus in eo per gratiã habitans dat efficaciã reſiſtẽdi, quẽadmodũ ait Apoſt. Orate dominũ vt liberemur ab importunis 2 Theſ. 3.
& malis hominibus. Vel dominus in templo ſancto ſuo .i. in cõgregatione electorum ſuorũ habitat,

vt eos ab omni hęreticorum prauitate defendat [DOMINVS in cælo ſedes eius.] Hoc in pręceden- B
ti expoſitione ſatis expoſitum eſt. Inſuper locus iſte de quolibet fideli à ſpiritu elationis & vanæ glo-
riæ tẽtato exponitur. Dicat ergo verus humilis, qui non in ſe, ſed in domino gloriatur, nec cupit pręe-
eſſe aut apparere. In domino confido, à quo eſt omne bonũ quod habeo. Quomodo ergo ô tentator
diabole, vel homo inanis, vel cogitatio propria, quomodo, inquam, dicitis animæ meæ, interius ſug-
gerendo, aut foris loquẽdo, aut occaſionẽ ſuperbiendi ſubminiſtrando, Trãſmigra in montẽ. i. extolle
teipſum, reputando te aliquid eſſe cum nihil ſit: & hoc ſicut paſſer: non quòd iſti manifeſte dicant a-
nimæ, vt erigat ſe ad alta ſicut paſſer, nam ſi hoc dicerent, perſuaſio ipſorum apparentiam non ha-
beret, neque deciperet animam: quoniam paſſer eſt animal petulans, inquietum & leue. Imò ipſi di-
cunt, Euge, euge, quàm bene feciſti, quàm laudabiliter vixiſti, merito te magnũ & ſanctum reputant
homines: ſed quoniam iſta ſuggeſtio tendit ad hoc, vt homo inaniter glorietur & extollatur, atque per
hoc paſſeri inquieto conformetur, idcirco homo iuſtus & humilis ponit, non verba ſeductorum iſto-
rum, ſed rem in quo deſignat ſe aduertere calliditatem ipſorum, nec velle cõſenſum præbere: & ideo
addit, Quoniam ecce peccatores, videlicet prædicti perſuaſores fallaces intenderunt arcum. i. excogi-
tauerunt nociua conſilia, ex quibus velut ex arcu procedunt verba & actus quibus decipiunt alios: pa-
rauerunt ſagittas ſuas in pharetra. i. diſpoſuerunt ſermones adulatorios in ore ſuo, ſeu deceptoria ope-
ra in vita ſua, ſcandalizando, tentando, inficiendoque alios. Vita nanque peccatoris in cathedra pe-
2. Cor. 11 ſtilentiæ reſidentis pharetra appellatur, quia per eam vulnerat animã proximi ſui, vt ſagittent indu-
cẽdo ad peccatum, in obſcuro proponendo mala ac falſa ſub ſpecie boni & veri. Nam teſte Apoſto- F
lo ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis, ſimiliter & miniſtri ipſius transfigurant ſe in miniſtros iu-
ſtitiæ: rectos corde. i. innocẽtes ac ſimplices: tales enim faciliter inficiuntur à ſimulatoribus & verſu-
Prou. 14 tis, quoniam æſtimant alios tales eſſe quales ipſi ſunt: propter quod ſcriptum eſt, Innocens credit o-
Eccl. 19. mni verbo. hoc tamen valde cauendum eſt, quoniam ſapiens dicit, Qui cito credit, leuis eſt corde, &
minorabitur. Vnde innocentes ac ſimplices diſcretione cautelaque indigent, & bona informatio ex-
perti viri eis neceſſaria eſt: imò niſi deus qui protegit gradientes ſimpliciter, protegeret eos, raro vel
Prou. 2. nunquam euaderent laqueos ſeductorum. Quoniam quæ perfeciſti deſtruxerunt, id eſt, verã & im-
Actuũ 1 maculatam iuſtitiam diuinorum præceptorum, atque conſiliorum, quam tu domine præcepiſti con-
Matth. 5. ſuluiſti, & opere impleuiſti. Qui cœpiſti facere & docere: & qui non veniſti ſoluere legem, quantum
ad præcepta moralia, ſed implere, deſtruxerunt peccatores prædicti, qui contra charitatẽ dei ac pro-
ximi alios moliuntur ſubuertere. ¶ (5) OCVLI eius,] id eſt, miſericordia & prouidentia dei [IN pau-
Sap. 11. perem,] id eſt, humilem ſeu terrena deſpicientem ac ſponte egenum, [RESPICIVNT] exaudiendo
preces ipſius, & præſeruando eum à malis. [PALPEBRAE eius,] id eſt, patientia & longanimitas
dei, qua diſsimulat peccata hominum, differendo vindictam, qua etiam differt reddere iuſtis merce-
dem [INTERROGANT] id eſt, examinant [FILIOS hominum,] inquirẽdo & quaſi probando, an
peccatores omnino obſtinati exiſtant, & an iuſti veraciter iuſti conſiſtant. Nempe ex hoc quod deus G
ſic differt iudicium, innoteſcit an mali penitus mali eſſe velint, perſeuerando in vitiis: an etiam iuſti
conſtanter ſint iuſti, æquanimiter omnia tolerantes. Propter quod in Eccleſiaſte habetur, Quia non
Eccle. 8. cito profertur contra malos iudicium, abſque vllo timore filij hominum perpetrant mala. Et rurſus
Eccle. 9 ſapientiſsimus Salomon ait, Hoc eſt peſsimum inter omnia quæ ſub ſole fiunt, quia eadem cunctis e-
ueniunt. Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu. Conuenienter autem
per palpebras dei intelligitur longanimitas & patientia eius, nam palpebræ ſunt tegumentum atque
operculum oculorum ſeu viſus. Deus verò ex hoc quod tam longanimis patienſque exiſtit, videtur
Abac. 1 quaſi non conſiderare atque neſcire opera hominum, ſecundum quod Abacuc, quaſi impatiẽs & ad-
mirans ad dominum ait, Mundi ſunt oculi tui ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non po-
tes: quare non reſpicis ſuper inique agentes, & taces deuorante impio iuſtiorem ſe? Dicitur enim deus
iniquos non reſpicere, quia non vindicat ſtatim. Ex hoc quoq; quòd deus permittit iuſtos varijs mo-
dis affligi, neque in præſenti remunerat eos, ſolent interdum corda infirmorum turbari, & quaſi de
prouidentia dei dubitare, atque à virtuoſa conuerſatione deficere. Ex quorum perſona ſcriptum eſt,
Mala. 3. Inualuerunt ſuper me verba veſtra, dicit dominus: & dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit domino, & quod
emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus triſtes coram domino? Sed
horum errorem Dauid redarguẽs addit. ¶ (6) DOMINVS INTERROGAT iuſtum & impium,] H
id eſt, prędictis modis probat, tentat, & diſcutit homines, ſcilicet per tribulationes, & hæreſes, atque
Deut. 3. aduerſa, vt appareat qui vere ad eum pertineant. Propter quod Moſes dixit, Recordaberis cuncti iti-
neris, per quod adduxit te dominus deus tuus vt affligeret te, atque probaret, & nota fierent, quę ver-
ſabantur in corde tuo, vtrum cuſtodires mandata illius, an non. [QVI autem diligit iniquitatem,] id
eſt, qui delectatur in malo & appetit quæ non licet, odit animã ſuam, id eſt, ſeipſum. Nam ſicut ama-
re, aliud nihil eſt quàm alicui bonum velle: ita odire aliud non eſt, quàm alicui malum velle. Qui er-
go illud deſiderat quod ſaluti animæ ſuæ repugnat, ille veraciter odit ſeipſum. ¶ (7) PLVIT,] ſci-
licet dominus [SVPER peccatores laqueos.] Hic ponitur pœna. ſ. diligẽtium iniquitatem. Dominus
enim pluit. i. effundit, ſuper eos laqueos in vita præſenti, in morte, in futuro iudicio, & in inferno. In
præſenti enim conſtringuntur vinculis vitiorum, ita vt nil meritorium agere poſsint, neque ad deum
mentem per charitatẽ erigere: ſed ſeruiunt diabolo, à quo ſecundum Apoſtolũ captiui tenẽtur ad ip-
Prou. 10 ſius voluntatẽ. Propterea Salomon aſſerit, Iniquitates ſuę capient impiũ, & funibus peccatorũ ſuorũ
cõſtringetur. In morte etiã dominus pluit laqueos ſuper peccatores, quia poſt mortẽ nunquã cõuer-
ti poſſunt ad dominũ, ſicut nec angeli mali poſt caſũ, quoniã Damaſcenus ait, Quod in angelis eſt caſus

A hoc in hominibus eſt mors. Quemadmodũ nanq; angeli mali inconuertibiliter à deo auerſi ſunt,&
æternaliter in illo affectu manent,in quo erant quãdo peccãdo ceciderũt:ſic animę in mortali pec-
cato decedentes incõuertibiliter auertuntur à deo,in'ęternũq; permanent in illa mentis diſpoſitio-
ne,& affectione,in qua erãt dum à corpore exierunt. In futuro aũt iudicio pluit deus laqueos ſuper
peccatores,quoniam tradet eos damnationi æternæ,quam euadere non valebunt,ſed & in inferno
ligabuntur.proijcientur enim ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores. Et in inferno erũt Mat.22.
[IGNIS]inextinguibilis,[SVLPHVR].i.fœtor horribilis,[ET ſpiritus procellarũ].i. intolerabi-
lis ſtrepitus clamoris ac vlulatus miſerorum,aëris intempeſtas,& variorum tormentorum grauiſsi-
mus ſtrepitus,[PARS calicis].i.pœnæ[EORVM.]tanta enim eſt pœna ipſorum quòd tota explica-
ri non poteſt,nec plene ac integre cogitari:nam alia multa genera tormentorũ quæ hîc enumerata
non ſunt,imo quæ nulli hominum innoteſcunt in inferno erunt & ſunt. Deinde ponitur cauſa tãtæ
damnationis malorum,¶(2)QVONIAM iuſtus dominus & iuſtitias dilexit.]Deus quippe natu- Sapiẽ.12.
raliter & ſubſtantialiter iuſtus eſt. Et ſicut diuinus intellectus eſt menſura & fons omnis veritatis:ita
diuina voluntas eſt menſura,cauſa,& fons omnis iuſtitiæ. Vnde ſcriptũ eſt, Cùm ergo ſis iuſtus do-
mine,omnia iuſte diſponis:virtus enim tua iuſtitiæ initium eſt. Quicquid ergo deo iuſtum videtur,
& quicquid ab eo procedit,eo ipſo quo ei iuſtum videtur,vel ab ipſo cauſatur iuſtũ eſt. Et ideo quę- Baru.22.
B dam leguntur à deo præcepta hominibus quæ aliàs iuſta non fuiſſent , niſi videlicet à deo fuiſſent Oſee.1.
præcepta. Sicut quòd Abrahæ præcepit filium innocentem occidere,& quod in Oſee habetur Prin
cipium loquendi domino ad Oſee,& dixit dominus ad Oſee, Vade,ſume tibi vxorẽ fornicationũ,
& fac tibi filios fornicationũ:ſimilitudo autem eſt cauſa dilectionis: & ideo dominus qui iuſtus eſt,
dilexit iuſtitias.i.opera iuſta propter ſe:operatores verò iuſtitiæ propter iuſtitiã.[AEQVITATEM
vidit vultus eius].i.æqualitatem retributionis,qua ſingulis redditur prout digni ſunt: approbauit
intellectus diuinus. Liquet ergo ex præinductis quàm ſententioſus & medicinalis atque moralis ſit
pſalmus iſte. Et debes ô frater quando pſalmum hunc legis,omnia verba eius ad tuam informatio-
nẽ conuertere,quatenus aſſueſcas,quotieſcunq; inani gloria aut ſpiritu elationis tentaris,dicere in-
tra te,In domino confido,&c. Dum autem peccata impiorum commemoras,attendas tibi,ne inue-
niantur in te,quæ condemnas in alijs. Ita quum dicis, Oculi eius in pauperem reſpiciunt,&c.aduer
te prouidentiam dei,& penſa quomodo ante oculos iudicis cuncta cernentis ſolicitè ambules. Po-
ſtremò dum dicis, Pluit ſuper peccatores laqueos, &c. concipere debes magnum & ſanctum timo-
rem diſtrictæ vltionis dei,& pœnarum inferni. Et qui ita aſſueuerit legere pſalmos,mirabilem fru-
C ctum atque ſaporem in pſalmodia reperiet.

EXPOSITIO allegorica eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

SAnctus ergo Propheta loquens in Chriſti perſona,In domino,inquit,confido:quemadmodum
poſtea dicitur, Domine ſpes mea à iuuẽtute mea: quomõ ergo ô ſcribæ & phariſæi,dicitis ani-
mæ meæ,tranſmigra in montẽ? id eſt, laude ac adulatione emollitus inaniter gloriare,& quære Pſal.70.
placere hominibus,atq; à vera humilitate recede,& dic quę placent hominibus q̃uis ſint falſa.
Quoniam ecce peccatores videlicet Iudęi prædicti intenderunt arcũ.i.inſidias:parauerunt ſagittas
ſuas.i.verba doloſa,in pharetra.i.in corde & lingua, vt ſagittẽt in obſcuro rectos corde.i. Chriſtum Luc.5.
& eius diſcipulos:quibus dicebant, Quare cum peccatoribus & publicanis manducat & bibit magi
ſter veſter? Chriſto quoque blandientes dicebant, Magiſter, ſcimus quia verax es,& viam dei in ve- Matt.22.
ritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo. Ecce quomodo conabantur eum transferre in montẽ vt Marc.12.
paſſerem,quatenus laude hac inaniter delectatus,reſponderet pro voluntate eorum. Quoniam quę
perfeciſti ô Chriſte.i. vitam tuam perfectiſsimã,optimamq; doctrinã, detrahendo ac blaſphemãdo
corruperunt:iuſtus autem.i. Ieſus Chriſtus,qui eſt forma iuſtorũ,& ſanctus ſanctorum,quid fecit ad
hæc?& reſpondet, Dominus. i.verbũ dei humanam naturam aſſumens in templo ſancto ſuo.i.in hu-
mana Chriſti natura,tanquam in templo ſanctiſsimo fuit ac manſit conſeruãs ac protegens eã vbiq;
& ſemper. Vnde Chriſtus corpus ſuũ templũ vocauit, Soluite,inquit,templũ hoc, & in tribus dieb[9] Iohan.2.
ſuſcitabo illud. Dicebat autem de tẽplo corporis ſui.hoc tamen intelligendũ non eſt,quaſi vnio ver Vnio fa-
bi cum humana natura in Chriſto fuerit ſolũ accidẽtalis & per gratię inhabitationem:& non potius cta eſt in
perſonalis atq; per duarum naturarum immediatam vnionem, ſicut putabat inimic[9] dei Neſtorius, perſona.
qui erat Conſtantinopolitanus epiſcopus. Chriſtus ergo ſecundũ aſſumptam humanitatẽ dicitur tẽ
D plum verbi atq; totius beatiſsimæ trinitatis excellentiſsimo modo,quoniã plenus erat omni chari-
tate & gratia,nec vnq̃ ſeparatus à deo fuit. Dominus in cœlo.i.in anima Chriſti:ſedes eius, quia in
ea inſeparabiliter requieuit à primo creationis ſuæ momento,multo excellentius q̃ in thronis cœ- 2.Cor.8.
leſtibus,qui ſpecialiter ſedes dei dicuntur. Oculi eius.ſ.domini in pauperem reſpiciũt.i. in Chriſtũ,
qui cùm diues eſſet,propter nos egenus factus eſt. Cætera verba pſalmi iſtius ſatis expoſita ſunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XI.

EXPOSITIO Tituli.

PRæſentis pſalmi titulus eſt,In finẽ pſalmus Dauid pro octaua.i.pſalmus iſte dirigens nos in fi
nem,ſcilicet Chriſtum,eſt Dauid,qui loquitur hîc in perſona viri perfecti pro octaua.i. aduẽ
tu futuri iudicij,cuius diem deſiderat propter multiplicationem malitiæ hominum,quam de-
ſtrui cupit. Dies autem iudicij appellatur octaua,quia poſt ſeptem mundi ætates adueniet. Loquens
ergo Propheta in perſona iuſti pro deo zelantis & mundo compatientis ait,

PRECATIO. E

Tu domine fidelium cuſtos, conſerua & cuſtodi nos à generatione prauorum in æternum, & coniunge nos generationi iuſtorum eloquia tua caſta cuſtodientiũ, ut & in dilectione tua ſemper maneamus, & tuæ protectionis auxilio perpeti ſalute gaudeamus.

EXPOSITIO literalis Pſalmi vndecimi.

SALVVM me fac domine] à collegio peccatorũ, à periculo vitiorum, ab omni malo pręterito, præſenti atq; futuro: [QVONIAM defecit ſanctus]. i. quia nõ eſt qui legem tuã cuſtodiat. & ergo multa mihi pericula inſtant, cùm ſit periculoſum inter impios conuerſari: nec habeo adiutorium proficiendi in mundo,
Philip. 2. quia omnes me ad peccandum ſuo exemplo alliciunt: idcirco peto ſaluari à te, ne malitia immutet cor meũ, aut fictio decipiat animã meã. [QVONIAM diminutæ ſunt veritates à filijs hominum.] Diminuta eſt enim veritas vitæ, quia inualuit peruerſitas morum: diminuta eſt veritas doctrinę, quoniá multiplicata ſunt documẽta errorũ: diminuta eſt veritas iuſtitiæ, quia oẽs quęrũt quæ ſua ſunt, & nemo quæ Ieſu Chriſti: dicit aũt vir iuſtus, Saluũ me fac domine, quoniã defecit ſanctus, non ꝙ ęſtimet nullum F
eſſe ſanctũ in mũdo præter ſeipſum, ſed quia tam pauci ſunt ſancti cõparatione malorũ, vt videãtur quaſi penitus defeciſſe. Nam quod modicũ eſt pro nihilo reputatur: ſicq; ait Helias ad dominũ, Pro-
3. Re. 19. phetas tuos occiderũt gladio, & relictus ſum ego ſolus. Propter quod etiam dixit, Tolle animã meã. quaſi diceret, Saluũ me fac domine, quoniã defecit ſanctus. Secundũ hunc quoq; intellectum dicit
Philip. 2. Apoſtolus, Quia oẽs quæ ſua ſunt quærũt, & nemo quæ Ieſu Chriſti. Cõſequenter oſtẽdit, quomodo diminutæ ſunt veritates à filijs hominũ. ¶ (2) VANA, inquit, locuti ſunt vnuſquiſq; cum proximo ſuo,] quaſi omnes locuti ſunt ſibi inuicẽ falſa & friuola, decipiẽdo, inficiẽdo, & cõtaminando ſe mutuo: ſicq; vnus trahit alium ad mortem, cùm merito vnus traheret aliũ ſuo exemplo & verbo ad vitam. Ideo aũt locuti ſunt vana, quoniam [LABIA] eorũ ſunt [DOLOSA in corde,] quia aliud ſonant in ore, & aliud in corde prætendunt, & ita bilingues ſunt ſimulatores & callidi. Vnde ſubiũgit, [ET corde locuti ſunt]. i. ex intentione locuti ſunt vana & falſa: quod ꝗ vitioſum ſit, in Eccleſi-
Eccl. 37. aſtico ſcriptum eſt, Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt: in omni re defraudabitur, non eſt illi data à domino gratia: omni enim ſapiẽtia defraudatus eſt. Et iterum ait ſcriptura, Deuotatio peſsima ſup
Eccl. 39. bilinguem. Et ſanctus Iob, Simulatores, inquit, & callidi prouocãt iram dei. Fugiamus ergo hoc vi-
Iob. 36. tium peſsimum, quoniam ſequitur, ¶ (3) DISPERDAT dominus vniuerſa labia doloſa]. i. tollat ſeu auferat omnes doloſos de congregatione fidelium, [ET linguam magniloquam]. i. hominẽ præſumptuoſum. Hos itaq; deus diſperdat, ¶ (4) QVI dixerunt linguam noſtram magnificabimus,] G
id eſt, magna & præſumptuoſa ac mirabiliter de nobiſipſis loquemur, quatenus ab hominibus honoremur. [LABIA noſtra]. i. eloquentia noſtra atq; ſermonis ſubtilitas [A nobis ſunt,] id eſt, nobis aſcribenda ſunt, & nos inde laudãdi ſumus. [QVIS noſter dominus eſt?] Hoc vel apertè dicũt, vel ſi ore non dicant, tamen corde ita ſuperbiũt, ac ſi dominũ non haberẽt: quẽadmodũ ad Pharaonẽ Eze-
Ezec. 29. chiel, Audi, inquit, Pharao rex Aegypti, draco magne, qui dicis, meus eſt fluui⁹, & ego feci meipſũ. Hoc verò quod dictũ eſt, Diſpdat dominus vniuerſa labia doloſa, &c. dupliciter intelligi põt. Primò, per modũ orationis, videlicet vt domin⁹ donet doloſis gratiã pœnitẽdi ac emendãdi: ſicq; diſpdant quantũ ad culpã, non quantũ ad ſalutẽ, videlicet vt nõ ſint quales erãt, ſed cõuertant: & ſpiritaliter viuãt. Secũdò intelligi poteſt, p modũ propheticæ denũciationis, ad oſtendendũ, ꝙ niſi pœnituerint æternaliter diſperdẽtur à domino, & peribũt. Deinde dominus manifeſtat ſe exaudiſſe orationẽ viri perfecti dicẽtis, Saluũ me fac domine, &c. ait enim, ¶ (5) PROPTER miſeriã inopum]. i. quatenus liberẽ inopes à ſua miſeria. i. ab imperfectionibus vitæ præſentis, à cunctis periculis atq; à pœnalitatibus quotidianis: [ET] propter [GEMITVM pauperũ]. i. propter crebra ſuſpiria affectuoſaſq; preces pauperũ ſpiritu puta humiliũ. [NVNC exurgã]. i. ſtatim auxiliabor, & faciã pro quo rogatis [DICIT domin⁹.] ¶ (6) PONAM in ſalutari]. i. inopes & pauperes collocabo in ſubſidio gratiæ meæ, vel in ſtatu ſalutis ſtabiliã eos: [FIDVCIALITER agã in eo]. i. fideliter protegã eos in tali ſubſidio, nec permittã eos à peruerſis peruerti. Et ne ô inopes dubitetis de veritate promiſsionis H
domini, quoniã ¶ (7) ELOQVIA domini, eloquia caſta]. i. pura & omni falſitate impermixta, videlicet ſacra ſcriptura, (ARGENTVM igne examinatũ]. i. eloquia domini aſsimilantur argento per ignẽ pbato: quoniã ſicut tale argentũ eſt ſplendidũ atq; dulciſonũ: ſic ſacra ſcriptura eſt lucida, deuotęq; mẽti ſuauis & ſapida: & eloquia domini ſunt argentũ [PROBATVM terræ,] hoc eſt, pbatũ ab omni fęce terrena, [PVRGATVM ſeptuplũ]. i. omni modo mundatũ. Septenario enim vniuerſitas deſignatur: eloquia ergo domini cõparantur argẽto ita pbato atq; purgato, qm̃ faciũt homines, non terrenã & carnalẽ, ſed cœleſtẽ atq; angelicã vitã in hoc ſeculo ducere: & eos qui ipſis obediũt, faciũt ſeptẽ donis ſpũs ſancti impleri. Poteſt aũt hic locus aliter & cõuenientiùs explanari, vt ſit ſenſus, Propter miſeriã inopũ. i. ad ſuccurrendũ miſerijs paganorũ, qui omni miſeria pleni erãt, quia nec fidẽ nec gratiã dei habebãt: & gemitũ pauperũ, hoc eſt, ad conſolandũ triſtitiã fideliũ aduentũ regis Meſsiæ optantiũ in veteri teſtamẽto: nũc exurgã mittẽdo filiũ meũ in mundũ, vt liberet eũ, dicit dominus deus pater. Ponã auxiliũ ac mũdi ſalutẽ in ſalutari. i. in filio meo incarnãdo, p quẽ omnes ele-
Luc. 2. cti ſaluantur: de quo Simeon ait, Quia viderũt oculi mei ſalutare tuũ. fiducialiter agã in eo, hoc eſt, efficaciter & infallibiliter operabor per ipſum mũdi redemptionẽ. Eloquia domini. i. Chriſtiana do-
Luc. 21. ctrina, eloquia caſta. i. ſyncera atq; veriſsima: quoniã poſsibilius eſt cœlum & terram tranſire, quàm

A minimũ verbum euangelicæ legis perire. ℂ(8) T v domine] creator omnipotens[S E R V A B I S
nos]à malo[E T cuſtodies nos]in bono[A generatiõe hac,] de qua iam dictũ eſt, Diſpdat dominus
vniuerſa labia doloſa, ne communicemus malis operibus ei⁹. [I N æternum,]hoc eſt,in pſęſenti cu-
ſtodies nos ab eorum culpa,& in futuro ab eorum pœna. Et eſt iſtud verbum bonæ ſpei,eſtq; impli-
citè quædã oratio,nam ſenſus eſt, Tu domine ſeruabis nos,id eſt,ex charitate & magna fiducia,quã Mar.7.
gero ad te domine,ſpero quòd ſeruabis nos:imo hoc oro intentè. ℂ(9) I N circuitu impij ambu-
lant,]id eſt,non tendunt per arctam & rectam viam,quæ ducit ad vitam, ſed in caducis rebus cir-
cunquaq; vagãtur: [S E C V N D V M altitudinem tuam,]id eſt,ſecundũ maieſtatem ſeu magnitudinẽ
potentiæ tuæ[M V L T I P L I C A S T I filios hominum,]hoc eſt, poſteros primorum parẽtum multi-
plando indiuidua ſpeciei humanæ,in qua ſunt tam innumerabilia ſuppoſita,vt ex eorum multitudi-
ne clareat,quàm alta ſit potentia creatoris. Vel,ſecundum altitudinem tuam.i.ſecundũ quòd decet
te ſublimem ac ſummum dominum,multiplicaſti filios hominum:non ſolũ numero,ſed merito:non
exterioribus bonis,ſed gratia,fide,donis ſpiritus ſancti,atque vniuerſis virtutibus, quod tẽpore no
uę legis pręſertim impletum eſt,ex quo gratia ſpiritus ſancti copioſiſsimè eſt effuſa. ℂDenique pſal
mus iſte moraliter docet nos vitia linguæ totaliter execrari:quemadmodum ſcriptum eſt, Qui mo- Prou.19.
deratur labia ſua prudentiſsimus eſt.

B

COMMENTARIVS IN PSALMVM XII.

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet interea pſalmus iſte hunc titulum,In finem pſalmus Dauid,id eſt,pſalmus iſte in Chri-
ſtum nos ducens,aſcribitur ſancto Dauid loquenti hîc in perſona fidelium, Chriſti præſen-
tiam vehementer optantium. Et eſt pſalmus iſte carmen ardentiſsimi amatoris, verba ignea
atque omni affectu pleniſsima cõtinens,quemadmodum verè deuoto hunc pſalmum cordi-
aliter decantanti conſtat. Poteſt autem hic pſalmus ad literam exponi de ſynagoga ac ſingulis ſan-
ctis veteris teſtamenti,primum Chriſti aduentum,videlicet incarnationem filij dei toto corde de-
ſiderantibus. In horum ergo perſona ait Propheta,

PRECATIO.

*Omnipotens ſempiterne deus,illumina oculos cordis noſtri lumine ſpiritus tui,ne unquam in peruerſis actibus dor-
mitemus:ſed tua gratia opitulante in præceptis eius iugiter uigilemus,ut ad præmium ſupernæ uocationis Chriſto ad-
ueniente tranſeamus.*

C

ℂEXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

VSQVEQVO domide obliuiſceris me in finem,]id eſt, quãdiu ô fili dei,ô ver-
bũ patris æterni,coæternum deo patri,ita te habes circa me,ac ſi omnino obli
tus eſſes mei,videlicet tãdiu differendo tuum aduentũ.[V S Q V E Q V O auertis
faciem tuam à me?].i.quouſq; elongas ac ſubtrahis à me præſentiam tuã, non
ſolùm diuinã,per quam ſemper & vbiq; es:ſed etiam corporalem,quam in fine
ſeculorũ induiſti. Hanc nempe Chriſti corporalem præſentiam antiqui ſancti
ardentiſsmè affectabant,quemadmodum in exordio Cantici amoris Salomon
in perſona ſynagogę ſeu antiquorum patrũ loquens demõſtrat, Oſculetur me, Cant.1.
inquiens,oſculo oris ſui,id eſt,vnigenitus dei coniungat ſe meæ naturæ immediata ac perſonali vni
one. Et Eſaias, Vtinã,inquit,diſrumperes cœlos & deſcenderes. Abacuc quoq; ait, Vſqnequo domi Eſai.64.
ne clamabo,& non audies?vociferabor ad te uim patiens,& non ſaluabis? ℂ(2)Q V A N D I V ponã Abac.1.
conſilia,]id eſt,dubioſas inquiſitiones[I N anima mea.] Nam homo qui aliquid adipiſci vehemẽter
deſiderat,multa conſilia & varias vias cogitat, quibus poſsit ſortiri quod cupit: ſic veteres ſancti
multiplicitr cogitabant & inquirebãt,quibus obſequijs poſſent efficaciùs impetrare miſericordiam
dei,videlicet miſsionem Chriſti in mundum. & quandiu ponã[D O L O R E M].i. triſtitiam propter
dilationem & morã aduentus Chriſti[I N corde meo per diem?]hoc eſt,inceſſanter & quolibet die. Prou.13.
Nã ſpes quæ differtur affligit animã. ℂ(3) V S Q V E Q V O exaltabitur inimicus meus ſuper me?]
D hoc eſt,quãdiu præualebit diabolus,& fomes peccati atque reatus originalis peccati aduerium me.
Nam ſine Chriſti aduentu nemo ſanctorũ intrare potuit regnũ cœlorũ, ſed deſcenderant omnes in Luc.11.
limbũ inferni. Poteſtas quoq; diaboli & fomitis multo maior ac fortior erat ante Chriſti incarna-
tionẽ ac mortẽ,quàm poſtmodũ. Et ideo inimicus tunc quaſi exaltabatur ſuper ſanctos. Chriſtus ve-
rò alligauit fortẽ armatũ.i.diabolũ,debilitando eius virtutẽ,& vaſa eius diripuit,faciẽdo ſibi de ho
minibus templũ dei,qui antè extiterant habitaculũ diaboli. Itaq; ne amplius exaltetur inimicus me⁹
ſuper me,[R E S P I C E, & exaudi me domine deus meus,]aſſumendo naturã humanã,& redimendo
me de manu omniũ qui oderũt me. ℂ(4)I L L V M I N A oculos,] hoc eſt,fide,gratia,& illumina-
tione ſpiritus ſancti doce intellectũ meũ,tã ſpeculatiuũ,vt rectè cognoſcã:quàm practicũ,vt iuſtè vi
uam. Vel,illumina intellectũ meũ,apparendo & cõuerſando per incarnationem inter homines,atq;
docendo euangelicæ legis perfectionẽ. Quia tu es lux vera,quę illuminas oẽm hominẽ venientẽ in
hunc mundũ. Et hoc ô fili dei ideo fac,[N E vnq̃].i.vt nunquã[O B D O R M I A M in mortẽ].i. ne ali-
quo tẽpore cadã in mortale peccatũ,in quod cadẽdo obdormio & ſpiritualiter morior,quia à chari-
tate & gratia dei deficio.[N E Q V A N D O,]hoc eſt,vt nullo tẽpore[D I C A T inimic⁹ me⁹] qui aduer
ſatur ſaluti animæ meæ,[P R A E V A L V I aduerſus eũ]inducẽdo eũ ad peccati cõſenſum, vel in dã-
nationẽ ꝑpetuã. ℂ(5)Q V I tribulãt me]tẽtãdo atq; conãdo vt auertãt me à te:[E X V L T A B V N T ſi
mot⁹ fuero].i.gaudebũt ſi eorũ peruerſitati cõſenſero,& à te ſũmo & incõmutabili bono ꝑ inſtabilita

tem cecidero : [EGO autem in miſericordia tua ſperaui,]id eſt,ſpem victoriæ ſumpſi, non de pro- B
prijs viribus,ſed per gratiã Chriſti ſaluari & præualere confiſus, & ab omni peccato purgari, à quo
per legem mundari non potui. Vnde in Actibus apoſtolorum Paulus ad Iudęos loquens, Per Ieſum
Actu.13. (inquit) remiſsio peccatorum annũciatur vobis ab omnibus, à quib⁹ non potuiſtis in lege Moſi iu-
ſtificari. ℂ(6) EXVLTABIT cor meum]ſpirituali lætitia[IN ſalutari tuo,]hoc eſt, in incarna-
to filio tuo,ô pater æterne,qui eſt Saluator & ſalus omnium hominum. In hac quidem vita exulta-
bo in eo,per fidem ipſum contemplando,& per ſpem ipſum expectando. In futurę autẽ ſeculo exul-
1.Cor.13. tabo in eo per ſpeciem ipſum videndo, videlicet facie ad faciem,quia videbo eum ſicuti eſt , & co-
gnoſcam eum,ſicut & cognitus ſum. ℂ(7)CANTABO domino qui bona tribuit mihi,] hoc eſt,
laudem dicam & gratias agam,ſemperque gratus ero filio dei Saluatori meo,qui tanta beneficia cõ
tulit mihi,[ET pſallam nomini domini altiſsimi,]id eſt,non ſolùm verbo, ſed verbo ſimul & opere
laudabo altiſsimum deum vnum ac trinum.

ℂEXPOSITIO tropologica eiuſdem Pſalmi.

MOraliter verò exponendo hunc pſalmum,Propheta in perſona cuiuſlibet hominis ſancti,ſi- F
ue eccleſiæ aduentum Chriſti in præſenti per gratiam,atq; in futuro per gloriam deſiderã
tis ait, Vſquequo domine deus omnipotens , cui proprium eſt, miſereri ſemper & parcere,
obliuiſceris me ſeruum & pauperem tuum in finem,id eſt,tam diu,non dando deſideratam
vitæ & gratiæ perfectionem in cõuerſatione præſenti.deſidero enim tibi in ſanctitate & iuſtitia de-
ſeruire. Et oro te quotidie vt des mihi omnes paſsiones refrenare,ac vitia extirpare , quatenus tibi
tranquilla,pura,ac ſtabili mente miniſtrem:ſed non obtineo gratiam iſtam à te ſecundum deſideri-
um meum. Et hoc vtique ô domine non eſt ex defectu tuæ bonitatis:ſed propter indignitatem meæ
conuerſationis,quoniam obicem pono,& meipſum gratiæ tuæ incapacem efficio . Sed ô domine à
te eſt omne bonum,& ergo in quocunque vides me ex me deficere , in illo digneris mihi ex tua be-
nignitate ſuccurrere. Vſquequo ergo obliuiſceris in finem,non exaudiendo cordis mei affectũ, vſ-
quequo auertis faciem tuam à me.i.q̃diu ſuſpendis gratioſam pietatis tuæ præſentiam atq; dulciſsi-
mam gratiæ tuæ conſolationem à me deſolato & ſterili,afflicto & arido,qui non guſto quàm dulcis
eſt dominus,neque proficio ſicut opto & teneor. Interdum enim deus ad tempus ſuſpendit à bonis
hominibus gratiæ ſuæ conſolationem,non quidem auferendo gratiæ habitum, ſed operationem &
experimentalem deuotionem, atq; optatam alacritatem:& hoc plerunq; contingit ex diſpenſatio-
ne diuina propter negligentiam noſtram. Quandoque autem contingit ex diſpẽſatione diuina, vi-
delicet ne inaniter gloriemur & extollamur,dum gratia nobis arridet,& adeſt:& vt deum ardenti- G
us,frequentius,ac fiducialius inuocare aſſueſcamus. Deinde exponi poteſt hic uerſus de hoĩe amo-
roſo;qui cum Paulo cupit diſſolui,& eſſe cum Chriſto.ait itaq; homo talis, Vſquequo domine ob-
Philip.1. liuiſceris me in finem?non liberando me de corpore mortis huius,& ab incolatu præſentis miſeran
Rom.13. di exilij:vſquequo auertis faciem tuam à me?hoc eſt,quam diu denegas mihi beatificam tuæ eſſen-
tiæ viſionem,non transferendo me à fide ad ſpeciem,& de via ad patriam . Quàm diu ponã con-
ſilia in anima mea,inquirendo & anxie cogitando qualiter tibi perfectè adhæream , atq; proficiẽdo
ſemper complaceam , quomodo etiã ad beatiſsimæ tuæ bonitatis fruitionem perueniam: dolorẽ in
Prou. 24 corde meo per diem?id eſt,quandiu affligam meipſum in animo meo quotidie,propter multitudinẽ
Rom.7. imperfectionum mearum,& propter abſentiam gratiæ tuæ aut gloriæ. Vſquequo exaltabitur inimi-
cus meus ſuper me?id eſt,quandiu ero ſubiectus tentationibus diaboli,carnis ac ſeculi,propter quo-
rum inſtantiam ſæpius cado,& ſeruus peccati efficior. Et ſi non mortaliter pecco,tamen prohdolor
venialiter ſæpius pecco,quia iuſtus ſepties in die cadit,& quantum ad hoc exaltatur & præualet ini
Ibidem. micus meus ſuper me,habeo enim domeſticum inimicum:de quo ait Apoſtolus, Video aliam legem
1.Pet.2. in membris repugnantem legi mentis meæ . Hæc lex membrorum eſt fomes peccati & concupiſcẽ-
tia carnis. Vnde Petrus in ſua prima Canonica ait, Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos ab-
ſtinere à carnalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animam. Et Paulus, Qui,inquit,in carne ſunt,
deo placere non poſſunt. Vt ergo inimicis iſtis efficaciter repugnem , reſpice & exaudi me domine H
deus meus,reſpice me per miſericordiam,qui omnia reſpicis per ſcientiam . Illumina oculos meos,
hoc eſt,doce & dirige intellectum meum atq; memoriam quatenus quæ tibi placent agnoſcam &
impleam, ne vnquam obdormiam in mortem,hoc eſt,ne vnquam in anima moriar , recedendo à te
fonte felicitatis ac vitę,ne mortaliter peccem:& ſi mortaliter peccauero,ne ſaltẽ in peccato tali per-
maneam aut finiar moriendo in eo:nequando dicat inimicus meus,præualui aduerſus eum,ſeparan-
do eum à deo. Qui tribulant me,ſcilicet dæmones & eius miniſtri,exultabunt ſi motus fuero. Hoc
atque ſequentia iam in præcedentibus ſatis expoſita videntur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XIII.

EXPOSITIO Tituli.

TItulus pſalmi iſtius eſt , In finem Pſalmus Dauid , id eſt, pſalmus iſte in Chriſtum nos diri-
gens eſt pſalmus ſancti Dauid. Exponitur autem hic pſalmus ad literam de induratis repro-
biſque Iudæis,illis præſertim qui Chriſto corporaliter in mundo conuerſanti atque miracu-
la facienti credere contempſerunt:ait ergo,

A

PRECATIO.

Perpetuam captiuitatem deus pater à populo tuo auerte: & pacem in illo, qui facit utraque unum, nobis (rogamus) concede: in qua Iacob homo noſter exultet in carne, donec effectus Iſrael mereatur te deum uidere.

¶ EXPOSITIO iuxta ſenſum literalem.

D Ixit inſipiens in corde ſuo].i. infidelis Iudæus Chriſti (qui eſt ſapientia dei
æterna) doctrinam reſpiciens, cogitauit, & intra ſe affirmauit, ac ſenſit, [NON Matt.13.
eſt deus,] hoc eſt, Ieſus iſte Nazarenus, cuius mater & fratres apud nos ſunt, Mar.2.
qui cum peccatoribus manducat, & ſabbatū non cuſtodit, non eſt deus, nec fi- Luc.3.
lius dei, deo patri conſubſtantialis ac coæternus, ſed potius peccator atq; bla- Iohan.9.
ſphemus, Hoc nempe Iudæos fuiſſe dicturos de Chriſto à Ieremia prophetatū
agnoſcimus, vbi ſic legitur, Præuaricatione præuaricata eſt in me domus Iſra- Ierem.5.
el, & domus Iuda, dicit dominus, negauerunt dominū, & dixerunt non eſt ipſe.
¶ (2) CORRVPTI ſunt] putredine vitiorū, & conſuetudine criminoſa, & mentis integritatē perdiderunt, propter auerſionem à ſummo vno & vero deo Ieſu Chriſto Iudæi increduli, [ET abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis,] hoc eſt, contemptibiles facti ſunt deo & homini prædicti Iudęi, in
B operibus, verbis, & cogitationibus ſuis: quia cœleſtis magiſtri doctrinā & fidem ſpreuerūt, & rebus
tēporalibus inhæſerunt. Nam ſuperbi auariq; erant, & cordibus incircūciſi. [NON eſt qui faciat bonum.] Non dicit ſimpliciter nullū eſſe operatorē boni, ſed non eſt, inquit, qui faciat bonū ex his ita Abac.2.
abominabilibus, & corruptis, quia nullus eorū fecit bonū ſeu opus meritoriū, quoniam iuſtus ex fide
viuit: & ideo addit, [NON eſt vſq; ad vnū].i. tam verè nullus eſt qui faciat bonū ex illis, vt nec vnus
reperiatur ex eis qui faciat bonū: & ita (vnum) ponitur incluſiuè. Vnde incredulis Iudæis Chriſtus
dixit, Quomodo poteſtis bona loqui, cū ſitis mali? De quibus Ieremias, Indurauerūt (ait) facies ſuas
ſuper petrā, & noluerunt reuerti, ſed renuerunt capere diſciplinā. ¶ (3) DOMINVS].i. Chriſtus Luc.11.
verbū dei ac deus [DE cœlo].i. de humanitate aſſumpta, in qua velut in cœlo habitauit diuinitas eius Iere.5.
[PROSPEXIT ſuper filios hominum,] hoc eſt, attendit & cōſiderauit Iudæos, ad quos ſpecialiter
miſſus fuit: iuxta illud, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael, [VT videat ſi eſt
intelligens aut requirēs deū].i. an ſit aliquis per fidē cognoſcēs deū patrē, & quē miſit Ieſum Chri- Matt.15.
ſtum. ¶ (4) OMNES declinauerunt,] hoc eſt, nullū talem inuenit ex illis corruptis, ſed omnes de-
clinauerunt.i. per incredulitatē à Chriſto receſſerunt, [SIMVL inutiles facti ſunt:] quia nec ſeipſos Iohā.17.
C poſſunt ſaluare, nec digni ſunt deum laudare. [NON eſt qui faciat bonū,] ex illis incredulis, [NON eſt
vſq; ad vnū,] hoc eſt, omnino nullus eſt ex eis benefaciens. Si autē quod dictum eſt de Iudæis, Non
eſt qui faciat bonū, & omnes declinauerunt, &c. accipiatur ſimpliciter abſoluteq; dictū de omnibus,
tunc intelligendū eſt per Synecdochen, & per comparationē, quia videlicet maior pars Iudæorū incredula manſit, imo tam multi infideles permanſerunt, vt cōparatione eorū cæteri qui crediderunt,
quaſi nulli videantur. ¶ (5) SEPVLCRVM patens eſt guttur eorum].i. ſimile ſepulcro patenti: quia
quemadmodum ex tali ſepulcro fœtor atq; infectio quædam mortifera profluunt: ſic ex cordibus
Iudæorum per guttur, linguā & ora ipſorū verba blaſpema, fœtida, ac animam occidentia proceſſerunt. [LINGVIS ſuis doloſe agebant.] Nam ſæpe tentauerunt Chriſtū, vt caperent eū in ſermone,
& haberent cauſam contra eū. Principes quoq; & ſcribæ eorū ſeduxerūt alios, auertendo eos à Chri- Mat.22.
ſto, quia in paſſione quoq; perſuaſerunt populo, vt peterēt ſibi dari Barrabam, Ieſum verò occide- Mat.27.
rent. [VENENVM aſpidum].i. verba infectiua, & animæ interfectiua [SVB labijs eorum,] hoc eſt, Marc.15.
in ore infideliū Iudæorum, qui autorē vitę & mundi ſaluatorē negauerūt, diffamauerūt, & occide- Luc.24.
runt. ¶ (6) QVORVM os maledictione].i. blaſphemia contra Chriſtū, [ET amaritudine].i. con- Iob.18.
demnatione Chriſti ad mortem [PLENVM eſt:] dixerunt enim, Reus eſt mortis. [VELOCES pedes
eorū ad effundendum ſanguinem.] Nam mente & corpore parati fuerunt & prompti, vt occiderent Mat.26.
Chriſtum: ſicq; ex inuidia cordis etiam pedes corporis feſtinabant currendo ad Chriſti occiſionē.
¶ (7) CONTRITIO].i. ſpiritualis eſſe cōminutio, charitatis deſtructio, gratiæ extinctio, [ET infelicitas.] hoc eſt, omnis beatitudinis priuatio, & à ſummo bono auerſio [IN vijs eorum] i. in cōuerſa
D tione, & ſtudijs peruerſorum Iudæorum. Quoniam principem vitæ, fontem gratiæ, & deum ſalutis
ſuæ perſequebantur: idcirco omne ſpirituale eſſe gratiæ gratificantis in eis contritū ſeu cōminutum
atque confractū eſt, propter quod opera eorū infelicia extiterunt, & ad infernalem miſeriā eos duxerunt. [ET viam pacis].i. Chriſti doctrinā, per quam peruenitur ad pacē æternā, [NON cognouerūt]
per approbationē & imitationē, ſed eā ſpreuerunt. Vel, viam pacis .i. pœnitentiā non cognouerunt,
ſed indurati in malo ſunt, quemadmodū Eſaias prædixit, Incraſſatum eſt, inquiens, cor populi huius: [NON eſt timor dei ante oculos eorum,] quoniam Chriſtū non timuerunt, nec eius cōminatio- Eſa. 6.
nibus intenderunt, neq; miracula de ipſo teſtimoniū perhibentia curauerūt: ſed odio excæcati impleuerunt menſurā patrū ſuorum. quia vt illi occiderunt Prophetas, ſic ipſi Chriſtū regē ac dominū Mat.23.
prophetarum. ¶ (8) NONNE cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem?].i. prædicti maligni
[QVI deuorant plebem meā].i. Chriſtū & eius diſcipulos in principio naſcētis eccleſiæ occiderūt,
[SICVT eſcam panis.] Nónne, inquā, cognoſcent veritatē.ſ. ſe errare? q.d. non: quia in præſenti ſeculo non cognouerunt, ſed obſtinati manſerunt: quemadmodū poſtea dicitur, Obſcurētur oculi eorū, ne videant. Et Eſaias prædixit, Quis cæcus, niſi ad quē miſi ſeruos meos? id eſt, populus Iudæo- Pſal.68.
rum. vel ſic, Nónne cognoſcent omnes, &c. q.d. imo: quia in die iudicij quādo videbūt in quē tranſ- Eſa 42.
fixerunt, tunc per experientiā pœnæ veritatē cognoſcent. ¶ (9) DOMINVM].i. deum patrem & Iob.19.

filium eius vnigenitum[NON inuocauerunt] .i.mente per charitatem & fidẽ atq; internũ affectum E
non orauerunt.[ILLIC trepidauerunt timore,vbi non erat timor].i.vbi merito non debuiſſent ti-
mere.Nam plus timebant homines q̃ deũ,& magis timebant tẽporalia damna q̃ ſpũalia detrimen-
Iohan.11 ta,& perdere regna cœleſtia.vnde dicebant,Quid facimus? quia hic homo(ſ.Ieſus)multa ſigna fa-
cit:ſi dimittimus eũ ſic,omnes credent in eum,& venient Romani, & tollent locũ noſtrũ & gentẽ.
ſed de boc ꝙ Chriſto homines adhærebant,non debebant dolere,nec propter iuſtitiã perſecutionẽ
timere,cuius rationẽ Propheta aſsignat, ¶(10)QVONIAM dominus in generatione iuſta eſt].i.
deus omnipotens in conuentu fideliũ & congregatione Chriſto adhærentium cõmoratur, eſtq; in
eis per charitatẽ & gratiã. Et ita erat in multitudine eorũ,qui ex Iudæis primitus Chriſtũ ſequeban-
Luc.8.23 tur,ſicut erant Apoſtoli aliiq; diſcipuli,& quędã fœminę religioſę.Sed ò vos Iudęi increduli[CON-
SILIVM inopis confudiſtis].i.euangelica Chriſti conſilia contẽpſiſtis,nolẽtes terrena relinquere,
atque cœleſtia toto corde appetere.Ideo nanq; vt Euangeliſta teſtatur, cùm Chriſtus contra auari-
Iohã.10. tiam diſputaret,dixiſtis aſtantibus,Inſanit,quid eũ auditis?Chriſtus verò inops vocatur, quia Apo-
2.Cor.8. ſtolus ait,Quoniã cùm diues eſſet,propter nos egenus factus eſt.Et cur hoc,niſi vt eius tẽporalis ac
corporalis inopia fieret nobis ſpiritualis abundantia,locupletatioque ęterna? De hoc inope Chriſto
Zach.9 Zacharias ait,Iubila filia Ieruſalem,ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator,ipſe pauper & aſcen- F
dens ſuper aſinã.Ideo aũt confudiſtis conſiliũ inopis,[QVONIAM dominus ſpes eius eſt] .ſ. quo-
niam docuit in ſolo deo eſſe ſperandum,non in incerto diuitiarũ,nec in copia temporalium rerum.
Deinde ſanctus Dauid de finali Iudæorũ conuerſione vaticinans,¶(11)QVIS] inquit [DABIT
ex Syon].i.quis procedens ac naſcens è populo ſynagogæ, ſeu ſtirpe Iudæorum dabit[SALVTA-
RE].i.redemptionẽ[ISRAEL,]hoc eſt,Iſraeliticæ plebi.q.d.quis ſaluabit eos? Et reſpondet,[CVM
auerterit dominus captiuitatem plebis ſuæ].i.cùm Chriſtus expulerit ex cordibus Iudæorum mali-
tiam eos excæcantem,atq; diabolũ in eis regnantẽ,ipſosque in captiuitate perfidiæ & peccati liga-
tos tenentem,tunc[EXVLTABIT Iacob],i.gaudebit populus ex Iacob exortus vitiorum ſupplan
tator:[ET lætabitur Iſrael] .ſ. idem populus deũ contẽplans.tunc enim gaudebunt,quia cognoſcẽt
verum Meſsiam,& credent in eũ,miniſtrabunt ei corde iucundo & mente gratiſsima. Hæc aũt eo-
rum conuerſio fiet in fine ſeculi ad prædicationẽ Heliæ. De quo Malachias ait, Ecce ego mittã vo-
bis Heliam Prophetã,anteq̃ veniat dies domini magnus & horribilis: & conuertet cor patrum ad
filios,& cor filiorũ ad patres.Per hoc nanq; quòd faciet Iudæos verũ Chriſtũ recipere, & eum de-
uotiſsimè colere,ſancti patres defuncti,qui erant à Iudæis propter ipſorũ incredulitatem auerſi cõ-
uertentur ad eos,& diligent ipſos.ſimiliter filij qui tẽpore infidelitatis erant à patribus ſanctis auer
Mat.17. ſi,per fidem Chriſti conuertentur ad ipſos.Propter quod in Euangelio ait Saluator,Helias cùm ve
nerit reſtituet omnia.Quòd autem iſta ſcriptura,ſcilicet vltimus verſus pſalmi iſtius congruè expo- G
Rom.3. natur de conuerſione Iudæorum futura,hinc patet,quòd Apoſtolus ad Romanos iſtam ſcripturam
inducit ad probandum conuerſionem Iudeorum futuram.

¶EXPOSITIO tropologica eiuſdem Pſalmi.

DIxit inſipiens,id eſt,diuinorũ cognitionem non babens,nec Chriſtum(qui eſt ſapientia dei)
vita & moribus ſequens: in corde ſuo,non eſt deus, hoc eſt,non eſt aliquis qui ſit omniũ iu-
dex ac dominus,& prouidentiã de actibus hominũ habẽs. Quáuis enim pauci vel nulli ſint,
qui putent Deum abſolutè non eſſe,multi tamen fuerunt,qui putabant deũ non eſſe eo mo-
do,quo fides catholica aſtruit eũ eſſe,videlicet omniũ prouiſorem,iudicẽ,ac remuneratorem.Poſsit
hic introduci quędã difficultas.ſ.quomodo aliquis poſsit dicere in corde ſuo,non eſt deus:quũ deũ
eſſe ſit per ſe notũ,vt ait Anſelmus:cui conſonat Damaſcenus,qui primo libro ait,Omnibus natu-
raliter inſerta eſt cognito deũ exiſtendi.Thomas verò & Scotus tenent oppoſitum. Hanc aũt diffi-
cultatẽ omitto,quia in libro de natura diuina eam diligenter tractaui,tenuiq; probabiliter cum An
ſelmo,ꝙ deum eſſe ſit maximè per ſe notũ,etiam magis q̃ prima principia. Nec obſtat, ꝙ inſipiens
dixit in corde ſuo deũ non eſſe.quia nonnulli Philoſophi negauerunt prima principia, quæ nihilo-
minus ſunt per ſe nota.Nunc aũt breuiter dico,ꝙ omnis qui deum inhonorat,cõtemnit, & in vitiis
perſeuerat,dicit in corde ſuo,non eſt deus.Quanuis enim nec in corde ſuo affirmet,nec ore pronũ- H
tiet deum non eſſe,tamen ſic viuit,quaſi deũ non eſſe putaret.Propterea enim Apoſtolus dicit, Di-
cunt ſe noſſe deũ,factis autem negant.Ex quibus Propheta ſubiungit,Corrupti ſunt & abominabi-
Titum 1. les facti ſunt in ſtudijs ſuis.Corruptũ & integrum opponuntur,& non niſi in rebus corporeis pro-
priè inueniuntur:in ſpiritualibus autem tranſumptiuè,ſeu ſimilitudinariè accipiũtur.Quemadmo-
dum ergo integritas mentis eſt eius ad deum perfecta conuerſio:ſic mentis corruptio eſt eius à deo
auerſio.Itaque peccatores corrupti ſunt,id eſt,mente à deo auerſi,& vitijs vulnerati,& abominabi-
les facti ſunt in ſtudijs ſuis,hoc eſt,in occupationibus interioribus & exterioribus:quoniã creatore
relicto ac ſpreto in rebus caducis,vanis & turpibus occupantur,quærentes ditari,delitiari, aut do-
minari:non eſt qui faciat bonum ex illis,ſed à minimo vſque ad maximum omnes circa illicita ſtu-
dent,non eſt vſque ad vnum,hoc eſt,nullus eſt ex eis bene viuens. Vel poteſt(vſque ad vnum) ex-
cluſiuè exponi,& illud quod dicitur,Non eſt qui faciat bonum,abſolutè intelligi,vt ſit ſenſus, non
Roma.8. eſt qui faciat bonũ,id eſt,nullus homo ex proprijs viribus bene viuit,quia non eſt volẽtis neq; cur-
Oſee.13. rentis ſecundũ Apoſtolũ,ſed dei miſerentis.& in Oſee legimus,Perditio tua Iſrael ex te,in me tan-
tummodo auxilium tuum.Sic igitur,non eſt qui faciat bonum,non eſt vſque ad vnum,id eſt,pręter
Rom.11. vnum.Quoniã vnus eſt qui propria virtute bene agit, ac naturali proprietate ſanctus ac iuſtus eſt.ſ.

A Chriſtus. Et ideo ait Apoſtolus, Concluſit deus omnia ſub peccato, vt omniũ miſereretur. Dominus
de cœlo. i. qui habitat in cœlo, ſecundũ modum prædictum, reſpexit ſuper filios hominũ. i. cõſidera-
uit cogitationes, verba ac opera ſingulorũ, vt videat, ſi eſt intelligẽs aut requirẽs deum, hoc eſt, ſi ſit
aliquis intelligens deũ, nõ vtiq; informi & nudo intellectu, ſed intellectu formato, & ad operationes
ſanctas ſe extendẽte: aut requirẽs eũ per pœnitentiã, ꝑ orationes feruẽtes, ꝑ cõuerſationẽ ſolicitam.
Hoc eſt quod in Ieremia babetur. Fortiſsime, magne, potẽs, dominus exercituum nomen tibi, ma- Iere. 32.
gnus conſilio, & incõprehenſibilis cogitatu: cuius oculi aperti ſunt ſuper nmnes filios Adã, vt red-
das vnicuiq; ſecundũ viam ſuam. Dicitur aũt deus de cœlo reſpicere vt videat, non ꝙ ſua cognitio
ex aliqua cauſa dependeat, ſed humano modo loquitur ſcriptura de deo. Vel quod dicitur (vt vide-
at) intelligendũ eſt, vt alios videre faciat, quia in die iudicij vniuerſis oſtendet quis bene vel male
operatus eſt. Secundũ hunc intellectũ ſcriptum eſt, Dixit dominus ad filios Iſrael (quãdo videlicet Exod. 33.
adorauerunt vitulum) Iam nunc depone ornatũ tuũ vt ſciam quid faciam tibi. i. vt ſciri faciam, debi
tam pœnam pro culpa infligendo. Omnes videlicet illi corrupti declinauerunt à lege dei, & ideo ſi-
mul inutiles facti ſunt, hoc eſt, inanes ac perditi: non eſt ex eis qui faciat bonũ, non eſt vſq; ad vnũ.
cùm enim charitatẽ, quę eſt animę vita, non habeant, nihil deo viuo ac vero acceptũ agere poſſunt.
Sepulcrum patens eſt guttur eorũ, quoniam peſtifera proferendo per guttur ſeipſos occidunt, deuo
B rant, & quaſi ſepeliũt, aliosq; vitioſorum verborũ fœtore cõmaculant. Linguis ſuis doloſe agebant,
decipiendo alios, imo fallendo ſeipſos. Nam qui aliũ decipit, primò ſeipſum ſeducit, quia vniuſcu-
iuſq; peruerſitas primò redundat in ſeipſum, & priùs nocet agenti quàm alteri. Venenũ aſpidum, id
eſt, rancor nequiſsimus ſeu ſermo doloſus, ſub labijs ipſorũ, vt cùm poterunt euomant illum, & tan-
quam aſpis inficiant proximũ. Quorũ maledictione os plenũ eſt, quia maledicentibus remaledieũt,
& contrà, benedicentibus aut nihil nocẽtibus ediuerſo maledicũt: & amaritudine, hoc eſt, indigna-
tione & zelo amaro contra deũ & proximum: & dolo. i. occultis inſidijs. Veloces pedes eorum, hoc
eſt, cordis affectus, & etiam corporis pedes, ad effundendũ ſanguinem propter cauſas iniuſtas. Con Eccl. 31.
tritio. i. gratuiti eſſe deſtructio, & infelicitas in vijs. i. in operibus eorum: & viam pacis. i. cõuerſatio-
nem amoroſam, per quam venitur ad pacem æternã, non cognouerunt, per imitationem: non eſt ti-
mor dei ante oculos eorum. i. deum non timent. Nam ſi deũ timerent, tot mala non facerent: quoniã
ſcriptum eſt, Timor domini expellit peccatũ. Et Salomon ait, Qui timet deum, nihil negligit. Non- Eccl. 5
ne cognoſcent omnes qui nperantur iniquitatẽ, imo cognoſcent quàm male faciant, quia mox vt de
cnrpore exierint, & ante Chriſti tribunal peruenerint, ſcient quid meruerunt, & per pœnas cogno-
C ſcent quod iam ſcire contẽnunt: qui deuorant plebem meã, hoc eſt, cõtriſtant, opprimunt, vel occi-
dunt pauperes ſpiritu, innocentes ac ſimplices: ſicut eſcã panis, hoc eſt, tãquam panem qui eſt eſca.
Hanc verò ſententiã in Oſee inuenimus pulchrè expreſſam, Iudiciũ, inquit, domino cum habitato- Oſee. 4.
ribus terræ, non eſt veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia dei in terra: maledictũ, & ho-
micidium, & mendaciũ: furtum & adulteriũ inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit: deum non
inuocauerunt. Verſus iſte iam prius ſatis expoſitus eſt. Quoniam dominus in generatone iuſta eſt. i.
inter iuſtos per gratiam habitat. De quibus æterna ſapientia per Salomonem dicit, Delitiæ meę eſſe Prou. 8.
cum filijs hominũ. Et in Apocalypſi, Ecce tabernaculũ dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Cõ Apoc. 21
ſilium inopis confudiſtis. i. increpationem, admonitionẽ, & informationem humiliũ, piorum, ac reli
gioſorum virorũ ô impij contẽpſiſtis: quemadmodũ ſcriptũ eſt, Impius cùm in profundum pecca-
torum venerit, contẽuit. Et ideo illud ſpreuiſtis, quoniã dominus ſpes eius eſt, hoc eſt, quoniã prędi
cat in ſolo deo ſpem eſſe ponendã, & omnia carnalia oblectamẽta, temporales honores, ac ſeculares Prou. 18.
vanitates eſſe ſpernendas. Quis dabit ex Syon. i. quis cõtemplatiuorũ ac ſanctorũ virorũ, ex Syon,
hoc eſt, ex cõgregatione ſpeculantium deum procedens tanꝗ vnus illorũ, pertinensq; ad ſortem ſeu
numerum ipſorũ, dabit ſalutare. i. verã felicitatẽ Iſrael, hoc eſt, collectioni fidelium, deũ nunc per fi-
dem videntium. Et reſpondet, Cùm auerterit dominus capriuitatẽ plebis ſuę. i. cùm Chriſtus libera-
uerit Chriſtianos ab omni ſeruitute peccati, ac iugo diaboli: quod nõ erit vniuerſaliter, niſi in die iu
dicij, tunc exultabit Iacob. i. fidelis, mala ſupplantãs, & vitijs efficaciter iam reſiſtens: & lætabitur
Iſrael, idem eſt, Exultare Iacob, & lætari Iſrael, quia idem eſt Iacob & Iſrael: ſed fidelis quiſq; in pre
D ſenti vita dicitur Iacob, quandiu luctatur cum vitijs: in futuro autem veraciter dicetur Iſrael, quan-
do videbit deũ facie ad faciem. Iacob equidem interpretatur ſupplantator Iſrael verò interpretatur
vir videns deum. Fidelis ergo qui peccata ſupplantat eſt Iacob, & idem eſt Iſrael, inquantũ eſt deum
contemplans. In die aũt iudicij Iacob & Iſrael, hoc eſt, quilibet verè fidelis, lætabitur mente, & exul
tabit corpore, quando audiet iudicem dicentem, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, quod Matt. 25.
vobis paratũ eſt ab origine mundi. tunc enim abſterget deus omnem lacbrymam ab oculis ſancto- Apoc. 21
rum. Et tunc mortale hoc induet immortalitatẽ, implebiturq; quod ab Eſa. ex perſona dei prædictũ 1. Co. 15.
eſt, Ecce ſerui mei laudabũt prę exultatinne cnrdis: & vos ô impij præ dolore cordis clamabitis, qm̃ Eſa. 65.
obliuioni traditę ſunt anguſtiæ priores. Vnde Malachias de futura gloria beatorũ ſic dicit, Egredi- Mala. vlt.
emini & ſalietis quaſi vituli de armẽto, & calcabitis impios in die quo facio, dicit dominus. Sed attẽ
de tibi ô frater, ꝗ pſalmũ hunc cãtas, audis, vel legis, ne ea quę in ipſo de reprobis ſcripta ſunt, tibi
cõueniãt. Examina & diligẽter ſcrutare conſcientiã tuã, & ſi horũ vitiorũ quippiam in te repereris,
pœnitentiã age, & de cętero caue. Nõ viuas quaſi non ſit deus, ſed reuerenter ac cũ timore corã do-
mino ambula, in choro quaſi deo præſente teq; aſpiciẽte, in oĩbus decẽter, deuotè, ac tremebũdè te
habe, cordialiter ſemper aduertẽs quod dictũ eſt, Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominũ,
vt videas ſi eſt intelligens aut requirẽs deũ. Deniq;, Maledictus hõ qui facit opus dei negligenter. Iere. 48.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XIIII. E

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus Pſalmi eſt, Pſalmus Dauid.i.pſalmus iſte eſt ſancti Dauid hic loquentis. Volens nanque Propheta nos moraliter informare, quemadmodum verè pertinere poſsimus ad numerum electorum in præſenti per gratiam,& in futuro per gloriam, deum interrogat,

PRECATIO.

Viſita nos quæſumus domine abs te peregrinantes in corpore, & in tuo ſancto ſeruitio confortare dignare: ut iuſtitiæ operatione aſsiduè intenti, ſine macula inhabitatores æterni mereamur eſſe tabernaculi.

¶EXPOSITIO Pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

DOMINE quis habitabit in tabernaculo tuo?].i.quis verè perſeuerat in militāti eccleſia.ſ.re & nomine tanꝙ viuum Chriſti membrum à capite Chriſto motum, ac vitam.i.operationē ac gratiam recipiēs, ſicut mēbra corporalia à pro-
1.Iohā. 2. prio capite? multi enim habitāt in eccleſia ſolo nomine, vt mali Chriſtiani atque hæretici. De quibus ait Iohānes in ſua Canonica, In nobis erant, ſed non F
erant ex nobis. Nam ſi ex nobis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcū: [AVT quis] ô domine [REQVIESCET in monte ſancto tuo?].i.poſt præſens exiliū laborioſum, æterna requie perfruetur in cœlo empyreo, in quo poſt vitā hanc
Luc.11. ſuauiter requieſcent, qui nunc pro dei amore pijs laboribus fatigantur. Inſuper Propheta quaſi eruditus à domino, qui pulſantibus aperit, ad hanc quæſtionem reſpondet. Videtur aūt hæc quæſtio bipartita, quia primò inquirit, quis habitet in eccleſia militante. Secūdò, quis moraturus ſic ſeu quieturus in eccleſia triūphante. Sed quæſtio iſta eſt quaſi vna aut ſimplex. Nam quicunq; nunc verè & perſeueranter pertinet ad militantē eccleſiam, in futuro veraciter pertinebit ad triumphantem eccleſiam. Idcirco ad vtranq; quæſtionē datur vna reſpōſio, quę eſt, ¶(2) QVI ingreditur ſine macula,] id eſt, qui declinat à malo, qui nemini nocet, qui ſine mortali crimine conuerſatur. Cur potius dixit Propheta, Qui ingreditur, ꝙ qui egreditur? cùm tamē vtrunq; dici poſsit Saluatore conteſtāte, qui
Iohā.10. ait, Per me ſi quis intrauerit, ſaluabitur, & ingredietur & egrediet. Accipit ergo Propheta hoc loco
Sap.5. ingreſſum pro operatione, quæ ſine errore ducit ad finem, qui deus eſt. Multi autem errant à via, & hi non ingrediunt ſine macula, ſed ſeducuntur in via, ambulantes vias difficiles, & viā domini ignorantes. Quoniam verò non ſufficit declinare à malo, propterea addit, [ET operatur iuſtitiam,] hoc eſt, actum iuſtitiæ, prout iuſtitia dicitur virtus cōmunis, & virtualiter eſt omnis virtus. Vel etiā, prout iuſtitia eſt virtus ſpecialis. ¶(3) QVI loquitur veritatē in corde ſuo,] hoc eſt, in ſeipſo ſyncerus & G
verus eſt, & vera intra ſe cogitans, vt non ſit ſimulator atq; hypocrita, [QVI non egit dolum in lingua ſua,] hoc eſt, verbis fraudulentis atque mendacibus alios non decepit. ¶(4) NEC fecit proximo ſuo malum,] hoc eſt, nulli Chriſtiano exterius nocuit, ſed proximū diligit tanꝙ ſeipſum, [ET opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos,] hoc eſt, verba detrahentiū, maledicentium, & inuidorum non aduertit, nec libenter audiuit, ſed reprobauit ac repulit detractorem: quemadmodum in
Prou.4. Prouerbijs Salomon monet, Labia detrahentium procul ſint à te. Et iterum ſcriptum eſt, Quaſi à fa-
Eccl.21. cie colubri fuge à detractore. Eiuſdem enim impietatis eſt detrahere & detrahenti applaudere, quia vtrunq; ex ſuo genere eſt mortale peccatū magis quàm furtum. Et ſi non eſſet qui audiret, nec eſſet qui detraheret. ¶(5) AD nihilum deductus eſt in cōſpectu eius malignus,] hoc eſt, peccator inquātum peccator nullius eſt reputationis in anima iuſti: nec eſt honore dignus vt peccator, cùm honor ſit exhibitio reuerentiæ in ſignum virtutis. Poteſt tamen malignus honorari, inquantum eſt ſuperior, ſeu ad dei imaginē factus: quemadmodū Petrus præcipit ſeruis, vt obediāt dominis ſuis: non ſolū modeſtis, ſed etiā diſcolis. Et ſecundū hunc intellectum Ariſtoteles dicit, quòd magnanimus eſt cō-
1.Pet.2. temptiuus aliorum. Non ꝙ ſimpliciter alios ſpernat, ſed vitioſos paruipēdit, & neminē honorandū exiſtimat, niſi quem virtus nobilem facit. Quamuis aūt iuſtus peccatores contemnere debeat in communi, nō tamē iudicare debet de alijs in ſingulari, niſi in manifeſtis & certis peccatis: nec ſic debet contemnere, vt naturā contēnat, ſed vitium. Pro natura verò offerat charitatiuā precē. [TIMEN- H
TES autē dominum].i.virtuoſos [GLORIFICAT].i.reputat & honorat. ¶(6) QVI iurat proximo ſuo & non decipit].i.qui iurat vbi, quando, & in quibus, & propter quid iurandum eſt, & iuramentum adimplet atque verificat. Vel, qui iurat.i.firmiter aliquid aſſerit & proponit, & non decipit: [QVI pecuniam ſuam] materialem [NON dedit ad vſuram,] quemadmodum vſurarij faciūt: [ET munera ſuper innocentē non accepit].i.dona nulla accepit, quatenus opprimat inferiorem in iudi-
Deut.13. cio, aut in alia qualibet cauſa. Ex hoc igitur verſu cōſtat, ꝙ vſura non erat Iudæis cōceſſa, vel præce-
24. pta vt licita: ſed ſolum permiſſa, quatenus erat maioris mali prohibitiua, ſicut libellus repudij. Vnde
Mat.19. Ariſtoteles naturali ratione inſtructus affirmat, ꝙ vſura eſt maximè cōtra naturam. Veruntamen in
Mar.10. Euangelio dominus ait ſeruo nequam, Oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, & ego ve-
Ethic.4. niens recepiſſem illam cum vſura: ſed ibi pecunia ſumitur pro cōmiſſo talento.i.pro gratia data, &
Mat.25. ſpecialiter ꝓ cognitiōe ſacrę ſcripturæ: quam qui acceperit, alios inſtruere debet. Et ita vſura eſt fru-
Luc.19. ctus ſciētię datę, vel gratię aut beneficij. Ab eo nāq; qui plus accepit, plus exiget. Hic ergo Propheta deſcripſit virū iuſtū, attribuendo ei decē actus virtutū. Et ſubdit, ¶(7) QVI facit hæc non mouebitur in æternum.] Porrò in præſenti adhærebit domino, & ſtabilis erit in deo per gratiam: in futuro aūt ſeculo confirmabitur in eo per beatitudinem ſempiternam. De tali nempe viro ſeu homine

A dominus in Euangelio dicit, Similabo eum viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram. Matt.7.
Non ſunt autem hæc intelligenda, quaſi neceſſe ſit hominē iuſtum nūquam vitia incidiſſe, ſemperq;
his virtuoſis actibus fuiſſe intentum:ſed quia nō permanet in peccatis mortalibus, imò redit ad ſe &
ſtudet in his operibus ſanctis exercitari,in quibus ſi vitā finierit æternaliter ſaluus erit. Ea horum ita-
que virtuoſorum operum,& bonarū proprietatū contemplatione attēde tibi ô frater,an vere ſis mē-
brum Chriſti,& inhabitator eccleſiæ,atq; in ſtatu ſalutis. Vide an ſine mortali viuas peccato,an quæ
tibi præcepta ſunt, impleas: an talis ſis foris in verbo & opere, qualis intus in corde:an nulli facias
quod tibi fieri non vis:an diuites,potentes, in carne florentes, & in naturalibus eminentes & ſecula-
res magis repute & honores,quàm pauperes,debiles,corpore caſtigatos,gratuitis adornatos,clauſtra
les,ac religioſos. Attende quos amplius diligis,cum quibus libentius conuerſaris ac loqueris,& quo-
rum vitam ac mores ſtudioſius imitaris.

¶EXPOSSTSO allegorica eiuſdem pſalmi.

POſtremo pſalmus iſte ſpecialiter exponi poſſet de Chriſto. Videns enim propheta in ſpiritu mul
tos eſſe vēturos,qui ſe Chriſtum aſſererent, & maxime propter diſcretionem veri Chriſti, ſcili-
cet Ieſu Nazareni ab Antichriſto, interrogat,Domine quis habitabit in tabernaculo tuo.i.quis
omnium horum, quorum vnuſquiſque dicit ſe eſſe Chriſtum,morabitur & permanebit in militanti
B eccleſia, tanquā princeps & caput atque ſaluator fidelium: aut quis requieſcit in monte ſancto tuo.i.
quis omnium horum aſcendet ſuper omnes cælos, vſque ad dexteram tuam,vt regnet tecum ſine fi-
ne. Qui ingreditur ſine macula.i.nec Antichriſtus, nec pſeudoprophetæ,nec aliquis ſeipſum exaltās
& Chriſtū ſe ſimulans:ſed Ieſus eſt qui eſt agnus ſine macula,qui peccatum non fecit,nec eſt inuen-
tus dolus in ore eius. Quomodo autē ſequentes actus virtutū Chriſto vere ac ſumme conueniant fa- 1.Pet.2
cile eſt intueri. Chriſtus enim impleuit omnē iuſtitiā:& ideo quoniā iſta fecit,non mouebitur inæter-
num. Nam regni eius non erit finis,quemadmodum Zacharias prædixit,Ecce vir oriens nomen eius Lucæ 1.
(tranſlatio autem Chaldaica habet,Meſſias nomen eius)& ædificabit tēplum domino (ſcilicet mili- Zach.6.
tantem eccleſiam)& ipſe portabit gloriam,& ſedebit & dominabitur in ſolio ſuo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XV.

¶EXPLANATSO TITVLI.

A Scribitur autem huic pſalmo hic titulus,Tituli inſcriptio ipſi Dauid. Hic uero titulus non de Iohan.19
veteri teſtamento creditur ſumptus,ſed ex Euangelio,vbi narratur,quòd crucifixo Ieſu Chri-
ſto,Pilatus poſuit cauſam ipſius ſcriptam.ſ. titulum iſtum in vertice crucis, Ieſus Nazarenus
rex Iudæorū. Hoc enim eſſe futurum Eſdras ſpiritu dei reuelāte cognouit. Et eſt ſenſus tituli, Trium-
C phus ac regnum,quæ per tituli prædicti inſcriptionē ſignantur, attribuitur ipſi Dauid,id eſt,Chriſto.
nam titulus quem affixit cruci Pilatus,eſt titulus triumphalis,ſignificans quòd Chriſtus per mortem
mundum fidei ſuæ ſubijceret, dæmonemq́ue foras eijceret. Chriſtus ergo,ſecundum quòd homo,&
aliquo modo viator,ait ad patrem.

PRECATIO.

Sperantes in te clementiſsime deus,tua protectione conſerua.notas nobis fac uias uitæ,quas te duce uſque in finem conſtanter incedentes æterna lætitia adimpleri,& uultu tuo delectemur ſatiari.

¶EXPOSITIO iuxta ſenſum literalem.

CONSERVA me].i. fiat volūtas tua in me, eripe me à periculis, & clarifica me Ioan.17.
claritate quam habui, antequam mundus fieret [DOMINE] pater æterne.
Chriſtus vero,quia comprehenſor erat & cōfirmatus in bono, non orauit con
ſeruari à culpa : niſi intelligatur hoc dicere pro corpore ſuo myſtico , quod eſt
eccleſia, vt ſit ſenſus, Conſerua me domine,id eſt cuſtodi credentes in me , &
omnes prædeſtinatos auerte à malo,eoſque conſerua in bono. Et decet ô pater
vt audias me,[QVONIAM ſperaui in te,]hoc eſt, omne bonum tibi aſcribo,
D & effectum precū mearū à te expecto,[DIXI]ego Chriſtus inquantum homo
[DOMINO]deo vni ac trino[DEVS meus es tu]ſingulariſsimo modo propter ſummā reuerentiam
atque dilectionem mei ad te,ſicut frequēter expoſitū eſt:& ideo deus meus es tu,[QVONIAM bo-
norum meorū non eges,]quia licet humanitas mea vnita ſit verbo, quatenus mundus per eam ſalue-
tur,tamen hoc factū non eſt propter tuam indigentiam,ſed propter hominū vtilitatem. Nil enim tibi
ô domine perfectionis accreſcit ex honore & gloria tibi à creaturis tuis impēſis. Deinde Chriſtus mu
tans perſonas,& quaſi eccleſię loquēs de beneficijs dei patris. ¶[(2)SANCTIS (inquit) qui ſunt in
terra eius,] id eſt, ſanctis apoſtolis, alijſque prælectis hominibus, qui ad literam erant in terra pro-
miſsionis, quæ ſpecialiter dicitur terra dei, vel qui in terra ſunt eius, id eſt, quorum conuerſatio eſt in
cælo,quod eſt in terra viuentium vita beata,his inquam ſanctis [MIRIFICAVIT,]id eſt,mirabili- Philip.3
ter & copioſiſsime adimpleuit deus pater[OMNES voluntates meas in eis,] id eſt,omnia deſideria,
omneſque preces meas, videlicet Chriſti filij ſui. ſæpe enim accipitur voluntas pro actu ſine effectu
voluntatis : Chriſtus verò vt homo multa deſiderauit à patre pro membris ſuis,puta fidelibus: vt eſt Lucæ 22.
illud, Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.& rurſus, Ego rogabo patrem,& alium para- Io.14.16
cletum dabit vobis. Et volo pater, vt vbi ego ſum,illic ſit & miniſter meus. In omnibus verò his & ſi- Hebræ.3.
milibus, exauditus eſt Chriſtus à patre pro ſua reuerentia. Miſitque pater ſpiritum ſanctum,qui de-
dit apoſtolis omnia quæ Chriſtus orauit pro eis:propterea Chriſtus precē ſuam, qua dixit pro mem-

bris ſuis, Conſerua me domine, exanditam declarãs, ait, ſanctis qui ſunt in terra eius, hoc eſt, qui ſunt B
in regione viuorũ, ſiue per rem, ſiue per ſpem, mirificauit oẽs voluntates meas in eis. ❡(3) MVLTI-
PLICATAE ſunt infirmitates eorum,] hoc eſt, peccata & defectuoſitates eorũ, qui per fidem & gra
tiam ſancti effecti ſunt, multa erant antequam conuerterentur ad Chriſtum. [POSTEA accelerauе-
runt,] hoc eſt, poſtquam cognouerant per inſpirationẽ diuinam, & ſanctã prædicationem, prædictas
ſuas infirmitates, tunc feſtinauerunt conuerti ad dominum, & ad baptiſmatis gratiã, in quo vniuerſa
peccata donãtur. Et iſtud de gentibus cõuerſis, præſertim verum ac planũ eſt, qui antequam conuer-
terentur, ſedebant in tenebris & vmbra mortis, idolis ſeruiendo, ſuper quo peccato omnis ingemiſcit
Rom. 8. natura. ❡(4) NON congregabo] ego Chriſtus per me & per apoſtolos [CONVENTICVLA co-
rum de ſanguinibus,] id eſt, conuentus ſeu collectiones eorum qui ſunt de ſanguinibus. i. viros ſangui-
num & iniquos non congregabo intra eccleſiam electorũ: nõ ꝙ omnino nõ cõgregabo eos cum ve-
Lucæ 19 nerim ſaluũ facere quod perierat, ſed non cõgregabo eos ſecũdum illorũ malitiã, & quatenus ſunt ini-
qui, videlicet vt maneant quales fuerunt: ſed cõuertã impios & erunt boni, qui fuerant mali: erunt di-
nini & ſancti, qui erant carnales & diabolici. Propter quod ſubditur, [NEC memor ero nominũ eo-
rum per labia mea,] hoc eſt, non vocabo eos tali nomine quo antea vocabãtur pagani, cæci, incredu-
Ezec. 18. li, illiterati, abiecti, poſt cõuerſionem ſuam à me nominabuntur Chriſtiani illuminati, fideles, docto-
Pſal. 76 res gentium, & principes populorũ. Hoc eſt quod per Ezechielem dominus ait, Quacunque hora
Oſee. 2. peccator gemuerit pro peccatis ſuis, omniũ iniquitatũ ſuarũ nõ recordabor amplius. Et hæc eſt mu-
Eſa. 55. tatio dexteræ excelſi, de qua per Oſee dominus ait, Vocabo nõ plebẽ meã, plebẽ meã. Et Eſaias, Ec- F
Eſa. 65. ce, inquit, gentem quam neſciebas, vocabis. Et iterum, Seruos ſuos vocabit dominus nomine alio.
❡(5) DOMINVS pars hæreditatis meæ, & calicis mei,] id eſt, deus eſt portio credentium in me, qui
cœleſtia proponũt terrenis, & creatorẽ præeligũt creaturis: & ipſe dominus eſt pars calicis mei. i. deus
eſt finis & merces paſſionis meæ, quoniam ideo paſſus ſum, quatenus homines vltimo fini. ſ. deo bea
tifice vniantur, & eius viſionem pro mercede ſui laboris ac meæ paſſionis recipiant. Vel ſic, Dominus
pars hæreditatis meæ. i. deus eſt illud bonũ, quod ego Chriſtus vt homo præ omnibus bonis creatis
elegi, dilexi, tenui, & poſſedi, quaſi hæreditariã partem, quamuis ipſe me prior elegit atq; dilexit. Hoc
Num. 18 modo deus per Moſen de Leuitis dixit, Non dabis eis poſſeſsionem & hæreditatẽ inter filios Iſrael,
Deut. 10 quia ego poſſeſsio & hæreditas eorum. Per Leuitas verò figurantur clerici noui teſtamenti. Et ideo
Ioſue 13 cum primo tonſurantur, dicunt verſiculum iſtũ, tãquam qui ſpecialiter deputantur ad cultum diuino-
rum, & quorum hæreditas deus efficitur. Dicitur enim deus hæreditas noſtra, quoniã colimus eũ ve-
nerando, & poſsidemus eum amando ſiue fruendo. Noſq; appellamur hæreditas dei, quoniam & ipſe
colit & alit nos perficiendo, & poſsidet nos in nobis regnando. & ideo Chriſtus ſubiũgit, [TVES] ò
deus pater [QVI reſtitues hæreditatem meã mihi] i. qui per gratiam tuam trahes ad me omnes quos
prædeſtinaſti in me, omnéſque electos, qui ſunt hæreditas mea reduces ad me, per meritum paſsio-
nis & mortis meæ: qui antequam redimerentur à me, erant in captiuitate diaboli, atque ſub reatu o- G
riginalis peccati: propter quod nullus eorũ regnum æternæ beatitudinis ingredi potuit. Hos ergo re-
Iohan. 6 ſtitues mihi, quemadmodum in Euangelio dixit, Nemo venit ad me niſi pater meus traxerit eum. Et
Ephe. 1. rurſus, Omne quod dat mihi pater ad me veniet. Ideo nanq; Apoſtolus ait, Elegit nos in ipſo (ſcilicet
pater in filio) ante mundi conſtitutionem. Et rurſus, Gratificauit nos in dilecto filio ſuo quod nõ eſt
intelligendum quaſi aliquid ſit cauſa prædeſtinationis, prout in deo eſt, ſed quia effectum prædeſti-
nationis ſtatuit deus nobis impendere per meritum filij ſui. Hanc vtique hæreditatem reſtituit deus
Act. 15 Chriſto, quando impletũ eſt quod in Actis apoſtolorũ Lucas teſtatur, Crediderunt (inquiens) quot-
quot præordinati erant ad vitã æternã: imò quotidie reſtituit eam ſibi, vel quando peccatores reuer-
tuntur ad gratiam, vel quando iuſti ingrediuntur ad gloriã. ❡(6) FVNES ceciderunt mihi in præ-
claris]. i. diuiſiones, quibus deus quoſdam miſericorditer vocauit, & aliquos iuſte reliquit, contigerunt
Matt. 20. mihi in præelectis & precioſis, deoq; charis hominibus. Cum enim ſint multi vocati & pauci electi,
Matt. 22. ſors mea cecidit ſuper electos, ita quòd ipſi ſunt portio mea, in qua æternaliter tanquã in hæreditate
regnabo, nunc quidem per gratiam, in futuro verò per gloriam. Ipſi enim ſunt benedicti patris mei,
Matt. 25. quibus paratum eſt regnum cœleſte à mundi conſtitutione. Loquitur autem de funibus metaphorice.
Funes nanque dicuntur menſuræ ſeu termini, quibus hæreditas terrena diuiditur. [ETENIM hære-
Lucæ 10 ditas mea,] hoc eſt, multitudo prædeſtinatorum ab æterno, de qua in Luca ſcriptum eſt, Nolite ti- H
mere puſillus grex, quia cõplacuit patri vobis dare regnũ. hæc (inquam) hæreditas [PRAECLARA]. i.
multum dilecta, nobilis, ac pretioſa [EST mihi] Chriſto, quia animam meã pono pro ea: tamq; præ-
Iohan. 10 clara eſt mihi vt ſit ſponſa mea, quam redemi ſanguine proprio. Inſuper Chriſtus vt homo gratias
agens deo pro omni ſapientia animæ ſuæ collata à primo incarnationis ſuæ inſtanti, in quo etiã vni-
ta eſt dei verbo, & facta cõtemplatrix diuinitatis per ſpeciem ait. ❡(7) BENEDICAM dominum
qui tribuit mihi intellectum]. i. intellectualem notitiam omnium prædictorũ, & non obſtante, ꝙ hoc
facturus ſum, tamen [INSVPER]. i. vltra hoc [INCREPVERVNT me,] hoc eſt, reprehenderunt,
blaſphemauerũt & perſecuti ſunt me [RENES mei]. i. Iudæi, & etiam tribus Iuda: de quorum carne
& ſanguine incarnatus & natus ſum. [VSQVE ad noctem [hoc eſt, vſque ad terminum vitæ meæ, ſeu
mortis occaſum: ſed fruſtra conati ſunt me ſubuertere, quoniam ego Chriſtus. ❡(8) PROVIDE-
BAM dominũ in conſpectu meo ſemper]. i. in proſperis & aduerſis in omni cauſa, loco, & tempore
propoſui deum coram oculis cordis mei, & ſemper actualiter eum aſpexi, [QVONIAM à dextris
eſt mihi,] hoc eſt, immediate cõiunctus eſt mihi, & ſemper de proximo mihi aſsiſtit. Nam verbo vni-
ta eſt mea humanitas vnione perſonali: toti verò trinitati, quæ eſt vnus verus ſimplex deus, vnita eſt

A beatifica fruitione:iccirco autē à dextris eſt mihi dominus[NE cōmouear].i.ne aliquo modo à me-
dio virtutis,à recta ratione,a dei volūtate recedā:ne proſperis eleuer,aut aduerſis deijciar: ſed re-
gia via ſemper incedam.⸿(9)PROPTER hoc lętatū eſt cor meū,]hoc eſt,intellectus atque effe-
ctus animę meę de tātis beneficijs gratias deo agētes ſpiritualiter in deo gauiſa ſunt. Vnde in euāg.
dicitur, Exultauit Ieſus ſpiritu ſancto,& ait,Cōfitebor tibi pater,domine cæli & terrę.[ET exulta- Lucę 10.
uit lingua mea,]hoc eſt, ex magna exuberantia interioris iucunditatis etiā lingua corporis mei mo
ta eſt ad iucundam dei laudem,& beneficiorū ſuorū delectabilem cōmemorationē.[INSVPER &
caro mea].i.corpus meum in triduo mortis ab anima, non tamē à verbi diuinitate ſeparatum[RE-
QVIESCET in ſpe,]hoc eſt, in ſepulcro iacebit in ſpe tali,ꝙ tertia die reſurget, ſed ſpes illa fuit
ſubiectiue in anima Chriſti:& ideo ſubdit, ⸿(10) QVONIAM non derelinques animā meam in
inferno]tanquā dicat,iccirco caro requieſcet in ſpe reſurrectionis prędictę tam proximę:quoniam
non derelinques.i.non diu permanere permittes animā meā in inferno.i.in limbo patrū.Nam ani-
ma Chriſti ibi nō fuit,niſi vſq; ad horā reſurrectionis tertio die factæ:ſtatim quippe quādo Chri-
ſtus in cruce ſpiritum tradidit,anima Chriſti ad limbum patrū deſcēdit,animaſq; ſanctorū ibidem
beatifica dei viſione glorificauit,quia tunc pro reatu originalis peccati, pro quo ſolo dilationē di-
uinæ viſionis patiebatur,ſatisfactū fuit:ſed nō manſit ibi niſi vſq; ad tertiū diem. [NEC dabis ſan-
ctum tuum videre corruptionē].i. non deſines corpus ſanctiſsimū filij tui, qui eſt ſanctus ſanctorū,
corrumpi,incinerari,putrefieri,ſed cito ſuſcitabis illud à tumulo. ⸿(11) NOTAS mihi feciſti vias
B vitę].i.dediſti mihi ſcientiā ſalutarē,per quam actus virtutū,quę ſunt viæ vitæ impleui,& alios do-
cui. Vel,notas mihi feciſti vias vitæ,hoc eſt,experimētaliter notificaſti,& ſenſibiliter oſtēdiſti mihi
reſurrectionē tertia die peractam, & aſcenſionem quadrageſima die cōpletam. Per reſurrectionem
nanque & aſcenſionē ad immortalem vitā pertingitur. [ADIMPLEBIS me lætitia cū vultu tuo,]
id eſt,cū per aſcenſionem vſq; ad conſedendum tecū in dextera tua peruenero,tunc dabis mihi ple
nam beatitudinē,vt nō ſolum in anima felix ſim(quę nunquā in eſſentiali præmio profecit)nec ſo- Epphe.4
lum in corpore glorioſus ſim,in quo glorificatus ſurrexi:ſed etiā ſuper omnes cęlos,ſuper oēs crea- Philip.2.
turas,ſuper omnes angelicos ſpiritus exalter,vt omnia impleā,& in nomine meo omne genu flecta-
tur:ſicq; in accidētali præmio[CVM vultu tuo,]hoc eſt,in pręſentia maieſtatis tuæ,quę in cęlo prę-
cipue eſſe cēſetur,perfecte implear.[DELECTATIONES].i.variæ & ineffabiles iucūditates [IN
dextera tua;]hoc eſt,in fauorabili tua pręſentia:tanquam dicat,hi quibus proſpere ades, quibus per
gloriā præſens es,quibus per charitatis fauorē aſsiſtis,habent delectationes multiplices,tam eſſen-
tialis quàm accidentalis præmij:quia oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcen- Eſa.54.
derunt,quæ præparaſti deus diligentibus te,vſque in finem. Vel ſic,delectationes, ſupple ſunt mihi 1.Cor.2.
Chriſto,in dextera tua.i.ꝙ per hoc collocatus ſum ad dexteram tuam. Porrò ꝙ pſalmus iſte ad lite-
C ram de Chriſto intelligi debeat,hinc conſtat ꝙ glorioſiſsimus Apoſtolici agminis princeps beatiſs.
Petrus in Actis ſcripturam pſalmi iſtius inducit ab eo loco quo dictum eſt (Prouidebam dominum Act.2.
in conſpectu meo ſemper)ad probandum quòd Chriſtus reſurrexit à mortuis.

⸿EXPOSITIO tropologica ſeu moralis eiuſdem pſalmi.

POteſt autē vnuſquiſque fidelis hunc pſalmum ad ſuijpſius informationem in propria decanta-
re perſona ad gloriam dei,ita vt dicat,[CONSERVA me domine]ne in vitijs iaceam,ne gra-
tiam perdam,ſed in omni euētu in te ſtabilis perſeuerem: quoniam ſperaui in te,non in perfe-
ctione aut viribus meis:dixi domino,omniū per generalem cauſalitatē & prouidentiā:deus meus es
tu.i.propter ſpecialem benignitatē mihi à te collatā, & cultū,quo te ſumme ac vnice colo,tu es ſpe-
cialiter deus meus,in quo omne & totū bonū meū conſtituo,extra quem nihil requiro,& cuius vo-
luntati me totū offero atq; ſubijcio:quoniā bonorū meorū non eges.in te enim eſt omniū bonorum
omniumq; pulchrorū ac deſiderabiliū perfecta & immenſa perfectio: & ideo merito in te ſpero, &
te ſolum in deū mihi cōſtituo, quia ſufficis tibi in te,& per te, & ſolus ſaluare potes me,qui in nullo
indiges me. Deniq; homo in dei amore ſuccenſus vehementer deſiderat, quatenus honor & gloria
dei augeatur in omnibus: ideo addit, Sāctis qui ſunt in terra eius.i.electis,qui vel in eccleſia militan
te adhuc peregrinātur à domino,vel in eccleſia triūphante iam perfruuntur vultu diuino.mirifica- 2.Cor.5.
uit omnes voluntates meas in eis.i.miro modo impleuit in eis quicquid deſideraui pro ipſis,quoniā
D viatoribus ſanctis contulit multa copioſaq; munera gratiarū: ſanctis verò cōprehenſoribus præſti-
tit tantū vt amplius deſiderare non poſsint de præmio eſſentiali. Multiplicatę ſunt infirmitates eo-
rum,poſtea accelerauerunt. Hic verſus ex præcedenti expoſitione ſatis patet. Non congregabo con
uenticula eorum de ſanguinibus.i.nō colligā eos ad numerū beatorum,neq; apponam eos ad patres
priores,quatenus ſunt cōuentus maligni,& de ſanguinibus vitioſi, videlicet ſecundū ꝙ multiplica-
tæ ſunt infirmitates eorū: nec ſic memor ero nominū eorū per labia mea,vt reputē eòs ſecundum ꝙ
tales ſunt,pertinere ad ſortē ſanctorū:ſed ſecundum ꝙ poſtea accelerauerūt.i.ſecundum ꝙ feruēter
ad dominū cōuerſi ſunt,æſtimabo eos ad cōſortium beatorū ſpectare:quēadmodum per Zachariam
dictum eſt, Conuertimini ad me,& conuertar ad vos dicit dominus. Dominus eſt pars hæreditatis Zach.1
meæ,non ꝙ aliquid plus velim poſsidere q̄ deū:ideoq; ipſe ſit non totū bonum meum,ſed pars bo-
ni ac hæreditatis meæ:ſed dominus eſt pars hęreditatis meæ.i. ipſe eſt mea hæreditas,quam ex om-
nibus,& præ omnibus rebus dilexi:quēadmodum poſtea dicitur, Deus cordis mei & pars mea deus Pſal.72.
in æternū.& calicis mei.i.dominus eſt illud bonū,propter quod omnes aduerſitates,perſecutiones,
& pœnitentiales labores libēter ſuſtineo, propter quod tota die mortificor, atq; per ignē & aquam Roma.8.
incedo:tu es qui reſtitues hęreditatē meam mihi. Ante dixit dominū eſſe hæreditatē: nunc autē di- Pſalm.65

cit dominũ eſſe reſtituturũ ſibi hæreditatem ſuã. Quid ergo eſt, tu es qui reſtitues hæreditatẽ meam E
mihi: niſi tu reddes mihi teipſum? Nam peccãdo deũ amittimus, nec poſſumus eũ readipiſci de cõdigno, niſi ipſe præueniat nos per ſuã miſericordiã, gratiã infundẽdo, quam recipiendo deũ acquirimus. Vel ſic, tu ô Chriſte es qui reſtitues hęreditatẽ meã mihi. i. qui per meritũ paſſionis tuę recuperabis mihi vitã ęternam, quæ etiã dici poteſt hęreditas noſtra. Funes. i. partitiones, ſeparationes, vel ſortes bonorum domini, qui aliquibus dat bona terrena duntaxat, quibuſdam verò dat bona cęleſtia ac diuina, ceciderunt mihi in præclaris. i. contigerunt mihi in bonis æternis & inuiſibilibus, quę pa rata ſunt mihi in cælis, ita ꝙ dominus mihi daturus eſt bona illa præclara pro parte mea hæreditaria. Et hoc ideo ſpero, etenim. i. quoniã hæreditas mea. i. vita ęterna pręclara eſt mihi. i. prę omnibus bonis chara & precioſa. Nam propter eius amorẽ omnia tẽporalia bona corporalemq́; vitã cõtemno. Nemo verò ſine ſpeciali dei reuelatione ſcire poteſt, an adepturus ſit hanc hæreditatẽ cęleſtem: ſed dum ſentit ſe hanc præ omnibus rebus deſiderare, atque pro ea deo fideliter deſeruire: tunc cõfidere poteſt, ꝙ dominus ipſum ad hanc hæreditatẽ elegit, poteſtq́; fiducialiter hunc verſum decantare, Funes ceciderunt mihi, &c. queadmodum ait Hieronymus, Nihil felicius Chriſtiano, cui promittuntur regna cælorũ. Verũ ei qui magis laborat pro tẽporalibus, quàm pro æternis bonis acquirendis, non eſt præclara hæreditas iſta, nec eam accipere poteſt. Benedicã dominũ qui tribuit mihi intellectũ ad cognoſcendum hæc omnia, ac cętera beneficia ſua, & vt ad eum conuerterer, & gratus ſibi efficerer. non enim fecit taliter omni nationi. inſuper & vſque ad noctẽ. i. vſq; ad peccati cõſen-
Pſal. 147 ſum, quo omnia obtenebratur: Increpuerunt me renes mei. i. reſtiterunt ac repugnauerunt rationis F
Roma. 7. iudicio concupiſcentiæ, & cæterę paſſiones partis ſenſitiuæ. Propter quod ait Apoſtolus, Video a-
Iacobi 4 liam legẽ in mẽbris meis meis repugnantẽ legi mẽtis meæ. Et Iacobus ait, Vnde bella & cõtẽtiones in vobis, nõne ex cõcupiſcentijs veſtris? Prouidebam dominũ in conſpectu meo ſemper. i. cõſiderando iudicẽ meũ, & ideo non acquieui motibus appetitus ſenſitiui, ſed in iudicio rationis permãſi. ideo autẽ prouidebam dominũ, quoniã ipſe à dextris eſt mihi. i. per gratiã ſuã fauorabiliter & proſpere mihi aſſiſtit, ne cõmouear. i. ne à ratione abducar, ne à deo recedens inſtabilis fiã, & vitijs ſubdar. Propter hoc. i. propter tantã miſericordiã & gratiã dei ſuper me, lętatum eſt cor meũ non in ſe, ſed in domino: & exultabit lingua mea: gratias ei agendo. Inſuper & caro mea. i. corpus iſtud corruptibile: requieſcet. i. rationis iudicio ſtabiliter ſubijcietur, & animæ miniſtrabit cũ tranquilla quiete mitigatis motibus eius carnalibꝰ. ſic verò requieſcet in ſpe. i. in expectatione felicitatis futuræ, quia ſi modo ſubijcitur animæ in dei obſequio, poſtea glorificabitur cũ anima in regno cælorũ. Vel ſic, Inſuper & caro mea requieſcet in ſpe, poſt ſeparationẽ eius ab anima in ſepulcro, in ſpe reſurrectio-
Sapien. 3. nis beatæ: quemadmodũ Sapiens dicit, Corpora ſanctorũ in pace ſepulta ſunt. Quoniã nõ derelinques animã meam in inferno. i. nõ permittes me mori in peccato mortali, neq; æternaliter cõdemnabis me: ſed ſi propter inſufficientẽ ſatiſfactionẽ in hac vita factã deſcendero in infernũ. i. in purgatoriũ, non derelinques me in eo, nã debita pœna ſoluta, ſtatim ad regnũ cælorũ perduces animam G
meam. In ſcripturis enim aliquando infernus accipitur pro purgatorio. Vnde etiã eccleſia cantat, Domine Ieſu Chriſte libera animas fidelium defunctorũ de pœnis inferni. i. purgatorij. Nec dabis ſanctũ tuũ. i. ſeruũ tuũ fidelem. i. videre corruptionẽ. i. experiri mortẽ æternam, quæ eſt irreparabilis atque perfecta corruptio ab omni eſſe ſpirituali atq; beato. Hęc omnia ſunt verba bonę ſpei, & implicite ſunt verba orantis ſic fieri, ideóque ô domine ſpero hæc omnia adimpleri in me, quoniã notas mihi feciſti vias vitę. i. vitã & mores Chriſti, cuius doctrinã & veſtigia imitãdo, rectè ambulo ad vitam æternam: quod ſi fecero perſeueranter, adimplebis me lętitia cum vultu tuo, dando mihi feliciſſimã tui vultus viſionẽ, qua adepta, nihil amplius deſiderare valebo, delectationes purę & intellectuales in dextera tua, id eſt, in potioribus bonis tuis vſque in finẽ conſummantẽ, & ſine fine conſumente, videlicet æternaliter: tanquã dicat, delectationes erunt his qui tecum morabũtur in dextera tua. i. in cęleſtibus ac inuiſibilibus bonis tuis, quę ſunt dotes animæ. ſ. tentio, viſio, & fruitio: de
Pſal. 64 quibus infra dicetur, ibi ſcilicet, Replebimur in bonis domus tuæ. Non eſt aurẽ in incircunſcriptibili deo intelligenda dextera corporalis. Porrò beatus homo qui taliter conuerſatur, vt pſalmum iſtum in propria perſona canere poſſit, qui ita à rebus terrenis ac vilibus affectũ ſuum expurgat, vt veraciter dicat, Dominus pars hæreditatis meę, qui tam feruenter cupit diſſolui, & regnũ poſſidere H
cæleſte, vt dicere queat, Etenim hæreditas mea pręclara eſt mihi: quod ei cõpetit qui cum Apoſtolo
Philip. 3 dicere poteſt, Omnia arbitror vt ſtercora vt Chriſtum lucrifaciam. Beatus qui in hac vita dominum
3. Reg. 17 ſemper prouidet, ita vt cum beatiſſimis illis Helia ac Heliſeo veraciter fateatur, Viuit dominus, in
4. Reg. 3. cuius conſpectu ſto hodie. Huic enim dominus à dextris eſt, ne commoueatur, quoniam non per-
1. Cor. 10 mittit eum tentari ſupra id quod poteſt, ſed facit etiam cum tentatione prouentum.

COMMENTARVS IN PSAL. XVI.

EXPOSITIO TITVLI.

Præterea titulus iſtius pſalmi eſt, Oratio Dauid. Et quamuis hic pſalmus ad literam poſſit exponi de ipſo Dauid, ſicut & in ſequenti explanatione exponetur de eccleſia, cuius Dauid membrum prænobile eſt: ac vnoquoque perfectorum, quorum Dauid non minimus eſt: tamen propter prolixitatem ac tædium euitanda, expoſitionem iſtam omitto, præſertim cũ ex ſequentibus faciliime innoteſcat. Igitur exponendo ipſum de Chriſto ſenſus tituli eſt, Oratio Dauid, id eſt, oratio conueniens Chriſto ſignificato per Dauid. Chriſtus ergo ratione humanitatis aſſumptæ, ait ad patrem, vel ad totam trinitatem,

A **PRECATIO.**

Mirifica deus miſericordias tuas, ut ſub umbra alarum tuarum nos protegas, ut pupillā oculi cuſtodias: quo perfectis greſsibus noſtris in ſemitis tuis in iuſtitia tibi appareamus, & ſatiemur cùm apparuerit gloria tua.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXAVDI domine iuſtitiā meā].i.fac illud propter quod iuſtè vixi,& nunquā à Philip.2.
vera iuſtitia receſsi,ſed vſque ad mortē obediens fui. Chriſtus autem omnes iu
ſtitias vitæ ſuę fecit non propter propriā beatitudinē acquirendā, nec propter
eſſentiale præmiū augmentandū,quoniā ſemper cōprehenſor fuit : ſed propter
felicitatē nobis adipiſcendā omnia fecit,& quolibet vitæ ſuæ actu vitam nobis
æternā excellentiſsimo modo promeruit:quoniā quicquid egit, ex ardētiſsima
dei & proximi charitate proceſsit. Quid ergo orat Chriſtus dum ait, Exaudi
domine iuſtitiā meam,niſi da mundo ſalutem,concede hominibus gratiam,ſal-
ua omnes electos,quia ob hanc cauſam iuſtitiā feci? Chriſtus quoq; iuſtitias ſuas fecit propter acci-
dentale propriū præmiū,in quo profecit,videlicet propter gloriā reſurrectionis,aſcenſionis,iudici-
ariæ poteſtatis:iccirco orat iuſtitiā ſuā exaudiri:pro hac etiā cauſa .ſ. vt accelerarerur reſurrectio &
B aſcenſio eius.[INTENDE deprecationem meā,]id eſt,intus ac diligenter aduerte quid depreeor.
¶(2)AVRIBVS]pietatis tuę[PERCIPE orationē meam,]non ꝙ deus aliquid de nouo percipi-
at:ſed pereipe,id eſt,intelligendo adimple. Sæpe reiterat eandem ſententiam,ad deſignandū affe- Eſai.29.
ctus ſui ardorem pro mundi ſalute:percipe,inquam,orationē meā,[NON in labijs doloſis] effuſam,
quemadmodū de quibuſdā Eſaias ſcribit,Populus hic labijs me honorat,cor autē eorum longè eſt à
me. Doloſis enim labijs orat,cuius vocalis oratio non ꝓcedit ex mētali affectu,vel qui id orat quod
ſuæ ſaluti non expedit. Talis nanque in primis fallit ſeipſum. ¶(3) DE vultu tuo iudicium meum
prodeat,]id eſt,à te omnibus manifeſtetur,qualis ſim ego. Non enim ſic vixi,vt erubeſcam agnoſci:
quia omnis qui facit veritatē venit ad lucē,vt manifeſtentur opera eius,quia in deo facta ſunt. Chri
ſtus ergo ait ad patrem, De vultu tuo.i.de manifeſtatione ſapientiæ tuæ,iudicium meum.i.cognitio
omniū quæ aſſumpſi,feci,ac pertuli pro humani generis redēptione: ꝓdeat.i. per Apoſtolos alioſq;
doctores vniuerſis hominibus publicetur,vt omnes ſciant q̄ iniuſtè iudicatus & paſſus ſum. [OCV-
LI tui]ô domine pater[VIDEANT æquitatē].i.intellectus tuus conſideret meā iuſtitiā , & ſecun-
dum illam reſtituat mihi gloriā corporis,atque pro alijs audiat precem meā. ¶(4) PROBASTI
C cor meū,]ſecundū ꝙ tētatio tribulationis ꝓbat homines iuſtos:probaſti,inquā,cor meū.i.per mul-
tarū aduerſitatū patientiſs. tolerantiā inueniſti illud ꝓbatum ac rectum coram te : [ET viſitaſti]me
[NOCTE].i.per aduerſa viſitaſti me,ꝑmittendo me mala pati à peruerſis Iudęis.[IGNE me exami- Iob.23.
naſti].i.pœna mortis inquiſiſti me,ſicut Iob ait,Probauit me dominus quaſi aurū quod ꝑ ignē tran-
ſit. Dicit aūt ſe Chriſtus ꝓbatū & examinatum à patre,non ꝙ pater ignorauerit filiū ſuum eſſe ſine
omni peccato,ſed quia per modū ꝓbantis & examinantis ſe habuit,dum filiū ſuū vnigenitum tot &
tanta pati ꝑmiſit,quatenus cunctis conſtaret quanta eſſet ꝑfectio & obediētia Chriſti. Et ideo ſub-
ditur,[ET non eſt inuenta in me iniquitas.] Chriſtus enim(vt Eſaias teſtat̄)iniquitatē non fecit.& Eſai.53.
iſtud quod de mea ꝑfectione dixi & dicā ô domine,dico ſine iactātia & gloria vana, ¶(5)VT non
loquatur os meū opa hominum].i.ſic dixi & dico,vt os meū non loquatur opera hominū.i.ſupbiā,
præſumptionē,& ingratitudinē aliquid ſcilicet mihi aſcribendo,quemadmodū moris eſt filijs homi
num,[PROPTER verba labiorū tuorū].i.ꝓpter legē & prophetias diuinitus inſpiratas,vt eas im-
plerem.[EGO cuſtodiui vias duras] recipiendo circūciſionem, patiēdo famē,ſitim,ac laſsitudinem,
& tandē moriendo in cruce. ¶(6) PERFICE greſſus meos].i.ea quæ pro mundi ſalute cœpi fa-
cere & ſufferre,ad felicē finē perduc,vt per paſsionē meā genus humanū ſaluetur. [IN ſemitis tuis,]
id eſt,ſic ꝑfice greſſus operationū mearum,vt in ſemitis tuis permaneant, [VT non moueātur veſti-
gia mea,]id eſt,vt opera mea non fraudētur merito feſtinatæ reſurrectionis, & glorioſæ aſcēſionis.
¶(7)EGO(Chriſtus)clamaui]ad te feruenter orando,[QVONIAM exaudiſti me deus].i.fiduciā
D clamandi hinc ſumpſi,quòd ſemꝑ me à te exauditū experior : idcirco nunc quoque fac ſic ſicut huc
vſque feciſti,ſcilicet[INCLINA aurem tuam mihi].i.miſericordiā tuā conuerte ad me,[ET exaudi
verba mea,]quæ ſequuntur, ¶(8)MIRIFICA].i.mirabiles eſſe declara[MISERICORDIAS
tuas,]copioſe dando mihi quod opto,& reconciliando tibi mundū per me,atq; gratias tuas affluē- Mat.12.
ter & mirabiliter tēpore euāgelicæ legis pręſtādo : [QVI ſalnos facis ſperātes in te. ¶(9)A reſiſtē-
tibus dexteræ tuæ].i.ab induratis rebellibus Iudæis,qui opera gratioſa & miraculoſa per me à te fa
cta dæmonibus aſcripſerunt,& omnē doctrinā meā ſpreuerūt [CVSTODI me,]ne vel ante præor-
dinatū tēpus poſsint occidere me,vel ne ab eis detinear in ſepulcro vltra tertiā diē: & tam diligen-
ter cuſtodi me,[VT pupillā oculi,]quæ ſolicitè cuſtoditur. Dicit aūt Chriſtus ad patrem, A reſiſten Iohan.3.
tibus dexteræ tuæ:quia qui filio reſiſtit,reſiſtit & patri:& qui non honorificat filiū,non honorificat
patrē qui miſit illū. ¶(10)SVB vmbra alarū tuarū].i.ſub defenſione omnipotentiæ atq; clementię
tuæ[PROTEGE me]ſecundū modū prædictum, [A facie].i. à dura præſentia & inuidioſo aſpectu
[IMPIORVM qui me afflixerunt].ſ.Iudæorū ac aliorū qui me ꝑſecuti ſunt. ¶(11)INIMICI mei
animā meā].i.meipſum[CIRCVNDEDERVNT]tētādo,explorādo,capiēdo, ligādo,& occidēdo, Matt.6.
[ADIPEM ſuū cōcluſerunt].i.viſcera internæ pietatis à me ſubtraxerunt , non condolendo mihi, 20.
neque parcendo.[OS eorum locutū eſt ſuperbiam]contra me dicendo,blaſphemauit:&,reus eſt mor Mar.2.
tis:&,nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. ¶(12)PROIICIENTES me, nunc circundederūt Mat.26.

A imperfecti,propriam imperfectionem humiliter cognoſcentis,tanquam dicat, Exandi,id eſt,acce-
ptam habe domine iuſtitiam meam,non deſpiciendo eam ꝓpter imperfectiones annexas .ſcio nan-
que verum eſſe quod in Eſaia habetur,Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ:ſed ſup- Eſai.64.
pleat domine pietas tua id in quo defecit fragilitas mea,& exaudi iuſtitiam meā , quæ non eſt digna
abſolutè appellari iuſtitia,ſed potius iniuſtitia:intende deprecationem meam , qua peto mihi mala
omnia indulgeri . Auribus percipe orationē meam,qua poſtulo virtutes & gratiam mihi ſemp do-
nari:orationem,inquam,non in labijs doloſis factam,id eſt, non mente vaga & intimorata , atq; in
peccandi ꝓpoſito exiſtente effuſam. De vultu tuo iudicium meum ꝓdeat,id eſt,omne quod iudico
de meipſo vel alijs procedat de vultu tuo,id eſt,dirigatur ſecundum veritatem tuam diuinam,vt nil
temerariè aut fallaciter iudicem,nec aliquem ex ſuſpitione condemnem,nec contra euangelicam ſa
pientiam de aliquo iudicare præſumam. Vel ſic,de vultu tuo,id eſt, de pio aſpectu tuo iudiciū meū,
quo à te iudicandus ſum prodeat,ne iuſtè condemner,ſed miſericorditer ſaluer:oculi tui videāt, id
eſt,benignè reſpiciant,ac reſpiciendo ꝑficiant æquitatem,id eſt,conuerſationis meæ iuſtitiam. Pro-
baſti cor meum per proſpera & aduerſa tentando & experiendo an tibi in omnibus fidelis perma-
neam:& viſitaſti nocte,id eſt,per flagella veniſti ad me,adhibendo caſtigationes paternas,quemad-
modū in Apocalypſi teſtatus es,Ego quos amo arguo & caſtigo:igne me examinaſti,id eſt , per im- Apoc.3.
petuoſas & duriſsimas tribulationes ſcrutatus es me, probando an vſque ad mortem conſtans per-
ſiſtam:& non eſt inuēta in me iniquitas. Hoc dicit eccleſia ſeu homo iuſtus,vel quia mortaliter non
B peccauit(quod de multis ſanctis creditur)vel quia de peccatis pœnituit: vel quia ſi peccauit,tamen
per probationē, viſitationē,& examinationē pręmiſſas,de peccatis ſuis purgatus eſt,ſicut in Iob ha-
betur,Beatus homo qui corripitur à domino. Vt non loquatur os meum opera hominū,id eſt,non
propter inanem gloriam dico iſta,prout eſt moris vanis hominibus,qui opera hominū,non dei lau-
dem loquuntur:propter verba labiorum tuorum,id eſt,propter ſermones ſacræ ſcripturæ adimplen
dos.Ego cuſtodiui vias duras,hoc eſt,cuſtodiui cor meum,quo nihil laborioſius eſt,& feci actus vir
tutum,qui ſunt viæ duræ:quia ſecundū Philoſophū,Ars & virtus ſunt circa difficilia. & hoc quan- 2.Ethic.
tum ad incipientes maximè verū eſt,quibus pœnale eſt veteri vitæ renunciare, ab omni illicita con Mat.7.
cupiſcentia abſtinere,& per anguſtam portā intrare:quantū verò ad ad proficientes aliqualiter verū Mat.11.
eſſe videtur:ſed quantum ad perfectos verū eſt quod ait Saluator,Iugū enim meū ſuaue eſt,& onus Eccl.23.
meum leue. Et in Eccleſiaſtico,Nihil,inquit,dulcius quàm reſpicere in mandatis eius. Nulla ſiqui-
dem forma opatur tam ꝓmptè atque ſuauiter ſicut amor. Idcirco quanto in diuino amore ꝓficimus,
tanto omnia dura fiunt nobis faciliora ac dulciora,quoniam fortis eſt,vt mors,dilectio. Eccleſia er- Cant.8.
go perfectorum , quæ non ſolum cuſtodiuit dei mandata,ſed etiam adimpleuit Chriſti conſilia,ve-
riſsmè dicit domino,Propter verba labiorum tuorum, quibus ò Chriſte dixiſti de his , qui implent
C conſilia,quia centuplum accipient,& vitam æternam poſſidebunt. Ego cuſtodiui vias duras,id eſt, Matt.19.
præcepta atque conſilia,quæ ſaltem in principio mihi dura fuerunt:& naturæ dura eſſent, niſi gra-
tia tua adeſſet. Sed quoniam nemo eſt in hac vita tam perfectus,aut mūdus, vt non ſit magis magiſ-
que perficiendus,præſertim cùm dicat Apoſto. Ego non arbitror me apprehendiſſe,ſed quæ priora Philip.3.
ſunt oblitus,in anteriora extēdo meipſum. Idcirco adiūgit, Perfice greſſus meos,hoc eſt,omnes af-
fectiones & opera mea,quibus tendo ad finem in ſemitis tuis,id eſt,mandatorum atque conſiliorum
tuorum obſeruationibus,vt non moueantur,hoc eſt, vt non recedant à lege tua veſtigia mea,id eſt,
opera quibus ad te incedo. Ego clamaui voce,quoniam exaudiſti me deus,id eſt , quia orationem
meam mentalem,qua petiui à te,vt inſpirares mihi ſalubrem, tibíque placentem orationem : exau-
diſti,dando mihi interiùs quod orarem oretenus. Nam illam orationem exaudis,quam tuipſe inſpi-
ras. Vel ſic,Ego clamaui,nunc te orādo,quoniam exaudiſti me deus antè ſeu alias dum orarem, ſic-
que ex illa exauditione audaciam ſumpſi nunc te orandi. Inclina aurem tuam mihi.i.benigno fauo-
re mihi approxima,& exaudi verba mea,quæ ſunt interni affectus indicia. Mirifica miſericordias tu
as.i.quanto vides me miſerabiliorem,indigniorem , & indigentiorem , tanto amplius ſubueni mihi
in omnibus,in quibus ope tuæ pietatis indigeo,quatenus miſericordia tua mirificetur, hoc eſt, mi-
rabilis eſſe noſcatur in me,quæ tanto amplius mirificatur in me,quanto ego peior & vilior ſum. Ita- Actu.9.
D que domine mirifica miſericordias tuas.i.multas pietatis tuæ gratias oſtende in me,vt ſim cum ſan-
cto Apoſtolo vas electionis,vas miſericordiæ in honorem:non vas iræ,in contumeliam. A reſiſten-
tibus dexteræ tuæ,hoc eſt,à tentationibus dæmonum,à vanitate ſecularium hominum , & ab omni
vitio ſuperborum reſiſtentium quantum in ſe eſt,dexteræ tuæ.i.iuſtitiæ tuæ & voluntati tuæ rectiſ-
ſimæ. Vel dexteræ tuæ.i.legi Chriſti ac gratiæ per quam peruenitur ad dexteram tuam in cœlis,cu-
ſtodi me ne illis conſentiam,ne tibi per inobedientiā reſiſtere velim:& non qualitercunque,ſed di-
ligenter in omni cauſa,loco,& tempore cuſtodi me vt pupillā oculi,quæ diligenter cuſtoditur. Sub
vmbra alarum tuarum ꝓtege me,loquitur tranſſumptiuè de deo,ſicut ex huius verſiculi præceden-
ti expoſitione ſatis clareſcit. Sub vmbra,inquit,alarum tuarum.i.ſub latitudine bonitatis & multitu
dine miſericordiæ tuæ ꝓtege me à facie impiorum,hoc eſt,ab inuaſione mundi, carnis, & diaboli,
qui me afflixerunt,tentādo,ꝑſequendo,deordinādo. Nam animus inordinatus ſibijpſi afflictio eſt.
Inimici mei,qui me moliuntur a deo abſtrahere:animā meā,quæ in medio laqueorum poſita eſt,cir
cundederunt. Nā dæmones eā circundāt vitia ſuggerendo,carnales concupiſcentiæ ſtimulādo,mū
dus ad illicita attrahendo. Adipem ſuum concluſerunt.i.carnalia blādimenta inter ſe abſconderūt,
vt ſub ſpecie boni ad mala me pertrahāt delectabilia ꝓponendo,os eorum locutū eſt ſuperbiā, quia
conati ſunt me facere deo rebellē,& ea auſi ſunt mihi ꝓponere atq; laudare quę diuina lege ꝓhibē-

ta ſunt. Pro jcientes me nunc, inimici mei iſti prædicti à contemplatione diuina ad curioſitates ina- E
nes, à ſtabilitate in deo ad euagationem cordis in mundo, à dei amore ad creaturarum inordinatum
affectum, circumdederunt mę malis conſilijs ac varijs dolis: oculos ſuos ſtatuerunt declinare in ter-
ram, quia conſiderationes ſuas à cœleſtibus ac diuinis bonis auerterunt, & temporalia atq; caduca
amãdo aſpexerunt, alióſque & me ad talia inclinare laborauerunt. Suſceperunt me, quãdo peccaui,
& ſeruitute ac vinculis vitiorum ligauerunt me, ne ſtatim redirem ad te creatorem ac iudicem meũ.
Suſceperunt, inquã, me ſicut leo paratus ad prędã, quia ſtatim ſub ſuo dominio redegerunt me, & ſpi
ritualiter deuorauerunt ac interfecerunt me: & ſicut catulus leonis habitans in abditis, hoc eſt, in lo
1.Pet.5. cis occultis. Vnde Petrus, Aduerſarius, inquit, veſter diabolus, tãquam leo rugiens circuit quærens
quem deuoret. Exurge domine ad adiuuãdum me, pręueni eum. i. ante quàm aduerſarius meę ſalutis
noceat animæ meæ, tu adeſto, gratiam tribue, victoriam præſta, & ſupplãta eum, vt tua ope ei, ſcili-
cet diabolo, mundo. & omni peccato præualeam. eripe animã meã ab impio. i. ad omni inimico pręe-
Rom.13. dicto frameã tuam. i. poteſtatem perſequendi, nocendi, fallendi, inimicis a te collatã. Nam omnis po
teſtas à deo eſt, etiã illa qua impij abutuntur. hãc frameã eripe ab inimicis manus tuæ. i. à dæmone,
mundo, & carne, qui aduerſari nituntur potentiæ tuæ, ne mihi præualeãt publicè, neq; fallãt occul-
te. Dæmones quoque poteſtate ſibi conceſſa vti non poſſunt pro libitu ſuo, ſed quãtum permittun-
tur a deo, qui eos per angelos ſanctos coërcet, ne quãtum volunt & poſſunt hominibus noceãt. Orat
ergo fidelis pro coërtione poteſtatis diaboli, dũ ait, Frameã tuã, &c. Domine à paucis de terra. i. ab
electis qui ſunt de terra formati, quãtum ad corpus: diuide eos. ſ. inimicos prædictos ſeparãdo eos à F
iuſtis: in vita ipſorum. i. nunc per iudicium diſcretionis, & poſtea per iudiciũ retributionis. Vel ſic,
Domine à paucis diuide eos de terra. i. ſepara eos de militãti eccleſia, quæ modò peregrinatur in
terra: ſepara, inquit, inimicos & reprobos à paucis. i. electis, in vita ipſorũ. ſ. inimicorum. i. nunc. Nũc
enim ſeparat deus malos à bonis voto ac merito: poſtea autẽ ſeparabit eos loco & præmio, quãdo i-
Mat.25. bunt hi quidem in vitã æternã, hi autem in ignem æternũ. De abſconditis tuis. i. de peccatis tibi per
approbationem ignotis, adimpletus eſt venter eorum. i. immundus appetitus eorum, in quo velut in
ſtomacho ventris congregãtur ſpurcitiæ vitiorum, fœtores concupiſcentiarũ, ac ſuperfluitates vni
uerſorum malorum: propter quod etiã tibi odibiles ſunt, & fœtidi, vani, atq; miſerrimi reputantur à
Iob.14. te. Saturati ſunt filijs, quia multos & innumerabiles filios genuerũt per imitationem peccati. Quot
Eccl.1. enim filios habet dæmon ille nequiſsimus, qui eſt pater ſuper omnes filios ſuperbiæ? Denique ſtul-
torum qui æternæ ſapientiæ. ſ. Chriſto non acquieſcunt, infinitus eſt numerus: & hi omnes ſunt filij
ſcilicet diaboli, carnis, & mundi, propter quod ſaturati dicuntur filijs. Vel ſicut expoſitum eſt, ſatu-
rati ſunt filijs. i. malis operibus, quæ gignuntur ex vitioſis habitibus intus latentibus, de quibus pręe-
dixit, de abſcõditis tuis adimpletus eſt venter eorũ, & dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis, id eſt,
quos diaboli & homines ſeculares per ſeipſos decipere nequeunt, hos relinquunt poſteris ſuis deci-
piendos: vel dimiſerunt reliquias ſuas. i. malas ſuarum peruerſitatum memorias, & mala exempla, & G
cætera quæ ex vitijs conſequuntur, paruulis ſuis, id eſt, filijs paterna peccata ſectantibus. Ego autẽ
qui per gratiã tuã ô domine ad iſtorum ſortem non pertineo, ſed tibi feruenter miniſtro, in iuſtitia
2.Cor.5. quam feci, apparebo conſpectui tuo, cùm fuero tribunali tuo præſentatus: opera nanq; ſingulorum
ſequuntur illos. Et vt ait Apoſtolus, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti. ſatiabor,
id eſt, omni bono replebor, & tãta felicitate ditabor, vt nil amplius cupere poſsim: cum apparuerit
1.Iohã.3. gloria tua, id eſt, cùm manifeſtaueris teipſum mihi ſicuti es, vt videã te per ſpeciem, qui te iam cerno
per fidem. Nil enim ſatiare poteſt rationalem appetitum, niſi bonum infinitum: nec aliquid implere
poteſt intellectum, niſi veritas æterna. Tunc ergo ſatiabitur deſiderium iuſti, cùm diuinæ veritatis
clarã viſionem, atque diuinæ immenſæ bonitatis beatificã fruitionem adeptus fuerit. Nihilominus
animæ beatorum in patria expectant & optãt gloriam corporis & reſurrectionem futuram, quomo-
do ergo nunc ſatiantur? Satiantur vtique nunc, quantum ad præmium eſſentiale, quod eſt viſio dei.
quia tam clarè deum vident, támque ſuauiter eo fruuntur vt deſiderant. Poſt diem autem iudicij ſa-
tiabuntur etiam, quantum ad præmium accidentale, quod tamen tam modicum eſt comparatione
præmij eſſentialis, vt quaſi pro nihilo reputari poſsit. Et ideo nunc quoque dici poteſt, quòd omnes
2.Phy. beati in patria ſatiati ſunt omni bono. Nam teſte Philoſopho, Quod modicum eſt, pro nihilo repu-
tatur. O quanta eſt virtus huius pſalmi. O quantæ ac feruidæ orationes continentur in ipſo, quarũ H
ardor dulciter ſapit ei qui pſalmum hunc pura mente decantat. Specialiter verò tres illi verſus, vi-
delicet, Mirifica miſericordias tuas, cum duobus ſequentibus, igne ſpiritus ſancti, & omni ſancto af-
fectu pleniſsimi ſunt, quorum primus maximè competit incipientibus, ſecundus proficientibus, ter-
tius autem perfectis. Quoties ergo ô frater miſerijs tuis opprimeris, quoties tentationibus fatiga-
ris, quoties vitiorum ſtimulis agitaris, clama ad dominum, Mirifica miſericordias tuas in me, qui ſal
uos facis ſperantes in te. Studeamus igitur ſemper & præſertim tempore orationis animam noſtram
taliter ab inutilibus phãtaſmatibus denudare, vt poſsimus hunc pſalmũ intentè ac ſaporoſe decanta
re, orationúmque ipſius effectum copioſe ſortiri.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XVII.

EXPOSITIO Tituli.

PSalmi huius iſte eſt titulus, In finẽ puero Dauid domini, qui locutus eſt domino verba cantici huius in die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum ſuorum, & de manu Saul. In libris

a

A Regum & Paralipomenon ſcriptum eſt,quemadmodum Dauid poſt diuerſas victorias ſibi diuini-
tus conceſſas, atque poſt mortem Saul cātauerit domino Pſalmum iſtum pro gratiarum actione be-
neficiorum dei. Vnde qui Pſalmum hunc ad literā de Dauid exponere vellet,expoſitione tituli pa-
rum indigeret,quia ſic titulus planus eſſet . Sed quia hic Pſalmus de Chriſto toto.i.de ipſo Chriſto
& corpore myſtico,quod eſt eccleſia,quæ comprehendit omnes electos ab Adā vſque ad finem mū-
di potius exponendus eſt,ideo titulus declarādus eſt. Eſt igitur ſenſus tituli, Verba cātici huius diri
gentis nos in finem,videlicet Chriſtum,conueniunt Dauid puero domini.i. Chriſto filio dei , quæ
verba Chriſtus locutus eſt domino.i.ad gloriam patris pro ſe ac ſuis fidelibus, in die qua eripuit eū
dominus de manu inimicorum ſuorum,hoc eſt,in die reſurrectionis, quado ſurrexit à mortuis,liber
à poteſtate Iudæorum,& quando eccleſiam liberauit à captiuitate diaboli,& de manu Saul.i.de po-
teſtate mortis. Nam Chriſtus reſurgens ex mortuis,iam non moritur. Pro hac itaque ſpirituali libe-
ratione Chriſtus deo gratias agens dicit,

PRECATIO.

*Amoue à nobis domine peccatorum noſtrorum obſcura,& illumina corda noſtra conſubſtantialis uerbi tui lucer-
na: eius nos quæſumus uirtute præcinge,& uiam nobis in eo immaculatam oſtende.*

EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

B DILIGAM te domine,] & conuenit principiū huius Pſalmi Chriſto homini,
atq; eccleſiæ,imo cuilibet verè fideli:ait ergo,Diligā te domine.i.ſemp ama-
bo te,tum ꝓpter immēſam tuā bonitatē,ꝓpter quam ſine mēſura amabilis es,
tum ꝓpter beneficia tua mihi collata,tum propter promiſſa tua mihi parata.
Amor quippe eſt primū & maximū donū,& in ipſo omnia dona gratuita dan-
tur. Idcirco non poſſumus deo pro beneficijs ſuis, imo nec alicui benefactori
aliquid maius aut dignius rependere,niſi amorem. Chriſtus autem vt deus di
ligit patrem amore ſimpliciter infinito , ſed vt homo diligit deum maiori di-
lectione q̃ omnes ſimul electi. Vnuſquiſq; verò noſtrū tāto ardentius tenetur deū diligere , quanto
plura beneficia ab ipſo receperit. Poteſt quoq; verbū iſtud per modū orationis intelligi,vt ſit ſenſ9,
Diligam te domine.i.da vt amem te domine[FORTITVDO mea].i.cauſa totius fortitudinis meę,
ſine quo nihil poſſum.[DOMINVS(eſt)firmamentū meū].i.ſtabilimentū meū , & cauſa ſtabilitatis
meæ. Nā Chriſtus in omni paſsione conſtās & ſolidus māſit,nec in aliquo actus rationis vel opera-
tiones virtutū impediebātur aut turbabātur in ipſo,quod valde ſupernaturale fuit : [ET refugium
meum.]Nam Chriſtus paſsione inſtāte ad patrem confugit,dicens,Mi pater ſi fieri poteſt,tranſeat Mat.26.
C à me calix iſte:[ET liberator meus]de tentatore diabolo,& de perſecutione Iudæorum,qui me fre- Iohan.2.
quenter occidere conabātur,quādo nondum venit hora mea. Vel,liberator meus,quia reſuſcitauit
me ad impaſsibilem vitā.(2) Deus meus(eſt)adiutor meus]inquātum homo ſum . Chriſtus enim
miracula fecit,non humana aut naturali,ſed diuina virtute,[ET ſperabo in eo] .i. expectabo omne
bonum ab eo quod nondum habeo. Quomodo autem Chriſto conuenit ſperare in deo, frequenter
dictum eſt.(3)PROTECTOR meus].i.deus eſt defenſor humanitatis meæ,defendens eā ab om
ni malo culpę,[ET cornu].i.excelſa & eminens cauſa[SALVTIS meæ].i.felicitatis tam corporis q̃
animæ meæ,beatificando me in anima,ſtatim quādo creauit eā:& in corpore,quādo à mortuis ſuſci
tauit me. [ET ſuſceptor meus].i.deus dei filius ad ſuā perſonalē ſubſiſtētiā aſſumpſit humanitatem
meam.(4)Laudās inuocabo dominū.]Frequēter in Euāg.legitur Chriſt9 patrē cum laude & gra
tiarū actione inuocaſſe,vt apud Ioh. Gratias,inquit,ago tibi pater,quoniā audiſti me.[ET ab inimi- Iohā.11.
cis meis,]puta Iudæis[SALVVS ero,]per reſurrectionē à mortuis. Nā & Chriſtus orādo meruit,vt
tam citò reſurgeret,quāuis ex alijs cauſis debebatur ei reſurrectio feſtinata,præſertim propter vni-
onē ſuæ humanitatis cum verbo.(5)CIRCVNDEDERVNT me dolores mortis].i.pœnæ atq;
triſtitiæ mortis:quia in Euāgelio dicitur,Cœpit Ieſus pauere,tædere,& cōtriſtari. In cruce autē cir Luc.22.
cundederunt eum dolores mortē inferentes,quādo vndiq; pœnis repletus dixit,Conſummatū eſt, Iohā.19.
& inclinato capite tradidit ſpiritū.[TORRENTES iniquitatis].i.abundāter multæ iniquitates .ſ.
D perſecutiones iniuiſtæ mihi à Iudæis illatæ tēpore paſsionis [CONTVRBAVERVNT me].i. infe
riorē animæ partē ac corporalē naturā à naturali ſua diſpoſitione immutauerunt ꝓpter acerbitatem
pœnæ inflictæ:non tamē turbauerūt vel deordinauerunt actū rationis in Chriſto. Eſt aūt quędā cō-
turbatio bona & ſponte aſſumpta,de qua Ioh.ait,Quòd Ieſus cōturbauit ſeipſum,& infremuit ſpū, Iohā.11.
& fleuit.(6)DOLORES inferni].i.dolores veniētes ex cōſideratione dānationis hominū in in- Iohā.19.
ferno[CIRCVNDEDERVNT me.]Nam dum Chriſtus pēdens in cruce dixit,Sitio, ſignificauit
ſe hominū liberationē ſitire:& eadē hora vehemētiſsimo cordis torq̃batur dolore, qm̄ conſiderauit
paſsionē ſuā tā multis nō debere ꝓdeſſe,ſed eos ī infernū ꝓpter ingratitudinē ſuā debere deſcēdere
Ideo ait , Dolores inferni circūdederūt me.i.animā meā inuaſerūt.[PRAEOCCVPAVERVNT]
.i.præuenerunt[ME laquei mortis].i.deceptiones ad mortē ducētes: non ꝙ Chriſto aliquid ex im-
prouiſo cōtigit,aut aliquis eū decipere quiuerit:ſed quia infideles iudæi putabāt eū neſcire cōſilia,
quibus tractbāt,quomō eū dolo tenerēt & occiderēt,ac neſcientē,ne fugeret,anticiparēt. Eſt.n.mos
ſcripturarū aliq̄d enarrare, ꝑut eſt in opinione multorū.(7)IN tribulatiōe mea].ſ. paſsione inſtā
te[INVOCAVI dominū]quia ve ſcriptū eſt,Procidēs Ieſus in faciē ſuā ꝓlixius orauit,& factus eſt Luc.22.
ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrētis in terrā.[ET ad deū meū clamaui:] quoniā teſte Apoſt.
Chriſtus cum clamore valido & lachrymis exorauit.(8) ET exaudiuit(dominus)de tēplo ſancto Hebr.5.
ſuo]hoc eſt,de ſummo cœlo,vel de corde meo,in quo ſicut electiſsimo templo habitauit non ſolum

per gratiam, ſed etiam per ſuppoſitalem vnionem, intelligendo per cor ipſam animam. [VOCEM B
meam,]id eſt,orationem quam fudi:[ET clamor meus,]id eſt,feruens cordis mei affectus[IN con-
ſpectu eius,]id eſt,corã eo[INTROIVIT in aures eius,]hoc eſt,placuit auribus miſericordie ſuę,
Mat.27. vt exaudiree eum.(9)COMMOTA eſt & contremuit terra.]Hoc ad literã in Chriſto in cruce ſu
Mat.28. ſpenſo impletum eſt,quia tunc terra mota eſt. Similiter in die reſurrectionis angelo ad ſepulcrum
Chriſti deſcendente terræmotus factus eſt magnus.[FVNDAMENTA montium conturbata ſunt
& commota ſunt,]quoniam tempore paſsionis terra ſancta quæ fertur eſſe montoſa tam valde mo-
Ibidem. ta eſt,vt etiam petræ ſcinderẽtur,prout Euãgeliſta teſtatur.[QVONIAM iratus eſt eis]ſcilicet do-
minus,id eſt,dominus irã ſuam qua hominibus filium ſuum dilectum occidentibus iraſcebatur,oſtẽ
dit in elementis turbando atq; mouendo inanimata:vt vel ſic rationales creaturæ errorem ſuum ad-
uerterent,dum inanimata ſuſpenſo in cruce ſic condolere conſpicerent. Vel ſic & melius,commota
eſt,per admirationem:& contremuit per timorem,terra,id eſt,habitantes in terra, videlicet Iudæi,
& Gentiles,præſertim in tera ſancta,quãdo videbãt Chriſto moriente ſolem ſupernaturaliter ecli-
Matt.27. pſari,terram moueri,& Ieſum alta voce clamantem expirare. Vnde in Euangelio ſcriptum eſt,Cen-
Luc.23. turio autem & qui cum ipſo erant videntes quæ fiebant,& quia ſic clamans expiraſſet, timuerũt val
de:& glorificauit deũ Centurio,& ait, Verè filius dei erat iſte. Hic homo iuſtus erat. Et omnis mul-
titudo eorum qui aderant ad ſpectaculũ iſtud,& videntes quæ fiebant,percutientes pectora ſua re- F
uertebantur. Fundamenta montium,id eſt,capitanei ſuperborum,videlicet principes ſacerdotũ,Pi
latus & Herodes:conturbata ſunt,& commota ſunt,quia viſis prædictis mirabilibus vtiq; ad tẽpus
perterriti erant,maximè principes ſacerdotum,quando videbant velum templi ſciſſum,& cuſtodes
ſepulcri referre quæ facta erant ad monumentum per angelum. Potiſsimum quoque quando mortui
Mat.27. illi qui ſimul cum Chriſto ſurrexerunt,eis vt creditur,apparuerunt. Ideo auem turbati & commoti
Mat.28. ſunt,quoniã iratus eſt eis,ſcilicet dominus. Ira dei eſt vindicta diuinæ iuſtitiæ. Hæc verò vindicta
quantũ ad impœnitentes hic incipit,& in futuro æternaliter pſeuerat. Prædicta aũt fiebãt à deo in
vltionem peccati eorum qui Chriſtum interfecerunt,quantum ad eos qui non pœnituerũt, quia ex
hoc quòd his viſis non ſunt cõuerſi grauiùs ſunt dãnati. Idcirco quoniã iratus eſt eis dominus dere-
linquendo eos iuſtiſsimè ob id conturbati ſunt,& cõmoti ſunt,non ad pœnitentiã & fidẽ,ſed ad ad-
mirationem & obſtinationẽ. Vel,fundamenta montiũ,id eſt,magiſtri philoſophorũ conturbata ſunt
& commota ſunt,hoc eſt,admirati & obſtupefacti ſunt Chriſto patiente propter mirabiliſsimam ſo-
lis eclipſim,dicentes vel deus naturæ patitur,aut aſtra mentiuntur,aut machina mundi peribit. De
qua re in epiſtola ad Polycarpum ſcribit Dionyſius. Conſeqnenter deſcribitur pœna perſequentiũ
Chriſtum,videlicet obſtinatorũ Iudæorum, qui propter iſta & alia mirabilia per Apoſtolos & Ste- G
phanũ alióſque primitiuæ eccleſiæ ſanctos facta non ſunt conuerſi,dum ſubditur,(10)ASCEN-
DIT fumus,]hoc eſt,vapor incendij quo Titus combuſsit Ieruſalem ac reliquas vrbes vicinas,[IN
ira eius,]id eſt,in vltione qua deus pater vindicauit iniuriam à Iudæis Chriſto illatam,[ET ignis]
prædictæ combuſtionis [A facie eius,]hoc eſt,à conſpectu diuinæ iuſtitiæ omnia iuſtiſsimè iudicã-
tis,[EXARSIT]cuncta velociter deuorando:[CARBONES,]id eſt, peruerſi Iudæi tenebris infi-
delitatis obſcuri & vitijs nigri [SVCCENSI ſunt ab eo,]ſcilicet deo in combuſtione eorum. Vel
carbones,id eſt,materia combuſtibilis ſuccẽſi ſunt ab eo,quia deo ordinante & inſtigãte principes
Romani ſuccenderunt habitacula Iudæorum. (11)INCLINAVIT cœlos]ipſe Chriſtus,id eſt,
habitantem in cœlo, videlicet ſemetipſum,deſcendens à regalibus ſedibus in vterũ dulciſsimæ vir-
Philip.2. ginis:exinaniuit nanque ſeipſum formam ſerui accipiens.[ET deſcendit]in inferiores partes terræ,
Ephe.4. ſecundũ Apoſtolum.[ET caligo,]hoc eſt,omnis obſcuritas tenebrarum ac vitiorum [SVB pedibus
eius].i.longè ab eo,quoniã ipſe eſt lux vera,& tenebræ non ſunt in eo vllæ ſecudũ Iohannem. Vel,
caligo.i.diabolus corda hominũ obſcurans,ſub pedibus eius,quia Chriſtus diabolum cõculcauit,&
penitus vicit. Vnde Iohannes in prima ſua Canonica,In hoc,inquit,apparuit filius dei, vt deſtrue-
1.Iob.2. ret opera diaboli.(12)ET aſcendit].ſ.Chriſtus [SVPER Cherubin,]hoc eſt,ſupra ordinẽ illum
1.Iohã.3. angelicũ in die aſcenſionis,[ET volauit]vſque ad dexterã patris. Vel ſuper Cherubim .i. ſupra oẽm
plenitudinẽ creatæ ſcientiæ,quoniã Chriſtus trãſcendit omnem capacitatem intellectuũ creatorũ. H
[VOLAVIT ſuper pennas ventorum,]hoc eſt,ſup omnẽ ſpeculationẽ rationabiliũ animarũ. Con-
Eſai.57. templatio nempe eſt penna animæ:& anima ventus vocatur iuxta Eſaiã, Flatus ego feci,hoc eſt,ani
mas. Anima nanq; inſtar venti,velociter mobilis eſt.(13)ET poſuit tenebras,]hoc eſt, incõpre-
henſibilẽ ꝓptiæ lucis plenitudinẽ[LATIBVLVM ſuũ,]hoc eſt,occultã habitationẽ ſuã. Nã deus
1.Tim.6. propter immenſitatẽ ſuæ perfectionis ac lucis latet nos. Vnde ſecundũ Apoſtolũ lucem habitat inac
ceſſibilẽ,& ſecundũ ſacratiſsimũ principẽ theologorũ Dion.in epiſtola ad Caiũ monachũ,Inuiſibi
lis plenitudo diuini luminis appellaẗ diuina caligo ſeu tenebrę dei. Hãc ergo caliginẽ ſeu tenebras
iſtas ponit deus latibulũ ſuũ,quia ꝓpter eos incõprehenſibilis eſt. Propterea Dion. Diuinæ,ait,te-
nebræ cooperiũtur omni lumini,& abſcõduntur omni viſioni,ꝓpter incircũſcriptibilẽ & ſuperple-
niſsimã proprij ſplẽdoris claritatẽ. Vel poſuit tenebras.i.formas ſacramentales latibulũ ſuũ,quia ſub
illis in ſacramẽto altaris Chriſt⁹ ineffabiliter occultatur. Vel tenebras,hoc eſt,carnẽ mortalẽ quã aſ
ſumpſit,quoniã diuinitas mirabiliter in ea latuit:[IN circuitu ei⁹,]hoc eſt,in his ꝗ vndiq; ad eũ acce
dũt.ſ.in omnibus ſanctis in cœlo & in terra [TABERNACVLVM eius],quia in illis habitat deus
qui ad eũ accedũt,& in ſanctis terrenis eſt tabernaculũ ei⁹ quod vocaẗ eccleſia militãs:in ſanctis ve
rò cœleſtibus eſt tabernaculũ ei⁹,quod dicit triũphans eccleſia,[TENEBROSA aqua,]hoc eſt, ob
Eſaię 60. ſcura ſciẽtia eſt [IN nubibus aëris,] hoc eſt,in ſanctis prophetis atq; apoſtolis:de ꝗbus Eſaias dicit,

A Qui ſunt iſti qui vt nubes volant? Omnis enim cognitio viatorũ obſcura eſt, prout teſtatur Apoſto- 1.Cor. 13.
lus, Cognoſcimus (inquiens) nunc per ſpeculum in ænigmate. Et nunc cognoſco ex parte. Dicuntur
autem Apoſtoli atque prophetæ nubes aeris, quia præ cæteris hominibus diuinæ lucis illuſtrationes
prius copioſiúsque receperunt, & per contẽplationem altius volauerunt. Dicũtur autem nubes aeris
ad differentiã angelorũ qui nuncupantur nubes cæli ſecundum Diony. vltimo cæleſtis hierarchię ca-
pitulo. Non autem tam alte volauerunt, quandiu in terris peregrini & hoſpites erant, ſicut angeli ſan-
cti, qui recipiunt illuminationes diuinas receptione prima, clara ac immediata: homines verò reci-
piunt eas receptione ſecunda, ſymbolica ac mediata, quia per angelos deferuntur ad eos ſecundum
Theologũ. Poteſt autem verbum iſtud Pſalmiſtę ſpecialiter referri ad apoſtolos ante Chriſti paſſio-
nem, quando propter ſuam ruditatem à Chriſto meruerũt audire, Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Matt. 15
& etiam ante Chriſti aſcenſionem, quoniam Iohannes de ſeipſo dicit, pro tempore illo quòd non- Iohã. 20.
dum ſciebat ſcripturas, ſcilicet quòd oporteret Chriſtum à morte reſurgere, cũ tamen Chriſtus ante
paſſionem ſuam hoc frequenter & clare prædixerit. ex quo oſtẽditur quòd Apoſtoli mirabiliter ſim- Matt. 20.
plices erant vſque ad miſsionem ſpiritus ſancti, in quo vtique fides Chriſtiana immobiliter conforta-
batur, videlicet quòd per homines paucos tã rudes ac ſimplices idololatria extirpata eſt, & fides tam
ſupernaturalis per totum mundum diffuſa. Hoc enim eſſe non potuit, niſi quòd poſt Chriſti paſsio-
nem ſupernaturaliter illuminati ac docti fuerunt, quemadmodum Chriſtus ante paſsionem eis pro-
miſit. ¶ (14) PRAE fulgore,] hoc eſt, præ claritate doctrinæ, & propter illuminationem Chriſti,
B quam ipſe apoſtolis tradidit [IN conſpectu eius] .i. in beneplacito & in præſentia pij reſpectus do-
mini Saluatoris [NVBES] hoc eſt, ſancti apoſtoli [TRANSIERVNT] in vniuerſum mũdum prę-
dicare euangelium omni creaturæ. tanquã dicat, præ claritate ſapiẽtiæ, & propter illuminationẽ prę-
fulgidam, quam Chriſtus apoſtolis in die Pẽtecoſtes infudit, ipſi apoſtoli tranſierũt in cõſpectu do- Act. 2
mini cuncta cernentis, & exierunt audaces atq; ſecuri, qui ante propter metũ Iudæorum clauſi con-
ſederant in conclaui. Eſt conſuetudo ſcripturæ vt aliquid dicatur fieri coram domino vel in cõſpectu
domini, quãdo placet domino, ſicut dicitur, quòd Ieſſe genuit Dauid qui ambulauit coram domino. Ruth. vlt.
Sic ergo Apoſtoli tranſierunt in conſpectu domini, quia placuit domino tranſitus ille. Vel ſic, Præ
fulgore in conſpectu eius nubes tranſierũt, quoniam Chriſtus adhuc inter diſcipulos in mundo con- Marc 16.
uerſans, miſit illos binos & binos ante ſe in omnem locum quo ipſe erat venturus. Vel ſic, & bene, Lucæ 10.
Præ fulgore, id eſt, propter excellentiam perfectionis, claritatis ac ſapientiæ Chriſti in cõſpectu eius.
id eſt, in comparatione ipſius, nubes .i. omnes ſancti tranſierunt, id eſt, defecerunt, & quodammodo
euanuerunt, quoniam quantumcunque ſancti ac docti fuerunt, tamen cõparatione Chriſti quaſi ni-
hil fuerunt, in tantum vt de maximo illo gigante Ioh. Bap. Euangeliſta affirmet, Nõ erat ille lux. Vn- Iohan. 1.
de Origenes ait, quod Petrus Paulus per comparationem ad Chriſtum ſunt tenebræ. Poteſt quoque
C quod dicitur, Præfulgore, eſſe vna dictio, vt ſit ſenſus, Præfulgore .i. præfulgidæ nubes in conſpectu
eius, &c. ſed conuenientius puto vt duæ dictiones dicantur. Itaq; præ fulgore in cõſpectu eius nubes
tranſierunt, id eſt, apoſtoli qui non ſolum ſunt nubes, ſed etiam [GRANDO,] dura tormenta impijs
comminãdo, falſitati fortiter reſiſtendo, atque audientium corda per increpationẽ feriendo. [ET] ipſi
ſunt [CARBONES ignis,] mundum illuminãdo, & mentes credentium diuino amore accendendo.
Vel carbones ignis .i. igne tribulationum exuſti, tanquam carbones igniti ¶ (15) ET intonuit de cœlo Act. 2.
dominus,] ſcilicet Chriſtus, in die Pentecoſtes, quando factus eſt repente de cælo ſonus tanquam ad-
uenientis ſpiritus vehemẽtis, ſeditque ſpiritus ſanctus ſuper ſingulos eorum, [ET altiſsimus] .i. Chri- Lucę 21
ſtus [DEDIT vocem ſuam.] quia illo die impleuit quod pauloante apoſtolis ſpopõdit: Ego dabo vo-
bis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere omnes aduerſarij veſtri: tunc ergo dedit vocem ſuam Matt. 10.
quando loquebatur per eos ſicut prædixit, Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui
loquitur in vobis. Vox enim dei eſt ſacra ſcriptura. & quoniam ſcripturarum notitiam dedit diſcipu-
lis, ideo dedit vocem ſuam. Vel altiſsimus dedit vocem ſuam. Nam Chriſtus poſt reſurrectionem prę-
ſentialiter loquebatur apoſtolis, cuius vox eſt grando & carbones ignis, propter cauſas prædictas.
¶ (16) ET miſit,] ſcilicet Chriſtus [SAGITTAS ſuas,] id eſt, verba ſua acutiſsima per os apoſtolorũ Heb. 4
loquendo. Viuus eſt enim ſermo dei, & acutior omni gladio ancipiti, pertingens vſq; ad diuiſionẽ ani-
mæ & ſpiritus. [ET diſsipauit eos] ſeparando electos à reprobis, fideles ab infidelibus, bonos a malis:
D ſicut in die Pentecoſtes Petro loquente verba acuta ac ignea, tria millia Iudæorum cõuerſa ſunt, alijs Act. 10
irridẽtibus, [FVLGVRA] hoc eſt, ſigna pręclara, ac magna miracula [MVLTIPLICAVIT] per fi-
deles & ſanctos ſuos: quemadmodum eis prædixit, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe fa-
ciet, & maiora his faciet. [ET conturbauit,] ſcilicet auditores & inſpectores quoſdam ad pœnitẽtiam, Iohan. 14
quoſdam ad admirationem, quoſdam verò ad timorem. ¶ (17) ET apparuerunt] per Chriſti illumi-
nationem & Apoſtolorum prædicationem [FONTES aquarum,] id eſt, riui ſapientię ſalientes in vi-
tam æternam. Hi fontes .i. ſacræ doctrinę apparuerũt .i. manifeſtatę ſunt cordibus hominũ, prout Sal-
uator diſſeruit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquę viuę. [ET reuelata ſunt funda- Iohã. 4.
menta orbis terrarum,] hoc eſt, ſancti prophetæ qui ſunt fundamenta orbis terrarum, id eſt, militan- Iohan. 7
tis eccleſię per totum orbem diffuſę, intellecti & veraces inuenti ſunt per Chriſtum & eius diſcipu-
los. Nam ante Chriſti aduentum verba prophetarum obſcura erant: ſed per illuminationem ſpiritus
ſancti apoſtolis miſsi clariſsime intellecta ſunt, & gentibus explanata. Chriſtus quoq; in ſeipſo mani-
feſtauit veritatem prophetarũ implendo in ſe quod illi de ipſo vaticinati fuerunt. Propter quod Ioh. Iohan.
ait, Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hæc autem peracta ſunt.
¶ (18) AB increpatione tua domine,] qua per teipſum & per ſanctos prædicatores increpaſti

hominés quatenus pœniterent: ſicque ad re cipiẽdum prædictas apparitiones, ac reuelatiónes idonei E
fierent ſacræ ſcripturæ. Et facta ſunt [HAEC ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ] .i. ab inſtinctu ſpiritus
ſancti corda peccatorum interius perterrentis. Spiritus enim ſanctus primo ſalubriter iraſcitur electis,
in præſenti puniendo eos pœna tẽporali per pœnitentiã, ne iraſcatur eis in futuro puniendo eos pœ-
na æterna per condẽnationẽ. Deinde ſpiritus ſanctus mẽtibus pœnitentiũ conſolationẽ infundit, ve-
ritatẽ oſtendit, & lumine implet: ita vt eis appareãt fontes aquarũ. Primo ſiquidẽ purgat, ſecundo illu
minat, tertio perficit. Deinde Chriſtus voce naturę aſſumptę loquẽs ad patrem ait, ❨(19) MISIT,]
ſcilicet deus pater [DE ſummo] .i. de ſinu ſuo verbũ ſuum æternũ, [ET] verbũ eius [ACCEPIT me]
vniendo ſuæ perſonalitati diuinæ & increatæ meã humanitatẽ: & deus pater [ASSVMPSIT me de
aquis multis,] hoc eſt, de varijs tribulationibus ſubleuauit me in die reſurrectionis, & aſcẽſionis: quã-
do ab omni paſsibilitate & iniquorum cohabitatione aſſumpſit me ad ſe. ❨(20) ERIPVIT me de
inimicis meis fortiſsimis,] hoc eſt, à principibus ſacerdotum, [ET ab his qui oderunt me] .i. à cęteris
perſecutoribus meis, [QVONIAM cõfortati ſunt ſuper me,] hoc eſt, quia permiſsi ſunt ad tẽpus prę-
ualere cõtra naturã meã paſsibilem, quã afflixerũt & occiderunt. ❨(21) PRAEVENERVNT me]
multis accuſationibus & fallacibus interrogationibus, vt haberent cauſam mortis contra me [IN die
afflictionis meæ] .ſ. in die paſsionis, [ET factus eſt dominus protector meus] ne animæ meæ nocerẽt.
❨(22) ET eduxit me] de anguſto ſepulcro [IN latitudinem] paradiſi. vel eduxit me de anguſtijs
mortis in latitudinem gaudiorum. [SALVVM me fecit] à morte per reſurrectionẽ, [QVONIAM VO
Mat. 3. 17 luit] .i. quia dilexit me. Hic eſt (inquit) filius meus chariſsimus, in quo mihi cõplacui ❨(23) ET re- F
tribuet mihi dominus] accidentale præmium, in quo proficere potuit: vtpote reſurrectionem feſtina-
tam, corporis glorificationem, aſcenſionem beatam [SECVNDVM iuſtitiam meam] .i. ſecũdum ex-
igentiam meritorum meorum. Deus cuilibet tribuit ſecundum quod meruit. [ET ſecũdum puritatem
manuum mearum,] hoc eſt, ſecundum perfectionem operationũ mearum [RETRIBVET mihi] in
die reſurrectionis meæ, ſicut modo impletũ eſt. ❨(24) QVIA cuſtodiui vias domini] .i. omnes a-
ctus virtutũ, præſertim dilectionẽ dei & proximi adimpleui, [NEC impie geſsi,] contra legẽ diuinam
agendo aut recedendo [A deo meo.] Et ideo non receſsi ab eo. ❨(25) QVONIAM omnia iudicia
eius,] hoc eſt, omne quod ipſe dictat eſſe vel bonũ vel malum [IN cõſpectu meo] .i. in conſideratione
animæ meæ ſunt vt ea obſeruem, [ET iuſtitias eius] hoc eſt, obſeruantias mandatorum ſuorũ [NON
repuli à me,] per inobedientiam, negligẽtiam, vel contemptum. Vnde Chriſtus in Euangelio ait, Si-
cut præceptũ dedit mihi pater, ſic facio. Et rurſus, Quæ placita ſunt ei facio ſemper. Quoniam er-
go tam iuſte vixi, idcirco, ❨(26) ET ero immaculatus] ab omni peccato [CVM eo,] id eſt, ipſi firmi-
ter adhærebo. vel cum eo .i. ſicut ipſe immaculatus eſt: iuxta quod ſcriptum eſt, Sancti eritis ſicut &
Exod. 22 ego ſanctus ſum dominus deus veſter. [ET obſeruabo me ab iniquitate mea.] Chriſtus iniquitatẽ non
fecit nec habuit, quomodo ergo ait & obſeruabo me ab iniquitate mea? Niſi ſic exponatur, obſerua-
bo me ab iniquitate, quam habere potuiſſem, niſi me dominus præſeruaſſet. Si enim à Chriſto homi- G
ne gratiam tollas, non eſt in quo ab alijs differat, ſecundum Auguſtinum. ❨(27) ET retribuet mihi
dominus ſecundum iuſtitiam meam] in die extremi iudicij, quando merito paſsionis meæ beatifica-
bit omnes electos: de quorum beatificatione aliquid mihi accidentalis præmij adiungetur, quia con
gratulabor ſponſæ meæ, quæ eſt eccleſia electorum. [ET ſecundum puritatem manuum mearũ,] ſci-
licet quam habui [IN conſpectu oculorum eius,] id eſt, coram eo omnia cõſpiciente, ſupple reſtituet
mihi. ❨(28) CVM ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.] Cum ſancto (inquit) id
eſt, cum Chriſto, qui eſt ſanctus ſanctorum & naturaliter atque totaliter ſanctus, ſanctus eris, ô quili-
bet homo fidelis, ſi ei conſtanter adhæſeris, neque à veſtigijs eius receſſeris. Et cum viro innocente,
hoc eſt, cum Chriſto: qui quãtum in ſe eſt, nulli vnquam nocuit, ſed omnibus ſumme & maxime pro-
Rom. 1. fuit, innocens eris, ſi ipſum fueris imitatus. ❨(29) ET cum electo,] id eſt, cum Chriſto qui ratione
Lucæ. 14. naturæ aſſumptæ vocatur electus: quia ſecundum Apoſtolum, Ipſe prædeſtinatus eſt filius dei in vir-
28. tute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Et in Eſaia, Ecce, ait, puer meus quem elegi, complacuit ſi-
bi in illo anima mea. quod de Chriſto ad literam dici ſequentia verba oſtendunt. Cum hoc ergo ele-
cto, ſi ipſi perſeueranter ſeruieris, electus eris. Non quòd aliquis de nouo eligatur, quoniam omnes
electi ab æterno electi fuerunt: ſed [ELECTVS eris,] id eſt, beatitudinem electorum conſequeris: ſe-
cundum quem ſenſum ait Auguſtinus, Si non es prædeſtinatus, fac vt prædeſtineris, id eſt, ſi ſuſpica- H
ris te non eſſe prædeſtinatũ, noli propterea ab opere bono ceſſare: ſed ſic viue, vt gloria prædeſtina-
torum dignus habearis. [ET cũ peruerſo] .i. cũ eo qui Chriſtũ non ſequitur [PERVERTERIS,] ſi
mores eius ſequaris. Et hæc ideo vera eſſe conſtat, ❨(30) QVONIAM tu] ô domine, [POPVLVM
humilem ſaluũ facies,] in præſenti ſecũ habitando per gratiã, & in futuro per gloriam. ſicut in Euãg.
Matt. 5 dicis, Beati pauperes ſpiritu .i. humiles, quoniam ipſorum eſt regnũ cęlorum. Et denuo, Qui ſe humi-
Lucę 14 liat, exaltabitur: & qui ſe exaltat, humiliabitur. [ET oculos ſuperborum] .i. præſumptiones & ęſtima-
18. tiones corũ, qui magni ſunt in oculis ſuis, reprobabis, & ipſos ſuperbos [HVMILIABIS] vſq; ad profundum inferni. Omnibus quoque ſanctis oſtendes, præſertim in die iudicij quàm abominabiles at-
que damnandi ſint omnes ſuperbi. Vnde & ſcriptum eſt, Odibilis coram deo & hominibus eſt ſuper-
Eccle. 10. bia. ❨(31) QVONIAM tu illuminas lucernam meã,] id eſt, rationẽ meam, quę eſt directrix ac do-
mina operationum mearum. Nam ratio dirigit voluntatem, & cęteras vires: domine Ieſu Chriſte, qui
es lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum: & non ſolum illuminans me
Iohan. 1 lumine naturali, ſed etiam lumine gratiæ. Et quoniã ſic eſt ô [DEVS meus, illumina tenebras meas.]
id eſt, me tenebroſum vel interiora mea, quę propter magnam imperfectionem ſuam ac vitiorũ cali-

A ginem tenebræ nuncupantur, quemadmodum homines multum virtuoſi ac eruditi lumina appellan-
tur. Itaque domine Chriſte [ILLVMINA, tenebras meas,] id eſt, expelle ab anima mea ignorantiæ
cæcitatem, paſsionum obtenebrationem, peccatorúmq; omnium maculam: quatenus illud mihi con-
ueniat, Cum ſedero in tenebris, dominus lux mea eſt: & deducet me dominus in lucem, & videbo iu- Mich. 8
ſtitiam eius. ¶ (32) QVONIAM] ô domine [IN te,] id eſt, tua virtute & gratia [ERIPIAR à tenta-
tione,] id eſt, ab omni impugnatione diaboli, ac Iudæorum me perſequētium. [ET IN DEO meo,]
id eſt, in virtute & adiutorio dei mei [TRANSGREDIAR murum,] id eſt, vincam omne obſtacu-
lum quod me à deo retrahere nititur. Vel ad literam, Tranſgrediar murum, quoniam Chriſtus reſur- Matt. 27
rexit de clauſo ſepulcro, & introiuit ad diſcipulos ianuis clauſis: ſicque pertranſiuit lapidem monu- Iohan. 20
mento ſuperpoſitum, oſtiumque conclauis, quæ nomine muri intelligi poſſunt ¶ (33) DEVS meus]
qui eſt trinitas ſancta, ac ſimplex diuinitas [IMPOLLVTA via eius] .i. immaculata lex per quā itur
ad eum. Quemadmodum Salomon ait, Viæ domini viæ pulchræ, & omnes ſemitæ eius pacificæ, Prou. 3
[ELOQVIA domini,] ſcilicet præcepta, conſilia, teſtimonia, ac tota ſacra ſcriptura [IGNE exami-
nata,] id eſt, claritate ſpiritus ſancti purificata: atque tā pulchra, acſi eſſent igne decocta. [PROTE-
CTOR eſt] dominus [OMNIVM ſperanniū in ſe.] Quod ideo verum eſt, ¶ (34) QVONIAM quis
deus pręter dominum?] id eſt, quis eſt verus deus potens in ſe ſperantes ſaluare, & ab omni periculo
defenſare, pręter dominum, qui eſt vniuerſorū creator, prouiſor ac princeps, quaſi dicat, nullus. [AVT
quis] eſt verus [DEVS præter deum noſtrum?] id eſt, deum Chriſtianorum, qui eſt vnus in eſſentia,
B & trinus in perſonis. Qui in Deut. ait, Videte quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius deus pręter me. Et
rurſus Moſes dicit, Non eſt deus alius, vt deus rectiſsimus, magnificentia eius diſcurrunt nubes, habi- Deut. 32.
taculum eius ſurſum, & ſubter brachia ſempiterna. ¶ (35) DEVS qui præcinxit me] Chriſtum, ſecun Deut. 33.
dum quod homo ſum [VIRTVTE] .i. omni fortitudine ſpiritus ſancti ad currendam viam, & ad ex-
equendum ac patiendum inuictiſsime atque promptiſsime quicquid ad humanę redemptionis my-
ſterium pertinet, & ad debellandum aereas poteſtates. Anima enim Chriſti omnibus donis ſpiritus
ſancti, ac omni virtute perfecta pleniſsima fuit. [ET poſuit immaculatam viam meam] .i. totam con-
uerſationem meam, & operationem quam in mundo deduxi. Nam Chriſtus nullo vnquam peccato Eſa. 11
maculatus eſt. ¶ (36) QVI perfecit pedes meos] .i. greſſus & actus meos [TANQVAM ceruorum,]
videlicet vt velociſsime & efficaciſsime operarer, ac paterer in mundo quicquid patris voluntati com
placuit: ſicque ſitirem hominū ſalutem in omni vita mea, quemadmodum ceruus curſu laſſatus cupit
aquarū fluenta. [ET ſuper excelſa,] id eſt, in cordibus hominum contemplatiuorum per ſpem in cęlis
erectorum [STATVENS me] .i. faciēs me per gratiā taliū corda inhabitare: ſicut ait Apoſtolus, Fle- Ephe. 3.
cto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra no-
minatur, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuę virtutē corroborari per ſpiritum eius in interiore
C homine, Chriſtum habitare per fidem in cordibus noſtris. Vel ſuper excelſa .i. ſuper altitudinem om-
nium cælorum ad dexteram ſuam ſtatuens me in die aſcenſionis. Vel ſuper excelſa .i. in vertice vniuer
ſarum virtutum ſtatuens me, concreando animæ meæ omnes virtutes perfectas. ¶ (37) QVI docet
manus meas], id eſt, intellectum practicum & voluntatem, quę ſunt duę principales potentię opera-
tiuę, [AD pręlium] contra diabolum & Iudęos, omnesque aduerſarios humanę ſalutis. Deinde Chri
ſtus mutat perſonā, & ait ad patrē, [ET poſuiſti vt arcū ęreū brachia mea,] id eſt, virtutes meas qui-
bus mundum atque diabolum vici. Quemadmodum enim arcus æreus fortiter vulnerat, ſagittámq;
feſtinanter valde emittit: ita virtutes Chriſti mortē celerrime occiderūt, quēadmodum ait, Ero mors Oſee 13
tua ô mors: diabolum vulnerauerūt ac minuerunt: ſicut per eundem teſtatur, Ero morſus tuus infer
ne: atque operationes optimas tanquam ſagittas inceſſabiliter produxerunt. ¶ (38) ET dediſti mihi]
ô pater [PROTECTIONEM ſalutis tuę,] id eſt, protexiſti me protectione ſalubri, per quā ego ſal-
uatus ſum quantum ad reſurrectionem & gloriam corporis. Mundus verò per eam ſaluatus eſt à mor
te æterna, & beatificatus beatitudine mentis & corporis ſempiterna, quam in die iudicij plene con-
ſequentur electi. [ET dextera tua,] id eſt, gratioſa tua pręſentia ac felix [SVSCEPIT me] exaudien-
do preces meas, & de omni malo ſeculi huius nequam ac generationis peſsimę eripiendo naturam
quam aſſumpſi. ¶ (39) ET diſciplina tua,] id eſt, paterna ac pia caſtigatio tua [CORREXIT,] id eſt,
puniuit [ME in finem,] id eſt, vſque ad conſequendam vitā ęternam electis. Correxit autē atq; puni- Eſa. 53
D uit me non propter propriam culpam, ſed propter mūdi tollenda peccata: quemadmodum ſcriptum
eſt, Diſciplina pacis noſtrę ſuper eum, cuius liuore ſanati ſumus: ipſe autē vulneratus eſt propter pec Galat. 3
cata noſtra. Vnde Apoſtolus, Factus eſt, inquit, propter nos maledictum, vt nos de maledicto libera-
ret. [ET diſciplina tua,] id eſt, paſsio, quam tu domine pater voluiſti me ſubire [IPSA me docebit] per Heb. 2.
experientiam compati: ſicut teſtatur Apoſtolus, Debuit, inquit, per omnia fratribus aſsimilari, vt mi- Heb. 4.
ſericors fieret. Et iterum, Non habemus, ait, pōtificem qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris.
¶ (40) DILATASTI,] id eſt, per charitatē latos, copioſos ac multos feciſti [GRESSVS meos,] id
eſt, actus animę meę, quibus te honoraui, & mundum ſaluaui, quia à primo conceptionis maternę
inſtanti vſque ad vltimum vitę meę momentum nunquam ceſſaui ab actuali exercitio operis virtuoſi.
[ET non ſunt infirmata veſtigia mea,] id eſt, opera mea quę ſunt ſigna atque indicia internę dilectio-
nis atque diſpoſitionis meę: quia non egi ſegniter, nec deſij ab opere cœpto, donec pendens in cru-
ce dixi, Conſummatum eſt. ¶ (41) PERSEQVAR inimicos meos,] id eſt, diabolos, expellendo
eos de cordibus peccatorum, & templis idolorum. Vnde in Euangelio legūtur clamaſſe ad Chriſtum, Iohan. 10
Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti ante tempus torquere nos. Hęc autē perſecutio eſt dia-
bolo tanto pœnalior, quanto inuidia eius contra homines eſt maior. [ET comprehendam eos vin- Marci 1

cendo eos atque ligando,[ET non conuertar,]id eſt,non redibo,neq; ceſſabo à perſecutione dæmo- E
num[DONEC deficiant,]id eſt, vſque in diem iudicij quando penitus ſeparabuntur ac damnabun-
tur.Nam quotidie Chriſtus per angelos ſanctos & homines virtuoſos,perſequitur,cruciat, & vincit
diabolos.¶(42)CONFRINGAM illos,]hoc eſt, voluntatem eorum qua nituntur electos ſeducere
[NEC poterũt ſtare] reſiſtẽdo potẽtiæ meæ:ſed]CADENT]victi:[SVBTVS pedes meos].i.omni-
no opprimentur ac ſupplantabũtur à me Nã dæmones poteſtati Saluatoris prorſus ſubiecti ſunt. Vel
ſic,Perſequar inimicos meos,hoc eſt, Iudęos incredulos per aduentũ principũ Romanorum propter
quorũ metũ omnes confugerũt in Hieruſalẽ.Et cõprehendam eos.i. intra Hieruſalẽ faciã eos capi,ſi-
cut & factũ eſt. Et non conuertar ab ira mea donec deficiant,hoc eſt,donec interficiantur, vendan-
tur,vel diſpergantur,& omni priori poteſtate,gloria & habitatione priuentur. Sed confringam illos,
propter obſtinatam ſuam perfidiam.[NEC poterunt ſtare.]ſicut expoſitũ eſt.Et hoc eſt quod domi-
Oſee 2. nus ait, Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, &
Dan.9 ſine Ephot,& ſine theraphim.Et in Daniele idem clare prædictũ eſt,Poſt hebdomadas,inquit,ſexa-
ginta duas occidetur Chriſtus,& non erit eius populus qui eum negaturus eſt, & ciuitatẽ & ſanctua-
rium diſsipabit populus cũ duce venturo,& finis eius vaſtitas,& vſq; in finẽ perſeuerabit deſolatio. Et
quãuis omnia iſta modo impleta ſint, nihilominus excæcatiſsimi Iudæi in ſua incredulitate perdurãt
quatenus prophetæ qui hanc prædixerunt,in hoc quoque inueniantur veraces. ¶(43)ET præcin-
xiſti me virtute ad prælium,]hoc iam prædictũ atq; expoſitum eſt.[ET ſupplantaſti,]id eſt,deieciſti
[INSVRGENTES in me,]hoc eſt,perſecutores meos(SVBTVS me],id eſt,ſub poteſtate mea quia F
eorum Chriſtus conſtitutus eſt iudex qui eum dijudicauerunt. ¶(44)ET inimicos meos dediſti
mihi dorſum].i.feciſti eos tanquam victos fugere à me. nam qui fugit ab aliquo faciem ſuam ab eo
auertit,& dorſum ſuum ad ipſum conuertit:& ideo per prophetã de peccatoribus dominus ait, Ver-
Hie. 2.32 terunt ad me dorſum & non faciem.Tunc ergo inimici Chriſti.i.increduli facti ſunt Chriſto dorſum
quando à facie Chriſtianorum fugerunt,quod ſæpe impletum eſt. Poteſtq; in bono exponi vt ſit ſen-
ſus, Inimicos meos,hoc eſt Iudæos,qui me aliquãdo perſequebantur,dediſti mihi dorſum.i.ſubieci-
ſti mihi,ita vt tollerent iugũ meũ ſuper ſe,& diſcerent à me quia mitis ſum & humilis corde,ferrẽt-
Matt.11. que pondus diei & æſtus ſuper dorſum cordis & corporis ſui, ſicut de illis octo milibus à Petro con-
Matt.20 uerſis, & de Paulo qui ſupra modũ vt ipſemet dolẽs fatetur perſequebatur eccleſiã, pater. De talibus
Galat.2 enim Chriſtus ante paſsionem Iudæis dixit, Cum exaltaueritis filiũ hominis,tunc cognoſcetis, quia
Iohan.12. ego ſum. Veruntamen primæ expoſitioni magis cõcordat,quod ſequitur, [ET odientes me,]hoc eſt,
Iohan. 15 Iudæos,de quibus in Euangelio ait Saluator,Nũc autẽ oderũt me,& patrẽ meũ gratis: hos ergo do-
mine pater [DISPERDIDISTI]in perſecutione Titi,& poſtea per totũ mundũ,dãdo eos in capti
uitatẽ iſtam vſq; in finẽ ſeculi duraturam. Vel,diſperdidiſti i.diuerſis modis eos perdidiſti priuãdo eos
in præſenti gratia,& poſt hãc vitã gloria,ac alijs calamitatibus eos opprimendo, ſicut nũcuſq; oppri
muntur,quia nec principẽ,nec terrã,nec hæreditatẽ aliquã habent,ſed inimicorũ ſuorũ dominio ſub-
ijciuntur ¶(45)CLAMAVERVNT]prædicti Iudæi quãdo vaſtabantur à Tito. quia vt Ioſephus G
refert multas preces & hoſtias pro ſua liberatione domino obtulerũt.[NEC erat qui ſaluos faceret]eos
ab illis periculis,quoniã dominus ſpreuit eos:ipſi tamẽ clamauerũt, nõ ad falſos deos, quẽadmodum
Annus patres eorũ ſępe fecerunt,ſed[AD dominũ,]qui eſt verus deus,[NEC exaudiuit eos.]q̃ filiũ ſuũ occi
quo autor diſſentiſsimo vſq; in præſentẽ diem non audit eos cũ iam currat annus domini milleſimus quadringẽ-
hęc cõmẽ teſimus 34.Hoc autem eſſe nõ poſſet, niſi aliquo grauiſsimo peccato obnoxij eſſent, & tãto grauio-
taria ſcri- ri peccatis patrũ eorũ, quanto iſta eorũ captiuitas maior & grauior atq; prolixior eſt omni captiuita-
pſit. te patrũ ſuorũ. Tale verò peccatũ eſſe non poteſt,niſi occiſio Chriſti. Vnde conuincuntur Chriſtum
interemiſſe: nam pro illo duntaxat peccato ſancti prophetæ prædixerunt eos perpetuo deſolandos
vt modo oſtenſum eſt,& plenius ſi dominus dederit oſtendetur. ¶(46)ET comminuã eos].ſ.ini-
micos meos prædictos[VT puluerem ante faciem venti,]priuando eos omni eſſe ſpirituali, ſicq; ſpi-
ritualiter morientur.In gladio quoq; & fame eos corporaliter occidendo,atq; in omnes mũdi fines
ipſos diſpergendo,quẽadmodum puluis ante faciẽ venti.i. à præſentia venti diſpergẽtur. [VT lutum
platearũ] quod ad aliũ locũ defertur [DELEBO eos] à terra patrũ ſuorũ. Deinceps Chriſtus dicit ad
patrem,¶(47)ERIPIES me de contradictionibus populi] Iudæorum, qui Pilato dicenti regem
Iohan.19 veſtrũ crucifigã?dixerunt,Non habemus regẽ niſi Cæſarẽ.Ab hoc populo cõtradicente Chriſtus per H
Eſa.55. reſurrectionẽ ereptus eſt.[CONSTITVES me]ò pater[IN caput gentium].i.in ducẽ & principem
gentilium ad fidem catholicã conuerſorũ:ſicut per Eſaiam dixiſti,Ecce teſtẽ populis dedi eũ ducẽ ac
præceptorẽ gẽtibus.Nã militantis eccleſiæ ex gẽtibus præſertim collectæ Chriſtus eſt caput ac legiſ-
lator.¶(48)POPVLVS quem non cognoui].i.gentiles quos tẽpore infidelitatis & vitiorũ ſuorum
Eph. 1. & per approbationem non ſciui[SERVIVIT mihi]fideliter,poſtquam ad fidem cõuerſus eſt [IN au-
5. & alibi. ditu auris]prompte & ſtatim cum verba mea audiſſet[OBEDIVIT mihi]implendo diuina man
Eſa.55. data.Hoc eſt quod Eſaias ad dominũ clamat, Ecce gentẽ quam neſciebas vocabis,& populi qui non
Matt. 9. cognouerunt te,ad te current. Vel ſic, Populus quem non cognoui, id eſt, peccatores reputati inter
Matth.19 Iudæos,quemadmodum publicani & Samaritani,ſeruiuit mihi. Quoniã de illis dixit Chriſtus, Non
Matth.9 veni vocare iuſtos,ſed peccatores. Et denuo, Venit filius hominis quærere & ſaluũ facere quod per-
Matth.19 ierat. Ex quibus erant Matthæus, Zachæus: & Magdalena, qui etiam in auditu obedierunt Chriſto,
Lucæ 8 prout Euangeliſtæ teſtantur. ¶(49)FILII alieni],id eſt, ſolo nomine filij,ſicut Phariſæi & Scri-
Matth.8. bæ increduli que Iudęi de quibus Chriſtus aſſeruit, Filij regni eijcientur in tenebras exteriores. Qui-
Matt. 21. bus etiam aperte dixit, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno cælorum. Hi ergo filij

A MENTITI ſunt mihi]dicentes ſe regem Meſsiã expectare,& velle in eum credere: me verò regem
Meſsiam, & verũ Chriſtũ in præſentia eorũ poſitum abnegantes:hi mẽtiti quoq; ſunt mihi,ſimula-
toria ac adulatoria verba miſcendo,quatenus fallerẽt me:& filij alieni[INVETERATI ſunt]in vi- Iere.4
tijs,& obdurati in malis.non enim audierunt illud,Nouate vobis nouale,& nolite ſerere ſuper ſpi-
nas.[ET claudicauerunt à ſemitis ſuis,]id eſt,non fecerunt quod alios docuerunt. Vel claudicaue-
runt à ſemitis ſuis,id eſt,non recte ambulauerũt in pręceptis dei eis cõmiſsis.Inſuper de cõuerſione
gentiliũ ac cæteris beneficijs iam prædictis Chriſtus homo gratias agens deo,ait, ¶(50)VIVIT
dominus] trinus ac ſimplex,qui eſt fons vitæ, & naturaliter ipſa pura ac beatiſſima vita totaliter &
ſupereſſentialiter viuens.Itaque de immenſa beatitudine vitæ dei congratulans Chriſtus dicit, Vi-
uit dominus qui hæc omnia operatur. [ET benedictus deus meus,]id eſt,in ſeipſo,eſt ſanctus, & o- Philip.2.
mni laude dignus,omniſq; benedictionis largitor,qui eſt deus meus ſecundum formam ſerui quam
accepi.[ET exaltetur deus ſalutis meę].i.ab omnibus cognoſcatur,diligatur,ac honoretur cum o-
mni reuerentia & obedientia. Hoc enim ad veram pertinet charitatem dei ac proximi, vt toto affe-
ctu optemus deum ab omnibus exaltari, cũ hoc ſit honor dei & noſtra felicitas: quorũ primũ exigit
charitas dei,ſecundũ verò charitas proximi.¶(15) DEVS qui das vindictas].i.prædictas iuſtas vl-
tiones atq; victorias[MIHI, & ſubdis populos ſub me] dando eis fidem & gratiam, quibus cõuer-
B tuntur ad me,& mihi miniſtrant,[LIBERATOR meus de inimicis iracundis.].i.de Iudæis furenti-
bus cõtra me quos deiecisti.¶(52)ET ab inſurgentibus in me,]id eſt,ab infidelibus & tyrannis,&
maxime ab Antichriſto,de quo ſubditur,[A viro iniquo eripies me]quoniam ipſe eſt homo peccati,
filius perditionis:ab his inquam exaltabis me deſtruendo prauitatem eorũ, & oſtendendo iuſtitiam
meam. Præcipue autẽ in die iudicij exaltabis me ab his,quia tunc facies me iuſtũ exercere iudicium
de omnibus illis. Tuncq; illud implebitur,quod ait,Ad eum.ſ. Chriſtum,veniẽt,& cõfundentur o- Eſa.53.
mnes qui repugnant ei.Et quia ſic eſt,¶(53)PROPTEREA confitebor tibi in populis domine].i.
per meipſum & per apoſtolos alioſq; diſcipulos laudabo te coram gẽtibus & Iudæis, quẽadmodum
modo impletũ eſt.[ET nomini tuo,]id eſt,tibiipſi [PSALMVM dicã] .i. ore & opere te laudabilem
profitebor.Et hoc merito faciã,quoniã ipſe eſt¶(54)MAGNIFICANS ſalutes].i.magnã faciens
felicitatẽ animæ & corporis[REGIS eius,]id eſt, Chriſti filij ſui.[ET faciẽs miſericordiam Chriſto
ſuo Dauid].i.Ieſu Nazareno,cuius humana naturã ſola pietate aſſumi fecit à verbo,omníque gratia
adimpleuit,ac tertia die reſuſcitauit. Solent autẽ ſancti ꝓphetę nomine Dauid intelligere Chriſtũ,
quemadmodum in Ezech.dominus ait,Saluabo gregẽ meũ,& ſuſcitabo ſuper eum paſtorẽ vnũ, qui Ezec.34
paſcat eum,Dauid ſeruum meum.i.Chriſtum:& ſeruus meus Dauid princeps eorum.Et Ierem.Ser-
C uient,inquit,Dauid regi ſuo,id eſt,Meſsiæ ſecundum omnes expoſitores. Et nõ ſolum eſt dominus
faciẽs miſericordiam Chriſto ſuo Dauid, ſed[ET ſemini eius,]id eſt,populo Chriſtiano in Chriſto
ſpiritualiter regenerato[VSQVE in ſeculum,] id eſt,in æternũ. Vnde propter magnitudinẽ miſeri-
cordiæ dei ſuper populum Chriſtianum, tempus euangelicæ legis vocatũ eſt tempus nouæ legis, id
eſt,tempus gratiæ:quod in Zacharia pulchre inuenitur vbi habetur,Erit ex eis qui offenderit in die Zach.12.
illa quaſi Dauid,& domus Dauid quaſi dei ſicut angelus domini in conſpectu eorum.i.ſicut Dauid
poſt culpã ſuam magnã miſericordiam cõſecutus eſt:ſic qui offenderit ex eis,id eſt,ex populo Chri-
ſtiano in die illa.i.tempore gratiæ,miſericordiã conſequetur. Propter quod dicitur maieſtas dei in-
notuiſſe philoſophis,æquitas Iudæis,miſericordia verò Chriſtianis. De hoc ſemine ſcriptum eſt,Si Eſa.53.
poſuerit pro peccato animam ſuam,videbit ſemen longæuum.

¶EXPOSITIO eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum allegoricum.

PORrò ſecundũ allegoricã explanationẽ pſalmi iſtius, per Dauid intelligitur eccleſia,& quilibet
fidelis,& ita ſenſus tituli pręinducti eſt talis,Verba cantici.i.pſalmi huius dirigẽtis nos,in finẽ,
id eſt,in Chriſtũ,cõuenit Dauid puero domini.i.eccleſię vel fideli,qui eſt filius dei per gratiæ
adoptionem:quæ verba fidelis quiſq; locutus eſt domino.i.ad laudem ipſius, in die qua eripuit eum
de manu inimicorũ ſuorũ,hoc eſt,ab omni moleſtia tentatorum,&.de manu Saul.i.de imperio mor-
D tis.Vnuſquiſq; ergo fidelis beneficia dei ſibi exhibita penſans,ſeque à Chriſto redemptũ cõſiderãs,
atque ad bona futurę felicitatis ſe inuitatũ attendens, gratiſsima,iucũdiſsima,ac ardẽtiſsima mente
domino dicat,Diligam te domine,tibi præ omnibus adhęrẽdo, nec propter aliquod bonũ creatum Pſal.72.
à te recedẽdo:qui es fortitudo mea,dominus firmamentũ meũ,iſtud ſatis expoſitum eſt.& refugium
meum,ad quod in omni neceſsitate confidenter recurro,ſicut ad fideliſsimum amatorem,inuictiſsi-
mum adiutorem,& benigniſsimum ſaluatorem:qui vbique & ſemper apertas habet miſericordię vl-
nas ad amplexandum confugientem ad ſe:& liberator meus, quoniam pater miſit filium ſuum ad li-
berandum me,& filius proprio ſanguine me redemit.Deus meus,quem affectuoſiſsimẽ colo:eſt ad- Iohan.1.
iutor meus,cooperando mihi per gratiam ſuam:& ideo ſperabo in eum,non in aliqua pura creatura: Rom.8.
nec ſolum ſperabo in eum non deſperando, ſed ſperabo in eum fideliter operãdo quod poſſum:nec
tamen in meis meritis principaliter,ſed in eum ſperabo,quia ſine eius adiutorio perſeuerare nõ poſ-
ſum in bono.Et ipſe dominus eſt,protector meus,ab inſidijs dęmonũ,à fraudib⁹ hominũ,& ab euẽ-
tu omnium periculorũ.& cornu.i.reuelator ſeu inſinuator ſalutis meæ. Nam ipſo reuelante cogno- Iohan.15
ſcimus in quo vera ſalus noſtra conſiſtit.Sicq; deus dicitur cornu propter ſimilitudinẽ.Cornu enim
eſt inſtrumentum,cuius ſono aliquid inſinuari alijs ſolet. Quoniã ergo per naturalem rationẽ agno
ſcere homo non potuit,in quo vera beatitudo ſeu ſalus conſiſteret,ſed per diuinã reuelationem hoc
ſibi innotuit,iam deus dicitur cornu ſalutis noſtrę. Alia autem expoſitio huius verbi præhabita eſt.

Et ſuſceptor meus.i.exauditor precum mearum,& per miſericordiam me amplectens.Ponuntur hic E
multa nomina,idem realiter ſignificātia,vel ſe inuicē inclndētia,quatenus homo deū tam varijs no-
minibus affectuoſis exprimendo,totaliter inflāmetur amore:ſemperq; intellectus nominis poſterio-
ris ſic ſuū affectū in mēte producat,vt prioris nominis affectū roboret,tenouet,atq; accendat. Vn-
de hic eſt deuotiſsimus & efficaciſsimus modus deū orandi & laudandi, multa nomina amoroſa ſe
mutuo includētia proferre,ac deo aſcribere,ſicut nunc factū eſt.Idcirco ſubiūgitur, Laudans inuo-
cabo donunū,hoc eſt,multa prędicata cōmendatoria deo attribuā,& illis verba deprecatoria admi-
ſcebo,dicēdo,O deus æterne,omnipotēs,immēſe,ſupergloriose, naturaliter bone,ſuſcipe me, poſ-
ſide,perfice ſemper,& ſalua me. Cū enim laudare & orare ſint duo nobiles actus latriæ, ſitq; lauda-
re deum nobilius q̃ orare,cōſtat ꝙ actus ex vtroq; cōmixtus ſit nodiliſsimus:& hic eſt laudando deū
orare,ſeu orando laudare:& eſt hic actus forte remediū contra omnes tentationes,aduerſitates atq;
triſtitias. Propter quod ſubdit, & ab inimicis meis ſaluus ero,id eſt,à tentationibus liberabor. Nec
Iacob.5 aliquid animā meā lædet,quāuis carnē affligat.Hinc ſcriptū eſt, Triſtatur aliquis veſtrū,oret æquo
animo & pſallat.Cum ergo te frater aliquid grauat,laudās inuoca.i.intus & cordialiter voca domi-
nū in tuū ſubſidiū:quod ſi perſeueranter feceris,ab inimicis tuis ſaluus eris.Et merito dico,ab inimi
cis meis ſaluus ero,quoniā,Circundederunt me,boc eſt,vndique vallauerūt & infixi ſunt mihi, do- F
lores mortis.i.inordinatę affectiones,ac paſsiones pœnales,vt ira,inuidia,triſtitia,quę ſune animum
affligentes,& ad perpetuā mortē trahentes.Vel dolores mortis.i.pœnę ex originali peccato ſecutæ,
videlicet moleſtiæ corporis, & viriū animæ infectiones:torrētes iniquitatis.i. capitalia vitia ex qui-
bus tanquā ex fontibus cætera deriuantur:conturbauerūt.i.inquietauerunt me impugnando,vel ad
conſenſum trahendo. Vel,torrentes iniquitatis.i. iniquitas tentationū & perſequētium me inſtar a-
quarū magna ac multa cōturbauerūt me,recreando ac blandiendo aut ſimili modo. Dolores inferi,
id eſt, diabolica mala ſeu afflictiones tam graues, vt videantur poſſe cōparari doloribus inferorum
id eſt,pœnis inferni,circūdederunt me miſerū tantis malis expoſitū in hac valle lachrymarū:pręoc-
cupauerunt,hoc eſt,poſſederunt,& ante alia mala inuaſerunt me laquei mortis.i.originale peccatū:
Anſelm⁹. quod licet ſit vnū formaliter.ſ.priuatio originalis iuſtitię debitę ineſſe ſecūdum Anſelmū,eſt tamen
multa materialiter ꝓpter ſuos effectus, ſeu quatuor vulnera animę, quib⁹ infectæ ſunt eius potētię,
Epphe. 2 ſicut prædictū eſt.Ideo hoc peccatū appellatur pluraliter,laquei mortis. Capit enim animā ſuo rea-
tu,& facit nos naſci filios iræ,fuimusq; propter ipſum prius damnati quàm nati. Vnde de ipſo plu-
Pſalm.50 raliter inferius ſcriptum eſt,Ecce enim in iniquitatibus cōceptus ſum.In tribulatione mea.i.tēpore
tētationis & anguſtiæ:inuocaui.i.interno affectu vocaui dominū ad meū ſuccurſum: & ad deū meū
in quo totā meam fiduciā fixi: clamaui clamore vocali ex interioris feruoris exceſſu naſcente. Et tu G
ergo ó frater in omni tribulatione & neceſsitate aſſueſce dominū inuocare: quoniā ſicut in lib.Pa-
2.Par.20 ralipomenō habetur, Cum ignoremus quid agere debeamus,boc ſolum habemus reſidui, vt oculos
noſtros dirigamus ad dominū. Nec poteſt inanis eſſe inuocatio talis,quia ſubiūgitur, Et exaudiuit
(ſcilicet dominus)de templo ſancto ſuo.i. de loco habitationis ſuæ vocē meā. Quēadmodū dicitur
deus eſſe in templo ſeu loco, vel in aliqua creatura: ſic dicitur agere & exaudire de tēplo illo & lo-
co ſeu creatura illa:& clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius,quia vt in Eccleſiaſtico
Eccle.35 dicitur,Oratio iuſti penetrat cælos. Aliàs,Oratio humiliantis ſe,nubes penetrat.Vnde Moſes ait,
Deut.4 Cum quæſieris dominū deū tuū,inuenies eū: ſi tamē toto corde quęſieris eum, & tota tribulatione
animę tuę.Cōmota eſt & cōtremuit terra,hoc eſt,incolę terrę,hominesque terreni audita prædica-
tione Chriſti & apoſtolorū, atq; fideliū aliorū mente cōmoti ſunt ad pœnitentiā, & corpore expa-
uerunt ad ſatisfactionem:fundamenta mōtium.i.tyranni & principes ſuperborum: cōturbata ſunt,
propter magna prodigia,quæ viderunt à ſanctis ac martyribus fieri:& cōmota ſunt,non ad emēda-
tionē,ſed ad indurationē,dicentes,miracula illa magica fieri arte:& hoc ideo,quoniā iratus eſt eis,
Roma. 1. id eſt,quia dominus iuſte ſubtraxit eis gratiā,tradēs eos in reprobū ſenſum. Aſcēdit fumus, hoc eſt,
Mat.25 lachrymoſa oratio,in ira eius.i.ex timore irę dei ſeu vltionis peccati,quoniā peccatores audita prę-
dicatione euāgelij,quòd impij ibūt in ignē ęternū, compuncti ſunt corde, & cū lachrymis veniam
poſtulauerunt.Et ignis à facie eius exarſit,hoc eſt,amor diuinus in cordibus prædictorū pœniten- H
tium accenſus eſt poſt veniæ impetrationē.A facie eius,id eſt,ab aſpectu & miſeratione pietatis di-
uinæ.Nam poſt lachrymoſam pœnitentiā de peccatis infundere ſolet pius dominus dulce ac ferui-
Tob.3 dum deſiderium pro gaudijs ſempiternis adipiſcēdis: ſicut de eo ſcriptura teſtatur, Poſt tēpeſtatem
tranquillum facis.Carbones,id eſt,AEthiopes,mēte & corpore olim nigri, ac alij peccatores vitijs
Roma.5. denigrati:ſuccēſi ſunt ab eo,hoc eſt,à deo,diuino amore impleti ſunt. Nam vbi ſuperabūdauit ini-
quitas,ſuperabūdat & gratia. Inclinauit cælos,hoc eſt,deus miſit angelos ſanctos,qui oēs ſunt ad-
Heb.1 miniſtratorij ſpiritus ad homines cuſtodiendos, vt ſuo aduentu in cordibus bumanis viam pararēt
qua parata & ipſe deſcendit.i. benignitatē gratię ſuę infudit, atq; per fidem & charitatem in men-
Zach.2 tibus electorum habitationē ſibi conſtituit: prout in Zacharia propheta habetur, Ecce ego veniam
& habitabo in medio tui,dicit dominus. Non autem deſcēdit deus motu locali,ſed dignatione cle-
menti.Porrò quæ ſequuntur in pſalmo iſto,vſque ibi, Et intonuit de cælo dominus,exponēda ſunt
ſicut in priore expoſitione declarata ſunt. Et intonuit de cælo dominus,hoc eſt,deus pater per filiū
Iohan.7 ſuum incarnatum locutus eſt mundo, forti & incōſueto ac mirabili modo. Quēadmodum Iudæi à
à principibus ſuis miſsi ad Chriſtū redeuntes,dixerūt,Nunquam ſic locutus eſt homo,ſicut bic lo-
quitur. Vel ſic,Et intonuit de cælo dominus.i.de ore apoſtolorū,qui cęli dicuntur:locutus eſt for-
Marc.3. tia verba,tanquam tonitrua.Nam & Chriſtus Iohannem & Iacobū appellauit filios tonitrui:prout

A Marcus euāgeliſta inducit. Deinde eccleſia ait, Miſit de ſummo, id eſt, deus pater de throno gloriæ
miſit vnigenitū ſuū, & accepit me in ſponſam glorioſam, nō habentē rugā aut maculā, & dado mē-
bris meis.i.fidelibus poteſtatē filios dei fieri. Vel accepit me, hoc eſt, naturā meæ ſpeciei aſſumpſit Ephe.5
filius dei miſſus ad me. Et aſſumpſit me de aquis multis.i.de morte æterna plena doloribus me re- Iohan.1
demit. Eripuit me de inimicis meis fortiſsimis, & ab his qui oderūt me, hoc eſt, de poteſtate & ſer-
uitute dęmonū, quib⁹ humana fragilitas nō poſſet reſiſtere, niſi gratia dei ſuccurreret. Idcirco ſub-
iungitur: quoniā cōſortati ſunt ſuper me, hoc eſt, fortiores ſunt naturali potētia mea, cū ſint inuiſi-
biles, aſtutiſsimi, & infatigabiles. Præuenerūt me.i.primo inuaſerūt me, vēdicādo ſibi ius quoddam
in me, in die afflictionis meę, hoc eſt, in die qua in vtero conceptus ſum, vel de vētre egreſſus ſum.
Quoniā enim in originali peccato cōcipimur & naſcimur, ſtatim in principio noſtri eſſe dæmones Gene.3
nocent nobis, quia dæmonis ſuggeſtione factū eſt vt primi noſtri parētes tali peccato naturā infice
rent. Bene autē per diē afflictionis intelligitur dies natiuitatis, quia in illo ad dolorē & laborē, atq;
ad multas miſerias naſcimur: ſed ab huius peccati reatu, & ab alijs malis liberauit nos Chriſtus. Ideo
additur, & factus eſt dominus ꝓtector meus. Et eduxit me de vinculis peccatorū, in latitudinē cha- Tobię 13
ritatis. Nam & in baptiſmo, vbi originale peccatū dimittitur, fides, ſpes, charitas, virtuteſq; cęterę
infunduntur: ſicq; anima dilatatur, vt deū recipiat intra ſe. Saluū me fecit, nō ꝓpter merita mea, ſed
quoniā voluit me.i.quia cōplacuit ſibi, & quia elegit me, vt apud Ezechielem legimus, Non ꝓpter Ezec.37.
vos ego faciā, ait dominus, notū ſit vobis, ſed propter nomē ſanctū meū. Deinde Propheta in perſo-
B na hominis virtuoſi dicit, Et retribuet mihi dominus, Chriſtus iuſtus iudex: ſecundū iuſtitiā meā.i. 2.Ti.4.
ſecundū exigētiā bonæ cōuerſationis meę. Et ſecundū puritatē manuū mearū, hoc eſt, ſecundū mun
ditiā cordis & actuū meorū: retribuet mihi, in pręſenti gratiā, in futuro gloriā, vt in Apoc. etiā ſcri- Apo.22
ptum eſt, Ecce venio cito, & merces mea mecū eſt, dare vnicuiq; ſecundū opera ſua. Quia cuſtodiui
vias domini, &c. hoc eſt, mādata ſiue cōſilia, ambulando per viā anguſtā. Cū ſancto ſanctus eris, quia
bona eius exēpla ad imitationē te prouocabunt: & cū viro innocēte.i.nulli malū faciente: innocens
eris, ſequendo innocentiā eius. Et cū electo electus eris, hoc eſt, gloriā electorū acquires, mores eo-
rum & vitā ſectando: & cū peruerſo peruerteris. Hinc patet quantū noceat ſocietas mala, quātumq;
proſit ſocietas bona. Vitandum eſt ergo homini volenti in deo proficere, ne ſit ſocialis, & maxime,
ne ſit familiaris ei qui nō eſt ſyncerus, timoratus, atq; ſolicitus in dei obſequio: quia vt ait ſcriptura,
Qui tetigerit picē inquinabitur ex ea. Et Apoſt. Exite (ait) de medio eorū, & immundū ne tetigeri- Eccl.13.
tis. Deniq; eſſe ſocialem ac familiarē homini virtuoſo maxime cōfert volenti ſpiritualiter creſcere. 2.Cor.6
Propter quod ſcriptū eſt, Cum viro ſancto aſsiduus eſto, & quēcunq; cognoueris obſeruantē timo- Eccl.17
rem dei, cuius anima eſt ſecundū animā tuā. Deus qui pręcinxit me virtute.i.animā meā armauit for
titudine ſpirituali, quoniā quicquid virtutis in me eſt, ab ipſo mihi donatū eſt: & poſuit immacula-
C tam viā meā, hoc eſt, conuerſationē meā à peccatis mortalibus immunē ſeruauit. Vel ſi talia incidi,
per pœnitentiā me purgauit. Qui perfecit pedes meos.i.greſſus animæ meæ.ſ.affectus meos, quibus
bus ad deū accedo: tanquam ceruorum.i.quaſi pedes ceruorū, ita quod ſicut ceruus velociter currit,
& alta conſcendit: ſic anima mea feruēti affectu & corde prōptiſsimo cuſtodiret & adimpleret quic-
quid deo placere cognouit, ſeruādo mādata, vel potius viā mandatorū currendo.i.cōſilia obſeruan-
do, quia conſilia faciūt hominē expeditum ad ſeruandū mādata. Omnia quoq; hæc faceret propter Pſal.118
gloriā dei & felicitatē æternā: non propter tēporalia cōmoda, aut laudes humanas, ac per hoc, tan-
quam ceruus ad alta mōtium.i.ad manſionē cæleſtē aſpirarer. Propterea ſubdit, Et ſuper excelſa ſta-
tuens me.i.per contēplationem & ſpem in cæleſtibus collocās me, dando mihi vitā angelicā in car-
ne ducere: ſicut ait Apoſt. Noſtra conuerſatio in cælis eſt. Hoc conuenit ei, qui illud implet, Seruite Philip. 3.
domino corde perfecto atq; veriſsimo. Qui docet manus meas ad pręliū, hoc eſt, qui dat mihi diſcre Ioſue 22
tionē ſpirituū, & inſtruit rationē meā qualiter ſingulis vitijs reſiſtēdum ſit, quomodo dæmoni, quo-
modo mundo, quomodo carni obuiare oporteat, quomodo proprias paſsiones extirpare, & omnem
pigritiā vincere debeā. Qui docet manus meas.i.operationes meas, ad prælium, ita vt propter nul-
lam aduerſariorū impugnationem à bono opere ceſſem, nec amore, nec fauore emolliar, nec terrore
frangar, nec triſtitia aut puſillanimitate deiiciar: ſed ſic ad ſpirituale præliū inſtructus ſim, quēadmo
dum Iudas Machabæus, cuius verba totius ſpiritualis prælij formā oſtendūt, ſcientiāmq; pugnandi
D pręſcribūt. De quo legitur, Machabęus autē cōfidebat ſemper cum omni ſpe, auxilium ſibi a domi- 2.Mac.15
no affuturū, & hortabatur ſuos, ne formidarēt, ſed ſperarēt ab omnipotente ſibi futurā victoriam: &
allocutus eos de lege & prophetis, ſingulos armauit, nō haſta aut clypeo, ſed ſermonibus optimis. Et
iterū, Iudas autē, & qui cū eo erant, manibus quidē pugnabant, cordibus verò dominū exorabāt: ſic
& nos agere contra tentatores oportet. Manibus.i.bonis operibus pugnādo contra malignos: cor-
dibus autē dominū exorare pro triūpho, quēadmodū per Eſa. dicitur, Quis ambulat in tenebris, & Eſa.50.
non eſt lumen ei? Speret in nomine domini, & innitatur ſuper deū ſuū. Nihilominus debemus face-
re ſemper quod in nobis eſt. Deinceps in perſona viri perfecti ait Propheta, & poſuiſti ô domine, vt
arcū æreū brachia mea.i.virtutes & opera mea, ſtabiliendo me in omni virtute & ſancta vita, quibus
vici diabolum, carnē, ac mundū: ſicut per arcū æreū inimicus facile læditur atq; occiditur. Et dedi-
ſti mihi protectionē ſalutis tuæ.i.protexiſti me in aduerſitatibus & tentationibus ad ſalutem animæ
meæ, quæ eſt tua ſalus, quia præſtatur à te, & dextera tua, id eſt, benignitas gratię tuæ & pia præſen-
tia tua ſuſcepit me, confugientē ad te. Et diſciplina tua, id eſt, pia vltio, qua in præſenti electos tuos
caſtigas, ne poſtea grauius punias: correxit me, id eſt, pro peccatis emendauit atque afflixit me: in fi-
nem, id eſt, ad hoc vt adipiſcar felicitatē æternā, quæ eſt finis noſter: quēadmodum dicis, Ego quos Apoc.3

amo, arguo & caſtigo. Cũ enim peccata perſeuerare nõ poſsint inulta, magna pietas dei eſt, atq; pręcipuũ diuinæ dilectionis indiciũ, dum deus in præſenti ſeculo peccatorẽ flagellat. Propter quod ait Apoſtolus, Quòd ſi extra diſciplinã eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulteri & nõ filij eſtis. Patienter ergo ferre debemus, quicquid nobis aduerſitatis contingit, rogareq; dominũ vt tales momẽtaneas pœnas reputet nobis pro peccatis noſtris, quatenus taliter expurgati, gratiæ eius capaciores reddamur in via, & gloriã eius exuberantius ſortiamur in patria. Nã ſicut dicit Apoſtolus, Id quod in pręſenti eſt momentaneũ & leue tribulationis noſtræ, ſupra modũ in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Vel ſic, Diſciplina tua .i. diſciplinaris inſtructio tua & illuminatio ſalutaris correxit me .i. pro peccatis meis fecit me pœnitere, & pœnam ſatisfactoriã ſponte aſſumere atque propter vitã æternã omnia agere: ideo ſubdit, In finẽ: & diſciplina tua .i. pœna pie inflicta, ipſa me docebit, de cętero à peccatis cauere, meipſum humiliare & alijs poſſe conſulere. Vel, Diſciplina tua .i. inſtructio tua, ipſa me docebit, vt cognoſcã meipſum & ſolicite ambulẽ corã te. Diſciplina nẽpe dei, expertos nos facit, probatos & exercitatos. Scriptũ eſt enim, Qui nõ eſt tẽtatus, quid ſcit? Et iterũ, Vir in multis eruditus, cogitabit multa. Dilataſti greſſus meos ſubtus me .i. per charitatis feruorem & gratię multiplicationẽ feciſti actus meos amplos & copioſos ſeu multos ſub rationis meæ imperio, quatenus abundarẽ in operibus bonis, eſſentq; ſubiecti rationis dominio paſsiones & motus, ſeu affectiones ſenſualitatis. Idcirco addit, & non ſunt infirmata veſtigia mea .i. nõ defecerũt, opera mea virtuoſa, quibus te ſequor, & ad tuã beatitudinẽ proficiſcor. Quoniã ergo ô domine tantã mihi gratiã cõtuliſti: ideo cõfidenter dico, Perſequar inimicos meos, qui conãtur me à diuinæ legis obſeruantia impedire: hos perſequar oratione deuota, lachrymis pœnitentię, moribus bonis, & ſancto affectu. Per hęc enim dęmones maxime affligũtur & eorũ miniſtri, videlicet homines praui deijciũtur: & cõprehendam eos .i. vincã tẽtationes eorũ, & nõ cõuertar ab iſto propoſito, donec deficiãt, victi à me. Confringam illos .i. malam voluntatẽ eorũ ſuo effectu caſſabo in me, nec poterũt ſtare .i. reſiſtere mihi. Cadent ſubtus pedes meos .i. victi ab operibus meis deficient. Et pręcinxiſti me virtute .i. ſpiritualibus armis, ad bellum cõtra omnes tentationes: & ſupplantaſti inſurgẽtes in me ſubtus me, quoniã totã victoriã meã tibi attribuo. Clamauerũt inimici mei .ſ. homines mali tempore ſuæ anguſtię pro adiutorio, nec erat qui ſaluos faceret eos ab vltione diuinæ iuſtitię, quę ſępe in præſenti incipit vindicare peccata reproborum, quæ in futuro æternaliter vindicat. Et quoniã nemo adiuuare poterat: ideo clamauerũt tandem ad dominũ, nec exaudiuit eos, quoniã clamor orationis eorũ non venit ex pœnitẽtia cordiali, nec ex diuino amore, ſed ex pœnali anguſtia, atque ex ſeruili timore, qui nihil meretur: quẽadmodum de Antiocho ſcriptũ eſt, Orabat autẽ ſceleſtus dominũ, à quo non eſſet miſericordiã cõſecuturus. Et cõminuã eos vt puluerẽ ante faciẽ vẽti, hoc eſt, quod ante iã dixit, Confringã illos, nec poterũt ſtare. Cõminuã, inquit, eos, nõ naturã eorũ ſed peruerſitati eorũ reſiſtã. Propterea vt lutũ platearũ delebo eos .i. repellã atq; proijciã eos à meo conſenſu. Inſup ait ad Chriſtum eccleſia, Eripies me de cõtradictionibus populi .i. de perfidia & impugnatione hæreticorũ ſchiſmaticorũ, omniumq; detrahentiũ mihi. Nam deus in perpetuũ non derelinquit ſuos electos, ſed tãdem liberat eos. Conſtitues me in caput gentiũ .i. facies me in dominã omnium populorũ. Populus enim Chriſtianus eſt omniũ populorũ dignißimus atq; excelſior gẽtibus vniuerſis, ad quẽ princeps apoſtolorum ſic ait, Vos autẽ genus electũ, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis. Vel ſic, Conſtitues me .i. prępelatos & ſacerdotes eccleſiæ, in caput gentiũ .i. in rectores & dominos cæterorũ. Populus quem non cognoui .i. peccatores indurati atq; increduli, ſeruiuit mihi, poſtqua ad pœnitẽtiam vel fidem cõuerſi ſunt: & tũc in auditu auris obediuit mihi .i. pręceptis eccleſię. Filij alieni .i. ſolo nomine Chriſtiani ſimulatores, contumaces, hypocritę, falſi religioſi, mentiti ſunt mihi, quoniam aliud dicunt, aliud agunt, aliud oſtẽdunt in habitu, aliud agũt in victu. Veniũt in veſtimẽtis ouium, intus verò ſunt lupi rapaces. Filij alieni inueterati ſunt, id eſt, obdurati in vitijs. Nõ enim aduertũt Apoſtolum Coloſſenſes exhortantẽ, Expoliate vos veterẽ hominẽ cum actibus ſuis, & induite nouum qui renouatur in agnitionẽ dei. Et alibi, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & eſtote inuicem benigni, miſericordes, donãtes inuicẽ, ſicut & deus in Chriſto donauit nobis: & claudicauerũt à ſemitis ſuis .i. errauerũt à doctrina & lege dei ſibi propoſitis. Deniq; eccleſia deo regratiãdo de beneficijs iam cõmemoratis, ait, Viuit dominus, qui verſus in pręcedenti explanatione ſatis expoſitus eſt. Deus qui das vindictas mihi, puniendo perſecutores iuſtorum atq; eccleſiæ, quẽadmodũ ſcriptum eſt, Mihi vindictam & ego retribuam, dicit dominus: & ſubdis populos ſub me, cõuertendo peccatores ad gremiũ matris eccleſię, & ad obedientiam ſanctam. Vel, ſubijciendo incredulos poteſtati fidelium, liberator meus de inimicis iracundis: vtpote dęmonibus, in quibus (ſecundum Dionyſium) eſt furor irrationalis, amens cõcupiſcentia, & phantaſma proteruum. Quod tamen ſagaciter intelligendum eſt, cum dæmones incorporei exiſtentes, materiales paſsiones non habeãt. Et non ſolum liberator meus es domine de dæmonibus, ſed & ab hominibus iracundis, peruerſis & reprobis. Et ab inſurgẽtibus in me, ſcilicet ab aduerſarijs qui cõtra me inſurgẽt, quãdiu in pręſenti exilio viuo, ſicut ait Auguſt. Perſeuera vſque in finem, quia tentatio perſeuerat vſque in finem. Ab his ergo exaltabis me, dando mihi victoriã in præſenti atque coronã gloriæ in futuro: à viro iniquo, id eſt, à quolibet homine peſtifero eripies me, ne ab eo inficiar. Propterea, id eſt, propter tanta beneficia tua confitebor tibi in nationibus domine, prędicando & glorioſe laudando nomen tuum coram populo, eiſq; beneficia tua ac pietatem tuam gratanter & affectuoſiſsime inſinuãdo. hoc quotidie agit eccleſia per prędicatores verbi diuini: & nomini tuo, ô domine, pſalmum dicam, ore & opere te laudando. Hoc vnuſquiſque per ſe agere poteſt & debet, quoniam dominus eſt. Magnificãs ſalutes, id eſt, magnipẽ-

Marginal references: Heb. 12. — 2. Cor. 4 — Mich. 6. — Eccl. 34. — Ibidem — 1. Cor. 6. — 2. Mac. 9 — Thren. 4 — 1. Pet. 2. — Matth. 7. — Coloſ. 3 — Ephe. 4 — Rom. 12.

Section letters in right margin: E, F, G, H

A dens,& multũ apprecians redemptionem ac felicitatem ſeu duplicem ſtolam regis eius.i. cuiuſlibet
Chriſtiani atque electi:qui dicitur rex, quoniã diabolo dominatur,ac proprio animo:ſieque fortior
eſt rege vrbes & caſtra expugnante. In tantum quippe magnificauit ac magnipendit deus ſalutẽ no Iohan.3.
ſtram.i.glorificationẽ corporis & animæ noſtræ, vt propter eas recuperãdas vnigenitũ ſuum mitte-
ret in mundum. Talem nãq; ac tãtũ legatũ nõ miſit propter modicã cauſam. Et tu ergo magnifica
& magnipende ſalutem hanc tuam, noli propter carnalia oblectamenta,propter ſenſibilia cõmoda,
propter temporales honores eã negligere,ſed indue virilem ac nobilẽ animũ,& propter æterna atq;
inuiſibilia bona mercanda paruipende & ſperne omnia tranſitoria,vana ac vilia. Et dominus eſt,fa-
ciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid,id eſt,cuilibet homini perfecto ſpiritus ſancti vnctione ex-
cellenter vncto,& ſemini.i.his quos ipſe in Chriſto ſpiritualiter generat verbo & opere eos docen-
do:quẽadmodum de quibuſdam ait Apoſt. Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus
in vobis vſq; in ſeculum. Quæ autẽ in præcedentibus duabus expoſitionibus declarata ſunt,hic o-
mittuntur. Poſtremo quàm beatus eſt qui iſta magnifica dona dei ac ſublimes perfectiones,de ſeipſo
pſallere,& domino canere poteſt ad gloriam eius: qui vero tantam perfectionẽ nõdum adeptus eſt,
vt iſta in propria perſona dicere queat,diſcat ex his quantũ à vera perfectione diſtet,quo tẽdere ha
beat,quid ſibi à domino poſtulandũ ſit,ſtudeátq; vitã ſuã taliter ordinare, ac talem perfectionẽ ac-
B quirere,vt prædicta omnia de ipſo ad dei honorẽ poſsit cantare prompto atque gratiſsimo corde.

COMMENTARIVS IN PSAL. XVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæſcribitur deniq; pſalmo huic titulus iſte, In finẽ pſalmus Dauid,id eſt,iſte pſalmus aſcribi- Galat. 4
tur Dauid,reſpicienti in finẽ.i.in Chriſtum. Nam loquitur hic de primo Chriſti aduentu, qui
factus eſt in fine ſeculorum,& in plenitudine temporum. Loquiturq; de prædicatoribus euan-
gelicæ legis,& de legis Chriſtianæ ſynceritate,& ait,

PRECATIO.

Domine adiutor noſter & redemptor,iuſtitiæ tuæ rectæ lætificent corda noſtra,occulta noſtra uerbi tui gratia: munda: quo nobis à delictis maximis expiatis,placeat in conſpectu tuo meditatio cordis,& eloquia oris noſtri.

EXPOSITIO PSALMI literalis.

C CAELI enarrant gloriã dei.] Quod tripliciter intelligi poteſt. Primo ſic,Cæli,
id eſt,ſancti Euangeliſtæ atque apoſtoli,enarrant gloriam dei.i. prædicant re-
gnum & excellẽtiam Chriſti,[ET opera manuũ eius,] id eſt,magnalia Chriſti,
ſcilicet opera eius miraculoſa,quæ ſunt opera manuum ſuarum,id eſt,virtutes
diuinæ ac humanæ. Miracula enim Chriſti diuina virtute facta ſunt principa-
liter,humana verò virtute inſtrumentaliter. Vnde humanitas Chriſti compara-
tur ad naturam eius diuinam, ſicut inſtrumentum cõiunctum ac animatum ad
ipſum artificem.[ANNVNCIAT firmamentum,]id eſt, eccleſia in qua homi-
nes perfecti firmantur,ſicut ſtellę in cælo figũtur:& ipſa eccleſia in firma petra,quę Chriſtus eſt,fir- 1.Cor. 10
miter ſtabilitur. Dicuntur autem Apoſtoli & Euangeliſtæ cæli,propter cõuerſationem cæleſtem,&
propter diuinam inhabitationem,& propter eminẽtiam gratiarum:ſicq; omnes viri perfecti ac ſpi- Deut.32.
rituales cæli vocãtur,quemadmodum Moſes ait, Audite cæli quæ loquor, & audiat terra verba oris Eſaiæ 1
mei. Et Eſaias, Audite cęli,& auribus percipe terra. Merito quippe cæli dicuntur homines ſpiritua-
les,quibus Apoſt. loquitur, Vos in carne nõ eſtis,ſed in ſpiritu. (2) DIES diei eructat verbum,] 1.Cor.2
id eſt,diuinitus illuminati, ſapientesque homines eructant,ſeu pleno corde pronũciant diei,id eſt,
ſpiritualibus ac eruditis hominibus, verbum.i. Chriſtum,ſecundum quod deus eſt:prout ait Apoſt. Sa-
pientiam loquimur inter perfectos. Et rurſus, Et ſi cognouimus Chriſtũ,ſecundum carnẽ, tamẽ iam 1.Cor.9.
non nouimus. [ET nox nocti indicat ſcientiam].i. homines paruæ ſciẽtiæ, vel prædicti viri perfecti
D aſſumentes imperfectorũ perſonã:quẽadmodum Apoſt. aſſerit, Omnibus omnia factus ſum infirmis
infirmus,docent homines adhuc carnales ac rudes,ſcientiã.i.notitiam pertinentem ad Chriſti natu
ram creatam, videlicet ad humanitatis ſuę myſteria quomodo illã ſectẽtur:prout rurſus dicit Apoſt.
Ego fratres nõ potui vobis loqui,quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: quaſi paruulis in Chriſto 1.Cor.3.
lac potum dedi,non eſcam. Secundo exponitur hic locus ſic,Cæli,id eſt,orbes cęleſtes,enarrãt glo-
riam dei.i.maieſtatem & poteſtatem eius oſtendunt. Dicuntur enim cæli enarrare gloriã dei,id eſt,
ſicut dicũtur benedicere deo,eumque laudare,videlicet quoniam præbent intuentibus occaſionem
atque materiam contemplandi creatoris potentiam,ſapientiam & perfectionem. Propter quod ſcri-
ptũ eſt, Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc. Et ſimili modo,opera manuũ Eſa.40.
eius.i.creaturas diuinæ potentiæ,annũciat firmamentũ .i. ſphæra octaua,in qua fixæ ſunt ſtellę, an-
nunciat quidem opera dei materialiter,quoniam eſt obiectum contemplandi quàm potenter & glo
rioſe cętera omnia à deo ſunt condita. Dies diei eructat verbum. Dicitur nãq; tẽpus facere id quod
fit in tempore:ſicq; dies & nox dicuntur eructare verbum & indicare ſcientiã,quoniam opera talia
facta ſunt per temporum interualla,& de die in diem, atque de nocte in noctem creuit cognitio dei
ſeu prædicatio Chriſti. Secundum hunc modum legitur lib.1.Machab. Videns Ionathas quia tẽpus 1.Mac.12
eũ iuuat. Tertio exponitur paſſus iſte anagogicæ,vt ſit ſenſus, Cæli.i.angelici ſpiritus omneſq; bea-

A los]cordis videlicet intellectũ,& memoriã,ne in tenebris vitiorũ mergãtur, ſed in deo permaneãt.
(10) TIMOR domini ſanctus].i.timor filialis, amicabilis & caſtus, nõ ſeruilis aut humanus eſt
[PERMANENS in ſeculũ ſeculi.] quia hic incipit,& in patria perſeuerat,quãtũ ad habitũ:& etiam
quantũ ad aliquem ſuũ actũ manet in patria, ſcilicet quo ad reuerẽtialem ſubiectionẽ. Nõ autẽ ma-
net in patria,quãtum ad fugã,quę pertinet ad timorẽ,quia beati ſciunt ſe à deo nõ poſſe auerti:ideo
non metuunt malũ futurũ,ſed deo cũ reuerentiali timore ſubiecti ſunt.[IVDICIA domini,]id eſt,
omne dictamen,& omnis ſententia diuinæ ſapientiæ[VERA]ſunt[IVSTIFICATA in ſemetipſa]
quoniã eo ipſo quo ſunt dei iudicia, neceſſe eſt ea fore iuſta & ſancta: nec eſt alia ratio requirẽda,vel
authoritas maior inuocanda,quoniam deus eſt menſura,& ratio omnis veritatis & æquitatis. (11)
DESIDERABILIA ſuper aurũ & lapidem precioſum multũ.] Nihil enim corporalium ſenſibi-
liumq; bonorũ tam amabile tamq; optabile eſſe poteſt,ſicut diuina iudicia.i.præcepta & teſtimonia
legis diuinæ quæ à deo data ſunt & approbata,& ad æternã felicitatẽ perducũt. Vnde inferius dici- Pſal.18.
tur,Bonũ mihi lex oris tui ſuper milia auri & argẽti.[ET dulciora ſuper mel & fauũ].i.in obſeruãdo
diuina iudicia ſeu præcepta cõſiſtit maior dulcedo,quàm in aliqua re carnali ſiue ſenſibili. Spiritua-
les enim delectationes ex ſua natura maiores ſunt delectationibus corporalibus, quãuis interdũ ex Pſal.33
parte noſtri oppoſitũ accidat propter imperfectionẽ noſtrã, & pronitatẽ ad mala: ſed viris perfectis 1.Pet.2
quã ſuauis eſt dominus expertis,dulciora ſunt diuina quã quęcũq; carnalia: imò quo diuina amplius
guſtãt,eo ſenſibilia ipſis magis deſipiũt. (12)ETENIM ſeru⁹ tuus cuſtodit ea,]nũ ſolum per me-
B moriã,ſed per charitatẽ & obedientiã,quatenus impleat ac faciat ea.Nec fruſtra,quia[IN cuſtodien
dis illis retributio multa,]hoc eſt,vita ęterna reddetur ꝓ præmio,ei qui diuina iudicia ſeu pręcepta
cuſtodit. Hoc eſt quod Chriſtus in Euangelio ſuis imitatoribus ſpõdet,Qui reliquerit patrẽ aut ma Matt.16.
trem,&c.centuplum accipiet, & vitã æternam poſſidebit. Centuplum nanque accipit in pręſenti,
quia hic incipit præmium eius: nam gratiã recipit, Deus eum diligit,mundum & carnem ſuppedi-
tat,virtutibus ſplendet,ſpiritualem delectationẽ acquirit. (13)DELICTA quis intelligit,]hoc Prou.24
eſt,ſingula quæcũque peccata,quis aduertere poteſt?quaſi dicat,nullus. Iuſtus enim ſepties cadit in
die,& tanta eſt noſtra fragilitas vt quotidianos defectus ſigillatim cognoſcere,deplorare,atq; vita-
re nequaquam poſsimus. Propter quod in libro Iob habetur, Non iuſtificabitur homo comparatus Iob.9
deo,& ſi voluerit cum eo contendere,non poterit reſpondere vnum pro mille. Quoniam igitur ita
eſt,oro ô domine[AB occultis meis,]id eſt, ab iſtis peccatis latẽtib⁹ mihi ignotis[MVNDA me]dã-
do mihi eorum memoriam quantum oportet aut expedit, vel infundendo pœnitentiam in commu-
ni ſufficientem,vel dando ea de cætero quantum poſsibile eſt præcauere. [ET AB alienis,]id eſt,a
diabolo & ab aduerſarijs meæ ſalutis[PARCE ſeruo tuo] non permittẽdo eos præualere in me per
tentationes nepharias,ſicut quotidie in oratione dominica dicimus,Et ne nos inducas in tentatio- Mat.6.
C nem,id eſt,in conſenſum illicitũ,vel in tentationẽ tam fortẽ vt repugnare nõ poſsimus:ſed fac cum 1.Cor.10
tentatione prouentum. (14)SI mei non fuerint dominati,] ſcilicet hoſtes prædicti non præua-
luerint aduerſum me rationẽ vincẽdo,[TVNC immaculatus ero]hoc eſt,immunis a labe peccati,ad
quod me inducere optant. Tentatio enim cui non conſentitur, non eſt peccatũ, ſed virtutis & me-
riti exercitium,ac triumphandi occaſio.[ET emundabor à delicto maximo,] hoc eſt,à cõſuetudine
mala ſeu habitu vitioſo. Ex hoc nanq; quod ſępe tẽtatori ſuccumbimus, generatur in nobis conſue-
tudo mala ſeu habitus prauus, à quo emundamur dum tentatori reſiſtimus perſeueranter, quo facto
impletur quod ſequitur, (15)ET erunt vt complaceant eloquia oris mei,]id eſt,ſi talis fuerit con
uerſatio mea,vt ſic ab occultis munder,& inimicis præualeam:tunc eloquia oris mei erunt vt cõpla
ceant tibi.i.tunc tibi placebunt verba mea. Nã cuius vita virtuoſa eſt,eius ſermo gratus eſt tibi. Pec- Pſal.94
catori verò dixit deus, quare tu enarras iuſtitias meas? [ET meditatio cordis mei in conſpectu tuo
ſemper,]hoc eſt,ſi prædictã vitam habuero,tunc cogitatio mea erit ſemper in conſpectu tuo, id eſt,
in approbatione ſeu cõplacentia ſapientię tuæ cuncta cernentis, & omne bonũ approbãtis. Vel ſic, Pſal 7
meditatio,&c.hoc eſt,omnis cogitatio mea ſiue ſit bona,ſiue mala,eſt cognita tibi, qui omnia con- 3.Reg.8
ſpicis,renéſque & corda ſcrutaris,quẽadmodum Helias ait, Viuit dominus ante cuius cõſpectũ ſto. Iob 14
Et Iob loquens ad dominum dicit,Tu quidem greſſus meos dinumeraſti. Quàm cęcus eſt ergo, & Heb.10
D quàm infelix qui ſine ſolicitudine viuit,& corã deo timorate non ambulat. Certe incidet poſt hanc
vitã horribiliter in manus dei viuẽtis,qui in præſenti negligit honorare vultũ diuinę pręſentię vni-
uerſa ſpectãtis. (16)DOMINE]tu es,vel eſto deprecor[ADIVTOR meus] cooperãdo mihi per
gratiã,[ET redemptor meus] à cunctis periculis qui proprio ſanguine liberaſti me. O quàm gratu-
labundo ac deuotiſsimo animo cantandus eſt pſalmus iſte omni Chriſtiano,in quo Chriſtianę fidei
fundamenta narrantur,apoſtolorum prędicatio, verbi incarnatio, euangelicæ legis commendatio,
propriæ quoq; fragilitatis recognitio,atq; diuinę miſericordiæ imploratio, mirabiliter cõtinentur.
Tanto(ni fallor) vnuſquiſque fidelis hunc pſalmũ dulcius decantabit,præcordialius puriúſq; cõci-
net,quanto bonum commune.i.fidem catholicam Chriſtiq; incarnationem ardentius diligit.

COMMENTARIVS IN PSAL. XIX.

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus Pſalmi pręſentis,videlicet, In finem Pſalmus Dauid,ex prædictis ſatis eſt euidens. In
multis enim iã pſalmis titulus talis expoſitus eſt, Primo autẽ exponi põt de Chriſto, cui orat
Propheta dari à deo patre, quæ ſpiritu ſancto reuelante nouerat ei eſſe donanda. Ait itaque,

PRECATIO. E

Exaudi nos, quæſumus domine, in die tribulationis, & protege nos ab omnibus malis, ut ſurgentes & erecti ſtãtes proſtratis hoſtibus in te domino deo noſtro ſemper exultemus.

¶ EXPOSITIO iuxta ſenſum literalem.

EXAVDIAT te] ô Chriſte [DOMINVS] deus omnipotens [IN die tribula-
Lucę 23. tionis] .i. in tempore peregrinatinnis tuæ in hoc mundo, in quo tota cõuerſa-
tio tua tribulationibus plena fuit, & ſæpe pro mũdi oraſti ſalute. Vel, in die tri-
bulationis, hnc eſt, in die paſsionis, quãdo pro tranſgreſſoribus exoraſti, dicẽs,
Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. [PROTEGAT te nomen dei
Iacnb,] hoc eſt, deus verus, non à malo culpæ, quia nunquam potuiſti peccare:
ſed à malo pœnæ, quod tibi Iudæi ſæpe parabant ante tẽpus. ¶ (2) MITTAT
tibi auxilium,] non propter tuam indigentiam aut neceſsitatem, ſed propter
Luc. 22 diſpẽſationem, quemadmodum apparuit tibi angelus de cęlo, confortans te [DE ſancto] .i. de ſeipſo.
Vel ſic, Mittat tibi auxiliũ, hoc eſt, naturæ tuæ aſſumptæ cõferat opem & gratiã, ad liberandum ge-
nus humanũ: de ſancto .i. teipſo, ſecũdum quod deus es. Quicquid enim virtutis in humana Chriſti
natura fuit, à diuinitate verbi profluxit. [ET de Sion,] hoc eſt, de cęleſtibus [TVEATVR te] ab ad-
uerſis, ſicut prędictum eſt. ¶ (3) MEMOR ſit omnis ſacrificij tui] .i. omniũ operũ, quæ ei pro ſalute
hominum obtuliſti, prædicando, orando, laborando, ieiunando. [ET holocauſtũ tuum,] hoc eſt, na- F
tura tua humana, quam in cruce patri totaliter immolaſti, igne paſsionis cõſumptã [PINGVE fiat,]
id eſt, efficax atq; exuberans ad ſuccurrẽdum. Hoc orat Propheta, non ꝙ ſacrificiũ & holocauſtum
Exod. 12 Chriſti, poſsint eſſe inaccepta patri æterno, cum ipſe ſit agnus ſine macula, filiusq; dilectus, in quo
Mat. 3. 17 patri complacuit: ſed vt deus merito ſacrificij & holocauſti Chriſti, mũdo ſubueniat, parcat, & eum
ſaluificet. ¶ (4) TRIBVAT tibi] ô Chriſte deus [SECVNDVM cor tuum] .i. quicquid deſideras,
[ET omne conſilium tuũ] quo decreuiſti mundum redimere [CONFIRMET,] hoc eſt, ad ſalutarem
effectum perducat, videlicet vt mundus felicitatem acquirat, quemadmodum in Euangelio depre-
Iohan. 17 catus eſt, Volo pater, vt vbi ſum ego, illic ſit & miniſter meus. quibus peractis, ¶ (5) LAETABI-
MVR] ô pater cæleſtis [IN ſalutari tuo] .i. in Chriſto filio tuo ſaluatore noſtro: qui dicitur ſalutare
tuũ, quia per ipſum ſaluaſti nos. Vel, lętabimur, ô Chriſte in ſalutari tuo .i. in ſaluatione, quia ſaluaſti
nos, [ET in nomine dei noſtri] .i. in virtute & fide ſanctę trinitatis [MAGIFICABIMVR] magni-
Rom. 8. tudine ſpirituali, ita vt ſimus filij dei, cohęredesq; Chriſti ¶ (6) IMPLET dominus omnes petitio-
nes tuas] ô Chriſte, tam illas quas pro prnprij corporis glorificatione fudiſti, quàm illas, quas pro a-
Iohã. 17. lijs obtuliſti, quàm etiã quibus iam ad dexterã patris ſedens pro omnibus interpellas, oſtẽdendo pa-
tri latus & vulnera: [NVNC] ego Dauid per ſpiritũ [COGNOVI, quoniã ſaluũ fecit dominus Chri-
ſtum ſuũ] reſuſcitando eũ à mortuis. Et loquitur de futuro per verbũ de pręterito, propter certitudi- G
nem prophetiæ. ¶ (7) EXAVDIET illum] .ſ. Chriſtum deus pater [DE cælo ſancto ſuo,] hoc eſt, de
throno glorię, ſeu de cælo empyreo, de quo dicitur deus exaudire, quia in eo ſpecialiter eſſe & ha-
bitare cenſetur, [IN potẽtatibus] .i. in magnis virtutibus ſeu fortibus dei auxilijs conſiſtit, & eſt [SA-
LVS dexteræ eius,] hoc eſt, beatitudo ſeu redemptio hominũ, procedens à dextera eius .i. à benigno
dei fauore ſeu miſericordi eius aſsiſtẽtia. Salus enim noſtra à dei pietate donatur nobis, & in actibus
pręcipuarũ virtutũ cõſiſtit, qui mentem corroborant atq; in deo ſtabiliunt. ¶ (8) HI in curribus,]
hoc eſt, quidam ſecularium in tranſitorijs, ac volubilibus mundi bonis cõfidunt, [ET hi in equis,] id
eſt, quidam eorum in vanitatibus, pompis, honoribus, atque potẽtia propria ſperant: [NOS autẽ] qui
veraciter Chriſto counectimur per charitatem & fidem [IN nomine domini dei noſtri] .i. per Chri-
ſtum dei filium [INVOCAMVS] patrem, quemadmodum ipſe in Euangelio docet, Quicquid petie-
ritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. ¶ (9) IPSI] in curribus & equis confidentes [OBLIGATI
Iohã. 14. ſunt] vitijs, atque obnoxij facti variorũ peccatorum reatibus, [ET ceciderunt] à gratia & bono ſtatu
mentis: [NOS autem ſurreximus] per pœnitentiã à peccatis, [ET erecti ſumus] per contemplationem
ad deum. ¶ (10) DOMINE] pater [SALVVM fac regem,] id eſt, Chriſtum, imponendn breuem fi-
nem anguſtijs eius, & ad immortalem ſtatum eum reſuſcitando: [ET exaudi nos] per Chriſtum, ſci- H
licet merito eius exaudiri nptantes [IN die qua inuncauerimus te] .i. in quacunque hora te deprecati
fuerimus, nam ſemper dum te inuocamus, ſpiritualiter nobis dies eſt, quoniã Chriſtus qui eſt intel-
lectualis dies & ſol iuſtitiæ lucet per fidem, & gratiæ claritatem in cordibus noſtris, præſertim cum
oratio non ſit niſi aſcenſus mentis in deum.

¶ EXPOSITIO tropologica eiuſdem pſalmi de eccleſia ac vnoquoque fideli.

Act. 4. QVoniam vniuerſos electos charitas dei congregat, & vnum in domino facit, vt legitur in Actis
Apoſtolorum, quòd multitudinis credentiũ erat cor vnum & anima vna. Idcirco ſanctus Pro-
pheta charitate vrgente, pro tota eccleſia, atque pro quolibet eius membro orat & ait, Exaudiat te
ô eccleſia dei, & vnuſquiſq; fidelis in die tribulationis .i. in hora tẽtationis, neceſsitatis, ſeu aduerſi-
tatis, protegat te nomen dei Iacob, ſancti videlicet patriarchæ ne ſuccũbas, nec pericliteris. Mittat
tibi auxiliũ, per quod conſolationẽ victoriamq; obtineas: de ſancto .i. de ſanctiſsima liberalitatis ſuæ
bonitatis immẽſæ, per quã (teſte Iacobo) dat omnibus affluenter & non improperat: & de Sion .i. de
eccleſia triũphãte, quę eũ per ſpeciẽ cõtemplatur, tueatur te cõtra aduerſa, mittẽdo videlicet ange-
los ſanctos ad tuã cuſtodiã, protectionẽ ac liberationẽ. Memor ſit omnis ſacrificij tui, hoc eſt, totius

A obſequij quod ei impẽdis,recipiẽdo illud benigne,& beatitudinẽ tibi pro eo reſtituẽdo: & holocau-
ſtum tuum,id eſt,interna illa ac charitatiua oblatio,qua teipſum domino offers & mactas:ſicut infe
rius dicitur, Quoniã propter te mortificamur tota die: pingue fiat,hoc eſt,bonis operibus adorne-
tur,& copioſa mercede impleatur atq; ditetur. Hnlncauſtũ quippe in veteri lege appellabatur quod
ad dei honorẽ totaliter cremabatur, ſicut qui ſeipſos totaliter abnegãt, & Chriſti crucẽ ſuper ſe ba-
iulant,ſeipſos holocauſtũ domino offerũt: ſicq; per holocauſtũ intelligi poteſt ipſa volũtas ſeu ani-
ma:quæ tũc pinguis fit, dũ Chriſti amore ſaginatur,diuiniſq; cõſolatinnibus dilatatur. Vel ſic,Me-
mor ſit dominus,ô eccleſia,ſacrificij tui,hoc eſt,ſacramẽti altaris, quod eſt ſacrificiũ nouæ legis,cu-
ius petit propheta dominũ reminiſci: non ꝙ ipſum ſacrificium diſplicere poſsit,ſed ne deus per pec
cata offerentis offenſus effectũ ſacrificij huius nõ donet fidelibus. Nam vt ait Apoſt. Quicũq; man 1.Cor.11.
ducauerit panẽ hunc,vel biberit calicẽ domini indigne,reus erit corporis & ſanguinis domini. Vn-
de ſacerdos quoq; in miſſa orat, vt ſacramentũ corporis & ſanguinis Chriſti acceptũ ſit deo, dicẽs,
Supra quę propitio ac ſereno vultu,&c. Et holocauſtũ tuũ,ô eccleſia.i.prędictũ ſacrificium:quod ho
locauſtum vocatur,quoniã Chriſtus ſeipſum perfecte ac integre obtulit patri in odorẽ ſuauitatis ſe-
cundum Apoſtolum. Hoc(inquam)holocauſtũ pingue fiat,hoc eſt,recipientes & offerẽtes ſpiritua-
liter pingues efficiat,dando eis effectus ſacramentales. Tribuat tibi deus,ſecũdum cor tuũ.i.ſecun-
B dum rationabile deſideriũ cordis tui,& omne cõſiliũ tuũ confirmet,quatenus cõſilia tua in ipſo per-
maneãt atq; ab ipſo inſpirentur, dirigãtur,& perficiãtur. quod fit per hoc quòd deus dat animę do-
nũ cõſilij per quod fit bene mobilis à ſpiritu ſancto in omni inquiſitione cõſiliatiua. Debemus quo-
que ſemper dominum inuocare pro dono conſilij,quẽadmodum dominus ait apud Eſaiam, Væ filij Sap.9
deſertores,vt faceretis conſiliũ,& non per me:& ordiremini telã,& non per ſpiritũ meũ. Indigemus Eſa.30.
nãq; hoc dono ne decipiamur in cõſulendo, ꝓpter variabilitatẽ rerũ humanarũ,& varias circũſtan-
tias atq; euẽtus: quæ omnia conſiderare non poſſumus,niſi per ſpiritũ ſanctũ moueamur in conſu-
lendo:quia ſcriptum eſt, Cogitationes mortalium ſunt timidæ & incertæ prouidentiæ noſtræ. Me-
rito ergo orat Propheta vt omne conſilium tuum confirmet, &c. Nunc cognoui quoniã ſaluũ fecit
dominus Ieſus Chriſtus Chriſtum ſuum,hoc eſt,quemlibet fidelem vnctione ſpiritus ſancti interius
vnctum,ſicut ait Iohannes, Vos vnctionem habetis a ſancto,& noſtis omnia. Exaudiet Chriſtus il- 1.Iohã.2.
lum ſic vnctum de cælo ſancto ſuo,in quo ipſe cũ patre & ſpiritu ſancto viuit,regnat,ac reſidet, &c.
Domine ſaluũ fac regẽ,hoc eſt,quemlibet Chriſtianorũ rectorẽ,principem,ſeu pręlatũ. Vel regem.i.
vnumquẽq; ſeipſum rationabiliter gubernantẽ ac animo proprio dominantẽ. Cętera ex præcedenti
expoſitione ſatis clareſcunt. Denique vnuſquiſq; dicere poteſt hunc pſalmum pro ſeipſo orans, vi-
C delicet dirigens ſermonem ad propriam animam: ſicq; a ſacerdote celebraturo ſeipſum alloquente
conuenienter diceretur. Specialiter quoque tres verſus in ipſo contenti videlicet, Mittat tibi auxi-
lium de ſancto,cum duobus ſequẽtibus valde cõgruenter dici poſſunt ab aſtantibus,quando ſe ver-
tit ſacerdos in miſſa ad populum petens orari pro ſe.

COMMENTARIVS IN PSAL. XX.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæterea pſalmi nunc exponendi talis eſt titulus, In finem pſalmus Dauid,hoc eſt,pſalmus iſte attribuitur Dauid dirigenti mentis ſuę intuitum in Chriſtum, de quo & cuius regno pſalmus hic ad literam exponendus eſt. Primo autem oſtendit glorioſus Propheta beneficia humanitati Chriſti collata à ſua diuinitate,& ait,

PRECATIO.

Virtutum meritis domine nos exalta,quibus deuote cantemus & pſallamus uirtutes tuas: da nobis benedictionem perpetuam conſequi,& gaudio per æuum cum uultu tuo deſiderabili lætificari.

EXPOSITIO PSALMI literalis.

D DOMINE]pater,ex quo(ſecundum Apoſtolum)omnis paternitas in cælo & in ter- Ephe.3
ra nominatur[IN virtute tua].i.in omni potẽtia tuę maieſtatis tãquam in obiecto
[LAETABITVR rex].i. dominus Ieſus,qui eſt rex regũ & princeps regum ter- Apo.19.
rę. Chriſtus enim vt homo gloriat⁹ eſt de ꝑfectione & poteſtate diuina, per quam
faciebat miracula,& nõ lætabatur de ſe ſecundũ ꝙ homo niſi in deo. [ET ſuper ſa
lutare tuũ,]hoc eſt,de ſaluatione ſui corporis per reſurrectionẽ,& de omni beati-
tudine ei à te collata,præſertim de perſonali vnione ſuæ humanitatis cum verbo.
[EXVLTABIT vehementer,]quoniam Chriſtus vt homo tanto vehemẽtius gaudet in deo,quan-
to ſe videt magis electum ab eo,pluraq; ſalutaria dona ſortitũ ab ipſo. (2)DESIDERIVM cor-
dis eius tribuiſti ei]exaudiendo eum in omnibus, & beatificãdo animã eius à ſuæ creationis princi-
pio,[ET voluntate labiorum eius,]hoc eſt,effectu orationum,inſtructionum,ac aliorum ſermonum
ſuorum[NON fraudaſti eum:]ſed exaudiſti eum,eiuſq; doctrinam feciſti in cordibus electorũ fru-
ctificare in vitam æternã, imperioque oris ſui ſubieciſti ſpiritus immundos. Nam ad imperiũ Chri- Mat.4.8.
ſti eijciebantur dæmonia, quemadmodum Euangeliſtæ teſtantur. Ideo autem hęc Chriſto homini 11.15.17.
competunt, (3)QVONIAM præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis.]omni enim gratia Marc.1
excellentiſsime adornaſti animã Chriſti ab inſtanti ſuæ creationis,conſeruãdo eã ab omni peccato
originali & actuali immunem, vniuerſisque donis ſpiritus ſancti dulciſsimis eam replendo,& quod

ſuper omnia eſt,beatifica tua viſione ipſam felicitãdo,& hoc ſine præcedentibus meritis eius.Bene- E
Ephe.3 dictio equidem dei,vocatur collatio gratię eius. Anima ergo Chriſti præuenta eſt benedictionibus
dulcedinis,id eſt,gratuitis donis diuinę collationis ſine præuijs meritis.[POSVISTI]ô domine pa
ter[IN capite eius].i.in ſuperiori parte animę Chriſti,in qua trinitatis imago cõſiſtit,videlicet in in-
tellectu ipſius[CORONAM]triũphalem,ſalutẽ,ſeu victorioſam felicitatẽ [DE lapide precioſo,]hoc
eſt,de perfecta atque firmiſsima charitate cõpactã: quoniam beatitudo intellectus per actum chari-
tatis perficitur,ſtabilitur,& immobilitatur. ¶(4)VITAM].i.reſurrectionẽ feſtinatã à morte,ſcili-
cet vt tertia die ſuſcitaretur[PETIIT]Chriſtus[A te]domine pater,[ET tribuiſti ei]reſuſcitãs eum
tertia die:nec ſolũ dediſti ei vitã,ſed & vitã impaſsibilem & æternã:quẽadmodum ais Apoſt. Chri-
Rom.6 ſtus reſurgens ex mortuis,iam non moritur.Ideo ſubdit,[LONGITVDINEM dierũ in ſeculum &
in ſeculum ſeculi,]id eſt,dediſti ei vitam æternã, cuius duratio omne tempus includit. Et ergo eſt
¶(5)MAGNA gloria].i.delectatio[EIVS in ſalutari tuo,]hoc eſt,in ſalutifera coniunctione ad re.
Gloria enim Chriſti hominis eſt in vnione ſua beata ad deũ:& tanto eſt hæc gloria eius maior,quã-
to propinquius deo vnitus eſt[GLORIAM].i.animę iucunditatem de electorũ ſaluatione ac cęleſtis
Hieruſalem reædificatione,[ET magnũ decorẽ]hoc eſt,corporis ſplẽdidiſsimã glorificationẽ[IM-
PONES ſuper eũ].ſ.Chriſtũ,ſicut in die reſurrectionis,& aſcenſionis iam factũ eſt. Vel ſic,gloriam, F
id eſt clarã notitiã, & magnũ decorẽ.i. præclarũ ornatũ impones ſuper eũ, videlicet copulando ſibi
eccleſiam immaculatã ſui ſponſi,clarã cum laude notitiã habentẽ, eumq; decorantẽ, & lætificantem
ſicut ſponſa ornat & lætificat ſponſum ſuum.Ideo autẽ hæc facies ô deus pater,¶(6)QVONIAM
dabis eum,]ſcilicet Chriſtũ[IN benedictionem in ſeculũ ſeculi,]ita vt non ſolum ſit in ſeipſo æter-
Pſal.71 naliter benedictus, ſed etiam alij benedicantur per ipſum:prout inferius dicitur,Et benedicẽtur in
ipſo tribus terrę.[LAETIFICABIS eũ in gaudio,]hoc eſt,omni gaudio Chriſtum implebis[CVM
vultu tuo.]i.ex aſpectu vultus tui,in cuius viſione beatitudo cõſiſtit,ita vt Chriſtus iam tibi pręſens
gaudeat,nõ ſolum de propria felicitate,ſed de omniũ quoq; ſaluandorũ per ipſum ſalute.Talis verò
accidẽtalis merces & gloria Chriſto debetur.¶(7)QVONIAM rex].i.Chriſtus[SPERAT in do-
mino,]hoc eſt,omne bonũ nõdum adeptũ ab eo expectat,& ei attribuit,neq; creatã potẽtiã ſibi ſuf-
ficere ad felicitatẽ exiſtimat, ſed totã fiduciã in deo ponit. [ET in miſericordia altiſsimi nõ cõmo-
uebitur].i. ſperando in miſericordia dei nõ derelinquetur, nec à domino ſeparabitur. Nã Chriſtus
nunquã motus eſt vel ſeparatus à domino. Cõſequẽter agit Propheta de reprehẽſione hoſtiũ Chri-
ſti,& ait,¶(8)INVENIATVR]ô Chriſte iudex[MANVS tua].i.poteſtas tua vlciſcẽs peccata[OM-
NIBVS inimicis tuis]videlicet,hęreticis,ſchiſmaticis & impœnitẽtibus,ita vt experiãtur in pœnis
tuã iuſtitiã,qui noluerũt in via acquirere tuã clementiã.[DEXTERA tua].i.rectiſsima atq; diſtricta G
Iohan.19 tua iuſtitia[INVENIAT]per examinationẽ ac pœnę inflictionẽ[OMNES qui te oderunt,]hoc eſt,
peruerſos incredulosq; Iudęos,q te per inuidiã occiderũt.Hos grauior pœna poſsideat,quoniã gra-
uius peccauerũt.Et ita erit. Nã ¶(9)PONES eos vt clibanũ ignis]inflãmãdo eos corpore igne ſen
Marc.25. ſibili,& anima vi doloris ac verme cõſciẽtiæ [IN tẽpore vultus tui].i. in die iuſti iudicij, quãdo per
Iob 10 retributionẽ aſpicies,quę modo per lõganimitatẽ diſsimulas. [DOMINVS]Chriſtus[IN ira ſua].ſ.
in vltione ſuæ iuſtitię [CONTVRBABIT eos]proijciẽdo in tenebras exteriores,vbi vmbra mor-
tis & nullus ordo,ſed ſempiternus horror inhabitat.[ET deuorabit eos ignis]infernalis,non vt cõ-
Iudith 16 ſumpti moriãtur: ſed vt miſerijs inuoluti æternaliter cruciẽtur,ſicut in libro Iudith legitur, Domi-
nus omnipotẽs iudicabit in eis,in die iudicij viſitabit illos. Dabit enim ignẽ & vermẽ in carnẽ ipſo-
rum vt vrãtur,& ſentiãt vſq; in ſempiternũ.¶(10)FRVCTVM eorũ].i.delectationẽ ipſorũ carna-
lem ac turpẽ [DE terra perdes] hoc eſt,à regione viuorũ ſeparabis,ne gaudeat in cælis cum deo,qui
nũc illicite delicientur in ſeculo,[ET ſemen eorũ] .i.opera eorũ perdes [A filijs hominũ,]hoc eſt, à
beata ſocietate eorũ qui in mũdo rationabiliter & humanè & pie vixerũt: quẽadmodum ſcriptũ eſt,
Eſa.26. Tollatur impius ne videat gloriã dei. Tota iſta ſentẽtia quæ inter bonos & malos diſcernit,etiã per
Malac.3 Malac.pulchre innuitur, Conuertimini, inquit, & videbitis quid ſit inter iuſtũ & impium, & inter
ſeruientem deo & non ſeruientem ei. Ecce enim dies veniet ſuccẽſa,quaſi caminus, & erunt omnes
Malac. 4 ſuperbi,& omnes faciẽtes impietatẽ ſtipula. Et inflãmabit eos dies veniẽs,dicit dominus,quę nõ de- H
relinquet eis radicẽ.Inſup iſta ſpecialiter & cõuenieẽter,imò & literaliter exponi poſſunt de oppreſ-
ſione,occiſione,& cõbuſtione Iudęorũ ꝑ Romanos principes facta:vt ſit ſenſus, Inueniatur,ô Chri
ſte,manus tua omnibus inimicis tuis,hoc eſt,experiatur infideles Iudæi potentiã tuã,ac iuſtã vindi-
ctã.Pones eos vt clibanũ ignis,replendo magnis ac varijs calamitatibus,in tẽpore vultus tui.i.in die
vltionis qua per Titũ & ſuos reſpexiſti vindicare mortẽ tibi illatã:dominus in ira ſua cõturbabit eos
timore atq; dolore,& deuorabit eos ignis.i. magna & vehemẽs pœna cõſumet eos,ſicut & factũ eſt.
Fructũ eorũ de terra perdes,&c.Nã in prędicta perſecutione de terrã ſua expulſi ſunt,& ipſi & filij
eorum vſque in diẽ præſentẽ. Quæ autẽ ſequuntur de prædictis Iudęis optime exponitur.Subiun-
git enim cauſam tãtæ oppreſsionis,& dicit,¶(11)QVONIAM declinauerũt]ô Chriſte[IN te ma-
Iohan.18 la]imponẽdo tibi grandia crimina. Nam corã Pilato clamabãt,Si non eſſet hic malefactor, non tibi
Iohã.19 tradidiſſemus eum . Et iterum,.Tolle tolle crucifige eum.[COGITAVERVNT conſilia quæ non
Luc. 22 potuerunt ſtabilire.]Frequenter nanque excogitauerunt Iudæi qualiter aliquam occaſionem con-
tra Chriſtum inuenirent: ſed non potuerunt ſua conſilia ſtabilire, quia non poterant rationabilem
cauſam reperire,nec ſuas accuſationes probare aut verificare. ¶(12)QVONIAM pones eos dor-
Iere.32. ſum] hoc eſt,permittes eos excæcari, indurari,& omnino auerti à te,ita vt fugiãt à legę,& fide tua,
vertentes à te dorſum,non faciem mentis, [IN reliquijs tuis]id eſt,in paucis quos tibi elegiſti ex il-

A lis, de quibus ad Rom. ait Apoſtolus, Reliquiæ ſaluæ fient [PRAEPARABIS]. i. recte diſpones, & Roma.9.
ordinabis [VVLTVM eorũ,] hoc eſt, ſcientiã legis ac prophetarũ, quã ipſi male atque carnaliter in-
tellexerunt, ſeque in ea ſapientes eſſe iactabant, ſed ita non erat. Verũ Chriſtus per ſpiritũ ſanctum
contulit reliquijs ſuis verum & ſanum intellectũ legis ac prophetarum: ſicq; in electis ſuis reliquijs
præparauit, ſeu perfecte parauit vultũ vel cognitionem carnalium Iudæorũ. ¶ (13) EXALTARE
domine] Chriſte [IN virtute tua,] hoc eſt, propria poteſtate reſurge, aſcende, teipſum mundo decla- Iohan.12
ra, per doctrinã atq; miracula apoſtolorũ, principem huius mundi eijce foras, in cordibus fidelium
regna, & totum mundum tuo imperio ſubde. Quo facto [CANTABIMVS] voce [ET pſallemus] vi-
ta ac moribus [VIRTVTES tuas,] id eſt, ſanctitatem, ac perfectionem conuerſationis tuæ. Miracu
la quoque & cętera quæ ad nominis tui honorem & gloriam pertinent. Statim enim poſt Chriſti a-
ſcenſionem, & ſpiritus ſancti miſsionem cœpit eccleſia publice ſecuraq; mente cantare, & pſallere, Act.2.3
prædicare, & ſcribere virtutes ſui Saluatoris.

¶ EXPOSITIO anagogica eiuſdem Pſalmi.

DEniq; ſecundum anagogicũ intellectũ exponitur pſalmus iſte de quolibet beatorũ in patria.
Nam eccleſia in natalitijs martyrum, magnã parte cantus aſſumpſit ex pſalmo præſenti. Ait
ergo, Domine ſimplex ac trine, qui es fons vniuerſæ ſanctę lętitiæ, in virtute tua, hoc eſt, in
teipſo, qui eſt virtus tua: vel in virtute tua, id eſt, in Chriſto filio tuo, qui teſte Apoſtolo eſt virtus & 1.Cor.1
B ſapientia tua, lætabitur rex, id eſt, quilibet comprehenſor in patria. quoniã in viſione tua, ac filij tui
conſiſtit beatitudo æterna: quẽadmodum vnigenitus tuus teſtatur, Hæc eſt, inquiens, vita æterna vt Iohã.17
cognoſcant te verum deũ, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Omnes enim beati in patria merito reges
vocantur, cum ſint pręelecti, perfectiq; filij æterni regis: quẽadmodum in Apocal. ſcriptũ eſt, Vide- Apo.22
bunt faciem eius & regnabunt in ſecula ſeculorũ: & ſuper ſalutare tuũ, id eſt, de ſalutari tui notitia,
ſeu clara viſione tuæ eſſentiæ, exultabit vehementer, imo ineffabiliter, & omni viatori incõprehen-
ſibiliter: prout per Prophetã dominus ait, Orietur vobis timentibus nomẽ meũ ſol iuſtitię, & ſanitas Malac. 4
in pennis veſtris. Salietis quaſi vituli de armẽto & calcabitis impios. Et ſacratiſsimus Apoſtolorum
princeps in canonica ſua, Vidẽtes (inquit) Ieſum, exultabitis lętitia inenarrabili & glorificata, repor- 1.Pet.1.
tantes finẽ fidei veſtrę ſalutẽ animarũ veſtrarũ. Et Paulus, Non ſunt (ait) cõdignę paſsiones huius tẽ-
poris ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis: ideo autem ô domine exultabit ſine fine vehemen- Roma.8.
ter, quoniã deſiderium cordis eius, hoc eſt, bonum deſideratum a corde ſuo tribuiſti ei, dando ei te-
ipſum in præmium. Vel deſiderium cordis eius tribuiſti. i. affectũ quo te deſiderauit videre pręſen-
tem perduxiſti ad actũ oſtendendo ei teipſum, ac illud euangelicæ veritatis ei dicẽdo, Euge ſerue bo Matt.25
ne, quia in modico fidelis fuiſti, ſupra multa te cõſtituam: Intra in gaudium domini tui. Proprie au-
C tem ſumendo deſiderium pro affectu boni futuri, ſic ſancti in patria nõ habent deſiderium reſpectu
præmij eſſentialis, ſed amorem, quoniam amor eſt de bono præſenti: ſed reſpectu accidẽtalis pręmij
deſiderium habent. Nihilominus Petrus loquens de Chriſto, dicit, quòd angeli deſiderant in ipſum 1.Pet.1
proſpicere, in quo vtiq; proſpectu pręmium eſſentiale conſiſtit: ſed ibi deſiderium ſumitur pro amo-
re faſtidium excludente, & voluntate labiorum eius, hoc eſt, deſiderio orationũ oris ſui, quibus in via
ſemper orauit peruenire ad patriã, non fraudaſti eum: & hoc ideo, Quoniam præueniſti eum in be-
nedictionibus dulcedinis, id eſt, quoniã ab ęterno elegiſti eũ ad hanc gloriã benedictã atq; dulciſsi-
mã, ſicut Apoſtolus ait, Nõ vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Vel præueniſti eũ in benedictionibus Iohan.15
dulcedinis. i. virtutes theologicas, ſcilicet fidem, ſpem, & charitatem, per quas benedicimur, & deo
cõiungimur, infudiſti ei in via ſine præuio merito. Has enim virtutes nullus de condigno meretur,
ſed nec habitum gratiæ nouum: ſed deus miſericorditer præuenit nos ſecundum ordinem prędeſti-
nationis æternæ, prouidens nobis de omnibus neceſſarijs ad adipiſcendum vitam æternam. Poſuiſti
in capite eius, hoc eſt, in intellectu eius, qui eſt ſuprema vis animæ, ſecũdum Thomam: coronam, id
eſt, eſſentiale præmium, quam theologi auream nominant, ſcilicet viſionem diuinæ eſſentię: & hanc
coronam poſuiſti in capite eius, de lapide precioſo, hoc eſt, de obiecto æterno ſeu ſummo bono cau-
ſatam, quia ex vnione intellectus ad deum cauſatur in ipſo iſta felicitas: ſicq; corona ſanctorũ eſt de
lapide precioſo: non ſicut de cauſa materiali, ſed ſicut de finali, ac efficienti. Nam deus ſublimis ac
D benedictus eſt effector, & finis omnis creatæ felicitatis. Hac corona nõ coronatur, niſi qui legitime 2. Tim.2
certauerit, & mundo corde deo ſeruierit. hæc enim corona facit nos deo perfecte ſimiles, ſeu deifor 1.Iohã.3.
mes, quẽadmodum apud Iohannẽ legitur, Chariſsimi nunc filij dei ſumus, & nõdum apparuit quid
erimus. Scimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Vitã ęter-
nam & cæleſtem petijt à te, dum adhuc peregrinabatur in ſeculo iſto, cuius vita eſt potius mors di-
cenda quàm vita ſecũdum Gregorium: & tribuiſti ei quod petijt, ſcilicet longitudinem dierũ in ſe-
culum, & in ſeculum ſeculi, id eſt, diem æternum, qui non cauſatur à ſole ſenſibili: ſed à claritate di-
uina, ſicut Iohannes teſtatur, Ciuitas non eget ſole, neque luna: nam claritas dei illuminabit eam & Apo.21
lucerna eius eſt agnus. Magna gloria eius ſcilicet cõprehenſoris cuiuſlibet in ſalutari tuo, hoc eſt, in
contẽplatione verbi æterni: in Chriſti enim viſione beatitudo repoſita eſt: gloriã & magnũ decorẽ,
id eſt, duplicẽ ſtolam, videlicet animę felicitatẽ, & corporis claritatem: impones ſuper eũ, in reſurre-
ctione mortuorũ, quãdo mortale hoc induet immortalitatẽ, & quãdo iuſti fulgebũt ſicut ſol in regno
patris eorũ. Vel ſic, gloriã, id eſt, tres dotes animę ſcilicet viſionẽ quæ ſuccedit fidei, tentionem quę 1. Cor 15
ſuccedit ſpei, & fruitionem quę ſuccedit charitati: & magnũ decorẽ, id eſt, quatuor dotes corporis: Mat.13.
vtpote claritatem, impaſsibilitatem, agilitatem, & ſubtilitatem impones ſuper eum. Quoniam dabiſ

eum in bene dictionẽ, hoc eſt, facies eum adhærere benedictioni tuæ, quatenus ſit benedictus in ſecu E
lum ſeculi .i. ſine fine: nam quilibet comprehenſor eſt confirmatus in bono: lætificabis eum in gau-
dio cũ vultu tuo, hoc eſt, ex claro ac immediato aſpectu vultus tui: ſicut ſuperius dictũ eſt, Adimple-
Pſal. 15. bis me lætitia cum vultu tuo. Omnia ante prædicta bona habet comprehenſor vnuſquiſque in pa-
tria, quia in hac vita ſperauit in bonitate diuina: ideo ſubdit, Quoniã rex ſperat in domino, nõ in pa
tria, ſed in via. In patria enim nõ manẽt fides & ſpes, quoniam fides includit obſcuritatem notitiæ,
ſpes autem abſentiam boni optati, quorum neutrũ in patria manet: & in miſericordia altiſsimi non
commouebitur, id eſt, confidendo in deo, & innitendo gratię & miſericordię eius, non cadet, neque
Prou. 18 damnabitur. Ideo Salomon ait, Turris fortiſsima nomen domini, ad ipſum currit iuſtus, & exalta-
Eſaię 40 bitur. Et Eſaias, Qui autem ſperant in domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pœnas vt aqui-
læ, volabunt & non deficient. Poſtremo ecclesia triumphans dicit domino, non orando, ſed regra-
tiando, Exaltare domine in virtute tua, ſecundum magnitudinem tuæ potentiæ, oſtende nobis alti-
tudinem tuam immenſam, manifeſtando nobis teipſum ſicuti es: ſicque æternaliter cantabimus &
pſallemus virtutes, hoc eſt, laudabimus perfectiones tuas, videlicet, ſapientiam, iuſtitiam, omnipo-
tentiam, felicitatem, liberalitaté, &c. Vel ſic, Exaltare domine in virtute tua, damnando ac deijcien-
Apoc. 6 do aduerſarios tuos, omnes videlicet reprobos, ſicut in Apoc. habetur, Sub ara dei ſancti clamabãt,
Vſquequo domine non vindicas ſanguinem noſtrum? quo facto, cantabimus nos & pſallemus vir-
Apoc. 12 tutes tuas, laudando tuam iuſtitiam atque potentiam. Vnde ſcriptum eſt, Exultate cæli & ſancti apo
ſtoli & prophetæ, quoniam iudicauit deus iudicium veſtrum. Cætera in pręcedenti expoſitione de- F
clarata ſunt. Ecce audiuimus ex elucidatione præſentis pſalmi inæſtimabilem beatitudinem electo-
rum, atque horribiles pœnas malignorum. Eligat ergo ſibi vnuſquiſque cum quibus poſt hanc bre-
uem ac labilem vitam locari ac præmiari deſiderat, ſtudeatq; illorum nunc opera imitari, eum qui-
bus vult in futuro demorari. Si cum beatis regnare deſideramus in cælo, ſatagamus cum eis compa-
ti Chriſto, mundum deſpicere, paſsiones immoderatas & vitia abhorrere: atque ordinata, munda, ac
ſtabili mente omnipotenti domino deſeruire.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXI.

EXPOSITIO TITVLI.

HVius inſuper pſalmi iſte eſt titulus, In finem pſalmus Dauid pro ſuſceptione vel aſſumptio-
ne ſeu cerua matutina, id eſt, Pſalmus iſte in finem nos dirigens, eſt Dauid, id eſt, Chriſti per
Dauid figurati, pro aſſumptione vel ſuſceptione matutina, id eſt, pro ſua reſurrectione, quæ
mane facta eſt in pſalmo iſto orantis. Vel pro cerua matutina, id eſt, pro Chriſti humana na-
tura: quæ comparatur ceruæ, quoniam ad ſimilitudinem ceruæ ſemper per contemplationem alta G
conſcendit, & terrena tranſilijt. Quòd autem hic pſalmus ad literam de Chriſto ſit exponẽdus, con-
ſcendit, & terrena tranſilijt. Quod autem hic pſalmus ad literam de Chriſto ſit exponendus, cõſtat
ex eo quòd beatiſsimi euãgeliſtæ allegant verba Pſalmi huius in Chriſti paſsione eſſe impleta, ſicut
patebit. Dicuntq; Hieronymus & alii multi, quòd Chriſtus in cruce cecinit totum hunc pſalmum
Pſal. 30. cum pſalmis ſequentibus vſque ad illum verſiculum, In manus tuas cõmendo ſpiritum meum, quod
Matt. 27. ſatis probabile eſt. Matthæus enim & Marcus teſtantur Chriſtum in cruce dixiſſe principiũ huius
Marc. 15. pſalmi, ſcilicet Deus deus meus, vt quid dereliquiſti me? Lucas verò commemorat eum dixiſſe ver-
Luc. 23 ſum illum, In manus tuas commendo ſpiritum meum. Vnde videtur intermedios quoque verſus di-
xiſſe. In Hebręo nanque pſalmus iſte ſic incipit, Eli, eli, lammahazabatthani. Quod autem adiun-
gitur in noſtra trãſlatione, Reſpice in me, non eſt in Hebræo, nec in trãſlatione Hierony. iuxta He-
Pſal. 21. bræum, ſed à 70 interpretibus additum creditur. Porrò Pſalmus iſte pulcherrimus valde eſt, & o-
mni deuotione pleniſsimus: eſtque cum fideli ac pia compaſsione Chriſti cantandus, & qui eum ſine
affectu promit, neſcio ſi Chriſto gratus eſt, eúmve diligat. Nõ eſt enim aliquis pſalmus qui tam eui-
denter, determinate, ac proprie Chriſti paſsionem deſcribat, ſicut hic pſalmus, ita vt potius hiſtoria
videatur, quàm prophetia. Nec recolo in toto veteri teſtamento tam diffuſe & clare deſcriptã Chri-
ſti paſsionem, ſicut in hoc loco, & Eſa. 53. Quãuis etenim Daniel apertiſsimè dixerit Chriſtum oc- H
Dan. 2. cidendum, non tamen ita prolixe ac determinate deſcribit modum & acerbitatem huius occiſionis,
ſicut & Dauid & Eſaias in locis præallegatis. Diligẽter ergo & affectuoſe quantũ dominus dare di-
gnabitur, exponendus eſt pſalmus iſte dulciſsimus, & mira virtute repletus, cuius ſingula verba ſunt
faculæ quædam ignis diuini amoris, qui eſt ſpiritus ſanctus. O quàm clare & condolenter vidit ſan-
ctiſsimus Dauid in ſpiritu acerbitatem, horrorem, ac totum proceſſum dominicę paſsionis: & quòd
Chriſto patienti compatiendum ſit, quando hunc pſalmum conſcripſit, & quomodo virtus cauſæ
principalis huius pſalmi, videlicet virtus ſpiritus ſancti reſultat & continetur in hoc ſuo effectu, ſci-
licet in pſalmo præſenti. Ait ergo propheta in perſona Chriſti, vel potius ipſemet Chriſtus ratione
humanitatis aſſumptæ,

PRECATIO.

Deus pater omnipotens qui filium tuum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad paßionem in mundum mittere, & hominem ligni vetiti guſtu ſeductum, & à paradiſi felicitate eiectum, ad cæleſtia regna reuocare voluiſti: reſpice nos ad te clamantes, libera nos à verbis delictorum, & ſaluos facias in te ſperantes in æternum.

A ¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DEVS deus meus.] repetitio dei indiciũ eſt feruẽtis deſiderij. Itaque deus vni-
uerſorum: deus meus ſpecialiſsimo modo, ſicut frequenter expoſitum eſt. Vn-
de poſt reſurrectionem Chriſtus Mariæ Magdalenæ, ait, Aſcendo ad patrem Iohã.20
meum & patrem veſtrum, deum meum & deũ veſtrum. In quo deſignat, quòd
ſicut deus eſt ſpecialiter ſuus pater ratione diuinæ naturæ, quam per genera-
tionem à patre recepit: ſic ſpecialiter eſt ſuus deus, ratione humanitatis aſſum-
ptæ: quam pater plus diligit, quàm totum vniuerſum: & ipſa quoq; deum plus
diligit quàm totum vniuerſum, ſicut oſtenſum eſt. Ait itaq; vnicus atq; amã-
tiſsimus dei filius in crucis patibulo pendens, & inexcogitabilibus pœnis circũdatus, [DEVS deus Pſalm.68
meus reſpice in me] i. attẽde & vide quid pro tuo honore ac mũdi ſalute ſuſtineo, quomodo ſic auer
tis vel potius auertere videris faciẽ tuam à puero tuo, de quo toties aſſeruiſti, Hic eſt filius meus di- Mar.3.17
lectus? Reſpice in me, id eſt, condole mihi, qui ſemper reſpexi in te cum omni reuerentia, faciendo Marc.1.
quæ tibi ſunt placita. [QVARE me dereliquiſti?] id eſt, cur ita te habes circa me, quaſi omnino non Luc.3.9
pertinerẽ ad te, ſed diſplicerẽ tibi, & eſſem traditus obliuioni, ſicut & illi, de quib⁹ ait ſcriptura, Ne-
ſcio vos. Quare me dereliquiſti, in manus impiorum: quare me dereliquiſti, ſubtrahendo patiẽti na-
B turę ac inferioribus viribus ſolitam diuinę cõſolationis dulcedinem, ſeu conſuetam redundantiam Matt.25.
gaudij à ſuperioribus animæ viribus inferiores eius potẽtias? In hora enim paſsionis non fiebat ali- Lucę 15.
qua redundantia felicitatis quam habuit Chriſtus in ſupremis animę ſuæ potentijs, per cõparatio-
nem earum ad verbum, ad inferiores ſuas potentias: ſed tam graues patiebatur pœnas in corpore, &
tantis in anima afficiebatur doloribus, quaſi derelictus videretur à deo: non tamẽ ſimpliciter dere-
lictus erat, quia nec perſonalem vnionem cum verbo, nec beatificam mentis fruitionem in deo ami-
ſit, imò intellectus & voluntas animæ Chriſti tẽpore paſsionis erant ſimul & ſemel in maximo gau-
dio beatæ fruitionis, atque in ſummo dolore per comparationem ad humanam eius naturam, quę to
ta in afflictionibus fuit, quatenus totam humanam naturã redimeret. Hinc quoque probatur, quòd
nunquam aliquis martyrum amariorem pertulit mortem Chriſto. Martyres nanque in ſuis paſsioni-
bus mirabiles habebant conſolationes, adeo vt multi eorum quodammodo nõ ſentirent tormẽta fo-
ris illata. Ad inſinuandum igitur acerbiſsimũ paſsionis ſuæ dolorẽ, & vt te quoq; ad piam ac Chri-
ſtianã prouocet cõpaſsionem Chriſtus ait, Quare me dereliquiſti, ita vt videar omnino contẽptus à Eſa.53.
te? Hoc eſt quod apud Eſa. legimus, Nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à deo, & hu-
miliatũ. Denique quod ſequitur, [LONGE à ſalute mea,] referri poteſt ad ea quę dicta ſunt, ſcilicet
C Quare me dereliquiſti? Vt ſit ſenſus, quare à corporis ſanitate ſeu corporali ſalute dereliquiſti me,
exponendo me tantis miſerijs? Deinde ſubiungit cauſam huiuſmodi derelictionis, & ait, [VERBA
delictorũ meorũ,] id eſt, ſtrepitus vitiorum in auribus dei male ſonantium, quæ vitia ſunt meorum;
id eſt, hominum per me liberandòrum. Hæc verba ſunt cauſa paſsionis meæ, quemadmodum Eſaias Ibidem.
teſtatur, Ipſe autẽ vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: ſicq;
delictorum & meorum diuiſim conſtruenda ſunt. Poſſunt tamen coniunctim cõſtrui, ita vt propter
vnitatem Chriſti & eccleſiæ ſeu capitis & membrorũ, Chriſtus peccata noſtra dicat ſua delicta. Po-
teſt etiá, quod dicitur, longe à ſalute mea, referri ad id quod ſequitur, ſcilicet, verba delictorũ, vt ſit
ſenſus, Verba delictorum meorum quæ ſunt longe à ſalute mea, quoniam diuidũt inter deum & ho-
mines ſunt cauſa, quod ita relinquor ac patior, ſicut Ierem. fatetur, Spiritus oris noſtri, Chriſtus do-
minus, captus eſt in peccatis noſtris. Chriſtus enim paſſus eſt, vt mundi peccata auferet. Iuxta illud Eſa.59.
Apoſtoli, Chriſto confixus ſum cruci, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Vnde in Dan. Thren.4
apertiſsimè ſcriptũ eſt, dixit Gabriel ad Danielem, Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper Galat.2
populum tuũ, vt deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & ꝓphetia,
& vngatur ſanctus ſanctorum. ¶(2) DEVS meus clamabo per diem.] Nam Chriſtus in die para- Dan.9.
ſceues circa horam nonam clamauit, Eli, eli, lamahzabetthani? ſicut iam patuit. [ET non exaudies]
minuendo corporis mei dolorem, animiq; triſtitiam: ſed morte amariſsima atque turpiſsima me oc- Mar.15
D cidi permittes. [ET nocte] clamabo, videlicet, ante diem paſsionis, quãdo ter oraui eũdem ſermonẽ,
& dixi, Mi pater, ſi fieri poteſt, trãsfer calicẽ iſtũ à me: ſed nec tunc exaudies, non tamen oratio mea Marc.14
indecẽs aut reprehẽſibilis fuit. Vnde ſubiungitur, [ET non ad inſipientiá mihi,] id eſt, nec à te, nec Luc.22
ab aliquo poterit mihi ad ſtultitiã ſeu indiſcretionem imputari, quòd ea rogaui, in quibus exauditus
non ſum. Habent autem iſta difficultatem non paruam: apud Iohan. nanque habetur Chriſtũ dixiſ- Iohã.11
ſe, Gratias ago tibi pater, quoniã audiſti me: ego autẽ ſciebam, quoniã ſemper audis me. Quomodo
ergo nunc ait, Deus meus clamabo per diem, & non exaudies? Ad Hebræos inſuper euidenter ait
Apoſtolus, quòd Chriſtus in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationèſque ad deum qui poſsit illum Heb.5.
ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.
Dicendum ergo, quòd ſicut Damaſc. affirmat, Oratio eſt petitio decentiũ à deo. Et ſecundum Au-
guſt. Ea licet orare, quæ licet deſiderare. Chriſtus verò nunquã petiuit à deo aliquid indecẽs aut il-
licitum. Propterea quicquid vnquã abſolute orauit, id eſt, quicquid ex deliberata voluntate petiuit,
ſemper obtinuit. Prædictæ verò, poſtulationes in quibus ſe Chriſtus aſſerit non exauditũ, non erant
orationes ſimpliciter fuſæ, ſed cum quadam conditione: procedebantq; magis ex affectu doloris, &
motu ſenſitiuæ partis, quàm ex rationis pleno iudicio, non tamen contra ordinem rationis. Voluit
autem Chriſtus has orationes effundere, quas ſciebat non eſſe exaudiendas. Primo, vt oſtenderet ſe
veraciter incarnatum, atque paſsibilem ad confundendum hæreticos, oppoſitum opinantes. Se-

cundo propter noſtram inſtructionem, videlicet ne fatigemur, nec deſperemus, dum nõ exaudimur E
ſtatim, vel pro voto à domino: ſed exẽplo Chriſti ſubijciamus, & cõmittamus nos beneplacito crea-
1.Pet.5. toris: certi quoniã ipſi cura eſt de nobis. Quod autem prædictæ orationes nõ erãt ſimpliciter & ab-
Marc.14 ſolute orationes dictę, conſtat ex hoc, quòd dum Chriſtus dixiſſet, Pater transfer calicem iſtũ à me,
Luc.22. protinus ſubdidit, Veruntamẽ non mea voluntas, ſed tua fiat: nõ quòd Chriſti humana volũtas fue-
rit diuinę voluntati contraria, ſed in hoc Chriſtus omnem ſuum appetitum, etiam ſenſitiuũ ſubie-
cit voluntati diuinæ. Sicq; abſolute loquendo, exauditus eſt pro ſua reuerentia, quanuis non ſit ex-
auditus, quantum ad naturalem ſuæ humanitatis appetitũ ſecundum ſe conſideratum, quoniã natu-
raliter abhorruit mortem: ſed tamẽ quantũ ad iſtum appetitum ad ſuperiorem rationem ac diuinam
voluntatem relatum, exauditus eſt, quia finaliter & abſolute optauit mori pro mundi ſalute: propter
Iohan.18 quod poſt trinam ſuam orationẽ proceſsit feſtinãter & intrepide obuiam Iudæis, dicẽs, Quem quę-
Mat.10. ritis? alias non videretur ipſe perſonaliter impleuiſſe quod alios docuit, Nolite (inquiẽs) eos timere
qui corpus occidunt, animã autem nõ poſſunt occidere: ſed eum timete qui habet poteſtatẽ & cor-
pus & animã perdere in gehennã ignis. ¶(3) TV autem in ſancto habitas,] tãquam dicat Chriſtus,
Merito dixi, Et nõ ad inſipientiã mihi reputabitur, quòd non ſum exauditus, quia ex hoc nõ ſequi-
tur me aliquo modo eſſe auerſum à te: ſed tu domine pater, in ſancto.i. in me filio tuo ſancto ac præ- F
Iohã.17 dilecto habitas, & ſemper in me es ac permanes. Vnde ait Saluator, Tu pater in me, & ego in te, quia
Iohã.14 dilexiſti me ante mũdi conſtitutionẽ. Et alibi, Verba (inquit) quę ego loquor, à meipſo non loquor:
Iohan.1 pater verò in me manẽs, ipſe facit opera. Tu ergo in ſancto habitas [LAVS Iſrael,] id eſt, obiectum
laudis meę qui ſum verus Iſraelita, in quo dolus non eſt, & qui faciẽ tuam ſemper per ſpeciem vidi,
nec vnquã a tua contemplatione ceſſaui. ¶(4) IN te].i. in tua benigniſsima bonitate [SPERAVE-
Iudith 8 RVNT patres noſtri,] videlicet, patriarchę, ꝓphetę, & cęteri iuſti: [SPERAVERVNT,] nec fruſtra,
quoniam [ET liberaſti eos.] Propter quod alia ſcriptura dicit, Memores eſſe debetis, quomodo pater
noſter Abraham tẽtatus eſt, & per multas tribulationes ꝓbatus dei amicus effectus eſt. Sic Iſaac, ſic
Iacob, ſic Moſes, & omnes qui placuerũt deo per tribulationes tranſierunt fideles: illi autẽ qui tenta
tiones non receperunt in timore dei & patientia, exterminati ſunt. ¶(5) AD te clamauerunt] tẽpo-
re neceſsitatis atq; anguſtię, [ET ſalui facti ſunt] quantũ ad animã, quanuis interdũ permiſsi ſint in
corpore grauiter flagellari, lędi, ſiue occidi. [IN te ſperauerunt, & non ſunt confuſi] quia quod deſi-
derabãt obtinere à te, videlicet vitã beatã, & requiẽ ſempiternã, poſt hanc tẽporalem afflictionẽ ſor-
1.Mac.2 titi ſunt, & nõ ſunt fraudati ſpe ſua. Hoc eſt qđ venerabilis ille Matathias cõmemorat, Abrahã nõne
Gene.22 in tẽtatione inuẽtus eſt fidelis, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiã? Ioſeph in tẽpore anguſtię cuſtodiuit mã-
Iudith.8. datũ dei, & factus eſt dominus AEgypti. Daniel in ſua ſimplicitate liberatus eſt de ore leonis: & o- G
Heb.11 mnes qui ſperant in domino, nõ infirmãtur. ¶(6) EGO autem ſum vermis, & non homo] .i. in paſ-
Gen.39 ſione mea tam lamentabiliter, tamq; horribiliter dilaceratus ſum, conculcatus & excruciatus, vt ſi-
Dan.14 milior viderer vermi, quàm homini: imo in tantũ ſpreuerunt me perſecutores mei, ac ſi irrationabi-
Eſa.53. le brutũ fuiſſem, ſicut apud Eſa. prophetatũ eſt, Non eſt ei ſpecies neque decor: vnde nec reputaui-
Luc.22 mus eum. Et Lucas ait, Viri qui tenebant Ieſum, illudebant ei, cædentes eum, & velauerũt eũ, & per-
cuſſerunt faciem eius, & cœperunt conſpuere in eum, & expuerunt in faciẽ eius. Ecce quantus con-
temptus, ecce quid pertulit dominus maieſtatis, vt ſua confuſio tam pœnalis fieret nobis honor, ęter-
nus ac beatitudo cęleſtis. [OPPROBRIVM hominũ,] id eſt, factus ſum Iudæorum opprobrium co-
Luc.23. ram Pilato dicentiũ, Hunc inuenimus ſubuertentem gentẽ noſtram. Et iterũ, Noli ſcribere, rex Iu-
Iohã.19. dæorũ: ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudęorum. [ET abiectio plebis] ita vt omnibus vilior apparerem,
quemadmodum in Euang. narratur, vbi ſic legitur, Tunc apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit:
& milites præſidis plectentes coronam de ſpinis, impoſuerũt capiti eius, & veſte purpurę a circũde-
Ibidem. derunt eum, & dicebant, Aue rex Iudæorũ, & dabant ei alapas. Tũc eduxit eum Pilatus, Exijt ergo
Ieſus, portans ſpineam coronã, & purpureũ veſtimentũ, & dicit eis, Ecce homo, Illi verò clamabãt,
Crucifige, crucifige eum. Ecce ò Chriſtiane, & corde fideli perpende, quid pro te pati dignatus eſt
Chriſtus rex gloriæ. Hoc ſpectaculũ imprime indeſinẽter animæ tuæ, quẽadmodũ in Cãt. Chriſtus
Pſal.23. hortatur, Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuũ. ¶(7) OMNES videntes me deriſerũt me,] nõ ſim- H
Cant.8 pliciter omnes, quia Nicodemus, Ioſeph ab Arimathia, alijq; multi non deriſerunt eum: ſed omnes,
Matt.27 de quibus prædixit, Factus ſum opprobrium hominum & abiectio plebis, videlicet, omnes peruerſi.
Marc.15 Vel omnes ſimpliciter, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorũ, non pro ſingulis generum. Vel o-
Luc.23 nes.i. tam multi, quòd cõparatione eorũ alij qui nõ deriſerunt me & affueruut, quaſi nulli videntur.
Iohan.19 Omnes itaq; videntes me deriſerũt me. Tunc itaq; omnes iſti deriſerũt filiũ dei, & ſapientiam patris
1.Cor.1 æterni, quãdo Chriſtũ ſpreuit Herodes cũ exercitu ſuo, & illuſit (vt ait Lucas) indutũ veſte alba: &
Luc.23 quãdo Pilatus adiudicauit fieri petitiones eorũ, tradẽs Ieſum flagellatũ voluntati eorũ vt crucifige-
Iohã.19. retur: & quãdo baiulans ſibi crucẽ, exiuit: & quãdo crucifixerũt eũ, & latrones hinc & hinc, medium
Luc.23 autẽ Ieſum. Propter quod prædictũ eſt, Inglorius erit inter viros aſpectus eius. Et Iere. ait, Factus
Eſa.51. ſum in deriſum omni populo, canticũ eorũ tota die. Vide quẽadmodum S. propheta Ezech. in figu-
Thren.3. ra Chriſti toties vocatus eſt filius hominis: ſic in figura Chriſti dictũ eſt ei a domino, Ego dedi te in
Ezec.24 portentũ domui Iſrael. Hæc dices filijs Iſrael, Ego portentũ veſtrũ. Et iterũ, Ezechiel erit portẽtum
veſtrum. [LOCVTI ſunt labijs] multas blaſphemias contra me, [ET mouerũt caput] congratulando
miſerijs meis, & deteſtando atque vt pſeudoprophetam me ſubſannando. Quid autem locuti ſint,
ſubdit, ¶(8) SPERAVIT in domino,] hoc deriſorie aſſerebant: quaſi dicerent, Dixit ſe ſperare in
domino, & ergo [ERIPIAT eum] de iſtis tormẽtis, [SALVVM faciat eũ] ab iſta turpiſsima morte.

A [QVONIAM vult eum].i.quoniã ipſe dixit ſe electũ à deo,& filiũ dei.Sicut enim ſacratiſsimi Euã- Matt.27.
geliſtæ affirmant,ſuſpenſo in cruce domino Ieſu,illuſerunt ei principes & phariſæi cum alijs, & di- Marc.15.
cebãt,Si rex Iſrael eſt: vel,Si hic eſt Chriſtus dei electus,deſcẽdat nunc de cruce.Confidit in deo,li Luc.23
beret eũ nunc ſi vult.Dixit enim,Filius dei ſum.O admirãda concordia euangelicæ hiſtoriæ cũ de- Philip.2.
nunciatione prophetica.Sed quoniã iſta Chriſto conueniunt propter formã ſerui,quã pro nobis ac
cepit:ideo addit, ¶(9)QVONIAM tu]domine pater[ES qui extraxiſti me] ſupernaturali & ineſ- Eſai.53.
fabili modo:iuxta illud,Generationẽ eius quis enarrabit?[DE ventre].i.de incorrupto & clauſo atq;
virgineo vtero Mariæ, nõ obſiſtẽtibus exitui meo de virginis ventre dimẽſionibus corporũ, [SPES
mea] ſecundũ quod homo ſum [AB vberibus matris meæ:]quia Chriſtus vt homo ſemper à princi-
pio incarnationis ſperauit in domino,non per ſpem,quæ eſt virtus theologica,ſed per expectationẽ
ſeu quandã fiduciã,qua bonum futurum à deo expectauit,& quicquid boni habuit,ei attribuit,ſicut
iam ſæpe oſtenſum eſt. [IN te]ô pater [PROIECTVS ſum]iactu amoroſæ adhæſionis ac filialis fi-
duciæ[EX vtero,]quia ab inſtanti,quo Chriſtus de virgine natus eſt,patri æterno adhæſit,atque in
ipſo confirmatus fuit,quemadmodũ infra habetur, Dominus ſpes mea à iuuẽtute mea,in te cõfirma- Pſal.70
tus ſum ex vtero. ¶(10)DE ventre matris meæ deus meus es tu,]quem inceſſabiliter colo, ſummè
honoro,ardentiſsimè diligo,indeſinenter aſpicio: & ideo [NE diſceſſeris à me] derelinquendo me
B penitus.Quod idcirco oro,¶[11)QVONIAM tribulatio proxima eſt] .i.quoniam paſsio mea iam
inſtat[ET non eſt qui adiuuet]liberando me de crudelitate volentium crucifigere me.Hoc eſt quod
apud Eſaiam Chriſtus inducit,Circunſpexi,& non erat auxiliator:quæſiui,& nõ fuit qui adiuuaret: Eſaię 63:
Et alibi,Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meũ,& ſuper virũ cohærentẽ mihi,dicit dominus: Percu Zach.13
te paſtorẽ,& diſpergentur oues gregis:quæ dicta eſſe de Chriſto Euangeliſta Matt.inſinuat ¶(12) Mat.26.
CIRCVNDEDERVNT me vituli multi].i.perſecutores Iudæi, homines inſtar vitulorum indo- Marc.14
miti & laſciui, [TAVRI pingues].i.magiſtratus & principes eorum, & etiam gẽtiles ac ſerui Pilati,
homines inſtar taurorũ ſuperbi & duri.Vnde in Eccleſiaſtico dicitur,Non te extollas in cogitatio- Eccl.6.
ne tua velut taurus:hi ergo[OBSEDERVNT me.]Nã Euangeliſta teſtante, cùm Chriſtus dixiſſet Mat.26.
Iudæis,Tanq̃ ad latronẽ exiſtis cum gladijs & fuſtibus cõprehendere me , tunc cohors & tribunus Marc.14
ac miniſtri Iudæorum acceſſerunt & iniecerunt manus in Ieſum,& ligauerunt eum . Mane quoque Iohã.18.
facto,in die paraſceues,duxerunt eum in concilium ſuũ,dicentes,Si tu es Chriſtus dic nobis palàm. Luc.22.
¶(13)APERVERVNT ſuper me os ſuũ ſicut leo rapiens & rugiẽs.] quando?niſi dũ ante Pilatum Iohã.19.
clamabãt,Crucifige eũ?Et quanto ille magis laborabat eũ eripere,tanto amplius illi clamabãt,Tolle Mat.27.
tolle.&,Si hunc dimittis,nõ es amicus Cæſaris.Et inualeſcebãt voces eorũ.Cũ verò miſiſſet ad He- Iohan.19
C rodem Pilatus Ieſum,ſtabant(vt Lucas teſtatur)principes ſacerdotũ conſtãter accuſantes eum: ipſe Luc.23
verò non reſpondit vllũ verbũ,quatenus impleretur quod dictũ eſt per Prophetã, Tanquam ouis ad
occiſionẽ ducetur,& ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet,& non aperiet os ſuũ.Et alibi,Ego Eſaię 53.
quaſi agnus manſuetus,qui portatur ad victimã. ¶(14) SICVT aqua effuſus ſum].i.toto corpore Iere.11.
exhauſtus ſum ſanguine,propter frequentẽ ſanguinis mei effuſionem in die paraſceues.ſ.in corporis
duriſsima flagellatione,in capitis mei ſpinea coronatione , præſertim quãdo percuſſerũt caput meũ Iohã.19.
arundine,in pedũ ac manuũ mearũ perforatione. [ET diſperſa ſunt omnia oſſa mea] .i.à ſe inuicem Mat.17.
disiuncta ſunt,& à iuncturis naturalibus diſſoluta propter violentiſsimã corporis extenſionẽ in cru Marc.15
ce.¶(15)FACTVM eſt cor meum tanq̃ cera liqueſcens.] Interdũ in ſcripturis per cor intelligitur Iohã.19.
mens vel ipſa voluntas,quẽadmodum Chriſtus ait, Beati mundo corde . Interdũ verò accipitur cor
pro organo corporali partis ſenſitiuæ,ſicut ait Philoſophus,quòd in animali cor eſt primũ viuẽs & Mat.5.
vltimum moriẽs.Primo igitur modo ſumendo cor,tunc ſenſus eſt, Factũ eſt cor meum tanq̃ cera li
queſcens.ſ.mens mea præ nimia affectione diuini honoris,atq; humanæ ſalutis,& etiã præ vehemẽ-
ti dolore patientis naturæ,& præ triſtitia propter ingratitudinẽ reproborũ,ſpiritualiter reſoluta eſt,
mollificata,& defluens quodãmodo à ſeipſa:quẽadmodum in Cant.ſpõſa ait, Anima mea liquefacta
eſt,vt dilectus locutus eſt. Et ad deſignandũ horũ affectuũ impetum & ardorẽ Chriſtus in cœna no Cant.5.
uiſsima diſcipulis dixit, Deſiderio deſideraui hoc paſcha mãducare vobiſcũ antequã patiar.Si verò
D ſumatur cor ſecundo mõ,tunc ſenſus eſt,quòd ſicut cera reſoluitur ſeu liqueſcit calore ignis:ſic cor Luc.22
Chriſti corporaliter immutatũ eſt,& liquefactum præ magna triſtitia & afflictione patiẽtis naturæ,
omniũmque animæ viriũ.Paſsiones enim ſeu affectiones ſenſitiuæ partis fiunt cum corporali tranſ-
mutatione. Denique ex magna affectione ſuperioris appetitus.ſ.voluntatis,ſequitur ſemper immuta
tio aliqua in inferiori appetitu ſeu corde,& ita cor Chriſti inſtar cerę liquefactum eſt tẽpore paſsio-
nis,tum ꝓpter redundantiã affectionum voluntatis in ipſum,tum propter ſenſibiles dolores appe-
titus inferioris. Videtur tamen hoc loco accipi cor ſecundo modo,quia ſubiũgitur, [IN medio vẽ
tris mei].i.in medio interiorum meorum.¶(16)Aruit tanquam teſta virtus mea],id eſt,quemadmo
dum fragmen ollæ igne ſiccatur,atq; areſcit:ſic fortitudo mea defecit,& aruit ꝓpter naturalis har-
moniæ corruptionem,ſanguinis effuſionem,atq; vitalium humorũ defectũ:[ET lingua mea adhęſit
faucibus meis]præ ſiccitate & ſiti corporali,[ET in puluerem mortis].i.in corruptionem corporeæ
vitæ [DEDVXISTI me]ô domine pater.i.permiſiſti me in eam induci. Tunc enim corporalis vita
Chriſti quaſi in nihilũ redacta eſt,quando anima eius ſeparabatur à corpore . ¶(17)QVONIAM
circundederunt me]in cruce pendentem[CANES multi].i.homines inſanientes & furentes aduer Iohã.19
ſum me,& ſanguinẽ meũ ſitientes,ac vndiq; me mordentes verbis blaſphemis,irriſionibus inuidio-
ſis,& ictibus doloroſis.[CONCILIVM malignãtium obſedit me].i.conſiliatores maligni,videlicet
ſcribæ,phariſæi,ac alij,cogitantes quomodo exquiſitis tormẽtis ac morte turpiſsima occiderẽt me,

Sap.2. vt ſatiarentur anguſtijs meis. Hi tales vndique vallauerunt me. ¶(18) FODERVNT manus meas E
Iob.16. & pedes meos].i. clauis magnis, ſpiſsis & obtuſis perforauerũt, ac cruci affixerunt manus meas & pe-
des. O bone Ieſu, ô innocens agne, ô ſancte fili dei, quanta ſuſtinuiſti pro me. Verè, vt ait Apoſtolus,
Rom.2. Pater cœleſtis proprio filio non pepercit, qui te tam horrendæ, támque pœnaliſsimæ morti expoſu-
it. Hæc autem perfoſsio pedum ac manuum Chriſti, erat vna de grauiſsimis eius pœnis. Mors enim
confixorũ grauiſsima eſt, quoniã loca in quibus configuntur, loca neruorũ ſunt, & maximè ſenſibilia
ac paſsiua. [DINVMERAVERVNT omnia oſſa mea].i. dinumerare poterant, quia ob violentam
extenſionem mẽbrorum apparebãt oſsiũ iuncturæ, præſertim cùm Chriſtus nudus credatur ſuſpen-
Gen.3. ſus, ſicut & Adã nudus peccauit. Hæc quoq; extenſio ſacratiſsimi corporis Chriſti ſuper omnẽ æſti-
mationem pœnaliſsima fuit. ¶(19) IPSI verò] perſecutores & hoſtes mei [CONSIDERAVE-
RVNT & inſpexerunt me] blaſphemando, deridendo, & tanto cordialius exultando, quãto me gra-
uius viderant pati. [DIVISERVNT ſibi veſtimenta mea] quatuor milites crucifixores, [ET ſuper
veſtem meam].i. ſuper tunicã inconſutilẽ [MISERVNT ſortem] cuius eſſet tota, quia nolebãt eam
Iohã.19. diuidere. Hanc verò ſcripturã allegat Euãgeliſta Iohannes in Chriſto impletã. Porro his quæ nunc
Iob 16. de Chriſti paſsione inducta ſunt, conſonant quæ de ſancto Iob leguntur, Nunc oppreſsit me dolor
meus, & in nihilũ redacti ſunt omnes artus mei. Rugæ meæ teſtimoniũ dicunt contra me, & ſuſcita-
uit falſiloquus aduerſus faciẽ meam contradictionẽ. Collegit furorẽ ſuum in me, & cõminans mihi F
infremuit cõtra me dẽtibus ſuis, hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt. Apuerunt ſuper me
ora ſua exprobrantes, percuſſerunt maxillã meã, ſaturati ſunt pœnis meis. Concluſit me deus apud
iniquũ, & manibus impiorũ me tradidit. Tenuit ceruicem meã, confregit me, & poſuit me ſibi quaſi
in ſignũ. Concîdit me vulnere ſuper vulnus, irruit in me quaſi gigas. Facies mea intumuit à fletu, &
palpebræ meæ caligauerunt. Hæc paſſus ſum abſque iniquitate manus meæ. Sapiens autem de Chri-
Sap.2. ſti paſsione, ac Iudæorum conſilio pulchrè ac notabiliter ſcribens, Dixerunt, inquit, impij apud ſe,
Circũueniamus iuſtum, quoniã contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis.
Promittit ſe ſcientiã dei habere, & filium dei ſe nominat. Grauis eſt nobis etiã ad vidẽdum, quoniam
diſsimilis eſt alijs vita illius. Tanquã nugaces æſtimati ſumus ab eo, & gloriatur patrẽ ſe deũ habere.
Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint. Si enim eſt verus filius dei, ſuſcipiet eũ, & liberabit eũ de
manu contrariorũ. Cõtumelijs & tormento interrogemus eũ, vt ſciamus reuerentiã illius, & probe-
mus patientiã eius. Morte turpiſsima condẽnemus eũ. Erit enim reſpectus ex ſermonibus eius. Hæc
cogitauerunt & errauerunt: Excæcauit enim illos malitia eorum. Deniq; ex his & alijs multis ſacræ
ſcripturæ teſtimonijs euidenter oſtenditur cæcitas Iudæorum, qui putant Chriſtũ in primo ſuo ad-
uentu in tanta maieſtate & gloria eſſe venturum, vt totum mundũ ſibi ſubijciat, etiã gladio corpora- G
li, vniuerſaq; regna plebi Iudæorũ ſubdat, deſeruireque cogat. Hæc autẽ à verò intellectu prophe-
tarum diſcordant. Sancti nanque prophetæ loquuntur de duplici aduentu, quorũ primus eſt in hu-
militate ac paupertate, vt iudicetur & moriatur. Secundus in maieſtate & gloria, & quatenus iudicet
Zach.9. & regnet. De primo aduentu apud Zachariã legitur, Exulta ſatis filia Sion, ecce rex tuus veniet tibi
Iere.14. iuſtus & ſaluator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinã & ſuper pullum filium aſinæ. Et Ieremias ait,
Quare quaſi colonus venturus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Quare venturus
es velut vir vagus & fortis qui non poteſt ſaluare? O quàm notabilia atque pulcherrima ſunt verba
hæc beatiſsimi Ieremiæ. Ex his nanq; clariſsimè demonſtratur Chriſtũ eſſe verum deũ & hominẽ.
Nam quòd iſta de deo dixerit, qui per incarnationẽ pauper in mundũ venit velut colonus, cõſtat ex
Matt.8. eo quod paulo antè præmiſit, Tibi peccauimus expectatio Iſrael ſaluator in tempore tribulationis.
Luc.9. Moxq; ſubiũgit, Quare quaſi colonus vẽturus es. cui prophetiæ cõcordat quod in Euãgel. Chriſtus
de ſeipſo teſtatur, Volucres cœli nidos habẽt, & vulpes terræ foueas: filius autẽ hominis non habet
Matt.8. vbi caput reclinet. Et beatus Apoſt. loquens de Chriſto, Propter nos, inquit, factus eſt pauper cùm
Lucæ.9. diues eſſet, vt eius inopia diuites eſſemus. Nos ergo fratres imaginem crucifixi in cordibus noſtris
2.Co.8. firmiter imprimamus, ſingula eius tormẽta mentibus noſtris indelebiliter infigamus, quatenus cum
Gal.2. Apoſt. ſinguli dicere valeamus, Chriſto confixus ſum cruci: viuo autẽ iam non ego, viuit verò in me
Chriſtus. Et iterum, De cætero, inquit, nemo mihi moleſtus ſit, ego enim ſtigmata domini Ieſu por- H
Galat.6. to in corpore meo. Non eſt enim efficacius remedium vincendi omnes tẽtationes, nec compendio-
ſior via diſcendi omnes virtutes, quàm Chriſtum in cruce ſuſpenſum iugiter contẽplari, affectuoſe pen-
ſare, ac diligenter attendere. Quomõ enim aliquid carnale eũ poterit delectare, qui non ceſſat Chri-
ſti pro ſe paſsi amariſsimas pœnas recolere? Et quomodo poterit deũ non amare, vel Chriſto ingra-
Rom.8. tus eſſe, qui conſiderat deum propter ſe proprio filio non pepercisse, filiũ quoque propter ſe vſque ad
Philip.2. mortem patri obediſſe? Poſtquã Chriſtus quæ pertulit cõmemorauit, pro gloria reſurrectionis orãs,
nobis orandi formã præſcribens ſubiungit, ¶(20) TV autem domine] pater æterne [NE elonga-
ueris].i. ne diu differas auxiliũ tuũ, ſed ſtatim, ſcilicet tertio die, reſuſcita me [AD defenſionem meã
conſpice].i. aſpice vt defendas me: non vt non moriar, ſed ne in morte detinear, & ne poſt mortem
Mat.27. diu derideant me hoſtes mei, dicendo, Ecce quomõ ſeductor ille ſurrexit a mortuis. ¶(21) ERVE
à framea].i. à morte ſeu gladio, hoc eſt, ab omni læſiuo [ANIMAM meã,] non quòd eſſentia animæ ſe-
cundũ ſe poſſet lædi aut mori, quippe quæ immaterialis atq; perpetua ſcitur & creditur: ſed ne à cor-
pore ſuo diu permaneat ſeparata. [ET de manu canis].i. de poteſtate furibundi ac rabidi populi Iu-
dæorũ contra me more canũ latrantium erue [VNICAM meam].i. animã meã tibi ſummè dilectam,
quæ ſola redẽptore non eget, nec ſimilem habet. ¶(22) SALVA me ex ore leonis].i. à deuoratio-
Zach.9. ne ſuperbæ plebis, quæ me penitus cõterere voluit, & tanquã falſum prophetam in æternum con-

A fundere,[ET à cornibus vnicornium].i.à præſumptionibus atq; ſuperbijs malignorũ [HVMILI-
TATEM meam].i.me inter homines pauperẽ, humilẽ, & abiectum. Ab his inquam ſalua me, me hu-
milẽ exaltando, & illos ſuperbos humiliãdo. Et bene nomine vnicornis deſignantur præſumptuo-
ſi, quoniã vnicornis eſt animal ſupbiſsimum, quod (vt fertur) ex indignatione moritur, ſi cõtra deſi
derium ſuũ teneatur. ❡(23) NARRABO nomen tuũ] dñe pater omnipotens [FRATRIBVS
meis].ſ. ſanctis apoſtolis, aliíſque diſcipulis. Nã poſt reſurrectionẽ Chriſtus frequẽter iſtis apparuit, Mat. 28.
eóſque de patris ac filij diuinitate, totiúſque trinitatis gloria informauit, quemadmodum euangeli- Mar. 16.
ca docet hiſtoria. [IN medio eccleſiæ,] id eſt, inter fideles [LAVDABO te] per me atq; alios. Chri- Luc. 24.
ſtus enim per ſeipſum laudauit patrem ante aſcenſionem ſuam, ſtando in medio diſcipulorũ ſuorũ, Iohã. 20.
& poſt miſsionẽ paracleti laudauit eũ per totũ mundũ per prædicationẽ apoſtolorum ac cęterorum 21.
fideliũ. Hunc aũt verſum prædictũ eſſe allegat Apoſt. de Chriſto, dum ait, Non confunditur eos vo- Heb. 2.
care fratres, dicens, Narrabo nomen tuũ fratribus meis. Vnde Chriſtus ad Mariam Magdal. dixiſſe
narratur, Vade ad fratres meos, & dic eis, Aſcẽdo ad patrem meum. Itaque Chriſtus ad patrem ait, Iohã. 20.
In medio eccleſiæ laudabo te. Sic autẽ laudabo, ſicq; laudans te pronunciabo. ❡(24) QVI time-
tis dominũ] timore caſto ac ſancto [LAVDATE eum,] omne bonum ipſi fontaliter aſcribẽdo, ac o-
mnia ad laudẽ & gloriam eius agẽdo, [VNIVERSVM ſemen Iacob].i. omnes qui veri filij eſtis pa- 1. Co. 10.
triarchæ Iacob, non ſolũ carnis propagine: ſed fidei quoq; ac vitæ imitatione, vitia ſupplantãdo cũ Gen. 35.
Iacob qui ſupplantator interpretatur. [GLORIFICATE eum].i. gloriã date nomini eius, non vo-
B biſmetipſis, quoniã & Apoſt. ait, Soli deo honor & gloria. Et apud Eſaiã domin⁹ dicit, Ego domin⁹ 1. Tim. 1.
hoc eſt nomen meũ, gloriam meã alteri non dabo. ❡(25) TIMEAT eũ omne ſemẽ Iſrael].i. omnes Eſaię 42
filij Iacob, qui dictus eſt Iſrael, quoniã vidit deũ. Omnes ergo homines contẽplatiui, videlicet mun
di corde & ſimplices, atq; quietem amãtes ſunt ſemen Iſrael.i. vita & contẽplatione, ſanctum Iacob
ſecundũ quod Iſrael dictus eſt, imitantes. In Geneſi enim legitur, Factus eſt Eſau vir gnarus venã- Gen. 27.
di & homo agricola, Iacob autẽ vir ſimplex habitabat in tabernaculis. Ideo autẽ omne ſemen Iſrael
timeat deũ timore reuerentiali ac filiali, ne ſit deo ingratũ de beneficijs Chriſto & per cõſequens to
ti generi humano collatis. Nam ſubditur, [QVONIAM non ſpreuit] diſplicẽtia interiori, [NEQVE
deſpexit] exteriori repulſa [DEPRECATIONEM pauperis].ſ. mei filij ipſius, qui pauper vixi in
mundo. NEC auertit faciem ſuam].i. pietatis ſuæ reſpectum [A me, & cùm clamarẽ ad eum exau-
diuit me.] Videtur hoc contrarium his quę ſuperiùs dixit, Deus meus clamabo per diem, & non ex-
audies. Sed quoniã ibi oſtenſum eſt, ꝙ licet Chriſtus non ſit exauditus à patre quãtum ad aliquid,
ſimpliciter tamen exauditus eſt. Iccirco quod nunc dicitur prædictis cõſonat, & ea corroborat. De-
inde Chriſtus ait ad patrẽ, ❡(26) APVD te laus mea in eccleſia magna].i. laus qua ego laudor, teq;
laudari exhortor, eſt apud te.i. tibi placet, & refertur ad te in eccleſia magna.i. in eccleſia Chriſtiana Mala. 1.
C quæ per orbẽ terrarũ longè ac latè diffunditur, quia per totã plebem catholicã deus pater & filius Eſai. 42.
eius laudantur. Propter quod dominus ait, Ab ortu ſolis magnũ eſt nomẽ meũ in gẽtibus. Et rurſus,
Cantate domino canticũ nouũ, laus eius ab extremis terræ. [VOTA mea].i. ſacrificium nouæ legis,
videlicet ſacrificiũ corporis & ſanguinis mei [REDDAM].i. per ſacerdotes meos offerri faciã dñ-
mino [IN conſpectu timentiũ eum].i. præſentibus atque cernentibus populis Chriſtianis. Reddidit
quoque Chriſtus vota.i. deſideria ſua deo patri in conſpectu timentiũ eum, dum poſt cœnã inſtante Luc. 22.
iam paſsione orauit, & orando deſideria ſua expreſsit, quæ habuit pro patris clarificatione, ſuiipſius
glorificatione, & diſcipulorũ omniũq; electorum ſaluatione. Vnde apud Iohannem loquitur, Pater Iohã. 17.
venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Et rurſus, Pater ſerua eos in nomine tuo
quos dediſti mihi. ❡(27) EDENT pauperes].i. humiles mãducabunt ſacramentum altaris, non ſo-
lum ſacramentaliter, ſed etiã ſpiritualiter, ideo [ET ſaturabuntur].i. mẽtaliter impinguabuntur cha-
ritate, gratia, conſolatione ac donis ſpiritus ſancti, [ET laudabunt dominũ] Ieſum Chriſtũ, qui eſt in
hoc ſacramento dator ac donũ, [QVI requirunt eum] affectu, fide, & opere ſequendo veſtigia eius,
[VIVENT corda eorum] ſpiritali vita [IN ſeculum ſeculi].i. ſine fine. Nunc enim viuunt per fidem
& charitatẽ: conſummatóq; curſu præſentis exilij, viuent per contẽplationẽ & gloriã. Viuent enim,
quoniã fontẽ vitæ.ſ. Chriſtũ dignè recipiunt, ſicut & ipſe teſtatur, Ego ſum panis viu⁹ qui de cœlo Iohan. 6.
deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternũ. Inſuper S. Dauid totius mundi cõuer-
D ſionem ad Chriſtũ prænunciãs ait, ❡(28) REMINISCENTVR].i. delictorum ſuorũ diuinorũq;
beneficiorum quæ non penſabant, recordabuntur, [ET conuertentur ad dominum] ſaluatorẽ [VNI-
VERSI fines terræ] audita euangelicæ veritatis prædicatione. Ecce hìc conuerſio gentiũ apertiſsi-
mè denũciatur, quã & Daniel prædixit ſub his verbis, Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis ve Dan. 7.
nit, & ad antiquũ dierũ peruenit, & dedit ei poteſtatẽ & honorẽ & regnũ, & omnes populi, tribus, &
linguæ ſeruient ei. Et Eſaias ait, Parauit dominus brachiũ ſanctum ſuũ in oculis omnium gẽtium, & Eſai. 52.
videbunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. ❡(29) ET adorabunt in conſpectu eius].i. ipſum
dominum tanꝗ præſentem adorabunt [VNIVERSAE familiæ gentium. ❡(30) QVONIAM do-
mini] ſaluatoris [EST regnum] cuius non erit finis. Ipſius enim eſt regnum militantis ac triumphan Luc. 1.
tis eccleſiæ, quemadmodũ Ieremias prædixit, Regnabit & ſapiens erit. [ET ipſe] dominus [DOMI- Iere. 23.
NABITVR gentium] ſibi per fidem obedientiũ. Vnde in Zacharia de Chriſto habetur, Et loque- Zach. 9.
tur pacem gentibus. Poteſtas eius à mari vſque ad mare, & à fluminibus vſque ad fines terræ. ❡(31)
MANDVCAVERVNT] corpus & ſanguinẽ Chriſti ſacramentaliter vel ſpiritualiter, [ET adora-
uerunt] ipſum ſacramentum.ſ. Chriſtũ in ſacramento contentum [OMNES pingues terræ].i. omnes
in gratia dei atque virtutibus diuites: de quibus dominus per Eſaiam ait, Delectabitur in craſsitudi

Eſai.55. ne anima veſtra. Et in Canticis, Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſsimi. [I N conſpectu E
Cant.5. eius cadent,] id eſt, Chriſtum deuotè colent atq; humiliter adorabunt [O M N E S qui deſcendunt in
terram]. i. omnes naſcẽtes ac habitantes in mundo: ſecundum quod ad Abraham dicitur, In ſemine
Gen.12. tuo, videlicet Chriſto, benedicentur omnes cognationes terræ. Iſtæ verò diſtributiones intelligun-
tur de generibus ſingulorum, non de ſingulis generũ. ℂ(32) E T anima mea illi viuet]. i. ad honorẽ
& gloriã eius totã ſuam vitã dei obſequio mancipabit, [E T ſemen meum,] id eſt, qui meo exẽplo cõ
uertuntur ad dominum, [S E R V I E T ipſi.] Hoc ad literam de Dauid accipi poteſt, quoniam anima
eius deo fidelis fuit, & multi filiorũ ſuorum deo deuotiſsimi erant. ℂ(33) A N N V N C I A B I T V R
domino generatio ventura]. i. populus Chriſtianus dicetur ad Chriſtũ pertinere, & per annunciatio-
nem prædicatorũ conuertetur ad Chriſtum, [E T annunciabunt cœli iuſtitiã eius]. i. Apoſtoli aliiq;
Iohan.3. cœliformiter conuerſantes in terra, prędicabunt euangelicã legem [P O P V L O qui naſcetur]. i. popu
lo in Chriſtũ credenti: [Q V E M fecit dominus]. i. quem ex aqua & ſpiritu ſancto regenerauit. Mira-
bilis videtur iſta cõnexio, quia verbo futuri tẽporis, puta, naſcetur, adiũgit verbũ pręteriti tẽporis. ſ.
fecit. Nam quod S. Propheta vidit futurum quoad temporalẽ ſucceſsionẽ, vidit iam factum ſecun-
dum prædeſtinationẽ æternam, támque certiſsimè cognouit futurum, ac ſi iam factum fuiſſet.

ℂ E X P O S I T I O eiuſdem Palmi iuxta ſenſum tropologicum.

DEnique ſancta eccleſia ſeu vnuſquiſque fidelium capiti ſuo ſe conformans, ac Chriſti veſtigiá
cruciformiter ſequens, atq; varijs tribulationibus grauiter moleſtatus, cum Chriſto clamare F
poteſt ad dominũ, Deus deus meus. i. ô creator meus quẽ vnicè diligo, cui me totum cõmitto,
in quo pleniſsimè ſpero: reſpice in me miſerũ & afflictũ, non oculis vlciſcẽtis iuſtitiæ, ſed oculis tuæ
paternæ dilectionis, tuæ infinitæ pietatis, tuæ liberaliſsimæ bonitatis: quare me dereliquiſti taliter
cadere, tam durè tẽtari, tam dirè affligi, in tanta mẽtis ariditate ac deſolatione vexari, ita vt videar
eſſe lõgè à ſalute mea. i. ab interiori vnione cum te deo ac domino meo. Veruntamẽ id dico nõ qua-
ſi exiſtimans aliquid ſine rationabili cauſa fieri vel permitti à te. Vnde perpẽdo cauſam huius dereli
Eſaię 69. ctionis meæ eſſe peccata mea, quẽadmodum in Eſaia legitur, Ecce non eſt abbreuiata manus domi-
ni vt ſaluare nequeat, neq; aggrauata eſt auris eius vt non exaudiat, ſed iniquitates veſtrę diuiſerunt
Thren.3. inter deũ veſtrũ & vos. Vnde Ieremias ait, Nos iniquè egimus, & te ad iracundiá prouocauimus, ic-
circo tu inexorabilis es. Icc irco derelictionis ſuæ cauſam deſignans ait fidelis, Verba delictorũ me-
orũ. i. inſolentia ſeu clamor vitiorũ meorũ id exigit: ſicut & alibi ſcriptum eſt, Nunquid grande eſt
deo vt conſoletur te? ſed peccata tua hoc prohibet. Deus meus clamabo corde & ore per dię. i. quo-
1.Theſ.3 tidie, imo indeſinenter, ſicut ait Apoſt. Sine intermiſsione orate: & non exaudies ad votũ vel ſecun-
Iacobi 4. dum deſiderium meum, ſm quod Iacobus ait, Petitis & non accipitis, eò ꝙ malè petatis. Malè enim
petitur, quod non in nomine Saluatoris rogatur. i. quod ad veram beatitudinẽ non ſuffragatur. Ego
itaq; clamabo ad te more ægri, qui propter doloris moleſtiam ſæpe petit quod ſanitati, quam optat, G
Luc.11. repugnat: ſed tu domine more pijſsimi ac expertiſsimi medici non exaudies, quoniã diligis me. Ideo
enim non exaudies, quia animæ meæ quod peto, non expedit: exaudies tamen ad ſalutem, ſi perſeue
ranter pulſauero: dabis enim mihi quod noſti prodeſſe ad beatitudinem animæ. Sic indulgẽtiſsimus
pater filio inſipienti negat quod poſtulat, & præſtat ei quod non poſtulat, vel etiã quod non vult: &
nocte, & non ad inſipientiã mihi. i. per noctes clamabo ad te, qui non exaudies: ſed clamor meus non
imputabitur mihi ad inſipientiá, dummodo intentio bona ſit. non enim poſſumus ſemper in ſpeciali
2.Co.3. agnoſcere quid nobis expediat. Inſtruimur ergo hoc loco vt nõ deficiamus, nec puſillanimitate frã-
gamur orando, dum non exaudimur ſecundũ deſideriũ noſtrũ: ſed dilationẽ & inauditionẽ iniquita-
ti noſtræ aſſcribamus, vel etiá interdũ noſtræ vtilitati, ſeu diſpoſitioni diuinæ, credamúſq; firmiſsi-
mè verbis Chriſti, Prophetarũ, ac Apoſtolorũ, quoniam quicquid à deo petimus, ſi petimus ſicut pe
tendum eſt. ſ. pſeuueranter, ſalubriter, & pro nobiſmetipſis, tunc abſque omni ambiguitate ſortiemur
à deo quod petimus. Non enim mentiri poteſt Chriſtus qui ait, Omnis qui petit, accipit: & qui quę-
rit, inuenit: & pulſanti aperietur. Itaq; domine non exaudies, ſed non ad inſipientiam mihi, propter
id quod ſubiungitur, Tu aũt in ſancto habitas. i. in his qui tuis præceptis obediunt, qui cum Prophe
Eſaiæ 7. ta dicere poſſunt, Cuſtodi animã meam quoniam ſanctus ſum. Propter quod alibi ſcriptũ eſt, Hęc di
cit dominus excelſus & ſublimis habitans æternitatem & ſanctum nomẽ eius, in excelſo & in ſancto H
habitans, & cum cõtrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humiliũ & cor contritorũ. Tu ergo
in ſancto. i. in mundo corde habitas per charitatẽ, fidẽ, & gratiam: laus Iſrael. i. quem laudat omnis
Iſraelita ſeu homo contẽplatiuus, qui vitia ſupplantauit: cuius cum Apoſtolo conuerſatio eſt in cœ-
lis, & reuelata facie gloriá domini ſpeculatur. In te ſperauerũt patres noſtri, ſancti apoſtoli, marty-
Philip.3. res, anachoritæ, eremitæ, omneſque viri Chriſtiani adulti ſperauerũt, & liberaſti eos à præſenti mi-
ſeria, & ab æterna damnatione, atque ab vniuerſis animarum ſaluti contrarijs. Ad te clamauerũt cõ-
Iob.11. certa, pſeuueranti ac inconcuſſa fiducia, quaſi dicentes cum Iob, Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſpera-
bo: & ideo ſalui facti ſunt, tanquam æternam felicitatem adepti: in te ſperauerunt, & non ſunt cõfu-
Eccl.2. ſi: quẽadmodum in Eccleſiaſtic. legitur, Reſpicite filij nationes hominum, & ſcitote quoniã nullus
ſperauit in domino, & confuſus eſt: aut quis inuocauit eum, & deſpexit illum? Ego autẽ ſum vermis
& non homo. Hoc quilibet dicere poteſt vel ꝓpter mala pœnæ, vel propter mala culpæ. Vnde qui
varijs pœnis mente & corpore cruciatur ad prouocãdum miſericordiam domini, clamare poteſt ad
eum, Ego aũt ſum vermis, quia pœnis atque doloribus conculcatus: & non homo. i. non ſimilis ho-
minibus alijs, ſed miſerabilior ipſis. Icc irco ſum opprobriũ hominũ & abiectio plebis. Nam omnes

A aſpernantur,viliſpe ndunt,& deſerunt me. Ideo ſubiungitur,Omnes videntes me,deriſerunt me, lo-
cuti ſunt labijs contra me,& mouerunt caput,ſubſannãdo illudẽdóq; mihi:ſicque deridendo dixe-
runt,Sperauit in domino,eripiat eum.hoc homines carnales dicunt dum vident iuſtos affligi,nõ in-
telligentes ꝙ deus electos ſuos in præſenti vita expurgat,quatenus emẽdatos poſt mortẽ ſtatim re-
cipiat.Hinc nempe legitur,Stabunt iuſti in magna cõſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt. Et Sap.5.
de impijs ſubdit,Videtes turbabũtur timore horribili,dicentes,Hi ſunt quos aliquãdo habuimus in
deriſum,& in ſimilitudinem improperij.Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam , & fi-
nem ſine honore. Vnde & Chriſtus diſcipulis dixit,Eritis odio omnibus hominibus ꝓpter me.De- Mat.10.
nique quod dictum eſt,Ego autem ſum vermis,exponi poteſt de homine propter mala culpæ , vt ſit
ſenſus,Ego autem ſum vermis & nõ homo,id eſt,tam irrationabiliter vixi, tantis peccatis ſubiectus
ſum,ac tantis culpis oppreſſus ſum,vt dignus non ſim homo vocari,ſed vermis.Omnes vidẽtes me,
id eſt,diaboli deriſerũt me.Tunc enim nos irrident diaboli,dum ſeducti ab eis à via dei recedimus,
atque eorũ ſuggeſtionibus conſentimus.Ideo aũt mundanæ mentes deridẽt me,ſicut & Iob ait,De- Iob.12.
ridetur iuſti ſimplicitas.Quoniam tu domine es qui extraxiſti me de ventre.i.de ſacro baptiſmo re-
natum in Chriſto,eduxiſti me per tuos miniſtros.Mater enim noſtra eſt eccleſia,cuius vẽter dici po
teſt ſacrum baptiſma,in quo ſpiritualiter regeneramur:de hoc deus extrahit baptizatos,quoniã gra-
B tia atque virtutibus adornatos educit.Et tu domine es ſpes mea.i.obiectũ,cauſa,& finis ſpei meę,ab
vberibus matris meæ.i.ab vberibus ſanctæ matris eccleſiæ. Vbera aũt eccleſiæ ſunt ſapiẽtia & chari
tas.Ait ergo homo fidelis ad deũ,Spes mea ab vberibus matris meæ.i. in te confiſus ſum ex eo tem-
pore quo ab eccleſia informatus ſum inſtructione ſapientiæ ſalutaris,atque expertus viſcera charita
tis tuæ circa me.hoc cõpetit eis qui veſtẽ innocẽtiæ in baptiſmo receptã cuſtodierũt immaculatam.
De his vberibus in Cãticis ſcriptũ eſt, Meliora ſunt vbera tua vino,fragrãtia vnguẽtis optimis : Et Can.1.
alibi,Gaudete gaudio magno omnes qui lugebatis,vt potemini à lacte,& ſatiemini ab vberibus cõ- Eſai.66.
ſolationis eius. Demum hæc vbera hortatur nos ſugere excellẽtiſsimus archiapoſtolus in prima ſuã
Canonica,dicẽs,Quaſi modò geniti infantes,rationabiles,ſine dolo,lac cõcupiſcite,vt in eo creſca 1.Pet.2.
tis in ſalutem.Hic igitur iuſtus,cuius deus ſic ſpes eſt ab vberibus matris ſuæ,dicere poteſt quod ſe-
quitur,In te proiectus ſum ex vtero,hoc eſt,ex fonte baptiſmatis coniunctus ſum tibi per fidẽ,ſpem
& charitatẽ.Nam in baptiſmo non ſolũ peccata donantur,ſed etiã gratia,virtutes,& dona diuinitus
infundũtur. De vẽtre matris meæ iam dicto.ſ.ab ipſo baptiſmo eccleſiæ,deus meus es tu,per cultũ,
quoniã interim fide & opere colui te ſolũ vt deũ. Dum iſta ô peccator dicis vel audis , ingemiſce ex Ibidem.
cõpunctione cordis tui,ꝙ veſtẽ innocẽtiæ perdidiſti,ꝙ rurſus ad vomitũ reuerſus iſta de teipſo di-
C cere nequis,& ſatage gratiã recuperare amiſſam,& cura ne recuperatã perdas,ſed in eo inceſſanter
proficias.Ne diſceſſeris à me gratiã ſubtrahendo,aut non exaudiẽdo:quoniam tribulatio.i.tentatio
multiplex,mundi,carnis,ac dæmonũ proxima eſt mihi,qui in medio periculorum verſor ac fluctuo.
Ideóque ne diſceſſeris à me,quoniã nõ eſt qui adiuuet.i.adiuuare me poſsit præter te.Nã ſi alius me Eſai.45.
iuuat,hoc facit tua virtute,ſicut teſtatus es,Ego dominus, & nõ eſt alius, deus iuſtus & ſaluãs nõ eſt
præter me.Circundederũt me vituli multi.i.homines luxurioſi,petulãtes,inſtabiles, qui nitũtur me
ad vitia inclinare quibus ipſi ſordeſcunt: tauri pingues, hoc eſt,ſuperbi vitijs pleni : obſederũt me,
quatenus vel minis vel blanditijs auertãt me à tuo obſequio.Aperuerunt ſuper me os ſuũ,calũnian-
do & perſequẽdo me,ſicut leo rapiẽs & rugiẽs , quoniã animã meam conãtur ſpirituali vita priuare.
Sicut aqua effuſus ſum.i.ex moleſtia tentationũ laſſatus ſum animo,exhauſtúſque viribus & victus,
virtutes & gratiã perdidi,atq; per hoc effuſus ſum,hoc eſt,mente euacuatus:& diſperſa ſunt omnia
oſſa mea.i.virtutes animæ meæ infirmatæ ſunt propter aduerſitates inſurgentes cõtinuo.Iſtud vero
de ſanctis martyribus planè intelligi poteſt,qui pro Chriſto ſanguinẽ effuderũt, & corpore lacerati
ſunt.Factum eſt cor meum tanq̃ cera liqueſcẽs.i.præ deſiderio futurorum bonorũ reſolutum eſt cor
meũ in te,& præ timore atq; dolore variorum malorum mollificatum eſt tanq̃ cera in medio vẽtris
mei,hoc eſt,corporis mei. Aruit tanquã teſta virtus mea.i.fortitudo animæ meæ cõfracta eſt,& qua-
ſi præ tędio atque acedia defecit,quando videlicet gratiã tuam atque cõſolationem internã ſubtra-
D his vel ſuſpendis à me:& lingua mea adhæſit faucibus meis,quoniã propter animæ ſterilitatẽ atque
inopiã gratiæ non habui in ore verbum cõſolationis aut informationis,vt alijs poſſem ꝓdeſſe. Dũ
enim ſpiritus ſanctus intus non agit,lingua oris mox deficit . Propter quod ad Ezechielẽ dominus
ait,Linguã tuã adhærere faciam palato tuo,& nõ eris quaſi vir obiurgans.Quo cõtra per Eſaiã di- Ezec.3.
ctum eſt,Dominus dedit mihi linguam eruditã,vt ſciã ſuſtentare eũ,qui lapſus eſt,verbo.O quã ma Eſaię 50.
gnũ donum eſt hoc,atq; prælatis maximè neceſſariũ.& in puluerẽ mortis deduxiſti me,hoc eſt,cha-
ritatẽ,quæ eſt vita animæ permiſiſti extingui aut minorari in me,exigẽtibus culpis meis.Hęc etiam
de martyribus corporaliter intelligi poſſunt,in quibus tẽpore paſsionis eorundẽ propter ſanguinis
exhalationẽ virtus corporalis exaruit,ſicut de Chriſto oſtẽſum eſt . Quoniã circundederunt me ca-
nes multi.i.detractores,iracundi,furioſi,vel qui blandiendo vel deterrendo conantur animã meam
mordere,hoc eſt,à manſuetudine,humilitate,ac tranquillitate auertere,& ſuis caninis operibus cõ-
formare.De quibus ad Philippenſes ait Apoſtolus,Videte canes,videte malos operarios,videte cõ- Philip.3.
ciſionem.Conſiliũ malignantiũ obſedit me.i.homines in cathedra peſtilẽtiæ ſedentes,videlicet ver
bo aut opere alios inficientes vallauerunt me,quatenus decipiant me.Foderunt manus meas & pe- Pſal.1.
des meos,hoc eſt,læſerunt,corruperunt,ſeu imperfectos fecerunt, vel penitus impedierunt opera-
tiones meas,ac animæ meæ greſſus. Frequenter enim peruerſi impediunt bonos ab aliquibus operi
bus bonis,& tunc manus eorum ac pedes quaſi confodiunt,ligant,& immobiles reddunt,dinume-

rauerunt omnia oſſa mea,hoc eſt,opera mea virtuoſiora ſeu firmiora conſiderauerunt, non vt imi- E
tentur,ſed vt malè interpretentur,aut occaſionē calumniadi ſcrutētur. Ipſi verò prædicti homines
mali cōſiderauerunt mente,& inſpexerūt oculis corporis me ex inuidia,quatenus noceāt mihi:diui
ſerunt ſibi veſtimenta mea.i.exteriora bona mihi abſtulerunt,vel animæ virtutes,quibus ipſa ſpiri-
tualiter adornatur,quantum potuerūt corruperūt in me:& ſuper veſtem meā.i.ſuper charitatē quæ
eſt veſtis nuptialis electorū ad cœnam æterni cōuiuij,miſerunt ſortem,cōſulendo inter ſe,quis eorū
Mat.7. tā cautus eſſet,ꝙ charitatē in me occidere poſſet,ac per hoc me penitus perdere.Sępenumero enim
homines ſeculares dum vidēt aliquē deo fortiter adhærentem,ſeu omnia relinquentē,atque mona-
ſterium introeuntē,diligenter inquirunt ſeductorem ſubtilē ac lupū veſte ouina obtectū, vt veſtem
cōuerſi diripiat.i.charitatis feruorē in eo occidat,ſicq; infrigidatū ad priſtinā conuerſationē redu-
cet.Tu autem domine ne elongaueris auxiliū tuū á me,in tātis tribulationibus conſtituto:ad defen-
ſionem meā cōſpice.i.vide quibus auxilijs egeo,& ſicut indigeo ſic ſemper ſuccurre.Erue à framea
id eſt,à peccato mortali quod eſt enſis & mors rationalium creaturarū,animā meā,indulgendo mi-
hi pœnā & culpā:& de manu canis.i.de poteſtate & nocumēto eorū,de quibus prædixi,Erue vnicā
meam,id eſt,animā meā,quæ non eſt niſi vna in me.quod eſt contra eos,qui ponunt plures formas
ſubſtātiales in vno indiuiduo.Vel vnicā meā.i.animā meā,quam ſolā præ omnibus rebus creatis cu
Mat.16. ſtodire,ſaluare,ac diligere teneor:ſicut tu domine in Euāgelio cōteſtaris,Quid proficit homo,ſi lu- F
1.Pet.5. cretur vniuerſum mundū,ſe aūt ipſum perdat,& detrimentū ſui faciat? Salua me ex ore leonis, hoc
Iob 40. eſt,à deuoratione diaboli,qui circuit tanquā leo rugiens quęrens quem deuoret.De quo ſcriptū eſt,
Ecce abſorbebit fluuiū.i.animas ſeculares, & non mirabitur, & habet fiduciā ꝙ influat Iordanis.i.
animæ religioſæ in os eius,& ſalua à cornibus vnicorniū,hoc eſt,à ꝑditione & pōpa animoſorū, hu
militatem meā.i.paupertatē & vilitatē meā,videlicet me vilē & pauperem.Humilis quippe non hu-
milis,ſed vilis appellari deſiderat.Vnde dū homo pius ſe humilē nominat,non intendit ſibi humili-
ſ.Re.18. tatis virtutē aſſcribere,ſed vilitatē & abiectionem ſuā cupit ab alijs ſciri. Quemadmodū Dauid ait,
2.Re.6. Ego ſum vir pauper & tenuis.Et alibi,Ludam,inquit,& vilior fiam plus quàm factus ſum,& ero hu
milis.i.vilis in oculis meis.Narrabo ò domine nomen tuū fratribus meis.i.laudē tuam alijs nuncia-
bo in medio eccleſiæ,hoc eſt,inter fideles laudabo te,nec erubeſcā nomē tuū coram hominibus,ſed
Lucę.14. in conſpectu eorū confitebor tibi mente,ore,& opere.Quidā narrant,laudant,ſeu prędicant deum
ore,non opere,quia non agunt quod docent:& eo ipſo quo ſic docent mortaliter peccāt, quoniā ve
ritatē ſcripturæ,ac ſpiritus ſancti qui eſt principalis autor ſcripturæ intentionē, quantū in ſe eſt eua
cuant.Alij docent vita & fama duntaxat,quemadmodum monachi,& hi bene ſufficienterq;agunt,
Eſai.16. dummodo non teneantur ad informationem vocalem:aliàs intelligeretur de eis illud Eſaiæ,Canes G
Dan.12. muti non valētes latrare.Alij docēt ore & opere,de quibus dicitur ad Danielem, Qui multos eru-
diūt ad iuſtitiam,fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Apud te domine deus laus mea in
eccleſia magna.i.laus quā ego tibi attribuo in eccleſia Chriſtiana eſt apud te,id eſt, in cōſpectu tuo,
qui omnia vides:& complaceat tibi:vota mea,id eſt,deſideria atque orationes, ac hoſtias reddā, id
eſt,diuinæ maieſtati offeram in conſpectu timentium eū,publicè bene agendo, & domino immolā-
Matt.5. do:quemadmodum in Euāgelio monet Saluator,Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videāt
opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.Quod intelligendum eſt de his bo
nis,ad quæ ex debito obligamur,& quæ notam ſingularitatis aut ſimulationis non continent. Edēt
Eccl.15. pauperes,id eſt,ſpiritualiter à domino cibabuntur,quemadmodum ſcriptum eſt,Cibauit illum pane
vitæ & intellectus, & ſaturabuntur pietate diuina atque conſolatione æterna in præſenti inchoati-
ne,& in futuro completè.Cætera ex præcedentibus ſatis eluceſcunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXII.

EXPOSITIO Tituli.

AScribitur demum præſenti Pſalmo titulus talis,Pſalmus Dauid.i.pſalmus iſte conuenit Da-
uid,& ſignificatis per ipſum,videlicet Chriſto & eccleſiæ,ac ſingulis verè fidelibus. Expo- H
nendo ergo primò hunc pſalmum de eccleſia & vnoquoque fideli,ſic ait,

PRECATIO.

Propter nomen tuum domine deduc nos ſuper ſemitas iuſtitiæ:ſubſequatur nos miſericordia tua,ut in ſempiternum habitemus in domo tua.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

Sap.2.12 DOMINVS] cui cura de omnibus in huius peregrinationis exilio [REGIT
1.Pet.5. me,]hoc eſt,ad æternā beatitudinē dirigit me de neceſſarijs tam menti quàm
corpori prouidet mihi,& impedimentā perueniēdi tollit à me:regit me, quo-
niā ſuæ legi ac fidei facit me ſubditum,& à dominio dæmonū ac ſeruitute pec
cati defendit me.Quoniā ergo ſic regit me, idcirco [NIHIL mihi deerit] eo
Pſalm.33 modo quo inferius dicitur, Timete dominū omnes ſancti eius, quoniam nihil
deeſt timentibus eū:non ꝙ ſimpliciter nihil deſit eis,alias eſſent perfectè bea-
ti,nec aliā vitā optarent:ſed nihil deeſt eis,eorū quæ neceſſaria ſunt ſaluti,vel
eorum quæ petunt à domino.Vnde dominus in Euāgelio ait,Primū quærite regnum dei,& hæc o-
Matt.6. mnia adijcientur vobis.Nihil quoque deeſt ei,quem deus regit per ſpecialē prouidentiā,quoniā bo
na futura quæ nōdum habet in re,habet in ſpe,& in propinqua diſpoſitione:imo iam vnum pedem

A habet in cœlo, itaque nihil mihi deerit: ſed vbi ſubiungit, [IN loco paſcuæ ibi me collocauit,] faci-
ens me fidele atq; obediẽs membrũ eccleſiæ, ita vt ſtãdo & perſeuerãdo in eccleſiaſtica vnitate, poſ-
ſim frui prædictis eccleſię paſcuis, quibus ſpiritualiter impinguãtur fideles animæ. Iſtud ergo eſt pri
mum beneficiũ gratiæ dei, ꝙ deus ponit hominẽ in vnitate eccleſię, quæ in ſacra ſcriptura frequen-
ter dicitur regnũ dei. Propter quod ait Apoſt. Gratias agimus deo & patri qui nos trãſtulit in regnũ Coloſſ. 1.
filij dilectionis ſuæ. Et Petrus, Virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile 1. Pet. 2.
lumen ſuũ. Deinde cõmemoratur ſecundũ beneficiũ dei. ¶ (2) SVPER aquã refectionis educauit
me,] hoc eſt, ſalutari eruditone enutriuit me, vt ita poſſim inter bonũ ac malũ diſcernere in virtuti-
bus, & ad ſpiritualis incrementi perfectionem venire. Aqua refectionis eſt diuina doctrina mentem
conſolãs, confortãs, & alens: iuxta illud Eccl. Aqua ſapiẽtiæ ſalutaris potabit illũ. Et ad Romanos, Eccl. 15.
Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt per patientiã & conſolationẽ ſcriptura- Rom. 15.
rum ſpem habeamus. Super igitur hanc aquã educatur homo à deo, quãdo illuminatur à ſpũ ſancto,
vel proprio ſtudio, vel alterius magiſterio intelligit quæ ad interiorẽ profectum reſpiciũt, ſicut mo-
net Apoſtolus, Docentes & cõmonentes voſmetipſos in hymnis & pſalmis & canticis ſpiritalibus, Coloſſ. 3.
cãtantes & pſallẽtes domino in cordibus veſtris ſemper. & Eſaias ait, Haurietis aquas .i. ſpirituales Eſaię 12.
doctrinas in gaudio de fontibus Saluatoris .i. de Euangelijs ſeu inſtructionibus Chriſti. Deinde po
nit tertiũ beneficiũ dei, [ANIMAM meã cõuertit] .i. per ſalutarẽ eruditionẽ accendit animã meã di
uino amore qui vnit mentẽ creatã proprio creatori, quæ vnio amoroſa vocatur cõuerſio mentis ad
B deum. Itaque animã meã conuertit à multis ad vnũ, à turbatione ad quietẽ, à creatis caducíſq; rebus
ad increatũ incõmutabileq; bonũ. Poſt hæc ſubdit de quarto beneficio. ¶ (3) DEDVXIT me ſu-
per ſemitas iuſtitiæ.] Semitæ iuſtitiæ ſunt opera præceptorum diuinorũ. Itaq; deduxit me ſuper ſe-
mitas iuſtitiæ .i. gratia ſua auxiliante ac duce fecit me diuina præcepta ſeruare, mãdata charitatis dei
& proximi adimplere: & hoc contulit mihi non propter mea merita, ſed [PROPTER nomen ſuũ,]
hoc eſt, propter propriã ſuam bonitatẽ & charitatẽ ad gloriã nominis ſui. Quemadmodũ Salomon Prou. 16.
ait, Vniuerſa ꝓpter ſeipſum operatus eſt dominus. Vnde per Oſee dominus dicit, Perditio tua Iſrael Oſee. 13.
ex te, in me tãtummodo auxiliũ tuũ. Nullus ergo lætetur in ſe, nullus de ſua iuſtitia glorietur in ſe- 2. Co. 10.
ipſo: ſed vt ait Apoſtolus, Qui gloriatur, in domino glorietur. Attẽde autẽ pulcherrimũ ordinẽ ho-
rum. Primò educatur anima ſuper aquas refectionis. Secundò conuertitur. Tertiò ſuper iuſtitię ſe-
mitas ducitur. Primò enim oportet animã illuminari ad cognoſcendũ: deinde ex veritatis cognitio-
ne inflãmari ad amorẽ boni: tertio ex amore ad exterioris cõuerſationis rectitudinem tẽdere. Poſſũt
aũt hæc de populo nouæ legis ſpecialiter explanari, vt ſit ſenſus, ſuper aquã refectionis .i. in fonte ba
ptiſmatis hominẽ ſpiritualiter regenerãtis, & gratia refouentis educauit me .i. de imperfecto pueri-
líq; ſtatu ad ſtatũ perfectũ tranſtulit animã meã. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ .i. euangelica cõ-
C ſilia dedit mihi adimplere: & in hoc deduxit me, quoniã ipſe prior impleuit ea, quatenus ego ſequar
veſtigia eius. Inſup ponitur quintũ beneficiũ quod eſt quaſi ſignũ ꝓdictorũ beneficiorũ, ¶ (4) NAM
& ſi ambulauero in medio vmbræ mortis,] hoc eſt, ſi fuero inter magna pericula quæ tã propinqua
ſunt morti vt vmbra caligini, [NON timebo mala] .i. non timebo incidere malũ culpæ, neq; timebo
perpeti mala pœnæ propter fiduciã mentis, & animi fortitudinem quã mihi dediſti. Vnde ſubiũgit,
[QVONIAM tu mecũ es] .ſ. per gratiã. Talis erat Apoſtolus, Certus ſum, inquiens, quia neq; mors Rom. 8.
neq; vita, neq; angeli, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei. Hoc eſt quod apud Iere
miã dicit, Dominꝰ mecũ eſt quaſi bellator fortis. Idcirco qui perſequuntur me cadẽt, & infirmi erũt Iere. 20.
¶ (5) VIRGA tua] .i. paterna tua correctio, [ET baculus tuus,] hoc eſt, pia ſubuẽtio tua [IPSA me
cõſolata ſunt,] quia ex tali viciſſitudine viſitationũ tuarũ cõcepi fiduciam in te, credẽs me pertinere
ad numerũ filiorũ tuorũ, quos in ꝑſenti vita per virgã præſentis tribulationis emẽdas, atq; per bacu-
lũ piæ cõſolationis ſuſtẽtas. Talis quoq; viciſſitudo facit me cognoſcere propriã infirmitatẽ, & expe
riri tuã clementiã. Gaudeamus ergo dum aduerſis cõcutimur: quia vt Iob ait, Beatus hõ qui corri-
pitur à domino. Et in Apocal. dominꝰ, Ego, inquit, quos amo, arguo, & caſtigo. & hoc eſt ſextũ bene
ficiũ dei. ¶ (6) PARASTI in cõſpectu meo mẽſam] .i. cõmunionem corporis & ſanguinis Chriſti Iob. 5.
[ADVERSVS eos qui tribulãt me,] hoc eſt, cõtra oẽs tẽtationes hoſtiũ animæ meæ. Vel mẽſam .i. di Apoc. 5.
uinã ſcripturã, in qua tot ſunt fercula quot ſalutares ſenſus cõtinentur in ea. Iſtud quoq; eſt ſeptimũ
D beneficiũ dei. ¶ (7) IMPINGVASTI in oleo caput meũ,] hoc eſt, animã meã ſpirituali iucundita-
te impleſti: quod eſt octauũ beneficiũ. [ET calix meus inebriãs] .i. ſanguis Chriſti cõtentus in calice
benedictionis mentẽ diuino amore inflãmans, & velut ebriã faciẽs, qm̃ facit eã inferiorũ immemorẽ
ac diuinorũ ſitibundã, [QVAM præclarus eſt,] hoc eſt, multũ clarus, ſanctus, & nobilis eſt, imò plus
q̃ dici poſſit, vel credi. Poſtremò ponitur nonũ beneficiũ, ¶ (8) ET miſericordia tua ſubſequetur me
omnibus diebus vitæ meæ] .i. gratia tua quæ me præuenit ꝑmanebit in me, neq; relinquar à te donec
ad te ſummũ bonũ beatificãdus ꝑuenero. & hoc eſt verbũ bonæ ſpei. Omnia aũt ꝓdicta mihi ò domi
ne præſtitiſti propter id quod ſequitur, ¶ (9) ET vt inhabitẽ in domo domini,] hoc eſt, vt poſt ꝑſen
tem miſeriã demorari merear in regno cœlorũ q̃d eſt domus tua, de qua in Euãg. ſcriptũ eſt: In domo Iohã. 14.
patris mei mãſiones multæ ſunt. Ad hũc etenim finẽ referẽda ſunt omnia dona, & opa vitę ꝑſẽtis, vt
inquã inhabitẽ in domo tua nõ modico, aut tẽpore finito, ſed [IN lõgitudinem dierũ] .i. in æternum.

EXPOSITIO anagogica eiuſdem Pſalmi de Chriſto, & de beatis, ſeu cõprehenſoribus.

ALiter reguntur viatores à deo, & aliter cõprehenſores. Viatores enim regũtur per hoc quòd
ad beatitudinẽ nondum adeptam ſeu finem à ſe diſtantẽ dirigũtur. Cõprehenſores verò per
hoc reguntur à deo, quòd immobiliter in ipſo fine adepto ſeu beatitudine cõſeruantur. Chri

ſtus ergo vt homo ſeu cōprehenſor, ſingulíque beati dicere poſſunt in patria cōmemorando beneficia dei ad gloriá creatoris. Dominus regit me, quia in nullo ſinit me errare: & nihil mihi deerit, quia æternaliter contentantur in deo: in loco paſcuæ.i. in ſupercœleſti paradiſo beatiſsimę voluptatis: ibi me collocauit, inter angelicos choros. Vel, in loco paſcuæ.i. in affluentia cœleſtium delitiarū. Super aqua refectionis educauit me, hoc eſt, viſione clara per ſpeciē ſeu beatifica cognitione diuinę eſſen- E
Pſal. 35. tiæ aluit me: de qua viſione infrà habetur, Torrēte voluptatis tuæ potabis eos. Ipſa nãq; viſio dei eſt omnium beatorū refectio vniuerſæ iucunditatis plenitudinē cōtinens, & hac viſione anima Chriſti ab initio ſuæ incarnationis excellentiſsimè plena fuit: animā meam cōuertit.i. inauertibiliter ſibi coniunxit, confirmādo eam in ſui amore, ita vt nil inordinatè poſsit appetere. Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuū. Beati in patria deo attribuūt ꝙ ſaluati ſunt, eíque de ſua ſaluatione regratiantur, dicentes inter ſe, Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ, quando adhuc peregrinabar in mundo, & non dereliquit me falli, ſed propter nomen ſuum perduxit me recto tramite de via ad patriam. Nam & ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo malá, quoniá tu mecum es. Hunc verſum beatis cōpetere certum eſt, quoniá nec malū culpæ, nec malū pœnæ poſſunt timere. Quanuis enim in ipſis permaneat donū timoris, non tamen quantū ad hoc ꝙ actus eius eſt fugere malum ſed prout actus eius eſt deū revereri. Virga tua & baculus tuus, quibus in via viſitaſti me, ipſa me conſolata ſunt, hoc eſt, ad iſtá conſolationem cœleſtem prouexerunt me. Nam flagella pro peccatis inflicta, quæ nomine virgæ ſignantur, purgant animá, vt luci diuinæ fiat viſibilis. Conſolationes verò diuinæ in hac vitā à deo clementer infuſæ animā accendunt ad concupiſcendam perfectā dulcedinē F
patriæ. Beati ergo in patria regratiantes deo, ꝙ eos in hac vita tam paternè correxit, atque tam dulciter ſuſtentauit, dicunt, Virga tua & baculus tuus ipſa me cōſolata ſunt. Sed videtur, ꝙ iſtud beatis conuenire non poſsit, videlicet vt recordentur in patria eorū quæ paſsi ſunt in via: quoniá in Eſaia
Eſai. 65. habetur, Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & non erunt in memoria. Et reſpondendū, ꝙ ſancti in patria recordantur malorū quæ paſsi ſunt in via, quatenus talis memoria eſt ipſis materia gaudiorum: non aūt inquantum memoria mali ſeu pœnæ eſt occaſio alicuius triſtitiæ. Nam & Chriſtus in corpore ſuo glorioſiſsimo ſibi retinuit ſigna quinq; vulnerū, non ſolum vt in die iudicij ingratis oſtendat quid pro eo paſſus ſit, ſed vt in æternum homines ſancti in patria videant, quid pro ipſorū ſalute pertulerit, atq; ex hoc inæſtimabili inflāmentur amore ac gratiarū actione. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulāt me. Iſtud beatis non cōpetit, quoniá nullus tribulat eos, ſed de Chriſto ſecundū ꝙ conuerſabatur in mundo, & paſsibilis erat tanquam aliquo modo viator, exponi poteſt. Ait ergo Chriſtus ad deum, Paraſti in conſpectu meo menſam.i. pane illo pauiſti me
Luc. 14. ſemper: de quo in Euangelio ſcriptum eſt, Beatus qui manducabit panē in regno dei. Illa enim men
Luc. 22. ſa quę modò paratur beatis in patria: de qua dicit Saluator, Ego diſpono vobis regnū vt edatis & bibatis ſuper menſam meā in regno meo. Illa, inquam, mēſa animæ Chriſti ſemper parata fuit, quoniam ſemper deū per ſpeciem vidit, ſicuti beati. Hæc verò menſa intelligi poteſt ipſa felicitas, in qua G
velut in menſa conſtitutæ ſunt omnes delitiæ, quoniá teſte Boetio, Felicitas eſt ſtatus omnium bo-
Boetius. norum aggregatione perfectus. De hac itaque menſa ait Chriſtus ad patrē, Paraſti in cōſpectu meo menſam, hoc eſt, animæ meæ oſtendiſti ac pręſtitiſti felicitatem perfectá aduerſus eos, qui tribulant me, puta Iudæos. Hæc ſiquidem menſa in tantū cōfortauit & immobilitauit animā Chriſti, ꝙ aduerſarios non expauit. Impinguaſti in oleo caput meū.i. perfecta dulcedine atq; dulciſsima beatitudine lętificaſti mentē meā. Hoc omnibus cōprehenſoribus conuenit, & calix meus inebriās, hoc eſt, fons vitæ ad ſacietatem me potans, vel ipſe ſapor æterni fontis me plene reficiens, quàm præclarus eſt.i. quàm incōprehenſibiliter omnē ſenſibilē delectationē excedit? quod nemo nouit niſi expertus. Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ.i. lumen gloriæ, quod eſt gratia cōſummata, & beatitudo cœleſtis quæ eſt vita æterna mihi miſericorditer.i. vltra condignū collata in me perſeuerabunt ſine fine, quatenus ſim ſecurus de æternitate beatitudinis meæ. Et vt inhabitē in domo domini, hoc eſt, cœlo empyreo, quod eſt locus beatificæ contēplationis, in longitudinē dierū.i. per ſecula infinita ſeu in æuo quod eſt mēſura durationis beatorū infinitos dies, ſi eſſent, cōplectēs. Ecce in Pſalmo iſto breui verbis, ſed non breui virtutibus, cōmemorauit deiformis Propheta multa & magna atq; præcipua dei beneficia. Idcirco decet nos hunc pſalmum tanto cordialius, iucundius, atque deuotius decantare, quo tantum benefactorem ardentius obligamur diligere, eiúſq; pi- H
iſsima ac liberaliſsima dona diligentius conſiderare, magnipendere, ac amare: & vtique qui pſalmū iſtum attentè pronuntiat, ipſum promendo vehementer in dei amore incaleſcere poteſt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXIII.

EXPOSITIO TITVLI.

DEnique huius Pſalmi iſte eſt titulus, Pſalmus Dauid prima ſabbati. Prima ſabbati eſt dies dominica, qua dominus à morte ſurrexit. Iudæi enim propter reuerentiá ſabbati, omnes dies ſeptimanæ appellāt à ſabbato. Nā diē immediatè ſequentem diem ſabbati nominant primam ſabbati: ſecundo ſequentem ſecundam ſabbati, ſicque de alijs. Gētiles verò vocant dies nominibus planetarum, dicentes dies Solis, dies Lunæ, &c. Chriſtiani aūt nuncupant ferias, quoniam ſemper feriandum eſt à peccatis. Eſt igitur huius tituli ſenſus, Pſalmus Dauid.i. Pſalmus iſte conſcriptus eſt à Dauid, pro gloria reſurrectionis Chriſti, quæ facta eſt prima ſabbati valde mane. Ait itaque,

A

PRECATIO.

Domine uirtutum & rex gloriæ purifica conſcientiam noſtram, ut innocentes manibus & mũdi corde ſemper exiſtentes, benedictionem & miſericordiam æternam à te percipiamus.

❡EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DOMINI,]cuius nutui omnia parent,[EST terra & plenitudo eius] .i. ipſum
elementũ & omnia in ipſo cõtenta, videlicet homines, terræ naſcentia, & iumẽ-
ta: quod cõſequenter clarius exponit[ORBIS terrarũ,]hoc eſt, omnis circũfe-
rentia partiũ terræ,[ET vniuerſi q habitãt in eo.]Omnia iſta ſunt domini, ſicut
creatoris, gubernatoris & cõſeruatoris: quẽadmodũ in libro Iob de deo habẽ- Iob.34.
tur, Quẽ cõſtituit aliũ ſuper terrã, aut quem poſuit ſuper orbẽ quem fabricatus
eſt? In quo hæreſis Manichæi ac Valentini dicentiũ iſta inferiora non eſſe cre-
ata à deo lucis, cõfunditur. Signũ aũt huius .ſ. ꝙ domini eſt terra & plenitudo
eius, eſt id quod ſubditur, ❡(3)QVIA ipſe]dominus[SVPER maria,] hoc eſt, ſup aliqua brachia
maris oceani, quod terrã cĩgit & ambit,[FVNDAVIT].i. firmiter collocauit[EVM] .ſ. orbẽ terrarũ:
non ꝙ terra ſimpliciter ſit ſupior aqua: qm̃ terra eſt cẽtrum vniuerſi. Vnde neceſſe eſt ipſam eſſe in
medio mũdi, & per conſequẽs ab aqua cingi, & in medio eius locari pro maiori ſua parte. Dicitur er
go terra ſup maria fundata, quia diuina virtute factum eſt, vt nõ ſit tota aquis operta, nec mare erũ-
pens ipſam operiat, ſed pars eius eſt ſupior mari quãtum ad partes maris terræ vicinas, quatenus ani
B malia commorari poſsint in ea. Idcirco ſubiungit,[ET ſuper flumina præparauit eum] .i. fecit orbẽ
terræ quantũ ad aliqua loca eminentiorẽ ripis fluuiorum præparans habitationi viuentiũ. Et in iſto
apparet ineffabilis ſapientia, atque omnipotens virtus creatoris: quemadmodũ per Ieremiã ait, Audi Iere.5.
popule ſtulte qui non habes cor. Me non timebitis qui poſui harenã terminũ mari, præceptum ſem-
piternũ quod non præteribit? intumeſcẽt fluctus eius, & non trãſibunt illud. Ad beatum Iob, Quis, Iob.38.
inquit, cõcluſit oſtijs mare quãdo erumpebat quaſi de vulua procedens? Circundedi illud terminis
meis, & poſui vectes & oſtia: & dixi, Hucuſq; venies, & non ꝓcedes amplius. Poteſt aũt hic locus ma
gis ſpiritualiter explanari: vt ſit ſenſus, Domini eſt terra, hoc eſt, militans eccleſia in terra peregri-
nans atque inſtar bonæ terræ vberes fructus ſanctæ conuerſationis producens: & plenitudo eius .i.
tota virtus, gratia, atque perfectio fidelium domino aſcribẽda eſt, ſicut datori qui dedit, & fini, pro-
pter quem omnia fieri debent. Orbis terrarũ .i. hæc ipſa eccleſia per totum mundũ diffuſa, ſeu ex po
pulis omnium finium mundi collecta, & vniuerſi qui habitant in eo .i. omnes Chriſtifideles in eccle-
ſiaſtica vnitate, fide & opere ſtabiles ſunt domini Ieſu Chriſti, qui proprio ſanguine ſibi acquiſiuit
eandẽ, ſecundũ Apoſtolum: cuius rationem ſubiungit, Quia ipſe ſuper maria, hoc eſt, ſuper homines
ſeculares, tanquã mare fluctuãtes de vanitate in vanitatem, & nunq̃ in domino ſtabilitos. Vel, ſuper Ephe.5.
C maria .i. ſuper tribulationes & amaritudines fluctúſq; ſeculi: fundauit eum .i. corroborauit eccleſiam,
non ꝙ prædicta ſint fundãmenta eccleſiæ: ſed quia Chriſtus ſtabiliuit eccleſiam aduerſus prædicta,
ne obruatur, vel penitus ſuperetur ab eis, fecitque eccleſiam firmiorem ac ſublimiorem prædictis, ſu
per quæ fundata aſſeritur. Propter quod ſubditur, Et ſuper flumina .i. ſuper vitia, tãquã flumen fluen
tia, ſicut luxuria atque cupiditas, quæ in bonis delectabilibus & vtilibus, inordinatè & ſine quiete
diſcurrunt, nec ſatiant, ſed magis accendunt. Super hæc itaq; flumina præparauit eũ .i. eccleſiam, ſeu
fidelium congregationem, diſponendo eam ad bellum contra vitia iſta, quemadmodum ait Apoſto- 2.Co.10.
lus, In carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia,
ſed potentia deo. Poſtquam Propheta teſtatus eſt omnia domini eſſe, nunc ſciſcitatur atq; declarat,
qui ad dominum tantæ maiſtatis pertingere poſsit, & ait. ❡(3) QVIS aſcendet in montem domi-
ni?]id eſt, quis de naturalibus peruenit ad apicem gratiæ? quis de ſeculo nequam intrabit ſanctam
religionem? quis de ſeruitute peccati aſcendet ad obedientiam matris eccleſiæ? quis de imperfectio-
ne aſcendet ad perfectionem? quis de hac valle lachrymarum aſcendet ad regnum cœlorum?[AVT
quis ſtabit in loco ſancto eius?]id eſt, quis vſque in finem perſeuerabit, in monte domini iam prædi-
cto atque expoſito? Aſcẽdunt enim interdũ & iam reprobi, ſed non ſtant niſi electi. Omnes interro
gationes iſtæ in idem redire videñtur, & omnes per reſponſionem ſequentem ſoluuntur. Reſpondet
enim Propheta, ❡(4) INNOCENS manibus] qui alteri operando non nocuit,[ET mundo cor-
D de].i. à ſorde peccatorũ purgatus,[QVI non accepit in vanum animã ſuam,]hoc eſt, qui non negle-
xit implere id propter quod anima ſua creata eſt, corporíque infuſa. Creata enim & corpori cõiun-
cta eſt anima, vt virtutibus adornetur, ſcientiam ſalutarem adipiſci conetur, domino cum omni obe
dientia famuletur. Qui igitur iſta acquirit & implet, non accepit in vanum animam ſuam.[NEC iu-
rauit in dolo proximo ſuo].i. nil ꝓmiſit, quod non ſoluit: nil firmiter affirmauit, quod verificare nõ
potuit: nil cum iuramẽto aſſeruit, vt aliũ falleret. ❡(5) HIC]qui iſta obſeruat[ACCIPIET bene-
dictionẽ].i. gratiarũ dona, & multiplicationẽ eorum[A domino, & miſericordiã] .i. indulgentiã, &
omne quod petit[A deo ſalutari ſuo].i. à deo in quo ſalus ſua cõſiſtit, vel à Chriſto ſa[illegible]tore. Deinde
quod ſingulariter dixit, omnibus applicat iuſtis. ❡(6) HAEC]qui taliter viuũt[EST generatio quæ-
rentium eũ:]quia iſti ſunt renati in domino, pertinentes ad numerum regeneratorum in Chriſto, &
quærunt dominum per fidem & ſancta deſideria, bonáq; opera. Nec ſolum quærunt dominũ per fi-
dem, ſed hæc eſt (inquit) generatio[QVAERENTIVM faciem dei Iacob,]hoc eſt, deſiderantiũ vi-
dere deũ in patria clarè per ſpeciem, in præſenti quærũt eum contemplari volentes eum ſicut nunc
poſſunt: ſed in futuro cupiunt eum cognoſcere, ſicut & cogniti ſunt. Si ergo tu deum quæris, ſi eum 1.Co.13.
videre, ſi ei cõiungi deſideras, fac proximo, quod tibi vis fieri: talem te exhibe fratri, qualem optas, Thob.4.

vt ſe deus exhibeat tibi. Ab omni vanitate & vili occupatione atq; malitia purga acię̃ mẽtis, quoniã E
deus non niſi à purgatiſsimis mẽtibus cernitur, niſq; vel minimę maculę eſſe poteſt in anima, quę di
uinæ luci immediatè iũgetur, quoniã tantũ à deo diſtamus, quantũ vitijs ſubiacem⁹. ❨(7) Attol-
liste portas principes veſtras.] Hæc eſt vox angelorũ ſanctorũ cum Chriſto ad inferos deſcẽden-
tiũ, eũq; præeuntiũ vt famuli dominũ, & ad dæmones ita loquentiũ, Attollite .i. apite ô principes te-
nebrarũ, portas veſtras .i. clauſtra inferni, ſeu poteſtatẽ & ius, q̃d hucuſq; habuiſtis in animas electo-
rum, ꝓpter originalis peccati reatũ, ob quẽ impediebãtur ab ingreſſu regni cœlorũ. [Et eleuamini
portæ æternales] .i. aptamini prędictæ portæ, quæ ab origine mũdi clauſæ fuiſtis vniuerſis, & ſine fi-
ne clauſæ manebitis reprobis, quantũ ad liberationẽ. Vel, eleuamini portæ æternales .i. ad Chriſti cõ
templationẽ erigite vos ô animæ electorũ, quas Chriſtus mõ ingreditur per beatificã viſionẽ, & in
æternũ in vobis manebit. Propterea ſubditur, [Et introibit rex gloriæ:] quod ad vtrãq; expoſitionẽ
refertur. Nã infernum .i. limbũ patrũ Chriſtus intrauit, mẽtes quoq; animarũ illic captiuarũ ingreſ-
ſus eſt. Nã ſtatim vt anima Chriſti à corpore ſuo glorioſiſsimo ſeparata fuit, infernũ intrauit, & oẽs
Lucę. 11. animas ſanctorũ clara diuinitatis viſione beatificauit, quoniã pro originali pleniſsimè ſatisfecit, pro
pter cuius reatũ animæ ſanctæ retardabãtur à viſione beata. Ad hãc vocẽ admirari dæmones aiunt,
❨(8) Qvis eſt iſte rex gloriæ?] qui tã incõſuetè, tam glorioſe, tãq; ſecurè deſcẽdit ad nos? Quibus
angeli ſancti reſpõdent, [Dominvs fortis] ratione diuinitatis, [Et potẽs] ratione humanitatis, per
cuius paſsionẽ, mortẽ, ac dæmones ſupauit. [Dominvs potens in prælio] .i. in paſsione qua prin-
cipẽ huius mundi alligauit, foràs eiecit, & vaſa eius diripuit. Hic ergo eſt rex gloriæ. Porro per hoc, F
quòd iſto in verſu vocatur Chriſtus rex gloriæ, atq; in verſu ſequẽti domin⁹ virtutũ, manifeſtè ꝓba
tur, ꝙ ipſe ſit verus deus. Nulla enim pura creatura dici poteſt rex gloriæ, aut dominus virtutũ, quia
auctoritatem regni, atq; dominij ex ſeipſa non habet. ❨(9) Attollite portas principes veſtras.]
Hæc eſt vox ſanctorũ angelorum Chriſtũ in aſcẽſione ꝓcedentiũ, & cœleſtibus ciuibus atq; princi-
pibus clamantium, Attollite ô principes, id eſt, angelicæ poteſtates, portas veſtras .i. reſerate ingreſ-
ſum regni cœlorum, parantes introitũ filio dei, ac venientibus ſecũ, quatenus cum reuerentia debita
ſuſcipiatis eundẽ. [Et eleuamini portæ æternales] .i. patefacite vos ianuæ vitę æternę. Portæ iſtę nõ
Heb. 9. ſunt corporaliter intelligẽdæ, ſed facultas, virtus, ſeu ius ingrediendi vitam æternã, eſt porta cœlo-
rum. [Et introibit rex gloriæ] ſicut ait Apoſtolus, Non in manufacta ſancta Ieſus introijt exem-
plaria verorũ, ſed in ipſum cœlũ, vt appareat nunc vultui dei pro nobis. Interea angeli audiẽtes hãc
vocẽ, aſpiciẽteſq; Chriſtũ tam glorioſe aſcendere, inquirunt ab angelis ſuperioribus, ❨(10) Qvis
eſt iſte rex gloriæ?] tanq̃ à doctoribus cupientes plenius edoceri: quibus angeli cum Chriſto veniẽ-
tes reſpõdent, [Dominvs virtutũ] .i. ipſemet deus vnigenitus dei patris, qui eſt domin⁹ Sabaoth .i.
exercituũ atq; vniuerſarũ virtutũ cœleſtiũ, [Ipse eſt rex gloriæ] .i. princeps lætitiæ, fons felicitatis
æternæ, rex tãtæ excellẽtiæ: cui ſm ꝙ homo eſt, data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Aduertẽ
Mat. 28. dum eſt hìc, ꝙ iuxta doctrinã diuini ac magni Dionyſij, ſeptimo cœleſtis Hierarchiæ capitulo, Chri G
ſto aſcendente, Angeli tres quæſtiones fecerunt. Prima fuit inferiorũ, quęrentiũ à ſuperioribus cum
Chriſto veniẽtibus, Quis eſt iſte rex gloriæ? Non .n. tã perfectè nouerunt myſteria Chriſti, vt ſuperi-
ores, q̃uis ſecundum Auguſtinũ omnes angeli ſancti agnouerunt à principio mundi myſteriũ Chri
Eſai. 63. ſti, videlicet incarnationẽ filij dei, & hoc ſaltẽ in generali. Secunda erat quæſtio angelorũ primæ ac
ſummæ hierarchiæ, quærentium inter ſe, Quis eſt iſte qui venit de Edon, tinctus veſtibus de Boſra?
Edon interpretatur ſanguinea, Boſra verò munita. Eſt igitur ſenſus, Quis eſt iſte tam præclarus &
candidus, qui venit de mundo ſanguineo per peccata, ac munito contra deum per malitiam? Hanc
autem quæſtionem faciunt angeli ſummi inter ſe, non quaſi volentes à ſeinuicem edoceri, quoniam
omnes immediatè illuminantur a deo: ſed quærunt ſic cõferendo inter ſe, quatenus oſtẽdant ſe ſciẽ-
tiam ſanctã appetere, neq; audere diuinã in eos ꝓceſsiuam inſtructionem anticipare, aut præfixos
ſibi terminos tranſilire, quaſi deliberent primò inter ſe, vt fiant idonei ad illuminationem diuinã.
Eſai. 63. Vnde & Chriſtus per ſeipſum eis reſpondet, Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſal-
uandũ. Tertia quæſtio eſt, quã angeli ſummi faciunt Chriſto, dicẽtes, Quare ergo rubrũ eſt indumẽ
Ibidem. tum tuũ, & veſtimenta tua ſicut calcantiũ in torculari? Indumentũ Chriſti eſt corpus eius, quod fuit
ſuæ diuinitatis templũ atq; latibulũ. Eſt itaq; ſenſus, Quare ſanguine rubricatũ fuit corpus tuum, ſi
Ibidem. cut cicatrices teſtantur, ſi tam iuſtus es, & idẽ ſaluator? Quibus Chriſtus reſpondet, Torcular calca- H
ui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum .i. diabolum, peccata, & mundum ſolus deuici, & paſsionẽ
pro omnibus pertuli, nec eſt aliquis patiẽs mecum pro mundi ſceleribus. Has quæſtiones faciũt an-
geli ſummi, quia nec ipſi penetrare poſſunt ꝓfunditatẽ incarnationis, ac aliorũ myſteriorum domi-
ni ſaluatoris. Ecce pſalmus iſte lucifluus breuiter docuit nos maieſtatẽ contẽplari diuinam, cuius im
perio vniuerſa ſubduntur, quatenus excitet nos ad reuerentiam, ac ſanctũ timorem altiſsimi creato-
ris. Docuit quoque qualem eſſe oporteat eum, qui ad dominum pertinere deſiderat, quatenus exhor
tetur nos ad cordis munditiam. Poſtremò docuit nos de Chriſti feliciſsima aſcenſione, quatenus eri
Coloſſ. 3. gat corda noſtra ad ſuperna: quemadmodum ait Apoſtolus, Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus
eſt in dextèra dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXIIII.

EXPOSITIO Tituli.

Titulus pſalmi eſt, In finem pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte in finem, perficientẽ ſeu cõſum-
mantem .i. in Chriſtum nos dirigens, eſt Dauid loquentis hìc in perſona pœnitentis, per fla-

A gella correcti. Eſt enim hic pſalmus oratio eccleſiæ, atque cuiuſlibet verè contriti, conſolationem ac
opem quærentis, contra mala culpæ & pœnæ. Ait itaque,

PRECATIO.

Memento noſtri domine ſecundum miſericordiam & bonitatem tuam, & pedes noſtros de laqueo inimicorũ euel
le: ut qui aliquando ad mala currendo proni exiſtebant, uias & ſemitas iuſtitiæ tandem te docente apprehendant, eáſ-
que conſtanter & perſeueranter incedere non deſiſtant.

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

D te domine] deũ totius ſalutis meæ, ſummũq; bonũ cordis mei [LEVAVI animam
meã,] per fidẽ certiſsimã te contẽplando, carnalia ac ſenſibilia deſerendo, atq; in te om
A niũ rerũ altiſsimo vertice, mentis meæ intuitũ affectuoſiſsimè figendo: quẽadmodum
Eſaias monet, Excutere de puluere, cõſurge. [DEVS meus] quem ſummè ac vnicè colo Eſaię 52
& diligo, [IN te cõfido] nõ in rebus caducis, idcirco [NON erubeſcã] .i. da mihi vt nil
dignũ erubeſcẽtia agã, videlicet vt non peccem. Eſt enim erubeſcẽtia timor de aliquo turpi. Nil aũt
peccato turpius eſſe poteſt. Vel ſic, non erubeſcã .i. non timeã ꝓpria peccata cõfiteri, ſed impleam il- Ioſue 7
lud, Fili mi, da gloriã deo Iſrael, & cõfitere atq; indica quid feceris. Vel, non erubeſcã de opere bo-
no, de quo imꝑfecti ſæpius erubeſcunt, ꝓpter aliquod cõſequens .ſ. ꝓpter pœnã, vel irriſionẽ aliorũ.
B Itaq; non erubeſcã, nę mihi cõtingat quod tu domine Ieſu in Euãgelio dicis, Qui me erubuerit & Luc.9.
meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cùm venerit in regno ſuo. Veruntamẽ eſt quædã eru-
beſcẽtia bona, de qua ait Philoſophus, quòd ſit optima paſsio. Eſt enim timor de aliquo inhoneſto.
De hac ergo non loquitur hic Propheta, imo rogare debemus dominũ, vt omnino erubeſcamus, dũ Ierem.3.
aliquid vitioſum cõmittimus: ne illud nobis dicatur, Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, nolui-
ſti erubeſcere. Nam qui in malo habituati ſunt, non erubeſcunt. Vel, non erubeſcã .i. non cõfundar à
te in die iudicij mei particularis, quãdo anima mea à corpore exiens, ſtatim iudicabitur à te, neq; in
die vniuerſalis iudicij. Vnde ſubiungitur, ¶ (2) NEQVE irrideãt me inimici mei] .ſ. dæmones, qui
ſuos miniſtros modò occultè deridẽt: ſed in die vtriuſq; iudicij, maximè tamen in die extremi iudi-
cij eos manifeſtè irridebunt. [ETENIM vniuerſi qui ſuſtinẽt te] .i. qui nũc omnia, quæ ſibi contin- Deut.32
gunt, æquanimiter ferũt, & tibi vltionẽ iudiciũq; cõmittunt, quẽadmodum ſcriptũ eſt, Mihi vindi- Rom.8.
ctã, & ego retribuã, dicit dominus. iſti [NON confundẽtur] in tẽpore iudiciorũ iſtorũ: ſed audiẽt ver Mat.15.
bũ illud honorificũ atq; dulciſsimũ, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, &c. ¶ (3) CON-
FVNDANTVR oẽs iniqua agẽtes ſuꝑuacuè] .i. pctõres qui inutiliter & vanè malitias ꝑpetrant, cõ-
fundãtur in p̄ſenti vita ad pœnitentiã ſalutarẽ, ne æternaliter confundantꝛ, quẽadmodũ ſcriptũ eſt, Ezec.36.
C Cõfundimini & erubeſcite ſuꝑ vijs veſtris, dicit dominus. Et hoc modo ꝙd dicitur, cõfundantꝛ, op-
tãdo exponitur. Vel ſic, Cõfundantꝛ oẽs iniqua agẽtes ſuꝑuacuè .i. vituperentur à te, in æternũq; pere-
ant, ſicut cõminaris, Dabo, inquiẽs, vos in opprobriũ ſempiternũ, & ignominiã æternã, quę nũꝗ ob- Iere.23.
liuione delebitꝛ. & ita quod dicitur, Cõfundantꝛ, intelligendũ eſt ꝓphetatiuè, nõ optatiuè, niſi ꝓphe
ta dicat hoc de his, qui obſtinati permanẽt, vel cõformando affectũ ſuũ diuinæ iuſtitiæ. ¶ (4) VIAS
tuas] .i. mãdata tua domine [DEMONSTRA mihi] .i. lumen gratiæ tuæ mihi infunde, quatenus tua
præcepta actualiter penſem, ac diligenter obſeruẽ, [ET ſemitas tuas doce me.] Aliud nihil dicit, niſi
quod dictũ eſt, ſed dictũ alijs verbis reſumit, ꝓpter affectus ſui feruorẽ, atq; vt corda noſtra inflam-
met. Vel, ſemitas tuas .i. vias ꝑfectas, quę ſunt euãgelica cõſilia doce me: nõ ſolũ vt ea informiter ſciã
quod & reprobis cõpetit, ſed vt opere & veritate ea perficiã. ¶ (5) DIRIGE me] ad teipſum, & ad
beatitudinẽ ſempiternã, vt ad tuum honorẽ oĩa agã, [IN veritate tua] .i. in lege diuina, quatenus ſe-
cundũ eius rectitudinẽ & doctrinã omnia opera mea diſponã, ac ordinem ad vltimũ finem, [ET do-
ce me,] vt ſciã quid acceptũ ſit corã te omni tẽpore, ſciãq; (prout hortatur Apl̄s) quæ ſit volũtas dei
bona, beneplacẽs, & ꝑfecta. Idcirco aũt oro doceri à te, [QVIA tu es deus ſaluator me⁹,] quia animã Sap.9.
tuã poſuiſti pro me, & à peccatis, & à iugo diaboli, à dãnatione æterna redemiſti me. [ET te ſuſtinui Rom.12.
tota die] .i. omni tp̄e, quo viuo ſub ſole præſtolatus ſum tuã clementiã, & meipſum, ac omnia quæ mi Iohã.10.
hi eueniũt, tuæ pietati cõmiſi: idcirco ¶ (6) REMINISCERE miſerationũ tuarũ domine, & miſe-
D ricordiarũ tuarũ, quę à ſeculo ſunt.] Reminiſcẽtia & obliuio, in incõmutabili deo ꝓpriè non cadũt,
ſed ꝑ tranſſumptionẽ dicitꝛ de⁹ reminiſci, dũ exaudit, parcit, ſuccurrit: obliuiſci verò, dum oppoſito
mõ ſe habet. Deniq; miſericordia ꝓut in deo eſſe cẽſetꝛ, non eſt niſi bonitas eius pijſsima. Miſeratio
aũt dei, eſt effectus miſericordiæ ei⁹. Multę ergo poſſunt eſſe miſerationes dei, quoniã multa ſũt opa
pietatis diuinæ: ſed miſericordia dei nõ eſt niſi vna ꝙ eſt diuina eſſentia. Cur ergo mõ pluraliter ait,
Et miſericordiarũ tuarũ, niſi ꝙ diuina miſericordia, quę in ſe vna, & ſimplex eſt, pluraliter noĩatur,
ꝓpter diuerſitatẽ ſuorũ effectuũ? Igitꝛ domine, reminiſcere miſerationũ tuarũ .i. attẽde quãtã pietatẽ
& grãm prioribus ſanctis dediſti, & mihi fac, quẽadmodũ illis feciſti, indulgẽdo mihi ſemꝑ in omni
bus. Et reminiſcere miſericordiarũ tuarũ, quę a ſeculo ſunt .i. recorderis pietatis tuæ æternæ, quæ ab
origine mũdi fuit in te, & effunde benignitatis tuæ effectus in me, clemẽtię tuę abyſſum, atq; totius
miſericordiæ tuæ pelag⁹ in æternũ oſtẽde in me. ¶ (7) DELICTA iuuẽtutis meę] .i. pctã cõmiſsio-
nis facta in iuuẽtute, [ET ignorãtias meas] .i. pctã omiſsiõis [NE memineris] reſeruãdo mihi pœnam
æternã pro eis, ſed in p̄ſenti da mihi ea delere. Vel, delicta .i. pctã ex malitia, ſeu electiõe mali ꝑpetra-
ta. & ignorãtias .i. pctã ex infirmitate admiſſa, ne memineris. Omnis .n. qui peccat, vel peccat ex paſsi
one, & iſte faciliter emẽdatꝛ, q̃a paſsiõe ceſſante, ceſſat peccatũ: vel ex habitu malo, videlicet ex certa
malitia, & iſte difficulter corrigitꝛ, q̃a difficile eſt habitũ extirpare. Theologi verò dicũt, peccatum
ꝓcedere, vel ex infirmitate, ꝙd eſt peccatum cõtra patrẽ, cui appropriatꝛ potentia: vel ex ignorantia,

quod eſt peccatũ cõtra filiũ,cui appropriatᷓ ſapiẽtia:vel ex certa malitia,qđ eſt peccatũ contra ſpũm E
ſanctũ,cui appropriata eſt bonitas:ſed hęc tria reduci poſſunt ad duo pdicta. ⸿(8) SECVNDVM
miſericordiã tuã memẽto mei tu].i.nõ ſm mea pctã, nõ ſm iuſtitiæ tuæ rigorẽ, ſed ſcđm miſericor-
diã tuã fac mihi,pctã ignoſcẽdo,gratiã infundẽdo,meq; in omni bono cõſeruãdo:& hoc fac [PRO-
PTER bonitatẽ tuã domine].i.ꝓpter teipm,& nõis tui honorẽ.Hoc eſt quod Nehemias ait,Memẽ
Nehe.13 ro mei de⁹ me⁹ in bonũ,& ne deleas miſerationes tuas à me.⸿(9)DVLCIS & rect⁹ domin⁹].i.ſu-
auis in ſe,& alijs pius:rectus quoq;.i.iuſtus,imo ipſe eſt vniuerſę dulcedinis cauſa fontalis, cui⁹ dul-
cedo in ſeipſo verè ſimpliciterq; immẽſa exiſtit.[PROPTER hoc legẽ dabit delinquẽtib⁹ in via].i.
hominib⁹ q ſæpe delinquũt in vita pſenti,quæ eſt pegrinatio & via ad vitã æternã. Triplicẽ legẽ cõ
tulit de⁹ hominib⁹.ſ.legẽ naturalẽ,legẽ ſcriptã,& legẽ euãgelicã:& oẽs hę leges ſunt datę hominib⁹,
quatenus iuſtè viuãt:& deus ꝓpter ſuã dulcedinẽ & æquitatẽ pręſtitit eas hominibus,quoniã piũ ac
Eccl.17. iuſtũ fuit,vt creator rõnali creaturę legẽ viuẽdi pręfigeret, ꝓpter quod in Eccl.dicitur,Oſtẽdit de⁹
hominibus bona & mala,& lege vitæ hæreditauit illos Iuſtitiam & iudicia ſua oſtẽdit illis , & dixit
Matt.5. eis,Attẽdite vobis ab omni iniquo.Quod aũt hîc dicitur,dulcis & rectus dominus, cõuenienter de
Chriſto accipitᷓ,q legẽ euãgelicã dedit in mõte,vbi octo beatitudines diſcipulis declarauit. ⸿(10)
Luc.9. DIRIGET]ipſe domin⁹ p inſpirationẽ & gratiã ſpũs ſancti[MANSVETOS].i.patiẽtes[IN iudi- F
cio]diſcretionis,vt ſeipſos verè diſcutiãt,iudicẽt,& emẽdent.Diriget equidẽ eos,qm̃ impatientia,q
rõnis iudiciũ plurimũ impedit,carẽt,ac p hoc capaces ac digni ſunt à dominó dirigi p dona ſpũs ſã
cti.Nã per donũ ſapiẽtię iudicam⁹ de diuinis,per donũ ſciẽtiæ de creatis , p donũ cõſilij de actibus
humanis.[DOCEBIT mites vias ſuas].i.domin⁹ informabit homines,qui iracũdiæ mot⁹ vicerunt,
opationes ſalubres ac ſanctas,quia ad omne bonũ dirigit eos.Cõiter accipi ſolẽt mãſuetudo & miti-
tas pro codẽ:ſed quia Propheta loquitᷓ de eis diſtinctè,idcirco mãſuetudo iã ſumpta eſt pro patiẽtia,
quæ eſt virtus moralis,refrenãs paſsionẽ triſtitiæ,ſicut & mititas irã reſtringit. ⸿(11) VNIVER-
SAE vię domini].i.oĩa opa dei ſunt[MISERICORDIA & veritas].i.in omnibus effectibus dei ap
parẽt atq; relucẽt miſericordia dei & iuſtitia eius.In aliquibus tamẽ miſericordia dei euidẽter appa
ret, vt in electis:& in quibuſdã maniſeſtius apparet iuſtitia,ſicut in reprobis. Tamẽ quoniã reprobi
citra cõdignũ à deo in hac vita relinquũtur,& in inferno torquẽtur, idcirco in eis miſericordia dei
apparet.Electi verò vltra cõdignũ præmiãtur,ſicq; in eis miſericordia locũ habet.& ꝙ iſtud eſt ve-
rũ,cõſtat[REQVIRENTIBVS teſtamẽtũ eius,& teſtimonia eius].i.hominib.qui in hac vita requi
runt legẽ diuinã,& veritates quæ in ea credẽdæ tradũtur.Poſſent hîc multa dici,quomõ in omni o-
pere creatoris cõmiſcentur miſericordia & veritas. De quib⁹ Anſelm⁹ in ſuo Proſolog. pulcherri-
mè tractat,oſtẽdens quædã eſſe iuſta ex parte dei,vt ꝙ malis miſeretur:quia,tã bonus eſt deus,vt iu- G
ſtũ ſit etiã eũ malis benefacere.Quędã verò ſunt iuſta ex parte dei & noſtri,ſicut dũ bonis benefacit.
Cur verò potiùs deus iuſtè eligat miſereri vni malo q̃ alteri,à nobis inueniri non poteſt , imo,vt ait
Aug.Hoc noli inueſtigare,ſi nõ vis errare.Sed de iſta materia trãſeo,& ad Anſel.ſtudioſos remitto.
⸿(12)PROPTER nomẽ tuũ] .i. ꝓpter teipſũ,& vt oſtẽdas diuitias miſericordię tuæ in me,[PRO
PITIABERIS pctõ meo,]vt ſpero:[MVLTVM eſt enim.]Nõ ꝙ multitudo peccati ſit cauſa me-
ritoria indulgẽtiæ dei,ſed quia eſt cauſa ꝓpter quã peccati remiſsio dici poteſt ꝓpitiatio.Ponit aũt
hic ſingulare pro plurali,dũ ait,propitiaberis pctõ meo,quoniã ſenſus eſt,propitiaberis omnib⁹ pec
catis meis.Vnũ nanq; mortale peccatũ ſine alio nunq̃ dimittitur in eo qui plura mortalia habet:ſed
vnũ veniale ſine alio poteſt dimitti.Interea Propheta mutat perſonã,& ſubdit,⸿(13)QVIS eſt hõ
qui,timet dominũ]caſto ac filiali timore?hic talis magnus & felix eſt,quoniã domin⁹[LEGEM ſtatu
it ei].i.legẽ diuinã ꝓpoſuit ei[IN via quã elegit].i.in ſancta cõuerſatione quã ſpõte aſſumpſit,malã
cõuerſationẽ contẽnens.⸿(14)ANIMA eius]qui ſic timet dominũ[IN bonis demorabitur] .i. in
præſenti vita pſeuerabit in gratia atq; virtutibus , & in futuro æternaliter pmanebit in gloria cum
electis:eritq, vtrobiq; diues in Chriſto.[ET ſemen eius].i.fructuoſa vita ſua[HAEREDITABIT
terrã].i.in hoc ſeculo habebit corpus ſibi ac rationi ſubiectũ, in futuróq; ſeculo poſsidebit regnum
cœlorum,quod eſt regio viuorum ſeu terra viuentium.Et de vtraq; hac terra exponi poteſt ſecun-
dum modum prædictum,quod Chriſtus in Euang.dicit,Beati mites,quoniã ipſi poſsidebunt terrã. H
⸿(15)FIRMAMENTVM].i.cauſa omnis ſtabilitatis ac perfectionis[EST domin⁹ timentib⁹ eũ,]
Matt.5. quemadmodum Apoſtolus,Optimũ,inquit,eſt gratia ſtabilire cor.[ET teſtamentũ ipſius].i. lex dei
Hebrę.13 ad hoc data eſt[VT manifeſtetur illis].i.quaten⁹ agnoſcatur & impleatᷓ ab ipſis.Sequitur verſus dul
ciſsimus ac ſaluberrimus,⸿(16)OCVLI mei ſemper ad dominũ].i. intentio & contemplatio cor-
.2Co.13. dis mei ad deum erecta eſt ſemp.i.in omni tẽpore debito,vel ſemper actu aut habitur . Hoc cõuenit
his qui cũ Apoſtolo dicere poſſunt,Nos autẽ reuelata facie gloriã domini ſpeculãtes,in cãdem ima-
Thren.3. ginem trãsformamur de claritate in claritatem.Vnde ait Iere. Leuemus corda noſtra cum manibus
ad deum in cœlos.Ideo autem,Oculi mei ſemper ad dominũ,[QVONIAM ipſe euellet de laqueo]
liberabit de inſidiis inimici,de omni tẽtatione & vitio,quibus anima captiuatur [PEDES meos] id
eſt,peregrinationem meam,ſeu actus vitæ meæ in iſto exilio,laqueis pleno. ⸿(17) RESPICE in
me]implendo cordis mei affectum in bonis,[ET miſerere mei,quoniam vnicus]id eſt,ſolus & prę-
ter te adiutorẽ ac miſeratorẽ non habẽs,[ET pauper]indigẽs gratia tua, & nil boni potens per me
[SVM ego.]Hoc mõ vnica & paup fuit illa ſanctiſsima Heſter,quę dixit ad dominũ, Adiuua me ſoli
Heſt.14. tãriã,& cuius pręter te nullus alius auxiliator eſt. ⸿(18)TRIBVLATIONES cordis mei multi-
plicatæ ſunt]quia affligor pro peccatis cõmiſsis,affligor ꝓpter defectũ perfectionis,affligor timore
Prou.13. pœnarũ,deſiderio gaudiorũ.Spes.n.quæ differtur,affligit animã.Affligor moleſtia tentationũ,com-

A pa ſsione proximorum. Quoniam ergo tantis malis nunc tribulor, ideo oro[D E neceſsitatibus meis
erue me].i.ab indigentijs iſtis corporalibus cibí, potus, ſomni, veſtitus, atq; ſimiliũ libera me, vt non
tam frequenter impediãt animã meã à contẽplatione diuina, ſed vtar eis ſolũ quantum oportet, non
quantũ delectat: nec ſim ſolicitus de craſtino, ſed primò quærã regnũ dei, ac per hoc omnia illa mi-
hi adijciãtur. ⸿(19)V I D E humilitatẽ meam].i. benigne conſidera vilitatem & contritionem me- Matt.6.
am, quomodo meipſum contemno, [E T laborem meum].i. ſatisfactionẽ pro culpis meis atq; conatũ,
quo facio quod in me eſt pro gratia acquirenda. [E T dimitte vniuerſa delicta mea,] quoad pœnam
& culpam. ⸿(20)R E S P I C E inimicos meos].i. dæmones reprime, & homines malos cõuerte, me-
q; ab eis conſerua: [Q V O N I A M multiplicati ſunt.] quia proprijs viribus eis reſiſtere nequeo, pro-
pterea ad tuam pietatẽ confugio. [E T odio iniquo oderunt me,] quia ſpiritualia bona mihi auferre
conantur, & à te deo meo elongare me cupiunt, quod eſt peſsimum odium, & peccatum in ſpiritum
ſanctum, quod dicitur inuidentia fraternæ gratię. ⸿(21)C V S T O D I V I animã meam]in profectu Prou.14.
virtutũ & omni bono. Scio enim ꝙ vtiliter ſcriptura admoneat, Omni cuſtodia ſerua cor tuũ, quo-
niam ex ipſo vita procedit. Sed quoniam non ſufficio per meã virtutem hoc ipſum implere, quia(vt Iere.10.
Ieremias ait)non eſt in homine via eius: idcirco ô domine cuſtodi tu per continuam gratiã atq; an-
gelicã opem: animã meã, ne recedat à te: [E T erue me]à malis præteritis, præſentib. & futuris. [N O N
erubeſcam, quoniam ſperaui in te.]Hoc in primo huius pſalmi verſu ſatis expoſitũ eſt. Deinceps cõ
memorat beneficium ſibi collatum à domino, ſeu fructum ſperãdi in deo, & ait ad gloriã creatoris.
B ⸿(22)I N N O C E N T E S & recti].i. ſimplices, nulli nocentes, ſed recedentes à malo, & iuſtè facien-
tes bonum [A D H A E S E R V N T mihi]cordis conſenſu approbando opera mea, & opitulando ſtu-
dijs meis, [Q V I A ſuſtinui te].i. longanimiter atq; fiducialiter expectaui in omni euentu. Vnũquod-
que enim applaudit ſuo ſimili, quoniã ſimilitudo eſt cauſa amoris. Ideo boni bonis adhærẽt: & hæc
ſola eſt vera & ſancta dilectio, quæ in ſimilitudine virtutis ac bono honeſto fundatur. ⸿(23)L I B E
R A deus Iſrael].i. populum te fideliter contẽplantem[E X omnibus tribulationibus ſuis,]dãdo ei vi
tam ac requiem ſempiternam, poſt huius ſeculi peregrinationẽ pœnalẽ. Ecce q̃ affectuoſiſsimę & ef-
ficaciſsimæ orationes cõtinentur in pſalmo iſto: & q̃ ſuauiter atq; præclarè laudatur deus in eo, tam
quoad ſeipſum, q̃ in ordine ad ſuos effectus. Studeamus ergo hunc pſalmum prænobilem, cum cor-
diali cõtritione, cũ guſtu mẽtali, cum charitate diuina, cum delectatione diuini præconij, cum ardẽ-
ti affectu proficiendi cãtare, vt deuotæ orationis effectũ, diuinæque laudis fructũ mereamur ſortiri.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXV.

EXPOSITIO TITVLI.

BReuis demum eſt titulus pſalmi iſtius. ſ. Pſalmus Dauid. Et dicunt aliqui expoſitores, ꝙ hoc lo
co per Dauid non intelligitur Chriſtus, ſed quilibet homo perfectus. Veruntamen quicquid
C ſit de hoc, videtur omnino pſalmus iſte poſſe exponi de Chriſto, etiam aptiùs q̃ de aliquo alio.
Chriſtus ergo vt homo ait ad deum,

PRECATIO.

*Deus innocentiæ autor, & rectarũ mentiũ ſanctificator, ure renes noſtros, & cor noſtrũ caſtimoniæ pacem nobis
inſerẽdo: nõ ſedeamus cũ cõſilio uanitatis, ut ſtãtibus pedibus noſtris in directo dignè in eccleſiis nomẽ tuũ benedicam⁹*

⸿E X P O S I T I O pſalmi iuxta ſenſum literalem.

V D I C A me domine].i. à malis diſcerne & ſepara me, atq; ſm iuſtitiã meã re-
ſtitue mihi accidẽtale præmiũ. Chriſtus enim optauit à malis ſecerni, ad patrẽ
redire, & beatificari in corpore. Vnde in Euãg. ait, O generatio mala & incre-
I dula, q̃diu apud vos ero, q̃diu patiar vos? Et iterũ, Pater clarifica me claritate Mat.17.
quam habui, antequã mundus eſſet coram te. Deus quoq; iudicauit Chriſtũ ho Iohã.17.
minẽ, iudicio diſcretionis & remunerationis. Ideo autẽ iudicari peto ô domi-
ne, [Q V O N I A M ego in innocẽtia mea ingreſſus].i. innocẽter in omnibus cõ-
uerſatus[S V M, & in domino ſperans non infirmabor]mẽte, licet in corpore patiar, nam animo ſta-
bilis ero ac fixus in domino. Chriſtus nanq; à perfecta fortitudine mẽtis nunquam defecit, q̃uis ſpõ
tanea diſpenſatione quaſdã paſsiones animæ aſſumpſit. Illæ quippe paſsiones non impediuerũt actũ
D rationis in ipſo. Nulla .n. paſsio appetitus ſenſitiui præuenit rationem in Chriſto, ſed ipſe quas vo-
luit ſponte admiſit. ⸿(2)P R O B A me domine].i. ꝑmitte me pati aduerſa ac dura pro mundi ſalute,
vt oẽs cognoſcãt me probatum & tibi acceptũ. Itaq; proba me.i. ꝑ pœnas experire obedientiã meã,
nõ vt tu aliqd de nouo agnoſcas, ſed vt alijs ꝓbationẽ ac approbationem meã oſtendas. [E T tenta
me].i. tentari me ſine à Satana, & à phariſæis ac ſcribis, quatenus mea tẽtatio fiat alijs cauſa vincẽdi
tentationes: & mea reſiſtẽtia atq; victoria fiat alijs forma reſiſtẽdi tentatiõibus, ſupãdiq; eas. [V R E]
igne paſsionis[R E N E S meos & cor meũ].i. naturã ſenſitiuã & appetitũ ipſius. Nã tota natura cor-
porea Chriſti vehemẽti dolore paſſa fuit, dolor quoq; interior, & timor atq; triſtitia, prout ſunt paſ
ſiones animę afflixerũt cor.i. appetitum ſenſitiuũ animæ Chriſti. Vel ſic, vre, igne ſancti ſpũs renes
meos & cor meũ. ſ. vt feruor charitatis in voluntate exiſtẽs redundet in inferiorẽ partem animæ, fa-
ciatq; appetitũ ſenſitiuũ ardenter paratũ, ad ſuſtinendũ ignominiã mortis pro mundo. Iſtud aũt in
Chriſto impletũ eſt. Nam poſtq̃ ab oratione ſurrexit, Iudæis intrepidus obuiã iuit, & dixit, Quem Iohã.18.
quæritis? ita ꝙ tunc natura inferior prõptiſsimè, & ſine pauore ſequebatur appetitum intellectualem
ac rationem. Porrò ꝙ iſta Chriſto cõueniant, patet ex eo quod Apoſt. ait, Non habemus pontificem Heb.4.
qui non poſsit cõpati infirmitatibus noſtris, tentatũ autẽ per omnia pro ſimilitudine, abſq; peccato.

Et iterum de Chriſto loquens, Debuit, inquit, per omnia fratribus ſimilari. In quo enim paſſus eſt E
ipſe & tentatus, potens eſt eis qui tentantur auxiliari. Ideo etiam Chriſtus orat probari, tentari, &
Heb.2. vri, quia aliter non potuit gloriam ſuam intrare, ac mundum ſaluare, eo modo quo ipſe aſſerit, Nónne
hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Cõſequenter rationem aſsignat, cur
tam ſecurè iſta deſiderat, & ait ad deum, ℂ(3) QVONIAM miſericordia tua ante oculos meos eſt,]
id eſt, quia inceſſanter cõfido in te & in gratia tua, quam mihi miſericorditer præſtitiſti, cõfirmatus
ſum, ex quo certus ſum nõ me poſſe deficere, [ET cõplacui in veritate tua].i. in tua iuſtitia, & ſecundum
exigentiã ſeu dictamen diuinæ tuæ iuſtitiæ, placui tibi, eò ꝙ nihil vnq̃ peccati contraxi ant fecei.
Vnde nil erat in me vnde diſplicere iuſtitiæ tuæ poſſem. Hoc eſt q̃d Euãgeliſtæ patrẽ dixiſſe teſtãt
ad Chriſtũ, Hic eſt filius meꝰ dilectus, in quo mihi bene cõplacuit ℂ(4) NON ſedi cum concilio
vanitatis].i. cũ vanis cõſiliatoribus vana & mala quærentib. non feci morã, adiuuando eorũ conſilia,
vel eis conſenſum prębẽdo. [ET cũ iniqua gerẽtibus non introibo] viã iniuſtã, faciẽdo quæ ipſi
faciũt, vel cõmunicando opibus eorũ infructuoſis. & hoc ideo, q͞a ℂ(5) ODIVI eccleſiã malignãtium].i.
congregationẽ eorũ, qui ex ꝓpoſito peccatis inſiſtũt. hos odio, inquantũ ſunt malignantes,
non inquantũ ſunt homines. Odio igitur in eis non naturã, ſed culpã: imo Chriſtus peccatores dile-
Luc.19 xit, inſtruxit, cõuertit, redemit, quoniã filiꝰ hominis venit quærere & ſaluũ facere quod perierat. [ET
cum impijs] qui peccant in deũ, [NON ſedebo] mente approbando quæ agunt. Chriſtus tamen (ſi- F
Marc.9. cut in Euãg. ſcribitur) cum publicanis & peccatoribus interdũ comedit, bibit, & ſedit, non vtiq; niſi
vt eos ab errore reduceret, ſciens ꝙ infirmi medico indigerent. ℂ(6) LAVABO inter innocentes
manus meas].i. opera mea pura exhibebo: vel me ab omni peccato, quod Iudæi imputant mihi, ve-
raciter me coram te domine excuſabo, ſicut & omnes innocẽtes, qui falſe accuſantur, facere poſſunt.
[ET circũdabo altare tuũ domine].i. charitatẽ qua diligo te & ꝓximũ, vndiq; adornabo operib. ſan
ctis, agẽdo & patiẽdo quicquid charitas exigit. Bene autẽ charitas appellatur dei altare, quia neceſſe
Leuit.6. eſt omnia in charitate offerri & facere. Vnde in Leuit. habetur, Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquã
deficiet in altari. Per hunc etenim ignẽ charitas deſignatur, quæ ſemp in ara cordis ardere exigitur.
ℂ(7) VT audiã vocẽ laudis].i. ꝓpterea circundabo altare tuũ, vt audiam vocẽ laudis, videlicet vt
Pſal.84. mente aduertam, quod mihi deus de ſua maiſtate per modũ laudis reuelat. Quemadmodũ infra ha-
Eſai.30. bet, Audiã quid loquatur in me dominus deus. Et de Chriſto apud Eſa. legitur, Dominus deus apu-
it mihi aurẽ: ego autem non cõtradico, retrorſum non abij. Propter quod ſubditur hîc, [ET enarrem
vniuerſa mirabilia tua.] Chriſtus enim prædicãdo narrauit: mirabilia dei hominibus: ſecundũ ꝙ ipſe
Iohã.15. apoſtolis dixit, Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Omnia enim quæ deus inſpi-
rauit animæ Chriſti, vt ea hominibus manifeſtaret, illa Chriſtus enarrauit, non tamẽ ſimpliciter vni G
uerſa mirabilia dei narrauit, quia nec mundus ea capere poſſet. ℂ(8) DOMINE dilexi decorẽ do-
Sap.7. mus tuæ].i. interiorẽ ornatũ animæ, ſeu cordis munditiã, quia hæc docui verbo & ope. Dicitur aũt
anima domus dei, quoniã anima iuſti ſedes eſt ſapiẽtiæ, & deus per fidẽ habitat in cordibus noſtris,
Ephe.3. teſte Apoſt. Vel ſic, Domine dilexi decorẽ domꝰ tuę.i. domũ tuã decorã, videlicet eccleſiã militãtẽ,
Ephe.5. quã mihi elegi in ſpõſam, non habentẽ maculã, neq; rugam: hanc dilexi, quia pro eius ſalute ſangui-
nem fudi. dilexi quoq; [ET locũ habitationis gloriæ tuæ].i. eccleſiã triũphantẽ, quia vt reædificare-
tur eius ruina, deſcendi in mundũ, & pertuli mortem: ſed & ego cum magno affectu aſcendi in locũ
Heb.2. illum cæleſtẽ. Hoc eſt quod ait Apoſt. Decebat enim eũ ꝓpter quem omnia, & per quem omnia, qui
multos filios in gloriã adduxerat, autorem ſalutis eorũ per paſsiones cõſummari. ℂ(9) NE perdas
cum impijs deus animã meã,] dimittẽdo eã diutius in inferno, q̃ vſq; ad tertiũ diẽ, ſicut ſæpe prædi-
ctũ eſt, & ne perdas [CVM viris ſanguinũ].i. peccatoribus [VITAM meã] corporalẽ, differendo re-
ſurrectionẽ meã vltra tertium diẽ. ℂ(10) IN quorum] impiorum [MANIBVS].i. operibus [INI-
QVITATES ſunt,] quia opera eorũ ſunt vitioſa. [DEXTERA eorũ].i. actio eorũ, quę iuſta videtur
[REPLETA eſt muneribus,] propter quæ à recta via recedũt. Eſt enim munus à lingua .ſ. adulatio,
aut fauor humanus: munus à manu, vt pecunia ſeu res terrena: munus ab obſequio, ſicut ſeruitiũ im-
penſum. Propter hæc munera multorum dextera.i. apparens iuſtitia obligatur atque inficitur. Quo- H
Exod. 23 niam teſte ſcriptura, Munera obcæcant oculos, etiã ſapientum. ℂ(11) EGO autem] Chriſtus filius
Eccl.20. tuus [IN innocentia mea ingreſſus ſum,] quia ſine dolo & iniuſtitia vixi: [REDIME me] à malis
præſentis ſeculi, [ET miſerere mei] accelerãdo reſuſcitationem corporis mei. ℂ(12) PES meus,] id
Mat.7. eſt, greſſus totius conuerſationis meæ [STETIT in directo].i. manſit & ſtabilis fuit in via arcta &
Iohã.14. recta, quæ ducit ad vitam. Quemadmodũ ſcriptum eſt, Quia diligo patrem, & ſicut mandatum de-
dit mihi pater ſic facio. Poſtremò, locus iſte de Chriſto literaliter exponi poteſt, quod breuiter tãge-
re congruit. Ait itaque Chriſtus, Non ſedi cum concilio vanitatis. ſ. Iudæorum, quorũ conſilio nun
quam interfui, vel conſenſi: & cum iniqua gerentibus i. cum ſcribis & phariſæis, legem Moſi carna-
Apoc.2. liter intelligentibus & male ſeruantibus non introibo, vt ſim particeps prauitatis eorũ. Odiui eccle
Pſalm.1. ſiam malignantiũ, vtpote prædictorũ Iudæorũ, quæ potius fuit ſynagoga ſatanæ quàm dei. & cum
impijs iſtis non ſedebo in cathedra peſtilentiæ, docendo quæ non ago, quẽadmodum ipſi. In his au-
tem verbis tangit Chriſtus cauſam, ob quam Iudæi inflammati ſunt inuidia contra eum, & ipſum oc
ciderunt. Nam quia vituperauit vitam eorũ, ſeque ab ipſis ſubtraxit, idcirco oderunt eum. Quemad
Sap.2. modũ alio loco ſcriptũ eſt, Diſsimilis eſt alijs vita illius, & tanquã nugaces æſtimati ſumus ab illo, &
abſtinet ſe à vijs noſtris, tanquã ab immunditijs, & gloriatur ſe deum patrem habere. Idcirco probe
mus patientiam eius, & morte turpiſsima damnemus eum. Lauabo inter innocentes manus meas,
id eſt, inter apoſtolos, alióſque meos diſcipulos, immaculatam vitam agam, & irreprehenſibi-

A liter conuerſabor,& circundabo altare tuum domine.i.altare templi,quod eſt in Ieruſalem, in quo Matt.21.
Chriſtus ſæpe intrauit & docuit. Vel altare.i.menſam illam, in qua Chriſtus primā miſſam celebra- Matt.11.
uit in die cœnæ. Hoc altare Chriſtus circundedit,quando ſingulis apoſtolis corpus ſuū ſanguinēq; Iohā.13.
porrexit. Vt audiā vocē laudis:nam in vtroq; horum altariū erant aliqui boni deum laudātes,quorū Mat.26.
voces Chriſtus libenter audiuit:& enarrē vniuerſa mirabilia tua. Ideo.n. Chriſtus altare tēpli atque
altare cœnaculi circūdedit,quatenus mirabilia dei doceret ac p̄dicaret:ſicut ſcriptū eſt, Venit ad tē- Mala.3.
plū ſuū dominator quē vos quęritis,& ſedebit cōflans & emūdans,& purgabit filios Leui. Domine Mat.21.
dilexi decorē dom⁹ tuę.ſ.tēpli in Ieruſalē, ꝓpter q̄d eieci de illo oēs vēdentes & emētes,& dixi, No Marc.11.
lite facere domū patris mei,domū negociationis.& dilexi locū habitationis glorię tuæ,quia in tēplo
illo deus ſe velle habitare perhibuit. Ne perdas cū impijs Iudæis,deus animā meā, dimittēdo me in
manibus eorū,& cū viris ſanguinū,qui prophetas occiderūnt,meq; occidere volunt, ne perdas vitā Mat.13.
meam corporalē. Dextera eorum repleta eſt muneribus,quoniā pro pecunia procurauerūt à diſcipu- Zach.12.
lo meo, vt traderet me, ſicut ſcriptū eſt, Dixi,ſi bonū eſt in oculis veſtris,afferte mercedem meam:&
ſi non,quieſcite,& appenderunt mercedē meā triginta argenteos. Et dixit dominus ad me, proijce
eos ad ſtatuarium decorum pretium,quo appreciatus ſum ab eis. Cætera ſatis expoſita ſunt.

¶ EXPOSITIO tropologica eiuſdem Pſalmi,de vnoquoq; viro perfecto.

DEnique in perſona hominis virtuoſi loquēs Propheta ait,Iudica me domine. Cùm dicat Apo Hebrę.10
ſtolus,Horrendū eſt incidere in manus dei viuētis. Et Salomō,Neſcit homo an amore dign⁹ Eccl.9.
ſit,an odio:ſed omnia in futurū ſeruantur incerta. Videtur incautū ac præſumptuoſum,dice-
B te domino,Iudica me domine. Verū quanuis hæc ſecundū cōmunem legem ita ſe habeant, nemóq;
nouerit ſine ſpeciali inſpiratione,aut reuelatione,an placeat deo: tamen ſi quis veram perfectionem Philip.1.
ſortitus eſt,vt cū Apoſtolo dicere poſſit,Cupio diſſolui. Et iterū,Quis nos ſeparabit à charitate dei Rom.8.
quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro? Et rurſus,Ipſe ſpūs teſtimonium reddit ſpiritui noſtro ꝙ filij Ibidem.
dei ſumus:hic talis ſecurè dicit,Iudica me domine.i.ſecundū iuſtitiam meam fac mihi,& à malis di-
uide me,nunc merito,atq; in futuro diuide me ab eis mercede ſeu præmio. Ait ergo vir ſanctus,Iu-
dica me,non ex præſumptione meritorū ſuorū:ſed ex cōſcientiæ teſtimonio,& ex charitate diuina,
quoniam cupit ſoli domino adhærere,níſque cum malis commune habere. Itaque iudica me domi-
ne,iam nunc iudicio diſcretionis,ne facias mihi ſicut impijs,quibus gratiā & non das,ſed eos relin-
quis: mihi autem adde gratiarū augmenta,& libera me ab his qui malum merentur. Hoc iudicio ſe
priuatum fuiſſe conqueritur Iob,quantum ad hoc quod ſuſtinuit mala pœnalia. Viuit,inquiens,do- Iob.19.
minus,qui abſtulit iudiciū meū. Ipſumq; deſiderauit pijſs.ille Ezechias,qui dixit,Obſecro domine, 4.Re.20
Memēto quomō ambulauerim corā te in veritate & corde perfecto. Vnde cauſam ſubiūgit Prophe-
ta,cur audeat iudiciū implorare,Quoniā ego in innocentia mea ingreſſus ſum,per viā mandatorum
C tuorum,& conuerſatus ſine offenſa & nocumento alterius. Quoniā igitur ſcio,quia qua mēſura mē- Matt.7.
ſus fuero,remetietur mihi: & non ſum mihi conſcius de iniuſtitia aliqua cōtra deum vel proximum,
ideo iudicari non timeo. Hanc igitur perfectionē ſuā fatetur vir bonus,non ſeipſum inaniter iactā-
do,aut alijs præferendo:ſed deo humiliter gratias agēdo. Hoc enim ſancti homines ſæpe legūtur fe-
ciſſe,ſicut Iob ait,Donec deficiam,non recedā ab innocentia mea. Et Ieremias ,Diem hominis non Iob 27
concupiui,tu ſcis. Quid ergo peccauit phariſæus qui dixit,Gratias ago tibi,quia non ſum ſicut cæ- Iere.17.
teri hominū? Vtiq; ſtatim conſtat ex verbis ſuis ꝙ alios ſpreuit, nec bona ſua ſyncerè deo attribuit, Lucę.18.
propterea ſeipſum exaltauit ac alijs prætulit:quo contra ſcriptum eſt, Quanto magnus es,humilia Eccle.3.
te in omnibus. Denique ꝙ iſta non dixit homo perfectus ex aliqua vanitate aut elatione, aut in ſua
virtute confidens,patet ex eo quod ſubdit,Et in domino ſperās non infirmabor.i. ideo iudicari de-
ſidero,quia in deo confido,& in ipſo ſperando non infirmabor in anima,id eſt,nulla tentatione vin
car,nulla aduerſitate deijciar,ſed de die in diem in omni gratia demorabor atq; proficiam. Propter
ea adhuc dicere audeo,Proba me domine, per aduerſa & proſpera, & per correptiones tuas pater-
nas examina me,non vt tu me agnoſcas,ſed vt me probatum oſtendas atque corones, quemadmo-
dum probaſti ſanctum Iob dicētem,Probauit me dominus quaſi aurum quod per ignem tranſit. Sic Iob 27.
probari opto,quoniam ſcio quòd omnes qui volunt piè viuere in Chriſto,perſecutionem patientur.
Et vt ait Apoſt. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Igitur domine, 2.Tim.3.
D proba me,quatenus ad illorum ſocietatem pertineam,de quibus dicitur,Tāquam aurum in fornace Actu.14.
probauit electos dominus,& quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Ideo nunc additur, & tenta me. Sap.13.
Tentare eſt experimentum de alio ſumere. Deus autem omnia nouit, & ideo propriè non conuenit
deo tentare. Propter quod Iac.ait,Nemo cùm tentatur dicat,quia à deo tentatur. Ipſe enim neminē Iaco.1.
tentat. Sed aduertendū ꝙ diuerſi ſunt fines tentationis. Interdū enim aliquis tentat alium vt noceat
ac fallat. Interdum verò vt ſciat,interdum autem vt inſtruat & ſuccurrat. Primo modo tētat dæmon Matth.6.
& mundus.& de hac tentatione intelligitur quod in oratione dominica dicimus, Et ne nos inducas
in tentationem. Secundò tentat ignorans,de alio certificari deſiderās qualis ſit. Tertiò tentat deus,
quemadmodū in Gen.habetur, Tētauit deus Abraham. An verò debeat aliquis deſiderare tētatio- Gen.22.
nes diaboli & mundi,de hoc diuerſi diuerſimodè ſentiunt:ſed videtur ꝙ perfecti eas deſiderare poſ
ſunt ſine periculo,eò ꝙ gaudeāt in aduerſis. Deſiderāt tamen eas cū moderamine & p̄ſumptione di-
uini auxilij. Vre renes meos.i.labore abſtinētiæ,& afflictione pœnitētiæ reprime & extingue in me
delectationes & culpas carnales:ſic vre & cor meū.i.affectiones & cogitationes inordinatas,ac ſpi-
ritualia vitia. Vel ſic,vre,igne diuini amoris,& flamma charitatis accende renes meos.i. appetitum
ſenſitiuū,qui in cōcupiſcibilem iraſcibilemq; partitur:& cor meū.i. appetitū intellectualem ſeu vo-

luntatem, ita ꝙ ignis ſpũſſan. voluntatẽ tam vehemẽter accẽdat, vt amor ſeu ignis iſte in inferiorem E
appetium redundet, eúmque per omnia retioni ac ſanctæ voluntati ſubijciat. Vel ſic, vre igne tribu-
lationis in pſenti: renes meos & cor meũ. i. corpus & animá, quatenus ſic in vtroq; expurger à vitijs
in hoc ſeculo, ꝙ aliam pœnã ſuſtinere non cogar in purgatorio, & vt Chriſto mente & corpore cõ-
patiat atque conformer, ſicut decet ſeruũ condolere & conformari domino ſuo. Idcirco aũt ô domi-
ne, omnia iſta tã fiducialiter peto, Quoniã miſericordia tua ante oculos meos eſt .i. quia pietatẽ tuã
agnoſco, cã ſemper conſidero, nec ab eius fiducia diſcedere volo: & cõplacui in veritate tua. i. in ve-
ro iudicio iuſtitiæ tuæ. Innocentes enim & iuſti complacent tibi. Ideo autẽ cõplacui tibi, quia Non
ſedi cum cõſilio vanitatis. i. cõſenſum non præbui, nec opem contuli conſiliarijs vanis: idcirco bea-
Palm. 1. tus ſum, quia ſuperiùs dictum eſt, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorũ. & circundabo altare
tuum domine: ſecundũ Ambr. Altare dei eſt Chriſtus vt homo, quia in ipſo & per ipſum, omnia opa
atq; ſacrificia noſtra offerri & fieri debent. Quid eſt ergo circũdabo altare tuũ domine, niſi filio tuo
Ieſu Chriſto adhærebo, ad eũ accedã, eum ſequar, & per contẽplationem ambiã eum? Altare quoq;
dei, eſt mens deuota, in qua deo offertur ſpiritus cõtribulatus. Itaq; circũdabo altare tuũ domine .i.
ad meipſum redibo, mentem meã diſcutiam, eámque ſanctis affectibus adornabo. Vt audiam auribus
Luc. 8. cordis, de quibus in Euang. dicitur, Qui habet aures audiẽdi, audiat vocẽ laudis. i. doctrinã Chriſti, F
Iohã. 8. ac ſacrã ſcripturã: ſicut ſcriptũ eſt, Qui ex deo eſt, verba dei audit. Et iterum, Beati qui audiunt ver-
Luc. 11. bum dei, & cuſtodiunt illud: & enarrem vniuerſa mirabilia tua .i. vt ea quæ audiui & didici de laude
diuina ac ſacra ſcriptura annunciẽ alijs, vel ſaltem in ore proprio ea reuoluam laudando, benedicẽ-
dóq; dominũ, qui tãta mirabilia hominibus fecit, ſicut ſcripr. diuina teſtatur, Domine dilexi decorẽ
domus tuę. i. pſperitatẽ, profectũ, ac perfectionẽ fideliũ, quorũ cõgregatio eſt domus dei, quæ voca-
tur eccleſia. Debemus enim bonum cõmune, & ſpũalẽ profectũ totius eccleſiæ vehemẽtiſsime deſi-
2. Ma. 15. derare, orare, atq; diligere, vt nobis cõueniat quod de Onia dicitur, Hic eſt fratrũ amator, qui mul-
tum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate. Vel, dilexi decorem domus tuæ .i. interiorẽ ſplen-
dorem & ſanctitatẽ animæ meæ, deſiderans tibi cordis mei hoſpitiũ immaculatũ ac placitũ exhibe-
Amos 4. re, ſicut cõſulitur mihi, Præparare in occurſum dei tui Iſrael. Dilexi & locũ habitationis glorię tuę,
1. Cor. 5. id eſt, manſionẽ cœleſtẽ & regnũ cœlorũ. De quo ait Apoſt. Scimus, quoniã ſi terreſtris domus no-
ſtra huius habitationis diſſoluatur, ꝙ ædificationẽ habemus ex deo, domum non manufactam, æter
Iohã. 14. nam in cœlis. Et ipſe Saluator, Vado, inquit, parare vobis locum, & iterum venio ad vos, & aſſumam
vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Hunc locum domine diligo, non propter ipſum locum,
Eſai. 33. ſed propter te habitatorẽ ac dominum loci illius: vt videant oculi mei te regẽ gloriæ in decore tuo.
Præterea totus hic pſal. ad ſacerdotes ſpecialiter applicari poſſet, præſertim ab eo loco quo dicitur, G
Lauabo inter innocẽtes manus meas. Dicat ergo deuotus ac dignus Chriſti ſacerdos, Lauabo, quã-
do ad celebrationem acceſſurus ſum, inter innocentes. i. cum ſanctis ac veris ſacerdotibus nouæ le-
gis, quorũ eſt nulli nocere, ſed verbis & exẽplis cunctis prodeſſe: manus meas, non ſolũ corporales,
quibus Chriſti ſacramenta tractabo, ſed etiã affectus, cogitationes & opera, iſtas lauabo in confeſsio
ne, quoniã teſte ſcriptu. Omnia in cõfeſsione lauãtur. Sed & ſacerdos anteq̃ ad celebrandum acce-
dit, digitos, vel potius digitorum extrema lauat. Primò propter reuerentiam ſacramenti. Secũdò ad
deſignandũ ſpũalem lotionẽ, qua mentẽ purgari oportet à maculis peccatorũ. Lotio enim extrema-
rum partium digitorũ, ſecundũ Diony. ſignat abſterſionẽ minimarũ culparum. Debet nanq; ſacer-
dos non ſolũ mortalia ac grauiora venialia abhorrere, confiteri ac fugere, ſed & minima quæq; vi-
tare, vt omnino mundus & mente collectus, affectúq; feruens ac ſtabilis deo aſsiſtat, habens Chri-
ſtum & paſsionem eius ac cætera beneficia dei, firmiter cordi ſuo impreſſa, Et circundabo altare tuũ
domine, videlicet materiale altare eccleſiæ. In cuius vtroque cornu ac medio ſtabo, dum celebro. Vt
audiã vocem laudis. i. cãtum eccleſiæ, reſponſionẽq; chori. Vel ſaltẽ miniſtri mei, quorũ voces deum
collaudant, vt tamen ſacramenti myſterium dignè agatur. & enarrẽ in miſſa, vniuerſa mirabilia tua. i.
omnia Chriſti admiranda myſteria. ſ. incarnationem, paſsionem, reſurrectionem. & aſcẽſionem. De
quibus fit memoria in officio miſſæ. Domine dilexi decorem domus tuæ. i. deuotionem miniſtrorũ
altaris ac populi, ne indignè celebrãdo & communicãdo rei efficiamur corporis & ſanguinis Chri- H
ſti: & locũ habitationis gloriæ tuę, quoniã cupio iã in militãte eccleſia Chriſtũ ſub ſacramentorũ ve-
lamine eam reuerenter atque fideliter contrectare, vt poſtmodũ in triumphãte eccleſia merear ego
& omnes pro quibus oro ac celebro, ipſum clarè cõſpicere: ſicut ipſe digno miniſtro promiſit, Ma-
nifeſtabo ei meipſum. Ne pdas cũ impijs. i. malis ſacerdotibus & ingratis hominibus, deus animam
meã, deſerẽdo eã in præſenti à gratia, repellendóque eam in futura gloria: & cum viris ſanguinum,
qui corpus Chriſti mãducant, & ſanguinẽ eius bibunt indignè, vel à cõmunione ſacra penitus abſti-
1. Co. 11. nent propter odium Chriſti, ſeu negligentiã ſui: ne perdas vitã meam, derelinquendo me vitioſe &
turpiter viuere, & poſtea in infernum dãnando me. Ego autẽ in innocentia mea ingreſſus ſum, am-
bulando in hoc mundo per fidem, ſpem & charitatem. Ideo domine redime me, ne incidã culpã, &
Mich. 6 perdam innocentiã hucuſque ſeruatã. Non enim debeo eſſe ſecurus durãte huius exilij vita, ſed ſo-
Eſai. 64. licitè ambulare cũ domino. & miſerere mei, ignoſcẽdo impfectioni iuſtitiæ meæ, quę eſt ſicut pãnus
menſtruatæ, ſi cõparetur ad perfectionẽ diuinæ iuſtitiæ, & ad ſanctitatẽ mentis æternæ, ſubſtãtiali-
ter, totaliter, ac incircũſcriptibiliter ſanctæ. Pes meus. i. cõuerſatio mea qua tẽdo ad te, ſtetit in dire-
cto. i. in obſeruãtia præceptorũ tuorũ, in eccleſijs. i. inter fideles benedicã te domine, laudãdo benefi
cia tua mihi cõceſſa, & glorificãdo nomẽ tuũ ęternaliter benedictũ. Cętera nũc omiſſa in pcedẽti ex
poſitione ſatis elucidata videtur. Ecce ex pſalmo iſto ſentẽtioſo & ſplẽdido, audiuimus q̃d ad Chri-

A ſtianum perfectum pertineat. Si igitur aliquid horum in nobis inuenimus, deo gratias referamus, & Philip. 2.
ad perfectionem feramur. Si autẽ prædictæ perfectiones viri perfecti longe à nobis ſunt, ingemiſca-
mus, emendemus, atque iuxta verbum glorioſi Apoſtoli, cum timore & tremore noſtram operemur
ſalutem.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXVI.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæponitur autẽ huic pſalm. hic tit. In finẽ pſal. Dauid priuſquã liniretur. Pro cuius intellectu
ſciendum, ꝙ Dauid in libris Regum deſcribitur ter vnctus fuiſſe. Primo, in domo patris ſui in 1.Reg.16
ſignum futuri regni. Secũdo, in Hebron ſuper tribum Iuda. Tertio, ſuper totum populũ Iſrael. 2.Re.2.3
Similiter Chriſtianus ter vngitur. Primo, in baptiſmo, in quo accipit pignus ſpiritusſancti. Secũdo,
in confirmatione. Tertio, in extrema vnctione. Hic verò pſalmus intitulatur de Dauid, antequam
vngeretur ſecundo. Nam ſecunda eius vnctio ad præſentem pertinet pſalm. Eſt igitur ſenſus tituli,
Pſalmus iſte dirigens nos in finem .i. beatam conſummationem & Chriſtum, eſt Dauid .i. conuenit
B cuilibet fideli, antequam liniretur ſecundo, id eſt, antequam perueniat ad beatitudinis patriam, in
qua omnes beati perfecte vnguntur à ſpiritu ſancto. Quemadmodum enim Dauid poſt primam ſuam 4.Re.18.
vnctionem maximas habuit perſecutiones à Saule, & aliquas poſt ſecundam ſuam vnctionem ab Iſ- 19.& 20.
boſeth filio Saul, quaſdam etiam poſt tertiam ſuam vnctionem à proprio filio, ſcilicet Abſolone: ſic 2.Re.2.3
Chriſtianus poſt vnctionem baptiſmi multas patitur tribulationes à dæmone, mundo, & carne, do- 3.Re. 13.
nec confirmationis vnctionem recipiat, qua adepta, adhuc varijs tribulationibus fatigatur a ſatelli- 16.
tibus dæmonum, filijs ſuperbiæ, vſque ad extremum vitæ ſuæ, quo vltimo vngitur: & nec tunc qui-
dem tribulationibus caret, donec ad vnctionem cæleſtem pertingat. In hoc itaque pſalmo demon-
ſtratur, quanta oporteat pati hominem dei in præſenti exilio, contra quæ in exordio pſalm. indu-
cuntur arma fortiſſima, vtpote eleuatio mentis in deum, confidentia de bonitate ipſius, atque me-
moria beneficiorum dei. Ait ergo,

PRECATIO.

*Deus omnipotentiæ, adiutor & protector vitæ noſtræ, protege nos ab hoſtium inſidijs, & ab omnibus periculis
animæ & corporis, ut tuæ pietatis dono placitis tibi operibus perſeueranter inſiſtentes, bona tua in terra uiuentium
uidere digni inueniamur.*

EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

C DOMINVS illuminatio mea,]id eſt, illuminator animæ meæ, illuminans me lu-
mine naturali atque gratuito, ſeu donis naturæ & gratiæ illuminans rationem
ne erret, ne fallatur, ne peccet. Ideo Micheas ait, Cum ſedero in tenebris, do-
minus lux mea eſt, [ET ſalus mea,]id eſt, ipſe dominus eſt obiectum & cauſa ſa
lutis meæ, dator & conſeruator totius perfectionis & gratiæ meæ. Propterea
[QVEM timebo?] quaſi dicat, nullum, niſi dominũ deũ meũ, quia vt ait Apoſt.
Si deus pro nobis, quis contra nos? Si ipſe illuminet, quis obtenebret? Si ipſe
me ſaluet, quis condemnare me poterit? Ideo Salomon dicit, Iuſtus quaſi leo Roma. 8.
confidens, abſq; terrore erit. ❡(2) DOMINVS protector vitæ meæ,]id eſt, defenſor ab his qui con Prou. 28.
trariantur ſpirituali vitæ animæ meę, qui etiam per angelorum cuſtodiam protegit nos ab aduerſi-
tatibus mentis & corporis: & ſi non ab omnibus propter noſtra demerita, tamen à multis propter
ſuam clementiam. Cum ergo ſit ita [A quo trepidabo?] tãquam dicat, Nec dęmones, nec mundũ, nec
carnis impugnationem verebor. Hæc autem intelligenda ſunt de timore inordinato, ſcilicet carna-
li, humano, & pure ſeruili. Nam cuius mẽs in deo fixa eſt, ac dono fortitudinis in ipſo firmata, is nil
metuit, ſciẽs certiſſime, deum ſibi vbique præſentẽ, ac paratus omnia ſuſtinere, quæ deus ſibi eueni-
re aut infligi iubet vel ſinit, imo in aduerſitatibus gaudet: ſicut Apoſtoli, qui ibant gaudentes à con- Act. 5.
D ſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Nec mirũ, cum ma-
gnum ſit donum altiſſimi propter iuſtitiam pati: prout teſtatur Apoſt. Vobis datũ eſt à Chriſto, non
ſolum vt credatis in eum, ſed etiã vt patiamini pro illo. Non ergo in aduerſis & improperijs atq; in- Philip. 1
iurijs contriſtemur. ❡(3) DVM appropiant ſuper me nocentes,] id eſt, dum contra me inſurgunt
maligni [VT edant carnes meas,] id eſt, tam inuidioſe & valide me inuadentes, ac ſi carnẽ meam de-
uorare deberent. Vnde ait & Apoſt. Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſu Galat. 5
mamini. Itaque nec tunc trepidabo, dum ſic appropiant ſuper me nocentes: & hoc ideo, quia ❡(4)
QVI tribulant me,]ſcilicet inimici mei, vtpote dæmones, hominesq; iniuſti [IPSI infirmati ſunt]
virtute paſſionis Chriſti & angelorum præſidio, qui dæmones prohibent ne quantũ volunt impu-
gnent. Homines etiam mali, quanto amplius roborantur contra iuſtitiam, tanto corda eorum magis
debilitantur à gratia, ſuntq; magis ſubiecti vitijs atque dæmonibus, & ad omne bonũ infirmi: [ET
ceciderunt,]id eſt, prędicti inimici mei, per gratiam victi ſunt à me, quoniam tentationibus reſtiti,
nec propter aduerſa à deo receſſi. Hunc verſum ad gloriam dei dicere poteſt & debet, qui ſe tenta-
tiones ac laqueos aduerſariorũ ſuæ ſalutis, per gratiã dei viciſſe cognoſcit: ſicq; ex priori triumpho
fortius ſperans in domino, non expaueſcat de cætero aggredi viam iuſtitiæ, ſed domino auxiliante,
præualere cõtra tentantes ac perſequentes confidens, dicat quod ſequitur, ❡(5) SI cõſiſtant aduer
ſum me caſtra,] id eſt, dæmonum acies me tentantes ac perſequentes, [NON timebit cor meũ] vinct

ab eis,vel ſeparari à Chriſto, propter firmitatem ſpei & charitatis quam habeo in Chriſto . Hoc eſt E
Rom. 8 quod dicit Apoſt.Certus ſum,quia neque angeli neq; principatus,neq; virtutes poterunt nos ſeparare à charitate dei,quæ eſt in Chriſto Ieſu.Per angelos autem & reliquos quos inducit,certũ eſt eũ intelligere dæmones.Hoc itaque loco per caſtra,intelligit ſancta ſcriptura dæmones, interdũ verò
Gen.32 per caſtra,intelligit angelos ſanctos.Vnde alio loco ſcriptum eſt,Fuerunt Iacob obuiam angeli dei,
Iohel. 2 quos cum vidiſſet,dixit, Caſtra dei ſunt hæc.Et Iohel propheta ait,Multa ſunt nimis caſtra domini fortia,& faciẽtia verbũ eius. De quibus caſtris inferius dicetur,Benedicite domino angeli eius,potentes virtute,facientes verbũ eius.¶(6)S I exurgat aduerſum me prælíú,] id eſt,perſecutio hominum,[I N hoc ego ſperabo,]id eſt,in tali caſu non deficiam,ſed in deo confidam. Ideo etiam Iob ait ad dominum, Pone me iuxta te,& cuius vis manus pugnet contra me. Atque in Euãgelio Chriſtus, Cũ audieritis(inquit)prælia & ſeditiones nolite terreri. ¶(7)V N A M petij à domino.]Iuxta proprietatem idiomatis Hebræorum,adiectiua atque pronomina ſubſtantiuantur in fœminino genere, quemadmodum apud latinos in neutro. Cum ergo ait,Vnam,ſenſus eſt,vnum aliquid,ſeu vná rem.
Philip.3. Itaque vnam petij à domino, à quo bona cuncta procedunt, [H A N C requiram,] id eſt,non ceſſabo petere,donec pulſanti aperiat. & quæ ſit hæc vna res tam pręoptata, oſtendit ſubiungens,[V T inhabitem in domo domini omnibus diebus vitę meę,] id eſt, vt re & nomine ſim membrum militantis eccleſiæ,& inter fideles bene viuendo permaneam,perſeuerando vſque in finem.¶(8)V T videam voluntatem domini,]id eſt,vt eius præcepta intelligam & obſeruem,[E T viſitem templum eius,]id eſt,ipſam matrem eccleſiam, audiendo diuinum officium. Vel,viſitem tẽplum eius,id eſt,mente in cæleſtibus ſim per ſpem & deſiderium,prout ait Apoſt.Noſtra cõuerſatio in cælis eſt.Vel ſic,Vt in- F
habitem in domo domini,id eſt, regno cælorũ poſt præſens exilium. Vt videam voluntatẽ domini, id eſt,perfecte cognoſcam,& ſine periculo videam quid domino placeat, ita vt in omnibus eius voluntati perfecte obediã,ſicut & angeli ſancti nunc faciũt: & viſitem templum eius.i. ad ipſum deum inceſſanter accedam,eumq́ue ſicut amicũ chariſsimum videã,alloquar,& ſine fine poſsideam. Deus
Apo.21 enim eſt templum Hieruſalem ciuitatis ſupernæ,quẽadmodum ait Iohannes,Templum non vidi in ea,dominus enim omnipotens tẽplum illius eſt & agnus. Hæc autẽ confidenter oro. ¶(9) Q V O N I A M abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorũ,] id eſt,tempore tribulationis & tentationis iam currentis,occultauit me in fide & vnitate eccleſiæ ab aduerſarijs meis, quatenus non inuenirẽt me conſentientem operibus ſuis,vel pertinentẽ ad numerũ reproborũ, quamuis me corporaliter inuenirent ad perſequendum. Ideo ſubdit, [P R O T E X I T me] ab inſidijs æmulorum iſtorum, ſcilicet dæmonum hominúmque malorum[I N abſcondito tabernaculi ſui,]id eſt,in communione eccleſię,
Iacob.5 ſcilicet in mutua oratione fidelium pro ſeinuicem,prout Iacobus dicit,Orate pro inuicem vt ſaluemini. Deuota quippe oratio fidelium pro ſeinuicem ex interna charitate procedens merito appellatur abſcõditum tabernaculum dei,quoniam ex affectu ſoli deo agnito profluit:& in abſcondito fieri
Mat.6 debet,quia Chriſtus docuit,Tu(inquiens)cum oraueris,intra in cubiculum tuũ,& clauſo oſtio, ora G
patrem in abſcondito.Hæc autem oratio fideles multum defendit ac adiuuat.Propterea abhorrendum eſt valde excõmunicari,imo & in mortali peccato eſſe, quoniã ſola charitas facit cõmunionem
1.Cor.10 ſanctorũ.¶(10)In petra,]id eſt,in fide Chriſti,de qua ait Apoſtolus, Petra erat Chriſtus,[E X A L T A V I T me]dando mihi per fidem & gratiam Chriſti iſta terrena deſpicere,& cæleſtia deſiderare, & diuinis fideliter inhærere.[E T nunc]in præſenti vita[E X A L T A V I T caput meum,]id eſt,rationem meam,quæ eſt principalis vis animæ[S V P E R inimicos meos,]dando mihi victoriam tentationum,& vincere hoſtes inuiſibiles atque viſibiles. Hoc conuenit bonis fidelibus, illis præſertim qui
Luc.9 propter Chriſtum omnia reliquerunt, & in clauſtro regi gloriæ militant: ſicut & dominus ait , Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum,& tollat crucẽ ſuã quotidie,& ſequatur me. Talibus quip-
Lucę 12. pe denuo Chriſtus,Nolite timere puſillus grex,quoniam placuit patri veſtro dare vobis regnum.
¶(11) C I R C V M I V I,& immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis.]Superius dixit, In circuitu impij ambulant,nunc verò in perſona hominis iuſti ait,Circuiui.Eſt ergo quidam circuitus malus,& quidam bonus.Circuitus enim eſt quædam gyratio rerũ creatarũ.Sed mali in rebus creatis gyrando verſantur,ita quòd in eis quieſcunt,amorem delectationem, & finem ſibi conſtituendo in ipſis.Boni verò eas contemplando circueunt, referendo amorem, ſcientiamq́; earum ad gloriam creatoris,quem ſolum finaliter intẽdunt ac diligunt.Hoc igitur modo nunc aſſerit,Circuiui,id eſt, H
omnia iſta viſibilia circunſpexi,quatenus inuiſibilia dei ex eis cognoſcerem:imò vniuerſa creata pro viribus conſideraui,vt ex eis ad cognitionem creatoris pertingerem. [E T immolaui in tabernaculo eius,]id eſt,in cubiculo animæ meæ,vel in ipſa eccleſia[H O S T I A M vociferationis].i. ſacrificiũ af-
Pſal.49 fectuoſæ ſeu altæ orationis,ſicut infra habetur,Immola deo ſacrificiũ laudis.Et in Oſee,Dicite do-
Oſee.14. mino,omnem aufer iniquitatem,& reddemus vitulos labiorum noſtrorũ, id eſt, preces atq; præconia oris noſtri immolabimus tibi[C A N T A B O]ore & laudabo,[E T pſalmum dicam domino].i.opere ipſum glorificabo & confitebor. Cantare nãq; eſt ſola voce laudare: pſallere verò,eſt bonis acti-
Luc.18. bus deum venerari ac prædicare. Denique poſt cõmemorationem beneficiorum dei & boni propoſiti ſui,denuo redit ad implorationem pietatis diuinæ,quoniã ſine ceſſatione oportet orare:& quanto homo plus proficit,tanto amplius proficere cupit,atque frequentius & dulcius orat,imò orando indeſinenter accenditur ad orationem. Ait ergo, ¶(12) E X A V D I domine vocem meam qua clamaui ad te,]id eſt,orationem quam ardenti affectu tranſmiſi ad te[M I S E R E R E mei,] dimittendo peccata,[E T exaudi me,]deſideratam perfectionem præſtando.¶(13) T I B I dixit cor meum,] id eſt,tecum locutus eſt intellectus meus,deſiderium animæ meæ tibi afferendo:quẽadmodum de ſan-

A ctiſsima Anna recolitur, Porrò Anna loquebatur in corde ſuo, tantúmque labia illius mouebâtur, & 1.Reg.1
vox penitus non audiebatur. Vnde & Chriſtus ait, Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & Iohā. 4
veritate. [EXQVISIVIT te facies mea], id eſt, te ſolum quęſiuit, & ex alijs te inuenire ac poſsidere
optauit mens mea: vel fides mea, quæ eſt vultus & oculus animæ meæ, quoniam omnem ſcientiā re-
rum creatarū, & omnia opera mea ad te ſicut ad vltimū finem diſpono ac refero: ideo additur, [FA-
CIEM tuam,] id eſt, claram tui notitiam, imo teipſum per ſpeciem intuendum [DOMINE requirā,]
id eſt, inceſſanter adipiſci conabor. Hanc faciem Moſes exquiſiuit, qui ait ad dominū, Si inueni gra- Exod. 33
tiam in conſpectu tuo, oſtēde mihi faciem tuam vt ſciam te. Hanc ſuperbeatiſsimā faciem, in qua eſt
omnium delitiarū plenitudo immenſa, in præſenti videre non poſſumus: ſicut & Moſi deus reſpon- Exod.3.
dens, Faciem (inquit) meam videre non poteris. Non enim videbit me homo & viuet. Propterea re-
quirere & ſemper deſiderare debemus hanc faciem, & pura mente domino miniſtrare, vt via iſta de-
curſa mereamur deum videre ſicuti eſt: quo ſic viſo, nil erit quod amplius deſiderari poſsit. Sed vt
iſta obtineam, domine rogo, ❡(14) NE auertas] iam [FACIEM tuam,] id eſt, pietatis tuę aſpectum,
ſeu gratiæ tuæ præſentiam [A me, ne declines in ira à ſeruo tuo,] id eſt, propter peccata mea non re-
cedas à me, gratiam denegādo, cuius denegatio ira vocatur hoc loco. ❡(15) ADIVTOR meus eſto
B domine] cooperando mihi vt beatitudinē tandem acquiram, [NE derelinquas me] in tribulatione &
anguſtia, [NEQVE deſpicias me deus ſalutaris meus] id eſt, deus ſaluās me. Ecce quàm ignita & fer
uida ſunt omnia verba iſta, quorum tamen vnum includit aliud, imò feruor vnius mentem inflam-
mat ad affectuoſam prolationē alterius. ❡(16) QVONIAM pater meus & mater mea,] id eſt, carna-
les progenitores mei [DERELIQVERVNT me,] indignando mihi, eo quòd ſequerer te, & eos de-
relinquerem: vel, Pater meus & mater mea, id eſt primi parentes, videlicet Adam, & Eua, dereli que- Gene.3
runt me, inducendo ſuper me originale peccatum, & pœnalitates varias ex illo peccato ſequentes:
[DOMINVS autem aſſumpſit me,] per ſuam miſericordiam exaudiēdo me, & cōſeruando in ſe. Vel,
dominus aſſumpſit me, induendo naturam meam, factus homo. ❡(17) LEGEM pone mihi domine
in via tua.] Cur petitur hoc? Nónne iam nobis lex poſita eſt quam obſeruemus tam naturalis quàm
diuina? Quid ergo petit, dum ait, Legem pone mihi domine, niſi vt lex diuina, quæ omnibus poſita
eſt, ſibi ponatur ante oculos cordis ſui, ita ꝙ per gratiā dei eā actualiter penſet ac impleat? Ait ergo,
Legem pone mihi domine, id eſt, legē tuam pone in memoria mea, vt ambulem [IN via tua, & dirige
me in ſemita recta,] id eſt, in obſeruatione præceptorū tuorū quę iuſta & recta ſunt, & hoc fac [PRO-
PTER inimicos meos,] id eſt, occaſione inimicorū meorū, videlicet vt euadā inſidias mihi ab eis pa
ratas. ❡(18) Ne tradideris me in animas tribulantiū me]. i. in poteſtatem & malā voluntatē diabo-
C lorum ac hominū malignorū, vt eis conformer atq; cōſentiam, & hoc oro, [QVONIAM inſurrexe-
runt in me teſtes iniqui,] videlicet tribulatores prædicti, qui inſurgunt in me conando vt fallāt me:
qui ſunt teſtes iniqui, quoniā falſa affirmant, & conſulūt, meq; ſub ſpecie boni decipere ſtudēt: & ſi
non cōſentio eis, nihilominus me falſe accuſare tentabunt. Veruntamen iſta eorū iniquitas fallit eos
non me, nam nocet eis: ſed mihi cooperatur ad gloriā, dūmodo non cōſentiero eis. Hoc eſt quod ſub-
ditur, [ET mētita eſt iniquitas ſibi,] id eſt, prauitas eorū eos fefellit. ❡(19) CREDO] fide forma-
ta & inconcuſſa [VIDERE bona domini,] quę oculus non vidit, nec auris audiuit, nec cor concepit
[IN terra viuētiū,] id eſt, in regno cœlorū: quod dicitur terra, quoniā eſt locus quietus & permanēs,
ſicut & terra inferior quę nō mouetur, ſed (teſte ſcriptura) in æternū ſtat. Propter hanc ſpem & pro Eccl.1.
pter hanc fidē omnia æquanimiter fero, ſciens ꝙ non ſunt condignæ paſsiones huius tēporis ad glo Rom.8.
riā illam. Sed neminem frangat difficultas perueniendi ad beatitudinē iſtam, ideo conſolatoriè ſub- Iere.31.
dit, ❡(20) EXPECTA dominum] longanimiter ſperando in ipſo, [VIRILITER age,] quæcūque
noueris placere deo, quoniā erit merces operi tuo, [ET confortetur cor tuum] per virtutes & dona
ſpiritus ſancti contra omnia mundi huius aduerſa, ac dæmonum tentamenta, [ET ſuſtine dominum]
inter proſpera & aduerſa, ne fatigeris animo tuo. Verſus iſte dulciſsimus oēm militē Chriſti, omnem
vtique laboratorem, qui deo cum metu & reuerētia deſeruire contendit, ineffabiliter conſolatur ac
roborat. Itaq; ô famule Chriſti expecta dominū. Apparebit dominus in finem, & non mentietur: ſi Abac.2.
D moram fecerit, expecta eū, quia veniens veniet, & non tardabit. Vnde Iacobus admonet, Exemplū Iacobi 5.
accipite longanimitatis, laboris, & patientiæ Prophetas. Ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerūt. ſuf-
ferentiā Iob audiſtis, & finē domini vidiſtis. Deniq; viriliter age, quia hortatur Apoſt. Fratres mei 1.Co.15.
dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles, abundantes in opere domini ſemper, ſciētes ꝙ labor veſter non Ioſue 1.
eſt inanis in domino. Confortetur quoq; cor tuū, quia dominus ait ad quendā, Ecce præcipio tibi,
confortare, & eſto robuſtus valde, noli metuere & noli timere, quoniā tecū eſt dominus deus tuus in
omnibus ad quæcunq; perrexeris. Poſtremò ſuſtine dominū, quatenus dicere queas cum S. Iob, Etiā Iob.13.
ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Verſus iſte acediam fugat, charitatem inflammat, longanimitatē in-
ſtruit, ſtabilitatem inducit, omnemque torporem, diffidentiam, puſillanimitatem, negligentiam, ac
deſperationem expellit.

❡EXPOSITIO allegorica eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

EXponendo inſuper pſalmum iſtum de Chriſto, ſenſus tituli erit, In finem pſalmus Dauid, hoc
eſt, pſalmus iſte Chriſto cōueniens, priuſquam ipſe Chriſtus liniretur ſecūdo .i. antequā glo-
rificaretur in corpore. Prima enim linitio eſt glorificatio animæ eius, quā ab initio conceptio-
nis in virgine habuit. Secunda autem eius linitio, eſt glorificatio corporis eius, quam in reſurrectio-
ne accepit. De qua glorificatione ait Iohan. Spiritus nondum erat datus, quia Ieſus nondū erat glo- Iohan.7.

rificatus. Chriſtus ergo vt homo ſic ait, Dominus.i.deus trinitas, eſt illuminatio mea.i.cauſa totius E
ſapientiæ meæ creatæ,& ab inſtanti creationis animæ meæ illuminauit eam lumine gloriæ atq; bea-
tifica viſione. Vbi penſandũ,quòd in Chriſto erat ſapientia increata,quę eſt idem quod diuina eſſen
tia ac verbi perſona,& per hãc Chriſtus actualiter ęternaliterq́; cognoſcit quicquid pater & ſpiritus
ſanctus,imò hæc ſapientia eſt vna in tribus perſonis. Erat quoque in Chriſto ſapientia creata,& hęc
multiplex fuit. Habuit enim ſapientiã patrię ſeu beatorũ, cognoſcẽdo cuncta in verbo per vnionem
diuinę eſſentię cũ intellectu ipſius,per modum formę intelligibilis copulatę. Habuit etiã ſapientiam
inditam ſeu infuſam, qua ab exordio ſuę cõceptionis in matre cognouit res omnes in proprijs earũ
Marc. 14 naturis,per ſpecies intelligibiles ſibi concreatas. Præter hanc quidam attribuunt Chriſto homini ſa
pientiam acquiſitam ſeu experimentalem,in qua profecerit:non tamen ab alijs quippiam diſcendo,
ſed per propriã inuentionẽ,ita ꝙ per naturale lumen intellectus agentis abſtraxit à phantaſmatibus
Luc. 4 intelligibiles ſpecies, eáſq; in intellectu paſsibili repoſuit,atque per hunc modũ ſcientiã acquiſiuit.
Iohã 6 Nulla enim naturalis perfectio aut operatio defuiſſe videtur animæ Chriſti. Nam vt aſtruit Dama-
Mat. 4. ſcenus,nihil eorũ Chriſto defuit quæ deus in natura plantauit. Ob has ſcientias animæ Chriſti col-
latas ait Saluator, Dominus illuminatio mea,& ipſe eſt ſalus mea,id eſt,obiectũ felicitatis meæ crea
Matt. 26. ræ,quem timebo? Nullum vtiq;,niſi ſponte voluero paſsionẽ timoris aſſumere, ſicut & paſsione in-
ſtante peregi,quando cœpi contriſtari & mœſtus eſſe:quas vtique paſsiones,ſicut ſponte aſſumpſit,
ſic imperialiter eas depoſuit. Dominus protector vitæ meæ,ſingulariſsimo ac excellentiſsimo modo
intus cuſtodiens me à malis culpæ ac periculis animæ, ita quòd talia in me eſſe nõ poterant,& foris F
à læſionibus corporis, niſi inquãtum humani generis redemptio exigebat me pati . Nam quãdo Iu-
Matt. 26 dæi quærebant eũ præcipitare & lapidare, Ieſus abſcõdit ſeipſum,domino ipſum protegẽte. Quan-
Mat. 10. do etiam dęmon reliquit eum in monte altiſsimo,ſtatim angeli acceſſerunt,& ei miniſtrabant:à quo
trepidabo? quaſi dicat,nec Iudæos, neque gẽtiles,neque tentatorem diabolum formidabo,ſecũdum
modum prędictũ. Dum.i.pro eo tempore,quo appropiant ſuper me nocentes.i.Iudæi cum paganis,
me capientes atq; ligantes in nocte ante paſsionẽ, vt edant carnes meas,id eſt,vt occidant me. Quí
tribulant me inimici mei,ipſi infirmati ſunt,& ceciderũt. Hoc iam in Iudæis hoſtibus Chriſti vide-
mus impletũ. Infirmati ſunt, fidem & gratiam amittentes:& ceciderũt, ſceptrum & principatum o-
mnemq́; legis honorẽ perdentes. Si conſiſtant aduerſum me caſtra,id eſt,acies Iudæorum, qui ante
Herodẽ & Pilatũ ſtabant fortiter proclamantes, Crucifige eum:non timebit cor meum eos qui cor-
pus occidere poſſunt, ſed animæ detrimentũ inferre nõ præualent. Si exurgat aduerſum me præliũ,
id eſt,impugnatio perſecutorũ me crucifigere affectantiũ,in hoc ego ſperabo,i.in tali articulo cõfi-
dam in domino,ꝙ victurus ſim,ſcilicet mortẽ deſtructurus,peccatũ ablaturus,mundum redẽpturus,
dęmones deiecturus,tertio die reſurrecturus, atque incredulos iudicaturus. Vnam.i.vnũ quoddam
præcipuũ petij à domino,hanc requiram perſeueranter orando:& hæc vna eſt, vt inhabitem in do-
mo domini omnibus diebus vitæ meę.i.vt per gratiam habitẽ in cordibus hominum,& in militanti G
eccleſia regnẽ per fidem. Chriſtus enim vt homo,frequẽter orauit pro mũdi ſalute,videlicet vt deus
aperiret corda hominũ ad recipiẽdum inhabitationẽ Chriſti per fidem:imò propter hoc paſſus eſt,
vt habitaret in nobis. Propterea dixit etiã Chriſtus ad Petrũ, Ego pro te rogaui vt non deficiat fi-
Lucę 22. des tua. Nos enim ſumus domus dei,& Chriſti filij eius,in qua Chriſtus habitare deſiderat. Propter
Heb. 3. quod ait & Apoſt. Chriſtus tãquam filius fidelis erat in domo ſua,quæ domus ſumus nos,ſi fiduciam
vſque in finem firmam retineamus. Vt videam voluntatẽ domini,id eſt,ideo habitare petij in domo
domini,vt videam fideles diuinæ volũtati obedientes. Sæpe enim accipitur diuina voluntas pro ef-
fectu & ſigno voluntatis diuinæ,ſicut ait Apoſt. Hæc eſt voluntas dei ſanctificatio veſtra. Et in ora-
Theſ. 4 tione dominica dicimus, Fiat voluntas tua.i.impleatur præceptũ tuũ:& viſitẽ templum eius, id eſt,
Mat. 6 mentes humanas per gratiã & conſolationẽ ſpiritus ſancti ingrediar,& per ſacramẽta mea cũ homi-
nibus maneã. Vnde Chriſtus loquens eccleſiæ, Ecce,ait,ego vobiſcũ ſum in omnibus diebus vſq; ad
Matt. 28 cõſummationem ſeculi. Vel ſic, Vt inhabitem in domo domini, id eſt,vt aſcẽdam ad cælos, ſedeãq;
ad dexteram patris. Sicut enim oſtenſum eſt, Chriſtus interdũ orauit pro ſui corporis glorificatione
& exaltatione. Vt videam voluntatẽ domini impleri ab omnibus ciuibus cæli,qui omnes deo ad nu
tum obtemperant, & viſitem templum eius.i.vt mittam angelos ſanctos de cęlo ad viſitãdum & cu-
ſtodiendum eccleſiã militantẽ. Vel,vt mittã paracletũ ſpiritũ ſanctũ apoſtolis alijſq; diſcipulis,quem H
Iohã. 14 non mitterem niſi primo aſcenderem:quemadmodum apud Iohannem ſcriptum eſt, Niſi ego abie-
ro, paracletus non veniet ad vos. Denique iſta rationabiliter oro, Quoniam ipſe dominus abſcon-
dit me in tabernaculo ſuo.i.in vmbraculo atque cuſtodia ſuæ diuinitatis,in qua ſicut in tabernaculo
non manufacto omnes beati morantur,in die malorũ,id eſt,tempore quo me perſequebantur Iudęi,
Ioh. 8. quẽadmodum & in Euang. habetur, Ieſus autẽ abſcõdit ſe,& exiuit de tẽplo. Et Lucas, Ipſe,inquit,
Luc. 4 tranſiẽs per medium illorum ibat. Nam ipſa eius diuinitas fecit corpus ipſius inuiſibile his,qui eum
lædere conabantur. Protexit me in abſcõdito tabernaculi ſui.i.in ſeipſo,& in intima contemplatio-
Eſa. 45 ne ipſius. Ipſa enim perſona verbi protexit in omnibus hominem quem aſſumpſit. Deus autẽ merito
dicitur abſconditum tabernaculi, quoniam de eo apud Eſaiam legitur, Vere tu es deus abſcõditus,
deus Iſrael. In petra,id eſt,in immobili charitate dei & proximi,& in certa fiducia nominis ſui,exal
tauit me ab omni defectu & vitio,ſtabiliens me in ſeipſo,in quo ſtabiliri,eſt maxime exaltari:& nũc
id eſt,in die reſurrectionis,exaltauit caput meum,hoc eſt,meipſum:ponit enim partem pro toto. Su-
per inimicos meos.i.ſuper aëreas poteſtates, quas vici: & ſuper Iudęos, qui me in ſepulcro cuſtodi-
ri fecerũt. Circuiui,quãdo inter homines cõuerſabar Iudęam & alias multas terras,prędicãdo euan-

A gelium regni dei,& ſanando infirmos:queadmodum de Chriſto Petrus teſtatur, Pertrāſijt, inquiēs, benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo. Et immolaui in tabernaculo eius.i.in ſynagogis,& in templo in Hieruſalem, hoſtiam vociferationis.i.durę & altæ increpationis malorū, deuotæ orationis pro eorū conuerſione,ac laudis diuinæ. hanc Chriſtus frequentiſsime obtulit deo:cantabo,& pſalmum dicam domino, per meipſum, & per meos miniſtros deum laudando ac venerando. Propterea & apud Iohan.ait Saluator, Ego nō quæro gloriam meam, ſed honorifico patrem meum. Exaudi domine pater vocem meam qua clamaui ad te,offerēdo tibi prædictam hoſtiam vociferationis,& ſubueni mundo per gratiā inceſſantē:miſerere mei,liberādo me à moleſtijs vitæ præſentis, & exaudi me pro mundi ſalute. Tibi dixit cor meū .i. mens mea te ſemper interius allocuta eſt, contēplando atq; laudando te indeſinēter:exquiſiuit te facies mea, hoc eſt, tota intētio mea ſemper quęſiuit nominis tui honorē & gloriā:faciem tuam.i. claram atq; beatam tuæ eſſentiæ viſionem domine requiram,non vt eam mihi oſtendas,quoniam ab initio vidi eam per ſpeciem tanquam comprehenſor perfectus:ſed vt eam oſtendas electis,pro quorū ſalute miſiſti me. Hoc eſt quod Chriſtus ait, Pater quos dediſti mihi, volo vt videant claritatem quam dediſti mihi, quia dilexi te ante mundi conſtitutionem. Ne auertas faciem tuā à me,repellendo preces iſtas quas fundo,ne declines in ira à ſeruo tuo, hoc eſt,ne propter peccata hominū differas adimplere quæ peto pro eis: ego,qui ſecundum formam ſerui quam accepi, ſum ſeruus tuus, de quo per Eſaiam prophetā dixiſti, Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum. Et iterū per alium, Ecce ego adducā ſeruum meū orientem, & auferā iniquitatē terræ illius, id eſt, populi ſui, in vna die, videlicet in die paſsionis ſuæ. Adiutor meus adeſto domine pater,cooperando mihi in omnibus,ne derelinquas me in manu impiorū, vel in ſepulcro, neq; deſpicias me.i.corpus meū myſticū, puta eccleſiam, pro qua paſſus ſum, deus ſalutaris meus, hoc eſt, ſalus mea inquantū homo ſum. Quoniam pater meus & mater mea.i.populus Hebræorū ex quorū ſemine natus ſum,dereliquerunt me, quonīā noluerunt recipere me, prout in Euāgelio habetur, In propria venit,& ſui eum non receperūt:dominus autē aſſumpſit me, reſuſcitando me ad immortalē ſtatum,& cōuertēdo gētiles ad me. Legē pone mihi domine,&c. Hunc verſum orat Chriſtus pro corpore myſtico, quod ita dilexit ſicut ſeipſum. Ne tradideris me in animas tribulantium me, hoc eſt, in poteſtate Iudæorū:non vt penitus non moriar, ſed ne in morte detinear: quoniā inſurrexerūt in me teſtes iniqui. Hoc in Chriſto tēpore paſsionis eſſe impletū euāgeliſtę cōmemorāt, queādmodū apud vnū eorū ſcriptum eſt, Cum multi falſi teſtes acceſsiſſent, nouiſsime ſurgūt duo falſi teſtes, dicētes, Nos audiuimus eum dicentem, Poſſum deſtruere templū dei,& in triduo reædificare illud:& mētita eſt iniquitas ſibi.i.falſitas eorū decepit atq; damnauit eos,& mihi nil nocuit, ſed cauſa magni meriti fuit. Credo videre bona domini.i.gratiā & dona ſpiritus ſancti, in terra viuentiū, hoc eſt, in eccleſia militante. Nam propterea pati dignatus ſum, vt homines cæleſtia bona participarent, eiſq; conformemq; vitā in mundo deducerēt. Vel ſic, Credo videre bona domini, hoc eſt, accidentale premium recipere in terra viuentiū.i.in patria,& etiā corporali oculo cernere gloriā dei in ſuis effectibus. In hoc ergo verſu tangit Chriſtus fructū & præmium paſsionis ſuæ. Non autē cōuenit Chriſto credere per fidem, quæ eſt virtus theologica, quoniā fidem talem non habuit: ſed ſumitur credere hoc loco pro quacunque agnitione, vt ſit ſenſus, Credo videre.i.viſurū me ſcio. Poſtremo Chriſtus cōſolatur & animat fidelem ſuum imitatorem, & ait, Expecta dominum, viriliter age, qui verſus cum cæteris nunc tranſcurſis in præcedēti expoſitione ſatis declaratus eſt. Ecce pſalmus iſte pulcherrimus, quomodo in principio ſui mentem pſallentis ad dominum eleuat, fiduciam excitat, timorē inordinatum excludit. Nos ergo ad conſequendum hæc bona deuotiſsime cantemus hunc pſalmum, videturque multum idoneus & fructuoſus atq; conueniens ad hoc, quòd à quolibet deuoto & intente cantetur contra tenebras, formidines,& inſidias noctis.

Act.9. Iohan.8 Iohan.17 Eſa.42. Zach.3 Iohā. 5. Matt. 26

B C

COMMENTARIVS IN PSAL. XXVII.

EXPOSITIO TITVLI.

D

EST autē titulus pſalmi iam exponēdi, Pſalmus ipſi Dauid. Dum dicitur in titulo, ipſi, intelligēdus eſt Chriſtus ad literā. Eſt ergo ſenſus tituli, Pſalmus iſte attribuitur & cōuenit ipſi Dauid id eſt Chriſto, quem ſancti prophetæ frequenter Dauid appellant, ſicut oſtenſum eſt. Quibus iam adijci poteſt quod Amos ſcripſit, In die illa ſuſcitabo tabernaculū Dauid quod cecidit. Quam ſcripturam Iacobus apoſt. ſpiritu ſancto repletu introducit in Act. apoſtolorum de Chriſto ſub alijs verbis, videlicet ſecundum tranſlationem Septuaginta interpretum, ſic dicens, Reędificabo tabernaculum Dauid quod cecidit, id eſt, reparabo militantem eccleſiam Chriſti. Hic itaque pſalmus conuenit Chriſto in paſsione conſtituto. Ait igitur Chriſtus homo,

Amos 9 Act.15.

PRECATIO.

Ad templum ſanctum tuum manus cum genibus leuantes inuadidas, quæſumus domine, ne tradas cum peccatoribus non te agnoſcentibus animas noſtras, non nos deſeras, non nos cum operantibus iniquitatem perdas: ſed nos regēdo tecum in cæleſti regno extollas.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem. E

Luc.23 A D te domine]pater æterne[CLAMABO].i.affectuoſe orabo, pēdens in cru
cis patibulo,in quo Chriſtus affectuoſiſsime dixit, Pater ignoſce illis,& alia
multa in cruce orauit intra ſe quæ ſcripta non ſunt,imò credendū eſt quòd
nunquam amoroſius orauerit pro mundi ſalute, quam tēporequo pēdebat
in cruce. [DEVS meus ne ſileas à me].i. ne per modum ſilentis & nō exau-
dientis te habeas: ſed reſpōde mihi per inſpirationē internā verba bona, ver
ba conſolatoria.[NEQVANDO].i.ne aliquo tēpore[TACEAS à me]diffe-
rendn quod peto,[ET aſsimilabor deſcendentibus in lacū].i.ſimilis ero de-
ſcendentibus in ſepulcrū & in infernū,quorū corpora detinētur in terra, &
Eſa 35. animę in gehēna.Chriſtus enim (vt Eſaias ait)cum ſceleratis reputatus eſt,
Galat.3 & ipſe(ſecūdum Apoſtolum)factus eſt ꝓpter nos maledictum,vt nos maledicto eriperet.Scriptum
Deut.21. eſt enim,Maledictus omnis qui pendet in ligno. Ob id igitur Chriſtus aſſerit aſsimilari ſe peccato-
ribus deſcendentibus in lacū,non ſecundum veritatē,ſed ſecundū iniquorū æſtimationē:ſicut infe-
Pſal.87 rius dicit, Aeſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum: vel ſic,aſsimilabor deſcendentibus in la-
cum.i.ſanctis patribus,qui ante paſsionē meam deſcendebant in limbum inferni.His aſsimilatus eſt
Chriſtus ſecundum veritatē,qunniam anima eius in hunc limbum deſcendit,ſtatim quādo à corpo- F
Heb.2. re emigrauit. Propter quod Apoſtolus ait, Debuit per omnia fratribus aſsimilari. ¶(2)EXAVDI
domine vocē deprecationis meæ].i.cordialem precis meæ clamorē & feruentē affectū[DVM oro ad
te].i.dum oro,vt adipiſcar teipſum quantū ad accidentalis præmij ſuſceptionē:quantū verò ad bea-
tificā viſionē Chriſtus hnmo ab incarnationis principio deum poſſedit , nec ſic eum adipiſci orauit.
& intentionē ad te finaliter dirigo,[DVM extēdo manus meas]corporales in ara crucis[AD tēplum
ſanctū tuū]reædificandum.i.ad redimēdum genus humanū,quod eſt tēplum dei viui. Hoc eſt quod
Iohā. 12. ait Saluator, Ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipſum.:vel ſic, Dum extendo manus
meas.i. deſideria cordis mei erigo ad templū ſanctū tuū .i. ad cęleſtem patriā, quatenus ego in bre-
ui poſt paſsinnem illuc aſcendam:atq; electi mei,pro quibus hæc patior,merito mortis meæ ad eam
perueniant. ¶(3)NE ſimul tradas me] poteſtati malorum[CVM peccatoribus,]id eſt, quemadmo-
dum illos tradis,quos permittis non ſolum corporaliter occidi,ſed etiā in ſepulcris putrefieri , & in
inferno teneri, [ET cum nperantibus iniquitatem ne perdas me.] Chriſtus qui cōpræhenſor fuit,
& confirmatus in bono, nequaquam orauit ne damnaretur aut peccaret. Quid ergo eſt, Et cū ope-
rantibus iniquitatem ne perdas me, niſi corpus meum non permittas in terra corrūpi, vel diu ab ani
ma ſeparari,ſed ſtatim reſuſcita me?Itaq;, Ne ſimul tradas me cum peccatoribus, id eſt,cum phari- G
ſæis & ſcribis,cæteriſque peruerſis Iudęis,[QVI loquuntur pacem,]id eſt,verba pacifica fraudulen
ter[CVM proximo ſuo] .i. mecū qui ſum frater & proximus eorum, quia de eorū genere natus ſum:
[MALA autem,]id eſt,inuidia,dolus,affectus me occidendi[IN cordibus eorum.] Frequēter enim
vt aiunt euangeliſtæ,cnnuenerunt Iudæi vt caperent Ieſum in ſermone,adulatoria verba promētes,
Matt.21 ſed corde fallaciam intendentes. ¶(4)DA illis]domine nmnium iuſte iudex[SECVNDVM opera
Ioh.6. eorum,& ſecundum nequitiam adinuentionum ipſorum,]id eſt,ſecundum quod maligna eorū con-
ſilia promerentur.¶(5)SECVNDVM opera manuum eorum tribue eis,]id eſt,ſecundum actus eo-
rum interiores & exteriores reſtitue eis,[REDDE retributionem eorum ipſis] tradendn eos in ma-
nus principum Romanorum,& in reprobum ſenſum,& in iram finalem. Eandem ſentētiam ſæpius
Rom.1. repetit.ad inſinuandum cordis ſui affectum pro obſeruanda iuſtitia. Hæc autem Chriſtus dicit,non
optando vindictam ſimpliciter, ſed prænunciādo quid eis futurū eſſet. Vel dicit hæc etiam optati-
ue, conformando cnrdis affectum diuinæ iuſtitiæ, quemadmodum ſancti in patria . Secūdum hunc
intellectū apud Ieremiam Chriſtus ait, Confundantur qui me perſequuntur, & nnn cōfundar ego,
Iere.17. induc ſuper eos diem afflictionis,& duplici cōtritione contere eos domine deus noſter.Dies vltio-
nis in corde meo,annus retributionis meæ venit.Ideo autem ſic pereant. ¶(6)QVONIAM non
Eſa.63. intellexerunt opera domini,] id eſt,diuina miracula Chriſti quæ Chriſtus fecit in nomine domini,
[ET in opera manuum eius,]id eſt,opera Chriſti,humanę videlicet conuerſationis ſuæ ſanctitatem, H
Matt.12. atque doctrinæ veritatem.Nam miracula eius aſcripſerunt Beelzebub principi dæmoniorū. Vitam
Mat.11. verò arguebant dicentes, Homo vorax,potator vini,amatnr publicanorum,tranſgreſſor legis, non
Iohā.10 cuſtodiēs ſabbatum.Doctrinā quoque irridētes,dicebant,Inſanit,quid eum auditis?Et,Hunc inue-
Luc. 23 nimus ſubuertentem gētem noſtram.Propterea domine pater[DESTRVENS] gladio,fame, ſiti,ac
venditione atque expulſione de terra natali:quæ omnia inducta ſunt eis per Titum.[ET non ædifi-
cabis eos,]id eſt,nec intus reparabis eos,ædificando corda eorū in habitaculū tibi, per fidem ac gra
tiam:nec foris recuperabis eos,reducendo eos ad terrā patrū ſuorum, ſed vſque ad finem ſeculi de-
ſeres eos. Deinde Chriſtus de ſua exauditione gratias agit,& ait, ¶(7) BENEDICTVS domi-
nus]pater,ſeu trinitas deus, [QVONIAM exaudiuit vncem deprecationis meæ] iam pręmiſſæ, quã
oraui pro corpore meo vero ac myſtico. ¶(8)DOMINVS adiutor meus] cooperandn mihi in o-
mnibus per gratiam ſuam , dandoque mihi idoneitatem ac efficaciā ſatisfaciendi pro ſeculo vniuer-
ſo.Chriſtus enim vt homo meruit:ſed eius humanitas à verbo ſibi vnito efficaciam promerēdi præ-
mium tam immenſum recepit.[ET]dominus eſt [PROTECTOR meus]in aduerſitatibus,ſicut iam
ſępe dictum eſt,[ET in ipſo ſperauit cor meum,]id eſt, in eius bonitate ac ope ſemper cōfiſa eſt ani-
ma mea,ſciēs omne bonum ab ipſo procedere.Nec fruſtra ſperauit,nam ſequitur,[ET adiutus ſum]
Iacobi 1. id eſt,efficaciter proſecutus quicquid ad humanam redemptionem neceſſarium fuit. ¶(9)ET re-

A floruit caro mea,]quæ tertia die reſuſcitata eſt & glorificata,atque impaſsibilis& inalterabilis facta.
[E T ex voluntate mea confitebor ei,]id eſt, ex totis præcordijs laudabo patrem meum cæleſtem,&
deo trino ac ſimplici gratias agam,quatenus homo ſum,de omnibus bonis mihi ſecundū formā ſer-
ui ab ipſo collatis.¶(10)D O M I N V S fortitudo plebis ſuæ,] id eſt,conſeruator eorum in bono, &
cauſans in eis quicquid virtutis & perfectionis ac fortitudinis habēt,[E T protector ſaluationū Chri-
ſti ſui eſt.] Saluationes Chriſti ſunt ſalutares effectus ſuæ beatiſsimæ paſsionis, videlicet liberatio à
peccato, infuſio gratiæ,apertio ianuæ regni cæleſtis. Harū Chriſti filij ſui ſaluationū eſt deus pater
protector: quia defendit electos, ne iſtis effectibus ſpolientur à tētatore, & protegit eos finaliter vt
ſaluentur. Inſuper Chriſtus homo mediator dei ac hominum, pro eccleſia quam redemit precatur,
& ait,¶(11)S A L V V M fac populum tuum domine,]id eſt,populum fidelem,vel omnem populum, 1. Tim. 2.
etiā infidelē,conuertendo eos ad fidem,omnes nanq; ſunt tui per creationem. [E T benedic]i. mu-
nera gratiarum multipliciter tribue [H Æ R E D I T A T I tuæ,]id eſt,plebi Chriſtianæ,quam tu ſpe-
cialiter colis,poſsides,& fœcundas.[E T rege eos]dirigendo eos in vitam æternam,[E T extolle il-
los,]id eſt,ſublimem conuerſationem,& alta merita præſta eis in præſenti [V S Q V E in æternum,]id
eſt,tam diu rege eos atque extolle,donec ad æternā felicitatem pertingant. Ecce cur metuis,cur pu-
ſillanimus es,cur non pleniſsime ſperas ô Chriſtiane? Attende quid Chriſtus oret pro te. Vide quo-
niam creator tuus factus eſt ſaluator tuus,deus tuus factus eſt frater tuus,iudex tuus factus eſt aduo-
catus tuus. Qui cum patre & ſpiritu ſancto exaudit, ipſe pro te patrem ac ſpiritum ſanctum exorat.
B Accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius,vt miſericordiam conſequamur, & gratiā in- Heb. 4
ueniamus in auxilio opportuno.

¶E X P O S I T I O eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

MOraliter deniq; conuenit pſalmus iſte cuicūq; fideli mente vel corpore, aut in vtroq; affli-
cto,qui pro releuamine clamat ad dominū, Ad te domine clamabo in omni tribulatione &
anguſtia:non ad aliquē aliū,quoniā tu ſolus es deus totius ſalutis meæ,in quo ſolo finaliter
immobiliterq; cōfido:ita φ licet occideris me,nihilominus cōfiderē in te,ſciēs poſsibilius eſſe cælū Iob. 13.
& terram annihilari,quàm in tua bonitate ſperantem fraudari. Iccirco deus meus ne ſileas à me,ſed
intus inſtrue me,ne quādo taceas à me, diſsimulando aut repellendo deſideria mea: ſed loquere do-
mine,quia audit ſeruus tuus. Loquere mihi per inſpirationem internam,per ſacræ ſcripturæ exhor- 1. Reg. 3.
tationem, per deuotorum famulorum tuorum informationem. Conſolare ô domine animā meam,
abſtrahe eam à mundanarum rerum tumultu, & quieſcētem alloquere atque illumina: quemadmo-
dum de anima pia teſtatus es, Ecce (inquiens) ego lactabo eam,& ducam eam in ſolitudinem,& lo- Oſee. 2.
quar ad cor eius:& aſsimilabor deſcēdentibus in lacum,hoc eſt,tot tribulationibus crucior, tot ma-
lis afficior,vt ſimilis videar deſcendentibus in infernum,in quibus eſt plena miſeria. Vel ſic,& aſsi-
C milabor deſcendentibus in lacum,hoc eſt,niſi tu preces meas pie exaudias,deſcēdam & ego cū alijs
in lacum, id eſt, in profundum vitiorū, in voraginem periculorum,& in foueam carceris infernalis.
Exaudi domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te, hoc eſt,dum adoro te,dum extollo manus
meas corporales & ſpirituales ad templum ſanctum tuum,id eſt,ad patriam beatorum, eleuando ma
nus meas corporeas cum ardentibus deſiderijs mentis ad triumphantem eccleſiam, ſalutans eam, &
petens ad eam perduci: quemadmodum Ieremias monet, Leuemus corda noſtra cum manibus ad do Thren. 3.
minū ad cælos. Vnde Apoſtolus dicit, Volo viros orare in omni loco,leuantes puras manus ſine ira 1. Tim. 2.
& diſceptatione. Ecce quàm frequenter vir ſanctus eādem ſententiam orando repetijt. Ardēs nēpe
affectus menſuram ignorat:nec ſatiatur orando, ſed indeſinēter accenditur,& flamma flammā pro-
ducit,ignisq; amoris ignem affectuoſę orationis nutrit & auget. Etenim diuinarū rerum nulla ſatu-
ritas eſt, ſed quo magis guſtantur,eo amplius appetuntur: quemadmodum ſcriptum eſt, Qui edunt Eccl. 24.
me,adhuc eſurient:& qui bibunt me,adhuc ſitient. Ne ſimul tradas me cum peccatoribus,id eſt,ne
permittas me iugo peccati & ſeruituti diaboli ſubijci,quibus peccatores ſubduntur: ſicut in euāge-
lio habetur, Omnis qui facit peccatū, ſeruus eſt peccati: & qui à diabolo in tentationibus vincitur, Iohā. 8.
eius ditioni infelix ſubijcitur:& cum operantibus iniquitatē,hoc eſt,in malo perſeuerātibus ne per- 2. Pet. 2.
das me,ſubtrahendo mihi gratiam in præſenti,& gloriā in futuro. Qui loquūtur pacē cum proximo
D ſuo,mala autē in cordibus eorum,id eſt,qui ore benedicūt, & corde maledicunt,vt ſunt adulatores, Pſalm. 61
mēdaces,fallaces. Tales (prò dolor) multi ſunt,imò pauci inueniuntur fideles ac integri amici. Pro-
pterea optime dictum eſt,quod vtinam efficaciter penſaretur. Ait etiā Micheas propheta, Perijt ſan
ctus de terra,& rectum in hominibus non eſt. Vir fratrem ſuum venatur ad mortē. Ab ea quæ dor- Mich. 7.
mit in ſinu tuo cuſtodi clauſtra oris tui:quia filius cōtumeliam facit patri,& inimici hominis dome-
ſtici eius. Nam vt ait Apoſt. Omnes quæ ſua ſunt quærunt. Da illis ſecundum opera eorū. Hic ver- Philip. 2.
ſus cum ſequēti ex præcedenti expoſitione pateſcit. Ideo autem redde illis debitas pœnas ô domine.
Quoniam non intellexerunt opera domini,hoc eſt,exempla Ieſu Chriſti,cuius tota vita eſt informa
tio noſtra,& in opera manuum eius,id eſt Chriſti,non intellexerunt,hoc eſt,iudicia Chriſti,quibus
bonis dat vitam æternam, & malis pœnas perpetuas non conſiderauerunt. Hæc opera domini non
intelligunt mali, quia etſi ſe intelligere aſſerant, factis tamen negant,& ſe neſcire oſtēdunt, quēad-
modum ſcriptum eſt, Sapientes ſunt vt faciāt mala,bene autem facere neſcierūt: deſtrues illos ô do- Iere. 4.
mine,auferendo eis eſſe ſpiritale,& voluntatē eorum priuando bonis cupitis,quādo in pœnas æter-
nas deijcies ipſos:& non ædificabis eos,interius per illuminationem & gratiā ſpiritus ſancti:nec or-
dinabis,neq; ſtabilies interiora eorum,ſed erūt miſeri & caduci. Benedictus dominus,id eſt, bene-

dictus ſit ipſe dominus, & benedicatur ab omnibus, quoniã exaudiuit vocem deprecationis meæ, ſi- E
cut ex interna inſpiratione iam ſentio vel experior per effectum. Interdũ enim deuoti famuli dei an-
Eſa.65. tequam orationem ſuam finiant, ſe exauditos mox ſentiũt. Propter quod dominus ait, Antequã cla-
ment, ego exaudiã. Adhuc illis loquẽtibus ego audiam. Dominus adiutor meus, in faciendo quę bo-
na ſunt, & protector meus in declinando ab his quæ mala ſunt, & in ipſo ſperauit cor meũ, ſine quo
nil boni cogitare, loqui aut facere poſſum: & adiutus ſum, per gratiã eius, nec ſuccubui hoſtibus ani-
mę meæ. Et refloruit caro mea, id eſt, corpus meum, quod ante peccatis ſubiacuit, quod pollutioni-
bus variis commaculatum erat, & iniquitatibus deſeruiuit. Hoc modo per adiutoriũ dei ſubiectum
eſt rationis imperio, charitatis obſequio, continentię flore iam nitet, & caſtitatis odore nũc fragrat.
Roma.8. quemadmodum iubet diuinus Apoſtolus, Nõ regnet peccatum in veſtro mortali corpore, neq; ex-
hibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed arma iuſtitiæ deo, & ex voluntate mea. i. ſponte
ac prõpte, confitebor ei, videlicet domino. Confitebor, inquam, ei mea mala ac vitia, meipſum diju-
dicãdo, cõtemnendo & caſtigando. Cõfitebórq; ei ſua bona ac beneficia, ipſum laudãdo, venerando
atque amando. Dominus fortitudo plebis ſuæ, hoc eſt, cauſa fortitudinis ſeruorũ ſuorũ: quemadmo-
Deut.18. dum Moſes dicit, Noli timere, dominus deus tuus, qui ductor eſt tui, ipſe pugnabit pro te: & prote-
ctor ſaluationum. i. conſeruator virtutũ ſaluantium, Chriſti ſui eſt, hoc eſt, ipſe dominus eſt defenſor
& conſeruator virtutum & gratiarum cuiuſlibet Chriſtiani chriſmate ſacro ac ſpiritu ſancto vncti.
Virtutes enim & gratiæ dei ſunt ſaluationes noſtræ, quas neceſſe eſt defendi à deo, ne vitijs ingre-
dientibus expellantur ac pereant. Poſtremo homo fidelis ſui oblitus, cõmuniſque boni accenſus a- F
more, pro omnibus orat ex charitate fraterna, Saluum fac populum tuum domine, cuius expoſitio
in præcedenti articulo patet. Vere pulcher ſuauiſq; pſalmus qui à ſingulari charitate orditur, & in
communi amore finitur, in quo homo deuotus primo orat pro ſe, & tandem ſe exauditum glorians,
ac deum collaudans, tanquam idoneus factus orat pro omni populo Chriſtiano. Et eſt oratio huius
verſus admodum ſententioſa ac feruida, quam debemus quotidie intentiſsima mente effundere, ſi-
cut & totum pſalmum debito tempore, quoniam totus fructuoſus, conſolatoriuſque conſiſtit.

COMMENTARVS IN PSAL. XXVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

1.Para.15 TItulus pſalmi eſt, Pſalmus Dauid in cõſummatione tabernaculi. Primo libro Paralipomenon
1.Par.16. legitur, quòd arca domini de terra Philiſthinorum reducta manſerit ad tempus in Sylo. Poſt-
modum verò Dauid ędificauit ei tabernaculum, in quod cum introduxiſſet eam, hortatus eſt
populum ad hoſtias immolandas. Ab hac ergo hiſtoria ſumptus eſt titulus pſalmi præſentis, poſſetq́;
litera eius applicari ad illam hiſtoriam: ſed multo cõgruentius exponitur de rę figurata, quam de fi- G
gura. Dauid enim eſt euidens figura Chriſti, & arca eſt typus eccleſiæ: Cõſummatio quoq; taberna-
culi, eccleſiæ perfectionem deſignat. Sicut enim Dauid reduxit arcam in tabernaculum ſuũ: ſic Chri
ſtus reduxit eccleſiam in regnũ cælorum. Eſt igitur tituli ſenſus, Pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte
aſcribitur Dauid hic loquenti. In conſummationem tabernaculi, hoc eſt, cõſcriptus eſt ex perfectio-
nis eccleſiæ præconſideratione. Dauid nanque in ſpiritu ſancto prænoſcẽs totũ mundum ad Chri-
ſti fidem per apoſtolos cõuertendum, alloquitur hic vniuerſalem eccleſiam, quatenus digna deo ſa-
crificia offerat. Ait enim,

PRECATIO.

A cunctis malis exime nos domine, & tribue nobis cor contritum & humiliatum pro peccatis noſtris tibi offerre, ut tua uirtute & magnificentia ſedatis ſcandalis, quæ operantur iniquitatem, populo tuo benedicas in pace.

EXPOSITIO pſalmi.

AFFERTE,] id eſt, ad gloriam creatoris aliquid apportate [DOMINO] cuius
ſunt omnia, ô [FILII dei] adoptiui, quibus Chriſtus dedit poteſtatem filios
dei fieri. De quibus ſcriptũ eſt, Chariſsimi nunc filij dei ſumus, & nõdum ap-
Iohan.1 paruit quid erimus. Et iterum, Videte qualem charitatẽ dedit nobis pater, vt H
1.Iohã.3. filij dei nominemur, & ſimus. Itaque ô oẽs fideles in teſtimoniũ, quòd omnia
quæ habetis à deo recepiſtis. Afferte ei, hoc eſt, aliquid ipſi offerre. Quẽadmo
dum enim omnia quæ habemus à deo recepimus: ſic totũ quod ſumus, poſſu-
Rom.14. mus, agimus, & habemus, deo offerre. i. eius obſequio mancipare debemus:
Coloſſ.3. quia non ſumus noſtri, ſed eius qui condidit nos. Propterea ait Apoſtolus, Nemo noſtrum ſibi viuit.
Et rurſus, Omne quodcunque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chri
Deut.6 ſti facite, gratias agentes deo patri per ipſum. Vnde quod hic ait Pſalmiſta, Afferte domino filij dei,
Moſes ita inducit, Non apparebis vacuus ante dominum, ſed offeret vnuſquiſq; ſecũdum quod ha-
buerit. Exterior nãq; oblatio ſignũ eſt interioris oblationis, quos ſpiritus ſemetipſum immolat deo
per obedientiam ac reuerentiã. De qua interiori oblatione in Eccleſiaſtico legitur, Salutare ſacrifi-
Eccl.34. cium eſt attendere mandatis. Deinde declarat quid filij debeant deo offerre, [AFFERTE domino
filios arietum] hoc eſt, voſmetipſos, qui eſtis filij apoſtolorum: qui arietes appellãtur, quoniã duces
ſunt ouium Chriſti, atque fortiſsimi protectores earum, inducentes eaſdẽm in ouile Chriſti. Nemo
enim aliquid maius afferre poteſt deo de ſuis quàm ſeipſum. Ergo afferte voſipſos, hoc eſt, corde &

A opere appropinquate, adhærete & miniſtrate ei. Sed ne quis male intelligat quomodo debeat ſeip-
ſum deo offerre, velitque ſeipſum occidere, & more pecudum afferre : ideo conſequenter oſtendit,
quid ſit afferre ſeipſum. ¶(2) AFFERTE domino gloriam & honorē,] id eſt, ita afferte vos domi-
no,glorificetis & honoretis dominum,quantum poteſtis,tam in vobis quàm in alijs, ſicut in Euan-
gelio ait Saluator,Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bona,& glorificēt Mat.5.
patrem veſtrum qui in cælis eſt.Hoc eſt quod quotidie in oratione dominica deprecamur,Sanctifi-
cetur in nobis nomen tuum,hoc eſt,da nobis gratiam taliter tibi ſeruiendi, vt ex puritate & ſancti- Matt.6
tate noſtræ conuerſationis omnibus innoteſcat,quàm vere ſanctus ſis tu domine deus,cui tale obſe-
quium placet.Ergo afferte domino gloriam & honorem,quēadmodum fecit Apoſtolus,dicēs,Regi
autem ſeculorum immortali,inuiſibili,ſoli deo honor & gloria in ſecula ſeculorum. Et Dauid, Tua
eſt domine magnificentia,& poteſtas,& gloria,atq; victoria: tibi laus,tuæ diuitiæ,tua eſt gloria: tua 1.Tim.1.
enim ſunt omnia,& quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi.[AFFERTE domino gloriā nomini 1.Par.29
eius.] Gloria eſt clara cū laude notitia. Quid eſt ergo,afferte domino gloriā nomini eius,niſi ore &
opere manifeſtate alijs notitiā dei? vt ſciant quàm ſanctus & iuſtus eſt dominus, & quomodo omnia
noſtra bona ac merita ſint eius dona,ac per hoc ſtudeant deo in ſanctitate & iuſtitia deſeruire,atque
omne bonum ei cum inceſſabili aſcribere laude?Hoc eſt ſacrificium placitum deo,quod ipſe à nobis Luc.1
ſumme requirit,quēadmodum Micheas pulcherrime ſcribit, Quid dignum offeram domino? Cur- Mich.6.
uabo genu deo excelſo. Nūquid placari poteſt dominus in milibus arietum?Indicabo tibi ô homo,
B quid ſit bonum,aut quid à te dominus requirat. Vtique facere iudicium,& diligere miſericordiam,
& ſolicitum ambulare cum deo tuo. [ADORATE dominum in atrio ſancto eius,] hoc eſt,in eccle- Matt.6.
ſiaſtica vnitate,vel in cubiculo cordis veſtri,orando patrem in abſcondito, & in ſpiritu ac veritate. Iohan.4.
Spiritus enim eſt deus,& eos qui adorant,in ſpiritu adorare oportet. Et ſpiritus noſter eſt atriū dei, Apoc.3
quia in ipſo moratur & epulatur altiſsimus: quemadmodum in Apocalypſi ipſe teſtatur, Ego ſto ad
oſtium & pulſo,Si quis aperuerit mihi ianuam & audierit vocem meam, introibo ad illum & cœna-
bo cum eo,& ipſe mecum.Inſuper ſanctus Dauid deſcribit conſtitutionem eccleſiæ,dicens, ¶(3)
VOX DOMINI,]id eſt,prædicatio Chriſti[SVPER aquas,]id eſt,ſuper populum Iudæorum.De
quo in Euangelio Chriſtus ait,Non ſum miſſus,niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.Nam illis Mat.15.
Chriſtus ſpecialiter promiſſus fuit,ac miſſus, & eis primùm prædicauit per ſeipſum & ſuos diſcipu- Pſal.23.
los.[DEVS maieſtatis,] id eſt,Chriſtus rex gloriæ[INTONVIT,]id eſt,altiſsima documenta pro-
poſuit, docens ea quæ omnem rationem tranſcendunt, videlicet deum eſſe vnum ac trinum, ſe eſſe
deum ac hominem,carnem ſuam vere eſſe cibum.Intonuit quoque,hoc eſt terribilia edocuit de fu-
turo iudicio & pœnis inferni,& in omnibus excellentiſsime loquebatur,ſicut Iudæi ad deum miſſi,
redeuntes dixerunt , Nunquam ſic loquutus eſt homo ſicut hic loquitur. [DOMINVS ſuper aquas Iohan.6.
C multas,]id eſt,prædicatio Chriſti etiā ſuper gentiles effuſa eſt. Quod(vt Euāgeliſtæ teſtātur) Chri Iohan.17.
ſtus interdum per Tyrū & Sydonem,aliásque terras gentilium ambulauit & prędicauit. Deſignan- Matt.15
tur autem per aquas populi, quoniam in Apocalypſi dicitur,Aquæ multæ populi multi ſunt.Et Sa- Apoc.17.
lomon,Mitte,inquit,panem tuum ſuper tranſeuntem aquam,id eſt,populum mendicantem.Vel ſic,
Vox domini, ſcilicet,patris æterni,ſuper aquas. Nam Chriſto in Iordane baptizato, vox patris fa-
cta eſt,deus maieſtatis, id eſt,pater cæleſtis, intonuit, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, dominus Eccl.11
ſuper aquas multas,hoc eſt,virtus Chriſti purgatiua peccati extunc collata eſt omnibus aquis.Chri- Matt.3
ſtus enim tactu ſuæ mūdiſsimæ carnis vim regeneratiuam tribuit omnibus aquis.[VOX DOMINI Marc.1.
in virtute,] id eſt, prędicatio Euangelij facta eſt à Chriſto ac eius diſcipulis in magna miraculorum Luc.3.9
potentia,quemadmodum in Euangelio ſcriptum eſt,Illi autem profecti,prædicauerunt vbique,do- Marc.16.
mino cooperante,& ſermonem confirmante ſequentibus ſignis,[VOX DOMINI in magnificētia,]
id eſt, prædicta prædicatio in magna excellentia facta eſt, tam propter ſanctitatem vitæ prædican-
tium, quàm propter magnalia quę deus per eos effecit,dando eis os & ſapientiam,cui non poterant
reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij eorum . Hinc ait diuinus ac ſanctus Apoſtolus, Abun- Luc.21
dantius oportet nos obſeruare ea quæ audiuimus, ne pereffluamus . Quomodo enim effugiemus , ſi Heb.2
tantam neglexerimus ſalutem,quę in nos confirmata eſt,conteſtante deo,ſignis & portentis, & vir-
tutibus, & varijs ſpiritus ſancti diſtributionibus ? Nam (vt alibi docet Apoſtolus) alij per ſpiritum 1. Cor.12
D datus eſt ſermo ſapientię,alij ſermo ſcientię,alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum,alij genera
linguarum,alij prophetia . Propter hęc ergo facta eſt vox domini in magnificentia. ¶(4) VOX
DOMINI CONFRINGENTIS cedros,] hoc eſt, ſermo Chriſti,vel ipſe Chriſtus, qui eſt vox, Iohan.1
ſermo, & verbum patris ęterni, confringit ſuperbos, qui inſtar cedrorum in proprijs oculis magni
atque ſublimes ſunt . Hos Chriſtus confringit tripliciter.Primo,corrumpendo in eis paſsiones im-
moderatas,ac vitia,& extinguendo in eis ſuperbiam . Et iſta confractio pia eſt & ſalubris : Iſtæ ſunt Matt.11.
cedri, quę diſcunt à Chriſto, quia mitis eſt & humilis corde. Secundo, Chriſtus confringit has ce-
dros,ſubtrahendo vel non dando eis eſſe ſpirituale,ſed ſpiritualiter eas occidendo. Tertio,eas con
fringet in die iudicij , quando æternaliter damnabuntur . Et hoc modo confregit cedrum altiſsi- Ezec.31
mam,puta Luciferum. De quo legitur,Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo dei . Sed hoc lo-
co accipitur cedrus in bono,quia per cedros intelliguntur angeli,quorum Lucifer ſummus fuit.Sę-
pe enim ſumit ſcriptura cedrum in bono, quemadmodum Sapientia dicit,Ego quaſi cedrus exalta- Eccl.24.
ta ſum in Libano. Cedrus nanque eſt arbor altiſsima.Sed altitudo quædam eſt bona,& aliqua mala .
[ET CONFRINGET dominus cedros Libani,]hoc eſt,ſuperbos pręlatos,ac principes de carnis

claritate ac famæ ſplendore, vel ingenij aut ſcientiæ eminentia, ſeu ſeculari potentia inaniter glo- B
riantes. Libanus enim candidatio interpretatur. Has cedros Libani deus confringit ſecundum tri-
Luc.1 plicem modum prędictũ. Vnde ſacratiſsima atque Chriſtifera virgo Maria, Depoſuit, inquit, poten-
Eccl.10. tes de ſede, & exaltauit humiles. Cui concordat illud Eccleſiaſtici, Sedes ducum ſuperborũ deſtru
xit deus, & ſedere fecit pro eis mites. ℂ(5) E T comminuet eas tanquam vitulum Libani,] hoc eſt,
cedros prædictas cõteret dominus, ſicut cõteritur vitulus nutritus in Libano, auferendo eis vel cul-
pam, vel gratiam, vel ſalutem ęternam. Sicut enim tripliciter intelligi poteſt cedrorum confractio:
ita quoque earum comminutio tripliciter accipi poteſt. [E T dilectus,] hoc eſt, humilis, deóq; placẽs
erit, [Q V E M A D M O D V M filius vnicornium,] id eſt, non comminuetur vt cedri, ſed fortis atque
ſecurus erit in domino deo ſuo, & tanquam pullus vnicornis ſeu rhinocerotis, qui eſt fortiſsimum,
grande, atq; imperterritum animal. In hoc ergo quod ait, & dilectus quemadmodum filius vnicor-
nium, ponit diſtinctionem inter ſuperbos, & in ſuis viribus confidentes, & humiles in deo ſperãtes.
ℂ(6) V O X D O M I N I intercidentis flammam ignis,] hoc eſt, dominus ipſe per rorem gratię ſuę
interrumpit & extinguit in ſeruis ſuis ignem ſeu inflammationem irę, atque luxurię, perducẽdo eos
ad refrigerium manſuetudinis & caſtitatis. Ad literã quoque Chriſtus ſępe extinxit, & ſcidit ignem
materialem, cui ſancti martyres aut fideles ad martyrium præparati iniecti fuerunt. Sicut de ſancta F
Agnete narrat Ambroſius, imò multi ſanctorum in igne omnino illęſi manſerunt. Chriſtus etiã ſci-
dit flammam ignis, quando quoſdam Iudęorum contra ſe furentium miſericorditer illuminauit, &
quoſdam in ſua incredulitate iuſte reliquit. ℂ(7) V O X domini concutientis deſertum,] id eſt, ſer-
mo Chriſti excitat corda infructuoſa, pigra, ac arida, concutiendo ea ſancto timore ac diuino amo-
re, vt fiant agilia, fructuoſa, & feruida. Cor enim peccatoris deſertum vocatur, tanquam à deo ręli-
ctum, & ab humore ac fructu ſalutis & gratię alienum. [E T commouebit dominus,] ad pœnitẽtiam
& vitam laudabilem, [D E S E R T V M Cades,] id eſt, cor electorum & fidem dei habentium. Cades
enim immutata vel ſancta interpretatur. Electi igitur, quoniam ad tempus errare poſſunt, ſed finali-
ter perire non valent, commouebuntur à domino ad ſalutem, antequam moriẽtur. Poſſet autem per
deſertum Cades Iudæa intelligi, quę legem à deo recepit, & in fine ſeculi immutanda ad fidem eſt.
Hanc dominus commouebit in fine mundi, vt conuertatur ad Chriſtum, quemadmodum Oſeas te-
Oſee.3. ſtatur, Poſt hæc reuertentur filij Iſrael & quærent dominum deum ſuum, & Dauid regem ſuum, id
eſt, Meſsiam, vt omnes exponunt. ℂ(8) V O X domini pręparantis ceruos,] id eſt, Chriſtus per ſuum
Pſal.128. ſermonem diſponit ad currendum velociter viam præceptorum ſuorum ſeruos ſuos feruentes, &
Rom.8. ipſe præparauit apoſtolos dando eis primitias ſpiritus ſancti, vt per totum mundum diſſeminarent
verbum dei, proſequendo velociter onus ſibi iniunctum, quemadmodum cerui veloces ſunt in acti- G
bus ſuis, [E T reuelabit condenſa,] id eſt, illuminabit corda ſeruorum iſtorum, vt intelligant abdita
ſcripturarum. Hoc enim Chriſtus in apoſtolis ac alijs multis effecit. [E T in templo eius omnes di-
cent gloriam,] id eſt, in eccleſia dei omnes fideles deo gloriam ac laudem attribuent. ℂ(9) D O M I-
N V S diluuium,] id eſt, plenitudinem ſeu exuberantiam gratiarum [I N H A B I T A R E facit] in cor-
dibus electorum, præſertim tempore Euangelicæ legis, quod propter ſupereffluentẽ miſericordiam
dei Chriſtianis exhibitam, nuncupatur tempus gratiæ. [E T ſedebit dominus rex in æternum,] id eſt,
æternaliter præſidebit fidelibus ſuis, & habitabit in eis; modo per gratiam, in futuro autem per glo
Zach.6 riam: quemadmodum Zacharias de Chriſto prædixit, Ipſe portabit gloriam, & ſedebit, & domina-
bitur in ſolio ſuo, & erit ſacerdos. ℂ(10) D O M I N V S virtutem populo ſuo dabit,] vt declinẽt à ma
lis, & faciãt bona. [D O M I N V S benedicet populo ſuo,] id eſt, gratiam multam tribuet eis [I N pace,]
id eſt, dum tranquilli fuerint & mente quieti. Corda enim turbata & inquieta non ſunt diuinæ be-
nedictionis capacia. Vel, in pace, hoc eſt ad finem illum, vt veram ac ſtabilem pacem conſequantur.
Ephe.2 Vel, in pace.i.in ſeipſo. Chriſtus enim (vt ait Apoſtolus) eſt pax noſtra, quæ facit vtraque vnum.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXIX. H

EXPOSITIO TITVLI.

HVius denique pſalmi titulus eſt, Pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid. Pſalmus bo-
nam operationem vel laudem cum operatione ſignificat. Cãticum verò ſpiritualem lætitiam.
Dedicatio verò domus Dauid, eſt reſurrectio corporis Chriſti. Sapientia nanque dei ędifica-
Prou.9 uit ſibi domum, quando corpus aſſumpſit humanum. In reſurrectione verò dedicauit hãc do-
mum, reſuſcitãs corpus ſuum ad impaſsibilem, inuiolabilem ac ſolenniſsimum ſtatum. Eſt igitur ti-
tuli ſenſus, Pſalmus cantici, id eſt, laus operoſa, & ad bene operandum nos inſtruens. Laus, inquam,
cantici, id eſt, ſpiritualem lætitiam continens, in dedicatione domus Dauid, id eſt, pro reſuſcitatio-
ne corporis domini ſaluatoris. Igitur Chriſtus pro ſua reſurrectione deo patri gratias agens, ait,

PRECATIO.

Audi domine preces noſtras & miſerere nobis, conuerte planctum noſtrum in gaudium, & circunda nos lætitia ſalutis: ut pro uniuerſis beneficijs tuis tibi cantemus & confiteamur in beata ſede æternitatis.

A ¶ EXPOSITIO iuxta ſenſum literalem.

EXALTABO te domine]pater.i.laudabo te,& alios illuſtrabo vt te exaltẽt,&
venerentur,teq́; immenſum agnoſcant,& omnibus creaturis incõparabiliter
digniorem.[QVONIAM ſuſcepiſti me]in reſurrectione ad impaſsibilem ſta-
tũ,& in aſcenſione ad dexterã tuã,[NEC delectaſti inimicos meos ſuper me]
hoc eſt,nõ permiſiſti eos finaliter aut diu gaudere de afflictionib⁹ meis. Nam
quanuis Iudæi ad tempus gauiſi ſunt de Chriſti occiſione,non tamẽ tãdiu ſi-
cut putabant. Putabant enim omnino extinguere nomen atq; memoriã eius,
& corpus eius corrũpendum æſtimabant in tumulo:ſed dũ à cuſtodibus mo-
numenti audierunt,quæ facta erant,contriſtari cœperũt:præſertim propter teſtimonium illud,quod
mortui cum Chriſto reſuſcitati perhibuerunt de Chriſti reſurrectione. Venerunt enim(ſicut teſta-
tur Matth.)in ſanctam ciuitatem,& apparuerunt multis,quod principes ſacerdotum non latuit,im- Mat.27
mo & eis apparuiſſe leguntur. Maxime autẽ cõtriſtati ſunt in die Pentecoſtes,& poſtmodum, quan- Act.1.
do videbant in Chriſti diſcipulis tam manifeſta miracula dei,& tot milia cõuerti ad Chriſtum.Por-
rò diaboli ad tempus gauiſi ſunt de tribulationibus Chriſti. Niſi enim dæmon optaſſet Ieſum occi-
di,nequaquam miſiſſet in cor, vt eum Iudas Simonis Iſchariotis traderet. Verũtamen in ipſa nocte Iohã. 15.
videns admirabilem patiẽtiam Ieſu,& alia quædam,ex quibus conijci potuit,Ieſum eſſe verũ Chri- Matt.27.
ſtum,cœpit timere,& de eius traditione dolere. Vnde vxorem Pilati ſolicitauit de nocte per viſum,
vt marito conſuleret,ne iuſtum illum occideret.Cum ergo agnouerant dæmones Ieſum,cuius mor-
B tem procurauerunt,eſſe Chriſtum:tunc omnis delectatio,quam de eius perſecutione habebant,ceſ-
ſauit.Hinc ergo ait Saluator ad patrem,Nec delectaſti inimicos meos ſuper me.Et ſecũdum hãc in- Matt.26.
telligentiã per inimicos deſignãtur tam infideles Iudęi quàm dæmones.(2)DOMINE deus meus Lucę 23.
clamaui ad te] paſsione inſtante,dum dixi, Non mea voluntas fiat,ſed tua. Atque in cruce dum di- Pſal.30
xi,Pater,in manus tuas commendo ſpiritum meum,[ET ſanaſti me] à læſione mortis reuniendo ani
mam corpori immortali & glorificato.¶(3)DOMINE eduxiſti ab inferno,]id eſt,à limbo patrum
[ANIMAM meam]in die reſurrectionis,[SALVASTI me à deſcendentibus in lacum,] id eſt,prę-
ſeruaſti me, ne eſſem de eorum conſortio qui in infernum inferiorem deſcendunt. Idcirco hortor
vos ego Chriſtus, ¶(4)PSALLITE domino] deo patri,qui tanta bona contulit mihi,ò omnes
[SANCTI eius, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius].i. cõfeſsione laudis enũciate atq; recolite
miſericordiã diuinæ ſanctitatis,ſeu ſancti dei,per quam recordatus eſt veſtri, mittẽdo me filiũ ſuum
in mũdum vt redimerẽ vos.Hortatur itaq; Chriſtus vt pſallamus domino propter bona quæ prę-ſti-
tit ſibi,& vt cõfiteamur ei,qui tã benigne recordatus eſt noſtri,qui obliti eramus illius,ꝓpter bene-
ficia quæ dedit nobis per Chriſtũ. ¶(5)QVONIAM ira].i.humani generis perditio ſeu originalis
C criminis vltio eſt[IN indignatione eius].i.ex iuſta deteſtatione diuina, quæ illud peccatũ intãtum
deteſtata eſt,vt nõ remitteretur,niſi ego pro eo mortẽ ſubirẽ: imo & ipſe pater quodãmodo vltus eſt
illud peccatũ in me,ſicut per Eſa.teſtatur,Propter ſcelus populi mei percuſsi eũ,[ET vita].i.huma- Eſaię 53.
næ naturę redẽptio ac mea reſuſcitatio eſt[IN voluntate eius].i.ex pio beneplacito dei patris proce-
dit. Deus enim omnia libere facit,quẽadmodũ Apoſt.ait,Omnia operatur ſecundũ conſiliũ volun- Ephe.1
tatis ſuæ.Et ita ex miſericordiſsima volũtate profluxit, quòd per Chriſti paſsionẽ liberatus eſt mun
dus à morte peccati,& gratiæ vitã ſortitus. ¶(6)AD veſperum demorabitur fletus,]hoc eſt,Chri-
ſto in cruce iam mortuo magnus planctus,ac vehemẽs dolor fuit in ſuis diſcipulis & amicis, imò vt
ait Euangeliſta, Centurio & omnis turba eorũ qui aderant percutiẽtes pectora ſua reuertebantur. Luc.23
[ET ad matutinũ lætitia].i.Chriſto ſurgente valde diluculo incepit cõſolatio prędictorũ lugẽtium.
Nã in die reſurrectionis Chriſtus quinquies apparebat,& corda ſuorũ lętificabat.Vel ſic, Ad veſpe-
rum,hoc eſt, tẽpore huius exilij,quo ſedemus in tenebris, & vmbra mortis. Demorabitur fletus, id
eſt,Chriſto cõdolere oportet,& compati,& propter noſtrã ingratitudinẽ lachrymari, & ad matuti-
num lætitia,hoc eſt,in die beatæ remunerationis ac lucis cœleſtis, erit exultatio his qui in prędicto
veſpere lugent, quemadmodum ait Apoſtolus,Si cõpatimur & conregnabimus. ¶(8)EGO autem Roma. 8.
dixi in abundantia mea,] id eſt, ego Chriſtus exiſtens in plenitudine gratiæ & exuberantia cõſola- Luc. 22.
tionis diuiuæ,dixi [NON mouebor inæternum,] hoc eſt, non ſemper agitabor perſecutione homi-
num impiorũ . Vnde & in nouiſsima cœna Chriſtus diſcipulis dixit, Etenim quæ ſunt de me finem
D habent. Vel,non mouebor inæternũ.i.ab obedientia patris mei nunquam recedã, nec à rectitudine
ſanctæ conuerſationis vnquam deflectar:ſed immobilis ero in deo.Chriſtus enim propter abundan-
tiam gratiæ ſuæ cõprehenſor fuit,& cõfirmatus in bono. Propterea dicere potuit,non mouebor in-
æternũ.¶(9)DOMINE]pater[IN volũtate tua].i.in beneplacito tui amoris ac pij fauoris[PRAE-
STITISTI decori meo,]hoc eſt,ſanctæ & immaculatę ac ſplendidę conuerſationi meæ [VIRTV-
TEM].i.ſtabilitatẽ prędictã in te.Verũtamen ¶(10)AVERTISTI faciẽ tuã à me].i.tẽpore paſsio-
nis ſubtraxiſti internã ac ſolitã conſolationẽ ab inferioribus viribus animæ meæ, & ita me tractari
permiſiſti, ac inter latrones ſuſpendi, acſi non fuiſſem filius tuus dilectus, vnde clamare compulſus
ſum,Deus meus deus meus,vt quid dereliquiſti me?[ET factus ſum conturbatus,]nõ conturbatione Matt.27.
culpæ,quia ſuperius dixi,non mouebor inæternũ: ſed conturbatione pœnę ſeu naturalis vehemen- Pſal.21.
tiſq́; afflictionis, quemadmodum a Ioh.ſcriptum eſt, Cum hęc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu,& Iohã. 13.
proteſtatus eſt,& dixit, Vnus ex vobis me tradet.Et Luc.ait, Factus in agonia prolixius orabat:& fa Luc.22
ctus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Nihilominus poſt hanc turbationẽ
¶ (11)AD TE domine clamabo,]orando in cruce pro crucifixoribus meis totiuſque mundi ſalute Luc.23.

Deinde Chriſtus mutans perſoná,hoc idem quod dixit ad patrē,dicit eccleſiæ,vt eam ad ſimilia fa- E
cienda informet,& ait,[ET ad deū meum deprecabor,]non ceſſando ab inuocatione ipſius propter
anguſtiam tribulationis acerbitatemq; paſsionis.Et hoc rationabiliter ago: nam ℂ(12)QVAE vti-
litas in ſanguine meo,]hoc eſt,quis fructus eſſet incarnationis & vitæ meæ atque effuſionis ſangui-
nis mei [DVM deſcēdo in corruptionē?].i.ſi in ſepulcro relinquor,& in cinerē redigor.Chriſtus e-
nim incarnatus,& paſſus eſt vt mundum cōuerteret.Si autē ipſe nō reſurrexiſſet,mūdus in eū nulla-
tenus credidiſſet:ſicq; nulla videretur vtilitas paſsionis ſuæ ac mortis. Propter quod ait Apoſtolus,
1.Co2.15 Si Chriſtus non reſurrexit, ergo inanis eſt fides veſtra,inanis eſt prædicatio noſtra. Vnde Chriſtus
Iohā.20. conſequenter probat quod dixit,ſubiungens,ℂ(13)NVNQVID confitebitur tibi puluis] hoc eſt,
nunquid caro mea incinerata atq; corrupta erit occaſio atq; materia credendi & confitēdi nomini
tuo?[AVT]ipſa ſic puluis effecta [ANNVNCIABIT veritatē tuā?]apparēdo apoſtolis, & oſtēden-
Luc.24 do eis cicatrices,atq; dicendo, Palpate & videte:& verificando prophetarum ſcripturas,qui omnes
concorditer vaticinātur carnē meā protinus reſurrecturā.Ideo enim poſt reſurrectionē Chriſtus di-
Ibidem. ſcipulis dixit,Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi,& ꝓphetis,& pſalmis de me.
ℂ(14)AVDIVIT dominus]orationes præmiſſas, [ET miſertus eſt mei]eripiendo me de vniuer-
ſis pœnalitatibꝰ vitæ præſentis,[DOMINVS factus eſt adiutor meus]dando mihi omnē poteſtatem
Matt.28. in cælo & in terra.ℂ(15)CONVERTISTI]ò domine[PLANCTVM meum].i.triſtitiam qua di- F.
Matt. 26 xi,Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem[IN gaudium mihi] quoniam tribuiſti pro illa temporali
Mar. 24 triſtitia ſempiternam lætitiam præmij eſſentialis cunctis electis,& gaudium accidentalis pręmij mi-
himetipſi, transferendo me ab ignominia paſsionis ad gloriā reſurrectionis. Sicut enim teſtatur A-
poſtolus,Chriſtus cum clamore valido & lachrymis ſupplicationiones fudit ad deū.[CONSCIDI-
Heb.5 STI ſaccū meum,]hoc eſt, corpus meū animæ atq; diuinitatis meæ contemptū latibulum,permiſiſti
in paſsione multis vulneribus lacerari,ita vt à planta pedis vſque ad verticem capitis non eſſet in eo
Eſa.1. ſanitas,[ET circundediſti me lætitia].i.corpus glorioſum reddidiſti animæ meę in reſurrectione.
ℂ(16)VT cātet tibi gloria mea,]hoc eſt, vt ego anima & corpore glorificatus laudem te,[ET non
Rom.6 compungar,]id eſt,non amplius patiar.Nam Chriſtus reſurgēs ex mortuis, iam non moritur.[DO-
Heb.1 MINE deus meus inæternum confitebor tibi]laudando te ſecudum quod homo ſum ſine fine in re-
gno cælorum,vbi tecum ſedeo ad dexteram tuam.

ℂEXPOSITIO tropologica eiuſdem Pſalmi.

MOraliter autem exponēdo hūc pſalmum,per domū Dauid intelligitur eccleſia,vel quicunq;
fidelis,in quo deus per fidem & gratiā habitat.Et per dedicationē huius domus intelligitur G
deputatio ſeu exhibitio qua exhibemus noſipſos ſeruire deo vero ac viuo: ſicq; tituli ſenſus
eſt,Pſalmus cantici in dedicatione domus Dauid,hoc eſt,pro exhibitione gratiarū actionis atq; ob-
ſequij,quibus corde,ore, & moribus regratiamur altiſsimo pro beneficijs ſuis eiuſq; famulatui noſ-
ipſos voluntarie exhibemus. Eccleſia igitur vel quilibet Chriſtianus ſe à multis periculis præſerna-
tum,vel liberatū à deo perpendens,gratias agat & dicat, Exaltabo te domine,meipſum humiliando,
& tibi reuerēter obſequendo,tuam altitudinem confitendo,omnem perfectionem, bonitatē,& gra-
tiam tibi attribuendo. Quanto enim noſipſos profundius humiliamus,tanto deum glorioſius exal-
tamus.Idcirco autē exaltabo te domine,quoniā ſuſcepiſti me.i.orationē meā & pœnitentiam ac ſer-
uitutē meam grata ac placita habuiſti,& non contempſiſti, nec repuliſti me vilem & pauperē pecca-
torē,nec delectaſti inimicos meos ſuper me,hoc eſt,non permiſiſti homines malos ac dæmones, qui
delectātur de aduerſitatibus meis,finaliter gloriari ſuper me:ſed à pœnis vel vitijs eripuiſti animam
meam,& ita delectaſti angelos ſanctos,pioſque homines ſuper me,quoniam gaudium eſt angelis dei
Luc.15. ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.Domine deus meus clamaui ad te,pro indulgētia pecca-
torum, infuſione virtutum,ac releuamine pœnarum ſeu perſecutionū:& ſanaſti me,ab interiori læ-
ſione peccati,vel etiam ab exteriori tribulatione,ſeu morbo corporali. Domine eduxiſti ab inferno
animā meā,hoc eſt,à reatu & macula mortaliū peccatorū, per quę homines merētur infernum:libe- H.
raſti me,ſaluaſti me à deſcendentibus in lacū.i.nō permiſiſti me perſeuerare in malis, quēadmodum
illos qui in infernalē foueā,ſeu vitiorū profunditatē deſcendunt.Ecce quantū beneficiū dei eſt hoc,
quod illis potiſsimū datur,qui deo inſpirante,mundum, & omnia quæ in mundo ſunt derelinquūt,
& Chriſto in religione fideliter ſeruiunt.Hi à priſtina cōuerſatione & ſocietate malorū cōuerſi, hūc
verſum veriſsime dicere poſſunt,imò cum magna ac deuotiſsima iucunditate dicere debent.Conſi-
derare enim debemus nos qui mundum reliquimus,vel ad veram ac perſeuerantem pœnitentiā con
uerſi ſumus,quot propinquorum,coætaneorum,conſortium noſtrorum iam infernus abſorbuit, qui
pauloante nobiſcum conuerſati ſunt,& forte multo meliores nobis fuerunt.Quantū ergo regratiari
tenemur deo altiſsimo,qui illos iam iuſte damnauit,& nobis tam pie pepercit,& ad vitam meliorem
tranſuexit. Vnde vir ſanctus pro tam ineffabili beneficio digne regratiari deo nequaquam per ſe ſo
lum ſufficiens,omnes ſanctos qui vel in cęlo ſunt, ſiue in terra ad laudem dei & gratiarū actionē in-
uitans ſubiungit,Pſallite domino ſancti eius & confitemini,confeſsione laudis, memorię ſanctitatis
eius, id eſt, ſanctæ memoriæ dei, ſeu ſancto deo noſtri miſericorditer recordanti , qui à ſe auerſos
ac ſui oblitos non eſt oblitus, ſed reduxit ad ſe. Hinc enim dominus ait per Eſaiam,Nunquid obli-
Eſa.44 uiſci poteſt mulier infantem ſuum vt non miſereatur filio vteri ſui?Et ſi illa oblita fuerit,ego tamen
non obliuiſcar tui. Nos ergo nō obliuiſcamur miſericordiarū domini,qui nos ita præuenit in omni
Eſa.63. pietate & gratia. Sed illud Eſaiæ intēte dicamus,Miſerationū domini recordabor,Laudem domini

A ſuper omnibus bonis quæ reddidit nobis dominus, quæ largitus eſt ſecundum indulgentiam ſuam. Illud quoque Ierem. Miſericordiæ domini quia non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſerationes eius. Quoniã ira.i.effectus diuinæ iuſtitiæ.ſ.priuatio gratiæ, vltio culpæ, inductio pœnę eſt in indignatione eius, hoc eſt, ex iuſto iudicio dei, quo ingratis & impijs indignatur: & vita, id eſt, viuificatio mẽtis per gratiam, omniſq; effectus miſericordiæ dei eſt, in voluntate eius, hoc eſt, ex diuinæ pietatis beneplacito oritur & cauſatur. Ad veſperum, id eſt, in aduerſis, & cõſideratione propriæ tenebroſitatis ac imperfectionis demorabitur fletus pro peccatis, & incolatu vitæ præſentis, & ad matutinum, id eſt, in proſperis, & ex contemplatione diuinæ perfectionis beneficiorumque dei demorabitur lætitia, id eſt, lętabuntur homines boni qui fleuerunt ad veſperum. Ego autem poſt peccata conuerſus ad te, dixi in abundantia mea, id eſt, in exceſsiua confidentia feruoris mei, nõ mouebor inæternum, hoc eſt, nunquam reuertar ad priora peccata, nunquã deſolabor, aut triſtis ero, nunquam à ſemita dei recedam. Solet enim iſtud contingere nouiter conuerſis, vt dum inſolitam conſolationem & gratiam ſpiritus ſancti percipiunt, ſtatim incaute præſumant, & quaſi nunquam perdituri ſint dulcedinem talem, magna lętanter proponunt, non ſatis propriam fragilitatem pẽſantes: ſed iſtud incaute fit. Ideirco ſubiungit, Domine in voluntate tua, id eſt, ſecũdum quod tibi complacuit, præſtitiſti decori meo, hoc eſt, interiori renouationi animæ meæ, quæ renouatur quotidie de claritate in claritatem: virtutem, id eſt, gratiæ ſtabilitatem. tanquã dicat, Non ſicut ego præſumo & ęſtimo, ſed ſicut tibi decens & bonum videtur, tribuiſti mihi gratiæ dona. Propterea nõ debui tam inconſulte in abũdantia mea præſumere. Propter quod ſubditur, Auertiſti faciem tuam, hoc eſt, pium B conſolationis tuæ ſubſidijque reſpectum à me: & factus ſum conturbatus, id eſt, triſtis & piger tanquam fraudatus ſpe illa, qua dixi, non mouebor inæternum. Veruntamẽ pro conuerſione vultus tui ad me. Ad te domine clamabo, ardenti affectu, & ad deum meum deprecabor pro omni re qua indiget anima mea. Et merito: nam, Quæ vtilitas in ſanguine meo? hoc eſt, vita mea. Sanguis nanq; ſedes eſt animæ à qua vita cauſatur, dum deſcẽdo in corruptionẽ, id eſt, dum ſpiritualiter morior, atq; in anima pereo? quaſi dicat, Nulla, imò melius eſſet mihi non eſſe, quàm ſine gratia eſſe, quoniam ſine gratia tibi placere non valeo. Ideo ſequitur, Nunquid cõfitebitur tibi puluis, hoc eſt, homo inconſtans, ſuperbus atque impœnitens: de quo in primo pſalmo præhabitum eſt, quòd erit tanquam puluis quem proijcit ventus à facie terræ, aut annunciabit veritatem tuam homo talis te digne laudando, aut alijs efficaciter admonendo? non vtique, quoniam nõ eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Audiuit dominus, iſta quæ dixi ad prouocandum & concutiendum viſcera miſericordiæ ſuæ, & miſertus eſt mei, liberando me à miſerijs multis: dominus factus eſt adiutor meus, cooperãdo mihi per gratiam. Conuertiſti ô domine planctum meum in gaudium mihi, id eſt, poſt dolorem de peccatis infudiſti mihi de ſpe veniæ gratiam conſolationis: quemadmodum Propheta dicit, Cum iratus fueC ris miſericordiæ recordaberis. Et alius, Filij patiẽter ſuſtinete iram quæ ſuperuenit vobis. Qui enim induxit vobis mala, ipſe rurſus adducet vobis lętitiam ſempiternã cum veſtra ſalute: conſcidiſti ſaccum meum, id eſt, laboribus pœnitentię ſcilicet abſtinentia, vigilijs, diſciplinis, maceraſti & afflixiſti corpus meum, & circundediſti me lætitia, hoc eſt, ſpirituali exultatione repleſti animam meam poſt prædictos labores. Qui enim ſeipſos in labore pœnitentiali digne affligunt, omni conſolatione diuina refrigerari idonei fiunt, quemadmodum Apoſtolus ait, Omnis diſciplina in præſenti quidem videtur eſſe non gaudij, ſed mœroris: poſtea autem fructum pacatiſsimũ exercitatis reddet. Idcirco autem circũdediſti me lætitia, non vt glorier in meipſo: ſed, Vt cãtet tibi gloria mea, id eſt, vt omnis gratia, omniſq; gloria: & quicquid boni in me eſt, ſit mihi occaſio atq; materia laudandi te, & gratias referendi nomini tuo, excelſo, & non compungar, hoc eſt, non ſtimuler conſcientia mala: ſed nihil mihi conſcius ſim, nilq; in anima mea remaneat, de quo merito remorſum pati poſsit mẽs Chriſtiana. Poſtremo vir ſanctus, & domino gratus ſe offert paratum ad hoc, quòd gloria ſua cantet deo & ait, Domine deus meus inęternum confitebor tibi, id eſt, quandiu fuero, & hoc eſt verbum bonæ ſpei ac ſancti propoſiti, non prẽſumptionis ex abundantia erumpentis, ſicut ſuperius dixit, non mouebor inæternum. Confitebor autem inęternum, quoniam vita contemplatiua ad quam ſpectat confeſsio laudis diuinę hic incipit & in futuro ęternaliter perſeuerat: prout in Apoc. habetur, Requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus deus omnipotens.

Thren. 3.

Pſalm. 1

Eccl. 15.

Abac. 3

Baruc. 4.

Heb. 12

Apoc. 4.

D

¶ EXPOSITIO anagogica eiuſdem pſalmi.

Anagogice demum per domũ Dauid intelligitur quilibet beatorum, in quo deus habitat per gratiam conſummatã in genere, charitatem perfectam, ac vnionẽ immediatam. Per dedicationem quoque huius domus intelligi poteſt aſſumptio electorum ad beatificam fruitionem. Secundum anagogicum intellectum ſenſus tituli eſt, Pſalmus cantici, hoc eſt, ineffabilis atque cęleſtis lętitiæ, in ędificatione domus Dauid, id eſt, pro aſſumptione electorum ad gloriam. Quilibet ergo comprehenſor in patria ait, Exaltabo te domine, qui es obiectum & cauſa ac fons totius cęleſtis lętitię, quoniam ſuſcepiſti me in hęredem ac filium felicitatis æternę: nec delectaſti inimicos meos, videlicet dęmones, ſuper me, qui tunc gaudebant de me, quando in mundo iniuſte vixi, & in purgatorio affligebar: nunc verò triſtãtur, quoniam à culpa & pœna ereptus ſum, & in cęlo locatus. Porrò angeli ſancti & animę innocentum, & qui nunquam peccauerunt, vt Chriſtus & virgo beata, dicunt, Nec delectaſti inimicos meos ſuper me, quia nũquam permiſiſti me vitio maculari. Nam & dęmones cum ſint inuidiſsimi contriſtantur de permanentia & felicitate angelorum ſanctorum. Ipſi

verò angeli ſancti de ſua fixione in bono regratiantur deo, & dicunt, Exaltabo te domine, quoniam E
ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me. Domine deus clamaui ad te, dum erã in mũdo
vel in purgatorio, & ſanaſti me ab omni tormento. Animę nanq; in purgatorio exiſtentes ſciũt ſe li-
berandas, & vehementiſsime liberari deſiderant: imò dilatio glorię eſt eis ita pœnalis, vt nulla pœ-
na ſenſibilis huius mundi æquari poſsit pœnę quam habent propter glorię dilationẽ. Iam enim via
in eis finita eſt, & ergo non retardantur à patria ſine amariſsima pœna. Iſtud itaque deſideriũ earum
clamor dicitur. Nil tamen clamando proficiunt, & mereri non poſſunt, nec ſeipſos iuuare. Verunta
men dum ad patriam veniunt, gaudent de euaſione pœnarum, & dicunt, Domine deus meus clama-
ui ad te, per meipſam, & per eos qui orauerunt pro me. Deinde homines iam ſaluati dicunt, Domi-
ne, eduxiſti ab inferno animam meum, quia non permiſiſti me mori in peccato mortali, de quo beati
ineffabiliter domino grati ſunt: ſaluaſti me à deſcendentibus in lacũ.i.illis relictis atq; damnatis me
aſſumpſiſti ac beatificaſti. Propterea comprehenſores cobortantur ſe mutuo ad gratiarum actionem
ac laudem diuinam dicẽtes, Pſallite domino ſancti eius & cõfitemini memorię ſanctitatis eius, quo-
niam ira, id eſt, vindicta ſeu pœna quam paſsi ſumus ꝓ culpis noſtris, fuit in indignatione eius, hoc
eſt, ex zelo diuinę iuſtitiæ, quę nil mali impunitũ relinquit. Vel vt verbum iſtud omnibus beatis cõ-
ueniat ſic exponitur, Quoniã ira, id eſt, reproborum damnatio eſt in indignatione eius, id eſt ex of-
fenſa dei & contemptu quo deſpiciuntur à deo: vnde nec corrigi poſſunt, nec pœnitent: quemadmo F.
Eccl.7. dum Salomon ait, Conſidera opera dei, quòd nemo poſsit corrigere quẽ ille deſpexerit. & vita.i.no
ſtra felicitas quę eſt vita ęterna, eſt in voluntate eius.i.ex diuinæ voluntatis beneplacito & amore no
bis collata eſt. Ad veſperũ, id eſt, in exterioribus tenebris ergaſtuli infernalis, demorabitur, hoc eſt,
Mat.13. ſemper manebit, fletus, ſicut in Euag. aſſerit Chriſtus, Ibi erit fletus & ſtridor dentiũ: & ad matuti-
num.i.in regno cælorum, vbi lux diuina inceſſabiliter oritur, demorabitur, lætitia, quomã ibi eſt iu-
cunditas plena atque perpetua. Ego autem, qui ſum comprehenſor dixi in abundantia mea, id eſt, in
plena lætitia: de qua ſecuritate, nõ mouebor inæternum, hoc eſt, nunquã à deo auertar. Omnes enim
beati ſciunt ſe confirmatos in bono: ideo ſecure affirmant, non mouebor inęternum. Domine in vo-
luntate tua prȩſtitiſti decori meo.i.beatitudini meę quę eſt ſummus ornatus mentis, virtutem.i.ſecu
ram ſtabilitatem, ſeu confirmationem in te. Auertiſti faciem tuam à me, quando adhuc peregrinabar
in mundo, & factus ſum conturbatus pro tempore illo: nunc verò oſtendiſti mihi faciem tuam, ideo
ſaluus ſum. Ad te domine clamabo, orando pro amicis & familiaribus meis, & his qui implorãt ſuf-
fragium meum, & ad deum meum deprecabor pro reſuſcitatione corporis mei. Sancti enim in patria
reſurrectionem futuram deſiderãt. Quæ vtilitas in ſanguine meo, hoc eſt, quid mihi, quid prodeſſet
corpori meo quòd ita cooperatũ eſt animæ in diuino obſequio, dum deſcẽdo in corruptionẽ, id eſt, G
ſi ipſum corpus maneret corruptum neque reſurgeret. Interdum enim aliquid attribuitur toti ratio-
ne partis, quemadmodum Chriſtus dicitur iacuiſſe in ſepulcro, & Maria Magdalenæ corpus Chri-
Iohan.2 ſti ſublatum credens, dixit, Tulerunt dominum meum, & neſcimus vbi poſuerũt eum. Simili modo
comprehenſor ratione corporis quod reliquit in terris ait, dum deſcẽdo in corruptionem. Audiuit
dominus preces has, & miſertus eſt mei, non pro meipſo qui miſer nõ ſum: ſed pro miſeris pro quo-
rum ſalute precatus ſum, & pro reſuſcitatione ac glorificatione corporis mei: dominus factus eſt ad-
iutor meus, dando mihi virtutem ſupernaturalem, per quam ſibi inauertibiliter adhærebo. Cõuerti-
ſti planctum meũ in gaudium mihi, hoc eſt, fletum quem pro peccatis & pro adeptione felicitatis ef-
fudi in terra, commutaſti in iucunditatem cæleſtem ac ſempiternam: quẽadmodum ſcriptũ eſt, Bea-
Mat.5. ti qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Vnde in Eſa. Chriſtus ait, Spiritus domini ſuper me, vt
Eſa. 61 darem lugentibus coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris:
Gene.3 conſcidiſti ſaccum meum.i. corpus meum redegiſti in puluerẽ, quẽadmodum ſcriptum eſt, Cinis es
& in cinerẽ reuerteris: & circũdediſti me lætitia, hoc eſt, æterna felicitate omnifariam adornaſti me.
Vt cãtet tibi gloria mea.i. vt beatitudo & omnis excellentia mihi à te impartita ſit mihi cauſa, & ra-
tio laudandi te laude perfecta, ac indeſinenti: & non cõpungar.i. nullo dolore de cætero vnquã af-
Apoc.7 ficiar, prout in Apoc. dicitur, Abſterget deus omnem lachrymã ab oculis ſanctorũ, & mors non erit
vltra, neq; luctus, ſed nec vllus dolor. Domine deus meus inęternũ cõfitebor tibi.i.inceſſanter, ſine H
interruptione, fatigatione, ac tædio, laudabo te deum ſublimem & benedictum. Ecce quàm cõpen-
dioſus, ſpecioſus ac dulcis eſt pſalmus iſte ex diuinæ ſapientiæ theſauro emanans, qui tam multipli-
citer exponi poteſt. Hunc ergo ad gloriam creatoris in commemoratione beneficiorũ ſuorũ & re-
ſurrectionis glorificationiſq; Chriſti deuotiſsime concinamus.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXX.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæſcribitur deniq; huic Pſalmo titulus talis, In finem Pſalmus Dauid pro extaſi.i.pſalmus iſte ſancti Dauid qui loqtur hic in perſona Chriſti atq; fideliũ. Pſalmus (inquã) dirigẽs nos in finẽ vltimũ.ſ.deũ, eſt ſcriptus, tractãs ac habitus pro extaſi.i.exceſſu mẽtis Chriſti, mẽbrorũq; eius. qui exceſſus cõtingit vel ex pauore tribulationis magnę imminẽtis, vel ex cõtẽplatione ſublimiũ veritatũ in reb⁹ diuinis. Hic itaq; Pſalmus de Chriſti paſsione, ac fideliũ pſecutione cõſcript⁹ eſt. Vnde primo de Chriſto exponẽdus eſt, Chriſt⁹ ergo vt homo ꝓpter paſsionẽ ſibi inſtantẽ, ait ad patrẽ,

PRECATIO.

Spes & ſalus fidelium deus, in te ſperantes non confundamur inæternum, lapſis nobis te exorantibus aurẽ demen-

A *tiæ inclina propitius, & laxando debita mitis nos iuſtifica, atque indulta delictorum uenia, ſalua nos ineffabili miſericordia tua.*

¶ EXPOSITIO iuxta ſenſum literalem.

IN TE domine ſperaui,]inquãtũ homo & aliquo modo viator, videlicet quan
tum ad naturam paſsibilem nondum glorificatam. Iam enim toties dictum eſt
quomodo Chriſto cõuenit ſperare ſeu ſpes, vt faſtidium pariat, ſi denuo repe-
tatur. Itaq; domine pater non in mea natura creata, ſed in te ſperaui, expectás
atque confidens tua virtute & gratia cooperante redimere genus humanũ, à
morte reſurgere, omnemq; mundi ac dæmonum malitiam ſuperare. Idcirco ò
pater[NON confundar inæternum,] id eſt, nunquam confundar confuſione
illa quæ oritur ex aliquo accidẽti quod ineſt ei qui cõfunditur, ſcilicet, ex de-
fectu aut inordinatione naturæ, culpæ, vel pœnæ. Vel, non confundar inæternũ.i.quamuis ad tem-
pus in hoc mundo à Iudæis irrideor & cõfundor ante paſsionẽ, in paſsione, & poſt paſsionem: non
tamen duret iſta confuſio inæternũ: ſed ſtatim reſuſcita me, per miracula quoq; glorifica me, vt con Iere.17.
fundantur qui me perſeqnũtur: & nõ cõfundar ego de cætero[IN iuſtitia tua,] hoc eſt, ſecundũ cẽ-
ſuram ſiue dictamen tuę diuinę iuſtitiæ [LIBERA me] à paſsibilitate corporis & imperio mortis.
B Vel, iniuſtitia.i.propter iuſtitiá meá mihi á te collatã, libera me. ¶(2)INCLINA ad me aurem tuá]
impendendo mihi miſericordiæ tuę effectum,[ACCELERAVIT eruas me]hoc eſt, cito age quod ro-
go, & tertia die reſuſcita me. ¶(3) ESTO mihi in deum protectorem,] id eſt, non ſolum ſis mihi
deus meus eo modo quo es omniũ deus, ſed per ſpecialem curam ac gratiá eſto deus meus, videlicet
vt in omni aduerſitate defendas me, protegendo corpus meum in ſepulcro à corruptione, & nomen
ab infamatione. Hoc eſt quod apud Ierem. ait Saluator, Tu ſcis domine, recordare mei, & viſita me, Iere.15
& tuere me ab his qui perſequuntur me. Eſto mihi quoq; ô domine,[ET in domum refugij, hoc eſt,
pro domo refugij, quatenus in omni neceſsitate ad te confugiam, atq; in te ſecurus ſim, quemadmo
dum homo ab hoſtibus inſecurus ad domũ munitam fugit, & in ea tute quieſcit: ſic oro & ego in te
quieſcere, ſtabiliri, & imperterritus permanere,[VT ſaluũ me facias]à corporis paſsibilitate, ac mor-
te corporea. Et hoc ideo oro, ¶(4)QVONIAM firmamentum meum & refugium meum es tu,]id
eſt, præter te aliud firmamentum non habeo, neque refugium: ſed tu es firmamentum meum, id eſt, Act.1.
cauſa totius ſtabilitatis meę, & refugium in quo ſicut in vltimo fine quieſco.[ET propter nomẽ tuú,]
hoc eſt, propter teipſum, ſeu nominis tui clarificationẽ ac venerationẽ[DEDVCES me] à cruce in
ſepulcrũ, à ſepulcro ad diſcipulos in conclaue, & aliò ab alijs, vtpote à monte oliueti in regnũ cæ-
C lorum:[ET enutries me]transferendo me à nutrimento ſtatus mortalis ad alimẽtum impaſsibilis ſta-
tus, & à cibo terreno ad cibum cæleſtem. Vel, enutries me, id eſt, corpus meum myſticum, videlicet
congregationem fidelium, dando eis gratiam paulatim proficiendi, ac ſpiritualis virtutem augmen-
ti. Primitiuam quoque eccleſiam deus enutriuit, quoniam de die in diem auxit fideles merito & nu-
mero, ſicut in Actibus apoſtolorum Lucas teſtatur, Verbum (inquiens) domini creſcebat & cõforta- Act.6.
batur valde, & dominus auxit quotidie qui ſalui fierent. ¶(5)EDVCES me de laqueo hoc].i.à mor
tis periculo,[QVAM]laqueum[ABSCONDERVNT mihi,] hoc eſt, quem putabant Iudæi ſe mihi
occulte parare, & me eorum nequitiam ignorare. Putabant nanq; Iudæi Chriſtũ neſcire ſtudia eo-
rum cõtra ſe. Ideo autẽ educes me de laqueo iſto,[QVONIAM tu es protector meus]ſicut pauloan-
te precatus ſum, dicens, Eſto mihi in deum protectorẽ. Et quia omnino ſic eſt, idcirco ego Chriſtus
pendens in cruce, dico tibi, pater, ¶(6)In manus tuas,]hoc eſt, in poteſtatẽ & charitatẽ tuá[COM-
MENDO ſpiritũ meũ,]hoc eſt, animá meá cõmẽdatione gratiarũ actionis, & vt eá corpori ſtatim re-
unias,[REDEMISTI ME] ab omni pœna in ipſa ſeparatione animæ meæ à corpore[DOMINE
deus veritatis].i.cauſa, mẽſura, & cõſeruator omnis veritatis creatæ. Nã mors Chriſti fuit finis ſuæ
miſerię, & principiũ ſuę felicitatis ſeu glorificationis in corpore. In pferẽdo huius verſus principiũ,
ſcilicet, In manus tuas cõmẽdo ſpiritũ, libẽter ſeq ſolẽt hoĩes boni q vere ſunt mẽbra Chriſti caput
ſuũ: vtpote Chriſtũ, ita vt ipſi dicát morti iá proximi, In manus tuas cõmendo ſpiritũ meũ. Et vti-
D nam domine Ieſu talẽ vitã mihi cõferre digneris, vt in hora mortis meę hęc verba dulciſsima digne,
fiducialiter atq; affectuoſiſsime promã. ¶(7)ODISTI]ò domine[OBSERVANTES vanitates].i.
peccatores vana ſectãtes,[SVPERVACVE].i.inutiliter. Quomodo autẽ deus dicatur peccatores o- Sap.1.
dio habere, cũ tamẽ nihil eorũ quę fecit odio habeat, dictũ eſt in expoſitione quinti pſalmi, in quo di Pſal.1
citur, Odiſti omnes qui operãtur iniquitatẽ. ¶(8)EGO autẽ in domino ſperaui]& nõ in me ſicut il- Mich.2.
li qui vanitates obſeruãt: de quibus Mich. ait, Vę qui cogitatis inutile & operamini malũ in cubilib.
veſtris. Idcirco domine pater[EXVLTABO]forinſecus,[ET lætabor]intrinſecus[IN miſericordia
tua,]hoc eſt, cõtemplando tuá miſericordiá, vel recipiendo eius effectũ. Hoc modo exultauit atque
lætatus eſt Chriſtus in die reſurrectionis. ¶(9)QVONIAM reſpexiſti] oculo paternæ dilectionis
ac pię ſubuẽtionis[HVMILITATEM meá].i.me filiũ tuũ mitẽ & humilẽ[SALVASTI de neceſ-
ſitatib. animá meá].i. de pœnis quas neceſſe fuit me pati propter verificãdas prophetarũ ſcripturas,
eripuiſti me per reſurrectionẽ beatá. ¶(10)NEC cõcluſiſti me in manibus inimici] .i. nõ permiſiſti
me cõprehendi ac detineri finaliter in pœnis atque cõuitijs, quæ inferebantur mihi ab aduerſarijs
meis. Vel ſic, Nec cõcluſiſti me in manib. inimicorũ.i.nõ pmiſiſti me ſuperari & opprimi ab hoſtibus
meis: ſed ego potius ſuperaui oppreſsiq; eos. Ideo ſubdit,[STATVISTI]in die aſcẽſionis[IN lo-

Apoc. 3. ĉo ſpatioſo].i.in regno cælorũ[PEDES meos].i.meipſum collocando ad dexterã tuã in ſolio maie- E
ſtatis tuæ. Hoc eſt quod in Apoc.ait Saluator, Qui vicerit, dabo ei ſedere mecũ in throno meo, ſicut
& ego vici & ſedi cũ patre meo in throno eius. Vel ſic, ſtatuiſti in loco ſpatioſo .i. in toto vniuerſo
Matt.28. pedes meos.i.virtutẽ meam operatiuã: quemadmodum apud Matth. dicitur, Data eſt mihi omnis po
Rom.8. teſtas in cælo & in terra. Vel ſic, ſtatuiſti in loco ſpatioſo.i.in latitudine charitatis, quæ anguſtiari &
coarctari non nouit, pedes meos.i.opera mea & deſideria. Nã Chriſtus indeſinẽter charitatẽ habet
ad nos, & charitatiue interpellat pro nobis. Vel, ſtatuiſti in loco ſpatioſo.i.per totũ mundum miſiſti,
diſperſiſti ac collocaſti pedes meos .i. ſanctos apoſtolos alioſq; prædicatores deuotos, qui ſunt co-
lumna, baſis, ac pedes eccleſiæ. ¶ (11) MISERERE mei domine] liberando me in reſurrectione ab
iſtis miſerijs quib⁹ pro hominibus crucior & occidor, [QVONIAM tribulor] in paſsione varijs pœ-
nis[CONTVRBATVS eſt in ira oculus meus.] Quomodo hoc cõuenit Chriſto penſandũ eſt. Nam
in eo inordinata ira non fuit, nec aliqua paſsio eius intellectum (qui nomine oculi deſignatur) impe-
diuit in actu ſuo aut obnubilauit. Eſt igitur ſenſus, Conturbatus eſt, conturbatione pœnali non con
turbatione culpabili, in ira.i. propter iram, & iræ effectũ, videlicet, perſecutionem inimicorũ meo-
rum Iudæorum, oculus meus, id eſt, ratio mea ſeu conſideratio virtutis cogitatiuæ. Iam enim oſten-
ſum eſt quòd tempore paſsionis etiam intellectus atque voluntas animę Chriſti patiebantur ſecun-
dum quòd erant naturales potentiæ humanitatis Chriſti, quæ tota extitit in dolore. Poteſt quoque F.
per oculum intelligi corporalis oculus Chriſti, quoniam in paſsione propter vehementiſsimã Chri-
ſti pœnam oculi eius corporei obtenebrati, lachrymati, & item euerſi ſunt. ¶ (12) QVONIAM de-
fecit in dolore vita mea,] id eſt, propter acerbitatem pœnarum extincta eſt in cruce vita mea corpo-
ralis, [ET anni mei in gemitibus,] hoc eſt, tota conuerſatio mea in mundo à natiuitate vſque ad paſ-
ſionem aduerſitatibus & compaſsionibus proximorum tam plena fuit, quòd quaſi defeciſſe, id eſt, ab
exultatione & proſperis minorata videtur. Chriſtus enim ſemper elegit qđ carni moleſtius eſt, qua-
tenus imitemur veſtigia eius. ¶ (13) INFIRMATA eſt in paupertate virtus mea,] id eſt, omnipo-
tentia mea ſeu diuina poteſtas eſt infirmata.i.infirmæ ac debili poteſtati ſimilis reputata, & apparen-
ter aſsimilata: quoniam actionem ſuam ſuſpendit, & naturam quam aſſumpſit quodammodo dereli-
quit in paupertate, id eſt, tempore abiectiſsimæ mortis meæ. Vel Chriſtus ex parte naturæ aſſumptę
ſic ait, Infirmata eſt, id eſt, varijs infirmitatib⁹ naturalibus, atq; defectibus indetrahibilibus ſubdita,
virtus mea, id eſt, perſona verbi quod eſt virtus & ſapientia patris, & etiam virtus mea aſſumptã na-
turam fulciens & conſeruans. Hęc virtus infirmata eſt in paupertate, id eſt, in humanitate aſſumpta,
ita quòd prædicationes prædictę conueniunt ei ratione naturæ aſſumptæ, quamuis ipſa ſecũdum ſe
propriamq; naturã impaſsibilis ſit. Nam de perſona verbi ſeu filio dei, imò de verbo & incõmuta- G
bili deo vere conceditur quòd ſit incarnata, paſſa, ac mortua, & per conſequens infirmata. In Chri-
ſto enim diuina cõueniunt homini, humanáque deo: ſed quid, propter quid dicatur intueri oportet,
[ET oſſa mea conturbata ſunt,] id eſt, caro mea & tota corporalis natura infirmata eſt, in gemitibus
Pſal.21. propter afflictionũ mearum moleſtiam, ſicut ſuperius dictum eſt, Sicut aqua effuſus ſum & diſperſa
ſunt omnia oſſa mea. Deniq; quod dictum eſt, Infirmata eſt in paupertate virtus mea, exponi poteſt
Ibidem. de virtute ſeu fortitudine Chriſti corporali, humana & naturali, ſecundum illum intellectũ quo an-
tea dixit, Aruit tanquam teſta virtus mea. ¶ (14) SVPER omnes inimicos meos,] id eſt, plus quàm
aduerſarij mei[FACTVS ſum opprobrium,] hoc eſt, contemptus & vilipẽſus [VICINIS meis,] id
eſt, his qui aliquando me ſequebantur, & opera mea laudabant, iamq; videbantur pertinere ad me.
Luc.24 His factus ſum opprobrium, præſertim in paſsione, quando quidam eorum ex inſtructione princi-
Iohan.18 pum ſacerdotum, clamabant coram Pilato, Non hũc, ſed Barrabam dimitte nobis. Factus ſum quo-
Matt.26. que, [ET timor notis meis,] id eſt, cauſa timoris his qui familiariter mihi adhærebant, videlicet apo
Iohã.20. ſtolis alijſq; diſcipulis, qui ex timore fugerunt à me, & poſt paſsionẽ clauſi ſedebant in cõclaui pro-
pter metum Iudæorum. ¶ (15) QVI videbant me, foras fugerunt à me,] hoc eſt, tam horribiliter
& miſerabiliter patiebar, tractabar & apparebam, quòd homines ex ſolo aſpectu abominati ſunt me,
Mat.27 atque auerſi à me, [OBLIVIONI datus ſum, tanquam mortuus à corde] id eſt, ſtatim dum eram ſe-
pultus obliti ſunt mei infideles Iudęi, non ſimpliciter, quia fecerunt cuſtodiri ſepulcrum: ſed quan- H
tum ad hoc, obliuioni datus ſum, quòd nihil curabant de me, nec reputauerunt me pro aliquo quaſi
reſurrecturus eſſem à morte, ſed inter damnatos & reprobos æſtimauerũt computandum. Hoc mo-
do vſque in hodiernum diem datus eſt obliuioni in cordibus Iudæorum: non tamẽ ſimpliciter obli-
ti ſunt eius, quia quotidie blaſphemant nomen eius, & orant pro deſtructione Romani imperij atq;
extinctione nominis Chriſtiani ¶ (16) FACTVS ſum tanquã vas perditũ,] id eſt, ita à Iudæis con-
temptus ſum quaſi nulli vtilitati proficuus eſſem, nec aliquid boni cõtinerem in me, ſed eſſem frau-
dibus atque blaſphemijs plenus. Reprobi enim dicuntur vaſa perdita, quoniam à gratia vacui ſunt
Act.9. nilque meritorium continent: electi verò appellantur vaſa felicia, ſicut de Paulo Chriſtus, Vas, in-
quit, electionis eſt mihi iſte. Ideo autem ego Chriſtus aſſero me factum tanquam vas perditũ, [QVO-
NIAM audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu.] Nam in diebus azymorum
populi vniuerſæ Iudææ in circuitu Hieruſalem habitãtes confluxerant ad ipſam vrbẽ Hieruſalem,
& hi pene omnes conſenſerũt in morẽ Chriſti vituperantes eum. ¶ (17) IN eo] tẽpore [DVM con-
Iohã. 18. uenirent ſimul aduerſum me].ſ.in die Paraſceues [ACCIPERE animã meã cõſiliati ſunt,] id eſt, oc-
cidere vitam meam corporalem conſuluerunt. Nam coram Pilato clamabant, Tolle, crucifige eum.
¶ (18) EGO autẽ in te ſperaui domine] ſicut in exordio Pſalmi dictũ eſt atq; expoſitũ, [DIXI, deus
meus es tu,] .i.corã hoſtibus cõfeſſus ſum, teq; veraciter colui, idcirco falſe accuſor & iniuſte cõdẽnor.

A [IN manibus tuis,]id eſt,in virtute ac diſpoſitione tua ſunt[SORTES meæ].i.euentus mei,vel tẽpo
ra mea.quaſi dicat,Quicquid mihi contingit, in poteſtate tua repoſitum eſt,& potes me liberare ab
illo:nec aliquid euenit mihi,niſi ſecundũ moderamen ſapientiæ tuæ,propterea patienter cuncta ſu-
ſtineo,ſciẽs te non ſine magna ratione permittere. ¶(19)ERIPE me] per reſurrectionẽ beatam &
acceleratã[DE manu inimicorũ meorũ,]id eſt,de poteſtate Iudæorum crucifigentiũ me, [ET à per-
ſequentibus me,]id eſt,corpus meũ myſticũ tuere à perſecutoribus ſuis. Vnde Paulo adhuc ſæuien-
ti Chriſtus dixit,Saule quid me perſequeris?Hoc ergo Chriſtus pro eccleſia orat, quia quod fideli- Actu.9.
bus ſuis infertur,ipſe ſibijpſi inferri teſtatur. ¶(20)ILLVSTRA faciẽ tuã ſuper ſeruũ tuũ.] Chri Matt.25.
ſtus à principio ſapientia plenus fuit,& cõprehenſor perfectus : non ergo pro illuminatione ſui in-
tellectus nunc orat.Quid itaque eſt quod ait,Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruũ tuum? niſi quod ali- Iohã.17.
bi ait,Clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus eſſet. Orat
igitur Chriſtus vt lux diuina corpus ſuum claritate glorioſa adornet, atque hominibus gloriã ſuam
reuelet,[SALVVM me fac]à morte & pœnalitatibus corporis [IN miſericordia tua].i. propter te-
ipſum,& nominis tui bonitatẽ. Quamuis Chriſtus iuſtiſsimè meruit tertio die reſurgere, tamen po-
tius quærit exaudiri à patre propter diuinã bonitatẽ,q̃ humanam iuſtitiã.In quo præſtat nobis ex-
emplũ,quatenus quantũcunque profecerimus,aut iuſti fuerimus , ſemper in miſericordia dei prin-
B cipaliter confidamus.[DOMINE non confundar].i.non inueniar falſum dixiſſe,aſſerendo me ter-
tio die reſurrecturum,[QVONIAM inuocaui te,]hoc eſt,interna,affectuoſaq; prece,pro hac re de-
precatus ſum te.Itaque non confundar ego,ſed potius ¶(21)ERVBESCANT impij].ſ. blaſphe-
mi Iudæi,[ET deducantur in infernum,]in æternum damnati.Hoc Chriſtus dicit, vel prædicendo
quod futurũ erat,vel ſe diuinæ iuſtitiæ conformando,vel explicando quid reprobi mereãtur: [MV-
TA fiant labia doloſa].i.ora Iudæorum,qui me doloſe occidere tentauerunt,retundantur atq; clau
dantur,& comprehendantur aſtuti in ſua aſtutia. ¶(22)QVAE loquuntur aduerſus iuſtũ iniqui-
tatem].i.quæ mihi ſancto ſanctorum,& iuſto filio dei,peccata impoſuerunt. [IN ſuperbia,] qua me
aſpernabantur & vilipendebant,[ET abuſione,]qua beneficijs meis abuſi ſunt,omnia opera mea at-
que miracula dæmoni aſcribendo,& meã doctrinam,tanquã ſeductionẽ reputando:ac per hoc abu-
ſi ſunt bonis meis,quia vnde meliorari debebãt,inde peiores effecti ſunt. Hinc Stephanus dixit Iu- Actu.7.
dæis,Dura ceruice,& incircũciſi corde & auribus,vos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto , ſicut & pa-
tres veſtri.Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri?Et occiderunt eos , qui annuncia-
runt de aduentu iuſti,cuius vos nunc proditores & homicidæ fuiſtis. ¶(23)QVAM magna mul-
titudo dulcedinis tuæ domine.]Hoc nouerunt qui eam experti ſunt:& quoniam nemo eam tam ple
C nè experiebatur in hac vita vt Chriſtus,idcirco nemo tam congruenter dicere poteſt verbum iſtud,
quàm Chriſtus. Deniq; multitudo dulcedinis dei,in ſuo fonte,videlicet in ipſo deo, eſt verè immen
ſa,imo intenſiuè atq; ſimpliciter infinita:ſed & multitudo dulcedinis dei,quam ipſe chariſsimis ſuis
miniſtris,in præſenti vita ſæpe infundit,magna eſt nimis,& omnem carnalem dulcedinem prorſus
excedens:& iſta dulcedo eſt quoddam præambulum futuræ dulcedinis beatorum.[QVAM abſcon-
diſti timentibus te.]Duplex eſt timor,videlicet filialis atq; ſeruilis,ſecundum hoc dupliciter poteſt
exponi hic locus. Primò ſic,quam dulcedinis tuæ multitudinem,abſcondiſti.i.occultaſti, ignotã fe-
ciſti,& inexpertam,timentibus te,timore ſeruili. Tales enim neque digni ſunt, neq; capaces degu-
ſtationis diuinæ dulcedinis,quoniam operantur bona,non amore boni,ſed horrore ſupplicij. Secũ-
dò ſic,quam abſcondiſti.i.occultè oſtendiſti,& per guſtum internum in cordis abſcondito declara-
ſti timẽtibus te,timore filiali. Hi enim,quoniam omnem inordinatam lætitiam,omnem corporalem
delectationem,omnemque ſuperfluam conſolationem contemnunt,& ſemper ſoliciti ſunt,ne deum
quem filialiter ſuper omnia diligunt aliquo modo offendant : propterea experiri merentur quanta
ſit multitudo dulcedinis dei. Veruntamen interdum timentes deum timore initiali,ſicut nouiter cõ
uerſi ad horam admittuntur ad menſam filiorum,ita vt paululum guſtent dulcedinẽ dei, & clament
ad dominum,Quàm magna eſt multitudo dulcedinis tuæ domine : ſed hoc eis præſtat ſapientia dei
Ieſus Chriſtus,quatenus eos ſibi alliciat,ab exterioribus reuocet,ad interiora inuitet, in aduerſis cõ
D ſtantes efficiat,faciátque eos in die malorum memores eſſe bonorum. Vnde huiuſmodi magna egẽt Eccle.11.
cautela,& diſcretione præcipua,ne dum prædicta conſolatione diutiùs carent,puſillanimes fiãt,vel
eam importunè deſiderent:imo domino cõmittendum eſt,quando eam donare dignetur. Hanc di-
uinæ dulcedinis multitudinem experiri,eſt edere de micis , quæ cadunt de menſa dominorũ ſuorũ,
ſcilicet beatorum comprehenſorum:eſtque ad menſam Chriſti ſedere, ad quam ſapientia dei patris Mat.15.
inuitat ſuos electos,dum ait,Comedite amici & bibite,& inebriamini chariſsimi. Et,Tranſite ad me Can.3.
omnes,qui concupiſcitis me,& à generationibus meis implemini:ſpiritus enim meus ſuper mel dul- Eccl.24.
cis,& hæreditas mea ſuper mel & fauum.Ad hanc quoque menſam ſedit beatiſs. Ieremias,qui diem Iere.17.
hominis.i.delectationem temporalẽ & corporalem,aut humanam non concupiuit : quemadmodum Iere.13.
ipſe de ſe in libro viſionum ſuarum profitetur, Factum eſt mihi verbum tuum domine in gaudium, Iere.20.
& lætitiam cordis mei. Et aliò loco,Factus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuans, 2.Cor.1.
clauſúſque in oſsibus meis:& defeci,ferre non ſuſtinens. Hinc ait Apoſtolus, Sicut abundant paſ-
ſiones Chriſti in nobis , ità per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. ¶(24) PERFECISTI
eis qui ſperant in te,in conſpectu filiorum hominum,]hoc eſt,prædictam dulcedinis tuæ multitudi
nem perfectè oſtendiſti,& guſtare feciſti eos,qui non erubeſcunt nomen tuũ coram hominibus,qui
propter ſpem,quam habent in te,patienter ferũt aduerſa,& in omni perſecutione atque contẽptu Luc.9.
ſperant in te,non erubeſcentes viã iuſtitiæ. ¶(25) ABSCONDES eos in abſcondito faciei tuæ,à 1.Pet.4.

conturbatione hominum,]hoc eſt,corda eorum,qui dulcedinem tuam deguſtant,cõuertes ad te, & E
ab exterioribus reduces ad interiora,vt ponant ſe in præſentia vultus tui,per cõtemplationem ſyn-
ceram,ne ab hoſtibus cõturbati,amittant guſtum internum,& tranquillitatem mentis. Abſcõditum
enim faciei diuinæ,eſt ipſa cõtemplatio eius,per quam occultè ad deũ cõuertimur,vel ipſamet facies
dei,quæ mundanis hominibus abſcondita eſt, quoniã in maliuolam animam non introibit ſapiẽtia.
Hoc modo abſcondit deus contemplatiuos,ac ſolitariam vitam ducẽtes, quorum animabus cõpetit
Oſee 2. quod per Oſee dominus dicit,Ecce ego lactabo eam,& ducam eam in ſolitudinem,& loquar ad cor
eius.(26)PROTEGES eos in tabernaculo tuo].i.in militanti eccleſia, vel potius in ipſo eorum
cordis cubiculo,in quo intra ſe conuerſi ſtant in deo ſecuri[A contradictione linguarum].i.à ſtrepi-
tu aduerſantium veritati,& ab omni tumultu eorum qui interiorem ſuauitatem auferre conãtur.Ex
quibus oſtenditur quàm ſit neceſſe eum qui vult diuinam experiri dulcedinem,fugere homines,fu-
gere lites & contradictiones,omneſque ſeculares tumultus, vt ſit corde tranquillus ac ſtabilis.
(27)BENEDICTVS dominus,]id eſt,laudatus ſit deus, & benedicatur, ac glorificetur ab om-
nibus, [QVONIAM mirificauit miſericordiam ſuam mihi,]hoc eſt,mirabiliter magnam gratiam,
miſericorditer mihi impendit [IN ciuitate munita,]id eſt,in eccleſia militanti ac triumphanti,qua-
rum vtraque firma eſt,& deo protegente munita.Hoc maximè conuenit Chriſto. Nam eius huma-
nitas ſola miſericordia dei aſſumpta eſt ad perſonalem vnionem cum verbo ab omni culpa præſer-
uata,& omni gratia adimpleta,quãtum creata poteſt capere natura. Hãc autem miſericordiam cõtu-
lit deus Chriſto homini,primò in terris,& deinde in cœlis conſeruauit,& adimpleuit eandem. Vel, F
Benedictus dominus,quoniã mirificauit miſericordiam ſuam mihi.i.ad laudem & gloriã meã, in ci-
uitate munita.i.in populo Chriſtiano,dando eis diuerſa chariſmata ſpiritus ſancti,atque ineffabilem
gratiam eius,præſertim in primitiua eccleſia,& in die Pẽtecoſtes,dum miſit ad inſtãtiam meam ſpi-
Act. 2. ritum ſanctum in igneis linguis. Vnde Chriſtus diſcipulis dixit,Ecce ego rogabo patrem,& aliũ pa-
Ioh 14. racletum dabit vobis,vt maneat vobiſcum inæternum,ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt
accipere.(28)EGO autem dixi in exceſſu mentis meæ].i.in magna paſſione, & cordis mei extaſi
quadam,[PROIECTVS ſum à facie oculorũ tuorum,]hoc eſt,derelictus ab aſpectu tuæ pietatis pa
Matt. 27. ternæ.Chriſtus enim in cruce clamauit, Deus meus,deus meus,vt quid dereliquiſti me?Quod qua-
Marc. 15. liter intelligendum ſit,in expoſitione pſal. 21. prẹhabitum eſt.(29)IDEO].i. quia in tanta angu-
ſtia inuocaui te,[EXAVDISTI vocem orationis meæ,dum clamarem ad te]dicẽdo in cruce,Pater
Luc. 23. ignoſce illis. &,In manus tuas cõmendo ſpiritum meum. Idcirco (30) DILIGITE dominum
Ibidem. omnes ſancti eius].i.qui immaculatam vitã ducitis,& ſine reprehenſione atque querela domino ſer-
uitis,[QVONIAM veritatem requiret dominus].i.iuſtitiam exiget,& pro me, qui tanta patior ſine
propria culpa iudicabit,nilque indiſcuſſum relinquet.[ET retribuet abundanter ſacientibus ſuper-
Iob 20 biam,]quia pro culpa temporali infliget eis pœnã æternã: quemadmodũ ſcriptum eſt, Si aſcenderit
vſq; ad cœlum ſuperbia eius,& caput eius nubes tetigerit,quaſi ſterquilinium in fine perdetur, luet G
quæ fecit omnia,nec tamen cõſumetur,iuxta multitudinẽ adinuẽtionum ſuarum ſuſtinebit.Idcirco
Apoc. 18 in Apoc.habetur,Quantum glorificauit ſe,& in delitijs fuit,tantum date illi tormentum & luctum.
Soph. 1. Et apud Soph.dominus ait,Viſitabo ſup omnẽ qui arrogãter ingreditur. (31) VIRILITER
agite]pṛęcepta ſiue cõſilia Chriſti,[ET cõfortet cor veſtrũ]in gratia: ſicut ait Apoſto. Optimum eſt
Heb. 13. gratia ſtabilire cor,[OMNES qui ſperatis in domino.]Qui enim in ſeipſis cõfiduut,deficient.

EXPOSITIO eiuſdem Palmi iuxta ſenſum tropologicum.

Porro eccleſia,quilibetq; fidelis,pſecutionib⁹,tẽtationib⁹,& varijs pœnis laſſatus,in ſeipſo quo
que deficiẽs,ad deũ cõfugiat,& corde deuotiſsimo dicat,In te domine ſperaui, non in viribus
meis:ideo non cõfundar inæternũ.i.non cadam à ſpe mea,ne priuer effectu ipſius,nec à tenta-
tionibus vincar,atque æternam cõfuſionem incidam poſt vitam præſentem:in iuſtitia tua,quæ
eſt ipſa eſſentia tua:in hac iuſtitia qua ſperantes in te ſaluas,& præſumentes de te atq; malignos re-
linquis,libera me,à tentationibus,& omni periculo interioris ſalutis. Vel,in iuſtitia tua, hoc eſt, ꝓ-
pter meritum iuſtæ cõuerſationis,quam mihi dediſti,ita vt ſperarem in te:libera me,non permitten-
1. Co. 10. do me tentari,affligi & concuti ſuper id quod poſſum ſufferre,ſed faciendo cum tentatione prouen
Rom. 8. tum,ſic vt omnia cooperentur mihi in bonum. Inclina ad me aurẽ tuam.i.miſericordiam tuã effun- H
de ſuper me,& preces meas pio fauore proſequere. Satis autẽ dictum opinor quomodo in deo non
ſunt corporeæ aures:ſed miſericordia per quam exaudit, & ſapientia per quam vniuerſa cognoſcit
deus,ſunt aures eius: accelera vt eruas me.i.citò & immediatè ſuccurre,quoniam vehementer indi-
geo. Eſto mihi in deum protectorẽ.i.ſis tu deus protector meus,& in domũ refugij,hoc eſt ſaluator,
ad quem ſemper fiducialiter fugiam:vt ſaluum me facias.i.eruas me ab omni peccato cordis,oris,&
operis. Propter nomen tuum deduces me in iſto exilio, oſtendendo mihi viam bonã per illumina-
tionem internã,deduceſque me,de via ad patriam,& enutries me,dando mihi panẽ quotidianũ,pa-
nem ſacramentalem,panẽ gratiarũ,panẽ lachrymarum,& ab omni imperfecto animalique ſtatu, ad
Matt. 6. ſtatum ſpiritualem atq; perfectum me transferendo. Educes me de laqueo hoc quem abſconderunt
mihi.i.ab inſidijs omniũ aduerſariorum meorum,præcipuè dæmonum,quorũ laquei tanto ſunt pe-
riculoſiores,quo inuiſibiliores,ſaluabis me. Ab his laqueis educit nos deus per angelorum cuſtodiã,
per ſanctorum ſuffragia,per orationum merita,gratiam conferens,per quam illuminamur, robora-
mur,& vitijs reluctamur. In manus tuas cõmendo ſpiritũ meum, tam in corpore exiſtentem quã de
corpore egredientem, vt in omni loco, tempore, atque negotio eum paterne cuſtodias. Tu es enim

A creator meus fidelis, amator pręcipuus, ſaluator pijſsimus. Ideo ſequitur, Redemiſti me deus veritatis. Domine Ieſu Chriſte, qui pretioſo ſanguine tuo liberaſti animam meã. Ego aũt in domino ſperaui.i.in bonitate & miſericordia Chriſti, & in virtute ac merito paſsionis ipſius, ſperans ab eius miſericordia adipiſci quicquid mihi ſalubre eſt, per ſanguinis ſui pretiũ mortiſque meritum, atq; per dignitatẽ & ſanctitatẽ totius cõuerſationis ſuæ in ſeculo iſto: exultabo & lætabor in miſericordia tua, id eſt, in cõtemplatione tantæ pietatis ac beneficẽtiæ tuæ. Quoniã reſpexiſti humilitatẽ meam.i. piè cõſideraſti paupertatẽ, vilitatẽ, paruitatẽque meam, & ſubueniſti mihi egeno & fragili. Nam ſaluaſti de neceſsitatibus animam meam.i.de malis quæ euadere nequeo, vt ſunt mala venialiũ peccatorum, de quibus ſaluat nos Chriſtus per pœnitentiã: mala naturalium paſsionũ atque hoſtiliũ perſecutionum, de quibus ſaluat nos Chriſtus per patientiã: mala quoq; corporaliũ indigentiarũ, de quibus ſaluat nos Chriſtus per tẽperantiam. Ab his neceſsitatibus iam ſaluati ſumus in ſpe, & in futuro ſaluabimur de eis in re, quãdo mortale hoc induet immortalitatẽ, & corruptibile incorruptionem. Vnde 1.Cor.15
Apoſt. Spe, inquit, ſaluati eſtis. Et Eſaias, In ſilentio, ait, & ſpe erit fortitudo veſtra. Nec concluſiſti Rom.8.
me in manibus inimici.i.non permiſiſti me ſuperari & rapi ab hoſtibus meis, nec dãnaſti me dum di- Eſai.30.
gnus eram dãnatione in mortali peccato viuendo: ſed ſtatuiſti in loco ſpacioſo, hoc eſt, in ipſa eccleſia quæ per orbẽ terrarũ longè ac latè diffunditur, pedes meos.i.meipſum & opera ac deſideria mea,
B ſubijciẽdo me præceptis ac monitis ſanctæ matris eccleſiæ. Miſerere mei domine, miſericorditer indulgendo, celeriter ſuccurrendo, & fortiter triumphando, quoniã tribulor cõcupiſcentijs malis, tẽtationibus varijs, pœnis diuerſis: conturbatus eſt in ira oculus meus.i.paſsio iræ interdũ immoderata fuit in me perturbans rationis iudiciũ. Vel ſic, conturbatus eſt in ira oculus meus.i.propter peccata mea tam iratus fui mihijpſi, ſicque vltus ſum ea in me, vt oculus meus tam interior q̃ exterior aliqualiter turbaretur, non tamen vitioſe: nam & ira per zelum rationẽ aliquo modo perturbat, ira verò per vitiũ eam excæcat. Vel, conturbatus eſt in ira.i. propter iram aduerſariorũ meorum cõtra me oculus meus. anima mea.i.vita mea ſenſitiua ac animalis: & vẽter meus.i.corpus ipſum. Paſsio enim iræ fit cum corporali trãſmutatione, & ita conturbat & afficit totam naturã iraſcẽtis. Per ventrẽ tamen intelligi poteſt memoria, quæ eſt velut venter & locus ſpecierũ & cogitationum. Quoniã defecit in dolore vita mea.i.tantis miſerijs, anguſtijs, pœnis atque triſtitijs plena fuit, ꝙ ad defectũ ſiue interitum multũ appropinquauit. Paſsiones quippe præſertim paſsiones pœnales, vt odiũ, ira, triſtitia, timor & dolor corporalem vitã vehementer abbreuiant, & nõnunquã omnino extinguunt, propter innaturalem tranſmutationẽ, quam corpori inſerunt: & anni mei.i.conuerſatio mea, per annos exacta defecit in gemitibus & ſingultibus, quibus affligor, & gemo propter mala quibus mundũ repletum conſpicio, quibus & ego afficior ac diuerſimodè crucior. Infirmata eſt in paupertate virtus
C mea, hoc eſt, perfectio cordis mei & exercitatio bona frequenter interrumpitur, ac debilitatur propter carnis fragilitatẽ & neceſsitudines corporales: & oſſa mea.i.fortiores virtutes animæ meæ conturbata ſunt.i.ab actione ſua ſuſpenſæ, impeditæ ac motæ: quoniam paſsiones interiores & exteriores frequenter impediunt actũ virtutum, eò ꝙ anima circa vnius potentiæ operationẽ intẽta minus queat vacare operationi alterius potentiæ: ſuper omnes inimicos meos.i.magis q̃ omnes hoſtes mei, non ꝙ ego odio habeã eos, ſed quia oderunt me: factus ſum opprobrium vicinis meis .i. cõchriſtianis & proximis ſeu carne ꝓpinquis valde, ita vt multum abhorrent ac ſpernunt me propter aduerſa & mala quæ mihi contingunt: & timor notis meis.i.tantis miſerijs & afflictionibus ſum repletus, vt familiares mei me viſo timerent, meq; relinquerent, ne ſimilia mala inciderent. Iſte verſus cum tribus ſequentibus maximè conuenit eccleſiæ vehementer oppreſſæ à tyrannis, hæreticis, ſchiſmaticis & perſecutoribus, ſicut erat primitiua eccleſia, & ſicut erit eccleſia tẽpore Antichriſti, vnicuique quoque fidelium cui multũ ſucceſſus aduerſi eueniunt, & qui infortunatus videtur, atq; pręcæteris ſibi propinquis ac notis contẽptus: qualis erat beatiſsimus Dauid autor pſalmi præſentis, quando Saul eum pſequebatur. Nã & occaſione illius pſecutionis creditur feciſſe hunc pſalmum. Vnde & pſal- 1. Regum
mus iſte facilè de eo exponi poſſet, ſi deuotionẽ importaret. Præcipuè ergo cõpetunt verba iſta ſan- 18.19.20
ctis martyribus & iuſtis hominibus à toto mundo contẽptis. Talibus nãque Chriſtus in Euang. ait, 2.Regum
D Trademini aũt à parẽtibus & propinquis & amicis, & eritis odio omnibus hominibus propter no- 21.24.
men meũ. Et, Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autẽ gaudebit: vos autẽ con- 26.
triſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudiũ. Prædictis deniq; conuenit quod ſequitur, Qui vi- Luc.21.
debant me ita afflictũ & miſerũ, foras fugerunt à me ne fierent participes pœnarũ mearũ, vel ne vi- Iohã.16.
derentur conſentientes mihi, atq; ob hoc aſſociarẽtur mihi in pœnis. Hoc eſt quod ſanctus Iob ait, Fratres mei elõgauerunt à me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me: obliuioni datus ſum tanquã mortuus à corde.i.prę
dicti vicini ac noti mei obliti ſunt mei, nil curãdo de me, nec cõpatiendo, neque ſuccurrendo miſerijs meis. Factus ſum tanq̃ vas perditum, hoc eſt, omnino vilis & inutilis reputatus ſum, quaſi ad aliud nihil valens niſi ad conculcationẽ, quoniã audiui vituperationẽ multorum cõmorantium in circuitu.i.vicini & noti mei inter quos habito, vituperãt me, detrahẽdo, calũniando & perſequendo. In eo caſu, conuentu, negotio, vel tẽpore, dum cõuenirent ſimul aduerſum me, facti concordes ad infeſtandũ virum innoxiũ, accipere animã meã conſiliati ſunt, id eſt, conſiliũ habuerunt intra ſe vt vitã meam extinguerẽt, læderent, aut ſuæ voluntati peruerſæ ſubijcerent, conãtes me à via recta ſubuertere, & ſuis iniuſtitijs conformare. Ego autem in te ſperaui domine, confidens tua pietate præſeruari ac triumphare. dixi ex corde & animo, deus meus es tu, quem ſingulariter colo ac diligo, & cui æternaliter adhærebo. Eripe me de manu inimicorũ meorum.i.de poteſtate aduerſariorũ meorũ, ne eis in malo conſentiam, & à perſequentibus me, ne vitã meã corrũpant ma-

lo exemplo,fraude,& ſimili modo.Illuſtra faciẽ tuam,hoc eſt , radium tuæ notitiæ ac lucem ſapien- E
tiæ tuæ effunde ſuper me ſeruum tuũ,illuminando fidẽ,dirigendo in omnibus rationẽ & cœleſtium
contẽplationem intellectui infundendo:ſaluũ me fac in præſenti ab omni peccato per gratiá in mi-
ſericordia tua,hoc eſt,propter bonitatis tuæ clementiá : domine non cõfundar ꝓpria peccata cõfi-
teri,tuam legẽ ſeruare:nec cõfundar,repellar , ſeu reprober à te, præſertim cùm fuero tuo tribunali
oblatus,quoniá inuocaui te.Erubeſcant impij.i.cõfuſione digni appareant,& deducãtur in infernũ
poſt vitã præſentẽ.Hoc dicit Chriſtianus fidelis de impijs eo modo,quo Chriſtus videlicet prædi-
cẽdo quid reſtat,vel inſinuãdo quid mali merentur,vel conformando ſe diuinæ iuſtitæ:muta fiãt la-
bia doloſa.i.fraudulenta verba proferre prohibeantur à te, & ceſſent detrahere , vel iam per pœni-
tentiam,vel in futuro per pœnã.Quæ loquũtur aduerſus iuſtũ,quicũq; ſit ille,iniquitatem,eũ men-
daciter criminando,in ſuperbia.i.ex ꝓprij cordis tumore & abuſione,hoc eſt,ex peruerſa interpre-
tatione,quæ vitá iuſti ex ſimulatione ſeu vana intentione procedere aſſerunt , & ſic abutuntur bono
exemplo iuſtorũ:nam inde inuidia inflãmantur vnde ædificari debebant.Benedictus dominus.i.gra
tias ago deo,& laudo eum,quoniã mirificauit,hoc eſt,magnã fecit miſericordiam ſuam mihi, dando
mihi gratiam magnã,indulgentiã integrã,profectum in bono,& alia dona mihi indigniſſimo cõtu-
lit:in quo conſtat ꝙ mirabiliter magna ſit miſericordia eius.Hanc aũt miſericordiã ſuam mirificauit
mihi in ciuitate munita.i.in anima mea quæ eſt ciuitas regis cœleſtis,quando virtutũ cõſonantia ve-
nuſtatur.Vel,in ciuitate munita.i.in congregatione deuota,ſeu clauſtro.vel certè in ipſa eccleſia,ſa-
ciens me viuum fideleque membrum ipſius.Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ,hoc eſt,ex abun- F.
dantia tribulationum,& ex quadam alienatione cordis mei à ſeipſo, quæ accidit ex dolore, timore,
ſeu acerbiſſima aliqua afflictione,proiectus ſum,id eſt,derelictus ſum à facie oculorum tuorũ,id eſt,
Pſal.29. ab effectu tui pijſſimi reſpectus,videlicet à gratia & miſericordia tua . Superiùs dixit ex abundantia
diuinæ conſolationis & gratiæ,Non mouebor in æternum:nunc dicit ex abundãtia tribulationis &
miſeriç,Proiectus ſum à facie oculorum tuorum.& videtur vtrunque eſſe incautum , quoniam inter
proſpera & aduerſa ſemper regia debemus incedere via,ne in proſperis extollamur,aut nimium glo
riemur, nec in aduerſis deijciamur quemadmodum ſcriptum eſt , In die bonorum ne immemor ſis
Eccle.11. malorum,& in die malorum ne immemor ſis bonorum.Et ſapientiſſimus Paulus,In omnibus exhi-
2.Cor.6. beamus nos ſicut dei miniſtros in multa patientia,per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris.Quæ au-
tem iam expoſita non ſunt,ex præcedenti expoſitione ſatis innoteſcunt.Ecce quàm præclarus,my-
ſterialis,affectuoſúſque pſalmus , in quo tam ardentiſſimæ preces continenter , in quo verba bonæ
ſpei abundant,in quo Chriſti paſſio explicatur,in quo diuinæ dulcedinis copia commemoratur , in
quo dei beneficia deſcribũtur,in quo humanæ infirmitatis fragilitas reſeratur,& quid nos pati opor
teat,ſi Chriſti veſtigia ſequi optamus,oſtenditur.Cum quanta ergo ardentiſſimæ dilectionis deuo-
tione,cum quanta ſpei fiducia,& orationis feruore cantare nos decet pſalmum tam ſplendidũ, præ-
ſertim in completorio,vſque ad illum verſum,In manus tuas commendo ſpiritum meum, quem ver G
ſum dicendo,recommendare debemus noſipſos totaliter fideli creatori noſtro cum ingenti affectu
ac plena fiducia,contra omnes noctis moleſtias.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXI.

[EXPOSITIO Tituli.

PRæterea pſalmus nunc exponẽdus hoc titulo prænotatur, Intellectus Dauid, id eſt, cognitio veraciter pœnitentis. Docet enim hic pſalmus quid neceſſe ſit intelligere peccatorẽ verè pœnitere volentem,ſcilicet vt expurgatos à vitijs beatos exiſtimet , ſeque ad eorum ſtatũ perduci deſideret:quod quoniam fieri nequit,niſi propria confiteatur atque deplangat peccata,& diuinæ pietati ac gratiæ totaliter innitatur . Idcirco docet hic pſalmus propriorum humilem confeſsionem, ac fiduciale ad miſericordiam dei refugium. Dauid ergo in perſona pœnitentis loquens,ait,

PRECATIO.

Domine Ieſu Chriſte ſapientia dei patris,da nobis intellectum,& inſtrue nos de præceptis tuis,firma ſuper nos oculos tuos in uia qua gradimur:ut te ductore ad te,qui es uia,ueritas,& uita ſine errore perueniamus. H

¶EXPOSITIO Pſalmi.

BEATI quorum remiſſæ ſunt iniquitates,] id eſt, quibus deus omne peccatum dimiſit,per pœnitentiam ſalutarem, gratiam baptiſmalem , aut ſimili modo. [ET] beati ſunt[QVORVM tecta ſunt peccata,]hoc eſt, per emendationem & gratiam ita deleta quaſi nunquam fuiſſent,ſic quòd deus ea ignorat : quoniam non commemorat nec vindicat ea de reliquo,quanuis eius agnitionem nil lateat. Realiter verò idẽ ſunt iniquitatis remiſsio,peccatíque tectio ¶(2)BEATVS vir,]id eſt,felix homo,felix inquam in ſpe & gratia, futurus felix in re & gloria.[CVI non imputauit dominus peccatum,]id eſt,qui diuino iudicio reputatur à peccato immunis & abſolutus.Deus enim non fallitur,ſed homo decipi poteſt.Idcirco nõ propterea beatus cui homo non imputauit peccatum:ſed multum beatus eſt,cui deus peccatum non imputauit,præſertim egredienti de corpore:[NEC eſt in ſpiritu,] id eſt, in intentione & voluntate [EIVS dolus,]hoc eſt,ſimulatio,falſa confeſsio,palliata excuſatio:ſed ex intimo corde peccata ſua deplangit,confitetur,emendat.Hi ergo beati ſunt,ſed ego infelix & miſer ſum:¶(3)QVONIAM

A tacui]abſcondi vitia mea,iccirco[INVETERAVERVNT omnia oſſa mea,]id eſt, vetuſtate pra-
uæ conſuetudinis & diuturnitate peccati conſumptæ ſunt virtutes animæ meæ, mihi in baptiſmo
aut poſtmodum infuſæ ſeu acquiſitæ. Peccata enim non confeſſa neque contrita charitatem & gra-
tiam, omneſque virtutes mortificant & expellunt. Inueterauerunt itaque omnia oſſa mea[DVM cla-
marem tota die,]id eſt, dum inceſſanter loquerer vana, & magna de meipſo præſumerem, alióſque
aſpernarer. Non ergo celemus vitia noſtra, nec veteraſcat peccatum in mentibus noſtris, ſed attẽda-
mus illud Ieremiæ, Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Illud quoq; Iob, Si abſcondi Iere.4.
quaſi homo peccatum meum, & celaui in ſinu meo iniquitatem meam. ¶(4) QVONIAM die ac Iob.31.
nocte,]id eſt, indeſinenter [GRAVATA eſt ſuper me manus tua,]hoc eſt, aduerſitates & pœnę, quæ
infliguntur à tua iuſtitia pro peccatis, multiplicatæ & aggrauatæ ſunt in me, ita vt caſtigans caſti-
gaſti me flagellis diuerſis, quatenus reditem ad te, quod etiam feci. Nam ſequitur, [CONVERSVS
ſum in ærumna mea,]id eſt, propter afflictiones, aduerſitates, atque miſerias, quæ mihi tuo mode-
ramine euenerunt, attendi peccata mea, & diſcuſsi conſcientiam meam, intellexíque mihi tanta
aduerſa contingere propter peccata mea quibus offendi te: iccirco in hac ærumna conuerſus ſum
ad te, [DVM configitur ſpina,]hoc eſt, dum ærumna ſeu miſeria mea varijs doloribus atque pœna-
rum pũcturis afficitur. Hoc conuenit his qui compelluntur intrare, qui quàm diu proſperantur de- Lucę.14.
B um cõtemnunt: ſed cùm aduerſitatibus fatigantur incipiunt ſeipſos attendere. Hæc autem aggraua-
tio manus dei ſuper peccatores in vita præſenti, ad magnam miſericordiam ptinet. Electos nanque
ſolet deus in hoc ſeculo caſtigare & tribulare, ne ęternaliter pereant. Vnde hanc caſtigationẽ Iere- Iere.10.
mias deſiderãs, Corripe, inquit, me domine, verùm in iudicio, & non in furore, ne fortè ad nihilũ re
digas me. Hinc & apud Micheã habetur, Iram domini portabo, quia peccaui ei. Et per Oſee domi- Mich.8
nus ait, Ecce ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria. Et apud Ieremiam, Caſtigabo te Oſe.2.
in iudicio, vt non tibi videaris innoxius. ¶(5) DELICTVM meum,]id eſt, peccatum omiſsionis Iere.30.
[COGNITVM tibi feci]humiliter confitẽdo: non quòd deus aliquid neſciat, ſed loquitur ad deum
humano more, ſecundum quem dicitur aliquid alteri notificari dum publicè reuelatur. [ET iniuſti-
tiam meam non abſcondi,]id eſt, peccata cõmiſsionis confeſſus ſum. Debemus enim non ſolũ noſ-
ipſos diſcutere, iudicare, damnare, corrigere propter mala quæ fecimus, ſed etiam propter bona quæ
omiſimus: quia non ſolum arbor faciens fructum malum in ignem mittetur, ſed & illa quæ non facit
fructum bonum excidetur & comburetur. Superiùs dixit beatos, quorũ tecta ſunt peccata: nunc aſ- Matth.3.
ſerit ſe peccatum ſuum publicaſſe domino, & non abſcondiſſe: in quo innuit quòd illorum peccata
deus tegit, & dæmon accuſare non valet, qui ſua peccata integrè confitentur, nec abſcundunt: ideo
ſubditur, ¶(6) DIXI,]id eſt, mente propoſui, [CONFITEBOR aduerſum me,]id eſt, meipſum
C non alios accuſando, & inculpando[INIVSTITIAM meam domino,]id eſt, ad gloriam dei quem
offendi. Sic tu confiteri debes peccata tua, omne malum tuæ ignauiæ, malitię, ſeu fragilitati attribu
endo, non teipſum excuſando, & alios criminãdo: aliàs timẽdum eſt tibi quod dominus ait, Ecce ego Iere.2.
iudicio contẽdam tecum, eò quòd dixeris, Non peccaui. Et iterum, Arguet te malitia tua, & auerſio
tua increpabit te. Itaque, Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, nec fruſtra, quo-
niam ſequitur, [ET tu]domine [REMISISTI impietatem peccati mei,]id eſt, impium peccatum
meum. Ecce quanta benignitas dei, qui naturaliter bonus eſt, eſſentialiter clemens, cui proprium eſt
miſereri ſemper & parcere. Mox quippe vt dixit ſe confeſſurum domino, dominus ei indulſit. Quo- Ezec.18.
cunque enim momento peccator gemuerit pro peccato, iudicium & iuſtitiam fecerit, deus protinus
ei ignoſcit. Nihilominus debet Chriſtianus cùm opportunum fuerit confiteri vicario dei, aliàs pro-
pter inobedientiam damnaretur. Nec confeſsio coram deo meretur nunc remiſsionem peccati, niſi
aliquo modo includat propoſitum confitendi presbytero, ſi poſsibile fuerit: ideo propoſitum execu
tioni mandandũ eſt. Debet autem confeſsio non ex ſolo ſeruili timore procedere: ſed etiã ex chari-
tate, aliàs meritoria non eſſet de condigno: tamen ſi facit peccator quod in ſe eſt, dominus gratiã ſta
tim infundit, ſicque confeſsio & pœnitentia ex charitate emanare incipiunt. ¶(7) PRO hac]re, id
eſt, pro remiſsione peccati[ORABIT ad te omnis ſanctus,]id eſt, omnis viator quantumcũq; per-
D fectus[IN tempore opportuno,]id eſt, determinato & cõgruo tempore, non ſemper. Quãuis enim Prou.18.
iuſtus in principio accuſator ſit ſui, & veniæ implorator, tamen vir iuſtus, perfectus, ſanctus diutur-
niùs atque feruentiùs occupare ſe debet in altioribus actibus, ſcilicet in contemplatione diuinorũ, 3.Re.18.
in actuali diuinitatis amore, in meditatione paſsionis dominicæ, in ſtudio perfectionis maioris ac- Eccl.9.
quirẽdæ. Verũtamen quoniã (Salomone atteſtante) non eſt homo ſuper terram qui faciat bonum, &
non peccet: iccirco omnis ſanctus in tempore opportuno orare indiget pro remiſsione peccati. Qui
verò adhuc paſsionibus languet, & ad vitia pronus eſt, neq; de tranſactis criminibus cõdignam pœ
nitentiam egit, quaſi continuò orare debet pro remiſsione peccati, & tali tẽpus opportunum oran-
di pro remiſsione peccati eſt totum tempus vitæ ſuæ, donec ad perfectionem deductus in diuiniori-
bus exercitijs occupare ſe queat. ¶(8) VERVNTAMEN in diluuio aquarum multarum,] id eſt,
homines in fluxu luxuriæ, & ſuperfluitate gulæ, ac cæteris vitijs carnalibus ſeu ſpiritualibus perſe-
uerantes[AD eum,]ſcilicet deum[NON approximabunt:] quoniam peccata eorum diuidunt inter Eſai.59.
eos & deum, & quandiu in peccati propoſito atque in actibus vitioſis perdurant, in regione diſsimi-
litudinis ſunt, & longè à deo: non loco, ſed voto: non conditione, ſed dilectione: non natura, ſed gra
tia: non conſeruatione, ſed cultu. Ideo ſcriptum eſt, Scimus quoniam peccatores deus non audit, ſed Iohã.9.
ſi quis dei cultor eſt, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Itaque ſi vis deo appropinquare, propo-
ſitum peccandi relinque: ſi vis ei proximior fieri, ſerua mandata: ſi vis ei proximus eſſe, imple conſi-

lia. Deniq; pœnitens poſt confeſsionem peractam, ampliorē ad deum ſumens fiduciā ex peccati re- B
miſsione & gratiæ infuſione, confidenter & amoroſe ad deū confugit, & ait, ℂ(9) TV es refugium
meum].i. is in quo ſolo ſpero ſaluari [A tribulatione].i. perſecutione, tētatione, & pœna, [QVAE cir-
cundedit me].i. multipliciter & vndiq; inſurgit & oritur in me, à ſuggeſtione dæmonis, à perſuaſio-
ne ſeu moleſtatione mūdi, & à lege peccati, quę viget in mēbris meis: & tu domine [EXVLTATIO
mea].i. obiectū interioris lætitiæ meæ, cauſa gaudij mei ſpiritualis, & finis totius gloriationis meæ.
ideo [ERVE me à circundantibus].i. libera me ab his, qui prædictas tribulationes inferunt mihi, vi-
delicet ab hoſtibus viſibilibus & inuiſibilibus. Inſuper miſericors deus oſtēdens ſe recepiſſe preces
pœnitentis, conſolatoriè ait ad eum, ℂ(10) INTELLECTVM tibi dabo] .i. intellectualem notiti-
am: [ET inſtruam te] vt cognoſcas & pēſes tuā miſeriam, defectibilitatē, malitiā, & omnia quæ expe-
dit tibi ſcire de rebus creatis. Et itē vt cognoſcas & contēpleris meam bonitatē, perfectionē, miſeri-
cordiam & gratiā, & beneficia cūcta quæ tibi donaui. [IN via hac qua gradieris].i. in peregrinatio-
ne huius exilij, [FIRMABO ſuper te oculos meos].i. per ſapientiā meam prouidebo tibi de neceſſa-
rijs ad ſalutē, & per miſericordiā meam erigam te labētem, ac ſemper cuſtodiam, ita vt dicere poſsis
Pſal.39. quod infrà habetur, Dominus ſolicitus eſt mei. Ecce chariſsimi quàm fructuoſa atq; ſalubris eſt ve-
ra & humilis peccatorū confeſsio, quæ tantam gratiæ plenitudinem promeretur, videlicet vt pœni-
tenti dicatur à domino, quod verſus iſte propoſuit, quàm verè beatus ac tutus eſt, quem deus ita illu-
minat & cuſtodit. Sed quoniam charitas fraterna depoſcit, vt quilibet noſtrum gratiā ſibi diuinitus
datam alijs communicare conetur, ſecundum quod ſtatus ſuus permittit: iuxta illud, Vnuſquiſq; ſi- F
cut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratię
dei. Idcirco pœnitens miſericordiam conſecutus, tanquam à deo illuminationem ſortitus, conuertit
ſe ad aliorum exhortationem, & ait, ℂ(11) NOLITE] ò peccatores [FIERI ſicut equus,] hoc eſt,
ne ſitis ſuperbi & rebelles lumini, [ET mulus].i. ne ſitis ad diuina pigri, [QVIBVS] ſcilicet equo &
mulo [NON eſt intellectus,] id eſt, ratio potens paſsiones appetitus ſenſitiui refrenare : imo vos cùm
ſitis rationales creaturæ, nolite irrationabiliter viuere: ſed per rationem paſsiones refrenate , & hu-
militer atq; feruenter confeſsionē peragite. Nam homo peccator decies millies peior eſt beſtijs. Ve-
rùm quia oratio interdum plus proficit quàm exhortatio, ideo pœnitens iſte ex abundantia charita-
tis orat pro alijs, vt ſuam admonitionē adimpleat, & ait ad deum, ℂ(12) IN chamo & freno,] id eſt,
per varias aduerſitates, & per magnas ac paruas afflictiones [MAXILLAS eorum conſtringe] hoc
eſt, linguam & ora retunde, claude, compeſce: eorum inquam [QVI non approximant ad te,] id eſt,
ſuperborum, præſumptuoſorum , & confiteri nolentium , quatenus eruditi verberibus & doloribus
caſtigati, cōuertantur ad te. ℂ(13) MVLTA flagella peccatoris,] hoc eſt , varię ſunt peccatoris pœ-
nę: eius præſertim, qui perſeuerat in vitijs. Nam in præſenti à deo relinquitur , & in futuro æternis
pœnis torquebitur. [SPERANTEM autem in domino,] id eſt, effectus pietatis diuinæ] MISERI-
CORDIA circundabit,] quoniam anima eius implebitur gratia, virtutibus, & conſolatione ſpiritus G
ſancti, & angeli dei cuſtodient eum, erítque inceſſanter ſub vmbra alarum ſui creatoris ſecurus. Po-
ſtremò de tantis beneficijs miſericordiſsimi dei cupit pœnitens iam perfectus & iuſtificatus, omnes
lætificare, & ſui gaudij participes facere , atque ad gratias deo referendas inducere dicens, ℂ(14)
LAETAMINI in domino,] non in rebus carnalibus, vanis & tranſitorijs, [ET exultate,] hoc eſt, ſi-
gna interioris lætitiæ foris oſtendite deum vocaliter collaudando, ceremonijs honorando, atq; ex-
teriori latriæ cultu hilariter miniſtrādo, ô [IVSTI,] qui redditis vnicuiq; quod ſuū eſt: ſicut horta-
Rom.13. tur Apoſtolus, Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicē diligatis, [ET gloriamini omnes recti cor-
de,] id eſt, in deo, non in vobis: in cruce Chriſti, non in vanitate ſeculi lęti eſtote omnes, quorū cor-
da ſunt recta, id eſt, ad nullum vitium obliquata, ad nihil illicitū inclinata, ſed diuinæ legi in omni-
bus ſubdita, ita vt deus dicere poſsit vnicuique veſtrum, quod dixit ad huius pſalmi autorem, Inue-
Palm.88. ni hominem ſecundum cor meum, qui faciet omnes volūtates meas. Ecce iſte eſt pœnitentialiū pſal-
Actu.13. morum ſecundus: paruus quantitate, ſed magnus virtute, inſtructiuus valde & accenſiuus pij pœni-
tentíſque cordis, quem decet nos cum profundiſsima cordis cōtritione, humilitate, & affectione de-
promere, quatenus in primis indulgentiam conſequi, deinde ſpem magnam in domino adipiſci, ter-
tio ab eo in omnibus dirigi & cuſtodiri, ſicq; ad cœleſtem beatitudinem promoueri mereamur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXII. H

EXPOSITIO TITVLI.

SEcundum beatum Hieronymum in prologo libri pſalmorum, multi ſunt pſalmi, videlicet decē & ſeptē, qui apud Hebræos titulis carent, videlicet pſalmus primus, pſalmus quoque ſecundus, & iſte nunc exponendus, alij quoq; nōnulli ſequentes. Veruntamen communiter intitulatur in Biblijs & expoſitionibus Latinorū, quibus cōformari me decet. Eſt igitur titulus eius, In finem pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte in deum nos dirigens aſcribitur Dauid, qui hic in perſona deuoti ac feruidi amatoris, laudat deum ſuper excellentia ſuæ potentiæ, & miſericordiæ , & de operibus creationis ac recreationis. Ait ergo,

PRECATIO.

Verbū patris æterni Chriſte quo cœli firmati ſunt, munere ſpiritus oris tui nos illuſtra, & in opere bono cōfirma: ut fide trinitatis & operatione tibi placita iuſti ſimus, & cū populo in hæreditatē tibi deputato, in æternū glorificādi.

A ¶ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXVLTATE iuſti in domino,] hoc eſt, toto & exuberanti affectu gaudete in
primo vniuerſorum principio. Gaudium autem eſt diffuſio animi iu conceptu
boni, & oritur ex vnione potētiæ cum obiecto cōuenieuti. Conſequitur enim
aliquam operatiouē cōnaturalem ſeu virtuoſani: iccirco impijs non conuenit,
quoniā operationes eorum ſunt innaturales & vitioſæ. Peccatum enim eſt re-
ceſſus ab eo quod eſt ſecundū naturam & ordinē ſecundum Dionyſiū & Da- Eſaiæ 57.
maſcenum. Vnde ſcriptum eſt, Non eſt gaudere impijs dicit dominus. Et Phi-
loſophus ait, ꝙ ſignū virtutis eſt delectatio operis. Operationes verò quibus
rationalis creatura immediatè coniungitur deo tanquā obiecto, ſunt operationes intellectus & vo-
luntatis, videlicet contemplatio veritatis, & dilectio bonitatis. Exultatio itaque mentis in deo pro-
cedit vel ex cōtemplatione, vel ex ſancta & ordinata dilectione, vel ex alijs actibus virtuoſis, qui à ra
tione & voluntate imperantur, cauſantur, & digeruntur. Quid ergò eſt, exultate iuſti in domino, ni-
ſi cōſiderate deū eiuſq; opera, & diligite eū, ac facite ea quæ deo ſunt placita, & in his cordialiter ex-
ultate, non in vobis tāquam ꝓprijs viribus bona agatis, aut aliquid à vobiſmetipſis habeatis: ſed in
domino, à quo eſt omne donum optimum, & omne datum perfectū? Interdum autem accipitur exul- Iacobi 1.
B tare, gaudere, lætari magis communiter atque impropriè pro geſtire: & ita ſcriptura diuina tribuere
ſolet iniuſtis prædicta, ſecundū quod Salomō ait, Lætātur cū malefeceriut, & exultant iu rebus peſ- Prou. 2.
ſimis. Et Iob, Gaudent ad ſonum tympani. [RECTOS decet collaudatio,] hoc eſt, iuſtū & cōdecens Iob 21.
eſt vt recti deum collaudent. Primò, quoniā ipſi digni ſunt laudare deum. Secūdò, quoniā dona ma-
iora à deo receperunt. ¶ (2) CONFITEMINI domino in cythara, in pſalterio decem chorda-
rum pſallite ei.] Ad literam S. Dauid hortabatur miuſtros templi in his muſicis iuſtrumentis domi-
no laudes offerre: ſed ſecundum ſpiritualem intelligentiā per cytharam intelliguntur miſericordiæ
opera, & per pſalterium cuſtodia præceptorū. Cythara enim aperturam habet inferius, & ab inferi- 2. Par. 15.
ori reddit ſonum, habetq; ſex chordas vel ſeptem ſecūdum quoſdam, per quas ſex opera miſericor-
diæ intelliguntur, quę circa corporalem neceſſitatē verſantur. Pſalterium verò 10. habet chordas. &
à ſuperiori ſonum cauſat, per quæ intelliguntur diuina præcepta quæ de cœleſtibus profluxerūt, at-
que ſublimē ac cœliformem melodiam in auribus dei efficiunt. Itaque confitemini domino iu cytha
ra, hoc eſt, laudate eū per opera miſericordiæ: in pſalterio decē chordarum pſallite ei, id eſt, per di-
uinorum obſeruantiā præceptorū glorificate dominum, non tam ore quàm opere. ¶ (3) CANTA-
TE ei] corde deuoto & ordinato [CANTICVM nouum,] id eſt, laudem ex recenti feruote & nouo
C affectu manātem. Feruida nauq; dilectio fatigari non poteſt in laude dilecti: ſed noua ſemper præ-
conia ſuggerit, & mille modis in laudē dilecti accenditur & prorumpit. [BENE pſallite ei in vociſe
ratione,] id eſt, ſic laudate deum ore ſeu vocibus, vt vita cōſonet verbis, idq; obſeruetis in moribus
quod vocibus prædicatis. ne vobis conueniat quod per Eſaiam dominus ait, Populus hic labijs me Eſa. 28.
honorat, cor autem eorū longè eſt à me. Ideo autem debetis bene pſallere, ¶ (4) QVIA rectum
eſt verbū domini,] id eſt, ſacra ſcriptura & omnis ſermo diuinus iuſti ſunt, veri & ſancti. [ET omnia
opera eius in fide,] id eſt, fidelia & irreprehenſibilia ſunt, nihil habētia de admixtione fallaciæ. Vel,
omnia opera eius in fide, id eſt, quicquid deo placet, & meritorium eſſe debet, neceſſe eſt in fide fun
dari, & ex ea procedere, quoniam teſte Apoſt. Quicquid non eſt ex fide peccatum eſt. Et Abacuc, Rom. 14.
Ecce qui incredulus eſt, non erit anima eius recta in ſemetipſo. Iuſtus autem in ſua fide viuet. ¶ (5) Abac. 2.
DILIGIT dominus miſericordiam,] id eſt, mutuā atq; fraternam cōpaſſionem, ſubuentionem, &
celerem offenſæ remiſſionem. Hoc eſt quod in Euāg. ait Saluator, Beati miſericordes quoniā ipſi mi Mat. 5.
ſericordiam conſequētur. Et intantum dominus miſericordiam diligit, vt in die iudicij de operibus Mat. 12.
miſericordiæ præſertim perhibeat ſe inquiſitionē facturum. Propterea monet nos diuinus Apoſto. Coloſſ. 3.
Induite vos ſicut electi dei viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiā,
ſupportantes inuicem, & donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut &
Chriſtus donauit nobis. Hinc de immiſericordi homine alibi ſcriptum eſt, Homo homini ſeruat irā, Eccl. 28.
D & à deo quærit medelā. In hominē ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis depre-
catur altiſſimum. Quis exorabit pro delictis illius? Itaq; dominus diligit miſericordiam [ET iudici-
um,] hoc eſt, actum iuſtitiæ, ſcilicet vt iudicet homo ſeipſum, & alios ſibi cōmiſſos cum diligēti exa-
minatione, & iuſta correctione. Propter quod Apoſt. ait, Quòd ſi noſmetipſos dijudicaremus, non 1. Cor. 11.
vtique iudicaremur. Denique hanc ſententiā per Zachariā dominus præcepit, Iudicium, inquiens, Zach. 7.
verū iudicate, & miſericordiā & miſerationes facite, vnuſquiſque cum proximo ſuo. Et Micheas, In- Mich. 6.
dicabo tibi ò homo quid ſit bonū, & quid dominus requirat à te, Facere iudiciū, & diligere miſeri-
cordiā. Veruntamen eſt quoddā iudiciū temerarium, quo homo incerta iudicare præſumit, vel ſuum
ſuperiorē, vel ſibi non cōmiſſos, de quo Chriſtus, Nolite, inquit, iudicare & non iudicabimini. Et
Apoſt. Tu quis es qui iudicas alienū ſeruum? Suo domino ſtat aut cadit. Et, Tu quid iudicas fratrem Luc. 6.
tuū? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Diligit quoq; dominus iudicium remunerationis, Rom. 14.
quod duplex eſt, ſcilicet particulare, in morte ſingulorū: & generale, in die nouiſſimo, hoc vtrunq;
iudicium dominus diligit, facit, ac faciet. [MISERICORDIA domini plena eſt terra,] hoc eſt, be-
neficijs dei, gratia Chriſti, & varijs donis ſpūs ſancti repleti ſunt homines Chriſtiani in terra pere-
grinātes: imo omnes homines aliquo modo pleni ſunt miſericordia dei, quoniam deus omnes lon-
ganimiter expectat, & omnibus quantum in ſe eſt, gratiam ſuā offert, atq; vbiq; terrarū Euāgelium
regni prædicari diſpoſuit. ¶ (6) VERBO domini,] hoc eſt, per ſapientiam patris æterni, quæ eſt Iohā. 1.

Chriſtus dominus,[COELI,]id eſt,orbes cœleſtes[FIRMATI ſunt,]hoc eſt, fundati & ſtabiliti. E
Coloſſ.1. Omnia enim per ipſum facta ſunt,quemadmodum ait Apoſtol. Gratias agimus deo & patri,qui nos
tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuę,qui eſt imago dei inuiſibilis,primogenitus omnis creaturę,
Heb.1. quia in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra,viſibilia & inuiſibilia. Et ad Hebręos loquens
de filio dicit,Qui cùm ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius,portánſque omnia verbo virtu-
tis ſuæ,ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis.[ET ſpiritu oris eius,]hoc eſt,á ſpiritu ſancto,qui eſt
ſpiritus patris ab ore,id eſt,à voluntate patris procedens,ab hoc ſpiritu eſt[OMNIS virtus eorum,]
hoc eſt,omnis poteſtas & decor cœlorum. Virtus autem cœlorum in ſtellis atque planetis pręſertim
Iob.26. conſiſtit. Vnde alibi ſcriptum eſt,Spiritus eius ornauit cœlos. Vel ſic,Verbo domini cœli,id eſt, ſan
Iohã.15. cti apoſtoli firmati ſunt. Nam illis Chriſtus dixit,Sine me nihil poteſtis facere. & ſpiritu oris eius,id
eſt,ſpiritu ſancto,qui à filio quoque procedit,omnis virtus eorũ,id eſt,tota poteſtas faciẽdi miracu-
Act.2. la,efficaciterque loquendi. Vnde ſcriptum eſt, Cœperunt apoſtoli loqui varijs linguis, prout ſpiri-
tus ſanctus dabat eloqui illis. Denique ipſe dominus eſt, ❧(7) CONGREGANS ſicut in vtre a-
quas maris,]hoc eſt,ipſum elemẽtum aquæ ſeu mare oceanum,quod ambit & cingit terram, domi-
nus claudit & ſeruat in vno loco,ſicut homo claudit aliquam partem aquæ in vtre,id eſt, in vaſe de
Iob 26. corio facto. Hoc eſt quod Iob inducit,In fortitudine illius repente maria congregata ſunt. Et Salo-
Prou.28. mon,Certa lege & gyro vallauit abyſſos.[PONENS in theſauris abyſſos,]id eſt,locans ac retinens
ipſum mare quod appellatur abyſſus, id eſt, ſine termino propter inæſtimabilem ſuam profundita-
Eccl.24. tem. Propter quod ſapientia dei, ſcilicet Chriſtus vnigenitus filius patris æterni ait, Gyrũ cœli cir- F
cuiui ſola,& profundum abyſſi penetraui. Itaq; dominus locat ac retinet abyſſos in theſauris.i. in-
Iob 33. ter ripas ſecretas receptaculorum ſuorum,quemadmodum ad Iob loquens aſſerit, Quis concluſit
oſtijs mare,quando erumpebat quaſi de vulua procedens,cùm ponerem nubem veſtimentum eius.
& caligine illud quaſi pãnis infantiæ inuoluerem? Circũdedi illud terminis meis,& poſui vectes, &
oſtia,& dixi, Hucuſque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.
Quoniam ergo tanta eſt maieſtas dei,& tanta excellentia atque omnipotentia creatoris in operibus
ſuis,icirco❧(8)TIMEAT dominum,]hoc eſt, timore filiali & caſto[OMNIS terra,]id eſt, vni-
uerſi incolæ eius. Vnde his qui creatorem ex conſideratione effectuum ſuorum prædictorum non ti
Iere.3. ment,ipſemet per Ieremiam ait, Audi popule ſtulte qui non habes cor, me non timebitis qui poſui
arenam terminum mari,præceptum ſempiternum quod non præteribit?[A BEO autem,]id eſt,ex cõ
ſideratione diuinæ potentiæ [COMMOVEANTVR]ad pœnitentiam ac ſalutarem conuerſionem
[OMNES inhabitantes orbem,]id eſt,ſphærã ſeu circulum terrę. Hoc eſt quod alio loco ſcriptũ eſt.
Non eſt ſimilis tui domine. Magnus es tu,& magnũ nomen tuũ in fortitudine. Quis non timebit te,
Iere.10. ô rex gentium?❧(9)QVONIAM ipſe]deus omnipotens [DIXIT,] id eſt,intra ſe practico intel-
lectu,intellectualiter protulit producenda,[ET]ſtatim[FACTA ſunt:ipſe mandauit,]id eſt,per vo-
luntatẽ imperialiter voluit,vt quæ non erant,eſſent,[ET]mox[CREATA ſunt.]Ex quo innoteſcit, G
quòd deus eſt cauſa rerum per intellectum & voluntatem. Nam dicere pertinet ad intellectũ, man-
dare ad voluntatẽ. Ad intellectum pertinet ordinare,diſtinguere, ſpecificare. Ad voluntatẽ, exequi
quæ ad intellectum diſpoſita ſunt.❧(10)DOMINVS diſſipat conſilia gentium,] hoc eſt, confun-
dit,deſtruit,diſperdit,& ab effectu optato impedit,inquiſitiones & ſtudia idololatratũ, & etiã Chri
ſtianorum gentiliter conuerſantiũ. Horum conſilia dominus diſſipat finaliter,quamuis interdum ad
tempus permittat eos regnare ac proſperari:[REPROBAT autem cogitationes populorũ] non o-
mnium,ſed infidelium & malorum. De quibus apud Eſaiam teſtatur,Sicut exaltãtur cœli à terra:ſic
Eſaię 55 exaltatæ ſunt cogitationes meæ à cogitationibus veſtris,& viæ meæ à vijs veſtris. [ET dominus re-
probat cõſilia principũ,]qui tales ſunt,quales gentes & populi nunc deſcripti,videlicet iniquorum,
non autem principes boni,de quibus habetur,Princeps ea quæ digna ſunt principe cogitabit. Vnde
ait & alia ſcriptura, Deus potentes non abijcit,cùm & ipſe ſit potens.❧(11)CONSILIVM autem
Eſai.32. domini in æternum manet.]Cõſilium propriè ſumptũ non cõpetit deo, nam cõſilium eſt inquiſitio
Iob 36 de agendis:inquiſitio autem ignorantiã præſupponit,& ideo Damaſcenus dicit,quòd conſilium eſt
ignorãtis naturæ. Veruntamen ſacra ſcriptura frequenter attribuit deo conſilium, ſed tunc ſumitur
conſilium ſecundũ in perfectionis,quod id eius ratione includitur. Aſcribitur nanque deo cõſilium,
non inquantũ includit inquiſitionem dubioſam, ſed inquantũ excludit improuidã determinationẽ. H
Deus enim nil agit fortuitò,ſed ſecundum æternas atque incõmutabiles rationes omnia agit. Itaq;
Sap.12. conſilium domini in æternũ manet,quoniam nullus ei reſiſtere poteſt,ſed ſubeſt ei quando voluerit
Eſai.46. poſſe:quemadmodũ ipſe ait,Conſilium meũ ſtabit,& omnis volũtas mea fiet.[COGITATIONES
Malac.3. cordis eius in generationẽ & generationẽ.]Nihil.n.volubile,nihil inſtabile, nihil mutabile eſſe po
teſt in deo æterno,qui etiã alibi dicit,Ego dominus,& nõ mutor. Ideo nõ eſt in deo viciſſitudo,aut
variatio cõſilij,aut cogitationũ,præſertim cũ quicquid in deo ſit,ſit ipſemet deus ſublimis & benedi-
Zach.8. ctus. Sed videtur obuiare,quod Zachar.ait,Sicut cogitaui vt affligerem vos, cùm me ad iracundiã
prouocaſſent patres veſtri:ſic conuerſus in diebus iſtis,cogitaui vt benefaciam Ieruſalem,& domui
Iere.18. Iuda. Et alio loco,Repente loquar aduerſus gentem & regnum,vt eradicem & deſtruã illud. Si pœ-
nitentiam egerit gens illa ſuper malo quod fecit,agam & ego pœnitentiã ſuper malo,quod cogita-
ui vt facerem ei. Sed hæc atque ſimilia non ſunt intelligenda quaſi aliquid in deo varietur:ſed pro-
pter diuerſitatem effectuum dicitur deus cõuerti & pœnitere, ſeu aliter aliterque ſe habere,per quæ
deſignatur mutatio in creatura non in creatore. Quicquid enim deus operatur circa creata,hoc ipſe
ab æterno ſe acturum præſciuit atque decreuit:ſicq; ab inuariabili & æterna voluntate ſummi opifi

A cis, procedere poſſunt temporales ac recentes effectus, ſine omni mutatione ipſius: quoniã quicquid
deus operatur in mundo, hoc præuidit ſe acturum in illo momento, in quo fit, ſecundum omnẽ mo-
dum & circunſtantiam ſui effectus, & circa hoc quidam philoſophi grauiter errauerunt. Vnde Gre-
gorius aſſerit, quòd deus non mutat conſiliũ, quanuis mutat ſententiã: non illã quæ exprimit æter-
nã diuinæ ſapientiæ diſpoſitionẽ: ſed illam quæ explicat naturaliũ ſeu proximarũ cauſarum ordinẽ,
ſicut prædixit Ezechiam moriturum, & Niniuen ſubuertendã, quia vtrunq; futurum erat ſecundũ 4.Re.20
proprias cauſas, ſcilicet ſecundum infirmitatem Ezechiæ, & crimina Niniuæ: ſed diuina ordinatio, Ion.1.
quæ omnes cauſas ſecundas cõplectitur & excedit, aliter pręagnouit, & illius conſiliũ non eſt muta-
tum. ¶(12) BEATA gens] nunc per gratiã & ſpem [CVIVS eſt dominus] omniũ [DEVS meus]
ſpeciali modo, videlicet per fidẽ & cultũ. Et merito dicitur gens talis beata, quoniã ipſa eſt [POPV-
LVS quem elegit dominus in hæreditatẽ ſibi,] ita ꝙ ipſe vult eũ poſſidere per prouidentiam ſingu-
larem, & gratiam conſummatã, ne pereat in æternum, ſed ad cœleſtem beatitudinem perducatur. Baruc 4.
Propterea ſcriptum habetur, Beati ſumus nos, quoniam quæ deo placita ſunt, manifeſta ſunt nobis.
¶(13) DE cœlo reſpexit dominus]. i. dominus, qui ſpecialiter dicitur in cœlo eſſe & habitare, ſimi-
li modo dicitur de cœlo reſpicere: reſpexit ergo dominus de cœlo, quoniã ipſe eſt omniũ ꝓuiſor, re- Iere.29.
ctor, iudex, cõſiderator, ac teſtis: quẽadmodũ per Ieremiã ait, Ego ſum teſtis & iudex. [VIDIT,] id
eſt, intellexit, & ab æterno cognouit [OMNES filios hominũ]. i. totã poſteritatẽ Adæ ac Euæ. Non
enim nomine filij excluſæ ſunt filiæ. ¶(14) DE præparato habitaculo ſuo]. i. de ſummo cœlo, quod
B ipſe ſuijpſius & beatorum habitationi aptauit [RESPEXIT ſuper omnes] homines, [QVI habitant Eccl.23.
terrã,] vt reddat vnicuiq; quod meretur, imo & indignis miſereatur. Propter quod in Eccleſiaſtico
dicitur, Oculi domini multo plus lucidiores ſuper ſolẽ, circũſpicientes omnes vias hominũ. Domi- Iere.23.
no enim deo antequã crearentur omnia ſunt cognita. Et per Ieremiã ipſe ait iterũ, Putáſne deus è
vicino ego ſum, dicit dominus, & non deus de lõge? Si occultabitur vir in abſcõditis ſuis, & ego nõ
videbo eum, dicit dominus. ¶(15) QVI] dominus [FINXIT]. i. creauit [SIGILLATIM]. i. ſingu
lariter & ſeorſum [CORDA eorũ]. i. animas hominũ. Anima enim creãdo infunditur, & infundendo
creatur. Per hoc ergo quod Propheta aſſerit animas ſigillatim produci, deſtruitur error ponentium
omnes animas rationales ſimul creatas à principio mũdi cum angelis. [QVI intelligit omnia opera
eorũ.] Dominus enim agnoſcit omnia opa hominũ interiora & exteriora. ¶(16) NON ſaluatur rex
per multã virtutẽ]. i. nec corporalẽ ſalutẽ, puta victoriã, neq; interiorẽ ſalutẽ, vtpote beatitudinem
conſequetur proprijs viribus, aut per fortitudinẽ ſui exercitus: ſed ſecundũ diuinæ prouidentiæ or-
dinationẽ datur victoria per virtutẽ diuinã: ſecundũ quod Salomon ait, Equus paratur ad diẽ belli,
dominus autẽ ſalutẽ tribuet. Et ſine gratia non poteſt adipiſci fœlicitas. Vnde Ionathas ait, Non eſt
domino difficile ſaluare in multis vel in paucis. Et ſæpe diuina virtute pauci multos vicerunt. [ET 1.Reg.14
C gygas nõ ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ,] hoc eſt, nec corpore præualebit, nec corde beatus
erit, ſua naturali virtute, niſi inquantũ deus ei præſtiterit, qui vtiq; poteſt per hominẽ mediocrẽ gy-
gantẽ deijcere, ſicut deiecit Goliã per Dauid. ¶(17) FALLAX equus ad ſalutẽ]. i. inſufficiens eſt 1.Reg.17.
ſuo ſeſſori ad ſaluationẽ, imo decipiet eũ, ſi in ipſo ſperauerit. [IN abundantia aũt virtutis ſuæ]. i. in
magna potentia equi [NON ſaluabitur] ſedẽns in equo. Propterea dominus ait, Non glorietur ſapiẽs Iere.9.
in ſapiẽtia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis: ſed in
hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſce me ¶(18) ECCE oculi domini]. i. ſapiẽtia prouidens, &
miſericordia parcens [SVPER iuſtos, & aures eius,] hoc eſt, pietas ac liberalitas, per quã exaudit &
donat [IN preces eorũ.] ¶(19) VT eruat à morte]. i. à peccato quod mentẽ occidit [ANIMAS eo-
rũ.] Vel à morte etiã corporali interdũ, quando expedit bono cõmuni, vel animæ iuſti, [ET alat eos
in fame,] hoc eſt, mẽtes eorũ ſitiẽtes iuſtitiã, impleat gratia, & corpora ſi neceſſe fuerit, nutriat pane.
Vnde Saluator in Euãgelio aſſerit, Primum quærite regnum dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Mat.6.
¶(20) ANIMA noſtra ſuſtinet dominũ]. i. æquanimiter ac longanimiter expectat eum, ſperans ſibi
ſemper à domino gratiam & miſericordiam affuturam: nec in aduerſis recedit ab eo, deſperando vel
diffidendo de bonitate ipſius, [QVONIAM adiutor] in bonis, [ET protector noſter eſt] à malis
ipſe dominus. Nam ipſe per gratiã cooperatur atq; defendit. Et ſignũ huius ꝙ ipſe eſt adiutor, pro-
tectórq; noſter, eſt quod ſequitur, ¶(21) QVIA in eo lætabitur cor noſtrum]. i. cõtemplatione at-
D que dilectione ipſius, atq; de omni opere bono ac beneficijs eius, non in nobis, ſed in domino læta-
bimur. [ET in nomine ſancto eius ſperabimus.] Hoc autẽ nequaquã poſſemus, niſi ipſe dominus nos
adiuuaret. Et iſtud eſt verbũ bonæ ſpei ac ſancti propoſiti, non præſumptionis aut cõfidentiæ ꝓprię
perfectionis. Quoniã ergo ô domine in te ſperabimus, ideo ¶(22) FIAT miſericordia tua domine
ſuper nos]. i. effectũ miſericordię tuę. ſ. opẽ & gratiã, & dona ſpiritus ſancti nobis infunde, [QVEM-
ADMODVM ſperauimus in te]. i. tam copioſe & citò, ſicut de tua bonitate cõfidimus. Et tu ergo cũ
hunc verſum dicis, attẽde quomodo aut quantũ ſperes in domino, & ante orationẽ hanc præpara a-
nimã tuã, ne ſis ſicut homo tẽtans deũ. Si enim mẽte vagãti hæc dicis, non actualiter ſperas in domi- Eccl.2.
no. Ecce q̃ gratæ ac pulcherrimæ laudes altiſſimi cõtinentur in pſalmo iſto, & primo omnium hor-
tatur omnes generaliter ad laudẽ diuinã: deinde præconia dei proſequitur, & tandem ſaluberrimã
ponit doctrinam, oſtendens in ſolo deo eſſe ſalutem. Et tu igitur dum ais, Rectos decet collaudatio,
vide vt recta ſit anima tua cum deo, ne inueniaris indignus dei laudator. Denique ex cõtemplatio-
ne magnificentiæ dei atque mirabilium operum eius, cõcipe reuerentialẽ timorem ad ipſum, & age
quod pſallis, dum ais, Anima noſtra ſuſtinet dominum Et, In eo lætetur cor noſtrum. Nam quàm
fructuoſum ſit dominum ſuſtinere, oſtenditur vbi ſcriptum eſt, Eruis ſuſtinẽtes te, & liberas eos de

Eccl.51. omni anguſtia, domine deus noſter. Poſtremò cõtemplandum eſt q̃ euidẽter rãgatur Trinitas ſuper- B
Eccle.1. benedicta in verſu illo, Verbo domini cœli firmati ſunt. Nã nomine verbi exprimitur filius, de quo
Iohã.1. alio loco habetur, Fons ſapiẽtiæ verbum dei in excelſis. Et iterum, In principio erat verbum. Nomi
ne autem domini, intelligitur pater. Et per ſpiritum oris eius, accipitur ſpiritus ſanctus, qui procedit
à patre & filio, ſicut ab vno principio, vno ſpiratore, ac vno superſplẽdidiſſimo fonte.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXIII.

EXPOSITIO Tituli.

ASſignatur demum pſalmo iam exponendo titulus talis, Pſalmus Dauid cùm mutauit vultum
ſuũ coram Abimelech, & dimiſit eũ, & abijt. Primo Regũ narratur, quemadmodum ſanctus
Dauid perſecutionem Saulis perpeſſus venit ad Achis regẽ Geth, qui alio nomine appella-
tur Abimelech, vt ſaluaretur in terra ipſius. Philiſtæi verò famuli Achis agnoſcẽtes ipſum Dauid,
1.Re.22. dixerũt ad regem, Nõne iſte eſt Dauid rex terræ? hoc eſt, futurus rex? Quaſi diceret, Expedit nobis
interficere eũ, ne promotus ad regnum, impugnet & opprimat terram noſtram. Quo audito, voluit
eum rex occidere. quod ſentiens Dauid, & reſiſtere nequiens ſimulauit amẽtiam, & ferebatur mani-
bus ſuis, & impingebat in portam, decurrebántque ſaliuæ ex ore ipſius. Quo viſo, ait Abimelech ſer F
uis ſuis, Vidiſtis hominem inſanum? Ad quid adduxiſtis eum, vt fureret me præſente? Fecit ergo eũ
expelli, & ita ſaluatus eſt Dauid. Vnde ad literam fecit hunc pſalmum pro liberatiõe iſta gratias re-
ferẽs deo. Sed ſecũdum ſpiritualem ac myſticum intellectũ, per Dauid intelligitur Chriſtus, & per
Matth.8. Abimelech, qui interpretatur regnum patris mei, intelliguntur Iudæi, de quibus in Euangelio ait
Matt.15. Saluator, Filij regni eijciẽtur in tenebras exteriores. Venit ergo Dauid ad Abimelech; hoc eſt, Chri
Luc.20. ſtus ad Iudæos, ſecundum quod ipſe ait, Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.
Iohã.11. Quem cùm vidiſſent Iudæi, dixerũt, Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas,
Mat.26. id eſt, ne veniant Romani, & tollãt noſtrum locum. Dauid autem ſimulauit amentiam cùm voluiſ-
Luc.22. ſent eum occidere: ſic & Chriſtus nihil reſpondit Herodi. Propter quod reputauit eum inſanum, fe-
citq; eũ tãquam fatuũ alba veſte indui atq; illudi. Abimelech quoq; dixit de Dauid ad ſeruos ſuos,
Iohã.10. Vidiſtis hominẽ inſanum: & Iudæi dixerunt de Chriſto, Inſanit. Et Caiphas, Audiſtis, inquit, bla-
Mar.14. ſphemiam, quæ eſt inſania maxima. Dauid autem liberatus à rege iniquo & populo eius, gratias egit
deo, & cecinit pſalmũ præſentẽ: ſic & Chriſtus in reſurrectione liberatus de principibus ſacerdotũ,
& malitia Iudæorũ, gratias retulit patri, ſecũdum quod antè dixit, Narrabo nomẽ tuũ fratribus meis,
Pſal.21. in medio eccleſiæ laudabo te. Hic itaq; pſalmus cõuenit Chriſto, imo cuilibet Chriſtiano à varijs G
tribulationibus liberato, & inde gratias domino referenti. In horũ ergo perſona loquẽs Propheta,
volensq; vniuerſos accendere ad deum laudandum, ait,

PRECATIO.

*Propiciator omnium deus fac nos declinare à malo, & facere bonum: da nobis pacem ſemper inquirere & ſecta-
ri, per quam ſuauitatem tuam guſtantes & uidentes præueniente clementia tua, beatificemur in te ſperantes.*

¶ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

BENEDICAM dominum,] hoc eſt, bona de domino dicam eũmque laudabo,
& omne bonum ipſi attribuam, [IN omni tempore] opportuno, & ad actualem
laudem mihi conuenienti ſeu deputato. Vel ſimpliciter, omni tempore bene-
dicã dominũ, non ore, ſed opere, vel ceſſatione ab opere, ſcilicet ſomno, quoniã
omnia ordinabo ad gloriã dei, [SEMPER laus eius in ore meo.] Repetit quod
prædixit, ad deſignandum amoris ſui feruorem, quem habet ad hoc, vt ſit do-
mino gratus. Nil enim aliud eſt dominum benedicere, quàm eſſe laudem eius
ſemper in ore. Nam ſicut eſt benedictio mentalis, & benedictio vocalis: ita eſt
& os interius ſeu mentale quo angeli colloquuntur, & quo verbum cordis profertur. Eſt quoque
& os exterius ſeu corporale, quo verbum ſonans ac tranſiens dicitur, & de vtroque intelligi poteſt
quod ait, Semper laus eius in ore meo. Vnde ſcriptum eſt, Laudabit vſq; ad mortem anima mea do- H
Eccl.51. minum. Et Tobias ait, Omni tempore benedic deum, & pete ab eo, vt viam tuam dirigat, & omnia
Thob.4. conſilia tua in ipſo permaneant. Et Apoſtolus, Cantãtes, inquit, in cordibus veſtris domino ſem-
Coloſſ.1. per. Semper ergo, ô frater, ſit laus dei in ore tuo, fac tibi conſuetudinem bonam, & nullam des re-
quiem labijs tuis, aſſueſce indeſinenter pſalmos in ore reuoluere, domino pſallere, in laudibus dei
gaudere: & quamuis ad tempus ſit tibi laborioſum hoc continuare, tamen ſi conſtanter laboraueris
in hoc ipſo, fiet tibi in breui leue ac dulce, quod antè fuerat graue atque pœnale. Conſuetudo nan-
que ſeu habitus, eſt altera natura, & ideo delectabiliter agit. Cogita quàm miſerabile ſit tempus in-
fructuoſe expendere, & quòd nulla ſit occupatio vitæ præſentis diuinior atque præſtantior, támque
angelica ac cœleſtis, vt deum laudare: & ex hac conſideratione noli fatigari in laudibus dei, quo-
1.Reg.2. niam ipſe ait, Ego glorificantes me glorifico. Porrò domino ſaluatori, ſicut & comprehenſoribus,
verſus iſte primus perfectè ſemper conuenit, ita quòd Chriſtus vt homo à primo ſuæ maternæ con-
ceptionis inſtanti, actualiter omni tempore dominum benedixit, & laudem eius ſuo ore, ſaltem in-
teriori reuoluit. Non enim ſomnus, cibus, collocutio & ſimilia vnquam animam Chriſti ab actuali
diuinitatis contemplatione, amore, aut laude ſuſpenderunt aut impedierunt. ¶ (2) IN domino
laudabitur anima mea,] hoc eſt, ſi quis velit me laudare propter virtutes quas videt in me, non
1.Co.4. in meipſo, ſed in domino laudet me, quoniam ab ipſo eſt omnis perfectio mea. Nec aliquid ha-

A beo,quod non alinnde acceperim,idcirco nec volo nec debeo in meipſo laudari.Nemo itaque adu-
letur mihi,nemo mihi applaudat, ſed domino gratias referat de omni virtute & bonitate in rebus
creatis repertis:quemadmodum ait Apoſtolus,Soli deo honor & gloria. Volentibus verò in ſeipſis s.Tim.s.
laudari,dominus per Ieremiam dicit,Popule meus,qui te beatum dicunt,ipſi te decipiunt, & viam Eſai.s.
greſſuum tuorum diſsipant.Quotieſcunque ergo palpari te ſentis tentatione inanis lætitiæ ſeu mo-
tũ elationis propter bona quæ habes,reſponde,In domino laudabitur anima mea.[AVDSANT mã-
ſueti] hoc quod dixi:nam ipſis ſapit quod dictum eſt.Iracundi enim,indignabundi, atque ſuperbi,
in ſeipſis non in domino volunt laudari.Manſueti verò qui iram & per conſequens indignationem,
ſuperbiámque vicerunt,quia ex ſuperbia oritur indignatio,& ex indignatione impatientia:ex impa-
tientia verò ira. Manſueti itaque in domino ſolum laudari deſiderant, & dum laus eorum alijs ce-
dit ad ædificationem,& deo ad gloriam, tunc libenter audiunt ſua præconia: imo ob hanc cauſam
aliquando pandunt propria bona,quemadmodũ Paulus in epiſtolis ſuis frequentiſsimè facit. Nihil
(inquiens)arbitror me minus feciſſe ab his,qui ſunt ſupra modum apoſtoli, Et, Abundantius illis 2.Co.12.
omnibus laboraui.Et,Scio hominem in Chriſto raptum vſque ad tertium cœlum.Et, In faciem re- Gal.2.
ſtiti Cœphæ, hoc eſt, Petro archiapoſtolo, quia reprehenſibilis erat, multáque alia. Itaque au-
diant manſueti,quod dixi, in domino animam meam deberi laudari: [ET lætentur,] id eſt, gratiæ
mihi collatæ congratulentur,meúmque deſiderium imitentur,quærentes in domino ſolum laudari,
ſicut Sophonias ait,Quærite dominum omnes manſueti terræ,qui iudicium eius eſtis operati. De- Soph.2.
B inde vir ſanctus non ſufficiẽs per ſe dominum ſufficienter laudare,alios incitat ad dei præconia,di-
cens, ¶(3)MAGNIFICATE dominum mecum,]hoc eſt,magnitudinem dei, videlicet immen-
ſam eius perfectionem agnoſcite,confiteamini,honorate ſicut & ego:[ET exaltemus,]id eſt, reuerẽ-
ter veneremur[NOMEN eius in idipſum,]id eſt concordi affectu & ſimili fide:prout monet Apo- Coloſſ.3.
ſtolus,Idipſum dicatis omnes docentes & commonentes voſmetipſos in hymnis,& pſalmis,& can- Eſai.55.
ticis ſpiritualibus. ¶(4)EXQVISIVI dominum,] quemadmodum Eſaias hortatur, Quærite
dominum dum inueniri poteſt,inuocate eum dum propè eſt.Et ſi interrogas quãdo eſt hoc? Reſpõ-
det Apoſtolus,Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis. Nunc enim propè eſt domi- 2.Cor.6.
nus.Nam omnis qui quærit inuenit.Et ipſe in Apocalypſi teſtatur,Ecce ego ſto ad oſtium, & pulſo. Mat.7.
Sic ergo exquiſiui dominum fideliter contemplando,ardenter amando,bene viuendo, & affectuoſe Apoc.3.
orando, [ET exaudiuit me,]ita quòd repperi eum,& vnitus ſum ei per charitatem & gratiam, [ET
ex omnibus tribulationibus meis eripuit me,]vel omnino auferendo eas à me, vel dando mihi gra-
tiam patienter ſuſtinendi. Chriſto quoque iſtud conuenit,nam & ipſe deum orando exquiſiuit, & in
die reſurrectionis deus eum ab omnibus tribulationibus eripuit. Vt ergo & vos ô fratres & proximi
mei eandem gratiam obtineatis, ¶(5) ACCEDITE ad eum] non corporis motu,ſed cordis af-
C fectu:non pede,ſed fide:non ſolo verbo,ſed opere & veritate.[ET illuminamini,]id eſt, ſi ſic acceſſe-
ritis,tunc vtiq; illuminabimini intus in anima lumine gratiæ, & ſapientiæ claritate atq; decore iu-
ſtitiæ. Vnde beatus Iacobus inquit,Si quis indiget ſapientia, poſtulet à deo qui dat omnibus afflu- Iacobi 1.
ter,& dabitur ei.Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.Et apud Malachiam dominus ait,Orietur vo- Mala.4.
bis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ.[ET facies veſtræ non confundẽtur,]id eſt,intellectus ve-
ſtri ſeu corda non fraudabũtur ſpe ſua,nec patebũt cõtemptui,ſed certiſsimè adipiſcẽtur quod quę-
runt,& hoc conſtat ex eo, ¶(6)ISTE pauper,]ſcilicet Chriſtus, qui cùm diues eſſet, propter nos
egenus effectus eſt: vel iſte pauper,ſcilicet Dauid,qui 1.Regum de ſe aſſerit,Ego ſum vir pauper & 2.Cor.8.
tenuis:vel,iſte pauper.i.quicunq; humilis & paruus in oculis proprijs, qui imperfectũ ſuum atten-
dit. Itaque iſte pauper[CLAMAVIT]ardẽti affectu,& prece deuota, pro miſericordia dei impetrã-
da,[ET dominus exaudiuit eum,& de omnibus tribulationibus]mentis & corporis [SALVAVIT
eum]in præſenti vita per releuamen & ſpem,& poſt vitam præſentem per omnimodam amotionem
malorum:ſecundum quod ſcriptum eſt,Abſterget deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorũ ſuo-
rum. ¶(7)IMMITTET angelus domini] adiutorium ſuum [IN circuitu timentium eum,]ſcili-
cet dominum,id eſt,ex omni parte proteget eos,arcendo ab eis dæmonum impugnationem, mundi
pericula,atque interius eos ad bonum perſuadendo ac illuſtrando.Quidam namq; angelici ſpiritus Dan.12.
præſunt cõmunitati,ſicut archãgeli,& horũ vnus defendit,& adiuuat multos,vt Michael, qui nunc
D tuetur eccleſiã,ſicut in veteri teſtamẽto tuebatur ſynagogã.Alij verò angelici ſpiritus ſingulis præ-
ſunt hominibus,vt angeli infimi ordinis,& horũ ſinguli ſingulos protegunt. Vnde ſi de his intelli-
gatur quod ait,Immittet angelus domini &c.tũc ponitur ſingulare pro plurali,quẽadmodũ in Exo. Exod.8.
ſcriptũ eſt, Venit muſca grauiſsima in domũ Pharaonis.[ET eripiet eos].ſ. angelus homines à mul-
tis malis.Nullus enim tã impius eſt, quin angelus ſanctus cuſtos ipſius à multis peccatis eũ præſer-
uet. ¶(8)GVSTATE & videte].i.taliter viuite tam ſanctè,purè,atq; internè domino adhęrete,vt
gratia tanta vobis præſtetur,per quam certò & experimentaliter agnoſcatis quod ſequitur, [QVO-
NIAM ſuauis eſt dominus.]Deũ nàq; eſſe ſuauẽ omnes ſciũt per intellectũ,ſed non omnes ſapiunt
per affectũ. Per naturalẽ rationẽ dei dulcedo cognoſcitur,ſed per gratiã deguſtatur.Nil aũt dulciter
ſapit,niſi ametur:idcirco amor eſt cauſa ſaporis. Ad hoc ergo ꝙ homo diuinã dulcedinẽ expiatur,
oportet vt deum feruidè diligat:quod eſſe non poteſt niſi excludat à ſe quæ charitatem diminuunt.
Charitatis autẽ venenum & diminutio eſt cupiditas,ſeu amor priuatus,& ad ſe inordinatè reflexus.
Incrementũ verò ſeu profectus charitatis eſt priuati amoris minoratio. Perfectio autẽ charitatis eſt
priuati amoris mera expulſio,quãdo videlicet homo diligit ſe purè in deo,vtpote nihil deſiderãs,ni-
hilq; amãs,niſi deũ ꝓpter ſe,& ſe in ordine ad deũ,& alia inquantũ ꝑ ipſa ad deũ ꝑducitur.Qui ex-

go ita diligit deum, omnes corporales delicias, omnes delectationes carnales, omnes tēporales ho- E
nores,& vniuerſa caduca & vana contēnit & fugit,quoniā per talia elōgatur à deo. Porro carnis ma
cerationē,mūdi contēptum,irriſionē,aduerſa,& dura,ſacras vigilias,continuas orationes, atque ſi-
milia amat,quia per talia deo cōiungitur. Qui itaque talis eſt,guſtare poteſt, quoniam ſuauis eſt do-
minus. Verè enim ſuauis eſt dominus,& fons vniuerſæ dulcedinis,à quo omnia dulcia dulcedinem
ſortiuntur,eſt ipſe deus excelſus & benedictus eſſentialiter dulcis:eſt & dulcedo ſeparata,immenſa,
ſuperſubſtantialis,atq; fontana omni creaturæ,quantū ad ſuā plenitudinē inexperta. Et verè omni-
no dignißimum eſt,vt qui hanc diuinæ bonitatis dulcedinē guſtare deſiderat, omnē indignā & vi-
lem ac tranſitoriā delectationem abhorreat,& cum omni mētis cuſtodia,charitate,ac reuerētia, deo
miniſtret. Hæc enim deguſtatio eſt futuræ beatitudinis certa & ſupernaturalis prælibatio,quam ne-
mo philoſophorum,aut ſuperborū theologorum vnquā guſtauit: ſed mites & humiles corde,qui to-
Lucę.10. tum ſuum affectū in illo vno,quod ſolum neceſſariū eſt,figunt,eam ſapere promerētur. Hanc autem
Eſa.26. dulcedinem guſtauit ſacratißimus Eſaias,dum verba illa ſuper mel & fauum ſuauia dixit, Nomē tu-
um & memoriale tuum domine in deſiderio animę. Anima mea deſiderauit te in nocte , ſed & ſpiri-
Iere.22. tus meus in præcordijs meis,de mane vigilabo ad te. Ieremias quoque dum ait, Factus eſt ſermo do
mini in corde meo quaſi ignis exæſtuās, clauſuſq; in oſsibus meis:& defeci ferre non ſuſtinēs . Vn-
de alio loco ſcriptum eſt, O quàm bonus & ſuauis eſt domine ſpiritus tuus nobis in omnibus.[BEA- F
Sap.12. TVS vir qui ſperat in eo.]Hoc iam frequēter expoſitum eſt . Deniq; vt guſtare mereamini dulcedi-
nem dei, ¶(9) TIMETE]timore filiali,amoroſo, & ſancto[DOMINVM omnes ſancti eius]qui
adhuc peregrinamini in terra,& aſpiratis ad patriā, [QVONIAM non eſt inopia timentibus eum.]
Nam in ſpiritualibus & corporalibus bonis ꝓuidet eis dominus ſufficiēter,imò & in bonis interio-
ribus dat eis quotidianū augmētum,& copiā magnā: quēadmodum in Euāgelio ait Saluator, Habē-
ti.i.grato & coram domino ſolicitè ambulanti,dabitur & abundabit. ¶(10)DIVITES eguerunt,]
Matt.25. id eſt,in diuitijs huius mundi gloriantes,vel eas ſuperfluè deſiderantes,eguerūt gratia & virtutibus
Luc.19. animæ. Nā vt ait Chriſtifera virgo, Deus diuites dimiſit inanes.i.à ſpiritualibus gratijs vacuos,[ET
Luc.1. eſurierunt,]non vtiq; iuſtitiā & regnum dei,ſed opes mundanas: quoniam ſicut in Eccleſiaſtico di-
Eccl.10. citur, Auarus non impletur pecunia. quanto enim plura acquirunt diuites iſti,tanto plura deſiderāt:
[INQVIRENTES autē dominū].i.eſuriētes ac ſitientes iuſtitiā[NON minuētur omni bono,] imò
Mat.5. inceſſanter proficient,donec æternam beatitudinē euolantes inueniant. ¶(11) VENITE filij au-
Eccl.31. dite me].i.in domū diſciplinæ cōgregate vos , & informationē meam percipite auribus cordis[TI-
MOREM domini docebo vos].i.oſtendam vobis quid pertineat ad dei timorem, & quomodo acqui
ratur,conſeruetur,ac perficiatur. Et debetis libenter audire me,quoniā inſtructio mea valet ad obti G
nendum vitā æternā: quā quia diligitis,expedit vobis acquieſcere mihi,ideo ſequitur, ¶(12)QVIS
eſt homo qui vult vitam,]religioſam,ſpiritualē,& ſanctam, [DILIGIT dies videre bonos?]id eſt,
quis eſt qui cupit acquirere vitam æternam ille aduertat quod dicam. ¶(13)PROHIBE linguam
tuam à malo,]hoc eſt,cohibe teipſum ab omni ſermone illicito, [ET labia tua ne loquantur dolum]
Eccl.21. id eſt,teipſum cōpeſce ne aliquem fallas. ¶(14)DECLINA à malo].i.recede à peccato, quemad-
modum alibi ſcriptum eſt, Quaſi à facie colubri fuge peccatum.[ET fac bonum,]id eſt,ſerua māda-
ta,& quæ deo ſunt placita.[INQVIRE pacem,]id eſt,ſtude & ſatage in mente tranquillitatem ha-
bere,atque cum proximis tuis concordiam: maximè verò omnia age ac ordina quatenus ad cœleſtis
patriæ pacem merearis perduci. [ET perſequere eam,] hoc eſt, perfectè & infatigabiliter ſequere
eam,amplectendo & operando quæ proficua ſunt ad pacem acquirendam ac conſeruādam,ea quo-
que vitando quæ pacem corrumpunt,videlicet lites,proprię ſententiæ defenſionē pertinacem,ver-
ba pungitiua,& deriſionem. Hinc enim dicit Apoſtolus, Si enim fieri poteſt,quod in vobis eſt, cum
Rom.12. omnibus hominibus pacem habete. Et iterum ait, Quæ pacis ſunt ſectemur , & quæ ædificationis
Rom.14 ſunt,in inuicem cuſtodiamus. Et ad Coloſſ. Pax Chriſti exultet ſemper in cordibus veſtris. Prętereà
Coloſſ.3. in eo quod ait Pſalmiſta, Declina à malo,& fac bonum,tangit duas partes iuſtitiæ, in quarum obſer
uatione totius perfectionis ſumma conſiſtit, & has duas iuſtitiæ partes Chriſtus in Euāgelio tangit,
Luc.12. dum ait, Sint lumbi veſtri præcincti,id eſt,abſtinete à malo:& lucernæ ardentes in manibus veſtris, H
id eſt facite bonum. Patet quoque ex his quàm magna ſit virtus , linguam refrenare ab omni ſermo-
Prou.13. ne nociuo. Idcirco Salomon ait, Qui cuſtodit os ſuum,cuſtodit animam ſuam: qui autem inconſide
ratus eſt ad loquendum,ſentiet mala. Et alibi, Vidiſti hominem velocem ad loquendum,ſtultitia ma
Prou.29. gis ſperanda eſt quàm illius correctio. Et rurſus ſcriptum eſt, Qui multis vtitur verbis , lædit animā
Eccl.20. ſuam: qui verò moderatur labia ſua,ſapientißimus eſt. Et Iacobus ait, Si quis ſe putat religioſum eſ-
Iaco.1. ſe,non refrenans linguam ſuam,huius vana eſt religio. ¶(15)OCVLI domini ſuper iuſtos,] id eſt,
aſpectus diuinæ pietatis expanſus eſt ſuper eos qui deo obediunt,vt eos conſeruet & dirigat[ET au-
res eius,]id eſt,miſeratio & liberalitas dei[IN preces eorū,] vt eas exaudiat . Nam oratio humilian-
Eccl.25. tis ſe nubes penetrabit. ¶(16)VVLTVS autem domini,]hoc eſt, aſpectus diuinæ iuſtitiæ [SVPER
facientes mala,vt perdat de terra memoriā eorum] .i. excludat eos à regno cœlorum, quod eſt terra
viuentium vita beata,ita vt nullus ſanctorum in cœlo ſit memor eorum in bonum,videlicet condo-
lendo eis,aut intercedēdo pro ipſis. ¶(10)CLAMAVERVNT iuſti]orando feruenter pro diuino
auxilio,[ET dominus exaudiuit eos,& ex omnibus tribulationibus eorū liberauit eos]vel in pręſen
ti vita,vel certè poſt vitā præſentē,dando eis requiem ſempiternā,ſicut patet in ſanctis martyribus.
¶(18)IVXTA eſt dominus]per gratiā & miſericordiā ſuā[HIS qui tribulato ſunt corde].i.qui ꝓ-
pter iuſtitiam tribulantur,aut bono dolore,ſcilicet pro peccatis afficiūtur, aut aduerſitates propter

A deum æquanimiter ferunt, imo & omnibus tribulatis prope eſt,quãtum ad hoc quòd citiùs inclina-
tur ad miſerendum,indulgendũ,ſuccurrendúmque eis quàm alijs,loquendo in genere,& cæteris pa
tribus:quoniam(teſte Apoſtolo)abiecta & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Vnde Ba- 1.Cor.1.
ruch ait,Anima quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali,& incedit curua & infirma,& oculi deficien- Baruc 2.
tes dant gloriã & iuſtitiam tibi domino.Nam in eis relucet diuina iuſtitia,& ideo,quoniã in hac vi-
ta torquentur,deus pronus eſt vt miſereatur eorum.[ET humiles ſpiritu ſaluabit,] quemadmodũ in Matth.5.
Euangelio dicitur, Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorũ. ¶(19) MVLTAE
tribulationes iuſtorũ,]Nam corde & corpore affliguntur varijs modis, & propter cauſas diuerſas,
ſcilicet propter propria crimina,propter perfectionis carentiam , propter proximorum errorem, &
propter dei inhonorationem,ac ſimiles cauſas.[ET de omnibus his liberabit eos dominus,]partim
in hoc ſeculo per conſolationem ſpiritus ſancti,& perfectè in ſeculo futuro ,quando beatitudinẽ ple
nam poſsidebunt.Propter quod ait ſcriptura,Bonus dominus & confortans in die tribulationis,& Num.1.
ſciens ſperantes in ſe. ¶(20)CVSTODIT dominus omnia oſſa eorum],i.dominus conſeruat vir-
tutes iuſtorum,quæ ſunt robur & fixio ac fulcimentũ cordis in deo . [VNVM ex his non cõteretur,]
hoc eſt,nulla virtus iuſtorũ peribit:ſed domino cõſeruante,in tẽtatione ſeruabitur , ne vitio obrua-
tur.Hoc verũ eſt de electis & perſeuerãtibus vſq; in finem. Vel ſenſus eſt, quòd eorum quorũ virtu-
tes cõſeruantur,nõ ab ipſis,ſed à domino cuſtodiũtur. Poteſt quoq; exponi de oſsibus corporis,quæ
licet in paſsione vel poſt mortem conterantur, & corrumpantur,cuſtodiuntur tamen à domino:ne-
B que finaliter manebunt contrita,ſed reſuſcitabuntur,& animæ copulabuntur,ſicut & caro in die no
uiſsimo.Secundum hunc modum Chriſtus in Euangelio ait , Capillus de capite veſtro non peribit. Luc.21.
¶(21) MORS peccatorum peſsima.] quoniam ipſa eſt via ad mortem æternam , & non poteſt eſſe
reparatio gratiæ poſt eam:[ET qui oderunt iuſtum,delinquent.]Nam odium iuſti eſt magnum pec-
catum,& maius quàm odium peccatoris:cùm tamen vtrunque ſit mortale peccatum , ſicut & odium
inimici. ¶(22)REDIMET dominus animas ſeruorum ſuorum,]indulgendo eorum peccata , &
de via huius exilij transferendo eos ad patriam.[ET non delinquent omnes qui ſperant in eo,]non
quòd nunquam peccabunt,ſed quoniam pœnitentiã agent, nec in peccato finaliter perſeuerabunt.
Secundum hunc intellectum alio etiam loco ſcriptum eſt, Qui natus eſt ex deo, non peccat, quoniã 1.Iohã.3.
ſemen eius manet in eo,& non poteſt peccare:ſed generatio dei conſeruat illum. Ecce quàm admi-
mirabilis eſt virtus huius pſalmi,& quàm cõſolatorium eſt atque iucundum attentè depromere pſal
mum hunc ipſum.Primò omnium cõtinet laudes altiſsimi : deinde excitat omnes ad laudem ipſius:
narrat quoq; varia beneficia dei,& ad diuinæ dulcedinis guſtum nos inuitat . Exhortationem etiam
ſaluberrimam,& præcepta perfecta proponit . Poſtremò,inter iuſtos & impios præclarè diſtinguit,
& ſecularium hominum vanitatem oſtendit,ipſumq; omnium creatorem aſſerit ſingulos intueri , vt
C vel ſic ſtudeant homines viuere timoratè coram deo omnia cõſiderante.Studeamus ergo cum omni
ſtabilitate,attentione,atque feruore cantare hunc pſalmum:quod ſi fecerimus , mirabilem ſuauitatẽ
in ipſo experiemur,ad proficiendum accendemur,& ad mundi contemptum erudiemur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXIIII.

EXPOSITIO Tituli.

HAbet autem pſalmus iam exponendus hunc titulum, Pſalmus ipſi Dauid, id eſt, Pſalmus iſte à Dauid compoſitus cõuenit Chriſto per Dauid præfigurato & membris ipſius . Primò igitur exponẽdus videtur de Chriſto,deinde de membris ipſius. Chriſtus ergo vt homo paſsione iam ingruente ait ad patrem æternum,ſeu totam ſuperfeliciſsimam trinitatem,

PRECATIO.

Deus potens & fortis apprehende arma & ſcutum,& contra nos impugnantes exurge nobis in adiutorium,& ab eorum malignitate fragilitatem noſtram ubique defende: ut in te exultantes & letantes te ſemper tuti magnificemus,& tota die perennitatis laudes tibi decantemus.

D ¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

IVDICA domine nocentes me,]hoc eſt,profer ſententiam tuæ iuſtitiæ contra Iudæos me perſequentes,[EXPVGNA impugnantes me,]id eſt, vince, deijce, & poteſtate, regno ac patria priua Iudæos me verbis atque verberibus inuadentes.Hoc impletum eſt in Iudæis per principes Romanorũ , qui eos grauiſſimè vaſtauerunt,expugnauerunt,expulerunt,aut occiderunt. ¶(2)APPREHENDE arma & ſcutum,]id eſt,armis & ſcutis muni,ac robora principes Romanorum,videlicet Veſpaſianum ac Titum cum populo ſuo aduerſus Iudæos,[ET exurge in adiutorium mihi,]hoc eſt,per manum illorum debella aduerſarios meos. ¶(3) EFFVNDE frameã].i.extrahe gladiũ,multiplica vltionẽ, emitte vindictã , [ET conclude aduerſus eos qui perſequuntur me].i.omnia mala iſta pœnalia indue ſuper Iudæos,& trade eos in manum inimicorũ ſuorũ,propter peccata quæ cõmiſerunt in me. Vel ſic,& ſpiritualius, Apprehende arma & ſcutum,id eſt,accipe virtutẽ tuã diuinam ac omnipotentem,per quam in teipſo fortis es,& quaſi armatus,alióſque potẽs defendere. Hæc virtus dei eſt ipſemet deus omnipotens: ſed dum deus hac poteſtate non vtitur,vtpote deſinens homines iuſtos tribulari a malis,tunc videtur quaſi deponere ar-

Abac.2. ma ſua & ſcutum, id eſt, virtutem ſuam ſecundum quod Propheta alius inqnit, Quare non reſpicis E
contemptores domine, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? Dum autem deus poteſtatem ſuam
exercet, bonos eripiens, impióſque affligens, tunc acciperere dicitur virtutẽ ſuã, hoc eſt, arma & ſcu
Apoc.11. tum. Iuxta hunc ſenſum ſcriptum eſt, Gratias agimus tibi domine deus omnipotens, qui es, & qui e-
ras, qui accepiſti virtutem tuam magnam, & regnaſti. Quandiu enim permiſit idololatriam ita inua-
leſcere, & dæmones hominibus præualere, quaſi depoſuit ſuam virtutem: ſed cùm incarnatus venit
in mundum exultans vt gigas ad currendam viam, aëriáſque poteſtates expugnans, ac homines re-
dimens, tunc accepit ſuam virtutem, & regnauit in his, in quibus antè regnauit diabolus. Sic ergo
Pſal.18. ait Chriſtus homo ad deum patrem, Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi, id
Ephe.2. eſt, à mortalitate redime me per reſurrectionem beatam, [DIC animæ meæ,] hoc eſt, vitæ meæ cor-
porali, [SALVS tua ego ſum,] hoc eſt, tertio die reparabo te, & immortalem te faciam, vniendo ani-
mam corpori immortali. In his itaque precibus Chriſtus orat pro reſurrectione corporis ſui. ❡(4)
CONFVNDANTVR,] id eſt, cõfuſione digni appareant, & pœnã ſuæ peruerſitatis incurrant, [ET
reuereantur,] id eſt, pœnã ſibi infligendam formident,] QVAERENTES animã meã], id eſt, extin-
guere cupientes vitam meã. Hoc modo confuſi atque reueriti ſunt Iudæi in præſenti vita, & poſt eã.
Nam modo ab omnibus contemnuntur & opprimuntur, & poſt hanc vitam cadunt in pœnã æter-
nam. ❡(5) AVERTANTVR retrorſum,] hoc eſt, mentis cæcitate obtenebrentur, & non cõuertan F
tur ad te, ſed per obſtinationem recedant à te, [ET confundantur,] id eſt, per experientiam tormen-
torum erubeſcant de ſuis malitijs in hoc ſeculo, vel in inferno [COGITANTES mihi mala] .i. qui
mala concipiunt contra me, cogitantes quomodo poſſint me capere in ſermone, & accuſare, atq; oc
cidere. ❡(6) FIANT tanquam puluis ante faciẽ venti] .i. Iudæi prædicti tam facilè ſuperentur ab
Iohã.11. hoſtibus ſuis, & per totum mundum diſpergantur, priuati proprio ſolo, quàm facile puluis à vento
impellitur, & per aëra diſpertitur. [ET angelus domini coarctãs eos] .i. Michael qui erat aliquando
Dan.12. princeps atque protector ſynagogæ, iam deſinat eos vaſtari & coarctari per populum Romanum in
obſidione Ieruſalem à Tito. Poteſt quoq; per angelum intelligi angelus malus, cuius cooperatione
tam atrociter coarctabantur, & interficiebantur Iudæi in vltionem ſanguinis Chriſti. ❡(7) FIAT
via,] hoc eſt, vita ſeu operatio illorum, ſcilicet Iudæorum [TENEBRAE,] id eſt, excæcata ac priua-
ta lumine fidei, agnitioniſque Chriſti, [ET lubricum,] id eſt, vaga atque inconſtans, ita vt propriæ
habitationis terra ſtare non poſſint, nec alicui ſtabili fundamento innitantur, eò quòd Chriſtum
negauerint, qui eſt ſolum & verum fundamentum omnium electorum: quemadmodum ait Apoſto-
1.Cor.3. lus, Fundamentum aliud nemo ponere poteſt præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ie-
ſus. [ET angelus domini perſequens eos,] id eſt, angelus ſanctus deſinat eos perſecutionibus fati- G
gare. Vel, angelus malus perſequatur eos detinendo corda eorum in obſtinatione perfidiæ, ſuiſque
Iohã.15. tentationibus eos fallẽdo. Et iſta eis contingant, ❡(8) QVONIAM gratis abſconderunt mihi in-
teritum laquei ſui,] id eſt, ſine culpa mea tetenderunt inſidias, & fecerũt cõſilia cõtra me quomodo
mortem mihi inferrent. Mors nanque hoc loco vocatur interitus laquei, hoc eſt, laqueus interimẽs.
Iudæi enim doloſiſſimè & quidem occultè tractabant inter ſe, quomodo Chriſtum occiderent. [SV
PERVACVE exprobrauerunt animam meam,] id eſt, ſuperfluè & inutiliter impoſuerunt mihi cri-
Matt.11. mina multa, atq; contumelijs affecerunt me, dicentes, Homo vorax ſeducit populum, inſanit atque
Luc.23. ſimilia. ❡(9) VENIAT illi,] hoc eſt, populo me perſequẽti [LAQVEVS quem ignorat] .i. tribu-
Iohã.10. latio improuiſa mórſque incerta, [ET captio quam abſcõdit,] id eſt, cõprehenſio, tentio ſeu ligatio,
quam inter ſe proponebant mihi inferre, ac intulerũt in nocte paſſionis meæ, dum cohors & tribu-
nus ac miniſtri Iudæorum iniecerunt manus in me. [APPREHENDAT eum,] hoc eſt, fiat eis cau-
ſa, meritum, & occaſio qua ab aduerſarijs ſuis capiantur, ligentur, ac detineantur. [ET in laqueũ ca-
dat in idipſum,] hoc eſt, captio iſta quam abſcõderũt, fiat eis nociua & laqueus mortis: mihi verò nõ
noceat, ſed cauſa honoris & gloriæ fiat mihi. Hoc totum in Iudæis & Chriſto impletum videmus.
Porro hæc omnia dicit Chriſtus, non imprecando ſeu optando aduerſarijs ſuis mala, imo (vt infrà
habetur) ipſe orauit pro eis, ſed conformando ſe diuinæ iuſtitiæ, & futura prædicendo ac inſinuan-
do, quid culpa eorum promeruit. Veruntamen quod dictum eſt, Cõfundantur & reuereantur quæ- H
rentes animam meam, &c. exponi poſſet in bono, & per modum orationis, ita vt Chriſtus intelliga-
tur deſideraſſe conuerſionem Iudæorum, & caſtigationem eorũ in præſenti, ne æternaliter punirẽ-
tur, quemadmodum patebit in ſequenti expoſitione. ❡(10) ANIMA aũt mea exultabit in domino.]
Anima enim Chriſti ſemper erat in actuali gaudio beatificæ fruitionis. [ET delectabitur] interiori
lætitia [SVPER ſalutari ſuo,] hoc eſt, de omni beatitudine quam dominus præſtitit ei. ❡(11) OM-
NIA oſſa mea] .i. tota fortitudo mea, & oẽs uirtutes animę meę [DICENT, domine quis ſimilis tui?]
q.d. Nullus, quoniam tu omnia in infinitum excedis in omni nobilitate & gloria. Vel ſic, Omnia oſ-
ſa mea dicent, hoc eſt, oſſa corporis mei ſignis & geſtibus deuotis declarabunt interiorem lętitiam,
quam habeo in te ex conſideratione tui ac beneficiorum tuorum. Magna nanque hilaritas cordis re
dundat in corpus, & facit in eo geſtus iucundos, internam lætitiam demonſtrantes: domine quis ſi-
Luc.9. milis eſt tui? ❡(12) ERIPIENS inopem,] id eſt, me Chriſtum adeo pauperem, vt non haberẽ vbi
caput reclinarem, [DE manu fortiorum eius,] id eſt, de poteſtate & rabie Iudæorum, qui quantum
ad hoc viſi ſunt fortiores me fuiſſe, quòd permiſſi ſunt præualere in me mortem corpori inferendo,
& eripiens in die reſurrectionis meæ [EGENVM] in temporalibus bonis, qui de aliorum facultati-
bus vixi, [ET pauperem,] hoc eſt, abiectum & humilem, [A diripientibus] .i. crucifigentibus [EVM]
❡(13) SVRGENTES teſtes iniqui] in nocte paſſionis meæ in domo Caiphæ, [QVAE ignorabam]

A per approbationem, boc eſt, quæ non commiſi. [INTERROGABANT me,] id eſt, per modum in-
quirentium obijciebant mihi, exigentes reſpouſionem à me. Vnde Matthæus dicit, Principes autẽ Matt.26.
ſacerdotum & ſeniores & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum
morti traderent, & non inuenerũt cùm multi falſi teſtes accesſiſſent. ℂ(14) RETRIBVEBANT
mihi mala pro bonis,] quia pro prædicatione, oratione atq; miraculis, quibus eus ad fidẽ conuertere
volui, perſecuti ſunt me vſq; ad mortẽ. Vnde Chriſtus dixit Iudæis, Multa bona oſtendi vobis ex pa Iohã.10.
tre meo, propter quod borũ vultis me lapidare? Et apud Ieremiam prophetam ait, Attende domine Iere.18.
& audi voces aduerſariorũ meorum: nunquid redditur pro bono malũ, quia foderunt foueã animæ
meæ? Itaq; retribuebant mihi mala pro bonis, ſcilicet [STERILITATEM animæ meæ] .i. bonorũ
infœcunditatem, ſeu vitia, quæ ſunt ſterilitates animæ, impoſuerũt mihi. ℂ(15) EGO autẽ cùm mihi
moleſti eſſent] .i. dum me perſequerentur Iudæi, pręſertim tẽpore paſsionis [INDVEBAR cilicio.]
ℂ(16) HVMILIABAM in ieiunio animã meam.] Ad literã non legimus Chriſtum vſum fuiſſe ci-
licio, ſed ieiunaſſe. Quid ergo per ciliciũ, niſi carnis infirmitas, & ſimilitudo carnis peccati ſignifica
tur? Itaq; Chriſtus in perſecutione & paſsione ſua cilicio induit ſe, boc eſt, ſub mortalis carnis tegu-
mento diuinitatẽ abſcondit, ita vt potius videbatur vermis quàm deus. Propter quod ipſe in Euãge Matt.11.
lio ait, Beatus eſt qui non fuerit ſcãdalizatus in me. i. qui propter bumilia & abiecta quę corporaliter
ago, aut patior, non abnegat in me confiteri diuinitatis naturã. Et Eſaias de Chriſto inquit, Quaſi Eſaiæ 53.
abſcõditus vultus eius & deſpectus. Humiliabã in ieiunio animam meam, hoc eſt, corporali ieiunio
me afflixi maximè in deſerto, vbi quadraginta diebus ac noctibus ſine omni cibo vixi. [ET oratio
B mea,] quam fudi pro his qui noluerũt cõuerti, dicendo in cruce, Pater ignoſce illis: & aliàs ſæpe pro Mat.4.
Iudæis orando. [IN ſinu meo,] hoc eſt, ad meipſum [CONVERTETVR,] id eſt, effectus & meritum
orationis redundabit in me. Sed videtur huic ſententiæ repugnare, quod iam ſæpe inductũ eſt, puta Luc.23.
Chriſtum ſemper exauditũ à patre, quemadmodum ipſe teſtatur, Pater gratias ago tibi, quoniã au- Iohã.11.
diſti me. Ego autẽ ſciebam, quoniã ſemper me audis. Sed huius dilutionem ſatis arbitror poſſe pate-
re ex bis quæ dicta ſunt in expoſitione pſalmi 21. vbi dictum eſt atq; expoſitum ex perſona Chriſti,
Deus meus clamabo per diem, & non exaudies. ℂ(17) QVASI proximum, quaſi fratrem noſtrum,
ſic complacebam.] Hoc dupliciter exponi poteſt. Primò ſic, Quaſi proximum, quaſi fratrẽ noſtrum,
ſubaudi arbitrans populum Iudæorum & vnumquenque eorum ſic complacebam, id eſt, ſic de eo-
rum profectu & proſperitate gaudebam. Vel ſic, Quaſi proximum &c. hoc eſt, tanquam de proxi-
mo & fratre ſic complacebam, id eſt, ſic mibi in eis complacui, & de eorum affinitate gaudebam, at-
que pro eis tanquam pro chariſsimis propriam animam poſui, qui mihi (ſicut prædictum eſt) retri- Ioh.10.
buebant mala pro bonis, & me tandem crucifixerunt. [QVASI lugens] oculis corporis, [ET con-
triſtatus] compaſsione pij affectus [SIC humiliabar,] id eſt, ſic meipſum pro eorum ſalute humiliaui
C atque afflixi. Vnde ſcriptum eſt, Videns Ieſus ciuitatem fleuit ſuper eam, id eſt, ſuper populum eius. Lucę.19.
Et rurſus, Contriſtatus eſt, inquit, Ieſus ſuper cæcitate cordis eorum. Et vtique quanto populus il-
le ſibi propinquior fuit, tanto de eorum ingratitudine atque duritia amplius doluit. Denique ingra-
titudinem Iudæorum Chriſtus conſequenter inſinuat, dicens, ℂ(18) ET aduerſum me lætati ſunt,] Luc.22.
id eſt, de aduerſitatibus meis ex odio gauiſi ſunt, quemadmodum in Luca habetur, Abijt Iudas, & lo
cutus eſt cum principibus ſacerdotum, quomodo illum traderet eis, & gauiſi ſunt, & pacti ſunt pecu-
niam illi dare. [ET conuenerunt,] hoc eſt, conſilium contra me adinuicem habuerunt, ſicut Iohan-
nes teſtatur, Collegerunt pontifices & pharisęi concilium, & dicebant, quid facimus, quia hic homo Iohã.11.
multa ſigna facit? Et Matthæus, Congregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores populi, & conſi- Mat.26.
lium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. [ET cõgregata ſunt ſuper me flagella,] hoc eſt,
perſecutiones & pœnæ, præſertim in die paraſceues, quando ſatiati ſunt pœnis meis. [ET ignoraui] Iob.16.
hoc eſt, per modum ignorantis me babui, qui non fugi. Vel, ignoraui, id eſt, de cauſa tantarum pœ-
narum, videlicet de culpa, mihi conſcius non fui. Vel, ignoraui, ſecundũ æſtimationem eorũ & etiã
Iudæ. Secundum bunc ſenſum apud Ieremiam ſcriptum eſt, Ego quaſi agnus manſuetus, qui por- Iere.11.
tatur ad victimam, & non cognoui, quia ſuper me cogitauerunt conſilia. ℂ(19) DISSIPATI
ſunt,] hoc eſt, cordibus diſſoluti ex pauore mirabilium, quæ tempore paſsionis fiebant, quãdo vide- Matt.27.
licet aſpiciebant terrã moueri, ſolem obſcurari, & velum templi eſſe conſciſſum. [NEC cõpuncti,] id Mat.15.
D eſt, de peccato ſuo nequaquã pœnituerunt, ſed in incredulitate mãſerunt. Vel ſic, Diſsipati ſunt, hoc
eſt, ab inuicem diſpertiti, & per totum mundum diſperſi: nec compuncti .i. ex tãta ſua pœna non ad- Mat.22.
uertunt ſe propter peccatũ in me cõmiſſum à deo relinqui. [TENTAVERVNT me] dicẽdo, Magi-
ſter ſcimus quia verax es: ac alijs modis, vt aliquid reprehẽſionis inuenirẽt in me. [SVBSANNAVE
RVNT me ſubſannatione,] quando me in cruce pẽdente illudendo dixerunt, Si rex Iſrael eſt: vel, Si
hic eſt Chriſtus dei electus, deſcendat nunc de cruce. [FRENDVERVNT ſuper me dentibus ſuis] Iohã 19.
id eſt, furibundo rancore ſtridebant in me, ſicut dum caput meũ ſpinis pũxerunt, arũdine percuſſe- Iob 16.
runt, & coram Præſide clamabãt Iudæi, Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Vnde ſanctus Iob,
Aperuerunt, inquit, ſuper me ora ſua, exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, & ſatiati ſunt pœ-
nis meis. ℂ(20) DOMINE] pater cœleſtis [QVANDO reſpicies?] hoc eſt, quando oculo paternæ
ſubuentionis te iſta videre oſtendes? [RESTITVE animã meam] ſuo corpori per reſurrectionem
[A malignitate eorum,] hoc eſt, de perſecutione Iudæorum eam ſaluando, [A leonibus,] id eſt, à Iu-
dæis ſuperbis ac feris reſtitue ſeu libera [VNICAM meã] .i. animam meã tibi ſummè ac vnice præ-
dilectam. Vel, vnicam, boc eſt, vnam ſolã in corpore meo exiſtentem. Nam in vno corpore anima-
to non eſt niſi vna anima. ℂ(21) CONFITEBOR tibi] deo patri [IN eccleſia magna], i. in plebe

carholica per meipſum & meos miniſtros, quando reſtitueris animã meam à malignitate eorũ, tunc E
quoque[IN populo graui].i.in populo Chriſtiano, probitate morum honeſto atque maturo,[LAV-
Pſal.21. DABO te.]Hoc eſt quod ſuperiùs dictum elucidatúmque eſt, Narrabo nomẽ tuum fratribus meis,
in medio eccleſiæ laudabo te. Eſt autem & aliud genus populi grauis, in quo Chriſtus patrem non
laudat. De quo dicitur, Væ populo graui iniquitate, dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſan
Eſai.1. ctum Iſrael. De quo in Apocalypſi ait Iohannes, Dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſyna-
Apoc.2. goga ſatanæ. Veruntamen in hoc quoqne populo Chriſtus aliquo modo laudat patrem, inquantum
per ſeipſum ſuóſque diſcipulos verbum ſalutis prædicauit, atq; miſericordiam dei ac beneficia eius
ipſis patefecit. ¶(22)NON ſupergaudeant mihi].i.ô domine pater, & ſi permittis Iudæos gaude-
re de pœnis meis vſq; ad crucis patibulũ, tamen non ſupergaudeãt mihi, hoc eſt, poſt paſsionẽ non
diu neque ſuperfluè gaudeant de meo interitu, quaſi omnino extinctus ſim, nec reſurecturus. [QVI
aduerſantur mihi iniquè].i.Iudæi qui ſine culpa mea quærunt opprimere, & prorſus delere nomen
ac memoriam meã: quemadmodum ſcriptum eſt ex perſona eorum, Mittamus lignum in panẽ eius,
Iere.15. hoc eſt, morte crucis cibemus eum, & eradamus eum de terra viuentiũ: [QVI]Iudæi [ODERVNT
me gratis,]hoc eſt, ſine demerito meo, quia nil nocui eis. [ET annuunt oculis,] id eſt, inter ſe geſtus
irriſionis fingunt, quibus ſe mutuo cohortantur ad deridendum me. Hanc autem ſcripturam allegat
Chriſtus dicens, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberẽt: nunc au- F
Iohã.15. tem viderunt, & oderunt & me & patrẽ meum: ſed vt impleatur ſermo qui in lege eorũ ſcriptus eſt,
quia odio habuerunt me gratis. Ex quo apparet, quòd pſalmus iſte ad literam ſit de Chriſto expo-
nendus, quoniam allegatio ſeu probatio non valet niſi ex ſenſu literali, ſecundum Auguſtinum. Pro-
Auguſt. pterea expoſitio huius Pſalmi de Dauid ad literam non placet, quamuis litera poſsit applicari ad Da
uid, ſicut ad cæteros iuſtos, quemadmodũ in ſequenti expoſitione introducam. Quidam verò nimis
inhæret literæ in pſalmorum expoſitione. Porrò non ſolũ pſalmum præſentẽ, ſed & alios plurimos
pſalmos, qui manifeſtè loquuntur de Chriſto & eius paſsione atq; myſterijs, exponit ad literam de
Dauid, nullã de Chriſto mentionem inducens: quos tamen pſalmos ſancti atque catholici doctores,
videlicet Hieronymus, Auguſtinus, Caſsiodorus, & Hugo de Chriſto exponunt. Præterea pſalmum
Hierony. præhabitũ, videlicet triceſimũ, cuius exordiũ eſt, In te domine ſperaui, qui euidenter de Chriſto per
Auguſt. tractat, non exponit niſi de Dauid, cuius defectus ex ſuo argumento oſtenditur. Pſalmũ enim 21. cu
Pſ.30.21 ius principiũ eſt, Deus deus meus reſpice in me, ꝓbat ad literã exponẽdum eſſe de Chriſto, per hoc
ꝙ Chriſtus pendẽs in cruce protulit principiũ huius pſalmi, tanquã dictum ex ſua perſona. Si ergo
ob hanc rationẽ pſalmus ille explanatur de Chriſto, pari ratione & pſal. 30. ad literam exponendus
Luc.23. erit de Chriſto, quoniã Chriſtus pendens in cruce protulit proſecutionẽ illius pſalmi, vtpote ver- G
Iohã.15. ſum illũ, In manus tuas cõmendo ſpiritum meũ, tanquã dictũ ex ſua perſona. Pariformiter & de Pſal
mo præſenti argui poteſt, in quo ait Propheta, Oderunt me gratis: quod Chriſtus apud Iohannem
clarè fatetur de ſe ꝓphetatum, aliàs non dixiſſet, vt impleatur ſermo, &c. quia ſi de ipſo Dauid hoc
ad literã dictũ fuiſſet, tunc vtiq; ſermo ille diu fuiſſet impletus ante Chriſti aduentũ. Deinde Chri-
Mat.22. ſtus ait, ¶(23)QVONIAM mihi quidẽ pacificè loquebantur] Iudæi increduli, hoc eſt, verba quæ
Iohan.8. videbãtur eſſe amoroſa atque pacifica, ſicut ex Euãgeliorũ patet decurſu, vt eſt illud, Magiſter quod
Mat.21. eſt mandatũ magnum in lege? Et de muliere in adulterio deprehenſa, Magiſter, inquiunt, quid tibi
videtur? Et, Magiſter volumus à te ſignum videre. [ET in iracundia terræ,]hoc eſt, ex ira orta ex vi-
tioſo amore rei terrenæ[LOQVENTES]inter ſe, & etiã mecum[DOLOS cogitabant,]videlicet vt
poſſent me reprehendere tanquã tranſgreſſorẽ legis. Iudæi enim terrena inordinatè amabant, vide-
licet diuitias, honorem, & gloriã temporalẽ: & quoniã Chriſtus reꝑhendit eos de hoc, inuidiã cõce-
Iohã.7. perunt contra eũ, atq; ex ira cordis locuti ſunt ſecũ verba doloſa. Et ideo ait Saluator in Euangelio,
Luc.23. Me odit mũdus, quia ego teſtimoniũ perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt. ¶(24)ET dilata-
Iohã.10. uerunt ſuper me os ſuum].i. lato ore deriſerunt, vituperauerunt, & blaſphemauerunt me, maximè tẽ
Iohã.19. pore paſsionis: tuncq;[DIXERVNT, Euge, euge,]hoc eſt, valde bene iã accidit, quoniã captus es:
[VIDERVNT oculi noſtri,]hoc eſt, noſipſi vidimus mala quæ tibi imponimus. ſ. quòd ſeduxiſti po
pulum, & legẽ tranſgreſſus es, dicendo te Chriſtum eſſe. Hoc eſt quod Iudæi coram Pilato dicebãt, H
Nos legẽ habemus, & ſecundũ legem debet mori, quia filiũ dei ſe fecit. Sæpe autẽ in ſcripturis acci-
pitur viſus pro quolibet ſenſu cõmuniter. ¶(25)VIDISTI domine]pater omnia mala mihi iniu-
ſtè illata, [NE ſileas].i. ꝓfer ſententiã approbãdo meã iuſtitiã, & reprobãdo illorũ malitiã. [DOMI-
NE ne diſcedas à me].i. à natura humana quã aſſumpſi: ſed da mihi tertio die reſurgere, & quadrage
ſimo die aſcendere. ¶(26)EXVRGE,]hoc eſt, per modũ ſurgentis te habe, mihi aſsiſtendo, & ſuc-
currendo, quantũ ad corporis glorificationẽ, [ET intende iudicio meo,] hoc eſt, conſidera iudiciũ,
Iohan.1. quo tam iniuſtè & ignominioſe adiudicatus ſum morti, & pro illo iudicio da mihi iudiciarã poteſta
Actu.10. tem, quoad manifeſtationẽ, vt ſim iudex viuorũ & mortuorũ per executionẽ. Hanc enim poteſtatem
hócque actiuum iudiciũ meruit Chriſtus, eò quòd iudiciũ iniquum paſſus ſit. Itaq; intende iudicio
meo, & iudica me iudicio prædictæ remunerationis. [DEVS meus &]tu qui es[DOMINVS meus,]
ſecundũ quòd formã ſerui accepi intende[IN cauſam meã,]hoc eſt, reſpice ob quã rationẽ iſta ſuſti-
neo, videlicet propter tuũ honorẽ ac mundi ſalutẽ, & non propter aliquã culpã meã, quẽadmodum
Mat.17. latrones, inter quos ad mortẽ ducor, atque in cruce ſuſpendor. Hoc eſt quod in libro Iob ſcriptũ eſt,
Iob 26. Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt, cauſam iudiciumq; recipies. ¶(27)IVDICA me]iudicio remu-
nerationis, quantũ ad præmium accidentale[SECVNDVM iuſtitiam tuam,]id eſt, ſecundum dicta-
men tuæ diuinæ iuſtitiæ. Vel, ſecundum iuſtitiã meam mihi à te collatam, [DOMINE deus meus]

A Hoc Chriſtus ſecurè rogauit, quoniam ſine omni malitia fuit, & ſe eſſe filiũ dei, in quo patri ſummè Sap.2
complacuit, nouit, [ET non ſupergaudeant mihi. Hoc iam ſemel in pſalmo præſenti expoſitum eſt.
¶(28) NON dicant in cordibus ſuis,] id eſt, non cogitẽt amplius [EVGE euge animę noſtræ,] hoc
eſt, quàm delectabiliter contigit nobis, quòd ita potuimus turpiſsima morte occidere iſtum, qui erat
nobis grauis ad videndum, [NEC dicant, deuorabimus eum,] id eſt, nomẽ atq; memoriã eius, & o- Act.3.
mnes eius ſectatores extinguem*: ſed per miracula demõſtra me reſuſcitatũ à mortuis. Vnde Petrus
cum ſanaſſet claudũ ex vtero, dixit Iudæis, Viri Iſraelitę, deus patrũ noſtrorũ glorificauit filiũ ſuũ,
hoc eſt, viuum & glorioſum oſtẽdit, per iſtud miraculum, propter cuius miraculi euidentiam nõ au-
debant Iudæi in Apoſtolos mittere manũ, ceſſabántque aliquo modo Ieſum reputare inter iniquos, Act.5
nam & volebant quaſi immunes videri à morte ipſius, dicentes apoſtolis, Ecce repleſtis Hieruſalem
doctrina veſtra, & vultis ſuper nos inducere ſanguinem hominis huius. Hinc quoq; Chriſtus ſub-
iungit, ¶(29) ERVBESCANT] Iudęi increduli de peccatis cõmiſsis in me, & morte mihi ab ipſis
inflicta, [ET reuereantur ſimul,] hoc eſt, pariter timeãt diuinę iuſtitię vltionẽ [QVI gratulantur ma-
lis meis,] hoc eſt, qui de pœnis meis lætati ſunt ex mera inuidia. Eandẽ autẽ ſententiã ſequẽs verſus
ſub alijs verbis includit. ¶(30) INDVANTVR confuſione & reuerentia,] hoc eſt, mẽte & corpore
confundantur & expaueſcant, atq; totaliter operiantur erubeſcentia, & timore, quemadmodum ho
B mo tegitur veſtimento [QVI maligna loquuntur ſuper me,] hoc eſt, qui crimina grauia mihi impo-
nunt. ¶(31) EXVLTENT] exteriori lætitia, [ET lætentur] mentali delectatione [QVI volunt iu-
ſtitiam meam] .i. qui amant, approbant, & ſequuntur doctrinam, vitam, & paſsionem meam, [ET di-
cant, ſemper magnificetur dominus,] hoc eſt, inceſſabiliter laudent deum [QVI volunt pacem ſerui
eius,] id eſt, qui adipiſci deſiderãt, vel adeptam affectuoſe cuſtodiunt pacẽ Chriſti, qui eſt ſeruus dei,
quẽadmodum per Zachariam dominus ait, Ecce ego adducam ſeruum meum orientem. Orat itaq; Zach.3
Chriſtus vt filij pacis, qui pacem veram affectãt, deum collaudent, quoniã digni ſunt deum laudare
tãquam filij eius, vt Chriſtus ipſe teſtatur, dicens, Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Pax Mat.5.
Chriſti alia eſt a pace mundi, vt idem ipſe affirmat, Pacem, inquiens, relinquo vobis, pacem meã do Iohã.14.
vobis, non quomodo mũdus dat ego do vobis. De pace autẽ mundi iterum ait, Non veni pacẽ mit- Matt.10.
tere, ſed gladium. Itaq; pax Chriſti in interiori homine ſita eſt. Eſt enim trãquillitas mẽtis ſeu quies
à perturbatione peccati, conſiſtens in hoc, quòd caro perfecte obedit ſpiritui, ſenſualitas rationi, &
ratio legi diuinæ, vt ſit homo fixus in deo & mente tranquillus, nil habens amaritudinis contra ali-
quem. Porrò pax mũdi eſt quieta fruitio temporalium bonorum, excluſis his quæ carnalem delecta- Eſa.50
tionem, tranſitoriasq; delitias auferunt ſiue diminuunt. Hæc pax nõ eſt vera pax, ſed peſsima quies:
quia non eſt pax impijs dicit dominus. Hanc ergo Chriſti pacem quæramus, diligamus & cõſerue-
C mus, ſi volumus eſſe idonei laudatores altiſsimi. ¶(32) ET lingua mea meditabitur,] hoc eſt, ex in-
teriori meditatione loquetur [IVSTITIAM tuam] ô pater cæleſtis, docẽdo euangelicã legem, quę
eſt lex perfectæ iuſtitię [TOTA die laudem tuam,] id eſt, indeſinenter atque quotidie laudabit te.

¶EXPOSITIO tropologica ſeu moralis eiuſdem Pſalmi, de quocunque
iuſto atque eccleſia.

MOdo videndum eſt, quomodo quilibet noſtrũ poſsit ac debeat pſalmũ iſtum in propria per-
ſona cantare, ipſumq; intelligere de Chriſti eccleſia, quæ capiti ſuo ac ſponſo ſemper cõfor-
mari deſiderat. Fidelis ergo Chriſtiformiter viuẽs, & varijs tribulationibus circũſeptus, atq;
cõſiderans ſe proprijs viribus præualere nõ poſſe, clamet ad deũ, Iudica domine nocẽtes me. Totus
hic locus quo petitur auxiliũ contra hoſtes vno modo exponi poteſt de inuiſibilibus hoſtibus: vt ſit
ſenſus, Iudica domine, hoc eſt, iuſte condemna nocentes me .i. dæmones me tẽtantes, meq; à profe-
ctu frequenter impedientes, immittendo mihi phantaſmata inutilia tempore diuinorũ. Sed cum dæ-
mones iam iudicati ſint, & irreparabiliter cõdemnati, quid neceſſe eſt orare vt iudicẽtur? Sciendum
ergo, ꝙ dæmones nondum habent omnem pœnam quã habituri ſunt, imo frequẽter de nouo auge-
tur pœna eorũ. Quanuis enim ſint in termino, tamen ſicut angeli ſancti merẽtur præmium acciden-
tale, homines cuſtodiendo: ſic dæmones promerentur augmentũ miſerię accidentalis, videlicet pœ-
D nam ſenſus, homines pios tentando: ſed quantum ad eſſentialem miſeriam (quæ eſt auerſio a ſum-
mo bono, ſeu diuinæ viſionis carentia) ſunt omnino in termino, & quantũ ad eam, nec merẽtur, nec
demerentur, ſicut nec animæ in inferno iam exiſtentes. Dum ergo ait, Iudica domine nocentes me,
ſcilicet dæmones, ſenſus eſt, Argue & afflige eos. Et iuxta hũc ſenſum in Zacharia ſcriptũ eſt, Incre- Zach.3
pet dominus in te Satan, & increpet dominus in te. Expugna impugnantes me, hoc eſt, aereas pote-
ſtates me tentationibus varijs moleſtantes, aliosq; ad me perſequendum incitantes debella, pręſtan-
do gratiam mihi per quam eorũ ſuggeſtioni efficaciter reſiſtam, & aduerſa quæ mihi ex eorum ma- Rom.8.
chinatione contingunt, patienter ſuſtineam. Vnde Apoſtolus ait, Deus pacis conteret Satanam ſub
pedibus veſtris velociter. Apprehende arma & ſcutum, id eſt, poteſtatem tuam exercendo aſſume,
meque per eam conforta, & protege, & exurge in adiutorium mihi, ne tentationi ſuccumbam, ne
concupiſcentiam ſequar, ne infirmitate deijciar. Effunde frameam, hoc eſt, increpationem, & pœ-
nam ſuper tentatores prædictos, & conclude aduerſus eos qui perſequuntur me, id eſt, fac bonam
ac triumphalem concluſionem pro me, & contra illos, ita vt eorum malitia reuertatur in caput ipſo-
rum, & mihi non noceat. Dic animę meæ, per ſpiritus ſancti inſtinctum, ſeu reuelationem internam,
atque per experientiam miſericordiarum tuarum, Salus tua ego ſum, hoc eſt, cauſa ſalutis tuæ, & ſal-
uabo te de periculis iſtis. Hoc eſt quod ait Apoſtolus, Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui no- Rom.16.
ſtro, quòd filij dei ſumus. Itaq; oro ô domine, dic animæ meæ, Salus tua ego ſum, id eſt, dic mihi per

Micb. 4 inſpirationem ſecretam, verba illa bona, verba conſolatoria, quæ apud Michęam ſcripta ſunt, Nunc B
quare mœrore contraheris? Nunquid rex non eſt tibi, aut conſiliarius tuus perijt, quia comprębeu-
dit te dolor, ſicut parturientem? Saluabo te, & liberaberis, nôli timere. Confundantur, hoc eſt, cõfu-
ſibiliter à me repellantur, ac ſuperentur, & ſe victos erubeſcãt, atque à te æternaliter confundantur
in die nouiſsimo, & reuereantur .i. me timeant impugnare de cætero. Dum enim dæmones à ſanctis
vincuntur, tunc metuunt eos, nec ſine formidine eos inuadunt. Itaq; reuereantur, boc eſt, tantã vir-
tutem ac gratiã mihi concede ô domine, quatenus dæmones à cõſpectu meo, quaſi perterriti fugiãt,
Gene. 32 dicentes, Caſtra dei ſunt hæc, Fugiamus Iſraelẽ, quoniã dominus pugnat pro eo, quærẽtes animam
meam .i. diaboli, qui quærunt eã à deo auertere, & ſuo infelici collegio ſociare. Auertãtur retrorſum
hoc eſt, victi cadant ac fugiant & cõfundantur, ſicut iam dictũ eſt: cogitãtes mihi mala, hoc eſt, dę-
mones intra ſe cõſiliantes, quomodo animã meã decipiant, & pœnam æternam ei procurent. Fiant
tanquam puluis ante faciẽ venti .i. tam cito, tãmq; facile cõmoueantur ac repellantur à me, ſicut mo-
uetur atque impellitur puluis à vento, ita vt nequaquã eis aperiã ianuã cordis mei ſeu portã conſen-
Ephe. 4 ſus: quemadmodum docet Apoſtolus, Nolite locũ dare diabolo. & angelus domini coarctãs eos, hoc
eſt, ſanctus angelus dei, qui cuſtos eſt animæ meæ, reprimat malignitatẽ eorum, & à me reijciat eos.
Fiat via illorũ .i. machinatio tẽtatoria, tenebræ & lubricũ, boc eſt, obſcura & vacillãs, ſic vt nõ pertin
gat ad cõſenſum meũ ſub ſpecie boni, ſed agnoſcatur falſitas dæmonũ à me: ad quod neceſſariũ eſt
2. Cor. 11 donũ diſcretionis ſpirituũ. Nam Satanas transfigurat ſe in angelũ lucis, apparetque via eius lumi-
ſa: ſed dum per illuminationẽ diuinã aduertimus eius fallacias, tunc via eius fit tenebrę & lubricũ: &
angelus domini perſequẽs eos .i. angelus bonus prælietur pro nobis, & eos affligat. Vebemẽter enim F
diaboli affliguntur dum per adiutoriũ angelorũ ſanctorum vincuntur à nobis. Qnoniam gratis, hoc
eſt, ſine iuſta & rationabili cauſa abſconderunt mihi diaboli .i. in occulto præparauerunt interitũ la-
quei ſui .i. mortẽ tentationũ ſuarũ, ſeu tentationes mortiferas animã occidẽtes: ſuperuacue exprobra
uerunt animã meam .i. infructuoſe inſultauerũt mihi. Interdum enim tẽtat nos dæmon, improperan-
do nobis peccata præterita, quatenus in deſperationẽ nos pertrahat, vel rurſus ad ſecularem vitam
reducat. Vnde quibuſdam peccatoribus magnis efficaciſsime pœnitẽtibus dæmones viſibiliter ap-
paruerunt, dicentes, Ecce poſtquã tanto tempore in omni ſpurcitia & iniquitate vixiſti, & nobis in
omnibus paruiſti, noſtriſque voluptatibus ſatiatus es, iam ad Chriſtum cõuerti vis, noſq; relinquere,
Hierony. prout S. Hieronymus refert, Veniat illi, hoc eſt, dæmoni ſeu dæmonũ cõgregationi, laqueus quem
ignorat .i. improuiſe ac ſubito coarctetur ab angelo ſancto, & captio quã abſcõdit .i. captiuitas ſeu no
cumentũ quod mihi occulte parauit, appręhendat eum .i. noceat ei, eũmq; in inferno liget captiuũ:
& in laqueũ cadat in idipſum, hoc eſt, captio iſta quam mihi abſcõdit, fiat ei laqueus damnationis, &
cauſa tormenti. Præterea totus hic locus de viſibilibus quoque hoſtibus .i. hominibus impijs exponi
poteſt, vt ſit ſenſus, Iudica domine nocẽtes me .i. homines me iniuſte perſequẽtes, & à tuo obſequio
impedire conãtes, diſcerne, diſtingue, & ſepara à me, nunc quidem affectu & merito (quod pertinet G
ad iudiciũ diſcretionis) & in futuro loco & præmio, quod pertinet ad iudiciũ remunerationis. Hæc
autẽ atq; ſimilia orat eccleſia ſeu fidelis quicunque non appetitu vindictæ, ſed zelo iuſtitiæ, præſer-
Caſsiod. tim niſi pœniteãt: & eſt potius prænũciatio futuri, quàm imprecatio mali. Propter quod Caſsiodo-
Mat. 5. rus affirmat hunc locũ & ſimiles paſſus ſcripturæ, in quibus videtur oratio fieri pro damnatione ſeu
Rom. 12. pœna inimicorũ, non debere exponi de viſibilibus hoſtibus, ſed & dæmonibus, maxime cum iubea-
mur inimicos diligere atq; aduerſarijs benefacere. Sed quicqd ſit, omnino videtur, ꝙ loca huiuſmo-
di poſsint exponi etiã de hoſtbus viſibilibus, quantum ad pœnas tẽporales, videlicet vt in præſenti
emendentur ne æternaliter pereant. Sic quod dictũ eſt, Iudica domine nocẽtes me, intelligi poteſt
de iudicio remunerationis quo deus plerũq; in pręſenti vindicat & caſtigat peruerſos, vt vel ſic ceſ-
ſent à malis. Poſſumus quoq; eorũ deiectionẽ & afflictionem, quantum ad mala temporalia .ſ. damna
& pœnas vitæ præſentis appetere, qui aduerſantur bono cõmuni & fidei Chriſtianæ, ac vnitati ec-
cleſiæ, inquantum per hæc coercentur à malis. Propter quod ſubditur, expugna impugnantes me, id
eſt, pugna pro me & vince aduerſarios meos. Hoc maxime orat eccleſia contra infideles, & tyrãnos,
hæreticos, ſchiſmaticos, quorũ interdum corporalẽ mortẽ licite optat, quia eorũ ſaluti aliter proui-
dere non valet. Apprebende arma & ſcutũ. boc iam ſatis expoſitũ eſt: & exurge in adiutorium mihi,
hoc eſt, paratus & facilis eſto vt mihi ſuccurras, ne hominũ impiorum mala exempla, fallacia blan- H
dimenta, minæ hoſtiles, infectiuæ doctrinæ ſeu perſecutiones tyrannicæ, me à tua voluntate ac lege
abducant, ſcandalizẽt aut ſuperent. Effunde frameam, hoc eſt, emitte caſtigationes & adhibe flagel-
la paternæ correctionis, & conclude aduerſus eos qui perſequuntur me, hoc eſt, induc ea ſuper ho-
mines malos me tribulantes, ac per hoc reſtringe & cohibe malignitatẽ eorum, ne ſint de cętero po
tentes vt faciant mala: ſed infirmitatibus corporis atque doloribus animæ caſtigati diſcãt bene age-
re. Confundantur de irrationabili ſtudio ſuo & vita iniuſta, & reuereantur i. pœnas ſibi imminentes
expaueſcant, quærentes animã meam ſubuertere vel vitam meam perimere. Auertantur retrorſum,
hoc eſt, à propoſito malo ceſſent, & ab opere inchoato recedant, & confundantur quòd tam inhone
ſte egerunt, cogitantes mihi mala. Fiant tãquam puluis ante faciem venti, hoc eſt, faciliter mouean-
tur ad pœnitentiam, nec obdurentur vt lapis: ſed ſicut puluis ſequitur impetum venti, ſic iſti ſequan
tur internam directionem angeli ſancti. Ideo ſequitur, & angelus domini ſit coarctãs eos, hoc eſt, à
malo retrahat eos, & ſi opus eſt per tribulationem compellat. Fiat via eorum tenebrę & lubricum, id
eſt, operatio eorum ſimilis fiat tenebroſæ ac lubricę ſemitæ, vt ſicut homo in tali ſemita ſæpe offen-
dit, cadit, laſſatur, nec ad finem faciliter pertingere poteſt: ſed redit: ſic in operatione ſua iniuſta im-

A pediantur,fatigentur,nec ad effectum peruenire ſinantur: ſed conuertantur & viuāt,& angelus do-
mini perſequēs eos,hoc eſt, angelus ſanctus puniat vel puniri permittat peccata eorū in ſeculo iſto,
nec deſinat eos exequi deſideria ſua mala. Hoc enim multū deſiderabile eſt,quēadmodum in ſecun-
do libro Macbabęorum habetur, Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia age- 2.Mac.6,
re,ſed ſtatim vltiones adhibere,magni beneficij eſt indiciū. Hęc autem mala eueniāt eis in vita prę-
ſenti:Quoniam gratis,hoc eſt,ſine cauſa,abſcōderūt mihi interitū laquei ſui,id eſt,deceptiones atq;
inſidias præparauerunt aduerſum me,ſuperuacue exprobrauerunt animam meam, hoc eſt,inutiliter
contumelijs,maledictis & inſultationibus affecerunt me.Hunc verſum ſicut & præcedentes pręſer-
tim dicit eccleſia de hæreticis,ſchiſmaticis,infidelibus & tyrānis. Veniat illi,hoc eſt, vnicuiq; eorū
laqueus quem ignorat,id eſt, tribulatio improuiſa qua corrigatur:& captio quam abſcōdit, hoc eſt,
malum quod mihi inferre occulte tentauit, apprehendat eum,hoc eſt,reuertatur in ipſum:ſic quod
ipſe ſeipſum pro peccato ſuo caſtiget, & in laqueum cadat in idipſum, hoc eſt, in iugū Chriſti por-
tandum ſuper ſe conuertatur idem, videlicet vt ex conſideratione peccati ſui ardentior fiat, & iu- Roma.5.
gum Chriſti perfectius tollat, quatenus vbi abundauit delictum ſuperabundet & gratia. Porrò ſi ea
quæ dicta ſunt ab illo verſu,Effunde frameam, exponantur quantum ad damnationem perpetuam,
ſeu quantum ad iuſtam vltionem diuinæ æquitatis in peccatores(quę expoſitio literæ magis cōcor-
B dat,ſicut & in præcedenti expoſitione declarata ſunt) tunc intelligenda ſunt hæc non optando, ſed
prænūciando,quēadmodum ſæpe oſtenſum eſt.Anima autē mea exultabit in domino,hoc eſt,in mi-
ſericordia eius reſpirabit,& ex cōſideratione paſsionis Chriſti conſolationē recipiet,imò & libēter
omnia ſuſtinebit,quatenus conformetur domino ſuo,& delectabitur delectatione mētali ac intelle-
ctuali ſuper ſalutari ſuo.i. de ſaluatione qua me redemit , & de beatitudine quam promiſit : ſicut ait
Apoſt.Gloriamur in ſpe adoptionis filiorū dei. Et Eſaias, Ecce deus noſter,exultabimus & lætabi- Rom.5.
mur in ſalutari eius. Et tu domine es eripiens inopem.i. me pauperē & afflictum de manu fortiorum Eſa.25.
eius,hoc eſt,de poteſtate & perſecutione inimicorum viſibilium ac inuiſibilium,quibus propria po-
teſtate reſiſtere non valerem. Quis enim ſua induſtria ſubtilitati dæmonū reſiſtere poſſet ? Et tu es
eripiens egenum & pauperē.i.quemlibet tēporalia contemnentem,& ſpiritu pauperē a diripiētibus,
hoc eſt,infeſtantibus,deprædantibus, ſeu occidētibus eum:quēadmodum in Eſaia habetur, Domi-
ne deus meus exaltabo te,quia factus es fortitudo pauperi & egeno in tribulatione ſua.Surgētes te-
ſtes iniqui quę ignorabā interrogabāt me,hoc eſt,quę nō feci obiecerunt mihi. Hoc quilibet Chri- Eſa.25.
ſtianus falſorū teſtiū accuſatione ſeu cōteſtatione grauatus dicere poteſt, qualis erat Naboth Iſrae-
lita,quem Ambroſius in libro de officijs ſanctum ac martyrē vocat. Retribuebant mihi mala pro bo
nis.Hoc conuenit eccleſiæ atq; vniuerſis fidelibus & bonis corde,qui pro aduerſarijs orāt,& ab in- 3.Reg.21
C gratis odium pro dilectione ac maleficia pro beneficijs recipiūt:ſterilitatem animæ meę,ſubaudi re-
tribuebant pro fœcunditate:tanquā dicat,Ego quantū ad eos eram in benefaciendo fœcundus:ipſi
autem quantum ad me ſteriles erant nil boni reddētes, nec in ſpiritualibus nec in tēporalibus me di-
tare optātes.Ego autem cum mihi moleſti eſſent homines impij & ingrati,induebar cilicio,hoc eſt,
veſte pœnitentiali.Humiliabam in ieiunio animam meam.i. abſtinētia me afflixi,quatenus impetra-
rem illis veniā,& mihi ſubſidiū.Iſtud frequēter agit eccleſia,dum hæreſes aut ſchiſmata oriūtur,aut
bella grauiſsima imminent,ſicut Ioſaphat rex Iuda & omnis populus eius feciſſe leguntur:ſimiliter 2.Par.20
ſanctiſsima illa Heſter & venerabilis Iudith feciſſe ſcribūtur . Et nos ergo horū exēplo ita agamus, Heſter 4
dum nobis peruerſi fiunt moleſti atq; ingrati:patientiam ſeruemus gloriantes in hoc,quòd domino Iudith 8,
Saluatori conformari meremur,Talia enim pati eſt donum dei: quemadmodum ait Apoſtolus, Vo- 9.
bis datum eſt à Chriſto non ſolum vt credatis in eum,ſed etiam vt patiamini pro illo.Et oratio mea Philip.1
in ſinu meo conuertetur,hoc eſt, oratio quam pro aduerſarijs & reprobis aut damnatis ſeu indignis
fundo,mihijpſi meritoria erit & ſatisfactoria pro proprijs culpis.Quāuis enim illis non proſit pro-
pter indignitatem vel incapacitatē eorum, non tamē ob hoc infructuoſa manebit: imò omnis actus
ex charitate procedens eſt meritorius vitæ æternæ.Quaſi proximū,quaſi fratrē noſtrum reputamus
vnūquenq; fidelem,etiā inimicū,ſic complacebam.i. ſic de eius profectu ac proſperitate gaudebam,
D quaſi lugens & cōtriſtatus ſic humiliabar,hoc eſt, ſic de eius aduerſitate afflictus ſum. Hoc eſt quod
ait Apoſtolus,Gaudere cum gaudentibus,& flere cum flentibus . Hoc modo ſanctus Euāgeliſta Io- Rom.12
hannes ſibi in filijs ſuis complacuit,qui ait, Maiorem horum gratiam non habeo,quàm vt audiā fi- 3.Iohā 1.
lios meos in veritate ambulantes . Non ergo de aduerſitate inimici lætemur,ſed eius profectui con-
gratulemur,quatenus cum ſancto Iob dicere mereamur,Si gauiſus ſum ad ruinā eius qui me oderat, Iob 31
& exultaui quòd inueniſſet eū malum. Et iterū,Flebam(inquit)quōdam ſuper eo qui afflictus erat,
& cōpatiebatur anima mea pauperi. Iſta perfectio ad prælatos maxime pertinet.Ego igitur tāta bo- Iob 30
na feci illis,ſed quid illi?Sequitur,Et aduerſum me lætati ſunt,hoc eſt,de meis infortunijs & pœnis
ac malis gauiſi ſunt,& conuenerunt, quatenus me multitudine vincerent,quem per rationē ſupera-
re non poſſunt: congregata ſunt ſuper me flagella & ignoraui.i. improuiſe acciderūt mihi perſecu-
tiones hominum,tentationesq; dæmonū.Diſsipati ſunt,hoc eſt,aduerſarij mei prædicti à vera con-
ſtantia fracti ſunt,& à charitate diuiſi, nec compuncti.i.de malo ſuo non pœnituerūt. tētauerūt me
terrendo,blandiendo,torquēdo,cogēdo,ſubſannauerūt me ſubſannatione. Hebraici idiomatis cō-
ſuetudo eſt,talē facere replicationē ſeu repetitionē eiuſdē, quēadmodum Zacharias dicit, Iratus eſt Zach.1
dominus patribus veſtris iracundia.Ait ergo eccleſia ſeu vnuſquiſque vir iuſtus,Subſannauerūt me
ſubſannatione.i.inimici mei quibus non nocui,ſed benefeci,inſultauerūt illuſeruntq; mihi.Hoc eſt
quod dicit Apoſtolus, Maledicimur & benedicimus,blaſphemamur & obſecramus.Frenduerūt ſu- 1.Cor.4

1. Cor. 4 per me dẽtibus ſuis, quaſi ex feruore rancoris & impetu paſsionis deuorare me vellẽt. Domine quã- E
do reſpicies? id eſt, quaſi diu diſsimulaſti & dereliquiſti me tribulari: ſed nũc reſpice, reſtitue animã
meam in priſtina pace & gratia tua, à malignitate eorum ereptam: à leonibus vnicam meam. i. à dæ-
monibus, qui tanquam leones rugientes circueũt, atq; ſuperbis hominibus, qui opprimũt innocen-
tes quemadmodum ouẽ leones: reſtitue vnicam meã. i. animã meam, quam tam vnice cuſtodire indi-
1. Pet. 5 geo, vt non profit mihi ſi vniuerſum mundum lucratus fuero, & eam perdidero. Conſequẽter ait fi-
Mat. 16. delis, Confitebor tibi. i. ad gloriam tuam confeſsione tuæ laudis, & item confeſsione meæ iniquita-
Marc. 8 tis, in eccleſia magna, Chriſtiana, apoſtolica, atq; catholica. Non ſupergaudeant mihi. i. de ruina ani
Luc. 9. mæ meæ & ſeductione ipſius non ſuperflue gaudeant, qui aduerſantur mihi inique, hoc eſt, dęmones
& homines perfidi ac peſtilentes, qui mihi ſpirituale damnum inferre nituntur: de quibus ſuperius
dictum eſt, Qui tribulant me exultabunt ſi motus fuero, qui oderunt me gratis, hoc eſt, ſine demeri-
Pſalm. 12 to meo: & annuunt oculis. i. ſibi mutuo me oſtendunt ad perſequendum ac illudendum. Quoniã mi-
hi quidem pacifice loquebantur. i. dęmones ſub ſpecie boni ſuggeſſerũt mala mihi, & homines frau
dulenti verba concordiæ locuti ſunt mecum in dolo, ſicut Ioab cum Abner & Amaſa, & in iracũdia
2. Re. 2. terræ loquentes dolos cogitabant. Dęmones loquuntur nobis interius in iracundia terrę, hoc eſt, ex
2. Re. 20. ira quam habent contra nos, eo ꝙ poſſeſſuri ſumus terram viuentium, quam ipſi per ſuperbiã perdi-
derunt, & cogitant dolos, videlicet vt inducant nos ad amorem ſenſibilium atq; carnaliũ rerũ, ſicq;
amittamus regnũ cælorum. Homines verò mali loquuntur iuſto in iracundia terrę, hoc eſt ex ira con
cepta contra eum propter amorem terrenorum bonorum: ſicut dum homines ſeculares inuident & F
iraſcuntur religioſis, eo ꝙ temporalia bona poſsideant. Et dilatauerunt ſuper me os ſuum, hoc eſt, la-
to ore locuti ſunt contra me id quod ſequitur. Dixerũt, Euge, euge. i. bene, bene, viderũt oculi noſtri
malum quod accidit tibi, & ergo gaudemꝰ. Vidiſti domine iſta, qui omnia noſti: ne ſileas à prolatio-
ne ſententiæ, ſed iudica pro me, & loquere mihi per inſpirationem occultam. Domine ne diſcedas à
me cõſolationẽ & gratiã ſubtrahendo. Exurge & intende iudicio meo deus meus, hoc eſt, diligẽter
conſidera quale iudicium merear qui tanta mala ſuſtineo propter iuſtitiã. Hoc ſecure oro, quoniam
Matt. 5. ſcriptum ſcio, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniã ipſorum eſt regnũ cęlo-
rum. Et tu qui es dominus meus intende in cauſam meam, hoc eſt, vide iuſtitiam meã pro qua ab im-
pijs iudicor velut iniuſtus: nã propter bona quæ facio odiunt me. Iudica me ſecundum iuſtitiã tuam
domine deus meus. i. ſecundũ iuſtitiam quam per gratiam tuam operatus ſum redde mihi. Sẽper ta-
men admiſce miſericordiam tuam iudicio meo, & non ſupergaudeãt mihi ſicut nunc dictũ eſt. Non
dicant de cætero in cordibus ſuis, Euge, euge animę noſtrę, id eſt, quàm iucũde accidit nobis quòd
ſeduximus iſtum, & pœnis eum afflximus: nec dicant, Deuorabimus eum, occidendo in eo charita-
tem dei ac proximi, & cętera dona ſpiritus ſancti. Erubeſcant & reuereantur ſimul, &c. Hoc eſt quod
in principio pſalmi dictũ ẽſt, Confundantur & reuereantur quærentes animã meam, Exultent & lę-
tentur in te domine deus, & tibi gratias agant, qui volunt iuſtitiã meam, hoc eſt, quibus placet pro- G
fectus meus in ſpiritualibus rebus, qui cooperãtur mihi in bono, & dicant, Semper magnificetur do-
minus, qui volunt pacem ſerui eius. i. qui deſiderant me famulum Chriſti veram ac ſtabilẽ pacẽ ha-
bere. Et lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam, hoc eſt, legem tuam loquetur, & alios informabit to
ta die in laudem tuam, id eſt, omne bonum tibi ſemper aſcribet. Cætera ex præcedenti expoſitione
patent. Ecce quàm ſentẽtioſus quàmque diuerſimode exponibilis eſt pſalmus iſte, quàm late deſcri-
bit myſteria Chriſti, quàm euidenter inſtruit charitatem, docet patientiam atque ad omnem perfe-
ctionem informat fideles. Cum omni itaque attentione eum legamus, taliterque viuamus, vt quę in
eo ſcripta ſunt nobis vere conueniant.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXV.

EXPOSITIO TITVLI.

AScriptus eſt deniq; pſalmo huic talis titulus, In finem ſeruo domini pſalmus Dauid, hoc eſt,
pſalmus iſte in finem. i. in deum nos dirigens, ad quem per humilitatem aſcenditur, eſt pſal-
mus ſancti Dauid ſeruo domini, id eſt, ad inſtructionẽ cuiuſlibet famuli dei. Vel eſt pſalmus
Dauid ſeruo domini, id eſt, conueniens ipſi Dauid ſeruo domini, intelligendo per Dauid quẽcun- H
que vere fidelem. Docet enim hic pſalmus ſuperbiam abhorrere, humilitatem amplecti, totamque
ſpem in domino figere, ac omne bonum ei aſcribere. Ait itaque,

PRECATIO.

*Confugientibus ad te domine, miſericordiam nobis prætende, ut ſpiritu humilitatis uncti & ſanctificati, pedem ſu-
perbiæ à nobis remoueamus, & eodem ſpiritu ducti humili pede greſſus noſtros rectos faciamus.*

EXPOSITIO iuxta ſenſum literalem.

DIXIT iniuſtus] id eſt, apud ſe ſtatuit, & fixe propoſuit [VT delinquat in ſemet-
ipſo,] hoc eſt, quòd ex deliberata ratione & ex pleno conſenſu faciat malũ. Vt
Philoſop. enim Philoſophus dicit, dupliciter peccat homo, videlicet ex paſsione, & ex
habitu malo: quod theologi ita dicũt, quia vno modo peccat homo ex infirmi-
tate, alio modo ex certa malitia. Idẽ autẽ eſt dicere ex habitu malo, ex certa ma
litia, ex deliberata ratione, & ex pleno cõſenſu peccare. Qui verò ex paſsione
ſeu infirmitate peccat, cito pœnitet & emẽdat: nam paſsione ceſſante, quę non
eſt niſi actualis motio appetitus ſenſitiui, ex apprehenſione boni vel mali ſen-

A ſibilis,ceſſat peccatũ,vt patet de incõtinente: ſed qui ex habitu malo peccat difficulter corrigitur, Ibidem
nec ceſſat faciliter:imò ſecundũ Philoſophũ,quaſi incorrigibilis eſt,eo quòd ratio peccãdi videlicet
habitus vitioſus,ſit radicata in ipſo,vt patet de intemperato. Veruntamẽ per gratiã dei ſubito tales
frequenter conuertuntur,& virtuoſiſsimi fiũt:gratia enim dominatur naturę. Hoc itaq; modo pro-
ponit peccare iniuſtus.i. qui habituatus eſt in malis,& ex conſuetudine legem tranſgreditur diuinã.
Boni verò ita non peccant,ſed ex infirmitate & paſsione. Virtuoſi quoque cito deueniunt ad tãtum
lapſum,vt ex electione & habitu peccent. Vnde Origenes in Periarchon dicit,Nemo eorum qui in
perfecto ſummoq; gradu extiterint ſubito euacuatur:ſed paulatim atq; per partes neceſſe eſt eũ de-
ficere.Cõſequenter tangitur cauſa,cur iniuſtus ita delinquit:quoniam[NON eſt timor dei ante ocu-
los eius.]hoc eſt,timorẽ domini non habet, nec oculis cordis conſiderat ea quę ad timorẽ dei indu-
cunt:vtpote deum iudicẽ omnia cernere,nil mali inultum relinquere,& pœnas æternas nõ timenti
infligere. Timor autẽ domini(vt ait ſcriptura)expellit peccatum. Et iterum ſcriptum eſt,Qui timet Eccl.1
deum nihil negligit. Quod verò timor dei non ſit in conſpectu iniuſti, hinc conſtat, ❡(2) QVO- Eccl.7.
NIAM doloſe egit in conſpectu eius,] hoc eſt,deo præſente, vidẽte ac prohibẽte auſus eſt fallaciter
agere,ac dolum in proximum ſuum committere,[VT inueniatur iniquitas eius ad odium.]hoc dici-
tur nõ cauſaliter,ſed cõſecutiue. Non enim ideo agit doloſe vt inueniatur iniquitas eius ad odium,
B id eſt,vt malitia ſua ſit deo ac omnibus ſanctis odibilis: ſed hoc conſequitur ad id quod eſt non ha-
bere timorem dei,ſed doloſe agere coram eo. ❡(3)VERBA oris eius iniquitas & dolus].i. iniquæ
& fraudulẽta[NOLVIT intelligere vt bene ageret,]id eſt,nõ acquieuit ſanctę doctrinę, nec voluit
ſcire teſtimonia ſcripturarum,quę docent quãta tormẽta immineant malis. Multi enim ſunt, qui vt
ſecurius & delectabilius peccent,nolunt aduertere,ſcire aut diſcere veritatem ſcripturę. De quibus
S.Iob ait,Dixerunt deo, Recede à nobis,ſcientiã viarum tuarũ nolumus. Iſti ex habitu vitioſo pec- Iob.21.
cant,&,vt dictũ eſt,difficillime emẽdantur:ſicut de talibus in Ieremia legitur,Si mutare poteſt Ae- Ierem.13.
thiops pellem ſuã,& pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malũ. Si er-
go vis declinare à malo & facere bonum,diſce ſcripturas, audi verbum ſalutis,veritatẽ ama atq; in-
tellige.Hinc enim hortatur nos ſermo diuinus,Erudire ait dominus,ne forte recedat anima mea à Iere.6
te.Et rurſus,Interrogate quę ſit via bona,& ambulate in ea,& inuenietis requiem animabus veſtris.
Et Apoſt.Attende lectioni,exhortationi, doctrinę. Omnis nãq; ſcriptura diuinitus inſpirata (teſte 1.Tim. 4
eodem diuino Apoſtolo)vtilis eſt ad docendũ,ad arguendũ,ad corripiendum, ad erudiendũ in iu- 2.Tim.3.
ſtitia,vt perfectus ſit homo ad omne opus bonũ.Veruntamen multi ſunt qui volunt intelligere,non
vt bene agant,ſed vt ſapientes appareant: volunt ſcire non propter virtutẽ, ſed propter vanitatem:
De quibus Eſaias ait,Sapientia tua & ſcientia tua deceperunt te. Et denuo,Vę qui ſapientes eſtis in Eſa.47.
C oculis veſtris,& corã vobiſmetipſis prudentes. Hi infelices ſunt,& omni dãnatione digniſsimi,quia Eſa. 5
vt Petrus ait,Melius erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum reuerti. 2.Pet.2
❡(4)INIQVITATEM meditatus eſt]iniuſtus [IN cubili ſuo,]hoc eſt,in corde ſuo:& hanc me-
ditationem ad effectum perduxit,quoniã [ASTITIT omni viæ non bonæ,] id eſt,omni operationi
iniquæ adhæſit.[MALITIAM autem, hoc eſt,peccatum[NON odiuit,]ſed dilexit. Non tamen di-
ligitur malitia ſub ratione malitiæ: ſed ſub ratione boni apparentis, inquantum eſt delectabilis pec- Rom.9.
catori. Vnde ſecundum Dionyſium,nullus reſpiciens ad malum,malum operatur.❡(5)DOMINE
in cælo miſericordia tua,]hoc eſt,in electis,videlicet in angelis ſanctis ac bonis hominibus,qui ſunt
ciues cæli, maxime apparet ac ſplendet miſericordia tua, ſicut in reprobis iuſtitia. Electi enim ſunt
vaſa miſericordiæ in honorem:& reprobi ſunt vaſa iræ in interitũ. [ET veritas tua vſque ad nubes,] Eſa 60
id eſt, illuminatio tuæ veritatis ad prædicatores ſanctos pertingit, & eos illuſtrat. De quibus Eſa. Diony.c
admirando dicit,Qui ſunt iſti qui vt nubes volant?Dionyſius autem ait,per nubes in ſacra ſcriptu- 15.angel.
ra intelligi angelos ſanctos,quoniam ſicut nubes materiales prius & copioſius illuminantur à ſole q̃ Hierarc.
terra,ſic angeli prius ac plenius illuſtrãtur à deo quàm homines. Poteſt ergo de eis exponi quod di- 1. Cor.2
citur,Et vſque ad nubes veritas tua:vt ſit ſenſus, Veritas tua,hoc eſt Chriſtus,qui eſt ſapientia,ver-
bum, ac filius tuus, vſque ad nubes.i.vſque ad angelicas mentes radios ſuæ illuminationis expandit
D ac influit.Nam Chriſtus(etiam vt homo talis)omnes angelos illuſtrat multo excellentius,quam ali-
quis angelus ſuperior inferiorem. ❡(6)IVSTITIA tua ſicut montes dei,iudicia tua abyſſus mul-
ta.] Quemadmodum iudicia dei comparantur abyſſo multæ, id eſt, pelago quãtum ad nos infinito:
ita diuina iuſtitia comparatur montibus dei. Sicut enim montes altiſsimi quãtum ad noſtrum intui-
tum infinitæ altitudinis ſunt,ita vt viſus noſter aſpicere nequeat cacumen eorũ,nec mẽſurare quàm
alti ſint: ſic diuina iuſtitia noſtri interioris oculi aſpectum excedit,nec comprehendi poteſt à nobis.
Simili modo ſicut abyſſus,hoc eſt,mare magnum, propter ſuam latitudinem ac profunditatem à no-
bis taliter videri non poteſt,nec menſurari:ſic diuina iudicia propter ſuam profunditatẽ incompre- Rom.11.
henſibilia ſunt,prout clamat Apoſtolus,O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ dei,quàm incom-
prehenſibilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius. Iudicium autẽ eſt actus iuſtitiæ. Vnde per
iudicia intelligi poſſunt electio bonorũ, & reprobatio malorum,actiue videlicet:prout in deo ſunt, Malac. 1.
iuxta illud quod dominus dicit,Iacob dilexi,Eſau autem odio habui. Vel per iudicia intelligũtur oc-
culti effectus diuinæ iuſtitiæ,ſcilicet prędeſtinatio,vocatio,obſtinatio paſsiuę acceptæ. Cũ ergo iu- Prou.25.
dicia dei ſunt abyſſus multa,nõ præſumamus diſcutere ea,quæ vt Salomon dicit,Sicut qui multum Rom.2.
comedit mel,non eſt ei bonum:ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis opprimetur à gloria. Propter quod
ait & Apoſt. O homo,tu quis es qui reſpondeas deo? ❡(7)HOMINES & iumenta,] hoc eſt,Iu-
dæos & Gentiles, vel ſpirituales & animales [SALVABIS domine] Nam pro omnibus mortuus 2.Cor. 5.

2.Cor.5 eſt Chriſtus,& omnes ſua morte ſaluauit, & per gratiam ſuam peccatores conuertit, ac de animali- E
bus ſpirituales facit.[QVEMADMODVM multiplicaſti miſericordiam tuam deus,]id eſt,ſicut co-
Luc.14 pioſe ac mirabiliter effudiſti ſuper genus humanũ benignitatẽ ac gratiam tuam, omnes tibi recon-
Pſal.14 cilians,& quaſi intrare cõpellens.Poteſt quoq; quod dicitur:& iumenta,exponi de brutis,quæ deus
ſaluat quantũ ad vitã corporalem,dans ei neceſſaria vitæ,ſicut inferius dicitur, Qui dat(inquit)iu-
Iob.15 mentis eſcas ipſorum. Et in libro Iob, Quis præparat coruo eſcam,quãdo pulli eius clamant ad eũ,
vagientes eo ꝙ non habeant cibos? Et in Euãgelio ait Saluator, Reſpicite volatilia cæli,nõ laborãt,
Mat.6. nec cõgregant in horrea,& pater veſter cæleſtis paſcit ea. ¶(8) FILII autẽ hominũ,]id eſt,poſte-
ritas primorum parentum, ſeu eccleſia militans,& maxime homines non beſtialiter, ſed humane &
pie rationabiliterq; viuentes[IN tegmine alarum tuarũ,]id eſt,in defenſione miſericordiæ tuæ atq;
potentiæ[SPERABVNT,]non in proprijs meritis aut viribus.Propterea ¶(9) INEBRIABVN-
Gal.4 TVR ab vbertate domus tuæ.]domus dei intelligi poteſt eccleſia militans vel triumphans. Vbertas
militãtis eccleſiæ, eſt affluentia gratiarũ ſpiritus ſancti,quibus deus implet electos in vita præſenti:
quemadmodum ait Apoſtolus,Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra. Vbertas aute triumphan
tis eccleſiæ, eſt beatitudo ſanctorũ. Itaq; filij hominũ in tegmine alarum dei ſperantes inebriabun-
tur.i.tam copioſe implebuntur affluentia gratiarũ ſpiritus ſancti, vt à ſeipſis abſtrahãtur ac alienen-
1.Iohã.3. tur, & in deum abſorbeantur per charitatis feruorẽ in via.In patria verò beatitudine implebuntur
tanta,vt ſine interruptione & fine perfectiſsime transformentur in deum per aſsimilationẽ deifor-
mem:iuxta illud,Similes ei erimus,quia videbimus eum ſicuti eſt.[ET torrente voluptatis tuæ,]hoc
Iohã. 17 eſt teipſo,qui es fontalis torrens & prima origo totius purę & internę voluptatis[POTABIS eos,] F.
hoc eſt,irrigabis ac fœcundabis corda hominum prędictorum, oſtẽdendo eis teipſum,in qua oſten-
ſione conſiſtit felicitas mentis creatæ:quę vtique felicitas eſt riuus tuę increatæ voluptatis,& potus
Eſa 66. quo potas & inebrias omnes beatos.Hoc eſt quod dominus per Eſaiam ait,Ecce ego declino in eos
1.Cor.2 vt flumen pacis,& vt torrens inundans gloriæ.Vnde & Apoſtolus ait,Oculus non vidit,nec auris
audiuit,nec in cor hominis aſcenderũt,quæ præparauit deus diligẽtibus ſe. Quid enim liberaliſsi-
mus ac ſuperdulciſsimus deus pręparauit amatoribꝰ ſuis niſi ſeipſum? Ipſe nanq; eſt immediatũ ob-
iectum,& proxima cauſa vniuerſę glorię electorũ,quẽadmodum Moſes aſſerit,Ipſe dominus eſt vita
Deut.30. tua & longitudo dierum tuorũ. Ipſe quoq; eſt cibus & potus,ad quorũ ſpiritualem guſtũ ac ſobriam
ebrietatem ipſemet electos inuitat dicẽs,Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſsimi. Ecce
quanta eſt electorũ felicitas.Sed quàm immaculatam ac ſanctam eſſe oportet intellectualem creatu-
ram,quæ immenſæ pulchritudinis fonti atq; infinitæ ſanctitatis ac ſynceriſsimæ voluptatis torren-
ti,deo excelſo & benedicto tam vnice & intime copulatur? Certe oportet eam tam immunem & pu
ram exiſtere ab omni reatu & vitio,vt audire mereatur à domino,Tota pulchra es amica mea,& ma
Cant.5 cula non eſt in te.Si ergo cupis deum videre,ſtude cor mundum habere,quoniam tanto clarius eum
Cant.4 conſpicies,quanto affectum tuum magis purgaueris. Propter quod ipſemet per Prophetam ait, La-
ua à malitia cor tuum vt ſalua fias.Sic autem ò domine potabis inebriabiſq; homines in via inchoa- G
Iere.13. tiue,& in patria cõſummatiue. ¶(10) QVONIAM apud te eſt fons vitæ,]hoc eſt,in teipſo eſt fon-
tana indeficiensque origo omnis vitæ,videlicet vitæ naturæ,vitæ gratiæ,& vitæ gloriæ: imò tu ipſe
es prima,ſupereſſentialis,atque incommutabilis vita & beatitudo creata,quę eſt quædam participa-
tio tuæ beatiſsimæ vitę.Quoniam ergo tu domine es vita per eſſentiam,& fons vitę per communio-
nem,icirco potes inebriare electos,ſicut oſtenſum eſt. [ET in lumine tuo videbimus lumen.] Hoc
tripliciter poteſt exponi. Primo ſic, O deus pater in lumine tuo,id eſt,in verbo incarnato, quod eſt
lux vera,illuminans omnem hominem,videbimus in patria lumen,id eſt,totam ſupergloriosiſsimam
Iohã.1. Trinitatem , quæ eſt vnum infinitum ac ſimpliciſsimum lumen, in cuius viſione conſiſtit felicitas.
Dicuntur enim beati omnia videre in verbo,quoniam verbo appropriatur ſapientia. Secundo ſic,In
lumine tuo,id eſt,per diuinam eſſentiam,per modum intelligibilis formę vnitam,videbimus ò deus
1.Iohã.3. trine & ſimplex lumen,id eſt,teipſum qui es purum perfectúmque lumen. Non enim poteſt intelle-
1.Cor. 13 ctus creatus deum videre per ſpeciem,& ſicuti eſt,ſeu vt ait Apoſt. facie ad faciem per aliquam for-
mam creatam, quoniam omnis forma creata in infinitum diſtat à perfectione diuina. Propterea eam
repræſentare non poteſt ſicuti eſt, neceſſe eſt ergo vt ipſa diuina eſſentia vniatur mẽtibus beatorum
per modum intelligibilis ſpeciei ſeu formæ:non quòd ſit forma inhærens,ſed illuſtrans.Cum autem H
hoc modo viderimus deũ, erimus ei veraciter ſimiles, & cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus,vt ait
Apoſtolus.Nam ſicut in deo ſunt idem,quod videt,& quo videt(deus enim videt ſe per ſe)ſic in no
bis tunc idem erunt, quod videmus & quo videmus:quia videbimus deũ per ſeipſum. Sed quoniam
vnio iſta mentis creatæ cum diuina eſſentia eſt omnino ſupernaturalis:ideo indiget mens creata ali-
qua diſpoſitione ſupernaturali,per quam eleuetur & apta fiat ad hanc vnionem deificam:& iſta diſ-
poſitio appellatur lumen gloriæ,cuius luminis eſt gratia viæ inchoatio quędã.Vnde de lumine glo-
rię tertio modo exponitur,In lumine tuo,hoc eſt,mediante lumine glorię menti infuſo, videbimus
lumen diuinum,quod eſt totius felicitatis obiectum. ¶(11) PRAETENDE]ò domine[MISERI-
CORDIAM tuam ſcientibus te,]id eſt,his qui te iam per fidẽ toto corde perquirunt,in te ſolo ſpe-
Pſal.9. rantes:de quibus ſuperius dictũ eſt,Et ſperent in te qui nouerunt nomen tuũ.[ET IVSTITIAM
tuam his qui recto ſunt corde,] hoc eſt,iuſtis auge iuſtitiam,dãdo eis pro bonis operibus gratiarum
augmenta in via,& vitam ęternam in patria. ¶(12) NON veniat mihi pes ſuperbiæ,]hoc eſt,affe-
ctus elationis non oriatur in corde meo:qui affectus vocatur pes,quia per eum incedit homo ad in-
fernum. Vel ſic,Non veniat mihi pes ſuperbiæ,hoc eſt, homo ſuperbus & perſecutor tyrãnicus non

A ſuperueniat mihi, nec opprimat me. [ET manus peccatoris] id eſt, poteſtas dæmonis ſeu operatio hominis mali [NON moueat me] ab obſeruatione legis diuinæ: ſed maneam fixus & rectus in te domine deus meus. ℂ(13) IBI,] hoc eſt, in affectu ſuperbiæ [CECIDERVNT] à ſtatu ſalutis ac gratiæ in ſtatum damnationis ac mortis æternæ [OMNES qui operantur iniquitatem,] id eſt, qui de peccato ſuo non pœnitent. In omni enim peccato includitur ſuperbia, quia in omni peccato contemnitur deus dum violantur & paruipẽduntur eius præcepta. [EXPVLSI ſunt] prædicti iniqui à deo, à charitate, à ſocietate humilium. Nam per ſuperbiam à deo auerſi ſunt, & charitate amiſſa ad ſocietatem bonorum non pertinent. [NEC potuerunt ſtare] in via ſalutis: non quòd penitus non potuerunt, ſed quoniam voluntatem ſuam ſubiecerunt peccato, & facti ſunt ſerui peccati. Ecce pſalmus iſte breuis in verbis quàm mirabiliter virtuoſus eſt, ſententioſus, & inflammatiuus. Primò enim deſcribit virũ iniquum, vt eius malitia euitetur. Secundo, commendat deum ratione ſuæ miſericordiæ apparentis in cælo, ratiône ſuæ veritatis pertingẽtis ad nubes, ratione ſuæ iuſtitiæ aſſimilatæ mõtibus, ratione ſuorum inſcrutabilium iudiciorũ abyſſo ſimilium. Tertio, commemorat beneficia dei, & bona promiſſa fidelibus, quatenus corda noſtra accendat diuino amore. Poſtremo, deuotiſsime ac compendioſiſsime orat, ne à tantorum bonorum adeptione impediatur. Semper ergo cum reuerẽtia, affectu, ac ſtabili mente decantemus hunc pſalmum. Iohan. 8

B

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVI.

EXPOSITIO TITVLI.

BReuis autem & planus eſt titulus pſalmi iſtius, videlicet, Pſalmus ipſi Dauid. i. pſalmus iſte conuenit ſancto Dauid, tanquã authori, qui hic loquẽs in perſona Chriſti, ſiue eccleſiæ, pulcherrime diſputat contra temporalem proſperitatem malorum, oſtendens felicitatem ſecularium hominum vanam eſſe ac falſam, nec appetendam: neque debere aliquem ſcandalizari aut infirmari ex conſideratione proſperitatis impiorum, vel ex conſideratione aduerſitatis bonorum. Solent nanque puſilli ac debiles, qui zelum dei habent: ſed non ſecundum ſcientiam, mirari, affligi, triſtari, & ſcandalizari dum vident impios proſperari, atque innocentes opprimi. Ex quorum perſona in Ieremia ſcriptum eſt, Iuſtus quidem tu es domine, ſi diſputem tecum. Veruntamen iuſta loquar ad te, Quare via impiorum proſperatur, & bene eſt omnibus qui præuaricãtur? Perfectos autem iſtud non mouet, quoniam intelligunt quod ait Apoſtolus, Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto perſecutionem patientur. Et ipſe deus, Ego, inquit, quos amo, arguo, & caſtigo. Inſtruẽs ergo Propheta puſillos ne C ſcandalizentur in tali euentu ait, Iere. 12. 2. Tim. 3. Apoc. 3.

PRECATIO.

Concede, quæſumus, miſericors deus, ut in te ſperantes bonitatẽ iugiter faciamus, in qua conſummati habitationem terræ uiuentium obtineamus, in qua tua gratia largiente æternis diuitijs paſcamur.

ℂEXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

NOLI æmulari in malignantibus.] Aemulari interdum ſignificat amare, ſicut dum ait Apoſt. Aemulor vos dei æmulatione. Interdum ſignificat imitari, vt cum idem ait Apoſto. Aemulamini chariſmata meliora. Quandoq; verò ſignificat inuidere, & viciſſim inflari. Hic verò accipi poteſt pro inuidere & imitari, vt ſit ſenſus, Noli torqueri inuidia propter malignantium proſperitatẽ, nec imiteris eos, [NEQVE zelaueris facientes iniquitatẽ,] hoc eſt, non afficiaris amoroſe iniqua agentibus. Zelus ex amore cauſatur: & ſicut amor eſt duplex, ſcilicet diuinus & priuatus: ſic zelus eſt duplex. ſ. bonus & ſpiritualis. De quo ait Helias, Zelo zelatus ſum ꝓ domino exercituũ. Et inferius Chriſtus dicit, Zelus domus tuæ comedit me. Alius eſt zelus inordinatus, priuatus, carnalis, ſecundum quẽ viri zelãtur ſuas vxores, & ſuperbi ſuperbos, ne vnus impediat excellentiam quã alius amat: & de iſto zelo nũc loquitur pſalmus. deinde ſubiungit cauſam ſuæ doctrinæ, ℂ(2) QVONIAM tanquã fœnũ velociter areſcẽt,] hoc eſt, maligni qui proſperantur ad tẽpus, ſubito à proſperitate ſua deficient, quẽadmodum fœnũ quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur. Vnde Eſaias ait, Vere fœnum eſt populus. [ET tanquam olera herbarũ cito decident]. i. ſicut herbæ virentes quæ nunc florent in terra, & ſtatim eradicãtur atque marceſcũt: ſic impij dum florere & proſperari videntur, cito labuntur ac pereũt. Sed apparet oppoſitum, quoniã impij ſæpe longo tẽpore regnant, & præualent bonis, ſicut & Saul diu perſequebatur Dauid. Et reſpondendum ꝙ licet tẽporalis proſperitas impiorũ interdum apparet diuturna, tamen in cõparatione miſeriæ quæ eam cõſequetur, eſt velut momẽtanea. & hoc modo Apoſtolus dicit tribulationẽ iuſtorum in hoc ſeculo momentaneam fore, quæ tamen frequẽter durat vſq; ad mortem. Vnde dicit, Id quod in præſenti eſt momentaneũ & leue tribulationis noſtræ, æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Secundo dicendum eſt, ꝙ impiorum proſperitas cito decidit, quoniã inceſſabiliter breuiatur donec penitus terminetur. Hinc enim Matathias ait, A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria eius ſtercus & vermis. Hodie extollitur, & cras non inuenitur: quoniã conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius perijt. ℂ(3) SPERA in domino,] ſecũdum quod alibi legitur, Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo. [ET fac bonitatem,] id eſt, laudabiliter viue. quaſi dicat, Non ſic ſperes in deo vt negligas facere quod in te eſt: quẽadmodum homines vani qui ſic de

2. Cor. 11. 1. Co. 12. 3. Re. 19. Pſal. 68. D Matt. 6 Eſa. 40 2. Re. 18. & 20. 1. Reg. 21 24. 26 1. Cor. 4. 1 Mac. 2. Prou. 3

miſericordia dei præſumunt, acſi iuſtitia in eo non eſſet. Spera ergo in domino non ſpe informi, ſed E
Eccl. 9. formata, hoc eſt, ſperando fac opera bona, ſecundum quod Salomon dicit, Quicquid poteſt manus tua, inſtanter operare. Non enim ignauis, ſed feruidis: non dormientibus, ſed vigilantibus prouenit
Ioſue 24 regnum cælorũ. Propter quod Ioſue inquit, Timete dominum & ſeruite ei corde perfecto atque veriſsimo. [ET inhabita terram,] hoc eſt, per obedientiam & fidei puritatem permane in vnitate eccleſiæ. Vel, inhabita terram, hoc eſt, poſſide & ſubiectũ habe proprium corpus, ne caro dominetur animæ & ſenſualitas rationi. Vel, inhabita terram, hoc eſt, per deſideriũ & ſpem demorare in regno cœ-
Mat. 5. lorum, quod eſt terra viuentium. Et hoc vtroque modo intelligi poteſt quod ait Saluator, Beati mites, quoniam ipſi poſsidebunt terram. [ET paſceris in diuitijs eius,] id eſt, anima tua aletur & impinguabitur gratijs Chriſti, cõſolationibus ſpiritus ſancti, ſacramentis eccleſiæ, & præſertim precioſiſſimo corpore & ſacratiſsimo ſanguine filij dei. Hæ ſunt diuitiæ ſanctæ matris eccleſiæ, de quibꝰ ſcri-
Zach. 9 ptum eſt, Quid bonum domini, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum & vinũ germinãs virgines? ¶(4) DELECTARE in domino,] hoc eſt, prompto & hilari animo famulare ei, atq; in conſideratione ac delectatione bonitatis diuinę, beneficiorumq́; eius exulta: quemadmodum apud
Tobię 13 Tobiam legitur, Ego autẽ & anima mea in deo lætabimur. Non ergo lætemur in rebus ſenſibilibus & rebus caducis neq; in aliqua creatura, niſi inquantum per ea manuducimur & adiuuamur in via perueniendi ad deum. Si hoc egeris, experieris quod ſequitur, [ET dabit tibi petitiones cordis tui,] hoc eſt, orationes tuas exaudiet. Oratio autem eſt petitio, non quarumlibet rerum, ſed decentiũ ſecundum Damaſcenum, vt ſpiritualia bona propter ſeipſa petantur, corporalia in ordine ad ſpiritua- F
1. Tim. 6 lia, nec magis quàm ad ſpiritualia ſunt neceſſaria: ſicut ait Apoſtolus, Habentes victum & quibus tegamur his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tẽtationes & laqueum diaboli. ¶(5) REVELA domino] qui omnia nouit, [VIAM tuam,] hoc eſt, cor tuum fiducialiter coram eo effunde, peccata tua accuſa, indigentias tuas expone, de imperfectionibus tuis conquerere, & totam vitam tuam coram deo, ſicut coram fideliſsimo amico, recole & pertracta, [ET ſpera in eo,] hoc eſt, ſic faciendo, confide certiſsime, quòd quicquid deſideras impetrabis, dummodo conſtanter quæſieris. Ideo ſubdit, [ET ipſe faciet] quod tu cupis, videlicet vitia indulgendo, gratiam conferẽdo, conſolationem præſtando. ¶(6) ET educet quaſi lumen iuſtitiam tuam,] hoc eſt, vitam tam alijs manifeſtabit ad ædificationem ipſorum, ita vt impleatur in te quod ſcriptum eſt, Luceat lux veſtra coram
Matt. 5 hominibus. Et iterum, Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. [ET iudicium tuum tan-
Ibidem quam meridiem,] hoc eſt, dominus prædicto modo educet iudicium tuæ diſcretionis, quo teipſum iudicas & Chriſto obſequi eligis, tanquam meridiem: hoc eſt, ſicut clarum lumen. Dum enim diuina ordinatione contingit, vt homo iuſtus & humilis, qui ſemper latere ac ſperni deſiderat ab omnibus, iuſtus eſſe cognoſcitur, honoratur & aliorum rector efficitur, tunc vtique dominus educit iudicium eius tanquam meridiem. Educit enim illud de occulto ad publicum, ſecundum quod Chriſtus in
Ibidem. Euangelio myſtice loquitur, Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio: ſed ſuper can- G
Iohan. 5 delabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Lucerna eſt homo iuſtus, quemadmodum de Iohanne Chriſtus teſtatur, Ille erat lucerna ardens & lucens. Hanc lucernam Chriſtus diuino amore accendit & lumine gratiæ ſuæ illuminat, non vt ſub modio occultetur, ſed vt alijs luceat, vita, fama, ſeu documento, & dum homo talis in veritate & iudicio cõſtans permanſerit, tunc dominus educit iudicium eius tanquam meridiem, ponens eum ſuper candelabrum, id eſt, in ſede prælationis, vel in
Eſa. 61 alta opinione aliorum: ſic vt impleatur in eo quod per Eſaiam dictũ eſt, Omnes qui viderint eos cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen cui benedixit dominus. [SVBDITVS eſto domino,] id eſt, ſerua mandata, [ET ora eum,] quoniam illorum oratio placet deo, quorum vita conſonat preci: queadmodum in Eccleſiaſtico aſſeritur, Oratio humiliãtis ſe penetrat nubes. ¶(7) NOLI æmulari] hoc eſt,
Eccl. 33 inuidia torqueri, vel imitari quod vides [IN eo qui proſperatur in via ſua,] non in via dei, videlicet cui temporaliter bene ſuccedit, vtpote [IN homine faciente iniuſtitiam.] qui ſequitur & implet propriam voluntatem, non legem diuinam. ¶(8) DESINE ab ira] per vitium, non ab ira per zelum,
Pſal. 4. quæ cooperatur iuſtitiæ, de qua ſuperius dictum eſt, Iraſcimini & nolite peccare. Itaque deſine ab ira, id eſt, ceſſa ab appetitu vindictæ, & ignoſce proximo tuo, & errantibus fraterne condole, [ET derelinque furorem,] hoc eſt, inflammatam iracũdiam, rationis iudicium penitus perturbantẽ [NOLI æmulari,] hoc eſt, imitari ſeu affici [VT malignetis,] id eſt, vt malus efficiaris & nequiter agas, in H
te & in proximum tuum. ¶(9) QVONIAM qui malignantur,] hoc eſt, qui maligna operantur, & alijs nocent [EXTERMINABVNTVR] à grege ouium Chriſti, & à regno cælorum: quemadmodum ſcriptum eſt, Tollatur impius ne videat gloriam dei. [SVSTINENTES autem dominum,] id eſt, qui in aduerſis cum longanimiter fiducialiterque expectãt [IPSI hęreditabunt terram,] hoc eſt, hæreditate poſsidebũt regnum cælorum, & etiam corpus proprium in reſurrectione ſanctorũ, quan-
Philip. 3. do implebitur illud Apoſtoli, Chriſtus reformabit corpus humilitatis noſtrę, configuratum corpo-
Eſa. 26. ri claritatis ſuæ. Tunc nanque anima habebit corpus ſibi vnitum, vnione perpetua, glorioſa atque beata: ideo tunc veraciter hæreditabit terram, id eſt, proprium corpus. ¶(10) ET ADHVC puſillum,] id eſt, modicum præſtolare & parum patienter expecta. [ET non erit peccator,] id eſt, nõ ſubſiſtet in vita præſenti. Iam enim dictum eſt, quòd malignantes tanquam fœnum velociter areſcent. [ET quæres locum eius, & non inuenies.] Locus enim proprius, de quo hic loquitur, & locatũ ſunt ſimul, ſecũdum Philoſophum, quoniam locus eſt vltima ſuperficies corporis continentis. ſubtracto ergo locato, locus eius non manet. Itaque quæres locum eius, & non inuenies, hoc eſt, ſi quæres non reperies. Vel, quæres locum eius, hoc eſt, vſum quem habet in rerum natura, qui vſus eſt, vt innocẽ-

A tem exercitet. Sic ergo peccator & locus eius ac opus cito deficiunt. Propter quod ſcriptum eſt, Laus Iob 20.
impiorum breuis eſt, & gaudium hypocritæ adinſtar puncti. Velut ſomnium auolans non inuenie-
tur: tranſiet quaſi viſio nocturna. Vnde & impij depreheñſi in pœnis in libro Sapientiæ dicūt, Quid Sapien.5.
nobis profuit ſuperbia, aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam
vmbra & tanquam nuncius præcurrens, ſic & nos nati continuo deſiuimus eſſe, & in malignitate no
ſtra conſumpti ſumus. ℂ(11) MANSVETI autem,] hoc eſt, homines qui iræ impetum vincere di-
dicerunt [HAEREDITABVNT terram,] ſicut iam dictum atque expoſitum eſt de ſuſtinentibus
dominum, [ET delectabuntur in multitudine pacis,] hoc eſt, in pace Chriſti, quæ omnem ſenſum Philip.4.
exuperat, copioſe fruentur, nunc quidem interdum per gratiam, in futuro autem indeſinenter per glo-
riam. Maxime enim manſueti cordis pacem iam habent, & in ſeipſis ſuaues ſunt, quoniam dictum eſt,
quòd pax eſt tranquillitas ordinis. Hanc verò tranquillitatem nil impedit, niſi turbatio. Ira autem &
vitia quæ ex ea naſcuntur maxime generant turbationem in animo, & faciunt hominem irrationali-
bus ſimilem, ſicut Eccleſiaſt. dicit, Ira in ſinu ſtulti requieſcit. Propterea manſueti ſeu mites, quoniam Eccle.3.
iram ſuperauerunt, ampliorem, dulciorem, ac ſtabiliorem pacem ſortiuntur. Et eſt manſuetudo ma-
gna atque amabilis virtus, redditque hominem non ſolum deo, ſed cunctis quoque hominibus diligi-
bilem: quemadmodum ait ſcriptura, Fili, in manſuetudine opera tua fac, & ſuper hominum gloriam Eccl.3
B diligêris. Dionyſius quoque manſuetudinem vehementer commendat, affirmans, Moſen & Ioſeph
ac David, alioſque nonnullos idcirco maximam gratiam apud dominum inueniſſe, quoniam mãſue-
ti erant. Si ergo deſideramus perfrui pace Chriſti, audiamus & impleamus exhortationem, imó præ- Matth.11.
ceptum eius quo ait, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Vnde in Vitis patrum ſcriptū eſt,
quod iracundus quanuis mortuos ſuſcitet, deo tamen non placet. Et iterū, Sicut fumus expellit hoſpi-
tem, ſic ira expellit à corde ſpiritum ſanctum. ℂ(12) OBSERVABIT peccator iuſtum,] hoc eſt,
opera eius explorabit intentione nocendi, [ET ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis] ex crudelitate ani-
mi & furore. ℂ(13) DOMINVS AVTEM irridebit eum,] id eſt, confuſione dignum oſtendet, ſicut
in pſalmo ſecūdo habetur, Qui habitat in cęlis irridebit eos, quod illic plenius pertractatū eſt. [QVO-
NIAM proſpicit quòd veniet dies eius,] hoc eſt, ipſe dominus nouit diem futuræ vltionis atque iudi-
cij, in quo peccatori reddet quod meruit, in quo die implebitur quod ipſe apud Eſaiam teſtatur, Heu
ego conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis. ℂ(14) GLADIVM EVAGI-
NAVERVNT peccatores.] Eſt quidam gladius linguæ, de quo inferius dicitur, Lingua eorum gla- Pſal.56.
dius acutus. Hūc gladium euaginare, eſt verba comminatoria, pungitiua, fallacia, cōtumelioſa profer-
re. Alius quoque eſt gladius, de quo Chriſtus Petro dixit, Conuerte gladium tuum in vaginam. Hunc Matt.26.
gladium euaginare, eſt armis alium impetere, & vtrunque gladium euaginauerunt peccatores. [IN-
C TENDERVNT arcum ſuum,] id eſt, inſidias, vel arcum materialem [VT decipiant pauperem,] hoc
eſt, humilem & in temporalibus indigentem [ET inopem,] hoc eſt, aliorum auxilium non habentem,
[VT TRVCIDENT rectos corde,] hoc eſt, vt iuſtos corporaliter vel ſpiritualiter occidant. Gladio
oris atque inſidijs volunt decipere, gladio manus & arcu corporali volunt occidere. ℂ(15) GLA- Matt.26.
DIVS eorum intret,] id eſt, intrabit [IN corda ipſorum.] Omnis enim qui acceperit gladium, gla- Luc. 23
dio peribit. Non quòd gladius materialis ingredi poſſit mentem ſeu animam, vel, quòd omnes qui
gladium accipiunt, gladio pereant, ſicut nec latro cum Chriſto ſuſpenſus, nec Petrus: Sed ideo dici-
tur in corda euaginantium intrare, eoſque interimere, quoniam malitia eorum, primo nocet eis, & a-
nimas eorum ſpiritualiter occidit, quàm noceat alijs. Vnde quod ait Saluator, Qui acceperit gladiū, Matt.26.
gladio peribit, aliud nihil eſt, niſi quod vniuſcuiuſque malignitas in proprium caput redundat, & am-
plius nocet agenti quàm patienti. Hoc modo gladius introiuit in corda tyrannorum, & æternaliter
eos occidit. Intrauit autem in corpora martyrum, & eos in cæleſtibus coronauit [ET arcus eorum
confringatur,] hoc eſt, inſidiæ eorū fruſtrentur effectu optato. ℂ(16) MELIVS,] hoc eſt, vtilius, iu-
cundius, & magis ſufficiens [EST modicum] id eſt, tantum, quãtum neceſſarium eſt victui [IVSTO,]
qui temporalia ad ſpiritualia ordinat [SVPER diuitias peccatorum multas,] hoc eſt, quàm multa bo
na temporalia, mobilia, immobilia, auaris & impijs. Iuſtus enim dum neceſſaria habet, domino gra-
D tias agit, quieſcit, contentus eſt, & ſpiritualiter proficit: peccatores verò auari non ſatiantur diuitijs,
nec omnium largitori deo grati ſunt, atque ab ipſis ſuis diuitijs demerguntur in profundum inferni.
Propterea ſcriptum eſt, Auaro nihil ſceleſtius. Et rurſus, Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam. Ecc.10.
Hic enim animam ſuam habet venalem. Et iterum, Væ qui coniungitis domum ad domū, & agrum Ibidem.
agro copulatis. Nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? ℂ(17) QVONIAM BRACHIA Eſa.5.
peccatorum conterentur,] id eſt, fortitudo & robur atque diuitiæ impiorum ad nihilum deducentur,
ita vt ad ſalutem nihil eis proficiant, nec à morte æterna eruant eos. [CONFIRMAT AVTEM iu-
ſtos dominus] per gratiam ſpiritus ſancti, ſicut ait Apoſtolus, Optimum eſt gratia ſtabiliri cor. Heb.8
ℂ(18) NOVIT dominus dies immaculatorum,] hoc eſt, conuerſationem eorum qui ſine mortali 2.Tim.2.
peccato ſibi deſeruiunt, approbat, ſicut ait Apoſtolus, Firmum fundamentum dei ſtat habens ſigna-
culum hoc: Nouit dominus qui ſunt eius. [ET hæreditas eorum in æternum erit,] id eſt, merces ſan-
ctorum ſeu beatitudo quam à deo percipient, tanquam hæreditarium bonum, nūquam finietur. Cum Rom. 8.
enim iuſti ſint filij dei, ſequitur, quòd ſint & hæredes: hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti.
ℂ(19) NON confundentur in tempore malo,] id eſt, in ſeculo iſto, de quo ait Apoſtolus, Redimen- Epheſ. 5
tes tēpus, quoniam dies mali ſunt. Vel in tēpore malo, id eſt, in diebus aduerſitatis & tribulationis: ſed
tunc ſperabunt in domino, & ipſe proteget eos, ita vt in aduerſis lætentur, quemadmodū monet Ia-
cobus in ſua canonica, Omne gaudium exiſtimate fratres mei cum in tentationes varias incideritis, Iacobi 1.

& in diebus famis ſaturabuntur.] Duplex eſt fames. Vna eſt corporis, quo cibus & potus appetuntur, A
& in hac fame, ſeu tempore cariſtiæ ſaturabuntur iuſti, quoniam dominus eis de neceſſarijs prouide-
Matth. 5. bit, quemadmodum Chriſtus in Euangelio repromittit. Alia eſt fames mentis, de qua dominus dicit
Amos 8 per Amos prophetam, Ecce ego mittam famem in terra, non famem panis neque ſitim aquæ, ſed au-
diendi verbum dei: & in huius famis diebus ſaturabuntur iuſti à deo ſpirituali pinguedine, atque mul
Pſal. 33 tiplici gratia ſpiritus ſancti, ſicut prædictum eſt, Inquirentes autem dominum non minuentur omni
Matt. 5. bono. Et in euangelio Chriſtus, Beati (inquit) qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſatura-
buntur. [QVIA peccatores peribunt,] hoc eſt, ſignum eius quod dictum eſt, ſcilicet quod iuſti non
confundentur in tempore malo, &c. eſt, quod peccatores peribunt, id eſt, propter ſuam ingratitudi-
Matt. 25. nem confundentur, præſertim dum audient, Ite maledicti in ignem æternum. ℂ(20) INIMICI ve-
rò domini mox vt honorificati fuerint & exaltati,] id eſt, dum rebelles & impij, in præſenti vita ho-
norem, famam, & dignitatem, aut dominationem adepti fuerint. [DEFICIENTES QVEMAD-
MODVM fumus deficient,] hoc eſt, tam repente marceſcere incipient, & inceſſanter deficient, quem-
Iaco. 4. admodum deficit fumus, qui eſt euaporatio velociter tranſiens. Hoc eſt quod ait alia ſcriptura, Quę
eſt vita veſtra? Vapor eſt ad modicũ parens, & deinceps exterminabitur. ℂ(21) MVTVABITVR
peccator,] hoc eſt, multa talenta à domino recipiet, ſcilicet dona naturalia atq; gratuita, & quicquid
eſt & habet, à deo per modum talenti recepit, vt tempore debito rationem de omnibus reddat, & in-
terim illis bene vtatur ad gloriam dei propriamque ſalutem: quemadmodum Chriſtus in Euangelio
Lucę 12 iubet, Negociamini dum venio. [ET nõ ſoluet,] hoc eſt, deo gratus non erit, nec rationem dare vale- F
bit, quoniam donis dei abutitur. [IVSTVS autem miſeretur & tribuet] id eſt, animo indigẽtibus con
Lucæ 6 dolet, eiſque pro poſſe ſuccurrit, prout Saluator noſter hortatur, Omni petenti te tribue. Viſcera ve-
Prou. 10 rò impiorum crudelia. Et tu ergo ô frater deiformem proprietatem aſſume, quatenus ſicut deo pro-
Iacobi 1. prium eſt miſereri, & ſicut ipſe dat omnibus affluenter, ita & tu omni indigenti compatiaris, & pro
Tobiæ 4 poſsibilitate tua adiutorium præbeas. Hinc nanque ſcriptum eſt, Quomodo potueris, ita eſto miſeri-
cors. Si multum habueris, abũdanter tribue: ſi vero paucum, modicum libenter impartire. Hęc autem
omnia agit iuſtus ad laudem & gloriam dei. ℂ(QVIA BENEDICENTES EI,] hoc eſt, qui
ore & opere domino gratias agunt & laudes offerunt, [HAEREDITABVNT terram,] ſicut nunc
ſæpe expoſitum eſt, [MALEDICENTES autem ei] videlicet, infideles, obſtinati, blaſphemi, [DIS-
Apoc. 21. PERIBVNT,] quoniam æternaliter damnabuntur: quemadmodum in Apocalypſi inducitur, Ti-
midis & incredulis, & execratis & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne &
ſulphure, quod eſt mors ſecunda. ℂ(23) APVD dominum,] id eſt, coram domino, & in conſpectu
ac beneplacito eius, [GRESSVS HOMINIS] rationabiliter conuerſantis, id eſt, vita ſeu actio iuſti,
[DIRIGETVR.] quoniam ratio hominis illuminata fide, & gratia ſpiritus ſancti, dirigit opera ſua
ſecundum diuinæ legis tenorem, ſeu iuxta præcepta atque conſilia Chriſti. Hoc modo greſſus ſuos
3. Reg. 17 direxerunt Elias & Eliſeus, qui loquuntur, Viuit dominus, in cuius conſpectu ſto hodie Vnde & A- G
3. Reg. 3 brahæ dominus dixit, Ambula coram me, & eſto perfectus. [ET viam eius,] hoc eſt, operationem iu-
Genef. 17 ſti [VOLET,] hoc eſt, approbabit, præmiabitq; dominus, quẽadmodum ait Abrahæ deus, Ego pro-
Gene. 15. tector tuus ſum, & merces tua magna nimis. ℂ(24) CVM CECIDERIT non collidetur,] hoc
eſt, cum iuſtus ex humana fragilitate peccauerit, & gratiam dei amiſerit, non collidetur, id eſt, non pe-
nitus peribit in anima, nec perſeuerabit in malo. [QVIA dominus ſupponit manum ſuam,] hoc eſt,
per miſericordiam ſuam ſuſtentat & erigit eum, præbens ei aliquam occaſionem per quam ſe aptat
ad gratiam, quo facto dominus gratiam ei infundit, quemadmodum patet in Petro, & dauid.
ℂ(25) IVNIOR fui] quàm nũc ſum, [ETENIM ſenui] ſicut iam patet in me. [ET non vidi iuſtum
derelictum] à deo finaliter: quod de iuſto prædeſtinato intelligendum eſt, [NEC SEMEN eius quæ-
rens panem.] Hoc literaliter de filijs carnis, & pane ventris exponi nõ poteſt, quoniã ſicut in Geneſi
Gen. 42. legitur, Filij Iacob bis deſcenderunt in Aegyptum, vt emerent eſcas ne morerentur. Et Apoſtolus in-
2. Cor. 11. ter alia ſua incommoda annumerat famem & ſitim. Quid ergo per ſemen, niſi imitatores iuſti intel-
liguntur, qui ſpiritualiter generantur ab ipſo, ſequendo doctrinam, vitam, & mores ipſius, prout di-
Galat. 4 cit Apoſtolus, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis? Hoc ergo ſemen
non quærit panem, id eſt, gratiam atque iuſtitiam dei, tanquam aliud extra ſe, & tanquam careant pa
Pſal 33. ne iſto, cum dictum ſit, Nihil deeſt timentibus eum, quærunt tamen vt magis abundent. Vel ſic, nec H
ſemen eius quærens panem, hoc eſt, non vidi opera iuſti priuari mercede. ℂ(26) TOTA DIE,]
hoc eſt, omni hora conuenienti ac debita iuſtus [MISERETVR ET COMMODAT,] hoc eſt,
compatitur & ſuccurrit proximis ſuis, [ET SEMEN ILLIVS in benedictione erit,] hoc eſt, opera
eius benedicta erunt à deo. Imitatores quoque ipſius benedicentur à deo, in præſenti per gratiam &
Prou. 10 profectum, in futuro autem per gloriam & quietem, ſecundum quod ſcriptum eſt, Benedictio domi-
ni ſuper caput iuſti, ideo dedit illi hæreditatem. ℂ(27) DECLINA A MALO,] id eſt, à pecca-
tis recede per pœnitentiam [ET FAC BONVM,] id eſt operare virtutes, Non enim ſufficit à malo
Matt. 3. recedere, ſed oportet etiam facere bona: quoniam omnis arbor quæ non facit fructum bonum ex-
cidetur, & in ignem mittetur. [ET INHABITA IN SECVLVM ſeculi,] id eſt, vſque in finem
perſeuera in fide & vnitate ac obedientia ſanctæ matris eccleſiæ. ℂ(28) QVIA DOMINVS amat
iudicium] diſcretionis, quo quilibet diſcernit & iudicat ſemetipſum. [ET NON derelinquet ſanctos
ſuos,] id eſt, electos [IN AETERNVM CONSERVABVNTVR] in amore & gratia dei. Nam hic
temporaliter conſeruantur, donec vitam in bono finiant, ac per hoc confirmẽtur in bono: quoniã qui
in gratia moritur, ſtatim in bono confirmatur, & in tali ſtatu aĩa æternaliter manet, in quali à corpore

A ſuo diſceſsit:quemadmodum Salomoo ait, Vbicũque ceciderit lignum,ibi erit. ❡(29)I N I V S T I Eccl.11
punieotur]in præſenti remorſu conſcientiæ & priustione charitatis ac gratiæ,in futuro autem igne
æterno, [E T ſemen impiorum peribit,]hoc eſt, opera eorum ac ſectatores vitę ipſorum ęternalitet
damnabuntur.❡(30)I V S T I autem]qui perſenerant in bono, [H AE R E D I T A B V N T terram]vi-
uentium,ſicut in Apoc.dominns ait,Eſto fidelis vſque ad mortem,& dabo tibi coronã vitæ.[E T in- Apoc. 2.
habitabunt in ſeculum ſeculi ſuper eam,]hoc eſt,ſine fine manebunt in regno cælorum, ſecundum
quod Saluator iterum promittit,Qui vicerit dabo ei ſedere mecum in throno meo,ſicut & ego vici, Apoc.3
& ſedi cum patre meo in throno eius. ❡(31) O s iuſti,]id eſt,intellectus eius,quo interius verbum
profertut [M E D I T A B I T V R ſapientiã,]id eſt, diuinorũ contemplationem cum ſapotoſa affectus
dulcedine ruminabit,ſpeculando cęleſtia:ſicut ait Apoſtolus,Nos autem teuelata facie gloriã domi- 2. Co2.3
ni ſpeculantes. Vel ſic, Os corporale iuſti, meditabitur, hoc eſt, ex interiori meditatione loquetur.
Vel meditabitur,non cogitando ſed agendo,ſicut de quibuſdã ab Apoſtolo ſcriptum eſt, Dicunt ſe Titum 1
noſſe deum,factis autẽ negãt.[E T lingua eins loquetur iudiciũ,]hoc eſt,diſcretionẽ ſeu diſtinctionẽ
intet verum & falſum, bonũ & malum, docẽs & affirmans bona eſſe quæ deo placẽt:mala autẽ, quæ
diſplicent ei. Hoc eſt quod Salomon ait, Veritatẽ meditabitur guttur meũ,& labia mea deteſtabun- Prou.8.
tut iniquũ. ❡(32) L E X dei eius in corde ipſius,]hoc eſt,lex diuina eſt in memoria iuſti vt impleat
eam,ſicut prędictum eſt.Et in lege ipſius meditabitur die ac nocte, [E T non ſupplantabuntur greſ- Pſal.1.
ſus eius,]hoc eſt, operationes iuſti non ſubuertentur,nec præmio priuabuntur, imò ſi forte ad tem-
B pus errauerit iuſtus electus,& opera eius bona mortificata fuerint per peccatum,dominus cito con-
uertet eum ad ſe,& gratiam reddet:ſicq; opera dudum mortificata viua fient, & non ſupplantabun-
tur nec conculcabuntur,neque finaliter extinguentur per aliquem. ❡(33) C O N S I D E R A T pec-
cator iuſtum,]non vt imitetur,ſed aduerſetur.Ideo ſubdit,[E T quærit mortificare eum] vel corpus
occidendo,vel animã ad peccandum alliciendo, vel varijs tribulationibus ipſum iuſtũ afficiẽdo, ita 2.Co.1.
vt nonnunquam tædeat eum vitæ ſuæ,quemadmodum ait Apoſtolus,Supra modum grauati ſumus,
ita vt tæderet nos viuere. ❡(34)D O M I N V S autem non derelinquet eũ in manibus eius,]hoc eſt,
non permittet iuſtum finaliter opprimi violenta poteſtate iniqui, quãuis ad tempus deſinat eum af-
fligi. Nam poſt hanc vitã temporalem,æternaliter eum eripiet ab omni anguſtia, nec in pręſenti vi-
ta derelinquit eũ penitus in manus impij:quoniam licet impius poſsit corpus eins violentet vexare,
non tamen poteſt animam eius ad vitia cogete, vel à via iuſtitiæ flectere: ſicut ait de ſanctis Grego-
tius , Occidi poſſunt,& flecti nequeunt: ideireo ſunt indicante robuſtiores, & occidente fortiotes.
[N E C damnabit eum cum iudicabitur illi,]id eſt,in die quo dominus profetet iudicium remunera-
tionis,illi ſcilicet iuſto ad gloriam eins:vel illi,id eſt, peccatori ad pœnam,tunc nõ damnabit iuſtũ,
ſed ſaluabit eũ. Iuſtis enim in die iudicij dicturus eſt Chriſtus,Venite benedicti patris mei percipite
C regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Vnde & Abraham ait ad dominum , Nunquid Matt.25
perdes iuſtum cum impio?Non eſt hoc tunm,qui indicas omnem terram.Quoniam ergo ita eſt. Geo.18
❡(35) E X P E C T A dominum, & cuſtodi viam eius.] Hoc eſt quod circa principium pſalmi iſtius
dictum atque expoſitum eſt,Speta in domino, & fac bonitatem. Nil enim aliud eſt deum expectate
quàm in ipſo ſperare,quoniam ſpes eſt expectatio futurę felicitatis.[E T exaltabit te]deus qui humi- Lucę 18.
les exaltat,[V T hæreditate capias terram]id eſt,inæternũ poſsideas regnũ cælorum[C V M perierint
peccatores videbis,] qunniã in pręſenti vita videbis eos areſcere, & in extremo iudicio aſpicies eos
in inferoum humo opertos deſcendere. ❡(36) V I D I impium ſuperexaltatum] .i.vltra menſuram
ſublimitatum,dignitate,honore,poteſtate,gloria atque diuitijs, [E T eleuatum] in iſtis[S I C V T ce-
dros Libani,] hoc eſt, tam eminenter alios excellere in tẽporalibus, proſperitatis candore & ſubli-
mitate,quantum cedri Libani.i. arbores creſcẽtes in mõte qui Libanus appellatur, alias arbores ex-
cellunt in decore ac ſitu. Libanus enim candidatio interpretatur. Propterea impij qui temporaliter
proſperantur ac florent, cedris Libani comparantur, quoniam ſicut cedri tales à vento impelluntur
ac deijciuntur:ſic impij omni flatu venitatis & impetu paſsionum circunferuntur atque labuntur.
❡(37)E T tranſiui,]hoc eſt,vitam protraxi,animo omnia perluſtraui, à terrenis ad cæleſtia mẽtem
erexi, [E T ecce non erat,] hoc eſt, impius iam defecit, quia non diu durat gloria eius, quemadmo-
dum Sapiens in perſona impiorum dicit, Vmbræ tranſitus eſt tempus noſtrum,[E T quęſiui eũ,]hoc Sapien. 1
D eſt,inquiſiui vbinam eſſet. Vel quæſiui eum,id eſt,conditionem & proprietatem eius ſcrutatus ſum,
apudme conſiderando quanta eſſet vanitas eius ,[E T non eſt inuentus locus eius.]Hoc eſt quod pau
loante aſſeruit,Quæres locum eius,& non inuenies,quod illic expoſitũ eſt.Et hoc eſt quod Sapiens Sapien. 5
quidam commemorat, Spes impij eſt tanquam lanugo,quę à vento tollitur, & tanquam ſpuma gra-
cilis,& tanquam memotia hoſpitis vnius diei.❡(38)C V S T O D I innoceotiam,] id eſt,ab omni ma
lo declina,[E T vide æquitatem,]hoc eſt,conſidera,& conſiderãdo operare iuſtitiam. Hoc eſt quod
in Actibus apoſtolorũ ſcriptũ eſt, quia docebat eos Paulus de continentia & iuſtitia, [Q V O N I A M Act.18.
ſunt reliquię homini pacifico].i.magna bona reſtant,& in cælis parata ſunt amantibus ſeu facienti-
bus pacẽ vel in proprio corde,vel inter alios: quemadmodum Chriſtus teſtatur, Beati pacifici,quo- Matt.5
niam filij dei vocabuntur. Vel ſic,quoniam ſunt reliquię homini pacifico,id eſt, innocentia & ęqui-
tas appropriantur,debentur, ac conſeruantur pacificis,qui omnia tranſitoria ſpernunt, quatenus in
vera pace deo adhęreant. Dum enim omnia exteriora atque caduca amittunt,tunc innocentia & ę-
quitas remanent eis . Cum enim pacem iotegro cotde deſiderent, nulli nocumentum inferunt, nec
alicuius bona apud ſe retinent,ſed paci ſeruandę totalitet vacant. Innocẽtia quippe diſponit ad pa
cem,iuſtitia verò eam cuſtodit,quoniam tollit obſtacula pacis. Propterea in Eſaia ſcriptum eſt,Erit Eſa.32

opus iuſtitię pax, & cultus iuſtitię ſilentium & ſecuritas, vſque in ſempiternum: & ſedebit populus E
meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducię, & in requie opulenta. Veruntamē quoniam
directe ac proprie pax eſt charitatis effectus, quoniam charitas parit concordiam, propter quod in-
Pſal.118 fra habetur, Pax multa diligentibus nomen tuum. Dicitur tamen pax opus iuſtitię, inquantum iuſti-
tia aufert impedimenta pacis. ❨(39) INIVSTI autem diſperibunt,] quoniam ęternaliter miſeri
Iob 4 erunt. Hinc enim in libro Iob ſcribitur, Recordare obſecro te, quis vnquam innocens perijt? quin
potius vidi iniquos domino flante perijſſe, [SIMVL reliquię impiorum interibunt] id eſt, ſemen eo-
rum opera eorum, imitatores eorum, gloria atque memoria ipſorum, à domino reprobabūtur, à ſan-
Iob.7 ctis derelinquētur, & ab omni beato eſſe deficient: ſicut ſcriptū eſt, Sicut conſumitur nubes & per-
Pſal. 48. tranſit: ſic qui deſcendit ad inferos non aſcendet. Et hoc eſt quod in ſequentibus dicitur, Quoniam
cum tranſierit non ſumet omnia. ❨(40) SALVS autem iuſtorum à domino,] hoc eſt, quicquid per-
1. Cor. 4 fectionis & gratię habent in mente & corpore, à deo profluxit & datum eſt. Quid enim habes quod
non accepiſti? [ET protector eorum,] hoc eſt, iuſtorum eſt dominus [IN tempore tribulationis] ten-
tationis, infirmitatis ac mortis. ❨(41) ET ADIVVABIT eos dominus] confortando naturalem
virtutem auxilio gratię, [ET liberabit eos] à vinculis vitiorū, [ET eruet eos à peccatoribus,] hoc eſt,
à tentationibus atque moleſtijs hominum impiorū, ac dæmonum, [ET ſaluabit eos] in regno cælo-
rum, poſt huius ſeculi curſum atque exilium: ſed quibus meritis, ſubdit, [QVIA ſperauerunt in eo,] F
hoc eſt, omne bonum ab eius miſericordia expectauerunt, nil proprijs viribus aſcripſerunt: ſed tota
mente in deo confiſi ſunt, facientes nihilominus quod in ſe fuit, quia ſpes vera, ſalubris, & perfecta,
eſt certa expectatio futurę beatitudinis ex miſericordia dei, & proprijs meritis naſcēs, idcirco actus
ſpei formatæ ex charitate procedit. Hęc quoq; diffinitio potius datur de actu quàm de habitu ſpei,
quoniā ſpes ſecundū ſe, eſt habitus infuſus non adeptus, neque cauſatus proprijs meritis. Sed quo-
Ecel.9. niam nullus ſcit ſine ſpeciali reuelatione, an ſit dignus amore, quomodo poteſt homo habere certā
expectationem felicitatis futuræ? Sciendum ergo, quòd ſpes principalius innititur miſericordiæ dei
quàm proprijs meritis. Certitudo igitur conuenit ſpei, quantum ad hoc quòd diuinæ miſericordiæ
innititur. Certum eſt enim, quòd defectus ſalutis non erit ex parte miſericordiæ dei: non autē con-
uenit certitudo ſpei ex parte propriorum meritorum, niſi forte quis ſciret ſe confirmatum in gratia,
ſicut erant apoſtoli poſt aduentum paracleti. Itaque dominus ſaluabit iuſtos, quia ſperauerūt in eo;
Iere.39. quemadmodum ipſemet apud Ieremiam teſtatur, Eruēs liberabo te, & erit tibi anima tua in ſalutem,
quia in me habuiſti fiduciam, ait dominus. Ecce quàm moralis & cōſolatorius eſt pſalmus iſte, quem
decet nos diligenter aduertere, vt diſcamus cuncta tranſitoria paruipendere, & ſola cæleſtia ſemper
manſura, feruenter optare. G

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVII.

EXPOSITIO TITVLI.

Porrò titulus pſalmi iſtius eſt, Pſalmus Dauid in rememoratione ſabbati. Sabbatum requiem æternitatis ſignificat, quam peccando amittimus, atque peccata commiſſa pœnitentialiter recolendo recuperamus. Eſt igitur tituli ſenſus, Pſalmus Dauid, hoc eſt, pſalmus iſte aſcribitur Dauid tanquam authori, & hic in perſona pœnitentis loquenti in rememoratione ſabbati, hoc eſt, pro commemoratione & indulgentia peccatorum, quæ commemoratio aſſumitur deſiderio veniendi ad requiem beatorum, & ad eam finaliter ordinatur. Loquens ergo propheta Dauid in perſona cuiuſlibet magni peccatoris cordialiter pœnitentis ait,

PRECATIO.

Aurem pietatis tuæ quærentes ſupplices deprecamur, ne nos domine deus noſter derelinquas, nec à nobis diſcedas, præſta ut quod in natura fragilitatis noſtræ poſſibile non habemus, per tuam gratiā nobis ſubminiſtrari ſentiamus.

❨EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem. H

DOMINE ne in furore tuo arguas me.] Verſus iſte in exordio ſexti pſalmi diligenter expoſitus eſt, ideo lectorem illuc remitto. ❨(2) QVONIAM ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi,] hoc eſt, idcirco precor non argui in furore tuo, quoniam ſagittæ tuæ, hoc eſt, vindictæ ſeu pœnæ quas pro peccatis infers, infixæ ſunt mihi, id eſt, profundè penetrant me. Quemadmodum enim originalis iuſtitia, erat quoddā retinaculum animæ, quo caro ſpiritui, ſenſitiua pars rationi, & ratio deo in omnibus ſubdita fuit: ſic pœnæ pro huius iuſtitiæ amiſſione inflictæ, totum occupant hominem: quoniam corpus infirmitatibus neceſſitatique mortis ſubiacet, ſenſitiua pars animæ inordinatiſſimis paſſionibus & concupiſcentijs vitioſis impletur. Intellectiua quoque portio animæ, ignorantia, inſtabilitate, & malitia vulneratur. Nam ignorantia eſt in ratione, inſtabilitas in memoria, malitia verò in voluntate. Omnia autem hæc mala, ſunt ſagittæ humano generi inflictæ propter originale peccatum. & iſtud eſt graue iugum
Ecel.4. quod teſte ſcriptura inductum eſt ſuper omnes filios Adæ, à die natiuitatis eorum vſque in diem mortis ipſorum. Sunt autem & aliæ ſagittæ, quæ pro actualibus peccatis ſingulis infliguntur, ſicut comminatio dei, timor iudicij, remorſus conſcientiæ, dolor de culpis pręteritis, aduerſitates, diſfortunia, ſuſpenſio conſolationis & gratiæ dei, ac alia multa præſentis vitę flagella; de quibus

A S.Iob ait,Sagittæ domini in me ſunt,quarum indignatio ebibit ſpiritum meum,& terrores domini Iob 6
militant contra me. Et Eccleſiaſt.Cuncti dies hominis doloribus & ærumnis pleni ſunt,nec per no Eccl.2
ctem mente quieſcit. Et denuo,Peccatori,inquit, dedit deus afflictionem & curam ſuperfluam.[ET Ibidem.
confirmaſti]ò domine[SVPER me manuum tuam,]hoc eſt,prędictas ſagittas ac pœnas fortiter im-
primis mihi, & continuas eas in me vſque ad mortem,vt patet de pœnalitatibus corporis, ſicut ſunt
fames,ſitis & cætera ineuitabilia mala.¶(3)NON eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ,] hoc eſt,
non eſt in corpore meo ſanitas ſtabilis,integra, & perfecta, propter animaduerſionem ſeu aſpectum
tuæ iuſtitiæ,quæ peccata mea conſiderat atque prædictis ſagittis ea vlciſcitur,implens carnem mor
bis ac alijs pœnis diuerſis. Hæc autem tormenta debemus patienter ſufferre, quatenus vitia noſtra
purgentur: quẽadmodum in Michęa habetur,Iram domini portabo, quia peccaui ei,donec iudicet Mich.8
cauſam meam. Et Ierem.ait,Dixi plane hæc infirmitas mea eſt,& portabo illam.[NON eſt pax oſſi- Iere.10
bus meis à facie peccatorum meorum,]hoc eſt,prædictæ vindictæ diuinæ iuſtitiæ vſque ad interio-
ra carnis meæ pertingunt,& eius oſſa perturbãt atque afflıgũt. Nam carnes & oſſa morbis & pœnis
torquentur:ſicque totum corpus pœnis afficitur,à facie peccatorum meorum,id eſt, propter pecca-
ta quę me conterũt, & de quibus mihi conſcius ſum. Vel ſic,Non eſt ſanitas in carne mea,id eſt,ego
carnem meam in pœnitentiali labore ita afflixi,à facie irę tuę,id eſt,propter conſiderationem tuę iu-
ſtitię, quam penſaui mihi terribiliter imminere,quia non eſt in ea ſanitas derelicta: ſed abſtinentijs,
orationibus,diſciplinis,ſeu ictibus atque vigilijs attenuata,exhauſtaq; eſt: Non eſt pax oſsibus meis,
B id eſt, oſſa quoque corporis mei pelle & carne quaſi nudata ſunt,propter laborem quem aſſumpſi, à
facie peccatorum meorum,id eſt,ex conſideratione offenſionum mearum in te. Et merito tam dure
afflixi me, ¶(4)QVONIAM iniquitates meę ſupergreſſæ ſunt caput meum,]id eſt,vitia & concu-
piſcentiæ meæ excæcauerunt,vicerunt & oppreſſerunt lumen rationis meæ,& captiuus ductus ſum
in legem peccati: ſicut & Daniel dicit,Species decepit te,& concupiſcentia ſubuertit cor tuũ. Quo Dan. 13
contra Paulus ait,Noli vinci à malo. Et iterum,Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt Rom.12.
obediatis concupiſcentijs eius. Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato.[ET ſicut Roma.6.
onus graue grauatæ ſunt ſuper me,] hoc eſt, per conſuetudinem malam & negligentiam ſeu obſti-
nationem, multæ & magnæ factę ſunt iniquitates meæ,& tam grauiter trahunt affectum meum ad
inferiora ac vilia appetenda,ſicut pondus trahit corpus leue ne aſcendat, Peccata ergo noſtra à cę-
leſtiũ nos contẽplatione impediũt, rationis iudiciũ opprimũt, ad alia quoque vitia ſuo pondere nos
inclinant,& tandem in inferis animã non pœnitentẽ demergunt. Propter quod Ieremias ait,Pecca-
ta veſtra prohibuerunt bonum à vobis, ¶(5)PVTRVERVNT & corruptæ ſunt cicatrices meæ,] Ierem.5
id eſt,reliquię ſeu ſanationes culparum mearum redactę ſunt ad priſtinum languorem peccati, quo-
niam vitia per pœnitentiam mihi indulta reiteraui, & priorem animæ morbum incurri. Putrefactio
C autem ad corruptionem diſponit, & cogitatio ſeu conſenſus ad opus. Dum ergo in peccata præte-
rita iterum conſentimus, cicatrices animæ noſtræ putreſiunt. Dum verò ad opus procedimus,tunc
penitus corrumpuntur:[A FACIE INSIPIENTIAE meæ,]id eſt,recidiuatio iſta peccati conti-
git mihi ex inſipientia mea, videlicet quoniam non penſaui quàm periculoſum, mortiferum, atque Eccle.3
ingratum eſt addere malum malo, & iterum vinculis priſtinis irretiri: quemadmodum ſcriptum eſt Eccle.5
in Eccleſiaſtico,Peccator adijciet ad peccatũ. Quo contra in eodem libro ſcriptum eſt,Fili,ne adij-
cias peccatum ſuper peccatum & dicas,Miſeratio domini magna eſt. Nam ſecundum multitudinem
miſericordiæ eius,ſic & multitudo iræ illius.¶(6)MISER FACTVS ſum,] id eſt, peccando gra-
tiam perdidi,& omnibus ſpiritualibus bonis priuatus ſum,atq; euangelicas octo beatitudines amiſi,
[ET curuatus ſum,]id eſt,a rectitudine iuſtitiæ obliquatus ſum,& viam veritatis reliqui[VSQVE in
finem,] hoc eſt,vſque ad conſenſum mortalis peccati, quod eſt mors animæ & finis ſpiritualis vitæ
præhabitæ. Vel ſic,Miſer factus ſum,id eſt,meipſum miſerũ eſſe cognoui,& humiliaui ſpiritum me-
um,qui ſe in malis putauit beatum:& curuatus ſum vſque in finem,hoc eſt,iugo dei ſuppoſui hume-
rum meum, & cœpi portare onus Chriſti & crucem ipſius vſque in finem, id eſt, perſeueranter: vel
ad hoc quòd deum, qui eſt omnium vltimus finis,acquiram. Iſta curuitas bona eſt. Nam de ea ſcri-
ptum eſt,Anima quæ incedit curua,dat gloriam tibi domine.[TOTA die contriſtatus ingrediebar] Baruc.2.
hoc eſt,propter peccata mea indeſinenter triſtabar bona triſtitia: de qua ait Apoſtolus,Quę ſecun- 2Cor.7
D dum deum eſt triſtitia, pœnitentiem ſtabilem operatur in ſalutem. Et Eccleſiaſtes, Cor ſapientum Eccle.7
vbi triſtitia,& cor ſtultorum vbi lætitia. Dolor autem de peccatis in principio debet eſſe magis fre-
quens & quaſi continuus: ſed in proceſſu dum pœnitẽs ad altiora profecerit, non oportet vt ſit tam
frequẽs atq; continuus,imò tunc debet ſe talis in actibus diuinæ charitatis & ſublimioribus exerci-
tijs occupare,cõtemplando bonitatẽ diuinã & beneficia ac promiſſa ipſius. Viciſsim verò & maxime
in principio ſui actus debet ſeipſum humiliare, & peccata ſua recolere,ac per hoc humillime ad deũ Prou.18
accedere: ideo ait ſcriptura,Iuſtus in principio accuſator eſt ſui.¶(QVONIAM lumbi mei imple-
ti ſunt illuſionibus,] hoc eſt, ego, in cuius lumbis viget motus luxuriæ, carnali voluptate pollutus
ſum,& delectationibus luxurioſis ſeductus. Dicuntur autem delectationes & actus luxurię illuſio-
nes,quoniam intellectũ maxime obruunt, hominemq; omnino decipiunt. Iſtud autem de gratia dei 3.Reg.10
non cõuenit omnibus: nõ enim cõpetit eis qui corde & corpore virgines ſunt: ſed Dauid qui cũ v- 3.Reg.11
xore Vriæ tantum peccauit: Salomoni quoque,de quo legitur,Inclinaſti fœmora tua mulieribus,& Eccl.27.
dediſti maculam in gloriam tuam. Cui ergo iſtud non conuenit,non vane glorietur nec intumeſcat,
ſed gratias domino agat,& tanto ardentius quanto donũ hoc maius eſt.[ET non eſt ſanitas in carne
mea,]nã vt ait Apoſt.qui fornicatur,peccat in corpus ſuum.¶(8)AFFLICTVS ſum]pro peccatis 1.Cor. 6.

meis caſtigatione diuina,& pœnitẽtia ſalutari. [ET humiliatus ſum nimis,] hoc eſt, afflictiones has E
pro peccatis meis illatas humillime toleraui, imò irrationabilib⁹ creaturis viliorẽ me reputaui.[RVGIEBAM à gemitu cordis mei,] hoc eſt,ex magnitudine interioris triſtitiæ de peccatis in exteriorem
Iob.3. ſingultum & gemitum magnum prorupi,quẽadmodum Iob dicit, Antequam comedam ſuſpiro, & quaſi inũdantis aquæ,ſic rugitus meus. Ex his autem docemur qualis eſſe debeat pœnitẽtia vera, videlicet vt cordialiſsime compungamur atque totaliter ingemiſcamus,flagellemur,& humiliemur. ¶(9) DOMINE ante te omne deſiderium meum,] id eſt,ô domine tu vides cor famuli tui, & omnem eius affectum cognoſcis, & certus quia nil aliud quæro,niſi te, [ET gemitus meus à te non eſt abſconditus,]id eſt,tu conſpicis,quòd nõ ſeculariter triſtor,nec propter temporalia gemo, ſed quia offendi te. ¶(10) COR MEVM conturbatum eſt,]id eſt,ratio mea vitijs deordinata eſt,& veram tranquillitatem amiſit. Vel cor meum conturbatum eſt,conturbatione ſalubri & bona, videlicet ad pœnitentiam, ad fletum, ad timorem futuri iudicij, & ad quandam admirationem ingratitudinis meæ, ita vt conſiderando meipſum diſplicui mihi, & propter magnitudinem peruerſitatis meę obſtupui:[DERELIQVIT me virtus mea]hoc eſt,naturalis poteſtas mea fuit mihi inſufficiens ad ſalutem. Vel dereliquit me virtus mea,hoc eſt,ſpiritualem profectũ,quem fui adeptus,peccãdo amiſi. Dereliquit me etiam [ET lumen oculorum meorum,]id eſt,gratia habitualis & actualis illuminatio ſpiritus ſancti receſsit à me,quando peccaui,[ET ipſum non eſt mecum,]id eſt,lumen gratię non eſt F
in me quãdiu in peccatis permaneo. Vel ſic,Dereliquit me virtus mea,id eſt,pro peccatis meis condignam pœnitentiam facere non potui,& lumen oculorum meorum, id eſt,grauitatem peccatorum meorum plene comprehendere non valui propter enormitatem eorum. Quanto enim homo copioſius illuminatur à ſpiritu ſancto, tanto amplius ponderat, aggrauat, & abhorret ſcelera propria, ita vt quæ alijs parua & pene nulla apparent, ipſe grauiſsima reputet, & tali homini ſapit hic pſalmus nec alicui alteri.& ipſum non eſt mecum, id eſt, adhuc deficio in conſideratione malitiæ meę, nec capere poſſum quàm miſer ac miſerabilis factus ſum, eò præſertim quòd præterita mala reiteraui.
Iere.2 Hinc enim ſcriptum eſt, Quàm vilis facta es nimis,iterãs vias tuas. Præterea,quæ ſequũtur,ad perfectionem pertinent pœnitentis, & poſt conuerſionem atque inchoatã pœnitẽtiam ſibi cõueniunt. ¶(11) AMICI mei & proximi mei,]hoc eſt,qui aliquando erant fautores mei,quãdo videlicet conſenſi voluntati eorũ,ſeculariter conuerſando, & mundi delitias,atque honores amando [ADVERSVM ME appropinquauerunt & ſteterunt,]id eſt,poſt conuerſionem meam aduerſati ſunt mihi,& in malitia perſeuerauerũt contra me, eo quòd vita mea diſsimilis ſit vitæ eorum, & ea relinquam ac
Luc.21. reptobem,quæ ipſi quærunt & approbant. Et hoc eſt quod Chriſtus talibus in Euangelio ait,Trademini à parentibus & propinquis & amicis,& morte afficient ex vobis. ¶(12) ET QVI iuxta me G
erant]tempore proſperitatis meæ[DE longe ſteterunt,]hoc eſt,mente auerſi ſunt à me,quando fla-
Eccl.6 gellis pœnitẽtiæ cõteror, varijſque aduerſitatibus patienter affligor. Iſtud in ſancto Iob euidentiſſime patet. Vnde & in Eccleſiaſtico habetur, Si poſsides amicum, in tentatione poſside eum, & ne facile credas ei teipſum. Eſt enim amicus ſecũdum tempus ſuum,& non permanet in die tribulationis,[ET vim faciebant,]hoc eſt, violentiam mihi intulerunt [QVI quærebãt animam meam,]id eſt, qui conabantur me à deo auertere, & rurſus ad mundanam conuerſationem allicere. Vel quia conati ſunt vitam meam extinguere,eo quòd noluerim eis acquieſcere. ¶(13) ET qui inquirebant mala,]hoc eſt,qui mundum & ea quæ in mundo ſunt, diligũt. Vel,qui conſilia deceptoria excogitauerunt [MIHI locuti ſunt vanitates,] id eſt, rationes inanes & perſuaſiones inutiles mihi propoſuerunt,quatenus ab arrepta pœnitentię ſemita me reuocarent & priſtinis me vanitatibus implicarent, [ET DOLOS TOTA die meditabantur,]id eſt,adulationibus comminationibus,& varijs fraudibus niſi ſunt fallere animam meam, videlicet vt temporalem proſperitatem atque mundanam felicitatem appeteret. Iſtud autem poteſt pœnitens & conuerſus contra dæmones dicere ab illo loco,& vim faciebant,&c. Nam & ipſi frequenter cum violento quodam impetu tẽtant nos,& gaudia mundi ſub magna apparentia nobis oſtendunt, vt ad eorum amorem inclinent nos. Sed iam audiamus quid in tanta perſecutione atque moleſtia pœnitens fecit. ¶(14) EGO AVTEM tanquam ſurdus non audiebam,] id eſt,conſenſum non præbui, vel me audire diſsimulaui, vel omnino non audiui, H
quia auerti aurem meam & abij,[ET SICVT MVTVS non aperiẽs os ſuum,]hoc eſt,nihil reſpondi, verbis contendere nolui, contumelias patienter & cum ſilentio toleraui, vana conſilia & tentationes diaboli in tantum contempſi atque abhorrui,vt nec reſpõſione digna ea putarem. Hanc autem ſententiam ſequens verſus clarius pandit. ¶(15) ET FACTVS SVM SICVT HOMO non
Prou.26. audiens,]id eſt,tam æquanimiter verba malignantium paſſus ſum,ac ſi mihi dicta nõ eſſent, quem-
Eccle.28 admodum ſurdus verbis irritari non poteſt quæ non audit, [ET NON habens in ore ſuo redargutiones,] id eſt, factus ſum ſicut homo qui arguentem redarguere neſcit, qui maledicentem non remaledicit, & ſtulto ſecundum ſuam ſtultitiam non teſpondet. Vnde ſcriptura hortatur, Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire linguam nequam, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis. Porrò in his duobus verſibus tangitur optimum remedium ad vincendum tentationes ſpiritus blaſphemiæ. Dæmon enim blaſphemiæ melius vinci non poteſt, niſi per hoc quòd omnino auertit ſe à cõſideratione ſuggeſtionis quam patitur,non diſputans neque confabulans cum tentatione peſtifera, neq; contriſtans ſeipſum propter impugnationem huiuſmodi:ſed ad alia fructuoſa exercitium ſuum conuertens,& ſpiritualibus viris tentationem ſuam manifeſte aperiens. Hoc enim præſertim debilitat poteſtatẽ diaboli. Quidam verò propter verecundiã malam & inexperientiam talis tẽtationis, reuelare non audent quod ſuſtinent,quod valde periculoſum conſiſtit. Veruntamen non expedit cuicũq;

A indifferenter tentationem talem reuelare,ſed erudito atque experto, qui nouit conſolationem protinus adhibere. Si ergo tentationem hanc ſentis, dic ex corde prædictos verſus, & releuamen mox ſenties. Dæmon nanque cum ſit ſuperbus,ferre non poteſt,quòd ita non cõtemnitur, & ergo recedit. Nihilominus(vt Caſsianus docet)eſt quædam taciturnitas mala, qua aliqui interdum plus turbant & cõcitant fratrẽ & proximũ ſuũ, quàm ſi ei aperte reſiſterent: talis enim taciturnitas, non ex militate,ſed ex elatione & alterius paruipenſione oritur,& per duritiam cordis nutritur.Dum ergo potes proximum tuum dulci verbo ſanare aut pie inſtruere, noli tacere: ſi verò reſpondendo magis eum inflammes quàm mitiges,tace. Hinc enim ſcriptum eſt,Eſt tacẽs nõ habens ſenſum loquẽdi,& Eccl.20.
eſt tacens,ſciens tempus aptum. ❡(16)QVONIAM]inter tot mala[IN te] ſolo domino,qui mutas Iohã. 16.
triſtia in læta[SPERAVI] propter te prædicta ſuſtinendo, & remedium à te expectando. Salutaris medicina eſt in malis ſperare,& nõ deficere.Imo merito ſpei[TV exaudies me dominus deus meus.] Si ergo exaudiri deſideras, ſpera in deo: & quantum ſperas tantum impetrabis, ſi tamen inſtanter & digne petieris,& in nomine Ieſu,id eſt,ea quæ ad verá beatitudinem pertinét. Beatitudo quippe eſt finis noſter,& ergo per ſe appetenda,ſperãda, implorandaq́ue eſt,cætera verò in ordine ad eam, & nec magis nec minus quam ad beatitudinem adipiſcendam proficiunt. Ecce quàm fiduciale verbum eſt hoc, tu exaudies me domine deus meus.Quid autẽ exaudiri deſiderat,ſubdit, ❡(17)QVIA dixi]in oratione qua allocutus ſum te,[NEQVANDO ſupergaudeãt mihi inimici mei,]hoc eſt,nũquam ſuperflue gaudeant de ruina animæ meæ aut de victoria contra me homines mali ſeu dæmones,qui meo ſpiritali profectui inuident Et hoc eſt quod ſcriptura dicit, Domine pater,& domina- Eccle.23
B tor vitæ meæ,ne derelinquas me in cogitatu & conſilio eorum, & incidam in cõſpectu aduerſariorum meorum,& gaudeat inimicus meus.[ET dum commouentur pedes mei,]hoc eſt,dum deſideria mea & opera,quibus vel ad infernum vel ad cęlum incedo,à rectitudine deflectũtur & deuiant,[SVPER me magna locuti ſunt]hoc eſt,magnifice iactauerunt ſe,quia vicerunt me,& ex pręſumptione
gauiſi ſunt.Hoc eſt quod ſuperius dixit,Qui tribulant me exultabunt ſi motus fuero. Ideo ó domi- Pſal. 12.
ne exaudies me,❡(18)QVONIAM ego in flagella paratus ſum,]hoc eſt, virgam correptionis tuæ & pœnam pro culpa libenter ſuſtineo, imò quicquid aduerſitatis mihi contigerit pro culpis meis, vel pro gratia impetranda mihi accidere puto, propterea omnia libentiſsime fero, [ET dolor meus in conſpectu meo ſemper,]hoc eſt,triſtitia quam merito pro peccatis aſſumere debeo,omni tempore conueniẽti eſt in conſideratione animæ meæ, ita vt penſo quantum mihi triſtandum eſt quòd deum meum tam dire offendi.Et quòd ita ſit patet ex eo,❡(19)QVONIAM iniquitatem meam annunciabo]accuſando me coram te,& confeſsionem faciendo vicario tuo presbytero. [ET COGITABO pro peccato meo,] id eſt, diligenter conſiderabo vt omnia peccata mea recorder,confitear, ve-
niámque de eis obtineam.Vnde in libro Iob legitur,Vias meas in cõſpectu eius arguam, & ipſe erit Iob.13
C Saluator meus.Et alibi, Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur:qui autem confeſſus fuerit & reli- Prou.27.
querit ea,miſericordiã conſequetur.❡(20)INIMICI AVTEM MEI VIVVNT] non vita gratiæ:ſed naturæ & tẽporaliter florent,[ET confirmati ſunt ſuper me,]hoc eſt,fortiores facti ſunt me, nec poſſum eis naturali potentia præualere,omnes eorum moleſtias,tẽtationes & ſuggeſtiones vin-
cendo,ſed gratiæ tuæ ope indigeo,ſicut Iob inducit,Ecce non eſt auxilium mihi in me.[ET multi- Iob 6.
plicati ſunt qui oderunt me inique,]id eſt,hoſtes mei viſibiles atque inuiſibiles multi ſunt,qui ex odio peſsimo quęrunt peruertere animã meam.❡(21) QVI retribuunt mala pro bonis,]hoc eſt, ingrati[DETRAHEBANT mihi]male interpretando opera mea,& crimina quæ non commiſi mihi imponendo,ne alij ædificarentur per pœnitentiam meam,& ſequerentur veſtigia mea.Vnde ſubiungitur,[QVONIAM ſequebar bonitatẽ,]hoc eſt,ex eo quòd receſsi à malo & ſecutus ſum opera virtuoſa,moti ſunt inuidia & detrahebant mihi. ❡(22) NE derelinquas me domine deus meus,] id eſt,ne omnino deſeras me gratiam ſubtrahendo,[NE diſceſſeris à me,] id eſt, elonges te à me quaſi incipiendo me derelinquere gratiam minorãdo,ſed❡(23)INTENDE in adiutorium meum,] hoc eſt,conſidera,quibus indigeo,& illa pie infunde,conſerua,& perfice [DOMINE deus ſalutis meæ,] id eſt , deus in cuius poteſtate tota eſt felicitas mea , & qui es obiectum cauſaque totius beatitudinis meæ.Denique locus iſte,qui ad laudem pœnitentis pertinet, de Chriſto conuenienter exponitur,vt
vt ſit ſenſus,Amici mei & proximi mei,id eſt Iudæi, qui videbantur eſſe amici mei, dicentes ſe dili- Iohan. 8
gere deum & expectare filium eius Chriſtum,qui erant proximi mei,quoniam ex ſemine Abrahę na- Iohan.11
D ti erant,ſicut & ego, aduerſum me appropinquauerunt & ſteterũt, quando videlicet collegerũt conſilium quomodo occiderent me,& quando corã Pilato clamabant,Tolle crucifige eum.Et qui iuxta Matt.26.
me erant,hoc eſt,qui aliquando erant diſcipuli mei, ſed abierunt retrorſum dicentes, Durus eſt hic Iohã. 19
ſermo,de longe ſteterunt,id eſt,omnino alienauerunt ſe à me,imò apoſtoli quoque qui ante paſsio- Iohan.6.
nem iuxta me erant, quaſi parati mori mecum, fugerunt à me: & vim faciebant qui quærebant animam meam,id eſt, Iudæi atque miniſtri Pilati,qui deſiderabant occidere me, manus violentas ime-
cerunt in me comprehendendo,ligando,colaphizando,perforando,& crucifigendo.Et qui inquirebant mala,hoc eſt,Iudæi quærentes contra me aliquam occaſionem,mihi locuti ſunt vanitates,id Iohã. 18.
eſt,verba adulatoria dicendo, Magiſter ſcimus,quia verax es,& viam dei in veritate doces,& nõ eſt Mat.22.
tibi cura de aliquo: & dolos tota die meditabantur, cogitando & inquirendo quomodo poſſent me capere in ſermone,& blandiendo ad hoc inducere,vt magis dicerem ipſis placentia quã iuſtitiæ conſona. Ergo autẽ tanquã ſurdus non audiebã.Chriſtus vt homo aure corporis nõ omnia audiuit, quæ dicebantur aduerſus eũ,multa tamen præſens audiuit,ſed nõ audiſſe ſe aſſerit vana & mala,quæ ſibi dicebant Iudæi:quoniã omnia patientiſsime pertulit,& tanquã ſurdus ad omnia diſsimulauit, & ſi-

cut mutus non aperiens os ſuum. Chriſtus enim in paſsione, nec Pilato, nec Herodi reſpondit, ita vt E
Matt.27. miraretur Pilatus vehementer & diceret, Mihi non loqueris? Et factus ſum ſicut homo nõ audiens.
Luc.23 Nã vt Lucas atteſtatur, Herodes interrogauit Ieſum multis ſermonibus: Ieſus verò non reſpõdit ei
ad vllum verbũ: Et non habens in ore ſuo redargutiones, hoc eſt, in paſsione ita me habui, ſicut qui
Matt.27. ſe non excuſant, nec alios accuſant, ſed penitus tacent. Propter quod Pilatus dixit, Non audis quan
Eſa. 53 ta aduerſus te dicant teſtimonia, nec reſpondes quicquam? Hoc eſt quod de Chriſto per Eſaiam di-
1.Pet.2. ctum eſt, Tanquã ouis ad occiſionẽ ducetur, & ſicut agnus corã tondente ſe, ſic obmuteſcet. Et Pe-
trus de Chriſto loquens, Cum pateretur (inquit) non cõminabatur, cum malediceretur non male-
dicebat. Quoniã in te domine, pater, ſperaui, ſecundum quòd homo & aliquo modo viator, tu exau-
dies quicquid ex deliberata ratione abſolute petiero. Quia dixi in oratione, nequãdo ſupergaudeát
mihi inimici mei, id eſt, ne Iudæi, qui vſq; ad diẽ Pẽtecoſtes gaudent de occiſione mea, quaſi omni-
no extinctus ſim, & in inferno detentus, vltra hoc tẽpus nõ gaudeant ita de me, ſed tunc per miſsio-
nem paracleti, per prędicationẽ apoſtolorum, per ſigna & prodigia magna clarifica nomen meũ in
cõſpectu eorũ, & demonſtra me reſuſcitatũ, glorificatũ, & ſuper cęlorũ altitudinẽ eleuatũ, quatenus
confundantur, & contriſtentur qui ſupergaudebant mihi. Et dum cõmouentur pedes mei, hoc eſt,
dum clauis perforantur, & cruci affiguntur: ſuper me magna locuti ſunt, improperãdo, deridendo,
ac blaſphemando, atque dicẽdo, Euge, euge, quomodo rex Iſrael coronatur? Quoniã ego in flagella F
paratus ſum. Chriſtus enim paratiſsimus fuit ad patiendum omnia quæ de ipſo prophetata fuerunt.
Mat.26 Propter quod patri dixit, Fiat voluntas tua. Et ipſe per Eſaiam prophetam teſtatur, Corpus meum
Eſaię 50. dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Faciẽ meã non auerti ab increpãtibus & conſpuen-
tibus in me: & dolor meus in conſpectu meo ſemper, hoc eſt, paſsio quam pro mundo ſuſtinui, inceſ-
ſanter ineſt memoriæ meæ, vt eam patri offerã atque merito eius hominibus ſemper ſuccurrã. Vnde
Heb.2 Apoſtolus, Debuit, inquit, per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret. Verſum autẽ ſequentem
Chriſtus non dicit in propria perſona, ſed in perſona membrorũ ſuorum ſeu corporis myſtici, ſcili-
cet, Quoniam iniquitatem meam annunciabo, &c. Inimici autẽ mei viuunt, hoc eſt, Iudæi tũc tẽpo-
raliter viguerunt, & confirmati ſunt ſuper me, quantũ ad hoc quòd me occidere potuerũt: & mul-
tiplicati ſunt, numero atq; malitia, non virtute & gratia, qui oderunt me inique videlicet Iudæi, qui
Iohan.15 oderunt & me & patrem meum gratis, dicẽtes, Hic eſt hæres, venite occidamus eum. Qui retribue-
Matt.21 bant mala pro bonis, hoc eſt, ingrati Iudæi, quibus multa beneficia pręſtiti docẽdo, miracula facien-
Luc. 23. do, detrahebant mihi, dicendo inter ſe, Seducit turbam, Inſanit, Homo vorax: quoniã ſequebar bo-
Iobã. 10. nitatem, hoc eſt, quoniam iuſte in omnibus vixi, & vitia eorũ non tacui. Vnde Chriſtus dixit ingra-
Matt.11 tis Iudæis per prophetam Michęam, Popule meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi? reſpon- G
Mich.6 de mihi. Ne derelinquas me domine deus meus, hoc eſt, corpus meum non deſeras in ſepulcro, ſed
tertio die viuifica illud: ne diſceſſeris à me, hoc eſt, animam meam in inferno non derelinquas vltra
tertium diem. Intende in adiutoriũ meum, id eſt, aſsiſte & cooperare mihi vt ſanctos omnes de lim-
bo inferni educam, atq; cũ eis in cælos conſcẽdam domine deus ſalutis meæ, hoc eſt, ô deus trine &
ſimplex, qui es cauſa totius ſalutis meæ creatæ. Ecce quam affectuoſus eſt pſalmus iſte, & quàm præ-
clare inſtruit, qualem eſſe oporteat veraciter pœnitentem, videlicet vt peccata ſua vehemẽter exag-
geret, humiliter referet, omnemq́ue pœnam pati paratus ſit. Quoniã verò pſalmus iſte eſt vnus pſal-
morum pœnitentialium, debemus ſpecialiter laborare, vt eum clare intelligamus (aliqualiter enim
obſcurus eſt) & deuote legamus. Quidam enim exponunt eum ad literam de Dauid, quæ expoſitio
minus fructuoſa videtur, quoniam non declarat, qualiter vnuſquiſque in propria perſona eum lege-
Caſsiod. re poſsit. Caſsiodorus verò exponit eum in perſona Iob.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

PRænotatur interea pſalmus iſte hoc titulo, In finem canticum Dauid pro Idithum. Quemad- H
1.Pet.25 modũ in primo lib. Paral. ſcribitur, ſanctus Dauid inſtituit cantores ducentos octoginta octo,
vt canerent in domo domini laudes diuinas in vicibus ſuis. Præfecitq; eis tres principales can
1.Par.16. tores, videlicet Aſaph, Heman & Idithum. Fecit quoque Dauid pſalmos, qui ab his cantoribus ca-
nerentur. Hic ergo pſalmus erat ab Idithum, & ſibi ſubiectis cantandus. Idithum verò interpretatur
tranſiliens eos: per quem deſignãtur fideles & vere Iſraelitæ, non litera, ſed ſpiritu: non carnis pro-
pagine, ſed fidei firmitate, qui derelictis terrenis, ad cæleſtia per cõtemplationem volant. Senſus igi-
tur tituli eſt, In finem cãticum Dauid, id eſt, pſalmus iſte qui dicitur canticum, quoniam ſpiritualem
lætitiam cõtinet, & de æterna beatitudine agit, aſcribitur Dauid tanquam authori: canticũ inquam
Apoc.22 dirigens nos in Chriſtum, qui eſt Alpha & ω, principium & finis: & factum pro Idithum, id eſt, con-
Rom.7. ueniens viro perfecto tẽporalia tranſilienti: qui cum Apoſtolo dicere poteſt, Infelix ego homo, quis
Philip.3 me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum, Noſtra cõuerſatio in cælis eſt. In perſona ergo ec-
cleſiæ, ſeu hominis virtuoſi ardenti deſiderio proficere cupientis, loquens Propheta ait,

PRECATIO.

Expectatio te diligentium domine, ab omnibus iniquitatibus nos erue, & cõtinua quiete in te fac exultare, ut tua muniti protectione immobiles tibi ſemper udeamus adhærere.

A ¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.
DIXI,]hoc eſt,conſtāter ꝓpoſui,& in corde ac ore aſſerui,[CVSTODIAM vi-
as meas,]hoc eſt,ab inordinatione & culpa præſeruabo cogitationes meas, af-
fectiones,& opera mea:quæ dicuntur viæ,quia per eas tēdo ad terminum quē-
dam,videlicet ad felicitatem cœleſtem,vel ad miſeriam infernalem. [VT non
delinquam in lingua mea].i.ad hunc finem ſtatui cuſtodire vias meas, vt non
offendam in verbo,ſed in omnibus temperem labia mea.Ecce quàm notabilis,
ſententioſus,& inſtructiuus eſt verſus iſte. Tria enim vtiliſsima tanguntur in
eo. Primò tangit propoſitum bene agendi,dum ait,Dixi. Secundò tangit ad
quod bonū propoſitū tēdere debeat,dum ſubiūgit,Cuſtodiā vias meas.Tertiò tāgit in quo pfectio-
nem ſuā quantum ad exteriora conſtituat,cùm ſubdit,vt non delinquā in lingua mea.Tu ergo ſi ad
linguæ moderationem & ad verā perfectionem pertingere cupis,primò firmum fac tibi propoſitum
in corde tuo feruenter proficiendi,& nunquā à lege diuina recedendi,quale erat propoſitum ſancti
Iob,dicentis,Donec deficiā,non recedā ab innocentia mea.Et Petri,qui dixit ad Chriſtum, Etiā ſi Iob 27.
oportuerit me mori tecum,non te negabo.Sed vide ne in proponēdo innitaris proprijs viribus, ſed Matt.29.
B gratiæ miſericordiſsimi creatoris humiliter innitaris,conſiderans illud Ieremiæ, Scio domine,quia Iere.10.
non eſt hominis via eius,nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos.Illud quoque Apoſtoli, Non Rom.9.
volentis,neque currentis,ſed miſerentis eſt dei.Secundò ſatage cuſtodire in omnibus vias tuas, ſaga
citer conſiderando teſtimonio ſcripturarum & exemplo ſanctorum quid placeat deo, quid bonum,
quid melius,quid optimum.Hinc enim Apoſtolus monet,Videte quomodò caute ambuletis.Et ite- Ephe.5.
rum,Cum timore,inquit,& tremore veſtrā ſalutē operamini.Vnde & Salomō ait, Beatus homo qui Philip.2.
ſemper eſt pauidus.Hoc modo cuſtodiuit vias ſuas Iob qui teſtatur, Verebar omnia opera mea, ſciēs Prou.28.
quòd non parceres delinquenti.Tertiò denique imple quod perfectum eſt ſcilicet,vt non delinquas Ioh.9.
in lingua tua.In hoc beatitudo modo quodam conſiſtit,iuxta illud Eccleſ.Beatus homo qui non eſt Eccl.14.
lapſus in verbo ex ore ſuo.Et Iacobus ait,Si quis in verbo non offēdit,hic perfectus eſt vir. Ad hoc Iaco.3.
autē quòd non delinquat homo in lingua ſua multa ſunt obſeruāda.Primò,ne loquatur illicita,quo-
niam teſte Apoſtol.Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Et ad Timot.Sermo,inquit, vanilo- 1.Co.15.
quorum vt cancer ſerpit.Secūdò obſeruare oportet,vt loquamur de bonis ac licitis, ſicut ait Apoſt. 1.Tim.2.
Tu loquere quæ decent ſanam doctrinā. Primò enim in regimine linguæ oportet à malo recedere, 1.Tim.3.
deinde ad bonum accedere.ſed quia bonum opus bene fieri debet,videlicet cum circunſtātijs debi
ris,quę ad actū virtutis requirūtur,idcirco in loquēdo de bonis,primò vidēdum cui loquamur,qua-
C tenus & proportionemus ſermonē noſtrum ſecūdum exigentiā,conditionē, & qualitatem eius cum
quo loquimur,ne fortè præſumamus ſapientiorē docere,ſeniorē increpare,vanū laudare, inexptum
conſulere,obſtinatū corripere,contēptorem inſtruere,ſimplicioribus alta proponere,vel inter inſi-
piētes verba effundere.Hinc enim Eccle.dicit,Adoleſcens loquere in cauſa tua vix cùm neceſſe fu- Eccle.28
erit.Si bis interrogatus fueris,habeat caput reſpōſum tuū.Et iterum,Loqui in medio magnatorum Ibidem.
non præſumas,& vbi ſunt ſenes non multū loquaris:& vbi non eſt auditus,nō effundas ſermonem.
Salomon quoque,In auribus inſipientium ne loquaris,ne fortè deſpiciant doctrinam eloquij tui.Se Prou.23.
cundò pēſandum eſt quādo,ſeu debitum tēpus loquendi:quoniam tempus eſt tacendi, & tempus lo
quendi.Dum enim nulla ex ſermone naſcitur aut ſperatur vtilitas,tempus eſt tacendi: dum aūt fru- Eccl.3.
ctus ſalubris veriſimiliter ſperari poteſt,tempus loquēdi eſt.Vnde alibi ſcriptum eſt, Homo ſapiens
tacebit vſque ad tempus: laſciuus autem & imprudens non ſeruabit tēpus.Tertiò,penſare debemus Eccl.20.
vbi loquendum ſit,ſcilicet non in eccleſia,nec in locis prohibitis. Quartò,quantum,videlicet non
plus quàm oportet aut expedit.Propter quod Salomon ait,In multiloquio non deerit peccatum,qui Prou.10.
autem moderatur labia ſua prudētiſsimus eſt.Et iterum,Totum ſpiritū ſuum profert ſtultus,ſapiens Prou.29
verò differt & reſeruat in poſterum.Vnde alibi habetur,Verba prudentium ſtatera ponderabūtur. Eccl.21
Sit ergo ſermo noſter ſale diſcretionis ornatus,quēadmodum ait Apoſtolus, Sermo veſter in gratia Coloſſ.4
ſemper ſale ſit conditus,vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpōdere.Quintò,penſare de-
D bemus,qualiter ſit loquendum,videlicet modeſtè,manſuetè,ſuauiter.Vnde Salomon ait,Reſponſio Prou.15
mollis frangit iram,ſermo durus ſuſcitat furorem.Et Eccl.Verbum dulce multiplicat amicos,& mi Eccl.6
tigat inimicos,& lingua eucharis in bono homine abundabit.Et ideo Apoſt.monet,Noli verbis cō 1.Tim.2
tendere,ad nihil enim vtile eſt,niſi ad ſubuerſionem audientium.Sextò autem & vltimò atq; præci-
cipuè conſiderare debemus,cur,id eſt,qua intētione loquamur,& generalis quidem, finalis ac ſum-
ma intentio eſſe debet honor dei.Aliæ autem intentiones ſecundariæ ac proximæ multæ & variæ eſ
ſe poſſunt,videlicet vt aliū inſtruamus,vel ab alio inſtruamur,vel propter recreationem vel ſimilem
cauſam,& ſecundū modum finis intēti cōſiderare debemus,an is cum quo loqui volumus ſit talis,ꝙ
ex collocutione ſecum habenda adipiſci poſſumus finem intentum.Si itaque iſta penſēmus & obſer-
uemus,tunc non delinquemus in lingua noſtra, quod nemo naturali virtute valet implere ſecundū
quod à Iacobo dictum eſt,Linguā nullus homo domare poteſt.Sed per gratiam fieri poteſt, quēad- Iacobi 3
modum in Prou.legitur,Hominis eſt animum præparare,& domini gubernare linguā. Inuocemus Prou.16
igitur gratiam Chriſti,& dicamus quod infra habetur,Pone domine cuſtodiam ori meo,& oſtiū cir Pſal.140
cunſtantiæ labijs meis.Porrò quod nunc dixi,Dixi cuſtodiam vias meas,poſtea clarius dicetur, vbi Pſal.118
ait Pſalmiſta,Iuraui,& ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. ¶(2) POSVI ori meo cuſtodiam,]ne
incautè aut malitioſe aliquid loquerer,[DVM conſiſteret peccator aduerſum me]intendens me ver-
bis prouocare aut fallere,Non ergo reddamus verbum malum pro malo verbo,quēadmodum Salo- Prou.20

mon iubet, Ne dicas, reddã malum pro bono: expecta dominũ, & liberabit te. ℂ(3) OBMVTVI,] B
non ex indignatione, ſed ex patientia atque prudentia, videns me loquendo nihil proficere. [ET humiliatus ſum]. i. in corde meo cogitaui me dignum eſſe contumelijs, & verbis malis mihi illatis: [ET ſilui à bonis] ſermonibus, quoniã qui mihi malè loquebãtur, excuſationem, ſatisfactionem, ſeu rationabilem reſponſionẽ recipere noluerũt. Propterea melius reputaui omnino tacere, quàm contemptoribus veritatis ſermonẽ bonum proferre. [ET dolor meus renouatus eſt,] quoniam dum pœnas atque iniurias ab alijs patior, de nouo recolo peccata mea, quibus iram merui, & ita quaſi recẽter do-
Iere. 30. leo, quòd peccaui. Pœnæ enim & aduerſitates peccatori inflictæ reducunt ei ad memoriã mala quæ fecit: iuxta illud, Caſtigabo te in iudicio, vt non tibi videaris innoxius. Vel, dolor meus renouatus eſt. i. ſicut ante triſtabar de proprijs culpis: ſic modo cõtriſtor de proximorũ peccatis ac varijs mũdi erroribus. Talis autem triſtitia ex charitate procedit, & eſt multum meritoria ac placita deo: quam
Iere. 9. Ieremias ſe habuiſſe inſinuat, quum ait, Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Et ſi piũ eſt plorare interfectos corpore, quanto benignius eſt plorare interfectos in anima? Denique hunc etiam ſe habuiſſe dolorẽ fatetur Apo-
Rom. 9. ſtolus, dum ait, Triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo. Optabam egoipſe anathe-
Mich. 1. ma eſſe à Chriſto pro fratribus meis Iudæis. Vnde & ſanctus dei Propheta Michęas iotantũ Iſraeli, cui futuras pœnas prædixit, condoluit, vt diceret, Vtinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mẽdacium potiùs loquerer. Vides ergo quàm ineffabiliter vigeat fraterna ſanctorum dilectio, etiam pro
Exod. 13 ingratis & impijs? Hinc nanque Moſes ait ad dominum, Aut dimitte populo hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro quem ſcripſiſti. Veruntamen ad prælatos præcipuè pertinet iſta compaſsio. F
ℂ(4) CONCALVIT cor meum intra me,] hoc eſt, dum ita obmutui, atq; recenti dolore afflictus ſum, anima mea ardẽti affectu accenſa eſt, quatenus ſibijpſi perfectionem gratiæ acquireret in præſenti, & ad lumen gloriæ citiùs perduceretur ac proximorum errori ſuccurreret, atque indigentibus
Philip. 4 ſubueniret. Ecce quàm ſancta calefactio cordis. Nõne hoc modo cõcaluit cor Pauli iotra ſe, qui ait, Fratres mei dilectiſsimi, gaudium meũ, & corona mea ſic ſtate in domino. [ET in meditatione mea exardeſcet ignis,] hoc eſt, ex conſideratione bonitatis beneficiorumque dei, & ex conſideratione periculorum & vitiorũ, quibus homines implicantur, inflãmabitur in me amor dei & proximi, quatenus iniurias dei impediam, fratrumque ſaluti ſuccurrã, increpando, inſtruendo, exhortãdo. Neceſſe eſt enim prædicatorẽ & doctorem verbi dei ex charitatis feruore impleri omni conſtãtia & fortitu-
Mich. 3 dine mentis, quemadmodũ Michæas de ſeipſo teſtatur, Ego, inquiens, repletus ſum fortitudine ſpiritus domini, iudicio & virtute, vt annunciẽ Iſrael peccatũ ſuũ. Propter quod dicit & Apoſt. Prædi-
2. Tim. 4 ca verbum, inſta oportunè, importunè. Argue, obſecra, increpa in omni patientia. Quod vtique ad omnem animarum curã habentem, certũ eſt pertinere. ℂ(5) LOQVVTVS ſum in lingua mea,] id
1. Reg. 1. eſt, in ore meo, videlicet ſecretè orãdo, queadmodum 1. lib. Reg. de matre Samuelis inducitur, Porro Anna loquebatur in corde ſuo, tantúmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. G
Quid autẽ in oratione locutus ſit, ſubiungit, [NOTVM fac mihi domine finẽ meũ.] Finis noſter cõſumens, eſt mors: finis verò cõſummans, eſt deus ſeu vita æterna. Nam deus eſt finis obiectalis extrinſecus: beatitudo autẽ ſeu vita æterna, eſt finis noſter intrinſecus. De vnoquoq; igitur finium horum exponi poteſt, quod ait, Notum fac mihi domine finẽ meum, vt ſit ſenſus, quantum ad finem conſumentem. Notum fac mihi domine finem meũ, id eſt, da mihi conſiderare mortem mihi quotidie appropinquantẽ, vt meditatio mortis aſsidua fiat mihi à peccatis abſtractio fortis, & vigilatio diligẽs:
Eccl. 7. quemadmodũ Eccleſiaſticus dicit, In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternũ
Matt. 25. non peccab.s. Et in Euangelio Chriſtus, Vigilate, inquit, quia neſcitis diem neque horam. Secundò ſic, Notum fac mihi domine finẽ meum, hoc eſt, teipſum, vt conſiderẽ me creatum propter te: & ita inquietum ſit cor meũ, donec pueniat ad te. ne alteri, q̃ tibi inhæreat. Tertiò ſic, Notũ fac mihi domine finẽ meum, id eſt, da mihi attendere cœleſtem illã beatitudinem, ad quam creaſti animã meã, ne in aliquo bono caduco creato, ſed in te ſolo ſemper finẽ ſibi conſtituat anima mea. Ideo nanque ait Apoſtolus, Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis eius, id eſt, vt ſciatis quæ ſit res ſperanda, ad quam vocauit vos. Res autẽ ſperanda eſt beatitudo æterna, quę eſt finis noſter. Hanc ergo petimus nobis reuelari, dum dicimus, Notum fac mihi domine finem meum. Notum quoque fac mihi [ET numerũ dierum meorum quis eſt.] Hoc dupliciter intelligi poteſt. Primò de diebus vitæ præſentis, vt ſit ſenſus, Da mihi actualiter aduertere, & diligenter penſare, quàm H
breues & mali ac miſeri ſunt dies, quibus in hoc mundo victurus ſum, quatenus ſic præſenti vita cõ-
1. Cor. 7. tempta, ad futuram toto corde aſpirem: ſicut ait Apoſtolus, Qui vtuntur hoc mundo, ſiot tanquam
Heb. 4. non vtentes. Et iterum, Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed futurã inquirimus. Secundò intelligitur de diebus futuri ſeculi, qui appellantur dies æternitatis: & eſt ſenſus, Da mihi per fidẽ cõtemplari durationem illã innumerabilium dierũ lõgitudinem cõplectentem, videlicet æuũ illud quo beati in patria ſine fine regnabunt, vt hanc ſemper deſiderem. Hæc duratio beatorũ vocatur numerus dierum noſtrorum, qui eſt, id eſt, qui non habet ſucceſsionẽ, corruptionem, & terminum, ſed verè eſt quia ſtabiliter manet. Numerus verò dierum huius vitæ quaſi non eſt, quoniam dies iſti non ſtant, & nihil habemus de tempore niſi nunc, quod tamẽ non eſt tempus, nec pars temporis, ſed ſuo fluxu cauſat tempus. Vnde iſta æui duratio dici poteſt dies multi ſeu numerus dierum, quoniã omne
Zach. 14 tempus includit: & vna dies, quia realiter non multiplicatur. Idcirco de ea ſcriptũ eſt, Erit dies vna, quæ nota eſt domino, non dies neq; nox: & in die illa erit dominus rex ſuper omnem terram. Et ad deſignandum interminabilem permanentiam huius durationis atq; diei, Eſaias ait de ea, Erit mẽſis

A ex menſe,& ſabbatum ex homine. Itaque domine notum fac mihi numerum dierũ meorum,[VT ſciã Eſai.66.
quid deſit mihi,]hoc eſt quatenus diligenter agnoſcã quãtum mihi deſit pfectionis & gratiæ ad in-
grediendũ dies illos æternos. Vel vt ex cõſideratione breuitatis dierum, quibus in hoc ſeculo viuã,
ſolicitè penſem quid mihi deſit de ſpirituali proceſſu,ac interiori profectu: ac per hoc tanquã mo-
dico tempore hic mãſurus,feſtinanter tendã ad patriam omni tempore excluſo feruenter tibi deſer-
uiam. Ideo etiam dicit Apoſtolus, Feſtinemus ingredi in illã requiem. ¶(6)ECCE menſurabiles,] Heb.4.
hoc eſt,breues ac facilè numerabiles[POSVISTI dies meos,]quibus ſecũdum tuã ordinationẽ in
hoc mundo victurus ſum. Vnde inferiùs ſcriptum eſt clarius, Dies annorũ noſtrorũ in ipſis ſeptua- Pſal.89.
ginta anni. Et Iob, Breues dies hominis ſunt,numerus menſium eius apud te eſt. Conſtituiſti termi- Iob.14.
nos eius qui præteriri non poterunt.[ET ſubſtãtia mea tãquam nihilum ante te].i.ego ipſe ſubſiſtẽs,
qui aliquid eſſe videor cõparatione tuæ immenſæ maieſtatis magis ſum nihil quã aliquid,quoniã fi-
niti ad infinitũ nulla exiſtit proportio. Propter quod apud Eſaiam legitur, Ecce gentes quaſi ſtilla Eſai 40.
ſitulæ,& quaſi momentũ ſtateræ reputatæ ſunt ei. Omnes gentes quaſi non ſint,ſic ſunt coram eo, &
quaſi nihilũ & inane reputatæ ſunt ei. Hinc quoq; Nabuchodonoſor maieſtatẽ dei expertus humi-
liter dixit, Ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlũ leuaui,& altiſsimo benedixi,& viuentẽ in ſe Dan.4.
B cula ſeculorum glorificaui,quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna,& omnes habitatores terræ apud
ipſum in nihilum reputantur. ¶(7)VERVNTAMEN vniuerſa vanitas].i.non ſolum ſubſtantia
mea eſt tanquã nihilum apud deum,ſed & omnia,maxime inferiora & corruptibilia vanitas ſunt, id
eſt,modica,inſtabilia,infelica,& caduca: quẽadmodum Eccleſiaſtes dicit, Vanitas vanitatum, & o- Eccl.1.
mnia vanitas. Et Apoſtolus, Vanitati,inquit,creatura ſubiecta eſt.[OMNIS homo viuẽs,]id eſt, non Rom.8.
ſolum irrationalia,ſed etiam omnis homo viator & peccator eſt vanitas,id eſt,mutabilitati ſubiectus
multiſque miſerijs. Vel ſic, Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens,hoc eſt, tanta eſt mi-
ſeria & defectibilitas hominum propter mala culpæ,mala pœnæ,& mala naturæ, quæ in ipſis ſunt,
quòd omnis homo ſecũdum communem legem dici poteſt vniuerſa vanitas,id eſt,totaliter vanus ac
vanitatibus plenus. Propter quod Paulus de apoſtolis loquens, Nos,inquit,intra nos gemimus, qui
primitias ſpiritus accepimus,reuelationem gloriæ filiorũ dei expectãtes. ¶(8) VERVNTAMEN
in imagine pertranſit homo].i.quamuis homo ſit adeo vanus,vt dici poſsit vniuerſa vanitas, tamen
in imagine pertrãſit,id eſt,in imagine ſanctæ trinitatis in anima inſignitus temporaliter viuit & ad
finem currit. Vel ſic, In imagine pertranſit homo,hoc eſt tam citò vita eius fluit & deficit, ſicut ima
go apparens in ſpeculo,& vmbra quæ apparet in terra,quẽadmodum dicit & Iob, Sicut vmbra dies Iob 8.
noſtri ſuper terrã. Et alibi, Omnes morimur,& quaſi aqua dilabimur in terrã. [SED & fruſtra cõtur 2.Re.14
C batur,]id eſt vltra hoc ꝙ tam breuis eſt vita præſens,ipſe homo turbatur & anxiatur vbi non debe-
ret anxiari aut turbari,videlicet pro tẽporalibus cõgregandis ſeu perditis,& ita ſolicitudinibus ſe-
culi implicatur,quaſi nunquã relicturus eſſet hoc ſeculũ. Ideo ſequitur, ¶(9)THESAVRIZAT]
id eſt,temporales diuitias congregat,[ET ignorat cui congregabit ea.] Nam cùm mors incerta ſit,
non poteſt ſcire an ipſe diu vtetur diuitijs ſuis. Et ſimili modo ignorat an filij ſui ſeu alij,quibus p-
ponit bona ſua relinquere, diu ea poſsidebũt. Hęc ergo theſaurizatio vana eſt. Vnde hoc modo the
ſaurizanti,& in diuitijs ſuis delitiari proponenti atq; dicenti illud, Anima habes multa bona repo- Luc.12.
ſita in annos plurimos,requieſce,comede,bibe,epulare: dixit deus, Stulte, hac nocte repetent ani- Baruc 9.
mam tuam a te: quæ autem paraſti cuius erunt? Hinc quoq; ait alia ſcriptura, Vbi ſunt principes gẽ
tium,& qui dominãtur ſuper beſtias terræ,qui in auibus cœli ludunt,qui argentum theſaurizant,&
aurum,in quo cõfidunt homines,& non eſt finis acquiſitionis eorum? Exterminati ſunt, & ad infe-
ros deſcenderunt,& alij in loco eorũ ſurrexerunt. Eſt tamen alia theſaurizatio bona,de qua ait Sal- Luc.12.
uator, Facite vobis ſacculos qui non veteraſcũt,theſaurũ non deficiẽtem in cœlo. De cuius theſau- Eſa.33.
rizationis poſſeſsione ac fructu apud Eſaiã ſcriptũ eſt, Diuitiæ ſalutis ſapiẽtia & ſciẽtia, timor do-
mini ipſe theſaurus eius. ¶(10)ET nunc eſt expectatio mea,nónne dominus?] Ecce hic oſtendit
exauditam eſſe precem quam ſuperiùs fudit ad dominũ,dicens, Notum fac mihi domine finẽ meũ, Mat.6.
id eſt,finale bonũ quod vltimatè ac ſummè appetere debeo. Ait ergo, Et nunc,id eſt,dum alij ſibi
D theſaurizant in terra,vbi erugo & tinea demolitur,& fures effodiunt & furãtur,quæ eſt expectatio
mea? id eſt,quæ eſt res à me finaliter expectata & ſummè optata? Et reſpõdet, Nónne dominus? q. d.
Vtique ipſemet deus glorioſus & ſanctus eſt quem finaliter expecto,atque ad quem omnia ordino.
Deus enim eſt omne bonum noſtrũ,& ipſe eſt omnia noſtra,& vnũ (quod eſt ipſe) eſt neceſſarium. Luc.10.
Propterea ab Eſaia dicitur, Dominus iudex noſter,dominus legifer noſter,dominus rex noſter ipſe Eſai.33.
ſaluabit nos.[ET ſubſtantia mea apud te eſt.]Subſtantia interdũ pro diuitijs ſeu poſſeſsione accipi-
tur,quemadmodũ de patre filij prodigi ſcribitur, Diuiſit illis ſubſtantiã. Sãctorum autẽ diuitiæ ſunt Lucę 15.
opera virtuoſa,charitáſq;,& gratia,& alia ſpiritus ſancti dona. Hæ verò diuitiæ ſunt apud deũ, quo
niam placent ei,& remunerationẽ ab eo recipiũt,iuxta illud Ieremiæ, Quieſcat vox tua à ploratu, Iere.31.
quia eſt merces operi tuo. De his ergo diuitijs ait, ſubſtantia mea,id eſt,interiores meæ diuitiæ,ſci-
licet merita & præmia,apud te eſt,id eſt,in beneplacito tuæ memorię. Supiùs verò dum dixit, ſub-
ſtantia mea tanquã nihilum ante te,ſumpſit ſubſtantiã pro eſſentia vel pro exterioribus bonis. Poſ-
ſet autem & nunc pro eſſentia accipi. Dicuntur nanque eſſe apud deum quæ in deo ſunt,ſicut de fi- Iohan.1.
lio dicitur, Verbum erat apud deum.i.in deo,ſecundum ꝙ filius loquens ad patrem teſtatur, Tu pa- Iohã.17.
ter in me,& ego in te. Et hoc modo ſubſtantia noſtra,imo cuncta creata ſunt apud deum, quoniam
omnia in ipſo ſunt. Quod factũ eſt,id eſt,omne quod non eſt deus,videlicet omnis creatura in ipſo Iohã.1.
vita erat. Omnia nanq; viuũt deo,& omnia ſunt in eo vitaliter. Propter quod dicit Apoſt. Ex ipſo, Rom.11.

& per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. ¶ (11) A B omnibus iniquitatibus meis erue me,] indulgentiam E
dando, & gratiam infundendo. [O P P R O B R I V M inſipiẽti dediſti me,] id eſt, ab indoctis diuina &
æterna non cõtemplantibus me derideri permiſiſti propter iuſtitiam, qua tibi ſoli adhęſi. Deridetur
Iob 12 enim iuſti ſimplicitas. Et Salomon dicit, Ambulans recto itinere, & timens deum, deſpicitur ab eo
Prou. 14. qui infami graditur via. Vnde alio loco ſcriptum eſt, Ezechiel erit portẽtum veſtrum. ¶ (12) O B-
Ezec. 24 M V T V I, &]pro id eſt, [N O N aperui os meum,] cùm ſuſtinerẽ aduerſa, [Q V O N I A M tu feciſti,] hoc
eſt, aduerſa mihi inferri permiſiſti, vel præcepiſti, vlciſcendo culpam meã per pœnas tẽporales. Sic
& nos facere debemus dum improperia toleramus, aſcribentes hæc noſtris exceſsibus, & ſubmittẽ-
Eccl. 22. tes nos diuino iudicio. Quàm enim ſalubre ſit hoc oſtẽditur in Eccle. vbi ſic legitur, Quis dabit ori
meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certũ, vt non cadã ab ipſis, & lingua mea me perdat?
[A M O V E à me plagas tuas,] hoc eſt, rigorem vindictę tuę, qua me caſtigas, mitiga. aufer, ignoſce: &
non ſecundũ exigentiã vitiorum meorum facias mihi, nec poteſtati inimicorũ meorum me tradas.
2. Cor. 2. Vnde & Paulus ter rogauit dominum, vt auferret à ſe ſtimulũ carnis, qui vtiq; habuit in eo rationem
Dan. 9. plagæ ſeu pœnæ, nõ culpæ. Et Daniel orauit, Exaudi domine, placare domine, auertatur obſecro ira
Iob 13. tua. Et ſanctus Iob ait, Manum tuã lõgè fac à me, & formido tua non me terreat. Itaq; domine amo-
ue à me plagas tuas. Quod ideo oro, nam ¶ (13) A F O R T I T V D I N E manus tuæ ego defeci in in-
crepationibus,] hoc eſt, à potentia vltionis tuæ, qua me flagellaſti, ſuccubui [non potens ſufferre in-
crepationes tam duras, quoniam tentor & crucior ſupra vires. Non tamen ò domine arguo te, quo-
niam iuſtè hæc patior propter peccata mea. Ideo ſubditur, [P R O P T E R iniquitatẽ corripuiſti homi
1. Cor. 10 nem] peccatorem. Sed videtur hoc obuiare, quod ait Apoſtolus, Fidelis deus, qui non patietur vos F.
tentari ſupra id quod poteſtis. Et reſpondendum, quòd deus non ſinit nos tẽtari ſupra id quod poſ-
ſumus pati per gratiam. Et ergo qui ad gratiam eius non confugiunt diuinum inuocando auxilium,
Mat. 6. ſuperantur: qui verò ad ipſum confugiunt dicentes, Et ne nos inducas in tentationem, non vin-
cuntur. Dum ergo afflicto atque tentato apparet, quòd vltra vires tentetur, ac ſuccumbere debeat,
ſi tunc clamat ad dominum, dicens, Amoue à me plagas tuas, tunc dominus adiuuat eum, nec ſinit
Rom. 8. eum vltra vires affligi, quia inſpirat ei affectum orandi. Quid enim oremus ſicut oportet, neſci-
mus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis, id eſt, poſtulantes nos facit. Hæc verò inſpiratio ſpiritus
ſancti eſt primũ adiutoriũ dei, ad quod ſequitur aliud adiutoriũ, quod eſt effectus ſeu meritũ oratio-
nis. Denique cõſtat ex his ꝙ interdũ orare poteſt homo deuotus pro mitigatione vel ablatione ad-
uerſitatum & afflictionũ quas patitur, ſiue ſint naturales, ſiue ex diſpoſitione diuina: & in hoc quili-
bet agat ſcundũ ꝙ ſe poſſe ferre cognoſcit. Imperfecti enim tantũ ferre non valent, quantum perfe-
1. Cor. 12 cti, quibus cum Paulo dicitur, Virtus in infirmitate perficitur. [E T tabeſcere feciſti ſicut araneã ani-
mam eius.] Aranea eſt animal rapax & nocens, de facili tamen lædi occidíque poteſt. Eſt igitur ſen-
ſus, ſicut aranea facilè infirmatur & læditur: ſic per flagella tuę iuſtitię tabeſcere feciſti, hoc eſt, humí
Iob. 16. liaſti & afflixiſti ac deiecisti animã hominis ſeu hominem ipſum. Vnde & ſanctus Iob flagella exper
Iere. 46. tus, atque eorũ rigore oppreſſus ait, Ego quondam ille opulentus repẽte contritus ſum. Et Ieremias G.
taliter labefactus clamat, Væ mihi miſero, quia dominus addidit dolorẽ dolori meo: laboraui in ge-
mitu meo, & requiẽ non inueni. Ideóque iterum clamauit, O mucro domini, vſquequo non quieſcis?
Iere. 47. [V E R V N T A M E N vanè conturbatur omnis homo,] id eſt, quamuis tanta ſit inſtabilitas ac miſeria
vitæ præſentis (vt dictum eſt) adhuc omnis homo, id eſt, pene omnes: vel, omnes, id eſt, aliqui de o-
mni conditione ſeu genere hominum, conturbatur ſolicitudine tẽporalium & curis ſeculi, vanè .i. ſu
Eſai. 1. perfluè. Secundum hunc ſenſum apud Eſa. habetur, Omnes diligunt munera, ſequuntur retributio-
nes. Et alibi, A minori vſque ad maiorem, omnes auaritiæ ſtudent. Sed ne ego tam vanè conturber,
Iere. 6. ¶ (14) E X A V D I orationem meã domine,] qua veniã quæro, [E T depcationem meã,] qua gratiam
peto, [A V R I B V S percipe lachrymas meas].i. clementer ac diligẽter aduerte affectum animæ meę,
ex quo lachrymæ profluunt: ſed & ipſas lachrymas reſpice propter fontem, ex quo manant, quoniã
lachrymæ ſunt ſigna affectus, & vím orationis participant, etiam ſi nec deſiderium cordis nec oratio
oris directè & immediatè ad dominũ dirigantur: ſed loquatur homo cum ſeipſo, & intra ſe lugeat ex
remorſu conſcientiæ, vel ex deſiderio patriæ: ſicut ſcriptum eſt, Loquar in tribulatione ſpũs mei, cõ-
Iob 7. fabulabor cum amaritudine animæ meæ ¶ (15) N E ſileas,] id eſt, ne ab effectu oratiõis quieſcas, ne
Pſal. 34. à pia inſpiratione ab interna reſpõſione taceas: ſed dic animę meæ, Salus tua ego ſum. [Q V O N I A M H
aduena ego ſum apud te,] hoc eſt, viator & de exilio ad patriam veniens. Alia litera habet, quoniam
incola ego ſum, id eſt, de poteſtate inimici tranſlatus in regnum Chriſti, & de ſtatu damnationis po
Coloſſ. 1. ſitus in ſtatu ſalutis: ſicq; factus ſum eccleſiæ incola, qui aliquãdo eram diaboli verna, & ſeruus pec-
cati. Vnde & Apoſt. ait, Gratias agimus deo & patri, qui nos trãſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ.
[E T peregrinus ſicut omnes patres mei,] hoc eſt, ſicut omnes ſancti defuncti erant in hoc mundo
Hebræ. peregrini non habentes hîc locum manẽtem, aut patriam finaliter concupitã: ſic & ego peregrinus
10. 11. ſum coram te, quoniam aliã vitã & patriã credo, ſpero, imo & quæro. Propterea ait Apoſtolus, Expe
Ibidem. ctabat Abraham fundamenta habentẽ ciuitatem, cuius artifex & conditor deus. Et de omnibus an-
tiquis ſanctis loquẽs idẽ Apoſtolus, Iuxta fidem, inquit, defuncti ſunt hi omnes, non acceptis repro-
miſsionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes & confitentes, quia perigrini & hoſpites ſunt
ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere. Hinc quoq; ſanctiſsimus patri
Gen. 47. archa Iacob interrogatus à Pharaone, Quot ſunt dies vitæ tuæ? Reſpõdit, Dies peregrinationis vi-
tæ meæ ſuper terrã 130. annorum ſunt parui & mali: & non peruenerũt vſque ad dies patrum meo-
rum, quibus perigrinati ſunt ſuper terram. Ecce quomodo omnes ſancti antiqui ſe peregrinos agno

A uerunt,& nos ergo hunc mũdum, & omnia quæ ad eum ptinent contemnamus, & ad patriam illam
cœleſtem,ſicut prudentes peregrini properemus,omni ornatu mundi & gaudio abiecto. Veruntamen
obuiare uidetur prædictis quod ait Apoſt. Iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſan Ephe.2.
ctorum. Et reſpondendũ,quòd Apoſtolus dicit hoc ad diſtinguẽdum fideles ab infidelibus, qui omnino
extranei ſunt à deo. Dicitur ergo aliquis aduena & peregrinus ſeu hoſpes dupliciter. Primò,qa
inhabitat per ſpem & fidem,nondũ per rem & ſpeciem , & hoc modo omnes viatores ſunt peregri-
ni & aduenæ,ſecũdum illud Apoſtoli, Dum ſumus in hoc corpore,peregrinamur à domino. Per fi- 2.Co.5.
dem enim ambulamus,non per ſpeciem. Secundò,dicitur aliquis peregrinus & aduena,quaſi non
ptinens ad locum in quo eſt,& ad quem merito tenderet. Sicque infideles & mali quorum conuer-
ſatio non eſt in cœlis,ſunt peregrini. ❡(16) REMITTE mihi] ô domine omne peccatum & de-
bitam pœnam,[VT refrigerer,] id eſt,quatenus in miſericordia tua reſpirem,& anxietatẽ conſciẽtię
temperẽ,ac dolorẽ in me renouatum, per conſolationem ſpiritus ſancti depellam. [PRIVSQVAM
abeam,] id eſt,antequam moriar,[ET amplius non ero,] id eſt,poſt mortem in ſtatu pmerendi non
remanebo,nec ad ſtatum huius mundi redibo. Si habes ergo ô homo aliquẽ ſingularem amicum pe-
riculoſe conuerſantẽ,ante mortem ora pro eo,imò omnibus quibus ſpeciali iure aſtringeris,ſubue-
ni quantum vales,priuſquam abeat. Potes enim ante mortem gratiam ei impetrare , non autem poſt
B mortem. Idcirco quanto maius eſt animam eripere de pœnis inferni, quàm de pœnis purgatorij,tã-
to quodammodo maius eſt peccatori in hac vita gratiam conuerſionis acquirere,quàm defuncto in
purgatorio exiſtenti ueniam remiſsionis procurare. Ecce quàm admiranda atq; præclara eſt virtus
Pſalmi iſtius. Studeamus igitur documẽta eius implere, tranſitoria trãſilire , cœleſtia ardẽter appe-
tere,& pſalmum ipſum cum omni deuotione decantare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXIX.

EXPOSITIO Tituli.

HVius deniq; Pſalmi iſte eſt titulus, In finem Pſalmus Dauid. i. Pſalmus iſte qui eſt pſalmus Da
uid ſicut autoris, dirigit nos in finem, id eſt, in Chr ſtum , de quo pſalmus iſte ad literã loqui-
tur,quia Apoſt. ad Heb. magnam partem huius pſalmi allegat de Chriſto prędictã, & in Chri Heb.16.
ſto impletam,ſicut patebit. Doctores ergo catholici exponunt hunc pſal. de toto Chriſto, ſci-
licet de capite & membris: ita vt quædam conueniant Chriſto,quædam eccleſiæ. Veruntamen ſata-
gendum eſt,vt quantum fieri poteſt,totus hic pſal. exponatur de Chriſto,& totus de eccleſia. Chri-
ſtus ergo vt homo ad ædificationem eccleſiæ ait,

C

PRECATIO.

*Deus infinitæ miſericordiæ manum tuam porrige lapſis, & educ nos de lacu miſeriæ & de luto fecis: ut per te di-
rectis greßibus noſtris hymnum tibi laudis & placationis inceſſabili uoce perſoluamus.*

❡EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXPECTANS expectaui dominum,] id eſt,ſperãs ſperaui in domino deo ve-
ro & vino. Cùm enim ſpes diffiniatur, ꝙ ſit certa expectatio futuræ beatitudi-
nis, conſtat ꝙ idem ſit dominum expectare,& in ipſo ſperare. Quomodo verò
conueniat Chriſto ſpes, ſæpe oſtenſum eſt. Chriſtus itaq; expectauit dominũ,
dum pateretur,dum pendebat in ligno,dum orauit,quatenus à mortuis ſuſci-
taretur,& in corpore glorificaretur. Propter quod ait , Nunc anima mea tur- Iohã.12.
bata eſt. Et quid dicam? Pater ſaluifica me ex hac hora. [ET intendit mihi,] id
eſt,reſpexit & diligenter aduertit deſiderium ſpei meæ,& expectationẽ meam
longanimem. ❡(2) ET exaudiuit preces meas.] Nam quicquid Chriſtus abſolutè & deliberata re-
tionę orauit,obtinuit: [ET eduxit me de lacu miſeriæ,] id eſt,de limbo inferni eduxit animã meam.
Vel,de lacu miſeriæ,id eſt,de valle lachrymarũ ſeu mundo hoc miſerijs pleno,eduxit me in die re-
D ſurrectionis & aſcenſionis: [ET de luto fecis,] hoc eſt,de ſepulcro eduxit corpus meum,& à putre-
factione illud eripuit,ne corruptionem uideret. ❡(3) ET ſtatuit ſupra petram pedes meos,] id eſt,
ſupra omnipotentem ac diuinam ſuam virtutem collocauit me ab omni aduerſitate me defendendo
& impaſsibilitatem corpori meo in reſurrectione præſtando, meq́ue immobiliter in ſeipſo firmãdo.
[ET direxit greſſus meos,] id eſt,omnes operationes meas ordinauit , & animam meam de corpore
exeuntem,de limbo redeuntem,ad cœlos aſcẽdentem direxit recto itinere. ❡(4) ET immiſit in os
meum canticũ nouum.] Chriſtus enim euãgelicam legem edocuit, nouum teſtamẽtum fundauit, poſt Iohã.20.
reſurrectionem ſuã inaudita atque recentia gaudia intra ſe habuit,& alijs intimauit,ſicut cùm dixit, Ibidem.
Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum. Et, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Et, Luc.24.
Ego mittam promiſſum patris mei in vos. [CARMEN deo noſtro,] id eſt,cãticum nouum quod do-
minus miſit in os meum,eſt carmen,id eſt,laus deo noſtro,id eſt,ad honorem ac gloriam dei. Vnde
Chriſtus dixit, Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt. Chriſtus enim vt homo omnia ſua ad Iohã.8.
dei honorem finaliter retulit. ❡(5) VIDEBVNT multi,] id eſt,omnes ad fidem conuerſi oculo fi-
dei cernent myſterium meæ incarnationis,paſsionis,& reſurrectionis, [ET timebũt] me,ne mihi in- Prou.29.
grati ſint & condemnentur à me, timebunt non hominẽ: quoniã ſcriptũ eſt, Qui timet hominẽ,citò Mat.10.
corruet,ſed time eum qui poteſtatẽ habet & corpus & animã perdere in gehẽnam ignis: [ET ſpera- Rom.8.
bunt in domino] deo patre æterno,qui proprio filio non pepercit, ſed pro omnibus tradidit illum

Hoc credendo fideles ſperant in domino. Si enim conſideremus, quæ, qualia, & quãta deus pater fi- B
lium ſuum dilectũ pro nobis aſſumere, operari ac pati voluit, deſperare nõ poſſumus: ſed certiſsimè
1. Pet. 5. confidimus, quoniam ipſi cura eſt de nobis, nec vult perire peccatorem, ſed magis vt conuertatur &
Ezec. 18. viuat: quemadmodũ ſcriptura teſtatur, Non vult deus perire animam, ſed retractat, cogitans ne pe-
2. Re. 14. nitus pereat qui abiectus eſt. Sperabunt ergo in domino, & hoc valde ſalubre eſt, quõ ¶(6) BEA-
TVS vir, cuius eſt nomen domini ſpes eius,] hoc eſt, felix eſt homo cui ipſe dominus eſt obiectum &
cauſa ſpei, ita vt in domino, non in rebus vanis cõfidit, nec aliud finaliter ſperat niſi dominum, [ET
non reſpexit in vanitates,] id eſt, rebus caducis, tranſitorijs atque carnalibus non intẽdit, neq; inhæ
ſit, [ET inſanias falſas,] id eſt, fallaces doctrinas, irrationabiles motus, falſos deos non eſt ſecutus ne
que intuitus, ſed totũ ſuum affectũ in deo finaliter fixit, & in ipſo omnia bona inuenit, habet ac poſ-
Luc. 10. ſidet, ſciens verum eſſe quod veritas aſſerit, Vnum eſt neceſſariũ: ꝑpendens quoque quod per Iere-
Iere. 2. miam dominus ait peruerſis Iudæis, Quid iniquitatis inuenerunt in me patres veſtri, quia dereliqne
runt me, & abierũt poſt vanitates, & vani facti ſunt? Deinde Chriſtus vt homo ait, ¶(7) MVLTA
fecisti tu domine deus meus mirabilia tua] in me & per me. Deus enim per Chriſtum hominẽ omnia
miracula fecit, & in ipſo mirabilia maxima egit, cõiugendo naturã humanam perſonę verbi, ipſamq;
animam Chriſti beatifica fruitione felicitans a primo ſuæ creationis inſtanti, & alia multa ſuperna-
turalia in ipſo egit. Natura autem Chriſti humana erat diuinitatis ſibi vnitę inſtrumentum coniun-
ctum, animatum, ac proprium. Actio verò inſtrumenti magis eſt aſcribenda principali agenti quàm
Iohã. 14. inſtrumento, idcirco Chriſtus vt homo deo attribuit mirabilia, quæ ipſe diuina virtute effecit. Vn-
Iohã. 3. de Dionyſius opationem Chriſti appellat theandrican, id eſt, dei virilem. Propter quod Chriſtus F
ait, Pater in me manens ipſe facit opera. Et item, Non poteſt filius à ſe quicquã facere, niſi quod vi-
derit patrẽ facientem. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit, [ET cogita-
tionibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi,] hoc eſt, nulla mens creata comparari poteſt in profunditate
cogitationum, in præſcientia futurorum, in immenſitate ſapientiæ, aut in plenitudine miſericordiæ
menti diuinæ. Quæ autem ſunt cogitationes dei, quibus aſsimilari nullus poteſt, niſi imperſcrutabi-
lis altitudo diuini conſilij, quo deus in ſeipſo inuenit modũ ſaluandi genus humanũ, ita vt nec dero
Zach. 6. garetur iuſtitiæ, ſatiſq; fieret miſericordiæ? De his enim cogitationibus per Zachariam dominus di
Eſai. 53. cit, Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis. Et alio in loco, Non enim cogitationes meæ
cogitationes veſtræ, dicit dominus. Quia ſicut exaltãtur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt cogitationes
Sap. 9. meę à cogitationibus veſtris. Et Sapiẽs, Quis hominũ poterit ſcire dei conſiliũ, aut quis poterit co-
gitare quid velit deus? Porrò quæ ſequũtur, de Chriſto ab omnibus exponuntur. ¶(8) ANNVN-
CIAVI & locutus ſum.] Chriſtus enim primò per patriarchas & prophetas, deinde per ſeipſum do-
cuit homines mirabilia dei, & per ſeipſum atque apoſtolos vniuerſo mundo propoſuit euangelicam
legem. Vnde poſt reſurrectionem Chriſtus dixit apoſt. Eritis mihi teſtes in omni Iudæa & Samaria,
Eſai. 2. & vſq; ad fines terræ. Quod ergo nunc Chriſtus ait, Annũciaui & loquutus ſum, hoc de ipſo Eſaias G
Actu. 1. prædixit, Docebit, inquiens, nos de vijs ſuis, & ambulabimus in ſemitis eius. [MVLTIPLICATI
ſunt ſuper numerum,] qui per annunciationem ſeu prædicationẽ mei ac miniſtrorũ meorũ ad fidem
2. Tim. 3. conuerſi ſunt. Quanuis enim non ſit omnium fides, & pauci dicantur electi cõparatione vocatorũ,
Matt. 21. abſolutè tamen loquẽdo valde multi ſunt electi, ſicut inferiùs legitur, Dinumerabo eos, & ſuper are
Pſal. 138. nam multiplicabuntur. Et legitur in Apocalypſi de electis, Vidi turbam magnã, quam dinumerare
Apoc. 7. nemo poterat. ¶(9) SACRIFICIVM & oblationem noluiſti.] Hîc Chriſtus oſtendit veteris le-
gis & ſacrificiorum eius ceſſationem, & nouæ legis ac ſacrificij eius inſtitutionem, promulgationẽ,
ac ꝑpetuationẽ. Sacrificia enim veteris legis ad tempus bona & licita erant: ſed quoniam figuratiua
erant Chriſti, & immolationis eius in cruce, quemadmodum de agno paſchali præcipuè patet, ideir
co veritate exhibita, id eſt, Chriſto per apoſtolos hominibus nunciato ceſſare debebant. Volens ita-
que Chriſtus ſignificare inſufficientiam ſacrificiorum legalium, & neceſsitatem immolationis ſuæ,
ait, Sacrificiũ & oblationẽ veteris teſtamẽti noluiſti, quia in ſe gratiã non continebant, nec pecca-
ta auferre valebant, neque per ſe accepta & meritoria erant, ſed ex offerentium deuotione dũtaxat.
Quanuis ergo deus ſacrificia legalia ad tempus placita habuit, finaliter tamen & perpetuo ſibi non
placuerunt: quoniam Chriſto veniente & agnito ceſſare cœperunt. Hanc autem ſcripturam allegat
Heb. 10. Apoſt. de Chriſto ad Hebræos, dicens, Impoſsibile eſt ſanguine hircorum & vitulorũ auferri pecca H
ta. Ideo ingrediẽs mundum vnigenitus ſcilicet dei per carnẽ aſſumptam dicit, Hoſtiam & oblationẽ
noluiſti, corpus autem aptaſti mihi. Et magnã verborũ ſequentiũ partẽ inducit Apoſtolus in Chri-
ſto impletam, quanuis in verbis ſit quædam diuerſitas: quoniã Chriſtus atq; apoſtoli interdum ma-
gis allegant ſenſum prophetarũ, quàm verba. Porrò ſecundum hunc ſenſum intelligenda ſunt verba
Prophetarũ quæ videntur paſsim reprobare ſacrificia veteris legis, ſicut eſt illud, Holocauſta arietũ
Eſai. 66. & adipẽ pinguium nolui. Et rurſus, Qui immolat bouem quaſi qui interficiat virum. Qui mactat pe
cus quaſi qui excerebret canem. Et alibi, Nunquid offerã domino holocauſtomata? nunquid placari
Iere. 11. poteſt deus in milibus arietũ, aut in multis milibus hircorũ pinguium? Propter quod apud Ieremiã
legimus, Quid eſt quòd dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa? Nunquid carnes ſanctæ au-
ferẽt à te malitias tuas? Ait itaq; Chriſtus vt homo ad deũ patrem, vel ad totã ſupbeatiſsimã trini-
tatem, Sacrificiũ quod fiebat de brutis & auibus, & oblationẽ quæ fiebat de rebus inanimatis, nolu-
iſti, hoc eſt, per ſe accepta non habuiſti, nec auferre poterãt peccata mundi. [AVRES autem perfe-
Philip. 2. ciſti mihi,] hoc eſt, aures obedientes dediſti mihi, quoniam factus ſum obediens vſque ad mortẽ. Et
Hebrę. 10 in idem redit quod ait Apoſtolus, Corpus autẽ aptaſti mihi, id eſt, corpus aptum paſsioni, & his quę

A neceſſaria erant redemptioni generis humani,mihi donaſti ❡(10)HOLOCAVSTVM,]hoc eſt,ſacrificium quod totum comburebatur quaſi omnino incenſum, quia offerebatur deo ad reuerentiam
ſuæ maieſtatis ac bonitatis. [ET pro peccato,]id eſt, hoſtiam pro delicti culpa oblatam, quæ media Leuit.47
comburebatur & media à ſacerdotibus comedebatur,[NON poſtulaſti[tãquam ſufficientia ac perpetuo duratura:ad tempus tamen deus præcepit ſibi talia immolari. Quocirca ſciendum, ꝙ vna ratio ſacrificiorum legalium fuit,quatenus Iudæi per ſacrificia talia deo exhibita,retraherentur a ſacrificijs idolorum: & ideo deus non dedit præcepta ſacrificiorũ, niſi poſtquam ad idololatriam declinauerunt. Vnde apud Hieremiam dominus ait,Non ſum locutus patribus veſtris,nec præcepi ei de verbo holocauſtomatum in die qua eieci eos de terra Aegypti. Et alibi, Nunquid hoſtias & ſacrificium Hiere.3.
obtuliſti mihi in deſerto annis quadraginta domus Iſrael?[TVNC dixi,Ecce venio,] id eſt,poſtquam cognoui ſacrificia legis non eſſe accepta, nec poſſe delere mundi peccata:tunc ego filius dei incarnatus dixi deo patri, Ecce venio ad paſsionẽ & immolationem meipſius in cruce, quemadmodum ait Apoſt.Ambulate in dilectione,ſicut & Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum ꝓ nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. ❡(11)In capite libri ſcriptum eſt de me.] Hoc tripliciter Ephe.5.
exponitur. Primo ſic,In capite libri.i.in primo pſalmo,qui eſt caput huius libri, ſcriptũ eſt de me[VT facerem voluntatem tuam,] hoc eſt,vt tibi obediam.Illic enim ſcriptum eſt, In lege domini voluntas
B eius:& ſecundum hoc primus pſalmus ad literã exponẽdus eſſet de Chriſto. Cum autẽ Dauid hunc pſal.conſcripſit,primus pſal.nondum editus fuit,quoniam Eſdras creditur eum feciſſe, oportet ergo ſecundum hanc expoſitionẽ aſſerere,quòd Dauid in ſpiritu præuidit hunc pſal.ab alio cõponendum, & huic libro per modum,prologi præponendum.Secundo exponitur ſic,In capite libri, id eſt,in exordio Geneſ.ſcriptum eſt de me.Ibi enim habetur, In principio,id eſt,in verbo, creauit deus cælum & terram,omnia nãque per ipſum creata ſunt.Et vt Apoſt.ait. In ipſo condita ſunt vniuerſa in cælo & in terra,Tertio ſic.In capite libri,id eſt,in ſupremo libri diuinæ prædeſtinationis,ſcriptum eſt de me.
In diuina enim prædeſtinatione continetur quicquid ad ſalutem pertinet electorum: & quãto aliquid Coloſſ.1.
magis pertinet ad hanc ſalutem,tanto principalius ſcriptum dicitur in prædeſtinatione diuina Quoniam ergo myſterium incarnationis, paſsioniſque Chriſti præcipue pertinet ad liberationem humanam,idcirco ſcriptũ dicitur in capite libri,id eſt,in principali apice eius,vt facerem voluntatem tuam, hoc eſt,præceptum tuum, quod eſt ſignum tuæ increatæ voluntatis, quam nemo facere poteſt. Hinc enim Chriſtus ait,Sicut mandatum dedit mihi pater,ſic facio.Et alibi, Deſcẽdi(inquit)de cælo,non
vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.[DEVS meus volui] ſicut tu vis,[ET Iohã.46.
legem tuam in medio cordis mei,]hoc eſt euangelicam legem in intimo cordis mei ſecreto retinui,ſicut ſuperius dictũ eſt,In lege eius meditabitur die ac nocte. ❡(12)ANNVNTIAVI iuſtitiã tuã,]
C hoc eſt,præcepta atque conſilia nouæ legis,in quibus cõſiſtit plenitudo iuſtitiæ[IN eccleſia magna,]
id eſt,in templo quod erat Hieruſalem,in quo frequenter prædicauit,quẽadmodum Malachias teſtatur, Mala.3.
Statim veniet ad templum ſuum dominator,quem vos quæritis. Vel, in eccleſia magna,id eſt,in populo Chriſtiano,quem per meipſum & meos diſcipulos erudiui.[ECCE labia mea non prohibebo]nec prohiberi permittã,quin veritatem annuntiẽ.Hoc eſt,quod Chriſtus aſſeruit, Ego in hoc na- Iohan.18
tus ſum, & ad hoc veni in mũdum, vt teſtimonium perhibeã veritati.[DOMINE]pater [TV ſciſti,] hoc eſt,ab æterno me ſic facturum præcognouiſti. ❡(13)IVSTITIAM tuam nõ abſcondi in corde meo,] ſed ſicut prædictum eſt,annuntiaui eam in eccleſia magna[VERITATEM tuam,] hoc eſt, adimpletionem ſeu verificationem ſcripturarũ veteris teſtamẽti in me.[ET ſalutare tuum].i.ſalutem & gratiam quam confers per me credentibus in me,dixi cunctis audire volentibus. Vnde in Euang. legitur,Gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt.Et Zacharias ait,Loquetur pacem gentibus.
❡(14)NON abſcondi miſericordiam tuã]quam per me conferre dignatus es toti mũdo, [ET veri- Iohan.1.
tatẽ tuam,]hoc eſt,iudiciorũ tuorũ æquitatem qua noluiſti peccata mundi inulta manere[A conſilio Zacha 9.
multo].i.ab eccleſia magna:ſed omnibus publice annũtiaui miſericordiã patris,qua per me mũdum voluit redimere.& iuſtitiam eius, qua in tantũ abhorret peccatum vt mihi filio ſuo dilecto non parceret, ſed pro omnibus morti me traderet. Vel ſic, Non abſcondi miſericordiã tuam & veritatẽ tuam Rom.8.
D à conſilio multo,hoc eſt,ab Anna, Caipha,cæteriſque ſcribis ac phariſæis,magiſtratibus ac ſacerdotibus,qui ſummo mane in die Paraſceues interrogauerunt me, dicentes, Si tu es Chriſtus, dic nobis. Matt.26.
Illis enim confeſſus ſum me eſſe Chriſtum & iudicem ſeculi, eiſque cernentibus vẽturum in nubibus Lucæ 22.
cæli,vt iudicẽ mundum. Vnde apud Iohannem legitur Chriſtus reſpondiſſe Annæ,Ego ſemper do- Iohan.18
cui in templo & ſynagogis,vbi omnes Iudæi cõueniunt,& in occulto locutus ſum nihil. Verũtamen Eſa.42.
his quæ nũc de Chriſto dicta ſunt repugnare videtur,quod apud Eſaiam de ipſo inducitur,Non clamabit,nec audietur foris vox eius. Quomodo ergo publicè annuntiauit iuſtitiam dei? Et reſponden- Ibidem.
dum, quòd Propheta non intendit manifeſtam prædicationẽ à Chriſto auferre:nam pauloante pręmiſit,Iudicium gentibus proferet:ſed inordinatum clamorẽ:& ideo ſubdit,Non erit triſtis nec turbulentus. ❡(15) TV autem domine ne longe facias miſerationes tuas,]hoc eſt,miſericordiæ tuæ effectus[A ME,]ſed ſtatim tertia die reſuſcita atque glorifica me.[MISERICORDIA TVA& veritas tua] .i.tuipſe qui es miſericors & verus,imò miſericordia ſempiterna & veritas increata, [SEMPER ſuſceperunt me,]hoc eſt,preces meas ſemper exaudierunt. In omni enim opere dei conueniunt & miſcentur miſericordia & veritas eius, ſicut ſuperius dictũ eſt, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas.Ideo autem oro,ne longe facias miſerationes tuas à me, ❡(16)QVONIAM circundede- Pſal.24
runt me mala,quorũ nõ eſt numerus,]hoc eſt,innumerabiles pœnæ animę & corporis,maxime tempore paſsionis, quando à planta pedis vſque ad verticẽ capitis non remanſit in me ſanitas,& ſingulæ

Eſaiæ 1 vires animæ proprijs cruciabantur doloribus.[COMPREHENDERVNT me iniquitates meę,]id E
eſt,peccata corporis mei myſtici puta eccleſię quæ ego accepi ſuper me,me comprehendi fecerunt,
Eſa.53. & vinculis tormentorũ ligari, quẽadmodum per Eſa. dominus ait de me, Propter ſcelus populi mei
percuſsi eum.[ET non potui vt viderem] pœnas mihi inſtantes,id eſt, per modum non præuidentis
ſeu neſcientis me habui,quia non fugi,ſicut in expoſitione pſalmi 34 patuit,vbi ſcriptum eſt,Congregata ſunt ſuper me flagella,& ignoraui,plenius explanatum eſt. ❡(17)MVLTIPLICATI ſunt ſuper capillos capitis mei] Iudæi & Gentiles in die Paraſceues contra me inſurgentes.Modus loquendi eſt hyperbolicus ad deſignandum multitudinem aduerſariorum Chriſti.[ET COR meum dereliquit me,] id eſt,cor ipſum corporale quod eſt primum viuens & vltimum moriẽs in paſsione amiſit naturalem vigorem,& ab anima mea eſt ſeparatum. ❡(18)COMPLACEAT tibi domine vt eruas me] de manibus Iudæorum, & de limbo inferni educas animam meam, ac de ſepulcro corpus meũ, ſicque anima corpori reunita ab omni paſsibilitate eripias me,[DOMINE ad adiuuandum me reſpice,] hoc eſt,humanitati meæ aſſumptæ per diuinam tuam virtutẽ & gratiam in omnibus cooperare, quatenus opera diaboli deſtruam,ſanctoſque de limbo educam,& cum illis in cælos aſcendam.

❡(19)CONFVNDANTVR & reuereantur ſimul.]Hic verſus cum duobus ſequentibus in pſalmo triceſimoquarto, quaſi ſub eadem forma verborum habetur, & ibi prolixe ac diligenter oſtenſum eſt, quomodo tales locutiones tripliciter exponi poſſunt , idcirco propter tædium vitandum ad expoſitionem pſalmi illius lectorem remitto. ❡(20)EXVLTENT & lætentur ſuper te omnes quærentes te,] hoc eſt,corde & corpore gaudeant in te, non in rebus illicitis, omnes qui te per fidem requirunt,& tibi per charitatem adhærent,& in te ſyncere cõfidunt. [ET dicãt ſemper, magnificetur do- F
minus,]id eſt,ſemper magnificent,& ab alijs magnificari deſiderent dominũ [QVI diligunt ſalutare tuum,]hoc eſt,vitam ęternã,quæ eſt beatitudo & ſalus mentis creatæ. Vel me Chriſtũ filium tuum qui ſum ſalutare tuum,]id eſt,ſaluator,per quem & in quo ſaluare dignatus es genus humanũ ❡(21)
Lucæ 8. EGO autem mendicus ſum. Nam Euangeliſta teſtante,Suſanna & aliæ quædam mulieres à Chriſto
ſanatæ,& ipſum ſequentes de facultatibus ſuis miniſtrabant ei[ET pauper.]Chriſtus enim adeo pau
Lucæ 9. per fuit,vt diceret,Filius hominis non habet,vbi caput ſuum reclinet. Vnde Hieremias vehemẽter ad-
Hier.14 mirans Chriſtum in tanta paupertate venturũ, ſic eum alloquitur, Quare quaſi colonus venturus es
in terra, & quaſi viator declinans ad manendum ? Quare venturus es velut vir vagus? [DOMINVS
ſolicitus eſt mei]deus ſingulariſsimã prouidentiam habuit de Chriſto ſecundum quod homo eſt. Vn-
Ioh.8.16. de ipſe in Euang,ait, Et non ſum ſolus,ſed ego & qui miſit me pater. ❡(22)ADIVTOR meus,] id
eſt,cooperator humanitatis meæ,[ET protector meus,]id eſt,defenſor eiuſdem à malis [TV es] domine deus.In bonis enim ſemper cooperabatur virtus diuina Chriſto homini, propter quod ipſemet
Iohan.5 teſtatur,Non poſſum ego à meipſo facere quicquam.Sed & ab omni malo culpæ deus præſeruauit a-
Lucę 4. nimam Chriſti,ſicque protexit eum,imò interdum à malis pœnæ defendit eum,ſicut dum Iudęi vo-
Iohan.10. luerũt eum præcipitare & lapidare.[DEVS meus ne tardaueris]exaudire has preces. ❡DILIGEN- G
TISSIME autem conſiderari opto ab omnibus quod dicam, Ecce pſalmus iſte in quo aliqua continentur quæ ſecundum ſe non conueniunt,ſcilicet,Comprehenderunt me iniquitates meæ, Apoſtolica authoritate probatur de Chriſto ad literam exponẽdus: ſaltem pro magna parte: ergo multo amplius pſalmi illi in quibus nil continetur quod Chriſto proprie nõ cõueniat, de ipſo exponendi ſunt, quanuis nullus apoſtolorum & euangeliſtarum eos de Chriſto alleget: ideoque nonnulli ſatis ſuperficiales ſunt in expoſitione pſalmorum,multos pſalmos de Dauid vel aliis quibuſdam ad literam exponentes,qui tamen propriiſsime atque veriſsime Chriſto conueniunt.

❡EXPOSITIO tropologica eiuſdem pſalmi de Eccleſia,ſeu vnoquoque fideli.

QVilibet ergo fidelis Chriſti aduentum ſpiritualem deſiderãs, quo quotidie venit per gratiam in mentes fideliũ dicere poteſt,Expectans expectaui dominũ,id eſt, cum interiori & cordiali affectu dei præſentiam præſtolatus ſum, quatenus manſionẽ in corde meo cõſtrueret: & intendit mihi, id eſt,oculum ſuæ pietatis conuertit ad me taliter expectantem. Et exaudiuit preces meas, veniendo ad me: quemadmodum amoroſe expectãti promiſit in Euang.dicẽs Pa-
Iohan.14 ter meus diliget eum,& ad eũ veniemus,& mãſionẽ apud eum faciemus: & eduxit me de lacu miſe- H
riæ, id eſt,de corpore iſto in quo habito quod eſt plenum miſerijs, eduxit me per contemplationem,
Philip.3. & ſpem futurorũ bonorum,ita vt conuerſatio mea incipat eſſe in cælis,& in carne viuens,non ſecun-
Rom. 8. dum carnem ambulem,ſed ſecundum ſpiritum,merearque audire illud Apoſtoli, Vos autem in carne non eſtis,ſed in ſpiritu. Qui enim in carne ſunt(inquit)deo placere non poſſunt . Vel,de lacu mi-
Prou.18 ſeriæ,hoc eſt,de conſuetudine mala,quę eſt fouea profunda & miſera,de qua Salo.dicit,Impius cum in profundum peccatorũ venerit, contẽnit:eduxit me per gratiam conuerſionis,& pœnitentiam ſalutarem. Vel de lacu miſerię,hoc eſt,de inferno,in quem incidiſſem,& adhuc tãdem inciderem niſi miſericordia dei ſuccurreret. Vel,de lacu miſerię, id eſt,de mundo iſto, de quo eduxit me auertens affe-
1.Iohã. 2. ctum meum ab amore ſeculi,quẽadmodum Iohan. in ſua canonica monet, Nolite diligere mundum
neq; ea quę in mundo ſunt. Vnde & alibi ſcriptum eſt, Neſcitis quia amicitia huius mũdi inimica eſt
Iacob.3. deo? Quicunque voluerit amicus huius ſeculi fieri,inimicus dei conſtituetur:& de luto fecis,hoc eſt,
de carnali cõcupiſcentia,ſeu de fœtore luxurię animam turpiſsime deformãtis,eduxit me, & gratiam
Tim.2. contulit adimplẽdi illud Apoſtoli,Sobrie & caſte & pie viuamus in hoc ſeculo.Specialiter autẽ exponi poteſt hic locus de ſynagoga antiquorum patrum à Chriſto de limbo inferni liberatorum. Horum igitur vnuſquiſque deo gratias agens de aduentu regis Meſsiæ,& propria liberatione,ait, Expectans

A expectaui dominum. Affectuoſiſsimè enim antiqui ſancti præſtolabātur Chriſti aduentum. Vnde ait Gen.49.
Iacnb, Salutare tuum expectabo domine. Et Micb. Ego, inquit, ad dominum aſpiciam, & expectabo Mich.7.
deum & ſaluatorē meum. Audiet me deus meus. Hinc quoq; apud Eſaiā ſcriptum eſt, Vtinā diſrum Eſai.64.
peres cœlos & deſcenderes. Propter quod Moſes dixit, Obſecro domine, mitte quem miſſurus es: & Exod.4
intendit mihi, hoc eſt, Cbriſtus filius dei deſcendit per incarnationem in mundum, ſicut optaui. Et
exaudiuit preces meas, omnia faciendo & patiēdo quæ de ipſo ſcripta erant, & humanæ redemptio-
ni neceſſaria, & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fecis, id eſt, de limbo inferni, quemadmodum
Zach. alloquens Chriſtum prophetauit, Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos Zach.9.
de lacu in quo non eſt aqua. Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, id eſt, in Chriſti amore ſtabiliuit &
confirmauit dominus deſideria mea, ita vt dicere poſsim illud Apoſtoli, Quis nos ſeparabit à chari Rom.8.
tate Chriſti? & direxit greſſus meos, hoc eſt, opera mea in ſua lege diſpoſuit: ſecundū quod Salomon Prou.16
atteſtatur, Cor bominis diſponit viam ſuam, ſed dei eſt dirigere greſſus eius. Et immiſit in os meum
canticum nouum, id eſt, nouā laudē & gratiarum actionē de prædictis beneficijs ſuis mihi collatis,
quemadmodum dicit Apoſtolus, Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribula- 2.Cor.7.
tione. Et alibi, Vetera tranſierunt. Quod enim antiqui in vetere teſtamento cum anxio deſiderio & 2.Cor.5
afflictione animi propter dilationē cantabāt futurum, hoc in euāgelica lege ſeu nouo teſtamēto can
tant Chriſtiani cum hilari gratáque mente iam factum. Et ideo in Apoca. de Cbriſto ait Iohannes, Apoc.21
Dixit qui ſedebat in tbrono, Ecce noua facio omnia, carmē deo noſtro, hoc eſt, canticū iſtud eſt car
men ad honorem & gloriam dei cantandum. Videbunt multi, id eſt, fide & gratia Chriſti illumina-
B buntur, & mirabilia eius conſiderabunt, ſicut ab Eſaia prædictum eſt, Populus qui ambulabat in te- Eſai.9.
nebris vidit lucem magnam: & timebunt deum, ex cōſideratione eorū quę per fidē agnoſcunt: time-
bunt quoq; pœnas inferni, & ſperabunt in domino, quòd per gratiam eius euadent tormenta infer-
ni, & adepturi ſint gaudia cœli. Deinde eccleſia ſeu quilibet Chriſtianus ait ad Chriſtum, ſeu totam
trinitatem, Multa feciſti tu domine deus meus mirabilia tua. Multa enim & magna fuerunt Chriſti
miracula: vnde in Euāgelio ſcriptum eſt, Virtus exibat de illo, & ſanabat omnes. Et iterum, Quot- Luc.6.
quot tangebant fimbriam veſtimenti eius ſanabantur. Et Cbriſtus dixit diſcipulis Iohannis, Euntes Mar.6.
renunciate Iohanni quæ vidiſtis, Cæci vident, ſurdi audiunt, leproſi mundantur, claudi ambulant, Mat.11.
mortui reſurgunt. Et hæc mirabilia in aduentu Chriſti fuiſſe perpetrāda Eſaias de Chriſti aduētu lo Eſai.29.
quens ita prædixit, Tunc aperiētur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebūt: tunc ſaliet quaſi cer-
uus claudus, & lingua balborū velociter loquetur. Hæc mirabilia Chriſti narrat eccleſia, quemadmo
dū in Eccleſ. habetur, Nōne dnminus fecit enarrare omnia mirabilia, quæ cōfirmauit dominus om- Eccl.42.
nipotens ſtabilis in gloria ſua? Quàm deſiderabilia ſunt opera eius, & quis ſatiabitur videns gloriam
eius? Præterea eccleſia ex perſona apoſtolorum & prædicatorum atque doctorum ait, Annunciaui
C primò Iudæis, deinde Gentilibus, & quotidie prædico cunctis fidelibus ô domine Ieſu Chriſte vi-
tam & mirabilia tua: & locutus ſum, proponendo eis doctrinam euangelicam: multiplicati ſunt ſu-
per numerum, qui per prædicationem meā ad fidem cōuerſi ſunt, quoniā numerari a nobis non poſ-
ſunt, quanuis non ſint ſimpliciter infiniti. Vnde per Mala. dominus ait, Ab ortu ſolis magnū eſt no- Mala.1.
men meū, quia rex magnus ego ſum, dicit dominus, & nomē meū horribile in gētibus. Hanc aūt apo
ſtolorū annūciationem & fideliū multiplicationē deus pater loquēs ad Chriſtū filiū ſuum per Eſaiā
euidēter prædixit, Parū eſt, inquiēs, vt ſis mihi ad ſuſcitādas tribus Iacob: dedi te in lucem gētium, Eſai.49.
vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Sacrificium & oblationem, hoc eſt, legalia ſacrificia nolu-
iſti, tēpore nouæ legis: aures autem cordis, de quibus in Euang. dicitur, Qui habet aures audiēdi au Luc.8.
diat: perfeciſti mihi, id eſt, pfectas mihi dediſti, ita vt prōpiè obedirē tibi in omnibus, ſicut ſuperiùs
de me teſtatus es, Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Has au- Pſal.17.
res populus Iudæorum non habuit, de quibus per Prophetam dominus ait, Quis cæcus niſi ſeruus Eſai.42
meus? Et quis ſurdus niſi ad quem nūcios meos miſi? hoc eſt, propbetas. Holocauſtum, legale, & pro
peccato, id eſt, hoſtiā pro peccato immolatā, non poſtulaſti, tempore euangelicæ legis. Conſideran-
dum eſt nanq; quòd triplicia erant præcepta veteris teſtamēti, ſcilicet moralia, iudicialia, & ceremo-
nialia. Præcepta aūt moralia manēt tēpore nouæ legis, cùm ſint de lege naturali, & pficiūtur à Chri
ſto per conſilia in Euāgelio tradita, & ad iſta præcepta pertinent mandata decalogi. Præcepta verò
iudicialia ſine periculo obſeruari poſſunt in noua lege, ſi ab aliquo cuius eſt legē condere, inſtituan-
D tur. Præcepta autem ceremonialia ad quæ pertinent præcepta ſacrificiorum, tēpore nouę legis, mor
tifera ſunt, cùm ſint ſolū figuralia, & ideo ea ſernare, eſſet realiter dicere, quòd Cbriſtus nōdum ve-
niſſet. De his præceptis intelligendum eſt, quod per Ezech. dominus aſſerit, Dedi eis præcepta non Ezec.20
bona, & iudicia in quibus non viuent. Et quod Apoſtolus ab Hebr. introducit, Vmbram habens lex Hebrę.10
futurorum bonorū, non ipſam imaginem rerum, nunquā poteſt accedentes perfectos facere. Et ali- Heb.7.
bi, Nihil, inquit, ad perfectum adduxit lex. Hanc autem legalium ſacrificiorum ceſſationem atque Mala.1.
vnius veri ſacrificij inſtitutionem ac perpetuam durationem, per Malach. ſpiritus ſanctus prædixit,
ad Iudæos ſic loquens, Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. In
omni enim loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, videlicet corpus & ſanguis
Chriſti, quod eſt ſacrificium finale per ſe intentum, omnibúſque ſacrificijs legis ſuccedens. De bis
autem triplicibus præceptis veteris legis in prima ſecundæ elegantiſsimè atque pulcberrimè loqui-
tur glorioſus & ſanctus doctor beatus Tbomas: tunc, id eſt, iam tempore gratiæ quādo ceſſant ſacri-
ficia legis, dixi, ego Chriſti veſtigia ſequens, ſeu ego eccleſia Chriſti ſpōſa, Ecce, domine Ieſu, venio
ad fidem & gratiam tuam, & in te ſperando ſpero ſaluari, nec in lege ſalutem conſtituo. Venio quo-

que vt offeram tibi meipſum diuinis obſequijs me totaliter mancipando, & propter te me quotidie E
mortificando. Quod ideo facio, quoniam, in capite libri, hoc eſt, in ſecundo verſu primi pſalmi ſcri-
ptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam deus. Ibi enim dictum eſt, In lege domini voluntas
Pſal. 1. eius. Deus meus volui tibi in omnibus obedire, & legem tuam, ſcilicet euangelicam legem in me-
dio cordis mei, infixi, abſcondi, ac memoriter tenui. Et iſtud eſt ſacrificium tibi placens, teque ſum-
Eſai 58. mè honorans: quemadmodum ab Eſaia pulchrè inducitur, Requiē dabit tibi dominus ſemper, & im
plebit ſplendoribus animam tuam, ſi glorificaueris dominum, dum non facis vias tuas, & non inue-
uitur voluntas tua, vt loquaris ſermonem, tunc delectaberis ſuper domino, & ſuſtollam te ſuper al-
titudinem terræ, dicit dominus. Et hoc eſt quod in Euágelio Chriſtus ait volētibus ſe cruciformi-
Luc. 9. ter imitari, atque ſeipſos quotidie immolare, Qui vult, inquiens, venire poſt me, abneget ſemet-
ipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Annunciaui iuſtitiā tuam in eccleſia magna, id eſt, in
toto populo Chriſtiano, quia in omnē terram exiuit ſonus apoſtolorum, & in fines orbis terræ ver-
Pſal. 18. ba eorum. Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, ſed publicè eam prædicaui, quoniam audiui te
Luc. 9. domine in Euágelio terribiliter cōminantem, Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius ho-
Actu. 3. minis erubeſcet, cùm venerit in regno ſuo. Et ideo Petrus principibus ſacerdotum dixit, Si iuſtum
eſt in conſpectu dei vos potius audire quàm deum, iudicate. Non enim poſſumus quæ vidimus non
loqui. Non ergo abſcondenda eſt iuſtitia dei, id eſt, doctrina Chriſti, ſed inſtruendus eſt proximus. F
Eccl. 20. Nam ſapientia abſcondita & theſaurus occultus quæ vtilitas in vtroq;? Vnde de ignauis & abſcon-
Eſai. 50. dentibus iuſtitiam dei apud Eſaiā ſcriptum eſt, Speculatores eius cæci omnes, canes muti non valē-
tes latrare, videntes vana & dormientes. quod contra negligentes & indoctos prælatos præcipuè di
citur: veritatem tuam, in ſacra ſcriptura contentam, & ſalutare tuum, hoc eſt, felicitatem fidelibus in
Pſal. 118. cœlo paratā, dixi, proximis. Sed quomō nunc ait, Iuſtitiam tuam non abſcōdi in corde meo, cùm in-
feriùs dicat, In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi? Et reſpondendum eſt, quòd ſa-
cra doctrina eſt in corde meo abſcōdenda, & non abſcondenda. Eſt enim abſcōdenda, ne obliuioni
tradatur, aut per præſumptionem ſeu iactantiam aperiatur & amittatur: ſed non eſt abſcondenda ne
proximis communicetur, & infructuoſa permaneat: ſic enim ſeruus piger & nequā increpatur à do-
Mat. 25. mino, quia abſcondit talentum ſibi commiſſum in terra. Non abſcōdi miſericordiam tuam, hoc eſt,
beneficia tua nobis clementer exhibita, ſeu pietatē ac liberalitatem tuæ bonitatis, & veritatem tuam
à conſilio multo, id eſt, à populo Chriſtiano conſilium requirenti, qualiter poſſit veram beatitudi-
nem adipiſci. Tu autem domine ne longè facias miſerationes tuas à me, ſed tolle peccata, gratiam tri
bue, virtutes conſerua, & cōſummationem felicem cōcede: miſericordia & veritas tua ſemper ſuſce-
Mat. 7. perunt me, quando perſeueranter oraui. Sicut enim veritas tua in Euangelio promittit, dicens, Peti- G
te & dabitur vobis: ſic miſericordia tua exaudit, & præſtat quicquid ſalubriter atque conſtanter ro-
gatur. Maximè tamen exaudit deus preces totius communitatis ſeu multitudinis. Et ideo fiducialiter
Matt. 17. confidendum eſt, generalia conſilia dirigi à ſpiritu ſancto, propter id quod ait Saluator, Si duo ex vo
bis conſenſerint de omni re quancunque petierint, fiet illis à patre meo. Vbi enim ſunt duo vel tres
congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: quanto magis ſi omnes conſentiunt atque con-
Pſal. 33. ueniunt exaudientur, & Chriſtum in medio ſui habebunt? Propterea quoque rationabile eſt maio-
Prou. 24 rem eſſe authoritatē conſilij generalis quàm alicuius quatuor doctorum. Quoniam circundederūt
me mala pœnæ & culpæ, quorum non eſt numerus mihi certus. Multæ enim ſunt tribulationes iu-
ſtorum. Et in medio laqueorum poſiti ſumus. Et iuſtus ſepties in die cadit: & venialia noſtra pecca-
ta quæ cogitando, loquendo & operando committimus, vel per omiſſionem incurrimus, adeo mul-
ta ſunt, vt numerum excedere videantur: comprehenderunt me iniquitates meæ, id eſt, in legem pec
cati me captiuum duxerunt, & iugo peccati ac ſeruituti diaboli ſubiecerunt, vinculiſque malitię liga
Iohan. 8. uerunt. Vnde ait Saluator, Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & non potui vt viderem, id
eſt, omnia mala prædicta quibus circundatus ſum, determinatè & ſigillatim cognoſcere non potui.
Ecce quanta eſt miſeria noſtra, & quantum nos timere oportet diuinum iudicium. Quot enim in die
iudicij noſtri conſurgent contra nos vitia iam ignorata, quæ quaſi de inſidijs erigent ſe contra nos?
1. Pet. 5. Humiliemur igitur ſub potenti manu dei, dicentes ſicut prædictum eſt, Ab occultis meis munda me H
Pſal. 18. domine, & defleamus & emendemus ſaltem in generali, quæ in ſpeciali deflere nequimus, ſtudea-
múſque vltra debita noſtra aliqua, imo & multa bona agere contra peccata iſta ignota, ne dæmon
ea contra nos inducat in die iudicij noſtri. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, iniquitatum
mearum exceſſus, præſertim quātum ad venialia mala: & cor meum dereliquit me, id eſt, intellectus
meus defecit in conſideratione multitudinis peccatorum meorum. Quoniā enim numerum & capil
los capitis mei tranſcendunt, certū eſt quòd ſingula in corde meo pēſari non poſſunt. Dicamus ergo
2. Par. 36 ex totis præcordijs cum magna humilitate quod Manaſſes ille rex Iuda ait, Peccaui ſup numerū are
næ maris: multiplicatæ ſunt iniquitates meæ, & incuruatus ſum multo vinculo ferri, & non eſt reſpi-
ratio mihi: quia excitaui iram tuā ſtatuens abominationes, & multiplicās offenſiones. Et nunc flecto
genua cordis mei, rogás te domine, remitte ne ſimul pdas me cum iniquitatibus meis, neq; inęternū
1. Eſd. 9. reſerues mihi mala. Hinc quoque Eſdras ait, Deus meus cōfundor, & erubeſco leuare faciē meam ad
te, quoniā iniquitates noſtrę multiplicatę ſunt ſuper caput noſtrum, & peccata noſtra creuerūt vſque
ad cœlum. Denique tunc cor noſtrum derelinquit nos, cùm aufertur à nobis. Tunc verò aufertur a
nobis, cùm vſus rationis vitiorum caligine impeditur, obtenebratur, aut fallitur. Propter quod Oſee
Oſee 4. dicit, Fornicatio & ebrietas & vinum auferunt cor. Quotieſcunque ergo per impetum paſſionis à
medio rationis abducimur, quoties peccato conſenſum præbęmus, quoties à ſummo bono auerſi

A ad infructuoſa & vana conuertimur,& relicto illo vno quod ſolum neceſſarium eſt, per diuerſa va-
gamur,toties cor noſtrũ relinquit nos:& iſtæ ſunt fornicationes cordis humani,quibus fornicatur à
deo,& propter quas à deo contemnitur:ſicut dominus per Ezechie.ait, Contriui cor eorum forni- Luc.10.
cans & recedens à me. Homini quoque cor tale habenti ait alibi ſermo diuinus, Noli lætari Iſrael, Ezec.5.
quia fornicatus es à deo tuo.Omni ergo cuſtodia cuſtodiamus cor noſtrum,maximè in diuinis,quia Oſee 9.
ex ipſo vita procedit,ſi bene cuſtodiatur:ſin autem,tunc vtique mors ex eo procedit,ſicut in Euan- Prou.4.
gelio Chriſtus ait,De corde exeunt cogitationes malæ,furta,& cætera mala.Complaceat tibi domi Mat.15.
ne vt eruas me,à malis omnibus.Ecce quàm blanda,dulcis,affectuoſa,ac reuerentialis oratio,Com-
placeat,inquit,tibi domine,quaſi dicat,Non quod ego volo,ſed quod tu.Et hoc eſt quod in oratio-
ne dominica quotidie dicimus, Fiat voluntas tua,domine ad adiuuandum me reſpice, id eſt, ad hoc Mat.6.
intende in me vt piè ſuccurras mihi propter tuam clemētiam,non vt me iuſtè abijcias propter meã
maliciam.Ego autem mendicus ſum:nam quotidie & indeſinenter in oratione dominica clamo,Pa- Ibidem.
nem noſtrum quotidianum da nobis hodie.Quamuis corporalem panem hoſtiatim non quæro, ſpi-
ritualem tamen panem,videlicet panem lachrymarum,panem ſalutis & gratiæ, de quo Chriſtus af-
firmat,Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei:panem quoque Euchariſtiæ inceſſanter mē- Iohan.4.
dico:idcirco ſum & pauper,id eſt,in ſpiritualibus imperfectus,& in omnibus defectuoſus. Propter
quod Dauid ait,Ego ſum vir pauper & tenuis:dominus ſolicitus eſt mei. Ipſi enim cura eſt de om- 1.Reg.18
nibus,quãto magis de rationalibus creaturis?Propterea ſcriptum eſt, Tu domine pater noſter,re- 1.Pet.5.
demptor noſter,nos verò lutum:& fictor noſter tu,& opera manuum tuarum omnes nos. Contem- Eſai.33.
B plandum autem quàm induſtrioſa ſit iſta oratio.Vocat enim ſe mendicum & pauperē,quatenus mi- Luce 18.
ſericordiam prouocet,non iuſtum,ſicut phariſæus qui dixit,Non ſum ſicut cæteri hominum. Et tu
igitur ſi miſericordiam dei prouocare deſideras,ſi copioſam à deo eleemoſynam,& pinguem panem
recipere cupis,ſi ſpiritualiter ditari ac ſatiari peroptas,fac coram deo ſicut agunt mendici huius ſe-
culi coram diuitibus,à quibus eleemoſinam petunt.Si corpore læſi ſunt,vlceroſi,hydropici, paraly-
tici,aut ſimili ægritudine languidi,veſtem à loco infirmitatis deponunt, indigentiam ſuam procla-
mant,ſe pauperes profitentur.Nos ergo vulnera animæ noſtræ deo oſtendamus, paupertatem no-
ſtram humiliter referemus, & opem miſericordiæ dei affectuoſiſsimè inuocemus: & quãto miſeriam
noſtram cum præcordialiori ac profundiori humilitate profeſsi fuerimus, tanto pleniorem à deo
gratiam acquiremus.¶Poſtremò penſandum,quãtæ excellētiæ & ſpecioſitatis ſit Pſalmus iſte præ-
clarus ac nobilis, in quo primùm exhibetur deo gratiarum actio pro beneficijs ſuis, præſertim pro
incarnatione filij ſui. Secundò,Chriſtus alloquitur patrē,& declaratur legalium ſacrificiorum eua-
cuatio,& veri ſacrificij,quod eſt Chriſti paſsio,neceſsitas: docetque Chriſtus hoc deo ſummè pla-
cere,vt obediatur voluntati ipſius:quemadmodum Samuel proteſtatur, Nunquid vult dominus ho- 1.Reg.15.
locauſta ac victimas,& non potius vt obediatur voci eius?Melior eſt enim obedientia quàm victi-
C mæ:& auſcultare magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt repu-
gnare,& quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere. Declaratur quoque in pſalmo iſto inſtitutio ec-
cleſiæ per prædicationem Chriſti.Deinde ponitur efficaciſsima ad deũ oratio, atq; humillima pec-
cati confeſsio.Studeamus itaque ſemper cum cōcedenti ac debita deuotione hunc pſalmum depro-
mere.Quæ autem iam expoſita non ſunt,ex dictis in præcedenti expoſitione liquent.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XL.

EXPOSITIO Tituli.

PRæponitur denique Pſalmo iam declarãdo titulus talis,In finem intellectus filijs Chore. Cho-
re qui propter ſuã ambitionē in libr. Num. perijſſe legitur,interpretatur Caluaria,quod eſt no- Num.16.
men loci,in quo crucifixus eſt Chriſtus.Filij verò Chore ſpiritualiter dicuntur filij crucis, ſeu Matt.27.
imitatores Chriſti crucifixi.Et ꝓpter hanc interpretationē fit ſæpe in pſalmorum titulis mētio
de filijs Chore.Ipſi enim patris ſui peccatum ſecuti non ſunt,propter quod à Dauid in miniſterium 1.Par.15.
templi aſſumi meruerunt.Eſt igitur ſenſus tituli,Intellectus huius pſalmi tendens in finem,id eſt,in
Chriſtum nos dirigens,attribuitur filijs Chore,id eſt,imitatoribus paſsionis Chriſti competit,qua-
tenus ex prophetia & ſenſu huius pſalmi perfectiùs conuertantur ad Chriſtum, & eius paſsionibus
D conformentur.Porrò quòd pſalmus iſte ad literam de Chriſto loquatur,patet ex hoc quòd Chriſtus
allegat ſcripturam huius pſalmi de ſe prædictã in cœna nouiſsima dicens,Sed vt impleatur ſcriptu-
ra,Qui manducat panem meum,leuabit calcaneum ſuum contra me:quod ſecundum omnes expo-
ſitores catholicos in hoc pſalmo ſcriptũ eſt his verbis,Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui, qui Iohã.13.
edebat panes meos.Chriſtus enim interdum magis allegat ſenſum quàm verba prophetarum. Do-
ctores ergo communiter exponunt hunc pſalmum partim de Chriſto, & partim de eccleſia,ſicut pa
tebit:ſed ſatagendum eſt,vt quantum fieri poteſt totus de Chriſto exponatur.Decet enim Chriſtia-
num libenter audire & loqui de Chriſto,nec vnquam fatigari in hoc ipſo.Ait ergo Propheta,

PRECATIO.

Quæſumus deus clementiæ, pater indulgentiæ, qui ſolus hominum potens es peccata relaxare, noſtri deprecamur miſerere,& animas tibi peccantium ſanare dignare:reſuſcita nos de tumulis vitiorum, & in die mala libera nos propter nomen tuum.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem. B

BEATVS qui intelligit ſuper egenum & pauperem,] hoc eſt, ipſe Chriſtus qui
pio intellectu reſpexit, & miſericorditer conſiderauit genus humanũ dãnatio-
ni obnoxium ꝓpter originale peccatũ,eſt beatus. Nam inquãtum eſt deus, eſt
eſſentialiter beatus: ſed inquantum homo, fuit beatus in anima à primo inſtãti
conceptionis ſuæ in virgine matre. Piè enim intellexit Chriſtus ſuper egenũ &
pauperẽ hominẽ, quãdo per Ieremiã prædixit, Ego cogito cogitationes pacis
Iere.29. & non afflictionis. Et per Zachariã, Ecce ego venio & habitabo in medio tui.
Zach.2. Et per Mich. Prope eſt ſalus tua, ſaluabo te, noli timere. Et per Eſa. Ego ipſe qui
Eſai.52. loquebar, ecce adſum. Quæ omnia in Chriſto iam incarnato ſcimus impleta, ſicut & ab alio ſcriptũ
eſt, Qui fecit ſtellas, hic eſt deus noſter, & poſt hæc ſuper terrã viſus eſt, & cũ hominibus cõuerſatus
Baruc 3. eſt. Deniq; piè intellexit Chriſtus ſuper genus humanũ egenũ & pauper., quãdo ipſemet in Euang.
Iohã.3. ait, Non venit filius hominis vt iudicet mundũ, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et rurſus, Venit
Luc.16. filius hominis quærere & ſaluũ facere quod perierat. Et iterum, Animã meam pono pro ouibus me-
Iohã 10. is. Pijſsimè verò intellexit dominus Ieſus ſup egenum & pauperẽ, quando paſsione inſtãte dixit, Pa-
Mat.26. ter, ſi non poteſt hic calix trãſire, niſi bibã illũ, fiat voluntas tua. Et quando in cruce ſuſpẽſus elama-
Marc.14. uit, Sitio. Quid vtiq; niſi mundi ſalutẽ? Superpijſsimè autem intellexit ſup egenũ & pauperẽ, quan- F
Luc.22. do pro tranſgreſſoribus ſuiſque crucifixoribus rogans, Pater, inquit, ignſce illis. Et vt oratio ſua ex-
Iohã.19. audibilior fieret, adiũxit excuſationem pro impijs, dicens, Quia neſciunt quid faciunt. [IN die ma-
Luc.23. la,] hoc eſt, in omni tempore quo perſecutionem paſſus eſt Chriſtus, & maxime crucifixionis ſuæ,
Luc.4. [LIBERABIT] & iam liberauit [EVM dominus] deus omnipotens. Liberauit enim eum, quando
Iohã.10. Iudæi volebant eum præcipitare & lapidare: & quanuis interdum permiſit eum cõtumelias pati, &
tandẽ occidi, ſemper tamen liberauit eum, quoniã Chriſtus ſemp per patientiã vicit, & ſibi coronã
accidentalis præmij totique mundo coronã eſſentialis præmij meruit. In paſsione quoque liberauit
eum quantũ ad hoc quòd paſsio illa fuit finis totius paſsibilitatis perſecutioniſque ſuæ. Quæ autem
ſequuntur magis prophetando & congaudendo quàm orãdo dicuntur. ¶(2) DOMINVS conſer-
uet eum.] Deus enim pater præſeruauit Chriſtũ hominem ab omni malo culpæ, quia præuenit eum
Pſal.20. in benedictionibus dulcedinis, & confirmauit animã eius in bono à principio ſuæ creationis, ſed &
à malis pœnæ præſeruauit eum, quoad hoc quòd pœnæ illæ non ei nocuerũt ſpiritaliter, ſed profue
runt. [ET viuificet eum,] id eſt, à mortuis tertia die eum reſuſcitet, [ET beatum faciat eum in terra,]
hoc eſt, beatitudinem eius manifeſtet hominibus per prædicationem atque miracula apoſtolorum,
& aliorum ſanctorum. quemadmodum deus per Eſaiam de Chriſto loquens, teſtatus eſt, Ecce intel- G
Eſa.52. liget ſeruus meus, & exaltabitur & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Super ipſum continebũt reges
os ſuum. Vnde & alibi de Chriſto inducitur, Poteſtas eius à mare vſque ad mare, & à fluminibus
Zach.9. vſque ad fines terræ. Et Daniel ait, Aſpiciebam, & ecce filius hominis veniebat, & vſq; ad antiquum
Dan.7. dierum peruenit, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ
ſeruient ei. Hoc modo ſciens beatiſsima virgo & mater beatificãdum in terra Chriſtum, ſeque a cre
dituris in filium ſuum beatificandam, propheticè cecinit, Beatam, inquiens, me dicent omnes gene-
Lucæ 1. rationes. Vel ſic, beatum faciat eum in terra, id eſt, glorioſum faciat Chriſtũ in corpore, & ſuper cœ-
los eleuet ipſum, ſicque in terra viuentium beatificet eum beatitudine accidentali, quæ cõſiſtit in re-
bus creatis ad deum relatis, videlicet in bono vſu earum, ſecũdum quòd vna creatura alteri domina-
tur, vel in ea lætatur aut ea perutitur. [ET non tradat eum in animam inimicorum eius,] hoc eſt, de-
us pater non derelinquat Chriſtum finaliter in poteſtate Iudæorum, nec eorũ volũtati ſubijciat eũ.
Iohã.10. Hoc Chriſtus in ſe impletum oſtendit, dum ait, Poteſtatem habeo ponendi animã meã, & poteſtatẽ
Ibidem. habeo iterum ſumendi eã. Et denuò, Nemo, inquit, tollit animã meam à me, ſed ego pono eã, & iterũ
Eſai.53. ſumo eam. Propter quod Eſa. de eo inquit, Oblatus eſt quia ipſe voluit. Et hoc clariſsimè patet ex eo
Iohã.18. quod apud Iohan. dicitur, Interrogauit Ieſus Iudæos dicens, Quem quæritis? Reſponderunt, Ieſum
Nazarenũ. Dixit eis Ieſus, Ego ſum. Vt ergo dixit, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderũt in ter-
Rom.8. ram. Quomõ ergo ait Apoſtolus, Proprio filio ſuo non pepcit deus, ſed pro omnibus tradidit illum? H
& reſpondendũ, ꝙ deus pater tradidit illũ, ita vt permiſit eum à malignis occidi, non autẽ quòd ipſi
maligni aliquid poſsint inferre tormenti Chriſto inuito, ſed Chriſtus ſponte tradidit ſe in mortem,
Eſaiæ 35. quemadmodum Eſaias ait, Tradidit in mortem animam ſuam. Et ad Galatas Apoſtolus aſſerit, In
Gal.2. fide viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me. Aliter ergo tradidit Chriſtum Iu-
das, & aliter pater. ¶(3) DOMINVS opem ferat illi ſuper lectum doloris eius.] Lectus doloris
Lucæ 9. Chriſti fuit patibulum crucis, in quo tamen non habuit puluinar ſuper quod caput laſſum & ſpinis
confixum paululum repauſaret. Super hunc lectulum contulit deus opem Chriſto homini, quoniam
conſeruauit eum in bono, & cooperabatur ei in redemptione generis humani, & in debellatione
mortis atque diaboli. Tota nanque efficacia meriti Chriſti erat ex diuinitate vnita. Quanuis enim
Mar.13. Chriſtus dixerit, Deus meus deus meus vt quid dereliquiſti me? videlicet ſubtrahendo inferioribus
2.Cor.5. viribus ac patiẽti naturæ ſolitã redundantiã beatitudinis, quã in anima habuit, nõ tamẽ penitus erat
relictus, ſed deus erat in eo mundũ recõcilians ſibi ſecũdum Apoſtolum. [VNIVERSVM ſtratum
eius,] hoc eſt, totum patibulum crucis Chriſti, vel potius totum Chriſtum in cruce ſuſpenſum, vt po
natur continens pro contento. [VERSASTI,] id eſt, frequenter ſeu multipliciter conuertiſti [IN
infirmitate eius,] hoc eſt, in paſsione ipſius Chriſti. Verſatus eſt enim Chriſtus in cruce non loco,
Marc.15. ſed voto, videlicet diuerſis affectibus, nunc propter amaritudinem paſsionis, elamãdo, Vt quid de-

A reliquiſti me?quaſi inuitus pateretur.Non tamen patiebatur inuitus,ſed libẽtiſsimè tanquam arden-
tiſsimus hominum amator,atque paterni honoris zelator:nunc propter deſiderium humanæ ſalutis
dicendo,Sitio,quaſi libẽter pateretur:nunc quaſi oblitus proprij doloris de matre ſolicitus fuit di- Iohã.19.
cẽdo Iohãni,Ecce mater tua.❨(4)E g o dixi domine miſerere mei.]Hęc oratio non cõpetit Chri- Ibidem
ſto,niſi pro corpore ſuo myſtico:& in ſequẽti expoſitione verſus iſte tractabitur. ❨(5)I n i m i c i
mei,]videlicet Iudæi perſequẽtes me[D i x e r v n t mala mihi,]hoc eſt,ad ignominiã & contume-
liã meã:quid aũt dixerũt,cõtinuò pãdit,[Q v a n d o morietur].i.quãdo occidetur iſte à nobis, [E t
peribit nomẽ eius?]hoc eſt,quãdo fama atq; memoria eius penitus extinguetur?Hoc eſt quod Iohã.
inducit dixiſſe ſacerdotes & pbariſæos dicens,Videtis quia nihil ꝓficimus?Ecce totus mũdus abijt Iohã.12.
poſt eum.Et rurſus apud Matthæum ait ſcriptura,Cõgregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores Matt.26.
populi in atrium principis ſacerdotum,& concilium fecerũt vt Ieſum dolo tenerent & occiderent.
❨(6)E t ſi ingrediebatur.]Frequenter in pſalmo iſto ſicut & alibi mutat Propheta perſonã & nu-
merum,nunc ſingulariter,nunc pluraliter,nunc in tertia perſona,nunc in ſecunda loquẽs.Nunc er-
go ſingulariter loquens ait,Et ſi ingrediebatur inimicus meus,ſcilicet Iudas proditor cum alijs apo
ſtolis mecũ in domũ cœnaculi,& in domũ Marthæ,[v t videret,]id eſt,vt obſeruaret & exploraret
quid eſſem acturus,[v a n a loquebatur cor eius,]quoniã dixit intra ſe, ꝙ ego neſcirẽ ꝓpoſitũ ſuũ.
Vana quoque & falſa ac ſimulata verba dixit corde & ore,quando indignabatur Mariæ Magdal.eò Mat.26.
quòd fudit ſuper caput meum alabaſtrum vnguenti precioſi,& dixit,Ad quid perditio hæc?Poterat Marc.14
enim hoc vnguentum venundari plus quàm trecentis denarijs,& dari pauperibus.Hoc autem dice- Iohã.13.
B bat,non quia de egenis pertinebat ad eum,ſed quia fur erat, & ea quæ mittebantur ſurabatur, ſicut
Iohan.enarrat.[c o n g r e g a v i t iniquitatem ſibi,]hoc eſt,Iudas accumulauit ſibi peccata diuer
ſa.Nam ex auaritia inuidebat,& indignabatur Mariæ Magdel.propoſuitque Chriſtum vẽdere, & in
mortẽ hoſtibus ſuis exhibere. ❨(7)E g r e d i e b a t v r foras] ipſe Iudas à me quarta feria ante
paſsionem meã,intrans domum,in qua ſciuit congregatum eſſe concilium Iudęorum aduerſum me,
[E t loquebatur in idipſum,]id eſt,in toto illo concilio dixit,Quid vultis mihi dare,& ego eum vo Matt.26.
bis tradam?Hoc ipſum Euangeliſtæ clarè teſtãtur.Vel,egrediebatur foras in hora cœnæ,quẽadmo- Iohã.13.
dum Ioh.teſtatur dicens,Dixit Ieſus Iudę,Quod facis fac citius. Cùm ergo ille accepiſſet buccellã,
exiuit cõtinuò.❨(8)A d v e r s v m me ſuſurrabant omnes inimici mei,]videlicet,principes ſacer-
dotum & magiſtratus templi cum vniuerſo concilio,qui latenter & detractoriè cõſulebant inter ſe,
quomodo crucifigerent me:[A d v e r s v m me cogitabãt mala mihi,]hoc eſt,tormẽta multa & ma-
gna propoſuerunt mihi inferre,ſicut in libro Sap.habetur , Morte turpiſsima condemnemus eum. Sap.2.
Hæc autem Ieremias qui vaticinijs & paſsionibus apertiſsimè præfigurauit Chriſti paſsionem fre- Iere.11.
quenter prænunciauit. Ait enim Chriſti perſona, Tu domine demonſtraſti mihi ſtudia eorum &
cognoui,& cogitauerunt ſuper me conſilia dicentes,Venite,mittamus lignum in panem eius.Et ali-
C bi,Foderunt,inquit,foueã animæ meæ.❨(9)V e r b v m iniquũ conſtituerunt aduerſum me].i.Iu- Iere.18.
dæi ſermonẽ malignum firmiter conceperunt contra me.Quis autẽ ſit ſermo iſte ſubiungit, [N v n-
q v i d qui dormit non adijciet vt reſurgat?]hoc eſt,nunquid iſte qui ſe dicit reſurrecturũ à mortuis
veraciter reſurgere potuit,cùm in morte dormierit,& in ſepulcro clauſus iacuerit?quaſi dicãt,Non.
Et hoc eſt quod à Matth.dicitur,Dixerũt principes ſacerdotũ ad Pilatũ,Domine recordati ſumus, Mat.27.
quia ſeductor ille dixit adhuc viuẽs, Poſt tres dies reſurgam.Iube ergo cuſtodiri ſepulcrũ,&c.Puta-
bant nempe Iudæi Chriſtum ita occidere , quòd nec ipſe reſurgeret, neque memoria eius permane-
ret:quẽadmodum Ierem.prænunciauit,dicens,Eradamus eum de terra viuentiũ, & nomẽ eius non Iere.11.
memoretur vltrà.Et quid mirũ eſt,ſi Iudæi hæc agant? ❨(10)E t e n i m homo pacis meæ in quo
ſperaui].i.Iudas diſcipulus meus cui ego pacificus fui,& cui ſigna pacis oſtendi,& ad quẽ tam chari
tatiuè me habui,ac ſi de eius adiutorio multũ ſpetaſſem.Nam & procuratorẽ meũ ipſum cõſtitui, &
loculos tulit.[Q v i edebat panes meos,]quoniã ſæpe mecum comedit,& de eleemoſynis mihi datis
pariter vixit,atq; in cœna duplicẽ panẽ de manu mea ſuſcepit,videlicet panẽ intinctũ,p quem oſtẽ-
di Iohanni quòd ipſe traditor eſſet,& buccellã ſub qua erat corpus meum,de qua à Iohã.dicitur,Et Iohan.13
poſt buccellam introiuit in eum ſatanas.[M a g n i f i c a v i t ſuper me ſupplantationem,]hoc eſt, Ibidem
magnificè induxit ſuper me aduerſarios meos,qui me ſupplantauerunt & occiderũt. Vnde & S.Iob Iob.19.
in figura Chriſti ait,Quem maximè diligebam aduerſatus eſt mihi.❨(11) T v autem domine miſe-
D rere mei,]liberãdo me a pœnalitatibus corporis,[E t reſuſcita me]tertio die,[E t retribuã eis,] hoc
eſt,iuſtam vltionem ſuper Iudæos inducam, excæcando corda eorum,& in manus Romanorũ eos
tradendo,atque incredulos æternaliter cõdemnando.Vnde per Eſa.Chriſtus ait,Calcaui eos in fu- Eſai.63.
rore meo,& cõculcaui eos in ira mea.Dies enim vltionis in corde meo, annus retributionis meę ve-
nit.Et ſimile quiddam Iere.ſcribit dicens,Tu domine Sabaoth, qui iudicas iuſtè,& probas renes & Iere.11.
corda,videã vltioné tuã ex eis.Tibi enim reuelaui cauſam meam ❨(12)I n hoc cognoui]ò domine
pater,id eſt,experimentaliter didici,[Q v o n i a m voluiſti me,]id eſt,ꝙ dilexiſti me , & tibi cõpla-
cui,[Q v o n i a m non gaudebit inimicus meus ſuper me,]hoc eſt, quia populus Iudæorum aduer-
ſans mihi & membris meis,non diu neq; finaliter exultabit de me, vtpote quaſi omnino extinxerit
nomen meum,& quaſi non reſurrexerim de ſepulcro: ſed cõfundentur atque dolebũt cùm viderint
miracula fieri in nomine meo,& per apoſtolorum prædicationẽ multa milia ad fidem conuerti,ſicut
iam videmus impletũ.❨(13) M e autem]Chriſtum filiũ tuum dilectum [P r o p t e r innocentiam
ſuſcepiſti,]id eſt,propter immaculatã ac iuſtã vitam meã exaudiſti in precibus quas tibi iam obtuli,
& in die reſurrectionis ſuſcepiſti me ad impaſsibilẽ ſtatum:in die quoq; aſcenſionis ſuſcepiſti me ad

dexterã tuã.[ET cõfirmaſti me in cõſpectu tuo inæternum,]id eſt,in throno gloriç & in cœlo empy E
reo firmiter & ſine fine collocaſti me,ſicut ad Hebręos dicit Apoſt. Chriſtus eò quòd maneat in ęter
num,ſempiternum habet ſacerdotiũ,vnde & ſaluare poteſt in perpetuum,accedens per ſemetipſum
ad deum ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Poſtremò de omnibus his laudat Chriſtus ho
mo deũ trinum ac vnũ,& ait,❡(14)BENEDICTVS dominus deus Iſrael,]id eſt,ab omnibus be-
nedicatur,laudetur,& honoretur deus trinitas,qui eſt deus Iſrael, id eſt, Iacob qui dictus eſt Iſrael.
Vel Iſrael.i.populi p fidẽ cœleſtia cõtemplãtis,[A ſeculo & in ſeculũ,]id eſt,p omne ſeculũ,& à pri-
mo ſeculo.ſ.à mundi principio vſq; in ſeculũ illud futurũ,quod nunq̃ finẽ habebit. [FIAT,fiat,] id
eſt,ita ſit,ita ſit. Replicatio verbi eſt magni affectus indicium. Ecce q̃ euidentiſsimè atq; pleniſsimè
loquitur pſalmus iſte de paſsione Chriſti,& quanta myſteria Chriſti Dauid cognouit , & q̃ ſpecioſa
ac fulgida eſt cõſonantia huius propheticæ prænũciationis cum euangelica hiſtoria. Porrò ſecundũ
eos qui diuidunt librũ pſalmorum in quinq; libros partiales,hoc loco primus liber finitus eſt.

❡EXPOSITIO eiuſdem Palmi iuxta ſenſum tropologicum.

TRopologicè autem exponẽdus eſt pſalmus iſte de membris Chriſti,ſeu vnoquoque fidelium.
Ait ergo,Beatus qui intelligit ſup egenum & pauperẽ : quod dupliciter exponi poteſt . Pri-
mò ſic,Beatus qui intelligit.i.per ſpem felix eſt homo,qui Chriſtum in carne mortali quon- F
dam paſsibilem ac indigentem ſapiẽter cognoſcit,ita vt in ipſo duplicem contẽplatur naturam, vi-
delicet diuinam & humanam,nec propter diuinitatis inſignia negat in eo veram humanitatem, nec
propter humanitatis humilia & abiecta negat in eo veram diuinitatẽ. Et hoc eſt quod ait Saluator:
Poſtquam enim diuina ſua miracula enarraſſet,adiecit, Et beatus eſt homo qui non fuerit ſcandali-
zatus in me,tanquam diceret,Beatus eſt qui ꝓpter humanam infirmitatem & paſsionem,quam vi-
det in me non denegat mihi diuinitatem ineſſe. Multi quippe hæretici conſiderantes humilia & in-
digna quæ de Chriſto leguntur,abhorruerunt veram diuinitatem in ipſo fateri. Alij verò cõſideran
tes ſublimia quæ de ipſo ſcribuntur,renuerunt aſſerere veram in eo humanitatem cõſiſtere. Nos au
tem vtrunque in ipſo intelligimus,& diuina & humana Chriſto aſcribimus: ſed quid propter quid
ei conueniat prudenter penſandum eſt. Secũdò exponitur ſic, Beatus qui intelligit ſuper egenum &
pauperem,id eſt,qui membris Chriſti,videlicet indigentibus miſericordem oculum exhibet , opem
impendit,eleemoſynam ſpiritualem aut corporalem cõmunicat. Nam vt Chriſtus teſtatur,quod vni
ex ſuis fit,ſibi fit. In die quoque iudicij dicturus eſt eis qui hoc modo ſuper egenum intelligunt,Eſu
Mat.25. riui & dediſtis mihi manducare: ſitiui,& dediſtis mihi potum: nudus fui, & veſtiſtis me. Vnde alibi
Eſai 58. ſcriptum eſt,Frange eſurienti panem tuum,& egenos vagóſque indue in domum tuam: tunc erum- G
Eccl.11. pet quaſi lumen iuſtitia tua. Et alibi,Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas,& poſt multa tem-
Luc.11. pora inuenies eum. Atque in Euangelio Chriſtus, Quod ſupereſt,inquit,date eleemoſynam,& o-
Iob .29. mnia munda ſunt vobis. Hinc quoque Iob de ſeipſo teſtatur dicens, Oculus fui cæco,& pes claudo.
Iob 31. Pater eram pauperum,& cauſam quam ignorabam diligentiſsimè inueſtigabam. Et rurſus ait, Si co-
medi buccellam meã ſolus,& non comedit pupillus ex ea,quia ab infantia mea creuit mecum miſe-
ratio,& de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Foris non manſit peregrinus, oſtium meum viatori
patuit. Si autem tam ſalubre eſt corporalem eleemoſynam atque exteriora miſericordiæ opera exer-
cere: quanto ſalubrius atq; ſublimius eſt ſpiritualem eleemoſynam agere,docendo ignorantẽ,incre-
pando errantẽ,cõſulendo ambiguo,orando pro impio,diſciplinãdo peccantẽ, conſolando mœren-
Tob.4. tem? Faciat ergo vnuſquiſque eas eleemoſynas,in quibus magis abundat, ſicut Tobias cõſuluit filio
ſuo dicens , Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere. Ita enim fiet vt nec à te auertatur facies do
mini. Quomodo potueris ita eſto miſericors. Itaq; beatus qui intelligit ſup egenũ & pauperẽ:& hoc
ideo,quoniã in die mala.i.in die tẽtationis & perſecutionis ac aduerſitatis liberauit eũ dominus, ne
tẽtatione vincatur,ne in pſecutione per impatientiã ſupetur,ne in aduerſis frãgatur . Liberabit etiã
eum à peccatis præteritis,& à reatu peccati,quoniã ſicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemoſyna extin-
Dan.4. guit peccatũ. Propter quod Daniel regi Nabuchodonoſor dixit, Peccata tua eleemoſynis redime,&
iniquitates tuas miſericordijs pauperũ. Si ergo vis pſeruari à malis, eſto miſericors, cõdole ꝓximis, H
Mat.5. ſuccurre egẽti. Ideo enim Chriſtus ait, Beati miſericordes,quoniã ipſi miſericordiã cõſequentur. Et
Prou.3 Salomon exhortatur, Miſericordia & veritas nõ te deſerãt,& inuenies gratiã corã deo & hominibꝰ.
1.Theſ.5 Sed quatenus ſup ſpũaliter egenos & paupes ſpũaliter intelligamus , curemus implere illud Apoſt.
Corripite inquietos,cõſolamini puſillanimes,ſuſcipite infirmos,patiẽtes eſtote ad omnes. Dominus
cõſeruet eũ in bono,& ſtabiliat eũ in ſemetipſo,& viuificet eum in præſenti per gratiã, & in futuro
per gloriã,& beatũ faciat eũ in terra,hoc eſt,in peregrinatione huius ſeculi,in carne mortali, in ec-
cleſia militanti faciat eum beatũ in ſpe,& in ſufficientia temporalium rerum,atque in cordibus pro-
ximorum ſuorum,ita vt omnes beatificent eum tanquam hominem pium deo placentem. Omnino
enim hæc concomitantur miſericordem in vita præſenti: quemadmodum ſcriptum eſt, Benefacit
Prou.11. animæ ſuæ vir miſericors. Et rurſus, Qui pronus eſt ad miſericordiam benedicetur . In terra autem
Prou.22. viuentiũ,& in triumphanti eccleſia faciat eum dominus beatũ in re,& in omnium bonorum pleniſ
ſima poſſeſsione,& non tradat eum in animam inimicorum eius.i.ab aduerſarijs ſuis non permittat
eum ſpiritualiter lædi,vinci,aut opprimi, ita vt animæ eius nil noceant inſidiæ inimici . Dominus
opem ferat illi ſuper lectum doloris eius.i.in loco & tempore infirmitatis ac indigentiæ ſuæ, & ma-
ximè in hora mortis,quatenus tunc miſericordiam conſequatur,quando amplius miſericordia indi
get: vniuerſum ſtratũ verſaſti in infirmitate eius,id eſt,corpus eius,in quo anima quaſi in ſtrato iacet

A multiplicirer conuertiſti à grauamine ad releuamen, à dolore ad reſpirationem, atque interdum ab
ægritudine ad ſanitatē. Vel, verſaſti ſtratum eius, id eſt, eum in ſtrato iacentem conſolationibus tuis
internis refocillaſti. Solet enim deus homines miſericordes tempore infirmitatis frequēter & piè ſo
uere ac roborare. Ego dixi, corde & ore conſiderando meipſum, domine miſerere mei, hoc eſt, miſe
ricordiæ tuæ effectum mihi infunde, & quaſi condolendo ſuccurre: ſana animam meā à læſione pec-
cati, & à carentia gratiæ. Quod ideo rogo, quia peccaui tibi, id eſt, ad iniuriā tuā. O quàm affectuoſa
& ſentētioſa ac efficax eſt oratio huius verſiculi, quam vtinam dicamus non ore tantum, ſed intimo
corde & pœnitentia humili. Inimici mei dixerunt mala mihi, illa videlicet quæ ſequūtur: quādo mo-
rietur, & peribit nomen eius? Hoc primitiua ecclesia maximè dicere potuit, quādo omnis qui inter-
ficiebat Chriſtianū, arbitrabatur obſequiū ſe præſtare deo. Nam & Diocletianus ac alij quidam ty-
ranni intēdebant Chriſtianum nomē omnino auferre de terra, & fidem Chriſti penitus eradicare. Iohā.16.
Quilibet quoque Chriſtianus perſecutionē vſque ad mortem propter iuſtitiam paſſus, dicere poteſt
verſiculum iſtū: ſed & de inuiſibilibus hoſtibus poteſt quilibet noſtrûm hic dicere. Dæmones enim
quotidie inter ſe dicunt de nobis, quando morietur? id eſt, quando inducemus eum ad mortale pec-
catum, quod eſt mors animæ, & peribit nomē eius de libro vitę, & de memoria beatorū ac miſericor
diæ dei, videlicet vt nobiſcum æternaliter condēnetur? Et ſi ingrediebatur ad me Chriſti eccleſiam
ſeu hominē iuſtum aliquis inſidiator, hæreticus, ſchiſmaticus aut peruerſus, vt videret, quid crederē,
ſperarem, amarem, & agerem, vana loquebatur cor eius. i. dolos cogitauit, proponens aduerſari fidei
orthodoxæ, aut vitæ virtuoſæ ac iuſtæ. cōgregauit iniquitatē ſibi, id eſt, ad ꝓpriā ſuam damnationē
B multiplicauit ſibi peccata, varias vias nocendi excogitando. Egrediebatur foras ad malitiæ ſuæ fau-
tores ac ſocios, & loquebatur in ipſum. i. eis expoſuit quid contra me concepit. Iſtud dicere poteſt
eccleſia & quilibet iuſtus de falſis fratribus, & exploratoribus atq; hypocritis aliiſque peruerſis, de
quibus Iohannes in ſua Canonica ſcribit, Ex nobis prodierunt, & non erant ex nobis. Nam ſi ex no 1.Ioh.2.
bis fuiſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum. Deinde eccleſia ait de his, Aduerſum me ſuſurrabant,
hoc eſt, occultè & malitioſe loquebātur, omnes inimici mei aduerſum me cogitabāt mala mihi, vide-
licet quomodo poſſent affligere me. Vnde Iohannes ait, Nolite mirari ſi odit vos mundus. Nos ſci- 1.Iohā.3.
mus quoniā tranſlati ſumus de morte ad vitā, quia diligimus fratres. Verbum iniquum cōſtituerunt,
id eſt, poſuerunt aduerſum me dicentes, Nunquid qui dormit non adijciet vt reſurgat? hoc eſt, nun-
quid eſt alia vita & beatitudo ſicut Chriſtiani dicunt, in qua poſt hanc vitam viuēt & regnabūt ipſi,
quos nos modo occidimus? aut nunquid futura eſt reſurrectio mortuorum? Hæc dicebant infideles
contra Chriſtianos, præſertim in primitiua eccleſia. Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui e-
debat panes meos, hoc eſt, qui videbātur eſſe domeſtici fidei & filij eccleſiæ atq; propinqui & pro-
ximi mei, qui ſacramentum corporis Chriſti quandoq; cum alijs acceperunt, magnificauit ſuper me
C ſupplantationem, hoc eſt, tales excitauerunt perſecutionem & aduerſitatem magnam aduerſus me.
Hoc dicit eccleſia maximè cōtra hæreticos, qui ad tempus erant in eccleſia, ſed exeuntes ſectas per-
ditionis introduxerunt. Quilibet etiam qui ſpecialem habuit ac familiarē amicum, ſi amicus ille re-
cedit à ſe, & opponit ſe ei verbis & factis, reuelando quoque quæ tempore familiaritatis & amicitiæ
in fide recepit, talis dicere poteſt verſiculum iſtum. Talis verò qui ita ab amico recedit, & ei reſiſtit,
ac detrahit, grauiſsimè & plus quàm mortaliter peccat, quoniā non ſolum cōtra charitatem, ſed etiā
contra magnā charitatem atq; iuſtitiā directè agit & adhuc grauius erit peccatū, ſi fuerit inter eos pa
ctum ſeu fœdus amicitiæ, quod ſine mortali peccato ſolui non poteſt, ſecūdum Thomā quarto Sen- Ezec.17.
tentiarū. Vnde ſcriptū eſt, Qui diſſoluit pactū nunquid effugiet? Grauiſsimè igitur peccant, qui ami
cis priſtinis tam moleſti infidelesq; fiunt, & in ſecreto dicta propalant. Propter quod in Eccleſiaſti.
dicitur, Qui denudat arcana amici, fidem perdit. Denudare enim amici myſteria, deſperatio eſt ani Eccl.27.
mi infelicis. Salomon quoque ait, Qui ambulat fraudulēter, reuelat arcana: qui autem fidelis eſt, ce- Prou.11
lat amici cōmiſſum. Deinde eccleſia orat, Tu autē domine miſerere mei ita afflictæ, & reſuſcita me,
id eſt, ruinā occiſorū fidelium repara per multiplicationē credentiū. Vel reſuſcita me, à ſomno pec-
cati, ſicut hortatur Apoſtolus, Surge qui dormis. Es iterū, Tēpus eſt iam nos de ſomno ſurgere. Vel Ephe.5.
reſuſcita me reſuſcitatione beata in die nouiſsimo, quando omnes reſurgemus, ſed nō omnes immu Rom.13.
tabimur: & retribuam eis, hoc eſt, hoſtibus meis iuſtā vindictam retribuam, vel in præſenti eos excō 1. Cor.15
municando, vel in die iudicij tecum eos dijudicando, quēadmodum alio loco ſcriptū eſt, Iudicabūt
D ſancti nationes. Et ſicut affirmat Apoſt. Neſcitis quia ſancti de hoc mūdo iudicabūt? In hoc cogno- Sap.3.
ui ô domine quoniam voluiſti me, hoc eſt, quòd à te electa ſum, & tibi cōplacui, quoniā non gaude- 1.Co.6.
bit inimicus meus ſuper me, id eſt, nec viſibiles nec inuiſibiles hoſtes mei æternaliter exultabunt de
aduerſitatibus meis, quāuis ad tempus permittas me ab eis affligi. Nam ad minus poſt hanc vitā ceſ
ſabit eorum lætitia, & conuertetur in æternam triſtitiam, ſicut & mea temporalis triſtitia conuerte-
tur hac vita finita in æternam lætitiam. In die quoque iudicij quando ſtabo in magna conſtantia
aduerſus eos qui me iam anguſtijs premunt, ipſi videntes me turbabuntur timore horribili, gemen
tes præ anguſtia ſpiritus. Hinc enim per Eſaiam dominus ait eccleſiæ electorum, Ad punctum in Eſai.54
modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te. In momento indignationis meæ
abſcondi parumper faciem meam a te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Me autem ꝓ-
pter innocentiam ſuſcepiſti, hoc eſt, exaudiſti & approbaſti. Elegit enim Chriſtus ſibi eccleſiam glo
rioſam, non habentem maculam neque rugam, ſecundum Apoſtolum. Hanc tamen innocentiam ec- Eph.5.
cleſia à Chriſto ſortita eſt, nec ideo electa, quoniam innocens & immaculata: ſed ideo innocens &
immaculata, quia electa: & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum, hoc eſt, in fide roboraſti me

vſq; in finem ſeculi,ſicut repromittit? Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſumma- E
tionẽ ſeculi. Et alibi, Sponſabo te mihi in ſempiternum,& ſponſabo te mihi in fide. Non enim defi-
ciet eccleſia dei in toto,quandiu durauerit generatio hominũ. Poſtremò eccleſia gratias agit deo,&
Mat.18. ait, Benedictus dominus deus Iſrael,qui verſus in præcedenti expoſitione expoſitus eſt. Ecce pſal-
mus iſte pulcherrimus miſericordiæ opera vehementer cõmendat, & quantæ ſint perſecutiones iu-
Oſee 2. ſtorũ euidẽter demonſtrat,aſſerens impios ſuſurrare contra innoxios. Quocirca cõſiderare vtile eſt,
quid ſit ſuſurratio,& de grauitate huius peccati. Sciendũ ergo quòd ſuſurrator & detractor conue-
niunt in materia & forma loquendi:vterq; enim malũ de alio loquitur,& hoc occultè:ſed differunt
in fine,quia detractor intendit famã alterius denigrare: Suſurrator verò intẽdit inter amicos diſcor
Prou. 26 diam ſeminare,mutuãq; dilectionẽ extinguere. Vnde in ſcriptura habetur, Suſurrone ſubtracto iur-
gia conquieſcunt. Idcirco ſuſurro non ſemper intendit malũ de alio dicere,ſed quicquid putat poſ-
ſe concordiã amicorũ deſtruere. Loquitur enim vtriq; ſeorſum quod æſtimat vnicuiq; eorũ in alio
diſplicere,& ideo ſuſurro & bilinguis idẽ ſunt. Contumelioſus autẽ intendit honori alterius dero-
gare. Ex quibus parere poteſt quod horũ vitiorũ ſit grauius. Peccatum enim, præſertim quod com-
mittitur in proximũ,dicitur,quoniã nocet:quanto ergo peccatum maius nocumentum infert,tanto
eſt grauius, Amicitia verò eſt maius bonũ,quàm honor aut fama: iuxta illud, Amico fideli nulla eſt
Eccl.6 cõparatio. Honor quoq; maius bonũ videtur quàm fama:propterea ſuſurratio eſt maius peccatum q̃ F
contumelia vel detractio. Cõtumelia quoq; peior eſt detractione,& detractio eſt grauior furto,quo-
niam maius bonum aufert quàm furtum,videlicet bonam famam,quæ maior eſt & appetibilior exte
rioribus rebus:iuxta illud, Curam habe de bono nomine. Hoc enim plus proderit tibi, quàm mille
theſauri magni & pretioſi. Furtum tamen ex genere ſuo eſt mortale peccatum, quoniam contraria-
Eccl.41. tur iuſtitiæ. Si ergo furtum eſt mortale peccatum,& ſi detractio eſt grauior furto, & detractione con
tumelia,atq; ſuſurratio peior q̃ cõtumelia,cõſtat quòd mortalis atq; peſtifera ſit ſuſurratio. Propter
q̃d in Eccleſiaſtico habetur, Suſurro & bilinguis maledictus. Multos enim turbauit pacem haben-
Eccl.21. tes. Et iterum, Suſurro coinquinat animam ſuã,& in omnibus odietur,& deuotatio peſsima ſuper bi
Eccl.28. linguem. Frequenter aũt ſuſurratio & detractio pro eodem ſumũtur,ſicut & in pſalmo præſenti. Fu-
giamus ergo chariſsimi quaſi baſiliſcum & colubrum vitia iſta tam venenoſa atq; mortifera,diſca-
múſq; ex pſalmo iſto miſericordiam veram ac patientiam ſtabilem.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLI.

EXPOSITIO Tituli.

G
ASſignatur inſuper pſalmo nunc explanando titulus talis, In finẽ intellectus filijs Chore, hoc
eſt,intellectus iſte in finem ſeu vitam æternam nos dirigens, competit filijs Chore, hoc eſt,
imitatoribus Chriſti crucifixi,qui terrena deſpiciunt,cupientes diſſolui,& eſſe cum Chriſto.
Hieronymus aũt affirmat hunc pſalmum à filijs Chore,vel potius ab vno eorũ cæteris excel-
Philip.1. lentiore compoſitum. Vnde ipſe in tranſlatione ſua,iuxta Hebræum,talem ponit titulum, In finem
intellectus doctiſsimi filiorum Chore. Auguſtinus verò qui omnes pſalmos à Dauid editos aſſerit,
dicit hunc pſalmum aſcribi filijs Chore,propter ſpiritualem interpretationem, ſicut in præceden-
tis pſalmi tituli expoſitione oſtenſum eſt,vel quia cantabatur ab eis in templo. Loquẽs ergo author
Can.1. pſalmi huius in perſona ardentis amatoris,qui dicere poteſt illud, Fulcite me floribus,ſtipate me ma
lis,quia amore langueo,ait,

PRECATIO.

*Appareat in nobis domine uirtus tua,ne deſperando pro offenſis anima noſtra nimia abſorbeatur triſtitia:ſed tran
quillitate indulgentiæ tuæ præcepta deſideremus quotidie te deum,ſicut ceruus ad fontes aquarum.*

EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

QVEMADMODVM deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima
mea ad te deus.] O verbum dulciſsimum,ô ſermo ignitus, ô ſcintilla ex diuino H
Deute.4 igne emiſſa,etenim deus noſter ignis eſt. Et quid dicã ego infelix & tepidus,ac
Apoc.3. per hoc euomi dignus? Verbum enim iam recitatum exhortatione eget, non
expoſitione. O verè beatus homo qui verbum iſtud veraciter de ſeipſo dicere
poteſt,cuius anima à charitate vulnerata eſt, qui vniuerſum affectum ſuum in
diuinitatis amore purè & immobiliter fixit,ita q̃ cũ Apoſto. dicere queat, Viuo
Gal.2. autẽ iam non ego,viuit verò in me Chriſtus. Talis autẽ nemo eſſe,aut fieri va-
ler,niſi ſuijpſius priuatum amorẽ prorſus euulſerit,omneſq; animæ affectiones ſedatas ac ordinatas
habuerit,totumq; vniuerſum velut nihilũ ſpreuerit,quatenus ſoli dulciſsimo deo ſyncerè & affectu-
oſiſsimè inhærere,immergi,inuiſcerariq; poſsit,omnia arbitrãs vt ſtercora,vt Chriſtũ lucrifaciat,ac
Philip. 3. deum poſsideat. Tanto enim perfectiùs inhæret affectus vni alicui bono, quanto minus per diuerſa
diſpergitur. Ait ergo, Quẽadmodum deſiderat,hoc eſt,ſicut ceruus ab inſequentibus atq; venãtibus
fatigatus,aquarum fluenta ardentiſsimè cupit,& ad ea velociſsimè currit: ita ô creator & deus ac do
minus meus,anima mea huius vitæ miſerijs laſſa,tẽtationibus moleſtata,varijſq; impedimẽtis huma
næ fragilitatis à tua contẽplatione ac dilectione ſæpius impedita deſiderat ad te,hoc eſt,deſiderium
ſuum extendit ad te ſummũ atq; incõmutabile bonum,ſummè ac vnicè finaliterq; deſiderans ad te
venire,deſiderans te amplecti,tua dulcedine frui,tuam pulchritudinem intueri, tibi inauertibiliter

A ac beatifice,intime ac proxime vniri deſiderans. Tu enimò domine ſancte,ò deus benedicte, ò glo-
rioſe creator es theſaurus meus, iccirco vbi tu es,ibi eſt cor meũ. Tu es totũ bonũ meũ,& tu ſolus es
omnia mea:cupio diſſolui,cupio ingredi gaudiũ domini mei,cupio cognoſcere ſicut & cognit⁹ ſum.
Et quia in hac vita mortali nõ queo te perfecte diligere,inceſſanter laudare,clare agnoſcere,atq; to
taliter honorare: propterea ſicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te
deus.Non vtique principaliter intuitu proprij præmij ac felicitatis,ſed amore diuini honoris ac bo
nitatis,quatenus perfecte te diligã,inceſſabiliter laudem,facie ad faciem videã,& integraliter vene-
rer. Tu es enim bonũ æternũ & infinitũ,in quo eſt omniũ bonorum & pulchrorũ & deſiderabilium 1.Iohã.4.
perfecta poſſeſsio. Denique tria ſunt quæ nos ad dei amorẽ inducere debẽt.Primũ eſt ipſamet boni-
tas & charitas dei,quę ſicut omnẽ bonitatem & charitatem creatam in infinitum excedit: ita præ o-
mnibus bonis creatis in infinitũ extat deſiderabilis atq; amabilis: ideoq; debemus deũ in infinitum
plus amare quàm noſipſos,aut aliquid bonũ creatũ,ſeu omnia ſimul.Secundũ eſt conſideratio bene-
ficiorum dei , videlicet naturaliũ gratuitorúmq; donorum, & ad hác vtrãque cauſam referri poteſt
quod Iohannes ait,Chariſsimi,diligamus deum,quoniá ipſe prior dilexit nos.Tertium eſt conſide- 1.Cor.13.
ratio promiſſorum dei,videlicet beatitudinis quam nobis in cælis promiſit ac præparauit: quemad-
modũ ipſe Saluator ait, Vado parare vobis locũ,& aſſumã vos ad meipſum,vt vbi ſum ego & vos ſi- Iohã. 14
B tis.Porrò deſideriũ ex amore procedit.Nullus enim deſiderat niſi quod amat,amor verò eſt tam ab-
ſentium quàm præſentium.Nam tam viatores quàm cõprehenſores deũ amare dicũtur.Deſiderium
autẽ proprie ſumptũ, eſt tantũ abſentiũ: ideo verſus iſte proprie Chriſto nunquam conuenit, quo-
niam anima eius à ſui principio ſemper deo proſentialiter fruebatur:nec comprehenſoribus conue-
nit,niſi ſumatur deſideriũ pro amore faſtidiũ excludente, ſecundum quẽ modum Petrus in ſua Ca-
nonica ait,ꝙ in Chriſtũ deſiderant angeli proſpicere.In quantũ tamen Chriſtus aliquo modo via- 1.Pet.1
tor erat,& corporis ſui glorificationem atque in cælos aſcenſionem optauit,ſic ei verſus iſte cum ſe-
quentibus competere poteſt. Vnde & ipſe in euãgelio dicit,O generatio peruerſa & incredula,quá- Marc.9
diu apud vos ero,quandiu patiar vos?In quo palàm declarat ſe deſideraſſe reuerti ad patrẽ per cor- Iohã.14.
poris glorificationem,quod etiã oſtendit loquens diſcipulis,Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,quia
vado ad patrem.Et iterum loquens ad patrem,Clarifica(inquit me tu pater apud temetipſum clari- Iohan.17
tate,quam habui prius quàm mundus fieret . Vehementer denique deſiderauit ad patrem, quãdo in Luc.23
cruce pendens & moriens dixit, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum . Amor autẽ eſt o-
mnium virtutũ finis & vertex ac domina. Propter quod Moſes ſcribit,Et nunc Iſrael quid dominus Deut.10.
deus tuus petit à te,niſi vt diligas eum & ſeruias ei in toto corde tuo & in tota anima tua?Propterea
amori correſpondet præmiũ eſſentiale in patria,ſcilicet viſio dei. Tanto enim clarius atq; iucũdius
C deum videbimus, quãto nunc eius viſionem ardentius deſideramus, quoniam amor viæ deſiderium
cauſat. Deſideriũ verò patefacit & aperit affectum amãtis ad recipiendũ amatum:imo quid eſt deſi-
derium,niſi apertio appetitus ad receptionẽ dilecti diſponens? Quàm glorioſe ergo,clare ac intime
deũ videbit in patria, qui nunc ad eũ ita deſiderat ſicut ceruus ad aquarũ irrigua. Amemus igitur &
affectuoſiſsime deſideremus deũ ſublimen & ſanctũ patrẽ luminum, fontẽ dulcedinis, principiũ o-
mnis decoris,in quo eſt pulchritudo immẽſa,felicitas infinita,pax ſuperdulciſsima,voluptuoſiſsima
vita,interminabilis ſapientia,omniúmque deſiderabiliũ copia ſine menſura:& omnia iſta nõ ſunt in
eo niſi ſimpliciſsimũ eſſe & vnitas pura,atq; ſuperſubſtãtialis & ſuperignota ſubſiſtẽtia. Deinde Pro-
pheta cõuertit ſermonẽ ad nos, quatenus ſui exẽplo ad deũ amandũ nos ꝓuocet,ſubdẽs, ℂ (2) SI-
TIVIT,]id eſt,ardenter & calida affectione cõcupiuit[ANIMA mea ad deum fontem]& omnipo-
tentem[VIVVM]& omnis vitæ fontale principiũ,à quo eſt vita naturæ,vita gratiæ, & vita gloriæ.
Cuius fortitudinẽ expertus Darius rex ait, A me conſtitutũ eſt,vt omnes timeant deũ Danielis,quia
ipſe eſt deus viuens. Appellaturq; deus viuus ad differentiã eorum, qui putantur dij & immortales, Dan.14
ſed corpora eorũ ſunt putreſacta,& animæ damnatæ,videlicet Iouis,Saturni,Martis,Mercurij.Me-
lius quoq; eſt vt ſcribatur deũ fortẽ viuũ,quàm fontẽ viuum.Nam in Hebræo habetur fortẽ viuum.
[QVANDO veniam]de corpore mortis huius ad impaſsibilem ſtatum,de exilio iſto ad regnũ,& de
D peregrinatione viæ huius ad patriam. [ET apparebo ante faciẽ dei] ita vt ipſe mihi appareat & ſe-
ipſum mihi per ſpeciẽ manifeſtet?Tũc enim ſatiabor cũ hoc modo apparuerit gloria eius.Per faciem
enim dei intelligẽdus eſt ipſemet deus,vt præſens & agnitus. Hoc modo ſitiuit anima Pauli ad deũ, Pſal.16.
qui clamat,Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Moſes quoq; qui ait ad do Roma.7.
minum,Si inueni gratiã in conſpectu tuo,oſtende mihi faciem tuam vt ſciam te. ℂ(3)FVERVNT Exod.33.
mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte,]hoc eſt,non ſolũ fuit mihi cõſolatio,recreatio,atque refe-
ctio mentis ad deũ ſitientis,ꝙ præ deſiderio dei interim lachrymari & ingemiſcere potui die ac no-
cte,hoc eſt,certis tẽporibus diei ac noctis.Spes enim quæ differtur affligit animã,ſimiliter deſideriũ
cruciat ardenter amantẽ donec veniatur dilecto.Vnde qui deũ & patriã vere ac feruide diligit,non Prou. 13
parũ affligitur ex mora dilationis: propter quod pallor & macies ſunt ſigna amoris. Dolor autẽ in-
terior per exteriores lachrymas mitigatur, quia per fletũ afflictio mẽtis,quæ ante in ſe clauſa fuit e-
rũpit: ſicq; minuitur, præſertim quoniã cordis intentio ad plura diffunditur, & ita interior triſtitia
minoratur, & ergo lachrymæ panes ſunt animę gemebũdę & amoroſæ, eámq; dulciter cõſolantur,
abũdáter reficiũt,& in gratia dei pinguẽ efficiũt.Vnde inferius ſcriptũ eſt,Cibabis nos pane lachry
marũ.Tunc autẽ fuerunt mihi lachrymæ meæ panes [DVM dicitur mihi quotidie] ab infidelibus & Pſal.79
peruerſis:[VBI eſt deus tuus?]in quo ſperas,& quem ita deſideras? Quaſi dicãt,Inanis eſt fides tua,
& vana facta eſt ſpes tua.Hoc primitiua eccleſia dicere potuit,quãdo perſecutores occiderũt & irri-

ſerunt fideles, Chriſtiq́; nomẽ blaſphemauerũt dicentes, Vbi eſt Chriſtus veſter? Iuuet & liberet vos E
modo ſi poteſt. ¶(4) H A E C] videlicet dilationem præſentię dei, atq; irriſiones malorũ, [R E C O R-
D A T V S ſum, & effudi in me animã meã]. i. ab exterioribus & ſenſibilibus meipſum abſtraxi, conſi-
derationem meam ad interiora mea conuertens, & de rebus ſalutaribus cogitans, ſicut Ieremias di-
Thren.3. cit, Bonum eſt pręſtolari cũ ſilentio ſalutare dei. Et iterũ, Sedebit ſolitarius & tacebit, quia leuabit
ſe ſuper ſe. Itaque effudi in me animã meã, quatenus ab exterioribus & inutilibus abſolutus, diuinis
rebus libera mente vacarẽ: quod facere nequit, qui rerũ tumoltibus implicatur. Et hoc eſt quod do-
Eſa.30 minus ait per Prophetam alium, Si reuertamini & quieſcatis, ſalui eritis. In ſilentio enim & ſpe erit
fortitudo veſtra. Ideo autem effudi animã meam in me, [Q V O N I A M tranſibo in locum tabernaculi
admirabilis vſque ad domũ dei,] id eſt, quia ſpem habeo ꝙ hac peregrinatione completa ingrediar
domum, non manufactã æternã in cælis, videlicet regnũ cæleſte, cęlum empyreum, quod eſt taber-
2Cor.5 naculum beatorũ, ac triomphantẽ eccleſiã, quę eſt domus dei. Vnde ait Apoſtolus, Scimus quoniam
ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ꝙ ædificationem habemus ex deo, domum
nõ manufactam ęternam in cælis. Et ad Hebręos, Habentes, inquit, fiduciam in introitu ſanctorum
Heb.10 per ſanguinem Chriſti, accedamus cum corde verò in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcien-
tia mala. Quod verò nũc dixit in pſalmo: tabernaculi admirabilis, cõſtrui poteſt diuiſim & coniun-
ctim. Nam & cælũ eſt locus tabernaculi, quod in ſe mirabile eſt, & hoc ipſum tabernaculũ eſt admi-
Pſal.67 rabilis, hoc eſt dei, qui ſumme mirabilis eſt: de quo infra habetur, Mirabilis deus in ſanctis ſuis. In-
terim verò, dum ſcilicet in hoc corpore manere cõpellor, trãſibo quotidie in locũ tabernaculi huius F
2.Cor.3. per contẽplationem & ſpem, ſicut ait Apoſtolus, Nos autẽ reuelata facie gloriã domini ſpeculantes,
& promiſſiones cæleſtes, ſeu bona tabernaculi huius admirabilis à longe aſpiciam & ſalutabo, cõfi-
tebor q́; quoniam peregrinus & hoſpes ſum ſuper terram, atque per hoc adimplebo quod hortatur
Heb.4. diuinus & ſanctus Apoſt. Feſtinemus (inquiens) ingredi in illã requiẽ, vt non exiſtimetur aliquis ex
nobis deeſſe. Hinc modo ingrediebatur quotidie tabernaculũ illud cæleſte ſpõſa, quæ ait ſpõſo vir-
Cant.1 gineo, Trahe me poſt te, curremus ſimul in odorẽ vnguentorũ tuorum. ¶(5) I N voce exultationis
& cõfeſsionis ſonus epulantis.] Hoc explanatur dupliciter. Primo, de viatoribus: vt ſit ſenſus, ſonus
epulantis .i. verbum ſeu ſermo eius, qui in præſenti guſtat & experitur quàm dulcis eſt dominus, &
1.Pet.1 panem filiorum in menſa Chriſti manducat, fit in voce exultationis .i. in commemoratione iucunda
Lucę 11. bonitatis, beneficiorum dei, & confeſsionis, hoc eſt, in cõmemoratione lugubri propriæ ingratitu-
Coloſſ.3 dinis & iniquitatis. Dum enim ſecundum exhortationẽ Apoſtoli epulamur non in fermẽto veteri .i.
in obſeruantijs ceremonialibus legis, neq; in fermẽto malitiæ & nequitiæ, gloriãdo in malis, & ex-
ultãdo in rebus peſsimis, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis, tũc ſimul recordari debemus diuinę
bonitatis & largitatis, noſtræ quoque prauitatis & peruerſitatis: ſicq́; contemplando dei miſericor-
diam, prorumpet ſonus noſter in vocẽ exultationis, dicendo illud Ieremiæ, Nõ eſt ſimilis tui domi-
ne, magnus es tu. Quis non timebit te, ò rex gentium? Cõtemplando autem noſtram miſeriam, pro-
rumpet ſonus noſter in vocem confeſsionis, dicendo illud Iob, Vias meas in cõſpectu eius arguam, G
Iere.10 & ipſe erit Saluator meus. Secundo exponitur ſic, Sonus epulantis .i. diuinã dulcedinẽ in ſuo fonte
Iob 13 guſtantis, & deo feliciter in patria perfruentis, eſt in voce exultationis, hoc eſt, exuberantiſsimæ hi-
laritatis ex contemplatione diuinitatis, & confeſsionis .i. diuinæ laudationis, quemadmodum apud
Eſaiam dicitur, Gratiarũ actio inuenietur in ea & vox laudis. Cũ ergo tanta ſint tibi bona promiſſa
atq; parata. ¶(6) Q V A R E triſtis es anima mea] ſeculari & mala ac inordinata triſtitia propter tẽ-
Eſa.51 porales aduerſitates atq; malitias, [E T quare conturbas me,] conturbatione actũ rationis impedien-
te, & ex ſuperfluarum cogitationũ tumultu naſcente? Eſt enim quædã inordinata triſtitia, quę in vi-
ro iuſto locum non habet, ſecundum quòd Salomon aſſerit, Non contriſtabit iuſtũ quicquid ei ac-
Prou.12. ciderit. Et in Eccleſiaſt. Iucũditas cordis hęc eſt vita hominis. Triſtitiã verò lõge expelle à te, quo-
Eccl.31 niã multos occidit triſtitia, & nõ eſt vtilitas in ea. Et de iſta triſtitia intelligendũ eſt quod de Chri-
ſto ab Eſaia inducitur, Non erit triſtis neq; turbulentus. Contra hanc triſtitiã ordinatur patientia,
Eſa.42. ſicut contra iram manſuetudo, de qua ait Apoſtolus, Patiẽtia vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem dei
Heb.10 facientes reportetis repromiſsionẽ. Hæc ergo triſtitia contemplatione & ſpe futurorũ bonorũ penĩ
tus extirpanda cõſiſtit, & de ea potiſsime pſalmus nunc loquitur. Eſt autem alia quædam triſtitia bo
na, quæ eſt actus virtutis procedens ex conſideratione propriæ imperfectionis & culpæ, vel dilatio- H
ne gloriæ, ſeu ex cõtemplatione errorũ ac vitiorũ quibus homines implicantur: de qua triſtitia ſcri-
ptum eſt, Cor ſapientũ vbi triſtitia, & cor ſtultorũ vbi lætitia. Itemq́;, Per triſtitiã vultus corrigitur
animus delinquentis. Et iſta triſtitia fuit in Chriſto: queadmodum dictũ eſt ab Euangeliſta, Contri-
Eccl.7. ſtatus eſt Ieſus ſuper cęcitate cordis eorũ. Et ipſe, Triſtis eſt (inquit) anima mea vſque ad mortem.
Hæc autẽ triſtitia moderãda eſt, ne (vt ait Apoſt.) abſorbeatur quis abũdantiori triſtitia, Talis enim
Mar.3 triſtitia quanuis in ſe bona ſit, tamen per accidens nocere poteſt propter corporalis læſionem natu-
Matt.26. ræ, ſecundũ quod Salomon profitetur, Animus gaudẽs ætatẽ floridã facit, ſpiritus triſtis exiccat oſ-
2.Cor.2 ſa. Vnde quod iã ait, Quare triſtis es anima mea? de hac quoq; triſtitia ali qualiter accipi poteſt. De-
Prou.17. inde datur conſilium optimum contra triſtitiam. ¶(7) S P E R A I N deo, quoniam adhuc confite-
bor illi,] hoc eſt, confide quòd per gratiam dei euades tandem omnes cauſas triſtitię, & confiteberis
domino confeſsione laudis perfecta atque perpetua. Quod enim ſpes expellit triſtitiam liquet ex eo
quod ait ſcriptura, Qui timetis dominum, ſperate in illo, & in oblectatione vnbis veniet miſericor-
Eccl.2 dia. Confitebor itaque domino qui eſt [S A L V T A R E vultus mei], id eſt, obiectum & cauſa beatitu-
dinis animæ meę, tam in præſenti quam in futuro: quemadmodum ſcriptũ eſt, Salus populi ego ſum

A dicit dominus. Er per Oſee, Extra me nõ eſt ſaluator. Qui etiam eſt & deus meus, à cuius cauſalitate Oſee.1
dependeo, & cuius prouidentiæ ſubdor. ¶(8) AD meipſum anima mea turbata eſt,] id eſt, ex inordi
nata conuerſione mei ad meipſum, & ad inferiora ac ſenſibilia bona, perturbationem incurrit anima
mea. Nam peccata veram tranquillitatem & pacem impediunt, confuſionemq́ue & perturbationem
inducunr. Dum verò ad deum conuertimur, pacẽ ſortimur. Propter quod ab Oſee dicitur, Conuer-
tere ad dominũ deum tuum, quoniam corruiſti in iniquitate tua, proptetea memor ero tui de terra Oſee 14
Iordanis. In Ioſue hiſtoria ſcribitur, quemadmodum aquæ Iordanis conuerſę ſunt retrorſum, ambu Ioſue 3
lauerúntque filij Iſrael per arentem alueum. Hæc autẽ ambulatio per Iordanem, figurauit intinctio- Luc.3.
nem fidelium in baptiſmo, præſertim cum Chriſtus legatur in Iordane baptizatus. Eſt itaq; ſenſus,
Memor ero tui de terra Iordanis & Hermoniim, hoc eſt, de mirabilibus, ſeu propter mirabilia quæ
feciſti in terra ſeu fundo Iordanis, & in terra Hermonijm, quæ ſita eſt iuxta Iordanẽ, & nomen ac-
cepit ab Hermon monte paruo iuxta Iordanem locato, Memor, inquam, ero tui, recordando, videli-
cet miraculorũ quæ tempore filiorum Iſrael in hac terra feciſti. Et maxime decet nos memores eſſe
domini Ieſu de terra Iordanis .i. propter opera eius in Iordane, quatenus recordemur illius ineffabi- Matt.3
lis dignationis atq; incomprehenſibilis humilitatis, qua ipſe rex glorię, ſanctus ſanctorum, & deus,
incarnatus inter cæteros peccatores venit ad Iohãnem in Iordanem, vt baptizaretur ab eo, & quo- Luc. 3.
B modo illic tactu ſuæ mundiſsimæ carnis omnibus aquis vim regeneratiuã donauit, qualiter inſuper
myſteriũ ſuperſanctę trinitatis illic oſtẽſum eſt, quãdo filius apparuit in carne, ſpiritus ſanctus in co-
lumba, & pater in voce, & quẽadmodum Ieſu baptizato apertũ eſt cælũ, in ſignũ quòd in baptiſmo
omnia peccata donantur. Vel ſic, Memor ero tui de terra Iordanis .i. de fonte baptiſmatis, & Her-
monijm, id eſt, de abrenũciatione diaboli ſeu anathematizatione peccati. Iordanis quippe interpre-
tatur deſcenſio eorum, Hermonijm autẽ anathema, à mõte modico .i. à cognitione mei ipſius, quam
per gratiam mihi dediſti, in qua propriam paruitatẽ, humilitatẽ recognoſco. Eſt igitur ſenſus, Me-
mor ero ô domine quantã miſericordiã in baptiſmo ſortitus ſum, quomodo ibi Chriſtum indui, vir-
tutes accepi, operibus dæmonis abrenunciaui, atq; altũ ſuperbię montẽ deponens, montẽ modicum
me cognoui. Deniq; de terra Iordanis ita expoſita .ſ. de baptiſmo, cuius ſemper reminiſci debemus,
quatenus innocentię veſtẽ illic receptam cuſtodiamus, aut perditã reparemus, ſicut ſcriptum eſt, In
diebus illis erit fons patens domui Dauid & habitãtibus Hieruſalẽ, in ablutionẽ peccatoris & men- Zach. 13
ſtruatæ. ¶(9) ABYSSVS abyſſum inuocat,] Abyſſus dicitur quaſi ſine fine. Vnde & mare propter
ſuam profunditatẽ appollatur abyſſus. Quid autẽ in rebus creatis tam ſine fine, ſicut ignorantia no-
ſtra, ſicut miſeria noſtra, ſicut malitia noſtra? Quid autẽ in deo tam ſine fine, ſicut ſapiẽtia eius, cuius Pſal.146
non eſt numerus, ſicut miſericordia eius cuius nullus eſt terminus: ſicut bonitas eius cuius nullus eſt
C finis? Eſt igitur ſenſus, Abyſſus noſtræ cęcitatis & ignorantiæ, inuocat domine deus abyſſum tuæ ſa
pientiæ, dicens, Illuſtra faciem tuã ſuper ſeruũ tuũ. Abyſſus quoq; noſtræ miſeriæ & indigẽtiæ, in- Pſal. 30.
uocat abyſſum tuæ miſericordiæ & ſufficientiæ. Poſtremo, abyſſus noſtræ prauitatis, inuocat ſeu ex-
orat abyſſum tuæ miſericordiæ & ſufficiẽtiæ bonitatis, & hoc [IN voce cataractarũ tuarũ] .i. in ſer-
mone & documentis ſacræ ſcripturæ, quæ eſt vox cataractarũ tuarũ .i. doctrix ac nuncius tuæ boni-
tatis, miſericordię & charitatis. In ſacra enim ſcriptura diſcimus q̃ pius ſit dominus, q̃ pronus ad in-
dulgendũ, quàm liberalis & bonus ad dandum, & q̃ amoroſus ad opera manuũ ſuarũ, præſertim ad
rationalem creaturã. Ex hac autẽ notitia incitamur ad implorationẽ miſericordiæ dei: ſicq; abyſſus
orat abyſſum, dicens illud Danielis, Propter temetipſum deus meus inclina aurẽ tuã & audi. Neque Dan. 9
enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciẽ tuã, ſed in miſerationibus tuis mul-
tis. Porrò cataractæ propriæ nonũnãtur aquęductus aquarum, ſeu oſtia fluuiorũ, & feneſtrę ſeu nu-
bes, ex quibus pluuia oritur. Vnde in Geneſi legitur, Quando inundauit diluuiũ, aperti ſunt omnes Gen.7
fontes abyſsi magnæ, & cataractæ cæli apertæ ſunt. Et apud Malachiã dominus ait, Inſerte omnem Malac.3.
decimam in horreum meum, & ſit cibus in domo mea & probate me ſuper hoc, ſi non aperuero vo-
bis cataractas cæli & dedero vobis pluuiam. Cũ ergo ſapientia & miſericordia, ſen bonitas atq; po-
tentia dei ſint maxime principia omniũ emanationũ dei a dextra. (Nã in ſcire, poſſe, & velle eſt vnũ-
D quodque perfectum ad operandum, ſecundũ Platonẽ) idcirco, ſapientia, bonitas, & potẽtia dei dici
poſſunt cataractæ ipſius, quia ex eis cauſantur & fluunt dnna diuina, ſicut ex aquęductu oritur aqua.
¶(16) OMNIA excelſa tua,] hoc eſt, alta & inſcrutabilia iudicia tua, [ET fluctus tui,] hoc eſt, pœnę
ac tribulationes reprobis præparatæ, vel iuſtos in hoc ſeculo expurgantes [SVPER me tranſierunt,]
hoc eſt, in conſideratione animæ meę fuerunt, ciúſque aciem reuerberauerunt, & ſuperauerunt, quia
in contẽplatione iudiciorũ tuorum deficio, & pœnas inferni ſatis formidare non valeo. De pœnis
quoq; præſentibus, neſcio an ſinr futurarum pœnarum exordia, an potius vitiorum meorum reme-
dia: eo quòd ſcriptum ſit, Omnia in futurum reſeruantur incerta, quoniam vniuerſa æquè eueniunt Eccle.9
iuſto & impio, mundo & immundo. ¶(11) IN die mandauit dominus miſericordiam ſuam,] id eſt,
in tempore proſperitatis, gratiæ, atq; lætitię pręcipit deus omnia bona ſuę pietati aſcribi, quatenus
qui gloriatur, in domino glorietur: & qui proficit, deo profectũ ſuum attribuat, quoniã omnis ſuffi-
cientia noſtra ex deo eſt, & qui peccatorum indulgẽtiam recipit, non ſuo labori, ſed deo gratias re-
ferat: ſecũdum quod dominus per Eſaiam dicit, Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas propter me. [ET 2.Co. 10
nocte canticum eius,] id eſt, tempore aduerſitatis & afflictionis, ſuſpenſioniſq; gratię ac conſolatio- 1.Cor. 3.
nis diuinæ, mandat deus cãticum ſuum, id eſt, humilem gratiarum actionem & patientiam ac diuini Eſa. 43
nominis benedictionem, quatenus nec in proſperis, nec in aduerſis à deo recedat cor noſtrũ, ſed im-
pleat illud, Miſericordiam & iudicium cuſtodi, & ſpera in deo tuo ſemper. Hoc cãticum cãtauit Iob Oſee 12.

Iob 1 domino,in tenebroſiſsima illa nocte ſuę incõparabilis tribulationis, dum dixit, Dominus dedit,do- E
Iob.13 minus abſtulit,ſicut domino placuit ita factum eſt:ſit nomen domini benedictum. Et alibi, Etiam ſi
Tob.1 occiderit me,in ipſo ſperabo. Tobias quoque de quo ſcriptum eſt, Non eſt Tobias cõtriſtatus cõtra
deũ,quòd plaga cæcitatis euenerit ei: ſed immobilis in dei timore permanſit,agẽs gratias deo omni-
bus diebus vitæ ſuæ. Propter quod ipſemet ait, Benedico te domine deus Iſrael, quoniam tu caſti-
Tobię 11 gaſti me. Nos ergo ſtudeamus ſanctorũ ſequi veſtigia,& in afflictionibus gloriari, pẽſantes illud A-
2.Cor.1 poſtoli, Sicut abundant paſsiones Chriſti in nobis,ita per Chriſtum abũdat conſolatio noſtra. Sci-
tote enim quoniam ſicut ſocij paſsionũ eſtis,ſic eritis & conſolationis. ℂ(12) APVD me oratio deo
vitæ meæ,]hoc eſt,in corde meo non vago, ſed in ſeipſo collecto,eſt oratio quam offero deo,qui eſt
principiũ totius vitę meę tam naturalis quàm meritoriæ. Non enim corde à ſeipſo diuiſo & vago,ſed
interna & ſtabili mente exorandus eſt deus. [DICAM deo]cũ magna fiducia,[SVSCEPTOR meus
es]qui me deficientem ſuſtentas,cadentem erigis,orantem exaudis,ſtantem conſeruas,atq; ad viſce
ra miſericordiæ tuę confugientem paterna ac dulciſsima pietate amplecteris,ſicut in euãgelio teſta-
Iohan.6. ris,Eum qui venit ad me non eijciam foras. Et apud Ierem. Conuertimini ad me,& ſanabo auerſio-
Iere.3 nes veſtras. Cũ ergo ſit ita,ℂ(13) QVARE]ò domine[OBLITVS es mei,]hoc eſt,cur differs ſuc-
currere,& ita te habes circa me quaſi oblitus eſſes inopiæ meæ?[ET quare triſtis incedo,]hoc eſt,do
lens & ſine conſolatione[DVM affligit me inimicus?] id eſt, dum me perſequitur mundus, ſtimulat
caro,& tentat diabolus? ℂ(14) DVM confringuntur oſſa mea,id eſt,dum corporaliter conteror,
premor, vel occidor aut ſpiritualiter vincor, & gratiam atque virtutes,quæ ſunt oſſa animæ, perdo F
[EXPROBRAVERVNT mihi]& inſultauerũt ac irriſerũt [QVI tribulant me inimici mei,]vide-
licet tyranni,ſeu dæmones,hęretici,& peruerſi. Hi enim ex odio habent de aduerſitate iuſtorũ. Hos
verſus dicamus ad dominum,quando graues tentationes & magnæ triſtitiæ irruunt ſuper nos,quẽ-
Ionę 2 admodum Ionas ait, Cum anguſtiaretur in me ſpiritus meus,domini recordatus ſum. Subleuabis de
corruptione vitam meam domine deus meus. ℂ(15) DVM dicũt mihi per ſingulos dies,vbi eſt deus
tuus?] Hoc eſt quod ſuperius dictum eſt atque expoſitum. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die
nocte,dum dicitur mihi quotidie,vbi eſt deus tuus?[QVARE triſtis es anima mea, & quare cõtur-
bas me?]quaſi dicat, Propter illorum exprobrationẽ & perſecutionẽ ac irriſionem non debes triſta-
ri ac conturbari,ſed patiẽter & æquanimiter ferre atq; in aduerſis gaudere,perpẽdendo illud Eſaiæ,
Nolite timere opprobrium hominum & blaſphemias eorum. Qui es tu vt timeas ab homine morta-
Eſa.51. li & à filio hominis,qui quaſi fœnum areſcit? Illud quoque Apoſtoli, In omnibus tribulationẽ pa-
2.Cor.4 timur,ſed non anguſtiamur ſemper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circũferentes,vt & vita
Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. ℂ(16) SPERA in deo.]Verſus iſte iam ſatis elucidatus
videtur. Ecce quàm glorioſum & ſacratiſsimum pſalmum audiuimus, & nónne vtique ferro & lapi-
de durior eſt,qui pſalmum iſtum dulciſsimũ ſine affectu pronunciat? Obſecro te domine deus ama-
tor æternus & ignis innocue ardens, vt quoties primum verſum pſalmi iſtius profero, toties tuę di- G
lectionis flamma animam meam vehementer accendat, ita vt totũ hunc pſalmũ affectuoſiſsime can
tem. Denique pſalmus iſte ſingulariter applicari poteſt ſacerdotibus celebraturis, imò & omnibus
communicaturis. Debet enim Chriſti ſacerdos cum magno cordis feruore, ad ſuperdigniſsimũ ſa-
cramentum altaris conſecrãdum,tractandũ,offerendũ,& manducandũ anhelare,ſitire, ac feſtinare.
Dicat ergo deuotiſsimus Chriſti ſacerdos mox celebraturus, Quẽadmodũ deſiderat ceruus ad fon-
Iohan.6 tes aquarũ: ita deſiderat anima mea ad te deus. Ad te domine Ieſu Chriſte, qui es verus deus & vita
æterna,cuius caro vere eſt cibus,& ſanguis vere eſt potus,qui in hoſtia ſacra vere & eſſentialiter cõ-
tinetis,adoraris,ac ſumeris deus & homo. Sitiuit anima mea ad deum fontẽ viuum,hoc eſt,ad Chri-
ſtum,qui eſt virtus & ſapientia patris: quando veniam,ad altare,& apparebo ibi ante conſpectũ dei,
id eſt,coram patre æterno,vt in officio miſſæ offeram ei filium ſuum dilectũ, & ſtem ibi tanquã me-
diator dei ac populi? Fuerunt mihi lachrymę meę panes die ac nocte. Debet enim ſacerdos,ſi domi-
nus dederit,lachrymas exuberãtes & calidas ante celebrationem effundere, ex deſiderio Chriſti, &
ex dolore ſui peccati. Hęc,ſcilicet ꝙ Chriſtum in altari ſumpturus ſum,recordatus ſum, & effudi in
me animam meam,conſiderãdo tam inæſtimabilia beneficia dei, & indignitatem ac ingratitudinem
atque peccata animæ meæ,conſiderando etiam quid offeram, cui offeram,& propter quid offeram.
Omnia enim hæc conſideranda ſunt ſacerdoti, non curſorie,ſed cum diligẽtia magna ſummoq; ſtu- H
dio: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis, id eſt,in eccleſiam Chriſti, quæ eſt domus
dei. In voce exultationis & confeſsionis, ſonus epulantis,hoc eſt, ſermo & omnis locutio ſacerdotis
in miſſa,Chriſti corpus & ſanguinem dulciter atq; fideliter manducantis,debet eſſe in voce exulta-
tionis,hoc eſt,in commemoratione lætiſsima beneficiorum,myſteriorúmque Chriſti ac laudis diui-
næ,& in voce confeſsionis,vt oret pro ſui ac populi ignorantia. Hæc nanq; duo præcipue in miſſæ
officio frequentantur. Quoniam ergo tanta bona in celebratione ſumpturus ſum,quorum dignitati
totus mũdus cõparari nõ poteſt, Quare triſtis es anima mea,& quare conturbas me? Merito enim in
tantum gaudere debes de tantis beneficijs Chriſti, quòd nulla afflictio temporalis poſſet te contri-
ſtare. Spera in deo,& non in meritis tuis, nec te putes dignam ad miniſteria tam diuina, ſed ſpera in
bonitate diuina,in merito Chriſti,& ita procede. Cętera ex his facile patent. Nouiſsime quoq; pen-
ſandum,ꝙ ceruus ſenectute grauatus,renouari deſiderans,ſerpentem narium flatu haurit, & extra-
hit de cauerna,quo occiſo ac deuorato veneno accenſus, ad aquam ardentiſsime currit, qua hauſta
pilos,cornuaque deponit: ſic peccator,& præſertim ſacerdos,vitiorũ veneno infectus,ad Chriſtum
fontem ęternum feruido appetitu accedere debet,quatenus hauriat aquas gratię,fluenta miſericor-

A dię, pluuiá ſapiētiæ de fontibus Saluatoris, ac per hoc interius renouetur, queădmodum dicit Apo- Eſa.12
ſtolus, Licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus eſt renouatur de die in diē. 2.Cor.4

COMMENTARIVS IN PSAL. XLII.

¶EXPOSITIO TITVLI.

HAbet autem hic pſalmus titulum breuem ac planum, videlicet, In finem pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte in Chriſtum nos dirigens, conuenit viro fideli, à malis hominibus ſeparari & inter iuſtos annumerari optanti. Ait ergo,

PRECATIO.

Fortitudo noſtra deus, emitte lucem & ueritatem tuam in cordibus noſtris, quibus contemplata dulcedine maieſtatis tuæ ad infinita uiſionis tuæ gaudia tota mentis intentione feſtinemus peruenire.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

B IVDICA me deus] in præſenti ſeculo iudicio diſcretionis, vt gratiam mihi infundas, & in futuro iudica me iudicio beatæ remunerationis, vt gloriam pręſtes. Itaque iudica me, id eſt, ſecūdum iuſtitiam tuam fac mihi, dando deſiderio meo ſalubrē effectum, ita vt aſpicias affectum & ſtudium cordis mei, quomodo quæro te, & tibi ſoli placere deſidero, agens quod in me eſt. Tu ergo Iudica me, hoc eſt, fac q̄d ego non poſſum, & ſicut promiſiſti quærentibus te, ꝙ ſtatim ſubuenies eis, dūmodo fecerint quod in ſe eſt, vtpote applicando mētes ſuas, queădmodum Samuel monet, Pręparate corda veſtra domino, & liberabit vos: ſic peto ô domine vt facias mihi. Non enim ſic peto iudicari vt putem me eſſe ſine peccato, aut cupiam examinari à te vitia mea, eo quòd dicat ſcriptura, Quid eſt homo vt immaculatus ſit, & iuſtus appareat natus de muliere? Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius. Et Salomon ait, Quis poteſt dicere mundum eſt cor meū, purus ſum à peccato? Vnde quod dictum eſt, Iudica me deus, conſequenter exponitur, [ET diſcerne cauſam meā de gente non ſancta,] id eſt, vitā meam diſtingue & ſepara à vita malorum, ne ſimul cum illis tibi diſpliceam & condemner [AB homine iniquo] manifeſte nocente, [ET doloſo] occulte nocēte [ERVE me,] imò erue me à meipſo, qui iniquus, doloſuſque fui, ne ſim de cętero qualis eram: ſed muter in alium virum, & vocer à te nomine alio, ita vt dicas mihi illud, Meus es tu, & ego dilexi te. Ideo autem peto erui à te. ¶(2) QVIA tu es deus fortitudo mea,] hoc eſt, cauſa totius fortitudinis meę: [QVARE me reppuliſti] differendo auxiliū gratiæ tuæ, & permittendo me repelli ac ſeparari à te per tentationes diaboli aut alio modo? Hoc eſt quod in Eſaia habetur, Ecce domine tu iratus es, & peccauimus, & facti ſumus vt immūdi omnes nos. [ET quare triſtis incedo dū affligit me inimicus?] hoc eſt, cur conſolatione tua me priuas, dum dæmon aut mundus me tentat & grauat? Hoc autem dicit vir ſanctus, non quòd ſine rationabili cauſa aliquid à deo fieri aut permitti exiſtimet, ſed quatenus per amoroſam ac fiducialem querelam, diuinæ bonitatis miſericordiam prouocet. ¶(3) EMITTE lucem tuam,] hoc eſt, radium tuæ æternæ increatæque lucis influe animæ meæ. Hic autem radius eſt gratia dei, quæ eſt ſupernaturalis participatio diuinę eſſentiæ. Emitte quoque [ET veritatē tuā,] hoc eſt, teſtimonia ſcripturarum miſericordiam tuam petentibus promittentium imple, & vera oſtende in me quatenus apoſtoli & prophetæ, qui dicunt inuocantem te non poſſe perire, fideles inueniantur. Itaque emitte lucē tuam, hoc eſt, gratiam ac ſapientiæ claritatem mihi infunde, & veritatē tuā, hoc eſt, fac me miſericordiā tuā experiri: ſicq; cognoſcere veram eſſe ſcripturā, quæ te miſericordem eſſe pronunciat. [IPSA,] videlicet lux gratiæ tuæ, & veritas ſcripturarum [ME deduxerunt] per vias rectas, [ET adduxerunt in montem ſanctum tuum,] hoc eſt, in militātem eccleſiam, quia per fidem

D & gratiam factus ſum verus eccleſię filius, [ET in tabernacula tua,] hoc eſt, in manſiones cęleſtes, de Ioh.14.
quibus dicis, In domo patris mei manſiones multę ſunt. Et iterum, Facite vobis amicos de mămona Luc.16
iniquitatis, vt cum defeceritis recipiăt vos in ęterna tabernacula. Hęc autē tabernacula, ſunt diſtin- 2Cor 6
ctæ congregationes ſanctorum: queădmodum Apoſtolus profitetur, Vos eſtis templum dei viui, ſi- Leui.26.
cut dicit dominus, Quoniam inhabitabo in illis & inambulabo, & ero illorū deus. Per gratiă autem & veritatē ac fidem, iam introducti ſumus actualiter ſeu per rem in eccleſiă militantē, hoc eſt, in ſocietatē fidelium, ſed in futura atque ęterna tabernacula introducti non ſumus per ea, niſi per cōtemplationem & ſpem, nondum per rem. Denique huius verſiculi ſenſum ponit author libri Sapientiæ
ſub alijs verbis, Mitte (inquit) illam de cælis ſanctis tuis, vt mecū ſit, & mecū laboret, vt ſciă quid ac- Sap.9
ceptum ſit coram te, ſcit enim illa omnia, & deducet me ſobrie. ¶(4) ET introibo ad altare dei,] hoc eſt, ad Chriſtum dei ac hominum mediatorē, per quem, & in quo omnia noſtra ſacrificia offerre debemus; quatenus per meritū eius fiăt accepta. Super ipſum etiă omne quod agimus fundare & collocare debemus. Vnde Apoſtolus ad Hebręos hortatur, Adeamus cū fiducia ad thronū gratię eius,
vt miſericordiă cōſequamur, & gratiă inueniamus in auxilio oportuno. Vel introibo ad altare dei, Heb.4
quod eſt in eccleſia materiali, & manufacta, quatenus ſacramenta Chriſti recipiam, oblationemve faciam, nec ſubſiſtam in ipſo altari, ſed introibo mentis affectu & debito cultu [AD deum qui lætificat iuuentutem meam] non corporalem & exteriorē, ſed ſpiritualem ac interiorem, quæ non veteraſcit

Coloſſ. 3 cum corpore, ſed indeſinenter vireſcit per gratiã donec ad patriam anima ſancta transferatur. Pro- E
pter quod iubet Apoſtolus, Expoliate vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induite nouũ qui
renouatur in agnitionem dei, ſecundum imaginem eius qui creauit illum. Hæc ergo iuuentus eſt ſpi
ritualis profectus in gratia dei: hanc deus lætificat, dum anima corde iucũdo & feruido domino ſer-
Pſal. 118 uit dicens. quod infra habetur, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.
(5) CONFITEBOR tibi,] hoc eſt, laudabo te [IN cithara,] id eſt, in obſeruatione & obedientia
mandatorum cæleſtium, quæ obſeruatio dum tribulationibus admiſcetur, per citharam deſignatur:
quemadmodum in expoſitione pſalmi triceſimiſecundi plenius dictum eſt, vbi ſic legitur, Confite-
mini domino in cithara. Sic ergo in aduerſis laudabo te [DEVS deus meus, quare triſtis es anima mea;
& quare conturbas me?] Iſtud cum verſu ſequenti in præcedenti ſatis expoſitum arbitror. Porrò hic
pſalmus ſicut præcedens ad ſacerdotes præcipue pertinet, quorum vita tanto debet eſſe excellentior
vita populi, quanto ipſi ad deum vicinius accedunt, altiorisque gradus conſiſtunt. Sacerdos ergo ce-
Eſa. 22. lebraturus, ſingularem à Chriſto gratiam poſtulans dicat, Iudica me deus, & diſcerne cauſam meam
Oſee. 4 de gente non ſancta, ſecundum ſenſum præinductum, ne impleatur in me, quod per Eſaiam & Oſee
prædictum eſt, Et erit ſicut populus ſic ſacerdos.

EXPOSITIO allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

SOlus denique Chriſtus, omni macula carens, & omni gratia plenus tutiſsime dicere potuit paſ-
ſioni iam proximus, & in ea conſiſtens, Iudica me deus, trinitas, id eſt ſecundum tuam iuſtitiam
& merita vitæ meę retribue mihi, non derelinquendo animam meam in inferno, nec corpus in F
ſepulcro, nec ſanctos patres, pro quibus mortem patior, diutius eſſe permittas in limbo: & diſcerne
cauſam meam, hoc eſt, cõuerſationis meæ iuſtitiam, propter quam Iudæorum inuidia me occidit, di-
uide & diſtingue loco & præmio, de gente non ſancta, me crucifigente, dando mihi ſecundum iuſti-
tiam meam, & oſtendendo quòd falſa mihi imponunt, ab homine iniquo & doloſo, hoc eſt, à Iudæis
Iohan. 5. qui me interdum occulte, & nunc publice perſecuti ſunt, erue me, per reſurrectionem beatam. Quia
tu es deus fortitudo mea, ſecũdum quod homo ſum: ſic enim nõ poſſum à meipſo facere quicquam.
Matt. 27 Nam inquantum ſum homo, ab alijs hominibus ſola gratia differo: quare me reppuliſti, hoc eſt, cur
me in cruce ita dereliquiſti vt clamarem, Deus meus deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quod quo-
Matt. 26. modo intelligendum ſit, in expoſitione pſalmi viceſimiprimi patuit: & quare triſtis incedo dum af-
fligit me inimicus? Chriſtus enim in nocte cœnæ, cum diſcipulis exiens à Hieruſalem trans torren-
tem Cedron, dixit eiſdem, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. Tunc nanq; inimicus, hoc eſt, Iu-
Iohã. 17 das eum afflixit, quia miniſtros Iudæorum ſecũ adduxit. Emitte lucem tuam, id eſt, clarifica me ſicut
& ego clarificaui te, manifeſtando nomen tuum hominibus, & veritatem tuam, hoc eſt, ſicut per pro-
Iohel. 8 phetas dixiſti te reſuſcitaturum me tertio die, ſic age & omnia de me prophetata adimple, mittendo
apoſtolis ſpiritum ſanctũ, ſicut Iohel prædixit, conuertendo quoque mundum ad fidem. Ipſa me de-
Pſal. 109 duxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum, hoc eſt, ad thronum gloriæ, vt ſedeam tecum ad G
Baruc. 3. dexteram tuam: & in tabernacula tua, id eſt, in congregationes cæleſtiũ ciuium, vt ſicut in terra viſus
ſum, & cum hominibus conuerſatus ſum: ita a beatis comprehenſoribus in cælis videar, & inter eos
lætus recumbam. Per gratiã enim dei aſſumpta eſt Chriſti humanitas, ſeu Chriſtus vt homo, ad thro
num gloriæ ſuper omnes cælos, vt veritas ſcripturæ impleretur. Et introibo ad altare dei, hoc eſt,
aram crucis, in qua meipſum offerã patri, aſcẽdam: deinde introibo, ad deũ qui lætificat iuuentutem
Luc. 24 meam, aſcendẽdo ad cælos. Oportuit enim Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Vel ſic, Et
itroibo ad altare dei, &c. hoc eſt, in ipſum cælum ingrediar, quod eſt altare dei, in quo angeli ſancti
offerunt deo preces & vota viatorum, & in quo ego pro mundo rogaturus ſum patrem: quemadmo-
Heb. 9 dum ait Apoſtolus, Non in manufacta ſancta Ieſus introijt, ſed in ipſum cælum, vt appareat nunc
vultui dei pro nobis. Confitebor tibi in cithara, id eſt, in obedientia & patientia, faciendo ſemper &
patiendo quę tibi ſunt placita, deus deus meus. Hoc modo Chriſtus confeſſus eſt patri confeſsione
Mat. 26 laudis non culpæ: dum dixit, Fiat voluntas tua. Et iterũ, In manus tuas commẽdo ſpiritum meum:
Luc. 23. quare triſtis es anima mea, triſtitia naturali non inordinata, propter naturalem horrorẽ pœnarũ ac
mortis: & quare conturbas me, ita vt in agoniam fierem? Quomodo autem turbatio erat in Chriſto
ſæpe dictũ eſt. Spera in deo, in quantum viatrix es atq; paſsibilis, quoniam adhuc, ſcilicet tertia die
poſt paſsionem, confitebor illi, laudando eum coram illis, quibus poſt reſurrectionem apparui. Vn- H
Pſal. 21. de ſuperius dictũ eſt, Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Itaq; con-
fitebor ei, qui eſt ſalutare vultus mei, id eſt, beatitudo intellectus mei creati, & cauſa ſalutis ipſius, &
Act. 10. deus meus. Deus enim qui omnium deus eſt, ſingulariſsimo modo eſt deus Chriſti hominis, ſecun-
dum quod eum incomparabiliter prælegit, prædilexit, aſſumpſit, & glorificauit. De hac expoſitio-
ne velociter tranſeo, quoniam ex præinductis vbertim facilè innoteſcit.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIII.

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus deniq; pſalmi iſtius eſt, In finem filijs Chore ad intellectum. Hic autem titulus in ver-
bis & ſenſu idem ac ſimilis eſt titulo pſal. 41, idcirco ad locum illum lector recurrat. Com-
muniter verò exponunt commẽtatores hunc pſalmũ, partim de populo ſynagogæ, & partim
de populo eccleſiæ, ſcilicet de vtroque commixtim. Sed ſatagendum eſt, vt de vtroque populo ſeor-
ſum atq; totaliter exponatur. Literaliter enim conſcriptus eſt de populo veteris legis. Moraliter au-

A tem itelligi poteſt de populo Chriſtiano. Loquens ergo Propheta in perſona ſynagogæ ſeu cuiuſlibet fidelis, ſub veteri teſtamento, ait,

PRECATIO.

Quæſumus omnipotens miſericordia, propter delicta noſtra ne declines ſemitas noſtras de uia tua, ſed ſic eas iuſte & pie uiuendo teneamus, ut à te mandatas ſalutes Iacob in æternum obtineamus.

¶ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEVS] patrũ noſtrorũ, qui per Moſen dicis, Hęc dices filijs Iſrael, Deus patrũ Exod. 5
veſtrorũ, deus Abrahã, deus Iſaac, & deus Iacob miſit me ad vos. Hoc nomen
mihi in æternum, & hoc eſt memoriale meũ in generatione & generationem.
Itaque, Deus [AVRIBVS noſtris audiuimus.] Vti tali replicatione eiuſdem
nomine vel re, modus eſt linguę Hebręę, ſicut per Eſaiam dicitur, Auditu au- Eſa. 9.
dietis & non intelligetis. Et iterum, Diſsipatione diſsipabitur terra, commo- Eſa. 24
tione cõmouebitur terra. Nec talis modus loquẽdi ſuperfluus ęſtimetur, quo-
niam per ipſum aliquid ſerioſius ac diligentius inſinuatur. Eſt igitur ſenſus,
Deus auribus noſtris, non ſolum corporis, ſed etiã cordis diligenter audiuimus atq; aduertimus. Et
B merito, quoniã [PATRES noſtri annunciauerũt nobis,] videlicet Moſes, Ioſue, alijq́ue prophetæ.
Quæ enim à patribus referũtur, diligẽter aduertere decet. Propter quod in Eccle. habetur, Sapien- Eccl. 39
tiam omnium antiquorũ exquiret ſapiens, & in prophetis vacabit. Et in Eccleſiaſte, Quę per magi- Eccl. 12
ſtrorũ cõſilium data ſunt à paſtore vno, his amplius fili mi ne requiras. Quid autẽ auditũ atq; narra Exo. 7. 8.
tum ſit ſubdit, ¶ (2) OPVS quod operatus es in diebus eorũ,] hoc eſt, mirabilia quæ feciſti in terra 9. 10.
AEgypti, in mari rubro, in deſerto, atq; in terra promiſsionis, [ET in diebus antiquis] id eſt, mirabi- Exo. 14.
lia quæ feciſti à principio mũdi vſq; ad tẽpora Abrahæ, ſeu Moſi, quomodo ſcilicet mundo impio- 16.
rum diluuium induxiſti, vniuerſæq; carnis labium confudiſti, atque pentapolim, vtpote Sodomam, Ioſ. 6. 8.
Gomorrã, Adama, Soboim, & Segor igne & ſulphure ſubuertiſti. ¶ (3) MANVS tua gentes diſper- Gen. 7
didit]. i. virtus tua omnipotẽs habitatores terræ promiſsionis, videlicet Chananæos, Iebuſæos, &c. Gene. 11.
diuerſimode perdidit & occidit, ſcilicet per lapides grandinum & manũ filiorum Iſrael. [ET plan- Gene. 19.
taſti eos,] id eſt, patres noſtros in terra ꝓmiſsionis firmiter radicaſti, & habitare feciſti. [AFFLIXI- Ioſue 9
STI populos] Chananæorum timore & deſperatione: quoniam ſicut in libro Ioſue ſcriptũ eſt, Non Ioſue 22.
remanſit in eis ſpiritus prę timore, cũ audiſſent filios Iſrael tranſiſſe Iordanem. [ET expuliſti eos] de
terra ſua per mortem & fugam. ¶ (4) NEC enim in gladio ſuo poſſederunt terram,] hoc eſt, patres
noſtri virtute armorum non ſunt terram prædictam adepti, [ET brachium eorũ non ſaluauit eos,]
C id eſt, naturalis eorũ potentia non eripuit eos de manibus inimicorum ſuorum, quoniã multo debi-
liores eis fuerunt, penſando dũtaxat vires humanas. Vnde Moſes dixit populo Hebræorum, Ne di- Deut. 8
cas in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hęc omnia mihi præſtiterũt: ſed recordare do-
mini dei tui, quòd ipſe tibi vires præbuerit. Vnde ſubiungitur, ¶ (5) SED dextera tua] ô domine, id
eſt, proſpera & iucunda ſubuentio tua, [ET brachium tuum,] hoc eſt, poteſtas tua, [ET illuminatio
vultus tui,] id eſt, directio qua per gratiã infudiſti eis bona ac recta conſilia. Hæc inquam ſaluauerũt
eos, [QVONIAM complacuiſti in eis,] hoc eſt, propter propriam bonitatem tuam, qua eos elegiſti,
& eos tibi placentes feciſti, præſtitiſti eis hæc bona, non propter eorum iuſtitiam. Et hoc eſt quod
Moſes dicit, Ne dicas in corde tuo, propter iuſtitiam meam introduxit me dominus in terram hác, Deut. 9
cum populus duriſsimę ceruicis ſis. ¶ (6) TV] deus patrum noſtrorum [ES ipſe rex meus,] qui ſingu
lari prouidentia gubernaſti filios Iſrael, tanquã populum tibi peculiarem, [ET deus meus,] qui me
ſpecialiter colis, vitia extirpãdo, & gratias infundendo, quem & ego ſpecialiter colo credendo, ſpe-
rando, amando, ac miniſtrãdo. [QVI mandas ſalutes Iacob] hoc eſt, qui per prophetas bona annun-
cias, victoriámque promittis ſeruini Iacob. Vnde Moſes profitetur, Te elegit dominus deus tuus, vt Deut. 7.
ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terram: non quia cunctas gentes numero
vincebatis, cum ſitis omnibus populis pauciores, ſed quia dilexit vos dominus. ¶ (7) IN te] ſperan-
D do, & in tua potentia confidendo [INIMICOS noſtros ventilabimus,] id eſt, in omnem ventum &
terram diſpergemus [CORNV,] id eſt, clamore deuotæ orationis, ac humilis confeſsionis, [ET in no
mine tuo] ſperãdo [SPERNEMVS,] id eſt, non reputabimus, neque timebimus [INSVRGENTES
in nobis] quoniam credimus verum eſſe quod Moſes ait, Perſequetur vnus ex vobis centum, & de- Leuit. 26
cẽ ex vobis mille, & nullus vobis reſiſtere poterit. Propter quod in ſecũdo lib. Paralip. dicitur, Do- 2. Par. 14
mine non eſt apud te vlla diſtantia, vtrum in paucis auxilieris, aut in pluribus. ¶ (8) NON enim in
arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me,] hoc eſt, in nullo genere armorũ aut humani au- 2. Par. 14
xilij ponam ſpem meam, nec aliquid horum de hoſtibus meis defendet me. Hinc enim ſcriptum eſt,
Adiuua nos domine deus noſter, in te enim & in nomine tuo habentes fiduciam, venimus contra
hanc multitudinem. ¶ (9) SALVASTI enim nos de affligentibus nos,] ſicut in libro Iudicum fre-
quentiſsime ſcribitur, [ET ODIENTES NOS confudiſti,] id eſt, eos qui præſumpſerunt, quòd
vincerent atque occiderent nos, vinci & occidi feciſti à nobis, aut in fugam eos vertiſti, aut alio mo
do cõfuſione dignos oſtẽdiſti. Propter quod in libro Iudicum ſcriptũ eſt, Flectebatur dominus mi- Iudicũ 2.
ſericordia, & audiebat afflictorũ gemitus, & liberauit eos de cæde vaſtantium ¶ (10) IN DEO lau-
dabimur tota die], hoc eſt, victoria, ſalus, & excellentia noſtra deo aſsidue aſcribetur, & laudabimur
de bonis à deo nobis collatis, non in nobis quaſi non acceperimus: ſed in deo, ne vani, ſuperbi, atque
ingrati inueniamur. [ET in nomine tuo] domine [CONFITEBIMVR in ſeculũ,]. i. ad honorem &

Iere.13 gloriã nominis tui confitebimur indeſinẽter, & tua bona, tuamq; laudem & noſtra mala, ac noſtram E
miſeriã, quẽadmodum apud Ieremiam dicitur, Nolite eleuari, ſed date domino deo veſtro gloriam
antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri ad montes caliginoſos. ¶(11) TVNC
autem] ô domine, ſcilicet tẽpore captiuitatis Babylonicæ & Machabæorũ, & ſæpe poſt mortem iudicũ
[REPVLISTI nos,] id eſt, tuo auxilio priuaſti nos, [ET cõfudiſti nos] tradendo nos in manus
Baruc.1 inimicorũ noſtrorũ. Propter quod Baruch dicit, Domino deo noſtro iuſtitia, nobis cõfuſio faciei, ſicut
eſt hodie. [ET non egredieris in virtutibus noſtris,] id eſt, nõ eris dux noſtri exercitus, nec pugnans
pro nobis, neque oſtendens poteſtatẽ tuã in nobis, deijciendo aduerſarios noſtros, ſicut fuiſti
2.Par.13. dux & egreſſor ac propugnator patrũ noſtrorũ, quẽadmodum in 2. lib. Paralip. ſcribitur, In exercitu
Exod. 33 noſtro deus dux eſt. Et Moſes ait ad dominum, Si non tu ipſe præcedes nos, ne educas nos de loco
iſto. In quo ſcire poterimus inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris nobiſcum?
¶(12) AVERTISTI nos retrorſum,] id eſt, in fugam nos cõuerti permiſiſti [POST inimicos no-
Ioſue 8 ſtros] ita quòd conuertimus dorſa noſtra hoſtibus noſtris, quẽadmodum Ioſue ait, Mi domine quid
Baruc.2 dicam, videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem? Baruch quoque, Facti, inquit, ſumus ſubtus &
non ſupra, quia peccauimus domino deo noſtro. [ET qui oderũt nos, diripiebant ſibi,] id eſt, noſipſi
& poſſeſsiones noſtræ factæ ſunt prædæ inimicorũ noſtrorum. ¶(13) DEDISTI nos tanquam o-
ues eſcarũ,] id eſt, permiſiſti nos deuorari ac opprimi ab hoſtibus noſtris, quẽadmodum oues, quæ
Eſa.9. ſunt eſcæ, deuorãtur à lupis, & ab hominibus comeduntur, ſicut & Eſaias prædixit, Deuorabũt (in-
quiens) Iſrael toto ore. Hoc ſæpe in Iudęis impletũ eſt, maxime tamen tempore obſidionis Hieruſa- F
Thren.4 lem à rege Babylonis, quãdo in tantùm anguſtiati ſunt, vt Ierem. teſtatur, Manus mulierũ miſericor
dium coxerũt filios ſuos, facti ſunt cibi earũ. [ET in gentibus diſperſiſti nos,] ſcilicet permittẽs nos
expelli à propria terra. ¶(14) VENDIDISTI populum tuũ ſine precio,] id eſt, tam bono foro eos
vendi permiſiſti, quòd precium illud quaſi pro nihilo reputari poſsit, [ET non fuit multitudo] pecu
niæ ſeu emptorũ [IN commutationibus,] id eſt, venditionibus eorũ, ſed pauci erant ementes, & mo-
2.Mac.5. dicum precium reſpectu eorũ qui vendebantur. Propter quod 2. lib. Machab. legitur, Erant autem
in Hieruſalem toto triduo octoginta milia interfecti, 40. milia vincti, non minus autem venundati.
¶(15) POSVISTI nos opprobriũ vicinis noſtris].i. contẽptibiles & abiectos corã circuniacẽtibus
& circũmorantibus populis. Poſuiſti quoq; nos [SVBSANNATIONEM & deriſum].i. ſubſannari
naſo rugato ac irrideri ore lato nos permiſiſti ab his [QVI ſunt in circuitu noſtro,] videlicet à Sama-
Nehe.2 ritanis & Moabitis ac Amonitis. Vnde Nehemias, Audi deus noſter, quia facti ſumus deſpectui.
¶(16) POSVISTI nos in ſimilitudinem gentibus,] id eſt, in exemplum maledictionis: nam tantam
induxiſti ſuper nos afflictionẽ, vt dum quis voluerit maledicere alteri, dicat, Sic fiat tibi, quemadmo
dum cõtigit populo illi. [COMMOTIONEM capitis in populis,] id eſt, ita nos vaſtari paſſus es, vt
Iere.23 omnis qui audierit, moueat caput ſuum, vel ex admiratione, vel ex cõgratulatione ſeu compaſsione,
ſicut per Ieremiam pędixiſti, Derelinquam vos, & ciuitatẽ quam dedi patribus veſtris, & dabo vos
in opprobrium & ignominiam. ¶(17) TOTA die verecundia mea contra me eſt,] id eſt, rubor, ſeu G
erubeſcentia qua erubeſco propter peccata quæ feci, & pœnas quas patior, inceſſanter affligit me,
[ET confuſio faciei meę,] qua in meipſo confundor [COOPERVIT me,] id eſt, tam magna, lataque
Ezec.36. fuit, quòd per modum veſtimenti obtexit me, & ex omni parte impleuit me. Sicut peccatoribus per
1.Mac.1 Ezechielem dicitur, Confundimini & erubeſcite ſuper vijs veſtris. Vnde ſcriptũ eſt, Vniuerſa do-
mus Iacob induit confuſionem, videlicet tempore Antiochi regis pop. Iſrael affligentis. ¶(18) A
voce exprobrantis & obloquentis, a facie inimici & perſequentis,] id eſt, verecundia atque confu-
ſio mea inducta eſt mihi ab his qui exprobrabãt, detrahebantq; mihi, & ab his qui me perſequeban-
tur, videlicet à gentilibus, legem Moſi atque obſeruantias Iudaiſmi ſpernentibus ac reprobantibus.
¶(19) HAEC omnia] mala iam dicta [VENERVNT ſuper nos, nec obliti ſumus te,] recedendo a fi-
de, [ET inique non egimus in teſtamẽto tuo,] hoc eſt, mandata legis diuinæ tranſgreſsi non ſumus.
¶(20) ET NON receſsit retro cor noſtrum,] derelinquendo te ſummum & incommutabile bo-
num, & bona caduca ac vana ſectando. Sed cum deus non inferat pœnam niſi pro culpa, & præſer-
tim per Moſen atq; prophetas promiſerit ſe ab omni hoſtili incurſu defenſurum filios Iſrael, mirum
apparet cur tantas ſuper eos pœnas induxerit, ſi ipſi tam innocentes ac iuſti fuerunt. Et responden-
dum, ꝙ pſalmus iſte loquitur in perſona diuerſorũ. Nunc enim ponit ea quæ bonis cõueniunt, nunc H
3.Re.19. verò quæ malis. Quamuis ergo quidam filiorum Iſrael peccauerunt, pœnãſque illatas meruerũt, ali-
Rom.11 qui tamen in fide & cultu creatoris ſtabiles permanſerunt, & in horum perſona locutus eſt iam pro-
pheta. Vnde ait deus ad Heliam, Derelinquam mihi ſeptem millia virorum, quorum genua nõ ſunt
curuata ante Baal. [ET declinaſti ſemitas noſtras à via tua.] Hoc dupliciter exponitur. Primo, vt di-
catur in perſona bonorum, eritq; ſenſus, Et declinaſti.i. per gratiã tuam feciſti vt nos declinaremus,
& auerteremus cogitationes noſtras carnales & malas ac vitia, à via tua, id eſt, à pręceptis tuis per quæ
Mat.7 itur ad te, ita quòd nos abiecimus atq; reliquimus proprias vias, latas, & ſpatioſas: & ingreſsi ſumus
Eccl.18 viam tuam quæ eſt arcta & anguſta ſalutiſque ianua, & ita impleuimus illud cuiuſdam Sapientis,
Ionæ 3 Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluptate tua auertere. Illud quoque propheticum, Reuerta-
tur vir à via ſua mala, & ab iniquitate quæ eſt in manibus eorũ. Vnde de his vijs ſeu ſemitis humanę
Eſa.53 adinuentionis apud Eſaiam ſcriptum eſt, Omnes nos quaſi oues errantes vnuſquiſq; in viam ſuam
declinauit. Secundo, & vt videtur magis ad literã, exponitur, vt ſit dictum in perſona malorũ, & eſt
ſenſus, Declinaſti ſemitas noſtras.i. opera noſtra permiſiſti eſſe erronea ac recedentia à via tua, id eſt,
Eſa.63 à lege diuina, gratiam non apponendo: ſicque corda noſtra in ſuis erroribus dimittendo. Secundum

A hunc ſenſum ſcriptum eſt, Quare nos errare feciſti de vijs tuis, induraſti cor noſtrum ne timeremus
te? ¶(21) QVONIAM humiliaſti nos in loco afflictionis,] hoc eſt, in terra captiuitatis ſeu perſecu-
tionis noſtræ, ſubieciſti nos poteſtati inimicorum noſtrorũ qui nos contempſerunt, [ET cooperuit I.Re.20.
nos vmbra mortis,] id eſt, tanta tribulatio quæ propter ſuam vehemẽtiam dici poteſt imago mortis, I.Iohã.2.
morti propinqua ac ſimilis vndique venit ſuper nos. Vnde Dauid vehementer tribulatus, ait, Vno
tantummodo gradu ego & mors diuidimur. Tales autem fuiſſe interdum tribulationes Iudęorũ, ex Titum I.
libro Iudicum & Regum, ac Machabęorum clariſsime conſtat. ¶(22) SI obliti ſumus nomen dei Sapien. I
noſtri,] id eſt, ſi neglexerimus obſeruare diuina præcepta & contemplationem legis diuinæ abieci-
mus. Negligit enim, imò & ignorat nomẽ dei, qui eius præceptis non paret: quẽadmodum in epi-
ſtola Iohan. habetur, In hoc ſcimus quoniam cognouimus deum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui
dicit ſe noſſe deũ, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Et de inobedientibus deo Paulus teſta-
tur, Dicunt ſe noſſe deum, factis autem negát. Ideoque alia ait ſcriptura, In maliuolam animam non Philip. 3.
introibit ſapientia. [ET ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum,] hoc eſt, ſi adorauimus ſiue Iob.31
coluimus alium quàm verũ deum, ſi potius ſeruiuimus creaturæ quàm creatori: ſi venter noſter deus
noſter eſt: ſi in auro ſperauimus, aut obryſo diximus fiducia noſtra: quaſi dicat, Nõ. Omnis enim qui
magis colit ac diligit creaturas quàm creatorẽ, creaturam ſibi in deum conſtituit, & manus ſuas, id
eſt, deſideria ſua ad deum alienum extendit. ¶(23) NONNE deus requiret iſta?] imò vtiq;: nam ipſe
eſt iudex iuſtus, cuncta diſcutiens, vniuerſa iuſte diſponens, ſecundum quod S. Iob aſſerit, Nonne
deus conſiderat viam meam, & omnes greſſus meos dinumerat? Et denuo, Verebar (inquit) omnia Iob 9
B opera mea, ſciens quòd nõ parceres delinquẽti. [IPSE enim nouit abſcõdita cordis. Nã omnia nu- Heb.4
da & aperta ſunt oculis eius, ſecundum Apoſtolum. Propter quod alibi ſcriptum eſt, Si occultabitur Ierem.23
vir in abſconditis, & ego non videbo eum dicit dominus? ¶(24) QVONIAM propter te morti-
ficamur tota die,] hoc eſt, propter iuſtitiam perſecutiones continuas patimur multiſq; flagellis atte-
rimur, eo quòd fidem ac legem tuã relinquere nolumus. [AESTIMATI ſumus ſicut oues occiſio-
nis,] id eſt, ſicut oues quæ occiduntur, ad nihil vtiles æſtimantur, niſi vt occidantur & manducen-
tur: ſic nos ab infidelibus & malignis reputati ſumus vita indigni. Iſtud autem tempore Machabæo-
rum præſertim impletum videtur, quando Antiochus iuſsit vt omnes qui legẽ Moſi obſeruabãt tru- I. Mac.I.
cidarentur. Vnde ſcriptum eſt, Parati ſumus magis mori quàm patrias dei leges præuaricari. Et ite-
rum, Rex mundi deus defunctos nos pro ſuis legib⁹ in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit. Poſtre- 2. Mac.7
mo orat propheta pro liberatione à malis prædictis, ¶(24) EXVRGE,] id eſt, per modum à ſeſsio- Ibidem.
ne ſurgẽtis te habe & ſuccurre, [QVARE obdormis domine?] id eſt, cur ab adiutorio ceſſas, & pre-
ces ſeruorum tuorum audire diſsimulas? [EXVRGE] protinus ſuffragãdo [ET ne repellas in finem,]
id eſt, noli nos diu ſeu omnino relinquere, quamuis ad tempus ſuccurrere differs. ¶(26) QVARE
C faciem tuam,] id eſt, pietatis tuæ aſpectum atque auxilij gratiã [AVERTIS,] non ſtatim ſubuenien-
do nobis ita afflictis? [OBLIVISCERIS inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ,] hoc eſt, ita te ha-
bes, ac ſi non attenderes paupertatem, quam propter te incurrimus, & tribulationem quam propter
te patimur. Hoc dicitur, non ſimpliciter aſſerendo, quia ſuperius dictum eſt, Iuxta eſt dominus his Pſal. 33.
qui tribulato ſunt corde: ſed dolentis animi affectum explicando, pietatiſque aures prouocando: Iob.30.
iuxta quem modum S. Iob ait ad dominum, Clamo ad te, & non exaudis me: ſto ad oſtium, & nõ re- Abac.I.
ſpicis me: mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduerſaris mihi. Vnde & Abacuc,
quaſi impatiens factus propter dilationem exauditionis diuinæ, ita exorſus eſt. Vſquequo domine
clamabo & non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, & non ſaluabis? Eſaias quoque propheta,
Multitudo (inquit) viſcerum tuorum, & miſerationum tuarum ſuper me continuerunt ſe. In tali Eſa.63.
ergo caſu non debemus deficere, nec ab oratione deſiſtere, ſed immobiliter credere poſsibilius eſſe
cælum & terram perire, quàm in domino confidentem ac perſeueranter pulſantem relinqui. Ideo
nanque ait Saluator, Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et, Oportet ſemper orare & Matt. 24
non deficere. Solet enim nonnunquam deus tandiu differre vt probet conſtantiam noſtram, atque Luc.18
vt noſtra deſideria dilatione creſcant, ac per hoc gratiam exuberantiorem obtineant. Propter quod
Moſes ait, Recordaberis cuncti itineris per quod adduxit te dominus deus tuus, vt affligeret te at-
que tentaret, & nota fierent quæ verſabantur in corde tuo, vtrum cuſtodires mandata eius an non. Deut.8.
¶(27) QVONIAM humiliata eſt in puluere anima noſtra,] hoc eſt, nosipſi humiliauimus nos co-
D ram te, proijciendo pulueres ac cineres ſuper capita noſtra, [CONGLVTINATVS eſt in terra ven-
ter noſter,] id eſt, proni in terram cecidimus, & totum corpus noſtrum ad honorem tuæ maieſtatis
proſtrauimus, quatenus miſericordiã conſequamur. Sic enim facere tempore neceſsitatis erat con-
ſuetudo Iudæorum. Vnde dicitur, Ioſue cecidit pronus in terram coram domino vſque ad veſperã.
Sequitur oratio vere deuota & efficax atq; ignita, ¶(28) EXVRGE domine adiuua nos] quorum Ioſue 7
præter te nullus eſt auxiliator, [ET redime nos] à malis pœnę & culpæ, cunctiſque periculis [PRO-
PTER nomen tuum,] id eſt, propter teipſum ac propriam bonitatem atque ad nominis tui honorẽ:
quemadmodum per Ezechielem dixiſti, Non propter vos ego faciam notum ſit vobis, ſed propter Ezec. 3
nomen ſanctum meum.

¶EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

Porrò moraliter cõuenit pſalmus iſte eccleſię Chriſti multipliciter tribulatæ, ſeu vnicuiq; Chri-
ſtiano afflictionibus mẽtis ſeu corporis pleno, & maxime ſanctis martyribus. Horũ ergo vnuſ-
quiſque priſtina beneficia dei cõmemorãs, propriámq; perſecutionẽ corã deo proponẽs atq; ab Luc.8
ea liberari deſiderãs, ait, Deus, dei vnigenite, aurib. noſtris audiuimus. Aurib⁹ vtiq; cordis, de quib⁹ Deut.29

Luc.8. in Euangelio dicitur, Qui habet aures audiendi audiat: quas nõ habent Iudæi, quibus Moſes dixit, E
Deu.29 Vos vidiſtis vniuerſa magnalia quæ corã vobis dominus fecit: & non dedit dominus vobis cor in-
telligens, & oculos videntes, & aures quæ poſſent audire vſque in præſentẽ diẽ. De quibus & Eſa.
Eſa.13 teſtatur, Incraſſatum eſt cor populi huius, & auribus grauiter audierunt: pattes noſtri, videlicet ſan-
cti Apoſtoli & Euangeliſtæ, annunciauerũt nobis ſermonibns & ſcriptutis: opus quod operatus es
in diebus eorum, id eſt, miracula quæ coram eis feciſti ante paſsionẽ & poſt paſsionem, & in diebus
Iudę 1 antiquis, id eſt, mirabilia quæ feciſti tempore Moſi. Vnde Iudas apoſtolus ait, Ieſus populum ſaluãs
de terra Aegypti, ſecundo eos qui non crediderũt, perdidit: manus tua, id eſt, poteſtas tua, ô domi-
ne Ieſu omnipotens gentes, id eſt, tyrannos & perſecutores eccleſiæ, populũmq; Iudæorũ, qui pri-
Act.4 mitiuam eccleſiam penitus extinguere proponebant: quẽadmodum narratur in Actis, ꝙ principes
ſacerdotum præceperunt apoſtolis, ne omnino loqueretur in nomine Ieſu. Has itaque gẽtes manus
tua diſperdidit, quoniam multi eorum in præſenti vita peſsima morte conſumpti, & omnes æterna-
liter perierũt. Sæpe etiam gladio Chriſtianorũ principum gentiles diſperdidiſti, videlicet Theodo-
Mich.3 ſij, Caroli Magni, & Godefridi de Bolonia. Vnde per Mich. de Chriſto prædictũ eſt, Egreſſus eius
ab initio à diebus æternitatis, & magnificabitur in medio vniuerſæ terræ. Et apud Eſaiam pater æ-
Eſa.53 ternus ait de Chriſto, Diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia. Et Zacharias loquens de
Zach.14 Chriſto, Eg tedietur (inquit) dominus & præliabitur cõtra gentes, & ſtabunt pedes eius ſuper mon- F
Pſal.44 tem oliuarum: & plantaſti eos, ſcilicet patres noſtros apoſtolos, conſtituendo eos principes ſuper o-
mnem terram, ſicut in pſalm. ſequenti dicetur, afflixiſti populos, infideles ſecundum modũ prędictũ,
& expuliſti eos. Nam Iudæos de terra promiſsionis eieciſti, & in ea Chriſtianos habitare feciſti: mul
tas etiam regiones olim gentilibus ſubditas Chtiſtianis dediſti. Nec enim in gladio ſuo poſſederũt,
patres noſtri Chtiſtifideles, terram. i. orbẽ terrarum, quem fidei ſubiecerunt & Chtiſtianis impleue-
runt. Apoſtoli enim pauci & idiotæ fuerunt, nec humana eloquentia præditi. Vnde ait Apoſtolus,
1.Cor. 2 Prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapiẽtiæ verbis fuit, ſed in ſapientia ſpiritus & vir-
tutis: & brachium eorum, id eſt, naturalis eorum potentia, non ſaluauit eos de peticulis, à quibus fre
Act.5. quenter ſaluati ſunt. Nam cum apoſtoli in cuſtodia poſiti eſſent, angelus eos eduxit. Paulum quoqne
tertio naufragantem Chriſtus de pelago liberauit, Iohannem ex feruentis olei dolio ſanum eripuit.
Sed dextera tua, id eſt, pia cuſtodia tua & brachium tunm, id eſt, operatio miraculorũ & illuminatio
Act.2. vultus tui, id eſt, ſapientia quam eis dediſti, præſertim in die Penteeoſtes, mittendo eis ſpiritum ſan-
ctum, qui docuit eos omnem veritatem ac futurorum præſcientiam contulit eis. Per hæc enim inſti-
tuta aucta & ſtabilita eſt Chriſti eccleſia, ita vt Chriſtiani qui ſunt ſemen & filij apoſtolorum poſsi-
2.Cor.12 dent terram, & ab hoſtibns inuiſibilibus viſibilibusque ſaluantur. Hinc ait Apoſtolus, Signa apoſto G
Heb. 2. latus mei facta ſunt ſuper vos in ſignis & prodigijs & virtutibus. Et ad Heb. apertius ait, Quomodo
effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutẽ, quæ in nos confirmata eſt, conteſtante deo, ſignis & por-
tentis & virtutibus & ſpirituſſ. diſtributionibus? De illuminatione quoque vultus ſui ſuper apoſto-
Luc.21 los Chriſtus prędixit, Ego dabo vobis os & ſapientiã, cui nõ poterũt reſiſtere & cõtradicere omnes
Matt.28. aduerſarij veſtri. Denique de dextera ſua, id eſt, gratioſa ſua præſentia ac pia cuſtodia ait, Ecce ego
vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad cõſummationem ſeculi. Per hæc itaque ſalutẽ mẽtis & cor-
potis Chriſtiani ſortiti ſunt, quoniam ô Chriſte, cõplacuiſti in eis ſicut in euãgelio proteſtaris, Non
Iohã.15 vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Vnde Petrus credentibus ſcribit, Vos genus electũ, regale ſacer-
1.Pet.2 dotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit
in admirabile lumen ſuum. Ideo Chriſtiani ad fidem Chriſti ac interiorem ſalutem perducti ſunt ab
exordio prædicationis apoſtolorum, quia à Chriſto electi fuerũt. Hinc nanque Paulus Athenienſi-
Act.17. bus dixit, Tempora prioris ignorantiæ deſpiciens deus, nunc annunciat hominibus vt omnes vbiq;
Ephe.3 pœnitẽtiam agant, eo quòd ſtatuit diem in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate in viro quem ſta-
tuit. Ad Epheſios quoque, Secundum reuelationem (inquit) notum mihi factum eſt ſacramentum,
quod alijs generationibus non eſt agnitum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius in ſpiritu,
eſſe gentes cohæredes & cõcorporales, & comparticipes promiſsionis dei in Ieſu Chriſto, imo in
Chriſto omnes fideles & prædeſtinati ab æterno electi ſunt: quemadmodum Apoſtolus rurſus faſſus H
Ephe.1 eſt, Deus elegit nos in Chriſto ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in con-
Auguſt. ſpectu eius. Vnde ſecundum Auguſtinum in libro de prædeſtinatione ſanctorum Chriſtus eſt præ-
clariſsimum exemplar & cauſa prędeſtinationis omnium electorum. Quocirca penſandum, quod in
prædeſtinatione duo conſiderantur, videlicet ipſe actus prædeſtinationis: ſic autẽ nec Chriſtus, nec
aliquid eſt cauſa prædeſtinationis, quoniã prædeſtinatio ſic accepta eſt deus prædeſtinãs, ſicut crea-
tio actiua eſt deus creans. Secundo conſideratur in prædeſtinatione, gratia prædeſtinantis, quæ eſt
prædeſtinationis effectus. Prędeſtinatio enim eſt præparatio gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro:
ſic verò Chriſti prædeſtinatio eſt exemplar & cauſa prędeſtinationis ſanctorum. Deus enim præor-
dinauit mundum ſaluare per Chriſtum, & merito eius conferre hominibus gratiam. Ideoque Apo-
Ephe.1 ſtolus ait, Deus prędeſtinauit nos in adoptionem filiorum pet Ieſum Chriſtum ſecundum propoſi-
tum voluntatis ſuę in laudem glorię gratiæ ſuę, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Et alibi,
Rom.8. Quos pręſciuit (inquit) & prędeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in
multis fratribus. Deniq; Chriſtus cauſam illuminationis humiliũ aſsignans, complacentiã volũtatis
diuinę pro cauſa inducit, dicens, Confiteor tibi pater domine cęli & terrę, quia abſcondiſti hęc à ſa
pientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Etiã pater, quia ſic placuit ante te. Vnde & deus ad
Luc.10. Moſen apertiſsime ait, Miſerebor cui voluero, & clemẽs ero in quẽ mihi placuerit. Ex quo cõcludit

A ſacratiſsimus noſter philoſophus,ergo cuius vult miſeretur, & quē vult indurat. Hęc autē introdu-
cta ſunt cōtra inimicos gratiæ dei,videlicet cōtra Pelagianos,& ne aliquis vnquā in ſemetipſo glo- Exo. 33.
riari prēſumat,ſed ſciat totum bonum noſtrum,id eſt,merita & præmia eſſe dei dona,ſolaque gratia Rom.9.
nos eſſe ſaluatos.Ideo enim Apoſtolus loquitur,Deus qui diues eſt in miſericordia propter nimiam
charitatem ſuam,qua dilexit nos,cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto cuius Ephe.2
gratia eſtis ſaluati:gratia enim ſaluati eſtis per fidem,& hoc non ex operibus:dei enim donū eſt,non Rom.3
ex operib⁹ ne quis glorietur.Deinde eccleſia qlibetq; fidelis ait, Tu,domine Ieſu,es ipſe rex meus, Eſa.33
de quo ſcriptum eſt,Dominus iudex noſter,dominus legifer noſter,dominus rex noſter: ipſe veniet Iere.23
& ſaluabit nos.Et,Suſcitabo Dauid germē iuſtum:& regnabit rex,& ſapiens erit. Et,Ecce rex tuus Zach.9
veniet tibi iuſtus,& ſaluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam. Chriſtus enim eccleſiam regit,
colit,purgat,perficit,atq; ad vitam æternam perducit. Vnde de Chriſto alio loco ſcriptū eſt,Stabit Mich.3
& paſcet in fortitudine domini, & conuertentur ad eum . Et dominus per Ezechielem ait, Saluabo Ezec.34
gregem meum,& ſuſcitabo ſuper eum paſtorem vnum,qui paſcat eum,ſeruum meū Dauid. Ego do-
minus ero eis in deum,& ſeruus meus Dauid princeps eorum. Per Dauid autem,ſecundum omnes
doctores etiam Hebræorū intelligitur rex Meſsias ſeu Chriſtus . Tu quoq; domine Ieſu Chriſte es
& deus meus. Tu enim es vnigenitus dei deo patri conſubſtantialis, coęqualis,& coæternus. Vnde
Iohānes ait,Simus in filio dei Ieſu Chriſto. Hic eſt verus deus & vita ęterna:qui mandas ſalutes Ia- 1.Iohā. 5.
cob,hoc eſt,qui gratiam & miſericordiam tuam gratis impendis ac offers eccleſiæ,& ſupplantatori-
bus vitiorum,qui in euangelio dicis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego refi- Matt. 11
B ciam vos. Et iterum, Petite & accipietis,quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. In te ini- Matt. 7
micos noſtros,ſcilicet dæmones, ventilabimus cornu, ſuperando tentationes eorum per gratiā tuā. Luc.11
Apoſtolus enim,Omnia(ait)poſſum in eo qui me cōfortat. Chriſtus quoq; diſcipulis ait, Ecce de- Philip. 4
di vobis poteſtatē ſuper omnia dæmonia . Principes etiam Chriſtianorū frequenter Chriſti virtute Luc.10
viſibiles hoſtes ſuperauerunt:& in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis,non formidādo eos Matt.10
qui corpus occidunt,ſed implendo quod tuipſe dicis, Dico autem vobis amicis meis, ne terreami- Luc.12.
ni ab his qui corpus occidunt , ſed eum timete qui habet poteſtatem & corpus & animam perdere Ibidem.
in gehennam ignis.Et rurſus,Nolite timere puſillus grex,quoniam cōplacuit patri veſtro,dare vo- Iohā. 14
bis regnum.Et alibi,Non turbetur cor veſtrum neque formidet.Hoc beatiſsimi martyres excellen
tiſsime impleuerunt,qui tyrannos deriſerunt atque ſpreuerūt.Et de primis noſtris principibus, ſci-
licet de ſanctis apoſtolis ſcriptū eſt,Ibant gaudentes à conſpectu conſilij : quoniā digni habiti ſunt Act.5
pro nomine Ieſu contumeliam pati . Et Paulus teſtatur , Ego non ſolum ligari , ſed & mori para-
tus ſum pro nomine domini Ieſu Chriſti . Non enim in arcu meo, hoc eſt, in naturali induſtria aut
ſubtili conſilio, aut adinuentionibus fraudulentis ſperabo. Saluaſti enim nos de affligētibus nos.i. Act.1
de perſecutoribus & tyrannis, quia per mortem corporalem quam nobis intulerūt æternā vitā ade-
C pti ſumus:& odientes nos confudiſti,quia prædictos aduerſarios fidei atque eccleſię eternaliter cō-
demnaſti. Poteſt quoque exponi hic verſus de dęmonibus nos tentantibus, & concupiſcentijs ma-
lis nos impugnantibus, contra quos viri ſancti continuū bellum habent:ſed in nomine Chriſti ho-
ſtibus omnibus præualent.In deo laudabimur tota die , & in nomine tuo confitebimur in ſeculum.
Verſus iſte in præcedenti expoſitione ſatis expoſitus eſt. Quod autem eccleſiæ Chriſti præſertim
conueniat, patet ex eo quod ait ſcriptura, Omnes qui credebant erant pariter , & erant illis omnia Act.2
communia,& ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis:& collandabant deum haben
tes gratiam ad omnem plebem. Nunc autem,videlicet quando hæretici,ſchiſmatici,pagani,tyrāni
& impij deuaſtant eccleſiam orthodoxam martyreſque occidunt, repuliſti ô domine Ieſu,id eſt,po
pulum tuū affligi permiſiſti & confudiſti nos , permittens nos ab impijs ſubſannari ac deſpici, ſicut
ait Apoſtolus,Spectaculum facti ſumus deo, & angelis & hominibus:& nō egredieris in virtutibus 1.Cor. 4.
noſtris,hoc eſt,de tribulationibus,pœnaque mortis in præſenti ſeculo nō eripies nos.Auertiſti nos
retrorſum poſt inimicos noſtros. Frequenter enim fideles nondum parati ad martyrium fugerunt,
& propria loca reliquerunt timore perſecutorum, & captiui ducti ſunt atque poſt terga hoſtiū vin-
cti venerunt ac trahebantur: & qui oderunt nos,diripiebant ſibi;terras, ciuitates, & omnia noſtra,
quæ reliquimus fugientes ſeu capti . Temporibus quippe martyrum diripiebant ſibi tyranni quæ-
cunque martyrum erant. Dediſti nos tanquam oues eſcarum, hoc eſt,tam copioſe, tāmque pro ni- Iohan.16
D hilo nos occidi permiſiſti, ſicut oues mactantur, vt manducentur . Impleſti enim in nobis domine Lucę 21.
Ieſu,quod in Euangelio prædixiſti, Venit hora,vt omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe
præſtare deo,Et iterum, Trademini à parentibus & propinquis & amicis, & morte afficient ex vo-
bis, & in gentibus diſperſiſti nos. Vſque in hodiernū diem multi fidelium inter infideles morantur
ſub graui tributo atq; preſſura,quemadmodum inter nos cōmorantur Iudæi. Vendidiſti populum
tuū ſine precio.Eodem modo & multo amplius contigerunt frequenter Chriſtianis mala,ſeu pœnæ
quæ in iſto verſu,ac duobus ſequentibus recitātur, quomodo acciderunt populo veteris teſtamēti,
idcirco expoſitio patet ex præcedenti expoſitione.Tota die verecundia mea contra me eſt.Erubuit
enim eccleſia Chriſti,vel propter mēbra ſua infirma, quę interdum ex horrore pœnarū in martyrio
defecerūt, vel fugerūt aut ſe abſconderūt. Vel quia videbāt legē dei ſui contemni & cōculcari. Vel
quia Chriſtiani ab omnibus aſpernabātur velut inſenſati & magi,atq; phantaſtici,ſicut de eis dictu-
ri ſunt infideles in die iudicij,Hi ſunt quos aliquādo habuimus in deriſum,& in ſimilitudinē impro Sap.5
perij,nos inſenſati vitā illorū æſtimabam⁹ inſaniā,& finē ſine honore.Quomodo ergo cōputati ſunt
inter filios dei,& inter ſanctos ſors illorū eſt? Vnde & S.Iob ait,Deridetur iuſti ſimplicitas. Hęc o-

mnia, tormenta & dura, venernnt ſuper nos, martyres tuos & ſeruos domine Ieſu Chriſte: nec oblid E
ſumus te, fidem tuam negando, & inique non egimus in teſtamenro tuo, id eſt, propter perſecutio-
nes nequaquam reliquimus viam iuſtiriæ, & non receſsit retro cor noſtrum, te derelinquendo, & re-
Luc. 9 bus tranſitorijs inhęrendo. Quoniã propter te, id eſt, amore tuo, & propter ſpem vitę æternæ, mor-
tificamur tota die, in labore pœnitẽtię, in ieinnio & fletu & plãctu, in vigilijs & caſtigationibus men
tis & corporis, atque omnimoda abnegatione proprię voluntatis, baiulando quotidie crucẽ Chriſti,
Heb. 12 & ſequendo veſtigia eius: quemadmodum monet Apoſtolus, Deponentes omne pondus & circun-
ſtans nos peccatum per patientiam curramus propoſitum nobis certamen, aſpicientes in authorem
fidei, & conſummatorem Ieſum, vt non fatigemur animis noſtris: ęſtimati ſumus ſicut oues occiſio-
nis. Hoc & cętera nunc omiſſa in præcedenti expoſitione ſatis elucidata videntur. Hunc autẽ verſi-
Roma. 8. culum allegar Apoſt. tãquam de ſe ac ſibi ſimilibus dictum, quos nulla aduerſitas à dei amore auer-
1. Co2. 13 tere poteſt: ſic nempe inducit, Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia,
an perſecutio, an fames, an gladius? Sicut ſcriptum eſt, Quoniam propter te mortificamur tota die
æſtimati ſumus vt oues occiſionis. Et alibi ait, Quotidie morior propter veſtram gloriam fratres,
quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIIII. F.

ℂEXPOSITIO TITVLI.

PSalmus iam elucidãdus tali titulo pręnotatur, In finem pro his qui commutabuntur filijs Chore, ad intellectũ canticũ pro dilecto. Pſalm⁹ iſte glorioſus ac nobilis de duplici Chriſti natura ac diuina generatione ipſius, & de vnitate perſonę ipſius, de cõiunctione quoq; Chriſti ſpõſi & ſpõſæ ſuę eccleſię, ſeu virginis glorioſę, aut fidelis animæ excellenter euidenterque tractat, & ideo appellatur epithalamium, id eſt, carmen thalami, nuptias ſponſi ac ſponſæ collaudans. Senſus ergo tituli talis eſt. Canticum in finem, id eſt, pſalmus iſte, qui dicitur cãticum, tendens in Chriſtum, qui eſt principium noſtræ creationis, & finis noſtræ recreationis: Canticum, inquam, ſcriptum pro his qui commutabuntur, hoc eſt, pro electis, qui non ſolum reſurgent, ſed etiã immutabũtur, id eſt, bea-
Matt. 27 tam immortalitatem adipiſcentur, videlicet pro filijs Chore, id eſt, imitatoribus Chriſti in loco Cal
Luc. 3 uarię crucifixi. Chore enim interpretatur Caluaria. Pro dilecto, hoc eſt, canticum iſtud etiam ſcriptum eſt pro Chriſto, ad quem pater dixit, Tu es filius meus chariſsimns. Sic ergo cãticum iſtud eſt pro Chriſto & fidelibus eius, id eſt, de ſponſo eccleſiæ, & ipſa eccleſia loquitur. Ad intellectum, id eſt quatenus Chriſtifideles ſapienter intelligant Chriſtum & eius myſteria, ſcilicet incarnationem G
& coniunctionem cum eccleſia fideliter contemplentur. Hieronymus autẽ in tranſlatione ſua, iuxta Hebræum, ponit hunc titulum. Victori, pro lilijs filiorum Chore, eruditionis canticum amantiſsimum, & redit in idem cum titulo præinducto. Per lilia enim intelliguntur fidelia Chriſti mẽbra, quę ſunt filij ſponſæ. Porrò exordium pſalmi huius, videlicet primi duo verſus dupliciter exponuntur. Primò, vt ſint verba dei patris, in cuius perſona loquens Propheta ait,

PRECATIO.

Fac nos quæſumus deus pater æterne, ſpeciẽ & pulchritudinẽ unigeniti filij tui diligere, ipſumque ſpecioſum forma præ filijs hominũ toto corde deſiderare, & ut uncti oleo ſancti ſpũs ipſius gratia ſemp tuis in oculis placeamus.

ℂEXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

ERVCTAVIT cor meum verbum bonum,] hoc eſt, mens mea paterna, ſęu ego ipſe qui aliud nihil ſum, niſi mens paterna ſimpliciſsima atque puriſsima, vel intellectus meus æternus, ſiue memoria mea fœcunda, de plenitudine ſuæ infinitæ fœcunditatis ac bonitatis, & de ipſo fonte meæ eſſentiæ infinitis diuitijs pleno, intellectualiter protuli, æternaliter dixi, vereq; genui, vnicũ filiũ mihi
Eccle. 1 conſubſtantialem, qui eſt verbum bonum. De quo ſcriptum eſt, Fons ſapientię
Iohã. 1 verbum dei in excelſis. Et, In principio erat verbum & verbum erar apud deũ, H
Pſal. 32 & deus erat verbum. De quo ſuperius dictum eſt, Verbo domini cæli firmati
Sapiẽ. 18 ſunt. Sapiens quoque, Dum quietum ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus domine de cælo exiliens à regalibus ſedibus venit. [DICO EGO] pater æternus [OPERA MEA,] hoc eſt, qnæcunque ago [REGI,] hoc eſt, Chriſto filio meo amantiſsimo, qui eſt rex regum, & dominus dominãtium. Hoc eſt quod Chriſtus ait, Pater diligit filium,
Apoc. 19 & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit. Quicquid enim pater in ſeipſo cognoſcit, hoc in verbo ſuo
Iohan. 5 exprimit, ita vt quicquid in patris eſſentia continetur, hoc plane reſplendet in filio. Ipſe nanque vnigenitus eſt mentis paternæ verbum æternum, intelligentiæ dictio, & ſapientię eius plena expreſſio. Denique quicquid pater in ordine rerum à principio condidit hoc ęternaliter in verbo ſuo di-
Iohan. 1. xit, arque per ipſum congruo tempore fecit. Propter quod Iohannes teſtatur, Omnia per ipſum fa-
Ibidem cta ſunt. Er iterum, Quod factum eſt in ipſo vita erat. Deinde ait pater æternus, ℂ(2) LINGVA MEA CALAMVS SCRIBAE, VELOCITER ſcribentis,] id eſt, intellectus meus ſimilis eſt ſtilo hominis cito ſcribentis, Et hoc propter duo. Primo, quoniam verbum quod ſtilo ſcribitur, non eſt ſonans ac tranſiens, ſed ſilens, firmum ac permanens: ſic verbum dei patris nõ eſt trãſiens, ſonans, atque inſtabile, ſed ſecretum, firmum, immobile, & æternum. Secundo, quoniam ſicut ſtilus velociter ſcribentis ſine labore ac mora notabili verbum exarat: ſic intellectus diuinus ad in-

A tra loquens,vel deus pater ſine motu,labore, & mora verbum ſuum prodnxit in ipſo æternitatis mo
mento:quemadmodum ſapientia ęterna,quæ eſt verbum ac filius dei,ait,Dominus poſſedit me ini- Prou. 8
tio viarū ſuarum antequam quicquam faceret á principio, ab æterno ordinata ſum. Nondum erant
abyſsi, & ego iam concepta eram.Secūdo exponi poteſt hic locus,vt ſint verba Prophetę,eritq; ſen
ſus, Eructauit cor meum verbum bonū, id eſt, ex plenitudine diuinę illuminationis,& ex abundan-
tia prophetalis notitię intellectus meus protulit, intra ſe dixit,& ore expreſsit pſalmum pręſentem,
qui eſt verbū bonū & ſalubre,ac optimus ſermo:dico ego opera mea regi.i. ſcripturā iſtā & alia cun
cta quæ ago,dico,canto,& ſcribo ad gloriam regis Meſsię, de cuius nuptijs in hnc pſalmo tractabo.
Lingua mea calamus ſcribę velociter ſcribētis .i. lingua oris mei in ſcribēdo hunc pſalmū fuit cala-
mus,ſtilus,pēna,ſeu graphium ſcriptoris cito ſcribentis,id eſt, meiipſius qui pſalmū iſtum ſine pro-
prio ſtudio ſcripſi & ſine labore, ſecūdum quòd ſpiritus ſanctus me docuit. Lingua enim Prophetę
fuit inſtrumentum animę ſuę: quemadmodum penna inſtrumentum eſt manus ſcribentis. Scripſitq;
Propheta hunc pſalmum velociter, ſicut apud Ieremiam habetur, Dixit Baruch ad principes Iudę, Iere.36
Ex ore ſuo loquebatur Ieremias,quaſi legens omnes ſermones iſtos ad me, & ego ſcribebā in volu-
mine atramento. Vel ſic,Lingua mea calamus fuit ſcribę velociter ſcribētis,id eſt,ſpiritus ſancti,qui
quos ad ſcribendum inſpirat, velociter ſcribere facit. Neſcit enim tarda molimina ſpiritusſan. gra- 2.Re.23.
tia,teſte Ambroſio.Et huic ſenſui conſonat quod Dauid alio loco fatetur, Spiritus domini locutus
eſt per me,& ſermo eius per linguam meam.Prima autē expoſitio horū verſuum melior eſt atq; pro-
fundior.& ei concordat,quod per Eſaiam ait deus pater,Egredietur de ore meo iuſtitię verbum,& Eſa. 45.
B non reuertetur. Illud quoq; cuiuſdam Sapientis, Ego ex nre altiſsimi prodiui primogenita ante o- Eccl. 24.
mnem creaturam.Non ſolum autem dixit,Eructauit cor meum verbum:ſed,verbum bonum:ad in- Marc.10.
ſinuandum,quòd verbū iſtud ſit verus deus.Nam Chriſto teſtāte nemo bonus,niſi deus. Ipſe enim
deus eſt naturaliter atque quomodolibet bonus:& ſecundum Dionyſium , Natura eius eſt bonitas,
primùmque dei nomen eſt bonum. Conſequēter prorumpit Propheta in laudem regis iſtius, & pri-
mo commendat eum propter pulchritudinem,dicens, ℂ(3) SPECIOSVS forma præ filijs homi-
num.]Triplex ſpecioſitas in Chriſto fuit.Vna æterna,diuina,& infinita:quæ conuenit ei ratione di
uinæ naturæ,eſtque eſſentialiter idem cum diuina eſſentia atque in tribus perſonis vna ac indiuiſa.
Et de hac pulchritudine Chriſti,qui eſt ſapientia patris:ſcriptum eſt, Sapientia emanatio quædā eſt Sap.7
omnipotentis dei ſyncera.Candor eſt enim lucis æternæ,& ſpeculum ſine macula dei maieſtatis,& Heb.1
imago bonitatis illius.Et Apoſtolus,Qui cum ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius,ſedet ad
dexteram maieſtatis in excelſis. Vnde ſanctus Hilarius appropriata diuinarū perſonarū deſignans,
AEternitas(inquit)eſt in patre,ſpecies in imagine,vſus in munere. Quid autem eſt ſpecies in ima-
gine,niſi pulchritudo conuenit filio tanquam per omnia ſimili deo patri? Propter quod filius conte
C ſtatur,Qui videt me, videt & patrem.Hoc enim ait,non propter identitatem perſonæ,vt aſſerebat Iohā. 14
inimicus ſanctæ Trinitatis Sabellius:ſed propter omnimodam ſimilitudinem vtriuſque, ſecundum
quod ait Apoſtolus, Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ. De hac increata Coloſſ.1
pulchritudine dei Dionyſius pulcherrime loquitur, Propter hanc quoque ſpecioſitatē ait de Chri-
ſto Petrus apoſtolus,In quem deſiderant angeli proſpicere.Alia eſt ſpecioſitas Chriſti creata & ſpi- 1.Pet.1
ritualis quæ conſiſtit in perfectione ſuę ſapientię, in excellentia gratiæ, & in eminentia ſuę charita-
tis atque virtutum:& iſta ſpecioſitas Chriſti ſumma & incomparabilis fuit, imò & maior quàm om-
nium ſimul electorum, quia ſcriptum eſt , Non ad menſuram dat deus ſpiritum, ſubintelligendum
eſt,Chriſto homini.Tertia autem ſpecioſitas Chriſti fuit creata & corporalis,quæ conſiſtit in debi- Iohan. 3.
ta proportione,ſitu & quantitate membrorum,& in cōgrua ſuperfuſione viuacis coloris:& iſta pul-
chritudo Chriſti magna ac vehemens fuit. Primo, quoniam nulla naturalis perfectio defuit ei. Se-
cundo,quia decebat vt anima illa ſanctiſsima atque pulcherrima proportionatum ſibi corpus,vt po-
te pulchrum ac nitidum ſortiretur. Tertio,quoniam corpus Chriſti ſumptum erat ex puriſsima ma-
teria,ſcilicet ex mūdiſsimis ſanguinibus digniſsimæ virginis. Quarto,quia formatum compactúm-
que fuit ab agente infallibili non errante,puta à ſpiritu ſancto. Verum,an iſta corporalis ſpecioſitas
Chriſti fuerit ſimpliciter maior quàm aliqua vnquam alterius hominis ſpecioſitas fuerit,de hoc di-
uerſimode dicitur.Ego autem pie credo,quòd dominus meus Ieſus Chriſtus etiam quātum ad cor-
poralem pulchritudinem cæteros omnes, imo & Abſolonem excesſerit propter rationes prædictas. 2. Reg.4
D Non tamen ſemper (vt arbitror) æque pulcher in vultu apparuit, quoniam ea quæ pulchritudinem
corporalem ornant atque conſeruant, non curauit ſed ſpreuit. Pulchritudo autem eius ſpiritualis
ſemper ęqualis fuit, quia in gratia non profecit: pulchritudo verò corporis ſui tempore paſsionis in Eſa. 5
tantum euanuit,vt de ipſo ab Eſaia dictum ſit,Non eſt ei ſpecies,neque decor:& vidimus eū,& non Cant.5
erat ei aſpectus. De hac autem multiplici pulchritudine ſponſi cæleſtis,ac regis Meſsiæ, ait ſponſa, Cant.1
Dilectus meus candidus & rubicundus,electus ex milibus.Et,Ecce tu pulcher es dilecte mi, & de-
corus.Sic ergo(ô Chriſte)tu ſpecioſus es forma prę filijs hominum.Quod enim idipſum ad literam
de Chriſto dicatur,patet ex tranſlatione Chaldaica, apud Hebręos autētica,quę ſic habet,Pulchri-
tudo tua rex Meſsia maior quam filiorum hominum. Porrò in libris Annalibus Romanorum legi-
tur,quòd Chriſtus fuit ſtaturę procerę,mediocris & ſpectabilis, vultum habens venerabilem,quem
poſſent intuentes diligere & reformidare: capillos habens coloris nucis auellanæ pręmaturæ, pla-
nos fere vſq; ad aures,ab aurib. cincinnos criſpos aliquātulum ceruliores & fulgētiores ab humeris
ventilantes,diſcrimē habēs in medio capitis iuxta morē Nazareorū: frontē planā ac ſereniſsimā ſi-
ne macula ac ruga,quā rubor moderatus venuſtauit, naſi & oris nulla prorſus reprehenſio: barbam

habens copioſam capillis concolorem,non longam,ſed in mento parum bifurcatam, aſpectum ſimplicem & maturum,oculis glaucis,varijs & claris exiſtentibus. In increpatione terribilis,in admonitione blandus & amabilis,hilaris ſeruata grauitate: aliquando fleuit,ſed nũquam riſit:ſtatura corporis propagatus & rectus,brachia verò & manus viſui delectabiles,alloquio grauis,rarus & modeſtus,talis vtique per opera vt merito diceretur, Speciosus forma prę filiis hominum. E

¶ Hæc ex epiſtola Publij Lentuli,quam tẽporibus Octauiani Cæſaris Senatui ſcripſit Romano deſumpta videntur. Cuius quidem epiſtolæ infra omnem ſeriem & integritatem, cum alia quadam quæ Pontij Pilati ad Claudium dicitur, ex antiquiſsimo quodam co⁊ manu ſcripto libro adijcimus.

¶ Publius Lentulus Se. Ro. Salutem.

APparuit temporibus noſtris,atq; adhuc nobiſcum eſt homo magnæ virtutis,quem eius diſcipuli filium dei vocant,ſuſcitans mortuos & languidos ſanans. Homo quidem ſtatura procerus,mediocris & ſpectabilis:vultum habens venerabilem,quem intuentes poſſunt & diligere & formidare:capillos in modum coloris nucis auellanæ præmaturæ, planos fere vſque ad aures,ab auribus vero vſque ad humeros cincinnos & criſpos,aliquantulum ceruliores & fulgentiores ab humeris ventilantes. Diſcrimen habet in medio capitis,iuxta morem Nazareorum,frontem planam & ſereniſsimam, cũ facie ſine ruga aut macula aliqua,quam rubor moderatus venuſtat. Naſi & oris nulla prorſus eſt reprehenſio. Barba copioſa & capillis concolor,non longa ſed in medio bifurcata. Aſpectus ſimplex & maturus,oculis glaucis varijs & claris exiſtentibus. In increpatione eſt terribilis,in admonitione blandus,amabilis & hilaris,ſeruata vbique maturitate. Hic nunquam viſus eſt ridere,flere autem perſæpe. Statura corporis propagatus & rectus,brachia vero & manus viſui delectabiles. In colloquio grauis, rarus & modeſtus ac ſpecioſus inter filios hominum,Ieſus Chriſtus Mariæ filius &c. F

¶ Pontius Pilatus Claudio Tiberio Cæſari Salutem.

NVper accidit,quod & ipſe probaui,Iudæos per inuidiam in ſe ſuoſque poſteros crudeli damnatione afflixiſſe. Nam cum promiſſum haberent patres eorum quòd deus ipſorum illis in terras vnicum ſuum per virginem naſciturum mitteret filium,qui eorum Rex merito diceretur & Meſsias. Iſte me præſide Hebræorum deus cum veniſſet,& vidiſſent eum cæcos illuminaſſe,leproſos mundaſſe,paralyticos curaſſe,dæmones ex hominibus fugaſſe,mortuos ſuſcitaſſe, ventiſque imperaſſe,ac ſiccis pedibus ſuper vndas maris ambulaſſe,multaque alia miracula feciſſe: vnde cum omnis populus hunc filium dei diceret,inuidiam contra eum paſsi ſunt ſacerdotes ſacerdotumque principes,& mihi eum occidendum tradiderunt. Aliaque alius mentientes dixerunt eum magum eſſe,& omnia contra ipſorum agere legem. Ego ita eſſe credens,eundem flagellatum & coronatum tradidi arbitrio eorum. At illi crucifixerunt eum, & ſepulcro eius cuſtodiam fortiſsimam adhibuerunt. Ille vero, militibus meis ſepulcrum cuſtodientibus, cum tertia die à mortuis reſurrexiſſet in tantum nequitia exarſit Iudæorum contra Chriſtum,vt copioſam cuſtodibus darent pecuniam,quatenus populo dicerent,quia diſcipuli eius nocte venientes corpus ipſius rapuerunt. Verum milites mei cum accepiſſent pecuniam,quod factum fuerat tacere non potuerunt: Nam & illũ reſurrexiſſe publice coram omni populo teſtati ſunt,& ſe à Iudæis accepiſſe pecuniam vt ſilerent quod factum fuit. Hæc ideo tibi ſcripſi, ne quis aliter mentiatur aut mendacijs credat Iudæorum,qui de Chriſto omne malum mentiuntur, Vale.

Deinde Chriſtus laudatur ab eloquentia, [DIFFVSA eſt gratia in labijs tuis,] hoc eſt,fructuoſa &
Eſa.49. efficax eloquẽtia data eſt tibi. Vnde per Eſaiam Chriſtus ait, Poſuit dominus os meũ quaſi gladium
Iohã.7. acutum. Et ipſi quoque aduerſarij Chriſti compulſi ſunt dicere, Nũquam ſic locutus eſt homo, ſicut G
Luc. 4 hic loquitur. Sed & de ipſo apud Lucam legitur, Mirabantur omnes in verbis gratiæ quæ procede-
Matt. 7 bant de ore eius. Efficaciam autem Chriſti in loquendo pandit Euãgeliſta dum ait, Erat docens ſicut virtutem habens, non ſicut Phariſęi & Scribæ. Sciendum quoque quòd Chriſtus habuit donum linguarũ,ſicut & cęteras gratias gratis datas,non tamen legitur vſus hoc dono, quia non prędicauit
Matt.15 niſi in Hebręo. Vnde ipſe ait, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael. Deniq; ſicut manus eſt organum intellectus practici,ſic lingua eſt organum ſeu inſtrumentum intellectus ſpeculatiui. Quemadmodum ergo Chriſtus habuit ſummam ſapientiam,ſic decuit eum habere ſummã elo
Cant.5 quentiam. Ideo de gratia labiorum Chriſti ſponſi ſui ait ſpõſa, Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. [PROPTEREA benedixit te deus in æternum,] benedictio dei eſt collatio ſeu infuſio gratiæ dei ac diuinorum donorum,& multiplicatio eorundem. Chriſtus autem in gratia non profecit,nec ſibi ipſi aliquid de eſſentiali pręmio meruit,ſicut vbertim pręhabitũ eſt. Quomodo ergo propter gratiam labiorum ſuorum benedictus à deo aſſeritur? Et reſpondendũ quòd benedictio iſta intelligenda eſt quantum ad accidentale pręmium Chriſti. Nam per prędicationem ſuã ſanctiſsimam meruit ſibi corporis ſui glorificationem & aſcẽſionem. Poteſt quoque benedictio iſta referri ad fructum eloquentię Chriſti, atque ad myſticum corpus ipſius. Dicimus enim terram ſeu arborem benedici,dum fert copioſum fructũ. Similiter quoniã per Chriſti doctrinã multi ſalutem ſortiti ſunt, ipſe Chriſtus ratione ſuæ eloquentiæ benedici aſſeritur. ¶ (4) ACCINGERE gladio tuo ſuper H fœmur tuum potentiſsime,] hoc eſt,ô rex Chriſte qui es Saluator omnipotens & debellator aërearũ poteſtatũ fortiſsimus accingere,id eſt,teipſum accinge,vel à tota Trinitate accingaris gladio tuo,id eſt,prædicatione diuina,verbo dei,ſermone iuſtitiæ,ita vt gratiam in labijs tuis diffuſam effundas, eãq; ad mundi informationem vtaris: accingere inquam ſuper fœmur tuũ .i. ſuper intellectũ tuum, ita vt ſapienter loquaris,& efficaciter doceas. Bene equidem per gladium intelligitur verbum dei
Ephe.6 ſeu prædicatio euangelij,iuxta illud diuini Apoſtoli, In omnibus ſumentes ſcutũ fidei,& gladiũ ſpi-
Heb.4 ritus quod eſt verbũ dei. Et iterum, Viuus eſt(inquit)ſermo dei & efficax,& penetrabilior omni gladio ancipiti. Dicitur enim verbum dei gladius ratione ſui effectus,quoniam intima mẽtis penetrat, peccata occidit, dæmonemq; exuperat. Vnde ad Ieremiam dominus ait, Nunquid non verba mea
Iere.23 ſunt ignis, & quaſi malleus conterens petram? Et Eccleſiaſt. ait, Verba ſapientum quaſi ſtimuli, &
Eccl. 12. quaſi claui in altum defixi. Conuenienter quoque per fœmur accipitur intellectus. Quemadmo-
Gen.49. dum enim fœmur corporis eſt ſeminarium generationis,ſecundum illud, Non auferetur ſceptrum
Luc.8 de Iuda, & dux de fœmore eius,donec veniat qui mittendus eſt: ſic intellectus eſt ſeminarium ſpiritualis procreationis. Nam vt Chriſtus in euangelio aſſerit,ſemen eſt verbum dei. Verbum autem ab intellectu procedit,ſicut ait Philoſophus, Sunt ergo earũ quæ ſunt in voce ea quæ ſunt in animo paſſionum notæ. Intellectus itaque per verbum oris ſpiritualiter generat,prout ad Gal. dicit Apoſtolus,

A Filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. De hoc fœmore intellectuali cui Gal.4
ſupercingitur gladius verbi, ait Ieremias, Conuerte me domine & conuertar: poſtquam enim cõuer-
tiſti me egi pœnitentiam: & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſsi fœmur meum. De potẽtia autẽ Chri Iere.32
ſti in præcedentis pſalmi elucidarione multa inducta ſunt, quibus hoc adijci poteſt quod apud Mi-
chęam de ea commemoratur, Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interi- Mich.5
bunt. Et Apoſtolus de Chriſto loquens, Cum ſit, inquit, ſplendor glorię, portanſque omnia verbo Heb.1.
virtutis ſuæ. Vnde Chriſtus dei ſapientia inquit, Omnium excellentium & ſublimium colla calcaui. Eccl.24
❡(5) SPECIE tua] creata, [ET pulchritudine tua] increata [INTENDE proſpere,] hoc eſt, felici-
ter reſpice & ad noſtram æternam proſperitatem pie conſidera genus humanum, vt illud ſaluifices.
[PROCEDE] de ſinu patris in vterum virginis, de cęlo ſummo in inferiores partes terræ, de vtero
matris in præſepe, de pręſepi in publicum, deinde in crucem, & tandem in cęlum. Sic ergo procede
quemadmodum ſponſa ait, Ecce iſte venit ſaliens in montibus tranſiliens colles, [ET regna] in mi-
litanti eccleſia per fidem & gratiam, atque in triumphanti eccleſia per viſionem beatam. Itaque ô Cant.2
Chriſte regna quatenus impleatur illud, In die illa erit dominus rex ſuper omnẽ terrã. Et illud, Erit
domino regnũ. De hoc Chriſti regno etiam ait Apoſt. Deus exaltauit illum, & dedit illi nomẽ quod Zach.14
eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium & terreſtrium & inferno- Naum 3
rum. Et iterum, Deus, inquit, conſtituit illum ad dexterã ſuam in cæleſtibus ſuper omnem principa- Philip.2
tum & poteſtatem & virtutem & dominationẽ. Propter quod in euãg. etiam Chriſtus affirmat, Da- Ephe.1
ta eſt mihi omnis poteſtas in cęlo & in terra. Conſiderandum autem quòd Chriſtus hoc dixit poſt
B reſurrectionem ſuã: ſed non eſt hoc ita intelligendum quaſi tunc primũ data ſit Chriſto homini pręMatt.28.
dicta poteſtas, imò à primo ſuæ humanæ conceptionis inſtanti, data eſt ei omnis poteſtas in cælo &
in terra. Nã eo ipſo quo Chriſti humana natura vnita eſt deo vnione perſonali, ſubiecta eſt ei omnis
creatura. Ideoque Chriſtus ante paſsionem dixit, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.
Et iterum ait, Quæcunque facit pater, hæc & filius ſimiliter facit. Et in hoc Chriſtus inſinuat vnam
atque eandem eſſe eſſentiam & potentiam ſui ac patris, quia à diuerſis ſeu diſtinctis ſuppoſitis ema- Iohã.3
nare non poteſt operatio eadem numero, niſi in natura & poteſtate conueniant: imò in verbis his fa Iohã.5.
tetur ſe Chriſtus verum deum. Niſi enim eſſet verus deus, ipſe non faceret quæ facit pater: ſimiliter
patri, vel ſimiliter ſicut pater. Nam ſi pura creatura eſſet, vt Arriani mentiti ſunt, pater faceret prin-
cipaliter, & filius inſtrumentaliter. ❡(6) PROPTER veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam,]
id eſt, quia in veritate & manſuetudine atque iuſtitia confirmatus fuiſti ô Chriſte ex vtero matris,
iccirco [ET deducet te mirabiliter,] hoc eſt, in omni conuerſatione tua ſine culpa, & omnino irre-
prehẽſibiliter diriget te [DEXTERA tua,] id eſt, diuina tua natura, quæ tua humanitate dignior at-
que robuſtior eſt, ſicut dextera nobilior potentiorq; conſiſtit quàm ſiniſtra. Chriſtus enim ſine omni
peccato inter homines conuerſatus eſt, quod vtique ſuper hominẽ eſt, & mirabile nimis, præſertim
C cũ iuſtus ſepties cadat in die. Vel ſic, Propter veritatẽ & manſuetudinẽ & iuſtitiam, hoc eſt, propter
actus harum virtutum, & merito earũ, videlicet quia vita & doctrina verus fuiſti, & in aduerſis mi-
tis ac patiens, atq; in omnibus iuſtus, non propriam, ſed patris gloriam hominumque ſalutem quæ-
rens: propterea deducet te mirabiliter dextera tua, videlicet eleuans te de terra ad cęlos, & ſtatuens
te iudicem vniuerſorum. Aſcenſionem enim & iudiciariam poteſtatem Chriſtus ſua exinanitione & Iohã.18.
ſancta cõuerſatione promeruit. Chriſtus enim in omnibus veritatem dixit, & obſeruauit, ſecundum
quòd ipſe coram Pilato teſtatus eſt, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundũ, vt teſtimonium Matt.11
perhibeam veritati. Erat etiam manſuetus: quemadmodum ait, Diſcite à me quia mitis ſum & humi- Act.6.
lis. Erat & iuſtus ſicut ad Iudæos Stephanus ait, Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres ve-
ſtri? Et occiderunt eos qui prænunciauerunt de aduentu iuſti, cuius vos nunc proditores & homi-
cidæ fuiſtis. ❡(7) SAGITTAE tuæ acutæ,] id eſt, verba prædicationis tuæ ô Chriſte ſunt penetra-
tiua cordis & interiora animæ expurgantia, atque timorẽ ſalubrem incutientia, [POPVLI ſub te ca-
dent,] hoc eſt, infideles qui ante tibi inobediẽtes rebelleſq; fuerãt, audita prædicatione tua ac diſci-
pulorum tuorum conuertentur ad fidem, & tibi obedient. Cadent autem ſub te [IN corde tuo]. i. in
medio [INIMICORVM regis,] hoc eſt, gentilium qui erant hoſtes tui, qui es rex ſummus, & verus.
In toto enim mundo ceciderunt ſpiritualiter .i. in Chriſto per fidem ſubiecti ſunt qui tempore in-
credulitatis inimici extiterãt. Vnde Apoſt. ait, Cõmendat autẽ charitatẽ ſuã deus in nobis, quoniam Rom.5.
cum adhuc inimici eſſemus, ille pro nobis mortuus eſt. Et Chriſtus eſt pax noſtra qui fecit vtraque
D vnũ per crucẽ diſſoluens inimicitias in ſemetipſo. Cui conſonat quod de Chriſto à Propheta pręd- Ephe.1
ctum eſt, Et erit iſte pax Aſsyrijs, cum venerit & cũ calcauerit in domibus noſtris. Huic autẽ expoſi-
tioni cõcordat quod infra de Chriſto habetur, Dominare in medio inimicorũ tuorũ. Id quoq; quod
ait Michęas, Cõuertẽtur ad ipſum quia nũc magnificabitur in medio vniuerſæ terræ. De hoc autem Pſal.109.
caſu populorũ ſub Chriſto & regno eius ſup inimicos ſuos pulcherrime vaticinat⁹ eſt Daniel, Suſci- Mich.5.
tabit, inquiens, deus cæli regnũ quod inæternũ non diſsipabitur, ſecundum quòd vidiſti, ꝙ de mon Dan.2
te abſciſus eſt lapis ſine manibus, & cõminuit teſtam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum. Lapis
enim abſciſus de mõte ſine manibus eſt Chriſtus, natus de virgine ſine viri ſeminibus, & hic lapis
cõminuit prædicta metalla, per quæ deſignãtur mundi regna, dum apoſtoli virtute Chriſti ad fidem
atq; obſequiũ eius vniuerſum mundũ conuerterũt, idololatriã extirpãtes. Et hoc eſt quod à Sopho- Sopho.2
nia inducitur, Horribilis dominus ſuper impios, & attenuabit omnes deos terræ, & adorabũt eũ vi-
ri de loco ſuo omnes inſulæ Gentiũ. Propter quod Eſaias ait propheta, Idola penitus cõterẽtur. Vel Eſa.2
ſic, Populi ſub te cadẽt in corde. i. caſus iſte erit ſpiritualis per obedientiam mentis, non corporalis.

¶(8)SEDES tua deus in ſeculum ſeculi,]hoc eſt,thronus glorię tuæ atq; iudiciaria tua poteſtas ô E
Dan. 7 Chriſte,qui es deus verus æternaliter ſtabit,nec vnquam deficiet, quemadmodum ab alio dictũ eſt,
Zach.6 Poteſtas eius poteſtas æterna,quæ non auferetur,& regnum eius quod non corrumpetur. Et per a-
lium,Ipſe portabit gloriam,& ſedebit,& dominabitur in ſolio ſuo.[VIRGA directionis,virga regni
tui,] id eſt, lex ſeu doctrina tua quæ eſt virga regni tui,id eſt,eccleſiæ, per quam ipſa fideles regit &
iudicat,eſt virga directionis,hoc eſt, iuſta directio & rectũ iudiciũ,quia neminẽ palpat, & perſonam
nõ accipit.Chriſtus enim præfixit eccleſiæ ſuæ iuſtitię regulas,per quas dirigit Chriſtianos.De hac
Eſa.11. virga Chriſti Eſaias ait, Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorũ ſuorũ interficiet impium.
Vel ſic, Virga regni tui,hoc eſt, ipſum regimen tuum quo regis & iudicas eccleſiá, quæ eſt regnum
tuum,eſt virga directionis.i.iuſta correctio,ęqua retributio,& gubernatio omniũ directiua.Chriſtus
nãq; in ſeipſo iuſtus eſt iudex,& ſingula rectiſsime atq; iuſtiſsime dirigit. Vnde de hac virga Chriſti
iudiciaria apud Eſaiam legitur,Non ſecundum viſionẽ oculorũ iudicabit,neq; ſecũdum auditũ au-
rinm arguet : ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ . Vnde &
Matt.7. Chriſtus in Euangelio ait, Nolite ſecundum faciem iudicare.Sed & de virga hac regiminis Chriſti
Iere.23 apud Ieremiam dicitur,Regnabit rex & ſapiens erit,& faciet iudicium & iuſtitiá in terra.Hunc au-
Heb.1 rem verſiculum cum ſequenti allegat Apoſt. ad Hebræos de Chriſto prædictum. Vnde liquet pſal-
muni iſtũ ad literá eſſe de Chriſto conſcriptũ . Poſtremo diligentiſsime aduertendũ, ꝙ ſanctus Pro- F
pheta in verſu hoc aperte inſinuat Chriſtum eſſe deum. Nam de eodem de quo prędixit, Specioſus
forma prę filijs hominum,&c.vſque ad hunc verſum,de eo nunc addit,Sedes tua deus in ſeculũ ſe-
culi:& ꝙ hoc de Chriſto dicatur euidentiſsime patet ex eo quòd protinus de eodem,de quo prælo-
cutus eſt,ſubdit,¶(9)DILEXISTI iuſtitiam & odiſti iniquitatẽ , propterea vnxit te deus.] Hoc
enim de deo ſecũdum naturã diuinã non dicitur, quia ſecũdum eam vnctus nõ eſt de deo:igitur in-
carnato iſta dicuntur. Quanuis enim Chriſto ſecundum vtranque naturam cõueniat diligere iuſti-
tiam,odioq; habere iniquitatem,tamen præſenti loco iſta dicuntur de Chriſto ſecundum humanita
tem aſſumptam,quia ſubiungit:propterea vnxit te deus.In pręcedenti verſu vocauit Chriſtũ deum,
nunc dicit eum vnctũ à deo . Innuit ergo perſonalem eſſe diſtinctionem in deo,& eſt ſenſus : quia ô
Chriſte dilexiſti iuſtitiam,& odiſti iniqnitatẽ,propterea vnxit te deus omnium [DEVS tuus]ſingu-
lariſsimo modo [OLEO lætitiæ,]id eſt, gloria reſurrectionis & aſcenſionis accidentalique præmio
[PRAE conſortibus tuis,] id eſt,prius & plenius quàm alios homines, quoniam tu es primogenitus
ex mortuis . Alij aliter exponũt dicentes,Propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ.i.dulcedine
ſeu plenitudine gratię & conſeruatione ab omni peccato.Sed his obuiare videtur,ꝙ Chriſtus à pri-
mo ſuæ conceptionis humanæ inſtanti plenus erat omni virtute & gratia, nec aliquo modo meruit G
per actum præcedentem gratiæ infuſionẽ. Poſsit tamẽ,ni fallor,dici ad hoc,quòd iſta vox,propter-
ea,non dicit cauſam,ſed ſignum. Nam quòd Chriſtus dilexit iuſtitiam, ſignum eſt quòd deus vnxit
Pſal.20. eum oleo gratiæ,ſecũdum quod ante inductũ eſt,Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Et
Eſa. 61 per Eſaiam ipſe Chriſtus,Spiritus,inquit,domini ſuper me,eo quòd vnxerit me.¶(10)MYRRHA
Luc.4 & gutta & caſia à veſtimentis tuis à domibus eburneis.]per myrrhá quę amara eſt,& à putrefactione
præſeruat cadauera,vermeſque arcet, mortificatio carnis accipitur, quæ concupiſcentiarũ fœtores
ac vitiorum ſqualores expellit, ſecundum quod ait Apoſtolus , Nihil dãnationis eſt his qui ſunt in
Rom.8. Chriſto Ieſu,qui non ſecundum carnem ambulant. Et iterũ, Si ſecundum carnem vixeritis, morie-
mini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Per guttã verò quæ aromatica eſt, & in-
Prou.28. flaturas ac duritias tollit,humilitas deſignatur. Vnde Salomon ait, Qui mentis eſt duræ,corruet in
mala,ſed humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Per caſiam verò quæ in locis humidis naſcitur,& altiſsi-
me creſcit,intelligitur baptiſmus ſeu fides. Eſt igitur ſenſus,Myrrha & gutta & caſia,hoc eſt,virtu-
tes per has ſpecies aromaticas ſignificatæ, à veſtimentis tuis, id eſt, à natura tua humana ô Chriſte,
quæ fuit quaſi veſtimentum diuinæ tuæ naturæ,procedunt & dantur eccleſiæ tuę.Omnis enim ſuf-
ficientia eius ex te eſt,& hæ virtutes quantum ad actum ſuum ſunt non ſolum à veſtimentis tuis,ſed
etiam à domibus eburneis,hoc eſt,à caſtis atque conſtantibus fidelium mentibus.Oportet enim nos
2.Cor.6. cooperari gratiæ dei,& ideo actus virtutum ſunt ſimul à te,& ab hominibus virtuoſis:quibus ait A- H
1.Tim.4. poſtolus,Hortamur vos ne inuacuum gratiam dei recipiatis.Et ad Timotheũ, Noli negligere gra-
tiam,quæ in te eſt,quę data eſt tibi.[EX quibus]virtutibus[DELECTAVERVNT te,]hoc eſt,tibi,
complacuerunt [FILIAE regum,] id eſt,animæ religioſę mundo & carni atque dæmonibus domi-
nantes,[IN HONORE TVO.]hoc eſt,ad honorẽ nominis tui opera bona agentes.Solæ enim vir-
tutes faciunt intellectualem creaturam deo acceptam & gratam.Ad literam quoque multæ filiæ re-
gum videlicet Catharina,Barbara,atque ſacratiſsima Vrſula cum ſuis feliciſsimis ac prǽamandis ſo
dalibus Chriſto propter prædictas virtutes delectabiliter placuerũt, ita vt eius delitię ſunt eſſe cum
talibus regum filiabus.¶(15)ASTITIT]ô Chriſte[REGINA,]hoc eſt, ſponſa tua ſancta eccleſia
[A DEXTRIS TVIS,] id eſt,in potioribus gratię tuæ muneribus, & in proſpero beneplacito tuo
[IN VESTITV DEAVRATO,]id eſt,in charitate diuina ſanctis operibus adornata[CIRCVN-
DATA VARIETATE,]id eſt, vndique perornata diuerſis chariſmatibus gratię ſpiritus ſancti,
atque diuerſis generibus populorum, ſtatuum, officiorum, ac graduum . Aſtat quippe Chriſto ſan-
cta eccleſia tanquam parata obedire eius imperio, & cooperans gratiæ ſui ſponſi , filios ſuos docen-
do,corrigendo,perficiendo. Stat quoque à dextris eius, & non à ſiniſtris, tanquam ſponſo ſuo cha-
Ephe.5 riſsima : quemadmodum dicit & Apoſtolus, Chriſtus dilexit eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro
ea , vt illam ſanctificaret , mundans illam lauacro aquæ in verbo , vt exhiberet ſibi glorioſam ec-

A clesiam non habentem maculam neque rugam. De hac Chriſti ſponſa matre eccleſia & regina in
Apocalypſi ſcriptum eſt, Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta ſole, & lona ſub pedibus Apoc.12
eius, & io capite eius corona ſtellarũ duodecim: & clamauit parturiens vt pareret. Hæc enim mulier
amicta eſt ſole, id eſt, Chriſto, ſicut ait Apoſtolus, Induimini dominũ Ieſum Chriſtum: & luna, id eſt
defectus & inconſtãtia ſub pedibus eius. Ait Iobannes, Venerũt nuptiæ agni, & vxor eius præpara- Rom.13.
uit ſe. Hæc autem regina induta eſt veſtitu deaurato. Nam per aurũ intelligitur charitas, iuxta illud, Apoc.19
Suadeo tibi emere aurũ ignitũ, ꝓbatum. Hoc enim tepido dicitur. Deinde huic reginæ Chriſtique
ſpõſæ dicitur, ¶ (12) AVDI] uerbum dei. Beati enim qui audiũt verbũ dei, & cuſtodiſit illud: ô [FI-
LIA] io Chriſto ex aqua & ſpiritu ſancto regenerata, [ET vide] id eſt, per fidem cõſidera omoia quę
Chriſto ſpõſo tuo ſunt placita, [ET inclioa aurem tuã,] vt ei obedias: [ET obliuiſcere populũ tuũ,]
id eſt, inordinatũ affectum hominũ tibi nototũ depone, [ET domum patris tui,] id eſt, ſocietatẽ pra-
uorum fuge, & propinquos caroaliter diligere ceſſa, quatenus deo tota adhæreas. Quod ſi feceris,
tuoc ¶ (13) ET concupiſcet rex decorem tuum,] id eſt, Chriſtus pulchritudinem mentis tuæ ama-
bit. [QVONIAM ipſe eſt dominus deus tuus,] cui ſoli debes velle placere, nec alium ſpõſum ei prę-
ferre: [ET adorabunt eum] omnes in ipſum credentes, quẽadmodum in Daniele ſcriptũ eſt, Omoes Dan.7.
populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. Ecce hic rurſus teſtatur Pſalmographus regem, de quo nunc lo
B quitur, ſcilicet Chriſtũ eſſe deum, imo verum deũ in eo quod ait, Et adorabũt eum. Adoratio nan-
que propriè ſumpta conuenit ſoli vero deo. Propter hanc autẽ amoroſam concupiſcentiã, qua Chri-
ſtus amat decorem ſpõſæ ſuæ, in Canticis ipſe ait, Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulnera- Cant.4.
ſti cor meum. Et, Aperi mibi ſoror mea, amica mea, columba mea. Et, Pone me vt ſignaculum ſuper Cant.5.
cor tuũ, vt ſignaculum ſuper brachia tua, qoia fortis eſt vt mors dilectio. ¶ (14) ET filiæ Tyri in Cant.8.
muneribus.] Tyrus ciuitas erat famoſa ac nobilis vicina Iudææ atque pagana: idcirco per Tyrũ de-
ſignãtur Gẽtiles. Et eſt ſenſus, Non ſolum ex Iudæis conuerſi Chriſtum adorabunt, ſed & filiæ Ty-
ri in muneribus, id eſt, Gentiles ad fidem conuerſi Chriſtum adorabunt munera offerẽdo, id eſt, ſe-
ipſos & ſacrificium nouæ legis, & alias oblationes tempore oouæ legis cõſuetas ac licitas. Et hoc eſt
quod Eſaias ait, Cognoſcetur dominus ab AEgypto, & cognoſcent AEgyptij dominum, & colent Eſai.19.
eum in hoſtijs & muneribus. Per hæc enim atque ſimilia inſinuatur tota Gentilitas conuertenda ad Eſai.11.
Chriſtum, ſecundum quod legitur, In die illa radix Ieſſe qui ſtat in ſignum populorum, ipſum Gen-
tes deprecabuntur, & erit ſepulcrum eius glorioſum. Hæc in Ieſu Nazareno veriſsimè ſunt imple-
ta. Nam & Tyrus illa multo tempore Chriſtiano cultui dedita fuit. [VVLTVM tuum deprecabun-
tur omnes diuites plebis,] id eſt, teipſam ſeu tuam participationem atq; pręſentiam ô eccleſia Chri-
ſti orabunt omnes Gentes ad fidẽ conuerſæ, quæ ſpiritualiter diuites ſunt in charitate & grata. Iam
C enim videmus ꝙ magni & parui omneſque fideles deprecãtur paſtores ac ſacerdotes eccleſiæ, qua-
tenus orent pro ſe, & verbum dei ſacrametáque Chriſti ſibi cõmunicent, ſicut apud Malacbiam ha- Mala.2.
betur, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirent. Vel ſic, Vultum tuum
ô eccleſia deprecabuntur omnes diuites plebis, ita vt vultus tuus erit id quod petẽt, non id à quo pe
tent: vt ſit ſenſus, Deprecabuntur à deo vultum tuum, quatenus pertineant ad gregem credentium,
quoniam extra eccleſiam non eſt alicui ſalus: ſicut nec extra arcam Noe quiſquam à diluuio ſaluatus
eſt. ¶ (15) OMNIS gloria eius] vtpote [FILIAE regis,] quæ nunc regina vocata eſt, & ſpõſa Chri- Gen.7.
ſti, atque eccleſia, [AB intus,] hoc eſt, tota perfectio fidelium in interiori mentis decore cõſiſtit, non
in exterioribus rebus caducis ac vanis. Deus enim intuetur cor, & mentem ſcrutatur: homo autẽ ea
quæ foris ſunt aſpicit. Sed quia virtus interior procedere debet in exteriores ſanctas operationes,
quemadmodũ Chriſtus ait, Quid vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Ideo addit, Matt.7.
[IN fimbrijs aureis circumamicta varietatibus,] id eſt, gloria ſeu vitæ excellẽtia etiã conſiſtit io ope-
ribus charitatis, & gloria ſeu perfectio iſta circumamicta eſt varietatibus. i. actibus diuerſarum virtu-
tum ornata: quia vt ait Apoſt. Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam,
non inflatur, non quærit quæ ſua ſunt. Perfectio ergo Cbriſtianorum animorũ in interioribus ma
ximè ſita eſt. Propter quod monet Apoſt, Renouamini ſpiritu mẽtis veſtræ, & induite nouum homi- 1.Co.13.
D nẽ, qui ſecundum deum creatus eſt. Et iterum exhortatur, Mũdemus nos ab omni inquinamẽto car- Ephe.4.
nis & ſpiritus perficientes ſanctificationem in timore dei. ¶ (16) ADDVCENTVR regi virgines 2.Cor.7.
poſt eam,] hoc eſt, poſt primitiuam Cbriſti eccleſiam adducentur ad Chriſtum per prædicatores ſan
ctos homines meote & corpore continentes & integri. [PROXIMAE eius,] id eſt, cõiugati ac cæte-
ri qui virginibus appropinquant, quoad hoc quo voluptatibus carnis noo adhærent finaliter. [AF-
FERENTVR tibi] ô Chriſte per fidẽ & cultum deuotum. In ipſa eccleſia congregantur virgines, &
coniugati, & omnes Chriſto vniuntur per fidem & gratiam. De his nanque virginibus Chriſtus in
Euãgel. dicit, Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum dei. De quibus ſcriptum eſt, Non di Eſaię 59.
cat eunuchus, ego lignum aridum, quia hæc dicit dominus eunucbis, Qui cuſtodierunt fœdus meũ,
& elegerunt quæ volui, dabo eis in domo mea nomen melius à filijs ac filiabus. ¶ (17) AFFEREN
TVR in lætitia & exultatione,] hoc eſt, cum gaudio mentis & corporis ad Chriſtum accedent, & ei
deſeruient, [ADDVCENTVR id templum regis,] id eſt, tiumphantem eccleſiã ſeu regnum cœlorũ
poſt huius exilij incolatum. ¶ (18) PRO patribus tuis oati ſunt tibi filij,] hoc eſt, loco patriarcharũ
& prophetarum orti ſunt tibi ô eccleſia dei apoſtoli atque diſcipuli Chriſti, qui patribus ſucceſſerũt,
& ex eorũ ſemine nati ſunt: [CONSTITVES eos] ô Chriſte [PRINCIPES ſuper omnem terram,]
nam in illis terris quas ſancti apoſtoli ad fidem conuerterunt, principatum ſortiti ſunt, ſicut Iohan-
nes in Aſia, Andreas in Achaia, Petrus & Paulus in Italia, Thomas & Bartholomæus in India. De

Eſai.66. hac enim miſsione & principatu apoſtolorum ait Chriſtus per Eſaiam, Mittam ex eis qui ſaluati fue- E
rint ad Gentes in mare, in Aphricam, in Lydiam, tenentes ſagittam in Italiam & Græciam ad inſu-
las longè: ad eos qui non audierunt de me, & annunciabunt gloriam meam gentibus. ℂ(19) MEMOR ero] ego Propheta author pſalmi iſtius, vel ego eccleſia, [NOMINIS tui domine] rex Chriſte [IN omni generatione & generatione.] quãdiu enim pſalmus iſte à fidelibus legitur, tamdiu Propheta domini recordatur, quia alios ad dei recordationem inducit. Eccleſia quoque indeſinẽter nomen Chriſti prædicando annunciat. ℂ(20) PROPTEREA populi] Chriſtiani [CONFITEBVNTVR tibi,] hoc eſt, laudabũt te, atq; ad honorẽ nominis tui peccata ſua aperient, [IN æternũ,] id eſt, vſque ad finem mundi, quandiu fides Chriſtiana durauerit, [ET in ſeculum ſeculi,] id eſt, laus iſta in præſenti vita incipitur, & in futuro ſeculo ſine fine continuabitur.

ℂ EXPOSITIO tropologica eiuſdem Pſalmi

POſtremò penſandum ꝙ triplex eſt Chriſti ſponſa, videlicet vniuerſalis, quæ eſt eccleſia: particularis. ſ. anima fidelis, & ſingularis, vtpote virgo diuina. Quemadmodum Cãtica canticorum de hac triplici Chriſti ſponſa exponi poſſunt, ita quæ nunc dicta ſunt de ſponſa Chriſti vniuerſali, exponi poſſunt de ſponſa eius particulari ac ſingulari. Quælibet nanque anima pia atq; fidelis Chriſto per fidẽ vnita, per charitatẽ deſponſata, atq; à Chriſto bonis operibus fœcũdata, dici poteſt regina, tanquam ſummi regis filia, Chriſti cohæres ac ſponſa a ſpiritu ſancto lumine gratiæ impregnata. Et iſta regina aſtat à dextris Chriſti in veſtitu deaurato ſecundum intellectum expoſitum.
Cætera quoque faciliter applicari poſſunt ad quamlibet animam ſanctam. F

ℂ EXPOSITIO eiuſdem Palmi iuxta ſenſum allegoricum.

PRopriјſsimè autem conueniunt iſta virgini benedictę. ipſa eſt enim vnica illa ac ſumma regina
aſtans ſemper à dextris filij ſui, quę ineffabiliter delectat patrem æternum, & placet incõpara-
biliter ſponſo ac filio ſuo, quẽadmodum ait ad eam ſpõſus cœleſtis, Pulchra es amica mea, ſua-
Cant.6. Ibidem. uis & decora. Et iterum, Vna eſt colũba mea, perfecta mea. Aſtat verò regina hæc regi glorię in ve-
ſtitu deauratiſsimo, ſplendidiſsimo, ac rubicũdiſsimo, quoniam ipſa charitate dei & ꝓximi ineffabi-
liter atque excellentiſsimè æſtuabat, & æſtuat ardentiſsimo optans affectu Chriſti filij ſui mortem &
ſanguinem fructificare in nobis, erátque ſanctis operibus penitus ſuperplena. Propter quod ipſa in
Cant.2. Canticis proclamat, Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Vnde de ea in Prou.
Prou.13 habetur, Fortitudo & decor indumentum eius. Erat etiam circundata varietate vniuerſarum virtu-
Cant.5. tum, ſicut de ea Salomon eſt locutus, Inæſtimabilis odor in veſtimentis eius, hoc eſt, mira fragrantia
2.Cor.2. ſpiritualis dulcedinis in virtutibus atque operibus ſuis. Nam & de tali odore Paulus teſtatur, Chri-
Gen.8. ſti bonus odor ſumus in omni loco. Et Moſes dicit, Odoratus eſt dominus odorem ſuauitatis, id eſt,
Luc.1. piæ deuotionis. Deniq; huic filiæ dicitur, Audi filia quæcunq; in lege & prophetis conſcripta ſunt,
& quæ loquitur in te dominus deus. Audi etiam ſalutationem angelicã, & vide, quæ, quanta, & qua- G
lia deus promiſit hominibus per prophetas: & inclina aurem tuam, vt diuinæ inſpirationi in omni-
bus acquieſcas, atque angelicæ annunciationi credas, aſſenſumq́ue præbeas: & obliuiſcere populum
tuum, id eſt, Iſraelem ſecundum carnem & literam, non ſecundum ſpiritum & ſpiritualem interpre-
tationem: & domum patris tui. à quo carnaliter genita es, quatenus patri ſpirituum in cunctis adhę-
reas. Tunc enim concupiſcet rex Meſsias vnigenitus dei decorem tuum interiorem, ſcilicet humi-
Pſal.18. litatẽ, caſtitatem, charitatem. Concupiuit enim tam vehementer filius dei decorem Mariæ, vt exul-
taret quaſi gigas ad currendam uiam, deſcenderetq; in vterum eius puriſsimum atq; dulciſsimum,
aſſumens ſibi ex ea corpus humanum, ac partẽ virginalis ſubſtãtiæ ſuæ diuinitati vniret. Hinc nan-
Cant.2. que in Cant. ait ad eam, Oſtende mihi faciem tuã, ſonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dul-
cis, & facies tua decora. O quantum dilexit te deus virgo digniſſ. quàm beatiſſ. es domina mea, quæ
deum verum concipere, nutrire, parere, contrectare, lactare, oſculari, amplecti, & ad incremẽta vſq;
perducere meruiſti. Bene dicere poteras illud Salomonis, Ego dilecto meo, & ad me cõuerſio eius.
Cant.7. Illud quoque, Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Nam vtique
Luc.1. frequenter adoleſcentulus ille candidiſsimus puer Ieſus tecum in lecto florido conquieuit, dormi-
uit, & vbera tua virginea ſuxit, te blandè aſpiciens, dulciter oſculans, reuerendiſsimeq; cõplectens.
Vultum tuum ô domina deprecabuntur omnes diuites plebis. Beatam enim te dicunt omnes gene- H
rationes, miſericordiam tuam implorant, & ad te ſicut ad benigniſsimam aduocatam in omni neceſ
Cant.1. ſitate confugiunt. Adducentur regi virgines poſt eam. Omnes enim virgines ad Chriſtum accedẽ-
tes in via per fidem, & in patria per ſpem Mariam tanquam primam & ſummam ſequuntur, & eius
exemplo Chriſto obſequuntur. Ecce quàm præclariſsimus & glorioſiſsimus eſt pſalmus iſte. Et quæ
lingua eius præconium dignè euoluat? Sed quoniam ſatis difficilis eſt, ſtudeamus eum clarè intelli-
gere, itemq́ue cum deuotione decenti cantare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLV.

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet deniq, pſalmus modò tractandus hunc titulum, In finem filijs Chore pro arcanis, hoc eſt, pſalmus iſte in Chriſtum finem noſtrum nos dirigẽs, cõuenit filijs Chore. i. Chriſtifidelibus crucifixi veſtigia dignè ſectantibus: pro arcanis, hoc eſt, pſalmus iſte tractat de ſecretis Chriſti myſterijs. ſ. de eius aduentu & incarnatione. In horum perſona loquẽs Propheta ait,

PRECATIO.

Deus Iacob & domine uirtutum, arcum nobis aduerſantium contere, & eorum arma nequiſſima contra nos confringe: ut tua uirtute ablatis bellis perenniter tibi uacemus, & uideamus quoniam tu es deus.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEVS noſter] de quo Moſes dicit, Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli Deute.6.
ſeruies. Qui & alibi teſtatur, Videte ꝙ ego ſim ſolus, & non ſit alius deus præ- Deut.32
ter me. Itaque iſte deus noſter eſt [REFVGIVM,] ad quod in omni neceſſita-
te atque periculo fiducialiter accedere debemus, vt protegamur ab ipſo. Ipſe
enim ſolus & alius nullus ſaluare nos poteſt ab omni diſcrimine: ideo ſequi-
tur, [ET virtus,] hoc eſt, deus noſter eſt fortitudo noſtra ſeu forte atque omni-
potens refugium ad ſe confugientium, quēadmodum inducitur, Ecce non eſt Eſai.59.
abbreuiata manus domini vt ſaluare non poſſit. Turris enim fortiſſima nomē Prou.8.
domini, ad ipſum currit iuſtus & ſaluabitur. Quidam autem ad eos confugiunt, qui nec ſeipſos, neq;
ad ſe confugientes valent ſaluare. De quibus ſcriptum eſt, Oculi impiorum deficiēt, & effugiū peri- Iob 11.
bit ab eis, & ſpes illorum abominatio erit. Tu ergo propriam penſans inſufficientiam, totam ſpem
B tuam in domino fige, recolēs quod dominus ait, Perditio tua Iſrael ex te, in me tantūmodo auxiliū
tuum. Ideo autem Iob, Ecce, inquit, non eſt auxiliū mihi in me. Inſuper deus noſter eſt adiutor [IN Oſee 13.
tribulationibus] ſicut aſſeritur, Bonus dominus & confortans in die tribulationis. Vnde & infrà ha- Iob 6.
betur, Inuoca me in die tribulationis, eruam te. Deus igitur eſt adiutor noſter in tribulationibus, Naum 3.
[QVAE inuenerunt nos nimis,] id eſt, quæ abundanter venerunt ſuper nos. Omnes enim qui volūt Pſal.49.
piè viuere in Chriſto perſecutionem patientur. Et, Homo natus de muliere breui viuens tempore, 2.Tim.3
repletur multis miſerijs. In tribulationibus nanq; promiſſimus eſt deus ad ſuccurrendū. Porrò quæ Iob 14.
ſequūtur multipliciter exponūtur, poſſunt autē literaliter ita exponi, ¶(2) PROPTEREA non ti-
mebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris,] hoc eſt, quoniam deus noſter
eſt noſtrum refugium, noſtra virtus, & noſter adiutor: idcirco non timebimus quanuis terra mouea-
tur vehementer, & montes transferātur in profundum abyſſi, ſeu medium pelagi violenter, quia (vt
ait Apoſtolus) Si deus pro nobis, quis contra nos? Et ſcriptum eſt, Qui timet deum nihil trepidabit. Rom.8.
Ecce quanta eſt ſecuritas mentis in deo ſperantis, quanta ſtabilitas cordis in deum credentis. In nul Eccl.7.
lo enim euentu pauebit, cuius animus in deo veraciter fixus eſt. Secundò ſic, Non timebimus nos in
deo confiſi, dum turbabitur terra, hoc eſt, homines terreni, qui tēporalia damna atq; tormenta cor-
poralia timent: qui & in die iudicij turbabuntur timore horribili, quando iuſti in magna conſtantia
C ſtabunt: ſecundum quod ſcriptum eſt, In diem perditionis ſeruatur malus, & ad diem furoris duce- Sap.5.
tur, & de furore omnipotētis bibet: & transferentur mōtes in cor maris, id eſt, nec tunc timebimus, Iob 21.
quando ſuperbi proijcientur in lacum inferni, cùm dicet eis iudex, Ite maledicti in ignem ęternum.
Tunc enim iuſti cum ſecuritate & gaudio audient, Venite benedicti patris mei. Tertiò ſic, vt ea quę Mat.25.
dicta ſunt, ſint verba primitiuæ eccleſiæ, quæ totam fiduciā ſuam in domino collocauit, & ait, Pro-
pterea non timebimus, timore carnali, humano, & inordinato, dum turbabitur terra, hoc eſt, Iudæa,
ſeu populus Iudæorum, qui Chriſti diſcipulos ex irrationabili perturbatione paſſionum conabātur
omnino delere & extirpare. Vnde de primitiua eccleſia legitur, quòd ita orabant, cùm principes ſa-
cerdotum prohibuiſſent prędicari nomen domini Ieſu, Da ſeruis tuis domine cum omni fiducia lo- Actu.4.
qui verbum tuum. Et cùm oraſſent, motus eſt locus in quo erant, & repleti ſunt omnes ſpiritu ſan-
cto, & loquebantur verbum dei cum fiducia. Et transferentur montes in cor maris, id eſt, nec tunc
metuemus, dum apoſtoli qui propter altitudinem vitæ & ſapientiæ montes dicuntur, Iudæam relin-
quent, & ad Gētiles conuertendos tranſibunt. Gentiles enim in corde maris, id eſt, in medio mundi
habitabant, de quo infrà habetur, Hoc mare magnum & ſpacioſum manibus. Et iterum, Veni in al- Pſal.103.
titudinem maris. Patet itaque quòd tempore diuiſionis apoſtolorum Chriſtiani in Ieruſalē cū Iaco- Eſai.68.
bo permanentes ſecuri atque imperterriti permanſerunt, certi quòd Chriſtus protector eorum eſ-
D ſet. Vnde & beatus frater domini Iacobus ſeculares homines paruipendens, & Chriſti famulos o-
mnia contemnentes beatificans, ait, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenīēt Iacobi 5
vobis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. Deinde fidelibus loquens, Patientes, inquit,
eſtote vſque ad aduentum domini, & confirmate corda veſtra, quoniam aduentus domini appropin
quabit. ¶(3) SONAVERVNT] montes prædicti, hoc eſt, ſancti apoſtoli, Euangelium Chriſti præ-
dicauerunt, [ET turbatæ ſunt aquæ eorum,] id eſt, gentes, ad quas miſſi erāt apoſtoli, audita prædi-
catione eorum, turbatæ ſunt: quædam ad impatientiam & perſecutionem, quædam ad pœnitentiam
& imitationem, ſicut in Actibus apoſtolorum frequenter narratur. [CONTVRBATI ſunt mōtes,]
hoc eſt, principales inter homines [IN fortitudine eius,] ſcilicet Chriſti, id eſt, ex potēti prædicatio-
ne & miraculoſis operibus apoſtolorum, ac aliorum Chriſti diſcipulorum. Hæc autem conturbatio
accipi poteſt in bono & in malo. Nam quidam potentes & magni ad fidem conuerſi ſunt, tam ex Iu-
dæis quàm ex paganis: quemadmodum ſcriptum eſt, Multa etiam turba ſacerdotum obediebat Euā- Act.6.
gelio. Quidam quoque timore ingenti turbati ſunt, teſte Luca, Multa, inquit, prodigia & ſigna fie-
bant per apoſtolos in Ieruſalem, & metus magnus erat in vniuerſis. Quidā & plures prioribus con- Actu.2.
turbati ſunt conturbatione maligna, videlicet peruerſi principes Iudæorum atque tyranni gentiliū.
Pro maiori equidē parte montes ſeculi, hoc eſt, potentes ac nobiles in ſua malitia permāſerunt. Pro-
pter quod Apoſtolus ait, Videte vocationem veſtrā fratres, quia non multi ſapientes ſecundum car- 1.Co.1.

Iaco.2. nem,non multi potentes,non multi nobiles ſunt inter vos.Et Iacohus, Nónne(inquit)deus elegit E
pauperes in hoc mundo,diuites in fide?Omnes autem montes,hoc eſt,ſuperbi,deo rehelles, turbati
ſunt,vel in præſenti,vel in futuro,imo & vtrobique:quoniam nuſquam verã pacem habent qui ideo
Iob .9. reſiſtunt.Iuxta illud,Sapiens corde eſt deus & fortis robore.Quis reſtitit ei & pacem habuit?Et per
Eſaiç 47 Eſaiam dominus dicit,Vltionem capiã,& non reſiſtet mihi homo. Et alibi,Quis ſimilis mei,& quis
Iere.49. ſuſtinebit me?ait dominus,Et quis eſt iſte paſtor qui reſiſtat vultui meo? Si autem quis velit iſta ad li
teram in ſenſu grammaticali accipere,tunc palàm eſt,quòd etiã diuina virtute montes terræ ſuo mo
Iob 9. do turbantur,& de locis ſuis transferuntur ac comminuuntur,vt in libro Iob legitur , Qui trãſtulit
Mar.11. montes,& cõmouet terrã de loco ſuo,& columnæ eius cõcutientur.Et Saluator ait,Habete fidẽ dei.
Amen dico vobis,quicunq; dixerit huic mõti,tollere,& mittere in mare,& non hæſitauerit in cor-
de ſuo,ſed crediderit,quia quodcunq; dixerit,fiat,fiet ei . Omnia enim(ſicut ſcribit Marcus)poſſi-
Mar.9. bilia ſunt credenti. ¶(4) FLVMINIS impetus,]id eſt,fons ſacri haptiſmatis [LAETIFICAT]
ſpirituali lætitia[CIVITATEM dei,]id eſt,militãtem eccleſiam Chriſti. Gaudent enim fideles de
ſacramento ac heneficio tanto,in quo omnia peccata donantur,gratiæ infunduntur, & homo ſpiri-
Ezec.47 tualiter regeneratur.De hoc fluminis impetu ſcriptum eſt,Ecce aquæ egrediebãtur ſubter limẽ do-
mus ad orientem,& omnis anima viuens quæ ſerpit quocunque venerit torrens, viuet. [SANCTI-
FICAVIT tabernaculum ſuum,]hoc eſt,eccleſiam electorum , ſeu ipſos electos [ALTISSIMVS]
Iob 14. deus,qui ſolus poteſt facere mundũ de immundo.De hoc tebernaculo ait Apoſtolus, Vos eſtis tem-
2.Cor.6. plum dei viui,ſicut dicit dominus,Quoniã inhahitabo in illis. Et iterum ait,Templum dei ſanctum F
Leuit.26 eſt,quod eſtis vos.¶(5)DEVS in medio eius non commouebitur.] Hoc dupliciter legitur. primò
Mat.18. ſic,Deus in medio eius,ſubaudi,eſt,id eſt,in ipſa ciuitate ſeu militante eccleſia,iuxta illud , Vbi ſunt
duo vel tres congregati in nomine meo,ibi ſum in medio eorum:non cõmouebitur,hoc eſt,eccleſia
non cadet à fide,eò quòd Chriſtus in medio eius ſit,nec tẽtationib⁹ deiicietur,ſecundũ quod Chri-
Luc.22. ſtus Petro in perſona eccleſiæ dixit,Ecce ſatan expetiuit vos,vt cribraret ſicut triticum. Ego autem
oraui pro te,ut non deficiat fides tua.[ADIVVABIT eam]ſcilicet eccleſiã[DEVS mane,] hoc eſt,
ſtatim cùm ad eũ clamauerit,[DILVCVLO,]id eſt,in ſpirituali aurora , vtpote in infuſione gratiæ,
ſeu ſpiritus ſancti illuminatione.¶Deniq; locus iſte poteſt anagogicè explanari,vt ſit ſenſus,Flumi
Amos 8. nis impetus,hoc eſt,fons ſapientiæ,ſeu inundatio ſpiritus ſancti,vel ipſemet deus, qui (vt ſcriptum
eſt)eſt fluuius glorioſus,exiliens in terram ſitientem , lætificat lætita beatificæ fruitionis,ciuitatem
dei,id eſt,triumphãtem eccleſiã:ſanctificauit tabernaculum ſuũ,hoc eſt,corda beatorum altiſſimus:
Eſai.6 nil enim impuritatis eſſe poteſt in patria:deus in medio eius eſt,quia in triumphante eccleſia deus fa
cie ad faciem cernitur,quemadmodum Eſaias ait,Erit tibi dominus in lucem perpetuã:idcirco non
cõmouebitur eccleſia triumphãs à ſuæ beatitudinis ſtatu,ſed æternaliter deo fruetur. Adiuuabit eã,
hoc eſt,ciuitatem cœleſtem,deus mane diluculo,hoc eſt,mox eùm aliquẽ ſanctorum ad cœlos ſuſce-
perit,confirmabit eum in bono,vt amplius peccare non queat.Propterea exponi poteſt hic paſſus de
virgine glorioſa,hoc modo,Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei,hoc eſt,verbum dei,in quo eſt G
omnium ſanctarum delitiarum fontalis atque immẽſa affluentia,ſanctã Mariam exultare fecit , præ-
ſertim quando in vterum eius cum omni ſua plenitudine deſcendit,eámque ſuperimpleuit,atq; hu-
manam naturã ex ea verè aſſumpſit.Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.Nam Chriſtus ma-
trem quam ſibi elegit & condidit ab omni immunditia culpæ puriſſimam præſeruauit, & eã in vte-
Iere.11 ro ſuæ matris ſanctificauit,ac ſpiritu ſancto impleuit multò ſublimius quàm Ieremiam aut Iohãnem
Luc.1. Baptiſtam. Deus in medio eius : nam Chriſtus deus & homo in ſacratiſſimo virginis vtero nouem
menſibus requieuit.Ideo virgo Chriſtifera non commouebitur à bono in malum,ſed ſtabilis erit in
deo atq; immobilis. Adiuuabit eã deus mane diluculo,hoc eſt,ex vtero matris ſuæ ſtabiliuit eam in
omni perfectione ac gratia ſecundum actum vel habitum,ſeu diſpoſitionem propinquã.Quod verò
dictum eſt, Deus in medio eius non cõmouebitur,ſecundò ſic legitur,vt nihil ſubaudiatur,vt ſit ſen
ſus, Deus non commouebitur in medio eccleſiæ militãtis,triumphãtis,ſeu Mariæ virginis . Quãuis
enim deus in ſeipſo omnino impaſſibilis immobiliſque conſiſtat,ſolent tamen ei aſcribi quædam ad
paſſionem ac motum ſpectãtia, quia circa rationalem creaturam ita ſe habet,quaſi talia ſibi verè cõ-
Mala.2. peterent.Hinc enim apud Malachiam legitur,Laborare feciſtis dominum in ſermonibus veſtris. Et
Mala.3. dominus,Me,inquit,configitis gens tota.Sequenti quoq; capitulo, Inualuerunt ſuper me verba ve- H
Ephe.4. ſtra.Apoſtolus verò apertius ait,Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei .Simili modo dicitur deus
commoueri,quando à peccatore contẽnitur,& recedit:dum verò inceſſanter in aliquo per gratiam
manet,dicitur non cõmoueri. ¶(6) CONTVRBATAE ſunt gentes]ex prædicatione atque mira-
culis diſcipulorum Saluatoris ad pœnitentiam ſalutarem & ad admirationem,quædã verò ad obſti-
nationem & reſiſtentiam.[ET inclinata ſunt regna,]id eſt,incolæ regnorum humiliati ſunt ad fidẽ,
Matt.11. & ſanctã conuerſationem,diſcentes à Chriſto,quia mitis eſt & humilis corde. Hoc eſt quod beatiſ-
Eſai.26. ſimus Eſaias de Chriſto prædixit,Quia incuruabit habitantes in excelſo, ciuitatem ſublimem humi
liabit.Per ciuitatem autem ſublimem intelligit Romam,quæ tunc erat domina mundi. De qua Pro-
Ibidem. pheta idem ſubiungit,Conculcabit eam pes pauperis,greſſus egenorum.Per pedẽ pauperis Petrum
piſcatorem intellige:per greſſus egenorum,prædicationem Petri & Pauli nihil in hoc mundo poſ-
ſidere volentium.Horum enim prædicatio infidelem gloriam Romanorum atque pompoſam eorũ
ſublimitatem ad Chriſtianæ humilitatis profunditatem perduxit. [DEDIT vocem ſuam] Chriſtus
per ſeipſum & prædicationẽ ſeruorum ſuorũ, [MOTA eſt terra] ad fidem & admirationẽ, vel etiam
ad perturbationem & indurationẽ, maximè quoad Iudæos:de quibus per Eſaiam Chriſtus teſtatur,

A Iſrael me non cognouit,populus meus non intellexit.Hoc quoq; quod ait,mota eſt terra,cõuenien-
ter refertur ad verſum ſequentẽ,quo dicitur,(7)DOMINVS virtutum nobiſcum,]hoc eſt, Chri 1.Co.1.
ſtus rex gloriæ,virtus & ſapientia patris venit ad nos,& habitauit nobiſcum per aſſumptionem car-
nis & animæ rationalis:& ideo ſubdit,[SVSCEPTOR noſter,]id eſt,qui noſtram naturã aſſumpſit,
nóſque redemit,eſt[DEVS Iacob]patriarchæ,id eſt,verus deus,non pura creatura, vt hæretici aſſe- Agg.2.
ruerunt.Huic autem expoſitioni concordat quod dominus aſſerit, Adhuc vnum modicum & ego
mouebo cœlum & terram,& mare,& aridam:& veniet deſideratus cunctis gentibus. Circa aduen- Luc.2.
tum enim & in aduentu Chriſti motum eſt cœlum, quando angelo paſtoribus Chriſti natiuitatem Mat.2.
annunciante,facta eſt cum eo multitudo cœleſtis exercitus laudantium deum,& dicentium, Gloria
in excelſis deo.quando etiam ſtella cæteris radiantior Magis apparuit,eóſq; ad creatorem cœlorum Luc.2.
hominem factum perduxit.Terra verò mota eſt,quando omnes mirabantur propter ea quæ à paſto-
ribus dicebantur.Mare verò & arida mota ſunt ante Chriſti aduentum,quando per diſpenſationem
diuinã poteſtati Romanorum ſubiecta ſunt regna mundi,& inſulæ maris: tunc igitur venit deſide- Gen.49.
ratus cunctis gentibus,id eſt,Chriſtus,de quo Iacob prædixit,Ipſe erit expectatio gentium. De quo Eſai 7.
nunc quoq; dicitur,Dominus virtutũ nobiſcũ.De quo alibi ſcriptum eſt, Vocabitur nomẽ eius E- Mat.1.
manuel,quod interpretatur,nobiſcũ deus.Moraliter denique,dominus virtutũ,id eſt, deus trinitas,
B eſt nobiſcum,quãdo per charitatẽ & gratiam in noſtris cordibus manet:& ſuſceptor noſter, hoc eſt,
orationum noſtrarum auditor eſt deus Iacob,id eſt,ſupplantatoris vitiorum. Qui enim vitijs relu-
ctantur,exaudiri merentur,non quorũ propoſitũ in vitio manet. Propter quod cæcus apud Iohan. Iohan.9.
aiebat,Scimus quoniã peccatores deus non audit:ſed ſi quis cultor dei eſt, & volutatatem eius facit, Iob 8.
hunc deus audit.Cui conſonat quod alibi ait ſcriptura,Deus non proijciet ſimplicem, nec porriget
manum malignis. (8)VENITE,]non tam greſſibus pedum,quàm fide affectuq; cordium,[ET
videte]oculo mentis,ô omnes qui vultis ſaluari,[OPERA domini, quæ poſuit ꝓdigia ſuper terrã,]
id eſt,mirabilia opera creatoris facta in terris:de quibus ſubiungitur, [AVFERENS bella vſque in
finem terræ.]In Chriſti enim aduentu inaudita pax erat in mundo omnibus populis Romano im-
perio ſubditis:quod vtique non humana ſed diuina ordinatione atque potentia factum eſt,non pro-
pter meritũ Romanorum tunc exiſtentium,ſed propter futuros electos. (9) ARCVM conteret
& confringet arma,& ſcuta cõburet igni,]id eſt,pax iſta inſolita tam diu durabit, quòd vſus armorũ
vltra ſolitum tempus ceſſabit:ſicque deo diſponente homines bellica inſtrumenta in alios vſus con-
uertent,ſicut quotidie fit in terris,in quibus bella lõgo tempore conquieſcunt. Et hoc eſt quod ali-
bi dicitur,De Sion exibit lex,& verbum domini de Ieruſalem.Et conflabunt gladios ſuos in vome- Eſai.1.
res,& lanceas ſuas in falces.Non leuabit gens contra gentẽ gladium:nec exercebũtur vltra ad præ- Mich.3
C lium.Hoc enim dicitur eo modo,quo de aliqua re vltra ſolitum perdurante dicimus, Iſtud nunquã
habebit finem,cùm tamẽ quandoq; infra diem vel menſem ſeu horam habiturum ſit finem. Po-
teſt autem hic locus ſpiritualiter interpretari,vt ſit ſenſus,Venite & videte opera domini, quæ po-
ſuit prodigia ſuper terram,hoc eſt,incarnationem filij,partum virginis,paſsionem,& reſurrectionẽ
ſaluatoris:qui eſt auferens bella vſque in finem terræ,hoc eſt,qui tentationes à nobis excludit, & ho
mines deo reconciliauit.Ipſe enim eſt pax noſtra,qui fecit vtraque vnum,hoc eſt, Gẽtiles atque Iu- Eph.2.
dæos in vnitate fidei congregauit:quẽadmodum legitur,Pax erit inter duos illos. Et ſecundũ Apo- Zach.6.
ſtolum,Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.Arcum conteret,hoc eſt, Chriſtus occultas 2.Cor.3.
malorum inſidias condemnabit ac deſtruet:& confringet arma,hoc eſt,perſecutiones apertas ac in-
uaſiones diabolicas:& ſcuta,hoc eſt,defenſiones fallaces,quibus peruerſi ſuos conantur errores de-
fendere:comburet igni,infernali,damnãdo peruerſos,vel igne ſpũs ſancti illuminãdo fideles ad re-
ſiſtẽdum errantibus. (10)VACATE & videte,quoniã ego ſum deus.] Ecce ꝗ piè ac dulciter ex-
hortatur nos dominus deus noſter, Vacate,inquit,à rebus vanis & malis ac inutilibus abſtrahite cor
da veſtra,& mihi tota mẽte adhærete,mihi intẽdite,in me veſtra deſideria figite,in me veſtras occu-
pationes ſimplificate ac colligite,& videte per affectuoſam contẽplationem,expimentaléq; guſtum,
quoniã ego ſum deus creator,prouiſor,ſaluator,& rector veſter,qui inceſſabilẽ curã de vobis habeo,
D vobiſq; ſemper ſuccurrere,& conſolationẽ infundere paratus exiſto,ita vt expimentaliter agnoſca-
tis me eſſe deum veſtrũ.Qui enim iſta guſtare & deo ſyncerè intẽdere cupit, indiget omni cuſtodia Prou 4
cor ſuum ſeruare,concupiſcentias fugere,voluptates cõtemnere, diſſolutiones vitare, occupationes Lucæ 10.
ſuperfluas propulſare,loquacitates abijcere,& illud vnũ, quod ſolũ neceſſarium eſt, indeſinẽter ap-
petere.Ideo Ieremias præcipit,Nouate vobis nouale,& nolite ſerere ſuper ſpinas. Circuncidite & Iere.4.
auferte præputia cordium veſtrorũ.[EXALTABOR in gẽtibus,]id eſt,ego vnigenitus dei ac mun
di ſaluator à gentilibus agnoſcar,& honorabor per prædicationem apoſtolorũ ſecundum quod per
Eſa.inquit,Quibus non eſt annunciatum de eo videbunt.& qui non audierunt,cõtemplati ſunt. Et Eſai.52.
iterum,Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri.Et denuò,In doctrinis glorificate dominum Ibidem.
à finibus terræ audiuimus laudes gloriam iuſti. Et per alium prophetam Chriſtus ait,Ab ortu ſolis Eſaię 24
magnum eſt nomẽ meũ in gentibus.De quo & Michæas prędixit,Magnificabitur in medio vniuer- Mala.1.
ſæ terræ.[ET exaltabor in terra,]hoc eſt,in populo Iudęorũ in fine ſeculi.Cùm enim plenitudo gẽ- Mich.3.
tium intrauerit,tunc omnis Iſrael ſaluus fiet.Nam vſq; ad finem mundi durabit Iudæorum cæcitas Rom.8.
atque captiuitas,iuxta illud,Finis eius vaſtitas,& vſque ad finem perſeuerabit deſolatio. Circa finẽ Dan.9.
autem ſeculi conuertentur adueniente Helia,quẽadmodum dominus ait,Ecce ego mittã vobis He-
liã prophetã,antequã veniat dies domini magnus & horribilis, & conuertet cor patum ad filios,& Mala.4.
cor filiorum ad patres,ne fortè veniam,& percutiam terram anathemate. (11) DOMINVS vir-

tutum nobiſcum.]Verſus iſte ꝓpter ſignificationis ſuæ dulcedinem ad dignitatẽ repetitur, qui iam E
ſatis declaratus videtur. Ecce quàm plenus eſt hic pſalmus ſacramentis, in quo fides roboratur, ſpes
in deo ſtabilitur, fortitudo excitatur, naſcentis eccleſiæ primordia explicantur, baptiſmi gratia com
mendatur, beneficia dei recoluntur, Chriſti incarnatio deſignatur, fideles ad conſiderationem diui-
norum operum inuitantur, diuina potentia prædicatur, dulciſsima atque paterna dei admonitio con
tinetur, ſaluatoris magnificentia prædicatur, atque ad primum ac ſummum & ſuauiſsimum dei be-
neficium, ſcilicet ad incarnationem ipſius reditur, & in hoc beneficio pſalmus finitur, ne aliquo mo-
do obliuioni tradatur. Enitamur ergo pſalmum tam fœcundum ac pulchrũ deuotiſsimè decantare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLVI.

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus pſalmi eſt, In finem pro filijs Chore, pſalmus Dauid, cuius intellectus ex expoſitione titulorum præcedentium clarus eſt. Propheta autem in hoc pſalmo fideles ad congratuladũ Chriſto aſcendenti inuitat, & ad laudandum dominum pro beneficijs eius, & ait,

PRECATIO.

Rex omnis terræ deus, ſedens ſuper ſedem ſanctam tuam elige nos tibi in hæreditatem: ut tecum regnantes in æterna gloria te præſtante exultemus coram te lætitia inenarrabili & glorificata: qui cum eodem deo patre & ſpiritu ſancto uiuis & regnas in omnia ſecula. Amen. F

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

OMNES gentes]ad fidem conuerſæ [PLAVDITE manibus,]hoc eſt, tam cor-
dialiter exultate, vt ex copia interioris lætitiæ exteriora membra ad dei hono-
rem ac laudem extendantur, interioremq; hilaritatem oſtẽdant, ſicut Apoſto-
1. Tim. 2 lus docens ait, Leuãtes puras manus ſine ira & diſceptatione. Et Ieremias, Le-
Thren. 2 ua, inquit, ad deũ manus tuas, & miſerebitur tui. Vel ſic: plaudite manibus, hoc
eſt, bonis operibus deum laudate & honorate. Hoc enim optimũ eſt genus lan-
Iacobi 3 dandi altiſsimum, actibus virtuoſis venerari maieſtatem ipſius. Propter quod
ſcriptum eſt, Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos? oſtendat ex bona conuer-
ſatione operationem ſuã in mãſuetudine ſapientiæ. [IVBILATE deo,]hoc eſt, ad gloriam dei in-
effabiliter eum laudate [IN voce exultationis,] hoc eſt, cum iucũdo præconio oris. Iubilus enim eſt
inexpreſsibile gaudiũ cordis, quod nec occultari poteſt in toto, nec exprimi valet in integro. Vult
ergo Propheta vt tantam dei laudem concipiat anima noſtra, quòd eam ore explicare non poſsit.
¶(2)QVONIAM dominus excelſus,]id eſt, incomprehenſibilis, ſublimis, atque immenſus terri-
Heſt. 13. bilis, cùm ſit iudex infallibilis, diſtrictus & iuſtus. [REX magnus ſuper omnẽ terrã:]in ditione enim
eius cuncta ſunt poſita, & omnia ei elementa ſubiecta ſunt. De hac excellentia ad ſanctum Iob dici- G
Iob 11. tur, Excelſior cœlo eſt, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces? longior terra menſura
eius, & latior mari: ſi ſubuerterit omnia vel in vnum coarctauerit, quis contradicet ei? Et rurſus, Co
Iob. 26. lumnæ, inquit, cœli contremiſcunt & pauent ad nutum ipſius. Et alibi ait ſermo diuinus, Ecce cœlũ
Eccl. 16 & cœli cœlorum, abyſſus, & vniuerſa terra, & omnia quæ in eis ſunt, in conſpectu dei commouebun
tur, montes ſimul & colles, & cùm cõſpexerit illa deus, tremore concutientur. Quàm magnus verò
Iob 38. & liber, ac potens rex ſit deus ſuper omnem terrã, oſtenditur, vbi dominus ait ad Iob, Vbi eras quã-
do ponebam fundamenta terræ? Indica mihi ſi habes intelligentiam, quis poſuit menſuras eius, &
Apoc. 1. quis tetendit ſuper eam lineam, aut ſuper quo baſes eius conſolidatæ ſunt? Poteſt tamen hic locus cõ
uenientius exponi hoc modo, Quoniam dominus Ieſus qui eſt princeps regum terræ excelſus, quia
ſecundum diuinitatẽ eſt patri æqualis, ſecundum humanitatẽ verò dedit ei deus nomen quod eſt ſu-
Philip. 2. per omne nomen creatum, videlicet eſſe mediatorẽ dei & hominũ, dicente Apoſtolo, Deus exalta-
uit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ: terribilis propter futurum iudicium, ſicut
Luc. 21. ipſe teſtatur, Erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium, præ cõfuſione ſoni-
tus maris & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore & expectatione quæ ſuperueniet vniuer-
ſo orbi: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Ec- H
Mat. 3. 10 ce quàm verè & inæſtimabiliter terribilis Chriſtus, qui poteſtatem habet & corpus & animam per-
dere in gehennam ignis. Rex magnus ſuper omnem terram, id eſt, Ieſus Chriſtus in toto mundo ad
Num. 24 ipſum conuerſo, eſt rex magnus & præpotens, quemadmodum Balaã prophetauit, Orietur ſtella ex
Iacob, & exurget homo de Iſrael, & erit Idumæa poſſeſsio eius. Per Idumęam autem gentilitas deſi-
gnatur. Vnde alia tranſlatio habet, Et erit omnis terra poſſeſsio eius. Propter quod Chriſtus per Ma
Mala. 1. la. prophetam dicit, Nomen meum horribile in gentibus. ¶(3)SVBIECIT populos nobis, & gen
tes ſub pedibus noſtris.]Hæc eſt vox apoſtolorũ ſeu primitiuæ eccleſiæ, quibus Chriſtus ſubiecit po
pulos, id eſt, Iudæos ad fidem cõuerſos, & gentiles credentes, imò deus vult totum mundũ eſſe ſub-
iectum eccleſiæ militanti: & non ſubiectos æternaliter cruciabit, quẽadmodum in Eſa. legitur, Gens
Eſai. 60. & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit. Deinde eccleſia electorum ſummum dei beneficium cõ-
memorans dicit, ¶(4) ELEGIT nobis ſuam hæreditatẽ,]id eſt, Chriſtus decreuit nobis dare bo-
Rom. 8. na cœleſtia, non terrena, felicitatem vitę æternæ, non proſperitatem vitæ mundanæ: magiſque voluit
nos facere hæredes dei, cohæredesque ſui, quàm dare nobis temporalia bona, quę eſſe poſſunt malis
ac bonis communia. Sic ergo elegit nobis, id eſt, ad noſtram ſalutem, hæreditatem ſuam, hoc eſt, feli

A citatem æternã, videlicet[SPECIEM Iacob,]id eſt,pulchritudinem electorũ vitia ſupplãtantium,
[QVEM]Iacob ſeu deſignatos per Iacnb deus[DILEXIT.] Nam & ſanctum Iacob deus dilexit,
ſicut Mala.fatetur,Nõne frater erat Eſau Iacob?Et,Iacob dilexi,Eſau aũt odio habui.Electos quo- Mala.1.
que per Iacob ſignificatos dilexit Chriſtus, quẽadmodum legitur in Apoca.Qui dilexit nos & lauit Apoc.1.
nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.Hæreditas itaque dei quam deus elegit dare electis,eſt ſpecies
Iacob,hoc eſt,ſummus ntnatus ac decor pulcherrimus electorum, cùm ſit ſumma eorum perfectio.
Propter quod ſuperiùs dictum eſt,Domine dilexi decorẽ domus tuæ,id eſt, beatitudinem patriæ. Pſal.14.
(5)ASCENDIT deus]dei vnigenitus Ieſus Chriſtus]ſuper omnes cœlos [IN iubilo,]id eſt,in
ineffabili laude,& gaudio tam ſuijpſius quàm ſanctæ multitudinis quæ ipſum aſcendere vidit,quàm
angelorum ſanctorum, qui ipſo aſcendente dicebãt,Dominus fortis & potens, dominus potens in Pſal.23.
prælio.Et dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ,ſicut in expoſitione pſalmi octaui pleniùs dictũ re-
cordor.Chriſtus quippe cum iubilo ꝓprij cordis aſcẽdit,dicẽs ad angelos ſanctos , Ego qui loquor
iuſtitiã,& propugnator ſum ad ſaluandum.De apoſtolis quoque & alijs qui Chriſtum aſcendentem Eſai.63.
videhant,ſcriptum eſt,Eduxit eos Ieſus foras in Bethaniã , & benedixit eis, & ferebatur in cœlum, Luc.24.
& ipſi adorantes regreſsi ſunt in Ieruſalem cum gaudio magno,laudantes & benedicentes deũ.[DOMINVS in voce tubæ,]hoc eſt,Cbriſtus aſcẽdit cum voce tubali angelorũ diſcipulos conſolãtium,
B ſecundũ quod in Actis ſcriptum eſt, Cumq; intuerentur in cœlum euntẽ illum,ecce duo viri,id eſt Act.1.
duo angeli in forma virili aſtiterunt iuxta illos,qui & dicebãt,Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in
cœlum?Vel,dominus aſcendit in voce tubæ,hoc eſt,cum ſonora,altáque vnce ſuijpſius, quia (vt di-
cit Lucas)eleuatis manibus benedixit eis,& receſsit ab ipſis.Et alia multa atq; ſublimia dixit diſcip. Luc.24.
aſcenſurus ,vt in Act.dicitur.Cùm ergo ſit ita,ô omnes fideles (6)PSALLITE deo noſtro,] vi- Actu.1.
delicet Ieſu Chriſto creatori,ſaluatori,ac iudici noſtro[PSALLITE].i.bonis opibus ipſum lauda-
date,[PSALLITE regi noſtro].ſ.Chriſto,qui cœlum terrámque regit,& eccleſiã ſuam non deſerit,
[PSALLITE.](7)QVONIAM rex omnis terræ deus],id eſt, Chiſtus eſt dominus totius mũdi
in ipſum credentis.Vnde dixit apoſtolis,Eritis mihi teſtes in Ieruſalem,& in omni Iudæa,Samaria, Ibidem.
& vſque ad vltimum terræ.Et Apoſt.ait,Nouiſsime diebus iſtis loquutus eſt nobis deus in filio,quẽ Heb.1.
conſtituit hæredẽ vniuerſorum.[PSALLITE ſapienter].i.cum interiori mentis ſapore , cordialiq;
guſtu verba pſalmodiæ proferte,deum laudate ac honorate:non cum vago & arido corde, quatenus
ſicut guſtus corporis ſingulas alimẽti particulas diſcernit,ſapit,ac digerit:ita interior animæ guſtus
ſingula verba ſpiritus ſancti attẽdat,guſtet,atq; reuoluat. Hoc modo pſallere eſt verè ſapiẽter pſal-
lere,quoniam ſapientia dicitur quaſi ſapora ſcientia.Quidam verò inſipienter pſallunt & orant.De
quibus dominus per Prophetã ait,Populus hic labijs me honorat,cor aũt eorum lõgè eſt a me. Et ta Eſai.29.
C lis laudatio ſiue oratio infructuoſa eſt,iuxta illud Apoſtoli,Si orem lingua,mens mea ſine fructu eſt. 1.Co.14.
Ideo ſubdit,Orabo ſpiritu,orabo & mente:pſallam ſpiritu,pſallam & mente . Quod quàm ſalubre,
fructuoſumque ſit,pandit ſubiungens,In eccleſia volo quinque verba loqui ſenſu meo,quàm decem
milia lingua.Studeamus ergo pſallere ſapienter,quod ad nos ſnlitarios tãto amplius pertinet, quan-
to præ cæteris ad maiorem mentis puritatẽ tenemur.Vel ſic,pſallite ſapienter,id eſt, Chriſtum lau-
date & colite, non ſolum vt hominem , ſed etiã vt verum deum, ſecundum quod ait Apoſtolus,Et- 2.Cor.5
ſi Chriſtum ſecundum carnem cognouimus,tamen iam nunc nouimus. (8)REGNAVIT deus
ſuper gentes]ad ſe per fidẽ & cultum conuerſas,[DEVS ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.i.Chriſtus
ſedet ad dexteram patris in throno maieſtatis.Vel,ſuper ſedem ſanctã ſuam, id eſt, in mẽte omnium
beatorũ,ſecundum quod infra babetur,Qui ſedes ſuper Cherubin manifeſtare.Vnde Propheta ait, Pſal.79.
Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt,& antiquus dierum ſedit.Thronus eius flammę ignis.i.angeli Dan.7.
ſancti,de quibus in ſequentibus ſcriptum eſt, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignẽ
vrentem.Apoſtolus verò ita allegat hunc verſum, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos Pſal.103.
flãmam ignis.(9)PRINCIPES populorum congregati ſunt cum deo Abrahã,] hoc cõmuniter Heb.1.
ita exponitur,principes populorum,id eſt,quidã ex principalibus plebis , ſicut Cẽturio & alij prin-
cipes conuerſi,congregati ſunt cum deo Abrahã,id eſt,Chriſto,qui eſt deus Abrahæ per fidem con
D iuncti ſunt.Sed conuenientius magíſque propriè ad literam de apoſtolis exponendum videtur,qui-
bus Cbriſtus in Euang.ait,Beati oculi qui vident quæ vos videtis.Et iterum,Vobis datum eſt noſſe
myſterium regni dei.Rurſúſque,Non poſſunt filij ſponſi lugere,quandiu cum illis eſt ſponſus . Ipſi
enim corporaliter cum deo Abrahæ,id eſt,cum filio dei incarnato in mundo conuerſati ſunt , inue-
nerúntq; precioſiſsimam illã margaritam,per quam Chriſtus in Euang.ſeipſum ſignificat. Et quòd
iſta expoſitio ſit magis ad literã,conſtat ex eo quòd in natalitijs apoſtolorum cãtantur verba prædi-
cta de apoſtolis loco antiphonæ.[QVONIAM dij fortes terræ,]id eſt, ſancti apoſtoli per excellen- Mat.13.
tiam gratiæ deificati,& terræ,id eſt,hominum dij effecti,eos regendo & inſtruendo, & quaſi ſaluan
do,[VEHEMENTER eleuati ſunt,]quia primitias ſpiritus ſancti receperunt,tam in donis gratum Rom.8.
facientibus,quàm gratuitis:& ipſi cõſtituti ſunt principes ſuper omnem terram,ſicut in alio pſalmo
tractatũ eſt.Si autem ſcire optamus,q̃ vehementer eleuati ſunt dij terræ,hoc eſt,ſancti apoſtoli,pen Pſal.44.
ſemus quid eis in Euang.Chriſtus dicat,Quorum,inquit,remiſeritis peccata,remittũtur eis:& quo Iohã.20.
rum retinueritis retẽta ſunt.Et denuò,Vos qui ſecuti eſtis me,ſedebitis ſuper ſedes duodecim,iudi- Mat.19.
cantes duodecim tribus Iſrael.Itemque,Vos eſtis lux mundi.Et,Vos eſtis ſal terræ.Et iterum,Ecce Mat.5.
dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones,& ſupra omnem virtutem inimici : & Lucę 10.
nihil vobis nocebit.Et rurſus,Mortuos ſuſcitate,infirmos curate,leproſos mundate,dæmones eijci Matt.10.
te.Vnde tales ac tantos futuros eſſe apoſtolos præuidens Eſaias , vehementer admiratus eſt,dicens, Eſai.60.

Qui ſunt iſti qui vt nubes volant,& quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Volabant enim vt nubes,ſub- E
limiter contemplando,velociter per mundum currendo,atq; altiſsimè prædicando. De quibus acci
Thre.4. pi poteſt illud in Thren,Cădidiores niue,nitidiores lacte,rubicũdiores ebore antiquo. Erant nem-
pe apoſtoli candidiores niue,propter ſplendorem ſapientiæ ſibi infuſæ: nitidiores lacte,propter in-
nocentiam atque munditiam vitę:rubicundiores quoque ebore antiquo,propter ardorem charitatis
diuinæ,atque fraternæ. Merito ergo dij terræ dicũtur,quia doctores & iudices hominum facti ſunt,
Exod.6. aliiſque excellenter prælati. Vnde dominus ait ad Moſen, Ecce conſtitui te deum Pharaonis. Ecce
pſalmus iſte eloquio breuis,quàm verè amœnus eſt,pulcher,& dulcis ac ſentẽtioſus , in quo tam re-
petitis vicibus ad dei laudem excitamur: nam quinquies in eo pſallere deo admonemur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLVII.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæponitur demum pſalmo nunc exponendo hic titulus, Pſalmus cantici filijs Chore ſecunda
ſabbati,id eſt,pſalmus iſte qui canticum appellatur,quoniá agit de rebus diuinis, in quibus ſo-
lis vera ac ſancta exultatio eſt habenda,cõuenit filijs Chore,hoc eſt,imitatoribus crucifixi,ſe-
Gen.1. cunda ſabbati,id eſt,tractans de his,quæ facta ſunt in ſecunda ſabbati. Prima enim ſabbati fecit deus
cœlum & terram,diuiſitq; lucem à tenebris,& per hanc myſticè intelligitur dies dominicæ reſurre-
ctionis,in quo Chriſtus omnia creauit. Secunda verò ſabbati ſeu hebdomadæ fecit firmamẽtum per
quam ſpiritualiter deſignatur conſtitutio eccleſiæ,quæ poſt Chriſti reſurrectionem,adueniente ſpi- F.
Actu.2. ritu ſancto,in Chriſto fundata atq; firmata eſt:& de hac fundatione eccleſiæ pſalmus iſte ad literam
loqui videtur. Ait ergo ſanctus Propheta,cui Chriſti myſteria excellentiſsimè claruerunt,

PRECATIO.

Qui es magnus dominus & laudabilis nimis in omnibus creaturis tuis. ſuſcipe nos ad te reſpirantes in miſericordia tua : pone corda noſtra in uirtute tua , & tu deus noſter rege nos in æterna ſecula , qui in trinitate perfecta uiuis & regnas deus.

EXPOSITIO Pſalmi.

AGNVS dominus & laudabilis nimis.]Quod licet de tota trinitate qualibet-
que perſona diuina accipi poſsit , propter ſequentia tamen de Chriſto ſpecia-
liter dictum eſt. Ipſe enim eſt magnus dominus, imo immẽſus & laudabilis ni-
M mis,vtpote in infinitum. Quantum enim res habet de bonitate,in tantum lau-
dabilis eſt. Cùm ergo dei natura ſit bonitas circunſcripta ac pura,patet, quòd
Eccl.43. ipſe in infinitũ laudabilis ſit,nec dignè,nec ſatis à creatura laudari queat. Pro-
pterea alibi ſcriptum eſt, Terribilis dominus,& magnus vehemẽter , & omni-
potens ſuper omnia opera ſua . Glorificate dominum quantumcunque poteri-
tis,ſuperualebit adhuc: maior eſt enim omni laude.[IN ciuitate dei noſtri,]id eſt,in Ieruſalem diui- G.
Matt.27. no cultui deputata , quam Euangeliſta Matthæus appellat ſanctam ciuitatem : ſpiritualiter tamen in
[MONTE ſancto eius,]id eſt,in templo ædificato in monte Moria, ſeu altiori loco vrbis iſtius. Vel
Iohã.13. in mõte ſancto eius,id eſt,in cœnaculo,in quo Chriſtus nouiſsimam cœnã cum apoſtolis fecit . Hoc
enim cœnaculum ſitum fuit in mõte prædicto non longè à templo. Itaque Chriſtus dicitur magnus
& laudabilis nimis in ciuitate & monte prædictis,quoniam maieſtas atq; laudabilitas eius in hac ci-
uitate præcipuè monſtrata ſit,ſicut patebit. Propter quod apud Matth. legitur, Cùm intraſſet Ieſus
Mat.21. Ieroſolymã,commota eſt vniuerſa ciuitas,dicens, Quis eſt hic? Populi autem dicebãt ,Hic eſt Ieſus
propheta à Nazareth Galilææ. Maxime verò apparuit Chriſti maieſtas & laus in monte ſancto hu-
ius ciuitatis,id eſt,in templo atque cœnaculo,quia in templo multa miracula fecit , quemadmodum
Ibidem Euãgeliſta Matthæus ibi ſubiungit, Acceſſerunt ad eum cæci & claudi in templo,& ſanauit omnes.
(2) FVNDATVR exultatione vniuerſæ terræ,]id eſt, ciuitas ſancta Ieruſalẽ ædificata eſt ad ma-
gnam lętitiam omnium in toto mundo credentiũ,quia in ea fuit primitiua eccleſia Chriſti, cœpitq;
fides catholica primò in ea per apoſtolos prædicari,& exinde diffuſa eſt fides Chriſti per omnes gẽ-
Eſai.2. tes. Propter quod per Eſaiam ſcriptum eſt, De Sion exibit lex (haud dubiũ quin euangelica) & ver-
bum domini de Ieruſalem. Ex hoc autem gaudium magnum ortum eſt omnibus gentibus ad Chri- H.
Actu.13. ſtum conuerſis,ſecundũ quod legitur Paulus ad Iudęos dixiſſe, Vobis oportebat primũ loqui verbũ
Lucæ 2. dei: ſed quia repuliſtis illud,ecce conuertimur ad gentes. Audientes autem gẽtes gauiſæ ſunt, & glo
rificabant verbum domini. Hinc quoque angelus ad paſtores dixit, Annuncio vobis gaudium quod
erit omni populo,quia natus eſt vobis hodie ſaluator. Hæc enim natiuitas primò prædicata eſt pub-
lice in Ieruſalem.[MONS Sion,]qui eſt ex vno latere Ieruſalẽ.[LATERA aquilonis,] hoc eſt, pars
huic monti oppoſita,ſunt[CIVITAS regis magni,]id eſt,dei altiſsimi. Ex extremitatibus enim par
tium ſuarum conſtituitur ciuitas,& partes ſimul acceptæ ſunt idem quod totum. Poteſt quoque ſpi-
ritualius hic locus explanari,& redit quaſi in idem . Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuita-
te dei noſtri,id eſt,in eccleſia militanti,quæ per fidem & gratiã fundata eſt in monte ſancto eius, id
eſt,in Chriſto,qui eſt mons magnus,propter omniũ diuinorum chariſmatum eminentiã. De quo in
Dan.2. Daniele ſcriptum eſt, Lapis qui abſciſus eſt ſine manibus creuit in montẽ magnum, & impleuit vni-
uerſam faciem terræ. Vel quod dicitur,in monte ſancto eius,eſt idẽ quod prædixit in ciuitate dei no-
Eſai.2. ſtri. Quia eccleſia Chriſti eſt mons magnus propter altitudinem gratiæ. Propter quod apud Eſa. de
ea ſcriptum eſt, Erit in nouiſsimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, &

A eleuabitur ſuper colles,& fluent ad eum omnes gentes. Per dies autem nouiſsimos intelligunt tem-
pus gratiæ,atque euangelicæ legis,quæ eſt lex finalis & vltima. Hoc itaq; tempore fuit mons domi-
ni.i.eccleſia Chriſti in vertice montium.i.ſublimior in donis ac gratijs ſpiritus ſancti ſynagoga &
omnium electorum eccleſia quæ a principio mundi fuit vſq; ad Chriſti aduẽtum. Vel mons domus
domini appellatur mons Sion,qui tempore Chriſti fuit in vertice montium.i.altior monte Sinai & Iohã.20.
Thabor. Non propter ſitum localem,ſed propter præſentiam & prædicationẽ, atq; miracula Chri- Mat.29.
ſti qui in mõte Sion.i.in tẽplo & in domo cœnaculi præſentialiter apparuit,prædicauit, & miracula Actu.2.
maxima fecit,præſertim in cœnaculo ſeu conclaui,in quod ingreſſus eſt ianuis clauſis, in quo cõſe-
crauit corpus & ſanguinem ſuum, in quo etiam miſit apoſtolis ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili,
dans eis omnium linguarum ac diuinarum ſcripturarum pręclaram notitiam. Fundatur exultatione
vniuerſæ terræ. Hoc eſt,primitiua eccleſia in Chriſto fundata ſtabilitáque eſt ad omnium exultatio-
nem fidelium. Ex hoc enim ꝙ primitiua eccleſia tantam à Chriſto gratiam & virtutem recepit, to-
tus mundus ad Chriſtum conuerſus eſt,ex qua conuerſatione electi ſummè gauiſi ſunt,mõs Sion. id
eſt populus ex Iudæis conuerſus,latera aquilonis,hoc eſt, Gentiles,vitijs torpidi,affectu inſipidi,& Eccl.34.
in bonis operibus frigidi. Aquilo enim eſt plaga frigida,iuxta illud Eccle. Frigidus ventus aquilo fla
uit,& gelauit cryſtallus ab aqua. Hi ergo ſunt,ciuitas regis magni,id eſt,eccleſia Chriſti:quia in Chri Ephe.2.
ſto ſicut in lapide angulari cõiuncti ſunt Iudæi atque Gentiles ad conſtituendã vnam ciuitatem ſeu Zach.6.
templum,in quo deus per gratiam habitat. De quo tẽplo in Zacharia ſcriprum eſt, Ecce vir oriens.i.
Meſsias nomen eius,& ædificabit templum domino.i.militantem eccleſiam, & conſilium pacis erit
B inter duos illos,hoc eſt,inter montem & latera aquilonis,ſecundum expoſitionem iam habitam. Et Eph.2
hoc eſt quod ait Apoſtolus, Qui eratis ſine Chriſto & ſine deo in hoc mũdo, nunc in Ieſu Chriſto:
qui aliquãdo eratis longè,facti eſtis propè in ſanguine ipſius, Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtra-
que vnum,& medium parietem maceriæ ſoluens inimicitias in carne ſua,vt duos condat in ſemet-
ipſo in vnum nouum hominem faciens pacem per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo.
¶(3) DEVS in domibus eius,] hoc eſt, à ciuibus ſeu habitatoribus Ieruſalem [COGNOSCETVR,
cùm ſuſcipiet eam,] id eſt,cùm per gratiam ſuam vocauerit eam ad fidem & gloriam tantam. Cogni- Luc.2.
tus eſt nanque Chriſtus à Simeone & Anna, & alijs multis in ciuitate Ieruſalem. Vel,in domibus
eius,id eſt,in eccleſiis particularibus ſeu ſingulis Chriſtifidelibus cognoſcetur,cùm ſuſcipiet eam.i. Eſai.11.
cùm eccleſiam ita illuminauerit,vt cognoſcatur ab omnibus,quemadmodum per Eſaiam prędictum
eſt, Repleta eſt terra ſcientia domini,ſicut aquæ mare operiẽtes. Sed quia habitatores Ieruſalem in-
ducti ſunt ad cognoſcendum Chriſtum eſſe natum ex aduentu triũ Magorum in Ieruſalem venien- Mat.2.
tium atque dicentiũ, Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Idcirco ſubiũgitur, ¶(4) QVONIAM
ecce reges,] videlicet tres Magi [CONGREGATI ſunt] corporaliter [CONVENERVNT in vnũ,]
C ſpiritualiter.ſ.in vna fide & intentione adorandi Chriſtum natum. ¶(5) [IPSI].i.habitatores Ieru-
ſalem.ſ. Herodes & principes ſacerdotum,ac alij multi [VIDENTES] ſic Magos venire cum tanto
comitatu & gloria [ADMIRATI ſunt, cõturbati ſunt] .i.inquietati propter ſolicitudinem. [COM-
MOTI ſunt] ad inuidiam, [TREMOR apprehendit eos:] quia Herodes timuit regno priuari, & ex Ibidem.
hoc cæteri Iudæi timebant magnas ſibi perſecutiones inſtare. Vnde apud Mat. legitur, Audiens aũt
Hærodes rex turbatus eſt,& omnis Ieroſolyma cum eo. Vel,ipſi.i.tres magi videntes ſic ſtellam ſibi
apparere,& poſtea diſparere,ac iterum apparere,admirati ſunt,conturbati ſunt per triſtitiã,quando
ſtella diſparuit,cõmoti ſunt ad interrogãdum vbi Chriſtus naſceretur:tremor apprehendit eos,hoc
eſt,timor reuerentialis intrauit in mentẽ eorũ,ex eo ꝙ ſpiritu ſancto reuelãte cognouerunt puerum,
quẽ viderunt,& adorauerũt,eſſe verũ deũ. Vnde cũ metu & reuerẽtia maxima offerebãt ei munera,
ſecundũ quod Eſaias prædixit, Reges videbunt,& conſurgent principes,& adorabũt ꝓpter domi- Eſai.49.
nũ deũ tuum. Hoc tamen intelligi poteſt,de omnibus terrę principibus ad fidẽ cõuerſis. ¶(6) [IBI,]
ſcilicet in terra Iudææ. [DOLORES VT parturientis:] quia genitrices infantium, qui ab Herode oc-
cidebãtur,tantũ affligebãtur de filiorũ ſuorũ interitu ſicut partu, [IN ſpiritu vehemẽti] .i. in ira im-
petuoſa [CONTERES] domine deus.i.ab Herode cõburi ꝑmittes [NAVES Tharſis.] Videns enim
Herodes ſe à Magis illuſum,iratus eſt valde,fecitq; deſtrui naues Tharſis,eò ꝙ audierat per eas re-
diſſe Magos ad propria. Deinde Propheta ait in ꝑſona primitiuæ eccleſiæ quæ Chriſti myſteria vi-
dit impleri,ſeu omniũ Chriſtianorũ qui facta Chriſti fideliter contẽplantur, & ait, ¶(7) SICVT au
D diuimus] in ſcripturis diuinis, [SIC vidimus] oculo mẽtis aut corporis [IN ciuitate domini virtutũ,]
vtpote [IN ciuitate dei noſtri].i.in Ieruſalẽ,quia in ea Chriſtus apparuit, ſicut Prophetæ vaticinati
erãt. Vel,in ciuitate domini virtutũ.i.in eccleſia quæ eſt ciuitas dei,qui eſt dominus virtutũ.i.ange-
lorũ: [DEVS fundauit eã].i.eccleſiã [IN æternũ:] quia fides eccleſiæ vſq; in finẽ mũdi durabit,quẽ- Matt.28.
admodũ Chriſtus apoſt. in ꝑſona eccleſiæ dixit, Ecce vobiſcũ ſum omnibus diebus vſq; ad cõſumma
tionẽ ſeculi. ¶(9) SVSCEPIMVS] ô [DEVS] pater in die purificationis [MISERICORDIAM tu Eſai.36.
am,] hoc eſt, Chriſtũ filiũ tuũ nobis miſericordiſsimè miſſum ac natũ. de quo ꝑ Eſaiã dixiſti, Prope Eſai.46.
eſt vt ueniat ſalus mea. Et denuo, Dabo in Sion ſalutẽ,& in Ieruſalẽ gloriã meã [IN medio tẽpli tui,]
quia tunc virgo beata obtulit Chriſtum in tẽplo,ſuſcepitq; eũ Simeon in vlnas ſuas,& Anna ſancta
cõfitebatur eidẽ loquens de eo omnibus qui expectabãt conſolationem Ieruſalem, quemadmodum
apud Lucam legitur. Hanc autem repræſentationem Chriſti in templo etiam Malachias propheta Luc.3.
clariſsimè prædixit. Loquens enim in Chriſti perſona, Ecce, inquit,ego mitto angelum meum,& Mala.3.
præparabit viam ante faciem meam:quod certum eſt de Chriſti præcurſore eſſe prædictum. Dein-
de ſubiungit de Chriſti aduentu, Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator quem vos quæritis,

Agg.2. & angelus teſtaméti quem vos vultis. Porro & Aggeus propheta de eodẽ pulchrè locutus eſt, Cùm E
enim dixiſſet, Veniet deſideratus cunctis gentibus, ſtatim ſubiecit, Et implebo domum iſtam gloria
dicit dominus. Scientibus autem ſcripturas certum eſt quòd loquitur de templo in Ieruſalem ædifi-
t.Eſ. 2.3. cato poſt reditum à captiuitate Babylonica, ad cuius reædificationem ipſe & Zacharias hortaban-
tur Iudæos. De huius autem templi gloria ſubdit, Magna erit gloria domus iſtius nouiſsimæ, plus
quàm primæ dicit dominus. Hæc verò excellentia domus nouiſsimæ vltra templũ à Salomone ædi-
ficatum in nullo fuit, niſi quòd Chriſtus in propria perſona in ea apparuit, docuit, atque miracula fe
cit. Aliàs enim templum illud nouiſsimum nullius erat reputationis ad templum primum à Salomo-
ne conſtructum. Propter quod ſcriptum eſt, quòd ædificato templo ſecundo, illi qui viderant tem-
t.Eſd.9. plum primum vehementer lugebant. Qui verò illud non viderant, multum gaudebant, ex quibus
accipi poteſt euidens argumentum, quòd rex Meſsias iam venit, & in templo illo apparuit quod
iam diu à Romanis deſtructum eſt. ❨(10) SECVNDVM nomen tuum deus, ſic & laus tua in fi-
nes terræ,] hoc eſt, ſecundum magnitudinem tuam, ſeu nominis tui maieſtatem diffuſa eſt fama ſub-
limitatis tuæ, & publicata dignitas tua, exhibetúrque reuerẽtia tibi in omnibus partibus mũdi. Deo
enim impenditur latriæ cultus qui ei ſoli debetur, & ita ſecundum nomen ſuum, ita & ipſe vbiq; ho
noratur, quamuis nemo poſsit ipſum laudare, amare, aut honorare, quantum ipſe dignus exiſtit. Et
Eſai.42. hoc eſt quod ipſe dominus apud Eſa. proteſtatur, Ego dominus, hoc eſt nomẽ meum. Gloriã meam F
alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus. Quòd autem ſecundum hoc nomen ſuum laudetur
Ibidem deus in finibus terræ, oſtendit Propheta protinus ſubdens, Cantate domino canticum nouum, laus
eius ab extremis terræ. Et iterum, Ponent domino gloriam, & laudem eius in inſulis nuntiabunt.
Hoc Paulus apoſtolus impletũ eſſe denuncians, ait Gentibus ſcribens, Conuerſi eſtis à ſimulacris
Pſa.144. mutis ſeruire Deo viuenti: [IVSTITIA plena eſt dextera tua,] hoc eſt, gratioſa præſentia tua, pia
protectio tua, ſeu propitiatio tua ò domine plena eſt æquitate. Inferius enim ſcriptum eſt, Iuſtus do-
minus in omnibus vijs ſuis, quia dum impijs miſeretur, iuſtè facit ex parte ſuæ bonitatis, quoniã ipſe
tam bonus eſt, vt iuſtum ſit ipſum indignis benefacere, ingratíſque miſereri: dum autem bonis gra-
Ibidem. tiam dat, iuſtum eſt tam ex parte ſui quàm iuſtorum. Vel ſic, Iuſtitia plena eſt dextera tua, hoc eſt,
Tuipſe omnino iuſtus es quoad illos qui in die iudicij erunt ad dexteram tuam quibus dicturus es,
Mat.25. Percipite regnum quod vobis paratũ eſt, in quibus omnia bona etiam minima remunerabis. ❨(11)
LAETETVR mons Sion,] hoc eſt, primitiua eccleſia in mõte Sion inſtituta & illuminata, ſicut iam
patuit, [ET exultent filiæ Iudæ,] id eſt, omnes ſucceſſores primorum fidelium ſeu omnes eccleſiæ fi-
Soph.3. lij, qui ſunt filię Iudę, hoc eſt, filij confeſsionis laudis diuinæ, ac propriæ culpæ. Solent enim ſancti
Rom.9. prophetæ nomine filiæ, vel in ſingulari, vel in plurali totum populum deſignare. Vnde Eſaias ait, G
Deſcende, ſede in puluere filia Babylon. Et Zacharias, Exulta ſatis filia Sion. Et Sophonias, Exul-
ta in omni corde tuo filia Ieruſalem: ita hoc loco numine filiarum Sion intelligitur totus fideliũ po-
pulus. Hi ergo exultent [PROPTER iudicia tua domine,] quibus cui vis miſereris, & quẽ vis indu-
ras, quibus iuſtos ſaluas, & impios damnas, quibus nihil inordinatũ relinquis, quibus in præſenti vi-
ta bonos à malis diſcernis, ac ſeparas gratia, voto & merito, in futuro ſeparaturus eoſdẽ loco ac præ-
mio. Hæc autem iudicia dei ſunt, ipſemet deus omnia iudicans, vel effectus diuinæ iuſtitiæ. ❨(12)
CIRCVNDATE Sion,] hoc eſt, eccleſiam Chriſti verbo & opere defenſate, nullũ ſcandalizantes,
peruertẽtes, aut opprimentes, ſed fidẽ atque fideles totis viribus protegentes, confirmantes, ac vene
Abac.2. rantes, vt vobis conueniat quod Abacuc ait, Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum meum
Eſai.21 ſuper munitionem, & contemplabor. Hoc modu circundedit Sion ſacratiſsimus Eſaias qui ait, Su-
per ſpeculam domini ego ſum ſtans iugiter per diem, & ſuper cuſtodiam meam ego ſum ſtans totis
Rom.13. noctibus. Hoc ad prælatos eccleſiæ potiſsimum pertinet. [ET complectimini eam,] hoc eſt, cordia-
Iohã.13. li affectu amate eccleſiam, & omnia membra ipſius. Qui enim diligit proximum legem impleuit,
quoniam plenitudo legis, dilectio. Propter quod Chriſtus ait, Mandatum nouum do vobis, vt dili-
Iohã.13. gatis inuicem, ſicut dilexi vos. Et iterum, In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dile-
ctionem habueritis adinuicẽ. [NARRATE in turribus eius,] hoc eſt, in eccleſijs prædicate Euan-
gelium Chriſti. Vel, narrate in turribus eius .i. principibus atq; prælatis fidelium annunciate Chriſti H
doctrinã, ò prædicatores verbi dei, quatenus ſecundum Chriſti præcepta viuant, alióſque gubernẽt,
Act.20 ſecundum quod Paulus eccleſiæ turribus, hoc eſt, aliorum paſturibus dicit, Attendite vobis & vni-
uerſo gregi, in quo vos poſuit ſpũs ſanctus epiſcopos regere eccleſiam dei, quam acquiſiuit ſanguine
1.Pet.5. ſuo. Et Petrus, Seniores, inquit, obſecro, paſcite qui in vobis eſt gregem, forma gregis effecti, & ex
Mat.25. animo. ❨(13) PONITE corda veſtra in virtute eius,] hoc eſt, Applicate mentẽ veſtram ad cogno-
ſcendũ ac imitandũ perfectionem, ſeu charitatẽ eccleſiæ vt ſitis viua ac digna Chriſti mẽbra, & non
ſerui inutiles ne projciamini in tenebras exteriores: [ET diſtribuite domos eius] .i. ipſos eccleſiæ fi-
1.Co.14. lios ordinate, & vnicuiq; propriũ officium deputate, quatenus ſicut ait Apoſtolus, Omnia decẽter &
Eph.4. ſecundum ordinẽ fiant in vobis. Sic vnuſquiſq; dignè ambulet ea vocatione qua vocatus eſt. Vnde
Deu.19. Moſes ait, Non transferes terminos, quos fixerunt priores in poſſeſsione ſua. Quod planiùs allega-
Prou.22. ri ſolet hoc modo, Non transgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt patres tui. Et Dionyſius
ſæpe affirmat, ꝙ angeli ſancti nequaquam præſumunt aliquid agere, niſi ſecundum quòd eis à lege
diuina præfixum eſt. Et nos ergo cuſtodiamus ordinem noſtrum, faciátq; vnuſquiſque quod ſibi in-
cumbit, nec occupet ſe cum his quæ ad ipſum non pertinẽt, quia nec aliter veram ac ſtabilem pacem
habere poterimus. Hæc itaque agite ò doctores & aliorum rectores, [VT enarretis in progenie alte-
ra] .i. quatenus ſucceſſores veſtros inſtruatis cùm audierint vitam veſtram laudabilem ſalutaremque

A doctrinam. Quid autem enarrare poſteris debeant, ſubdit, ¶(14) QVONIAM hic,] id eſt, Chri-
ſtus qui propter nos incarnatus ac paſſus eſt, [EST deus] omnium tanquam creator, [DEVS noſter]
tanquam noſter ſaluator, [IN æternum, & in ſeculum ſeculi]. i. in præſenti ſeculo & in futuro ſine fi-
ne, [IPSE reget nos in ſecula] hoc eſt, quandiu fuerimus. Regit enim Chriſtus nos per ſacram ſcri-
pturam, in qua docemur quid agere debeamus, item per angelorum cuſtodiam, per vicarios quoque
ſuos eccleſiarum paſtores, & etiam per ſemetipſum, gratiam & dona ſancti ſpiritus infundendo, per
quę in omnibus ſcimus quid deo ſit placitum. Propter quod in libro Sapien. dicitur, Iuſtum deduxit Sap.10.
dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum dei. Quod autem in hoc verſu iam dictum eſt, hoc
idem eccleſiæ Chriſti promittitur alibi, Lauda filia Sion, abſtulit dominus iudiciũ tuum, auertit ini- Soph.vlt.
micos tuos, dominus deus tuus in medio tui fortis ipſe ſaluabit te, gaudebit ſuper te dominus in lę-
titia, ſilebit in dilectione tua. Ecce pſalmus iſte in profunditate ſenſuũ plenus quàm copioſe ac ſplẽ-
dide deſcribit myſteria Chriſti, exordiúmque Eccleſiæ.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

ELucidandi nunc pſalmi titulus talis eſt, In finem filijs Chore pſalmus, hoc eſt, pſalmus pręſens
in finem. i. in Chriſtum & veram felicitatem nos dirigẽs, conuenit filijs Chore. i. imitatoribus
Chriſti occiſi, qui Chriſtum ſequentes temporalem proſperitatem contemnunt, & verã beati-
B tudinem patriæ quærunt. Loquitur nanq; hic pſalmus contra eos qui tunc ſcandalizãtur, & cadunt, Luc.8.
dum aliquid aduerſitatis eis occurrit: dum verò omnia proſpera ſibi ſuccedunt, deum glorificãt. De
quibus ait Saluator, Cùm audierint verbum dei cum gaudio ſuſcipiũt illud: & hi radices non habẽt, Mar.4.
quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Cuius receſsionis cauſam Chriſtus aſ-
ſignans alibi ait, Aerumnæ ſeculi & deceptio diuitiarũ, & circa reliqua cõcupiſcentiæ introeũtes in Mala.3.
cor ſuffocãt verbũ dei, & ſine fructu efficitur. De prædictis quoq; per Mala. ſcriptũ eſt, Dixiſtis, va-
nus eſt qui ſeruit domino. Et quod emolumentũ, quia cuſtodiuimus ꝑcepta eius, & quia ambulaui-
mus triſtes corã domino? Ergo beatos nũc dicim⁹ arrogãtes. Siquidẽ ædificati ſunt faciẽtes impieta-
tem. Cõtra hos igitur locuturus Propheta, præmittit prooemiũ, quaten⁹ attẽtos nos reddat, & dicit,

PRECATIO.

Pie redemptor Chriſte, qui pro ſalute mundi in ligno crucis innocens pependiſti, & moriendo populum ſanctorum ad imperium reuocaſti coelorum, tuæ quæſumus miſeratio nis operatione, cum nos acceperis, animas noſtras de manu inferni redime, atque eas partem beatæ reſurrectionis fac obtinere.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

C AVDITE hæc] quæ ſequuntur [OMNES gentes.] Quía ad omnium veſtrum
ſalutem reſpiciunt, nec ignorantia horũ vos excuſat, [AVRIBVS] cordis &
corporis: [PERCIPITE omnes qui habitatis orbem,] hoc eſt, homines vni
uerſi. ¶(2) QVIQVE terrigenæ & filij hominum:] idem frequenter reſu-
mit, vt omnino nos ſolicitos efficiat, [SIMVL in vnũ diues & pauper:] quia
commune bonum vobis proponam. ¶(3) Os meum loquetur] in pſalmo iſto
[SAPIENTIAM], id eſt, notitiam de rebus diuinis. Tractat enim in pſalmo
iſto quædam de deo & beatitudine vera, quæ eſt vita æterna: [ET meditatio
cordis mei] loquetur per os corporis [PRVDENTIAM,] hoc eſt, moralem
ſcientiam. Aliqua nanque in pſalmo præſenti tractantur ad formationẽ morũ
ſpectãtia, ſicut patebit. ¶(4) INCLINABO in parabolã aurẽ meã,] hoc eſt, ad intelligendũ occul- Eccl.39.
tas ſeu myſticas inſpirationes atq; aliorũ ſanctorũ ſcripturas parabolicè traditas applicabo ingeniũ
meũ. Vnde in Eccleſiaſtico habetur, Sapientiã omniũ antiquorũ exquirit ſapiẽs, & in prophetis va-
cabit. [APERIAM in pſalterio,] hoc eſt, in ꝑſenti Pſal. huius libri, qui Pſalteriũ nũcupatur, [PRO-
POSITIONEM meã]. i. cordis mei conceptũ. Vel, in pſalterio. i. in bona operatione, ita ꝙ non ſolum
dicã, quæ dicturus ſum ore & lingua, ſed ope & veritate. Hoc enim neceſſe eſt, vt vita cõcordet do-
ctrinæ. Nam cuius vita deſpicitur, eius quoq; inſtructio vilipẽditur. Hucuſq; prologũ, & vtiq; niſi
D quæ ſequũtur, valde notabilia eſſent, nequaquã Propheta tam præclarũ prooemiũ induxiſſet. Narra-
tionem ergo incipiẽs quæſtionem proponit, ¶(5) CVR timebo in die mala?] hoc eſt, Quid pote-
rit mihi in die iudicij eſſe cauſa timoris, vel cur tunc timebo, ſi poenitentiã modò non egero? Et hãc
quæſtionem proponit in perſona vniuerſorum maximè peccatorum: & reſpondet, [INIQVITAS
calcanei mei]. i. operationes meæ. Per calcaneum enim ſeu pedem, greſſus, & conuerſatio, ſeu opera-
tio deſignatur, [CIRCVNDABIT me,] hoc eſt, vndiq; obijcietur mihi, & redundabit in me. In die
nanq; iudicij accuſabitur homo à dæmonibus, ab angelis, à cõſcientia propria, imo & à iudice ipſo,
quemadmodum dominus ait per Malachiam, Accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox malefi- Mala.3.
cis & adulteris, & qui calumniantur & opprimunt pauperem, & non timuerunt me. Et Eſaias ait, Eſai.30.
Ecce nomen domini venit ardens furor eius, & grauis ad portandum. Labia eius repleta ſunt indi-
gnatione, ſpiritus eius velut torrens inundans ad perdendas gentes. Hæc ergo eſt cauſa timendi fu-
turum iudiciũ, quia operationũ noſtrarũ iniquitas tunc circũdabit nos. Propter quod in Apocalypſi Apoc.14
dicitur, Opera illorũ ſequuntur illos. Et Saluator ait, Amen dico vobis, niſi poenitentiã egeritis, o- Lucæ 13.
mnes ſimul peribitis. Dicitur autẽ dies iudicij mala, nõ à malitia culpę, cùm ſit dies iuſtiſsimę remu-

nerationis,prudẽtiſsimæ diſcretionis,& diſtrictiſsimæ examinationis:ſed à malitia pœnæ,quia mul- E
Soph.1 ta mala pœnalia crũt in eo,quẽadmodum Sophonias teſtatur, Dies iræ dies illa,dies tribulationis, &
anguſtiæ,& dies calamitatis & miſeriç,dies tenebrarũ & caliginis,dies nebulæ & turbinis,dies tubæ
& clangoris. Ecce quã horrẽda ac horribiliſsima dies,cuius horrorẽ tot nominibus Propheta expli-
care curauit. ¶(6)QVI confidunt in virtute ſua,]hoc eſt, Qui ꝓprijs viribus ſe poſſe ſaluari præ-
ſumunt,& in ſeculari,naturali ſeu corporali potentia ſperant,nõ in miſericordia & gratia creatoris,
[ET in multitudine diuitiarum ſuarũ gloriantur,]hoc eſt,in poſſeſsionibus ſeu proprijs meritis atq;
iuſtitijs inordinatè lætantur,non omnium largitori gratias referendo,ſed in ſeipſis quaſi non acce-
perint iucundando,aut alios contemnendo. Hi tales timeant,quia in die mala euadere non valebũt.
Quod cõſequenter oſtendit,¶(7)FRATER non redimit,]hoc eſt, Nullus cõſanguineus ſeu pro-
Ezec.14 pinquus aliũ liberare poterit in die iudicij,ſecundũ quod apud Ezechielẽ dominus ꝓteſtatur, Ter-
ra cùm peccauerit,interficiã de ea hominẽ & iumentũ. Et ſi fuerint tres viri iſti in medio eius, Noe,
Ezec.18 Daniel,& Iob,ipſi in iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas : filiũ aũt & filiam non liberabunt. Et rurſus
ait idem Propheta,Iuſtitia iuſti erit ſuper eũ,& impietas impij erit ſuper eum . Cũ ergo ſit ita,[RE-
DIMET homo?]quod interrogatiuè legendũ eſt,vt ſit ſenſus,Si propinquus & frater non redimet
peccatorẽ,multò minus homo,hoc eſt,alius quicunq; extraneus ſeu remotus , & minus propinquus
Iere.15 redimere poterit aliũ. Vnde & alibi dominus ait,Si ſteterint Moſes & Samuel corã me, non eſt ani- F
ma mea ad populum iſtum. [NON dabit deo placationem ſuã] .i.peccator in die iudicij deũ placare
non poterit,quia poſt mortẽ non patet precum meritorúmve locus, nec eſt tunc pœnitẽtia fructuo-
Mat.25. ſa,ſecundũ quod Chriſtus innuit de virginibus fatuis ſerò venientibus atq; dicentibus, Domine,do
mine,aperi nobis:quibus ipſe reſpondet, Amen dico vobis, Neſcio vos . Hæc quippe vita eſt via ad
vitam futuram:idcirco hac vita finita ceſſat modus merendi ac demerendi:ſicque ad aliam vitã per-
tingendi,ſed per mortẽ ponitur hõ in termino motus. Vnde Damaſcenus, Quod angelo,inquit,eſt
caſus,hoc hominibus eſt mors. ¶(8)ET pretium redemptionis animæ ſuæ,] hoc eſt, peccator poſt
mortẽ nullo genere ſatisfaciendi poterit animã ſuã à debita pœna eruere. Ecce quàm terribilis deus
Eſai.30 poſt mortẽ,qui ante mortẽ tam miſericordiſsimè prẽſtolatur,ſicut & Eſaias ait , Propterea expectat
dominus,vt miſereatur veſtri. Nemo igitur noſtrum in ſua virtute cõfidat,nemo in ſua ſapiẽtia, ne-
Iere.49. mo in ſuis meritis glorietur,ne ſibi cõueniat quod ait Iere. ꝓpheta, Arrogantia tua & ſuperbia cor-
Eſai.5 dis tui decepit te. Illud quoq; Eſaiæ, Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. Qui iterum ait, Sapien-
Eſaiç 47 tia tua & ſcientia tua deceperunt te. Sed & in ſpũalibus diuitijs glorianti Iohannes ait in Apocaly-
Apoc.3 pſi, Dicis quia diues ſum,& nullius egeo,& neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæ-
Lucæ 6 cus,& nudus? Diuitibus verò in corporalibus diuitijs gloriãtibus apud Lucam dicitur, Vç vobis di- G
uitibus qui habetis conſolationem veſtram. Deinceps ponitur pœna malorum,qui in finali iudicio
dãnabuntur,[ET laborabit in æternum,]hoc eſt,impius æternaliter affligetur, & laborioſiſsima pœ
Apoc.14 na torquebitur: quemadmodum ſcriptum eſt, Cruciabitur iniquus igne & ſulphure in cõſpectu ange
lorum ſanctorum: & fumus tormentorum eius aſcendet in ſecula ſeculorum , & requiẽ non habebit
die ac nocte.[ET viuet adhuc in finem].i.naturalẽ vitã nunquã amittet, quãuis eã amittere cupiet,
Apoc.9 ſed æternaliter viuet in natura,vt inceſſabiliter perſeueret in pœna. Propter quod Iohannes ait, In
Iohã.8. diebus illis quærent homines mortẽ,& non inuenient eã:& deſiderabũt mori,& fugiet mors ab eis.
Nec diſſonat quod alibi legitur, Eligent magis mortem quàm vitam omnes de generatione hac peſ
ſima. Quamuis enim ſecundũ philoſophos omne ens naturaliter appetat eſſe,omneque viuens natu-
raliter appetat viuere,tamen reprobi in inferno appetent non eſſe,& non viuere , quoniam propter
miſeriæ vehementiam ſuperabitur appetitus naturalis ab appetitu ſenſitiuo ſeu intellectiuo. Quod
verò de peccatore iam dictum eſt:laborabit in æternum,& viuet adhuc in finem:cõſonat ei quod de
Dan.9. reprobis in Daniele ſcriptum eſt, Euigilabunt de puluere in opprobriũ vt videãt ſemper . O quan-
ta miſeria,& quàm odibile,eſſe,ſemper eſſe,& nunquam bene eſſe,æternaliter permanere:& non ob
aliud,niſi vt æternaliter compellatur tormenta ſentire. Vnde ob tam infelicem ac pœnaliſsimũ ſta-
Apoc.18 tum maledicti in inferno deum verũ & ſanctum inceſſanter blaſphemant,ſicut in Apoc.legitur, Cõ
manducauerunt linguas ſuas præ dolore,& blaſphemauerunt deum cœli præ doloribus & vulneri- H
bus ſuis . ¶(9)Non videbit interitum,]hoc eſt,peccator non conſiderabit poſt mortem tempora-
lem inſtare & eſſe mortẽ æternam malignis,[CVM viderit ſapiẽtes].i. homines doctos & virtuoſos,
[MORIENTES]corporaliter ſicut & cæteri moriuntur. Multi enim ex hoc quod vident bonos &
malos ſapientes & inſipientes quoad præſentem ſtatum corporalemque vitam æqualiter pertranſi-
Sap.2. re ac mori,putant non eſſe vitam aliam quàm præſentem:ex quorum perſona in lib. Sap. ſcriptũ eſt,
Non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis,quia ex nihilo nati ſumus,& poſt hæc erimus quaſi nõ fu-
Eſaiç 22 erimus. Venite ergo fruamur bonis quæ ſunt. Et alibi, Manducemus & bibamus,cras enim morie-
mur.[SIMVL inſipiens,]hoc eſt,diuina non cognoſcens,ſed diabolicè viuẽs,[ET ſtultus,]ideſt,nec
1.Co.14. ſciens,nec operans bona,[PERIBVNT]morte perpetua,ſicut Apoſtolus ait , Qui ignorat ignora-
bitur. ¶(10)ET relinquent alienis diuitias ſuas,]hoc eſt, Inſipiens & ſtultus dimittent poſſeſsiones
Pſal.38. ſuas extraneis. Vnde de peccatore ſupius dictum eſt, Theſaurizat,& ignorat cui cõgregabit ea. [ET
ſepulcra eorum domus illorũ in æternũ,] id eſt, impij ſecundum ſuam perfidiã æſtimabunt ſe nun-
Dan.12. quam de terra ſurrecturos,ſed in terra penitus relinquendos,quia non credũt quod apud Danielem
Iob 19. legitur, Qui in puluere dormiunt,euigilabunt. Et quod ſanctus Iob profitetur, Scio quod redẽptor
meus viuit,& in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum. ¶(11)TABERNACVLA eorum in pro-
genie & progenie,]hoc eſt, Domus ab impijs ædificatç manent per generationes ſucceſſorũ ſuorũ.

A Conſtruunt enim ſibi nonnunquā magna palatiā, quatenus tam diu maneant in memorijs hominū,
quādiu durant eorum ſtructuræ. Quoniam enim non ponunt vitam futurā poſt iſtam, deſiderāt ſal-
tem in memoria hominum pmanere: ideo ſubditur, [VOCAVERVNT nomina ſua in terris ſuis]. i.
memorialia aliqua ſtuduerunt relinquere poſteris, ne obliuioni tradantur. Vnde in Gen. filij homi- Gen.6.
num dixiſſe leguntur, Venite conſtruamus turrim, cuius altitudo vſque ad cœlos pertingat & cele-
bremus nomen noſtrum ſuper terrā. ¶(12) ET homo cùm in honore eſſet non intellexit,] hoc eſt,
Peccator cùm ad creatoris ſui imaginem factus eſſet, propriam dignitatem non aduertit, nec ratio-
naliter vixit, nec cœleſtem atque angelicā beatitudinem concupiuit, ſed in rebus temporalibus atq; Eſai.31
carnalibus ſe immerſit, nec per rationē paſsionibus ſuis præualuit, idcirco [COMPARATVS eſt iu
mentis inſipientibus,] factus ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus, [ET ſimilis factus eſt
illis,] ſequendo concupiſcentiæ impetum, & vitiorum impulſum, non rectę rationis imperium, neq; Gen.6.
diuinæ legis cenſuram. De tali homine in Geneſi ait dominus, Non permanebit ſpiritus meus in ho Gen.4.
mine in æternū, quia caro eſt. Non enim adimplet quod dominus ait, Sub te erit appetitus illius, hoc
eſt, concupiſcētia mala, & tu dominaberis illius. O q̄ multi ſunt hodierna die prælati & doctores, ac
alij multi qui ꝓprium honorē non intelligūt, ſed inhoneſtiſsimè corā deo & turpiter, atque carna-
liter viuunt, & deo ingrati rebelleſq; ſunt. ¶(13) HAEC via illorū,] hoc eſt, prædicta opinio & ma-
la cōuerſatio eſt via ſeu operatio impiorū [SCANDALVM ipſis]. i. ad caſum & mortē ęternam eos
perducens. Eſt. n. eis talis via ruinę ac dānationis occaſio. Vnde Salomon dicit, Via impiorum tene- Prou.4
B broſa, neſciunt vbi corruunt. [ET poſtea in ore ſuo complacebunt]. i. peccatores poſtquā diuitias cō
gregauerint, & temporalia fuerint bona ſortiti, ſibiinuicem complacebunt, ſe mutuò beatificantes,
collaudantes, & blandientes, ſicut ſuperius dictum eſt, Quoniā laudatur peccator in deſiderijs ani- Pſalm.9
mæ ſuæ. Et infra, Beatū dixerūt populū cui hæc ſunt. Hi enim gloriantur, cùm malefecerint, & exul Pſal.143
tant in rebus peſsimis. Veruntamen ipſi miſerrimi ſunt, & ſe mutuo fallunt, ſicut dominus per Eſaiā Prou.2
conteſtatur; Popule meus qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorū diſsipant. Eſai.3.
¶(14) SICVT oues in inferno poſiti ſunt,] hoc eſt, quemadmodum oues repente & improuiſe ad 1.Theſ.3
mortem ducuntur, & occiduntur: ita maligni ſubito & inopinate condemnabuntur. Cùm enim (vt Matt.13
Paulus ait) dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet eis interitus. Propter quod Chri-
ſtus hortatur, Vigilate, neſcitis enim quando dominus veniat, ſero an media nocte, an gallicantu, an
mane, ne cùm venerit repente, inueniat vos dormientes. Et, Vigilate, inquit, omni tempore oran- Luc.21.
tes, vt digni habeamini fugere omnia quæ ventura ſunt, & ſtare ante filium hominis. [MORS depa-
ſcet eos,] hoc eſt, ipſa pœna inferni, quæ morte amarior eſt, erit cibus impiorum ac damnatorum: ita
vt ſicut eſuriens cibo impletur, ſic ipſi pœnis perpetuis implebuntur: & ſicut per cibum conſeruatur
anima in eſſe, ſic pœna infernalis ſeruabit iniuſtos in eſſe, ſemper eos torquendo, & nunquam conſu
C mendo. Vnde per Ieremiam dominus ait, Ecce ego cibabo eos abſynthio, & potabo eos felle. Iere,23.
¶(15) ET dominabuntur eorum iuſti in matutino,] hoc eſt, electi in reſurrectione beata præuale-
bunt iniuſtis. Stabunt enim in magna conſtantia aduerſus eos. Et iudicabunt ſancti nationes, & do- Sap.5
minabuntur populis. Tunc nanque maligni in nullo reſiſtere ſanctis, aut eorum felicitatem minuere Sap.3.
poterunt, nec ad eos aſcendere, aut eorum gloriā intueri. Iuſti verò ſi eis placuerit ad damnatos de-
ſcendere poterunt, & eorum miſeriam cernere, eiſq; iuſtiſsimè inſultare. [ET auxilium eorum vete-
raſcet in inferno à gloria eorum], id eſt, fortitudo & ſpes ac omne ſubſidium quę impij habēt in vita
præſenti in rebus caducis ac tranſitorijs, omnino peribunt, ceſſabunt, & ad inſtar veteris pāni defi-
cient in inferno, à præſumptione & vana exultatione, quas habuerunt in hoc mūdo: quia tunc nihil
proderūt eis, quēadmodum in lib. Sapiēt. ipſi proteſtātur, Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid di- Ibidem
uitiarum iactātia cōtulit nobis? Trāſierunt omnia illa tāq̄ vmbra. Et hoc eſt, quod dominus ad pec-
catores per Ezech. terribiliter ait, Ecce cōploſi manus meas ſuper malitias tuas. Nunquid ſuſtinebit Ezec.22
cor tuum, an præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciā tibi? Et conflabo & ſuccēdam vos in
igne furoris mei. ¶(16) VERVNTAMEN deus redimet animā meā de manu inferi,] hoc eſt, de
cauſa ac merito cadēdi in pœnas inferni, id eſt, de peccato mortali ac ſeruitute diaboli, [CVM acce-
perit me,] hoc eſt, cùm gratioſe ac miſericorditer egerit mecū, vitia ignoſcēdo, & gratiā infundēdo.
Vel, redimet de manu inferi, hoc eſt, de omni poteſtate diaboli ac pœnis inferni, cùm acceperit me ad
immortalē ac impaſsibilem ſtatū, videlicet in die iudicij, quādo dicturus eſt iuſtis, Venite benedicti Mat.25.
D patris mei. ¶(17) NE timueris] timore humano & turbulēto, [CVM diues factus fuerit homo], in
temporalibus ac ſenſibilibus bonis: [ET cùm multiplicata fuerit gloria domus eius,] hoc eſt, fama,
honor, voluptas, fortitudo, proſperitas, atque ſimilia, quæ ſæpe in hoc mundo reprobis cōceduntur.
¶(18) QVONIAM cùm interierit non ſumet omnia,] hoc eſt, nihil horū ſecū portabit, [NEQVE
deſcendet] ad pœnas inferni [CVM eo] iam mortuo & iudicato [GLORIA eius] temporalis atque
mundana proſperitas. Vnde ait Apoſtolus, Nihil intulimus in hunc mūdum, haud dubium, quia nec 1.Tim.6.
auferre quid poſſumus. Et ſanctus Iob dicit, Diues cùm dormierit, nihil ſecum auferet: aperiet ocu- Iob 27.
los ſuos, & nihil inueniet: apprehendet eum quaſi aqua inopia. Nihil ergo ſequitur morientem, niſi
merita aut demerita eius. Propterea Salomon iubet, Quodcunque poteſt facere manus tua inſtanter Eccl.9.
operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quo tu properas. Et
rurſum, Mortuo homine impio nulla erit vltra ſpes. ¶(19) QVIA anima eius in vita ipſius benedi Prou.11.
cetur,] hoc eſt, ideo nō debes timere cū diues factus fuerit hō, quia anima nō benedicetur à deo ꝓ-
pter diuitias, ſed ꝓpter iuſtitiā ſuā: quam ſi non habuerit, nō benedicetur diuinitus. Vel ſic, Anima
eius in vita ipſius benedicetur, id eſt, peccator in præſenti vita ab adulatoribus & vanis hominibus

Pſalm.9 beatificabitur atque laudabitur,ſicut prædictum eſt,Quoniã laudatur peccator in deſiderijs animæ E
ſuæ,& iniquus benedicitur.Ponit enim partẽ pro toto,videlicet animã pro homine. [CONFITEBITVR tibi,]hoc eſt,gratias tibi domine aget,teq; laudabit,[CVM benefeceris ei].i. cùm omnia ei
ad nutum ſuccedũt,cùm aduerſa nõ ſuſtinet,cùm tẽporaliter ꝓſperatur.Sed nũquid peccatum eſt in
Rom.13. ꝓſperis domino cõfiteri?Nõne Apoſtolus ait,Gratias ago deo ſup inenarrabili dono eius. Et iterũ,
2.Cor.1. Benedictus deus qui cõſolatur nos.Et Eſaias,Miſerationum,inquit,domini recordabor:laudem do
Eſai.63 mini ſuper omnibus quæ reddidit nobis. Cur ergo opus iuſti gratique hominis appropriatur nunc
impio?niſi quòd iuſtus in proſperis & aduerſis domino confitetur,malus autem in proſperis tantum.
Et ideo cõfeſsio ſeu gratiarum actio hominis mali nõ oritur ex charitate diuina,ſed ex amore priua
to aut naturali,videlicet quia naturaliter amat homo ſeipſum.Naturale eſt enim benefactorẽ laudare atque diligere.Si autem amaret ſe homo in deo ordinato amore, tũc in omni euẽtu gratias ageret
diſpenſationi diuinæ,gloriareturque in aduerſis inquãtum per talia à peccatis purgatur , ad gratiam
coaptatur,Chriſto cõformatur,atq; ad æternam felicitatem perducitur.Quicquid ergo nobis acciderit,maneamus fixi in domino.Si ſpiritualis cõſolatio ſubtrahitur,ſi gratia ſecundũ deſiderium noſtrum non augmentatur,ſi tentationes grauantur & multiplcantur,pſeueret ſpes noſtra in domino
ſtabilita,& faciamus quod in nobis eſt,ſine intermiſsione ad deum gemẽtes, clamãtes,& obſecrãtes.
(20)INTROIBIT vſq; in ꝓgenies patrũ ſuorum,]hoc eſt, peccator dum morietur , colligetur F
ad reprobos in inferno,qui ſunt patres eius,quoniã opa eorũ ipſe ſecutus eſt. Duæ enim ſunt generationes : vna bonorũ,alia malorum . Quẽadmodum itaq; frequẽter in ſacra ſcriptura iuſti dicũtur
collecti ad patres,ſeu ad populum ſuum.i.additi ſocietati electorũ:ſic mali dum moriũtur generationem ſeu ſocietatẽ dãnatorum ingrediuntur.Sic quippe ſcriptum eſt, Venerunt filij Iſrael in mon-
Num.22 tem Hor,& dixit dominus ad Moſen,Pergat(inquit)Aaron ad populos ſuos.[VSQVE in æternum
Eſai.26. non videbit lumẽ].i.nũquam viſurus eſt gloriam beatorũ,iuxta illud,Tollatur impius ne videat glo
Iob 24. riam dei.Et ſanctus Iob de tali homine ait,Obliuiſcatur eius miſericordia, & dulcedo illius vermis.
Mat.13. Dedit enim illi deus locum pœnitẽtiæ,& ipſe abutitur eo in ſuperbiã.In inferno enim nulla redemptio eſt,ſed fletus & ſtridor dentium atq; palpabiles tenebræ,nec vnquam aſſurgere poterunt condemnati ad lumẽ gratiæ,claritatemque gloriæ. (21)HOMO cùm in honore eſſet,non intellexit.]
Verſus iſte propter ſcientiæ ſuæ decorem ac vtilitatẽ repetitur,qui iam ſatis elucidatus videtur.Ecce pſalmus iſte q̃ pulchre temporalem proſperitatem & gloriã reprobat,atque futura impiorum tormenta demonſtrat,quàm pulchrè peccatricis animæ ignobilitatẽ & cæcitatem oſtendit , iuſtorumq;
futurum dominium pãdit.Conemur ergo temporalia cuncta deſpicere , florẽtem mundũ cum omni
1.Iohã.8. ſua voluptate ac vanitate reſpuere,quoniã mũdus trãſit,& cõcupiſcentia eius. Et ſicut Eſaias aſſerit,
Eſai.40 Omnis caro fœnum,& omnis gloria eius quaſi flos fœni:exiccatum eſt fœnum,& cecidit flos.Paremúſque nos indeſinenter ad lætam mortis ſuſceptionem,quam ſecurè expectat atque lætanter recipere poteſt,qui nil carnale,ſeculare,aut trãſitorium diligit,ſed toto affectu cœleſtia quærit, & deum G
ſanctum & benedictum,omnis ſanctæ lætitiæ fontem dulciſsimum ſummè deſiderat,illud ſapientiſſimi Salomonis efficaciter penſans,Neſcit homo finem ſuum:ſed ſicut piſces capiũtur hamo,& aues
Eccl.9. laqueo,ſic capiuntur homines tempore malo,cùm eis extemplo ſuperuenerit.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLIX.

EXPOSITIO TITVLI.

BReuis autem eſt titulus pſalmi præſentis,videlicet Pſalmus Aſaph . Secundum Hierony.verò
& Hebræorum doctores,Aſaph erat propheta,& author pſalmi iſtius . Secundum Auguſt.au-
1.Par.26 tem Dauid eſt author pſalmi huius,& aſcribitur Aſaph ſicut cantori,quoniã erat vnus de prin
cipalibus cantoribus a Dauid in templo diſpoſitis.Secundum Caſsiodorum quoq; Aſaph ponitur hic pro titulo propter nominis ſui interpretationem:interpretatur enim congregatio.De congregatione autem fidelium tractat hic pſalmus. Denique pſalmus iſte myſterijs Chriſti plenus eſt,
de nouæ legis inſtitutione ac veteris teſtamenti ceſſatione,& duplici Chriſti aduentu,multiſq; alijs H
loquens.Ait ergo Propheta,

PRECATIO.

Dirige domine ſuper nos oculos miſericordiæ,& in die tribulationis potentiæ tuæ brachio nos erue,ut & te honorificemus,ac pro noſtra liberatione ſacrificium tibi laudis deuotè immolemus.

EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEVS deorũ dominus].i.Chriſt⁹ vnigenit⁹ dei,deus ver⁹ angelorũ,hominũq;
ſanctorũ domin⁹[LOCVTVS eſt]nobis in carne aſſumpta p ſeipſum , ſicut ait
Heb.1. Apoſt.Nouiſsimè dieb.iſtis locutus eſt nobis in filio,quemadmodũ filius dei p
Eſai.52. Eſaiã ꝓmiſit,Propter hoc ſciet populus meus nomẽ meũ in die illa, quia ego ip
ſe qui loquebar ecce adſum . Dicũtur aũt angeli ſancti & homines virtuoſi dij,
qm̃ excellẽtiùs diuinæ naturæ pfectionẽ participant , & de talibus dijs Moſes
Exod.22 ait, Dijs non detrahes. Et Saluator,Illos,inquit,dixit deos,ad quos ſermo dei
Iohã.10. factus eſt.[ET vocauit terrã].i.Chriſtus p ſeipſum atq; diſcipulos homines uocauit ad fidẽ & cultũ ſuũ.Et hoc,(2)A SOLIS ortu vſq; ad occaſum].i. ex omnibus partibus mũ
Pſal.18. di,ſicut pdictum eſt,quia in omnẽ terrã exiuit ſonus eorum . Et Chriſtus alibi ait,Conuertimini ad
Eſai 45. me,& ſalui eritis omnes fines terræ.Et,Eũtes docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos in nomine patris , &

A ſilij,& ſpiritus ſancti:quod alibi clarius dicitur,Euntes in mundũ vniuerſum, prædicate Euãgelium Mat.28.
omni creaturæ.[EX Sion ſpecies decoris eius,]hoc eſt,ex monte Sion & ciuitate ſancta Ieruſalẽ prę Mar.16.
dicata ac publicata eſt primò pulchritudo ſeu claritas euangelicæ legis,ſeu humanæ naturę Chriſti,
diuinitatiſq; eius.Iam enim in præcedentiũ pſalmorũ explanatione oſtẽſum eſt,quomodo euãgelica
lex inſtituta eſt à Chriſto in die cœnæ & pentecoſtes , ſeu alijs certis temporibus in monte Sion , &
quomodo in Ieruſalẽ primò prędicata eſt reſurrectio atque Euangelium Chriſti,quemadmodum ab
Eſa.prædictum eſt,De Sion exibit lex,& verbũ domini de Ieruſalem. De hac autẽ datione ac inſti- Eſaiæ 2
tutione nouæ legis Ieremias apertiſsimè prophetauit , Ecce,inquiens,dies veniunt,dicit dominus, Iere.31
& feriam domui Iſrael,& domui Iuda pactũ nouũ,& ſcribã leges meas in corde eorũ. ¶(3)DEVS
manifeſte veniet.] Hic tractat Propheta de ſecundo Chriſti aduentu , qui erit in maieſtate & gloria,
ſicut primus erat in humilitate & pœna.Quia enim primò Chriſtus venit vt iudicaretur ac patere- 1.Cor.2
tur,oportuit primũ ſuum aduẽtum quodãmodo eſſe occultũ:quoniã ſi cognouiſſent,nũquam domi-
num gloriæ crucifixiſſent:quia verò ſecũdò Chriſtus vẽturus eſt vt iudicet mũdum,idcirco ſecũdus Matt.26.
eius aduẽtus erit omnibus manifeſtus.Propter quod Chriſtus Iudæis dixit, Ammodo videbitis filiũ
hominis ſedẽtem à dextris virtutis dei,& venientẽ in nubibus cœli cum poteſtate magna & maieſta Lucæ17.
te.Et,Sicut fulgur coruſcans de cœlo in ea quæ ſub cœlo ſunt fulget:ita erit aduentus filij hominis.
[DEVS noſter,]videlicet Ieſus Chriſtus qui eſt verus deus, æternus, immenſus, & ſupſubſtantialis,
[ET non ſilebit]in ſecũdo aduẽtu ſicut in primo.In ſecũdo enim aduẽtu cuncta diſcutiet,ſentẽtiam
B proferet,& pœnas infliget.Sic autẽ in primo aduentu non habuit ſe,ſecũdum quod ipſe in Euãg.aſ- Iohã.3.
ſerit,Non venit filius hominis vt iudicet mũdum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.Et hoc eſt quod Eſaię 42
ipſe per Eſaiam teſtatur,Tacui,ſemper ſilui,patiens fui,ſicut parturiens loquar. Diſsipabo & abſor-
bebo ſimul.Et per Amos,Ecce ego ſtridebo ſuper vos,ſicut ſtridet plauſtrũ onuſtũ fœno.Et peribit Amos 2.
fuga à veloce,& fortis non ſaluabit animã ſuam. ¶(4)IGNIS in conſpectu eius exardeſcet.]Sicut
mundus primò per diluuiũ periit,ſic vltimò peribit per ignem conflagrationis , qui terram & mare
exuret,aëremq; purgabit,ac peccatores durante iudicio inflãmabit,& eos prolata ſentẽtia ſimul in-
uoluet,atq; cum eis in infernũ deſcẽdet,quantũ ad id quod caliditatis fumoſitatiſq; habebit : quod
verò claritatis ac lucis in ipſo extiterit,ad ſuperiora aſcẽdet. Secũdum Baſilium tam alte quoq; aſcẽ- Baſil.
det ignis conflagrationis,vt aqua diluuij.ſ.quindecim cubitis ſuper omnes montes,vt creditur . De Gen.7
iſto itaque igne nunc ait,Ignis in cõſpectu eius exardeſcet. Præcedet enim Chriſti deſcenſum & du
rabit vſq; ad finem iudicij.[ET in circuitu eius].ſ.Chriſti iudicis erit[TEMPESTAS valida,]id eſt
ſtrepitus ingens,gemitus vehemens,vlulatus atque ploratus. Videntes enim impij iudicem venien-
tem ac diſcutientem,turbabuntur timore horribili,dicentes,Montes operite nos,& colles cadite ſu Oſee 10.
per nos.Et,Abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum,& ab ira agni. De huius diei tempeſtate Apoc.6
C horrenda apud Iohelem ſcriptum eſt,Conturbentur omnes habitatores terræ , quia veniet dies do- Iohel 2.
mini,dies tenebrarum & caliginis.Similis ei non fuit à principio,& poſt eum non erit. Ante faciem
eius ignis vorãs,& poſt eũ exurẽs flamma,omnes vultus redigẽtur in ollã,à facie eius cõtremuit ter
ra,moti ſunt cœli,ſol & luna obtenebrati ſunt,& ſtellæ retraxerunt ſplendorẽ ſuum. ¶(5)ADVO-
CABIT cœlum deſurſum,]hoc eſt,Chriſtus ad iudiciũ veniens cõuocabit & ſecum adducet omnes
cœleſtis patriæ ciues.ſ.angelos ſanctos omneſq; beatos,qui etiam viſibiliter tunc omnibus appare-
bunt ſecundũ Gregor. Vnde in Zacha.legitur, Veniet dominus deus meus, omneſq; ſancti eius cũ Zach.14
eo.Et erit:in die illa erit non lux magna,ſed frigus & gelu.i.tẽpeſtas(vt dictũ eſt)valida.Nã & Chri
ſtus in nocte venturus eſt.Hinc per Eſa.dicit,Dominus ad iudiciũ veniet cum ſenibus populi ſui,& Eſaiæ 3
principibus eius.Vnde & Iudas ait,Prophetauit aũt de his ſeptimus ab Adam Enoch,dicens,Ecce Iudæ 2
veniet dominus in ſanctis milibus ſuis facere iudiciũ , & arguere omnes impios de omnibus operibus
impietatis eorũ,& de omnibus duris quæ locuti ſunt cõtra dominum.[ET terram].i.Chriſtus ad iu
dicium vocabit habitatores terræ,videlicet omnes homines,eos potiſsimum,qui per ignẽ cõflagra-
tionis conſumpti erant,& omnes quorum corpora ſuſcitabit.Propter quod in Euangel. teſtatus eſt, Iohã.5.
Veniet hora,in qua omnes qui in monumentis ſunt,audient vocẽ eius,[DISCERNERE populum
ſuum,] hoc eſt,Chriſtus ideo cœlum & terram aduocabit , quatenus ipſe eis præſentibus populum
ſuũ diſcernat.i.electos à reprobis diuidet,& agnos ab hœdis loco ac præmio ſeparet,cõgregans tri-
ticum in horreũ ſuũ,paleas verò cõburens igne inextinguibili. Vnde dominus ait , Cõgregabo oẽs Mat.25.
D gentes,& deducã eas in vallem Ioſaphat,& diſceptabo ibi cum eis,quia ibi ſedebo vt iudicẽ omnes Iohel.3
gentes in circuitu. Sed quia adductio iſta fiet miniſterio angelorũ(ipſi enim cineres corporum reſu-
ſcitandorũ colligent,reſuſcitatoſq; ad iudicium deferent)idcirco conſequenter ad angelos dicitur,
¶(6)CONGREGATE illi] .i. Chriſto iudici [SANCTOS eius,] qui ei in hac vita ſanctè ſeruie-
runt,quatenus mercedem dignã ac plenã recipiant,ſuóque capiti in æternum adhæreãt. Vnde Chri
ſtus de ſeipſo profeſſus eſt,Mittet filius hominis angelos ſuos,& colligent de regno eius omnia ſcã Mat.13.
dala,& eos qui faciunt iniquitatẽ,& mittent eos in caminũ ignis.Et iterũ,In conſummatione ſeculi
exibunt angeli,& ſeparabunt malos de medio iuſtorũ.Itaq; congregate illi ſanctos eius[QVI ordi- Ibidem.
nant teſtamentũ eius ſuper ſacrificia].i.qui in militanti eccleſia diſponunt, quẽadmodum exequẽda
ſint mandata diuinæ legis circa oblationes & ſacrificia.Quãuis enim Chriſtus præceperit ſibi offer
ri ſacrificia aliqua tam in nouo q̃ in veteri teſtamento,non tamẽ determinat omnem modum ac ri-
tum,quibus hoc fieri debeat,ſed hoc ordinationi ſanctorũ,quos ſpiritu ſancto implere decreuit rel
quit,ſicut circa miſſæ officium multa à ſanctis ſunt patribus ordinata. ¶(7)ET annunciabunt cœli
iuſtitiam eius].i.angeli ſancti homineſq; perfecti qui in die iudicij cum Chriſto iudicabunt tãquam

aſſeſſores ipſius approbabunt atque laudabunt ſententiā iudicis,& remunerationē quam vnicuique E
faciet.& hoc agent,[QVONIAM deus iudex eſt,]hoc eſt,quoniā ſciēt ꝙ ille qui iudicat, nec falli
nec fallere poteſt,nec perſonas accipere,nec aliquid diſsimulare, cùm ipſe ſit deus in quem error &
iniuſtitia cadere nequeūt.Si verò iudex iſte eſſet pura creatura, non videretur adeò tutum approba-
re iudiciū eius,quoniā creatura errare poteſt ac falli. Vel ſic,Et annūciabunt cœli,hoc eſt,apoſtoli ac
alij prædicatores ſancti cœleſtem vitā in terra ducentes:iuſtitiam eius.i.præcepta atq; conſilia Chri
Apoc.15. ſti per vniuerſum orbē terrarum. Ad vtranque autē expoſitionem referri poteſt, quod in Apoc.ſan-
cti dixiſſe propheticè deſcribuntur, Magna & mirabilia ſunt opera tua domine deus: iuſtæ & veræ
Apoc.19 ſunt viæ tuæ rex ſanctorum,Quis non timebit te,& magnificabit nomen tuū?Et iterum,Etiā domi-
ne deus omnipotēs iuſta ac vera iudicia tua.Deinde agitur de inſtitutione euāgelicæ legis,aitq; Sal-
Deu.7. uator,qui in vnitate perſonæ eſt deus ac homo,¶(8)AVDI popule meus].i.aure cordis & corporis
auſcultate ô Iudęi,qui eratis populus dei peculiaris,quemadmodū Moſes ſcribit,Te elegit dominus
deus tuus,vt ſis ei populus peculiaris de cūctis populis qui ſunt ſuper terrā, [ET loquar] doctrinam
Gen.32 perfectā,[ISRAEL,& teſtificabor tibi.]populū ſuum iam repetit vocans eum Iſrael, quia de ſemine
Exod.4 Iacob,quem angelus Iſrael appellauit,nati ſunt.Sæpe nanque nomine Iſrael deſignatur totus popu-
lus Iudæorum,ſecundū quod ad Pharaonē dominus dicit,Filius meus primogenitus Iſrael,dixit ti-
bi,Dimitte filium meum vt ſacrificet mihi. Moraliter quoq; per Iſrael intelligitur etiam militās ec- F
cleſia,ſeu quilibet homo deū contemplans.Ait ergo Chriſtus,Iſrael & teſtificabor tibi.i.ô filij Iſrael
ad quos ſpecialiter miſſus ſum,audite & teſtificabor,id eſt,verbis,virtutibus atq; miraculis affirma-
Iohā.5.8. bo quod ſequitur,[DEVS deus tuus ego ſum. Chriſtus enim in propria perſona prædicauit Iudęis,
ſeq; deū eſſe ſæpe aſſeruit. Vnde ſcriptum eſt,Quærebant Iudæi eū interficere,quia non ſolū ſolue-
Iohā.10 bat ſabbatum,ſed patrē ſuum dicebat deum,æqualem ſe deo faciens.Cúmque dixiſſent ei Iudæi,Tu
quis es?Reſpōdit,Principium qui & loquor vobis.Et hoc idem Chriſtus miraculis cōfirmauit.Pro-
pter quod ipſe ait,Si non facio opera dei,nolite credere mihi:ſi autem facio, & ſi mihi non creditis,
operibus credite.¶(9)NON in ſacrificijs tuis arguam te].i.propter omiſsionē ſacrificiorum lega-
lium non reprehendā te tēpore nouæ legis & gratiæ,quia tunc ceſſant: [HOLOCAVSTA autē tua
in conſpectu meo ſunt ſemper.]Negatio quæ in principio verſus ponitur,hìc repetenda eſt, ſicut in
verſu præcedētis pſalmi,vbi dictū eſt,Non dabit deo placationē ſuam, & pretiū redēptionis animæ
ſuę.i.nec pretium redemptionis ſuę.Eſt igitur ſenſus,Sicut in ſacrificijs omiſsis non arguā te,ſic ho-
locauſta tua legalia mihi amplius accepta non ſunt. Quomō autē differant ſacrificiū & holocauſtū,
& de modo ac tēpore ceſſationis eorū,dictū eſt ſatis ꝓlixè in expoſitione pſalmi 39. cuius exordiū
eſt,Expectans expectaui dominum.¶(10)NON accipiam] tēpore nouæ legis [DE domo tua vitu- G
los,neq; de gregibus tuis hircos,]vt offerantur eo modo,ſicut in veteri teſtamēto offerebātur,quan
uis alio modo offerri poſsint miniſtris eccleſiæ ſeu pauperibus propter deū ad ſuſtentaculum vitæ.
¶(11)QVONIAM meæ ſunt omnes feræ ſyluarū].i.animalia ſylueſtria. [IVMENTA in mōtibus
& boues].i.animalia domeſtica.Omnia nāq; creaui.¶(12)COGNOVI omnia volatilia cœli]aërei:
idcirco neceſſe non eſt, vt in templo meo cōſpectui repręſentētur:[ET pulchritudo agri mecū eſt].i.
Gen.2 omnis fœcūditas atque ornatus terrę mihi innoteſcit, & in mea poteſtate cōſiſtit. Vnde nec ſacrifi-
cijs,quæ de fructibus terræ fiebant,indigeo.¶(13)SI eſuriero,non dicam tibi,] non ꝙ deus in ſua
natura vnquā eſuriat:ſed ſenſus eſt,ſi ſic mecū diſpoſitum eſſet,ꝙ cibo aut potu egerem, non neceſ-
ſe haberem hoc tibi inſinuare,aut à te aliquid poſtulare: [MEVS eſt enim orbis terræ, & plenitudo
Pſal. 23 eius,]ſicut ſuperius dictum eſt,Domini eſt terra & plenitudo eius.Ex his autē confunditur error,di
centiū deū hæc inferiora vel non creaſſe,vel non cognoſcere particulariter & diſtinctè,nec ꝓuidē-
tiam eorū habere. ¶(14)NVNQVID māducabo]ego æternus & incōmutabilis deus[CARNES
taurorum]qui offeruntur,[AVT ſanguinē hircorū]immolatorum[POTABO]ego incorporeus deus
in meipſo omnino perfectus ac plenus?non vtiq;. Cùm ergo ſit ita ô eccleſia catholica,¶(15)IM-
MOLA deo]patri,totique trinitati[SACRIFICIVM laudis].i. ſacramentum corporis & ſanguinis
Chriſti,quod eſt ſacrificiū per ſe intentum,receptū,ac vltimū in quo beneficia dei recolūtur, noſtra
peccata purgantur,& deus ſummè honoratur, [ET redde altiſsimo vota tua].i. promiſsiones tuas, H
quas vel in baptiſmo,vel in ſuſceptione ordinis, vel alibi promiſiſti,adimple: quia(vt ait ſcriptura)
Eccl.2. Diſplicet deo infidelis & ſtulta promiſsio.Ideóque Ionas,Quæcunque,inquit,voui,reddam domi-
Ionæ 2 no pro ſalute.Denique locus iſte quoniam iuxta literalem intelligentiam planus eſt,moraliter expo-
ni poteſt ad informationē cuiuſlibet noſtrū,vt ſit ſenſus, Audi popule meus qui à me Ieſu Chriſto
appellatus es Chriſtianus,pro cuius redemptione meipſum occidi permiſi:& loquar tibi per inſpira
Philip.3. tionē internā,per prædicatores eccleſiæ,per ſtudiū ſacræ ſcripturæ,Iſrael,cuius cōuerſatio eſt in cœ
2.Cor.3. lis,& reuelata facie gloriā domini contēplaris:& teſtificabor tibi,ꝙ deus deus tu⁹ ego ſum,qui te ab
æterno eligi,teque ad fidem vocaui,ac tuæ ſaluti inceſſanter prouideo.Non in ſacrificijs tuis arguā
te.i.ſacrificia tua interiora & exteriora mihi ſunt placita,per ſe accepta,non figuratiua. Holocauſta
autē tua.i.oblationes tuæ,quæ igne diuini amoris totaliter inflāmantur,videlicet abnegatio proprię
voluntatis,patientia in aduerſis,interior mortificatio ſpiritus,& baiulatio crucis quotidiana, oratio
feruida,atque ſimilia in conſpectu meo ſunt ſemper,id eſt,mihi indeſinenter placent, nec obliuioni
Act.10 tradentur,ſed æterna beatitudine pręmiabuntur. Vnde & beatiſſ.Cornelio Centurioni angelus di-
xit,Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu dei.Et Iohannes ait,
Apoc.8. Aſcēdit fumus incēſorum de orationibus ſanctorum de manu angeli coram deo. Non accipiam de
domo tua.i.de corde tuo quod eſt domus cogitationū tuarū, vitulos.i.inſolentes motus, ſeu inobe-

A dientes atq; inſtabiles affectiones & cócupiſcentias, quæ inſtar vitulorũ petulantes & inquietæ exi-
ſtũt. Hinc enim alio loco ſcriptũ eſt, Væ qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris. Amos 6.
Et, Væ qui cogitatis inutile, & operamini malũ in cubilibus veſtris: neq; de gregibus tuis hircos, id Mich. 2.
eſt, de numero operationũ tuarum non recipiam, nec gratam habebo vilem illá ſimulationẽ ſeu hy-
pocriſim, quæ ad modũ hirci foris ſeueritatẽ ſeu duritiá quandam prætendit, ſed intus vanitati ſuc- Iohã. 36
cumbit. Propter quod ſcriptũ eſt, Simulatores & callidi prouocant iram dei. Quoniá meę ſunt om-
nes feræ ſyluarũ, id eſt, omnes animæ mundaná atque carnalem mollitiẽ fugiẽtes, & duros pœniten-
tiæ labores viriliter ſuſtinẽtes, iumẽta .i. qui iugũ diuini præcepti ſuper ſe portant, in montibus .i. in
perfectione virtutum: & boues .i. prædicatores, aliorúmq; cordiũ ſpiritnales cultores. Cognoui per Eſa. 40
approbationẽ & ſpiritualẽ inhabitationẽ, omnia volatilia cæli .i. eos qui terrena ſpernẽdo cęleſtibus
vacant, qui aſſumunt pennas cõtemplationis vt aquilæ, volant vt angeli, & pulchritudo agri, id eſt,
perfectio cordis ſeu exterioris cõuerſationis, exemplaris honeſtas; aut probitas vitæ vulgarium, qui
ſunt agri prelatorũ eccleſiæ, mecũ eſt, id eſt, per diſſimilitudinem culpæ nõ diſtat a me, ſed cõplacet
mihi. Si eſuriero, non dicam tibi. Eſuries & deſiderium ſi proprie accipiantur deo nequaquá conue-
niunt, quia defectum abſentiamque alicuius boni includunt. Dicitur tamẽ deus eſurire noſtrã iuſti-
tiam, & deſiderare noſtrã ſalutẽ ac perfectionẽ: quoniam inquátum in ſe eſt, paratiſſimus eſt vnicui-
B que gratiam impartiri, nec vult mortem peccatoris, neque lætatur in perditione viuentium. Vnde
ſuperius dictum eſt, Et concupiſcet rex decorẽ tuum. Et in Deut. ſic legitur, Dixit dominus ad Mo- Ezec. 18.
ſen, Quis det talem eos, ſcilicet filios Iſrael habere mentẽ, vt timeãt me, & cuſtodiant vniuerſa man Pſal. 44
data mea, vt bene ſit eis in æternũ? Erit ergo ſenſus, Si eſuriero, id eſt, ſi deſiderauero ſpiritualẽ pro- Deu. 5
fectum ac perfectionẽ creaturarũ mearum intellectualiũ, non dicam tibi .i. non indigebo à te poſtu-
lare auxilium, quo deſiderium meum ad effectum perducã: meus eſt enim orbis terræ .i. quia tota ec-
cleſia per orbem diffuſa in mea poteſtate cõſiſtit: & plenitudo eius .i. vniuerſa perfectio gratię & vir-
tutum cunctorũ fideliũ mea eſt, quia à me datur, conſeruatur & conſummatur: & ita in me, per me, &
ex me, potens ſum perficere & ſaluare quęcunque voluero, neque indigeo hoc alteri indicare. Et ſi-
cut peccata hominum mihi non nocent, ſic eorum ſaluatio mihi non prodeſt: propterea ratione in-
digentiæ meæ nullius ſalutem deſidero. & ſi electorum ſalutem eſuriero, hoc tibi referre non egeo.
Hoc eſt quod teſtatur ſermo diuinus, Si peccaueris, quid deo nocebis? Porrò ſi iuſte egeris, quid do- Iob 35.
nabis ei? Homini qui ſimilis eſt tui nocebit impietas tua, & filiũ hominis adiuuabit iuſtitia tua. Nun-
quid manducabo carnes taurorum? id eſt, nunquid ego deus qui humiles amo in abſtinẽtia ſuperbo- Eſa. 58
rum delectationem, quæ eſt refectio mentis, habebo? Nequaquã. Talibus enim per Eſaiam dico, Ec-
ce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra: aut ſanguinem hircorum potabo? id eſt, nũquid in-
C apparenti mortificatione hypocritarum complacentiam poſsidebo? Non vtique: quia in euãgelio di
xi, Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Tu autẽ cum ieiunas vnge caput tuũ, & faciem Matt. 6.
tuam laua, ne videaris hominibus ieiunás. Immola deo ſacrificium laudis, id eſt, gratiarum actionem
in aduerſis & proſperis, omnéque bonum ei aſcribas, ita vt impleas quod ſupra inductum eſt, ſcilicet
Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo: Et redde altiſsimo vota, id eſt, Pſal. 33
deſideria tua coram deo effunde, eumq; duntaxat in omni anguſtia deprecare: quẽadmodum de vi- Eccl. 33.
ro ſapiente ac iuſto in Eccleſiaſtico habetur, Cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum
qui fecit illum, in conſpectu altiſsimi deprecabitur. ❨(16) PECCATORI autem] in peccatis per-
ſeueranti, nec voluntatem peccandi per pœnitentiam relinquenti [DIXIT deus] dei filius incarna-
tus per ſeipſum & ſuos prophetas, [QVARE tu enarras iuſtitias meas?] id eſt, quomodo prædicare
audes verbum dei, alioſque docere quod tuipſe non facis? [ET aſſumis teſtamentũ meũ per os tuũ?]
id eſt, legem dei ſanctam & immaculatam proferre præſumis per os tuum pollutũ? Hoc enim Chri-
ſtus per Eſaiam dixit, Appropinquat populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autem eius Eſa. 29.
longe eſt à me, inuanũ colunt me. Hanc ipſam quoq; ſcripturam allegat Chriſtus verus deus, phari-
ſæos increpans, & dicẽs, Bene prophetauit de vobis Eſaias, Populus hic labijs me honorat, &c. Vn- Matt. 15
de in Eccleſiaſt. dicitur, Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Quid ergo agendum eſt peccatori Eccl. 15
D ad celebrandum ſeu prædicandum obligato? Si facit quod ſibi incumbit, peccat: & ſi non facit, pec-
cat, quoniam debitum negligit: ſicque videtur eſſe perplexus. Et reſpõdendum, quòd nemo perple-
xus eſt, ſic enim impoſsibile eſſet peccatum vitare. Sacerdos ergo & prædicator indignus perple-
xus nõ eſt, quoniam pœnitere poteſt, & mutato propoſito ſine peccato officiũ diuinum exequi. Me-
lius tamen facit vt communiter, quandiu in peccato manet, non exequendo, quia exequendo mor-
taliter peccat. Alia tamen diuina, videlicet horas canonicas, melius eſt perſoluere, quam omittere à
quocunque peccatore ad horas obligato. Nam non perſoluendo, mortaliter peccat, tanquam contra
præceptum eccleſię agens: non autem mortaliter peccat, ſi eas extra gratiam exiſtens perſoluat, quia
non eſt ſpeciale pręceptum de perſolutione horarum in ſtatu ſalutis ſeu gratię: ſicut eſt ſpeciale prę-
ceptum de celebratione & adminiſtratione ſacramentorum Chriſti ac verbi diuini in ſtatu ſalutis,
ita vt quotieſcunque ſacerdos aliquod ſacramentum Chriſti indigne diſpenſat, mortaliter peccat.
❨(17) TV vero] ò peccator [ODISTI diſciplinam,] id eſt, inſtructionem & correptionem ac de-
bitam pœnam pro tuis exceſsibus: ſicque de numero eorũ es, de quibus ſcriptum eſt, Odio habuerũt Amos. 5
corripientem. Quo contra Salomon monet, Diſciplinã domini fili mi ne abijcias, & ne deficias cum Prou. 3.
ab eo corriperis. Qui iterum ait, Egeſtas & ignominia ei qui deſerit diſciplinam, qui autem acquie- Prou. 13.
ſcit arguẽti glorificabitur. Et alibi, Qui abijcit diſciplinam, deſpicit animam ſuam, qui autẽ acquie- Prou. 15
ſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis. Idem autem periculum eſt deſpicere diſciplinam prelati &

Luc. 10 dei, quoniam prælati ſunt dei vicarij. Propter quod de talibus ait Saluator, Qui vos audit, me audit: E
Num. 15. & qui vos ſpernit, me ſpernit. Et magnus ille prælatus S. Moſes dixit ad filios Iſrael, Non contra vos
eſt murmur veſtrum, ſed contra dominum. Si ergo ſaluari optamus, diſciplinam dei ac ſuperiorũ no
Prou. 29 ſtrorum amemus, quia ſcriptum eſt, Viro qui corripientem dura ceruice contẽnit, repentinus ſuper-
ueniet interitus. [ET proiecisti ſermones meos retrorſum,] id eſt, præceptis meis nõ paruiſti, ſed tuã
voluntatem voluntati meæ præpoſuiſti. ¶(18) St videbas furem, currebas cum eo] ſimul furando vel
furanti fauendo aut cooperando, [ET CVM adulteris portionem tuam ponebas] faciens te con-
ſocium atque participem vitiorum eius. Eſt autem quoddam ſpirituale furtum, quo homo honorem
& gloriam ſoli deo debitam ſibi vſurpat, & tali furto ſe maculat, qui ſuperbo cõmunicat: iuxta illud,
Eccle. 13. Qui communicauerit ſuperbo, induetur ſuperbia. ¶(19) Os tuum abundauit malitia,] id eſt, ver-
bis illicitis, [ET lingua tua concinnabat dolos,] id eſt, verba fraudulenta compoſuit ad alios defrau-
dandos. Quod patet ex eo, Nam ¶(20) SEDENS] in cathedra peſtilentiæ, [ADVERSVS fratrẽ]
id eſt, proximum [TVVM loquebaris] ſermones fallaces, pungitiuos, detractorios & rãcoroſos: [ET
aduerſus filium matris tuę,] puta eccleſiæ ſeu matris carnalis [PONEBAS ſcandalum] præbendo ei
occaſionem ruinæ, ſeu offendiculum verbo vel facto inordinato, quod eſt cõtra admonitionem A-
Rom. 14 poſtoli, vbi ait, Non ergo amplius inuicem iudicemus: ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendicu
lum fratri vel ſcandalum. Noli illum perdere, pro quo Christus mortuus eſt. Saluator quoque, Væ
Matt. 18. (inquit) homini illi, per quem ſcandalum venit. Eſt nihilominus ſcãdalum quoddam Phariſęorum,
quod venit ex malitia & cæcitate ſcandalizati, non ex defectu ſcandalizantis, & tale non eſt ſemper F
Matt. 15 vitandum. Nam, vt Euangeliſta teſtatur, cum diſcipuli Chriſto dixiſſent, Scis quia Phariſęi audito
hoc verbo, ſcandalizati ſunt? Ipſe reſpondit, Sinite illos, cæci ſunt duces cæcorum. Scandalum au-
tem puſillorum vitandum eſt, imò interdũ quædam non mala vel etiam bona non iuſſa omittenda
ſunt, differenda, aut aſcondenda, ne ſcandalizentur puſilli, ſicut dicit Apoſtolus, Si eſca ſcandalizat
1. Cor. 8 fratrem meum, non manducabo carnes in æternum. Qui autem ſcandalizatur, puſillus eſt: perfecti
enim non ſcandalizantur ſecundum Hieronymum, nec ſcandalizant, ſecundum Thomã. Vehemen-
ter ergo ſtudẽdum eſt nobis, vt ſimus adinuicem exemplares. [HAEC] mala [FECISTI] ô peccator,
[ET tacui] Chriſtus enim frequenter diu expectat, nec ſtatim ſe vindicat. ¶(21) EXISTIMASTI
inique, ꝙ ero tui ſimilis,] id eſt, an propter meam longanimẽ expectationẽ arbitraris ꝙ peccata tua
diſſimulabo aut eis fauebo, nec tibi pœnas iuſtas infligam, quẽadmodum iuſtis gloriã tribuã? [AR-
GVAM te] vel ante mortem, vel in morte, & maxime in die generalis iudicij, [ET ſtatuam contra fa-
ciem tuam,] id eſt, peccata tua tibi manifeſte obijciam, & de omnibus operibus tuis rationem requi-
ram, tam in hora mortis, quàm in die nouiſſimo. ¶(22) INTELLIGITE hæc,] id eſt, intime ea
penſate [QVI obliuiſcimini deum] non curantes eius præcepta, nec penſantes eius horrenda iudi-
cia, nec attendentes eius glorioſa promiſſa, [NE quando rapiat,] id eſt, ne deus aliquo tempore vos
imparatos ab hac vita abſtrahat, & ſuo tribunali præſentari præcipiat, [ET non ſit qui eripiat] vos de
iuſto eius iudicio, quia in mortali peccato morientem nemo redimere poteſt, niſi ex ſpeciali gratia G
reducatur ad priſtinum ſtatum. ¶(23) SACRIFICIVM laudis,] de quo iam dictũ eſt, Immola deo
ſacrificium laudis [HONORIFICABIT me,] quia per ſe acceptum eſt, [ET illic iter,] id eſt, in tali
ſacrificio, ſcilicet in laude deo reuerenter oblata eſt via [QVO oſtendam illi] tale ſacrificium immo-
lanti [SALVTARE dei,] id eſt, Chriſtum humani generis ſaluatorem. Nam per ſacrificium laudis
ad Chriſti viſionem in præſenti per fidem, & in futuro per ſpeciem peruenitur, imò laudatio dei eſt
1. Re. 2. optima via beatitudinem acquirendi, ſecundum quod dominus alio loco aſſerit, Quicunque glorifi
cauerit me, glorificabo eũ. Ecce quàm admiranda eſt virtus huius pſal. quàm fructuoſa eſt eius ſcien-
tia. Et quis laudem eius exprimere queat, in quo benignitas primi aduentus domini Saluatoris tam
pulchre deſcribitur, eo quòd deus deorum per ſeipſum locutus ſit mundo, vniuerſos ad ſuam fidem
inuitans? In quo inſuper terror futuri iudicij ſeu ſecundi aduentus eiuſdem tam terribiliter explica-
tur, multáque alia præclariſſime decãtantur? Conemur ergo humilitatem, paupertatem, ac pietatem
primi aduentus Chriſti ita ſectari, vt ſecundo eius aduentu maieſtatem & gloriã, atque iuſtitiã eius
ſine formidine mereamur conſpicere. Proponamus oculo mentis noſtræ, & in corde noſtro fortiter
depingamus qualitatem futuri iudicij, quàm horrendum erit videre elementa ardentia, acies an-
gelorum, facies dæmonum, monſtroſiſſima corpora reproborum, ſciſſa alta cælorum, terrã hiantẽ, H
iudicem iraſcentem, & expectare ineuitabilem æternæ damnationis ſententiam, videreque ante ſe
parata ſempiterna ſupplicia. Si iſta atq; ſimilia modo ſolicite conſideremus, tunc proculdubio in die
tanti horroris ſecuri gaudenteſque ſtabimus.

COMMENTARIVS IN PSAL. L.

¶EXPOSITIO TITVLI.

Declarandi iam pſalmi iſte eſt titulus, Pſalmus Dauid, cum venit ad eum Nathan propheta
quando intrauit ad Bethſabee. Hic autem titulus planus eſt ſcientibus hiſtoriam ſecũdi libri
Regum, in quo narratur, quemadmodum Dauid cum vxore Vriæ adulterium fecit, & poſtea
2. Re. 11 ſcilicet poſt mortem Vriæ, quando Dauid duxit eam in cõiugem, tunc Nathan venit ad Dauid, &
eum de tanto piaculo arguit. aduertenſque Dauid crimen commiſſum, vehementiſſime doluit, atq;
ex cordiali pœnitentia hunc pſalmum conſcripſit, in quo perſona propriam, ſeu cuiuſlibet intime

A pœnitentis,affectuoſiſsime loquitur,humilime orat,ardẽtiſsima verba effundit. Tanta enim eſt vir-
tus & dignitas pſalmi iſtius,vt ab eius præconio lingua deficiat. Ait ergo.

PRECATIO.

*Miſerator deus faciem tuam à peccatis noſtris auerte, & omnes in conſpectu tuo iniquitates noſtras dele:l aua
nos ab iniuſtitia noſtra,ut dono gratiæ tuæ emundati,in ſancta ac tibi placita conuerſatione ſemper maneamus.*

¶ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

MISERERE mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam,] O verbũ ſa-
lubre,ô conſilium vnicum,ô ſingulare refugium. Cum ignoret peccator quid
agere,quid incipere,quo ſe vertere debeat,hoc vnicũ ei manet ſolatiũ,tutum
refugium,prudẽtiſsimũmq; conſilium,vt dicat,Miſerere mei deus ſecundum
magnam miſericordiam tuam . Cum propriorum ſcelerum mole opprimitur,
cum ingratitudinis ſuæ exceſſu terretur, dum peccatorũ ſuorum multitudine
ac magnitudine cõtabeſcit,hoc ſolum reſtat,vt dicat,Miſerere mei deus ſecun
dum magnã miſericordiã tuã . Ideo enim ſcriptũ eſt, Cum ignoremus quid a- 1.Par. 20
B gere debeamus,hoc ſolũ habemus reſidui,vt oculos noſtros dirigamus ad te. Deniq; duo præcipue
penſanda ſunt pœnitẽti,imo cuilibet viatori orãti,videlicet propria miſeria,& diuina miſericordia:
quatenus ex conſideratione ſuæ miſeriæ ad orationem feſtinet,ſeipſum humiliet & accuſet. Ex con-
ſideratione autẽ miſericordiæ dei reſpiret,ſpem veniæ ſumat, deũq; cum inceſſabili fiducia inuocet.
Si enim peccator vitiorum ſuorũ enormitatẽ perpendens,diuinam iuſtitiam ſolũmodo penſet,deſpe
rare poterit potius quàm orare:quẽadmodum accidit Cain,qui dixit,Maior eſt iniquitas mea,quàm Gen.4
vt veniam merear. Ac Iudæ proditori,qui cum dixiſſet,Peccaui,tradens ſanguinẽ innocentẽ,abiẽs, Matt.27.
laqueo ſe ſuſpẽdit & crepuit medius. Nihilominus cõſiderare debet peccator diuinã iuſtitiã, vt ſciat Act.1
ſe puniendũ:ac timeat diuinã potentiã vt ſciat nõ poſſe euadere aut reſiſtere, atq; diuinã ſapientiã vt
ſciat ſe nõ poſſe latere. Sed quoniã horũ cõſideratio aliud nihil incutit reę cõſcientię niſi horrorẽ ac
mœrorẽ,reſtat vt ad ſolã dei miſericordiã ſe cõuertat,& ex eius cõtemplatione cõſolationẽ,fiduciãq;
concipiat. Vnde beatus Iob conſiderans omnipotentiã, ſapientiam atq; iuſtitiã iudicis ſui,ad ſolam Iob 9
miſericordiam ſe transferens,ait, Non iuſtificabitur homo compoſitus deo:& ſi voluerit cũ en con-
tendere,non poterit reſpondere vnũ pro mille. Etiam ſi habuero quippiã iuſtũ, non reſpondebo ei,
ſed vt meum iudicem deprecabor: Et ſi iuſtificare me voluero,os meum cõdemnabit me,etiã ſi ſim-
plex fuero,hoc ipſum ignorabit anima mea. Peccator itaq; in conſpectu ſummi iudicis omnia inſpi-
C cientis,ſeipſum conſtituens,& peccatorũ ſuorũ enormitatẽ exhorrens, perpendens quoq; ſe diuinę
iuſtitiæ rigorẽ tolerare nõ poſſe,nec diuinæ ſapiẽtiæ oculũ aliquid poſſe latere, neq; diuinæ potẽtiæ Rom.9.
ſe poſſe reſiſtere,ad ſolã miſericordiſsimi creatoris pietatẽ cõfugiẽs,dicat,Miſerere mei deus.i.quo- Pſal.142
niã ego miſer,tuq; miſericors,ideo miſerere mei,cõpatiendo nõ indignãdo:ignoſcẽdo nõ vlciſcen- Pſal.78.
do:ſuccurrẽdo,nõ relinquẽdo. Noli in me oſtendere virtutẽ tuæ iuſtitiæ,ne ſim vas contumeliæ ſeu
iræ in interitũ:ſed abyſſum tuæ clementiæ,vt ſim vas miſericordię in ſalutẽ. Non intres in iudicium
cum ſeruo tuo,neque ſecundum peccata mea reſtituas mihi:ſed quoniã ego multum miſer ſum(pec-
cata enim miſerum faciunt peccatorem) & tu multum miſericors:ideo, Miſerere mei deus ſecũdum
magnam miſericordiã tuã: quæ cum ſit immenſa, omnem miſeriam meam in infinitũ excedit. Sicut
igitur magnitudo maris guttam aquæ quaſi nihil abſorbet:ſic miſericordiæ tuæ immẽſitas, ô domi- Apoc.15
ne omnem miſeriam meam conſumat & æternaliter deleat. ¶(2) ET ſecundum multitudinem mi-
ſerationum tuarum dele iniquitatem meã.] Deus naturaliter miſericors eſt, & proprium eſt ſibi mi-
ſereri ac parcere. Propter quod ſcriptum eſt,quia ſolus pius eſt. Miſeratio autem dei actiue ſignifica-
ta, eſt ipſa miſericordia dei,ſecundũ ꝙ actualiter miſeretur. Et quamuis miſericordia dei & miſera-
tio eius in ipſo deo ſit vna ac ſimplex, dicuntur tamen miſericordiæ dei multæ & miſerationes eius
quamplurimæ, propter diuerſitatem ſeu multitudinẽ ſuorum effectuum. Miſeratio verò dei paſsiue
D accepta,eſt miſericordiæ ſuæ effectus. Eſt igitur ſenſus, Secundũ multitudinẽ miſerationũ tuarum,
id eſt,ſecundum ꝙ tu multis modis varijsq; auxilijs miſereri potes:ſecundũ hoc dele iniquitatẽ meã,
quoniam infinitis modis, & indeficientibus auxilijs ſuccurrere vales: & hanc precor multitudinem
miſerationum tuarũ oſtende in me. Vel ſic, Secundũ multitudinem miſerationũ tuarum.i.ſecundum
quòd prioribus ſanctis & peccatoribus conuerſis multipliciter miſertus es, ſecundũ hoc poſtulo vt
mihi miſericordiam multiformem impendas, & iniquitatẽ omiſsionis & cõmiſsionis ab anima mea
deleas:non oro ô domine vt ſecundũ multitudinẽ meritorũ meorũ mecũ agas,ſed ſecundũ multitu-
dinẽ miſerationũ tuarũ iniquitatẽ meã amoueas. Et hoc eſt quod Dan. poſtulat,Per temetipſum in- Dan.9.
clina deus meus aurẽ tuã. Neq; enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciẽ tuã,
ſed in miſerationib⁹ tuis multis. Exaudi domine, placare domine,ne moreris. Porrò nunquã morta-
le peccatũ deletur,niſi gratia infundatur. Per hoc ergo ꝙ orat iniquitatẽ ſuã deleri,implicite poſtu-
lat gratiam ſibi infundi. ¶(3) AMPLIVS laua me ab iniquitate mea,] id eſt,per infuſionem gratiæ
tuæ purga animã meã à macula quàm peccando incurrit,& præſta mihi cõpunctionẽ internã ac fon
tem lachrymarũ,quibus ab immunditijs vitiorum lauer,vt a Ierem. præcipitur mihi, Laua à malitia Iere. 14
cor tuũ,[ET à peccato meo munda me] dimittẽdo pœnã & culpã,ornandoq; mentẽ claritate gratia-
rum,& virtutũ. Peccata nãq; animã meã deturpãt ac maculant,atq; diabolo ſimilẽ faciunt,& ſanctæ
trinitati deformẽ,omneq; bonũ gratiæ tuæ ab ea impediũt, ſicut Ierem. propheta ait, Peccata veſtra Iere.5

Eſa.59 prohibuerunt bonum à vobis. Et Eſa. Iniquitates veſtræ diuiſerũt inter deum veſtrũ & vos. Et pec- E
Iob.15 cata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis. Vnde in lib. Iob legitur, Nunquid grande eſt vt cõſo-
Eſa.27. letur te deus? Sed verba tua praua hoc prohibẽt. Quoniã ergo ô domine (Eſa. teſte) hic eſt omnis fru
ctus, vt auferatur peccatũ, oro, laua me ab iniquitate mea, quatenus impleatur in me quod ſcriptum
Mich.7 eſt de te, Non immittet dominus vltra furorẽ ſuum, quoniam volens miſericordiam eſt, reuertetur
& miſerebitur noſtri. Deponet omnes iniquitates noſtras, & proijciet in profundum maris omnia
Eſa.1. peccata noſtra. Imple quoq; in me, quod quærẽtibus te per Eſa. promiſiſti, Si fuerint peccata veſtra
vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erũt. Ideo
autem peto à peccato mundari. ¶ (4) QVONIAM iniquitatẽ meam ego cognoſco.] Non illã abſ-
condo, nec meipſum excuſo, nec dæmoni, nec alteri illã imputo, ſed peccatũ meum confiteor. Quo-
niam ergo initium bonorũ eſt confeſsio malorũ ſeu recognitio peccatorũ, ignoſce mihi & ſpiritua-
lem vitam in me ordire ac renoua. Tu ergo ſi miſericordiã conſequi cupis, peccatum tuum agnoſce,
Matt. 7 nec in oculo fratris tui feſtucã inſpicias, ſed trabẽ quę in oculo tuo eſt aſpice, dicq; quod ſcriptũ eſt,
Iob 33 Peccaui, & vere deliqui, & vt eram dignus non recepi. Hinc apud Hieremiã dominus ait excuſanti
Ierem.2 ſeipſum, Ego iudicio cõtendam tecum, eo quòd dixeris, Non peccaui. Si autem vis ſcire quid ſit ve-
2.Par.36 re iniquitatẽ propriam recognoſcere, audi Manaſſen orantem, & dicentẽ, Peccaui domine peccaui,
& iniquitatem meam agnoſco. Peto rogãs te, ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis. [ET pec-
catum meum contra me eſt ſemper,] id eſt, ſemper diſplicet mihi & deteſtor illud. Alia litera habet,
corã me eſt ſemper, & redit in idem. Nam ſenſus eſt, ſemper obijcio illud cõſiderationi meæ & inſpi F
cio illud, quatenus ipſum deplangam. ¶ (5) TIBI ſoli peccaui,] quia omne peccatum eſt cõtra le-
gem tuã aliquo modo, nec peccatũ in proximũ vel ſeipſum habet rationẽ peccati, niſi inquantũ ori-
ginaliter contrariatur aut diſſonat ordini tuę ſapientię atque iuſtitię, quoniã tu es mẽſura, cauſa, &
fons vniuerſæ ſanctitatis, [ET malum corã te feci,] id eſt, te præſente & omnia inſpiciente, nõ ſum
veritus facere malum: & in hoc aggrauatur iniquitas mea, quoniã tuã præſentiam tam parũ curaui.
[VT iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.] Secundum expoſitores cõmuniter ſub-
intelligitur aliquid hoc loco, videlicet remitte mihi ſeu miſerere mihi, vt ſit ſenſus, Tibi ſoli peccaui
& malum corã te feci: & peto vt mihi remittas ac miſerearis, vt iuſtificeris, id eſt, iuſtus ac verax in-
Oſee 14 ueniaris in ſermonibus tuis, quibus per os ſanctorũ prophetarũ pœnitentibus veniam promiſiſti, ſi-
cut eſt illud, Sanabo contritiones eorum, diligam eos ſpõtanee, quia auerſus eſt furor meus ab eis: &
vincas. i. in iuſtitia cæteros excedas ac ſuperes, cum iudicaris, id eſt, dum alijs iudiciũ tuũ innoteſcit,
ac per hoc iudicant te bene & recte fecįſſe, ſicq; iudiciũ tuũ iuſtificant. Sed melius arbitror vt nihil
Rmo.3 ſubintelligatur, imò ſi bene penſemus nihil ſubintelligendũ videbitur. debemus enim ſequi expoſi-
tionẽ Apoſtoli. Apoſtolus verò introducit atq; allegat ad Rom. hæc verba hoc modo, Eſt autẽ deus
verax, omnis autẽ homo mendax, ſicut ſcriptũ eſt, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum
iudicaris. Patet ergo quòd ſecundum intentionem Apoſtoli S. Dauid ad hunc ſenſum prædicta ver
ba induxit, quòd deus ex noſtra iniquitate iuſtificatur, & vincit cum iudicatur, & hoc ex ſequẽtibus G
verbis Apoſtoli clarius liquet. ſubdit enim, Si autem iniquitas noſtra iuſtitiam dei commendat, quid
dicemus? Sciendum tamen quòd deum ex noſtro peccato iuſtificari, & glorificari, & vincere cũ iu-
dicatur, intelligi poteſt dupliciter. Primo cauſaliter & directe, & ita verũ nõ eſt. Secũdo, occaſiona-
Ezec.33. liter & indirecte ſeu cõſecutiue, & ita verum eſt, ſicut inducit Apoſtolus, & iſte eſt ſenſus literalior,
Pſal.115 quanuis prima expoſitio ſtare poſsit. Eſt itaque ſenſus, Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci, vt
Iob 15. ex hoc occaſionaliter & cõſecutiue iuſtificeris in ſermonibus tuis, quibus dixiſti per prophetas nul
lum hominem eſſe ſine peccato, ſed omnem hominem eſſe mendacem verbo aut opere, ſeu aliquo
vitio, quia in lib. Iob ſcriptũ eſt, Nemo mundus à ſorde. Vel in ſermonibus tuis, quibus peccatorem
damnas & punis, iuſtum verò ſaluas atque glorificas. Malum nãq; meũ à te bene ordinatũ. i. iuſte pu
nitum, ſeu pie indultum, cedit ad gloriam tuam, quemadmodum in Enchiridio Auguſt. fatetur, imò
in omnibus reprobis relucet, & commẽdatur iuſtitia tua atque potentia. Denique vt plenius loquar
verba prædicta quadrupliciter exponi poſſunt. Iam enim duobus modis expoſita ſunt. Tertiò autem
exponuntur, Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, id eſt, quate-
nus conſecutiue ſeu concomitanter iuſtus appareas in verbis, quibus promiſiſti te incarnandũ ex ſe-
mine meo. Dũ enim ego tam dire peccaui, & tu nihilominus imples quod promiſiſti, patet quod nõ H
propter merita mea, ſed propter tuã iuſtitiã qua promiſſa adimples, humanam naturã ex ſtirpe mea
aſſumas, & vincas alios in æquitate, cũ iudicaris, à populo non te debere promiſſa implere propter
enormitatẽ peccatorũ meorum. Quarto exponitur ſic, Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, vt
iuſtificeris. i. quatenus tu ſolus verus comproberis in ſermonibus tuis: & vincas cũ iudicaris, ſic vel
Matt. 27 ſic debuiſſe feciſſe, vel cũ à Pilato, atque Iudæis iudicaris ad mortẽ, qui ſine dolo & culpa extiſtis, &
Eſa.58. propter mea delicta omnia pateris: ſicq; per modũ ſequelæ ex meo peccato iuſtificaris. Deinde Pro-
Gen.8. pheta fragilitatẽ ac pronitatem mortalis naturæ ad culpã commemorat, quatenus per hoc deum ad
pietatem ac veniã prouocet & inclinet, ſecundũ quod Noe in Gen. ipſe deus ſpopõdit, Nequaquam
(inquiẽs) vltra maledicã terrę propter homines: ſenſus enim & cogitatio cordis humani prona ſunt
ad malum ab adoleſcentia ſua. Ait ergo Dauid. ¶ (6) ECCE enim in iniquitatibus conceptus ſum]
tanquam dicat, Bene miſereri te decet mihi fragili peccatori, quia ecce in vitijs cõceptus ſum, [ET
IN peccatis concepit me mater mea,] quoniam ergo fomes peccati mihi innatus eſt, mirum non eſt
quòd in peccatũ prolapſus ſum. Sed quomodo poteſt homo in iniquitatibus cõcipi, cum ſubiectum
peccati & virtutis non ſit niſi in anima ſeu intellectuali eſſentia, quæ corpori humano nõ ſtatim in

A conceptione infunditur? Iterum quæritur, quomodo in iniquitatibus cõcipiatur, cum non cõcipia-
tur niſi in originali peccato, quod non eſt niſi vnũ peccatũ, ſicut originalis iuſtitia non erat niſi vna
virtus? Et reſpondendũ quòd originale peccatũ cũ ſemine transfunditur, nõ eſt tamẽ in ſemine vt in
ſubiecto, ſed vt in radice: & ergo anima mox cũ ſemini ſic infecto infunditur, maculatur, & origina-
li peccato coinquinatur, cuius exemplũ eſt de ſemine leproſi. Leproſus enim non niſi leproſum gene
rat, & lepra cum ſemine transfunditur, non eſt tamen in ſemine, vt in ſubiecto, ſed quaſi in radice: a-
nima verò infuſa, ſtatim proles cõtrahit leprã ex ſeminis infectione. Ad ſecũdum dicendũ, quòd ori-
ginale peccatũ formaliter vnũ eſt, vtpote carentia originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe: materialiter verò
multa propter quatuor animæ vulnera ex originali peccato ſecuta, quæ ſunt, ignorãtia, malitia, infir
mitas & cõcupiſcentia, ſicut ſuperius dictũ eſt. Tertio quæri poteſt, quomodo parẽtes originale pec-
catũ transfundant, cum tamen in baptiſmo dimiſſum ſit peccatũ originale merito paſsionis domini-
cæ. Et reſpondendum, quòd licet dimiſſum ſit quantũ ad reatũ pœnæ ſeu maculã, non tamen fomes
ſeu inclinatio omnino extinguitur, quamuis debilitetur. Sed tunc fortius inueſtigatur, quomodo pec
catũ iſtud transfundi in omnibus poſsit, cum tamen ipſe concubitus maritalis omni poſsit peccato
carere, imo & virtuoſus ac meritorius eſſe, inquãtum eſt actus iuſtitię, qui ab Apoſtolo pręcipitur di-
cente, Vxori vir debitum reddat & vxor viro, nullũ autẽ peccatũ ſeu peccato inſeparabiliter anne- 1. Cor. 7.
B xum præcipitur. Item inquantum eſt actus religionis. Tertio inquantũ eſt actus ſacramenti. Et re-
ſpondendũ quòd parentes peccatũ originale nõ trãsfundũt ſecundũ quod particulares & proximæ
cauſę generationis exiſtũt, vel quia in ipſo cõcubitu ſemper ſeu ineuitabiliter peccent, ſed inquãtum
ex corrupta radice prodierũt: per hoc quippe proles originale peccatũ incurrit, vnde ad originalem
iuſtitiã aliquo modo tenetur: nõ autẽ ad eã tenetur, inquantũ à primis parẽtibus naſcitur, ſed ſecun-
dum quòd à primis parentibus propagatur, tam ſecundũ rationẽ ſeminalem, quàm ſecũdum corru-
ptam ſubſtantiam. ¶(7) [ECCE enim veritatem dilexiſti]. q. d. quia tu veritatẽ diligis, ego propriam
culpã ſine excuſatione confiteor, & quia ago quod complacet tibi, decet te mihi propitiũ fieri. Vnde Iohã. 8
ait Saluator, Cognoſcetis veritatẽ, & veritas liberabit vos. Deus autẽ veritatẽ potiſsimũ diligit: nam
ſimilitudo eſt cauſa amoris. Quoniã ergo deus naturaliter verus eſt, & eſſentialiter veritas increata,
cõſtat, quòd veritatẽ naturaliter diligit. [INCERTA] id eſt, futura contingẽtia, de quibus ꝓpriè eſt Eſa. 41
prophetia, & quæ præuidere deo propriũ eſt. Iuxta illud Eſa. Quæ ventura ſunt annũciate nobis, &
ſciemus quia dij eſtis vos, [ET occulta ſapiẽtię tuę,] hoc eſt, profunda & alta myſteria de diuinitate,
ac ſumma trinitate, Chriſtique incarnatione, paſsione, reſurrectione, & aſcenſione [MANIFESTA-
STI mihi] per illuminationẽ ſpiritus ſancti, clarius, purius & copioſius q̃ ceteris vatibus: quia nõ per
ſymbolicã illuſtrationẽ ſeu ꝑ ſenſibiles formas, ſed per anagogicã irradiationẽ .i. ꝑ intelligibilẽ atq;
C internã illuminationẽ ſine ſenſibiliũ repreſentatione formarũ, accepi à ſpiritu ſancto quæcũque in
hoc libro cõſcripſi. ¶(8) [ASPERGES me domine hyſſopo,] In Leu. legitur: quẽadmodũ dominus Leui. 14.
iuſſerit mundatũ à lepra aſpergi hyſſopo, vt mũdaretur: dũ ergo ait, Aſperges me hyſſopo, deſignat
ſe ſpiritualẽ incurriſſe leprã, à qua petit purgari hyſſopi aſperſione. i. humilis pœnitentiæ cõtritio-
ne. Hyſſopus nanq; eſt herba breuis loco ſaxoſo radicitus hærẽs, pulmonisq; inflationẽ repellens ac
ſanans: idcirco per eã pœnitẽtia deſignatur, quæ in Chriſto (qui petra vocatur) fundatur, cordiſque 1. Co. 10
ſuperbiã ſanat, & hominẽ in ꝓprijs oculis paruũ & modicũ efficit. [ET mũdabor] à macula interio-
ri: [LAVABIS me] lotione ſpirituali per gratiæ infuſionẽ, [ET ſuper niuem dealbabor]. i. ampliori
ſpiritalis mũditiæ ornatu atque candore ſplendebo q̃ ſit niuis albedo. Spiritualis enim puritas, cor-
poralẽ puritatẽ omnino excedit. Et hoc eſt quod per Ezech. dominus ait, Effundam ſuper vos aquã Ezec. 36.
mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis veſtris. De hac aſperſione, mundatione, ac lotio-
ne Saluator etiã ait, Tu autẽ cũ ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuam laua, ne videaris hominibus Matt. 6.
ieiunans. Et alibi, Collyrio (inquit) inunge oculos tuos vt videas. Vel ſic, Aſperges me hyſſopo. i. fi- Apoc. 3
de & fructu ſeu merito ſanguinis Chriſti, cuius vtiq; fide ac fideli aſperſione ſaluati ſunt omnes ve-
teres ſancti: & mundabor, quia per meritũ ſanguinis Chriſti ab omni culpa purgamur: lauabis me in
fonte baptiſmatis, qđ ad cathecuminos præſertim refertur: & ſuper niuẽ dealbabor, qm̃ in baptiſmo
D vniuerſa peccata donãtur: iuxta illud, Saluos nos fecit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed 1. Pet. 3
conſcientiæ bonæ interrogatio in deũ. ¶(9) [AVDITVI meo] exteriori & interiori [DABIS gau-
dium] de indulgentia peccatorũ, [ET lætitiam] de reſtitutione gratiarũ. Ad literã deus dedit ſancto
Dauid hoc gaudiũ, hancq; lætitiã, dũ ei per Nathan prophetã, atq; per inſpirationẽ internã veniã 2. Re. 12
repromiſit gratiámq; rependit. Nos quoq; gaudiũ & lætitiã a deo recipimus, dũ nos per ſacrã ſcriptu
rã cõſolatur, dicẽdo illud, Si impius egerit pœnitẽtiã, omniũ iniquitatũ eius nõ recordabor amplius. Ezec. 18.
Et iterũ, Reuertimini & viuite, quia nolo mortẽ peccatoris, ſed vt cõuertatur & viuat. Nec his diſſo
nat quod Saluator affirmat, Non eſt (inquiens) voluntas ante patrẽ veſtrũ vt pereat vnus ex puſillis Matt. 18.
iſtis. Propter quod alibi habetur, Deus mortẽ non fecit, nec delectatur in perditione viuorũ. Deni- Sapien. 1
que magnã nobis ingerit lætitiã, dũ ſe tã paratũ, imò paratiſsimũ offert ad gratiã infundendã, ſecũ-
dum qđ ipſe ꝓteſtatur, Omnis q petit accipit, & qui quęrit inuenit, & pulſanti aperietur. Et iterũ, Luc. 11.
Pater veſter cęleſtis dabit ſpiritũ bonũ petẽtibus ſe. Per inſtinctũ quoq; occultũ ſpũs ſancti dat nobis Marc. 11
deus gaudiũ & lętitiã, quia (vt ait Apoſt.) ipſe ſpũs reddit teſtimoniũ ſpiritui noſtro quòd filij dei ſu Rom. 8
mus. Et iterũ, Dedit nobis pignus ſpũs. [ET exultabũt oſſa humiliata.] Noĩe partis deſignatũ eſt to- 1. Cor. 5
tũ, vt ſit ſẽſus, De infuſione gaudij & lætitiæ exultabo ego peccator & pœnitẽs quę vſq; ad oſsiũ hu-
miliationẽ, ſeu corporis inclinationem, genuflectionem ſeu proſtrationem humiliaui meipſum. Vel,
exultabũt oſſa humiliata. i. interior lętitia ex ſua plenitudine in corpꝰ redũdabit, & oſſa corporis cer- Prou. 17.

Rom.5. tis indicijs interiorẽ iucunditatem oſtendent. Sicut enim ſpiritus triſtis exiccat oſſa: ſic ſpiritus hila- E
ris impinguat atque lætificat oſſa. Vel, exultabũt, hoc eſt, hilariter & fortiter agẽt, oſſa humiliata, id
eſt virtutes animæ quæ ante pœnitentiam oppreſſæ, ſopitæ ocioſæque erant: ſed poſt pœnitentiã hi-
lariter & feruenter operari cœperunt, quoniam vbi abundauit iniquitas, abundat & gratia. ¶(10)
AVERTE] ô domine [FACIEM tuam] id eſt, cõſiderationem tuam [a peccatis meis,] & obliuiſce-
re ea, id eſt, per modum obliuiſcentis te habe in non vlciſcendo & ignoſcendo. Et hoc vtique deus
pijſsimus libenter faciet, ſi tu ipſe peccata tua aſpicias, põdetes, defleas, corrigas, atque deuites: alio-
Amos 8 quin faciet tibi quod de perſeuerãtibus in peccato per Amos prophetã ait, Iurauit dominus ſi obli-
Rom.2. tus fuero vſque ad finem omnia opera eorum. Vnde negligenti & propria mala non deploranti ait
Apoſtolus, An diuitias bonitatis dei & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniã pa-
tientia dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam & impœnitens cor tuũ the-
ſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij dei. Itaque ô domine, Auerte faciem tuam,
hoc eſt, iuſtitiæ tuæ animaduerſionem, à peccatis meis, vt nec gratiam in præſenti, nec gloriam in
futuro mihi propter eorum demerita abſtrahas, [ET omnes iniquitates meas dele,] dimittendo pœ-
nam & culpam, recipiendoque me ad amicitiam tuam, ac ſi nunquam peccaſſem. ¶(11) COR mun-
Matt.5 dum crea in me deus,] hoc eſt, eſſe ſpirituale & meritorium age & inchoa in me per gratiæ creatio-
nem. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Cordis enim munditia omnium exer-
Prou.4. citiorum noſtrorum finis vltimus eſſe debet, ſecundum quod Salomon admonet, Omni cuſtodia cu
ſtodi cor tuum. Et ſi veram cordis puritatem adipiſci deſideras, hunc verſum mẽte & ore ſic iteres, F
tractes, cogites, ores, & depromas, quomodo naribus tuis anhelitum attrahis. Magna nanque eſt &
ineffabilis virtus verſus huius atque ſequentium, [SPIRITVM rectum innoua] id eſt, ſpiritum ſan-
ctum de nouo infunde [IN viſceribus meis,] id eſt, in intimis animæ meę, dando gratiam, ſapiẽtiam,
charitatem, cæteraſque virtutes, ac dona ſpiritus ſancti. ¶(12) NE proijcias me] propter peccata
mea [A facie tua,] id eſt, à pietatis tuæ aſpectu & conſeruatione, [ET ſpiritum ſanctum tuum,] id eſt,
inhabitationem gratioſam & piam præſentiam ſpiritus ſancti [NE auferas à me,] ſed in bono conſer-
ua me. ¶(13) REDDE mihi lętitiam ſalutaris tui,] hoc eſt, cõtemplationem iucundam de Chriſto,
Sap.1 in quo omnium ſalus conſiſtit. Hanc enim videtur Dauid per culpam ad tempus perdidiſſe, & ſpiri-
tum propheticum amiſiſſe. Vnde nec proprij peccati enormitatẽ aduertit. Nos quoque eam peccan-
do amittimus, quoniam in maliuolam animam non introibit ſapientia. Idcirco pro eius reſtitutione,
Heb.13 augmento, & conſeruatione indeſinentes orare debemus. [ET ſpiritu principali,] id eſt, ſpiritu ſan-
2.Tim.2. cto [CONFIRMA me] ſtabiliendo cor meum in gratia eius: quia vt ait Apoſtolus, Optimum eſt gra-
Matt.24 tia ſtabiliri cor. Nemo enim coronatur, niſi legitime certet, nec ſaluabitur, niſi qui vſque in finẽ per-
ſeuerauerit: quod nulli poſsibile eſt, niſi quem deus ſpiritu ſancto confirmat. Ecce in verſibus iſtis
beatiſs. Dauid ſupergloriosiſsimæ Trinitatis fidem atque myſteriũ euidenter demonſtrat. Nam no-
Act.4 mine dei deſignat patrem. Nomine ſpiritus recti, principalis & ſancti, exprimit ſpiritũ ſanctũ. No- G
Eſa.48 mine autem ſalutaris, explicat filium, de quo Petrus ait, Non eſt in alio aliquo ſalus. Similiter Eſaias
propheta trinitatem diuinarum perſonarum clare fatetur, dum per eum dominus ait, Ego primus
& ego nouiſsimus. & poſt pauca iſte primus & nouiſsimus, ſubdit, Et nũc dominus miſit me, & ſpi-
Apoc.1 ritus eius: ibi per primum & nouiſsimum intelligitur Chriſtus, qui in Apocalypſi ait, Ego ſum Al-
Ibidem. pha & ω, principiũ & finis. Et rurſus, Ego ſum primus & nouiſsimus & viuus, & fui mortuus, & ecce
ſum viuẽs in ſecula ſeculorũ, & habeo claues mortis & inferni. Dum ergo Chriſtus ſe miſſum à do-
mino, & ſpiritu eius teſtatur, Trinitatis myſterium clariſsime demõſtratur. ¶(14) DOCEBO ini-
quos vias tuas,] hoc eſt, gratiã mihi à te conceſſam alijs communicabo, eoſque ad pœnitentiam ſa-
lutarem inducere meo exemplo ſtudebo, atque præcepta diuina obſeruare eos exhortabor. Hoc ad
ſanctum Dauid tanquam ad populi principem pertinebat, imò ad quoſlibet aliquo modo pertinere
1.Pet.4 videtur, ſecundum illud, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrãtes, ſicut
Gal.6. boni diſpenſatores multiformis gratiæ dei. Propter quod Paulus ait, Fratres, & ſi homo pręoccupa-
tus fuerit in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, cõſiderãs
teipſum ne & tu tenteris. Vnde Dionyſius dicit, quòd omnium diuinarũ perfectionum altiſsima eſt
dei cooperatorem exiſtere in reductione animarum ad primum principium. [ET impij ad te conuer
Iacob.5 tentur] ex mea doctrina, quod valde meritoriũ eſt: quemadmodum ſcriptum eſt, Qui conuerti fece- H
rit peccatorem ab errore vię ſuę, ſaluabit animam eius à morte & operit multitudinem peccatorum.
Dan.11 Et Daniel dicit, Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam eru-
diunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Sed quis dignus eſt ita illumiuari diuinitus, vt
ſit ipſe ad aliorum informationem idoneus? Reſpõdeat nobis illuſtriſsimus Eſaias qui ait, Quẽ do-
Eſa.28. cebit dominus ſcientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulſos ab vbere, id
Heb.5 eſt, eos qui carnales delitias atque ſenſuales voluptates deuitant & ſolidum cibum capere poſſunt:
2.Cor.10 qui in carne viuentes, non ſecundum carnem ambulant, nec mundi vanitates admittũt. Hinc enim
videmus multos ad alios inſtruendos multum paratos, ſed parum aut nihil proficiunt, quoniam non
ex ſpiritu ſancto, ſed proprio ſenſu loquuntur, habentque verba frigida, arida: non acuta, penetrati-
Rom.2. ua & calida: quibus ſingulis ait Apoſtolus, Confidis te magiſtrum infantium, doctorem paruulorũ:
qui ergo alium doces, teipſum non doces? qui gloriaris in lege, per præuaricationem legis deum in-
honoras? ¶(15) LIBERA ME DE ſanguinibus,] hoc eſt, peccatis pręteritis, præſentibus, & fu-
turis [DEVS] omnium [DEVS ſalutis meæ,] in cuius poteſtate ſalus mea conſiſtit, à quo tota perfe-
ctio mea procedit, & omne bonũ animę meæ dependet: [ET exultabit,] id eſt, cum exultatione can-

A tabit,& dicet[LINOVA mea iuſtitiam tuam.]id eſt,iuſta iudicia tua quibus obſtinatos condemnas,
pœnitentibus miſereris,orãtes exaudis,toto corde conuerſis abundantiam gratiæ tribuis,& pecca-
torem propria peccata confitentem iuſtificas. ¶(16)DOMINE labia mea aperies,] hoc eſt,ex in-
teriori deuotione & gratia facies labia mea in actum bonæ locutionis prorumpere, ſic quòd ex mo-
nitione ſpiritus ſancti ad loquendnm procedam, non quaſi ex meipſo inductus. Qui enim à ſeipſo Iohan. 7
loquitur;gloriam propriam quærit.[ET os meum annunciabit laudem tuam,]quia tũc vere dignus
ero laudator, ſi labia mea aperiantur:quemadmodum alibi dicis, Aperi os tuum, & ego implebo il- Pſal.80.
lud.Deinde Dauid cauſam allegat,cur decuit deum ſibi ignoſcere.¶(17)QVONIAM SI VO-
LVISSES ſacrificium]legale[DEDISSEM VTIQVE]ſacrificium,pro ſatisfactione mei exceſſus,
ſed[HOLOCAVSTIS] legalibus & figuratiuis[NON delectaberis.] Sacrificia enim veteris legis,
nec continebant gratiam,neque per ſe accepta erant,ſed ex deuotione offerentis duntaxat. Idcirco
per ea nullus deum placare potuit, niſi qui ante oblationem, vel ſaltem in ea gratiam habuit. Vnde
ait ſcriptura Geneſeos,Reſpexit dominus ad Abel & ad munera eius. Primo enim reſpexit ad offe- Gene. 4
rentem,deinde ad hoſtiam. Indiguit itaque Dauid ante ſacrificiorum oblationem vel in ea gratiam
adipiſci.Quilibet quoq; fidelis de ſeipſo hæc verba dicere poteſt,quia ſi deo placeret etiam in nouo
teſtamento ſacrificia legalia permanerent,& pro ſatisfactione à Chriſtianis immolarentur.

B ¶(18)SACRIFICIVM deo ſpiritus contribulatus,] id eſt, anima pro peccatis gemens ac triſtis
eſt ſacrificium deo acceptum, quia ſeipſum deo offert propriam voluntatem ei ſubijciens ad agenda
& patienda quæ ſunt deo placita. Vnde Eccleſiaſticus inducit,Salutare ſacrificiũ eſt,attendere man Eccl.35
datis,& diſcedere ab omni iniquitate. Et Baruch,Anima triſtis ſuper mgnitudine mali,quæ incedit Baruc.2
curua & infirma, & oculi deficientes, & anima eſuriens dat gloriam & iuſtitiam tibi domino.[COR
contritum & humiliatum deus non deſpicies.]ſicut per Eſaiam teſtatus es,Ad quem reſpiciam,niſi Eſa.66.
ad pauperculum & contritũ ſpiritu,& tremẽtem ſermones meos? Et Iob ait, Qui humiliatus fuerit, Iob 22
erit in gloria & ſaluabitur innocens. Et Eccleſiaſticus,Oratio humiliantis ſe cælos penetrabit. Eccl.35
¶(19)BENIGNE fac domine in bona voluntate tua Sion,vt ædificentur muri Hieruſalẽ.]Ver-
ſus iſte cum ſequenti primo exponendus eſt literaliter:& eſt ſenſus,O domine,in tua bona volunta- 2.Re.7.
te qua promiſiſti mihi,quòd filius meus Salomon ædificaret tibi templum,fac benigne Sion,hoc eſt,
pie adimple in monte Sion quod promiſiſti,vt ſcilicet in eo ædificetur templum nomini tuo,& ędi-
ficẽtur muri Hieruſalem,id eſt, parietes templi vel muri ciuitatis,quos Dauid vidit in ſpiritu ſępius
deſtruendos ¶(20)TVNC,]hoc eſt,templo ædificato[ACCEPTABIS ſacrificium iuſtitiæ] quod
tibi iuſte offertur[OBLATIONES]quæ non totaliter incendebantur,[ET holocauſta]quæ omni-
no comburebantur,[TVNC imponent]miniſtri templi[SVPER ALTARE tuum]in templo[VI-
C TVLOS.] quia ſecundum legem vitulus erat animal aptum ad offerendum. Moraliter verò ſic expo
nuntur, Benigne fac domine in bona voluntate tua, qua hominibus ſemper gratiam repromittis,
dummodo conuertantur ad te:Sion,hoc eſt,eccleſiæ militanti te per fidem ſpeculanti,conſeruando
eam in fide & gratia Chriſti,vt ædificentur muri Hieruſalem,id eſt, prælati eccleſiæ, qui ſunt alio-
rum defenſores ac muri ſeu firmamentum. Hi ergo ſpiritualitr ædificẽtur,hoc eſt,in profectu virtu-
tum & gratia confirmentur,quemadmodum dicit Apoſtolus, Quæ ædificationis ſunt in inuicẽ cu- Rom.14.
ſtodiamus. Et, Vnuſquiſque proximo ſuo placeat in bonum,ad ædificationem. Vel ædificentur mu- Rom.15.
ri Hieruſalem,id eſt,duo populi Iudæi & Græci in vnã eccleſię fidem concurrant,& vnus in Chri-
ſto populus fiant,ſicut Apoſtolus dicit,Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Tunc acceptabis in Ec- Roma.8.
cleſia catholica ſacrificium iuſtitiæ, hoc eſt,ſacrificium laudis & Euchariſtię,oblationes orationum
& eleemoſynarum,exteriorúmque rerum:& holocauſta,id eſt,propriarum voluntatũ meram, atque
ſpontaneam abnegationem,eorum videlicet, qui ſe totos diuino cultui offerunt, cũcta contemnũt,
nec aliquid ſibi proprium retinent:tunc imponent ſuper altare tuum, quod eſt humanitas Chriſti,
per quam omnia noſtra officia fiunt accepta,vitulos,id eſt,ſeipſos ſequendo veſtigia eius,& eius ex-
emplo ſeipſos quotidie mortificantes, ſicut teſtatur Apoſtolus,In omni fiducia magnificabitur Chri Philip. 1.
ſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortẽ. Mihi enim viuere Chriſtus eſt,& mori lucrum.
Vel imponent ſuper altare tuum vitulos, hoc eſt, in fide eccleſiæ offerent tibi laudes diuinas, ſicut
D apud Oſee ſcriptum eſt,Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. Porrò anagogice exponuntur hæc Oſee 14
ſic,Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion,id eſt,triumphanti eccleſiæ te per ſpeciem con
templanti,vt ædificentur muri Hieruſalem,hoc eſt, ruina angelorum malorum reparetur per ſalua-
tionem hominum electorum. Tunc,quãdo videlicet venerit quod perfectum eſt, maxime poſt diem 1.Co2.13
generalis iudicij,quando omnino reædificati erunt muri cæleſtis Hieruſalem,quæ eſt mater noſtra, Amos.9
de qua nobis quotidie glorioſa dicuntur,vtinam & digne deſiderentur:tunc,inquam,ô domine,ac- Gal.4
ceptabis ſacrificium iuſtitiæ,id eſt,laudes perpetuas,puriſsimas,atque perfectas oblationes, quibus Pſal.86
omnes beati in patria ſe totos offerunt tibi,ſtantes ſemper inauertibiliter conuerſi & fixi in te,& ho
locauſta,id eſt,actus charitatis perfectos. Sancti enim in patria præceptum de amando deum perfe-
cte adimplent,quod in via fieri nequit:& hi actus charitatis holocauſta dicuntur,quia per eos intel-
lectuales creaturæ in diuinum amorem totaliter reſoluuntur. Tunc imponent ſuper altare tuum,id
eſt,in cælo empyreo,vitulos labiorum,ſicut expoſitum eſt:vel vitulos,hoc eſt,ſeipſos.quoniam igne
diuini amoris incenduntur,liquefiunt, & in deum penitus transformantur. Ecce excellentiſsimum
pſalmum audiuimus,qui nõ ſolum verborum ſuorum ſenſu nos inſtruit, ſed etiam autoris ſui exem-
plo nos plurimum erudit. Quis enim de ſeipſo præſumere poteſt, cum videat autorem pſalmi huius
ſanctum Dauid poſt tantam diuinorum adeptionem chariſmatum, tam grauiter cecidiſſe, nõ ſolum

1.Re. 24 in adulterium,ſed & in homicidium? Qui cum iuuenili ætate tam perfectus & humilis extitiſſet, vt E
1.Re.26. nec inimicum ſuum lætalem lædere vellet,aut lædi permitteret,ſed bonum pro malo reddens, eum
1.Re.17. à morte eriperet,qui totis viribus ſe interficere laborabat,qui leonem & vrſum deuicit,qui gygãtem deiecit,qui tantas támque ſacratiſsimas reuelationes ſuſcepit,iam ſenectute potius in tam immania ſe peccata proſtrauit. Deniq; quis deſperare poſsit,dum audit virum adulterum,& homicidã ad tan tam perfectionem reductum? Studeamus ergo chariſsimi, cũ ſancto Dauid veraciter pœnitere, atq; in omnibus non ſimulatam humilitatem amplecti,quia(vt ait Leo papa)tota Chriſtianæ ſapientię diſciplina non in abundantia verbi,non in aſtutia diſputãdi,neque in appetitu laudis & gloriæ, ſed in vera & voluntaria humilitate cõſiſtit: quam dominus Ieſus ab vtero matris vſque ad ſuppliciũ crucis pro omni fortitudine,& elegit,& docuit. Et iterum, Tota(inquit) victoria Saluatoris quę; & diabolum ſuperauit & mundum,humilitate eſt concepta,humilitate confecta.
Matt.18 Vnde Chriſtus teſtatur, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cælorum. Ad quod nos poſt huius incolatum exilij ſtatim perducat creator omnipotens trinus & ſimplex, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus,
Amen. F

Finis Commentariorum D. Dionyſij Carthuſiani in primam quinquagenam Pſalterij.

D. Dionyſij Carthuſiani in ſecundam quinquagenam Pſalterii Davidis regis Israel

Prooemium.

Act.13 TESTIMONIVM PERHIBENS DEVS DAVID, DIXIT, INVENI
1.Reg.10 Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. O quanta perfectio, quámque ſublime præconium attributa ſunt ſancto G viro prophetarum eximio in verbis inductis. Quid enim tam altum,ſicut diuinæ menti eſſe vnanimem, diuino cordi ſeu voluntati eſſe concordem? Porrò quorum vna affectio corque conforme, horum ſumma eſt amicitia: & quorum
2.Re.7 ſumma eſt amicitia,horum maxima eſt communio,intima vnio familiaritáſque præcipua. Amicis nanque ſunt cuncta communia: & quanto quis amplius diligit,tanto bona ſua quæ habet,ei copioſius impartitur,ſi eget,aut expedit. Propterea ſicut beatiſsimus Dauid diuinæ voluntati conformior fuit: ſic deo amabilior extitit, & ideo ſecreta ſua ei plenius
Pſal.30 atque lucidius reuelauit,ea præſertim,quæ ad Chriſtum & ſponſam eius Eccleſiam pertinent. Propter quod humiliter gloriatur,& veraciter confitetur, Incerta(inquiens)& occulta ſapiẽtiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Vnde & liber pſalmorum ſententioſior creditur, & Chriſti myſterijs plenior, quàm cæteri prophetarũ libri. Cũ ergo in ſuperiori libro expoſita ſit (prout dominus dedit) prima quinquagena Pſalterij,inchoãda iam eſt ſecunda quinquagena eiuſdem, & ſicut illic profeſſus ſum hanc eſſe intentionem meam in elucidatione libri Pſalmorum, vt tam ſtili quàm ſententiæ difficultatem deuitem,ipſoſque Pſalmos quadrifariã(dum materia patitur,& expedire videtur) explanẽ,ſic nunc quoque profiteor,& omnino in promptu ſcire oportet,quæ ſit diſtinctio inter ſenſum ſcripturæ,literalem, allegoricum,tropologicum, & anagogicum. quod quia in ſuperiori libro poſitum eſt, iam H reiterandum non arbitror. Ego verò totis præcordijs inuoco ſpiritum ſanctum,quatenus me in elucidatione diuinæ ſcripturæ dignetur dirigere. Et vt hoc plenius fiat,precor bonitatem ipſius,vt tali ac tanta gratia impleat animam meam,qua tam amoroſe deo coniungar, vt ab ipſo in omnibus inſtrui merear. Vere enim deus ſanctus & benedictus, electos ſuos amicos ſingulariter & mirabiliter
Luc.1 illuſtrare conſueuit & erudire. Propter quod ſcriptum eſt, Non faciet dominus verbum,niſi reuela-
Amos 3 uerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Et Chriſtus diſcipulis ait, Iam non dicam vos ſeruos,
Iohã.15 ſed amicos meos,quia omnia quæcunque audiui à patre meo,nota feci vobis.

COMMENTARIVS IN PSAL. LI.

Expositio tituli.

PSalmus iam declarãdus hoc titulo prænotatur, In finẽ intellectus Dauid cum venit Doeg Idumæus & annunciauit Saul & dixit ei, Venit Dauid in domum Abimelech. Iuxta intellectũ lite-

A ralem, ſenſus tituli huius clarus eſt ex hiſtoria libri Regũ. Legitur enim ibidem, quẽadmodum Saul
dolẽs de euaſione Dauid dixit ad ſeruos ſuos, Audite me filij Iemini, quia nõ eſt in vobis qui doleat 1. Re. 22
vicem meam, & annunciet mihi de Dauid filio Iſai. Reſpõdens autem Doeg Idumæus, qui erat pri-
mus inter ſeruos Saul & potentiſsimus paſtorum eius, Vidi (inquit) filium Iſai in Nobe apud Achi-
melech ſacerdotem, qui cibaria & gladium Goliath dedi ei, ob hanc cauſam pręcepit Saul occidi
ipſum Achimelech (ſeu Abimelech, quia vtrunque dicitur) & omnem domum patris eius: cuius fa- 1. Reg. 21
cinoris Doeg executor fuit, ſicut ibidem legitur. Conuerſus Doeg, irruit in ſacerdotes, & trucida- 1. Re. 22
uit in illa die 85 viros veſtitos Ephoth lineo. Nobe quoque ciuitatẽ ſacerdotum percuſsit in ore gla
dij, tam homines quàm iumenta. Abiathar verò filius Achimelech euaſit, & venit ad Dauid, eiq́; re-
tulit cuncta quę facta ſunt. De hoc igitur edidit Dauid hunc pſalmũ, qui ad literã exponi poteſt de
ipſa re geſta, quanuis fructuoſius cõuenientiusq́ue exponatur de re ſignificata ſeu figurata. Dũ enim
pſalmi de Chriſto vel eccleſia literaliter intelliguntur, literalis ſenſus dulcis & plenus eſt, & diligen
ter ſcrutandus. Dum verò de Dauid, ſeu ſimili aliquo intelligũtur, literalis ſenſus parum deuotionis
atque dulcedinis confert. Vnde deuoti parum afficiũtur in expoſitione huiuſmodi. Ideo de tali ex-
poſitione pauca dicam. Secundum hanc itaque expoſitionem ſenſus tituli eſt, Intellectus Dauid, id
eſt, in pſalmo iſto ponitur eruditio ſancti Dauid, dirigẽs nos in finem, id eſt, in veram felicitatem &
Chriſtum, ad quam perueniemus, ſi eruditioni huius pſalmi paruerimus. Intellectus (inquã) à Da-
uid conſcriptus, cum venit, id eſt, poſtquam venit Doeg Idumęus, cætera enim iam patuerunt. Incre
B patoriè ergo alloquens Dauid ipſum Doeg, ait,

PRECATIO.

*Defenſor uitæ & animæ noſtræ domine, prauis conatibus noſtris ſemper obſiſte, & ne ſinas nos in noſtra præua-
lere uanitate, ut ſicut oliua fructificantes in domo tua, in æternum expectemus nomẽ tuũ in cõſpectu ſanctorũ tuorũ.*

❡EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

QVID gloriaris in malitia?] hoc eſt, quo fructu & vtilitate lætaris de opere ma-
lo, & perpetratione peccati, quo me virum innocentem & Abimelech ſacerdo-
tem prodidiſti, eumq́; cũ ſuis cõſanguineis occidiſti? Gloriabatur enim Doeg 1. Re. 22
de his, quia per hęc maximam ſibi amicitiam acquiſiuit regis iniqui. Sed hæc
gloriatio mala, animæq́ue nociua fuit: ideo Dauid Doeg redarguit, Quid (in-
quiens) gloriaris in malitia, quod tibi non expedit? [QVI potens es in iniqui-
tate,] id eſt, qui potens fuiſti ad occidendum viros innoxios, & poteſtate tibi
collata abuſus es, opprimendo te meliores? ❡(2) TOTA die,] id eſt, inceſſan
C ter [INIVSTITIAM cogitauit lingua tua,] hoc eſt, opus iniuſtum, dolos, atque inſidias contra me,
& meos amicos concepit lingua cordis tui, videlicet intellectus, quo interiora verba ſeu cogitatio-
nes formãtur. Vel, lingua oris cogitauit. i. ex interiori cogitatione dixit. Doeg enim aſsidue inſidia-
batur ſancto Dauid & ſuis conſocijs. Vnde Dauid ad Abiathar, Sciebam in die illa, quòd cum ibi 1. Re. 22.
eſſet Doeg Idumæus, proculdubio annunciaret Sauli. [SICVT nouacula acuta feciſti dolum.] No-
uacula acuta cum pilos tollere habeat, aliquãdo dire & ſubito vulnerat: ſic detractores & impij cum
regem & dominum ſum bene & recte informare deberent, falſa ei vel non reuelanda annunciant, a-
lijs detrahunt, damna infligunt, & mortem procurãt: & hoc modo Doeg dolum quæſiuit in Dauid
& Achimelech, atque in cæteros, quos primo diffamauit, deinde occidit. ❡(3) DILEXISTI ô
Doeg [MALITIAM,] id eſt, opus crudele [SVPER benignitatem,] id eſt, magis quàm opus miſeri-
cordiæ: quoniam ſacerdotes crudeliter trucidaſti, neque innocentibus es miſertus. [INIQVITA-
TEM magis quàm loqui ęquitatẽ,] id eſt, magis amaſti loqui verba iniqua, doloſa & inuidioſa quàm
vera ac iuſta. Doeg enim vt Sauli amplius complaceret, multa crimina Dauid impoſuit, & quod di-
xit Achimelech conſuluiſſe dominum pro Dauid, aliqui dicunt fuiſſe falſum, & à Doeg confictum,
ſicut moris eſt detractoribus, dum aliquid verum annunciant, falſa miſcere. Non enim in textu libri 1. Reg. 21
Regum habetur, quòd Achimelech conſuluerit dominum pro Dauid, ſed quòd panes & gladium
dederit ei. ❡(4) Dilexiſti omnia verba præcipitationis,] hoc eſt, ſermones ad præcipitandum &
occidendum ordinatos, tam proprij oris quàm domini tui Saulis, quem libenter audiſti loqui dura
D aduerſum me, ô [LINGVA doloſa,] id eſt, ô tu Doeg, qui linguam doloſam habebas. Solet naq́; no-
mine partis totum ſignificari, præſertim dum quis maxime vacat actui partis alicuius: quemadmo-
dum ait Apoſtolus, Cretenſes ventres pingues. ❡[PROPTEREA] ô Doeg [DEVS] iuſtus iudex Titum 1
[DESTRVET te in finem], omne ſpirituale & meritorium eſſe tibi auferendo, ſeu non præſtando,
teq́; æternaliter condemnando, niſi pœnitentiam egeris, [EVELLET te, & emigrabit te de taber-
naculo tuo,] id eſt, te ab hoſtibus tuis occidi permittet, ſicut & factũ eſt. In monte enim Gelboe cum
Saule occiſus es, quia ſecundum Hebræos ipſe tunc erat armiger Saul, qui cum vidiſſet Saul irruiſſe 1. Par. 10.
in gladium ſuum, irruit etiã ipſe in gladium propriũ: tunc ergo euulſus eſt Doeg de tabernaculo ſuo, 1. Reg. 31.
id eſt, anima eius à corpore ſeparata fuit, & domũ ſuã nõ magis inhabitauit, ſed alijs eã reliquit. [ET
radicẽ tuã de terra viuentiũ]. i. ſemen ſeu filiũ tuũ euellet dominus de terra Iudęæ. Nam & filiũ eius 2. Reg. 1
Dauid occidit, vt dicũt Hebræi, qui ei nũciauit dicẽs Saul & filios eius cecidiſſe in prælio, adijciens
ſe irruiſſe in Saul, filius Doeg fuiſſe putatur. Cũ enim dixiſſet ei Dauid, Vnde es tu? Reſpõdit, Filius
hominis aduenę Amalechites ego ſum, tũcq́; occidit eum Dauid, eo ꝙ dixiſſet ſe miſiſſe manũ ſuã in
Chriſtum domini. Ecce ex iſto apparet, ꝙ Dauid in ſpiritu præcognouit deiectionẽ & pœnã Doeg,

Prou. 19 ❡(6)VIDEBVNT iuſti,]hoc eſt,diligenter conſiderabunt iuſtam dei vltionem in Doeg, [ET ti- E
mebunt]diuinum iudicium ne ipſis ſimili modo contingat. Peſtilente enim flagellato ſapiẽs ſapien-
1.Re.21 tior erit. [ET ſuper eum ridebunt,] id eſt, de iuſta pœna Doeg gaudebunt conformando ſe diuinæ
iuſtitiæ,[ET dicent,Ecce homo qui non poſuit deum adiutorem ſuum,]id eſt,qualiter accidit ei qui
non eſt in deo confiſus. ❡(7)SED ſperauit in multitudine diuitiarũ ſuarũ.]Doeg enim ditiſsimus
fuit,quoniam potentiſsimus paſtorum Saul erat, haſque diuitias adulando & iuſtitiam peruertendo
collegit,atque in ipſis potius quàm in deo ſperauit, [ET præualuit in vanitate ſua.] Doeg nanque
ad tempus contra iuſtum Dauid & alios bonos confortatus eſt, & in vanitate ſua, id eſt, ſuperbia &
vanis diuitijs floruit,viguit,alioſque oppreſsit. ❡(8)EGO autem]Dauid [SICVT oliua fructifera]
exiſtens[IN domo dei,]id eſt,in ſynagoga ſeu populo Iudęorũ, quos verbis atque exemplis inſtru-
xi,& in bonis operibus fœcũdaui:ſicq; ad inſtar oliuæ fructificaui in populo,cui dux fui,multos cõ-
uertendo ad deum,cõuerſos quoque & bonos prouocando ad meliora, [SPERAVI in miſericordia
dei in æternum,]id eſt,toto tempore vitæ meæ,[ET in ſeculum ſeculi,]id eſt,ſine fine,non quòd in
futura vita,ſcilicet in patria maneat ſpes: ſed ſperaui,inquit,in miſericordia dei in æternũ, & in ſe-
culum ſeculi .i. ad hoc ſeu propter hunc finem, vt æterna non temporalia bona ab ipſo adipiſcar, &
æternaliter felix efficiar. ❡(9)CONFITEBOR tibi,]hoc eſt,ad gloriam tuá tua bona,& mea ma-
la confeſsione laudis & pœnitentiæ enarrabo[IN ſeculum,]id eſt,diu & indefinenter,[QVIA feci- F
ſti]mihi tantam pietatem & gratiam,[ET expectabo nomen tuum,] id eſt,patienter pręſtolabor ad-
uẽtum tuum, reſurrectionem futuram,& gloriam beatorum,nec in aduerſis relinquam te: ſed quic-
quid mihi acciderit ſpem habebo immobilem in te,ſeu in nomine tuo,[QVONIAM bonũ in cõſpe-
ctu ſanctorũ tuorũ] i.quia nomen tuũ dulce,& bonũ eſt iudicio electorũ,& in cõſideratione & expe
Pſal. 10 riẽtia deuotorũ,q guſtauerũt q̃ magna ſit multitudo dulcedinis tuæ dominæ:idcirco & optime ſen-
Thren.3. tiunt de te,queadmodũ Ieremias teſtatur, Bonus eſt dominus ſperãtibus in ſe animæ quærẽti illum.

❡EXPOSITIO allegorica eiuſdem pſalmi,videlicet de Chriſto.

ALlegoricus denique ſenſus ſacræ ſcripturæ eſt,dum ea quæ de veteribus ſanctis leguntur, de
Chriſto intelliguntur. Omnia enim in figuris contingebant illis . Secundum hunc itaq; in-
1.Cor. 10 tellectũ per Dauid,qui interpretatur manu fortis ſeu deſiderabilis aſpectu, intelligitur Chri
Pſal.44 ſtus,virtus dei,qui eſt ſpecioſus forma pre filijs hominum.Per Doeg verò qui interpretatur motus,
intelligitur Iudas proditor,auaritia inflammatus ad Chriſtum vendendum.Per Saul verò qui inter-
pretatur appetitio,ſeu mors, intelligitur princeps ſacerdotum, ſeu populus Iudæorum Chriſti ſan-
guinem ſitiens. Eſt igitur ſenſus,In finem intellectus Dauid,id eſt,intellectus huius pſalmi in deum G
Iohan.12 nos dirigens cõuenit Chriſto per Dauid figurato. Cum venit Doeg Idumæus,id eſt,Iudas traditor
auarus atque terrenus.Idumæus nanque interpretatur terrenus,& annunciauit Saul,id eſt,principi
ſacerdotum ac eius concilio: & dixit ei, Venit Dauid,id eſt Chriſtus,in domũ Abimelech,id eſt,in
ſocietatẽ diſcipulorum ſuorum.Abimelech ſiquidem interpretatur regnum patris mei,per quod de-
ſignatur eccleſia:in qua deus per gratiam regnat.Hæc verò annunciatio Iudę fuit feria quarta, dum
Chriſtum vendidit dicens Iudæis eum veniſſe in Bethaniam cum diſcipulis ſuis in domũ Marthæ.
Matt. 26 Et item feria quinta,quando poſt bucellam exiuit continuo,dicens Iudæis Ieſum veniſſe cum diſci-
Matt.14. pulis ſuis in cœnaculum, in quo cœnam nouiſsimam celebrauit, & eſſe exiturum in locũ in quẽ Ie-
Iohan.13 ſus frequenter egredi conſueuit. Vnde ſcriptum eſt, Sciebat autem & Iudas locum,quia frequenter
Iohan.18 Ieſus ibi conuenit.Diligenter nanque indicauit Iudas Iudęis locũ in quem Chriſtus aduenir,& in-
Luc.22. ter quos fuit:quoniam ſicut ſcriptum eſt, Quærebat opportunitatẽ vt traderet eum ſine turba. Pro-
pheta igitur in perſona Chriſti, ſeu ipſe Chriſtus Iudam proditorem redarguens ait, Quid gloriaris
in malitia?id eſt,in venditione & proditione ſanguinis innocẽtis magiſtri ac domini tui, qui tibi tot
bona cõtulit, tantaque dilectionis ſigna oſtẽdit, qui potens es in iniquitate, id eſt,qui tardus & im-
Matt. 26 potens fuiſti ad bene operandum , velox autem & cautus ad vendendum atque prodendum ? Tota
die,præcipue feria quarta & quinta ante paraſceuen,iniuſtitiam,id eſt,iniuſtam venditionem & fal-
lacem proditionem cogitauit lingua tua,quando cum Iudęis tractabas quomodo me traderes eis.ſi- H
Matt. 26 cut nouacula acuta feciſti dolum,quia in facie me laudaſti, & occulte detraxiſti. Maxime autem do-
Marc. 14 lum fecit Iudas ſicut acuta nouacula,quando antecedebaț cohortem & miniſtros Iudæorum dicens
Ioã.12.13 eiſdem,Quencunque oſculatus fuero,ipſe eſt,tenete eum, & ducite caute. Ideo nanque Chriſtus ei
dixit, Iuda,oſculo filium hominis tradis? Dilexiſti ò Iuda malitiam ſuper benignitatẽ, quia fur eras,
& loculos habens,ea quę mittebantur furabaris,& ita benignitatem,id eſt,miſericordiæ opera omi-
ſiſti,quia egenis danda tibi cupide reſeruaſti,iniquitatem magis quàm loqui æquitatem,id eſt,magis
voluiſti cum Iudæis tractare de iniuſta Chriſti venditione & morte,quàm magiſtrũ tuũ, quem inno-
centem cognoueras,excuſare. Dilexiſti omnia verba præcipitationis,id eſt,ſermones principum ſa-
Matt. 26 cerdotum de Chriſti præcipitatione,oppreſsione,& occiſione loquentium,ó lingua doloſa quę ma-
Iob.30 giſtro tuo doloſe dixiſti, Aue Rabbi.Propterea deus deſtruet te in finem,quia æternaliter diſperibis
Matt.27 atque damnaberis.Reuelabunt enim cæli iniquitatẽ Iudæ,& terra aduerſus eum conſurget.Euellet
Act.1 te & emigrabit te de tabernaculo tuo.Hoc in Iuda impletum eſt dum abiens laqueo ſe ſuſpendit, &
crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera eius . Tunc enim deus euulſit animam eius à corpore,
ipſumque Iudam ſeparauit à tabernaculo ſuo, id eſt,à domo Chriſti ſeu apoſtolorum collegio, aufe-
Iohã. 6 rẽdo ſibi gratiã in præſenti, & gloriam in futuro. Vnde & Chriſtus ante paſsionem apoſtolis dixit,
Nõne ego vos duodecim elegi,& vnus ex vobis diabolus eſt? Hoc autẽ(ſicut Euãgeliſta ſubiũgit)de

A Iuda aſſeruit, & radicem tuam de terra vinentium, id eſt, deus in tantum deſtruet atque euellet te ô
Iuda de terra viuentiũ,id eſt,de eccleſia electorum & regione viuorũ, vt reparari non poſsis, neque
ad vitam reſurgere. Per radicem ergo intelligit potentiam reparandi gratiá,ſeu reſurgendi ad vitá.
Videbũt iuſti,id eſt,ſancti apoſtoli alijque fideles ſuſpenſionem & damnationem proditoris nequiſ- Mat.27
ſimi.Propter quod in Act.Lucas ait,Notum factum eſt verbum hoc, ſcilicet ſuſpẽſio Iudæ omnibus Act.1
habitantibus Hieruſalẽ,ita vt ager ille appellaretur Acheldemach,id eſt,ager ſanguinis: ecce hnmo
qni nõ poſuit deum adiutorem ſuum, id eſt,qui in Chriſto magiſtro ac domino ſuo nõ fundauit nec
ſtabiliuit ſeipſum: ſed ſperauit in multitudine diuitiarũ ſuarũ,id eſt, ſpem ſuam in rebus terrenis lo-
cauit,quas furando,& Chriſtũ vendendo collegit,& præualuit in vanitate ſua, id eſt, contra Chri-
ſtum roborauit cor ſuũ, & in cupiditate vaniſsima ita permiſſus eſt præualere contra Chriſtũ, quòd
vendidit & tradidit eum:non quòd ſimpliciter aliquis contra Chriſtum præualuit. Ipſe enim obla-
tus eſt quia voluit:ſed præualuiſſe dicũtur iniqui contra eum,quia permiſsi ſunt eum occidere. Vn- Eſa.53
de ſuperius Chriſtus dixit,Inimici antem mei viuunt,& confirmati ſunt ſuper me.Et Pilato dicenti, Pſal.37
Ne ſcis quia poteſtatem habeo crucifigendi te? Chriſtus reſpondit,Non haberes poteſtatem aduer- Iohã.19
ſum me vllam,niſi tibi datum eſſet deſuper . Denique ſicut pſalmus iſte hucuſque de Iuda expoſitus
eſt, ſic poſſet de populo Iudæorũ contra Chriſtum furentium explanari . Hic nanque populus glo-
riabatur in malitia,irridendo,blaſphemando,perſequendo,occidendóque dominũ ſaluatorem.To-
ta quoque die,præſertim in die paraſceues,iniuſtitiam,id eſt,falſas accuſationes & mortis ſentẽtiam Luc.23
contra Chriſtum cogitauit lingua ipſius clamans ad Præſidem,Hunc inuenimus ſubuertentem gen Iohã.19
B tem noſtram.Et,Tolle,tolle,crucifige eũ:ſed & ſicut nouacnla acuta fecit dolnm,mittendo diſcipu-
los Phariſæorum cum Herodianis vt caperent Ieſum in ſermone.Dilexit etiam omnia verba præci- Matt.22.
pitationis,clamando ad iudicem,Si hunc dimittis,non es amicus Cæſaris.Et,Sanguis eius ſuper nos Iohã.19.
& ſnper filios noſtros : quibus verbis ſeipſos & poſteros ſuos vehementius præcipitauerunt , quàm Mat.27
Chriſtum. Peruenit enim,vt ait Apoſtolus,ſuper eos ira dei vſque in finem. Propter quod ſubditur, 1. Theſ.2
Propterea ſcilicet propter iniquitatem in Chriſtũ cõmiſſam, deus deſtruet te in finem, id eſt, vſque
in finem mundi relinquet te, quemadmodum per Danielem prædictũ eſt. Finis eius, ſcilicet populi Dan.9
Iudæorum vaſtitas,& vſque in finem perſeuerabit deſolatio. Et Amos,Domus Iſrael cecidit,nõ ad- Amos 5.
ijciet vt reſurgat, euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, id eſt,de terra ꝓmiſsionis eijciet te, Dan.9
ſicut per Titum & Veſpaſianum impletum cognoſcimus. Iuxta illud Daniel,Ciuitatem & ſanctua-
rium diſsipabit populus cum duce venturo,& radicem tuam de terra viuentium,id eſt,vim genera-
tiuam auferet tibi in terra patrum tuorum , quia poſt eiectiouem prædictam non generauerunt, nec
multiplicati ſunt in propria terra vt ante,nec eam reparare potuerunt vt ante. Vel radicem tuam de
terra viuentium,hoc eſt,à regno cælorum omnino eradicabit te,ſicut & Chriſtus in euãgelio ait,Fi
C lij regni eijcientur in tenebras exteriores. Videbunt iuſti,id eſt,ex Iudæis ad Chriſtum cõuerſi præ- Matt. 8
dictam infidelium pœnam, & timebunt dominnm Ieſum Chriſtum iudicem tam diſtrictum,& ſuper
eum,ſcilicet populum infidelem ridebunt, applaudendo diuinæ iuſtitiæ, & dicent, Ecce homo qui
non poſuit deum adiutorem ſuum, id eſt,vide Iſrael ſecundum carnem, qui ignorans dei iuſtitiam,
& ſuã volens ſtatuere,iuſtitiæ dei non fuit ſubiectus,nec gratię Chriſti eſt innixus,ſed in lege totam Rom.10
ſpem poſuit.Ideo additur, Sed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, hoc eſt, de proprijs me- Luc.16
ritis gloriatus eſt, & de lege ac genere ſuperbiunt, nec ad gratiam dei & fidem Chriſti humiliter ac-
cedere voluit.Vel,ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum corporalium,quia Iudæi auariſsimi e-
rant.Nam Chriſto contra auaritiam diſputante dixerunt, Dæmonium habet,inſanit.Quid eum au- Iohã.10
ditis? & præualuit in vanitate ſua,id eſt,in ſuperbia cordis ſui ad tempus præualuit contra primiti- Act.4
uam eccleſiam Chriſti,quam populus Iudæorum frequenter perſequebatur,ſicnt in Actis apoſtolo- Act.8.
lorum narratur. Ego autem ſicut oliua fructifera in domo dei. hoc Chriſto maxime cõpetit, qni ſe- Heb.2
cundum. Apoſtolum multos filios adduxit ad gloriam . Ipſe nanque fructum copioſiſsimum attulit Act.4
deo, quia per paſsionis ſuæ meritum omnes electos redemit, & non eſt in alio aliquo ſalus. Vnde de Eſa.49
fœcunditate Chriſti apud Eſaiam ſcriptum eſt, Hæc dicit dominus formans me ex vtero ſeruum ſi-
bi,vt reducam Iacob ad eum,& glorificatus ſnm in oculis domini. Et dixit,Paruni eſt vt ſis mihi ad
ſuſcitandas tribus Iacob:Dedi te in lucem gentium,vt ſis ſalus mea vſque ad extremũ terræ.Et hoe
eſt quod Daniel dicit, Omnes populi,tribus, & linguæ ſeruient ei . Chriſtus itaque ſicut oliua fru- Dan.7.
D ctifera fuit in domo dei,quæ domus ſumus nos,ſecundum Apoſtolum, Quia per ipſum reconciliati Heb.3.
ſumus deo . Vnde ad Philippenſes dicit Apoſtolus, Deus inſtaurauit omnia in Chriſto, ſiue quæ in Philip.1
cælo ſunt,ſiue quæ in terra:ſperaui in miſericordia dei in æternũ, & in ſeculum ſeculi. Chriſtus ſe-
cundum quòd homo & aliquo modo viator, perfectiſsime ſemper ſperauit in domino, nõ per ſpem,
quæ eſt virtus theologica,quia illam non habnit,ſicut nec fidem:quemadmodum infra plenius elu-
cebit:ſed per fiduciam quandam ſeu expectationem ex charitate & gratia procedentem . Cõfitebor Luc.10.
tibi domine,id eſt,laudabo te in ſeculum,quia feciſti iuſtam diſcretionẽ inter bonos & impios.Hinc
nempe ſcriptum eſt,Exultauit Ieſus ſpiritu ſancto & ait, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ,
quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis:& expectabo nomen tuũ, Rom.1
quoniam bonum. Sicut ſpes eſt expectatio,ſic idem ſnnt ſperare & expectare,conuenitque vtrunque Act.23
Chriſto eodem modo,ſcilicet vt viatori.Sperauit enim & expectauit à deo reſuſcitari à morte,& glo 1.Pet.1
tificari in corpore,atque ſuper omnes cælos aſcendere. Quæ autem iam omiſſa ſunt in præcedente Ephe.4
expoſitione ſatis elucidata videntur.

¶EXPOSITIO eiuſdem pſalmi tropologica ſeu moralis. E

MOraliter inſuper per Dauid intelligitur vnuſquiſq; fidelis. Per Doeg verò quilibet inuidus
& terrenus. Per Saul verò iniqua poteſtas ſeu regnũ reproborũ. Per Abimelech verò eccle-
ſia dei. Igitur iuxta moralẽ intelligentiã iſte eſt tituli ſenſus, In finẽ intellectus Dauid.i. do-
ctrina pſalmi præſentis, in finẽ, hoc eſt, in conſiderationẽ finalis retributionis, & iuſtæ remuneratio-
1. Re. 22 nis nos dirigens, cõpetit Dauid, id eſt, fideli, cum venit Doeg ad Saul, id eſt, aliquis terrenus & ob-
trectator ad principem malum ſeu quempiam peſtiferum & potentem, bonos tyrannice opprimen
tem, & annunciauit ei, Venit Dauid in domũ Abimelech, id eſt, fidelis quiſq; venit in obedientiam
ſanctæ matris eccleſiæ. Ideo enim iniqui perſequi ſolent iuſtos, quoniam vitã atque præcepta eorum
abominantur, & quoniam iuſti præceptis eccleſiæ obſequuntur. Itaque dicit, Quid gloriaris in ma-
litia, id eſt, cur ex electione & habitu malo atq; propoſito peccas? Quidã enim ex infirmate peccant,
Eccl.1. & horũ peccatum eſt veniale, vel minus graue. Quidam verò ex habitu malo, & hi gloriantur in ma-
lo, & difficillime corrigũtur, eſtq; gloriatio eorũ mortalis & peſsima: quia ſecundum Philoſophum
gloriatio ſeu delectatio operationi annexa, eſt ſignum habitus interioris. De ſic quoque glorianti-
Prou.2 bus in Prouerb. ſcriptum eſt, Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſsimis. Et in euan-
Luc.6 gelio, Væ vobis qui ridetis nũc, quia lugebitis & flebitis. Hæc autem eſt gloriatio mũdi in æternam
Iohã.16 triſtitiam conuertenda, cui contrariam triſtitiam habent electi in æternam lætitiam permutandam: F
quemadmodum Chriſtus diſcipulis proteſtatur, Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis
vos, mundus autem gaudebit: ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium, & gaudium veſtrũ nemo tol-
let à vobis. Veruntamen nemo gloriatur in malo ſub ratione mali: ſed ſub ratione alicuius apparẽtis
boni, quia ſecundũ Dionyſium nemo reſpiciens ad malum operatur bonum, cum bonũ ſit obiectum
appetitus, in quo eſt prima radix peccati. Itaq; quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?
Secundum Anſelmũ qui poteſt quod ſibi non expedit, quãto id amplius poteſt, tanto impotẽtior eſt.
Poſſe enim peccare impotentia magis dicenda eſt quàm potẽtia: ſicut peccatũ potius dicitur nihil, q̃
aliquid. Quomodo ergo aliquis potẽs eſt in iniquitate? Et reſpõdendũ ꝙ homo dicitur potẽs in ini-
quitate, non ꝙ potẽtia male agẽdi, ſecundũ quòd eſt origo & cauſa peccati ſit vera potẽtia: ſed quia
potentia ſibi diuinitus ad bene agendũ collata abutitur, atq; per eam mala violenter & prõpte exe-
Iere. 4 quitur. Iuxta hunc ſenſum in Ieremia ſcriptũ eſt, Sapientes ſunt vt faciant mala. Non quòd ſapientia
Sapiẽ. 1 malefaciendi ſit vera ſapiẽtia, ſed quædã peruerſa induſtria. Vnde ſapiẽs quidã dicit, In maliuolã a-
nimã non introibit ſapientia: ſed quia nonnulli dato ingenio atque ſcientia abutũtur, & vias peccan
Ierem. 4. di ſubtiliter indagãtur: idcirco ſapientes dicuntur vt faciant mala. Tota die.i. indeſinenter & animo
obſtinato iniuſtitiam, id eſt, dolum & detractionem cogitauit lingua tua. Si linguã ſumamus pro or- G
gano corporis, & cogitationem pro interiori actu meditantis, tunc linguæ nõ cõuenit cogitare, ſed
cordi. Per hoc ergo quòd hæc duo conſociat lingua & cogitauit, inſinuat quòd quàm cito cogitauit
Eccl.21 iniuſtitiam, elocutus eſt eam: quemadmodum in Eccleſiaſtico habetur, Cor fatui quaſi vas confra-
Pſal. 34 ctum. Et iterum, In ore fatuorum cor illorum, & in corde ſapiẽtum os eorum. Hæc eſt expoſitio ve-
nerandi theologi Hugonis: veruntamen quia ſuperius de viro ſapienti & iuſto dictum eſt, Et lin-
gua mea meditabitur iuſtitiam tuam, vbi meditari ſeu cogitare aſcribitur linguæ ſapientis, cuius vt
Prou.29. dictum eſt, os eſt in corde ipſius, quoniam aptum tempus loquendi expectat: iuxta illud, Totum ſpi-
ritum ſuum profert ſtultus, ſapiens differt & reſeruat in poſterum. Ideo ſuperiores duæ expoſitiones
acceptiores videntur: ſicut nouacula acuta feciſti dolum, decipiendo proximum tuum, idcirco ma-
Malac.1 ledictus es: iuxta illud Malachiæ, Maledictus doloſus, quia rex magnus ego ſum, dicit dominus. Et
Eſa.32 alius Propheta, Fraudulenti vaſa peſsima ſunt. Ipſe enim cogitationes ſuas concinnabit ad perden-
Iohã. 1 dos mites in ſermone mendacij. Quocontra de Nathanaele Chriſtus ait, Ecce vere Iſraelita, in quo
dolus non eſt. Omnino ergo caueamus tam peſsimũ vitium, ſi Chriſto conformari optamus: de quo
Eſa.53. ſcriptum eſt, Nec inuentus eſt dolus in ore eius. Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem. Omnis qui
peccat ſcienter diligit malum magis quàm bonum, Dilexiſti etiam iniquitatem, id eſt, verba illicita
magis quàm eloqui æquitatem, hoc eſt, verba iuſta, vera, & inſtructiua. Quocontra Eccleſiaſt. dicit,
Eccl.21 Quaſi a facie colubri fuge peccatũ. Et Apoſtolus, Omnis, inquit, ſermo malus ex ore veſtro nõ pro- H
Ephe. 4 cedat. Et, Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor tollatur a vobis. Eſtote autem inuicem
benigni, miſericordes, donantes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto donauit nobis. Dilexiſti omnia
verba præcipitationis, quod eſt charitati fraternę contrarium, & per conſequens mortale peccatum,
cui debetur æternum tormentum. Vnde ſubiungitur, Propterea deus deſtruet te in finem. Expoſi-
tio huius verſus ex præcedentibus eluceſcit. Videbunt iuſti pœnam malorum in pręſenti ſeculo, &
in finali iudicio, & timebunt, id eſt, diuinam iuſtitiam reuerebuntur, & filialem timorem concipient
circa deum. Hoc etenim modo etiam angeli ſancti timebunt ex condemnatione reproborum, pro-
Iob 40 ut in Iob de diabolo ſub appellatione Beymoth dicitur, Cum ſublatus fuerit timebũt angeli, & ter-
Matt. 24 riti purgabuntur. Et Chriſtus in euangelio, Virtutes (inquit) cælorum mouebuntur, & ſuper eum,
Pſal. 57 ſcilicet iniquum & reprobum ridebunt, ſicut inferius dicitur, Lætabitur iuſtus cum viderit vindi-
Malac.3 ctam. Propter quod per Malachiam dominus ait de iuſtis, Egrediemini & ſalietis quaſi vituli de ar-
mento, & calcabitis impios in die qua ego facio, dicit dominus. Et in Eſaia, Egredientur & videbũt
cadauera virorum qui præuaricati ſunt in me. Et dicent iuſti de impio, Ecce homo qui non poſuit
Eſa.66. deum adiutorem ſuum, quod eſt contra exhortationem Eſaię, Quis ambulat in tenebris & non eſt
Eſa.50 lumen ei? ſperet in nomine domini, & innitatur ſuper deum ſuum. Sed ſperauit in multitudine diui-
tiarum ſuarum, vel corporalium, vel ſpiritualium, ſcilicet meritorum, reputans ſe aliquid eſſe, cum

A nihil ſit,& de bonis operibus glorians in ſe,quaſi non acceperit aliunde. Non ergo in propria iuſti- 1.Cor. 4.
tia confidamus,nec in incerto diuitiarum ſperemus,vt dicere valeamus cum ſancto Iob,Si iuſtifica- Iob 9
re me voluero,os meum condemnabit me. Etiam ſi ſimplex fuero,hoc ipſum ignorabit anima mea. Iob.31.
Et rurſum ait,Si putaui aurum robur meum.& obrizo dixi,fidutia mea.Si lætatus ſum ſuper diuitijs
meis multis. Hinc enim Apoſtolus dicit,Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere,nec ſpe- 1.Tim.6.
rare in incerto diuitiarum,ſed in deo viuo. Et alibi,Nemo(inquit) glorietur in hominibus, ſcilicet
in ſeipſo,ſed qui gloriatur in domino glorietur.Omnem quippe vanam gloriam de proprijs meritis 2.Cor.10
excludit prorſus a nobis quod Chriſtus ait , Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis , dicite, Luc.17
Serui inutiles ſumus,quod debuimus facere fecimus:& præualuit in vanitate ſua,id eſt,in temporali
proſperitate ad tempus floruit,& in deſiderijs proprijs ambulauit, alioſq; oppreſsit. Ego autem ſi-
cut oliua fructifera in domo dei.Hoc cuilibet homini competit,qui opera bona producit,alios vero
& moribus inſtruit,atque in vitam æternam fructificat:qualem fuiſſe Leui patriarchã Malachias te-
ſtatur,dicens,Pactum meum fuit cum Leui, & à facie nominis mei pauebat, in pace & æquitate am- Malac.2.
bulauit mecum,& multos auertit ab iniquitate.Iſtud autem ad prælatos & aliorum rectores maxime
pertinet,de quorum manu deus ſanguinem pereuntiũ requiret : ſperaui in miſericordia dei in æter- Ezec.3.
num,& in ſeculum ſeculi.Scio enim quia non ſum ſufficiens cogitare aliquid ex me,quaſi ex me,ſed
ſufficientia mea ex deo eſt. Cætera ex præhabitis lucent. Ecce pſalmum breuem & doctrinalem au- 2. Cor.3.
diuimus, in quo inter bonos & malos pulchre diſtinguitur,iudiciúmque diuinum euidenter comme
moratur.Studeamus ergo ab operibus tenebrarum diffugere,& oliuæ fructiferæ comparari omneq;
B tempus fructuoſe expendendo , & neminem ſcandalizando, ne ſimus alijs lapis offenſionis & petra Matt.5
ſcandali:ſed ſic luceat vita noſtra proximis noſtris,vt ædificentur ex nobis.

COMMENTARIVS IN PSAL. LII.

❡EXPOSITIO TITVLI.

EST autem titulus pſalmi iam explanandi,In finem pro Amalech intellectus Dauid. De titulo
iſto plura dici poſſent,quia diuerſi de ipſo diuerſimode ſentiunt.Sed breuiter tranſiens dico,
ſicut & Hugo affirmat, quòd pſalmus iſte quãuis videatur cõſcriptus occaſione Amalechita-
rum, qui vxores Dauid atque virorum ſuorum rapuerunt cum pueris & iumentis, ſuccenſa ciuitate 1.Reg.30
Sicelech,quam Achis rex Geth dedit Dauid fugienti Saulem:quẽadmodum 1.Reg.ſcribitur,nõ ta-
men agit pſalmus iſte de ipſa hiſtoria,ſed de re ſignificata per Amalech,qui interpretatur dolẽs ſiue
parturiens,& deſignat corpus Chriſti myſticũ, puta eccleſiã pro peccatis gementem, & filios ſpiri-
tualiter per verbum prædicationis parturientẽ: quemadmodum ait Apoſtolus,Filioli mei quos ite- Gal.4.
C rum parturio donec formetur Chriſtus in vobis.Et alibi,Per euangelium ego vos genui.In hoc au- 1.Cor.14
tem pſalmo increpantur homines contra eccleſiam inſurgentes,& eſt tituli ſenſus, Intellectus Da-
uid,id eſt,pſalmus iſte in quo ponitur eruditio Dauid,in finem,hoc eſt, in Chriſtum nos dirigẽs,eſt
conſcriptus pro Amalech.i. pro ſignificato per ipſum,videlicet pro eccleſia,cuius aduerſarij hic in-
crepantur.Præterea pſalmus iſte in verbis & ſenſu multum conformis eſt pſalmo 13,quoniam tamen Pſal. 13
in titulo differt,quia illius pſalmi titulus eſt, Pſalmus Dauid,credendum eſt ꝙ etiam intentione ſen
ſuque differat,ſaltem in parte.Ait ergo ſanctus Propheta,

PRECATIO.

*Proprijs uitijs inutiles factos deus de cælo propitius proſpice ſuper nos:ſuſcita in nobis gratiam tuam,qua illuſtra-
ti non nobis ipſis,ſed tibi placere ſtudeamus.*

❡EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DIXIT inſipiens in corde ſuo]id eſt,diuinorũ notitia carens apud ſe cogitauit,
[NON eſt deus.] Quod dupliciter accipi poteſt. Primo, ꝙ aliquis propter ni-
miam mentis cæcitatem putet deum non eſſe , ſicut quidam philoſophi nega-
D bant prima principia,cum tamen nec deum non eſſe, nec prima principia eſſe
falſa ab aliquo intelligi poſsit, cum vtrũq; ſit per ſe notum ſecundum opinio-
nem probabilem. Secundo ſic accipi poteſt, Dixit inſipiens in corde ſuo,non
eſt deus,id eſt,omnis inſipienter agens,& criminaliter viuens ita ſe habuit, ac
ſi putaret deũ non eſſe, imò quẽ verbo cõfitetur,opere negat, ſicut de quibuſ- Titum 1.
dam ait Apoſtolus , Dicũt ſe noſſe deum,factis autem negant. Vnde & in primo Iohannis habetur, 1.Iohã. 2
Qui ſe dicit noſſe deum,& mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Quod de notitia formata intel-
ligẽdum eſt.Notitiam enim informẽ de deo reprobi habent,ſicut de eis ait Apoſtolus,Cum cogno-
uiſſent deũ,nõ ſicut deũ glorificauerunt.Hoc ſecũdo modo multi dicũt in corde ſuo,Non eſt deus:
omnes videlicet qui iudiciũ dei nõ timẽt:ſic enim agũt ac ſi deũ putarẽt nõ eſſe iuſtũ.Sed primò mo
do pauci dicũt deum nõ eſſe,quia Auguſtino atteſtãte,ſicut magna perfectio paucorũ eſt: ſic magna
quoq; inſania paucorũ eſt. Deinde de inſipientib.loquitur Propheta pluraliter dicẽs, ❡(2) COR-
RVPTI ſunt & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus,] Integritas mẽtis eſt cõuerſio eius ad deũ.
Corruptio verò ipſius eſt auerſio à deo, & ad caduca cõuerſio . Propter quod de quibuſdã à ſummo
vno auerſis, atq; ad iſta terrena & vana cõuerſis in Oſee ſcriptũ eſt, Diuiſum eſt cor eorũ,nũc inte- Rom.1

2.Tim.3. ribunt. De talibus quoque Apoſt.ait, Homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Sic ergo corru- E
pti ſunt mente, & abominabiles facti ſunt, hoc eſt, irrationabiles atque odibiles, in iniqnitatibus, ſeu
propter iniquitates. [NON eſt qui faciat bonum] ęternæ vitæ meritorium ex illis inſipientibus, quo-
niam gratiã & charitatẽ nõ habent, ſine quib. nemo valet mereri, aut deo acceptus eſſe. ℂ(3) DEVS
de cælo proſpexit ſuper filios hominũ, Quemadmodum deus ſpeciali modo dicitur eſſe & habitare
in cælo, ſic dicitur ſpecialiter de cælo reſpicere, cũ tamen ipſe cælũ & terrã impleat, omnia penetret,
Iere.23 & vniuerſa in ſeipſo conſpiciat. Itaque deus de cælo & ſancto habitaculo ſuo reſpexit ſuper filios ho
minum. i. omnes priorum parentum filios conſiderauit, [VT videat] id eſt, aliquos ſcire faciat, vel ſe
ſcire oſtendat, [SI eſt intelligẽs aut requirens deum,] id eſt, an ſit aliquis de deo recte ſentiẽs, & in-
Iere. 32 tellectu formato atque fideli ipſum cognoſcẽs, ſeu bene operãdo, & quod in ſe eſt faciẽdo, ipſum re-
quirens. Hoc eſt quod ait ſcriptura, Fortiſsime, magne, potens, dominus exercituum nomen tibi, cu-
ius oculi aperti ſunt ſup omnes filios Adam, vt reddas vnicuiq; ſecundũ vias ſuas. ℂ(4) OMNES]
Oſee 4 prædicti inſipientes [DECLINAVERVNT] a recta ratione, à via iuſtitiæ, à vero deo: à quo declina-
tur ſeu receditur, non locali diſtantia, ſed mentis inobedientia: iuxta illud Oſee, Dominum dereli-
querunt in non cuſtodiendo. [SIMVL inutiles facti ſunt,] id eſt, ad verã felicitatẽ inepti, & ad vlti-
mum finem, ob quem creati ſunt, inidonei. Peccata nãq; impediunt homines ab adeptione vitę æter-
næ, & ſeparant inter deũ & eos. [NON eſt qui faciat bonũ,] id eſt, opus deo acceptũ ex illis inſipien- F
tibus, [NON eſt vſque ad vnum,] id eſt, omnino nullus eſt inter eos operãs bonum, quoniam omnes
gratia carent. ℂ(5) NONNE ſcient omnes qui operantur iniquitatẽ,] id eſt, nõne peccatores deum
cognoſcent? quaſi dicat, Imo, quia ad minus poſt hanc vitam experiẽtur in pœnis diuinam iuſtitiam,
Sapien. 5 quemadmodum in libro Sapientiæ de eis inducitur, Videntes turbabuntur timore horribili, gemen
tes, & præ anguſtia ſpiritus dicẽtes, Errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis. Et
ſequitur, Talia dixerunt hi, qui in inferno poſiti ſunt, [QVI deuorant plebem meam,] id eſt, qui op-
primunt, lædunt, aut perimunt innocẽtes & bonos [VT cibum panis,] id eſt, ſicut panis qui cibus eſt
à manducante conteritur atque conſumitur. ℂ(6) DEVM non inuocauerũt,] id eſt, interno affectu
eius miſericordiam non implorauerunt, quia non intellexerũt nec exquiſierunt eum, nec in ipſo ſpe-
rabãt, nec gratiam dei ſibi neceſſariã attẽdebant. [ILLIC trepidauerũt timore vbi nõ fuit timor,] id
eſt, non timenda timuerunt, & timenda non timuerunt. Deum non timuerunt, ſed homines: pœnas
temporales timuerunt, non infernales. Temporalem proſperitatem, honorem, famam & gloriam ti-
muerunt amittere, non felicitatem cæleſtem. Morbos atque incommoda corporis timuerunt incur-
rere, & labores pœnitentiales ſubire, viamq́ue perfectionis arripere: ſed gratiam deo perdere, in mor
talibus vitijs viuere, deo iudici diſplicere non timuerunt. Sic ergo habuerunt timorem humanum, G
carnalem & inordinatum, non filialem, diuinum & caſtum. Cuius contrarium Chriſtus diſcipulis
Luc. 12 iuſsit, Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Et rurſus, No-
Matt.10. lite (inquit) timere eos qui corpus occidũt, animã autẽ non poſſunt occidere: ſed potius timete eum
qui habet poteſtatem & corpus & animam perdere in gehennam ignis. Vnde & in Eſaia habetur,
Eſa.52 Nolite timere opprobrium hominum & blaſphemias eorum. Vis ſcire virum qui timenda timuit, &
Iob.31. non timenda non timuit? Audi Iob de ſeipſo teſtantem, Si expaui ad multitudinem nimiam, & de-
ſpectio propinquorũ terruit me. Ecce non timuit milia populi circũdantis ſe, nec ab hominibus de-
Iob 23 ſpici horruit. Sed quem timuit? Semper (inquit) quaſi tumẽtes ſuper me fluctus timui deum. Et rur-
ſum ait, Deus ſolus eſt, & cogitationem eius nemo auertere poteſt: idcirco à facie eius turbatus ſum,
& conſiderans eum timore ſolicitor. Ad quem vtique ſanctum timorem hortatur nos Eſaias dicens,
Eſa.8. Dominum exercituum ſanctificate, ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter. ℂ(7) QVONIAM deus
diſsipauit oſſa eorũ qui hominibus placent,] id eſt, in præſenti vita ſpiritualem fortitudinẽ omneſq;
perfectiones gratũ faciẽtes abſtulit eis, qui hominibus ſecundũ ꝙ homines ſunt atq; ſeculariter vi-
uunt, placẽt, aut placere deſiderãt. In futuro quoq; iudicio diſsipabit oſſa eorũ, nõ cõminuẽdo ea in
fruſta, ſed corpus & animã proijciendo in æterna tormẽta. Huiuſmodi etenim homines multiplici-
ter à via æquitatis recedũt propter humanũ fauorẽ, amorẽ, timorẽ, aut aliã ſimilem affectionẽ. Vnde
Prou. 29 & ſcriptum eſt, Qui timet hominẽ cito corruet. Et ad Gal. Apoſt. aſſerit, Si adhuc hominibus place- H
Galat.1 rem, Chriſti ſeruus nõ eſſem. Et Chriſtus ait ſuis electis, Si de hoc mũdo eſſetis, mũdus quod ſuum
Iohan. 15 erat diligeret. Quia verò de mũdo non eſtis, ſed ego elegi vos de mũdo, propterea odit vos mũdus.
Sed repugnare videtur quod ait Apoſtolus, Sine offenſione eſtote eccleſiæ dei, ſicut & ego per o-
1.Cor.10 mnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis. Et alibi, Si fieri poteſt,
Rom.12. quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habete. De Samuele quoque & alijs nõnullis. 1.
1.Reg.2 libro Regum & in Eccleſiaſtico ſcriptura pro magno præconio introducit, quòd placebãt plus deo
Eccl. 46 quàm hominibus. Et reſpõdendum, quòd de hominibus loqui poſſumus dupliciter. Primo ſecũdum
id, quòd ſunt ſine charitate, fide, & gratia: & ſic velle hominibus placere peccatum eſt, maxime quo
ad naturam corruptam, ſeu rationem concupiſcentijs conſentientem, & ita de hominibus loquitur
1.Cor.3 Apoſt. Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?
Et rurſus, Cum alius dicit, ego quidem ſum Pauli, ego autẽ Apollo, nonne homines eſtis? Hoc enim
modo loquẽdo de homine, ſemper inclinatur ad errores & vitia opinioneſq́ue varias. Propter quod
1.Cor.1 dicit iterũ Apoſtolus, Obſecro vos fratres, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata.
Sitis autem perfecti in eodem ſenſu. Secundo autem loqui poſſumus de hominibus, ſecundũ ꝙ ratio
informata eſt lege & gratia dei: ſicq; laudabile eſt placere hominibus in deo & propter deum. Vnde
Rom.16. admonet Apoſtolus, Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. Sic

A quoqne venerari atque timere homines maxime præſidentes debemus,eo ꝙ Chriſtus dicat,Qui vos
audit,me audit:& qui vos ſpernit,me ſpernir.[CONFVSI ſunr] qui hominibus inordinate placere
concupiſcũt.[QVONIAM deus ſpreuit eos,]propter eorũ peccata:quẽadmodum per Oſee teſtatur,
Exoſos habui eos propter malitiam adinuentionũ ipſorum.Maxime autem confundentur in die ex- Oſee 9
tremi iudicij,qoãdo in æternũ peribunt.❡(8)QVIS dabit ex Sion,]id eſt,quis de numero electo-
rum deũ ſpiritualiter ſpeculantiũ tribuet[SALVTARE Iſrael?] id eſt,ſalutẽ ſeu liberarionẽ eccleſię
militanti? Nemo vtiq; niſi Chriſtus, qui inquantũ homo, ſatisfecit pro nobis, & fratrẽ ac ſociũ ho-
minũ per incarnationẽ ſe fecit,ſicq; ad numerũ electorũ pertinere cognoſcitur. Vel ſic, Quis dabit
ex Sion.i.quis ex cioitate cæleſti atque triumphãte eccleſia dabit ſalutare Iſrael,id eſt, populo fideli?
Nemo plane,niſi ipſemet deus ſublimis & benedictus, qui per Oſee ait, Ego dominus deus tuus, & Oſee.12.
ſaluator oon eſt præter me. De quo Eſaias dicit, Hæc dicit dominus redẽptor tuus, Ego deus tuus Eſa.18
docens te vtilia,gubernãs te in via qua ambulas. [CVM conuerterit deus captiuitatẽ plębis ſuę,] hoc
eſt,dum Chriſtus per paſsionẽ ſuã electos redemerit de poteſtate diaboli vinculiſque peccati [EX-
VLTABIT Iacob,] id eſt,tunc populi vitia ſupplantaotes, & fidem ac opera ſancti Iacob ſequẽtes, Act.2
ſpiritualiter exultauerũt de tantis beneficijs Chriſti,ſicut in Actibus apoſtolorũ frequenter impletũ Act.6
narratur,[ET lætabitur Iſrael],id eſt,tunc viri contẽplatiui hominesque perfecti, videlicet vere Iſ-
raelitæ lætati ſunt,non ſolũ qui peregrinabantur in mundo,ſed etiã qui detinebantur in purgatorio
& in limbo. Vel ſic,cũ cõuerterit deus captiuitatẽ plæbis ſuæ.i. dũ militantẽ eccleſiã de corruptione
atque miſerijs hujus vitę redemerit,& ad triumphantis eccleſiæ ſocietatem tranſtulerit,quod in die
B nouiſsimo fiet:tũc exultabit Iacob,& lætabitur Iſrael gaudio interiori & exteriori conſummato at-
que perpetuo: iuxta illud propheticum, Qui redempti fuerint à domino reuertentur, & veoient io Eſa.35
Sion,laudantes,& lætitia ſempiterna ſuper capita eorum,& fugiet dolor & gemitus.

❡EXPOSITIO allegorica eiuſdem pſalmi per relatiouem ad Chriſtum.

EX declaratione demique pſalmi 13 facillime patet, quomodo pſalmus iſte applicari poſsit ad
Chriſtũ. Breuiter ergo tangendo,ſicut per filios Chore ſecundũ præhabita intelligũtur imita-
tores & filij Ieſu Chriſti crucifixi,eo ꝙ Chore interpretetur Caluaria, quod eſt nomen loci,in
quo cruci appenſus eſt mundi Saluator:ſic per Amelech,qui interpretatur dolens ſiue parturiẽs,in-
telligi poteſt Chriſtus,de quo ſcriptum eſt,Vere languores noſtros ipſe tulit, & propter nos dolens Eſa.53
factus eſt. Et iterum,Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras,attritus eſt propter ſcele-
ra noſtra. Sic ergo ſenſus tituli erit,In finem pro Amelech intellectus Dauid,id eſt,intellectus pſal-
mi præſentis in finem vitæ æternæ nos dirigentis à Dauid conſcriptus eſt pro Amalech,hoc eſt,pro
ſignificato interpretationis huius nominis Amelech,puta pro Chriſto. Ait itaque,❡Dixit inſipiẽs,
C id eſt, populus Iudæorum Chriſtom dei ſapientiam incarnatam, ac inter ſe conuerſantem irridens,
ſpernẽs ac perſequẽs in corde:noo eſt deus,id eſt, iſte Ieſus Nazarenus ſimilis nobis paſsibilis, non
eſt deus, nec dei vnigenitus,ſed ſeductor atque blaſphemus. Vnde Chriſtus oſtẽdit cæcitatem & in-
ſipientiam Iudæorum in ipſum credere cõtemnentium,In parabolis(inquit) loquor eis,quia viden- Matt. 13.
tes non vident,& audientes non audiunt neque intelligunt,vt impleatur in eis prophetia Eſaiæ di- Eſa.6
ceotis,Auditu audietis,& non intelligetis:& videntes videbitis,& non perſpicietis. Incraſſatum eſt
eoim cor populi huius:quæ verba quantum ad ſenſom, in libro viſionum Eſaiæ habentur. Inſuper
cum dixiſſenr Phariſæi ad Ieſom, Magiſter,volomus à te ſignum videre, increpat eos quòd tempus Matt. 13
ſui aduentus ooo aduerterunt ex prophetarum ſcripturis,præſertim ex vaticinio Danielis,qui in li- Eſa.6
bro viſionum ſuarum tempus aduentus paſsioniſque Chriſti euidentiſsime declarauit dum air, Poſt Mat.16
hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & loquitur de hebdomadibus annorũ, nõ dierum, Dan. 9
ita quòd vna hebdomada continet ſeptem annos. Sic igitur Chriſtus Phariſæis reſpondit, Faciẽ cæ-
li iudicare noſtis. Nam facto veſpere dicitis,Serenum erit:rubicundum eſt enim cælum,ſigna autem
temporum noo poteſtis. Deinde Propheta hunc populum inſipientem pluraliter exprimit, dicens, Matt. 19.
Corrupti ſunt,id eſt, ab omni gratia deſtituti, & etiam à Romanis corporaliter interfecti & abomi-
nabiles facti ſont,id eſt,deo atqoe hominibus odibiles:ſicut de eis ait Apoſtolus, Deo non placẽt,& 1. Theſ.2
omnibus hominibus aduerſantur: & hoc in iniquitatibus ſuis,id eſt, propter peccata quibus Chri- Iere. 12
D ſtum perſecuti ſunt,eumq; coram Pilato negauerunt,& occiderunt:ſicut de eis apud Ieremiã Chri-
ſtus teſtatur, Facta eſt mihi hęreditas mea quaſi leo in ſylua. Dedit cõtra me vocem ſuam,ideo odiui Ierem. 5
eam. Et rurſus de incredulis Iudęis Ieremias prædixit, Negauerũt dominũ & dixerunt:non eſt ipſe.
Vode in Oſee Chriſtus apertiſsime ait, Receſſerũt à me,& ego erudiui eos, & roboraui brachia eo- Oſee 7
rum,& in me cogitauerunr malitiam. Reuerſi ſunt, vt eſſent abſque iugo,& ego redemi eos,& ipſi lo
cuti ſunt contra me mendacia: non eſt qui faciat bonom meritoriũ ex illis inſipientibus & peruer- Iohã.8
ſis Iudæis. Propter quod Chriſtus in euangelio ait ad eos, In peccato veſtro moriemini. Et iterum,
Vos ex patre diabolo eſtis. Rurſumque, Quomodo poteſtis bona loqui,cum ſitis mali? Deus de cæ-
lo,hoc eſt,verbum dei, veritas,atque ſapientia patris de humanitate aſſumpta,in qua tanquam in cę-
lo puriſsimo habitauit, proſpexit ſuper filios hominum,id eſt,ſpecialiter ſuper Iudæos,primo prędi-
cans eis regnum cæleſte,ſicut & Chriſtus in euangelio fatetur, Non ſum miſſus niſi ad oues quę pe- Matt. 15.
rierunt domus Iſrael, vt videat ſi eſt intelligẽs aut requirens deum patrem, & filiũ eius vnicũ Ieſum
Chriſtum. Ideo enim Chriſtus venit in mundum, vt deom requirentes ſaluaret, & approbando co-
gnoſceret. Omnes prædicti incredoli declinauerũt à Chriſti doctrina & fide catholica,ſicut de eis
dominus per Ieremiam ait, Verterũt ad me dorſum & nõ faciẽ. Nõne ſciẽt oẽs qui operãtur iniqui- Ierem. 2

tatem, hoc eſt, nónne prædicti infideles Iudæi tãdem cognoſcent me eſſe verum Meſsiam? quaſi di- E
cat, Imò cognoſcent, quia in die iudicij videbunt me in quem transfixerunt: quẽadmodum per Za-
Zach.12. chariam dictum eſt. Et in Apoc. ait Iohannes, Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis ocu-
Apoc.1. lus, & qui eum pupugerunt: qui deuorant plebem meam, hoc eſt, qui oppreſſerunt, tribulauerunt, &
partim interſecerunt, partimq; de ſuis finibus eiecerunt primitiuam eccleſiam in Ieruſalem primo
Act.1 collectam: quẽadmodum in Act. Lucas inducit, Facta eſt, inquit, in die illa, quãdo videlicet Stepha-
num occiderunt, perſecutio magna in eccleſia quæ erat in Ieruſalem, & diſperſi ſunt omnes præter
apoſtolos. Deum non inuocauerunt iſti increduli, quia nec eum veraciter agnouerunt, ſicut Chriſtus
Iohã.8 ait ad eos, Neq; me ſcitis, neq; patrẽ meum: & ſi deum labijs conclamabant, cor tamen eorum longe
Iohã.11 erat ab eo, & ideo non inuocauerunt illum: illic trepidauerunt timore vbi non fuit timor. Timebant
enim aduentum Romanorum niſi Chriſtum occiderent: ſicut dicebant, Ne forte veniãt Romani, &
tollant locum noſtrum & gentẽ: ſicque magis formidabãt homines & tẽporalia damna, quàm deum
& ſpiritualia detrimenta. Quoniam deus diſsipauit oſſa eorum qui hominibus placent, id eſt, prędi-
ctorum infidelium Iudæorũ, vel qui Romanis diſplicere timẽtes, vel principibus ſacerdotum place-
re optantes, mortem Chriſti procurauerunt: horum oſſa Chriſtus diſsipauit, & diſsipabit ſecundum
Iohã.5 ſenſum in pręcedenti expoſitione inductũ. Nam Chriſtus ait ad eos, Quomodo poteſtis vos credere
qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt non quæritis? Confuſi ſunt tempore F
Titi & Veſpaſiani, & quotidie à fidelibus cõfunduntur, tandemq; à Chriſto æternaliter confunden-
Mat.26 tur, quãdo implebitur quod Chriſtus eis prædixit, Amodo videbitis filiũ hominis ſedentẽ à dextris
virtutis dei, & venientẽ in nubibus cæli. Sic ergo confuſi ſunt, quoniam deus ſpreuit eos, propterea
Eccl.7. informari, conuertique nequeũt: ſed incorrigibiles ſunt, vt verificetur in eis quod Salomon aſſerit,
Conſidera opera dei, ꝙ nemo poſsit corrigere quem ille deſpexerit. Cætera ex præcedenti expoſi-
tione clara ſunt. Ecce quàm multa ſalubria documenta ex pſalmo præſenti elici valent, videlicet ne
deum quem ore confitemur, factis negemus, deumq; omnia conſiderantẽ cogitemus, veneremur, &
diligamus, futurum iudicium formidemus, impiorum tormẽta vereamur, & ſuper omnia verſum il-
lum diligentiſsime recolamus, quo dictum eſt, Quoniam deus diſsipauit oſſa eorum qui hominibus
Iohã. 12. placent, quatenus ſoli deo placere quæramus, eiq; ſoli diſplicere vitemus, ne ſimus de numero eorũ,
de quibus ſcriptum eſt, Dilexerunt gloriam hominum magis, quàm gloriam dei.

COMMENTARIVS IN PSAL. LIII.

EXPOSITIO TITVLI.

G

ARdens amator ſatiari non valet audiendo, loquendo, & cogitando de eo quem diligit: idcir-
Philip. 3. co deuoti Chriſticolæ, qui omnia arbitrantur cum Apoſtolo vt ſtercora propter eminentem
ſcientiam Chriſti, atque vt Chriſtum lucrifaciant, in expoſitione illa præcipue epulãtur, qua
dicta prophetarum & legis ac pſalmi de Chriſto elucidantur. Ipſe enim eſt finis legis, & omnium ſa-
lus: & ſicut Iudæorum quoque magiſtri fatentur, omnes prophetæ non ſunt locuti, niſi ſuper dies
Meſsiæ. Vnde ſecũdum Auguſtinum libri prophetarum, niſi in eis Chriſtus intelligatur, aqua ſunt,
& ſine ſapore ac fructu. Si verò in eis Chriſtus intelligatur, vinum ſunt, & reficiunt atque inebriant.
Deniq; licet tituli pſalmorum frequenter ex hiſtoria quæ contigit Dauid, videantur accepti, ex hoc
non ſequitur, quòd pſalmi tales de Dauid ſint exponendi ad literam, quanquam interdum litera ad
2.Cor.10 hoc valeat applicari. Per huiuſmodi etenim titulos datur intelligi, quid fuit occaſio ſancto Dauid
pſalmos ſic intitulatos ſcribẽdi. Sed quoniam Dauid prophetico ſpiritu plenus fuit, & Chriſti my-
ſteria excellenter agnouit, ſeq; Chriſti figurã genere ſciuit: imò quoniam totũ ſtatũ veteris teſtamen
ti cognouit eſſe figuram ſtatus noui teſtamenti ſeu legis Chriſti & gratiæ, ſciens proculdubio quòd
omnia in figura contingebant eis, alioquin quomodo propheta ũ fuiſſet eximius? Propterea certiſ-
me credendum eſt, ꝙ S. Dauid oculum cordis ſui ſemper ad Chriſtum & ſtatum eccleſiæ, ſecundum
illuminationem ſibi à ſpiritu ſancto factam, conuertit: & quanquam in pſalmis de ſeipſo aliquid re-
citare videretur, principalis tamen ſua intẽtio erat de Chriſto & eius myſterijs atque eccleſia loqui. H
1.Re.23. Iuxta quod ipſemet innuit, Dixit (inquiens) Dauid filius Iſai, dixit vir cui conſtitutum eſt de Chri-
ſto dei Iacob, Spiritus domini locutus eſt per me. Inſuper ſi Dauid in pſalmis tam ſæpe de ſeipſo, &
non potius de Chriſto & eccleſia loqueretur, vt aliqui ſomniant, qui hunc librum pſalmorum nimis
ſuperficialiter exponunt, pro magna parte exponentes ipſos pſalmos ad literam de Dauid, tunc pſal
mi tales non pertinerẽt ad dicta prophetica, ſed ad ſermones hiſtoricos. Videretur enim Dauid non
de futuro vaticinari, ſed de præterito hiſtoriam texere: ſicq; ſatis parũ prophetaret Dauid de Chri-
ſto. Imo ſi ſubtiliter conſideretur, inueniretur Eſaias multo copioſius deſcribere myſteria Chriſti &
eccleſiæ quàm Dauid propheta, quod tamen nemo concedit. Amplius gratia prophetalis ſpectat ad
1.Cor.12 gratias gratis datas. Nam bonis & malis communis eſt. Gratiæ autem gratis datæ ordinantur ad a-
liorum vtilitatem: iuxta illud Apoſtoli, Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem: Itaque
ſpiritus ſanctus, qui Dauid tantam prophetalis notitiæ gratiam contulit, ad hoc eam ipſi donauit,
vt tota eccleſia informationem de Chriſto hauriret. Hæc propterea dico, vt ſciatur quàm inepta
ſint eorum commenta, qui in dictis prophetarum & pſalmis adeo ſuperficiales ac literales exiſtunt,
& vt ſemper conemur, quantum fieri poteſt, ipſos pſalmos de Chriſto & corpore eius myſtico,
quod eſt eccleſia, explanare. Quamuis itaque ex tenore tituli huius pſalmi videatur pſalmus de Da-
uid intelligendus, non tamen agit pſalmus de hiſtoria tituli, ſed de myſtico ſignificato per il-

A lud quod coutigit. Nihilominus pſalmus iſte exponi poſſet de Dauid, ſicut & de vnoquoque fideli
moraliter intelligi poteſt, quæ expoſitio in ſequenti explanatione elucebit. Nunc verò de Chriſto
exponendus eſt pſalmus qui talem titulum habet, In finem in carminibus intellectus Dauid, cùm ve
niſſent Ziphæi, & nunciaſſent Saul, Nónne Dauid abſcōditus eſt apud nos? Titulus iſte ex hiſtoria
1 libr. Regum acceptus eſt. Legitur enim ibídem quemadmodum Dauid cum ſuis à facie Saul fugi- 1. Reg. 23
ens, apud Ziphæos ſe abſcondit: Ziphæi verò quanuis eſſent de tribu Iuda ſicut & Dauid, tamē re- & 26.
gi ſuo placere volentes, prodiderunt ipſum Dauid. Dicuntur enim Ziphæi à Ziph, vinculo ad ſor-
tem tribus Iudæ pertinente. Audiens autem Dauid ſe proditum à Ziphæis, pſalmum hunc edidit,
liberari deſiderans à tanto periculo. Ziphæi qui interpretantur florentes, deſignant Iudæos tempo-
rali proſperitate gaudentes. Dauid autem ſignificat Chriſtum, Saul Pilatum. Ziphæi ergo, id eſt, Iu-
dæi nunciauerunt Sauli, id eſt, Pilato, Nónne Dauid abſconditus eſt apud nos? id eſt, nónne Ieſum
inuenimus populum ſeducentem, & eum iam apud nos tenemus ligatum? Eſt itaque ſenſus tituli, In-
tellectus Dauid, id eſt, ſenſus huius pſalmi Chriſto conueniens, & in æternam vitam nos dirigēs, in Luc. 23.
carminibus, id eſt, ita quòd ſemper domino gratias referamus tam in aduerſis quàm proſperis. Intel
lectus inquam conſcriptus & habitus pro eo, cùm veniſſent Ziphæi, id eſt, Iudæi increduli, & nun-
ciaſſent Saul, id eſt, Pilato, Nónne Dauid abſconditus eſt apud nos? hoc eſt, nónne Ieſum hunc ce-
B pimus, & ligatum tibi adducimus? Propheta ergo in Chriſti perſona loquens, ſeu Chriſtus ſecundū
quod homo, & aliquo modo viator, & paſsioni iam ꝓximus ait ad deum patrem ſeu totam ſuper-
glorioſiſsimam Trinitatem,

PRECATIO.

Deus in te ſperantium ſalus ſumma, in nomine tuo nos ſalua, & contra fortes quærentes animas noſtras non poten tes adiuua, ut ex omni tribulatione erepti per te cunctos inimicos deſpiciamus ſecuri.

¶ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEVS in nomine tuo ſaluum me fac,] id eſt, in teipſo omnium ſummo ac vero
ſaluatore & ad gloriam nominis tui à morte reſuſcita me, & in ipſa paſsione
conſerua atque conforta me contra naturalem horrorem, ſeu timorem mortis Luc. 22.
inſtantis. Vnde & in Luca habetur, Apparuit illi angelus de cœlo confortans
eum. [ET in virtute tua iudica me,] id eſt, ſecundum iuſtitiam tuā reſtitue mihi
filio tuo dilecto, ſeparando & liberādo me à generatione hac peſsima mihi nō
C credēte, meq; atrociter perſequēte. Hoc enim Chriſtus ſe deſideraſſe inſinuat, Mat. 17
dum ait, O generatio incredula, quandiu apud vos ero, quandiu patiar vos? Mat. 9
¶ (2) DEVS exaudi orationem meam] qua oro pro corpore meo myſtico, ſcilicet pro eccleſia ele- Iohā. 17
ctorum, vt fructum paſsionis meæ participent. Hoc nanque orauit Chriſtus, Non pro mundo rogo, Ibidem
ſed pro eis quos dediſti mihi. Et iterum, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, vt
ſint vnum ſicut & nos. [AVRIBVS percipe verba oris mei.] Aures dei ſunt ſapientia, qua cuncta Ibidem.
cognoſcit, & miſericordia qua orantibus ſubuenit. Itaque domine pater auribus percipe verba oris
mei, qua pro meipſo, videlicet pro corporis mei glorificatione aſcenſioneque deprecor. Clarifica me Iere. 15.
tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus fieret. Et alibi Chriſtus preca-
tur, Tu ſcis domine, recordare mei, & viſita me, & tuere me ab his qui ꝑſequūtur me. ¶ (3) QVO- Iohā. 8
NIAM alieni inſurrexerūt aduerſum me,] hoc eſt, infideles Iudæi alieni à me non carnis propagine,
ſed vitæ imitatione: non natura, ſed gratiæ carentia, perſecuti ſunt me: prout Iohannes ait, Cohors
ergo & tribunus & miniſtri Iudæorum acceſſerunt, & iniecerunt manus in Ieſum: idcirco per alie-
nos intelligi poſſunt Gentiles, qui procurantibus Iudæis Chriſtum interfecerunt. [ET fortes quæ-
ſierunt animā meam,] hoc eſt principes ſacerdotum quæſierunt animam meam, hoc eſt, corporalem Sap. 2
vitam meam extinguere, ſicut ſapiens quidam ex perſona eorum aſſerit, Morte turpiſsima condēne-
mus eum. [ET non propoſuerunt deum ante conſpectum ſuum,] hoc eſt, deum non timuerunt com- Iohā. 11
D mittentes tantum peccatum, ſed homines, quia dixerunt, Ne fortè veniāt Romani, & tollant locum Iohā. 19
noſtrum & gentem. Nam & Pilatus cùm ei dixiſſent Iudæi, Si hunc dimittis, non es amicus Cæſa-
ris, ſtatim adiudicauit fieri petitiones eorū. Conſequēter ait Chriſtus ſe exauditū illóſque nihil pro-
ficere. ¶ (4) ECCE enim deus adiuuat me,] quia diuinitas Chriſti in omnibus cooperabatur huma Iere. 20
nitati aſſumptæ, eámque in omnibus confortauit atque protexit: iuxta illud Ieremiæ, Dominus me- Iohā. 8
cum eſt quaſi bellator fortis: idcirco qui me perſequuntur, cadent & infirmi erunt. Et Saluator ait,
Nō ſum ſolus, ſed ego, & qui miſit me pater. [ET dominus,] id eſt, deus trinitas [SVSCEPTOR eſt
animæ meæ,] id eſt, exauditor orationum ipſius. Vel, dominus ſuſceptor eſt animæ meæ, id eſt, ver-
bum ſeu filius dei verus deus ad ſuam diuinam perſonalitatem animam meam aſſumpſit, nec eam in
triduo mortis reliquit. Quanuis enim tēpore mortis & ſepulturæ Chriſti ſeparata fuerit anima eius Eſaię 42
à corpore, vtrunque tamen verbo māſit vnitum. Et hoc eſt quod apud Eſaiam prophetam deus ait Eccl. 10
de Chriſto homine, Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum, electus meus cōplacuit ſibi in illo anima mea.
¶ (5) AVERTE mala inimicis meis,] hoc eſt, mala & pœnas mihi à Iudæis paratas retorque in ca-
put eorum, & libera me, ita vt laqueus quem mihi parauerūt eos cōcludat, prout in Eccleſiaſte ſcri-
ptum eſt, Qui fodit foueam incidet in eam: & qui diſsipat ſepem, mordēbit eū coluber. Et rurſus Sa
lomon, In inſidijs ſuis capientur iniqui. Vniuſcuiuſq; enim malum in proprium redundat authorē,
& prius nocet peccatum agenti quàm patienti. Illud quoque in Iudæis impletum eſt, quoniam

ipſi diſpoſuerunt Chriſtũ occidere,& nomen eius omnino extinguere:ſed oppoſitum contigit,quo- E
niam Chriſtus à morte eſt ſuſcitatus,ipſi verò in vltionem ſanguinis Chriſti occiſi ſunt atque diſper
ſi:& ideo ſubditur,[IN veritate tua,]id eſt,ſicut per prophetas dixiſti,[DISPERDE eos,]id eſt, va-
riis plagis perde eos,ſcilicet gladio,fame,& peſte , quemadmodum tempore Titi factum conſtat.
Vel,in veritate,id eſt,in tua inſtitia diſperde eos,id eſt,de terra promiſsionis eos expelle,per totúm-
Oſee 9 que mundum diffunde & dinide,ſicut ab Oſee prædictum eſt,Abijciet dominus deus meus,quia nõ
Oſee 7 audierunt vocem eius,& erunt vagi in nationibus. Hanc quoque prophetiam in Iudæis eſſe imple-
tam oſtenditur per Oſee,Circundederunt,inquit,eos adinuentiones ipſorum. Aduertendum autem
quòd Chriſtus hæc orat vel conformando ſe diuinæ iuſtitiæ,vel prænunciando quod erat futurum,
vel inſinuando quod illi meruerint:non autem abſolutè imprecatur mala aduerſarijs ſuis,præſertim
Matt.15 cùm ipſe nobis præceperit , Diligite inimicos veſtros , & orate pro perſequentibus & calumnianti-
bus vobis, (6) VOLVNTARIE ſacrificabo tibi,]id eſt,ſponte atq; ardentiſsima charitate dei &
proximi offeram meipſum in ara crucis tibi deo omnipotenti pro mundi ſalute, quemadmodum de
Eſai 34 me ait Eſaias,Oblatus eſt quia voluit,& ipſe peccata multorum tulit. Vnde in Euangelio dicit Sal-
Iohã.10 uator,Ego ſum paſtor bonus,& animam meam pono pro ouibus meis. Et rurſus , Nemo tollit ani-
Gal.2. mam meam a me,ſed ego ponam. Propter quod Apoſtolus dicit,In fide viuo filij dei,qui dilexit me,
& tradidit ſemetipſum pro me. Sicut ergo Chriſtus ſacrificauit, hoc eſt,in ſacrificium ſalutiferũ dedit
ſeipſum ex feruẽtiſsima charitate,tam dei quàm proximi.ſ.vt dei honorẽ recuperaret,hominùmque
Hebrę.9 ſalutem perficeret:quemadmodum teſtatur Apoſtolus,Sanguis Chriſti qui per ſpiritum ſanctum ſe- F
metipſum obtulit immaculatum deo,emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſer-
uiendum deo viuenti.[ET confitebor nomini tuo domine]cõfeſsione laudis, [QVONIAM bonum
eſt,]quia naturaliter atque quomodolibet bonũ eſt,& bonitas pura,perfecta,atque infinita. Propter
Mat.19 quod ſcriptum eſt,Nemo bonus niſi ſolus deus:ideóque tu domine deus propter teipſum laudãdus
Mar.10 es,& omni laude ſuperdigniſsimus. Confeſſus eſt autẽ Chriſtus cõfeſsione laudis deo patri in omni
Lucæ 16 vita ſua,& in paſsione dum dixit,Pater in manus tuas cõmendo ſpiritum meum. Atq; poſt mortem
Pſal.30 dum ait,Aſcendo ad patrem meum. Hinc nanque ait,Ego glorifico patrẽ meum. Et,Ego non quæ-
Lucæ 23 ro gloriam meã. Et,Ego quæ placita ſunt deo facio ſemper. Ideo quoque ò domine confitebor nomĩ
Marc.16 ni tuo, ¶(7)QVONIAM ex omni tribulatione eripuiſti me,]in die reſurrectionis,quãdo ad im-
Lucæ 24 paſsibilem vitam reſuſcitaſti me,ſicut Apoſt.aſſerit,Chriſtus reſurgẽs ex mortuis iam non moritur.
Iohã.8. Duæ ergo ſunt cauſæ laudandi deum. Prima eſt bonitas eius,propter quam dixit,Confitebor nomi-
Rom.6. ni tuo,quoniam bonum. Secunda eſt exhibitio beneficiorũ ipſius,propter quam ait,Quoniam ex o-
mni tribulatione eripuiſti me. Magis autẽ ac dignius magíſque meritorium laudare, honorare, dili-
gere deum propter propriam bonitatem q̃ ob beneficia ſua,quia procedit ex charitate purius perfe-
ctiúſque diuina. Sed Chriſti veſtigia imitantes laudare debemus atq; amare dominũ deum noſtrum
propter cauſam vtranque. Hoc enim perfectiſsimum eſt. Porrò quod dictũ eſt, Quoniã ex omni tri- G
bulatione eripuiſti,me.referri poteſt ad id quod ait,Quoniã bonũ eſt:ſed tunc coniunctio hæc,quo-
niam,non denotat cauſam,ſed ſignũ. Non enim ideo deus bonus eſt,quoniã eripit nos:ſed ideo eri-
pit nos,quoniam bonus eſt:ſicque ereptio qua eripit nos eſt ſignũ bonitatis diuinæ,non cauſa. vel ſi
dicatur cauſa,non eſt cauſa ſimpliciter & à priori, ſed quoad nos & à poſteriori: quia per hoc inno-
teſcit nobis bonitas dei,ꝙ tam miſericordiſsimè eripuit nos.[ET ſup inimicos meos] me perſequẽ-
Iohã.12. tes[DESPEXIT oculus meus,]id eſt,eos non timui,nec eorum falſam felicitatẽ atq; malitiam pro
Pſal.14 aliquo reputaui, ſed in omnibus cõſtans atque victorioſus permanſi . Quamuis nanq; Chriſtus paſ-
Eſai.50. ſione inſtante timorẽm ſponte admiſit,inordinatum tamen pauorem non habuit,ſed poteſtatiuè aſ-
ſumptum timorem depoſuit,ſuíſque hoſtibus intrepidus obuiã iuit. Vnde ſuperius de viro iuſto prę-
habitum eſt,Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. Et per Eſaiam Chriſtus ait,Iuxta
eſt qui iuſtificat me,quis contradicet mihi? Stemus ſimul,Quis eſt aduerſarius meus? Accedat ad me
Iohã.14. Ecce dominus deus auxiliator meus,& ideo non ſum confuſus. Ad hunc quoq; magnanimẽ deſpe-
Iaco.5. ctum iniquorum,in quantum huiuſmodi,Chriſtus paſsione inſtante hortabatur diſcipulos,Non tur
betur cor veſtrum,neq; formidet. Verè enim peccatores,in quantum peccatores,pro nihilo reputã-
di ſunt,& condolendum eſt eis,ſicut & Iacobus in ſua Canonica ait,loquẽs de eis, dicenſq;, Agite
nunc diuites,plorate vlulantes in miſerijs,quæ aduenient vobis. H

¶EXPLANATIO eiuſdem Palmi moralis ſimul & literalis.

1.Re.13 MOraliter aũt per Ziphæos,qui ſicut oſtenſum eſt,interpretantur florentes,intelliguntur ſe-
culi amatores,tẽporaliter floridi,inter quos abſconditur Dauid, id eſt, inter quos nunc cõ-
uerſantur & latẽt fideles tẽporalia contẽnentes,atq; à mundanis hominibus pſecutionẽ per
peſsi. Per Saul quoq; intelligũtur peſtiferi principes & mali prælati , apud quos ſeculares &
impij iuſtos accuſant, ꝓdunt,ac lacerant. Quilibet ergo fidelis perſecutiones variáſque tentationes
expertus ac patiẽs,ſeq; ꝑpendens naturali virtute nõ poſſe reſiſtere,ferre,ſeu ꝑualere , ſed ope diuinæ
clemẽtiæ indigere,totis medullis ad deum cõfugiat,clamans & dicens, Deus in nomine tuo increa-
to,ſeu in teipſo,non in aliqua pura creatura,ſaluum me fac,culpam delẽdo & gratiam infundendo:
ſaluum me fac ab omnibus malis præteritis,præſentibus & futuris:ſaluũ me fac à malo pœnæ,à ma-
lo culpæ & à malo naturæ:ſaluum me fac ab omnibus hoſtibus viſibilibus & inuiſibilibus , à tenta-
tionibus cũctis atq; vniuerſis periculis. Itaque domine ſaluum me fac in præſenti per fidem & gra-
tiam & inceſſantem profectum,in futuro autem per beatificam tuæ bonitatis fruitionem. Et hoc fac

A in nomine tuo,ita ꝙ tu ſis meæ ſaluatiouis cauſa efficiens atque finalis.Nec enim eſt aliud nomen da Actu.1.
tum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri,niſi nomen tuum ſicut princeps apoſtolorum teſta- Eſaię 45
tur,& ſicut tu ipſe per Eſaiam locutus es,Deus iuſtus & ſaluãs non eſt præter me. Et nou dubito do Oſee 13
mine deus quin precem meã exaudies,dũmodo perſeuerãter orauerim,quoniam verum eſſe credo Iob 13.
quod ſcriptũ eſt,Omnis qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit.Et in virtute tua omnipotẽti,cui Iohe.2
nihil difficile eſt,iudica me.Cùm dicat Apoſtolus,Horrendũ eſt incidere in manus dei viuẽtis,pre- Actu.4
ſertim cùm neſciat homo an amore ſit dignus an odio,inferiúſq; dicatur,Non intres in iudiciũ cum Iere.32
ſeruo tuo domine:ad quod pertinet quod ſanctus Iob ait de deo, Nolo multa formidine contendat 1.Re.14
mecũ.Cùm inquã ſit ita,nónne præſumptuoſum & periculoſum apparet, vt audeat quis dicere deo, Hebr.10
Et in virtute tua iudica me?Sed aduertendũ ꝙ duplex ponitur iudiciũ dei,videlicet diſcretionis,ꝗd Eccl.9.
agitur in vita præſenti,quo boni à malis,& electi à reprobis ſecernuntur ac diuiduntur gratia,voto, Pſal.142
& merito,non loco & præmio.De iſto iudicio ait Saluator,Nunc iudicium eſt mũdi.Quanuis enim Iob 23
hoc iudicium a principio mundi inceperit,tamen in aduentu & prædicatione Chriſti atque apoſto- Iohã.12.
lorum maximè inchoauit:quia ex tunc gratiadei copioſius effuſa eſt,& fideles ac boni ab infidelibus
& peruerſis abundantius euidentiúſque diſcreti ſunt.Iſtud ergo iudicium optare debemus,videlicet
vt deus in hoc mundo ſeparet nos à grege malorũ,& inter electos nos reputet.Vnde de iſto iudicio
B ad beatum Iob dictũ eſt,Nunquid qui non amat iudicium ſanari poteſt?Porro aliud eſt dei iudicium Iob 34.
diſtrictæ diſcuſsionis,& iuſtæ remunerationis,quod omnes vtiq; timere debemus , & exorare ne ad
illud non parati trahamur,aut in eo ſecundũ noſtras malitias,negligentias,& imperfectiones iudi-
cemur:ſed potius in hac vita miſericordiã cõſequamur,ſatisfactioniſq; gratiam ſortiamur . Vnde ob
huius iudicij horrendum rigorẽ ait beatus Iob,Etiam ſi habuero quippiam iuſtum,non reſpondebo Iob 9.
ei,ſed vt meum iudicẽ deprecabor.Et alibi,Si iuſtus fuero,non leuabo caput.Hęc autem memoriter
ſunt tenenda,quia in ſequentibus frequenter occurrunt.Itaque domine in virtute tua iudica me,di-
ſcernẽs ac ſeparãs me à grege malo,de quo in Euang.dicis,Multi ſunt vocati:& in puſillo grege me Mat.22.
ſtatuens,de quo ibi ſubdis,pauci verò electi.De quo & ais,Nolite timere puſillus grex, quia compla Luc.12.
cuit patri dare vobis regnum . Deus exaudi orationem meam iam fuſam:auribus percipe verba oris
mei.i.per exauditionẽ benignam oſtende te precẽ meam aduertere. Moris eſt ſacræ ſcripturæ in his
maximè,quæ ad affectum ptinent,eandẽ ſentẽtiam ſub alijs verbis vbertim repetere,ad inſinuandũ
magnum deſideriũ cordis,& ad facilius prouocandã miſericordiam creatoris, atq; vt ipſe appetitus
in ſeipſo accendatur & inardeſcat.Quo enim verba frequentius proferuntur, eo deſiderium ſæpius
iteratur,cor amplius inflãmatur, ipſeque habitus charitatis vehementius confortatur. Quoniã alie-
C ni à charitate fraterna,à dei timore atque iuſtitia inſurrexerunt aduerſum me,reſiſtendo, detrahen-
do,aut ſimili modo contrariando mihi & ſpirituali meo profectui,neque tentando,lædendo,aut mo
leſtando.Omnes enim qui volunt piè viuere in Chriſto,perſecutionẽ patientur : & fortes hoſtes in- 2.Tim.3
uiſibiles ſiue viſibiles.ſ.dæmones & principes ſeculares, quęſierunt animã meã à deo auertere,in cul
pam allicere,ſpiritualiterque occidere,priuando eã charitate & gratia,quæ eſt animę vita.Vel, quę-
ſierunt animã meam.i.vitam meam corporalẽ affligere ſiue extinguere.Iſtud ad literam Dauid dice
re potuit de Ziphæis & Saule eiúſque fautoribus:& non propoſuerunt deũ ante conſpectum ſuum,
conſiderando quàm iniquè agerent,ꝗ grauiter deũ offenderent,& quantam pœnã in futuro ſibi ac-
quirerent:ſicut de talibus ſcriptũ eſt,Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſsimis diebus.Deũ ante ocu Iacobi 3
los cordis ſui non proponit,qui diuinã prouidentiam vel non credit,vel non attendit, qui iudicium
dei non timet:qui nec terrore pœnarum,neq; amore præmiorũ à peccato retrahitur , ſed ſine timo-
re legẽ altiſsimi præuaricatur,& ſine reuerentia ante conſpectum æterni iudicis cuncta cernẽtis con
uerſatur.De homine tali ſcriptum eſt,Anguſtia vallabit impium,ſicut regẽ qui paratur ad prælium. Eccl.2
Tetẽdit enim cõtra deum manum ſuã,& erecto collo cucurrit aduerſus eum. Quanuis autẽ tot ad- Iob.16
uerſa obſideant iuſtum,non tamẽ deſperat,quoniã inſuperabilẽ adiutorẽ habet:ideo ſubditur, Ecce
enim deus adiuuat me,confortando me per gratiã,& cuſtodiendo per angelicã protectionem.Vnde
Apoſt.loquens de deo,Ipſe,inquit,dixit,Non te deſeram nec dimittã , ita vt confidenter dicamus, Hebr.13
D Dominus adiutor meus,non timebo quid faciat mihi homo.Et alibi,Ipſe faciet cum tẽtatione pro- Pſal.114
uentum,vt poſsitis ſuſtinere,idcirco non debemus inordinate timere.Nam ſi deus ꝓ nobis,quis cõ 1.Cor.10
tra nos?Ecce ꝗ plenũ fiducia & amore eſt hoc verbum,Deus adiuuat me, Simus igitur grati & obe- Rom.8
dientes tanto adiutori,ne eius ſubuentione per ingratitudinẽ reddamur indigni.Propterea enim Sa Coloſſ.3
muel dicit,Præparate corda veſtra domino,& ſeruite illi ſoli,& liberabit vos de manu inimicorum. Eſai.11
Et alibi,Nolite,inquit,recedere à tergo domini,ſed ſeruite ei in toto corde veſtro,& nolite declina 1.Reg.7
re poſt vana quæ non proderunt vobis,quia vana ſunt,& dominus ſuſceptor eſt animæ meæ , miſe- 12.
ricorditer eam brachijs pietatis amplectens,citò indulgens,piè conſeruans , & de omnibus ad ſalu- Heb.11.
tem neceſſarijs prouidens.Auerte mala inimicis meis,hoc eſt,nocumenta mihi ab eis parata aufer à
me,& in ipſos ea retorque.Videtur hoc eſſe contrarium documento Apoſtoli dicentis,Vince in bo- Rom.12.
no malum.Et iterum,Nulli malũ pro malo reddentes.Sed ex dictis patet ſolutio. Non enim vir iu- 1.Pet.3.
ſtus hæc ait,abſoluitè malum aliquod aduerſarijs imprecando,ſed ſe diuinæ iuſtitię conformando,& Rom.15.
quid impij mereantur prodendo.Impius nanque meretur, vt malum quod alteri parat , in ipſum re- Prou.5
dundet,ſibíque noceat:quemadmodum Salomon faſſus eſt,Iniquitates ſuæ capient impium,& funi-
bus peccatorum ſuorum cõſtringetur.Iuxta hunc ſenſum ſcriptum eſt in Geneſi,Qui effuderit ſan- Gen.9.
guinem humanum,effundetur ſanguis illius.Quàm multi ſanguinẽ affuderũt,quorum ſanguis effu- Exod.2
ſus non eſt:ſicut nec Moſi iſta dicentis,qui occidit Aegyptiũ,& in pace quieuit.Quid ergo eſt,Qui Deu.24

effuderit ſanguinem humanum, effundetur ſanguis illius? niſi quòd malitia homicidij priùs occidit ſeipſum ſpiritualiter quàm alium corporaliter. Simile quoq; intelligẽtiam habet, quod ait Saluator, E
Matt.26 Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. In veritate tua diſperde illos, id eſt, in tua iuſtitia, & iu ſto iudicio ac promiſsione fideli deijce aduerſarios meos pugnãdo pro me. Deijce, inquam, eos, impediendo eorum malitiam à prauo effectu, ne mihi præualeant. Non autem deſidero vt damnentur, ſed in præſenti ſeculo corrigantur. Inuiſibiles autem hoſtes omnino opprimi cupio, ſicut promittit Apoſtolus, Deus autem pacis conteret ſatanam ſub pedibus veſtris. Voluntariè, id eſt, ſponte, & propter teipſum duntaxat atque gloriam nominis tui, & non intuitu alicuius commodi temporalis, ſacrificabo tibi ſacrificium laudis, hoſtiam virtuoſæ conuerſationis ſacramẽtum altaris, imo meipſum & totum quod ſum, poſſum, & ago: quia hæc tibi debeo, ſicut à te ea ſortitus ſum. Quemadmodum enim totum meum eſſe, poſſe, & agere, à te mihi collata ſunt: ſic ea in tuum honorem & cultum expendere teneor, atque me totum diuino mancipare obſequio obligor. Quatenus tota mea ſubſtantia, potentia, & vita te creatorem ſanctum & benedictum venerentur atque loquantur. De his ſacri-
Heb.13 ficijs ſeu hoſtijs ait etiam diuinus Apoſtolus, Per Chriſtum offeramus hoſtiam laudis deo ſemp. Et
Ibidem. de ſacrificio ſanctæ conuerſationis ſubiungit, Beneficẽtiæ & communionis nolite obliuiſci. Talibus
Eccl.35. enim hoſtijs placatur deus. De quo etiam ſacrificio in Eccle. habetur, Salutare ſacrificium eſt atten-
Pſal.50. dere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate. De ſacrificio aũt quo homo offert ſeipſum ſuperius
Matt.26. dixit Pſalmographus, Sacrificium deo ſpiritus contribulatus. De ſacrificio demum altaris in Euãg.
Mala.1. ait dominus, Hoc facite in meam commemorationem. Apud Malac. quoque, In omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, & confitebor nomini tuo domine, mea mala & tua bona, me accuſando, teque laudando, me ſpernendo, & te exaltando. Quoniam ex omni tribulatione, à qua hucuſque liberatus ſum, tu eripuiſti me, in re: à futuris quoque tribulationibus iam eripuiſti me in ſpe. Non enim propria virtute præualui, ſed omnis victoria mea à te eſt: ideo & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus, propter fiduciam magnam, quam in te habeo fixam, & quoniam toties expertus ſum gratiam tuam. Hinc ergo iniquos paruipendo, & te ſolum formido, quemadmodum 1. F
1.Mac.2. libro Macha. præcipitur, A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria eius ſtercus & vermis. Hodie extollitur, & cras non inuenitur. Ecce pſalmus hic breuis quàm ingentem ſanctæ deuotionis ignem includit. Diſcamus ergo ex eo ardentes deo offerre preces, in omni perſecutione & tẽtatione ad ipſum confidenter recurrere, eúmque amoroſe affari, de ipſo affectuoſe ac fiducialiter loqui, ei quoq; noſipſos promptiſsimè ſacrificare, in omnibus gratias agere, deum laudare, & eius beneficia grata mente recolere.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LIIII.

EXPOSITIO TITVLI.

G

Adem ni fallor ratione, qua ſupra probatum eſt pſalmum quadrageſimum (ſcilicet, Beatus qui
Pſal.40 intelligit) ad literam exponendum eſſe de Chriſto, nunc quoque oſtẽdi poteſt hunc pſalmum ad literam de Chriſto debere exponi. Ibi enim probatum eſt pſalmum illum loqui de Chriſto, quia Saluator allegat ſcripturam illius pſalmi prædictam de ſe, vt impleatur, inquiens, ſcriptura, Qui
Iohã.13. manducat meum panem leuabit calcaneum ſuum contra me. Hoc nanque pſalmo quadrageſimo dicitur his verbis, Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. Cùm ergo hoc quod Saluator de ſe prædictum allegat, quantum ad ſenſum habeatur in iſto pſalmo, ſicut in illo. Videtur hic pſalmus exponendus de Chriſto, ſicut & ille, præſertim cum nec in illo pſalmo habeantur verba Chriſti, niſi quantum ad ſenſum, & ſi diligenter penſemus, inuenimus ſenſum verborum Chriſti in hoc pſalmo diffuſius traditum, quàm in pſalmo 40. Sic enim inferius dicitur, Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, &c. Tu verò homo vnanimis dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, &c. Deniq; S. Gregorius apertè teſtatur, quòd Chriſtus hæc verba de Iuda proditore inducit. Hierony. quoque & Caſsiodorus pſalmum iſtum de Chriſto exponunt. Non tamen negandum eſt, quin moraliter exponi poſsit de Dauid, ſicut de quolibet iuſto aduerſitatibus exercitato atque eccleſia, ſecundũ quem modum in ſequenti expoſitione exponetur. Nam hanc expoſitionem Auguſt. & Hugo amplius proſequuntur: propterea vito expoſitiones ſteriles eorum, qui pſalmum hunc & conformes ad literam H
Luc.24. de Dauid exponunt. Chriſtus poſt reſurrectionem apparẽs diſcipulis, Neceſſe eſt, inquit, impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi & prophetis & pſalmis de me. Poſtquam Chriſtus commemorauit legem Moſi & prophetas, quid neceſſe fuit de pſalmis ſpecialem facere mentionem, quaſi author pſalmorum ad numerum Prophetarũ non pertineret, niſi quia in pſalmis ſpecialiter, id eſt, plenius euidentiúſque prophetatur de Chriſto quàm in cæteris prophetarum ſcripturis? Idcirco quantum fieri poteſt ſemper curandum eſt, vt pſalmi de Chriſto intelligantur. Titulus autem pſalmi præſentis eſt iſte, In finem in carminibus intellectus Dauid. Per Dauid ſancti Prophetæ Chriſtum frequenter intelligunt. Vnde apud Ierem. ſcriptum eſt, Non dominabuntur Iacob amplius alieni, ſed ſeruient domino deo ſuo & Dauid regi ſuo, quem ſuſcitabo eis, id eſt, Chriſto, vt omnes exponunt. Eſt itaque tituli ſenſus, Intellectus Dauid, id eſt, ſenſus pſalmi iſtius cõuenit Chriſto. Intellectus, inquam, dirigens nos in finem, hoc eſt, in deũ ſeu vitam æternam: in carminibus, ita vt deo ſemper in aduerſis & proſperis gratiæ referantur, ſicut & Chriſtus egit ac docuit. Igitur dominus noſter Ieſus

A Chriſtus,qui vt ait Lucas,erat pernoctans in oratione dei,ſecundum quòd homo paſsibilis & viator ante paſsionem ſic ait,

PRECATIO.

Omnipotentiam tuam ſupplices exoramus,qui es ante ſecula deus,ut orationem noſtram exaudias,ac deprecationem noſtram ne deſpicias:ut qui te ſaluantem nos expectamus,liberes nos à puſillanimitate ſpiritus,& omni uitæ & animæ tempeſtate.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXAVDI deus] pater,ſeu trinitas vnus deus [ORATIONEM meam] qua oro
pro accidentali præmio conuerſationis,humiliationis,paſsioniſq; meæ. Chri-
ſtus enim ſua humilitate & morte ſibijpſi promeruit præmiū accidentale non
eſſentiale,videlicet iudiciariam poteſtatem,feſtinatam reſurrectionem, corpo-
ris glorificationem,& aſcenſionem. Propter quod ipſemet de ſeipſo & deo pa-
tre loquens,ſic ait,Poteſtatem dedit ei & iudicium facere, quia filius hominis
B eſt. Et Apoſtolus, Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, Iohā.5
propter quod & deus exaltauit illum. Hinc quoque in Eſaia de Chriſto prędi- Philip.2.
ctum eſt. Pro eo quòd laborauit anima eius videbit & ſaturabitur: non vtiq; gaudio præmij eſſentia- Eſa.53.
lis,quia hoc Chriſtus non meruit:ſed accidentalis, quod Chriſtus partim habet,ſaltem extēſiuè vel
quantum ad manifeſtationem ex ſaluatione electorum. Vnde & regnum militantis eccleſiæ, ſeu mul
tiplicatio fidelium Chriſto pro præmio apud Eſaiam promittitur. Si poſuerit animam ſuam pro pec Eſaiæ 33
cato videbit ſemen longęuum,& volūtas domini in manus eius dirigetur. Et iterū dominus de Chri Ibidem.
ſto dicit,In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe ſeruus meus multos,& iniquitates eorum ipſe portabit: ideo
diſpertiam ei plurimos & fortium diuidet ſpolia,id eſt,multos ad eius fidem conuertam:& dæmonū
ſpolia,hoc eſt,animas quæ factæ ſunt dæmonum prędæ per peccatum originale vel actuale, eripiet
non omnium ſed electorum, quēadmodum ait per Oſee, Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero in- Oſee 13.
ferne:[ET ne deſpexeris deprecationem meam,]quam feci pro his,pro quibus incarnatus & paſſus
ſum. Vnde Chriſtus dixit ad Petrum in perſona eccleſiæ,Ego pro te rogaui, vt nō deficiat fides tua. Luc.22.
[INTENDE mihi,]id eſt,reſpiciendo adimple precē,qua pro meijpſius liberatione à morte,ſeu re-
ſuſcitatione precatus ſum,dicens,Pater ſaluifica me ex hac hora:[ET exaudi me]orantem pro nomi- Iohā.12.
nis tui honorifica clarificatione,videlicet,vt ab omnibus agnoſcaris ac venereris. Hec enim orauit
Chriſtus,Pater,inquiēs,clarifica nomē tuū. ¶(2)CONTRISTATVS ſum in exercitatione mea,]
C hoc eſt,in prædicando atque miracula faciendo dolui de cæcitate & ingratitudine Iudęorū, quem- Ibidem
admodū ſcriptum eſt,Cōtriſtatus eſt Ieſus ſuper cæcitate cordis eorum. Hæc autem triſtitia inordi- Iohā.17
nata non fuit,ſed ex vera charitate manauit,quoniā malis atque peruerſis condoluit. Propterea quo Mar.3
que Salomon aſſerit,Non cōtriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Itemque quod de Chriſto prędi-
ctum eſt,Non erit triſtis neque turbulentus,intelligendum eſt de ſeculari & inordinata triſtitia,quę Prou.21.
(teſte Apoſtolo)mortem operatur,& de qua in Eccleſiaſtico legitur,Triſtitiā lōge expelle à te, mul Eſa.42
tos enim occidit triſtitia,& non eſt vtilitas in ea. Paſsione quoque inſtante cœpit Ieſus pauere & tę- 1.Co.7.
dere,ac dicere,Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.[ET conturbatus ſum à voce inimici,]id eſt, Eccl.30
propter detractiones & accuſationes,ac falſas interpretationes populi Iudæorum, opera mea atque Marc.14
doctrinam blaſphemantium,contemnētium,& Beelzebub aſcribentium, [TVRBATVS ſum,]non Mat.26.
inordinata turbatione,ſed ad rationalem iram,timorē ſeu triſtitiam,aut ſimilē vehementē affectio- Mat.12.
nem liberè motus ſum,quēadmodum apud Mar. dicitur,Circūſpiciens eos Ieſus cum ira,dixit,Hy- Marc.3
pocritæ,&c. Alibi quoq;,Nunc anima mea turbata eſt:& in ipſa cœna turbatus eſt Ieſus,ſicut Euāg.
teſtatur,Cùm hæc(inquiens)dixiſſet Ieſus,turbatus eſt ſpiritu,& proteſtatus eſt,& dixit, Vnus ve- Iohā.12
ſtrum me tradet:conturbatus ſum etiam[ET a tribulatione peccatoris,]id eſt,ex cōſideratione ama-
riſsimæ paſsionis mihi inſtantis,quemadmodum legitur, Factus Ieſus in agonia,prolixius orabat,& Iohā.13
D factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Et ad Hebr. de Chriſto ait Apoſto- Luc.22.
lus,Cum clamore valido & lachrymis orationem obtulit. Denique in ipſa paſsione conturbatus eſt Marc.14
Ieſus ſecundū modum prædictum à tribulatione peccatoris,id eſt,à perſecutione populi ipſum con Heb.5
ſpuentis,flagellantis,transfigentis,& occidentis. ¶(3)QVONIAM declinauerunt in me iniquita-
tes,]hoc eſt,Iudæi multa mihi ſcelera impoſuerunt,quemadmodum ab Euang. dictum eſt, Cœperūt Luc.23
autem illum accuſare,dicentes,Hunc inuenimus ſubuertētem gentem noſtram,& prohibentem tri- Mat.27.
buta dari Cæſari. Et iterum,Stabant,inquit,principes ſacerdotum cōſtanter accuſantes eum. Sed & Marc.15
ante paſsionem frequenter calumniabantur eum Iudæi. Propter quod ſcriptum eſt, Dicebant,quo- Iohā.8
niam in furorem verſus eſt. Et rurſus, Dæmonium habet,& inſanit. Quid eū auditis? Vndę ſuperius Iohā.10
de Chriſto dixit Pſalmiſta,Quoniam declinauerunt in te mala,cogitauerunt conſilia, quæ non po- Pſalm.20
tuerunt ſtabilire. Et apud Oſe. Chriſtus ait, Vaſtabuntur,quia præuaricati ſunt in me, & ego redemi Oſee 7
eos,& loquuti ſunt contra me mendacia.[ET in ira moleſti erant mihi,]hoc eſt,peruerſi,increduliq;
Iudęi ex ira,quam conceperunt aduerſum me,perſequuti ſunt me:quorū perſequutio mihi erat mo-
leſta,non quia aduerſa,& dura,inuitus impatienterque pertulerim:ſed quia eorum cæcitati condo-
lui. ¶(4)COR meum conturbatū eſt in me]ex magna affectione, non ex aliqua deordinatione, ſi- Pſal.21.
cut expoſitum eſt:vnde ſuperius dictum eſt,Factū eſt cor meum tanquā cera liqueſcens:]ET formi- Mat.27.
do mortis cecidit ſuper me,]id eſt,naturalis timor de morte inſtāte fuit in me,præſertim quando ter Mar.14

Lucæ 22 patrem oraui, vt ſi fieri poſſet, transferret à me calicem paſsionis. ¶(5) TIMOR] animæ ſeu inte- E
rioris appetitus [ET tremor] corporis ex interiori timore cauſatus [VENERVNT ſuper me,] non ſi-
ne prædeliberatione, ſed ex præuia ratione. Paſsiones nanque appetitus ſenſitiui in Chriſto ratio-
nem non præuenerunt, ſed ſponte aſſumebantur à Chriſto, atque ad rationis imperium ceſſauerunt.
Ibidem. Huiuſmodi autẽ timor & tremor irruerunt præſertim in Chriſtũ, quando ex inæſtimabili mẽtis an-
guſtia factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã, [ET cõtexuerunt me tenebrę,]
id eſt, magnæ & pœnaliſsimæ aduerſitates me penitus operuerunt: quoniam corpore & anima ple-
nus fui doloribus: quia in omnibus membris corporis & animæ viribus patiebar. Vel ſic, contexerũt
me tenebræ, id eſt, peccatores peccatis obtenebrati irruerunt vndique in me. De peccatoribus nan-
Ephe. 4. que conuerſis ait Apoſt. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in domino. Propter quod antè de
Pſal. 21 Chriſto inductum eſt, Quoniam circundederunt me canes multi. ¶(6) ET dixi] mentaliter cogi-
tando, vel ore loquendo, [QVIS dabit mihi pennas ſicut columbę?] Chriſtus pennas contemplatio-
nis & charitatis ab exordio incarnationis inceſſabiliter habuit. Quas ergo pennas ſe deſiderare inſi
nuat, niſi vel pennas reſurrectionis & aſcenſionis, quibus de tumulo volet ad inferos, de inferno ad
credentes in mundo atque ad cœlos: & ad patris dexteram requieſcat? Vel, pẽnas, fugæ à Iudæis, do-
nec impleretur paſsionis ſuę tempus præordinatum à deo, ſecundũ quod Iohan. Euang. fatetur, di-
Iohã. 11. cendo, Ieſus ergo iam non palàm ambulabat, ſed in deſertis locis morabatur cum diſcipulis ſuis iu-
xta ciuitatem quæ dicitur Effrem. Ad hæc igitur loca Chriſtus penna fugæ volauit, id eſt, velociter
Lucę 8. tranſijt, quia tranſiens per medium illorũ ibat, cùm eum lapidare tentarent, & præcipitare, quemad- F
Ioh. 8. 10. modum ſcriptũ eſt, id eſt, inuiſibiliter manus Iudæorũ elapſus eſt. In his quoque locis Chriſtus à Iu-
dæorum tumultu & perſecutionibus requieuit. Ideo ſubdit, ¶(7) ECCE elongaui] me a Iudæis
me perſequẽtibus [FVGIENS] ad loca deſerti, [ET manſi] cum diſcipulis meis [IN ſolitudine] ſeu
deſerto. Præterea antequam Chriſtus prædicare incepit, ductus eſt à ſpiritu vtiq; ſancto in deſertum
Mat. 4. erátque cum beſtijs, & angeli miniſtrabant ei. ¶(8) EXPECTABAM eum qui ſaluum me fecit,] id
Marc. 1 eſt, ego Chriſtus ordinationem dei patris præſtolabar, vt illa cõpleretur in me, quatenus tempore ab
eo præordinato me manifeſtarẽ atq; occiderer. Non enim fugi ne morerer, qui ad hoc veni, vt mun-
Iohã. 18 dum moriendo redimerem: ſed ne ante præfixum tempus occumberem: propter quod Euang. Iohã.
Iohã. 7. 8 ſæpius dicit, Nemo miſit in eum manũ, quia nondũ venit hora eius. Sic itaque expectabam eum qui
ſaluum me fecit, [A puſillanimitate ſpiritus,] id eſt, ab exceſsiuo timore mortis & mũdi, [ET tempe-
ſtate,] id eſt, ab impetuoſo animi motu & turbulentia mentis. Hoc Chriſtus affirmat, non quòd vn-
quam fuerit in eo puſillanimitas ſpiritus & tempeſtas, cùm vtrunq; ſit vitioſum: ſed quia anima eius
diuina virtute præſeruata fuit à motibus illis. Deinde Chriſtus orat pro deiectione aduerſariorum
ſuorum, ſecundum ſenſum in præcedentium pſalmorum expoſitione clarè inductum, & ait, ¶(9)
PRAECIPITA domine] pater, [ET diuide linguas eorum,] id eſt, confunde, falſifica, condemna, &
deſtrue verba Iudæorum mihi detrahentiũ, & de modo capiendi & occidendi me conſilia vana ha-
bentium, horum linguas, id eſt, ſermones præcipita, deijce, & ab effectu optato ne differas impedire, G
non vt non occidãt me, ſed vt non detinear in morte, neq; ab hominũ cognitione abſcõdar: ſed reſu
ſcita me, & nomen meũ clarifica, eos verò in æternũ præcipita, & in præſenti vita diſperge, ita vt ipſi
Iohã. 16 ſibi imprecati ſunt, Veniat ſanguis meus ſuper eos filióſq; eorum. Hæc omnia iam in Iudæis imple-
17. ta videmus. Intendebant nanque Iudæi ſic Chriſtum occidere, vt neque reſurgeret, neq; de cætero
Matt. 27. in hominum memoria remaneret, quemadmodum apud Iere. dicunt, Eradamus eum de terra viuen
Pſal. 82 tium, & nomen eius non memoretur vltra. Sed huius oppoſitum accidit, quoniam Chriſtus per mor
Iere. 11. tem omnimodè clarificari, honorificariq; meruit: iuxta illud Apoſtoli, Videmus Ieſum propter paſ-
Hebrę. 2 ſionem mortis gloria & honore coronatum, vt gratia dei pro omnibus guſtaret mortẽ. Et hæc ideo
Iere. 32 oro, [QVONIAM] ego Chriſtus qui cuncta cognoſco, & qui ſciui quid eſſet in homine, [VIDI ini-
quitatem,] id eſt, propoſitum interficiendi me, [ET cõtradictionem] aduerſus me & meã doctrinam,
[IN ciuitate,] id eſt in populo in Ieroſolyma cõmorante. Vel contradictionẽ eorum inter ſe mutuo,
Iohã. 7 quia nonnulli reſiſtebant volẽtibus me occidere. Vnde Nicodemus dicit aduerſus Iudæos incredu-
los, Nunquid lex noſtra iudicat aliquem, niſi audierit ab ipſo prius & cognouerit quid faciat? Et rur
ſus ſcriptum eſt, Multi ex principibus crediderunt in Ieſum, videlicet ante paſsionem. ¶(10) DIE
Iohã. 11 ac nocte,] id eſt, indeſinenter [CIRCVNDABIT eam ſuper muros eius iniquitas,] id eſt, in princi- H
palibus populi Iudæorum, qui eſſe debuerant firmamentum, & murus aliorũ, cõfirmando eos in bo-
Iob 7. no, fuit magna & ſumma malitia, quoniã principes ſacerdotũ alios inſtigauerunt ad Chriſti occiſio-
nem. Vel, circũdabit eam ſuper muros eius iniquitas, quia ad literam cuſtodes murorum Ieruſalem,
quaſi in canticum verterunt Ieſum Chriſtum aſsiduè eum deridendo, ſicut inferius clarius dicitur,
Pſal. 68 Aduerſum me loquebantur qui ſedebant in porta, & in me pſallebant qui bibebant vinum, [ET la-
bor in medio eius & iniuſtitia,] id eſt, pœnalis malitia & iniuſtitia fuit quaſi in toto populo ciuitatis
Ieruſalem. Peccatum enim labor vocatur, quoniam (Auguſtino teſte) animus inordinatus ſibijpſi eſt
Mat. 27. pœna. Veram enim quietem & pacẽ excludit, & remorſum conſcientiæ habet adiunctũ. Magnus la-
Matt. 21 bor & iniuſtitia maxima erat in medio ciuitatis ſeu populi huius, quando reſpondens vniuerſus po-
Mar. 11. pulus dixit ad Præſidem, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. ¶(11) ET non defecit de
Lucæ 19 plateis eius,] id eſt, de habitatoribus platearum Ieruſalẽ [VSVRA & dolus:] Iudæi enim auari atque
Iohã. 2 doloſi fuerunt, propter quod Chriſtus de templo vendentes & ementes eiecit. Et apud Miche. legi-
Mich. 7. tur, Vir fratrẽ ſuum venatur ad mortem. Et alibi, A minore vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtu-
Iere. 6 dent. Conſequenter Chriſtus peccatum traditoris ſui exaggerat. ¶(12) QVONIAM ſi inimicus

A meus,]id eſt,qui nunquã antè amicus meus fuiſſet,vel cui ego aliquid mali feciſſem,vel cui tot ſigna Matt.27
dilectionis non oſtendiſſem,[MALEDIXISSET mihi,] vendẽdo atq; prodẽdo me hoſtibus meis, Actu.1.
[SVSTINVISSEM vtique,]id eſt,tolerabilius reputaſſem,& minus corde afflictus fuiſſem, neque
tam dirè vindicaſſem,ſicnt vltus ſum peccatũ Iudæ,quem iuſto iudicio deſperare,& ſeipſum laqueo
necare permiſi:quod erat vindicta grauiſsima in præſenti,quam ſequitur pœna duriſsima in futuro.
Tanto equidem grauius peccatum deus vlciſcitur,quanto peccãtem in grauiora peccata cadere pa-
titur.❨(13)ET ſi is qui oderat me,]id eſt,qui ſe inimicum meum fuiſſe palã dixiſſet & oſtendiſſet,
[SVPER me magna locutus fuiſſet,]id eſt,verba ſupplãtationis & conculcationis contra me aduer
ſarijs meis dixiſſet,[ABSCONDISSEM me forſitã ab eo,]id eſt,tam familiaris vel pręſens ſibi non
extitiſſem,vt extiti Iudæ,à quo etiam non abſcondi me,ſicut interdum à Iudæis mihi aperte inſidiã-
tibus me abſcondi.Non tamẽ putãdum eſt,quòd Chriſtus finaliter ſe aliquo modo occultaſſet,quo- Ioh.8.12.
niam mortem euadere noluit. ❨(14)TV verò]ò Iuda,[HOMO vnanimis]mihi,quantum ad appa-
rẽtiam & verborum profeſsionẽ,& etiã fortè ſecundum veritatẽ quantum ad tempus, [DVX meus,]
id eſt,quem ego cum alijs apoſtolis cõſtitui ducem populi mei , mittens te ante paſsionem cum illis Mat.10.
prædicare regnum dei,& ſanare infirmos,[ET notus meus,]tanquam cohabitans familiariſq; mihi.
B ❨(15) QVI ſimul mecum dulces capiebas cibos] eo tẽpore quo procurator meus fuiſti,comedens
panẽ in menſa mecum,qui charitatiuè ac dulciter tecum veſcebar. Præſertim autem in cœna nouiſ- Iohã.13.
ſima accepit Iudas à Chriſto & cum Chriſto dulces cibos,id eſt,corpus eius & ſanguinẽ, [IN domo
dei,]id eſt,in ſynagogis Iudæorum,& templo Ieruſalẽ,ſeu congregatione fideliũ diſcipulorum me- Ibidem.
orum,[AMBVLAVIMVS,]id eſt,cõuerſati ſumus,[CVM conſenſu:]eo etenim modo ambulauerũt
Chriſtus & Iudas cum cõſenſu,quo vnanimes erãt.Patet autẽ ex his,illas perſequutiones atq; iniu-
rias eſſe moleſtiores,quæ à propinquis & amicis ſeu familiaribus inferũtur,præcipuè quando de eo-
orum dilectione præſumimus,& aliud nihil niſi bonũ apud eos meruimus: ꝑpter quod paſsio Chri
ſti amarior fuit,quia à diſcipulo vendebatur,& à populo electo ac peculiari occidebatur,& ideo per
Mich.ait,Popule meus quid feci tibi,aut quid moleſtus fui tibi?Et alibi,Quid vltra debui facere vi Mich. 26
neæ meæ,& non feci?❨(16)VENIAT mors ſuper illos]qui diſcipulum meũ ſic corruperunt , vel Eſai.5
ei pares exiſtunt.Hoc Chriſtus ait,non deſidarando ſed prænunciando,niſi intelligatur hoc deſide
rare zęlo iuſtitiæ ſecundum ordinẽ diuinæ æquitatis,non aũt inordinato appetitu vindictæ.Veniat,
inquam,mors animæ & corporis ſuper illos,videlicet vt gratia dei priuentur,& ab aduerſarijs truci
dentur,quẽadmodum ab exercitu Romanorum Iudęi occiſi ſunt.[ET deſcendant in infernũ viuẽ-
tes]in die iudicij cum corpore & anima æternaliter condemnandi . Hoc enim promeruerunt.
C ❨(17)QVONIAM nequitiæ,]id eſt,multæ & peruerſæ malitiæ[IN habitaculis eorum,]id eſt, in Dan.4.
cordibus ipſorum,in quibus homines cogitando morantur.Vel,in habitaculis eorum,id eſt, in habi
tatoribus tabernaculorum,[IN medio eorum,]ita quòd omnes communiter nequiter agunt.❨(18)
EGO autem]Chriſtus filius dei[AD deum clamaui,]ſicut in Pſal.huius exordio patuit, [ET domi-
nus,]id eſt,deus pater ſeu trinitas ſancta[SALVAVIT me]de morte ad immortalem vitam reſuſci-
tans me,iuxta illud Apoſtoli de Chriſto,Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque fundẽs Hebr.5.
ad eum,qui poſsit illum à morte ſaluũ facere,exauditus eſt pro ſua reuerentia.❨(19) VESPERE,]
ſcilicet in nocte cœnæ,[ET mane,]id eſt,in die paraſceues,[ET meridie]pendens in cruce, [NAR-
RABO]mente,[ET annunciabo]ore,id eſt,veritatem dixi,ſalutarẽ ſapientiam docui,cauſam meam
ac precem domino obtuli,pro crucifixoribus exoraui,& animã meam patri commendaui . Chriſtus Iohã.13.
enim in veſpere cœnæ pulcherrimum ſermonẽ fecit diſcipulis ſuis,& mane ſequẽti ſe Chriſtum eſſe 14.
confeſſus eſt,atq; in cruce pendẽs alta voce clamauit , Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meum. Pſal.30.
[ET exaudiet vocẽ meã.]Chriſtus enim in omni oratione,quã ex deliberata ratione effudit, auditus Luc.23.
eſt,quẽadmodum Martha ait ad eum,Scio quia quæcunq; popoſceris à deo,dabit tibi deus. ❨(20) Iohã.12.
REDIMET in pace,]id eſt,redimendo cõſtituet in vera ac ſtabili pace [ANIMAM meam,] id eſt,
meipſum,ſeu vitam meã,transferendo me de vita mortali ad impaſsibilẽ vitam: redimet itaque ani-
mam meam[AB his qui appropinquant mihi,]id eſt,à Iudæis & alijs qui acceſſerunt ad me , vt me
D comprehenderent,ligarent,atque occiderent.[QVONIAM inter multos erant mecum,]id eſt,ideo
me exaudiuit deus,quoniã iſti Iudæi ita accedentes ad me,ſæpe interfuerunt prædicationibus meis
inter plurimos alios in me credentes,& ita excuſationẽ non habent.Propter quod ait Saluator,Ego
ſemper docui in tẽplo,& ſynagogis,vbi omnes Iudæi cõueniunt.Et iterum,Si non veniſſem, & lo- Iohã.18
cutus eis fuiſſem,peccatum non haberent:nunc autem excuſationem non habent. ❨(21)EXAV- Marc.6
DIET deus]precẽ meam,[ET humiliabit illos]ſuperbos in præſenti & in futuro. Nunc autem hu- Iohã.15
miliati ſunt Iudæi,quia priuati ſunt omni gloria legis paternę , regno,loco,ſacerdote,& principe,&
in futuro quoque cum cæteris ſuperbis in ima inferni humiliati labẽtur.]QVI eſt ante ſecula,]id eſt
deus æternus ante omnia ſecula in ſe ſubſiſtens. ❨(22) NON enim eſt illis cõmutatio]de malo & Dan.7.
infidelitate ad pœnitentiam & fidẽ Chriſtianam,quemadmodũ in Iere.legitur,Indurauerunt facies Iere.5.
ſuas ſuper petram,& noluerunt reuerti.Et ad Iudæos dominns per Eſa.ait,Scio quia durus es tu, & Eſaię 48
neruus ferreus ceruix tua,& frons tua ænea.[ET non timuerũt deum,]cuius filium occiderũt,[EX-
TENDIT manum ſuã in retribuẽdo,]id eſt,deus virtutẽ ſuæ potentiæ pręparanit,vt illis iuſtã mer-
cedem retribuat.❨(23)CONTAMINAVERVNT teſtamentũ eius,]id eſt, prædicti Iudæi legem
dei non ſeruauerunt,ſed polluerunt iniquè contra eam agentes,eámque inhonorantes , atq; carna-
liter intelligentes.[DIVISI ſunt] per totum mundũ[AB ira vultus eius,]id eſt,à iuſta vindicta di-
uinæ iuſtitiæ.Nam propter ſua peccata deus eos à propria terra eiecit , per orbem diſperſit à chari-

tate & fide Chriſti,electorumq́ue numero ſeparauit,[ET appropinquauit cor illius,]id eſt, voluntas E
diuina,ſeu pietas dei,reprobatis Iudæis ad gẽtiles cõuerſa eſt:ſicut dominus ad Iudæos per Prophe
Mala.1. tam ait,Non eſt mihi vltra voluntas in vobis,quia magnum nomẽ meum in gentibus. Et Apoſtolus
Rom.11. ait,Cæcitas ex parte contigit in Iſrael,donec plenitudo gentium intraret.Et iterum,Illorũ delictum
ſalus eſt mundi.i.occaſio ſaluationis gentilium,quoniã Iudæis non credentibus iuſta facta eſt ad gẽ
tes tranſmigratio.❡(24)MOLLITI ſunt ſermones eius ſuper oleum,]id eſt,doctrina & prædica-
tio Chriſti oleo ſuauiores fuerunt & ſunt,quoniã regnum cœlorum & viam pœnitentiæ prędicauit.
Mat.3. Vnde ſuperius de Chriſto præhabitum eſt,Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Et Lucas ait,Mirabantur
Luc.4.8 omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius.[ET ipſi ſunt iacula,]id eſt,infideles Iudæi tã-
Pſal.44 quam ſagittæ repugnauerunt doctrinę atque operibus Chriſti,pungentes eum verbis blaſphemis,&
Lucæ 4 clauis tandem confodientes.Sed tu ô Chriſtiane illis ſic pereuntibus,❡(25)IACTA ſuper domi-
Mat.27. num curam tuam,]id eſt,inordinatas atque ſuperfluas ſolicitudines fuge,& in domino vigilans eſto
Iohã.19. ordinatam curam habendo,videlicet vt ſolicitus ac timoratus exiſtas,quomodo deo cõplaceas:de tẽ
poralibus verò noli vel ante tempus vel nimis anxiẽ ſolicitari,ſed non ſic,vt negligas facere quod in
te eſt,fac autem quod tibi poſsibile eſt,& ſcito ꝙ tua prudentia tibi non ſufficit: idcirco confide in
Pſalm.39 domino,& curã tuam in ipſo diſpone ac ordina,quia ſuperius dictum eſt,Dominus ſolicitus eſt mei:
Sap.12. ipſi quoque de omnibus cura eſt,quemadmodum Sap.dicit,Et ipſe te enutriet,id eſt,neceſſarijs tibi
1.Pet.5. prouidebit,ſicut Chriſtus ſpopondit,Quærite primum regnũ dei, & hæc omnia adijcientur vobis.
Matt.6. Et iterum,Nolite,inquit,ſoliciti eſſe in craſtinum:ſcit enim pater veſter cœleſtis,quòd his omnibus F
Luc.12. indigetis.Hinc ait,Omnẽ ſolicitudinẽ veſtram proijciẽtes in eũ,quoniã ipſi cura eſt de vobis.[NON
1.Pet.4 dabit in æternum fluctuationem iuſto.]Hoc dupliciter intelligi poteſt:primò ſic,Deus nunquã per-
Pſal.111 mittet fluctuare iuſtum,id eſt,à ſe recedere,ſeu eſſe inſtabilem,quia per gratiã fixus manet in deo, in
Iere.4. omni tentatione atque euentu,ſicut inferius de viro iuſto inducitur,Paratum cor eius ſperare in do-
mino,confirmatũ eſt cor eius,non cõmouebitur. Vnde dominus per Iere.ait,Si abſtuleris offendicu
Thre.1. la tua à facie mea,non cõmoueberis. Peccata equidem faciunt hominẽ fluctuantem atq; inſtabilem:
Iob 17. iuxta illud,Peccatum peccauit Ieruſalem,propterea inſtabilis facta eſt. Et alibi,Tenebit iuſtus viam
Eccl.27. ſuam,& mundis manibus addet fortitudinem.Et iterũ ſcriptura ait, Iuſtus in ſapientia permanet vt
ſol,ſtultus autem mutatur vt luna.Non tamen intelligẽda hæc ſunt, quaſi iuſtus peccare non poſſet:
ſed quid iuſto conueniat,ſecundum quod iuſtus eſt,locus iſte declarat.Secundò intelligitur ſic,Non
Pſalm.7 dabit in æternum fluctuoſitatẽ iuſto,id eſt,quamuis ad tempus deſinat eũ deus tẽtari,tribulari, & an-
xiari:veniet tamen tempus,quo in bono firmabitur,atque ab omni inſtabilitate & inquietudine eri-
Iere.12. pietur. ❡(26)TV verò deus]omnium iuſtus iudex[DEDVCES eos,]id eſt,Iudæos Chriſto rebel-
les[IN puteum interitus,]id eſt,in lacum inferni, vel in obſtinationem & profundiſsimam cæcitatẽ
eos deduci permittes propter eorũ malitiã:ſicut de eis ſcriptum eſt, Computreſcere faciã ſuperbiam
populi huius peſsimi,qui nolunt audire verba mea. ❡(27)VIRI ſanguinũ,]id eſt,peccatores,[ET
doloſi non dimidiabunt dies ſuos,]id eſt,tam diu non viuent vt æſtimant,& ſæpe medietatem tẽpo- G
Luc.12. ris quod ſibi reſtare arbitrantur,non attingunt,quia ſtatim dum cõpleta fuerit eorũ iniquitas, à do-
Iob 15. mino auferuntur,ſecundum quod de diuite ſibi longã vitã pollicente ait Saluator, Stulte hac nocte
animã tuam repetunt à te.Propter quod ait & alia ſcriptura, Viri iniqui ante tẽpus ſuũ ſublati ſunt.
Vel ſic,Viri prædicti non dimidiabunt dies ſuos,videlicet vt ſicut præteritum vitæ ſuæ tempus cõ-
ſumpſerunt in voluptate ac vitijs,ſic tempus reſiduum expendant in pœnitẽtia atque virtutibus:ſed
Iob 24 dato tempore abutuntur,perſeuerãdo in culpa,ſicut de quolibet tali in libro beati Iob dicitur,Deus
Iere.8 dedit illi locum pœnitentiæ,& ille abutitur eo in ſuperbiam. Hi enim aſsimilãtur diabolo,quia dia-
bolicum eſt perſeuerare in malo.Vnde de talibus per Iere.dominus conqueritur, Quare auerſus eſt
populus iſte auerſione cõtentioſa?[EGO autem ſperabo in te domine,] Chriſtus vt homo, & aliquo
modo viator,videlicet inquantum paſsibilis ſperauit in deo,expectando ab eo bona, quæ nondũ ha
buit,ſed adipiſci orauit,vt corporis glorificationem,aſcenſionem,&c.Ecce iam liquet quàm verè &
propriè pſalmus iſte exponatur de Chriſto.Cùm ergo Euangeliſta iteq; apoſtolica authoritate cõ-
pellamur quoſdam pſalmos ad literam de Chriſto exponere,in quibus tamen quædã habentur, quæ
Chriſto ſecundum ſe nullatenus competunt,vt ſunt pſal.39.& 40.ſ. Expectans expectaui dominũ,
in quo inter cætera dicitur, Comprehenderunt me iniquitates meæ,& non potui vt viderem. Et,
Beatus qui intelligit:in quo legitur, Sana animam meam, quia peccaui tibi: quanto magis pſalmus H
iſte atque conſimiles,in quibus nil ponitur,quod Chriſto ſecundum ſe non conueniat, erit ad lite-
ram intelligendus de Chriſto?

❡EXPLANATIO eiuſdem Pſal.tropologica ſiue moralis,de eccleſia ſeu vnoquoq; fideli.

COnſtat autem per Dauid deſignari eccleſiam,ſeu quemlibet verè fidelẽ,& ita ſenſus tituli erit, In finem in carminibus intellectus Dauid,id eſt,intellectus huius pſalmi, in finem, hoc eſt, in Chriſtum nos dirigens,conuenit Dauid,id eſt,eccleſiæ ſeu credenti multipliciter tribulato,in carminibus,id eſt,in aduerſis gratias referenti ac læta.ait ergo,❡Exaudi deus orationem meã. idem ſenſus ſub alijs verbis hîc quater repetitur,quatenus ipſe orãtis affectus in ſeipſo ferueſcat,totieſque accendatur,quoties ſenſus ipſe repetitur.Itaque,Exaudi deus orationem meam, propter tuã bonitatem,& ne deſpexeris deprecationẽ meam propter meam imperfectionem ac fragilitatem,intẽde mihi,oculo paternæ pietatis reſpiciendo in me,& exaudi me,orantem pro vitiorum omniúmque malorum ablatione,& virtutum ac præmiorum adeptione. Contriſtatus ſum in exercitatione mea

A Duplicem eſſe exercitationem,videlicet interiorē & ſpiritualē,exteriorē quoq; & corporalē docet
Apoſtolus,Excrce teipſum ad pietatē.Nam corporalis exercitatio ad modicũ vtilis eſt,pietas aũt ad 1.Tim.4
omnia vtilis eſt.In vtraq; autē exercitatione boni triſtātur,non de ipſa exercitatione,ſed ꝑpter im-
perfectiones adiunctas,& culpas cõmiſſas:& quia in hac valle lachrymarum exulãdo peregrinantur
a domino:aſpicientes ipſum mundum vitijs erroribúſq; repletum:ſicq; ex pia cõpaſsione errantium 2.Cor.5
cõtriſtantur,maximè tamē ꝑpter dei iniuriã,& offenſam,tanquam dei zelum habētes. Hæc eſt bona
triſtitia,quę ſecundũ Apoſtolum operatur ſalutē.De qua Salomon proteſtatur , Cor ſapientium vbi 2.Cor.7
triſtitia,& cor ſtultorũ vbi lætitia. Et iterũ,Melius eſt ire ad domum luctus,q̃ ad domũ conuiuij.Iam Eccl.7
enim eſt tempus lugendi & flendi,quēadmodum dominus apud Iohelē admonet,dicens, Conuerti- Ibidem.
mini ad me in toto corde veſtro in fletu & planctu.Nec enim poſtea gloriabuntur cum Chriſto,qui Iohe.2
iam eligunt iucundari cùm mundo:& conturbatus ſum à voce inimici.i.ab iniurijs verborũ, & à tri
bulatione peccatoris.i.ab iniurijs verberum ſeu dãnorum.Duplex autem eſt conturbatio.ſ.bona,de
qua in præcedenti expoſitione dictũ eſt:& mala,qua aliquis plus debito iraſcitur,timet,triſtatur,aut
ſimili modo inordinatè afficitur,ita quòd actus rationis impeditur.Conturbari itaq; bona cõturba-
tione a voce inimici,& à conturbatione peccatoris,eſt perfectorũ,qui aduerſa æquanimiter ferunt,
ſed conturbantur.i.malè agentibus vehementer cõpatiuntur,aut ſimili modo rationabiliter afficiũ-
tur,qualis erat Apoſtolus qui ait,Quis infirmatur,& ego non infirmor?Et Iob qui dicit,Antequam 2.Cor.11
comedam,ſuſpiro,& quaſi inundantis aquæ,ſic rugitus meus.Conturbari verò ſecundo modo imp- Iob 3
fectorũ eſt,qui omnia nõdum trãquillè ſufferre,atque in aduerſis lætari didicerunt:quos Iacobus in Iacobi 1
B ſua Cano.inſtruens,Omne,inquit,gaudiũ exiſtimate fratres mei cùm in tentationes varias inciderí- Mat.5
tis.Vnde & Chriſtus ait,Beati eſtis cùm maledixerint vobis homines,& ꝑſecuti vos fuerint,& dixe
rint omne malum aduerſum vos mentientes,gaudete & exultate,quoniã merces veſtra copioſa eſt in
cœlis.Non ergo propter aduerſa,iniuriãſq; turbemur,nec propter verba dura ac peſsima nobis illa-
ta triſtemur,niſi peccantibus condolendo.Deniq; merito cõturbatum me dico,Quoniã declinaue-
runt in me iniquitates.i.peccata mihi iniuſtè impoſuerunt maligni,propter quod perfecti turbantur
turbatione virtuoſa,vt dictum eſt,gloriantes in hoc quòd Chriſto aliqualiter conformãtur,qui à Iu-
dæis falſiſsimè criminabatur:imperfecti verò interdũ turbantur ex hoc turbatione iræ & impatien-
tiæ:& in ira(non per zelũ,ſed per vitiũ)quam cõceperunt aduerſus me , moleſti erant mihi, verbis,
ſignis,ſeu factis.i.vindicando ſe de me,grauabant me, quod ego moleſtè ſuſtinui , non tam propter
meam iniuriam,quàm propter illorum ruinã ac damnationem.Hoc modo Paulus moleſtè tulit mala Actu.22
ſibi illata,quia inſtar indulgētiſsimi patris,qui quanto à filio phrenetico plura verbera patitur,tanto
inſano magis cõpatitur:ſic quanto homines impij Paulũ durius flagellabant,tanto ipſe eorum errori
amplius cõdolebat.Cor meum cõturbatum eſt in me.i.appetitus meus interior ſenſitiuus ſeu intelle-
C ctiuus vehementer,ſeu exceſsiuè motus eſt aliqua paſsione ſeu affectione,ex qua ipſum quoq; corpo-
rale turbatur.i.innaturaliter agitatur,quoniã paſsiones fiũt cum corporali trãſmutatione: & formi-
do mortis cecidit ſuper me.i.tam grauiter ſum afflictus,vt mori verebar.Vel,formido mortis.i.hor-
ror peccati,quod eſt mors animæ,cecidit ſup me,quia videlicet ex ꝑturbatiõe mihi inflicta timui im
patientiæ,iræ,rancoris,aut ſimilis vitij motũ,& culpam mortalem incidere,vel tentationibus dæmo
num,mundi,& carnis formidabã ſuccumbere,quod eſt ſpiritualiter mori atq; deficere : iuxta illud, Iob.4
Venit ſup te plaga,& defeciſti:tetigit te , & cõturbatus es.Timor animæ,& tremor exterior, vene-
rũt ſuper me,ꝑpter mala & tormēta ſeu pericula mihi imminentia & futura.Timor enim eſt de ma-
lo futuro,ſicut dolor de malo præſenti . Et omnino expediens eſt,vt talis timor & tremor in nobis
ſint ꝑpter mille pericula nobis inſtantia,& propter futurũ iudiciũ,inferiq; tormenta.quia in medio
laqueorũ verſamur,& cõtra inuiſibiles ac nequiſsimos hoſtes luctamur:& contexerunt me tenebræ, Iob 22
hoc eſt,aduerſitates & pœnę ſeu vitia circũdederunt & operuerunt me totum,ita quòd malis multis
repleta eſt anima mea,quēadmodum ait Apoſt.Foris pugnæ,& intùs timores.Per varias enim tribu- 2.Co.7.
lationes oportet nos intrare in regnum cœlorũ.Propter quod ſanctus Iob ait , Expectabam bona,& Actu.14
venerunt mihi mala.Præſtolabar lucē,& eruperunt tenebræ.Et dixi intra me, Quis dabit mihi pen Iob 30.
nas,ſicut colũbæ?id eſt,quàm libēter haberē pennas virtutũ,videlicet verã & columbinã ſimplicita-
tem & innocentiã,quatenus mala prædicta euadere , & immaculatã vitã ducere valeã inter iniquos:
& volabo penna contemplationis,ſpeculando cœleſtia , propter quorum amorem terrena deſpicio,
D aduerſáque libenter ſuſtineo,& requieſcam,in deo per fidem & charitatem & pacem internãm à ter
renarum rerum tumultu, & inquietudine paſsionum,ac ſolicitudine tēporalium rerũ , ſicut ſuperius
dictum eſt,In pace in idipſum dormiam & requieſcam.Ecce elongaui meipſum affectu,ſeu loco,vi- Pſal.4
ta & voto à peccatoribus,& inquietis hominibus,fugiens pericula mundi,ne cum peruerſis peruer-
tar:& manſi in ſolitudine,id eſt,ſoli deo vacare tentaui . Vel etiam in loco deſerto moram feci,vt Pſal.17.
deo liberius adhærerem , atque in eo ſuauius repauſarem. Maximè enim confert ſolitarius locus
ad vitam quietam & ſpeculatiuam. Propter quod per Oſee dominus ait animæ ſibi deuotæ , Ecce Oſee 2
ego lactabo eam,& ducam eam in ſolitudinem,& loquar ad cor eius . Et Ieremias , Quis dabit mi- Iere.9
hi in ſolitudine diuerſorium viatorum , & derelinquam populum meum ? Vnde Chriſtus apo- Marc.6
ſtolis dixit,ſicut Marcus teſtatur, Venite ſeorſum in deſertum locum,& requieſcite puſillum,Expe-
ctabam eum,id eſt,longanimiter ſuſtinui,& in ipſo ſperaui, qui ſaluum me fecit,per gratiam ſuam à
puſillanimitate ſpiritus,& tempeſtate aduerſitatum & periculorum , quas habui vel habuiſſem , niſi
gratia dei me conſeruaſſet.Non debemus eſſe puſillanimes nec præſumptuoſi,ſed magnanimes,hu-
miles,fortes,ſemper confidendo in domino, dicentes cum Apoſt. Omnia poſſum in eo qui me con-

fortat. Conſequenter orat eccleſia ſeu fidelis pro extirpatione hæreticorum,ſchiſmaticorum, tyrā- E
norum,& p̄ſecutorum,ac boſtium boni cōmunis,hominumq; iuſtorū. Præcipita domine.i.deijce,&
diuide.i.abinuicē ſepara,ne ſibi in malo cōſentiant, linguas eorum.i.ſermones & ſtudia prædictorū
eccleſiam perturbantium,ſeu detractorum,& iunocētes opprimētium . Non orat eccleſia vt penitus
pereant,ſed vt in præſenti corrigantur,& à malo cohibeantur,vel tēporaliter affligantur , ſeu etiam
occidantur,ſi eccleſia aliter pacem adipiſci non poteſt,vel cōſeruare bonū cōmune:qnoniā vidi ini-
quitatē & contradictionē.i.peruerſitatē,perfidiam,ſchiſma,& fidei impugnationem,in ciuitate .i. in
militante eccleſia,in qua ſemper mali cum bonis miſcentur. Oportet enim hæreſes eſſe,& neceſſe eſt
1.Cor.13 vt veniant ſcandala. Die ac nocte.i.ſemper vſque ad finem mundi,circundabit eam,puta eccleſiā,ſu-
Marc.18 per muros eius.i.in prælatis,paſtoribus,atque principibus eius,iniquitas. Nam ſuperiores aliqui in
Lucę 17 populo Chriſtiano inferiores inficiunt,opprimunt,ſcandalizant,aut ſimili modo peruertunt , ſicut
Dan.13 Dan.ait, Iniquitas egreſſa eſt de Babylone à ſenioribus qui videbantur regere populum. Sic proh
dolor modò eſt. Nam qui eſſe deberēt aliorum defenſores,muri ſeu firmamētum , facti ſunt animarū
Oſee 3 corruptores atq; maccriæ direptores:quēadmodum per Oſee dominus ait, Attēdite ſacerdotes,quo
niam laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut retè expāſum ſup montē:& labor in medio eius & iniu
ſtitia.i.in medio eccleſiæ inueniuntur labor ſeu violētia,oppreſsio,inordinatio culpa pœnalis, & la-
Matt.20 borioſa iniquitas. Multi enim ſunt vocati,& pauci electi. Propterea in medio populi Chriſtiani abū- F
dant hæc mala,ſecundū quod per Oſee ſcriptū eſt, Maledictū & homicidiū, & furtum, & adulteriū,
Oſee 4 & mēdacium inundauerunt,& ſanguis ſanguinē tetigit. Et non defecit de platæis eius.i.de particu-
laribus eccleſijs,ſeu ſacerdotibus,qui eſſent alijs iter ad deū,vſura & dolus. Nam & hæc mala in ec-
Iere.6 cleſiarū rectoribus ac ſubditis repiunrur,quoniā omnes (vt ait Iere.) auarſtiæ ſtudēt,& omnes quæ
Philip.2. ſua ſunt quærūt,non quæ Ieſu Chriſti,ſecundū Apoſt. Conſequēter oſtēdit eccleſia ſeu fidelis,q̄ in-
tolerabiles ſint p̄ſequutiones quæ inferūtur ab his qui ſe dicūt amicos eſſe,& non ſunt. Quoniam ſi
inimicus meus apertus & euidēs maledixiſſet mihi obloquēdo,inſultādo, cōminando, aut imprecā-
do,ſuſtinuiſſem vtiq; leuius atq; libētius,quia ſic nil rarū aut inopinatū mihi cōtigiſſet. Et ſi is qui
oderat me,non ſolū clam ſed etiā palā,ſuper me.i.cōtra me magna loquutus fuiſſet .i. verba animoſa
& dura,abſcōdiſſem me forſitā ab eo,ſecundū quod Chriſtus interdū ſuos diſcipulos facere docuit,
Mat.10. dicēs, Cùm p̄ſequuti vos fuerint,de vna ciuitate fugite in aliam. Hoc enim aliquando agendum eſt,
non ſemper:quia ſi periclitaretur fides ſeu bonū cōmune,aut ſubditi ſalus,fugiēdum non eſſet ab eo
Titum 1 qui non fugiendo ſuccurrere poſſet. Tu verò homo vnanimis,confitēdo Chriſtum ore, ſicut & ego,
dux meus.i. qui aliorū rector fuiſti,& ab eccleſia cōſtitutus eras dux fratrū tuorum in via dei,vel me
interdum in diuino obſequio ædificaſti,præceſsiſti,& perduxiſti:& notus meus , habēdo eandē fidē G
cum me ſeu corporaliter agnitus,qui mecū dulces capiebas cibos audiendo prædicationē, ac ſumen
do ſacramenta eccleſiæ,antequā ſic apoſtatares à fide ad hæreſim,ab vnitate ad ſchiſma,à dilectione
ad perſecutionem,& à vita laudabili ad mores peruerſos:in domo dei ambulauimus cum cōſenſu .i.
in eccleſia Chriſti conuerſati ſumus concorditer,quando adhuc ſtabas in fide & gratia dei. De tali-
1.Ioh.2. bus nanq; ait Iohan. In nobis erant,ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent
vtiq; nobiſcum. Veniat mors ſuper illos.i.digni ſunt morte ſpirituali,videlicet vt in præſenti careāt
vita gratiæ,atque in futuro vita gloriæ. Non enim optando ſed prænunciando hoc dicitur,vel ſe di-
Iere.18 uinæ iuſtitiæ conformando. Iuxta quem ſenſum ait Chriſtus ſeu quilibet iuſtus per Ierem. Tu domi-
Num.16 ne ſcis omne conſilium eorū aduerſum me. Ne propitieris iniquitati eorum,& peccatum eorum nō
deleatur:& deſcēdant in infernū viuētes,cum corpore & anima in die extremi iudicij:cuius deſcen-
Lucæ 18 ſus figura extitit deglutitio Dathā & Abiron & Chore,quos terra viuos abſorbuit. Quoniā nequitię
Luc.11. in habitaculis eorū,in p̄cedēti explanatione ſenſus patet. Ego aūt ad deū clamaui , quia oportet ſine
Matt.7 intermiſsione orare,& in omni neceſſitate atq; periculo ad deū cum omni affectu cōfugere:& domi
Iere.39 nus ſaluauit me,non.n. derelinquit ſperātes in ſe,ſed omnis qui petit,accipit: & qui quærit,inuenit.
Propter quod dominus ad Iere.ait, Eruēs liberabo te,& erit tibi anima tua in ſalutē , quia in me ha-
buiſti fiduciam. Veſpe & mane & meridie.i.tota die ex his horis cōſtante. Vel,veſpere,i.in ſtatu inci
pientiū:& mane.i. in ſtatu proficientiū.& meridie.i.in ſtatu p̄fectorum . Vel,veſpere & mane & me- H
ridie. i.in fine,principio,& medio vitæ meæ,narrabo,quoad meipſum,& annunciabo alijs documen
Eph.5 ta legis diuinæ,& opera ſaluatoris,ac alia quęque ſalubria:ſicut docet Apoſt. Implemini, inquiens,
ſpiritu ſancto,loquentes vobiſmetipſis in pſalmis,& hymnis,& canticis ſpiritualibus , cantantes &
pſallentes in cordibus veſtris domino:gratias agētes pro omnibus ſemp:& exaudiet , ipſe dominus,
vocē meam,qua ipſum laudo & inuoco. Redimet in pace animā meam ab his qui appropinquāt mi-
hi,vt noceāt eripiēdo me de eorū inſidijs,pacemq; præſtando interioribus meis. Hoc eſt verbū amo-
roſæ fiduciæ,quoniā inter multos vocatos non electos erāt mecū,loco,non mēte:corporaliter, non
ſpiritualiter:fide,non moribus. Perſecutores enim eccleſiæ & iuſtorū inter vocatos (qui multi ſunt)
corpore aſſunt electis,ſed vita & moribus diſtant ab eis. Exaudiet deus preces meas,& humiliabit il
los,eo modo quo humiliabuntur in futuro qui ſe exaltant in ſeculo iſto. Non enim eſt illis cōmuta-
Tit.3 tio,quoniā cōuerti deſpiciūt. Vnde Apoſto.ait, Hæreticum hominē poſt vnam & ſecundam corre-
Eſai.18 ptionem deuita,ſciens quia auerſus eſt qui huiuſmodi eſt. De talibus quoq; Eſa.ait, Dixiſtis, Percuſ-
ſimus fœdus cum morte,& cum inferno fecimus pactū. Contaminauerunt teſtamentum eius, id eſt,
legem Chriſti tranſgreſsi ſunt,& dicunt ſe noſſe deum,ſed factis negant:diuiſi ſunt à ſocietate ele-
Tit.1 ctorum,& ſeparati à charitate & gratia dei:ab ira vultus eius,id eſt,iuſto dei iudicio,& appropinqua
uit cor illius,id eſt,deus quantum in ſe eſt ſemper paratus fuit & eſt miſereri , ſubuenire, & parcere.

A Molliti ſunt ſermones eius.ſ.dei, ſuper oleũ, quoniã charitatẽ & pietatẽ ſuam nobis in ſacra ſcriptu-
ra vbertim commẽdat, quod vtiq; omni melle & oleo dulcius eſt. Propter quod infrà habetur, Quã
dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. De quibus eloquijs ſuperius quoq; prædictũ eſt, Pſal.118
Deſiderabilia ſuper aurum & lapidẽ pretioſum multũ, & dulciora ſuper mel & fauũ. Quod Iere.ex- Pſal.18
pertus ait, Factus ſum quaſi vir ebrius, & quaſi homo madidus vino à facie domini, & à facie verbo- Iere.23
rum ſanctorũ eius. Quid enim tam mollitũ ac dulce, ſicut quod ait Paulus Apoſtolus, Propter nimiã Ephe.2.
charitatẽ ſuã, qua dilexit nos deus pater, filiũ ſuũ miſit in ſimilitudinẽ carnis peccati? Et Iohan. Sic Iohã.3
(inquit) deus dilexit mundũ, vt filiũ ſuum vnigenitũ daret. Et iterum, Videte qualẽ charitatẽ dedit 1.Iohã.3
nobis deus pater, vt filij dei nominemur, & ſimus. Deniq; dulce eſt nimis, quod per Salomonẽ æter- Prou. 8
na ſapientia, deus altiſsimus proteſtatur, Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominũ: & ipſi, videlicet hære-
tici & hoſtes eccleſiæ ac pſecutores iuſtorũ, ſunt iacula: quia veritatẽ ſcripturæ verbis aut factis im-
pugnant, & ſimplices lædere ſtudent. Ideo enim dicit Apoſto. Sermo eorum vt cãcer ſerpit. De qui- 2.Tim.2
bus apud Iob cõmemoratur, Ipſi fuerunt rebelles lumini. Neſcierunt vias dei, & deus inultum abire Iob 24
non patitur. Cætera ſatis expoſita ſunt. Ecce ex pſalmo iſto didicimus quanta Chriſtus ſuſtinuit, &
quanta oportet nos eius exemplo perferre, cùm non ſit ſeruus maior domino ſuo. Studeamus igitur
in ſeculo iſto omnia dura & aſpera pro Chriſti amore gaudenter portare, penſantes illud Apoſtoli, Iohã.13
Fidelis ſermo, quia ſi commortui ſimus, & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, & conregnabimus. 2.Tim.2

COMMENTARIVS IN PSALMVM LV.

B

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet autẽ Pſalmus iam declarãdus hunc titulum, In finẽ in carminibus pro populo, qui lon-
gè factus eſt à ſanctis in tituli inſcriptione ipſi Dauid cùm tenerent eum Allophyli in Geth.
Hunc pſalmũ quidã ad literam exponunt de Dauid. Cõmuniter aũt exponitur de ipſa Eccle-
ſia ſeu quolibet fideli multipliciter tribulato. Sed quoniã Chriſtus omniũ prophetarum opus
eſt, debemus quantũ fieri poteſt pſalmos omneſq; ſcripturas propheticas de Chriſto exponere: quia
de eo loqui dulcius eſt, fructuoſius, magíſq; inſtructiuum. Sic igitur exponẽdo hunc Pſalmum, ſen-
ſus tituli eſt. Ipſi Dauid.i. Pſalmus iſte de Chriſto per Dauid ſignificato cõueniẽs, & in finẽ vltimũ,
qui eſt vita æterna nos dirigens in carminibus, ita vt deo in omnibus gratiarum actio referatur, ſcri
ptus & editus eſt pro populo.i. de populo vel contra populum, qui longè factus, non loco & ſpacio,
ſed carendo fide & gratia à ſanctis.i. Chriſtifidelibus, in tituli inſcriptione quem poſuit Pilatus ſuper
caput Chriſti crucifixi.i. contra Iudæos qui titulum iſtum negauerunt, dicẽtes Pilato, Noli ſcribere, Iohã.19
rex Iudæorum: ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorum: cùm tenerent eum.ſ. Chriſtum Allophyli.i.
C Gentiles miniſtri Pilati quorum quatuor Chriſtum patibulo appenderunt in Geth, id eſt, in preſſu- Mat.27.
ra paſsionis ſeu crucis. Per Allophylos quoque intelligi poſſunt ipſi Iudęi: quia quemadmodum Al- 1.Re.21
lophyli ſeu Palæſtini aut Philiſtæi comprehenderunt Dauid in Geth, perducẽtes eum ad Achis re- Matt.27
gem ſuum vt occideretur: ita Iudæi comprehenderunt Ieſum, & vinctum tradiderunt Pontio Pila-
to, vt interficeret eum, hócque fecerunt in Geth, quod interpretatur preſſura, id eſt, in Ieruſalem, cui
in Euangelio ait Saluator, Ieruſalem Ieruſalem quæ occidis prophetas. Et denuò, Non capit perire Mat.23
Prophetam extra Ieruſalem. Chriſtus igitur paſsioni iam appropinquans ſecundũ quod homo paſ- Lucæ 13
ſibilis ait ad deum patrem,

PRECATIO.

Pone domine lachrymas noſtras in cõſpectu tuo, & erue pedes noſtros à lapſu deſperato, ut cautè ambulãtes, uerbum tibi conſubſtantiale dominum Chriſtum ritè laudemus, & per eum in regione uiuentium tibi placeamus.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

MISERERE mei deus] liberando me non à miſerijs culpę ſed pœnę.i. de morte
& paſsibili ſtatu transfer me per reſurrectionem beatam, ad immortalem vi-
tam, ac impaſsibilẽ ſtatum. Ideo autẽ oro vt mihi ſis miſericors, [QVONIAM
cõculcauit me homo].i. Iudas proditor, de quo ſuperius dictum eſt, Homo pa Pſal. 40
cis meæ in quo ſperaui, magnificauit ſuper me ſupplantationẽ. Hic (inquam)
D conculcauit me verbis malignis, & ad conculcandũ me vendidit ac prodidit: Mat.26
[TOTA die,] videlicet feria quarta qua vẽdidit me, ſeu quĩta qua tradidit me
ipſa nocte [IMPVGNANS] me occultè.ſ. detrahendo, alióſque ad me impu-
gnandũ inducendo, [TRIBVLAVIT me,] quia vt in præcedẽtis pſalmi elucidatione innotuit, tã-
to fuit perſecutio Iudæ Chriſto pœnalior, quanto Iudas Chriſto familiarior extitit. Cùm enim Chri
ſtus iuſtiſsimus fuerit, tanto peccatũ Iudæ & Iudæorũ amplius ſibi diſplicuit, quãto illi iniuſtius cõ- Pſal.14
tra eum fecerunt: & iſta diſplicentia ſancta ac iuſta tribulatio Chriſti vocatur. Credẽdum eſt quoque
ꝙ Chriſtus tanquã pijſsimus Iudæ frequẽter condoluit, potiſsimũ paſsione inſtante. Vel ſic, concul- Alia ex-
cauit me hõ.i. hominum multitudo, videlicet Iudæi atq; miniſtri Pilati. Sępe enim in ſacra ſcriptura poſitio
ponitur ſingulare pro plurali, quẽadmodũ dixit Iudas Simeoni fratri ſuo, Veni mecũ in ſortẽ meã:
Vbi per Iudã & Simeonẽ intelliguntur tribus ſeu populi ex Iuda & Simeone progeniti. Et in Exod. Iud. 1
dominus ait ad Pharaonem, Dimitte filium meum vt ſacrificet mihi in deſerto. Vbi per filiũ intelli Exod.8
guntur filij Iſrael. Hi ergo conculcauerunt filium dei pro nihilo eum reputantes, opprimentes, & 9.10
fortè etiam corporalibus pedibus eundẽ ſuppeditantes, præſertim in nocte qua viri qui tenebãt eũ,
illudebant ei, cædentes, conſpuenteſq; eum. Irreuerendiſsimè nanq; eum tractabant, eiúſque pœnis Lucæ 22

ſe ſatiabant tota die paraſceues:impugnãs verbis atq; verberibus tribulauit me vſq; ad mortẽ homo E
Pſal.108 prædictus.i.homines impij de quibus aptius ſubditur, ℭ(2)CONCVLCAVERVNT me] ſecun-
dum modũ iam dictũ[INIMICI mei,]qui poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odiũ pro di-
lectione mea[TOTA die]præfata,vel tota die.i.toto tẽpore quo prædicãdo & miracula ꝑpetrando
Mat.9.12 inter eos cõuerſabar.A principio enim quo Chriſtus prædicare exorſus eſt,aduerſabantur ei Iudæi,
Mar.3 ſicut ex euangelica liquet hiſtoria:[QVONIAM multi bellãtes aduerſum me].ſ principes ſacerdotũ
Luc.7.13 cum ſuis fautoribus,ſed ego per patientiã vici eos.Propter quod ſupius de me legitur, Dominus for-
Ioh.8.10 ris & potẽs in prælio.Hinc quoq; Chriſtus apud Iere. Audiui,inquit,cõtumelias multorũ, & terro-
Pſal.23 rem in circuitu ꝑſequentiũ.ℭ(3)AB altitudine diei timebo.]Dum aliquis magna tormẽta certa die
Iere.20 paſſurus eſt,dicitur timere illum diẽ:& quãto in aliqua hora diei duriora ſe ꝑnoſcit paſſurũ,tanto ho
ram illã amplius formidare aſſeritur.Paſsio aũt Chriſti ab hora noctis qua capiebatur incipiẽs,& vſ-
que ad horã nonã ꝑdurans,cõtinuo augebatur & creuit.Idcirco eo mõ quo Chriſtus paſsionem ſibi
inſtantẽ naturali affectu abhorruit,etiam diẽ paſsionis ſuæ timebat,& tãto amplius quo dies ille ma
gis aſcẽdit verſus meridiẽ:quoniã grauiora ſibi inſtabãt ſupplicia ſecundum diei aſcẽſum, propterea
Pſalm.21 maximè timuit altitudinem diei , in qua præ inæſtimabili pœna clamauit , Deus meus,deus meus vt
Mat.27 quid dereliquiſti me?Vnde & ſudor eius factus eſt ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã.Sed ti-
Luc.22 mor iſte fuit in Chriſto tẽpore trinæ orationis antequã caperetur: [EGO verò in te] deo patre meo F
[SPERABO]confidens me conſeruandũ,& reſuſcitandũ, ac glorificandũ à te . ℭ(4)IN deo lau-
Iohã.7 dabo ſermones meos,]hoc eſt quod Chriſtus in Euangelio teſtatur , Mea doctrina non eſt mea , ſed
Ibidem eius qui miſit me.Et iterũ,Qui à ſeipſo loquitur,gloriã ꝓpriã quęrit:qui aũt quærit gloriam dei,hic
verax eſt.[IN deo ſperaui,]ideo[NON timebo]inordinato pauore,[QVID faciat mihi homo,] hoc
Iohã.18 eſt,Iudæus aut quilibet alius.Quamuis enim Chriſtus ad horam timebat paſsione inſtãte, tamẽ ſicut
hunc timorẽ ex deliberatione rationis aſſumpſit,ſic eũ imperio eiuſdem ceſſare fecit. Vnde & intre-
pidus hoſtibus obuiauit,& dixit,Quem quæritis? ℭ(5)TOTA die]paſsionis meæ vel totis diebus
prædicationis meæ[VERBA mea execrabantur].i.à Iudæis contẽnebantur,& malè interpretaban-
Mat.16 tur. Dixerunt enim vt legitur apud Mat.Blaſphemauit,&,Reus eſt mortis. Atque apud Iohan.Non
Iohã.9 eſt hic homo à deo qui ſabbatũ non cuſtodit. Hoc eſt quod per Amos de Iudæis inducitur,Odio ha
Amos 5 buerunt corripientẽ,& loquentem perfectè abominati ſunt. Ideo nanque & Chriſtus dicit, Me odit
Iohã.7. mũdus,quia teſtimoniũ perhibeo de illo,quoniã opera eius mala ſunt.[ADVERSVM me omnes co-
gitationes eorũ in malum,]videlicet vt me falſe accuſent,atq, iniuſtè occidãt.ℭ(6)INHABITA-
BVNT,]hoc eſt,inhabitauerunt infideles Iudæi mecũ & cum diſcipulis meis in ſynagoga,ſeu domo
domini quantũ ad fidẽ,quia dicebãt ſe deũ colere,& Chriſtũ regẽ expectare,ſicq́ne per fidem infor- G
mẽ cum credẽtibus in deũ inhabitauerũt in ſynagoga,[ET abſcõdent].i.occultè mihi inſidiati ſunt,
tentantes me verbis doloſis:[IPSI calcaneũ meum obſeruabunt] i.opera mea explorabũe,quatenus
Marc.3 occaſionem contra me reperirent.Propter quod ſcriptum eſt, Obſeruabãt Iudæi ſi ſabbatis curarer,
vt accuſarent eum. ℭ(7)SICVT ſuſtinuerunt animã meam pro nihilo,]hoc eſt,ſicut me vilipẽde-
bant,& vitam meã expectabant,quatenus eam pro nihilo.i.ac ſi nihil nulliúſq; reputationis exiſte-
ret,perderent,non arbitrãtes eſſe peccatũ occidere me,[SALVOS facies illos.]q.d.non, ac ſi dicat,
Quàm veraciter bene fecerunt me taliter perſequẽtes,tam verè eos ſaluabis.Ideo addit,[IN ira po-
pulos confringes,]hoc eſt,per vindictam diuinæ iuſtitiæ incredulos,meq́; perſequentes Iudęos im-
pœnitentes totaliter deſtrues,quantum ad eſſe gratiæ,& gloriæ,non dando eis aliquod meritorium
Oſee 9 eſſe,& etiam in hac vita cõminuendo,diſpergendo,ac humiliando. Hinc enim de eis apud Oſee di-
Eſai.63 citur,Radix eorum exiccata eſt:fructũ nequaquã facient.Et per Eſaiã Chriſtus de eis locutus eſt, Cal
caui eos in furore meo,& cõculcaui eos in ira mea. ℭ(8)DEVS vitã meã annunciaui tibi,] hoc eſt,
ad honorem & gloriam nominis tui profeſſus ſum alijs conuerſationis meæ ſanctitatẽ,& omnia quæ
Iohã.14. feci coram te feci,& tibi aſſcripſi.Hoc modo Chriſtus vitã ſuã deo patri annũciauit,dũ aſſeruit, Di-
Iohã.8 ligo patrem,& ſicut mandatum dedit mihi pater,ſic facio. Et alibi, Ego quæ placita ſunt patri meo fa
Luc.4 cio ſemper.Et in Luca quoq; allegans impletũ in ſe, quod prædictũ fuit per Eſa. Spũs,ait, domini ſu
Eſai.61 per me,eò ꝙ vnxerit me,ad annunciandũ manſuetis miſit me,vt mederer cõtritos corde: [POSVI- H
STI lachrymas meas in cõſpectu tuo,]hoc eſt,acceptas eas habuiſti,idq́; ꝓ quo lachrymas fudi,im-
Heb.3 pleſti. Vnde ait Apoſt.Cum clamore valido & lachrymis preces fundens exauditus eſt pro ſua reue-
Iohã.11 rentia.In reſuſcitatione inſuper Lazari lachrymatus eſt Ieſus,& ait,Gratias ago tibi pater,quoniam
audiſti me.ℭ(9)SICVT & in ꝓmiſsione tua,]hoc eſt, ſicut per prophetas dixiſti, Hinc.n.prædictũ
Eſaię 42 eſt,quòd lachrymas meas ac preces acceptas haberes, dicente te de me per beatum Eſaiã prophetã,
Ecce ſeruus meus ſuſcipiã eũ,electus meus,cõplacuit ſibi in illo anima mea. [TVNC] .i. cũ me exau-
dieris ſuſcitãdo me a mortuis[CONVERTENTVR inimici mei,]puta Iudæi[RETRORSVM]re-
Iere.2 cedendo à te & non credẽdo in me,ſicut apud Ierem.prophetã de eis teſtatus es, Verterũt ad me dor
Dan.9 ſum & non faciẽ. De quibus alibi legitur,Poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus,& nõ
Iohã.19 erit eius populus qui eũ negaturus eſt.i.Iudæi qui dixerunt, Non habemus regẽ niſi Cæſarẽ. ℭ(10)
IN quacunque die inuocauero te]orando pro meipſo aut corpore myſtico,[ECCE cognoui]per ex-
perientiã,ſeu experimẽtalẽ exauditionẽ,[QVONIAM deus meus es]ſpecialiſsimo mõ vbiq; & ſem-
per regẽs atq; exaudiẽs me. ℭ(11)IN deo laudabo verbũ,in domino laudabo ſermonẽ.]Vnũ expo-
nit aliud.i.quicqd dico aut prędico ad deũ finaliter referã,eiuſq; illuminationi aſſcribã,nec propriã
Iohã.5 gloriã quęrã.Propterea Chriſtus dixit,Claritatẽ ab hominibus non accipio. Et aliàs, Ego non quæ-
Ibidem. ro gloriam meam:[IN deo ſperaui,non timebo quid faciat mihi homo,]mihi iniuſtè repugnans.

A ❡(12) In me ſunt deus vota tua].i.in corde meo ſunt ſancta deſideria mihi à te infuſa, per quæ tuũ
honorem hominúmq; ſalutẽ deſidero,[QVAE reddã laudationes tibi].i.qoæ offerã tibi tanquã ſacri
cium laudis ac laudandi materiam. Per ſancta enim deſideria deus laudatur & honoratur. ❡(13)
QVONIAM eripuiſti animam meã de morte]in die reſurrectionis, vnieodo eam corpori,à quo per
mortem extitit ſeparata:[ET pedes meos de lapſu] i. omnes operationes meas gratia præueniente
præſeruaſti à ruina peccati,ita vt nũquam ceeidi,ſed tibi placentia inceſſabiliter egi. Et hoc ideo tu
feciſti,ego quoque idcirco hæc ad gloriam tuam profiteor,[VT placeã coram deo in lumine viuen-
tium].i.vt tibi cõplaceam,& in te & non in me complacentiã habeã.Placeam(inquam) corã te in lu
mine viuentiũ.i.in ſplendidiſsima patria beatorũ,vbi corã deo aſsiſto interpellãs pro mundo, quem-
admodum ad Hebręos indueit Apoſt.Non in manu facta ſancta Ieſus iotroijt, ſed io ipſum cœlum Hebrę.9
vt appareat nunc vultui dei pro nobis.Chriſtus igitur ſibi in ſe non placuit,ſed in deo.i.in ſeipſo ſe-
cundum ꝙ deus fuit.vel in deo patre ac ſancta trinitate.Et quomodo ergo nos miſeri tam vaniſsimi
atque ſtultiſsimi vnquam effieimur,vt placeamus nobiſmetipſis,alios contemnendo atque in nobis
gloriando?Aduertamus admonitionem S.Pauli,Debemus,inquit,nos firmiores imbecillitates infir Rom.13
morum ſuſtinere,& non nobis placere.Etenim Chriſtus non ſibi placuit.

❡EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

TRopologieè deniq; exponendo hune Pſalmũ prænductus titulus ſic intelligendus eſt,In fi-
nem.i.Pſalmus iſte in Cſtriſtũ nos dirigens ſcriptus pro populo qui lõgè factus eſt à ſanctis.i.
qui vita & moribus diſcordat ab electis,in tituli inſcriptione,quia titulũ crueifixi, videlicet,
B hic eſt rex Iudæorũ,quem ſancti fide & opere venerantur:ipſi vel vita reproba vel mente iocredula
negant.Pſalmus,inquam,ipſi Dauid.i.conueniens eccleſiæ,ſeu fideli per Dauid figurato,cùm tene- Iohá.19
rent eũ Allophyli in Geth.i.cùm vndiq; vallarẽt alieniginę à charitate & fide formata ipſam eccle-
ſiam ſeu quẽlibet Chriſtianum tribulatiooibus,tentationib.atque preſſuris.Eccleſia ergo quæ modo 2.Reg.21
aduerſitatib.velut io torculari cõprimitur,quilibetq; fidelis perſecutionibus multis circuudatus, cla
met ad deum,❡Miſerere mei deus.i. tu creator,gubernator,ſaluator, iudexq; meus,qui naturaliter Actu.10
pius es,& totus miſericors,mibi miſero condole:noo pœnalẽ affectum babendo, ſed clemeoter atq; Iohá.15
celeriter ſuecurrendo:vehemẽter nanq; indigeo,quoniã cõculcauit me bomo,detractor,læſor, ani-
marũ corruptor,charitatis perſecutor,innocentiæ aduerſator,pede elationis contumeloſe me oppri
mens:de quo pede ſuperius dictum eſt,Non veniat mihi ſpes ſuperbiæ.Conculcauerunt me inimici Pſal.35
mei,domeſtici & extranei viſibiles & inuiſibiles,occolti & manifeſti,tota die,naturali.i. tẽpore diur
no atq; nocturno,tentãdo,aſpernãdo,aut ſimili modo aduerſando:quooiã multi ſunt bellãtes aduer
ſum me,qui me à te conantur auertere,& ad vitia inchoare.Pugnant enim cõtra nos mũdus.i.homi-
nes ſeculares,vt puertamur cum peruerſis:caro.i.paſsiones ſeu motus ſenſualitatis, quatenus homi-
C nem à medio rectę rationis abducant:& dæmones,de quibus ait Apoſt.Noo eſt nobis colluctatio ad Eph.6
uerſus carnẽ & ſanguinem,ſed aduerſus principatus & poteſtates,contra ſpũalia oequitiæ io cœleſti
bus.Quod intelligendũ non eſt,quaſi non ſit nobis aliqua colluctatio contra caroẽ & ſanguinẽ,cùm
dicat Apoſt.Si ſecundũ carnẽ vixeritis,moriemini.Et rurſus,Quicunq; ſunt Chriſti,caroẽ ſuã cruci Rom.8
fixerũt cum vitijs & cõcupiſcentijs:ſed hoc ideo dictũ eſt,quia non eſt nobis colluctatio cõtra carnẽ
& ſanguinẽ tantũ aut principaliter. Ab altitudine diei timebo.i.ab aſcenſu ſeu proceſſu tẽporis mihi
cõceſsi formidabo ꝓpter pericula mihi inſtãtia.Quo enim diutius viuo,eo frequẽtius pecco,præſer
tim cùm iuſtus ſepties cadat in die:idcirco tẽpus futurũ timeo,quia dies mali ſunt, eo ꝙ ſæpius pec- Gal.5.
cet homo in eis.Vel ſic,Ab altitudine diei cuiuſlibet artificialis quo victurus ſum timebo,qm̃ plures Epb.5
peccãdi occaſiones occurrũt in die q̃ in nocte,præſertim die in altũ aſcendẽte.De mane enim eſt ho
mo ad deuotionẽ habilior,ſed circa meridiem obuiãt corporis grauiſsimæ neceſsitudioes, quia cibo Luc.21
potúq; egemus.quibus acceptis eſt homo ad deootionẽ ineptior.Propterea hanc horã timẽt deuoti,
videlicet ne grauẽtur corda eorũ crapula,aut ebrietate:ideóq; accedũt ad menſam velut ad carcerẽ,
ego verò in te ſperabo.i.quanuis tot malis circũdatus ſim,non tamẽ deſpero, ſed in te inceſſanter cõ
fido ꝙ non ſuccumbã aut vincar:ſed in nomine tuo prẹualeã veriſsimè ſcriptũ ſciẽs,Maior eſt qui in
nobis eſt, q̃ qui in mũdo. Et dicẽte beatiſsimo Heliſæo, Noli timere,plures enim nobiſcũ ſunt, q̃ cũ 1.Ioh.4
illis.Cum illis nanq; eſt brachiũ carneũ,nobiſcũ aũt eſt dominus deus ooſter. Vode & per Oſee di- 4.Reg.6
D citur,Miſericordiã & iodicium cuſtodi,& ſpera in deo tuo ſemper. In deo laudabo ſermones meos, Oſee 12
ad eius honorem eos ordinando,nec in vana philoſophia,ſterili eloquentia,ſermone rhetorico,ver- Coloſſ.2
bo præſumptuoſo,malo,& garrulo gloriabor: ſed in verbo cõfeſsionis,orationis,diuinæq; laudis lę-
tabor,in deo ſperaui non timebo,de cætero timore deijciente & inordinato quid faciat mihi caro.i.
homo carnalis.Non enim timebo eos qui corpus occidunt,quinimo tribulationem tanquã donũ dei Matt.10
recipiam,amplexabor,& hilariter feram,recolens illud Apoſt.Vobis datum eſt pro Chriſto non ſo
lum vt credatis in eũ,verum etiam vt patiamini pro illo.Tota die verba mea execrabantur: hoc eſt, Philip.1
quod ait Apoſt.Maledicimur & benedicimus.Propter quod etiam Chriſtus ait diſcipulis ſuis,Si me 1.Cor.4
perſecuti ſunt,& vos perſequentur.Contemnunt enim atque vituperant impij verba iuſtorum,& ſi- Iohã.15
cut Iob dicit,Deridetur iuſti ſimplicitas:aduerſum me omnes cogitationes eorũ;videlicet,hęretico- Iob 12
rum,ſchiſmaticorum,& peruerſorum ſunt,in malum, vt mihi contrarientur, ac noceant, maláque
pœnæ & culpæ infligant. Inhabitabunt mecum in eccleſia militanti, in qua boni & mali miſcen-
tur,vel in terra ac ſeculo iſto prædicti aduerſarij mei, & abſcondent, hoc eſt, frauduleoter & clam
nocere nitentur.De talibus ſiquidem Chriſtus præmonuit,Attendite à falſis prophetis,qui veniunt Matt.7
ad vos in veſtimentis ouium,intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.Et iterum,Inimici hominis dome- Mich.7.

ſtici eius:ipſi calcaneum meum obſeruabunt,hoc eſt,opera mea explorabunt,non vt imitetur,ſed vt E
Gal.2 criminentur:quemadmodum ad Galatas ait Apoſt,Subintrodn&i ſunt falſi teſtes,qui introierũt ex-
Pſal.36 plorare libertatẽ noſtrã quam habemus in Chriſto Ieſu.Vnde ſuperius quoq; pręhabitũ eſt, Obſer-
uabit peccator iuſtũ,& ſtridebit ſuper eũ dentibus ſuis.Sicut ſuſtinueruut impij animã meã pro ni-
hilo,eã ſpernendo,ſcandalizando,aut perſequendo:ſaluos facies illos,hoc eſt,non ſaluabis eos pro-
Lucæ 13 pter peccata cõmiſſa in me,imo niſi pœnitentiam egerint æternaliter eos damnabis,ſicut merentur.
Alia ex- Aliqui autẽ exponunt iſtud in bono,vt ſit ſenſus,Sicut ſuſtinuerunt animã meam ad perdendum eã,
poſitio pro nihilo,hoc eſt,gratis,& ſine eorũ merito ſaluos facies eos:in ira populos confringes, vleiſcendo
eorum malitiã,eóſque dãnando.Vel,in ira,tuæ paternæ diſciplinæ,populos,peccatores,confringes,
Eſaiæ 2 deprimendo eorũ ſuperbiã,& vitia extirpando,queadmodum in Eſa.legitur, Incuruabitur ſublimi-
tas hominũ,& humiliabitur altitudo virorũ.Deus vitam meã anunciaui tibi,ſeu tuo vicario.ſ.ſacer
Iohã.3 doti humiliter confitendo mea peccata,& tibi attribuẽdo opera bona.Scriptũ eſt enim, Omnis quí
malè agit,odit lucẽ,& nõn venit ad lucẽ,vt non arguantur opera eius:qui autẽ facit veritatem,venic
ad lucem,vt manifeſtentur opera eius,quia in deo ſunt facta.Ideo quoq; ſuperius dictum eſt,Reuela
Pſal.36 domino viã tuã:poſuiſti lachrymas meas,quas pro peccatorum indulgentia ſeu gloriæ dilatione,aut
ſimili pia cauſa effudi,in cõſpectu tuo,habẽdo eas acceptas, atque pro eis mihi reſeruans præmium
4.Re.20 in futuro.Hinc dominus ad Ezechiã,Audiui,inquit,orationem tuã,vidi lachrymam tuã. Et Ierem. F
Thren.2 orat,Ne auertas anrem tuã à ſingultu meo.Sicut & in promiſsione tua,Promiſit enim deus ſe exau-
diturum ſuſpiria,deſideria,orationes,& lachrymas ſuorum fidelium:tunc conuertentur inimici mei
retrorſum,hoc eſt,cùm me ſupplicantẽ audieris,inimici mei viſibiles inuiſibileſque deficient.Vnde
Iacobi 4 & beatus Iob,Reſiſtite,ait,diabolo,& fugiet à vobis. In quacunque die inuocauero te,inuocatio-
ne interna,affectuoſa,& ſtabili,ecce cognoui,per receptionem pietatis tuæ, & gratiæ, ſeu effectum
precis deuotæ,quoniã deus meus es,hoc eſt,ꝙ ſpecialiter ſis deus meus prouidens mihi & diligens
Iohã.16 me.Hinc enim Chriſtus affirmat,Amen dico vobis,ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit
vobis.Petite & accipietis,vt gaudium veſtrum ſit plenũ.In me ſunt deus vota tua .i. ꝓmiſsiones ſeu
affectus quibus obligaui me tibi ſeruiturum,& quibus te honorare deſidero.Hęc autẽ ſunt vota tua,
hoc eſt,tibi placentia:& mea,quoniam mihi à te ſunt collata,quæ reddã p laudationes tibi,ea implẽ
do,ſicq; per vitam bonam te collaudando.Dum enim promiſſa implemus, pióſque affectus ad affe-
ctum perducimus,deum laudamus,& ſacrificium iuſtitiæ immolamus. Quoniã eripuiſti animã meã
de morte æterna & infernali,ſanguinẽ tuum pro me fundẽdo:de morte quoq; peccati mortalis, in-
dulgentiã conferendo:& viuificaſti animã meã,charitatẽ & gratiã influendo,& pedes meos .i. affe-
ctus meos,& opera,eripuiſti à lapſu,hoc eſt,à ruina peccati dirigendo cor meũ ac opera ſecundũ te-
Oſee 12 norẽ legis diuinę:quemadmodũ de populo tuo per Prophetã teſtaris,Ego quaſi nutricius Ephraim G
portaui eos in brachijs meis.Hæc aũt ideo mihi feciſti,vt placeã coram deo, quando ad Chriſti tri-
bunal perductus fuero,ſaluúſq; ſiam in lumine viuentiũ.i.in regione viuorũ, & in lumine gloriæ il-
Pſal.33 lud diuinitus participando:de quo lumine ſuperius dictũ eſt,In lumine tuo videbimus lumen.Et be
Iob 23 atus Iob ſcribit,Nunquid eſt numerus militũ dei?Et ſup quem non ſplẽdet lumen ipſius? Ecce pſal
mum verè affectuoſum audiuimus,in quo primò Chriſti atq; iuſtorũ tribulationes cõmemorantur,
deinde mens in deo per ſpem confortatur,beneficia dei ad memoriã reducuntur. Impleamus igitur
pſalmi præſentis doctrinã in omni tribulatione ad deum ſuppliciter confugiendo,ſpem verã in ipſo
excitando,córq; magnanime & imperterritũ aſſumẽdo, vitã noſtrã domino annunciãdo, ſermones
noſtros ad ipſius gloriam ordinando,vota promiſsionum ac deſideriorũ ei reddendo,eiúſq; benefi-
cia intimè recolendo,quatenus ei ſoli in futuro,& non alicui in hoc mundo placere optemus.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LVI.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus Pſalmi iſtins in finẽ ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptione,cùm fugeret à facie Saul
1.Re.28 in ſpeluncã 1.lib.Regũ legitur ſanctus Dauid à facie Saul bis in ſpeluncam fugiſſe. Primò in H
ſpeluncã Odollam.Secundò in ſpeluncã in quam deſcendit etiã Saul vt vẽtrem purgaret, in
1.Re.24 qua abſcidit Dauid ſummitatem chlamidis Saul, prohibuitq; Abiſai ne Saulẽ occideret. Ab hac au
tem fuga intitulatur hic Pſalmus: qui licet exponi poſſet de Dauid , ſicut in ſequenti expoſitione de
quolibet iuſto exponetur,conuenientius tamen de Chriſto per Dauid ſignificato exponitur,præſer-
tim cùm Dauid non legatnr titulum erexiſſe. Eſt itaque ſenſus tituli huius,In finem.i.pſalmus iſte in
Chriſtum nos erigens,ne diſpdas Dauid,id eſt,ne Chriſtum neges verbo aut facto regem ac domi-
num omniũ,ſicut ſignificabatur in tituli inſcriptione qua ſcripſit Pilatus de Chriſto,Hic eſt rex Iu-
Iohã.19 dæorum:cùm fugeret Dauid à facie Saul,hoc eſt,cùm Chriſtus à Iudæorum cognitione receſſit,il-
liſque ſe abſcondit,in ſpelũ ca,hoc eſt,in carne ſua mortali, in qua eius diuinitas latuit,incredulíſq;
ſe Iudæis abſcondit.Chriſtus itaque paſsioni iam proximus ex parte hominis aſſumpti adhuc mor-
talis,& mortem naturaliter abhorrentis orat ad patrem,

PRECATIO.

In umbra alarum tuarum domine ſperantibus, & ad te deum altiſsimum clamantibus deus miſerere: mitte miſericordiam tuam & ueritatem tuam, quæ auferant à nobis opprobrium hoſtium conculcare nos uolentium, ut erepti de medio eorum gloriam potentiæ tuæ magnificemus in perpetuum.

A ¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.
ISERERE mei deus]ab hoc paſsibili ſtatu ad immortalem ſtatũ me tranſferẽdo:[MISERERE mei]orãtis pro corpore meo myſtico, vt fructũ paſsionis meæ cõſequatur,[QVONIAM in te cõfidit anima mea] .i. in tua bonitate ego ſpero ſecundum quòd homo paſsibilis & viator aliquo modo, non vt deus &
M cõprehenſor. ¶(2)ET in vmbra alarũ tuarum,]hoc eſt, in defenſione ac ope miſericordiæ atq; potẽtiæ tuæ[SPERABO donec trãſeat iniquitas] .i. donec finẽ accipiat malitia Iudæorũ aduerſum me.ſ.quandiu in hac vita viuo mortalis. Chriſtus enim ſemper à deo protectus eſt,nec aliquid ei nocere valebãt Iudæi donec ipſemet voluit. ¶(3)CLAMABO,]id eſt,paſsione inſtante,mente & ore orans clamaui
[AD deum altiſsimũ,] ſicut fatetur Apoſtolus, Cum clamore ualido & lachrymis Chriſtus preces fu Heb.3
dit ad deũ,[DEVM qui benefecit mihi].i.multa mihi beneficia cõtulit,piè exaudiuit,omníq; virtute Iohã.3
& dono ac gratia ſpiritus ſancti repleuit, quantum capere potuit natura creata à principio creationis & conceptionis meæ humanitatis. Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum homini Chriſto. Luc.22
¶(4)MISIT de cœlo & liberauit me,]hoc eſt, Deus pater deſuper adiutorium mihi impendit, & angelum confortantẽad me miſit,& de manibus Iudęorum in die reſurrectionis me penitus eripuit. [DEDIT in opprobrium conculcantes me].i.perſecutores crucifixoreſque meos confudit,cõfuſione dignos oſtendit,contemptibiles fecit in præſenti,& in futuro priuans eos propria terra omníque
gratia,ſicut de eis apud Ieremiam prædictum eſt,Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici con- Iere.18
B tritione contere eos domine deus noſter. Et apud Danielem, Ciuitatem & ſanctuarium .i. habitato- Dan.6
res Ieruſalem,qui Chriſtum occiderunt,& templum diſsipabit populus cum duce venturo.i. exercitus Romanorum cum Tito. ¶(5)MISIT deus miſericordiã ſuam & veritatem ſuam,]hoc eſt,effectum ſuæ miſericordiæ atque iuſtitiæ effudit ſuper me,quia in omni ope dei cõmiſcentur miſericordia & iuſtitia. Miſit autem deus miſericordiam ſuã,dum animã Chriſti tam gratioſe in omni benedi-
ctione præuenit:& veritatẽ quãdo eã ſicut per Prophetas prædixit, inſeparabiliter corpori reuniuit. Pſal.29
Ideo ſubditur,[ET eripuit animã meã]in die reſurrectionis,[DE medio catulorũ leonũ].i.de multitudine ſuperborum atq; ferociũ Iudæorũ ad immortalẽ ſtatum me ſuſcitans,[DORMIVI] in morte & monumẽto,[CONTVRBATVS]conculcatus.ſ.oppreſſus,occiſus. ¶(6)FILII hominum] non filij dei,videlicet prædicti aduerſarij mei,[DENTES eorũ arma & ſagittę].i ſimiles ſunt armis, itemq; ſagittis,quia quemadmodum aliquis per arma impugnatur,& per ſagittam læditur:ſic Iudæi
verbis quæ ore & dentibus formantur,me impugnabant,ac lædi ꝓcurabant,Pilato dicentes,Si non Iohã.18
eſſet hic malefactor non tibi eum tradidiſſemus.[ET lingua eorum gladius acutus,]quia clamabant, Iohã.19
Tolle,tolle,crucifige eum. Propterea ſcriptum eſt,Sagitta vulnerans lingua eorum. Deinde Prophe Iere.9
ta Chriſtũ ſic conculcatũ & paſſum conſpiciens,eius reſurrectionẽ,aſcenſionem,& glorificationem
C deſiderans, ¶(7)EXALTARE] inquit [SVPER cœlos deus] .i. tu Chriſte verus deus ſup omnes
cœlos aſcende:ſicut ait Apoſt. Qui deſcendit,ipſe eſt qui aſcẽdit ſup omnes cœlos:[ET in omni ter- Ephe.4
ra gloria tua,]hoc eſt,per totũ mundũ prædicetur excellentia tua,manifeſtetur potentia tua,& noti-
tia tua hominibus reueletur,ſecundũ quod apud Eſa. legitur, In doctrinis glorificate dominũ in in- Eſa.24
ſulis maris: A finibus terræ audiuimus laudes gloriã iuſti. Vnde poſt reſurrectionẽ Chriſtus ait diſc. Actu.1
Eritis mihi teſtes in omni Iudęa & Samaria,& vſq; ad vltimũ terrę. ¶(8)LAQVEVM]mortis].i.in
ſidias occidendi[PARAVERVNT]Iudæi[PEDIBVS meis].i.mihi ipſi,[ET incuruauerunt].i.hu- Mat.11
miliauerunt & perſecuti ſunt[ANIMAM meã]calũniando,ac detrahẽdo verbis,operibus,atque mi- Mat.12
raculis meis,dicẽtes,Seducit turbas. Et, Homo vorax. Et, In Beelzebub eijcit dæmones. Vel,incur- Lucæ 11
uauerũt animã meã.i.à via iuſtitiæ,& ab ipſa veritate eã conabãtur deflectere adulãdo,dicen. Magi- Iohã.7
ſter ſcimus quia verax es. ¶(9)FODERVNT ante faciẽ meã:foueã].i.mortis deuotationem ſeu cru Mat.12
cis paſsionẽ mihi aptè præparauerũt,[ET inciderũt in eã,] quia me interficiendo meruerunt à Ro- Marc.12
manis occidi,ęternaliterq; dãnari. Qui enim alteri nocere diſponit,primò ſeipſum interimit:iuxta il
lud, Propter malitiã tuã circundatus es laqueis,& cõturbat te formido ſubita. ¶(10)PARATVM Iob 23
cor meũ deus,paratũ cor meum]ad agendum & ſuſtinendum quæcunq, tibi placita ſunt,& humanæ redemptioni neceſſaria. Et hoc eſt quod Chriſtus ait ad patrẽ, Veruntamẽ non ſicut ego volo,ſed ſi-
cut tu. Et iterũ, Calicẽ quem dedit mihi pater , non bibã illum? Deſcẽdi enim, inquit, de cœlo non Mat.26.
D vt faciam voluntatẽ meam,ſed voluntatẽ eius qui miſit me:[CANTABO & pſalmum dicã,] hoc eſt, Marc.14
verbo & opere te laudabo,& gratias referam. Pſalmus enim bonam operationem deſignat. ¶(11) Iohã.6
EXVRGE gloria mea]hoc eſt,dignitas gratiæ,omniſq; excellentia meæ humanitati collata appare,& hominibus manifeſtare per prædicationem apoſtolorum atq; credentium,quatenus ſciant gloriam mihi diuinitus datam:ſic quoq;[EXVRGE pſalteriũ].i.doctrina mea euangelica,qua dei inſignia docui,quæ doctrina adinſtar pſalterij ſuauiter ſonat,[ET cithara].i. doctrina mea moralis & vita exemplaris ac paſsio mortis,videlicet vt doctrina mea, & vita ac paſsio ad hominum agnitionem
exurgant,eáſque credendo aſſequi ſtudeant. Hinc enim apud Eſa. prophetam Chriſtus ait, Mittã ex Eſai.66
eis qui ſaluati fuerint ad gentes, & annunciabunt gloriã meam gẽtibus.[EXVRGAM] de clauſo ſe-
pulcro[DILVCVLO].i.valde mane. Iuxta illud, Surgẽs Ieſus mane prima ſabbati. ¶(12)CONFI- Marc.16
TEBOR tibi]confeſsione laudis[IN populis domine].ſ.in Iudæis quibus per meipſum prædicaui, teq́ue laudaui & honoraui,[ET pſalmum,]id eſt,laudem bonæ operationi coniunctam[DICAM tibi,]id eſt,ad nominis tui honorem[IN gentibus]ad fidem conuerſis. Chriſtus enim in mundo cõ-
uerſans etiam quibuſdam gentibus prædicaſſe oſtẽditur ex euangelica relatione, ſicut dum ibat per Mat.15

Tyrum & Sydonem : quidam quoque Gentiles veniebant inter Iudæos ad eius prædicationem, ſe- E
Iohã.12 cundum quod in Euãg. Iohan. apoſtoli ſcribitur, quòd quidam gentilium qui ſimul aſcenderãt in Ie-
ruſalem dixerunt ad Philippum, Domine, volumus Ieſum videre. Verùm quoniam Chriſtus rarò &
parum Gentilibus prædicauit, & quod modicum eſt pro nihilo reputatur ſecundum Philoſophum,
Matt.15 idcirco iſtis non obuiat quod Chriſtus aſſeruit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus
Iſrael. Ideo quod Chriſtus nunc dicit, Pſalmum dicam tibi in gẽtibus, magis per diſcipulos q̃ per ſe-
Mat.26 ipſum effecit. Illis enim quibus ante paſsionem dixit, In viam gentiũ ne abieritis, poſt reſurrectionẽ
Marc.16 locutus eſt, Prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Et iterum, Euntes docete omnes gentes. Ideo aũt
Matt.28 ô domine confitebor tibi, ¶(13) QVONIAM magnificata eſt vſq; ad cœlos miſericordia tua,] hoc
eſt, quia miſericordię tuæ effectus magnus factus eſt, pertingẽdo à terra vſq; ad ciues cœleſtes, quo-
niam per gratiam tuam homines peccatores conuertuntur, atq; ad angelorum conſortium perdu-
Mat.22 cuntur. In futura ſiquidem reſurrectione nec nubent, neq; nubentur, ſed erunt tanquam angeli dei:
Luc.20 [ET vſque ad nubes veritas tua,] id eſt, veritatis & ſapientiæ tuæ illuminatio magna facta eſt pertin
gens vſque ad ſanctos Apoſtn. diuiníque verbi prędicatores atque doctores, qui nomine nubium in-
telliguntur, quia à ſole iuſtitiæ & fonte ſapiẽtię domino Ieſu Chriſto prius ac plenius illuſtrati ſunt,
quàm cæteri homines in terra morãtes: quemadmodũ nubes aëris prius recipiunt radios ſolis, quàm
terra. Dicuntur quoque apoſtoli & doctores nubes, quia de eis velut de nubibus deus tonat mãdatis, F
Eſai.60 fulgurat ſignis, & pluit ſalutaribus documentis. De his nanque ſcriptum eſt, Qui ſunt iſti qui vt nu-
Eſai 40 bes volant? Et rurſus, Aſſument pennas vt aquilæ, current, & non laborabunt : volabunt, & non de-
ficient. ¶(14) EXALTARE ſuper cœlos deus.] Verſus iſte qui iam videtur ſatis elucidatus repeti-
tur propter ſententiæ ſuæ dignitatem, & quia Chriſti exaltatio omnium præcedentium actionum &
paſsionum eius finis cenſetur.

¶ EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

1.Re.24 DEnique iuxta tropologicum ſenſum per Dauid fugientem a Saul in ſpeluncam, intelligitur
quilibet Chriſtianus à tentante ac perſequente mundo ſeu dæmone fugiens ad Chriſtum, at-
que in eius vulneribus ſe abſcondens, in quibus eſt omni fideli ſummum tutiſsimúmque refu
gium: iuxta illud, Ingredere in petram, abſcondere in foſſa humo, id eſt, accede ad Chriſtũ & in cor-
Eſai.2 pore eius propter te vulnerato teipſum abſconde. Vnde per Eſaiam iterum dominus ait, Vade po-
Eſaiæ 26 pule meus intra cubicula tua. claude oſtia tua ſuper te: abſcondere modicum ad momentum, donec
pertranſeat indignatio mea, id eſt, tempus perſecutionis præſentis. Eccleſia ergo ſeu quilibet Chri-
Iob.6 ſtianus, qui per multas tribulationes tendit ad patriam, illúdque ſancti Iob penſat, Ecce non eſt auxi
lium mihi in me, diuinam inuocet opem, & dicat, ¶ Miſerere mei peccatoris viliſsimi deus pijſsi- G
Apoc.3 me veniam conferendo: miſerere mei, gratiam infundendo, qui ſum miſer & miſerabilis, pauper, cę-
Gal.6 cus, & nudus, putans me aliquid eſſe cùm nihil ſim: qui ad illorum pertineo numerũ, de quibus ſcri-
Baruc 4 ptum eſt, Exacerbaſtis eũ qui fecit vos deũ æternũ: quoniã in te cõfidit anima mea, quia tu ſolus potes
Iob 14 facere mundũ de immundo, meq; ſaluare. Scio enim veraciter ſcriptũ, Maledictus qui confidit in ho
Iere.17 mine, & ponit carnẽ brachiũ ſuũ, & à domino recedit cor eius. Nam de his qui in rebus creatis & bo
Eſai.59 nis caducis ſpem ſuã conſtituunt, apud Eſaiã ſcriptum eſt, Confidunt in nihili, & loquuntur vanita-
Amos 6 tes. Et Amos propheta ait, Væ qui lętamini in nihili, qui dicitis, Nunquid non in fortitudine noſtra
aſſumpſimus nobis cornua? omnia enim creata per comparationẽ ad deũ immẽſum, ſunt velut nihilũ
Eſaię 40 & inane, ſecundũ quod per Eſa. dictũ eſt de deo ſublimi & benedicto, Extendit velut nihilũ cœlos.
Ecce q̃ fructuoſus dulcis & ſalutaris eſt iſte verſiculus, quãque inceſſanter eſt nobis mente & ore re-
uoluendus. Dicamúſque eum cum plena & amoroſa fiducia, quoniã quantũ adipiſci confidimus, tan
Pſal.32 tum vtiq; recipiemus & exaudiemur, orantes, Fiat miſericordia tua domine ſup nos, quẽadmodum
ſperauimus in te. Et in vmbra alarũ tuarum, hoc eſt, in protectione tua, ſperabo donec tranſeat ini-
Pſal.24 quitas. i. quãdiu in hac vita, in qua ſine peccato non viuitur, præſertim cũ iuſtus ſepties cadat in die,
permanſero. Cùm enim in medio laqueorũ poſiti ſimus, nunquã ſecuri eſſe debemus, nec deſperare,
ſed ſub diuinæ pietatis alis indeſinenter noſipſos ſtatuere, atque in domino deo ſicut in patre indul-
gentiſsimo & affectuoſiſsimo ſemper ſperare. Clamabo, non tam alta voce, quàm ingenti affectu, ad H
deum altiſsimum, die & nocte eius gratiam inuocando, deum qui benefecit mihi multa beneficia cõ
ferendo, videlicet dona naturæ, & munera gratiæ: & quia hucuſq; benefecit mihi, confido quòd de
cætero quoque benefaciet mihi. Deinde beneficia eius plenius enarrãtur, Nam miſit deus pater de
cœlo, vnigenitum filium ſuum, & liberauit me, pater per filium, ſeu filius per paſsionem & ſanguinẽ
Eſai.16 ſuum de originali peccato & morte æterna. Hoc eſt quod Eſa. precabatur, Emitte agnũ domine do-
Eſaiæ 45 minatorẽ terræ, de petra deſerti ad montẽ filiæ Sion. Et rurſus, Rorate cœli deſuper, & nubes pluãt
iuſtũ, aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Quæ omnia impleta eſſe oſtendit ſacratiſsimus Euan-
1.Iohã. 4 gel. Iohan. In hoc, inquiens, apparuit charitas dei in nobis, quoniam filium ſuum vnigenitum miſit
1.Pet.1 deus in mundum, vt viuamus per eũ. Propter quod & Petrus ſcribit, Non corruptibilibus auro vel
argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati Chri-
Exod.15 ſti: dedit in opprobrium conculcantes me, hoc eſt, filius dei mundi ſaluator pro me deiecit, & expu-
Mar.3 gnauit aduerſarios meos, vtpote mundũ atq; diabolum. Ipſe enim, ſicut in Euangelio ſcriptũ eſt, For
tem armatum, id eſt, dæmonẽ ligauit, & vaſa eius. i. peccatores de manu eius diripuit. Propter quod
Iohã.12 paſsione inſtante Chriſtus dixit, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras, id eſt, de mentibus ho
Iohã.16 minum expelletur. Quòd autẽ Chriſtus vicerit mundũ, conſtat ex eo quod ipſe ait diſcip. In mundo
preſſurã habebitis, ſed cõfidite, ego vici mundũ. Chriſtus nanq; ſua conuerſatione ac paſsione gratiã

A nobis promeruit formámque monſtrauit vincendi omnia delectabilia & terribilia mundi : ita quód
nec proſpera ſeculi nos delectent, nec aduerſa deterreant : ſed Chriſti in omnibus imitãtes veſtigia Eſa.30
gradiamur regia via, de qua ſcriptũ eſt , Hæc via, ambulate in ea, & neq; ad dexterã neq; ad ſiniſtrã.
Miſit deus miſericordiam ſuam & veritatẽ ſuã, hoc eſt, filiũ ſuum, qui dicitur miſericordia dei, quantum ad gẽtiles, quibus ſola miſericordia datus eſt, & veritas, quantum ad Iudæos, quibus ex promiſſione eſt datus: ſicq́, ratio quædam iuſtitiæ conſideratur in hoc quòd ad Iudæos deſcendit . Vel ſic,
Miſit deus miſericordiam ſuam, id eſt, gratiam copioſam infudit hominibus, maxime tempore euangelicæ legis, & veritatem ſuam. i. ſicut in veteri lege prędixit, ita per Chriſtũ impleuit, ſecundũ quod
ſcriptum eſt , Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: & eripuit deus Iohan.1
pater per filium ſuum dilectum, animam meam de medio catulorum leonum, id eſt, de exercitu dæmonum, de quorũ vnoquoq; Petrus diſſeruit, Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens cir- 1.Pet.5
cuit, quærens quem deuoret. Dum enim à peccatis eripimur, de medio dæmonũ liberamur, cũ idem
ſit eſſe ſeruum peccati & dæmonis. Chriſtus autẽ ab omni nos labe peccati redemit: iuxta illud, Do- Eſa.53
minus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Dormiui conturbatus, id eſt, antequã gratiã Chriſti recepi, peccatis ſubiacui, interiuſque inordinatus fui, quod ad mortis pertinet ſomnium. Propter
quod taliter dormiẽti, videlicet in vitijs permanẽti clamat Apoſt. Surge qui dormis, & exurge à mor
B tuis, & illuminabit te Chriſtus. Huius autem verſiculi ſenſum Chriſtus apud Oſee pulchre inducit, Ephe. 6
dicẽdo, De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Fili hominũ, eccleſiam perſequentiũ, Oſee 5
iuſtis detrahentium, ſeu falſe docentiũ, dentes eorũ, id eſt, maligni ſermones, ſunt arma, quibus electos impugnant, & ſagittæ quibus eorum famam denigrant, & animas lædere cupiunt, & lingua eorum, id eſt, peruerſa doctrina, gladius acutus, vſq; ad interiora pertingẽs, animã à deo ſeparãs, eáque
ſpiritualiter occidens. Nam teſte Apoſt. Sermo talis vt cancer ſerpit. Exaltare ſuper cælos deus. i. ab 2.Tim.2
omnibus cæleſtibus ciuibus exalteris ac honoreris. Quod dicit eccleſia, nõ orando, ſed diuinæ beatitudini cõgratulando, ſuum affectum beatis conformando, & in omni terra gloria tua . Gloria proprie dicitur clara cũ laude notitia. Orat ergo vir iuſtus vt deus ab vniuerſis in terra clare per fidem
agnoſcatur, atque per charitatem laudetur, quod tempore Chriſti præcipue adimpletũ videtur: pro- Eſa.11
ut apud Eſaiam legitur, Repleta eſt terra ſcientia domini. Laqueũ parauerũt pedibus meis, hoc eſt,
quod Chriſtus diſcipulis & in eorũ perſona toti eccleſię ait, Si me perſequuti ſunt, & vos perſequen- Iohã.15
tur, quia non eſt ſeruus maior domino ſuo. Inuiſibiles etiam hoſtes, Laqueum, id eſt, deceptiones parant pedibus noſtris. i. operibus & deſiderijs noſtris. Vadit enim diabolus & aſſumit ſeptem ſpiritus Luc.11
nequiores ſe, qui ſi intromittãtur, habitant in corde humano: & incuruauerũt, a via iuſtitiæ, animam
meam, vel ſaltem conati ſunt eam incuruare à recto dei itinere. Vel, Incuruauerunt. i. tribulauerunt, 1.Cor.4
C ſicut teſtatur Apoſtolus, Deijcimur, ſed non perimus: Foderũt ante faciem meam foueã, id eſt, apertè
inſidiati ſunt mihi, & cõtumelijs atq; iniurijs affecerunt me, & inciderũt in eam, id eſt, ſeipſos in foueam culpæ, mortemque animæ præcipitauerunt. Omnia enim, etiam dura & mala cooperantur ele- Rom.8
ctis in bonum, ſed iniqui eos perſequentes ſibimetipſis nocẽt & damnationẽ lacus infernalis acqui- Mat.6
runt. Paratum cor meum deus, paratum cor meum. Hoc eſt quod quotidie in oratione dominica di- 2. Cor. 9
cimus, Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Vnde ait Apoſtolus, Non ex triſtitia aut neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit deus. Hanc ſanctam cordis parationẽ facit propriæ voluntatis abnegatio, obedientia vera, & charitas feruida. Studeamus ergo chariſſimi cor paratum habere ad vniuerſa agenda ac patienda quæ deo ſunt placita, nec aliquid nobis cõtingens moleſte feramus: ſed diuinæ voluntati nos pure & integre offeramus, commendemus, & relinquamus, nec poſſumus deum
amplius venerari quàm ita: imo quo iſtud perfectius agimus, eo magis meremur deo chariores atque
in omni virtute perfectiores efficimur. Implemus enim quod Apoſtolus ad Romanos tradidit, Pro- Rom.12
betis quæ ſit voluntas dei bona, beneplacens & perfecta. Exurge gloria mea, id eſt, anima mea ima-
gine trinitatis inſignita: exurge inquã à lecto, à peccato, à torpore, & omni ignauia, & age quod ad- Thren.2
monet Ieremias, Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarũ, & effunde ſicut aquam cor tuum
ante conſpectũ domini dei tui. Eſaias quoq;, Excutere, inquit, de puluere, cõſurge, ſede Hieruſalem, Eſa.52
D id eſt, anima ſancta. Primo enim oportet vt anima ab inferioribus & terrenis ſe rebus excutiat, deinde ad cæleſtia ac ſumma conſurgat: ſicq́; in quiete cõtemplationis reſideat. Vel, Exurge gloria mea,
id eſt, omnis gloriatio mea in deum aſcende, vt in meipſo non glorier, ſed acquieſcam Apoſtolo ad- 1.Cor.1.
monenti, Qui gloriatur, in domino glorietur. Vnde & apud prophetam Eſa. legimus. Addent mites 2. Cor.10
in domino lætitiam, & pauperes homines in ſancto Iſrael exultabunt. Vel, Exurge gloria mea, id eſt, Eſa.29
gratia mihi collata, omniſq; habitualis perfectio mihi diuinitus in baptiſmo infuſa, ſeu poſtmodum
data in actum procede & efficaciter operare: quemadmodum iubet Apoſtolus, Noli negligere gra- 1. Tim.4
tiam quæ data eſt tibi: exurge pſalterium, id eſt, laus pſalmodię excitetur in me, & cithara, id eſt, operatio coram deo ſuauis atq; ſonora, vt eſt exercitatio pietatis ad omnia vtilis, exurgã ab imperfectio-
ne ad vitam perfectiorem, diluculo, id eſt, cum ſplẽdor gratiæ tuæ ô domine radiauerit in me. Et ad Ibidem.
literam conſurgendum eſt diluculo ad laudandum altiſsimũ: iuxta illud, Iuſtus cor ſuũ tradet ad vi-
gilandum diluculo ad dominum. Et illud, Anima mea deſiderauit te in nocte : ſed & ſpiritu meo in Eccl. 39
præcordijs meis, de mane vigilabo ad te. Cõfitebor tibi in populis domine, id eſt, in medio fratrum Eſa. 26.
ac proximorũ atque fidelium te laudabo, ſicut ait Apoſtolus, Vnanimes vno ore honorificetis deum,
& pſalmum dicam tibi in gentibus, laudem tuã eis narrando, & de earum cõuerſione tibi regratian- Rom.15
do, ipſas quoq; ad tua præconia incitando. Cætera ex præcedenti patent expoſitione. Ecce pſalmum
vere ſuauẽ, nobilem, & ignitum audiuimus, cuius virtutem guſtat ardens amator, ac purus laudator.

Conformemus igitur vitam noſtram ſenſui huius pſalmi, vt vere nobis in eo conſcripta cõueniant, E
Iob 17 nec vnquam ab alis diuinæ defenſionis anima noſtra recedat, dicens deo cum ſancto Iob, Pone me
iuxta te & cuiusuis manus pugnet contra me.

COMMENTARIVS IN PSAL. LVII.

EXPOSITIO TITVLI.

EST denique titulus pſalmi huius, In finem ne diſperdas Dauid in tituli inſcriptione. Omnia
tituli huius verba in titulo pſalmi præcedentis continentur, taliterq́ue vt ibi expoſita ſunt, in-
telliguntur. Chriſtus ergo Iudæos incredulos increpans, ait,

PRECATIO.

*Da nobis quæſumus domine deus uere iuſtitiam tuam ſemper loqui, diligere, & ſectari: & qui uile & reprobum
efficis precioſum, fac nos iniquitates in terra nõ operari, ut ope miſerationis tuæ iuſtificati, ſaluandis in iudicio iuſtis
poßimus aggregari.*

EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

SI VERE vtique iuſtitiam loquimini,] id eſt, ſi veraciter legem atq; prophetas
Matt.23. legitis, intelligitis, & laudatis, & ſi (vt dicitis) Chriſtũ veraciter expectatis, &
Matt.22. deſideratis, ſi quoq; ex animo me Rabbi nominatis, & viam dei in veritate do- F
cere aſſeretis: tunc [RECTE iudicate,] id eſt, ex lege & prophetis, me eſſe re-
gem Meſsiam, aduertite, atq; diſcernite ô vos Iudæi qui eſtis ſecundum carnis
originem, nó autem ſecundum dei imitationem [FILII hominum,] id eſt, ra-
tionabiliter in hoc mundo conuerſatorum, ſcilicet prophetarũ ac patriarcha-
Iohan.7 rum. Ad rectum verò iudicium hortatur Chriſtus Iudęos in euangelio dicens,
Nolite ſecundum faciẽ iudicare, ſed iuſtum iudiciũ iudicate. Sed vos ô Iudæi erronee iudicatis: cu-
ius ratio ſubditur, (2) ETENIM in corde iniquitates operamini in terra,] id eſt, dolos & mala
Marc.2 contra me cogitatis, meq́; perſequi & occidere proponitis. Vnde apud Marc. ſcriptum eſt, Cognito
Matt. 23 Ieſus ſpiritu ſuo, quòd iſta cogitarent apud ſe, dixit, Quid cogitatis iſta in cordibus veſtris? Et rur-
Iohan.8 ſus ait ad eos, Intus pleni eſtis hypocriſi & iniquitate. Et alibi, Nunc autem quęritis me occidere ho
minem, qui veritatem loquor vobis: [INIVSTITIAS,] id eſt, opera mala [MANVS veſtræ cõcin-
nant,] congregãt & accumulant, quia quod corde cõcepiſtis, ad effectum perducitis, me perſequen-
do, obſeruando, deridendo, & occidendo. (3) ALIENATI ſunt peccatores à vulua,] id eſt, præ-
dicti Iudæi ab ipſo natiuitatis exordio à deo auerſi ſunt, non ꝙ ſtatim nati peccauerũt, ſed quia pec-
care præuiſi ſunt, & ad mortem præſciti, & prius odio habiti, quàm nati, eo modo quo Malachias
Malac.1 dicit, Eſau odio habui. Secundum hunc ſenſum errauerunt ab vtero, quia præſciti erãt à deo, Chri- G
ſtum ſummam veritatem negaturi. Propterea Chriſtus ad eos locutus eſt, Vos ex patre diabolo eſtis,
Iohã.8 & deſideria eius vultis perficere: & ideo non auditis, quia ex deo non eſtis: [LOCVTI ſunt falſa]
quia me mendaciter accuſauerunt, ſicut de eis à Ierem. ſcribitur, Negauerunt dominum, & dixerũt,
Ierem.5 Non eſt ipſe. Et alibi, Ego, inquit, redemi eos: & ipſi locuti ſunt contra me mendacia. Vnde de eis
Oſee 7 iterum ſcriptum eſt, Dereliquerunt dominum, blaſphemauerũt ſanctũ Iſrael, abalienati ſunt retror-
Eſa.1 ſum. (4) FVROR illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis.] Sicut enim ſerpens iratus venenum
effundit & necat: ſic Iudæi contra Chriſtum furentes inuidiæ ſuæ venenum euomebant, procuran-
tes contra eum ſententiam mortis, eumq́ue crucifigentes. De hoc Iudæorum furore contra Chri-
Gen.49. ſtum patriarcha Iacob prædixiſſe videtur dum ait, Maledictus furor eorũ, quia pertinax, & indigna-
tio, quia dura: quod licet ad literam contra Leui & Simeon dictum putetur, de ſacerdotibus tamen
& Phariſæis ex illorũ ſtirpe progenitis vere accipitur. [SICVT aſpidis ſurdę & obturãtis aures ſuas]
id eſt, talis fuit Iudæorum malitia contra Chriſtum, qualis eſt ſerpentis nequitia circa incãtatorem.
Quemadmodum enim aſpis vnam aurem obſtruit cauda, aliam terra, ne vocem incãtantis percipiat:
Iohan.10 ſic Iudæi aures ſuas clauſerunt vnam per auaritiam, alteram per inuidiam, ne Chriſti & eius diſcipu
Luc.16 lorum prædicationem audirent. Propter quod ſcriptũ eſt, Dicebãt ex Iudæis de Ieſu, Dæmonium
habet & inſanit. Quid eum auditis? Et alibi, Audiebant hæc Phariſæi & Scribæ qui erant auari & H
deridebãt eum. (5) QVAE] aſpis, cui videlicet aſsimilãtur Iudæi, [NON exaudiet vocẽ incãtan-
Matt.3 tium, & venefici incantantis ſapienter] ſecundum ſuæ artis principia: non enim de cauerna ſua egre
ditur. Hinc ergo Iudæi viperæ conformantur. Vnde Iohan. Baptiſta ait ad eos, Progenies viperarũ,
Matt.23. quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Denique ipſe Chriſtus, Genimina, inquit, viperarum, quo-
modo fugietis à iudicio gehennæ? (6) DEVS cõteret dentes eorum in ore ipſorum,] hoc eſt, ma-
Mat. 27 lignitatem verborum quæ contra Chriſtũ dixerunt, retorquebit in eos, & proprio ſermone mortem
1. Theſ.2 ſibi acquirent: quemadmodum factum eſt, quando dixerunt, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios
noſtros. Extunc nanque venit ſuper eos ira dei vſque in finem, ſecundum Apoſt. [MOLAS leonum
Luc.28 confringet dominus,] id eſt, minas, verba & verbera ferocium Iudæorum Chriſto illata, dominus ci
to ceſſare fecit, Chriſtum ad immortalem vitã reſuſcitãs. Propter quod Chriſtus in cœna dixit, Et-
enim quæ ſunt de me, finem habent. (7) AD nihilum deuenient tanquam aqua decurrens.] Iudęi
enim increduli per Titum & Veſpaſianum deſtructi fuerunt. ipſi quoque ſpiritualiter ad nihilum
deuenerunt, quoniam omnem gratiam & eſſe gratificum penitus amiſerunt. [INTENDIT arcum
ſuum donec infirmentur,] id eſt, deus præparauit arma exercitus Romanorum cõtra Iudæos, donec

A omnino debilitarentur: quemadmodum Chriſtus eis prædixit, Venient dies in te, & circũdabunt te inimici tui vndique, & coangustabunt te, & ad terram proſternent te. ⸿(8) SICVT cera quæ fluit, auferentur.] Iudæi enim de terra ſua ſubito & improuiſe ſublati ſunt. Auferentur quoque in die iudicij à regione viuorũ, nũcq; auferuntur quotidie à grege fidelium atque conſortio electorum. [SVPERCECIDIT ignis, & non viderunt ſolem.] Solet in ſcriptura per ignem quælibet magna tribulatio deſignari. Eſt igitur ſenſus, Super infideles Iudæos venit & irruit tribulatio maxima à Romanis, propter peccatum in Chriſtum commiſſum, nec tamen ex hoc perpendebant ſe talia pati propter Chriſti occiſionem, nec agnouerunt per pœnas ſolem iuſtitiæ Chriſtum, ſed in tenebris infidelitatis manſerunt & indurati ſunt, ſecundum quod Eſaias teſtatur, Populus non eſt reuerſus ad percutientem ſe, & dominũ non exquiſierunt. Et per Amos dominus ait, Percuſsi vos, & nec ſic eſtis reuerſi ad me. ⸿(9) PRIVSQVAM] ò incteduli Iudæi [INTELLIGERENT ſpinæ veſtrę]. i. pœnę vobis inflictæ, & conſcientiarum veſtrarum remorſus [RAMVM,] id eſt, dæmonem vos ad mala incitantem, ſeu dæmonum ſuggeſtiones & vitia, propter quæ iſta patiebamini [SICVT viuentes, ſic in ira abſorbet eos,] id eſt, quemadmodum viuentes iniqui, qui ſe diu victuros arbitrantur, ſed ſubito moriuntur, & ſicut iratus repente abſorbet eum cui iraſcitur: ſic deus abſorbet, abſorpſit, & abſorbebit vos. Iam enim oſtenſum eſt quàm multipliciter perierunt, & quomodo ad nihilum redacti dicun- Luc.19 Eſa.9. Amos 4

B tur. Vnde de finali hac Iudæorum deiectione dominus per Amos prophetam dicit, Venit finis ſuper populum meum Iſrael non adijciam vltra vt pertranſeam eos. Conuenienter autem per ramum intelliguntur, diabolus, concupiſcentia ſeu peccatum. Ramus nanque eſt herba in principio mollis, cum autem creuerit & matura facta fuerit, duriſsime pũgit, quoniã acutiſsimos aculeos tunc acquirit: ita diaboli, concupiſcentiæ, atque peccata in principio delectabilia offerunt, & tanquam mollis herba dulcia ingerunt, ſed conſentiẽtem ad amariſsimas pœnas perducunt ⸿(10) LAETABITVR iuſtus cum viderit vindictam,] non vtique zelo vindictæ, ſed iuſtitiæ amore: Quemadmodum enim, ſicut ſcriptum eſt, Deus mortem non fecit, in quantum eſt mors, nec directe eam intendit, nec lætatur in perditione ſeu pœna viuorum, inquantum eſt quoddam malum, ſed inquantum eſt iuſtitiæ effectus: iuxta illud propheticũ, Heu cõſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis, ait dominus. Et alibi, Complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam, & conſolabor. Simili modo homo iuſtus lætatur, dum videt vindictã iniurię non ſibi, ſed deo illatę, in quantùm vindicta eſt quoddam bonum diuinæ iuſtitię, non in quantũ eſt proximorum perditio. Quanuis autem iuſtus de vindicta malorum lætetur in hoc mundo, in quãtum vindicta huiuſmodi eſt pro vtilitate eccleſiæ, vel ampliori pereuntium commodo: tamen in die iudicij magis lętabitur de vltione diuina, atque in patria inæternum, quoniam tũc perfecte conformabitur, & inſeparabiliter vnie- Amos 8 Sapiẽ. 1 Eſa.1 Ezec. 4

C tur æquitati diuinæ, placebitque ei pleniſsime quicquid concordat diuinæ iuſtitiæ. Hinc enim in libro Iob legitur, Videbunt iuſti, & lætabuntur, & innocens ſubſannabit iniquos. Et alio in loco, Animæ interfectorum clamabant voce magna, Vſquequo domine ſanctus & verus, non vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra? Porrò ob hoc non debemus abſolute impiorum vindictam appetere, niſi forte vt in præſenti ſeculo corrigantur, ne in futuro damnẽtur, aut vt mitius crucientur: quemadmodum de quodam peccatore ſcribit Apoſtolus, Tradidi huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, videlicet vt ab eccleſia excommunicetur, vt ſpiritus ſaluus fiat in die domini. In primitiua enim eccleſia excommunicati ſenſibiliter torquebantur, aut etiam occidebantur à dæmone, ꝓpter fidei cõfirmationem. [MANVS ſuas lauabit,] id eſt, iuſtus operationes ſuas purgabit [IN ſanguine peccatoris,] id eſt, ex conſideratione miſeriæ atque pœnarum peccatori inflictarum. Ex hac enim conſideratione propriam imperfectionem deplangit, timoratus & cautior redditur. Nam felix quem aliena damna faciunt peritum. Propterea Salomon aſſerit, Peſtilente flagellato ſtultus. i. peccator, ſapientior erit. Hinc quoque de diabolo ad beatũ Iob dicitur, Cum ſublatus fuerit timebũt angeli, & territi purgabuntur. ⸿(11) ET dicet homo] ſapiens in corde ſuo [SI vtique eſt fructus iuſto,] id eſt, ſi bene agenti reſtat merces à deo [VTIQVE eſt deus iudicans] iudicio damnationis, & reprobationis [EOS,] videlicet peccatores [IN terra,] id eſt, in corpore, quia proijciet corpus eorum, & a- Iob 21 Apoc.6 1. Cor.5 Prou. 19. Iob.41

D nimam in gehennam. Vel in terra, quia in valle Ioſaphat omnes dijudicabuntur. Vel, in terra, in qua modo morantur, quoniã impiorum damnatio iam inchoatur, & in futuro completur. Nunc enim priuantur lumine gratiæ, & in futuro lumine gloriæ. Spiritualiter verò applicari hæc poſſunt ad Chriſtum, vt ſit ſenſus, Lætabitur iuſtus, id eſt, populus Chriſtianus, cũ viderit vindictam Iudæorũ Chriſtum negantium: manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris, quia ex cõſideratione reprobationis Iudæorum perfectius Chriſto adhæret populus in Chriſtum efficaciter credens. Et dicet homo, ſi vtique eſt fructus iuſto, ad Chriſtum conuerſo, tunc ſequitur, quòd, vtique eſt deus iudicãs eos, puta Iudæos incredulos, in terra promiſsionis, in qua iudicauit eos, & reprobauit tradens eos in manus aduerſariorum ſuorum. Vnde dominus plebi huic, Ego, inquit, iudicio contendam tecum, eo quòd dixeris, Non peccaui. Et rurſus, Iuxta deſiderium meum corripiam eos. Poſtremo quod dictum eſt de homine iuſto, manus ſuas lauabit in ſanguine pecatoris, aliter poteſt intelligi, ita vt conueniat beatis in patria: eritq; ſenſus, manus ſuas, id eſt, actiones ſuæ beatiſsimę vitæ lauabit, non ab immũditia culpæ, ſed aqua conſolationis & irrigationis lætitiæ, in ſanguine peccatoris. Beati enim ex contemplatione pœnæ reproborum multipliciter gaudent. Primo, quoniã dei iniuria vindicatur. Secũdo, quoniam ordo iuſtitiæ obſeruatur. Tertio, quia ſapientia dei in toto vniuerſo nil inordinatum relinquit. Quarto, eo quòd ipſi tanta pericula euaſerunt. Iere.2 Iere.10

¶Declaratio tropologica eiuſdem pſalmi, in perſona eccleſiæ ad quoſlibet peccatores impœnitentes. E

SAncta ergo eccleſia egre ferens regnũ ſponſi ſui diminui, per hoc quòd impij vel verbis, vel factis negant Chriſtũ ſuum ſaluatorem ac iudicem, ad perſeuerantes in malo, ſic ait, Si vere vtiq; iuſtitiam loquimini.i.ſi vita veſtra ſermonibus veſtris concordat, & Chriſtum, quem labijs confitemini vere mundi Saluatorẽ arbitramini, & ſi Chriſti doctrinam veram eſſe putatis, vt dicitis, tũc recte iudicate, ô filij hominũ, id eſt, inter ſummũ atque diuinum ac incommutabile bonũ, & inter bona creata, caduca & inferiora bene diſcernite, auertẽdo corda veſtra à vanis atq; illicitis rebus; & ad ſummum bonum vos totaliter & inauertibiliter conuertendo, illud amando, in ipſo ſperando, ſemperque finalem intentionem ad eius dilectionem, honorem, & gloriam referendo. Eſt autem quod-
Matt. 7 dam iudicium quod nobis Chriſtus prohibuit, Nolite iudicare, & non iudicabimini, ſcilicet ne alienum iudicemus, præſertim in dubijs rebus, & quæ in bonum accipi poſſunt. Nunc verò iubemur recte iudicare noſipſos, & nobis commiſſos, ac opera manifeſta, & maxime, vt inter bonũ increatũ, & bona creata veraciter diſcernamus: quod fit per dona ſpiritusſancti, videlicet per dona ſcientiæ atq; conſilij. Præterea ad recte & digne iudicandum multa exigũtur. Primo, vt ipſe prelatus ſeu iudex iu-
Eſa.56 ſte viuat. Nam ſecundum Philoſophum, Iudex eſſe debet velut quędam viuens lex & animata iuſtitia, æquitatiſque regula, quatenus nunquam à via ęquitatis flectatur. Secundo, vt ordinẽ iuris obſer-
Exo.24 uet, & ſecundum ſtatuta iuris procedat. Vnde de ignorantibus, viamq; iuris deſerentibus dominus ait, Ipſi paſtores ignorauerũt intelligentiam. Vnuſquiſque in viam ſuam declinauit. Tertio, ne cedat F
Iob 29 multitudini aut clamori multorum: iuxta illud, Ne ſequaris turbam ad faciendum malum, nec in iu-
Act.10 dicio plurimorũ acquieſces ſententiæ, vt à verò deuies. Quarto, vt cauſam bene requirat atq; diſcu-
Deu.1 tiat. Iuxta illud Iob, Cauſam quam ignorabam, diligentiſſime inueſtigabam. Quinto, vt nõ ſit perſo-
Eccl. 7 narum acceptor, ſicut in Deuter. dominus per Moſen ait, Ita paruum audietis, vt magnũ: pauperẽ audietis, vt diuitem. Sexto, ne propter timorẽ à recto recedat iudicio. Propter quod in Eccle. dicitur,
Exod. 23 Noli quęrere fieri iudex, niſi valeas virtute erumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis. Septimo, Ne plus debito compatiatur, ſecundum quod ſcriptum eſt, Pauperis non miſereberis in iudicio. Octauo, vt auaritiam oderit, & dona contemnat, quia ſubuertunt verba iuſtorũ. Nono, ne aliquas preces in præiudicium alterius partis recipiat. Decimo autem, & maxime opus eſt, vt amorem priuatum & odium penitus derelinquat. Amor enim & odium peruertunt omne iudicium. Vnde ſecundum Philoſophum, homo non eſt bonus iudex ſuijpſius, quia nimis amat ſeipſum: nec hoſtis ſui, quoniam odit eum, ſed vos ô filij hominum, non humane, ſed irrationabiliter cõuerſantes, non recte iudicatis: cuius ratio eſt, Etenim in corde iniquitates operamini in terra.i.in propoſito & cordis ve-
2.Pet.3 ſtri affectu, inutilia & nociua atque prohibita cogitatis, & operari intẽditis. Corde enim malum con-
Matt. 5 cipere cum conſenſu, apud deum pro opere reputatur. Operamini autem hæc mala, in terra, corporis veſtri, quia ſecundum carnem ambulatis, & cõcupiſcentias eius perficere deſideratis: & ſicut mi-
Mich.2 tes poſſident terrã corporis ſui, ſic vos à terra corporis veſtri poſſidemini. Vnde de vobis ſcriptum G
Eccle.3 eſt, Væ qui cogitatis inutile & operamini malum in cubilibus veſtris: iniuſtitias manus veſtræ con-
Eſa.5 cinnant: quemadmodum in Eccleſiaſtico dicitur, Peccator adijciet ad peccãdum. Nam, vt ait etiam Eſaias propheta, Trahitis iniquitatem velut longam reſtem. Cum enim deberet peccator quotidie commiſſa mala deflere, non ſolum nõ deflet: ſed iniquitatem velut faſciculum colligit. Idcirco Apo-
Rom.2 ſtolus ad Romanos terribiliter loquitur homini tali, An diuitias bonitatis dei & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam, & impœnitẽs cor tuum theſaurizas tibi iram in die iræ iuſti iudicij dei. Quicunq; igitur corde malis conſentiunt, aut illicita operantur, non vere, ſed falſe & nequiter iudicãt, quia &
Amos 6 ſi ore vera pronunciant, tamen operibus contradicunt. Nam & ſecundum Philoſophum nullus eſt
Eſa.5 prudens, niſi virtuoſus: iudicare autem eſt actus prudentię. Propterea de peccatoribus ſcriptum eſt, Væ qui cõuertiſtis in amaritudinem iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſynthium. Quod planius dicitur, & quaſi exponitur alibi, dicente ſancto propheta Eſaia, Væ qui dicitis malum bonũ, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum dulce, & dulce amarũ. Alie-
Iohã. 21 nati ſunt peccatores à vulua. Senſus huius verſiculi ex præcedenti expoſitione innoteſcit. Pẽſandum tamen, quòd ſæpe ſermo ipſe ſine præiudicio veritatis videtur modum excedere, quoniã ipſe qui lo- H
quitur nouit quouſque credatur. Fit autẽ hoc quatenus aliquid ſerioſius ac euidentius inſinuetur, & hoc modo in euangelio legitur, Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur, nec ipſum arbitror mũdum capere poſſe eos qui ſcribendi ſunt libros. Sic quoque nũc dicitur, Alienati ſunt peccatores à vulua:
Eccle.8 errauerũt ab vtero. Non quòd ante vſum rationis peccauerint, & ab exordio natiuitatis indeſinenter errauerint: ſed iſta dicuntur ad deſignandum quàm perſeueranter & pertinaciter multi peccatores deum offendant. De quibus Salomon dicit, Abſque vllo timore filij hominum perpetrant mala.
Iob 31 Per modum quoque oppoſitum iuſti dicuntur ad deum conuerſi a vulua, & in virtute eſſe ab vtero, vel propter electionem diuinam, vel bonam inclinationem ad virtutes, vel propter fortẽ ac ſtabilem adhæſionem, qua deo cohærent, & ita ſanctus Iob ait, Ab infantia mecũ creuit miſeratio, & de vtero matris meę egreſſa eſt mecum. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis. Quemadmodum enim ſerpens homini inimicatur, eumq; veneno inficit & occidit: ſic homines peſtilentes ac impij proximos ſuos verbis furioſis, veneno iræ inflammant, malis exemplis inficiunt, & vel adulando, vel comminando, vel alio modo ſeducendo occidunt. Propter quod Moſes, Recedite, inquit, à tabernaculis
Num. 16 hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorũ: ſicut

A aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas. Omnis qui verbum dei contemnit, & pium informatorē aut in crepatorem repellit, aſsimilatur aſpidi aures obturanti. De talibus air Saluator, Sermo meus non capit in vobis. Nō ergo claudamus aures noſtras verbo ſalutis, increpationibus vitæ, ac ſalutari doctrinæ. Beati enim qui audiunt verbū dei & cuſtodiunt illud. Scimus quoque, quoniā qui ex deo eſt, verbum dei audit. De peccatore autem verbum dei negligente ſcriptum eſt, Omnis qui facit peccatum ex diabolo eſt, & non cognouit deū. Iſtud ergo eſt ſignum prædeſtinationis & gratiæ, affectuoſe & libenter audire verbū dei. Propter quod de reprobis alio loco ſcriptum eſt, Ipſi de mundo ſunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Vnde Iohānes Bapt. teſtatur, Qui de terra eſt de terra loquitur. Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum, id eſt, ſuperbos, impioſq́; ſermones malorum damnabit, ab effectu impediet & retūdet: queādmodum ſuperbiſsimo regi Aſſyriorū prædixit, Cum fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas. Ponam ergo circulum in narib. tuis, & frenum in maxillis tuis. Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens. Peccatū nihil eſt, & qui peccat, inceſſabiliter perit, & à deo pro nihilo reputatur, ac ſpernitur, quia ab omni eſſe diuino gratioſo & meritorio euacuatur. Propter quod in lib. Sap. reprobi dicunt, Nos nati continuo deſiuimus eſſe, & virtutis quidem nullum ſignum valuimus oſtendere. In malignitate autem noſtra conſumpti ſumus. Quemadmodum igitur aqua decurrens mox defluit, nec apparet: ſic peccatores quotidie defluunt, & in hora mortis damnantur, atque in extremo iudicio cum anima & corpore pereuntes, ab omni beato eſſe annihilabuntur: intendit arcum ſuum donec infirmetur, hoc eſt, comminationes & pœnas deus iniquis parauit, donec à fortitudine peccandi deficiant, æternaſque inferni miſerias incidāt. Vnde dominus præuaricatoribus horribiliter per Prophetam comminatur & dicit, Ecce ego ſtridebo ſuper vos ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, & peribit fuga à veloce, & fortis nō ſaluabit animā ſuam. Sicut cæra quæ fluit auferētur. Hoc inferius euidentius ita inducitur, Sicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie dei. Queādmodum enim calor ignis ceram reſoluit & deſtruit: ſic ira diuinæ iuſtitię peccatores à præſenti vita tollit, atque à futura vita beata repellit: ſicq́; vtrobique auferuntur, & ſpiritualiter corrūpuntur. Propterea dominus ait apud Oſe. Occurram eis quaſi vrſa raptis catulis, & dirūpam interiora eorū, & conſumam eos vt leo. Nam & peccatores peccando merentur abbreuiationem vitę præſentis: queādmodum diuiti auaro dominus ait, Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te. Et Salom. Non ſit (inquit) bonum impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi vmbra tranſeant qui non timent faciem domini: ſupercecidit ignis, & non viderūt ſolem, id eſt, ignis infernalis cadet ſuper iniquos, & deum non videbunt, quia nec ſapientia, nec ſcientia, nec opus nec ratio erunt apud inferos. Vel, ſupercecidit ignis, id eſt, calor libidinis, paſsionumq́; feruor, vt ſunt, inflammatio iræ, æſtus auaritiæ, flamma iouidiæ ceciderunt ſuper peccatores, qui facta carnis modo non mortificant, nec ſenſualitatē rationi ſubijciunt, & non viderunt ſolem. i. Chriſtum ſolem iuſtitiæ, veritatis, & ſapientiæ, non conſiderauerunt, nec eius præceptis obtēperauerunt, quoniā ignis paſsionum iſtarū rationem obtenebrat, charitatē extinguit & gratiā fugat. Ideo ſern fatentur, Errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Vel ſupcecidit ignis, id eſt, tribulatio irruit ſuper malignos in ſeculo iſto. Peccatori enim dedit deus afflictionem & curam ſuperfluam: & non viderunt ſolem, id eſt, non pœnituerunt neque ad deum cōuerſi ſunt, ſed impatientes effecti ſunt, & obſtinati: queādmodum in Apoc. legitur, Blaſphemauerunt deum cæli præ doloribus & vulneribus ſuis, & non egerunt pœnitētiam ex operibus ſuis, vt darent gloriam deo. Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum, id eſt, antequam vermis conſcientiæ veſtræ, & punitiones inordinationis internæ penſarēt enormitatem peccati, ac grauitatem tormenti vobis in inferno parati, ſicut viuentes, ſic in ira abſorbeo eos, id eſt, deus vos ſubito tollet, opprimet, & damnabit, ſicut tolluntur à ſeculo iſto viuentes, qui diu viuere æſtimant, ſed improuiſe decedunt. Quamuis enim iniuſti remorſum conſcientiæ habeant interioriſque inordinationis punctiones perſentiant, quoniam animus inordinatus ſibijpſi eſt pœna. Nolunt tamen ex hoc vitæ ſuæ prauitatem aduertere, neque futura tormenta proſpicere: ideo deus eos imparatos inueniens, ſubito abſorbet eos, & damnat, ſicut iam patuit. Hic autē verſiculus in præcedenti expoſitione plenius elucidatus eſt. Cætera quoq; iam omiſſa illic plene expoſita ſunt. Omnino ergo curemus iuſte iudicare, recte diſcernere, & vitam ac mores iuſto iudicio ſubiugare, conformare, atque ſecūdum diuinæ legis teoorem dirigere agnoſcentes certiſsime, quoniam erit merces operi noſtro, nec impij iuſtas pœnas euadent. Vnde Salomon conteſtatur, Peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patiētiam ſuſtentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus deum, qui quærunt faciem eius.

Iohan. 8
Luc. 11.
Iohan. 8
1. Iohā. 3.
1. Iohā. 4
Iohan. 3
Eſa. 37
Sapien. 5
B
Amos 2
Pſal. 67
Oſee. 13.
Luc. 12
Eccl. 8
Eccl. 9
C
Sap. 5
Eccle. 2
Apoc. 19.
Mat. 26
D
2. Pat. 15.
Eccl. 8

COMMENTARIVS IN PSAL. LVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

Aſſignatur præterea pſalmo iam explanando hic titulus, In finem ne corrumpas Dauid in tituli inſcriptione, quādo miſit Saul & cuſtodiuit domum eius, vt interficeret eum 1. lib. Reg. legitur, quòd Dauid coram Saul pſallente, niſus eſt ipſe Saul percutere lancea ſanctū Dauid, qui fugit ad domum ſuam. Saul verò ſatellites ſuos miſit, faciens nocte illa cuſtodiri domum Dauid, quatenus mane facto, Dauid comprehenderetur, & occideretur: ſed Micol filia Saul annūciauit hoc viro ſuo, eumq́; in ſporta depoſuit, & ita Dauid euaſit. Huius igitur ſaluationis occaſione edidit Dauid hunc pſalmum, quem multi ad literam exponunt de Dauid, applicando literam præſentis pſalm. ad prædictam hiſtoriam. Quod quamuis aliquo modo fieri poſsit, tamen vt in proceſſu patebit, mul-

1. Reg. 18
1. Reg. 19

ta in hoc pſalmo habentur, quæ de Dauid valde improprie exponuntur. Conuenientius ergo & ve- E
rius exponitur de ſignificato per rem geſtã q̃ de ipſa re. Dauid enim figura eſt Chriſti, domus quoq;
Dauid ſignificat Chriſti ſepulcrum: Saul autem regnum Iudæorum. Eſt igitur tituli ſenſus, In finẽ,
id eſt, iſte pſalmus in Chriſtum nos erigens, agit, vel ſcriptus eſt, ne diſperdas Dauid, id eſt, ne Chri-
ſti honorẽ aut regnũ, quod eſt eccleſia, diminuas, in tituli inſcriptione, verbis vel actibus malis, ne-
Mat. 27 gando Chriſtum eſſe verum ſaluatorem, quando miſit Saul, id eſt, regnum Iudæorum, & cuſtodiuit
Iere. 11 domum eius, quia Iudæi miſerunt milites Chriſti ſepulcrum cuſtodientes, ſignantes lapidẽ cum cu-
ſtodibus, vt interficerent eum, id eſt, Iudæi igitur cuſtodiri fecerunt Chriſti ſepulcrũ, quatenus no-
men atque memoriam eius delerent: quemadmodum apud Ieremiam ex eorum perſona inducitur,
Pſal. 40 Eradamus eum de terra viuẽtium, & nomẽ eius non memoretur vltra. Vnde ſuperius quoq; Chri-
ſtus dixit, Inimici mei dixerunt mala mihi, quãdo morietur & peribit nomẽ eius? Itaq; Chriſtus ad-
huc paſſibilis, & paſſioni iam proximus, ad immortalem vitam reſuſcitari deſiderans, deprecatur.

PRECATIO.

*Viſita nos domine gratuito benignitatis munere, & eſto refugium nobis in die tribulationis, eripiens nos ab inſur-
gentibus inimicis noſtris, ut ab omnibus ſubducti hoſtium incurſibus, tibi adiutori modo indefeſſi pſallamus.*

¶ EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

ERIPE me de inimicis meis] mihi inuidentibus, detrahẽtib. & mala parãtibus, F.
Iohã. 9 puta Iudæis, de quibus in Euãg. dicitur, Iam enim cõſpirauerãt Iudæi, vt ſi qs
confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret. [ET ab inſurgẽtibus
Iohã. 18. in me,] id eſt, à cohorte & tribuno ac miniſtris Iudçorũ, qui acceſſerunt & in-
iecerunt manus in Ieſum, & comprehenderunt & ligauerunt eum [LIBERA
me] per celerem reſurrectionem, ne in morte vltra triduum detinear.
¶ (2) ERIPE me de operantibus iniquitatem,] id eſt, à Iudæis qui tota no-
Luc. 22 cte me affligebant, vt in Luca habetur, Viri qui tenebant illum, illudebant ei,
cædentes eum, & velauerunt eum, & percuſſerũt faciem eius, & expuerũt in eũ. [ET de viris ſangui-
num ſalua me,] id eſt, ab his qui in die paraſceues vel lingua, vel manu perſecuti ſunt me vſq; ad ſan-
Matt. 27. guinis effuſionem & mortem, corpus meum lacerando flagellis, caput perforando ſpinis, manus ac
pedes confodiendo grauibus clauis. Ab his Chriſtus eripi & ſaluari precatur, non vt hæc non patia-
Iohã. 17 tur, ſed vt ſtatim à morte ſuſcitetur, in mundo clarificetur, & corpore glorificetur. Quamobrẽ ait ad
Iohã. 12 patrem, Pater venit hora, clarifica filium tuum. Alibi quoque, Pater, inquit, ſaluifica me ex hac hora.
Merito autem ô pater æterne hæc oro, ¶ (3) QVIA ecce ceperunt] prædicti Iudæi, præſidisq; mi-
Iohã. 1 niſtri [ANIMAM meam,] id eſt, vitam meam corporalem, vt eam extinguant. Vel animã meã, id eſt, G.
meipſum, vt me interficiant. Sæpe enim per partem in ſcripturis totum ſignatur, vt ibi, Verbum ca-
ro factum eſt. Ecce iſtud ad literam non conuenit proprie ipſi Dauid. Nunquam enim à Saul & eius
fautoribus captus fuit, nec capi præualuit. [IRRVERVNT in me] Chriſtum filium tuum, ſanctum
& innocentem [FORTES] in malo, videlicet principes ſacerdotum, Pilatus condemnans, & Hero-
Pſal. 68 des deridens. ¶ (4) NEQVE iniquitas mea] contra deum, [NEQVE peccatum meum] contra pro-
Iohã. 10 ximum [DOMINE] deus, id eſt, nulla mea culpa merui iſta pati, ſed quæ nõ rapui exoluebam, & pro
Eſa. 53 peccato totius mundi hæc pertuli, vt ſcriptum eſt, Animam meam pono pro ouibus meis. Vnde E-
Pſal. 18 ſaias ait, Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum, [SINE iniquitate cucurri] per viam
Iohã. 14. mandatorum tuorum & ſeculi huius campum: ſicut ſuperius dictum eſt, Exultauit vt gigas ad cur-
rendam viam mandatorũ tuorũ. Vnde Chriſtus teſtatur, Sicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio.
[ET direxi] totam cõuerſationem meam humanam in hoc mundo ſecundum voluntatem diuinam,
nec vnquam in aliquo aberraui. Iſtud quoque ſatis improprie conuenit Dauid, quamuis enim à Sau-
1. Iohã. 2. le occidi non meruit, non tamen penitus ſine iniquitate cucurrit & direxit. Si enim dixerimus, quia
Iob. 15. peccatũ non habemus noſipſos ſeducimus. Et nemo mundus à ſorde nec infans, cuius eſt vita vnius
Eccl. 7. diei. Propter quod Salomon aſſerit, Non eſt homo ſuper terram qui faciat bonũ & non peccet. Nec
videtur quod Dauid in tantum ſeipſum iuſtificare præſumpſerit ante deum. ¶ (5) EXVRGE in oc- H
curſum meum,] hoc eſt, tu domine pater mihi ad locum Caluariæ exeunti, & proprijs humeris cru-
cem baiulanti occurre, id eſt, per modum exurgentis & occurrentis te habe, meæ humanitati in o-
mnibus aſſiſtendo, cooperando, & ſuccurrẽdo. Tota enim efficacia meriti humanitatis Chriſti, erat
ex virtute diuina. Animæ quoque meæ de corpore emigranti, & limbũ intranti, & vna cũ corpore
cælos aſcendenti, occurre, eam in omnibus deducendo & amplectendo. Hoc enim Chriſtus orauit
Lucç 23. dicendo, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. [ET vide] oculo pietatis atque iuſtitiæ,
quanta pro tuo honore ac mundi redemptione ſuſtineo: hocq; videndo, da mihi præmium acciden-
tale, detentis in limbo præmium eſſentiale, & totum mundum ad rectam fidem cõuerte, [ET tu do-
mine] vniuerſorum [DEVS virtutum,] cæleſtiũ, ſcilicet angelorũ [DEVS Iſrael,] id eſt, ſpiritualium
Gen. 32 hominum te per fidem contemplantium, qui ad literam ſpecialiter eras deus ſancti Iacob, qui dictus
eſt Iſrael, & populi Iudæorum, qui ſæpe in ſcriptura Iſrael nominatur. ¶ (6) INTENDE ad viſi-
tandas omnes gentes.] Viſitatio dei in ſacra ſcriptura interdum in bono accipitur, ſcilicet pro miſe-
Luc. 1. ratione & ſubuẽtione diuina: quemadmodum in Luca habetur, Per viſcera miſericordiæ dei noſtri,
in quibus viſitauit nos. Interdũ autem accipitur in malo, videlicet pro vltione diuina, ſecundũ quod

A per Sophoniam dominus ait, Viſitabo ſuper omnem qui arrogāter ingreditur. Sic quoque accipitur Sopbo.1
apud Eſaiam vbi legitur de dæmonibus & damnatis. Congregabuntur cōgregatione vnius faſcis in Eſa.24
lacum,& claudentur in carcere,& poſt dies multos viſitabuntur. Origenes autem putauit viſitationem hoc loco ſumi in bono: propterea dixit omnes damnatos tandem ſaluādos. Secūdum duplicem igitur hanc viſitationem exponi poteſt dupliciter locus iſte. Primo ſic, Intēde(ô domine)ad viſitandas omnes gentes,id eſt, peccatores gentiliter conuerſantes,iuſto tuo iudicio viſita, ſubtrahēdo eis gratiam in præſenti,& gloriam in futuro,atque vtrobique debitas eis pœnas infligendo. Ideo ſequitur,[NON miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem.]quod dicitur magis prænūciando quàm imprecando, niſi intelligatur de perſeuerantibus in peccato,propriumq; affectum conformando diuinæ iuſtitiæ. Nec tamen ſic intelligi debet,quaſi deus nullo modo miſereatur damnatis:quia in pręſenti citra condignum relinquuntur, eo quòd angeli eorum à multis malis ipſos auertant. In futuro quoque citra condignum puniuntur. Sed deus dicitur eis nō miſereri,quia nō ſaluat eos finaliter,&
quoniā magis ac euidentius relucet in eis diuina iuſtitia q̃ miſericordia,& ſic Iacobus ait, Iudicium Iacob.2
ſine miſericordia fiet ei qui non fecerit miſericordiam. Secundo exponitur ſic, Intende ad viſitādas omnes gentes,ita vt eas per gratiam tuam illumines,ad fidem cōuertas, ſuper ſemitas iuſtitię ducas,
quatenus omnes benedicantur in Chriſto, ſecundum quod Abrahæ in Gen. ſæpe promittitur, In ſe- Gen.23
B mine tuo benedicentur omnes gentes: non miſerearis omnibus qui operantur iniquitatem,id eſt,in præſenti vita eis non parcas, ſed argue & caſtiga,nūcq; vlciſcere,ne poſtmodum grauius vlciſcaris.

❡(7)CONVERTENTVR ad veſperam.]Iſtud quoq; dupliciter explanatur: Primo, de gētilibus, Conuertentur ad veſperam, hoc eſt,gentiles ad Chriſtum conuertentur in ſexta ætate ac vltima,ſe-
cundum quod Iohannes in ſua Canonica ait, Nouiſsima hora eſt. Et Paulus, Nos ſumus in quos fi- 1.Iohā.2
nes ſeculorū deuenerunt.[ET famem patientur vt canes,]id eſt,iuſtitiam eſurient ac ſitient,deſque 1.Cor.10
verbum auide audient,ſicut in Act. apoſtolorum de Theſſ. Lucas commemorat, Hi ſunt qui cum o-
mni auiditate receperunt verbum dei,quotidie ſcrutantes ſcripturas,ſi hæc ita ſe haberent.[ET cir- Act.17
cuibunt ciuitatem,]id eſt,militantē eccleſiam,quatenus à prædicatoribus audiāt verbū ſalutis quod
optant. De hac gētium conuerſione & fame Amos inquit, Ecce dies veniunt,dicit dominus,& mit- Amos 8
tam famem ſuper terram:nō famen panis,neque ſitim aquæ,ſed audiendi verbum dei: & commouebuntur à mari vſque ad mare,id eſt,circuibunt eccleſiam quæ per orbem terrarum longe ac late extenditur. ❡(8) ECCE loquentur in ore ſuo,] hoc eſt, gentes ad fidem conuerſæ non ſolum corde,
ſed etiam ore Chriſti mirabilia dicent, laudes diuinas cantabunt, deumq; verbo & opere audacter Rom.10
& publice confitebuntur:ſicut ait Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſsio fit ad ſalutem.[ET gladius in labijs eorū,]id eſt,prædicatio euang. erit in ore ipſorū. Hæc enim prædica-
C tio gladius dicitur:iuxta illud Apoſtoli. Et gladiū ſpiritus quod eſt verbum dei. Et in Eſa. Chriſtus Ephe.6
de deo patre loquens, Poſuit(inquit) os meum quaſi gladium acutum. Prædicatores enim verba in- Eſa.49
ſtar enſis acuta loquuntur,mundum terribiliter increpādo. [QVONIAM quis audiuit?] id eſt,quo- Matt.20
niam pauci ſunt qui fide & moribus Euang. Chriſti obediūt. Multi enim ſunt vocati,pauci verò ele- Eſa.49
cti. Vnde Eſaias dicit, Domine quis credidit auditui noſtro? ❡(9) ET tu domine]iuſte iudex,deus omnipotens, ſanctus & verax [DERIDEBIS eos,] id eſt, vocatos multos Chriſti Euang. verbo aut opere contradicentes[AD nihilum deduces omnes gentes,]id eſt,gentiliter conuerſantes omni ſpirituali & meritorio eſſe eas priuando finaliterque damnando,atque pro nihilo reputādo. Secundo exponitur de Iudæis hoc modo, Conuertentur ad veſperam,id eſt,in fine mundi,& termino hu-
ius vltimæ ætatis conuertentur ad Chriſtum : quemadmodum in Oſee legitur prophetatum, Dies Oſee 3.
multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege & principe,& ſine ſacrificio,altari,& ſine Ephoth, & ſine Teraphin: & poſt hæc conuertentur & quærent dominum deum ſuum & Dauid regē ſuum.i. Meſsiam
vt omnes exponunt,& pauebunt ad dominum,& ad bonum eius in nouiſsimo dierum. Tunc quip- Ezec.34
pe implebitur quod in Ezech. prædictum eſt, Saluabo gregem meū ait dominus:& ſeruus meus Da- Rom.11.
uid,id eſt,Chriſtus,princeps eorum. Vnde ait Apoſtolus, Cum plenitudo gētium intrauerit,omnis Matt.11.
Iſrael ſaluus fiet. Nec diſſonat quod Chriſtus in Euangelio proteſtatur, Elias cum venerit, reſtituet Iohan.10
D omnia. Et rurſus, Fiet vnus paſtor & vnum ouile. Ad prędicationem nanque Eliæ conuertentur Iu- Malac.4
dæi,ſecundum quod per Malach. dominus ait Iudęis, Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbyten antequam veniat dies domini magnus & horribilis,& famem patientur vt canes,quoniam tunc Iudæi auidiſsime audient verbum dei,& circuibunt ciuitatem,id eſt, eccleſiam Chriſti ex gentibus cōgregatā,quam modo contemnunt,tunc reuerenter atque fideliter viſitabunt, quatenus informationem Euang. legis acquirant. Ecce loquentur in ore ſuo. Verſus iſte ita conueniet Iudæis tunc cōuertendis,ſicut iam declaratus eſt conuenire gentibus ad fidem conuerſis:poteſt tamen exponi de Iudæis, qui Chriſtum præſentem ſpreuerunt & occiderunt, vt ſit ſenſus, Ecce Iudæi tēpore Chriſti loquentur de ore ſuo detractiones & crimina atque blaſphemias cōtra Chriſtū,& gladius,id eſt,ſermo per-
ſecutionis & mortis ſententiam deprecans in labijs eorum:dixerunt enim coram Pilato, Nos legem Iohā.19
habemus & ſecundum legem debet mori,quia filium dei ſe fecit:quoniā quis audiuit? hoc eſt,Iudæi inter ſe tractabant ſe velle iſta ſcelera Chriſto obijcere,atq; has pœnas ei inferre,quia putabāt conſilium ſuum Chriſtum latere,nec aliquem alium ipſorum malignitatē aduertere. Volebāt enim eum
ſine præſentia turbæ occidere. Dicebant enim, Non in die feſto,ne forte tumultus fieret in populo, Matt.26.
& tu domine deridebis eos,dando eos in manus Romanorum, & in hora mortis ipſorū irriſiſti eos.
In finali quoque iudicio ipſos irridebis,oſtendendo eos erraſſe,& irriſione dignos exiſtere,ſicut ſu- Pſal.2
perius dictū eſt, Qui habitat in cælis irridebit eos. In lib. Prouerbiorum quo legitur, Ego in interitu Prou.1.

veſtro ridebo,& ſubſannabo, cum vobis quod timebatis euenerit. ℂ(10) FORTITVDINEM E
meam ad te cuſtodiam.]Hæc ſunt verba Chriſti ad patrem,quibus concordat quod ipſe in Euág.te-
Iohan.5 ſtatur,Non poteſt filius à ſe quicquam facere,niſi quod viderit patrem faciẽtem. Et iterũ,Non poſ-
ſum ego à meipſo facere quicquam. Eſt igitur ſenſus,Totam meam virtutem,perfectionem atq; po-
tẽtiam ad te,hoc eſt,ad tuum honorem,& laudem, ô pater, cuſtodiam,id eſt,obſeruabo & ordinabo,
ne aliquo modo aberrem aliquid mihi aſcribendo,cum totum à te receperim.Non ſolum autem re-
fert Chriſtus ad patrem totam ſuamvirtutem creatam fortitudinemq; humanam,ſed etiam diuinam
Iohã.10 & increatam,profitendo ſe illam quoque recepiſſe à patre.Propter quod dicit,Pater quod dedit mi-
Ibidem hi,maius omnibus eſt,id eſt,diuina eſſentia quã à patre accepi,per hoc enim probat ſe eſſe verũ deũ.
Nam ſubdit, Ego & pater vnum ſumus. Increatam autem ſuam virtutẽ retulit Chriſtus ad patrem,
tanquam ad originẽ,non ſicut ad finem. Vel ſic, Fortitudinem meam, qua aduerſarios meos poſſem
ſubito varijsq; tormẽtis deſtruere,deijcere atq; occidere,ad te cuſtodiam,hoc eſt,ſecundum volun-
tatem tuam ô deus pater reſtringam & differam,nec ſtatim vlciſcar meipſum,ſed tẽpus pœnitentiæ
Matt. 26 ipſis concedam.Hinc enim ait Petro,An putas,quia nõ poſſum rogare patrẽ,& exhibebit mihi mo-
do plus quàm duodecim legiones angelorum?Nam & cum ſolo verbo,paſsione inſtante,hoſtes ſuos
Iohã.18 proſtrauiſſet dicẽdo,Ego ſum,fortitudinẽ ſuam compeſcuit,eoſq; ſurgere fecit.[QVIA deus ſuſce-
ptor meus,]id eſt,verbum dei humanitatẽ meam ad ſuam perſonalitatem aſſumpſit.Deus quoq; tri-
nitas ſuſceptor eſt Chriſti hominis, quoniam omnes eius preces exaudiuit,reſurgentẽ, & aſcenden-
Eſa.45. tem accepit, atque ad dexteram ſuam collocauit. Vnde deus pater de Chriſto per Eſaiam ait, Ecce F
ſeruus meus ſuſcipiã eum. [DEVS meus miſericordia eius præueniet me.] Nullam vnquam creatu-
rã,imò nec omnes ſimul deus tam gratioſe miſericorditerq; præuenit vt Chriſtũ hominẽ.Sola enim
benignitate & gratia dei aſſumpta eſt Chriſti humana natura a verbo. Non enim pręceſſerant me-
rita,ſed in eodem inſtãti eſt creata & deo vnita. ℂ(11)DEVS oſtendit mihi ſuper inimicos meos,]
hoc eſt,mihi homini reuelauit de ipſis Iudæis quod ſequitur,[NE occidas eos,]id eſt,noli ô Chriſte
fili dilecte crucifixores tuos,eorúmque poſteros penitus eradicare de terra, ſed ora pro eis in bono,
Luc.23 dicendo,Pater ignoſce illis.Nec omnes interficiantur,ſed quidam eorum remaneant in memoriam
ac teſtimonium euangelicæ veritatis:ideo ſubiũgit,[NEQVANDO obliuiſcãtur populi mei,] id eſt,
ne aliquando Chriſtiani me & legem meam tradant obliuioni non credendo quòd fuerint aliquãdo
Iudæi,qui tãtum ſcelus perpetrare præſumpſerint:ſed videndo Iudæos inter ſe commorari inceſſa-
biliter ſint memores mei,elicientes etiam fidei ſuæ argumẽtum ex repulſa diſperſione ac derelictio-
ne Iudæorum.Ecce ex his trahitur ratio cur Iudæi non ſint occidendi, niſi ſpeciali peccato merue-
rint.Deinde Chriſtus ait ad patrem,ℂ(12)DISPERGE illos] per totum mundum,vt ſint vagi in
Oſee 9 nationibus,ſicut per Oſee prædictum eſt. [IN virtute tua]omnipotente,per quam tibi omnia facilia
ſunt,per quam etiam contuliſti Romanis potentiam diſpergendi Iudæos,[ET depone eos]à proſpe
ritate & gloria tẽporali,à regno,à ſacerdotio,omniq; honore legis paternę[PROTECTOR meus,]
id eſt meæ humanitatis domine pater,depòne(inquam)non ignoſcendo,ſed ab effectu impediendo. G
ℂ(13)DELICTVM oris eorum]hoc eſt,[SERMONEM labiorum ipſorum,]quo dixerunt coram
Iohan.18 Pilato,Si non eſſet hic malefactor,nõ tibi tradidiſſemus eũ. Et alibi,Domine recordati ſumus,quia
Matt. 27 ſeductor ille dixit adhuc viuens,poſt tres dies reſurgam, [ET comprehendantur in ſuperbia ſua,]id
Iohã.8 eſt,in peccato ſuo moriantur, ſecundum quod Chriſtus dixit Iudæis, In peccato veſtro moriemini:
quod Chriſtus dicit potius prænunciando quàm imprecando. Vel comprehendantur, id eſt, obſi-
deantur,concludantur,& capiantur in ciuitate Hieruſalem ab exercitu Romanorum,ſicut & Chri-
Luc. 19 ſtus prædixit. Vel comprehendantur in ſuperbia ſua,id eſt, confundantur à Chriſti apoſtolis, verbis
atq; miraculis Chriſti reſurrectionẽ docentibus,demonſtrantibus,ac palàm probãtibus. ℂ(14)ET
Matt.11. de execratione,]id eſt,abominatione,qua Chriſto detraxerunt,eúmque ſpreuerunt, dicẽtes, Homo
Matt. 27 vorax,amicus publicanorum, [ET mendacio]quod contra Chriſtum locuti ſunt,dicendo, Seducit
turbam:& quod diſcipuli furati eſſent eum de monumẽto[ANNVNCIABVNTVR,] id eſt,redar-
guentur,a iudice Chriſto[IN conſummatione] i.in fine mundi iudicioq; finali. De qua conſumma-
Matt.13 tione Chriſtus in Euang.dicit,Sic erit in conſummatione ſeculi.Tunc enim videbunt in quẽ pupu-
Apoc.1 gerunt.Vnde clarius ſubdit,[IN ira conſummationis,] id eſt, in diuina vltione & increpatione quę
Matt.25 erit in die iudicij redarguentur à Chriſto,quia tunc dicet eis,Ite maledicti in ignẽ æternũ,[ET non H
Eſa.10 erunt]in numero electorum neque in gloria:iuxta illud,Tollatur impius ne videat gloriã dei.Tunc
enim inæternum peribunt.ℂ(15) ET ſcient]in die nouiſsimo per experientiam pœnæ, & per cor-
poralem Chriſti intuitum,[QVIA deus,] id eſt, Chriſtus [DOMINABITVR Iacob,] id eſt, verò
Iſraeli,videlicet populo Iudæorum in Ieſum Chriſtum credenti, [ET finium terræ,]id eſt,omnium
gentiũ in ipſum credentium. Horum enim poſt finale iudiciũ dominabitur Chriſtus deus in trium-
phanti eccleſia, ſicut & nunc dominatur vniuerſorum fidelium in eccleſia militanti. ℂ(16) CON-
VERTENTVR ad veſperã,] Iſte verſus iam ſemel expoſitus eſt, quem modo reſumit Propheta ad
conſolandum ſeipſum ſuper interitu populi ſui. ℂConſolans ergo ſeipſum,inſinuat quòd reliquiæ
Rom.9 ſaluę fient:quemadmodum Eſaias & Paulus teſtãtur,Si fuerit(inquiunt)ſemen filiorum Iſrael ſicut
Eſa.10. arena maris,reliquiæ ſaluabuntur. ℂ(17)IPSI diſpergentur ad manducandum,]id eſt,Iudæi in fi-
ne ſeculi conuertendi circunquaq; ibunt ad homines virtuoſos, vt panem vitæ & intellectus acqui-
rant,cognoſcendo & obſeruando Chriſti doctrinam: ſicq; obedientiæ cibum mãducent. de quo aſ-
Iohan.4. ſerit Chriſtus, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei.[SI verò non fuerint ſaturati]pane
prædicto,id eſt,iuſtitia quam maxime deſiderabunt,tunc[ET murmurabunt] non contra deum,ſed

A contra ſeipſos redarguentes ſe,quòd tam ſero conuerſi ſunt,nec iuſta deſideriũ ſuum proficere poſ-
ſunt. Vel,diſpergentur ad manducandum corpus & ſanguinem Chriſti: quæ vtique tunc deuotiſsi-
me ſument,ſicut pleniſsime credent,imò deuotiſsime ſacramentum altaris percipient,ſicut primiti-
ua ecclesia,quæ(vt Luc.affirmat)perſeuerauit in cõmunione fractionis panis:ſi verò non fuerint ſa- Act.2
turati gratia ſacramentali, videlicet effectibus huius ſuperdigniſsimi ſacramenti,& murmurabũt,ſe-
cundum intellectum inductum. ❡(18) EGO autem(ò deus)cantabo fortitudinẽ tuam,]hoc eſt,lau-
dabo coram diſcipulis meis tuam potentiam qua me reſuſcitaſti à mortuis, [ET exultabo,]id eſt,ex-
ultanter gaudioſeq; proferam & annunciabo[MANE]prima ſabbati, quando Mariæ Magda.appa- Marc. 16
rui[MISERICORDIAM tuam,]hoc eſt,gratiam qua me tam celeriter reſuſcitaſti,& quam detentis
tis in limbo vniuerſoq; mundo per me dare dignatus es. Chriſtus enim poſt reſurrectionẽ dei poten
tiam prædicauit,quando (vt Luc.commemorat) per quadraginta dies apparens diſcipulis loqueba-
tur eis de regno,Non eſt,inquiens,veſtrum noſſe tempora vel momenta,quæ pater poſuit in ſua po- Act.1
teſtate. Exultauit quoq; mane,id eſt,tempore euãgelicę legis & gratię miſericordiã dei,quãdo diſci-
pulis dixit,Quicunque crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Atque iterũ,Accipite ſpiritũ ſan- Marc. 16
ctum,quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis. ❡(19) QVIA factus es] ò deus pater[SVSCE- Iohã.20.
PTOR meus]ſecundum ſenſum iam dictũ,[ET refugium meũ in die tribulationis meæ,]hoc eſt,to-
to tẽpore cõuerſationis meæ in mũdo,quæ tribulationibus plena fuit. Nam & paſsione inſtãte Chri Luc.22
ſtus ad patrẽ confugit orans,& dicens,Mi pater,ſi vis,transfer calicẽ iſtum à me. Moriẽs quoq; cla- Pſal.30
mauit,Pater,in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et iſtud conueniebat Chriſto inquantũ erat Luc.23
B paſsibilis & aliquo modo viator. ❡(20)ADIVTOR meus tibi pſallam.]Deus Chriſti hominis ad- Eſa.50
iutor fuit in omnibus. Iuxta illud Eſaię prophetæ,Dominus deus auxiliator meus,ideo nõ ſum con- Iohã.14
fuſus. Et in euangelio dixit,Pater in me manẽs,ipſe facit opera. Huic adiutori Chriſtus per ſeipſum,
& fideles pſallit verbis & operibus ipſum laudando, [QVIA deus ſuſceptor meus es,deus meus mi-
ſericordia mea.] Chriſtus vt homo vocat deũ miſericordiam ſuam, non quia pœnã aut culpam pro- Pſal.20
priã ſibi indulſit:ſed quia tã gratioſiſsime ipſum in omni benedictione dulcedinis præuenit & adim
pleuit,ac per hoc ab omni peccato præſeruauit. Incõparabili enim gratia animã eius impleuit faciẽs
eam diuinæ eſſentiæ cõtemplatricẽ per ſpeciẽ excellentiſsimo modo à primo ſuę creationis exordio.

❡EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

MOraliter inſuper conuenit Pſalmus iſte eccleſię Chriſti tribulatę,& vnicuiq; Chriſtiano af-
flicto. Fidelis ergo tentationibus,varijsque aduerſis circũdatus totis medullis proclamet ad
deum, Eripe me de inimicis meis deus meus, id eſt, ab inuidentibus atque occulte & indu-
ſtrioſe mihi nocere ſtudentibus,erue me. Hoc autẽ ad inuiſibiles hoſtes maxime pertinet. Vnde ve-
hementer egemus adiutorio dei,id eſt, diſcretione ſpirituũ, ſeu illuminatione ſpiritus ſancti ad co-
C gnoſcendum inſidias dæmonis, quatenus cum Apoſtolo dicere valeamus,Non ignoramus cogita- 2.Cor.2.
tiones eius:& ab inſurgentibus in me,id eſt, à manifeſtis inuaſoribus ac perſecutoribus libera me,ne
animam meam ad impatientiã aut alia vitia pertrahant,ne dãmna aut vulnera amplius inferãt,quàm
animæ expedit. Hinc enim Apoſtolus diſcipulos deprecatur,Rogate vt liberemur à malis & impor- 2.Theſ.2
tunis hominibus. Eripe me de operantibus iniquitatẽ.i.ab omni male viuenti? quamuis non ſit æmu-
lus meus:imò à familiaribus,propinquis,vicinis,& fratribus,malam vitam ducentibus: maxime erui
indigemus,ne cũ peruerſis peruertamur,ne ipſis in malo conſentiamus,ne propinquitas naturę,loci Pſal. 17
& conuictus,fiat occaſio imitationis peruerſæ:& de viris ſanguinum,qui affectu & opere proximos
ſuos occidunt in carne aut corde. Qui enim alium ad mortale peccatũ inducit,ſpiritualiter eum occi
dit. Omnis quoque qui fratrem ſuum odit,homicida eſt. Ab his domine ſalua me, ne ſim ſimilis eis. 1.Iohã.3.
Denique primus verſus hoc modo conuenienter exponitur, Eripe me de inimicis meis deus meus,
id eſt,à malis habitibus ſeu conſuetudinibus vitioſis intus latentibus,& quodammodo quieſcẽtibus,
redime me per gratiam talia funditus ex corde meo eradicando, oppoſitosque virtutum habitus in-
ſerendo:& ab inſurgentibus in me, hoc eſt,actualibus vitijs à paſsionibus impetuoſis, à motibus in-
ordinatis,libera me,quatenus per gratiam tuam huiuſmodi ſtatim adijciam,vincam, atque de die in
diem minus ac rarius ſentiam. Quia ecce, ò domine, prædicti aduerſarij ceperunt animã meã.i.vin- Iohã. 13.
culis peccatorum eam vinxerunt in peccati cõſenſum eam trahendo. Vel,ceperũt,id eſt,obſederũt,
inuaſerunt, & capere tentauerunt animam meam,inſidiãtes ſaluti mentis aut corporis ſoſpitati. Vn-
D dique nanque anima noſtra hoſtibus circumuallatur, id eſt,impugnationibus mundi, carnis, & dæ-
monis:irruerunt in me fortes,aduerſarij,ſcilicet dæmones,mundi potentes,aut vitia in me radicata,
vel ad quæ ex natura ꝓcliuus ſum. Hi quotidie irruunt in nos, conantes ſubuertere animas noſtras.
Idcirco inceſſanter clamãdum eſt nobis ad dominum. Neque iniquitas mea, neq; peccatũ meũ do- Matt. 5
mine,hoc eſt,nulla culpa merui pati iſta flagella. Hoc prohdolor pauciſsimis conuenit,illis videlicet Iob.16
qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam , qui dicere poſſunt cum S. Iob, Hæc paſſus ſum ſine 1.Cor. 4
iniquitate manus meæ, cum mundas haberẽ ad deum preces, hi ſcilicet quibus pro bonis mala red- 1.Re. 24
duntur,qui cũ Apoſtolo dicere queũt,Maledicimur & benedicimus. Talis quoq; fuit beatiſſ. Dauid 1.Re.26
editor pſalmi pręſentis, ꝗ cũ multa bona feciſſet Sauli, grauiſsimã perſecutionẽ patiebatur ab eo,ſi-
ne iniquitate cucurri & direxi. Hoc nulli pręter Chriſtũ eiusq; glorioſam genitricẽ abſolute cõueni-
re videtur,niſi taliter exponatur, ſine iniquitate.i. ſine peccato mortali,cucurri viam huius exilij vel
mãdatorum,& direxi opera mea,cogitationes,ac verba ſecundũ diuinę legis præcepta. Vel,ſine ini-
quitate cucurri .i.in peccatis nõ ꝑſeueraui & de venialib.quotidie ſatisfeci. Sic enim Apoſt.ait,Nihil 1. Cor. 4
mihi cõſcius ſum. Et Iob,Neq; reprehendit me cor meũ in omni vita mea,videlicet,quoad peccata Iob 27

mortalia:ſine venialib.nanque non fuit. Solent autē interdum homines ſancti propriā perfectionem E
ſine omni ſuperbia enarrare,& cōfiteri propter rationabiles cauſas, ſcilicet ad honorem dei,ad pro-
Eſa.38 ximi ædificationem, aut vt ſibi faciant ſupplicandi fiduciā, vel ſpiritus puſillanimitatem expellant.
4.Re.20 Vnde pijſsimus regū Ezechias pro magna cauſa oraturus ſic ait, Memento domine quomodo am-
2.Par.32 bulauerim coram te in veritate & corde perfecto,& quod bonum eſt in oculis tuis feci. Ierem.quo-
Iere.15 que de ſeipſo ad noſtram informationem ait,Non ſedi in conſilio ludentiū,& diem hominis nō con
cupiui. Exurge in occurſum meū.i.in omni euentu,cauſa,opere,atq; negotio,mihi ô domine appro
xima,præſenſq; eſto,oſtēde te mihi,& ſuſcipe me.Occurre ergo,non locū mutādo,cū tu ſis incircū-
ſcriptibilis atq; immobilis,ſed opem & gratiā impēdendo,quia tu ſolus ſeruare me potes. Occurſus
autē dei quandoq; in malo accipitur.ſ.pro reſiſtentia & vltione qua deus peccatoris voluntatē ab o-
Oſee 13 pere impedit,punit,ac dānat, ſecundū quod dominus de peccatoribꝰ proteſtatur, Occurrā eis quaſi
Gen. 24 vrſa raptis catulis.Interdū verò in bono accipitur,ſicut iam dictū eſt.Sicq; puer Abrahæ, Domine,
inquit,obſecro,occurre hodie mihi,& fac miſericordiā. Nos igitur cōſiderantes,quia adiutorio dei
indeſinēter in omni negotio indigemus,ſemper dicamus, Exurge in occurſum meū domine. Sed vt
huius precis ſortiamur effectū,agamus quod Amos ſcribit,Pręparate in occurſum dei tui.i.fac quod
Amos 4. in te eſt, & para teipſum, vt dignus efficiaris obuiatione diuina . Hinc etiā per Ierem.dominus ait,
Iere.30 Quis eſt iſte qui applicet cor tuū,vt appropinquet mihi?& vide.i.ô domine clemēter conſidera quā- F
ta mihi inſtēt diſcrimina, quantū indigeo gratia tua,q̄ affectuoſe & confidenter te inuoco.Conuer-
tētur ad veſperā: hoc dicere poteſt mater eccleſia de his qui nec adoleſcentia, neq; in iuuētute obe-
dire volunt exhortationibus ſanctis . De talibus nanq; deſperandū nō eſt,quia fortaſsis in tertia vi-
gilia ſeu vndecima hora conuertentur,& famē iuſtitiæ patientur vt canes,tam cupide proficiēdo vt
Matt. 20 mane conuerſos præcedant,fiantq; nouiſsimi primi,& primi nouiſsimi.Fortitudinē meā ad te cuſto
Iob 6 diam.i.totā poteſtatē,virtutem,& gratiam meam tibi attribuam, dicendo cum ſancto Iob, Ecce non
1. Cor.15 eſt auxilium mihi in me.Et cū Apoſtolo,Gratia dei ſum id quod ſum.Confitebórque verū eſſe quod
Oſee 13 tu domine per Prophetam ſanctum dicis, Perditio tua Iſrael ex te,in me tātummodo auxiliū tuum.
Iere. 16 Si ergo fortitudinem tibi diuinitus præſtitam optas ſeruare,non perdere, omne quod es,potes & a-
gis,deo aſcribe,dicq; illud, Domine fortitudo mea,& refugiū meū,& robur meum: quia deus ſuſce-
ptor meus.Deus dei filius ſuſceptor eſt noſtræ naturæ in incarnatione, & deus trinitas ſuſceptor no
ſtrorum deſideriorum in oratione, noſtræ pœnitētiæ in iuſtificatione, noſtri obſequij in tua pietate,
noſtræ animæ in glorificatione,noſtriq; corporis in reſuſcitatione:imò benigniſsimꝰ dominus deus
noſter inceſſanter paratus eſt nos in brachijs ſuæ paternæ dilectionis recipere,cōfouere, protegere,
atque ſaluare:ſicut per quendam Prophetam animæ peccatrici dicit, Tu fornicata es cū amatoribus G
Ierem.3 multis: tamen reuertere ad me,& non auertam faciem meam. Et iterū,Noluiſti erubeſcere,ergoſal-
Ibidem tem amodo voca me,pater meus es tu.Et per Ezech.dicitur, Quacūque hora peccator ingemuerit,
Ezec. 18 omnium iniquitatū eius nō recordabor amplius:deus meus miſericordia eius præueniet me.Hoc eſt
Pſal.9 verbum bonæ fiduciæ,eſtq; implicite feruēs oratio.Hoc enim dicit fidelis,non præſumēdo,ſed ſpe-
rando,ac deſiderando. Deſideriū enim pauperū exaudiuit dominus,etiā antequam in formalem aut
vocalē orationē erumpat.Niſi autem miſericordia dei nos præueniret,ſalui fieri non poſſemus,quo-
niam gratiā primā nullus de condigno meretur: oportet ergo vt gratia dei nos præueniat,cōſeruet,
Iohan. 15 perducat,perficiat.Ideo enim Chriſtus, Sine me(inquit)nihil poteſtis facere. Deus oſtēdit mihi ſu-
per inimicos meos ne occidas eos . Hoc dicit Eccleſia ſicut & Chriſtus de Iudæis inter Chriſtianos
morantibus,quos non occidit propter rationem in præcedenti explanatione expoſitam.Poteſt quo-
que intelligi de omnibꝰ hoſtibus,vt ſit ſenſus,Deus oſtēdit mihi ſuper inimicos meos,hoc eſt,Chri-
ſtus præcepit mihi de aduerſarijs meis,ne occidas eos,nequando obliuiſcantur populi mei.i.ne pro-
ximi ſcandalizentur in veſtra vindicta,imitenturq; opera veſtra,& obliuiſcantur mea pręcepta qui-
Matt.5 bus præcepi,Diligite inimicos veſtros,benefacite his qui oderunt vos. Et,Orate pro perſequētibus
& calūniantibus vobis.Hoc ergo agēs eccleſia orat, Diſpge illos in virtute tua,hoc eſt,à malitia ſe-
Iob 14 para eos,qui ſolus potes facere mundū de immūdo, & depone eos à malo ꝓpoſito, depone quoque,
id eſt, indulge & dele delictū oris eorum, videlicet ſermonē illicitū labiorū ipſorū quo vel in te, vel H
in proximum peccauerunt:& comprehendantur in ſuperbia ſua,id eſt,per flagella tuæ paternæ cor-
rectionis coarctetur ac reſtringatur eorum ſuperbia, quatenus humiliati per pœnas ceſſent à vita ſu-
perba.Et de execratione,qua iuſtos abominati ſunt,& viam dei ſpreuerunt, & mendacio annuncia-
buntur,id eſt,accuſabuntur & redarguentur à prædicatoribus Chriſti in ſeculo iſto quotidie, quo-
rum officium eſt errantes inſtruere,peccatores arguere,nulliúſque peccata palpare. annūciabuntur
autē in conſummatione.i.in doctrina eos perficiēte,vel ad hoc vt cōſummentur in bono, in ira con-
ſummationis,id eſt,in increpatione charitatiua ad conſummationem virtuoſam tendente.Ex chari-
tate enim procedit ira per zelum,qua prędicatores & iuſti impios arguunt & caſtigant,quemadmo-
Titum 1. dum Apoſtolus ait, Dure increpa illos,& non erunt.i.peccatores poſt annunciationem & conſum-
2. Cor. 5 mationem prędictam,non erunt tales quales ante fuerūt:relinquent enim ſeipſos,& viuent iam non
Prou.12 ipſi,ſed Chriſtus in eis. Vnde Salomon admonet , Verte impios & non erūt Et ſcient per experien-
tiam miſericordiæ dei ſibi exhibitæ,quia deus dominabitur Iacob.i.ſupplātatorib. vitiorū,videlicet
iuſtis ,& finiū terrę.i.etiā vitioſis, dūmodo velint ad ipſum cōuerti. Sic enim regnabit in eis per fidē
& gratiā, faciens eos ſibi famulos efficaces. Ego autem ô deus cantabo fortitudinē tuam.i. laudabo
potentiam tuam circa me,qua me de ore diaboli eruiſti, ex impio iuſtificaſti,ad vitā laudabilem per-
Iob 9 duxiſti . Laudabo quoque omnipotentiam tuam , quam parcendo maxime & miſerando manifeſtas,

A quia cælum & terram creaſti,conſeruas,gubernas,per quam facis magna & inſcrutabilia,& mirabi-
lia abſque numero:& exultabo,id eſt,hilariter pronſiciabo mane.i.cito & in principio,ſcilicet ante-
quam in alijs occuper, ſecundum quód à Matthæo ſcriptum eſt, Primum quærite regnum dei. Vel Matt.6
mane.i.gratia tua veniente,ac radiante in me,miſericordiã tuam.i.teipſum miſericordẽ ac miſericor
diæ tuæ effectum,confitendo beneficia tua mihi eleméter collata: quemadmodum Raphael angelus Tob 12
iubet,Benedicite deum cęli,& coram omnibus viuentibus confitemini ei,quia fecit vobiſcum miſe-
ricordiam ſuam.Quia factus es ſine tui mutatione ſuſceptor meus,conuertendo cor meum ad te.Fit
enim deus ſuſceptor noſter alterando cor noſtrũ per gratiã ſuam,non mutãdo ſeipſum, & refugium
meum in die tribulationis meæ, quia dediſti mihi gratiã hãc, per quam in omni neceſsitate ad tuam
pietatem confugio. Adiutor meus tibi pſallam.i. laude operoſa.ſ. vita & voce te laudabo, quia deus
ſuſceptor meus es,propterea te ſatis laudare non valeo,deus meus miſericordia mea. Cur nõ potius
miſerator meus,niſi ꝙ tãta tamq; inæſtimabilis,ineffabilis ac infinita eſt miſericordia dei ſuper nos,
vt aptius dicatur in abſtracto noſtra miſericordia, quàm in concreto miſerator noſter? Sic enim dice
re ſolemus de eo quem ardenter amamus, Tu es amor meus. Itaque tu domine deus meus, miſeri-
cordia mea:diffiniant ſeu deſcribant te alij ſicut volunt, ego conuenientius te deſcribere nequeo,q̃
deus meus,miſericordia mea. Dicat Ariſtoteles,Deus eſt actus purus: dicat Plato,Deus eſt per ſe bo Ariſtot.
num: dicat Auicenna, Deus eſt bonitas pura:ego in æternum dicturus ſum, Deus meus miſericordia Plato.
mea. Tua enim bonitate creatus ſum,tua incarnatione deificatus, tua cõuerſatione ſanctificatus, tua Auicẽna.
paſsione redemptus,tua aſcenſione glorificatus. Præterea quoties in pſalmo iſto tam inclyto iam di-
B ctum eſt,deus meus & ſuſceptor meus,& nonne deus omniũ cæleſtiũ, terreſtriũ & infernorum deus
exiſtit? Cur ergo deus meus? Non eſt hoc omniũ dicere deus meus. Deus enim à cauſalitate & pro-
uidentia nomen accepit. Nos quoque illud deum vniuſcuiuſque vocamus, quod ſumme ab eo ama-
tur & colitur. Ideo enim guloſorum deus venter eſt,auarorum aurum. Ille igitur vere ac proprie di- Philip. 3.
cere poteſt deus meus,qui ipſum ſingulariter colit & feruide diligit,de quo etiã deus ſpecialem pro-
uidentiam habet,ipſum præſeruando à malis,& promouendo in bonis. Hinc enim magnus ille atq;
diuinus Areopagita Dionyſius abſolute dicere non præſumpſit,deus meus:ſed ita in libris ſuis ſcri-
pſit:deus,& ſi fas eſt dicere,meus. Totũ igitur affectũ noſtrũ congregemus & ſtabiliamus in deo,nil
prorſus amãtes in creaturis,niſi in ipſo, & ꝓpter ipſum. Ipſum verò finaliter, pure & ꝓpter ſe dili-
gamus,quia in ipſo eſt omniũ bonorũ pulchrorum ac deſiderabilium plenitudo ſimpliciter infinita.

COMMENTARIVS IN PSAL. LIX.

EXPOSITIO TITVLI.

C HVius pſalmi titulus eſt, In finem pro his qui commutabuntur in tituli inſcriptione Dauid in
doctrina, cum ſuccẽdit Meſopotamiã Syriæ,& Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percuſsit
Edom in valle Salinarum duodecim milia. Iuxta intellectũ literalem ſenſus tituli huius de-
pẽdet ex hiſtorijs librorũ Reg.& Paralipomenõ. Ad literã enim fecit Dauid hunc pſalmum 2.Reg.10
de ſtatu & regno Iſrael,eius miſerias deplangendo,eiuſq; reparationem deprecando. Legitur enim 1.Par.8
2. Regũ lib. quẽadmodum Amon filius Nathas regis Amonitarũ cõtumeliam intulit ſeruis Dauid, 2.Re.10.
quo facto timẽs ipſum Dauid,conduxit ſibi in adiutorium quoſdã de Meſopotamia,& quoſdã de Sy-
ria ac alijs locis,qui omnes victi ſunt a populo Dauid. Eſt igitur ſenſus tituli,Pſalmus iſte in finẽ,ſci
licet Chriſtũ nos dirigens, qui eſt finis totius diuinæ ſcripturæ, ſcriptus eſt ad literã pro his qui cõ-
mutabũtur in tituli inſcriptione Dauid.i.pro populo Iſrael,qui tenuit Dauid pro rege ſuo à deo ele- 2. Reg. 5
cto,ſicut & titulus dicit,quia deus per Samuelẽ prædixit Dauid debere eſſe & nominari regẽ Iſrael, 2. Re.8
Pſalmus,dico ſcriptus ea occaſione,cum Dauid ſuccendit Meſopotamiã Syriæ,& Syriam Sobal,ſi-
cut hiſtoriæ prædictæ plenius pandunt:& conuertit Ioab.i.aciem direxit,& percuſsit Edom.i.Idu-
mæos in valle Salinarum. Loquens igitur Dauid in perſona regni Iſrael,ait,

PRECATIO.

*Solatium afflictorum domine,da nobis auxilium in omni tribulatione,& ſana contritiones noſtras,atque peccata
dimitte,ut tribulantibus nos ad nihilum deductis,in te faciamus uirtutes pietatis.*

D

EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DEVS repuliſti nos]à tua defenſione, [ET deſtruxiſti nos,] permittendo hoſtes
ingredi terminos noſtros,& ciuitates noſtras vaſtare, homineſque occidere.
[IRATVS es]aduerſus nos propter peccata noſtra. Regnũ enim Iſrael tempo-
re Iudicũ multipliciter affligebatur. Vnde 1.lib.Reg.dicitur,ꝙ faber ferrarius
non erat in terra Iſrael. Cauerãt nanque Philiſtæi ne facerent Hebręi lanceam 1.Re.13
aut gladium vt pugnare non poſſent. [ET miſertus es nobis.]non penitus con-
terẽdo nos,neq; nos affligendo tam vehemẽter,ſicut meruimus. (2) COM-
MOVISTI terrã,] hoc eſt, inhabitãtes in terra noſtra permittendo nos impu-
gnari,& eradicari à terra. Expulerũt enim Philiſtæi Hebræos,& habitabãt in ciuitatibꝰ ipſorũ. [ET
cõturbaſti eam].i.terrore aduerſariorũ turbari eos permiſiſti,[SANA cõtritiones eius] id eſt,ruinas
eius & afflictiones recupera,[QVIA cõmota eſt].i.propter prędictas miſerias noſtras moueatur pie-

tas tua ad miſerēdum ſuccurrendúmque nobis. ⁋(3) OSTENDISTI populo tuo dura,]id eſt, diuerſa flagella ſuper nos induxiſti,[POTASTI nos vino compunctionis,] id eſt, compunctione ſeu E
mœrore, & mentis dolore nos impleſti, ſicut homo vino potatur,& potu impletur: quemadmodum
Iere.23 apud Ieremiam legimus, Ecce ego cibabo eos abſynthio, & potabo impios felle, dicit dominus.
⁋(4) DEDISTI metuentibus te ſignificationē].i. intellectum[VT fugiant à facie arcus].i. à commi-
natione diuini iudicij. Per caſtigationes enim præſentes illuminat deus corda humana, vt timeāt
Ierem. 31 futura ſupplicia. Propter quod apud Ieremiam habetur, Caſtigaſti me,& eruditus ſum. Hoc autē fa-
Oſee. 11. cis ô domine, ⁋(5) VT liberētur dilecti tui,] videlicet filij Iſrael quos dilexiſti: iuxta illud, Puer Iſ-
Iere.31 rael,& dilexi eum. Et illud, In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans.[SALVVM fac]
me orantem,& eos pro quibus exoro[DEXTERA tua].i. per dexterā tuā.ſ. per piā tuā aſsiſtentiam,
fauorabilē præſentiā,& gratioſam clementiam,[ET exaudi me]iſta precantem. ⁋(6) DEVS locu-
tus eſt in ſancto ſuo,]hoc eſt, per ſanctū ſuum Prophetā.ſ. Samuelē ſeu Nathan, quorū vtriq; reuela-
s.Reg.17 uit proſperitatē regno Iſrael affuturam tēpore Dauid. Locutus eſt verò deus quod ſequitur,[LAE-
1.Reg.12 TABOR].i. ꝙ ego Dauid in ipſo lætarer ſicut in deo ſalutis meæ, [ET partibor Sychimam,] id eſt,
ſpolia terræ Sychē diuidam ſeruis & adiutoribus meis, eámq; reſtituā habitatoribus ſuis, quę omnia
per Dauid completa ſunt,[ET conuallem tabernaculorum,]hoc eſt, locū iuxta Iordanē ſitum, quem
Gen.33 Iacob appellauit Soccoth .i. tabernacula, quia de Meſopotamia rediens,& Eſau fratrem ſuum decli-
nans, fixit in eo tētoria. Hanc ergo conuallem metibor, id eſt, filijs Iſrael diuidam ſecundū debitam
vniuſcuiuſque menſuram, expulſis de ea Philiſtæis, qui eam iniuſte ad tēpus poſſederant. Hęc quoq; F
acturus ſum adiutorio populi mei, eorum præcipue, qui bellicoſiores & fortiores fuerunt, de quibus
Iud.10 ſubiungitur, ⁋(7) MEVS eſt Galaad,] hoc eſt, populus habens terram Galaad in poſſeſsionem
Iud.11 trans Iordanem, qui erant nominati in robore, propter Iair & Iephthe, [ET meus eſt Manaſſes,] id
Iud. 6.7 eſt, populus ex tribu Manaſſe progenitus, qui erat famoſus propter Gedeonem de hac ſtirpe exortū,
[ET Ephraim,]id eſt, populus ex tribu Ephraim natus eſt[FORTITVDO capitis mei,]id eſt, pote-
ſtas regni mei, vel fortitudo principalis quodammodo & capitanea. Habitabat enim hic populus in
vna extremitatum regni Iſrael verſus Aquilonem, ſicut & populus Iudæ in alia extremitate verſus
Ioſ.10 in Auſtrum. ⁋(8) IVDA rex meus.]quia ex tribu Iuda reges ſunt orti, eratque populus Iudæ defen
Gen. 36 ſor & cuſtos regni Iſrael. [MOAB,] id eſt, terra & populus Moabitarū, eſt [OLLA ſpei mei,]hoc eſt,
per adiutorium ſpero illam adipiſci & poſsidere, eáq; vti tam libere, ſicut homo paterfamilias vtitur
olla in ſuæ domus obſequio. ⁋(9) IN Idumæam,] hoc eſt, in terra Edom, in qua Eſau habitauit
Gen. 25 [EXTENDAM calceamētum meum].i. pedibus calceatis ibo per illā, faciens eam mihi tributariam,
[MIHI alienigenę,]ſcilicet Philiſtæi & alij in circuitu habitātes[SVBDITI ſunt] ad obediendum
2.Re.8 & tributa ſoluēdum. Porrò vt Dauid oſtēdat ſe iſta nō præſumere proprijs viribus, ſed diuina virtu-
te adiungit, ⁋(10) QVIS deducet me in ciuitatem munitam] muris ac portis,[QVIS deducet me
vſq; in Idumæam]vt eam mihi ſubijciam?& reſpondet, ⁋(11) NONNE tu deus qui repuliſti nos?]
quandoque, ſed modo ira tua in miſericordiam verſa eſt, [ET non egredieris deus in virtutibus no- G
ſtris?]interrogatio eſt, ac ſi dicat, Imo egredieris in virtutibꝰ noſtris, id eſt, in exercitu noſtro, eriſq;
Num. 23 dux belli & auxiliator: quemadmodū de noſtro exercitu ſcriptum eſt, Dominus deus eius cum eo eſt
2. Pet.13 & clangor victoriæ regis in illo eſt. Et alibi legitur, In exercitu noſtro deus dux eſt. Vel, non egre-
dieris, ante nos in virtutibus noſtris, ſed tuis, quoniā propria poteſtate nos proteges. ⁋(12) DA no-
bis]ô domine [AVXILIVM de tribulatione,]id eſt, quo à perſecutione eripiamur, [ET vana ſalus
Iere. 17 hominis.]Nam maledictus qui confidit in homine,& ponit carnem brachium ſuum. ⁋(13) IN deo
faciemus virtutem,]id eſt, diuina virtute præualebimus,& opera virtuoſa agemus.[ET ipſe ad nihi-
lum deducet tribulantes nos.]Deus enim tempore Dauid contriuit aduerſarios Iſrael.

⁋EXPOSITIO eiuſdem pſalmi tropologica ſeu moralis.

IVxta myſticum verò ſenſum exponenda ſunt nomina tituli ſecundum vim interpretationis, quam
habent, vt ſit ſenſus, In finem, id eſt, pſalmus iſte in Chriſtū nos ducēs, ſcriptus eſt pro his qui com-
mutabuntur, id eſt, à veteri vita ad Chriſtiformem cōuerſationem conuertentur, in tituli inſcriptio-
ne confitentes verbo & opere Chriſtum eſſe regem Iudæorum: quemadmodum titulus aſſerit: com-
mutabuntur autem Dauid, id eſt, ipſi Chriſto, vt viuant non ſibi, ſed domino ſaluatori, cū ſuccendit
Meſopotamiā Syrię, id eſt, dum Chriſtus ſua humilitate & ſanctitate inflāmauit igne diuini amoris H
mundum ſua reputatione ſublimē. Meſopotamia enim alta vocatio interpretatur, & Syriam Sobal,
id eſt, ſublimitatem vanæ vetuſtatis. Sobal nanque vetuſtas exponitur:& cōuertit Ioab, id eſt, Chri-
ſtus conuertit populum Iudæorum & percuſsit Edom in valle Salinarum, id eſt, mundū terrenū, &
vitijs ſanguinolentum, percuſsit ſancto timore, ipſum conuertendo ad fidem. Percuſsit verò duode-
cim millia, id eſt, omnes gentes à quatuor finibus mundi. Numerus nāque duodenarius eſt numerus
perfectionis, quo totalitas deſignatur. Ait ergo eccleſia, Deus repuliſti nos permittendo nos vaſtari
Rom.11 ab hoſtibus fidei, vel non exaudiendo preces noſtras. Quanuis autem ad tempus deus plebem ſuam
Pſal. 93 videatur repellere, non tamen finaliter eam relinquit. Propter quod dicit Apoſtolus, Nūquid reppu
lit deus plebem ſuam? Abſit. Inferius quoq; habetur, Quia non reppulit dominus plebē ſuā.& deſtru
xiſti nos, corporaliter permittēdo nos ab iniuſtis occidi, quod in perſona martyrū dicere poteſt ec-
1.Cor. 13 cleſia. Vel ſpiritualiter indurādo corda nřa, ſeu gratiā abſtrahēdo ꝓpter pctā noſtra. Sine charitate.n.
& gratia exiſtētes deſtruimur,& nihil ſumus: iuxta Apoſt. Si diſtribuero in cibos pauperū omnes fa-
cultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.
Charitas enī eſt animę vita, iratus es famulis atq; fidelib. tuis, eo modo quo pater filio peccāti iraſci-

A tur,quem flagellat ne amplius peccet:ſic tu afflixiſti nos in præſenti varijs pœnis in corpore & in a-
nima intus & foris,& miſertus es nobis,quia per tẽporales has caſtigationes peccata noſtra dimiſiſti,
gratiam infudiſti,noſque de cætero cautiores feciſti.Commouiſti terram,id eſt,eccleſiam militantem
in terra verſantem,quam multipliciter impugnari permittis, multiſque inquietudinibus agitari, ita vt
pene nunquam in eodem ſtatu permaneat: & conturbaſti eam, propter magnitudinem perſequutio- Iob 14.
num ſibi inſtantium.Oſtendiſti populo tuo dura, ita ꝙ per experientiam didicit quid ſit perſecutio,
& ex his quæ paſſus eſt cõpaſsionem. Omnes enim qui volunt pie viuere in Chriſto perſecutionem 2.Tim.3
patientur.Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.Hinc ad Hieremiam Act.14
dominus ait,Caſtigo te in iudicio,ne tibi videaris innoxius.Et in Apoc. Ego quos amo, arguo & ca- Hiere.30.
ſtigo. Dediſti metuentibus te ſignificationem,id eſt,per temporalia mala eis inflicta ſignificaſti eis vt Apoc.3.
fugiant à facie arcus.i.à perpetuis pœnis diuinæ vltionis, videlicet vt gaudenter & æquanimiter per-
ferant cuncta præſentis vitæ aduerſa,quatenus æterna mereantur euadere tormẽta.Vnde hanc ſigni-
ficationem intelligẽs Hieremias propheta,in hac vita corripi cupit,dum ait,Corripe me domine.ve- Hier.10
runtamen in iudicio,& non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Propter dura ergo quæ no-
bis deus oſtendit non murmuremus,ſed agamus quod ſanctus dei propheta Michęas ait,Iram domi- 2.Mich.2
ni portabo,quia peccaui ei. Vt liberentur dilecti tui,videlicet re & nomine Chriſtiani,de quibus Sal- Iohan.16
B uator ait,Ipſe pater amat vos.Et in 1.ſua Cano.ait Iohan.Chariſsimi diligamus deum,quoniam ipſe 1.Iohã. 4
prior dilexit nos:ſaluum me fac dextera tua.i.in dextera tua,ita vt in dextera tua in cælo reſideam, id
eſt,in bonis tuis potioribus atque cæleſtibus,prout Chriſtus promiſit,Qui vicerit dabo ei mecum ſe- Apoc.3
dere in throno meo, ſicut & ego vici,& ſedi cũ patre meo in throno eius. Deus locutus eſt in ſancto
ſuo.i.pater locutus eſt nobis in filio,qui eſt ſanctus ſanctorum.Porrò quæ ſequuntur poſſunt eſſe ver- Heb.3
ba dei patris,vel Chriſti, ſeu eccleſię. Pater igitur ait,Lætabor in vobis ô electi cum benefecero vobis,
quemadmodum ſpopondi,Dabo,inquiens,eis cor vnum,& lætabor ſuper eis cum benefecero eis,& Hier.32
partibor Sychimam, id eſt, Gentiles diuidam ,quoſdam conuertendo, & quoſdam deſerendo. Non
enim eſt omnium fides.Per Sychimam nanque, in qua morabantur pagani,deſignantur Gentiles,&
conuallem tabernaculorum, id eſt,populum Iudæorum metibor,quoſdam aſſumendo, & quoſdam
relinquendo.Hæc autem conueniunt Chriſto,ſicut & deo patri.Vnde in cœna dixit,Non de omni-
bus vobis dico,Ego ſcio quos elegerim.Apoſtolus quoque ad Romanos, Vide(inquit)bonitatem & Iohan.15.
ſeueritatem dei.In eos quidem qui ceciderũt ſeueritatem: in te autem bonitatem,ſi tamen permanſe- Rom. 18.
ris in bonitate.Meus eſt Galaad,id eſt,congregatio martyrum, qui ſanguinis effuſione Chriſto & fi-
dei teſtimonium præbuerunt. Galaad nanque interpretatur aceruus teſtimonij, per quod martyres
deſignantur.Nam martyr Græce, Latine teſtis vocatur: & meus eſt Manaſſes,id eſt, populus priora
C obliuiſcens, & in anteriora extendens ſeipſum, pertinet ad numerum electorum meorum. Manaſſes Philip.3
quippe interpretatur obliuio. Debemus autem temporalium,ſeu ſibilium,& inferiorum obliuiſci, at-
que æternorum ac diuinorum iugiter recordari,quatenus ſicut ait Apoſtolus, Reuelata facie gloriam 2. Cor.3
domini ſpeculemur,& Ephraim.i.populus in bonis operibus copioſus ac fertilis, eſt fortitudo capitis
mei,id eſt,ſtabilimentum Chriſti,cuius ego caput ſum,& qui eſt caput eccleſiæ.Populus autem præ-
dictus dicitur ſtabilimentum Chriſti,quia per eum Chriſtus conſeruat & ſtabilit alios in fide & gra-
tia.Pater quoq; appellat Chriſtũ caput ſuũ,quia ipſe pater cõſtituit Chriſtũ in caput omniũ electorũ.
Ephraim autem fertilitas ſeu creſcẽs interpretatur.Iuda.i.populus confeſſorũ,qui vita atq; doctrina
domino cõfitentur & laudẽ eius & prædicationẽ ſalubrẽ annũciant alijs,tãquã ſcribæ docti in regno
cęlorũ.Rex meus,hoc eſt,ſponſus iſte eſt rector eccleſiæ,quia per eũ inferiores guberno,quemadmo-
dum per Prophetã teſtatus ſum,Dabo vobis paſtores ſecũdum cor meũ,& paſcent vos ſciẽtia & do-
ctrina,Moab olla ſpei meæ. Videtur hoc ſic poſſe intelligi, nam Ruth de cuius ſemine ortus eſt Da- Hiere.3.
uid,& inſuper Chriſtus, Moabites erat,& ita Moab.i. Chriſtus ortus ex Ruth Moabitide dicitur olla Ruth.4
ſpei dei patris,quia in ipſo tanquã in olla ſeu vaſe dedit nobis deus pater plenitudinẽ ſpei adipiſcendi
bona diuina,ſecundum quod ait Apoſt.Proprio filio nõ pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit il- Rom.8
lum. Quomodo etiã non omnia nobis cũ illo donauit? Dedit enim omnibus in Chriſto credentibus Iohan.1.
D poteſtatem & ſpem filios dei fieri . Nec videatur ineptũ ꝙ per Moab Chriſtus ſignetur.Moab enim Iohan.16
interpretatur ex patre,per quod Chriſtus ſignari poteſt, qui de ſeipſo ait,Exiui à patre. Vel ſi iſtud nõ
placet, exponatur hoc modo , Moab.i. Ruth Moabites,olla ſpei meę , quia in vtero ſuo velut in vaſe Ruth. 4
portauit Obeth auum Dauid,de quo natus eſt Chriſtus,qui eſt ſpes patris, quia pater dedit eũ nobis, Lucę 1.
vt ſit ſpes noſtra atq; ſaluator. Hæc autem poſſunt eſſe verba eccleſiæ, vt ſit ſenſus,Deus locutus eſt
in ſancto,videlicet quòd ego eccleſia lætabor in deo ſalutari meo,& partibor Sychimã,& conuallem
tabernaculorũ metibor. Primitiua enim eccleſia,puta apoſtoli Chriſti & eorũ diſcipuli,quoſdam con
uerterunt ad fidem, tam ex Gẽtibus q̃ ex Iudæis:& quoſdam in ſua perfidia reliquerũt.Populi quoque
deſignati per Galaad,Manaſſen,Ephraim & Iudam,ſunt eccleſiæ,tãquam membra eius ac filij. De-
inde Chriſtus ait, In Idumęam.i. in terram ipſam Gentilium extẽdam calceamentũ meum, hoc eſt,
naturam meam humanã,quę erat quaſi calceamentũ diuinitatis. Dum enim Chriſtus prædicari fecit
euangelium per totũ orbem, extendit calceamentum ſuum in Idumæam, quia incarnationẽ ſuam ac
humanitatẽ manifeſtauit hominibus,ſibiq; ſubiecit credentes in ſe: propter quod ſubdit,Mihi alieni-
genæ.i.nationes gentilium ſubditi ſunt per fidem & obedientiã,ſicut ſuperius de eis inductũ eſt. Po-
pulus quem non cognoui,ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Hinc nanque de Chriſto Ba-
laã prophetauit,Orietur ſtella ex Iacob,& exurget homo de Iſrael,& erit Idumæa poſſeſsio eius.Alia Pſal.17.
litera habet,Et erit omnis terra poſſeſsio eius.Sed quoniam Chriſtus vt homo iſta non fecit,ſed diui- Num.24

na virtute, ideo ſubditur, Quis deducet me in ciuitatem munitam? Per hanc intelligi poteſt vrbs Ro- E
Eſa.26 ma, quæ tunc erat caput & dominx mundi. De qua Eſaias prædixit, Ciuitatem ſublimem humiliabit.
Act.19. In hanc vrbem deus pater induxit Chriſtum per prędicationem Petri & Pauli. quod ſine diuina vir-
tute fieri nullatenus poterat, propter quod Chriſtus reſpõdet, Nónne tu deus qui repuliſti nos? id eſt,
corpus meum myſticum, propter cuius perſecutionem dixi Paulo, Quid me perſequeris? Vel, repu-
Act.9. liſti nos, id eſt, corpus meum & animam multis doloribus affici permiſiſti. Vnde clamaui in cruce,
Matt.27 Deus meus vt quid dereliquiſti me? Et non egredieris deus in virtutibus, id eſt, prædicta non facies nx
turxli poteſtate corporis mei vel animæ, ſed poteſtate diuina. Dicitur enim deus egredi non loco, ſed
operxtione, videlicet quia procedit ad actum. Deinque iſta conuenire poſſunt eccleſiæ, quoniam ipſa
extendit calceamentum ſuum in Idumæam, diſſeminando verbum dei per totum mundum. Alienige-
næ quoque ei ſubiecti ſunt, quia prælatis eccleſiæ parent Gentiles conuerſi. Da nobis auxilium de tri
bulatione, per quod liberemur ab omni periculo, perſecutione, & tentatione. In deo faciemus virtutẽ.
1. Cor.3 Non enim ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, quxſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt:
& ipſe xd nihilum deducet tribulantes nos, quia niſi pœniteant æternaliter dxmnabũtur. Sæpe etiam
in præſenti ſeculo diuina potẽtix conteruntur, quemadmodum cernimus factum de crudeliſsimis il-
lis tyrannis ſanctorum martyrum perſecutoribus, qui dudum ad nihilum ſunt redacti, & ipſa eccleſix
Chriſti in pace quieſcit. Propter quod ei alibi promittitur, Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos,
Mich.3 & omnes inimici tui interibunt. F

COMMENTARIVS IN PSALMVM LX.

¶EXPLANATIO TITVLI.

PRæſcribitur inſuper præſenti pſalmo hic titulus, In finem, in hymnis pſalmus Dauid. i. pſalmus iſte à Dauid conſcriptus, & Chriſto per Dauid ſignificato cõueniens, dirigit nos in finẽ, id eſt deum, in hymnis, quatenus deũ laudibus veneremur, hymnumq; & gratias deo referxmus pro vniuerſis beneficijs Chriſto homini, & per eũ toti generi humano collatis. Chriſtus igitur in ſummæ deitatis laudem prorumpens propter beneficia ſuæ humanitati conceſſa ab oratione ordiiur, & ait,

PRECATIO.

Domine deus ſpes noſtra & turris fortitudinis noſtræ, protege nos ſub umbra alarum tuarum, ut in timore tuo tibi iugiter ſeruientes, & conformes facti gloriæ tuæ, mereamur in ſpiritualiũ obliuione uotorum pſallere nomini tuo in ſecula.

Ioh.12 EXAVDI Deus] pater ſeu trinitas ſancta [DEPRECATIONEM meã,] qua
Iohan.17 pro meipſo, videlicet corporis mei reſuſcitatione & glorificatione oro, dicen-
do, Pater ſaluifica me ex hac hora. [INTENDE ORATIONI meæ,] qua G
oro pro myſtico corpore meo, videlicet pro ſalute eccleſiæ, dicẽdo, Pater ſan
ctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Pater ſancte ſerua eos in nomine
tuo. ¶(2) A FINIBVS terræ ad te clxmaſti.] Fines terræ non ſolum dicun-
tur partes eius extremæ, ſed etiam pars eius ſuperior atque inferior. Superfi-
cies nanque corporis dici poteſt finis ipſius. Eſt itaque ſenſus, A finibus, id eſt,
à ſuperioribus partibus, ſeu ſuperficie terrę Iſrael, in qua inter homines conuerſatus ſum, ad te deum
Matt.26. patrem meum clamaui, alto affectu te deprecxndo atque dicendo, Mi pater ſi fieri poteſt, transfer à
me calicem iſtum. [DVM anxiaretur cor meum,] id eſt, paſsione inſtante, dum appetitus meus natu-
Marci 14 ralis & ſenſitiuus mortem naturaliter xbhorrebat, quando incœpi contriſtari & pauere, factusq; in
Lucę 22 agonix, prolixius te orabam, & factus eſt ſudor meus ſicut guttæ ſanguinis. [IN petra exaltaſti me]. i.
in teipſo ſicut in ſummo ac fortiſsimo firmamento, vel in gratia tua ſeu virtute ac dono fortitudinis,
per quam mortis pericula audacter xggreſſus, ac paſſus ſum, ſublimaſti me ab omni inordinato pauo
Philip.2 re & animi deiectione. Vel, exaltaſti me, clarificando nomen meum per totũ mundum, & dando mi-
hi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine meo omne genu flectatur, & omnis lingua con
Eſa.52 fiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. De hac enim Chriſti exaltatione dominus apud
Eſaiam ait, Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Super ipſum H
Marci 2. continebunt reges os ſuum. ¶(3) DEDVXISTI me, quia factus es ſpes mea.] Deus enim Chriſti
humanitatem in cunctis operibus ſuis direxit, & Chriſtum hominem per viam præſentis ſeculi ſine
Oſee 11. omni ruina & labe deduxit. Deduxit eum adhuc infantem in AEgyptum, & inde eum reduxit, ſicut
per Oſee conteſtatur, Ex AEgypto vocaui filium meum. Deduxit eum in crucem, quia pro omni-
bus nobis tradidit illum. Deduxit quoque eum in limbum inferni, & de hoc mundo ad altitudinem
cæli, & hoc fecit deus, quia fuit ſpes Chriſti, id eſt, quoniam Chriſtus ſperxuit à deo hoc bonum oran-
do impetrare. Deus autem erat ſpes Chriſti, in quantum erat mortalis & nondum corpore glorifi-
catus. [TVRRIS fortitudinis à facie inimici,] hoc eſt, ſicut turris fortis protegit exiſtentes in ſe ab ho-
ſtium iaculis: ſic tu deus in omnibus protexiſti me in tuo adiutorio confidentẽ, atque in te immobi-
liter habitantem. ¶(4) INHABITABO IN TABERNACVLO TVO in ſecula,] hoc eſt, in
Matt.28. eccleſia militanti, ſecundum quod in Euangelio ſcriptum eſt, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus die-
bus, vſque ad cõſummationem ſeculi. Vel in txbernaculo tuo, id eſt, in cordibus electorum per fidem
2. Cor.6 & gratiam cõmorabor. Electi enim ſunt tabernaculum dei, ſicut de eis ait Apoſtolus, Vos eſtis tem-
plum dei viui, ſicut dicit dominus. Quoniam inhabitabo in illis, & inambulxbo, & ero illorum deus.
Leuit.26. Vel, inhabitabo in tabernaculo tuo in ſecula, id eſt, in triumphanti eccleſia & cælo empyreo æter-

A naliter commanebo: quemadmodum teſtatur Apoſtolus, Non in manufacta ſancta Ieſus introijt, ſed Heb.9
in ipſum cælum. [PROTEGAR in velamento alarũ tuarum,] id eſt, ſub defenſione tuæ pietatis atq;
potẽtiæ ero ſecurus. Hoc eſt quod apud Eſaiam Chriſtus dicit, Protexit me in vmbra manus ſuæ. Eſa.49
¶ [(5) QVONIAM tu deus meus,] qui es ſingulariſsimo modo deus meus, tãquam ſumme & vnice
diligens me, ſumme quoque dilectus à me, [EXAVDISTI orationem meam: quẽadmodum faſſus
ſum, Gratias ago tibi pater quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam quoniã ſemper me audis, [DE- Iohã.11
DISTI hæreditatem timentibus nomen tuũ,] id eſt, merito incarnationis meæ ac paſsionis præſti-
tiſti timentibus te timore filiali & caſto, vt ſint filij tui adoptiui. Si autẽ filij, ergo & hæredes. Hęre- Rom.8
des quidem dei, cohæredes autẽ Chriſti. Hæc autẽ hæreditas eſt participatio gratiæ & glorię Chri-
ſti, ſeu vita æterna, quam nobis iam dedit pater in ſpe, daturus eſt eam poſtmodũ in re. Nunc quoq;
dat eam inchoatiue per infuſionẽ cõſolationis internæ, cõuerſationis diuinæ, & gratiæ quotidianæ.
Gratia enim dei vita æterna, ſecundum Apoſt. Ait etiam Saluator, Qui verbũ meũ audit & credit ei Rom. 9
qui miſit me, habet vitã æternam. In futuro autẽ dat deus hanc hæreditatem conſummatiue, quan- Iohã.5
do videbimus eum per ſpeciem & ſicuti eſt, cognoſcentes ſicut & cogniti ſumus. ¶ [(6) DIES ſuper 1.Co. 14
dies regis adijcies,] hoc eſt, dies beatę immortalitatis & ſecuræ ęternitatis, addes ô deus pater, ſuper 1.Iohã. 3.
dies temporales mortalis conuerſationis mei filij tui, qui ſum rex Meſsias, de quo in Zacharia legi- Zach.9
B tur, Iubila filia Hieruſalem, ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator, Et Eſaias ait, Dominus iudex Eſa.33
noſter, dominus legifer noſter, dominus rex noſter, ipſe veniet, & ſaluabit nos. Hos dies ęternos ad-
iecit deus ſuper dies Chriſti tẽporales, dum eum ad impaſsibilem vitam reſuſcitauit. Ideo ſubditur,
[ANNOS eius vſque in diem generationis & generationis,] hoc eſt, dies æternitatis prædictos adij-
cies diebus temporalibus Chriſti, tanquam annos eius durantes vſque in diem generationis & gene
rationis, id eſt, vſque in diem æternitatis omnem generationem includentis & excedentis. Dies er-
go quos deus adiecit Chriſti diebus, ſunt dies æternitatis: qui dici poſſunt plures dies & anni, non
quòd ſucceſsione temporali diſcurrant ac defluant, ſed quoniam omne tempus comprehendunt & Eſa.66
ambiunt. Vnde de eis ab Eſaia dictũ eſt, Erit menſis ex menſe & ſabbatũ ex ſabbato. Veruntamẽ dies
iſti magis proprie appellantur vnus dies quàm multi dies, non enim interrumpũtur nocte. Propriiſ-
ſime verò vocantur non dies, ſeu æuum, ſeu participata æternitas, & quoniã hi dies æternitatis adie-
cti ſunt Chriſto, ideo ipſe ¶ [(7) PERMANET in æternum in conſpectu dei] in cælo, in quo ſe- Heb.9
det ad dexteram patris interpellans & apparens nunc vultui dei pro nobis, ſecundum Apoſtolum,
[MISERICORDIAM & veritatem eius,] id eſt, gratiã atque iuſtitiam Chriſti [QVIS requiret?] in Matt.20,
vita præſenti, implorando gratiam remiſsionis, & obſeruando Chriſti mãdata, eius imitando veſti- &22.
C gia. quaſi dicat, Pauci ſunt qui eas ex corde requirũt. Pauci enim electi, & omnes quæ ſua ſunt quæ- Philip.2
runt. Vel, miſericordiam & veritatem eius quis requiret, in vita futura? Quaſi dicat, Nullus. Miſeri-
cordia enim miſeris neceſſaria eſt. Veritas autẽ cõcernit adimpletionẽ promiſsi. In patria verò nemo
eſt miſer, & diuina promiſſa in eis impleta ſunt: quoniam gaudiũ ſempiternũ adepti, amplius pro ſe- Iohã.16
ipſis non rogant, ſaltẽ pro præmio eſſentiali. Idcirco Saluator loquens apoſtolis, Vos, inquit, nunc
quidem triſtitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudiũ veſtrum ne-
mo tollet à vobis, & in illa die non rogabitis quicquam. ¶ [(8) SIC,] id eſt, quoniam ita eſt, ego
Chriſtus [PSALMVM dicã nomini tuo,] id eſt, tibi deo patri per meipſum & meos miniſtros in cæ-
lo & in terra [IN ſeculum ſeculi] te ſine fine laudando, [VT reddam vota mea,] id eſt, vt offeram tibi
preces meas, ac deſideria pro militanti eccleſia, pro qua apud te, ſecundum quod homo interpello, Rom.8
[DE die in diem,] id eſt, indeſinenter vſque ad ſeculi finem. Chriſtus enim pro nobis repræſentat pa
tri latus ac vulnera, & ipſe eſt angelus perferens noſtra ſacrificia in ſublime altare dei, faciẽs ea deo 1.Iohã. 3.
accepta. Vnde Iohannes, Aduocatum, ait, habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt
propiciatio pro peccatis noſtris.

¶ EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

D NON eſt negandũ quin pſalmus iſte ad literã exponi poſsit de Dauid, ſed quoniã expoſitio talis
parũ deuotionis atq; dulcedinis cõtinet, parumq; ab expoſitione tropologica differt, ideo ea
relicta, tropologicum proſequor ſenſum, quomodo pſalmus iſte cõuenit vnicuiq; Chriſtiano,
ſiue eccleſiæ deum oranti, & ei gratias referẽti, dicẽdo, Exaudi deus orationẽ meã, impẽden-
do mihi gratioſe & cito precis meæ effectum, qua oro indulgentiã & gratiã in præſenti, intende de-
precationi meæ, qua deprecor cõſequi gloriã in futuro. i. cõſidera quãto affectu, quãta fiducia, & qua-
li intentione ac fine te inuoco. A finibus terrę. i. à cunctis partibus atq; climatibus mundi, ad te cla-
maui in precibus ad te fuſis, vel gratiarum actione ac laude quam tibi obtuli in aduerſis: dum anxia-
retur cor meũ, id eſt, ſolicitaretur & affligeretur timore periculorũ ſibi imminentiũ, mœrore quoq;
propter quotidianos defectus & negligentias ſuas, videlicet quia ſecundum quod deſiderat, nõ pro-
ficit, nec te quantum cupit honorat. Vel, dum anxiaretur tentationibus dæmonum, & perſecutioni-
bus hominum, ac motibus paſsionũ: in petra exaltaſti me. i. in Chriſto ſublimaſti me de imperfectio-
ne naturæ ad celſitudinẽ gratiæ, & de inferioribus ac terrenis ad cęleſtia atq; diuina. Quilibet quo-
que noſtrum dicere poteſt à finibus terrę, id eſt, à ſuperficie qua terra in qua habito finitur: in altitu-
dine ad te clamaui, ſecundum ſenſum prædictum. Vel à finibus terræ, id eſt, à terminis corporis mei,
in quo velut in terra habitat anima mea, imò ab omnibus membris & ſenſibus meis ad te clamaui. eo
modo quo dictum eſt ſupra, Omnia oſſa mea dicent, domine quis ſimilis tibi? Aſſueſcat ergo anima Pſal. 34
noſtra in omni anguſtia cum omni fiducia ad deum clamare: quemadmodum Ionas propheta ſe fe- Ionæ 2

ciſſe affirmat, dicendo, Clamaui ad dominũ de tribulatione mea & exaudiuit me, Cum anguſtiare- E
tur in me ſpiritus meus, domini recordatus ſum. Deduxiſti me in præſenti exilio per viam mādatorum tuorum, oſtendendo mihi in lumine gratiæ tuæ viam rectam, in qua ambulem. Nam ſine gratia
Pſal. 142 tua cæcus ſum mente, & ambulo vias non bonas, vitioſas ac lubricas, in quibus grauiter cado, & inceſſabiliter pecco, niſi tu animam meam deducas de via ad patriam, de labore ad præmium, de crea-
Eſa.48 turis ad creatorem. Hinc enim apud Eſaiam dicis, Ego dominus deus gubernans te in via qua am-
Sapiē.10 bulas. Et alibi ſcriptum eſt, Iuſtum deduxit dominus per vias rectas, & oſtēdit illi regnū dei. Et To-
Tobię 5 bias ait, Dominus ſit in itinere veſtro, & angelus eius comitetur vobiſcum. Deduxiſti autem me domine, quia factus es ſpes mea, hoc eſt, tu es bonum illud, in quo finaliter ſpero, & quod finaliter adipiſci deſidero, atq; per cuius auxilium teipſum adipiſci confido. Fit verò deus ſpes noſtra, quoniam facit nos in ipſo ſperare. Factus quoq; es mihi turris fortitudinis, hoc eſt, robuſta protectio atq; ſublimis defenſor à facie inimici, quicũque ſit ille, hoc eſt, ab omni incurſu hoſtili: quemadmodum apud
Prou. 18 Salomonem legitur, Turris fortiſsima nomen domini, ad ipſum currit iuſtus & exaltabitur. Et apud
Abac.3. prophetam Abacuc, Deus dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos quaſi ceruorum. Quid eum deijcere, quid ei nocere poterit, qui in hac ſumma atq; inexpugnabili turre inhabitat? Vnde beatus
Iob 23 Iob ait, Quis mihi tribuat, vt cognoſcam deum, & veniam vſque ad ſolium eius? Nam de habitanti-
Sapien.5. bus in hac turre fortitudinis, id eſt, diuino auxilio innitentibus ſcriptum eſt, Deus dextera ſua teget F
eos, & brachio ſuo defendet eos. Inhabitabo in tabernaculo tuo, hoc eſt, ego eccleſia militãs ad conſortium triũphantis eccleſiæ pertingere ſpero, & fiducialiter dico, quia in ea & in cęlo empyreo poſt huius vitæ incolatum morabor in ſecula, id eſt, ſine fine: quemadmodum Chriſti fidelibus repromi-
Iohā.14 ſit dicens, Vado parare vobis locum, & iterum veniã, & aſſumã vos ad meipſum. Vel, ego Chriſtifidelis inhabitabo in tabernaculo tuo, hoc eſt, in vnitate eccleſiæ, in indiuidua charitate, ſancta obedientia, & fide catholica, protegar ab omni periculo animæ, in velamento alarum tuarum, in ſubſidio miſericordiæ atque potentiæ tuæ. Quoniam tu deus meus, in quo ſolo confido, quem ſolum deſidero, in quo totam ſalutem meam conſtituo, exaudiſti orationem meam, vt ſpero: tu enim dixiſti,
Iohā.14. Quodcunque petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Dies ſuper dies regis adijcies, id eſt, dies æternæ beatitudinis addes poſt hanc vitam diebus huius breuis vitæ. Diebus dico regis, id eſt, dominatoris atq; victoris mũdi, carnis ac dæmonis, qui dominatur animo ſuo, & vincit ſeipſum. Vnde
2. Cor.4 dicit Apoſtolus, Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternũ gloriæ
Pſal.90 põdus operatur in nobis. Propter quod inferius dicitur, Longitudine dierum replebo eum. Permanet in æternũ in conſpectu dei .i. eccleſia vſque in finem ſeculi in fide perſiſtet, quemadmodum do-
Luc.22 minus Petro in perſona eccleſiæ, Ego (inquit) rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et iſta vita de- G
Eſa.33 curſa peruenīet ad regis ſui glorioſum aſpectũ: quemadmodum in Eſaia ſcriptum eſt, Regem in de-
3.Re.17. core ſuo videbunt oculi eius. Denique homo iuſtus permanet in æternum in conſpectu dei, dicens
Iob 27 ſemper cum ſancto Helia, Viuit dominus, in cuius conſpectu ſto hodie. Et cum ſancto Iob, Iuſtifica-
Luc.9 tionem quam cœpi tenere non deſeram. Nemo enim mittens manum ſuam ad aratrum & reſpiciens
Matt. 10, retro, aptus eſt regno dei: ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Sic pſalmũ dicã no-
2. mini tuo in ſeculum ſeculi, hoc eſt, vita & verbis inceſſanter te laudabo, ſicut ab Eccleſiaſtico dici-
Eccle. 51 tur, Confitebor tibi domine rex, & collaudabo te deum ſaluatorem meũ. Et rurſus, Laudabit vſq; ad
Ibidem mortem anima mea dominum, vt reddam vota mea de die, id eſt, quatenus promiſsiones tibi factas
Pſal.37 in receptione baptiſmi, ſacri ordinis, aut religionis quotidie impleam. Vel, vt reddam vota mea, hoc eſt, deſideria mea purificem, tibíque ea ſemper exhibeam, ſicut ſuperius dictum eſt, Domine ante te omne deſiderium meum. Ecce pſalmum breuē, pulchrum, delectabilem ac ſententioſum audiuimus, qui tam Chriſto quàm eius fidelibus optime conuenit, in quo a deuota oratione incipitur, poſt quam ſalubris doctrina inducitur, deinde diuina beneficia feruide recolũtur, poſtremo per verba bonę fiduciæ pium propoſitum inflammatur. Conformemus ergo affectum noſtrum pſalmi huius ſentẽtijs, eiuſq; beneficia affectuoſiſsime recolamus, & conemur implere quod dicimus, Sic pſalmum dicam nomini tuo in ſeculum ſeculi. Hoc eſt enim diuiniſsimum, ſaluberrimum atque dulciſsimum vitæ præſentis exercitiũ, deo pſallere, eúmque laudare, magnificare, & toto affectũ extollere, prout etiam H
Eccl.43. in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Benedicentes dominum, exaltate illum quantũ poteſtis: maior eſt enim omni laude.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXI.

¶EXPOSITIO TITVLI.

HVIC præterea pſalmo titulus iſte præmittitur, In finē pro Idithun pſalmus Dauid .i. pſalmus iſte à Dauid conſcriptus, & in finem qui Chriſtus eſt nos dirigens, habitus eſt per Idithun, id eſt, pro homine omnia terrena tranſiliente ac paruipendente, & ſola cæleſtia finaliter cu-
1.Par.9 piente. Poteſt quoque titulus ita exponi, quòd Dauid fecit hunc pſalmum pro Idithun, hoc eſt, vt ſpecialiter cantaretur à cantatoribus ſeu Leuitis conſtitutis ſub Idithun, qui erat vnus de principalibus templi cantatoribus. Homo ergo ad diuina ſe erigẽs, atque innumerabiles mundi errores, vanitates ac præuaricationes conſiderans, dicat,

PRECATIO.

Deus uirtutum à quo eſt omnis uirtus ſanctorũ, deus auxilij & ſpei gloriæ noſtræ, corda noſtra effundimus coram te, eſto adiutor noſter deus in æternum pius, ut te cooperante animas noſtras in patientia poßideamus.

A ❡EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.
NONNE deo ſubiecta erit anima mea] ei fideliter adhærẽdo, & eius præceptis
in omnibus obtẽperando? vtiq;. Ac ſi dicat, Subijciátur alij cõcupiſcentijs car-
nis, alij mundi principibus, alij dæmonum ſuggeſtionibus varijsque peccatis,
ego & anima mea domino obediemus. Nemo enim poteſt duobus dominis de- Mat. 6
ſeruire contraria approbantibus. Quoniam ergo non poſſumus deo & ſeculo Luc. 6
obedire, potius eligo deo parere quàm mundo. Vnde de inobediente apud Ie- Iere. 2
remiam ſcriptum eſt, Confregiſti iugum meum, rupiſti vincula mea, & dixiſti,
Non ſeruiam, dicit dominus. Quo contra Chriſtus præcipit nobis, Tollite iu- Mat. 11
gum meum ſuper vos. Subiecta igitur erit anima mea domino. Nam Salomon ait, Mens iuſti medita- Prou. 15
bitur obedientiam. Ratio quoqne ſubiectionis ſubiungitur, [AB ipſo enim ſalutare meum,] id eſt, to-
ta mea ſalus atque felicitas à deo procedit, dependet, & profectum ſortitur. Propter quod per Oſee Oſee 2
dominus ait, Populus meus pendebit ad reditum meum. Vel ab ipſo .i. à deo patre eſt ſalutare meũ .i. Iohã. 3
filius eius meus ſaluator. Sic enim deus dilexit mundum, vt filiũ ſuum vnigenitũ daret. ❡(2) NAM
& ipſe] eſt [DEVS meus,] hoc eſt, cauſa, gubernator & conditor naturæ meæ naturaliúmque dono-
B rum, [ET ſalutaris meus,] id eſt, iuſtificator & gratię dator: [SVSCEPTOR meus,] id eſt, precũ mea-
rum auditor, ſemper paratus me pœnitentem brachijs pietatis amplecti, meq; conuertentem me, &
quod in me eſt facientem ſibi attrahere, & vnire, iuxta illud, Si direxerit homo ad deum cor ſuũ, ſpi- Iob 34
ritum illius & flatũ ad ſe trahet. Cum ergo ſit ita, [NON mouebor amplius] ab inchoato virtutis iti-
nere, à bono propoſito, à lege diuina, nec a deo meo per mentis auerſionem recedam, ſed ei immobi-
liter adhærebo. Hoc autẽ non præſumptuoſe aut certo, ſed humiliter ac fiducialiter ait viator trãſi-
liens, niſi forte ex reuelatione diuina agnoſceret ſe confirmatũ in bono. Vel dicitur hoc ad deſignan
dum quid virtuoſo conueniat, inquantũ huiuſmodi. Quẽadmodum enim paſsiones & vitia inſtabili
ratis, diſtractionis, & auerſionis ſunt cauſa: ſic virtus ſeu gratia interioris ſtabilitatis ratio perhibetur
Propter quod Salomon proteſtatur, Iuſtus quaſi fundamentum æternum Et in lib. Iob, Si iniquita- Prou. 10
rem quæ eſt in manu tua abſtuleris, eris ſtabilis, & non timebis. ❡(3) QVOVSQVE] ô maligni Iob 11
[IRRVITIS in hominem] iuſtum & innocentem, eum propter iuſtitiam perſequendo: [INTER-
FICIVIS vniuerſi vos?] hoc eſt, ô vos omnes interficere vultis eum ex odio, quẽadmodum Sapien-
ria inducit, Dixerunt impij, opprimamus virum iuſtum, quoniã contrarius eſt operibus noſtris. Vel, Sap. 2
interficitis vniuerſi vos .i. omnes occiditis voſmetipſos, quia dum iuſtũ affligitis, animas veſtras per
peccatum occiditis. Vnde Iohan. Omnis, inquit, qui odit fratrẽ ſuum, homicida eſt: vel quia animã 1. Ioh. 3
C propriam ſpiritualiter occidit, vel quia per affectum alium perimit, vel quia coram deo pœnam ho-
micidæ incurrit. [TANQVAM parieti inclinato & maceriæ depulſæ.] Aliquid ſubintelligẽdum eſt,
vt ſit ſenſus, Sic aduerſamini homini iuſto, quaſi parieti inclinato ad caſum, & quaſi maceriæ à ſtatu
ſuo depulſæ. Putatis enim ꝙ ſicut paries talis fundamento priuatur, facileq; deijcitur: ſic iuſtus deũ
conſeruatorem ac adiutorem non habeat, ideóque à veſtra malignitate opprimi poſsit, & cùm eum
occideritis, ipſum omnino periſſe putatis, non attẽdentes quid gloriæ deus illi refundat, & quid pœ
næ vobis immineat. Hinc enim ſcriptum eſt, Iuſtus perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo, & vi-
ri miſericordiæ tolluntur, & non eſt qui intelligat. ❡(4) VERVNTAMEN,] id eſt, his non ob- Eſa. 57
ſtantibus [PRECIVM meum cogitauerunt repellere] .i. iuſtitiam meã ſeu opera virtuoſa ac vitã lau-
dabilem propoſuerunt ſubuertere, diſsipare, & à præmio impedire. Bona enim operatio preciũ ap-
pellatur, quia per eam vita æterna mercatur. [CVCVRRI in ſiti] .i. cum magno deſiderio ad patriam
feſtinaui, ſicut ſuperius dictum eſt, Sitiuit anima mea ad deum fontẽ viuum. Vel cucurri viam mãda- Pſal. 41
rorum dei in ſiti perfectionis, videlicet ſitiendo iuſtitiam ampliorem, & culmẽ perfectionis attinge- Pſal. 118
re affectuoſe concupiſcens. [ORE ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebãt.] Hoc faciunt ſubuer
ſores animarum, adulatores, bilingues, & ſimulatores, qui eos quos apertè peruertere nequeunt, adu
lando, & mala ſub ſpecie boni proponendo decipere quærunt. Propter quod de quolibet tali apud
Ieremiam legitur, In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias. ❡(5) VE- Iere. 9
D RVNTAMEN deo ſubiecta eſto anima mea,] id eſt, propter perſecutiones, tẽtationes, & tribulatio-
nes tibi iniuſte inflictas noli deficere, noli à lege dei recedere, noli contra deum murmurare, ſed ei
ſubijcere. [QVONIAM ab ipſo patiẽtia mea,] per quam in aduerſis præualeo, ſine triſtitia omnia pa
tiendo. Deus enim patientiam tribuit, ſicut & cæteras virtutes infuſas. Solet autem interdum homo
de ipſa ſua quam in aduerſis habuit patientia inaniter gloriari atque extolli tanquam magnum ali-
quid fecerit, & Chriſti veſtigia excellenter ſecutus ſit: ſed iſte non penſat patientiam ſuam eſſe à deo, 1. Cor. 4
quoniam gloriatur in ſe, quaſi non acceperit. Sit ergo anima noſtra omnino deo ſubiecta, videlicet
non ſolum in hoc quòd aduerſa æquanimiter ſuſtinet, ſed etiam in hoc, quòd de ſua patientia in ſe-
ipſa non gaudet, & eam deo attribuit. Ideo autem dico patientiam meam eſſe à deo, ❡(6) QVIA
ipſe] eſt [DEVS meus] à quo omne bonũ procedit, & tota mea ſufficientia fluit, [ET ſaluator meus:]
quia ab eo ſolo vera beatitudo donatur. Aliter demum conuenit Chriſto eſſe ſaluatorem, inquãtum
deus, & aliter inquantum homo. Nam vt deus vocatur ſaluator per authoritatem, tanquam gratię in
præſenti, & gloriæ in futuro creator & dator. Inquantum verò eſt homo, appellatur ſaluator quaſi
inſtrumentaliter, cùm ſit ſatisfactor pro culpa generis humani, reconciliator ac mediator. Deus itaq; Lucę 1
ſecundum diuinitatem ſaluator eſt, quoniam ipſe ſolus peccata dimittit, ſolus iuſtificat, ſolus gratiam Rom. 8
creat ac influit, beatitudinem quoque ſolus largitur, imò hoc modo proprium eſt deo eſſe ſaluatorẽ, Eſa. 43
iuxta illud propheticum, Ego dominus, & ſaluator non eſt præter me. Deus quoq; eſt [ADIVTOR Oſee 13

meus]in omni opere bono mihi per gratiam cooperans,meq́ne confortans.[NON emigrabo,] de v- E
Iere.9 nitate eccleſiæ & grege electorum ad auerſos à deo, & ſocietatem prauorum:quoniam ❡(7) IN
deo ſalutare meum].i.ſalus mea in hoc conſiſtit,quòd non emigrem ab eo,[ET gloria mea,] quia in
1.Cor.1 ſolo deo vera & licita habetur gloriatio,quemadmodum Apoſtolus dicit,Qui gloriatur, in domino
2.Cor.10 glorietur.Et Abacuc,Ego autem in domino gaudebo,& exultabo in deo Ieſu meo. [DEVS auxilij
Abac.3 mei,]id eſt,ab eo dependet ac deriuatur auxiliũ meũ,ſicut per Oſee ait,Perditio tua ex te,in me tan-
Oſee 13 tummodo auxilium tuũ.[ET ſpes mea in deo eſt,]quia diuinæ pietati innititur,deúmq; pro immedi
Pſal.18 ato obiecto & cauſa ſortitur,cùm ſit virtus theologica & infuſa. Ecce quàm præclarus & ſplẽdidus,
ſuauiſsimúſq; verſiculus omni menti deuotæ ſup mel & fauum dulcis & ſaporoſus. ❡(8)SPERA-
TE in eo omnis congregatio populi,]id eſt,tota eccleſia [EFFVNDSTE coram illo corda veſtra,]
id eſt,orationes veſtras & deſideria,neceſsitates,anxietates, pericula & peccata, & quicquid veſtris
in mentibus reſidet coram deo exponite,in lucem producite,ei oſtendite,coram ipſo diſcutite: ſicut
Thren.2 Ieremias hortatur,Effunde ſicut aquam cor tuum ante cõſpectum domini dei tui.Vnde in 1.lib.Re-
1.Re.1 gnm ſancta Anna teſtatur,Effudi animã meã corã domino. [DEVS adiutor noſter in æternum,]id
eſt,quandiu fuerimus,quoniã in via cõſeruat & iuuat per gratiã,in patria quoq; per gloriã, quæ in-
cludit confirmationẽ in bono.❡(9)VERVNTAMEN vani filij hominum,]loquendo de filijs ho
minum,eo modo quo de eis loquitur Moſes,dicendo,Videntes filij dei filias hominum,eorũ videli- F
cet qui ſine charitate & gratia viuunt,talium ergo hominũ filij vani ſunt, quoniã opera ſua & vitam
præſentẽ ad debitum finem,videlicet vitam æternã non referunt:ſed in rebus creatis ſibi finẽ conſti
tuunt,adhærentes creaturis magis quàm creatori.[MENDACES filij hominũ in ſtateris,]quia iniu-
ſta pondera habent,vel mendaciter iudicant,præferentes mala ac falſa bonis & veris.Quocirca do-
Leui.19 minus per Moſen ait,Nolite facere iniquum aliquid in iudicio,in regula,in pondere,& in menſura.
Iuſtus modius,æquúſque ſextarius.[VT decipiant ipſi de vanitate in idipſum,]hoc eſt,ſeinuicẽ fallãt
in rebus vanis tẽporalibus & caducis.Huius proinde oppoſitũ conſulens ſanctus Propheta, ❡(10)
Eſa.59 NOLITE] inquit [SPERARE in iniquitate,] ſicut de impijs ſcriptum eſt,Confidunt in nihilum.
Peccatũ enim nihil eſt,ergo nolite in peccato confidere, quaſi per iniuſtitiã atque malitiam poſsitis
ſaluari aut proſperari.[ET rapinas nolite concupiſcere,]id eſt,nec manu,nec affectu auferatis alicui
ſua,neque raptoribus cõmunicetis.quia non ſolũ morte digni ſunt qui faciunt,ſed etiam qui conſen
tiunt.[DIVITIAE]exteriores[SI affluant]copioſe,[NOLITE cor apponere,]id eſt, voluntatem
veſtram nolite inordinatè affigere,nolite inordinatè amare,retinere,augere. Nolite in eis ſuperfluè
occupari,videlicet vt cum labore acquirãtur,cũ timore poſsideãtur,cum dolore perdãtur. Non er-
go culpantur diuitiæ,ſed inordinatus affectus.Cuſtodiendæ enim & amãdæ ſeu colligendæ ſunt di- G
uitiæ,ſecundũ quod ad ſpiritualia bona ſunt neceſſariæ,quatenus habentes victum & veſtitum con-
1.Tim.6 tentemur & quieſcamus,atque de eo quod ſupereſt eleemoſynam faciamus. Veruntamen difficile ſa
Luc.12 tis eſt circa affluentes diuitias cor non apponere,ſecundũ quod Chriſtus in Euãgelio aſſerit,Quàm
Mat.19 difficile qui diuitias habent intrabunt in regnũ cœlorum.Nihilominus ſicut deus potentes non abij
Iob 36 cit,cùm ipſe ſit potẽs,niſi abutantur potẽtia:ſic ipſe diuites non repellit cũ ipſe ſit diues,niſi diuitia-
Iob 31 rum abuſi fuerint copia.Sanctus Iob diuitijs ſuis cor non appoſuit,qui ait,Si lętatus ſum ſuper diui-
Iob 1 tijs meis multis.Et alibi cunctis amiſsis,Dominus dedit,inquit,dominus abſtulit:ſicut domino pla-
Pſal.115 cuit,ita factum eſt:ſit nomẽ domini benedictũ.❡(11)SEMEL,]id eſt,ſine retractatione,vtpote im-
mobiliter, firmiter atq; certiſsimè[LOCVTVS eſt deus] per ſeipſum iam incarnatũ, & per prophe-
tas ac apoſtolos,[DVO hæc audiui] in illa locutione occulta & interna, ſcilicet in illuminatione ſu-
pernaturali facta per ſpiritum ſanctũ.Quæ autem ſint duo hæc ſubdit,[QVIA poteſtas dei eſt].i.iu-
ſta potentia ad puniendũ iniquos,[ET tibi domine miſericordia]ad coronandum bonos vltra cõdi-
gnum,& hoc ſic eſſe conſtat ex eo,[QVIA tu reddes vnicuiq; iuxta opera ſua] tanquam iuſtiſsimus
Iob 34 iudex,de quo in lib.Iob legitur,Abſit à deo impietas,& ab omnipotente iniquitas. Opus enim ho-
minis reddet ei,& iuxta vias ſingulorum reſtituet eis. Videtur autem hîc poteſtas pro iuſtitia accipi,
Sap.1 quia ad exercendum iuſtitiam præcipue eſt neceſſaria poteſtas.Vnde de deo alibi ſcriptum eſt, Vir-
tus tua iuſtitiæ initium eſt.Attribuũtur itaque hæc duo deo potiſsimum,quoniam omnia quę de deo H
affirmat diuina ſcriptura,præſertim per cõparationem ad creaturas,ad iſta duo reducuntur, propter
quod ante dictum eſt,Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas.Porrò vt tactum eſt hoc quod di
citur,Semel locutus eſt deus,non eſt referendum ad numerũ,cùm multifariè multiſque modis locu-
Pſal. 24 tus ſit nobis,ſed ad firmitatẽ.Iuxta quem ſenſum in lib.beati Iob dicitur,Semel loquitur deus,& ſe-
Hebrę.1 cundo idipſum non repetit. Aduertendum quoq; ꝙ pſalmus iſte conuenientiſsime exponi poſsit de
Iob 33 Chriſto,quoniam anima eius ſemper perfectiſsime fuit deo ſubiecta,ſicut ipſe teſtatur,Sicut manda-
Iohã.14 tum dedit mihi pater,ſic facio. Et alibi,Quæ placita ſunt ei facio ſemper. Tota etiam ſalus animæ
Iohan.8 Chriſti creata fuit à deo,erátque deus ſalutaris,id eſt,beatificator animæ Chriſti,propter quod apud
Iohã.3 Iohan.dicitur,Non poteſt homo accipere quicquam,niſi ei datum fuerit deſuper. Quod autem adij
citur,non mouebor amplius,ſic de Chriſto exponendum eſt.Poſt reſurrectionem non patiar magis,
ſed immobilis à vita,id eſt,impaſsibilis ero.Quouſq; ô Iudæi increduli irruitis in hominem,ſcilicet
Iohã.8 in me filium hominis quem volebatis occidere? Vnde ait Iudæis, Vos ex patre diabolo eſtis,& deſi-
Iohã.17 deria patris veſtri vultis perficere. Et iterum dicit ad eos,Quid me quæritis interficere? Interficitis
Iohã.8 vniuerſi vos,id eſt,animas veſtras non credendo in me.Hoc ad literã Chriſtus dixit Iudæis, In pec-
Iohã.11 cato veſtro moriemini. Veruntamen precium meum cogitauerunt repellere, hoc eſt,ſanguinẽ meum
voluerunt infructuoſum efficere. Volebant enim nomen atque memoriam Chriſti delere,omneſque

A homines ab eius fide auertere, ac per hoc ſanguinis effuſionem ſine fructu ſtatuere, cucurri in ſit, id
eſt, vitam in hoc mundo trãſegi in magno deſiderio humanæ ſalutis. Propter quod in cœna dixit, De-
ſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum antequam patiar. Et pendens in cruce, Sitio, in- Lucę 22
quit, ore ſuo benedicebant mihi Iudæi dicentes, Magiſter ſcimus quia verax es, & viam dei in verita- Iohan. 19
te doces, & corde ſuo maledicebant. Talia enim dicebant, vt occaſionem mortis ex verbis meis elice- Matt. 22.
rent. Denique deus dicitur Chriſti ſaluator, id eſt, à morte reſuſcitator ac glorificator, non à peccato
redemptor. Quomodo autem cætera Chriſto conueniant ex præcedentibus innoteſcit. Ecce quàm
ineffabilis & admiranda eſt pulchritudo atque ſentẽtia huius pſalmi: in quo ignea verba diuini amo-
ris piam mentem totaliter inflammantia tam copioſe includuntur, totieſque repetuntur: in quo obe-
dientia commendatur, moraliſsima ac ſalubertima documenta proponuntur, impij increpantur, &
in ipſo fine deus pulcherrime collaudatur. Sit ergo anima noſtra deo ſemper ſubiecta, tamque reue-
renter ac pure intenta, vt amoroſa verba pſalmi præſentis ardenter & ſaporoſe pronũtiet, cor ſuum Thren. 2
coram deo confidenter effundat, nec exterioribus rebus cor apponat, ſed in deum ſe penitus erigat,
ſimplificet, figat.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXII.

B

EXPOSITIO TITVLI.

TITVLVS pſalmi eſt, Pſalmus Dauid cum eſſet in deſerto Idumęę, id eſt, pſalmus iſte cõuenit
eccleſiæ ſeu fideli per Dauid ſignificato, cum eſſet ipſa eccleſia in deſerto Idumææ, id eſt, in
præſenti exilio & valle hac lachrymarum vitijs atque ærumnis repleta, à bonis verò deſerta
ſeu derelicta. Eccleſia ergo ſeu quilibet iuſtus pręſentis ſeculi afflictiones expertus, diuinamq; conſo-
lationem efflagitans, dicat,

PRECATIO.

*Deus deus noſter, fac nos in oratione de luce ſpiritus tui ad te uigilare, ac in te ſitire, ut tua præſtante gratia
adipe & uirtutũ pinguedine repleatur anima noſtra, quo tibi adhærentẽ eã in cæleſtibus ſuſcipiat dextera tua.*

EXPOSITIO pſalmi literalis.

DEVS deus meus,] id eſt, tu creator omnipotens, qui es omnium deus ratione
creationis, & gubernationis: ſpecialiter verò deus meus propter ſpecialẽ pro-
uidentiam tuam circa me, qua me à malis protegis, in bonis promoues, atque
ad vltimum finem recte perducis. Itemque propter ſingularem dilectionem
C & venerationem, qua te ſolum ſumme amo & colo. [AD te de luce vigilo,] id
eſt, ſtatim cum ſplendor gratiæ tuæ infulſerit animæ meæ conſurgo, ad te cor-
diali affectu mentẽ erigendo, ad te contemplandum, diligendum, adorandum,
colendum ac promerendum. Ad literam quoque de luce, id eſt, ſummo mane
euigilare & ſurgere debemus ad dei cultum ac laudem, quatenus ſobrio ſpiritu deum laudantes ac in-
uocantes: ſic interiores oculi illuſtrentur lumine gratiæ, ſicut oculi exteriores perfunduntur ſolis ſplen
dore. Propterea Eſaias, De mane vigilabo ad te. (2) SITIVIT in te anima mea,] hoc eſt quod di- Eſa. 26.
xit ſuperius, Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum. Sitis etenim animę eſt ingens deſideriũ boni Pſal. 41.
nondum adepti. Eſt igitur ſenſus, Anima mea, id eſt, appetitus meus intellectualis, puta voluntas, ſi-
tiuit in te, id eſt, intellectuali ac magno deſiderio concupiuit te adipiſci, conſolationẽ tuam acquirere,
à præſentibus malis ſaluari, atq; ad te vniuerſæ beatitudinis fontem perduci, ſicut Tobias ait, Domi- Tobiæ 3.
ne ſecundum voluntatem tuã fac mecum, & pręcipe in pace recipi ſpiritũ meum, Et Eſaias, Nomen, Eſa. 26.
inquit, tuũ & memoriale tuũ in deſiderio animæ meæ. Anima mea deſiderauit te in nocte, ſed & ſpi-
ritus meus in præcordijs meis. Hac ſiti ardebat mens Apoſt. dicentis, Deſideriũ habeo diſſolui, & eſ- Philip. 1
ſe cum Chriſto. [QVAM multipliciter tibi caro mea,] id eſt, quàm multis ſuſpirijs varijſque affecti-
bus ſitiuit tibi. i. ad gloriam tuam caro mea, id eſt, appetitus inferior ſenſitiuus. Inſinuat iſte verſicu-
D lus carnem multiplicius affici ad deum quàm animam, quod ſane intelligendum eſt. Sine enim caro
ſumatur pro corpore ſolo, ſiue pro appetitu ſenſitiuo non cõueniet ei ſitire in deum directe, proprie,
& immediate: quoniam nanque deus immaterialis & ſimplex eſt, ſolo immateriali appetitu ad ipſum
pertingitur, ſicut & ſolo intellectuali oculo contemplatur. Carni autem ſecundum ſe deſiderium non
conuenit, ſed inquantum anima informatur, ipſumque deſiderium potius conuenit toti compoſito,
& animæ quàm carni. Quod ergo nũc dicitur caro ſitire in deum, dupliciter intelligi poteſt. Primò,
quoniam ipſa eſt animæ occaſio ſitiendi in deum. Corpus quippe quod corrumpitur aggrauat ani-
mam, multaſque neceſsitudines, ſolicitudines, afflictiones ac miſerias incidit anima ex vnione ad cor-
pus. Nam deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Hinc ergo dicitur caro multiplici- Sapien. 9.
ter deum ſitire, etiam multiplicius quàm anima. quoniam anima plures cauſas & incitamenta ſitien-
di deum ſortitur ex corpore quàm ex ſeipſa. Tot enim habet cauſas deum concupiſcendi, quot ſe ex-
peritur impedimentis ab eo elongari ac retrahi. Ideo ad Romanos exclamat Apoſtolus, Infelix ego Rom. 7.
homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Simili ſenſu dicitur caro concupiſcere aduerſus ani-
mam, non ꝙ caro ſecundum ſe cõcupiſcat, ſed quia eſt animę occaſio concupiſcẽdi aduerſus ſeipſam.
Anima enim ſecundum appetitum ſenſitiuũ concupiſcit contra ſeipſam, quantũ ad appetitum intel-
lectualem. Secundo intelligitur ſic, ꝙ caro, id eſt, appetitus ſenſitiuus ſitit in deum, non directe & im-
mediate, quaſi deus ſit deſiderij ſui obiectum: ſed quoniam ea quę deſiderat, ſecundum deum deſide-

rat, ſcilicet ſecundum rationis imperium ac directiones virtutum moralium, ſitítque multiplicius deũ A
quam appetitus ſuperior, quoniam plures pœnas, culpas, atque miſerias habet homo ex parte appeti-
tus ſenſitiui quàm intellectiui, præſertim cum paſsiones animæ quæ nobis ſunt origo peccãdi, in ap-
petitu ſenſitiuo fundentur. ℂ (3) IN terra deſerta & inuia & inaquoſa,] id eſt, in corpore iſto corru-
ptibili, ab originali iuſtitia derelicto, ad errores procliui, & ſecundum ſe omni gratia deſtituto. Caro
Iohan.6 enim non prodeſt quicquam. Et Apoſt. Scio (inquit) quia non habitat in me.i. in carne mea bonum.
Roma.7. In hac igitur terra, velut in carcere habitans ego [SIC in ſancto apparui tibi] id eſt, in ſancto affe-
Thren.2. ctu, deſiderioque cœleſti repræſentaui meipſum tuo conſpectui, effundendo cor meum coram te, at-
que perpendens me ſemper à te inſpici. Itaq; non obſtante corporis mole ad cœleſtia aſpiremus, &
2 Cor.10 mundo corde noſipſos deo exhibere conemur, quatenus illud beati Apoſtoli vere dicamus, In carne
Matth.7. ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Vel ſic, In terra deſerta & inuia & inaquoſa.i. in hoc
ſeculo nequam, quod eſt virtutibꝰ deſtitutum, & lata via ducẽs ad mortem, inaquoſum quoque.i. in-
Lucæ 11 fructuoſum & aridum. De hac terra Chriſtus in Euang. dicit, Cum immundus ſpiritus exierit ab ho
mine, ambulat per loca arida & inaquoſa: ſic in ſancto apparui tibi, quia in mundo iſto non ſeculari-
ter vixi, nec peccatorũ veſtigia ſum ſectatus, ſed tibi in ſanctitate & iuſtitia miniſtraui. & hoc [VT vi-
derem] in patria clare per ſpeciem [VIRTVTEM tuam,] hoc eſt, omnipotentiam tuam, qua omnia
in cælo & in terra diſponis, omneſque beatos potentiſsime in bono confirmas. [ET gloriam tuam,]
Luc.19 id eſt, beatitudinem tuam, quatenus intrem in gaudium domini mei, & omnem excellentiam eius in F
cælo cõſpiciam. Vel ſic, vt viderem, ô pater ęterne, virtutem tuam & gloriam tuam, id eſt, Chriſtum
filium tuum, qui eſt virtus & ſapientia patris ſecundum Apoſtolum. Si enim teſte ſcriptura, filius ſa-
1.Cor.1 piens eſt gloria patris, quanto magis Chriſtus dei vnigenitus, qui eſt ipſa æterna, immenſa, & increata
ſapientia patris, dici poteſt gloria eius? Vtroque itaque modo per virtutem & gloriam dei intelligitur
ipſemet deus ſublimis & glorioſus. Nam propter dei viſionem per ſpeciem, tanquam ob præmium
vltimatum, finale, & conſummatum, omnia quæ agimus operari debemus. Propter quod ait Saluator,
Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et Mo-
ſes ait ád dominum, Oſtende mihi gloriam tuam. Hæc autem ideo oro, ℂ (4) QVONIAM melior
Ioan.17 eſt miſericordia tua,] id eſt gratiæ tuæ præſentia ſeu pia conuerſatio quo hominem in eſſe ſpirituali
Exod.32. & glorioſo conſeruas [SVPER vitas,] id eſt, ſuper omne genus ac modum vitæ naturalis. Præſtátio-
ra quippe ſunt munera gratiæ donis naturæ, meliuſque eraſtit, nec eſſe, nec viuere vita naturali pecca
tis obnoxia, quàm ſine charítate & gratia eſſe: quemadmodum veritas de Iuda proteſtatur, Bonum
ei eſſet ſi natus non fuiſſet homo ille. Non ergo optemus viuere, niſi vt bene viuamus, magiſque opte-
mus omnino non eſſe, quàm miſerationibus dei carere. [LABIA mea laudabunt te] propter bene-
ficia mihi ac cæteris à te clementer impenſa ℂ (5) SIC benedicam te in vita mea,] hoc eſt, toto tem-
pore, quo ſubſiſto, & in vita permaneo te benedicam, id eſt, bona de te dicam, bonitatem tuam glori- G
Pſal.32. ficando, ſuperexaltando, & ei gratias referendo, ſicut ſuperius dictum eſt, Benedicam dominum in
Tobiæ 4 omni tempore. Et alius dicit, Omni tempore benedic deo, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat. Vel, Be-
nedicam te in vita mea, id eſt, taliter viuam, ꝙ conuerſatio mea erit quædam nominis tui benedictio,
quia ad nominis tui honorem, laudem, & gloriã, totã vitam meã ordinabo. Etenim non minus bene-
dicitur deus iuſta vita, ꝗ voce ſonora. [ET in nomine tuo,] id eſt, in te atque ad tuũ honorẽ [LEVA-
BO manus meas] corporales ad cælum, vt ſic ſpiritus prõptius feratur ad creatorẽ. Ceremoniæ nan-
que corporales diſponunt non modicũ ad deuotionem internam. Vel leuabo manus meas.i. deſideria
mea ac opera erigam, atq; firmabo in te: ſicut in vltimo fine, ſicut admonet Hieremias, Leuemus cor-
Tren.3.d da noſtra cum manibus ad dominũ in cælos. Vnde Apoſt. Volo, inquit, viros orare in omni loco, le-
1.Tim.2 uantes puras manus ſine ira & diſceptatione. ℂ (6) SICVT adipe & pinguedine] repletur, impingua-
tur, & alitur caro, ſic [REPLEATVR anima mea] conſolatione interna, charitate ardenti, & gratia
1.Cor.12. ſpiritualiter incraſſante, ſecundum quod ait Apoſtolus, Aemulamini chariſmata meliora. [ET] tunc
[LABIIS exultationis laudabit te os meum,] id eſt, exultãtibus labijs te os meũ laudabit, ita quòd in
laude tua gaudebo, atque ex interiori lætitia ad te laudandum mouebor, & ſigna mentalis iucũditatis
foris oſtendam. Amanti nanque delectabile eſt occupari in laude dilecti: & quanto in gratia dei altius
creſcimus, tanto iucundius eum laudamus, éſtque ſignum magni amoris in dei laudibus exultare. H
ℂ (7) SI,] hoc eſt, quia [MEMOR fui tui] meditãdo, orando, plangendo [SVPER ſtratum meum,]
id eſt, in lecto meo tempore noctis [IN matutinis meditabor in te,] id eſt, in hora atque officio matu-
tinali te contemplabor, & quæ tibi ſunt placita, cogitabo. Hoc enim cõſequens eſt, vt qui in lecto ſuo
dei nõ obliuiſcitur, extra lectum tempore diuini obſequij eius reminiſcatur. Et omnino debemus eſſe
memores dei in ſtrato noſtro, ſic collocantes nos in lecto quaſi in tumulo. Vel ſic, Si memor fui tui
ſuper ſtratum meum.i. in quiete ac proſperitate in matutinis, id eſt, gratiæ tuæ radio mihi illucente,
meditabor in te, recolendo bonitatem tuam atque beneficia infinita. [QVIA fuiſti adiutor meus] na-
1.Cor.15 turæ meæ infirmitatem confortando per gratiam tuam: nam gratia tua ſum id quod ſum. ℂ (8) ET
in velamento alarum tuarum exultabo,] id eſt, non in proprijs viribus ero ſecurus, nec in meipſo læ-
tabor: ſed ſub defenſione tuæ potentiæ ac miſericordiæ lætus quieſcam, & quiete ac tutè gaudebo.
Iob 34 Nam vt ſcriptum eſt, Deo concedente pacem quis eſt qui cõdemnet? Hinc enim ſponſa ait, Sub vm-
Cant.2. bra illius quem deſiderabam ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. [ADHÆSIT] ò domine [ANI-
MA mea poſt te] hoc eſt ꝑ charitatẽ tibi inhęſit, ad te peruenire conatur in anteriora extẽdẽs ſeipſam,
Cant.1 Chriſti veſtigia ſequens & clamans cum ſponſa, Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguentorũ
Hiere.27 tuorum. In hac adhæſione pax noſtra & ſalus tota conſiſtit. Propter quod Hieremias ait ad dominũ,

A Ego non ſum turbatus te paſtorem ſequens. Hanc quoque adhęſionem facit ae roborat ardens dile-
ctio creatoris,[ME]pœnitentem,orantem,confitentem,teque laudantem[SVSCEPIT] & exaudi-
uit[DEXTERA tua,]id eſt,fauor gratiæ tuæ,ſeu pia tua præſentia,quæ me pie præuenit,clementer
conſernat,& ad conſummationem benigne perducit ¶(9)IPSI verò inuannm quæſierunt animã
meam,]id eſt,quoniam dextera dei me ſuſcepit ac ſuſtinet,propterea hoſtes mei viſibiles & inuiſibi-
les fruſtra conati ſunt vitam meam ſpiritualem extinguere, animam meã ſeducere,aut alio modo no
cere.[INTROIBVNT]propter peccata ſua[IN inferiora terræ,]id eſt,in lacũ inferni , de quo ali-
bi ſcriptum eſt, Veruntamen in infernum detraheris,in profundũ laci. [TRADENTVR in manus Eſa. 14
gladij,partes vulpium erunt,]id eſt,hominum fraudulentorum & diabolorum fallacium participes
erunt in pœnis.¶(10)REX verò].i.ſeipſum rationabiliter regens,& ad regale Chriſti ſacerdotium
pertinens[LAETABITVR in deo,]in quo ſolo eſt vera ac pura lætitia.Propter qnod in lib. Iob le- Iob 22
gitur,Si conuerſus fueris,tunc ſuper omnipotente delitijs affiues , & eleuabis ad eum faciem tuam.
Hanc autem in deo lætitiam habere non poteſt hypocrita & doloſus,quemadmodum Iob ait,Nun- Iob 27
quid deus audiet vocem hypocritæ,aut poterit in omnipotẽte delectari?[LAVDABVNTVR oẽs,]
id eſt,à deo & ſanctis omnibus approbabuntur [QVI iurant in eo] cum debitis circunſtantijs ope-
ris virtuoſi.Iurare nanque ſi debite modificetur ordinateq; fiat,eſt actus virtutis,ſcilicet latriæ. Scri
ptum eſt enim,Reddes domino iuſiurandum tuum. Et rurſus,Per nomen illius iurabis. Quod verò Deut.29
ait Saluator,Ego verò dico vobis non iurare omnino,non eſt dictum prohibitiuè ſimpliciter, ſed vt Deut.6
ſine neceſsitate non aſſueſcamus iurare. Vel laudabũtur omnes qui iurãt in eo,id eſt,qui fortiter bo- Mat.5
B num proponunt ſeu ſpondent,illúdque fideliter proſequuntur ac implent . [QVIA obſtructum eſt Iaco.5.
os loquentium iniqua.]Iam enim obſtructum eſt per prohibitionem diuinam, in die quoque iudicij
obſtruetur per condemnationem æternam.Nihilominus reprobi mala loquentur in æternũ . nam &
in inferno deũ iugiter blaſphemabũt,eo ꝙ tantã potentiã habeat qua eos ſic cruciat,eiſq; prǫualeat.

¶EXPLANATIO allegorica eiuſdem Palmi de Chriſto.

QVod autem beatus Dauid à facie Saul fugiens in deſerto moratus eſt , hoc præfigurauit quod 1.Re.21
Euangeliſta Iohannes de Chriſto commemorat, Conſpirauerunt,inquit, Iudæi,vt eum occi- Iohã.11
derent. Ieſus ergo iam non in palam ambulabat,ſed erat in deſertis locis cum diſcipulis ſuis iuxta ci
uitatem,quæ dicitur Effrem. Chriſtus igitur vt homo in hoc degens exilio ait ad deum patrẽ ſeu to-
tam beatiſsimam trinitatem,vnum verũ ac ſummũ deum. Deus deus meus,qui es ſpecialiſsimo mo-
do deus meus ſecundum quod homo ſum,quia ſummè honoratus atq; dilectus à me,ad te de luce vi
gilo,id eſt,per claritatem lucis diuinæ animæ meæ infuſæ tibi ſemper intendo. Erat enim in anima
Chriſti à ſuæ creationis principio non ſolum lux gratiæ, ſed etiam excellentiſsimum lumen gloriæ,
C perſquod inceſſabiliter vigilauit ad deum,eum amãdo ac intuendo. Non enim ſomnus, cibus, potus,
prædicatio,aut alia quæpiam occupatio animam Chriſti ab actuali dei contemplatione vnquam im-
pediuit:ſed ipſe ſine interuallo iugiter deo intendit. Sitiuit in te anima mea, quãtum ad id quod erat
viatrix atque paſsibilis. Anima nanque Chriſti quantum ad vires ſuperiores ad deum relatas ſemper
erat in beatifica dei fruitione,nec ſic propriè ſitiuit in deum,cùm ſitis ſit deſiderium boni abſentis,
ſed amabat & amplectebatur ipſum deum:quantũ verò ad vires inferiores erat anima Chriſti viatrix
& paſsibilis,ſicque ſitiuit in deum,deſiderãdo præmium accidentale,& liberationem ab omni paſsi-
bilitate. Vnde & ipſe diſcipulis dixit,Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,quia vado ad patrem: quàm
multipliciter tibi caro mea. Corpus etenim Chriſti multo pluribus paſsionibus ſubiacebat quàm anĩ
ma,quia mortale fuit,non glorificatum,idcirco multipliciter ſitiuit in deum,deſiderandò reſuſcita-
tionem,aſcenſionem,& glorificationem,pro quibus etiam frequenter orauit dicendo,Pater ſaluifica Iohã.12
me ex hac hora:&,Pater clarifica filium tuum. Nónne vtiq; anima corpúſq; Chriſti ſitiuit in deum, Ibidem.
dum dixit,O generatio incredula quandiu apud vos ero,quandiu vos patiar? Et alibi,Deus meus, vt Marc.9
quid dereliquiſti me ? Quomodo autem corpori competit ſitire in deum, dictum eſt in præceden- Mat.17
ti expoſitione. In terra deſerta & inuia & inaquoſa,hoc eſt,in mundo iſto vitioſo, errabundo , & in-
fœcundo,ſic in ſancto deſiderio apparui tibi . Nam Chriſtus inter homines viuens vitia hominum
ignorauit,ſed diuino aſpectui ſemper ſeipſum repræſentauit in ſancto deſiderio,quo dei patris hono
rem & mundi ſalutem ardentiſsimè concupiuit: vt viderem virtutẽ tuam,id eſt,quatenus experimen Apoc.20
D taliter intuerer potentiam tuam,qua per me paſsionemq; meam principem huius mundi ſuperare & Gal.3
mortem deſtruere decreuiſti. Nam Chriſtus diuina virtute diabolum vicit , & mundum redemit : &
gloriam tuam,hoc eſt,vt viderem excellentiam gratiæ in præſenti,& gloriæ in futuro, quam merito
meæ paſsionis dare diſpoſuiſti electis. Hanc gloriã dei in electis Chriſtus maximè deſiderauit, quo-
niam propter eam mori dignatus eſt. Vel ſic,vt viderẽ,non ſolum ſpirituali ac interiori,ſed etiã ocu-
lo corporali corporis glorificati,virtutẽ tuam & gloriam tuam,poſt aſcenſionem in cœlo intelligen-
do per virtutem & gloriam effectus diuinæ potentiæ,in quibus virtus & gloria dei relucet. In taliũ
enim viſione corporali præmium accidẽtale partim conſiſtit. Vnde poſt diẽ iudicij corpora cœleſtia
& elementa ſplendidiora erunt quàm modò,vt in eorũ corparali viſione beati delectentur,diuináq;
in eis virtutẽ & gloriam admirentur. Sępe equidem in diuinis ſcripturis per virtutem & gloriam dei
intelliguntur effectus diuinæ poteſtatis,ſicut Chriſtus ait ad Martham,Si credideris,videbis gloriã
dei,hoc eſt,glorioſum miraculũ reſuſcitationis fratris tui. Et in libro Paralipomenon,O Iuda & Ie- Iohã.11
ruſalem nolite timere:cras videbitis maieſtatem dei in vobis,hoc eſt,opus magnæ poteſtatis dei cer- 2.Par.20
netis. Quoniam melior eſt,ô deus pater,miſericordia tua,id eſt,gratia,qua me prǫuenisti,impleſti &

perfeciſti, ſuper vitas, id eſt, ſuper omnẽ vitam naturæ, gratiæ & gloriæ omniũ electorũ. Maior enim E
dignior ac melior fuit gratia Chriſto collata gratijs omnium intellectualium creaturarum, quia non
Iohã.3 ad mẽſuram dedit deus ſpiritum Chriſto homini: labia mea laudabũt te, interioribus labijs, hoc eſt,
intellectu, memoria, & affectu anima Chriſti indeſinẽter ſine omni interruptione deũ laudauit, ſicut
Lucę 10 beati in patria. Corporalibus quoq; labijs eum laudauit, loco & tempore opportunis. Vnde, Confi-
Iohã. 8 teor, inquit, tibi pater .i. laudo te. Sic benedicã te in vita mea. Chriſtus vtiq; verbo & opere deo per-
fectiſsimè benedixit. Propter quod teſtatur, Ego honorifico patrẽ meum, & nõ quæro gloriã meam:
& in nomine meo .i. in tua virtute, vel ad nominis tui honorem, leuabo manus meas .i. omnia deſide-
ria mea ac opera ad te deum altiſsimum dirigam, & ad cœleſtẽ beatitudinem alijs per me promeren-
dam ordinabo. Vel, leuabo manus meas corporales ad te in oratione, quam fudi paſsione inſtante,
Philip.4 atque in cruce dum obtuli meipſum tibi hoſtiam beneplacentẽ. Sicut adipe & pinguedine repleatur
anima mea, gaudio præmij accidentalis, præſertim de ſaluatione electorũ. Chriſtus autẽ pro augmen
to charitatis gratiæ habitualis ſeu præmij eſſentialis non orauit, quia in talibus anima eius à princi-
pio perfectiſsima fuit, nec in talibus proficere potuit: & labijs exultationis laudabit os meum .i. hila-
ri ore & corde iucundo gratias tibi agam pro omni beneficio per me electis collato, tuámq; ô deus
bonitatem exultanter laudabo. Si memor fui tui ſup ſtratum meum .i. quia in cruce in qua infirmatus
Mat.27 & mortuus ſum, memor fui tui, ô pater dicendo, ô pater, Vt quid dereliquiſti me? Et, Pater ignoſce il
Luc.23 lis: &, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. In matutinis, hoc eſt, tempore reſurrectionis,
Pſal.30 meditabor in te. Tunc enim Chriſtus ſine omni triſtitia bonitatem & beneficia patris, propriamque
Luc.23 paſsionẽ recoluit, dicens diſcipulis, Nónne hæc oportuit pati Chriſtum? quia fuiſti adiutor meus, co F.
Luc.24 operando mihi in redemptione generis humani, atque à morte reſuſcitans me. Et in velamento ala-
rum tuarũ exultabo, hoc eſt, de tua protectione ſemp lætabor. Hinc enim Chriſtus dixit Iudæis, Pa-
Iohã.8 ter non reliquit me ſolum: adhæſit anima mea poſt te, quia toto corde, tota fortitudine, totaq; men-
te te ſemper dilexit, & præceptum charitatis perfectè in hac vita impleuit, quod nulli viatori extat
Marc.16 poſsibile: me ſuſcepit dextera tua in aſcenſione, quando me collocaſti ad dexteram tuã in cœlis. Vel,
me ſuſcepit dextera tua .i. naturam meam humanã aſſumpſit verbum ac dei filius. Quemadmodum
enim ſpiritus ſanctus vocatur digitus dei, quoniam deum atq; occulta per illuminationẽ demonſtrat
& edocet: ſic filius appellatur brachium, & dextera patris, quoniam ipſe eſt virtus dei, & verbo virtu
Heb.1 tis ſuæ omnia portat ſecundum Apoſtolum. Ipſi verò, puta Iudæi increduli, inuanum, hoc eſt, contra
animarum ſuarum ſalutem, quæſierunt animam meam corporalem, vt eam extinguerent: introibunt
propter peccata in me cõmiſſa in inferiora terræ, hoc eſt, in profundum inferni, tradentur in manus
gladij, hoc eſt, in poteſtatem gladij Romanorum, ſcilicet Titi ac Veſpaſiani, qui eos igne & gladio
peremerunt: partes vulpium erunt, hoc eſt, portio atque poſſeſsio dæmonum ſummè fallacium, quia
non credendo in Chriſtum, facti ſunt filij dæmonum, atque ad eorum portionẽ pertinentes. Propter
Iohã.8 quod Chriſtus ait ad eos, Vos ex patre diabolo eſtis. Ad literam quoque Iudæi facti ſunt partes vul-
pium, dum eorum cadauera inſepulta tradita ſunt vulpibus, feris, & auibus deuoranda. Rex verò, ſci G
Apoc.19 licet Chriſtus, de quo in Apoc legitur, Vocabitur nomen eius verbum dei, & habet in veſtimento &
in fœmore ſuo ſcriptum, rex regum, & dominus dominantium. hic rex lætabitur indeſinẽter in deo,
Pſal.20 ſicut de eo ſuperius dictum eſt, Domine in virtute tua lętabitur rex, & ſuper ſalutare tuum exultabit
vehementer, laudabuntur omnes qui iurant in eo ſecundum ſenſum in præcedẽti expoſitione poſi-
2.Par.15 tum, ſecundũ quem modũ iurauerunt, de quibus 2 Paral. dicitur, In omni corde ſuo iurauerunt do-
mino, & in tota voluntate ſua quæſierunt eum & inuenerunt, quia obſtructum eſt os loquẽtium ini-
qua. Iam vtiq; obſtructum eſt os Iudæorum dominũ Ieſum blaſphemãtium & interficiẽtium. Dixe-
Iohã.11 runt enim, Ne fortè veniant Romani, & tollãt locum noſtrum & gentẽ. Volebãt quoq; nomen atq;
Iob 5 memoriam Ieſu prorſus delere, & ecce deus cõprehendit aſtutos in aſtutia eorum, quoniã oppoſitum
cõtigit. Nam & ipſi locum ſuum ſeu terrã natalẽ, & populum perdiderunt. Nomenq; domini ſalua-
toris poſt paſsionẽ multò latius clarificatum eſt quàm antè. Ecce quàm dulciſsimus atq; affectuoſiſ-
ſimus Pſalmus, cuius virtutẽ ac ſuauitatẽ mens ſapit deuota & amoroſa. Studeamus igitur ſemp men
2.Tim.4 taliter vigilare ad dominũ, ſicut ad Tim. ait Apoſt. Tu verò vigila, in omnibus labora, ſobrius eſto.
Mat.26. Et Chriſtus ad diſcipulos, Vigilate, inquit, & orate, ne intretis tentationẽ. Sitiat anima noſtra ad de-
2.Co.10 um, & in carne viuẽtes non carnaliter cõuerſemur: ſed domino deo noſtro in ſancto deſiderio appa-
reamus, ſummeq; ſoliciti ſimus, imo vt ſemp ſtemus in gratia dei, potiusq; optemus non eſſe, q̃ ſine H.
omni dei miſericordia, ſine charitate & gratia eſſe. Deum in omni tẽpore, loco & vita laudemus, &
puras ad eum manus leuemus, atq; in diuino amore ſemper proficere ſatagamus.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXIII.

EXPOSITIO TITVLI.

DEnique titulus Pſalmi præſentis eſt, In finem Pſalmus Dauid, id eſt, Pſalmus iſte in vltimum finem nos dirigens conuenit Chriſto per Dauid præfigurato. Chriſtus igitur vt homo viator paſsibilis, paſsioni iam proximus ait ad deum patrem,

PRECATIO.

Benigna & ſumma poteſtas deus, à timore inimicorum eripe animas noſtras, ut qui ſcrutari iniquitates contra ſalutem noſtram non ceſſant, tuo inſuperabili abacti brachio deficiant à nobis ſcrutantes ſcrutinio.

A ¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

EXAVDI deus oratione᷄ meam cùm deprecor]vel pro meipſo,ſicut dum dixi,
Pater ſi fieri poteſt, aufer à me calicem iſtum : veruntamen non mea voluntas Mat.26
fiat.Et iterum, Pater clarifica me claritate quam habui antequam mũdus eſſet.
Vel pro corpore meo myſtico,ſicut dum dixi,Ego pro te rogaui Petre, vt non Iohã.17
deficiat fides tua.Et iterum,Pater ſancte,ſerua eos in nomine tuo,quos dediſti Luc.22
mihi.[A timore inimici eripe animã meam.]Chriſtus qui pro mundo mori ad- Iohã.17
uenit,atque in bono confirmatus fuit,non orauit abſolutè,vt non occideretur,
aut ne inordinate formidando in vitium laberetur . Quid ergo orauit dicẽdo,
à timore inimici eripe animam meã,niſi vt naturalis timor mortis ab eo recederet ? vel vt ad impaſ-
ſibilem vitam ſuſcitaretur,in qua nullus eum terrere poſſet aut perſequi? Tunc enim ab omni timo-
re aduerſariorum ereptus eſt,quando ad immortalem ſtatum ſurrexit. ¶(2)PROTEXISTI me à
conuentu malignantium,]id eſt,à fallaci conſilio Iudęorum,qui me frequenter tentabant,quatenus Mat.22
me caperent in ſermone & accuſarent. Ab hoc conuentu deus Chriſtum protexit , quia per ſapien-
tiam animæ ſuæ infuſam fecit eũ irreprehenſibiliter reſpondere , ita vt ipſi eius aduerſarij dicerent,
Nunquam ſic loquutus eſt homo,ſicut hic loquitur.Protexiſti me etiam ô domine pater [A multitu- Iohã.7.
B dine operantium iniquitatem,]hoc eſt,à Iudæis volentibus me à ſupercilio montis præcipitare,atq; Lucæ 4
in porticu Salominis lapidare.Tunc enim diuina virtute euaſi,quia inuiſibilis eis effectus ſum . Vn- Iohã.10
de Iohannes dicit,Ieſus autem abſcondit ſe.Et iterum,Quærebant eum Iudæi apprehẽdere,& exi- Iohã.8
uit de manibus eorum.Potuit nanque Chriſtus ſeipſum dum vellet inuiſibilem alijs reddere ¶(3) Iohã.10
QVIA exacuerunt]infideles Iudæi[VT gladium linguas ſuas,]verba mortifera dicendo aduerſus
me,ſcilicet,Tolle,tolle,crucifige eum:[INTENDERVNT arcum rem amaram,]id eſt, dolos atque Mat.27
inſidias mihi præparauerunt,dicẽtes,Non in die feſto,ne fortè tumultus fieret in populo.Et item à Mat.16
diſcipulo ſuo vendatur & tradatur,a præſide condẽnetur,ab eius militibus occidatur.Nos totum fa Ibidem.
ciamus,& nihil feciſſe videamur.Hæc autem fecerunt,[VT ſagittẽt in occultis immaculatum,] hoc
eſt,vt Chriſtũ agnum ſine macula lædant,ac perimant in occulto,id eſt, alijs ignorãtibus eorũ ver-
ſutiam atque latenter.Sic enim volebant principes ſacerdotũ cum ſuis fautoribus Chriſtum occide-
re,vt nec Pilatus,nec alij ſcirent eorum falſas adinuentiones contra Chriſtũ,& vt ipſe quoq; Chri-
ſtus improuiſe caperetur ab eis,quia putabant eum neſcire eorum conſilia.¶(4)SVBITO ſagitta-
bunt eum,]id eſt,Chriſtũ repente occident.Non enim tenebant eum diu in vinculis,ſed captũ mox Mat.27
tradiderunt Pilato,& die eodem crucifixerunt.[ET non timebunt]deum in tanto piaculo.Nam ex-
cæcauit & obſtinauit eo[illegible]alitia eorum:propterea ſequitur,[FIRMAVERVNT ſibi ſermonẽ ne- Sap.2
C quam,]id eſt,pertinaciter quæſierunt à præſide,vt Ieſum occiderent.Vnde Lucas dicit, At illi inſta Lucæ 23
bant vocibus magnis vt crucifigeretur,& inualeſcebant voces eorum.Quanta enim ſcribit Pilatus,
vt eum erueret?ſed illi firmauerunt ſibi ſermonem nequam,dicentes,Si hunc dimittis,non es amicus
Cæſaris.Quo audito Pilatus timens hominem magis quàm deum ſedit pro tribunali,& ſanctũ ſan- Iohã.19
ctorum damnauit ad mortem.¶(5)NARRAVERVNT,]id eſt,inter ſe tractauerunt,[VT abſcon-
derent laqueos,]id eſt,quatenus cauſas ac inſidias mortis Chriſto occultè pararent.Ideo nanq; ma-
ne in die paraſceues,duxerunt eum in conciliũ ſuum dicentes,Si tu es Chriſtus,dic nobis,vt reſpon
ſione ſua audita accuſarent eum coram Pilato.Quẽadmodum & fecerunt dicendo,Nos legem habe Luc.22
mus,& ſecundum legem debet mori,quia filium dei ſe fecit.[DIXERVNT]inter ſe,[QVIS videbit Iohã.19
eos?]id eſt,quis cognoſcet noſtra fraudulenta machinamenta contra hunc Ieſum ? Non enim puta-
bant ſuam malitiã ita omnibus manifeſtandam,vt factum eſt. Nam vt in Act.apoſtolorũ legitur, Vo Actu.4
lebant ſe excuſare de morte Chriſti,dicentes apoſtolis, Ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra, &
vultis ſuper nos inducere ſanguinem hominis huius. ¶(6)SCRVTATI ſunt iniquitates,]id eſt,
cum magna deliberatione atque induſtria excogitauerunt modũ & vias,quibus Chriſtũ occiderent,
quẽadmodum apud Ioh.dicitur,Collegerunt pontifices & phariſæi concilium,& dicebant,Quid fa Iohã.11
cimus,quia hic homo multa ſigna facit?Et Matth.Conſilium,inquit,fecerunt, vt Ieſum dolo tene- Mat.36
D rent,& occiderent.[DEFECERVNT,]hoc eſt,optato effectu fruſtrati ſunt,[SCRVTANTES ſcru
tinia,]id eſt,Iudæi inueſtigantes conſilia quomodo Chriſtum extinguerent.Ideo nanq; eum inter-
fecerunt,ne venientibus Romanis gentẽ & locum amitterent:volebãtque Ieſum non ſolũ occide-
re,ſed turpiſsima morte damnare,quatenus nomen atque memoria eius omnino perirent : quemad-
modum apud Iere legitur,Eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur vltra:
& ecce oppoſitum contigit.Nam & ipſi occiſi ſunt,à Romanis expulſi,& omni gloria legis paternæ Sap.2
priuati.Chriſtus verò ex ipſa ſua paſsione fructificauit,quia totius mundi cõuerſionem ad fidẽ pro- Iere.11
meruit.Propter quod ipſe dicit,Niſi granum frumẽti cadẽs in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum Iohã.12
manet:ſi autẽ mortuum fuerit,multum fructum affert.Seipſum equidẽ grano comparauit , quoniam
ipſe erat granum malitia Iudæorum mortificandum, conuerſioneque gentium multiplicandum.
¶(7) ACCEDET homo & cor altum,]id eſt,homo Chriſtus mediante corde ſuo alto ſeu ſapien-
tiſsimo ad paſsionem ſponte procedet,ſicut ſuperius dixit,Holocauſtum & pro peccato non poſtu-
laſti,tunc dixi,Ecce venio.Et teſte Iohan.ait, Nemo tollit animam meam à me , ſed ego pono eam. Pſal.39
Oblatus eſt enim quia voluit.Per hoc autem quod dicitur,Accedet homo & cor altum idem ſignifi- Iohã.10
catur:iuxta quem modum alibi ſcriptum eſt,Ego autem & anima mea in deo lætabimur , non quòd Eſa.53
homo & anima ſint diuerſi lætantes,ſed quoniam anima eſt quaſi proxima cauſa lætitiæ, quia per eã
homo lætatur,ſicut per eam viuit & ratiocinatur.Simili modo iam dicitur,Accedet homo & cor al- Tob.13

tum. Nam cor, id eſt, intellectus eſt homini cauſa accedendi ad ea quæ deo ſunt placita, quoniam in- E
tellectus dirigit actus humanos. Alij habent ſic, Accedet homo ad cor altum, id eſt, Chriſtus per con
ſiderationem accedet ad intuendum profundum ac myſticum dei conſiliũ, penſando videlicet quo-
Mat. 26 modo à ſumma trinitate decretum erat, vt ipſe ſua paſsione mundũ ſaluaret. Ad hoc enim cor Chri-
Luc. 24 ſtus acceſsit, dum deprecans dixit, Veruntamen non mea voluntas fiat, ſed tua. Et iterum, Quia ſic
ſcriptũ eſt, & ſic oportet fieri. [ET exaltabitur deus,] id eſt Chriſtus, qui in paſsione homo acceſsit,
in reſurrectione agnoſcetur eſſe deus. Deus enim exaltatus eſt, non quod diuinitas perfectior aut ſub-
limior fiat: ſed quoniam in mentibus creatis ſublimatur, dum quem ignorabant, aut non timebant,
agnoſcere, adorare, & colere inchoant. Sícque in reſurrectione exaltatus eſt dominus Ieſus, quemad-
Heb. 1 modum inducit Apoſtolus, Videmus Ieſum propter paſsionem mortis gloria & honore coronatum.
Vel ſic, exaltabitur deus, hoc eſt, deus trinitas per Chriſti acceſſum ad cor altum ab ipſo Chriſto glo
rificabitur, atque per totum mũdum clarificabitur, & in honore habebitur. Ideo nanque Chriſtus in
carnatus & paſſus eſt, quatenus deus à toto mũdo agnoſceretur & honoraretur. Propter quod apud
Iohã. 17 Iohannem ſcriptum eſt, Pater iuſte, mũdus te non cognouit: ego autem te cognoui, & notum feci eis
1. Ioh. 6 nomen tuum. Et in prima ſua Canonica Iohannes apertius loquens, Scimus, inquit, quoniam filius
dei venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus deũ verum. ¶ (8) SAGITTAE paruulorum factæ
ſunt plagæ eorum.] Iſtud multipliciter intelligi poteſt: primò ſic, Sagittæ paruulorum, id eſt, inſidiæ
& perſecutiones Iudæorum Chriſto illatæ, factæ ſunt plagæ eorum, quia per eas meruerũt à Roma-
nis occidi, æternaliterq; dãnari. imo & ſeipſos ſpiritaliter occiderunt. Dicuntur autẽ Iudæi paruuli F
non propter humilitatem, ſed propter inuidiã, quæ omnẽ inuidum facit paruulum, iuxta illud, Virũ
Iob 5 ſtultum interficit iracundia, & paruulũ occidit inuidia. Inuidus enim eo ipſo quo alteri inuidet dimi
nutum & bono alterius ſe indigentẽ oſtendit: quoniam inuidia eſt triſtitia de bono alterius, ſecundũ
quod æſtimatur propriæ excellentiæ diminutiuũ, vt ait Philoſophus. [ET infirmatæ ſunt contra eos
linguæ eorum,] id eſt, ſermones, accuſationes, atque conſilia Iudæorũ intento effectu priuati ſunt, ſi-
cut iam patuit: & hoc contra eos, id eſt, in malum eorum: quoniã malum quod Chriſto parauerunt,
ipſimet inciderunt: & ſermo ille quem dixerant, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, fecit
Matt. 27 eos morti obnoxios. Secundò ſic, Sagittæ paruulorum, id eſt, prædicationes & verba humiliũ Chri-
ſti apoſtolorum, factæ ſunt plagæ eorum, ſcilicet Iudæorum. Nam per prædicationem apoſtolorum
clarificatus eſt Chriſtus, & Iudæi confuſi ſunt, victi & exterminati: & infirmatæ ſunt contra eos, vi-
delicet Chriſti apoſtolos, alióſque credentes, linguæ eorum, vtpote Iudæorũ. Non enim reſiſtere po
Actu. 4 terant verbis atque miraculis diſcipulorum domini ſaluatoris. Vnde ſcriptum eſt, Vidẽtes principes
ſacerdotum Petri & Iohan. conſtantiam, comperto quòd homines ſine l[illegible]s eſſent & idiotæ, mira-
Actu. 6 bantur. Et rurſus, Non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur per Stephanum. Ter-
tiò ſic, Sagittæ paruulorũ factæ ſunt plagæ eorum, id eſt, plagæ quas Iudæi Chriſto intulerunt, ſimi-
les erant ſagittis puerorum, quoniam ſicut puerorum ſagittæ inanes ſunt, nec nocent, & ſi aliqualiter G
lædant, vulnus inflictum citò ſanatur: ſic plagæ à Iudæis Chriſto illatæ, vanæ fuerunt, nec eũ in mor
te detinere poterant, quin potius Chriſtus tertia die ab omni læſione ſanus & immortalis ſurrexit, &
Matt. 27 infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum, id eſt, Iudæi proprias aſſertiones probare non poterant, ne-
que defendere, quẽadmodum legitur, cùm cuſtodes ſepulcri dixiſſent quæ viderant, ſcilicet terræ-
motum, & angelum deſcendentẽ, principes Iudæorum dederunt eis copioſam pecuniã, quatenus di-
cerent, diſcipulos Ieſu eum fuiſſe furatos ipſis dormientibus. Hoc autẽ fictitiũ facilè improbatur. Si
Mat. 26 enim cuſtodes dormierant, ſcire non poterãt, à quibus, vel quomodo Chriſti corpus eſſet ſublatum:
ſed nec apparentiã habet, quòd diſcipuli qui omnes à magiſtro adhuc viuo aufugerãt, inter armatos
milites iam defunctũ requirerent. Denique impoſsibile quaſi eſt, quòd adeo fortiter dormiuiſſent, vt
in reuolutione lapidis à monumento excitati non extitiſſent. erat nanque lapis magnus valde, & di-
ligenter ſignatus, fortiterq; impreſſus: propter quod ſine ingenti ſtrepitu ab homine auferri non po
tuit. ¶ (9) CONTVRBATI ſunt,] id eſt, compuncti & ad pœnitentiam moti [OMNES qui vide-
Mat. 27 bant eos,] id eſt, qui cognouerunt Iudæos in Chriſti occiſione tam dirè peccaſſe, ſanguinẽ innocen-
Luc. 23 tem fundẽdo. Hinc enim de Centurione in Euang. dicitur, Quia videns quòd ſic expiraſſet Ieſus, ti
muit valde, & glorificauit deum, & dixit, Verè filius dei erat iſte. Et Luc. ait, Omnis turba eorũ, qui
Act. 2 aderant & videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur. Poſt reſurrectionem quo- H
Act. 4 que prædicante Petro, compuncti ſunt corde, & conuerſa ſunt ad Chriſtum octo milia Iudæorum.
Iohã. 12 Tunc enim impletum eſt quod Chriſtus ante paſsionem prædixit, Cùm exaltaueritis filium homi-
nis tunc cognoſcetis quia ego ſum. [ET timuit omnis homo,] non ſimpliciter omnis homo, ſed vt ſit
diſtributio pro generibus ſingulorum, quia de omni genere hominũ quidam ad Chriſtum conuerſi
ſunt, & deũ timuerunt. ¶ (10) ANNVNCIAVERVNT opera dei,] id eſt, prædicti iam Chriſtia-
ni effecti laudauerunt, & alijs nũciauerunt opera atq; miracula Chriſti, præſertim apoſtoli, de qui-
bus iſtud ſpecialiter dicitur: de quibus & ſubiungitur, [ET facta eius,] ſcilicet Chriſti [INTELLE-
XERVNT] per illuminationem ſpiritus ſancti, præcipuè poſt diem Pentecoſtes, quando Chriſtus
Luc. 24 impleuit quod eis repromiſit, Ego, inquiens, mittam promiſſum patris mei in vos. Et iterum, Cùm
Iohã. 16 venerit ille ſpiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. ¶ (11) LAETABITVR iuſtus] gra-
tia Chriſti iuſtificatus & ſanguine eius redemptus [IN domino] non in rebus illicitis & caducis, vt
Philip. 4 ait Apoſtolus, Gaudete in domino ſemper, iterum dico gaudete, [ET ſperabit in eo,] id eſt, in miſeri-
Luc. 1 cordia dei, non in ſua iuſtitia ſperans per meritum Chriſti ad beatam immortalitatem perduci, [ET
Mat. 25 laudabuntur] à Chriſto iudice [OMNES recti corde,] qui deo in ſanctitate & iuſtitia ſeruierunt.

A Illis enim Chriſtus dicturus eſt, Venite benedicti patris mei,&c.

EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

Quemadmodum tertiũ pſalmũ pœnitentialẽ quidam doctores catholici, inter quos eſt Caſſiodorus, exponunt ad literã de S. Iob: ſic pſalmũ præſentẽ quidam ad literam exponũt de Daniele, imitantes (vt dicunt) in hoc antiquos Hebræorũ doctores. Veruntamen ſicut Pſalmus ille tertius pœnitentialis cõuenientius explanatur de quolibet verè pœnitẽte: ſic Pſalmus præſens cõgruẽtius elucidatur de quocũq; iuſto in afflictionib⁹ poſito, præcipue in perſona martyrum: quorum quilibet dicere poteſt, Exaudi deus orationem meam cũ deprecor, id eſt, de cordiali affectu te precor. Tranſlatio Romana habet, cum tribulor. In tribulationibus nanque potiſsimũ exaudiri & conſeruari indigemus. Qui autem ſic deum deprecatur, vtique exaudietur: quemadmodum Moſes ait, Cùm quæſieris dominum deum tuum, inuenies eum: ſi tamen toto corde quæſieris eum, & tota tribulatione animæ tuę. A timore inimici eripe animam meam, non vt non tenter à dęmone, nec in mundo perſequutionem ſuſtineam, cum per multas tribulationes oporteat nos intrare in regnum cælorum: ſed vt non formidem inordinato pauore inimicos animæ meę: magis verò adimpleam quod tu domine Ieſu iubes, Ne terreamini ab his qui corpus occidunt. Et, In mundo preſſuram habebitis: ſed confidite, ego vici mundum. Hinc apud Eſa. legitur, Noli timere opprobrium hominum & blaſphemias eorum. Protexiſti me à conuentu malignantium, ita quòd eorũ iniquum conſilium mihi non nocuit, neq; eorum malignitati cor meum conſenſit. Hoc modo deus martyres ſanctos protexit, qui coram tyrannis inſuperabiliter perſtiterunt, atque ab omni fraude eorum erepti ſunt. Protexiſti me quoque à multitudine operantium iniquitatem, ne cum peruerſis peruerterer, aut eorum multitudine territus ſuperarer. Iſtud etiã quilibet dicere poteſt, qui dæmonum tentationibus viriliter reſtitit, & deo protegente, eorum laqueos victor euaſit: præcipue autem clauſtrales, qui mundum & omnia quæ in mundo ſunt propter Chriſtum reliquerunt, & in cœnobijs deo efficaciter militant, hunc verſum dicere habent, deo gratias referendò. Vere enim protexit eos deus à cõuentu malignantium, id eſt, à turbis propinquorum & amicorum carnaliter viuentium, & clauſtralem cõuerſationem diſſuadentium. Sunt & protecti à multitudine operantium iniquitatem, hoc eſt, à mundanis hominibus, de quibus in prima ſua Can. ait Iohan. Quicquid eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Sunt autem protecti ab his, non quòd penitus ſint ſecuri, ſed quia iam vnum pedẽ habẽt in paradiſo, quia de eis ait Saluator, Qui reliquerit patrem aut matrem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam habebit. Quia exacuerunt tyranni, & perſequutores iuſtorum, detractores deo odibiles, vt gladium linguas ſuas, præparantes os ſuum ad proferendum verba acuta, pungitiua, inuidioſa, accuſatoria, atque letalia: intenderunt arcum rem amaram, id eſt, fraudulentas inſidias excogitauerunt, vt ſagittent in occultis immaculatum, id eſt, quatenus virum innocentem in lege domini ambulantem, occulte affligant, lædant, diffament aut perimant. Subito ſagittabunt eum, id eſt, nocumentum ei improuiſe inducent. Vnde Chriſtus ait diſcipulis, Si me perſequuti ſunt & vos perſequentur, quia non eſt ſeruus maior domino ſuo: & non timebunt deum, quia nonnunquam ſic excæcantur inuidia atque malitia, vt nec peccare ſe putent, vt dominus proteſtatur, Venit hora, vt omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe præſtare deo: firmauerunt ſibi ſermonẽ nequam, nolentes remittere minas, nec ad pietatem ac veritatem reduci: ſed quod animo conceperũt ad effectũ perducere ſatagunt. Narrauerũt vt abſconderẽt laqueos, id eſt, tam homines mali, quàm dæmones inter ſe tractauerunt quomodo bonis hominibus vias perditionis expandant, & in foueam peccati, mortis aut damni alicuius eos præcipitent. inceſſabiliter enim moliuntur inſidias contra deuotos: dixerunt inter ſe, Quis videbit eos? ſcilicet laqueos noſtros? Frequenter nanque ſtudent occulte nocere, maxime dæmones, qui ſub ſpecie boni mala proponunt, atque (vt dicit Apoſtolus) in angelos lucis ſe trãſformant. Scrutati ſunt iniquitates. i. modos nocẽdi diligenter indagati ſunt, ſicut apud Mich. ſcriptum eſt, Vir fratrem ſuum venatur ad mortem: defecerunt ſcrutantes ſcrutinia, quia iuſtos à fide & veritate auertere nõ potuerunt: quemadmodum Chriſtus in Euangelio iuſtis promittit, Ego dabo vobis os & ſapientiã, cui non poterunt contradicere & reſiſtere omnes aduerſarij veſtri. Deniq; nonne tyranni qui nomen Chriſtianorũ prorſus extirpare conabantur, penitus defecerunt? Nam quo horribiliora tormenta martyribus intulerũt, eo deus glorioſus & fortis ſanctos ſuos excellẽtius mirificauit: ſicq; fides catholica inter tormẽta multo amplius creuit, q̃ modo tẽpore pacis: in quo vtiq; omnipotẽs virtus Chriſti & fidei veritas lucidiſsimè comprobantur, dũ tam experimẽtaliter oſtẽditur operata diuinitas. Accedet homo fidelis cõtemplatiuus, ad cor altũ. i. ad cõſiderationes profundas, ſpeculãdo mirabilia de lege dei, quomodo quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus, vt cõfundat ſapientes: & infirma mũdi elegit deus, vt confundat fortia. Quomodo etiã deus in hoc mundo reprobos proſperari, electos autẽ multipliciter affligi permittat, & qualiter per incarnationẽ ac mortẽ vnigeniti filij ſui mundũ liberare decreuit. In hoc verò hominis acceſſu ad cor altũ & exaltabitur deus, quia ex horũ contẽplatione diuinã ſapientiã admiramur, diuinã iuſtitiam formidamus, maieſtatemq́ue diuinã venerari optamus. Vnde ait ſermo diuinus, Ideo timebũt eũ viri, & non audebunt contẽplari omnes qui ſibi videtur ſapientes. Et rurſum, Ecce deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Sicut præcedenti expoſitione verſus iſte tripliciter expoſitus eſt, reſpectu Chriſti, & Iudæorum: ſic nunc exponi poteſt per comparationem ad tyrannos & martyres ſanctos, ſeu iuſtos afflictos. Nam & ipſi tyrãni ac perſequutores iuſtorum ſagittis & plagis, quas inferunt virtuoſis hominibus ſemet-

[Margin: Pſal. 30; Deut. 4; Act. 14; Luc. 12.; Iohã. 16; Eſa. 51; Pſal. 17; 1. Iohã. 2.; Matt. 19.; Rom. 1; Iohã. 15; Iohan. 13; Iohã. 16; 2. Co 11.; Mich. 7; Luc. 21; Pſal. 14; Pſal. 118; 1. Cor. 1; Iob 37; Iob. 36. Section letters B, C, D.]

ipſos damnant,ſpiritualiterque occidunt.Sagittæ quoque paruulorum,id eſt,prædicatio,& reſpon- E
ſa iuſtorum ac martyrum factæ ſunt plagæ impiorum,quia fidelibus mundum impleuerunt,idolola-
triam deſtruendo,& perſequutoribus præualendo. Ipſi quoque perſequutores ſæpius vehementiſsi-
me cruciabantur propter reſponſa martyrum Chriſti,ſicut in legendis ſancti Vincentij,Agathæ,a-
liorumque legitur . Conturbati ſunt ad pœnitentiam omnes qui videbant eos, id eſt, qui conſidera-
uerũt prædictorum impiorum ruinam ac damnationem æternam: & timuit, ex pœna eorum, omnis
homo,rationabiliter viuens ne ſibi ſimile accidat, ſi deum offenderit. Cætera patent ex præcedenti
expoſitione. Ecce quàm myſterialis & pulcher eſt pſalmus præſens,in quo Chriſti myſteria cõtinen
Ephe.4 tur.Omnino igitur laboremus ſequi caput noſtrum, deſiderantes communicare paſsionibus eius, &
in præſenti ſeculo vilipendi,neſciri,varijſque tribulationibus emundati,quatenus vita hac fallaci ac
labili cõſummata, ſtatim mereamur à domino Chriſto amplexari & coronari, à quo tanto ſublimius
erigemur,quanto nunc ob eius amorem noſipſos amplius abnegamus,humiliusq́; deprimimus:pro-
Luc.10 pter quod ait Saluator,Quod hominibus altum eſt,abominatio eſt apud deum.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIIII.

EXPOSITIO TITVLI. F

HAbet interea Pſalmus iam exponendus hunc titulum,In finem pſalmus Dauid,canticum Ie-
2.Par.20 remiæ & Aggęi,de verbo peregrinationis cum inciperent proficiſci.Pſalmum præſentẽ Da-
Iere. 50 uid conſcripſit de reditu Iudęorum à captiuitate Babylonis & reædificatione templi. Vnde
ſecũdum ſenſum literalem titulus planus eſt.Sic enim intelligi debet,Pſalmus iſte ſancti Da-
uid in finem,id eſt,in Chriſtum nos dirigens,eſt canticum,id eſt,exultatio ſeu gratiarum actio,Iere-
miæ & Aggæi prophetarum:canticum inquam,loquens de verbo peregrinationis,ſeu populo tranſ-
migrationis, vt alij habent, cum inciperent proficiſci , de Babylone ad Iudæam . Tractat enim hic
pſalmus de peregrinatione & tranſmigratione ac reductione Iudæorum: & dicitur canticum Iere-
miæ ſeu Ezechielis & Aggæi,non quòd ipſi Pſalmum hunc fecerint,ſed quoniam eis appropriatur,
Iere.44. ob hoc quòd Ieremias atque Ezechiel reditum Iudæorum à Babylonia prædixerunt: Aggæus verò
Ezec. 41 reuerſis prophetauit de templi reædificatione, ſicut & Zacharias,propter quod (vt videtur) poſſet
Aggęi 1 in titulo poni canticum Zachariæ tam bene vt Aggæi aut Ieremiæ,præſertim cum omnia iſta, vide-
Zach.9 cet canticum Ieremiæ, &c. vſque ad finem ſint quædam additiones expoſitorum, non enim in He-
bræo habentur, nec in tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum . Loquens igitur Dauid in perſona
populi a prædicta captiuitate cum ingenti lætitia redeuntis,ait, G

PRECATIO.

Deus pater indulgentiæ, ſpes omnium finium terræ & in mari longe, impietatibus noſtris quæſumus propitiare: & ne uerba iniquorum ſuper nos in æternum præualeant,tua nos inuicta tuitio non derelinquat.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

1.Par.6 TE decet hymnus,]id eſt,laus diuina cum cantico,ô [DEVS in Sion,] id eſt, in
loco quo templum à Babylonijs diſsipatum fuerat ſitum, quia hunc locũ deus
2.Reg.6. elegit ad ſuum cultum:quemadmodum in libro Paral. oſtenditur.[ET TIBI
reddetur votum,]id eſt,promiſsio perſoluetur,vel deſideria ſancta offerentur
[IN Hieruſalem]quia in ea erat templum conſtruendum,in quo offerebantur
quæ per votum domino debebantur. ¶(2) EXAVDI ORATIONEM
meam]quam pro ciuitatis ac templi reparatione effundo [AD TE omnis caro
veniet,]id eſt, de omni natione aliqui venient templo reſtaurato, quatenus te
Act.7 in eo adorent,nam & multi gentilium ad ipſum conuenerant,vt in Actis legitur de eunucho reginę
2.Mac.5. Candacis.Et in libro Machabæorum habetur,quòd templum illud toto orbe famoſiſsimum erat,ita
vt Seleuchus rex Aſiæ maximas ad ipſum immolationes tranſmitteret. ¶(3) VERBA iniquorum H
præualuerunt ſuper nos,] id eſt, dicta & facta Babyloniorum oppreſſerunt nos propter ſcelera no-
Ierem.25 ſtra,[ET impietatibus noſtris tu propitiaberis]eas dimittendo: quemadmodum per Ieremiam dixi-
ſti,quòd ſeptuaginta annis expletis reduceres nos,templúmq́; & ciuitatẽ Hieruſalem reędificares.
¶(4) BEATVS] eſt iam in ſpe. [QVEM elegiſti & aſſumpſiſti,] vt eum ad terram Iudæę reducas,
Baruc.4. & in ea tibi ſeruire,habitareq́; facias.Propterea Baruch ait,Filij patienter ſuſtinete iram quæ ſuper-
ueniet vobis: qui enim induxit vobis mala, ipſe rurſus adducet vobis ſempiternã iucunditatẽ cũ ve-
ſtra ſalute.[INHABITABIT in atrijs tuis].i.locis ac domibus circa tẽplũ ſituatis,in quibus ſacri-
ficia,orationes,lectionesque legis fiebãt.¶(5)REPLEBIMVR in bonis domus tuę]nã tẽporalium
ſpiritualiũq́; bonorũ ſufficientiã cõtulit deus reuerſis à Babylone, miniſtri quoq́; tẽpli ex oblatis in
tẽplo copioſe ſuſtẽtabantur: [SANCTVM eſt templũ tuũ]materiale.i.ad ſanctũ tuum obſequium de-
putatum[MIRABILE in æquitate] quia in eo ſacerdotes cauſas dubias atque difficiles iudicabant
Deut.17. prout dominus Moſi iuſsit. Vel,ſanctum eſt templum tuum,id eſt,congregatio populi tui quam re-
ducis ad terram tuam, eſt ſancta & mirabilis in æquitate, quia in ea fuerant ſanctiſsimi atque iuſtiſ-
ſimi viri,vt pote Eſdras,Neemias,& alij multi. ¶(6)EXAVDI nos deus ſalutaris noſter] vt tem-
Aggęi 2 plum iſtud ſecundum, præferatur in gloria templo primo à Salomone constructo, ſicut Aggæus
promittit,Magna,inquiens,erit gloria domus huius nouiſsimæ magis quàm primę.[SPES omnium

A finium terrę,]id eſt,ſpes omnium hominũ in toto orbe morantium,[ET in mari longe]non enim po
nenda eſt ſpes,niſi in deo,& qui alibi eam ponit,errat. ℂ(7) PRAEPARANS mootes in virtute
tua,] tanquam dicat, Tu domine deus exaudire nos potes, & bona Iſraeli promiſſa facile adimplere,
qui es tantæ poteſtatis,vt ſis præparans, id eſt, fundans,ſuſtentans, & pro tua voluntate diſponens
montes terræ,quorum oonnulli mirabiliter alti ſunt.& hoc agis in virtute tua propria, non aliunde.
adepta:ſubeſt enim tibi,cum volueris,poſſe. Vode inferius dicitur, Aſcendunt mõtes,& deſcẽdunt Sapiẽ.12
campi in locum quem fundaſti eis.[ACCINCTVS potẽtia.] hoc de deo metaphorice dicitur. Deus Pſal.103.
nanque eſt ipſa ſua potentia,ſuntque in deo omnino idem eſſe,poſſe,& agere. Dicitur ergo deus ac-
cinctus potentia,id eſt,poteſtate & omnipotentia vndique adornatus atque indutus, quoniam ſicut
homo armis accingitur vt ad præliandum ſit fortis, & ad exercitum expeditus: ſic deus ſeipſo ſeu
propria & conſubſtantiali ſibi potentia ad præualendum omni aduerſæ poteſtati eſt fortis, & ad o-
perandum quicquid ſibi placuerit,promptus & expeditus.[QVI conturbas profundum maris]com-
mouendo in eo varias tempeſtates[SONVM fluctuum eius,]id eſt,inundatiooem ac ſtrepitum gur-
gitum pelagi tu aoges & mitigas ſupra naturam, ſecundum propriæ voluntatis imperium. Propter
quod infra habetur, Tu dominaris poteſtati maris,motum autem fluctuom eius tu mitigas. Et alio in Pſal.88
loco, Dominus miſit ventum magnum in mare,& facta eſt tempeſtas magna in mari. Vnde de domi-
no Ieſu ait Euangeliſta, Surgens comminatus eſt vento,& dixit mari, Tace & obmuteſce,& facta eſt Marc.4
tranquilitas magna. ℂ(8) TVRBABVNTVR gentes, & timebunt qui habitant terminos à ſi-
gnis tuis,]hoc eſt,omnes in toto orbe manentes admitabuntur, & panebont propter mirabilia quæ
B facis io mari & terra, ſicut frequenter factum eſt in terręmotibus,tempeſtatibus, alijſque prodigijs.
[EXITVS matutini & veſperi delectabis,]id eſt,immolationes ſacrificij, quod offertur mane & eius
quod veſpere immolatur, facies tibi acceptas,tuiſque fidelibus delectabiles. Propter quod in Eſdra
ſcriptum eſt,quòd templo reędificato,obtulerunt in eo holocauſtum domino mane & veſpere. Con 1.Eſdr.3
ſequenter beatus Dauid prophetat de vbertate terrę poſt reditum à prædicta captiuitate, de qua e- Iere. 31
tiam vbertate Ieremias atque Ezechiel clare prophetant. Ait enim de futuro per modum præteriti, Ezec. 28
propter prophetiæ certitudinem ioconcuſſam. ℂ(9) VISITASTI terram] Iudææ,dando ei v-
beres fructus,[ET inebriaſti eam,] id eſt, plnuijs opportuuis eam copioſe irrigaſti: quemadmodum
Eſaias inducit, Deſcendit imber,& inebriat terram,& infundit eam.[MVLTIPLICASTI locuple Eſaiæ 35
tare eam,]id eſt,pluribus modis terram ditaſti,quoniam ex fertilitate terrænaſcentium,quæ ſunt na
turales diuitię,acquiruntur & augmentantur diuitiæ artificiales. ℂ(10) ℂFLVMEN dei repletum
eſt aquis,]id eſt, Iordanis aquis abundauit. Dicitur autem Iordanis flumẽ dei propter mirabilia quę
deus in eo peregit,arefaciẽs alueũ eius, & aquas eins ſuperiores in altitudinem turris aſcendere,per-
manereque faciens,donec filij Iſrael pertranſiſſent:quemadmodum in Exodo & libro Ioſue legitur Exo.14
C [PARASTI cibum illorum].i.eſcam Iudæis reuertentibus præparaſti,terram fœcundando,[QVO- Ioſue 3
NIAM ita eſt præparatio eius,] id eſt,quia repletio Iordanis facit ad terræ fœcundationem, & cibi
præparationem. ℂ(11)RIVOS eius inebria,] id eſt,riuos Iordanis fac copioſum fructum produce-
re,[MVLTIPLICA genimina eius,]hoc eſt expoſitio verbi præcedentis. Multiplicatio nanque ge-
niminum ſeu fructuum terræ,eſt inebriatio riuorũ. Vel,riuos eius inebria.i.abundanter auge ac im-
ple[INSTILLICIDIIS eius lætabitur germinans].i.in guttis aquarum Iordanis à cælo ſtillanti- Exod.16
bus,terra lætabitur.i.habitatores ſuos faciet gloriari. Vel,lætabitur,metaphorice, ſicut pratum ri-
dere aſſerimus. ℂ(12)BENEDICES coronæ].i.circunuolutioni ſeu circulo [ANNI benignitatis
tuæ].i.tempori miſericordiæ tuæ,dando ea quæ ad fructnum productionem exigũtur. Dicitur enim
deus benedicere tempori,quando his quæ in tempore fiunt aut ſunt benedicit,id eſt,gratiam ſeu bo
nitatem aliquam eis impendit,[ET campi tui] i. campi culti Iudææ[REPLEBVNTVR vbertate]
fructuum diuerſorum. ℂ(13)PINGVESCENT ſpecioſa deſerti].i. pinguia paſcua proferent ad a-
nimalia nutrienda,[ET exultatione colles accingentur,]hoc eſt,fructu ſeu germine homioes lætifi-
cante,vndique implebuntur. ℂ(14) INDVTI ſunt] lana copioſa[ARIETES ouium,]ſicque non Iohã.12
erit iodigentia veſtimentorũ,[ET valles abundabunt frumento] quia valles terrę illius aptæ dicun-
tur,vt in eis grana bona ſerantur[CLAMABVNT etenim,hymnum dicẽt.] Dicuntur autem inani-
mata,ſicut terrænaſcentia,atq; ſimilia,deo benedicere & clamare materialiter, quoniã ſunt materia
& occaſio,vnde homines ad laudẽ diuinã prouocentur,ſuáq; pulchritudine,fœcuoditate,& diſpo-
D ſitione inducunt nos,ſi bene conſideremus,ad clamandũ, benedicendúmq; dominũ. Propter quod
in Eccleſiaſtico legitur, Quàm deſiderabilia ſunt opera dei. Et quis ſatiabitur,videns gloriam eius? Eccle.39
Hinc ſępe apud Danielem omnes creaturę,etiam inanimatę, inuitãtur ad benedicendum creatori. Eccl. 42

ℂEXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi. Dan. 3

POrrò moraliter titulus pręinductus ita exponitur, In finem pſalmus Dauid, hoc eſt, pſalmus
iſte tendens in Chriſtum, conuenit Dauid,id eſt,eccleſiæ militanti iam peregrinanti,& ad pa-
triam ſuſpiranti,cuilibet quoq; fideli,de Babylone.i. de confuſione vitiorũ ad terram Iudęę &
Sion.i.confeſsionẽ,laudem ac ſpeculationem diuinã redeunti. Et pſalmus iſte ad canticum Ieremiæ
& Ezechielis de populo tranſmigrationis.i. agit de re ſignificata per trãſmigrationem ac reditũ Iu-
dęorũ à Babylone, videlicet de reditu noſtro à captiuitate vitiorũ atque diaboli ad pacẽ eccleſiæ &
libertatem filiorum dei. Qui enim vitijs ſeruit,à dæmone captus eſt: ſicut ait Apoſtolus, de pecca-
toribus loquens, Reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui detinentur, ad ipſius voluntatem. Et 2. Tim.2
euãgelica ait ſcriptura, Omnis qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Reuertendum ergo eſt nobis à Iohã.8

confuſione ad ordinationem, à culpa ad gratiam, à regno diaboli ad regnũ Chriſti. Sicque redeun- E
tes cum prçcordiali hilaritate dicamus, ¶Te decet hymnus deus in Sion, id eſt, in ſancta ac mili-
tanti eccleſia, in qua inceſſabiliter deum laudare ac honorare debemus, implentes quod ait Apoſto-
1.Tim.1 lus, Regi ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli deo honor & gloria. Sion nanque ſpeculatio dicitur,
per quam eccleſia deſignatur, quæ Chriſtum iam fideliter contemplatur: & tibi reddetur votum, id
eſt, tibi perfecte ſoluetur promiſsio, in Hieruſalem, illa quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater noſtra atque
Heb.9 triumphans eccleſia. Dum enim in ſacro baptiſmate per votum fidelitatis diabolo & omnibus eius
operibus abrenunciamus, corpuſque noſtrum ac animam deo offerimus, eius nos cultui totaliter de-
dicantes, tenemur ſic vitã noſtram dirigere, vt omnis noſtra cogitatio, loquutio, & operatio deo ſem
per intendat, deum loquatur ac veneretur, in quo conſiſtit perfecta adimpletio præcepti de charita-
te. Iſtud autem in præſenti perfecte implere non poſſumus, ſed in patria perfecte implebitur, tunc e-
1.Tim.1 nim corpus animam non retardabit. Exaudi orationem meam, ô domine, vt te in hoc ſeculo ac mi-
litanti eccleſia tam pulchris atque deuotis hymnis collaudem, quatenus quod nunc perfecte ſolue-
Matt. 25. re nequeo, in ſuperna illa Hieruſalem ſine fine feliciter reddam: ad te omnis caro veniet, id eſt, o-
mnis homo, præſertim in finali iudicio, quando congregabuntur ante filium hominis omnes gen-
Gen.46. tes. Ponitur itaque hic pars pro toto, videlicet caro pro toto compoſito, ſicut in Geneſi & Exodo di
Exod.1 citur Iacob deſcẽdiſſe in AEgyptum in animabus ſeptuaginta. Sed nonne ſic accipiendo carnem,
Eſa.31 equus & mulus caro ſunt? Nonne veraciter ſcriptum eſt, Aegyptus homo & non deus, & equi eo-
rum caro & non ſpiritus? Nunquid ergo & irrationabilia animantia ad Chriſtum in die iudicij ve- F
nient? Et reſpõdendum, quòd ponit hic genus pro ſpecie, ſcilicet carnem pro carne humana. Vel ſi-
cut nomen prophetæ antonomatice conuenit Dauid: ſic caro per ſe poſita pro carne humana, quæ
2.Reg.1 nobiliſsima eſt, ſumitur. Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos. Interdum in ſacra ſcriptura ver-
Zach.8 bum pro facto accipitur, prout dixit Dauid, Quod eſt verbum quod factum eſt? Et Zacharias pro-
pheta, Hæc ſunt (inquit) verba quæ facietis. Eſt igitur ſenſus, Verba iniquorum, hoc eſt, perſequu-
tiones peccatorum, tentationeſque dæmonum præualuerunt ſuper nos, id eſt, à via iuſtitiæ abduxe-
runt nos, & in magnam nos miſeriam deiecerunt. Vel, verba iniquorum, id eſt, ſuggeſtio dæmonis
Gen.3 protoplaſtos noſtros parentes tentantis. Perſuaſio quoque Euæ, quæ virum ſuum infecit, & excu-
Eccl. 40 ſatio Adę, peccatum ſuum in fœminam retorquentis, præualuerunt ſuper nos, quoniam de paradi-
Ephe.2 ſo nos expulerunt, eſtque graue iugum inductum ſuper omnes filios Adæ, & originalis iuſtitia nobis
ablata eſt, & naſcimur filij iræ, id eſt, in originali peccato: & impietatibus noſtris tu propitiaberis,
id eſt, peccata actualia quæ ex originali peccato incurrimus, tu pie dimittes pœnitẽtibus nobis, dan-
Eſa.30 do nobis pœnitendi tempus ac locum: quemadmodum Eſaias dicit, Propterea expectat dominus,
Pſal.50 vt miſereatur veſtri. Vel, impietatibus noſtris, de quibus ſuperius dictum eſt, Ecce enim in iniquita-
tibus conceptus ſum, tu vnigenite dei propitiaberis miſerendo, ſuccurrendo, & ſatisfaciendo pro
Eſa.43 nobis, quod noſipſi facere non poteramus. Hinc per Eſaiam dominus ait, Seruire me feciſti in
peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti. G
Proprie accipiendo electionem, omnis electus aſſumitur: ſic enim ſoli prædeſtinati dicuntur ele-
cti. quandoque tamen electio communiter ſumitur pro vocatione alicuius ad gratiam, ſiue perdu-
catur ad gloriam, ſiue non: & ita non omnis electus aſſumitur, ſicut de Iuda proditore ait Saluator,
Iohã.6 Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Ait itaque, Beatus, eſt, quem elegi-
ſti, ab æterno, & aſſumpſiſti, in tempore, dando ei gratiam in præſenti, & gloriam in futuro. Vn-
Baruc.4 de & Baruc dicit, Beati ſumus nos, quia quæ deo ſunt placita, manifeſta ſunt nobis: habitabit in a-
trijs tuis, hoc eſt, nunc moratur in militanti eccleſia per totum mundum diffuſa, & poſtea habitabit
in eccleſia triumphanti. Dicitur autem eccleſia militans ac triumphans pluraliter atria, propter am-
Baruc 3 pliſsimam capacitatem, omniumque bonorum plenitudinem: iuxta illud, O Iſrael quàm magna eſt
domus dei, & ingens locus poſſeſsionis eius. Magnus & non habens finem, excelſus, & immenſus.
Iohã.14. Vel eccleſia triumphans dicitur atria propter manſiones diuerſas: quemadmodum Chriſtus teſta-
tur, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Replebimur in bonis domus tuæ, ſanctum eſt tem-
plum tuum, mirabile in æquitate. Verſus iſte primo intelligi poteſt de eccleſia militante, vt ſit ſen-
ſus, Replebimur in bonis domus tuæ, id eſt, in diuitiis eccleſiæ, quæ ſunt ſacramenta, virtutes, &
gratiæ multiformes, in quibus iam douoti quotidie adimplentur & impinguantur, in tantum, vt ſu- H
Pſalm.33 perius dictum ſit, Nihil deeſt timentibus eum. Et Chriſtus, Omnia (inquit) quæcunque orantes
Marc.11. petitis, credite quia accipietis, & venient vobis: ſanctum eſt templum tuum, id eſt, nomini tuo con-
ſecratum. Vel, ſanctum eſt templum tuum, id eſt, homines ſancti ſunt, in quorum cordibus tu per fi-
Ephe.3 dem & gratiam habitas. Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos, ait Apoſtolus, mirabi-
2.Cor.6. le in æquitate. Magna nanque & admiranda eſt ſanctitas, æquitaſque ſanctorum in hac vita, qui
in carne & ſeculo non carnaliter aut ſeculariter viuunt: ſed ſpiritualiter atque diuine ſecũdum per-
fectiſsimam Chriſti doctrinam, quæ in omni æquitate valde mirabilis eſt, ſuoſque ſectatores admi-
rabiles efficit. Secundo exponatur verſus iſte de triumphanti eccleſia. Replebimur in bonis do-
mus tuæ, id eſt, in beatitudinibus patriæ. In eſſentiali enim beatitudine, quę eſt viſio dei, omnes bea-
ti replentur, quoniã deum tam clare vident, ſicut deſiderant. In accidentalibus quoque pręmijs ma-
xime replebuntur poſt diem iudicij, dum animæ ſanctæ corporibus glorioſis reunitæ, non ſolum in
intellectualibus viribus, ſed in ſenſitiuis quoque potentijs felicitabuntur. Vnde Eſaias dicit, Ocu-
Eſa.64 lus non vidit deus abſque te, quæ pręparaſti expectantibus te. Quod Apoſtolus clarius introducit,
1.Co.2. dicendo, Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ pręparauit deus

A diligentibus ſe. De quibus & ſupra inductum eſt, Adimplebis me lętitia cum vultu tuo. Et, Satiabor Pſal. 15
cum apparuerit gloria tua: ſanctum eſt templum tuum .i. triumphans eccleſia. Nihil enim imperfe- Pſal. 16
ctionis aut maculæ eſſe valet in patria, vbi omnes beati fonti puritatis immediate coniuncti ſunt: mi
rabile in æquitate. Quannis enim omnes noſtrę iuſtitię in via ſinr velut pannus menſtruatæ, iuſti-
tia tamen beatorum in patria perfecta mirabiliſque conſiſtit, quoniam quicquid à deo receperũt, ei Eſa. 64
pleniſsime offerunt, & inceſſabiliter atq; totaliter ſtant deo intenti, in ipſum cõuerſi, demerſi, abſor-
pti. Exaudi nos deus ſalutaris noſter, id eſt, ſaluator noſter, ſine cuius auxilio nihil valemus, tu qui es,
ſpes, id eſt, cauſa & obiectum ſpei, omnium finium terrę, & in mari longe, id eſt, vniuerſorum fide-
lium in toto mundo & inſulis maris manentium, quia in te ſolo conſiſtit omnium vera ſalus, qui per
Propbetam domini loquutus es, Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines tertæ. Præparans Eſa. 33
montes, id eſt, angelos ſanctos, de qnibus infra habetur, Leuaui oculos meos ad montes. Et iterum, Eſa. 45
Montes in circuitu eius: in virtute tua, quia propria poteſtate eos diſponis ad agenda cuncta tibi pla Pſal. 120.
centia, ad gubernandum eccleſiam, ad refrenandnm diabolos, ad cuſtodiendum, promouendúmque Pſal. 124
homines. Vel, Pręparans montes in virtute tua, id eſt, tua omnipotentia perficiens ſanctos apoſtolos,
cęteroſque omnes vita & doctrina ſublimes, ita vt alios inſtruant, regant, & ad te omnium rerum
B vltimum finem perducant accinctus potentia. Hoc in præcedenti expoſitione de deo ſatis videtur
expoſitum, ſed de Chriſto incarnato ſpecialiter explanatur. tanquam dicat, Tu Chriſte quanuis hu-
mana & naturali virtute hæc facere nequeas, tamẽ cum ſis accinctus potentia, id eſt, diuina poteſta-
te armatus, accinctus, & ad operandum idoneus, iſta potes. Propter quod veriſsime dicis, Quæcun- Iohã. 8
que facit pater, hæc & filius ſimiliter facit: qui conturbas, hoc eſt, timore concutis, ad pœnitentiám-
que conuertis, profundum maris, id eſt, ſeculum neqnam, ſeu corda vitioſa in peccatorum amaritu-
dine merſa. Conturbas autem & ſonum fluctuum eius, hoc eſt, cõtradictiones ſuperbas ac impetuo-
ſas ſecularium principum, quorũ nonnulli ſalubriter ſunt turbati, id eſt, ad pœnitentiam moti. Tur-
babuntur gentes & timebunt, qui habitanr terminos à ſignis tuis. Hoc tempore Apoſto. præſertim
impletum eſt, quando propter excellentiſsima eorum miracula homines in toto mundo morantes,
pro magna parte ad Chriſtum conuerſi ſunr, ex conſideratione vitiorum ſuorum ſeipſos turbantes,
& pœnas inferni timentes: exitus matutini & veſperi delectabis. i. cõuerſionẽ ſeu pœnitentiã tam eo-
rum qui in iuuẽtute à vitijs exeunt, atque ad deum confugiunt, quàm eorum qui in ſenectute cõuer-
tuntur, acceptam habebis & delectabilem facies angelis ſanctis. Nam quacunque hora peccator con Ezec. 18
uertitur, omniũ iniquitatũ eius mox obliuiſceris. Gaudium quoq; eſt angelis dei ſuper vno peccato- Luc. 15
re pœnitentiam agente. Hoc eſt quod Chriſtus in Euangelio loquitur, Si in ſecunda vigilia venerit Luc. 2t
dominus, & ſi in tertia venerit, & ita inuenerit, ſcilicet ſeruos ſuos vigilãtes, beati ſunt ſerui illi. Vel,
C exitus matutini. i. conuerſiones eorum qui tempore proſperitatis, quæ mane ac lumini comparatur,
veniunt ad te: & veſperi. i. conuerſiones eorum qui tempore aduerſitatis pergũt ad te, delectabis, ſi-
ue tempore abundantiæ & proſperitatis, ſiue tempore inopiæ & aduerſitatis, quis cõuertatur ad do-
minum, ab eo miſericorditer recipietur: quemadmodum Chriſtus fatetur, Eum qui venit ad me, non
eijciam foras. Viſitaſti terram, viſitatione benigna. i. habitantes in terra, videlicet, homines, deſtinan Iohan. 6
do apoſt. per totum mundum, dicens eis, Euntes in mũdum vniuerſum prædicate euangelium omni Matt. 16.
creaturæ. & inebriaſti eam, id eſt, conuerſos ad fidem ſpiritualibus donis exuberanter impleſti diui-
no amore à ſeipſis alienaſti, & ſobria ſpiritus ebrietate potaſti. Propter quod ait Apoſt. Gratias ago t. Cor. t
deo meo ſemper pro vobis in gratia dei quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu, quia in omnibus diuites 1. Cor. 12
facti eſtis in illo: multiplicaſti locupletare eã, id eſt, multipliciter eam ditaſti chariſmatibus ſpiritua- 1. Cor. 7.
libus ac diuinis. Alij enim datur, vt ait Apoſt. ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij gratia ſanita- Act. 2
tum, alij operatio virtutũ, &c. Et iterum, Vnuſquiſque proprium donũ habet à deo. Vel ſic, Viſitaſti
terram. i. primitiuam eccleſiam, mittendo ei in die Pentecoſtes omnium linguarũ notitiam, ita vt Iu- Eſaię 45
dæi increduli dicerẽt, quia muſto pleni ſunt iſti: multiplicaſti locupletarę eam, quia per gratiam illis Iohel 2
collatam alios quoq; locupletaſti. Vnde dominus, Noli (inquit) timere ſerue meus Iacob. Effundam
ſpiritum meum ſuper ſemen tuũ, & benedictionẽ meam ſuper ſtirpem tuã. Et apud Iohelem legimus,
D Effundam de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtrę. Hinc nem- Iohel 3
pe tempus Euangelicæ legis tempus gratiæ appellatur. Flumen dei repletum eſt aquis, id eſt, fons
baptiſmatis impletus eſt donis ſpiritus ſancti, abluendo & ſanctificando in ipſo renatos. Vel dicitur
fons iſte aquis repletus, quia in Hieruſalem primo cœpit operari, & iam in vniuerſo mundo multi- Zach. 13
plicatur, operatur, & conſecratur. De hoc fonte ſeu flumine alio loco ſcriptũ eſt, Fons de domo do-
mini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum, id eſt, corda peccatorum lauabit, ſicut in Zacharia
apertius commemoratur, In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem in Pſal. 22
ablutionem peccatoris & mẽſtruatæ: paraſti cibum illorum. i. ſpiritualem eſcam fidelium præparaſti,
videlicet ſacramentũ corporis & ſanguinis Chriſti, de qua dictum eſt ſupra, Paraſti in cõſpectu meo Exod. 16
menſam aduerſus eos qui tribulant me: quoniã ita eſt præparatio eius. i. quia hæc eſca non datur, ni-
ſi in fonte baptiſmatis denuo natis, cuius figura fuit ꝙ populus Hebræus nõ peruenit ad manna, niſi t. Cor. 10
poſtquã pertranſijt mare rubrum. Quẽadmodum enim mare rubrũ erat typus baptiſmi: ſic mãna erat
figura Euchariſtiæ. Propter quod ait Apoſt. Omnes in Moſe baptiſati ſunt in nube, & in mari, & oẽs
eandem eſcã ſpiritalem manducauerunt. Illi baptizati ſunt figuraliter, nos baptizamur veraciter. Illi
quoq; manducauerunt eandem eſcã ſpiritaliter ſeu ſignificatiue: ſicq; eundẽ potũ ſpiritalẽ biberũt:
nos mãducauimus ac bibimus eandẽ eſcã, eũdemq; potũ eſſentialiter. ſ. corpus & ſanguinẽ Saluato-
ris. Riuos eius inebria. i. particulares baptiſmos ex baptiſmo primitiuæ Eccleſiæ deriuatos, ſicut ri-

ui propagantur ex fonte:hos riuos inebria,ita vt vndique multiplicentur,& ſacramentalibus gratiſs E
impleantur:multiplica genimina.i. fructus eius,quatenus plurimi renaſcātur per baptiſmū in Chri-
ſto : ſicq; Eccleſia impleatur fidelibus, in ſtillicidijs eius i.in guttis baptiſmi ſuper capita baptizato-
rum cadentibus dum baptizantur,lætabitur germinās,id eſt,ſancta mater eccleſia nonos in Chriſto
filios adipiſcens ac procreans.Benedices.i.gratiarū munera tribues,coronæ.i.populo ad te vndique
Pſal.5 confugienti per modum coronæ ſeu circuli:ſicut ſuperius dictum eſt,Synagoga populorum circun
Pſal.88 dabit te.Infra quoque de deo inducitur,Magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt.
Benedices ergo coronæ anni benignitatis tuæ .i. tempori miſericordiæ ſeu gratiæ tuæ . Ac ſi dicat,
Benedices populo Chriſtiano tempore euangelicę legis. Annus nanque benignitatis diuinę,á pri-
mo Chriſti aduentu incepit,& vſque ad finem ſeculi durat: & hoc tempore deus populo ſuo copio-
ſius benedicit, quàm tempore legis naturalis ac ſcriptæ, propterea appellatur tempus gratię & an-
nus benignitatis diuinæ:& campi tui.i.corda fidelium quæ tu colis,impinguas, fœcūdas ſemine ver
bi, replebuntur vbertate, diuinorū chariſmatū, operationum ſanctarū,ſpiritualiumque profectuum.
Pinguefcent ſpecioſa deſerti.i.animæ peccatorum à gratia derelictæ,.& tamen naturali ſummę Tri-
nitatis imagine inſignitæ atq; decoræ, in ſpiritualibus bonis abundabunt per conuerſionē ad fidem
Luc.19 atq; obedientiā Chriſti.Vnde & ipſe ait,Venit filius hominis quęrere & ſaluū facere,quod perierat.
Rom.5 Et ſicut dicit Apoſt.Vbi abundauit peccatū,abundat & gratia.Siquidem cui plus donatur,plus dili- F
Luc.7 git:& exultatione colles accingētur.Quēadmodum nominē montium intelliguntur apoſtoli,ſic no-
mine collium,qui montibus ſunt minores,intelliguntur viri perfecti , apoſtolicam vitam ſectātes, &
maxime martyres:qui non ſolum vitam,ſed etiam paſsionem ac mortem apoſtolorum ſecuti ſunt. ta-
les igitur colles accingentur exultatione,hoc eſt,gaudio ſpiritali,recipiendo in hac vita conſolatio-
nem internam,in futuro autem beatitudinem conſummatam.Induti ſunt arietes ouium,hoc eſt,du-
ces ouium Chriſti,videlicet,pręlati,paſtores,atq; doctores induti ſunt fortitudine ſpiritus ſancti ſa-
pientia & iuſtitia,quatenus alios fortiter paſcant,corripiāt,inſtruant,& cōfirment. Taliter indaun-
tur veri & digni prælati eccleſiæ, quatenus alios vita,doctrina, & omni perfectione præcedant. De
Iere.3 arietibus ſic indutis apud Ierem. ait dominus, Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos
ſcientia & doctrina:& valles.i.ſubiecti & inferiores, abundabunt frumēto,id eſt,ſemine verbi,quod
à ſuis ſuperioribus audient, diligenter implebunt,vt fructibus vitæ æternæ ditentur:clamabunt,af-
fectuoſe orando ac dei beneficia confitendo. etenim hymnum dicēt, domino regratiantes pro vni-
Eſaiæ 65 uerſis beneficijs ſuis,eiuſque bonitatē indeſinenter laudantes,quemadmodum dominus per Eſa.ait,
Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis.¶Ecce pſalmum mirabili venuſtate ſplendentem
tranſcurri, in quo deus benedictus & ſanctus pulchre laudatur, affectuoſę preces comprehēduntur, G
diuina beneficia commemorantur. Conemur ergo totis viribus tam immaculatam ac ſanctam duce-
re vitam, vt deum cum omni affectu laudemus,in eius præconio delectemur, ipſum cordialiter inuo
cemus,beneficiorumq; eius nunquam immemores efficiamur: ſed taliter ei in præſenti hymnos can
temus,vt hinc emigrantes in cæleſti Hieruſalem continuo collaudemus.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXV.

EXPOSITIO TITVLI.

PSalmi prę́ſentis titulus talis eſt,In finem canticum Pſalmus reſurrectionis.Hoc eſt,Pſalmus iſte de ſpirituali fidelium reſurrectione pertractans,& in finem,qui eſt vita æterna, nos dirigens,eſt canticum,id eſt,exultatio magna de reſurrectione prędicta.Loquens ergo Propheta in perſona Eccleſiæ cuiuſlibet fidelis ait,

PRECATIO.

Deus conditor uniuerſorum,qui dominaris in uirtute tua in æternum: oculis clementiæ(quæſumus)ſuper nos ſemper reſpice:pone animam noſtram ad bonæ actionis uitam,& nunquam amoueas à nobis miſericordiam tuam.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem. H

VBILATE deo omnis terra.] Iubilus gaudium eſt,quod propter exuberan-
tiam ſuam non poteſt totaliter reprimi,neque totaliter explicari:magis autem
iubilatur mente quàm voce. Ait itaque,Iubilate,hoc eſt,ineffabiliter exultate,
I deo,id eſt,in deo,& ad gloriam dei ex contemplatione bonitatis diuinæ,& ex
conſideratione beneficiorum ac promiſſorum ipſius:& hoc faciat, omnis ter-
ra,hoc eſt,totus mūdus,ſeu incolæ eius,non ſolū Iudæa, ſed vniuerſa gētilitas
ad fidē conuerſa, ſpemq; futuræ reſurrectionis per Chriſtum adepta:cui dicit
etiam Eſaias,Lauda ſterilis quæ non paris,decanta laudem,& hinni,quæ non
Eſa.54 parturiebas : quod ad plebem Gentilium olim ſterilem, nunc verò in Chriſto fœcūdam dictum eſſe
docet Apoſtolus. [PSALMVM dicite nomini eius.] Pſalmus bonam operationem ſignificat . Quid
ergo eſt deo pſallere,niſi voce & opere ipſum laudare ? Qui enim deum verbis magnificat,& operi-
bus inhonorat , ſibimetipſi contradicit : imo quoniam opera præponderant verbis , magis affirmat
deum inhonorabilem eſſe quàm honorandū.[DATE gloriam laudi eius,]id eſt,clarificate laudem di
uinam verbis ac factis docendo ſeu oſtendendo quàm excellenter laudandus ſit deus.Gloria quippe
dicitur clara cum laude notitia.Dum ergo quis docet,q̄ magnifica atq; incōparabilis laus deo debe-
tur,tunc dat gloriam laudi eius.i.laudem dei glorificat. ¶(2)DICITE deo]confitendo magnifi-

A centiam eius,maieſtatemq; eius laudãdo,[QVAM terribilia ſunt opera tua domine.]Terribilia nanque ſunt opera diuinę iuſtitiæ,quæ a principio mundi fecit,videlicet condemnando totũ genus humanum propter primorum parentum peccatum,perdendo mundum diluuio,ſubmergendo AEgyptios in mari rubro, & alia quæ ſacra ſcriptura commemorat. Maxime tamen metuenda ſunt opera dei circa iniquos,quos æternaliter damnat. Vnde ſcriptum eſt, Horribilis dominus ſuper impios. Et alibi, Vnus eſt altiſsimus creator omniũ,omnipotẽs,rex potẽs & metuendus nimis.[IN multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui,]hoc eſt,propter multa mirabilia atq; miracula tua nõ conuertentur ad te,potentiam tuam humiliter venerando.nam & ſi verbis opera tua fatentur, tamen operibus negãt.Hoc modo mentiti ſunt Chriſto Iudęi qui miracula eius aſcripſerunt diabolo dicentes,In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et,Non eſt hic homo à deo. Et,A Nazareth non ſurgit propheta.Sic quoq; deo mentiti ſunt Ananias & vxor ipſius,dicente Petro ad Ananiam,Non es mentitus hominibus,ſed deo. ❨(3) OMNIS terra adoret te,]hoc eſt,cultum latriæ tibi ſoli exhibeant omnes homines in terra morantes,falſos deos ſpernendo,teque in omnibus,& ſuper omnia venerando. Adoratio enim proprie ſumpta eſt cultus latriæ,& ſoli deo debetur,tanquam omnium creatori omnipotenti,altiſsimo principi,deo vero,viuo trino ac ſimplici. Vnde deus ſublimis apud Eſaiam teſtatur, Ego dominus:hoc eſt nomen meum. Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus. In hoc quoque quod ait Propheta, Omnis terra adoręt te deus,prophetauit implicite totum mundũ ad vnius dei ſummi cultum fuiſſe conuertendum,atq; ab omnibus adorandum eſſe, ſicut per Chriſti Apoſt.factum eſt. Propter quod in Eſaia habetur, Redemptor tuus

Rom. 3. Gen. 7 Exod. 14 Sopho. 2. Ecele. 1 Titum 1 Mat. 12 Iohã. 7 Ibidem. Act. 5 Eſaię 42 Eſa. 54.

B ſanctus Iſrael deus omnis terrę vocabitur. Et apud Zach. In die illa erit dominus rex ſuper omnem terram.[ET pſallat tibi]mentaliter te laudando,ſicut ait Apoſto. Pſallentes in cordibus veſtris deo ſemper,[PSALMVM dicat nomini tuo,] ore ſeu vocibus te laudãdo,ſicut ait Apoſtolus, Loquentes vobiſmetipſis in hymnis,& pſalmis,& canticis ſpiritualibus. ❨(4) VENITE]ad audiendum verbum dei,venite ad eccleſiam, venite non tam corporis greſſu quàm fidei paſſu,cõtemplationis profectu,interiorique reditu,[ET videte] per contemplationem internam,per fidei lumen,per ſpiritus ſancti irradiationem[OPERA dei,] qui eſt[TERRIBILIS in cõſilijs ſuper filios hominum.]Hæc opera in quibus deus tam metuendus oſtenditur maxime ſunt effectus prędeſtinationis ac reprobationis diuinæ, quibus nonnulli per miſericordiam ſunt electi: cæteri verò iuſtitia exigente præſciti. Porrò quàm terribilis ſit deus in conſilijs ſuper filios hominũ aduertere poſſumus,ſi diuinę ſcripturæ teſtimonia diligenter penſemus. Ecce dominus apud Ezech. ait, Reuertimini & viuite,quia nolo mortem peccatoris,ſed vt conuertatur & viuat. Cui concordat quod dicit Apoſt. Deus vult omnes homines ſaluos fieri,& ad cognitionẽ veritatis venire. Et nihilominus in Act. Apoſt. legitur. Vetati ſunt autem Paulus & ſui à ſpiritu ſancto,loqui verbum dei in Aſia,& non permiſit eos ſpiritus Ieſu. Quomodo ergo vult deus omnes conuerti,quando ipſemet prohibet prędicatores ab inſtructione quorundam? Sed forte quis dicet iſtud non eſſe multum mirabile, neque deum oſtendi terribilem in cõſilijs ſuper filios hominum ex iſto facto,aſſeretque ſpiritum ſanctum propterea prohibuiſſe Paulum ab informatione Aſianorũ,quia præuidit eos nõ credituros:& ita ad miſericordiam pertinet,quòd verbum de eis prædicatum non fuit. Vel forte,quoniam digni non erant prędicationem diuini verbi audire. Sed nonne alijs multis prædicatum eſt euangelium Chriſti à ſanctis apoſtolis, qui illud non receperunt atque omnino indigni fuerunt? Denique fortius mouet quod ad Ezechielem dominus ait, Fili hominis vade ad domum Iſrael. Non enim ad populum profundi ſermonis & ignotæ linguæ tu mitteris:& ſi ad illos mittereris,ipſi audirent te: Domus autem Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me. Ecce non miſit ſanctum Prophetam ad eos quos nouerat audituros, ſi eis miſſus fuiſſet Propheta, & miſit eum ad eos quos nouerat non audituros. Nõne terribile eſt hoc conſilium iuſti dei? Terribile quoq; eſt illud conſilium dei, quod Paulus ad Rom. de Iacob & Eſau loquens cõmemorat, Cum nondum nati fuiſſent,aut aliquid egiſſent boni aut mali, vt ſecũdum electionem propoſitum dei maneret,non ex operibus,ſed ex vocante dictum eſt,quia maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt, Quoniam Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Alia multa ſunt in diuinis ſcripturis in quibus deus terribilis eſſe demonſtratur in conſilijs ſuis ſuper filios hominum, quę inueſtigatione non indigent,ſed pia ac ſobria fide. Propter quod Salomon proteſtatur, Sicut qui mel comedit multum, non eſt ei bonum:ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria. Verun-

Zach. 14 Ephe. 5 Coloſſ. 3. Ezec. 18. 1. Tim. 2 Act. 16 Ezec. 3. Rom. 9. Malac. 1 Prou. 25.

D tamen aduertendum quòd conſilium proprie ſumptum non competit deo. Conſilium nanque proprie dicitur,inquiſitio de faciendis,& ita dubitationem præſupponit. Propterea Damaſcenus, Conſilium (inquit) eſt ignorantis naturæ. Dum ergo conſilium deo aſcribitur, ſumitur ipſum conſilium pro eo quod perfectionis in ipſo eſt,omni ſua imperfectione ſecluſa. ❨(5) QVI CONVERTIT mare in aridam.] Hoc deus ad literam fecit in mari rubro atque Iordane. Spiritualiter verò per mare intelliguntur peccatores in fluctibus vitiorum ſubmerſi. hos deus conuertit in aridam,dum fluctuatione animi vitioſa per gratiam dei extincta incipiunt igne amoris ſiccari, iuſtitiamque ſitire.[IN flumine,]id eſt,in mundo qui mari magno & flumini comparatur. Vel,in flumine præſentis mortalitatis. Vel,in flumine tentationum & aduerſitatum,[PERTRANSIBVNT] homines boni [PEDE] ſancti deſiderij ſuſpirando ad patriam, & ob æternæ vitæ amorem omnia proſpera mũdi ſpernentes,omnia quoque eius aduerſa fortiter tolerantes : quemadmodum monet Apoſt. Deponentes omne pondus,& circunſtãs nos peccatũ,per patientiã curramus ad propoſitũ nobis certamẽ aſpicientes in authorẽ fidei & conſummatorẽ Ieſum:[IBI lætabimur in ipſo].i.in prædicta tranſitione de via ad patriam,de mundo ad cælum,de fluctibus vitiorũ ad quietis ſecuritatiſque portum gaudebi-

Exo. 14 Ioſue 3. Heb. 12

mus ſpirituali lætitia, ſicut in omni actu virtuoſo gaudendum eſt in eo, de quo ſubiungitur. ¶(6) E
QVI dominatur] in cælo & terra, omnibusq; abyſsis [IN virtute ſua] ſibi conſubſtantiali, coæterna
ac propria, non aliena aut aliunde adepta [IN æternum] ſine fine, ſicut de deo conſcriptum eſt, Iuxta
Dan. 4 voluntatem ſuam facit, tam in virtutibus cæli, quàm in habitatoribus terræ, & non eſt qui reſiſtat
manui eius. Poteſtas eius, poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generatione & generationé. [OCVLI EIVS SVPER gétes reſpiciunt,] id eſt, intellectus diuinus omnia opera hominum intuetur ac
Ierem. 23 penſat, vt ſingulis quod merentur reſtituat. Vnde ipſe dominus dicit, Si occultabitur vir in abſcon-
ditis, & ego nõ videbo eum? Et alibi, Domine deus cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes filios Adam,
Num. 15 vt reddas vnicuique ſecundum vias ſuas. [QVI exaſperant,] id eſt, deum ad iracundiam prouocát ex
pertinacia & elatione peccãdo, [NON exaltentur in ſemetipſis,] id eſt, interioribus ſuis nihil profi-
Num. 15 ciant, ſed omni gratia deſtituantur atque diſpereant: ſicut ait ſcriptura, Anima quæ per ſuperbiam a-
Ezec. 2, liquid commiſerit, quoniam aduerſus dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo. Hęc autem Pro-
8 & 12. pheta non imprecando, ſed prænũciando, aut diuinæ ſe iuſtitiæ conformãdo locutus eſt: & quoniam
vt per Ezechielem dominus frequentiſsime aſſerit, Domus Iſrael exaſperans fuit, idcirco exaltati
non ſunt: ſed propter iniquitatem ſuam in Chriſtum commiſſam humiliati ſunt, oppreſsi, deiecti.
¶(7) BENEDICITE gentes deum noſtrum] ipſum laudando, [ET auditam facite vocem laudis
eius] coram alijs ipſum glorificando, & vniuerſos, quantum poteſtis, ad eius laudem alliciendo.
¶(8) QVI POSVIT animam meam ad vitam] ſpiritualem à morte peccati eam eripiens, & dono
Ephe. 2 gratiæ eam viuificans: ſicut ait Apoſtolus, Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam chari- F
tatem ſuam, qua dilexit nos cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto: cuius gratia
eſtis ſaluati. [NON dedit in cõmotionem pedes meos,] id eſt, deſideria mea & opera nõ permiſit eſſe
inſtabilia, vaga, & lubrica: ſed confirmauit ac fixit cor meum in ſe, ita vt nec propter tẽtationes dia-
boli, nec propter blandiméta aduerſitateſve ſeculi potui ab eius amore atque obſequio ſeparari, imò
Rom. 8 perſeuerantiã contulit mihi. Hoc modo ſtabiliti erant pedes Apoſtoli dicentis, Certus ſum quia ne-
que mors, neque vita, neq; angeli, neque principatus, neque creatura alia poterit nos ſeparare à cha-
ritate dei. ¶(9) QVONIAM probaſti nos deus] Per aduerſa & proſpera, per teipſum quoque effe-
ctiue, & per aduerſarios noſtræ ſalutis permiſsiue. Probat equidem deus homines, quatenus innote-
ſcat, non ipſi deo, ſed alijs, an veraciter timeant deum, non recedendo ab eius præceptis propter ea
quæ retrahere ſolent à bono: & hoc facit deus interdum effectiue per ſe vel ſuos pios miniſtros, non
ſtatim preces orantium exaudiendo, gratiam ſuſpendendo, penuriam ſeu aliquam infirmitatem in-
Deut. 8 fligendo. Propter quod Moſes, Recordaberis (inquit) cuncti itineris, per quod adduxit te dominus.
deus tuus, vt affligeret te, atque tentaret, & nota fierent quæ verſabantur in corde tuo, vtrum cuſto-
dires mandata legis an non. Interdum autem probat nos deus permiſsiue, per tentationes dæmo-
Sapiẽ. 3 num perſecutioneſque hominum. Iuxta illud, Tanquam aurum in fornace probauit eos dominus
[IGNE nos examinaſti,] id eſt, acuta tribulatione nos diſcuſsiſti, ſi fideliter eſſemus tibi adhæren-
tes, [SICVT examinatur argentum,] id eſt, quemadmodum per ignem inquiritur, an aliquid ſit ve- G
Iob 23 rum argentum. Hinc in libro Iob dicitur, Deus ſcit viam meam, & probauit me quaſi aurum quod
per ignem tranſit. ¶(10) INDVXISTI NOS in laqueum.] Quidam eſt laqueus deceptionis &
culpæ, alius verò eſt laqueus probationis & pœnæ. In primum laqueum introducit nos deus permiſ-
ſiue, dum nos ſuo iuſto iudicio tentari, ſuperari, ac falli permittit. In laqueum verò ſecundum ſæpe
inducit nos effectiue, quandoque verò permiſsiue duntaxat. [POSVISTI tribulationes in dorſo no
ſtro.] Per dorſum intelligitur totus homo, qui frequenter anima & corpore tribulatur. Quemadmo-
dum enim ſuper dorſum corporis onera ponuntur, & deferuntur: ſic ſuper totum hominem variæ
tribulationes cadunt ac perferuntur. [IMPOSVISTI homines ſuper capita noſtra,] id eſt, ſuper
noſipſos & ſuper propriam noſtram libertatem ac rationem: ita vt nec proprium ſenſum, nec pro-
priam voluntatem ſequi præſumimus. Hoc deus aliquando efficienter agit, ſicut dum bonos pr-
Iob 35 ſidere facit. Interdum verò permiſsiue, ſicut dum impij præferuntur. Vnde apud Iob habetur, Re-
Eſa. 4 gnare facit deus hominem hypocritam propter peccata populi. Et dominus dicit per Eſaiam, Da-
bo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eorum. Dum ergo indigni & impij præ-
ſunt, patienter ferre debemus, à quorum dominio liberari nequimus, cogitantes ſic accidiſſe pro-
pter noſtra demerita: nec debemus poteſtati reſiſtere, quantumcunque aperta & magna ſit præſi- H
dentis iniquitas, dummodo ea præcipiat, in quibus ei ſubijcimur, vtpote quæ diuino honori, &
noſtræ ſaluti non opponuntur. ¶(11) TRANSIVIMVS PER IGNEM ET AQVAM,] hoc
eſt, per contrarias pœnas, ſuſtinendo afflictiones oppoſitas, vt ſunt abundans aeris ſeu corporis ca-
lor, & intemperata frigiditas. Vel, per ignem & aquam, tanquam per duo extrema intelligenda ſunt
omnia genera tribulationum intermedia, quibus electi in hoc mundo purgantur: quemadmodum
Iob. 5 ſcriptum eſt, Beatus homo qui corripitur à domino, [ET eduxiſti nos in refrigeriũ.] Non enim per-
1. Cor. 11 mittit nos deus tentari ſupra id quod poſſumus, nec ſolet tribulatio eſſe continua: ſed deus viciſsim
Iob 5 conſolatur & releuat ſuos fideles: quemadmodum ſcriptum, Increpationem domini ne reprobes:
Tobię 3 quoniam ipſe vulnerat & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt. Et alibi, Pro certo habet omnis
qui colit te domine, quia ſi in tribulatione fuerit, liberabitur: quia poſt tẽpeſtatem tranquillum facis,
& poſt fletũ exultationẽ infundis. Deniq; ſi in hac vita refrigeriũ non præſtatur, in futuro vtiq; tãto
copioſius dabitur, quãto magis negatur. ¶(12) INTROIBO in domum tuam,] hoc eſt, ad animam
meam, quæ eſt domus & templum ſui creatoris, dummodo iuſte viuat, examinando, dijudicando, &
Eſa. 46 exercitãdo meipſum: quemadmodum ſcriptum eſt, Redite præuaricatores ad cor. Et alibi, Cõſidera

A teipſum. Vel, Introibo in domum tuá, puta militantẽ eccleſiam fide & opere in eccleſiaſtica vnitate Gal. 6
morando: vel, Introibo, vt confido, poſt hanc vitam, in domum tuam, id eſt, in regnum cœlorum ſeu
eccleſiam militantem, ſicut tu domine Ieſu dixiſti, Pater quos dediſti mihi volo vt vbi ego ſum, & Iohã. 17
illi ſint mecum. In quálibet harũ domorũ introibo [IN holocauſtis,] id eſt, in feruida oblatione mei-
ipſius, me totum tuæ volunatti offerendo & exponendo, nec aliquid mihi proprium retinendn. Ho-
locauſtum nanq; dicebatur ſacrificium diuinæ maieſtati oblatum, quod ad eius honorẽ totaliter cõ-
burebatur, in ſignum ꝙ homo debet ſeipſum omnino relinquere, atq; diuino honori ſe penitus mã-
cipare eum ardenti amore. Dum ergo hoc modo nos deo impẽdimus, domum eius ingredimur, deo
vnimur, & in ipſo manemus. [REDDAM tibi vota mea,] hoc eſt, promiſſa mea perſoluam, quæ vel
in baptiſmo, vel in ordinis ſeu religionis ſuſceptione promiſi, ſecundũ quod Salomon iubet, Si quid Eccl. 5
vouiſti domino, ne moreris reddere. Diſplicet enim ei ſtulta & infidelis promiſsio. Vel, reddam tibi Pſal. 38
vota mea. i. tibi ſoli offeram omnia deſideria mea, nil deſiderando extra te, præter te, contra te, ſed to
tum affectum colligendo in te, ſicut ſuperius dictum eſt, Domine aute te omne deſiderium meũ: quę
promiſſa ſeu deſideria [DISTINXERVNT,] hoc eſt, diſtinctè & ordinatè pronunciauerunt [LA-
BIA mea.] Si enim illicitum aliquid eſſet promiſſum, non eſſet ſoluendum. ❡(13) ET locutum eſt
os meũ] verba promiſsionis & orationis [IN tribulatione mea.] Homines enim in tribulatione con-
ſtituti orationes atque promiſsiones facere ſolent vt liberentur. Quid autem promiſerit, ſubiungit,
❡(14) HOLOCAVSTA medullata,] hoc eſt, bona ac pinguia, ſcilicet meipſum igne amoris inflã-
matum & corpore ac anima tuę volũtati paratũ [OFFERAM tibi] ò domine deus [CVM incenſo ari-
B etũ,] id eſt, cum oratione ducum gregis dominici, videlicet prælatorũ eccleſię, quatenus per interceſ
ſione eorũ fiat accepta oblatio mea. [OFFERAM tibi boues,] id eſt, doctores ac prædicatores verbi
dei [CVM hircis,] id eſt, peccatoribus pœnitentibus vt omnes iſti orent pro me. Rectè autem per ho-
locauſta medullata accipitur proprij corporis & animæ amoroſa oblatio, quia medulla, quæ eſt oſsis
pinguedo, deſignat cordis deuotionem atq; amorem. Arietes verò dicũtur prælati, quoniã ſicut aries
ductor eſt ouium, ſic ipſi aliorum ductores ſunt. Boues quoq;, teſte Apoſtolo, prędicatores figurant, Eccl. 51
eò ꝙ corda audientium vomere prædicationis ſcindãt, & ſemine verbi fœcundent. Hircus nãq; qui
eſt animal vile ac fœtidum peccatores ſignificat. ❡(15) VENITE] mentis affectu, & ſi opus eſt 1. Cor. 9
etiã corporis greſſu, & in domo diſciplinæ cõgregate vos, [AVDITE] auribus carnis & cordis, [ET
narrabo] vobis ô [OMNES qui timetis deum] timori caſto & filiali. Talibus nanque narranda ſunt Mat. 5
occulta ac ſpecialia dona creatoris non impœnitentibus & peruerſis: iuxta illud Saluatoris, Nolite
ſanctum dare canibus, neque margaritas veſtras ponatis ante porcos. Quid autem narrare velit, ad-
iungit, [QVANTA fecit animæ meæ,] id eſt quàm multa beneficia piè & dulciter cõtulit mihi præ-
ſeruando à malis, conſeruando in bonis. Debet autem quilibet diligenter penſare ſpecialia beneficia
C dei ſibi exhibita, quatenus deo gratus exiſtat. Eluceſcit ex his quoq; ꝙ interdum ſpecialia beneficia
dei ſint alijs enarranda ad gloriam dei & ædificationem auditorum, ſicut in Euangelio Chriſtus ait
cuidam, Vade & narra quanta tibi fecit deus. Hæc autem enarratio maximè licita eſt prælatis, & eis Luc. 8
qui inanis gloriæ tentationem vicerunt: cæteris non videtur multum ſecura, niſi ædificatio proximi Mat. 8
id requirat. Propter quod Chriſtus in Euangelio cuidam ait, Vide nemini dixeris. Et Eſai. Secretũ, Luc. 5
inquit, meum mihi, ſecretum meum mihi, ❡(16) AD ipſum ore meo clamaui,] deum laudando & Eſa. 24
inuocando, [ET exultaui ſub lingua mea,] hoc eſt, delectationem quandam in cõſcientia ſenſi ex ipſa
laude & inuocatione altiſsimi. Hæc autem delectatio mẽtis quandoque tam magna eſt, vt redundet
in corpus, faciátque delectationem, ſeu exultationem in ore. ❡(17) INIQVITATEM ſi aſpexi in
corde meo] per approbationem ſeu conſenſum peccati, [NON exaudiet dominus.] Qui enim ſibi
de peccato mortali conſcius eſt in peccandi propoſito manens, non exauditur: quemadmodum ſcri-
ptum eſt, Deus non proijciet ſimplicem, nec porriget manum malignis. Et in Euangelio legitur, Sci Iob 8
mus quoniam peccatores deus non audit. ❡(18) PROPTEREA,] id eſt, quia mihi de peccato Iohã. 9
mortali conſcius non ſum, [EXAVDIVIT deus, &] pro. i. [INTENDIT voci deprecationis meæ.]
Hoc eſt quod in lib. Iob ſcribitur, Si omnipotentem fueris deprecatus, ſi mundus & rectus inceſſe- Iob 8
ris, ſtatim euigilabit ad te. Et alibi, Si quis cultor eſt dei, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Orã- Iohã. 9
ti autem & in peccandi propoſito perſeueranti dominus per Ieromiam ait, Quid clamas ad me? inſa Iere. 30
nabilis eſt dolor tuus. Oportet ergo vt vitã ſtudeamus precibus conformare, proponentes ſemper ex
D toto corde emẽdationẽ in omnibus. Poſtremò, ſanctus Propheta gratias refert deo de beneficijs tãtis.
❡(19) BENEDICTVS deus,] hoc eſt, benedictus ſit, & laudetur ſeu benedicatur ab omnibus,
[QVI non amouit orationem meam & miſericordiam ſuam à me,] ſed eam piè accepit miſericordi-
terq; impleuit. Ecce in Pſalmo iſto præclaro accẽditur animus noſter in laude diuina, renouatur in
eo diuinorum beneficiorum memoria, informatur in eo intellectus noſter quanta oporteat pati ele-
ctos in via præſenti. Roboratur quoque in eo bonum propoſitum bene agendi. Cum omni ergo hila
ritate, feruore, coniunctione & puritate decantemus hunc pſalmum in laude diuina intimè glorian-
tes, deúmq; ſublimé ab omnib⁹ benedici ac honorari optãtes, eius beneficia affectuoſe reminiſcẽtes,
ob eius amorem vniuerſa contraria libentiſsimè tolerantes, & ſibi in omnibus finaliter regratiantes.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXVI.

EXPOSITIO TITVLI.

HVius inſuper Pſalmi iſte eſt titulus, In finem in hymnis pſalmus cantici Dauid, hoc eſt, Pſalmus
iſte in finem ſeu Chriſtum nos dirigens, eſt Pſalmus cantici, id eſt, ſpiritualis iucunditatis, & cõ-

uenit Dauid.i.fideli,in hymnis.i.in laudibus deo exhibẽdis. Pſalmus iſte ad literam eſt inuocatio & E
gratiarum actio pro Chriſti incarnatione olim futura,iámq; præterita. Ait ergo,

PRECATIO.

Deus miſerator omnium,deus lux lucis,& fons luminis, illumina ſuper nos uultum tuæ miſerationis, benedic nos, & fac cognoſcere in terra uiam tuam:ut in hac inoffenſe ambulantes, lætantes & exultantes ad manſionem pertingamus æternam,qui in trinitate uiuis & regnas deus.

EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEVS miſereatur noſtri,] culpam noſtram delendo, & omne impedimentum à
Chriſti aduentu impediens remouendo,[ET benedicat nobis,] hoc eſt, mune-
ra gratiæ nobis impendat,eademq; in nobis copioſe multiplicet. Benedicit au-
tem creator rationali creaturæ,eam per gratiam ſanctificando. Creatura quo-
que benedicit creatori,eum laudando,& omne bonum ipſi attribuẽdo.[ILLV-
Pſal. 30 MINET vultum ſuum ſuper nos,]id eſt, intellectum ſuum faciat radiare ſuper
nos:ſicut ſuperius dictum eſt, Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum. Illumi-
nat igitur deus vultum ſuum ſuper nos,dum per ſapientiam nobis ab ipſo infu-
ſam facit nos contemplatores intellectus diuini,dúmque precibus noſtris & actibus pie arridet,[ET
miſereatur noſtri]præſeruando nos à malis futuris,ne efficiamur aduẽtu eius indigni gratiam priſti- F
nam amittẽdo. (2)VT cognoſcamus] ô deus pater[IN terra,] hoc eſt,in præſenti exilio[VIAM
Iohã.14 tuam]ambulando in præceptis legis diuinæ. Vel,viam.i.Chriſtum,qui de ſeipſo ait,Ego ſum via,ve-
ritas,& vita.[IN omnibus gentibus ſalutare tuum,]hoc eſt,ad hoc peto miſereri,vt cognoſcamus o-
Luc.2 mnes gẽtes conuerti ad Chriſtum,qui eſt ſalutare tuum,de quo Simeon ait,Quia viderunt oculi mei
ſalutare tuũ.Orat ergo fidelis in iſto verſu pro illuminatione ſpiritus ſancti,ne erret in via vitæ præ-
Matt.7 ſentis,ſed operando cognoſcat,& cognoſcendo ambulet in via domini,de qua Saluator in Euange-
Iob 4 lio dicit,Quàm anguſta eſt via quæ ducit ad vitam,& pauci inueniunt eam. Vnde apud Tobiam ha-
betur, Pete à deo vt viam tuam dirigat.In hoc quoq; quod ait,In omnibus gentibus ſalutare tuum,
orat Chriſtum ab omnibus gẽtibus agnoſci & honorari. Conſequenter pro beneficio incarnationis
Chriſti,cõuerſioniſq; mũdi gratias agat,(3)CONFITEANTVR tibi populi deus] confeſſione
laudis tuæ & ꝓpriæ culpæ,te glorificando,& ſeipſos accuſando:[CONFITEANTVR tibi populi
omnes]beneficia tua recolendo ac prædicando,tibiq; gratias infinitas referendo pro Chriſti incar-
Eſa.63 natione & ſua cõuerſione,quemadmodum ab Eſaia ſcriptum eſt, Miſerationum domini recordabor,
laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis,& quæ largitus eſt nobis ſecundum indulgẽtiam
ſuam. (4) LAETENTVR]interiori lætitia, [ET exultent]forinſecus ſigna internæ iucundi-
tatis oſtendendo[GENTES]ad fidem Chriſti vocatæ, [QVONIAM iudicas populos in æquitate.] G
Iohã.12 Nunc enim quotidie iudicat deus populos in æquitate iudicio diſcretionis:de quo ait Saluator,Nũc
Mat.25 iudicium eſt mundi.Nam ſine perſonarum acceptione dat deus fidem & gratiam cunctis ſe diſponẽ
tibus,& quod in ſe eſt facientibus,cæteros derelinquens: & ita nunc ſeparat electos à reprobis voto
& merito.In morte autẽ cuiuſlibet,atque in fine ſeculi erit iudicium remunerationis,quo ſeparabun
Heb.10 tur boni à malis loco & præmio.Sed quoniam teſte Apoſt.Horrendum eſt incidere in manus dei vi
uentis,mirum apparet,cur hortetur Propheta gentes lætari,& non potius formidare, quoniam deus
iudicat populos in æquitate,niſi ꝙ illas gentes alloquitur, de quibus prædixit, Confiteãtur tibi po-
puli deus. Qui enim deum nunc laudant,ſéque accuſant & corrigunt,futurum iudicium ſecuri expe
ctant,& de eius aduentu gaudere merito poſſunt,quoniam tunc beatam immortalitatem beatitudi-
Lucæ 21 némque completam recipient. Propter quod Chriſtus diſcipulos exhortatur, His autem fieri inci-
pientibus,leuate capita veſtra,hoc eſt,exhilarate corda, quoniam appropinquat redemptio veſtra.
Ideo quoq; gentes præſertim lætentur,quia[ET gentes in terra dirigis]per gratiam tuam atque an-
gelicam opem,dirigendo eas in viam ſalutis æternæ.Hac nãq; directione maximè indigemus: iuxta
Iere.10 illud Ieremiæ,Scio domine,quia non eſt hominis via eius:nec viri eſt vt ambulet, & dirigat greſſus
ſuos. (5)CONFITEANTVR tibi populi deus,confiteantur tibi populi omnes:]reſumitur ver-
ſus iſte propter ſententiæ ſuæ iucũdam & fructuoſam dulcedinem. [TERRA dedit fructum ſuum,] H
Eſa. 45 hoc eſt,virgo Maria peperit Chriſtum. De qua terra ſcriptum eſt, Aperiatur terra & germinet Sal-
Eſai.4 uatorem.De fructu etiam huius terræ apud Eſa.inducitur, In die illa erit germen domini in magni-
ficentia & gloria,& fructus terræ ſublimis.Moraliter verò terra dat fructum, dum ſancta eccleſia fi-
lios ſuos ſpiritualiter inſtruit,perficit,& conſeruat,& dum corpus noſtrum ſobriè viuit profectibus
animæ in cunctis deſeruiens. (6) BENEDICAT nos deus deus noſter,benedicat nos deus.]
Quanuis oratio iſta ad totam ſuperbeatiſsimam Trinitatẽ,ſinguláſque diuinas perſonas dirigi poſ-
ſit,tamen ad inſinuãdum perſonalem diſtinctionem in deo hoc modo exponi poteſt, Benedicat nos
deus pater,per filium ſuum,quẽadmodum ait Apoſtolus, Benedixit nos omni benedictione in cœ-
Eph.1 leſtibus in Chriſto Ieſu.Benedicat etiam nos deus noſter, hoc eſt,filius dei incarnatus qui ſpecialiter
Iere.23 dicitur deus noſter:iuxta illud,Hoc eſt nomen quod vocabunt eum,dominus iuſtus noſter.Et illud,
Eſa.7 Vocabitur nomen eius Emanuel,quod interpretatur,nobiſcum deus:benedicat nos deus,id eſt,ſpi-
Mat.1 ritus ſanctus,[ET metuant eum,]ſcilicet deum vnum in eſſentia,& trinum in perſonis [OMNES fi-
nes terræ,]id eſt,omnes homines in toto orbe morantes. Hi metuant deum timore ſancto ac filiali.
Secundum doctores catholicos in eo quòd ter nominatur hìc deus,& poſt ſingulariter repetitur,eũ,

A innuitur trinitas in perſonis, & vnitas in natura, quemadmodum de Seraphim per Eſaiam dicitur, Eſaię 6
Clamabant alter ad alterũ, Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus exercituum. Et dominus per Za- Zach. 3
chariam dixit ad Satan, Increpet dominus in te Satan, & increpet dominus in te. Iudæi tamen affir-
mant, quòd in talibus locis ſcripturæ ter dicitur deus, ꝓpter maiorẽ expreſsionem, ſecundum quod
apud Ieremiam habetur, Terra, terra, terra, audi verbum domini. Ecce pſalmus breuis & omni fer- Iere. 22
uore ac deuotione pleniſsimus. Conformemus ergo cordis noſtri affectum ſacratiſsimis verbis pſal-
mi præſentis, totiſq; medullis diuinam in omnibus miſericordiã imploremus, quatenus vitijs pulſis,
benedictionibus Chriſti ditemur, diuiniq; vultus illuſtratione erudiamur. Deinde pro omni bono
cõmuni & generali vniuerſorum ſalute cordialiſsimè deum deprecemur, quatenus omnes domino
confiteátur, & eum honorẽt. In huiuſcemodi etenim prece diuinæ mentis amori vtcunq; aſsimila- 1. Tim. 2
mur, ſequentes patrem noſtrum cœleſtem, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ſolẽ ſuum facit ſu- Mat. 5
per bonos impióſq; oriri. Vnde ait diuinus Apoſtolus, Obſecro primum omnium fieri obſecrationes 1. Tim. 2
pro omnibus hominibus, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXVII.

B

EXPOSITIO Tituli.

DEclarandi nunc Pſalmi titulus eſt, In finem Pſalmus cãtici Dauid. i. Pſalmus iſte in Chriſtum
nos erigens eſt, cãtici, id eſt, ſpiritualis exultationis, quia de noſtræ reparationis myſterijs co-
pioſe & clarè pertractat: & conuenit Dauid Prophetæ, tãquam authori: ſignificato autem per
Dauid, videlicet Chriſto, competit ſicut ſubiecto. Præſens etenim pſalmus iſte ad literã loquitur de
Chriſto, & eius myſterijs: quia Apoſtolus plenus ſpiritu ſancto, introducit huius pſalmi ſcripturam Ephe. 4
de miſsione ſpiritus ſancti, Vnicuique, inquiens, noſtrum data eſt gratia ſecundum mẽſuram dona-
tionis Chriſti: propter quod dicit, Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona ho-
minibus. Et ſubiungit, Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcendit primum in inferiores par-
tes terræ? Ecce per hanc ſcripturam Chriſti aſcenſionem probat Apoſtolus. Probatio autem non va
let, niſi ex ſenſu literali, vt Auguſtinus teſtatur. Ait ergo,

PRECATIO.

Rex uirtutum domine compunctionis pluuiam ſalutarem ſegrega nobis hæreditati tuæ, ut quia peccatis infirmati
C *ſumus receptis à te rectæ intentionis uiribus, ad uitam tibi placitam proficiamus.*

¶EXPOSITIO Pſalmi.

EXVRGAT deus,] id eſt, Chriſtus qui eſt verus deus à morte reſurgat, [ET
diſsipentur inimici eius,] id eſt, Iudęi qui eum occiderunt, vaſtẽtur, diſpergan- Dan. 9
tur, & occidãtur. Hoc enim contigit eis à Tito atq; Romanis in vltionem ſan-
guinis Chriſti: quemadmodum apud Danielẽ prædictum eſt, Ciuitatẽ & ſan- Iohã. 15
ctuarium diſsipabit populus cum duce venturo. [ET fugiant qui oderunt eum
à facie eius,] id eſt, infideles Iudæi. de quibus Chriſtus in Euangelio ait, Nunc
autẽ & viderunt & oderunt me & patrem meum gratis. Hi fugiãt à facie eius,
hoc eſt, ab aſpectu ſeu animaduerſione vindictæ, quam Chriſtus in eos exer-
cuit per Romanos: de qua vindicta Chriſtus apud Eſaiam ait, Dies vltionis in corde meo annus re-
tributionis meæ venit. Nam ante obſidionẽ Iudææ à Romani, omnes Iudęi confugerant in Ieruſa- Eſa. 63.
lem propter timorem illorum. ¶(2) SICVT deficit fumus, deficiant.] Sicut enim deficit fumus
lignis ſubtractis: ita prædicti Iudæi defecerunt victualibus iam conſumptis, compulſique ſunt ſe ho
ſtibus tradere. Paulatim quoque defecerunt ab illo tempore vſque in pręſens, non ſolum numero &
merito, ſed poteſtate, regno, ſacerdotio, & omni honore legis paternæ, [SICVT fluit cera à facie]. i.
D ab aſpectu & influentia [IGNIS, ſic pereant peccatores,] id eſt, Chriſticidæ prædicti [A facie dei]. i.
ab aſpectu & inflictione vltionis diuinæ: non vt eorum eſſentia corrumpatur, ſed vt omnis gratia eis
ſubtrahatur, & in præſenti vita multipliciter opprimantur, atq; in ſeculo futuro æternaliter cruciẽ-
tur. Deniq; locus iſte de inuiſibilibus Chriſti hoſtibus intelligi poteſt, vt ſit ſenſus, Exurgat deus (vt
dictum eſt) & diſsipentur inimici eius, id eſt, poteſtas & malignitas dæmonũ, quibus hominibus no-
cuerunt, debilitentur. Chriſtus nanq; fortem armatum ligauit, & merito ſuæ paſsionis dæmonũ po- Mat. 12
teſtatem maximè minorauit: & fugiant qui oderunt eum, id eſt, dæmones à cordibus peccatorũ atq;
corporibus obſeſſorum eijciãtur, à facie eius. i. virtute præſentiæ Chriſti, qui operatur vbique. Vnde
Chriſtus paſsione inſtante dixit, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Poſt reſurrectionem Iohã. 12
quoq; ait Apoſt. Signa eos qui crediderint hæc ſequẽtur, In nomine meo dęmonia eijciẽt. Sicut de- Marc. 16.
ficit fumus, deficiant, id eſt, cultus dæmonum ſeu idololatria per Chriſti miniſtros euacuetur, & ipſi
diaboli à Chriſti apoſtolis & eorum ſucceſſoribus penitus ſuperentur, ſolúſq; Chriſtus à ſeculo ſicut
deus colatur. Vnde per Eſaiam dicitur, Eleuabitur dominus ſolus in die illa, & idola penitus conte- Eſa. 2
rentur. Hinc etiam ait Saluator, Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper omnem virtutem inimi Luc. 10
ci, & nihil vobis nocebit: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores, id eſt, diaboli in malo Marc. 3
obſtinati à facie dei, quia in fine mundi in infernum retrudentur. Ad literam quoq; iſtud impletum Marc. 5
fuit in Ieſu Chriſto adhuc in mundo conuerſante, ſecundum quod in Euangelio legitur, Quotquot Luc. 4

habebant plagas & ſpiritus immundi cùm Ieſum videbant,procidebant ei,dicentes,Tu es filius dei. E
Et iterum,Quid nobis,inquiunt,& tibi Ieſu fili dei ſummi? Veniſti ante tempus diſperdere nos? Poteſt etiam locus iſte magis communiter explanari,& de deo ſecundum diuinam operationem intelli-
Pſal.43 gi hoc modo,Exurgat deus,non motu aut loco,ſed operatione,quatenus bonis ſubueniat, impijſq́; reſiſtat,& ita per modum exurgentis ſe habeat,ſicut ſuperius dictum eſt,Exurge domine adiuua nos:
Apc.6 & diſſipentur inimici eius,qui nolunt conuerti,videlicet hæretici,ſchiſmatici,pagani,Iudæi, & indurati:& fugiãt qui oderũt eum à facie eius.i.taliter flagellentur à deo, vt ſe abſcondere cupiãt,nec
Eſai.2 tamen poſsint,quoniam deus vbique eſt. Vnde ait ſcriptura, Reges terræ,principes,tribuni, diuites,& fortes,abſconderunt ſe in ſpeluncis & petris montium,dicentes montibus & petris,Cadite ſuper nos,& abſcondite nos à facie ſedẽtis ſuper thronum,& ab ira agni.Sicut defecit fumus deficiãt, ne opus malum queant implere,& ſanctis nocere.Impij nanque indeſinenter deficiunt, quoniã tanquam fœnum velociter areſcẽt,ſicut fluit cera à facie ignis,&c. Hoc eſt quod apud Eſaiam ſcriptum eſt,Sicut deuorat ſtipulam lingua ignis,ſic radix impiorum quaſi fauilla erit,& germen eorũ vt puluis aſcendet.Hæc autem orat eccleſia,quiliberque fidelis,non zelo vindictæ,ſed amore iuſtitiæ, cõformans ſe æquitati diuinæ.Vel orat vt in præſenti ſeculo caſtigentur,ne æternaliter condemnẽtur. Poſſent autem iſta,diſsipatio,fuga,defectio,ac diſperitio peccatorum accipi in bono,videlicet vt oremus in eis diſsipari,fugari,deficere,atq; perire,non naturam aut gratiam,ſed malitiam. Vnuſquiſq́; F
verò tentatus verſus iſtos dicere poteſt pro diſsipatione,expulſione atque victoria dæmonum, ſcilicet vt deus ad auxiliũ ſuũ exurgat,ſicq́, virtute gratiæ dei dæmones tẽtatores diſsipẽtur,fugiãt,deficiãt,pereant. ❧(3) ET iuſti epulentur & exultẽt in cõſpectu dei,& delectẽtur in lætitia.] Hoc ad li-
Act.2 teram accipi poteſt de ſanctis apoſtolis ac primitiua eccleſia in Ieruſalem primò collecta, de quibus
Actu.4 ſcribitur in Actis Apoſt. Erant perſeuerantes in doctrina & cõmunicatione fractionis panis. Et ite-
Eccl.15 rum,Omnes qui credebant,erant pariter,& erant illis omnia cõmunia: & ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis. Generaliter verò exponi poteſt hoc modo. Et iuſti epulentur,nunc per fidem contemplatione diuina,reficiantúrque pane vitæ & intellectus,& aqua ſapiẽtiæ ſalutaris,
Luc. 11 id eſt,charitate & gratia ac donis ſpiritus ſancti, præcipue autem ſacramento corporis & ſanguinis
Cant.5 Chriſti. In futuro quoque epulentur cum angelis,manducantes panem in regno dei,id eſt,ipſa ſu-
Luc.22 perbeatiſsima deitate,quæ eſt omnium beatorum refectio beatificè perfruentes. De hac enim epulatione ſpirituali ait Salomõ in Cant. Comedite amici & bibite,& inebriamini chariſsimi. Et filius dei ait ad ſuos,Ego diſpono vobis regnum,vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno: & exultẽt
2.Cor.10 in conſpectu dei,id eſt,iuſti gaudebunt coram deo,ſicut Apoſtolus dicit, Qui gloriatur,in domino
Iere.9 glorietur. In præſenti enim vita coram deo,ſeu in conſpectu diuino exultare eſt de his & in his lętari,quæ deo ſunt placita,atq; ſeipſum coram deo ſtatuere,& in ſerenitate ſanctæ conſcientiæ de acti- G
1.Iohã.3 ri,quæ deo ſunt placita,atq; ſeipſum coram deo ſtatuere,& in ſerenitate ſanctæ conſcientiæ de acti-
Pſal.15 bus virtuoſis,ac diuino honore gaudere. In patria enim ſancti exultãt in cõſpectu dei, id eſt, de ipſa viſione diuinæ eſſentiæ,quoniam vident eum ſicuti eſt. Propter quod dictum eſt ſuprà, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo:& delectentur in lætitia,quam deus præſtitit eis. Vnde de Chriſtianis pri-
Mat.5. mitiuæ eccleſiæ ſcriptũ eſt,Gauiſi ſunt ſuper cõſolatione. Intellectuales nanq; potentiæ, ſcilicet ratio & voluntas reflectuntur ſuper proprium actum,& ita mens ipſa delectari poteſt de ſua lætitia.
❧(4) CANTATE deo] corde ac vocibus eum laudando [PSALMVM,] id eſt, verba ac laudem pſalmorum [DICITE nomini eius,] quia in pſalmis deus pulcherrime collaudatur. Vel, pſalmum id eſt,bonam operationem dicite nomini eius,non ſolum verbis,ſed etiam actibus eum prædicãdo,
Act.15 prout Chriſtus hortatus eſt, Videant,inquiens,bona facta veſtra, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Non enim obliuioni tradendum eſt,ꝙ liber iſte idcirco Pſalterium nuncupatur, quoniã Dauid in inſtrumẽto quod Pſalterium dicitur,pſalmos decantare ſolebat,ore canens & manibus ludens,ſicut nunc agit eccleſia in organis. Pſalmus verò ꝓpriè dicebatur ipſe ſonus ſeu modulatio inſtrumenti quod pſalterium dictum eſt:ideóq; cantica huius libri pſalmi vocantur,quia cum tali modulamine canebantur. Hinc ergo per pſalterium intelligi poteſt operatio bona ad laudem dei exhibita,vel ipſa laus deo impenſa. [ITER facite ei qui aſcendit ſuper occaſum,] id eſt,viam Chriſto parate,qua veniat habitaturus in cordibus veſtris,quia delitiæ eius ſunt eſſe cum filijs hominum. Quid H
Prou.8. vtique eſt deo iter facere,niſi ſeipſum pro poſſe ad gratiam dei diſponere,obicem remouere,propo-
Luc.3 ſitum peccandi abijciendo,de præteritis malis dolendo,atq; ad obediẽdum diuinis præceptis ſe ex-
Eſaię 9 tendẽdo? Hinc enim Iohã. Bapt. ait allegãs verba Eſaiæ,Parate,inquiens, viam domini,rectas facite in ſolitudine ſemitas dei noſtri. Itaq; iter deo parare aliud nihil eſt,niſi quod iubet Amos propheta,
Amos.5 Præparare in occurſum dei tui Iſrael. Iter igitur facite ei,qui aſcendit ſuper occaſum,hoc eſt, Chriſto,qui omnem mortalitatem,paſsibilitatem,ac defectibilitatem in reſurrectione trãſcendit. quoniã
Rom.6. teſte Apoſtolo,Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur. Veruntamẽ dilıgẽter aduertere cõgruit,ꝙ loco eius quod hic dicitur,ſuper occaſum,Hebraica veritas habet Arobet,quod ſecundum Hebræos eſt nomẽ proprium vnius de ſeptem cælis:& ergo ſecundũ eos iſta eſt vera litera,iter facite ei qui aſcendit in cœlum. quod proprie competit Chriſto qui in cœlum empyreum glorioſe aſcẽ-
Deut.3 dit,quod ſine additamento antonomaticè cœlum vocatur. Ad idem quoq; reduci poteſt,quod dicitur ſuper occaſum. Iudæi enim verſus occidentem adorabant,quatenus à gentilibus diſtinguerẽtur, qui omnes oriẽtem verſus orabant ad reuerẽtiam ſolis:& ita per hoc quòd Chriſtus aſſeritur aſcẽdiſſe ſuper occaſum,datur intelligi, ꝙ aſcẽdit ſuper locum adorationis humanæ ad locum habitationis angelicæ,ſcilicet in cœlum empyreum: [DOMINVS nomẽ illi,] per hoc Propheta demõſtrat Chri-
Eſa.42 ſtum eſſe verum deum,quoniam dominus eſt nomẽ proprium deo: iuxta illud, Ego dominus,hoc eſt

A nomẽ meum. Et illud, Qui vocat aquas & effundit eas ſuper faciẽ terræ, dominus nomẽ illi. Quan- Amos 5
uis enim hoc nomẽ dominus conueniat alijs ſecundum participat. ooẽ, & imperfectẽ, tamen deo eſt Heſt. 13
proprium ratione propriæ naturæ, & ſecundum plenitudinem vniuerſalem, quoniam in ditione eius
cuncta ſunt poſita. Vnde in Eſaia ait, Ego dominus, & non eſt alios. Chriſto quoq; ſecundum huma- Eſa. 45
nam naturam conuenit eſſe omnium dominatorẽ ac dominum, ſecundum quod ipſe ait, Pater diligit Iohã. 3
filium, & omnia dedit in manu eius. Et alibi, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ſed hoc Matt. 28
dominium competit ſibi vt homo eſt: non per naturam, ſed per gratiam. ℂ(5) EXVLTATE in
conſpectu eius,] hoc eſt quod ſuperius dixit, Iuſti epulentur & exultent in conſpectu dei: [TVRBA-
BVNTVR à facie eius patris orphanorum & iudicis viduarũ,] id eſt, infideles Iudæi & omnes per-
uerſi turbabuntur ab aſpectu ſeu vltione Chriſti, qui eſt pter orphanorum & iudex viduarum. Iudæi
enim turbabantur, quando à Romanis vaſtabantur. In extremo quoq; iudicio omnes maligni tur-
bandi ſunt, ſicut in libro Sapiẽtiæ ſcriptum eſt, Vidẽtes turbabuntur timore horribili, gemẽtes præ Sap. 5
anguſtia ſpiritus. ℂ(6) DEVS in loco ſancto ſuo.] Locus ſanctus in quo deus eſſe & habitare cẽ-
ſetur, eſt anima pura, quẽadmodum alibi ſcriptum eſt, Anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ, vel cœlum em- Sap. 7
pyreum, in quo diuinitas eminentius operatur, clariúſqoe reſulget. Propter quod apud Eſaiam dici- Eſa. 66
tur, Cœlum mihi ſedes eſt. Vel ipſa eccleſia militans ac triumphans, quarum vtraq; appellatur tem- Pſal. 10
plum, domus & locus dei. Vnde & alibi, Dominus in templo ſancto ſuo. Et rurſus dominus proteſta Mat. 18
tur, Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine men, ibi ſum in medio corum. [DEVS qui inhabi-
tare facit vnius moris in domo.] Per hanc domum intelligi poteſt eccleſia militans, & quælibet con
B gregatio deuota, vel ipſom habitaculum deuotorum. Deus oanq; per fidẽ, charitatẽ, & gratiam effi-
cit ſeruos ſuos vnius voluotatis, eiuſdemq́ue ritus & conſuetudinis. Vnde in Actis Apoſtolorum le-
gitur de primitiua eccleſia, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Propter quod ait Actu. 4
Apoſtolus, Obſecro vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes, & 1. Cor. 1
noo ſint in vobis ſchiſmata. Multum ergo vitãdum eſt vitium ſingularitatis, præſertim in clauſtrali-
bus, quibus vna præfixa eſt regula. Veruntamẽ quoniam (teſte Apoſtolo) vnuſquiſque in ſuo ſenſu Rom. 14
abundat, non poteſt eſſe perfecta conformitas motum in omnibus in vita præſenti, ſicut nec perfe-
cta charitas aut gratia: ſed quanto charitas & gratia fuerint ampliores, tanto laudabilium morũ ma-
ior erit cooformitas. ideo quod ait, qui inhabitare facit vnius moris in domo, præcipuè verum eſt de
ciuibus triumphantis eccleſiæ, quia in eis ſumma cõcordia eſt, plena conformitas, gratia conſumma-
ta, charitáſque perfecta. ℂ(7) QVI,] ſcilicet Chriſtus [EDVCIT vinctos,] id eſt, patres & iu-
ſtos omnes antiqui temporis in limbo olim detẽtos [IN fortitudine] ptopria diuina. Chriſtus enim
ſtatim poſt reſurrectionem de limbo patrum eduxit ſanctos in eo captiuos, vt Zacharias ad Chriſtũ
loquens ait, Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua.
C Sed quia de iſta eductione infra clarius ſcribitur, iden verba prædicta conuenientius aliter exponũ- Zach. 9.
tur, hoc modo, Qui educit vinctos, id eſt, peccatores, vinculis vitiorum irretitos, & dæmonum iugo
ſubiectos, in fortitudine ſua omnipotenti atque diuina. Nam peccata relaxare, gratiã impartiri, & im
pium iuſtificare, deo eſt proprium, eſtq; maius & fortius opus impiũ iuſtificare, quàm cœlum & terrã
creare, ſecundum Auguſt. Hos vinctos Chriſtus educit de morte ad vitá, de culpa ad gratiam, de ſta Auguſt.
tu damnationis ad ſalutem. [SIMILITER eos qui exaſperant,] id eſt, illos quoq; deus educit iuxta
modum expoſitum, qui non ſolum peccant, ſed etiam fidem impugnant, den rebelles ſunt & eum ex-
aſperãt: qualis erat Saulus quem alloquutus eſt Chriſtus, Saule, inquiẽs, quid me perſequeris? [QVI Actu. 9
habitant in ſepulcris.] Exaſperatores enim diuinæ maieſtatis habitant in ſepulcris, id eſt, in peſſima
conſuetudine, in profundiſsimo miſeriæ lacu, ſub graui ſarcina habitus vitioſi: quibus conoenit il-
lud Prouerb. Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. In talium ergo eductione
ſeu conuerſione maior refulget diuina potentia, quàm in iuſtificatione peccatoris non indurati, nec Prou. 18
in vitijs habituati. Quidam verò ſatis conuenienter diſtingnunt hoc qood dicitur, ſimiliter eos qui
exaſperant ab eo, quod ſubditur, qui habitant in ſepolcris, ita vt non ſolum deus educit habituatos
in vitijs, ſed etiam in mortali peccato defuoctos: reſuſcitãs illos ad vitam naturalem ac meritoriam,
vt patet de iuoene quem ſuſcitauit Iohannes Euangeliſta: de mortuo qnoque qui ſeipſum ſuſpendit,
quem ſuſcitauit beatus Martinus, & in hoc maximè declaratur omnipotentia creatoris. Conſequen-
ter ponit Propheta exemplum vel potius argumentum ab exemplo acceptum. ℂ(8) DEVS cùm
D egredereris in conſpectu populi tui] educendo filios Iſrael ex AEgypto, [CVM pertranſires in deſer
ro] perducendo eos ad montẽ Sinai. Dicitur autem deus egredi & pertranſire, non locum mutan- Exod. 13
do, cùm ipſe incircunſcriptibtlis incommutabiliſq; cõſiſtat, ſed quia in die oſtẽdebat pnpulo ſun viã
per columnam nubis, & in nocte per columnam ignis. Secundò ratinne protectionis & prouidẽtiæ,
qua miſericorditer eos defendit & gratioſe prouidit. Hinc enim Moſes ait ad dominum, Si non tu- Ibidem.
ipſe præcedes ons, ne educas oos de loco iſto. Tertiò dicitur deus tunc egreſſus & pertrãſiſſe in cõ-
ſpectu populi ſui, quoniã nuncius eius, videlicet angelus ex perſona dei apparẽs & loquens eos præ-
ceſsit, ſecundum quod Moſi dixit dnminus, Ecce ego mittn angelum meum, qui præcedet te & cu- Exod. 23
ſtodiat in via, & introducat ad locum quem paraui. ℂ(9) TERRA mota eſt] tunc enim mõs Sinai
videbatur moueri ac tremere. Vel, terra mota eſt. i. habitãtes in terra, hominesq; terreni cõmoti ſunt,
vt in Exodo legitur, Tunc conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor. [ETE-
NIM cœli diſtillauerunt à facie dei Sinai, à facie dei Iſrael,] id eſt, cœli aërei tunc pluuiã emiſerunt Exod. 15
à præſentia dei apparentis per creaturam ſubiectam in monte Sinai, & à præſentia dei Iſrael. i. popu
li ex Iacob progeniti. Tunc nãq; nubes denſiſsima opuit montem Sinai, & ex nube illa pluuia ema-

nabat,& manna de cœlo per modum ſtillicidiorum deſcendit. Denique iſta myſticè exponi poſſunt, E
hoc modo, Deus, dei vnigenite cùm egredereris de ſecretiſsimo ſinu dei patris, apparendo in mun-
do per carnem aſſumptam: egrediẽs in conſpectu populi tui, ſcilicet apoſtolorum ac aliorum credẽ-
tium, inter quos conuerſari dignatus es cùm pertranſires in deſerto. i. in mũdo vitijs pleno, & bonis
derelicto. Vel, in deſerto mittẽdo apoſtolos ad gẽtilitatem olim deſertam ac ſterilem: terra mota eſt,
Exod. 20 id eſt, homines terreni & peccatores ad fidem, pœnitẽtiámque conuerſi ſunt: etenim cœli, id eſt, ſan-
s. Cor. 3 cti apoſtoli diſtillauerunt aquam ſapientiæ ſalutaris, & pluuiam gratiæ cœleſtis, à facie dei Sinai. i. à
gratioſa præſentia dei qui legem dedit in mõte Sinai. Hoc modo apoſtoli prædicatoresq; ſancti ir-
rigauerunt ad fidem conuerſos. Propter quod Apoſtolus loquitur, Ego plantaui, Apollo rigauit. Ex
primo autem & literali ſenſu horum duorum verſuum Propheta cõcludit, dicendo, ❡(10) P L V-
Exod. 16 V S A M voluntariam ſegregabis deus hæreditati tuæ,] quaſi dicat, Si tu tantã gratiam cõtuliſti Iſrae-
litis in deſerto & monte Sinai, dãdo eis legem & manna per deſcẽſum angeli in montem Sinai: tunc
vtiq; multo amplius gratiam magnam dabis populo tuo per aſcenſionem tuam in cœlum. Ait ergo,
Pluuiam voluntariam, id eſt, rorem gratiæ tuæ, fluẽta doctrinæ, irrigationesq; varias ſpiritualiũ. gra
tis ac ſpõte infuſas, ſegregabis. i. ſeorſum ac ſpecialiter dabis hæreditati tuæ, id eſt, populo Chriſtia-
2. Cor. 3 no electo, quem proprio ſanguine liberaſti. Hoc Chriſtus in die Pẽtecoſtes, & interim ſępe fecit. [E T
infirmata eſt,] id eſt, eccleſia quæ eſt hæreditas tua ex ſeipſa ſibi ſufficiens non fuit, nec per naturam
ſaluari aut aliquid promereri valebat. Non enim ſumus ſufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex
nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt: ideo ſubdit, [T V verò perfeciſti eam,] conferẽdo ei per gra- F
Luc. 24 tiam, quod non habuit per naturam. Hinc nanq; Chriſtus poſt reſurrectionẽ dixit diſcipulis, Sedete
in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto. Ad literã quoq; eccleſia dei ſæpe infirmata eſt, refri
geſcente charitate multorum, & propter varias perſecutiones tyrannorum. Deus verò perficit eam,
gratiam renouando, & aduerſarios auferendo. ❡(11) A N I M A L I A tua,] id eſt, populi Chriſtia-
ni, qui ſunt oues tuæ, [H A B I T A B V N T in ea,] id eſt, in eccleſia per fidem & obedientiam manendo
in eccleſiaſtica vnitate. [P A R A S T I in dulcedine tua,] id eſt, dulci bonitate ac pia clemẽtia tua [P A V-
P E R I deus,] id eſt, populo Chriſtiano pauperi ſpiritu. qui in primitiua eccleſia pauper erat atq; ab-
Mat. 6 iectus. Huic populo paraſti temporalia bona ad ſufficiẽtiam: iuxta illud, Primum quærite regnũ dei,
& hæc omnia adijcientur vobis. Paraſti etiam ei cibum ac potum ſuperdigniſsimum corpus tuum ac
ſanguinem ſub ſacramentalibus formis contentum, ſed & gratiam, cõſolationem internã, omniúmq;
diuinorum chariſmatum abundantiam nobis paraſti, quibus promiſiſti, Quodcunque petieritis, in-
Ioan. 14 quiens, patrem in nomine meo, hoc faciam. ❡(12) D O M I N V S dabit verbum,] id eſt, ſermonem
promptum atque prudentiam [E V A N G E L I Z A N T I B V S virtute multa,] id eſt, ſanctis apoſtolis,
& eorum ſequacibus, qui potenter prædicauerunt, confirmando doctrinam miraculis atque effuſio-
Lucæ 21 ne proprij ſanguinis. Illis enim in Euangelio Chriſtus ait, Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non
poterunt reſiſtere & contradicere oẽs aduerſarij veſtri. ❡(13) R E X virtutũ dilecti dilecti.] Verſus
iſte intricatus eſt atq; obſcurus. Interdum verò vna tranſlatio aliã exponit, & ita vtile fuit plures fie- G
ri tranſlationes. Tranſlatio autem Hieronymi iuxta Hebræum ſic habet, Reges exercituum fœdera-
buntur. Nam per apoſtolorum doctrinam, in Chriſti amore, fide & cultu vnanimes facti ſunt multi
reges, principes, nobiles & potẽtes. Sic ergo nunc dicitur, Rex virtutum, id eſt, reges fortes accipiẽ-
Exod. 9 do ſingulare pro plurali, vt in Exod dominus ait ad Pharaonem, Adhuc retines filium meum? i. fili-
os Iſrael? Sic ergo, reges fortes, ſupplendũ eſt, facti ſunt dilecti. i. amici dilecti. i. Ieſu Chriſti, de quo
Luc. 3 ait pater, Hic eſt filius meus dilectus. Vel ſic, Rex virtutũ. i. deus pater, qui eſt rex angelorũ, qui dicũ-
tur virtutes cœleſtes, & ſunt dilecti. i. ipſius Chriſti, qui eſt filius dei chariſsimus. Omnes enim angeli
ſancti ſunt ipſius Chriſti, ſicut ſerui ſunt dominorum ſuorum. Vnde Chriſtus in Euãgelio de ſeipſo
Mat. 24 aſſerit, Mittet filius hominis angelos ſuos. Repetitur autem dilecti, & ſequitur, [E T ſpeciei domus di-
uidere ſpolia,] id eſt, Chriſtus qui eſt dei patris dilectus, eſt etiam dilectus inquantum homo & ele-
ctus, diuidere ſpolia, id eſt, ſecũdum diuerſos gradus ac ſtatus diſtinguere homines quos ipſe de ore
inimici redemit, atq; de morte eripuit, dando eis diuerſa munera gratiarum, quemadmodũ Apoſto-
1. Co. 12 lus atteſtatur, Quoſdam, inquiens, poſuit in eccleſia, primò apoſtolos, deinde prophetas, tertiò do-
ctores: & hoc fit ſpeciei domus, id eſt, ad ornamentum eccleſiæ. Talis enim diſtinctio eccleſiaſticarũ
perſonarum cedit in ornamentum eccleſiæ. Deinceps alloquitur ſanctus Dauid fideles, dicendo, H
❡(14) S I dormiatis inter medios cleros,] id eſt, ſi tranquilla conſcientia quieſcatis inter duas hæ-
reditates, ſeu inter duo genera bonorum diuinitus conceſſorum, id eſt, inter bona tẽporalia vitę prę-
ſentis, & inter bona ſpiritualia vitæ futuræ, ſic trãſeundo per bona tẽporalia, vt non amittatis æter-
na: tunc [P E N N AE columbæ,] id eſt, virtutes ac operationes eccleſiæ fiunt & ſunt [D E A R G E N-
T A T AE,] id eſt, puræ & immaculatæ, quando temporalia non appetuntur inordinatè, ſed ſolũ pro-
ut neceſſaria ſiue vtilia ſunt ad adipiſcẽda bona cœleſtia, [E T poſteriora,] id eſt, extrema opa [D O R-
S I eius,] id eſt, ſcapularum columbæ ſeu eccleſiæ ſuper ſe portãtis iugum domini, [I N pallore auri,]
1. Cor. 13 id eſt, terminabuntur in feruore charitatis perfectæ, quæ deſignatur per aurum. Charitas enim non
excidit, ſed quæ nunc imperfecta eſt, in patria fit perfecta, dummodo quieſcamus inter medios cleros
Mat. 10 (vt dictum eſt) quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Per cleros itaq; intelligũ-
tur hæreditates, quoniam cleros græcè, latinè dicitur ſors. Sortes autẽ ex diuina promiſsione, partes
hæreditatis vocantur. Eccleſia quoq; appellatur columba, propter innocentiam atq; munditiam vi-
tæ. Aurum verò charitatem ſignificat: iuxta illud, Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum.
Apoc. 3 ❡(15) D V M diſcernit cœleſtis reges ſuper eam,] id eſt, dum Chriſtus qui ſingulariter vocatur cœle

A ſtis:quippe de quo ſcriptum eſt,Qui de cœlo venit,ſup omnes eſt. Dum ergo iſte rex cœleſtis diſcer- Iohã.3
nit.i.diſcretè ac ſapienter diſponit,reges ſuper eam i.rectores,videlicet apoſtnlos & eorum imitato-
res ſuper eccleſiam,deſtinando eos per totum mundum ad docendum omnes gentes.[NIVE deal- Mat.28
babuntur in Selmon,]id eſt,ſuper niuem purificabuntur fideles in vmbra gratiæ dei. Selmon enim
vno modo eſt proprium nomen cuiuſdam montis,alio modo eſt nomen commune,obſcuritatem ſi-
gnificans,ſicq́; accipitur modò & poteſt deſignare gratiam viæ,quæ obſcura eſt per comparationē
ad gratiam patriæ. Vel poteſt ita intelligi,niue dealbabuntur gentes, quæ ante cõuerſionem ad fidē
ſeu gratiam erant in obſcuritate ac tenebris. Et quoniam fideles taliter mundabũtur,iccirco[MONS
dei,]id eſt,eccleſia militãs,de qua in Eſa.dicitur,Erit præparatus mõs domus domini in vertice mõ Eſaię 2
tium. Dicitur enim eccleſia mons propter altitudinem gratiæ dei,ſublimitatemq́; vitæ fidelium cœ-
leſtia contemplãtium. Hic itaq; mons dei eſt[MONS pinguis,]id eſt,ſpiritualibus bonis abundãs,ex
infuſione donorum ſpiritus ſancti. Eſt quoque hic ℭ(16)MONS coagulatus,]id eſt,per modum ca-
ſei ex diuerſis perſonis compactus,videlicet ex ſimplicib⁹,pauperibus,& abiectis collectus,[MONS
pinguis,]quoniã multas elegãtes perſonas intra ſe habet,ſicut ſunt viri orthodoxi.i.glorioſe fideles,
alios verbo atq; exẽplo ſpiritualiter impinguãtes. Cùm ergo ſit vna eccleſia,extra quam nullus ſalua- Gen.6
B tur:ſicut nec extra arcã Noe aliquis ſaluabatur,[VT quid ſuſpicamini mõtes coagulatos?].i.cur ęſti-
matis eſſe ſeparatas eccleſias ſeu loca ſalutis extra catholicã apoſtolicamq́; eccleſiam?quæ eſt ℭ(17)
MONS in quo beneplacitũ eſt deo habitare in eo.]Hic enim mõs eſt cõgregatio electorũ,de quibus Prou.8
increata ſapiẽtia in Prou.ait,Delitiæ meæ,eſſe cum filijs hominũ. Et in Apoc. Ecce tabernaculũ dei Apoc.21
cum hominibus,& habitabit cum eis.[ETENIM dominus habitabit in finẽ,]non ad horã,ſeu mo-
dicũ tẽporis,ſed vſq; in finẽ ſeculi,imo in ſempiternũ habitabit cum eccleſia electorũ,habitando in
eis per fidẽ & gratiã:quẽadmodum Chriſtus promiſit,Ecce,inquiẽs,ego vobiſcũ ſum omnibus die- Mat.28
bus vſq; ad cõſummationẽ ſeculi. ℭ(18)CVRRVS dei decẽ milibus multiplex.] Verſus iſte primò
de angelis ſanctis exponitur. Inuitat enim Propheta angelos ad exhibẽdum Chriſto aſcẽdenti cõſor
tium,quoniam ad magnificentiam regis pertinet comitatium multitudo;iuxta illud, In multitudine Prou.13
populi dignitas regis: in paucitate verò plebis ignominia principis. Pręmittit autẽ Propheta ad ſuũ
propoſitum quoddam exemplum de multitudine angelorum aſsiſtentium in datione legis Moſaicę,
ſecundum quod in Deute. ſcribitur,Dominus de Sina venit,& de Seir ortus eſt nobis. Apparuit de Deut.33
monte Pharan,& cum eo ſanctorum milia:haud dubium,quin angelorum ſanctorũ. Ait ergo, Cur-
rus dei,id eſt,numerus angelorũ deum in ſe recipientium,deferentium,atq; ad humanas mentes dei
notitiã circunducentium,decem milibus multiplex.i. decem milia angelorum intra ſe comprehẽdit,
non quòd hic exprimatur certus numerus angelorũ ſanctorum,ſed ponitur finitum pro infinito,ſeu
C determinatum pro indeterminato. Nam per millenarium,qui eſt numerus perfectionis,decies repe-
titum inſinuatur inæſtimabilis multitudo angelorum ſanctorum. Quemadmodum enim Dionyſius
docet,Multitudo angelorum ſanctorum omnem materialem atq; ſenſibilem multitudinẽ incompa-
rabiliter excedit. Et iuxta hunc ſenſum apud Danielem ſcriptum eſt, Milia milium miniſtrabant ei. Dan.7
[MILIA lætantium,]id eſt,multitudo angelorum in deo gaudentium, indeterminata milia conti-
net,prout Daniel ſubdit,Decies milies centena milia aſsiſtebant ei.[DOMINVS in eis,]id eſt,aſſo- Ibidem
ciatus fuit ipſis [IN Sinai in ſancto,] id eſt, in monte Sinai, qui eſt mons ſanctus & locus ſacratus.
Angelus nanq; qui Moſi loquebatur habebat deum ſibi aſsiſtentem, omneſque angeli dationi legis Heb.12
aſsiſtentes,deum ſibi præſidentem habebãt,ſicut Moſes ait,Omnes ſancti in manu eius ſunt. Ex his Deut.13
infert Propheta,quòd maior debuit eſſe multitudo angelorum aſſociantium ſe Chriſto aſcendenti, Marc.15
ſubiungens, ℭ(19) ASCENDISTI]ò Chriſte[IN altum,]id eſt, in cœlum empyreum, [CE- Lucę 24
PISTI captiuitatem,]id eſt,in limbo detentos & captos,atq; in purgatorio ſufficienter mundatos
eripuiſti antequam aſcendebas,eóſque tecum ducebas.[ACCEPISTI dona in hominibus,]id eſt,tu
Chriſte,prout homo es,accepiſti à deo patre ſeu tota ſuperfeliciſsima trinitate,dona ſeu gratias con
ferendas hominibus. Hæc dona anima Chriſti accepit à primo ſuæ creationis inſtãti, quia Chriſtus Iohã.1
ſemper plenus fuit gratia & veritate,& de plenitudine eius omnes accepimus. Erat enim in Chriſto
D non ſolum gratia perſonalis vnionis,gratia quoq; beatę fruitionis:ſed etiam gratia capitis,per quam
ipſe omnibus ſuis membris,ſeu toti eccleſię influere poteſt,& omnes ditare,quemadmodum poſt re- Mat.28
ſurrectionem dixit,Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra:non quòd tunc primo ſibi præ-
ſtita fuit iſta poteſtas,ſed quia extũc cœpit innoteſcere omnia eſſe Chriſto ſubiecta. Sic nũc ait Pro-
pheta de Chriſto,Aſcendiſti in altum,accepiſti dona in hominibus: non quòd in aſcenſione primò
accepit chariſmata gratiarum hominibus diſtribuenda,ſed quia extunc euidentiſsimè cœpit patere,
Chriſtum omni beatitudine ac plenitudine ſpiritus ſancti eſſe impletum. Vnde in ſignum perfectæ
glorificationis Chriſti datus eſt ſpiritus ſanctus poſt aſcẽſionem in ſigno viſibili. Propter quod apud Act.2
Iohannem ſcriptum eſt,Nõdum erat ſpiritus datus,quia Ieſus nõdum erat glorificatus. ℭ(20)ET- Iohã.7
ENIM non credentes inhabitare dominum deum,]id eſt,tu Chriſte accepiſti hoc donum,videlicet
non credentes.i.infideles inhabitare dominum. Chriſto enim merito ſuæ paſsionis eſt datum,vt per
eum infideles cõuerterentur ad fidem:ſicq́; in illis habitaret deus,in quibus antè inhabitabat diabo
lus. Porrò Apoſtolus ſcripturam iſtam allegans ſenſum magis quàm verba inducit. Ait enim, Pro- Ephe.4
pter quod dicit,Aſcendẽs in altum captiuam duxit captiuitatem,dedit dona hominibus. Solẽt nãq;
Chriſtus & Euangeliſtæ atque apoſtoli in allegatione ſcripturarum veteris teſtamẽti magis ſenten-
tiam quàm verba commemorare. Nec mirum,quoniam mentem prophetarum clariſsimè cognoue-
runt,& eam magis quàm verba attẽderunt. Cõſtat ergo ex præinductis quòd hoc loco nomine cur-

Pſal. 97 rus ſeu curruum,intelliguntur deiferi angeli,qui & ſedes dei dicuntur:& ita accipiuntur currus, vbi E
Eſa.66 dominus ait ad ſynagogam ſeu viros Iſraelitas,Mittam ex eis qui ſaluati fuerint,in Aphricam & Lydiam,& Italiam,& Græciam : & adducent omnes fratres veſtros in equis & quadrigis , in lecticis & mulis.Hæc nanq; vehicula ſpiritualiter exponenda ſunt,quia intelliguntur per ea ſanctorũ angelorum miniſteria,quibus cooperabantur apoſtolis in Iudæorum ac Gentium cõuerſione.Secundò autem exponitur quod dictum eſt,Currus dei decẽ milibus multiplex,de ſanctis hominibus. Superius nanq; dixit,Mons in quo beneplacitum eſt deo habitare in eo,& hunc montẽ nominat currum,quia
2. Cor. 6 fideles deum intra ſe portant,ſicut ait Apoſtolus,Glorificate & portate deum in corpore veſtro. Vel
4.Re.2 ideo,quoniam deus eos dirigit,ſicut auriga dirigit currum. Vnde Heliſæus vocat Heliã currũ Iſrael & aurigam eius.Nam ſicut paſtor gregẽ ſuum portat ac dirigit: ſic Helias filios Iſrael portauit atque
4.Re.13 direxit.Similiter quoq; modo rex Iſrael Heliſæo morituro dixit,Pater mi, currus Iſrael & auriga eius. Itaq; currus dei,id eſt,populus fidelis,decem milibus multiplex.i.ex innumerabilibus populis , linguis ac tribubus conſtans & congregatus.Nam ex omni genere hominum collecta eſt Chriſti eccle
Pſal.18 ſia.Maximè verò per currum dei intelliguntur apoſtoli & ſucceſſores eorum , qui nomen Saluatoris
Actu.9 per totum mundum vehebant,ſicut de Paulo ait Saluator, Vas electionis eſt mihi iſte , vt portet nomen meum coram regibus,& gentibus,& filijs Iſrael:& hic currus eſt decem milibus multiplex,hoc eſt,per innumerabilia credentium milia multiplicatus.Dicitur enim aliquis multiplicari per multi- F
Gen.46 plicationem eorum quos vel ſpiritualiter vel carnaliter generat. Vnde dominus ait ad Iacob, Augebo & multiplicabo te,milia lætantium,hoc eſt,multa & innumerabilia ſunt milia fidelium hominum qui in præſenti ſeculo gloriantur in domino ex cõtẽplatione bonitatis beneficiorúmq; eius, ex ſpe quoque futurorum bonorum,& de omni ſpirituali profectu proximorum:dominus in eis . Nam per charitatem & gratiam demoratur in ipſis,& hoc in Sinai.i.in mandato ſeu obſeruatione mandati in
Rom.7 Sinai præſtiti.Sinai enim interpretatur mandatum,in ſancto,quia mandatum ſanctũ eſt. Vel,in ſancto,quoniam ſanctitas eſt ratio ꝓpter quam deus in nobis manet.In illis enim deus eſt,manet, & ha
Iohã.14 bitat qui ſuis mãdatis obediunt,prout aſſerit Chriſtus,Si quis diligit me,ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum:& ad eum veniemus,& manſionem apud eum faciemus. Aſcendiſti domi-
Actu.1 ne Ieſu in altum,quemadmodum de te in Actis dicitur, Videntibus illis eleuatus eſt,& nubes ſuſce-
Luc.24 pit eum ab oculis eorum. Et alio in loco,Eleuatis manibus benedixit eis, & ferebatur in cœlũ: cepiſti captiuitatem,hoc eſt,totum mundum quantum in te eſt,eruiſti de manu diaboli, qui eum propter
Iohã.12 reatum peccati tenebat captiuũ,ſed a te eiectus eſt foras,qui ais,Ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipſum. ¶(21) BENEDICTVS dominus die quotidie.]Hic ait Propheta de profectu eccleſiæ.tãquam dicat,laudatus ſit deus,& glorificetur ab omnibus de die in diem,propter prædicta beneficia nobis collata,& item propter beneficia conferenda.Nam[PROSPERVM iter faci- G
et nobis,]id eſt,beatã atq; ſecuram viam veniendi ad vitam æternã nobis oſtendet , illuminãdo cor-
Ezec.36 da noſtra,& dirigendo opera noſtra in vltimum finem: quemadmodum ipſe ait, Faciam vt in præceptis meis ambuletis,& iudicia mea cuſtodiatis,& operemini.Non enim poteſt homo rectã viam in-
Prou.16 cedere ſine gratia duce. Propter quod Salomon ait, Cor hominis diſponit viam ſuam, ſed dei eſt di-
1.Theſ.5 rigere greſſus eius. Vnde Apoſtolus etiam deprecatur,Ipſe deus dirigat corda veſtra,& intelligẽtias
Philip.4 veſtras,vt integer ſpiritus veſter ſeruetur in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti. Itaq; proſperũ iter faciet nobis[DEVS ſalutarium noſtrorum,]id eſt,author & finis ſaluationum ſeu beatitudinum no-
Mat.5 ſtrarum. Octo ſunt enim beatitudines,quas enumerat Chriſtus apud Matth. tótq; nobis ſaluationes largitur,à quantis peccatis atque periculis nos ſaluare dignatur:& omnis noſtra ſalus ab ipſo depen det.ideo ſequitur, ¶(22)DEVS noſter,]ſcilicet Chriſtus Ieſus,ſeu trinitas ſancta,eſt[DEVS ſal-
Luc.9 uos faciendi,]id eſt,ſaluandi:ideo nanq; in Euangelio loquitur,Non venit filius hominis vt iudicet
Oſee 13 mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum:& deo proprium eſt ſaluare:iuxta illud , Ego dominus, & ſaluator non eſt præter me. Dicitur etiam,deus noſter, deus ſaluos faciendi, quoniam omnes ho-
Tob.3 mines vult ſaluari,& ad veritatis notitiam peruenire,quemadmodum etiam in libro Tobiæ dicitur,
1. Tim.2 Nõ delectaris in perditionibus noſtris.Et in Euangelio Saluator, Non eſt volũtas ante patrẽ vt pe-
Mat.18 reat vnus ex puſillis iſtis.[ET domini domini exitus mortis.]Bis ponitur domini, ꝓpter expreſſio H
nem maiorẽ,& eſt ſenſus,Exitus mortis,hoc eſt,egreſſus de morte,videlicet liberatio à morte pecca
Marc.2 ti atq; gehennæ,eſt domini ſicut authoris,iuſtificatoris & redemptoris,quoniã ipſe ſolus peccata dimittit,& pœnas æternas relaxat,gratiámq; infundit. Vel per hoc quod ait, & domini domini exitus mortis,dubitationem quandã abſoluit. Poſſet nanq; quis dicere,Si deus eſt deus ſaluandi,cur igitur morimur? Ad quod reſpondet hoc mirũ non eſſe, quia & ipſius domini , ſcilicet Ieſu Chriſti eſt exi-
1.Cor.15 tus mortis,quoniam ipſe per mortem hunc mundum exiuit,& amariſſimam mortem ſuſtinuit. Dici-
Oſee 13 tur ergo deus deus ſaluos faciẽdi,quia à morte culpæ ſeu animæ eripit,atq; à mortalitate corporis in die nouiſſimo liberabit,quando mortale hoc induet immortalitatem. Propterea per Oſee, De manu inquit,mortis liberabo eos,de morte redimam eos. ¶(23). VERVNTAMEN deus confringet capita inimicorum ſuorum.]Sequendo pro viribus ſenſum literalem,quæ ſequuntur,ſic exponenda ſunt, Verũtamen.i.quamuis deus ſit deus ſaluandi,quantum in ſe eſt, non tamẽ ſaluat omnes propter eorum malitiam,ſed confringet capita,id eſt,principales & capitaneos,inimicorum ſuorum, videlicet principes ſacerdotum:hos deus confregit,omne ſpirituale eſſe ab eis tollendo,eóſque excæcãdo & in æternum damnando.[VERTICEM capilli perambulantium in delictis ſuis,]id eſt,deus cõfrin get & deſtruet per exercitum Romanorum ciuitatem Ieruſalem , quæ erat vrbs perambulantium in
Mat.23 delictis ſuis,id eſt,habitatio Iudæorum,qui Chriſtum & prophetas atque apoſtolos occiderũt, per-

A ſecuti ſunt,ſicut ad eos Stephanus dixit,Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? Dici- Act.6
tur autem Ieruſalem vertex capilli.i. vertex capilloſus,quoniã propter turres ac muros eam cingẽtes
inexpugnabilis videbatur,ſicut & vertex capilloſus robuſtus eſt:nihilominus fuit ſubuerſa, quemad Luc.21
modum prædixerat Chriſtus,Quia ad terram proſternent te,& non relinquent in te lapidem ſuper
lapidem.℄(24)DIXIT dominus,ex Baſan conuertam.]Baſan terra erat vicina Iudææ ex vno la-
tere:mare autẽ mediterraneum ex alio latere Iudææ vicinum. Veſpaſianus verò & Titus ab Impera-
tore contra Iudæam(cuius metropolis erat Ieruſalem)miſsi, ex vtroq; loco ſeu latere contraxerunt
exercitum ad deuaſtandum Iudæam.Eſt igitur ſenſus, Dixit dominus,quoniam ex diuina ordinati-
one fiebat deuaſtatio Ieruſalem in vltionem ſanguinis Chriſti,ex Baſan.i.ex illo loco conuertã exer-
citum verſus Iudæam:[CONVERTAM in profundum maris,]hoc eſt,exercitum Romanorum diri
gam ad mare,vt inde ſibi auxilium capiant:ſicq; combinati in vnum Iudęam ſuppeditẽt.℄(25)VT
intingatur pes tuus]ò habitator Ieruſalem ſeu pugnator Romane,[IN ſanguine]occiſorum,quia tot
milia occidebantur, quòd in ſanguine defluente poterant ambulantiũ intingi pedes.[LINGVA ca-
num tuorum]etiam intingi valebat,[EX inimicis ab ipſo,]id eſt,ab ipſo ſanguine ex inimicis Chri-
ſti occiſis manante,ita vt canes ſanguinem bibere poſſent ad ſatietatem. Nempe vt Ioſephus ſcribit Ioſe.lib.
B in lib.de Iud.bello,à principio obſidionis vſque ad finem interfecti fuerunt decies cẽtum milia. De- 7.bel.Iu-
inde ponit Propheta cauſam tantæ deiectionis,℄(26)VIDERVNT ingreſſus tuos deus,]hoc eſt, da.cap.17
Iudæi increduli & peruerſi viderunt opera tua, cõuerſationem tuã atq; miracula domine Ieſu Chri-
ſte,teq; prædicantem audierunt:ſed conuerti & credere contempſerunt. Idcirco vaſtari & opprimi
meruerunt.& hoc eſt quod in Euangelio affirmas,Si non veniſſem,& locutus eis fuiſſem, peccatum Iohã.17
non haberent:nunc autem excuſationem non habent. Et rurſus,Si opera non feciſſem in eis,quę ne- Ibidem.
mo alius fecit,peccatum non haberent:nunc autem viderunt & oderunt, & me & patrẽ meum gra-
tis:viderunt ergo[INGRESSVS dei mei regis mei].i.Chriſti vnigeniti dei patris, qui eſt deus me-
us & rex meus. Ecce in hoc verſu apertiſsime declaratur incarnatio dei & vera diuinitas Chriſti.
℄(27) PRAEVENERVNT principes coniuncti pſallentibus,] hoc eſt, principales inter Chri-
ſtianos,videlicet ſancti apoſtoli,aut ſucceſſores eorum,coniuncti mente & corpore alijs Chriſtianis
pſallentibus ſeu deum laudantibus,[IN medio iuuencularum tympaniſtriarũ].i.virginũ deuotarum.
A principio nãq; eccleſiæ erant virgines aliquæ deo ſacratæ,quæ dicuntur tympaniſtriæ,non quòd
vtebantur materialibus tympanis,ſed quoniam cum apoſtolis inſiſtebant laudibus creatoris. Sic ita-
que principes coniuncti pſallentibus in medio virginum,præuenerũt & euaſerunt prædictã obſidi-
onem Ieruſalẽ. Nam vt in Eccle.hiſtoria ſcribitur,ex admonitione angeli exierunt Ieruſalem & Iu-
dæam,ingredientes regnum Agrippæ,quod erat confœderatum Romanis. ℄(28) IN eccleſijs,]
C hoc eſt,congregationibus veſtris ò Chriſtifideles[BENEDICITE deo] eũ laudando [DOMINO
de fontibus Iſrael].i.ipſi domino veſtro benedicite,de apoſtolis.i.propter gratioſum illud beneficiũ
quod dedit apoſtolis,atq; per eos vobis. Illuminatio nãq; & gratia eis collata,ſalus eſt mundi. Appel
lantur autem apoſtoli fontes Iſrael, quia ex eis ſuſcepit eccleſia riuos doctrinæ, originemq; virtutis
ac gratiæ:& ſicut Chriſtus eis dixit, Vos eſtis lux mũdi:ſic dici poſſunt fontes eccleſię.℄(29)IBI] Mat.5.
ſcilicet in eccleſia[BENIAMIN adoleſcẽtulus].i.Paulus de tribu Bẽiamin natus,vt ipſemet ad Ro
manos fatetur,qui iuuenis ad Chriſtum conuerſus eſt,ſcilicet ſtatim poſt Stephani occiſionem. Vel Rom.9
dicitur adoleſcentulus,quoniã vltimo reſpectu aliorũ apoſtolorum venit ad fidẽ.[IN mentis exceſ-
ſu.]Nam erat in Damaſco tribus diebus ac noctibus,nec manducans,nec bibens,vtpote raptus vſq; Act.9
ad tertium cœlum,in quo audiuit arcana verba,vnde ab omni exercitio ſenſuũ exteriorũ fuit abſtra- 2.Co.12
ctus,præſertim cùm in raptu illo credatur vidiſſe diuinam eſſentiam. ℄(30) PRINCIPES Iu-
da,]id eſt,quidam apoſtolorum ex tribu Iuda orti[DVCES eorum].i. duces ac principes extiterunt
hominum ad Chriſti fidem conuerſorũ.ſicut enim Chriſtus ſecundum humanitatem de tribu Iuda
fuit:ſic Iohãnes & Iacobus maior,itẽq; & Iacobus minor, Simon & Iudas filij ſororũ virginis glori-
oſæ,de tribu Iuda nati credũtur,& iſti tanq̃ apoſtoli duces fuerũt Chriſtianorũ.[PRINCIPES Za Lucę 1
bulõ,& principes Neptalim,]hoc eſt,nõnulli ex tribu Zabulon Neptalimq; exorti duces fuerũt po-
D puli Chriſtiani. Quemadmodũ nãq; habetur in libro Ioſue,tribus Zabulon & Neptalim ſortes ſuas
pro magna parte acceperunt in Galilæa,ex qua multi apoſtolorum diſcipulorúmque Chriſti fuerũt, Ioſue 8
propter quod Galilæi vocati ſunt, ſicut angelus ad eos ait, Viri Galilæi quid admiramini? Deinde
Propheta in perſona primitiuæ eccleſiæ loquẽs precatur,℄(31)MANDA deus virtuti tuæ]hoc eſt,
poteſtati angelicæ præcipe,vt nos protegat atque promoueat. Non enim humana virtute reſiſtere Act.1
Iudæis aut præualere valemus. Hanc orationem deus exaudiſſe probatur ex multis locis Actuũ apo-
ſtolorũ. Angelus enim Petrũ de carcere liberauit. Et de principibus ſacerdotum ſcriptũ eſt,Poſue-
runt apoſtolos in cuſtodia publica. Angelus autem domini per noctem aperiens carcerem eduxit Act.12
eos.[CONFIRMA hoc deus quod operatus es in nobis,] hoc eſt, doctrinam apoſtolicam confirma Act.5
miraculis, & corda credentium ſpiritu ſancto corrobora,eccleſiámque augeri ac perfici præſta, vt
perficiatur opus fidei,quod operatus es in nobis,id eſt,per nos. ℄(32)A TEMPLO tuo in Ieruſa-
lem.] quia in templo illo apoſtoli publicè prædicauerunt Chriſtum reſurrexiſſe. Vel, à templo tuo
in Ieruſalem,id eſt,à congregatione fidelium,qui primò in Ieruſalem ſunt collecti.& eſt ſenſus,Cõ-
firma opus fidei,quod inchoaſti à tẽplo prædicto,quatenus fides quæ ibi incepit,per vniuerſum mũ-
dum diſcurrat. Hinc enim primitiua eccleſia, Domine,inquit,reſpice in minas eorum, videlicet Iu- Actu.4
dæorum: & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui verbũ tuũ. Et cùm oraſſent,motus eſt locus in quo
erãt:& repleti ſunt oẽs ſpiritu ſancto,& loquebãtur verbũ dei cũ magna fiducia.[TIBI offerent re-

ges munera.]Multi reges ad fidem cõuerſi non ſolum ſeipſos Chriſto obtulerunt,ſed & munera co- E
pioſa dederunt ad ſuſtentationem indigẽtium, & ædificationem eccleſiarum. Inſuper orat Prophe-
Ephe.4 ta pro deiectione aduerſariorum eccleſiæ, ¶(33) INCREPA] domine,deijce & caſtiga[FERAS
Mat.11 arundinis,]hoc eſt,crudeles tyrannos atq; hæreticos,qui omni vitio & vento doctrinæ circunferũ-
tur,tanquã arundo vento agitata:qui feræ ꝓpter crudelitatem vocãtur,tanquã dilaniatores anima-
rum propriarũ & aliorum.Hæ autem feræ præſertim fuerunt Imp.Romani, videlicet Nero, Domi-
Mat.32 tianus,Diocletianus,Decius,pluresq́ue alij,qui fidem Chriſti penitus eradicare conati ſunt.[CON-
Eccl.10 GREGATIO taurorum,]id eſt,multitudo ſeu grex principum ſuperborum, & indomitorum hære-
ricorum deum nequaquam timentium,demoratur,& eſt[IN vaccis populorum].i.inter homines la-
ſciuos ac leues.Nam qualis princeps,tales & miniſtri eius:& qualis magiſter,tales diſcipuli. Vel,in
vaccis populorum,hoc eſt,inter homines ineruditos ac ſimplices,quos nituntur ſubuertere.Ideo ſe-
quitur,[VT excludant]à fide & regno Chriſti,[EOS qui probati ſunt argẽto].i.diuino eloquio eru-
Pſal.11 diti,credendo & obediendo ſermonibus Chriſti.Nomine nãq; argenti deſignatur ſermo diuinus,ſi-
cut ſuperius dictum eſt,Eloquia domini eloquia caſta,argẽtum igne examinatum. ¶(34) DISSI-
PA gentes quæ bella volunt,]hoc eſt,prędictos tyrannos & hęreſiarchas,& omnes bonorum perſe-
cutores,qui eccleſiæ dei lites & inquietudines concitanr,deſtrue,impediendo eorũ affectũ ab ope-
re malo,& paci eccleſiæ prouidendo.Hoc nunc impletum conſpicimus,quoniam tyrannos & hære- F
ſiarchas ſopitos videmus.[VENIENT legati ex AEgypto.]Ad literam,multi AEgyptiorũ cõuerſi
ad Chriſti apoſtolos acceſſerunt in Ieruſalẽ,& in Romam,quatenus plenius inſtruerentur ab eis, ſi-
cut Dionyſius ſcribit. Quidam verò exponunt iſtud de Philone,à quo liber ſapientiæ editus eſt, qui
cum ſocijs ſuis ab Alexandria Aegypti miſſus eſt Romam ad Claudium imperatorem, & ibi cum be
ato Petro locutus eſt,& ei familiaris effectus. Vnde Alexandriam rediens, eccleſiam Marci Euãgel.
diſcipuli ſancti Petri magnificè honorauit,atq; de eius præconijs librũ cõſcripſit, quæ omnia in lib.
de viris illuſtrib. S.Hieron.plenius enarrauit.[AETHIOPIA præueniet manus eius,]puta Aegypti
[DEO].i.ad gloriam dei.Nam prius ad fidem conuerſa eſt Aethiopia quàm Aegyptus, quoniam E-
uang.Matth.filium regis Aethiopiæ defunctum ſuſcitauit,quo facto,regẽ cum filio & filia magnãq;
populi parte cõuertit & baptizauit,ipſamq; Aethiopiã eccleſijs adimpleuit. Deinceps hortatur Pro-
pheta totum mundum ad Chriſti aſcendentis præconium. ¶(35) REGNA terræ,]hoc eſt,popu-
li omniũ regnorum[CANTATE deo,]id eſt,Chriſto qui eſt vniuerſorũ creator,verúſq; deus ac vi-
Actu.1 ta ęterna,[PSALLITE domino]Chriſto omniũ gubernatori ac principi.¶(36) PSALLITE deo
qui aſcendit]40 die poſt reſurrectionẽ[SVPER cœlũ cœli].i.ſuper ſummũ cœlũ cuiuſcũq; cœli cõ
tentiuũ.Chriſtus nãq; aſcendit vſq; ad extremitatẽ cœli empyrei. [AD orientẽ].i.vſq; ad dexterã pa G
tris,qui eſt ſuperſplendidiſsimus oriẽs, omniũq; luminum orientale atq; fontale principium. Vel ad
orientẽ.i.ab oriẽte,videlicet à mõte Oliueti,qui eſt in oriẽtali parte iuxta Ieruſalem. ¶(37)ECCE
dabit voci ſuæ vocẽ virtutis,]hoc eſt,Chriſtus ſermones ſuos,quib⁹ ſe aſcenſurũ prędixit, ad effectũ
potẽter perducet:ſicut enim per prophetas & per ſeipſum prædixit,ita effecit. Dat enim voci ſuę vo
Iohã.1 cẽ virtutis,qui verba ſua opere complet:idcirco ò oẽs fideles[DATE gloriã deo].ſ.Chriſto aſcẽden-
ti,[SVPER Iſrael].i.propter beneficia apoſt.alijsq; fidelibus pręſtita,qui erãt veri Iſraelitæ. Gloria
aũt eſt clara cum laude notitia: propterea deo gloriã dare eſt nomẽ ipſius alijs notificare cum ꝓfeſ-
ſione laudis diuinæ,ſicut dum aliquis bonitatẽ dei aut beneficia eius prædicat & extollit.[MAGNI-
Actu.1 FICENTIA eius,& virtus eius in nubib⁹].i.magna operatio Chriſti atq; potẽtia eius apparuerũt in nu
be,in qua aſcẽdit corã diſcipulis,ſicut in Act.dicitur, Vidẽtib⁹ illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eũ
ab oculis eorũ.Interdũ nãq; ſcriptura ponit plurale pro ſingulari,& ecõuerſo,& ita nunc ponit, nu-
Ibidem. bibus pro nube.Et fortè non ſolũ erat nubes vna,ſed ſicut venturus eſt in nubibus, ita receſsit in nu-
bibus,præſertim cùm in Act.dicatur, Quẽadmodũ vidiſtis eũ aſcendetem in cœlũ,ſic veniet.Per nu
bes quoq; intelligi poſſunt angeli ſancti,qui Chriſto aſcẽdẽti miniſteriũ præbuerũt,in qbus magni-
ficẽtia & virtus Chriſti relucebãt, ꝓut magnificẽtia & poteſtas regis relucet in dignitate & excellen
Ibidem tia miniſtrorũ. & quia duo angeli aſtiterũt apoſtolis, eisq; magnificentiã & virtutẽ Chriſti annũcia-
uerũt,dicẽdo,Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis,ſic veniet. Vnde Diony.15 ca.de hierarchia cœle- H
ſti dicit,ꝙ in diuinis ſcripturis per nubes frequẽter intelligãtur angeli ſancti.Deniq; ꝑ nubes accipi
Eſa.60 poſſunt apoſtoli,de quibus ſcriptũ eſt,Qui ſunt iſti qui vt nubes volãt?In his etenim nubibus reful-
Lucæ 21 gebãt magnificẽtia Chriſti atq; potẽtia,quãdo poſt aſcẽſionem dedit eis os & ſapientiã,cui non pote
Act.3 rãt reſiſtere oẽs inimici eorũ,præſertim dũ miſit eis in igneis linguis ſpiritũ ſanctũ.Propter quod ſe-
quitur,¶(38)MIRABILIS deus in ſanctis ſuis,]quoniã mirabiliter magnificauit & exaltauit apo
ſtolos & cæteros primitiuę eccleſiæ filios,maximè illos centũ viginti,qui in die Pẽtecoſtes ſimul re-
ceperũt ſpũm ſanctum. In his itaq; mirabilis fuit,quãdo intrãtum cõfortauit corda eorũ,vt qui paſsi-
one iuſtãte oẽs fugerũt,ſpũ ſancto recepto eũ publicè ꝑdicauerũt:erãtq; ſuꝑmirabile in principe apo
Mar.14 ſtolorũ,vt qui ante paſsionẽ ꝓpter vocẽ ancillæ Chriſtũ negauit,poſt ſpũs ſancti aduentũ toti multi-
Mat.26 tudini Iudęorũ intrepidè diceret,Deus patrũ noſtrorũ glorificauit filiũ ſuũ Ieſum, quẽ vos qdẽ tra-
Act.3 didiſtis,& negaſtis ante faciẽ Pilati,& petiſtis virũ homicidã donari vobis:ſanctũ verò & iuſtũ nega-
Iohã.19 ſtis,& authorẽ vitę interfeciſtis ſed hæc eſt mutatio dexterę excelſi. Ideo ſubdit, [DEVS Iſrael ipſe
dabit virtutẽ & fortitudinẽ plebi ſuę,]videlicet primitiuæ eccleſiæ. Dedit nãq, eis virtutẽ cõſtanter
Pſal.76 loquẽdi,miracula faciẽdi,& irreprehenſibiliter cõuerſandi. Fortitudinẽ quoq; cũcta aduerſa non ſolũ
æquanimiter,ſed etiam exultanter ſuſtinendi,quemadmodũ in Act.ſcriptum eſt, Ibãt apoſtoli gau-
Act.5 dentes à cõſpectu cõcilij,quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliã pati. Propter tãto-

A rũ gratiã beneficiorũ Chriſtifidelibus cõceſſorum, ſit inæternũ. [BENEDICTVS deus] cui pro do-
nis ſuis nihil dignũ repẽdere poſſum⁹, quoniã bonorũ noſtrorũ nõ eget: ꝑcipue cũ omnia noſtra bo-
na eius ſint dona, quẽadmodũ Dauid deuotiſsime ait, Tua domine ſunt õĩa, & quę de manu tua acce Pſal. 15
pimus, dedimus tibi. Sed hoc nobis incũbit, vt ſoli deo honorẽ & gloriã impẽdamus, eũ digniſsime 1. Par. 29
venerãdo: omneq; bonũ ipſi attribuẽdo, ſicut & S. Dauid fecit, dicẽdo, Nunc ergo deus noſter cõfite Ibidem.
mur tibi, & laudamus nomẽ tuũ inclytũ. Tua eſt domine magnificẽtia, & poteſtas, & gloria, atq; vi-
ctoria, tibi laus, tuæ diuitiæ, tu dominaris omniũ. Porrò quæ dicta ſunt ab illo loco, Veruntamẽ deus
cõfringet capita inimicorũ ſuorũ, ſpirituali⁹ atq; cõmunius intelligi poſſunt hoc modo, Verũtamẽ. i.
quãuis deus ſit deus ſaluos faciẽdi, nihilominus ipſe cõquaſſabit ac deſtruet capita inimicorũ ſuorũ:
à parte totũ ſignificat, quẽadmodũ Philiſtæi dixerunt regi ſuo de Dauid, Quomodò melius poterit 1. Re. 29
placare dominũ ſuũ, niſi in capitibus noſtris? Eſt itaq; ſenſus, deus, vel in præſenti, vel ſaltem in futu
ro inimicos ſuos cõfringet, vlciſcendo peccata eorũ, eóſq; nunc occidẽdo, aut poſtmodũ condẽnan-
do. Vel ſic, Deus cõfringet capita inimicorũ ſuorũ. i. ſuperbiã eorũ humiliabit, deprimet & dãnabit:
iuxta illud Eſaiæ, Dies domini ſuper omnem ſuperbum & excelſum, & ſuper omnem arrogantem, & Eſai. 2
humiliabitur. Et per alium Prophetam, Viſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur. Confrin- Sopho. 1
get etiam deus verticem capilli, id eſt, excellentiam cogitationis perambulantiũ in delictis ſuis, id eſt
perſeuerantium in peccatis. Vnde alibi ſcriptum eſt, Vę qui cogitatis inutile. Et Eſaias ait, Incurua- Mich. 2.
bitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Sic ergo non ſolum ſuperbiam actio- Eſa. 2
num, ſed etiam extollentiam cogitationum deus confringet, quemadmodum Sapiẽtia, Omnium, in- Eccl. 24
B quit, excellentium & ſublimium colla virtute propria calcaui. Hinc & alia ſcriptura ait, Quid te ele- Iob 15
uat cor tuum, & quaſi magna cogitãs attonitos habes oculos? Quid tumet cõtra deum ſpiritus tuus?
Nomine autem capilli cogitatio deſignatur, quoniam ſicut capillus ex capite naſcitur, & ei adhęret:
ſic cogitatio ꝓcedit ex corde, & adhæret eidem. Dixit dominus, hoc eſt, intra ſe immobiliter decre-
uit, atq; per ſeruos ſuos locutus eſt. Non enim faciet dominus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſu- Amos 3
um ad ſeruos ſuos prophetas: ex Baſan, hoc eſt, ex immunditia vitę & confuſione peccati conuertam
peccatores, quatenus qui ante turpiter & inordinatè vixerũt, implere incipiãt illud Apoſtoli, Omnia Rom. 15.
autem decenter & ſecundum ordinem fiant in vobis. Baſan enim turpitudo ſeu confuſio interpreta-
tur: conuertam in profundum maris, hoc eſt, gratiam conuerſionis mittam in hoc ſeculum nequam,
in corda obſtinata, in gentilitatem olim fluctibus vitiorum ſubmerſam. Propter quod Petrus ait, Re- 1. Pet. 1
dempti eſtis de vana veſtra conuerſatione precioſo ſanguine agni immaculati. Et Paulus apertius lo
quens, Tempora, ait, prioris ignorantiæ deſpiciens deus, nunc annũciat hominibus vt omnes vbiq; Act. 17
pœnitentiam agant. Vnde & ipſe Saluator de ſeipſo fatetur, Non venit filius hominis vt iudicet mũ Luc. 9
dum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum: vt intingatur pes tuus in ſanguine, hoc eſt, ad hoc deus con-
C uertet te ô homo, vt deſiderium tuum ſeu actio tua effectum & fructum ſanguinis Chriſti conſequa-
tur, ita vt merito paſsionis Chriſti ſalueris, vnitus, imo intinctus ſanguine Chriſti per fidem & cha-
ritatem. Vnde ait Apoſtolus, Vos qui eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti: lingua canũ Ephe. 2
tuorum ex inimicis ab ipſo, id eſt, lingua prædicatorum tuorum, formata & ſumpta eſt ex infidelibus
atque gentilibus ad fidem conuerſis: & hoc factum eſt ab ipſo omnium Saluatore Ieſu Chriſto, cuius
pietate & gratia ex inimicis fiunt amici. Multi ſiquidem gentilium olim Chriſto contrarij, fide rece-
pta facti ſunt prædicatores fortiſsimi, vt ſacratiſsimus Dionyſius, Clemens papa, diuinus Ignatius,
magnus ille Polycarpus. Tales autem dicuntur fuiſſe inimici ſecundum præſentem malitiã, ſeu pro-
priorum meritorum exigentiam: ſecundum verò prædeſtinationem æternam ſemper fuerunt amici,
quia de talibus loquitur Chriſtus, Maiorem charitatem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis Iohã. 15
pro amicis ſuis. Et Apoſtolus dicit, Cùm adhuc inimici eſſemus, reconciliati ſumus deo per mortem Rom. 5
filij ſui. Erant igitur amici & inimici ſecundum diuerſos reſpectus. Viderũt ingreſſus tuos deus, hoc
eſt, fideles per fidem conſiderauerunt conuerſationem tuam domine Chriſte, ſuntque ſecuti veſtigia
tua ſanguinem effundendo, vel ſeipſos quotidie mortificando, abnegando, & crucẽ ſuam poſt te ba-
iulando. Viderunt etiam oculo contemplationis puriſsimæ ingreſſus tuos, id eſt, incarnationem qua Lucę 1
mundum intraſti, aſcẽſionem qua cœlum introijſti, apparitiones quoque quibus poſt reſurrectionem Mar. vlti.
apoſtolis apparendo ingreſſus es conclaue hoſtijs clauſis, atque deſcenſum ad inferos. Præuenerũt, Act. 1
hoc eſt, in omni opere bono alios præceſſerunt principes, id eſt, prælati eccleſiæ coniuncti pſallenti- Iohã. 20
D bus, hoc eſt, ouibus ſibi cõmiſsis deum laudantibus in medio iuuencularum tympaniſtriarum, id eſt,
animarum deuotarum: de quibus in Canticis dicitur, Adoleſcentularum non eſt numerus. Dicuntur
nanq; ánimæ Chriſto per fidem & charitatem deſponſatæ iuuenculæ, propter ſpiritualem iuuentu- Cant. 6
tem interioris reformationis & gratiæ: de qua ait Apoſtolus, Licet is qui foris eſt noſter homo cor-
rumpatur, tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem. Dicuntur quoq; tympaniſtriæ, quoniam
per labores pœnitentiæ & mortificationem carnis propriæ, dulciter in auribus dei ſonant, eúmque 2. Cor. 4
gratiſsimè laudãt, quemadmodum ipſe cuilibet animæ tali dicit, Sonet vox tua in auribus meis. Vox Cant. 2
enim tua dulcis. Itaque præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, & hoc eſt quod omni præla-
to ait Apoſtolus, Eſto exemplum fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate. In eccleſijs, id eſt, 1. Tim. 4
in congregationibus catholicorum virorum, non in cõuenticulis hæreticorum, ſchiſmaticorum, aut
malignorum, à quibus omnino fugiẽdum eſt. benedicite deo domino de fontibus Iſrael hoc eſt, pro-
pter fontes Iſrael, vtpote propter gratiam doctoribus atque paſtoribus eccleſiarum collatam, quos
deus impleuit donis ſpiritus ſancti, ſapientia, intellectu, conſilio, fortitudine, ſcientia, pietate, timore,
ita vt ex eis quaſi ex fontibus inferiores ſortiantur ac hauriant fluenta doctrinæ, exempla virtutum,

gratiámq; diuinam. Ibi.i.in vnitate eccleſiæ Beniamin adoleſcentulus,hoc eſt,filius dexterę, ſcilicet E
filius dei adoptiuus in gratia dei inceſſanter proficiens,cui deus eſt dexter.i.fauens & pius in eo per
Deut.33 gratiam habitans. De tali etenim Beniamin in Deuter.ſcriptum eſt, Amantiſsimus domini habitabit
confidenter,in eo quaſi in thalamo tota die commorabitur,& inter humeros illius requieſcet. Talis
eſt omnis qui gratiæ dei totus innititur,cuius anima beneplacita eſt deo , cui conuenit quod domi-
Aggei 2 nus per Aggæũ ait, Aſſumam te ſerue meus,& ponam te quaſi ſignaculũ,quia te elegi. Principes Iu-
da duces eorũ,principes Zabulon,principes Neptalim. Iuda interpretatur confeſsio , Zabulon autẽ
habitaculum fortitudinis, Neptalim verò dilatatio mea. Eſt igitur ſenſus, Principes Chriſtianę cõfeſ
ſionis ſunt duces eorum,videlicet Chriſtianorum. Hi enim principes ſunt prælati eccleſiæ,& maxi-
mè martyres ſancti,qui primò & eminentius nomen Chriſti coram hominibus ſunt confeſsi. Idcirco
aliorum conſtituti ſunt duces,incumbitq; nobis eorum imitari exempla : ſed & principes Zabulon,
hoc eſt,principes ſpiritualis fortitudinis,qui in virtutibus ſtabiliti ſunt,& inauertibiliter deo adhæ-
rent,& principes Neptalim.i.dilatationis,quorum corda per charitatẽ dilatãtur ad deum & proxi-
mum,deum brachijs dilectionis recipiendo,amplectendo,ac reſeruando: ꝓximis quoque per chari-
tatem in omnibus ſuccurrendo. Hi tales ſunt duces ouium Chriſti. Verè enim digni ſunt præeſſe qui
iſtis ornantur virtutibus. Confeſsio pertinet ad fidem,fortitudo ad ſpem,dilatatio ad charitatẽ. Mã-
da deus virtuti tuæ,confirma hoc deus quod operatus es in nobis . Hæc eſt oratio optima quam ec-
cleſia omniſq; fidelis deo offerre poteſt & debet,deprecando vt deus virtutem angelicam ad ſuã cu-
Tob.5 ſtodiam mittat,quemadmodum Tobias dixit, Bene ambuletis,& ſit dominus in itinere veſtro,& an- F
gelus eius comitetur vobiſcum. Orare quoq; debemus,vt deus bonum,quod ipſe in nobis gratioſe
Hebr.13 incepit,piè corroboret,& ad finem ſecurum cum iugi profectu perducat. Ideo enim Paulus, Opti-
mum,inquit,eſt gratia ſtabiliri cor. A templo tuo in Ieruſalem. Deus enim in cœleſti Ieruſalem ſeu
triũphanti eccleſia habitãs operatur in nobis quicquid boni agimus,& habemus. Iuxta illud, Omnia
Eſa.26 opera noſtra operatus es in nobis. Et Apoſtolus, Deus eſt qui operatur in nobis & velle & perfice-
Philip.2 re pro bona voluntate:& hæc operatur deus in nobis,à templo cœleſtis Ieruſalem,quoniam inde no
bis tranſmittit angelos ſanctos,munera gratiarum ſecum portantes,nóſque ad ſuperna erigentes: ti-
bi offerent reges,id eſt,omnes Chriſtiani,qui ſunt genus regium & ſacerdotale,qui dominantur ani
mo proprio & rationis imperium fortiter proſequuntur:munera,id eſt, ſacras hoſtias , preces deuo-
tas,eleemoſynas largas,ſpontaneúmque obſequium,imo ſeipſos. Increpa feras arundinis. Hunc ver-
ſum cum parte verſus ſequentis dicere quilibet poteſt ſecundum explanationem inductam . orando
pro conſeruatione eccleſiæ,& repreſsione aduerſariorum ipſius. Regna terræ cãtate deo. Vnuſquiſ-
que noſtrum zelo diuini honoris accenſus,omnes fideles ad dei præconium quantum valèt induce-
re & incendere debet,recolendo ardenter beneficia eius:& ſi ſolus eſt,poteſt iſta in perſona eccleſiæ
dicere,omnes alloquendo fideles,reſpicietque deus bonitatem ſui affectus,nec illũ infructuoſum re-
linquet. Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis. Iſtud intelligi poteſt de voce illa,qua omnes euigilaturi
1.Theſ.4 ſumus in die nouiſsimo,de qua ait Apoſtolus, Ipſe dominus in iuſſu,& in voce archangeli , & in tu- G
ba dei deſcendet de cœlo : huic voci dabit vocem virtutis, dum per eam omnes mortuos ſuſcitabit,
1.Cor.15 quemadmodum Paulus teſtatur, Canet tuba,& mortui reſurgent incorrupti. date gloriam deo ſuper
Iſrael,id eſt,nomen domini glorificate propter omnia bona veris Iſraelitis , videlicet re & nomine
Chriſtianis exhibita vel promiſſa:magnificentia eius, ſcilicet Chriſti, & virtus eius in nubibus cœli
Mat.24 materialibus apparebit in die nouiſsimo,quando(vt ipſe prædixit)videbunt filium hominis venien
Gen.6 tem in nubibus cœli cum poteſtate magna & maieſtate. Mirabilis deus in ſanctis ſuis. In ſanctis enim
Gen.5 ante legem mirabilis fuit,ſicut in Noe,quem in arca ſaluauit,& in Enoch quem tranſtulit:in Abra-
Gen.19 ham quoque & Loth,ac alijs multis. Mirabilis etiã fuit in populo ſuo quem de Aegypto eduxit , cui
Exod.12 in monte Sinai terribiliter ſublimiterque apparuit. In Ioſue quoque,ad cuius imperiũ ſol & luna ſte-
Exod.19 terunt in cœlo immobiles ſpatio vnius diei. Sic in Helia, Heliſæo,& alijs multis tempore legis mira-
Ioſue 10 bilis fuit. Maximè aũt mirabilis fuit in ſanctis tẽpore gratiæ,& nunc vſq; incõprehenſibiliter opera-
4.Reg. tur & commoratur in Chriſtianis,præſertim in ſacramento altaris : multa etiam ſigna per ſuos ele-
12.13 ctos hucuſque operari dignatur:ſinguli quoq; deuotorum ſcire poſſunt quàm mirabiliter deus ope-
Eccl.48 retur in ipſis quotidie preces eorum exaudiendo,corda cõſolando,à tentationibus liberando, ſpiri-
Iohã.6 tualem profectum præſtando,ignemq́ue diuini amoris in ipſorum præcordijs frequenter incenden- H
do,augendo,ac perficiendo. Ideo enim ſubiungit, Deus Iſrael,id eſt, hominis deũ oculo contẽpla-
tiuo videntis,dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ,dãdo ei per gratiam quod nec habet,nec vi-
det per naturam. Cætera ſatis expoſita ſunt. Ecce pſalmum glorioſum,mirabilem , & verè myſterijs
plenum audiuimus,in quo Chriſti reſurrectio,incredulorum deiectio,eccleſiæ inſtitutio, promotio,
ſpiritus ſancti miſsio, Chriſti quoq; aſcenſio deſcribũtur. Conemur igitur adimplere quod pſalmus
iſte toties exhortatur,videlicet deo cãtare,pſallere,eius pręcõnia enarrare,ſuo aduentui in cordibus
noſtris iter parare,quatenus ipſe per gratiã maneat ſemper in nobis, nóſq; per dilectionẽ maneamus
1.Ioh.4 in eo:quẽadmodũ ſcriptũ eſt, Deus charitas eſt,& qui manet in charitate,in deo manet, & deꝰ in eo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus pſalmi nunc declarandi eſt, In finẽ pro his qui cõmutabuntur ipſi Dauid.i.pſalmus iſte
1.Co.15 in vltimũ finẽ,qui Chriſtus eſt,nos dirigẽs,ſcriptus eſt pro his, qui cõmutabuntur , id eſt,qui

A in Chriſto reformantur, qui ſicut portauerunt imaginē primi hominis terreni & peccatoris: ſic portare incipiunt imaginem ſecundi hominis immaculati atq; cœleſtis. Cõuenit quoq; hic pſalmus ipſi David prophetæ ſicut authori: ſignificato autem per Dauid, vtpote Chriſto, cõuenit ſicut ſubiecto. Non enim dubitare permittimur, quin pſalmus iſte ad literam ſit intelligendus de Chriſto, quod ex ſcriptura canonica noui teſtamenti multipliciter demouſtratur. Apoſtolorum enim glorioſiſsimus princeps ſcripturam pſalmi iſtius dicit oportere impleri in Iuda, qui tradidit Chriſtum, propter peccatum in Chriſtum commiſſum. Sic enim allegat, Fiat commoratio eius deſerta, & non ſit qui habitet in ea. Vnde quod inferius pluraliter dicitur, Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis ipſo- Act.1.
rum nou ſit qui inhabitet, ipſe applicat ad Iudã, ſingulariter ſcripturam iſtam allegans. Deniq; etiã Paulus apoſtolus introducit quod infra habetur, Fiat menſa eorũ coram ipſis in laqueum, cum verſu Rom.11
ſequenti, dictum atque impletum in Iudæis, qui Chriſtum interfecerunt, propter ſcelus in ipſum patratum. In eadem quoque epiſtola dicit in perſona Chriſti prædictum, quod inferius dicitur, Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. Simili modo quod in pſalmo iſto habetur, Zelus do- Rom.15
mus tuæ comedit me, Iohan. Euãg. aſſerit de Chriſto prædictum, & in eo completum, recitans quomodo Chriſtus flagello de funiculis facto eiecit de tẽplo ementes & vendẽtes. Inſuper quod in pſal- Iohã.2
mo hoc dicitur, Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei qui oderunt me gratis, Chriſtus affirmat
B de ſe prænunciatum: Vt impleatur, inquiens, ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt, Quia odio habu- Iohã.15
erunt me gratis. Hoc tamẽ ſuperius manifeſtè etiam dicitur hoc modo, Non ſupergaudeãt mihi qui Pſal.34
aduerſantur mihi iniquè, qui oderũt me gratis. Propterea ſicut ex iſto teſtimonio domini Saluatoris oſtenditur iſte pſalmus ad literã de ipſo cõſcriptus: ſic & ille, ſicut & illic plenius dixi. Chriſtus itaque paſsioni propinquans vel in ea cõſiſtens, orans ait ad patrem ſeu ſanctam Trinitatem, vnũ ſimpliciſsimum deum.

PRECATIO.

Deus cui eſt omnis cogitatio manifeſta, & à quo delicta noſtra non ſunt abſcondita, reſpice nos in multitudine miſericordiæ tuæ: & maculas te offendentes à nobis abſterge, intende animæ noſtræ, & libera eam ab improperio & ab æterna confuſione.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

SALVVM me fac deus,] non à malo culpæ, quia peccare non potui: ſed à malo pœnæ, videlicet à doloribus corporis & animæ mihi inflictis ſiue infligẽdis: de quibus ſubiungitur, [QVONIAM intrauerunt aquæ,] hoc eſt, tribulationes &
C pœnæ [VSQVE ad animã meã]. i. vſq; ad extinctionẽ vitę meæ corporeæ, ſcilicet vſq; ad ſeparationem carnis & animæ. Interdũ in ſacra ſcriptura per aquam intelligitur cõſolatio: iuxta illud, Emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat Zach.9.
aqua. Interdũ verò per aquam intelligitur grauis perſecutio: iuxta illud in lib. Iob 22
Iob, Putabas te tenebras non viſurũ, & impetu aquarũ inundantium non oppreſſum iri. Vnde Eſaias apertius dicit, Adducet dominus ſup populum iſtũ aquas fortes & multas, Eſai.6
regẽ Aſſyriorum: & ita iam per aquas deſignatæ ſunt perſecutiones. ¶(2) INFIXVS ſum in limo profundi.] Hoc quidam dicunt Chriſto cõpetere ratione ſuæ ſepulturæ, quia tunc ſub terra recluſus eſt, quemadmodũ ipſe in Euangelio prędixit, Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus & trib⁹ no- Mat.12
ctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. Videtur tamen quòd iſtud conueniat Chriſto etiã ratione ſuæ incarnationis, per quam deſcẽdit in mũdum: qui dici poteſt limus profundi, vel propter elementum terræ limoſum, vel propter vitioſitatem & limoſitatem vitæ carnalis hominum in mũdo vi- Eph.4
uẽtium. In hoc limo Chriſtus defixus eſt: quoniam teſte Apoſt. deſcendit in inferiores partes terræ, atq; in medio nationis prauæ & puerſæ multo demoratus eſt tẽpore. [ET non eſt ſubſtãtia]. i. in corpore meo non fuit ſtabilis vniformiſq; ſtatus vitæ naturalis. De Chriſto nãq; ſecundũ ꝙ erat aliquo modo viator atq; paſsibilis, verũ eſt dicere quod apud beatũ Iob ſcriptũ eſt, Homo natus de muliere Iob 14
breui viuens tempore, repletur multis miſerijs, & nunquã in eodẽ ſtatu permanet. Vel, non eſt ſubſtã-
D tia. i. ſubſiſtentia, ſeu naturalis ſubſiſtendi poteſtas in corpore crucifixo, exhauſto, mortuo, & ſepulto. Vel, non eſt ſubſtantia. i. naturales diuitiæ mihi defuerant. Chriſtus enim non habuit vbi caput ſuũ Luc.9
reclinaret, & nudus cruci appẽſus eſt, habuitq; pro cibo potúq; acetũ & fel. Ecce quid rex gloriæ, cu- Matt.27
ius ſunt cœlũ & terra, & omnis ornatus eorũ, ꝓ nobis pati dignatus eſt. Nẽpe cùm diues eſſet, ꝓpter 2.Cor.8
nos egenus, & ſine ſubſtantia factus eſt, vt eius inopia diuites efficeremur. ¶(3) VENI] de ſummo cœlo & ſinu patris per aſſumptionẽ humanæ naturæ [IN altitudinẽ maris]. i. in ꝓfunditatem perſecutionis, & pœnæ ac mortis, [ET tẽpeſtas demerſit me]. i. magnitudo pœnarũ mihi in crucis patibulo inflictarũ occidit me: ſicut in Thren. ſcribitur, Inundauerũt aquæ ſup caput meũ, dixi, Perij. Solet Thre.3
autẽ per altitudinem profunditas deſignari: iuxta illud, Puteus altus eſt. ¶(4) LABORAVI clamãs.] Chriſtus enim non ſine labore prędicãdo diſcurrebat. Vnde ſcriptũ eſt, Ieſus fatigatus ex iti- Iohan.4 / Ibidem.
nere. Clamauit quoq;, Iudęos increpãdo, populũ inſtruẽdo, euãgelicã legẽ docẽdo. Maximè tamẽ in Iohã.19
paſsione laborauit, quando & baiulãs ſibi crucẽ exiuit, atq; in cruce clamauit, Pater ignoſce illis. &, Luc.23
Cõſummatum eſt. &, In manus tuas cõmendo ſpiritum meum. Hinc enim de Chriſto apud Eſaiam Ioan.19
ſcriptũ eſt, Pro eo ꝙ laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur: [RAVCAE factę ſunt fauces meę] Eſa.53
Ad literã raucæ factæ erant fauces Chriſti. Raucedo nãq; cauſatur ex deſiccatione humorũ in faucibus & arterijs: qm̃ ergo Chriſt⁹ in paſsiõe ſanguinẽ copioſe effudit, ꝓut dictũ eſt ſuprà, Sicut aqua Pſal.25
effuſus ſum, ideo rauca erat vox eius. Metaphoricè autem dicũtur fauces fieri raucæ, dum ſermo pro-

latus audienti nõ proficit,ſed ſine fructu conſiſtit:ſicque ſauces Chriſti raucæ erant , quãtum ad in- E
Iohã.8 credulos & peruerſos,quibus ipſe in Euangelio ait,Sermo meus non capit in vobis. [DEFECE-
RVNT oculi mei dum ſpero in deum meum.]Videtur hoc repugnare ei quod Chriſtus ſuperius ait,
Pſal.25 In domino ſperans non infirmabor.Eſt igitur ſenſus,Oculi mei interiores,videlicet cõtemplatio &
mentalis oratio,quibus in cruce pendens deum indeſinenter aſpexi,viſi ſunt deficere,id eſt, fruſtra-
ri,& ſuo effectu ſeu diuina ſubuentione priuari,dum deus pater reliquit me in manibus impiorũ,ꝓ-
Mat.27 pter quod ipſi dixerunt,Confidit in deo,liberet eum nunc ſi vult.Et iterum,Si rex Iſrael eſt . Vel, Si
Marc.15 hic eſt Chriſtus dei electus,deſcendat nunc de cruce.Et Eſaias,Nos putauimus eum quaſi leproſum
Lucę 23 & percuſſum à deo & humiliatũ.Solet enim Chriſtus de ſe aliquid affirmare , iuxta quod in opinio-
Eſa.53 ne aliorum fuit.Vnde apud Ieremiam,Ego,inquit,quaſi agnus innocens qui portatur ad victimam,
Iere.11 & non cognoui,quia ſuper me cogitauerunt conſilia,&c.Iudæi nanque putabant Chriſtum neſcire
ipſorum conſilia contra ſe.Vel ſic,defecerunt oculi mei dum ſpero in deum meum,id eſt, quando in
cruce pendens certiſsimè cõfidebam me tertia die reſuſcitandum:tunc oculi mei corporales defece-
runt,quia obtenebrati ſunt atque euerſi. ℂ(5) MVLTIPLICATI ſunt ſuper capillos capitis
mei qui oderunt me gratis.]per hoc Chriſtus inſinuat multitudinem aduerſariorum ſuorum Iudæo-
rum,qui eum gratis,id eſt,ſine rationabili cauſa oderunt : & fortè ad literam numerus odientium &
perſequentium Chriſtum exceſsit numerum crinium capitis ſui . Multa enim milia fuiſſe videtur in F
Mat.26 populo illo,de quo Euangeliſta teſtatur,Reſpõdens vniuerſus populus dixit, Sãguis eius ſuper nos,
Luc.23 & ſuper filios noſtros. ℂ(6) CONFORTATI ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſtè.]
Omnes enim confœderati ſunt in malo,& inualeſcebãt voces eorũ aduerſum me , non ꝓpter ratio-
nem,ſed propter multitudinem.Principes ſacerdotum præbuerũt auxilium Phariſæis, qui primò cõ
Iohã.19 tra Chriſtum conceperunt rancorem.Herodes quoque & Pilatus cooperati ſunt eis , quia Herodes
Chriſtum alba veſte illuſit,Pilatus verò eum flagellauit atque damnauit : & iſti perſecuti ſunt me in-
iuſtè,id eſt,ſine offenſa & culpa,imo pro beneficijs multis rependebant mihi iniurias & flagella ,ſi-
Pſal. 34 cut ſuperius dictum eſt,Retribuebant mihi mala pro bonis.Hoc eſt quod in Euangelio Chriſtus ait
Iohã.11 Iudæis,Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo,propter quod horum vultis me lapidare? Et
Iere.18 per Ieremiam,Nunquid redditur pro bono malũ,quia foderunt foueã animæ meæ? [QVAE non ra-
Rom.6 pui,]hoc eſt,culpã quam non cõtraxi,malũ quod non feci,[TVNC exoluebã,] quoniã ſine culpa ꝓ-
pria paſſus ſum pœnã.Pœna aũt eſt præmiũ culpæ,ſicut & mors eſt pœna peccati. Quoniã ergo Sal-
uator ab omni peccato immuniſsimus extitit,& nihilominus acerbiſsimã mortem ſuſtinuit,cõſtat ꝙ
ſoluit quæ non rapuit:ſatisfecit verò pro nobis,& merito ſuæ particularis tẽporaliſq; mortis abſtu-
lit à genere humano vniuerſalem æternalemq; mortem pro originali peccato inflictam . Vnde ſcri- G
Thre.4 ptũ eſt,Spiritu oris noſtri Chriſtus dominus captus eſt.Et rurſus,Ipſe vulneratus eſt ꝓpter iniquita
Eſa.53 tes noſtras,attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra.Porrò Chriſtus aptiſsimè ait per Eſaiã,Seruire me feciſti
Eſa. 43 in peccatis tuis,præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. ℂ(7) DEVS tu ſcis inſipientiã meã,
& delicta mea à te non ſunt abſcondita.] Verſus iſte tripliciter explanatur : primò ſic, Deus tu ſcis
id eſt,ſi eſt in me aliquid inſipientiæ & peccati,ſicut Iudæi affirmant, dicẽtes me falſa docere ac bla-
ſphemare,hoc tu noſti.Iſte eſt enim modus loquendi eorum , qui ſe ſobriè excuſant coram deo dum
mendaciter accuſantur.tanquam dicant,Nos nobis conſcij non ſumus de aliquo malo,ſed quid ma-
li in nobis eſt deus agnouit,& hoc modo Iudas patriarcha ſeipſum & fratres ſuos excuſans de furto
Gen. 44 coram Ioſeph ait,Deus inuenit iniquitatẽ ſeruorum tuorũ. Secundò intelligitur à contrario ſenſu,
hoc modo,Deus tu ſcis per approbationem inſipientiam meã.i.ſapientiã meã , quæ à Iudæis inſipiẽ-
tia reputatur,& delicta mea.i.virtutes & opera bona,quæ Iudæi iudicant eſſe peccata, à te non ſunt
abſcondita,ſed per approbationem nota ſunt tibi.Quoniã enim Chriſtus mundi contẽptum docuit,
Matt.7 & deum ſuum patrem vocauit,propterea dicebant Iudæi,Dæmonium habet, & inſanit, & blaſphe-
Iohã.10 mias loquitur.Vnde & dixerunt Pilato,Nos legem habemus,& ſecundum legem debet mori,quia fi
Iohã.19 lium dei ſe fecit.Secundum hunc modum loquendi ait Saluator, Confiteor tibi pater quia abſcõdi-
Luc.10 ſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, quod à contrario ſenſu intelligendũ eſt
2.Cor.12 ſecundum Auguſtinum.Et ita Paulus ait,Factus ſum inſipiens,vos me coegiſtis.Et rurſus,Nos ſtul- H
1.Cor.4 ti ꝓpter Chriſtum.Tertiò,intelligitur dictũ à Chriſto,non pro ſeipſo,ſed pro corpore ſuo myſtico,
quod eſt eccleſia:ſicque inſipientiam & delicta membrorum ſuorum,quæ ſuper ſe excepit,& pro qui
Act.9 bus ſatisfecit,nominat ſua:ſicut alibi ait,Saule quid me perſequeris ? Et iterum,Eſuriui,& non de-
Mat.25 diſtis mihi manducare:nudus fui,& non cooperuiſtis me . ℂ(8) NON erubeſcant in me , qui ex-
pectant te domine,]id eſt,ſancti in limbo detenti me cum ingenti deſiderio præſtolantes,non vere-
cundentur quaſi fruſtrati ſpe ſua : ſed ſicut prophetæ prædixerunt , & alij crediderunt,ita reſuſcita
me, & fac me ſanctos de limbo educere , quatenus glorientur ſe conſequi fidei fructum, & ſpei effe-
ctum.Sancti autem in limbo expectabant & Chriſtum & deum patrem : Chriſtum ſicut mittendum
atque localiter deſcenſurum:patrem verò ſicut miſſurum ac ſpiritualiter conſolaturum . Itaque non
Gen.17 erubeſcant qui expectant te domine vniuerſorum,ô[NOMINE virtutum]cœleſtium, ſcilicet ange-
Iob 14 lorum,cui nihil eſt impoſsibile.ℂ(9)NON confundantur ſuper me qui quærunt te deus Iſrael].i.
Apoſtoli alijq; fideles te per fidem & opera bona quærẽtes non cõfundantur ſuper me.i.de mea hu-
miliatione,perſecutione,& occiſione,ſed corrobora eos ad confitendum me,atq; ad imitandum ve-
ſtigia mea.Hoc fuit impletum præcipuè in die Pentecoſtes ſpiritu ſancto recepto. ℂ(10)QVO-
NIAM propter te.i.]propter nominis tui honorem quem ſummè quæſiui: vel propter te .i. propter
Actu.4 ſapientię tuæ diſpoſitionem, qua me pati decreuiſti,quemadmodum loquitur Petrus, Conuenerunt

A aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum facere, quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt fieri:
vel propter te, hoc eſt, propter iuſtitiam meam, quam ob tuam voluntatem immobiliter obſeruaui,
[S T S T I N V I opprobrium] Iudæorum dicentium, Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Et,
Nunquid interficiet ſemetipſum? [O P E R V I T confuſio faciē meā,] id eſt, illud quod ſolet alijs eſſe
cauſa confuſionis, multipliciter irruit ſuper me tempore paſsionis; quando ligatis manibus tradide- Iohā. 8
runt me præſidi, & quando coram Pilato atq; Herode nihil reſpōdi. & quādo alba veſte illuſus ſum, Mat. 27
nudatus, columnæ alligatus, flagellisq; cæſus, ſpinis coronatus, ꝓprijsq; humeris crucē baiulans ad Marc. 15
mortem ductus, & inter latrones ſuſpenſus. Proprie tamen non fuit in Chriſto confuſio. quia confu- Lucæ 23
ſio propter virtutem in viro perfecto locum non habet. Ad literam etiā operuit confuſio faciē Chri- Iohā. 18
ſti, quando viri qui tenebant eum, illudebant ei, & velauerunt eum, & percuſſerunt faciem eius dicē- Ioha. 19
tes, Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſsit? ¶ (11) E X T R A N E V S factus ſum fratribus
meis,] id eſt, Iudæis de genere Abrahæ mecum natis. Erat enim Chriſtus extraneus Iudæis in ipſum Luc. 22
non credentibus, quia longe erat à corde eorū, quamuis inter eos corporaliter ambulabat. Erat quo
q; extraneus fratribus ſuis apoſtolis, qui omnes relicto eo fugerūt. Vnde ſanctus Iob in ꝑſona aut cer-
te figura Chriſti ait, Fratres mei elōgauerunt a me, & noti mei quaſi alieni receſſerunt à me: [E T pe-
regrinus factus ſum filijs matris meæ,] hoc eſt, Iudæis filijs Saræ vel ſynagogæ. Quēadmodum pe- Iob 9
grinus ſeu hoſpes non diu ſuſtinetur, ſed de domo expellitur: ita Iudæi Chriſtū velut vilē abiecerūt,
atque ſpreuerunt, illud apud Iohannem dicētes, Nos ſcimus quoniam Moſi loquutus eſt deus, hunc
autem neſcimus vnde ſit. Idem quoque Euangeliſta teſtatur, Iam conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis cō Iohā. 9
B fiteretur eum Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Hoc modo Chriſtum fuiſſe venturum, & in mundo Ibidem.
victurum, Ieremias cum admiratione prædixit, Quare quaſi colonus venturus es in terra, & quaſi
viator declinans ad manendum? Cur autem Chriſtus tanta pati dignatus ſit, pandit ſubdendo, Iere. 14
¶ (12) Q V O N I A M zelus domus tuæ comedit me,] hoc eſt, ardens dilectio ædificationis, in-
formationis, & conuerſionis eccleſię, ſeu fidelium aut electorum, pro quorum ſalute ſum incarnatus,
me totum accendit, & abſorbuit, & conſumpſit. Propter ſalutem enim eccleſiæ Chriſtus prædicauit,
Iudæos increpauit, miracula fecit. Hunc quoque zelum palam oſtendit, quando eiecit de tēplo emē-
tes & vendentes, dicens, Nolite facere domum patris mei domū negociationis. Hic etiā zelus Chri- Mat. 25
ſtum comedit, id eſt, in morte conſumpſit, quoniam propter charitatem ſuam ad nos tradidit ſemet- Iohā. 2
ipſum pro nobis in mortem, ſicut Paulus fatetur, In fide, inquiens, viuo filij dei, qui dilexit me, & tra Gal. 2
didit ſemetipſum pro me. Et rurſus Chriſtus tanquam filius fidelis erat in domo ſua, quæ domus Heb. 3
ſumus nos. Voluit enim Chriſtus conſtruere templum deo patri, eccleſiámque perfectam ex viuis la-
pidibus, prout de ipſo apud Zachariam fuit prædictum, Ecce vir oriens nomen eius, & ædificabit tē Zach. 6
plum domino, & ipſe portabit gloriam, & ſedebit & dominabitur in ſolio. Hoc templum Chriſtus
conſtruere cœpit docendo & redarguendo errantes, quemadmodum de ipſo clarè prænūciatum eſt.
C Cùm enim de Chriſti aduentu dixiſſet Malachias propheta, *Statim veniet ad templum ſuum do-* Mala. 3
minator quem vos quæritis, de ipſius doctrina mox addidit, Ipſe enim quaſi ignis conflans, & ſede-
bit conflans & emundans quaſi argentum, & purgabit filios Leui. Denique hoc templum Chriſtus
promiſit ſe ædificaturum in ſuo aduentu per Amos prophetam, In die illo ſuſcitabo, inquiens, taber Amos vl.
naculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas eius, quod Iacobus in Actibus apoſtolorum Act. 15
allegat de Chriſto prædictum. [E T opprobria] Iudæorum [E X P R O B R A N T I V M tibi,] ò pater
æterne, me vnigenitum tuum negando, & opera mea miraculoſa atque diuina dęmonibus aſſcriben-
do, [C E C I D E R V N T ſuper me,] hoc eſt, in mea humanitate paſsibili habuerunt effectum. Nam ver
ba atq; iniuriæ impiorū tibi illata, diuinitati nocere non poterant, ſed meam humanitatem lædere &
occidere valuerunt. Vel, ceciderunt ſuper me, hoc eſt, mihi quoque inferebantur. Quicquid enim
vni diuinæ perſonæ irrogatur iniuriæ, irrogatur & alij. Propter quod aſſerit Chriſtus, Qui non ho- Iohā. 5
norificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Exprobrabant autem Iudæi deo patri, imo
toti Trinitati, præcipuè tamen ſpiritui ſancto, dum Chriſti miracula totius Trinitatis poteſtate pa-
trata attribuebant Beelzebub. Vnde cùm dixiſſent ſcribæ, Beelzebub habet, volens Chriſtus oſten- Marc. 3
dere eos ſpiritui ſancto intuliſſe blaſphemiam, Qui blaſphemauerit, ait, in ſpiritum ſanctum, non ha-
bet remiſsionem in æternū, ſed reus erit eterni delicti: & cur hoc dixerit de Iudæis, manifeſtat Euā-
geliſta ſubiungens, Quoniam dicebant, ſpiritum immundum habet. ¶ (13) E T operui in ieiunio
D animam meam.] Operatio virtuoſa animæ veſtimentum vocatur: iuxta illud, Exultabit anima mea Eſa 61
in deo meo, quia induit me veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. Chriſtus au- Mat. 4
tem ieiunauit quadraginta diebus & totidem noctibus: & ita ieiunio, quod eſt actus temperantiæ,
operuit, id eſt, ſpiritualiter veſtiuit animam ſuam. [E T factum eſt in opprobrium mihi,] id eſt, in oc-
caſionem tentationis à dæmone, qui ex hoc motus eſt ad tentandum me, intātum vt idololatriæ ſpe-
ciem mihi proponeret dicens, Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. Vel ſic, operui in ie
iunio animam meam, hoc eſt, pallio compaſsionis atque triſtitiæ indutus ſum propter infidelitatem
malitiámque peruerſorum. Hinc nanque in Marco dicitur, Cōtriſtatus eſt Ieſus ſuper cæcitate cor- Marc. 3
dis eorum. Sicut enim Chriſti refectio eſt noſtræ mentis ad deum conuerſio, ſecundum quod ipſe Apoc 3
proteſtatur, *Si quis aperuerit mihi, cœnabo cum illo*: ſic eius ieiunium eſt noſtri cordis à deo auerſio.
[E T factus eſt opprobrium mihi,] hoc eſt, labor & ſtudium quo pro hominum conuerſione ſudaui,
cucurri, & laboraui, fuit Iudæis occaſio detractionis, irriſionis & accuſationis aduerſum me. Dice-
bant enim, Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram. ¶ (14) E T poſui veſtimentum Luc. 23
meum cilicium,] hoc eſt, non mollibus, ſed duris veſtibus vſus ſum. Quoniam enim Chriſtus Iohā-

nem Baptiſtam de veſtimentorum aſperitate collaudat,veſtiúmq; mollitiem reprobat , appare quòd E
ipſe veſtibus aſperis vtebatur.Cœpit equidem facere & docere:& hnc liquet,quia tunica eius incon-
ſutilis fuit deſuper contexta per totum,quemadmodum veſtes cilicinæ fieri ſolent . Vel poſui veſti-
mentum meum cilicium,hoc eſt,carnem mortalem indutus ſum,& ea diuinitatem meam velaui . De
qua carne atq; cilicio ſuperius dixi,Conſcidiſti ſaccum meum,& circundediſti me lætitia.[E T factus
ſum illis in parabolam,]hoc eſt,in ſimilitudinē improperij & in deriſum:quēadmodum in Euange-
Mat.3 lio ſcribitur, Audiebant hæc Phariſæi,& deridebant eum,& dicebant,quoniam in furorē verſus eſt.
¶(15) A D V E R S V M me loquebantur qui ſedebant in porta,]id eſt,ſacerdotes iuxta portam tem-
pli ſedētes & populum inſtruētes,vel iudices in portis ciuitatis ad iudicandum reſidentes,quemad-
Deut.16 modum iuſſum erat per Moſen,Iudices conſtitues in omnibus portis tuis. Iſti contra Chriſtum lo
quebantur,auertentes plebem ab eo,intantum vt tandem peterent ſibi virum homicidam donari, &
Ieſum occidi.[E T in me,]hoc eſt,de me & contra me[P S A L L E B A N T,] hoc eſt, irridendo canta-
bant,[Q V I bibebant vinum,]hoc eſt,Iudæi guloſi.Cantilenas enim irriſorias compoſuerunt & cecí
Mat.11 nerunt de domino ſaluatore,ſicut eſt illud,Homo vorax,potator vini,amicus publicanorum. Vnde
Iere.11 per Ieremiam dicitur, Factus eſt mihi ſermo domini in opprobriū & in deriſum tota die.Et in Oſee
Oſee 7 Chriſtus, Ego,inquit,redemi eos,& ipſi locuti ſunt contra me mendacia. ¶(16) E G O verò ora-
tionem meam ad te domine]deus pater direxi & infudi, orando pro perſecutoribus meis , quemad-
Iere.18 modum per Prophetam ad te locutus ſum, Recordare ꝙ ſteterim in conſpectu tuo, vt loquerer pro
Luc.23 eis bona,& auerterē indignationē tuam ab eis.Et in Euangelio dixi,Pater ignoſce illis , quia neſciūt F
quid faciunt.[T E M P V S beneplaciti deus].i.exaudire me debes ô deus pater,quoniam tēpus meum
2. Cor.6 quo fui in mundo,eſt tempus reconciliationis & gratiæ,de quo ait Apoſt. Ecce nunc tempus acce-
ptabile,ecce nunc dies ſalutis. ¶(17) I N multitudine miſericordiæ tuæ,]id eſt,ſecundum & pro-
pter magnam miſericordiam tuam,[E X A V D I me in veritate ſalutis tuæ,]quam peto à te , videlicet
vt veram beatitudinē ſeu ſalutē,quæ à te ſolo præſtatur,dones mihi atq; eccleſiæ,pro cuius ſaluatio-
ne cuncta ſuſtineo. Salus autem ſeu beatitudo eſt duplex.ſ.eſſentialis,quæ eſt fruitio dei : & acciden-
talis,quæ in bonis creatis conſiſtit. Primam beatitudinem anima Chriſti à principio habuit,nec eam
ſibi nunc petit,ſed eam petit eccleſiæ peregrinanti ac militanti. Secundam verò beatitudinem,quæ
eſt præmium accidentale,Chriſtus poſtulat ſibi nunc,& in verſibus qui ſequuntur. Hinc enim Chri-
ſtus pro eccleſiæ ſalute orans,poſtulat ei præmium eſſentiale à patre,dicendo,Pater quos dediſti mi-
Iohā.17 hi,volo vt vbi ego ſum,& illi ſint mecum,vt videant claritatem meam quam dediſti mihi . Hæc aūt
viſio eſt tota merces. ¶(18) E R I P E me de luto vt non infigar.]Lutum & limus idem ſunt. Cùm
ergo Chriſtus ſuperius dixit, Infixus ſum in limo profundi,quomodo nunc orat eripi vt non infiga-
tur?Dicendum ergo quòd Chriſtus ad tempus erat infixus in limo ſecundum ſenſum inductum:nūc
verò orat educi ſeu eripi,ne diu aut ſemper maneat luto infixus . Eſt itaq; ſenſus , Eripe me deus pa-
ter de luto,hoc eſt,de mundo terreno,de malignorum conſortio,ſepulturæq; loco,vt non infigar .i.
ne diutius quam à te ordinatum eſt,in hoc luto permaneā. Deſiderauit etenim Chriſtus de hoc mū- G
do redire ad patrem,& de conuentu malignorum ad ſocietatē conſcendere angelorum. Vnde diſci-
Iohā.14 pulis ait,Si diligeretis me,gauderetis vtique,quia vado ad patrem. Et, O generatio incredula,quādiu
Mar.9 apud vos ero?[L I B E R A me ab his qui oderunt me,] hoc eſt,à Iudæis, ſuſcitando me ad impaſsibi-
lem ſtatum,[E T de profundis aquarum,]hoc eſt,à vehementia perſecutionum . ¶(19) N O N me
demergat tempeſtas aquæ,]id eſt,impetus mortis mihi illatæ,de qua ſuperius dixi, Tēpeſtas demer-
ſit me,non me demergat penitus,ſcilicet vt non permaneam mortuus vſque ad diem vniuerſalis re-
ſurrectionis,ſed à voragine mortis tertia die eripiar.[N E Q V E abſorbeat me profundum,] id eſt,fo-
uea monumenti,videlicet ne corpus meum in ſepulcro permanens corrumpatur, ſed ab hoc profun-
do exalta me per reſurrectionem acceleratam.[N E Q V E vrgeat ſuper me puteus os ſuū,]id eſt, lim-
bus ſanctorum patrum in quem deſcendi, non diu me teneat, nec os,hoc eſt,aditum ſuum ſuper ani-
mam meam obturet ſeu claudat : ſed quemadmodum corpus peto educi à concluſione ſepulcri : ſic
animam meam peto eripi à limbo inferni,ſicut ſuperius dictum eſt, Quoniam non derelinques ani-
mam meam in inferno. ¶(20) E X A V D I me domine]pater in orationibus iam præmiſsis,[Q V O-
N I A M benigna eſt miſericordia tua,]id eſt,ideo me exaudi,quia dulcis eſt miſericordia tua , ſicque
propter eam exaudi me. Quamuis enim Chriſtus iuſto dei iudicio exaudiri meruit merito conuerſa- H
tionis ſuæ ſanctiſsimæ,orat tamen exaudiri propter miſericordiam bonitatis diuinæ. Primò,vt nobis
præſtet exemplum,quo ſemper innitamur miſericordiæ dei,non proprijs meritis . Secundò,quoniā
miſericordia dei,ſicut iuſtitiam animæ Chriſti creatam in infinitum excedit : ſic incōparabiliter ma-
ior eſt ratio exaudiendi propter diuinam miſericordiam,quàm propter quancunque iuſtitiam crea-
tam.[S E C V N D V M multitudinem miſerationum tuarū reſpice in me,] oculo dilectionis paternæ,
& ſubueni mihi ſicut precatus ſum. Miſeratio dicitur actus miſericordiæ: miſericordia autē dei in ſe
vna eſt ac ſimplex. Dicuntur tamen multæ miſericordiæ propter diuerſos effectus miſericordiæ dei,
vel potius,propter plenitudinē bonitatis diuinæ,qua deus nouit varijs modis , imo infinitis ſuccur-
rere ſuis. Si aūt miſeratio dei dicatur ipſe actus dei miſerētis,in ipſo conſiſtēs: ſic eodē modo miſera-
tio dei eſt vna & plures,ſicut de miſericordia dictū eſt. Si verò dicatur miſeratio dei effectus miſeri-
cordię eius,ſic miſerationes dei ſunt realiter multæ. ¶(21) E T ne auertas faciē tuā,] hoc eſt, piū &
gratioſū tuū reſpectū[A puero tuo].i.à me vnigenito tuo:[Q V O N I A M tribulor]vſq; ad mortē ī die
paraſceues·idcirco[V E L O C I T E R exaudi me]nō differēdo vltra triduū corporis mei glorificatio-
nē. ¶(22) I N T E N D E animę meę]preces eius ac vota exaudiēs,[E T libera eā] ab interioribus pœ-

A nis, quas habuit tẽpore paſsionis, à timore atq; triſtitia [PROPTER inimicos meos] Iudęos [ERIPE me] ab omni mortalitatis, paſsibilitatisq; ſtatu, vt odiũ & prauitas eorum aduerſus me, ſit tibi occaſio ſuccurrendi filio tuo dilecto. Vel propter inimicos meos .i. propter ſalutẽ eorũ eripe me de ſepulcro, ne in infidelitate ſua perſiſtãt, ſed audita prędicatione euangelij cõuertantur ad me, ſicut eis teſtatus Iohã.12.
ſum, Cum exaltaueritis filiũ hominis, tũc cognoſcetis quia ego ſum. Quod in Actibus apoſtolorum Act.3
impletum oſtenditur, vbi octo milia Iudæorũ conuerſa leguntur, multa quoque turba ſacerdotũ con Act.4
uerſa aſſeritur. ¶ (23) TV] domine pater [SCIS improperium meum,] hoc eſt, iniuriam verborum Act.6
mihi dictorum, [ET confuſionẽ meam,] hoc eſt, contemptũ & vilipenſionem aduerſariorũ meorum, me pro nihilo æſtimantium, [ET reuerentiam meam.] Non ſumitur hic reuerentia pro veneratione: ſed pro verecundia ſeu ignominia. Verecundia autem proprie ſumpta, eſt timor dehoneſtationis, ſeu pauor de re turpi, ad vitãdum difficili. Sic verò eam ſumẽdo non habuit locũ in Chriſto. Sciuit enim nil inhoneſtũ à ſe fieri poſſe, nec aliquo modo erubuit propter iniurias ſibi illatas, ſed per patiẽtiam in aduerſis gaudebat. Quomodo ergo fuerunt in eo reuerentia, hoc eſt, verecũdia atque cõfuſio niſi ꝑ illa, quæ alijs ſolent eſſe cauſa confuſionis, & verecundię, abundanter in ipſo fuerunt, cum ipſe ſit tanquam latro captus, conſputus, nudatus, & inter iniquos ſuſpenſus? ¶ (24) IN cõſpectu tuo,] hoc eſt, tibi cogniti [SVNT omnes qui tribulant me,] videlicet ſacerdotes, ſcribæ, phariſęi, ac cęteri, & tuæ poteſtati ſubiecti ſunt, poteſq; me de eorũ manu eripere & eos opprimere. [IMPROPERIVM
expectauit cor meum & miſeriam. Quanto tempus paſsionis amplius appropinquauit, tãto Chriſtus Matt. 22
de viciniori expectauit iniuriam verborũ, & irrogationem pœnarũ. Vnde paſsionem ſuam apoſtolis
B ſæpe prædixit, & paſsione iam proxima, propter expectationẽ pœnarũ imminentiũ, in tantum expa-
uit, quód factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. ¶ (25) ET ſuſtinui] hoc eſt, expectaui & conſideraui [QVI ſimul contriſtaretur] compatiendo doloribus meis, [ET non fuit]
qui condoleret. Suſtinui quoque, [ET qui conſolaretur] me triſtem, [ET non inueni.] Hoc Chriſtus Luc.22
aſſerit, non quód ſibi nemo condoluit aut conſolationem ſibi impendere cõcupiuit, præſertim cum Iohã. 16.
ſcriptum ſit, Sequebatur illum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant, & lamentabantur
eum. Et apoſtolis dixit paſsione inſtãte, Et nunc quidem triſtitiã habetis: iterum autem videbo vos, Eſa.63
& gaudebit cor veſtrum. ſed quia pauci contriſtabantur reſpectu aliorum, & quod modicum eſt pro Iohã.18
nihilo reputatur: idcirco aſſerit non fuiſſe qui conſolaretur. Et ſimili modo per alium prophetã ait, Circunſpexi, & non erat auxiliator. Ad minus enim Petrus adiuuit, qui Malcho aurem abſcidit.
¶ (26) ET dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.] Non leguntur Iudæi Matt.27.
Chriſto crucifixo fel ſeorſum dediſſe, ſed acetum felle mixtũ. Dicit enim Mat. Euang. Dederunt ei Marc.15.
vinum bibere cum felle mixtum. Et Marcus, Dabant ei bibere vinum myrrhatum. Iohannes autem, Iohã.19
Vas poſitum erat aceto plenum. Quoniã ergo in eo quod Chriſto offerebant, nil erat ſolidum com-
C meſtioníve aptum niſi fel, ideo ait, Dederũt in eſcã meam fel. Chriſtus quoque in cruce corporaliter Ibidem.
ſitiebat, dicentique, Sitio, acetũ porrigebant: quod & accepit, ſecundum Iohan. Marcus tamen dicit Matt. 27
quòd non accepit: ſed non eſt diſcordia. parum enim quaſi guſtando accepit, ſtatimq; potare ceſſa- Marc.15.
uit: propter quod ſcriptũ eſt, Cum guſtaſſet noluit bibere. Denique quod Matt. affirmat vinum illud Ibidem.
fuiſſe fellitũ, & Marcus myrrhatum, facile concordatur, quia vel cõmixtum erat myrrhæ ac felli, vel Marc.15.
quia Marcus dicit illud myrrhatũ, propter qualitatem, ſcilicet amaritudinẽ potus, non propter ſubſtantiam myrrhæ. ¶ (27) FIAT menſa eorum coram ipſis in laqueum,] hoc eſt, cibus iſte & potus, quem mihi ex inuidia porrigebant, ſit eis cauſa captiuationis, fiatque eis laqueus animæ & corporis. Iudæi enim propter hanc Chriſti felleã potationẽ meruerunt in obſidione à Romanis illata, inæſti-
mabili fame ac ſiti torqueri, & tandẽ captiuari. Dando etiam Chriſto hunc potũ illaqueata & capta Prou.5.
eſt anima eorũ vinculo peccatorum, & laqueo vitiorum, ſecundum quod in Prouerbijs ſcriptum eſt, Iniquitates ſuæ capient impiũ, & funibus peccatorum ſuorũ conſtringetur: fiat etiam eis, [ET in retributiones] damnationis æternæ & infernaliũ tormentorum, [ET in ſcandalum,] hoc eſt, in confuſionem. Maxima enim confuſio Iudæorũ eſt quod Meſsiam ſibi in lege promiſſum occiderunt. Vel, in ſcandalũ, hoc eſt, in occaſionem amplioris ruinæ, quia per hanc menſam meruerunt de peccato in peccatũ incidere. Vel ſic, Fiat menſa eorũ, hoc eſt, ſcriptura legis & prophetarũ, in qua refectio animæ continetur corã ipſis in laqueum, ita vt à Chriſtianis conuincantur Chriſtum occidiſſe ex proprijs libris: & in retributiones .i. in grauiorẽ damnationẽ. Quanto enim ſe ſapientiores putabant, &
D quanto plura de Chriſto legerant, tanto grauius peccauerunt, quòd præſentem non agnouerunt, ſed
negauerunt & crucifixerunt. Hinc enim Chriſtus in euãgelio ait ad eos, Si cæci eſſetis, non habere- Iohã.9
tis peccatũ: nunc autẽ quia dicitis, quia videmus, peccatum veſtrũ manet: & in ſcandalum. Nam ſacra ſcriptura veteris teſtamenti eſt eis occaſio quotidiani erroris: quoniam enim in Chriſtũ credere nolunt, illã extorte & falſe exponunt, & per falſam expoſitionẽ perfidiam ſuam confirmant. Ad literam quoque menſa Iudæorũ facta eſt eis in laqueũ. Nam ante obſidionẽ à Tito, cõuenerunt omnes in Ieruſalem ad celebrandũ paſchale cõuiuium, quod extra Hieruſalem celebrari non licuit: & antequam egrederentur, à Romanis obſeſsi ſunt, puniti, atque confuſi. Hæc autem atq; ſequentia non optãdo, ſed prænuntiando dicuntur. Non enim dicuntur per modũ orationis, vt fiant, ſed per modũ prophe-
tiæ, quoniam fiet: quemadmodum Ieremias etiam prophetauit, Tu domine ſcis omne conſiliũ eorum Ierem.18.
aduerſum me, ne propitieris iniquitati eorum & peccatum eorum non deleatur. ¶ (28) OBSCVRENTVR oculi eorũ ne videant,] hoc eſt, corda Iudæorum, propter peccatũ in Chriſtũ cõmiſſum, lumine veritatis priuentur & omnino cæca reddantur. Excæcationem Iudęorum in primo aduentu
Chriſti ſancti prophetæ copioſiſsime prædixerunt, & maxime ſacratiſsimus Eſaias, cuius teſtimonia Eſa.42

Iohan.12 in epiſt.ad Rom. Apoſtolus abundanter indueit. Nempe ſic ait, Quis cæcus niſi ſeruus domini? Et E
Eſa.65 quis cæcus niſi ad quem nũcios meos miſi? Et alibi, Excæcatũ eſt cor populi huius,& auribus grauiter audierunt. Et iterũ dominus ait per Eſaiam de populo Iudæorum, Tota die expandi manus meas ad populum incredulũ. [ET dorſum eorũ ſemper incurua.] Eſt quoddam dorſum mentis, in quo deuoti portant iugũ domini, ſeu diuina pręcepta: hoc dorſum eſt ipſa voluntas, in qua virtus & vitium primo atq; præcipue inueniuntur. Eſt igitur ſenſus, Dorſum eorũ, hoc eſt, voluntatem, affectum, ſeu appetitũ Iudæorũ ſemper incurua, hoc eſt, ad terrena & vana conuerte, ad falſa deflecte, ad obliquitatem culpæ acclina. Hnc videmus in Iudęis impletũ, cũ ſint auari, à ſummo bono auerſi, ſuiſque erroribus indeſinenter intenti. Nam & in aduentu Meſsię, quem putant venturũ, expectant temporale
Exo. 47. regnum adipiſci, & vniuerſis hoſtibus ſuis dominari. Dicitur autem deus dorſum eorum incuruare,
Exod.10. non effectiue, ſed permiſsiue, quemadmodum dicitur Pharaonem induraſſe. ❡(29) EFFVNDE ſu-
11.14. per eos iram tuam,] hoc eſt, vltionẽ tuæ iuſtitiæ, tradendo nos in manus Romanorum, [ET furor irę tuæ,] hoc eſt, grauiſsima tua vindicta [COMPREHENDAT eos,] videlicet vt vſque in finem mundi in ſua cæcitate permaneant, & vagi in nationibus ſint, Chriſtumque inceſſanter blaſphement, & multis opprimantur ærumnis. Niſi enim furor iræ dei eos cõprehendiſſet, mirum videretur, quomo
Eſaiæ 63 do tam grauiſsime excęcari valerent, quòd captiuitatẽ ſuam non aduerterẽt. Vnde in Eſaia ait Chri-
Iere.12 ſtus, Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea, & in Ieremia, Facta eſt mihi hæreditas
Oſee. 7 mea, videlicet domus ſeu populus Iſrael, quaſi leo in ſylua. Dedit contra me vocem ſuam: ideo odiui eam. Quod alius apertius dicit, Exoſos habui eos propter malitiam adinuẽtionum ipſorũ, nõ addam F
Sophó.3. vt diligã eos. Et Sophonias apertiſsimè proteſtatur, Effundam ſuper eos indignationẽ meã, & omnẽ iram furoris mei. ❡(30) FIAT habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorũ non ſit qui inhabitet.] Romani enim ciuitatẽ Hieruſalẽ & tẽplum & reliquas vrbes Iudęę penitus deſtruxerunt, ſicut
Luc.19 & Chriſtus prædixit. Non relinquẽt in te lapidẽ ſuper lapidẽ, eo quòd nõ cognoueris tẽpus viſitationis tuæ. Et Ieremias, Reliqui domum meã, & dimiſi hęreditatẽ meam. Hinc & Oſee propheta di-
Iere.12 xit, Abijciet eos dominus deus meus, quia non audierunt vocẽ eius, & erunt vagi in nationibus. De-
Oſee 9 inceps ponitur cauſa tantæ deiectionis Iudæorum. ❡(31) QVONIAM quẽ tu percuſsiſti perſecuti ſunt,] hoc eſt, Ieſum Chriſtũ quem tu percuti permiſiſti, vſque ad mortẽ tribulauerunt. Dicitur enim deus Chriſtũ percuſsiſſe: quẽadmodum Eſaias prędixit, Propter ſcelus populi mei percuſsi eum. Pe-
Iere. 53 trus quoque inquit, Ieſum definito cõſilio & præſcientia dei traditum, viri Iſraelitæ interemiſtis. Sic
Act. 2. enim deus dilexit mundũ, vt filiũ ſuũ vnigenitum daret, [ET ſuper dolorem vulnerũ meorum addi-
Iohã.3 derunt.] Iudæi enim ſupra iniuriã verberũ intulerunt Chriſto iniuriã verborum, irridendo, blaſphemandoq; eum. Sed & vltra dolorem Chriſto inflictũ in proprio corpore, addiderunt iniuriam infligere corpori ſuo myſtico, ſcilicet primitiuæ eccleſiæ, quam grauiter moleſtabant, ſicut in Actibus apoſtolorum oſtenditur. ❡(32) APPONE] ô domine, non effectiue, ſed permiſsiue, [INIQVITATEM ſuper iniquitatem ipſorum] permittendo eos cadere de culpa in culpam. Cum enim homo ſine G
gratia dei nil boni agere poſsit, dum deus hominẽ exigentibus vitijs ſuis gratia ſpoliat, de peccato in peccatũ continuo cadit, [ET non intrent in iuſtitiã tuam.] Introitus ſeu oſtiũ iuſtitię, eſt fides. Iuſtus
Abac.1. nanque ex fide viuit. Quid ergo eſt, non intrent in iuſtitiã tuam,, niſi fide Chriſti priuentur, & mandatis eius non pareant: ſed in ſuis peruerſitatibus perſeuerent? ❡(33) DELEANTVR de libro viuentium.] Liber viuentiũ, ſeu liber vitæ eſt prædeſtinatio electorũ in mente diuina, quia quemadmodum fixum & firmũ eſt, quod in libro fuerit ſcriptũ: ſic quod in ſapientia mentis diuinæ decretũ eſt, ſtabile manet, & variari non poteſt. Quomodo igitur aliquis de libro viuentium valet deleri, pręſertim cũ nemo ſcriptus ſit in hoc libro, niſi electus? Liber enim vitæ eſt notitia dei, qua prædeſtinauit electos. Et reſpondendũ, quòd dupliciter dicitur aliquis in libro viuentiũ ſcriptus. Primo, ſecundum veritatem: & taliter ſcriptus deleri non poteſt. Vnde Chriſtus in libro vitæ ſcriptos perire nõ poſſe
Matt. 24 inſinuans ait, Surgent pſeudoprophetæ, & pſeudochriſti, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Secundo dicitur aliquis ſcriptus in libro viuentium, ſecundum ſuam ſpem vanã, & opinionẽ fallacem. hoc modo erãt ſcripti Iudęi, qui ſe præelectos à deo
Matt. 8 opinantes, cæteros cõtempſerũt, & Chriſtum occiderunt. Et ſimili modo Chriſtus in euangelio ap-
Iohã.8 pellat eos filios regni, non ꝙ vere erant filij regni. Filius nanque manet in domo in æternũ. Sed filij
Ibidem. regni erant ſecũdum ſuam ſuperbiſsimã opinionẽ, dicentes ad Saluatorem, Vnum habemus patrem H
deum. Quorum errorem Chriſtus declarans, Vos (inquit) ex patre diabolo eſtis. Sic autem de libro
Ibidem vitæ deleri, aliud non eſt, niſi in eo non ſcribi nec in diuinæ pietatis memoria cõtineri. Idcirco quaſi exponens quod dixit, Deleantur de libro viuentium, ſubdit, [ET cum iuſtis non ſcribantur] non quòd aliquis de nouo poſsit libro vitæ inſcribi: ſed dicitur deus illud in libro vitæ ſcribere, quod finaliter approbat. Quoniã ergo reprobi nil deo acceptũ aut meritoriũ operãtur, ſecundũ quod tales ſunt, dicuntur in libro vitæ non ſcribi. Inſuper Chriſtus ait, ❡(34) EGO ſum pauper.] Pauperem nanque matrem elegit, in paupertate vixit, in paſsione pauperrimus eſt effectus, quia nudus in cruce
Matt.8 ſuſpenſus. Propter quod dixit, Volucres cæli nidos habent, & vulpes foueas: filius autem hominis non habet, vbi caput ſuũ reclinet. [ET dolens.] Chriſtus multos in hac vita dolores ſuſtinuit, maxime tamen in paſsione doloriſsimus extitit, quando à planta pedis vſque ad verticem capitis non re-
Eſai.1 manſit in eo ſanitas. [SALVS tua deus ſuſcepit me,] hoc eſt, beatitudo tua perfecta in reſurrectione glorificauit me, quantum ad corpus, & ita, ſalus tua, deus pater ſuſcepit me, hoc eſt, ego ſalutem tuam, videlicet præmium accidentale, in reſurrectione ſuſcepi. ❡(35) LAVDABO nomen dei cum cantico,] hoc eſt, cũ ſpirituali lætitia, & hilaritate interna atque vocali melodia ſi opus eſt, [ET ma-

A gnificabo eum in lande,]hoc eſt,per laudem quam ei cantabo,dicam & offeram,confitebor & mani-
feſtabo,quód deus ſit dominus magnus atque laudabilis valde. Quẽadmodum enim in oratione do- Pſal.144
minica dicimus, Sãctificetur nomẽ tuũ,non quòd aliquid ſanctitatis deo ex nobis accreſcat,ſed quia Matt.6
per noſtræ ſeruitutis puritatem probatur & declaratur eſſe ſanctus,ſimili modo magnificamus eum.
❡(36) ET placebit deo] ſalus & magnificatio iſta [SVPER vitulum nouellũ,] hoc eſt, anniculum
[CORNVA producentem]pro munimine capitis,[ET vngulas]pro pedum defenſione. Sacrificium
nanque laudis & euãgelicæ laudationis,acceptabilius deo eſt,quàm ſacrificia illa legalia:que ſecun-
dum Apoſt.nec auferre poterant peccata,nec accedentẽ facere perfectum. ❡(37) VIDEANT]o- Heb.10
mnia nunc prædicta[PAVPERES,] hoc eſt,humiles ſpiritu,fideliter cõtemplando, [ET lætentur]
in domino de beneficijs eius[QVAERITE deum]faciẽdo quod in vobis eſt,& fide ac opere in eum
tendite,[ET viuet anima veſtra,]hoc eſt,gratiam cõſequetur,quę eſt vita animę, ſicut anima eſt cor-
poris vita. Hoc eſt quod Eſaias prophera dicit, Quærite dominũ dum inueniri poteſt,inuocate eum Eſa.55
dum ꝓpe eſt. Et in euang. Chriſtus, Omnis qui quęrit inuenit,& pulſanti aperietur. ❡(38) QVO- Luc.11
NIAM exaudiuit pauperes] ſpiritu [DOMINVS,] qui de talibus dicit, Beati pauperes ſpiritu. Et Mat.5
Eſaias, Dominus ſublimis in ſancto habitans, vt viuificet ſpiritũ humilium & cor contritorum, [ET Eſaię 57.
B vinctos ſuos,]hoc eſt,peccatores electos,qui ad tempus errant, ſed in finẽ errare non poſſunt[NON
deſpexit,] quoniam pœnitẽtes libenter ac miſericorditer recipit: quẽadmodum per Ieremiã loqui- Ierem.3
tur, Reuertere ad me,& non auertã faciem meã. Vel,vinctos ſuos,hoc eſt,eos qui ſeipſos diuina lege
conſtringunt, & mandatis diuinis quaſi vinculis quibuſdam ab omni via mala coercẽt. Vel vinctos
ſuos,hoc eſt ſanctos in limbo detentos,deus pater ſeu Chriſtus non deſpexit, quia patet per filiũ eos
redemit. Vnde apud Eſaiam deus ait ad Chriſtũ, Dedi te in fœdus populi,vt poſsideres terrã,& di- Eſa.49
ceres his qui vincti ſunt, Exite:& his qui in tenebris, Reuelamini. ❡(39) LAVDENT illum cæli &
terra,]hoc eſt,angeli ac homines:ſicut Moſes, Audite (inquit) cæli, quæ loquor, audiat terra verba Deut.32.
oris mei,[MARE & omnia reptilia in eis]laudẽt deũ materialiter, prębendo hominibus occaſionem
laudandi creatorẽ in creaturis relucentem, ſicut refulget natura atque perfectio cauſę in ſuo effectu.
❡(40) QVONIAM deus ſaluum faciet Sion,]hoc eſt,militantẽ eccleſiam,dando hominibus gra-
tiam,[ET ædificabuntur ciuitates Iudæ,]id eſt,particulares eccleſiæ Chriſto confitentes Iuda enim
interpretatur confeſsio. Vel, ciuitates Iudæ,hoc eſt,corda confitentiũ, quæ ædificãtur per fidem &
charitatem,ac opera virtuoſa,prout ait Apoſtolus, Quæ ædificationis ſunt,in inuicem cuſtodiamus, Rom.14.
❡(41) ET inhabitabunt ibi,]hoc eſt,fideles in eccleſia commorabuntur,obediendo eius pręceptis,
[ET hæreditate acquirent eam,]quoniam vſque ad finem mũdi durabit fides catholica, per quam fi-
deles in eccleſia habitare dicuntur. ❡(42) ET ſemen ſeruorum eius,] hoc eſt,ſpirituales filij apo-
C ſtolorũ, videlicet omnes credẽtes[POSSIDEBIT eam,]hoc eſt,eccleſiã hæreditario iure, [ET qui
diligunt nomen eius,] hoc eſt,ipſum deum [HABITABVNT in ea.] Dilectio enim præcipua cauſa
eſt, ob quam in eccleſia atque in Chriſto manere cenſemur. Videtur etiã poſſe exponi de triũphanti
eccleſia,quam vocat Apoſtolus Sion, Acceſsiſtis(inquiens)ad Sion montem & ciuitatem dei viuen- Heb.12
tis, Hieruſalem cæleſtẽ. Eritque ſenſus, Quoniã deus ſaluã faciet Sion,præcipue in die iudicij,quan- Philip.3
do ſalutẽ corporum dabit electis, configurando corpus humilitatis noſtræ corpori claritatis ſuæ: &
ædificabuntur ciuitates Iudæ, hoc eſt,ordines angelorũ reparabũtur,& ruina cæleſtis Hieruſalẽ re-
formabitur per homines illuc aſcendentes: ſic ciuitates Iudæ,hoc eſt,mãſiones cæleſtes,ex viuis la-
pidibus ædificabuntur. Et inhabitabunt ibi,hoc eſt,in eccleſia triumphante electi,& hæreditate ac-
quirent eam,dum Chriſtus dicet ad eos. Venite benedicti patris mei,percipite regnum,vobis para- Mat.25
tum ab origine mundi. Et ſemen ſeruorum eius, hoc eſt,imitatores ſanctorũ,poſsidebit eam.i.terram
viuentium ſine fine:& qui diligunt nomen eius,habitabunt in ea. Charitas enim nunquã excidit:ſed
ciues cœleſtis Hieruſalẽ efficit. Veruntamẽ,ſicut,quod dictum eſt. Fiat habitatio eorum deſerta,&c. 1. Cor.13
literaliter explanatũ eſt de vrbe Hieruſalem & ciuitatibus reliquis tribus Iudæ: ſic nunc introducta
videntur ad literam poſſe exponi de ciuitatibus materialibus Iudæ,vt ſit ſenſus:ædificabuntur ciui-
tates Iudæ. Hieruſalem nanque, & aliæ vrbes à Romanis deſtructæ, poſtmodum erant reædificatæ,
D multoque tempore habitabant in eis veri Iſraelitæ, & ſpirituales Iudæi, videlicet Chriſtiani, donec
exigentibus culpis ſuis,hęreditatem ſuam perdiderunt,& à Sarracenis deiecti ſunt.

❡EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

QVoniã ſicut ait diſcipulus quẽ diligebat Ieſus, Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut il- 1.Iohã.2.
le ambulauit,& ipſe ambulare (non enim eſt ſeruus maior domino ſuo) idcirco mirũ nõ eſt, Iohã.13
quòd pſalmi illi qui ad literã de Chriſti humilitate & paſsione loquũtur,moraliter de corpo- 2.Tim.3.
re eius myſtico exponũtur,præſertim cũ dicat Apoſt. Omnes qui volũt pie viuere in Chriſto,
perſecutionem patientur. Hinc ergo pſalmus iſte,qui de Chriſti paſsione ad literã expoſitus eſt,mo-
raliter elucidatur de corpore eius myſtico,quod eſt eccleſia. Eccleſia igitur,ſeu fidelis quicunque,in
medio laqueorum ſe videns,& vndique tribulari ſe penſans, nec proprijs viribus ſe poſſe præualere
expertus, proclamet ad dominum, Saluum me fac deus, ab omni vulnere mentis, & ſi vtile mihi eſt,
etiam ab omni infirmitate corporis,quoniam intrauerunt aquæ,tentationum diaboli,perſecutionum
mundi,& impugnationum appetitus ſenſitiui,vſque ad animam meam, hoc eſt,profunde & fortiter
mihi impreſſæ ſunt, nec poſſum de facili reijcere eas, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam
meam,id eſt,vſque ad delectationem ſeu conſenſum mentis. Hoc vnuſquiſque tentatus atq; afflictus
totis clamet præcordijs,dũ ſe grauiter impugnari expetitur. Infixus ſum in limbo profundi,id eſt,in

voluptate carnali, in ſeculo iſto vitioſo atque fallaci, ita vt vitijs ſum ſubiectus, in turpibus rebus de- E
lectatus, mundo iſti per inordinatum affectum intentus, & non eſt mihi ſubſtantia, id eſt, virtus eua-
dendi, reſiſtendi, ac præualendi. Vel, non eſt ſubſtantia, hoc eſt, ſubſiſtentia ſtabilis, quoniam vanitati
ſubiectus ſum, corde vagus, & fragilis mente. Veni in altitudinē maris, hoc eſt, in aduerſitates ingen-
tes, tribulationesque maximas: & tempeſtas demerſit me, hoc eſt, fortitudo ac impetus aduerſitatum
1.Co.2.7 huiuſmodi deiecit, læſit, occidit, vel ad peccatum me induxit: ſicut ait Apoſtolus, Nullam requiem
2.Cor.2. habuit ſpiritus noſter. Et rurſus, Supra modū grauati ſumus, ita vt tęderet nos viuere. Dum primi no-
ſtri parentes nondum peccaſſent in paradiſo, velut in portu erant tranquillo: perpetrato autem pec-
cato, ipſi & omnis eorū poſteritas in altitudinē maris, hoc eſt, in profundū huius mūdi proiecti ſunt,
in quo toties nos demergit tēpeſtas, quoties aduerſitati cedimus per impatientiā ſeu puſillanimitatē,
& quoties tentationi conſentimus, aut moleſtia aliqua frangimur. Tempeſtas hęc exteriorum perſe-
cutionum demerſit martyres ſanctos in mortē corporalem, apoſtatantes verò à fide demerſit in mor-
tem animæ ſpiritalem. Vel ſic, Veni in altitudinem maris, hoc eſt, ad gradum prælationis in mundo
iſto, & tempeſtas demerſit me. i. ſtrepitus negotiorū ſecularium, ſolicitudo temporalium rerum, oc-
cupatio exteriorū cauſarū, mentis quietem, lumen deuotionis, ac cordis cuſtodiam extinxit, aut mi-
norauit in me. Deniq; ſi velimus iſta omnino ad literā exponere, ſic etiam quibuſdam Chriſti mem-
bris conuenient, videlicet ſanctis martyribus in aquas proiectis, quorū nonnulli diuina virtute edu- F
cti ſunt. Aliqui verò ſubmerſi: ſed omniū anima eſt ſaluata. In his autem aquæ materiales ac elemen-
tares intrauerunt per os vſque ad animā, id eſt, vſque ad interiora, vel vſque ad extinctionem corpo-
reæ vitæ. Hi quoque infixi ſunt in limo profundi, id eſt, in terra luroſa, in fundo aquarum, vel in car-
Ierem.38 ceribus aquoſis atq; limoſis. vt erant Ieremias, Michæas, & alij multi. Vnde Ieremias de ſeipſo ſcri-
2.Re.22. bit, quòd deſcendit in lutum carceris vſque ad renes. Venerūt etiam quidam iuſtorū in altitudinem
Iere.38 maris, ſicut de multis beatiſsimis martyrib⁹ ſcribitur, qui de naui, ripa, aut rupe, ligatis ad eorū cor-
Ionas 2 pora ſaxis in mare iactati ſunt. Horū autē vnus extitit Ionas propheta, qui in pelago miſſus, & à ce-
te abſorptus, ita de ventre piſcis orauit, Proieciſti me domine in profundum, in cor maris: & flumen
circundedit me, omnes gurgites tui ſuper me tranſierunt, circūdederunt me aquę vſque ad animam,
abyſſus vallauit me, pelagus operuit caput meū. Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. La-
borat eccleſia deflendo ſua peccata, pœnitentiamq; agendo, atq; pro aliorum cōuerſione diſcurren-
do, docendo, increpando, alliciendo: clamatque ad dominū pro indulgentia vitiorum, pro infuſione
gratiarū, pro illuminatione errantiū, & emendatione prauorum. Raucæ fiunt voces ipſius dum alijs
prædicando nil proficit, vel dum difficulter ac tarde exauditur à deo, vel etiam ex nimio dolore in-
Iob.30 flicto, aut labore aſſumpto, humore viribusq; exhauſtis. Hinc enim ſanctus Iob ait ad dominū, Cla- G
Iob 6 mo ad te & non exaudis me: ſto, & non reſpicis me: mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus
tuæ aduerſaris mihi. Et iterum, Sagittæ domini in me ſunt, quorum indignatio ebibit ſpiritū meum,
& terrores domini militant contra me, defecerunt oculi mei dum ſpero in deum meum. Hoc ſæpius
contingit infirmis eccleſiæ membris, qui propter duritiā ac vehementiam tentationum & tribulatio-
num, dum non exaudiuntur pro voto à deo, infirmantur & nutant in ſpe, & puſillanimes fiunt. Non
Iob 13 enim conuenit eis illud beati Iob, Etiam ſi occiderit me deus, in ipſum ſperabo. Vel, defecerūt oculi
mei corporales, plangendo, aut penitus pereundo, dum ſpero in deum meum, quia in ipſo ſperando
inceſſanter affligor, aut propter iuſtitiā ſeu fidem catholicam morior. Vnde de Dauid eiusque ſocijs
1.Re. 29. ſcriptum eſt, Eleuauerunt vocē ſuam & fleuerunt, donec deficerent in ipſis lachrymę. Vel, defecerūt
oculi mei, interioris intellectus, dum ſpero in deum meū, quoniā non tam fiducialiter, amoroſe, & im
mobiliter in deo confido ſicut deceret. Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me
gratis. Multi & innumerabiles ſunt hoſtes eccleſiæ atq; ſanctorū, videlicet omnes infideles, hæretici,
ſchiſmatici, falſi fratres, detractores, ambitioſi, ac inuidi. Hi omnes gratis, & ſine rationabili cauſa
perſequuntur eccleſiā. Habemus quoq; inuiſibiles inimicos multos & fortes: de quibus dicit Apoſto
Ephe.6 lus, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed contra principatus, & poteſtates,
contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Habemus etiā hoſtes domeſticos multos ac periculoſos, qui
ſunt propriæ paſsiones ac vitia. De his aduerſarijs dicere poteſt eccleſia & quilibet iuſtus, Conforta- H
ti ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſte, quæ non rapui tunc exoluebam, hoc eſt, pœnas quas
non merui paſſus ſum. Hoc ſanctis martyribus maxime cōpetit, qui pro deo, pro fide, pro iuſtitia oc-
Iob 16 cubuerunt. Vnde & Iob hæc ait, Paſſus ſum abſque iniquitate manus meæ, cum mundas haberē ad
deum preces. Deus enim frequenter permittit tribulari electos ſine eorū demerito, quatenus glorio-
ſius coronentur. Nunquam tamen infert alicui damnum in bonis ſpiritualibus gratiæ gratū faciētis,
ſine propria hominis culpa. Deinde eccleſia in perſona infirmorū ſuorum loquens membrorum, ſeu
quilibet pœnitens propriā inſipientiā atque peccata humiliter confitetur, dicendo, Deus tu ſcis inſi-
Sapie nāi pientiam meā, Inſipiens eſt enim omnis qui peccat, quia in maliuolam animā non introibit ſapiētia.
Et quid tam ſtultū atq; veſanum, quàm non obedire præceptis, nec acquieſcere conſilijs & exhorta-
tionibus æternæ ſapientiæ? Inſipientia magna eſt, carnis vitijs deſeruire, animę ſalutem negligere, in
Amos 4. ſtatu tali viuere, in quo nō audet quis mori. Porro delicta noſtra, deo ſunt cognita, ſicut ipſe alibi te-
ſtatur. Cognoui multa ſcelera veſtra, & fortiora peccata veſtra. Hæc ꝓpriæ inſipiētiæ atq; iniquita-
tis confeſsio, veræ ſapientiæ infuſionem, & gratiæ iuſtificationē meretur. De eo nanque qui ſeipſum
Eſa.47 æſtimat ſapientem in Eſaia ſcriptum eſt, Sapientia tua & ſcientia tua decepit te. Et denuo, Væ qui ſa
Eſa.5 pientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Propterea hortatur Apoſtolus, No-
Rom.12 lite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Confiteamur igitur ſemper cum omni humilitate inſipientiam

A noſtram, qui veraciter iuſipientes ſumus: quẽadmodum ſcriptum eſt, Stultus factus eſt omnis homo Iere.10
à ſcientia ſua. Non erubeſcant iu me, qui expectant te domine. Dum eccleſia, ſeu quilibet iuſtus, iniu
rias patitur, tentatur, aut ſimili modo affligitur, niſi tunc deus ei ſubueniat, erubeſcere poterunt alij
deum expectantes, hoc eſt in ipſo ſperantes, quorum iſta ſpes eſt, quòd, ſicut affirmai diuina ſcriptu-
ra, deus eccleſiam ſuam uon dereliquit, nec iuſtos finaliter opprimi ſinit: ſed agit quod ait ſcriptura,
Mihi vindictã, & ego retribuam. Et, Non vidi iuſtũ derelictũ. Et, Non permittit vos tentari ſupra Deut. 32
id quod poteſtis. Quid eſt ergo, Non erubeſcant in me, qui expectant te domine: niſi in omni neceſ- Rom.12
ſitate atque anguſtia mihi ſuccurre, ab omni perſecutione & tentatione me eripe, omneſque preces Pſal.36
meas exaudi: ſicut in ſacra ſcriptura te facturũ promittis, quatenus alij in te ſperantes corroborẽtur 1.Cor.10.
in ſpe, videntes miſericordiã tuam mihi impenſam? Ad eũdem ſeuſum pertinet verſus ſequẽs. In his
enim quæ ad effectũ reſpiciunt, ſolet ſcriptura frequenter eundem ſenſum ſub alijs verbis repetere.
Ait enim, Non confundantur ſuper me, hoc eſt, propter derelictionem meam & oppreſsionem, qui
quærunt te deus Iſrael, qui vtique confunderentur & ſcandalizarentur, niſi viderent mihi opem &
gratiã donari à te. Dicereut enim, Vanus eſt qui ſeruit domino. Et quod emolumentũ quia cuſtodi- Malac.3
uimus præcepta eius? Quoniã propter te ſuſtinui opprobrium, hoc eſt, propter iuſtitiam, propter fi-
dem, propter nominis tui amorem atque hnnorẽ paſſus ſum contumeliã, non propter meam offen-
ſam aut culpam. Hæc eſt vera ſuſtiuentia, patientiaque beata: quemadmodum ait Saluator, Beati qui Matt.5.
perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniã ipſorum eſt regnũ cælorum. Et iterum, Beati e-
ritis cũ maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint nmne malũ aduerſum vos
B mentientes, propter me. Quidam tamen opprobriũ ſuſtiuẽt, non propter deũ atq; iuſtitiam, ſed pro- Ibidem.
pter ſeipſos ſeu propriã culpam. Et quidẽ hoc æquanimiter ferre, tauquam pœnam pro culpa infli-
ctam, bonũ meritoriumq; cõſiſtit: ſed multo minus virtuoſum eſt hoc, quàm ſi propter deũ ſuſtinea-
tur. Propter quod princeps apoſtolorum dicit, Hęc eſt gratia, ſi propter conſcientiã dei ſuſtinet quis 1.Pet.2
triſtitias, patiens iniuſte. Quæ eſt enim gratia, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? Si autem benefa-
cientes ſuſtinetis, bæc eſt gratia apud deum. Aliqui verò verba ſaluatoris iam pręinducta, quibus ait,
Beati qui perſecutionem, &c. inconuenienter allegant, dum enim pro ſuis corrigũtur exceſsibus, ex- Matt.5
cuſant ſeipſos, ſeque grauari arbitrantes, conſolantur ſeipſos & dicunt, Beati qui perſecutionem pa-
tiuntur, propter iuſtitiam. Si igitur pœnas atque iniurias propter deum nobis illatas, patienter ferre
nequimus, hoc valde intolerabile eſt, quòd diſciplinas, increpationes, & pœnas, propter noſtros ex- Iere. 5
ceſſus irrogatas, pati coutemnimus: ſicut de quibuſdam in Ieremia legitur, Renuerunt accipere di- Amos 5
ſciplinam. Et alibi, Odio habuerunt corripientem, operuit confuſio faciem meã, hoc eſt, vehemẽter
& ex omni parte confuſus ſum propter te, non quòd homo virtuoſus erubeſcat, ſeu confundatur Luc.19.
propter iniurias ſibi inflictas, imò in talibus gaudet: quemadmodum Chriſtus hortatur, Gaudete in
illa hora & exultate, ecce enim merces veſtra multa eſt in cælo: ſed quia hoc ſuſtinet, de quo alij eru-
C beſcere ſolent, videlicet exprobrationẽ, contemptũ, abiectionem, & ſimiles pœnas. Imbecilliores ta-
men in talibus animo confunduntur, & vultu erubeſcũt. Sed talibus elaboraudũ eſt, vt diſcãt Chri-
ſti veſtigia cũ gaudio imirari, dicentes cum Apoſtolo, Ego ſtigmara domiui Ieſu in corpore meo pnr Gal.6
ro. Extraneus factus ſum fratribus meis, boc eſt, quaſi alium eiecerunt, ſpreuerunt & reputauerũt me
propinqui, cognati, amici familiareſq; mei: & hoc idem ſub alijs verbis reſumitur. Et peregrinus fi-
lijs matris meæ, hoc eſt, velut hoſpes, qui vna nocte recipitur, & alio die emittitur, factus ſum proxi- Luc.21
mis meis, qui ſunt filij matris meæ, quæ eſt eccleſia vel Eua, aut mater mea immediata. Hinc enim in Matt. 10.
euangelio dominus ait diſcipulis, Trademini a fratribus & propinquis & amicis. Et iterũ, Odio eri-
tis omnibus hominibus, propter nomẽ meũ. Religioſus etiam & deuotus, qui Chriſtũ ſequendo reli-
quit patrem, matrem, ſororem, fratrem, ſiue vxorẽ, verſum hunc dicere poteſt. Cur verò iſta perpeſ-
ſus ſit ſubdit, Quoniã zelus domus tuæ comedit me, hoc eſt, magna affectio boni ſtatus eccleſię ac di
uini honoris, boni cõmunis ac fraternæ ſalutis, ſpiritualiter meipſum abſorbuit, & in charitatis viſce
ra trãsformauit. Zelus nanq; eſt affectus ex intenſo amore procedens, per quem vtique zelum niti-
tur homo repellere à ſe ea, quæ conſecutionẽ boni optati impediunt. Et ſicut amor eſt duplex, nimi-
rum concupiſcentiæ, quo amat quis aliquid propter propriã vtilitatẽ aut delectationẽ: quemadmo-
dum bomo amat agrum, veſtem, pecuniã: & amor amicitiæ, quo diligit homo bonũ dilecti, & ipſum
dilectum, vt in ſeipſo perfectus exiſtat: ſic zelus eſt duplex, puta carnalis & inordinatus, de quo di- Pſal.36.
D ctum eſt ſupra, Neque zelaueris facientes iniquitatẽ. Et Apoſtolus: Cum ſit inter vos zelus & cõten- 1.Cor.3
tio, noune carnales eſtis? Alius eſt zelus diuinus & charitatiuus, quãdo videlicet nititur homo ex di- 3.Reg.19
lectione excludere, quæ contrariãtur diuino honori, aut bono fratris dilecti. De hoc zelo ait Helias,
Zelo zelatus ſum pro domino exercituũ. De eo quoq; nunc dicitur, Quoniã zelus domus tuę com-
edit me. Etenim bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ videt, corrigere cupit: ſi autem non
poteſt, tolerat & gemit. Talem zelum multi deuoti in clauſtris habent, qui ordinis rigorẽ ſtricte ob-
ſeruari deſiderant. Et de iſto zelo Gregorius loquitur, Acceptiſsimũ ſacrificiũ eſt zelus animarum.
Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. Quemadmodum lapis contra turrim proie-
ctus, quem frangere nequit, reſilit, & vitrum ex oppoſito ſitum, ſuper quod cadit, frangit: ſic blaſphe
miæ & maledicta, deo & Chriſto eius illata, ipſis non nocent: ſed ſeruis dei ſunt occaſio mortis aut
læſionis, dum ſe falſitati opponunt, & mori malunt, quàm talia diſsimulare aut tolerare. Opprobria
autem ſeruis dei illata, dici poſſunt opprobria dei & deo inflicta: quẽadmodum per Zachariam do- Zach. 2
minus ait, Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Et in Euangelio, Qui vos audit, me audit: & Luc.10
qui vos ſpernit, me ſpernit. Et operui in ieiunio animam meam, corporaliter abſtinendo ad implo- Iohe.2

randum miſericordiam creatoris: prout ipſe alibi admonet, Cõuertimini ad me in toto corde veſtro, E
in ieiunio, & fletu: & factũ eſt in opprobriũ mihi. Peruerſi enim opera bona ſanctorũ ſiniſtre inter-
pretãtur, eiſque detrahunt. & cõmuniter boni ſunt opprobriũ malorũ, quoniam prauitatem eorum
Iob.12 corripiunt, & ob id oblocutionem, irriſionemq; ſuſtinent, ſicut Iob ait, Deridetur iuſti ſimplicitas.
Ezec.12. Vnde dominus ait ad Ezechielem, Portentum te dedi domui Iſrael. Dic, Ego portentum veſtrum.
Sunt etenim nonnulli peruerſi, qui bona aliorum, quæ imitari, vel nolunt, vel nequeunt, irrident at-
que vituperant. Et poſui veſtimentum meum cilicium. Hoc facere ſolet eccleſia, præſertim dum in-
ſtant magna pericula, ſicut etiam in veteri teſtamento ſæpius factum ſcriptura commemorat: & fa-
ctus ſum illis in parabolam. Quanto enim boni ſe magis humiliant, tanto maligni amplius cõtra eos
1.Cor.4. inſaniunt. Propter quod dicit Apoſtolus, Blaſphemamur & obſecramus, tanquam purgamẽta huius
mundi facti ſumus, omniũ peripſema vſque adhuc. Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant in por-
ta, hoc eſt, qui in apertis & publicis locis ſedebant, obloquuti ſunt mihi: & in me pſallebant, cum ir-
Eſa.50 riſione, qui bibebant vinũ, guloſi & ebrioſi: de quibus apud Eſaiam habetur, Væ qui conſurgitis ma-
ne ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperum. Tales enim cõtemnunt atq; deridẽt
Iohel.1 iuſtos & ſobrios, qui eorũ vitia arguunt & cõdemnant, dicentes illud Iohelis, Expergiſcimini ebrij
Matt. 5 & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Ego verò orationem meam ad te domine,
fudi, orando pro meipſo ac hoſtibus meis, prout tu domine iuſsiſti, Diligite inimicos veſtros, & ora-
te pro perſequentibus & calumniantibus vos. Et decet te domine exaudire, quoniam tempus talis
orationis, eſt tempus beneplaciti, hoc eſt, tempus tibi acceptũ, ô deus, quia in eo fit quod tibi maxi- F
Luc.6 me placet. Orantibus enim pro aduerſarijs ſuis Chriſtus in euangelio promittit dicẽs, Eritis filij al-
tiſsimi: ideo eorũ oratio eſt accepta, & tẽpus eius beneplacitũ eſt. In multitudine miſericordiæ tuæ,
id eſt, propter multam tuam clementiá, exaudi me in veritate ſalutis tuæ, dando mihi veram ſalutem
mentis & corporis, quam peto à te. Eripe me per gratiam tuam, de luto, de quo ſuperius dixi, Infixus
ſum in limo profundi, videlicet de vita carnali, & ſeculo iſto vitioſo atque tenaci, vt non infigar, hoc
eſt, ne luto huic omnino immergar: libera me ab his, qui oderunt me, ſcilicet ab inuiſibilibus & viſi-
Thren.3. bilibus inimicis, & de profundis aquarum, hoc eſt, de magnitudine tribulationũ, de quibus in Thre-
nis ſcriptum eſt, Inundauerũt aquę ſuper caput meũ. Non me demergat, finaliter, nec me demerſum
teneat, tempeſtas aquæ, hoc eſt, impetus tentationis ſtrepitus vitiorum, vel ſolicitudo rei ſecularis ac
temporalis: neque abſorbeat, hoc eſt, animã meam non perdat, profundum, hoc eſt, deſperatio, obſti-
Prou. 18 natio, ſeu peſsima conſuetudo. De quo profundo Salomon ait, Impius cũ in profundum venerit pec-
Iere.13 catorum, contemnit. Ab hoc profundo videntur abſorpti, de quibus per Ieremiam dicitur, Si muta-
Iere.5 re poteſt Aethiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cũ didiceritis
malum. Et, Indurauerunt facies ſuas ſupra petram, noluerunt reuerti: neque vrgeat ſuper me puteus
os ſuum. Puteus eſt quoddã profundum, & modo idem deſignãt: ſed dicitur profundum, ſeu puteus
os ſuũ vrgere ſeu claudere ſuper peccatorẽ, dum ipſe peccator obſtinationi & prauæ conſuetudini
ſuperaddit finalem impœnitentiam, ita vt confiteri cõtemnit, & in ſua auerſione decedit: ſicut de eo G
Eſa.48 Eſaias dixit, Scio (inquit) quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ænea. Ieremias
Iere.3 quoque, Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Qui autẽ peccata ſua humiliter
Prou.28. confitetur, huius putei clauſuram egreditur: iuxta illud, Qui abſcondit ſcelera ſua, nõ dirigetur: qui
Iob 13 autem confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Vnde & ſanctus Iob aſſerit, Vias
meas in conſpectu dei arguam, & ipſe erit ſaluator meus. Exaudi me domine, non propter vitæ meæ
iuſtitiam, ſed, quoniã benigna eſt miſericordia tua. Vere enim ineffabiliter pius es, totaliterq; beni-
Iohel 2 gnus, ad cuius miſericordiam peccatores tam dulciter inuitantur. Conuertimini ad dominum deum
veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia:
ſecundum multitudinem miſerationũ tuarum reſpice in me, oculo tuę pietatis immenſæ. Et ne auer-
tas faciem tuã, hoc eſt, intellectus tui piam memoriã, ſingularem prouidentiam, benignisſimã appro-
bationem à puero tuo, hoc eſt, à me famulo tuo, ne obliuioni tradar à te, & inter eos inueniar quibus
Matt.25 dicturus es, Neſcio vos. Solet autem ſcriptura nomine pueri, ſeruum ſignificare: quemadmodum de
3.Reg.16 Helia dicitur, Reliquit ibi puerũ ſuum. Interdum quoq; per puerũ intelligitur filius, ſicut de Chri-
Act.4 ſto in Actis ſcribitur, Conuenerunt aduerſus ſanctũ puerũ tuum Ieſum: & ita nunc accipi poteſt pro
filio dei adoptiuo: ſicq; blande ac dulciter ſonat quod dicitur, Et ne auertas faciem tuã à puero tuo. H
Eſa.8. Nec eſt omniũ hoc dicere: ſed eorum qui deo familiares eſſe meruerũt, de quibus per Eſaiam Chri-
ſtus teſtatur, Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus in ſignum, quoniam tribulor velociter
exaudi me, continuis quippe tribulationibus laborant electi, quia militia eſt vita hominis ſuper ter-
Iob 7 ram. Intende animæ meæ per ſingularẽ cuſtodiã, prouidendo ei de omnibus neceſſarijs ad æternam
ſalutem, & libera eam à malo culpæ & pœnæ: propter inimicos meos, hoc eſt, occaſione inimicorum
meorũ, eripe me ab omni periculo. Malitia nanq; aduerſantium electis, eſt occaſio ꝙ deus eis ſuccur
rit, propter quod tempore tribulationis deus maxime pronus eſt ad exaudiendum & ſuccurrendũ, ſi
tamen oratio tribulati ex vera charitate procedat, non ex ſeruili timore. Tu ſcis improperium meum
& confuſionẽ meam, & reuerentiam meam. Quicquid enim aduerſitatis aut pœnæ homini accidat,
deus cognoſcit. Et iſtud cũ verſu ſequenti, dicit homo ad prouocandũ miſericordiã dei, qui afflictis
Thren.1 ſubuenire conſueuit. Vnde Ieremias, Vide, inquit, domine quoniã tribulor. In conſpectu tuo ſunt o-
mnes qui tribulant me, nec aliquid poſſunt in me niſi permittantur à te: improperium expectauit cor
meum & miſeriã. Hoc iuſto in tribulationibus conſtituto atque eccleſiæ ſæpiſsime conuenit, qui in-
iuriam verborum atque factorũ ſibi imminere cognoſcunt ab impijs. Præcipue verò competit hoc,

A & ſequentia ſanctis martyribus, qui dum eſſent clauſi in carcere, agnoſcebant ſe die ſequenti verbis
& ictibus grauiter moleſtandos. Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur & non fuit, &c. Cōpaſsio & con
ſolatio afflicto exhibitæ ex charitate procedunt. Quoniam ergo Chriſtus in euangelio ait electis, Luc. 6
Odio eritis omnibus hominibus propter me, ideo accidit ꝙ electi interdum nullum reperiunt com-
patientem aut conſolatorem, imò frequenter à proximis & fratribus ſuis deſpiciuntur. Et dederunt
in eſcam meam fel, &c. Hoc ad literam quibuſdam martyribus factum eſt. Spiritualiter verò dat alij
fel pro cibo & acetum pro potu, qui malo exemplo alium inficit, atq; ad amaritudinem & indigna-
tionem animum eius perducit. Ideo nāque Moſes ait, Non ſit inter vos radix germinans fel & ama-
ritudinem. Et Abacuc propheta, Væ qui potum dat amico ſuo, mittens fel ſuum. Fiat menſa eorum Deut. 29
eoram ipſis in laqueum, hoc eſt, malum quod mihi parauerunt, irruit ſuper eos, & iniquitate propria Abac. 2.
conſtringātur ac puniantur: quemadmodum in Prouerbijs ſcribitur, In impietate ſua corruet im- Prou. 11
pius, & inſidijs ſuis capientur iniqui. Vniuſcuiuſque enim malum in proprium redundat authorem,
& iniuriato nulla nocebit aduerſitas perſequētis, ſi nulla in ipſo dominetur iniquitas propriæ meri-
tis. Obſcurentur oculi eorum ne videant, quanta eis æternæ mortis tormenta parata ſint, & quātam
felicitatem amittant. Effunde ſuper eos iram tuam, derelinquēdo eos in ſuo errore, ſicut inferius de
reprobis dicis, Dimiſi eos ſecūdum deſideria cordis eorum. De quibus & Iob ait, Non eſt virga dei Pſal. 80
B ſuper eos: ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt: & furor iræ tuæ com- Iob 21
prehendat eos, damnando eos finaliter, irreparabiliter, & æternaliter: quemadmodum alibi legitur, Naum 1
Vlciſcens dominus, & habens furorem, vlciſcēs in hoſtes ſuos. Fiat habitatio eorū deſerta. Ciuita-
tes & domus infidelium ſæpe à fidelibus deſtructæ, poſſeſſę & inhabitatæ leguntur, & tunc taberna-
cula infidelium proprio inhabitante carebant. Spiritualiter autem habitatio impiorum fit deſerta,
dum corpora eorum ab animabus ante tempus ſeparantur, ita vt propter ſua peccata occiduntur, aut
celerius moriuntur. Vel dum animę eorum, quæ eſſe deberent ſedes ſapientiæ, reclinatorium dei, &
domus Chriſti à gratia relinquuntur, nec à deo per fidem formatam inhabitātur, ſicut per Ezechie- Ezec. 23.
lem dominus ait de peccatrice, Receſsit anima mea ab ea. Et de impijs Oſee, Væ eis, cū receſſero ab Oſee 9
eis. Quoniam quem tu percuſsiſti, permiſsiue, perſecuti ſunt, malitioſe, atrociter, & mala intentione.
Permittit enim deus electos ab impijs tribulari, quatenus expurgentur. Impij verò non ideo tribu-
lant eos, vt purgentur, ſed inuidioſe eos affligūt. Idcirco quēadmodum pater virga corrigit filium,
quo correcto, proijcit virgam in ignem: ſic deus per reprobos corrigit electos, quibus emēdatis at-
que ſaluatis, proijcit reprobos in ignem æternum: & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderūt,
mihi dolorem verborum malorum, irriſiones, maledictiones, blaſphemias. Deleantur de libro viuen
tium, hoc eſt, à conſortio beatorum, ad quorum numerum ſe pertinere exiſtimant etiam infideles &
C peſsimi, quamuis ignorent in quo vera beatitudo conſiſtat. Ego ſum pauper præſertim in bonis gra-
tię, in donis ſpiritus ſancti, in ſpiritualibus atque internis diuitijs: & conuenit mihi quod in Apoca- Apoc. 9
lypſi habetur, Tu es miſer & miſerabilis, pauper, cæcus, & nudus: ſum quoque & dolēs, propter pec-
cata commiſſa, & mundi errores ac tuas iniurias: idcirco, ſalus tua deus ſuſcepit me, hoc eſt, gratia
tua ſaluifica mihi infuſa eſt, & tuipſe, qui es vera ſalus omnium electorum me miſericorditer ſuſcepi-
ſti, propterea gratias referam deo, & laudando nomen dei cum cantico, pſalmodiæ, diuinorū hymno
rum, deuotioniſque feruidæ: quia non clamor, ſed amor inſonat auribus omnipotentis. Cætera pa-
tent ex præcedenti expoſitione. Ecce pſalmum præclarum & ſanctum audiuimus, de Chriſti paſsio-
ne, Iudæorum excæcatione, & ędificatione eccleſię, diffuſe ac lucide pertractantem. Diſcamus igitur
exemplo Chriſti, in omni perſecutione eſſe patientes, in omni tentatione conſtantes, in omni aduer-
ſitate robuſti. Continentur quoque in pſalmo præſenti deuotiſsimæ & ardentiſsimæ orationes, mi-
rabili dulcedine redundantes. Quid enim tam amoroſum atque ſuaue, ſicut tres verſus illi, Exaudi
me domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, &c. Cum multa itaque mentis cuſtodia, mundi-
tia & feruore ingenti, canamus ſemper hunc pſalmum.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIX.

D

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet autem hic Pſalmus titulum iſtum, In finem pſalmus Dauid, in rememoratione quòd ſal-
uum fecit eum dominus: hoc eſt, Pſalmus iſte a Dauid conſcriptus, & in finem, qui Chriſtus
eſt, nos dirigens. Pſalmus, inquam, ſancti Dauid, hic in perſona hominis iuſti loquentis, in re-
memoratione, id eſt, de memoria, quòd ſaluum fecit eū dominus. Et ita Dauid fecit hunc pſal
mum ad recolendum beneficia ſibi diuinitus præſtita. Nicolaus de Lyra dicit hunc pſalmum in He-
bręo taliter intitulatum, Ad victoriam Dauid, ad recordandum. In trāſlatione quoque Hieronymi
iuxta Hebræum ſic. Victori ad recordandum. Quod autem adiungitur, quòd ſaluum fecit eum do-
minus, aſſerit ab aliquo expoſitore adiunctū: propterea ait hic eſſe prophetiam de futuro, ita vt præ-
uidit in ſpiritu ſancto, principium huius Pſalmi eſſe recordandum in omni canonicarum horarum
initio. Vel iuxta initiū, ſicut etiam fit in eccleſia. Loquēs ergo Propheta in perſona viri iuſti, tribulati,
atque tentati, ait,

PRECATIO.

*Deus autor ſalutis humanæ cōtra quærentes animam noſtram in adiutorium noſtrum intende: ut eorum per te in-
feſtatione à nobis ceſſante te adiutorem & protectorem noſtrum magnificemus ſine fine.*

¶ EXPOSITIO pſalmi literalis. E

DEVS IN adiutoriũ meũ intende,] id eſt, ad hoc reſpice in me, vt adiutorium
Iere.29 mihi impendas. Intende in adiutoriũ meum, non in derelictionem, excæcatio-
Mich.2 nem, dãnationemq́ue meam. Cogita ſuper me cogitationes pacis, nõ afflictio-
nis: quemadmodum de quibuſdam dicis, Ecce ego cogito ſuper familiã iſtã ma
lum: vnde non auferetis colla veſtra. Sed quia ô domine indeſinenter tua ope
indigeo, tua conſeruatione ſubſiſto, idcirco [DOMINE ad adiuuandũ me fe-
Iohan.15 ſtina.] Tu enim dixiſti, Sine me nihil poteſtis facere. Et per Paulum, Non ſu-
2.Cor.3. mus ſufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobrs: ſed ſufficientia noſtra
ex deo eſt. ¶(2) CONFVNDANTVR & reuereantur, qui quærunt animã meam,] Verſus iſte cum
duobus ſequẽtibus exponi poteſt dupliciter in bono & in malo. Primo igitur exponẽdi verſus iſti in
bono, eritq; ſenſus, Confundantur de ſuis peccatis, & ex confuſione pœniteãt & reuereãtur, hoc eſt,
deum honorẽt, deumq́; iudicẽ expaueſcãt, qui quęrũt animã meã. i. hoſtes mei, qui quærũt vitã meam
corporalẽ lædere ſiue extinguere, aut ſpiritũ meũ inficere atq; ſubuertere. Eſt autẽ duplex confuſio:
Eccl.4 quẽadmodum ait ſcriptura, Eſt confuſio adducẽs peccatũ, & eſt confuſio adducens gratiam & glo-
Ibidem. riam. Confuſio adducens peccatũ, eſt verecundari de bono. Vnde ſcriptũ eſt, Non confundaris con
Rom.6. fiteri peccata tua. Confuſio autẽ adducens gratiã in præſenti, gloriamque in futuro, eſt verecundari F
de malo culpę: ſicut de quibuſdam ait Apoſtolus, Quem fructũ habuiſtis tunc in illis, in quibus nũc
erubeſcitis? ¶(3) AVERTANTVR retrorſum,]hoc eſt, à malo opere ceſſent, à propoſito prauo
deſiſtant, neque in malo procedant & creſcant, [ET erubeſcant] ꝙ tam inhoneſte ac vitioſe egerunt
aut agere optauerunt, [QVI volunt mihi mala] pœnæ vel culpę: quod ad inuidiam pertinet, & ita vir
iuſtus pro aduerſarijs ſuis inrime deprecatur. ¶(4) AVERTANTVR ſtarim] à ſuo errore [ERV-
BESCENTES] de propria iniquitate, quoniam periculoſum eſt eis perſeuerare in culpa. [QVI di-
cunt mihi, Euge euge] gaudendo de mea miſeria: vel de mea proſperitate ſe gaudere dicentes, nõ ve-
re, ſed adulatorie aut irriſorie. Habet autem homo duplices hoſtes, inuiſibiles atque viſibiles. Si er-
go inuiſibilibus hoſtibns nunc loquamur, tunc iſta nullo modo exponenda erunt in bono, præſertim
cum hoſtes huiuſmodi ſint incorrigibiles & obſtinati. Secnndo exponuntur in malo, hoc modo,
Confundantur iniqui, confuſione reprobationis diuinæ ac damnationis æternæ: & reuereantur, id
eſt, verecundentur in conſpectu iuſti iudicij dei de peccatis propriæ voluntatis: quemadmodum in
Oſee.11. Oſee ſcribitur, Confundetur Iſrael in voluntate ſua. Solet enim interdum, reuereri, accipi pro vere-
Eccle.23 cundari, ſicut & irreuerens dicitur inuerecundus: iuxta illud, Animæ irreuerenti ne tradas me, qui
Iere.2 quærunt animam meam ſeducere, vel vitam meam deſtruere. Auertantur retrorſum, id eſt, à ſummo G
Ierem.8 bono auertantur, & caducis ac vanis rebus inhæreant: ſicut de eis dominus per Ieremiam ait, Ver-
terunt ad me dorſum, & non faciem. Et alibi, Auerſus eſt populns iſte auerſione contentioſa: & eru-
beſcant, erubeſcentia damnationis non confeſsionis, qui volunt mihi mala, ſiue ſuã voluntatem per-
Deut.7 ducant ad actũ, ſiue non. Auertantur ſtatim erubeſcentes, id eſt, protinus graria tua priuentur & no-
men tuum confiteri, ſuaque vitia propalare, erubeſcãt. Vnde Moſes loquitur, Dominus deus tuus,
ipſe eſt deus fortis & fidelis, reddens odientibns ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra non differat,
protinus eis reſtituens quod merentur. In præſenti etenim ſeculo ſtatim ſubtrahit eis gratiam atque
protectionem, permittẽs eos cadere de malo in malũ, quod eſt maxima vltio. ¶(5) EXVLTENT,]
hoc eſt, ſigna lætitiæ foris oſtendant, & ex interiori hilaritate quaſi extra ſe ſaltent: [ET lętentur] in-
teriori gaudio [IN te] non in vanitatibus mundi [OMNES qui quærunt te] fide & opere, aut faciẽdo
quod in ſe eſt, vt gratiã tuam, cõtemplationẽ ac dilectionẽ bonitatis tuæ acquirãt, conſeruent, poſsi-
deant, [ET dicant, ſemper magnificetur dominus,] hoc eſt, ab omnibus honoretur ac benedicatur,
magnuſque eſſe cognoſcatur [QVI diligunt ſalutare tuũ,] id eſt, ſalutem gratiæ in præſenti, & beati-
tudinem gloriæ in futuro. Vel ſalutare tuũ Chriſtum omnium ſaluatorem. ¶(6) EGO verò egenus
& pauper ſum.] Egeni ſumus, propter imperfectionẽ naturalem animæ noſtræ ac virium eius. Anima
enim rationalis eſt infima in ordine intellectualiũ ſubſtantiarũ, & intellectus poſsibilis in principio
ſui, eſt tanquam tabula omni carens pictura. Voluntas quoque naturaliter ad malum procliuis eſt, & H
Eſa.64 memoria labilis. Pauperes verò ſumus propter gratiæ imperfectionẽ. Nã omnes noſtræ iuſtitiæ ſunt
Matt.6. velut pãnus mẽſtruatæ: & hoc ipſum quod boni in nobis eſt, aliunde recepimus, nec aliquid ex pro-
1.Reg.18. prijs viribus præualemus. Propter quod quotidie mendicamus panem à patre cæleſti, dicentes, Pa-
nem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. Et ipſe Dauid alio loco, Ego, inquit, ſum vir pauper & te-
nuis. Cum ergo ſim adeo egenus & pauper, ô [DEVS adiuua me] per gratiæ infuſionem, per Chriſti
paſsionem, per angeli ſancti cuſtodiam, per interceſsionem ſanctorũ, per conſiliũ atq; auxiliũ proxi-
morum & prælatorum meorum. ¶(7) ADIVTOR meus] in faciendo bono, [ET liberator meus] in
declinando à malo [ES tu] & alius nullus, niſi in tua virtute hoc faciat. [DEVS MEVS,] quem ſin-
gulariter amo & colo [NE tardaueris] preces has implere. Denique pſalmus iſte de Chriſto exponi
poteſt. Nam ipſe vt homo frequenter petiuit adiutorium dei, vt à morte ſuſcitaretur, in corpore glo-
rificaretur, & per totũ orbem clarificaretur. Sed expoſitio iſta ex ſæpe inductis atque dicendis clariſ-
ſime patet. Nam & pſalmus iſte pro magna parte in pſalmo ſequenti continetur: totus verò contine-
tur in pſalmo 39. cuius exordium eſt, Expectãs expectaui dominum, ab illo loco quo dicitur, Com-
placeat tibi domine vt eruas me. Siue autem de Chriſto, ſiue de eius membris exponatur hoc quod
dicitur, Confundantur & reuereantur, &c. cum duobus ſequentibus verſibns, quando in malo expo-
nitur, tripliciter intelligi poteſt. Primo, per modum prænunciationis, nõ imprecationis, ad deſignã-

A dum quid impijs ſit futurũ, niſi pœniteant. Secundo, per modũ declarationis oſtendentis quid me-
reantur maligni. Tertio, per modũ orationis, qua ſe homo conformat diuinæ iuſtitiæ, cupiẽs impios
iuſtas luere pœnas, vel in præſenti ne æternaliter pereãt, vel in futuro, niſi iam cõuertãtur & deo mi-
niſtrẽt. Si autẽ intelligãtur hi verſus de inuiſibilibus hoſtibus, tunc ſimpliciter & abſolute accipiũtur
in malo. Magna proinde & admiranda eſt virtus primi verſus pſalmi prę́ſentis, propter quod merito
mater eccleſia à ſpiritu ſancto inſtructa, inſtituit in ſingularũ horarũ principio, vel circa principium
dici hunc verſum quatenus diuinę ſubuẽtionis clypeo præmuniti, vniuerſas euadamus inimici inſi-
dias, qui vtiq; tũc nobis fortius inſidiat, nequiuſq; obſiſtit, dũ diuina inchoare curamus. Laudẽ præ-
terea huius verſiculi, illuſtriſſ. pater noſter Caſsianus lib. I. collationũ, pulchre ꝓſequitur, deſcribens
ea quæ ex ore Sancti Anachoretę abbatis Iſaac didicit. Ad perpetuã (inquit) dei memoriã poſsiden-
dam, hic verſus inſeparabiliter proponẽdus eſt mẽti: recipit. n. oẽs affectus qui inferri poſſunt huma-
nę naturę, & ad oẽm ſtatũ atq; vniuerſos incurſus proprie & cõuenienter aptatur. Habet ſiquidẽ ad-
uerſus diſcrimina inuocationẽ dei, habet humilitatẽ pię cõfeſsionis, habet ſolicitudinis, perpetuique
timoris vigilantiã, habet cõſiderationẽ fragilitatis ſuę, exauditionis cõfidentiã ſemper ꝑſentis aſtan-
tisq; pręſidij. Qui enim iugiter ſuũ inuocat ꝓtectorẽ, certus eſt eũ ſemper eſſe ꝑſentẽ. Habet amoris
B & charitatis ardorẽ, habet inſidiarũ cõtemplationẽ inimicorũq; formidinẽ, quibus perſpiciẽs ſe die
noctuq; vallatũ, cõfitetur ſe nõ poſſe ſine ſui defenſoris auxilio liberari. Hic verſiculus oĩbus infeſta-
tione dæmonũ laborãtibus inexpugnabilis murus eſt, & impenetrabilis lorica ac munitiſsimus cly-
peus. Hic verſus in acedia & anxietate animi collocatos ſeu triſtitia, vel cogitationib⁹ quibuſcũque
depreſſos, ſalutis remedia deſperare nõ patitur, oſtẽdens illũ quẽ inuocãt inſpicere iugiter noſtra cer
tamina, nec eũ ſuis deeſſe supplicib⁹. Admonet nos verſus iſte in proſperis ſucceſsibus, ſpiritalibusq;
profectibus nõ extolli: ſed ſicut in duris ac triſtibus, ita in lætis ac proſperis nos ſemper diuino indi-
gere auxilio, quatenus ab illis eruamur, & in iſtis ſtabiliter immoremur. Porrò quocũq; peccato pul-
ſemur, quacunq; paſsione tentemur, quacũq; aduerſitate, euagatione, ariditate, tædioq; moleſtemur,
ſemper nobis clamandum eſt, Deus in adiutoriũ meũ intẽde, &c. Huius ergo verſiculi meditatio in
tuo pectore indiſrupta voluatur. Hunc in omni opere, miniſterio, atq; itinere decantare nõ deſinas.
Hunc dormiens & reficiens, & in vltimis naturæ neceſsitatibus meditare. Hæc enim meditatio, non
ſolũ ab omni dæmonũ incurſione te illæſum cuſtodiet: ſed a cũctis quoq; vitijs terrenę te cõtagionis
expurgans, ad illas inuiſibiles ac cæleſtes theorias perducet, atq; ad illum ineffabilem ac perpaucis
expertũ prouehet orationis ardorem. Hunc verſiculum meditando obdormi, donec inceſſabili eius
exercitatione formatus, etiã per ſoporem eum decantare conſueſcas. Hic tibi expergefacto primus
occurrat, vniuerſas quoque cogitationes inanes anticipet, teque omni tempore proſequatur.

C

COMMENTARIVS IN PSAL. LXX.

EXPOSITIO TITVLI.

Rę́ſentis pſalmi titulus eſt, Pſalmus Dauid filiorũ Ionadab, & primorũ captiuorũ. Ieremias nar- Iere. 35
Prat, quomodo Ionadab filijs ſuis p̄cepit nõ bibere vinũ, neq; in domibus reſidere, ſed in taberna
culis habitare: cui filij fideliter obedierũt, ꝓpter quod dominus improperat filijs Iſrael, ꝙ verba
Ionadab pręualuerũt verbis ſuis, quibus filijs Iſrael obedire neglexerũt. Pſalmus verò iam declaran-
dus nõ agit de iſta hiſtoria, ſed de re ſignificata per eã, videlicet de his, qui diuinę volũtati ſpõte obe-
diunt, qui fuerũt primi captiui, hoc eſt, antequã ad deũ conuerſi ſunt, ſubditi erãt ſeruituti peccati, &
iugo diaboli: quẽadmodum ait Apoſt. Nos aliquando cõuerſati ſumus in deſiderijs carnis noſtræ, & Ephe. 2
eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri. Quandiu enim portamus imaginem pręuaricationis Adę ca- Rom. 5.
ptiui, ducimur in legẽ peccati: dum verò imaginẽ Chriſti portare incipimus, imitando veſtigia eius,
liberamur à miſera captiuitate culpæ atq; diaboli, efficimurq; filij gratiæ, & in domino liberi. Hinc
enim dicit Apoſt. Primus homo de terra, terrenus: ſecũdus homo de cælo, cæleſtis. Qualis terrenus, 2. Cor. 15
tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, porte-
mus & imaginẽ cæleſtis. Senſus itaque tituli eſt, Pſalmus iſte, qui eſt Dauid prophetæ, ſicut authoris,
editus eſt ad inſtructionẽ filiorum Ionadab, hoc eſt, filiorum obedientiæ, ſponte ſeruientiũ deo pri-
D morum captiuorũ. i. filiorum qui erant captiui, ſecundũ modum iam dictum, antequã domino obe-
dirent, cui ſeruire, eſt vere regnare. Loquens ergo Propheta in perſona hominis vehementer afflicti,
& in domino pure ac integre confidentis, ſibiq; nil boni aut perfectionis attribuentis, ait,

PRECATIO.

*Deus miſericordiæ ineffabilis, ne elõgeris à nobis, reſpice in auxilium noſtrũ: & ne nos derelinquas uſque in ſene-
ctam & ſenium: uiuifica nos & pie conſolare, & gloriæ magnitudinem tuæ fac nos perpetim digne decantare.*

¶ EXPOSITIO pſalmi literalis.

IN TE domine ſperaui,] id eſt, in tua pietate immenſa, in tua bonitate puriſsi-
ma, in merito paſsionis tuæ, ô Chriſte, non in proprijs meritis, vel in incerto
diuitiarũ, aut in aliquo bono creato caduco & vano confiſus ſum: idcirco oro
I vt [NON cõfundar in æternum,] id eſt, ne æternaliter peream, nec in die iudi-
cij verbum illud æternæ confuſionis cum reprobis audiam, Ite maledicti in Matt. 25.
ignem æternum. Quamuis ergo ô domine in præſenti vita à malignis confun-
dor, deſpicior, tribulor, non confundar in æternum, nec ſpei meæ priuer effe-
ctu, ſed fructũ eius adeptus ſaluificer: quemadmodum teſtatus es ſperanti in te
per Ieremiam, Eruens liberabo te, & erit tibi anima tua in ſalutem, quia in me habuiſti fiduciam. [IN Iere. 39

iuſtitia tua libera me.]Iuſtitia dei duplex eſt,ſcilicet increata,quæ eſt ipſemet deus. In hac iuſtitia li- E
berat deus viros iuſtos atque perfectos, qui merito ſuæ cõuerſationis virtuoſæ,ſaluari merẽtur à do-
mino. Alia verò eſt iuſtitia dei creata,quę dici poteſt omnis gratia, virtus,& perfectio nobis à deo cõ
ceſſa. Omnis enim noſtra iuſtitia,eſt dei,ſicut datoris,cõſeruatoris,ac præmiatoris. Specialiter tamen
iſta iuſtitia dici poteſt pœnitẽtia ſeu forum pœnitẽtiale,in quo de peccato iuſtitia agitur, dum ipſum
corrigitur atque punitur. In hac ergo iuſtitia pœnitẽtiali,qua homo de propria culpa dolet,ſeque ad
deum conuertit,petit liberari peccator & pœnitens,qui nondũ virtutibus plenus eſt,nec bonis ope-
ribus meritiſque abundans. Ait ergo,in iuſtitia tua.i.ſicut exigit tua diuina iuſtitia,libera me à malo
culpæ in ſeculo iſto:& erue me à malo pœnæ in ſeculo venturo. Hoc enim diuina iuſtitia tua exigit,
vt ſperantẽ in te,pœnitentemq; liberes. Vel,in tua iuſtitia,mihi à te infuſa ac data, videlicet merito
actuum virtuoſorum,quos virtute gratiæ tuæ feci,libera me. Liberatio enim actui virtutis correſpon
det. Nec iſta petitio repugnat ei quod dictum eſt, In te domine ſperaui. Spes enim principaliter in-
nititur deo,ſecundario autẽ innititur ꝓprio merito,quod homo agnoſcit ſibi à deo cõceſſum,quia
& noſtra merita ſunt dei dona. ¶(2)INCLINA ad me aurem tuã,] hoc eſt, miſericordiã tuam ap-
plica mihi,[ET ſalua me]nunc per gratiã,per opera virtuoſa, per inchoationẽ felicitatis futuræ, vi-
delicet per contemplationem deiformem & conſolationem internã:in futuro verò me ſalua per glo
riam. ¶(3)ESTO mihi in deũ protectorem,& in locũ munitum,]hoc eſt, tu qui es omnium deus & F
cõſeruator,ſic ſis mihi deus vt me protegas & conſerues,ſicut in loco munito cuſtoditur homo à ia-
culis atque inſidijs inimici,quatenus ſicut qui offendit & iram iudicis metuit,ad locum refugij pro-
perat,& in eo tutatur:ſic mihi peccatori ſit ſemper recurſus ad tuã clementiã,ſecuritasq; in ea , [VT
ſaluum me facias.]quod ideo deprecor te, ¶(4)QVONIAM firmamentum meum].i.cauſa totius
firmitatis ſtabilitatisq; meæ,[ET refugium meum]hoc eſt,terminus fugę meę,ſpes mea,& ſummum
bonum meũ,in quo ſolo ſalutẽ cõſtituo[ES tu domine. ¶(5)DEVS meus eripe me de manu pecca-
toris].i.de poteſtate diaboli,ne eius impugnationi ſuccumbam. De quo in euãgelio ſcriptũ eſt,Ho-
Iohan.8. micida erat ab initio,& in veritate nõ ſtetit. Et alibi, Diabolus ab initio peccat. Eripe quoq; me,[ET
de manu cõtra legẽ agentis,]hoc eſt,cuiuſlibet hominis impij iuſtos perſequentis, ne ab homine ta-
1. Iohã.3. li inficiar,& ſeducar,[ET iniqui]qui fraternæ charitatis iura diſſoluens,me perſequit̃ ſine cauſa. ma
xime tamen ô domine,eripe me de manu peccatoris,hoc eſt,à meipſo peccatore, ſecũdum quòd im-
pius ſum,& de manu meijpſius contra legem agentis cõuertendo me ad te, ne talis ſim qualis fui,ſed
Prou. 12 eſſe deſiſtam iniuſtus: quemadmodum ſcriptũ eſt, Verte impios,& non erunt. ¶(6)QVONIAM
Iob 17 tu es patientia mea domine,]id eſt,cauſa,finis,& præmium patientię meæ. Vnde & Sanctus Iob ait,
Vbi eſt præſtolatio mea & patientia mea? Tu es domine deus meus.[DOMINE ſpes mea à iuuentu- G
te mea]vel corporali,quoniã multi à iuuentute iugum domini ſuper ſe portant,& in deo confidunt,
illi videlicet qui in prima vigilia cõuertuntur. Propter quod Ieremias teſtatur, Bonũ eſt viro,cũ por
Thren.3. tauerit iugũ domini ab adoleſcentia ſua. Et alius, Laudabo nomen tuũ domine aſsidue,& confitebor
Eccl. 51 tibi cum adhuc iunior ſum,antequã oberrem. Vel,à iuuentute mea ſpirituali,hoc eſt,ab illo tempore
quo cœpi renouari ſpiritu mentis meæ,expoliando in me veterem hominẽ cũ actibus ſuis,& induen-
Coloſſ.3. do nouum qui renouatur in agnitionem dei,ſecundum Apoſt. Ab hac iuuentute eſt deus ſpes homi-
nis,quia ſic renouari & taliter conuerſari nemo poteſt,niſi in domino ſperãs. ¶(7)IN te confirma-
tus ſum ex vtero,] hoc eſt,tua virtute ſum conſeruatus in eſſe naturali in vtero matris meæ carnalis,
vſque ad egreſſum ex vtero,& deinceps. Niſi enim deus conſeruaret infantẽ in vtero,eſſe & perma-
nere non poſſet,ſicut nec aliquid ſine manutenẽtia dei ſubſiſtere valet:& niſi infantẽ in vtero à cun-
ctis præſeruaret periculis,frequenter, facileque moreretur in ventre . Propterea dicit S. Thomas &
alij multi,quòd infanti adhuc in vtero exiſtenti,deputatur angelus bonus qui eũ cuſtodiat. [DE vẽ-
tre matris meę tu es protector meus,] hoc eſt,ab ortu natiuitatis meæ vſque in præſens: tu protexiſti
me per teipſum,& angelum tuum ſanctum. Quamuis enim iuſto iudicio ſuo permittat deus aliquem
aliquando cadere,quemlibet tamen electum in tantum defendit,quòd non permittit eum in peccato
mortali decedere, vel à diabolo finaliter abſorberi: imò in quolibet reprobo hoc agit miſericordia
creatoris,ꝙ per angelicam cuſtodiam à multis malis retrahitur,atq; ad aliqua bona inſtigatur. Spiri- H
tualiter verò ita exponendus eſt verſus iſte , In te confirmatus ſum,hoc eſt,in fide & gratia tua cœpi
ſtabiliri ex vtero .i. ex catechiſmo, vbi in Chriſtiana doctrina inſtructus ſum de ventre matris meæ,
hoc eſt,de ventre eccleſiæ, vtpote ex ſacro baptiſmate, in quo ſpiritualiter regeneratus ſum ex aqua
Iohã.3 & ſpiritu ſancto. In baptiſmo enim infunditur nobis gratia,fides,ſpes, charitas:tu es ꝓtector meus,
me cõſeruando in donis gratiæ gratum facientis,in baptiſmo collatis. ¶(8)IN te cantatio mea ſem
per].i.laus mea vocalis,exultatio cordis,& regratiatio animę meæ,circa tua beneficia verſatur,& de
tua bonitate concipitur,ita quòd inceſſabiliter te laudare deſidero,in omni loco,cauſa,ac tẽpore. Et
ſi hominẽ laudo,vel aliquid creatũ,hoc ago ad gloriã tuã,tibi omnia bona aſcribens,& ad tuum ho-
Pſal.9 norẽ omnia referens. nec aliquẽ laudo in malo,ſicut ſuperius dictũ eſt, Quoniã laudatur peccator in
deſiderijs animæ ſuæ:ſed ſi quẽ laudo, propter virtutes & gratiæ dona hoc facio. Hoc modo Paulus
ſuos frequẽter laudauit diſcipulos. [TANQVAM prodigiũ factus ſum multis,]hoc eſt, velut porten
tum a multis ſum reputatus,irriſus ac ſpretus, quoniã vita mea vitæ illorũ diſsimilis inuenitur. tem-
poralia enim,carnalia,& delectabilia,quæ ipſi magnipendũt, laudant,acquirunt & diligunt,ego ve-
lut ſtercora arbitror, vt Chriſto pura ac libera mente adhæream, cæleſtia, inuiſibilia & æterna, ter-
renis, viſibilibus & tranſitorijs præfero:patrẽ,matrẽ,fratres, ſorores, vxorem, propinquos,agros, &
cætera vniuerſa pro Chriſti amore relinquo:ideo vitam meam putant inſaniam. Vnde & ait diuinus

A Apoſto. Spectaculum facti ſumus mundo,& angelis,& hominibus. Ad Philippenſes quoque, Exiſti- 1.Cor.4
mo,inquit,omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Hinc Philip.3
etiam per S.Ezechielē ait ad populum ſuum, Ezechiel erit portentum veſtrum. [ET tu adiutor for- Ezec.24
tis,]id eſt,tu domine fortiter mihi aſtitiſti , magnámque gratiam ac fortitudinem donaſti, ita quòd
propter improborum irriſiones & perſecutiones non receſsi à te , nec ab opere bono ceſſaui, ſicut
heu plurimi facere ſolent,qui dum ſe ab alijs aſpernari,moleſtari,& vituperari conſpiciunt,viā per-
fectionis arreptam relinquunt. Quo contra exhortatur nos diuinus Apoſtolus, Per patientiam cur- Hebr.12
ramus ad propoſitum nobis certamē,aſpiciētes in authorē fidei Ieſum,qui propoſito ſibi gaudio ſu-
ſtinuit crucē cōfuſione contēpta. Recogitate eum, qui talē ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemet-
ipſum contradictionem,vt non fatigemini animis veſtris. Et rurſus, Exeamus igitur ad eum extra ca-
ſtra improperium eius portantes. Deinde vir iuſtus cupiens de tantis beneficijs gratus domino in- Hebr.13
ueniri,precatur, ⸿(9) REPLEATVR os meum laude,] hoc eſt,tu domine mentem accende,il-
lumina,quatenus tuam bonitatem & beneficia contemplando,os diuina laude repleatur. Ex abun-
dantia enim cordis os loquitur:& niſi tu mentem diuino calore ſuccenderis, cito fatigabitur in tua Mat.12
laude os corporis,imo & ſpiritus meus:idcirco ſuperius dictum eſt , Sicut adipe & pinguedine re-
B pleatur anima mea,ſcilicet diuino amore,& labijs exultationis laudabit os meum. Vnde nunc ple- Pſal.62
nius ſubdit,cur petat os ſuum laude impleri, [VT cantem gloriam tuam,] hoc eſt, quatenus prædi-
cem famam tuam glorioſam , tuámque excellentiam cantando annunciem [TOTA die magnitudi-
nem tuam,] hoc eſt, ſemper, quantum huic vitæ poſsibile eſt,maieſtatem ac dignitatem tuam decan-
tem. Hoc nempe eſt diuiniſsimum ac illuſtriſsimum præſentis vitæ exercitium in diuinis laudibus iu
giter delectari,hilariter occupari , affectuoſiſsimè inmorari cum beatiſsimo Eſaia propheta dicen- Eſa.25
do, Domine deus meus tu es,exaltabo te,& confitebor nomini tuo. Et iterum , Nomen tuum & me- Eſai.26
moriale tuum in deſiderio animæ. Hæc eſt vera angelica cœliformiſque vita,diuinæ glorificationis
meritoria:ſicut & ipſe dominus affirmat, Quicunque glorificauerit me,glorificabo eum. ⸿(10) NE 1.Reg.2
proijcias me in tempore ſenectutis.] Quemadmodum duplex aſsignata eſt nunc iuuentus,ſpiritua-
lis & corporalis,ſic duplex ſenectus eſt. Vna corporis , dum calor deficit , & corporea virtus occum-
bere incipit. Alia verò eſt ſenectus animæ,dum ſpiritualis calor amoris frigeſcit , nec anima per gra-
tiarum incrementa renouatur:ſed in negligentia ſua & vitijs inueteratur , vel tædio perſecutionum
grauatur,aut minus actiua in bonis efficitur. Et de vtraq; ſenectute intelligi poſſunt hæc verba, Ne
proijcias me in tempore ſenectutis,hoc eſt,ne gratiam tuam auferas mihi,dum corporaliter ſeneſco,
aut mente deficio,ſed tunc tanto benignius mihi ſubuenias,quāto me amplius indigere agnoſcis. &
ideo quaſi exponendo quod dictum eſt, addit , [CVM deficiet virtus mea] corporalis aut ſpiritua-
C lis, quod maximè fieri ſolet & poteſt in agone & tempore magnę infirmitatis,[NE derelinquas me]
In hoc verſu ſanctus Thomas ſingularem præcipuámque deuotionem habere ſolet , & in dulces la-
chrymas ac vberem fletum amoroſe reſolui. Verſus enim hic mirabiliter affectuoſus eſt,efficax,& ſa
lubris. Merito autem ô domine peto iſta à te, ⸿(11) QVIA dixerunt inimici mei mihi]quicquid
excogitare potuerunt ad fallendum & opprimendum me. Dæmones enim honores proponūt, mun-
dus diuitias,caro delitias.[ET qui cuſtodiebant,]hoc eſt,obſeruabant[ANIMAM meam,] ad deci-
piendum[CONSILIVM fecerunt in vnum,] id eſt, pari propoſito & fine eodem facti vnanimes ad
perpetrandum illicita. ⸿(12) DICENTES,deus dereliquit eum.] Quoniam enim factus ſum il-
lis prodigium,putant vitam meam domino non placere,præſertim cùm videāt ſe in hoc ſeculo pro-
ſperari ac præualere,me verò varijs calamitatibus fatigari atque deficere. Hoc nanq; opinantur ma-
ligni,dum iuſtos cernunt affligi,ſe autē lætari ac dominari. Vnde Abacuc, Quia,inquit,impius prę- Abac.1
ualet aduerſus iuſtum,propterea egreditur iudiciū peruerſum:& quia me putant à deo derelictū , ar-
bitrantur ſe obſequium præſtare deo me perſequendo, & cohortando ſe dicunt, [PERSEQVIMI-
NI & comprehendite eū,]hoc eſt,facite ei quod vultis,[QVIA non eſt qui eripiat eum] de manibus
veſtris:ipſe nanque humanum auxilium ſpreuit,& in deo confiſus eſt. Non aduertunt iſti inſenſati &
reprobi,quoniā ſicut aurū in fornace,ſic deus probat electos,& quia per multas tribulationes opor-
D tet nos ingredi gloriam dei:quēadmodum apud ſanctum Iob inducitur, Qui humiliatus fuerit, erit Iob 22
in gloria,& ſaluabitur innocēs. ⸿(13) DEVS ne elongeris à me]auxilium differendo,gratiā ſubtra-
hendo,ac minorari ſinendo,ſed ô[DEVS meus]in quo ſummè & plenè cōfido,[IN auxilium meum
reſpice,] tanto gratioſius ſuccurrēdo,quanto illi malitioſius me ſubuertere nituntur: quemadmodū
ſcriptū eſt, Bonus dominus & cōfortans in die tribulationis,& ſciens ſperantes in ſe. ⸿(14) CON- Naum 1
FVNDANTVR]de ſuis ſceleribus, [ET deficiant] ab executione operis mali, [DETRAHENTES
animæ meæ]bonam eius famam denigrare optantes,quod eſt mortale peccatum , quoniam bona fa-
ma multū precioſa atq; amabilis eſt,& melior cunctis diuitijs:quēadmodū Salomon profitetur, Me- Eccl.7
lius eſt nomen bonum q̄ vnguenta precioſa. Et rurſus quidā, Curā habe de bono nomine : hęc enim Eccl.41
magis proderit tibi,q̄ mille theſauri. Propterea detractio eſt maius peccatum q̄ furtū.[OPERIAN-
TVR confuſione]prædicta[ET pudore,]qui in cōfeſsione peccati maximè conperatur ad culpæ re-
miſsionem,etiam quantum ad pœnam.[QVI quærunt mala mihi]inferre, meque ad peccandum in-
ducere,aut ſimili modo iniuſtè affligere. De hac bona confuſione apud Ezech. ſcriptum eſt, Confun Ezec.36
dimini & erubeſcite ſup vijs veſtris ait dominus. Verūtamē quomodo iſta cōfuſio,pudor,& defectio
multipliciter accipi queant,in præcedentis pſalmi explanatione inductum eſt. ⸿(15) EGO autem Pſal.69
ſemper ſperabo].i.quantūcunq; illi me perſequantur verbis & factis,occulte,& publice, ego nihilo-
minus inceſſanter in te confidere volo:ſicut beatus Iob de ſe fatetur , Etiam ſi occiderit me , in ipſo Iob 13

Prou.3 ſperabo. Et Salomon, Habe fiduciã in domino ex toto corde tuo. Et, Expecta dominum, & liberabit E
Prou.20 te. [E T adijciã ſuper omnẽ laudem tuam]. i. omnem laudem qua te venerari potero, vel ab alijs es lau
datus, confitebor eſſe minorem tua dignitate, & in infinitum deficere à præconio, quo tu dignus es
propter tuæ bonitatis plenitudinẽ prorſus immenſam: idcirco quantum mihi poſsibile fuerit ſemp
conabor te nouis hymnis laudare, perfectioti laude extollere, & nũquam à tua laude ceſſare. ⸿(16)
O S meum annunciabit] apud ſe te laudando, teque coram alijs prædicando, [IVSTITIAM tuam,]
qua vnicuique reddis quod meretur, & ſine perſonarũ acceptione omnia operaris. Te ergo ô domi-
ne iuſtificabo, tua iudicia approbabo, me verò accuſabo & condẽnabo. Poteſt quoque per iuſtitiã dei
Prou.8 ſacra ſcriptura intelligi, in qua diuinæ iuſtitiæ præcepta atque conſilia continentur. Vnde Sapiẽtia
ait, Iuſti ſunt omnes ſermones mei, & non eſt in illis peruerſum quid, neq; prauum: & ita dei iuſtitiã
annunciare, eſt ſacram ſcripturã docere, prædicare, aut legere. Annunciabit quoque os meũ [TOTA
die ſalutare tuum,] hoc eſt, indeſinenter competentibus horis diei, narrabo atq; laudabo dominum
Chriſtum omniũ ſaluatorẽ. Vel ſalutare tuum. i. ſalutem & ſaluationẽ quam nobis miſericorditer im-
pendiſti per Chriſtũ, atq; in cœlis paraſti. ⸿(17) QVONIAM nõ cognoui literaturã.] Iſtud varijs
modis exponi poteſt. Primò ſic, non cognoui literaturam. i. non approbaui inanem philoſophiam, &
2.Cor.10 omnem ſcientiam extollẽtem ſe aduerſum ſcientiã dei: non ꝙ philoſophia ſit per ſe odibilis aut vi-
tanda: ſed quia non debemus in ea quieſcere, & inaniter gloriari aut inflari, ſed ad diuinam doctrinã F
ipſam ordinare. Vel, non cognoui literaturam, id eſt, nihil me ſcire arbitratus ſum quando in cõſpe-
ctu dei meipſum conſtitui, & ad eius ſapientiã infinitam me cõparaui. Vel, non cognoui literaturam,
id eſt, aliquam ſcientiã per humanam exercitationẽ, informationẽ & ſtudiũ. Hoc non cõpetit omni-
Act.4 bus, ſed Petro & Iohanni, de quibus legitur, ꝙ erant homines ſine literis & idiotæ. Dicitur etiã cõ-
1.Re.16 uenire ſancto Dauid, qui tempore ſuæ iuuentutis oues pauiſſe legitur, non ſcholas frequẽtaſſe, vt ali
& 17 qui dicunt: ſed non videtur certum, quia & pſalmos metro conſcripſit. Quoniam ergo his modis vel
aliquo horum, non cognoui literaturam, [INTROIBO] per contemplationem ſupernaturalem [IN
potentias domini,] id eſt, in perfectiones ſeu veritates diuinas, eáſque cognoſcam & alios inſtruam.
Perfectio dei & virtus eius eſt vna ac ſimplex, vtpote ſua eſſentia, ſed dicuntur plures potentiæ, per-
fectiones, virtutesque dei, quoniam deus in ipſo ſuo ſimpliciſsimo eſſe omnium rerum perfectiones
eminentiſsimè comprehendit. Ad harum diuinarum perfectionum, quæ ſunt ſapientia, iuſtitia, miſe-
ricordia, contemplationem ingreditur, qui in proprio ſenſu non confidit, neque naturali rationi in-
nititur, ſed diuinitus illuſtratur. Vnde & Chriſtus in Euang. Cõfiteor tibi pater, quia abſcõdiſti hæc
Mat.11 à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Quid eſt à ſapientibus & prudentibus, niſi à li
teratis? Et nónne Paulus literatus erat, qui legem ad pedes Gamalielis didicerat? Quid ergo eſt, ab- G
ſcondiſti hæc à ſapientibus, prudentibus, & literatis, niſi ab his, qui in ſua ſapiẽtia & literatura ina-
Mat.18 niter gloriantur, ſeq; ſapientes & literatos arbitrãtur? Tales propter ſuam ſuperbiam diuinæ illumi-
1.Cor.3 nationis capaces non ſunt, nec fiunt, niſi conuertantur & efficiantur vt paruuli. Ideo nanque ait ſa-
pientiſsimus Paulus, Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe, ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Vel ſic, introibo
in potentias domini. i. fortes dei illuminationes & potentes ac magnas gratias eius recipiam, tanquã
nihil de proprio ſperans ingenio, ſed deo me humiliter applicando, ſicque contemplabor & ſciam ꝗ
potens & glorioſus ſit deus meus: & tunc ô domine [MEMORABOR iuſtitiæ tuæ ſolius,] hoc eſt,
tuam duntaxat iuſtitiam commemorabo, nihil de mea iuſtitia allegabo, omne bonum, virtutẽ, & gra
tiam tibi aſſcribam, omne malum, omnem defectum & culpam mihi attribuam, dicámque cum Apo
ſtolo, Gratia dei ſum id quod ſum. Et denuo, Qui ſe putat aliquid eſſe cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Et
Gala.2 iterum, Ignorantes, inquit, dei iuſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Et
Rom.8 quaſi quis diceret, ſi ô ſerue dei literaturã non noſti, quomodo tam decora documenta atq; ſublimes
ſententias noſti atq; conſcribis? Reſpõdet ad dominũ loquẽs, ⸿(18) DEVS docuiſti me] per inſpi-
rationẽ ſpũs ſancti, & illuminationẽ ſupnaturalem, [A iuuentute mea] vel corporali, vel ſpirituali, de
quibus modò ſatis prædictũ videtur. [E T vſq; nunc] cõſeruando, augendo, ſeu perficiendo gratiã tuã
in me, [PRONVNCIABO mirabilia tua,] quæ facis in cœlo & in terra in operibus naturæ ac myſte
rijs gratiæ, maximè tamen incarnationẽ, paſsionem & mortem tuam ô Chriſte pronunciabo. ⸿(19) H
E T vſq; in ſenectã] ſpiritualem, [E T ſenium] corporale, de quibus diſtinctio aſsignata eſt, pronun-
ciabo mirabilia tua, [DEVS ne derelinquas me, ⸿(20) DONEC annunciẽ brachium tuum] .i. maie
ſtatis tuæ potentiã. Vel, brachium tuũ. i. vnigenitum filium tuũ, qui eſt fortitudo & virtus tua, de quo
Eſa.25 Eſaias dixit, Parauit dominus brachiũ ſuũ in oculis omniũ gentiũ. Sicut & ſpũs ſanctus vocatur di-
Luc.11 gitus dei ratione ſui effectus, quoniã cũcta demõſtrat: ſic filius appellatur brachiũ dei, qui omnia por
Heb.1 tat & ſuſtẽtat verbo virtutis ſuæ: annunciẽ itaq; domine brachiũ tuũ [GENERATIONI omni quæ
vẽtura eſt] vſq; ad finẽ mũdi. Hoc author pſalmi præſentis excellẽter perfecit. Per librũ enim Pſal-
morũ quem edidit & nobis reliquit, annunciat iſta indeſinẽter toti mundo, & quilibet noſtrum hoc
agit, dum quantũ ſibi poſsibile eſt nomen dei glorificat, & eius honorem augere conatur, atque poſt
ſuã mortem diuinæ legis teſtimonia differit, verbo, fama, & vita verũ eſſe conteſtans, quod fides affir
mat catholica. Annunciẽ quoq; ô domine ⸿(21) POTENTIAM tuam,] quæ verè immenſa eſt, per
quã omnia creaſti, cõſeruas & regis, [E T iuſtitiã tuam deus,] qua vnicuiq; quod meretur repẽdis: po-
tentiã inquam & iuſtitiam tuã annunciem, non ſecundũ ꝙ in ſe eſt, quoniã ſic omnino incognita eſt,
ſed per comparationẽ ad ſuos ſublimes effect⁹, videlicet [VSQVE in altiſsima quæ feciſti magnalia.]
Quæ aũt ſunt iſta magnalia altiſsima à deo ꝓducta, niſi angelicorũ diſtinctio ordinũ, creatio viſibiliũ
& inuiſibilium, beatificatio electorũ, gubernatio mundi, iuſtificatio impij, redẽptionis humanæ my-

A ſteria & reliqua dei prodigia, ſigna atque miracula? In his effectib⁹ relucet creatoris iuſtitia & admi-
randa potentia. Cum ergo tanta ſint tua magnalia, ô [DEVS quis ſimilis tibi?] quaſi dicat, nullus. Si-
militudo autem eſt duplex, imitatiua ſeu imperfecta, & naturalis ſeu perfecta. Secundum primam ſi-
militudinem creatura ſimilis eſt creatori, præcipue homo, qui ad dei imaginem & ſimilitudinem fa-
ctus eſt: ſed quantum ad ſimilitudinem ſecundam nil creatum ſimile eſt creatori. Vnde per Eſaiam Eſa. 40
prophetam dicitur, Cui ſimilem feciſtis deum, atq; quam imaginē ponetis ei? Et Iob, Ecce excelſus Iob. 36
deus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. ❨(22) QVANTAS] ô deus [OSTEN-
DISTI mihi] per experientiā [TRIBVLATIONES] mundi, carnis, ac dæmonum [MVLTAS] nu-
mero, [ET malas] malitia penæ acerbas ac duras, aut certe iniuſta ſeu mala intentione aliorum illa-
tas, [ET conuerſus].i. placatus & mei miſertus [VIVIFICASTI me] vita gratiæ, auferēdo à me fla-
gella iracundiæ tuæ, [ET de abyſſis terrę], i. de ſubmerſione peccati, & fluctibus ſeculi [ITERVM,]
id eſt, frequenter [REDVXISTI me] ad ſtatū ſalutis & gratiæ. ❨(23) MVLTIPLICASTI ma-
gnificētiam tuā].i. magnā tuam potentiā multipliciter oſtendiſti in me, flagellando me varijs modis
[ET conuerſus] ab ira tuæ vindictæ ad manſuetudinē tuæ dilectionis paternæ abſque tua mutatione
[CONSOLATVS es me] infuſione interioris lętitiæ, contēplatione felicitatis futuræ, ſeu præmiorū
conſideratione, & allocutione ſacræ ſcripturæ, in qua dicitur, Quoniam non ſunt condignæ paſſio-
B nes huius temporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Et, Si cōpatimur, & conregnabimus. Rom. 8
Huius autem conſolationis meæ indicium eſt, ❨(24) NAM ET ego confitebor tibi] confeſſione Ibidem.
laudis [IN vaſis pſalmi,] id eſt, in pſalmis quæ ſunt vaſa laudis diuinæ in ipſis contentæ. Vel in vaſis
pſalmi, id eſt, in viris deuotis, in quorū cordibus velut in vaſis continetur laus tua. Vel, in vaſis pſal-
mi.i. in pſalterio, quod dicitur vas pſalmorum [VERITATEM tuam deus] i. ad gloriā tuam confi-
tebor ſeu laudabo veritatē tuam in diuinis ſcripturis traditam. Vel, veritatem tuam increatā, quę eſt
omnis veritatis fontana origo, [PSALLAM tibi in cythara] ſpirituali, ſcilicet in carnis mortificatio-
ne per cytharam ſignificata, ô domine qui es [SANCTVS Iſrael].i. ſanctificator populi te fideliter
cōtemplantis. ❨(25) EXVLTABVNT labia mea] exteriora, id eſt, ſigna lætitiæ manifeſtabūt [CVM Iudith 16
cantauero tibi,] quoniam vultu hilaris ero, ſecundum faciem ſanctorum cum te ore laudauero. Vel,
exultabunt, id eſt, exuberanter gaudebūt labia mea interiora, intellectus & voluntas, quibus interio-
ra verba & vota formantur cum cantauero tibi, id eſt, ad tuum honorem, [ET anima mea quam re-
demiſti] per gratiā tuam à culpa, atq; per ſanguinis tui precium à gehenna, exultabit tibi cantando.
❨(26) SED & lingua mea] interior, ſcilicet intellectus [TOTA die,] id eſt, horis aptis ac debitis
[MEDITABITVR iuſtitiam tuam] reuoluendo intra ſe legem tuam iuſtiſſimam. Vel lingua mea
corporea meditabitur, id eſt, ex interiori cogitatione loquetur iuſtitiam tuam. [CVM cōfuſi, [id eſt,
C repulſi, victi, [ET reueriti,] id eſt, perterriti [FVERINT qui quærunt mala mihi,] id eſt, dæmones
mihi nocere optantes, vel homines mali, de quorum confuſione atque repulſa gaudent boni trāquil-
lam vitam amantes. Sed quia in hac vita non poſſumus plene erui, totaliter iugiterque ab eorum im-
pugnatione eſſe ſecuri, iccirco verſus iſte anagogice exponi poteſt de ſtatu futuro in patria. Tunc e-
nim lingua noſtra interior & forte etiā exterior tota die æternitatis, id eſt, continuè & indefeſſe me-
ditabitabitur iuſtitiam dei per contemplationem clariſſimā, cum confuſi & reueriti fuerint, &c. quia
in die iudicij irreparabiliter confundentur omnes iniqui: iuxta illud Eſaiæ, Præcipitabit dominus Eſa. 25
mortem in ſempiternum, & opprobrium populi ſui auferet. Vnde & viro electo ait dominus, Ne ti- Eſa. 41
meas quia ego tecum ſum. Ecce confundentur omnes qui pugnant contra te.

❨EXPOSITIO allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

QVoniā pſalmus iſte glorioſus atq; decorus in principio ſui, verbis & ſenſu cōformis eſt pſal-
mo 30. qui ſic incipit ſicut iſte: in proceſſu autē ſimilis eſt in aliquibus pſalmo 21. cuius exor-
dium eſt, Deus deus meus reſpice in me, quorū vterque ad literam de Chriſto exponitur. Ic-
circo ſtudendū eſt, vt & præſens pſalmus exponatur quantū fieri poteſt de domino ſaluatore.
Chriſtus ergo ſecundum ꝙ homo paſſibilis, & aliquo modo viator extiterat, ad paſſionem propin-
quans, orauit ad patrem dicendo, In te domine pater ſperaui, id eſt, omne bonum quod deſideraui
teq; rogaui, à te adipiſci confiſus ſum, non per ſpem, quæ eſt virtus theologica, ſed per quandam fidu
D ciā. Spes enim quæ eſt virtus theologica, eſt expectatio futuræ beatitudinis. Cū igitur anima Chriſti
à ſuæ creationis principio beata fuerit, deum videndo per ſpeciem, cōſtat quòd ſpem talem nō ha-
buit, nihilominus habuit quādam præſtolationem ſiue fiduciam, de qua in Prouerb. ſcribitur, Gem- Prou. 17
ma gratiſſima expectatio præſtolantis. Sperauit nāque anima Chriſti à deo gloriam corporis, & alia
quædam ad præmium accidentale ſpectantia. Quoniam ergo in te domine ſperaui, nō confundar in
æternum.i. quāuis ad tempus à Iudæis deſpicior & illudor, ab Herode quoque & Pilato atq; eorum Matt. 26
militibus, non tamen duret diu iſta cōfuſio, ſed tertia die honorer à te per reſurrectionem beatam in Ioan. 18
iuſtitia tua.i. ſecundum iuſtitiam tuam, & ſecundum exigētiam eius libera me à generatione hac in- Marc. 9
fideli ac peſſima, de qua locutus ſum, Quandiu apud vos ero, quandiu patiar vos? & eripe me ab o-
mni corporis mortalitate ac paſſibilitate. Inclina ad me filium tuum vnicum & dilectum, aurē tuam,
quod oro, non quaſi incertus ꝙ ſic facies, ſed quia per orationē decreuiſti dare quod opto, vt ego o-
ſtendā me à te habere omne bonū quod habeo, aliiſq; formam orandi exhibeam: & ſalua me ab omni
malo pœnę dando etiam præmium accidentale, videlicet corporis glorificationem & aſcenſionem.
Eſto mihi in deum protectorem, ne ante tēpus à te præordinatum à Iudæis cōprehendar, occidar,
aut lædar, qui me præcipitare lapidareq́ue conati ſunt: ſed non potuerunt, quoniā nondū venit ho-
ra mea. Eſto etiā mihi & in locū munitum, vt in te quaſi in loco confugij ſecurus ab omni inuaſione

quieſcam,vt ſaluũ me facias,animã corpori reuniendo. Quoniam firmamentũ meum.i. confirmator E
meæ humanitatis, & cauſa vniuerſæ fortitudinis eius,& refugium meum.i. adiutor meus inquãtum
Iohã. 5 homo ſum,ad quem in omni neceſsitate cõfugio. Hinc enim ait Saluator de ſemetipſo,Non poſſum
Iohã.14 ego à meipſo facere quicquã.Et iterũ,Pater in me manẽs ipſe facit opera. Eſaias quoq;, Ecce domi-
Eſa.50. nus deus,auxiliator meus.Et Ieremias,Dominus mecũ eſt quaſi bellator fortis,iccirco qui me perſe-
Iere.20 quuntur cadẽt.Deus meus,qui es ſpecialiſsimo modo deus meus, eripe me de manu peccatoris.i. de
poteſtate Iudę proditoris,cuius iniquitatẽ cæli reuelabunt,& terra aduerſus eũ conſurget,& de ma-
nu contra legẽ agentis & iniqui.i.populi Iudæorũ,de quo dixi,Nónne Moſes dedit vobis legem,&
Iohã. 7. nemo ex vobis facit legem? Et rurſus, Quare vos tranſgredimini mandata dei propter traditionem
Matt. 15. veſtram?Quoniã tu es patiẽtia mea domine. Omnis enim perfectio animę Chriſti, à deo infuſa col-
Pſal.86 lataque fuit . Chriſtus quoque omnia propter dei honorem ſuſtinuit,ſicut ſuperius dixit, Quoniam
propter te ſuſtinui opprobrium: ſicque deus erat cauſa efficiens & finalis patientię Chriſti: domine
ſpes mea à iuuentute mea. Nam Chriſtus per prædictam fiduciam ſemper certiſsimè & immobiliter
Iohã.11 ſperauit in deo.Propter quod dixit,Ego autem ſciebam,quoniam ſemper me audis, In te confirma-
tus ſum ex vtero,hoc eſt,in ipſo matris meæ virgineo vtero, per gratiam conſummatam.i.per beati-
ficam fruitionem fixus & roboratus ſum in te,ita vt à te nunquã poſsim auerti.Non enim ſolum erat
anima Chriſti in vtero virginis ſanctificata per gratiam, ſed & immobilis facta per gloriã, de ventre F
matris meæ tu es protector meus.i.ab inſtanti natiuitatis meæ vſque ad mortẽ protexiſti me ab omni
ruina peccati,à tentatione diaboli, & à pœnis,quas Iudæi ante tempus inferre volebant . Quoniam
enim Chriſtus confirmatus erat in bono in virginis vtero , poſt natiuitatem peccare nullatenus po-
Eſa.50 tuit.Hinc de ſeipſo per Eſaiam prædixit,Quis eſt aduerſarius meus?Accedat ad me.Quis contradi-
dicit mihi?Stemus ſimul.Ecce quanta ſecuritas propter protectionẽ diuinã,propter quod nullo mo-
do opinandum eſt, ꝙ Chriſtus expauit,quando ducebant eum ad ſupercilium mõtis, quatenus præ-
cipitarent eum.In te cantatio mea ſemper.i.te ô deus pater ſemper laudaui,nominis tui honorẽ,non
Luc.4 propriã gloriã,ſemp quæſiui ſicut teſtatus ſum blaſphemis Iudæis, Ego nõ quæro gloriã meã,ſed ho
Iohan. 8. norifico patrem meum,& vos inhonoraſtis me:tanquam prodigium factus ſum multis, puta Iudæis,
Ioan.10 de quibus ſcriptum eſt , Dicebant multi ex Iudæis, Dæmonium habet & inſanit, quid eum auditis?
Luc.8. Et cum filiam archiſynagogi ſuſcitaturus dixiſſet,Puella non eſt mortua,ſed dormit,deridebãt eum.
Lucæ 8 Vnde de Chriſto apud Eſaiam prædictũ eſt, Inglorius erit inter viros aſpectus eius,& tu adiutor for
Eſa.52 tis, quoniam in omni aduerſitate feciſti me conſtantem atque immobilem . Repleatur os meum lau-
de. Chriſtus in gratia habituali nunquam profecit, nec in ea proficere exorauit. Vnde quemadmo-
dum ſancti in patria deum non rogant pro gratia benefaciendi:ſic nec Chriſtus exorauit,vt ex gra- G
tiæ interioris incremento ad dei laudem prorumperet. Ideoq; quod ait,Repleatur & cætera,potius
congratulando ꝙ ſic eſt, quàm orando vt ſic ſit,intelligendum videtur. Vel orat vt corpus ſuum in
morte ab anima ſeparatum, denuo vniatur eidem, & ita os ſuum corporale in triduo mortis clauſum
per reſurrectionem aperiatur, laudibuſque diuinis impleatur, vt cantẽ inquit gloriã tuam. Chriſtus
enim ore interiori iugiter decantauit gloriam ſummę Trinitatis, laudando eam in ſeculũ ſeculi mul-
to ſublimius,quàm aliquis beatorũ in patria,ſecundum quod comprehenſor fuit,& tota die , hoc eſt
inceſſanter,& in die æternitatis participatæ, quæ fuit mẽſura operationũ ſuarũ interiorũ cõuenien-
tium ſibi vt cõprehenſori cãtauit interiori melodia magnitudinẽ dei,illã clariſsime cognoſcẽdo,at-
que digniſsime extollẽdo. Deniq; etiam ante paſsionẽ & poſt reſurrectionem cantauit ore corpora-
li gloriam dei,ſcilicet euangelicæ legis doctrinam,in qua deus pulchre laudatur,& tota die,hoc eſt,
ſemper congruis horis cãtauit ſeu prædicauit magnitudinem dei per ſeipſum ac ſuos miniſtros . Ne
proijcias me in tẽpore ſenectutis. Dicere aliquis poſſet Chriſtum oraſſe hunc verſum,nõ pro ſeipſo,
Act.9 ſed pro corpore ſuo myſtico,eo modo quo iam impaſsibilis factus dixit ad Paulum,Quid me perſe-
Luc.13 queris?præſertim cũ nec corporalis ſenectus nec ſpiritualis in Chriſto fuiſſe noſcantur: nam iuuenis
occiſus eſt , & in interioribus ſemper æqualiter recens virenſque extitit : propter quod viridi ligno
comparauit ſeipſum. Veruntamen dicere poſſumus,ꝙ hoc loco per tẽpus ſenectutis,intelligatur tẽ-
pus dominicæ paſsionis,in qua corporalis natura Chriſti inſtar hominũ antiquorũ,à ſuo virore atq; H
vigore occubuit, eritq; ſenſus exponendo hunc verſum de Chriſto, Ne proijcias me in tempore ſe-
nectutis.i tẽpore paſsionis non ſubtrahas mihi tuæ paternæ pietatis præſentiam, derelinquẽdo cor-
pus in tumulo,aut animã in limbo . Non enim orauit Chriſtus ne proijceretur à deo, gratiam amit-
tendo aut gloriã, quoniam ſe confirmatum cognouit in bono:cum deficiet virtus mea corporalis in
cruce,quãdo expiraui,inclinato capite tradens ſpiritum,ne derelinquas me,ſed audi quod dico,Pa-
Luc.13. ter,in manus tuas cõmendo ſpiritum meũ. Merito quoq; precor iſta ô pater, Quia dixerunt inimici
Iohan. 8. mei Iudæi mihi,quicquid mali excogitare valebant. vt eſt illud,Nunquid interficiet ſemetipſum?Et
Matt. 11. alibi,Homo vorax,potator vini.Hic blaſphemat,multaque talia : & qui cuſtodiebãt animam meam,
Marc.2 id eſt Iudęi,qui obſeruabant vitã meã vt eam arguerent: quemadmodum in euangelio ſcriptum eſt,
Marc.3 Obſeruabant ſi ſabbatis curaret Ieſus, vt accuſarent eum: conſilium fecerunt in vnum,id eſt,ad in-
Mat.29 uicem & pari malitia:iuxta illud,Conſilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent & occiderent,dicẽtes,
Iohan.9 Deus dereliquit eum Iudęi nãque putabãt deũ receſsiſſe à Ieſu tanquã à peccatore. Vnde dicebant
Nos ſcimus,quia hic homo peccator eſt. Et iterũ,Nõ eſt hic homo à deo q ſabbatũ nõ cuſtodit:per-
Iohan. 7. ſequimini & cõprehendite eũ,hoc eſt quod à Iohã.dicitur,Miſerũt Iudæi miniſtros vt cõprehende-
rent Ieſum.Et in nocte cœnæ dixerũt hæc verba ſuis miniſtris principes ſacerdotũ,qui eos miſerunt
Iere.50 cum Iuda vt caperent eum. Propter quod apud Ieremiã dicitur, Audiui cõtumelias multorũ,& ter-

A rorem in circuitu, perſequinini & perſequamur eum, quia non eſt qui eripiat.i. nullus eſt qui Ieſum
de veſtris manibus eruat,eo ꝙ deus reliquerit eum.Hinc euim dicunt aduerſarij Chriſti,Coutume- Sapien.2
lijs & tormento interrogemus eum, & probemus quæ ventura ſunt illi. Ea propter Eſaias, Nos (iu-
quit) putauimus eum quaſi leproſum & percuſſum à deo & humiliatum. Deus pater ne elongeris à Eſa.53
me,differendo reſurrectionem meam vltra triduum, deus meus iu auxilium meum reſpice,tua diui-
na virtute cooperando meæ humanitati iu redemptione generis humani, atque de manibus Iudæo-
rum me eruendo per reſuſcitationem ad impaſsibilem ſtatũ. Hoc eſt quod Chriſtus ante paſsionem
oraſſe apud Iohan deſcribitur,Nunc anima mea turbata eſt.Et quid dicam?Pater ſaluifica me ex hac Iohã.12
hora.Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ. Multipliciter confuſi ſunt & defecerunt
Iudæi dominum ſaluatorẽ perſequentes & occidẽtes. Nónne confundebantur dum Chriſto in cru-
ce pendente ſol obſcuratus eſt, terra commota, velumque templi ſciſſum? dum etiam in die reſurre-
ctionis milites eis narrabaut quæ circa Chriſti ſepulcrum contigerunt, & quomodo reſurrexiſſet?
dum inſuper ab apoſtolorum principe beatiſsimo Petro audierunt,Ieſum Nazarenum virum appro- Act.2
batũ a deo, in virtutibus & prodigijs & ſignis quæ fecit deus per illum in medio veſtri interemiſtis?
dum quoque per manus apoſtolorũ ſigua magua fiebãt iu Hieruſalem, & multa milia conuerteban- Ibidem
tur ad Chriſtum?Maxime autẽ confuſi ſunt, & penitus defecerũt in obſidione Titi ac Romanorum: Act.4
operiantur confuſione & pudore,id eſt,vndique confundantur & erubeſcant, intus quoad ſeipſos,
& foris quantũ ad alios,qui quærunt mala mihi,id eſt,Iudęi,qui mihi mala culpæ imponunt,& mala
pœnæ infligunt. Vnde apud Ieremiã Chriſtus ait, Confundantur qui me perſequuntur,& non con- Iere.17
B fundar ego: paucant illi & uon paueam ego, & duplici contritione contere eos,videlicet in præſen-
ti & in futuro.Hæc autem à Chriſto dicuntur potius prænunciando quàm impreeando.Quomodo
tamen iſta multipliciter poſſent exponi, ſcilicet per modum orationis in bono, ex præhabitis inno-
teſcit.Ego autem ſemper ſperabo.Nam quicquid Iudæi Chriſto dixerunt ſiue fecerunt, ipſe in deo
manſit immobiliter ſperãs,certitudinaliterque ab eo expectans reſuſcitari,corpore glorificari,& ſu-
per alta cælorum eleuari:& adijciam ſuper omnem laudem tuam,hoc eſt,omni laudi qua in lege at-
que prophetis laudaris, addam euangelicę legis præconium, & noui teſtamenti ſcripturam, in qua
multo ſublimius continentur laudes diuinæ, quàm in veteris legis doctrina. Os meum annunciabit
iuſtitiam tuam. Quandiu Chriſtus prædicauit in mundo,annunciauit iuſtitiam dei, docẽdo ꝙ deus
ſit iuſtus,nec peccatum relinquat inultum,increpãdo etiam peccatores, & recta præcepta ſaluberri-
maque conſilia proponendo.Propter quod ipſemet ait,Ego ſum lux mundi.Et,Sicut docuit me pa-
ter, loquor. Vnde de ipſo apud Iohelem habetur, Exultate in domino deo veſtro,quia dedit vobis Iohã.8
doctorem iuſtitiæ. Et per Oſee dicitur,Tempus requirendi dominum,cum venerit qui docebit vos Ibidem.
iuſtitiam.Annunciabit quoque os meum ô deus pater tota die,hoc eſt,quandiu in mundo ſum,ſalu- Iohel.2
C tare tuum,id eſt,ſalutem quam mũdo impendis per me.Merito autem tempus quo Chriſtus in mun- Oſee.10
do vixit,dies vocatur, quoniã ſol iuſtitiæ hominibus luxit atque apparuit:ſecundum quod ipſe teſta-
tur, Quandiu in mundo ſum, lux ſum mundi, & tota hac die annunciauit Chriſtus verbo vel opere Iohã.8
ſalutare dei,id eſt,ſcipſum ſeu ſaluationẽ qua ipſe mũdum ſaluauit:& ideo ait in euangelio,Me opor- Iohã.6
tet operari opera eius qui miſit me douec dies eſt. Hoc modo annunciauit Chriſtus ſalutare dei di- Iohan.3
cens,Qui credit in filium dei,habet vitam æternam:qui autem incredulus eſt filio,ira dei manet ſu- Iohã.14.
per illum. Et,Ego ſum via,veritas, & vita. Nemo venit ad patrem,niſi per me. Et in alio loco, Qui Marc.16
crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit.Quoniam non cognoui literaturam.i.ſcientiam per exer-
citationem & ſtudium ſeu iuformationem humanam:iuxta illud,Mirabantur Iudæi dicentes,Quo- Iohã.7
modo hic literas ſcit,cũ nou didicerit?Quoniã ergo nõ cognoui literaturã per ſtudiũ, ſed illumina-
tionẽ diuinã,iccirco introibo per contẽplationem perfectã ſeu viſionẽ fruitiuam atque beatam in po
tẽtias domini,cognoſcẽdo perfectiones & virtutes diuinæ naturę,& magna opera eius.Anima enim
Chriſti à ſuæ creationis exordio vidit per ſpeciem diuinã eſſeutiã,& perfectiones eius potentes,nou
niſi per illuminationẽ ſupernaturalẽ.domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius,hoc eſt,nihil boni mihi
ex me aſſcribã,ſecundũ quod homo ſum,ſed omnẽ conuerſationis meæ iuſtit.ã tibi attribuã,& alios
ſic facere edocebo.Hoc eſt quod aſſerit Chriſtus,Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt.Et, Iohã.8
Claritatẽ ab hominibus nõ accipio.Et,Cũ feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis,dicite,ſerui in- Iohã.3
utiles ſumus,quod debuimus facere fecimus.Deus docuiſti me à iuuentute mea & vſque nunc.Deus Luc.17
D Trinitas docuit animã Chriſti à primo inſtanti quo eã creauit,dando ei multiplicẽ ſapientiã, vtpote
ſapientiã beatificæ viſionis,qua cognouit deũ per ſpeciẽ increatã,ſicut & ſancti in patria. Sapiẽtiam
quoq; infuſam ſeu inditã, qua omnia nouit in proprijs naturis per ſpecies innatas ſeu cõcreatas, ſicut
& omnes angeli ante lapſum,& confirmationẽ nouerũt. Habuit etiam Chriſtus(ſecũdum quoſdam) Vide Sã.
ſcientiã acquiſitã ſeu experimentalẽ, de qua ait Apoſtolus, Didicit ex his quę paſſus eſt obediẽtiam, Tho.e.p.
& ſumitur ibi diſcere pro experiri,quoniam Chriſtus ab alijs nihil didicit,ſed per propriã adinuen- q.9.ar.4.
tionem,ſecundum ponentes ſcientiam acquiſitam in Chriſto.Vnde de hac ſapientia intelligi poteſt Hebr.5
quod legitur in euangelio,Ieſus proficiebat ſcientia & ætate. Sed quoniã Chriſtus a principio per- Luc.2.
fecte inſtructus fuit,quomodo nunc ait,Deus docuiſti me à iuuentute mea,& vſque nunc,ac ſi ſecun
dum ſucceſſum temporis addita ſibi fuiſſet ſcientia?Et reſpondendum,ꝙ deus dicitur ſanctos in pa
tria, & animam Chriſti ſemper docere, inquantum ſapientiam ipſis infuſam inceſſanter in eis con-
ſeruat.pronũciabo mirabilia tua.Chriſtus occultiſsima,ſupernaturaliſsima,penitusque incõprehen-
ſibilia docuit,ſicut ꝙ deus eſt vnus ac trinus,ꝙ ipſe in vnitate perſonę ſit deus & homo,quòd beati-
tudo noſtra in diuinæ eſſentiæ viſione conſiſtit, quòd ipſemet ſit reſuſcitaturus & iudicaturus mor-

tuos vniuerſos,& alia multa:ſicque mirabilia dei per ſeipſum & diſcipulos pronunciauit. Et vſque in E
ſenectam & ſenium, hoc eſt, vſque ad tempus paſsionis meæ pronunciabo mirabilia. Vnde in nocte
Matt.26. paſsionis dixit Iudæis, Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis dei, & venien-
Iohã.18 tem in nubibus cæli. Coram Pilato quoque in die paſsionis teſtatus eſt, Rex ſum ego: ego in hoc na
tus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Vel, vſque in ſenectam &
ſenium, hoc eſt, vſque ad vltimam mundi ætatem, & finem ſeculi pronunciabo per meos miniſtros
mirabilia tua. Nam vſque ad terminum mundi cãtabunt Chriſtiani à Chriſto inſtructi mirabilia dei
in nouo ac veteri teſtamento ſcripta: deus pater, ne derelinquas me in monumento aut limbo. Do-
nec annunciem brachium tuum, id eſt, potentiam tuam generationi omni quæ ventura eſt, hoc eſt,
Luc.24 vniuerſis hominibus vſque in finem ſeculi naſcituris. Hoc in Chriſto videmus impletum, quoniam
Act.2 poſt reſurrectionem inſtruxit ſuos diſcipulos, aperiens illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas & tan-
dem quinquageſimo die miſit eis ſpiritum ſanctum, qui eos in omni lingua atque ſapientia erudiuit.
Per hoc verò quòd Chriſtus illis diuinam potentiam reuelauit, etiam omnẽ generationem venturam
Marc.13. edocuit, quia per apoſtolorũ doctrinam, fidem catholicã promulgauit, mundumq; conuertit. Vnde
& Chriſtus in Euang. ait, Quod vni dico, omnibus dico. Potentiã tuam, & iuſtitiam tuam deus, vſq;
in altiſsima, quæ feciſti magnalia. In Chriſti incarnatione, paſsione, & aſcenſione potentia atque iu-
ſtitia dei excellentiſsimè ſplendent. Quod enim deus & homo in vnam cõuenerunt perſonam, infi-
nitam eſſe oſtendit poteſtatem diuinã. Similiter quòd Chriſtus de virgine natus eſt, tãtáque miracu-
Rom.8 la feciſſe credendus eſt. Iuſtitia verò dei relucet in hoc, quòd proprio filio nõ pepercit, ſed pro mun- F
di peccatis tradidit illum, ne culpa remaneret inulta. Hanc autem dei potentiam & iuſtitiã Chriſtus
Iohã.8 annunciauit verbis & factis, proteſtãdo ſe eſſe patri ęqualẽ, primũ principiũ verúmq; deũ, & nihilo-
Iohã.10 minus hominẽ verũ, patre minorẽ, atq; paſsibilẽ. ſed & iuſtitiã patris Chriſtus profeſſus eſt, dum ait,
Iohan.17 Pater iuſte mundus te non cognouit, ego autẽ te cognoui. Sic ergo Chriſtus pronũciauit potentiã &
iuſtitiã dei, vſque in altiſsima quæ fecit magnalia, hoc eſt, per cõparationẽ ad humanæ redemptionis
myſteria, quæ ſunt altiſsima magnalia, ſuper omnia naturalia opera creatoris. Chriſtus nanque ſuam
incarnationẽ, paſsionẽ, reſurrectionẽ; aſcenſionẽ & ſpiritus ſancti miſsionẽ, ante paſsionem vbertim
prædixit. Quãtas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, hoc eſt, perſecutiones, & varias pœ-
Eſa.53 nas mihi infligi permiſiſti: quemadmodũ Eſaias prædixit, Dominus voluit eum cõterere in infirmi-
Act.3 tate, & dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. Et Petrus, Deus (inquit) qui prænũciauit
Ierem.11. per os omniũ prophetarũ, pati Chriſtum ſuũ, impleuit ſic. Vnde per Iere. Tu domine oſtẽdiſti mihi,
& cognoui, tu oſtendiſti mihi ſtudia eorũ, & conuerſus. i. mũdo per meã paſsionẽ placatus, viuificaſti
me, reſuſcitando me tertia die à mortuis, & de abyſsis terræ, hoc eſt, de ſepulcro & inferno, iterũ re-
Lucę 24 duxiſti me, in die reſurrectionis. Multiplicaſti magnificentiam tuam, glorioſe atq; potẽter me reſu-
ſcitando. Nam angelus domini deſcẽdit, & accedens reuoluit lapidẽ, & terra mox mota eſt, cuſtodes
Matt. 28 quoq; perteriti, & quaſi exanimes facti ſunt: ſed & duo angeli ſederũt iuxta ſepulcrũ, vnus ad caput G
& alter ad pedes: & conuerſus ab ira qua hominibus iraſcebaris, cõſolatus es me, liberando me ab o-
mni dolore atq; triſtitia quos habui tẽpore paſsionis, & corpus meũ glorificando, nouáq; gaudia ad
accidentale præmiũ pertinẽtia mihi poſt reſurrectionẽ præſtando. Nam & ego vnigenitus tuus, con
fitebor tibi. i. laudabo te, in vaſis Pſalmi. i. in deuotis hominib. laudẽ tuã cordialiter cõtinentibus, cõ-
Eſa. 49 fitebor veritatẽ tuã deus, te per ipſos laudãdo, & eos ad tua præconia inflãmando: quemadmodũ per
Eſaiã ꝓphetã locutus ſum, Laudate cæli & exultet terra, iubilate mõtes laudẽ, quia cõſolatus eſt do-
Eſaię 47 minus populũ ſuum, & pauperum ſuorum miſerebitur: pſallam tibi in cythara, hoc eſt, in carne mea
propter te crucifixa & mortua ô domine, qui es, & cuius nomẽ eſt, ſanctus Iſrael, ſecundũ quod alibi
ſcriptũ eſt, Redẽptor noſter dominus exercituũ, ſanctus Iſrael nomẽ eius. Exultabunt labia mea cum
cãtauero tibi. Tanto ampliori hilaritate & exultatione ſemper gauiſa ſunt, & inæternũ gaudebũt la-
bia Chriſti, interiora & exteriora, in laude diuina, quãto ipſe præ alijs deũ ardẽtius dilexit, clariúſq;
cognouit. Vnde legitur in euang. Exultauit Ieſus ſpiritu ſancto, & ait, Cõfitebor tibi pater, & anima
Luc.16 mea in tua laude exultabit quã redemiſti, ab omni paſsibilite & loco inferiori, itemq; à culpa, nõ illa
quam habuit, quoniã omni penitus culpa carebat: ſed illa quã potuiſſet habere, niſi pręuẽta fuiſſet af-
fluentia gratiæ tuę, & hypoſtatica vnione cum verbo. Sed & lingua mea interior atque exterior, tota
die, ęternitatis in patria, meditabitur iuſtitiã tuã, illam laudando ac proferẽdo ad gloriam tuam, cum H
confuſi & reueriti fuerint, confuſione perfecta atque conſummata, tanquã æternaliter condemnati,
qui quærunt mala mihi, ſecundum ſenſum inductum. Ecce pſalmus præclarus ac luciformis cæleſtis
harmoniæ dulcedine plenus, verba ignea ſanctæ dilectionis complectẽs, affectuoſiſsimas preces in-
cludens, deum pulcherrime laudans, omnemque puſillanimitatem propulſans: pſalmus vtique mira-
biliter cõſolatorius attẽto lectori, qui etiã de domino ſaluatore tam cõgruenter exponitur. Quidam
verò exponunt eũ ad literã de Dauid, quam explanationẽ propter prolixitatẽ, & quoniã parũ deuo-
tionis adducit, omitto. Cũ ingenti igitur alacritate & omni mentis feruore atque cuſtodia pſalmum
tam fulgidum decãtare conemur, præſertim cũ omnium viſibilium inuiſibiliumq; aduerſariorũ per-
ſecutiones & tentamenta, præſentis Pſalmi deijciantur, vincantur, ac proſternantur virtute.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXI.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus Pſalmi eſt, In Salomonẽ aſſerũt quidã, quòd Dauid fecit hũc pſalmũ ꝓ filio ſuo Salo-
mone, orãdo pro ꝓſperitate regni ipſius: ſed hoc nullatenus veriſimile eſſe poteſt, quoniam

A multa in hoc Pſalmo cõtinentur,quę Salomoni nullo modo cõueniunt,ſicut patebit.Hieron.aũt di-
cit hunc Palmum à Salomone intitulatum tanquam ab authore , ita quòd Salomon edidit Pſalmum
præſentem.Auguſtinus vero & Caſsiodorus (quorum poſitioni magis conſentiendum videtur) di-
cũt hunc Pſalmum,ſicut & omnes alios,à Dauid conſcriptum.Omnes quoq; magni catholiciq; do-
ctores,videlicet Hieronymus,Auguſtinus,Caſsiodorus,Hugo, exponũt hunc Pſalmum de Chriſto
ad literam.& eſt ſenſus tituli,In Salomonem, id eſt, Pſalmus iſte tendit & ducit nos in Chriſtũ, per
Salomonem figuratum.Salomon nempe interpretatur pacificus:& ita Chriſtus eſt verus Salomon mũ
dum patri recõcilians, de quo dicit Apoſtolus ad Eph.Chriſtus eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnum, Ephe.2
per crucem diſſoluens inimicitias in ſemetipſo,& veniens euangelizauit pacem his qui propè,& his
qui procul.Et ad Romanos,Cùm adhuc inimici eſſemus,reconciliati ſumus deo per mortẽ filij eius. Rom.9
Propter quod Zach.Ipſe,inquit,portabit gloriam,& dominabitur,& erit ſacerdos:& conſilium pa- Zach.9
cis erit inter duos illos,videlicet inter Gentiles & Iudæos diuinitus præelectos:de quibus ait Apo- 1.Cor.1
ſtolus,Ipſis autem vocatis Iudæis & Græcis prædicamus Chriſtum dei virtutem & dei ſapientiam.
Chriſtus nãq; eſt lapis angularis,in quo ſibi connexi atq; cõiuncti ſunt in vnitate eccleſię per fidem 1.Pet.2
& charitatem,Iudæi atq; Gentiles.Ait ergo Propheta ad deum patrem, ſeu totam beatiſsimam Tri-
nitatem,cuius dona & opera indiuiſa conſiſtunt.

PRECATIO.

B *Tuæ domine largitatis indulgentia ſuſcipiamus pacem & iuſtitiam,quam iugiter te adiutore obtineamus,ut humi-
litatis calumniatoribus noſtris nomen tuum benedictum in ſecula magnificemus.*

EXPOSITIO Pſalmi.

DEVS iudicium tuum,]hoc eſt,iudiciariam tuam poteſtatem[REGI].i. Chri- Apoc.1
ſto regi regum,& domino dominorum [DA] conſtituendo eum iudicem viuo-
rum ac mortuorum:[ET iuſtitiam tuam,]hoc eſt , habitum veræ æquitatis , per
quem in diuino iudicio rectè procedat,da[FILIO regis].i.Chriſto,qui ſecũdum
diuinã generationẽ eſt filius regis æterni, vtpote tui:ſecũdum generationẽ autẽ
humanã eſt filius Dauid regis terreni. (2)IVDICARE populũ tuũ in iuſti-
tia].i.ad hoc da Chriſto iudiciũ atq; iuſtitiã,quatenus populũ Chriſtianũ iudi-
cet iuſtè,diſcernẽdo ac ſeparãdo eũ ab infideliũ plebe , & dando ſingulis quod
merẽtur,vt etiã iudicet[ET pauperes tuos].i.verè & ſpiritualiter pauperes,de quibus in Matt.habe- Matt.5
tur,Beati pauperes ſpiritu.[IN iudicio]diſcretionis in præſenti, & in iudicio remunerationis in fu-
C turo,quatenus nunc ſeparet eos à diuitibus & ſuperbis voto & merito,in futuro quoq; loco & præ-
mio.Sed mirum videtur,quomodo Propheta qui vtique fuit & eſt membrum Chriſti , præſumpſerit
orare pro capite.ſ.Chriſto,orando patrẽ vt Chriſto iudicium det atque iuſtitiã . Et reſpondendum
quòd S.Propheta non dicit iſta orãdo pro Chriſto,quaſi Chriſtus ſua prece indigeat,ſed ad inſinuã-
dum cordis ſui affectum,quem habuit pro Chriſti honore & gloria.Iuxta quem modum etiam infe- Pſal.113
rius dicit,Non nobis domine non nobis,ſed nomini tuo da gloriam. Deniq; in eo quod ait,Paupe-
res tuos in iudicio,ſecernit & diuidit pauperes dei à pauperibus mundi atque diaboli.Eſt enim pau-
per auarus,& eſt pauper ſuperbus,& eſt pauper inuolũtarius,quorum nullus eſt pauper dei.Eſt quo-
que pauper ſpiritu, pauper affectu, pauper rebus & mente , vt deo liberè vacet , & iſti ſunt pauperes
dei,de quibus ait Eſaias propheta,Pauperes homines in ſancto Iſrael exultabunt.Quod autem nunc Eſai.29
dicit Pſalmiſta,Deus iudicium tuum regi da,Daniel euidentiſsimè de Chriſto prænunciauit dicens,
Aſpiciebam in viſione noctis,& ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat,& vſque ad anti- Dan.7
quum dierum peruenit:& dedit ei poteſtatẽ & honorem & regnum.Quod etiam Saluator in ſe im-
pletum fatetur in Euangelio dicẽs,Neque enim pater iudicat quenquam , ſed omne iudicium dedit Iohã.5
filio.Et Petrus de Chriſto loquens,Præcepit,inquit,nobis teſtificari,quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt Act.10
à deo iudex viuorum & mortuorum.Sed his contrariari videtur quod Chriſtus ait, Ego non iudico
quenquam.quod idem beatiſsimus Euangeliſta clarius proteſtatur dicendo, Non miſit deus filiú ſu- Iohã.18
um vt iudicet mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.Conſiderandum eſt vtiq;,quòd in iudicio Iohã.3
D duo pẽſantur,iudicãdi authoritas,& iudicialis authoritatis executio,ſeu ſententiæ prolatio.Quantũ
ad primum horum,conuenit deo patri ſeu toti trinitati iudicium,& non Chriſto ſecũdum quod ho-
mo eſt.Vnde ipſe Chriſtus,Ego,inquit,non quæro gloriam meam,eſt qui quærat & iudicet , ſcilicet Iohã.8
deus Trinitas.Quantum vero ad ſecundum quo ad prolationem ſententiæ,competit Chriſto homi-
ni iudicare,ſicut in Euangelio affirmat dicens,Poteſtatem dedit ei pater & iudicium facere,quia fi- Iohã.5
lius hominis eſt.Et horum vtrũque Paulus breuiter innuit dicens, Deus ſtatuit diem in quo iudica- Act.17
turus eſt orbem in æquitate,in viro quem ſtatuit.Sic igitur conſtat,quomodo deo Trinitati & Chri
ſto homini iudicium diuerſimode competat.Veruntamen quod Chriſtus ait,Ego non iudico quen-
quam,referri poteſt ad tempus ſui aduentus,atque exponi de iudicio remunerationis ac vltionis. Pri
mus nanque Chriſti aduẽtus in humilitate fuit, venitque non miniſtrari aut iudicare, ſed miniſtrare Mat.20
ac iudicari. Vnde(vt legitur apud Lucam)cùm Iohannes & Iacobus Chriſto dixiſſent, Domine vis Luc.9
dicimus vt veniat ignis de cœlo,& conſumat eos ? videlicet qui dominum Ieſum non receperunt.
Reſpondit eis Ieſus,Neſcitis cuius ſpiritus eſtis.Filius enim hominis non venit animas perdere,ſed Iohã.8
ſaluare.Hinc quoque fœminam in adulterio deprehenſam noluit condemnare. Quòd autem Chri-

Eſa.11 ſtus tam iuſtè ac iudicialiter iudicaturus erat populum ſuum Eſaias manifeſtat, dicendo, Non ſecun- E
dum viſionem oculorum iudicabit, neq; ſecúdum auditú aurium arguet: ſed iudicabit in iuſtitia pau
peres, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ. ❡(3) SVSCIPIANT montes,] hoc eſt, ſubli-
mes & apoſtolici viri ac magni prælati eccleſiæ, [PACEM populo,] id eſt, gratiam veræ internæque
pacis ad ſalutem informationemq; populi, ita vt ipſi apoſtoli & ſucceſſores ipſorum à deo acquirant
Iohã.14 tam ſibi quàm gregi eis commiſſo ſtabilem pacis quietem. Hoc autem in apoſtolis impletú eſt, dum
Luc.10 à domino Ieſu audierunt, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et, In quâcunq; domum in-
traueritis, primum dicite, Pax huic domui. Suſcipiant quoque [ET colles iuſtitiam,] id eſt, inferiores
Iohel.3 recipiant gratiam obediendi diuinis præceptis à ſuperioribus aſsignatis. De horum mõtium colliúq;
fœcúditate apud Iohelem ſcriptum eſt, In die illa ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac,
& mel, &c. Deinde Propheta oſtendit fuiſſe implendum, quod ipſe fieri exorabat, ❡(4) IVDICA-
BIT pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperũ.] In præſenti enim iudicat pauperes ſuos iudi-
cio diſcretionis, vt dictum eſt: in die autẽ nouiſsimo iudicabit eos iudicio beatæ remunerationis, quẽ-
Apoc.22 admodum ipſe in Apocalypſi aſſerit, Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, dare vnicuiq; ſecú-
dum opera ſua. [ET humiliabit calumniatorem,] hoc eſt, Chriſtus confundet, damnabit ac deſtruet
omnem perſecutorem iuſtorum, omnem tyrannum, & tentatorem eccleſiæ, diabolum, & Antichri-
Eſai.11 ſtum: iuxta illud in Eſaia, Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impí
Eſa.25 um, ſcilicet Antichriſtũ, de quo apud eundem habetur, Triturabitur Moab ſub eo. De quo etiam ait
2.Theſ.2 Apoſtolus, Reuelabitur ille iniquus, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. Multos verò ca F
lúniatores atq; tyrãnos etiam in hac vita Chriſtus humiliauit, priuãdo eos vita aut regno: omnes au-
Luc.14 tem in die iudicij finaliter humiliabit, quia tunc omnis qui ſe nunc exaltat, humiliabitur: non humi-
liatione virtuoſa, ſed deiectione damnoſa. ❡(5) ET permanebit cum ſole & ante lunã, in genera-
tione & generationem.] Sicut per lunam intelligi poteſt eccleſia, ita per ſolẽ pater æternus qui eſt lu
men fontale cũcta illuſtrans: & de vtroque ſole & luna hic verſus exponitur. Chriſtus enim perma-
net cum ſole intellectuali, ſcilicet deo patre, quoniã coæternus eſt ei, cum hoc ſole permanet à parte
antè ſecundum diuinã naturam, tanquam ſplendor gloriæ, & candor lucis æternæ. Permanet quoq;
Chriſtus à parte poſt ſecundum ſuam humanam ac diuinam naturam cum ſole materiali: quoniam
ſicut ſol incorruptibilis eſt, ita & Chriſtus incorruptibiliter perſeuerat, & ante lunam vtranq;, puta
eccleſiam, & lunã vnam planetarum permanet Chriſtus à parte ante, ſecundum ſuam diuinam natu-
Eccl.24 ram, quemadmodum in Eccleſiaſtico ipſa Sapientia teſtatur, Ego ex ore altiſsimi prodiui primoge-
Prou.8 nita ante omnem creaturam. Et in Prouerb. Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum, antequam
quicquam faceret à principio. Quando præparabat cœlos, aderam: & eram cum eo cũcta cõponens.
Ecce hic manifeſtè declaratur diuinitas Chriſti, & eius æternitas. Propter quod dicit etiam Apoſto-
Heb.13 lus, Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. ❡(6) DESCENDET ſicut pluuia in vellus.] Li-
Iudic.6 bro Iudicum narratur, quemadmodum ad inſtãtiam Gedeonis complutum ſeu rore madefactum eſt G
vellus, terra ſicca manente, & poſtea madefacta eſt circũquaque terra, vellere non adaquato. Eſt igi-
tur ſenſus, Chriſtus rex noſter deſcendit in vterum virginis, ſicut deſcendit pluuia in vellus Gedeo-
nis. Quemadmodum enim pluuia in vellus illud deſcendit, ita vt per vellus non diſtillauit, nec ali-
quid diuiſionis aut corruptionis velleri intulit: ſic verbum dei de ſinu patris in virginem veniens eã
Luc.1 in nullo læſit, aut violauit: quoniam non de viro concepit, ſed ſpiritu ſancto obumbrante eſt impre-
Zach.3 gnata: ſupernaturaliter quoque formatum eſt corpus Chriſti in virginis aluo. Iuxta illud Zach. Ecce
ego celabo ſculpturam eius, ait dominus. i. corpus eius formabo. [ET ſicut ſtillicidia ſtillãtia ſup ter-
ram.] Quemadmodum guttæ leniter atque ſuauiter cadunt de cœlo in terram, & eam refrigerant, &
fœcundant: ſic Chriſtus per ſuam incarnationem dulciter & ſine ſtrepitu deſcẽdit in matrem virgi-
nem, & per eam in mundum. Nam primus eius aduentus in humilitate, paupertate ac manſuetudine
Zach.9 fuit, ſecundũ quod Zach. prædixit, Exulta ſatis filia Sion, ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator,
Luc.9 ipſe pauper. Et in Euangelio ipſemet faſſus eſt, Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.
❡(7) ORIETVR in diebus eius,] id eſt, in primo Chriſti aduentu [IVSTITIA,] id eſt, perfectio
vitæ, ſeu fides catholica. Tempus enim Chriſti eſt tempus gratiæ, propterea homines Chriſti veſti-
Mat.5 gia imitantes, perfectius ſanctiúſq; vixerunt quàm Iudæi tempore legis. Et ideo Chriſtus in Euãge-
Mat.3 lio ait, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum nõ intrabitis in regnum H
Iohã.7 cœlorum. Et ad Iohannẽ Baptiſt. Sic, inquit, decet nos implere omnem iuſtitiã. In tãtum enim abũ-
dauit gratia atque iuſtitia tempore Chriſti plus quàm antè, vt ſcriptum ſit apud Iohannem, Nõdum
erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus: non quòd antè nequaquam fuerat datus, ſed
quia tam exuberanter datus non erat. [ET abundantia pacis.] hoc eſt quod ſuperius dictum eſt, Ve-
Pſal.45 nite & videte opera domini quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferẽs bella vſque ad fines terræ. Et
Eſaię 2 Eſaias ait, Non leuabit gens contra gentẽ gladium, nec exercebũtur vltra ad præliũ. Et ita iſta abũ-
dantia pacis tempore Chriſti orta, intelligeretur de pace temporali, quæ fuit in toto mundo ſub Cę-
ſare Auguſto, ſub quo natus eſt Chriſtus, ita quòd ad vnius viri imperiũ deſcriberetur vniuerſus or-
Lucæ 2 bis. Sed quia hæc pax non durauit, donec auferatur luna: idcirco ſecundum hanc expoſitionem hoc
quod dicitur, [DONEC auferatur luna] referendum eſt ad iuſtitiæ Chriſtianæ durationem, quæ vſq;
in finem mundi durabit: non autem ad durationem pacis prædictæ. Cõuenientius tamen apparet, vt
hæc abundãntia pacis intelligatur de magnitudine pacis æternæ, in trãquillitate conſcientiæ collo-
Coloſſ.3. cata: de qua Apoſtolus loquitur, Pax Chriſti exultet ſemp in cordibus veſtris: quam Zacharias pro-
Zach.9 phetauit Chriſtũ ſuis fidelibus eſſe daturũ, Loquetur, inquiens, pacem gẽtibus. Hanc etenim pacem

A annunciauerunt angeli in Chriſti natiuitate,dicẽtes, Gloria in excelſis deo, & in terra pax homini- Luc.2
bus bonæ voluntatis.Hæc pax in bonis abundat hominibus,ſicut orat Apoſtolus,Pax Chriſti,quæ Philip.4
exuperat omnem ſenſum,cuſtodiat corda veſtra,& intelligentias veſtras.Et ob eius copiam vocatus Eſa.9
eſt Chriſtus princeps pacis. Hæc itaq; abundantia pacis permanet in electis, donec auferatur luna,
hoc eſt,nunquam ceſſabit,ſicut nec luna.Vel,donec auferatur luna .i.quouſq; eccleſia militãs tranſ-
feratur ad ſocietatem triumphantis eccleſiæ,omni corruptione & mortalitate abiecta.Non quòd tũc
ceſſabit,ſed quia tunc perficietur,ſicut & luna ſemiplena perficitur,& ita,donec,non denotat termi-
num pacis,ſed cõtinuationem ipſius,quemadmodum de Ioſeph & Maria ait Matth. Non cognouit Mat.1.
eam,donec peperit filium ſuum primogenitum. ❡(8) ET dominabitur]Chriſtus[A mari]orien-
tali[VSQVE ad mare]occidẽtale, quia in omnem terram exiuit ſonus apoſtolorum,& conuerſi ſunt Pſal.18
in omnibus finibus mundi,quidam ad Chriſtum,(ET à flumine]paradiſi terreſtris ſeu Iordanis.Vel
à flumine quocunque,puta à cunctis fluminibus,accipiendo ſingulare pro plurali,[VSQVE ad ter-
minos orbis terrarum.]Vnde in Zach.ſcriptum eſt,Poteſtas eius à mari vſque ad mare,& à flumine Matt.28
vſque ad fines terræ.Et hæc de Chriſto dicũtur.Primò,quoniam omnia etiam inanimata & irratio-
nalia ſubiecta ſunt ei,prout ipſe in Euang.dicit,Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.Se- Iohã.17
B cundò,quoniam omnis homo in omni mundo exiſtens, velit nolit Chriſti ſubiectus eſt poteſtati,ſe- Eſa.49
cundum quod ipſe ait loquens de ſeipſo ad patrem,Dediſti ei poteſtatem omnis carnis.Tertiò,quo- Actu.1
niam in omni parte terræ habitabilis, aliqui Chriſto per fidem & opera, obedierunt:propter quod
deus pater ait ad Chriſtum apud Eſa.Dedi te in lucem gentium,vt ſis ſalus mea vſque ad extremum
terræ.Et hoc eſt quod ait Saluator apoſtolis, Eritis mihi teſtes in omni Iudæa,& Samaria,& vſque
ad vltimum terræ. ❡(9) CORAM illo procident AEthiopes.]Hi enim per Euang. Matth. con-
uerſi Chriſtum humiliter adorauerunt. Poſſunt autem per AEthiopes accipi gentiles,qui ante con- Mat.2
uerſionem ſuam ad Chriſtum,erant vitiorum caligine denigrati,ſicut AEthiopes nigra pelle tegun
tur,[ET inimici eius,]Chriſto increduli[TERRAM lingent,]hoc eſt,rebus terrenis adhærebũt, &
eas præ amore ſibi intimè applicabunt.Vnde Ierem.Recedentes,inquit à te, in terra ſcribẽtur. Vel Iere.17
ſic,inimici eius.i.qui Chriſto aliquando repugnabant poſt conuerſionem,terram lingent, hoc eſt,eã
ex deuotione ad Chriſtũ,oſculabuntur,proſternendo ſe vſque ad terram propter reuerentiam Chri-
ſti. ❡(10)REGES Tharſis & inſulæ munera offerent,reges Arabum & Saba dona adducẽt.] hoc Mat.2
ad literam non ſolum impletum eſt in tribus Magis,Chriſto in die Epiphaniæ aurum,thus, & myr-
rham offerentibus:ſed & in alijs multis regibus atque principibus harum terrarum,quæ multo tem-
pore fuerunt ſub fide catholica,& Chriſto ſeu eccleſiæ diuerſa munera obtulerunt,videlicet ſpirita-
les corporaleſque hoſtias.❡(11)ET adorabunt eum omnes gentes,omnes gentes ſeruient ei.]Vtra-
C que diſtributionum iſtarum ſumenda eſt pro generibus ſingulorum,non pro ſingulis generũ. Nam
& de omni genere regum ac gentium aliqui Chriſtum adorauerũt,& ipſi miniſtrauerunt:iuxta vati- Dan.7
cinium Danielis dicẽtis,Omnes populi,tribus & linguæ ſeruiẽt ei.Et Mich.Stabit & paſcet in for- Mich.5
titudine domini,& cõuertentur,quia nunc magnificabitur in medio vniuerſæ terræ. Conſequenter
inducitur cauſa vniuerſalis dominij Chriſti, ❡(12)QVIA liberabit pauperem à potẽte.]Sed qua-
lem pauperem? Subdit,[ET pauperem cui non erat adiutor]alius, niſi ipſe deus.talis pauper eſt o-
mnis humilis,qui proprijs viribus nequaquam innititur,ſed toto affectu in deo confidit: huiuſmodi Luc.11
autem pauperem deus multipliciter liberat à potente,hoc eſt,à dæmone,quem Chriſtus in Euange- Iob 12
lio fortem armatum appellat,& de quo apud Iob ſcriptum eſt, Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ
ei comparetur,qui factus eſt vt nullum timeat. Vel,à potente,id eſt,homine quocũq; ſuperbo, & for
ti per naturalem fortitudinem,aut ſecularem potentiam alijs præualẽte.Primò,liberat Chriſtus pau
peres ab his potentibus,dando eis patientiam in aduerſis,conſtantiámque in bonis,ſic quòd illorum
malignitas ipſis non nocet,imo cooperatur eis in bonum.Secundò,quoniam facit eos tẽtationes vi-
riliter ſuperare,& tanto inſtantius ſtudere virtutibus,quanto amplius impugnantur .Tertiò,quoniã
æternaliter eos ſaluabit,illis in æternum damnatis.Hinc enim apud Ieremiã dicitur, Cantate domi- Iere.20
no,laudate dominum quia liberauit animam pauperis de manu malorum. Et per Eſaiã dominus ait, Eſai.42
D Ego dominus exaudiam egenum & pauperem,non derelinquam eos. ❡(13) PARCET pauperi &
inopi,]peccata dimittendo,pœnam relaxando,& gratiam tribuendo. Vnde per Malachiam ait,Par- Mala.3
cam timentibus me,dicit dominus,ſicut parcit vir filio ſuo ſeruienti ſibi.[ET animas pauperum ſal-
uas faciet,]modo per gratiam,& in futuro per gloriam. Propter quod ait Apoſtolus, Altiſsima pau- 2.Cor.8
perras eorum abundauit in diuitias ſimplicitatis eorum.❡(14)EX vſuris & iniquitate redimet ani-
mas eorum.] Chriſtus nanq; per ſuos miniſtros atque vicarios .ſ.per ſummum pontificem, alióſq;
prælatos ac principes,damnat & prohibet vſuras ſub æternæ damnationis periculo. Eſt autem alia
quoque vſura,ex qua ſuos eripit Chriſtus,videlicet obligatio ad pœnam inferni,quæ ſequitur perpe
trationem peccati.Peccatum nanque eſt quaſi pecunia dæmonis,& pro eo exigit ipſe à nobis pœnas
perpetuas,quas non ſuſcipimus,ſed ſoluimus propter iniquitatem,quam à diabolica ſuggeſtione cõ-
traximus. Ab hac vſura & omni iniquitate redemit Chriſtus pauperes ſuos ſemel precio ſanguinis
ſui,quotidie quoque ab his redimit eos per infuſionẽ gratiæ ſpiritualis,quæ eſt effectus meriti domi-
nicæ paſsionis.[ET honorabile nomen eorum coram illo,]id eſt,nomen pauperũ dei,quo Chriſtia-
ni vocantur,coram deo dignum eſt veneratione ac laude.Hoc quippe eſt nomen, de quo Eſaias Iu- Eſa.65
dæos redarguens ait,Interficiet vos dominus deus,& ſeruos ſuos vocabit nomine alio,in quo qui be
nedictus eſt ſup terram,benedicatur in deo,Amen. Hoc nomen (ſicut in Actibus apoſtolorum Lu- Act.11
cas commemorat)primò impoſitum eſt diſcipulis Chriſti in Antiochia. ❡(15) ET viuet].i.Chri-

ſtus morte deuicta,immortalis reſurget,& æternaliter viuet:[E T dabitur ei de auro Arabiæ.] Multi E
enim principum Chriſtianorum tale aurum(quod optimum eſt) Chriſto & eius miniſtris obtulerũt
ad ſuſtentationem pauperum,conſtructionem eccleſiarũ,& in alios pios vſus. Myſticè verò per au-
rum ſignatur ſapientia,per Arabiam verò gentilitas,& ita datur Chriſto de auro Arabiæ,dum ſapiẽ-
tes huius ſeculi & in naturali philoſophia doctiſsimi,ad fidem eccleſiæ ſunt conuerſi,vt patet de di-
uo Dionyſio,Auguſt.& alijs multis.Datur etiam Chriſto de auro Arabiæ,dum ſibijpſi homo nõ in-
nititur,ſed omnem naturalem ſcientiam fidei ſubijcit,ſicut creatura ſubdenda eſt creatori.[E T ado-
rabunt de ipſo ſemper,]id eſt,fideles deum adorabunt de Chriſto,id eſt,ex cõtemplatione bonitatis,
beneficiorumq; eius.Propter beneficia nanq; per Chriſtum nobis collata,deũ ſemper adorare & ve-
nerari debemus. [T O T A die] .i.qualibet parte diei conuenienti ac debita [B E N E D I C E N T ei,]id
eſt,Chriſtum regem laudabunt. ❡(16)E R I T] rex Chriſtus[F I R M A M E N T V M in terra,]id eſt,
cauſa totius firmitatis ac ſtabilitatis hominum in terra manentium,[I N ſummis montium].i. profun
diſsima doctrina prophetarum,confirmando,& illuminando ſuos electos in ſapientia ſcripturarum,
Iohã.1 illas verificans in ſemetipſo,ſicut in Euangelio Iohannis habetur,Veritas per Ieſum Chriſtum facta
Lucę 24 eſt.Vnde & ipſe poſt reſurrectionem dixit diſcipulis,Oportet impleri omnia,quæ ſcripta ſunt in le-
ge,& prophetis,& pſalmis de me. [S V P E R E X T O L L E T V R ſuper Libanum fructus eius] .i.effe-
ctus paſsionis Chriſti,videlicet gratia dei,ſeu ipſi electi,qui ſunt ſanguine Chriſti redempti,eleuabũ F
tur ſuper omnem dignitatem atque candorem huius ſeculi.Libanus enim candidatio interpretatur,
& in eo arbores altæ,ſcilicet cedri,naſcũtur,per quæ altitudo & flos præſentis ſeculi figuratur .Ve-
runtamẽ quidam diuerſarum tranſlationum inſpectores ſoliciti verſum hunc ſublimius fructuoſiúſ-
que exponunt.Nam loco eius quod hic dicitur,Erit firmamẽtum,&c.in Hebræo habetur,Erit abũ-
dantia frumenti.In tranſlatione verò Hieronymi,Erit memoriale triticum . In tranſlatione quoque
Chaldaica apud Hebræos autentica , Erit placẽta tritici,ſicq; videtur noſtra trãſlatio vitio ſcripto-
rum corrupta,habendo pro frumento, firmamentum: & ita exponendus eſt locus iſte de ſacramento
Euchariſtiæ,in quo Chriſtus ſub ſpecie panis triticei veraciter cõtinetur.Ait ergo S.Dauid de Chri
ſto loquens,Erit abundantia frumenti ſeu memoriale triticum,aut placenta tritici,quoniam rex Meſ
ſias Chriſtus dominus ſub forma panis triticei in modum placentæ congeſti continetur,atque in ec-
cleſijs reſeruatur,& ipſe Chriſtus eſt tale frumentum,in ſummis montium,id eſt , in capitibus ſacer-
dotum,hoſtiam altaris in ſublime tollentium. Dicuntur autem ſacerdotes montes,propter eminen-
tiam ordinis ſapientiæ & poteſtatis:ſuperextolletur ſuper Libanum fructus eius, quia per fructũ hu-
ius ſacramenti homines eriguntur & perducuntur ad cœli palatium, & eccleſiæ triumphantis con-
ſortiũ:[E T florebunt]fideles[D E ciuitate,]id eſt,de eccleſia,[S I C V T fœnum terræ.] Quemadmo- G
dum enim fœnum tempore ſuo ſublimiter creſcit,& pulchrè vireſcit:ſic Chriſtiani poſt ſacram com
munionem de eccleſia egredientes ſpiritualiter florent in gratia,& altè creſcũt in vita perfecta, dum
Iohã.6 fuerint huius ſacramenti effectum ſortiti,prout Chriſtus teſtatur,Qui manducat meã carnem,& bi-
Ibidem. bit meum ſanguinem,in me manet,& ego in illo.Et denuo,Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet
inæternum.Propter tanta ergo beneficia Chriſti ❡(17) S I T nomen eius benedictum in ſecula,]
id eſt.per omnes generationes laudetur & clarificetur,[A N T E ſolem permanet nomen eius.] Nam
Chriſtus ab æterno fuit,& omnem creaturam æterna generatione pręceſsit,ſicut de eo ſcriptum eſt,
Mich.5 Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. ❡(18) E T benedicentur in ipſo omnes tribus terrę.]
Ex hoc conſtat quòd vera ſit expoſitio Pauli apoſtoli, qui illud quod ad Abraham locutus eſt deus,
In te,inquiens,benedicentur omnes cognationes terræ,exponit de Chriſto ad Galatas,ſic enim al-
Gen.12 legat Apoſtolus,In ſemine tuo,id eſt,in Chriſto(vt ipſe interpretatur)benedicentur omnes gentes.
Gal.3 Et hoc eſt quod iam ait Pſalmiſta,Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ,quia non ſolum duo-
decim tribus Iſrael,ſed & omnes mundi progenies benedicuntur in Chriſto,quia per illum ſaluan-
tur,& gratiam dei nunc,póſtq; gloriam beatorũ adipiſcuntur,merito incarnationis, cõuerſationiſq;
Actu.10 Chriſti.Propter quod ait Petrus loquens de Chriſto , Huic teſtimonium perhibent omnes prophe-
tæ,remiſsionem accipere peccatorum per nomen eius,omnes qui credunt in illum.[O M N E S gẽtes
magnificabant eum]laude & opere . Et eſt in verſu iſto diſtributio pro generibus ſingulorum,quia H
ex omni genere tribuum ac familiarum quidam imo & multi crediderunt in Chriſtum,quemadmo-
Zach.2. dum prædixit Zacharias,Lauda & lætare filia Sion,quia ecce ego venio & habitabo in medio tui,&
applicabuntur gentes multæ ad dominum in die illo. ❡(19) B E N E D I C T V S dominus deus
Iſrael]tanta beneficia præſtans hominibus,[Q V I facit mirabilia ſolus]propria authoritate ac pote-
Iohã.14 ſtate.Quanuis enim per ſanctos deus mirabilia operetur,ſecundum quod in Euangelio ipſe ait,Qui
credit in me,opera quæ ego facio,& ipſe faciet:hoc tamen ſancti non faciunt niſi virtute diuina , &
ita deus eſt author principalis.Sunt autem quædam mirabilia,quæ etiam fieri poſſunt per dæmones
Ioſue 10 & impios,ſed mirabilia quæ totum ordinem,curſum,& legẽ naturæ creatæ tranſcendunt. à ſolo deo
efficiuntur,ſicut eſt ſtatio ſolis,reſuſcitatio mortuorum,reuelatio ſecretorum cordis. ❡(20) E T
benedictum nomen maieſtatis eius inæternum,]id eſt,nomẽ magnæ poteſtatis dei,quo ipſe omnipo
tens appellatur ab omnibus ſemper laudetur & glorificetur.[E T replebitur maieſtate eius omnis ter
Eſa. 11 ra,]id eſt, cognitione maieſtatis diuinę omnis homo implebitur,ſicut ab Eſaia prædictum eſt,Reple-
Act.2 ta eſt terra ſcientia domini,& hoc factum eſt in toto mũdo per ſanctos apoſtolos. Vel,maieſtate eius
Iohel.2 id eſt,magnificentia operum diuinorum ſeu glorioſis effectibus creatoris, replebitur mũdus,quem-
Sapi.1 admodum factum eſt in die Pentecoſtes,& poſtmodum quãdo effudit deus de ſpiritu ſuo ſup omnẽ
Act.2 carnem.quia tunc ſpiritus domini repleuit orbem terrarum,cœperuntq; in vniuerſo mũdo fieri ma-

A gna miracula in nomine Chriſti. Poſtremò deſiderans Propheta cum ingenti affectu prædicta vaticinia verificari in actu, adiungit, [FIAT fiat.] Ecce pſalmum verè per omnia cæleſti pulchritudine candidatum audiuimus, in quo Chriſti duplex natura & vna perſona clariſsime commẽdatur, regnũ eius vniuerſale deſcribitur, eccleſiæ inſtitutio declaratur, deo gratiæ exhibẽtur. Et patet ex his, quã multa in hoc pſalmo dicuntur, quæ de Salomone nullatenus verificantur.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXII.

EXPOSITIO TITVLI.

Pſalmi autem præſentis titulus eſt, Defecerũt laudes ſeu hymni Dauid filij Ieſſe pſalmus Aſaph, id eſt, poſtq̃ impleta fuerunt quæ in præcedenti pſalmo dicebãtur futura, videlicet Chriſto incarnato, defecerũt laudes ſeu hymni Dauid filij Ieſſe, id eſt, populi Iudæorũ, ſignificati per Dauid. Solebant enim deum laudare propter beneficia temporalium & exteriorum bonorum: ſed Chriſto nato defecerunt hæ laudes, quoniam perdiderunt locum & gentẽ. Prædictas igitur laudes ſequitur pſalmus præſens, in quo oſtenditur rectitudo prouidentiæ dei omnia diſponentis, cuius tamẽ cõtrarium nonnullis imperfectis videtur, dum malos nunc florere ac proſperari, bonos uerò tribulari,
B & opprimi cernunt. Dicitur quoque hic pſalmus eſſe ipſius Aſaph, tanquam authoris ſecundũ Hieronymum: ſecundum Auguſtinum ſicut cantoris, ita quòd Dauid fecit hunc pſalmum decantãdum 1.Par.16
per Aſaph, qui erat vnus de principalibus templi cantoribus tempore Dauid. Primò autem proponit propheta Dauid principale propoſitum ſeu concluſionẽ intentã, deinde arguit ad partẽ vtranq;. Dicit ergo,

PRECATIO.

Deus cordis noſtri, deus pars noſtra in æternum, te confortante in bonis agendis non deficiat caro & cor noſtrum: fac nos tibi ſemper adhærere, & in te domino deo ſpem ponere, donec te præuio duce cæleſte ſanctuarium tuum mereamur introire: qui trinus & unus deus uiuis & dominaris in omnia ſecula.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

QVAM bonus Iſrael deus,]id eſt, multum bonus eſt deus populi Chriſtiani; diuina fideliter contemplantis, [HIS qui recto ſunt corde,]id eſt, iuſtis, nil mali machinantibus, ſed diuinæ legi ſe ſemper conformantibus. Omnibus autẽ bonus eſt deus, inquantum cuncta conſeruat in eſſe, & ſingulis prouidet: ſed iuſtis deus eſt valde bonus, id eſt, pius, dulcis, liberalis. Bonum enim vocatur, quod
C eſt ſui diffuſiuum. Deus verò quantum in ſe eſt, omnibus promptus eſt ſuam bonitatem communicare, & aliud nihil impedit nos à perceptione diuinorum donorum, niſi negligentiæ noſtræ atque peccata, quemadmodum Ieremias teſtatur, Peccata veſtra prohibuerũt bonum à vobis. Quoniã ergo recti corde hoc impedimentũ abij- Iere.5
ciunt, digni ſunt accipere dona diuina, idcirco bonitatem diuinam, quam alij informiter ac ſimpliciter ſciunt, ipſi experimentaliter norunt ac dulciter guſtant, propterea deus eſt eis valde bonus. iuxta illud, Bonus eſt dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum. Deinde Propheta incipit ad op
poſitam partem arguere, loquẽsque in perſona infirmorum, ait, ¶(2) MEI autem pene moti ſunt Thre.3
pedes,]id eſt, affectus mei quaſi incuruati ſunt, & à diuinæ legis obſeruatione pene auerſi. Vel, pedes mei. i. intellectus atque voluntas, quia per has vires tendimus in deum, contemplando & diligendo, [PENE effuſi ſunt greſſus mei,]id eſt, opera mea quaſi euacuata ſunt, & mercede priuata, propter inconſtantiam meam. ¶(3) QVIA zelaui,]id eſt, inuidia & irrationabiliter motus ſum [SVPER iniquos,]inuidendo temporali proſperitati eorum, [PACEM] falſam, carnalem & trãſitoriã [PECCATORVM videns,]quam æquanimiter ferre non potui propter imperfectionem meã. Non enim debet homo ita moueri, quia ſuperius dictum eſt, Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris fa-
cientes iniquitatem. Si autem quis doleat de proſperis impiorum ſucceſsibus, inquantum eorum ſa- Pſal.36
D luti repugnant, hoc ex dilectione procedit, neque ad zelum inuidię pertinet. Aeſtimare verò nõ de-
bemus, quòd impij veram habeant pacem, cùm pax ſit trãquillitas bonæ ordinationis, qua carẽt ma- Eſaię 57
ligni, quia in eis ſenſualitas præualet rationi, & caro dominatur ſpiritui. Vnde ſcriptum eſt, Non eſt Iere.12
pax impijs, dicit dominus. Sępenumero denique ſancti prophetæ hanc quæſtionẽ & rationem infir- Abac.1
morum inducunt, cur. ſ. boni in hoc ſeculo affliguntur, & impij proſperantur. Hinc Ierem. ait, Iuſtus Iob 21
quidem tu es domine, ſi diſputem tecum, verũtamen iuſta loquar ad te: Quare via impiorum proſperatur, & bene eſt omnibus qui præuaricantur in te? Et Abacuc, Quare non reſpicis contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? Mundi ſunt oculi tui, ne videas malũ. Quare non reſpicis ſuper inique agentes? Iob quoque, Nunquid contra hominem diſputatio mea eſt, vt merito nõ debeã cõtriſtari? Quare ergo impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatíque diuitijs, & non eſt virga dei ſuper
eos? Hæc autẽ malignorum proſperitas viro perfecto & iuſto vacillationem aut anxietatem non fa- Hebr.13
cit, nõ enim ignorat, ꝙ deus flagellat omnẽ filium quem recipit. Et ꝙ ſicut aurum in fornace, probat Sap.3
electos, & ꝙ per multas tribulationes oporteat nos intrare regnum cęlorum. Cur autẽ videatur pax Act.14
eſſe peccatoribus, ſubdit, ¶(4) QVIA non eſt reſpectus morti eorum,]id eſt, quoniam ipſi non aſpiciunt neque conſiderant mortem ſibi inſtantem, ideo ſic viuunt ſecuri, quaſi non eſſent morituri. [ET firmamentum in plaga eorum.]reſumẽda eſt negatio in principio verſus poſita, vt ſit ſenſus, Non eſt firmamẽtum, id eſt, aliqua virtus ſeu ſtabilis pœnitentiæ fortitudo, in plaga eorum. i. vitioſa

ac miſerabili vita ipſorum. Peccatum enim eſt animæ plaga,& ipſi in vitijs perſeuerãt: ſicut de eis ait E
Iob 21 ſanctus Iob, Dixerũt deo, recede à nobis, ſciẽtiam viarum tuarum nolumus. Eſaias quoque, Dicunt
Eſa.30 videntibus, nolite videre:& aſpicientibus, nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt. Loquimini nobis
placentia, videte nobis errores. Vel ſic, Quia non eſt reſpectus morti eorum, id eſt, ideo in vitijs pa-
cem habent, quoniam deus non reſpicit eos oculo ſuæ clementiæ. prout apud Eſaiam ipſe ait de pec
Eſa.57 catore, Abſcondi faciẽ meam, & abijt vagus in via cordis ſui, & ita non proſpicit deus morti eorum
æternæ, quia non impedit eam: idcirco eſt & firmamentum .i. perſeuerantia fortis,& obſtinatio dura
Eccl.7 in plaga eorum interiori .i. in culpa, quia non pœnitẽt. Vel ſic,& magis ad literã, Quia non eſt reſpe-
ctus morti eorum, id eſt, non videntur citò mori, ſed interdum viuunt diutius quàm iuſti: quẽadmo-
dum ſcriptum eſt, Iuſtus perit in iuſtitia ſua, & impius multo viuit tẽpore in malitia ſua. Hoc tamen
contingit ad damnationem ipſorum grauiorem: interdum autẽ merentur per aliqua opera bona ex-
tra charitatem facta, temporalis vitæ prolongationem:& firmamentum in plaga eorum .i. ſi mali ali-
quam plagam incurrant, cito curantur, & non diu in ea perdurant propter multa ſuffragia & huma-
na ſolatia eis parata, quibus ſæpe iuſti egent & carent. ❨(5) IN labore hominum,] id eſt, virorum
ſanctorum & virtuoſorum [NON ſunt,& cum hominibus] verè rationabiliter conuerſantibus [NON
flagellabuntur] flagello filiorum, ad emendationem in vita præſenti, ſed flagello reproborum, & ad
Sap.5 perditionem in lacu inferni. Non autem ſunt hæc intelligẽda, quaſi peccatores non laborent in hac F
Eccl.2 vita, præſertim cùm ipſi alibi dicant, Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus
vias difficiles. Eccleſiaſtes quoq; ait, Bono homini deus dedit ſapientiã & ſcientiã: peccatori autem
afflictionẽ & curã ſupfluã. Eſt igitur duplex labor, labor pœnitẽtialis,& labor iniquę opatiõis. Quẽ-
admodũ nãq; virtus ex ſua natura delectabilis eſt: ſic vitiũ ex ſua natura amarũ eſt, triſte, laborioſum,
atq; pœnale: ſæpe tamẽ contrariũ accidit quantũ ad nos, ꝑpter noſtræ naturę corruptionẽ. In ſancto
ergo atq; pœnitẽtiali labore peccatores non ſunt, quia nec ſacris vigilijs, nec precib. puris, nec debi-
tis diſciplinis, ſaluberrimiſq; ieiunijs vacãt, ſed in vanitate & peruerſitate tẽpus ſuũ expẽdunt,& per
dunt. Quanuis autẽ vita eorũ ſecũdum veritatem multo laborioſior ſit atq; pœnalior conuerſatione
bonorũ, quoniam tamen vita peruerſa eis amplius placet, idcirco ſine labore ſe viuere arbitrantur,&
vitã iuſtorum laborioſam putant, eámq; abhorrent & aſpernantur. Iuſti autẽ verum habent iudiciũ,
& per experientiã didicerũt, quàm dulce ſit deo ſeruire, quãta ſit delectatio ſerenæ cõſcientię, quàm
Mat.11 vehemens ſit lætitia animæ puræ, quàm verè ſuaue ſit iugum Chriſti,& leue onus ipſius. Secundum
Bernardum verſiculus iſte nullis tam propriè competit, quàm clericis noſtri temporis. Quoniã itaq;
ſic proſperantur & ociantur maligni, ❨(6) IDEO tenuit eos ſuperbia,] id eſt, vinculo elationis cõ-
Iohã.8 ſtricti ſunt,& in captiuitatem ac ſeruitutẽ ſuperbię ducti, imo ſerui ſuperbiæ facti: iuxta illud, Omnis G
qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. [OPERTI ſunt iniquitate & impietate ſua,] id eſt, quemadmo
dum viri perfecti dicuntur operti atq; veſtiti iuſtitia: ſic iſti vndique operiuntur malitia, facientes ini-
quitatem in proximum,& impietatem in deum. ❨(7) PRODIIT quaſi ex adipe iniquitas eorum,]
id eſt, ex abũdantia atque pinguedine, ſeu copia temporalium rerum iniquitas eorum cauſatur, quo-
Prou.30 niam temporalium copia rerum omnis tranſgreſsionis eſt fomentum: ideo orat vir iuſtus, Tantũ vi-
ctui meo tribue neceſſaria. [TRANSIERVNT in affectũ cordis,] id eſt, concupiſcentijs carnis illi-
Gal.5 citiſq; deſiderijs conſenſerunt. Quocõtra de iuſtis ait Apoſtolus, Qui autem ſunt Chriſti, carnẽ ſuã
crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. Ad quod monemur à principe apoſtolorum, dicẽte, Ob-
1.Pet.2 ſecro vos tanquã aduenas & peregrinos, abſtinere à carnalibus deſiderijs, quæ militãt aduerſus ani-
mam. ❨(8) COGITAVERVNT] cum conſenſu mentali, [ET locuti ſunt] ore corporali [NE-
QVITIAM,] id eſt, fraudulenta & crudelia verba contra virtuoſos viros, quos quærunt opprimere,
Eſa.31 quod in tyrannis beatorum martyrum homicidis maximè patet. Vnde in Eſaia legitur, Fraudulẽti
Eſaię 3 vaſa peſsima ſunt: ipſe enim cogitationes concinnabit ad perdendos mites. [INIQVITATEM,] id
eſt, verba iniqua [IN excelſo] .i. in ſublimi, audacter, altè & publicè [LOCVTI ſunt,] ſicut alibi ſcri-
ptum eſt, Peccatũ ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt,& non abſconderunt. ❨(9) POSVERVNT
in cœlum os ſuum,] id eſt, erecto collo,& tumida mente, cõtra deum loquuti ſunt verba blaſphemię:
Iob 15 prout in libro Iob ſcribitur, Cucurrit impius aduerſus deum erecto collo,& pingui ceruice armatus H
Exod.5 eſt. Vnde & Pharao dixit, Neſcio dominum. Et Sennacherib, Non te decipiat deus tuus, quia nõ po
2.Par.32 terit liberare te. Nero quoque, Domitianus, Diocletianus,& alij plures, maximas contra Chriſtũ di-
xerũt blaſphemias. [ET lingua eorum tranſiuit in terra,] id eſt, ſermo eorũ rebus terrenis inhæſit, vel
in opus proceſsit, atque humanæ fragilitatis menſuram exceſsit. Deinde dominus ait de populo prę-
electo, ❨(10) IDEO conuertetur populus meus hîc,] id eſt, quoniam tanta iniquitas atque damna-
tio concomitantur temporalem proſperitatem impiorum: idcirco populus ſaluandus conuertetur ad
me, hîc .i. in hac conſideratione præſenti, quia perpendet quàm periculoſa ſit mundana proſperitas,
& carnalis voluptas:& ita eas abhorrebit & fugiet, nec amplius ſuper iniquos zelabit, ſed cõdolebit,
atque ad ſpiritualem ac arduam conuerſationem ſe dabit: [ET dies pleni] fructibus pœnitẽtiæ, & bo
nis operibus [INVENIENTVR] à deo iudice [IN eis] ad deum conuerſis. Plenitudinem enim (vt
ait Ambroſius) vita ſanctorum habet, inanes autem ſunt dies malorum. ❨(11) ET dixerunt] præ-
dicti infirmi antequam perfectè eſſent ad deum cõuerſi, [QVOMODO ſcit deus] iſta inferiora, ſi iſta
permittit, videlicet vt impij proſperentur, [ET ſi eſt ſcientia in excelſo?] id eſt, ſi eſt prouidentia in
deo ſublimi: imo videtur quòd non, quia ſi eſſet, daret deus malis aduerſa & pœnas, ſicut merentur,
Iob 22 iuſtis autem proſperitatem & gaudium. Hoc eſt quod ſcribitur apud beatum Iob, An cogitas ꝙ deus
excelſior cælo ſit, nec noſtra conſiderat,& circa cardines cæli perambulat? Vnde de negãtibus diui-

A nam prouidentiam alio loco ſcriptũ eſt, AEſtimauerunt luſum eſſe vitam noſtram, & conuerſatio- Sap.15
nem vitæ ad lucra compoſitam, & oportere vndecunq; acquirere. Cur autẽ infirmi hæc dicant, ſub-
iungitur, ¶(12) ECCE ipſi] ſunt[PECCATORES, &] nihilominus ſunt [ABVNDANTES
in ſeculo, obtinuerunt diuitias] hæreditaria poſſeſſione. ¶(13) ET dixi,] dum adhuc inexercita-
tos babui ſenſus, [ERGO,] id eſt, cùm ita ſit, ego[SINE cauſa,] id eſt, ſine fructu & ratione[IVSTI-
FICAVI cor meum] omni cuſtodia cuſtodiendo cor meum à cogitationibus malis, & ſine cauſa
[LAVI inter innocentes manus meas,] id eſt, opera mea impolluta ſeruaui. ¶(14) ET fui] ſine
cauſa[FLAGELLATVS tota die,] id eſt, aſsiduè in vigilijs, ieiunijs, diſciplinis, fletu, & precibus, Prou.14
exterioribus quoq; laboribus propter deũ aſſumptis, vel ad ſpiritualẽ profectum relatis, [ET caſti-
gatio mea in matutinis,] id eſt, correctio qua meipſum correxi, & exercitatio ſancta, ſummo mane ar-
repta, qua caſtigaui corpus & ſpiritũ meum, vel à te caſtigatus ſum, fuit inanis. Conſequenter arguit
ad oppoſitum, ¶(15) SI dicebam] corde, [NARRABO ſic,] id eſt, cogitaui ita ſentire atq; aſſere-
re de prouidentia tua, & felicitate malorum, [ECCE nationem filiorum tuorum reprobaui,] id eſt,
tunc generationem & ſocietatẽ electorum redarguo, quia vita eorum mercede caret, ſicut de quibuſ
dam per Malachiam conqueritur dominus, Inualuerunt ſuper me verba veſtra, dicit dominus. Et di- Mala.3
B xiſtis, Vanus eſt qui ſeruit domino. Aut quod emolumẽtum, quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia
ambulauimus triſtes coram domino? ¶(16) EXISTIMABAM vt cognoſcerem,] id eſt, putaui
me poſſe rationem huius ſcrutari & inuenire, cur impij proſperantur, & ſancti multipliciter affligũ-
tur, [HOC labor eſt ante me,] id eſt, hanc cauſam cognoſcere laborioſum eſt mihi. ¶(17) DONEC
intrem in ſanctuarium dei,] id eſt, donec deus mihi reuelet incerta & occulta ſapientiæ ſuæ in ſecre- Pſal. 50
tum ſuæ cognitionis me intromittẽs: & ſacram ſcripturam, quæ etiam ſanctuarium dei vocatur, mihi
aperiat. Per ſacrã nanq; ſcripturã deus nobis loquitur & reſpondet, ſicut in ſanctuario tabernaculi di Exod. 38
uina dabantur reſponſa. [ET INTELLIGAM in nouiſsimis eorum,] id eſt, conſiderem, quid fina-
liter inſtet peruerſis, quid pœnæ & damnationis eis immineat, quàm citò morituri ſunt, quam diſtri-
ctè iudicandi, quàm irreparabiliter condemnandi. Aduertam etiam quid beatitudinis reſtet ele-
ctis & iuſtis, quàm ſecurè diſcedent, quàm clementer à iudice recipientur, quàm glorioſe corona-
buntur: dum iſta aduerto, tunc vtique ex proſperitate prauorum non moueor, neque bonorũ me tur-
bat aduerſitas, quoniã ſcio quòd deus electos hic purgat, quatenus citius copioſiúſq; glorificẽtur in
cœlis: ſicut & ipſe in Apoc. teſtatur, Ego quos amo arguo & caſtigo. Horum quoque nouiſsimorum Apoc.3
præmeditatio ſedula, præſeruat hominẽ ab omni ruina: iuxta illud, In omnibus operibus tuis memo-
rare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis: ſed quoniam reprobi iſta non penſant, prout de eis Eccl.7
in Deut. aſſeritur, Gens abſque conſilio eſt & ſine prudentia: vtinam ſaperent & intelligerent, ac no Deut.32
C uiſsima prouiderent. Deinde ponuntur tormenta prauorum, ¶(18) VERVNTAMEN] ô deus
[PROPTER dolos] quos impij fecerunt in proximos, [POSVISTI eis,] id eſt, impijs finem vitæ
breuiorem, quàm aliàs habuiſſent. Sæpe enim homines propter peccata ſua, tempeſtiuè moriuntur,
quando videlicet impletæ ſunt iniquitates eorum. Vnde de peccatore apud Iob ſcriptum eſt, Ante- Iob 15
quam impleantur dies eius, peribit. Et iterum ſanctus Iob, Viri, inquit, iniqui ante tẽpus ſuum ſubla-
ti ſunt. [DEIECISTI eos dum alleuarentur,] id eſt, dum adhuc florerent & ſuperbirent, humiliaſti
iniquos, eos occidẽdo ſeu damnãdo. Hinc Abdias diſſeruit, Superbia cordis tui extulit te. Sed ſi ex- Abdiæ 1
altatus fueris vt aquila, & ſi inter ſidera poſueris nidum tuum, inde detraham te, dicit dominus.
¶(19) QVOMODO facti ſunt in deſolationem,] perdendo temporalia bona, corporis ſanitatem,
aut mortem incurrendo, in qua nullus eos valuit adiuuare. [SVBITO defecerũt] ſicut dicitur apud Iob 20
Iob, Laus impiorum breuis eſt, & gaudiũ hypocritæ inſtar puncti, [PERIERVNT] æternaliter con
demnati[PROPTER iniquitatem ſuam,] ſicut ſcriptura alia teſtatur, Ducunt in bonis dies ſuos, & Iob 21
in puncto ad inferna deſcendunt. ¶(20) VELVT ſomnium ſurgentium,] id eſt, quemadmodum
ſomnium euigilantium ſtatim euaneſcit, & fallax fuiſſe cognoſcitur: ſic ô domine[AD nihilum redi-
ges,] id eſt, condemnabis ac deſtrues[IMAGINEM ipſorum,] id eſt, omnem apparentem felicitatẽ Sap.5
& gloriam reproborum[IN ciuitate tua] cœleſti, tollendo eos ab ea, ne videant beatitudinem tuam.
D Hinc enim dicturi ſunt impij in die reprobationis ſuæ, Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid diui- Ibidem.
tiarum iactantia contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquã nuncius præcur- Iob 20
rens. Et iterum ſcriptum eſt, Spes impij tanquam lanugo, & tanquam ſpuma gracilis, & tanquã me-
moria hoſpitis vnius diei prætereuntis. Ideo in libro Iob ſcriptum eſt, Si aſcenderit vſque ad cœlum
ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur: velut ſomnium auo-
lans non inuenietur, tranſiet quaſi viſio nocturna. Hæc autem dico, ¶(21) QVIA inflammatum
eſt cor meum] zelo iuſtitiæ, & igne ſpiritus ſancti: contigitq; mihi quod à Ierem. olim dictum eſt, Fa- Ierę.20
ctus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuans. [ET renes mei,] id eſt, motus ſeu affectus
ſenſitiui appetitus[COMMVTATI ſunt,] id eſt, rationis imperio ſubditi ſunt, qui dudum ſecundum
impetum concupiſcentiæ mouebantur, quod non fit ſine magna gratia dei, [ET ego ad nihilum re- Gala.6
dactus ſum,] id eſt, quantum ad ſpirituale eſſe nihil factus ſum, antequam cõuerſi fuerant renes mei,
quando peccatis ſubiacui, & concupiſcentijs deſeruiui, [ET neſciui] me ſic annihilatum propter ex-
cæcationem peccati: nam putaui me aliquid eſſe, cùm nihil eſſem. Vel, ego ad nihilum redactus ſum, 1.Cor.8
propria reputatione: & neſciui. i. non ſapientem ſed ignorantem me reputaui, eò ꝙ dicat Apoſtolus,
Qui ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire. Et iterum, Nolite prudẽtes eſ- Rom.12
ſe apud voſmetipſos. ¶(22) VT iumentum factus ſum apud te,] id eſt, comparatione tuæ ſapien-
tiæ, potius videor eſſe irrationale animal, quàm rationalis creatura. Vel ſic, vt iumentum factus ſum

apud te,id eſt,tuo iugo dorſum meum ſuppoſui,tuiſq; præceptis tam promptè obediui, vt iumẽtum B
domino ſuo obedit,onera eius portando.[ET ego ſemper tecum.]Qui enim ſeipſum coram deo hu-
miliat,eiq; paret,indeſinenter manet in eo per gratiã.❡(23)TENVISTI manum dexteram meã,]
id eſt,per gratiam me conſolidaſti & ſuſtentaſti, quemadmodum ſuſtentatur cuius dextera ab amico
tenetur,[ET in voluntate tua,]id eſt,in obſeruatione præceptorum tuorum,vel ſecundum tuæ volũ
tatis beneplacitum[DEDVXISTI me]in via peregrinationis atq; exilij huius, ducendo me per re-
ctam viam ad felicitatem æternam. [ET cum gloria,]id eſt,glorioſe atq; potenter [SVSCEPISTI
me]vniendo me tibi per charitatem,quem ex ore diaboli & morte peccati rapuiſti . Vel, cum gloria
.i.cœleſti beatitudine,ſuſcepiſti me.i.ſuſcipies,transferendo me de via ad patriã, & de corpore mor-
1.Cor.15 tis huius ad incorruptibilem ſtatum,præſertim in die iudicij,quando mortale hoc induet immorta-
litatem. ❡(24)QVID enim mihi eſt in cœlo,& à te quid volui ſuper terram?] id eſt, nihil requi-
Philip.3 ro à te niſi teipſum, nec in aliqua creatura cœleſti ſiue terreſtri ſpem meam conſtituo, aut felicita-
tem repono:ſed tu mihi obiectũ & cauſa es fidei,ſpei,charitatis,& felicitatis. Omnia arbitror vt ſter-
cora,vt Chriſtũ lucrifaciam.Inſufficiens & anguſta eſt mihi omnis creatura,te creatorem ſuper om-
nia diligenti,nec ſatiare poteſt affectum meum bonum finitum:ſed tu deus æterne,qui es bonitas in-
finita,& veritas incircunſcripta, ſolus quietare,implere,& beatificare potes intellectum meum atq;
1.Cor.2 affectum. ❡(25) DEFECIT caro mea,]id eſt,appetitus inferior, [ET cor meum,] id eſt, appeti- F
Eſai.64 tus ſuperior in contẽplatione ac dilectione ſummi boni,& beatitudinis mihi à deo meo paratę,quo-
niam oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcenderunt,quæ præparauit deus dili-
gentibus ſe.[DEVS cordis mei,]id eſt,amor animæ meæ,ſummum bonum ipſius,& deus totius bea-
titudinis ſuæ.Quod enim quis maximè colit ac diligit,hoc eſt deus ipſius.[ET pars mea deus in æter
num,]id eſt, deus eſt illud bonum,quod ego ex omnibus bonis elegi,præ vniuerſis rebus dilexi,cui
ſemper adhærere intendo,quoniam ipſe ſolus ſufficit mihi,quia in ipſo omnium bonorum,pulchro-
rum,ac deſiderabilium plenitudinem inuenio. Vnde & Eſaias hoc bono contentus ait, Nomẽ tuum
Eſa.26 & memoriale tuũ in deſiderio animæ.Anima mea deſiderauit te.Et alia ſcriptura, Qui diligũt te do
Iudic.5 mine,ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet,ita rutilent. ❡(26) QVIA ecce qui elongant ſe]per peccatum
mortale[A te]omnium ſaluatore[PERIBVNT,]quoniam ibunt in ignem æternum. [PERDIDI-
Mat.26 STI omnes qui fornicantur abs te,]id eſt, in præſenti perdis, eis gratiam ſubtrahendo : & in futuro
perdes à gloria repellẽdo omnes , qui adulterinis & peſsimis cogitationibus à te recedunt , & rebus
caducis inhærent. Eſt enim quædam fornicatio ſpiritualis, qua anima ſummæ trinitatis imagine in-
ſignita,quæ eſſe deberet ſui creatoris filia,Chriſtiq; ſponſa,deo ſuo infidelis efficitur,& creaturis po
tius quàm creatori innititur,delectatur,& fruitur: ſic fornicantes à deo conteruntur , ſicut ſcriptum G
eſt,Contriui cor eorum fornicans & recedens à me,dicit dominus. Et iterum,Noli lętari Iſrael,quia
Ezech.5 fornicatus es à deo tuo. ❡(27) MIHI autem adhærere deo]per charitatem & humilem ſeruitutẽ,
Oſee 9 [BONVM eſt,] imò optimum, ſaluberrimum, atque digniſsimum. Summa nanque nobilitas mentis
creatæ eſt conuerſio eius ad deum.[PONERE in domino deo ſpem meam]bonum eſt mihi . Hinc
etenim ſponſa ait,Ego dilecto meo,& ad me conuerſio eius. Et Chriſtus in Euangelio, Vnum, in-
Cant.5 quit,eſt neceſſarium. ❡(28) VT annunciem] alijs, vel per me decantem ad gloriam nominis tui,
Luc.10 [OMNES prædicationes tuas]in ſacra ſcriptura contentas, vel mihi diuinitus inſpiratas , [IN por-
tis filiæ Sion,]id eſt,in eccleſijs militantibus,quæ ſunt filiæ Sion,id eſt,cæleſtis Ieruſalem,quæ eſt ma
ter noſtra:multæ autem ſunt particulares eccleſiæ,id eſt,cõgregationes fidelium.Porrò ſecundũ ve-
nerandum Hugonem,ſeptem ſunt genera prædicandorum,quæ deſignantur hoc verſu, Sacra,fides,
virtus,vitium,laus,præmia,pœnæ.Prædicanda ſunt enim ſacra,id eſt,ſeptem ſacramenta eccleſię:fi-
des,id eſt,duodecim articuli fidei:virtus,id eſt,virtutes theologicæ,morales & intellectuales,quate-
nus acquirantur:vitium,id eſt,peccata mortalia vt vitentur:laus,id eſt,præconia,exẽpla,& vita Chri
ſti atque ſanctorum:præmia quoque electorum,& pœnæ reproborum. Ecce completus eſt pſalmus,
omni laude digniſsimus,qui deuotarum eſt mentium maximè conſolatiuus,in cuius exordio ponitur
verbum omni dulcedine plenum,in cuius proceſſu pulchrè concionatur Propheta, & tandem con-
cludit,quàm vana ac fallax ſit impiorum proſperitas,quàm contemnenda ſit diuitiarum ſuperfluitas. H
Nam(vt ait Hieronymus)continuus temporalium rerum ſucceſſus,certum indicium eſt reprobatio
nis æternæ. Et hæc grauiſsima ira dei,cùm permittit hominem temporaliter proſperari,nec eũ caſti-
Pſal.80 gat,ſed in ſuis adinuentionibus voluntatibúſque relinquit.Oſtendit inſuper pſalmus iſte quàm cer-
tam & iuſtam prouidentiam habeat deus actuum humanorum . Copioſe etiam manifeſtat, qualis ſit
vita hominis electi ac iuſti,videlicet vt cor ſuum iuſtificet,manus ſuas inter innocẽtes lauet, tota die
flagelletur,atque in matutinis caſtigetur,cor habeat diuino amore ſuccenſum,carnem mortificatam,
& in proprijs oculis nihil exiſtat,inſipientiam ſuam domino humilimè confiteatur , eiúſque imperio
inſtar pij iumenti,in omnibus ſubijciatur. Deinde beneficia gratiæ dei commemorantur, & totus ſpi
ritualis profectus deo aſcribitur. Poſtremò anima deum affectuoſiſsimè ac deuotiſsimè affatur,affir-
mans ſe extra deum nihil appetere , deum finaliter deſiderare , in eius dilectione & contemplatione
prorſus deficere,vel quia non valet eum tam clarè cognoſcere,támq; ardẽter diligere, ſicut ipſe co-
gnoſcibilis amabiliſq; cõſiſtit. Vel,quia ex feruidę dilectiõis exceſſu,cõtẽplationiſq; raptu infirmata
ſit corpore,& in corde alienata à ſemetipſa. Vltimatè etiã eligit omnib⁹ derelictis deo totaliter adhæ
rere,atq; in eo purè cõfidere:& hoc nõ ob ꝓpriũ præmiũ eũ reflexione ad ſe , ſed vt oẽs laudationes
Luc.10 dei pronũciet. Cũ multa igitur attẽtiõe pẽſemus & decãtem⁹ pſalmũ pręſentẽ, quatenus oĩs mũdana
ꝓſpitas nobis vileſcat,& illud vnũ quod ſolũ eſt neceſſariũ,ſummè cõplaceat,ametur, atq; delectet,

A
COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXIII.

EXPOSITIO TITVLI.

EXplanandi iam Pſalmi titulus eſt, Intellectus Aſaph. Aſaph interpretatur congregatio, quæ in veteri lege dicebatur ſynagoga, nunc verò vocatur eccleſia. Secundũ Hierony. pſalmus iſte ab Aſaph compoſitus eſt, ſicut & alij pſalmi ab Aſaph intitulati. Auguſt. vero aliter ſentit: & ergo ſecũdum Auguſtinum ſenſus tituli eſt, Intellectus Aſaph. i. in pſalmo hoc agitur, quid ſynagoga ſeu eccleſia intelligit. ſ. ꝙ figuræ iam tranſierunt, atq; per Chriſtum impletæ ſunt, & ꝙ à Chriſto expectare & quærere debemus non tẽporalia ſed æterna. Porro ſecundum doctores catholicos pſalmus iſte ad literam loquitur de captiuitate & deſtructione Iudæorum per Titum & eius exercitum facta. Propheta ergo vt dei miſericordiam citius prouocet, cauſam huius deſtructionis regni & populi Hebræorum per modum admirationis & condolentis inquirit, dicendo,

PRECATIO.

Deus rex noſter ante ſecula Chriſte, qui in fine ſeculi operatus es ſalutem in redemptione eccleſiæ tuæ, quam ab initio tu a poſſediſti prædeſtinatione, reſpice in teſtamentum ſanguine tuo confirmatum, faciendo eandem eccleſiam tuam deuotam permanere, & in ſecuritate iugi conſiſtere: qui cum deo patre & ſpiritu ſancto &c.

B ❡EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

VT quid deus repuliſti] terrã & populũ tuũ à teipſo & tua protectione, tradendo eos in manus aduerſariorum [IN finem]. i. totaliter & vſq; ad finem mundi. Quidam vero exponunt hunc pſalmum ad literam de captiuitate Babylonica, Iere. 4
ſed illa non durauit in finem, imo deus frequẽter per Ieremiã dixit, ſe non dare eos in conſummationẽ: ſed velle reducere eos ad terrã ſuã poſt ſeptuaginta Dan. 9
annos. Non igitur de illa captiuitate, magis autẽ de ea in qua iam ſunt, loquitur pſalmus hic, quoniam ipſa durat vſq; in finem: quemadmodũ apud Danielem habetur, Vſq; in finẽ perſeuerabit deſolatio. Et alibi, Venit finis ſuper populũ meum Iſrael, non adijciã vltra vt pertranſeam eũ. Verũtamen quæſtio oritur, quomõ Propheta Iudæos illos incredulos & peruerſos appellet in ſequentibus oues paſcuæ domini, & congregationẽ dei. Et reſpondendũ, ꝙ eo modo dicũtur oues & congregatio dei, quo Chriſtus in Euãg. nũcupat eos filios regni, vtpote quoniã ex ſemine ſanctorũ patriarcharũ ac ꝓphetarũ orti fuerũt, ſpecialiterq; à deo vocati, quia Chriſtꝰ in Euãg. Nõ ſum, inqt, miſſus, niſi ad oues quę perierũt domus Iſrael. Vel dicũtur oues paſcuę dei, quoniã terrã ꝓmiſſiõis lacte & melle manãtẽ ꝑmiſit eis, pauitq; patres eorũ pane cœleſti annis 40. in eremo. Siue aũt exponat hic pſalmꝰ de captiuitate facta per Romanos, ſiue Amos 8 Mat. 8 Mat. 15
C per Babylonios, cõſtat ꝙ Iudęi ꝓ tũc peſſimi erãt: tẽpore enim captiuitatis Babylonicę deos alienos adorauerũt: tẽpore verò captiuitatis à Tito inductæ Chriſtũ occiderũt, & ob eius occiſionem vaſtati ſunt: quod & Prophetã iſtũ nõ latuit, q̃uis per modũ interrogãtis exorſus ſit: orat tamẽ pro liberatiõe Iudęorũ à captiuitate ꝑſenti, illa potiꝰ qua ſpũaliter capti ſunt à dęmõe, & vinculis infidelitatis obſtinationiſq; irretiti, q̃ illa qua à terra ſua expulſi ſunt. Agnouit nãq; S. Propheta tandẽ fore Iudęos ad Chriſtũ cõuertendos. Varijs. n. tẽporib. quidã ex eis cõuerſi ſunt, ſed generaliter nõ cõuertentur, niſi in fine ſeculi. Cũ etenim plenitudo gẽtiũ intrauerit, tũc oĩs Iſrael ſaluꝰ erit ſm Apoſt. De hac quoq; vaſtatiõe Iudęorũ a Romanis pulchrè & clarè ꝓphetauit Balaã, Veniẽt, inquit, in trieribus de Italia, ſupabũt Aſſyrios, vaſtabũtq; Heb. [IRATVS eſt furor tuus ſup oues paſcuę tuę]. i. filios Iſrael, quia ꝑuenit in eos ira dei, ſecũdũ Apoſt. Et quoniã tã dirè atq; finaliter derelicti ſunt, intꝰ & foris priuati omni grã dei, & ꝓpria terra: idcirco dicit in eos furor dei iratꝰ. Aſcribit aũt diuina ſcriptura deo furorẽ & irã, ſm quod alio loco ſcriptũ habet, Vlciſcẽs dominꝰ & habẽs furorẽ, nõ ꝙ in deo ſit aliqua paſſio aut immutatio recẽs ſeu inqetudo, ſed ꝓpter ſimilitudinẽ opis, quia ꝑ modũ irati & furẽtis ſe habet, dũ pctã noſtra vlciſcit per pœnas horribiles. Quòd aũt deo nõ cõpetãt verè & ꝓpriè paſſiões huiuſmodi, ipſe apud Iere. teſtat, Nũquid ad iracũdiã me ꝓuocãt, dicit dominꝰ? Nõne ſemetipſos in cõfuſione vultus ſui? ❡(2) MEMOR eſto domine] miſericordiã impẽdendo, nõ aliqd cognoſcendo de nouo, [CONGREGATIONIS tuę]. i. ſynagogę [QVAM poſſediſti] tanq̃ populũ peculiarẽ & electũ [AB Exod. 3 Exod. 16 Iere. 50 Rom. 11. Num. 24 Eph. 2 Naum 1 Iere. 7
D initio,] quo patres eorũ allocutꝰ es Abrahã, Iſaac, & Iacob, ꝓmittẽs eis, ꝙ ſemẽ eorũ eſſet ppłus iuꝰ, ꝓut Moſes ait, Patrib. tuis cõglutinatꝰ eſt dominꝰ, & elegit eos, amauitq; ſemẽ eorũ poſt eos. Orat ergo Propheta pro illuminatiõe Iudęorũ, cõmemorat quoq; induſtrioſe priſtina beneficia dei, quatenꝰ deus recõcilięt facilius. Nã ad magnanimũ ꝑtinet citius indulgere amico ſe offendẽti ꝓpter familiaritatẽ antiquã, amicitiãq; priorẽ. Subdit ergo, ❡(3) REDEMISTI virgã hęreditatis tuę,] hoc eſt, virgã tuã hęreditariã, vtpote Iſraeliticã plebẽ, q̇ dicit virga, quia ꝑ eã correxiſti pctõres in terra Chanaã habitãtes, & quia ad ſimilitudinẽ virgę recta fuit ꝑ iuſtitiã legis, atq; ad ſupiora erecta ꝑ fidẽ & cõtẽplationẽ futurorũ bonorũ. Interdũ equidẽ ſacra ſcriptura ꝑ virgã deſignat ſingularẽ pſonã, ſm q̄d de incõparabili atq; Chriſtifera virgine Maria apud Eſa. ſcriptũ eſt, Egredięt virga de radice Ieſſe. Nũc verò ꝑ virgã ſignificata eſt cõgregatio populi. Hãc deus redemit de terra Aegypti & Babylonis, aliiſq; multis ꝑſſuris, vt patet in lib. Iudic. Machab. Heſter, & Iudith. Quid aũt ſit virga hæc, ſubdit, [MONS Sion]. i. ſynagoga, vt ſumat locus pro locato, quia in mõte Siõ conſtructũ erat tẽplũ: in hoc mõte habitauit deus ꝑ gratiã ſpecialẽ, oſtẽdẽs in tẽplo mirabilia ſua, & in populo illo familiariter habitãs, ſicut ꝑ Moſen ait, Ego ſum dominus qui habito in medio filiorũ Iſrael. Et, Dominꝰ deꝰ tuꝰ ambulat in medio caſtrorũ. Poſſumꝰ quoq; dicere, ꝙ deꝰ dei vnigenitus Chriſtus hõ habitauit. i. freqnẽter & ſatis diu aliquãdo fuit in tẽplo ſeu mõte iſto, quẽadmodũ à Mala. ꝑdictũ eſt, Statí veniet ad tẽplũ ſuũ dominator, quẽ vos quęritis, & angelꝰ teſt. quẽ vos vultis. ❡(4) LEVA manꝰ tuas in ſu Deut. 10 Eſa. 11 Iudic. 3 7, 22, 23. 2. Mach. 6, 9. Heſt. 8, 9 Iud. 13, 15 Exod. 29 Deut. 23 Mala. 3

perbias corũ in finẽ.]Hoc cõmuniter ſancti doctores in bono accipiunt , vt ſit oratio Prophetæ pro E
emẽdatione Gentiliũ, Iudæos hoc modo vaſtantiũ.eritq; ſenſus, Extẽde potentiã tuã in ſupbias eo-
rũ, videlicet Romanorũ,extinguẽdo in eis culpã non gratiã,& ita deſtrue eos in finẽ.i.ſalubriter,qua
tenus per tuam correctionẽ vitam mereantur æternã. Literæ tamen potius cõuenire videtur,vt intel
ligatur in malo,& ſit oratio pro deſtructione Romani imperij,quantũ ad extinctionẽ Gentiliũ impe
ratorum,& populi infidelis,non autẽ inquantũ Chriſto ſubiecti fuerũt : & ita cõpletum eſt tempore
Cnnſtantini,nam extunc regnare cœpit in populo Chriſtiano.[QVANTA malignatus eſt].i.quàm
multa opera mala fecit[INIMICVS].i.quilibet aduerſarius,ſeu Titus cũ ſuis militibus [IN ſancto]
.i.monte Sion & in ciuitate ſancta Ieruſalẽ, quæ omnia à Romanis vaſtata ſunt . Et dicitur Titus &
eius exercitus malignus ſeu malignatus,quoniã idololatriæ ſeruiebãt , vel quoniã Ieruſalẽ & templũ
iniuſta intẽtione deſtruxerũt,non in vltionẽ ſanguinis Chriſti,ſed deſiderio dominãdi.(5)ET glo
riati ſunt]in malo & vitijs[QVI oderũt te].ſ.prædicti idololatræ[IN medio ſolẽnitatis tuæ,]id eſt,in
medio templi,quod ingreſsi deiecerũt cum riſu & exultatione. Vel,in medio ſolẽnitatis tuæ.i.in me-
dio feſtiuitatis paſchalis. Nã cùm Iudæi in Ieruſalẽ cõfluxiſſent ad celebrandũ feſtiuitatẽ paſchalẽ à
Romanorũ exercitu & Tito ac Veſpaſiano obſeſsi ſunt. (6) POSVERVNT]ipſi Romani[SI-
GNA ſua].i.propria ſigna ſiue vexilla quib⁹ vtebãtur in plijs, vtpote aquilas & dracones, [SIGNA]
.i.pro certo indicio victoriæ,expãdentes ſua vexilla ſuper turres & muros Ieruſalẽ pro ſigno trium- F
phi:[ET non cognouerũt]verũ deũ neq; iuſtitiã eius,quoniã nõ pẽſabãt Iudæos hæc pati ꝓpter pec
catũ in filiũ dei cõmiſſum,ſed propria poteſtate ſe præualere opinabãtur. Poſuerunt autem ſigna ſua
[SICVT in exitu]belli fieri ſolet,[SVPER ſummum]id eſt,ſuper altiora loca,vt procul apparerent.
(7)QVASI in ſylua lignorum].i.ſicut in ſyluis ligna præſcindũtur,ſic ipſi[SECVRIBVS exci-
derunt]& confregerunt[IANVAS eius].ſ.tẽpli & ciuitatis Ieruſalẽ[IN IDIPSVM,]id eſt,pari ſtu
dio atq; vnanimi volũtate,[IN ſecuri & aſcia].i.per talia inſtrumẽta carpẽtatoria[DEIECERVNT
eã,]id eſt,ciuitatẽ & domũ dei in ea fundatã. (8)INCENDERVNT igni ſanctuariũ tuũ] .i. tẽplũ
tibi dicatũ in terra Iudææ:quod enim aliter non cõminuerunt,flãma vorauit. Vnde Daniel inducit,
Dan.9 Ciuitatẽ & ſanctuarium diſsipabit populus cũ duce vẽturo,& finis eius vaſtitas. [POLLVERVNT
Deut. 23 tabernaculũ nominis tui,]quia Romani prædictũ tẽplũ ingreſsi ſunt cũ equis & fœminis,quod in le
ge ꝓhibitũ fuit,imo ꝓhibuit lex gẽtiles & incircũciſos ingredi tẽplũ. (9)DIXERVNT in cor-
de ſuo,cognatio eorũ ſimul].i.ipſi exiſtẽtes generatio praua cogitauerũt q̃d ſequit̃, [QVIESCERE
faciamus oẽs dies feſtos dei à terra]i..oẽm cultum dei,quẽ iſti colunt,impediamus,homines occidẽ-
do,& tẽplum deſtruẽdo. Hoc dicebãt Romani directè vel æquiualẽter. Si enim nõ dixerunt hoc ma-
nifeſtè,tamẽ interpretatiuè ſeu æquiualẽter ita locuti ſunt:nã ad deſtructionẽ ciuitatis ac tẽpli,deſtru- G
ctionẽq; populi cõcomitabatur ceſſatio dierũ feſtorũ:& ergo vnũ intẽdẽdo,aliud quoq; ſaltẽ indire-
Exod. 12 ctè intẽderũt. Cõſequẽter ponit̃ vox Iudæorum in prædicta afflictione poſitorũ , qui gemebundè ac
Exod. 14 queruloſe dixerunt,(10)SIGNA noſtra nõ vidimus.]Tanq̃ dicerẽt:vbi ſunt iã mirabilia illa,quę
& 16 deus fecit cũ patrib⁹ noſtris,quãdo de terra Aegypti eos eduxit p mare rubrũ atq; deſertũ deduxit,
Ioſ.13, 15 & in terrã ꝓmiſsionis induxit:multotieſq; eos redemit de poteſtate vaſtãtiũ? Hoc etiã mõ S. Gede-
Iudic.5 on dixiſſe ſcribitur, Nẽpe cũ ei dixiſſet angelus,dominus tecũ virorũ fortiſsime. Dixit Gedeon, Ob-
ſecro domine,ſi dominus nobiſcũ eſt,cur apprehẽderunt nos hæc mala? Vbi ſunt mirabilia eius,quæ
narrauerunt patres noſtri:[IAM non eſt propheta]qui nos cõſoletur,& pro nobis dominũ deprece-
tur,noſq; erudiat , quid facere debeamus. Nã poſtq̃ Iudæi Chriſtũ occiderũt,& eius diſcipulos eie-
cerunt,nullũ habuere prophetã:ex quo cõſtat,ꝙ Pſalmus iſte non loquit̃ de captiuitate Babylonica.
Ezec. 1,3 tunc enim Iudæi habuerũt veros ac ſanctos prophetas, quia eodẽ tẽpore ꝓphetauit Ezechiel in Ba
Iere.1,35 bylone,& Ieremias in Iudæa,ſm Hierony.dixitq; vterq; eorum Iudæis,quid agere expediret,& de
liberatione eos cõſolabãtur:quẽadmodum certũ eſt intuẽti libros prophetarũ iſtorum. [ET nos non
cognoſcet amplius.]Iudęi tẽpore obſidiõis à Tito maximas fecerunt preces,ieiunia,& hoſtias,quate
nus liberarẽtur diuinitus.cùm aũt nullum experirẽtur dei auxilium,ſeq; iã capiẽdos cõſpicerent, quaſi
deſperãtes locuti ſunt, Nos nõ cognoſcet amplius.i.deus de nobis iam nõ amplius curat, nec opa no
ſtra acceptat,nec nos per approbationẽ cognoſcit. Cõſequenter Propheta dilationẽ diuinę ſubuẽti- H
onis grauiter ferẽs,deumq; ad miſericordiã ꝓuocare deſiderãs,lamẽtabiliter ait, (11) VSQVE-
QVO deus impropabit inimicus?]hoc eſt,q̃diu nobis inſultabit plebs iſta Italiæ & ſucceſſores eorũ,
gloriãtes de terræ noſtræ deſtructione,de noſtra expulſione & oppreſsione? [IRRITAT aduerſa-
ſarius nomẽ tuum in finẽ].i.q̃diu gẽs infidelis te irritabit,nomẽ tuum blaſphemãs, & maieſtatẽ tuam
deſpiciẽs? In hoc orat Propheta imperium Romanorum à Gẽtilibus tolli,& verorum Iſraelitarum.i.
Chriſtianorum dominio ſubiugari. Quidã exponunt hanc vltimã partẽ huius verſiculi,vt in eo red-
datur cauſa quæſtionis,quæ in prima parte præſentis verſiculi ponitur. Interrogãdo enim dixit, Vſ-
quequo deus improperabit inimicus?& reſpõdẽs rõnẽ aſsignat, dicẽdo:irritat aduerſarius &c. tanq̃
dicat,ideo tã diu impropat inimicus noſter nobis,quia irritat aduerſarius.i.popul⁹ Iudæorũ Chriſto
aduerſans,diſcredẽs,& obſtinat⁹,offendit & blaſphemat nomẽ tuũ ô Chriſte verax deus,in finẽ.i.ſi-
ne ceſſatione,& vſq; in finẽ mundi,ideo nõ liberabunt̃ à Chriſto,vt verificetur quod ſcriptũ eſt, Nõ
Dan.9 erit eius populus qui eum negaturus eſt.(12)VT quid auertis manum tuã?] hoc eſt,ſubtrahis à no
bis poteſtatis tuæ adiutorium,derelinquẽdo populũ Iud.in captiuitate hac duplici, qua & ꝓpria ter
ra priuati ſunt,& à dęmone ligati tenẽt̃ ad ipſius voluntatẽ? Cur etiã deus auertis [ET dexterã tuã]
.i.pium ac ꝓſperum tuę aſsiſtẽtię ꝓſpectum,conſeruationẽ,atq; fauorẽ[DE medio ſinu tuo in finẽ?]
Loquit̃ ſanct⁹ Propheta de deo more hũano,quia dum hõ nõ ſubuenit indigẽti, dicit̃ manum ſuã in

A ſinu reponere, dũ vero auxiliatur, manũ extrahere dicitur. Quoniã ergo Propheta intuebatur deum
Iudæos tam finaliter derelinquere, quærit cur in finẽ. i. in æternũ. ſ. vſq; in terminũ ſeculi, manũ ſuam
ab eorũ retrahat ope ¶ (13) DEVS aũt rex noſter ante ſecula,] hoc eſt, deus verus, vnus, æternus, an
te omnia ſecula æternaliter manẽs [OPERATVS eſt ſalutẽ in medio terræ,] quia in terra Iudææ cõ-
ſtituit, cõſeruauit, & ſaluauit patres noſtros. ¶ (14) TV confirmaſti in virtute tua mare.] Ad literam,
deus confirmauit mare Oceanũ in loco ſuo, ne erumpat, & terrã operiat, ſicut ait Manaſſes rex Iuda,
Domine deus ſignaſti mare verbo præcepti tui, qui concluſiſti abyſſum, & ſignaſti terribili & lauda- 2. Par. 36
bili nomini tuo, quod omnes pauent. Cõfirmauit quoq; dominus mare ſupernaturali firmitate, quã-
do eduxit Iſraelẽ ꝑ fundũ arentẽ maris rubri, erãtq; Hebræis aquæ ex vtraq; parte pro muro. [CON Exod, 14
TRIBVLASTI capita draconũ in aquis.] Allegat atq; cõmemorat hic Propheta quędã diuina mi-
racula antiquitus facta, quatenus manifeſtet ꝙ deus nũc quoq; redimere poſſit filios Iſrael de capti-
uitate præſenti, auferẽdo velamen de corde eorũ, & eos ad Chriſtianæ veritatẽ fidei conuertendo: ad 2. Cor. 3
quod oſtendendũ contribulaſti (inquit) capita draconũ in aquis. Per dracones intelligit tyrannicos Ezech. 19
principes, per aquas aũt tribulationes ſeu pœnas. Vnde dominus ait ad Pharaonẽ, Et tu Pharao dra
co magne, qui cubas in medio fluminũ tuorũ. Eſt igitur ſenſus, Tu domine cõtribulaſti, lædẽdo aut Ioſue 10
occidẽdo capita draconũ, hoc eſt, capitales dracones ſeu principes & tyrãnos, in aquis tribulationũ Iudic. 11
ſubitanea atq; horrenda morte, ſeu pœna eos plectendo, vt patet de Og & Seon regibus Amorræo- Exod. 14
rũ, & alijs multis in libris Ioſue & Iudicum. Vel, in aquis materialibus, eos ſubmergendo, vt factũ eſt
Pharaoni & eius principibus. ¶ (15) TV confregiſti capita draconis,] hoc eſt, poteſtatem & ſugge-
B ſtionẽ principis dæmoniorũ, aliorúmq; immundorum ſpirituũ, dando patribus noſtris virtutẽ vin-
cendi tentationes ipſorũ, & ita ſaluaſti eos de viſibiliũ inuiſibiliũq; hoſtiũ poteſtate & perſecutione.
[DEDISTI eũ]. i. draconẽ ſeu dæmonem [ESCAM populis AEthiopũ]. i. gẽtibus ad fidẽ cõuerſis, Pſal. 50
qui ante cõuerſionem nigredine vitiorũ erant deformes: poſtmodũ vero per fidem & gratiã ſuper ni
uẽ dealbati ſunt. Dicitur autẽ dæmõ dari in eſcã fidelibus. Primo, quoniã corpus ſuũ ſibi aufertur &
minoratur. Corpus nanq; diaboli eſt cõgregatio peccatorũ ac perfidorũ, quæ tãto amplius minora-
tur, quanto plures ad fidem & gratiam perducuntur. Secũdo, quoniã ipſe diabolus ab hominibus iu-
ſtis quaſi deuoratur, cõſumitur, & mãducatur, dũ ab eis virtute Saluatoris uincitur & calcatur. Vnde
& Moſes ad populũ Iſraeliticũ ait, Deuorabis oẽs gẽtes. i. vinces & cõteres. ¶ (16) TV dirupiſti fon Deut. 7
tes & torrentes] educendo de ſilice à Moſe bis percuſſa, tam copioſa aquarum fluenta, vt populus bi-
beret & iumenta. Et inde inferius dicitur, Qui conuertit petrã in ſtagna aquarũ, & rupem in fontes Num. 20
aquarum. [TV ſiccaſti fluuios Ethan]. i. flumẽ Iordanis, deducẽdo filios Iſrael per arentẽ alueũ eius, Pſal. 113
ſecundum quod in libro Ioſue dicitur, Ingreſſis filijs Iſrael ſteterunt aquæ deſcendentes in vno lo- Ioſue 3
co, & ad inſtar mõtis intumeſcentes apparebant procul &c. Nominat autẽ Propheta Iordanẽ plura-
C liter flumina, quoniã aquę eius in duas partes diuiſæ ſunt, ſicq; facta ſunt duo flumina deſiccata. Pro
pter quod à Ioſue dicitur, Aquę inferiores in mare ſolitudinis deſcenderũt, quouſq; omnino defice- Ibidem.
rent. Vel ponit plurale pro ſingulari, ſicut frequẽter facit ſcriptura. Nã & filij Iſrael dixerũt, Iſti ſunt Mat. 12
dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti, & tamen non erat niſi vitulus vnus conflatilis. Con
ſequenter oſtendit Propheta omnipotentiam dei per opera creationis, quatenus cõſtet quàm potens
ſit eruere filios Iſrael de captiuitate prę́ſenti. ¶ (17) TVVS eſt dies, & tua eſt nox.] Omnia enim tẽ-
pora deus inſtituit, diſtinguit, regit, diſpenſat, & cuncta ei obediunt. Vnde & Chriſtus volẽs oſten-
dere ſe non eſſe ſub lege, ſed omniũ rerũ creatorem, deum ac dominum, ait, Dominus eſt filius homi Exod. 32
nis, etiam ſabbati. Nullus verò eſt dominus temporũ niſi deus, ad cuius nutũ tempora currunt. Sicut
enim (ſecundum ſacratiſsimũ Dionyſium in epiſtola ad Polycarpũ) ſoli creatori obediunt motus cœ
leſtes, ꝙ nullus alius eos valeat immutare, ita de tẽpore ſentire par eſt. [TV fabricatus es aurorã atque
meridiem.] Cùm enim deus creauerit ſolem, ſequitur, ꝙ ipſe ſit fabricator auroræ, quoniam quod eſt
cauſa cauſę, eſt cauſa cauſati, & prima cauſa plus influit in effectum quàm aliqua cauſa ſecũda, ſecũ-
dum philoſophos. Per creationem autem ſolis intelligenda eſt creatio omniũ cæleſtiũ corporũ à deo
productorũ. De quo per Eſa. dictum eſt, Qui extendit velut nihilũ cælos, & expãdit illos ſicut taber Eſa. 40
naculum ad inhabitandum: & omnia aſtra cæli cum ſole diuino nutui parent in omnibus: iuxta illud Iob 9
in libro Iob, Præcipit ſoli & non oritur, & ſtellas claudit quaſi ſub ſignaculo. ¶ (18) TV feciſti o-
mnes terminos terræ,] ſecũdũ quod in Eſaia ſcribitur, Deus ſempiternus dominus, qui creauit termi
D nos terræ. Vnde & ad beatum Iob ait creator omnipotens & ſublimis, Vbi eras quãdo ponebã fun- Eſa. 40
damenta terræ? indica mihi ſi habes intelligentiam. Quis poſuit menſuras eius, aut quis tetẽdit ſuper Iob 38
eam lineam, aut ſuper quo baſes eius ſolidatæ ſunt? [AESTATEM & ver]. i. tempus æſtiuale atque
vernale [TV plaſmaſti:] tempus enim cùm ſit cauſatum à motu primi mobilis, à deo plaſmatum eſt,
ſicut & primum mobile. Quatuor nãq; ponuntur coæquęua. i. ſimul creata, videlicet angelus, cœlũ,
tempus, materia. ¶ (19) MEMOR eſto huius] ò domine, huius (inquã) quod ſequitur, [INIMICVS
improperauit domino]. i. aduerſarius tuus Titus idololatra, de quo dictũ eſt ſupra, Quãta malignatus
eſt inimicus in ſancto. Hic inimicus improperauit domino, putãs ſe virtute deorũ ſuorũ præualuiſſe,
nec deũ Iſrael populũ Iudęorũ potuiſſe defendere: hoc forſitàn cogitauit, vel dixit: [ET populus in-
ſipiens]. i. exercitus Romanorum, veri dei notitia carens, & idola colens [INCITAVIT nomẽ tuũ,]
id eſt, te offendit in obſidione & deſtructione Ieruſalẽ, quia non recta intẽtione fecerũt hoc: ſed erãt
virga furoris domini, ſicut Aſſyrij & Babylonij, quorũ omniũ cor erat, nõ ad corrigendũ, ſed cõterẽ
dũ: quẽadmodũ per Eſa. dominus ait de rege Aſſyriorũ, Væ Aſſur, virga furoris mei, & baculus ipſe
eſt. Ipſe autem nõ ſic arbitrabitur. ¶ (20). NE tradas beſtijs,] hoc eſt, dæmonibus, tyrannis, cru- Eſa. 10

delibúſve hominibus[ANIMAM confitentē tibi].i.ſi hominē ſua peccata & tua pręconia recolentē. E
Poſuit enim partē.ſ.animā pro toto homine.[ET animas pauperū tuorū].i.abiectorū & egenorū[NE
obliuiſcaris in finē]deſerendo eos in opportunitate & tribulatione,ac ſi nō pertinerēt ad te.Orat er
go ad literā Propheta pro liberatione populi Iſrael, vt eruatur à morte peccati & captiuitate diabo-
Exod.20 li.¶(21)RESPICE in teſtamētum tuū].i.legē a te datā,& teſtimonia eius aduerte,quia in ea ꝓmit
tis ignoſcere paupibus tuis,& vt magis exaudire digneris, attēde malignitatē inimicorum tuorum:
[QVIA repleti ſunt,qui obſcurati ſunt terræ domibus iniquitatum].i. prædicti Italici in malis ſuæ
infidelitatis interius obtenebrati,ditati ſunt,& repleti terræ domibus iniquitatū .i. diuitijs terrenis
Luc.16 atq; iniuſtis,de quibus ait Saluator,Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis.¶(22)NE auerta-
tur]à gratia tuę miſericordiæ[HVMILIS factus cōfuſus].i.populus Iudæorum per captiuitatē pręs-
ſentē multum humiliatus,[PAVPER & inops]ſpiritu[LAVDABVNT nomē tuū] cum magno fer-
Baruc 2 uore & exultatione ingenti,quēadmodum Baruch dicit,Nō mortui in inferno dabunt honorē do-
mino:ſed anima quæ triſtis eſt ſup magnitudine mali,& incedit curua & infirma, dat gloriā & iuſti-
tiā tibi domino.¶(23)EXVRGE deus]non locū mutãdo,ſed fortiter ſuccurrēdo: [IVDICA cau
ſam tuam,]quam babes cōtra aduerſarios tuos,& ei qui iuſtam habet cauſam,præſta victoriam:[ME-
MOR eſto improperiorū tuorum].i.famulis tuis inflictorū,vel blaſphemiarū nominis tui,[EORVM]
inquam,improperiorū[QVAE ab inſipiēte ſunt tota die:] qm̄ populus Roman⁹ inſipiēs multa dixit
cōtra deum in obſidiōe prædicta:horum improperiorum orat Propheta deum reminiſci,quaten⁹ po
nat Iudæis hanc pœnã tēporalis deiectionis & oppſsionis pro peccato eorū,& cōuertantur, & nō ar F
guat eos ſecundū rigorē iuſtitiæ ſuæ,ſubtrahēdo eis gratiam in præſenti , & gloriā in futuro: ꝓpter
qđ ſubdit,¶(24)NE obliuiſcaris voces inimicorū tuorū] i.verba iniqua eorū recordare, quaten⁹
hac occaſione parcas populo Iſrael ſic afflicto:[SVPERBIA eorū qui te oderunt aſcēdit ſemp.]Pri
Eccl.3 mò,quoniā peccatis pctā adijciūt:iuxta illud,Peccator adijciet ad peccãdū.Et in Apoc.Qui in ſordi
Apoc.22 b⁹ eſt,ſordeſcat adhuc:& qui iuſt⁹ eſt,iuſtificet adhuc.Secūdò, quoniā elatio ſuperborū tēdit ad alta.
Eſai.37 Propter quod Eſa.dicit,Cùm fureres aduerſum me,ſupbia tua aſcēdit in aures meas,dicit dominus.

¶EXPOSITIO tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

SEcundū intelligentiā autē moralē loquitur Propheta in Pſalmo pręſenti in perſona eccleſiæ , ſeu
cuiuſlibet hominis fraterna charitate ardētis,atque pro reformatione populi Chriſtiani orantis.
Eccleſia ergo ſeu hō virtutis pſecutionē, lapſum & deiectionē Chriſtianorū cum magna cōpaſ-
ſione ꝓſpiciens dominū affectuoſiſsimè alloquatur, deprecetur,& dicat,Vt quid deus trinitas,deus
glorioſe,benedicte & felix.vt quid.i.qua vtilitate & cauſa repuliſti populū Chriſtianū,exponēdo eū
tantis miſerijs,tantis impugnationibus hæreticorū,ſchiſmaticorū & infideliū,imo & falſorū fratrū,
qui fide ſunt Chriſtiani,ſed opere diabolici,& hoc in finem.i.tam perſeueranter?Præcipuè aūt dice-
re poſſumus hęc propter amiſsionē ſepulcri Chriſti,& terræ ſanctæ ac vrbis Ieruſalē.Iratus eſt furor
tuus ſuper oues paſcuæ eius.i.grandē vltionē exerces cōtra populū tuum Chriſtianum,quem ita ſinis G
opprimi,tentari,affligi & fatigari incurſu viſibiliū inuiſibiliūmque inimicorū,ita vt terras Chriſtia-
norū iam poſsideant infideles,corda vero ſeu animas plurimorū peccata & dæmones.Deniq; indu-
ſtrioſum,pulchrū & efficax oratiōis genus eſt,in ipſa prece ea includere,ex quib⁹ rationabile & quo
dãmodo debitū eſt,eū qui oratur mitigari & exaudire.Oíno aūt decēs videt, vt dominus populo ſi-
bi peculiari,& multis beneficijs à ſe honorato faciliter recōciltetur,idcirco eccleſia ſeu hō fidelis pro
alijs deprecãs Chriſtianis,aſſerit Chriſtianos eſſe oues paſcuæ dei,quod eſt verbū amoroſum, fiduci
Exod. 16 ale,familiare atq; dulciſsimū,& cōuenit hoc Chriſtianis multo pfectius q̄ Iudęis.Illi enim paſti ſunt
Iohā.6 manna,nos autē corpore & ſanguine Chriſti figuratis per mãna quotidie paſcimur,multiformi gra-
Zach.9 tia tanti ſacramenti reficimur,Chriſto incorporamur,& niſi in nobis defectus ſit,ſpiritualiter impin
guamur,ditamur,perficimur.Corpus enim Chriſti eſt verè frumētum electorū, & ſanguis eius eſt ve
rè vinum germinans virgines.i.animas caſtas, Chriſtiq; ſponſas. De quo frumento & vino in Zach.
ſcriptum eſt,Quid bonum domini,aut quid pulchrū eius,niſi frumentū electorū, & vinū germinans
virgines?Memor eſto ô rex Chriſte mundi Saluator congregationis tuæ.i. vniuerſalis eccleſiæ , eam
vbiq, terrarū reparãdo, ꝓtegēdo,augēdo atq; ſaluãdo,quam poſſediſti per gratiā baptiſmalē,& bea-
Pſal.2 tiſsimā paſsionē hæreditario iure,ſicut ſupius pater ait ad te,Poſtula à me,& dabo tibi gētes hæredi-
Act.13 tatē tuam.Hanc autē cōgregationem poſſediſti ab initio primitiuę eccleſiæ,quia extunc crediderūt, H
2.Tim.2 quotquot præordinati erant ad vitam æternam.Et vt ait Apoſt.Firmū fundamentū dei ſtat, habens
ſignaculū hoc,Cognouit domin⁹ qui ſunt eius.Vel dicit deus poſſediſſe eccleſiā ab initio.i. ab æter
Ephe.1 no ſm rationē prædeſtinationis diuinæ,ſecundū quā ab æterno eā dilexit . Chriſtus quoq; eam hoc
2.Tim.1 modo ab æterno poſſedit,inquantū deus(ſecundū Apoſt.)nos in Chriſto ab æterno elegit, & grati-
ficauit,vniuerſaq; gratiæ dona in ipſo nobis dare decreuit,imo & dedit ſm Apoſt.Deus,inquit,vo-
cauit vos vocatione ſua ſancta,non ſecundū opa noſtra,ſed ſecundū ꝓpoſitū ſuum & gratiā quæ da-
1.Pet.2 ta eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tēpora ſecularia,manifeſtata eſt aūt nūc. Verūtamē datio illa ante tē
pora ſecularia ſm prædeſtinationē diuinā,nō ſecundū actualē infuſionē ſumēda eſt. Redemiſti virgā
hæreditatis tuæ.i.populū Chriſtianū ad diuina erectum,qui eſt genus regiū & ſacerdotale,de ſpūali
Apoc 1 Aegypto.i.de cōuerſione mundana,vitioſa ac tenebroſa,de multis erroribus,cūctis peccatis, infer-
niq; pœnis,& hoe pcioſiſsimo precio,vtpote ſanguine ꝓprio . Vnde in Apoc.ſcriptum eſt , Dilexit
nos,& lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo , & fecit nos regnū & ſacerdotes deo & patri ſuo.
1. Tim.1 Et Petrus in ſua Canonica,Non corruptibilibus auro vel argento redēpti eſtis de vana veſtra cōuer
Iohā.10 ſatiōe,ſed precioſo ſanguine agni immaculati. Propter quod ipſemet Chriſtus ꝓteſtatur , Ego ſum

A paſtor bonus, & agnoſco oues meas, & animã meã pono pro ouibus meis. Hæc autẽ congregatin tua
eſt mons Sion.i.eccleſia militans, deum fideliter ſpeculans, in quo monte habitaſti corporaliter, vi- Baruch 3
ſibiliterq; in eo, quãdo in terris viſus es, & inter diſcipulos cõuerſatus. Propter quod dicit Apoſtol. Heb.4
Chriſtus tanquã filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos. Nunc quoq; & vſq; in finẽ mundi habi-
tat Chriſtus in nobis, ſicut ipſe ait, Ego vobiſcum ſum cunctis diebus. Et rurſus, Vbi fuerint duo vel Matt.28
tres cõgregati in nomine meo, ibi in medio eorũ ſum. Sion autẽ ſpeculatio interpretatur: idcirco per Mat.18
eã eccleſia deſignatur, in cuius pſona ait Apoſt. Nos reuelata facie gloriã domini ſpeculãtes. Leua ma 2.Cor.3
nus tuas in ſuperbias eorũ in finẽ. Eccleſia dei nõ eſt erudita à magiſtro ſuo Chriſto reddere malum Matt.5
pro malo, ſed vincere in bono malũ, orando pro æmulis: ideo verſus iſte in bono exponendus eſt, vt Rom.12
ſit ſenſus, Leua manus tuas.i.potentiã tuã extẽde in ſuperbias eorũ.ſ.inimicorum eccleſiæ, perſequẽ-
tium iuſtos, deſtruẽdo in eis nõ naturã ſed culpã: vel in præſenti eos paternaliter ac miſericorditer ca 1.Co.5
ſtigando, ne æternaliter pereãt: ſicut Apoſt. tradidit illũ Corinthiũ ſatanæ in interitum carnis, qua-
tenus ſpũs ſaluus fieret in die domini. Illa verò traditio aliud nil erat niſi excõmunicatio, quam in pri
mitiua eccleſia cõcomitari ſolebat ad fidei cõfirmationem ſenſibile ſignum.ſ.corporalis vexatio ex-
cõmunicati à dæmone, ad quam ſequi ſæpe ſolebat mors corporis: ſed nunc fide firmata neceſſarium
nõ eſt tale ſenſibile ſignũ. Et ꝙ iſta ſit expoſitio apta, liquet ex eo quod ſubditur, in finẽ, hoc eſt, in vi
B tam æternã ac verã ſalutẽ ordina correctionẽ tuã qua ſuperbos flagellas: quãta malignatus eſt inimi-
cus in ſancto.i.q̃ magna mala fecit per ſuos ſucceſſores Mahometus in terra ſancta, quæ eius populo
iam eſt ſubiecta, quẽadmodum Chriſtus in Euangelio prænunciauit, Ieruſalem calcabitur à gẽtibus,
donec impleãtur tẽpora nationũ. Vel, quanta malignatus eſt inimicus, hoc eſt, quilibet hæreſiarcha,
tyrãnus, aut peruerſus in ſancto populo tuo, eũ decipiendo, affligendo, aut occidẽdo, ſicut de Arria-
nis maximè patet, qui innumerabiles Chriſtianos iugulauerunt, & imperatores Arriana perfidia in-
toxicati innumeros incarcerauerũt epiſcopos: ꝑut in Chronicis legitur: Et gloriati ſunt cùm male- Prou.22
fecerũt & in rebus peſſimis qui oderunt te.ſ.prædicti maligni, & hoc in medio ſolennitatis tuæ, quã
ipſi frequenter violauerunt, Sæpe enim peruerſi in ſacratioribus ſolennioribúſque diebus deteriora
opera faciunt, ſecundum quod dæmones corda eorum poſſidentes, inſpirant. Poſuerunt ſigna ſua.
Arriani hæretici circũferre ſolebant ſua vexilla ad deriſionem catholicorum: & multi tyranni eccle-
ſiam deuaſtantes, vbertim erexerunt in ſignum victoriæ contra Chriſtianos ſua vexilla. Porrò quod
in tribus ſequentibus verſibus dicitur, tam ſæpe ad literam factum eſt eccleſiæ Chriſti ſecundũ ſen-
ſum in præcedenti expoſitione introductũ, vt non ſit neceſſe ſpecialia cõmemorare exempla, præſer-
tim cũ noſtris quoq; tẽporibus talia (prohdolor) abundãtiſſimè facta ſint eccleſijs, in regno Bohe-
miæ, & terris ei vicinis, à deteſtãdis ac nephãdis regni illius hæreticis, quorũ (exigẽtibus culpis no-
C ſtris, atq; diuino permittẽte iudicio) rabies multũ nimis ac diu deſęuit, ſed iã de gratia dei nõ parũ re
preſſa eſt, gladioq; extincta. Sed cũ Chriſtifideles tot afficerẽtur flagellis, pſecutionibus, fame, ſiti, ac
mortibus, qd dicerẽt niſi quod ſubdit, Signa noſtra nõ vidimus.i.tã admirabiles diuinæ virtutis ꝓ-
tectiones expti non ſumus nec experimur, quales interdum viderunt atq; experti ſunt patres noſtri
Chriſtianiſſimi, qui cũ pauci eſſent maximas infideliũ multitudines deiecerũt, auxilio eis deſuper cõ
donato, vt patet de Theodoſio religioſiſſ. Carolo magno, Godefrido de Bononia, multiſq; alijs.
Sed & ipſi apoſtoli & ſucceſſores eorũ ſæpe angelica ope de carcerib⁹, vinculis, & omni moleſtia in-
credulorum erepti noſcũtur: nunc aũt nil tale nobis apparet, ꝓpterea ſola patientia nobis neceſſaria
eſt cum fide certiſſima: dicendũq; eſt nobis illud Machabæorũ, Parati ſumus magis mori, quàm dei 2. Mac.7
leges præuaricari. Nec ideo frangi debemus, quia in præſenti occidi permittimur, ſciẽtes verum eſſe
quod in eodem loco ſubiungitur, Rex mundi deus defunctos nos pro ſuis legibus in æternæ vitæ
reſurrectione ſuſcitabit. Vnde & alibi ſcriptũ eſt, Si corã hominib⁹ tormẽta paſſi ſunt, ſpes illorũ im Sapi.1
mortalitate plena eſt. Et rurſus, In paucis vexati, in multis bene diſponẽtur. In paucis (inquit) vexa- Ibidem.
ti, cur nõ poti⁹ in multis, præſertim cũ (teſte Apoſt.) p multas tribulationes oporteat nos ingredi re- Act.14
gnũ dei, niſi quod ait idẽ Apoſt. Non ſunt cõdignæ paſſiones huius tẽporis ad futurã gloriã, quę re- Rom.8
uelabitur in nobis? Iã nõ eſt propheta. Merito deplãgit eccleſia lapſum ſuũ, ꝙ nũc refriguit charitas Mat.24
plurimorũ, nec modò inueniãtur in Chriſtianis gratię ſpũs ſancti, quas Paul⁹ enumerãs, Alij, inquir, 1.Cor.12
D datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij operatio virtutum, alij diſcretio ſpirituũ, alij prophe-
tia, &c. tam copioſe quemadmodum olim, præcipuè tamen in primitiua eccleſia, in qua multi fuere
prophetæ, & interim non pauci fulſerunt gratia prophetali, ſicut Antonius, Hilarion, Iohannes he-
remita, Benedictus, & alij multi. Nunc verò heu nimis infirmatur eccleſia, & iam non eſt ꝓpheta: &
ſic dicere poſſunt in afflictionibus conſtituti, & non cognoſcet amplius deus noſter, approbando
opera noſtra. Quod dicitur non aſſerendo, ſed dolentis animi gemitum exprimendo, vel quia ſic eſ-
ſe videtur. Deinde vir iuſtus ſeu ipſa eccleſia improbitate hoſtium fatigata, ait ad dominum, Vſque-
quo deus improperabit vel inſultabit tibi, aut ſeruis tuis inimicus hæreſiarcha, paganus, Iudæus, vt
tyrannus? Qui enim ſeruis dei improperat, deo improperat. Propter quod ait Saluator, Qui vos Luc.10
audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit: & vſquequo domine deus irritat aduerſarius nomen
tuum in finem, teipſum inhonorando, & tua mandata ſpernendo, tuóſque miniſtros perſequendo?
Deus autem rex noſter ante ſecula, id eſt, Chriſtus ante omnia tempora æternaliter genitus à patre,
operatus eſt ſalutem in medio terræ, videlicet in Iudæa, & in monte Sion, reconcilians nos deo per
paſſionem ſuam & ſanguinem. Humiliauit enim (vt ait Apoſtolus) ſemetipſum factus obediens vſq; Philip.2
ad mortem, mortem aũt crucis. De hac Chriſti ſaluatione ait pater æternus, de Chriſto loquẽs apud
Zach. Ecce adducã ſeruũ meũ orientẽ, & auferam iniquitatẽ terræ illius in die vna, videlicet in die Zach.3

Iohā.1 Paraſceues: tunc enim Chriſtus agnus dei tulit peccata mūdi, ſicut & ipſe dixit, Venit filius hominis E
Luc.19 quærere & ſaluum facere quod perierat. Tu domine Chriſte confirmaſti in virtute tua .i. per diuinā tuam potentiam: vel, in virtute tua, hoc eſt, in interiori perfectione ac fide catholica, mare .i. Gentiles, qui nomine maris ſignantur: primò, propter amaritudinē vitiorum gentilitatis: ſecundò, quia ad inſtar aquarum inquietę erant, atq; de peccato in peccatum fluxibiles: tertiò, propter multitudinem.
Apoc.17 Vnde & alio loco ſcriptum eſt, Aquæ multæ populi multi ſunt. Hoc mare Chriſtus in fide adeo cō-
Eſa.55 firmauit, vt pro Chriſtianæ fidei veritate mori optarent. Propterea per Eſaiam ait dominus, loquens
Ibidem. de Chriſto, Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus. Et Eſaias loquens ad dominum, Ecce, ait, gentem quam neſciebas, vocabis, & gentes quæ non cognouerunt te, ad te cur-
Act.10 rent, Hinc quoque in Actis apoſtolorū ſcriptum eſt, q̄ ſpiritus ſanctus cecidit ſuper Corneliū, & eos qui erant cum illo, loquebanturq; linguis. Quo viſo, obſtupuerunt qui erant ex circuncißione, dicētes, Ergo & in nationes gratia dei diffuſa eſt? Contribulaſti domine Ieſu capita draconum in aquis, id eſt, ſpiritus malignos & eorū ſuperbias contriuiſti, ſuperaſti & extinxiſti in fonte baptiſmi, quia in illo efficiuntur homines de filijs iræ filij gratiæ, de filijs perditionis & dęmonis filij ſalutis & creato-
Zach.13 ris, quoniam in hac aqua cuncta peccata donātur: ſicut de ea in Zacharia ſcriptum eſt, In die illa erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris. Quemadmodum autem per Dauid intelligitur Chriſtus: ita per domū Dauid deſignatur eccleſia Chriſti, quæ nunc purgatur in aquis baptiſmi. Tu F
confregiſti capita draconis. Hoc in præcedenti expoſitione de principis dæmonum deiectione expoſitum eſt, cui concordat quod in Apoc. commemoratur, Factum eſt præliū in cœlo, Michael & ange-
Apoc.12 li eius præliabantur cum dracone, & draco præliabatur & angeli eius, & non præualuerunt, nec inuentus eſt locus eorū amplius in cœlo. Poteſt quoque exponi de Antichriſto, hoc modo, Tu Chriſte confregiſti .i. confringes, ponendo præteritum pro futuro, ſecundū morē ꝓpheticæ denunciationis
Apoc.13 propter certitudinē prophetiæ: confringes (inquam) capita .i. principales fautores, ſeu dominationes atque potentias draconis, id eſt, Antichriſti, de quo in Apoca. ſcriptum eſt, Vidi de mari aſcēdentem beſtiam habentem capita ſeptem, & cornua decem. Hunc draconem & omnem eius apparatū Chriſtus confringet & condemnabit. Tu dirupiſti fontes & torrentes .i. ſacram ſcripturam, in qua conti-
Iohā.20 nentur fontes ſapientiæ, atq; torrentes ſcientiæ aperuiſti, & eius myſteria reuelaſti per infuſionē ſpiritus ſancti: vel per fontes & torrentes intelligi poſſunt apoſtoli, qui ſunt ſummi doctores eccleſiæ & alij inferiores prædicatores, quorū deus corda dirupit, dū ex eis fluēta ſanctæ prędicationis toti mūdo propinauit: tu ſiccaſti fluuios Ethan. Ethan nomen hebraicū eſt, quod interpretatur robuſtus. Per fluuios verò hoc loco intelliguntur doctrinæ, quæ de corde vnius fluūt in mentē alterius. Eſt igitur ſenſus, Tu Chriſte ſaluator mundi deſiccaſti, areſeciſti & inutiles oſtēdiſti doctrinas ſuperborum in G
1.Cor.1 ſua ſapientia gloriantium, ſeque robuſtos opinantium .ſ. documenta inanis philoſophiæ, varióſque
Ibidem errores idololatriæ ac diabolicæ doctrinæ. Propterea Apoſtolus loquitur, Nónne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi? Et iterum, Quæ ſtulta ſunt mūdi elegit deus, vt confundat ſapientes. Tuus eſt dies .i. ſpirituales viri à ſole iuſtitiæ & fonte ſapiētiæ illuminati: & tua eſt nox .i. populus carnaliter viuens. Omnia enim genera hominū ſunt dei, iure creationis & vniuerſalis dominij: tu fabricatus es aurorā & ſolē .i. virginē glorioſam, & Chriſtū hominē virginis filiū, dādo vtriq; qcquid habēt in do-
Cant.6 nis naturæ & gratiæ. Maria quippe aurora vocatur: quoniā ſicut aurora diē pręcedit, ſic ipſa Chriſtū. Vnde de ea in Canticis legitur, Quæ eſt iſta velut aurora cōſurgēs? Chriſtus quoq; etiā vt homo ſol
Iohā.1 dicitur: quoniā ſicut ſtellæ omnes à ſole lumen recipere æſtimantur, ſic omnes ſancti à Chriſto lumē fidei, gratiæ & ſapientiæ ſortiūtur. Nam de plenitudine eius oēs accepimus. Tu feciſti .i. ſpiritualiter reformaſti & regeneraſti oēs terminos terræ .i. omnes electos in finibus mundi morantes: æſtatem &
Eſai.26 ver .i. remunerationē ſeu præmium ac meritū tu plaſmaſti. In vere enim arbores flores, in æſtate autē fructus producunt: & ita per æſtatē accipitur præmiū, per ver meritum. Deus autem cauſat in nobis non ſolum præmiū, ſed etiā meritū: iuxta illud Eſaiæ, Domine dabis pacē nobis, omnia enim opera noſtra opatus es in nobis. Per æſtatē quoq; intelligi poſſunt feruidi amatores diuinitatis. Per ver autē nouelli & incipientes in dei obſequio. Memor eſto huius cōgregationis eccleſiaſticæ, de qua dictū
Prou.9 eſt, Inimicus improperauit domino, id eſt, hæretici & peruerſi vituperauerunt doctrinam Chriſti atque eccleſiæ dicentes, Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior: & populus inſipiens, id eſt, deum verum ignorans, vel factis eum ſe ignorare oſtendens, incitauit nomen tuum .i. te ad H
Oſee 4 iracundiam prouocauit. Idcirco peribit, ſicut de eo inducitur, Populus non intelligēs vapulabit. Ne tradas, aut tradi permittas beſtijs .i. dæmonibus vel ſæuis hominibus animā confitentem tibi ſua peccata & tua præconia. Cætera patent ex elucidatione præhabita. ¶ Ecce pſalmum ſententioſum & affectuoſum audiuimus, in quo priſtina diuinæ familiaritatis beneficia recoluntur, malignitas perſecutorum eccleſiæ enarratur, tribulationes iuſtorum ſcribuntur, pro aduerſariorum correctione oratur, diuina potentia ex ſuis effectibus demonſtratur. Quemadmodum igitur condecens eſt deuotione cōgrua præſentem Pſalmum canamus, & reformemur ex eo in omni aduerſitate ad deum affectuoſe cōuerti, confidenter precari, beneficia patribus noſtris exhibita commemorare: quatenus cōſequamur ſimilia, atque ab omni liberemur inſtabilitate atque anguſtia.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXIIII.

EXPOSITIO TITVLI.

Deniq; titulus Pſalmi præſentis eſt, In finē ne corrūpas Pſalmus cantici Aſaph. Quidam exponūt hunc Pſalmū ad literā de populo Iudæorū redeūte à captiuitate Babylonis, vt ſic gratiarū

A actio populi inde liberati, & in Iudæam reuerſi: ſicque ſenſus tituli eſt iſte, Pſalmus cantici eſt ipſius
Aſaph, ne corrumpas, id eſt, ne diſperdas ô domine populum Iſrael, ſicut feciſti in captiuitate Baby-
loniæ. Videtur autem mihi expoſitio iſta parum deuotionis includere, modicúmque dulcedinis con-
tinere, breuiter tamen tangi poteſt hoc modo,

PRECATIO.

*Singulare refugiũ pœnitentium domine, confitemur tibi confitemur: peccatis noſtris propitiare, ut percepta indul-
gentia dignos nos efficias ſancti tui nominis inuocatione, ut pro ſalute noſtra in ſeculum tibi deo Iacob cantemus in
gaudio & exultatione.*

❡EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

CONFITEBIMVR tibi deus,] nos de captiuitate reuerſi ex licentia Darij re-
gis Medorũ, & Cyri regis Perſarũ, ꝙ iuſtè caſtigaſti nos, quia peccauimus: con-
fitebimur tibi, ꝙ miſericorditer reduxiſti nos, imò & iuſtè, quoniam promiſiſti
per Ieremiam, ꝙ poſt 70 annos eripiendi eſſemus de captiuitate: [ET inuoca- Iere. 2
bimus nomen tuum] pro gratia vitandi peccata, ne denuo incidamus ſimilia Dan. 3, 6
mala. ❡(2) NARRABIMVS mirabilia tua,] quæ in Babylone vidimus Dan. 13
aut cognouimus, quomodo ſcilicet eripuiſti tres pueros de camino ardenti, &
Danielem de lacu leonum, & Suſannam de manibus iudicum impiorum, quæ
omnia in Daniele leguntur. Deinde Propheta mutans perſonam ait in perſona dei, [CVM accepero
tempus, ego iuſtitias iudicabo,] hoc eſt, tempore à me præordinato atque diſpoſito iudicabo iuſtitias
B electorum, liberando eos de manibus iniuſtorũ, prout eorũ iuſtitiæ exigunt & merẽtur. ❡(3) LI-
QVEFACTA eſt terra,] id eſt, Iudæa à Chaldæis incenſa eſt & combuſta: [ET omnes qui habitant
in ea,] id eſt, qui morabantur in terra hac timore Chaldæorũ diſſoluti ſunt corde, [EGO] deus [CON
FIRMAVI columnas eius,] id eſt, principes populi huius ſtabiliui in bono, & in fortitudine animi
inconcuſſa, videlicet Zorobabel Ieſum filium Ioſedec ſacerdotem magnum, Zachariam, Aggæum, 1. Eſd. 3, 5
Eſdram, Nehemiam. ❡(4) DIXI,] id eſt, ego deus non verbis ſed opere intimaui [INIQVIS,] Agg. 1, 2
id eſt, ſuperbis Babylonijs, [NOLITE iniquè agere]. i. nolite amplius regna & populũ alienũ oppri
mere, ſicut hucuſq; feciſtis: dixi [ET delinquẽtibus]. i. prædictis iniquis, [NOLITE exaltare cornu]
id eſt, nolite diutius regnare, ſeu regiã poteſtatem exercere: ❡(5) NOLITE extollere in altum cor-
nu veſtrũ] imperando omnibus regnis, & monarchiam tenendo: [NOLITE loqui aduerſus deũ ini-
quitatem,] blaſphemando deum Iſrael, & ſubſannando populum eius, quemadmodum diu feciſtis. Dan. 5
Hæc omnia dixit deus Chaldæis, non verbo ſed opere, quoniam abſtulit eis poteſtatem proſequẽdi Eſa. 13
opera mala, transferendo regnum eorum ad Medos ac Perſas, vt in Daniele habetur, & ab Eſaia & Ierę. 5, 51
Ieremia euidentiſsimè pronunciatum conſpicitur. Cur autem deus hęc dixerit eis, ſubdit Propheta,
C ❡(6) QVIA neq; ab oriente, neque ab occidente, neque à deſertis montibus]. i. quia ex nulla parte
aut latere mundi poteritis ô Babylonij iudicium diuinum effugere: & hoc ideo, [QVONIAM deus]
vbiq; exiſtens, omnia cernens, atq; omnipotens [IVDEX eſt. ❡(7) HVNC humiliat, & hunc ex-
altat]. i. vnũ deprimit, & aliũ eleuat, ſecundũ ꝙ ſibi placet & homines promerentur. [QVIA calix in
manu domini,] id eſt, pœna ſeu vltio eſt in poteſtate dei: calix, inquam [VINI meri plenus mixto]. i.
pœna quam deus effundere poteſt in impios, eſt multũ acerba & pungitiua, quemadmodum mixtum
ex vino mero. ❡(8) ET inclinauit ex hoc in hoc]. i. deꝰ pœnã ſuę vindictę effudit de vno populo in
aliũ puniẽdo puerſos ſucceſsiuè, ſm ordinẽ ſuę iuſtiſsimę ſapiẽtiæ: [VERVNTAMEN fex eius nõ eſt
exinanita]. i. fundus ſeu amaritudo calicis huius non eſt euacuatus, quoniã diuina poteſtas nõ deſinit
in vlciſcẽdo. Omnia aũt hæc & quæ reſtãt in Pſalmo iſto, in ſequẽti expoſitione latius exponentur.

❡EXPLANATIO tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi.

DEnique iuxta tropologicum ſenſum prædictus titulus ita exponitur, Pſalmus cãtici, id eſt, ſpi-
ritualis iucunditatis, quoniam agit de remuneratione iuſtorum, eſt Aſaph. i. conuenit deſigna-
tis per Aſaph, videlicet congregationi fideliũ ſeu eccleſiæ. Aſaph enim congregatio interpre-
tatur. Pſalmus, inquam, conſcriptus, ne tu fidelis corrumpas teipſum per ſuperbiam & ſpem tuam,
quæ eſt in finẽ. i. tendẽs in Chriſtũ, ſeu vitã æternã euacuãs. Specialiter aũt hic pſalmus ſuperbiã de-
teſtatur, humilitatẽ cõmendat, iuſtũ dei iudiciũ recolit, & omniũ iuſtã remunerationẽ declarat. Lo-
quẽs ergo Propheta author pſalmi præſentis, ſiue ille fuerit Dauid ſiue Aſaph, in pſona eccleſię ait,
D ❡Confitebimur tibi deus, cõfitebimur. Repetitio verbi ſignũ eſt firmi propoſiti ardentiſq; deſiderij
Vel qđ primò dicit, cõfitebimur, referri poteſt ad cõfeſsionẽ laudis diuinę, de qua ait Saluator, Cõfi-
teor tibi pater: & iſta confeſsio manet in patria ſicut inferius dicitur, Cõfeſsio & pulchritudo in cõ-
ſpectu eius. Quod verò ſecundò repetit, cõfitebimur, referri poteſt ad confeſsionẽ ꝓpriæ culpæ. De Mat. 11
qua Iacobus dicit, Confitemini alterutrũ peccata veſtra, & orate pro inuicẽ vt ſaluemini. Itaq; con- Pſal. 95
fitebimur tibi deus. i. te laudabimus, tuam bonitatẽ æternã, immenſam ac purã ore & opere glorificã- Iaco. 5.
do, tua beneficia ſumma ac liberaliſsima. ſ. dona naturæ & gratiæ recolendo, & tibi attribuendo. Hoc
modo cõfitetur deo, qui cum B. Iacobo proteſtatur, Omne datũ optimũ, & omne donum perfectum
deſurſum eſt deſcendens de patre luminum. Hoc enim ad commemorationem beneficiorum dei cer Iacobi 1
tum eſt pertinere, ſicut & illud quod Paulus inducit, Quid habes quod non accepiſti? Et iterũ, Suffi- 1. Cor. 4
cientia noſtra ex deo eſt. Quod verò Iacobus ſubdit, Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſsitu Iacobi 1
dinis obumbratio, pertinet ad recõmendationem diuinæ naturæ ſeu bonitatis ſecundũ ſe. Aut enim 1. Co. 14
laudamus deum propter ſeipſum ac propriam bonitatem, aut propter beneficia ſua: & ad hos duos
modos confitendi domino confeſsione laudis reducuntur & ſpectant quæcunque in ſacra ſcriptu-

ra ad laudē dei dicuntur:& inuocabimus oomen tuū,id eſt,teipſum ex interno affectu , ex totis præ- E
cordijs intimíſq; medullis preeabimur,quatenus tibi grati inueniamur,in bono conſeruemur,profi-
ciamus & cōſommemur. Laudabimus ergo te propter beneficia iam adepta , & inuocabimus te pro-
pter beneficia adipiſcēda,ſeu propter promiſſa obtineoda. Narrabimus mirabilia tua,in veteri ac oo
uo teſtamento conſcripta,laudando te deum opifieem in tuis effectibus ſuperoaturalibus. Præſertim
autem narrare debemus, vt ſoli eoram deo,vel etiam ſi ratio exigit,proximis mirabilia dei,quæ circa
vnomquenq; noſtrū operari dignatus eſt,peecata ooſtra miſericorditer indulgeodo,gratiam cōuer-
ſionis præſtando,& animas noſtras olim peccatrices iuſtificando,quod eſt magnū mirabile dei,quo-
niā (Auguſtino teſte) maius eſt impiū iuſtificare,quàm cælū & terrā creare. Vnde in Can. Petri legi-
2.Pet.2 tur, Virtutes eius annuncietis,qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumē ſuū. Maximè verò nar
rare,inceſſabiliterq; commemorare debemus mirabilia domini noſtri Ieſu Chriſti quæ ipſe pro no-
ſtra ſalute aſſumpſit,fecit,ac pertulit,vtpote myſteria redemptionis humanæ,incaroationē,conuer-
ſationē,vitam,doctrioam,ſigna,paſsionē,reſurrectionem,aſcenſiooemque Chriſti. Hinc enim ſcri-
Eccl.42 ptum eſt,Nónne dominus feeit ſanctos enarrare omnia mirabilia ſua, quæ confirmauit dominus o-
mnipotēs ſtabilis in gloria ſua? Deinde vox Chriſti inducitur, Cùm accepero tēpus,ego iuſtitias iu-
dicabo.i.dū tēpus ad iudicandū dei ſapiētia inſtitutū atq; præfixum adueoerit,ego iudicabo iuſtitias.
Quod duplieiter explanatur:primò ſic,iuſtitias.i.opera quæ vidētur hominibus iuſta ego diſcutiam
an ſint veraciter iuſta & recta intentione peracta : nam tunc diſtrictè deus opera iuſtorum diſcutiet,
1.Pet.4 vt Petrus in ſua Cononica dicat,Si iuſtus vix ſaluabitur,impiùs & peccator vbi apparebunt? Secūdò
ſie,iuſtitias iudicabo.i.iuſtas ſenteotias proferam,electos iudicando iudicio approbationis,& repro- F
bos iudicio condemnatinnis. Propter quod Salomon loquitur,Qui inſpector eſt cordis, ipſe intelli-
Prou.24 git,& ſeruatorem animę tuę nihil fallet,reddetque homini iuxta opera ſua. Oportet autē (ſecuodum
2.Cor.5 Apoſtolū) nos omnes manifeſtari ante tribunal Chriſti , & vnumquēq; noſtrū Chriſtus iudieabit ſi-
gillatim in hora propriæ mortis,vniuerſaliter verò de omnibus iudicabit in die nouiſsimo. In primo
Luc.19 quoq; ſuo aduentu accepit Chriſtus tempus iudicandi paſsiuè & miſerendi:iuxta illud , Venit filius
hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. In ſecundo autem aduentu ſuo aecipiet tempus iu-
dicandi actiuè & vindicandi,vt ait Iohannes,Ecce venio eito,& merces mea mecum eſt , dare vni-
cuique iuxta opera ſua. Et Daniel, Iudicium ſedit,& libri aperti ſunt,& ecce in oubibus cęli quaſi fi-
Apoc.22 lius hominis veniebat. Sed quàm terribile erit illud iudiciū,pandit Propheta,ſubdendo , Liquefacta
Danie.7 eſt terra,& omnes qui habitant in ea. Nam ante finale iudicium terra & aër igne eooflagrationis ac-
cendentur ac purgabuntur, homineſq; tunc viuentes timore inſtar plumbi liqueſcent & diſſoluen-
Luc.21 tur,prout Saluator ait,Erunt ſigna in ſole & luna,& in terra preſſura gentium , areſcentibus homi-
oibus præ timore & expectatione,quæ ſuperuenieot vniuerſo orbi. De hac terræ liquefactione futu
ra in die iudicij,de qua nunc loquitur Propheta per modum prēteriti ſecundum eonſuetudioē pro-
2.Pet.3 phetiæ ait beatiſsimus Petrus,Aduenieт dies domini tanquā fur,in quo cęli ſupple aërei magno im-
petu tranſient,elemēta vero ealore ſoluentur,terra autē & quæ in ipſa ſunt opera,exurentur . Eſaias G
Eſai.13 quoque,Ecce,inquit , dies domini veniet crudelis & indignationis plenus,ad ponendam terram in
ſolitudinem,& contereodum peecatores de ea:ego dominus cōfirmaui columnas eius,id eſt, iuſtos
Dan.11 & viros perfectos,qui erunt circa finem mundi tēpore Antichriſti,confirmabo & conſeruabo in gra
Mat.24 tia , ne in tantis perſecutionibus atque erroribus deficiendo frangantur & cadant . Erit enim tunc
tribulatio magna,qualis non fuit à principio mundi. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi,non fieret ſalua
omnis caro,ſed propter electos breuiabuntur. Poſſunt quoque nomine columnarum iotelligi ſancti
apoſtoli,quos Chriſtus poſt reſurrectiooem confirmauit in fide.dicuntur verò viri perfecti , ſapiētes,
& ſancti columnæ mundi atque eeclesiæ,quia per preces,doctrinas & exempla eorum alij ſuſtentan-
Mat.3 tur. Dixi ego Chriſtus per meipſum, per prophetas, per apoſtolos, alióſque electos, iniquis, nolite
Eſaię 1 iniquè agere. Vnde in Euangelio ſcriptum eſt,Pœniteotiam agite,appropioquabit enim regnum cę
lorum. Et Eſaias,Lauamini,mundi eſtote,auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis,di-
ſcite bene agere,quærite iudicium,ſubuenite oppreſſo. Dixi & delinquentibus,id eſt,legem diuinam
præuaricantibus,nolite exaltare cornu,id eſt,nolite voſipſos iactare, nolite per ſuperbiā intumeſce-
Amos 6 re,& deo repugnare. Hioc quippe ſcriptum eſt,Iurauit dominus in anima ſua,deteſtor ego ſuperbiā.
Ibidem. Et ad ſuperbos ibidē ait, Væ qui dicitis, nunquid ooo in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cor-
nua? Nolite extollere in altum cornu veſtrum,id eſt,animum veſtrum magoifieum nolite vltra men- H
1.Pet.5 ſuram erigere,ſed faeite quod docet princeps apoſtolorum , Humiliamini ſub potenti manu dei , vt
Eccl.3 vos exaltet in tempore viſitationis. Et quod in Eccleſiaſtieo ſcriptum eſt, Quaoto maior es,humilia-
te io omnibus,& inuenies gratiam coram deo & hominibus. In altum extulerūt cornu ſuum, quibus
Num.16 Moſes dicit,Multum erigimini filij Leui. Et Mich. Hæc dicit dominus,Ecce ego cogito ſuper fami-
Mich.2 liam iſtam malum,& non ambulabitis ſuperbi,quoniam tempus peſsimum eſt,nolite loqui aduerſus
deum iniquitatem,laudando,amando & operando quod ille vituperat,odit & prohibet. Nolite pec
cata veſtra palliare,excuſare,defendere. Nolite contra prælatos veſtros murmurare, aut veſtra pec-
cata in creatorem retorquere, diceodo vos propter conſtellationem , diſpoſitionem fatalem ſeu na-
turalem non poſſe peccata effugere . Quia neque ab oriente,neque ab occidente, neque à deſertis
mootibus poteritis euadere aut latere,quoniam deus iudex eſt,qui de ſeipſo apud Ieremiam aſſerit,
Iere.22 Ego ſum teſtis & iudex. Et alibi per eundem Prophetam fatetur , Si oceultabitur vir in abſeonditis
Iere.23 ſuis,& ego non videbo eum,dicit dominus. Vnde & per Malach. deus loquutus eſt, Accedam ad vos
Mala.3 in iudicio,& ero teſtis velox maleficis. Hunc ſuperbum deus humiliat:& hunc,id eſt,humilem exal-

A tat,ſicut in Euang.ait, Omnis qui ſe humiliat,exaltabitur:& qui ſe exaltat,humiliabitur. Præterea in
pręſenti deus quoſdam temporaliter exaltat,promouendo eos ad ſtatum ſublimem:& quoſdá humi- Lucæ 14
liat,priuando eos priſtino ſtatu,poteſtate,ſeu regno, vt patet de Babyloniis quos deiecit per Medos
ac Perſas,& de Medis ac Perſis, quos deiecit per Græcos, & de Græcis quos deiecit per Romanos: Eſa.12
& hoc agit deus omnipotẽs omnium moderator regnorum,ſecundum ordinem ſuæ iuſtitię. Propter Dan.5
quod apud Danielem ſcriptum eſt, Sit nomen domini benedictũ,quoniá ipſe mutat tempora & æta- Dan.2.
tes,transſert regna atque conſtituit. Et 1. Reg. Arcus fortiũ ſuperatus eſt,& infirmi accincti ſunt ro- 1.Re.2.
bore. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſubleuat. Suſcitat de pulnere egenum,vt ſedeat
cum principibus,&c. Et Eccleſiaſticus, Sedes ducũ ſuperborũ deſtruxit dominus,& ſedere fecit mi- Eccl. 10.
tes pro eis. Quod expertus Nabuc.ait, Iuxta voluntatẽ ſuá facit, tam in virtutibus cæli quàm in ha- Dan.4
bitatoribus terræ: & non eſt qui reſiſtat vultui eius, qnia calix in manu domini. Per calicẽ ſcriptura
ſignificat paſsionem ſeu pœnam, ſecundũ quod Chriſtus ait ad patrem, Transfer calicem iſtú à me.
Et ad filios Zebedei, Calicem meũ bibetis. Calix ergo in manu domini,eſt pœna in diuina poteſtate Luc.22.
conſiſtens,qua deus poteſt reddere iniuſtis tormenta. Eſt autem hic calix plenus mixto vini meri, id Mat.20
eſt,repletus varietate diuerſarum pœnarũ, ſicut ſuperius dictum eſt, Pluit ſuper peccatores laqueos, Pſal.10
ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorũ. Per vinũ merum intelligit amarũ ſaporem,
ſeu guſtum auſterũ,quem ſentiunt peccatores ex inflictione vltionis diuinę. Alij ita exponút, Calix,
hoc eſt,menſura retributionis,eſt in manu domini iudicis mundi, calix,inquam,vini meri.i.puri vi-
ni,per quod ſignatur retributio electorum in patria, in quibus nihil inuenitur triſtitiæ. Et calix iſte
B eſt plenus mixto,id eſt, commixtione triſtitiæ & conſolationis,quantum ad viatores, in quibus cum
conſolatione interna diuinitus inſpirata,miſcetur tribulatio carnis ſeu alia quęlibet pœna. Iu electis
enim nunc miſcentur virga & baculus dei,hoc eſt,correctio pœnalis,& ſuſtentatio conſolatiua. Vel
dicitur calix iſte plenus mixto,id eſt,temperamento miſericordiæ atque iuſtitiæ,quæ in omni opere
dei contẽperantur:iuxta illud, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Et inclinauit ex hoc in Pſal.24
hoc,id eſt, ipſe dominus omnium iuſtus iudex calicem ſuum effudit de vno populo in alium, flagel-
lando paulatim vnum per alium,ſicut flagellauit Hebræos per Chaldæos,& Chaldæos per Medos,
Medos quoque per Græcos,& Græcos atque Aſſyrios per Italicos. Vel inclinauit ex hoc in hoc,id
eſt,deus ex calice ſeu menſura conſolationis, effudit in calicem actionis:& econuerſo,per hoc quòd
in viatoribus miſcet conſolationem tẽtationi ſeu afflictioni, & vice verſa. Veruntamẽ fex eius nõ eſt
exinanita,id eſt, inferior potus calicis domini, ſcilicet pœna ſine conſolatione nõ defecit, quoniam
pœna inferni,quæ omni caret ſolatio & nomine fecis exprimitur, nunquá finitur, bibẽt de hac fece,
omnes peccatores terræ,qui modo nõ pœnitent,quia æternaliter damnabũtur. Vnde alio loco ſcri-
ptum eſt, Malus de furore omnipotentis bibet. Iſta fex calicis domini eſt fel atque abſinthiũ, de qui- Iob 21
C bus dominus apud Ieremiam proteſtatur, Ecce ego cibabo eos abſinthio & cibabo eos felle. Deinde Iere,23
eccleſia,ſeu quilibet iuſtus,de ſua illuminatione & correctione domino gratias agere cupiẽs ait, Ego
autẽ annunciabo beneficia dei & laudes eius,in ſeculum.i.perſeueranter,quandiu ſum,cantabo,cum
mentali lætitia,deo Iacob, hoc eſt, cuiuſlibet hominis vitia ſupplantantis. Eorũ enim qui vitia ſup-
plantare non ceſſant, deus proprie deus vocatur. Iacob autem interpretatur ſupplantator. Sequitur
autem vox Chriſti, Et omnia cornua peccatorum confringá, hoc eſt, omnes dignitates & exaltatio-
nes ſuperborũ & impiorũ deijciam,maxime in die nouiſsimo:iuxta quod in Eſaia ſcriptũ eſt, Viſita- Eſa.13
bo ſuper orbis mala, & requieſcere faciá ſuperbiam infidelium. Et apud Oſee, Gloriá eorũ in igno- Oſee.4
miniam commutabo:& exultabuntur cornua, hoc eſt, virtutes & alta fiducia contemplatióq; ſubli-
mis iuſti:quoniá quicquid perfectionis iam inuenitur in homine iuſto,hoc poſt mortẽ in patria vehe
menter perficitur, atque æterno honore præmiatur, & in die iudicij iuſti anima & corpore, ſuper o-
mnem cælorum mobiliũ altitudinẽ locabuntur. Agamus ergo quod in præſenti pſalmo cantamus,
dei laudibus inſiſtendo, noſtra vitia recolendo, atq; pręomnibus & in omnibus omnem ſuperbiam
abhorrendo, verámque humilitatẽ inceſſabili ſtudio amplectendo,quoniá deus ſuperbis reſiſtit,hu-
milibus autẽ dat gratiam. Ipſe quoq; ſummus & vnicus noſter magiſter, Diſcite(inquit) à me, quia Iacob.4
mitis ſum & humilis corde. Odibilis enim(teſte ſcriptura) corá deo & hominibus eſt ſuperbia. Pro- Matt. 11
pter quod bonus pater filium inſtruens ait, Superbiam nunquam in tuo animo,aut in verbo tuo do- Eccl.10
minari permittas. In ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. Et in libro beati Iob dicitur, Vir va- Tobię 4.
D nus in ſuperbiam erigitur,& tanquam pullum agri ſe liberum natum putat. Porrò ipſemet Chriſtus Iob 11
humilitatem nos vltimo docuit verbo & opere,in cœna nouiſsima diſcipulorum pedes lauãdo,eiſq́; Iohá.13
dicendo, Qui maior eſt in vobis,fiat ſicut minor,& qui præceſſor ſicut miniſtrator.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXV.

¶EXPOSITIO TITVLI.

PRæterea titulus Pſalmi præſentis eſt, In finem in carminibus Pſalmus Aſaph canticũ ad Aſſy-
rios. Pſalmus nunc declarandus, ſecundum doctores Hebræos atque catholicos,ad literam lo-
quitur de admiranda victoria populi Iudæorum tempore Ezechiæ, quam deus contulit eis de
Aſſyrijs,quando percuſsit angelus domini in caſtris Aſſyriorum centũ octoginta quinque milia ho-
minum,quo viſo fugit Sennacherib. Hanc ergo liberationẽ prænoſcẽs in ſpiritu author Pſalmi prę- 4 Re.19
ſentis,fecit hunc Pſalmum,cuius titulus ita exponitur, Pſalmus præſens in finem,id eſt,in Chriſtum 2.Par.32
nos dirigens in laudibus,quoniá continet laudem dei,quam decantãdo in deum dirigimur,eſt ipſius Eſa.37.

Aſaph vel ſicut authoris ſecundum quoſdam, vel ſicut cãtoris. Vel Aſaph, id eſt, ſynagogæ tanquam E
pro eius ædificatione conſcriptus, & eſt canticũ, id eſt, ſpiritualem exultationem includens, ſcriptum
ad Aſsyrios conterendos, id eſt, de Aſsyriorum deiectione pertractans. ait ergo,

PRECATIO.

Deus ſcrutator renum & cordium, cui omnis confitetur cogitatio hominum, mentium noſtrarum infirma benedictionis tuæ uirtute corrobora: ut quæ iuſta & pia ſunt cogitemus, & uota fidelia recte uiuendo, tibi domino deo noſtro reddamus.

EXPOSITIO pſalmi literalis.

NOTVS in Iudæa,] id eſt, in terra & populo Iudæorum [DEVS.] Alijs nanque
nationibus ad idololatriam declinantibus, permãſit in populo Iudęorum cul-
tus vnius veri ſummiq; dei, [IN Iſrael magnũ nomen eius.] Per Iſrael eoſdem
Gen.32. deſignat, quos per Iudæam, qui a Iudæi erant filij Iacob, qui dictus eſt Iſrael.
Eſa.38 Vel per Iſrael ſpecialiter exprimit decem tribus, quæ tempore Ezechiæ non-
dum tranſlatæ erant: & quãuis illæ pro maiori parte ad idololatriã eſſent con-
uerſæ, adorantes vitulos aureos quos fecit Ieroboam: multi tamẽ manſerũt in
3.Re.12 populo illo deum verum colentes: quorum vnus erat Tobias, vt patet in libro
Tobię 1 Tobiæ. Vnde ſcriptum eſt, Dixit dominus ad Heliam, Dereliqui mihi in Iſrael ſeptem milia viro-
3.Re.19 rum, quorum genua non ſunt curuata ante Baal. Sic ergo in Iudæa, hoc eſt, in populo tribus Iudæ &
3.Re.12 Beniamin, inter quos morabantur etiam Leuitę, quoniam Ierobabam fecit ſibi ſacerdotes de extre- F
mis populorũ. Et itẽ, in Iſrael, id eſt, in populo decem tribuum credente, & deum colente, magnum
fuit nomen eius, ſcilicet dei, quoniam magnitudinem dei nouerunt, & deus eis oſtẽdit potentiã ſuã,
& magnificentiam, tam mirabiliter occidendo Aſſyrios. Dicitur enim nomẽ alicuius magnum illic,
vbi magna eius virtus oſtenditur, & ipſe clare cognoſcitur. Et horum veritas liquet ex eo quod Mo-
Deut.7 ſes ait populo iſti, Te elegit dominus deus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſu
Deut.3 per terrã. Et rurſus, Ecce oſtẽdit nobis dominus deus noſter maieſtatẽ & magnitudinẽ ſuã. (2) ET
factus eſt in pace locus eius,] hoc eſt, terra Iudææ, quæ impugnabatur à rege Aſſyriorũ, pacẽ adepta
4.Re.20 eſt, occiſo regis exercitu. [ET habitatio eius,] ſcilicet dei facta eſt [IN Sion,] hoc eſt, in templo, in
monte Sion conſtructo. Reddita nanque pace rex pijſsimus Ezechias cum ſacerdotibus & populo
Abac.2 deuotiſsimè deo gratias retulit, atque ſeruiuit in templo, & ſic deus per gratiam magnã habitauit in
templo ſuo: ſecundum quod Abacuc ait, Dominus in tẽplo ſancto ſuo. (3) IBI,] videlicet in ter-
ra Iudææ dominus [CONFREGIT potentias arcuum, ſcutum, & gladium,] id eſt, omnia bellica in-
ſtrumenta Aſſyriorum, [ET bellum,] hoc eſt, bellatores regis Sennacherib. Vel, bellum, id eſt, præliũ
eius diſsipauit. Confregit autem deus hæc bellica inſtrumẽta, impediẽdo ea ab actu per interfectio-
nem bellatorum, vel ipſi Iudæi confregerunt hæc arma pro magna parte, ſicut & cætera ſpolia.
(4) ILLVMINANS tu mirabiliter,] hoc eſt, lucem miſerationum tuarum mirabili pietate no- G
bis emittens atque infundens, [A MONTIBVS æternis,] id eſt, ab angelis ſanctis: qui dicũtur mon
tes æterni, quoniam ſublimes ſunt & immortales. Ab his deus Iudæos mirabiliter illuſtrauit, quoniã
4.Re.19 per preces atque miniſteria angelorum Iudęos cuſtodiẽtium deus cõceſsit iſtam victoriam. Quan-
Eſaię 37 uis etenim ſcriptum ſit, Egreſſus angelus percuſsit in caſtris Aſſyriorum, &c. Credẽdum eſt tamen,
quòd angeli ſinguli ſingulos Iudęos ſigillatim cuſtodiẽtes orabant deum pro illo triumpho. [TVR-
BATI ſunt omnes inſipientes corde,] id eſt, miniſtri peruerſi perfidi regis, videlicet Aſſyrij idola ho
norantes, corde perterriti ſunt, & corpore interfecti per gladium angeli. Vel, omnes inſipientes cor-
de turbati dicuntur, quoniam gentes in circuitu Iudææ morãtes audita deiectione Sennacherib ob-
Ibidem ſtupuerunt de tam admirabili plaga. Vnde etiã longo poſt tempore, dum Nabuchodonoſor obſide-
ret Ieruſalem, non putabant gentes vicinæ Iudææ, quòd Nabuchodonoſor præualeret, propter me-
Thren.4 moriam deiectionis Sennacherib. Propter quod Ieremias ait in Threnis, Non crediderũt reges ter-
rę, quòd ingrederetur hoſtis per portas Ieruſalem. Dicitur quoque illuminatio iſta mirabiliter facta,
quoniam corpora Aſſyriorum fuerunt redacta in cineres. (5) DORMIERVNT] Aſſyrij diuina
virtute occiſi [SOMNVM ſuum,] id eſt, ſomnum mortis, à quo nemo ſuſcitat, niſi deus, [ET nihil in-
uenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus ſuis,] id eſt, prædicti Aſſyrij, qui diuites erant propter ſpo
lia, quę in multis terris à ſe vaſtatis collegerant, cùm eſſent occiſi, nullum habuerunt ſubſidium, aut H
profectum ex ſuis diuitijs: ſed opera eorum ſequebantur eos, non autem diuitię, ſicut ſuperius de di-
uite dictum eſt, Quoniã cùm interierit, non ſumet omnia, neq; deſcendet cum eo gloria eius. (6)
Apoc.14 AB increpatione tua,] id eſt, à diſtricta tua vltione, ô [DEVS Iacob] patriarchę, qui dicis, Ego ſum
Pſal.48 deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob. Hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum
Exod.3 in generationem & generationẽ. [DORMITAVERVNT] dormitione mortis, de qua in libro Iob
Iob.27 ſcriptum eſt, Diues cùm dormierit nihil ſecum auferet. Et Chriſtus, Lazarus amicus noſter dormit:
Iohan. 11 [QVI aſcẽderunt equos,] id eſt, miniſtri & milites regis Aſſyriorum. (7) TV terribilis es] pro-
pter vindictam tuę iuſtitię, & imperſcrutabilem profunditatem iudiciorum tuorum. Propter quod
Iob 31 ſanctus Iob ait, Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui deum. [ET quis reſiſtet ei?] quaſi di-
Iere.49 ceret, nullus: quemadmodum etiã apud Ierem. inducitur, Quis ſimilis mei, & quis ſuſtinebit me, di-
cit dominus? Et quis eſt iſte paſtor, qui reſiſtat vultui meo? [EX tũc] id eſt, tẽpore quo occidiſti Aſſy-
rios [IRA tua,] id eſt, vltio tuę iuſtitię euidenter innotuit. (8) DE cœlo auditum feciſti iudiciũ]
id eſt, iuſtam vltionem, quam exercuiſti in omnem exercitum Aſſyriorũ, audiri feciſti in terra de cę-

A lo,id eſt,virtute cæleſti, qua hanc vltionem feciſti. Sicut enim hæc vltio de cælo facta eſt miniſterio
angeli:ſic dicitur facta,audita de cælo,quoniam virtus cæleſtis,(quæ fuit cauſa exiſtẽtiæ huius vltio-
nis, extitit etiam cauſa promulgationis ipſius . Vel ſic, De cælo auditum feciſti iudicium,id eſt,au-
diri feciſti ab hominibus iudicium cæleſte:ſic quoque quod dicitur,de cælo iudicium, tãtum eſt di-
cere ac ſi dicatur,iudicium cæleſte.Hoc antem cæleſte iudicium fuit,quod dominus de rege atq; ex-
ercitu Aſsyriorum peregit,occidendo tantam cateruam. Vel ſic, De cælo auditum feciſti iudicium,
id eſt,cælitus reuelaſti iudicium iſtud.Reuelauit enim deus Eſaiæ quæ futura erant regi huic & po-
pulo eius,imò Eſaias frequenter in libro viſionum ſuarum vaticinatur.Eſaias quoque idipſum Eze- Eſa.36
chiæ prędixit.[TERRA tremuit,] id eſt,populus Iudæorum propter aduentum Aſsyriorum vehe- 4.Re.18.
menter expauit.Vel dicitur terra tremuiſſe,propter multitudinem exercitus Aſsyriorum: quemad-
modum primo Machabæorum habetur, Commota eſt terra à voce exercituum. [ET quieuit,]id eſt, 1.Mac.9.
populus terrę Iudææ à ſuo pauore ceſſauit,occiſis Aſsyrijs. ¶(9)CVM exurgeret in iudiciũ deus,]
id eſt,in actum iudicandi procederet,committendo angelo ſuo, vt prædictum populum trucidaret.
[VT ſaluos faceret omnes manſuetos terræ,] id eſt,quatenns Ezechiam regem mitem & ſanctũ cum
populo ſuo,de manu Aſsyriorum erueret.¶(10)QVONIAM cogitatio hominis,]id eſt,cor & me-
B ditatio cordis regis Ezechiæ & cuiuslibet ſerui ipſius,cum in virtutibus ſequẽtis, [CONFITEBI-
TVR tibi]confeſsione laudis,gratias tibi agendo de liberatione tam gratioſa, [ET reliquiæ cogita-
tionis,]id eſt,memoriæ huius facti, naſcentes in ipſo Ezechia ac populo ſuo,poſteriſque eorum, ex
prima cogitatione facti iſtius[DIEM feſtum agent tibi,]id eſt,occaſio erunt vt ſolenniter recolatur
liberatio talis à populo Ezechiæ, imò & ab alijs qui norunt tam mirabile opus, quia nos omnes hoc
miraculum audientes,diem quodammodo feſtum agimus,contemplando,& admirando deum in o-
pere tam præclaro.Deinde propheta alloquitur populum Iudæorum ab Aſſyrijs liberatũ,quatenus
deo ſint grati:aitque,¶(11)VOVETE]pro gratiarum actione vota ſpontanea,[ET reddite,]id eſt,
vota perſoluite [DOMINO deo veſtro, omnes qui in circuitu eius affertis munera,] id eſt, qui ex o-
mni terra circa Hieruſalem & in gyro ipſius ac templi,in quo deus eſſe & habitare aſſeritur,conue-
nitis,vt domino hoſtias immoletis:domino(inquam) ¶(12)TERRIBILI &]pro,id eſt,[EI qui
aufert ſpititum principum] occidendo magnos ſicut & paruos[TERRIBILI apud reges terræ]
qui audientes deiectionem Sennacherib, deum Iſrael formidabant. Vnde & Nabuchodonoſor ait,
Nunc igitur laudo,magnifico,& glorifico regem cæli,quoniam omnia opera eius ſunt vera.Et Da- Dan. 4
rius,Paueant(inquit) habitantes in vniuerſa terra deum Danielis,quia ipſe eſt liberator & ſaluator, Dan.14
faciens ſigna,& mirabilia in cælo & in terra.

C ¶EXPOSITIO Tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

IVxta intellectum autem moralem exponẽdus eſt Pſalmus hic de ſtatu eccleſiæ Chriſtianæ,videli-
cet de quolibet homine, populo, ſeu cõmunitate Chriſtifideli, à multis periculis liberata,atque ex
hoc deum magnifice collaudãte,& alios ad ſanctam deuotionem ac gratitudinem inuitante:eritque
ſenſus tituli ſuperius poſiti talis,Pſalmus Aſaph,id eſt,congregationi fideliũ,ſignificatæ per Aſaph,
conueniens,atque in finem (qui Chriſtus eſt) tendens ac dirigens in laudibus, ita vt ipſa eccleſia ex 2.Cor.9.
promptitudine voluntatis, & impetu ſanctæ dilectionis, deo laudes concinat, & non ex triſtitia ſeu
neceſsitate,quoniã hilarem datorẽ diligit deus: eſtque pſalmus iſte, canticum, id eſt, laus ſpiritualis
iucunditatis,ad Aſſyrios,id eſt,ad dirigentes eos, videlicet qui cor ſuũ ad dominũ dirigunt.Aſſyrij
nanque dirigentes interpretantur. Ait itaque,Notus in Iudæa deus. Hoc modo ad literã accipi ne-
quit pro tempore iſto,quia & terra Iudæę iam à Sarracenis(prohdolor) inhabitatur, & populus Iu-
dęorum deum verum ignorat:quẽadmodum Iudęis loquutus eſt Chriſtus,Neque me ſcitis,neq; pa- Iohã.8
trem meum. Et alibi,Eſt pater meus,qnem vos dicitis,quia deus noſter eſt, & non cognouiſtis eum. Ibidem.
Quę eſt ergo Iudęa,in qua modo veraciter notus eſt deus,niſi Chriſtiana eccleſia in deũ corde cre-
dens, eumque ore confitens atque operibus bonis honorans ? De hac quippe Iudęa ait beatiſsimus
euangeliſta Iohãnes,Scimus, quoniam filius dei venit & dedit nobis ſenſum,vt cognoſcamus deum 1.Iohã.5.
D verum.Vnde Chriſtus teſtatus eſt,Pater iuſte mundus te non cognouit,ego autem te cognoui,& no Iohã.17
tum feci eis,ſcilicet quos dediſti mihi,nomen tuũ.Iudæa enim interpretatur confeſsio. Eccleſia au-
tem domino veriſsime confitetur, quoniam ipſa ſola de deo veraciter ſentit per catholicę fidei veri-
tatem, agnoſcens deum vnũ ac trinũ, dei vnigenitum incarnatũ, noſtram beatitudinẽ in dei viſione
eſſe repoſitã:in Iſrael,id eſt,in homine ſeu populo,deum per fidem ſyncerã contemplante, magnum
nomen eius, id eſt, magnificum reputatur & glorioſum,& incõparabile eſſe cognoſcitur nomen dei
ſeu ipſemet deus,qui de ſeipſo alio loco ait,Rex magnus ego ſum,& magnum nomen meũ in genti- Malac.1
bus.Et factus eſt in pace locus eius, id eſt, per pacem diſponitur, aptatur, & dignificatur rationalis
creatura, vt in ea habitet deus, qui de ſeipſo per Eſaiam locutus eſt, Super quem requieſcet ſpiritus Eſa.66
meus,niſi ſuper quietum & humilem? Quietus autẽ pacificus eſt, quoniam pax eſt quies mentis. Eſt
enim pax tranquillitas bene ordinati cordis,dum,ſcilicet caro ſeruit ac paret ſpiritui,ſenſualitas ra-
tioni,& ratio deo,ita vt ſemper inferius ſuo ſuperiori prompte obedit. In anima hanc pacem ſortita
deus libenter moratur: de quo Paulus ait,In pace vocauit nos deus. Et iterum,Non eſt(inquit)diſ- 1.Cor.7
ſenſionis deus,ſed pacis. Hæc ſiquidem pax facit hominem filium dei:iuxta illud,Beati pacifici,quo- 1.Co.14.
niam filij dei vocabuntur.In homine ergo pacifico,tanquam in filio dilecto,habitat deus:idcirco o- Matt.5
mni Chriſtiano, & maxime religioſis & ſolitarijs,ſumme ſtudendum eſt, vt veram atque internã pa-
cem ſtabiliter & immobiliter,quantũ fieri poteſt,poſsideant.Propter quod monet Apoſtolus,Pacem Hbr.12

Gal.6 ſequimini cum omnibus,& ſanctimoniam,ſine qua nemo videbit deum,contemplantes,ne qua radix E
amaritudinis ſurſum germinãs impediat. Et alibi, Si fieri poteſt quod in vobis eſt,cũ omnibus hominibus pacem habete. In pace enim ſplendide requieſcit omnis anima ſancta,in pręſenti degẽs exilio,
Eſa.32 ſecundum quod dominus apud Eſaiam aſſerit, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Deni-
Luc.10 que quantum appetenda ſit omni Chriſtiano hæc pax, conſtat ex eo,quòd Chriſtus ante paſsionem diſcipulos mittens,præcepit eis vt pacem ante omnia hominibus imprecarentur. In quancunq; in-
Luc. 24 quiens,domum intraueritis,primum dicite, Pax huic domui. Poſt reſurrectionem quoque apparens diſcipulis,pacem primitus annunciauit, dicendo, Pax vobis . Sed & omnes apoſtoli qui ſcripſerunt epiſtolas,nonne in ſalutationibus ſuis pacem ſingulariter eis quibus ſcribunt,deſiderant, dicentes, Gratia vobis & pax,aut ſimile aliquid? Omnem ergo perturbationem,diſcordiamq́ue vitemus,quatenus deum pacis intra nos cõmanentem habere poſsimus, & habitatio eius,ſcilicet dei eſt in Sion, id eſt,in eccleſia Chriſtiana,ſeu quolibet homine deum fideliter ſpeculante. His enim ait Saluator in
Matt. 28 Euangelio, Ego vobiſcum ſum cunctis diebus. Et, Ad eum veniemus ego & pater,& manſionẽ apud
Iohan.14 eum faciemus. Sion nanq; ſpeculatio interpretatur. & certũ eſt omnem ſpeculatiuam animã inhabitare ſanctam atq; altiſsimã Trinitatẽ. Ibi,hoc eſt,in hoc homine virtuoſo atq; eccleſia,deus per gratiam ſuam,confregit, deſtruxit, & extirpauit potentias arcuum, id eſt, vires fallacium ſuggeſtionum diaboli,atque occultas inſidias doli humani,ſcutum,id eſt,excuſationem propriæ culpæ, qua ſe con F.
tra corripientem defendit peccator,gladium,id eſt,manifeſtam reſiſtẽtiam,qua homo deo repugnat, veritatẽ impugnat,ſuperiori ſuo reſiſtit,& bellum,hoc eſt, inobedientiam ſeu rebellionem,qua con-
Galat.5 tra ſpiritum caro concupiſcit atque luctatur. Omnia mala hæc deus per gratiam ſuæ pietatis expellit
Iob 14 ab homine,quoniam ei proprium eſt peccata auferre & impium iuſtificare: ſicut Iob ait, Quis poteſt facere mundum de immũdo,nonne tu qui ſolus es? Poteſt quoque per arcũ intelligi delectatio ſubita,quæ ad ſimilitudinẽ arcus improuiſe ferit,ac repente occidit. Per ſcutum autẽ peruerſa voluntas, qua ſe armat iniuſtus ad vitia. Per gladium verò operatio vitioſa,qua ſe homo actualiter perimit. Per bellum quoque conſuetudo peccandi,qua cõtra legem diuinam peccator,inceſſabiliter pugnat. De
Mich.2. bis enim,qui his vitijs obnoxij ſunt alibi ſcriptũ eſt, Væ eis,quoniã contra deum eſt manus eorũ. Illuminans tu,deus mirabiliter,hoc eſt,ſupernaturaliter,à montibus æternis, hoc eſt,ab angelicis ſpiritibus ſeu per angelos ſanctos eccleſiã militantẽ. Quẽadmodum enim glorioſiſsimus Theologorũ princeps Dionyſius docet, Hierarchiam Eccleſiaſticam,ſeu militantẽ Eccleſiam,deus gubernat per Hierarchiam angelicã,quia & ſingulis hominibus aſſunt,proſunt, & præſunt angeli ſinguli. Regna
Dan.10 quoque archangelos habent præſidentes,& ipſa vniuerſalis Eccleſia Michaelem,paradiſi præpoſitũ creditur habere rectorem: quẽadmodum olim ſynagoga,cuius Michael princeps fuiſſe refertur. Per G.
hos montes,diuinitus copioſiſsime illuſtratos, illuminat deus corda humana, mittens nobis per eos gratiam ſui auxilij,directionemq́ue mentis in omnibus. Vnde ſecundum Dionyſium,multi gẽtilium per illuminationem angelicam ad fidem conuerſi ſunt, atque ad vnius dei cultum, etiam ante legem ſcriptam. Alij autem exponunt hunc locũ de Apoſtolis, per quorũ prædicationem deus mundũ mirabiliter illuſtrauit, conuertendo eum ad fidem per multa miracula, dicũturq; ſancti Apoſtoli montes propter excellentiam gratiæ,eminentiam vitæ,& altitudinem ſapientiæ. Vocantur quoq; montes æterni,quoniam ſunt cum Chriſto æternaliter regnaturi. Turbati ſunt omnes inſipientes corde, hoc eſt,vniuerſi qui vel angelicæ inſpirationi,vel Apoſtolicæ prædicationi non conſenſerunt,mentis deordinationem,inquietudinem,& veræ pacis carentiam,tumultum vitiorum, & ſtrepitum paſſionum inciderũt. Propterea dormierunt ſomnum ſuum,hoc eſt,ſomnũ peccati,de quo clamat Apo-
Ephe.5 ſtolus, Surge qui dormis. Et rurſus, Tempus eſt nos iam de ſomno ſurgere. Hunc ſomnum dormire,
Rom.13 eſt in rebus carnalibus,tranſitorijs,caducis,& vanis delectari,quieſcere,aut finaliter perdurare. Vel ſic, Dormierunt ſomnum ſuum,hoc eſt, miſerabilem mortem guſtauerunt,moriendo in vitijs. Siue autem exponatur de ſomno peccati,ſiue de ſomno mortis, conuenienter adiectũ eſt, ſuum,ita vt inſipientes dormiſſe ſomnum ſuum narrantur. Eſt enim & duplex ſomnus iuſtorũ,videlicet ſomnus ſanctæ contemplationis, ſeu internæ quietis ac interioris virtutis in domino, de quo dictũ eſt ſupra, In
Pſal.4 pace in idipſum dormiam . Et in Geneſi, Immiſit dominus ſoporem in Adam, Eſt quoq; & ſomnus H
Gen.2 beatæ mortis,qui appellatur natale ſanctorũ,de quo in Actis dictũ eſt, Cum hæc dixiſſet Stephanus
Act. 7. obdormiuit in domino,& nihil inuenerũt omnes viri diuitiarũ, hoc eſt auari,in manibus ſuis,id eſt, in operibus ſuis: quia in hora mortis ſuæ,itemq́; in die iudicij, ab omni opere bono ac meritorio inueniuntur inanes & vacui, nec tunc proſunt eis diuitiæ, delitiæ, & bona huius momentaneæ vitæ. Propter quod dicũt, Quid nobis profuit ſuperbia,aut quid diuitiarũ iactãtia cõtulit nobis? Trãſie-
Sap.3 runt omnia illa tanquam vmbra . Et rurſus ſcriptum eſt, Diues cũ dormierit,nihil ſecũ auferet. Ap-
Iob 27 prehendet eum quaſi aqua inopia. Vnde & alibi habetur, Agite nũc diuites,plorate,vlulantes in mi-
Iacob.5 ſerijs quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt,& veſtimẽta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum eruginauit, & erugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Ab increpatione tua,id eſt,de ipſa tua caſtigatione ſeu diſciplina, & de tua exhortatione,comminatione,correptione,& prædicatione,ô deus Iacob dormitauerũt,hoc eſt,non ſunt emendati,nec ad virtutes euigilauerunt,ſed in peccato obdormierunt,qui aſcenderunt equos: hoc eſt,qui temporales honores,dignitates,prælationes,& pompas dilexerunt. Increpat enim deus peccatores per flagella,& exhortationes ſacræ ſcripturæ, ſed quidam inde obdurantur vnde merito corrigerentur: ſicut de talibus per Amos dominus ait , Percuſsi vos vento vrẽte & erugine & gran-
Aggęi 2 dine,& non fuit ex vobis qui reuerteretur ad me,dicit dominus. Vel, quia aſcenderunt ęquos,id eſt,

A qui in fortitudine equi cõfiſi ſunt magis, quàm in auxilio dei. Proptet quod talibus dicitur in Eſaia, Eſaię 30.
Dixiſtis, ad equos fugiemus, ideo fugietis. Et ſuper veloces aſcẽdemus: ideo veloces erunt qui perſe-
quentur vos. Et nobis per Oſee conſulitur, Cõuertimini ad dominum, & dicite ei, Super equos non Oſee 14
aſcendemus: non quòd beſtiam (quæ equus nuncupatut) aſcendere culpa ſit: ſed vel in equo cõfide-
re, vel in altum elationis ſeipſum erigere, & contra deum ceruicem protendere nephas eſt. Tu terri-
bilis es: quemadmodum in Eccleſiaſtico inducitur, Ecce cęlum & cęli cęlorum, abyſſus & vniuerſa Eccle. 16
terra, & omnia quę in eis ſunt, in cõſpectu dei commouebuntur, & cum conſpexerit ea deus, tremore
concutientur. Et in omnibus his inſenſatũ eſt cor hominis, deum non formidantis. Iob quoque, Po- Iob 25
teſtas & terror apud ipſum ſunt, qui facit concordiam in ſublimibus ſuis, & quis reſiſtet tibi? nullus
vtique, quoniam tuipſe apud Eſaiam locutus es, Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Eſa. 46
Et ſcriptura alia teſtatur, Deus cuius irę reſiſtere nemo poteſt, ſub quo curuátur qui portant orbem.
Propterea beatiſsimus Iob ait, Deus ſolus eſt, & cogitationẽ eius nemo auertere poteſt, idcirco à fa- Iob 9
cie eius turbatus ſum, & conſiderans eum, timore ſolicitor. Maxime autẽ in futuro iudicio deus ap- Iob 23
parebit terribilis, in tantum vt dicat Apoſtolus, Horrendum eſt incidere in manus dei viuentis: ex Hebr. 19
tunc, hoc eſt, ex tempore quo per gratię tuę iuſtam ſubtractionem, turbati ſunt omnes inſipiẽtes cor-
de, & dormierunt ſomnum ſuum, & c. ira tua, hoc eſt, vltio tua cœpit apparere. Grauiſsima nanq; ira
dei in hac vita, eſt peccatorem relinquere in ſuo errore, & ita dum impius in vitijs perſeuerat, ira dei
in eo apparet. Hinc enim conſcriptum eſt, Etenim multo tẽpore non ſinere peccatoribus ex ſenten- 2. Mic. 6.
tia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indicium. Vel extunc, hoc eſt, ex tempore
nouiſsimi diei, inęternum apparebit ira tua perfecta in damnatis, quia ipſi ſunt vaſa irę, ſecũdum A-
B poſtolum: de cęlo auditum feciſti iudicium, hoc eſt, de ore Chriſti & Apoſtolorum ſanctorum ac a- Rom. 9
liorum prędicatorum fidelium, qui omnes cæli dicuntur, propter vitam ſuam angelicam, & conuer-
ſationem cęleſtem, auditi feciſti, ò deus Trinitas, iudicium, diſcretionis, quo ſeparas in pręſenti ele-
ctos à reprobis, vita & moribus. Chriſtus enim atque diſcipuli eius prædicauerũt ac docuerũt, quo-
modo deus quoſdã ab ęterno prædeſtinaſſet, & aliquos odiſſet, & nũc quotidie inter illos diſcerne-
ret, hos miſericorditer aſpiciendo, illos autem iuſte ſpernendo. Hoc verò iudicium tempore Chriſti
ſti in exordio Euangelicæ prædicationis cœpit præcipue innoteſcere, quoniam tunc maxime appa-
rere cœpit, qui eſſent electi, & qui præſciti. Proptet quod dixit Saluator, Nunc iudicium eſt mundi. Iohã. 12
Et hoc quare, ſubiungit, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras, videlicet ex cordibus electo-
rum, vt pateat qui ad deum pertineãt. Vel de cælo, id eſt, per illuminationẽ cæleſtẽ, ſeu ſpiritus ſancti
inſpirationem, auditum feciſti iudicium, quod in fine mundi futurũ eſt, quoniam ipſi apoſtoli & ſuc-
ceſſores ipſorum ac præceſſores ſancti prophetæ, cõcorditer docuerunt, & hominibus nunciauerũt
iſtud finale iudicium. Vel, de cælo auditum feciſti iudiciũ, hoc eſt, audire facies, quãdo ipſe dominus
in iuſſu, & voce archangeli, & in tuba dei deſcendet de cælo, & tuba canet, dicens, Surgite mortui, 1. Theſ. 4
C venite ad iudicium. Sed & quando ipſe Chriſtus ſententiam proferet, dicens, Ite maledicti in ignem 1. Cor. 15.
æternum, & venite benedicti patris mei. Deus trinitas auditum faciet iudiciũ, quod ipſe intra ſe de Mat. 25
vniuerſis concepit, cuius iudicij executor vel prolator eſt Chriſtus vt homo, terra tremuit & quieuit
cum exurgeret in iudicium deus. Hoc diuerſimode accipi poteſt. In aduẽtu enim Chriſti ad iudiciũ,
omnes homines in terra exiſtentes terrebuntur: ſed boni ab hoc terrore cito quieſcent, quoniã deus
iudicabit pro eis. Impij quoque quieſcent à priſtinis vitijs, quoniam amplius delitiari nõ poterunt.
De hac enim quiete apud Eſaiam prædictum eſt, Quieſcite agere peruerſe. Vel ipſum elementũ ter- Eſa. 1
ræ tunc tremet, hoc eſt, ad ſimilitudinem trementis ſe habebit, propter ignem conflagrationis & im-
petum fluctuum maris, & quieſcet ab hac agitatione, quoniã facto iudicio, tẽpus, & motus cęli ceſſa-
bunt, & terra ſplendebit vt aurum. Sic ergo terra tremuit & quieuit, hoc eſt, cõtremiſcet atque quie-
ſcet. Cum exurgeret in iudiciũ deus, id eſt, dum Chriſtus ad iudicandum veniet cum omnibus inco-
lis cæli: iuxta illud Eſa. Dominus ad iudiciũ veniet, cum ſenioribus populi ſui & principibus: vt ſal- Eſa. 3
uos faceret. i. quatenus ab omni corruptione, mortalitate, moleſtia, ſaluet omnes manſuetos terræ, id
eſt, homines mites, qui iram refrenant. Poteſt quoq; exponi de Chriſto reſurgẽte. Nam vt dicit Mat- Matt. 28
thæus, Chriſto reſurgente terræmotus factus eſt magnus. Angelus enim domini deſcendit, &c. Ab
hoc autẽ motu terra quieuit cum exurgeret deus dei filius, ſcilicet Chriſtus, à morte in iudicium, id
eſt, vt ſuo tempore iudicet mundũ, qui eſt iudicatus à mundo, & vt iudicaret Iudæos. Quoniam co-
D gitatio hominis confitebitur tibi, id eſt, prima occupatio ſeu principalis exercitatio cordis hominis
virtuoſi, laudabit te, & accuſabit ſe: ſicque implebit illud euangelij, Primum quærite regnum dei: &
reliquiæ cogitationis, id eſt, cæteræ meditationes ex hac prima occupatione naſcẽtes, diẽ feſtũ agẽt Matt. 6
tibi, id eſt, mentem implebunt bonis conſiderationibus, quibus intenta tibi ſolenniter vacabit & in-
hærebit, tempuſque feſtiue & fructuoſe expendet. Dum nanque homo deo primo confitetur ſua be-
neficia, & mox memor efficitur peccatorum ſuorum, tunc anima eius impletur ſplendoribus gratiæ,
perpendítque homo quantam beatitudinem peccando amiſit, quantam miſeriam incidit, pœnámque
promeruit, quàm viliter tempus expedit, quàm graue peccatum ſit ingratitudo, quàm clemens eſt
deus qui ſibi tam diu pepercit, & gratiam cõuerſionis modo largitus eſt, multáque alia cõſiderat ani-
ma ſic conuerſa. Vouete, id eſt, conſulo vobis vt voueatis, vel in ſuſceptione ſacri ordinis, vel in in-
greſſu religionis, vel aliud aliquid ad dei honorem agẽdo vel dando: & reddite, id eſt, iubeo vt red-
datis domino deo veſtro. Vouere enim conſilium eſt, quia ad ſupererogationẽ pertinet: ſoluere au-
tem vota, præceptum: quemadmodum Moſes aſſerit, Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſer- Deut. 23
uabis, & facies ſicut promiſiſti domino deo tuo: imò & citò reddendum eſt, ſecundũ ꝙ in Eccleſiaſt. Ecel. 5

habetur, Si quid vouiſti domino, ne moreris reddere. Diſplicet enim ei ſtulta & infidelis promiſsio. E
Ideo Thomas affirmat, ꝙ votum plus obligat quàm iuramentum. Denique multo perfectius eſt, ma-
gis meritorium, bonum ex voto facere, quàm ſine voto: ſicut & maius eſt dare arborem cum fructu,
quàm fructum tantũ. Voluntas nanque eſt veluti arbor, vnde fructus boni & mali, hoc eſt, opera vir-
tuoſa ac vitioſa naſcuntur. Qui ergo promittit voluntatem, ipſam deo offert & obligat, oſtenditur
quoque homo talis magis promptus & ardens ad dei obſequiũ, quàm non promittens: ſed & ipſum
votum ſeu promiſsio, cum ſit actus virtutis, quæ latria dicitur, magnum recipit præmium: ſicque ex
voto operans dupliciter promeretur, videlicet ratione voti, & item ratione operis boni. Sunt autem
quædam vota cunctis communia, ſine quibus nemo poteſt ſaluari: ſicut in fonte baptiſmi promitti-
mus credere, & operibus ſatanæ renunciare, & iſta cadunt ſub præcepto ſicut baptiſmus. Alia verò
ſunt ſpecialia vota: quẽadmodum votum caſtitatis, paupertatis, & cætera, & iſta ante promiſsionem
ſunt in conſilio: vota autem emiſſa ſunt ſub præcepto. Sic ergo vouete & reddite domino deo veſtro
ô omnes fideles qui in circuitu eius affertis munera, hoc eſt, qui ex omni parte ad deum cõfluitis, at-
que per modum coronæ ad deum acceditis, qui vtique eſt in medio veſtrũ, non tamẽ ſic ſunt omnes
Matt. 18 homines in circuitu dei, quaſi deum intra ſe claudant ac terminent, quoniam ipſe immẽſus eſt. Cæ-
tera patent ex præcedenti explanatione. Ecce pſalmum iucundum, amœnum, & dei laudibus ple-
num audiuimus, quem decet nos cũ interna dulcedine, cordiali lætitia, & intellectu intento profer-
2. Cor. 3. re, quatenus noſipſi & vnuſquiſque noſtrum eſſe queat Iudæa, domino fide & opere cõfitendo, Iſrael
gloriam eius reuelata facie ſpeculando, & ita toto corde pacifico & ſyncero, præparemus domino F
habitationem in nobis.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXVI.

¶ EXPOSITIO TITVLI.

DEclarandus nunc pſalmus hoc titulo præſignatur, In finem pro Idithun pſalmus Aſaph. Idi-
thun interpretatur tranſiliens, Aſaph autem cõgregatio. Eſt igitur ſenſus, Pſalmus Aſaph, id
eſt, tractatus iſte congregationi fidelium, puta eccleſiæ competens, atque in finem, qui Chri-
ſtus eſt & vita æterna nos dirigens, ſcriptus ac editus eſt pro Idithun, id eſt, pro viro perfecto, vni-
uerſa caduca, omnia vana, cunctaq; tranſitoria, creata atque finita tranſiliente paruipendente, & con-
temnente, & ſola diuina, æterna, cæleſtia, vel potius ipſum superſimplicẽ deum ſum̃e & vnice con-
Auguſt. cupiſcente. Vere equidem, quemadmodum beatiſsimus Auguſtinus fatetur, ſentire, guſtare, ſeu in-
tellectualiter ſapere nequit huius pſalmi virtutem ac ſenſum, niſi qui hoc modo inuenitur tranſiliẽs,
Philip. 3 qui omnia cum Apoſtolo arbitratur vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciat. Loquens ergo Propheta in
perſona viri iuſti ſiue eccleſiæ, ait,

PRECATIO.

G

*Ineffabilis pietatis deus miſericors in milibus, non in finem iratus pro peccatis noſtris miſericordiam tuam abſcin-
das à nobis, non obliuiſcaris miſerere noſtri, ſed tua miſeratione iube nos æternæ ſaluationi annumerari.*

¶ EXPOSITIO pſalmi literalis.

[V O C E mea ad dominum clamaui,] id eſt, voce cordi meo cõſentiente, voce at-
tenta & propria non aliena ad dominum clamaui, nõ tam alto ſono quàm ma-
gno affectu, niſi ꝙ forte ex deſiderio feruenti prorumpit homo in clamorem
V vocalem. Clamaui ergo ardẽter orando, nõ quaſi deus longe diſtaret à me, aut
ſuſcitandus eſſet meo clamore, cum ipſe vbiq; exiſtat, & omnia diſtincte agno-
ſcat: ſed clamaui, quatenus deus conſpiciens me facere quod in me eſt, & ſtudij
Iob 8 ac deſiderij mei impetum cernens, ſtatim mihi attendat: quemadmodum ſcri-
ptum eſt, Si omnipotentem fueris deprecatus, & mundus ac rectus inceſſeris,
ſtatim euigilabit ad te. Voce mea interiori ſeu exteriori ad deũ clamaui, ipſum ſolummodo inuocan-
do, in eum ſperando, & non aliud ab ipſo niſi ipſum petendo, & ea quibus indigeo ad hoc ꝙ ad eum
pertingam. nec inaniter feci hoc, [Q V I A & intendit mihi] deus, conſiderando clementer precem H
meam, & eam exaudiendo. Oſtendit ergo in me verum eſſe quod ait ſcriptura, Quis inuocauit deum
Eccl. 3 & deſpexit illum? Atque in euangelio, Omnia quæcunque petitis, credite quia accipietis, & venient
Marc. 11 vobis. Porrò in hoc verſu & in ſequentibus profitetur vir iuſtus fructum ſuæ orationis & ſtudiũ ſuæ
deuotionis, quatenus nobis exauditionis fiduciam præſtet, noſque ad ſanctæ conuerſationis & inti-
mæ exercitationis exercitia incitet & inflammet. ¶ (2) I N die tribulationis meæ,] hoc eſt, tempore
aduerſitatis, perſecutionis ſeu tentationis [D E V M] in adiutorem & ſaluatorem [E X Q V I S I V I,] id
eſt, eximio modo diligentique ſtudio expetiui [M A N I B V S meis] corporalibus ad cælos expanſis,
Thren. 3. quemadmodum ait Ieremias in Threnis, Leuemus corda noſtra cum manibus in cælum. Vel, mani-
bus meis, id eſt, operibus bonis quæ vim ſortiuntur orationis, quia non ceſſat orare, qui nõ ceſſat be-
ne agere. [N O C T E,] hoc eſt, tempore nocturno, quod ad orandum conuenientiſsimum eſt, propter
Eſa. 26 ceſſationem exteriorem ſtrepituũ, atque vacationem ſenſuum exteriorũ. Propter quod Eſaias, Ani-
Thren. 2. ma mea (inquit) deſiderauit te in nocte. Et Ieremias, Conſurge, lauda in nocte, in principio vigilia-
rum. Vel nocte, id eſt, in vita præſenti, quæ per comparationem ad diem æternitatis, vitámque futu-
ram nox potius appellatur quàm dies. Sic verò oraui [C O N T R A eum,] hoc eſt, dirigendo oculos

A meos ad locum mihi ex aduerſo ſeu in oppoſito ſitum,in quo habitat deus,videlicet ad cælum empy
reum:quod eſt contra me,quia eſt ſurſum,& ego deorſum. Vel contra eum,hoc eſt coram eo,conſti-
tuendo meipſum in præſentia dei,eumque velut pręſentem precando,ſecundũ quod ait Helias, Vi- 3.Re.17.
uit dominus in cuius conſpectu ſto hodie. Nam loco eius quod hic dicitur:contra eum,alia tranſla-
tio habet,coram eo,[ET non ſum deceptus,] hoc eſt,fraudatus non ſum ſpei meę effectu, ſed verum
eſſe expertus ſum quod in euangelio ſcriptum eſt, Omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & Matt. 7
pulſanti aperietur.Sacra ſcriptura neminem fallit,ſed poſsibilius eſt cælum & terram tranſire,quàm Luc.11
vnum apicem de lege perire, vt ait Saluator . Quoniam ergo diuina ſcriptura frequenter promittit
deum adeſſe omnibus inuocantibus eum, palàm omnino eſt,nullũ inuocantium deum decipi poſſe,
ſi tamen oret ſicut orandũ eſt Quomodo enim orandũ ſit,Chriſtus oſtẽdit,Oportet(inquiens)ſem- Lucæ 18.
per orare,& non deficere.Et iſtud certiſsime credere atque ſperare debemus, & ex tam certa atq; fi- Iacobi 1
deli fiducia deum rogare,ſicque nequaquam fallemur:quãto enim fiducialius exoramus,tanto liben-
tius liberaliùſque exaudit nos . Conſequenter inducit ſaluberrimũ documẽtum & inſtitutionẽ per-
fectam,qua homo diuina exauditione, conſolatione,& perpetua inhabitatione dignus efficitur.
(3) RENVIT conſolari anima mea,]id eſt,in præſenti ſeculo ærumnoſo,afflictionibus pleno, in
B quo ego multipliciter tribulor,temporalia amittendo,corporaliter infirmando,tẽtationes varias in-
cidendo, pro peccatis meis ac alienis plorãdo, & maxime quoniam minus quàm cupio in ſpirituali- Philip.3.
bus bonis proficio,ſępius cado, gratię minorationem ſuſtineo, internę conſolationis atque feruoris
ſuſpenſionem incurro,menteq; durus ac ſterilis fio:ſed in tãtis miſerijs nolo conſolationẽ vilem re-
cipere,contemno in temporalibus exultare,ſperno humana ſolatia, inania verba,geſta ſcurrilia,atq;
ob dei mei ſuper omnia prædilecti amorẽ omnem adulterinam lætitiam reſpuo,confidens & pręſto-
lans eum reuerſurũ ad me, & animã meã eius amore afflictã & languidam clementiſsime conſolatu-
rum . Iſtud autẽ eſt ſignũ perfecti atq; ſynceri amoris omnẽ conſolationem dilecto contrariã aſper-
nari,eiuſque reditum longanimiter præſtolari. Vnde dilectæ amatrici dicitur per Oſee, Dies multos Oſee 3
expectabis me,& non fornicaberis,& non eris viro. Apud eundem Oſee quoque dominus ait,Popu Oſee.11
lus meus pendebit ad reditum meum.Qui talis eſt , poteſt dicere illud Eccleſiaſtes,Riſum reputaui Eccl. 2
errorem,& gaudio dixi, Quid fruſtra deciperis?Ideoque Salomon iterũ profitetur,Melius eſt ire ad
domum luctus,quàm ad domũ conuiuij.In illa enim finis cunctorum admonetur hominũ,& viuens
cogitat,quid futurũ ſit.Porrò conſolationẽ habẽtibus in diuitijs,delitijs,honoribus,domibus,fami- Eccl.7.
lijs,atq; ſimilibus mundi huius ſtultitijs ait Chriſtus,Vę vobis diuitibus,qui habetis conſolationem
veſtram.Hæc autem ad religioſos & ſolitarios tanto amplius pertinent, quãto ipſi ad eminentiorem
diuinitatis dilectionem tenentur.Ipſorũ enim eſt in ſolo domino delectari.[MEMOR fui dei,]boni-
C tatem ipſius contẽplando,beneficia eius recolendo,promiſſa ipſius expectãdo. [ET delectatus ſum]
intellectuali delectatione ex huiuſmodi ſpeculatione,[ET exercitatus ſum,]hoc eſt,occupaui meip- 1.Cor.13.
ſum in laudibus atq; operibus dei,quoniã charitas otioſa nõ eſt, [ET defecit ſpiritus meus.]vel quo
niam deum digne laudare,ſufficienter cognoſcere,plene amare, efficaciter honorare nõ valuit : vel
quoniam ex magna atque extatica eleuatione ſeu raptu in deum, à ſemetipſo alienatus eſt, hoc eſt,ab
exteriorum ſenſuum operatione abſtractus,& in deũ omnino abſorptus,ſicut ſæpius contingit deuo
tiſsimis pueris domini ſaluatoris,quibus deus oſtẽdit diuitias gloriæ ſuæ. (4) ANTICIPAVE-
RVNT vigilias oculi mei,]id eſt,ante lucem ſurrexi,ſeu tempus quo alij ſurgunt, præueni quatenus Eccl.39.
deum orarem,laudarem,& contemplarer:quemadmodum in ſcriptura habetur,Iuſtus cor ſuũ tradet
ad vigilandum diluculo ad dominum.Hoc in amoroſis famulis Chriſti efficit æſtuans amor, qui ſe-
parationis impatiẽs eſt, ſemperque ad vnionem & amplexũ dilecti ſuſpirat. Ignorat ſiquidem tarda
molimina benedicti creatoris dilectio feruida,quia de ea veraciter ſcriptũ eſt,Aquæ multæ non po- Cant.8
terunt extinguere charitatẽ.Lampades eius lãpades ignis atq; flammarũ.[TVRBATVS ſum]ex cõ-
ſideratione peccatorũ meorũ.quibus intus commaculor,& laqueorum ſeu periculorum quibus foris
circundor,[ET non ſum locutus,]id eſt,præ nimia confuſione os meum ad dominum aperire auſus
non fui,ſecundũ quod in primo lib. Eſdræ habetur, Deus meus cõfundor & erubeſco leuare faciem 1. Eſdr. 9
D meam ad te,quoniã iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput noſtrũ,& delicta noſtra creue-
runt vſque ad cælum.Similiter tres pueri loquebantur in camino. Et nunc non poſſumus aperire os, Dan.3.
confuſio & opprobriũ facti ſumus. Veruntamen non debet homo in tali formidine diu perſiſtere,ne
deſperet.Talia enim dicuntur ad inſinuandum grauitatẽ noſtrorũ facinorum. Vel,non ſum locutus,
excuſando meipſum,aut alijs mea ſcelera imponẽdo,aut humanã refocillationẽ quærendo. Vel,non
ſum locutus,alijs conſiderationũ mearum ſecreta pandendo:ſed feci quod ab alio dictum eſt,Secre-
tum meum mihi,ſecretum meum mihi (5)COGITAVI dies antiquos,] id eſt,hiſtorias veteres & Eſa 24
opera dei ab exordio mundi,curſumque ſeculi vſque ad tẽpus iam inſtãs recolui: iuxta quod Eccle-
ſiaſticus dicit, Sapientiã omnium antiquorũ exquiret ſapiens,& in prophetis vacabit:ſed quia inue- Eccl.39
ni omnia quæ ſub ſole geruntur vanitati ſubiecta,iccirco, [ET annos æternos in mente habui,] hoc
eſt,ſtatum ſeculi futuri & diem quo viuunt electi cũ deo, reprobiq; in inferno,corde reuolui quate-
nus ex conſideratione æternarum lætitiarũ in patria,perpetuorumq; tormentorum in gehenna,con Rom.8
temnerẽ vniuerſa quæ modo delectant,patienterq; ferrem quæcũq; temporaliter grauant . O quàm
ſalubris eſt cogitatio talis. Si enim æternorũ horum annorũ longitudinem perpendamus, momẽta-
neam arbitramur vitam pręſentẽ quantumcũque protractam:ſicque in eius contemptũ atque in futu
ræ vitę amorem accendimur:imò ſi quis à protoplaſti parentis tẽpore vſque in pręſens vixiſſet,non-
ne omne tempus præteritum velut momentum videbitur,præſertim ſi ad futuræ vitę ęternos annos

comparetur? Cordialiter ergo & præcordialiſsime penitus cōſideremus præſentis vitæ breuitatem, B
gaudiorum mundi fallaciam, huiuſque ſtatus infinita pericula. Habeamus inſuper in mente æternos
annos qui reſtant, cōtemplando ſolatia electorum, atque ſupplicia reproborum, hiſque penſatis eli-
gamus quod nobis amplius expedire cenſemus, vel nunc gaudere cū ſeculo, & poſtmodū ęternaliter
cruciari cum reprobis in inferno: vel nūc ſectari veſtigia Chriſti, & paulo poſt poſsidere gaudia cę-
Eccle.11 li. Hinc quippe ſapiētiſsimus Salomon loquitur, Si multis annis vixerit homo, & in his omnibus lę-
tatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi tēporis & dierū multorū: qui cum venerint vanitatis arguen
tur pręterita. ¶(6) Et meditatus ſum nocte cū corde meo].i. intellectu meo non vana & friuola at-
que illicita cogitaui: ſed in lege domini verſatus ſum, diſcutiendo & intuendo, qualiter æternos an-
nos miſerorum poſſem euadere, annoſque æternos beatorum in patria adipiſci, [Et exercitabar,] id
eſt, mentaliter ac ſeriosē occupabar in his, [Et ſcopebam ſpiritū meū,] id eſt, animam meam diſcuſsi,
conſcientiam examinaui, & quicquid dignū erat remorſu eieci, mūdaui ac vitare decreui. Sed quo-
Prou.1. niam deus non ſemper exaudit hominē tam cito vt cupit, ſed viciſsim ſatis diu eū affligi permittit,
Mich.3 propterea ſubditur vox iuſtorū, qui in tali dilatione propter pœnarum ac perſecutionū grauitatem
ex humana fragilitate conqueruntur, & dicunt, ¶(7) Nunquid in æternū proijciet deus] preces
meas, ipſas non exaudiendo, nec me ad gratiam deſideratā perducendo? Hic enim eſt modus loquen
Iob.30 di afflictorum, quibus duratio modica videtur longa, longa verò æterna. Vnde beatus Iob ait, Cla- F
mo ad te & non exaudis me, ſto & non reſpicis me, [Aut non apponet vt complacitior ſit adhuc?]
hoc eſt, nunquid deus ſemper æquè crudelis & durus erit, nec poterit aliquo modo placari? Hęc au-
tem non affirmando, ſed negando dicuntur, ſicut ſequentia: imò deus non ſolū dignatur placari, ſed
etiam occaſionem quærit qua mitigetur propter ineffabiliſsimam ſuam clementiam. Propter quod
Ezec.22. ipſe apud Ezech. teſtatur, Quęſiui virū qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus cōtra me pro ter-
Iob 30 ra, ne diſperderem eam. Et Iob, Si fuerit angelus pro homine loquens, miſerebitur ei deus, & dicet,
Libera eum, inueni in quo ei propitier. ¶(8) Aut in finem miſericordiam ſuam abſcidet] non ſub-
ueniendo nobis viatoribus ad ipſum clamātibus? an inquam abſcidet miſericordiam ſuam, id eſt, an
miſericordiæ ſuæ effectū non impendet [A generatione in generationem,] hoc eſt, in gene-
rationibus ſibi ſuccedentibus, viſitando ſeu vlciſcendo peccata parētum in poſteros ſine ceſſatione?
¶(9) Aut obliuiſcetur miſereri deus,] cui propriū eſt miſereri, [Aut cōtinebit in ira ſua,] ſcilicet
exercendo iuſtitiam, ſeu infligendo vindictā [Miſericordias ſuas] non miſcendo effectū mi-
Abac.3 ſericordiæ operi ſuæ iuſtitiæ, nec ab vltione & indignatione ceſſando? Quaſi dicat, Non, quoniam
ſcriptū eſt de eo, Cum iratus fueris, miſericordię recordaberis. Porrò nonnulli ex his verbis veritatis
ac vitæ, occaſionem ſumpſerunt falſitatis & mortis, dicentes ꝙ pœna inferni quādoque eſſet termi- G
num habitura, cū tamen manifeſte pateat, ꝙ præſens ſcriptura loquatur de deo per comparationē ad
viatores & pœnitentes. ¶(10) Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dextræ excelſi.] Hebraica veritas,
tranſlatio quoque Hieronymi iuxta Hebræum ſic fertur habere, Et dixi imbecillitas mea eſt hæc, id
eſt, ſecundum rationem aſſerui, ꝙ prædicta querulatio ex fragilitatis humanę imbecillitate naſcatur.
Noſtra autē tranſlatio ita exponitur, Et dixi, corde ſeu ore, nunc cœpi, id eſt, iam primitus ſpiritua-
liter viuere, ſapienter intelligere & vere cognoſcere orſus ſum, intelligendo pręſentis ſeculi vanita-
tem, & futuri ſeculi felicitatē, vel totam priſtinā meam conuerſationem, profectum, & perfectionem
pro nihilo arbitrando, atque cū recenti propoſito, cū nouo feruore, cū ſtudio vehementi melioris vi-
tæ ſemitas apprehēdendo, ſpiritualis profectus itinera ingrediēdo, imò quotidie quaſi de nouo inci-
piendo. Sic enim agendū eſſe docuerat illuſtris pater noſter Arſenius. Nam & ipſe beatus Apoſtolus
ad noſtram informationem profeſſus eſt, quæ priora ſunt obliuiſcens, ad anteriora autem extendens
Philip.3 meipſum. Chriſtus quoque, Cū feceritis (inquit) omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inuti-
Luc.17 les ſumus, quod debuimus facere fecimus. Non ergo gloriemur in meritis vitæ prioris, nec aliquid
æſtimemus noſipſos: ſed quotidie tam recēter tāmq; feruēter agamus, ac ſi eodē die primū inchoare-
Philip.3. mus, atque morituri eſſemus, attendentes illud diuini Apoſtoli, Ego non arbitror me apprehendiſſe.
Sequor autem, ſi quo modo comprehendam. Sed quoniā iſte profectus non humanæ virtutis eſt, ſed
donū gratiæ dei: ideo ſubditur, hæc mutatio dexteræ excelſi, hoc eſt, ꝙ ita mutatus ſum de tenebris H
ignorantiæ ad ſplendorē ſciētię, de vitijs in virtutes, de carnali & animali in ſpiritualē, aſſcribēdum
2.Cor.14 eſt pio ſubſidio ſeu miſericordi pręſentiæ dei ſublimis. Nō enim ſufficientes ſumus cogitare aliquid
Iere.10 ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex deo eſt. Vnde à Ieremia dictū eſt, Scio domine quia
Philip.2. non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Propterea dicit Apoſtolus,
Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Veruntamen omnia iam præ-
dicta ab illo verſu, Nunquid in æternum proijciet deus? vſque ad verſum præſentem, accipi poſſunt
non ſolum quaſi ex infirmitate prolata, ſed quaſi conſolatoriè negatiueque dicta, videlicet vt ſic dicta
ſumantur, ꝙ deus in æternum non proijcit, nec placari contemnit, neq; finaliter miſericordiā ſuam
abſcidet, &c. ſicque anima orantis roboratur ex his ad perſeueranter fiducialiterque orandum, etiam
quanuis deus longo tempore differat. ¶(11) Memor fui operum domini,] id eſt, gratiarum ac mi-
ſericordiarū ſuarum, quas mihi oſtendit, infudit ac præſtitit, quia Apoſtolus ait, Noli negligere gra-
2.Ti.4. tiam dei, quæ data eſt tibi. Huius quoq; memoriæ meæ ſignum eſt, [Quia memor ero ab initio mi-
rabilium tuorum] quæ feciſti ab origine mundi in cælo, terra, marique. ¶(12) Et meditabor in o-
mnibus operibus tuis] quæ in ſacra ſcriptura lego vel audio, contemplando te deum operatorem ex
Rom.1 tuis operibus: quemadmodum Apoſtolus aſſerit, Inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt, conſpiciuntur,
Sap.13 ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Et quidā ſapiens, A magnitudine ſpeciei & creaturę, po-

A terit creator horum cognoſcibiliter videri,[E T in adinuentionibus tuis,]id eſt,in ſecretiſsimis illis
myſterijs redemptionis humanę, quæ tu ſolus ineffabiliter excogitaſti , decernens humanum genus
eſſe redimendum per Chriſti incarnationem,paſsionem,ac mortē[E X E R C E B O R]talia cordialiter
reuoluendo:quemadmodum Ieremias eloquitur,Memoria memor ero,& tabeſcet in me anima mea.
Et ſubdit,Hæc recolens in corde meo,in deo ſperabo. Veriſsime nanq; cōfidit in domino,quicun-
que conſiderat eum talia adinueniſſe atque feciſſe,ſeu pertuliſſe pro genere humano. Vel,in aduen- Thren.3.
tionibus tuis,id eſt,in præceptis & cōſilijs tuis,quæ pro noſtra ſalute inſtituiſti. Dicitur autem deus
adinueniſſe,non vtique inquirendo aut proficiendo, ſed aliunde non accipiendo. Talis nanque lo-
cutio atque conſimiles,negatiue ſunt exponendæ. Et hoc modo apud alium ſcriptum eſt, Qui fecit Baruc 4
ſtellas,eſt deus noſter. Hic adinuenit omnē viam diſciplinæ. Penſandum tamen, quòd hoc dictū eſt
de filio dei.Sequitur etiam, Poſt hæc,ſuper terram viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt. Cum Ibidem.
ergo filius dei à patre acceperit quicquid habet & eſt,quomodo dicitur omnem viam diſciplinæ ad-
inueniſſe, præſertim cum ipſe euidenter teſtatus ſit, Pater diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ
ipſe facit.Et alibi,A meipſo non loquor,ſed ſicut docuit me pater.Non enim iſta dicuntur de Chri- Iohā.5
ſto duntaxat propter naturā aſſumptā, cum de ſpiritu ſancto Chriſtus dicat, Non loquetur à ſemet-
ipſo,ſed quæcunque audiet loquetur? Et reſpondendum,ꝙ filius dei dicitur omnem viam diſciplinę Iohan.16
B inueniſſe,quoniam non accepit ab aliquo ſubſtantialiter a ſe condiſtincto:imò ipſe & pater ſunt vna
ſapientia,vnumque omnis ſapientiæ creatæ principium, quia de filio ſcriptū eſt, Fons ſapiētiæ ver- Eccl.1
bum dei in excelſis.❡(13)D E V S in ſancto via tua,]hoc eſt,in Chriſto ſancto ſanctorum eſt via co-
lendi te,quoniam ipſe eſt omnis virtutis ac perfectionis magiſter, exemplar & cauſa. & qui ſequitur Iohā.8
eum non ambulat in tenebris, ſed ingredietur per fidem & cōtemplationem, & egredietur per ope- Iohā.10
rationem.Ipſe quoque eſt via,veritas & vita. Vel ſic,Deus in ſancto,hoc eſt,in omni corde puro,eſt Iohā.14
via tua.i.obſeruatio mandatorū tuorū. Vel,in ſancto via tua.i.via tua, ſcilicet lex diuina in vera ſan-
ctitate conſiſtit: quemadmodum Daniel cōmemorat,Benedictus es domine quia iuſtus es in omni- Dan.3
bus,& viæ tuę rectæ,& omnia iudicia tua vera. [Q V I S deus magnus] in omni nobilitate, ſapientia,
pulchritudine,maieſtate,beatitudine,ſanctitate,dulcedine[S I C V T deus noſter]q eſt trinus in per-
ſonis & in eſſentia ſimplex? Nullus vtique.quoniam deus ſublimis & benedictus omnia alia incom-
parabiliter ſeu infinite excedit.Propter quod ait Eſaias propheta, Cui ſimilē facitis deum,aut quam Eſa.40
imaginem ponetis ei?[T V es deus qui facis]propria poteſtate [M I R A B I L I A,]id eſt, ſupernatura- Iob 5
lia opera,de quo in libro Iob dicitur, Qui facit magna & inſcrutabilia & mirabilia abſque numero.
❡(14)N O T A M feciſti in populis virtutem tuam,] hoc eſt,in Pharaone,& in populo eius demon- Exo.9
ſtraſti potentiam tuam, imò in populo vniuerſæ terræ notam feciſti virtutē tuam, ad quos fama de-
C iectionis AEgyptiorum peruenit. Vnde deus ait ad Pharaonem,Iccirco poſui te,vt oſtēderem in te
fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Hinc nempe & Ietro cognatus Moſi,
AEgyptiorū deiectione audita dixit,Nūc cognoui quoniā magnus dominꝰ ſuper omnes deos.[R E-
D E M I S T I in brachio tuo,]hoc eſt, in fortitudine tua de manu & terra AEgyptiorū eduxiſti[P O- Exod.18
P V L V M tuū filios Iacob & Ioſeph].i.tā eos qui nati ſūt ex his,qui ſimul cū Iacob in Aegyptū à ter-
ra Chanaan deſcenderunt,q̃ eos qui nati ſunt ex his quos genuit Ioſeph in terra AEgypti,videlicet
ex Ephraim & Manaſſe. ❡(15)V I D E R V N T te aquæ deus,] hoc eſt,ita tibi obediuit mare rubrum Gen. 47
in ſua diuiſione & conſolidatione, ac ſi fuiſſet intellectualis naturæ, & tuum imperium cognouiſſet. Gen.41
Omnia enim ad nutum diuino parent imperio per obedientialem potētiam omni naturæ creatæ in- Exod.14
genitam . Repetitur autem iſta ſententia ad confirmationem, [V I D E R V N T te aquæ] maris rubri,
[E T timuerunt,] id eſt, per modum timentis ſe habuerunt, fugiendo verſus ripas atque in modum
muri illic ſiſtendo,[E T turbatæ ſunt abyſsi,]id eſt,ambæ partes maris rubri,eo quòd contra vel po
tius ſupra naturam ſteterunt ex lateribus,neque fluebant in locum inferiorem donec tranſiſſent filij
Iſrael, ſicut habetur in Exodo, Filij Iſrael ambulauerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant
quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris.❡(16)M V L T I T V D O ſonitus aquarum,]hoc eſt,magnus ſo Exo.14
nus ſeu ſtrepitus erat in aquis maris rubri, quoniam cum ingenti fragore ac impetu reuertebantur
D aquæ maris rubri ad locum priorem, & ſuper AEgyptios,ferebāturq; AEgyptij in profundū.[V O- Exod.9
C E M dederūt nubes,] hoc eſt,ex colūna ignis ac nubis deus fecit ꝓcedere fulgura atq; tonitrua cō- Exod.18.
tra AEgyptios.❡(17)E T E N I M ſagittæ tuæ trāſeunt,]hoc eſt,pœnæ tuæ in AEgyptios proceſſe-
rūt,quorū ſubuertiſti currus & equites,[V O X tonitrui tui].i.ſonus tonitruorū illorū fuit[I N rotam]
id eſt,ad ſimilitudinem rotę ſe habuit:quoniam ſicut rotarum ſimul currētium ſtrepitus magnus eſt,
ita erat vox tonitruorū tuorū ex nube prædicta egredētium. ❡(18) I L L V X E R V N T coruſcatio-
nes tuæ orbi terræ].i.fulgura tua in terra AEgypti fulgere feciſti: quēadmodum ſcriptū eſt, Domi-
nus dedit tonitrua & grandinē ac diſcurrentia fulgura ſuper terrā. Vel,Illuxerunt coruſcationes tuę Exod.9
orbi terræ.i.coruſcationes illæ in AEgypto factæ ad omnium hominū peruenerūt notitiam.[C O M-
M O T A eſt & cōtremuit terra,]hoc eſt,AEgyptij ex tantis prodigijs moti ſunt,quidā ad admiratio-
nem, quidam ad obſtinationē, quidā verò ad vnius dei fidē & cultū, ſicut vulgus illud promiſcuum
innumerabile, quod ſimul aſcēdit cū filijs Iſrael ex AEgypto,vt dicitur in Exodo, Cōtremuit quo- Exod.14
que terra,hoc eſt,Aegyptij ex illis miraculis territi ſunt. Vel,tota terra.i.homines vniuerſi ad quorū
deuenit notitiā opus mirabile dei in AEgypto cōmoti ſunt & cōtremuerunt, ſecundū modū iam di-
ctum.❡(19)I N mari via tua,]qa in mari rubro viā paraſti populo tuo,[E T ſemitę tuę].i.itinera per
quæ deduxiſti filios Iſrael,erāt [I N aquis multis,]id eſt ,in medio aquarū maris rubri,vel inter par- Exod 14
tes huius maris,quoniam aquæ ex vtraque partę ſtabant ſolidatæ. [E T veſtigia tua non cognoſcen-

tur,]id eſt,nulla apparuerunt indicia pedum ſeu greſſuum populi tui cum pertrãſiſſent. ſtatim enim B
mare ad proprium redijt locum,& intra ſeipſum fuit concluſum. Et ſimili ſenſu in lib. Sapientiæ dicitur, Tranſierunt omnia illa.ſ.ſeculi vanitates, tanquã vmbra,& tanquam nauis quæ pertranſit fluctuantem aquam,cuius cum præterierit,non eſt veſtigium inuenire,neque ſemitã carinæ illius in flu
Neęm. 9. ctibus. ⁋(20) DEDVXISTI ſicut oues populũ tuum,] id eſt,filios Iſrael per deſertum,in quo eos pauiſti,protexiſti,& cuſtodiſti:quemadmodum paſtor alit & protegit oues ſuas,& hoc feciſti[IN ma
Exod. 38 nu Moſi & Aaron,]id eſt,per manũ & miniſterium Moſi ducis populi tui, & Aaron primi ac ſummi pontificis tui in populo Iudæorum. Spiritualiter autẽ ſeu myſtice exponendus eſt locus iſte hoc mo-
1.Cor.1 do. Notam feciſti ô deus pater in populis totius mundi virtutem tuam.i. Chriſtum, qui eſt virtus & ſapientia patris : mittẽdo enim filium tuum in mundum per incarnationẽ homines illuſtraſti,& tandem per ſanctos apoſtolos totum mundum ad Chriſti notitiam conuertiſti:redemiſti in brachio tuo populum tuum,id eſt,in Chriſto per quem omnia operaris,& qui virtus tua vocatur,liberaſti omnes electos de pœnis inferni & morte peccati, vtpote filios Iacob, id eſt, Iudæos, qui fidem & opera Iacob ſequuntur, & Ioſeph qui interpretatur augmentum, id eſt,populum ex Gẽtilibus, ex quo augetur eccleſia. Viderunt te aquæ deus viderunt te aquæ, id eſt,populi ad fidem conuerſi tam ex Gen-
Apoc.17 tilibus quàm ex Iudæis,oculo contẽplationis ſeu fidei te inſpexerunt & cognouerunt. Etenim aquæ multæ ſunt populi multi, & timuerũt iam ad fidem tranſlati tua iudicia,tuam maieſtatem,pœnas in- F
ferni, aduerſitateſque ſeculi: & turbatę ſunt abyſsi, id eſt, corda humana ex prędicatione euangelij mota ſunt,quædam ad indurationem,quędam ad pœnitentiam. Dicitur autem cor humanum abyſ-
Iere.17 ſus,id eſt,adeo inſcrutabile & profundum,vt ſoli deo ſit cognitũ. Propter quod alibi ſcriptũ eſt, Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. Quis cognoſcet illud? Ego dominus ſcrutans cor & probãs renes. Multitudo ſonitus aquarum,id eſt,varia fuit vox populorum ad fidem catholicam cõuerſorum. Nam quidam benedixerunt deum in hymnis & confeſsionibus , quidam deplanxerunt ſua peccata in precibus atque gemitibus,alij informauerunt alios doctrinis & prædicationibus ſanctis. Hoc verò iccirco fecerunt, quoniam vocem dederũt nubes,id eſt, quia apoſtoli ens ſua prædicatione indu-
Eſa.60 xerunt ad tam ſancta exercitia. Dicuntur autem apoſtoli nubes:iuxta illud Eſaiæ, Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant? Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt,id eſt, acutiſsima ſpiritus ſancti verba in corda ele-
Iohan. 8 ctorum infixa ſunt ab ore prædicatorum ſanctorum. Qui enim ex deo fuerũt verba prædicantiũ receperunt:vox tonitrui tui in rota,id eſt,voces tonitruorum tuorũ,videlicet ſermones apoſtolorum,
Pſal.18 proceſſerunt in omnem mundi circuitum,& in fines orbis terrarum . Dicuntur enim apoſtoli toni-
Marc. 5 trua propter eminentiſsimam altitudinem prædicationũ ſuarum. Vnde & Chriſtus in euangelio Iohannem & Iacobum filios tonitrui legitur appellaſſe. Illuxerũt coruſcationes tuæ orbi terræ,id eſt, G
virtutes & gratiæ atque miracula quæ cõtuliſti apoſtolis & reliquis ſanctis, manifeſtata ſunt vniuerſis hominibus, te domino ſermonem illorum confirmante ſequentibus ſignis: cõmota eſt & contremuit terra, id eſt, habitantes in terra ex prædicatione atq; prodigijs apoſtolorum ac reliquorũ apoſtolicorum virorum,diuerſimode moti ſunt, & tremefacti, videlicet ad admirationem, ad pœnitentiam,vel etiam ad perſecutionem,& item blaſphemiam. In mari via tua,id eſt,in plebe gẽtili prædicata eſt lex euangelica: & ſemitæ tuæ,id eſt,præcepta tua & conſilia,in aquis multis, id eſt,in plurimis nationib⁹ manifeſtata ſunt,recepta,& adimpleta:& veſtigia tua ô Chriſte,id eſt,opera tua & exempla non cognoſcentur à populo,cui ſpecialiter miſſus eras,vtpote ab incredulis Iudæis,qui ope-
Matt. 12. ra tua aſſcripſerunt Beelzebub. Vel,veſtigia tua non cognoſcentur,id eſt,occultæ impreſsiones mi-
Iohan.10 rabileſque effectus,quos in toto vniuerſo exerces à nullo homine viatore poterunt perſcrutari . Vn-
Iob.11 de ad Iob dicitur, Forſitan veſtigia dei comprehendes,& vſque ad perſectum omnipotentem reperies, Deduxiſti ô deus trinitas ſicut oues populum tuũ.ſ. Chriſtianos per viã huius exilij ad patriam felicitatis æternæ, in manu Moſi & Aaron.i.in virtute & gratia Chriſti per Moſen Aaronque præ-
Dan.9 figurati,quoniã Chriſtus eſt dux noſter atq; ſacerdos. Vnde de eo in Daniele habetur, Ab exitu ſer-
Zach. 6 monis vſque ad Chriſtum ducem,&c. Et Zacharias ait,ipſe erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo. Et Apoſto.
Hebr.7 Chriſtus eo ꝙ maneat in æternum,ſempiternũ habet ſacerdotium. Ecce pſalmum ſententioſum,doctrinalem,& totius ſpiritualis inſtitutionis dogmata includentem audiuimus,in quo primo omnium H
profitetur ſe homo tranſiliens,mundana contemnens,ſoli diuinitati ardentiſsime inhians,ad dominum ingenti proclamaſſe effectu,eumq; in tribulatione ſua cordialiter exoraſſe,nec aliquam conſolationem vilem,carnalem,indignã admittere voluiſſe:ſed dei fuiſſe recordatum,atque ex hoc mentaliter delectatum. Inſuper aſſerit ſe præueniſſe vigilias cauſa orandi laudandique dominum,annos quoque æternos conſideraſſe,propriam conſcientiã diligentiſsime diſcuſsiſſe. Deinde oſtẽdit quàm inæſtimabilis ſit miſericordia creatoris , & poſtmodum deum laudat ac ſuperexaltat , mirabilia eius commemorat,beneficia recolit. Omnino ergo conemur tanti pſalmi ignea verba feruida mente cantare,tam doctrinalis pſalmi documenta implere,vniuerſa terrena amore cœleſtium aſpernari,in ſolo ſaluatore vera ſolatia adipiſci, dei in omni anguſtia reminiſci, & ex contemplationis lætitia omnem inordinatam triſtitiam propulſare.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXVII.

⁋EXPOSITIO TITVLI.

LOngus hic pſalmus hoc breui eſt titulo inſcriptus, Intellectus Aſaph, id eſt, in pſalmo præſenti datur intelligi quomodo accipiẽda ſint ea,quæ deus in veteri teſtamẽto populo ſuo dixit & fecit.

A Omnia enim in figura contingebant illis, & ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam. Dum nanq; titulus 1.Cor.10.
pſalmi ait, Intellectus Aſaph, admonetur iſta non ſimpliciter ſeu ſolū hiſtorialiter ſumere, ſed myſti-
ce elucidare, præſertim cū in ſequenti ſecundo verſu dicatur, Aperiam in parabolis os meū. Parabo-
lica autē eloquia non ſuperficialiter, ſed diligenter ſcrutanda ſunt. Porrò euāgeliſta Matth. primum
iſtius pſalmi verſum allegat de Chriſto prædictū, Hęc omnia (inquiens) facta ſunt, vt impleretur il-
lud quod ſcriptū eſt, Aperiā in parabolis os meū, eructabo abſcondita à conſtitutione mūdi: quod in
hoc pſalmo alijs verbis ita exprimitur, Loquar propoſitiones ab initio. Hinc infert S. Hieronymus
quod euangeliſta Matth. hoc intellexerit ex perſona Chriſti. Duos igitur primos pſalmi huius ver- Matt.13
ſiculos, qui per modū præfationis ſeu prologi præmittūtur ſequētibus, dicit Propheta, author pſalmi
præſentis, ſiue ille ſit Dauid, ſiue Aſaph in perſona Chriſti. Veruntamen quę ſequuntur ad literā di-
cta videntur de populo veteris teſtamēti, videlicet de mirabilibus dei circa populū illū, olim ſibi pe-
culiarem, de ingratitudine quoque populi huius, & digna caſtigatione ipſius, atq; de electione Da-
uid, poſterisque ſuis ad regnum: quę omnia ſpiritualiter exponi poſſunt de populo Chriſtiano, ſicut Deut. 7
aliqualiter tangam in ſubditis. Volens ergo propterea populum cui loquitur, docilem, beneuolum, 1.Re.16
attentum efficere, ſic orſus eſt loquens, vt dixi, non in ſua, ſed in Chriſti perſona, qui etiam per os o- Luc.1.
mnium prophetarum locutus eſt.

PRECATIO.

Deus qui omniū misereris, & lapſos ad te redeuntes paterna pietate ſuſcipere non deſinis, recordare (quæſumus) quia caro ſumus, & abunda ut auertas iram, & non accendas contra nos omnē iram tuam, ſed mitiga eam & largi-
B *re nobis indeficientem gloriam tuam.*

¶ EXPOSITIO pſalmi literalis.

ATTENDITE popule deus] electus à me ad fidem cultūq; diuinū [LEGEM
meā] .i. legē decē præceptorū moraliū, quæ in veteri teſtamēto ac nouo ea- Exo. 34.
dē ſunt, quæ primo Moſi in mōte Sinai diuinitus data noſcūtur, atq; à Chri-
ſto in euang. approbantur, [INCLINATE aurē veſtrā] tam corporis q̄ cor-
dis [IN verba oris mei] .i. in verba ſacræ ſcripturæ ac prædicationis diuinę,
ea reuerēter auſcultando, fideliterq; obſeruādo. ¶(2) APERIAM in para-
bolis os meū.] Hoc de Chriſto ad literā verū eſt, propter quod in euāg. dici-
tur, Sine parabolis nō loquebatur ad turbas. Et ipſe ait diſcipulis, Vobis da- Matt. 13
tum eſt ſcire myſteriū regni dei, illis verò qui foris ſunt omnia in parabolis Marc.4
fiunt. Dicūtur autē parabolæ quędā rerū ſimilitudines, quæ cōparantur re-
bus de quibus tractatur, dū quod de vno aſſeritur, de alio intelligi datur. [LOQVAR propoſitiones Matt.13
ab initio.] Sicut iam patuit, Matthæus ita allegat, Eructabo abſcōdita à cōſtitutione mūdi. Cōmuni-
ter autē dicunt expoſitores, ꝙ ab initio in noſtra tranſlatione poſitū, non ſit referendum ad mundi
exordium, ſed ad initiū eductionis Iſraelitarū ex Aegypto. Veruntamen quoniam Euangeliſta ſpiri-
tu ſancto repletus allegat à conſtitutione mundi, dicēdum videtur, quòd in hoc pſalmo ſaltē impli-
C cite & in generali cōmemorantur mirabilia dei, ab initio mundi peracta, quia in eo quod ſequitur,
Quanta audiuimus & cognouimus ea, & patres noſtri narrauerunt nobis, non ſolum oportet acci-
pere opera dei à tempore Moſi facta, atq; à patribus ſibi contēporaneis, ſeu poſterioribus ipſo poſte-
ris relata: ſed inſuper intelligere poſſumus magnalia dei à conſtitutione mundi facta, ſicut erat dilu-
uium, ſubmerſio Pētapolis, ſcilicet Sodomæ, Gomorræ, Adamę, Seboim, & Segor, atque ſimilia, quæ
Abraham, Melchiſedec, Loth & alij veteres patriarchæ narrauerūt poſteris ſuis, & etiam filijs Iſrael Gen.19.
mediate. Talia verò abſcōdita Chriſtus in euangelio narrauit, prout ſtudioſis lectoribus conſtat. Fa- Gen.12,
cit nanque mentionem de Noe, atque diluuio, de ſubmerſione quoq; Sodomæ, & de primæua quo- & 14
que matrimonij inſtitutione. Quidam verò quod nunc dicitur, Aperiam in parabolis os meū. i. dicta Gen.18.
& facta veteris teſtamenti, quæ ſunt figuræ eorū quæ ſunt in nouo teſtamento, narrabo. Loquar pro- Matt.24
poſitiones. i. orationes ſeu quæſtiones diſputatorias, quæ Græce dicuntur problemata, Hebraice au- Luc.17
rem ænigmata. Propoſitiones inquā loquētes de rebus quę cōtigerunt ab initio liberationis Iſrael de Matt.10.
Aegypto. Deinde author pſalmi in ſua ac populi Iſraelitici loquēs perſona ſubiūgit, ¶(3) QVAN-
TA] mirabilia opera, & magnifica beneficia dei [AVDIVIMVS, & cognouimus ea] .i. aure cordis in-
telligendo percepimus, [ET patres noſtri,] ſcilicet Moſes, Ioſue, & ſimiles ſancti patres [NARRA-
D VERVNT nobis] mediate atque per libros quos ediderunt, & nobis reliquerunt. ¶(4) NON ſunt
occulta] illa opera dei facta in Aegypto, in mari rubro, in deſerto, in terraq; Chanaan [A FILIIS
eorum,] id eſt, ab eis qui patrū ſuorum fidem & opera ſunt ſecuti, nō obliti beneficiorum dei altiſſi-
mi. Non autem innotuerunt omnibus filijs eorum, quoniam in libro Iudicum ſcriptum eſt, Surre- Iudicū 8
xerunt interea alij qui non cognouerunt dominū, & opera eius quæ fecit cum Iſrael, tales enim fue-
runt ſolum filij ſecūdum carnem, non ſecundum fidei imitationem. Non ſunt ergo occultata à filijs
eorum [IN generatione altera,] id eſt, à filijs qui fuerunt in generatione ſuccedente, quia ad poſteros
peruenit rerum geſtarum memoria. Quid autē patres narrauerūt filijs ſubditur, ¶(5) NARRAN- Exo.7.8.
TES laudes domini] .i. laudabilia opera eius, & verba diuinæ laudis cōtentiua, [ET virtutes eius,] id 9.10.11
eſt potentias dei, qui Aegyptū decē principalibus plagis percuſsit, [ET mirabilia eius quæ fecit] ma-
re rubrum diuidendo, & Aegyptios ſubmergendo. ¶(6) ET ſuſcitauit teſtimonium in Iacob] .i. te- Exod.14
ſtamentum quoddam contulit populo Iudæorum ex Iacob natorum. [ET legem poſuit in Iſrael]
quoniam legem dedit per Moſen, & legem hanc ſcripſit in tabulis lapideis, quatenus ſeruaretur, & Iobā.1
eſſet poſteris in teſtimoniū diuinæ locutionis, & legiſlationis cœleſtis: peruerſis quoque eſſet in te- Exo.34

Deut.31 ſtimoniũ damnationis,ſicut in Deuterono. Moſes ſæpe teſtatur. Nam ob hanc cauſam præcepit do- E
minus ſcribi Deuteronomium legis, tabulaſque teſtamenti ſeruari in tabernaculo. Idem ſunt ergo
teſtimonium & lex,quemadmodum idem ſunt Iacob & Iſrael,ſed ratione differunt. Lex quippe vo-
catur quoniam iubet,coercet,& religat. Iubet inquã quid agendum,quid euitandum: coercet à malo
per prohibitiones ac pœnas: religat animam ſub deo per obſeruationem legalem. Teſtimonium verò
vocatur,quoniam probat & conuincit. ¶(7) QVANTA,]id eſt,quàm multa & magna facta & ver-
ba[MANDAVIT patrib⁹ noſtris]ex Aegypto eductis[NOTA facere ea filijs ſuis]narrãdo aut ſcri-
bendo quæ fieri conſpexerunt,[VT agnoſcat generatio altera,]id eſt, quęlibet generatio illis ſucce-
dens. ¶(8) FILII qui naſcentur]ex vtero,[ET exurgent]ad perfectionem ętatis,quantitatis & ra-
tionis,[ET narrabunt filijs ſuis.]Hoc in populo Iudæorum ſæpe impletũ eſt. Ideo autem narrabunt
filijs ſuis,quatenus doceant eos in deo confidere. ideo ſequitur, ¶(9) VT ponant] filij iſti [IN deo
ſpem ſuam,]non in proprijs viribus aut aliqua creatura.[ET non obliuiſcãtur operum dei,]quæ fe-
cit,ſaluando patres eorum atque incredulos occidendo,[ET mandata eius exquirant,]id eſt,exqui-
Exo.14 ſite ac diligenter ſcire deſiderent,quatenus impleant ea. ¶(10) NE fiant ſicut patres eorũ]ex Aegy
Exod.20 pto deducti,qui erant[GENERATIO praua,]id eſt,inobediens, [ET exaſperans,]id eſt,diuinã iu-
Deut.31. ſtitiam ad vindictam inflammans. Vnde Moſes generationi iſti locutus eſt, Ego ſcio contentionem
tuam & ceruicem tuam duriſsimam. Adhuc viuente me & ingrediente vobiſcum, ſemper contẽtio-
Exod. 32 ſe egiſtis contra dominũ. Pro maiori enim parte mali fuerũt,propter quod in deſerto proſtrati ſunt.
¶(11) GENERATIO quę non direxit cor ſuum,] id eſt, quę dominum deum non quęſiuit corde
Deut. 29 perfecto & vero atque ſyncero. Propterea Moſes ait ad eos, Vos vidiſtis vniuerſa magnalia quę co-
ram vobis fecit dominus,& non dedit vobis dominus cor intelligens vſque in præſentem diem.[ET F.
non eſt creditus cum deo ſpiritus eius].i.ſpiritus ſeu anima populi huius non eſt deo per fidem con-
iunctus,quoniam diuinis promiſsionibus non crediderunt. Vnde alia tranſlatio clarior eſt,dicẽs,Et
non credidit deo ſpiritus eius:& iſtud referendũ non eſt ad omnes,ſed ad peruerſos qui erant in po-
pulo iſto Iſraelitico, ſecundum regulam in principio expoſitionis huius libri inductam, qua dicitur
quod ſacra ſcriptura interdũ loquitur cõmixtim de corpore domini permixto ex bonis & malis, vbi
conſiderandum eſt quid ad quos referri oporteat. Interdum nanq; tota cõgregatio laudatur propter
aliquos bonos in ea contentos. Viciſsim quoq; tota vituperatur propter quoſdam malos in ea cõclu
ſos,ſicut nunc agitur. ¶(12) FILII Ephrem].i.aliqui nati ex progenie Ephraim,filij Ioſeph[IN-
TENDENTES & mittentes arcũ].i.arcũ protendentes,& ex arcu emittentes ſagittas [CONVER-
Gen.41 SI ſunt in die belli].i.terga verterunt atque fugerunt,in die quando contra præceptum Moſi aſcen-
Num. 14 derunt in montẽ ad præliandum cõtra Amalechitas & Amorræos,vt ſcribitur in lib. Num. A prin-
cipio nanq; filij Ephraim præſumptuoſi fuerunt & ambitioſi,quoniã pater eorũ,ſcilicet Ioſeph do-
Gen. 49 minus erat fratrũ ſuorũ,& quoniã Iacob prætulit Ephraim ſecũdo natũ primogenito Ioſeph, qui e-
Leui.31 rat Manaſſes,& quia Ioſue miniſter Moſi & electus ex multis Ephrateus extiterat. Vnde eorum ela-
tio ſæpe pateſcit in libro Iudicũ: ideóque Propheta in pſalmo iſto ſingulariter inuehitur cõtra filios G
Ephraim,oſtendens eos non fuiſſe electos ad regiam dignitatem ſeu tribum Iuda. ¶(13) NON cu-
ſtodierunt teſtamentum dei,]quia tranſgreſsi ſunt iuſsionem dei per Moſen, eundo ad præliũ, ſicut
nunc dictum eſt. [ET in lege eius noluerunt ambulare,] id eſt,diuina præcepta contempſerunt im-
plere. ¶(14) ET obliti ſunt benefactorũ eius,]id eſt,filij Iſrael cõmuniter, & nõ ſolũ filij Ephraim,
ſeu Ephrem,quod idem eſt,beneficijs dei ingrati fuerunt,vel penitus nõ recolendo,vel gratias non
agẽdo,nec benefactorẽ ipſum amãdo,nec venerãdo. ſic quoq; obliti ſunt [ET mirabiliũ eius quę o-
Num. 14 ſtẽdit eis]in terra AEgypti, dicẽtes adinuicẽ,Conſtituamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptũ.
Exo.7. 8. ¶(15) CORAM patribus eorũ fecit mirabilia in terra AEgypti,]vt patet in Exodo,& hoc maxime
9.10.11 fecit deus[IN campo Thaneos].i.in planitie ciuitatis illius. Thanis enim fuit ciuitas regalis, in qua
Eſa.14 rex cum ſuis conſiliarijs habitare ſolebat. Propter quod apud Eſaiam ſcriptum eſt, Stulti principes
Thaneos,ſapientes conſiliarij Pharaonis dederũt conſiliũ inſipiens. Quoniã ergo rex & cõſules ſui,
qui erant principales cauſæ totius peccati & afflictionis AEgypti,in hac vrbe regia demorari ſole-
Exod.14 bant,ideo veriſimile eſt,ꝙ ciuitas iſta grauius flagellabatur quàm reliquæ. Hincq; iam dicitur deus
ſpecialiter feciſſe mirabilia in loco,ſeu campo vrbis iſtius. ¶(16) INTERRVPIT mare]rubrũ di-
uidens illud,[ET perduxit eos]ſicco pede per alueum eius,[ET ſtatuit aquas]maris rubri ſic diuiſas
[QVASI in vtre].i.ita firmauit eas in loco ſuo ne fluerẽt,ac ſi fuiſſent in vaſe collectæ. ¶(17) ET de- H
duxit eos].ſ.filios Iſrael ex Aegypto,& per mare rubrũ atq; deſertũ[IN nube diei].i.columna nubis
apparẽtis in die,[ET tota nocte].i.omnibus noctibus quibus ambulabãt[IN illuminatione ignis,]id
eſt,in columna ignis viã oſtendentis in tenebris noctis. Quẽadmodum enim de die ambulabant ſub
nube, eos ab ardore ſolis protegente: ita de nocte ſequebantur ductũ ignis, nec vnquam defecit co-
lumna nubis aut ignis,donec ingreſsi eſſent terrã promiſsionis, nec ꝓficiſcebãtur diebus aut nocti-
bus,niſi colũna nubis aut ignis prius locũ mutaret,recedendo à tabernaculo: quę omnia in Exodo &
Num. 10. Num. frequenter à Moſe deſcribuntur. ¶(18) INTERRVPIT petram in eremo.] Bis legitur deus
& 12 omnipotens eduxiſſe aquã de petra filijs Iſrael: ſemel videlicet de Petra Oreb,de qua eductione lo-
Exod.16. quitur iſte verſiculus,quę in Exodo plenius inuenitur deſcripta. Secũdo,quãdo Moſes percuſsit bis
Num. 20 ſilicẽ,& egreſſę ſunt aquę largiſsimę,ita vt populus biberet & iumẽta,de qua eductione in lib. Num.
habetur: fuerũtq; eductiones iſtę diuerſę,quoniam prima erat ante dationẽ legis, ſecũda poſt eã. Ait ergo,
Interrupit petrã in eremo.i.ita facit quandã cõcauitatẽ ſeu diuiſionẽ in ea ac ſi rupta fuiſſet, & de pe
tra ſic rupta aquas eduxit,[ET adaquauit eos].i.aqua eos potauit[VELVT in abyſſo multa].i.tã abun-

A denter ac ſi fuiſſent iuxta pelagus magnum, de quo ad libitũ aqua hauritur. Cũ enim fuerint ſexcenta milia virorũ in exercitu Hebræorum, præter mulieres & pueros, eos videlicet qui nondũ viginti annos attigerant, & item præter vulgus promiſcuum Aegyptiacum innumerabile, conſtat ꝙ maxima copia aquæ fluxit de petra vnde vniuerſi biberent. ❡(19) E T eduxit aquam de petra] dum Moſes percuſsit bis petram ſeu ſilicem, ſicut iam dictum eſt, [E T eduxit] ex petra hac [T A N Q V A M flumina aquas,] id eſt, aquas copioſe fluentes inſtar fluuiorum. ❡(20) E T appoſuerunt adhuc peccare ei,] id eſt, tantis beneficijs creatoris ingrati fuerunt, reddiderúntque malum pro bono, & prioribus ſuis ſceleribus adiecerunt noua peccata, quia & ipſa ingratitudo magnum eſt peccatũ. [I N iram excitauerunt excelſum,] id eſt, ad ſimilitudinem iræ, ſeu ad effectum iracundiæ: vtpote ad iuſtam vltionem atque magnarũ inflictionẽ pœnarum prouocauerunt deũ ſublimẽ ſuis peccatis, & hoc [I N inaquoſo,] id eſt, in deſerto, in quo erat naturaliter aquæ penuria. ❡(21) E T tentauerunt deum in cordibus ſuis,] id eſt, ex propoſito præmeditationeque cordis experiri volebant prouidentiam dei, an ſcilicet deus haberet curam eorum, prouidendo eis de neceſſarijs ad viuendum. Ideo ſequitur, [V T peterent eſcas animabus ſuis,] id eſt, alimentum pro ſuſtentatione vitæ. Bis autẽ eſcas hoc modo petiſſe leguntur, ſemel ante legiſlationem, quando dixerunt ad Moſen, Cur induxiſti nos in deſertum Exod. 16
B iſtud, vt occideres omnem multitudinem fame? & tunc dominus cœpit pluere manna. Secundo petebant carnes ſibi præſtare dicẽtes, Anima noſtra arida eſt, nihil vident oculi noſtri niſi man, quemadmodum in lib. Num. ſcriptum eſt. ❡(22) E T male,] videlicet infideliter & peruerſe [L O C V T I ſunt de deo. dixerunt] quod ſubditur, [N V N Q V I D deus poterit parare menſam in deſerto,] id eſt, refectionem pinguem & delitioſam? Hoc non aſſertiue, ſed dubitatiuẽ dixerunt: arguebant tamen ꝙ deus hoc poſſet. ❡(23) Q V O N I A M percuſsit petrã & fluxerũt aquæ] ex ea, [E T torrentes inundauerunt,] id eſt, aquæ copioſe inde egreſſæ ſunt, ſicut nũc patuit. Cũ ergo ſit ita, ❡(24) N V N Q V I D & panem poterit dare?] Per panem (ſecundum quoſdam) non intelligitur hic manna, quoniam deus hũc panẽ ante eductionẽ aquæ prædictam dedit: ſed per panem intelligitur hic quilibet cibus delicatus ab eis deſideratus. Solet quippe ſcriptura nomine panis quemcunque cibum ſignificare, ſicut & nomine aquæ quemlibet potum. Vnde 1. lib. Reg. de Saul habetur, quòd tota die non comedit panem, nec bibit aquam, id eſt, nihil guſtauit. Et legitur Eliſeus dixiſſe regi Iſrael, vt apponeret exercitui regis Syriæ, quem Eliſeus miraculoſe adduxit, panem & aquam. Et ſequitur illic, Appoſita eſt eis magna præparatio ciborum: ſic ergo & nunc per panem intelligi dicunt cibum delitioſum: & ideo additur, [A V T parare menſam populo ſuo?] vbi per menſam intelligi volunt refectionem delicatam, præſertim quoniam in Hebræo & in tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum habetur, aut parare carnem populo ſuo. Hæc verò (vt tactum eſt) non affirmando, ſed dubitando dixerũt. Dixe- 4.Re.6
C runt enim, vt Moſes ſcribit, Eſt ne deus in nobis an non? Denique de hac infidelisſima tentatione eorum in lib. Num. ſcribitur, Flagrabant deſiderio carniũ, & dicebant, Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? In mentem nobis veniunt cucumeres & pepones, porri & allia, quæ comedebamus in AEgypto. ❡(25) I D E O,] id eſt, ex quo iſta ex infidelitate dixerunt, non habẽtes pro certo, quòd deus poſſet implere quod deſiderabant. [A V D I V I T dominus] petitionem ipſorum, non quia ipſi hoc meruerunt, ſed vt ipſe ſuam omnipotentiam declararet. [E T diſtulit,] id eſt, non ſtatim vltus eſt peccatum eorum, ſed diſtulit debitam pœnam, vt poſtmodum tempore conuenienti eam infligeret, & primo oſtenderet ſuam poteſtatem. [E T ignis,] id eſt, vehemens furor ſeu grandis vindicta] A C C E N S V S eſt in Iacob,] id eſt, iuſte inflictus eſt poſteritati Iacob, videlicet filijs Iſrael, quod conſequẽter clarius dicitur, [E T ira dei,] id eſt, vltio diuinæ iuſtitiæ [A S C E N D I T in Iſrael,] id eſt, in populum Iſraeliticum, de ſemine Iacob, qui dictus eſt Iſrael, genitum. Hoc modo communiter verſus iſte explanatur. Sed quoniam in libro Num. euidenter habetur, Ortum eſt murmur populi quaſi dolentium pro labore: quod cum audiſſet dominus iratus eſt, & accenſus in eos ignis domini, deuorauit extremã partem caſtrorum, quod certum eſt dici de igne materiali. Ideo poteſt hic verſus de illo igne exponi. nec obſtat quòd illius ignis accenſio hanc tentationem præceſsit, quoniam in diuina ſcriptura geſta non ſemper narrantur eo ordine quo contigerunt, ſed quædam per anticipationem, Exo. 17 Num. 11 Num. 11
D quædam per recapitulationem, quædam per ſupplementum dicuntur, quod maxime fit in libris metrice ſcriptis, qualis eſt liber pſalmorum. Ideo autem deus eos ita puniuit, ❡(26) Q V I A non crediderunt in deo] qui eis promiſit quòd induceret eos in terram Chanaan. Dixerũt nanque vt in libr. Num. habetur, Vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram hanc, ne cadamus gladio & nos & filij noſtri & vxores. Vnde dominus ad Moſen dixit, Vſquequo multitudo hæc peſsima non credet mihi? [N E C ſperauerũt in ſalutari eius,] id eſt, ſalubri auxilio dei, quod deus eis promiſit per Moſen, dicẽs, Deus pugnabit pro vobis. ❡(27) E T mãdauit nubibus deſuper] .i. ex diuino imperio factũ eſt vt ex aere, in quo nubes gignũtur, mãna deſcẽderet. Dicitur enim deus irrationabilibus & inanimatis præcipere, quãdo ex diuinæ virtutis nutu aliquid patiũtur & agunt. Propter quod dominus ait Eliæ, Præcepi coruis vt paſcãt te. [E T ianuas cæli aperuit] .i. vias fecit in cælo aereo per quas manna deſcendit. ❡(28) E T pluit illis manna ad manducandum & panem cæli,] id eſt, in cęlo aereo miniſterio angelorum formatũ [O E D I T eis] ad veſcendũ. Propterea ſubditur, ❡(29) P A N E M angelorũ] miniſterio angelico productũ ac deſcẽdentẽ, non ꝙ angeli ſancti eo veſcũtur, quoniam non vtuntur cibo corporeo, ſicut habetur in lib. Tobiæ, [M A N D V C A V I T homo] quilibet in exercitu Hebreorũ. [C I B A R I A miſit eis in abundantia,] id eſt, vſq; ad ſatietatẽ. Ex iſto ſequi videtur, quòd id quod dictum eſt ſupra, Nunquid & panem poterit dare? intelligi poterit de manna, quia tunc dicitur deus petitionem eorum audiuiſſe, & manna ſeu panem cæleſtem eis dediſſe. De hoc pa- Num. 16 Num. 14 Ibidem. 1.Re.7. Exo.16 Tobię 12

ne ſeu manna quod ſimul deſcendit cum rore in lib. Exodi ſic dicitur, Mane ros iacuit per circuitum E
Exod. 16 caſtrorũ, & apparuit in ſolitudine mãna minutũ, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinẽ pruinę ſuper ter-
ram, & appellauerunt filij Iſrael illud Manhu, id eſt, quid eſt hoc? quod erat quaſi ſemẽ coriandri al-
bum, guſtuſque eius quaſi ſimilæ cum melle. Propterea quoque alio loco ſcriptum eſt, Angelorum
Sapiẽ. 6 eſca nutriuiſti populum tuum, & panem de cælo præſtitiſti eis, omne delectamentum in ſe habentẽ,
& omnis ſaporis ſuauitatem: deſeruiens enim vniuſcuiuſq; voluntati ad quod quiſque volebat, con-
uertebatur. ¶ (30) TRANSTVLIT Auſtrũ de cælo,] id eſt, deus ceſſare fecit in aere ventũ auſtra-
lem ſeu meridionalem, [ET induxit in virtute ſua Aphricũ,] id eſt, in potentia ſua flare fecit ventum
occidentalem, lateralem verſus meridiem. Flat enim hic ventus inter meridiem & occidentem. Ideo
verò induxit hunc ventum ab Aphrica flantem, quatenus multitudinẽ coturnicum ab illa parte exi-
ſtentem ſuo impetu vltra mare afferret ad locum filiorũ Iſrael: iuxta illud in lib. Num. Ventus autem
Num. 11 egrediens à domino arreptas trans mare coturnices dimiſit in caſtra. Iccirco ſubiungitur, ¶ (31) ET
pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes] non mortuas ſed viuas, de quibus ſubijcitur, [ET ſicut hare-
nam maris volatilia pennata.] erãt nanque coturnices aues circa terram volantes, duobus cubitis in
altitudinem ſuper terram. Hæc autem animalia deus pluit, id eſt, per modũ pluuiæ miſit de aere tam
copioſe quaſi arenam maris: ſecundum quod à Moſe dicitur, Ventus detulit coturnices in caſtra iti-
Ibidem. nere quantum vno die confici poteſt ex omni parte caſtrorũ per circuitum. ¶ (32) ET ceciderunt]
animalia hæc [IN medio caſtrorum eorum]. i. intra vel prope caſtra ſeu tentoria filiorum Iſrael, ſcili-
cet [CIRCA tabernacula] ſeu papiliones [EORVM] ita ꝙ ſine labore capi poterant. Vnde dicitur in
Numeris, Surgens populus toto die illo & nocte, ac die ſequenti, congregauit coturnicum multitu-
dinẽ, & ſiccauerunt eas per gyrũ caſtrorum. ¶ (33) ET manducauerunt] filij Iſrael carnes has, [ET F.
ſaturati ſunt nimis] vſque ad collum & nauſeam, [ET deſiderium eorum attulit eis,] id eſt, rem ab eis
deſideratam contulit ipſis. [NON ſunt fraudati à deſiderio ſuo,] id eſt, adeptione rei deſideratæ non
ſunt priuati, quoniam carnium copiam ſunt adepti, quæ omnia in lib. Numerorum clarius inducun-
tur, hoc modo, Dixit dominus ad Moſen, Populo dices, cras comedetis carnes, & comedetis nõ vno
Num. 11 die, neque duobus vel quinq;, ſed vſque ad menſem dierum, donec exeat per nares veſtras, & verta-
tur in nauſeam. ¶ (34) ADHVC eſcæ eorum,] ſcilicet carnes iſtæ, [ERANT in ore ipſorum, & ira
dei,] ſcilicet vltio ſequens, [ASCENDIT ſuper eos.] Nam, ¶ (35) ET occidit pingues eorum,] id
eſt, in diuitijs abundãtes, ſuperbos, carnales, [ET electos Iſrael impediuit.] Hoc dupliciter accipi po
teſt. Primo ſic, electos Iſrael, id eſt, bonos & iuſtos Iudæos, impediuit, ita quòd ſua exhortatione aut
prece nihil proficere poterant reprobis illis: quoniã exigẽtibus vitijs reproborũ, electi pro eis exau-
diti non ſunt. Secũdo ſic, electos Iſrael. i. elegantes perſonas populi huius, ab ingreſſu terræ promiſ-
ſionis impediuit. Et hoc eſt quod in Nume. dicitur, Adhuc carnes erãt in dentibus eorum, nec defe-
cerat huiuſcemodi cibus, & ecce furor domini cõcitatus in populũ, percuſsit eum plaga magna ni-
mis, vocatuſque eſt locus ille, Sepulcra cõcupiſcentiæ. ibi enim ſepelierũt populum qui deſiderauе-
rat carnes, ¶ (36) IN omnibus his] iam prædictis non emẽdati, ſed in ſuis peruerſitatibus perduran- G
tes [PECCAVERVNT adhuc,] videlicet poſt reditũ exploratorũ, volentes tũc in AEgyptũ reuerti.
Exo. 6, 7. [ET non crediderunt in mirabilibus eius]. i. ex conſideratione primorũ mirabiliũ quę deus fecit co-
& 8. ram eis in Aegypto in mari rubro, in deſerto, nolebant credere ꝙ deus poſſet eos in terrã Chanaan
ſaluos inducere, propter fortitudinem populi, ciuitatũ, atq; murorũ terræ illius: imò volebãt Caleph
& Ioſue lapidare, eo ꝙ dixerãt deũ facile poſſe verbũ ſuum implere, & Chananæos deijcere. ¶ (37)
ET defecerunt in vanitate dies eorum]. i. propter peccata ſua inanes erant dies ipſorũ, [ET anni eo-
rum cũ feſtinatione] defecerunt. i. cito conſumpti ſunt, occiſi atq; proſtrati in eremo. quoniã omnes
qui tunc numerati erant & murmurauerunt, intra quadraginta annos defuncti ſunt in ipſo deſerto,
nec ingredi poterant terram promiſſam, multi quoque eorum ſubita morte occiſi ſunt per ſerpentes
ignitos, & in contradictione Chore, & propter peccatũ Phogor. ¶ (38) CVM occideret eos quære-
bant eũ, & reuertebantur.] Non ꝙ ijdem numero occidebantur & reuertebantur, ſed ſecundum re-
gulam in principio poſitã, loquitur hic ſcriptura de diuerſis ad eundem populũ pertinentibus, quaſi
de eiſdem ſuppoſitis. Itaque cum deus quoſdam præuaricatores occideret, aliqui territi ſunt ne ſimi-
lia experirentur tormenta, iccirco quærebant eum. i. miſericordiam dei pro indulgentia inuocabãt,
& reuertebantur ad deũ per pœnitentiã. [ET diluculo,] id eſt, celeriter ex magno pœnarum timore
[VENIEBANT ad eum] non greſsibus pedum ſpatioque locorum, ſed mentis immutatione & pœ- H
nitentia cordis. ¶ (39) ET rememorati ſunt] ex cõſideratione priorum mirabilium dei, & occiſione
Exod. 12 eorum qui ita non recoluerũt, [QVIA deus eſt adiutor eorũ] in omnib' bonis, ſicut fuit adiutor eo-
Exo. 17 rum in AEgypto, & contra Amalech, [ET deus excelſus redemptor eorum eſt] eruens eos à cunctis
periculis, ſicut eruit eos de manu Pharaonis & eius exercitu. Veruntamen quoniam iſta reuerſio non
erat ex charitate diuina, ſed ex timore ſeruili, qua pœna timetur, per cuius imminentiã ſeu experien
tiã pẽſat homo veritatẽ: iuxta illud, Tantũmodo ſola vexatio dabit intellectũ auditui, ꝓpterea modo
Eſa. 28 ſubiũgitur, ¶ (40) ET dilexerũt eũ in ore ſuo]. i. verbis precatorijs ſimulabãt ſe deũ amare, [ET lin
gua ſua mẽtiti ſunt ei]. i. verba eorũ falſa fuerunt, neq; ex corde ſyncero prolata ſunt. ¶ (41) COR
autẽ eorum non erat rectũ cum eo]. i. deo nõ placuit, quoniam iuſtũ & verum non fuit, [NEC fideles
habiti ſunt in teſtamẽto eius]. i. fideliter nõ egerũt in lege diuina, eius cuſtodiẽdo præcepta. ¶ (42)
IPSE autẽ] deus [EST miſericors & propitius fiet peccatis eorũ] poſteritatẽ eorũ non penitus aufe-
rendo, & ipſos citra condignũ puniẽdo, [ET nõ diſperdet eos]. i. nõ penitus diſperſit eos, ſed quoſdã
ad tẽpus in vita ſeruauit, & eis poſteritatẽ cõceſsit. ¶ (43) ET abundauit vt auerteret irã ſuã]. i. co-

A pioſe paratus fuit vindictam interdum inceptam dimittere, populo parcere, & Moſi preces atq; ſa-
crificia Aaron pro peccatis acceptare. [ET non accendit omnem iram ſuam,]id eſt,tantum non fla-
gellauit eos vt meruerunt. ℂ(44)ET recordatus eſt,]id eſt, per modum recordantis ſe habuit,mi-
ſericorditer ignoſcendo[QVIA caro ſunt,ſpiritus vadens & non rediens.]Ponit hic partem pro to
to,appellando hominem carnem,deinde ſpiritum euntem & non redeuntem.Eſt itaque ſenſus,Re- Num. 21
cordatus eſt quia caro ſunt, id eſt, deus benigne attendit quòd corporales & fragiles erāt ac procli-
ues in malum:recordatus eſt quoque quia ſpiritus ſunt vadens & non rediens,id eſt,quòd animæ ho
minum ſunt multum defectuoſæ, tanquam euntes de vna diſpoſitione in aliam, vagæ, inſtabiles, &
tandem vadunt de corpore iſto mortali ad regionem ignotam, nec redeunt naturali virtute ad pri-
ſtinum ſtatum . Ex hac autem recordatione inducitur deus ad indulgendum nobis facile . Vnde &
ipſemet alibi teſtatur, Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines. Senſus enim & cogita- Gen. 8
tio cordis humani proni ſunt in malum ab adoleſcentia ſua . Propter quod Eſdras ait ad dominum,
Quid eſt genus corruptibile vt ita amariceris de illo?Conſequenter oſtendit deus enormitatem pec
cati populi huius,propter multitudinem & recidiuum tranſgreſsionis ipſorū. ℂ(45) QVOTIES
exacerbauerunt eum in deſerto,in iram concitauerunt eum in aquoſo?]quaſi dicat,multoties. Vnde
dominus ad Moſen ait, Tentauerunt me iam per decem vices. Quomodo autem dulciſsimus atque Num. 14
B incommutabilis deus exacerbari,& ad iracūdiam concitari dicatur,ſæpe expoſitum eſt. ℂ(46)ET
conuerſi ſunt] ad ſeipſos vt facerent propriam voluntatem à deo auerſi, [ET TENTAVERVNT
deum,]ſicut nunc ſæpius dictum eſt,[ET SANCTVM Iſrael,]id eſt,deum omnium verorum Iſrae-
litarum ſanctificatorem [EXACERBAVERVNT]ita quòd propter eorū peccata factus eſt eis au-
ſterus,amarus ,& durus ratione effectus ſeu vltionis,qui in ſeipſo naturaliter,æternaliter & inuaria-
biliter benignus,ſuauis & mitis eſt. ℂ(47)NON ſunt recordati] iſti ingrati [MANVS eius,]id eſt,
poteſtatis & operationis diuinæ oſtenſæ eis [DIE qua redemit eos de manu tribulantis,] id eſt, de
imperio & oppreſsione regis AEgypti, ℂ(48)SICVT,] id eſt,quemadmodum ſeu qualiter deus
[POSVIT in AEgypto ſigna ſua,] id eſt, decem plagas, ſecundum quod in Exodo ait, Percutiam Exod. 3
AEgyptum in omnibus mirabilibus meis,[ET prodigia ſua in cāpo Thaneos,]quod qualiter intelli
gi debeat pauló antè ſatis prolixe monſtratum eſt. Deinde in ſpeciali tractat de iſtis prodigijs.
ℂ(49)ET cōuertit in ſanguinem flumina eorum].ſ.Aegyptiorum, [ET imbres].i. ciſternas ſeu a-
quas ex imbre ſcaturientes [NE biberent.] Quemadmodum in Exodo dicitur, Prima plaga Aegy- Exo.7
pti fuit, ꝙ extendente Moſe virgam ſuper fluuios Aegypti,verſæ ſunt omnes aquæ AEgypti in ſan-
guinem,foderuntque Aegyptij circunquaque,& inuenerunt ſanguinem pro aqua, nec poterant bi- Exod.8
bere aquas fluminis propter alienationē ſaporis.ℂ(50)MISIT]deus[IN eos,]puta Aegyptios[CY-
C NOMIAM] .i.muſcā caninā,ſeu omne genus muſcarū,quia cynomia dicitur à cenos,quod eſt com-
mune,& muſca,[ET comedit eos].i.muſca iſta púxit momorditq; eos,[ET ranā,& diſperdidit eos.]
Ponuntur autem in verſiculo iſto ſingularia pro pluralibus, quia per cynomiam & ranam intelligen
da eſt multitudo muſcarū & ranarum. Miſsio quoq; muſcarū erat quarta plaga Aegypti,vt dominus Exod.8
ait ad Pharaonem,Immittam in te,& in ſeruos tuos,& in populum tuum & in domus tuas omne ge-
nus muſcarum.Et ſequitur alibi,Venit muſca grauiſsima.i.multitudo muſcarum in domum Pharao-
nis,& in omnem terram eius,corruptaque eſt terra ab huiuſmodi muſcis.Miſsio autem ranarum erat
ſecunda plaga Aegypti, de qua in Exodo ſcribitur, Dixit dominus ad Pharaonē,Ecce ego percutiā Ibidem.
omnes terminos tuos ranis, & ebulliet fluuius ranas quæ ingredientur domum tuam & cubiculum
lectuli tui, & ſuper ſtratum tuum, & in domos ſeruorum tuorum, & in populum tuum, & in furnos
tuos,& in reliquias ciborum tuorum. ℂ(51) ET dedit erugini].i.vento vrenti ſegetes corrumpenti:
vel erugini.i.auræ noxiæ,ſiue rubigini[FRVCTVS eorum].i.blada terræ ad deſtruendum.Hæc pla-
ga nō eſt ſcripta in Exodo,ſicut nec plaga pruinæ,de qua loquitur finis verſus ſequētis,quia in Exo-
do non recitantur niſi plagæ principales & notabiles.[ET labores eorum,] hoc eſt, fructus AEgy-
ptiorum,per eorum laborem productos,dedit deus[LOCVSTAE,]id eſt,multitudini locuſtarum ad
deuorandum. Hæc fuit plaga Aegypti octaua, de qua in Exod. ſcriptum eſt, Hæc dicit dominus ad Exo.10
D Pharaonem,Ecce ego inducam locuſtam in fines tuos, quæ operiet ſuperficiem terræ,ne quicquam
eius appareat:& venerunt locuſtæ innumerabiles,omnia deuorātes,quæ nō erant conſumpta à gran
dine.ℂ(52)ET occidit in grandine,]id eſt,per caſum maximæ grandinis [VINEAS eorum,]Hęc Exod.9
erat ſeptima plaga AEgypti,de qua à Moſe dicitur,quòd maxima grando cecidit in terra AEgypti,
& homines & iumenta ſuper quæ cecidit grando moriebantur, cūctam quoque herbam agri percuſ-
ſit,& omne lignum regionis confregit,[ET muros eorum]deus deſtruxit[IN pruina,]id eſt,in frigo
re congelante atque nocturno,vel in humore maris nociuo. ℂ(53) ET tradidit grandini iumen- Exod.9
ta eorum.]quia omnia bruta in agris reperta grando occidit,dedit[ET poſſeſsionem eorum,]ſcilicet
AEgyptiorum [IGNI] ad conſumendum,quia vt dicitur in Exodo,Grando & ignis mixta pariter
ferebantur. ℂ(54)MISIT in eos iram indignationis ſuæ,] hoc eſt,vindictam ſuæ vlciſcentis iu-
ſtitiæ,ſcilicet [INDIGNATIONEM,] id eſt, effectum ſui contemptus,quo opera eorum indigne Exod.7
ferebat.[ET iram,] id eſt,æquitatis ſuæ vltionem,[ET tribulationem] multiplicem hic non expreſ-
ſam, [IMMISSIONES] quoque [PER angelos malos,] id eſt, peſsimas cogitationes, induratio-
nem, & obſtinationem permiſit deus immitti cordibus AEgyptiorum per ſuggeſtionem coopera-
nemque dæmonum.Mala pœnæ ſunt à deo effectiue,ſed mala culpæ non niſi permiſsiue:quia de ma
lo pœnæ apud Amos prophetam dicitur,Si erit malum in ciuitate quod dominus non fecit. ℂ(55)
VIAM fecit ſemitæ iræ ſuę,] hoc eſt,plagas ſuæ iracundiæ miſit verſus Aegyptios, non verſus He- Amos 3

bræos:ſicq; angelum vaſtarorē fecit declinare à terra Rameſſes, in qua morabâtur Iudæi. Vnde do- E
Exo.8 minus ait ad Pharaonē, Ponā diuiſionē inter populū meū & populū tuū.[N O N pepercit à morte ani-
marū eorū].i.deus ſine miſericordia occidit Aegyptios magnos & paruos,[E T iumenra eorū in mor
Exod. 9 te cōcluſit].i.occidit. Hęc verò fuit quinta plaga Aegypti,de qua dixit dominus ad Pharaonē,Ecce
manus mca erit ſuper agros tuos,ſuper equos & aſinos & camelos,boues,& oues,peſtis valde grauis:
mortuaq́ue ſunt omnia animâtia Aegyptiorū,videlicet in agro propter peſtilentiā. ℂ(56)E T per-
cuſsit omne primogenitum] tam hominum q̄ iumentorum [I N terra Aegypti.] & hęc erat decima
plaga Aegypti,vt dicitur in Exodo. Percuſsit etiam deus [P R I M I T I A S omnis labòris eor um,] id
eſt , primitiua atque potiſsima frnctuum terræ Aegypti , puta frumenta & cætera [I N tabernaculis
Gen.10. Cham,]id eſt,in locis Aegyptiorum,qui nati erant de ſemine Cham filij Noe. Meſrai quippe,vt di-
citur in Geneſi,erat filius Cham, & ab boc Meſrai Aegyptus nomen ſortita eſt, quia in ea domina-
batur,& ideo vbi noſtra tranſlatio babet Aegyptus, in veteri teſtamenro dicitur Meſraim. Deinde
poſt deſcriptionem plagarum Aegypti,recitatur liberatio Hebræorum. ℂ(57)E T abſtulit ſicut o-
Exod. 12 ues populum ſunm,]hoc eſt,quemadmodum bonus paſtor eruit oues ſuas de inuaſione luporum: ſic
deus de Aegyptijs reprobis & malignis abſtulit filios Iſrael, [E T perduxit eos tanquam gregem in
in deſerto.]quia ꝓuidit eis de bono paſtore ac duce,ſcilicet Moſe,& de cibo ac potu.ℂ(58)E T de-
Exo.3 duxit eos in ſpe] promittendo quòd induceret eos in terram lacte & melle manantem, [E T non ti-
Exod. 14 muerunt] ad tempus, quia ſecuti ſunt Moſen per medium maris rubri, [E T inimicos eorum operuit
Num.33 mare,]videlicet Pharaonem & omnē eius exercitum.ℂ(59)E T induxit eos in montē ſanctificatio-
nis ſuæ,]hoc eſt,in Heruſalē & montē Sion, in quo poſtmodum conſtructū eſt templum. Huc indu-
3. Re.6 xit,non eoſdem qui ex Aegypto egreſsi fuerant & numerati,præter Caleph & Ioſue,ſed filios illo- F
Num. 16 rum ſecundū quod dominus dixit, Omnes qui murmuraſtis cōtra me nō intrabitis terrā ſuper quam
leuaui manum meam,vt darē eam vobis,pręter Calepb filiū Iephone,& Ioſue filium Nun. Duxit er-
go eos in montem ſanctificationis ſuæ[M O N T E M quē acquiſiuit dextera eius] .i.quem deus, cuius
ſunt omnia, de manu indignorum propria poteſtate eripuit, & ſuo populo dedit. Propter quod ad-
ditur, ℂ(60) E T eiecit à facie eorum gentes,] hoc eſt, à conſpectu Iſraelitarum expulit gentes,in
Ioſue 9 terra promiſsionis habitantes,eas occidendo,effugādo,aut ſubijciendo populo ſuo, vt patet de Ga-
Ioſ.13.14 baonitis & cæteris Chananæis,qui ſub tributo manebant inter filios Iſrael, ſicut in lib. Ioſue com-
Ioſ.15.16. memoratur. [E T ſorte diuiſit eis tertam in funiculo diſtributionis] per manum Eleazari ſacerdotis
& Ioſue ac principum tribuum Iſrael,qui ad imperium domini diuiſerunt nouem tribubus,& dimi-
diæ tribui Manaſſe,terram Chanaan,dantes pluribus maiorem,paucioribusq́ue minorē. De qua di-
Num. 32 uiſione plene tractatur in libro Ioſue. Tribus nanque Ruben & Gad, media quoq; tribus Manaſſes
Ioſue 13 ante banc diuiſionem receperunt poſſeſsionem trans Iordanem. Tribus verò Leui non habuit poſ-
ſeſsionem,niſi ad habitandū,& ad pecora nutrienda:ſed deus Iſrael fuit eorū bæreditas. ℂ(61)E T
habitare fecit in tabernaculis eorū,] id eſt,in ciuitatibus & villulis Chananæorū [T R I B V S Iſrael.]
Conſequenter narrantur peccata filiorum Iſrael commiſſa in terra promiſsionis, ℂ(62) E T ten- G
tauerunt deum] fidelem & verum,de eius virtute dubitantes, [E T exacerbauerunt deum excelſum]
ſecundum ſenſum præexplanatum, [E T teſtimonia eius non cuſtodierunt.]Duæ ſunt partes legis
diuinæ,videlicet teſtimonia & præcepta:teſtimonia pertinēt ad credenda, præcepta ad operāda aut
omittenda. Quoniam ergo deum tentauerunt ex infidelitate,conſtat quòd eius teſtimonia,id eſt,aſ-
ſertiones ſacræ ſcripturæ diuinitus inſpiratæ, non cuſtodierunt firmiter,inuiolabiliter credendo.
ℂ(63)E T auerterunt ſe]à deo & eius imperio, [E T non ſeruauerunt pactum] quod cum deo inie-
Exo. 24. runt,dicētes,vt legitur in Exodo, Omnia quęcunque locutus eſt dominus,faciemus,& erimus obe-
Exod. 32 dientes,[S I C V T patres eorum] murmuratores deo rebelles,& vituli adoratores[C O N V E R S I ſunt
in arcū prauum].i.ſimiles facti ſunt arcui malo, quoniā ſicut ex arcu prauo iaciuntur ſagittę nō vul-
nerantes:ita ex ore ipſorum verba mortifera proceſſerunt. Et iterū,Quoniam ſicut arcus prauus ex-
tenſus cito laxatur atque remittitur : ſic ipſi faciliter à bono propoſito & cultu diuino auerſi ſunt, &
ad iniquitatem laxati. ℂ(64)I N iram concitauerunt eum in collibus ſuis] ſacrificando in excelſis,
Ioſue 18 quod erat illicitum. Veruntamen aduertendum quòd quādo arca domini non habuit certā ac ſtabi-
lem manſionem, videlicet, antequam poſita erat in Silo,& poſt deſtructionem Silo vſque ad cōſtru-
3.Re.4. ctionē tēpli Salomonis,licuit Iudæis offerre oblationes, ſacrificiaq́ue votiua,alibi q̄ vbi fuerat arca:
dum verò erat in Silo & templo Salomonis,iſtud non licuit. Quoniam ergo Hebræi terram promiſ- H
ſionis ingreſsi, immolabant deo in locis excelſis ſeu collibus, etiam tunc quādo arca erat in Silo Sa-
lomonisque templo,idcirco nunc dicitur, In irā concitauerunt eum in collibus ſuis. Penſandum ta-
3.Re.18 men quod ex diſpenſatione diuina licuit prædictis temporibus alibi immolare, quàm in loco arcæ,
3.Re.3 quemadmodū 3.Reg.lib.legitur, Helias obtuliſſe ſacrificiū in mōte Carmeli. Ex his innoteſcit quo-
1.Re.7 modo ſaluatur quod dicitur Salomon obtuliſſe ſacrificium in excelſo Gabaon, ſed & Samuel in ex-
celſo legitur immolaſſe, cum tamen in libro Regum frequenter imputetur populo in peccatū quòd
obtulit in excelſis. [E T in ſculptilibus ſuis].i.idola adorando [A D æmulationem] .i.indignationem
Sap.14 [E V M prouocauerunt. ℂ(65) A V D I V I T deus,]hoc eſt,mente cognouit iſta eorum peccata, [E T
Eccl. 7 ſpreuit] tam eos q̄ culpas eorū, quoniā ſicut Sapiens quidam ait, Odio ſunt deo impius & impietas
eius. Hinc quoque corrigi non valebant. Iuxta illud ſapientiſsimi Salomonis, Conſidera opera dei,
quòd nemo poſsit corrigere quem ille deſpexerit,[E T ad nihilum redegit valde Iſrael.]Spiritualiter
Iudicū 6 nanq; ad nihil eos redegit,quoniā omne eſſe charitatis & gratię eis ſubtraxit:corporaliter quoq; eos
1.Re.4 ad nihilum redigebat,tradendo iniquos poteſtati inimicorum ſuorū, vt patet in lib. Reg. & Iudicū.

A ℂ(66) ET repulit tabernaculum Silo,] hoc eſt, domum in qua erat arca, deſtrui arcámq; captiua- 2. Mac.5
ri permiſit. Repulit ego tabernaculum Silo, vel potius habitatores tabernaculi eius, quia non ꝓpter
locũ gentẽ, ſed ꝓpter gentẽ locũ dominus elegit. Similiter non propter locũ gentẽ, ſed ꝓpter gentẽ
locũ dominus repulit. [TABERNACVLVM] inquam [IN quo habitauit in hominibus,] id eſt, in-
ter homines. Deus enim in cordibus hominum bonorum per gratiam habitat, & quãdiu in ipſis ho- 1. Iohã. 1
minibus demoratur, in tabernaculis quoque eorum & maximè in conſecratis habitare cenſetur. Pro-
pter quod ait ſcriptura, Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit in eis. Et Moſes dicit, Apoc 21
Dominus deus ambular in medio caſtrorum. Et ipſe dominus per Moſen, Ego, inquit, ſum qui habi Deut. 23
to in medio filiorum Iſrael. ℂ(67) ET tradidit] dominus [IN captiuitatem] Philiſtæis, qui aliâs di- Ezec. 16
cti ſunt Paleſtini atq; Allophyli, [VIRTVTEM eorum,] id eſt, potentiam filiorum Iſrael, per quam
intelligi poteſt robur exercitus eorum, ſeu fortes ipſorũ: vel ipſa arca, cuius præſentia & virtute præ-
ualere in prælijs conſueuerunt. [ET pulchritudinem eorum,] id eſt, pulchras perſonas, ſeu arcã quæ 1. Reg. 4
extitit decor & gloria eorum, [IN manus inimici] .ſ. populi Philiſtinorum. ℂ(68) ET concluſit
in gladio populum ſuum,] hoc eſt, per arma & bella Philiſtinorũ occidi permiſit filios Iſrael: [ET hæ-
reditatem ſuam ſpreuit] .i. populum iſtum, quem ſibi elegit & coluit, non protexit. Verũtamen repro
bi illi non dicuntur populus atq; hæreditas dei niſi ſecundum vocationem & nomen, nõ ſecundum
prædeſtinationem æternam, quemadmodum & Saluator in Euãgelio de Iudæis locutus eſt, Filij au- Mat. 8
tem regni eijcientur foras in tenebras exteriores. ℂ(69) IVVENES eorum,] ſcilicet Iudæorum
[COMEDIT,] hoc eſt, deuorauit & interfecit [IGNIS,] id eſt, magna impugnatio & vehemẽs furor
B Philiſtinorum, [ET virgines eorum non ſunt lamentatæ,] quoniam vnuſquiſq; pro ſuijpſius euaſio-
ne tam ſolicitus erat, quòd aliorũ deplorationi vacare non potuit. ℂ(70) SACERDOTES eorũ,]
videlicet filij Eli, Ophni & Phinees [IN gladio] Philiſtinorum [CECIDERVNT] & mortui ſunt,
[ET viduæ eorum non plorabantur,] propter cauſam de virginibus aſsignatam. Nam & vxor Phi- 1. Reg. 4
nees audito rumore de morte viri ſui, mox incuruauit ſe, & in ipſo partu defuncta eſt, nec potuit
propter perturbationem defleri. Deinde ponitur reconciliatio dei circa populum ſuum atque indi-
gnatio eius contra eorum aduerſarios, ℂ(71) ET excitatus eſt tanquam dormiens dominus, tan-
quam potens crapulatus à vino.] Quemadmodum homo dormiens & vino inebriatus propria forti-
tudine non vtitur, nec pro ſuis præliatur: excitatus autem à ſomno ad ſobrietatem reuerſus, virtutem
ſuam oſtendit, & fortiter pugnat, hoſteſq; proſternit: ſic deus omnipotens quandiu populo ſuo ira-
ſcebatur, nec eum tuebatur, erat quaſi dormiens & crapulatus ſeu inebriatus à vino, quaſi non atten-
dens afflictionem populi ſui, & captiuitatem arcæ teſtamẽti: dum verò Philiſtæos hos cœpit per Sa- 1. Reg. 7
muelem, Saul ac Dauid deijcere, occidere & vaſtare, videbatur quaſi à ſomno ſuſcitari, atq; ab ebrie- 1. Reg. 11
tate ad vſum rationis reuerti. ℂ(72) ET percuſsit inimicos ſuos] Philiſtæos [IN poſteriora,] hoc 2. Re. 5. 8
eſt, in ſecretioribus natium partibus, vbi mures rodebant prominẽtes extales eorum, & cõputruerũt, 1. Reg 5
[OPPROBRIVM ſempiternum dedit illis,] quia in præſenti vita nulla obliuione delebitur memo-
ria tãtæ cõfuſionis ipſorum, in inferno quoq; ſine fine culpa eorum torquebitur. Deinde manifeſta- 1. Reg. 4
tur, quòd ſola tribus Iuda erat ad regiam dignitatem electa, ℂ(73) ET repulit] deus [TABER-
C NACVLVM,] hoc eſt, familiam [IOSEPH.] Vel, tabernaculum Ioſeph .i. locum & vrbem Silo, quæ
dicitur tabernaculum Ioſeph, quoniam erat in ſorte Ephraim filij Ioſeph, erátq; in Silo poſita arca
in tabernaculo Ioſue Ephratei: quæ primo Regum plenius recitãtur. [ET tribum Ephraim non ele-
git] ad regnandum. Nam quamuis deus contulit Ieroboam filio Nabath de tribu Ephraim decẽ tri- 3. Reg. 11
bus Iſrael, non tamen electus erat ad perſeuerandum in regno per ſuam poſteritatem, ſicut nec Saul 2. Par. 10
de progenie Beniamin, ſed vterque aſſumptus fuit ad tempus. Deniq; ad declarandum quòd tribus 1. Reg. 9
Iuda fuit ad regnum electa, merito excludit tribũ Ioſeph, hoc eſt, Ephraim & Manaſſen. Deinde ſpe- Gen. 37
cialiter tribum Ephraim: primò, quoniam Ioſeph ſanctior erat fratrib⁹ ſuis, eum iniuſtè vendẽtibus. Gen. 41
Secundò, quia ſublimior eis, vtpote dominator AEgypti. Tertio, quia primogenita ei data fuerunt.
Iuxta illud, Ruben fuit primogenitus Iſrael, ſed cùm violaſſet thorum patris ſui, data ſunt primoge-
nita filijs Ioſeph, & hoc à Iacob patriarcha: ſicque progenies Ioſeph videbatur ad regnandum pro- 1. Par. 5
pinquior: maximè autem tribus Ephraim, quoniã ſicut in Geneſi dicitur, Iacob præpoſuit Ephraim Gen. 49
ipſi Manaſſe. ℂ(74) SED elegit tribum Iuda,] ad ſceptrum & regnum. Vnde & Iacob prædixit,
Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat qui mittendus eſt. [MON- 2. Reg. 6
D TEM Sion] ſic dictũ deus elegit, vt eſſet in eo habitatio ſua, quoniã Dauid ædificauit in eo altare, & 3. Reg. 6
poſtea Salomon templum ℂ(75) ET ædificauit ſicut vnicornium ſanctificium ſuum,] hoc eſt, deus
ædificari fecit templum ſuum ſanctum in mõte hoc, ſicut vnicornium: quod dupliciter accipi poteſt,
primò ſic, ſicut vnicornium .i. Iudæorum, qui vnicornes per ſimilitudinem appellantur, quoniam ſi-
cut animal quod vnicornis appellatur, vnum duntaxat cornu habet in frõte: ſic ipſi vnius dei cultum
& fidẽ habebant: ædificauit ergo ſanctificium ſuum ſicut vnicornium, id eſt, ſicut decuit ædificari tẽ-
plum Iudæorum vnum verum deum colentiũ. Secũdò ſic, ſicut vnicorniũ .i. ſicut conſtruitur habita-
culum animalium, quæ vnicornes ſeu rhinocerontes dicũtur, quoniam ſicut hoc animal prohibet o-
mnia cætera bruta ab ingreſſu tabernaculi ſui, ſic deus prohibuit alienigenas ab introitu tẽpli. Hinc
quoque Balaham comparat deum rhinoceronti, dicendo, Deus eduxit Iſraelem de AEgypto, cuius Num. 23
fortitudo ſimilis eſt rhinocerontis. [IN terra quam fundauit in ſecula,] id eſt, deus ædificari fecit tẽ-
plum ſuum in terra promiſsionis, quam ad cultum ſuum conſecrauit perpetuò, quantum erat in ſe.
ℂ(76) ET elegit Dauid ſeruum ſuum] ad ſtabile regnum, [ET ſuſtulit eum de gregibus ouium,] id 1. Reg. 16
eſt, ab gregibus patris ſui quos pauit eum reduxit, [DE poſt fœtãtes,] id eſt, poſt oues fœtas ſeu pro-

lem habẽtes,accepit eũ ad gloriam regni . ❡(77)PASCERE Iacob ſerunm ſuũ, & Iſrael hære- E
ditatem ſuam].i.quatenus bene & digne regeret in ſpiritualibus ac temporalibus populum Hebręo-
Gen. 32 rum,ex Iacob,qui etiam dictus eſt Iſrael,natum. ❡(78)ET pauit eos] Dauid hoc modo [IN in-
nocentia cordis ſui,]id eſt,pura ac ſimplici intentione, [ET in intellectibus manuum ſuarum,] hoc
eſt,in prudentia operationum ſuarum[DEDVXIT eos]ad debitum finem,verámq; pacem.

❡EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi myſtica.

QVemadmodum Dauid figura extitit Chriſti,ſic ſynagoga erat figura eccleſiæ,& regnũ ac po
pulus Dauid typus fuit regni Chriſti & populi Chriſtiani.Exponendo ergo hunc Pſalmum
de Chriſto & populo Chriſtiano,ipſe Saluator & dominus noſter Ieſus Chriſtus primò exci
tat nos ad diligentiſsimã aduertentiã dicẽdorũ:& ait,Attẽdite toto ſtudio mẽtis,popule me-
Act.11 us,id eſt,plebs Chriſtiana,meo ſanguine liberata,atq; à me Chriſto Chriſtiana vocata,legẽ meã euã-
gelicã,inclinate aurem veſtram in verba oris mei,id eſt,reuerenter ſuſcipite,humiliterq; implete do
ctrinam noui teſtamẽti,quod proprio ore edocui.Aperiam in parabolis os meũ &c. Quomodo hoc
de Chriſto exponendum ſit,in præcedenti elucidatione patuit.Sequitur vox eccleſię, Quanta audi-
uimus mirabilia Chriſti,quæ ipſe in mundo egit,& quæ de eo dicta ac ſcripta ſunt,atque in nomine
Rom.10 eius à ſuis diſcipulis facta creduntur,& cognouimus ea per fidem certiſsimam.Et quoniam fides eſt F
Mat.24 ex auditu,ſecundum Apoſtolum:ideo ſubditur,Et patres noſtri,euangeliſtæ atque apoſtoli, enarra-
Marc.16 uerunt nobis,quia per totum mundũ opera Chriſti prædicauerunt,& ea ad memoriam ſempiternam
Iohã.8 noſtrámq; informationẽ in ſcriptis reliquerũt. Non ſunt occultata à filijs eorum ſpiritualibus,ſcili-
cet bonis Chriſtianis,qui quoniam ex deo ſunt,verba dei auidè audiũt,in generatione altera, id eſt,
in populo Chriſtiano,priorum Chriſtifidelium veſtigia imitante. Narrantes patres noſtri prædicti
laudes domini.i.præconia Chriſti conteſtando,quòd ipſe ſit vnigenitus filius dei patris, æterno pa-
Act.10 tri conſubſtantialis,coæternus,& coęqualis,pro mũdi ſalnte veraciter incarnatus & paſſus,omniũq;
iudex conſtitutus:& virtutes eius.i.diuinitatis ſuæ omnipotentiam,& ſuæ humanitatis poteſtatẽ,cui
Matt.28 data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra.Vel,virtutes eius.i.conuerſationis ſuæ perfectiſsimã ſan-
ctitatem,videlicet eius charitatem,manſuetudinem,humilitatem,patiẽtiam,& mirabilia eius quæ fe
Mat.19 cit,tres mortuos ſuſcitando,cæcum natum illuminando,cordium ſecreta propalando:non tamen o-
Luc.7 mnia mirabilia Chriſti narrauerunt,ſicut ſcriptum eſt,Multa alia fecit Ieſus,quæ ſi ſcribãtur per ſin
Iohã.11 gula,nec ipſum(inquit)mundũ arbitror poſſe capere eos qui ſcribẽdi ſunt libros.Et ſuſcitauit Chri
Iohã.9 ſtus teſtimonium,id eſt,nouum teſtamentum,& ea quę credenda ſunt,in Iacob.i.in populo Chriſti-
Iohã.21 fideli contra vitia colluctante,& eadem ſupplantante,& legem vitæ & gratiæ poſuit in Iſrael, id eſt, G
in eccleſia ſancta catholica,deum ſpiritualiter contemplante.Quanta mandauit patribus noſtris no-
ta facere ea filijs ſuis,id iſt,valde multa præcepit Chriſtus ſuis apoſtolis, aliiſque nonnullis diſcipu-
lis,quatenus manifeſtarent ea his,quos ipſi in Chriſto ſpũaliter gignerent, ſicut Apoſt. ait ad Galat.
Gal.4 Filij mei quos iterum parturio,donec formetur Chriſtus in vobis, vt cognoſcat generatio altera .i.
Iohã.3 omnes poſteri,Filij qui naſcentur.i.ſpiritualiter regenerabũtur ex aqua & ſpiritu ſancto,& exurgẽt,
à ſomno peccati ad vigilantiam cuſtodiæ cordis, & à terrenis ad amorem cœleſtium, & narrabunt fi
lijs ſuis veraciter Chriſtianis,vt ſciant & impleant diuina præcepta.Ad hanc annunciationem hor
Eph.5 tatur nos S.Apoſtolus,Implemini,inquiens,ſpiritu ſancto,loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & in
Ephe.6 hymnis,& canticis ſpiritualibus.Et rurſus,Patres,ait,nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros,
ſed educate illos in diſciplina,& correptione domini. Vt ponant in deo ſpem ſuã.i.per meritũ Chri
Rom.10 ſti ſaluari confidant,ne(quod abſit)ignorantes dei iuſtitiam,& ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei
non ſint ſubiecti,& non obliuiſcantur operum dei,ſed opera Chriſti inceſſabiliter recolant, quoniã
Heb.12 omnis eius actio noſtra eſt inſtructio.Vnde monet Apoſtolus,Recogitate eũ,qui talem aduerſus ſe-
1.Pet.2 metipſum à peccatoribus ſuſtinuit contradictionem.Et Petrus,Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis
relinquens exemplum,vt ſequamini veſtigia eius.Qui enim opera Chriſti cordialiter meminit,toti-
us perfectionis documenta inuenit,nec faciliter cadere valet,aut perire:& mandata eius exqnirant,
Mat.28 hoc eſt quod Chriſtus apoſtolis dixit,Euntes docete omnes gentes,docẽtes eos ſeruare quæcũq; mã H
1.Iohã.2 daui vobis.Sine obſeruatione enim mandatorũ nemo poteſt ſaluari.Propter quod ait Iohãnes, Qui
ſe dicit noſſe deum,& mandata eius non cuſtodit,mendax eſt.Ne fiant ſicut patres eorum, carnales,
Filij Ephrem,hoc eſt,mali & reprobi Chriſtiani,qui multi ſunt, & electis ad exercitium apponũtur.
Mat.13 Ephraim enim fructificatio interpretatur, intendentes & mittentes arcum oris ſui, hoc eſt, pulchra
loquentes,& plurima promittẽtes,ſed turpiter operãtes,& promiſſa non adimplentes conuerſi ſunt,
Lucę 8 ad ſeipſos & vitia ſua,in die belli.i.tempore aduerſitatis eis a mundo, carne, dæmonibúſve inflictæ.
2.Pet.2 Nam ſicut ait Saluator,Hi radicem non habent,quia ad tempus credunt,& tempore tentationis re-
Luc.6 cedunt. Contigit quippe eis illud veri prouerbij,quod Petrus commemorat,ſcilicet,Canis reuerſus
Titum 1 ad vomitum,& ſus lota in volutahro luti.Propter quod Chriſtus iterum loquitur,Quid dicitis mihi
2.Pet.2 domine domine,& non facitis quæ dico? Non cuſtodierunt teſtamentum dei,dicẽtes ſe noſſe deũ,
& factis negantes:& in lege eius euangelica noluerunt ambulare, & ita peccabant ex certa malitia,
Lucæ 12 atq; ex propoſito,non ex infirmitate,aut ex ignorãtia:quod quàm damnabile ſit,Petrus docet, Me-
Baruch 3 lius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ,quàm poſt agnitionem reuerti retrorſum.Seruus nanque
Iohã.10 ſciẽs voluntatẽ domini ſui,& nõ faciẽs,plagis vapulapit multis.Et obliti ſunt benefactorũ eius, hoc
Iohã.13 eſt,mali Chriſtiani obliuioni dederunt beneficia Chriſti,qui pro eis incarnatus eſt,cõuerſatus in mũ
Mat.26 do,ſuſpenſus in ligno,qui intãtum eos dilexit,quòd animam ſuam poſuit pro eis, & corpus ſuum ac

A ſanguinem in ſaluberrimum reliquit viaticum,ſuæq; paſsionis amariſsimę,ac dilectionis eximię memoriale perpetuum. Hoc modo obliuiſcitur beneficia Chriſti,quicunq; eum non diligit, qui mundi
vanitatibus vacat,qui carnis ſuæ cōcupiſcentijs ſeruit. Qui autem Chriſto compatitur,qui eius paſsionibus ꝓpriam crucem baiulando quotidie aſsimilatur,& in labore pœnitentiæ quotidie mortificatur, hic vere memor eſt beneficiorum domini ſui. Non enim ad veram ac gratam memoriam ſufficit nuda & ſuperficialis reminiſcētia,ſed neceſſaria eſt affectuoſa quædam recordatio,& operis exhibitio. Obliti quoq; ſunt & mirabilium eius,ſcilicet Chriſti, quæ oſtendit eis per prædicationē famulorum ſuorum,& inſtructionem ſacræ ſcripturæ,vel inſpirationem & illuminationē ſpiritus ſancti. Mirabilia Chriſti fuerunt,quod pertranſiuit benefaciens,ſanans omnem languorem,& omnē in-
firmitatem in populo,ſecundū quod Euangeliſtæ teſtantur, omneſq; oppreſſos à diabolo,vt aſtruit Act.10
Petrus:quos autem ſanauit in corpore,iuſtificauit in anima. Horum mirabilium obliuiſcitur,qui hoc exemplo ad Chriſtum miſericordiſsimum,prudētiſsimum,ac potentiſsimum medicum non feſtinat, qui animæ ſuæ vulnera ei non detegit,qui fontem omnis ſalutis & gratiæ pro oleo pietatis & riuulis
gratiarum non deprecatur, præſertim cùm ipſe ꝓclamet, Venite ad me omnes qui laboratis & one- Mat.11
rati eſtis,& ego reficiam vos. Et alibi, Eum qui venit ad me,non eijciam foras, Corā patribus eorū, Iohā.6
hoc eſt,in conſpectu apoſtolorum & diſcipulorum ſuorum, qui patres ſunt omnium Chriſtianorū, fecit Chriſtus mirabilia in terra Aegypti,id eſt,in mundo iſto. Aegyptus enim interpretatur caligo
ſeu tribulatio:ſicq; per eam accipitur ſeculum iſtud nequam,& mundus qui totus in maligno poſitus 1.Iohā.5
eſt,in quo electi multipliciter tribulantur. in cāpo Thaneos,hoc eſt,in planitie humilis mādati,quia
B & Chriſtus ait, Sicut mandatum dedit mihi pater,ſic facio. Non enim per iactantiam aliquid fecit, Iohā.14
quemadmodum ipſemet rurſus dicit, Claritatē ab hominibus nō accipio. Chriſtus etiam nobis præ- Iohā.5
ceptū humilitatis propoſuit,dicens, Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Quia etenim Tha Mat.11
nis humile mandatum interpretatur,rectè per cāpum Thaneos humilis mādati planities deſignatur. debemus quoq; præcipuè humilitatem à Chriſto diſcere & ſectari. Interrupit mare,& perduxit eos. Per mare (vt ſæpius dictum eſt) intelligi poteſt gentilitas vitiorum amaritudine qualificata. Vnde cō
uerſis gentilibus Paulus clamat, Omnis amaritudo,ira,& indignatio,& clamor tollatur à vobis. Po- Ephe.4
teſt quoque per mare deſignari tribulationum multitudo, ſicut in Threnis ait Iere. Magna eſt velut Thre.2
mare contritio tua. Vtroque autem modo interrupit Chriſtus mare, & perduxit patres noſtros ſanctos apoſtolos & eorum imitatores: nam per medium mare gentilitatis ipſos perduxit conuertendo paganos ad fidem,gentilitatēq; rupit,deſtruendo ritum gentilium,cōterendo etiam peccata,& idola paganorum. Perduxit inſuper eos per varias tribulationes,& de omnibus illis eripuit eos, quemad
modum Paulus teſtatur, Benedictus deus,qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: & ſtatuit 2.Cor.1
aquas quaſi in vtre,quia gentiles ad fidem conuerſos in diuino timore ſtabiliuit, & à fluxu libidinis ſub iugo diuinorum præceptorum compeſcuit,tribulationes fecit ceſſare,& quaſi in vtre quieſcere.
Et deduxit eos,videlicet omnes Chriſtifideles,qui voluerunt pie viuere in Chriſto, & idcirco perſe 1. Tim.3
cutionem perpeſsi ſunt:in nube diei,hoc eſt,in refrigerio conſolationis diuinę,& ſub rore ac ſtillicidijs gratiæ ſuæ,& tota nocte,hoc eſt,in omni aduerſitate & impugnatione,in illuminatione ignis,id
C eſt,in ſplendore ſapientiæ ſpiritus ſancti,& in radio interioris illuminationis Chriſti,qui afflictis ma Iohan.19
xime prope eſt. Interrupit deus pater,id eſt,perforari & rumpi permiſit petram,hoc eſt, Chriſtū, ſeu latus ipſius,in eremo huius mundi,ſeu in cruce omni humano ſolatio deſtituta. Vnde Chriſtus cla-
mauit, Deus meus vt quid dereliquiſti me? In huius petræ vulneribus tuti efficimur ab omni inuaſi- Mat.27
one hoſtili,imo & ab iracundia dei. Propterea apud Eſaiam dicit ſcriptura, Ingredere in petrā,abſcō Eſa. 2
dere in foſſa humo à facie timoris domini. Et adaquauit eos velut in abyſſo multa,id eſt,deus merito ſanguinis Chriſti Chriſtianos abundanter potauit aqua gratiæ ſalutaris,& donis ſpūs ſancti: & ideo
Chriſtus ait, Si quis ſitit,veniat ad me & bibat. Qui credit in me,flumina de ventre eius fluent aquæ Iohā.7
viuæ. Et eduxit aquam de petra,quia de latere Ieſu lancea perforato exiuit ſanguis & aqua. & dedu- Iohā.19
xit tanquā flumina aquas,hoc eſt,deus trinitas de Chriſto capite noſtro deduxit in membra ipſius,
id eſt,in nos copioſa munera gratiarum,quia vt Iohannes ait,de plenitudine eius accepimus omnes, Iohā 1
gratiam pro gratia. Apoſtolus quoque ad Titum, Secundum ſuam,inquit, miſericordiam ſaluos nos Titum 3
fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti,quem effudit in nos abunde per Ie
ſum Chriſtum. De hac aqua dominus ait per Ezechielem, Effundam ſuper vos aquam mundam, & Ezec.39
D mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et appoſuerunt adhuc peccare ei. Sic (proh dolor) multi Chriſtiani poſt gratiam baptiſmi & cætera beneficia Chriſti pro gratiarum actione multiplicant offenſiones. In irā excitauerunt excelſum,hoc eſt, Chriſtū dei virtutē,in inaquoſo,id eſt,in corde ſuo arenti & infructuoſo,omni aqua gratiæ cæleſtis priuato. Et tentauerunt deū in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis. Hoc exceſsiue ſolicitos reſpicit,qui promiſsionibus Chriſti incredu
li ſunt,quibus ipſe ait, Primum quærite regnum dei,& hæc omnia adijcientur vobis. Rurſuſq;, No- Matt.6
lite ſoliciti eſſe,dicentes,quid mãducabimus? Scit enim pater veſter,quia his omnibus indigetis. ni- Ibidem
mis ſolicitantur pro temporalibus congregandis,non acquieſcētes Paulo,qui ait, Habentes alimēta 1.Tim. 4
& quibus tegamur,his contenti ſimus. Qui etiam auaritiam nominat idolorum ſeruitutem. Ideo au- Coloſſ.3
diuit dominus Ieſus iſta peccata Chriſtianorum,& diſtulit,non ſtatim vlciſcendo ſe,ſed longanimi-
ter expectando,quemadmodum in Eccleſiaſtico ſcribitur, Altiſsimus patiēs eſt redditor. Et Petrus, Eccl.5
Patienter,inquit,agit dominus propter nos,nolens aliquem perire,ſed omnes ad pœnitentiā reuer- 2.Pet.3
ti. Maxime autem apparet patiētia dei tempore nouæ legis. Nam ſicut philoſophis innotuit dei maieſtas, Iudæis autem iuſtitia: ſic Chriſtianis innoteſcit miſericordia creatoris. Propter quod Apoſto-

Tit.3 lus aſſerit, Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri dei : & ignis iræ Chriſti.ſ. vltio eius, E
accenſus eſt in Iacob,hoc eſt,in eccleſia Chriſtiana,quia non redeuntes nec pœnitentes Chriſtus tā-
to horribilius punit,quanto diutius eos expectauit:& ira dei aſcendit in Iſrael , quia eccleſia Chriſti
propter ſua peccata varijs modis ſæpe oppreſſa eſt. Nunc quoque opprimitur à Sarracenis, hæreti-
cis,& tyrannis,quēadmodum olim ſynagoga à Chananæis,Philiſtæis,Amonitis,& Moabitis. Quia
non crediderunt in deo,hoc eſt,in deum,eius præceptis obtemperando: nec ſperauerunt in ſalutari
eius,id eſt,in Chriſto,ſed potius in vanitatibus ſuis,aut ꝓprijs meritis ſeu viribus ſunt cōfiſi.Et mā-
dauit nubibus deſuper.Per nubes intelligi poſſunt angeli ſancti,ſecundum Dionyſium.Itemq; apo-
Eſai.60 ſtoli,de quibus Eſaias interrogat,Qui ſunt iſti,qui vt nubes volant?Quoniā ergo miniſterio archā-
Luc.1 geli Gabrielis nūciata eſt virgini glorioſæ incarnatio Chriſti : miniſterio quoq; angeli nunciata eſt
Luc.2 paſtoribus natiuitas Chriſti iam facta,miniſterio quoq; angelorum prophetæ illuminati ſunt,ad va-
ticinādum de Chriſti tunc futura incarnatione:idcirco nunc dicitur deus mādaſſe nubibus cæli de-
ſuper.i.angelis ſanctis,videlicet vt exhiberent obſequium circa Chriſti deſcenſum in mūdum. Por-
rò apoſtoli prædicauerunt per mundum incarnationem Chriſti impletam, mandauítque apoſtolis,
vt circa Chriſti clarificationem in cordibus hominum famulatum impenderent : iuxta illud Petri,
Act.10 Præcepit nobis teſtificari, quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt iudex viuorum ac mortuorum . Vtriſq; er-
go nubibus deus mandauit,& ianuas cœli.i.ora apoſtolorum aperuit ad prædicandum Chriſti Euā- F
Luc.21 gelium.Nam & Chriſtus eis prædixit, Ego dabo vobis os & ſapientiā:vel ianuas cœli empyrei ape-
ruit quantum ad hoc,quòd ex eo ad nos angelos miſit.Et ita pluit illis māna ad manducādum.i. per
hunc modum miſit Chriſtum in mundum,& annunciauit eum gentibus,vt in eum crederent,eiuſq;
Eſa. 45 corpus in ſacramento comederent. Vnde Eſa.habet,Rorate cœli deſuper,& nubes pluāt iuſtū.Chri
ſtus enim eſt verum manna,cuius figura erat manna illud patribus datum: & panem cæli dedit eis.i.
Exod. 16 corpus Chriſti contulit Chriſtianis in ſalutiferum animæ cibum , ſecundum quòd Chriſtus fatetur,
Iohā.6 Non Moſes dedit vobis panem,ſed pater meus dat vobis panem verum. Et iterū, Ego ſum panis vi-
Ibidem. uus,qui de cœlo deſcendi. Panem angelorum,hoc eſt,Chriſtum ſub formis ſacramenti altaris,mādu
cauit homo,quilibet Chriſtianus electus ſacramentaliter vel ſpiritualiter,ſeu modo vtroq;. Chriſtus
Ibidem nanq; qui eſt omnium beatorum refectio in cœlis,ipſe quoq; eſt cibus noſter in terris, ꝓut ipſe teſta-
Ibidem. tur, Qui manducat me,& ipſe viuet propter me:eſtque neceſſarium omni credenti, hunc panem ali-
quo prædictorum modorum comedere,ſicut ipſe affirmat, Niſi māducaueritis carnem filij hominis,
& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in vobis:cibaria miſit,deus pater eis.ſ. Chriſtianis,
in abundantia,quoniam omnes Chriſtiani qui volunt,hoc pane cœleſti refici poſſunt,nec tamē eum
conſumere aut comminuere queunt. Tranſtulit auſtrum de cælo,hoc eſt,prędicatores angelicæ con- G
uerſationis,flatu verbi diuini corda audientium perflantes,miſit per mundum , & induxit eos trini-
1.Co.2 tas in virtute ſua diuina & propria, Aphricum.i.prædicatores decliuiora dogmata prædicantes.Au-
Ibidem ſter enim ventus eſt meridionalis. Aphricus autem eſt ventus occidentalis,& lateralis verſus meri-
diem:ideo per Auſtrum deſignantur ſublimiora prædicantes,quemadmodum ait Apoſtolus, Sapien
tiam loquimur inter perfectos. Per Aphricum verò humiliora prædicātes, in quorum perſona idem
ait, Non iudicaui me aliquid ſcire inter vos,niſi Ieſum Chriſtum,& hunc crucifixum. Et pluit ſuper
eos,hoc eſt,ſuper omnes ad catholicam fidem cōuerſos,ſicut puluerem.i.copioſiſsimè nimis, carnes
.i. corpus Chriſti,quod licet ſit vnum & idem in omnibus hoſtijs conſecratis, tamen propter multi-
tudinem materiarum ſeu panum,qui conuertuntur in ipſum,dictum eſt carnes. Vel propter partes
Pſal.118 ſuas:vnde Pſalmiſta ait, Confige timore tuo carnes meas . Quod enim corpus Chriſti ſit caro , &
Iohā.6 cibus quo reficiuntur fideles,ipſe de ſe oſtendit dicens, Caro mea verè eſt cibus,& ſanguis meus ve-
rè eſt potus.Pluit etiam deus ſuper Chriſtianos,& ſicut arenam maris, hoc eſt, in innumerabili mul-
titudine volatilia pennata , id eſt, homines contemplatiuos , dei amicos : de quibus infra habetur,
Pſal.138 Dinumerabo eos,& ſuper harenam multiplicabuntur . Hos deus pluit ſuper eccleſiam ſuam , qua-
tenus populum Chriſti irrigarent & fœcundarent pluuia verbi cœleſtis , eſſentque aliorum paſto-
res. Poſſunt quoque per volatilia pennata intelligi angeli ſancti,quoniam deus ſingulis Chriſtianis
Heb.1 mittit ſingulos angelos ad cuſtodiam atque ſubſidium:imo ſecundum Apoſtolum omnes ſunt admi- H
niſtratorij ſpiritus,in miniſterium miſsi propter eos,qui hæreditatem capiunt ſalutis.Hos autem mi
ſit deus multo copioſius atque frequentius tempore legis Chriſti quàm Moſi.Et ceciderūt , hoc eſt,
deſcenderunt paſtores prædicti & angeli ſancti in medio caſtrorum eorum.i.eccleſiarum fideliū,cir
ca tabernacula eorū,hoc eſt,circa ciuitates,villas,imo & circa corpora Chriſtianorum. Angeli nāq;
cuſtodiunt corpora hominum à multis læſionibus atq; periculis. Vnde in Actibus apoſtolorū,ange-
Act.13 lus dei primò eduxit omnes apoſtolos de ergaſtulo carceris, deinde Petrum eripuit . Deinde legitur
Luc.10 & in Euangelio Chriſtus miſiſſe diſcipulos ſuos binos & binos in omnem ciuitatem & locum , quo
Luc.22 erat ipſe venturus, Et manducauerunt electi Chriſtiani corpus domini ſui, ſicut ipſe præcepit , Hoc
(inquiens)facite in meam commemorationē:& ſaturati ſunt nimis,hoc eſt,intus copioſe repleti ſunt
Iohā.6 gratia ſpiritus ſancti,& ſpiritualiter impinguati,ſecundum quod Chriſtus locutus eſt, Qui māducat
Ibidem meam carnem,& bibit meum ſanguinem,in me manet,& ego in eo. Et iterum, Qui manducat hunc
panem , viuet inæternum : & deſiderium eorum attulit eis,exaudiendo preces eorum. Adhuc eſcæ
Iohā.13 eorum erant in ore ipſorum,non electorum,ſed indigne manducantium,& ira dei aſcēdit ſuper eos,
1.Cor.11 quoniam ſatanas eos ingreditur,ſicut & Iudam proditorem, quia de eis ait Apoſtolus , Quicunque
manducauerit panem hunc,vel biberit calicē domini indigne,reus erit corporis & ſanguinis domi-
Ibidem ni.Et occidit deus pingues eorum,hoc eſt,carnaliter Chriſtum ſumētes,ſpiritualiter interfecit,ſub-

A trahendo eis charitatem & gratiam.Nam vt ait Apoſtolus, Qui manducat & bibit indignè, iudiciũ
ſibi manducat & bibit,non dijudicans corpus domini.i.non ſentiens de illo ſpiritualiter , nec ſumẽs
illud reuerenter atq; fideliter,ſed ſicut alios cibos:& electos Iſrael,id eſt, qui videbantur eſſe magni
in eccleſia,impediuit ab introitu regni cœleſtis,propter peccatum indignę cõmunionis.Electi enim
non ſemper in ſacra ſcriptura dicũtur prædeſtinati ad vitam æternam, quoniam Chriſtus in Euan-
gelio apoſtolis ait , Nónne ego vos duodecim elegi,& vnus ex vobis diabolus eſt? Et alibi habetur, Iohã.6
Erat Saul vir electus,quem tamẽ multi ſanctorũ dicũt damnatũ.In omnibus his peccauerunt adhuc, 1.Reg.9
hoc eſt,non obſtantibus tantis beneficijs Chriſti,ingrati Chriſtiani Chriſtũ offenderũt. Et defece-
runt in vanitate dies eorum,hoc eſt,ſine fructu & merito defluxerunt,& anni eorum cum feſtinatio-
ne,quia ſicut in libro Iob habetur,Impius antequam impleantur dies eius peribit.Et iterum de pec- Iohã.15
catoribus ſcriptura teſtatur,Quoniam aute tempus ſuum ſublati ſunt .Vnde ipſi fatentur , Nos nati Sap.5
continuo deſiuimus eſſe,& in malignitate noſtra conſumpti ſumus.Cùm occideret eos,quęrebãt eũ.
Nam multi peruerſi qui tempure ſecuritatis conuerti contemnunt, dum ſimiles ſibi malè perire con
ſpiciunt,ſibiq; eadem flagella imminere perpendunt,conuertuntur ad dominum.Tuncq; reminiſci
incipiunt,quòd deus auditor eſt eorum.Verũtamen quoniam pœnitentia iſta potius procedere ſolet
ex humano timore quàm diuino amore,idcirco de ipſis mox additur,Et dilexerunt eũ in ore ſuo,di-
centes,Domine,domine:& lingua ſua mentiti ſunt ei,quia ex eius reuerentia non receſſerunt à ma- Mat.7
lo.Ipſe autem Chriſtus eſt miſericors,ex proprietate naturali,& propitius fiet peccatis eorum,dum-
modo verè conuertantur,& digne pœniteant,& non diſperdet eos ab electorum conſortio, nec de-
B negabit eis gratiam in præſenti,nec gloriam in futuro,quoniam ipſe ait, Gaudium eſt angelis dei ſu Luc.15
per vno peccatore pœnitentiam agente.Et alibi,Non veni vocare iuſtos,ſed peccatores. Et abũda- Mar.9
uit Chriſtus in ſeipſo diuitijs miſericordiæ ſuæ, vt auerteret iram ſuam ab eccleſia ſua clementiſſime
indulgendo.Nam cùm adhuc inimici eſſemus,ipſe pro nobis mortuus eſt,& quantum in ſe eſt nullũ Rom.5.
perire permittit:& non accendet contra nos omnem iram ſuam.i.iuſtitiæ ſuæ rigorem, ſed effudit ſu
per nos copioſe miſericordiam ſuam. Sed quanta eſt ingratitudo Chriſtianorum quorundam: nam
quoties,id eſt,quàm ſæpe,quaſi dicat,multoties valde exacerbauerunt eum,ſcilicet ſaluatorem tã mi
ſericordiſsimum,dulciſsimum,atque mitiſsimum,in deſerto,id eſt,in mundo iſto à bonis relicto ma
lis impleto,areſcenti,& infructuoſo:& quoties in iram concitauerunt eum in inaquoſo, videlicet in
animo ſuo indurato & ſicco,tanquam aquis gratiæ deſtituto.Et cõuerſi ſunt poſt baptiſmum & pœ-
nitentiam ad priſtinam conuerſationem mundanam,& tentauerunt deum,quærentes experiri poten
tiam,prouidentiã,aut ſcientiam eius,tanquam ambigui,an deus omnia poſsit, cunctorum prouiden-
tiam habeat,& an vniuerſa cognoſcat.Non ſunt recordati Chriſtiani ingrati,manus eius,id eſt, piæ 1.Pet.3
ſubuentionis Ieſu Chriſti,qua eis ſubuenit, die qua redemit eos de manu tribulantis,hoc eſt, de po-
teſtate diaboli,de ſeruitute peccati,& morte æterna. Hoc autẽ Chriſtus fecit in die paraſceues, quã-
do ipſe iuſtus pro nobis iniuſtis paſſus eſt,vt nos offerret deo,mortificatos quidem carne,viuificatos Mat.27
autem ſpiritu:quẽadmodum ſcriptũ eſt,Sicut poſuit in Aegypto.i.in mundo iſto vitijs inuoluto, ſi-
C gna ſua,quoniã eo in cruce pendente obſcuratus eſt ſol,tẽpore oppoſitionis per ſuppoſitionem lunę Ibidem
ſub ſole,quod mirabiliſsimum fuit:ſicut in epiſtola ad Polycarpum magnus Dionyſius pulchrè pro-
ſequitur:ſed & terra tunc mota eſt,& multi defuncti ſurrexerũt,non in die paſsionis,ſed reſurrectio-
nis.Et conuertit in ſanguinem flumina eorũ.decem plagæ quæ AEgyptijs corporaliter contigerũt,
peruerſis fidelibus ſpiritualiter accidunt.Cõuertuntur enim flumina eorum in ſanguinẽ, dum ſapiẽ-
tia eorum carnalis efficitur,& ſpiritualia ab eis carnaliter ſentiuntur:quoniã,ſicut ait Apoſt. anima- 1.Cor.2
lis homo non pcipit ea quæ ſunt ſpiritus dei.Miſit, & quotidie mittit Chriſtus,nõ effectiuè ſed per-
miſsiuè,in eos.i.in ingratos Chriſtianos cynomiã,hoc eſt,mores caninos,videlicet rabiem iræ,furo
rem impatientiæ,irreuerentiã circa parẽtes atq; prælatos,& comedit eos ,iſta tortuoſitas mox ſpiri-
tualiter eos annihilat:& ranã.i.incuſtodiam linguæ,& impudentiſsimam garrulámq; loquacitatẽ:&
diſperdidit eos,hoc eſt,diuerſimode perdidit animas eorũ loquacitatis peccatum. Vnde Salomon di
cit,Vidiſti hominem velocem ad loquendum,ſtultitia magis ſperãda eſt quàm illius correctio.Et Ia- Prou.29
cob.Vniuerſitas iniquitatis lingua conſtituitur.Propter quod in Eccleſiaſtico etiã ſcriptum eſt,Qui Iacobi 3
multis vtitur verbis,lædit animam ſuam.Sit igitur omnis homo velox ad audiendum,tardus autẽ ad Eccl.20
loquendnm,& tardus ad iram.Et dedit erugini fructus eorum.Per eruginem,quæ eſt ventus ſeu au- Iacobi 1
D ra occultè nocens,& fructus inficiens,deſignatur latens arrogantia cordis, per quam omnium ope-
rum bonorum fructus diſsipatur:quoniam ſola ſuperbia deſtruit omnia,ſi comitetur . Nec mirum, Iaco.4
quoniam deus ſuperbis reſiſtit:& certum quoniam non ſit tutum facile contra deum pugnare.Et la- 1.Pet.5
bores eorum locuſtæ.i. opera laborioſa & bona prius facta ab ingratis & recidiuantibus deus per-
mittit euacuari à præmio per vitium detractionis,quia ingrati deo hoc vitium detractionis incidere
ſolent,quod valde abominabile eſt:iuxta illud Eccleſiaſtes,Si mordeat ſerpẽs in ſilentio, nihil eo mi Eccl.10
nus habet qui occultè detrahit.Et occidit in grandine.i.in iniquitate alios violenter opprimente,ſi-
cut & poteſtas tyrannica,vineas,hoc eſt,animas eorum,quia dum deo ingrati & arrogãtes alios op-
primunt & contriſtant,ſemetipſos intus occidunt,& proprio gladio ſpiritualiter ruũt, & mores eo-
rum.i.opera eorum priora igne amoris ſuccenſa,occidit.i.occidi permiſit deus,in pruina, hoc eſt, in
nocturno frigore mentis,vtpote in rancore & odio,quod eſt frigus & congelatio ſpiritus,ſicut dile-
ctio eſt ignis & liquefactio eius.Qui enim poſt charitatem receptam ad interiorem frigiditatem odij
ducitur,priorum operum in charitate factorũ præmio iuſtè priuatur,& varijs vitijs implicatur.Pro-
pter quod ait Saluator,Abundabit iniquitas,& refrigeſcet charitas multorum.Hoc frigore tacto ait Mat.24

Apoc.2 Iohannes,vel potius per Iohannem Chriſtus.Habeo aduerſum te,quod charitatem tuam primá re- E
liquiſti.Memor eſto itaque vnde excideris,& age pœnitentiam.Et tradidit grandini,hoc eſt,prædi-
ctæ iniquitati iumenta eorum.i.ſenſitiuas eorum potentias,tam cognitiuas quàm appetitiuas,videli-
cet ſenſus exteriores & interiores,appetitum quoq; concupiſcibilem & iraſcibilem.Dum enim pec-
cator deo ingratus toto ſtudio quærit,quomodo alios opprimat,lædat,aut eis præualeat, tunc præ-
dictæ potẽtiæ grandini dãtur,quoniam per operationes earum quærit & ſatagit , quomodo peruer-
ſum ſuum propoſitum exequatur,& poſſeſſionem eorum,hoc eſt,ſtatum & pfectiones ſeu interiores
diuitias mentis hominum horum dat deus igni.i.auaritiæ æſtui, quia dum à ſpiritualium amore bo-
norum labuntur,ad terrenarum atque inanium rerum deſideria conuertuntur:ſicq; auaritiæ ignis in
eis deuaſtat & deſtruit quicquid pfectionis antè inhæſerat .Vnde & Paulus ad Timotheum ſcribit,
s.Tim.6 Qui volunt diuites fieri,incidunt in tentationem & laqueum diaboli.Et Eccleſiaſticus,Nihil eſt ini
Eccl.10 quius quàm amare pecuniam. Hic enim(puta auarus)animam ſuam venalem habet.Viam fecit deus
ſemitæ iræ ſuæ, id eſt, effuſioni ſuæ vindictæ. Dum enim peccatorẽ in ſuo errore relinquit, viã facit
ſemitæ iræ ſuæ,quia non tollit impedimeotum incurrendi pœnam diuinæ iuſtitiæ. hoc facit deus in
vaſis iræ,quæ ad cõtumeliam facta ſunt,puta in reprobis,quos deus in ſuis adinuentionibus iuſtè re-
liquit,quia in eis ſuæ iuſtitiæ diſtrictionem oſtendere cogitauit,ſicut in electis miſericordiæ ſuæ di-
Rom.9 uitias.De qua re plenius docet Apoſtolus,non pepercit à morte animarum eorum, quoniam charita
tem,quæ eſt vita animæ,deus protinus ſubtrahit cunctis hominibus,qui mortaliter peccant:& iumẽ
ta eorum.i.carnales eorum affectus & opera carnis,deus in morte concluſit .i. æterna morte damna-
Rom.8 uit,quoniam.teſte Apoſtolo,qui talia agunt,regnum dei non conſequẽtur.Et iterum,Si ſecundũ car
Ibidem nem,inquit,vixeritis,moriemini.Et percuſsit omne primogenitũ in terra AEgypti,id eſt, in omni- F
bus cordibus in tenebris huius mundi manentibus deus occidit fidem formatam, inquãtum forma-
tam,licet in eis fides informis perſeueret.Fides nãq; formata eſt in nobis,primogenitum.i.primum
Abac.2 dei donum & omnium operum meritoriorum principium:iuxta illud Abacuc,Ecce qui incredulus
Eſa.21 eſt,non erit anima eius recta in ſemetipſa.Iuſtus autem meus ex fide viuit.Et Eſaias,Qui incredulus
eſt,infideliter agit:primitias omnis laboris eorum,id eſt,interiores ſanctę charitatis feruores,ex qui-
bus omnis labor deo placens meritoriúſq; procedit,deus occidit,ſecundũ modum prædictum,in in-
gratis,& ad vitia priſtina remeãtibus,in tabernaculis Chã,id eſt, hominum mundanorũ,ſeu dæmo-
num,qui ſapientes ſunt vt faciãt mala,ſed benefacere neſcierunt.Cham enim callidus interpretatur.
Iere.4 Et Chriſto teſtãte,Filij huius ſeculi prudẽtiores in generatione ſua ſunt filijs lucis.Et abſtulit Chri
Luc.16 ſtus ſicut oues populum ſuum,id eſt,electos de poteſtate diaboli,de conuerſatione ſeculari,de ſocie-
tate reproborum,quemadmodum per Oſee ait,De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos.
Oſee 13 Et alibi electis loquutus eſt,De mũdo non eſtis,ſed ego elegi vos de mũdo.Hoc agit Saluator, quo-
Iohã.15 tieſcunq; homini gratiam cõuerſionis infundit:& perduxit eos tanquam gregem in deſerto,id eſt,in
Iohan.10 præſenti exilio paſcendo eos gratijs atque virtutibus.Propter quod de ſe ait,Ego ſum paſtor bonus,
& cognoſco oues meas,& cognoſcunt me meæ,& ego vitam æteroam do eis. Paſcit quoq; eas cibo G
digniſsimo,ſcilicet precioſiſsimo corporis ſui & ſanguinis ſacramento.Et deduxit eos in ſpe felicita
tis futuræ,& non timuerunt inordinato timore,damna temporalia aut diaboli tentamenta,quoniam
audierunt quod Saluator ait ad eos,In mũdo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum.
Iohã.16 Et alibi,Non turbetur cor veſtrum,neque formidet.Et,Nolite timere eos qui corpus occidũt:& ini
Iohã.14 micos eorum,hoc eſt,perſequutores iuſtorum operuit mare .i. iniquitas propria ſeu damoatio infer-
Matt.10 nalis,vel tumultus occupationum vitæ ſecularis. Et ioduxit eos in montẽ ſanctificationis ſuæ, id eſt,
in obedientiam ſanctæ matris eccleſiæ,quæ eſt regnum Chriſti in ea per fidem regnantis.Idcirco di
Coloſſ.1 cit Apoſtolus,Gratias agimus deo & patri,qui nos tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ : montẽ
1.Pet.1 quẽ acquiſiuit dextera eius,ſcilicet Chriſti,pro nobis in cruce expanſa atq; transfixa. Chriſtus nãq;
emit eccleſiam non corruptibilibus auro & argento,ſed ſanguine ſuo precioſo:iuxta illud Apoſtoli,
Heb.9 Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata.In Actibus quoq; Paulus apertius lo-
Act.20 quens,& paſtores exhortans,Attẽdite,inquit,vobis & vniuerſo gregi,in quo vos poſuit ſpiritus ſan-
ctus epiſcopos,regere eccleſiam dei,quam acquiſiuit ſanguine ſuo.Et eiecit à facie eorum gẽtes.Hoc
in Chriſtianis ad literam conſtat impletum,quoniam in vniuerſo mundo vbi olim habitabant gẽti-
les,poſtmodum habitauerunt Chriſtiani,nuncq; morantur.quod vtiq; factum eſt virtute diuina per
multa miracula,quibus eradicata eſt idololatria,& publicata fides catholica: & ſorte diuiſit eis terrã H
in funiculo diſtributionis.Per ſortem Dionyſius interdum intelligi vult quẽdam ſplẽdorem, ſeu or
dinationem ſpiritus ſancti. Quoniam ergo apoſtoli ſecundum ſpiritus ſancti inſtinctũ mundum ſibi
partiti ſunt,abeuntes ſinguli in ſortem ſeu partem ſibi deputatam , ſicut Iohannes io Aſiam, Petrus
in Italiam,Andreas in Achaiam,Thomas io Indiam &c.ideo dicitur deus diuiſiſſe eis terram in fu-
1.Co.10 niculis diſtributionis.Vnde & Paulus fatetur,Nos non io infinitum glоriamur,ſed ſecundum men-
ſuram,qua menſus eſt nobis deus mẽnſuram pertingendi ad vos. Et habitare fecit deus in taberna-
culis eorum,hoc eſt,in locis,terris,& vrbibus paganorum:tribus Iſrael, id eſt, populũ Chriſtianum,
qui ſunt patriarcharum, nõ carne ſed ſpiritu. Iterum redit Propheta ad deſcribendũ peccata Chri-
ſtianorum malorum,qui patrũ ſuorũ non ſunt imitati veſtigia,ſed ſolo nomine & fide informi Chri-
ſtiani exiſtũt: de quibus nũc ſubditur, Et tẽtauerunt & exacerbauerũt deũ excelſum ſecũdum modũ
ounc ſæpe expoſitũ.In iram cõcitauerunt eũ in collibus ſuis,hoc eſt,in tumore ſuperbiæ ſuæ transfe
rentes honorem dei,cui ſoli debetur omnis honor & gloria,ad ſemetipſos quærentes præeſſe,domi-
Iohã.5 nari ac honorari.Talibus equidem à Chriſto dicitur , Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriã ab

A inuicem accipitis,& gloriam quæ à ſolo deo eſt,non quæritis?& in ſculptilibus ſuis,boc eſt,in idolis
ſeu phãtaſmatibus imaginationum ſuarũ,& in vanis memoriæ ſuæ ſimulacris,ad æmulationem, hoc
eſt,ad indignationẽ eũ prouocauerũt,cogitanres peruerſa, & viliũ rerũ recordationibus inhærẽtes,
atq; per hoc diuinorũ obliuiſcẽtes,& deum iudicẽ offendẽtes:qui per Michæã air, Væ qui cogitatis Mich.5
inutile.Similiter per Eſaiã, Auferte malũ cogitationum veſtrarũ ab oculis meis.De talibus nanq; di- Eſa.r
cit Zacharias,Poſuerunt cor ſuum vt adamantẽ,ne audirẽt legẽ.Audiuit deus,hoc eſt, omnia iſta po Zach.7
puli peccata cognonir,quemadmodum Amos teſtatur,Cognoui multa ſcelera veſtra,& ſpreuit ope- Amos 5
rantes & opera,ſicut inferius dicitur,Spreuiſti omnes diſcedentes à iuſtitijs tuis,& ad nihilum rede Pſal.118
git valde Iſrael,hoc eſt,plebem fidelium,ſpoliãdo eos omni virtute & gratia ſpiritus ſancti propter
peccata commiſſa.Et reppulit tabernaculum Silo,per quod intelligi poteſt eccleſia , quam deus fre-
quenter vaſtari permiſit à tyrannis,& impijs,eo quòd legem Chriſti reliquerit.Poteſt etiam per hoc
accipi corpus noſtrum,in quo deus habitare cenſetur:ſicut ait Apoſtolus,Glorificate & portate deũ 1.Cor.6
in corpore veſtro.Et rurſus,Neſcitis quia corpora veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti?Hoc taberna- Ibidem.
cnlum deus repellit,dum animam deſerit ab ea offenſus propter vitam carnalẽ . Vnde dominus olim
loquutus eſt,Non permanebit ſpiritus meus in bomine in æternũ,quia caro eſt.Et tradidit in capti- Gen.6
B uitatem virtutem eorum,hoc eſt,à tentatore permiſit eos ſuperari, & perfectionem eorum extingui.
Superbi enim in ſeipſis confidentes,& ingrati deo bona ſna non aſcribẽtes,diuina protectione indi-
gni ſunt,ideóq; à dæmonibus ſuperantur:& pulcbritudinẽ eorũ in manus inimici,hoc eſt,ſplendorẽ
gratiæ interiora ornantis permiſit obtenebrari & tolli à ſuggeſtione & impugnatione carnis,mũdi,
aut dæmonis in hominibus ſibi ingratis.Nam de ingrato ait Saluator in Euangelio,Ei autẽ qui non Mat.25
habet,& quod videtur babere auferetur ab eo.Sic ergo captiui ſunt, ſecundũ qnod Petrus proteſta- 2.Pet.2
tur,Iniqui ſerui ſunt corruptionis.A quo enim quis ſuperatus eſt,huius & ſeruus eſt. Et concluſit in
gladio infideliũ populũ ſuum Chriſtianũ,quem Sarraceni in terra ſancta ſæpe occiderũt, & expule-
rũt.Poteſt quoq; nomine gladij intelligi impugnatio tẽtatoris,ſeu peruerſitas animæ ſeipſam necan
tis,imo & totũ hominẽ ſpiritualiter occidẽtis gladio cõſenſus illiciti : & hæreditatẽ ſuã ſpreuit, hoc
eſt,plebẽ Chriſtianã,quæ merito foret bęreditas dei,tanquã eius ſanguine empta ab infidelibus non
protexit,nec à culpa retraxit.Iuuenes eorũ comedit ignis cõcupiſcẽtiæ carnalis:ſicut Oſee ait, Spiri Oſee 4
tus fornicationis decepit eos:& virgines eorũ vanę & fatuę non ſunt lamẽtatæ, quia non eſt qui ea- Pſal.9
rũ vanitatẽ deploret ex cõpaſsione charitatis fraternę,ſed laudãtur peccatrices in vanitatibus animę Eph.6
ſu æ.Sacerdotes eorũ in gladio ceciderũt.Gladius ſpiritualis,ſecũdũ Apoſtolũ,eſt verbũ dei.Eſt igi-
tur ſenſus,Sacerdotes Cbriſtianorũ proprij oris prædicatione occiſi ſunt intus.Dũ enim docẽt quæ Rom.2
ipſi non implẽt,mortaliter peccãt,& ita ſeipſos dãnant,ſpũaliterq; occidũt. Vnde Apoſt.ait, In quo Iob15
C aliũ iudicas,teipſum cõdemnas:eadẽ enim facis.Et beato Iob dicitur,Os tuũ cõdemnabit te,& non 1.Tim.5
ego,& labia tua reſpõdebunt tibi.Et viduę eorũ nõ plorabãtur,ſicut ait Apoſt.Vidua quę in delitijs
viuit,viuẽs mortua eſt.Viduæ ergo nõ plorabãtur,dũ earũ carnales delitię nõ deflẽtur pio cõpaſsio-
nis affectu.Et percuſsit inimicos ſuos in poſteriora, hoc eſt, extrema atq; finali pœna eos damnauit. Iere. 23
Quẽadmodũ dominus per Ieremiã ait quibuſdã,Dabo vos in opprobriũ ſempiternũ , & ignominiã
æternã,quæ nunquã obliuione delebitur:idcirco nũc additur,opprobriũ ſempiternũ dedit illis,pro- Iere.24
ijciẽdo eos in lacum carceris gehennalis.Propter quod in Ieremia ſcriptũ eſt, Dabo eos in vexatio-
nem,& maledictionẽ,& ſtuporẽ,& in ſibilũ,& in opprobriũ,eo quòd non audierint verba mea.Con
ſequẽter agit Propheta de populo ad regnũ Chriſti veraciter pertinente.Et repulit deus tabernacu-
lũ,hoc eſt,poſteritatẽ,domũ,familiã Ioſeph,boc eſt,populi Iudæorũ in lege ſibi finẽ & ſufficientiam
cõſtituentis,qui ſe putat ſine gratia Chriſti per legẽ poſſe ſaluari . Merito quoq; per Ioſeph populus
Iudæorũ ſignatur. Primò, quoniã Ioſepb cæteris patriarchis fratribns ſuis ſanctitate atque imperio
eminebat.Secundò,quoniam Ioſeph interpretatur additamentũ,& ita per eũ deſignãtur Iudęi, qui-
bus tẽporalium bonorũ promittebãtur augmenta : & tribũ Ephraim non elegit. Ephraim interpre-
tatur frugifer ſeu fructificatio,per quẽ ſignificatur idẽ populus qui per Ioſeph,inquãtum terrenis fru
ctibus inhiabat . Sed elegit tribũ Iuda,hoc eſt,populũ Chriſtianũ domino cõfitentẽ deuotè, & purè
D ꝓpter bona cæleſtia ac diuina:mõtẽ Sion,hoc eſt,militantẽ eccleſiã,quẽ dilexit: iuxta illud Apoſto. Ephe.5
Chriſtus dilexit eccleſiã,& tradidit ſemetipſum pro ea,vt illã ſanctificaret . Et ædificauit ſieur vni-
corniũ,hoc eſt,ſicut ædificari decuit domũ Chriſtifideliũ,vnũ verũ deũ colentiũ,ſanctificiũ ſuũ,hoc
eſt,eccleſiã militantẽ ſeu populũ Cbriſtianũ,quẽ ædificauit faciẽdo ſibi in cordibus noſtris habitacu
lũ aptũ per fidẽ & gratiã ſpũs ſancti.De hac quippe ędificatione ait Chriſtus per Amos,Suſcitabo ta Amos 9
bernaculũ Dauid quod cecidit,& reædificabo aperturas eius.Hoc ſanctificiũ dens ædificauit in ter-
ra quã fundauit in ſecula,boc eſt,in vniuerſo mũdo,ſicut apud Malachiã teſtatur, Ab ortu ſolis vſq; Mala.1
ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus:& in omni loco offertur mihi oblatio mũda , vi-
delicet ſacramentuũ altaris.Et hæc terra eſt fundata in ſecula,quoniã ſicut Eccleſiaſtes ait,Terra in Eccl.1
æternũ ſtat.Et elegit deus trinitas Dauid ſeruũ ſuũ,hoc eſt,Chriſtũ hominẽ,qui ſm quod homo eſt, Eſa.42
ſeruus dei atq; electus eſt.Quẽadmodũ in Eſaia dominus ait , Ecce ſeruns meus,ſuſcipiã illũ,electus Matt.12
meus cõplacuit ſibi in illo anima mea.Quod Euãg.Mattheus de Chriſto dictũ allegat. Chriſtũ ergo
deus elegit,vt ſit caput & princeps vniuerſalis eccleſię,dux,paſtor,iudex,& dominꝰ omniũ electorũ.
Propter ꝙd dominus ait,Saluabo gregẽ meũ,& ſuſcitabo ſup eũ paſtorẽ vnũ qui paſcat eũ Dauid ſer Ezec.34
uũ meũ.i.Chriſtũ,vt oẽs exponũt:& ſuſtulit eũ.ſ.Cbriſtũ deus trinitas,de gregibꝰ ouiũ.i. præ omni-
bus electis exaltauit , glorificauitq; eũ,quemadmodũ ſpõſa decantat,Dilectus meus candidus & ru- Gen.5
bicũdus,electus ex milibus:de poſt fœtãtes accepit eũ,hoc eſt,poſtquam oues ſuas in boc mũdo ſpi-

ritualiter fœcũdauit, redemit, & confirmauit, recepit eum pater in cœlos ad dexteram ſuam. Propter E
Iohã.17 quod Chriſtus ait ad patrẽ, Opus cõſummaui, quod dediſti mihi vt facerẽ: nunc aũt ad te venio. Vel
de poſt fœtãtes accepit eũ, quia Chriſtus primò miſſus eſt ad oues perditas domus Iſrael, quibus re-
Mat.15 paratis, quoad electos, miſit diſcipulos ſuos per totum mundũ ad oues ex gentibus congregandas, ſi-
Iohã.10 cut ipſe ait, Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Accepit autẽ
deus Chriſtũ. Paſcete.i. vt paſceret, Iacob ſeruum ſuum.i. populum Chriſtianũ vitia conculcantẽ, &
Iſrael hæreditatẽ ſuam.i. eundem populum ſpiritualia contemplantem, & ad vitam æternam electã.
Et pauit eos Chriſtus in mundo corporaliter viuens ſcientia & doctrina, & hoc in innocentia cor-
Eſai.33 dis ſui, quoniã ipſe iniquitatẽ non fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius, ſicut in Eſaia legitur. Et in
intellectibus manuũ ſuarum deduxit eos. Ipſe nẽpe eſt virtus & ſapiẽtia patris, qui de ſeipſo diſcipu-
Iohã.13 lis dixit, Vos vocatis me magiſter & domine, & bene dicitis. ſum etenim. Et iterũ, Nolite, ait, vocari
Matt.23 Rabbi, Vnus eſt enim magiſter veſter, Chriſtus. Omnes aũt vos fratres eſtis. Chriſtus ergo deduxit
Act.1 oues ſuas in intellectibus manuũ ſuarũ.i. in doctrina & ſanctitate, quoniã cœpit facere & docere. Pa-
1.Co.3 ſcit aũt, deducitq; Chriſtus oues ſuas per ſeipſum, per vicarios ſuos eccleſiarũ prælatos, & prædica-
tores, per angelos ſanctos. Ipſe enim ſolus gratiã influit, angeli verò nos ad eam diſponũt, nóſq; illu-
minant, quod etiam homines facere poſſunt, quemadmodũ Paulus ad Corinth. loquitur, Ego plan-
taui, Apollo rigauit, deus autem incrementum dedit. Ecce Pſalmum prolixum audiuimus in ſuperfi- F
cie planum, in interioribus ſuis myſterijs plenum, quem expedit prõptè intelligere, quoniam com-
pendioſe includit quæ in diuerſis libris Moſi diſpendioſe tractantur. Cæterum nunc omiſſa præce-
denti expoſitione vel plenè omnia pateſcunt, vel de facili intelligi queunt.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXVIII.

EXPOSITIO Tituli.

SEnſus tituli Pſalmi iam declarãdi, videlicet Pſalmus Aſaph, ex præcedentibus clarus eſt. Aduertendum verò ꝙ ter leguntur Iudæi repulſi, loquendo de repulſione eorum grauiori & magis famoſa: quarum prima facta eſt per Chaldæos, ſecunda per Antiochum regem, tertia per Romanos. Quòd aũt hic Pſalmus ſcriptus non ſit de repulſione eorũ per Romanos inducta, Auguſtinus in expoſitione Pſalmi huius ſatis oſtendit. Illis nanq; non conuenit, quod in ſecũdo verſu Pſalmi iſtius habetur, videlicet, Poſuerũt morticina ſeruorũ tuorũ eſcas volatilibus cæli, carnes ſanctorũ tuorum beſtijs terræ. Erãt enim Iudæi à Romanis occiſi, infideles, obſtinati, ac reprobi. Caſsiodorus ergo & Hugo exponunt hunc Pſalmũ de oppreſsione Iudæorum ab Antiocho introducta, ſed iſtud G
Nicolao de Lyra non placet, ꝓpter id quod in fine primi verſus huius Pſalmi habetur, Poſuerũt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam: loco cuius habet Hebraica veritas, Poſuerunt Ieruſalem in aceruũ. Tranſlatio quoq; Hierony. Poſuerunt Ieruſalem in aceruis lapidum, per quod deſignari videtur de-
ſtructio ciuitatis & templi: quæ ab Antiocho facta non inuenitur, ſed polluit tẽplum, ſtatuẽdo in eo
1. Mac.1 idolum abominãdum. Verũtamen iſta obiectio facillimè ſoluitur. Nam ciuitas & templum deſtructa
dicuntur, vel propter occiſionem populi & ſacerdotum, vel propter deſtructionem quarundam partium ciuitatis Ieruſalem, quæ tempore Antiochi maximè impugnata eſt, partímq; deſtructa, vt patet in libris Machabæorũ. Vbertim enim in diuinis ſcripturis per habitatores intelliguntur habitacula, & per partem totum exprimitur. Non ergo oportet hunc Pſalmũ ad literã duntaxat intelligi de Iudæorum deiectione, & templi ac ciuitatis deſtructione factis tempore Chaldęorũ. Mihi quoq; videtur, quòd de vtraque eorum deuaſtatione aptè ac literaliter poſsit intelligi, quoniã ad vtranq; literã facilè applicatur: & ſicut vnam, ſic & aliam credere poſſumus, ſancto Prophetæ diuinitus fuiſſe reuelatam, ac per hoc de vtraq; ſimul prophetat. Nam qua ratione dicitur vaticinatus in Pſalmo præſenti de vna, dici poteſt prophetaſſe de alia. Ait ergo Propheta in perſona congregationis fidelium,

PRECATIO.

Preces noſtras quæſumus domine placatus intende, ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarũ propter nomẽ H
tuum laudabile & glorioſum, ut te præſtante ab omnibus liberi offenſis iugiter operibus inuigilemus æquitatis.

⸿EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DEVS venerunt gentes,] videlicet Babylonij & Antiochus cum ſuis [IN hære-
Ibidem. ditatem tuam].i. in Iudæam, quæ erat terra diuino cultui pręelecta, & filijs Iſra
el à deo ſpecialiter atq; hæreditariè cõdonata. Vel, in hæreditatem tuam, id eſt,
Eſai.19 in populum Iudæorum. Vnde per Eſaiam dominus ait, Benedictus populus
meus Aegypti, & opus manuum mearum Aſſyrius: hæreditas autẽ mea Iſrael.
[POLLVERVNT templum ſanctum tuum.] Nam Chaldæi polluerunt & de-
4.Re.25 ſtruxerunt templum a Salomone cõſtructum. Antiochus verò cum ſuis polluit
1.Mach.1 templum à Zorohabel & populo à captiuitate Babylonica redeunte ædifica-
Thre.1 tum. Dicuntur autem hi templum polluiſſe, quia fecerunt in eo quæ erant per legem prohibita, po-
1.Mach.1 nendo in eo idola, vel gentes introducendo in ipſum. Vnde Ieremias, Vidit, inquit, gentes ingreſſas
Ibidem in ſanctuarium tuum, de quibus præceperas, ne ingrederentur in eccleſiam. De hac pollutione tem-
pli 1. lib. Mach. ſcriptũ eſt, Accepit Antiochus altare aureum & omnia vaſa eius, & cõminuit omnia

A Rurſúſque, AEdificauit Antiochus rex abominan dum idolnm deſolationis ſuper altare dei, nempe(vt alibi dicitur)poſuit in templo ſtatuam Iouis. [POSVERVNT Ieruſalem,] id eſt, domos eius ac templum [IN pomorum cuſtodiam,] hoc eſt, tam vilem eam reputauerunt, ſicut reputatur domuncula, in qua cuſtodiuntur poma. Vel, in pomorum cuſtodiam, quia ſicut cuſtodia pomorum, id eſt, domus in qua poma ſeruantur, relinquitur atque deſtruitur, pomis ſublatis: ſic iſti ciuitatem Ieruſalem deſtruxerunt, & eam à proprijs incolis relinqui fecerunt. Propter quod in primo libro Machabeorum legitur, Miſit rex principem tributorum, & accepit ſpolia ciuitatis, & ſuccendit eã igni, & deſtruxit domus eius, & muros eius in circuitu: ex quo conſtat obiectionem Nicolai prętactã nullam eſſe. Et iterum ait ſcriptura loco præallegato, Fugerunt habitatores Ieruſalem propter eos, facta eſt habitatio exterorum. Vnde & Eſaias, Relinquetur, inquit, filia Sion velut vmbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario. ¶(2) POSVERVNT morticina ſeruorum tuorum,] hoc eſt, corpora Iudæorum occiſa [ESCAS volatilibus cœli, carnes ſanctorum tuorum,] id eſt, cadauera meliorum ac perfectiorum famulorum tuorum dederunt in eſcam beſtijs terrę: non enim ſepelierunt ea, ſed proiecerunt ea ad deuorandum auibus cœli, & beſtijs terræ. Propter quod Ieremias ait, de valle filiæ Ennon, Non vocabitur amplius vallis filiæ Ennon, ſed vallis occiſionis. ¶(3) EFFVDERVNT ſanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Ieruſalem, & non erat qui ſepeliret.] Propter quod libro primo Machabæorum habetur, Effuderunt ſanguinem innocentem per circuitum ſanctificationis, & non erat qui ſepeliret occiſos præ multitudine corporum occiſorum. Nam ſicut alio in loco habetur, Erant in toto triduo octoginta milia occiſi ab Antiocho. ¶(4) FACTI ſumus opprobrium vicinis noſtris,] quod conſequenter clarius dicitur, [SVBSANNATIO & illuſio bis, qui in circuitu noſtro ſunt.] Gentiles enim in circuitu Iudęæ morantes, videlicet Ammonitæ, Moabitæ, Idumæi, Philiſtæi, &c. communiter gloriari ſolebant, quando filijs Iſrael aliquid aduerſitatis euenit, tunc deridebãt eos & ſubſannabãt. Et ideo Nehemias inducit, Audi deus noſter, quia facti ſumus deſpectui. In libro quoque Machabæorum legitur, Sãctificatio Ieruſalem, ſcilicet tẽplum, deſolata eſt ſicut ſolitudo: dies feſti eius conuerſi ſunt in luctum, ſabbata eius in opprobrium, honores eius in nihilum. Secundum gloriam eius multiplicata eſt ignominia eius. Deinde ſequitur vox populi ita afflicti, lamentabiliter & queruloſe ad dominum proclamantis, ¶(5) VSQVEQVO domine iraſceris in finem?] id eſt, quandiu vindicabis peccata noſtra, támque prolixè nos vaſtari permittes? quaſi dicant, noli tam diu populo tuo iraſci, [ACCENDETVR velut ignis zelus tuus,] id eſt, quàm diu indignatio tua tam vehementer vlciſcetur ſe de nobis, tradendo nos in poteſtatem tam crudelium hominum? ¶ (6) EFFVNDE iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt,] id eſt, vindictam quam in nobis exerces, aufer clementer à nobis cultoribus tuis, te per fidem ſcientibus, eámque exerce in prædictis hominibus idololatris te ignorantibus: [ET in regna] Chaldæorum, & eorum quibus imperabat Antiochus, [QVAE nomen tuum non inuocauerunt,] ſed deos vanos quos coluerunt. ¶(7) QVIA comederunt Iacob,] id eſt, populum ex Iacob patriarcha, puero tuo dilecto natum, conſumpſerunt in ore gladij, aut alia morte, quemadmodum à manducante cibus conſumitur. Vnde Ieremias propheta ait, Primus Aſſur comedit eum, iſte nouiſsimus Nabuchodonoſor exoſſauit eum. [ET locum eius deſolauerũt,] quoniam vrbes Iudææ deſtruxerũt, vel populum eius effugauerunt, ſecundum quod primo libro Machabæorum ſcriptum eſt, Exclamauit Mattathias voce magna, dicens, Omnis qui zelum habet legis, exeat poſt me. Et fugit ipſe & filij eius in montes, & reliquerunt quæcunque habebant in ciuitate. Oratur autem hoc loco pro punitione aduerſariorum, non ex odio, ſed zelo iuſtitię, vel ex charitate, quatenus in præſenti corrigãtur atque à malis prohibeantur, ne quotidie addant peccata peccatis, & poſtmodum grauius condenentur. ¶ (8) NE memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum,] quas noſipſi & patres noſtri multo tempore perpetrauimus. Dicitur autem deus iniquitatum noſtrarum reminiſci, dum eas in nobis vlciſcitur: dum verò indulget, obliuiſci aſſeritur, cùm tamen eius cognitio æternaliter inuariabilis perſeueret. [CITO anticipent nos miſericordiæ tuæ,] hoc eſt, effectus tuæ pietatis æternæ præueniant nos, ne incidamus iudicium tuum, & ne iuſtitiæ tuæ effectus pæoccupent nos, faciendo nobis ſicut meruimus. Hoc autem oramus, [QVIA pauperes facti ſumus nimis,] quoniam templo & poſſeſsionibus ac vrbibus ſpoliati ſumus. In ſpiritualibus quoque inopes ſumus exigentibus vitijs noſtris. Gratiam enim & ſpiritualium bonorum copiam peccando perdidimus. Peccatum enim ſpiritualis paupertatis atque miſeriæ cauſa eſt: iuxta illud Salomonis, Miſeros facit populos peccatum. Eccleſiaſtes quoque, Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Propterea propriã mentis inopiam ignoranti, ſpiritualiterque excæcato, propter carentiam gratiæ in Apocalypſi dicitur, Dicis quia diues ſum, & neſcis, quia tu es miſer & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Ob hanc nimiam paupertatem dixit Mattathias, Sancta noſtra, & pulchritudo noſtra, & claritas noſtra deſolata eſt. O quãta eſt virtus verſiculi huius, atque duorum verſiculorum ſequentium. Verè enim omnem humanum ſenſum virtus eorum tranſcendit, & deficit lingua ab elocutione laudis eorum, ſed & quàm bonum eſt propriam paupertatem agnoſcere, ſicque indeſinenter in oratione dominica proclamare, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Admiranda eſt virtus orationis verſuum horum, & omnino ſaluberrimum eſt mentali affectu cum attentione ingenti, cum præcordiali ſapore hos ſacros verſus depromere, quoniam poſsibilius foret cœlum & terram perire, quàm talem orationem inefficacem exiſtere. ¶ (9) ADIVVA NOS DEVS ſalutaris noſter,] hoc eſt, ſaluator noſter, & cauſa noſtræ ſalutis. Tu enim dixiſti, Sine me nihil poteſtis facere. Nec ſumus ſufficientes aliquid co-

Ibidem. Ibidem. Eſa.1 Ierem.7 1.Mach.1 2.Mac.5 Nehe.4 1.Mac.1 Iere. 50 1.Mac.2 Eccl.3 Prou.14 Eccl.8 Apoc.3 1.Mac.2 Mat. 6 Iohã.15 2.Cor.3

gitare ex nobis,ſed omnis ſufficientia noſtra ex te eſt. Itaque adiuua nos,confortando naturam no- E
ſtram per gratiam, dando in aduerſis patientiam, in tentatione victoriam,in perſecutione ereptio-
nem.Mittendo quoque ad noſtrum ſubſidium ciues cœleſtes angelos ſanctos, & per preces ac me-
rita omnium tibi placentium, tribue nobis quod noſtra non mereretur oratio, nec propria obtinet
vita. [ET PROPTER gloriam nominis tui domine libera nos,] hoc eſt, idcirco & ad hunc finem
eripe nos à tribulationibus cunctis,omnibúſque peccatis atque periculis, quatenus miſericordia tua
glorificetur in nobis ab omnibus,túque miſericors prædiceris, & ob hoc à cunctis lauderis & ho-
Prou.16 noreris. Hæc eſt ordinatiſsima deprecatio. Quanuis enim propriam liberationem & beatitudi-
nem debeamus à deo depoſcere, tamen hanc ipſam noſtram redemptionem debemus ad dei hono-
rem referre,deúmque precari, vt propter ſeipſum & nominis ſui honnrem nos audiat. Nam de ipſo
1.Reg.2 Salnmon dicit, Vniuerſa propter ſeipſum operatus eſt dominus. Sic orando deum honoramus,
ideóque ab eo exaudiri & honorari meremur:quemadmodum ipſe teſtatur, Quicunque glorificaue-
Eſa. 43 rit me,glorificabo eum. Deus enim glorioſus & ſanctus, ad ſuijpſius laudem & gloriam omnes ele-
ctos creauit,ſecundum quod ipſe alibi aſſerit, Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam
creaui eum. Semper igitur toto affectu, & intentione ſyncera,ordinemus ad dei honorem & glo-
riam, quicquid pro nobiſipſis vel alijs poſtulamus, nec vnquam reflectamur ad noſipſos per priua-
tum amorem, neque gloriemur in nobis per ſtultiſsimam vanitatem. ◖(10) ET propitius eſto
Ezec.36 peccatis noſtris,]pœnam relaxando,& culpam penitus indulgendo,[PROPTER NOMEN tuum,]
id eſt, propter teipſum & propriam bonitatem, quoniam tu dixiſti, Non propter vos ego faciam,
notum ſit vobis,ſed propter nomen ſanctum meum. Et hoc facio domine deus, [NE FORTE di-
cant in gentibus,] id eſt, inter gentiles & inſipientes, [VBI EST deus eorum?] hoc eſt, iam appa- F.
Eſa.48 ret quòd deus eorum ipſos ſaluare non poteſt, aut enrum cultum contemnit. Ne ergo tibi ô do-
mine tanta irrogetur iniuria,audi nos, ſicut per Eſaiam dixiſti, Propter me ego faciam, vt non blaſ-
phemer ◖(11) ET innoteſcat in nationibus,] id eſt, in prædictis gentilibus, [CORAM ocu-
lis noſtris,]id eſt,tam manifeſtè vt nobis pateſcat,[VLTIO ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effu-
ſus eſt,]hoc eſt, effuſionem ſanguinis innocentis populi noſtri vindica in paganis præfatis. Orat
Propheta in perſona populi Iudæorum, pro vltione homicidiorum in Ieruſalem & in Iudæa facto-
2.Mac.2 rum. Vnde ſecundo libr. Machabæorum orat hic populus, Afflige opprimentes nos,& contumeli-
am facientes in ſuperbia. Quod etiam Moſes prædixit deum eſſe facturum, Sanguinem, inquiens,
Deut. 32 ſanctnrum ſuorum vlciſcetur,& vindictam retribuet in hoſtes eorum. ◖(12) INTROEAT in cõ-
ſpectu tuo gemitus compeditorum,]id eſt,captiuorum tuorum ſuſpiria piè exaudi, & eos de capti-
uitatibus eripe. Multos enim Iudæorum captiuauerant ſerui Anthiochi atque Chaldæi. ◖(13)
SECVNDVM magnitudinem brachij tui,] hoc eſt, ſecundum magnam potentiam tuam, [POS-
SIDE filios mortificatorum,]id eſt,nos,quorum patres à gentilibus iſtis occiſi ſunt, ita vt protegas
atque conſerues eos, ſicut cuſtoditur poſſeſsio propria ab hærede. ◖(14) ET redde vicinis no-
ſtris,]de quibus ſuperius dictum eſt, Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, [SEPTVPLVM,]id G
eſt,perfectam vindictam. Septenario enim deſignatur perfectio,[IN ſinum eorum,]hoc eſt,tam eui-
denter,& tam infallibiliter pœna cadat ſuper eos, & recipiatur ab eis ne euadant, quàm infallibili-
ter recipit homo quod in gremium eius proijcitur. Hoc enim non reſilit [IMPROPERIVM ipſo-
rum,]id eſt,pœnam pro improperio.[QVOD exprobrauerunt tibi domine,]dicendo de nobis, Vbi
Pſal.113 eſt deus eorum? ◖(15) NOS autem populus tuus]peculiaris,[ET oues paſcuæ tuæ,] de quibus a-
Ezec. 34 libi dixiſti, Ego ipſe paſcam oues meas: ſaluabo gregem meum,in mõtibus Iſrael paſcam eas. [CON-
FITEBIMVR tibi in ſeculum,]id eſt,diu & perſeueranter laudabimus te,gratias tibi canendo pro
noſtra liberatione. ◖(16) IN generationem & generationem annunciabimus laudem tuam,]hoc
eſt,in generatione noſtra quoadusque viuimus,laudabimus te per noſipſos. In generationibus autem
futuris laudabimus te per filios ſeu fidei noſtræ imitatores,quibus relinquimus materiam te laudan-
di, dum beneficia tua nobis exhibita eis inſinuamus verbo aut ſcripto.

◖EXPOSITIO tropologica eiuſdem Pſalmi.

ECcleſia inſuper Chriſti & quilibet Chriſtianus merito poteſt & debet hunc Pſalmum canta-
re lamentabili voce,propter amiſsionem terræ ſanctæ, præſertim quoniam ipſa ſacra vrbs Ie- H
ruſalem,in qua Chriſti ſepulcrum eſt, cum ipſo venerandiſsimo & ſanctiſsimo Chriſti ſepul-
cro in manus Sarracenorum eſt data, atque ab eis diu poſſeſſa: & ad hoc applicari pnteſt hic Pſal-
mus hoc modo, Deus dei vnigenite IESV Chriſte, qui es verus deus & vita æterna, venerunt gen-
tes, videlicet Sarraceni ſeu Pagani,legem Machometi ſequentes, in hæreditatem tuam, hoc eſt, in
ciuitatem Ieruſalem,ab imperatore Elio reædificatam, vel in populum huius ciuitatis Chriſtifide-
leni,qui eſt hæreditas tua, polluerunt templum ſanctum tuum, id eſt, eccleſiam, in qua ſepulcrum
tuum continetur,quoniam templum illud irreuerenter tractant, nec Chriſti cultum in eo fieri ſi-
nunt: poſuerunt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam, occidentes in ea aut expellentes de ea omnem
Chriſtianum. Et de Chriſtianorum in ea atque in terra ſancta multorum occiſorum cadaueribus
loquitur verſus ſequens, Poſuerunt morticina &c. ſecundum ſenſum in præcedẽti eclucidatione in-
troductum. Effuderunt ſanguinem eorum, ſcilicet Chriſtianorum Sarraceni, tanquam aquam, id eſt,
valde abundanter, in circuitu Ieruſalem, & in ciuitatibus per gyrum eius iacentibus, Hoc, prohdo-

A lor, factum eſt nimis frequenter, quemadmodum chronicæ teſtantur. Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris. Omnes enim terræ circa terram ſanctam ſituatę, & legi Machometi ſubiectæ, videlicet Philiſtium, Amonitæ, Moabitæ, &c. contemnunt nos, & nobis illudunt, quòd terra ſancta & Chriſti ſepulcrum eorum poteſtati ſubduntur. Effunde iram tuam in gentes, videlicet in Sarracenos, quæ te non nouerunt, per fidem & cultum, ſed immundiſsimi hominis ritui ſeruiunt, & legem vaniſsimā ſeruant, & in regna Sarracenorum, quę nomen tuum non inuocauerunt, quia nec ſperauerunt in te, ſed in omni anguſtia Machomet inuocant. Orat ergo hoc loco eccleſia pro recuperatione terrę ſanctæ, & expulſione gentilium inde. Quia comederunt Iacob, id eſt, populum Chriſtianum, fidē & ſimplicitatem Iacob patriarchæ ſectantem, & locum eius, id eſt, vrbes terræ ſanctæ & ciuitatem Ieruſalem deſolauerunt, id eſt, incolas Chriſtianos inde eiecerunt, & paganis hominibus loca ſancta impleuerunt. Sed quoniam tantam miſeriam Chriſtiani meruerunt propter peſsimam ſuam vitam, maximè in terra ſancta, quę cum adhuc à Chriſtianis in pace habitaretur, Chriſtiani in ipſa ſceleratiſsimè vixerūt. Propterea orat modò eccleſia pro indulgentia peccatorum tantorum & antiquorum, quatenus remiſsione percepta terrenam Ieruſalem readipiſcatur, & ad cœleſtem Ieruſalem perducatur. Denique omnia hæc generalius poſſunt exponi hoc modo, Deus venerunt gētes, id eſt, infideles ſeu

B infideliter conuerſantes, in hæreditatem tuam, id eſt, in populum tuum electum & Chriſtifidelem: quemadmodum lupi oues impugnare ſolent & diſsipare. Talibus enim electis ait Chriſtus, Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Et, In mundo preſſuram habebitis: polluerunt templum ſanctum Luc.10
tuum, quia eccleſiam multipliciter deſtruxerunt, dehoneſtauerunt, & opera nepharia commiſerunt Iohā.16
in ea, non ſolum pagani ſed etiam hæretici, maximè Arriani, poſuerunt Ieruſalem, id eſt, militantem eccleſiam, in qua eſt viſio pacis, & locus internæ quietis, in pomorum cuſtodiam, expellendo ea miniſtros altaris, ipſamque cōminuentes. Sequens autem verſiculus de corporibus plurimorū martyrum ad literam conuenienter exponitur, imo interdum intantum deſęuijt rabies perſecutorum, vt corpora martyrum ſepulta effoderent, comburerent, diſsiparent, vel auibus cæli ac beſtijs terræ ad deuorandum proijcerent. Effuderunt tyranni atque eorum ſatellites ſanguinem eorum, videlicet martyrum, tanquam aquam in circuitu Ieruſalem, id eſt, per omnem gyrum eccleſiæ, vtpote per totum mundum, vbi Chriſtiana viguit fides. Eccleſia nanque per vniuerſum orbem diffunditur, & ſæpe imperatores Romani ordinauerunt & præceperunt, vt omnes Chriſtiani trucidarentur, vbicūq; inuenirentur, quatenus nomen & memoria Chriſti omnino deficeret: & non erat qui ſepeliret occiſos. Hoc nanque ſub pœna mortis erat frequenter prohibitum, ne quis Chriſtianos martyrizatos ſepelire præſumeret. Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, &c. Hunc ſecundum ſenſum præhabitum dicit eccleſia, quilibetque fidelis in perſona Chriſtianorum, iuxta vel inter gentiles, hæreticos,

C ſeu perſecutores morantium, qui Chriſtianos ſæpe ſubſannant, præcipuè dum in prælijs præualent eis. Effunde iram tuam in gentes, &c. Orat eccleſia inimicos ſuos diligens, pro punitione & deiectione aduerſariorum ſuorum in præſenti ſeculo, ne pereant in futuro. Et innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris vltio ſanguinis ſeruorum tuorum qui effuſus eſt. Orat eccleſia pro vltione ſanguinis martyrum, eo modo quo & in Apocalypſi habetur, Animæ interfectorum clamabant voce magna, Vſquequo domine ſanctus & verus non vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra? Vnde & Chriſtus in Euangelio loquitur, Deus non faciet vindictam ſeruorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte? Dico vobis, quia cito faciet vindictam eorum. Introeat in conſpectu tuo, hoc eſt, exaudiatur à te gemitus compeditorum, qui propter iuſtitiam corporaliter ligantur & incarcerantur, vel vinculis diuinæ ac fraternæ dilectionis conſtringuntur intantum, vt etiam pro hoſtibus & perſecutoribus fideliter orent, teque omnipotentem deum ligare & prohibere dicantur, ſicut tuipſe ad Moſen dicis, Cerno quòd populus iſte, ſcilicet filij Iſrael, duræ ceruicis ſit, dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleā eos. Sed quid fecit Moſes ſanctus? Non acquieuit tibi, quin potius ligatum te tenuit, dicens, Aut dimitte populo hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro quem ſcripſiſti. Libenter ô domine hoc modo vinctus teneris vinculis ſancti amoris. Tu enim es amor, & nullus te ita ligat, niſi cuius tu mentem tam vehementer inflammas. Vel, gemitus compeditorum, hoc eſt, ſeruorum tuorum mortalium, multis neceſsitudinibus humanæ corruptibilitatis, & Apoc.6 Lucæ18 Exod.32

D vinculis præſentis miſeriæ, quotidianorúmque lapſuum miſerabiliter vinctorum, atque in carcere corporis huius gementium & cum Paulo clamantium, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rurſus, Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Secundum magnitudinem brachij tui poſside, per indeſinentem cuſtodiam & gratiæ multiplicationem, filios mortificatorum, hoc eſt, nos omnes qui ſumus filij ſpirituales apoſtolorum & martyrum, ac reliquorum ſanctorum pro nomine tuo corporaliter occiſorum, vel quotidie afflictorum, & in laboribus pœnitentiæ, exercitijsque ſpiritualis vitæ inceſſabiliter interfectorum: quemadmodum ait Apoſtolus, Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circunferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. Poſtremò inducitur vox eccleſiæ domino regratiantis pro beneficijs eius, Nos autem populus tuus, à te Chriſto Chriſtianus vocatus, tuo ſanguine liberatus, genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, qui feciſti nos deo noſtro regnum & ſacerdotes, & oues paſcuæ tuæ, id eſt, qui ſacramentis tuis reficimur, aqua ſapientiæ à te potamur, pane vitæ cibamur, gratia tua roboramur & creſcimus, & tua gubernatione ſubſiſtimus, atque ad finem beatum pertingimus, confitebimur tibi in ſeculum. Cætera ex præcedenti elucidatione clariſsimè eluceſcunt. Decet autem nos Pſalmum hunc pro reparatione terræ ſanctæ quotidie cum affectuoſiſsima mente depromere, quia & hoc verè ſanctum eſt, & deo gratiſsimum pro hac tam pia intentione orare, Rom.7 Philip.1 2.Cor.4 Act.11 1.Pet.2 Apoc.1

& ſi non exaudimur pro hoc, deus tamen qui noſtrum deſiderium approbat, in alijs copioſam nobis E
mercedem impendet.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXIX.

EXPOSITIO Tituli.

HAbet interea Pſalmus iam declarandus hunc titulum, In finem pro his qui commutabuntur
teſtimonium Aſaph pro Aſſyrijs, id eſt, Pſalmus præſens in Chriſtum, qui eſt finis præcepti
ac legis, nos erigens, eſt teſtimonium Aſaph, hoc eſt, congegationis fidelium, Chriſti incar-
oationem fideliter recipientium, eſt ſcriptus pro his qui commutabuntur, id eſt, ad inſtructio-
nem & vtilitatem eorum, qui toto corde cõuertuntur ad dominum, puta pro Aſſyrijs, hoc eſt, vitam
Thre.5 ſuam coram deo rectè dirigentibus. Aſſyrij nanque dirigentes interpretatur. Non enim ſumitur hoc
4.Re.17 loco nomen, Aſſyrijs, pro populo illo, de quo in Threnis aſſerit Ieremias, AEgypto dedimus manũ
& Aſſyrijs, de quo in libro Regum habetur. Pſalmus iſte ſecũdũ doctores catholicos de primo Chri
ſti aduentu, videlicet de incarnatione Saluatoris, ad literam ſcriptus eſt. Incarnatio autem Chriſti ſa
lus eſt totius mundi, ſeu omnium electorum, qui vnquam in mundo fuerunt, exiſtunt, & erunt. Vna
quoque eſt omnium fidelium eccleſia, eorum videlicet qui fuerunt ante legem, ſub lege, & tẽpore gra
tiæ. Hæc autem eccleſia nomine vineæ deſignatur, quoniam deus eam colit, fœcundat, & regit. Sed
quoniam tempore legis Moſaicæ penè omnes declinabant ad idololatriam, idcirco pro tempore illo
per vineam domini deſignabatur ſynagoga, ſeu congregatio Iudæorum. Tempore quoque euange- F
Iohã.25 licæ legis per vineam domini intelligenda eſt Chriſtianorum eccleſia, quoniam extra eccleſiã Chri-
ſti nemo poteſt ſaluari: quemadmodum ait Saluator, Si quis in me non mãſerit, mittetur foras, & are-
ſcet. Sancti igitur veteris teſtamẽti Chriſti incarnationem vehementiſsimè deſiderantes, deum ora-
bant vt vineam ſuam, quam ſæpe per angelos ſanctos & homines virtuoſos viſitauerat, per ſeipſum
Eſai.52 viſitare dignaretur, apparendo in carne. Hoc nempe deſiderare audebãt, quoniam deus eis hoc pro-
miſit, quemadmodum apud Eſaiam teſtatur, Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die il-
Eſai.33 la, quia egoipſe qui loquebar ecce adſum. Vnde & iterum beatiſsimus Eſaias prophetauit, Dominus
iudex noſter, dominus legifer noſter, dominus rex noſter, ipſe veniet & ſaluabit nos. Per Zacbariam
Zach.2 quoque ait, Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Itaque dũo pri-
mi verſus ad eccleſiam dei pertineot, quæ erat tempore legis ſcriptæ: qui tamen allegoricè exponun-
tur de eccleſia dei, quæ eſt tempore gratiæ. Ait ergo,

PRECATIO.

*Deus pater uirtutum eſto propitius dux itineris recti in conſpectu populi, filij tui ſanguine redempti: ut forti à te
plantata radice Chriſtianæ profeſsionis impleat terram æternæ repromiſsionis.*

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem. G

Gen.37 QVI REGIS Iſrael,] hoc eſt, tu deus qui gubernaſti Iacob patriarcham, & po-
pulum natum ex eo, [INTENDE,] hoc eſt, preces meas & populi tui vota, mi-
ſericorditer intuere, [QVI deducis velut ouem Ioſeph,] hoc eſt, qui Ioſeph in
innocentia & ſimplicitate tua cuſtodiſti, velut ouẽ electam ad tuum ouile per-
tinentem. Vel, velut ouem, id eſt, ſicut paſtor ouem ſuam ducit, cuſtodit, & alit.
Vel ſic, qui deducis Ioſeph, hoc eſt, populum Iſrael deſignatum per Ioſeph:
quoniam ipſe erat excellentior fratribus ſuis, eóſque tempore famis ſaluauit.
Exod.13 Huic populum deus deduxit per deſertum, præcedens eum per columnã nu-
bis in die, & per columnam ignis in nocte, potius autem per angelum ſanctum, qui columnam nubis
Exod.23 & ignis mouebat. Vnde dominus ait ad Moſen, Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te, &
cuſtodiat in via, & introducat ad locum quem paraui. In ſcripturis enim per Iacob & Iſrael intellige
Gen.25, re poſſumus vel perſonam illam filium Iſaac, qui dictus eſt Iacob & Iſrael. Similiter quoque per Io-
32 ſeph interdum accipimus filium Iacob, qui Ioſeph vocatus eſt. Aliquando autem populum ex ſemi-
Gen.30 ne Ioſeph ortum. Quandoque verò totum populum Iſraeliticum. ¶(2) QVI ſedes ſupet Che-
rubin,] id eſt, qui omnem altitudinem creatæ ſcientiæ ſuperexcedis, & in angelicis illis ſpiritibus H
Cherubin nuncupatis reſides, eos excellenter illuminando. [MANIFESTARE,] id eſt, euidenter
teipſum nobis oſtende, deſcendendo ad nos, & nobis viſibiliter apparendo, manifeſtare (inquam)
[CORAM Ephraim, Beniamin, & Manaſſe,] hoc eſt, coram omni populo fideli, per has tribus ſigni-
ficato. Per Ephraim nanque, qui interpretatur fructificatio, intelliguntur hi qui dignos pœnitentiæ
Marc.1 fructus & opera ſancta producunt. Per Beiamin quoque, qui filius dextræ dicitur, intelligendi ſunt
illi, qui deo per operationem iuſtitiæ fortiter feliciterq; cohærẽt. Per Manaſſen verò, qui obliuio di-
citur, deſignantur qui propter diuinorum amorem, terrenorum atque carnalium omnium obliuiſcũ
tur. Qui autem huiuſmodi ſunt, digni & apti ſunt, vt deus eis appareat. Tales verò vtique extiterunt
patres antiqui, qui Chriſti aduentum tam inhianter optabant. Sciebant enim quia beati oculi qui vi-
derent. Et de eis Chriſtus dixit diſcipulis ſuis, Multi reges & prophetæ voluerũt videre quę vos vi-
Matt.14 detis, & audire quæ vos auditis. Moraliter, per Iſrael deſignatur eccleſia deũ per fidẽ conſpiciẽs, quã
deus nunc ſpecialiter regit, dirigendo eam ad vitã æternam, quẽadmodum olim ſpecialiter rexit ſy-
nagogam tanquam populum peculiarẽ. Per Ioſeph quoque, qui interpretatur augmentum, intelli-

A guntur fideles ex gentilitate ad Chriſtum conuerſi,& primitinæ eccleſiæex Iudæis collectæ adaucti,
quia hi duo populi in Chriſto lapide angulari vniuntur,ſicut duo parietes, conſtituúntq; vnam ec-
cleſiam. Huic autē populum deus deducit in huius mundi exilio per viam mandatorum ſuorum,illu
minans eum per euangelicam apoſtolicámque doctrinam,per inſpirationem occultam, per aliorum
informationem. Vnde apud Eſaiam habetur, Hæc dicit dominus redemptor tuus, Ego deus tuus do Eſa.48
cens te vtilia,gubernans te in via qua ambulas. Sed quia non ſufficit ardentiſsimo amatori ſemel aut
bis diuinam inuocaſſe præſentiam,ideo rurſus petit quod ante petiuit,ſcilicet Chriſti aduentum,di-
cendo, ℂ(3) EXCITA] tu domine deus vnigenite dei [POTENTIAM tuam,] quæ quaſi ob-
dormiſſe videtur dum electos tuos non liberas,præſertim dum ſanctos patres in limbo inferni dere
liquiſti,& vniuerſum pené mundum per idololatriam alióſque diuerſos errores permiſiſti ſeduci,at-
que diabolicæ dominationi miſerabiliter ſubiugari. Excita ergo,id eſt,exerce,in actum extende,de- Matt.1
clara potentiam tuam,qua potes fortem armatum,id eſt,diabolum ligare,& vaſa eius diripere,id eſt, Mar.32
peccatores ſaluare : [ET veni] non per legatum, ſed in propria perſona per carnem aſſumptam,[VT Luc.11
ſaluos facias nos]á reatu originalis peccati,imo ab omni peccato mortali & veniali, & á poteſtate di 1.Iohā.3
aboli. Ob hæc enim Chriſtus aduenit:quemadmodum Iohannes dicit,In hoc apparuit filius dei,vt
B diſſoluat opera diaboli. Poteſt etiam quilibet noſtrum pro ſeipſo quotidie iſta orare, videlicet vt do- Iohā.14
minus per gratiæ infuſionem ſeu ſpiritualē aduentum ad ipſum deſcēdat: ſicut Saluator de ſeipſo &
deo patre loquens, Ad eum,inquit,veniemus,& manſionē apud eum faciemus. ℂ(4) DEVS con-
uerte nos,]hoc eſt,corda noſtra tuo aduentui præpara,á rebus caducis & vanis auerte,tibi incommu
tabili bono fac inhærere,[ET oſtende faciem tuam,]hoc eſt,teipſum nobis manifeſta, apparendo in 1.Cor.13
forma viſibili. Vel,oſtende faciem tuam,hoc eſt,placatus reſpice nos,& ne nobis tuis famulis indi-
gneris. Vel,oſtende faciem tuam,poſt hanc vitam,quatenus videamus te in patria facie ad faciē, hoc 1.Iohā.3
eſt,ſicuti es,atque per ſpeciem,quemadmodum in prima ſua Canonica ait Iohānes, Nunc filij dei ſu Matt.18
mus,& nondum apparuit quid erimus. Scimus, quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus,quia vi- Exod.33
debimus eum ſicut eſt. Itaq; oſtende nobis ſtatim poſt egreſſum á corpore faciem tuam,hoc eſt,eſ-
ſentiam tuam,vt ſimus ſicut angeli dei,de quibus ſcriptum eſt, Angeli in cœlis ſemper vident faciem
patris. Huius faciei oſtenſionem concupiuit Moſes dicens,Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtē-
de mihi faciem tuam. Si autem ſic feceris domine, [ET ſalui erimus,] in præſenti vita á culpa, & in
futuro á pœna:erimus quoque ſalui,hoc eſt,beati,nunc in ſpe & inchoatiuè, poſt verò in re & com-
pletiuè. ℂ(5) DOMINE deus virtutum,] hoc eſt,dator & conſeruator omnium poteſtatum, ſi-
ne quo nil valet omnis natura creata. Vel,deus virtutum,hoc eſt,angelorum ſanctorum, qui omnes
dici ſolent virtutes,de quibus & Chriſtus teſtatur, Virtutes cœlorum mouebuntur.[QVOVSQVE Luc.21
C iraſceris ſuper orationem ſerui tui?]hoc eſt,quàm diu precem famuli tui repelles exaudireque diffe-
res?]Et quouſque ℂ(6) CIBABIS NOS pane lachrymarum,]hoc eſt,doloribus & ęrumnis nos
implebis aut impleri permittes,ſicut impletur quis cibo? Et quàm diu[POTVM dabis nobis in la-
chrymis,]id eſt,potu lachrymarum nos implebis, ſicut de pane prætactum eſt, [IN menſura] iuſti-
tiæ tuæ,id eſt,tam vehementer ſicut meruimus, ſcilicet ſecundum exigentiam culparum noſtrarum
non relaxando tormentum,quemadmodum teſtatus es. Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit,
tantum date illi tormentum & luctum. Vel,in menſura,id eſt,ſecundum noſtram poſsibilitatem, vi- Apoc 12
delicet quantum ferre nos poſſe cognoſcis. Non enim permittis nos tentari ſupra id quod poſſumus 1.Cor.10
ferre,ſed facis cum tentatione prouētum. Eſt autem quidam panis & potus lachrymarum valde de-
ſiderabilis & ſalubris,ſicut ſunt lachrymę prodeuntes ex pœnitentia pro peccatis,ex charitate diui-
na,pro deſiderio regni cœleſtis,ex dilectione proximi,ex compaſsione infirmitatis ipſius : & hic ci-
bus veraciter animam reficit ipſius,indulgentiam obtinet,gratiámque acquirit. ℂ(7) POSVI
STI nos in contradictionem vicinis noſtris,]hoc eſt,in tantū opprobrium atque miſeriam nos veni-
re & cadere permiſiſti,quòd hoſtes noſtri nobis loco propinqui audenter contradicunt nobis, [ET
inimici noſtri ſubſannauerunt nos,]quaſi inaniter deum coleremus. Hoc modo ſynagoga reproba-
batur & ſubſannabatur á Babylonijs tempore tranſmigrationis, & poſt reditum ad terram Iudææ á
D Samaritanis: ſecundum quod in libro Eſdræ frequenter habetur, Factum eſt (inquit) cùm audiſſet
Sannaballath,quòd ædificaremus murū,iratus eſt valde,& ſubſannauit Iudæos. Sed & Tobías pro- Ibidem.
ximus eius dixit, Aedificēt,ſi aſcenderit vulpes,tranſiliet murum eorum. Primitiua quoque eccleſia
Chriſti multiplicem contradictionem ſuſtinuit. Primò á Iudæis,vt patet in Actibus apoſtolorum: Act.8
deinde per totum mundum á paganis,vt ſcribitur in legendis ſanctorum. Pro huius contradictionis
& ſubſannationis amotíone orat Ieremias, Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, neque Iere.14
facias nobis contumeliam. Veruntamen Paulus hanc contradictionem & ſubſannationem non ti- Act.17
muit,cui Athenienſes philoſophi dixerunt, Quid vult ſemiuerbius hic dicere? nouorum dæmonio-
rum videtur annunciator eſſe. Nihilominus propter duas cauſas poteſt homo perfectus deum ora-
re pro ablatione ſubſannationis & contradictionis huiuſmodi. Primò propter periculum infirmo-
rum,ne in aduerſis frangantur. Secundò propter charitatem aduerſariorum,quorum errori cóndo-
lere debemus ex vera charitate ne pereant : & ita poſſumus deſiderare, vt ceſſent nos perſequi, ne
deum offendant, & damnationem incurrant. ℂ(8) DEVS virtutum conuerte nos.] Non
enim ſine gratia tua præuenienti conuerti valemus,quemadmodum á Ieremia dicitur, Conuerte nos Thre.5
domine ad te,& conuertemur. Vnde & iterum flagitat Ieremias, Conuerte me domine & conuertar. Iere.31
Poſtquam enim conuertiſti me egi pœnitentiam.[ET oſtende faciem tuam] nunc per fidem & gra-
tiam,in futuro quoq; per ſpeciē & gloriā,[ET ſalui erimus:]ex quo clariſsime cōſtat, quòd ſalus ſeu

beatitudo noſtra, in oſtẽſione ſeu viſione diuini vultus cõſiſtit, videlicet in actu intellectus. Vnde Sal E
Iohã.17 uator ait, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum deum. Denique Chriſtus promittit faciei ſuæ
Iohã.14 oſtenſionem pro præmio, dicens, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & mani
feſtabo ei meipſum. Propter quod Auguſtinus, Viſio, inquit, eſt tota merces. Non ergo (vt aliqui pu-
rant) beatitudo in actu voluntatis eſſentialiter ſita eſt. ❡(9) VINEAM de AEgypto tranſtuliſti.]
hoc eſt, ſynagogam ſeu populum Iudæorum de terra AEgyptiorum eduxiſti, atque per modũ agri-
colæ eam in alia terra tranſplantaſti, videlicet in terra promiſsionis. Dicitur autem ſynagoga vinea,
quoniam deus diligenter eam excoluit, purgauit, fœcundauit, & in cellam ſuam vinariã introduxit,
Cant.1 vt habetur in Canticis. Propter quod apud Eſaiam aſſeritur, Vinea domini exercituum domus Iſra-
Eſa. 9 el eſt, & vir Iuda germen delectabile eius. [EIECISTI gentes] Chananæorum de terra promiſsio-
nis, [ET plantaſti eam,] hoc eſt, populum Iudæorum in terra hac firmiter collocaſti, & ſine vllo pauo
Ioſue 1 re habitare feciſti. ❡(10) DVX itineris fuiſti in conſpectu eius,] hoc eſt, populum Hebræorũ in via
duxiſti de AEgypto vſque in terram eis promiſſam, præcedendo eos per angelum ſanctum, & co-
Exod.13 lumnam ignis ac nubis, quemadmodũ paulo ante plenius dictum eſt, [ET plãtaſti radices eius,] hoc
eſt, genitores ſeu patres, duces ac principales populi huius fortiter roboraſti in anima, ſtabiliterq; lo-
caſti in terra prædicta. [ET impleuit terram,] hoc eſt, populus iſte multiplicatus eſt longe ac late, &
per totam terram promiſsionis diffuſus. Quanta enim fuerat multitudo populi huius tempore Da-
uid, ſcriptum eſt primo Paralipomenon, Dedit Ioab numerum populi Dauid, & inuentus eſt omnis
1.Par.21 Iſrael mille milia, & centum milia virorum. De Iuda autem trecenta ſeptuaginta milia: nam Leui
& Beniamin non numerauit, eo quòd inuitus exequeretur imperium regis. Ecce quomodo popu-
lus iſte terram impleuit. Nam quando poſt egreſsionem de terra AEgypti primò à Moſe numera- F
Num.1 bantur, erant circiter ſexcenta milia tantum, & tempore Dauid erant fortaſſe in triplo plures.
❡(11) OPERVIT montes vmbra eius,] hoc eſt, vinea iſta tam altè excreuit, quòd vmbra eius mõ-
tes operuit, quia tam ſublimes perſonæ ex populo iſto nati fuerunt, videlicet reges, prophetæ, Naza-
ræi, ſacerdotes & iudices, quorum vmbra, hoc eſt, gratia in hac vita conceſſa, quæ gratia vmbra eſt re-
ſpectu gratiæ quæ habetur in patria, operuit, id eſt, vehementer tranſcendit atq; exceſsit mõtes, hoc
Deut.4 eſt, ſublimes perſonas aliarum nationum & omnium gentium. Vnde Moſes, Non eſt, inquit, alia na-
tio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt dominus noſter cunctis obſecra-
Ibidem. tionibus noſtris. Et denuo, Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat ceremonias iuſtáque iudicia, &
vniuerſam legem ſicut populus Iſrael? Per vmbram quoque intelligi poſſunt ceremoniæ veteris le-
gis, quæ erant obſcuræ figuræ non euidentes ſimilitudines futurorum bonorum: iuxta illud Apoſto-
Heb.10 li, Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Quemadmodum enim
Diony. Dionyſius docet, ſtatus Chriſtianæ religionis medio modo ſe habet inter ſtatum veteris teſtamenti,
& ſtatum beatorum in patria: ideo quæ in nouo teſtamento geruntur, ſunt euidentes ſimilitudines fu
turorum cœleſtiũque bonorum, hoc eſt, ſtatus patriæ & eorum quæ illic geruntur: ſed quæ in vete-
ri teſtamento fiebant, erant remotæ atque obſcuræ figuræ futurorũ bonorum. Eſt igitur ſenſus, Ope- G
ruit montes vmbra eius, hoc eſt, lex ceremonialium præceptorum atque figuræ veteris teſtamenti
operuit noſtro intellectui, id eſt, obſcuros & ad intelligendum difficiles reddidit mõtes, hoc eſt, pro-
phetas, qui propter gratiæ excellentiam montes dicuntur. Obſcuræ enim & quaſi in vmbra loquun-
tur. [ET arbuſta eius cedros dei.] Arbuſta ſunt quæ iuxta arborem naſci ſolent, per quæ hoc loco
intelliguntur augmenta ſeu excrementa vineæ, videlicet poſteri patriarcharum patrúmq; filij, quo-
rum adoptionis gratiæ atque imperij dignitas tanta fuit, vt cedros dei, hoc eſt, excellentes valde per-
ſonas excellant. Ex patriarchis enim & populo ex AEgypto tranſlato orti ſunt ſanctiſsimi & ma-
ximi reges, prophetæ, ſacerdotes, & alij multi altiſsimæ gratiæ homines. Qui autem vineam iſtam
omnino ad literam vellet exponere, hunc quoque verſiculum poſſet corporaliter explanare. Ope-
ruit montes vmbra eius, hoc eſt, ædificia, turres, domus, & muri populi Iudæorum tam altè erant cõ-
ſtructa, quòd propter eorum ſublimitatem montes terræ Iſrael, quæ montoſa eſt, radijs ſolis priua-
bantur, ſicque vmbram patiebantur. Prope Ieruſalem in gyro montes fuerunt, quos certum eſt ſo-
le oriente vmbram ſuſtinuiſſe ad tempus ex vno latere vrbis, propter altitudinẽ ædificiorum ipſius.
1.Par.17 Vnde de Ioſaphat dicitur, quòd ædificauit in Ieruſalem domos in modum turrium altas: & arbuſta
eius, hoc eſt, tiguria iuxta ædificia ſita, vel arborum excrementa operuerunt propter ſuam altitudi-
nem cedros dei, hoc eſt, cedros terræ promiſsionis: quæ dicuntur cedri dei, quia fuerunt cedri ter- H
ræ diuinitus prælectæ. Deſcripta altitudine vineæ huius, deſcribitur latitudo ipſius, dum ſubditur,
❡(12) EXTENDIT palmites ſuos vſque ad mare,] id eſt, vinea ſeu populus Iudæorum filios
Ioſ.13,14 genuit, quorum habitatio protenſa eſt vſque eſt ad mare mediterraneum: extendit [ET propagines,]
Ioſ.15,16 hoc eſt, generationes ſuas [VSQVE ad flumen,] magnum Euphratem: & ita poſſederunt filij Iſrael
omnem terram ſibi promiſſam, multiplicatíque ſunt in ea à termino vno vſque ad terminum alium.
Ioſ.17,18 Cùm ergo ô domine tanta bona præſtiteris olim vineæ huic, ❡(13) VT QVID] poſtmodum
[DESTRVXISTI,] hoc eſt, abſtuliſti [MACERIAM eius,] hoc eſt, ſepem, parietem, ſeu protectio-
nem, ſubtrahendo ei tuum auxilium angelicámq; defenſionem, quibus deſtituta in idololatriã, & a-
lia multa facinora lapſa eſt, promeruitque quod ſequitur, [ET vindemiant,] hoc eſt, vaſtant, concul-
cant & deſtruunt [EAM omnes qui prætergrediuntur viam,] id eſt, omnes nationes gentilium, in cir
Eſaiæ5 cuitu eius & procul manentes? Porro hoc modo deſtructurum ſe eſſe maceriam vineæ huius per
Ierem.12 Eſaiam dominus prædixit, Oſtendam (inquiens) vobis, quid faciam vineæ meæ. Auferam ſe-
1.Mac.2 pem eius, & erit in conculcationem. Quod & factum oſtendit apud Ieremiam, Paſtores multi de-

A moliti ſunt vineam meam. Vnde & in primo libro Machabæorum inducitur, Quæ gens non hæreditauit regnũ eius,& non obtinuit ſpolia eius? ℂ(14) EXTERMINAVIT eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eã.] Quidam Caſsiodorum imitantes, per aprũ intelligũt Veſpaſianum: per ſingularẽ verò ferũ, filiũ eius Titum, ſed non videtur. Nam populus Iudæorum tẽpore deuaſtationis ſuæ ſibi à Veſpaſiano & Tito inductæ, nullo modo erat vinea domini, quia nec deus coluit eã per gratiã, nec ipſa coluit deum per fidẽ: ſed erat populus ille pro tunc ſicut & nunc omnino infidelis & reprobus, habuitq; veritatem in eis, quod ait Iohannes in Apocal. Dicunt ſe Iudæos eſſe, & nõ Apoc. 23
ſunt, ſed ſunt ſynagoga Satanę. Aptius ergo per aprum & ſingularem ferum accipimus eundẽ tyrãnum, ſiue ille dicatur fuiſſe Nabuchodonoſor, ſiue Antiochus. Horum nãq; vterque exterminauit. i. extra proprios terminos poſuit populum iſtum ædificia eius deſtruendo, & habitatores transferẽdo, 2. Mac. 5
ſeu effugando, ſicut de Iuda Machabæo & fratribus eius legitur, ꝙ inter feras in deſertis locis morabãtur: & hic ſingularis ferus depaſtus eſt vineam iſtam, populũ hunc terribiliter trucidando. Iudęi autem in ſua perfidia indurati per aprum ſingularemq; ferum intelligunt Titum ſeu Veſpaſianum. Hæc verò quæ de ſynagoga ſub nomine vineæ dicta ſunt, de eccleſia Chriſti myſticè accipi poſſunt hoc modo, Vineam, hoc eſt, militantem eccleſiam ſeu populum Chriſtianum de AEgypto. i. de ſeculo iſto tenebroſo tranſtuliſti in regnum Chriſti, vt eſſent Chriſtiani tui hæredes & Chriſti cohære- Gala. 5
B des. Propter quod ait Apoſtolus, Deus eripuit nos de præſenti ſeculo nequam, & trãſtulit nos in regnum filij dilectionis ſuæ: eieciſti gentes, hoc eſt, gentiles commutaſti in melius, conuertẽdo eos ad fidẽ, & conuerti nolentes feciſti deficere. & plantaſti eam, id eſt, pnpulum Chriſtianum habitare feciſti in locis & terris, in quibus gentiles olim morati ſunt. Vel, plantaſti eam in Chriſto per fidem & charitatem. Dux itineris fuiſti in conſpectu eius, quia apoſtolos per totum mũdum duxiſti, & omnes electos per gratiam ad teipſum omnium rerum vltimum finẽ perducis: quemadmodum proteſtaris, Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Et iterum, Non relinquam vos or- Iohã. 14
phanos, vado & venio ad vos: & plantaſti radices eius, id eſt, primos eccleſiæ principes aliorũ vtique Ibidem.
ſpirituales genitores, videlicet apoſtolos & eorũ præcipuè ſectatores, vt erant Dionyſius, Polycarpus, Ignatius, in Chriſto incõcuſſe corroboraſti, ita vt poſſent ipſi alios in Chriſto fundare, ſicut fundatur palmes in vite. Nã & Chriſtus ait, Ego ſum vitis vera, vos palmites: & impleuit terrã, quia eccleſia per vniuerſum orbem diffuſa eſt. Vnde ſcriptũ eſt in Eſaia, Florebit & germinabit Iſrael, & im Iohã. 15
plebũt faciem orbis ſemine. Quod exponi non poteſt de carnali generatione & multiplicatione Iu- Eſa. 27.
dæorum, ſed de ſpirituali generatione apoſtolorum ex populo Iſrael prodeuntium, & multiplicatione fidelium, qui ſunt ſemen apoſtnlorum. Operuit mon tes vmbra eius, id eſt, electio Chriſtianorum omnem altitudinem gratiæ alijs datæ exceſsit. Nam & apoſtoli ſecurè præferuntur prophetis, & ec-
C cleſia ſynagogæ: & arbuſta eius cedros dei, quoniam gratia maior effuſa eſt in communem populum Chriſtianum, quàm olim in homines dei ſublimes. Extendit eccleſia palmites ſuos, id eſt, filios ſuos, vſque ad mare occidentale à mari orientali: quemadmodum de Chriſto alibi habetur, Poteſtas eius à mari vſque ad mare, & vſque ad flumen, id eſt, fontem baptiſmi extendit propagines ſuas, quoniam Zach. 9
quotquot gignit eccleſia, omnes intingit baptiſmatis aqua, ſicut Saluator præcepit apoſtolis, Docete omnes gẽtes, baptizãtes eas in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Propter quod Petrus propagini, quam in exordio ſuæ prædicationis in Chriſto produxit, dixiſſe ſcribitur, Baptizetur vnuſquiſ- Matt. 28
que veſtrũ in nomine Chriſti, in remiſsionem peccatorum. Vt quid deſtruxiſti maceriã eius? hoc eſt, Act. 5
cur permiſiſti eccleſiam ita deficere, tuo auxilio ei ſubtracto? & vindemiant eam, id eſt, ſpiritualibus bonis eam ſpoliant omnes qui prætergrediuntur viam, hoc eſt, qui mandatorũ tuorũ ſemitas tranſgrediũtur, videlicet dæmones hominesque peruerſi. Exterminauit eam aper de ſylua, id eſt, Machomet Sarracenorum legiſlator, cuius populus eccleſiam Ieroſolymorum ſubuertit, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Per hunc ſingularem ferum intelligi poteſt ipſe Machomet, ſeu quilibet crudelis tyrannus aut hæreſiarcha. ℂ(15) DEVS virtutum conuertere,] id eſt, teipſum ad nos clementer conuerte, quemadmodum alibi teſtatus es, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos: [RESPICE de cœlo] oculo pietatis tuæ immenſæ, [ET vide] indigentiam noſtram, [ET viſita] in ꝓpria per-
D ſona [VINEAM iſtam,] id eſt, eccleſiam tuam, viſita quoque corda humana quotidie per gratiæ infuſionem, & ſpiritualium bonorum augmentum. ℂ(16) ET perfice eam,] ſcilicet eccleſiam, dando ei ſpiritualem profectum & euangelica conſilia, quibus perſiciuntur præcepta. [QVAM plantauit] in fide & indiuidua charitate [DEXTERA tua,] id eſt, miſericordia tua ſeu potentia tua beni- Mat. 8
gna. Chriſtus enim ſtabiliuit eccleſiam ſuam in terra: ſpecialiter autẽ vide [ET ſuper filium,] hoc eſt, Marc. 9
Chriſtum, qui ſeipſum in Euangelio ſæpe appellat filium hominis, in cuius figura Ezechiel tam fre- Luc. 6
quenter dictus eſt filius hominis. [QVEM] Chriſtum [CONFIRMASTI tibi,] hoc eſt, inſeparabiliter tuæ diuinitati coniunxiſti, tam ſecundum vnionem perſonalem, quàm ſecũdum vnionẽ fruitiuã: & ita Chriſtus homo peccare non potuit, nec aliquo modo ſeparari à deo. Nam & in triduo mortis corpus eius & anima verbo mãſerunt vnita. Vel, ſuper filium tuum dilectum dominum Ieſum, quem confirmaſti tibi, id eſt, quem firmiter teſtatus es eſſe filium tuum, confirmando eum tibi in conſpectu Mat. 3, 17
hominum, dicendo ad eum tam in baptiſmo quàm in monte ſancto, Hic eſt filius meus chariſsimus, Mar. 5
in quo mihi complacui. Si autem ſic feceris, ℂ(17) INCENSA igni,] id eſt, peccata ex igne cõ- Luc. 3, 9
cupiſcentiæ ſeu flamma inordinati amoris commiſſa, [ET ſuffoſſa,] id eſt, peccata ex timore malo, deprimente & humiliante prouenientia, [AB increpatione vultus tui peribunt,] id eſt, in peccatore pœnitente ceſſabunt per increpationẽ tui reſpectus, dum hominem paternaliter increpas corrigendóque reſpicis, illuminas, & conuertis. In his verò qui in vitijs perſeuerant, peribunt iſta pec-

cata.i.æternaliter damnabuntur ab increpatione vultus tui.i à rigore tuæ diuinæ iuſtitiæ,quãdo pec E
Mat.25 catoribus dices,Ite maledicti in ignem æternum.Sciendum vero,quòd ſicut omnia opera meritotia
veniunt ex bono amore,aut bono timore:ſic omnia opera mala naſcũtur aut ex malo amore, aut ma-
lo timore.Timor autem ad amorem ſicut ad cauſam atq; radicẽ reducitur.Nõ enim timemus,niſi cu
ius oppoſitum amamus:idcirco omnia opera bona originaliter ex amore diuino procedunt. Nam ſi
ne charitate nihil eſt meritorium,omnia quoq; mala ex inordinato amore naſcuntur. ¶(18) FIAT
manus tua,]id eſt,diuinitatis tuæ potẽtia ô deus pater[SVPER virũ dexteræ tuæ,]id eſt,ſuper Chri
ſtum hominem,ita quòd tua diuinitas eius humanitati in omnibus cooperetur, & per eam noſtrã ſa-
lutem finaliter operetur,ſecundum quod ipſe Chriſtus ait,Pater in me manens ipſe facit opera,[ET
Iohã.14 ſuper filium hominis,]id eſt,Chriſtum filium deiferæ virginis, [QVEM confirmaſti tibi] ſecundum
modum expoſitum,ſecunda pars exponit priorem. Dicitur autem Chriſtus vir dexteræ dei.Primò,
quoniam fauor,amor,gratia,& miſericordia,& felix dei præſentia in omnibus plenè eius humanita-
Iohã 1 tem præuenit,impleuit,& beatificauit:ꝑut ſcriptum eſt,Vidimus gloriam eius,gloriam quaſi vnige-
niti à patre,plenũ gratiæ & veritatis.Secundò,quoniam ſecundum diuinitatẽ æqualis eſt patri,quæ
æqualitas nomine dextræ deſignatur.Tertiò,quoniam ſedet ad dexteram dei patris:iuxta illud,Do-
Marc.16 minus Ieſus aſſumptus eſt in cœlum,& ſedet à dextris dei. ¶(19) ET non diſcedimus à te].i.non
ceſſamus clamare ad te,& inuocare præſentiã Chriſti:idcirco fiducialiter dico, quia [VIVIFICA-
BIS nos]vita gratiæ in præſenti,& vita gloriæ in futuro,per meritum incarnationis & paſsionis do
Eſa.49 mini ſaluatoris.Tu enim per Eſaiam tuum dixiſti,Ego dominus ſuper quo non confundẽtur omnes
qui expectant eum:[ET nomen tuum inuocabimus,]donec æternam beatitudinẽ impetremus. Non
Iob 13 ergo diſcedamus à deo,ſi differat exaudire,dicamus cum Iob,Etiam ſi occiderit me,in ipſo ſperabo. F
¶(20) DOMINE deus virtutũ conuerte nos,&c.] Ecce iam trina vice verſum hunc repetit, quo-
niam in ſummæ trinitatis viſione noſtra ſalus conſiſtit: & item ad deſignandum affectus ſui feruorẽ
huiusq; verſiculi vtilitatem,dulcedinem,& virtutem.Eſt enim hic verſus admirabili poteſtate refer
tus,quia in eo petitur,quod ad noſtram ſaluationem requiritur, etiam eo ordine quo petendum eſt.
Primò enim à deo cõuertimur,quia ab eo eſt omnis boni principium. Deinde diuinitus illuſtramur,
& ita deinceps ſalui efficimur.Explicari non poteſt quãta ſit virtus,dignitas,atq; ſentẽtia huius ver-
ſus.In eo nanq; quod dicitur,Domine deus virtutum,tangitur diuina maieſtas,quæ eſt omniũ pote-
ſtatũ fontana origo:excitatúrq; anima noſtra ad reuerentialem tanti dominatoris timorem,de quo à
Iere.10 Ieremia ſcriptum eſt,Magnus es tu,& magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te ô
rex gentium?In eo quoque quod additur, Cõuerte nos, profitemur totam noſtram perfectionem &
ſalutem à deo penitus depẽdere inchoatiuè, proſequutiuè, & completiuè,intantum vt ipſa primor-
3.Reg.8 dialis noſtra conuerſio ſit dei largitio:quod Salomon innuens ſic orat, Sit dominus deus noſter no-
biſcum,& inclinet corda noſtra poſt ſe,vt ambulemus in omnibus vijs eius. Quòd autem proſequu-
1.Par.29 tio ſeu continuatio boni ſit donum altiſsimi, Dauid alio loco profeſſus eſt dicens,Domine deus cu-
ſtodi inæternum hanc voluntatem eorum,& ſemper in veneratione tui mens iſta permaneat. In eo G
autem quod ſequitur,[OSTENDE faciem tuam]accenditur,& certe merito incomparabili flamma
amoris æſtuare debet in nobis diuina dilectio.Quid enim tam bonum,quid tam amabile,dulce,pul-
chrum,ſalubre,iucundum,& nobile,ſicut videre faciem dei?O facies pulchra,ô pulchritudo immẽ-
ſa,ô felicitas infinita.Promittitur nobis aſpectus faciei creatoris noſtri: ſed quis eã videre dignus ha
Mat.5 bebitur,niſi cuius anima fuerit ab omni immunditia depurata?Propterea beati mundo corde, quo-
niam ipſi deum videbunt.Ecce ſi deum diligimus,affectuoſe dicamus,oſtende faciem tuam,& tanto
affectuoſius,quanto frequentius.Non enim decet nos ex frequenti iteratione & longa conſuetudine
in bono tepeſcere,priſtinam ſolicitudinem perdere,aut remiſsius agere. Qui enim opus dei non ne-
gligenter,ſed reuerẽter exoluit,quotidie in gratia creſcit,ſicq; de die in diẽ diuinũ obſequium per-
fectius ſoluit.Indeſinenter igitur dominum deprecemur,vt faciem ſuam nobis oſtendat,nunc quidẽ
per fidem illuminatam,& gratiæ claritatem,contemplationemq; quotidie ſynceriorem,in futuro au
tem per ſpeciem & gloriæ lumen. Tanto demum faciem dei clarius iucundiúſque conſpiciemus in
præſenti exilio,futuróq; ſeculo,quãto nunc affectuoſius exoramus hunc verſum,qui veraciter inæſtĩ
mabili dulcedine ſuperexuberat.Sed & totus hic Pſalmus præclarus eſt nimis, & liquet in eo quàm
vehementiſsimo deſiderio veteres ſancti Chriſti aduẽtum optabãt,& turpe eſt nobis,ſi eius incarna
tionem iam factam minori dilectionis feruore amplectimur,quam illi futuri deſiderabant. H

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXX.

EXPOSITIO Tituli.

EST autem Pſalmi iam perſcrutandi titulus iſte,In finem pro torcularibus quinta ſabbati Pſal-
mus ipſi Aſaph.Titulus hic magis pertinere videtur ad myſticã, quàm ad literalẽ Pſalmi prę-
ſentis explanationem,præſertim cùm multa habeãtur verba in eo,quæ nec in Hebręo ponun-
tur,nec in titulo Hieron.iuxta Hebræum.Idcirco in ſequenti explanatione,in qua Pſalmus iſte ſpiri
tualiter exponetur,præinductus quoq; titulus correſpondẽter explanabitur.Porro Hierony. in trãſla
tione ſua iuxta Hebræum talẽ titulum ponit,Victori in torcularibus Aſaph.Pro cuius intellectu ha-
bendo penſandum,quòd Pſalmus iſte ſpecialiter erat decãtandus in feſto tubarum, quod fuit primo
die Septembris:circa quod tempus ſolent eſſe completæ vindemiæ in terra promiſsionis, quoniam

A calida eſt, idcirco tunc fiebant libamina ſacrificiorum in templo: & ergo hic Pſalmus titulum ſorti-
tur à torcularibus, vnde vina exprimũtur, quia in eo redditur deo gratiarum actio pro fructibus an-
ni collectis. Ait ergo,

PRECATIO.

Fac domine populum tuum uocem tuam audire, dilata os noſtrũ, & imple illud laude gratiæ tuæ, ut in tribulatione præſentis uitæ te inuocantes nos exaudias, & ab omni impetu inimicorum ac tempeſtatis æternæ ſubducas.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

EXVLTATE deo adiutori noſtro,] id eſt, ad gloriam & honorẽ ac laudem dei,
nos in omni bono adiuuantis per gratiam ſuam, tam cordialiter ac vehemen-
ter gaudere in eo, vt ex abundantia interioris lętitię foris erumpant ſigna gau-
dij interioris. Dicitur enim exultatio, quaſi extra ſe ſaltatio, puta dum ex pleni-
tudine gloriæ interioris, extra manifeſtãtur eius indicia: [IVBILATE deo Ia
cob,] id eſt, ineffabiliter intus gaudete, & foris affectuoſiſsima laude deo cãta-
te. Eſt enim iubilus gaudium animi, quod prę vehementi exceſſu, nec integre
valet explicari, nec in toto taceri. Dicitur autem deus vniuerſorum, ſpecialiter Baruc.3
deus Iacob, propter excellentiſsimam gratiam ſibi collatam. Vnde de deo ait ſcriptura, Dedit viam
diſciplinæ Iacob puero ſuo. ¶(2) SVMITE pſalmum] vt eum deo deuote cantetis, [ET date tym-
panum,] hoc eſt, non tantum voce, ſed etiam muſico inſtrumento deum laudate, & ſimul cum ſono
tympani pſalmos vocibus decãtetis. Solebant enim Hebræi in inſtrumẽtis muſicalibus pſalmos can-
B tare, ſicut nunc in organis cantat eccleſia. Sic quoque date [PSALTERIVM iucundum cum citha- 1. Par. 13
ra] laudando deum in talibus inſtrumentis, ſecundum quod Dauid inſtituit. ¶(3) BVCCINATE Num. 10.
in neomenia,] id eſt, in die nouilunij [TVBA] ad buccinandum formata, quoniam Moſes iuſsit fie- 3. Eſdr.3
ri tubam ad hoc. Iudæi autem in omnibus nouilunijs egerãt feſtum in memoriam gubernationis di-
uinæ. In nouilunio verò ſeptimi mẽſis communiter occurrebat feſtum tubarum, apud Hebræos val-
de ſolenne in memoriã redẽptionis Iſaac ab immolatione: prout in Leuit. legitur. Idcirco nunc ſub- Leuit. 23
ditur, [IN inſigni die ſolennitatis veſtræ]. i. in ſolẽni feſto tubarũ. Cur autẽ hęc agere debeãt, pãdit.
¶(4) QVIA præceptũ in Iſrael eſt,] quoniã dominus iuſsit ſic fieri in populo Iſraelitico, ſicut ha- Num.29
betur in lib. Num. [ET iudiciũ deo Iacob]. i. iſtud mandatũ eſt à deo Iacob, qui hoc iuſtũ eſſe dicta-
uit. Vel ſic, iudiciũ deo Iacob. i. iudiciũ dãnationis erit Iacob. i. populo ex Iacob nato à deo omnium
iuſto iudice, ſi populus iſte omiſerit iſtud præceptũ implere. ¶(5) TESTIMONIVM in Ioſeph po
ſuit illud,] id eſt, deus iſtud præceptũ cum atteſtatione proprij teſtimonij propoſuit Ioſeph. i. populo
Iudæorũ per Ioſeph deſignato, propter hoc quod Iacob primogenita cõtulit ei, & ipſe alijs fratribus
ſuis ſanctior atq; ſublimior fuit. [CVM exiret] Ioſeph, id eſt, populus Iudæorum, [DE terra Aegypti] 1. Par. 5
per manum Moſi, [LINGVAM quam non nouerat audiuit,] id eſt, legem diuinam à deo per Moſen Exo. 12
ſumpſit, quam ante neſciuit. Vel hoc ideo dicitur, quoniã populus Iudæorũ cum acceſsiſſet ad mon-
tem Sinai, audiuit deum, vel potius angelum dei ſibi loquẽtem de medio ignis, propter quod territi Exod.20
C dixerũt ad Moſen, Non loquatur nobis deus, ne forte moriamur: ſed loquere tu nobis. Propter quod Deut.5
Moſes, Ecce, inquit, oſtendit nobis dominus deus noſter maieſtatẽ ſuam, & probauimus hodie, quòd
loquente deo cum homine vixerit homo, vocem eius audiuimus de medio ignis. Vel quod dicit, lin-
guam quam non nouerat audiuit, forſitan ideo dicit, quoniam filij Iſrael in Aegypto nati & educa-
ti, cum veniſſent ad terras Amorræorum, Madianitarum, Moabitarum, Idumęorũ, &c. linguas igno-
tas audierant. ¶(6) DIVERTIT ab oneribus dorſum eius,] hoc eſt, deus populum Iudæorum eri-
puit a deportatione onerum, quæ portabant in terra Aegypti ex imperio Pharaonis, conſtruentes ei
ciuitates tabernaculorum, vt patet in Exodo. [MANVS eius in cophino ſeruierunt.] Nam filij Iſrael Exo.1
in ſportis collegerunt & detulerunt lateres, ſeu alia quæque neceſſaria ad ſtructuram. Deinde mutat
Propheta perſonam, loquiturq; in perſona dei, ſubdens, ¶(7) IN tribulatione inuocaſti me,] id eſt,
ô popule Iudæorum, dum in Aegypto affligebaris à præpoſitis operum atque Aegyptijs, vitam ve- Exod. 2
ſtram ad amaritudinem perducentibus, clamaſti ad me pro liberatione, [ET liberaui te] in manu for-
ti & maximis ſignis. Hinc enim dominus ait ad Moſen, Clamor filiorum Iſrael venit ad me, deſcen- Exod. 3
díque vt liberem eos [EXAVDIVI te in abſcõdito tempeſtatis,] id eſt, in afflictione cordis tui oc-
D culta, quando gemebunde ſuſpirabas ad me, non audens manifeſte me inuocare aut cõqueri propter
Aegyptiorum formidinem, [PROBAVI te apud aquam contradictionis,] hoc eſt, ibi oſtendi tuam Num. 20
ingratitudinem & peruerſitatem. Vnde in libro Num. legitur, Hæc eſt aqua cõtradictionis, vbi iur-
gati ſunt filij Iſrael contra dominum. Poteſt quoque iſtud ſpecialiter ad Moſen Aaronq; referri, qui
circa hunc locum deum per incredulitatem offenderunt, propter quod terram promiſsionis intrare
prohibiti ſunt, dicente ad eos domino, Quia non crediſtis mihi vt ſanctificaretis me coram filijs
Iſrael, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. ¶(8) AVDI populus meus] peculia- Num. 20
ris verba legis meæ, auribus cordis & corporis, [ET conteſtabor te,] hoc eſt, teſtis ero verborum
meorum, operumque tuorum. Iuxta illud, Ego ſum iudex & teſtis, ait dominus: [ISRAEL,] id eſt, Iere.29
plebs Iſraelitica [SI audieris me,] hoc eſt, ſi pręcepta legis meæ impleueris [NON erit in te deus re-
cens] quem colas, quia nil temporale aut creatum pro deo recipias, [NEQVE adorabis deum alie- Exod.20
num,] ſed me ſolum verum, æternumque deum. ¶(9) EGO enim ſum dominus deus tuus, qui eduxi
te de terra Aegypti] & adhuc plura beneficia dare paratus ſum. Nam [DILATA os tuum,] id eſt, de-
ſiderium tuum aperi ad recipiendum, & os corporale ad petendum, [ET implebo illud] gratia mea,

dando tibi quod poſtulas. Conſequenter oſtenditur populi ingratitudo, ❡(10)ET nou audiuit po- E
pulus meus] aure cordis, [VOCEM meam,] id eſt, verba præceptorum meorum, [ET Iſrael non in-
tendit mihi,]id eſt, non aduertit neque curauit me. Sed mirũ apparet, quòd deus populum rebellem
Oſee 1 & inobedientem appellat populum ſuum, præſertim cum de tali populo per Oſee prophetam dicat,
Non populus meus vos, & ego non deus veſter. Et reſpondendũ, ſicut nunc ſæpius dictum eſt, quòd
populus Iudæorum (etiam reprobus) dicitur populus dei, inquantũ à deo præ cæteris gentibus vo-
Iere. 13 cati erant, & multis beneficijs eius honorificati. Ideo nanque dominus apud Ieremiam ait, Sicut ad-
hæret lumbare ad lumbos viri, ſic agglutinaui mihi domũ Iſrael, vt eſſet mihi in populum, & in no-
men, & in laudem, & gloriam, & non audierunt. Sic quoque dicuntur dilecti à deo, ſecundum quod
Ierem. 11. dominus apud eundem ait, Quid eſt, quòd dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa? Nõ quòd
Pſal. 5 vere atque finaliter dilecti erant à deo, de quo dictum eſt ſupra, Odiſti omnes qui operantur iniqui-
tatem: ſed quantum ad beneficia eis à deo exhibita in pręſenti dicuntur dilecti. Huius autem ingra-
titudinis grauiſsima pœna mox ſubditur, ❡(11)ET dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum,]
hoc eſt, gratiam meam eis ſubtraxi, qua ſubtracta non pręſeruantur à culpa, ſed concupiſcentias ſuas
ſequuntur, & proprias cogitationes & inclinationes ſectantur: propter quod additur, [IBVNT in
Leuit. 25 adinuentionibus ſuis,]hoc eſt, in erroribus ſuis, & vitijs à ſe excogitatis viuent & perdurabunt.
❡(12)SI populus meus audiſſet me,]id eſt, legem meam[ISRAEL ſi in vijs meis,]id eſt, in obſer- F
uantijs mandatorum meorum[AMBVLASSET, ❡(13)PRO nihilo,]id eſt, tanquam nihil, ſeu gra
tis[FORSITAN,] id eſt, certitudinaliter, dummodo ipſi in vijs meis perſeueraſſent, [INIMICOS
eorum humiliaſſem,]id eſt, ſeptem gẽtes terræ promiſsionis, & cæteros gentiles eorum hoſtes deie-
ciſſem, atque poteſtati eorum ſubiugaſſem, ſicut per Moſen ſępe promiſi, [ET ſuper tribulantes eos,]
id eſt, ſuper perſequutores eorum[MISISSEM manũ meam,]id eſt, poteſtatem meam, & vltionẽ iu-
Num. 20 ſtitiæ meæ extẽdiſſem. ❡(14)INIMICI domini,]id eſt, Iudæi ingrati, de quibus Moſes loquitur,
Audite rebelles & increduli, [MENTITI ſunt ei,] id eſt, ad iniuriã eius, qui non impleuerunt quod
Exo. 24 ſpoponderunt, dicentes, Omnia quæ loquutus eſt dominus, faciemus. Nam paulo pòſt vitulum au-
reum adorauerũt, [ET erit tempus eorum in ſecula,]id eſt, damnatio & pœna eorũ inæternum dura-
Exo. 32 bit, quoniã in inferno ſine fine cruciabuntur. Vnde dominus dixit ad Moſen, Ego in die vltionis vi-
ſitabo hoc peccatũ eorum. ❡(15)ET cibauit eos,]hoc eſt, non obſtante prædicta ingratitudine Iu-
Exod. 16 dæorum, deus cibauit illos[EX adipe frumẽti,]ſcilicet pane cæleſti ſeu manna, quod adeo dulce fuit
ac ſi de ſimila & adipe factum fuiſſet. Vel ſic, Cibauit eos ex adipe frumenti, quoniam poſtquam in-
Ioſ. 3 greſsi ſunt terram promiſsionis tritico abundantem, aluit eos pane, de ſimila tritici facto, [ET de pe
tra melle ſaturauit eos,]id eſt, melle emanãte de petra. Nam terra promiſsionis dicitur lacte & mel- G
le manare. Apes nanque in rupibus terræ promiſsionis mellificant, & ita de locis petroſis mel ſatis
copioſe colligitur.

❡EXPOSITIO Tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

SPiritualem deniq; intellectũ ſequẽdo, titulus Pſalmi huius in principio præcedentis expoſitio-
nis poſitus, ita exponitur, Pſalmus iſte in finẽ, qui Chriſtus eſt nos dirigẽs, proponitur & canta-
tur, ipſi Aſaph. i. cõgregationi fideliũ per Aſaph deſignatę. & agit hic Pſalmus pro torcularibus,
id eſt, de tribulationibus ſeu eccleſijs preſſura tribulationum afflictis, quibus mali ſeparantur à
bonis: quæ ſeparatio deſignata eſt, quinta ſabbati, id eſt, quinta die hebdomadæ, in qua ex aqua pro-
ducti ſunt piſces, auesque. Remanſeruntque piſces in aqua, & aues conſcenderunt in aera. Per quod
præfiguratum eſt, quod in eccleſia Criſti contingit. omnes enim Chriſtiani in fonte baptiſmatis ſpi-
ritualiter producuntur & regenerantur, ſed quidam eorum manent in terra, tranſitorijs inhęrendo,
cęteri volant in altum, amãdo cæleſtia. Itaque ô vniuerſi filij eccleſiaſticæ cõgregationis, ❡Exulta-
te deo adiutori noſtro, videlicet, ſummæ Trinitati, ſimplici deo, iubilate deo Iacob, id eſt, ſupplantã-
tium vitia. Per Iacob nanque, qui interpretatur ſupplantator, conculcatores vitiorum intelliguntur.
Verſiculus iſte ſpirituali hilaritate redundat. Eſt enim exhortatio iucũdiſsima, admonitio ſaluberri-
ma, doctrina prorſus angelica. Quid enim tam cæliforme, angelicũ, deiforme, ac ſplẽdidum, ſicut in H
deo exultare & domino iubilare, cõgaudendo infinitæ perfectioni creatoris, infinitæ beatitudini di-
uinitatis, infinitæ iucũditati ſupergloriosiſsimæ trinitatis? Hoc nempe eſt præclariſsimũ exercitium
ſummæ virtutis, videlicet charitatis diuinæ, quo eſſe nõ poteſt ſublimius in ſeculo iſto. Quãto enim
dignitati & gloriæ domini dei noſtri cordialius congratulamur, tanto eum ardentius diligere com-
probamur: quo autem deum calidiori mẽte amamus, eo deiformiores ac nobiliores cõſiſtimus, quo-
niam ſumma nobilitas mẽtis creatæ eſt amor diuinus, id eſt, actualis dilectio ſuperbenedictæ diuini-
tatis. Sumite Pſalmũ, hoc eſt, bonã operationem à gratia dei accipite, quam operationẽ nõ niſi à deo
Philip. 2. habere poteſtis, quoniam(ſicut ait Apoſtolus) ipſe eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro
Eſa. 26 bona voluntate, id eſt, ex ſua voluntate benigna: ad quem Eſaias loquens, Domine(inquit)dabis pa
Iohã. 15 cem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. Vnde & Chriſtus ait diſcipulis, Sicut pal-
mes à ſemetipſo non poteſt ferre fructum, niſi manſerit in vite: ſic nec vos niſi in me mãſeritis: & da-
te tympanum, id eſt, dulcem reddite ſonum, dei auribus beneplacentem, qui vtique non eſt proprie
ſonus ſenſibilis atque exterior, ſed intellectualis, videlicet mortificatio carnis, & caſtitas ſancta, quæ
etiam eſt odor bonus. Quemadmodum nanque tympanum, id eſt, corium in ligno expanſum, nõ niſi
percuſſum dulciter ſonat: ſic caro caſtigationibus pœnitentialium flagellorũ laſſata & attenuata do-
mino placet, & ſua operatio coram altiſsimo ſonat. Sumite quoque pſalterium iucundum cum citha-

A ra. Pſalterium quod à ſuperioribus ſonat, & decē chordas habet, deſignat decalogum legis diuinitus
datum. Cithara verò habens ſex chordas, & ab inferioribus ſonās, ſignificat ſex opera miſericordiæ.
Eſt igitur ſenſus, Sumite pſalterium iucundum cū cithara, id eſt, diuinæ legis præcepta implete, va-
cando cæleſtibus, ſed cum cithara, quatenus ſimul exerceatis opera miſericordiæ, quoniā non debe-
tis ſic eſſe intenti cæleſtibus, vt negligatis ſuccurrere proximorū neceſsitatibus. Buccinate, ô Chri-
ſtifideles, hoc eſt, audacter & amoroſe ſonate dei præconia, veſtra peccata, & proximorum documen-
ta, ita vt deum laudetis, voſipſos vituperetis, & proximos inſtruatis, in neomenia, id eſt, in exordio il-
luminationis veſtræ à ſole iuſtitiæ, ſcilicet, in inſigni die ſolennitatis veſtræ interioris, quādo videli-
cet ſpiritus ſanctus venit ad vos, & manſionem ſibi facit in vobis. tunc enim gratiam vobis conceſ- Iohā.14.
ſam alijs libenter debetis communicare. Sic autem buccinate tuba, hoc eſt, verbo dei, Quia præce-
ptum in Iſrael eſt, id eſt, eccleſię Chriſtianorū deum per fidem ſpeculanti, diuinitus iuſſum eſt taliter
facere. Chriſtus enim in Euang. damnat ſeruum, qui talentum ſibi conceſſum abſcondit. Et Paulus Mar.25
vult vt ſinguli non quæ noſtra ſunt quæramus, ſed quæ aliorum. Propter quod in Eccleſ. ſcriptū eſt, 1.Cor.10.
Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Deniq; excellentiſsimus apoſto- Eccl.41
lici ordinis princeps euidentius atque præclarius loquens, Vnuſquiſq; (inquit) ſicut accepit gratiam 1.Pet.4
in alterutrum illum adminiſtrātes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratię dei. Teſtimonium in
Ioſeph poſuit illud, hoc eſt, in populo ex gētilitate ad Chriſtum conuerſo, & eccleſiæ addito. Ioſeph
enim interpretatur augmentum: ſicque per eum ſignantur ex gentibus Chriſto per fidem adaucti, &
his deus teſtatus eſt pręceptum prædictum, vt patet ex authoritatibus allegatis, cum exiret de terra,
B Aegypti, id eſt, cum gentiles in Chriſtū credentes, egrederētur de priſtinis ſuis obſcuritatibus, vitijs
& ignorantijs: linguam quam non nouerat audiuit, id eſt, tunc audire cœperunt Euangelicam prę-
dicationem, apoſtolicamque doctrinam ante ipſis prorſus ignotā. Propter quod Athenieſēs ad Pau-
lum dixerūt, Volumus ſcire quæ eſt hæc noua, quæ à te dicitur doctrina. Noua enim quædam inſers Act.17
auribus noſtris. Tunc quoq; cum ſic de Aegypto exiret hic populus, deus diuertit ab oneribus dor-
ſum eius, id eſt, à pondere vitiorum, à ſeruitute peccati, à iugo mundi, carnis, atque diaboli. Talibus
enim clamat Chriſtus, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: manus Matt.11
eius, hoc eſt, operationes populi huius antequam conuerteretur ad deum, in cophino, id eſt, in vaſis
immundiciarum ac ſordium vitiorū, ſeruierunt legi peccati, imò peccato ac dæmoni. Dum enim pec
cator vitijs immoratur, manus operationū ſuarum tenet in vaſe peccati, id eſt, in actione inordinata,
ſeu voluntate peruerſa, in quibus culpa fundatur. Deinde Chriſtus ait eccleſiæ, cuilibetq; deuoto. In
tribulatione, id eſt, perſequutione, tentatione, ſeu alia quacunque moleſtia, inuocaſti me, quod eſt tu-
tiſsimum, ſaluberrimumque remedium, idcirco quandocunque affligimur, ſiue à dæmone, ſiue à ma-
lis hominibus, ſiue à proprijs paſsionibus, deum inuocare debemus cū omni fiducia atque conſtan-
tia, & ita efficiemur ſecuri: nam exaudiemur, ſicut ſubiūgitur: & liberaui te, exaudiui te in abſcondi-
to tempeſtatis, tempore diabolicæ ſuggeſtionis ſeu intimæ afflictionis, quando ad alium nullum con
fugere poteras. Denique hoc debet eſſe ſumma & vnica conſolatio omni afflicto, quòd certiſsimum
C eſt deum maxime adeſſe afflictis, quoniam promptus eſt ſuccurrere eis, ſicut ſuperius dictū eſt, Iuxta
eſt dominus his qui tribulato ſunt corde. Inferius quoque ipſe teſtatur, Cum ipſo ſum in tribulatio- Pſal.33.
ne. Propterea viri perfecti in tribulationibus gaudent, & in eis libenter exiſtunt propter præſentiam Pſal.90
dei, ſed pro patientia & fortitudine animi dominum deprecantur: probaui te apud aquam contradi-
ctionis, id eſt, apud quamcunque aduerſitatem & reſiſtentiam, qua tibi in bono reſiſtitur ab hoſtibus
tuæ ſalutis, videlicet mundo, carne, & diabolo. Aduerſitas enim & reſiſtentia quam ſuſtinet homo in
via dei, ab his qui moliuntur cum à bono opere auertere, declarant an homo vere, fideliterque deo
adhæreat. Vnde Moſes ait, Adduxit te dominus vt affligeret atque tētaret, & notum fieret vtrū cu- Deut.8
ſtodires mandata illius, an non. Et iſta eſt ratio cur deus permittit famulos ſuos talia impedimēta pa-
ti, videlicet vt probentur, & innoteſcat vtrum ſyncere quærant iuſtitiam, ſicque gratiam ampliorem
acquirant, & alijs in exemplum proponātur. Propter quod ſcriptum eſt, Tanquam aurum in fornace Sapiē.3
probauit electos dominus, & quaſi holocauſti hoſtiā accepit eos. Audi populus meus, qui à me Chri-
ſtianus vocaris, qui etiam Iſrael diceris, id eſt, deum per fidem conſpiciēs: tu ergo, ſi audieris me, im-
plendo præcepta mea, ita vt deū tota anima, toto corde, & tota fortitudine diligas, nō erit in te deus Deut.8
recens, hoc eſt, me non derelinques, & nec alijs magis quàm mihi adhærebis. Non ſeruies creaturæ Rom.1
D potius quàm creatori, nō magis amabis ventris ingluuiem, carnis luxuriam, mundi honorem tempo-
ralia bona, ſiue pecuniam, quàm me ſummum atque incommutabile bonum. Qui enim caſtitatē relin
quit & voluptati deſeruit, recentē ſuſcipit deum, quoniā luxurioſi deus eſt ſua dilecta, guloſi deus eſt
venter, auari pecunia. Quod enim quis amplius cogitat, amat, & colit, hoc deus ipſius eſſe conuinci- Philip.3.
tur. Ego enim, vnigenitus dei propter te incarnatus, ſum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra
AEgypti, hoc eſt, de hoc ſeculo nequam, videlicet de caligine culpæ & tenebris ignorātię, per mor- Gal.1.
tis meæ meritum & ſanguinis precium, per gratiam baptiſmalem, per virtutum infuſionem, & ſpiri-
tus ſancti multiplicem illuſtrationem: dilata os tuum, & implebo illud, id eſt, ad gratiam te diſpone,
& eam recipies. Miſericordiam meam implora, & faciā tecum miſericordiam, inuita me ad cordis tui
hoſpitium, & ingrediar illud. Ego enim ſto ad oſtium & pulſo, ora pro illuminatione interna, & da- Apoc.3
bo tibi ſapientiæ claritatem: quemadmodum ſpondet Apoſtolus meus, dicens, Si quis indiget ſapien Iacob.1
tia, poſtulet à deo & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Ad minus enim recipiet illam,
quæ eſt donum ſpiritus ſancti, quam habet omnis qui gratiam gratum facientem ſortitus eſt. Itaque, Eſa.11
dilata os tuum, hoc eſt, aperi cor tuum, obicemque depone & implebo illud, quia non eſt abbreuiata Eſa.59

manus mea,vt ſaluare non valeat.Et non audiuit populus meus,qui ſolo nomine Chriſtianus eſt,ſeu E
Titum 1 per fidem & non per charitatem,qui ſe dicit noſſe deum,& factis negat,vocem meam, id eſt,præcepta & exhortationem ſacræ ſcripturę. Sic enim reprobi dicuntur populus Chriſti, quomodo ipſe in
Mat.12 Euangelio ait cuidam, Amice,quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? Et ſicut de ali-
Ioha.1 quibus dicitur,In propria venit,& ſui eum non receperunt.Idcirco,Et dimiſit eos ſecūdum deſideria cordis eorū.Hęc eſt maxima vltio dei,dū hominē exigētibus ſuis peccatis ſibijpſi relinquit. Hoc enim tam malum eſt,quàm bonū eſt à domino cōſeruari in præſenti vita,filialiter corrigi,à vitijs co hiberi.Vnde certiſsimū ſignum diuinæ reprobationis atq; futurę damnationis eſt,nunc in omnibus proſperari ad libitum,à deo relinqui iuxta propriū deſideriū,nec flagellari cū filijs adoptionis. Ideo
Apoc.3 nanq; dominus ait,Ego quos amo arguo & caſtigo. Apoſtolus quoq; ad Hebræos,Quis filius quem
Heb.12 non corripit pater? Quòd ſi extra diſciplinā eſtis,cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulteri &
Prou.3 non filij eſtis.Et hoc quoq; Salomō monet, Diſciplinā domini fili mi ne abijcias,& ne deficias,cum
Ibidem. ab eo corriperis. Quem enim diligit dominus,corripit,& quaſi pater in filio complacet ſibi.Si ergo beati eſſe optamus,in præſenti vita pro noſtris exceſsibus caſtigari deſideremus,penſantes prudentiſsima mēte illud in libro beati Iob,Beatus homo qui corripitur à domino . Increpationē ergo do-
Iob 5
Tob.12 mini ne reprobes,quia ipſe vulnerat & medetur. Hinc inſuper angelus dixit Tobiæ, Quia acceptus eras domino,neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Vnde ex perſona omniū electorū teſtatur alia ſcri- F
2.Mac.6 ptura, Non ſicut in alijs nationibus dominus patiēter expectat,vt eas,cum iudicij dies aduenerit,in plenitudine peccatorū puniat,ita & in nobis ſtatuit, vt peccatis noſtris in finē deuolutis, ita demum in nos vindicet, propter quod nunquā miſericordiā ſuam a nobis amouet,corripiens verò in aduer-
Ibidem. ſis,populum ſuum non derelinquit. His autem verbis præmittit quod ſæpius allegatū recordor.Etenim multo tempore non ſineret peccatoribus ex ſententia agere,ſed ſtatim vltiones adhibere,magni beneficij eſt indicium.Si populus meus audiſſet,&c.Pro nihilo forſitā inimicos eorū viſibiles & inuiſibiles humiliaſſem, quoniā ego ſuperbos humilio, & ego dæmones ſuperbientes vehementer hu-
Rom.16 milio,dum eos à ſeruis meis humilibus,vinci,fugariq; fac o.Ideo nanque dicit Apoſtolus,Deus pacis conteret ſatanan ſub pedibus veſtris velociter:& ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meā,electos protegendo,& illos opprimendo,ſaltē poſt terminū vitę præſentis.Inimici domini.i.mali Chri
Luc.10 ſtiani,de quibus ait in Euāg.Inimicos meos,qui noluerunt me ſuper ſe regnare, adducite huc & occidite coram me,mentiti ſunt ei.i.in promiſsionem illam fregerunt,quam in fonte baptiſmatis fecerunt,promittentes ſe abrenunciaturos Satanæ,& eius operibus. Omnes quoque qui poſt confeſsionem,pœnitentiā & ſacram cōmunionem ad priſtina vitia reuertuntur,nec ſtudent coram deo ambu-
Mich.6 lare ſolicite,inimici ſunt Chriſti,mentiunturq; ei:& erit tempus dānationis eorū in ſecula.i.in æternum,quoniam ibunt in ignem æternum. Non eſt tamen hoc ita ſumendum,quaſi poſt diem extremi G
Apoc.10. iudicij tempus erit.Nam primi mobilis motu ceſſante,ceſſabit & tempus: iuxta illud in Apocalypſi, Angelus leuauit manū ſuam ad cælū,& iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum,quia tempus vltra non erit.Et cibauit Chriſtus illos,ſcilicet Chriſtianos,ex adipe frumenti.i. ſacramento corporis ſui ſub forma panis triticei, & de petra melle.i. melle quo deſignatur dulcis effectus ſacramenti corporis Chriſti,videlicet conſolatio ſpiritualis,infuſio gratiæ ſacramentalis, impinguatio mētis hoc melle fluente de petra.i.Chriſto,ſeu merito paſsionis & ſanguinis eius.Nam per meritum Chriſti datur nobis quicquid gratię participamus.ſaturauit eos,ſaturitate interiori,dando eis deſideriū cordis ſui. Ecce pſalmum ſpirituali doctrina repletum, & diuina beneficia recolentem, hominū ingratitudinē, dei quoque vindictam breuiter commemorantem audiuimus . Elaboremus itaque omnia hęc ad noſtram informationem trahere,deo exultare & iubilare, diuinorum beneficiorū reminiſci,ſacramenti Chriſti gratiā adipiſci,ſumme ac diligentiſsime pręcauētes,ne tam inæſtimabilibus beneficijs Chriſti inueniamur ingrati.Quæ autem nunc omiſſa ſunt,in præcedenti expoſitione patent.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXI.

EXPOSITIO TITVLI. H

Breuis hic Pſalmus,breui & facili titulo prænotatur,dum dicitur,Pſalmus Aſaph.Dicitur enim Pſalmus Aſaph,vel quia ab eo compoſitus eſt,vel quoniam congregationi per Aſaph deſignatę prępõitur.Ad literam quoque dicitur Pſalmus iſte eſſe conſcriptus cōtra iudices iniuſtos,eorum peruerſitatem redarguens,diuinamque iuſtitiam contra eorum iniuſtitiam poſtulans. Ait ergo,

PRECATIO.

Deus à quo omnis iuſta operatio procedit & fortis conſiſtit, iuſtifica nos ſpiritu iuſtitiæ, & fortitudinis: ut non iniquitatem iudicantes,nec facies peccatorum ſumentes,iuſta & tibi placita ſemper peragere ſtudeamus.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DEVS ſtetit in ſynagoga deorum] Deus incorporeus & immenſus, in quonullus eſt ſitus aut locus ſecundum naturam diuinitatis,dicitur in ſynagoga deorum,id eſt, in congregationibus iudicum ſteti ſſe & ſtare , quoniam ipſe vbique eſt,& omnium verba ac opera intuetur,penſat,& iudicat:maxime tamen & diſtinctiſsime iudicum corda,verba & facta conſiderat. Dicuntur autem iudices
Exod.22 dij:iuxta illud in Exodo, Ad deos vtriuſque cauſa perueniet, id eſt,ad iudices. Vnde & iterum Moſes, Dijs(inquit) non detrahes.[IN medio autem,] id eſt, deus in medio vniuerſorū exiſtens.Vel in medio,id eſt,ſecundum æqualitatem

A iuſtitię[DEOS,] id eſt, iudices [DIIVDICAT,] hoc eſt, impios iudices reprobat, & bonos à malis
diſcernit. Vnde in libro Sapientiæ ſcriptum eſt, Audite reges, & diſcite iudices finiū terræ, quoniam Sapien. 6
data eſt vobis à deo poteſtas, qui interrogabit opera veſtra, cogitationes veſtras ſcrutabitur, quoniam
cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, neq; cuſtodiſtis legē iuſtitiæ. Horrendè & cito
apparebit, quoniam iudicium duriſsimum in his qui præſunt, fiet. ¶[VSQVE QVO] ô iudices im-
pij [IVDICATIS] iudicio approbationis [INIQVITATEM,] illam excuſando, laudādo, aut oc-
cultando, [ET facies peccatorū ſumitis?] id eſt, perſonas malorū acceptatis, iuſtificando cauſam eo-
rum amore propinquitatis aut munerum, vel timore poteſtatis ipſorū? hoc valde iniquū eſt, & con-
tra documentū glorioſi regis Ioſaphat, cuius verba omniū iudicū pleniſsime inſtructiua ſunt. Scri- 2. Par. 19
ptum eſt enim de eo, Pręcepit Ioſaphat iudicibus, Videte quid faciatis. Non enim hominū iudicium Ibidem
exercetis, ſed domini, & quodcūque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor domini vobiſcum, &
cum diligētia cuncta facite. Deinde Propheta admonet iudices ad emendationem, ¶(3) IVDICÀ-
te,] id eſt, iuſtum iudicium facite [EGENO & pupillo] qui ſeipſos defendere nequeunt contra poten
tes & diuites. [HVMILEM & pauperem] ſpiritu, nō auarū aut impium [IVSTIFICATE,] id eſt,
iuſtum eſſe dictitate, ſicut veraciter eſt. ¶(4) ERIPITE paupere] de violenta impetitione poten-
tis, [ET egenum de manu,] id eſt, iuſta poteſtate [PECCATORIS] liberate. Talis iudex erat beatus Iob 29.
Iob, qui de ſeipſo teſtatur, Cum ſederem quaſi rex circunſtante exercitu, eram tamen mœrentiū con
ſolator. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & cauſam quam ignorabam diligen-
tiſsime inueſtigabam. Et hoc eſt quod domin⁹ admonet apud Eſaiā, Quęrite iudiciū, ſubuenite op- Eſaię 1
B preſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Conſequenter inducitur cauſa erroris & iniuſtitię iudi-
cum iniuſtorum, ¶(5) NESCIERVNT] regulas iuris [NEQVE intellexerunt] ſubtiliter inten-
tionem legiſlatoris ſeu legum: ſed ſicut ſonant, ſic eas intelligunt. [IN tenebris] cordis & operum, id
eſt, in cogitationibus rudibus atque iniuſtis operibus [AMBVLANT, mouebūtur,] id eſt, Chriſtum
iudicem formidabunt, ſaltem in die iudicij [OMNIA fundamēta terræ,] id eſt, omnes principes ter-
reni, qui aliorum fundamenta atque columnæ eſſe deberent. Vel, mouebūtur omnia fundamēta ter-
ræ, hoc eſt, elementum terrę mouebitur, quoniam, vt dicit Sapiens, Deus armabit creaturam ad vl- Lucę 21
tionē inimicorū, & pugnabit cum illo orbis terrarū contra inſenſatos. Quamuis ô iudices mali, tam Sap. 5
indigni ſitis propter veſtram abuſionem atque malitiam, tamen ¶(6) EGO dixi, dij eſtis.] Quia per
Moſen vocaui vos deos, propter poteſtatem deſuper vobis datam, & quia ad vos ſermo dei dirigi- Exod. 22
gitur. Hæc verba Chriſtus allegat loquens Iudæis, In lege (inquit) veſtra ſcriptum eſt, Ego dixi, dij
eſtis. quod quare dicatur ſubiungit, Illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt. Dicūtur autem iu- Iohā. 10.
dices dij nō per naturam, ſed per diuinæ proprietatis participationem, videlicet quoniam alijs pro-
uidere & præeſſe debent, quod deo proprie competit. [ET filij excelſi omnes.] Hoc dupliciter acci-
pi poteſt, ſecūdum quod, excelſi, accipi poteſt ſingulariter & pluraliter. Si enim ſingulariter accipia-
tur, ſenſus eſt, Vos iudices eſtis filij excelſi, ſcilicet dei ſublimis, quia ad eius imaginem conditi eſtis.
Si verò ſumatur pluraliter, ſenſus eſt, Vos iudices eſtis filij excelſi, id eſt, ſublimes, quoniā cæteris fi-
lijs hominum præſidetis ac imperatis. ¶(7) VOS autem ſicut homines] cæteri [MORIEMINI] in Gen. 1.
C anima dum peccaueritis, atque in corpore dum hora à deo pręfixa aduenerit, nec poterit vos à mor-
te eripere veſtra poteſtas. [ET ſicut vnus de principibus,] id eſt, angelis apoſtaticis & ſuperbis [CA-
DETIS] nunc in foueam culpæ, & poſtmodum in lacum mortis æternæ, niſi modo vixeritis iuſte. Et
quoniam vltio iſta à nullo infligi poteſt niſi à deo, qui ſolus eſt dominus dominorum, & princeps ac Apo. 18
iudex regum ac iudicum terræ: ideo quatenus nullum malum maneat impunitum, Aſaph implorat Hebr. 12
diuinum iudicium. ¶(8) SVRGE DEVS,] hoc eſt, ad actum iuſtitiæ tuæ procede ſine motu ac mu
tatione. [IVDICA terram,] id eſt, omnes habitātes in terra, ſeu homines vniuerſos per Ieſum Chri- Act. 10
ſtum quem conſtituiſti iudicem vniuerſorum. [QVONIAM TV HAEREDITABIS in omnibus
gentibus,] hoc eſt, omnes gentes tanquam hæreditatē quandā tibi ſubijcies, pręſertim in die iudicij,
quia ex tūc erūt electi perfectè immobiliterq; ſubiecti ordini tuæ miſericordiæ, reprobi verò ordini
tuæ iuſtitiæ, quoniam culpa tunc erit per pœnam ad quandam iuſtam ordinationem redacta. Augu-
ſtinus autem & eum ſequentes exponūt hunc pſalmum de Chriſto & ſacerdotibus ac ſcribis Iudęo-
rum, vt ſit ſenſus, Deus, id eſt, Chriſtus dei filius homo factus, de quo ait Iohānes, Hic eſt verus deus
& vita æterna, ſtetit corporalibus pedibus ſuis in ſynagoga deorum, quia frequenter in ſynagogis ac 1. Iohā. 1.
D templo Iudæorum prædicauit, atque miracula fecit: quēadmodum dixit ad Annam, Ego ſemper do-
cui in ſynagoga & in templo, quo omnes Iudæi cōueniunt. Et cum factus eſſet annorum duodecim,
inuentus in templo à matre dixit, Neſciebatis quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe? Quod Iohan. 18
etiam à Malachia prophetatum eſt ita, Statim veniet ad templum ſuum dominator quem quęritis, & Lucæ 2
angelus teſtamenti quem vos vultis. Dicuntur autem ſacerdotes dij propter rationem prædictam,
quia erāt principes & iudices populi. In medio autem ſynagogæ Chriſtus deus & homo, deos, id eſt,
ſacerdotes & primos Iudæorum dijudicat, id eſt, redarguit, reprobat, & condemnat. Sæpe enim (vt
euangeliſtæ teſtantur) Chriſtus in templo ſacerdotes increpauit. Propter quod Malachias de Chri-
ſto loquens, Ipſe (inquit) quaſi ignis conflans, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum. In- Matt. 23
ſuper Propheta ſacerdotes magiſtratusque templi redarguēs ait, Vſquequo iudicatis iniquitatem, id Malac. 3.
eſt, quàm diu iudicando approbabitis verba & dicta eorū, qui domino ſaluatori obloquuntur, dicen-
tes eum eſſe ſeductorem: & facies peccatorū ſumitis, id eſt, falſos teſtes laudatis, & acceptatis qui fal- Luc. 23
ſum teſtimonium cōtra Chriſtum locuti ſunt? Iudicate egeno & pupillo, id eſt, Chriſto qui erat ege- Luc. 9
nus, quoniam nō habuit vbi caput reclinaret, & pupillus, quoniam ſicut in cælis habuit patrem ſine

A inimici prædicti[EXTVLERVNT caput,]hoc eſt,ceruicem contra te erexerunt preſumptuoſe cõ-
gitando,ſuperbe loquendo, contumaciterque agendo.¶(3)SVPER populum tuum,]puta Iudæos
[MALIGNAVERVNT,] hoc eſt, fecerunt malum [CONSILIVM]tractantes populum tuum o-
mnino extinguere,[ET cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos]prophetas & Nazaræos ac reliquos re-
ligioſos. ¶(4)Dixerunt,venite & diſperdamus,] hoc eſt,diuerſimode perdamus [EOS de gente,]
id eſt,de alijs populis,occidendo eos,ne amplius inter populos demorentur. Nec ſolum voluerunt
vitam populi tui extinguere,verumetiam eius memoriã tollere:ideo additur,[ET nõ memoretur no-
men Iſrael vltra,] id eſt,tam funditus deſtruamus ciuitates & templum ac populum Hebræorum,vt
nemo de cætero recordetur eorum, neque reliquiæ aliquæ eorum permaneant. ¶(5)QVONIAM
cogitauerunt vnanimiter,]id eſt,pari conſenſu in malo[SIMVL aduerſum te teſtamentũ,]id eſt,for
te pactum,& male propoſitum. [DISPOSVERVNT tabernacula Idumęorum,]id eſt, habitatores
Idumææ videlicet nati ex ſemine Eſau,qui alio nomine dictus eſt Edom,à quo Idumæi nomẽ ſorti- Gen. 25
ti ſunt.[ET Iſmahelitę,]hoc eſt,populi nati de Iſmaele filio Abrahę, fratre Iſaac. Quemadmodum Gen. 16
enim Eſau perſequebatur Iacob,volens eum occidere,ſicut habetur in Geneſi,& Iſmael Iſaac,vt di- Gen. 27
cit Apoſtol.ad Gal. ſic Idumęi perſequebantur Iudęos de Iacob deſcendentes, ſimiliter Iſmaelitæ. Gal. 4
Propter quod ait Abdias propheta,Propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob operiet te confuſio, Abdię 1
& peribis in æternum.In die quãdo capiebant alieni exercitum eius,tu quoq; eras quaſi vnus ex eis.
¶(6)MOAB,]id eſt,Moabitæ nati de Moab filio Loth,[ET Agareni,]hoc eſt,filij Abrahæ ex A-
gar ancilla Saræ,quę Agar alio nomine appellatur Cethura, vt aliqui dicunt, quæ legitur peperiſſe Gen. 22
B multos filios Abrahę poſt mortẽ Sarę cõiugis ſuæ,ſicut in Geneſi patet, [IEBEAL]ſic dictus,[ET Gen. 19
Amon,]id eſt,Amonitę filij Amõ,filij Loth,[ET Amelec,] id eſt,Amelicitę de Amelec nati,qui A-
melec primo impugnauit filios Iſrael,quando egrediebantur Aegyptum,& in deſerto meabant, vt
dicitur in Exodo,vbi ſic legitur,Cum eleuaret Moſes manus vincebat Iſrael:ſi autem paulum re- Exo. 17
miſiſſet vincebat Amelec.[ALIENAE,]id eſt Philiſtæi. nã in Hebręo habetur, Philiſtæi qui erant
Iudæis valde moleſti[CVM habitantibus Tyrum,]id eſt,cum Tyrijs.Quamuis etiam Tyrij confœ-
derati eſſent Hebræis tempore Iram regis ſui,qui habuit fœdus cum Dauid & Salomone,vt legitur
2.& 3.Regum,poſtea tamen ruptum eſt fœdus pacis eorum. ¶(7) ETENIM Aſſur venit cum il- 2. Reg. 5
lis,]id eſt,Aſſyrij[FACTI ſunt in adiutorium filijs Loth,] hoc eſt, Moabitis & Ammonitis:ex quo 3. Re. 3
videtur quòd filij Loth fuerunt principales aduerſarij Iſraelitarum in prælio, de quo agitur hic.
¶(8)Fac illis]ô deus Iſrael[SICVT Madian & Siſarę,ſicut Iabbin in torrente Ciſon.] Quoniam li
ber iſte metrice ſcriptus eſt,cõtingit ſæpe in eo variari ordinem rerum geſtarum in narratione, ſicut
& nunc.Nam in libro Iudicum legitur,Iabbin rex Chanaan oppreſsiſſe filios Iſrael,habuitq; prin- Iudi. 4
cipem militiæ Siſaram. Porrò in eodem libro leguntur filij Iſrael dati in manus Madianitarũ. Orat Iudi. 5
ergo Propheta vt deus deijciat prædictos inimicos populi ſui qui erant tẽpore regum Iuda & Iſrael
vel poſtea,ſicut debellauit Medianitas & Siſarã. Medianitas nanque miraculoſè debellauit per Ge- Iudi. 7
deonem & trecentos viros eius.Similiter exercitum Iabbin regis Chanaan expugnauit per manum
C Barac. Et Iahel vxor Aber Cinei clauum infixit in tẽpus Siſaræ, eúmq; occidit, ſicut Iabbin in tor-
rente Ciſon.Nam iuxta torrentem Ciſon percuſſus eſt populus Iabbin à filijs Iſrael. Vnde Delbora Iudi. 4
prophetes dixit ad Barac,Vade & educ exercitũ in montem Thabor,ego autem adducã ad te in lo-
co torrentis Ciſon Siſaram & omnem multitudinem eius.In hoc quoque torrente quidam ſubmerſi Iudi. 5
leguntur:iuxta illud,Torrens Ciſon traxit cadauera eorum.¶(9)DISPERIERVNT in Endor,]
quia prope locum ſic dictum occiſi ſunt, [FACTI ſunt vt ſtercus terræ.]quia inſepulti manſerũt, &
pro nihilo reputabantur. ¶(10)PONE principes eorum,]ſcilicet Idumæorum, Iſmahelitarum, Iudic. 7
Moabitarum, Agarenorum, &c. de quibus dictum eſt paulo ante[SICVT Oreb & Zeb,] id eſt,eos
occide:quemadmodum occidiſti Oreb & Zeb.[ET Zebęe & Salmana]principes Madianitarũ,quos
occidiſti per Gedeonem & adiutores ipſius.Oreb enim & Zeb Ephratæi decollauerunt.Zebæe au-
tem & Salmana ipſemet Gedeon interfecit,vt ſcribitur in libro Iudicum. ¶(11)DEVS meus pone
illos vt rotam,]id eſt,fac illos inſtabiles,currẽtes,& non perficientes:quemadmodum rota mouetur Iudic. 8
motu circulari,in quo non eſt finem certũ accipere,[ET]pone eos[SICVT ſtipulam ante faciẽ ven-
ti]quatenus ſicut ſtipula à vento mouetur & cadit: ſic ipſi tua virtute ſuccumbant. ¶(12)SICVT
ignis qui comburit ſyluam]igne ſuccẽſam,ſeu ligna ſyluæ in ignem proiecta,[ET ſicut flamma con-
D burens montes,]id eſt,loca montana quę igne ſuccenduntur cum habitaculis ſuis. ¶(13)ITA per-
ſequeris illos,]prænominatos,videlicet Moab, Agarenos, Iebal & Amon[IN tempeſtate tua,]id eſt,
in ira furoris tui,hoc eſt,in diſtricta vltione iuſtitiæ tuæ. Hoc totum impletũ eſt.Nam ſicut ignis cõ- 4. Re. 19
ſumit ligna ſyluarum: ſic deus frequenter conſumpſit hoſtes populi ſui Iſrael, vt patet in occiſione
exercitus regis Aſſyriorum ac alijs multis.[ET in ira ſua turbabis eos]vertendo eos in fugã,aut ter-
rendo,occidendóve eos. Poteſt quoque hæc pœna ſicut & ſequens referri ad damnationem inferni,
& ad pœnam futuri iudicij.¶(14)IMPLE facies eorum ignominia]ita vt manifeſte deijciantur,o-
mnibusque innoteſcat ꝙ victi ſunt,[ET quęrent nomen tuum domine.]quidam enim Gẽtilium vi-
dentes populum Iudęorum tam mirabiliter,pręualere,& ſe tam inopinate diuina virtute ſuccumbe-
re,ad deum Iſrael conuertebantur. ¶(15) ERVBESCANT & conturbentur in ſeculum ſeculi]in
die finalis iudicij,ſicut de impijs ſapiens quidam dicit,Turbabuntur timore horribili.Et in lib.Iu-
dicum,Sic pereant inimici tui domine,& confundãtur & pereant. Sæpe eundem ſenſum reſumit ad Sapiẽ. 5
deſignandum zelum iuſtitiæ,qua aduerſus malignos mouetur. Non enim ex impatientia aut ranco- Iudi. 5
re,ſed ex zelo iuſtitiæ & pro dei honore iſta precatur.¶(16)ET cognoſcant]per experientiam ſuæ

damnationis in futuro,ſeu experientiam pœnæ in ſeculo iſto[QVIA nomen tibi dominus,]id eſt,ꝙ E
tu vere & digne dominus appellaris,tanquam vniuerſorum princeps,prouiſor,& iudex,cuius in di-
Hester 13 tione cuncta ſunt poſita, qui ſingulis tribuis quod merentur,qui per Eſaiam teſtatus es, Ego domi-
Eſa.42 nus,hoc eſt,nomen meum.Gloriam meam alteri non dabo.Cognoſcant quoque[QVONIAM tu ſo
lus altiſsimus in omni terra,]id eſt,quód nõ ſolum Iudæa in tua poteſtate conſiſtit, ſed quód omnia
Eſa.37 regna terræ & dij eorum tuo imperio ſunt ſubiecta,ſicut & Ezechias rex ait, Deus Iſrael,tu es deus
ſolus omnium regnorum terræ.

¶EXPOSITIO Tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

MOralem autẽ intelligentiã proſequendo, longe ſubtilior ac fructuoſior eſt pſalmi præſentis
expoſitio: ſic enim materia pſalmi huius eſt ſecundus Chriſti aduẽtus, & perſecutio dura ac
grauis fideliũ à peruerſis . Triplex autẽ fuit eccleſiæ perſecutio.Prima erat in gladio tyran-
norum.Secunda in verbis hęreticorũ.Tertia in malis operibus fratrum fallacium.Quarta reſtat quę
ex omnibus iſtis conſtabit,videlicet perſecutio Antichriſti, qui poteſtate armorũ,verbis diſputatio-
num,operibus ſimulatarum virtutum,fideles perſequetur,occidet & plurimos fallet.Quatenus igi-
tur tempus illud grauiſsimæ perſecutionis abbreuietur,orat nunc Aſaph pro ſecũdo Chriſti aduen-
2.Theſ.2 tu,ſeu acceleratione finalis iudicij,quando ſecundum Apoſt. dominus Ieſus ſpiritu oris ſui occidet,
Eſa.11 & illuſtratione aduentus ſui damnabit ſeu deſtruet Antichriſtũ,de quo & Eſaias, Spiritu(inquit)la- F
biorum ſuorum interficiet impium. Admirãs itaque Aſaph virtutem & gloriam, quibus Chriſtus in
iudicio apparebit,ita orditur, Deus quis ſimilis erit tibi?id eſt,ô vnice fili patris æterni domine Chri
ſte vniuerſorũ iudex quis ſimilis tibi in ſapientia diſcernẽdi inter bonũ & malum?nullus vtiq;: iuxta
Iob 36 illud in Iob,Ecce deus magnus vincens ſcientiã noſtram. Quis ſimilis tibi in æquitate cunctis red-
2.Par.19 dendi quod promerentur?nullus vtique: quia de te ſcriptum eſt, Non eſt apud dominum deum no-
ſtrum iniquitas,nec perſonarum acceptio,nec acceptio munerum.Quis ſimilis tibi in poteſtate exe-
Dan.7. quendi ſententiam iuſti iudicij? nullus vtique,quia de te ait ſermo diuinus, Poteſtas eius,poteſtas æ-
terna quæ non auferetur , & regnum eius quod non corrumpetur. Cùm ergo ô Chriſte ſis talis tan-
tusq; iudex,ne taceas iam regnans in cælo,aut in ſecundo tuo aduentu iudicioque futuro:quemad-
Iohã.8 modum in primo tuo aduentu à iudicio tacuiſti,dicens,Ego non iudico quenquã.Et iterũ,Non mi-
Iohã.3 ſit deus filium ſuum vt iudicet mundũ,ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum: neque compeſcaris deus,id
Iob.34 eſt,ne retraharis ab vltione iuſtiſsima,ſed verum eſſe oſtende quod de te profitetur diuina ſcriptura,
Abſit à deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias ſin-
gulorum reſtituet eis.Quoniam ecce inimici tui,videlicet mali Chriſtiani, hæretici, Iudæi, pagani:
ſonuerunt,id eſt,irrationabiliter voces iniquas protulerunt, verba vana,vacua & peruerſa,effando: G
& ideo non ait,locuti ſunt,ſed ſonuerũt,quoniã non more hominum rationabiliter ſunt locuti,ſed
more ferarũ irrationabilem ſtrepitũ effuderunt murmurando, contradicendóque tibi, quod tẽpore
Antichriſti maxime fiet:tunc nanque Antichriſtiani in liberam vocem prorumpent,ſed irrationabi-
lem prorſus,vt ſonitus magis vocetur quàm ſermo:& qui oderũt te,id eſt,qui malitiam diligũt,& vi-
tia amant,extulerunt caput,ſicut ſuperbi caput ſuum erigere ſolent. Vel extulerũt caput.i.propriam
rationem,confidentes in ſuo ingenio, atque ſeipſos ſapientes eſſe putantes. Vel extulerunt caput,id
Rom.1 eſt,Antichriſtum exaltauerunt,credentes eſſe filium dei,& dominum Ieſum blaſphemantes:icirco
non ait,capita,ſed caput,quoniam omnes in vnum filium perditionis,ſcilicet Antichriſtum conſen-
tient.S. Auguſtinus affirmat, ꝙ nullius pene conſcientia poteſt deum odiſſe: ſed quia frequenter ait
ſcriptura ꝙ peccatores deum odio habeant,debemus abſolute cõcedere, ꝙ impij deum habeãt odio.
Pſal.37 Quemadmodum enim diuinis præceptis obtemperãtes deum amare dicuntur: ſic deo rebelles eum
vtique odio habent.Nonne deum odiuit,de cuius ore ſemel audiui,cũ eum ad meliora hortarer,atq;
diuinæ maieſtatis beatitudinem cõmendarem.Mallem(inquit)deum non eſſe,quàm me verã vitam,
videlicet Carthuſienſis ordinis conuerſationem debere ſubire?Quomodo verũ eſt quod aſſerit Au-
guſtinus?Et reſpondendum ſicut & S.Thomas reſpondet,ꝙ aliquis dicitur deum odiſſe dupliciter.
Primo ſecundum ſeipſum, ſecundo ratione ſui effectus. Primo modo pene nullus deũ odit,cum ipſe
ſit pura infinitaq; bonitas, ſed ſecundo modo multi deum odiunt, videlicet propter pœnas quas pro H
peccatis infligit,vel quia eorum voluntati placẽtia prohibet,diſplicentia iubet.Super populum tuũ,
hoc eſt contra Chriſtianos,malignauerunt conſilium tyranni & fratres falſi, quatenus eos vel blan-
dimentis alliciant,vel pœnis & minis deterreant, aut aliquo modo à deo auertant, lædant,aut occi-
dant:& cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos,quia nõ ſolum mediocres famulos tuos,ſed & viros per-
Iob 40 fectos ſubuertere quærunt,imitantes in hoc caput ſuũ diabolũ,de quo dominus ait ad S.Iob, Abſor-
bebit fluuium,& non mirabitur,& habet fiduciã ꝙ influat Iordanis in os eius. Vbi per fluuium deſi-
gnantur animæ ſeculares,vagæ atque inſtabiles,quas abſorbet diabolus,nec inde miratur,id eſt,hoc
pro magno non reputat.Per Iordanem verò intelliguntur animæ religioſæ ac ſanctæ,quas confidit
dęmon ſe poſſe decipere:ideo membra eius,videlicet reprobi non ſolũ communem populum Chri-
ſtianum,ſed ſanctos,fallere ſtudent.Dixerunt iſti aduerſarij tui ô domine,vènite & diſperdamus eos,
ſcilicet Chriſtianos de gente,id eſt, omnes interficiamus, ne quiſquam eorum de cætero inter gẽtes
commoretur,& nomen Iſrael,id eſt,militantis eccleſiæ non memoretur vltra. Multi nanque tyran-
ni conati ſunt cultum & fidem atq; memoriam populi Chriſtiani prorſus auferre.Simul aduerſum te
teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum & Iſmalitæ, Moab & Agareni,Iebal & Amon,
&c.Quemadmodum populi iſti aduerſati ſunt ſynagogæ Iudæorum:ſic deſignati per eos aduerſan-
tur eccleſiæ Chriſtianorum.Qui autem intelligãtur per populos iſtos,penſare debemus ex interpre-

A tationibus nominum horum, ſicut in Geneſi legitur, dum oatus eſſet Eſau, apparuit totus in modum Gen.25
pellis hiſpidus atque ſanguineus. Propterea vocatum eſt oomen eius Edom. Idumæi ergo ab Edom
oomen ſortiti, interpretantur ſanguinei ſeu terreni, per quos deſignantur auari, terrenarum rerum
amatores inordinati. Iſmaelitæ ioterpretantur inobedientes, per quos hoc loco ſignantur qui pro-
priam voluntatem ſequuntur, non deo ſed ſibimetipſis obtemperãtes, per quos ſignificantur guloſi, Rom.16
qui noo Chriſto, ſed ſuo ventri deſeruiunt. Moab interpretatur ex patre. per quem deſignãtur per-
uerſi ex deo ſecundum naturam exorti, ſed propter malitiam ex patre diabolo nati, quibus Chriſtus Iohã.8
ait, Vos ex patre diabolo eſtis. per quem exprimuntur luxurioſi, quoniam filia maior ipſius Loth ge- Gen.16
onit Moab ex patre proprio. Agareni interpretantur alieni ſeu aduenæ, per quos figurantur falſi fra
tres, qui ſolo nomine inter electos computãtur, ſicut Iohannes aſſerit, Io nobis erant, ſed non erant 1.Iohã.2
ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique oobiſcum. Iebal interpretatur vallis vana:
ſicque per eum explicantur fallaciter humiles atque hypocritæ, de quibus in lib. Iob habetur, Simu- Iob 36
latores & callidi prouocant iram dei. Et in Eccleſiaſtico, Eſt qui nequiter ſe humiliat, interiora au- Eccl. 9
tem eius plena ſunt dolo. Talibus ait Saluator, Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus, deus Luce 16
autem nouit corda veſtra, quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante deum. Per Amon, qui
B interpretatur populus turbidus, deſignati ſunt iracundi, quoniam ira rationem perturbat, & homi-
oem ſtulto aſsimilat. Propter quod Eccleſiaſtes ait, Ne ſis velox ad iraſcendum, quia ira io ſinu ſtulti Eccle.7
requieſcit. Et io libro Iob, Virum ſtultum interficit iracundia. Per Amalech quem genuit Elephat Iob 5
primogenitus Eſau, & interpretatur populus lingeos, ſignificantur adulatores fallaciter blandien- Gen.36
tes, quo vitio ſe caruiſſe oſtendit Apoſtolus dicens, Neque aliquando fuimus in ſermone adulatio- 1.Theſ.3
nis. Alienigeoæ, hoc eſt, Philiſtæi, qui interpretantur cadentes potione, per quos deſignantur vitijs
atque luxuria ebrij, cum habitantibus Tyrum, id eſt, cum inuidis. Tyrus enim interpretatur angu-
ſtia. Inuidi autem in ſeipſis torqueotur, quaſi loco anguſto coocluſi: hi vtique omnes populo præele-
cto ad vitam repugnaot. Etenim Aſſur venit cum illis. Per Aſſur, qui interpretatur deprimens ſeu
elatus, ſignificatur diabolus, qui in profundum peccando prolapſus eſt, & in mentis tumorem ere-
ctus, qui etiam pater eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, ſicut in libro Iob ſcriptum eſt, Facti ſunt in ad-
iutorium filijs Loth, hoc eſt, declinantibus. Loth oanque interpretatur declinans, quo ſignantur apo Iob 40
ſtatæ angeli, qui cum principe ſuo Lucifero declinauerunt à deo. Dæmonum verò adiutores ſunt ho
mines impij iam prædicti: quemadmodum iuſti adiutores ſeu cooperatores ſunt dei. Deinde orat ec-
cleſia pro deiectione & iuſta punitione iſtorum, potius futura tormeota prædicendo, quàm mala im-
precando. Vel conformando ſe diuioæ iuſtitiæ, vel orando vt in præſenti caſtigentur, ne æternaliter
condemnentur, aut diutius viuendo grauius præuaricentur, & ne bonum communæ atque eccleſiam
C diutius perſequi permittãtur. Fac illis ſicut Median & Syſaræ, & cætera. Madiao qui erat filius Abra
hæ ex Cethura, interpretatur relinquens iudicium, quo figurantur qui ſeipſos non iudicant, neque Gen.25
dei futurum iudicium metuunt, propter quod ſaluari non poterant, ſecundum quod in lib. Iob qui-
dam dicit, Nunquid qui non amat iudicium ſanari poteſt? Per Syſaram, qui interpretatur excluſio Iob.34
gaudij, illi ſignantur, qui propter mundi & carnis ſuæ delitias, æternæ beatitudinis gaudia à ſeipſis
excludunt, ſicut de talibus ait dominus Ieſus, Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis & flebitis.
Salomon quoque, Cor ſapientum vbi triſtitia, & cor ſtultorum vbi lætitia. Eſt tamen quædam ſpiri- Luc.6
tualis lętitia non abijcienda, de qua dicit Apoſtolus, Gaudete io domino ſemper. Per Iabbio qui in- Eccl.7
terpretatur ſapiens, intelligũtur carnaliter ſapientes, quibus ab Eſaia dicitur, Væ qui ſapientes eſtis Philip. 4
in cordibus veſtris. Per Giſon, quod interpretatur duritia, intelliguntur obſtinati in malo, ſeu indu- Eſa.5
ratin cordis. Orat ergo eccleſia vt perſecutoribus ſuis fiat ſicut peccatoribus nunc prædictis ſæpius Zach.11.
factum eſt: præcipue tamen iſta petuntur contra exercitum Antichriſti. Pone principes eorum, ſcili-
cet perſecutorum eccleſiæ, ſicut Oreb & Zeb & Zebæe, & cætera. Per Oreb, qui interpretatur ſicci-
tas, deſignantur aridi à gratia dei: de qua ariditate ſcriptum eſt, O paſtor & idolum derelinquẽs gre-
gem, brachium eius ariditate ſiccabitur, id eſt, operatio eius gratia dei priuabitur. Per Zeb qui inter-
pretatur lupus, ſignificantur rapaces. Per Zebæe, qui interpretatur victima lupi, figurantur qui pec-
D cando facti ſunt præda diaboli. Per Salmana, qui interpretatur vmbra commotionis, ſeu io prauitate
perfectus, ſignantur inſtabiles, ſeu cum diabolo vnum corpus effecti, qui ſimul cum illo proijciendi
ſunt in camioum ignis æterni. Ooines principes eorum, id eſt, capitaneos peccatorum iam prænomi-
natorum iuſtos vaſtantium, qui principes dixerunt, Hæreditate poſsideamus ſanctuarium dei, id eſt,
terrã, poſſeſsiones, eccleſias Chriſtianorum, vel potius ipſos Chriſtianos, ſubijciendo eos noſtro im-
perio, legi & cultui. Populus nanque fidelis ſanctuarium dei vocatur: iuxta illud Apoſtol. Templum 2.Cor.6.
dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Cętera expooeoda ſunt ſicut in præcedenti expoſitione. ¶ Pſalmus
iſte contra iniquos ſatis terribiliter inuehitur, & quàm ioæſtimabili cõfuſiooe ac pœna in futuro iu-
dicio ſint plectendi, qui modo non coouertuntur, io ipſo oſtenditur. Quod verò hic dicitur, Imple
facies eorum ignominia, accipi poteſt de tarda & infructuoſa pœoitentia reproborum, non ex amo-
re iuſtitiæ, ſed timore pœnarum de peccato dolentium: de quorum pœnitentia in libro Sapient. ſcri- Sap.5
ptum eſt, Dicentes intra ſe pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Et ſequitur, Ta-
lia dixerunt in inferoo. Denique verſus iſte, Imple facies eorum ignominia, accipi poteſt in bono, e-
rítque ſenſus, Da domioe vt in præſenti refutentur & contemnantur ac vituperentur, ſecundum quod
peccatores ſunt, quateous ipſa ſua igoominia ceſſent peccare. Quemadmodum enim per adulationem
& laudem falſiſsimam roboratur peccator io culpa, ita per ignominiã ſibi illatam à malo retrahitur,
dum ſe ab omnibus argui contuetur, & ita ſalubriter quærent nomen tuum domine, per pœnitẽtiam

y

Luc.14 ſalutarem & veram cõpunctionem. Pertinere quippevidetur hoc ad eos, de quibus in euangelio ſcri- E
ptum eſt, Compelle intrare.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXIII.

EXPOSITIO TITVLI.

DEclarandi nũc pſalmi titulus eſt, In finẽ pro torcularibus filijs Chore pſalmus. i. pſalmus iſte
in finẽ. i. in Chriſtũ, qui eſt beatitudo noſtra ac vita æterna, nos dirigens conuenit filijs Cho-
re. i. imitatoribus Ieſu Chriſti crucifixi, ſcriptus pro torcularibus. i. tribulationibus atq; preſ-
ſuris eccleſiarum, ſeu ipſis eccleſijs multipliciter tribulatis, agens & tractãs. Chore enim interpreta-
Iohã. 19 tur caluaria. Caluaria autem eſt locus in quo crucifixus eſt dominus. Pſalmus iſte ad literam de inæ-
ſtimabili deſiderio feruentium viatorum ad patriam ſuſpirantium, atque dei incomprehenſibili bea-
titudine comprehenſorum ſcriptus videtur. Ait ergo,

PRECATIO.

*Auxiliator deus fortis, aßit nobis quæſumus uirtus tua hac in ualle plorationis, doce nos aſcenſiones in cordibus
noſtris diſponere, ut de uirtute in uirtutem euntes deum deorum in cæleſti Sion nos te uidere concedas lætantes.*

¶ EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

QVAM dilecta tabernacula tua,] hoc eſt, vehementer dilecta, multũ amanda, &
Luc.16 incõparabiliter deſiderabilia ſunt habitacula curiæ cæleſtis, loca & manſiones
beatorũ in patria. De quibus tabernaculis etiam ait Saluator, Facite vobis ami
cos de mammona iniquitatis, vt recipiãt vos in æterna tabernacula. Et rurſus, F
In domo patris mei manſiones multæ ſunt, nõ ꝙ in cælo empyreo, quod eſt lo
cus domus & patria beatorũ ſint habitacula parietibus ſeu interſtitijs opacis
1. Cor. 15 diuiſa, ſed pluraliter dicitur tabernacula & manſiones, ad deſignandum varios
gradus præmiorum in patria. Quemadmodum enim ália eſt claritas ſolis, alia
claritas lunæ, alia claritas ſtellarũ, ſic diuerſa eſt quantitas gloriæ beatorũ, ſecũdum exigentiã meri-
Mat. 20 torum eorũ. Beatitudo tamẽ ſeu vita æterna quã habent, vna ex parte obiecti, quę deſignatur per de-
nariũ, quem ſinguli operarij receperunt, ſicut in euangelio veritas docet. Itaque multũ dilecta cordi
Dionyſ. deuoto ſunt tabernacula tua cæleſtia, ô [DOMINE virtutũ]. i. angelorũ ſanctorũ ſeu omniũ poteſta-
tum cęleſtiũ, terreſtriũ & infernorũ. Quẽadmodum enim omnes angelici ſpiritus angeli appellãtur:
ita & virtutes dicuntur ſecundũ principẽ theologorũ, propter efficaciã quã habent in exequẽdo o-
mnem operationẽ deiformẽ eis à deo præfixã. Hæc ſuperna tabernacula quãtum ad locũ corporeum
2. Cor. 5. ſunt vnũ tabernaculũ. ſ. cælum empyreũ, de quo ait Apoſt. Scimus quoniã ſi terreſtris domus noſtra
huius habitationis diſſoluatur, ꝙ ædificationẽ habemus ex deo, domũ nõ manufactã æternã in cęlis.
Heb. 9 Et ad Hebr. Non in manufacta ſancta Ieſus introijt exemplaria verorũ, ſed in ipſum cælũ. Horũ ſu-
permundanorũ tabernaculorũ figuræ erant tẽtatoria filiorũ Iſrael, de quibus ait Balaham Propheta G
Num. 24 verus, ſed homo iniquus, Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tẽtoria tua Iſrael, vt valles nemoro-
ſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit deus. Hæc tabernacula ſibi precabatur o-
Cant. 1 ſtendi anima Chriſti amore ſuccenſa, eiusque ſponſa dicens in Can. Indica mihi quem diligit anima
mea, vbi paſcas, vbi cubas in meridie. Veruntamen mirũ videtur cur Propheta non potius commen-
dat amabilitatem regis, & habitatoris tabernaculorũ iſtorum, quàm ipſa tabernacula, præſertim cum
non propter tabernacula hæc amandus ſit rex cæleſtis, ſed propter regis decorem amãda ſint taber-
nacula eius? Et reſpondendum, quòd ideo tabernacula commendantur, vt cognoſcamus, quæ ſit pa-
tria noſtra, in qua mentis noſtræ affectum atque intuitum ſemper erigere ac ſtabilire debemus. No-
mine quoq; tabernaculorũ inſinuatur decor, gloria, & amabilitas regis ac creatoris ipſorũ. Denique
tam dilecta ac diligenda ſunt tabernacula iſta, quantũ ſunt bona, iucunda, beata. Quàm autẽ iucun-
da, itemque beata conſiſtant, inferius tangit, [CONCVPISCIT & deficit anima mea.] De duplici
cõcupiſcentia loquitur ſacra ſcriptura, quarum vna eſt ſancta & nobilis, alia fœda ac vilis. Concupi-
Sapien. 6 ſcentia ſancta & clara intellectualis vocatur, de qua in libro Sapientiæ dicitur, Concupiſcentia ſa-
Eccl. 3 pientiæ deducit ad regnũ perpetuum. Et Eccleſiaſticus, Auris, inquit, bona cum omni concupiſcen
Eccle. 8 tia audiet ſapientiam. De concupiſcentia verò immunda & vili, quę ſenſualis dicta eſt, ſcribitur apud
eundem, Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluptate tua auertere. Nunc autem de intellectua- H
li concupiſcentia, quæ eſt deſiderium voluntatis, ſermo inducitur. Itaque concupiſcit, id eſt, vehe-
menter deſiderat anima mea cum creatore ſuo eſſe poptans, & tendẽs [IN ATRIA domini,] id eſt,
in tabernacula iam prædicta, quæ appellantur tabernacula propter inhabitationem, & atria propter
capacitatis ſuæ latitudinem. Nec ſolum concupiſcit, ſed inſuper deficit. quod dupliciter accipi po-
teſt. Primo ſic, deficit, id eſt, tantum deſiderare atria iſta non valet, quantum deſiderabilia ſunt, quia
nec intellectus viatorum digne aut ſatis cognoſcere, neque affectus eorum digne aut ſatis appetere
poteſt gaudia beatorum: iuxta illud Apoſtol. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-
1. Cor. 2 nis aſcenderunt, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Et ſi ab eo interrogaremus, vnde hoc no-
Eſa. 64 ſti? reſpondens, Nobis (inquit) reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Secundo exponitur ſic, deficit ani-
ma mea in atria domini, id eſt, ex vehementi affectu in alienationem ſeu extaſin cecidit, quoniam ex
vehementiſsima occupatione intellectualium potentiarum in deo, corporalis natura mirabiliter im-
mutatur, naturalis harmonia conſtringitur, corpus obrigeſcit & obſtupeſcit: ſicque ſenſitiuę poten-
tiæ à ſuis operationibus ſuſpẽduntur, & homo à ſeipſo alienari atq; deficere perhibetur. ¶ (2) COR

A meum].i.appetitus intellectualis,[ET caro mea].i.appetitus ſenſitiuus Vel cor meũ.i.anima,& caro
mea.ſ.corpus[EXVLTAVERVNT in deum viuum].i.cum exultatione tenderunt in eum omnis vitæ
principium,& in ipſo & de ipſo lętati ſunt, ita ꝙ deus eſt obiectum,cauſa,& terminus lætitię meę.
Sed non vniformiter conuenit exultatio iſta appetitui intellectiuo ſeu voluntati , appetitui quoque
ſenſitiuo & carni . In voluntate nanque eſt ſecundum eſſentiam, in appetitu ſenſitiuo ſecundum redundãtiam,
in carne verò ſecundum aliqua ſigna interioris lętitiæ,ſicut eſt ſerenitas vultus,riſus, &
refloritio quędã ætatis:quia vt ſcriptũ eſt, Animus gaudẽs ætatẽ floridã facit,ſpiritus triſtis exiccat
oſſa. Appetitus autem ſuperior,qui eſt voluntas, appetitũ ſenſitiuũ mouet, & ſecum trahit, quemadmodum
ſphæra ſuperior inferiorem:propterea magnę affectiones voluntatis in appetitũ ſenſitiuum
redundant,ita ꝙ ipſe participat naturã affectionis,quæ in voluntate conſiſtit. (5)ETENIM paſſer
inuenit ſibi domum , & turtur nidum vbi ponat pullos ſuos.]Verſiculus iſte diuerſimode exponitur.
Hieronymus enim ad literã ita exponit, quòd Propheta quodammodo probat arguens à maiori,
quòd vtique rationalis creatura habeat locum beati,in quem deueniẽs quietetur ac requieſcat,
quoniã paſſer qui eſt irrationale animal,poſt volatum & laſsitudinẽ inuenit locũ quo quieſcat . Turtur
quoque nidũ habet in quo pullos proprios collocet, ergò & homo locum ſortitur, vbi opera ſua
reponat, ſicut & Chriſtus hortatur, Theſaurizate vobis theſauros in cælo . Secundo exponitur ſic, Matt. 6
B Etenim paſſer.i.homo pœnitens, de quo inferius dicitur, Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto, Pſal. 101
inuenit ſibi domum.i. locum miſericordię in eccleſia Chriſti,qui eum qui venit ad ſe, non eijcit foras.
Et turtur.i. homo perfectus cæleſtia ſpeculans,inuenit nidum ſibi.i. mãſionem, hauddubiũ quin Iohã.6
in cęlo,vbi ponat.i.finaliter ſtatuat,pullos ſuos.i.opera ſua,non quærens mercedẽ in terra ab homine,
ſed in cælo à deo. Dicitur autem homo pœnitens paſſer. Primo,quoniam ante conuerſionem ad
ſimilitudinẽ paſſeris mobilis erat,vagus,libidinoſus,& petulans. Secũdo,quoniã poſt conuerſionem
ad ſimilitudinem paſſeris in alto ædificat, turrim virtutũ conſtruere cupiens,& opera ſua ab inſidijs
dæmonũ in Chriſto abſcõdens. Vir quoq; perfectus turtur ideo dicitur,quoniã deſiderio cæleſtium 1.Cor.10
gemit,in petra quę Chriſtus eſt,nidificat,pro cãtu.i.pro gaudijs mundi,gemitũ.i.terrenarũ rerũ habet
contemptũ. Tertio ſic,Etenim paſſer.i.ratio quę inſtar paſſeris ſublimiter volat penna contẽplationis
atq; virtutis,inuenit ſibi domũ nunc in militãte eccleſia, habitando in ea per fidem,dilectionem,
& poſtea in eccleſia triumphanti,habitando in ea per ſpeciẽ,fruitionemq; beatã.& turtur.i.caro
mortificata,ſpiritui prompte obediens,in operibus pœnitẽtiæ gẽmens, nidũ ſibi vbi ponat pullos
ſuos,quoniã opera ſua ponit in loco ſecuro,videlicet nõ in ore hominum,ſed in cõſcientiæ puritate.
(4)ALTARIA tua domine virtutũ,rex meus & deus meus.] Verſus iſte vno modo exponitur,
ita vt ad præcedentẽ verſum pertineat,& declaret quæ domus,& quis nidus,quẽ paſſer & turtur ſibi
C inueniũt,vtpote, Altaria tua.i.manſiones cæleſtes,de quibus in principio pſalmi huius iam dictũ eſt.
quæ idcirco appellantur altaria, quia in eis inceſſabiliter ſacrificia laudũ domino offeruntur, imò &
noſtra obſequia,oblationes & vota ibi ab angelis ſanctis deo repræſentãtur & immolantur. Hæc ergo
altaria tua domine ſunt domus & nidus viatorũ ad cælos tẽdentiũ ô domine virtutũ : qui licet ſis
omnium deus & rex,quoniã cuncta creaſti & regis:ſpecialiter tamen es rex meus, quoniã ſpecialiter
prouides mihi,præſeruando me a multis periculis & peccatis,gratiãque rectè tendendi ad patriã vitæ
æternę præſtando : es etiam ſpecialiter deus meus, quia non tãtum in naturale eſſe me produxiſti,
ſed in eſſe ſupernaturali,diuino atq; gratifico me per gratiã reformaſti,& ego te præ omnibus rebus
ſingulariter amo & colo.Non eſt hoc omniũ dicere,ſed perfectorũ duntaxat, vel etiã feruẽter efficaciterq;
proficientiũ,qui deum quotidie feruidorũ deſideriorũ brachijs cõplectuntur,dicẽtes,Tenui Cant.3
illum,nec dimittã. Et,Mihi adhærere deo bonum eſt . Secundo exponitur verſus iſte per ſe, aliquid Pſal.72
tamen ſubintelligendo,vt ſit ſenſus,Altaria tua domine virtutũ ſunt illa,in quibus humanus quietatur
affectus, videlicet tabernacula illa ſuperna, quæ dicta ſunt nidus,propter ſecuritatẽ,altaria verò
propter oblationẽ perfectã,præſertim cũ in eis etiam Chriſtus interpellet pro nobis. (5)BEATI Rom. 8
qui habitant in domo tua domine].i.in regno cęlorũ,in patria electorũ,in palatio angelorũ,in cælo Heb. 9
empyreo,in domo non manufacta æterna, in triumphanti eccleſia[IN ſecula ſeculorum] .i.ſine fine Apoc.4.
D [LAVDABVNT te]prout in Apoca.habetur,Requiẽ nõ habebant die ac nocte,dicentia, Sanctus, Eſa.6
ſanctus,ſanctus,dominus omnipotens. Et alibi, Qui redempti fuerint venient in Sion laudantes, & Eſa.51
lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ, gaudiũ & lętitiam obtinebunt & fugiet dolor & gemitus. Tãta
eſt equidem beatitudo habitantium in domo iſta cæleſti,vt omnem defectum,omnẽ miſeriã,omnem
diſplicentiã,omnem inſecuritatẽ ac terminationẽ excludit, omnem verò ſufficientiam,omnem complacentiam
comprehẽdat. Quicquid enim appetitur præſto eſt,quicquid reſpuitur longe eſt.Merito
igitur in euangelio ſcriptũ eſt, Beatus qui manducat panem in regno cęlorum. Et Petrus, In Ieſum Luc.14
non videntes creditis, vidẽtes autem exultabitis lętitia inenarrabili & glorificata. In hoc itaq; beatitudinis 1.Pet.1
regno,ſumma & vnica occupatio noſtra,totum exercitium noſtrum,iucundiſsimúmq; noſtrum
negotium erit deum laudare,ſuperfeliciſsimam trinitatem glorificare,deo ſublimi & benedicto
inceſſabile Alleluia cantare:prout in Eſaia ſcriptum eſt,Gaudium & lętitia inuenietur in ea gratiarum Eſa.61
actio & vox laudis. Sed quis ad hanc laudem perennẽ, manſionemque cęleſtem perduci merebitur,
niſi qui nunc dominum laudat,nũc in eius præconijs gaudet, nunc in eius veneratione lætatur,
qui in carne viuens non carnaliter conuerſatur, ſed in preſenti ſeculo angelicam ac cæleſtem 2.Cor.10
conuerſationem orditur ac imitatur, implete ſtudens quod ſcriptum eſt, Timete dominum, & date Apoc.14
illi honorem,& adorate eum,qui fecit cælum & terram,mare & fontes aquarum? Inſuper manifeſtat
Propheta, quòd non humana & naturali virtute, ſed ope gratię dei homo perueniat ad domum cæ-

leſtem. ℂ(6)BEATVS vir, cuius auxilium abs te,]id eſt, fęlix homo nũc in ſpe, & tandem in re, cui E
tu domine modo auxilium gratię tuę impendis, vt operetur, & adipiſcatur per gratiã, quę eſt ſuperna
turale donũ, omnẽ naturalem dignitatẽ & facultatem excedens, quod nec agere neq; acquirere ſuf-
ficit per naturã. in quo error Pelagianorũ confunditur, aſſerentiũ hominem ſine gratia ſpeciali & ſu
Ephe. 2 pernaturali poſſe mereri atq; ſaluari. Propterea enim ait Apoſt. Deus viuificauit nos in Chriſto, cu-
Rom. 3 ius gratia eſtis ſaluati. Et rurſus, Gratia (inquit) ſaluati eſtis per fidem, & non ex operibus. Dei enim
Oſee 13 donũ eſt, ne quis glorietur. Dominus quoq; per Oſe. dicit, Perditio tua Iſrael ex te, in me tantũmodo
Rom. 8 auxiliũ tuũ. Igitur, beatus vir cuius eſt auxiliũ ab te. quaſi dicat, ſi deus pro nobis quis cõtra nos? [A-
SCENSIONES]. i. ſpiritualiũ profectuũ gradus, virtuoſorũ proceſſuum incrementa [IN corde ſuo
diſpoſuit] proponẽs fortiter proficere, & gratię dei per liberi vſum arbitrij cooperari [IN valle la-
chrymarũ,]id eſt, in pręſentis peregrinationis exilio, in quo peccata ſemper plangenda ſunt [IN lo-
co quem poſuit] .i. quem homo ſibijpſi vallem lachrymarũ effecit, quoniam peccando paradiſo ex-
Gen. 3 pulſus eſt, & in hãc vallem proiectus. Vel, in loco quem deus poſuit homini pro valle lachrymarum,
quatenus in eo vitia ſua deploret, ad patriãmq; plorãs aſpiret. Vnde dominus Adę, Maledicta (in-
Ibidem. quit) terra in opere tuo. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Veruntamen de hac valle lachryma-
rum faciunt ſibi nonnulli domum lætitiæ, vtentes hoc mundo vt patria, non vt via: vt paradiſo, non
Iacob. 4 quaſi exilio. Talibus clamat ſcriptura, Quicunque voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus dei
conſtituetur. Nos verò vtamur hoc mundo tanquam peregrinatione, via, exilio, lachrymarumq; val-
le, & carcere, & aſcenſiones ſpiritualium profectuum intra nos diſponamus, conſummationem verò
Prou. 16 & executionem à domino expectemus, ſecundum quod à Salomone ſcribitur, Cor hominis diſponit
viam ſuam, ſed dei eſt dirigere greſſus eius. Ideo ſubditur, ℂ(7)ETENIM benedictionem,]id eſt, F
cæleſtis gratiæ infuſionẽ ac diuinorum donorum multiplicationem [DABIT]in hac via electis ſuis
Eſaię 50. [LEGISLATOR,]id eſt, Chriſtus vtriuſque teſtamenti collator, qui per Eſaiam admonet. Atten-
dite ad me popule meus, quia lex à me exiet, & iudiciũ meum in luce populorũ requieſcet [IBVNT]
fideles [DE virtute in virtutem]. i. de bono in melius, donec ad optimũ perducantur: ibunt de vnius
virtutis actu in opus virtutis alterius, nunc orando, nunc alijs ſuccurrẽdo, nũc propria mala defleo-
do, & ita poſt hanc peregrinationem ab eis clare [VIDEBITVR deus deorum]. i. ſummus & verus
Heb. 12 deus omnium, participatiue dictorum deorũ creator & dominus [IN Sion]illa cęleſti, de qua Apoſt.
loquitur, Acceſsiſtis ad montem Sion, & ciuitatem dei viuẽtis Hieruſalem cæleſtem, & multorũ mi-
Apoc. 22 lium angelorum frequẽtiam. Hic deus à ſanctis in patria cernitur: quemadmodum in Apoca. oſten-
ditur, Videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorũ. Ecce quanta & quàm iucũda eſt mer-
ces ſpiritualis aſcenſionis, in vera humilitate fundamentum habentis, cui viſio dei promittitur. Pro-
Sapiẽ. 3 pter quod dicitur à quodam ſapiente, Bonorũ laborum glorioſus eſt fructus, videlicet dei clara co-
Sap. 15 gnitio: de qua ait eadem ſcriptura, Noſſe te domine, conſummata iuſtitia eſt: & ſcire virtutem tuam,
radix eſt immortalitatis. Vt ergo homo hoc dei auxilium conſequi mereatur, deuote nunc poſtulat.
ℂ(8)DOMINE deus virtutum exaudi orationem meã,]dando quod peto [AVRIBVS percipe,] G
id eſt, per miſericordiã & ſapientiam tuam demonſtra, te precẽ meam acceptaſſe [DEVS Iacob] pa-
triarchæ & populi vitia ſupplantantis per Iacob ſignati. ℂ(9) PROTECTOR noſter] in aduerſis
[ASPICE deus]preces, vota, & opera mea, [ET reſpice in faciẽ Chriſti tui]domini ſaluatoris, quem
habemus aduocatum apud te, & eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſecundum Iohannem, qui ſecun
1. Iohã. 2. dum Paulum, aſcendit in cælum, vt appareat nunc vultui tuo pro nobis. In hunc reſpice, & per o-
Hebr. 9 mnem ſanctitatem, dignitatem, ac meritum omniũ quæ ipſe pro noſtra ſalute aſſumpſit, fecit, ac per-
tulit, tribue nobis quod noſtra opera non merentur, & quicquid in nomine eius precamur: quatenus
verificetur quod Chriſtus tuus ait, Amen dico vobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit
Iohã. 16 vobis. Gratiam hanc perueniendi ad gloriam tuam, ô domine ideo peto. ℂ(10) QVIA melior eſt
dies vna in atrijs tuis,]id eſt, in prædictis tabernaculis tuis tam dilectis, manſionibusque cæleſtibus,
[SVPER milia,]id eſt, vltra quamcunque multitudinem dierum vitæ præſentis. Nulla eſt enim cõ-
paratio gaudiorum ſeu diuitiarum regni cæleſtis, ad bona vitæ præſentis, nobiliusq; exiſteret deum
vna die per ſpeciem contemplari: quàm multis milibus dierum eum per fidem conſpicere. Dicit au-
tem melior eſt dies vna, &c. non ꝙ in cælo ſint plures dies, quia in cælo dies nocte non rũpitur, nec
viciſsitudinem temporum patitur: ſed quoniam illa vna dies ſanctorum in patria, quæ eſt participa-
ta æternitas, appellaturque æuum, multos dies continet & includit. Coniunctio quoque cauſalis in H
principio verſus iſtius poſita, & ad ſequentem verſum poteſt referri. ℂ(11) ELEGI abiectus eſſe
in domo dei mei,] id eſt, malui deſpectus videri, humiliari, ſubeſſe, obedire, contemni, & caſtigari
in eccleſia Chriſti ſeu qualibet congregatione fideli, [MAGIS QVAM habitare in tabernaculis pec
catorum,]id eſt, quàm honorari in mundo, ſublimari in ſeculo, præeſſe, dominari, hominibus impijs
Num. 16 commiſceri conformari aut complacere. Per humilitatem nanque, & non aliter, ad altitudinem per-
uenitur. Hinc Moſes, recedite (inquit) à tabernaculis impiorum hominum, & nolite tangere quæ ad
eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. ℂ(12)QVIA MISERICORDIAM ET VE-
ritatẽ,]id eſt, iuſtitiã [DILIGIT deus]in ſeipſo, & item in nobis, quia per eas deo placemus: quem-
Mich. 6 admodum Michæas commemorat, Indicabo tibi homo quid ſit bonum, aut quid dominus requirat
à te, vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam. Nam & ſuperius dictum eſt, Vniuerſæ viæ
Pſal. 24 domini miſericordia & veritas, quæ etiam in omni opere deo conueniunt. Et Salomon docet, Mi-
Prou. 3 ſericordia & veritas non te deſerant, & inuenies gratiam coram deo & hominibus, [GRATIAM] in
præſenti, [ET gloriam] in futuro [DABIT dominus.] ab eo enim deſcendit omne bonum opti-

A mum,& omne donum perfectum. ¶(13) NON priuabit bonis] prædictis, videlicet auxilio gratiæ, Iacob.1
benedictione cæleſti,& præmio gloriæ[EOS qui ambulant in innocentia] cordis,id eſt,qui iuſte vi-
uunt,nulli nocendo,& diuinis mandatis obediendo:de quibus aſſerit Salomon,Qui iuſti ſunt habi- Prou.3
tabunt in terra, & ſimplices permanebunt in ea. Vnde & ad ſanctum Iob quidam dicit, Recordare Iob 22
obſecro,quis vnquam innocens perijt?quin potius vidi iniquos deo flante periſſe. Et alibi,Saluabi-
tur innocens:ſaluabitur autem mũditia manuum ſuarũ,[DOMINE virtutum,beatus homo qui ſpe-
rat in te]per ſpem formatam,prout Eſaias fatetur, Deus iudicij dominus,beati omnes qui expectant Eſa.30
eum.Vnde alio loco ſcriptum eſt,Reſpicite filij nationes hominum,& ſcitote quia nullus ſperauit in Eccl.3
domino,& confuſus eſt.O quàm glorioſum,amoroſum,& ſanctum pſalmum audiuimus, qui etiã re-
ligioſos & clauſtrales præcipue conſolatur,qui domino malunt in cœnobio,ſpreto ſeculo,in humili,
abiectaque vita ſeruire,quàm in mundo deliciari atque florere. Amemus igitur & incomparabili di-
lectione pæamemus dilecta tabernacula domini virtutum,omnia tranſitoria trãſcendendo,& velut
ſtercora reputando.Concupiſcat,& cõcupiſcendo deficiat anima noſtra in atria dei,ſcientes & pro- Heb.12
fitentes quoniam non habemus hic manentem ciuitatem,ſed futuram inquirimus, tanquam aduenę
& peregrini. Exultemus inſuper intus & foris in domino,eius dignitatem, bonitatem, & beatitudi-
nem contemplando,eius beneficia recolendo,eius promiſſa præſtolando, eum in omnibus amando,
B eum in ſingulis venerãdo,intendendo,& exquirendo.Conemur quoque ineſſanter proficere,de a-
ctu vnius virtutis in operationẽ alterius tranſmeare,atque in iſtis diuinis operibus perſeuerare,quo-
adusque deum deorum in Sion per ſpeciem contemplari ſinamur.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXIIII.

¶EXPOSITIO TITVLI.

Habet præterea pſalmus nunc declarandus hunc titulum,In finem filijs Chore pſalmus,id eſt,
pſalmus præſens in finem,qui Chriſtus eſt,nos dirigens cantatur,& conuenit filijs Chore,at-
que imitatoribus Chriſti crucifixi,cuius tota conuerſatio erat velut quędam continua paſsio.
Pſalmus iſte ad literam ſcriptus eſt de primo Chriſti aduẽtu ſeu incarnatione , varijsq; bene-
ficijs humano generi per Chriſti paſsionem collatis,ſicut ſæpe iam præhabitũ eſt.Pſalmi iſti,in quo-
rum titulis ponuntur filij Chore,ſecũdum Hierony. & Hebræ.à filijs Chore ſeu vno eorum cõſcri-
pti ſunt.Secundum Aug.verò omnes pſalmi à Dauid editi aſſeruntur, & filij Chore ſpiritualiter ex-
ponuntur,ſic quòd per eos intelligãtur filij domini Ieſu pro nobis crucifixi, quoniam Chore inter-
pretatur Caluaria,vbi Chriſtus crucifixus eſt. Hebræi verò(quos imitatur Hierony.) aſſerunt,quòd Marc.5
C dum Chore incipit Moſi eſſe rebellis:quemadmodum Dathan & Abyron, & Hon de tribu Ruben,
tunc filij Chore conſenſerant patri ſuo,ſed poſtmodum pœnitebant. Cum verò Moſes iuſſerat vt o-
mnes recederent à tabernaculis Chore,& Dathan & Abyron,ne ſimul cum illis perirent:filij Cho-
re non receſſerunt,ſed cum patre ſuo in tentorio permanſerunt,quatenus eum à ſua rebellione auer-
terent.Verum dum ille flecti contempſit,dirupta eſt terra ſub pedibus eius, & ipſe cum tabernaculo
ſuo à terra abſorptus eſt,deſcẽditque in inferum humo opertus. Et factum eſt grande miraculum, vt
eo pereunte filij eius non perirent, manſerant nanque in aere ſuſpenſi,quouſq; recluſa eſt terra,quæ
omnia in lib.Num.Moſes aſtruit.Quibus geſtis & conſideratis,filij Chore totis precordijs ad deum Num.16.
conuerſi ſunt, propter quod ſpiritum prophetiæ recipere meruerunt, plurimoſque pſalmos fecerũt.
Et dicit Hieron.omne pſalterium ſagaci mente perluſtrãs,nihil triſte in pſalmis filiorum Chore in-
uenio. ſemper enim in pſalmis eorum læta ſunt omnia & iucunda ac amoroſa ſecularibusque cõtem-
ptis,cæleſtia & æterna deſiderant. Ait itaque ſanctus Propheta,

PRECATIO.

*Supplices domine deus clementiam tuam exoramus, remitte iniquitatem plebis tuæ, auerte à nobis iram indigna-
tionis tuæ,uiuifica nos pia actione,potenti dextera tua,ut plebs tua lætetur in te pace præſenti & ſempiterna.*

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

D BENEDIXISTI domine] pater ſeu deus trinitas per Chriſti incarnationem
[TERRAM tuam,] id eſt, omnium electorum eccleſiam, dando eis ſalutem &
gratiam per Chriſti aduentum . Quod enim facit incarnatio & paſsio Chriſti
iam facta,hoc fecit antiquis temporibus fienda atque futura,in omnibus Chri-
ſto tunc futuro per fidem formatã.i.charitati cõiunctam vnitis. Vnde Iohannes
in Apoc.affirmat agnum qui Chriſtus eſt,ab origine mundi occiſum. Benedi- Apoc.5
ctio autem dei vocatur collatio munerũ diuinorum.[AVERTISTI captiuita-
tem,] id eſt,obligationẽ ad pœnã damni propter originale peccatũ, & ſpiritua-
lem captiuitatẽ,qua à dęmonibus captus tenetur homo,propter iugũ iniquitatis & ſeruitutem culpæ
ac dæmonis.Sic igitur auertiſti captiuitatem[IACOB].i.populi fidelis vitia ſupplantantis ex Iacob
corporaliter vel ſpiritualiter nati,eripiendo eum à ſeruitute peccati,& captiuitate diaboli. Chriſtus Matt.12
enim fortem armatũ alligauit,& principem huius mundi foras proiecit. De huius captiuitatis auer-
ſione per Chriſtum iam facta , Zacharias lætabundus cecinit, Iurauit ad Abraham patrẽ noſtrũ,da- Luc.1
turum ſe nobis. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorũ liberati, ſeruiamus illi. Ieremias quo- Iere.23
que de futura hac liberatione dicit , In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter.
Et dominus apud Eſaiam ait ad Chriſtum,Dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, vt educeres Eſa.52
de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris . Merito autem per Iacob ſeu popu-

lum Iudæorum, intelliguntur ad literam vniuerſi fideles, quoniam eo tempore quo ſcriptus eſt pſal- E
mus præſens, totus pene mundus ad idololatriam declinauit præter filios Iacob: ſicque per Iacob o-
mnes deſignantur qui fidem eius ſequuntur. ¶(2) REMISISTI] ô deus trinitas [INIQVITA-
tem plebis tuæ] fidelis & electę, per Chriſti aduentum ac paſsionem: qui non ſolum originale pecca-
tum deleuit, ſed etiam actualia vitia abſtulit, ſatisfaciendo pro totius mundi delictis: quemadmodum
Iohã. 1 ſcriptum eſt, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Apoſtolus, Deus erat in Chriſto mun
2. Cor. 6. dum recõcilians ſibi. Eſaias quoque, Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. Sed ſi vir-
Eſa. 53 tus ſeu meritum incarnationis, conuerſationis, paſsioniſq; Chriſti nobis proficere debet, oportet vt
applicetur nobis: applicatur autem nobis per fidem & charitatem, & ſacramenta eccleſiæ. Propter
Act. 13 quod Paulus teſtatur, In hoc omnis qui credit, iuſtificatur, [OPERVISTI omnia peccata eorum]
per Chriſti mortem ac obedientiam, qui quantum in ſe eſt, ita omnia peccata moriendo deleuit, ac ſi
Zach. 3 nunquam fuiſſent. Idcirco tu deus de Chriſto teſtatus es, Ecce ego adducam ſeruũ meum orientẽ,
& auferam iniquitatem terræ illius in vna die, hoc eſt, in die paſsionis ipſius. ¶(3) MITIGASTI
omnem iram tuam,] id eſt, vindictam tuæ iuſtitiæ in effectum miſericordiæ conuertiſti, nõ vlciſcen-
do amplius originale peccatum, quoniã propter illud nullus à beatifica viſione differtur poſt Chri-
ſti paſsionem, dummodo aliunde defectum nõ habeat, ſcilicet quia meritum Chriſti ſibi applicatum
non eſt, [AVERTISTI teipſum ab ira indignationis tuæ,] id eſt, à magna vltione tuę iuſtitię, quo-
niam vſque ad Chriſti aduentum, dimiſiſti gentes varijs erroribus falli, multipliciterq; damnari, ſed
Act. 17 Chriſto adueniente cœpit gentilitas illuminari. Propter quod Paulus, Tẽpora (inquit) prioris igno-
Eſa. 53 rantiæ deſpiciens deus, nunc annunciauit hominibus vt omnes vbique pœnitentiam agant. Et ſcri-
Eſa. 9 ptura ait, Nos omnes quaſi oues errauimus, vnuſquiſq; in viam ſuam declinauit. Sed domino ſalua- F
tore iam nato, Populus qui ſedebat in tenebris vidit lucem magnam, cœperuntq; homines proprias
1. Iohã. 2 vias deſerere, & Chriſti itinera ambulare, quemadmodum Iohãnes edocuit, Qui ſe dicit in Chriſto
manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Hæc autem mitigatio etiam ad Iudæos extendi-
tur, imò & vſque ad patres in lymbo. nam & ipſis per Chriſtum indultus eſt originalis peccati rea-
Oſee. 14. tus, propter quem retardabantur à gloria. Vnde dominus ait, Sanabo contritiones eorum, diligam
Mich. 8 eos ſpontanee, quia auerſus eſt furor meus ab eis. Quod Michæas quoque introducit, dicendo, Non
immittet dominus vltra furorem ſuum, quia volens miſericordiam eſt. Reuertetur & miſerebitur no
ſtri. Deponet iniquitates noſtras, & proijciet in profundũ maris omnia peccata noſtra. ¶(4) CON-
VERTE nos deus ſalutaris noſter,] cõuerſione ſtabili & perfecta, ita vt toto corde, tota anima, to-
ta virtute tibi adhæreamus per contemplationem ſynceram, dilectionem feruentem, deuotũ & hu-
milem cultum, [ET auerte iram tuam à nobis] per temetipſum, deſcẽdendo ad nos, & ſatisfaciendo
pro nobis. Sed quia ſuperius dixit, mitigaſti omnem iram tuam, quid neceſſe eſt nunc orare, vt iram
ſuam à nobis auertat? Et reſpõdendum, quòd deus quantum in ſe eſt, omnino placatus eſt nobis per
Chriſtum: ſed ſi nos Chriſto ingrati efficimur, grauius quàm ante iraſcitur nobis deus. Oramus ita-
que vt iram ſuam auertat. Primo, ne dimittat nos cadere. Secũdo, quatenus ſi ceciderimus, ipſe pro- G
tinus miſereatur atque ſubueniat. ¶(5) NVNQVID in æternum iraſceris nobis] ſubtrahendo o-
Ierem. 19 pem & gratiam tuam, propter noſtra demerita, [AVT extendes iram tuam,] id eſt, continuabis tuam
vindictam, [A GENERATIONE in generationem,] id eſt, à qualibet generatione præcedenti in
quamlibet generationem ſequentem ſine fine. nõ vtique, quoniam tibi proprium eſt miſereri & par-
cere: qui locutus es, Ego ſcio cogitationes, quas cogito ſuper vos, cogitationes pacis, & nõ afflictio-
nis, vt dem vobis finem & patientiam. ¶(6) DEVS tu conuerſus] ad nos per tuam incarnationem
& corporalem pręſentiam, [VIVIFICABIS nos] vita gratiæ in præſenti, & vita gloriæ in futuro. Vn-
Ioh. 10 de Chriſtus ait, Ego veni vt vitam habeãt, & abundantius habeant. Alibi quoque, Gratia & veritas,
Iohã. 1 per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ipſe iterum, Ego (inquit) ſum reſurrectio & vita, qui credit in me,
Iohã. 11 non morietur in æternum. Viuificauit autem nos Chriſtus, quoniam à morte peccati & nece inferni
Oſee 10 nos eruit, atque ſalutari ſua doctrina & gratia corda noſtra impleuit. Et ideo ſcriptum eſt, Tempus
Oſee 13 inquirendi dominum cum venerit qui docebit nos iuſtitiam. Rurſuſque, De manu mortis liberabo
eos, de morte redimam eos, [ET plebs tua] Chriſtiana electa & ſancta [LAETABITVR,] non in re-
bus carnalibus, vanis, illicitis, ſed [IN TE] tuæ bonitati, perfectioni, & beatitudini congratulando
Iohel. 2 atque de tuis beneficijs ac promiſsis cordialiter exultando. Ad hanc ſanctam in deo lætitiam admo-
Eſa. 25 nemur à Iohele, Exultate in domino deo veſtro, quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ. Eſaias quoque H
in perſona populi Chriſtiani pulcherrime ait, Ecce deus noſter iſte. Expectauimus eum, & ſaluabit
Abac. vl. nos. Iſte dominus, ſuſtinuimus eum, exultabimus & lætabimur in ſalutari eius. Hinc etiam Abacuc
ait, Ego autem in domino gaudeo, & exultabo in deo Ieſu meo. ¶(7) OSTENDE nobis domine
miſericordiam tuam,] id eſt, Chriſtum filium tuum miſericordiæ fontem, per quem tu noſtri ſumme
Baruc. 3 miſertus es, manifeſta oculis noſtris, quatenus eum oculis mentis & corporis videamus in terra con-
uerſari, ſicut per Baruch dictum fuit, Poſt hæc ſuper terram viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus
1. Iohã. 3 eſt. Orat ergo propheta, vt Chriſtus viſibiliter in mundo appareat, aſſumendo naturam humanam:
quod modo impletum eſt, prout Iohannes in ſua canonica pandit, Quod fuit ab initio, quod audi-
uimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ. Alibi quoque,
Iohã. 1 Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à
patre. [ET ſalutare tuum,] id eſt, Chriſtum ſaluatorẽ, per quem tu ſaluas nos, [DA nobis] gratis ex tua
charitate, & bonitate, non ex noſtra iuſtitia, mittendo eum ad nos per natiuitatem ex virgine: quem-
admodum per Eſaiam prædictum eſt, Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Et Iohannes, Sic

A deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitū daret. Nos quoque quotidie verſum iſtū congruenter orare debemus ad hunc ſenſum, Oſtēde nobis domine miſericordiam tuam, id eſt, effectum pietatis tuæ euidenter & copioſe oſtende in nobis, & ſalutare tuum, id eſt, ſaluationem ſalutarem da nobis, vel etiam Chriſtum, dando eum nobis quotidie in ſacramento altaris, & per ſpiritualem aduentum eius in nobis, ſicut de ipſo ſub nomine ſapientię ſcriptum eſt, Da mihi domine ſedium tuarū aſſiſtricem ſapientiam. ❡(8) AVDIAM] auribus mentis cum ingenti aduertentia, [QVID loquatur in me dominus deus] per inſpirationē internam, ſeu illuſtrationem angelicā & occultam. Et merito audiam, [QVONIAM loquetur pacē in plebem ſuam,] id eſt, mihi per alloquutionem internā inſpirabit ea, quæ ſpectāt ad pacē plebis ſuę, quia dum mihi inſpirat de Chriſti aduentu, paſsione & morte, ea in me loquitur, per quæ totus mundus verā cæleſtemque pacē ſortitur. Propterea Chriſto nato angelus dixit paſtoribus, Annuntio vobis gaudium magnū, quia natus eſt vobis hodie Saluator. Quo iſta loquente, ſubito facta eſt multitudo cæleſtis exercitus laudantium & dicentium, Gloria in altiſsimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. ❡(9) ET ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui conuertuntur ad cor,] quoniā iſta loquutio pacis non ſolum pertingit ac pertinet ad plebē communem, ſed etiā ad perfectos, & ad gentiles ac peccatores, qui de idololatria, quæ ſumma eſt ſtultitia & irrationabiliſsimus error, vel de ſenſualitate atq; peruerſo iudicio redeunt ad cor, id eſt, ad vſum

Sapien. 9

Luc. 2

B rationis, obediēdo legi diuinæ, rationique rectę. Docemur hoc loco diligēter aduertere, quid in nobis dominus deus noſter loquatur, quatenus eius inſpirationi acquieſcamus. Ideo ait Abacuc inquit, Super cuſtodiā meam ſtabo, & cōtemplabor vt videam quid dicatur mihi. Sed ad hoc ſatis neceſſe eſt ſcire, quis ſit inſtinctus diuinus, quis angelicus, quis naturalis, quis diabolicus. Veruntamen quicquid menti noſtræ ſecundum deum & legē Chriſti occurrit, deo ſine periculo aſſcribere poſſumus, illudque implere ſeu conſeruare debemus. De ipſa enim increata ſapientia ait ſcriptura, Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia. Attingit autem vbiq; propter ſuam munditiā. Et cum ſit vna, omnia poteſt, & in animas ſanctas ſe transfert, prophetas & amicos dei conſtituit. Ideo & Iohannes, Vnctio (inquit) eius docet vos de omnibus. nec diſſonat quod Paulus teſtatur, Dabit tibi dominus de omnibus intellectū. ❡(10) VERVNTAMEN prope timentes eum ſalutare ipſius,] id eſt, Chriſtus, qui eſt ſalutare dei patris, adeſt timentibus deū timore initiali ſeu filiali. Nam qui deū timet, declinat à malo, & ita Chriſtus demoratur in corde ipſorū per gratiā. Vnde ſuperius dictū eſt, Timete dominum omnes ſancti eius, quoniā nihil deeſt timentibus deum. Eccleſiaſticus quoque, Qui timēt dominum præparabunt corda ſua, & in cōſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas, [VT inhabitet gloria,] id.eſt, Chriſtus rex glorię, qui eſt imago dei inuiſibilis, ſplendor glorię, & figura ſubſtantiæ eius, imò & gloria patris, prout ſcriptum eſt, Gloria patris filius ſapiēs. Vel, gloria, id eſt, Chriſtus, qui eſt

Abac. 2

Sap. 7

1. Iohā. 2.

1. Tim. 2

Pſal. 33

Eccl. 2

Prou. 19

C honor & gloria noſtra, [IN terra noſtra,] id eſt, in Iudæa, in qua Chriſtus inter homines corporaliter vixit & habitauit, vt Zachar. teſtatur, Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Et Hiere. Expectatio Iſrael, ſaluator quaſi colonus vēturus es in terra, & quaſi viator declinans ad manēdum. ❡(11) MISERICORDIA & veritas,] id eſt, pietas & iuſtitia dei, [OBVIAVERVNT ſibi,] id eſt, conuenerunt, apparuerunt, & ſibijnuicem ſine diſcordia occurrerūt in Chriſto. Miſericordia enim dei in Chriſti incarnatione apparuit, quoniam ex ineffabili miſericordia dei factum eſt, vt vnigenitus filius carnem aſſumeret. Iuſtitia quoque in ea relucet, quoniā deus in Chriſti incarnatione impleuit, quod per prophetas prædixit ac repromiſit, [IVSTITIA & pax oſculatæ ſunt] i. iuſta ſatisfactio, quia Chriſtus pro nobis per viā iuſtitiæ ſatisfecit, ſuſtinendo pœnā pro culpa noſtra, & confœderatio generis humani cum deo hanc ſatisfactionē concomitātes amoroſe in Chriſto vnitæ ſunt. Chriſtus nāque (ſecundū Apoſtolum) factus eſt nobis à deo iuſtitia & redemptio. Ipſe quoque eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnū. Propter quod ait Apoſtolus, In ipſo cōplacuit omnē plenitudinē inhabitare, & per ipſum cōciliare omnia, pacificās per ſanguinē crucis eius, ſiue quæ in cælis ſunt, ſiue quæ in terris. Hæc quoq; iuſtitia & pax oſculantur ſe mutuo in nobis per Chriſtū redemptis, quoniā ad iuſtificationē nobis per Chriſtū collatā, ſequitur ſtatim in nobis pax qua deo pacificamur. ❡(12) VERITAS] i. Chriſt⁹ dei filius incarnatus, qui de ſeipſo loquitur, Ego ſum via, veritas & vita, [DE terra orta eſt] i. de vtero virginis glorioſæ carnē aſſumpſit, & naſcēdo proceſsit, ſicut

Zacha. 2.

Iere. 14

1. Cor. 1

Ephe. 2

Coloſ. 1

Iohā. 14.

D de hac terra, videlicet ſancta Maria, per Eſaiam affectuoſiſsime dicitur, Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. [ET iuſtitia de cælo proſpexit] i. æquitas dei, ſeu deus iuſtus hūc Chriſti ortū approbauit, gratumq; habuit, atq; per eū genus humanū redemit. Moraliter verò veritas de terra oritur, dum cor peccatoris rebus terrenis inuolutū, proprias culpas integre confitetur, dumq; deus omnipotens peccatorē cōfitentē ſtatim iuſtificat, iuſtitia de cælo mox proſpicit. Vnde Iohannes ait, Si cōfiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, vt remittat nobis peccata, & emūdet nos ab omni iniquitate. Conuenīēter autē virgo mater deſignatur per terrā. Nam vt deuotiſsimus ait Bernardus, Quēadmodum campus ſeu terra ſine omni humano flore amminiculo, nō ſeminatus ab aliquo, nō defoſſus ſarculo: ſic virginis vēter floruit, ſic inuiolata, caſta, integra Mariæ viſcera æterni viroris florē protulerūt, cuius pulchritudo & gloria nūquā marceſcit. Sed ne alicui impoſsibile videatur quod virgo generet Chriſtū, oſtēdit modū generationis iſtius, videlicet quod nō ſit humana virtute, ſed poteſtate diuina. ❡(13) ETENIM dominus] ſ. trinitas deus, cuius opera ſunt indiuiſa, [DABIT benignitatē] i. gratię miſericordiſsimā affluentiā, dando per ſpiritū ſanctū virgini prçelectę fœcūditatē ſupernaturalē, & plenitudinē gratiarū: prout Gabriel declarauit, dum virgini huic locutus eſt, Aue (inquiens) gratia plena, dominus tecū, [ET terra noſtra] i. virgo Maria noſtra ſaluatrix, mater & aduocata, [DABIT fructum ſuū] Chriſtū gignendo, ſicut de ipſa ſuperius dictū eſt, Terra dedit fructum ſuum. De quo fru-

Eſai. 45

1. Iohā. 1

Luc. 1

Ibidem.

ctum ſuũ. De quo fructu ait ad eam S.Elizabeth, Benedictus fructus vẽtris tui. Spiritualiter dominus E
dabit benignitatẽ, dum corda noſtra implet per gratiã, noſtraſq; preces exaudit, peccatorẽ gratis iu-
ſtificat, impiũ præuenit, iuſtũ cõſeruat, ꝓficienteq; perficit. Et terra noſtra dat fructũ ſuũ, dũ corpus
Rom.12 noſtrũ obedit ſpiritui, & in pijs exercitijs occupatur, quãdo implemus illud Apoſt Obſecro vos vt
exhibeatis corpora veſtra hoſtiã viuẽtẽ, ſanctã, deo placẽtẽ. ❨(14) IVSTITIA ante eũ ambulabit].i.
Act.1 iuſta doctrina & cõuerſatio ſancta Chriſtũ in omnib⁹ anteibit, ita ꝙ de corde ac ore ipſius nihil niſi
Eccle.37 iuſtũ & ſanctũ ꝓcedet. Cœpit enim Ieſus facere & docere, haud dubiũ quin iuſta & vera. Vnde Ec-
cleſiaſt. ait, Ante omnia opera verbũ verax prçcedat te, & ante omnẽ actũ verbũ ſtabile. [ET ponet in
via greſſus ſuos].i. ipſe Chriſtus opere adimplebit quod docebit. In via enim greſſus ſuos doctor po-
nit, dum doctrinã, quæ eſt via ad vitã æternã, quã alijs proponit, ipſe bene operãdo verã eſſe oſtẽdit.
Alij ita exponunt. Iuſtitia.i. Iohannes Bap. ante eũ ambulabit, quoniã Chriſti præcurſor extiterat, &
Eſaię 56. ponet in via greſſus ſuos, quia impleuit quod docuit. Sed ꝙ Iohã. Bap. appelletur iuſtitia, nõ inuenio
Moralis in ſcriptura canonica: quod tamen de Chriſto reperio ſcriptũ in Eſaia, vbi de Chriſto ait pater ęter-
expoſitio nus, Prope eſt ſalus mea vt veniat, & iuſtitia mea vt reueletur. Moraliter. Iuſtitia ante eũ ambulabit.i.
iuſtitia hominis in cõfeſſione & pœnitentia culpę cõſiſtens, aduentũ Chriſti ad animã hominis talis
præcedet. Prima nanq; iuſtitia hominis eſt de malo pœnitere, & hęc præcurrit & præparat viã aduẽ-
tui Chriſti in animã: & tũc Chriſt⁹ ponet in via ſic ſibi parata greſſus ſuos, dãdo homini gratiã Chri
ſtiformiter cõuerſandi. Sed quoniã tota noſtra iuſtitia originaliter dei donũ eſt, nec poſſet eſſe in ho
mine vera iuſtitia.ſ. meritoria & infuſa, niſi deo eũ pręueniẽte, fidẽ, gratiãq; præſtãdo: idcirco nõ vi-
detur proprie dictũ ꝙ iuſtitia hoĩs præcedit Chriſti ſpiritualẽ aduentũ, imò per eius aduentũ pecca-
tor iuſtificatur. Aptior ergo apparet expoſitio prima. Poſtremo quis intellectus cõcipere, quę lingua F
exprimere poſſit dignitatẽ ac laudẽ pſalmi præſentis, in quo primo dei beneficia deuotiſsimè reco-
lũt, deinde oratio efficaciſsima introducitur.ſ. Conuerte nos deus ſalutaris noſter? Et merito verſus
iſte cõtra noctis inſidias, dæmonũ tenebras, & hominis infinitas indigentias de ſero ante cõpletoriũ
dicitur, quatenus diurno iam lumine recedẽte, mens ipſa ad deũ cõuerſa, luce gratiæ perfundatur at-
que ab omnibus ſenſibilibus rebus abſtracta, intelligibili, incõmutabili, ſummòq; bono firmiter im-
mergatur. Et ne tãta nobis gratia denegetur propter noſtra delicta, cõuenientiſsimè ſuperaditur, Et
auerte irã tuã à nobis. Hũc itaq; verſum, præſertim in cõpletorio cũ vehemẽti affectu & cordis ſyn-
ceritate dicamus. In verſibus quoque ſequentibus ſpes cõſequendi miſericordiã inflãmatur, omniſq;
puſillanimitas ac diffidentia penitus eradicãtur. Sed & verſiculus iſte, Oſtẽde nobis domine miſeri-
cordiam tuam, nónne ſententioſa dulcedine ac dulci ſententia omnẽ carnalium rerum ſuauitatẽ ex-
cedit? Præterea tres primos verſiculos huius pſal. quidam ad literã exponunt de terra Iudææ & po-
pulo Iudæorum à captiuitate Babylonica redeunte. Verũtamen melius arbitror, vt totus pſalm. de
Chriſto exponatur, & ſpirituali liberatione eccleſiæ ſecundum ſenſum inductum, quatenus totus ſen
ſus ſit ſibi cõnexus & cõſonus. Verſiculũ inſuper illũ, miſericordia & veritas obuiauerũt ſibi, S. Ber-
nardus profundiſsime, atq; pulcherrime in quodam ſermone pertractat, in quo ſic eũ exponit, ꝙ cir- G
ca myſterium redẽptionis humanæ videbantur quodãmodo ſibijnuicem contradicere, miſericordia
dei, & veritas, quoniã miſericordia exigebat miſerũ liberari, veritas autẽ dictabat reum damnari. Sed
in hac obuiatione iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, quia miſer redemptus eſt, & culpa eius impunita non
fuit. Hanc verò expoſitionem, quoniam ſatis communis & prolixa eſt, derelinquo.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXV.

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus Pſalmi eſt, Oratio Dauid.i. Chriſti ſecũdum Hieronymum, in cuius.ſ. perſona Dauid
hic loquitur. Secundum alios pſalmus iſte partim cõuenit Chriſto, & partim mẽbris ipſius.
Secundum quoſdam verò ad literã de Dauid exponitur. Chriſtus itaq; ſecundum ꝙ homo, &
paſsioni iam proximus, ait ad deum patrem, ſeu totam ſuperbeatiſsimam Trinitatem,

PRECATIO.

*Famulantes tibi nos domine deduc in uia tua, & ingrediamur in ueritate tua, ut magna ſuper nos ſtillante miſeri-
cordia tua, animam noſtram eruas ab inferno inferiori, atque æternæ gloriæ facias participari.*

❨EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem. H

I NCLINA domine aurẽ tuã,] hoc eſt, pietatem tuam paternã extende ad me,
[ET exaudi me] dando quod poſtulo. Loquitur hic Propheta de deo, quaſi de
homine, qui dum oratur primo aurẽ ſuã inclinat ad deprecantem, deinde eum
Eſa.63 exaudit, [QVONIAM inops & pauper ſum ego.] Chriſtus inops.i. ſine ope al-
2.Cor.8. terius erat, præſertim in paſsione ſecundũ ꝙ Eſaias conteſtatur, Circunſpexi
& non erat auxiliator. Erat etiã pauper, ſicut de eo ait Apoſtolus, Cũ diues eſ-
ſet, propter nos pauper factus eſt. ❨(2) CVSTODI animã meam,] hoc eſt,
vitã meam corporalem cõſerua, ne à Iudæis, Herode, aut aliunde occidar an-
te tempus paſsioni præordinatũ. Hoc Chriſtus petere potuit, quando quærebãt eum Iudæi præcipi-
tare & lapidare. Nõ autẽ orabat Chriſtus cuſtodiri à ruina peccati, quoniã cõprehenſor erat, & cõfir-
matus in bono. [Quoniã ſanctus ſum] Hic Chriſtus meritũ ſuũ allegat, cur dignus ſit exaudiri, quo-
niam (inquit) ſanctus ſum. Chriſtus enim vt deus eſſentialiter ſanctus eſt, & ſanctitas infinita, inquã-
tum verò eſt homo oĩm creaturarũ ſanctitatẽ ſolus excedit, ꝓpter quod ſanctus ſanctorũ vocatur à

A Daniele, Vngat̃ ſctũs ſctõrũ. Vnde & inimicus eius diabolus cõpulſus eſt dicere, Scio quia ſis ſanctus
dei.[SALVVM fac ſeruũ tuũ].i.me Chriſtũ,qui ꝓpter homĩes redimẽdos formã ſerui accepi,de quo Eſa. 42
tu dicis, Ecce ſeruus meus,ſuſcipiã eũ. Et qui ad te ait, Hęc dicit dominus,formãs me ex vtero ſeruũ Eſa. 49
ſibi, vt reducã Iacob ad eũ. Itaq; ſaluũ fac ſeruũ tuũ ô [DEVS meꝰ]q es omniũ deꝰ generaliter, ſed
meus deus ſũme & ſpecialiter,ſicut quẽ incõparabiliter colo & diligo,& à quo incõparabiliter electꝰ
atq; dilectꝰ ſum,[SPERANTEM in te].i.in tua virtute & bonitate. Chriſtꝰ nãq; q̃uis ſpem (quę eſt
theologica virtꝰ)nõ habuit, nihilominꝰ inquãtũ hõ paſsibilis ſperauit in deo per quandã fiducialem
cõfidentiã,qua expectauit ab eo adipiſci omne bonũ qđ cõcupiuit. Petit aũt Chriſtꝰ ſaluari à deo nõ
vtiq; à peccato,à morte ꝑpetua,quoniã peccatũ nõ habuit:ſed à paſsibilitate corporis,à rabie Iudæ-
orũ,à corporis morte ꝑ reſurrectionẽ beatã,ſicut ſupiꝰ de eo inductũ eſt, Salua me ex ore leonis &c. Iohã. 12
Vnde & ipſe ait, Pater ſaluifica me ex hac hora. ¶(3) MISERERE mei domine]pater, liberãdo me
à prę̃ſẽtis vitę pœnis atq; miſerijs,[QVONIAM ad te clamaui]corde ardẽti ſeu voce ſublimi [TOTA
die,]hoc eſt,cũctis diebꝰ quibus vixi in mũdo. Chriſtus nãq; etiã vt homo ſemꝑ in actu diuinę cõtẽ-
plationis dilectioniſq; fuit,& ita indeſinẽter orauit, cũ oratio(ſecundũ Damaſcenũ) ſit aſcẽſus mẽtis
in deũ,nec ceſſet orare qui nõ ceſſat laudabiliter agere. Orauit ergo Saluator iugiter, & ꝓ̃ſertim pro
humana ſalute,[LAETIFICA animã ſerui tui]lętitia accidẽtalis pręmij. Anima nãq; Chriſti inceſſa
biliter erat in gaudio beatificæ fruitionis:ſed animã ſuã, quæ triſtis erat in paſsione,ita vt diceret,tri
ſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ,petit lętificari in reſurrectione de corporis ſui glorificatione, patrũ Rom. 4
in limbo exiſtẽtiũ eductione,omniũ electorũ ſalute ſeu iuſtificatione. Mortuus eſt enim propter deli- Rom. 6
B cta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtrã, ſecundũ Apoſt. [QVONIAM ad te domine ani
mã meã leuaui]contẽplãdo,ſeu intẽte orãdo. ¶(4) QVONIAM tu domine deus]pater ſeu Trinitas
benedicta es[SVAVIS & mitis]deus vere,proprie,& naturaliter,imò ſupereſſentialiter incircũſcri-
ptibiliterq́; ſuauis eſt,& ipſa diuina eſſentia eſt dulcedo fontana,viua,ſimplex,& infinita,omnẽ ſen-
ſum exuperãs,quantũ ad ſuã plenitudinẽ omni mẽti creatæ ignota & inexperta,à qua fluit omnis ſu-
auitas,omnis cõſonantia,omnis fragrãtia. Mititas verò ſeu mãſuetudo deo nõ cõpetit proprie, ſicut
nec cęterę virtutes morales circa paſsionũ moderationẽ verſantes:ſed ſicut deo aſcribitur ira,nõ ꝓ-
pter veritatẽ affectus,ſed propter ſimilitudinẽ effectus:ſic mititas quæ propriè appellatur virtus mo
ralis paſsionẽ iræ refrenãs,deo aſcribitur tranſſumptiuè,videlicet quia iuſtã vindictã relaxat. Itaque
deus ſuauis eſt iuſtis ipſum purè & amoroſe contẽplantibus,in quorũ affectu diuinę dulcedinis degu
ſtatio omnẽ mũdanæ delectationis fallaciã facit odibilẽ. Mitis quoq; eſt deus peccatoribus ad ipſum
toto corde redeũtibus,quoniã talibus per modũ hominis mãſueti cito omnẽ vltionẽ indulget: quẽad
modũ Ieremias ait, Reuertere ad me,& non auertã faciẽ meã. [ET multæ miſericordiæ omnibus in- Iere. 3
uocãtibus te,]hoc eſt,multum miſericors es, multiplicemq́; pietatis effectũ impendis cũctis te inti-
mè deprecãtibus: ſicut habetur, Pius & miſericors eſt deus,& remittit in tẽpore tribulationis peccata Eccl. 2
& ꝓtector eſt omnibus exquirentibus ſe in veritate. Itemq́;, Quis inuocauit illum, & deſpexit eum? Ibidem
¶(5) AVRIBVS percipe domine orationẽ meã:]ſupius dixit ſingulariter,inclina domine aurẽ tuã,
& ibi per aurẽ intellecta eſt miſericordia creatoris: nunc verò pluraliter,auribus percipe, Quid ergo
C modò per aures dei,niſi miſericordia & ſciẽtia eius intelligendũ videtur? Per miſericordiam ſiquidẽ
deus exaudit,per ſcientiã verò omnia audit. Interdũ autẽ per aures dei nõ deſignãtur miſericordia et Eſai. 37
ſciẽtia,ſed ſciẽtia & iuſtitia: ſicut dũ dominus ait, Superbia tua aſcendit in aures meas,videlicet vt eã
iuſtè vlciſcar. His igitur auribus percipe domine orationẽ meã,vt eã tibimetipſi tenaciter imprimas,
nõ obliuiſcẽdo ipſius,hoc eſt,nõ tardãdo eius effectũ,ſeu exauditionẽ. ideo ſubditur,[ET intẽde vo-
ci deꝓ̃cationis meæ].i.orationẽ meã vocalẽ diligẽter ac piè aduerte. ¶(6) IN die tribulationis meę]. Mat. 27
.i.tẽpore perſecutionis & paſsionis[CLAMAVI ad te]dicẽdo, Pater ſi fieri poteſt, trãſeat à me calix Luc. 23
iſte. Et, Pater ignoſce illis. Et, In manus tuas cõmẽdo ſpiritũ meũ. Fiducialiter aũt & ſecurè te depre Pſal. 30
catus ſum,[QVIA exaudiſti me]ſemꝑ in omnibus,& egoipſe dixi, Pater,gratias ago tibi, quoniã au Iohã. 11
diſti me. Ego aũt ſciebã,quoniã ſemper me audis. ¶(7) NON eſt ſimilis tui in dijs domine.]Quoniã
omnes deos,qui vel mẽdaciter dij appellãtur,& veraciter dęmones ſunt,vel gratiã diuinitatis excel-
lẽter participãt,ꝑ quã efficiunt̃ diuinæ cõſortes naturæ,& dij dicũtur ꝑ participationẽ,tu ſumme ve- Exod. 15
ráxq; deus in infinitũ excellis,ſicut & Moſes loquitur, Quis ſimilis tui in fortibus domine,qs ſimilis
tui,magnificus in ſanctitate,terribilis atq; laudabilis,& faciẽs mirabilia? Sophonias quoq; ꝓteſtatur Soph. 2
D Horribilis dominus,& attenuabit omnes deos terrę.[ET nõ eſt ſecundũ opa tua,]hoc eſt,nõ inueni
tur qui tibi ſimilia poſsit efficere. Multa nãq; ſunt opera tua propria, quæ nulli creaturæ cõueniunt,
ſicut creatio,iuſtificatio,felicitatio,cordiũ perſcrutatio,futurorũ purè cõtingẽtiũ certa prænotio trã Iohã. 3
ſubſtãtiatio, miraculorũ operatio. De talibꝰ operibus Chriſtus pręcipue ait in Euãg. Pater meus vſq;
modo operatur,& ego operor. ¶(8) OMNES gẽtes quaſcũq; feciſti,veniẽt & adorabũt corã te do- Gen. 22
mine.]Hęc eſt ꝓphetia de gẽtiũ illuminatione & vocatiõe ad fidẽ;eſtq; diſtributio iſta intelligẽda,ſi
cut & illa qua dictũ eſt Abrahę, In ſemine tuo benedicẽtur oẽs familię terræ. Et qua ait virgo Chri-
ſtifera, Beatã me dicẽt oẽs generationes. Nõ enim eſt in iſtis diſtributio pro ſingulis generũ, ſed pro Luc. 1
generibus ſingulorũ. Eſt igitur ſenſus, Omnes gẽtes quaſcũq; feciſti,hoc eſt,qdã de omni genere ho
minũ à te creatorũ veniẽt ad fidẽ,& adorabũt corã te domine,qui oĩa cernis. Adorabũt autẽ te deũ
in ſpũ & veritate,ſicut apud Sophoniã prędixiſti, Quia tũc reddã populis labiũ electũ,vt inuocẽt oẽs Soph. 3
nomẽ domini,& ſeruiãt ei humero vno. Et alibi, Ecce leuo ad gẽtes manũ meã,& exaltabo ad popu- Eſai. 49
los ſignũ meũ. Quę oĩa apud Danielẽ clare tãgunt̃ his verbis, Omnes populi,tribus,& lingue ſeruiẽt Dan. 7
ei:[ET glorificabũt nomen tuũ].i.te glorioſum eſſe verbis pronũciabunt,& opere demõſtrabunt, ſi-

Eſa.34 cut apud Eſaiā pulchrè inducitur, In doctrinis glorificate dominum. A finibus terræ audiuimus lau- E
des, gloriā iuſti, ſcilicet Chriſti. ¶(9) QVONIAM magnus es tu,]iuxta illud, Adonai domine ma-
Iudith 16 gnus es tu, & præclarus in virtute. Denique tam magnus es, vt magnitudinis tuæ nullus ſit finis, [ET
Pſal.144 faciens mirabilia]in cœlo & in terra [TV es deus ſolus,]qui per Moſen locutus es, Videte quia ego
Deut.32 ſum ſolus, & non ſit alius deus præter me. Et per Eſaiam, Ego ſum dominus faciēs omnia, extendens
Eſai.44 cœlos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum. Sumitur autem deus in his locis abſolutè & pro deo
Ephe.4 Trinitate. Vnde Apoſtolus ait, Vnus deus, vna fides, vnum baptiſma. Et iterū, Et ſi ſint qui dicantur
Gal.3 dij & domini, nobis tamen vnus deus eſt, ex quo omnia, & vnus dominus per quē omnia. ¶(10) DE-
duc me domine in via tua.]Secundum expoſitores Chriſtus hunc verſum dicit non pro ſeipſo, ſed
Zach.3 pro corpore ſuo myſtico, ſecundum quem modū ait apud Zachariā, Qui tetigerit vos, tāget pupillā
Act.2 oculi mei. Et in Actis Chriſtus, Saule, Saule, quid me perſequeris? Poteſt tamē hic verſus de Chriſto
exponi hoc modo, Deduc me domine in via tua: via dei fuit qua anima Chriſti in limbū patrū deſcē
dit, atq; poſt reſurrectionē in cœlos cōſcendit, & in hac via petijt Chriſtus à deo deduci, ſicut & ſan
cti in patria orant in corpore glorificari. Omne etenim bonū futurū nōdum adpetū quod licite deſi-
Dan.7 deratur, licēter oratur ſecundū Auguſtinū. [ET ingrediar] in regnū cœlorū vſq; ad dexterā tuā [IN
veritate tua].i.quemadmodum per ſanctos prophetas veraciter promiſiſti. Scriptum eſt enim, Aſpi-
ciebam in viſione noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque antiquū die- F.
rum.i.deum æternū peruenit, & in cōſpectu eius obtulerūt eū, & dedit ei poteſtatē, & honorē, & re-
gnum.[LAETETVR cor meū vt timeat nomē tuum]timore filiali ac caſto. Hoc Chriſtus dicit non
orando, vt ſic ſit, ſed cordialiter exultando, qui ſic eſt: ſicut & ſancti in patria dicunt illud in Apoca.
Apoc.19 Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriā deo. Timuit autē Chriſtus vt homo deū timore caſto, illo
præcipue qui eſt vnum ſeptē donorum ſpiritus ſancti, ſecundū quod ſcriptū eſt, Replebit eū ſpiritus
Eſa.11 timoris domini. ¶(11) CONFITEBOR tibi domine deus meus].i.laudabo te[IN toto corde meo,]
id eſt, integro nō diuiſo, nec vago affectu & intellectu. Hoc Chriſto perfectiſsime cōpetit, quoniā in-
deſinēter tota anima, tota virtute, tota mēte ferebatur in deū, ſicut & ſancti in patria. nec erat cor ſu-
Luc.10 um per euagationē aut inordinatū amorē diuiſum. Hoc modo cōfeſſus eſt Chriſtus deo, ex toto cor-
de ipſum laudādo, prout de ipſo in Euāgelio ſcriptū eſt, Exultauit Ieſus in ſpiritu ſancto, & dixit, Cō
fitebor tibi pater domine cœli & terrę, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti
Iohā.17 ea paruulis. Et alibi Chriſtus patri confitetur cōfeſsione laudis, dum eum iuſtum & ſanctū appellat,
eíque ait, Sermo tuus veritas eſt.[ET glorificabo nomen tuū inæternū]verbis & factis, per meipſum
& miniſtros, qui per meā doctrinam & gratiā ad te glorificandū inducūtur. Vnde ait Saluator, Ego
Iohā.8 nō quæro gloriam meā, ſed honorifico patrē meum. ¶(12) QVIA miſericordia tua magna eſt ſuper
me,]hoc eſt, ſuper naturā meam humanā quam aſſumpſi. Miſericordia dei ſuper illū eſſe aſſeritur, qui G
miſericordiā conſequitur. Multiplex autē eſt miſericordię dei effectus, & ſecundum hoc diuerſimodè
dicitur miſericordia dei eſſe ſuper homines magna. Vnus namq; effectus miſericordiæ dei eſt pecca-
ta dimittere. Alius, gratiā cōuerſionis infundere: ſicq; miſericordia dei magna eſt ſup peccatores pœ
2.Par.36 nitētes & cōuerſos. Propter quod in fine 2. Paralip. & in fine libri Eſdræ ait ſcriptura, Tu deus pro-
1.Eſd.10 pter nos miſeros miſericors appellaris. Alter effectus miſericordiæ dei eſt, hominē per gratiā pręue-
nire, atq; in innocētia ſine peccato cuſtodire: & ita miſericordia dei magna & incōparabiliter magna
in Chriſto eſt, quoniam ſola gratia natura eius humana eſt dei verbo viūta, à principio ſuæ creatio-
nis beata fruitione dotata, cōfirmata in bono, & præſeruata ab omni malo: & ideo antè de eo dictum
Pſal.20 eſt deo patri. Præueniſti eū in benedictionibus dulcedinis. Et in Euāg. Nō ad menſurā dat deus ſpi-
Iohā.3 ritū ſanctū homini Chriſto.[ET eruiſti]in die reſurrectionis [ANIMAM meā ex inferno inferiori,]
hoc eſt, ex limbo inferni infra terrā exiſtēti, de quo limbo Iacob in Gen. Deſcendā, inquit, lugēs ad
Gen.37 filiū meū in infernū. Iob etiā, In profundiſsimū inferni deſcēdent omnia mea, putáſne ibi erit requi-
Iob 17 es mihi? Ex hoc inferno eruit deus animā Chriſti tertia die, ſecūdū ꝙ Chriſtus ſupius dixit, Domi-
Pſal.29 ne eduxiſti ab inferno animā meā. Et, Quoniā nō derelinques animā meā in inferno. ¶(13) DEVS]
Pſal.15 Trinitas[INIQVI]Iudæi [INSVRREXERVNT ſuper me].i.cōtra me, [ET ſynagoga potentiū]
.i.principes ſacerdotū, ſcribæ, phariſæi, magiſtratúſq; tēpli[QVAESIERVNT animā meā].i. vitam H
Marc.14 meā ad occidendū, ſecūdum ꝙ in Euangelio dicitur, Quærebāt ſummi ſacerdotes, quomodo Ieſum
Sap.2 tenerēt & occiderēt. Et Sapiēs quidā, Dixerūt impij apud ſe cogitātes non rectè, Opprimamus virū
iuſtū, quoniā cōtrariꝰ eſt opibus noſtris, & gloriatur ſe deū patrē habere, & filiū dei ſe nominat. [ET
Dan.13 nō ꝓpoſuerūt deū in cōſpectu ſuo].i.diuinū iudiciū nō expauerūt in tāto facinore, ꝓut de quibuſdā
alio loco dictū eſt, Euerterūt ſenſum ſuū ne recordarētur iudiciorū iuſtorū. ¶(14) ET tu domine
Eccl.5 deus miſerator]in opere, [ET miſericors]in natura, [PATIENS]lōganimiter expectando, iuxta il-
lud, Altiſsimus eſt patiēs redditor. Nō tamen cōuenit patiētia propriè ſumpta deo, ſicut de mititate
oſtēſum eſt: quoniā patiētia propriè eſt virtus moralis, paſsionē triſtitiæ reprimēs. Dicitur ergo deus
patiēs ꝓpter ſimilitudinē operis, quoniam ſcilicet peccatorē lōganimiter præſtolatur ad veniā: [ET
multę miſericordię]vt expoſitū eſt, [ET verax]in verbis, factis atq; ꝓmiſsis. ¶(15) RESPICE in me]
oculo pietatis paternę, [ET miſerere mei]ſecūdū ſenſum iam explanatū: [DA imperiū tuū puero tuo]
.i.regnū militātis eccleſiæ iudiciariāq; poteſtatē da mihi Chriſto filio tuo dilecto, quēadmodū alibi
1.Reg.2 prædictū eſt, Dominꝰ dabit impiū regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui. Sed quoniā omnis creatu
Heb.2 ra ſubiecta eſt Chriſto à ſuę cōceptiōis maternę exordio, qd nūc orat vt ſibi detur imperiū, niſi vt deꝰ
pater manifeſtet hominibꝰ hoc impiū Chriſto eſſe collatū? Hoc eñ Chriſtus apud Iohā. deprecatur
dicēdo, Pater clarifica filiū tuū, vt filius tuus clarificet te, [ET ſaluū fac]à morte ꝑ reſurrectionē[FI-

A lium ancillæ tuæ,]id eſt,me Chriſtum natū Mariæ,quæ ait,ecce ancilla domini. ¶[(15) FAC me- Iohā.17
cum]ò domine deus pater[SIGNVM in bonum,]id eſt,ſignum reſurrectionis oſtēde in me ad clari- Luc.1
ficationem nominis mei per mūdum,[VT videāt qui oderunt me,]id eſt,Iudęi ſeu cuſtodes ſepulcri Mat.28
qui angelo viſo territi ceciderunt,& facti ſunt velut mortui. Videāt(inquā)per certa argumēta atq;
miracula me reſurrexiſſe.[ET confundantur]de ſuis peccatis nunc per pœnitentiā, vel poſtmodum
per condemnationē.Quidā etenim Iudæorum per hæc ſigna & argumēta Ieſum eſſe verū Chriſtum
per fidē viderūt poſt reſurrectionem,qui antè clamauerunt,Tolle,tolle,crucifige eū. De ipſis nāque Iohā.19
Chriſtus loquebatur,Cùm exaltaueritis,inquiēs,filiū hominis,tunc cognoſcetis quia ego ſum. Hoc Iohā.12
ſignū quod Chriſtus hîc petit,eſt ſignū Ionæ prophetæ,quēadmodum in Euangelio dicit de Iudæ-
is dominus Ieſus,Generatio adultera & peruerſa ſignū quærit,& ſignū non dabitur ei niſi ſignū Io- Mat.12
næ prophetæ,qui tertio die exiuit de piſcis vētre.Non ergo datū eſt Iudæis ſignū deſcēſionis de cru
ce quod petebāt,dicentes,Si rex Iſrael eſt.Et,Si hic eſt Chriſtus dei electus,deſcendat nunc de cru- Ionæ 2
ce,& credimus ei:ſed ſignū reſurrectionis de monumēto,de quo Sophonias loquitur,Expecta me in Mat.27
die reſurrectionis meæ in futurum.De quo etiam ait alibi ſermo diuinus, Viuificabit nos poſt duos Mar.15
dies,in die tertia ſuſcitabit nos.Poteſt quoq;per hoc ſignum intelligi operatio miraculorū,per quod Soph.3
S.apoſtoli in Ieruſalem primitus probauerunt Chriſtum reſuſcitatū.Vnde Petrus claudo nato ſana- Oſee 6
to,dixit Iudæis,Deus patrū noſtrorū glorificauit filiū ſuū Ieſum.Itaq; fac mecū ſignum in bonū, vt Act.3
videant,&c. [QVONIAM tu domine adiuuiſti me]cooperando mihi in omnibus, [ET conſolatus
es me]in reſurrectione,liberando me ab omni pœna & paſsibilitate.

B ¶EXPLANATIO tropologica ſiue moralis eiuſdem Pſalmi de quolibet verè fideli.

POrro cùm Pſalmus iſte magna excellentia polleat(continet nanq; ardētiſsimas preces viri de-
uoti, pulcherrimas laudes dei, beneficiorúmq; diuinorum gratā memoriā) ideo plenius pertra-
ctandus eſt,hortando magis quàm exponendo: difficultatem enim non habet in ſenſu,& ſi ali-
qua in eo difficultas conſiſtat,ex præcedenti expoſitione eluceſcit. In primis ergo pēſandum,ꝙ licet Luc.18
homo dominum orās,miſericordiæ eius debeat præcipuè inniti,dicēdo cum publicano,Deus propi Eccl.7
tius eſto mihi peccatori.Nam & alibi ſcriptum eſt,Non te iuſtifices coram deo. Vnde & S.Iob aſſe- Iob 9
rit,Si iuſtificare me voluero, os meum condēnabit me. Nihilominus poteſt homo interdū in oratio-
ne aliqua opera ſua bona commemorare,non ea ſibijpſi cōtumaciter, ſed deo humiliter attribuēdo,
quatenus maiorem exauditionis fiduciam inde concipiat.Sic enim Ezechias orās locutus eſt,Obſe- 4.Re.20
cro domine,memento quomodò ambulauerim corā te in veritate & corde perfecto. Iudith quoque, 2.Par.32
Domine deus cœli & terræ,intuere ſuperbiā eorum,& reſpice ad noſtram humilitatem,& faciē ſan- Eſa.38
ctorum tuorū attende.Sed & ſancta ac venerabilis Heſter deum ita precatur,Domine mi rex adiuua Iudith.6
me ſolitariam,cuius præter te nullus alius auxiliator eſt.Tu ſcis ꝙ abominer ſignū ſuperbiæ & glo- Heſt.14
riæ meæ,quod eſt ſuper caput meū,quaſi pānum mēſtruatæ, & nō portē illud in diebus ſilentij mei,
& ꝙ nunquam lætata ſit ancilla tua ex quo tranſlata ſum huc.O quàm verè ſublimis perfectio. Ecce Heſter 1
ex humili ſtatu facta erat imperatrix & coniunx potentiſsimi illius regis Aſſueri, qui regnauit ſuper
C centum vigintiſeptem prouincias:& cùm eſſet in tanta maieſtate,honore,& gloria, nunquam macu-
lauit animam eius ambitio,nunquam inaniter eſt lætata,nunquam regis incircūciſi adamauit cubile.
Quid ad hæc nos barbati dicemus?Simili itaq; modo in pſalmo præſenti homo deuotus multas cau
ſas allegat,cur deceat ſe exaudiri à deo,quarum quædam ſumuntur ex parte ſui, quædā verò ex par-
te dei.Earum autem quæ ſumuntur ex parte ſui,quędam pertinent ad ſuæ imperfectionis confeſsio-
nem,quædam verò ad ſuam perfectionem. Primò igitur allegat cauſas ex parte ſui,quarū prima eſt
propria indigentia & paupertas,de qua modò fatetur,Inclina domine aurē tuam,& exaudi me,quo- Ephe.2
niam inops & pauper ſum ego.Tanquam dicat,tu deus qui diues es in miſericordia,cuius manus nō Eſa.50
eſt abbreuiata,in cuius manu ſunt omnia,in quo ſunt infinitæ diuitiæ, exaudi me egenum & paupe- Pſal.94
rem.Decet enim liberalē & diuitem dominū pauperē famulum exaudire, ſicut tuipſe apud Prophe- Eſai.41
tam teſtatus es,Ego dominus exaudiam egenum & pauperē,non derelinquam eos. Dicit autē,Incli-
na domine aurē tuā, non ꝙ in incircunſcripto ac ſimplici deo ſint aures corporeæ,aut inclinatio mo
tus localis,ſed ſecundū ſenſum præhabitū.Secūda ratio exauditiōis ex parte hominis eſt bonitas vi-
tæ,& iſtam allegat ſubiungēs,Cuſtodi animā meā ab omni tentationis & aduerſitatis periculo,quo-
D niam ſanctus ſum,hoc eſt,mundus & innocens. Sanctitas enim(ſecundum Dionyſium)eſt mundi-
tia ab omni impuritate ſeiuncta. Sed quis viator audeat hoc dicere,cùm aſſerat Salomon,Quis po- Prou.20
teſt dicere,mundū eſt cor meum,purus ſum à peccato?Iob quoq;,Etiam,inquit,ſi ſimplex fuero,hoc Iob 9
ipſum ignorabit anima mea. Et S.Iohannes proteſtatur,Si dixerimus,quia peccatum non habemus, 1.Iohā.1
noſipſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt. Videtúrque prorſus periculoſum homini dicere co- Iob 15
ram deo,Sanctus ſum,in cuius cōſpectu cæli mundi non ſunt, præſertim cùm omnes noſtræ iuſtitiæ Eſa.64
ſint tanquam pannus mēſtruatæ,ſecūdum Eſaiā. Et teſte ſcriptura,Neſcit homo an ſit dignus amo- Eccl.9
re vel odio.Hucuſque argumētatus ſum,quòd non ſit tutum dicere coram deo, Cuſtodi animā meā,
quoniā ſanctus ſum.Nūc ex ſcriptura argumentandū eſt ad partē oppoſitam, quatenus tandē ratio-
nabile medium inueniamus,& ſolutionē cōdignam. Ecce ſcriptura teſtante in cōfeſsione omnia vi-
tia dimittuntur.Adultus ergo baptizatus ſecurè atque veriſsimè dicit,Sanctus ſum:imo niſi hoc pu-
tet,gratiæ baptiſmatis derogat,& Chriſtianus non eſt.Similiter in ꝓfeſsione vitæ monaſticæ,& paſ-
ſione martyrij pro Chriſto,omnia indulgentur peccata,ſanctificaturque homo. Et qui ex cōtritione
& bono propoſito confitetur, fiducialiter credere poteſt ſe eſſe ab omni peccato mortali immunem:

Denique Paulus apoſtolus ſeipſum & coapoſtolos ſuos nõ ſolum ſanctos, ſed & ſanctiſsimos & pro- E
Rom.8 phetis ſublimiores eſſe demonſtrat, dicẽdo, Noſipſi qui primitias ſpiritus accepimus. Quid enim eſt
dicere, primitias ſpiritus accepimus, niſi primas ſeu ſummas gratias ſpũs ſancti adepti ſumus? Ieremi-
as etiã in principio libri viſionum ſuarũ fatetur ſe ſanctificatũ in vtero. Et reſpondendũ, ꝙ de eadem
Iere. 1 re diuerſa proferũtur iudicia ſecũdum cõſiderationes diuerſas, quemadmodũ Christus ait, Neq; me
Iohã. 8 ſcitis, neq; patrẽ meum. Et tamẽ alibi dicit eiſdem, Et me ſcitis, & vnde ſim ſciris. Similiter Iob, qui
Iob 9 ſicut nũc allegatum eſt, dicit, Etiã ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Idem ipſe loqui-
Iob. 27 tur, Donec deficiã, non recedam ab innocẽtia mea. Iuſtificationem meã quam cœpi tenere, nõ deſe-
ram. In quibus vtiq; verbis teſtatur ſeipſum innocẽtem eſſe, iuſtum, conſtãtem, & perſeuerãtem. Sed
parum eſt hoc, addit nãq;, Neque reprehẽdit me cor meum in omni vita mea. Hoc Paulus dicere nõ
1. Cor. 4 potuit, qui licet veraciter dixerat, Nihil mihi cõſcius ſum, quãtum ad hoc quòd de præteritis doluit,
& à futuris abſtinere peccatis propoſuit, reprehẽdit tamẽ eũ cor ſuum in multis, propter quod dixit,
Non ſum dignus vocari apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam dei. Et rurſus, Venit Ieſus pecca-
1. Co. 15 tores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Non tamen præfero ſanctũ Iob Paulo, imò ſecurè præ-
1. Tim. 1 fero Paulum illi. Dicendũ ergo ꝙ nemo dicere poteſt ſe ſanctum eſſe ſimpliciter & abſolutè, videli-
cet quaſi nullo peccato obnoxius ſit, quoniã vt alibi ſcriptum eſt, Nemo mundus à ſorde, nec infans F.
Iob 15 cuius eſt vnius diei vita ſuper terram: ad minus enim originali peccato fuit obnoxius. Poteſt tamẽ ho
mo ad punctum omni peccato carere, quãtum ad maculam culpæ & pœnæ reatum, vt patet de euo-
lãtibus, qui ſine dilatione regnum ingrediũtur cœleſte: ſed non poteſt homo diu in hac vita ſine ve-
nialibus viuere, quoniã in Prouer. ſcriptũ eſt, Iuſtus ſepties in die cadit. Et Iob dicit, Quid eſt homo
Prou. 24 vt immaculatus ſit, & iuſtus appareat natus de muliere? Dicitur autem viator ſanctus; ſecundũ exigẽ-
Iob 15 tiam & poſsibilitatem vitæ præſentis, quoniam de mortalibus ſolicitè abſtinet, venialia deflet, in gra
tia dei & ſancto eius amore quotidie creſcere ſtudet, ſicq; ſeipſum ſanctũ ſine periculo profitetur, qui
integro propoſito deſeruire domino nititur, proponẽs inceſſanter proficere, quotidiana mala deplã-
gere, atq; in his ſeipſum quotidie pro poſſe exercens. Dicere ergo, Cuſtodi animam meam, quoniam
ſanctus ſum, non eſt ſermo elati, neq; præſumptio hominis vani, ſed vox domino non ingrati, qui ſan
ctitatem ſuam non ſuo labori aut viribus, ſed gratiæ & miſericordiæ Saluatoris cordialiter tribuit.
Eccle. 9 Quod autẽ Salomõ ait, Neſcit homo an ſit dignus amore an odio, nõ ideo dictum videtur, quaſi nul-
Rom. 8 lus ex ſpeciali gratiæ dono hoc ſciat, imo multi ex reuelatione diuina cognouerũt ſe eſſe prędeſtina-
1. Cor. 1 tos: multi quoq; ſciũt ſe eſſe in gratia, in quorũ perſona dicit Apoſt. Ipſe ſpiritus reddit teſtimoniũ
ſpiritui noſtro, ꝙ filij dei ſumus. Et denuo, Nos nõ ſpiritum huius mũdi accepimus, ſed ſpiritum qui
ex deo eſt, vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Verũ eſt tamen ꝙ homo certitudinaliter ſcire nõ
valet, an ſit dignus gratia gratũ faciẽte, ſine ſpeciali inſtinctu ſpirit9 ſancti ſeu reuelatione diuina: id- G.
Eccle. 9 circo ſecũdum communẽ legem loquẽdo, neſcit homo an ſit dignus amore an odio. Ex his (vt reor)
multa diuinæ ſcripturæ eloquia, quæ prima fronte diſſonare videntur, concordari faciliter poſſunt.
Quòd autem non dicat ſe homo pius ſanctum ex elatione, hinc conſtat, quòd in præcedenti ver-
ſu ſe inopem pauperemque vocauit, & nunc ſe confidere dicit, non in ſeipſo ſeu meritis proprijs, ſed
ſubiungit, Saluum fac ſeruum tuũ deus meus ſperãtem in te. Tertiã cauſam quam allegat pro ſua ex-
1. Theſ. 5 auditione, eſt perſeuerantia in orando. Oportet nãq; inſtãter orare: iuxta illud Apoſt. Sine intermiſ-
ſione orate. Ideo ſubditur, Miſerere mei domine, culpas delendo, pœnas laxando, gratias multiplicã-
do: quoniã ad te clamaui tota die, naturali, qui tẽpus nocturnũ includit .i. ſingulis horis diei ad oran-
dum deputatis aut debitis. Lætifica animam ſerui tui .i. animæ meæ infunde cõſolationem internã de
remiſsione peccatorum, de infuſione diuinorum chariſmatum, de contemplatione & ſpe futurorum
bonorũ lætifica animam ſerui tui, vt tibi læto corde deſeruiam, quoniam hilarem datorem tu diligis.
1. Cor. 9 Omnem inordinatum mœrorem expelle à me, fac me omni profectui proximorũ congaudere, de o-
mni bono euẽtu lætari, quoniam ad te domine animam meam leuaui, per fidem, ſpem, & charitatem,
te ſummum bonum contemplando, expectando, ac diligendo, teq; deuotè inuocando. In die tribula
tionis meæ, dum vel à carnis concupiſcẽtijs ſtimulor, aut à paſsionibus animæ pulſor, vel à dæmoni-
bus tentor, aut à mundo affligor, aut corpore infirmor: clamaui ad te pro ſuccurſu & aſsiſtentia gra- H
tiæ tuæ pijſsimæ, ſicut tuipſe alibi admones, Inuoca me in die tribulatiõis, eruã te, & glorificabis me.
Pſa. 49 Et rurſus, Salus populi ego ſum, de quacũq; tribulatione clamauerint ad me, exaudiam eos. Ideo au-
tem inuocaui te, quoniã exaudiſti me .i. quoniam expertus ſum prius me exauditum eſſe à te, ideo nũc
fiduciam habui te inuocãdi, teq; inuocaui. Deduc me domine per gratiam tuam angelicámq; cuſto-
diam, in via tua, id eſt, in lege diuina, per quam itur ad te, quatenus illam ſine offenſione cuſtodiã, di-
gnè & ſanctè ambulando in tua præſentia: & ingrediar in veritate tua, id eſt, in hac vita degam, & ad
futuram vitam deambulem in veritate tuæ doctrinæ, illi credendo & obediẽdo: in veritate tuæ iuſti-
tiæ illam ſequendo, vt impleatur in me ô domine Chriſte, quod tu pro electis oraſti, Pater ſanctifica
Iohã. 17 eos in veritate. Nec in illorum ſocietate inueniar, de quibus apud Ieremiã dicitur, Verè mendacium
Iere. 16 poſſederunt, vanitatem quæ eis non profuit: lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum, hoc eſt, cum
interiori delectatione te timeat, ſancto & caſto timore qui ex amore procedit. Cùm enim timere deũ
ſit actus virtuoſus, delectabiliter fieri debet, quoniã ſignum virtutis eſt delectatio operationi adnexa.
Deut. 28 Porrò quàm neceſſarius ad ſalutem ſit timor domini, Moſes oſtendit populo Iſraelitico, loquẽs, Niſi
timueris nomẽ domini glorioſum atq; terribile, augebit plagas tuas: & ſicut antè lætabatur ſup vos
benefaciens vobis, ſic nũc lętabitur, vos diſperdens atque ſubuertens. Dominus quoq; per Malachiã
Malac. 1 ait, Filius honorat patrẽ ſuum, & ſeruus timet dominum ſuum. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor

A meus? Et ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? Perfecti igitur timeant deũ timore filiali, ne ab ipſo
ſeparentur, aut eũ offendant. De hoc nempe timore ait ſcriptura, Ecce timor domini ipſa eſt ſapien- Iob 28
tia. Hic enim timor verè iucũdus eſt, ſicut in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt, Nihil dulcius quàm timere de- Eccl. 29
um. Imperfecti verò timeãt deũ, vel potius nomen domini quo iudex vocatur, timore partim ſeruili & Eſa. 30
partim filiali, quia de hoc metuendo nomine domini ſcriptũ eſt, Ecce nomen domini venit de lõgin
quo, ardẽs furor eius, & grauis ad portandũ. Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo,
confeſsione tuæ laudis & meæ iniquitatis, cõfitebor ad gloriã tuam mea peccata & tua præconia. Ex
intimis ergo præcordijs, & corde ad deũ purè cõuerſo cõfiteamur domino ſuam bonitatẽ & benefi-
cia, noſtrámq; prauitatem, & ingratitudines plurimas: & glorificabo nomẽ tuum in æternũ, hoc eſt,
tuam felicitatem & gloriam verbis fatebor, & opere proteſtabor, iam per fidem inchoando, & demũ
in cœlo per ſpeciem ſine ceſſatione complendo. Sãctificatur, magnificatur, & glorificatur creatura à
creatore, & econuerſo: ſed diſsimiliter valde. Deus nanq; mentem creatam ſanctificat gratiam infun
dendo, eámque magnificat ſpiritualem profectum præſtando, glorificat verò beatitudinem largiẽdo.
Mens autem creata deum ſanctificat, magnificat, glorificatq;, non aliquid ei præſtando, ſed eius ſan-
ctitatem, dignitatem & gloriam verbis & factis teſtando. quod fit dũ ei in ſanctitate & iuſtitia ſeruit,
eiúſq; laudes iugiter reſonat. In hac glorificatione qua deum glorificamus conſiſtit noſtra felicitas,
quemadmodum ait Altiſsimus, Quicũq; glorificauerit me, glorificabo eum. Et rurſus, Ego diligẽtes
me diligo. Propterea autem hæc faciam, Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me. i. quoniam mul- Luc. 1
tiplicem pietatis tuę effectum mihi largitus es, mittendo filium tuũ pro me, eius paſsione me eruẽdo, 1. Reg. 2
B per patientiam tuam me longanimiter expectando, ita quòd & eruiſti animam meã ex inferno infe- Prou. 8
riori, hoc eſt, de peccatis mortalibus, quorũ demerito peruenitur ad inferiorẽ infernũ, in quo repro-
bi demorantur in æternum damnati. Quadruplex autem ponitur infernus, videlicet locus purgato-
rij. vnde in miſsis pro defunctis cantatur, Libera animas fidelium de pœnis inferni. Secũdus infer-
nus eſt locus infantum non baptizatorum. Tertius autem limbus patrum, ad quem infernum Chri-
ſtus deſcendit. Quartus eſt locus reproborum ſine fine pereuntium. Creditur quoque infernus eſſe
ſub terra, ſicut & purgatorium limbúſque patrum. Infernus verò reproborum in infimo loco eſt, in
quo ſepultus eſt diues, de quo Chriſtus in Euãgelio loquitur. Deus iniqui, id eſt, ſpiritus maligni in-
ſurrexerunt ſuper me, animam tentando: & ſynagoga potentium, id eſt, congregatio tyrannorum ho Lucæ 16
minúmque malorum, quæſierunt animam meam malo exemplo ſubuertere, à tuo itinere elõgare, ſuis
peruerſitatibus conformare. Reſpice in me, vulnera animæ meæ piè ſanando, & miſerere mei, miſe-
rias meas tollendo. Da imperium tuum, id eſt, præceptum tuum da mihi puero tuo implere & cuſto-
dire: quemadmodum in Euangelio dictum eſt, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: & ſaluum me Matt. 19
fac filium ancillæ tuæ, puta eccleſiæ, ſeu fœminæ Chriſtianæ. Ecce quàm dulcis, amoroſus atq; blã-
diſonus verſus, Fac mecum ſignum in bonum, id eſt, talem effectum operare in me, per quem inno-
teſcat me eſſe dilectum ac prædeſtinatum à te, liberando, videlicet me ab omni incurſu hoſtili, & gra
tiam infundẽdo, per quam ea agam, quæ ſunt ſigna prædeſtinationis. Quæ ſunt, verbum dei libenter
C audire, vitia abhorrere inquantum ſunt vitia, bonum habere propoſitum ad ſemper bene viuendum,
vt dæmones homineſque peruerſi videant ſignum hoc, qui oderunt me odio iniquo ac peſsimo, in-
uidentes non ſolum temporali meæ proſperitati, ſed animæ quoq; ſaluti: & confundantur, aſpiciẽtes
ſe non poſſe obtinere de me quod cupiunt: imo oppoſitum ſui deſiderij in me conſpicientes, quoniã
tu domine adiuuiſti me, ne illorum tentationi & perſecutioni ſuccumberem: & conſolatus es me in
omni tribulatione atque anguſtia, ita vt illud Iacobi adimplerem, Omne gaudium exiſtimate fratres, Iacobi 1
cùm in tentationes varias incideritis. Illud quoque Saluatoris, Gaudete & exultate in illa hora, quã- Mat. 5
do videlicet exprobramini & multa aduerſa patimini, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlo. Vn Rom. 5
de Apoſtolus, Gloriamur, inquit, in ſpe gloriæ filiorum dei. Non ſolum autẽ, ſed & gloriamur in tri-
bulationibus, ſcientes, quoniam tribulatio patientiam operatur. Hoc modo conſolatus fuit deus apo
ſtolum, qui teſtatur, Sicut abundant paſsiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abundat conſolatio
noſtra. Ineffabilis planè eſt virtus huius verſiculi, ſed & totus hic Pſalmus diuina dulcedine, ſancto 2. Cor. 1
fauore, ſpirituali iucunditate, & admiranda deuotione redundat, quem cõdecet nos cum mentali ſa-
pore, cum magna lætitia, cum attentione præcipua decantare.

D

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXVI.

EXPOSITIO TITVLI.

Psalmi iam pertractandi, qui paruus eſt quantitate, & magnus virtute, breuis verbo, ſed magnus ſententia, iſte eſt titulus, Filijs Chore Pſalmus cantici, hoc eſt, Pſalmus iſte ſpiritualem lætitiã cõtinens, cantatur & ſcriptus eſt filijs Chore, id eſt, fidelibus imitatoribus Chriſti. His enim in hoc pſalmo deſcribitur atq; laudatur ciuitas dei. i. eccleſia ſecũdũ duplicẽ eius ſtatũ. Primò nãq; agit de ea ſecũdũ ſtatũ ſuæ militiæ in præſenti, & inde in titulo dicitur: Pſalmus, per quẽ operatio deſigna tur, quia operari cõuenit eccleſiæ in ſtatu militiæ. Secundò, ſcilicet in vltimo verſu loquitur de eccle ſia ſecũdũ ſtatũ ſui triũphi, ſeu inquãtum eſt cũ deo regnãs in cœlo. Idcirco in titulo additur, cãtici, per quod ſpiritualis ſignificatur iucunditas, quæ maximè conuenit ſanctis in patria. Ait ergo,

PRECATIO.

Viuifica nos domine ab operibus mortuis, & fundamenta ſynceræ fidei & bonæ operationis in nobis cõſtrue, quibus fructum uirtutum ſuperædificantes animas noſtras ad te proficiſcentes, glorioſa ciuitas tua ſuſcipiat gratulando.

¶EXPOSITIO Pſalmi. E

FVNDAMENTA eius.] Non exprimit cuius eius, & quare hoc facit? puto ꝙ
ob eandem cauſam, ob quam Maria Magdalene dixit ei, quem hortulanum cre
Iohā.20 debat, Domine ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, &c. O vehementem nēpe amo
rem, nullius mētem credidit ab eius notitia vacuam, cuius feruidus amor men-
tem ſuā omnino impleuit, occupauit, poſſedit. Sic nunc Propheta propter ar-
dentiſsimā cordis ſui dilectionem quam ad eccleſiam habuit, nomen eius non
explicat, & tamen de ea ſe loqui ex verbis ſequentibus innoteſcit. Relatio igi-
tur fit ad id quod corde prædixit. Itaque dicit, Fundamenta eius, id eſt, eccleſię
collecta ſunt & ſtabilita [IN montibus ſanctis,] id eſt, in Chriſto monte montiū & eius apoſtolis. Hi
nāq; eccleſiam.i. Chriſtifideles in fide & gratia fundauerunt. Quāuis enim vnum ſit principale ſum-
mum lumen, fundamentum & mons ſanctæ eccleſiæ, ſunt tamen alia quædā ſecūdaria & minus prin-
cipalia lumina, fundamenta & montes eccleſiæ: & iſti ſunt ſancti apoſtoli, quibus Chriſtus in Euan-
Mat.5 gelio ait, Vos eſtis lux mūdi. De quibus in Apoc. habetur, Murus ciuitatis habēs fundamēta duode-
Apoc 21 cim, & in eis duodecim nomina apoſtolorū. Poteſt etiā quis minus ſubtiliter iſtud exponi de mōtibus
terræ, in quibus Chriſtus euangelicā legē prædicauit, confirmauit & docuit, vt ſit ſenſus, Fundamē-
ta eius.i. fundamētalia documēta eccleſiæ initiata ac data ſunt, & ipſi quoq; apoſtoli instructi ſunt in F
Matt.5 montibus ſanctis, id eſt, in monte Sion, in quo ſitum erat templum, in quo ſæpe prædicauit: & cœna-
culum, in quo ſacramentum altaris inſtituit, & ſpiritū ſanctū miſit: & in monte quem legitur aſcēdiſ-
ſe, in quo octo beatitudines docuit, & euangelicæ legis doctrinam promulgauit: atq; in monte Tha-
Mat.17 bor, in quo coram Petro, Iohanne & Iacobo trāsfiguratus eſt, & fidem futuræ reſurrectionis tali ex-
perimento probauit. [DILIGIT dominus portas Sion,] id eſt, acceptat & approbat ſacramenta,
virtutes, & exorciſmum, catechiſmum atq; baptiſmum eccleſiæ [SVPER omnia tabernacula Iacob,]
id eſt, magis quàm cultum veteris teſtamenti, qui in diuerſis tabernaculis exhibebatur, videlicet in ta
Num.7 bernaculo Moſi: ſecundò, in tabernaculo facto à Dauid: tertiò, in templo Salomonis: quartò, in tem-
2.Reg.6 plo Zorobabel. Hoc eſt quod ait Apoſt. Nihil ad pfectū adduxit lex: introductio verò melioris ſpei
3.Reg.8 per quam approximamus ad deum. Per hoc autem ꝙ præfert portas Sion, id eſt, cultum & ſacramē-
1.Eſd.6 ta, & ea per quæ Chriſtiani regnum ingrediuntur cœleſte, obſeruantijs veteris legis, præfert etiā po
Heb.7 pulum Chriſtianum ſeu ipſam eccleſiam populo Hebræorum ac ſynagogæ. Synagoga equidem erat
figura eccleſiæ, & cultus ſynagogæ typus extitit cultus eccleſiæ, ſecundū Dionyſium. Figuratum ve-
Mala.1 rò præfertur figuris, idcirco ad ſynagogam dominus per Malach. ait, Non eſt mihi volūtas in vobis,
& munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ecce in his verbis ſynagogam & eius ſacrificia reprobat, ec G
cleſiam verò & eius ſacrificium approbans addit, Ab ortu ſolis magnū eſt nomē meum in Gentibus,
& in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Moraliter per Sion intelligūtur
ſpeculatores cœleſtiū: per Iacob autem ſupplantatores vitiorū. Plus ergo diligit dominus portas Siō,
id eſt, virtutes & opera bona hominū contēplatiuorum, quàm tabernacula Iacob.i. habitatores terræ
per Iacob ſignatos: qui licet in gratia dei exiſtant, nondum tamen vitia funditus eiecerūt, ſed indigēt
quotidie contra motus illicitos dimicare. Quamuis iſti magis laborant quàm ſpeculatiui viri perfecti,
minus tamen merentur de præmio eſſentiali quàm illi, quoniam actus eorū non prodeunt ex tā ſyn-
cera, perfecta ac feruida dilectione, vt actus illorū, nec tam promptè, tranquillè ac delectabiliter ope-
rantur vt illi. Quanto autem quis opus dei prōptius, quietius, delectabiliúſque exequitur, tanto abſo
lutè loquendo amplius promeretur. Deinceps laudat eccleſiam propter excellentiam ſuæ famæ.
¶(2) GLORIOSA dicta ſunt de te] in veteri teſtamento, magis autem in nouo, [CIVITAS dei,]
id eſt, ô eccleſia Chriſti. Multa nanq; præclara loquebantur olim prophetę de eccleſia noui teſtamē-
ti, quæ tamen in Canticis canticorum copioſius cōmendatur. De eccleſia etenim ex Gentibus cōgre
Eſa.54 gata in Chriſto fundata ſcriptum eſt, Lauda ſterilis quæ non paris, decanta laudē & hinni, quæ non
Eſai.60 pariebas, quia multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habuit virū. De qua iterū Eſaias, Gens & re-
Eſa.55 gnum quod non ſeruierit tibi, peribit. Rurſúſque ad deum, Ecce, inquit, gentē quam neſciebas, voca
Oſee 1 bis. De hac etiam Chriſti eccleſia in Oſee dictum eſt, Erit in loco vbi dicitur eis, Non populus me- H
Amos 9 us vos, dicetur eis, filij dei viuentis. Et Amos, In die illo ſuſcitabo tabernaculū Dauid quod cecidit,
Act.15 vt requirāt cęteri hominū dominū. Quod Iacobus exponit de vocatione Gētium ad fidem catholi-
Mich.5 cam. Et alibi laudatur eccleſia Chriſti hoc modo, Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes
inimici tui peribunt. In ſcriptura autē nouæ legis multo ſplendidius laudatur eccleſia. Vnde in Apo
Apoc.21 calypſi habetur, Veni oſtendam tibi nouā nuptam, ſponſam agni. Et, Vidi Ieruſalē deſcendentem de
cœlo, tanquam ſponſam ornatam viro ſuo. Appellatur verò eccleſia ciuitas, quaſi ciuiū vnitas, quia in
ea colliguntur omnes nationes ſeu tribus terræ per fidē & charitatē, vt ſint vnus populus Chriſti, in
quo, ſecundū Apoſtolum, nō eſt diſtinctio Iudæi & Gręci. Et de hac vnione fideliū apud Iohā. ſcri-
Rom.10 ptum eſt, Chriſtus moriturus erat non ſolum pro Gente, ſed vt filios dei qui erant diſperſi cōgrega-
Iohā.11 ret in vnum. Vnde Chriſtus orat, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, vt ſint vnū
Iohā.17 ſicut & nos. Paulus quoque, Obſecro, inquit, vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt id
1.Cor.1 ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Conſequenter declaratur cōuerſio Gentium ad
Chriſti obſequium, qui ait, ¶(3) MEMOR ero Raab & Babylonis ſcientium me.] Raab hoc loco
non eſt ꝓprium nomē mulieris illius, ex qua Salomon genuit Boos, quæ legitur recepiſſe & abſcon-
Ioſue 2 diſſe nuncios Ioſue: ſed ſecundū Hieronymū, Raab eſt hîc nomē appellatiuum, deſignans ſuperbiam
ſeu ſuperbam, per quod deſignātur pagani idololatriæ dediti, deo per elationem multū rebelles. Ba-

A bylon verò interpretatur confuſio,& ita per Babylonem intelliguntur peruerſi vitijs deordinati.Eſt
itaq; ſenſus,Memor ero miſericordiam impendendo,Raab & Babylonis.i. Gẽtilium ſuperborũ,& in
peccatorũ cõfuſione exiſtẽtium:ſcientium me per fidẽ,poſtquam eorum recordatus ſum . Horũ me-
mor fuit deus,mittẽdo ad eorum conuerſionẽ ſanctos apoſtolos,per quorum prædicationẽ corda eo-
rum edocuit,humiliauit & ordinauit:quemadmodũ ſcriptum eſt , Ecce ego mittã piſcatores multos
dicit dominus,& piſcabuntur eos.Ad literam quoque memor fuit dominus Babylonis,quoniam per
prædicationẽ Simonis & Iudæ magnam partem terræ illius conuertit ad fidem. ⁋(4) E c c e alie-
nigenæ,]hoc eſt,olim à fide extranei.In tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum habetur,Ecce Pa-
leſtina.i.Philiſtæi[E T Tyrus,]id eſt,populus vitijs anguſtiatus, priuatus latitudine charitatis. Ty- Ierem.16
rus nanq; interpretatur anguſtia.[E T populus AEthiopum,]id eſt,pagani vitijs denigrati [H I fue-
runt illic,]id eſt,in ciuitate Chriſti,quæ eſt eccleſia:huiuſmodi enim peccatores facti ſunt eccleſię fi-
lij.Ad literam etiam Paleſtina,Tyrus & AEthiopia ad Chriſtum erant conuerſæ,viguitque vehemẽ
ter fides orthodoxa in populis illis:& ita per homines Gẽtiles circa Iudæã habitãtes deſignãtur alij
infideles,qui in toto mundo ad eccleſiæ vnitatam peruenerunt. ⁋(5) N V N Q V I D Sion dicet ho-
mo?& homo natus eſt in ea,& ipſe fundauit eã altiſsimus.]Verſus iſte multipliciter exponitur . Sion
nãq; hoc loco eſt datiui caſus,quia in trãſlatione Hieronymi iuxta Hebræũ ita habetur,Ad Sion di-
cetur,ſicq; hæc dictio,nunquid,non ſumitur negatiuè,ſed affirmatiuè,vt ſit ſenſus,Nũqnid?quaſi di
cat,imò ipſi Sion.i.eccleſiæ per Sion ſignificatæ,dicet homo quæ in hoc Pſalmo de Chriſto atq; ec-
cleſia conſcribũtur.Poſſumus autem per hominem accipere Chriſti præcurſorem, de quo in Euan- Iohã.1
B gelio ſcriptũ eſt,Fuit homo miſſus à deo.Hic enim primò euangelizauit Sion, de quo in Eſaia dici Eſa.40.
tur,Super montẽ excelſum aſcẽde tu qui euãgelizas Sion.Quid autem hic dixerit,ſubditur:& homo
natus eſt in ea,id eſt,Chriſtus deus & homo genitus eſt in populo Sion , quoniam natus eſt ex virgi-
ne glorioſa,quæ eſt digniſsimum mẽbrum in ipſa eccleſia .Vnde ad Hebræos ait Apoſt. Quia pueri Heb.2
cõmunicauerunt carni & ſanguini,& ipſe Chriſtus communicauit eiſdẽ,& ipſe altiſsimus.i.Chriſtus
ex virgine natus ſecũdum humanitatẽ,altiſsimus verò & æternus ſecũdum diuinitatẽ, fundauit eã.i.
virginẽ matrẽ in omni gratia ſtabiliuit , intantũ ꝙ nunq̃ à vero fundamento peccando prolapſa eſt. Ibidem.
Vel,fundauit eam.i.eccleſiã,quã à principio in fide & gratia ædificauit,cõteſtante deo ſignis & por-
tentis,& virtutibus,& varijs ſpiritus ſancti diſtributionibus. Propter quòd de Chriſto loquens Za-
charias,Ipſe,inquit,ædificabit templum domino.In hoc itaq; verſu euidenter oſtenditur in Chriſto Zach.6
duplex natura,& vna perſona.Dum enim dicitur,Homo natus eſt in ea,declaratur in Chriſto natu-
ra humana,temporalis,creata.Dum verò idem homo demonſtratur pronomine ipſe,patet identitas
in perſona.Poſtremò,cùm ſubditur,Fũdauit eam altiſsimus,manifeſtatur diuinitas Chriſti duplici-
ter:primò,cùm ait,fundauit.Nullus enim eccleſiam originaliter fundauit,nec aliquis propriam ma-
trem fecit,niſi deus.Secundò,dum ait,altiſsimus.Nemo enim altiſsimus,niſi verus vnúſque deus,de
quo dictum eſt ſupra,Tu ſolus altiſsimus in omni terra.Et alia ſcriptura ait,Vnus eſt altiſsimus cre- Pſal.82
ator omnium,omnipotens rex,& metuẽdus nimis.Secundò exponitur ſic,Nunquid Sion.i. eccleſia Eccl.1
C dicet homo.i.Chriſtus.quaſi dicat,imo.Nam Chriſtus frequenter dixit Iudęis atq; diſcipulis primũ
aduentũ ſuum fuiſſe impletum.Tertiò ſic,Nunquid Sion.i.virgo Maria de Sion ſeu populo Iudæo-
rum exorta.Vel,Sion,id eſt,eccleſia dicet corde & ore,homo,ſubaudi purus eſt.quaſi dicat,nõ, quia
nec virgo Chriſtifera,neq; eccleſia dixit ſeu credidit Chriſtum eſſe hominẽ purũ,ſed deũ & hominẽ.
& huic ſenſui conſonat litera,qua Chryſoſtomus vtitur,qui ita hunc verſum allegat,Mater Sion di-
cet homo.Quartò exponitur ſic,Nunquid Sion dicet homo?id eſt,nunquid aliquis purus homo hu
mana ſapientia & virtute perſuadebit,ſeu ſuggeret eccleſiæ ea quæ de Chriſto tenenda ſunt,ſcilicet
ꝙ & homo natus eſt in ea,& ipſe fundauit eam altiſsimus?quaſi dicat,non , quia per humanã ratio-
nem hoc perſuaderi nequiuit,quòd Chriſtus eſſet homo natus,& deus altiſsimus .Vnde dicit Apo- 1.Cor.2
ſtolus,Pr̨dicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis,ſed in ſapiẽtia ſpiritus &
virtutis.Fides quippe catholica diuinæ authoritati innititur,eſtq; deo cõprobante confirmata:iuxta Mar.vlti.
illud,Illi autem profecti prædicauerunt vbique,domino cooperante, & ſermonem confirmante ſe-
quentibus ſignis.Sed quare de Chriſto nunc dictũ eſt,homo natus eſt in ea,& non potius,homo cõ-
ceptus eſt in ea,niſi ad inſinuandũ ꝙ Chriſtus ab exordio ſuæ cõceptionis in virgine erat homo con Iere.31
ctis virtutibus ſcientijsq; perfectus?& hoc eſt nouum illud,de quo ſcriptum eſt,Nouum creabit do- Matt.1
D minus ſuper terram,mulier circundabit virum.Propterea angelus dixit ad Ioſeph , Quod natum eſt
in ea,de ſpiritu ſancto eſt.Conſequenter de Chriſtianæ fidei,myſteriorũmq; Chriſti euangelizatio-
ne ac publicatione ſubiungitur, ⁋(6) D O M I N V S] Chriſtus,ſeu trinitas deus[N A R R A V I T]
in toto mundo[I N ſcripturis populorum,]id eſt,in ſcriptura canonica noui teſtamenti, videlicet in Pſal.44
euangelijs,epiſtolis,& actibus apoſt.Et quoniam iſtæ ſcripturæ ab apoſtolis atq; euangeliſtis Chri- Pſal.46
ſtianorũ principibus ſcriptæ ſunt:ideo ſubditur,[E T principũ horum qui fuerunt in ea.]De eis nã-
q; prædictum eſt,Cõſtitues eos principes ſuper omnẽ terrã.Et,Principes populorũ congregati ſunt
cum deo Abraham.i.cum Chriſto omniũ vero deo.Deinde deſcribit eccleſiã ſecundum ſtatum quo
nominatur triumphans,⁋(7)S I C V T lætantium omnium habitatio in te,]id eſt,habitatio tua ô ci-
uitas dei ſuperna Ieruſalem,eſt ſicut lætãtium omnium .i.talis qualis eſt habitatio eorum qui omnes
lætantur,quod propriè eccleſiæ militanti non competit,in qua omnes qui piè volunt viuere in Chri
ſto,perſecutionem patientur.Cui etiam in Euangelio dicitur,Beati qui lugẽt.Et,Mundus gaudebit, Philip.2
vos autem cõtriſtabimini.Et alibi,Cum metu & timore ac tremore veſtram ſalutem operamini. Sed
veriſsimè competit iſtud eccleſiæ triumphanti,cuius tota occupatio eſt iucundiſsima , inceſſabiliſq;

Apoc.7 dei laudatio,de qua in Apocalypſi ſcribitur, Abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum,& E
mors vltra non erit,neque luctus,ſed nec vllus dolor. Itaq; hæc dictio,ſicut, hoc loco non ſimilitu-
dinem ſed veritatem deſignat. Ecce in Pſalmo hoc compendioſo præclarè laudatur eccleſia, Chriſti
continentur myſteria,cœleſtis patriæ commendatur lætitia, quem decet nos eo deuotius affectuoſi-
úſq; cantare,quo in eo vocatio Gentium clarius prænunciatur:& quoniam ſatis intricatus eſt,decet
vt eius intellectum ſtudeamus luculenter cognoſcere,& lympidè intueri,quia nec aliter poterit cum
deuotione perfecta proferri.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXVII.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus Pſalmi nunc explanandi talis eſt, Cãticum Pſalmus filijs Chore in finem pro Melech,
ad reſpondẽdum intellectus Eman Iſraelitæ.i.tractatus præſens,qui dicitur cãticum, quoniã
agit de his,per quæ ad ſpiritualem lætitiam peruenitur,videlicet de Chriſti paſsione,quæ eſt
porta ad gloriam:qui tractatus appellatur etiam Pſalmus,quoniã monet ad bene operandum,ſcilicet
ad imitationem dominicæ paſsionis,& dirigit nos Pſalmus iſte in finẽ,qui Chriſtus eſt. Proponitur
Gal.5 quoq; filijs Chore.i.ſectatoribus crucifixi, qui carnem ſuam crucifigũt cum vitijs & concupiſcẽtijs. F
Et ſcriptus eſt Pſalmus iſte pro Melech.i.pro populo fideli per modum coronæ ſeu chori ad Chri-
ſtum concurrenti ad reſpondendum.i.vt ei tanquam præcentori reſpondeant, imitãdo veſtigia eius:
2.Cor.1 quatenus exiſtendo ſocij tribulationum,ſocij fiãt & cõſolationis. Et hic Pſalmus eſt intellectus Emã
Iſraelitæ,hoc eſt,in eo deſcribitur quid frater & conſors Chriſti intelligere debet, vtpote terrenas
delectationes eſſe ſpernendas,& pro dei amore dura & aſpera ſponte & æquanimiter eſſe tolerãda.
Melech interpretatur chorus. Eman verò frater fidelis. Ergo cõcorditer & ex omni latere Chriſtum
imitando ſunt Melech,vnuſquiſque quoque eorum Chriſto ſe conformando eſt Eman.i.frater Chri
Iohã.20 ſti,qui ait in Euangelio, Vade & dic fratribus meis. Eſt etiam Iſraelita.i.domini ſpeculator. Secundũ
Hugonem Pſalmi in quorum titulis ponitur, Pſalmus,agunt de operatione: in quorum autem titulis
ponitur canticum,agunt de ſpirituali lætitia: ſed in quibus vtrunq; coniungitur,de operatione & læ
titia agunt. Denique ſecundum Hieronymum Eman Iſraelita,vel vt alij dicunt, Iſraelita extitit au-
thor Pſalmi præſentis,ſicut & cæterorum in quorum titulo ponitur. Loquẽs ergo Propheta in per-
ſona Chriſti in paſsione exiſtentis,ait,

PRECATIO.

G

Domine deus ſalutis noſtræ noſtri piè miſerere,& repletam malis animam noſtram, & inferno peccatis appropinquantem uitam noſtram abundantia tuæ propitiationis reuoca,& ab omni miſeria nunc & ſemper nos elonga,ut miſericordiæ tuæ prærogatiua laudum tibi præconia perſoluamus in ſecula.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DOMINE deus ſalutis meæ.]Deus trinitas ſeu deus pater eſt deus ſalutis Chri-
ſti,loquendo de ſalute Chriſti creata, quam anima eius habuit à principio ſuæ
creationis deum per ſpeciem intuendo. Huius nãq; ſalutis pater ſeu trinitas di-
citur deus,tanquam dator,conſeruator & obiectum ipſius. Erat autem in Chri-
ſto etiam ſalus increata,æterna & infinita,quæ eſt ipſa diuina eſſentia. Et quan-
uis Chriſtus verbum dei hanc à patre ſuſcepit ſicut diuinã eſſentiam, non tamẽ
pater dicitur deus huius ſalutis Chriſti,quoniam in nomine dei deſignatur ex-
cellentia ſuper id cuius eſt deus. Pater autem non eſt excellentior filio, quãtum
ad increatam eius ſalutem.[IN die clamaui & nocte,]id eſt,in proſperis & aduerſis,atq; aſsiduè exo-
raui[CORAM te,]hoc eſt,corde non vago & à te diſtracto:ſed coram te conſtituto,attento & deuo-
to. Vel in die paſsionis ſeu die paraſceues,& nocte præcedente clamaui magno affectu te inuocãdo,
Luc.23 dicẽs,Pater ignoſce illis. Et,Si poſsibile eſt,trãſeat à me calix iſte. Clamore vocali & exteriori Chri- H
Mat.26 ſtus vt homo non orauit deum nocte & die, itaq; nunquã ceſſauit quàm diu in mundo moratus eſt:
ſed credendum eſt quod ab interiori clamore nunquam ceſſauit, imo quemadmodum ardentiſsimè hu-
mani generis ſalutem optauit:ſic indeſinenter ac affectuoſiſsimè pro ea mentaliter deum deprecaba-
tur. Quid verò orando dixerit,ſubditur,¶(2)INTRET in conſpectu tuo,] hoc eſt, tibi accepta ſit
[ORATIO mea,inclina aurẽ tuam ad precem meã,]eam implẽdo:& hoc igitur oro, ¶(3)QVIA
repleta eſt malis anima mea.]Triplex eſt malum,videlicet malũ naturæ,ſicut naturalis defectus, ma-
lum pœnæ,& malum culpæ. Malum autem naturæ in Chriſto non fuit, quia ſecundum Damaſcenũ,
detrahibiles defectus non aſſumpſit. Malum quoque culpæ longè erat à Chriſto omnium ſanctifica-
tore:ſed malis pœnæ ſeu pœnis plena erat anima eius & caro,puta vulneribus,timore, dolore, triſti-
Ibidem. tia. Propter quod dixit, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Et, Deus meus,deus meus,vt quid de-
Mat.27 reliquiſti me? Vnde in Eſaia ſcriptum eſt, Vidimus eum deſpectum & nouiſsimum virorum, virũ do-
Pſal.21 lorum,& ſciẽtem infirmitatẽ. Vel dicitur anima Chriſti in malis repleta,id eſt,peccatis, non proprijs,
Eſai.53 ſed eorum pro quibus paſſus eſt Chriſtus,eo modo quo per Eſaiã dicitur, Dominus poſuit in eo ini-
Ibidem quitatem omnium noſtrum. Iuxta quem modũ Apoſtolus loquitur, Chriſtus factus eſt pro nobis ma-
Gal.3 ledictum,vt nos de maledicto legis liberaret, Scriptum eſt enim, Maledictus omnis qui pendet in li-
Deut.27 gno.[ET vita mea in inferno,]id eſt,morti per quam ad infernum tranſitur,& quæ inferno aſsimila-

A tur.[APPROPINQVAVIT,]quia morti expoſita eſt. ¶(4)AESTIMATVS ſum] à peruerſis Iu-
dæis & infidelibus vniuerſis [CVM deſcendẽtibus in lacum].i.talis quales ſunt, qui propter ſua pec-
cata ad infernũ deſcendunt,& ſepulturæ traduntur. Quoniam enim videbant Chriſtũ ſimiliter alijs
mori, putabant eum cum alijs ſimilem cauſam mortis habere,;ac per hoc corpus eius in ſepulcro de-
bere reſolui,animã quoq; ipſius in inferno teneri: idcirco apud Eſaiã dictũ eſt, Nos putauimus eum Eſai.53
quaſi leproſum,& à deo percuſſum & humiliatũ. Et hoc eſt quod impij dicũt de Chriſto, Tormẽtis Sap.2
interrogemus eum,& probemus quæ ventura ſunt illi,& ſciemus reuerentiã eius.Si enim vere filius
dei eſt,liberabit eum de manibus aduerſariorũ.i. nõ ſinet eum occidi. [FACTVS ſum ſicut homo ſi-
ne adiutorio].i.illis factus ſum ſimilis quibus nullus ſuccurrit, quos deus non protegit, nec adiuuat
homo.TalibusChriſtus factus eſt ſimilis.Primo ſecundũ exteriorẽ apparentiã,quoniã deus permiſit
eum ab impijs cruciari,ac ſi ad ipſum non pertinuiſſet.Propter quod Chriſtus dixit Iudæis,Hæc eſt Luc.22
hora veſtra & poteſtas tenebrarũ. Tũc nẽpe filius hominis(ſicut ipſe prædixit)traditus eſt in manus Mat.20
peccatorũ,feceruntq; in eum quæcunq; voluerunt. Secũdo, factus dicitur Chriſtus ſicut homo ſine
adiutorio,ſecundum Iudæorum reputationem,qui putabant deum non eſſe auxiliatorem ipſius, di- Mat.27
centes,Si rex Iſrael eſt,deſcendat nunc de cruce,& credimus ei. Confidit in deo,liberet eum nũc ſi
B vult.Et iterũ,Alios ſaluos fecit,ſeipſum nõ poteſt ſaluum facere.Tertio,propter ſolitæ cõſolationis
ſubtractionem,qua inferior pars animæ Chriſti impleri, vel aliquid participare ſolebat à plenitudi-
ne beatitudinis ſuperioris partis animę ſuę:& ideo ait,Eloi,eloi,lamaſabathani.Secũdum veritatem Mar.15
tamen abſolute loquẽdo,nunquam erat Chriſtus homo ſine adiutorio dei,ſicut per Eſaiam teſtatur, Eſai.50
Dominus deus auxiliator meus,ideo non ſum cõfuſus.Per Ieremiã quoque,Dominus mecũ eſt tan- Iere.20
quã bellator fortis.Itaq; factus ſum ſicut homo ſine adiutorio,ego Chriſtus,qui ſolus ſum [INTER
mortuos liber.]hoc eſt,inter mortales culpa carens,& liberatore non indigens, qui neceſsitatẽ mo-
riendi non habui, neq; in morte detineri prævalui:ſed de clauſtris gehennæ ac foſſa ſepulturæ pro-
pria poteſtate egreſſus ſum.Merito dicitur Chriſtus inter mortuos,morte peccati ſeu morte natura- Iohã.18
li liber,qui de ſeipſo loquitur,Venit ad me princeps mundi huius,& in me non habet quicquam.De Iohã.14
cæteris verò Apoſtolus aſſerit,Omnes peccauerunt,& egent gloria dei. Rurſusque, Concluſit deus Rom.3
omnia ſub peccato,vt omniũ miſereretur.Reputatus inſuper à Iudæis ſum ſic perijſſe,¶(5)SICVT Galat.3
vulnerati dormientes in ſepulcris,] id eſt, ex vulnerum inflictione occiſi , ſomno mortis in tumulis
quieſcentes[QVORVM non es memor amplius,]qui in peccatis mortalibus obierũt, & ideo ſempi-
ternæ obliuioni traduntur, quantum ad perceptionem miſericordiæ dei : ideo additur, [ET ipſi de
manu tua repulſi ſunt,] hoc eſt,tua protectione atque ſalute omnino priuati ſunt. Talibus ſceleratis Matt.27
putabant Iudæi Chriſtum conſimilem. Vnde Pilatum affati ſunt, Domine recordati ſumus, quia ſe-
C ductor ille dixit adhucviuens.Iam ergo opinabantur eum cum fallacibus condemnatum.¶(6)PO-
SVERVNT me in lacu inferiori,]id eſt, cum his deputauerunt me,qui ad infima ac pœnaliſsima lo-
ca inferni proijciuntur . Quemadmodum enim maxima ſcelera Chriſto adhuc viuenti aſcripſerunt, Matt.26
dicendo,Blaſphemauit:ſic maxima tormenta mortuo ineſſe arbitrabantur.[IN tenebris & in vmbra
mortis.]Infernus enim locus tenebroſus eſt & vmbra mortis:iuxta illud, Dimitte me antequã vadam Iob 10
ad terrã tenebroſam,& opertam mortis caligine . Terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mor-
tis & nullus ordo ſed ſempiternus horror inhabitat.¶(7)SVPER ME CONFIRMATVS eſt fu-
ror tuus,] hoc eſt,rigorem iuſtitiæ tuæ,quem demonſtraſſes in cũctis hominibus, niſi ego pro eis ſa-
tisfeciſſem,demonſtraſti in me,non parcendo proprio filio tuo,ſed morte amariſsima atque turpiſsi-
ma me occidi permittendo: imò pro vniuerſis hominibus me tradendo, quemadmodum per Eſaiam Eſa.53
proteſtatus es,Propter ſcelus populi mei percuſsi eum.[ET omnes fructus tuos,] id eſt,omnia gene-
ra tormentorum[INDVXISTI,]id eſt,induci permiſiſti[SVPER ME.]Paſsio enim Chriſti gene-
raliſsima fuit , quia omnes cruciatus generis humani pertulit quantum ad genus . In omnibus enim
viribus animæ & membris corporis paſſus eſt,ſcilicet captus,vinctus,colaphizatus,conſputus, con-
triſtatus,ab omnibus derelictus,contemptus,deriſus, & ſic omnia penera pœnarum, quæ infligi de-
buerant generi humano pro peccatis, deus pater Chriſto induxit quodammodo . Vnde in Eſaia di-
D citur, Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum,cuius liuore ſanati ſumus. ¶(8) LONGE feciſti notos Eſa.53
meos à me,] id eſt, diſcipulos meos à me fugere permiſiſti timore Iudæorum, quemadmodum apud Matt.26.
Matthæum legitur,Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Vel notos meos,id eſt,eos qui me no
uerunt , & opera mea atque doctrinam approbauerunt , quando prædicabam atque miracula coram
eis faciebam,de quibus in Euangelio ſcriptum eſt,Omnis plebs vt vidit,dedit gloriam deo.Hos tẽ- Luc.18
pore paſsionis meæ permiſiſti auerti à me. Multi enim Iudæorum qui ſæpe Chriſtum & eius opera
laudauerunt, à principibus ſacerdotum ſeducti, in die paraſceues Chriſtum occidi petierũt, de qui-
bus dicitur apud Matthæum,Reſpondens vniuerſus populus dixit, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper Matt.27
filios noſtros.De quibus ſubiungitur,[POSVERVNT me abominationem ſibi,] id eſt, me contem-
pſerunt,& tanquam vilem æſtimauerũt:ſicut ſuperius dictum eſt, Omnes videntes me,deriſerũt me. Pſal.21
Vnde in Luca ſcriptum eſt,Deridebant eum principes dicentes, Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluum Luc.23
faciat,ſi hic eſt Chriſtus dei electus.¶(9)TRADITVS ſum & non egrediebar.] Chriſtus à deo pa
tre traditus legitur,iuxta illud Apoſtoli, Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro omnibus nobis tra-
didit illum . Chriſtus quoque ſeipſum tradidit in mortem : ſicut per Eſaiam dictum eſt, Tradidit in
mortem animam ſuam. Propter quod in Euangelio dixit, Nemo tollit animam meam à me, ſed ego Rom.8
pono eam. Traditus quoque eſt Chriſtus à Iuda proditore : & non egrediebar à voluntate paterna, Eſa.53
ſed patri vſque ad mortem obediens fui,dicendo, Fiat voluntas tua. Vel, non egrediebar fugiendo Iohã.10

Luc. 22 Iudæos, ſed eis impauide obuiaui ac dixi, Quem quæritis? Vel, non egrediebar .i. propter paſsionis E
Iohã. 18 meæ horrorẽ, & crucis abiectionem, foris non cognoſcebar qualis interius fui, quoniã ſub carnis fra
Eſa. 53 gilitate abſcondebatur diuinitas. Propter quod ab Eſaia ſcribitur, Quaſi abſcõditus vultus eius, vn-
de nec reputauimus eum. [OCVLI mei] corporales [LANGVERVNT præ inopia] ſanitatis. Nam
ex velatione & percuſsionibus Iudæorum, ex abundantia etiam lachrymarũ, & maxime ex interiori
triſtitia animæ Chriſti, oculi eius exteriores infirmabantur, quoniã dolor interior ſolet præcipue in
oculis apparere. Vel, oculi mei .i. oculi corporis mei myſtici, puta apoſtoli, qui inter cæteros cæleſti
viſione & luce præfulgent, languerunt præ inopia fidei atq; conſtantiæ. nam & princeps eorum me
Mat. 26 cum iuramento negauit. De eis etenim dictum eſt, Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis.
Zach. 13. ¶ (10) CLAMAVI ad te domine,] ſicut in huius pſalmi exordio patuit, [TOTA die] .i. cũctis dieb⁹
vitæ meę, [EXPANDI ad te manus meas] .i. ad te direxi, & ad tui nominis honorem ordinaui opera
Eſa. 63 mea, vbique & ſemper te honorando. Vel, tota die, hoc eſt, pro magna parte diei paraſceues, expandi
ad te manus meas corporales in cruce, quatenus omnes electos tibi colligerẽ atq; amplecterer. Dein-
de Chriſtus argumentando oſtendit, ꝙ ex decore diuinę iuſtitię decuit ſe exaudiri pro ſeipſo & cor-
pore ſuo myſtico, quatenus ipſe ſuſcitaretur in corpore, & fideles per gratiam ſuſcitarẽtur in anima.
Decet nãque vt deus hanc admirabilem gratiã aliquibus tribuat, ſed non tribuit eam defunctis, ergo
ſibiipſi .ſ. Chriſto & viuis dãda eſt. Ait ergo, ¶ (11) NVNQVID mortuis] corpore & anima [FACI-
Iob 14 ES mirabilia] reſuſcitando eos ad priſtinã vitã & gratiæ ſtatũ? quaſi dicat, non: iuxta illud beati Iob,
Iob. 16 Homo cum dormierit nõ reſurget. Et denuo, Semitam per quam nõ reuertar, ambulo. Quãuis enim
qui defuncti, etiam impij, ſint ex ſpeciali gratia reſuſcitati: tamen de lege communi mortuus non re-
ſurgit. [AVT medici ſuſcitabunt] mortuos, [ET confitebũtur tibi] mortui ſuſcitati ab eis, tua pręco- F
nia & ſua peccata? non vtiq;, quoniã hoc naturalem artẽ & poteſtatẽ tranſcẽdit. ¶ (12) NVNQVID
narrabit aliquis in ſepulcro miſericordiam tuam?] quaſi dicat, non, quia in monumento nõ iacet niſi
corpus exanime. Et nunquid narrabit aliquis, [ET veritatẽ tuam in perditione] damnationis æter-
næ? nequaquam, quoniam in inferno veritas tua non enarratur: iuxta illud, Nec ſapientia nec ſcien-
Eccl. 2 tia erunt apud inferos. ¶ (13) NVNQVID cognoſcentur in tenebris?] hoc eſt, in his qui fide & lu-
mine gratiæ carent [MIRABILIA tua?] non vtique. Et nunquid cognoſcetur [IVSTITIA tua in
terra obliuionis] .i. in his qui obſtinãtur in malo, quorũ pietas tua nõ recordatur, miſericordiam im-
Baruc. 2 pendendo? quaſi dicat, nullatenus, ſecundum quod apud aliũ Prophetã habetur, Nõ mortui qui ſunt
in inferno, quorũ ſpiritus acceptus eſt à viſceribus eorũ, dabũt honorẽ tibi domino. Hi ergo excluſi
ſunt à gratia dei, quatenus cæteri oſtendantur exaudiendi. Auguſtinus & alij literam iſtam exponũt
alio modo. Quoniã enim opera & merita Chriſti non omnibus ſed ſolis prædeſtinatis ad veram ſa-
lutem proficiunt: ideo dicitur, Nunquid mortuis intus in anima morte peccati, facies mirabilia, ad
vtilitatẽ ipſorũ? quaſi dicat, non, quoniã tales indurati in culpa ex aſpectu mirabilium dei nõ mouen-
tur ad emendationẽ. Nam ipſis per Ierem. dicitur, Si mutare poteſt Aethiops pellẽ ſuã, & pardus va-
Ierem. 13 rietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malũ: aut medici, ſpirituales .i. prædicatores G
verbi dei, qui animarũ languoribus medentur, ſuſcitabũt mortuos iam pręfatos, & confitebũtur tibi?
non vtiq;, quoniã niſi deus intus operetur per gratiã, fruſtra laborat prædicator per linguã. Nũquid
narrabit aliquis in ſepulcro malæ cõſuetudinis ſeu corpore vitioſo, quod eſt animæ in peccato iam
Eccle. 15 mortuę monumentũ, miſericordiã tuã, laudando beneficia pietatis diuinæ, & reparationẽ naturę hu
manæ, & veritatẽ tuã in perditione .i. in vita deſperata ac perdita? non, quia nõ eſt ſpecioſa laus in ore
peccatoris. ¶ (14) ET ego ad te domine clamaui.] Hæc atq; ſequentia exponũt doctores de corpo-
Heb. 5 re Chriſti myſtico, quod eſt eccleſia: ſed enitendũ videtur, vt totus Pſalmus de domino ſaluatore elu
cidetur. Chriſt⁹ igitur ait, Ego ad te domine pater clamaui, quẽadmodũ ad Hebręos inducit Apoſt.
Chriſtus cum clamore valido & lacbrymis preces offerens, [ET mane,] hoc eſt, cito & in ſplendore
gratiæ tuæ, [ORATIO mea præueniet te] .i. orationẽ meã ad te dirigã antequã alia agã. Vel, pręue-
Heb. 10 niet te .i. vltionẽ tuæ iuſtitiæ atq; horrendũ tuũ iudicium, ita quód in ea oratione te mitigabo, ne ge-
Pſal. 21 nus humanũ penitus perdas ac dãnes. ¶ (15) VT quid domine repellis orationẽ meã?] hoc de Chri-
ſto ſumendum eſt, quẽadmodum illud quod dixit ſuperius, Deus meus clamabo per diẽ, & nõ exau-
dies. Dicitur enim oratio Chriſti non exaudita ſeu repulſa, nõ illa quæ ex deliberata eius ratione ac
Iohã. 11 rationali voluntate proceſsit. de illa quippe ait, Pater ego ſciebam quoniam ſemper me audis: ſed illa
Matt. 26 quam ſecundum naturalem affectum ſeu ſenſitiuum appetitum effudit dicendo, Pater ſi fieri poteſt, H
tranſeat à me calix iſte. [AVERTIS faciem tuam à me,] id eſt, cur ô pater conſolationis tuæ præſen-
Pſal. 21 tiam & ſolitæ pietatis aſpectum ſubtrahis naturæ meæ paſsibili in cruce vexatæ, ita vt clamare com-
pulſus ſim, Deus deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti? Nunquam tamen facies dei, quæ eſt
ipſemet deus benedictus, in cuius viſione beatitudo conſiſtit, ab anima Chriſti auerſa erat, ſed inde-
ſinenter eam aſpexit viſione beata, etiam tempore paſsionis. ¶ (16) PAVPER ſum ego] & totius
Luc. 9 paupertatis exemplar, qui non habui vbi caput reclinarem, & de eleemoſynis vixi deuotarum fœmi-
Lucę 8 narum [ET in laboribus à iuuentute mea.] Chriſtus nanq; nec intus nec foris extitit otioſus, ſed o-
Luc. 2 rando, ieiunando, Ioſeph & Mariæ ſeruiendo, deinde prædicando, diſcurrendo, eſuriendo, ſitiendo,
patiendo, ac moriendo laborauit. Propter quod apud Eſaiam proteſtatur, Seruire me feciſti in pec-
Eſa. 43 catis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Vnde ab eodem propheta ſcriptum eſt, Pro
Eſa. 53 eo quod laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur. Et alibi, Ieſus fatigatus ex itinere [EXALTA-
Iohã. 4 TVS AVTEM HVMILIATVS SVM]. Nam ſicut Euangeliſta affirmat, cum voluiſſent Iudæi
Iohã. 6 Chriſtum regem facere, fugit & declinauit à turba. Cum etiam laudaretur à populo conclamante,

A Omnia bene fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui. Itemque, Nunquam ſic apparuit in Iſrael, Marc. 7
nihil ſibijpſi attribuit, ſed totum ad patris retulit gloriã. Dum quoq; exaltatus fuiſſet à Iudæis in die Matt. 9
Palmarum, clamantibus, Oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine domini, paulopoſt ab Luc. 19
ab eiſdem humiliatus fuit, dicentibus, Tolle crucifige eum. [ET conturbatus] non inordinata paſ- Lucę 23
ſione, ſed vehementi affectu impletus, mortem naturaliter metuendo, ſeu peccatoribus condolendo.
Vnde in Euangelio legitur, Ieſus infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum. ¶(17) IN me tranſierunt irę Iohã. 11
tuæ,] hoc eſt, vindictæ tuæ iuſtitiæ mihi inflictæ ſunt pro peccatis hominum, quæ ſuper me cepi, &
pro quibus debitas pœnas exolui: ſicut alibi ſcriptum eſt, Spiritus oris noſtri Chriſtus dominus, ca- Thren. 4
ptus eſt in peccatis noſtris, [ET terrores tui,] hoc eſt, terribiles pœnæ quas me pati voluiſti [CON-
TVRBAVERVNT me,] id eſt, vehementer animam meam affecerunt: ita vt dicerem, Nunc anima Iohã. 12
mea turbata eſt. Propter quod apud Marcum ſcribitur, Cœpit Ieſus pauere & tędere. ¶(18) CIR- Marc. 14
CVNDEDERVNT me] irę & pœnę prędictę, ſeu perſecutores Iudęi [SICVT aqua,] hoc eſt, abun-
danter & copioſe [TOTA die] paraſceues, [CIRCVNDEDERVNT me ſimul] in tantum vt à plan-
ta pedis vſque ad verticẽ capitis non eſſet in me ſanitas. Vnde in figura Chriſti ſanctus Iob ait, Col- Eſaię 1
legit furorem ſuum in me, & comminãs mihi infremuit ſpiritu. Conſcidit me vulnere ſuper vulnus, Iob 16
B irruit in me quaſi gigas. ¶(19) ELONGASTI à me inimicum & proximum,] id eſt, diſcipulos
meos, qui erant mei amici & proximi, à me diſcedere permiſiſti, [ET notos meos] elongaſti, [A MI-
SERIA] mea, ita quòd mihi nõ cõpatiebantur, eo modo quo dictum eſt ſupra, Et ſuſtinui qui ſimul Pſal. 68
contriſtaretur, & non fuit: quod non de diſcipulis, ſed de ingratis Iudęis dominus ait. De quibus ali- Oſee 7
bi loquitur, Receſſerunt à me, & ego erudiui eos, & in me cogitauerunt malitiam. Translatio Hiero- Eſaię 63.
nymi ſic habet, Et notos meos abſtuliſti, ita videlicet quòd mihi nõ poſſunt auxilium ferre, quemad- Iob 19
modum ſcriptum eſt, Circunſpexi & non erat auxiliator. Iob quoque, Noti mei, quaſi alieni receſſe- Iohã. 16
runt à me. Et hoc eſt quod Chriſtus dixit diſcipulis, Venit hora & iam venit, vt diſpergamini vnuſ-
quiſque in propria, & me ſolum relinquatis.

¶EXPOSITIO Tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

CVM dicat Apoſtolus, ſemper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circunferentes, vt & vi- 1. Cor. 4.
ta Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali, debemus caput noſtrum in paſsionibus eius ſecta-
ri, quatenus cõglorificemur eidem. Vnde dicit Apoſtolus, Fidelis ſermo. Si commortui ſumus 2. Tim. 2
& conuiuemus. Si ſuſtinemus, & conregnabimus. Hinc igitur mirum non eſt, ſi Pſalmi qui de Chri-
ſti paſsione ad literam loquuntur, de mẽbris ipſius ſpiritualiter explanentur. Eccleſia ergo ſeu qui-
libet Chriſtianus tribulationes expertus, varijſque aduerſitatibus & tentationibus circunuallatus,
C proclamet hunc Pſalmum, dicendo, Domine omnium gubernator, deus ſalutis meæ, id eſt fons, ori-
go, & cauſa totius beatitudinis meæ, à quo tota ſalus mea dependet, ſine cuius miſericordia inceſſa-
biliter pereo, grauiter pecco, in æternũ condemnor, deus ſalutis meæ, in via per fidem & gratiã. Deus
quoq; ſalutis meæ, in patria per ſpeciem & gloriæ lumen: in die clamaui & nocte, id eſt, certis & cõ-
gruis horis diei ac noctis, corã te, omnia conſpiciente. Oportet enim ſine intermiſsione orare, Quia 1. Theſ. 5.
repleta eſt malis pœnę & culpæ anima mea, videlicet multis afflictionib9, varijs vitijs, paſsionibusq;
diuerſis, quæ ſunt vulnera animæ. Vnde in Eccleſiaſte habetur, Cũcti dies hominis doloribus & æ- Eccl. 2
rumnis pleni ſunt, nec per noctem mente requieſcit. Hoc de malis pœnalibus. De malis verò culpæ
alibi ſcriptum eſt, In multis offendimus omnes: & vita mea inferno appropinquauit. Anima nanque Iacob. 3
peccando tendit ad inferos: & quoties peccat, toties inferno propinquior fit. Peccatum verò morta-
le eſt porta inferni: veniale autem peccatũ eſt quoddam præambulum & diſpoſitio quædam ad pec-
catum mortale, & pœnam gehennæ. Qui autem mortaliter peccat, ſtatim meretur damnari, quamuis
deus miſericorditer præſtoletur, ſicut Petrus dicit, Patienter agit dominus propter vos, nolens ali- 2. Pet. 4
quos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Aeſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Hoc
omnibus ſanctis martyribus conuenit, quos tyranni & infideles tanquã ſacrilegos occiderunt, in tan
tum vt arbitrarentur obſequium ſe præſtare deo illos occidendo. Iuſti quoq; qui in iuſtitia moriun- Iohã. 16
D tur, & à peruerſis iniuſti reputantur, æſtimantur cum deſcendentibus in lacum: factus ſum ſicut ho-
mo ſine adiutorio. Hoc conuenit his quibus in Euangelio ait Saluator, Odio eritis omnibus homi- Luc. 21
nibus propter me: inter mortuos liber. Solus populus Chriſtianus inter cæteros homines veraciter
liber eſt. Nam Chriſti ſeruitus ſumma libertas eſt. reliqui verò vniuerſi, ſerui ſunt iniquitatis ac dæ-
monis. Vnde ait Apoſtolus, Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiri- Rom. 8
tum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba pater. Et ad Galatas, Non ſumus filij ancillæ, ſed Gal. 4
liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit. Sic ergo ab infidelibus & ſeruis peccati, qui ſpiritualiter
mortui ſunt, reputatur populus Chriſtianus, ſeu quicunque fidelis ac iuſtus. Reputatur etiam, ſicut
vulnerati dormientes in ſepulcris, &c. Super me confirmatus eſt furor tuus, id eſt, rigoroſus effectus
iuſtitię tuæ. Nam quid intelligendum ſit per furorem dei, ſubiungitur, Et omnes fluctus tuos, id eſt,
omnia genera tribulationum ſiue pœnarum, quæ pro peccatis infliguntur, induxiſti ſuper me. Hinc
eccleſiæ Chriſti atque fidelibus conuenit, quoniam deus in hac vita iuſtos multipliciter & diſtricte
caſtigat, quemadmodum in libro Sapientiæ ſcriptum eſt, Tanquam aurum in fornace probauit ele- Sapiẽ. 3
ctos dominus, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Et Iudith, Omnes (inquit) qui placuerũt deo, Iudith 8
per multas tribulationes tranſierunt fideles. Et Chriſtus diſcipulis ait, In mundo preſſuram habebi- Iohan. 16
tis, ſed confidite, ego vici mundum. Hæc autem deus fecit electis vt venialia eorum expurgentur, &
ipſi ad gratiam ampliorem in præſenti diſponentur, alijs quoque in exemplum proponantur, & in

ij

futuro gloriam ampliorem conſequantur. Hunc furorem ſuper ſe cõfirmatum expertus erat Iob, qui E
Iob.19 dixit, Iratus eſt contra me furor eius, & ſic me habuit quaſi hoſtem ſuum. Ieremias etiam qui profite-
Iere.15 tur, A facie manus tuæ ſolus ſedebam, quoniã comminatione repleſti me. Longos feciſti notos meos
Luc.21 à me, poſuerunt me abominationẽ ſibi. Hoc eſt quod Chriſtus in Euãg. ſuis electis locutus eſt, Tra-
Matt. 10. demini à parentibus, & fratribus, & amicis, & propinquis. Deniq; Chriſtus venit ſeparare patrem à
filijs, fratrem à ſororibus, conſulendo nobis vt relinquamus omnes propinquos, vxorem, atque diui-
Iob 19 tias. Sæpe etiam contigit vt noti à Chriſtianis aufugerent, eosque abominarentur propter vehemen
tiſsimas perſecutiones, aduerſitates, & pœnas ſibi illatas, ſicut & S. Iob ſibi accidiſſe fatetur. Tradi-
Matt.5. tus ſum vel dæmoni ad tentandum, vel tyranno ad occidendum, vel homini prauo ad perſequẽdum,
& non egrediebar. i. has pœnas non fugi, ſed omnia æquanimiter paſſus ſum, ſciens quoniã copioſa
Iob 16 eſt merces mea in cælo. oculi mei corporales, languerunt prę inopia naturalis virtutis, eo quòd inte-
rior dolor in oculis corporis magis redũdet. Vnde à beato Iob dicitur, Facies mea intumuit à fletu,
& oculi mei caligauerunt. Vel oculi mei interiores & intellectuales, languerunt præ inopia diuinæ
illuminationis, & præ abundantia ꝓpriç cecitatis. Tota die, hoc eſt, horis competẽtibus totius diei,
expandi manus meas ad te, domine. i. deſideria mea, ſeu opera aut manus corporeas, ſicut ſcribitur in
Thren.3. Threnis, Leuemus corda noſtra cũ manibus ad dominũ in cælis. Et Apoſtolus ait, Volo viros orare
1. Tim. 2 in omni loco, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione. Plurimũ equidẽ confert ad excitãdum
mentis feruorem ac deuotionem internam manus corporis in altum erigere, quatenus ſpiritus diri-
gatur ad proprium creatorẽ, in cæleſtibus demorantẽ. Nunquid mortuis facies mirabilia? &c. Hunc
verſum cum duobus ſequentibus dicere poteſt eccleſia, ſeu quicunq; fidelis ad oſtendendum quàm
rationabile ſit exaudiri à domino, ſicut in prçcedẽti expoſitiune à Chriſto inducti ſunt. ſenſus enim F
eſt idem. Et mane, hoc eſt, in principio infuſionis gratię tuę: vel mane, hoc eſt, in principio lucis ſo-
laris, oratio mea, tibi porrigenda, prçueniet te, hoc eſt, tibi offeretur antequã alia operer. Iuxta illud,
Matt.6 Quærite primum regnum dei, & iuſtitiam eius. Vel, prçueniet te, hoc eſt, tuum iudicium, ita vt quod
2.Cor.6 nunc quando eſt tempus acceptabile & dies ſalutis, conabor te mitigare & tibi placere. Vt quid do-
mine repellis orationem meam, non ſtatim eam exaudiendo ſeu diutius differendo? Videtur nanque
deuoto, quòd oratio ſua repellitur dum pro ſuo voto non exauditur. Propter quod Iob dixit, Ecce
clamabo vim patiens, & nemo exaudiet: vociferabor, & nõ eſt qui iudicet. Et Abacuc, Vſqueqno do-
Iob 19 mine clamabo, & non exaudies? Interdum quoq; oratio omnino repellitur, quia non in nomine Ieſu
Abac.1. fit, ſcilicet cum id non poſtulatur, quod expedit ad ſalutem. Nam & Paulus ter deprecatus eſt domi-
num, & exauditus non fuit. Quandoque etiam oratio in nomine Ieſu oblata, ad tẽpus repellitur ſeu
2.Cor 12 differtur, quatenus deuotius cõtinuetur, & res optata ardentius appetatur: ſicque copioſius obtinea-
tur. Certiſsime tamẽ tenere debemus, quòd oratio in nomine Ieſu formata ſi cõtinuetur, & pro ipſo
orante fiat, ſemper acceptatur: auertis faciem tuam à me, gratiam ſuſpendendo, meq; tribulationibus
exponendo, nec ſtatim conſolando. Iſta auerſio non eſt auerſio ſimpliciter dicta, ſed ſimilis eſt auer-
ſioni qua mater à paruulo filio ſuo faciem ſuam abſcondit, tãquam offenſa eſſet, quatenus filius eam G
cum lachrymis repetat, affectuoſiusque aſpiciat. Pauper ſum ego, vel rebus ſeculi, vel merito & gra-
tia, vel affectu, omnia terrena arbitrando vt ſtercora, & in laboribus à iuuentute mea, id eſt, à princi-
Philip. 3. pio quo cœperunt eſſe electi in mundo. Multi nanque ſunt labores ſanctorũ, videlicet exercitia pœ-
nitentiæ, vigiliæ, abſtinentiæ, orationes, opera exteriora, afflictiones & pœnæ. Propter quod in li-
Iob 5 bro Iob ait quidam, Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum. Ideóque de reprobis dictum eſt
Pſal.72 ſupra, In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Et ſecundum Apoſto-
2. Tim.2 lum, nullus coronatur niſi qui legitime certauerit, quod ſine magno labore fieri nequit: exultatus
autem humiliatus ſum. Nam dum boni laudantur & ſublimantur ab alijs, in proprijs cordibus co-
ram deo humiliantur: quia non ſibi ſed domino omnia bona attribuunt, & hoc eſt ſignum boni, vir-
Prou. 27 tuoſique viri. Propter quod Salomon ait, Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in forna-
ce aurum, ſic probatur homo ore laudantis. Vel exaltatus per proſpera, humiliatus ſum protinus per
aduerſa: quia nõ permanet homo diu in eodem ſtatu, ſed nunc proſpera, nunc aduerſa ei contingũt,
Eccl. 12 idcirco in Eccleſiaſtico ſcribitur, In die bonorum ne immemor ſis malorum, & in die malorum ne
immemor ſis bonorum. Vel exaltatus ſuperbe & inobedienter viuendo, humiliatus ſum, veraciter
confitendo & conturbatus propter enormitatem peccatorum meorum, ſeu aſperitatem pœnarum &
perſecutionum. In me tranſierunt iræ tuæ, id eſt, effectus tuæ iuſtitiæ ſeu cogitationes pœnoſæ mihi H
Iob.6 inflictæ ſunt, ſicut in libro Iob habetur, Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiri-
tum meũ, & terrores domini militant contra me: ideo ſubditur, Et terrores tui conturbauerũt me, id
eſt, formidines de effectibus tuæ iuſtitiæ, ſcilicet de futuro iudicio, de pœnis inferni, de expulſione
à gloria, conceptæ, ſolicitum me fecerunt, pœnitentem & anxium. Iuxta illud, A facie dei turbatus
Iob 23 ſum, & conſiderans eum, timore ſolicitor. Circundederunt me afflictiones prædictæ, ſicut aqua tota
Iob 7 die, imò toto tempore vitæ meç, quia militia eſt vita hominis ſuper terrã. Et ſecundum Aug. perſeue-
randum eſt vſq; in finẽ, quia tẽtatio perſeuerat vſq; in finẽ. Circundederũt me ſimul. Multoties nãq;
electi ſimul & ſemel à mundo, carne, atq; diabolo impetũtur ac fatigãtur. Cætera ex dictis in præce-
denti expoſitione eluceſcũt. Ecce pſalmũ myſterialem, doctrinalẽ & vere deuotũ audiuimus, in quo
decet nos Chriſti paſsionẽ intẽte recolere, eique intime cõdolere, & eius veſtigia digne ſectari, qua-
ten⁹ illud beati Apoſtoli dicere ſinguli valeam⁹, De cętero nemo mihi moleſt⁹ ſit. Ego enim ſtigma-
Gal.6 ta domini Ieſu in corpore meo porto. Illud quoq; ſpõſæ, Faſciculus myrrhæ dilect⁹ meus mihi, inter
Cant.1 vbera mea cõmorabitur. Et hanc arbitremur ſummã eſſe noſtrã felicitatẽ diſpoſitiue, & in præſenti

A perfectionem & gratiam, Chriſti paſsionibus conformari, eius obiectiones imitari, eiuſque charitati
vtcunque aſsimilari. Propterea enim hortatur Apoſtolus, Eſtote imitatores dei ſicut filij chariſsimi,
& ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos. Et altiſsimus ille apnſtolici ordinis Vertex, Ephe.5
Cõmunicantes, inquit, Chriſti paſsionibus gaudete, vt & in reuelatione glorię eius gaudeatis. Rur- 1.Pet.4
ſuſque, Si exprobramini (inquit) in nomine Chriſti, beati eritis. Quid enim glorioſius Chriſtiano, Ibidem
quàm eſſe conſimilem Chriſto?

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

DEclarandi nunc pſalmi titulus eſt, Intellectus Etham Iſraelitę.i.in Pſalmo pręſenti cõtinetur,
quid homo robuſtus per gratiam, deumque cõtemplans per fidem, de Chriſto intelligere de-
bet. Etham nanque interpretatur robnſtus. Secundum omnes autem expoſitores, pſalmus hic
tractat de ſtabilitate perpetuitateque regni Dauid, quæ in nullo completa eſt, niſi in Chriſto. Pro-
pterea pſalmns iſte ad literam de Chriſto pertractat: & quoniam ſtabilitio iſta per gratiam dei effi-
B citur, ideo ſanctus Propheta à fonte omnium gratiarum, videlicet à diuina miſericordia orſus eſt.

PRECATIO.

Deus gloria uirtutis ſanctorum da nobis ſemper in lumine uultus tui ambulare, & in nomine tuo exultare, ut miſericordia tua faciem noſtram præeunte, perfecto curſu iuſtitiæ ad te ualeamus peruenire.

EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

M ISERICORDIAS (inquiens) domini inæternum cantabo.] Dulciſsimũ pla-
ne exordium, & omni mũdana, carnali & vana voluptate vehementer ſuauius.
Non ait, Miſericordiam domini, ſed miſericordias, quoniã ſecundum multitu
dinem miſeriarum noſtrarum, multiplicatę ſunt ſuper nos miſericordię domi-
ni. Miſericordia autem dei interdum vocatur ipſa pietas diuinæ naturæ, quæ
naturaliter clemens eſt: & iſta miſericordia non eſt niſi vna, ſicut diuina eſſen-
tia: quandoq; verò miſericordia dei nominatur effectus pietatis diuinæ, ſicut
Raphael ait, Benedicite deũ cęli, quia fecit vobiſcũ miſericordiã ſuã. Et vtro- Tob.12
que modo accipi poteſt hoc loco miſericordia domini: ſed ſi primo modo accipiatur, tũc vna ac ſim-
C plex miſericordia dei pluraliter explicatur, propter multiplices ſuos effectus. Deus enim mille mo-
dis nouit ſuis miſericorditer auxiliari. Erítq; ſenſus, Miſericordias domini, id eſt, ipſum deum natu-
raliter miſericordem, ſeu pietatem diuinam multipliciter miſerẽtem, inæternum cantabo, hoc eſt, in-
deſinenter laudabo, nũc inchoatiue, & in futuro completiue. Quẽadmodum nanque ſecũdum Apo-
ſtolum, Charitas nunquam excidit, quia nunc incipit, & in futuro perficitur: ſic actus charitatis, qui 1.Cor.13.
ſunt deum diligere, contemplari, admirari, laudare, ipſo frui, in ipſo lætari, nũquam deficiunt, ſed in
præſenti habent exordium & in patria complementum. Propter quod de Maria Magdalena his oc- Luc.10
cupata, dixit Saluator, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Si verò miſericordiæ
domini iam dicãtur effectus ſeu opera miſericordiſsimi creatoris, ſenſus erit, Miſericordias domini,
hoc eſt, dona gratiæ ſeu beneficia dei, & multiplicem ſuę bonitatis effectum, tam mihi quàm toti ge-
neri humano impenſum, inæternum cantabo: quemadmodum in Eſaia dicitur, Miſerationum domi- Eſai.63
ni recordabor, laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis, & quæ largitus eſt nobis ſecun-
dum indulgentiam ſuam. Recolat hic vnuſquiſq; vt valet miſericordias domini, id eſt, beneficia eius
generalia & ſpecialia. Generalia quippe beneficia dei ſunt, creatio, iuſtificatio, & glorificatio, Spe-
cialia verò beneficia dei ſunt, quæ vnicuique ſingulariter data ſunt. Sed vtraque vere omnem ratio-
nem, linguam, numerumque tranſcendunt. Quis enim omnia beneficia Chriſti cõcipiat, eloquatur, Baruc.3
D aut numeret? Propter nos factus eſt homo, conuerſatus in mundo, ſuſpenſus in ligno. Nobis dedit ſe-
ipſum in ſacramento, promiſit pro præmio, in cordibus noſtris vult habitare, delitiari, quieſcere.

(2) IN generationem & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.] Propheta autor
Pſalmi præſentis, ſicut prædixit, effecit. Prædixit nãq; ſe annunciaturũ dei veritatem à generatione
in generationẽ.i.à qualibet generatione in quãlibet generationẽ, ſuccedentẽ, quoniã Pſalmus eius vſ
que in finẽ mundi cãtabitur. Solet autẽ ſcriptura per generationẽ & generationẽ, deſignare perpe-
tuam durationẽ, quemadmodum ait Maria, Et miſericordia eius à progenie in progenies. Cum ergo Lucę 1
nos breui viuamus tempore, & paulopoſt moriamur, ſcrutandum eſt quomodo quilibet noſtrum in
perſona propria hęc dicere queat. Certũ eſt enim quia in perſona eccleſiæ dici à quolibet poſsint. Et
reſpõdendum quòd quilibet noſtrum hæc dicere poteſt, ſecundum duplicẽ ſenſum. Primo, nam qui
bene & exemplariter operatur, imitatores ſuæ bonæ conuerſationis relinquit, & ita per ſuos ſequaces
veritatem diuinam inceſſanter annnnciat. Secundo exponitur ſic, A generatione, viæ ſeu viatorum,
in generationem ſanctorum in patria, annunciabo veritatẽ tuam, ita quòd in generatione ſanctorum
viatorũ hanc annũciationẽ incipiã: in generatione verò beatorũ cõprehenſorũ eam cõtinuabo atque
perficiã. Per veritatẽ autẽ dei hoc loco accipi poteſt iuſtitia eius, quę ideo annũciatur ab eo qui miſe-
ricordiã domini cãtat, quia in omni opere dei miſericordia & iuſtitia cõmiſcẽtur. Poteſt quoque per
veritatẽ intelligi promiſsionũ diuinarũ impletio, qua deus hominib. per Chriſtũ largitus eſt, quod ſe

Iohã. 1 per illum præſtaturũ ſpopondit. Sicq; accipitur quũ dicitur apud Iohã. Gratia & veritas per Ieſum E
Chriſtũ facta eſt. Sic ergo propheta in hoc verſu mutans perſonam, ait ad dominũ, In generationẽ &
generationẽ annũciabo veritatẽ tuã in ore meo, reuoluẽdo ſtabiliter in ore meo verba diuina, & non
ſolum tranſitorie atque celeriter ea proferẽdo ex ore. Propterea autem veritatem tuam annũciabo,
Heb. 1 ℂ(3) QVONIAM dixiſti,] id eſt, intra te decreuiſti, & multipharie multiſq; modis locutus es per
angelos, per prophetas, per filium tuũ incarnatũ, atque apoſtolos, iſtud. ſ. [IN AETERNVM miſeri
cordia ædificabitur in cælis,] id eſt, per effectum miſericordiæ ruinæ cælorum reparabũtur, & muri
cæleſtis Hieruſalem ex viuis lapidibus conſtruentur, dum per Chriſti incarnationẽ ac paſsionẽ ho-
mines ad ſedes apoſtatarum angelorum transferũtur. Vnde ſuperius dictũ eſt, Domine in cælo miſe-
ricordia tua. Et, Magnificata eſt vſque ad cælos miſericordia tua. Vel ſic, Quoniã dixiſti, per teipſum
& ſanctos prophetas, inæternum miſericordia ædificabitur in cælis. i. in apoſtolis ſeu per apoſtolos,
quia per eos fabricata eſt eccleſia catholica, operãte per eos miſericordia tua. Dicitur nanq; miſeri-
cordia dei inæternũ ædificari, dum eius effectus æternaliter perſeuerat. Eccleſia verò per miſericor-
diam dei cõſtructa vſq; in finẽ ſeculi permanebit. [PRAEPARABITVR veritas tua in eis,] id eſt,
impletio promiſsionum tuarũ & prophetarũ per apoſtolos diſponetur, vt per eos ad homines vni-
uerſos perueniat, quatenus per gratiam illis primo cõceſſam cæteri cõuertantur, quemadmodum ab
Eccl. 36 Eccleſiaſtico dictũ eſt, Vt prophetæ tui fideles inueniantur. Vel ſic, præparabitur veritas tua in eis,
id eſt, in cæleſtibus ciuibus ſeu angelis ſanctis, quoniam ipſi primitus de diuinis myſterijs illuſtrãtur,
& ita per eos veritas diuinæ illuminationis ad homines ſanctos deducitur. Eccleſiaſtica nãque hie-
rarchia à hierarchia angelica purgatur, illuminatur & perficitur. Dixiſti quoque ô domine, ℂ(4)
DISPOSVI teſtamẽtum electis meis,] id eſt, vetus teſtamentũ, ſeu legẽ Moſaicam dedi filijs Iſrael. F
Galat. 3 Quoniam enim lex diſponebat ad Chriſtũ: iuxta illud Apoſtoli, Lex pædagogus noſter fuit in Chri-
ſto, idcirco data nõ eſt, niſi populo illi ex quo Chriſt9 incarnari elegit, videlicet filijs Iſrael. [IVRA-
VI Dauid] filio Ieſſe [SERVO meo, vſque inęternum pręparabo ſemẽ tuum,] id eſt, propagatio filio-
rum tuorũ vſque ad Chriſtũ ex eis naſciturũ pertinget, & in ipſo Chriſto perpetuabitur. Hoc in ex-
ordio Euang. beati Matth. verũ eſſe probatur, vbi genealogia Dauid vſq; ad Chriſtum deducitur.
ℂ(5) ET ædificabo in generationem & generationem,] id eſt, per omnem progeniẽ firmabo & con-
1. Par. 17 ſeruabo [SEDEM tuam,] id eſt, regiam poteſtatem. primo libro Paralipomenon, & alibi deus promi-
ſit regi Dauid, quòd non deficeret vir de ſemine eius ſedens in throno ipſius, ita dũtaxat ſi cuſtodi-
4. Re. 17 rent filij eius præcepta diuina: ſed quia frequẽter illa trãſgreſsi ſunt ad idololatriam declinãtes, pro-
4. Re. 25 pterea tempore Zedechię regnum Dauid interruptionem ſuſtinuit, quemadmodum quarto Regum
deſcribitur. Quanuis tamẽ ſedes ſeu regnum Dauid ad tẽpus ceſſauerit, nihilominus in Chriſto re-
Luc. 1 paratum eſt, firmatum ac perpetuatum, prout Archang. ait ad virginem, Ecce concipies & paries fi-
lium, & filius altiſsimi vocabitur, & dabit illi dominus deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in
Eſa. 9 domo Iacob inæternum, & regni eius nõ erit finis. Quod etiam in Eſaia clariſsime ſcriptum eſt, Su-
per ſolium Dauid & ſuper regnum eius ſedebit, vt cõfirmet illud in iudicio & iuſtitia, amodo & vſ- G
que in ſempiternum. Ecce quanta concordia Euangelicæ narrationis cum ſermone prophetico. Vel
ſic, & magis ſecundum doctores catholicos, Diſpoſui, hoc eſt, ordinate dedi atq; propoſui teſtamen
tum nouum, id eſt, euangelicam legem, vbi æterna hæreditas eſt promiſſa, quod etiam teſtamentum
in morte Chriſti confirmatum eſt, electis meis, id eſt, re & nomine Chriſtianis, de quibus ait Apoſto
2. Tim. 2 lus, Firmum fundamẽtum dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Cognouit dominus qui ſunt eius. Petrus
1. Pet. 2 quoque, Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta. De hoc teſtamento & diſpoſi-
tione ipſius Paulus teſtatur, Noui teſtamẽti mediator eſt Ieſus, vt morte intercedente, in redemptio-
Heb. 9 nem earum præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſsionem accipiant qui voca-
ti ſunt æternæ hæreditatis: iuraui, id eſt, certitudinaliter, firmiterque promiſi Dauid ſeruo meo, hoc
eſt, Chriſto, qui vt homo minor eſt me: & ſeruus meus, vſque inæternum, id eſt, vſque in finem ſecu-
li, imò vſque in vitam æternam, præparabo ſemen tuum, hoc eſt, per fidem & gratiam formabo & di-
Eſa. 53 ſponam Chriſtianos & fideles: de quo ſemine apud Eſaiam dictum eſt, Si poſuerit, ſcilicet Chriſtus,
animam ſuam pro peccato, videbit ſemen longęuum. Frequenter in diuinis ſcripturis per Dauid in-
Iere. 30 telligitur Chriſtus. Vnde dominus per Ieremiam ait, Non dominabuntur Iacob amplius alieni, ſed
ſeruient domino deo ſuo, & Dauid regi ſuo, quem ſuſcitabo eis, id eſt Meſsiæ, vt omnes exponunt.
Non enim ſuſcitauit nec ſuſcitabit deus defunctum illum Dauid filium Iſai, ad regnandum in hoc H
Oſee. 3 mundo. Hinc quoque in Oſee ſcriptum eſt, Poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent dominum
deum ſuum, & Dauid regem ſuum. Sed vbi iurauit deus Chriſto, quòd inæternũ præpararet ſemen
Gen. 28 ipſius? Ecce ad Abraham dicitur, Per meipſum iuraui, dicit dominus, quia non pepercisti filio tuo v-
nigenito propter me, benedicam te: & in ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes terræ. Quid autem
Galat. 3 per ſemen hoc intelligere debeamus, Apoſtolus exponit ad Galatas dicens, Non dicit in ſeminibus
Dan. 7. quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemine tuo quod eſt Chriſtus. Daniel etiã dicit, Omnes populi,
tribus & linguæ ſeruient ei. Et ędificabo, hoc eſt, ſtabiliam in generationem & generationem, id eſt,
inęternum [SEDEM tuam,] hoc eſt, iudiciariã tuam poteſtatem, & regiam dignitatem. Vnde in Da-
Ibidem niele ſcribitur, Dedit ei poteſtatem & honorem & regnum. Qualis verò ſit iſta poteſtas & regnum,
ſubiungitur, Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum quod non corrumpetur.
Vel, ædificabo per charitatẽ & dona ſancti ſpiritus, ſedem tuam, hoc eſt, corda fidelium ſiue eccle-
Sapiẽ. 7 ſiam in quibus tu Chriſte per gratiam habitas. Anima equidem iuſti ſedes eſt ſapientiæ, & in eccleſia
Zach. 6 reſidet Chriſtus: quemadmodum ſcriptum eſt, Ipſe ſedebit & dominabitur in ſolio ſuo. Vel ædifi-

A cabo ſedem tuam, non manufactam, ſed thronum cæleſtem, vt ſedeas in cælo ad dexteram meam in
ſede, de qua tu Chriſte loquutus es, Ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. ❡[(6) CONFITEBVNTVR cæli mirabilia tua domine, etenim veritatem tuam in ecclesia ſanctorum.] Quanuis Apoc.3
hæc de angelis ſanctis & cunctis cæli ciuibus exponi poſsint, qui vtique confitentur indeſinenter
cõfeſsione inceſſabilis laudis mirabilia opera dei, & veritatem ipſius in eccleſia triumphanti ſancto-
rum ſeu beatorũ in patria, ſicut de talibus in Apoc. dicitur, Magna & mirabilia ſunt opera tua domi- Apoc. 15
ne deus omnipotẽs, iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ rex ſanctorum. imò ſecundũ diuinũ & magnũ Diony-
ſium, angeli ſuperiores illuſtrãt & docẽt angelos inferiores de quibuſdam mirabilibus dei effectibus
& veritatibus diuinorum effectuum. Denique cæli iſti confitentur etiam mirabilia dei & veritatem
ipſius, in eccleſia militãti, ſanctorũ viatorũ, quorũ mẽtes illuminant de admirãdis dei operibus & ſa-
cris ſcripturis. Propter quod apud Matthæum angelus ſcribitur docuiſſe Ioſeph de mirabili cõce- Matt. 1
ptione Chriſti. Et in Actis legitur angelus apoſtolos eduxiſſe de carcere, eiſq; dixiſſe, Ite & ſtãtes lo Act.5
quimini in templo plebi omnia verba hæc. Nihilominus per cælos hoc loco cõuenientius intelligũ-
tur ſancti apoſtoli, alijq; apoſtolici viri, angelicam atq; cæleſtẽ cõuerſationẽ in terra habẽtes. eritque
ſenſus, Confitebuntur, id eſt, ſecure proteſtabuntur, docebunt & prædicabunt atque laudabunt cæli,
id eſt, apoſtoli atque eis conſimiles, mirabilia tua domine, id eſt, miracula tua ô Chriſte, & omnia quæ
B de tuis myſterijs ſunt cõſcripta: etenim, id eſt, etiam cõfitebuntur & prædicabũt, veritatẽ tuã, id eſt,
iuſtitiam atq; euangelicam legem, omni veritate pleniſsimã, in eccleſia ſanctorum, id eſt, congrega-
tionibus fidelium electorum. Iſtud in Actibus apoſtolorum clare docetur impletum, vbi inter cæte- Act.4
ra ſcriptum eſt, Videntes principes ſacerdotum Petri & Iohannis cõſtantiam mirabantur. quorum Act.5
conſtãtia patuit, quãdo dicebãt, Obedire oportet deo magis quàm hominibus. Non enim poſſumus
quæ audiuimus & vidimus nõ loqui. Nõne mirabilia dei & Chriſti eius hoc modo cõfeſsi ſunt ſan- Act.2
cti apoſtoli, dum Petrus voce omniũ dixit Iudæis, Ieſum Nazarenũ virũ approbatũ in vobis à deo,
virtutibus & prodigijs & ſignis, interemiſtis? Ideo autem iſta egerunt apoſtoli, ❡[(7) QVONIAM
quis] tanquam dicat, nullus [IN nubibus,] id eſt, in ſublimibus creaturis, quales ſunt apoſtoli & pro-
phetæ [AEQVABITVR domino] deo trino, vni, & benedicto, ſeu filio dei Ieſu Chriſto, de quo Pe- Act.10
trus ait, Hic eſt omnium dominus. Quanuis enim creatura poſsit deo aſsimilari, non tamen valet ei Eſa. 40
æquari, ſed in infinitũ diſtat ab eo. Propter quod apud Eſaiã dicitur, Cui adæquaſtis me dicit ſanctus? Eſa.60
Dicuntur verò prophetæ & apoſtoli nubes, ſicut de apoſtolis ait Eſaias, Qui ſunt iſti, qui vt nubes
volant? Primo, quoniam ſicut nubes primo illuſtrantur a ſole, deinde terram illuminant: ſic prophe-
tæ atq; apoſtoli prius, copioſiusque à ſole iuſtitiæ Chriſto domino ſunt edocti, deinde homines il- Matt.5
luſtrauerunt. Vnde dicit eis Saluator, Vos eſtis lux mundi. Secundo, quoniã ſicut nubes terrã pluen-
C do irrigant & fœcundant: ſic apoſtoli & prophetæ corda hominum pluuia ſalutaris doctrinæ, & ver-
bo gratiæ perfuderunt, impleuerunt, & à damnabili ariditate & ſterilitate liberauerũt, ideo dictũ eſt Ibidem.
eis, Vos eſtis ſal terræ. Tertio, propter altitudinem contẽplationis, eleuationem deſideriorum, ſubli-
mitatemque vitæ. Poſſunt quoque per nubes (ſecundum Dionyſium cap. 15. cæleſtis hierarchiæ) in-
telligi angeli ſancti, de quibus ſubiungitur, [SIMILIS erit domino in filijs dei.] tãquam dicat, ne- Hebr. 1
que in angelis inuenitur aliquis deo æqualis. Omnes enim (ſecundum Apoſtolum) ſunt adminiſtra-
torij ſpiritus. Conuenienter verò per filios dei accipiuntur etiã angeli, quia de eis dominus apud Iob Iob.38
ſciſcitatur, Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij dei? De quibus etiam Iob 1
in libro Iob narratur, Quadam die cum veniſſent filij dei, & aſsiſterent coram domino, affuit inter
eos & Satan. ❡[(8) DEVS qui glorificatur,] hoc eſt, glorioſus eſſe aſſeritur, honoratur, & exaltatur
[IN cõſilio ſanctorũ,] id eſt, diligenti perſcrutatione omniũ electorũ, in cælo & terra verſantiũ, quo-
rum vnum, párque conſiliũ eſt, vt deum præ cunctis glorificent corde, ore ac opere [MAGNVS] imò
immenſus, atque in omni nobilitate ſimpliciter, interminabiliterq; perfectus, [ET terribilis ſuper o-
mnes qui in circuitu eius ſunt,] hoc eſt, venerãdus ſeu metuendus præ cũctis beatis & ſanctis ei aſsi-
ſtentibus, & ad eum ex omni parte accedentibus. Dicuntur autem electi eſſe in circuitu dei, nõ quòd
eum intra ſe claudant ac finiant, cum ipſe illocalis, incircũſcriptibilisque conſiſtat: ſed quoniã ſic ad
D eum vndique confluunt, ei deſeruiunt & aſsiſtunt, ac ſi intra ſe ſeu in medio ſui eum includerẽt. Vel
quoniam ipſe deus glorioſus & ſanctus omnia penetrat, cũctiſq; intimus eſt, & magis vicinus, quàm
aliquid ſibimetipſi, ſeu ipſa eſſentialia rei principia toti principiato, propterea dicũtur eſſe in circui-
tu eius: verius tamẽ ipſe eſt in circuitu eorum ſicut inferius dicitur, Dominus in circuitu populi ſui.
Vnde in Actibus Paulus teſtatur, Non longe eſt ab vnoquoque noſtrum. In ipſo enim viuimus, mo- Pſal.124.
uemur, & ſumus, ſicut & quidam poetarum veſtrorum dixerunt, ſecundum Thomam Aratus poeta Act.17
hoc dixit. ❡[(9) DOMINE deus virtutum quis ſimilis tui?] nullus vtique, loquendo de ſimilitu-
dine naturali, & perfecta. Finiti enim & infiniti nulla extat proportio, quoniam quotieſcunque fini-
tum finito addatur, nunquam exinde infinitum efficitur. Ideoque ad inſinuandum infinitam dei ex-
cellentiam ſuper omnia ſcriptũ eſt apud Eſaiam, Quis menſus eſt pugillo aquas, & cælos palma pon- Eſai.40
derauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtate- Sapien.11
ra? Vnde alio in loco dictum eſt, Tanquam momentum ſtateræ, ſic ante te eſt orbis terræ, & tanquam
gutta roris antelucani, quæ deſcendit in terram. [POTENS es domine] per eſſentiam, quoniam idem
eſt tibi eſſe & poſſe, & ſicut tuum eſſe eſt infinitum: ſic tua potentia eſt immenſa, cui omnia extant fa Sap.12
cilia, prout ait ſcriptura, Subeſt tibi cum volueris, poſſe. Differt autem potentia dei ab aliorum po-
tentia. Primo, quoniam deus ex ſeipſo ſeu propria potẽtia potens eſt, ſicut de eo ſuperius dictum eſt, Pſal.65
Qui dominatur in virtute ſua in æternum. Secundo, quoniam deus vniuerſaliter potens eſt: iuxta Sap.11

Eſa.59 illud, Miſereris omniũ, quoniã omnia potes. Tertio, quia potẽtia dei eſt penitus infinita, nec poſſunt E
tanta tãmve ſublimia à deo produci, quin poſsint in infinitũ plura atque maiora ab eo creari ſeu ef-
Num.11 fici: iuxta illud, Nunquid manus domini inualida eſt? Et alibi, Deus ſempiternus dominus, non de-
Iob 36 ficiet. Potens verò eſſe deus deſignatur, dum dicitur in libro Iob, Deus potentes non abijcit, cũ ipſe
ſit potens. [ET veritas tua] diuina & increata, reſultat, ſplendet, atq; apparet [IN CIRCVITV tuo,]
id eſt, in omnibus creaturis ſeu tibi aſsiſtentibus, in quorum tu medio es. Quemadmodum enim di-
uina potentia in rerum creatione relucet, ſic ſapientia ſeu veritas dei in earum ordinibus lucet. Pro-
Sapiẽ. 13 pter quod ſcriptũ eſt, A magnitudine ſpeciei creaturæ, poterit creator cognoſcibiliter videri. Et ite-
Eccl. 42 rum, Gloria dei, plenum eſt opus eius. Vel, veritas tua, id eſt, vera illuminatio tua, ſacra doctrina & ſa-
pientialis ordinatio eſt in circuitu tuo, id eſt, in corde ſeu intellectu eorum, de quibus iam dictum eſt,
Magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt. Noſtra quippe veritas, & ſcientia à rebus
cauſantur: ſed veritas & ſcientia dei cauſa eſt rerum, & vti ab vno vultu diuerſæ reſultant imagines
in plurib⁹ ſpeculis, ita quidem ab vna ac ſumma veritate, multæ cauſantur veritates in rebus creatis.
Eccl.1 Propterea de hac veritate ſeu ſapientia creata in Eccleſiaſtico babetur, Deus creauit illam in ſpiritu
ſancto, & effudit illam ſuper omnia opera ſua & ſuper omnem carnem, & præbet eam diligẽtibus ſe.
❡ (10) TV DOMINARIS poteſtati maris,] id eſt, ipſum mare & omnis naturalis curſus, ordo &
virtus ipſius tibi ſubiecta ſunt. Hoc patuit in diuiſione maris rubri. Vnde de Chriſto vero & altiſsi-
mo deo ſcriptum eſt, Ventus & mare obediunt ei. Iob quoque ait, In fortitudine illius repente ma-
Exo.14 ria congregata ſunt. Per obedientialem nanque potentiam omnibus concreatam, vniuerſa creatori
Matt.8 ſuo obediũt [MOTVM AVTEM fluctuum eius tu mitigas,] hoc eſt, impetuoſos fluctus abyſsi quie-
Iob 26 ſcere facis, ſedas, atque confringis, quemadmodum ad ſanctum Iob teſtatus es, Circũdedi mare ter- F
Iob 38 minis meis, & dixi, Hucuſque venies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus
Marc. 4 tuos. Hinc quoque de Chriſto à Marco inducitur. Comminatus eſt vento, & dixie mari, Tace & ob-
muteſce, & facta eſt tranquillitas magna. Moraliter exponitur ſic, Tu dominaris poteſtati maris, id
eſt, potentibus ſeculi & principi huius mundi, videlicet tyrannis & dæmonibus, ne quantum veline
in tuos deſæuiant: ideo ſequitur, motum aũt fluctuũ eius, id eſt, impetus tentationum diaboli, perſe-
1.Cor.10 cutionúmque mundi, tu mitigas, quia ſecundum Apoſtolum non permittis nos tẽtari ſuper id quod
1.Pet.2 poſſumus, ſed facis cum tentatione prouentum. Vnde Petrus ait, Nouit dominus pios de tribulatio-
2. Cor.1. ne eripere. Nonne motum fluctuum horum mitigat deus: de quo aſſerit Paulus, Benedictus deus, qui
conſolatur nos in omni tribulatione noſtra? ❡ (11) TV humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbũ,] id eſt,
quemcunque elatum, & præcipue primum illum apoſtatam angelum, qui eſt pater ſuper omnes filios
Eſaię 14. ſuperbię deieciſti & oppreſsiſti, ſicut deijcitur vulneratus: quemadmodum ſcriptum eſt, Deus ſuper-
Iacob.4 bis reſiſtit. Et rurſus, Qui ſe exaltat, humiliabitur. Ideo ait Saluator, Videbã Satanam ſicut fulgur de
Luc.14 cælo cadentẽ. De cuius humiliatione ſeu caſu alibi ſcriptum eſt, Quomodo cecidiſti de cælo Luci-
Luc.10 fer, qui mane oriebaris? Vnde & alibi habetur, Prudẽtia dei percuſsit ſuperbum. [IN brachio virtu-
Eſaię 14. tis tuæ,] hoc eſt, in excelſa & propria tua poteſtate [DISPERSISTI inimicos tuos] dæmones, ho- G
Iob 26 mineſque iniuſtos. Hos nanque deus diſpergit ab vnitate quæ ipſe eſt, & ita conuertuntur ad multa
Iob 4 caduca & vana, amittẽtes iam eſſe gratiæ, & in futuro eſſe gloriæ: idcirco in libro Iob aſſeritur, Vidi
impios domino flante periſſe. ❡ (12) TVI ſunt cæli & tua eſt terra,] id eſt, omnia ſuperiora & infe-
riora, [ORBEM terræ & plenitudinẽ eius,] hoc eſt, vniuerſa in eo cõtenta [TV fundaſti,] id eſt, ſta-
biliter collocaſti: Iuxta illud, Dominus ſapientia fundauit terrã, ſtabiliuit cælos prudentia, [AQVI-
Prou.3 LONEM,] id eſt, partem terræ aquilonarem auſtro oppoſitã, ſeu ventum Aquilo dictũ, [ET mare] ma
Iob.26 gnum oceanũ terram cingẽtem [TV creaſti.] Vnde in libro Iob ſcriptũ eſt, Qui extẽdit Aquilonem
Apoc. 14 ſuper vacuum. Et in Apocalypſi, Timete dominum, & date illi claritatẽ, & adorate eum qui fecit cæ-
Iob 12 lum & terram, mare & fontes aquarum. Propter quod ſanctus Iob ait, Quis ignorat, ꝙ manus domi-
ni fecit hæc omnia? Vel, Tui ſunt cæli, id eſt, angelicæ mentes, ſeu ſancti prædicatores cæliformiter
conuerſantes, & tua eſt terra, hoc eſt, homines terreni quantũ ad id quod ſunt. Sunt enim tui per na-
turam: orbem terræ, id eſt, vniuerſalem eccleſiam per totum mundum diffuſam, & plenitudinẽ eius,
hoc eſt, ſpirituales eius diuitias, ſcilicet munera gratiarum, ſacramenta, virtutes, & cætera ſpiritualia
bona tu fundaſti, quoniam ſine te cõſeruari nõ poſſunt, ſicut nec haberi valent niſi à te. Aquilonem,
id eſt, diabolum Aquiloni, id eſt, peccatoribus propter charitatis carentiã frigidis dominantẽ, qui di
Eſa.14 xit, Sedebo in monte teſtamẽti, in lateribus Aquilonis, & mare, id eſt, homines ad inſtar maris inſta- H
biles, impetuoſos, amaros, tu creaſti, dando eis eſſe naturæ & naturales proprietates, perfectiones, ac
vires, non tamen in malitia conditi ſunt. ❡ (13) THABOR & Hermon in nomine tuo exultabunt,]
id eſt, hi duo montes erũt fidelibus occaſio atque materia exultandi in deo, propter beneficia dei in
eis oſtenſa. Thabor enim eſt mons in terra ſancta, in quo denunciata fuit victoria Barac de Syſara &
Iudic. 4. eius exercitu. Hermon verò eſt mons prope Iordanem, quem tranſierunt Hebræi arido pede: ſicque
Ioſ.3 montes hi propter miraculoſa opera dei in eis oſtenſa, præbuerunt Iudęis occaſionẽ lætandi in deo.
Et maxime præbent Chriſtianis materiam exultandi, quia in monte Thabor transfiguratus eſt
Marc.9 Chriſtus, quem montem Petrus ſanctum appellat, Hanc (inquiens) vocem audiuimus, cum eſſemus
2.Pet.1 ſecum in monte ſancto. In Iordane verò, iuxta quem Hermon mons ſitus eſt, baptizatus eſt Ieſus.
Matt. 3 Spiritualiter verò per Thabor, quod interpretatur lumen veniens, deſignantur Iudæi, quibus pri-
mo data eſt lex & gratia dei infuſa. Per Hermon autem, quod interpretatur anathema, ſignifican-
tur gentiles qui tempore ſuæ perfidiæ erant anathema deo & quaſi anathematizati ab eo, propter
idololatriæ crimen. Eſt itaque ſenſus, Thabor & Hermon, id eſt, Iudęi & Gentiles ad vitam electi,

A non in ſe aut proprijs viribus, ſed in nomine tuo exultabunt, [TVVM brachium] .i. tua fortitudo eſt [CVM potentia,] ita vt nihil ei ſit difficile. ¶ (14) FIRMETVR manus tua,] hoc eſt, virtus tua præualeat hoſtibus veritatis, eos deijciendo, [ET exaltetur dextera tua.] Aduertēdum quòd manus dei, quę eſt virtus eius operatiua, interdū accipitur in bono, ſicut cùm in libro Iob dicitur, Manus eius ſana buut. Interdū verò in malo, vt cùm ait Apoſtolus, Horrendum eſt incidere in manus dei viuentis. Et Iob, Manum tuam longè fac à me, Dum itaque manus dei in bono accipitur, tunc dextera eius reſpicit bona æterna. Siniſtra verò temporalia bona, ſecundū quod in Prouerbijs legitur, Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Dū verò manus dei in malo accipitur, ſcilicet prout concernit malum pœnæ, tunc per ſiniſtrā dei intelligenda eſt minor punitio, per dexterā verò quæ durius percutit, punitio maior. Vnde ſupius dictū eſt, Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes qui te oderūt. Similiter modò cùm dicitur, Firmetur manus tua, per manum accipitur virtus dei leuius puniens, per dexteram verò eadē virtus grauius puniens, quam petit exaltari, per depreſsionem & deiectionē omnimodam hoſtum peſsimorum. Poſſet tamē hic verſus exponi in bono, hoc modo, Firmetur manus tua. i. virtus tua firmiter auxilietur famulis tuis, eóſque præualere hoſtibus faciat, & exaltetur dextera tua. i. benignitas tua ſublimetur, liberaliter cómunicando dona gratiæ & virtutum, [IVSTITIA & iudicium præparatio ſedis tuæ,] hoc eſt, per iuſtitiam atque iudicium tuipſe paratus ac dignus es iudicare. & ſedes tua. i. iudiciaria tua poteſtas per iuſtitiam atque iudicium paratur, aptatur, & idonea redditur ad iudicandum. Per iuſtitiam nanq; vnicuique quod ſuum eſt tribuentē, & iudicium quod eſt actus iuſtitiæ, fit iudex dignus ad iudicandum. Gen.18 Iob 5 Heb.10 Iob 13 Prou.3 Pſal.20

B Vel ſic, iuſtitia & iudiciū præparatio ſedis tuæ. i. per iuſtum conuerſationem & rectum iudicium ſui ipſius, fit quilibet dignus vt in eo quaſi in throno ac thalamo dominus ſedeat, demoretur, & cóquieſcat. Ideo nanq; homini tali ait Saluator, Ad eum veniemus, & māſionem apud eum faciemus. ¶ (15) MISERICORDIA] per quam culpam deles & gratiam influis, [ET veritas,] qua ſicut promiſiſti, agis. In omni enim opere tuo miſericordia veritáſque concurrunt, [PRAECEDENT faciem tuam,] id eſt, ſpiritualem tuam præſentiam, qua quotidie tuis electis per contemplationem appares, ſecundū illud Apoſtoli, Nos autē reuelata facie gloriā domini ſpeculātes. Non enim adeſt alicui deus per contemplationem ſynceram, niſi primò per miſericordiā ſuam peccata dimittat, gratiámq; concedat: & tunc ſicut promiſit, ſeipſum per fidem format atā oſtendit. Vel, Miſericordia & veritas iſtæ præcedent faciē tuam. i. aduentum tuum ſeu repræſentationem vultus tui, qua apparebis in finali iudicio. Tunc quippe erit tempus iuſtitiæ & iudicij, interim verò eſt tempus miſericordiæ & veritatis. [BEATVS populus] nunc in ſpe [QVI ſcit] per guſtum ſeu experientiam [IVBILATIONEM] .i. ineffabilem mentis exhilarationem in deo. Iubilatio nempe ſeu iubilus eſt quædam exceſsiua atque inſolita mētis in deo iucunditas, adeo æſtuans & erumpens ac vehemens, vt nec plenè poſsit exprimi neque totaliter occultari. Hæc iubilatio ex contēplatione cauſatur, & interdum ꝓcedit ex contēplatione diuinæ bonitatis in ſe, cuius beatitudini cōgaudemus. Interdū verò ex cōtemplatione beneficiorū diuinorū. Et verè modò beatus in ſpe, qui in horum conſideratione tam vehementer lætatur. Eſt nanque talis Iohā.14 2.Cor.3

C lætitia, certum, dulce, ac ingens præambulum felicitatis futurę. Sic iubilās deo ſeipſum nō capit præ gaudio, ſtillant per oculos lachrymę dulces, miratúrque animus, ꝙ deus tantam gratiā ſibi præſtare dignatur. ¶ (16) DOMINE in lumine vultus tui] naturali & ſupernaturali, [AMBVLABVNT] de bono in melius, de virtute in virtutem, de via in patriā, de conſideratione ad opera bona fideles. Eſt enim in nobis naturale lumen ab intellectu ſeu vultu diuino animæ noſtræ impreſſum, quo inter bonum & malū, verum ac falſum diſcernit, de quo dictum eſt ſupra, Signatum eſt ſuper nos lumē vultus tui domine. In iſto ambulamus, dum rationis iudiciū ſequimur. Sed quoniam homo ad ſupernaturalem beatitudinē ordinatur, quæ eſt viſio dei per ſpeciem, ideo naturale lumen ad meritoriam vitam non ſufficit, ſed indiget homo lumine ſupernaturali, ſcilicet fide & donis ſpiritus ſancti: & ita electi ambulant in lumine naturali, informato ac confortato lumine ſupernaturali, omnia opera ſua ordinando ad dei honorem ac vitam æternam. Vnde Saluator, Ambulate dum lucem habetis, vt nō tenebræ vos comprehendant. Non in hoc lumine, ſed in ſenſualitatis errore & ignorantia vitiorum ambulant peccatores, de quorum via ſcriptū eſt, Via impiorum erit quaſi lubricū, in tenebris impellentur & corruent. [ET in nomine tuo] .i. in teipſo [EXVLTABVNT tota die] qua in corde eorum lux gratiæ diem ſpiritualem producit. Vel, tota die. i. aſsiduè, prout præſenti vitę poſsibile eſt, [ET in virtute tua] .i. per adiutorium gratiæ tuæ, non in naturali & propria poteſtate [EXALTABVNTVR,] Pſal.83 Pſal.4 Iohā.12 Iere.23

D mundum, carnem dæmonemque vincendo, & ad regna cœleſtia pertingendo. ¶ (17) QVONIAM gloria virtutis eorum] id eſt, obiectū, cauſa, & terminus gloriationis, qua de ſua pfectione ac bonis operibus gloriantur [TV es:] quoniam non in ſe ſed in te gaudent, omnia tibi aſcribendo, ſicut dicit Apoſt. Qui gloriatur, in domino glorietur. Propter quod Eſaias aſſerit, Erit dominus exercituum corona glorie, & ſertum exultationis reſiduo populi ſui, [ET in beneplacito tuo] .i. pia volūtate tua ſeu per effectum voluntatis tuæ, qua tibi in nobis cōplacuit. ſ. per gratiam tuam [EXALTABITVR cornu noſtrum] .i. fortitudo & dignitas noſtra, qua dicimur genꝰ electū, regale ſacerdotiū, gens ſancta, quia per gratiam tuam fortitudo noſtra perſeuerat, proficit, & coronatur, cuius ratio eſt, ¶ (18) QVIA domini eſt aſſumptio noſtra,] id eſt, à deo miſericorditer aſſumpti ſumus, qui nos in ſuā protectionem, gratiámque ſuſcepit, ne ab hoſtibus deuoremur. [ET] pro, id eſt, iſta aſſumptio eſt [SANCTI Iſrael regis noſtri,] id eſt, dei ſicut authoris, qui eſt ſanctus ſanctorum & ſanctificator Iſraelis & rex noſter. Vel, domini, id eſt, filij dei eſt aſſumptio noſtra, quoniam ipſe in ſua incarnatione ſanctiſsima noſtram naturam aſſumpſit. ¶ (19) TVNC locutus es in viſione ſanctis tuis, &c.] Hanc par- 1.Co.1 Eſa.28 1.Pet.2

tem pſalmi huius, vſque ibi, Tu verò repuliſti & deſpexiſti, quidam ad literam exponunt de Dauid, E
quidam verò de Chriſto: vtraque autem tangenda eſt, ſed prima curſoriè pertranſeunda, quoniã minus
fructuoſa, ſecundæ verò diligentius immorandum. Deniq; in natalitijs confeſſorum, pontificũ,
cantat eccleſia aliquos verſus huius pſalmi ſequentes. Alloquẽs ergo Propheta dominum ait, Tunc,
id eſt, dum iſta mihi diuinitus ſunt oſtẽſa & inſpirata, loquutus es loquutione interiori, ſcilicet in vi-
1. Reg. 2 ſione prophetali, ſanctis tuis prophetis de vnctione Dauid, ſucceſsione & proceſſu regni ipſius Da-
2. Re. 22 uid. Iſti ſancti fuerunt Samuel, Nathan, & Gad: [ET dixiſti] per eos, [POSVI adiutorium] meũ [IN
1. Reg. 17 potente,] id eſt, in Dauid manuforti, qui (ſicut legitur) adhuc adoleſcens exiſtens, leonem & vrſum
occidit, & ſic Dauid mediante adiutorio meo regnũ & populũ ſuum defendit, [ET exaltaui electũ,]
1. Reg. 17 videlicet Dauid [DE plebe mea,] id eſt, præ cæteris elegi eũ ad regnũ, quod etiam Dauid 1. Reg. &
1. Par. 28 primo Paral. proteſtatur. ¶ (20) INVENI Dauid ſeruũ meum,] id eſt, conſideraui ꝙ Dauid eſt ſer-
uus meus fidelis & verus, idcirco [OLEO ſancto meo vnxi eum] in regem per Samuelem. Ter quip-
1. Reg. 16 pe vnctus eſt Dauid. Primò, in domo patris à Samuele, quando puer erat, & oues patris ſui paſcebat.
Ibidem Secundò, poſt mortem Saulis in Hebron, ſuper ſolam tribũ Iuda. Tertiò, ſuper totum regnũ Iſrael.
2. Reg. 2 ¶ (21) MANVS enim mea,] id eſt, poteſtas mea [AVXILIABITVR ei] contra aduerſa, [ET bra-
2. Reg. 5 chiũ meum,] id eſt, fortitudo mea [CONFORTABIT eũ] in regno & proſperis. ¶ (22) NIHIL
2. Reg. 11 proficiet inimicus] inuiſibilis, ſcilicet dæmon in eo finaliter. Nam quanuis eũ aliquoties ad magnam F
Rom. 8 ruinam induxit, non tamen finaliter eũ decipere potuit, ſed omnia etiam mala cooperata ſunt in bo-
2. Re. 15 num, quia poſt culpam cautior humiliórque ſurrexit. Vel, Nihil proficiet inimicus viſibilis, ſcilicet
1. Re. 22 Saul [IN eo,] quia non potuit eũ occidere. [ET filius iniquitatis non apponet nocere ei,] id eſt, Achi
2. Reg. 15 tophel, Doeg, Abſolon, Siba filius Bocri, ſeu alius quiuis iniuſtus aduerſarius Dauid, nõ iterabit fre-
16 quenter perſequutionẽ ſuam in Dauid: quoniam redimam eum, & inimicos eos ceſſare faciam à per-
2. Re. 18 ſequutione ipſius, eos occidendo, ſicut occiſus eſt Abſolon & Siba. Vel ad pœnitẽtiam eos cõuerten
1. Re. 20 do, ſicut pœnituit Semæi. ¶ (23) ET concidam à facie ipſius,] id eſt, à conſpectu eius ſcindam, de-
2. Re. 19 ſtruam & repellam [INIMICOS eius] Philiſtæos, Amelechitas, Amonitas, [ET odientes eum in fu-
2. Re. 5, 6 gam conuertam.] Hoc ſecundo Reg. frequenter accidiſſe narratur. ¶ (24) ET veritas mea] qua
promiſſa adimpleo, [ET miſericordia] qua peccata dimitto, [CVM ipſo & in nomine meo,] id eſt, in
mea virtute [EXALTABITVR cornu,] id eſt, regia dignitas eius. ¶ (25) ET ponam in mari ma-
num eius,] id eſt, fortitudinem eius. Dauid enim ſibi ſubiecit Paleſtinos, quorũ terra ſita eſt ſuper ma
re mediterraneũ: [ET in fluminibus dexteram eius,] id eſt, magnam poteſtatem ipſius ponam in Sy-
2. Reg. 8 ria in medio fluminum ſituata: propter quod dicta eſt Meſopotamia Syriæ, à meſo, quod eſt mediũ, &
potamos, fluuius: quia in medio fluminum hinc inde currentium iacet. Secundo autem Reg. legitur
Dauid Syriam debellaſſe, eratque Syria ſeruiens ei ſub tributo. ¶ (26) IPSE inuocabit me, pater G
meus es tu, deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ.] Sæpe in hoc libro vocat Dauid in ſua oratione do-
minum vniuerſorũ deum ſuũ, & ſuſceptorem ſuæ ſalutis. Nec mirum ſi deũ in ſua prece patrẽ voca-
Iob 34 uit Propheta tam ſanctus, cùm etiã præſumptuoſus ille Elihu dixerit deo, Pater mi, ne deſinas ab ho
mine iniquitatis. ¶ (27) ET ego primogenitũ ponam illum,] id eſt, cæteris honorabiliorem & ex-
2. Reg. 3 cellentiorem, ſicut primogenitus honorabilior eſſe ſolet. [EXCELSVM præ regibus terræ] ſuæ, ſcili
2. Reg. 11 cet terræ Iudææ, quia non extitit ſimilis ei in illa omnibus conſideratis, quanuis Salomon quantũ ad
aliquid eum exceſſerit. Vel, præ regibus terræ, regno ſuo vicinæ quam ſibi ſubiecit. ¶ (28) IN æter-
num ſeruabo illi miſericordiam meam,] quia finaliter derelictus non eſt, quanuis ad tempus permiſ-
ſus ſit incidere mala culpæ & pœnæ. [ET teſtamentũ meum,] id eſt, promiſsio quam ipſi feci de ſuc-
ceſsione regum [FIDELE ipſi,] id eſt, fideliter in ipſo implebitur. Ideo additur, ¶ (29) ET ponam
4. Re. 16 in ſeculũ ſeculi ſemen eius] .i. filios eius non permittam deficere, ſed vſque ad Chriſtũ generatio eius
4. Re. 21 deducetur, atque in ipſo perpetuabitur. [ET thronum eius,] id eſt, ſceptrũ ſeu regiam poteſtatẽ ipſius
4. Reg. ponam & continuabo, [SICVT] continuantur [DIES cœli,] id eſt, dies à motu ſolis cauſati, quia in
24 Chriſto regnum Dauid perpetuatur. Porrò ne quis putet hæc promiſſa fruſtranda propter peccata
poſteritatis Dauid, propterea de pia correctione filiorum Dauid dominus ſubdit, ¶ (30) SI autem
dereliquerint filij eius,] videlicet reges ab eo nati [LEGEM meam,] ſicut & multi eorũ fecerunt, vi- H
delicet Roboam, Achaz, Amon, Sedechias: [ET in iudicijs meis,] id eſt, in præceptis quæ ego iuſta
2. Pa. 24 & obſeruanda iudico, [NON ambulauerint, ¶ (31) SI iuſtitias meas] id eſt, iuſtas leges & ceremoni-
2. Par. 26 as à me traditas [PROPHANAVERINT,] id eſt, tranſgreſsi fuerint, & quaſi pollutas duxerint, [ET
4. Re. 16 mandata mea non cuſtodierint, ¶ (32) VISITABO in virga] paternæ correctionis [INIQVI-
TATES eorum,] eos tẽporaliter caſtigãdo, ſi pœnitere voluerint, vt patet in Manaſſe & Ozia: [ET
in verberibus] æternæ damnationis viſitabo [PECCATA eorum,] ſi pœnitere neglexerint, vt patet
in Achaz. ¶ (33) MISERICORDIAM autem meam,] id eſt, effectum pietatis meæ, videlicet per-
petuationem regni [NON diſpergam ab eo,] quia prædicti reges quanuis iniqui habuerunt ſucceſſo-
res regnantes vſque ad Sedechiam, & extunc fuerunt filij Dauid vſq; ad Chriſtum, [NEQVE noce-
bo in veritate mea.] Ecce iuramentum dei, id eſt, tam veraciter non inferam perpetuum nocumẽtum
ipſi Dauid, quàm veraciter verus ſum. ¶ (34) NEQVE prophanabo teſtamentum meum,] id eſt,
promiſſum meum non violabo, [ET quæ procedunt de labijs meis,] id eſt, verba oris mei [NON fa-
Gen. 22 ciam irrita,] id eſt, ſine effectu. ¶ (35) SEMEL iuraui in ſancto meo,] id eſt, meipſo eſſentialiter ſan-
Gen. 28 cto, & ſancto ſanctorum, prout alibi iuraſſe me dico, Per memetipſum, inquiens, iuraui, [SI] pro non,
[DAVID mentiar,] implebo nanq; quæ dixi. Nam [SEMEN eius in æternũ manebit,] quia in Chri-
ſto filio Dauid perpetuatur. ¶ (36) ET thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna per-

A ſecta in æternum,]id eſt,ſicut ſol & luna nũquam deficiunt in natura,ſic nec thronus Dauid defici-
et:quoniã Chriſtus filius eius regnat in eccleſia militanti per fidẽ vſque in finem ſeculi:in eccleſia ve
rò triumphanti regnat per gloriam ſine fine. [ET] huius rei eſt [TESTIS fidelis in cœlo,] ſcilicet Heb.29
deus benedictus & ſanctus,qui horum eſt cauſa ac teſtis,qui ait per Ieremiam, Ego ſum iudex & te- Iere.33
ſtis. Deus nanque iſta alibi loquutus eſt,dicens,Si irritum fieri poteſt pactum meũ cum die, & pactũ Ibidem.
meum cum nocte,vt non ſit dies & nox in tempore ſuo,& pactũ meum irritum eſſe poterit cum Da-
uid ſeruo meo,vt non ſit ex eo filius qui regnet in throno eius. Rurſúſque, Si leges cœlo & terræ nõ
poſui,equidem & ſemen ſerui mei Dauid proijciam,vt non aſſumam ex eo principes. Veruntamen 2.Re.25
quoniã regnum Dauid longam & magnam interruptionem ſuſtinuit, videlicet à tempore Sedechiæ
vſque ad Chriſtum,vel circiter,ideo de hac deiectione regni Dauid, & de mora ſeu dilatione aduẽ-
tus Chriſti,in quo recuperandum & perpetuandum fuerat regnum Dauid,Propheta conqueritur,
¶(37)TV verò repuliſti]Dauid à regno, [ET deſpexiſti]eum,id eſt,poſteritatem ipſius:quod ma-
ximè factum eſt tempore captiuitis Babylonicæ, quia extunc nullus ex Iudæis regnauit vſq; ad Io-
hannem Hircanum.[DISTVLISTI Chriſtum tuum,]id eſt,diu moratus es mittere regẽ Meſsiam
in mundum. ¶(38) AVERTISTI teſtamentum ſerui tui,]id eſt,promiſsionem factam regi Da- 2.Reg.7
uid interrupiſti propter peccata filiorum ſuorum:[PROPHANASTI in terra ſanctuarium eius,]id 4.Re.17.
eſt,templum eius in Ieruſalem,cuius impenſas atque materiam Dauid parauit, permiſiſti à Chaldęis
prophanari, & per eos ¶(39) DESTRVXISTI]permiſsiuè[OMNES ſepes eius,]id eſt,muni-
menta ſeu muros Ieruſalem,aliarúmq; vrbium Iuda.[POSVISTI firmamentum eius formidinem.]
B id eſt,fortiores viros,& vrbes regni Dauid intantum vaſtari ac deſtrui permiſiſti, vt omnes hoc vi- Iere.19
dentes exhorreſcerent,& ipſi filij Dauid ac populi regni eius metuerent. Hoc & Ieremias ſæpe præ- 19,25,51
dixit futurũ tempore captiuitatis Babylonicæ,dicente deo per ipſum,Ponam vos in maledictionem
& ſibilum,& ſtuporem omnibus regnis terræ. ¶(40) DIRIPVERVNT eum omnes tranſeun-
tes viam,]id eſt,Samaritani & reliqui per Iudæam euntes,& populum Iudæorum occidentes:[FA-
CTVS eſt opprobriũ vicinis ſuis,]videlicet Idumæis,Amonitis,Moabitis,Philiſtæis, qui omnes po-
pulum Iudæorum irriſerũt,& de eius calamitate lætati ſunt. ¶(41) EXALTASTI dexteram de-
primẽtium eum,]id eſt,manũ hoſtium ſuorũ præualere permiſiſti aduerſum eum, [LAETIFICA-
STI]permiſsiuè[OMNES inimicos eius]prænominatos ¶(42) AVERTISTI adiutorium gla-
dij eius,]id eſt,arma bellica ei non profuerunt,& viri bellatores ab eo receſſerunt. Vnde ſcriptũ eſt,
quod viri bellatores à Sedechia fugerunt [ET non es auxiliatus ei in bello]quo impugnauit eũ Na- 4.Re.25
buchodonoſor cum ſuo exercitu. ¶(43) DESTRVXISTI eum,]ſcilicet populum & regem Iu- Iere.29
dæorum[AB emundatione,]id eſt,à purificationibus templi, quas non habuerũt templo deſtructo,
& ipſis in Babylonem tranſlatis,[ET ſedẽ eius,]id eſt,regiam maieſtatem[IN terra colliſiſti,]id eſt,
ad nihilum deduxiſti,ſicut colliditur vas fictile. ¶(44)MINORASTI dies temporis eius,]id eſt,
populum Iudæorũ pro magna parte in ſua iuuentute permiſiſti, & omniũ pene mors accelerata fuit
per gladium,famem,aut peſtem,iuxta vaticinia Ieremiæ, [PERFVDISTI eum confuſione,]id eſt,
contemptu & deriſione eum repleſti. Quidam ea quæ de oppreſsione & deiectione regni & populi Iere.11
C Iudæorum ſub appellatione Dauid inducta ſunt, atque expoſita de captiuitate & perſecutione illis
à Chaldæis illata,exponunt de vaſtatione & deiectione Iudæorũ per Romanos inflicta. Et quamuis
litera ad hoc facilimè poſsit applicari,conuenientior tamen videtur expoſitio præinducta, quoniam
in exordio deſcriptionis huius vaſtationis Propheta cõqueritur de mora ſeu dilatione aduẽtus Chri
ſti,dicendo,Tu verò repuliſti & deſtruxiſti,diſtuliſti Chriſtũ tuum:idcirco proſecutio huius quere-
læ accipienda apparet de afflictione regni Iudæorum,præcedente Chriſti aduentum. Conſequenter
orat Propheta pro reparatione regni Dauid, ¶(45) VSQVEQVO domine auertis]populũ tuum
à te,& miſericordiam tuam ab eis[IN finem,]id eſt,tam diu,videlicet ſeptuaginta annis? Nunquam
enim tam diu repulſi erãt Iudæi à deo,& ab hoſtibus ſuis oppreſsi à tẽpore quo egreſsi erãt AEgy-
ptum,ſicut in captiuitate Babylonica,excepta hac finali repulſione eorũ:de qua dominus per Amos Amos 2
prophetam ait,Super tribus ſceleribus Iſrael,& ſup quatuor,non cõuertam eos, [EXARDESCET
ſicut ignis ira tua,]id eſt,vſquequo vltio tuæ iuſtitiæ ita deſæuit in nos,penitus non conſumendo,ſi-
cut conſumit ſtipulam ignis? Deinde loquens in perſona totius populi,& quandam perſuaſionẽ alle-
gans ad prouocandam dei miſericordiam,ſubingit, ¶(46) MEMORARE quæ mea ſubſtantia,]
D id eſt,cõſidera quàm fragilis,labilis,& imperfecta ſit natura humana: propter quod in Eſdra ſcriptũ Eſdr.10
eſt,Quid eſt genus corruptibile,vt ita amaricetis de eo? In Geneſi quoque,Senſus & cogitatio ho- Gen.2
minis prona ſunt in malum ab adoleſcentia ſua:propterea minoratur, & magis propitiabile eſt pec-
catum hominis. Et merito domine recordari debes huius, [NVNQVID enim vanè conſtituiſti o
mnes filios hominum?]non vtique. Vanum eſt nanque & inaniter conſtitutum,quod ad nullum finẽ
debitum ordinatur. Deus autem cùm ſit ſummè bonus,potens ac ſapiens, vniuerſa propter aliquem
finem molitus eſt. Vnde ſecundum Philoſophum,deus & natura nil agunt fruſtra. Et ſcriptura ait,
Tu dominator domine cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia diſponis nos. Et iterũ, Sap.12
Cùm ſis iuſtus,omnia iuſtè diſponis. Deus enim omnia regit,prout in libro Iob ſcriptum eſt, Quem Ibidem
conſtituit alium ſuper terram,aut quem poſuit ſuper orbem,quem fabricatus eſt? Vnde denuo ſan- Iob 34
ctus Iob, Vniuerſorum,inquit,finem ipſe conſiderat,& omnia quæ ſub cœlo ſunt,reſpicit. Propter Iob 28
quod alibi dicitur,Omnia in menſura & numero,& pondere conſtituiſti. Quoniam itaque domine Sap.11
non vanè,ſed propter certum finem, videlicet ſupernaturalem & ſempiternam beatitudinem homi-
nem conſtituiſti,quem finem homo ſine gratia & magna miſericordia tua nequit ſortiri: idcirco de-

cet te miſereri,meque precantem benignè audire,quoniam aliter ſaluari ſeu finem hunc adipiſci ne- E
quimus. Veruntamen qui hunc finem non conſequuntur,ſed æternaliter condemnantur , vanè con-
ſtituti non ſunt,quoniam deus volunrate antecedente vult omnes hómines ſaluari , ſecundum Da-
1. Tim.2 maſcenum. Propter quod ait Saluator,Non eſt voluntas ante patrem,vt perear vnus ex puſillis iſtis.
Mat.18 Et Apoſtolus dicit,Deus omnes homines vulr ſaluari,& ad agnitionē veritatis venire. Ideoq; Eze-
1.Tim.2 chiel dicit,Reuertimini,viuite dicir dominus,quia nolo mortem peccatoris, ſed vt cōuertatur & vi-
Ezec.18 uat. Impij ergo ad vitam æternam ſeu vltimum finem,qui deus eſt,creati ſuur, quod etiam Salomon
Prou.16 profitetur, Vniuerſa,inquiens,propter ſeipſum operatus eſt dominus. Quanuis autem iniuſti hoc fi-
ne priuentur,non tamen inaniter conditi ſunt,quia eorum damnatio auget gloriam electorum, com
2.Tim.2 meudat diuinam iuſtitiam,& cedit ad gloriam dei. Vnde Apoſtolus dicit,In magna domo nō ſolum
ſunt vaſa argentea & aurea,ſed & lignea & fictilia. Fragilitas autem noſtræ ſubſtantiæ declaratur dū
ſubditur,(47)QVIS eſt homo qui viuet,& non videbit mortem?]tanquā dicat,nullus eſt homo
in mūdo iſto cōuerſans,qui non moriatur. Omnes enim moriuntur,tam naturali neceſſitate condi-
tionis,quàm merito originalis culpæ,præter Chriſtum,ſecundum doctores,qui mortuus eſt ſponta-
nea voluntate. Chriſtus enim homo non ſolum potuit non mori propter vnionē cum verbo, ſed etiā
propter beatitudinem animæ ſuæ:quę tanta erat, quòd redundātia eius tam copioſa fuiſſet in corpus
Chriſti & vires inferiores,niſi diuina diſpenſatione fuiſſet ſuſpenſa,quòd Chriſti corpus fuiſſet im- F
paſſibile,& Chriſtus homo totaliter immortalis,ſecundum Auguſtinū in epiſtola ad Dioſcorum. Et
quis homo viuens[ERVET animā ſuam de manu inferi?]id eſt,de damnatione inferni naturali vir-
tute,& ſine adiutorio Chriſti?quaſi dicat,nullus pręter Chriſtum. Primò,quoniam ante eius aduen-
tum omnes, quantumcūque ſancti, ad inferos deſcēderunt,ad quos tandem Chriſtus ſponte deſcē-
Oſee 13 dit,vt eos erueret,ſicut per Oſee ait, De manu mortis liberabo eos,de morte redimam eos. Ero mors
tua ô mors. Secundò,quoniam nullus adultus vitare poteſt peccatum mortale ſine gratia dei,præſer
tim cùm ſine fide & gratia neſciat ad quem finem opera ſua dirigere debeat . Cùm ergo ſit ita,orat
Propheta pro gratia dei & Chriſti aduentu. (48) VBI ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ]ô [DO-
MINE,] id eſt , effectus pietatis tuæ à principio mundi electis impenſi atque promiſſi,illi præcipuè
quibus promiſiſti te Chriſtum eſſe miſſurum?tanquam dicat, Tu qui ex antiquo miſericordiam tuam
oſtendiſti,nunc eā declara,[SICVT iuraſti Dauid in virture tua,]id eſt,in teipſo,qui es ſumma atq;
incommutabilis veritas,qui promiſiſti Dauid quòd de ſemine eius Chriſtus naſciturus eſſet. (49)
MEMOR ESTO domine opprobrij ſeruorum tuorum,] id eſt, perpende quantas aduerſitates po-
pulus tuus perpeſſus eſt ab hoſtibus ſuis,à quibus indiges liberari per Chriſtum. opprobrij inquam,
[QVOD continui in ſinu meo].i.in medio cordis mei æquanimiter paſſus ſum : & opprobrij [MVL-
TARVM gentium,]id eſt,à diuerſis nationibus populo tuo inflicti. Loquitur autē Propheta in perſo G
Thren. 3 na populi tribulati, Tale quoque opprobrium orat Ieremias auferri fidelibus, Ne nos,inquit, des in
opprobrium propter nomen tuum,neque facias nobis contumeliam. (50)QVOD]opprobrium
[EXPROBRAVERVNT,]id eſt,exprobrādo intulerūt populo tuo[INIMICI tui]peruerſi & in-
fideles,[QVOD exprobrauerunt,cōmutationem Chriſti tui,]id eſt,quod exprobrando fidelibus tuis
obiecerunt,cōmutationem Chriſti tui,id eſt,nouam doctrinā,conuerſationem mirabilē,& paſſio-
Mar.7 nem ignominioſam ipſius. Iudæi enim peruerſi primitiuæ eccleſiæ impoſuerunt,quòd Chriſtus do-
Act.6 ctrinam prophetis contrariam docuiſſet,atq; cū publicanis & peccatoribus manducaſſet. Vnde di-
xerunt de Stephano, Nos audiuimus eum dicentem,quia Ieſus Nazarenus deſtruet locum hunc, &
immutabit traditiones, quas tradidit nobis Moſes. Pagani verò Chriſtianis oppoſuerūt,quòd in ho-
minem crederent crucifixū,inter latrones ſuſpenſum. In tranſlatione Hieronymi ſic habetur, Quòd
exprobrauerunt veſtigia Chriſti tui. Principes nanque Iudæorum cum ſuis fautoribus dicta,& ope-
ra Chriſti vituperauerunt , & propter imitationem veſtigiorum Chriſti,eccleſiam primitiuam affli-
xerunt,quam poſtea tyranni & falſi fratres,atq; hæretici grauiter perſequebantur. Sed quoniā Chri
ſtus hanc commutationem pro nobis accepit , & deus gratiam patientiæ nobis largitus eſt , ideo
(51)BENEDICTVS dominus inæternum,]id eſt,ab omnibus ſine fine laudetur , & benedictus
eſſe ſciatur ac honoretur:[FIAT,fiat,]id eſt,ita agatur,ita agatur. Quod iteratur ad inſinuādum ar- H
dentis deſiderij zelum,& prouocandum aliorum affectum.

EXPLANATIO eorundem verborum de Chriſto & membris eius.

TVnc loquutus es in viſione ſanctis tuis. Tunc,inquit,quando iam prædicta mihi cœlitus reue
Amos 3 laſti,locutus es in viſione ſanctis tuis prophetis,quibus ſecreta tua velut familiaribus,& ami-
Dan. 20 cis reuelare conſueuiſti,quemadmodū Amos dicit, Non faciet dominus verbum, niſi reuela-
Iob 33 uerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. His loquutus es in viſione,non ſolum imaginaria,ſed
etiam intellectuali,quia intelligentia eſt opus in viſione. Interdum quidē in ſomno: iuxta illud , Per
Dan.10 ſomnū in viſione nocturna aperit deus aures virorum. Interdum autē in vigilia, vt patet de Daniele.
Exod.33 Et ita ſunt oſtenſa Moſi diuina myſteria,cum quo loquebatur dominus.i.angelus domini,facie ad fa
ciē,ſicut loqui ſolet homo ad amicū ſuū:& dixiſti,in cordibus prophetarum per inſpirationē inter-
Zach.2 nam: quæ tamen loquutio fit miniſterio angelorum,ſecūdum quod Zacharias de ſeipſo proteſtatur,
Ecce angelus qui loquebatur in me,egrediebatur,& alius angelus egrediebatur in occurſum eius,&
Luc.1 dixit ad eum, Curre & loquere ad puerum iſtum. Vel,dixiſti manifeſtè ad aliquos pueros ſanctorum,
1.Co.1 qui à ſeculo ſunt prophetarum tuorū, Poſui adiutorium meum, ſcilicet humani generis redemptio-
Hebr.1 nem in potente,id eſt,in Chriſto,qui eſt virtus & ſapientia patris,qui(ſecundum Apoſtolum) por-

A tat omnia verbo virtutis ſuæ,purgationē peccatorum faciens.& exaltaui electum,Id eſt, Chriſtū, qui ſecundum naturā aſſumptam appellatur electus & præelectus, ſicut de eo in Canticis ſponſa fatetur, Cant.5 Dilectus meus candidus & rubicundus,electus ex milibus. Vnde ſecundū Apoſtolū, Prædeſtinatus Rom.1 eſt filius dei in virtute,ſecundū ſpiritum ſanctificationis,de plebe mea,id eſt,ex populo Iudæorū, ex quibus Chriſtus. Vel,de plebe mea,quia præ vniuerſis hominibus exaltatus eſt Chriſtus. Inueni Dauid,id eſt, Chriſtum manufortē & aſpectu deſiderabilem,ſeruum meum,quia vt homo minor eſt deo & ſeruus ipſius,ſicut de eo dominus per Eſaiam ait, Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum. Deniq; apud Eſai.42 Ezechielem Chriſtus & Dauid & ſeruus dei vocatur, Saluabo gregē meum ait dominus,& ſuſcitabo Ezec.34 ſuper eum paſtorē vnum,qui paſcat eum, Dauid ſeruum meū:oleo ſancto meo,id eſt, vnctione ſpiritus ſancti,plenitudine gratiarum,& omnibus donis ſpiritus ſancti,vnxi eum,ſicut ſuperius præhabitum eſt. Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis. Propter quod alio loco aſſerit Chriſtus, Spiritus Pſal.44 domini ſuper me,eò ꝙ vnxerit me. Et Euangeliſta, Non ad menſuram,inquit,dat deus ſpiritum,ſcilicet Chriſto homini. Tota nanq; capacitas naturæ creatæ in Chriſto,impleta eſt gratia dei. Manus Eſai.61 Iohā.3 enim mea,id eſt, diuinitas mea ei vnita auxiliabitur ei in omnibus. Humanitas enim Chriſti erat inſtrumentum animatum,cōiunctum,& proprium diuinæ virtutis ſibi vnitæ & operantis per eam, ſecundum Damaſcenū,ſicut & corpus noſtrum eſt animæ noſtræ inſtrumentū coniunctum, animatū, ac proprium. Vnde Chriſtus apud Eſaiam ait, Dominus deus auxiliator meus. Et in Euangelio, Nō Eſai.50 poſſum ego à meipſo facere quicquam: & brachium meum cōfirmabit eum. Quemadmodū digitus Iohā.5 dei eſt ſpiritus ſanctus,quia per eum omnem veritatem nobis oſtendit: iuxta illud, Cùm venerit ille Iohā.16

B ſpiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem:ſic brachium dei eſt vnigenitus filius eius, quia per eum omnia operatur. De quo brachio in Eſaia ſcriptum eſt, Parauit dominus brachium ſanctū ſuum Eſa.52 in oculis omnium gentium. Et alio in loco, Fecit potentiam in brachio ſuo. Eſt igitur ſenſus,brachiū Luc.1 meum,id eſt,verbum ſeu filius meus,confirmabit eum,ſcilicet Chriſtū,ſecūdum quod homo eſt, aſſumendo eius humanitatem ad ſuipſius perſonalem vnionem,& confirmando eam in bono per beatificam fruitionem,cooperandóque ei per gratiam ſingularem. Nihil proficiet inimicus in eo, puta diabolus,quia tētator victus atque confuſus receſſit à Chriſto dicente ad illum, Vade retro Satana: & Matt.4 filius iniquitatis,id eſt, Iudas,quem Chriſtus in Euangelio diabolū & filiū perditionis appellat. Vel Ioh.17,8 filius iniquitatis,id eſt,plebs Iudæorum,quibus Chriſtus ait, Vos ex patre diabolo eſtis: non apponet nocere ei,id eſt,non iterabit nocumentum ſuū in Chriſto. Quanuis enim ante reſurrectione eum Matt.28 occiderant,poſtmodū tamen non appoſuerunt nocere ei per effectū,quia nec corpus eius tenere poterant in ſepulcro,nec reſurgentis gloriam impedire. Nempe & Chriſtus reſurgēs ex mortuis,iam Rom.6 non moritur. Vel,non apponet nocere ei in anima,quoniam ſpirituale nocumētum Chriſto non intulerunt,& hoc ipſum nocumentū quod corpori eius inflixerunt,ceſſit ad gloriam Chriſti, totiúſq; ſeculi. Vnde per Eſaiam loquitur, Quis eſt aduerſarius meus? Accedat ad me. Quis cōtradicet mihi? Eſai.50 Stemus ſimul. Ecce omnes quaſi veſtimentū conterentur. Et concidam à facie ipſius inimicos eius, puta Iudæos,qui propter Chriſti occiſionem ab exercitu Romanorum trucidati ſunt, venūdati, atq; per mundū diſperſi,quēadmodum ſcriptum eſt, Abijciet eos dominus deus meus, quia non audierūt Oſee 9

C vocem eius,& erunt vagi in nationibus:& odientes eum in fugā cōuertam:quia & prædicti Iudęi fugerunt à facie Romanorum in Ieruſalē,ſed non effugerunt. Dæmones quoque frequenter à Chriſto Apoc.6 & eius miniſtris fugerunt, & tandem in die iudicij omnes aduerſarii Saluatoris fugere deſiderabūt: ſecundū illud, Reges terræ, principes,& tribuni,diuites,& fortes abſconderunt ſe in ſpeluncis & petris montium,dicentes montibus & petris, Cadite ſuper nos,& abſcondite nos à facie ſedētis ſuper thronum. Et veritas mea & miſericordia mea cū ipſo. Chriſtus enim veritate plenus fuit, ſicut ſcriptum eſt, Vidimus gloriā eius,gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Erat etiam Iohā.1 veritas dei cū Chriſto,quoniā omnia quæ de Chriſto per prophetas prædixit,in ipſo impleuit. Et de Mat.22 Chriſto filij falſitatis veraciter loquebantur, Magiſter ſcimus quia verax es, & viam dei in veritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo. Eſt quoque veritas dei cum Chriſto, ſicut cum omnium iuſto & infallibili iudice. Sed & miſericordia dei erat cum Chriſto, quoniam per ſolā miſericordiā dei natura eius humana a verbo dei aſſumpta eſt,& ab omni culpa præſernata, omniúmque diuinorum chariſmatum gratia adimpleta,& miſericordiam ſibi impenſam, Chriſtus paratus eſt nobis communicare:& in nomine meo exaltabitur cornu eius,id eſt,regia dignitas,ita vt omnes tribus, linguæ ac po- Dan.7

D puli ei miniſtrent. Vnde de Chriſto pater ſeu trinitas per Eſaiam ait, Ecce intelliget ſeruus meus, & Eſa.52 exaltabitur & eleuabitur,& ſublimis erit valde. Et ponam in mari manum eius,id eſt, in terris & populis circa mare morantibus dominabitur Chriſtus. Hoc modo videmus impletum in Cypro, Portugallia,& alijs regnis:& in fluminibus dexteram eius,id eſt,fortitudinem Chriſti ponam in inſulis, ita ꝙ populi habitantes in inſulis Chriſto obedient. Vnde apud Eſaiam dominus ait, Mittam ex eis Eſa. 66, qui ſaluati fuerint,ad gentes in mare,in Aphricam,& Lydiam. Alibi quoq; habetur, Ponet domino 42 gloriam,& laudem eius in inſulis nuntiabunt. Ipſe inuocabit me,pater meus es tu,deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ. Nam Chriſtus dixit, Pater ignoſce illis. Et, Pater in manus tuas commendo ſpiritū Luc.23 meum. Ecce quoties inuocauit Chriſtus deum,nominās eum patrem? Vocauit eum etiam deū ſuum, dicendo, Deus meus,deus meus vt quid dereliquiſti me? Sed & ſuſceptorem ſuæ ſalutis,id eſt, ꝙ eum Pſal.39 ſuſcepit ad ſalutem,vocauit eum,dicendo, Omnia mea abs te ſunt. Et ego primogenitum ponā illū. Iohā.17 Chriſtus vt deus eſt vnigenitus dei,vt homo autem eſt primogenitus prædeſtinatione & dignitate, non tempore. Vnde Apoſtolus ait, Quos præſciuit & prædeſtinauit cōformes fieri imaginis filij ſui, Rom.8 vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Et rurſus, Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus Coloſſ.1

omnis creaturæ. Dicitur quoque Chriſtus primogenitus, quoniam ante omnia creata eſt genitus. Po B
Apoc 19 ſuit itaq; deus Chriſtũ primogenitum, faciẽdo eum omnibus electis excellẽtiorem. & cap ut eccleſiæ:
excelſum præ regibus terræ ponã illum, quoniã ipſe eſt rex regũ, & dominus dominãtiũ, & princeps
Pſal.71 regũ terræ. Idcirco ſupra de eo inductũ eſt, Et adorabũt eũ oẽs reges terræ. In æternũ ſeruabo illi mi
ſericordiã meã. i. quicquid miſericorditer ſuæ humanitati donaui, cõſeruabo ſine ceſſatione in ea: &
Luc. 24 teſtamẽtum meum fidele ipſi. i. promiſsionẽ ſibi à me factã fideliter adimplebo, ſicut & ipſe ait, Neceſ
ſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moſi & prophetis & pſalmis de me. Et ponã in ſeculum
ſeculi ſemẽ eius. i. populũ Chriſtianũ ex aqua & ſpiritu ſancto in Chriſto renatũ, vſq; in finẽ ſeculi cõ
Mat.24 tinuabo. Eccleſia enim in finẽ mũdi perſiſtet, præſertim cùm Chriſtus ei promiſerit, Ecce ego vo-
biſcum ſum cunctis diebus vſq; in cõſummationem ſeculi. De huius ſeminis Chriſti perpetuatione
Eſa.54 apud Eſaiam ſcriptum eſt, Si poſuerit in mortẽ animam ſuam, videbit ſemẽ lõgæuum. Ponã & thro-
num eius, id eſt, ſedem & poteſtatẽ eius regalẽ, ſicut dies cœli, ita quòd nũquam ceſſabit, & regnabit
Luc.1 in domo Iacob in æternũ, & regni eius nõ erit finis. Si autẽ dereliquerint filij eius per fidẽ & gratiam
Oſee 4 baptiſmalẽ, videlicet Chriſtiani legẽ meam euangelicã eam non obſeruãdo: prout de quibuſdam in
Oſee habetur, Dereliquerũt dominũ in non cuſtodiẽdo. Viſitabo in virga iniquitates eorũ, paterna-
Apoc.3 liter eos corripiẽdo non penitus exterminãdo: quoniã ego quos amo, arguo & caſtigo. Miſericordiã
autẽ meam non diſpergã ab eo. i. gratiã meam non penitus auferam à populo Chriſtiano: & in iſto no F
Zach.12 tatur magnitudo miſericordiæ dei tẽpore euãgelicæ legis, quod ideo dicitur tẽpus gratiæ. Vnde ali-
bi ſcriptũ eſt, Erit qui offenderit ex eis in die illa quaſi Dauid, cui vtiq; deus maximã miſericordiam
fecit. Neq; propbanabo teſtamẽtum meum. i. promiſsionẽ meam, Chriſto & ſemini eius factam. Se-
mel iuraui in ſancto meo. i. in meipſo, ſi Dauid mẽtiar. i. Chriſto nõ mẽtiar, ſemẽ eius. i. populus Chri
ſtianus in æternum manebit, nũc in via per fidẽ & gratiã, deinde in patria per fruitionẽ & gloriam.
Tu verò repuliſti & deſpexiſti. Hæc & ſequẽtia exponũt doctores catholici de regni & populi Da-
uid deiectione, ſicut in præcedẽti expoſitione patuit, quæ tamen aliquo modo de ſtatu eccleſiæ ac-
cipi poſſunt, quoniã populus Chriſtianus ſæpe ſimilia paſſus eſt à paganis atq; hęreticis, qualia ſuſti-
nuerunt Iudæi à Chaldæis & alijs gẽtibus: poſſetq; litera applicari ad hoc. Poſtremò quædã in hoc
pſalmo cõtenta de cõfeſſoribus põtificibus cantat eccleſia. ſ. Poſui adiutoriũ in potente. Poſuit nanq;
deus auxiliũ gratiæ ſuæ in illis, Et exaltaui electũ de plebe mea. i. quemlibet ſanctũ epiſcopum ſubli-
maui ad ſtatum, gradum, ac ordinem epiſcopalem. Nemo enim ſibi aſſumit honorẽ, ſed qui vocatur à
Heb.5 dêo tanquã Aaron. Inueni Dauid ſeruum meũ. i. quẽlibet ſanctum cõfeſſorem antiſtitem cõtra mun-
dum, carnem ac dæmonem fortiter dimicantẽ: oleo ſancto meo vnxi eum, quia põtifices oleo ſancto
vngũtur, & ſancti epiſcopi ſpũaliter vngebãtur ex infuſione gratiarum ſpũs ſancti, cuius vnctio do-
cuit eos. Quomõ autẽ cætera quæ cantantur eis conueniant, ex præinductis clariſsimè liquet. Ecce G
Pſalmum verbis & ſenſibus magnũ, myſterijs plenũ, omni laude dignũ audiuimus, in quo primo o-
mnium miſericordia dei ſuauiſsimè cõmendatur, eius promiſſa tanguntur, ipſa ſumma diuinitas pul
cherrimè præconizatur, Chriſtus ſecundũ vtrãque naturam mirabiliter deſcribitur, eius myſteria co
pioſe traduntur: tandẽ humanæ naturæ cõmemoratur fragilitas, diuinæ maieſtatis imploratur beni-
gnitas, atq; finaliter deus iucũdo laudatur verſiculo, quo dicitur, Benedictus dominus in æternũ, fi-
at, fiat. Elaboremus igitur eũ deuotione cõdigna, & ſancta hilaritate ac puritate præcipua tantũ pſal-
mum depromere, quatenus nobis cõueniat quod in eo cantatur, Beatus populus qui ſcit iubilationẽ.
&, Domine in lumine vultus tui ambulabũt, & in nomine tuo exultabũt tota die, &c. Omnino equi-
dem decet nos in laudibus dei creatoris & ſaluatoris noſtri cordialiter exultare, & ſummè lætari, tã-
quam in ſummo bono, omnium bonorum noſtrorum ſcaturiente & ſupermiſericordiſsimo fonte.

COMMENTARIVS IN PSALMVM LXXXIX.

EXPOSITIO TITVLI.

EXponendi nunc Pſalmi titulus talis eſt, Oratio Moſi hominis dei. Secundũ Hebręos atq; Hie
ronymũ Moſes eſt author Pſalmi præſentis: ſecundũ Auguſt. verò & eũ ſequentes, Dauid eum
cõpoſuit: ſed intitulatur à Moſe, quia in eo quædã tanguntur ad vetus teſtamentũ ſpectantia, H
& quædã ad nouũ pertinẽt teſtamentum: ſicq; cõgruenter intitulatur à Moſe, qui erat veteris teſta-
menti legiſlator, & noui teſtamenti propheta. Author itaq; pſalmi præſentis, quicũq; ille ſit, rogatu-
rus deũ pro beneficijs acquirẽdis primò gratias agit de beneficijs iam cõceſsis, quoniã ad impetrãda
Mat.25 dona futura optimus modus eſt, gratũ exiſtere de donis præteritis ſeu receptis. Habenti enim. i. gra-
to, dabitur: ei autẽ qui non habet. i. ingrato, & quod videtur habere auferetur ab eo. Itaque ait,

PRECATIO.

Sis domine noſtrum ubique refugium, qui es deus à ſeculo & uſq; in ſeculũ: reſpice clementer in nos ſeruos tuos, & ſit ſplendor diuinitatis tuæ ſuper nos, ut opera noſtra à te ſemper dirigantur, & cœpta per te finiantur.

¶EXPOSITIO Pſalmi.

DOMINE refugium factus es nobis,] hoc eſt, per beneficia tua nobis collata,
dediſti nobis fiduciam plena fide confugiendi ad te, in omni neceſsitate & ca-
ſu. Ab initio enim feciſti cœlum & omnia ſidera, ſolem ac lunam in miniſteriũ
cunctis gentibus. Deinde feciſti hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ tuam,
Deut. 4 feciſtique eum dominari piſcibus maris, & beſtijs terræ. Habuiſtique ab exor-
Gen.1 dio ſpecialem prouidentiã generis humani, intantũ vt dicat Apoſtolus, Nun-
1.Cor. 9 quid cura eſt deo de bobus? Propter hæc atque ſimilia refugium factus es nobis

A [A GENERATIONE in generationem,]id eſt,indeſinēter per omnium generationum ſucceſsio-
nem. Veruntamē modò ô domine multo amplius refugium factus es nobis per beneficium tuę bene-
dictiſsimę incarnationis,per meritum tuę ſanctiſsimę cōuerſationis,& effuſionē tui pretioſiſsimi ſan
guinis,per miſsionem ſpiritus ſancti,pe ſacramētum corporis & ſanguinis tui : idcirco tu dicis, Ve- Matt.11
nite ad me omnes,qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiam vos. Et iterum,Qui ſitit,veniat & ac- Apoc.22
cipiat aquā vitæ gratis. Dicitur autē deus factus refugiū noſtrum, nō per aliquam mutationē ſeu no-
uitatem ipſius,ſed per nouam cōuerſionem noſtræ mētis ad ipſum, ſicut columna fixa ſtans , fit mihi
dextera & ſiniſtra ſine ſui mutatione ſecundum quòd ego me diuerſimode ad eam habeo. ℂ (2)
PRIVSQVAM montes fierent,& formaretur terra & orbis,]hoc eſt,totus mundus,ſcilicet ante o-
mnem creaturam ſeu totum vniuerſum[A SECVLO & in ſeculū,]id eſt,æternaliter[TV es deus]nō
quòd ante mundi creationem fuerint ſeculū & ſeculum,ſed quia tunc erat ipſa æternitas,omniū ſecu
lorum durationem immobiliter continens. Poſſunt autem per montes intelligi angeli dei, vel partes
terræ ſublimes. Ante omnia iſta eſt deus,quia creator eorum:creator autem creaturam præcedit na-
tura,dignitate,ac tempore. Vnde per Eſaiam ait,Ego ſum dominus faciens omnia,extendens cœlos Eſai. 44
ſolus,ſtabiliens terram,& nullus mecum. Conuenienter quoque dicit,tu es deus,& non eras,quia in
deo ſemper eſt ſtabile atq; inuariabile eſſe,in quo nec præteritum eſt neque futurū , ſed æterna præ-
ſentia,ac præſens ac pura æternitas,quæ eſt interminabilis vitæ tota ſimul perfecta poſſeſsio. Et hoc
modo loquendi vtitur Chriſtus, Antequam,inquiens, Abraham fieret ego ſum. ℂ(3) NE auertas Iohā.8
hominem,]hoc eſt,ne auerti permittas hominem à teipſo ſummo bono & à bonis ſpiritualibus atq;
virtutibus[IN humilitatem,]id eſt,in vilitatem,ita vt conuertatur ad bona temporalia,& caduca, &
B concupiſcētias carnis. Hoc age,quia [ET dixiſti, conuertimini filij hominum,]id eſt,per angelos &
homines ſanctos exhortatus es homines ad pœnitentiam. Da ergo implere quod mones. Idcirco au-
tem hortatus es hominem ad conuerſionem ſalubrem. ℂ(4) QVONIAM mille anni ante oculos
tuos,]hoc eſt,quia quælibet duratio temporalis ſeu longitudo vitæ humanæ,quantumcunque ſit lō-
ga,reputatur à te,& breuis eſt coram te,ſeu cōparatione tuæ æternitatis, [TANQVAM dies heſter-
na quæ præterijt,]id eſt,nullius momenti eſt,& velut nihil exiſtit,quia finiti ad infinitum non inue-
nitur proportio. Quēadmodum itaque(ſecundum Eſaiam)omnes gentes quaſi non ſint ſic ſunt co- Eſa. 40
ram eo,& quaſi nihil & inane reputatæ ſunt ei. Propter quod dictum eſt ſupra, Et ſubſtātia mea tan- Pſal. 38
quam nihilum ante te. ſic omnis duratio vitæ præſentis ſic eſt tanquam nihil ſit comparatione dura-
tionis vitæ futuræ,ſeu felicitatis æternæ. Propterea admonet deus vt deſpiciamus præſentia,trāſito- Heb.13
ria & terrena:inquirentes bona futura,æterna,atque cœleſtia. Propter quod ait Apoſtolus, Non ha- Heb.4
bemus hìc manentem ciuitatem,ſed futurā inquirimus. Et iterum, Feſtinemus ingredi in illā requiē. Eccl.11
Hinc quoq; Salomon loquitur, Si multis annis vixerit hō,& in his omnibus lætus fuerit , meminiſſe
debet tenebroſi tēporis,& dierum multorum:qui cùm venerint,vanitatis arguentur præterita. Huic
autē verſiculo conſonat quod in Canonica beati Petri ſcriptū eſt, Vnus dies apud deū tāquam mille 2.Pet.3
anni:& mille anni ſicut dies vnus. ℂ(5) ET cuſtodia in nocte.] Iſtud ſenſum verſus præcedentis
concernit,vt ſit ſenſus, Mille anni ante oculos tuos ſunt tanquā dies heſterna quę præterijt:& cuſto-
C dia in nocte.i.tāquam cuſtodia noctis quæ eſt breuior die,quoniā cōtinet tres horas.ac ſi dicat, non
ſolum duratio vitæ humanæ comparatur diei præteritæ,quæ vigintiquatuor horas habet, ſed etiam
cuſtodię noctis continenti tres horas. Et conuenienter adiungit ſimilitudinem de cuſtodia noctis cō-
tinente tres horas:quoniam tantum diſtat ac deficit duratio vitę hominum poſt diluuium à duratio-
ne vitæ eorum qui ante diluuium erant,quantum integra dies cuſtodiam noctis excedit, idcirco de-
berent homines nunc præcipuè hanc vitam paruipendere,& futurā inquirere. Sumitur verò iam cu-
ſtodia pro vigilia,quoniā nox in quatuor vigilias diuiditur,quibus antiquitus fiebāt excubiæ pro cu
ſtodia exercitus,à militibus ſibijnuicem ſuccedentibus per quatuor vices,ſecūdum quatuor vigilias
noctis. Aptiſsimè inſuper comparat vitam humanam cuſtodiæ noctis,in qua omnia ſub obſcuritate
ac trepidatione geruntur,quoniā tota vita noſtra in ignorantia eſt,& periculoſiſsima nimis: [QVAE
pro nihilo habentur,eorum anni erunt,]id eſt, anni ſeu tēpora vitæ hominum erunt de numero ho-
rum quæ pro nihilo computantur,propter nimiam breuitatem vitæ ipſorum. Propter quod Iacobus Iaco.4
ait, Quæ enim eſt vita veſtra? Vapor eſt ad modicum parēs,& deinceps exterminabitur. Et iſtud cō-
ſequenter oſtenditur clarius, ℂ(6)MANE ſicut herba tranſeat,]hoc eſt,prima ætas ſeu pueritia ho-
D minis tam citò percurrat,mutetur,& defluat,ſicut herba quæ celeriter decidit. [MANE] prædictum
[FLOREAT,]quia in principio ſui temporis eſt homo quaſi in flore , & ſimilis fœno virenti , [ET
tranſeat]non diu in eodem ſtatu manendo,quemadmodum Iob dicit, Homo quaſi flos egreditur & Iob 24
conteritur,& fugit velut vmbra,& nūquam in eodem ſtatu permanet. [VESPERE,]id eſt, ſenectus
ſeu vltima hominis ætas[DECIDAT]à priſtina fortitudine, [INDVRET,] id eſt, ſiccetur propter
conſumptionem humidi radicalis,[ET areſcat]propter defectum naturalis caloris non valentis re-
parare deperditum. Vnde ſenes naturaliter ſunt ſicci ac frigidi. Cur autē iſta nobis contingant,ſub-
iungitur, ℂ(7)QVIA defecimus]à primordiali inſtitutione cōditionis humanæ,& ſolita duratio-
ne ætatis paternæ ſeu patrum noſtrorum,qui præceſſerunt diluuium,& diu vixerunt,videlicet circa
nongentos annos,ſicut in Geneſi legitur, [IN ira tua,]hoc eſt,in vltione tua ſeu propter vindictam Gen.7
tuæ iuſtitiæ:nam propter originale peccatum venimus in hunc ſtatum mortalitatis & vallem lachry
marum,qui aliàs nati eſſemus in originali iuſtitia,collocati in paradiſo terreſtri: fuiſſemúſq; immor-
tales per obedientiam facti. Vel ira iſta intelligi poteſt diluuium,quod deus mundo impiorum indu-
xit,atq; extunc minorati & abbreuiati nimis ſunt dies noſtri,& debilitata humana cōplexio. Propter

Gen.6 quod dominus ait, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt: erúntq; dies E
vitæ illius centum viginti annorum: [ET in furore tuo,] hoc eſt, in multiplici pœna, quem nobis pro-
pter originale peccatum, & per diluuium induxiſti, [TVRBATI ſumus,] id eſt, vehementer afflicti,
inſtabiles facti, formidoloſi atque miſerijs pleni. In magna nanq; mẽtis tranquillitate creati eramus,
quoniam per originalem iuſtitiam ſubiecta erat in homine caro ſpiritui, ſenſualitas rationi, & ratio
deo: ſed homine præuaricãte inflictæ ſunt nobis pœnæ diuerſæ grauesque, quia in carne ſecutæ ſunt
infirmitates, paſsibilitates, & mors. In ſenſualitate autem timor, dolor, triſtitia. In mẽte verò ignorã-
tia, inſtabilitas, & difficultas ad bene agendum: venítque ſuper nos, quod dictum eſt protoplaſto no-
Gen.3 ſtro parenti, Maledicta terra in opere tuo: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in
terram: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. ❡(8) POSVISTI iniquitates noſtras in conſpe-
ctu tuo,] hoc eſt, eas non indulſiſti, ſed cõſideraſti, quatenus iuſtam pœnam pro eis infligeres, quem-
Amos 5 admodum per Amos dixiſti, Cognoui ſcelera veſtra. Et alibi, Adinuẽtiones eorum coram facie mea
Oſee 7 factæ ſunt. Poſuiſti & [SECVLVM noſtrum,] id eſt, opera temporis noſtri quo viuimus [IN illumi-
natione vultus tui,] id eſt, in lucida inſpectione intellectus tui, quatenus vnicuiq; tribuas quod mere
Iere.32 tur, ſecundum illud Ieremiæ, Fortiſsime, cuius oculi aperti ſuper omnes filios Adam, vt reddas vni-
Eccl.23 cuique ſecundum vias ſuas. Eccle. Oculi, inquit, domini multo plus lucidiores ſuper ſolem, circũſpi-
cientes omnes vias hominum. ❡(9) QVONIAM omnes dies noſtri,] hoc eſt, duratio ſeu opera- F
tio vitæ noſtræ [DEFECERVNT,] id eſt, abbreuiati ſunt, velociterque conſumpti. Iob enim dicit,
Iob 9 Dies mei velociores fuerunt curſore, tranſierunt quaſi naues poma portantes. Et ſcriptum eſt, Dies
1.Par.29 noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. [ET in ira tua defecimus,] ſicut iam dictũ eſt atq;
Pſal.38 expoſitum. ❡(10) ANNI noſtri ſicut aranea meditabuntur.] Huic ſimile eſt quod dictum eſt ante,
Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius. Eſt itaque ſenſus, Anni noſtri, id eſt tempora vitæ no
ſtræ, vel noſipſi in hoc tempore breui viuentes, meditabuntur ſicut aranea, id eſt, ſimiles eſſe iudica-
buntur araneæ: quoniam ſicut aranea ſemetipſam euiſcerat & fatigat tela formãdo, quatenus muſcas
capiat, citò tamen opus eius deſtruitur, modico ſcilicet vento flante, & labor eius caſſatur, ipſáque pe
rit: ſic homines multipliciter occupantur temporalia congregando, honorem & gloriam ſeculi hu-
ius quærendo, & alios opprimendo, & tamen ipſi celeriter moriuntur, labores eorũ inutiles efficiun-
Iob 12 tur, imo inceſſabiliter tendunt ad caſum, quemadmodum S. Iob aſſerit, Quaſi putredo conſumẽdus
2.Re.14 ſum, & quaſi veſtimentum quod comeditur à tinea. Vnde & alibi dicitur, Omnes morimur, & quaſi
aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertentur. [DIES annorum noſtrorum] ſecundum commu-
nem curſum ſunt [IN ipſis] hominibus [SEPTVAGINTA anni,] quibus homo viuere poteſt in
fortitudine competenti. ❡(11) SI autem in potentatibus,] hoc eſt, fortibus & bene complexiona- G
tis hominibus inueniantur [OCTOGINTA anni, & amplius eorum,] id eſt, tempus vlterioris ætatis
erit [LABOR & dolor,] quoniam ſenex plenus eſt querelis, & ipſa ſenectus eſt velut labor cõtinuus.
Iſtud de communi curſu & lege intelligendum eſt. Nam & multi ante ſeptuaginta annos ærumno-
ſam ac languidam ſenectutem incurrũt. Aliqui verò poſt octoginta annos ſatis robuſtè atque hilari-
ter viuunt. Sanctus Thomas allegat hos duos verſiculos, ad oſtendendum, ꝙ vita hominum ante di-
luuium tam prolixa fuit potius ex diuina virtute, ſeu miraculoſe, quàm ex cauſa naturali: adducítque
2.Reg.19 ad hoc illud, quod de Bercellai ſcriptum eſt, Erat autem Bercellai Galaadites ſenex valde. i. octoge-
3.Reg.1 narius. Et confirmatur idem per hoc quod de Dauid inducitur, Rex Dauid ſenuerat, habebátq; æta
tis plurimos annos, & tamen Dauid ſeptuagenarius obijt. Aſſerit quoque Thomas, Dauid hos ver-
ſus tempore ſuo ſcripſiſſe: & ita ſecundum Thomam Dauid eſt auhor Pſalmi præſentis: ex quo ſe-
qui videtur, ꝙ Thomas ſenſerit omnes Pſalmos à Dauid cõſcriptos. Hanc autem vitæ abbreuiatio-
nem & temporalem pœnam nobis induxiſti, ❡(12) QVONIAM ſuperuenit manſuetudo,] hoc
eſt, quia iudicio tuo clemẽtiam addidiſti, per quam rigorem tuæ iuſtitiæ temperaſti. Meruerunt nan-
que homines penitus deſtrui ac damnari, ſed pro totali deſtructione inducta eſt decurtatio vitæ: pro
damnatione verò perpetua temporalis afflictio. [ET corripiemur,] per has tuas caſtigationes man-
ſuetè inflictas, cauendo de cætero à peccatis, ne grauiora patiamur flagella. ❡(13) QVIS nouit] ſi-
ne tua ſpeciali illuſtratione [POTESTATEM iræ tuæ,] id eſt, virtutem iuſtitiæ tuæ, & vltionũ tua- H
rum rigorem, [ET] quis nouit [PRAE timore tuo,] hoc eſt, præ metuendo iudicio tuo, ſeu præ timo-
re proprij cordis de tua maieſtate concepto [IRAM tuam dinumerare,] id eſt, omnes pœnas pecca-
toribus a tua iuſtitia præparatas menſurare aut explicare? quaſi dicat, nemo. Incõprehenſibilia nanq;
Rom.11 ſunt opera diuinæ iuſtitiæ, quibus in peccatoribus operatur. Quorũdam enim pœna nunc incipit, &
in futuro continuatur. Aliorum nunc incboatur, & in futuro ſeculo deſinit. Aliorum pœna modò dif
fertur, quatenus in æternum cõtinuetur. Quis autem iſta diſcernere valet, & cur ſingula ſingulis ac-
cidant conſiderare, niſi quem deus ſupernaturaliter mirabiliterq; docuerit? Eluceſcit ex his, quia ſan
cti homines nonnunquam præ nimio timore maieſtatis diuinæ, deficiunt à cõtemplatione diuinæ iu
Iob 6 ſtitiæ. Nam & timor vehemens actum rationis locutionẽq; impedit. Propter quod in libro Iob ha-
betur, Pauor eius non me terreat, neque enim poſſum metuens reſpondere. Veruntamen moderata
afflictio timoris ſiue triſtitiæ confert interdum ad veritatis notitiam adipiſcendam, inquantum diſſo
Eſa.26 lutionem & exceſsiuam libertatem & hilaritatem excludit. Vnde Eſaias inducit, Domine in angu-
ſtia requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Inſuper pro illuminatiõe diuina orat,
Apoc.13 dicendo, ❡(14) DEXTERAM tuã,] hoc eſt, poteſtatem diuinam & eius correctionem terribilem
[SIC notam fac] nobis iam per fidei contemplationem ſynceram à ſpiritu ſancto infuſam, quatenus
Prou.2 eam veneremur, & eius iram ſeu pœnam formidemus, dicẽtes ex animo illud, Iuſtæ & veræ ſunt viæ

A tuæ rex ſanctorũ.Quis non timebit te,& magnificabit nomen tuum? Fac quoque nos homines [ET Pſal.93
eruditos corde in ſapiẽtia]legis diuinę,quoniã omnis ſapiẽtia à domino deo eſt. Et beat⁹ homo quẽ
tu erudieris domine.⸿(15)CONVERTERE domine]ſine tui mutatione, cõuertendo me ad te,&
clemẽter reſpiciẽdo in me,[VSQVE QVO].i.non ceſſando ab hac conuerſione , donec ad vltimum
finem pertingam. Vel aliquantulũ, vt alia tranſlatio habet.i.modicum : quoniã quantumcunq; parũ
de gratia tua præſtiteris mihi,ego illud pro magno habebo. Vel,aliquantulum .i. tribulationes meas
mitiga atq; diminue,non penitus tolle,quoniã tribulatio neceſſaria eſt electis:[ET deprecabilis eſto
ſuper ſeruos tuos]non differendo nec indignando propter eorum peccata , ſed cito ac dulciter ſuc-
currendo ſecundũ miſericordiam tuã. Verſiculus iſte efficaciſsimã,affectuoſiſsimã, ac deuotiſsimam
continet precẽ,quem tanto ardentius,quanto frequentius dicere corde attẽto,& affectu vim verbo-
rum guſtãte debemus.⸿(16)REPLETI ſumus mane].i.cito[MISERICORDIA tua,]quia quàm
cito corde ſyncero te inuocamus,plus q̃ meremur,recipimus. Vel,mane.i.in ſpirituali aurora ſeu ſpi
ritualis diei principio,quando videlicet ſol iuſtitiæ Chriſtus dominus lucẽ gratiæ imprimit mẽtibus
noſtris. Vel,mane.i.hora reſurrectionis dominicę,& hora miſsionis ſpũſſ.qa & Chriſtus mane ſurre-
xit,& ſpũſſ.in die Pẽtecoſtes mane ſuper diſcipulos viſibiliter venit:tuncq; repleti ſumus miſericor-
dia dei, quoniã Chriſtus(ſm Apoſt.)reſurrexit ꝓpter iuſtificationẽ noſtram, & illa paracleti miſsio Matt.28
B erat totius mundi illuſtratio:[ET exultauimus].i.ſigna lætitię foris oſtẽdimus:[ET delectati ſumus] Rom.4
interius. Vel,exultauimus,ſecundũ intellectualẽ appetitũ,& delectati ſumus ſecundũ appetitũ ſenſi-
tiuum per redundantiã intellectualis exultationis in ipſum,ſicut ſuperius dictũ eſt, Cor meum & ca- Pſal.89
ro mea exultauerunt in deum viuũ.i.appetitus ſuperior atq; inferior:[IN omnibus diebus noſtris].i. Philip. 4
certis horis omniũ dierum quibus in gratia viximus,eo modo quo ait Apoſt. Semper gaudete. Et,In 1.Theſ. 5
omnibus gratias agite. Et,Cãtate & pſallite domino in cordibus veſtris ſemp. Homines nanq; virtu Coloſſ.3
oſi non ſolũ gaudent in proſperis,ſed etiã in aduerſis,quemadmodũ Chriſtus hortatur , Gaudete in
illa hora & exultate.⸿(17)LAETATI ſumus pro diebus qbus nos humiliaſti].i.humiliari, tentari,
& opprimi permiſiſti.i.pro[ANNIS quibus vidimus].i.experti ſumus[MALA]pœnæ. Magna quip- Mat.5
pe eſt ratio exultandi in deo ſuſtinuiſſe patienter aduerſa & aſpera, quoniã hoc eſt ſignum prædeſti-
nationis æternę,eò ꝙ ſcriptura dicat, Beatus vir qui ſuffert tentationẽ, Et,Beatus homo qui corripit Iacobi 1
à domino. Et,Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiã. Et, Ego quos amo,arguo & caſtigo. Iob 5
Quidam hos verſus exponunt de eccleſia triũphanti,exponendo præteritũ pro futuro, & per mane Matt.5
intelligentes horã reſurrectionis futuræ:nec dubiũ eſt,quin hoc mõ verſiculi iſti plenius competunt Apoc.3
beatis in patria, q̃ electis in via. In beatis nãq; eſt miſericordia cõſummata inceſſabiliſq; lætitia,atq;
iucunda præteritarũ tribulationũ memoria. ⸿(18)RESPICE]oculo pietatis paternæ,[IN ſeruos
C tuos & in opera tua,]hoc eſt,in ſeruos tuos qui ſunt opera manuũ tuarũ. Vel,in opera tua.i.operati-
ones tuas per quas gratiã facis in eis,quẽadmodũ in Eſa.habetur, Omnia opera noſtra operatus es in Eſai.36
nobis. Apoſtol. quoq;, Deus,inquit,eſt qui operatur in vobis,& velle & perficere pro bona volunta- Philip.2
te. Hæc opera ſunt tua & noſtra:tua ſunt,quia à te principaliter procedẽtia:& noſtra,quia per nos fa
cta. Reſpice,conſeruando perficiendoq; ea in vitam æternam:[ET dirige]gratia duce in vitam æter
nam [FILIOS eorum,] videlicet ſeruorum tuorum. Vt autem hoc fiat,oro, ⸿(19)ET ſit ſplendor
domini noſtri ſuper nos,]hoc eſt,gratia tua ſemper cordibus noſtris effulgeat,ſicut Eccleſiaſticus di Eccle.36
cit, Miſerere noſtri deus omnium,& reſpice nos,& oſtende nobis lucem miſerationum tuarum:[ET
opera manuum noſtrarum].i.operationes noſtras interiores & exteriores , quæ à viribus operatiuis
cauſantur,quę nomine manuum deſignantur,[DIRIGE ſuper nos,]id eſt,in finem ſupernaturalem,
in vitam æternam ad tuijpſius honorem & gloriam,quatenus non hominibus ſed tibi in omnibus cõ
placere optemus,& pręmium ſupercœleſte pro noſtro labore adipiſci curemus & intendamus : [ET
opus manuum noſtrarum dirige:]poſtquam pluraliter ſupplicauit opera ſua dirigi , quid neceſſe iam
eſt ſingulariter exorare,vt opus dirigatur , niſi ꝙ actum charitatis,præſertim & ſummè dirigi cupit,
quoniam actu charitatis manente,cæterarũ virtutum permanent opera:& actu autem charitatis ceſ-
ſante,omnia opera meritoria ceſſant,quoniam ſine actu charitatis nullius actus virtutis meretur vitã
D æternam . Ecce inclytum Pſalmum audiuimus, cuius primus verſiculus eſt verſus magnæ fiduciæ
atque charitatis præcipuæ. Debemus nanque ad dominum deum noſtrum omni fiducia ac dilectio-
ne cõfugere,ſicut ad patrem & ſaluatorem. Vnde Saluator ait, Si vos cùm ſitis mali , noſtis bona da-
ta dare filijs veſtris:quanto magis pater veſter cœleſtis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Studea-
mus ergo ex documẽtis pſalmi præſentis vitæ noſtræ breuitatẽ penſare, æternæ felicitatis indeficiẽ- Lucæ 11
res dies appetere,ab omni ſeculari amore atque carnali affectu, vana ſolicitudine,& inquieta pertur-
batione corda noſtra purgare,quatenus ſplendoris gratiæ dei ſemper capaciores reddamur, mòxque
finito huius exilij incolatu ad lumen gloriæ intromittamur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XC.

EXPOSITIO TITVLI.

A Scribitur Pſalmo iam pertractando hic titulus, Laus cantici ipſi Dauid, id eſt, in Pſalmo hoc
continetur laus ſpiritualis iucunditatis cõueniens ipſi Dauid, & cuilibet fideli per Dauid ſi-
gnificato. Agit enim hic Pſalmus de tentationibus varijs generis humani,quoniam victor in
hoc pſalmo laudatur,& de æterna iucunditate per promiſsionem dei certus efficitur. Refert autem
Nicolaus de Lyra ꝙ Pſalmus iſte cum pſalmis ſequentibus vſq; ad pſalmum centeſimum,qui incipit,

Miſericordiam & iudicium,&c.in Hebræo titulo caret, & ꝙ titulus iſte ab aliquo expoſitore ſecun- E
Pſal.100 dum propriam voluntatem appoſitus ſit. Aſſerit quoque quòd Pſalmus iſte cum ſequentibus vſque
ad pſalmum centeſimum,à Moſe factus ſit ſecundum Hebræos . Hæc autem à doctoribus catholicis
diſſonant. Credendum eſt nanque titulos pſalmorum ab aliquo ſancto ex diuina inſpiratione forma-
tos:ſed & ſancti doctores pene omnes allegando verba horum pſalmorum,frequenter S.Dauid cō-
memorant tanquam authorem eorum. Ait ergo,

PRECATIO.

Deus altiſsime concede nos quæſumus in adiutorio tuo habitare,& in tua commorari protectione : ut dextera tua auertente non accedat ad nos malum, nec tangat nos peccatoris flagellum : ſed te mandante ab angelis in omnibus cuſtodiamur uijs noſtris.

¶EXPOSITIO Pſalmi.

QVI habitat in adiutorio altiſsimi,] hoc eſt , homo mentem ſuam in deo ſtabi-
Eſa.50 liens,innitēdo auxilio gratiæ eius,quēadmodū Eſaias dicit,Quis ambulauit in
Prou.3 tenebris,& non eſt lumen ei.Speret in nomine domini,& innitať ſup deū ſuū.
Et Salomon,Habe fiduciā in domino ex toto corde tuo,& ne innitaris prudē-
tiæ tuæ Hic talis[IN protectione dei cœli cōmorabitur].i.à deo ſtabiliter pro-
tegetur. Sicut enim in adiutorio dei habitat ſperans ab eo adiuuari: ſic in ꝓte-
Eccl.1 ctione dei cœli cōmorabiť,effectū ſpei adipiſcendo,quoniā deus protector eſt
omniū ſperantium in ſe:iuxta illud,Reſpicite filij nationū,& ſcitote,quia nul-
lus ſperauit in domino & confuſus eſt.Ad hoc itaque ꝙ mereamur à deo cœlorum defendi,non ſuf- F
ficit trāſitorie ſeu inſtabiliter eius ſubuētioni inniti,ſed debemus in adiutorio altiſsimi habitare,hoc
Iohā.15 eſt,fixo animo permanere,penſantes nos eius ope inceſſabiliter indigere,quemadmodū ait filius dei,
1.Co.13 Sine me nihil poteſtis facere. Nequaquā enim permittimur in nobiſmetipſis ſeu proprijs meritis vi-
2.Cor.3 ribúſq; cōfidere,ſi verū eſſe fatemur quod ait diuinus Apoſt.Gratia dei ſum id quod ſum. Et rurſus,
Iohā.15 Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquā ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt.
Idcirco Chriſtus,Qui manet,inquit,in me & ego in eo,hic fert fructum multū.Sciendū verò eſt, ꝙ
quidā ſunt homines in deo non ſperantes:alij ſunt de deo deſperantes:alij autem ſunt in deo fruſtra
ſperantes.Qui enim cōfidunt in vanitatibus ſuis,in proprijs viribus,meritis ſeu diuitijs,non in deo
Eſa.26 ſed in ſeipſis ſperant. Qui autem ſine operibus in deo ſperat,inaniter ſperat. Habitemus igitur ſem-
Ibidem per quantūcunque profecerimus in adiutorio altiſsimi, omnē profectum & perfectionē noſtram ſuæ
Oſee 13 miſericordiſsimæ bonitati,deuotione pleniſsima aſſeribentes,atque cum Eſaia dicentes, A facie tua
domine cōcepimus,& quaſi parturiuimus & peperimus ſpūm. Et iterū, Tantū in te recordemur no-
minis tui. Ad hoc nāq; inducit nos deus apertiſsimè per Oſee dicēs, Perditio tua Iſrael ex te, in me
tantūmodo auxiliū tuum. ¶(2) DICET domino]homo taliter in adiutorio dei habitans,[SVSCE-
PTOR meus es tu,]id eſt,orationum mearū pius adiutor,meę infirmitatis clemens curator, mei pœ- G
nitentis atque ad te redeuntis clemētiſsimis brachijs miſericordiæ amplexator,[ET refugiū meum,]
quoniam ad te in omni periculo,neceſsitate,& indigentia ſecurè confugio ſicut ad patrem ac ſalua-
torem, [DEVS meus.]omnium quidem generaliter deus es , tanquam omnium conditor & proui-
ſor,ſed ſpecialiter deus meus:primò ex parte tui propter ſpecialem pietatem & gratiam , quam mihi
impendis:ſecundò ex parte mei propter ſpecialem dilectionem & cultum,quibus tibi adhæreo, teq́;
honoro,& ſummè ac vnicè colo : [SPERABO in eum,]non in homine puro , quoniam maledictus
vir qui confidit in homine:nec in aliqua pura creatura , ſed in te ſperans per opem & gratiam tuam
Iere. 17 omne malum euadere,omne bonum acquirere.Scriptum eſt nanque, Benedictus vir qui confidit in
Ibidem. domino,& erit dominus fiducia eius. Sperabo autem in eum, ¶(3) QVONIAM ipſe]per gra-
tiam [LIBERABIT me de laqueo,] hoc eſt, à deceptione atque peſtifera infectione [VENAN-
TIVM,] id eſt,iniquorum ad peccata quibus anima captiuatur ac moritur,inducentium. Venatores
nanque hic appellantur, qui currunt & ſatagunt fallere animas,eáſque à deo auertere,ac per hoc pri
uare gratia in præſenti,& gloria in futuro . Hi verò venatores non ſolum ſunt dæmones,ſed eorum
Sap.2 quoq; imitatores homines reprobi,de quibus ſcriptum eſt , Inuidia diaboli mors introiuit in orbem
Mich.7 terrarum. Imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius. Vnde alibi legitur, Vir fratrem ſuum vena-
tur ad mortem. Laqueus verò nunc dicitur id,quo anima dæmonum ſeruituti ſubijcitur, ab hoſtibus H
ſuæ ſalutis capitur,vinculíſque æternæ mortis ligatur. Hoc autem nihil aliud eſt,niſi mortale pecca-
tum. Propter quod Apoſtolus laqueum iſtum interdum ſingulariter exprimit, nominans eum auari-
1.Tim.6 tiam. Qui,inquit,volunt diuites fieri,incidunt in tentationē & laqueum diaboli. Interdū verò expri
mit eum pluraliter,intelligendo quæcunque peccata mortalia nomine laqueorum,ſicut cùm ait, Det
2.Tim.2 illis deus pœnitentiam, vt reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.
Vnde de his laqueis,quibus anima miſerabiliter irretitur & ſpiritualiter moritur,in Euangelio aſſe-
Marc.6 ritur, AErumnæ ſeculi,& deceptio diuitiarum,& circa reliqua concupiſcētiæ introeūtes in cor, ſuf-
focant verbum,& ſine fructu efficitur . Quid ergo eſt, Ipſe liberabit me de laqueo venantium,niſi
ipſe per miſericordiam ſuam eripiet me,atque ſaluabit ab inſidijs hoſtium viſibilium & inuiſibilium:
Iob 22 iuxta illud, Erit omnipotens cōtra hoſtes tuos? Liberabit inſuper me[ET à verbo aſpero] .i. ab omni
ſermone nociuo contra me dicto,ita vt non fiam impatiens,dum alij me irrident,calūniantur, vitu-
Iob 12 perant. Deridetur enim iuſti ſimplicitas,& vitam iuſtorū peruerſi ſermonibus impijs lacerant. In his
Mat.5 (ſed gratia dei iuuante)non conturbamur,imo lætamur,penſantes quod ait Saluator , Beati eritis,

A eùm maledixerint vobis homines,& perſecuti vos fuerint,& dixerint omne malũ aduerſum vos men
tientes propter me. Gloriari nanque debemus, dum inſurgit in nos imprudentium contumelioſa lo-
quacitas, quoniam conformamur aliqualiter domino noſtro Ieſu Chriſto, qui ait, Opprobria expro-
brantium tibi ceciderunt ſuper me. Et, Omnes videntes me deriſerunt me. Cui frequenter dixerunt Pſal.68
Iudæi, Dæmonium habet,&, inſanit, homo vorax, amicus peccatorum, &, in principe dæmoniorum Pſal.21
dæmonia eijcit. Vel, à verbo aſpero, id eſt, à ſententia iudicis, qui dicet in die iudicij impijs verbum Iohã.10
illud aſperrimum, Ite maledicti in ignem æternum. ℂ(4) SCAPVLIS ſuis obumbrabit tibi.] Per Matt.11
ſcapulas dei intelligit poteſtatem diuinam electos protegentẽ. Eſt igitur ſenſus, Scapulis ſuis, id eſt, Mat.25
poteſtate ſua benigna obumbrabit tibi, id eſt, ab æſtu tentationis & igne perſecutionis refrigerabit,
alleuiabitque te, ſicut infra dicitur, Obumbraſti ſuper caput meum in die belli. Vnde Apoſtolus di- Pſal.139
cit, Sicut abundant paſsiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra: [ET ſub 2.Cor.1
pennis eius,] id eſt, ſub alis ipſius, videlicet ſub extenſione miſericordiæ atque potentiæ dei [SPE-
RABIS,] quòd per miſericordiam atque potentiam dei ſaluaberis. ℂ(5) SCVTO] ſpirituali in a-
nima [CIRCVNDABIT,] id eſt, vndique muniet [TE veritas eius,] id eſt, ſacræ ſcripturæ cognitio,
ſeu illuſtratio ſpiritus ſancti. Vnde ait Saluator, Si manſeritis in ſermone meo, veritas liberabit vos. Iohã.8
B Et Apoſtolus, Omnis, inquit, ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad corripiẽdum, 2.Tim.2
vt perfectus ſit homo ad omne opus bonum. Quemadmodum enim ſcuto materiali defenditur cor-
pus à læſionibus hoſtis: ſic per conſiderationem ſacræ ſcripturæ & commemorationem diuinæ do-
ctrinæ protegitur anima ab impugnationibus tentatoris, reijcitque à ſuo conſenſu, quicquid diuinæ
legi conſpicit diſſonare. Propterea Sapiens quidam dicit, Sermo tuus domine, eos qui in te credunt, Sapi.16
conſeruat. Qui enim in omne quod agit vel deſerit, ſacræ ſcripturæ teſtimoniũ adhibet, inexpugna-
bili ſcuto innititur, nec poteſt errare. [NON timebis à timore nocturno] id eſt, non formidabis incur
rere noctis timorem, neque pauebis his quæ ſolent nocturnis temporibus timorem incutere. Multi
enim imbecilles & modicę ſpei timent die adhuc durante quòd in nocte perterrebuntur. Et quidam
paululum animo fortiores hoc non timent, tamen in ipſa nocte de facili perterrentur ex aliquo ſtre-
pitu ſeu imaginatione aut ſomnio. Hic timor magnæ imperfectionis indicium eſt, liberatq; ab eo ve-
ritas ſacræ ſcripturæ ſeu illuminationis ſupernæ, quæ ait, Ne paueas repentino terrore. Vnde Salo. Prou.28
dicit, Fugit impius nemine perſequente. Iuſtus autẽ quaſi leo confidens abſq; terrore erit. Deniq; cõ
tra hunc ſtultũ timorẽ, quo timemus de nocte ꝓpter abſentiã hominũ, ſeu propter ſomniorũ aut fan
taſiarũ occurſum, quaſi deus & ſancti angeli nõ eſſent nobiſcũ de nocte ſicut in die, aut quaſi dæmõ
aliquid poſſet in nos niſi permiſſus à deo. ſcriptũ eſt enim, Qui timet deũ nihil trepidabit. Et iterũ,
Quaſi qui apprehendit vmbrã,& perſequitur ventum, ſecundum hoc viſio ſomniorũ. Qui iſta verba
C æternæ veritatis perpendit, hoc carebit nocturno timore: quemadmodũ ſapiẽtia profitetur, Qui me
audierit, abſque terrore quieſcet. Quòd ſi imaginationes rerũ timorem incutiẽtium oriuntur in no-
bis, videlicet cõmemorationes iam defunctorũ,&c. multum prodeſt ſtatim in corde deſcribere imagi
nem Chriſti in cruce pendentis, & ea quę ipſe pro nobis perpeſſus eſt. Non timebis etiã ℂ(6) A ſa-
gitta volante in die,] hoc eſt, ab aſpera aduerſitate quę manifeſtè infertur, ſicut eſt contumelia, deprę
datio, & quæcũq; manifeſta afflictio, imo aduerſitas talis tanquã donũ dei recipitur, & iucundè ſuf-
fertur: iuxta illud Apoſtoli, Vobis datũ eſt à Chriſto non ſolũ vt credatis in eũ, verumetiã vt patiami
ni pro eo. Et ad Hebr. Rapinã, inquit, bonorũ veſtrorũ cũ gaudio ſuſcepiſtis. Nec timebis [A nego- Phil.1
tio] .i. dæmonio [PERAMBVLANTE in tenebris] .i. qui nocturnis tẽporibus permittitur inquieta-
re homines. neque formidabis [AB incurſu & dęmonio meridiano] .i. dæmone qui in die permittitur
deſęuire. A quatuor ergo tẽtationibus liberatur, q in adiutorio altiſsimi habitat. ſ. à timore nocturno
à ſagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, & ab incurſu & dęmonio meridiano, &
ita nullã tentationẽ quantũcunq; grauẽ ſeu vndiq; illatã veretur, dicẽs cum Apoſt. Omnia poſſum
in eo q me cõfortat. Et illud Iere. Domine fortitudo mea, & refugiũ meũ; & robur meũ in die tribu-
latiõis meę. Vnde ſupius dictũ eſt, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quẽ timebo? &c. Propter
q̃d Petrus ꝓteſtatur, Quis eſt q vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Nẽpe ſi de⁹ ꝓ nobis, quis 1.Pet.3
D cõtra nos? Igitur nec dęmonẽ perambulãtem in tenebris, nec dęmoniũ meridianum timebis. ℂ(7)
CADENT à latere tuo] ſiniſtro] MILLE] ex dęmonibus, [ET decem milia] dæmoniorum cadent à
dextris tuis, quia quicunq; ſeu quotcunq; ad te tentãdum acceſſerint, diuina virtute ſuperabũtur, ac
fugient, quemadmodũ dicit Apoſtolus Deus pacis cõteret ſatanã ſub pedibus veſtris velociter. Ideo
Heliſęus locutus eſt, Nolite timere: plures enim nobiſcũ ſunt q̃ cum illis. Per latus aũt ſiniſtrũ à quo
mille cadere perhibẽtur, intelligẽdus eſt ſtatus animæ in aduerſis. Per dexteram verò, ſtatus eius in
proſperis. Dicit ergo quòd mille caſuri ſint à latere tuo ſiniſtro, quoniã nulla aduerſitas te deijciet, ſi
in adiutoriu altiſsimi habites: imo quantũcunq; fuerit ſpiritus tuus afflictus, nec murmurabit, nec à
deo recedet, neq; puſillanimitate victus tẽtatori ſuccũbet. Cadẽt quoq; decẽ milia à dextris tuis, quo
niam nulla proſperitas te extollet, & quãtumcunq; proſperè ſuccedat, nunquam in teipſo gaudebis,
nec aliquid boni tibi aſſcribes, nec tẽtatori blandienti conſenties. Sed cur à ſiniſtro latere aſſerit mil
le caſuros, atq; à dextris decẽ milia? Primò ſciẽdum quòd hîc ponitur numerus determinatus pro nu
mero indeterminato, quemadmodũ Dan. inquit, Milia miliũ miniſtrabãt ei, & decies milies centena Dan.7
milia aſsiſtebãt ei. Et in Apoca. Erat numerus angelorum milia milium dicẽtium, Dignus eſt agnus
qui occiſus eſt accipere virtutẽ. Eſt igitur ſenſus, quòd à lateribus tuis cadet multitudo dæmoniorũ,
quãtumcunq; fuerit numeroſa ſeu multa. Nam vt in ſcriptura habetur, Nõ eſt domino difficile ſalua-
re in multis vel in paucis, ſuntque plures ac fortiores pro nobis, videlicet angeli ſancti, quàm contra

nos angeli mali. Veruntamen dicũtur plures caſuri à dextris quàm à ſiniſtris: quoniam plures homi- E
nes ſeducuntur per blandimenta atq; illecebras proſperitatis, quam per moleſtias aduerſitatis. Delc-
ctationem nanque omnes naturaliter vehementerque appetunt: [A D te autem non appropinquabit]
teotatio dæmonum per conſenſum, ſeu multitudo dæmonum iàe victa per opem gratiæ dei. Dæmo-
nes nanque victi ceſſant à tentatione & fugiunt, quemadmodum ſcriptum eſt, Reſiſtite diabolo, & fu
giet à vobis. Et aſſerunt aliqui, quòd dæmo ſemel victus ab aliquo, nunquam redeat ad teotandum
eundem. Alij dicunt, quòd nunquam redeat ad tentandũ eundẽ de illo peccato, qun ſemel ab eo exti-
tit victus. Sed probabilius reor, quod & ſancto Thomæ amplius placet, videlicet quòd quanuis dæ-
mones victi ad tempus recedant, & à tentatione deſiſtãt, redeunt tamen viciſſim ad tentandum eun-
Luc. 4 dem de quocũque peccato, & ad huius cõfirmationem allegat Thomas quod de Chriſto apud Luc.
ſcriptum eſt, Cõſummata omoi tẽtatione, diabolus receſsit ab eo vſque ad tempus. ❡(8) V E R V N-
T A M E N oculis tuis] interioribus [C O N S I D E R A B I S] banc victoriam tuam tibi diuinitus præ-
ſtitam, ne deo ingratus exiſtas, & ad haoc conſiderationem requiritur ſpiritus ſancti infuſio: iuxta il
lud Apoſtoli, Nos non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, vt ſciamus quæ
à deo donata ſunt oobis: [E T retributionem peccatorum videbis,] id eſt, iuſtam pœnam reproborum
penſabis & cernes, nunc quidem per fidei ſpeculationem, recolẽdo diſtrictionem futuri iudicij, pœ-
náſque inferni: in ſeculo autem futuro ac finali iudicio eam videbis per certiſsimam manifeſtationẽ:
& vt eam euadere queas, dices deo, ❡(9) Q V O N I A M tu es domine ſpes mea,] id eſt, obiectũ, cau-
ſa, & termious ſpei meæ. Vel, ſpes mea, id eſt, bonũ à me principaliter finaliterq; ſperatum, quia non
aliud bonum deſidero, nec aliud præmium quæro, nec alium finem expecto niſi teipſum. [A L T I S-
S I M V M poſuiſti refugium tuum]. i. in teipſo collocaſti terminũ oostri refugij .ſ. vt non quieſcamus, F
nec ſtemus citra ſeu infra te, ſed mentẽ erigamus in tuę bonitatis cõtemplationem, ſicq; ad tuij pſius
ineffabilem & ſupraltiſsimam confugiamus clemẽtiã. ❡(10) N O N accedet ad te malum,] id eſt, pec
cator non admittetur ad ſocietatẽ & gloriã tuam. Vel, malũ, id eſt, peccatũ non accedet ad te per ap-
Pſalm. 5 probationem, quia non cõplacet tibi, ſicut prædictum eſt, Quoniam non deus volens iniquitatem tu
es: [E T flagellũ ooo appropinquabit tabernaculo tuo]. i. triumphãti eccleſię, ſeu cœlo empyreo, quia
io patria oulla inuenitur triſtitia, afflictio aut miſeria, ſed gaudiũ & lætitia, gratiarũ actio & vox lau-
Eſa. 51 dis. Vel ſic, homo iuſtus dicet, Quoniã tu es domine ſpes mea, & ſi hoc deo veraciter dixeris ô homo
quicunq; ille es, tunc vtiq; altiſsimum poſuiſti refugium tuum, id eſt, io Chriſto vniuerſorum condi
tore, non in rebus creatis & vilibus, ſtatuiſti tibi locum refugij. Idcirco non accedet ad te malum pœ
næ vel culpæ in ſeculo illo, vbi ſpei tuæ mercedem recipies, & flagellum non appropioquabit taber-
naculo tuo, id eſt, corpori tuo quod in futura reſurrectione reſumes, quoniam corpus impaſsibile, cla
rum, agile, atque ſubtile habebis. Oportet nanque (ſecuodum Apoſtolum) mortale hoc induere im-
1. Cor. 15 mortalitatem. Vnde apud Eſaiam dominus ait, Erit ſecuritas vſque io ſempiternum, & ſedebit popu
Eſai. 32 lus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & requie opulenta. Vel, Non accedet ad
te malum culpæ mortalis in præſenti per conſenſum, quoniam ſperãtem in ſe dominus à ruina præ- G
1. Pet. 1 ſeruat, ſe undum quod in Petri Can. habetur, Satagite vt per bona opera certam ſaciatis electionem
veſtram. Sic enim facientes non peccabitis aliquando: & flagellum non appropinquabit tabernacu-
lo tuo, hoc eſt, corpori tuo in detrimeotum & nocumentum ipſius: imo tale flagellum potiua repu-
taodum eſt dulce ac proſperum purgamentum, & maximũ meritũ, quàm durũ tormentũ aut aliquod
Rom. 8 oocumentum: quia vt ait Apoſtolus, Non ſunt cõdignæ paſsionnes huius temporis ad futuram gloriã
2. Cor. 4 quæ reuelabitur in nobis. Et iterum ait, Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis
oostræ, ſupra modum in ſublimitate æterũm glorię põdus operatur in nobis. ❡(11) Q V O N I A M
angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.] Omnes nanque (ſecundum Apo-
Heb. 1 ſtolum) ſunt adminiſtratorij ſpiritus, io miniſterium miſsi propter eos qui hæreditatem capiunt ſa-
Mat. 18 lutis. Quòd enim angeli deputantur ad cuſtodiam hominum, Chriſtus apud Matth inſinuat, Ange-
li, inquit, eorum in cœlis ſemper vident faciẽ patris mei. Vbi Hierony. dicit, Magna eſt dignitas ani-
marum, vt voaquæque à natiuitatis exordio habeat angelum ſanctum ad ſui cuſtodiam deputatum.
Sed cùm ſingulis homioibus ſinguli præſint angeli, cur noo ait, angelo ſuo mandauit de te, vel ange
lis ſuis mandauit de vobis? Et reſpondendum, quòd quãuis quilibet homo inquantum eſt ſingularia
perſona ſpecialem habeat angelum, tamen ſicut vnum eundémque hominem plurea tentant diaboli,
ſic eidem homini adeſſe atque ſuccurrere poſſunt angeli plures. Cuſtodiunt autem noa angeli quan- H
tum in ipſis eſt, in omnibus vijs, hoc eſt, operibus ooſtris. In bonis enim actibus nos cuſtodiunt, ne
ceſſemus à bono, ſed ſemper perſeueremus in finem. In malis quoque actibus nos cuſtodiunt, ne ſta-
tim à dæmone rapiamur, & ne in vitijs perſiſtamus. Cuſtodiunt etiam nos à tentationibus dæmo-
num, oe quantum deſiderant, nos moleſtent, & à multis periculis mentis & corporis. Vnde ſecũdum
Thomam infantes in vtero matrum ſuarum angelum ſpecialem pro cuſtodia ſortiuntur, quia infan-
ti in vtero accidere poſſunt aliqua nocumenta. ❡(12) I N manibus ſuis,] hoc eſt, in ſua poteſtate &
ſapientia [P O R T A B V N T,] id eſt, dirigent [T E] de via huius exilij ad patriam electorum. Adiuuant
enim ſua virtute noſtram infirmitatem, & ſua ſapientia tenebras cordis noſtri illuſtrant: ſicque gra-
diuntur oobiſcum portantes nos ſecum, cooperando oobis in omni bono opere. Portabũt igitur te,
[N E forte offendas ad lapidem pedem tuum,] id eſt, ne aliquid tibi in via obſiſtat, ſed pede inoffen-
Eſa. 28 ſo, & calle ſecuro tendas ad patriam. Vel, oe offendas ad lapidem pedem tuum, id eſt, ne Chriſtum
Act. 4 qui eſt lapis angularis, peccando offendas. Vel, ne offendas ad lapidem, hoc eſt, ad culpam mor-
1. Pet. 2 talem ab ingreſſu patriæ prohibentem, quemadmodum lapis obſtruit viam, prohibetque iogreſ-

A ſum,pedem ſuum,id eſt,affectum ſuum,ſeu operis tui greſſum,ſeruiēdo ac inhærendo creaturæ po-
tius quàm creatori. Hos duos verſiculos propoſuit Chriſto diabolus,quaſi de Chriſto prædictos,ſed
cùm ipſe ſit mendax,& cùm mendacium loquitur,ex proprio loquitur,ideo mendaciter allegauit.
Non enim de Chriſto dicta ſunt (ſecundum Hieronymū)ſed de membris eius , quoniam Chriſtus Iohā. 8
angelorum cuſtodia nullatenus eguit, quippe qui errare non potuit. miniſtrauerunt tamen ei angeli, Matt. 4
non propter neceſsitatem,ſed propter reuerentiam atque decentiam . ¶(13) SVPER aſpidem &
baſiliſcum ambulabis,& conculcabis leonem & draconem.]Huic ſimile eſt quod Chriſtus ait diſci-
pulis,Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones,& ſuper omnem virtutem
inimici,& nihil vobis nocebit . Quæ licet ad literam accipi poſsint de irrationalibus,venenoſiſque
brutis,quæ multi ſanctorum,præſertim in noua lege ſine læſione calcauerunt , ſic vt eorum venena
ſine nocumento biberunt: iuxta illud Chriſti apud Marcum , Si mortiferum quid biberint,non eis Marc. 16
nocebit. Quod etiam partim contigit filijs Iſrael ex AEgypto gradientibus per eremum vaſtam at-
que horribilem,& venenoſis animalibus plenam,quæ nocumētum non intulerunt filijs Iſrael , quē-
admodum Moſes ſcripſit,Dominus ductor tuus fuit in ſolitudine magna & terribili,in qua erat ſer-
pens flatu adurens,& ſcorpio,ac dypſas . Conuenientius tamen per animalia iſta accipimus dæmo-
B nes,horum animalium proprietatem habētes , vel eundem dæmonem diuerſis his proprietatibus vel
potius malitijs informatum,ſeu ipſa vitia taliter nocentia,qualiter nocent animalia iſta. Dæmon ita-
que dicitur aſpis,inquantum cordi virus inuidiæ ingerit,& occultæ tentationis veneno animam in-
ficit & occidit:ſicque per aſpidem intelligi poteſt inuidia, quæ ſuo veneno charitatem dei & proxi-
mi,omniúmque virtutum virorem intoxicat,& penitus demolitur ac deſtruit : quoniam ſicut ait Io-
hannes,Qui non diligit,manet in morte. Et iterum,Qui odit fratrem ſuum homicida eſt . Dæmon Iohā. 3
quoque dicitur baſiliſcus,dum ſola fraudulenta ſuggeſtione animam tētat atque interficit proponē-
do ei mala ſub ſpecie boni,vtpote in angelum lucis ſe transfigurās,ſecundum Apoſtolum. Baſiliſcus 2. Cor. 11
nanque ſolo viſu interficit,non quoſlibet,ſed eos(vt fertur)à quibus ipſe primitus nō videtur. Nam
ſi homo illum prius conſpiciat,non ſibi nocet oculus venenoſiſsimi baſiliſci, imo(vt legitur)ſi quis
ſpeculum baſiliſco obijciat,repercutitur venenum,rediens ad eum vnde manauit , & proprium in-
terimit effuſorem,ſcilicet ipſum baſiliſcum. Sic planè iſte diabolus,qui per baſiliſcum ſignificatur,&
in angelum lucis transformatur, non videntem interimit : ſi verò aſpiciat homo primùm dæmonem
iſtum,eius verſutiam perdendo,non læditur,ſed redit malignitas dæmonis in caput ipſius : ſicq́; per
baſiliſcum vana gloria deſignatur,quæ incautos & mentaliter cæcos proſternit : videnti verò & ſpi-
ritualiter illuſtrato nocere non valet. Dicitur etiam dæmon leo,dum contumaciter,violenter,ac im-
petuoſe hominem maximè innocentem perſequitur . Propter quod princeps apoſtolorum admo-
C net,Sobrij eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit,quærens 1. Pet. 5
quem deuoret,cui reſiſtite fortes in fide. Vnde per leonem ſignificatur ferocia animi ſeu omne pec-
catum ad violentiam pertinens. Dicitur autem diabolus draco , cùm per ſuarum peſtiferarum im-
miſsionum abundātiam hominem prorſus abſorbet,ſicut de eo ſcriptum eſt, Abſorbebit fluuium,& Iob 40
non mirabitur. Itaque per draconem obſtinatio deſignatur. Poſſent quoque per bruta iſta intelligi
homines impij,propter ſimilitudinem imitationis in malo. Nam peruerſis incredulisq́ue Iudæis ait
Iohānes Baptiſta,Progenies viperarum quis oſtēdit vobis fugere à futura ira? Pharaoni quoque per
Ezechielem dicitur,Audi Pharao draco magne . Si ergo in deo plena mente confidis, ſuper omnes
has aſpides & baſiliſcos ambulabis,omnesq́ue iſtos leones & dracones calcabis,quoniam in omni tē
tatione,perſequutione,& vitiorum impulſu à peccato immunis exiſtes: iuxta illud Apoſtoli, In om-
nibus his ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Deinde ſequitur benigniſsima conſolatio pro- Rom. 8
mittentis ſperanti in ſe multiplicem gratiam in præſenti , plenámque in futuro beatitudinem.
¶(14) QVONIAM in me ſperauit,]non ſpe caſſa & vacua,ſed operoſa atque formata,agens quod
ſibi poſsibile fuit,nec tamen viribus ſuis aliquid tribuens,nec propriæ perfectioni confidens, ſed in
me principaliter ſperans [LIBERABO EVM]iam à vitijs,& in futura reſurrectione ab omni pœ-
nalitate ac imperfectione mentis & corporis,quando reformabo corpus humilitatis ſuæ,configura-
D tum corpori claritatis meæ:[PROTEGAM eum]in omni periculo,[QVONIAM cognouit nomen
meum,]id eſt,quoniam ſciuit,& fide ac opere recognouit me eſſe miſericordem in ignoſcendo, fide-
lē in adiuuando,veracem in promittendo. Eſt autem quædam cognitio dei,quæ vocatur informis,id
eſt,ſine decore & ornamento , quoniam non eſt charitati & bonæ conuerſationi coniuncta : de qua
cognitione dicit Apoſtolus,Confitentur ſe noſſe deum,factis autem negant. Et ad Roman. Cùm co Rom. 1
gnouiſſent deum,non ſicut deum glorificauerunt,aut gratias egerunt . Alia appellatur cognitio dei
formata,id eſt,dilectioni vnita,de qua alio loco ſcriptum eſt,Qui dicit ſe noſſe deum, & mādata eius 1. Iohā. 2
non ſeruat,mendax eſt. Nunc igitur loquitur Propheta de cognitione dei formata,quæ vtique diui-
nam protectionē meretur,cùm ſit acceptabilior deo quàm holocauſtomata, quēadmodū domin' per
Oſee prophe. ait,Sciētiam dei volo plus quàm holocauſta. Ecce q̃ magnum bonum eſt cognitio dei.
Nēpe tam magnum eſt, vt ipſa dicatur finis aduentus Chriſti & vita æterna. Scriptum eſt enim, Sci-
mus quoniā filius dei venit,& dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus deum verū. Et iterū,Hæc eſt vita
æterna,vt cognoſcāt te deum verum. ¶(15) CLAMAVIT ad me] feruenter orādo, [ET exaudiam
eum,]dādo quod rationabiliter atq; ſtabiliter poſtulat:[CVM ipſo ſum in tribulatione,]ſicut ſuperi-
us dictū eſt,Iuxta eſt dominus his qui tribulato ſunt corde. Nō ergo formidemus , nec dedignemur
tribulationes iugiter ſuſtinere,ſi cupimus deum nobis inceſſanter adeſſe.[ERIPIAM eū]ab aduer-
ſis, [ET glorificabo,]hoc eſt,glorioſum & beatum efficiam[EVM]in patria,dicendo ad eum, Euge

Mat.26 ſerue bone,quia ſupra pauca fuiſti fidelis,ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui. E
Luc.19 ℂ(16)LONGITVDINE dierum,]hoc eſt,interminabili duratione vitæ beatæ ſeu æuo , quod eſt
æternitas participata,quæ eſt menſura actionis qua beati in patria beatificè perfruuntur,in qua frui-
tione nulla eſt interruptio,viciſsitudo,aut permutatio, [REPLEBO eum,]dãdo ei æternaliter me-
cum manere,ſicut deſiderat appetitus eius , quatenus nec velit, nec poſsit , nec timeat ſeparari à me,
[ET oſtẽdam illi]clarè per ſpeciem[SALVTARE meum,]id eſt,filium meum dilectum,omnium ſal
uatorem,verbum ęternum,in quo beati in patria omnia vidẽt,qui cum me patre ſuo & ſpiritu ſancto
eſt vnum idemq́ue obiectum & cauſa beatitudinis omnium electorum.In hac diuinitatis Chriſti oſtẽ
ſione ſeu viſione tota noſtra felicitas,ſumma iucunditas,præmiúmque eſſentiale conſiſtit. Vnde &
Iohã.14 Chriſtus in hac oſtẽſione ſui felicitatem noſtram conſiſtere innuit dicens,Qui diligit me,diligetur à
patre meo,& ego diligam eum,& manifeſtabo ei meipſum. Ecce Pſalmum ſententioſum,moralem,
doctrinalem,& conſolatiuum audiuimus,in quo docemur quàm ſalutare ſit in deo cõfidere,quid ſic
confidens debeat domino dicere,quid ab eo expectare,quantis tẽtationibus plena ſit vita iſta, quàm
multiplex adiutorium angelorum ſanctorum nobis deus contra eas donauerit,quàm beatos effectus
conſequantur,ſpem fixam in domino habentes.Merito etiã Pſalmum iſtum in completorio dicimus
contra inſidias noctis,tentationesq́ue multiplices dæmonis.Tunc enim præcipuè diuina protectio-
ne & gratia atque angelica indigemus cuſtodia:debetq́ue quilibet noſtrum ſpeciali veneratione ho-
norare angelum ſuum,præſertim eum inuocãdo de mane,quatenus tota die nos protegat ac dirigat:
& de ſero,vt per totam noctem cor noſtrum ac corpus cuſtodiat,ſomnia dura repellat,mentem illu-
ſtret,reſurgentes piè præueniat,indeſinẽterq́ue nobis aſsiſtat.Et vt promiſsiones diuinas in fine hu
ius pſalmi deſcriptas mereamur ſortiri,ſatagamus hunc pſalmum in completorio deuotiſsima men- F
te cantare.Quod ſi egerimus,guſtabimus ſæpe interiori palato virtutem ac dulcedinem pſalmi prę-
ſentis,qui verè mirabili ſuauitate exundat.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCI.

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet Pſalmus iam exponendus hunc titulum,Pſalmus cantici in die ſabbati,hoc eſt, Pſalmus
ſpiritualis lætitiæ decantandus in die ſabbati,hoc eſt,in ſabbato mentis,videlicet in trãquil-
litate conſcientiæ,quatenus ad ſabbatum æternitatis mereamur perduci. Ad literã, Pſalmus
iſte ſpecialiter cõueniebat ſabbato,& cãtabatur à Iudæis in eo,quoniam agit de opere creati-
Exod 31 onis,ad quam commemorãdam iuſsit dominus diẽ ſabbati celebrari , atq; in eo ab omni actu ſeruili
Gen.2 ceſſare,eò quòd deus die ſeptima ſeu ſabbato requieuit ab omni opere quod patrarat.Voluit nanque
deus inducere homines ad cognitionem ſuę æternitatis,& ad cognoſcendum omnia alia eſſe creata.
Ad hoc autem(ſecundum rabbi Moſen)euidentiſsima atque facilima via fuit celebratio ſabbati, in
quo recolitur mundus de nouo incepiſſe,ſeu ex tempore eſſe productus,ex quo clariſsimè cõſtat cre G
atorem mundi eſſe æternum.Ait ergo ſanctus Propheta,

PRECATIO.

Virtutibus planta nos in domo tua domine,& ut bonum ſemen fac nos in omni ſpecioſa religione fructificare,in quo ut palma flore iuſtitiæ ſurgentes,in eo per te conſummati,perenniter ante te floreamus exultantes.

ℂEXPOSITIO Pſalmi.

BONVM eſt confiteri domino.] Sicut vbertim prædictum eſt , duplex eſt con-
feſsio,ſcilicet confeſsio laudis diuinę,de qua ait Saluator,Confiteor tibi pater
Luc.10 domine cœli & terræ.Et confeſsio noſtræ culpæ,de qua alibi ſcriptũ eſt,Con-
fitemini alterutrum peccata veſtra. Vtraque autem confeſsio bona eſt & ſalu-
Iacobi 5 bris,ſed prima multo melior,nobilior,atque diuinior,cùm ſit actus angelicus.
Sed quoniam non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris,propterea peccatori con-
Eccl.15 feſsio culpæ in primis magis neceſſaria eſt ac ſalubris,quatenus vitijs per con-
feſsionem iſtam deletis,dignus reddatur domino confiteri , ſeu deum laudare.
Nunc verò de confeſsione laudis loquitur Pſalmus. Bonum eſt etiam[ET pſallere,]hoc eſt,publi-
cè & in ſublimi pſalmos ac laudes diuinas cantare [NOMINI TVO,] hoc eſt,ad honorem nomi-
Tobię 12 nis tui ô deus[ALTISSIME.] Vnde Tobiæ angelus Raphael ait, Benedicite deum cæli , & co- H
ram omnibus viuentibus confitemini illi,quia fecit vobiſcum miſericordiã ſuam. Idcirco nunc ſub-
Eſa.26 ditur, ℂ(2) AD ANNVNCIANDVM mane,]id eſt,in principio diei,de quo Eſaias , De mane
(inquit)vigilabo ad te. Vel,mane,id eſt,in ſpirituali aurora,quando videlicet infuſionem ſupernæ
claritatis corde ſentimus ex immutatione ac nouitate ſanctæ deuotionis. Vel,mane,id eſt,tempore
proſperitatis ac iucũditatis[MISERICORDIAM tuam,]id eſt,gratioſa beneficia tuæ pijſsimę bo-
nitatis,ſeu benignitatem tibi cõnaturalem,eam laudãdo ac prædicando. In quolibet mane iam dicto
annunciare debemus miſericordiam dei,omnia bona noſtra diuinæ bonitati deuotiſsimè aſcribẽdo:
& bonũ ac optimũ eſt à diuina laude diem incipere,quatenus totum diem in dei præconio expenda-
Pſal. 70 mus:quemadmodũ dictum eſt ſupra, Repleatur os meum laude,vt cantem gloriã tuam,tota die ma-
gnitudinem tuam.Ad annunciãdum quoque [ET veritatem tuam,]id eſt,ſacram ſcripturam Chriſti
doctrinam,ſeu diuinam iuſtitiam[PER noctem].i.certis horis nocturni tẽporis, ſicut Ieremias hor-
Thren.3. tatur,Conſurge lauda in nocte,in principio vigiliarum. Vel,per noctẽ.i.tempore aduerſitatis, qua-
tenus in noſtra caſtigatione tuã laudemus iuſtitiam, noſtram fateamur malitiam , ob quam flagellari

A meruimus,dic entes illud Tobiæ,Benedico te domine,quoniam tu caſtigaſti me. Illud quoque Iob, Tobiæ 11
Peccaui & verè deliqui,& vt dignus eram non recepi. Vel,per noctem mentis ſpiritualem, quãdo vi Iob 33
delicet ſpiritualis conſolatio tollitur,gratia dei ſuſpenditur,& anima propriam infirmitatem expertitur:tunc enim diuinam iuſtitiã laudare debemus,& non fieri puſillanimes,neque adulterinas conſolationes deſiderare,ſed affectuoſe orare pro reditu priſtinę gratiæ,patienterq; ſufferre dilecti abſentiam vel potius abſconſionem. Veraciter nãq; præſens eſt,non tamen ſentitur eius præſentia,dicẽtes cum Eſaia,Anima mea deſiderauit te in nocte,cordialiterq; penſantes,quod apud eundem Pro- Eſai.26
phetam dominus aſſerit,Ad punctum in modico dereliqui te,& in miſerationibus magnis congrega Eſa.34
bo te.In momento indignationis meæ abſcondi parumper faciem meã à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.Et quia Hebræi cum muſicis inſtrumentis deum laudare ſolebãt,ſicut eccleſia iam agit,organis vtens,ideo additur, ¶(3) IN decacordo pſalterio,cum cãtico in cithara.]Qualiter verò pſalterium decacordum, id eſt, decem cordarum & cythara ſpiritualiter exponantur, dictũ eſt ſuprà in elucidatione pſalmi 80.cuius exordiũ eſt,Exultate deo adiutori noſtro. Breuiter nã- Pſal.80
que tangendo,in decacordo pſalterio deum collaudat,qui decem præcepta obſeruat. Laudat quoq; in cithara qui opera miſericordię non omittit. Taliter conuerſantis vita & laus,dulcẽ efficit melodiã

B in auribus dei:ita vt dicat illud,Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis. Ideo autem bo- Cant.2
num eſt mihi pſallere nomini tuo ô deus altiſsime, ¶(4) QVIA delectaſti me domine]ſpirituali, interna ac pura delectatione,[IN factura tua,]hoc eſt,in conſideratione ac vſu creaturarum tuarum [ET in operibus manuum tuarum].i.omnipotentiæ tuæ,videlicet in ordine vniuerſi,in ſpecibus rerum,in pulchritudine mundi,in operibus creationis,recreationis,& glorificationis,in cõtemplatione viſibilium ac inuiſibiliũ rerum[EXVLTABO.]Vnde ſcriptum eſt, Quàm deſiderabilia ſunt o- Eccl.42
mnia opera eius.Et quis ſatiabitur videns gloriã eius?In creaturis autẽ dei, dupliciter delectari quis poteſt:primò in ipſis creaturis ſecũdum ſe.Secundò,referendo omnem perfectionem earum ad creatorem,ita quòd in ſapientia atq; potẽtia dei potius quàm in rebus creatis homo lætatur:& iſta delectatio ſancta eſt.prima quoque mala non eſt ſecundum ſe,niſi quis finaliter inſiſtat in ea, vel immoderatè in ipſa occupetur,diffundatur,aut reſoluatur.Quoniam autem deum in hac vita in ſeipſo, ſeu per ſpeciem cernere nõ valemus,compellimur ex rebus creatis ad eius cognitionem aſſurgere. Nam ſicut in Prouerbijs ſcribitur,Omnia propter ſeipſum operatus eſt dominus,quatenus ſcilicet diuinæ Prou.16
naturæ perfectiones in entibus relucerent,ſicut perfectio cauſæ ſplendet in ſuo effectu,Inquantũ igitur ordo ſpecierum vniuerſi eſt velut ſcala pertingendi ad creatoris noticiã,delectari & exultare debemus in operibus dei.Ex conſideratione inſuper rerũ,videlicet ex rapidiſsimo ac ſuperuelociſsimo motu cœlorum ac ſyderum,ſolis ac planetarum,ex magnitudine cœleſtium orbium,ex ordine,puri-

C tate ac miniſterio angelorum,docemur q̃ ſublimis ſit deus, q̃ reuerenter ſit ei miniſtrandum, quàm promptè obediendum.Sed & in infimis rebus,puta in ape,formica,lepuſculo,atque ſimilibus innoteſcit ineffabilis ſapientia dei.Omnis quoque pulchritudo,ornatus,dulcedo,bonitas,harmonia,atq; amabilitas creaturarum ad omnipotentis creatoris deſiderium & amorem nos prouocant. Vnde ad hanc contemplationem ac delectationem ab Eſa.inuitamur, Leuate,inquit,in excelſum oculos ve- Eſa.40
ſtros,& videte quis creauit hæc.Exultare etiã debet homo in operibus dei, quoniã omnia facta ſunt propter nos,& ad ſuſtentandam indigentiam noſtram condidit deus omnipotens piſces maris,volucres cœli,beſtias terræ,ligna pomifera,herbas diuerſas. ¶(5) QVAM magnificata ſunt opera tua domine,]id eſt,valde magnificè,ſapienter,potenter,& inſcrutabiliter ſunt inſtituta,diſtincta, atque ornata.Decuit nanq;(quemadmodum Plato affirmat) à ſapientiſsimo, ſpecioſiſsimo, optimóq; opifice opus pulcherrimum,præclariſsimum,excellentiſsimũmque produci, qualis eſt machina mundi, qui incomparabili pulchritudine cõſtat.Maiora autẽ & incomprehenſibiliora ſunt opera recreationis ac glorificationis,quàm creationis. Vnde quæ vnigenitus filius dei pro noſtra salute aſſumpſit, fecit,ac pertulit,omnem magnificentiam,inueſtigationem,ſermonem trãſcendunt. Propter quod in Apocalypſi dicitur,Magna & mirabilia ſunt opera tua domine deus omnipotens. Et in Eccleſiaſte, Apoc 15
Cunctæ res difficiles,non poteſt eas homo explicare ſermone.Sapiens quoque alius, Difficile inue- Eccl.1

D nimus quæ in terra ſunt,& quæ in proſpectu ſunt,inuenimus cum labore. Quæ autem in cœlo ſunt, Sapi.7
quis inueſtigabit?Denique ſi ſubtilius contemplari deſideramus,quàm magnificata ſunt opera creatoris,profundè penſemus quid dominus dicat ad ſanctum Iob, Vbi(inquit)eras quando ponebam Iob 38
fundamenta terræ?Indica mihi ſi habes intelligentiam.Quis poſuit menſuras eius, aut quis tetendit ſuper eam lineam?Super quo baſes eius ſolidatæ ſunt? Quis concluſit oſtijs mare,quando erumpebat quaſi de vulua procedens,cùm ponerem nubem veſtimentum eius,& caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem? Circundedi illud terminis, & poſui vectes & oſtia, & dixi, Hucuſque venies, & non procedes amplius, & hîc confringes tumentes fluctus tuos. Nunquid coniungere valebis micantes ſtellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris diſsipare? Nunquid noſti ordinem cœli, aut pones rationem eius in terra?Quis poſuit in viſceribus hominum ſapientiam,aut quis dedit gallo intelligentiam?Quis enarrabit cœlorum rationem,& concentum cœli dormire quis faciet? Sed vere quicquid de operibus ſupergloriofiſsimi creatoris intelligere aut profari valemus, pene nullius momenti eſt ad id,quod in re ipſa eſt. Propter quod iterum in Iob habetur,Ecce hæc ex parte di Iob 26
cta ſunt viarum eius,& cùm vix paruam ſtillam ſermonum eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri?Propter quod etiam Plato teſtatur,quòd ea quæ ſcimus,minima & prope nulla ſunt reſpectu eorum quæ ignoramus.Ariſtoteles quoque diſſeruit, Quia ſicut ſe habet oculus veſpertilionis ad ſolis fulgorem:ita ſe habet intellectus humanus ad cognitionem manifeſtiſsimorũ Pſal.103

naturæ,hoc eſt,ad notitiam ſubſtantiarum ſeperatarum. Itaque ſi opera dei tam magna & incom- E
prehenſibilia ſunt,quàm incomprehenſibilis eſt creator eorum? Ipſe enim in infinitum cuncta in o-
mni nobilitate tranſcendit.Ideo ſubditur,[NIMIS profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ,]hoc eſt,
conſilium,ratio,& ordinatio ſapientiæ tuæ, qua omnia certo fine feciſti atque in numero,menſura,ac
Sap.11 pondere conſtituiſti,valde & penitus imperſcrutabilis ineffabiliſque conſiſtit. Certiſsimè enim co-
gnoſcimus nihil ſine legitima ratione à te fieri aut permitti. Veruntamen rationem operum tuorum
in ſpeciali aſsignare omnino impoſsibile profitemur.Quis enim excogitet cur in primordiali rerum
inſtitutione ſeu creatione, quando merita nulla præceſſerant, ampliorem perfectionem dederis vni
quàm alteri?Quis nouit cur mundum ab æterno non feceris,vel cur eũ creaueris in illo inſtanti quo
factus eſt,& non prius neq; poſterius?Quis inſuper capere poterit,cur potius vnnm angelũ, vnúm-
que hominem ab æterno ad vitam æternam elegeris quàm alium?Cùm ergo omnia hæc tam incom-
prehenſibilia ſint,liquet ꝙ cogitationes tuæ,hoc eſt,ſapientalis tua diſpoſitio vniuerſorum finẽ, ra-
tionem,ac ordinem penſans ſit nimis profunda,idcirco ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Et
Prou.15 veraciter ſcriptum eſt,Senſum tuũ domine quis ſciet,niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum
Sap.9 tuum de cœlis?Eſaias quoque profunditatem cogitationum diuinæ mentis declarat ex eo, ꝙ nulius
Eſai.40 prior deo formam agendi oſtendit, ſed ipſe ex propriæ ſapientiæ ſuperſplendidiſsimo atque certiſ-
ſimo fonte cuncta molitus eſt. Ait enim, Quis adiuuit ſpiritum domini, aut quis cõſiliarius eius fuit,
& oſtendit illi?Cum quo inijt conſiliom,& inſtruxit eum,& docuit eum ſemitam iuſtitiæ,& erudiuit
eum ſcientia,& viam prudentiæ oſtendit illi?Huic autem prophetali eloquio cõſonat apoſtolicus ſer
mo,O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei,&c.Dicuntur aũt cogitationes dei pluraliter,nõ
Rom.11 ꝙ in deo ſint diſtinctæ ac multæ cogitationes,cùm cogitatio dei ſit eius eſſentia,intellectus, & ſapiẽ F
tia:ſed ſicut dicuntur in deo plures atque diſtinctæ ideæ,per relationẽ ad creata in deo idealiter exi-
ſtentia, ſic dicuntur in deo plures cogitationes ſecũdum diuerſitatẽ operarionum quæ cognoſcũtur
Sap.1 à deo. ℂ(6) VIR inſipiens,]hoc eſt,illa ſapientia carens, quæ in maliuolam animam non intrat,
quæ eſt donum ſpiritus ſancti,per quam vtique ſapientiam iudicat homo rectè de deo, nõ per inſor-
mem notitiam,ſed per cognitionem formatam & ſapidam, [NON cognoſcet] quomodo ex creatu-
ris honorandus atq; amandus ſit deus creator,de quo ſcriptum eſt,Fecit deus opera ſua vt timeatur.
Propter quod de philoſophis huius mundi dicit Apoſtolus,Euannerunt in cogitationibus ſuis, &
obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.[ET ſtultus,]hoc eſt,qui vel vera ſcientia diuinæ legis priuatus
eſt,vel ea quæ nouit eſſe agenda non operatur, [NON intelliger hæc] dicta atqne dicenda,per in-
Iere.5 telligenriam ſalutarem ac operoſam.Propter quod dominus apud Ieremiam ait, Audi popule ſtulte
1.Co.2 qui non habes cor.Me non timebitis,qui poſui arenam terminum mari?Et Apoſtolus dicit,Anima-
lis homo noo percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Stultitia enim eſt illi,& non poteſt intelligere, ſcili-
cet myſteria dei,præmia bonorum,& pœnas malorum. De quorum damnatione ſubinngitur,
ℂ(7)CVM exorti fuerint peccatores ſicut ſœnum,]id eſt,quando iniqui cœperint cõſurgere,pro-
ſperari,atque florere ſicut fœnum quod hodie floret & eſt,cras verò in clibanũ mittitur,eſſeque de- G
ſinit,quoniam ſicut nnnc ſuperius dictum eſt,impiorum proſperitas momentanea eſt, ſtatimq; mar-
Eſai.40 ceſcit eorum floritio,quemadmodum viror ſœni mox decidit.Vnde in Eſaia legitur,Omnis caro ſœ
num,& omnis gloria eius quaſi flos agri.Et denuo, Verè fœnum eſt populus, exiccatum eſt ſœnum,
& cecidit flos. [ET apparuerint] aliquid eſſe,ſeu modico tenipore prævalere & gloriari [OMNES
qui operantur iniquitatem]quos deus permittit ad horam in ſuis deſiderijs ambulare,quatenus æter
naliter iuſta pœna plectantur,quemadmodum ſequitur,ℂ(8)VT intereant,]id eſt,ſpiritualiter mo-
riantur & condemnentur [IN ſeculum ſeculi,] id eſt,ſine fine,tanquam ſeparati à ſonte omnis vitæ
Prou.16 ac gloriæ.Vnde Salomon air,Impium operatus eſt dominus ad diem malum. De quo die,impijſque
Iob 21 daninatione in libro Iob ſcriptum eſt,In diem perditionis ſeruatur malus, & ad diem furoris duce-
tur,& de furore omnipotentis bibet. [TV AVTEM altiſsimus in æternum domine,] quia omnes
in omnipotentia,in ſapientia,iu æquitate,in bonitate & felicitate incomparabiliter ſuperas. Quod
patet ex eo, ℂ(9) QVONIAM ecce inimici tui,] id eſt,tibi rebelles,ingrati ac reprobi[DOMI-
NE,quoniam ecce inimici tui peribunt,]gratiam in præſenti perdendo, gloriámqoe regni cœleſtis
poſtmodum amittendo,arque æternæ mortis incendio in inferoo ſerendo. Quàm horribile nimis
eſt eſſe inimicum dei,imo horribile eſt hoc ipſum audire,idcirco repetitur vt amplius expaueſcas.
[ET diſpergentur,]id eſt,à grege electorum repellentur in die iudicij[OMNES qui operaotur] ſine H
ceſſatiooe & pœnitentia[INIQVITATEM.]tunc enim dicetur ad eos, Ite maledicti in ignẽ æter-
Mat.25 num.Propterea ait ſcriptura,Ruinæ impiorum erunt,& diſpergam eos à facie terræ, dicit dominus.
Soph.1 Itemque,Diſperdam eos qui auertuntur de poſt tergum domini,dicit dominus: & qui dominum nõ
Ibidem. exquiſierunt,nec inueſtigauerunt eum.Deinde ab hac damnatione diſtinguuntur electi,de quorum
tribulatione & gloria ſubditur,ℂ(10)ET exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum].i. imperium ra-
tionis meę ſenſualitati ac animo dominantis ſublimabitur per confirmationẽ gratiæ dei,ſicnt vnicor
nis cornu ſublimatur,quia hoc animal fortiſsimum eſt, vnóq; cornu ab aliorum inuaſione ſe prote-
git:ſic corou meum.i.fortitudo ſiue dominium rationis meæ roborabitur cõtra paſsionũ,tẽtationum
Gal.5 perſecutionumq; vniuerſos incurſus.In die autẽ iudicij cornu hoc animę intantũ exaltabitur in ele-
Sap.9 ctis,vt caro nũquam cõcupiſcat aduerſus ſpiritũ,neq; aliquid actũ rationis impediat, quinimo cor-
pus corruptibile nunc aggrauãs animam,tunc erit ſpiritale,immortale,animam ornãs atq; exhilarãs,
Pſal.70 [ET ſenectus mea].i.ætas mea vltima erit[IN miſericordia vberi,]quia cùm deficiet virtus mea non
2.Cor.4 derelinques me. Et licet is qui foris eſt ooſter homo corrumpatur, tamen *is* qui intus eſt renoua-

A tur de die in diem in gratia dei ſecundum Apoſtolum. Iſta ſunt verba bonæ ſpei, non præſumptionis
iniquæ, quoniā ex charitate ardenti & fiducia magna mentis in deo, iſta dicuntur ab eccleſia ſeu quo-
libet iuſto. ❡(11) ET deſpexit oculus meus] intellectualis [INIMICOS meos] dæmones hominesq́;
peruerſos, quoniam propter ſpem quam habeo in domino deo meo, non timeo ſuperari ab eis: ſicut
inferius dicitur, Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Et rurſus ſcriptum eſt, Pſal. 117.
Timorem eorum ne timueritis, nec conturbemini. Inimici noſtri viſibiles, ſcilicet homines mali, in 1. Pet. 3
quantum ſunt homines gratiæ, gloriæque capaces, amādi ſunt: iuxta illud, Diligite inimicos veſtros. Mat. 5
In quantum verò ſunt impij, & veritatis aduerſarij, deſpiciendi ſunt, odiendi, & vilipendendi. Vn-
de ſuperius de viro iuſto præhabitum eſt, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus. [ET Pſal. 14
inſurgentibus in me] iniuſte videlicet [MALIGNANTIBVS audiet auris mea,] id eſt, cum quadam
deriſione, & ſine pauore audiam minas eorum. Vel, inſurgētibus in me, id eſt, malignantibus ad con-
fuſionem eorum audiet auris mea ſententiam iudicis iuſti, qui eos damnabit meque ſaluabit.
❡(12) IVSTVS,] id eſt, diuina mandata obſeruans [VT palma] quæ eſt arbor fructifera [FLORE-
BIT] flore charitatis, virore virtutum ac bonis operibus. Non enim florebit vt fœnum quod ſtatim
ſiccatur & diſcoloratur, ſed vt palma quæ diu vireſcit atque fructificat. [SICVT cedrus Libani mul-
tiplicabitur] procreatione ſpiritualium filiorum & numero meritorum. Quemadmodum nanq; ce-
drus creſcens in monte Libano, eſt arbor decora, imputribilis, præ cæteris arboribus in ſublime ex-
creſcens: ſic iuſtus per gratiam ſplendet, per iuſtitiam intus non veteraſcit, & proficiēdo de bono in
melius ſuper alios volat, neque quieſcit donec ad thronum gloriæ perducatur. ❡(13) PLANTA-
B TI,] id eſt, fideles per fidem & obedientiam radicati [IN domo domini,] id eſt, in eccleſia Chriſti,
[IN atrijs domus dei noſtri,] id eſt, in proprijs cordibus, quæ ſunt atria manſionis diuinæ, quēadmo
dum ait Apoſtolus, Chriſtum per fidem habitare in cordibus noſtris. [FLOREBVNT] proficiendo Ephe. 3
in gratia dei, implentes illud Apoſt. Exhibete vos ſanctos & immaculatos & irreprehēſibiles coram Coloſ. 1
deo. Et alibi, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Porrò huic cōcordat comparationi quod dominus Ephe. 4
per Oſee prophetā dicit, Ero quaſi ros, & Iſrael germinabit quaſi lilium. Erumpet radix eius vt Li- Oſee 14
bani, ibunt rami eius, & erit quaſi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani. Simile quoq; eſt in Eccle.
Obaudite me diuini fructus, & quaſi roſa plantata ſuper riuos aquarū fructificate, florete flores qua- Eccl. 39
ſi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam. ❡(14) ADHVC multiplicabuntur,] id eſt, iugiter
perſeuerabunt in bono, & cumulabuntur multiplici dono ſpiritus ſancti ac merito [IN ſenecta vbe-
ri,] hoc eſt, in ſenectute fœcunda, matura ac graui bonis operibus plena, de qua ſcribuntur in libro
Sapientiæ, Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata, ætas ſenectu
tis, vita immaculata. [ET bene patientes erunt,] id eſt, hilariter atque feliciter patientur infuſionem Sapien. 4
illuſtrationis diuinæ. Vnde ſecundum Philoſophum, beneficiatus dicitur bene paſſus. Hęc nanque
eſt paſsio perfectiua, nō deſtructiua, [VT annuncient] laudem dei quę ſequitur, ❡(15) QVONIAM
rectus,] hoc eſt, iuſtus [DOMINVS deus noſter, & non eſt iniquitas in eo,] quemadmodum & alibi 2. Par. 19
dictum eſt, Non eſt apud dominum noſtrum iniquitas, nec acceptio perſonarum aut munerum. Et Iob 34
in libro Iob, Abſit à deo impietas, & ab omnipotēte iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta
C vias ſingulorum reſtituet eis. Deus etenim ſublimis & benedictus eſt omnis ſanctitatis veritatis &
æquitatis cauſa fontana, iudex non errans, conſeruator immobilis. Propter quod à ſapiente quo-
dam dicitur ei, Veritas tua iuſtitiæ initium eſt. Ecce pſalmum cæleſti melodia ſonorum atque admi- Sap. 2
randa dulcedine plenum audiuimus, in quo dei laudatio commendatur, creatoris beneficia recolun
tur, deus in ſuis effectibus glorificatur, inter electos reprobosque diſcernitur, deus poſtremo bene-
dicitur. Si ergo dominum deum noſtrum diligimus, ſi eius beneficijs grati exiſtimus, ſi eum in ſuis
operibus contemplari enitimur, ſi impiorum tormenta euadere, electorumq́; præmia adipiſci cona-
mur, ſtudeamus hunc pſalmum corde iucundo, deuoto, cuſtodito, ac timorato depromere.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCII.

EXPOSITIO TITVLI.

ASſignatur autē pſalmo præſenti hic titulus, Laus cātici ipſi Dauid in die ante ſabbatū quan-
do fundata eſt terra. Dicit verò quidā hunc titulum non haberi in Hebręo, ſed ab aliquo ex-
D poſitore appoſitum ſecundum ſuam voluntatem & imaginationem, & idem dicit frequenter
in alijs pſalmis. Sed dato quòd ab aliquo expoſitore additus eſſet, non tamen bene ſonat, quòd ille ti
tulum iſtum appoſuit ſecundum ſuam voluntatem ſeu imaginationē, imò firmiter eſt credendum ti-
tulos pſalmorum ſecundum ſpiritus ſancti inſpirationem formatos eſſe, atq; pſalmis appoſitos: quo-
niam omnes ſancti catholicique doctores communiter approbant & exponunt hos titulos. Eſt igi-
tur ſenſus tituli huius. Pſalmus præſens eſt laus cantici cōuenientis ac decantandi ipſi Dauid, id eſt,
Chriſto, de quo pſalmus iſte ad literam ſcriptus eſt. Laus, inquā, Chriſto decantanda in die ante ſab- Matt. 27.
batum, id eſt, propter ea quæ fecit ac paſſus eſt ſexta feria, puta in die paraſceues, quando fundata eſt
terra, id eſt, formata eccleſia per ſanguinem de eius latere emanātem. Secundum omnes expoſitores
catholicos pſalmus iſte ad literā tractat de Chriſto & regno ipſius. Deſcribit nanq; inchoationem,
impugnationem & confirmationem regni Chriſti, quod eſt eccleſia. Vnde de inchoatione regni hu
ius ita orditur,

PRECATIO.

Domine regnator cæli & terræ, indue nos bonorum operū decore & fortitudine gratiæ tuæ, ac præcinge caſti-

moniæ uirtute, dáque his nitidis & nuptialibus ueſtibus tibi uenienti obuiare, & ornatis lampadibus ad æternitatis nu- E
ptias tecum intrare: qui cum deo patre uiuis & regnas deus per omnia ſecula ſeculorum.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

DOMINVS,] ſcilicet Chriſtus: de quo Petrus ait, Hic eſt omnium dominus, &
Act.10 qui de ſeipſo aſſerit in Euágelio, Vos vocatis me magiſter & domine, & bene
Iohá.13 dicitis, ſum etenim, [REGNAVIT,] per fidẽ in corde credentiũ, ſeu in eccle-
ſia militanti. Chriſtus náq; vt deus à principio mundi in cordibus electorũ re-
gnauit, ſubijciendo eos per gratiá voluntati diuinę per humilẽ ſeruitutẽ, vt ho-
mo autem habuit poteſtatem regnandi in toto mundo à ſuæ conceptionis prin
cipio. In eodem náq; inſtáti quo vnita eſt eius humanitas verbo, data eſt ei vir-
tus atq; dominiũ ſuper omnem creaturá. Propter quod ante paſsionẽ Chriſtus
Iohan.3 aſſeruit, Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Dum verò cœpit prædicare, miracula facere
Matt.4 diſcipulosq; colligere, tũc cœpit regnare in domo Iacob, & ſedere ſuper ſolium Dauid. Poſt paſsio-
Eſa.9 nem autẽ miſſo ſpiritu ſancto, & apoſtolis publice prędicátibus ac multa milia cõuertentibus regna-
Act.2.3 uit Chriſtus aperte & late, donec per vniuerſum mũdum diffuſa eſt fides eccleſiaq; cõſtructa, & ipſe
Act.4.6. Chriſtus ab omni gente, tribu & lingua cognitus eſt ac honoratus. Tuncq; impletũ eſt illud Eſaiæ, F
Eſaię 54. Redẽptor tuus ſanctus Iſrael, deus omnis terræ vocabitur, [DECOREM indutus eſt, indutus eſt do-
minus fortitudinẽ] Cur non potius dicit dominus Chriſtus vnigenitus dei tam ſpecioſus & potẽs vt
pater, indutus deformitatẽ infirmitatẽ ſeu fragilitatẽ, quia aſſumpſit carnẽ mortalem, naturá creatá,
formá ſeruilem, qua reſpectu diuinitatis Chriſti non ſunt decor & fortitudo, ſed deformitas atq; in-
firmitas? Sed ad hoc duplex reſponſio eſt. Prima quòd Chriſtus deus humaná naturá aſſumendo, di-
citur indutus decorẽ & fortitudinẽ. quoniá licet eius humanitas ſecũdum ſe cõſiderata, & diuinitati
cõparata, poſsit dici deformis ac fragilis, tamen inquantũ eſt diuinæ naturæ perſonali vnione con-
iuncta, eiuſq; inſtrumentũ effecta, vere appellatur decor ac fortitudo: ſic enim plena fuit à ſuæ crea-
tionis initio plenitudine omniũ gratiarum, beatifica fruitione diuinitatis, omnibuſq; donis ſpiritus
ſancti. Sic quoque per eam ſunt facta miracula, debellatæ poteſtates aereæ, reparatũ genus humanũ. Se-
Iohá.1 cunda reſponſio eſt, ꝙ Chriſtus dicitur indutus decorem non in incarnatione, quando verbum caro
Eſa.53 factum eſt, nec in paſsione, quando non fuit in eo ſpecies neq; decor, ſed erat quaſi leproſus & à deo
percuſſus: ſed in reſurrectione, quoniam tũc reſumpſit corpus ſuũ, non tale quale antea fuit, ſed glo-
rioſum, ſplẽdidum, agile, ſubtile, immortale: idcirco tunc indutus eſt fortitudinẽ, hoc eſt, corpus im-
paſsibile. Vel, indutus eſt fortitudinem, quoniá tunc cœpit poteſtaté ſuam oſtendere, dicendo illud,
Matt.28. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, quá tamen (vt dixi) ante paſsionẽ habebat, quoniam G
Iohá.17 paſsione inſtante dixit, de ſeipſo loquẽs ad patrem, Dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis, vt omne quod
dediſti ei det eis vitam æterná: quod etiam factis oſtendit, quando ſolo verbo hoſtes ſuos proſtrauit.
Iohá.18 Cum nanque dixiſſet Iudæis, Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terrá. Tunc etiá eduxit
ſanctos de limbo inferni, miſitq; apoſtolis ſpiritum ſanctum. Iſtud itaq; diuinitatis Chriſti indumen-
Eſaię 36. tum decorũ ac forte, eſt natura humana. De quo indumento apud Eſaiam ſcriptum eſt, Quare ergo
Matt.26 rubrũ eſt indumentũ tuum? [ET præcinxit ſe] Chriſtus, hoc eſt, ad redimendũ genus humanũ, debel-
Philip.2. landumq; dęmonũ turbas parauit ſe, dicens ad patrem, Si non poteſt hic calix tranſire niſi bibá illũ,
Pſal.18 fiat voluntas tua. Factus eſt enim obediens vſque ad mortẽ, ſecundum Apoſtolum, Et exultauit vt gi
gas ad currendam viam, quod S. Ambroſius in hymno eleganter & ſupra humanũ intellectũ expreſ-
ſit dicendo, Procedens de thalamo ſuo pudoris aula regia, geminæ gigas ſubſtantiæ, alacris vt currat
Pſal.44 viam. Vnde ſuperius de Chriſto inductum eſt, Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potentiſsime.
Gen.1 ¶(2) ETENIM firmauit orbem terræ qui non cõmouebitur.] Quamuis hoc accipi poſſet de crea-
Eſa.44 tione ac firma locatione terræ in medio mundi, quam Chriſtus deus cõdidit & firmauit: iuxta illud,
Ego ſum dominus faciens omnia, extendens cęlos, ſtabiliens terram, quæ etiá terra nõ commouetur,
Eccl.1 quoad ſe totam, cum ſit centrũ mundi immobile. Propter quod ait ſcriptura, Generatio præterit, &
generatio aduenit, terra verò in æternũ ſtat. Conuenientius tamen exponitur iſte verſiculus de con- H
firmatione eccleſiæ, eritq; ſenſus, Etenim dominus Chriſtus firmauit per adiutoriũ ſeu gratiá ſpiri-
tus ſancti orbem terrę, hoc eſt, militantẽ eccleſiá per quatuor partes terræ diffuſam. Chriſtus eccleſiá
ſuam primitiuam præcipue confirmauit in die Pentecoſtes, mittẽs ei Paracletũ. Tunc enim impleuit
Luc.21. quod ante paſsionem promiſit, Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui nõ poterunt reſiſtere & contra-
dicere omnes aduerſarij veſtri. Alibi quoq; dixit ad Petrum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ędi-
Matt.26 ficabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. In tátum nanq; confirmauit
1.Tim.3 Chriſtus eccleſiam, vt dicat Apoſtolus, Eccleſia dei viui eſt columna & firmamentum veritatis. Vn-
Act.9 de in Act. apoſtolorum Lucas teſtatur, Eccleſia per totam Iudæam & Samariá habebat pacẽ, & ædi-
ficabatur ambulás in timore domini, & cõſolatione ſpiritus ſancti replebatur, ideirco nũc ſubditur,
qui non commouebitur. Eccleſia nanq; vſque in finem mundi ſtabilis permanebit in fide ſeruituteq;
Chriſti, quia regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis: iuxta teſtimonium Ga-
Luc.1 brielis, ¶(3) PARATA ſedes tua] ô Chriſte, hoc eſt, thronus quo ſedes ad dexteram patris: de quo
Apoc.3 dicis, Ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius [EX tunc,] hoc eſt, principio mundi. Si enim o-
Matt.25. mnibus ſanctis hominibus paratũ eſt regnũ cælorum ab origine mundi: iuxta illud, Venite benedi-
cti patris mei, percipite regnũ vobis paratũ à cõſtitutione mundi: quáto magis ſedes tua cæleſtis tibi
parata eſt ab exordio ſeculi? Vel, Parata eſt ſedes tua, hoc eſt cęlum empyreũ, quod eſt ſedes tua: iuxta

A illud, Cælum mihi ſedes eſt,terra autem ſcabellũ pedum meorũ:quod etiam dicitur thronus tuus & Eſaię 66.
omnium electorũ:de quo cõteſtaris, Qui vicerit dabo ei ſedere mecũ in rbrono meo,hoc eſt,in cęlo Apoc.3
empyreo,in quo omnes beati feliciter reſident. Vel, Parata eſt ſedes tua.i.eccleſia,ſeu anima iuſti,quę
eſt ſedes ſapientiæ,ex tunc,hoc eſt,à tempore prędicto quo ea firmaſti per grariam ſpiritus ſancti. Ex
tunc enim parata eſt ad tuam inhabitationem,obedientiam atq; aduetum,adimplens quod ei dixiſti,
Vigilate itaq; omi tempore orantes vt digni habeamini ſtare ante filium hominis. [A ſeculo,] id eſt, Luc.21
ab æterno[TV ES]inuariabiliter ſecundum quod deus. Vnde dicit Apoſtolus, Ieſus Chriſtus heri & Heb.13
hodie,ipſe & in ſecula. Et cõgrue ait,à ſeculo tu es & non fuiſti,quoniã Chriſtus vt deus incõmuta-
biliter per modũ æternæ præſentię eſt,in qua non eſt prius aut poſterius. Propter quod apud Iohan-
nem ait, Antequam Abrahá fieret, ego ſum. Eſſe quippe deo veriſsimè,pleniſsimè,atq; proprijſsimè Iohã.8
cõuenit, quoniã in eo eſt infinita plenitudo,immẽſa nobilitas,incircũſcripta perfectio, ſimplicitasq;
perfecta eſſendi. Omnis autem creatura per comparationem ad eſſe diuinũ, eſt potius nihil ſeu non
eſſe,quàm aliquid. Propterea dominus ait ad Moſen, Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael, Qui Exod.3
eſt miſit me ad vos. Hinc quoq; ſeptimo de Trinitate Hilarius aſſerit, Eſſe non eſt accidens deo,ſed
ſubſiſtens veritas,manẽs cauſa,& naturalis proprietas. ¶(4)ELEVAVERVNT flumina domine,
eleuauerunt flumina vocem ſuam.] ¶(5)ELEVAVERVNT flumina fluctus ſuos,] Per flumina quę
eleuauerunt vocem ſuam, quidam intelligunt primos ac principales Chriſtianæ fidei prædicatores,
qui flumina appellantur,quoniam aquam ſapientiæ ſalutaris cordibus hominũ infuderũt, & hi tan- Eccl. 15
quam fideles eleuauerunt vocem ſuam, rationabiliter loquẽdo,& fidem Chriſti publicè prædicãdo.
B Per flumina verò quæ eleuauerũt fluctus ſuos,intelligunt perſecutores,eccleſię,ſcilicet principes ſa-
cerdotum,imperatores Romanos, cæteroſque tyrãnos Chriſtianã doctrinã reprobantes & extirpa-
re conantes. Hi nanq; ſicut peruerſi ac reprobi eleuauerunt nõ vocẽ rationalẽ,ſed fluctus ſuos.i.gra-
ues comminationes,verba blaſphemiæ,impetus paſsionum,perſecutioneſque duras cõtra eccleſiam
Chriſti & flumina dei. Quidam verò vtraq; flumina cum ſuis eleuationibus exponũt de aduerſarijs
Chriſti & perſecutoribus ſacroſanctæ eccleſiæ: flumina autem, hoc eſt, tyranni eleuauerunt fluctus
ſuos[A vocibus aquarum multarum,]id eſt, per ſermones ſeu verba multorum populorum, qui edi-
cta tyrannorum perduxerunt ad actum. Erant nanq; miniſtri & executores ſententiæ, quam contra
eccleſiam dictitabant tyranni. ¶(6)MIRABILES elationes maris,]hoc eſt,mirabiliter magnæ &
atroces erant perſecutiones ſeculi huius ſeu hominũ impiorum aduerſus Chriſti eccleſiam. Sed &
[MIRABILIS in altis dominus] id eſt,Chriſtus qui martyres ſanctos cõfortauit,eccleſiamq; pro-
texit,mirabilis apparebat, & ſuam omnipotentiam oſtendebat tempore perſecutionũ eccleſiæ,in al-
tis,hoc eſt, in magnis miraculis, in ſublimibus ſignis,in prodigijs inauditis: quæ fecit deus per ſuos
fideles, in tantum vt inter crudeliſsimas perſecutiones eccleſia non ſolum non timeret neq; defice-
ret,ſed mirabiliter dilataretur,augeretur,confortaretur, & cum ingenti alacritate vniuerſa tormẽta
perferret,donec tandem tyrãni deficerent, ipſumque Romanum imperium fidei Chriſti collũ ſuum
ſubijceret. Propterea, ¶(7)TESTIMONIA tua]ò Criſte,id eſt,quæcunque ſacra ſcriptura teſta-
tur de te,videlicet vaticinia prophetarum,verba euangeliſtarum,articuli fidei[CREDIBILIA fa-
C cta ſunt nimis]propter miracula quibus fidem confirmaſti. Duæ ſunt partes legis diuinæ,vtpote te-
ſtimonia & præcepta. Teſtimonia pertinẽt ad credenda,præcepta ad operanda. Duo quoq; ſunt mo
di probandi veritatem,videlicet naturalis rationis argumentatio,& diuinorum miraculorum opera-
tio. Teſtimonia autem fidei Chriſtianæ per naturalem rationem probari non valent, quoniam fides
eſt ſubſtantia rerum ſperandarum,argumentum non apparentium,ſecundum Apoſtolum. Probantur Heb.11
autem per diuina miracula.i.per opera talia,quæ fieri nequeunt niſi a deo duntaxat,ſicut eſt mortuo-
rum reſurrectio,immutatio motus ſolis & lunæ,quæ fiebat Chriſto in cruce pendente,quantũ ad lu- Lucę 27
nam & ſupernaturalem ſolis eclipſim,futurorum pure contingentium certa prænunnciatio,ſecreto-
rũ cordis reuelatio,quæ in nomine Chriſti,& à Chriſto copioſiſsime facta ſunt in lege & plebe Chri
ſtiana. Ex quibus certiſsimè liquet fidem eccleſiæ eſſe verã atque diuinam,vel,quod ſolo auditu hor-
ribile eſt,deum eſſe falſitatis confirmatorem,hominumque deceptorem. Idcirco Iohannes, Qui non
credit(inquit)in filiũ dei,mendacẽ facit deum, quoniã non credit in teſtimoniũ quod teſtificatus eſt 1.Iohã. 5.
deus de filio ſuo. Et iterũ, Spiritus teſtificatur,quoniã Chriſtus eſt veritas. Hinc etiã Chriſtus ait,O- Ibidem
pera quæ dedit mihi pater quæ facio,teſtimonium perhibent de me. Et iterũ loquens Iudæis,Si non Iohã.5
D facio,inquit,opera patris mei,nolite credere mihi. Si autẽ facio,& ſi mihi nõ creditis, operibus cre- Iohã.10
dite. Ineffabiliter quoq; roboratur fides noſtra per hoc ꝙ nõ ſolũ Chriſtus, ſed & miniſtri eius prę-
dicta ſigna fecerunt,ſicut & Chriſtus ante paſsionem promiſit, Qui credit in me,opera quæ ego fa-
cio & ipſe faciet,& maiora horum faciet,quia ego ad patrem vado. Nos inſuper euidẽtiſsime ſcimus Iohã.14.
quales ſunt illi,per quos Chriſtus miracula facit, quoniã homines ſunt in omni virtute perfecti, qui
ſuipſius priuatũ amorẽ penitus expulerunt, atque in dei amore prorſus abſorpti ſunt, fide immobi-
les,ſpe longanimes,humillimi,mitiſsimi,innocẽtiſsimi,in diuino obſequio maxime timorati,feruen
tes,continui. Ecce his bene penſatis,fiunt nobis teſtimonia fidei credibilia valde,incõcuſſe creden-
tibus,quoniam poſsibilius eſſet cælũ & terram perire,quàm vnum apicem de lege Chriſtiana falſifi- Lucę 16
cari. Propter quod monet Apoſtolus, Abundantius oportet nos obſeruare ea quæ audiuimus. Quo- Heb.2
modo enim effugiemus,ſi tantam neglexerimus ſalutem, quę in nos confirmata eſt, conteſtante deo
ſignis & portẽtis & virtutibus & ſpiritus ſancti diſtributionib⁹?[NOMVM tuam,] hoc eſt,eccleſiam
ſeu populum Chriſtianum:iuxta illud Apoſt. Scias quomodo oportet te conuerſari in domo dei,quę
eſt eccleſia.[DECET ſanctitudo,]id eſt,ſancta cõuerſatio & cordis munditia,[NOMINE in longi- 1. Tim. 6

Luc.2 tudinem dierum,]hoc eſt,perſeuerãter,quandiu ſubſiſtit,vt ſeruiat tibi in ſanctitate & iuſtitia omni- E
1.Pet.1 bus diebus ſuis:quemadmodum Petrus ait,Secundum eum qui vocauit vos,ſanctum,& ipſi ſancti in
omni conuerſatione ſitis.Ecce pſalmum breuem verbo,ſed ſenſu vberrimũ, veritate conſpicuũ,my-
ſterijs plenum,præconio dei dulciſsimum, venuſtiſsimúmq; audiuimus, in quo anima ſancta dulce,
2.Cor.7. fiduciale ac amoroſum habet cum deo colloquium. Non ergo ſine deuotione præcipua cantetur hic
2.Cor.6. pſalmus à nobis:& vt ſic eum mereamur cantare,purgemus nos ab omni inquinamẽto carnis ac ſpi-
Sap.7 ritus, quatenus corpus noſtrum templum ſpiritus ſancti, & anima noſtra ſedes ſit æternæ ſapientiæ,
Deut.8 ſcilicet Chriſti: ſicq; ſanctitudo ornet animam noſtram & carnem ſpiritui obedientem,vt impleatur
Matt.5 in nobis quod Moſes docet, Perfectus & abſq; macula eris cum domino deo tuo. Vnde & Chriſtus
ait,Eſtote & vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Omnino enim condecens eſt,vt
domus ſuo habitatori conformetur & proportionetur. Si ergo eſſe optamus domus Chriſti,neceſſe
eſt vt eius conuerſationem ſequamur,eiusque ſanctitati aſsimilemur.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCIII.

EXPOSITIO TITVLI.

ASſignatur pſalmo præſenti hic titulus,Pſalmus Dauid quarta ſabbati, id eſt pſalmus iſte, qui F
eſt Dauid prophetæ ſicut authoris, agit de his quæ ſignãtur per opus quartæ diei ſabbati ſeu
Gen.1. ſeptimanæ.Quemadmodum enim ſcriptum eſt in Geneſi, Quarta die facta ſunt ſydera cæli,
& duo luminaria magna,videlicet ſol & luna,quæ ſecundum diuinum præceptum velociſsime cur-
Eccl.43. runt,creatori ſuo promptiſsimè ſeruiũt,ſicut de ſole ſcriptũ eſt, Magnus dominus qui fecit illum, &
in ſermonibus eius feſtinauit iter. Per ſydera verò & luminaria cæli, deſignantur electi ac iuſti,qui-
Philip.2. bus ait Apoſtolus, Omnia facite ſine murmuratione,vt ſitis irreprehenſibiles in medio nationis pra
uæ & peruerſæ,inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.De horum patientia,obedientia ac zelo
iuſtitiæ agit hic pſalmus, in primis oſtendens errorem ac iuſtam damnationem eorum, qui diuinam
prouidentiam negant,aitque,

PRECATIO.

*Deus auxilium ſpei noſtræ, in omni neceſsitate eſto refugium familiæ tuæ, mitiga nobis à diebus malis, & ſemper læ-
tificent animam noſtram conſolationes tuæ pietatis.*

EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DEVS vltionum,]id eſt,iuſtarum punitionum [DOMINVS,]quoniã ex propria G
poteſtate ac æquitate vlciſcitur de iniquis,quando,vbi, quomodo, & quantum
vult. Non eſt autem qui poſsit eum in hoc impedire ſiue arguere:ideo additur,
[DEVS vltionum liberè egit,]id eſt,ſecundum quod ei placet.Non enim ſupe-
rioris alicuius legi ſubijcitur, ſed eius voluntas eſt cauſa omnis legis creatæ.
Ephe.2 Vnde ait Apoſtolus, Omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ Et
Rom.9 rurſus, Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Nec diſſonat quod ipſe
Exo.33 per Moſen ait, Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.
Deut.7 De iuſta verò repentina ac libera vltione dei in Deuteronomio ſcriptũ eſt,Dominus deus fortis eſt,
Naum.1. reddens odientibus ſe ſtatim,ita vt diſperdat eos, & vltra non differat, protinus eis reſtituens quod
merentur:Et Naum propheta ait, Deus æmulator & vlciſcens dominus & habens furorem, vlciſcẽs
ipſe in hoſtes ſuos. Deinde Propheta conformans ſuum affectum diuinę iuſtitię orat. (2)EXAL-
TARE,]id eſt,iuſtitiam tuam declara,atq; te ſummũ eſſe iudicem vniuerſorum oſtende[QVI iudi-
cas terram,]id eſt,habitantes in terra, [REDDE retributionem,] hoc eſt,iuſtam pœnam [SVPER-
BIS]tibi rebellibus,puniendo eos nunc temporalibus pœnis,ne æternaliter pereãt. Debemus enim
Luc.6 pro omnibus orare in bonum, nec alicuius æternã damnationem appetere: cum iubeamur inimicos
diligere,& de nullo deſperare.Veruntamen conditionaliter poſſumus exorare pro impiorũ damna-
tione perpetua,ſcilicet ſi cõuerti deſpiciunt,& obſtinati permaneant,& tunc expedit eis vt cito mo- H
Rom.2 riantur & pereant,ne diu viuendo theſaurizent ſibi irã in die iuſti iudicij dei. De talibus enim apud
Amos 3 Amos prophetam dicitur, Neſcierunt facere rectum theſaurizantes impietatem. (3) VSQVE-
QVO,]id eſt,quandiu[PECCATORES domine]iuſte iudex [VSQVEQVO peccatores gloriabun-
Prou.2 tur]non vera ſed falſa ac peſsima gloriatione,videlicet cũ malefecerint exultãtes in rebus peſsimis?
Iacobi 1 de quibus Iacobus,Nunc(ait)exultatis in ſuperbijs veſtris.Omnis exultatio talis maligna eſt.Et vſ-
quequo domine, (4) EFFABVNTVR & loquentur,] id eſt, corde & ore dicent [INIQVI-
TATEM]id eſt, verba iniqua,loquentur,inquam talia [OMNES QVI operantur iniuſtitiam,]id
eſt,opera diuinis præceptis contraria. (5) POPVLVM tuum domine] tibi obedientem,electum
& pium,[HVMILIAVERVNT,] hoc eſt,contempſerunt ac oppreſſerunt,[ET HAEREDITA-
TEM tuam,]videlicet populum iam prędictũ,quem tu hæreditarie poſsides,ipſum colendo,fœcun-
dando,conſeruando,donec eum in vitam æternam promoueas.[VEXAVERVNT]nam (6)VI-
DVAM]ſolatio viri ſui priuatam,[ET aduenam,]ſcilicet peregrinum,compatriotarum auxilio deſti-
tutum,[INTERFECERVNT,& pupillos occiderunt.]Iſti ſunt ſpecialiter populus atque hęredi-
Deut.10 tas dei,& deus ſpecialiter vindicat eorũ iniurias: iuxta illud, Deus magnus,fortis atq; terribilis facit
Eccl.3 iudiciũ pupillo & viduæ,amatq; peregrinũ.Sed quia veraciter ſcriptũ eſt, Peccator adijciet ad pec-
candũ,idcirco iſtis malignis nõ ſufficit peccare hoc modo,in proximũ, ſed inſuper peccãt in deũ,&

A ſicut Iudas apoſtolus in ſua Canonica dicit, Eum qui emit eos dominum negãt, dominationem contemnunt, maieſtatem blaſphemant: vnde ſubiungitur, ¶(7) ET dixerunt, non videbit dominus] nos [NEC intelliget deus Iacob] patriarchę ſeu populi ex eo nati opa noſtra. quaſi dicant, Deus non habet particularẽ cognitionẽ de indiuiduis ſpeciei humanæ, nec diſtincte intelligit actus humanos, & per cõſequens non eſt timendũ diuinũ iudiciũ, nec retributio in alio ſeculo expectanda. Hic eſt peſſimus error negantium prouidentiã dei, ex quorum perſona dicitur in libro Iob, An cogitas ꝙ deus Iob 22
circa cardines cæli perambulat, nec noſtra conſiderat? De quibus etiam dominus ait per Malachiam Malac. 3.
prophetam. Inualuerũt ſuper me verba veſtra, & dixiſtis, Vanus eſt qui ſeruit domino, Et quod emo- Ierem. 23
lumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius? Cõtra hos arguit dominus per Ieremiã dicẽs, Si occultabitur vir in abſconditis, & ego non videbo eum? Nunquid non cælũ & terrã ego impleo dicit dominus? Nunc verò plenius argumẽtatur cõtra eos propheta, ¶(8) INTELLIGITE] quæ ſequuntur ò [INSIPIENTES in populo & ſtulti,] hoc eſt, vera fide atq; notitia diuinorum priuati [ALIQVANDO ſapite] hoc eſt, cum intellectuali ſapore intendite iſtud, ¶(9) QVI plantauit aurem, non audiet?] hoc eſt, deus qui dedit hominibus ſenſum auditus, & ex fonte propriæ ſapiẽtiæ inſtituit modum, viam ac ordinẽ, quo alij audiunt, præuidens ſcilicet quid ad audiendum exigatur, & neceſſaria ad audiendum donans, non audiet ipſe? hoc eſt, an ipſe intellectualiter non cognoſcet quod tu ſenſibiliter audis? quaſi dicat, imò: niſi enim ipſe omnia præcognouiſſet, ſcilicet naturam verborũ atq; ſonorum, cętera quoq; prædicta, nõ potuiſſet organũ auditus plãtaſſe. Et ſimili modo de oculo arguit. [AVT qui finxit oculum] corporalem & interiorẽ [NON conſiderat?] quaſi dicat, vtique. Nam quic-
B quid perfectinus reperitur in creaturis, excellentius perfectiusque in creatore conſiſtit. ¶(10) QVI Exod. 14
corripit gẽtes,] hoc eſt, qui peccatores in hac vita flagellat pro culpis, vt patet in Pharaone & in po- Iudi. 1.
pulo eius quos ſubmerſit, & Chananæis, quos per filios Iſrael interfecit. Vel, qui corripit gẽtes, hoc eſt, peccata earum redarguit per prophetas & alios ſanctos. [NON arguet] etiam vos? quaſi dicat, imò vos arguet atque damnabit, ſicut per Ieremiam frequenter teſtatur, Nũquid ſuper his non viſitabo, Iere. 5
& in gente huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea? [QVI docet hominẽ ſcientiam] dando ei legem ſcriptam & euangelicam. Nonne & ipſe ſcientiam prouidentiamq; habebit vitæ humanæ? Qui vellet hæc ſubtiliter cõſiderare ac proſequi, poſſet ex eis inſolubiles rationes elicere, ad oſtẽdendũ prouidentiam dei, atq; diſtinctã cognitionem intellectus diuini de omnibus rebus creatis. ¶(11) DOMINVS ſcit cogitationes hominũ.] omnia enim aperta ſunt oculis eius & nuda. [QVONIAM vanæ ſunt,] hoc eſt, hoc ſcit de eis ꝙ inanes ac fatuæ ſunt. Hoc autem probat dominus in Apocalypſi, increpando mulierem nephariam Iezabel, minando ei pœnam duriſsimã: vnde concludit, Et ſcient o- Heb. 4
mnes eccleſię, quia ego ſum ſcrutans corda & renes, & dabo vnicuique ſecundum opera ſua. Hunc verſum allegat Apoſtolus hoc modo, Dominus ſcit cogitationes prudentium, quoniam vanę ſunt. 1. Cor. 1
¶(12) BEATVS homo quem tu erudieris domine] per inſpirationem internam, per illuminationem occultam, ſpecialem atque continuam. [ET de lege tua] data per Moſen atq; per Chriſtũ [DOCVERIS eum] dando ei gratiam ſane ac lucide intelligendi, obſeruandiq; eam. Propterea ad Co- Coloſ. 1
C loſſenſes orat Apoſt. Poſtulamus vt impleamini agnitione voluntatis dei in omni ſapiẽtia & intelle- Ephe. 1.
ctu ſpirituali, vt ambuletis digne deo, per omnia creſcẽtes in ſciẽtia dei. Et ad Ephe. Pater glorię det Oſee 4
vobis ſpiritum ſapientiæ, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ. Vnde ait ſermo diuinus, Populus Sapien. 1.
non intelligẽs vapulabit. Sed quia ſecundum ſcripturã, in maliuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis: idcirco qui hanc beatitudinẽ diuinæ eruditionis conſequi cupit, remoueat obicem, hoc eſt, peccata abhorreat, pœniteat, confiteat, ſe corrigat, tuncq; pro gratia diuinæ illuſtrationis exoret, & experietur verum eſſe quod ſcriptũ eſt, Si quis indiget ſapien- Iacob. 1
tia, poſtulet à deo, & dabitur ei. Itaq; domine beatus quẽ ita docueris, ad hoc ſcilicet, ¶(13) VT mitiges ei] tempus huius exilij [A diebus malis] in quibus maligni & impij gloriãtur & florent. Ipſe verò tribulatur & plangit, hoc eſt, vt pie ac dulciter ſecum agas, quatenus tribulationes quę ſibi cõtingunt æquanimiter patiatur, neque de impiorum proſperitate triſtetur, arbitrãdo eam aliquid eſſe, aut appetibilem fore. Mitiges (inquam) ei tam diu [DONEC fodiatur peccatori fouea.] monumenti & lacus inferni ei præſtetur, id eſt, donec peccator moriatur, corpusque eius in ſepulcro, anima verò in inferno locetur: quo facto ipſum à te eruditum tandem perduces ad gloriam. Hæc autẽ beneficia dabit deus petentibus ſe. ¶(14) QVIA non repellet dominus plebem ſuam] fidelem, id eſt, preces
D eius non ſpernit, deſideria eius adimplet, obſequiumque acceptat. [ET hæreditatem ſuã,] id eſt, gregem electorum [NON derelinquet] finaliter. Propter quod ait Apoſt. Non repulit dominus plebem Rom. 11
ſuam, quam præſciuit. Et Saluator, Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri dare vobis re- Luc. 12
gnum. Non itaque derelinquet eam, ¶(15) QVOADVSQVE iuſtitia] eius [CONVERTATVR,] id eſt, procedat [IN iudicium]. i. in actum ſeu executionem iuſtitiæ, dãdo bonis & malis cõgrua præmia, quod erit in die iudicij. Interim ergo deus ſuos cuſtodit per gratiã, ne decipiãtur, & penitus opprimantur ab impijs: poſt iudiciũ verò eos cuſtodiet per gloriã, vt nihil mali patiantur à malis. [ET qui iuxta illam?] id eſt, qui homines nunc diuinæ iuſtitiæ acquieſcũt, & in futuro iudicio ei concorditer adhærebũt? Reſpõdet, [OMNES qui recto ſunt corde]. i. omnes iuſti. Horũ nãq; intentio, affectio & cõuerſatio, diuinæ iuſtitiæ placet, adhæret, & æternaliter coniũgetur. Nam cum ſimilitudo ſit cauſa amoris ac vnionis, deus iuſtus iuſtos ſibi coniungit eosq; diligit. Vnde Moſes ait, Notũ faciet Num. 16
dominus qui ad ſe pertineãt, & ſanctos applicabit ſibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Deinde 3. Re. 19
Propheta in perſona hominis iuſti loquẽs, accenſus amore dei ac proximi, zelo zelatur pro domino exercituũ, atq; pro conſeruatione ſeruorũ dei in bono: & ait, ¶(16) QVIS conſurget mihi,] id eſt,

ad ſalutem meã[ADVERSVS malignantes?].i. quis me iuuabit vt malignis reſiſtam, eorumque im- E
pia geſta impediam,ne eorum malo exemplo aliquis inficiatur, & deo à multis irreuerẽtia irrogetur?
[AVT quis ſtabit mecum] :.i.quis mihi conſtanter aſsiſtet [ADVERSVS operãtes iniquitatem?] ne
ipſi quod moliuntur exequi valeant,ſed iuſta pœna plectantur.Hoc ſancto zelo inflammatũ erat cor
Exo.23 Moſi,qui dixit cum feciſſent filij Iſrael vitulum aureum atq; conflatilem, Si quis eſt domini, iunga-
tur mihi, & ponat vir gladiũ ſuper fœmur ſuum, & occidat vnuſquiſq; fratrem & amicum & proxi-
mum ſuũ. ¶(17)NISI quia dominus adiuuit me,]id eſt,ſi dominus non adiuuiſſet me aduerſus ma
lignos[PAVLOMINVS,]id eſt,pene[IN inferno habitaſſet anima mea] .i.eorum malis cõſilijs im-
pijsque exẽplis ſeductus fuiſſem, mortaliterq; peccaſſem, & ita habitaſſet anima mea in inferno poſt
terminum vitæ præſentis: & etiã in hac vita habitaſſet in inferno, faciendo opera, quibus ad infer-
num venitur:quemadmodum viatores ſancti dicũtur habitare, & cõuerſationẽ habere in cælo, quo-
niam faciunt opera, quibus ad regnũ cæleſte pertingitur. Vel,in inferno.i.in peccato mortali,quod
eſt cauſa perueniendi ad pœnas inferni, imò veraciter dicere poteſt omnis qui mortaliter deũ offen-
dit:& tamen nondum in infernũ proiectus eſt, Niſi quia dominus adiuuit me.i.niſi pietas dei miſeri
corditer mecũ egiſſet,totaliter habitaſſet per damnationẽ æternã in inferno anima mea . Dum enim
homo mortaliter peccat,meretur omnib⁹ beneficijs gratiæ dei priuari,& pœnã ęternã incidere: vn-
de quòd pœna inferni ſibi differtur,miſericordię dei aſcribere neceſſe eſt.Ideoq; à Ieremia dicitur, F
Thren.3. Miſericordiæ domini,quia non ſumus cõſumpti.Quoniã verò ad humilem propriæ infirmitatis con
feſsionem ſequitur pia ſubuẽtio dei,ſubiungitur,¶(18)SI dicebã]mente coram te,ſeu corde in hu-
mili cõfeſsione[MOTVS eſt]à rectitudine vitæ,& obſeruatione legis diuinæ [PES meus] .i.affectus
cordis mei ſeu greſſus conuerſationis meę,[MISERICORDIA tua domine adiuuabit me,] id eſt,
Iob 13 tunc miſericordia tua ſtatim mihi ſubuenit,indulgentiã pręſtitit,gratiamq; infudit. Vnde Iob, Vias
(inquit)meas in conſpectu eius arguam,& ipſe erit ſaluator meus.Hoc autẽ cõſequenter clarius ma-
nifeſtatur.¶(19)SECVNDVM multitudinem dolorum meorũ in corde meo].i.ſecundũ quòd mul
tipliciter afflictus ſum corde pro iuſtis cauſis,ſcilicet pro peccatis proprijs aut alienis, pro dilatione
felicitatis æternę,pro iniuria maieſtatis diuinę[CONSOLATIONES tuę lętificauerũt animã meã]
id eſt,multiformiter cõſolatus es me cõſolatione ſpirituali,occulta, angelica. Hoc eſt qđ dicit Apo-
2.Cor 1. ſtolus,Sicut abundant paſsiones Chriſti in nobis,ita per Chriſtum abundat cõſolatio noſtra.Et de-
Ibidem nuo, Benedictus deus qui cõſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Hinc alibi quoque ſcriptũ eſt,
Tob.3. Poſt tempeſtatẽ domine tranquillum facis,& poſt fletum exultationem infundis. Omnis nempe qui
pro cauſa honeſta affligitur,dummodo afflictionẽ ſuam æquanimiter toleret, omnemq; carnalem ac
vilem delectationem deſpiciat,promeretur cõſolari à domino tãto exuberantius,quãto abundantius
dolet.Si igitur ad diuinarũ conſolationũ,quæ verę dulciſsimęq; conſiſtunt,guſtum pertingere niti- G
mur,multarum tribulationum afflictionẽ perpeti nõ dedignemur, ſed gratulemur, quoniam ſi ſocij
fuerimus paſsionis,erimus & ſocij conſolationis,ſecũdum Apoſtolum. ¶(20)NVNQVID adhę-
2.Cor.1 ret tibi ſedes iniquitatis,]id eſt,anima iniuſta,quæ eſt ſedes peccati,ſicut anima iuſta eſt ſedes ſapien
Sapiẽ.7 tiæ & virtutis?id eſt,nunquid peccator tecũ erit,aut tibi placebit, [QVI fingis laborẽ in præcepto,]
id eſt, qui facis quandam difficultatẽ eſſe in obſeruatione præceptorũ tuorũ? Non enim ſine labore
implemus diuina mãdata.Nam ſecundũ Philoſophũ,Ars & virtus ſunt circa difficilia.Propter quod
Pſal.16 dictum eſt ſupra,Propter verba labiorũ tuorum ego cuſtodiui vias duras Itaq; dicit,Nunquid adhę-
Deut.32. ret tibi?&c.quaſi dicat,nõ,quoniã ſicut alibi habetur, Deus fidelis & abſque vlla iniquitate,iuſtus &
Prou.15 rectus:idcirco iniuſti nequaquã ei adhęrent,præſertim cum Salomon dicat,Lõge eſt dominus à pec-
Eſa.59 catoribus.Peccata enim diuidũt inter deũ & nos,ſicut Eſaias aſſerit. Vel qui fingis laborẽ in præce-
Matt.11. pto.i.qui formas,facis & plaſmas de ipſo labore atq; dolore pręceptũ,quoniã pręcipis nos in hac vi-
2.Tim.2 ta laborare atq; dolere,dicendo,Beati qui lugent.Et iterũ, Regnũ cælorum vim patitur, & violenti
Iacob.4 rapiũt illud,Propter quod Paulus,Labora(inquit)ſicut bonus miles Chriſti. Et Iacob⁹,Riſus veſter
Pſal.1 conuertatur in luctum,& gaudium in mœrorem. Poteſt quoq; hic verſus ad hominẽ dirigi,& de pec
catore exponi,eritq; ſenſus,Nunquid ô homo adhæret tibi ſedes iniquitatis,id eſt,nũquid inſepara-
biliter adhæret tibi iniquitas, ſeu habituatio in peccato, quæ eſt cathedra peſtilentiæ, qui fingis la- H
borẽ in præcepto.i.qui mẽdaciter dicis te non poſſe dei mãdata implere?quaſi dicat,nõ. Poteſt enim
ſe homo corrigere quandiu in via eſt.Iſtud dicitur contra eos,qui cum admonentur ceſſare à pecca-
to,& viam pœnitentiæ introire,reſpondent,Non poſſum conſuetudinem meam relinquere,nec mũ-
dum deſerere,nec concupiſcentias refrenare.Itemq;,non poſſum ieiunare,multum orare,diu vigila-
re,in ſolitudine eſſe.Horum damnatio iuſta eſt,quoniam mentiuntur,& deum indiſcretũ affirmant,
quaſi deus aliquid impoſsibile iniſſerit.fatentur quoq; ſuum affectũ diuinæ volũtati omnino eſſe cõ-
trarium ¶(21) CAPTABVNT,]id eſt,frequẽter violentiã facient[IN animam iuſti]quatenus falſis
perſuaſionibus,peruerſis operibus,minis aut blandimentis eam à virtutibus ſeparent,grauẽt ac peri-
Ezec.13. mant.Vnde talibus dominus ait,Mœrere feciſtis cor iuſti mendaciter, quem ego non contriſtaui,&
Iob 19 confortaſtis manus impij.Et vir iuſtus ait iniquis, Vſquequo affligitis animã meã,& atteritis me ſer-
monibus?En decies confunditis me,& non erubeſcitis opprimẽtes me,[ET ſanguinẽ innocentem,]
id eſt,hominẽ iuſtum ac ſimplicem[CONDEMNABVNT] vitam eius reprobando,ſeu ipſum morte
Ezec.13 dignum aſſerendo. Ideoq; ſcriptũ eſt,Interfecerũt animas quæ nõ moriuntur, & viuificabãt animas
quæ non viuunt.¶(22)ET factus eſt mihi dominus in refugium,] quoniam dedit mihi charitatem
& ſpem,quibus ad ipſum fiducialiter in omni neceſsitate confugio.[ET deus meus]factus eſt mihi,
[IN adiutorium ſpei meæ,] id eſt,deus ad effectũ perducet ſpem meam, cooperãdo mihi per gratiam

A ſuam,ita vt non fruſtrer ſpe mea,ſed omnia poſsim in eo qui me conſortat. ❨(13)E T reddet illis,] Philip. 4
ſcilicet impijs[INIQVITATEM ipſorum] .i.iuſta tormẽta,quæ eorũ peccata merẽtur,prout apud
Iohelem aſſerit,Cito velociter reddam viciſsitudinẽ ſuper caput veſtrũ. [E T in malitia eorum,] hoc Iobel. 3
eſt,propter malam vitam eorum[DISPERDET,]id eſt,diuerſimode perdet[EOS]prout ſinguli di-
uerſimode promerẽtur: dabit enim vnicuiq; tantum de pœna,quãtum gloriatur in culpa: iuxta illud
Iohan.in Apoca. Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit,tantum date illi tormentum & luctum. Apo. 18
[DISPERDET illos dominus deus noſter]Chriſtus omniũ iudex in die iudicij dicet ad eós,Ite ma
ledicti in ignem æternum.Diſcamus ex pſalmo præſenti diuinã vltionem metuere,omniaq; peccata Matt. 25.
cordialiter abhorrere,ne dum pſalmum hunc dicimus, os noſtrum cõdemnet nos.Nam ſicut in Ec-
cleſiaſtico legitur,Dum maledicit impius diabolum,maledicit ipſe animã ſuam:ſic dum peccator vi- Eccl. 12
tia execratur,ſemetipſum condemnat.Propter quod dicit Apoſt.In quo alium iudicas,teipſum con- Rom.2
demnas. Taliter ergo Chriſto iudici miniſtremus,taliterque diuinæ voluntati ipſius noſtrum cõfor-
memus affectum,vt mente ſyncera atque ſecura contra peruerſos cum ipſo loquamur , eiuſque pro-
uidentiã ac rigoroſum iudiciũ indeſineter penſemus : dicentes cũ S.Iob,Nónne deus cõſiderat vias Iob.31
meas,& omnes greſſus meos dinumerat?Itemq;,Verebar omnia opera mea,ſciẽs ꝙ non parceres de- Iob 9
linquenti. Poſtremo,quia in pſalmis iam explanatis ſæpe fit mentio de ſabbato,ſciendũ ꝙ triplex eſt
ſabbatum,videlicet ſabbatum temporis,quod eſt dies hebdomadæ,ſeu ipſa hebdomada.Secundum,
eſt ſabbatum mentis,id eſt, quies conſcientiæ immaculatæ . Tertium verò eſt ſabbatum æternitatis,
de quo agitur in pſalmo præſenti.

B

COMMENTARIVS IN PSAL. XCIIII.

❨EXPOSITIO TITVLI.

HVius præterea pſalmi titulus eſt, Laus cantici ipſi Dauid .i. pſalmus præſens, qui eſt laus ſpi-
ritualis exultationis,de contemplatione diuinitatis concepta,cantatur ipſi Dauid.i. Chriſto.
Dum nanq; in titulis dicitur ipſi Dauid , per Dauid intelligitur Chriſtus communiter. Agit
nanq; hic pſalmus de tempore gratię,quo per Chriſti myſteria ad requiem ſempiternã dedu-
cimur. Loquitur itaq; pſalmus iſte de Chriſto & eius aduentu, atq; introitu cęleſtis quietis ſeu regni
cęlorum. Nam Paulus apoſtolus ad Hebręos pſalmum iſtum allegat ab illo verſu, Hodie ſi vocẽ eius Heb. 3.4
audieritis,vſque ad finem, tanqnã loquentem de Chriſto, & ingreſſu regni cæleſtis nobis per Chri-
ſtum patefacto,vbi etiã aſſerit pſalmũ iſtum à Dauid cõpoſitum, inter cętera ſic dicẽs, Propter quod
determinat alium diem in Dauid,dicẽdo, Hodie ſi vocem eius audieritis,&c. Ex quo abſolute con-
cluditur omni Chriſtiano, quod dictum Hebręorum dicẽtium,vndecim pſalmos iſtos, ſcilicet,Do- Pſal.94
mine refugium factus es nobis, & eos qui ſequuntur vſque ad pſalmũ qui incipit, Miſericordiam & Pſal. 100
iudicium cantabo tibi domine,inter quos hic pſalmus continetur, editos à Moſe,falſum ſit. Et qui-
dam qui Hebręos ſequẽs,affirmat hos pſalmos à Moſe factos, iſto excepto,fundamento ruinoſo in-
nititur . Denique vbicunque in ſcriptura Canonica noui teſtamenti allegantur verba pſalmorũ,vel
C nullus author,vel Dauid exprimitur. Vnde probabile valde eſt omnes pſalmos à Dauid cõſcriptos.
Nec valet ſi quis dicere velit,ideo interdum non exprimi Dauid, quia non omnes pſalmos compo-
ſuit,quoniam etiam in illorum allegatione pſalmorum,quos omnes concorditer dicunt à Dauid fa-
ctos,non ſemper exprimitur ipſe Dauid in ſcriptura noui teſtamenti:quemadmodum ſubtiliter con
ſideranti pateſcit. Inuitans itaque ſanctus Propheta nos omnes ad præcordiale præconium ſummæ
Trinitatis,vnius veri ac ſimplicis dei ſeu Chriſti,qui in vnitate perſonæ eſt deus & homo,ait,

PRECATIO.

*Tuæ largitatis dono, accepto continuæ pacis bono exultemus & iubilemus tibi deo ſalutari noſtro: præſta nos co-
gnoſcere uiam tuam,quam perambulantes,te iuuante intremus in requiem tuam.*

❨EXPOSITIO pſalmi literalis.

VENITE] mentis affectu, & ſi opus eſt etiã corporis greſſu,quatenus mente &
corpore adunati, agamus quæ ſequuntur. Venite qui diſtatis à deo per repro-
D bam vitam : venite inquam, id eſt, ad ea quæ ſequuntur vos pręparate per hu-
milem confeſsionem & ſatisfactionẽ iniquitatũ veſtrarũ . Venite ó omnes de-
uoti ac religioſi,id eſt, à diuerſis ac multis rebus,quæ non ſunt neceſſariæ,mẽ-
tes veſtras abſtrahite,& ad illud vnum, quod ſolum neceſſarium eſt, accedite.
Venite per fidei contemplationem, per ſpei certiſsimã præſtolationẽ,per cha-
ritatis feruorem. Venite per puritatem mentalem,per laudem vocalẽ,per con- Luc.10
uerſationẽ laudabilem. Venite cognoſcendo,diligẽdo & operando[EXVLTEMVS domino].i.tam
vehemẽter intus in domino gaudeamus,atq; ad gloriã eius iucũdemur, vt interioris letitię ſigna fo-
ris appareant . Exultemus ergo domino.i.de eius bonitate immenſa & beneficijs gloriemur,quẽad-
modum Abacuc dicit, Ego autẽ in domino gaudebo,& exultabo in deo Ieſu meo.[IVBILEMVS Abac. 36
deo ſalutari noſtro,]id eſt,in Chriſto noſtro ſaluatore,ſeu deo trino ſaluatore ac ſalutari noſtro.i.ſa-
lutis noſtræ obiecto & cauſa,tam exuberanter lætemur in anima,vt gaudiũ illud præ ſuo exceſſu nec
penitus poſsit reſtringi ſeu occultari,nec integre explicari.Exultatio nanq; eſt exhilaratio mẽtis,fo-
ris oſtenſa per ſenſibilia ſigna, quoniam exultare eſt extra ſe altare . Iubilatio autem eſt tam copioſa

mentis in deo iucunditas,vt nec penitus contineri,nec plene valear exprimi. ¶(2)PRAEOCCV- B
PEMVS faciem eius,] id eſt,aſpectū dei noſtri, ſeu eius præſentiam præueniamus,ita quòd ipſum in
Matt. 6 primis quæramus,quemadmodū ſcriptum eſt, Primum quærite regnum dei,& iuſtitiam eius.Præoc-
cupemus inquam [IN CONFESSIONE] iucunda ſuæ bonitatis, in confeſsione quoque doloroſa
noſtræ prauitatis. Vel,Præoccnpemus faciem eius,id eſt,futurum eius aduētum, quo in iudicio pręſens videbitur, præueniamus in confeſsione peccatorum noſtrorum , ſtudentes mitigare eius furorem, ipſumq́ue placatum habere in die iudicij, quia tunc hilariter eum ſunt viſuri qui modo quotidie ſatagunt ei recōciliari. Vel, Præoccupemus faciem eius,id eſt,omnia diuinæ venerationis impedimenta inprimis à corde noſtro proijciamus, & antequam aliquam cogitationem extraneam, aut
phantaſma inane admittamus,præueniamus,contemplemur,ac honoremus dei præſentiam. [ET in
Ephe.5 pſalmis,]id eſt,cāticis ſpiritualibus,carminibus quoq; deuotis[IVBILEMVS ei,]ipſum ore laudando: quemadmodum docet Apoſtolus, Implemini ſpiritu ſancto, cantantes & pſallentes in cordibus
veſtris domino ſemper. Hūc pſalmum in principio matutinarum proferimus,quatenus cor noſtrum
ex verbis igneis pſalmi præſentis diuini amoris calore flāmeſcat , diuinumq́ue obſequium hilariter,
prompte,ac feruide inchoet,non pigra,vaga,frigida,indeuotaq; mēte.Sed & cum ſoli ſumus dicere
poſſumus, Venite exultemus domino,&c. id eſt, ô omnes vires animæ meæ,tota ſubſtātia mea, ô o- F
mnia quę intra me ſunt,& pręſertim ô ratio,volūtas,atq; memoria,venite, ita quòd ratio diuina cōſideret,voluntas eadem appetat, memoria autē ſtabiliatur in illis:exultemus concorditer domino, ſicut iam dictū eſt.Conſequēter aſsignantur varię cauſæ,cur iſta agere debeamus,¶(3)QVONIAM
deus]trinitas,ſeu Chriſtus deus incarnatus,eſt[MAGNVS dominus,]quoniā in ditione eius vniuer
Heſter 13 ſa ſunt poſita,& non eſt qui poſsit eius voluntati reſiſtere,vt ſcriptum eſt in libro Heſter.Ipſe quoq;
eſt,[ET rex magnus]imò immenſus atq; omnipotens[SVPER omnes deos]qui per gratiā facti ſunt
diuinæ naturæ conſortes, videlicet ſuper omnes ſanctos in cælo terráque viuentes. Omnes enim hi
dij ſunt creaturæ ſummi dei, ab eius excellentia infinitè deficientes,& ſolus deus eſt vniuerſalis dominus ac generalis rex:creaturę verò ſortiuntur ab eo aliquod particulare dominium,ſpecialeq́; regnum,& comparantur ad deum ſicut miniſtri ad dominū,inſtrumenta ad principalem agentē,cauſę
Rom.13 ſecundę ad cauſam primā ac independentē. Vnde Apoſtolus,Non eſt poteſtas niſi à deo,& qui poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit:miniſter enim dei eſt,ſcilicet princeps terrenus. Hinc etiā Ie-
Exod.18 tro cognatus Moſi,auditis mirabilihus dei,dixit,Nunc cognoui quoniā magnus dominus ſuper omnes deos,[QVONIAM non repellit dominus plebē ſuā.] Hoc ad Iudæos referri poteſt,quos deus
non totaliter deſtruit,quia reliquiæ per electionē ſaluæ factę ſunt ſecundū Apoſtolū,& in fine ſeculi
Rom.11 conuertūtur ad Chriſtū,propter quod de eis dicit Apoſt.Nūquid repulit dominus plebē ſuā? Abſit.
Iohā.6 Melius tamē exponitur de populo Chriſtiano, Chriſti ſacratiſsimo ſanguine liberato, quē Chriſtus G
Pſal.95 non repellit ſicut teſtatur, Eum qui venit ad me non eijciā foras. Hæc verba in præcedenti pſalmo
dicta atq; expoſita ſunt,nec pertinent ad pſalmū hunc,quanuis quotidiano officio annectātur. Deus
itaque eſt rex magnus,&c.¶(4)QVIA in manu eius ſunt omnes fines terræ,]id eſt,in ſua poteſtate
conſiſtunt omnia climata mundi,& habitatores eorum,videlicet omnes gētes. Omnia enim creauit,
conſeruat,deſtruere poteſt,& de gētibus quas vult miſericorditer ſaluat, & quas vult iuſte relinquit
ac damnat.[ET altitudines montium,]id eſt,virtutes,perfectiones,& gratiæ angelorū ſanctorū,hominumq́ue bonorū ſeu prędicatorū[IPSIVS ſunt,]id eſt,Chriſti,quoniā omnia bona ab ipſo origi-
1.Cor.15. naliter fluunt. Vnde Apoſt. Gratia,inquit,dei ſum id quod ſum. ¶(5)QVONIAM ipſius eſt mare]
oceanus terram circundans,ex quo cætera maria deriuantur,[ET ipſe fecit illud]ſicut & cætera ele-
Ionæ 1 mēta. Propter quod Ionas loquitur, Deum cæli ego timeo,qui creauit mare & aridam.[ET ſiccam,]
id eſt, terram ex ſua natura ſiccam & frigidam [FVNDAVERVNT manus eius,] id eſt,omnipotens
Prou.3 virtus dei ſeu ſapientia atque potētia eius:iuxta illud, Dominus ſapiētia fundauit terrā. Idcirco[VENITE]ſecundum modos prætactos [ADOREMVS]adoratione latriæ ſoli deo exhibēda, [ET procidamus].i.humiliter proſternamur, [ET ploremus] præ nimio deſiderio exiſtendi cum deo,& propter noſtra & aliorum peccata[ANTE dominum qui fecit nos]cōſtituendo noſipſos in eius præſen-
3.Re.17 tia per cōtemplationē fidelem, dicētes cū Helia, Viuit dominus,in cuius cōſpectu aſsiſtimus,nullam H
Rom.vlt. ſiniſtrā intentionē habentes, ſed dei in omnibus quærētes honorē,atq; illud Apoſtoli adimplentes,
Vnanimes vno ore honorificetis deū & patrē.[QVIA ipſe eſt deus noſter]qui creauit nos,nosq́; gubernat,paſcit,conſeruat ac perficit. Ideo ſubditur, ¶(6) ET nos]ſumus [POPVLVS paſcuæ eius,]
id eſt, paſcuis eius nutrimur mente & corpore, ſcilicet cibo ac potu corporali, ſacramento altaris, &
gratia deuotionis,quæ eſt optima alimonia mentis, quoniā optimū eſt gratia ſtabiliri cor, ſecundum
Apoſtolum. Sumus quoque, [ET oues manus eius].i.oues poteſtatis diuinæ,ſeu in poteſtate dei con
Heb.13 ſtitutæ,quoniam in manu eius eſt tota ſalus noſtra. ¶(7)HODIE ſi vocem eius audieritis.]Secundum expoſitionem certiſsimam ſancti Apoſtoli,iſta dicuntur ſpecialiter ad Iudęos,qui erant tempore euangelicæ prædicationis, quos hortatur Propheta, vt tempore gratiæ euangelicam legem recipiant,ne ſint rebelles filio dei,quēadmodum patres eorum rebelles fuerunt deo patri. Ait ergo, Hodie,id eſt,tempòre gratiæ,quod dicitur dies vt Zacharias ait,In die illla applicabūtur gentes multæ
Zach.2 ad dominum. Et Eſaias,In die illa erit germen domini in magnificentia & gloria:ſi vocē eius,id eſt,
Eſaię 4 prædicationē Chriſti vel diſcipulorum ipſius audieritis ô Iudæi[NOLITE obdurare corda veſtra,]
id eſt,nolite eſſe increduli & peruerſi. ¶(8) SICVT in irritatione] illa contigit [SECVNDVM
diem tētationis in deſerto,]id eſt,in die,qua ex incredulitate experiri volebant potentiā meā,& veritatem verborū meorum. ¶(9)VBI tentauerūt me patres veſtri]in deſerto, dicentes, Eſt ne deus

A in nobis an non? Hic loquitur Propheta in perſona dei,[PROBAVERVNT] per experiẽtiam quid Exod. 17
agere poſſem,[ET viderunt]oculis proprijs[OPERA mea]mirabilia in AEgypto,in mari rubro at- Exo.7,8,
q; deſerto. Sumitur autẽ hoc loco, ſi, pro quia, vt ſit ſenſus, Si vocẽ eius audieritis .i.quia eã audietis, 9,10
ſecundũ quem etiá modũ loquitur Chriſtus Iudæis de Antichriſto, Ego veni in nomine patris mei, Exo.14
& non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Hortatur ergo nos ſpiritus ſan- 16
ctus, ne obduremus corda noſtra, repellendo à nobis euangelica documẽta, dum vocem ſeu doctri- Iohã.5
nam Saluatoris audimus, ſicut populus ille Hebræorũ cor ſuum obdurauit, deum irritãs .i. ad iuſtam
vltionem inducens. Quilibet etiam noſtrum verba hæc ad interiora ſua dicere poteſt hoc modo, Ho
die, ſcilicet in die præſenti, ſi vocem eius audieritis, ô intellectus, mẽmoria, atq; volũtas animæ meæ,
nolite obdurare corda veſtra .i. ꝓpoſita veſtra: ſed auſcultate diligẽter, tenete memoriter, adimplete
viriliter quæcũq; vobis dicuntur. ¶(10)QVADRAGINTA annis offenſus fui generationi illi] .i.
populo Iudæorũ me tẽtanti iraſcebar, cum iuſtè caſtigans toto tempore, quo ipſum per deſertum de-
duxi, quia (ſicut in Deuteronomio legitur) ſemper contentioſe egit cõtra me. Alia litera habet, Pro- Deut. 31
ximus fui generationi huic, quoniam deus non reliquit eos in toto: imò indeſinenter pluit illis mãna,
præceſsitq; in die per columnam nubis, in nocte autem per columnam ignis. Propter quod Moſes, Deut. 4
B Non eſt, inquit, alia natio tã grandis, quæ habet deos appropinquãtes ſibi, ſicut adeſt dominus deus
noſter cunctis obſecrationibus noſtris.[ET dixi ſemper] per angelũ ad Moſen, per Moſen quoque ad
populum, eum reprehendendo, [HI] mihi ingrati, & murmuratores increduli [ERRANT corde,]
falſitati credendo, & illicita appetendo. ¶(11) ET iſti non cognouerunt vias meas] .i. mandata mea
non agnouerunt per approbationem mentis, & obedientiam voluntatis: cognouerunt tamen ea per
cognitionem informem, quoniam Moſes legem omnibus manifeſtè propoſuit. Vel, non cognouerũt Deut. 29
vias meas .i. opera mea miraculoſa ſpiritaliter non intellexerunt, neq; ex eis conſiderauerũt, quæ me-
rito cõſideraſſent. Hinc nãq; Moſes ait ad eos, Vos vidiſtis vniuerſa magnalia, quę corã vobis domi-
nus fecit, & nõ dedit vobis dominus cor intelligẽs vſq; in pręſentẽ diẽ. Tales quoq; fuerũt filij eorũ,
ſcilicet Iudæi, qui erant tempore Chriſti & apoſtolorum. Propter quod Chriſtus ait ad ipſos, Cæci Mat.23
duces cæcorum, implete menſuram patrum veſtrorum. Et alibi, Murmuratores filij murmuratorum.
[QVIBVS iuraui] .i. firmiter dixi per Moſen, [SI introibunt in requiem meam] .i. non ingredientur
terram promiſsionis, in qua quietam habitationem eis dediſſem, niſi inobedientes fuiſſent, ſicut ſcri-
ptum eſt, Omnes qui murmuraſtis cõtra me, non intrabitis terram, ſuper quam leuaui manum meã, Num.14
vt darem eam vobis. Hic ſumitur, ſi, pro non, ſecundum quem modum accipitur, cùm per Amos di-
citur, Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecit. Deniq; quoniam terra ꝓmiſsionis erat fi- Amos 3
C gura regni cæleſtis ſeu patriæ, & quies illius figura fuit quietis beatorum in cælis: idcirco intẽdit Da-
uid per verba hæc admonere fideles, & maximè populum Hebræorum, ne propter rebellionem ad
Chriſtũ impediantur ab introitu patriæ, quæ eſt terra viuentium, in qua eſt quies perfecta omnium
beatorum. Propter quod monet Apoſtolus, Videte fratres, ne fortè ſit in aliquo veſtrum cor malũ di- Heb.3
ſcedendi à deo viuo & vero: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, vt nõ obduretur quis ex
vobis fallacia peccati. Et alibi, Feſtinemus ingredi in illam requiem. Ecce pſalmum omni iucũditate Heb.4
plenum audiuimus. Pſalmum vtique igne ſpiritus ſancti animam piam totaliter inflammantem, quem
decet nos præcipuè cum omni attentione atque feruore cantare, audire ſeu legere in exordio matuti
nalis officij, quatenus opus dei ardenter inchoantes, totum diem ſalubriter expẽdamus. Agamus igi
tur ad quod in pſalmo præſenti inuitamur, & dum ad matitunale officium ſurgimus, ſtrenuè inchoe-
mus, omnes cogitationes inanes & phantaſmata inutilia procul à corde pellamus, cum ſolo deo cor
noſtrum ſolicitè occupemus, dicentes ad interiora noſtra, vel ad alios ſi adſint, Venite exultemus do-
mino, &c. & omnes hos nobiliſsimos actus, ad quos pſalmus iſte nos excitat mente collecta ac amo-
roſa exequamur. Hi etenim actus ſunt, domino exultare, iubilare, faciem eius in confeſsione præoc-
cupare, coram eo adorare, procidere atque adorare.

D COMMENTARIVS IN PSALMVM XCV.

EXPOSITIO Tituli.

PSalmi nunc declarãdi titulus eſt, Pſalmus Dauid quãdo domus ædificabatur poſt captiuitatẽ.
Titulus iſte ſpiritualiter exponẽdus eſt, quoniã pſalmus præſens nullatenus loquitur de ædifi-
catione tẽpli in Ieruſalẽ poſt reditũ à captiuitate Babylonica, ſed de re ſignificata per illius ædi
ficationẽ tẽpli. Sicut enim per captiuitatẽ, qua à Chaldæis capti erãt Iudæi, figurata eſt captiuitas ge
neris humani, quod per incredulitatẽ & impiam vitã captiuatũ à dæmonibus fuit: ſic per ædificatio-
nẽ templi in Ieruſalẽ poſt captiuitatẽ dictam ſignificata eſt conſtructio eccleſiæ, quæ eſt domus dei,
non ex inſenſibilibus ſaxis cõſtructa, ſed viuis lapidibus .ſ. Chriſtifidelibus cõgregata, atq; à Chriſto
fabricata, & in ipſo fundata. Propter quod dicit Apoſtolus, In Chriſto omnis ædificatio conſtructa, 1.Pet.2
creſcit in templum ſanctum in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculũ dei in ſpiritu ſan- Ephe.2
cto. Loquitur ergo pſalmus iſte ad literam de Chriſto & duplici eius aduentu, de conſtructione quo-
que & immolatione eccleſiæ. Eſt igitur ſenſus tituli, Pſalmus Dauid, id eſt, pſalmus iſte eſt Dauid
prophetæ ſicut authoris, conſcriptus pro tempore illo, quando ædificabatur domus, id eſt, quando
eccleſia Chriſti cœpit ædificari per prędicationem ipſius & apoſtolorum ſuorum, poſt captiuitatem,
id eſt, poſt liberationem generis humani, quæ facta eſt per incarnationem & paſsionem filij dei, qui

Gal, 3 genus humanum redemit de poteſtate diaboli & ſeruitute peccati, quẽadmodum aſſerit, Nunc prin- E
Iohã. 12 ceps huius mundi eijcietur foras: &, Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Vnde
Iohã. 3 Iohannes, In hoc, inquit, apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli. Ad Chriſti itaq; ſeu ſummæ
Trinitatis præconium nos inuitans ſanctus Propheta, ita exorius eſt,

PRECATIO.

Domine qui feciſti cælos, & terribilis es ſuper omnes deos, miſericordia tua præueniente, fac nos confeßionis pulchritudine faciem tuam placare, ut expurgati peccatorum colluuionibus, ſyncera mente & uoce tibi domino iugiter cantemus.

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

CANTATE domino canticũ nouũ] .i. noui teſtamenti ſcripturam, euangelicam
legem, & maximè hymnũ ex conſilijs Chriſti compoſitum, cuius cõſilia quædã
ante eius aduentum erant ignota: ſed nouus magiſter, doctor cæleſtis, & fons ſa-
pientiæ Chriſtus dominus nouã doctrinã nouũq; canticũ ſecum aduexit, & mun
Luc. 10 do propoſuit. Nouũ canticum eſt, Porro vnum eſt neceſſarium. Et, Si vis perfe-
Mat. 16 ctus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Itemq; , Niſi abun-
Matt. 5 dauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorũ, non intrabitis in re-
Mat. 25 gnum cælorum. Et, Patrem nolite vocare ſuper terram, vnus eſt enim pater ve-
ſter in cœlo. Et hoc modo noui teſtamenti ſcriptura nouis eſt canticis plena, quæ debemus Chriſto
ac ſummæ trinitati cantare per mentis deuotionem, per oris laudationem, ſeu diuinorum verborum
reuerentialem prolationem, atq; per operis executionem, ſeu obedientiam ſanctam. Peccatori enim
dixit deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Et Chriſtus F
Pſal. 49 in Euang. Quid dicitis mihi domine domine, & non facitis quæ dico? Non ergo ſufficit cantatio o-
Luc. 6 ris, niſi cõcordet exhibitio honeſtæ cõuerſationis. Nec ſufficit honeſtas exterior, niſi adfuerit colle-
ctio atq; ſynceritas mẽtis interior, prout dominus per Eſaiã ait de populo ſibi non cõplacente, Ap-
Eſai. 29 propinquat populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autẽ eius lõgè eſt à me. [CANTATE
domino omnis terra] .i. incolæ terræ, qui in hoc mundo peregrinos vos eſſe cognoſcitis, & ad futuri
ſeculi patriã feſtinatis, dicentes domino cãticum illud dulce ac nouum, quod vobis præcinit Apoſto
lus, Propter nimiam charitatẽ ſuam qua dilexit nos deus pater, filiũ ſuũ vnigenitũ miſit in mundum.
Ephe. 2 ¶ (2) CANTATE domino & benedicite nomini eius] .i. ipſum laudate, beneficia eius recolite, di-
centes cum iubilo, Videte qualem charitatẽ dedit nobis deus pater, vt filij dei nominemur & ſimus.
1. Iohã. 3 Dicitur aũt canticum nouum, non ſolum propter temporis nouitatem, ſed etiã propter recentẽ ani-
mi deuotionem, & ita debemus ex feruenti noſtri Saluatoris amore, ſemper noua cantica ſecundum
proprij cordis illuminationem reperire, quomodo ſeculi amatores noua carmina confingunt & ca-
nunt de eo, ſeu ea quam carnaliter amant. [ANNVNCIATE de die in diẽ] .i. quotidie, [SALVTA-
RE eius] .i. Chriſtum indeſinenter exprimite, collaudate, ac prædicate, per quem, & in quo deus pa-
Gen. 49 ter nos ſaluat. De quo ſalutari loquitur Iacob patriarcha, Salutare tuum expectabo domine. ¶ (3) G
ANNVNCIATE] ô prædicatores, & cęteri zelum diuini honoris atq; fraternę ſalutis habẽtes, [IN-
TER gentes] cõuertendas ad fidẽ, vt credant, ſeu conuerſas, vt diligãt Chriſtum ac laudent, [GLO-
RIAM eius] .i. glorioſa omnia quæ de eo conſcripta ſunt, quomodo ab exordio ſuæ incarnationis
Matt. 4 vſque ad aſcenſionem angeli ſancti ſibi miniſtrauerũt, & omnis creatura ſibi obediẽs fuit, quòd ter-
Mat. 28 tia die à morte ſurrexit, quadrageſimo die aſcendit, 50 autẽ paracletum miſit. ¶ (4) QVONIAM
Act. 1, 2 magnus dominus & laudabilis nimis,] imò tantum laudabilis quantum bonus. Cùm ergo ſit bonitas
eius immenſa, ipſe quoq; in infinitum laudabilis eſt, nec valet ab aliqua creatura plenè laudari. Pro-
Iudith 16 pter quod in lib. Iudith dicitur, Adonai domine magnus es tu & præclarus in virtute. In lib. Iob quo
Iob 37 que, Dignè eum inuenire non poſſumus, & enarrari non poteſt. [TERRIBILIS eſt ſuper oẽs deos]
.i. plus quàm omnes dij. vel, ſuper omnes deos, quoniam omnes deos terribiliter cõdemnabit, & cru-
ciabit. In præcedenti enim pſalmo dij vocati ſunt, qui gratiam diuinæ perfectionis excellenter parti-
Exod 6 cipant, ſicut ad Moſen dominus ait, Ecce cõſtitui te deũ Pharaonis, & Aaron erit ꝓpheta tuus. nunc
verò dij vocãtur, qui à paganis mendaciter dij putantur, inaniterq; colũtur. Dicitur autẽ deus terri-
bilis præ omnibus creaturis ac dijs propter duas cauſas. Primò, quoniam à nullo eſt tam malum ſe-
parari ſicut à deo. Secundò, quoniam nullus tam dira tormenta infligit, vt deus. Vnde ſcriptum eſt,
Iob 9 Deus cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, ſub quo curuantur qui portant orbem. De his falſis dijs ſubiũ- H
gitur, ¶ (5) QVONIAM omnes dij gentium] .i. infidelium, ſunt [DAEMONIA.] Occurrit mihi
hic dubitatio quædam, quam non vidi ab alijs tactam, vnde nec eam libenter tango, ne fortè eam in-
ſufficienter diſſoluam. Ecce multi gentilium coluerunt homines quoſdam pro dijs, videlicet Satur-
num, Iouem, Mercurium, Herculem, Priapum, &c. Alij coluerunt ſolem, lunam, ac ſydera cæli, alij
Rom. 1 ignem, alij aquam, alij beſtias terræ, ſicut ad Romanos Apoſtolus innuit. Quomodo ergo omnes
dij gentium dæmonia? Poſſem de hominibus impijs, qui tanquam dij colebantur, reſpondere, quòd
appellantur dæmonia propter imitationem diabolicæ prauitatis, quemadmodum homines aliqui
angeli nuncupantur propter participationem angelicæ dignitatis, prout Iohannes paſtores ſeu epi-
ſcopos ſeptem eccleſiarum in Aſia angelos nominat: & alibi ſacerdos dicitur angelus domini exer-
Apo. 2, 3 cituum. De alijs videtur poſſe dici, quòd licet nullo modo ſint dæmones, quoniam tamen cultores
Mala. 2 ipſorum eo ipſo quo ea colunt, dæmonibus ſeruiunt, idcirco omnes dij gentium dæmonia aſſerũtur.
Nam & Apoſtolus ad Corinthios dicit, Quæ immolant gentes, dæmonibus immolãt [DOMINVS
1. Co. 10 autem cælos fecit,] id eſt, omnes orbes cæleſtes, angelos ſanctos, homineſque in terra cæli for-

A miter cõuerſantes creauit,diſtinxit,ornauit.In principio enim creauit deus cęlum & terrã. Et rurſus Gen.1
ſcriptũ eſt,Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos,qui ſolidiſsimi quaſi ære fuſi ſunt. ¶(6) CON- Iob 37
FESSIO & pulchritudo in conſpectu eius,ſanctimonia & magnificẽtia in ſanctificatione eius.]Ver-
ſus iſte decorus eſt valde,ſi lucidè intelligatur.Dicitur autem eſſe ſeu fieri in cõſpectu dei,ſeu coram
deo,nõ quia fit & eſt ipſo pręſente,ſed quoniã approbatur ab eo,& cõplacet ei:ſicut in libro Ruth di
citur,Ieſſe genuit Dauid,qui ambulauit coram domino.Et dominus ait ad Abraham, Ambula corã Ruth 4
me.Et quaſi quæreres,quid eſt ambulare ò domine coram te?ſubdit,& eſto perfectus. Et iuxta hunc Gen.17
ſenſum ſcriptum eſt in lib.Iob,Non veniet in conſpectu dei omnis hypocrita. Porro cõfeſsio eſt du- Iob 13
plex,ſcilicet confeſsio laudis diuinæ,atq; cõfeſsio ꝓpriæ culpæ.Pulcbritudo etiã quędã interior eſt,
quædã exterior.Sed ſi propter exteriorem pulcbritudinẽ placeret quis deo, pulcherrimus Abſalon 2.Re. 14
tantũ ei non diſplicuiſſet,neque delirus ille Martinus tantũ ei cõplacuiſſet. Non ergo corporis,ſed
mentis pulchritudinem appetamus.Certum eſt autem,quòd cõfeſsio culpæ locum non habęt in pa-
tria,in via autem vtraque confeſsio reperitur: ſed cõfeſsio laudis diuinæ in via valde eſt imperfecta.
Primò itaq; intendamus quomodo pręſens verſiculus exponi debeat de deo in triumphanti eccleſia:
ſic enim ei pleniſsimècompetit boc modo.Cõfeſsio,id eſt,diuina laudatio,& pulchritudo,id eſt,de-
cor interior ſeu ſplendor puritatis internę,eſt in conſpectu eius,id eſt,coram deo in patria, ita quòd
B ſancti in patria deo inceſſabiliter offerunt confeſsionem ſeu laudem ſuæ infinitæ bonitatis, ſicut ſu-
perius dictum eſt,Beati qui habitant in domo tua domine,in ſecula ſeculorum laudabunt te.Hęc au Pſal.83
tem cõfeſsio maximè complacet deo,quia in ſuis miniſtris ipſum in patria ita laudẽtibus eſt pulcbri-
tudo interior,id eſt,ſanctitas pura,munditia impermixta,& gratia cõſummata. Nihil enim imperfe-
ctionis culpabilis reperitur in patria.Propterea cõfeſsio beatorũ,quorum tanta eſt pulchritudo,prę-
cipuè grata eſt deo.Noſtra autem confeſsio multùm eſt imperfecta, quoniam omnes noſtræ iuſtitiæ Eſai.64
ſunt tanquam pannus mẽſtruatæ.Pulchritudo quoque noſtra interior multis deformitatibus, ſaltem
venialium peccatorum,miſcetur & violatur,præſertim cùm iuſtus ſepties in die cadat. Itaq; in con- Prou. 24
ſpectu dei in patria ſunt confeſsio inceſſabilis laudis,qua iugiter à beatis trinitas ſuperbenedicta lau
datur,& pulchritudo mundiſsimæ ſanctitatis:quoniam nihil impuritatis aut culpæ eſſe poteſt in mi-
niſtris deum boc modo laudantibus.Propter quod ſcriptum eſt,Non intrabit in illam,ſcilicet patriã Apoc. 21
beatorum aliquid coinquinatum . Dicitur etiam iſta confeſsio & pulcbritudo in conſpectu dei,quo-
niam complacet ei ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius,id eſt,in cultu, laude ſeu ve-
neratione,qua deus in patria à beatis ſanctificatur,& ſanctimonia,id eſt,ſanctitas, ſcilicet omnis im-
puritatis excluſio,& magnificẽtia,id eſt,magna excellentia ſeu magna efficientia & honor ſublimis.
C Hoc autem diuinæ ſanctificationi præcipuè competit.Dicitur nanque nunc ſanctificatio dei cultus,
quo deus à beatis ſanctus eſſe perhibetur,& tanquã ſanctus laudatur ac bonoratur . In hac verò ſan-
ctificatione eſt ſanctitas ſeu ſanctimonia,quia quo deus amplius atque perfectius à ſuis miniſtris ſan
ctificatur,eo ſanctificatio illa eſt verior,purior,& ab omni errore immunior,quia dei laudatio exceſ-
ſum nõ habet:ſed quo maior,eo eſt ſanctior. Vnde in Eccleſiaſtico dicitur,Glorificate dominũ quã- Eccl.43
tumcunque poteritis,ſuperualebit adhuc:maior eſt enim omni laude. Hoc autem creaturis non com
petit:poſſent nanque in tantum ſanctificari à nobis,id eſt,tam ſanctæ ac magnæ putari, támque ma-
gnificè honorari,quòd in ſanctificatione huiuſmodi non eſſet ſanctimonia,ſed idololatria,nõ ſancti-
tas,ſed falſitas,non verus bonor,ſed peſsimus error,ſicut ſi alicui puræ creaturæ cultus latriæ impẽ-
datur,ſeu infinita perfectio aſcribatur.Hinc patet quomodo in ſanctificatione dei ſit magnificentia.
Eſt enim in ea ſumma excellẽtia,quoniam deus ſuper omnia in infinitum extollitur,omniúmq; crea-
tor,ſaluator,atque immenſæ maieſtatis dominus appellatur. Eſt quoq; in ea magna quædam efficiẽ-
tia,quoniam nullus effectus ſeu actus hominis dignior eſt,quàm deum ſanctificare, propter quod in
ſanctificatione bac eſt honor ſublimis,videlicet adoratio ſeu latriæ cultus ſoli deo exhibendus. Præ-
terea verſus iſte conuenit deo etiam in militanti eccleſia,quãuis minus perfectè ac propriè. In mili-
tanti ergo eccleſia eſt confeſsio propriæ culpæ ac laudis diuinæ,in conſpectu dei: quoniam talis cõ-
D feſsio deo à fidelibus reuerenter offertur,qui ſeipſos accuſant,& deum collaudant, atque à deo miſe
ricorditer acceptatur . Per hanc verò confeſsionem venitur ad interiorem pulchritudinem mentis,
quoniam in confeſsione omnia lauantur ſecundum ſcripturas . Student quoque fideles deo in pul-
chritudine mentis aſsiſtere,id eſt,in ſanctitate,& cordis puritate adhærere,intendere, atque ſeruire,
vt ſit pulchritudo eorum corã deo,id eſt,placens,& grata coram deo,penſantes verbũ ſui Saluatoris
dicẽtis,Beati mũdo corde,quoniam ipſi deum videbunt.In ſanctificatione quoq; qua deum per obe Mat.5
dientiam diuinorum præceptorum ſanctificant:ſicut quotidie orant,Sanctificetur nomen tuum , eſt Mat.9
ſanctimonia ſeu ſanctitas ſecundum modum & poſsibilitatẽ vitæ præſentis, videlicet pura ac pia in-
tentio,deuotáque laus ac prompta ſubiectio,& ita inuenitur in ea quædã magnificentia qua deũ præ
omnibus mente,ore ac opere ſuperexaltant , dicẽtes illud Dan. Benedictus es domine deus patrum Dan.3
noſtrorũ,& laudabilis,& ſuperexaltatus in ſecula.Et benedictũ nomẽ gloriæ tuæ ſanctum, & ſuper-
laudabile,& ſuperexaltatũ in omnibus ſeculis.¶(7)AFFERTE].i.exhibete[DOMINO].i. Salua-
tori,ò[PATRIAE gẽtiũ].i.ò homines in patrijs gẽtiũ habitãtes,qui fidẽ Chriſti recepiſtis.Vel,ò ho
mines afferte domino patriæ gentiũ.i.Chriſto qui eſt deus omniũ regionũ,patriarũ,ac nationũ[AF-
FERTE]inquã[DOMINO].i.impẽdite in deo ſoli[GLORIAM & honorẽ,] quẽadmodũ in Apoſto
lo babetur,Regi ſeculorum,immortali,inuiſibili,ſoli deo honor,& gloria.Gloria eſt clara cum laude 1.Tim.1
notitia,ſecũdũ Ambroſiũ,Quid eſt ergo deo afferre gloriã,niſi nomẽ eius corã alijs clarificare,ſeu a-
lios ad clarã ac laudi cõiunctam notitiã dei introducere, quatenus deũ verè agnoſcant, & dignè col-

laudent? Honor autem eſt exhibitio reuerentię in ſignum virtutis. Quid eſt ergo deo afferre honorẽ, E
niſi deo humiliter obedire, omne bonum ei aſcribere, & ad eius venerationem omnia ordinare? [A F-
Pſal.123 F E R T E domino] non ſolum cæteriora dona, ſed [G L O R I A M nomini eius,] dicentes, Non nobis
domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. In exordio Pſalmi huius ter dicebatur, cantate: nunc
verò ter dicitur, afferte: quatenus vtrobiq; ſanctæ trinitatis myſterium deſignetur tanquam diceret,
Cantate patri, cantate filio, cantate ſpiritui ſancto. Et item, Afferte patri, afferte filio, afferte ſpiritui
ſancto gloriam & honorem. ❡(8) T O L L I T E hoſtias,] hoc eſt, ferte vobiſcum dona ac ſacrificia
Pſal.50 domino immolanda, videlicet ſpiritum cõtribulatum, quoniã ſacrificium deo ſpiritus cõtribulatus,
animum ad obedientiã dei paratum, quoniã ſalutare ſacrificium eſt attẽdere mandatis, vt dicit Eccle
Eccl.35 ſiaſticus. Preces quoque deuotas quæ pénetrãt cælos, ſeu alia quælibet munera domino offerẽda [E T
introite] mente deuota, & corpore rationi ſubiecto [I N atria eius]. i. in eccleſiam dei, ſeu loca ſacrata,
diuino cultui deputata, & maximè in corda ꝓpria, redeuntes ad interiora veſtra, quatenus deum
1.Cor.3 intra vos honoretis, cõtemplando, amando, & omni cuſtodia vitia deuitando. Tẽplum enim dei ſan-
Eſa.16 ctum eſt, quod eſtis vos. [A D O R A T E dominum in atrio ſancto eius,] id eſt, in templo ſuo materia-
li, quod eſt domus orationis, magis autem in templo eius immateriali, quod eſt mẽs ipſa ſeu ſpiritus,
Iohã.4 vbi per gratiam habitat deus, vbi & adorare eum oportet: quemadmodum ait Saluator, Spiritus eſt
Math.6 deus, & eos qui adorant, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Et alibi, Tu aũt cùm oraueris, intra in
cubiculum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcõdito. ſ. corde collecto, fixo, nõ vago. ❡(9) C O M
M O V E A T V R à facie eius vniuerſa terra,] hoc eſt, vniuerſi incolæ terræ ex conſideratione præſen-
tiæ maieſtatiſq; Chriſti, motu caſti timoris, & admirationis ac obedientiæ conuertantur ab iniquita-
te ad deum. [D I C I T E] ô ſancti apoſtoli & ſucceſſores ac imitatores eorum [I N gentibus] ad quarũ F
conuerſionem ſeu informationem miſſi eſtis, [Q V I A dominus (Chriſtus) regnauit] in toto vniuer
ſo, præſertim tamen in cordibus ſuorum fidelium per charitatem & fidem. Chriſtus vt deus ab initio
mundi regnauit, ſed vt homo cœpit regnare, præcipuè (.i. poteſtatem ſuam exercere atq; oſtendere)
poſt reſurrectionem, & ſpiritus ſancti miſsionem, quia per mortem vicit eum, qui mortis habebat im
Heb.2 perium, hoc eſt, diabolum, ſecundum Apoſtolum. Vnde poſt reſurrectionem ſpoliauit infernũ, mũ-
Phil.2 dúmque cõuertit ad ſuũ obſequium: & quia hæc facta ſunt meritis paſsionis Chriſti, iuxta illud Apo-
ſtoli, Factus eſt obediens vſque ad mortem, propter quod & deus exaltauit illũ, ideo additur, à ligno,
Gal.3 hoc eſt, à crucis patibulo, in quo mundum redemit, ſecũdum quod Apoſtolus dicit, Chriſtus nos re-
demit de maledicto, factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis qui pendet in
ligno. Veruntamẽ iſtud quod dicitur, à ligno, non eſt de textu, nec in Hebręo habetur, ſed ab aliquo
tranſlatore æſtimatur appoſitum. Ex his elucefcit pſalmum præſentem factum à Dauid, ſicut in hy-
mno eccleſiæ canitur, Impleta ſunt quæ cecinit Dauid fidelis carmine, dicẽs in nationibus regnauit
à ligno deus. Et qui aliter dicunt, non videtur ſatis cõſonare eccleſię, generaliter atq; ſolẽniter hunc
hymnum canenti. ❡(10) E T E N I M (Chriſtus) correxit orbem terræ,] hoc eſt, homines vniuerſos,
ſeu vniuerſalem eccleſiam toto orbe terrarum diffuſam à vitijs & idololatria conuertit per incre- G
Eſa.2 pationem & prędicationem ſeruorum ſuorum. Vnde ſcriptum habetur, Exaltabitur dominus ſolus in
Zach.13 die illa, & idola penitus cõterentur. Et Zacharias, In die illa, dicit dominus, diſperdam nomina ido-
Eſai.11 lorum de terra. Hinc quoque de Chriſto dicitur, Percutiet terram virga oris ſui. Correxit itaque or-
bem terræ, [Q V I non cõmouebitur] à fidei veritate in toto, quia eccleſia vſque ad finem ſeculi ſta-
bilietur in fide, quantum ad aliquos, quantumcunque tribulationibus concutiatur. [I V D I C A B I T
populos in æquitate.] Chriſtus in primo ſuo aduentu iudicauit populos in æquitate, loquendo de iu
Iohã.12 dicio diſcretionis, quemadmodum ipſemet ait, Nunc iudiciũ eſt mundi. Et alibi, In iudicium, inquit,
Iohã.9 ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Per hoc ergo Chri-
ſtus iudicauit populos in æquitate iudicio diſcretionis, quòd aliquos piè vocauit ad fidem & gratiã,
cæteros iuſtè deſeruit: quæ diſcretio omnino iuſta eſt, quamuis ſit nobis incõprehenſibilis & ignota.
Non autem iudicauit Chriſtus populos in primo ſuo aduentu iudicio remunerationis. Propter quod
Ibidem ait, Non miſit deus filium ſuum vt iudicet mundum: ſed iſtud iudiciũ Chriſtus acturus eſt in die no-
uiſsimo. Deinde inuitantur creaturæ ad gaudium ſpiritale ex conſideratione primi aduentus Chri-
Luc.2 ſti, qui fuit & eſt mundo magna ratio exultandi: quemadmodum angelus dixit paſtoribus, Annuncio
vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus eſt vobis Saluator. Ait igitur,
❡(11) L Æ T E N T V R cæli,] hoc eſt, ciues cælorum, ſeu angeli ſancti. nam Chriſto nato facta eſt H
cum angelo multitudo cæleſtis exercitus laudantium deum. Incarnatio equidem Chriſti erat angelis
materia gaudij, quia per eam reparatur eorum ruina. [E T exultet terra,] hoc eſt, genus humanum in
terra exilium ducens, [C O M M O V E A T V R] ad pœnitentiam & gratiarum actionem [M A R E,] hoc
eſt, gentilitas vitijs turbulenta amara & ſalſa, [E T plenitudo eius,] id eſt, viſcera eius interiora, vide-
licet ratio & voluntas, & cæteræ animæ vires. [G A V D E B V N T campi eius,] id eſt, homines bonis
operibus floridi, gratiáq; fœcundi in Chriſti primo aduentu, & poſtea ſpiritualiter exultabunt, [E T
omnia quæ in eis ſunt,] id eſt, interiora eorum in domino lætabuntur. ❡(12) T V N C exultabunt o-
mnia ligna ſyluarum,] hoc eſt, populi nationũ ad fidem cõuerſi [A facie domini,] id eſt, ex conſidera-
tione præſentiæ Chriſti, [Q V I A venit] in mundum per incarnationem. Vnde in Actis apoſtolorum
Act.13 dicitur, Audientes autem gentes gauiſæ ſunt, & glorificauerunt verbum dei. His duobus verſiculis
Eſai.42 conſonat quod in Eſaia legitur, Laudate cœli & exultet terra, iubilate montes laudem, quia conſola-
tus eſt dominus populum ſuum. Et quia non ſolum gaudendum eſt de primo atque occulto Chri-
ſti aduentu, quo venit iudicari, ſed etiam de ſecundo eius aduentu, quo venturus eſt iudica-

A re,ſecundũ quod ipſe ait,His antẽ fieri incipientibus leuate capita veſtra i. exhilarate corda (ſecũdũ Luc. 21
Greg.)qnia appropinquat redẽptio veſtra.Ideo ſubditur, [QVONIAM venit iudicare terrã].i.quo
niã Chriſtus vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos iudicio remunerationis. Ponit enim præteritũ ꝓ
futuro more prophetali,propter certitudinẽ prophetiæ.Per hoc ergo quòd bis ait, venit,innuitur du
plex Chriſti aduẽtus,quorum primus fuit in humilitate & occultus. Secũdus erit in maieſtate ac ma
nifeſtus,quemadmodum ſcriptum eſt in Euang.Tunc videbũt filiũ hominis venientẽ in nubibus cæ Marc. 13
li cum poteſtate magna & maieſtate.❡(12)IVDSCABIT]in die extremi iudicij [ORBEM terræ,]
hoc eſt,homines[IN æquitate]dando ſingulis quod promeruerunt, [ET populos in veritate ſua].i.
ſic eos iudicabit ſicut in ſanctis ſcripturis prædixit.Hoc eſt quod de Chriſto apud Eſa. ſcriptum eſt, Eſa. 11
Non ſecundum viſionẽ oculorũ iudicabit,ſed iudicabit in iuſtitia pauperes,& arguet in ęquitate pro Iob 35
manſuetis terræ.In lib.quoq; Iob quidã ait,Omnipotẽs cauſas ſingulorũ intuebitur.Ecce pſalmũ cę
leſti pulchritudine adornatũ audiuimus,in quo gẽtilium pronunciatur cõuerſio, diuina maieſtas ſo-
noro cõmendatur oraculo,ad laudẽ & oblationem fideles inuitantur,duplex Chriſti aduẽtus innui-
tur,atq; diuini iudicij æquitas collaudatur.Quoniã ergo pſalmus præſens Chriſti laudibus atq; my
ſterijs plenus eſt,debemus eum cum ſingulari deuotione cantare, noſtrámq; cõuerſationem metu fu
turi iudcij taliter cuſtodire,vt idonei laudatores domini Saluatoris inueniamur.

B

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCVI.

EXPOSSTIO Tituli.

PRæterea titulus Pſalmi nunc pertractandi talis eſt,Pſalmus ipſi Dauid,quãdo terra eius reſtituta eſt ei,hoc eſt,Pſalmus præſens cõpetit Chriſto manuforti,deſiderabiliq; aſpectu, agẽs de eo quod accidit,quãdo terra eius.i.genus humanũ ſeu eccleſia electorũ quam per peccatum primi parẽtis amiſit,reſtituta eſt ei precio ſanguinis ſui. Loquitur nãq; hic pſalmus ad literam de Chriſto, & ſecũdo eius aduẽtu atq; iudiciaria poteſtate ipſius, quam Chriſtus homo paſsione ſua promeruit. Eodem enim tempore reſtituta eſt Chriſto terra ſua iam dicta,& iudiciaria poteſtas collata,videlicet ſtatim in egreſsiõe animæ ſuæ à corpore.Tunc enim pleniſsimè ſatisfecit pro genere humano,& nũc
dedit ei pater gentes hæreditatem ſuam,ſicut ſuperius dixit,Poſtula à me,& dabo tibi gentes hære- Pſalm. 2
ditatem tuam,quamuis(vt ſæpius diximus) Chriſto homini ab exordio cõceptionis in virgine data
ſit omnis poteſtas in cælo & in terra.Quòd autem hic pſalmus de Chriſto loquatur, hinc conſtat ꝙ Mar. 28
C Paulus ad Hebræos inducit ſcripturam huius pſalmi de Chriſto prænunciatam dicendo,Et çùm in- Heb. 1
troducit primogenitum ſuum in orbem terræ,dicit,Et adorent eum omnes angeli eius. Hoc quippe inferius ita exprimitur,Adorate eum omnes angeli eius. Ait ergo,

PRECATIO.

Super omnem terram altiſsime domine deus doce nos te tota deuotione diligere, & malum odire: cuſtodi in hac vita animas noſtras,& hinc migrantes eas de locis perpetuarum pœnarum eripias.

❡EXPOSITSO Pſalmi.

DOMINVS,]ſcilicet Chriſtus habẽs in veſtimẽto & in fœmore ſuo ſcriptũ, Rex Apoc. 19
regũ & dominus dominantiũ[REGNAVIT]in militãti eccleſia, ſeu cordibus
electorũ,ſicut de eo Abdias dixit propheta, Et erit domino regnũ. De quo in Abd. 1
Apocalypſi ſancti hilariter cantant, Regnauit dominus deus noſter omnipo- Apoc. 19
tens,gaudeamus & exultemus,& demus gloriã ei.[EXVLTET terra,]hoc eſt,
habitatores terræ Chriſto domino ſuo regnãti cõgratulentur, & de eius regno
in ſeipſis piè lætentur.[LAETENTVR]hoc modo in domino[INSVLAE mul
tæ]ad fidẽ cõuerſæ,ſicut eſt Anglia,Hybernia,Cyprus,Sicilia,de quibus apud
Eſa. prædictum eſt, Ponent domino gloriam,& laudem eius in inſulis nunciabunt. Dicuntur enim Eſai. 42
D inſulæ terræ ſupra mare ſitę.Vnde in Eſa.habetur,Glorificate dominum in inſulis maris.❡(a)NV Eſa. 24
BES & caligo in circuitu eius,]hoc eſt,in die iudicij erũt,& apparebũt in circuitu Chriſti iudicis nu
bes materiales,quia veniet in nube.Chriſtus nãq, aſcẽdit in nube:iuxta illud,Nubes ſuſcepit eum ab Luc. 21
oculis eorũ.Vẽturus eſt ergo in nube,quoniã ſicut illic angeli ſancti teſtati ſunt ſanctis apoſtolis,Sic Act. 1
veniet quẽadmodũ vidiſtis eũ euntẽ in cælũ.[ET caligo].i.obſcuritas aëris, quoniã dies domini tanq̃ Mat. 28
fur in nocte ita veniet.Et media nocte clamor factus eſt,ecce ſpõſus venit, quẽadmodũ ipſemet ſpõ- 1. Pet. 3
ſus ac iudex teſtatur.Creditur enim Chriſtus tempore noctis ad iudicandũ vẽturus. Sed quęſtio eſt, Mat. 25
quomó tunc erit caligo,præſertim cùm totus mũdus ſtabit in igne cõflagrationis,qui vtiq; (vt apparet)aërẽ illuſtrabit.Poſsit fortaſsis reſpõderi ad hoc,ꝙ ignis ille fumoſus erit, nec tenebras omnino
expellet,ſicut nec ignis inferni.Sed quia de neceſsitate cõcedere cogimur,quòd ipſe iudex.ſ.Chriſtus
ab vniuerſis hominibus etiã corporalibus oculis cõſpicietur:ſicut & Iob ait, In nouiſsimo die ſurre- Iob 19
cturus ſum,& in carne mea videbo deum ſaluatorem meum:imò(ſecundũ Greg.)omnes angeli tunc corporalibus oculis videbũtur,quãto magis homines?Idcirco nõ arbitror quòd in die iudicij erit caligo in circuitu iudicis,ita quòd aër omnino tenebroſus erit,ſed propter ignis illius fumoſitatẽ poterit aliquid tenebroſitatis remanere in aere.Poteſt quoq; per caliginẽ accipi tempeſtas illa horribilis,
quæ erit in die iudicij,de qua dictum eſt ſuprà,Et in circuitu eius tempeſtas valida.Vnde & Naum, Pſal. 49
Dominus in tẽpeſtate & turbine viæ eius. ❡(3) IGNIS]cõflagrationis qui elementa exuret,atque Naum 1
purgabit,& tam altè aſcẽdet,vt aqua diluuij[ANTE ipſum pręcedet,]hoc eſt,ſecundũ Chriſti aduẽ-

Gen.7 tum ꝑ ueniet, quia quemadmodũ mũdus primò perijt aquis diluuij, ſic vltimò peribit ignibus cõfla E
grationis, qui oẽs viuẽtes in mũdo occidet. [ET inflãmabit in circuitu inimicos eius]. ſ. reprobos, quo
niã durãte hora iudicij ignis cõflagrationis in quo vniuerſi tunc ſtabũt, incẽdet malignos, electos ve
rò non tãget, nec cõtriſtabit, nec aliquid moleſtiæ inferet: cuius figura ꝓceſsit in tribus pueris, quos
Dan.3 rex Babylonis miſit in fornacẽ ignis, quos non tetigit ignis, ſed Chaldæos cõbuſsit, vt dicit Daniel.
¶(4) ILLVXERVNT fulgura eius orbi terræ,] hoc eſt, magnæ atq; terribiles coruſcationes circa
Luc.21 iudicij horam apparebunt, de quibus homines terrebũtur: ſicut Lucas dicit, Areſcẽtibus hominibus
præ timore & expectatione, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi: idcirco ſubiungitur, [VIDIT & cõmo-
ta eſt terra,] hoc eſt, habitãtes in terra hæc fulgura cernẽt, & ad magnũ timorẽ mouendi ſunt. Propter
Iohel 2 quod alibi ſcriptũ eſt, Cõturbentur oẽs habitatores terræ, quoniã venit dies domini, dies tenebrarũ
& caliginis. Similis ei non fuit à principio, & poſt eum non erit. Ante faciem eius ignis vorãs, & poſt
vorax flãma. A facie eius cõtremuit terra. ¶(5) MONTES ſicut cera fluxerũt à facie domini,] quia
Mat.24 in die iudicij, ſeu mox eo peracto cõplanabitur terra, ſed & ante iudiciũ erunt terræmotus magni per
loca. Melius tamẽ per mõtes hoc loco accipiũtur ſuperbi, non in montem domini, ſed in montem ſu
Eſai.14 perbiæ aſcendentes, ſequentes eũ qui dixit, Sedebo in mõte teſtamenti, & aſcendam ſuper altitudinẽ
nubium. Iſti in die iudicij ſicut cera fluent, hoc eſt, corde diſſoluẽtur atq; pauebũt, [A facie domini,]
id eſt, à conſpectu iudicis: nec ipſi ſolum, ſed à facie domini, hoc eſt, à iudicis metuẽda præſentia, flu
et hoc modo [OMNIS terra], i. omnis homo terrenus atq; peccator. Ideo nãq; ab alio prædictum eſt,
Naum.1 Montes commoti ſunt ab eo, & colles deſolati ſunt, & contremuit terra à facie eius, orbis & oẽs habi
Ierem.23 tantes in eo. Et alibi, Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempeſtas erũpens ſuper ca-
put impiorum veniet. ¶(6) ANNVNCIAVERVNT cæli iuſtitiam eius,] hoc eſt, per ſigna in cæ- F
Luc.21 lo apparentia manifeſtabitur iuſta vltio Chriſti in impios. Erunt enim ſigna in ſole & luna & ſtellis.
Matt.24 Vnde ait Saluator, Statim poſt tribulationem dierũ illorum ſol obſcurabitur, & luna non dabit ſplẽ-
dorem ſuum. Per hæc autẽ patebit, quãta ſit Chriſti iuſtitia vlciſcens peccata: [ET viderunt oẽs po-
puli gloriam eius]. i. omnes tunc in mundo exiſtentes, cõſpicient magnalia iſta operũ diuinorũ. Me-
lius autem exponitur iſte verſiculus de ſanctis apoſtolis, quia ne crederetur iudiciũ illud ſine præad-
monitione & cõminatione futurũ adiecit, Annunciauerunt cęli. i. apoſtoli iuſtitiam eius, quia in vni-
uerſo mundo prædicauerũt Chriſtũ eſſe omniũ iuſtiſsimũ iudicẽ, quia ſine perſonarũ acceptione ir-
Mat.22 reprehenſibiliter iudicabit. [ET viderunt,] hoc eſt, per fidẽ cognouerũt [OMNES populi] ad Chri-
ſtum conuerſi ex annunciatione horum cælorũ [GLORIAM eius] .i. maieſtatẽ & excellentiã Chri-
Eſa.66 ſti, quæ in Euangelio copioſe deſcribitur. Vnde & per Eſaiã dominus dicit, Mittam ex eis qui ſaluati
fuerint ad inſulas lõge, & annũciabũt gloriã meã gẽtibus. Cũ ergo tãta ſit gloria Chriſti, ¶(7) CON
FVNDANTVR] vel modo ad pœnitentiam ſalutarẽ, vel ſi modo non pœnitent, æternaliter erube-
ſcant [OMNES qui adorant ſculptilia, & qui gloriãtur in ſimulacris ſuis] ſeu idolis, qui ſeruiunt crea-
Rom.1 turæ potius quàm creatori. Nam quàm graue ſit hoc peccatum declarat Sap. Initium, inquiẽs, forni-
Sap.14 cationis à deo, eſt exquiſitio idolorum. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, ini
tium & finis. ¶(8) ADORATE eũ]. ſ. Chriſtũ, ſeu deũ trinum ac ſimplicem [OMNES angeli eius.] G
Iob 38 De his enim angelis dominus loquitur Iob, Vbi eras cùm me laudarent aſtra matutina, & iubilarent
omnes filij dei? [AVDIVIT & lætata eſt Sion]. i. eccleſia militãs, quæ dicitur Sion. i. ſpeculatrix bo-
norũ cæleſtium, audiuit auribus mentis & corporis annunciationem ſeu prædicationẽ apoſtolorum,
vel doctrinam eorum, de duplici Chriſti aduentu ac iuſto iudicio, & inde lætata eſt ſpirituali læ-
titia, tanquam ſeipſam confortans, fauens, atque conſentiens voluntati Saluatoris ac iudicis ſui.
Gen.29 ¶(9) ET exultauerunt filiæ Iudæ,] hæc eſt, animæ deo veraciter cõfitentes. Iuda enim interpreta-
tur confeſsio. Vnde cùm Lia vxor Iacob patriarchæ peperiſſet Iudã filiũ ſuũ, dixit, Modo cõfitebor
domino. Et ob hoc vocauit eum Iudam. Hæ itaq; filiæ exultauerunt [PROPTER iudicia tua domi-
Mat.5 ne]. i. ex conſideratione iuſtorum iudiciorũ tuorum, quibus nil inordinatum relinquis, nulli iniuriã
facis, nullius violentiam inultam dimittis, ſed eos qui in hoc ſeculo contemnuntur, opprimũtur, pro
nihilo reputãtur, & propter iuſtitiam patiuntur, in æternum exaltas: eos verò qui modo florent, pro-
ſperantur, ac delitiantur, ſine fine condemnas. ¶(10) QVONIAM tu dominus] es [ALTISSI-
MVS ſuper omnem terram.] Omnia nanq; creaſti, & cuncta in infinitum excellis, omniũq; omnipo-
tens iudex es, idcirco, [NIMIS,] hoc eſt, incomparabiliter, incõprehenſibiliter, & ſine menſura [EX-
Dan.3 ALTATVS es ſuper omnes deos,] de quibus iam dictum eſt: nam & illorũ creator ac iudex cõſiſtis. H
Propter quod de te teſtatur ſcriptura, Benedictus es domine in templo ſancto gloriæ tuæ, & ſuperlau
dabilis & ſuperexaltatus in omnibus ſeculis. ¶(11) QVI diligitis dominũ, odite malum] culpæ, hoc
eſt, peccatum omne abhorrete, non quia pœnã meretur, ſed quia peccatũ eſt diſplicẽs deo. Qui enim
diligit dominũ, debet habere affectum diuinæ voluntati conformem, ideóq; quẽadmodum deus odit
peccatum inquantum peccatum, ſic diligens deum debet odiſſe peccatum inquantum peccatum, ſeu
diuinæ voluntati contrarium. Sic autem odio habere peccatum, eſt euidens ſignũ dilectionis & gra-
1.Iohã.1 tiæ dei in homine: imò hoc modo ſocietatem ac familiaritatem cum deo ſortimur. Vnde Iohannes,
Ibidem Societas, inquit, noſtra ſit cum patre, & filio eius Ieſu Chriſto. Rurſusq;, Deus lux eſt, & tenebræ in
eo non ſunt vllæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum illo, & in tenebris ambulamus,
mentimur. [CVSTODIT dominus animas ſanctorum ſuorum] in præſenti vita per gratiam, ange-
licámque cuſtodiam, in futuro autem iudicio eas cuſtodiet ab omni dãnatione atq; periculo [DE ma-
nu peccatoris,] hoc eſt, poteſtate omnium iniquorum [LIBERABIT eos] ſcilicet ſanctos ſuos. Nũc
enim liberat eos à tentationibus & perſecutionibus, ne eis noceant, dãdo patientiam in aduerſis, vel

A ereptionem totalẽ ab eis,in die quoq; iudicij perfectè redimet eos.Hinc enim ſcriptũ eſt,Omnis qui 1.Iohã. 3
natus eſt ex deo non peccat,quoniã ſemẽ dei manet in eo,& malignus non tangit eum. ℂ(12)LVX]
hoc eſt,ſplendor gratiæ dei,ſeu Chriſtus ſol iuſtitiæ [ORTA eſt iuſto] qui deo ex charitate obedit:
quod nemo facere poteſt,niſi in quo orta eſt lux gratię Chriſti,qui proteſtatur,Sine me nihil poteſtis Iohã.15
facere.[ET rectis corde].i.iuſtis omnibus orta eſt[LAETITIA].i. copioſa ratio atque materia ſpi-
ritualium gaudiorum,ex incarnatione & cæteris beneficijs & promiſsionibus Chriſti. Propterea
ℂ(13) LAETAMINI]ò[IVSTI in domino] ſummo creatore., pijſsimo redemptore, ac liberaliſ-
ſimo benefactore veſtro, [ET confitemini] confeſsione laudis[MEMORIAE ſanctificationis eius,]
hoc eſt,recordationi diuinæ mẽtis ſeu menti diuinæ,quæ clemẽter memorata eſt veſtri,videlicet,ſan
ctificãdo vos gratis per dona ſancti ſpiritus:propter quod gratias agere inceſſanter debetis,nec obli
uiſci eius,qui veſtri oblitus non eſt.Admonemur ex Pſalmo præſenti futuri iudicij horrorẽ diſtricti-
onemq́; penſare,cogitando cordetenus q̃ horrendum tunc erit incidere in manus dei viuentis,deũ iu
dicem furioſum cõſpicere,totũ mundum incenſum videre,vniuerſorum angelorũ agmina videre ar- Heb.10
mata ad aſsiſtendum Chriſto iudici contra iniquos,coram cęlo & terra de omnibus cogitationibus,
verbis & actibus rationem exoluere,coram vniuerſis hominibus,angelis,dæmonibúſq; confundi,ac
reprobari,audire verbum illud aſperrimũ,& omni tormento pœnalius,Ite maledicti in ignẽ æternũ: Mat.25
B expectare incertam ſeu etiam certam ſententiam iudicis, intueríq; ſub ſe hians chaos carceris infer-
nalis,& tandẽ ab electorũ cõſortio ſeparari,atq; æternæ damnationis ſententiam adipiſci in profun-
da inferni incidere,inextinguibilibus flammis ſine ſpe vnquam euadendi exuri. De hac etenim die
cõuenienter accipitur,quod & alibi ſcriptũ eſt,Dies iræ dies illa,dies tribulationis & anguſtiæ,dies Soph.1
calamitatis & miſeriæ,dies tenebrarũ & caliginis,dies tubæ & clangoris.Et iterũ, Ecce dies domini Eſa.13
veniet crudelis,& indignationis plenus,ad conterendos peccatores de terra, quoniam ſtellæ cæli &
ſplendor earum non expandent lumen ſuum,obſcuratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit.
Vnde altiſsimus ille Archiapoſtolus,Adueniet,inquit,dies domini tanquam fur,in quo cæli magno 2.Pet.3
impetu tranſient, elementa vero calore ſoluentur:terra autem & quæ in ipſa ſunt opera exurentur.
Idcirco dum Chriſtus multa horrenda dixiſſet, tandem ſermonem concludens ita hortatus eſt nos, Luc. 2
Vigilate omni tempore,orantes,vt digni habeamini ſtare ante filium hominis.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCVII.

ℂEXPLANATIO TITVLI.

C TItulus Pſalmi præſentis eſt,Pſalmus Dauid.Pſalmus iſte ad literam competit Chriſto,quia de
ipſo ac duplici eius aduentu conſcriptus eſt:ſpecialiter tamen & euidenter loquitur de primo
Chriſti aduentu ſeu incarnatione,& ait,

PRECATIO.

Omnipotens æterne deus qui facis mirabilia ſolus,recordare miſericordiæ tuæ,noſq́; aberrantes corrige, atque tibi perſeueranter atq; fideliter fac adhærere,ut digni efficiamur tibi domino cantica placita perpetim decantare.

ℂEXPOSITIO Pſalmi.

CANTATE domino] Chriſto[CANTICVM nouum,] videlicet euangelicæ
legis præconia , ſicut paulo antè plenius exponebatur in pſalmo nonageſimo-
quinto,qui cum iſto in verbis atq; ſcientia pro magna parte in idem concurrit.
Ideo autẽ cãtate domino canticũ nouũ, [QVIA mirabilia fecit,] imò ſuperin-
cõprehenſibilia fecit,aſſumendo humanã naturã in vnitate ſuppoſitali,progre-
diendo de clauſo virgineæ matris vtero, reſurgendo , & de clauſo monumento
egrediendo,in cœlos aſcendendo,ſpiritũ ſanctũ mittẽdo. Quanta autem mira-
bilia Chriſtus in ſua prædicatione ac paſsione molitus ſit , euangelia pandunt:
vehementiſsimè tamen mirabile extitit,ꝙ deus pater propriũ filiũ ſuũ miſit in mundũ quatenus per Gal.4
eius paſsionẽ ac mortẽ ſaluaretur genus humanũ, ℂ(2)SALVAVIT ſibi dextera eius, & brachium
D ſanctũ eius,]hoc eſt,dextera Chriſti & brachiũ eius,videlicet magna virtus Chriſti, & fortitudo ſua
excelſa ſaluauit.i.de morte æterna genus humanũ redemit ſibi.i.ad nominis ſui honorẽ.Chriſtus nã-
que propria poteſtate hominẽ liberauit. Vnde per Eſaiam ait,Saluauit mihi brachiũ meũ. Alij ita ex- Eſai.63
ponũt,Dextera eius & brachiũ ſanctũ eius.i.Chriſtus qui eſt virtus ſeu dextera dei. Iuxta illud Apo-
ſtoli,Prædicamus Chriſtũ dei virtutẽ & dei ſapientiã,qui etiã dicitur brachium patris, quia per eum 1.Cor. 1
omnia fecit.Sicq́; per brachiũ intelligitur Chriſtus,de quo apud Eſa.legitur,Brachiũ domini cui re- Eſai.53
uelatũ eſt?ſaluauit genus humanũ ſibi.i.deo patri ſeu ad gloriã eius. Hęc enim ſaluatio fuit opꝰ quod
pater dedit filio,vt faceret:de quo Chriſtus in cruce ſuſpẽſus dixit,Cõſummatũ eſt.Et ante paſsionẽ, Iohã.19
Pater ego te clarificaui ſuper terrã,opus cõſummaui quod dediſti mihi vt faciã. Deinde Propheta de Iohã.17
futuro loquẽs per modũ pręteriti quod tamẽ iã cõpletum cõſpicimus,ſubdit, ℂ(3) NOTVM fecit
dominus].ſ.deus pater[SALVTARE ſuũ,]hoc eſt,Chriſtũ filiũ ſuũ mũdi ſaluatorẽ.Primò in Iudęa,
quia per miracula quæ Chriſtus in nomine patris opabatur,pater declarauit Ieſum Nazarenũ eſſe fi Iohã.5
liũ ſuũ,ac regẽ Meſsiã:ꝓpter quod Chriſtus ait,Opera quæ dedit mihi pater teſtimoniũ perhibẽt de Luc.2
me.Notificauit quoq; pater filiũ ſuũ paſtoribꝰ ꝑ angelũ,Zacharię atq; Elizabet,ꝑ ſpũm ſanctũ, An- Luc,1
næ & Simeoni ſimiliter.Inſuꝑ Chriſto baptizato,& poſtea trãſfigurato,pater de cælo intonuit , Hic Luc. 2
eſt,inquiẽs,filius meus dilectus.Secũdo notificauit ſalutare ſuũ gẽtibus.Vnde ſubiungitur, [IN con Mat.3,17
ſpectu gẽtiũ reuelauit]per prędicationẽ apoſtolorũ[IVſtitiam ſuã].i. Chriſtũ eſſentialiter iuſtũ atque
iuſtitiã,q appellatur iuſtitia dei,qa pater ꝑ eũ mundũ redemit,nõ ꝑ potẽtiã tãtũ,ſed ꝑ modũ ac viam

iuſtitiæ. Vel iuſtitiā ſuam.i.euangelicæ legis præcepta atque cōſilia, in quibus continetur plenitudo E
Eſai.46 iuſtitiæ. Huius pulchri dulciſque verſiculi ſenſum ac verba illuſtriſsimus Eſaias frequēter in libro vi
Eſai.52 ſionum ſuarum deprompſit:ait enim, Reuelabitur gloria domini, & videbit omnis caro ſalutare dei
Eſa.46 noſtri. Et, Parauit dominus brachium ſuum in oculis omniū gentium. Et, Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Et, Prope feci iuſtitiam meam, non elongabitur, & ſalus mea non morabitur. (4) RECORDATVS eſt] deus pater [MISERICORDIAE ſuæ,] qua clementer promiſit ſe miſſurum filium ſuum in mundum, [ET veritatis ſuæ] qua veraciter adimpleuit promiſſum, mittendo Chriſtum. Dicitur autem deus recordatus miſericordiæ ſuæ & veritatis ſuæ, impendendo nobis eſſectum ſuæ miſericordiæ ac veritatis: & quia ſpecialiter promiſit patriarchis & prophetis filijſq; eorū de Chriſti aduētu, idcirco nūc dicitur recordatus miſericordiæ ſuæ & veritatis ſuæ [DOMVI Iſrael] .i.populo Iudæorum, videlicet ad ſalutem ipſorū. Vnde & Chriſtus in Euang. Non ſum, inquit, miſ-
Mat.15 ſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Et virgo Chriſtifera, Suſcepit Iſrael puerū ſuum, recor-
Luc.1 datus miſericordiæ ſuæ, Sicut locutus eſt ad patres noſtros, &c. (5) V[IDERVNT omnes termini terræ ſalutare dei noſtri,] hoc eſt, omnes fines mūdi, ſeu homines vniuerſi, vt diſtributio ſit pro ge
Luc.2 neribus ſingulorum, per fidem cognouerūt ſalutare dei noſtri.ſ. Chriſtum. Ideo enim Simeon iuſtus
Marc.16 ait, Viderunt oculi mei ſalutare tuum. Quod paraſti ante faciē omnium populorum. Et Chriſtus dixit Apoſt. Euntes in mundū vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Propter tantū autem beneficiū inuitātur oēs homines ad gratiarū actionē. [IVBILATE,] hoc eſt, cum exceſsiuo atq; inenarrabili gaudio mētis, laudē dicite domino Chriſto ſeu [DEO] trino [OMNIS terra,] id eſt, omnes habitantes in terra. [CANTATE] voce laudando, [ET exultate] corde gaudendo, [ET pſallite] bene viuendo. (6) PSALLITE,] hoc eſt, pſalmos deuote proferte [DOMINO] & hoc [IN cithara F
& voce pſalmi, in tubis ductilibus.] Ad literam, Hebræi vtebantur his muſicis inſtrumētis in laudibus dei, pſallendo ore & organis iſtis. Spiritualiter autem per citharam intelliguntur miſericordię opera, ſeu mortificatio carnis, ſicut frequenter oſtenſum eſt. Per tubas ductiles quæ tundendo formantur, deſignātur tribulationes & aduerſitates vitæ præſentis, quibus electi tundūtur ve ſint lapides apti in ædificium regni cæleſtis. Per tubam corneam, id eſt, de cornu corio factā, quod carnē tegit & eminet, ſignificatur contemplatio diuinorum, per quam temporalia tranſcenduntur. Eſt itaq; ſenſus, Pſallite domino in cithara, id eſt, cum carnis mortificatione & operibus miſericordię: ne vita carnalis atque crudelis pſalmodiam veſtram faciat inacceptam, in cithara, inquam, & voce pſalmi, quatenus vita voci cōcordet. Pſallite quoq; domino in tubis ductilibus, id eſt, in aduerſis & tribulationib⁹,
Iacobi 1 atq; tentationibus veſtris gratias agite Chriſto, quēadmodum Iacobus monet, Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in diuerſas tētationes incideritis. Pſallite etiā domino, [ET] in [VOCE tubæ corneæ].i.in laude vocali, ex diuinorū contēplatione procedente. (7) IVBILATE in conſpectu regis domini,] hoc eſt, corā Chriſto omniū rege ac domino, iubilādo ei corde collecto, atq; in eius pręſentia cōſtituto, [MOVEATVR mare].i.ſeculū iſtud, [ET plenitudo eius].i.habitātes in eo, ad fidē & reuerentiā Saluatoris. Quod clarius exponēdo ſubiungit, [ORBIS terrarū, & qui habitāt in eo,] G
vel per mare & plenitudinē eius, intelligunt negotiātes in mari, & habitātes circa ipſum. (8) FLVMINA,] hoc eſt, fideles aqua baptiſmatis regenerati, & riuis gratiæ pleni [PLAVDENT manu ſimul].i.deū cōcorditer cum exultatione cordis ac bonis operibus collaudabunt [MONTES,] hoc eſt cōtēplatiui, & in omni virtute ſublimes [EXVLTABVNT à cōſpectu domini,] id eſt, ex cōſideratione aduētus atq; præſentiæ Chriſti quod de vtroq; eius aduētu & cōſpectu intelligi poteſt. Vterque enim iuſtis iucundus eſt, [QVONIAM venit iudicare terrā] in primo ſuo aduētu iudicio diſcretiōis, increpādo vitia ipſorum: in ſecundo aūt aduētu veniet iudicare mundum iudicio retributionis finalis, ſicut ſubiungit, (9) IVDICABIT orbē terrarū in iuſtitia,] & quid ſit hoc exponit adiungens,
2.Cor.5 [ET] pro, id eſt, [POPVLOS in æquitate.] Omnes enim nos oportet ſtare ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque prout geſſit, ſecundū Apoſt. Eſt autē iudicium diſcuſsionis ſeu retributionis duplex, videlicet particulare, quo animæ ſingulorum iudicantur mox dum à corpore exeunt: & vniuer-
Iacobi 5 ſale, quod erit in fine mundi, & de vtroq; accipi poteſt, quod ſcriptum eſt, Patiētes eſtote vſq; ad ad-
Pſal.95 uentum domini, & confirmate corda veſtra, quoniam aduentus domini appropinquabit. Ecce iudex
Pſal.96 ante ianuam aſsiſtit. De iſta materia cito pertrāſeo, quoniā in expoſitione duorum pſalmorū præcedentium multa de eo commemorata recordor. Deniq; decet nos pſalmū iſtū dulciſluū ac amœnū tāto affectuoſius deuotiuſq; cātare, atq; in eius decātatione tanto iucundius domino iubilare, quāto in H
eo de Chriſto & eius primo aduentu cæteriſq; myſterijs, & gentium vocatione ad fidē & gratiā Saluatoris euidentius agitur, atq; ad dei pręconia perſoluenda frequētius inuitamur. Nil enim Chriſtiano dulcius ſapere debet quàm ſermo diuinus, in quo de Chriſti incarnatione ac mundi redemptione tractatur, idcirco pſalmi inde loquentes deuotiſsimè ſunt cantandi.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCVIII.

EXPOSITIO Tituli.

PORro titulus pſalmi nunc exponendi in verbis ac ſenſu idē eſt cū titulo pſalmi immediatè pręhabiti. Loquitur enim hic pſalmus ad literā de Chriſto, & regia magnificētia atq; multiplici laude ipſius. Et qui eum ad literam exponunt de Dauid & regno eius, non ſolum ſanctis catholiciſq; doctoribus ſuperficialiores ſunt, ſed etiam quibuſdam Hebræorum doctoribus, qui ipſum ad literam exponunt de rege Meſsia. De eo igitur loquens Dauid Propheta ait,

A

PRECATIO.

Excelſus ſuper omnes populos deus, famulis tuis eſto propitius, da nobis quæſumus cuſtodire teſtimonia & ſancta quæ dediſti nobis præcepta, ut ea in finē uſque obſeruantes deuote, mercedem à te in beata ſortiamur æternitate.

¶ EXPOSITIO pſalmi literalis.

DOMINVS] Chriſtus, qui primo ſuo aduentu non venit miniſtrari, ſed miniſtrare [REGNAVIT] in Eccleſia militanti poſt reſurrectionem, & aſcenſionem, & vſque in finem mundi regnabit in ea: [IRASCANTVR POPVLI] id eſt, infideles quantumcunque irati, indignati, reluctatique fuerint regno Chriſti, illud impedire non poterunt. Vel, iraſcantur, id eſt, iraſcentur, quia peruerſi conati ſunt regnum Chriſti deſtruere, eiuſque famam & gloriam extirpare. Matt. 20
Propter quod Paulus, Oſtium (inquit) mihi apertum eſt, & aduerſarij multi. 1. Cor. 16
Vel, iraſcantur, id eſt, ira ſalubri contra vitia ſua inſurgant ac vindicent [QVI ſedet ſuper Cherubim,] id eſt, Chriſtus qui vt deus omnem plenitudinem creatæ ſciētiæ ſuperexcedit. De quo in lib. Iob dicitur, Non audebunt deū contēplari omnes qui ſibi vidētur ſapientes. Qui Iob 37
etiam vt homo eleuatus eſt ſuper omnes ordines angelorum: regnauit [MOVEATVR terra,] id eſt, populus vniuerſæ terræ cōuertatur motu ſeruitutis ac fidei ad dominum ſaluatorem. Vel, moueatur ad impatientiam quantumcunque voluerit inuidendo gloriæ Chriſti: ſed nihil proficiet. Hoc autem non optando ſeu imprecando, ſed inſinuando inſuperabilem poteſtatem Chriſti aſſeritur. Vel, momoueatur, id eſt, mouebitur ad reſiſtendum Chriſto. Quod non optādo ſed prænunciando intelligi
B debet. Vnde dicit Apoſt. Quēadmodum Iamnes & Mambres reſtiterūt Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati, ſed vltra nō proficiēt. Inſipiētia enim illorū omnibus manifeſta erit. ¶ (2) DOMINVS] Chriſtus 2. Tim. 3
eſt [IN Sиōi,] hoc eſt, in eccleſia ipſum fideliter contēplāte [MAGNVS,] quēadmodū Gabriel virgini Luc. 1
matri prædixit, Hic erit magnus, & filius altiſsimi vocabitur. Eſt autē Chriſtus magnus duplici magnitudine. Nam vt deus eſt magnus magnitudine infinita & increata, quæ eſt tribus perſonis vna & Titum 2.
indiuiſa, idemq; quod ipſa diuina eſſentia. Vnde dicit Apoſt. Sobrie, iuſte, & pie viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatā ſpem, & aduentum gloriæ magni dei. Eſt itemque Chriſtus magnus magni- Luc. 2
tudine creata atq; finita, non corporali, ſed ſpirituali, id eſt, in omni gratia, ſapientia ac virtute perfectus: iuxta illud, Puer Ieſus creſcebat, plenus ſapiētia, & gratia dei erat in eo. Hac magnitudine magnus erat à principio conceptionis ſuæ in virgine, & ob eam dictus eſt vir adhuc exiſtēs in vtero matris ſecūdum ꝙ de ipſo apud Iere. conſcriptū eſt, Nouum creauit dominus ſuper terram, mulier cir- Iere. 31
cundabit virum, [ET] dominus iſte eſt, [EXCELSVS] loco ac dignitate [SVPER omnes populos.] Marc. 16.
Sedet enim ad dexteram patris, & vt deus omnia in infinitū excedit in omni dignitate & perfectione: ſed vt homo perfectior eſt in omni gratia, q̃ oēs electi ſimul in cælo & terra. Propter quod Eſa. Eſaię 40
inquit, Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt. ¶ (3) CONFITEANTVR] ó Chriſte, homines vniuerſi [NOMINI tuo magno:] de quo dicit Apoſtolus, Dedit il- Philip. 2.
li, ſcilicet Chriſto, pater nomen quod eſt ſuper omne nomen: huic omnes confiteantur, id eſt, tibi
C ipſi, duplici cōfeſsione, videlicet te laudādo & ſe accuſando, [QVONIAM terribile & ſanctum eſt.] Eſt enim terribile, quoniam omnes diſtrictiſsime iudicas: & ſanctum, quoniam purum ac bonum, omniſq; puritatis fontale principiū, [ET honor regis,] id eſt, regia dignitas Chriſti [IVDICIVM,] id eſt, actum iuſtitię [DILIGIT.] Præcepit nanque Chriſtus rex noſter, in veteri ac nouo teſtamento iudicium fieri, ordinans prælatos ac principes in militanti eccleſia, quorum eſt inferioribus iudicium facere. Vult quoq; vt ipſi prælati ac iudices propria facta diſcutiant, diſcernāt ac iudicēt, imò à quolibet noſtrū requirit vt per rationem iudicet ſemetipſum, vitia propria condēnando, vlciſcendo, ac relinquendo. Propter quod dicit Apoſtolus, Si noſipſos dijudicaremus, non vtique iudicare- 1. Cor. 11.
mur. Et alibi habetur, Quęrite iudicium, ſubuenite oppreſſo. ¶ (4) TV] Chriſte legifer noſter [PARASTI directiones,] id eſt, mandata vitæ nobis oſtendiſti, per quæ dirigitur homo in vltimū finem, Eſaię 1.
ſeu vitam æternam, [IVDICIVM,] id eſt, diſcretionem inter bonū ac malum, verum ac falſum, [ET Eſa. 33
iuſtitiam] .i. iuſtitiæ executionem ſeu boni operationem ac mali euitationē [IN Iacob] patriarcha & populo Iudæorū, ſeu populo Chriſtiano, quorū eſt vitia ſupplantare, [TV feciſti] per gratiam, dando eis virtutē recte iudicandi, ac iuſte agendi. Omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. ſecūdum
D Eſa. & deus eſt qui operatur in nobis & velle & perficere, ſecundum Apoſtolū. Idcirco de tātis beneficijs ò fideles ¶ (5) EXALTATE,] id eſt, ſublimiter colite, excellentiſsime honorate, & laude Eſa. 26
præclara vniuerſis perferte [DOMINVM deum noſtrum,] qui ſolus eſt verus deus, dicētes illud Da- Philip. 4.
nielis, Oculos meos ad cælū leuo, & altiſsimo benedico, & viuētem in ſempiternum glorifico, & re- Dan. 4
gem cæli laudo atque magnifico, [ET adorate ſcabellum pedum eius,] id eſt, humanā naturā Chriſti, in qua diuinitas verbi ſtetit quaſi ſupra ſcabellū. Hæc humanitas inquantū eſt vnita deo in vnitate perſonæ, adoratur adoratione latriæ, non per ſe, neque ſeorſum: ſed dū Chriſtus deus & homo adoratur, adoratur & eius humanitas. Penſandum verò circa præſentē materiā, quæ multis facit difficultatē, dubitationemq; anxiam, ꝙ ſecundum beatū Thomā in tertia parte, quæſt. 24. duo conſiderari poſſunt in eo qui honoratur, videlicet ipſum totum ſubſiſtens, & ea quæ in ipſo ſunt. Honor autem non impenditur proprie & per ſe, niſi toti ſubſiſtenti. Si enim pars alicuius honoretur, videlicet manus aut pes, hoc non eſt propter ſe, ſed inquantum eſt aliquid totius: ſicque totum honoratur in parte. Cauſa autem honoris eſt excellentia honorati, quoniam honor eſt exhibitio reuerentiæ alteri impenſa in ſignum ſeu teſtimoniū perfectionis ſiue virtutis. Dum ergo in vno ſuppoſito ſunt plures

excellentiæ,ſcilicet prælatio,ſapientia,ſanctitas vitæ,erũt plures atq; diſtinctæ honorationes vnius, E
ſecundum ordinem ad cauſas honorationis,ſecundum ꝙ cauſæ plures ſunt & diſtinctæ:ſed ex parte
perſonæ quæ honoratur,erit honoratio vna. Denique adoratio in ſacra ſcriptura non ſemper acci-
pitur prout eſt actus latriæ.ſ.pro cultu ſoli verò deo impendendo,ſed vicißim ſumitur pro quacun-
3.Reg.2 que excellenti veneratione alterius. Vnde ſcriptũ eſt,Surrexit rex Salomon in occurſum matris ſuę,
adorauitq; eã. Et in eodẽ libro legitur Bethſabee capite inclinato Dauid regẽ adoraſſe.Similiter in
3.Re.1 libro Ioſue ſcriptũ eſt: quẽadmodũ Ioſue angelũ adorauit. Cũ igitur quęritur,an vna atq; eadẽ ado-
Ioſu.5 ratione ſit adorãda humanitas ac diuinitas Chriſti. Dicendũ ꝙ imò ſecundũ cõparationẽ ſeu ordi-
nem ad totũ ſubſiſtens, quouiã vna eſt adoratio qua totus Chriſtus adoratur propter vnitatẽ perſo-
næ:ſed dici poſſunt plures adorationes,ſumendo adorationẽ cõmuniter ſecundũ diuerſas cauſas ho-
norationis,propter quas Chriſtus adoratur.Nam propter ſapientiã increatã,adoratur adoratione la-
triæ ꝓprie ſumpta,propter ſapientiã verò & ſanctitatẽ & gratiã ſuã creatã,adoratur adoratione com
muniter ſumpta,quæ dicitur adoratio duliæ,vel potius hyperduliæ.i. excellenti honoratione duliæ.
Sicut enim latria eſt virtus, quæ deo cultũ ceremoniamq; impẽdit:ſic dulia dicitur virtus,quę crea-
turis excellentibus debitũ affert honorẽ.Cũ inſuper quæritur an adoratio latriæ ſit impendenda hu-
manitati Chriſti. Reſpõdendum ſicut nunc tactum eſt,ꝙ adoratio proprie nõ cõpetit niſi toti ſubſi-
ſtenti ſeu ſuppoſito:idcirco humanitas Chriſti non dicitur proprie aut directe adoranda ſeorſum vel F
per ſe, ſed tamẽ eo modo quo poteſt adorari. Dicendnm ꝙ adoratio humanitatis Chriſti dupliciter
intelligi poteſt. Primo,vt adoratio eius intelligatur eſſe illius cuius eſt ipſa.ſ.verbi, & ita debetur hu
manitati Chriſti adoratio latriæ:ſic nanq; adorare Chriſti humanitatẽ,aliud nõ eſt,niſi adorare ver-
bum incarnatũ:quẽadmodum adorare purpurã regis,eſt adorare regẽ purpuratũ. Secundo, intelligi
poteſt adoratio humanitatis Chriſti,ita vt ſit eius ſecundũ ſe.ſ.vt impendatur ei ratione ſui,ſed pro-
pter plenitudinẽ gratiæ ſuæ:ſicque non debetur neq; impẽditur ei adoratio latriæ,ſed veneratio du-
liæ.Chriſtus itaq; duplici honoratione adoratur, vtpote adoratione latriæ propter naturã diuinã &
increatã,& adoratione duliæ propter naturã humanam. Loquendo ergo de adoratione proprie di-
cta,nulli debetur proprie & per ſe,niſi increato ſuppoſito. Vnde Damaſcenus tertio lib.dicit,Ado-
ratur autẽ caro Chriſti in verbo dei incarnato,non propter ſeipſam,ſed propter vnitũ.ſecũdum hy-
poſtaſim verbũ. Cuius ſimile ponit de purpura regis,quæ honore ſoli regi debito honoratur, nõ ſe-
cũdum vel propter ſe, ſed prout eſt indumentũ regis,& ſicut rex purpuratus regio veneratur hono-
re,rex quidẽ proprie & per ſe, purpura verò, prout eſt aliquid regi coniunctũ: ſic verbũ incarnatum
adoratur adoratione latriæ propter ſe proprie & directe, caro verò ſeu humanitas eius, prout eſt ali-
quid ſibi vnitum. ❡(6)MOSES & Aaron in ſacerdotibus eius].i.de numero ſacerdotũ dei fuerunt
in veteri teſtamento. Aaron nanque pontifex erat & ſummus ſacerdos, preces & hoſtias populi do- G
Num.11 mino offerens. Moſes verò conſecrando ſeu ordinando Aaron in pontificem, & filios eius in ſacer-
Heb.5 dotes,prout in Leuitico legitur,functus eſt officio ſacerdotis,[ET Samuel inter eos,qui inuocãt no-
Leuit. 8 men eius].i.de numero fuit eorũ, qui deum intime orauerũt in veteri teſtamẽto. Nam & pro aduer-
Leuit.9 ſarijs ſuis precatus eſt,dicens,Abſit à me hoc peccatũ in domino,quominus ceſſem orare pro vobis.
1.Re.12 ❡(7)INVOCABANT dominum]Moſes & Aaron & Samuel pro populi ignorãtia, [ET ipſe]do-
Exod. 32 minus [EXAVDIEBAT eos,]quod patet de Moſe & Aaron in libro Exodi & Numer. ac alibi.De
Num. 21. Samuele etiã ſcriptũ eſt hoc primo Regum.[IN columna nubis].i. in nube per modum columnæ ap-
1.Re.12 parente [LOQVEBATVR ad eos] dominus,non in propria perſona,ſed per angelum miniſtrãtem.
Exod.23 De quo dominus Moſi dixit, Ecce ego mitto angelum meũ qui pręcedat te. Quod autẽ loquutus ſit
Exod. 33 hoc modo dominus Moſi & Aarõ in columna nubis,legitur in Exod. ſed de Samuele nõ legitur hoc
in ſcriptura canonica manifeſte,niſi in pſalmo præſenti,propter quod certũ eſt ſic eſſe. Veruntamen
1.Re.12 1.Reg.manifeſtè deſcribitur,qualiter dominus orante Samuele dedit voces & pluuias, quæ ſine nu-
be non erãt: & forte tunc dominus loquebatur Samueli in columna nubis, quãuis alij loquutionem
Mat.3 illam non audierunt,ſicut nec cæteri audierunt(vt aliqui aſſerunt)vocem patris dicẽtis de Chriſto,
Hic eſt filius meus dilectus,quam tamen audiuit Iohan.Bap. Chriſto baptizato atq; orante,vt dicit
Luc.9 Lucas. ❡(8) DOMINE deus noſter] trinitas adoranda & ſuperbenedicta [TV exaudiebas eos]in H
iuſtis eorũ petitionibus [DEVS tu propitius fuiſti eis] .i.pie ipſis indulſiſti tam propria q̃ aliorũ pec-
Exo.32 cata:quod maxime patet in Aaron,qui grauiter nimis peccauit in formatione vituli aurei & murmu
Num.12. ratione contra Moſen,[ET vlciſcẽs,]id eſt,paternæ in præſenti vita caſtigãs [IN omnes adinuẽtio-
nes eorum].i. omnia peccata ipſorũ,quæ non proceſſerunt ex inſpiratione diuina,ſed ex adinuẽtio-
ne humana.Hæc nanque eorũ peccata deus in hoc mũdo clementer ac tẽporaliter vltus eſt,ne in fu-
turo ſeculo grauius punirentur. Vnde propter incredulitatẽ,qua ad aquas contradictionis Moſes &
Num.20 Aaron deo increduli erant prohibiti ſunt ingredi terram promiſsionis. Cõſtat ergo quòd dominus
nonnunquã permittat ſanctos ſuos ex humana infirmitate cadere,tuncq; clemẽter adhibet tẽporalis
pœnæ remediũ,quatenus tam ex propria culpa,quàm ex diuina vindicta ſuã fragilitatẽ aduertant,&
humiliores,cautioresq; reſurgant. Quem verò deus odit,huius adinuẽtiones non vlciſcitur cõplete
vel ſemper in ſeculo iſto, ſed futuro: interdum tamen vlciſcitur eas in præſenti per inchoationem,
vt patet in reprobis,quorũ pœna nũc incipit,& in inferno ſine fine perdurat. ❡(9)EXALTATE]
cum reuerentia mentis,cũ præconio oris,cum obſequio operis [DOMINVM deum noſtrum]Chri-
ſtum dei filium,qui eſt verus deus,ac vita ęterna,[ET adorate eum in monte ſancto eius].i. in eccle-
ſia militanti,in Chriſto monte ſummo fundata: & nõ ſolum in mõte Sion,qui erat in Hierſalem, aut
Iohã.4 in mõte ſito iuxta Sichar,de quibus ait Saluator mulieri Samaritanæ,Crede mihi,quia veniet hora,

A quando neque in monte hoc,neque in Hieruſalẽ adorabitis patrem,[QVONIAM ſanctus dominus
deus noſter.] Ipſe enim eſt ſubſtãtialiter ſanctus & ſanctitas pura,ſeparata,& infinita.Ipſe quoq; eſt
prima origo,menſura,& cauſa omnis ſanctitatis, virtutis atq; munditiæ . Prnpter quod Pater noſter
cæleſtis volens nos eſſe ſibi cõſimiles,quatenus vere ac digne eius adoptiui filij nominemur,ait,No-
lite cõtaminare animas veſtras.Sancti eſtote,quoniã ego ſanctus ſum.Maculatos autẽ,immũdos, ſeu Leuit. 11.
vitioſos abominatur,odit,& damnat,quẽadmodum Ioſue dicit,Deus ſanctus & fortis ęmulator eſt, Ioſue 24
nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Sed & Chriſtus deum patrem ſanctum appellat, ſuoſq; fideles ab eo
ſanctificari precatur,dicẽs in euãg.Pater ſancte ſanctifica eos in veritate.Agamus ergo prnpter quod Iohã.17
Chriſtus venit ad nos,Iurauit nãque daturũ ſe nobis, vt ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia omni- Luc. 1
bus diebus noſtris.Ecce pſalmũ præſentem laudibus dei ſuauem, beneficia Chriſti recolentẽ,noſq;
ad dei venerationẽ repetitis viribus exhnrtãtem,decet nos non ſine iucũditate interna,deuotioneq;
præcipua decantare,& deum non ſolum verbis,ſed humili quoq; ac diligenti obſequio exaltare.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCIX.

EXPOSITIO TITVLI.

PSalmi nunc declarandi titulus eſt, Pſalmus in confeſsione,id eſt,pſalmus iſte agit de cõfeſsione diuinæ laudationis,de confeſsione quoque proprię accuſationis,principaliter tamen tractat de confeſsione laudis diuinæ,quia intendit uos inflammare atque inducere ad laudandum, regratiandum,ac benedicendum deo creatori noſtro.Dicit ergo,

B

PRECATIO.

AEterna cæli gloria deus,fac nos portas tuas in confeßione,& atria tua in hymnis introire,ut cõfitẽtes maieſtati tuæ,coronam uitæ,quam repromiſiſti te diligentibus,te donante accipiamus.

EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

IVBILATE domino].i.tam exuberanter,ineffabiliterq; gaudete ac hymnum
dicite deo.vt ſanctę deuotionis lætitia contineri cõpeſcique nequeat,quin fo-
ras per ſenſibilia ſigna erumpat,nec tamen integre exprimi poſsit,ſic iubilate
I domino[OMNIS terra].i.ô vniuerſi incolę terrę. Tam copioſe decet nos do-
mino iubilare, quoniã ſicut eius maieſtas noſtram paruitatem infinite excedit,
ſic noſtra iucunditas de deo concepta propriam infirmitatem & elocutionem
tranſcendere debet. Debemus autẽ domino iubilare,primo & ſumme prnpter
propriam bonitatem ac beatitudinem eius, cui decet nos ineffabiliter congaudere, ſi tamen diligi-
mus, ſicut & Chriſtus ait apoſtolis,Si diligeretis me, gauderetis vtique,quia ad patrem vado,id eſt,
meæ exaltationi ac glorificationi congratularemini.Secundo,propter multiplicia beneficia dei no- Iohã.14
bis exhibita,ſcilicet propter dona naturæ ac munera gratiæ. Dedit enim nobis eſſe, viuere,ſentire,
intelligere,corpus & animam,vires ac membra, multiformia quoque dona gratiæ, atque miſericor-
diæ ſuæ immenſæ Tertio,propter maxima bona nobis promiſſa,in cęleſtibusque parata.Hinc ergo
C ô homines cuncti [SERVITE domino in lætitia].i.prõpte atque hilariter, non tamen diſſolute aut Pſal.2
irreuerenter,ſed in lætitia timori cõiuncta,ſicut ſuperius dictũ eſt, Seruite domino in timore,& ex-
ultate ei cũ tremore.Quid autẽ eſt domino in lætitia deſeruire,niſi diuinis præceptis ex vera & fer-
uida charitate parere? Nulla quippe forma tam facile, prõpte,& delectabiliter operatur vt charitas.
Habetq; charitas feruida in omni ſua operatione annexã cordialem lętitiã. Non enim gaudet ſuper
iniquitate,congaudet autẽ veritati, ſecundum Apoſtolum. Debemus itaq; domino in lætitia mini-
ſtrare,quia nõ cõplacet ei famulatus coactus.Propter quod dicit Apoſt.Non dedit nobis deus ſpiri- 1.Cor. 13
tum timoris,ſed ſobrietatis ac dilectionis & virtutis. Ad Coloſſ.quoque, Quodcunque(inquit)fa- 2. Tim. 1
citis,ex animo operamini.Quanto autẽ deo ex prõptiori ac hilariori affectu ſeruimus,tanto plenio- Coloſ.3
rem ab eodem mercedẽ ſortiemur, videlicet ampliorẽ gratiã in præſenti, gloriámq; maiorẽ in cælo.
(2)INTROITE]in templũ domini[IN conſpectu eius]quia ſupra templũ domini aperti ſunt o-
culi miſericordiæ eius: quemadmodum Salomon orauit,Audi domine hymnũ & orationẽ ſerui tui; 3.Re.8
vt ſint oculi tui aperti ſuper domũ iſtã die ac nocte.Quãuis autẽ hoc de templo materiali accipi poſ- Eſa.56
ſit,quod eſt domus orationis,in quam aſpicit deus,in qua etiã domo homines aſpiciũtur à deo,id eſt
D per approbationẽ cognoſcũtur ab eo & miſericorditer attenduntur: aptius tamen accipitur de tem-
plo immateriali,quod eſt anima rationalis,quæ eſt cubiculũ,thalamus,thronus,ſedes,domus ac tem
plum ſui creatoris ac ſaluatoris . Debemus ergo introire in animã noſtrã.i.redite ad cor,& conſide-
rare diuina,atque diſcutere noſtra interiora in conſpectu eius.i.coram deo,cogitando pręſentiã dei, Eſa. 46
& coram eo ſtatuendo noſipſos,dicentes,Teſtis eſt deus,qui præſens aſpicit. Sic autem introite [IN
exultatione,]id eſt,introeundo confiteamini deo,eius præconia & veſtra facinora,quatenus in con-
templatione diuinæ bonitatis lætemini,in conſideratione autem veſtræ prauitatis triſtemini,vt con
triſtando conſolari mereamini conſolatione æterna. (3)SCITOTE] non ſolum per fidem, ſed Gen.31
etiam per naturalem rationem & guſtũ ſeu experiẽtiam[QVONIAM,]id eſt,quòd[DOMINVS v-
niuerſorum [IPSE eſt deus] creator, gubernatorque veſter,[IPSE fecit nos] per creationem,refe-
cit etiam nos per ſuam incarnationem ac gratiæ infuſionem. Quòd autẽ deus creando omnia fecit,
omnia proteſtantur & clamant, ordo rerum oſtendit,ratio dictat, ſcriptura affirmat, philoſophi co-
gnouerunt,theologi prędicant. Videmus nanque ordinem decentiſsimum eſſe in ſpeciebus vniuer-
ſi,quoniã vna natura eſt poſterior,compoſitior,vilior,ac dependentior alia.Oportet ergo venire ad

vnam naturā ſimpliciter primam, maxime ſimplicem, ſumme digniſsimā, penitusq; indepe ndentem, B
ſeu nullius egente, & iſta eſt deus. Primū atq; digniſsimū in omni genere rerum eſt cauſa poſterio-
rum in genere ſuo: quēadmodum primū calidum eſt cauſa caloris in alijs, & primū lucidum .ſ. ſol, eſt
cauſa claritatis in alijs omnibus. Deus ergo, qui eſt primū ens, ſumme perfectū, ſimplex ac indepen-
dens, eſt cauſa omnis entitatis, veritatis ac perfectionis in cęteris omnibus. Quod etiā Ariſtoteles ſe-
cūdo primæ philoſophiæ demōſtrat: propter quod alibi dicit, Ab hoc ente omnibus cōmunicatum
eſt eſſe & viuere: his quidē clarius, his autem obſcurius. Quemadmodum itaq; omne quod habemus
& ſumus, à deo recipimus, ita noſipſos & omnia interiora, exterioraque noſtrā deo offerre, & in dei
laudem ac ſeruitutem expendere obligamur. Ideo ſubditur, ℂ(4) P O P V L V S eius & oues paſcuæ
eius].i. ô vniuerſi fideles quos poſsidet deus per fidē & gratiā, qui eſtis oues paſcuæ eius, i. qui ſacra-
mentis eius reficimini, & mente & corpore donis dei ſuſtētamini atque alimini [I N T R O I T E] non
tam corporis greſſu quàm mentis profectu [P O R T A S eius].i. virtutes ſeu opera virtuoſa, quibus ad
regnum cæleſte pertingitur [I N confeſsione] peccatorū veſtrorum. Oportet enim cōfeſsionem pro-
priæ culpæ præcedere cætera opera virtuoſa. Per confeſsionē nanq; culpa deletur, gratia datur, &
Eſai.1 homo idoneus laudator efficitur. Vnde de non confitētibus dominus per Eſaiā ait, Cum extēderitis
manus veſtras, auertā oculos meos. Manus enim veſtrę ſanguine plenę ſunt. Introite quoq; [A T R I A
1. Pet.4 eius].i. latitudinem charitatis, implentes illud beatiſsimi principis apoſtolorū, Ante omnia mutuam F
in vobiſmetipſis charitatē cōtinuam habentes, quoniā charitas operit multitudinē peccatorū. Vnde
Ephes.5 & Paulus, Ambulate (inquit) in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos. Nam plenitudo legis eſt di-
Rom.13 lectio: & qui diligit proximū, legē impleuit. Vel, introite atria eius .i. per contemplationē & ſpem in-
trate amplitudinē cæleſtis palatij, & oculis fidei circunſpicite plateas regni cælorū, ac ordines bea-
Philip.9 torum, habentes cōuerſationem in cælo. Denique poteſt hic verſus intelligi de materialibus portis,
atrijſque eccleſiæ ex lapidibus fabricatæ, ita quòd admonemur viſitare ac ingredi eccleſiam dei, vbi
diuina aguntur, miſſæ celebrātur, prædicatio verbi cęleſtis auditur: [I N hymnis,] id eſt, ſpiritualibus
Apoc. 19 laudibus [C O N F I T E M I N I illi].i. deū laudate, ſicut in Apocalypſi admonetur, Laudem dicite deo
omnes ſerui eius, & qui timetis eum puſilli & magni. ℂ(5) L A V D A T E nomen eius] mente deuota,
collecta, & amoroſa, [Q V O N I A M ſuauis eſt domin⁹.] Eſt enim deus benedictus & ſanctus, eſſentia-
liter dulcis, & eius infinita eſſentia aliud nihil eſt, niſi dulcedo prorſus immenſa, à cuius odore, ſuaui-
tate, ac amœnitate in infinitū occumbit omnis dulcedo creata. Hanc tamen dulcedinem dei aliqua-
liter guſtare meretur, qui in continuis laudibus eius diligenter perſiſtit, dicens ac implens quod di-
Pſal.33. ctum eſt ſupra, Benedicā dominū in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Et Eccleſiaſticus,
Eccl. 51 Confitebor (inquit) tibi domine rex, & collaudabo te deum ſaluatorē meū. Laudabo nomē tuū aſsi-
due, [I N æternum miſericordia eius.] Miſericordia enim dei eſt ipſemet deus miſericors, & ita æter- G
na eſt ſicut & deus. Vel, in æternū miſericordia eius .i. effectus pietatis diuinæ æternaliter permane-
Rom. 9 bit in electis, qui ſunt vaſa miſericordiæ, [E T vſque in generationē & generationē].i. per omnes ge-
nerationes & ſine fine permanet [V E R I T A S eius].i. veritas ſacræ ſcripturæ: quemadmodum Chri-
Luc.21 ſtus teſtatur, Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Propter quod etiā in Eſaia
Eſa. 9 habetur, Verbum dei noſtri ſtabit in æternū. Vel veritas dei intelligi poteſt ipſemet deus verax, ſeu
vera impletio promiſsionū ipſius quæ nunquā ceſſabit, quoniā ibūt reprobi in ignē æternum, electi
Matt.25. verò in vitā æternā. Ecce pſalmū dulcifluum, angelica iucūditate repletū, dei pręconijs redolentem
audiuimus: quē debemus in perſona eccleſiæ cū ingēti attētione proferre, eiuſq; exhortationibus ef-
ficaciter obedire domino iubilando, ei hilariter ſeruiēdo, eiuſq; pręſentiā iugiter cogitādo, ipſumq;
eſſe deū noſtrū fide ac opere ꝓfitēdo, nec vnquā ab eius pręconio ſegniter diſcedendo. Quod facere
nullo modo poterimus, niſi quotidie grauia vitia integrrimo corde abhorreamus, venialia quoq; di-
Prou.28. ligēter pro poſſe vitemus, corrigamus, ac deploremus, cōfitendo frequēter, & emēdando feruenter,
penſantes illud Salomonis, Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur: qui autē cōfeſſus fuerit & reli-
querit ea, miſericordiā conſequetur. Hæc requirūtur ad actus ad quos inuitamur in pſalmo pręſenti,
quoniā actus iſti omnino deiformes ſunt, cæleſtes atq; angelici, ſaluberrimi & incōparabilis meriti.

COMMENTARIVS IN PSAL. C. H

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus pſalmi nouiſsimi huius quinquagenæ ſecundæ talis eſt, Pſalmus Dauid. Eſt enim hic
pſalmus Dauid prophetæ tanquā authoris, ſed Chriſto cantatur tanquam largitori omnium
perfectionū, virtutū, ſeu gratiarū, de quibus tractat hic pſalmus. Conuenit verò cuilibet ho-
mini virtuoſo, cuius vita alijs in exemplū proponi poteſt. Fatetur enim in hoc pſalmo vir perfectus
ſuas virtutes, non præſumptuoſe aut ad gloriā propriā, ſed ad dei honorē & proximorum ędificatio-
nem, quemadmodum Iob, Tobias, Ieremias, & alij multi ſanctorum diligēter deſcribunt bona pro-
Iob 27 pria, quod etiam Paulus in ſuis epiſtolis ſæpius ait, in tantū vt dicat aliquoties, Factus ſum inſipiens,
To.12.13 vos me coegiſtis .i. charitas qua veſtrā ſalutē deſidero, compulit me laudare meipſum, quod inſipien-
Ier.15.18. tiæ ſimile eſt, & diuinæ ſcripturæ videtur contrarium, quoniam Salomon dicit, Laudet te alienus, &
2.Cor.12 non os tuū: extraneus, & non labia tua. Sed hoc iam dictū eſt, ne quis laudet ſeipſum ſine ratione le-
gitima, aut ex gloria vana. Non autem prohibemur per hoc ad gloriam creatoris, ædificationemque
auditoris, & maxime ſubditorum, proprias enarrare virtutes, præcipue quoniā Chriſtus in euange-
Mat.5 lio, Sic luceat (inquit) lux veſtra coram hominibus, vt videant bona facta veſtra, & glorificēt patrem
1.Pet.2 veſtrū qui in cælis eſt. Vnde & Petrus ait, Conuerſationē veſtrā inter gentes habētes bonā, vt in eo

A quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus,ex bonis operibus vos conſiderantes,glorifi-
cent deum in die viſitationis. Et Paulus dilecto diſcipulo ait, Profectus tuus manifeſtus ſit omuibus. 1. Tim. 4
Loquens ergo Dauid in perſoua eccleſiæ,ſeu cuiuſlibet viri perfecti,ſic orſus eſt,

PRECATIO.

Miſericordia tua domine interueniente,præſta nobir queſumus cordi prauo nõ adhærere, ſed fac nos domus tuæ innocenter ſemper perambulare atria,quo tibi placentes æternæ gloriæ tuæ nos digneris aſſociare.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

M ISERICORDIAM & iudicium cãtabo tibi domine].i. pietatẽ & æquitatem
tibi ô deus cũ laude iucunda aſcribã, non ſolum laudabo te tanquã miſericor- Iob.24
dem,miſericorditer iudulgentẽ, miſerationesq; maximas peccatoribus facien
tem: ſed etiã tanquã iuſtum, iuſta iudicia diligentẽ ac facientẽ, terribiliter vl- Prou.19
ciſcentem,& nil mali impunitũ,imò nil penitus indiſcuſſum,iniudicatum,im-
præmiatumq; derelinquentẽ. Nunc enim frequenter prædictũ eſt, quomodo Pſal.24
vniuerſæ viæ domini ſunt miſericordia & veritas, intelligẽdo per veritatẽ iu-
ſtitiam ſeu iudiciũ. Cantamus autem domino iudiciũ multiplex,videlicet par- Matt.13
ticulare,quod ſingulis dum moriũtur facit ſeorſum:& vniuerſale,quod in fine mũdi facturus eſt. Cã-
tamus eius iudicium diſcretionis,quod agit in nobis quotidie,electos à reprobis in vita hac diuidẽs,
gratia,voto,& merito. Iudiciũ quoq; retributionis finalis, quod erit in fine ſeculi,quãdo ſeparabun-
B tur boni à malis loco & præmio. Vel ſic,Miſericordiam in proſperis, & iudiciũ in aduerſis,cantabo
tibi.i.ad laudem tuã ô domine,ita ꝙ quicquid boni ſeu cõſolationis tuæ mihi acciderit, & quicquid
meriti in me fuerit,totũ tibi attribuã, & tuæ miſericordiſſimæ bonitati aſcribã. Porrò quicquid ad-
uerſitatis,imperfectionis aut culpæ contigerit,hoc meis peccatis,& tuo iuſto iudicio deputabo,can-
tans tibi illud Danielis,Iuſtus es domine in omnibus quæ feciſti nobis,& vniuerſa opera tua vera,& Dan.3.
omnia quæ feciſti nobis in vero iudicio feciſti,quia peccauim⁹ tibi,& mãdatis tuis non obediuimus.
Sicut ergo deus ſingulariter præcipit nobis miſericordiam,quantum ad proximos,& iudiciũ quan-
tum ad noſipſos,ſecũdum illud Zachariæ, Iudicium verum iudicate, & miſericordiam & miſeratio- Zach.7
nes facite vnuſquiſque cũ fratre ſuo. Et Michæas,Indicabo tibi ô homo quid ſit bonũ,aut quid do- Mich.6
minus requirat à te,vtique facere iudicium & diligere miſericordiam: ſic deus in omni opere ſuo mi
ſericordiam,iudiciumq; cõmiſcet,propter quod hęc duo ſibi ſpecialiter decantãtur,ne vel iudicium
dei uos deſperare compellat,vel miſericordia intimoratos efficiat. Sed vtrunque borũ penſando ti- Philip.2.
mendo ſperemus, & timendo timeamus atque ſoliciti ambulemus cum deo noſtro, cum metu & ti-
more ac tremore noſtrã operãtes ſalutẽ,iuxta admonitionẽ diuini Apoſtoli. ¶(2) PSALLAM]ſpiri 1.Cor.14
tualia cantica proferendo,[ET intelligam].i.intus legã,ſeu intẽte aduertã, quæ pſallo,ne ſim vagus Pſal.46
& mente inanis ſed impleam illud Apoſtoli,Pſallam ſpiritu,pſallam & mente. Vnde ſupra dictũ eſt,
Pſallite ſapienter. Sic autẽ pſallam & intelligam[IN via immaculata].i.cũ intentione ſyncera,in de-
C ſiderio puro,in obſeruatione legis diuinæ,quatenus vita voci concordet. Hæ nanq; ſunt vię imma-
culatæ,quibus ad deum anima tẽdit. De quibus legitur in Prouerb. Viæ eius viæ pulchræ,& omnes Prou.3
ſemitæ eius pacificæ. In via verò ſancti deſiderij, quo ſitiuit anima mea ad te, dixi tuã præſentiã ve-
hemẽter optando[QVANDO venies ad me].i.vtinã cito venias,quotidie quidẽ per gratię accumu-
lationem, & in breui tollendo me de iſto exilio ad patriã. Cupio enim diſſolui & eſſe tecũ, quia hoc Philip.1
multo melius. Conſequenter proſequitur in ſpeciali,qualiter in via immaculata pſallebat, dicendo,
¶(3) PERAMBVLABAM,]id eſt,in hac valle lachrymarũ cõuerſabar[IN innocẽtia cordis mei] Tob.4
ita ꝙ non feci alteri,quod mihi nollem fieri,ſed in ſimplicitate ac puritate conſcientiæ vixi: quemad
modum ait Apoſtolus, Neminem læſimus,neminem corrupimus,neque aliquando in ſermone adu- 2. Cor. 7
lationis fuimus [IN medio domus meæ].i. in medio eccleſiæ ſeu fratrum meorũ, nullũ malo exem-
plo intoxicando. ¶(4) NON proponebam ante oculos meos]corporales ſeu interiores[REM iniu-
ſtam].i. quicquã illicitũ vt appeterem, ſicut in Iob habetur, Pepigi fœdus cũ oculis meis,ne cogita- Iob 31
rem quidem de virgine. Vnde iterum ſcriptum eſt, Vnuſquiſque offenſiones oculorũ ſuorũ abijciat, Ezec. 20
dicit dominus. Maxime enim nocet oculus incuſtoditus, ſicut in Eccleſiaſtico dicitur, Oculo quid Eccl.31
nequius creatũ eſt? Semper ergo oculum cordis ac corporis refrenemus,ſi corde puro domiuo com- 2.Re.11
D placere optamus. Si hoc modo Dauid oculos ſuos cuſtodiſſet,in adulterium, homicidiúmque lapſus
non fuiſſet.[FACIENTES præuaricationes].i.diuina mandata tranſgredientes[ODIVI] inquan- Lucę 6
tum huiuſmodi ſunt: dilexi tamen eos ſecundum ꝙ homines ſunt,& gratię atque ſalutis capaces,quia
eorũ cõuerſionẽ deſidero, quoniã pro inimicis & impijs orare præcipior: & in hoc oſtẽdit ſe diuinæ
voluntati conformẽ,quoniã (ſicut Sapiẽs dicit) odio ſunt deo impius & impietas eius. Et de impijs Sap.14
apud Ieremiã dominus ait, Non eſt anima mea ad populũ iſtũ. ¶(5) NON adhęſit mihi cor prauũ].i. Ierem.15
affectio cordis mala mihi nõ placuit. Multũ quippe pœnales ſunt homini iuſto affectus & actus ho-
minis praui: quẽadmodum Petrus teſtatur de Loth, Aſpectu & auditu iuſtus erat habitans inter eos, 2. Pet.2
qui de die in diẽ animã iuſtam iniquis operibus cruciabant. Veruntamen in tali euentu ſeu caſu ſer-
uanda eſt patientia,& immoderata ac impetuoſa diſplicẽtia remouenda,atque pia compaſſio impen-
denda,prout docet Apoſtolus, Fratres,& ſi pręoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,vos qui ſpi- Galat.6
rituales eſtis,inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Et rurſus, Alter(inquit) alterius onera portate, Ibidem
[DECLINANTEM à me malignum].i.igne vitiorum accenſum,à mea recta voluntate auerſum, &
mihi in vita diſsimilem[NON cognoſcebam] per approbationẽ,quoniã mihi non placuerunt opera

Luc.13 eius,& in hoc deo ſeipſum cõformat,qui impijs dicet in die iudicij. Neſcio vos. De quibus etiã alibi B
Matt.25. bi ait,Non eſt mihi voluntas in vobis. ℂ(6) DETRAHENTEM ſecreto proximo ſuo]eius famam
Malac.1 denigrãdo coram me ſeu me ſciente,[HVNC perſequebar]affligendo,increpando, ſeu fugiendo. Eſt
enim detractionis vitium graue nimis,& grauius furto,quod tamen ex ſuo genere eſt mortale. Vnde
Eccle.10 ſcriptum eſt,Si mordeat ſerpens in occulto,nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Detractorem
igitur perſequi debet verus diligenſque prælatus, & quilibet noſtrum eum arguere debet, ſi eſt ſpes
de emendatione ipſius ſi verò correctionem verborum non recipit , debet ei oſtẽdere vultũ triſtem,
vel omnino faciem ab eo auertere,ſeu aliquid boni proponere, quatenus ſic erubeſcat & emendetur.
Eccl.7 Hinc enim Salomon dicit,Per triſtitiã vultus corrigitur animus delinquentis Et alibi habetur,Se-
Eccle.28 pi aures tuas ſpinis,& noli audire linguã nequam. Hic itaque perſequutor detractoris bonus ac pius
1.Iohã.4 eſt non crudelis:& quicunque cupit vere proficere,debet in primis vitium detractionis penitus ab-
horrere & funditus exurpare, nec omni ſpiritui credere, ſeu de facili aſſenſum præbere omni narra-
tioni aliorum,præcipue imperfectorũ. Maxime nanque animam inquietat,mentiſque ſtabilitatem ac
grauitatem tollit ac impedit,quàm cito omnia credere,obloquentiumque ſermonibus leuiter adhę-
rere cœperit. Hinc etenim freqnẽtes diſcordiæ & iniuſta odia generantur, ita vt interdum de ami-
ciſsimis fiãt inimici,dum vnanimes quidem, ſed nimium credulas animas, maliloqua lingua diſiun-
git. Magna verò quies eſt animæ,& ingẽs grauitas morum,non temere neque facile de aliquoquie- F
quam ſiniſtrũ velle recipere aut audire. Et iſta valde penſanda ſunt innocentibus atque ſimplicibus,
Prou.14 quia facilius totum credunt,putantes alios tales,quales ſunt ipſi. Propter quod Salomon, Innocens
(inquit)credit omni verbo. ℂ(7) SVPERBO oculo & inſatiabili corde,]id eſt,auaro qui non im-
pletur pecunia[CVM hoc non edebam]cũ interiori conſenſu. Et ad literã,ſi fieri poteſt ſine diſpen-
Eccl.9 dio,vitandi ſunt in menſa ſuperbi atque auari,iuxta illud, Viri iuſti ſint tibi conuiuæ . Et Apoſtolus
2.Theſ.3 dicit,Si quis non obedierit verbo,per epiſtolam hunc notate, & ne cõmiſceamini cũ illo vt confun-
1.Cor.5 datur. Alibi quoque,Cum huiuſmodi,inquit,nec cibum ſumere: propter correctionem tamen & in-
formationem ſeu aliam rationabilem cauſam,poſſumus cum talibus manducare,præſertim cũ Chri-
Luc.7 ſtus cum publicanis & peccatoribus comediſſe legatur, quatenus eos conuerteret. ℂ(8) OCVLI
mei]interiores & etiam exteriores[AD fideles terræ,]id eſt,ad homines deo fideliter ſeruientes [VT
ſedeant mecum]in conſilijs menſis atque iudicijs,quia ad tales affectuoſe reſpicio,eiſque communi-
care deſidero[AMBVLANS in via immaculata,] id eſt,ſine labe peccati conuerſans, & deo in puri-
tate cordis deſeruiens[HIC mihi miniſtrabat.] Tales nãque eſſe decet miniſtros prælatorũ ac prin-
cipum,præcipue autem decet religioſos habere deuotos ſeruos,non ſeculares, leues,vanos,in veſti-
tu curioſos,& opere inconſtantes. ℂ(9) NON habitabit in medio domus meę qui facit ſuperbiam,]
id eſt, ſuperbis non cohabitabo,ne cum peruerſo peruertar, & ſi corpore ei cohabito, mente tamen G
Pſal.17 longe diſtabo ab eo: quoniam ſcriptum eſt, Qui tetigerit picẽ,inquinabitur ab ea,& qui communi-
Eccle.33 cauerit ſuperbo,induet ſuperbiam. Vnde Sapientia aſſerit,Arrogantiam & ſuperbiam,& viam pra-
Prou.8. uam,& os bilingue deteſtor,[QVI loquitur iniqua,nõ direxit in conſpectu oculorum meorum,]hoc
eſt,meo iudicio non fecit bene,nec ambulauit ad deum directe,imò reprobo eum. ℂ(10) IN matu-
tino,]id eſt,tam cito vt commode iuſteque potui [INTERFICIEBAM]gladio materiali vel ſpiri-
tuali [OMNES peccatores terræ,] hoc eſt, omnes grauiter criminoſos , cauſas morte dignas haben-
tes,[VT diſperderem de ciuitate domini,] id eſt, de eccleſia ſeu congregatione iuſtorum [OMNES
operantes iniquitatem]tam grauem vt dictum eſt. Debent nanque principes ſeculares,gladio mate-
riali, prælati autem gladio ſpirituali iniquos occidere ſeu intus mortuos declarare, vt mundent ec-
24.q.1. cleſiam à commixtione prauorũ,ſecundum Decreta. Vel in matutino,hoc eſt,in exordio tentationis
Audiui- interficiebam.i. cadere atque deficere feci per orationem deuotam & adiutorium gratiæ Chriſti, o-
mus. mes peccatores terræ,hoc eſt,diabolos me tentantes, & terrenas concupiſcentias mihi ſuggerentes,
vt diſperderem de ciuitate domini,id eſt,de conſenſu animæ meæ,quæ eſt ciuitas dei,omnes operã-
tes iniquitatem,hoc eſt,omnia diabolica tentamenta,me ad opera mala inducere quęrẽtia. Quomo-
do autem hic Pſalmus Chriſto conueniat, certum ac facile eſt. Ipſe enim vt perfectiſsimus cantauit
deo patri, ac toti Trinitati miſericordiam & iudicium,quia in toto euangelio docet deum pium eſſe H
ac iuſtum. Pſallebat quoque & intelligebat in via immaculata,hoc eſt,in tota ſua conuerſatione ſan-
ctiſsima,quando venies ad me:hoc eſt, quando ò deus pater veniam ad te?optabat nanque redire ad
Mar.9 patrem,quemadmodum teſtatur, O generatio mala,quandiu apud vos ero? Non adhæſit etiã Chri-
Iohã.15 ſto cor prauum,vt patet de Iuda proditore . Cætera omnia plana ſunt. Porrò ſecundũ doctores,tres
ſunt ſtatus Chriſtianæ religionis. Primus eſt incipientium,quorum eſt in luctu & actibus pœnitẽtiæ
Pſal.50 occupari. & huic appropriatur prima quinquagena pſalterij,quæ terminatur in pſalmo pœnitentia-
li,videlicet,Miſerere mei deus. Secundus eſt ſtatus proficientium,qui in ſpiritu ambulant,quorũ eſt
in actu iuſtitiæ exerceri,eundo de virtute in virtutem,& huic appropriatur hęc ſecunda quinquage-
Pſalm.83 na,quæ terminatur in pſalmo præſenti,de rigore iuſtitiæ pertractante. Tertius verò eſt ſtatus perfe-
Pſal.100 ctorum à vita actiua ad contemplatiuam aſcendentium,quorum eſt laudibus dei iugiter inhærere,&
huic appropriatur tertia quinquagena, quæ terminatur in laude diuina. Docetur deniq; vnuſquiſq;
Pſal.150 ſuperior ex pſalmo præſenti, vt habeat ſe deuote ad deum, iuſte ad proximum, immaculatè ac ſancte
ad ſeipſum:imò ſingulis nobis conandum eſt,vt taliter conuerſemur in hoc mundo fallaci ac fragili
corpore, quòd vita noſtra alijs exemplaris reddatur , atque in propria perſona verba Pſalmi huius à
nobis cantentur,ad gloriam Saluatoris,qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus, Amen.

A D. Donyſii Carthuſiani in ter-
TIAM PSALTERII QVINQVAGENAM

PRAEFATIO.

DEDIT Dauid confeſsionem ſancto & excelſo, & de omni corde ſuo laudauit
deum, & dilexit dominum qui fecit illum. In verbis inductis commẽdatur glo-
rioſus Propheta & rex ſanctus Dauid de tribus. Primò, videlicet de cõfeſsione Eccl. 47
propriç culpæ, quam ſancto excelſoq́; deo humiliter eſt confeſſus, Tibi (inquiẽs)
ſoli peccaui, & malum coram te feci. Secundo, de intima confeſsione laudis di- Pſal. 50
uinæ; quia de omni corde ſuo, id eſt, toto & integro corde, cum omni alacrita-
te ac promptitudine dominum laudauit. Sicut inferius ait, Cantabo domino in
vita mea, pſallam deo meo quàm diu ſum. Tertio, de ſancta dilectione proprij Pſal. 203.
creatoris. In iſtis conſiſtit vniuerſa ſpiritualis vitæ perfectio. Cum enim non ſit ſpecioſa laus in ore Eccl. 15
peccatoris, prius confiteri oportet propria mala, quoniam omnia in confeßione lauantur. Vnde Io-
ſue, Fili mi da gloriam deo, & confitere quid feceris. Mente autem per confeſsionem purgata, factus Ioſ. 7
eſt homo dignus atque idoneus dominum laudare, quia confeſsio propriæ culpæ diſponit & aptum
reddit hominem ad confeßionẽ laudis diuinç, in qua inflammatur mens pura diuini amoris ardore,
B intantũ vt dicere poſsit illud Ieremiæ, Factus eſt ſermo domini in corde meo, quaſi ignis exæſtuans, Ierem. 20
clauſusq́; in oſsibus meis. Et defeci, ferre non ſuſtinẽs. Denique ſicut confeſsio culpæ eſt actus hu-
manus, quia non competit niſi homini: ſic dominũ laudare eſt actus angelicus, quoniam eis à princi-
pio ſuç creationis inerat, inceſſabiliter ineſt, & iugiter inerit. Deum autem diligere eſt actus omnino
diuinus. nam deo æternaliter, perfecte, infiniteq́; conuenit. Confitẽdo itaq; noſtra peccata, ducimus
vitam laudabilẽ & humanã. Quemadmodum enim humanũ eſt ex infirmitate peccare, ſic humanum
per confeſsionem reſurgere. Deum autem laudando ducimus vitã angelicam & cæleſtem: ſed deum
amando deificamur, & deiformem vitam ſortimur. Ad cuius adeptionem omnia noſtra exercitia or-
dinare debemus. Præcipue verò confert ad eam acquirendam, laus perennis ſeu pſalmodia conti-
nua. Iuxta illud Eſaiæ, Implebit dominus ſplẽdoribus animã tuam, ſi glorificaueris eum. Quoniam Eſaiç 32
igitur domino ſaluatore auxiliante, vtcunq; expoſitæ iam ſunt duæ Quinquagenç libri Pſalmorum,
incumbit nunc aggredi tertiam, ſecundum modum & formã in exordio explicatos. Videlicet ſim-
pliciter procedendo ſine ſtili ornatu & ſenſuum profunditate, atq; ipſos Pſalmos dum fieri poteſt &
expedire videtur, quadriformiter explanãdo, hoc eſt, literaliter, allegorice, tropologice, & anagogi-
ce, quantum ille dare dignabitur, de quo ſcriptum habetur, Omnis ſapiẽtia à domino deo eſt, & cum Eccl. 1
illo fuit ſemper, & eſt ante æuum. Cuius miſericordiſsimam illuſtrationẽ affectuoſiſsime inuoco, per
dilectionem, preces, ac merita aduocatæ ſaluatricis & dominæ noſtræ virginis ſanctæ dulcis Mariç.

C

COMMENTARIVS IN PSAL. CI.

EXPOSITIO TITVLI.

PSalmi nunc declarandi titulus eſt, Oratio pauperis, cum anxiaretur, & in conſpectu domini ef-
fuderit precem ſuam, hoc eſt, Pſalmus præſens eſt oratio hominis pœnitentis, cum anxiatur ti-
more futuri iudicij ac ſuppliciorum inferni ex recordatione peccatorum ſuorum, & in conſpe-
ctu domini effuderit precẽ ſuam, quatenus miſericordiam conſequatur, videlicet à præſentibus tri-
bulationibus releuamen, peccatorum indulgentiam, innocentiæ reſtitutionem & gloriam in futuro.
Loquens igitur ſanctus Propheta in perſona hominis propriam infirmitatem, iniquitatem atque mi-
ſeriam recognoſcentis, ac ſpiritualem inopiam deplorantis, ait,

PRECATIO.

*Ad te clamantiũ exaudi orationem noſtram domine, & de excelſo ſancto tuo in terram aſpice, & mala præſentia
D & futura à nobis propitiatus auerte, ut annunciemus in Sion gloriam tuam, & in Hieruſalem cæleſti laudem tuam.*

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DOMINE] Deus omnipotens, ſimplex, ac trinus totaliter naturaliterque miſericors
[EXAVDI,] hoc eſt, cognoſcendo adimple [ORATIONEM meam,] quia petitionem
decentiũ petij à te, [ET clamor meus] mẽtalis, videlicet ardens affectio, deſiderium que
cæleſte, ſeu clamor vocalis, qui eſt magni ac ſancti deſiderij nuntius [AD te veniat,] hoc
eſt, tibi acceptus ſit, tibi complaceat & attendatur, ac impleatur à te: quemadmodum de
quibuſdam ait ſcriptura, Clamor eorum in aures domini ſabaoth introiuit. Et tu ipſe dicis, Clamor Iaco. 5
filiorum Iſrael venit ad me. Venit autem clamor noſter ad dominum, non loco, ſed acceptatione. Exo. 3
¶(2) NON auertas faciem tuam,] hoc eſt, pietatis tuæ reſpectum [A ME] vili ac paupere peccato-
re, ſed pœnitẽte. Loquitur autem Propheta de deo modo humano, quaſi in deo eſſent auris & facies,
conuerſio ac auerſio nouæ ſiue recentes, ſecundum nouitatem meritorũ ac demeritorum noſtrorum:
ſed omnia hæc in deo ſpiritualiter, immutabiliterq́; conſiſtunt. Facies enim dei eſt diuini intellectus
reſpectus. Auris dei eſt miſericordia eius ſubueniens. Auerſio dei eſt deteſtatio mali. Cõuerſio autem

approbatio boni.[IN quacunque die tribulor]id eſt,corde affligor propter peccata cõmiſſa, vel ten B
tamenta ſeu aſpet a mũdi ac dæmonum [INCLINA ad me aurem tuam,] hoc eſt,miſericordiã tuam
applica mihi, pietatis tuæ effectũ declarando in me.i.conſolando animã triſtem, roborando corpus
infirmum,mitigaudo ſeu auferendo tribulationes quas patior, prout expedire noueris animæ meæ. [1]
❡(3)IN quacunque die,]imò quacunque hora aut momento diei ſeu noctis [INVOCAVERO te]
ex intimo mentis affectu,tuam bonitatem precando[VELOCITER ſine mora, ſicut indigeo [EXAVDI me]oſtẽdendo mihi lucem atque pręſentiam miſerationũ tuarum:quemadmodum dicit ſcriptura homini iuſto,Inuocabis,& dominus exaudiet,clamabis & dicet, Ecce aſſum. Ecce quàm ſæpe
Eſa.58 repetit ſenſum eundem ſub alijs verbis.Eſt enim conſuetudo ſcripturæ (præſertim in his quæ pertinent ad affectum) frequenter eandem ſententiam alio ſermone reſumere. Quod valde ſalubre eſt.
1. Theſ.5 Quoties nanque verba affectuoſa reiterantur,toties interna affectio renouatur, augetur, perficitur.
Quoniam vna bona affectio ad aliam ſimilem præparat mentẽ. Et in repetitione affectus accẽditur appetitus,ſicq; oratio exaudibilior redditur,quia tãto amplius grata eſt deo, quanto ex calidiore manat affectu. Propter quod expedit eidem ſancto deſiderio immorari in prece,ipſum multoties reuoluẽdo, nec pigre aut frigide ab ipſo ceſſando. Omnino enim cauere debemus,ne ab oratione ſegniter deſiſtam⁹,ſed feruẽter incboandũ ac cõſummandũ eſt omne opus diuinũ,pręcipue laudatio dei atq;
Iohã.15 oratio. Demũ ad exauditionem orationis tria requiruntur,ſecundũ Auguſtinũ.Primo vt ſalubria pe- F
1.Cor.11 tantur. Hoc enim eſt petere in nomine Ieſu ſeu ſaluatoris,ea rogare quæ ſpectant ad veram ſalutem.
Propter quod Paulus exauditus non eſt, petens ſibi auferri ſtimulum carnis. Stimulus etenim ille eſt tanquam viro exercitato ac ſtrenuo militi cooperabatur ad bonũ, quoniam erat occaſio meriti am-
Luc.18 plioris.Secũdo, vt perſeueranter oremus:quemadmodum ait Saluator,Oportet ſemper orare,& non
Ephe.6 deficere. Et Apoſtolus, Orate omni tẽpore in ſpiritu, vigilantes in omni inſtantia & obſecratione.
Tertio,vt pro nobiſipſis precemur. Non enim ſemper exaudimur pro alijs propter incapacitatẽ eorum. Et ſicut beatus Thomas teſtatur,ad hoc vt homo exaudiatur pro alio, neceſſaria quodammodo eſt quædam plenitudo & exuberantia bonitatis,gratiæ,virtutis,ſeu meriti in orãte,quatenus ſcilicet de plenitudine eius accipiat alter. Non tamen ob id ceſſare debemus nos imperfecti ab auxilio mu-
Iaco.5 tuæ orationis,cum ſcriptũ ſit, Orate pro inuicem,vt ſaluemini. Sed qui pro alio orationem aſſumit, talem ſe coram deo recte viuendo exhibeat,vt pro alio recipi fiat idoneus. Merito autẽ ô domine iſta precatus ſum,❡(4)QVIA defecerunt,]hoc eſt,velociter defluxerunt[SICVT fumus dies mei].i. tempora quibus vixi. Quemadmodũ enim fumus aſcendit,aſcẽdendoque deficit:ſic dies noſtri creſcendo aſcendunt,& aſcẽdendo fini propinquant. Vnde in Iob habetur, Dies mei velociores fuerũt
Iob 9 curſore:tranſierunt quaſi naues poma portantes. Et Iacobus ait, Quæ enim eſt vita veſtra? Vapor eſt
Iaco.5 ad modicũ parẽs,deinceps exterminabitur. Vel, Defecerũt ſicut fumus dies mei,hoc eſt, ſine fructu G
& bonis operibus ſunt cõſumpti,& quicquid vanitatis,voluptatis, & impietatis in eis feci ac habui, cito pertranſijt:iuxta illud, Quid nobis profuit ſuperbia,aut quid diuitiarũ iactantia contulit nobis?
Sapiẽ.5 Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra, & quaſi nuntius præcurrens. Hinc quoque Apoſtolus pec-
Rom.6 catoribus conuerſis dicit, Quem fructũ habuiſtis tũc in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum
Iere.17 mors eſt. Verè enim inanes & vacui ſunt dies prauorũ. Plenitudinem verò ſortiuntur dies iuſtorum, ſecundum Ambroſium,[ET oſſa mea ſicut cremium aruerunt.] Cremiũ appellatur caro cremata ſeu frixa quæ remanet, pinguedine per ignem extracta. Cremium nanque à cremando nomen accepit. Quemadmodum itaq; caro talis per ignem areſcit, induratur & tabeſcit, ſic oſſa corporis per abſti-
Prou. 17. nentiã areſiunt, & per timorem dei ſiccantur:ſecundum illud, Spiritus triſtis exiccat oſſa. Oſſa quoque animæ,hoc eſt,virtutes ac vires ipſius tanquam cremium in frixorio torrefactum areſcunt,dum per negligentiã gratia deuotionis ſubtrahitur,& cibus interior(ſcilicet obedientia ſancta)relinquitur. De hoc etenim cibo dicit Chriſtus, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei. Interdũ ve-
Iohã.4 rò oſſa iſta areſcunt igne tentationis ac tribulationis,præſertim in his in quibus virtus nõ perficitur
1.Cor. 12 in infirmitate,qualis nõ erat Apoſtolus. Vtroq; autẽ modo intelligi poſſunt hæc verba de pœnitẽte.
Nam ante conuerſionẽ ſuam oſſa animæ infeliciter aruerunt, nulla ſpirituali pinguedine exiſtẽte in eis. Poſt conuerſionẽ autẽ & arreptã pœnitentiã oſſa corporis in quibuſdã ſalubriter areſiunt,quibus H
omnis carnalis voluptas, omnis temporalis iucunditas, omnis etiam alimonia corporis ex faſtidio ſunt propter intenſam mentis occupationem in deo.❡(5)PERCVSSVS ſum] virga tentationis ac tribulationis[VT fœnum]quoniam ſicut fœnũ falce abſcinditur:ſic ego per tẽtationẽ aut aduerſita-
Rom.15 tem à gratia excidi:ſicut de nonnullis ait Apoſtolus, Propter incredulitatẽ exciſi ſunt.[ET aruit cor meum] à ſpirituali gratiarum fomento,[QVIA oblitus ſum]ex mea ignauia [COMEDERE panem
Marc.6 meum]mihi à deo ſemper paratũ,dũmodo eum inſtanter requiram,dicendo, Panem noſtrum quoti-
Lucę 11 dianum da nobis hodie. Iſte panis eſt impletio pręceptorũ dei:ſicut Chriſtus dicit, Meus cibus eſt vt
Iohã.4 perficiam opera dei:ſeu ſtudiũ ſacræ ſcripturæ & meditatio diuinorũ, de quibus ſcriptũ eſt, Cibabit
Eccl.15 illũ pane vitæ & intellectus,& aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illũ. Vel ſacramẽtum corporis Chriſti,in quo eſt omniũ cæleſtiũ delitiarum plenitudo & vita animæ ſempiterna. Quemadmodum veri-
Iohã.6 tas ait, Qui manducat hunc panem viuet in æternũ. Qui hos panes ſpiritualiter edere negligit, cor-
Apoc.3 de areſcit,& eſt pauper,cæcus,nudus,miſer & miſerabilis. ❡(6)A VOCE gemitus mei,]hoc eſt, præ nimio gemitu & dolore cordis mei,quem voce oris expreſſi [ADHAESIT os meũ carni meæ,]
Iob 19 id eſt,tantũ attenuatus ſum corpore, vt oſſa mea pelli adhærerent,quemadmodũ Iob dicit, Pelli meę conſumptis carnibus adhæſit os meum. Dolor nanq; interior de peccatis conceptus ſi magnus ſit & continuus,carnẽ vehementer conſumit. Sumitur itaque hoc loco caro pro pelle. ❡(7)SIMILIS

A factus ſum pellicano ſolitudinis,]hoc eſt,ſicuti pellicanus eſt auis ſolitaria,ſolitudinē diligens,& na turali quadam macie confecta: ſic ego vt peccata mea liberius poſſem deflere, homines fugi, in ſolitudine manſi,atq; humanum ſolatiū euitaui,prout ſuperius dictū eſt, Ecce elongaui fugiēs, & manſi in ſolitudine.Per pellicanum autem deſignatur primum genus pœnitentium, ſcilicet ordo eremitarum,qui in eremo carnem ſuam caſtigant, ac macerant, & ſua ac aliorum peccata deplangunt. Ad hoc nanque agendum locus ſolitarius eſt aptiſsimus. Vnde cum Ieremias dixiſſet,Quis dabit capiti meo aquam,& oculis meis fontem lachrymarum,& plorabo die ac nocte interfectos populi mei?inſinuans ſe hoc facere non poſſe in populo tam bene ſolitudinem cupit,dicendo, Quis dabit mihi in ſolitudine diuerſoriorum viatorum, & derelinquam populum meum?[FACTVS ſum ſicut nycticorax in domicilio,]hoc eſt,quēadmodum noctua ſeu coruus nocturnus in pariete domicilij habitans,cęteris auibus odibilis & abominabilis eſt,nec in die apparet,ſed noctibus cibū quęrit:ſic ego nocturno tempore cæteris quieſcentibus cibum animæ quæro operibus bonis & luctibus pœnitentiæ inſiſtendo. In die autem dum alij foras vagantur, & occupantur,ego domi reſideo, nec me dignū arbitror inter homines apparere,propter abominabilem vitam quam duxi.Per nycticoracem ergo ſignificatur ſecundum genus pœnitentium,eorū videlicet qui humanos aſpectus declinant, & domi cum magna contritione ac humilitate animi ſedent.❡(8)VIGILAVI]ſicut dicit Apoſtolus,Orationi Pſal. 54 Iere.8.

B inſtate vigilantes in ea in gratiarum actione. Vigilaui,hoc eſt,á peccato ſurrexi:iuxta illud Apoſtoli,Tēpus eſt iam nos á ſomno ſurgere. Et alibi, Surge qui dormis,& exurge á mortuis.Vigilaui ſanctis operibus inhærendo:ſecūdum quod monet Apoſt. Vigilate,ſtate in fide, viriliter agite,confortamini,& omnia veſtra in charitate fiant. Et Chriſtus apud Matthæum,Vigilate & orate,vt non intretis in tētationem. Sic vigilantibus & non dormientibus prouenit regnū cælorū.Quapropter Salomon dicit,Noli diligere ſomnū,ne te egeſtas opprimat. Vel,Vigilaui, tempore noctis, & illis horis quibus licite dormire poterā , quatenus tempus inutiliter perditum recuperarem, laudibus creatoris vacando,& corpus ſacris vigilijs affligēdo. Et iſta eſt magna gratia,dum deus dat ſeruo ſuo deuoto & ſtudioſo modico contentum reddi ſomno,cum ſomnus ſit morti ſimilis,& operatori multum odibilis. Vnde in Prouer.Salomon ſciſcitatur, Vſquequo piger dormies? quādo cōſurges de ſomno tuo? Veruntamen ſicut in abſtinentia,ſic in vigilia diſcretionem ſeruare oportet,& proprias vires diligenter metiri, ne efficiatur homo ſacrilegij reus, incurratq; maledictionē, de qua inquit Ieremias, Quia plus fecit quàm potuit,idcirco perijt. [ET factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto,] hoc eſt, quemadmodum paſſer in alto ac tuto nidificat, ne vel ipſa capiatur,aut pulli eius vorētur:ſic ego ne á diaboli laqueis irretirer , aut operum bonorum fructibus ſpoliarer ad nidum gremiumq; Eccleſiæ Coloſ.4. Rom.13 Ephe.5 1.Cor. 16 Matt.26. Prou.20. Prou.6 Iere.48

C ſeu loca monaſterij fugi,vt á conuentu malignātium ſeparatus,illic cōſeruer atque ſaluificer. Eccleſia nanque ſignatur per montem, de quo angeli dixerunt ad Loth, Noli reſpicere poſt tergum, nec ſtes in omni circa regione,ſed in mōte ſaluum te fac. Clauſtrum verò ſignatur per ciuitatem,de qua Loth angelo ait, Quæſo domine mi eſt ciuitas hic iuxtá,ad quam poſſum fugere parua, & ſaluabor in ea. Per paſſerem deſignatur tertium pœnitentium genus, puta eorum qui clauſtra ingrediuntur. Deinde pœnitens tribulationes ſuas commemorat,quatenus deum ad miſerationem inclinet.❡(9) TOTA die,]hoc eſt,quotidie atq; aſsidue[EXPROBRABANT mihi inimici mei]i.amatores huius mundi quos ego non odio, ſed ipſi me odiunt, & mihi inſultant,ſicut ſcriptum eſt,Deridetur in ſti ſimplicitas, & S.Iohannes in ſua Canonica de quodam ſuperbo teſtatur, Verbis malignis garriēs in nos,[ET qui laudabant me] in aperto, vel dum eorum conuerſationi prauæ fauebam [ADVERSVM me iurabant,] hoc eſt, nunc poſtquam eorū vitam abhorreo, atque pœniteo firmiter ſtatuerunt me perſequi verbis aut factis. ❡(10) QVIA cinerem tanquam panem manducabam,] hoc eſt, ideo iſta fecerunt, quoniam ego concupiſcentias ventris cōtempſi,& cibo vili,duro,ac modico vſus ſum, [ET poculum meū cum fletu miſcebam].i.potū corporis cū lachrymis ſumpſi. Vel,poculū animæ.ſ. iucunditatem tēporalem cū fletu miſcebam, hoc eſt,bonæ triſtitiæ miſcui,ne inaniter glorjando reſoluerer.Spiritualiter cinerē ſicut panē manducat, qui reliquias cogitationum ſuarū diligenter examinat,ac peccata minuta quotidie defleat, dicens deo cum ſancto Iob, Signaſti quaſi in ſacculo pecca Gen.16 Ibidem Iob 12 3.Iohā.1 Iob 14

D ta mea,& tu quidē greſſus meos dinumeraſti. Hæc autē feci ô domine ❡(11) A FACIE iræ indignationis tuæ,]hoc eſt,ex conſideratione diſtricti iudicij tui,& præ timore iuſtarum pœnarum,quas impijs præparaſti. Hoc timore,hacq; cōſideratione implera erat anima beatiſsimi Iob,qui ait, Deus ſolus eſt, & cogitationem eius nemo auertere poteſt:idcirco á facie eius turbarus ſum, & conſiderās eum timore ſollicitor,[QVIA eleuans,]id eſt,gratia tua adornans,& ſummę Trinitatis imagine me conſignans,ac omnibus ſenſibilibus rebus me præferēs[ALLISISTI me,]hoc eſt,cadere me permiſiſti,& multis miſerijs ſubiacere. Sic deus allidit nos, ne vnquā iactemus noſipſos,aut de proprijs viribus præſumamus,ſed dum ſtamus, timeamus de caſu, dum cadimus, reſurgere affectemus. Ideo nanque Apoſtol. admonet, Qui ſtat, videat ne cadat. Et iterum, Conſiderans teipſum, ne & tu tenteris,& apud Eccleſiaſticū ſcriptū eſt, In die bonorū ne immemor ſis malorū,& in die malorū ne im memor ſis bonorū. ❡(12)DIES mei ſicut vmbra,] hoc eſt, velociſsime [DECLINAVERVNT,] quemadmodum in primo libro Paralipomenon habetur, Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terrā,& nulla eſt mora. Iob quoque ait, Dies mei velocius tranſierūt,quàm á texente tela ſuccidītur,[ET ego ſicut fœnū]quod hodie eſt,atque vireſcit,& cras in clibanū mittitur & areſcit [ARVI]mente & corpore:mēte ex defectu gratiæ dei,corpore propter afflictiones multiplices. Vnde apud Eſaiā legitur, Vere fœnum eſt populus. Et rurſus, Omnis caro fœnum,& omnis gloria eius quaſi flos fœni. Conſequēter ponitur efficacia dei ad liberandum.❡(13)TV AVTEM domine in æternum permanes,] Iob 28 Prou.28. 1.Cor. 10 Gal.6 Eccl.11 1. Par.26 Iob 7 Matt. 6 Luc.12 Eſai.4 Ibidem

Malac.3 hoc eſt, æternaliter, inuariabiliterque ſubſiſtis: quemadmodum in Malachia aſſeris, Ego dominus & non mutor. [ET memoriale tuum,] id eſt, præcipuum opus quod in creatura feciſti, per quod cõſeruatur in nobis memoria nominis tui, permanet [IN GENERATIONEM & generationem,] hoc eſt, præ magnitudine ſua non permittit nos ſui, vel tui obliuiſci. Hoc autem memoriale dei eſt miſe-
Eſa.26 ratio eius, quam ab exordio mundi hominibus cõtulit. Vnde apud Eſaiam inducitur, Nomen tuum & memoriale tuũ domine, in deſiderio animæ. Nunquam enim obliuiſci debemus beneficiorum dei. ❡(14) TV] domine, [EXVRGENS,] hoc eſt, potenter nobis ſuccurrens, & per modum exurgentis te habens, potentia tua recenter vtendo [MISEREBERIS Sion]. i. eccleſiæ militanti, te fideliter contẽplanti, [QVIA venit tẽpus miſerẽdi eius,] hoc eſt, tempus ſalutis & gratiæ, de quo ait Apoſto-
2. Cor. 6 lus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Hoc tempus incepit præcipue ab incar-
Galat.4 natione Chriſti, [QVIA venit tẽpus,] id eſt, aduentus Chriſti in mũdum, de quo tempore dicit idem Apoſtolus, Vbi venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum. Et vere miſereberis Sion, ❡(15) QVONIAM placuerunt ſeruis tuis,] hoc eſt, angelis tibi ſemper miniſtrantibus [LAPIDES eius,] id eſt, Eccleſiaſticæ perſonæ, ex quibus tanquam ex viuis lapidibus conſtruitur ſancta eccleſia. Vnde
Apoc. 19 in Apocalypſi angelus ait Iohanni, Conſeruus tuus ſum & fratrum tuorũ. Gaudium quoque eſt an-
Luc. 15 gelis dei ſuper vno peccatore pœnitentiã agente, [ET TERRAE eius miſerebuntur,] id eſt, angeli
Heb.1 pie ſuccurrent eccleſiæ, per orbem terrarum diffuſę. Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus, preces hominum domino offerentes, & eius gratias reportantes. ❡(16) ET timebunt gentes] ab idololatria ad fidem verã conuerſæ [NOMEN tuum domine,] hoc eſt, teipſum. Hoc in Chriſtianis ex gen-
Malac.1 tili populo natis impletum videmus. Quod etiam in Malachia prædictum eſt, Rex magnus ego ſum dicit dominus, & nomen meum horribile in gentibus, [ET omnes reges terræ,] id eſt, aliqui de omni genere regum, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generũ, timebunt [GLORIAM tuam] ô Chriſte, id eſt, maieſtatem tuam, quam per fidem cognoſcent. De omni nanque genere regum, ſunt quidam ad Chriſtum conuerſi eúmque cum tremore adorauerunt, quémad-
Eſaię 49 modum Eſaias prædixit, Reges videbunt (inquit) & conſurgẽt principes, & adorabunt propter do-
Eſa.52 minum deum tuum. Idemq; rurſus de Chriſto aſſerit, Super eum continebunt reges os ſuũ. ❡(17) QVIA ædificabit dominus] Chriſtus [SION,] hoc eſt, eccleſiam ſanctam, [ET videbitur] ipſa eccleſia [IN gloria ſua,] id eſt, in magna excellentia, quoniam Chriſtus confirmauit eam aduerſus o-
1. Cor.12 mnes reprobos & peruerſos. Magnis quoque ac varijs gratijs eam decorauit, Alij dans ſermonem ſapientiæ, alij ſermonem ſcientiæ, alij gratiam ſanitatum, alij operationem virtutum. Ponenſque quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autẽ euãgeliſtas, quoſdam verò doctores, ſicut plenius pandit Apoſtolus. Vel, videbitur dominus Chriſtus in gloria ſua à filijs eccleſiæ ipſum per fidem ſpeculantibus,
2.Cor.3 ſicut teſtatur Apoſtolus, Nos autem reuelata facie gloriam domini ſpeculantes. Et Eſaias, Regem in
Eſai.33 decore ſuo videbunt oculi eius. In die autem iudicij, atque in patria, tam Chriſtus quàm eccleſia ele-
Apoc.1 ctorum, multo clarius videbuntur in gloria ſua, quando implebitur illud Apocalypſeos, Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Hanc autem eccleſiam Chriſtus G
per ſeipſum ædificare cœpit, prædicans mundo, congregansque diſcipulos. Deinde per apoſtolos, a-
Zach.6 lióſque apoſtolicos homines, ædificauit eam per totum orbem, prout Zacharias prædixit, Ecce vir oriens nomen eius, id eſt, Chriſtus, & ædificabit templum domino. ❡(18) RESPEXIT] dominus [IN orationem humilium] orantium pro Chriſti aduentu, & ædificatione eccleſiæ, [ET non ſpreuit precem eorum,] ſed clementer eam impleuit. Exaudiuit enim prophetas, & alios ſanctos iſta oran-
Eſa.66 tes. Quotidie etiam dominus oculo pietatis, in orationem humilium reſpicit, ſicut per Eſaiam proteſtatur, Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & tremẽtem ſermones meos? ❡(19) SCRIBANTVR hæc] quæ dicũtur de deo, ac beneficijs eius [IN generatione altera,] id eſt, a poſteris vſq; ad finem ſeculi, ne vnquam obliuioni tradantur, [ET populus qui creabitur,] hoc eſt, plebs Chriſtiana ex aqua & ſpiritu ſancto renata [LAVDABIT dominum] de vniuerſis beneficijs ſuis. ❡(20) QVIA proſpexit] dominus [DE excelſo ſancto ſuo] hoc eſt, de ſancto ac ſublimi habitaculo ſuo, clementer genus humanum attendit [DOMINVS de cælo in terram aſpexit] oculo pietatis. Sicut enim deus vbique exiſtens, & omnia vndique cernens, dicitur ſpecialiter habitare & eſſe in cælo, quoniã ibi euidẽtius operatur, clariuſq; videtur: ſic ſpecialiter dicitur de cælo aſpicere, non quòd inter ipſum & ea quæ reſpicit ſit diſtantia aliqua, cũ ipſe omnia penetret, impleat circũcludat. Reſpexit ergo de cælo, ❡(21) VT audiret gemitus compeditorum,] hoc eſt, vt gementibus vincu- H
Iudic.8 lis vitiorum ligatis ſuccurreret, ignoſcẽdo eorum ſceleribus, ſicut in libro Iudicũ inducitur, Flectebatur dominus miſericordia, & audiuit afflictorum gemitus: & liberauit eos de cæde vaſtantiũ, [VT ſolueret,] id eſt, à peccatis abſolueret [FILIOS interemptorum,] id eſt, homines de parentibus pec-
Ephe.2 catoribus natos (peccatũ enim mors animæ eſt) omnes autem in primo parente cecidimus. Eramus quoque natura filij iræ, ſicq; parentes noſtri interẽpti, ſeu ſpiritualiter interfecti erant fraude diaboli. Ideo autẽ audiuit & ſoluit eos, ❡(22) VT annuncient in Sion,] hoc eſt, in eccleſia [NOMEN domini] Chriſtũ libere prædicãdo, per fidem catholicã ore ac opere cõfitendo, [ET laudẽ eius] annuncient [IN Hieruſalem]. i. in ipſa eccleſia quæ dicitur Sion propter ſpeculationẽ, & Hieruſalẽ propter internæ pacis quietẽ. Siõ quippe interpretatur ſpeculatio, Hieruſalẽ verò viſio pacis. Pax autẽ interna maxime fuit & eſt in populo Chriſtiano. De quo angeli cecinerunt, In terra pax hominibus bonę voluntatis. Hæc autẽ annũciatio fit, ❡(23) IN conueniendo populos in vnũ & reges,] hoc eſt, per hoc quòd populi vulgares, & etiam reges ac principes, in vnitate fidei congregantur, atque in Chriſto vnum corpus myſticum per charitatem efficiuntur, [VT ſeruiant domino] in vnitate eccleſię. Ob

A hanc enim ſpiritualem electorum cōgregationem, Chriſtus mori dignatus eſt: iuxta illud, Ieſus mo- Iohā.11
riturus erat, vt filios dei qui diſperſi erant, congregaret in vnum. ℂ(24) RESPONDIT] populus
fidelis [EI,] ſcilicet domino ſuo [IN VIA virtutis ſuæ] per operationem virtuoſam. Quandoque
enim reſpoodemus alicui verbo, quandoque opere. Populus autem fidelis Chriſto reſpondet bene
viuendo, gratias referendo, & eius imperio obtemperando. De tali nanque reſponſo ait ſanctus Iob
domino, Vocabis me & ego reſpondebo tibi. Vocat enim nos deus per inſpirationem internam ad Iob 14
vitam meliorem: & tunc reſpondemus, cum obedimus. Dum verò negligimus, ſilemus: ſed dum con
temnimus, contradicimus. De tali quoque reſponſo ait Iacob, Cras reſpondebit mibi iuſtitia mea. Et Gen.30
vt populus iſte deo perfecte reſponderet, orauit, [PAVCITATEM dierum meorum nuntia mihi,]
hoc eſt, da mihi ſapienter attendere breuitatem vitæ præſentis, quatenus gaudia temporalia vilipen-
dam, atque ad ſemper manſuram beatitudinem properem. ℂ(25) NE REVOCES ME IN dimi-
dio dierum meorum,] hoc eſt, ne me tunc de hac vita egredi iubeas, dum me in dimidio vitæ meæ
eſſe opinor, confidens me diu victurum, ne imparatus decedam: & ne illo tempore moriar, dum vitia
magis regnant in me, quod eſſe ſolet in dimidio vitæ [IN GENERATIONEM ET generationē
anni tui,] hoc eſt, duratio ſeu æternitas tua per omnem generationem extenditur, nec vnquam fini-
tur. AEternitatem nempe creatioois anoos appellat, quoniam omnem longitudinem temporum ſeu
B annorum immutabiliter comprehendit. ℂ(26) INITIO] temporis & ſimul cum tempore [TV
DOMINE terram,] hoc eſt, elementum intimum [FVNDASTI,] id eſt, firmiter in medio vniuerſi,
tanquam centrum mundi locaſti, [ET opera manuum tuarum,] id eſt, creaturæ poteſtatis tuæ [SVNT
cæli] vniuerſi: quemadmodum iu Geneſ. habetur, In principio creauit deus cælum & terram. Et in
Iob, Quis ignorat quòd manus domini hæc omnia fecit? Vnde per Eſa. dominus ait, Ego ſum do- Gen.1
minus faciens omnia, extendens cælos ſolus, ſtabilieos terram & nullus mecū. Sed videtur iſtis con- Iob 12
trarium quod in Eccleſiaſtico habetur, Primo omnium creata eſt ſapientia. Et reſpondendum, quòd Eſa.44
ſapientia ſuper omnia opera dei effuſa, ſeu natura angelica dicitur primo omnium creata, non tem- Eccl.1
pore ſed dignitate. ℂ(27) IPSI peribunt.] Nec cælum, nec terra peribit ſubſtantialiter, ſed peri-
bunt in fine mundi quantum ad eſſe formę accideotalis, quoniam alium ſtatum babebunt poſt iudi-
cium quàm modo. Cælum autem aereum peribit hoc modo per ignem conflagrationis, qui aerem
emundabit. Cæli verò ſupra ſphęram ignis exiſtentes peribunt per ceſſationem cæleſtium motuum.
Dum enim generatio & corruptio in inferioribus finiuotur, deſinent motus cęlorum. Omnia autem
generabilia & corruptibilia & inferiora, ordioantur ad hominem ſicut ad finem, idcirco numero e-
lectorum completo, ceſſabit generatio hominum, & per conſequens geoeratio & corruptio cætero-
C rum. Et ita motus & tempus ceſſabūt in cælis mobilibus. Quapropter in Apocaly. ſcriptum eſt, An- Apoc.10
gelus leuauit manū ad cælum, & iurauit per viuentē in ſecula ſeculorum, quia tempus vltra non erit.
Deoique quæcuoque ex ſua natura habent aliquem ordinē ad ſemper exiſteudū, ſubſtantialiter ma-
nebunt poſt diem iudicij, cętera corrumpentur. Propterea homines permanebunt, quoniam licet ſe-
cundum corpus corruptibiles ſint, ſecundum animā tamē incorruptibiles ſunt. Elementa quoq; ma-
nebunt: nam licet ſecundum partē corruptibilia ſint, tamē ſecuodum ſe tota corrumpi non poſſunt.
Cæli verò ſecundum ſe totos iocorruptibiles ſunt, ideo non peribunt, niſi ſecuodum modum eſſen-
di, ſicut nunc dictum eſt: & ita intelligenda ſunt, quæ in ſcripturis ſanctis affirmant cęlos corrūpen-
dos, vt eſt illud, Cæli ſicut libri complicabuntur. & quod apud Lucam dominus air, Cælum & terra Eſa.34
tranſibunt. Et illud Petri, Cæli qui nunc ſunt & terra igni ſeruati ſunt in diem iudicij. Petrus tamen Luc.21
de cælis aereis loquitur. Item illud Apocalypſeos, Vidi cęlum nouum & terrā nouam. Primum enim 2. Pet.3
cælum & prima terra abijt, & mare iam non eſt. Hic autem deſtruitur opinio philoſophorum, qui Apoc.21
mundum & generationem atque corruptionem, motus quoque cæleſtes ac tempus ab æterno fuiſſe,
& ſine fine manſura ponebant. [TV AVTEM] ò domine inuariabiliter, [PERMANES,] quoniam
tuum eſſe à nullo dependet, ideo vere ęternum eſt, totum ſimul & ſemper æque perfectū, in quo nul-
la viciſsitudo concipi poteſt, [ET omnes] cæli [SICVT veſtimentum veteraſcent] à ſtatu volubili
quem iam ſortiuntur. ℂ(28) ET SICVT opertorium] quod ſecundum temporis exigētiam indui-
D tur & exuitur ſiue deponitur [MVTABIS eos] à ſtatu præſenti, [ET MVTABVNTVR] in melius,
quia lux ſolis erit ſeptempliciter, & lux lnnæ ſicut lux ſolis, vt dicit Eſaias, Orbes qnoque cæleſtes Eſa.30
clariori lumine veſtientur, quamuis ſcriptura quantitatem huius immutatioois non determinet. [TV
AVTEM idem ipſe es,] qui nec ſubſtantialiter nec accidentaliter variaris, ſed æternaliter in optimo
ſimpliciterque perfecto ſtatu ſubſiſtis, [ET ANNI tui non deficient,] id eſt, æternitas tua finiri non
poterit. ℂ(29) FILII ſeruorum tuorum,] id eſt, poſteri apoſtolorum, qui ſunt ſpirituales filij ac
imitatores ipſorum. iuxta illud Apoſtoli, Filioli quos iterū parturio, donec formetur Chriſtus in vo- Gal.4
bis [HABITABVNT] nūc in eccleſia militāti per fidem & gratiā, vſq; ad ſeculi conſummationem.
Poſtmodū verò in eccleſia triumphaoti per gloriā, vſq; in ſempiternū, [ET ſemen eorum] i. bona &
fructuoſa conuerſatio ipſorum [IN SECVLVM,] hoc eſt, indeſinenter [DIRIGETVR] ab ipſis per
gratiā tuam, vſque in vltimū finem ſeu vitam æternam. Vel dirigetur, à te donec perducantur ad pa-
triam. Ecce audiuimus vocē veraciter pœnitentis, formamque perfectæ pœnitentiæ. Diſcamus ergo
ex Pſalmo pręſenti, quid ad vere pœnitentem pertineat. Studeamus quoque ea digne implere. Primi
etenim verſus pſalmi iſtius declarāt, q̄ ardenter & serioſe clamare oporteat pœnitentē ad deū. Dein-
de docemur noſtræ paupertatis ac defectuoſitatis calamitatē atque miſeriā coram domino lugubri-
ter recitare. Deinceps inſtruimur qd nos pœnitēdo oporteat vel expediat agere, vtpote tā cordiali-
ter, profunde ac doloroſe ingemiſcere, vt oſſa cuti ex maceratione carnis adhæreāt. Debemus etiam

aſsimilari pellicano loca ſolitaria ingrediendo, in quibus libere noſipſos in pœnitentię luctu macte- E
mus. Debemus & cibo vili contenti eſſe, potumq; planctui cõmiſcere, atque iram indicis noſtri in-
ceſſabiliter formidare. Poſtremo docet nos Pſalmus bic glorioſus recitationi ac deplorationi noſtrę
paupertatis, paruitatis ac culpę miſcere diuina præconia, cteatoris noſtri maieſtatem laudando, bea-
titudinem admirando, bonitatem amando, miſericordiam ac beneuolentiam imitando, vt ſimus filij
Luc. 6 patris noſtri qni in cęlis eſt, quoniam ipſe benignus & bonus eſt, ſuper gratos & ingratos, bonos ac
Mat. 5 malos ſolem ſuum faciens oriri, pluuiamque deſcendere ſuper omnes.

¶ EXPOSETIO eiuſdem pſalmi allegorica de Chriſto.

QVanuis autem aliquibus viſum ſit hunc Pſalmum non poſſe conuenienter exponi de Chriſto,
præſertim cum ſit vnus pœnitentialium pſalmorum peccatorì cõueniens, (Ghriſtn autem nec
Heb. 1 pœnitentia competit nec culpa) nihilominus de Chriſto multum conuenienter exponitur. Primo,
quia Apoſtnlus ad Hebræos inducit verba pſalmi huius ab illo loco, Initio tu domine terram fun-
daſti, vſque ibi, Et anni tui non deficient, dc Chriſto prædicta, probat pſalmum apte Chriſto com-
petere, & ſi nihil fecerit pœnitentia dignum, probans ex eis filium eſſe patri æqualem in potentia &
dominatione. Probatio autẽ, ſecundũ Auguſtinum, non valet niſi ex ſenſu literali. Pſalnius igitur iſte
ad literam tractat de domino ſaluatore. Secũdo, quia Eccleſia in officio miſſæ feria quarta ante cœ-
nam aſſumpſit tractum de principio huius Pſalmi. Vnde relinquitur quòd Pſalmus iſte exponi poſ-
ſit de Chriſto in paſsione cnnſtituto. Totum enim officium illius diei, imò totius hebdomadæ ante
Paſcha, eſt de paſsione dominica. Tertio quia, ſecũdum Auguſtinum, nnn eſt incõueniens etiã ean- F
dem ſcripturam multiplicẽ ſenſum habere ad literã, ita quòd ſenſus literalis eiuſdem ſcripturę mul-
tiplex eſſe poſsit. Quanuis igitur quędam in boc pſalmo contẽta proprie exponantur de pœniten-
te, non tamen incõueniens eſt ipſa de Chriſto intelligi ſecundum aliũ intellectum. Elucidando ita-
Matt. 8 que Pſalmum iſtum de Chriſtn, præhabitus titulus ita exponitur, Oratio pauperis, hoc eſt, Pſalmus
Zach. 9 præſens competit Chriſto propter nos pauperi, qui non habuit vbi caput reclinaret, de quo in Za-
charia habetur, Ecce rex tnus venit tibi, ipſe pauper & aſcẽdens ſuper aſinũ: cũ anxius fuerit .i. dum
Marc. 14 ipſe Chriſtus paſsione iam imminente expauit atque triſtatus eſt: iuxta illud Marci, Cœpit Ieſus pa-
Lucę 22 uere & tædere, & coram domino deo patre effudit precem ſuã, dicendo, Pater ſi fieri poteſt, tranſeat
à me calix iſte. Chriſtus ergo vt homo paſsibilis paſsioni iam proximus ait ad deum patrẽ ſeu totam
ſuperbeatiſsimam trinitatẽ, vnum verum ſimpliciſsimũ deum. ¶ Domine exaudi orationem meam,
qua oro pro corpnris mei glorificatione ac celeri reſurrectione. Vnde ipſe in Euãgelio ait, Pater ſal-
uifica me ex hac hora, & clamor meus, quo oro pro corpore meo myſtico, quod eſt eccleſia, ad te ve-
Iohã. 12 niat, vt facias quod peto apud Iohannem, Pater ſancte ſerua ens in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt
Iohã. 17 ſint vnum ſicut & nos. Non auertas faciẽ tuam à me, id eſt, non habeas te circa me pro alijs exoran-
tem per modum indignantis, ita vt precem meam pro alijs fuſam repellas propter aliorum indigni- G
tatẽ, ſed propter me illis ignoſce. Chriſtus qui erat à principio ſuæ maternæ cõceptionis cõprehen-
ſor perfectus, & in bono immobiliter confirmatus, non orauit ne pater faciẽ ſuam .i. ſuam cognitio-
nem beatificam, ſeu piam præſentiam ab ipſo auerteret (hoc enim ſciuit nunquã fieri poſſe) ſed ora-
uit, ne pater propter facinora hominũ, exauditionem ſuã auerteret à prece Chriſti pro peccatoribus
fuſam: in quacunque die tribulor, id eſt, à Iudæis perſequutionẽ ſuſtineo, inclina ad me aurem tuam,
vt mihi aſsiſtas, & paſsionem quam tolero pro ſatisfactione vitiorum mundi ſuſcipias. Hoc Chriſtus
Ibidem. exorauit. Pater pro his rogo quos dediſti mihi de mũdo, quia tui ſunt. Quia defecerunt ſicut fumus
dies mei, id eſt, velociter defluxerunt dies, quibus in mũdo cõuerſatus ſum. Nam Chriſtus ſenuit ſeu
antiquior fiebat, id eſt, ad ſenium tendebat ſicut & cæteri, dieſq; eius in cõtinuo fluxu erant, queẽad-
Hebr. 2 modum tẽpus. Indetrahibiles quippe defectus aſſumpſit ſecundũ Damaſce. Propter quod ad Hebr.
Pſal. 21 Apoſtolus dicit, Debuit per omnia fratribus aſsimilari: & oſſa mea corporalia, ſicut cremiũ, id eſt, ca-
ro cremata aruerunt in paſsione, ſicut ſuperius dictũ eſt, Aruit tanquam teſta virtus mea. Nam in die
Paraſceues propter extractionẽ largiſsimam ſanguinis Chriſti, & carnis ſuæ extenuationẽ, deſicca-
tionem, & indurationem, oſſa ſacratiſsimi corporis ſui aruerunt inſtar carnis in frixorio vſque ad
Eſa. 53 pinguedinis eductionem combuſtæ. Propter quod de Chriſto ab Eſaia prædictũ eſt, Vidimus cum,
& non erat aſpectus, & nos putauimus cum quaſi leproſum, & à deo percuſſum. Vnde nunc ſubdi- H
tur, Percuſſus ſum vt fœnum, id eſt, quemadmodum fœnũ dnm adhuc floret falce à terra abſcindi-
tur: ſic ego in iuuentute mea gladio paſsionis à ſocietate viuentium ablatus ſum & occiſus, quemad-
Ierem. 11 modum in Ieremia impij aiunt, Eradamus eum de terra viuentium. In libro quoque Sapient. Morte
Sapiẽ. 2 turpiſsima condemnemus eum: & aruit cor meum corporale à ſuo naturali humore, propter totius
corporis vehementiſsimam vulnerationẽ, & ſanguinis emanationẽ. Non autẽ aruit cor .i. mens Chri
ſti ab humore ſeu plenitudine gratiæ dei: quia oblitus ſum comedere panẽ meũ. Hoc videtur Chri-
ſto non poſſe cõpetere, & tamen veriſsime competit ei. Panis enim animę eſt conſolatio eius. In paſ-
ſione verò Chriſti appetitus ſenſitiuus, atque inferior portio animæ eius priuata eſt ſolita redundan
tia conſolationis diuinæ in ipſam, in tantum vt exclamaret, Deus meus deus meus, vt quid dereli-
Matt. 27 quiſti me? Et ita oblitus eſt Chriſtus, id eſt, per effectum recordatus non eſt comedere panem conſo
Pſal. 44. lationis, quantum ad inferiores animæ ſuæ potentias, Obliuio autem non ſemper ignauiam ſeu ne-
Gen. 41 gligentiam ſignat, quia ſuperius dictum eſt, Obliuiſcere populum tuum. Et in Geneſ. Ioſeph fatetur,
Obliuiſci me fecit dominus omnium laborum meorum, & domus patris mei. Vnde interdum dici-

A tur homo obliuiſci,quia non operatur,& ita ſe habet tanquam neſciret,& ita accipitur nunc. Quo-
niam itaque Chriſtus inferioribus viribus animæ ſuæ,ac corporali naturæ redundantiam beatitudi-
nis animæ in ſua ſuperiori parte exiſtentis, ſeu conſolationem ſubtraxit, idcirco pati morique po-
tuit:alias nec pati nec mori potuiſſet. Quia ſecundum Auguſt.in epiſtola ad Dioſcorum tanta exti-
tit beatitudo animæ Chriſti, quòd ſi ipſa redundaſſet in corpus ipſius, ab omni paſsibilitate fuiſſet
immune,multo vtique magis quàm erunt corpora electorũ poſt diem iudicij. Sed diſpẽſatiuè ſuſpen
debatur redundantia illa,præcipue hora paſsionis.Idcirco tunc percuſſus eſt Chriſtus vt fœnum,&
aruit cor eius.A voce gemitus mei,id eſt,ex magna & gemituoſa cordis mei compaſsione atque do-
lore,quibus peccatoribus compatiebar,& de propria læſione dolebam:adhæſit os meum carni meę,
id eſt,cuti,quia ex illis pœnis macerata atq; exhauſta eſt caro mea tempore paſsionis:ſicque oſſa cu-
ti hærebant,intantũ vt dinumerari valuerint. Iuxta quod dictum eſt,Diſperſa ſunt omnia oſſa mea: Pſal.21
& ſimilis factus ſum pellicano ſolitudinis, quia ad loca deſerta progreſſus ſum, deuitans Iudæorum
tumultum,quẽadmodum apud Iohan.dicitur,Ieſus iam non in palam ambulabat, ſed abijt in regio- Iohã.11
nem iuxta deſertum. Ductus eſt quoque à ſpiritu in deſertum,vt tẽtaretur à diabolo, illicq; quadra- Matt.4
ginta diebus ac noctibus ieiunauit,nõ pro ſuo,ſed pro noſtro exceſſu.Porrò ſecundum Auguſtinum
B Chriſtus comparatur pellicano, quoniã auis hæc proprio roſtro pullns ſuos fertur occidere, triduó-
que lugere,& tandem ſanguinem ſuum ſuper pullos roſtro effundere, vnde illi reuiuiſcũt.Sic Chri-
ſtus occidit in nobis vitia noſtra,& ſanguine ꝓprio viuificauit nos denuo:fact⁹ ſum ſicut nycticorax
in domicilio,quoniam tempore noctis in oratione & bonis actibus vigilaui,dum alij ſomno vacabãt.
Hinc in Luca habetur,Erat Ieſus pernoctans in oratinne dei. Dicitur etiã Chriſtus ſimilis nyctico- Luc.6
raci, quoniã ſicut auis illa cæteris eſt odibilis: ſic Chriſtus ab omnib⁹ erat deſpectus, prout ſuperius
dixit, Ego autem ſum vermis & non homo,opprobrium hominum. Propter quod Eſaias de ipſo di- Eſa.52
cit,Inglorius erit inter viros aſpectus eius. Vigilaui ſemper in opere bono. Non enim ſomnus corpo-
ris impediuit in Chriſto operationem interiorem, atq; vigiliam mentis:& factus ſum ſicut paſſer ſo-
litarius in tecto, quoniam homines dereliqui, & montem ad orandum aſcendi:iuxta illud, Exijt Ie- Luc.6
ſus in montẽ orare. Tota die paſsionis meæ & multis diebus prædicationis meæ, exprobrabant mihi
inimici mei Iudæi,dicentes illud Matth. In Beelzebub principe dęmoniorũ eijcit dęmonia. Et item Matt.12
illud Iohan. Dæmonium habet & inſanit.quid eum auditis? Et qui laudabant me,quando eis prædi- Iohã.10
caui & coram ipſis miracula feci, eoſque de quinque panibus ſaturaui,dicentes, Quia propheta ma- Mat.14
gnus ſurrexit in nobis,& quia nunquam ſic apparuit in Iſrael: aduerſum me iurabant,id eſt,in mor- Lucę 7
tem meam vnanimiter coniurabant in die Paraſceues proclamantes,Tolle,tolle,crucifige eum. Et, Mat.9
C Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros. Vel,qui laudabant me,ab extra fallaciter,ſcilicet pha- Iohã.19
riſæi & ſcribæ dicentes, Magiſter ſcimus,quia verax es,& viam dei in veritate doces, & non eſt tibi Matt. 27
cura de aliquo:aduerſum me iurabant, occulte proponentes firmiſsime me occidere. Vnde ait ſcri- Matt.22.
ptura, Sagitta vulnerans lingua eorum. In ore ſuo pacem cum amico loquitur, & occulte ponit ei Iere.9.
inſidias. Quia cinerem tanquam panem manducabam, Hoc Chriſto ſecundum duplicem conuenit
ſenſum. Quia enim cœpit facere & docere, conſtat quòd ſicut parcitatem vilitatemque cibi ac po- Act.1
tus edocuit,ſic eam impleuit,& ita cinere,id eſt,non delicato ſeu exquiſito,ſed ſimplici cibo vſus eſt:
& poculum meum corporale cum fletu oculorum ſeu cordis miſcebam. Quando enim Chriſtus
cum publicanis & peccatoribus comedebat,dubium nnn eſt,quin eis toto corde condoluit: & in re-
ſuſcitatione Lazari infremuit ſpiritu, & lachrymatus eſt. Spiritualiter verò per cinerem deſignatur Iohã.11
magna humiliatio ſiue afflictio,& ita Chriſtus cinerem tanquam panem manducauit, id eſt, in affli-
ctione deriſione & humiliatione ſui,epulabatur mente in aduerſis lætando: quemadmodum docuit,
Exultate(inquiens)in illa hora,quoniam merces veſtra copioſa in cælo. Seipſum nanque ſponte at- Matt.5
que hilariter paſsioni expoſuit, ſicut ait, Corpns meum dedi percutientibus, & genas meas vellen- Eſai.50
tibus: & poculum meum, id eſt, hilaritatem quam habui de electorum ſalute, cum fletu miſcebam,
hoc eſt, cum triſtitia quam de reproborum damnatione habebam. Specialiter autem exponi poteſt
D hic verſus de fellea cibatione,ac acetoſa potatione Chriſti in cruce. Hæc verò feci ac pertuli à facie Iohã.19
iræ indignationis tuæ,hoc eſt,propter iram tuam mitigandam ſeu pœnam tollendam,qua iraſceba-
ris generi humano propter originale aliaque peccata quæ ſuper me poſuiſti, & pro quibus tibi ſatiſ-
facere vnlui, prout Eſaias dicit, Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum, & vt in Apo- Eſaię 53
caly.de Chriſto habetur, Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine, & vocabatur nomẽ eius, Verbum dei. Apoc.19
Et ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotentis. Hæc autem ſuſtinui, quia tu ô deus pater Eſa.63
eleuans,id eſt,me omni creaturæ præficiens,alliſiſti me in mortem, id eſt,me occidi & opprimi per- Thren.1
miſiſti: quemadmodum apud Eſaiam proteſtaris, Propter ſcelus populi mei percuſsi eum. Dies mei Eſaię 53
temporales,non dies æternitatis ſicut vmbra cito pertranſiens declinauerunt,id eſt,fini & morti ap-
propinquauerunt,quoniã citra triceſimum tertium annũ finiti ſunt,& ego ſicut fœnũ arui in paſsio-
ne,ſicut nunc patuit. Tu,deus pater exurgens miſereberis Sion.i.eccleſiæ,quia tẽpus miſerendi eius
eſt me incarnato,quia venit tempus liberationis me paſſo. Hæc omnia in præcedenti articulo plene
expoſita ſunt, nec modo ſpecialem expoſitionem recipiunt. Dominus de cælo in terram aſpexit, vt
annuncient fideles in Sion nomen domini & laudem eius in Hieruſalem. Hoc ad literam accipi po-
teſt de primitiua eccleſia,quæ poſt miſsionem paracleti nomen & gloriam Chriſti conſtãtiſsime an-
nũciauit in Sion,id eſt,in templo ædificato in mõte Sion, vt ſcribitur in Actis, & in Hieruſalẽ,ciui- Act.3
tate ſancta: de qua Chriſtus in Euang. dixit, Non capit prophetã perire extra Hieruſalem. Initio tu Luc.13
domine terram fundaſti,&c. ſicut oſtenſum eſt. Iſtam ſcripturam allegat Apoſtolus de Chriſto con- Heb.1

Apoc. 1 ſcriptam. Chriſtus nanque ſecundum quod deus eſt vniuerſorum creator, prout ipſemet in Apoca- E
lypſi teſtatur, Ego ſum Alpha & ω, principium & finis. Demum ſicut patris & filij & ſpiritus ſancti
eſt vna eſſentia, ſic eorum eſt vna potentia, vnaq; actio, & tres perſonæ ſunt vnus deus vnus creator,
vnum principium, vnus prouiſor. Cætera ex præinducta expoſitione clareſcunt.

EXPOSITIO Pſalmi iſtius iuxta ſenſum literalem.

PRæterea quidam expoſitores catholici affirmant hunc Pſalmum ad literam ſcriptum de popu-
lo Iudæorum grauiter afflicto, vel tẽpore captiuitatis Babylonicæ. Vel tempore perſequutio-
1. Mac.15 nis Antiochi, qui grauiter nimis Iudæos oppreſsit, ſicut in libris Mach. narratur. Adijciunt ta-
2. Mach. men expoſitores hi, quod Pſalmus iſte loquitur de populo Iudæorum pro tẽpore Chriſti, videlicet,
5.6 quia in perſequutionibus illis maxime deſiderabant Chriſti aduentũ, per quem ſciebant ſe perfecte
Iere.13 liberandos: iuxta illud Iere. In diebus illis ſaluabitur Iuda & Iſrael habitabit confidenter. Quemad-
modum autem hi exponunt hunc Pſalmum de populo Iudæorũ qui fuit, ſic Iudæorũ doctores mo-
derni exponunt Pſalmum iſtum de populo Iudæorũ exiſtenti in captiuitate præſenti per Romanos
ipſis inflicta, in qua quotidie orant & præſtolantur aduentum Meſsiæ, quem ſcimus veniſſe. Verum
quia prædicta expoſitio parum deuotionis importat, non niſi curſorie tangenda videtur. Loquẽs igi-
tur ſanctus Propheta in perſona populi Iudæorum, temporibus Nabuchodonoſor ſeu Antiochi ve-
hementer anxiati ac depauperati, ait, Domine exaudi orationem meam, & patet ſententia trium ver-
ſuum horũ ex dictis. Deinde Pſalmus iſte dicit, Quia defecerũt ſicut fumus dies mei. Chaldæi nan-
que & ſerui Antiochi Iudæos pro magna parte occiderunt, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt, præ
fame, timore, ac multiformi anguſtia. Vel hoc dicitur ex perſona eorũ, quos Antiochus fecit in ſarta- F
2. Mac.7 gine torreri, cremari, ac frigi, prout in libro Machabæorum legitur, Percuſſus ſum, feruore & igne
duriſsimæ tribulationis, vt fœnum percutitur ardore ſolis, & aruit cor meum, præ inopia atque do-
Thren.1 lore: iuxta quod in Threnis inducitur, Vide domine quoniam tribulor, conturbatus eſt venter meus,
Thren.4 ſubuerſum eſt cor meum in me. Vnde iterum in Threnis de populo iſto ait Ieremias, Denigrata eſt
ſuper carbones facies eorum, & non ſunt cogniti in plateis: quia oblitus ſum comedere panẽ meum,
Leuit. 18 hoc eſt, quia mandata legis non obſeruaui: quæ faciens homo, viuet in eis, vt Moſes aſſerit. Vel, obli-
tus ſum comedere panem meum materialem, quoniam tempore perſequutionis Antiochi multi Iu-
dæorum fugerunt ſubito ad loca deſerta, vbi panem habere nõ poterant, propter quod dicit ſcriptu-
2.Mac.5. ra, Iudas Machabæus ſeceſsit in deſertum locum, ibique inter feras vitam in mõtibus cum ſuis age-
bat, fœni cibo veſcentes. A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ, id eſt, cuti, quia in Iudęis
caro contabuit præ timore, luctu, ac gemitu, ſicque cuti oſſa adhæſerant. Similis factus ſum pellica-
no ſolitudinis, fugiendo ad eremi loca ꝓtę pauore aduerſariorum, factus ſum ſicut nycticorax in do-
micilio, quia in die apparere auſus non fui. Abſconderunt ſe nanque temporibus illis in diuerſis la-
Ibidem. tibulis, ſicut in libris Machabæorum, Ieremiæ, & Regum conſcriptum eſt. Vigilaui etiam noctibus,
3.Re.18 quia præ ſolicitudine ac timore periculorum non valebam quieſcere, & factus ſum ſicut paſſer ſoli- G
Iere.43 tarius in tecto, id eſt, à meipſo diuiſus, atq; hinc inde diſperſus, ſicut fugitiui non vadunt collectim,
ſed quilibet prouidet ſibijpſi ſi poteſt & abſcõdit ſe, vbi poſsibile eſt. Tota die, id eſt, aſsidue expro-
brabant mihi inimici mei Chaldæi, & alij blaſphemãtes deum Iſrael & legem ac populũ eius, quem-
Thren. 3 admodum in Threnis ſcribitur, Factus ſum in deriſum omni populo, canticum eorũ tota die: & qui
laudabant me, fraudulenter & ſimulatorie, aduerſum me iurabant, proponentes occidere me. Hoc
1.Mac. 7. maxime factum eſt Iudæis tempore Machabæorum à Nicanore cæteriſq; miniſtris Antiochi, & re-
gum eum ſequentium. Sæpe nanque loquebantur Iudæis verba pacis ac laudis in dolo. Tranſlatio
Hieronymi iuxta Hebræum ſic habet, Exultantes mihi, per me iurabant, id eſt, prædicti inimici mei
me deridẽtes, atque de mea calamitate gaudentes, iurabant per me iuramẽto execrationis, ponen-
do miſeriã meam pro exemplo, ita vt dicerẽt, niſi egero iſtud ſeu illud, ſic accidat mihi ſicut Iudæis.
Quia cinerem tanquam panem manducabam, fecerunt enim ſubcinericeos panes, in quibus mixti
fuerunt cineres pani. Tempore verò obſidionis Hieruſalem à Chaldæis, vehementiſsima fames erat
Thren.4 in populo Iudæorum, ita vt in Threnis dicatur, Manus mulierum miſericordium coxerunt filios ſu-
Ibidem os. Et rurſus, Qui nutriebãtur in croceis, amplexati ſunt ſtercora, ſicque cineres pro panibus ſume-
re poterant: & poculum meum cum fletu miſcebam, id eſt, potando ploraui propter imminentia ma
la. A facie iræ indignationis tuæ. i. à iuſta tua vltione, quia ꝓpter peccata mea hæc mihi feciſti, quẽ- H
Iere.29 admodum apud Ieremiam teſtatus es, Dabo vos in vexationem & maledictionem, eo quòd non au-
dieritis verba mea: quia eleuans, id eſt, aliquando me honorans, dando mihi legem, prophetas, reges,
1.Mac.1 & ſacerdotes, alliſiſti me temporibus perſecutionum iſtarum, prout primo Machabæorum ſcriptum
Ibidem eſt, Facta eſt ira magna valde ſuper populum Iuda. Et iterum, Secundum gloriam eius ſic & ignomi-
nia eius. Deinde ponitur conſolatio Iudæorum per aduentum Chriſti, qui ſecundum diuinitatem
ſuam ęternus eſt. Vnde de eo nunc dicitur, Tu autem domine in æternũ permanes, hoc quoq; Iudęis
Iohan. 12 innotuiſſe videtur, qui loquebãtur domino Chriſto, Nos audiuimus ex lege quia Chriſtus manet in
æternum. Tu exurgens, opem præbendo, ſeu per incarnationem veniendo, miſereberis Sion. i. popu
lo Iudæorũ afflicto & capto. Vel Sion. i. tẽplo & ciuitati Hieruſalẽ à Chaldęis impie demolitis, quia
Ierem.15. tempus miſerendi eius. ſ. tẽpli & ciuitatis vt reædificarẽtur, cõſummatis 70. annis à Iere. prædictis.
2.Mac.8. Vel vt reparentur tempore Machab. poſt dignam caſtigationem populi Iudæorum. Vnde in libro
Machab. dicitur, Ira domini in miſericordiam conuerſa eſt. Vel, venit tempus miſerendi eius. i. tem-
Dan.9 pus tui aduentus in mundum, in Daniele prædeterminatum, impletum eſt, & ita decet tę aduenire,

A & populum Sion à ſpirituali captiuitate redimere,ſicut in Eſaia promiſiſti, Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipſe qui loquebar, ecce aſſum:quia venit tempus prædictum,hoc repetitur ad euidentiam ampliorem.Quoniam placuerunt ſeruis tuis,ſanctis prophetis lapides eius,ſcilicet Sion, quia optabant ex lapidibus reædificare templum & ciuitatē Hieruſalem, & terræ eius miſerebuntur.i.pro liberatione populi & reędificatione ciuitatum Iudæ orabunt.Pro hac etenim cauſa multum orauerunt Zacharias, Daniel,Aggæus,& alij ſancti. Poteſt autem exponi hic verſus de ædificatione eccleſiæ, intelligendo per lapides,perſonas ſeu membra eccleſiæ , per ſeruos autem apoſtolos, qui primo poſt Chriſtum conſtruxerunt eccleſiam, cōuertendo homines ad Chriſti obſequium:& terræ eius.i. Iudææ miſerebuntur,quia apoſtoli primo conabātur Iudęos ad Chriſtum conuertere,prout in Actibus Paulus fatetur, Vobis oportebat primum loqui verbum dei. Hæc autem expoſitio ſuperius tacta eſt. Reſpondit ei in via virtutis ſuæ. Hic ſecundum aliquos deſcribit Propheta tribulationem eccleſiæ tempore Antichriſti futuram , quæ erit duriſſima, ſed non longa. Ait ergo, Reſpondit ei,id eſt,eccleſia Chriſto tunc reſpōdebit,in via virtutis ſuæ,id eſt,in obſeruatione patientiæ quę tunc ſummè neceſſaria erit: paucitatem dierum meorum,id eſt,breuitatem tribulationis meæ nuncia mihi , quatenus in ſpe propinquæ liberationis reſpirem ac roborer . Niſi enim breuiati eſſent dies illi,non fieret ſalua omnis caro,ſed propter electos breuiabuntur, vt ſcribitur in Matthæo.Ne reuoces me de hac vita,id eſt,ne omnino ſinas extirpari eccleſiam:ne inquam reuoces me in dimidio dierum meorum,id eſt,intra primum atque ſecundum tuum aduentum, ſed vſque ad finem mundi conſerua me:quemadmodum ſpopondiſti dicens, Ecce ego vobiſcum ſum cūctis diebus vſque ad conſummationem ſeculi Quia verò omnia in figura contingebant Hebręis ſecundum Apoſtolum,propterea ſi iſta expoſitio eſſet literalis,poſſet hic pſalmus tropologice explanari de populo Chriſtiano vehementer afflicto,ſicut ſuperius de quolibet pœnitente expoſitus eſt. Poſtremo ſi quæ nunc omiſſa ſunt,in primo articulo euidenter patuerunt.

Eſa.52 · Act.13. · B · Matt.24 · Matt.28 · 1.Cor.10

COMMENTARIVS IN PSAL. CII.

❡EXPOSITIO TITVLI.

Aſſignatur autem pſalmo præſenti hic titulus,Pſalmus ipſi Dauid,id eſt,pſalmus iſte cātandus eſt Chriſto per Dauid ſignificato . Agit nanque hic pſalmus de multiplici beneficio Chriſti, & hortatur Propheta ſeipſum ad gratiarum actionem condignam. Sicut enim in præcedenti pſalmo locutus eſt in perſona pœnitentis,ſuamque miſeriam gemituoſe & anxie commemorantis,ſic modo loquitur in perſona feruidi amatoris atque gratiſſimi ſeruitoris: & hoc congruo ordine, quia poſt humilem confeſsionem propriæ imperfectionis,& variam afflictionem contribulati ſpiritus,ſequi ſolet ex infuſione diuina iucunda laudatio diuinæ bonitatis, hilariſque memoria beneficiorum creatoris . Propter quod in Tobia ſcriptum eſt,Poſt tempeſtatem domine tranquillum facis, & poſt fletum exultationem infundis. Ait itaque,

C · Pſal.101 · Tobię3

PRECATIO.

Deus ſaluator uiuentium, qui non uis mortem peccantium,tu pie pater cognoſce figmentum noſtrum, & peccatoribus nobis non iraſcaris in perpetuum, ſed corrobora ſuper nos miſericordiam tuam, & redime de æterno interitu uitam noſtram.

❡EXPOSITIO pſalmi literalis.

BENEDIC anima mea domino.]Benedicere alteri,eſt bonum de ipſo aſſerere. Nos autem benedicimus deo,& deus benedicit nobis. Sed quia dicere dei eſt cauſa rerum : iuxta illud, Ipſe dixit & facta ſunt, noſtrum verò dicere non eſt cauſa rerum : iccirco benedictio dei actiua, eſt cauſa bonitatis noſtræ, & quòd benedicti ſumus . Noſtra autem benedictio non eſt cauſa alicuius bonitatis in deo,nec ob eam eſt deus benedictus . Et ideo benedictio qua nos deo benedicimus,eſt benedictio confeſsionis ſeu laudis,de qua in Luca ſcriptum eſt, Benedixit Simeon deum . Et Tobias, Omni (inquit)tempore benedic deo. Benedictio autem qua deus benedicit nobis , eſt benedictio conſecrationis ſeu actuationis . Secundum primam benedictionem,minor benedicit maiori,ipſum laudando:quantum verò ad benedictionem ſecundam, maior benedicit minori , ipſum ſanctificando ſeu perficiendo : quemadmodum ad Hebræos dicit Apoſtolus, Sine vlla contradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Benedic ergo anima mea domino,id eſt,bona profer de deo, laudem, & gratiarum actionem ei in omnibus impendendo, ipſum in omnibus atque præ omnibus mente, verbo & opere honorando. Et non ſolum anima mea,quantum ad id quod es,benedic deo,[SED ET omnia quæ intra me ſunt,] id eſt,omnes vires,omnes habitus,omnes actus,omnes virtutes,omnes ſcientiæ,omnes cogitationes animæ meæ, benedicite [NOMINI ſancto eius,] hoc eſt,ipſi deo nomen ſanctum habenti . Hæc autem benedicunt deo occaſionaliter ſeu materialiter, quia ſunt occaſio atque materia benedicendi deo,dum ſcilicet perpendimus nos omnia iſta à deo habere : & ita aſſcribimus ea deo tanquam primo principio cum laude & gratiarum actione. Vel benedicunt hæc deo cauſaliter,quia per ea cognoſcimus deum ac beneficia eius . Tunc anima noſtra & omnia intra eam exiſtentia benedicunt altiſsimo, dum ipſa ſecundum totum ſuum eſſe,poſſe,& agere deum verbo & vita honorat,quemadmodum in Eccleſiaſtico habetur,Date magnificentiam nomini eius,& confitemini illi in voce labiorum veſtrorum.

B · Pſal.148 · D · Lucę2 · Tob.4 · Heb.4 · Eccle.38

❡(2)BENEDIC anima mea domino.] Quod tibi iterū dico,quatenus accendaris & penſes quàm

vtile,ſalubre & luſtum ſit benedicere creatori, [ET noli obliuiſci] per ignauiam & inaduertentiam E
[OMNES retributiones eius].i.dona pietatis diuinę,quę tibi frequẽter collata ſunt,& ad minus re-
tributa.i.rurſus tributa ſunt tibi ſemel,quia in primo parente omnes peccauimus, & munera gratia-
rum dei perdidimus: ſed miſericordia dei per Chriſtum nobis retribuie quod primus parens abſtulit
1.Cor.15. & amiſit. Propter quod ad Corinthios Apoſtolus ait, Sicut in Adam omnes moriũtur,ita & in Chri
ſto omnes viuificabuntur. Non ergo obliuiſcamur miſericordiarũ dei noſtri,ſed attendamus quoties
nobis gratiã ſuam retribuit,quotieſque corde ingemiſcimus,ſtatim ignoſcit,gratiamq; refundit,imò
legatos ad nos mittit, hortans & per eos deprecãs,vt conuertamur ad ipſum: quẽadmodum profite-
2.Cor.5. tur diuinus Apoſtolus,Legatione(inquiens)pro Chriſto fungimur,tanquã deo exhortante per nos.
Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini deo. Nunquã igitur obliuiſcamur viſcerum miſericordiæ
Saluatoris,quia Seneca aſſerit,Maxima ingratitudo eſt beneficij collati obliuio. Prima verò gratitu-
Eſa.63 do & gratiæ repenſio,eſt beneficiũ gratãter recipere. Eſaias oblitus nõ fuit retributionũ dei, qui ait,
Pſalm. 15 Miſerationũ domini recordabor,laudem domini ſuper omnibus quę reddidit nobis, & quę largitus
Pſal.49 eſt nobis ſecũdum indulgentiã ſuã. Vnde Eccleſiaſt.inquit,Memoratus ſum miſericordię nię domi-
Eccl.1 ne,& cooperationis tuæ,quæ à ſeculo ſunt. Porrò cum deus bonorũ noſtrorũ non egeat, aliquid ta-
men à nobis requirat,nil dignius,nibilque acceptius ei retribuere poſſumus, q̃ benedictionẽ & lau-
dem. Nam ſacrificiũ laudis honorificat ipſum. Conſequenter cõmemorantur quædã beneficia dei,&
prius beneficiũ indulgentiæ. ❨(3) QVI propitiatur omnibus iniquitatibus tuis.] Mox enim dum
pœnitemus,& confitemur,deus iniquitates omnes nobis dimittit quãtum ad culpam. Non enim di-
mittitur vnũ peccatũ mortale,quin aliud ſi aſsit, dimittatur:vnũ tamen veniale ſine alio quãdoq; di-
mittitur. Propitiatus eſt autẽ deus pijſsimus iniquitatibus noſtris frequenter.ſ.in baptiſmo,in cõfeſ- F
ſione,quę eſt ſecũda poſt naufragiũ tabula,in ingreſſu ſeu profeſsione religionis.[QVI ſanat omnes
infirmitates tuas].i.interiores languores,qui per gratię infuſionẽ ſanantur. Vel qui ſanat omnes in-
firmitates tuas.i.fomitẽ ſeu pronitatẽ ad malum,& quatuor principalia vulnera animæ,quæ ſunt,ma
litia,ignorantia,cõcupiſcentia,infirmitas. Has deus nunc ſanat inchoatiue, debilitãdo eas in bapti-
ſmo & quotidiano profectu, impediendoque eas per gratiam à conſenſu ac opere malo. In reſurre-
ctione autẽ futura ſanabit eas perfecte, quando mortale hoc induet immortalitatẽ, ſecundum Apo-
1. Cor.15 ſtolum. Tunc nempe Chriſtus auſert ab electis omnes pœnas pro originali peccato inflictas,quãtum
ad reatum & exiſtentiam: nunc verò aufert eas quo ad reatum, non quantum ad exiſtentiam. Manet
enim in nobis fomes poſt baptiſmũ,ſed non imputatur ad culpam, nec pro ea pœnã damni incurri-
mus morientes. Cum autẽ Chriſtus perfecte ſanauerit omnes infirmitates noſtras,tunc læti cantabi-
Ibidem. mus illud Apoſt. Vbi eſt mors victoria tua,vbi eſt mors aculeus tuus? ❨(4) QVI redimit de interi-
Oſee 13 tu vitam tuam.] Interdũ redimit deus vitam noſtram corporalem ac naturalem à morte improuiſa &
corporali præſeruãdo nos à periculis varijs. Vitam quoq; animæ noſtræ ſpiritualem de interitu ſpi-
rituali redimit,dum charitatẽ & gratiam ſuam in nobis conſeruat,à peccatis mortalibus nos pręſer-
uans. Vel, Qui redemit,merito ſuæ paſsionis de interitu.i.morte inferni ſeu dãnatione ęterna vitam G
tuam.i.vitam gratiæ tibi in præſenti collatam ſeu conferendã, & vitam gloriæ tibi in futuro paratã.
Vel,vitam tuam.i.te viuentẽ,quẽadmodum dicimus, Rogo dilectionẽ tuam.i.te dilectũ. De hac aũt
Iohã.10 redemptione ait Saluator, Ego veni vt vitam habeant,& abundantius habeant. Et iterum, Animam
meam pono pro ouibus meis, [QVI coronat te in miſericordia & miſerationibus].i.qui in ſua miſe-
cordia & per effectus varios ſuæ clementiæ nunc coronat te, dando tibi victoriam de mundo, car-
2.Cor.2. ne ac dæmone: ſicut ait Apoſtolus, Gratias deo qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu noſtro.
Coronat nos etiam deus in miſericordia ſua,faciendo animas noſtras filias,ſponſas atq; hæredes re-
1.Pet.2 gni æterni. Propter quod Petrus ait in prima ſua Canonica, Vos(inquit)genus electũ, regale ſacer-
2. Tim. 1 dotium. In futuro quoque coronabit nos corona felicitatis perfectę,quẽadmodum Paulus affirmat,
De reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ,quam reddet mihi dominus in die illa. ❨(5) QVI re-
plet in bonis deſiderium tuum].i.rationabilem tuum affectum ſeu piam orationem ad actum perdu-
Luc.11 cit,dando tibi quod cupis & poſtulas. Omnis enim qui petit accipit,vt dictũ eſt ſupra. Deſiderium
Pſalm.9 pauperum exaudiuit dominus. Et, Nihil deeſt timẽtibus eum. Nunc itaque implet deus deſiderium
Pſal.33 noſtrum gratia atque virtutibus, non ſimpliciter, nec plene, ſed ſecundum modum vitæ præſentis.
In patria verò implebitur ſimpliciter atque perfecte: iuxta quod dictum eſt, Satiabor cum apparue-
Pſal.16. rit gloria tua. [RENOVABITVR vt aquilæ iuuentus tua,] hoc eſt, quemadmodum aquila inuete- H
rata reparat priſtinam iuuentutem: ſic tu ô anima mea ad priſtinam atque deperditam ſpiritualis iu-
Ephe.4 uentutis valitudinem reuerteris, nunc quidem per gratiã,implendo illud Apoſtoli, Renouamini ſpi-
ritu mentis veſtræ,& induite nouum hominem,qui ſecundum deum creatus eſt: in futuro autem per
gloriã,quia in die iudicij veſtieris duplicib⁹,id eſt,duplici ſtola immortalitatis,videlicet gloria men
Apoc. 21 tis & corporis, & vltra ſenectus non erit,ſed iuuentus perpetua: iuxta illud Apocalypſis, Dixit qui
ſedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Iuuentus quoq; corporis in die iudicij renouabitur,quia
in ætate virili reſurgent defuncti. Demum ſicut refertur,iſta aquilæ eſt natura, quòd tempore ſene-
ctutis ſuæ ſuperius labium ſuum per modum vnci in tantũ excreſcit,quòd nec os aperire,nec cibum
ſumere poteſt. Propter quod tandẽ fame ſenioque grauata,ex naturali inſtinctu labiũ collidit ad pe-
tram,deponitq; vncatum quo ſumptio cibi impediebatur: quo facto reparatur ad valetudinẽ priſti-
nam per ſumptionẽ eſcarum: ſic anima corporis atq; terrenæ inhabitationis mole grauata, & à con-
templatione cæleſtium impedita,nunc quidem quotidie quantũ ſibi poſsibile eſt, à carnis cõmunio-
ne ſe abſtrahit,& vitam cæleſtem in terra ducere ſatagit: ſicq; quotidie renouatur interius,ſicut ad

A Corioth.dicit Apoſt.Licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur,tamē is qui intus eſt renouatur 2.Cor.4
de die in diem.Gratia enim dei & ſummæ trinitatis reformatio in nobis,eſt reoouatio iuuētutis ani-
mæ noſtræ.Cōuerſatio autem vitioſa ſenectus eſt animæ,Propter quod ſcriptum eſt, Quid eſt Iſrael Baruc.3
ꝙ inueteraſti in terra aliena?coinquinat⁹ es cum mortuis,deputatus es cum deſcēdentibus in iofer-
num.& cauſam ſubiongit,Dereliquiſti fontē ſapientiæ.Nam ſi in via dei ambulaſſes,habitaſſes vtiq;
in pace ſnper terram.Quæ autem hucuſque inducta ſunt,ad literā expooi poſſent de ſpecialibus be-
neficijs ſancto Dauid collatis:imo quilibet noſtrum hos quinq; verſus diceodo,beneficia ſibi ſpecia
liter præſtita penſare,& deo eum omni gratiarū actione debet aſſcribere,ne propter ingratitudinem Eſai.17
& obliuionem animæ noſtræ dicatur,Eris deſerta,quia oblita es dei ſaluatoris tui,& adiutoris tui nō
es recordata. ¶(6)FACIENS miſericordias domious,]id eſt,deus miſericorditer agit nobiſcum,&
miſericordias.i.pietatis ſuę dona oobis communicat:& noo ſolū facit miſericordias miſericordibus,
de quibus ait,Beati miſericordes,quooiam ipſi miſericordiam cōſequentur,ſed etiam impijs & indi- Mat.5
gnis,qoos ſæpe gratis ioſtificat,quos longanimiter pręſtolatur,quibus beneficia naturaliū donorum
largitur,videlicet lumen ſolis,veſtitum & victum,rationem & ſenſum,corporis ſanitatē,ac alia mul-
ta.Proprium nanq; eſt deo miſereri. Eſt quoq; dominus faciens [ET iudicium].i.inſtam vltionem,
[OMNIBVS iniuriam patientibus]æquanimiter propter iuſtitiam,quemadmodū alibi ait, Mihi vin Deut.32
dictam,& ego retribuam.Vult enim deus ſibi reſeruari vindictam,prout in Leuitico hortatur, Non Leuit.19
quæras vltiooem,nec memor eris iniuriæ ciuium tuorū,Deoiq; quanuis aliquis impatiēter ferat in-
iurias ſibi illatas,deus tamen qui oullum malum inordinatum ſeu impunitū relinquit,vlciſcitur.Prę-
cipuè tamen vlciſcitur pro patientibus & manſuetis.Vnde in Prouer.Non dicas, reddam malū pro Prou.20
B malo:expecta domioum,& liberabit te. ¶(7)NOTAS fecit vias ſuas,]id eſt,præcepta moralia, iu-
dicialia & ceremonialia[MOSI]legiſlatori in mōte Sinai, & notas fecit per Moſeo filijs Iſrael [VO-
LVNTATES ſuas,]id eſt,ſigna ſuæ æternæ voluntatis,videlicet iuſsiones bonorum,prohibitiones
malorum.Idem autē ſigoificatur per vias dei & voluntates ipſius.Hæc autem tunc ſpecialiter notifi-
cauit illis.Propter quod Baruc in perſona populi Iſraelitici dicit,Beati ſumus nos,quoniam quę deo Baruc.4
placita ſunt,manifeſta ſunt nobis.Moraliter verò per Moſen intelligitur quilibet ſanctus de aquis cō
cupiſcentiarū ſublatus,cui deus per ſpiritum ſanctum inſpirat qualiter ſit viuendū,quemadmodū in
Iohanne habetur, Vnctio eius docet vos de omnibus.Per filios verò Iſrael iotelligūtur omoes fide- 1.Iohā.8
les,qoibus deus præcepta ſua largitus eſt, ¶(8)MISERATOR & miſericors domious.]Secūdum
Damaſcenum miſericors dicitur,quaſi cor miſerorū habeos,videlicet quia alterius miſeriæ cōdolet.
Deus autē impaſsibilis immotabiliſque cooſiſteos,non condolet,oeq; compatitur. Non ergo miſeri
cordia competit deo,prout compaſsionem importat:ſed inquantum gratuitam ſubuentionem deſi-
gnat,ſicq; vocatur deus miſerator actualiter miſerendo.Miſericors autem propter naturalē proprie-
tatem,qua ad ſuccurrendum paratus eſt.[LONGANIMIS,]id eſt,diu expectans cōuerſionem malo
rum.Vnde in Eccleſiaſt.ſcriptum eſt,Altiſsimus eſt patiens redditor. Et in lib.Sapieo. Miſereris o- Eccl.5
mniū,qooniā omnia potes,& diſsimulas peccata hominū propter pœnitētiam, [ET multum miſeri- Sap.11
cors,]imò abundantia pietatis ſuæ & merita ſupplicum excedit,& vota & miſerationes eius ſuper o-
C mnia opera eius.Propterea Iacobus aſſerit,Superexaltat autem miſericordia iudicium. ¶(9) NON Iacobi 2
in perpetuom iraſcetur]exercendo vindictam [NEQVE in æternum comminabitur] ſe pœnas in-
flictorum.Non abſolutè intelligenda ſunt hæc,ne incidamus eorum inſaniam,qui pœnas inferoi tā-
dem finiendas dixerunt.Sed non in perpetuum iraſcetur dominus electis ſuis,neq; in æternum com
minabitur eis:quia licet ad tempus eos flagellat ſeu deſerat,finaliter tamen eis placatur,ſecuodum il-
lud Thren.Noo repellet in ſempiternū dominus,quia & ſi abiecit,miſerebitur ſecundum multitudi Thre.3
nem miſericordiarum ſuarum. ¶(10) NON ſecundum peccata noſtra fecit nobis.]Primò,quia ci-
tra coodignum nos punit.Secundò,quoniam oullus peccator qui eſt in mortali, gratiam de condi-
gno meretur.Idcirco ſi gratia ei reſtituitur,non ſecundum peccata ſua fit ſibi.Tertiò,quoniā vbi ſu-
perabūdauit delictū,ſuperabūdat & gratia.Ideo ad Timotheū Apoſt.ait,Deus liberauit nos, & voca Rom.5
uit nos vocatione ſua ſancta,oon ſecundū opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam. 2.Tim.1
[NEQVE ſecundum ioiquitates noſtras retribuit oobis,]quia frequenter pœnam æternam commu-
tat in pœnam temporalem per gratiam ſuam. ¶(11) QVONIAM ſecundum altitudinem cæli à
terra corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe,]id eſt,ſicut cælum ſuper terrā maximè ele
D uatur,ſic miſericordia dei eleuata eſt ſupra noſtram malitiam, ita ꝙ incōparabiliter aliter fecit cum
timentibus ſe timore filiali & caſto,quàm merebaotur:iuxta illud Apoſt.Commendat autem charita- Rom.8
tem ſuam in nobis deus,quoniā cùm adhuc inimici eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt.Vel ſic,
Qooniā ſecundum altitudinē cęli à terra,&c.id eſt,quemadmodum cælum ratione altitudinis & ex-
cellentiæ ſuæ terram operit,circuit,fœcuodat,illuminat,ſic deus in circuitu populi ſui exiſtens eū in
bono conſeruat,intus illuſtrat,fœcuoditatem operum bonorum impendit,prout filius dei apud Io-
hannē proteſtatur,Pater meus agricola eſt. ¶(12)QVANTVM diſtat]diſtantia quantitatiua atque
localis[ORTVS,]id eſt,pars cæli orientalis[AB occidente,]hoc eſt,à parte cęli occidētali, quæ vtiq; Iohā.15
tanta eſt,quanta eſt diſtantia inter polum arcticum & antarcticum, cùm cælum ſit ſphæricum. Vel
quantum diſtat diſtātia qualitatis ortus,id eſt,lux ſeu origo dei,ab occidente.i.à tenebris, dieiq; ter-
mino[LONGE fecit à nobis iniquitates noſtras]quia ita nobis pœnitētibus eas indulget, ac ſi nun-
quam fuiſſent.Vnde per Ezechielem teſtatur,Si impius egerit pœnitentiā, omniū iniquitatum eius Ezec.18
non recordabor amplius.Et in Michea habetur,Deponet iniquitates ooſtras, & proijciet in profun Mich.8
dum maris omnia peccata noſtra. ¶(13) QVOMODO miſeretur pater] carnalis ac indulgentiſ-

ſimus[FILIORVM]ſuorum[MISERTVS eſt dominus timẽtibus ſe.]quoniã ſicut pater filiũ diligit B
ſiue blãdiatur,ſiue cõminetur & verberet:ſic deus timẽtibus ſe miſericordiã facit, ſiue eos caſtiget,
Mala.3 ſiue cõſolationem infundat. Et hoc eſt quod in Malachia ait,Parcã timẽtibus me, ſicut parcit vir fi-
lio ſuo ſeruienti ſibi. Siue ergo aduerſa,ſiue proſpera accidant nobis,domino gratias referamus,ſciẽ-
Rom.8 tes quoniã diligẽtibus atq; timẽtibus deũ omnia cooperãtur in bonũ. Cur autẽ tam clemens ſit no-
bis dominus,pandit,[QVONIAM ipſe cognouit figmentũ noſtrum,] id eſt, fragilẽ noſtram ſubſtã-
tiam ad mala procliuem,propter ſomitem ad vitia inclinãtem. Hęc autem fragilitas noſtræ ſubſtan-
tiæ plenius declaratur,cùm ſubditur, ❨(14) RECORDATVS eſt].i.piè attendit, [QVONIAM
puluis ſumus,]id eſt,de limo terræ quantum ad corpus formati,atq; in puluerem reſoluendi,queád-
Gen.1 modum dicit ſcriptura,Formauit dominus deus hominem de limo terræ. Et,Puluis es,& in puluerẽ
Gen.3 reuerteris.[HOMO ſicut fœnum dies eius,]quia tam cito areſcit & decidit ſicut fœnum,prout S.Iob
Iob 7 ait,Dies mei velocius tranſierunt,quàm à texente tela ſucciditur.[TANQVAM flos agri]qui hodie
eſt,& cras non reperitur,[SIC efflorebit,]id eſt, à flore atque vigore primæuæ ætatis deficiet.
❨(15)QVONIAM ſpiritus,]hoc eſt,anima[PERTRANSIBIT in illo,] id eſt, temporalem du-
rationẽ horrebit in homine,qua finita recedit,[ET non ſubſiſtet]homo in hac vita anima eius egreſ-
Iob 14 ſa.Hinc enim ſcriptum eſt,Breues dies hominis ſunt,numerus menſium eius apud te eſt. Conſtitui-
2.Re.14 ſti terminos eius,qui præteriri non poterunt. Et in lib.Reg.Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabi- F
mur in terram,quæ non reuertentur.Hæc autẽ noſtri figmenti fragilitas incitat deum ad miſerẽdum
Gen.8 nobis, quemadmodum in Geneſi teſtatus eſt,Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines.
Sẽſus enim & cogitatio cordis humani proni ſunt in malũ ab adoleſcẽtia ſua:[ET nõ cognoſcet]ani-
ma poſt ſeparationem[AMPLIVS locum ſuum,]id eſt,corpus quod reliquit,donec rurſus induat il-
lud.Defuncti nãque non ſciunt in particulari quid agatur in vita præſenti,niſi ex ſpeciali reuelatio-
ne,vel propter ſpecialem habitudinem ad ea quæ hìc aguntur. Sic enim ſancti in patria in verbo co-
gnoſcunt orationem,qua inuocantur,atque obſequium quo honorantur. Tranſlatio Hieronymi talis
eſt,Et non cognoſcet eum vltra locus eius. Vtrũq; autẽ veritatem ſortitur, quia ſecũdum Auguſtinũ
in libro de cura pro mortuis,Sicut viuentes in mundo ignorãt quid agatur in receptaculis mortuo-
rum,ſic defuncti neſciunt quid agatur in locis viuentium. Quod intelligendum eſt de lege commu-
Eſai.63 ni & de cognitione determinata ac naturali. Vnde Eſaias ait,Tu domine pater noſter & Abraham
neſciuit nos. ❨(16) MISERICORDIA autem domini ab æterno & vſque in æternum,]id eſt,
ſine defectu & termino,& à principio mundi vſq; in finem nunquã finiendum,expanſa eſt,[SVPER
timentes eum]timore ſancto ac filiali. Nunc enim adeſt eis indeſinenter per gratiam,in futuro quoq;
per gloriam. Sed cùm nec mundus ab æterno fuerit,neq; peccatũ,quomodo miſericordia domini eſt
ſuper timentes ſe ab æterno? Et reſpondendum ꝙ dicitur ab æterno ſuper eos fuiſſe,ratione prędeſti- G
Apoc.13 nationis ſeu præparationis,quemadmodum in Apoca. de Chriſto habetur, Agnus qui occiſus eſt ab
2.Tim.1 origine mundi. Et ad Timoth. Gratia data eſt nobis in Chriſto Ieſu,ante tẽpora ſecularia,id eſt, da-
ri præuiſa eſt. ❨(17)ET iuſtitia illius,]id eſt,effectus diuinæ iuſtitiæ,ſcilicet iuſta promiſſorum im-
pletio & meritorum præmiatio erit & eſt[IN filios filiorum,]id eſt, in omnes filios primorum pa-
rentum. Quod de filijs iuſtis intelligi debet,de quibus annectitur,[HIS qui ſeruant]per fidẽ & obe-
dientiam[TESTAMENTVM eius,]id eſt,legem diuinitus datam. ❨(18) ET memores ſunt man-
datorum ipſius]non qualitercũq;,ſed[AD faciendum ea.]Multi enim ſunt memores mandatorũ do-
mini,non vt ea adimpleant,ſed vt alios doceant quod ipſi non agunt,quod eſt mortale peccatũ. Vel
vt docti appareant,quod gloria eſt vana. Debemus ergo memores eſſe legis diuinæ & mandatorũ al-
tiſſimi,nõ vt ſciamus,ſed vt impleamus. Vnde etiam Ariſtoteles dicit,Quid eſt virtus ſcrutamur,nõ
vt agnoſcamus,ſed quatenus boni efficiamur. Aliâs computabimur in Phariſæorum atq; Scribarum
Mat.25 collegio,de quibus in Matthæo ait Saluator, Omnia quæcũq; dicunt,facite,ſecundum opera illorũ
nolite facere. Alligant enim onera grauia ſuper humeros hominum,digito autem ſuo nolunt ea tan-
gere. ❨(19) DOMINVS in cælo parauit ſedẽ ſuam.] Hoc multipliciter accipi poteſt. Primò ſic,
Dominus deus trinitas ſancta in cœlo empyreo parauit ſedem ſuam.i.locum habitationis ſuæ. Nul-
lus enim corporeus locus tam propriè competit deo vt cælum empyreum. Propter quod Moſes ait, H
Deut.33 Habitaculum eius ſurſum,& ſubter brachia ſempiterna. Vel,in cęlo,hoc eſt, in ciuibus regni cęleſtis
& maximè in angelis pertinentibus ad infimum ordinẽ primæ hierarchiæ, qui propter inhabitatio-
nem diuinam throni.i.ſedes dei vocati ſunt. Vel,in cælo,hoc eſt,in quolibet homine cæleſtẽ cõuer-
ſationẽ in terra habente. In tali nanq; per gratiam demoratur:iuxta illud, In eo quaſi in thalamo to-
Ibidem ta die requieſcit. Vel, Dominus Chriſtus, homo, deus in cælo empyreo parauit à principio mũdi ſe-
Iohã.14 dem ſuam.i.ſtabilem manſionem tam ſibi quàm ſuis:quibus ait, Vado parare vobis locum. A princi-
pio nanq; mundi parauit hanc ſedẽ per creationem, ſed poſt aſcenſionem ſuam parauit eam ſuis per
Heb.9 interpellationem,quia ſecundũ Apoſt. Ieſus introijt in ipſum cęlum,vt appareat nunc vultui dei pro
Heb.2 nobis. [ET regnum ipſius,] id eſt,regimen,ſeu regia Chriſti poteſtas [OMNIBVS dominabitur.]
Dan.7 Omnia enim ſubiecta ſunt pedibus eius ſecundũ Apoſt. Propter quod ſcriptum eſt, Omnes populi,
Apoc.17 tribus & linguæ ſeruient ei. Et in Apoca. Agnus dominus dominorũ eſt & rex regũ. Deinde inuitã-
tur creaturæ cæleſtes,angelicæ mẽtes,ſupermundani intellectus, & animi deiformes ad laudẽ diui-
nam. ❨(20)BENEDICITE domino omnes angeli eius].i. nũcij dei [POTENTES virtute,]hoc
eſt,poteſtate præcipui,[FACIENTES verbum illius].i. commiſſionem ſeu iuſſionem vobis diuini-
tus factam implentes,[AD audiendam vocem ſermonum eius,]id eſt,vt homines audiant per veſtrã
executionem,quid deus eis mandat & nunciat. Per angelos nanq; deus nobis reuelat beneplacitum

A ſunm. Quāuis autem per angelos accipi poſsint angelici ſpiritus infimi ordinis,quorum eſt minima
nnnciare,ſecundum Gregorium, nihilominus per angelos intelligere poſſumus omnes ſpiritus cęle
ſtes,de quibus ait Apoſt.Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus.Nam ſecūdū magni Dionyſij dogma, Heb.1
omnes angelicæ mentes angeli appellantur.Porro potentia angelorum duplex eſt,ſcilicet naturalis,
& iſta omnē corporalinm rerum poteſtatem vehementer excedit, intantum , vt de diabolo ſcriptum
ſit,Non eſt ſuper terram poteſtas quæ cōparetnr ei.Naturalia enim in angelis apoſtatis integra per- Iob 41
manſerunt,ſecūdum Dionyſium 4.cap.de diuinis nominibus: & per hanc poteſtatem competit an-
gelis motus cælorum,ſecundum philoſophos.Alia verò eſt potentia angelorum ſupernaturalis,quæ
maior & altior eſt,per quam angelus vnus percuſsit vna nocte omne primogenitum in terra AEgy- Exod.11
pti,vt dicitur in Exodo.Er in caſtris Aſſyriorum cētum octogintaquinq; milia,ſicut in Eſa. legitur. Eſai.37
Hæc tamen angelus facere potnit naturali virtute, ut videtur. ❨(21) BENEDICITE domino 4.Re.19
omnes virtutes eius.] Per virtutes accipere poſſumus angelos pertinentes ad medium ordinē ſecū-
dæ hierarchiæ,qui ſpeciali nomine appellantur virtutes , ſecundum Dionyſium: vel vniuerſas men-
tes angelicas,quoniā omnes angeli vicißim appellātur virtutes per efficaciſsimā excellentiam pro-
priæ poteſtatis. Rabbi Moſes verò per virtutes intelligit naturales vires omniū rerum creatarū. Vir-
tutes inquam,[MINISTRI eius,qui facitis voluntatem eius,]id eſt, qui diuinæ voluntatis imperio
obeditis. ❨(22)BENEDICITE domino omnia opera eius,]id eſt,creaturæ vniuerſæ [IN omni Mat.28
loco dominationis eius,]id eſt,in cęlo ac terra arq; intermedijs locis . Vbiq; enim dominať creator. Heſter 13
Chriſto quoque data eſt omnis poteſtas in cælo & in terra: propter quod ſcriptum eſt, Domine rex
omnipotens in ditione tua cuncta ſunt poſita,tu dominaris omnium.Irrationales autem creaturę be
B nedicunt & laudant deum materialiter,quia contemplāntibus præbent materiam benedicēdi domi-
no,eo ꝙ in ipſis ſapientia,potentia,& bonitas creatoris reſplendeāt.Sed quia nil prodeſt alios exhor Marc.16
tari,& proprias exhortationes omittere·prout ait Saluator,Quid prodeſt homini ſi mūdum vniuer-
ſum lucretur,animæ uerò ſuæ detrimentum patiatur?idcirco reuertitur ad ſeipſum,dicitq;,[BENE-
DIC anima mea domino]ſecundum intellectum expoſitum . Ecce pſalmum omni laude digniſsimū,
omni conſolatione ac ſuauitate pleniſsimum,& nobis peccatoribus ad pœnitentiam ſanctam conuer
ſis præcipuè frequentandum,dulcem ac ſapotoſum audiuimus,quem decātando decet nos ex cōme- Lucę 10
moratione diuinorum beneficiorum amore dei noſtri vehementer accendi , in eius laude cordialiter
delectari.Et vt digni inueniamur laudatores,ſtudeamus Chriſto mundo corde ſeruire.Omnia carna
lia,ſecularia,temporalia ac vana contemnere,& vnum illud quod ſolum neceſſarium eſt , corde col- Luc.12
lecto ac ſtabili contemplari,exquirere,amare,ac honorare tanto intentius atque frequentius,quanto
plnra ab eo beneficia ſumpſimus . Ideo nanque in Luca aſſerit Chriſtus,Cui multum donatum eſt,
multum quæretur ab eo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CIII.

EXPOSITIO Tituli.

C BReuis autem & planus titulus eſt pſalmi præſentis,dum dicitur,Pſalmus Dauid. Loquitur verò
Propheta in pſalmo iſto in perſona hominis deum grata mente laudantis.

PRECATIO.

Deus qui reſpicis terram,& facis eam tremere,timorem tuum ſalutarem cordibus noſtris immitte, ut relictis malis quibus te grauiter offendimus,per ſpiritum tuum renouata in nobis facie peccati ſancta tibi deuotione adhæreamus,& in iucunditate perceptæ ſalutis ſemper tibi pſallamus.

❨EXPOSITIO Pſalmi.

ENEDIC anima mea domino:] quod qualiter intelligi impleriq; debeat , in Pſal.102
præcedentis pſalmi expoſitione ad longum tractatū eſt:[DOMINE deus me-
us magnificatus es vehemēter] .i. ex operibus tuis mirabilibus in nobis valde
B magnus effectus es,ita vt excellentia,magnitndo , ſeu maieſtas tua nobis clarè Num.23
innotuit ex cōſideratione operum tuorū , quāuis tu in teipſo omnino immnta- Mala.3
bilis & ſummè perfectus ſis. ❨(2) CONFESSIONEM & decorem indui-
ſti,]id eſt,laude ſanctorū & ſpecioſo famulatu eorū circundatus es,ſicut homo
citcundatur veſte,quia ex omni parte cōcurrunt ad te omnes beati. Vel, deco-
D rem induiſti.i.Ita in teipſo pulcher],imo pulcherrimus es,ac ſi pulchritudo eſſet veſtis tua te vndiq;
ornans[AMICTVS lumine ſicut veſtimento,] hoc eſt, ſic in teipſo clarus ac fulgidus es,ac ſi lux eſ- 1.Iohā.1
ſet tibi veſtimentum te omnino operiens,ita ꝙ nihil tenebroſitatis in te inuenitur:iuxta illud, Deus
lux eſt,& tenebræ non ſunt in eo vllæ.Hęc autem de Chriſto ſpecialiter accipi poſſunt. Indutus eſt Phil.2
enim confeſsionem,quemadmodum ad Philippenſes dicit Apoſt.Omnis lingua cōfiteatur,quia do-
minus Ieſus eſt in gloria dei patris.Vbiq; enim electi Chriſto confitentur.Eſt quoque indutus deco
rem,pręſertim in reſurrectione,quando in forma glorioſa ſurrexit , cui in paſsione nō erat decor aut
ſpecies.Surrexit etiam in corpore glorificato,cuius claritas ſolis ſplendorem incōparabiliter inæſti-
mabiliterque tranſcendit. Propterea dicitur,Amictus lumine ſicut veſtimento. ❨(3) EXTEN-
DENS cælum]ſtellatum ſeu firmamentum [SICVT pellem,] quia per modū pellis extentæ videtur
expanſum,cùm ſit ſphęricū terram tegēs atque operiēs,& noſtrum hemiſphærium per modum tēto-
rij circūcludens.Vnde Eſaias dicit,Extendit velut nihilum cęlos,& expandit illos ſicut tabernaculū Eſa.40
ad inhabitandū,[QVI tegis aquis ſuperiora eius,]id eſt,partes cōuexas cęli ſtellati. Scriptū eſt enim

Gen.1 in Geneſi, Dixit deus, Fiat firmamentũ in medio aquarũ, vt diuidat aquas ab aquis. Fecitq; deus fir- B
mamentũ, & diuiſit aquas quæ erant ſupra firmamentũ ab aquis quæ ſunt ſub firmamento. Quidam
ergo literam prædictam ſequentes dicunt ſupra firmamentũ eſſe aquas per modũ glaciei congelatas,
& cælũ tegentes. Alij verò magis philoſophicè loquentes, dicunt per aquas has intelligendũ eſſe no
nam ſphęram, quæ dicitur cælum cryſtallinum ſeu aqueum, ſicut cælum immobile appellatur empy-
reum, hoc eſt, igneum: non quaſi nona ſphæra ſit de natura aquæ, vel cælum empyreum de natura
ignis: ſed quia cælum cryſtallinũ cum aqua in diaphoneitate conuenit: nam per modum aquæ cõgela
tæ apparet. Cælum verò empyreum cum igne in claritate cõmunicat. Huic quoq; quod nunc ait, qui
Dan.3 tegis aquis ſuperiora eius, cõcordat illud Danielis, Benedicite aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt do
mino. Baſilius autem per cælum hoc loco, & cælos de quibus Daniel loquitur, atq; per firmamentũ,
Gen.1 de quo in Geneſeos libro fit ſermo, intelligit cælum aërium, ſupra quod nubes feruntur. Et hanc ex-
poſitionẽ aſſerit Auguſtinus laude dignißimã. Myſticè per cælum deſignatur eccleſia, quæ in Cãti-
Cant.1 cis cãticorum propter preſſurã & tribulationẽ dicit, Nigra ſum ſed formoſa, ſicut pelles Salomonis,
hoc eſt, cęlum quod eſt pellis veri Salomonis, ſcilicet Chriſti. Extendit ergo Chriſtus cęlũ, hoc eſt,
eccleſiam ſicut pellem, dum eã per omnes partes mũdi diffundit, & ad diuinorũ ſublimia per cõtem-
plationem exaltat. Huius autem cæli ſuperiora, hoc eſt, apoſtolos atque prophetas & efficaces imita-
tores ipſorum tegit aquis ſcientiæ ſalutaris & gratiæ, ſeu donis ſpiritus ſancti, quemadmodũ apud Io F
Iohã.7 hannem teſtatur Saluator, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. ℂ(4) QVI
ponis nubem aſcenſum tuum,] id eſt, qui efficis vt nubes materialis ſit res tua iuſsione aſcendẽs. Di-
uino enim imperio agitur, vt ex vaporibus nubes generẽtur ac ſurſum ferãtur. Vnde de deo ſcriptum
Amos 5 eſt apud Prophetam, Qui vocat aquas & effundit eas ſuper faciem terræ. Et in Deuteronomio, Ma-
Deut. 33 gnificentia eius diſcurrunt nubes. [QVI ambulas ſuper pennas ventorum,] hoc eſt, qui in operatio-
ne tua procedis velocius, quàm venti diſcurrant. Velocitas quippe venti in motu per pennas ſignifi-
Iob 9 catur. Dominus autem in inſtanti agit quodcũq; voluerit, cùm ſit virtutis ſimpliciter infinitæ. Idcir-
Deut.33 co agit velocius quàm venti ferantur. In lib. Iob autem 20. cap. dicitur dominus circa cardines cæli
perambulare, & alibi de eo legitur, Qui graditur ſup fluctus maris. Et in Deutero. legitur, Aſcenſor
cęli auxiliator tuus. Nunc verò ſuper pẽnas vẽtorum ambulare cenſetur. Sed omnium horũ eſt ſimilis
Exod 33 ſenſus. Ambulatio enim dei eſt operatio eius, quemadmodũ in Exodo Moſes ait ad dominũ, In quo
poterimus ſcire inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris nobiſcum? Dominus autem
propter operationem omnipotentiæ ſuę, quam circa cęlos & mare oſtendit, ambulare ſuper ea aſſe-
ritur. Ad literam quoq; exponi hęc poſſunt de Chriſto, qui poſuit nubẽ aſcẽſum ſuum, ambulauitque
Act.1 ſuper pennas ventorum, quando, vt in Act. habetur, videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eũ
ab oculis eorum. Myſticè aſcendit dominus ſupra nubem, dum per gratiam ſuam aſcendit cor prædi- G
catoris, ſeu nunciatoris verbi dei. Ambulat etiam ſupra pennas ventorum, hoc eſt, operando excedit
virtutes & contemplationem animarũ ſanctarum. Pennę enim virtutes ſeu contemplationes dicũtur,
Eſai.40 quibus animæ in cælum vehũtur, quemadmodũ Eſaias dicit, Qui ſperant in domino aſſument pẽ-
Eſai.42 nas vt aquilæ. Venti verò ſunt animæ, prout per Eſaiam dominus proteſtatur, Ego dominus dãs fla-
tum populo qui eſt ſuper terram. ℂ(5) QVI facis angelos tuos ſpiritus,] hoc eſt, qui hoc operatus es
vt angeli ſancti ſint ſpirituales non corporales ſubſtantiæ. Vel, facis vt ſpiritus ſeu ſpirituales ſub-
ſtantiæ ſint angeli, hoc eſt, nuncij tui. Qui enim per creationem facti ſint ſpiritus, per iuſsionem
& ordinationem diuinam facti ſunt angeli, hoc eſt, nuncij dei. Spiritus enim eſt nomen naturę, ange-
lus autem officij: [ET miniſtros tuos ignem vrentem,] hoc eſt, ſeruientes tibi zelo ac tanto diuinita-
Heb.12 tis amore inflammas, vt dici poſsint ignis vrens, ſeu flamma ignis. Nam & deus (ſecundum Apoſto-
Dan.7 lum) ignis conſumens eſt. Et Daniel ſcriptum reliquit, Antiquus dierum ſedit, thronus eius flammæ
ignis accenſus. Quid autem per thronum & rotas dei æterni niſi angelicas deiformes, atq; deiferas
mentes accipimus? Vel, facis ignem vrentem, id eſt, ſummam hierarchiam ſeu angelos de ordine Se-
raphim, qui ſummè & ardentiſsimè diuino flagrãt amore miniſtros tuos, quia per eos illuminas alios.
Mat.28 Ipſiq; mitti dicuntur, dũ miſsi ab eis veniũt ad nos. Propter quod Eſaias, Volauit, inquit, ad me vnus
Eſai.9 de Seraphim. Vel dicũtur miniſtri dei ſeu angeli ſancti fieri ignis vrẽs, quia frequẽter in ſpecie ignis H
Exod.3 apparuerunt. Vnde Matthæus de angelo dicit, Erat aſpectus eius ſicut fulgur. Et in Exodo ſcribitur
4.Re.2 apparuiſſe angelus Moſi in rubro ardenti. Helias quoq; in curru igneo eſt trãſlatus miniſterio ange-
lorum. In hominibus inſuper facit deus angelos ſuos ſpiritus, dum per religioſos atque deuotos alijs
nunciat verbum ſalutis: & miniſtros ſuos ignem vrentem, quando per exhortationem, increpationẽ,
ſeu informationem prædicatorum ſeu prælatorum corda audientium igne ſpiritus ſancti ſuccendit.
ℂ(6) QVI fundaſti,] hoc eſt, firmiter collocaſti [TERRAM ſuper ſtabilitatem ſuam]. i. ſuper immo
bilem baſim ſuam, videlicet ſupra centrum ipſius, quoniam omnes partes terræ naturaliter tendunt
ad centrum, ſecundũ Philoſophum, [NON inclinabitur in ſeculum ſeculi,] hoc eſt, nunquã mutabit
Eccl.1 locum quoad ſe totam, quemadmodum Eccleſiaſtes teſtatur, Terra in æternum ſtat. Vnde & Baruch
Baruc.5 ait, Fundaſti terram in ſempiterno tempore. Spiritualiter fundauit deus terram, id eſt, eccleſiam mi-
litãtem ſuper ſtabilitatem ſuam, hoc eſt, ſuper Chriſtum, tanquam ſuper immobile fundamentum, in
quod omnes tẽdere ac quieſcere debent. Non inclinabitur, & cætera. i. eccleſia nunquam à fide in to
to abibit. ℂ(7) ABYSSVS ſicut veſtimentum amictus eius,] hoc eſt, mare oceanum, quod propter
immenſurabilem ſuam profunditatem vocatur abyſſus, ex omni parte circũdat, cingit, & velut ami-
ctus infra ſe continet terram, ſicut veſtimẽtum circundat veſtitum. Quemadmodum enim aër circũ-
dat & operit mare, ſic mare terram, niſi quòd vna pars terræ ex diuina diſpoſitione manet diſcooper

A ta propter animaliũ vitã ſaluãdam, [SVPER montes ſtabunt aquæ]pluuiales in nubibus colligatæ.
Nubes enim montibus altiores ſunt, & in nubibus aquæ ſeruantur: prout in lib. Iob de deo conſcri-
ptum eſt, Qui ligat aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorſum. Vel, ſuper montes ſtabũt Iob 26
aquæ, id eſt, cacumina montium aſcendent deo iubente, dum ei placuerit, ſicut in vniuerſali diluuio Gen.7
ſemel factum cognouimus, atque in particularibus diluuijs ſæpe contingit. Vel, ſuper montes ſtabũt
aquæ, quoniã aquæ in medio Oceani altiores ſunt mõtibus terræ. Hoc Nicolaus de Lyra refert hoc
loco aſſerere rabbi Salomonẽ, & dicit eum falſum dicere. Sed vtiq; rabbi Salomon in hoc verũ aſſe-
rit, & ideo ratio ipſius Lyræ nõ procedit: dum ait, Aquæ cùm ſint graues & fluidæ æqualiter tẽdunt
ad cẽtrum, & nõ ſunt altiores in medio quàm in ripa. Primò deſtruitur hoc ita, quoniã aqua eſt cor-
pus homogeneum, hoc eſt, eiuſdẽ naturæ in ſe & in partibus ſuis. Propterea ſicut quælibet pars aquę,
videlicet gutta tẽdit ad rotũditatem, vt patet ad ſenſum de guttis: ſic tota aqua quãtum poteſt ad ro-
tũditatem ſeu ſphæricam tẽdit figuram. Demum terra eſt grauior aquis, non tamẽ partes terræ æqua-
liter propinquant ad cẽtrum: ſed terra in medio ſui altior extat quàm alibi multo magis aqua. Inſu-
per conſtat ad ſenſum ſtantibus iuxta ripam, quòd quanto nauis in mari longius abſcedit, tanto vide-
tur altius ſublimari, & illud omnes magni philoſophi conteſtantur. Spiritualiter per abyſſum intelli-
gitur inũdatio tribulationum. Abyſſus ergo, hoc eſt, tribulatio copioſa eſt amictus terræ, id eſt, eccle-
ſiæ, quoniam vndique tribulatur eccleſia & circũdatur aduerſis velut amictu, quia per multas tribu-
lationes oportet nos intrare regnũ cælorum, id quod in Actibus Pauli ſentẽtia docet. Propter quod Act.14
& Iudith conteſtata eſt, Omnes qui deo placuerunt, per multas tribulationes tranſierunt fideles: ſed Iudith 8
& ſuper montes, hoc eſt, perfectos viros ſtabunt aquæ tribulationũ, quia omnes qui volunt piè viue-
B re in Chriſto, perſequutionem patientur. Stabunt quoq; interdum ſuper hos montes aquæ conſola- 2.Tim.3
tionum diuinarum, quoniam iuxta Apoſtolum, ſicut pro Chriſto abundant paſsiones noſtræ, ita per 2.Cor.1
Chriſtum abũdat conſolatio noſtra. Propter quod aliàs dicitur de deo, Cùm iratus fueris, miſericor-
diæ recordaberis. ℂ(8) AB increpatione tua]. i. à te per modum increpantis iubente[FVGIENT]
aquæ à montibus quos operuerunt, vel, à loco aëris, in quo nubes ante fuerunt[A voce tonitrui tui,] Abac.3
id eſt, à præcepto tuo terribili[FORMIDABVNT,]id eſt, per modũ formidantis ſe habebunt, obe-
diendo tuo imperio. Hinc enim Iob inquit, In fortitudine illius repẽte maria cõgregata ſunt. Et Ec Iob 26
cleſiaſticus, Abyſſus, & terra, & omnia quæ in eis ſunt, in conſpectu dei commouebuntur. & cùm cõ- Eccl.16
ſpexerit ea deus, tremore concutientur. Myſticè autem aquæ tribulationum deo impios increpante Iob 34
ab eccleſia fugiunt atque deficiunt: iuxta illud, Deo concedente pacem, quis eſt qui condemnet?
ℂ(9) ASCENDVNT mõtes, & deſcẽdunt campi in locum quẽ fundaſti eis,]hoc eſt, vna pars terræ
mõtuoſa eſt, aliáq; cãpeſtris: & tã mõtes q̃ valles tantũ aſcendũt ſeu deſcendũt, quantũ tua ſapientia
eis præfixit. Spiritualiter mõtes aſcẽdunt, dum homines virtuoſi ꝓficiũt: & campi deſcendunt, dum
inferiores eorum doctrinæ ſeipſos humiliter ſubdunt: in locũ quem fundaſti eis. i. in congregationẽ
eccleſiæ. ℂ(10) TERMINVM poſuiſti]aquis Oceani[QVEM non tranſgredientur]nec effluent
ripas, [NEQVE cõuertentur]exeundo alueum ſuum, [OPERIRE terram] animalium habitationi
deputatam. Vnde Salomon dicit, Certa lege & gyro vallabat abyſſos. Iob quoque inquit, Terminũ
C circundedit aquis, vſq; dum finiantur lux & tenebræ. Et in hoc relucet magna dei poteſtas, ob quam Prou. 26
metuendus eſt nimis. Propter quod ipſe per Ieremiam locutus eſt, Audi popule ſtulte, me nõ timebi- Iob 26
tis qui poſui arenã terminum mari, præceptum ſempiternum quod non præteribit? Hoc modo cõmu Ierem.5
niter exponitur iſte verſiculus. Sed quia in verſu præcedenti non de aquis ſed de mõtibus mentio fa
cta eſt, videtur de montibus poſſe exponi, eritq; ſenſus, Terminũ poſuiſti montibus in latitudine &
cæteris dimenſionibus, quem non tranſgredientur, vt altius protendantur ſeu latius extendãtur, ne-
q; cõuertentur operire terrã. i. cadendo non obruent loca habitationum & homines, niſi te volente,
iubente, aut permittente, ſicut & ſæpius dictum eſt, prout in libro Iob aſſeritur, Deus tranſtulit mon
tes, & neſcierunt hi quos ſubuertit. Spiritualiter, terminum ponit deus aquis tribulationum, & mon- Iob 9
tibus elationis dum non ſinit electos tentari ſeu tribulari ſupra id quod poſſunt ferre, ſed facit (ſicut
ait Apoſt.) cum tentatione prouentum. Neq; conuertentur aquæ & montes huiuſmodi operire ter- 2.Cor.10
ram. i. corda bonorum opprimere, extinguendo in eis charitatẽ dei ac proximi. Propter quod ait ſcri
ptura, Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent eam. ℂ(11) QVI Can.3
emittis fontes in conuallibus,]id eſt, riuos aquarũ ex fontibus in mõtibus ortis manantes, deſcende-
D re facis ad loca humilia, [INTER medium montium,]hoc eſt, inter mõtes[PERTRANSIBVNT
aquæ,]id eſt, defluent, nec illic ſtabunt, ſed in locis baſsis quieſcẽt. Aqua enim petit locum deorſum.
Spiritualiter emittit deus de cælo fontes. i. dona gratiæ in cõuallibus. i. in humilibus mẽtibus. Inter
medium montium pertranſibunt aquæ, hoc eſt, inter ſuperbos gratia non manebit. Quemadmodum
Iacobus inquit, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et Eſaias, Omnis vallis exalta-
bitur, & omnis mons & collis humiliabitur. ℂ(12) POTABVNT omnes beſtiæ agri]de aquis ex Iacobi 4
fontibus ad loca baſſa venientibus, [EXPECTABVNT onagri,]id eſt, aſini feri, ſylueſtres ac natu- Eſa.40
raliter calidi[IN ſiti ſua]potari & refrigerari his aquis. Alij ita exponunt, Expectabunt onagri in
ſiti ſua. i. pluuiam cęleſtem pręſtolabuntur. Non enim (vt aſſerunt hi) onagri bibunt de aqua ex fon-
te fluente: ſed diu expectant pluuiam de cęlo, quatenus inde bibãt. Myſticè, de riuis aquarum Chri-
ſti bibunt omnes beſtiæ agri. i. omnes gentiles ad fidem conuerſi expectabunt vſque ad finem mũdi.
Onagri, hoc eſt, crudeles Iudęi in ſiti ſua. i. in deſiderio quo Chriſtum expectant venturum. Nempe
in ſiti ſua durabunt vſque ad terminum ſeculi: tunc enim conuertentur ad Chriſtum. ℂ(13) SV-
PER ea,]ſcilicet in cacuminibus montiũ, & circa vndas aquarũ[VOLVCRES cœli,]hoc eſt, aues in

cælo aëreo volitantes[HABITABVNT,]quia in talibus locis nidificant. [DE medio petrarum].i. E
de locis petroſis,in quibus ſunt auium nidi,[DABVNT vocem]ſuam,dominum pro ſuo modulo col
laudantes.Spiritualiter ſuper ea tam prędicta,ſcilicet ſuper montes & aquas,volucres cæli,id eſt,vi-
ri ſancti & contemplatiui habitabunt viuendo ſecundum Chriſti mandata, atque angelicam vitam
in terra ducentes. De medio petrarum dabunt voces.i.gratiarum actionem ac laudem tibi offerēt de
firmiſsimis locis eccleſiæ. ¶(14)RIGANS montes de ſuperioribus ſuis,]id eſt,tu deus montes hu-
midos facis de nubibus pluuioſis,quę altiores ſunt montibus. Vel,de fontibus in ſummitate mōtium
ortis,qui decurrendo loca mōtis humectant.[DE fructu operum tuorum,]id eſt,de terræ naſcētibus
[SATIABITVR terra,]id eſt,incolæ terræ.Spiritualiter rigat deus montes.i. viros in gratia altos
de ſuperioribus ſuis.i.de cælo & miniſterio angelorū & de fructu operū dei.i. prædicatione mōtium
talium ſatiabitur terra,hoc eſt,eccleſia.Tu quoq; domine es ¶(15)PRODVCENS fœnū iumentis]
ad pabulum,[ET herbam,]id eſt,ſpecies varias & medicinales[SERVITVTI hominum,]id eſt, ad
commodum atque obſequium hominum. Quāuis enim hæc fiant per cauſas ſecundarias:principali-
Iudith 9 ter tamen fiunt à cauſa prima deo ſublimi & benedicto,qui non tantum hominum ſed inſuper iumē-
torū prouidentiam habet,ſicut ex iſto clariſsimè innoteſcit.Producis autem fœnum iumētis ad ſuſtē-
tationem vitæ. ¶(16)VT educas panem,]id eſt,bladum vnde fit panis, [DE terra] per iumenta
arata & culta,[ET vinum lætificet cor hominis.] Creauit nāque deus vinum, vt moderatè ſumptum F
Eccl.31 ſumentem ordinatè lætificet.Propter quod in Eccleſiaſtico ſcribitur, Vinum in iucunditate creatū
eſt,non in ebrietate. Eſt autem cum magna ſobrietate potandum,quemadmodum ſcriptū eſt,Quàm
ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum.Si autem immoderatè ſumatur,intrat quidem ſuauiter,
ſed pūgit intus vt coluber. Verūtamen quoniam homines in vino difficulter & raro moderamē ob-
Ibidem ſeruant:idcirco Eccleſiaſticus monet,In cōuiuio vini non arguas proximū.Spiritualiter educit deus
panem vitæ & intellectus de terra.i.de corde humano gratia informato, dum facit hominem bonum
verbum ſalutis alijs prædicare,& opera ſancta producere.Vinum quoq; ſpirituale, videlicet cōſola-
tio fortis ſpiritus ſancti lætificat animam. ¶(17)VT exhilaret]homo[FACIEM]ſuam[IN oleo,]
id eſt,ex condimentis ciborū.non enim ſufficit ei panis ſine cæteris condimentis.[ET panis] de ter-
ra eductus[COR hominis confirmet]alendo naturam corpoream.Spiritualiter exhilaratur facies, id
eſt,mens in oleo.i.in vnctione ſeu gratia ſpiritus ſancti,ſecundum quod in Apocalypſi legitur, Col-
Apoc.3 lyrio inunge oculos tuos.Sed & panis ipſe cęleſtis,videlicet Chriſtus,qui de ſeipſo ait,Ego ſum pa-
Iohā.6 nis vitæ,ſummè confirmat cor hominis,quia conuertit ſumentem in eum qui ſumitur: qui vtique eſt
1.Cor.1 virtus & ſapientia patris:ideo dicit,Qui manducat meā carnem,& bibit meum ſanguinē, in me ma-
Iohā.6 net,& ego in eo. ¶(18) SATVRABVNTVR ligna campi, & cedri Libani quas plantauit] deus
principaliter,& homo inſtrumentaliter.i.ex humore terræ plenariè nutrientur.Humor nanq; eſt ar- G
Luc. 8 boris alimentum.Nam Chriſtus in Euangelio arborem aſſerit aruiſſe, quia non habebat humorem.
Demum iuxta Philoſophum,radices arborum ſe habent ſicut os in animali:per radices ergo alimē-
tum attrahitur.[ILLIC]puta in cedris[PASSERES nidificabunt.] Inuenitur enim quoddam ge-
nus paſſerum,quod nidificare ſolet in cedris.Aliud verò paſſerum genus in tectis domorū nidificat.
Myſticè verò ex pane vitæ & vino ac oleo ſpiritualiter intellecto ſaturabūtur in anima ligna campi,
id eſt,mēbra eccleſiæ,ſeu inferiores humileſq; perſonę,& cedri Libani,id eſt,viri perfecti quos deus
per gratiam in eccleſia ſua plantauit,illic.ſ.in eccleſia paſſeres,.i.pœnitentes per modum paſſerū in
tuto ſe collocantes nidificant.i.ſibi theſaurum operum bonorum reponunt. Vnde ſuperius à pœnitē
Pſal.101 te dictū eſt,Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Illic quoq;, videlicet in cedris,eſt. ¶(19) HE-
RODII domus dux eſt eorum,]id eſt,nidus auis,qui appellatur Herodius,quæ eſt auis rapax,de ra-
pina viuens cæteris auibus maior,quæ etiā aquilam ſuperat atque manducat:& vocatur dux paſſe-
rum ſeu auium,eo modo quo leo nominatur rex animalium: [MONTES excelſi] ſeu alti ſunt refu-
gia[CERVIS]qui ad talia loca confugiunt,[PETRA] cauernoſa ſeu ſubterraneus locus eſt refugiū
[ERINACIIS,]id eſt,ericijs.Eſt autem ericius animal paruū atq; ſpinoſum,habitans in cauernis,&
veſcitur pomis.Cumq; aduerſum quid ſentit,per modum globi ſe contrahit,& intra arma ſua ſe col-
ligit,intantū vt ſi eū tangere velis,prius videas tuum ſanguinē,quàm eius corpuſculū. Per ceruos ad H
montes confugientes deſignantur homines virtuoſi & contemplatiui,qui dum tribulātur, ad contē-
planda diuina accelerāt.Per ericiū verò ſignificati ſunt peccatores morbo animę languētes:qui dici-
tur, Noli me tāgere, qui dum reprehēduntur,remurmerant:dum aliquid eis negatur, cum indigna-
tione deſpiciunt:& vnde emendari debebant,inde deteriorantur.Conſequēter laudatur deus ex or-
dine temporū,ex viciſsitudine lationū cæleſtium,ex alternatione actuum naturaliū rerū. ¶(20)FE-
CIT]deus[LVNAM]quæ eſt infimus planetarū[IN tempora], vt per eius varium motū diſtinguan-
Eccl.43 tur anni lunares & menſes. Vnde ſcriptū eſt,Luna oſtenſio temporis, & ſignū æui menſis ſecundum
nomen eius eſt,creſcens mirabiliter in conſummationem. Vas caſtrorum in excelſis,in firmamēto cæ
li reſplendens glorioſe.[SOL cognouit occaſum ſuū,]id eſt,tam ordinate atq; ſtabiliter fertur in oc-
cidētem,ac ſi intellectualis eſſet naturę,quod ſecūdum Auguſtinū de eo nec affirmari debet neq; ne-
gari,donec certius cognoſcatur.Myſtice,fecit deus lunam.i.eccleſiam militātem,lumē ſuum à Chri-
ſto ſole iuſtitiæ participantem,in tempora,quatenus nunc temporaliter pugnet,tentetur,triumphet,
Iohā.1 ſicq; æternaliter coronetur & regnet.Sol.i. Chriſtus deus noſter vniuerſa illuſtrans cognouit occa-
ſum ſuum,id eſt,paſsionem propriam præcognouit. ¶(21) POSVISTI tenebras]in hemiſphęrio
illo,de quo ſol recedit,[ET facta eſt nox]ſole abeūte,[IN ipſa]nocte[PERTRANSIBVNT omnes
beſtiæ ſyluæ]pro victu quærendo.Dicitur autem deus ponere tenebras, non quòd tenebræ ſint ali-

A quid poſitiuũ,ſed ſunt priuatio tantum.ſ.carentia lucis,quẽadmodum cæcitas eſt carentia viſus. Di-
citur ergo deus tenebras ponere,quoniam facit lumen recedere,vel ceſſat illud influere. Sic etiã di-
citur aliquos excæcare & obdurare.Spiritualiter poſuit deus pmiſſiuè tenebras infideſitatis & culpę
Chriſto occiſo:& facta eſt nox.i.verę fidei defectus:in ipſa pertranſibunt ad animas miſeras deuorã-
das,omnes beſtiæ ſyluæ.i.diaboli. Nam vbi fides non eſt, nil boni eſſe valet ❨(22) CATVLI
leonum]tempore noctis egrediuntur de ſuis latibulis[RVGIENTES vt rapiant]prædam [ET]pro
id eſt,[QVAERANT à deo eſcam ſibi]non quod ipſi deum agnoſcant,ſed quia ex naturali inſtinctu
diuinitus impreſſo mouentur,atq; à deo,cuius eſt omnium curam habere,aluntur: quemadmodũ de
volatilibus cæli Chriſtus ait,Pater veſter cæleſtis paſcit ea.Spiritualiter,dum animæ noſtræ occum- Mat.6
bit ſol lucis æternæ.ſ.Chriſtus,obuiant nobis catuli leonum.i.adhæſores atq; fautores dæmonum ru
gientes,vt ſpiritualiter deuorent quempiam.❨(23)ORTVS eſt ſol, & congregati ſunt,]id eſt, ſo-
le orto colligũtur hæ beſtiæ,[ET in cubilibus].i.latibulis ſuis[COLLOCABVNTVR:] ſtatim enim
die ſplendente antra ſua introeunt. ❨(24) EXIBIT]in die[HOMO]qui eſt animal manſuetum
& rationale[AD opus ſuum]faciendum infra domum ſeu muros, [ET ad operationem ſuam] foris,
[VSQVE ad veſperam.]Tunc enim ceſſat vt comedat & quieſcat,atque pericula noctis deuitet. Hęc
tamen ſecundũ communem legem & ſolitum curſum dicuntur & fiunt,quamuis interdum ex ſpecia-
li cauſa aliter accidat.Spiritualiter,dum oritur nobis ſol intelligẽtiæ Chriſtus nos adiuuans,congre
gantur & fugiunt dæmones.Et ita exit homo à Chriſto adiutus ad opus ſuum intrinſecum,& ad ope
rationem ſuam extrinſecam peragendam & continuandam vſque ad veſperam.i.perſeueranter,quã-
B diu lux gratiæ ſibi refulget vſq; ad mortem,aduertens quod in Apoc.ait Saluator,Eſto fidelis vſque Apo.2
ad mortem,& dabo tibi coronam vitæ.Quoniam autẽ ex prædictis apparet ineffabilis ſapiẽtia ſum-
mi regis ac primi opificis,ideo admirando ſubiungitur, ❨(25) QVAM magnificata ſunt opera tua
domine,]id eſt,valde magnificẽ facta ſunt,valde potenter,ſapienter & piè creata,ordinata & conſer
uata.Propter quod in Apocalypſi dicitur,Magna & mirabilia ſunt opera tua domine deus omnipo- Apoc.15
tens.Sunt enim omnino incomprehenſibilia & imperſcrutabilia nobis: iuxta illud Eccleſiaſt. Multa
dicimus & deficimus verbis.Rurſúſq;,Multa ſunt abſcõdita maiora his. Pauca enim vidimus operũ Eccl.43
eius.Et rurſus Eccleſiaſtes dicit,Cunctæ res difficiles:non poteſt eas homo explicare ſermone.Ecce Eccl.1
enim in infimis ac minimis rebus relucet inæſtimabilis ſapientia dei,quemadmodum in formica,quę
hyeme accedente cibum ſibi colligit & reponit.In culice quoq; minutiſſimo,oculos, vniuerſáq; mẽ
bra habente ſicut & nos.Propterea Eccleſiaſt.inducit,Quàm deſiderabilia ſunt omnia opera eius:& Eccl.42
quis ſatiabitur videns gloriam eius?[OMNIA in ſapiẽtia feciſti,]id eſt, ſecundũ dictamen tuæ æter-
næ mentis,ſecundum ideales rationes,ſecundũ ineffabilem gloriam artis diuinæ.Omnia nãq; in mẽ Sap.11
ſura,& numero,& pondere conſtituiſti,vt ait Sapientia.[IMPLETA eſt terra poſſeſſione tua,]id eſt
hominibus & iumentis ac cæteris creaturis,quæ iure creationis tua ſunt:quamuis enim hæc vera cõ-
ſiſtant de opere creationis totius vniuerſi,veriora tamen ſunt de opere recreationis generis humani,
ac reparatione ruinæ cæleſtis Ieruſalem.Hæc nanq; per filij dei incarnationem,paſſionem,reſurre-
ctionem,aſcenſionem,& ſpiritus ſancti miſſionẽ magnificentiſſimè facta ſunt,fecitque deus pater o-
C mnia hęc in ſapiẽtia ſua genita,id eſt,per Chriſtum deũ & hominẽ.Impleta quoque eſt terra.i.genus
humanũ ſeu ipſa eccleſia,poſſeſſione dei.i.ſacramẽtis Chriſti, donis ſpũs ſancti , viris catholicis,at-
q; diuerſis corporalibus ac ſpiritualibus bonis.Cõſequenter deniq; ſanctus Propheta inducit ratio-
nem laudis diuinæ ex diſpoſitione atq; decore maris Oceani, ❨(26) HOC mare]Oceanus terram
circundãs eſt[MAGNVM]quantitate,quoniam terram in mole vehementer nimis excedit,[ET ſpa-
tioſum manibus,]id eſt,latũ ad mẽſurandũ,[ILLIC,]id eſt, in eo ſunt[REPTILIA].i. piſces na-
tando repentes,[QVORVM non eſt numerus]nobis cognitus,quãuis non ſit,nec eſſe poſſit in crea-
turis aliquid ſimpliciter infinitum. ❨(27) ANIMALIA puſilla cum magnis,] id eſt, piſces parui
& magni reperiũtur in mari.Spiritualiter,Hoc mare magnum & ſpatioſum manibus, eſt præſens ſe-
culum nequam tribulationibus & amaritudinibus ac vitijs plenũ . Illic reptilia, quorum non eſt nu-
merus.i.peccatores innumeri terræ cordialiter adhærẽtes vitijs inuoluti, & more pecorum in vanis
ſenſibilibúſq; repentes,quorum nonnulli ſunt magni in hoc mundo,alij verò parui & miniſtri eorũ,
[ILLIC,]id eſt,in mari[NAVES pertranſibunt] cum nautis diuerſa onera de loco & regno ad locũ
& regnum ferentes. Spiritualiter nauis appellatur eccleſia, quæ filios ſuos defert ad patriam regni
D cæleſtis.Naues verò ſunt particulares eccleſiæ ſeu digni prælati, qui ſibi commiſſos portãt ad Chri-
ſtum.Hæ naues Chriſto duce ac nauta ſecurè pertranſeunt fluctuantem hunc mundum, tandemque
perueniunt ad portum ſalutis æternæ . Deinde ſpecialiter nominat vnũ animal magnũ in mari exi-
ſtens,❨(28)DRACO iſte,]id eſt,cetus,qui eſt piſcis maximus, cuius (ſecundum Plinium) magni-
tudo eſt quatuor iugerũ terræ.Vnde Moſes ait,Creauit deus cete grandia,[QVEM formaſti,]id eſt, Gen.1
creaſti,primò per te,& produxiſti exinde per cauſas ſecundas[AD illudendũ ei,]id eſt,vt huic draco
ni illudatur.Et tenetur hæc dictio,vt,conſecutiuè,non cauſaliter:non enim finaliter factus eſt vt ei
illudatur,imò ad oſtendẽdum potentiam dei,& complẽdum ordinem vniuerſi formatus eſt. Sed iſta
illuſio eius formationem conſequitur.Nam quamuis ſit corpore & fortitudine maximus, multiplici-
ter tamen,itemq; facilè ei(vt fertur)illuditur,ſcilicet per ſymphoniam quam audit libẽter,& ob hoc
ad ripam accedit:per gallinam quoq; aſſatam,quæ ſibi in pertica aut veru oſtẽditur,eámq; inſequi-
tur,donec ſibi aquæ deficiãt & capiatur.Inſuper cùm ſit corpore magnus,multo indiget cibo, & pi-
ſces plurimos deuorat,propter quod piſces eo viſo ex naturali inſtinctu ad ripas cõfugiunt, vbi cùm
cetus inſequendo peruenit,impingit in terram,quoniam propter aquæ paruitatem non valet natare,

& ergo à piſcatoribus occiditur,quia ſe mouere non poteſt: ſicque ſpe ſua fruſtratus illuditur.Spiri- E
Eſai.14 tualiter, draco iſte eſt angelus apoſtata, ſerpens antiquus diabolus, & ſatanas , quem Eſaias Lucife-
Ezec.28 rum,Ezechiel Cherub,Iob autē Leuiathā nūcupat.Iſte in cælo per naturā factus eſt bonns, ſed pro-
Iob 3 pria voluntate factus eſt malus,& de cælo prolapſus & conſecutiuè factus eſt , & in hune mundū re-
Math.4 truſus,vt illudatur ei,quia à Chriſto,ab angelis ſanctis,à fortibus Chriſti militibus,ſcilicet bonis ho
Luc.4 minibus ei illuditur.Dum enim Chriſtum deuorare tentauit,victus & captus eſt, perdiditq; quos in
inferno tenebat.Sed & regno huius mundi ſpoliatus eſt,cunctis ad Chriſtum conuerſis.Angeli etiā
ſancti dum eum ab intento ſeu cœpto malo prohibent , homines quoq; dum eius tētationi reſiſtunt,
ei illudunt.[OMNIA]animantia & reptilia iam prædicta[A te expectant , vt des illis eſcam in tēpo-
re,]id eſt,expectare coguntur cibū à te,quoniā aliūde non habent niſi à te qui omniū bonorū cauſale
principium es. ℂ(29) DANTE te illis]quod expectant,[COLLIGENT]neceſſaria ſibi pro con-
ſeruatione indiuidui & ſpeciei.[APERIENTE te manum tuam,]id eſt, poteſtate tua illis neceſſaria
largiente[OMNIA implebuntur bonitate,]id eſt,bono ſibi conueniente.Spiritualiter, Draco iſte.i.
diabolus prǽſtolatur ſibi cibum dari à deo.i.animas peccatrices,quas colligit , domino eas damnāte.
ℂ(30) AVERTENTE autem te] ab illis [FACIEM]tuam.i. prouidentiæ tuæ benignam ac lar-
gam præſentiam,[TVRBABVNTVR,]id eſt,inordinationē magnā famis,ſitis atq; clamoris incur-
rent:[AVFERES ſpiritum eorum].i.animas irrationales ipſorum tolles à vita per alimentorum de- F
fectum,[ET deficient]animalia iſta à vita naturali,[ET in puluerē ſuum reuertentur,] id eſt,in præ-
iacentem reſoluentur materiam quæ pro maiori parte terra cenſetur. Vnumquodq; enim in ea reſol-
uitur,ex quibus componitur.Spiritualiter, dante domino nobis ſua diuina chariſmata , cōgregamus
ſpiritualia eius dona. Cúmq; manū ſuā aperuerit nobis,omnia viſcera animarum noſtrarum diuino-
rum participatione bonorum,videlicet charitate,ſapientia,gratiáq; replentur. Dum verò faciē ſuam
auertit.i.gratiam ſuam diſpenſatiuè ſuſpendit vel iuſtè aufert,turbamur.i.interius deordinamur, an-
xiamur,triſtamur,ſeu in vitia multa illabimur,propriámq; debilitatem experimur. Dum enim aufert
ſpiritum noſtrum.i.ſpiritum ſanctum nobis diuinitus datum,ſubtrahendo nobis conſolationē,ac mu
nera eius, deficimus,& in puluerē noſtrum reuertimur.i.rebus terrenis miſerabiliter inhæremus, in-
uoluimur,implicamur. ℂ(31) EMITTES ſpiritum tuum].i.potentiam tuam exercebis,[ET crea-
buntur,]id eſt,reformabuntur quæ erant per mortem deſtructa,quia per potentiam dei eadem ſpecie
reuertuntur: non autem eadem numero, ſicut opinabantur Platonici : interdū tamen miraculoſè re-
deunt eadem numero.[ET renouabis faciem]id eſt,ſuperficiem [TERRAE,] producendo in ea no-
na iumenta,volatilia atq; reptilia.Sumitur autem hoc verbum,creabuntur , communiter pro produ-
ctione ſeu generatione. Non enim propriè creantur hæc bruta, cùm formǽ eorum de potentia mate-
riæ educantur,ſecundū philoſophos atq; theologos. Poſſunt quoq; hæc explanari de conſummatio- G
ne ſeculi,& reſurrectione hominum,innouationeque mundi,vt ſit ſenſus, Auertente te faciem tuam,
id eſt,quando eam auerteris.ſ.circa tempus iudicij,turbabuntur irrationalia animalia,auferes tūc ſpi
ritum eorum per ignem conflagrationis vel antè,& deficient omnino,quia nunquam redibūt ad pri
ſtinum ſtatum,nec ſecundū ſpeciē quidem. Emittes ſpiritum tuum,& creabuntur,non vtiq; animalia
2.Pet.3 iſta,ſed homines creabuntur.i.de nouo reſurgent,& renouabis faciem terræ.i.terram in meliorē,di-
gnioremq; qualitatem mutabis. Propter quod ſcriptum eſt, Nouum cælum & nouā terrā,& promiſ-
ſa ipſius expectamus. Spiritualiter, O domine,emittes ſpiritum tuum.i.dona ſpiritus ſancti nobis , vt
ſperamus,infundes,& creabuntur.i.corda munda in nobis conſurgent,& renouabis faciem terræ .i.
corpus noſtrum,faciendo illud ſpiritui obedire,& honeſtè ac ſobriè agere. Patet ex iſto ꝙ non ſem-
per in ſacra ſcriptura nomine ſpiritus dei deſignatur ſpiritus ſanctus,qui eſt tertia in ſuperſancta tri
trinitate perſona:ſed interdū per ſpiritū dei intelligitur eius voluntas,imperium ſeu poteſtas. Quo-
niā autē omnia præinducta idcirco commemorata ſunt,quatenus ex contēplatione operū diuinorum
excitemur ad laudandū,honorandum & diligendum omnium creatorem:ideo iam Propheta in lau-
dem dei affectuoſe ac pulchre prorumpit. ℂ(32)SIT gloria domini,]id eſt,excellentia,fama,ho-
nor & laus creatoris[IN ſeculum].i.perpetuo,ita ꝙ ſemper ab omnibus ſuperexaltetur, laudetur, &
honoretur.[LAETABITVR dominus in operibus ſuis]naturalib.& ſupernaturalibus , eo ꝙ omnia H
ſint optimè facta]. Non tamē eſt hoc ita intelligendum,quaſi aliud à deo ſit ei cauſa lætandi aut ratio
exultandi,præſertim cùm lætitia mentis diuinæ ſit æterna,incauſata & independēs . Sed dicitur do-
minus in operibus ſuis lætari,inquantum in propria poteſtate lætatur , per quam omnia tam glorio-
ſe produxit,quemadmodum voluit. ℂ(33) QVI reſpicit terram]oculo ſui imperij,[ET facit eam
tremere,]ſicut videmus in terræ motu,[QVI tangit montes]per fulgura,[ET fumigāt,]id eſt, fumū
Iob 9 emittunt. Ignis enim ſulphureus potius fumigat quàm accendat:vnde Iob dicit, Qui commouet ter
Eccl.16 ram de loco ſuo,& columnæ eius concutientur. Et Eccleſiaſt. Montes,inquit, ſimul & colles & fun-
damenta terræ,cùm perſpexerit illa deus,tremore concutientur .: Nec obſtat quod dictum eſt ſupra,
terram non inclinari in ſeculum ſeculi. Tremit nanq; & inclinatur quoad aliquam partem,ſed quā-
Iob 26 tum ad ſe totam,manet ſemper in loco eodem. Similiter enim quod dictū eſt ſupra, Qui fundaſti ter-
ram ſuper ſtabilitatem ſuam,non obuiat quod alibi inducitur, Appendit terram ſuper nihili. Dicitur
nanq; appenſa ſuper nihili,quia quod infra eam eſt,non magis eam ſuſtentat, quàm ſi nihil exiſteret.
Cauſa verò naturalis cur terra non inclinatur,ſed manet in medio vniuerſi immobiliter ſtás,eſt,quia
omnes partes eius naturaliter tendūt ad centrū ipſius,ſecundū Philoſophum. Myſticè, Reſpicit deus
oculo pietatis terram.i.corda humana,& facit eam tremere,ex cōſideratione diſtricti iudicij dei atq;
Iob 13 pœnarum inferni,prout Iob inquit, Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui deum,& pondus

A eius ferre nõ potui. Tãgit etiã mõtes.i.gratioſe illuminat magnos atq; perfectos,& fumigãt.i.lachry-
mis fluũt deſiderio exiſtẽdi cũ Chriſto. Vel,tãgit mõtes.i.ſuperbos,& fumigant.i. lachrymas fundũt
pro remiſsione peccati. Ad literã,Reſpexit deus terrã,in qua erat primitiua eccleſia,fecitq; eã treme
re motu locali,tetigit mõtes.i.apoſtolos alioſq; cũ eis collectos,& fumigauerũt.i.ex plenitudine ſpũs
ſancti fumũ verborũ ignitorũ effuderũt,quãdo accidit illud in Actis,Cũ oraſſent,motus eſt locus in Act. 3
quo erãt,& repleti ſunt oẽs ſpũ ſancto,& loquebãtur verbũ dei cũ fiducia. Similiter recitať in Actis Act.16.
de Paulo & Silea,qui cũ vincti & incarcerati fuiſſent,in ipſa nocte lumẽ cęleſte refulſit in carcere,& Pſal.113
fundamẽta carceris mota ſunt,oſtiáq; ipſius apta.Paulus verò & Sileas dominum laudabant.¶(34) Eccl.17
CANTABO domino].i.ſacrificiũ laudis offerã deo[IN vita mea,]quia nõ mortui laudabunt domi-
nũ. Propter quod ſcriptũ eſt,A mortuo quaſi nihil perit cõfeſsio:cõfiteberis viuẽs & ſanus,[PSAL- Matt. 24
LAM deo meo]omniũ quidẽ deo,ſed ſpecialiter deo meo,ꝓpter ſingularẽ miſericordiã eius circa me
[QVANDIV ſum].i.indeſinẽter,quia qui perſeuerauerit vſq; in finẽ ſaluus erit . Nõ ergo cãtabo & Mat.10
pſallã creatori meo ſolũ in vita pręſenti,ſed etiam in futura vita.Pſallã enim ei in vita naturæ,in vita
gratię,in vita gloriæ,animo prõpto atq; ardẽti:quẽadmodũ Eccleſiaſt.monet,Et nũc in omni corde Eccl.39
& ore collaudate & benedicite nomẽ domini. ¶(35)IVCVNDVM ſit ei eloquiũ meũ].i. deo cõpla-
B ceat, & ex vera charitate ac ſancta deuotione ꝓcedat.Iucundũ eſt deo eorũ eloquiũ, de quib⁹ per Sa
lomonẽ teſtatur, Delitię meę eſſe cum filijs hominũ.Nõ vtiq; cũ omnibus filijs hominũ,quoniã virũ Prou.8
ſanguinũ & doloſum obominabitur dominus,ſed cũ humilibus & ſimplicibus. De qbus in Proner. Pſal.5
dicitur,Cũ ſimplicibus ſermocinatio eius.Iucũda eſt deo laudatio eius qui cũ iucũditate ſpirituali cã- Prou. 3
tat & pſallit·[EGO verò delectabor in domino]ex contẽplatione & dilectione bonitatis ac benefici-
orũ ipſius. Hęc eſt delectatio ſancta ac nobilis,quã qui guſtauerit,immũdas delectationes facilè vili-
pẽdit. ¶(36)DEFICIANT peccatores à terra.]Verſiculus iſte primò exponi poteſt in malo,vt ſit Luc.5
vox hominis pro deo zelãtis atq; diuinæ iuſtitię ſe cõformantis,vel quid futurũ ſit pręnũciãtis:eritq;
ſenſus,Deficiãt peccatores obſtinati in vitijs à terra pręſenti,ita ꝙ moriãtur,ne noceãt iuſtis:& à ter Eſai.26
ra viuentiũ ne felicitẽtur:quẽadmodũ ſcriptũ eſt,Tollatur impius,ne videat gloriã dei , [ET iniqui, Iudith 5
ita vt nõ ſint]in vita gratiæ aut glorię,ſed ſolũ in vita naturæ & pœnę.Et hoc modo ſcriptũ eſt , Sie
pereãt inimici tui domine.Et alibi,Nõ ſit bene impio,nec ꝓlõgentur dies eius.Secũdò exponitur in Eccl.8
bono,Deficiãt peccatores à terra.i.à cõuerſatione & affectiõe terrena deſiſtãt,& iniqui,ita vt nõ ſint
quales fuerũt,nec ſint quod erãt per culpã & ꝓpriã voluntatẽ , ſed maneãt quod erãt per eſſentiã &
gratiã. Vnde in Prouer. dicitur,Verte impios,& nõ erũt.[BENEDIC anima mea domino,]deũ lau Prou.12
dãdo de omnib⁹ magnificẽtijs ſuis iã enarratis.Ecce pſalmũ ſpũali lętitia plenũ audiuimus,in quo o-
C ſtẽditur ſanctũ Dauid non ſolũ fuiſſe magnũ theologũ,ſed etiã excellentẽ philoſophũ , quorũ vtrũq;
ſibi ex diuina inſpiratione cõceſſum eſt.Debemus ergo hunc pſalmũ cũ omni gratiarũ actione & hi-
laritate mẽtali domino decãtare,cõmemorando beneficia eius nõ ſegni torpẽtiq; corde.Pręcipuè ve-
rò in principio atq; in fine delectabilis,valdeq; dulcis eſt pſalmus hic nobilis.Et conãdum eſt nobis
vt impleamus quæ dicimus in fine pſalmi præſentis,Cãtabo domino in vita mea,pſallã deo meo quã-
diu ſum.Debet etiã anima noſtra in diuino timore ꝓficere,ex conſideratione poteſtatis diuinę, quæ
reſpicit terram,& facit eam tremere.Ideo nanque ait ſcriptura,Magnus es tu domine,& magnum no Iere.10
men tuum in fortitudine,quis non timebit te ô rex gentium?

COMMENTARIVS IN PSALMVM CIIII.

EXPOSITIO Tituli.

HVius pſalmi titulus talis eſt,Haleluia,quod ſignificat,laudate dominũ, & ſunt duæ dictiones,
quoniã in Hebræo halelu ſignificat laudate,ia aũt deum.Sunt autem viginti pſalmi hoc titulo
prænotati,quorũ iſte eſt primus,nec inuenitur aliquis ſanctorũ hoc diuinum nomen ſcripſiſ-
ſe ante authorem pſalmi præſentis.Eſt autẽ hoc nomen Haleluia ſpirituale,virtuoſum,ac my-
D ſticum,ineffabilem beatorum lætitiam deſignans magis quàm exprimẽs. Propter quod nulla lingua
mutare præſumpſit hoc nomen.Pſalmus itaq; pręſens ita intitulatur,quia ad laudem dei inuitat.Re-
colit nanq; beneficia dei populo Iſraelitico præſtita temporibus Abrahæ,Iſaac, Iacob, Moſi, & Io-
ſue.Et non eſt difficultas ad intelligendum ſenſum literalem huius pſalmi : multa tamen in eo ſpiri-
tualiter atq; ſubtiliter intelligi poſſunt.Ait ergo,

PRECATIO.

*Deus qui conſpicis te grauiter offenſum malis noſtris, ad impetrandam miſericordiam tuam corda noſtra quæſu-
mus compunge ad pœnitentiam,ut conceſſa delictorum uenia,munda conſcientia tibi confiteamur, & nomen tuum in-
uocemus,ac pro acceptis beneficijs mirabilia tua indefeſſi narremus.*

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

CONFITEMINI domino]confeſsione laudis .i. deum laudate, [ET inuocate
nomen eius].i.ex intimo cordis affectu,& mẽte collecta eũ orate . Et hic eſt or-
do pulcherrimus in homine iuſto.Iuſtus enim (quia in eo ſpecioſa eſt laus crea- Eccl.15
toris)dum deum vult inuocare,debet ipſum primò laudare,& exaudietur . Vn- Pſal.17
de ſuperius dictum eſt, Laudans inuocabo dominum,& ab inimicis meis ſaluus
ero . Iniuſtus verò primò oret, vt dignus fiat deum laudare, [ANNVNCIA-
TE inter gentes opera eius,]hoc eſt,alijs magnalia dei narrate,cõſulendo pro-
ximorũ ſaluti ſecundum exigentiam charitatis fraternæ . Propter quod in To-

bia legitur, Coram omnibus viuentibus confitemini ei. ℭ(2) CANTATE ei] laude vocali, [ET E
pſallite ei]operatione fideli,[NARRATE]coram alijs prædicādo,cum alijs pſallendo, vel ſeorſum
coram deo[OMNIA mirabilia eius]quæ ſcripta ſunt:vel omnia in generali,ſeu quędam ex omnibus.
Eccl.42 Sic enim omnia valēt narrari:iuxta illud Eccleſiaſt. Nōne domin⁹ enarrare fecit ſanctos ſuos omnia
Act.20 mirabilia ſua?Sic quoq; in Actibus Paulus ait, Non ſubterfugi,quominus annunciarem vobis omne
Eccl.18 conſilium dei. Non autem enarrare valemus omnia mirabilia dei in ſpeciali, quemadmodum in Ec-
cleſiaſtico dicitur, Quis ſufficiet enarrare opera eius?[LAVDAMINI in nomine ſancto eius,]id eſt,
non in vobis,ſed in domino laudari optate:videlicet vt bona de quibus laudamini,nō vobis ſed do-
Eſai.3 mino aſcribātur. Sic etiam viuite, vt mereamini in deo laudari. Quidam verò in ſeipſis laudantur, &
Eccl.11 ſallaciter cōmendantur,atq; interdum laudibus talibus delectantur,de quibus ſcriptum eſt, Popule
meus qui te beatum dicunt,ipſi te decipiunt. Non ergo delectemur inaniter dum laudamur,recolen-
Ibidem tes illud Eccleſiaſt. In die honoris tui non extollaris. Deniq; licitum eſt interdum ſeipſum laudare &
laudem recipere,propter dei honorē augendū & proximorum ædificationē. Sic enim ſancti apoſto-
li & prophetæ virtutes & gratias ſuas copioſe deſcribunt. Hoc autē perfectis atq; prælatis præcipuè
licet,qui in hoc diuino inſtinctu reguntur:cęteris verò non expedit,eo ꝙ ſcriptum ſit, Non te iuſtifi-
ces ante deum. Sed quæri poteſt,quomodo liceat hominē in hac vita laudare,cùm ab Eccleſiaſtico di
Eccl.7 ctum ſit, Ante mortem non laudes hominem quēquam? Et reſpondendū, ꝙ nullus in ſeipſo laudan-
Eccl.11 dus eſt,ſed ſolū in domino:nec expedit de lege cōmuni quēquam laudare,niſi vt prouocetur ad me-
liora,vel ob ſimilē rationabilem & quaſi neceſſariam cauſam: præſertim tamen periculoſum videtur
imperfectos laudare,ne extollātur. Videmus tamē quàm vbertim Apoſtolus in ſuis epiſtolis diſcipu
los ſuos cōmendet. Authoritas autē libri Eccleſiaſtici non cogit ſimpliciter, quoniā liber iſte non eſt F
in canone:non autē cōpellimur abſolutè conſentire niſi libris canonicis,ſicut in epiſtola ad Hierony
mū aſſerit Auguſt. Et iſtud Thomas dicit: verūtamē non eſt authoritas libri illius paruipēdenda,aut
cito neganda. ℭ(3) LAETETVR]ſpirituali lætitia de bona atq; ſalubri ſua occupatione[COR quæ-
rentium dominum]fide & opere, quatenus eum clarius contemplentur, feruentius diligant, perfe-
Eſa.55 ctiùſque honorent. Omne equidem opus bonum lætanter agendum eſt: [QVAERITE dominum]
modo prædicto,[ET cōfirmamini,]id eſt,quærēdo nolite deficere,fatigari,puſillanimes fieri. Quan-
uis enim deū perfectè nequeatis attingere,neq; per ſpeciem in hac vita cōſpicere,tamē quo perſeue-
rantius quæritur,eo copioſius inuenitur,gratia maior infunditur,fides illuminatur, ſpes roboratur,
Luc.11 amor ſuccēditur. Hinc enim Chriſtus in Euang. Quærite,inqt,& inuenietis. Omnis enim qui quæ-
2.Par.15 rit,inuenit. Et 2. Paral. ait ſcriptura, Vos autē confortamini vt non diſſoluātur manus veſtræ:erit enī
Iohel 2 merces operi veſtro. Quid verò eſt quærere deū & cōfortari,niſi quod dominus iubet, Cōuertimini
ad me in toto corde veſtro? [QVAERITE faciē eius ſemper].i. dei notitiā inceſſanter appetite,ne
vobis cōtingat,quod apud Eſaiam ait altiſſimus, Captiuus ductus eſt populus meus,quia non habuit
Eſai.5 ſcientiā:propterea dilatauit infernus animam ſuā. Vel,quærite faciē eius ſemper.i. in omni opere dei
præſentiam finaliter adipiſci optate,nec propter aliud præmium iuſtè viuatis. Oportet nāq;,vt intē- G
Math.6 tio cordis feratur ſemper in vltimum finem: propter quod dicit Saluator, Si fuerit oculus tuus ſim-
plex.i.intentio recta,totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus nequam fuerit,totū cor-
pus tuum tenebroſum erit. ℭ(4) MEMENTO mirabilium eius quæ fecit]cum patriarchis vete-
ris teſtamenti. Mementote,inquam,horum mirabilium,quæ ſunt[PRODIGIA eius].i.opera mira
procul à digito ſacta,quia cauſa eorum eſt voluntas diuina nobis incognita,[ET iudicia oris eius,] id
eſt,effectus diuinæ iuſtitiæ à deo ad Moſen annunciati. Iudicia dei dicuntur, vel opera diuinæ iuſti-
tiæ,vel diuina præcepta atque conſilia,quæ deus iudicat eſſe iuſta. Vel cenſuræ ſeu conceptiones,
quas mens diuina intra ſe de rebus pronunciat. Horū mementote ò ℭ(5) SEMEN Abraham,[id eſt,
Mala.1 filij Abrahæ patriarchæ[SERVI eius,] quia Abraham ſeruus dei fuit, & vos ò[FILII Iacob] pa-
triarchæ[ELECTI eius,]id eſt,qui fuit electus à deo,quemadmodū dominus ait, Iacob dilexi, Eſau
verò odio habui. Hoc quoque quod dicitur,ſerui & electi,referri poteſt ad ſemen & filios,quia & ipſi
Deut.10 fuerunt ſerui electíque dei. Propter quod in Deuter. Moſes dicit filijs Iſrael, En domini dei tui cæ-
lum eſt,& cæli cælorum,& tamen patribus veſtris conglutinatus eſt,& elegit eos, amauítque ſemen
eorū poſt eos. ℭ(6) IPSE dominus deus noſter.]Alijs enim nationibus ad idololatriam ſe vertenti-
Baruc 3 bus permanſit fides & cultus dei in populo Iudæorum. Vnde ſcriptum eſt, Qui fecit ſtellas,hic eſt
deus noſter,[IN vniuerſa terra iudicia eius,]id eſt,effectus diuinę iuſtitię ad omnes habitatores ter- H
ræ extenduntur, ita quòd omnes iudicantur à deo, recipiendo quod merentur, quemadmodum in
Eccl.18 Ezechiele proteſtatur, Vnumquenque iuxta vias ſuas iudicabo. Vel dicuntur iudicia dei in vniuerſa
terra,quia iudicia iſta quæ exercuit circa Pharaònem & AEgyptios atque Chananæos,per totum
mundum ſunt diuulgata. Propterea nanque dominus ait ad Pharaonem, Idcirco poſui te, vt oſtēde-
rem in te fortitudinem meam,& narretur nomen meum in omni terra. ℭ(7) MEMOR fuit]deus
Exod.9 [IN ſeculum teſtamenti ſui,] id eſt,promiſſionis ſeu pacti vel legis, & [VERBI quod mandauit in
mille generationes,]id eſt,omnes generationes. Iſtud eſt vetus teſtamētum Abrahæ datum,& omni-
Gen.26 bus poſteris eius præceptum. Dicitur autem deus memor fuiſſe huius teſtamenti,quia frequenter ap-
probauit,reiterauítque illud. Primò enim mandauit id Abrahæ,ſicut ſubiungit, ℭ(8) QVOD diſ-
poſuit ad Abraham,]& confirmauit hoc filio eius cum iuramento, affirmans ſe impleturum quod
Abrahæ repromiſit,ideo additur,[ET iuramenti ſui Iſaac]facti ſubaudi,memor fuit. ℭ(9) ET
ſtatuit illud] teſtamentum ſeu verbum [IACOB] filio Iſaac [IN præceptum] præcipiendo vt firmiter
crederet illud implendum, [ET Iſrael,]id eſt, Iacob prædicto, qui dictus eſt Iſrael, id eſt, videns

A deum,quia angelum dei vidit:propter quod ait,Vidi dominum facie ad faciē. [IN teſtamētum æter- Gen.32
num,]id eſt,ſemper manſurum quantum ad fructum,ſeu quantū ad præcepta moralia. De hoc teſta Ibidem
mento ad Abraham diſpoſito ſcribitur in Geneſi,Benedicā tibi & multiplicabo ſemē tuum ſicut ſtel
las cæli,& benedicentur in ſemine tuo omnes tribus terræ. Et alibi ait ad Abraham, In Iſaac voca- Gen.22
bitur tibi ſemen:promiſit quoq;(ſicut in Geneſi ſcribitur) Iſaac, ꝙ terrā Chanaan daret ſemini ſuo. Gen.25
¶(10) DICENS]ipſe dominus Iacob patriarchæ, [TIBI,]id eſt,ſemini tuo [DABO terram Cha- Gen.26
naan],in qua habitauerunt Chananæi orti ex Cham filio iuniore Noe, [FVNICVLVM].i.partem Gen.15
ſeu ſortem[HAEREDITATIS veſtræ,]ita ꝙ inter cæteras terræ partes iſtam vobis dabo hæredi- Gen.28
tariè poſsidendam,tanquā vobis propriè deputatā. Hinc enim ait ad Iacob, Ego ſum dominus deus
Abrahā patris tui & deus Iſaac. Terram in qua dormis,tibi dabo & ſemini tuo. ¶(11) CVM eſſent]
prædicti patriarchæ[NVMERO breui,]id eſt,modici numero,quādo videlicet Abrahā non habuit
niſi Saram vxorem ſuam,& Loth nepotem ſuū,paruámq; familiā. Similiter quando Iſaac paucos ſe-
cum habebat,quando etiam Iacob nondum aliquē genuit,& quādo omnes filios ſuos generauit, qui
in comparatione aliorum modici erant. Vnde ſubiungit,[PAVCISSIMI & incolæ eius],i.cùm ipſi
inhabitantes terram tanquam peregrini & hoſpites eſſent paucißimi reſpectu aliarum nationum.

B ¶(12) ET pertranſierunt de gente in gentem,& de regno ad populum alterū.] Hoc ex lib. Gene- Gen.12
ſeos clarius eluceſcit. Exiuit enim Abraham cum Sara & Loth de Meſopotamia Syriæ,intrans terrā Gen.20
Chanaan,prout in Geneſeos libro habetur. Deinde ingreſſus eſt Geraran & Philiſtijm atq; AEgy- Gen.28
ptum. Similiter Iſaac aliquas harum terrarū intrauit: Iacob quoq; primò fugit de regno Chananæo- 46
rum in Syriā. Poſtea cum omni domo ſua introiuit regnum AEgypti. ¶(13) NON reliquit] deus Gen.26,
[HOMINEM]aliquem[NOCERE eis] nocumento letali: frequenter tamen moleſtabant Philiſtæi 29
ſeu paſtores Geraræ,Iſaac & eius paſtores,obſtruendo puteos eorum. Similiter Laban quandoq; per Gen.20
ſecutus eſt Iacob,[ET corripuit pro eis reges,] ſcilicet regem AEgypti atq; Abimelech regem Ge-
raræ,quorum vterq; ſibi afferri fecit Saram coniugem Abrahæ. Propter quod deus concluſit omnē
parientem in domo eorū,donec reddita fuerat Sara viro ſuo. Increpauit autē homines & reges præ-
dictos,dicens per angelum ſeu inſpirationem in ſomno, ¶(14) NOLITE tangere]per violenti-
am[CHRISTOS meos,]hoc eſt,prædictos ſanctos à me ſpiritualiter vnctos oleo, & effluentia ſpi-
ritus ſancti. Non enim dicuntur Chriſti,quaſi corporaliter vncti, quoniam vnctio corporalis & ex- Leuit.8
terior regum atque pontificum primò ordinata eſt à deo per Moſen. [ET in prophetis meis nolite
malignari,]id eſt,malignè operari. Hi enim patriarchæ prophetæ fuerunt. Vnde de Abraham ſcri- Gen.15,
C ptum eſt in Geneſeos libro, Orabit pro te, quia propheta eſt. Iſaac etiam plurima vaticinabatur fi- 27
lijs ſuis Iacob & Eſau,poſteríſque eorum: vt patet ex Geneſi. Sed & Iacob moriens excellentiſsimas
prophetias cōtexuit: prout in Geneſeos libro deſcribitur. ¶(15) ET vocauit]deus[FAMEM ſu- Gen.49
per terram,]id eſt,præcepit & dixit vt eſſet fames in terra, [ET omne firmamentum panis contri-
uit,]id eſt,omnem panem cor manducantis confirmantem deficere fecit quantum ad vulgum. Quā-
uis autem illud ſpecialiter referri poſsit ad famem ſeptem annorum factam in AEgypto tempore
Pharaonis & in terra Chanaan,quia has duas terras maximè oppreſſerat fames,ſicut in Geneſi legi-
tur: poteſt tamen referri ad famem factam in terra Chanaan tempore Abrahæ,propter quam deſcen Gen.41
dit in AEgyptum,vt dicitur in Geneſi. Melius tamen refertur ad famem factam in Aegypto & Cha Gen.12
naan,quia ſubiungitur. ¶(16) MISIT]deus[ANTE eos,] ſcilicet Iacob & filios eius[VIRVM,]
id eſt, Ioſeph virtuoſum viriliter in cunctis agentem. Hunc deus dicitur in AEgyptum miſiſſe, Gen.36
quia permiſit eum à fratribus vendi,& in AEgyptum deduci,illúcque venundari. Conuertit nanq;
malum quod fratres Ioſeph ei inferre intendebant in bonum, tam ipſi Ioſeph quàm patri ac fratri-
bus eius. Propter quod Ioſeph dixit fratribus ſuis, Pro ſalute veſtra miſit me deus ante vos in AE-
gyptum,vt reſeruemini ſuper terram. Non veſtro conſilio ſed dei voluntate huc aduectus ſum. [ET Gen.4
in ſeruum venundatus eſt Ioſeph]ab Hiſmaelitis Putifer principi militiæ regis AEgypti, vt dici-
tur in Geneſi. ¶(17) HVMILIAVERVNT in compedibus pedes eius,] hoc eſt, AEgyptij Gen.39
D ex mandato principis militiæ vinculis ligauerunt,incarcerauerúntque Ioſeph,propter quærelam v-
xoris principis iam præfati,quæ falſe accuſauit caſtiſsimum Ioſeph,dicens marito ſuo, Ingreſſus eſt
ad me ſeruus Hebręus,quem adduxiſti,vt illuderet mihi. Qui iratus tradidit Ioſeph in carcerem,vbi
vincti regis cuſtodiebantur.[FERRVM,]id eſt,tribulatio dura[PERTRANSIVIT animam eius,] Ibidem
id eſt,vehementer afflixit ſpiritum Ioſeph: non tamen impatiens extitit,ſed dolor ex compedibus pe
dum in anima ortus eſt,[DONEC veniret verbum eius,]id eſt,interpretatio diuinitus inſpirata, qua Gen.40,
non ſolum expoſuit ſomnium principis pincernarum,principíſque piſtorum, ſed etiam Pharaonis. 41,42
Hac etiam interpretatione peracta cœpit recreari, & ſe in breui liberandum cognoſcere. De hoc
verò ait Ioſeph, Nunquid non dei eſt interpretatio? ¶(18) ELOQVIVM domini inflamma-
uit eum,]id eſt,prædicta inſpiratio & interpretatio accendit & docuit Ioſeph,ideo[MISIT] ſeruos Gen.41
ſuos[REX] AEgypti Pharao,[ET SOLVIT eum].i.ſanctū Ioſeph educi de carcere iuſsit,audito
à principe pincernarum, quantam induſtriam Ioſeph haberet ſomnia exponendo. [PRINCEPS
populorum,]hoc eſt,prædictus rex AEgyptiorum miſit[ET dimiſit eum]de carcere. Vnde in Gene
ſi habetur, Protinus ad imperium regis eductum de carcere totonderunt Ioſeph,& veſte mutata ob- Ibidem
tulerunt regi. ¶(19) CONSTITVIT]rex AEgypti[EVM,]ſcilicet Ioſeph[DOMINVM do-
mus ſuæ,]hoc eſt,familiæ & populi ſui, [ET principem omnis poſſeſsionis ſuæ,]id eſt,totius terræ
AEgypti,omniúmque horreorum ac frumentorum ſuorum. Vnde ipſe Pharao ait ad Ioſeph, Tu
eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum regni

ſolio te præcedam. Et rurſum, Ego ſum Pharao. Abſq; tuo imperio non mouebit quiſquam manum E
aut pedem in omni terra AEgypti. ℂ(20) VT erudiret] ipſe Ioſeph [PRINCEPS eius,] videlicet
Pharaonis, [SICVT ſemetipſum,] hoc eſt, ſua inſtructione faceret eos ſibi in ſapiētia ſimiles, docen-
do eos non ſolū de rebus corporalibus, negotiiſq; humanis, ſed etiā de moribus in agendis. Et ſecun-
Gen.40 dum Caſsiodorū Pharao æſtimauit, ꝙ Ioſeph docere poſſet AEgyptios artē interpretādi occultiſſi-
41 ma ſomnia, ſicut & ipſe deo reuelante expoſuit. [ET ſenes eius prudentiā doceret, inſtruendo eos in
ſciētia œconomica, ethica, atq; politica. Oeconomica quippe docet regere domū, ethica ſemetipſum,
politica communitatē ſeu ciuitatē. Credi etiā piè poteſt, ꝙ tam ſanctus patriarcha, propheta, & cultor
Gen.46 dei docebat nōnullos AEgyptiorum de cultu & fide vnius veri ſummiq; dei. ℂ(21) ET intrauit Iſ-
Gen.32 rael,] ſcilicet pater Ioſeph cum filijs ſuis, & filijs filiorū in animabus ſeptuaginta [IN Aegyptum, &
Gen.46 Iacob] qui & Iſraël dictus eſt, [ACCOLA] .i. peregrinus & colonus [FVIT] cum ſemine ſuo [IN ter-
ra Cham,] hoc eſt, in Aegypto, quæ fuit terra atq; poſſeſsio filiorū Cham filij Noe. Vnde Ioſeph ait
Gen.47 fratribus ſuis, Nunciate patri meo vniuerſam gloriam meā, & adducite eum ad me. Et de Iacob ſcri-
ptum eſt, Habitauit Iſrael in Aegypto, in terra Cham, & vixit in ea decē & ſeptem annis. ℂ(22) ET
auxit] Iacob in terra Aegypti [POPVLVM ſuum vehementer,] non quòd ipſe aliquem in Aegypto
Gen.46 generauit: ſed ipſe feciſſe aſſeritur, quod eius poſteritas fecit. Et hoc modo dominus ait ad eū, In gē-
tem magnā faciā te in Aegypto. Ego deſcēdam tecū illuc, & ego inde adducā reuertentē: non quòd
Gen.49 Iacob redierit, quia in Aegypto deceſsit. [ET firmauit] Iacob [EVM] .ſ. populum ex ſe natum [SV-
PER inimicos eius] .i. ſuper Aegyptios. Sicut enim populum ſuum auxit, ſic eum firmauit. Vel ſic, &
Exod.1 auxit deus populum ſuum .i. Iſraelitas, propter quod in Exodo dicitur, Filij Iſrael creuerunt, & quaſi
Ibidem germinantes multiplicati ſunt, ac roborati nimis impleuerūt terram. Et iterum, Rex Aegypti ait ad F
Exo.4,6 populum ſuum, Ecce populus filiorum Iſrael multus & fortior nobis eſt. ℂ(23) CONVERTIT]
deus non effectiuè ſed permiſsiuè, quomodo etiam indurauit Pharaonem, [COR eorū] .i. Aegyptio-
Exod.1 rum de malo in peius, [VT odirent populum eius] .i. Iſraeliticam plebem, [ET dolum facerent in ſer-
uos eius,] id eſt, in populum iſtum qui veri dei fidē & cultum habebat. Hinc enim in Exodo dicitur,
Ibidem Oderunt filios Iſrael Aegyptij, & affligebant illudentes eis, atq; ad amaritudinē perducebant vitam
illorum operibus luti & lateris. Rurſuſq;, Surrexit rex nouus ſuper Aegyptū qui ignorabat Ioſeph,
& ait ad populum ſuum, Venite, ſapienter opprimamus populum Iſrael, ne fortè multiplicetur.
Exod.3 ℂ(24) MISIT] deus [MOSEN ſeruum ſuum] ad Pharaonem, vt dimittat filios Iſrael, prout in
Exodo ſcribitur. Miſit & [AARON] fratrem Moſi [QVEM elegit ipſum.] Elegit enim Aaron fra-
Exod.4 trem Moſi ad hoc, quòd adiutor eſſet Moſi in tāto negotio. Miſit autem deus Moſen de deſerto Si-
nai, Aaron verò exiſtentem in Aegypto fecit occurrere Moſi, ſicque ambos ſimul miſit ad Pharao-
nem: Moſen vt faceret ſigna, Aaron vt loqueretur ad regem, quoniam eloquens erat. ℂ(25) PO-
Exo.5,7, SVIT] deus [IN eis,] hoc eſt, in Moſe & Aaron [VERBA ſignorum ſuorum,] hoc eſt, minorum mi-
8,9,10,11 rabilium, [ET prodigiorum,] hoc eſt, maiorum miraculorum [IN terra Cham,] hoc eſt, in AEgypto.
Per hos enim deus prædixit Pharaoni quæ ſigna atque prodigia die ſequēti eſſent futura, vt ſæpe in G
Exodo recitatur. Deinde ponuntur plagæ Aegypti, non omnes, ſed ſeptem vel octo, quæ tamen non
ponuntur hìc eo ordine quo factæ fuerunt. ℂ(26) MISIT] deus [TENEBRAS] in terra vbi mo-
Exod.10 rabantur Aegyptij, [ET obſcurauit,] hoc eſt, lucem ſolis abſtulit. Hæc fuit nona plaga, de qua ſcri-
bitur in Exodo, Dixit dominus ad Moſen, Extende manum tuam in cælum, & ſint tenebræ ſuper
terram Aegypti tam denſæ vt palpari queant. Et factæ ſunt tenebræ horribiles: tribus diebus ne-
mo vidit fratrem ſuum, nec mouit ſe de loco in quo ſtetit. Vbicunque autem habitabant filij Iſrael,
Exod.9 lux erat. Hæc autem obſcuratio erat valde mirabilis: erat enim per ſubtractionem radiorum ſolis ab
vna parte terræ Aegypti, & non ab altera. [ET non exacerbauit,] hoc eſt, amaros non fecit, ſed dul-
corauit deus [SERMONES ſuos] quibus minabatur Aegyptijs. Pharaone enim pœnitentiam pro-
Exod.7 mittente, & Moſe exorante plagæ ceſſabant, ſecundum quod in Exodo Moſes Pharaoni locutus eſt,
Egreſſus de vrbe extendam palmas meas ad dominum, & ceſſabunt tonitrua, vt ſcias quia domini eſt
terra. vel, Non exacerbauit, hoc eſt, irritos fecit ſermones ſuos, ſed adimpleuit. Inſuper deus
ℂ(27) CONVERTIT aquas eorum,] hoc eſt, AEgyptiorum [IN ſanguinem, & occidit pi-
ſces eorum,] qui erant ac nutriebantur in aquis. Hæc eſt prima plaga AEgypti: de qua ſcriptum eſt
in Exodo, Dixit dominus ad Moſen, dic ad Aaron, Tolle virgam tuam, & extende manum tuam
ſuper flumina AEgypti, vt vertantur in ſanguinem. Et eleuans virgam percuſsit aquam fluminis H
Exod.8 coram Pharaone, & piſces mortui ſunt. ℂ(28) ET dedit terra eorum ranas,] hoc eſt, ex terra
AEgypti eruperunt ranæ, quæ ingreſſæ ſunt domos vulgi ac principum Pharaonis inuentæque
ſunt [IN PENETRALIBVS,] id eſt, in locis ſecretis & thalamo [REGVM ipſorum,] hoc eſt, prin-
cipum Aegyptiorum. Hæc eſt ſecunda plaga Aegyptiorum: de qua dominus ait ad Pharaonē, Ebu-
lient ranæ, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lecti tui, & ſuper ſtratum tuum, & in domos
ſeruorum tuorum, & in populum tuum. ℂ(29) DIXIT] deus, hoc eſt, eſſe & fieri iuſsit, [ET
ex iuſsione diuina [VENIT CYNOMIA,] id eſt, muſca canina magna atque grauiſsima, id eſt, mul-
Ibidem. titudo harum muſcarum, cui admixtæ erant aliæ muſcæ graues diuerſi generis. Hæc eſt quarta pla-
ga AEgypti: de qua dominus ait per Moſen regi AEgypti, Ecce ego mittam in te & in populum
tuum omne genus muſcarum. Et corrupta eſt terra ab huiuſcemodi muſcis, Dixit quoque Deus,
[ET VENIT cyniphes,] id eſt, muſcæ paruæ atrociterque mordentes. Hæc eſt autem tertia plaga
AEgypti, in qua defecerunt magi Pharaonis, de qua in Exodo habetur, Omnis puluis terræ verſus
eſt in cyniphes: Dixerūntque malefici ad Pharaonem, Digitus dei eſt hic. Venit autem & fuit [IN

A omnibus finibus eorum,]id eſt,in vniuerſis terminis,populiſq; regis AEgypti. ¶(30) POSVIT
pluuias eorum grandinem,]hoc eſt,pro pluuia fecit deus deſcendere grandinem:poſuit &[IGNEM
comburentem,]id eſt, fulgura diſcurrentia, & ignem grandini mixtum [IN TERRA ipſorum,]
¶(31) ET percuſsit]deus grandine,igne,ac ſulphure [VINEAS eorum, & ficulneas eorum, &
contriuit,]hoc eſt,conſumpſit atque deſtruxit[LIGNVM FINIVM eorum,] id eſt,ligna termino- Exod.9
rum Aegypti.Hæc eſt ſeptima plaga AEgypti:de qua dicitur in Exodo,Dominus dedit tonitrua &
grandinem,ac diſcurrentia fulgura,& grãdo & ignis mixta pariter ferebantur. ¶(32)DIXIT]de-
us,[ET venit]in terram AEgypti[LOCVSTA,]id eſt,multitudo locuſtarum,[ET brucus cuius non
erat numerus,]id eſt,innumerabiles bruci,qui ſunt animalia breuia breuiterque viuentia.¶(33)ET
comedit] locuſta & brucus[OMNE fœnum,] hoc eſt, omnem herbam [IN terra eorũ,& comedit o- Exod.10
mnem fructum terræ eorum,]id eſt,ſegetes AEgyptiorum . Hæc eſt octaua plaga AEgypti,in qua à
beſtiolis iſtis corroſum eſt quod remãſit igni & grandini:quæ etiam vniuerſam terræ ſuperficiem ſic
operuerunt,quòd nihil eius apparuit:ſicut habetur in Exod. ¶(34) ET percuſsit omne primoge-
nitum]tam in hominibus quàm in iumentis,[IN terra eorum:] percuſsit etiam [PRIMITIAS om- Exod.12
nis laboris eorum,]id eſt,primitiua fructuum elaboratorũ.Hæc eſt decima plaga Aegypti: de qua in
B Exodo legitur, Factum eſt in noctis medio,percuſsit dominus omne primogenitũ in terra Aegypti, Exod.9
à primogenito Pharaonis qui ſedebat in ſolio eius,vſq; ad primogenium captiuæ.Hìc itaque omiſſæ
ſunt duæ plagæ Aegypti,videlicet quinta & ſexta.Quinta enim fuit,ꝙ omnia animantia Aegyptio-
rum mortua ſunt peſte.Sexta,ꝙ facta ſunt vulnera veſicarum turgentium in hominibus & iumentis.
Conſequenter annumerantur bona Iudæis collata, ¶(35) ET eduxit eos]deus de Aegypto[CVM
argento & auro,]quia vt in Exodo ſcriptum eſt,Dominus iuſsit Iudæis,vt peterent ab Aegyptijs va Exod.12
ſa aurea,atq; argentea,veſtemq; plurimã,& ſpoliarent Aegyptum,quod etiam factũ eſt,nec tamẽ in- 1.Par.29
iuſtè,quia dei ſunt omnia,& cui vult tribuit ea.Aegyptij quoque ingrati erant,ideo iniuſtè poſſede-
rant.Sed & filij Iſrael remunerati non erant ab Aegyptijs pro labore grauiſsimæ ſeruitutis.[ET non
erat in tribubus eorũ].ſ.Hebræorũ[INFIRMVS.]Omnes enim incolumes deo diſponẽte fuerunt,
quatenus ſimul egrederentur. ¶(36)LAETATA eſt Aegyptus in profectione eorum,] hóc eſt,de
egreſsione Hebręorũ:[QVIA incubuit timor eorũ ſuper eos].i.pauor inuaſit Aegyptios,ne propter Ibidem
retentionẽ Iudæorũ omnes occiderẽtur. Vnde in Eod.Pharao dixit,Surgite & egredimini de popu-
lo meo,& abeũtes benedicite mihi. Vrgebãtq; Aegyptij populum de terra exire velociter, dicentes,
Omnes moriemur.¶(37)EXPANDIT]deus[NVBEM in ꝓtectionẽ eorũ].i.in refrigerium popu-
C li ſui cõtra æſtũ diei,[ET ignẽ].i.columnã ignis,[VT luceret eis per noctẽ,]quẽadmodum ait ſcriptu Exod.13
ra,Dominus præcedebat eos ad oſtendẽdum viã p diẽ in colũna nubis, & per noctẽ in colũna ignis.
Deinde recitãtur mirabilia dei facta in deſerto. ¶(38) PETIERVNT]Hebræi cibũ delicatũ,[ET Num.11
venit]vento domini flante[COTVRNIX].i.multitudo coturnicũ:quę ſunt aues circa terrã volãtes,
ac regiæ. Vnde in Numeris dicitur , Flagrabant deſiderio carniũ,& dicebant , Quis dabit nobis ad Exod.16
veſcendũ carnes?Et poſtea ſequitur,quomodo per gyrũ caſtrorũ volabãt coturnices ſpatio vnius di-
ei.[ET pane cęli].ſ.mãna[SATVRAVIT eos]quadraginta annis,vt dicitur in Exodo. ¶(39)DI-
RVPIT petrã].i.Moſe percutiente eum virga petrã,diuino miraculo rupta ſeu diuiſa eſt petra , [ET
fluxerunt aquæ]de petra:[ABIERVNT in ſicco flumina,] hoc eſt , in deſerto currebãt ex petra riui
aquarũ,ita vt biberet populus & iumẽta.Porro hæc petræ diruptio & effluxio aquæ facta eſt bis:pri-
mò in petra Oreb,vt in Exodo legitur:Secundò in petra deſerti Syn,quemadmodũ in Numeris ſcri Exod.17
ptum eſt.Hæc autem beneficia contulit deus filijs Iſrael,non propter eorũ virtutes aut merita , cùm Num.20
ſemper rebelles inuẽti ſint,ſed ꝓpter promiſsionem Abrahæ factã implẽdam , & etiã propter Abra-
hæ merita.Propter quod dicitur, ¶(40) QVONIAM memor fuit]per effectum[VERBI ſancti Gen.15
ſui].i.promiſsionis diuinæ[QVOD habuit ad Abrahã puerũ ſuũ]promittẽs ei , ꝙ educeret ſemẽ ſuũ
ex Aegypto, daretq; eis terrã Chananæorũ. Deinceps ſcribũtur bona diuinitus data filijs Iſrael tẽ- Ioſue 2.
pore Ioſue.¶(41)ET eduxit dominus populũ ſuũ]poſt mortẽ Moſi per Ioſue de cãpeſtribus Moab
D per Iordanem in terram promiſsionis,[IN exultatione]exteriori, [ET electos ſuos,] hoc eſt, popu-
lum iam prædictum diuinitus prælectum[IN lætitia]interiori,vt patet in libro Ioſue. ¶(42)ET Ioſue.12
dedit illis regiones gentiũ].ſ.terram regis Og,terrámque regis Seon, & terras in quibus habitabant Ioſue 13,
ſeptem gẽtes,videlicet Chananæi,Ethæi,Pherezęi,&c.[ET labores populorum]iſtorum , videlicet 14,15,16.
vrbes,villas,atq; diuitias eorũ labore factas ſeu acquiſitas[POSSEDERVNT]filij Iſrael,ſicut in plu-
ribus locis libri Ioſue legitur,¶(43)VT cuſtodiãt iuſtificationes eius,]id eſt obſeruẽt diuina pręce-
pta, hominẽ iuſtificãtia,[ET legẽ eius]per Moſen datã [REQVIRANT].i.diligẽtius diſcãt, memo-
riter teneãt,& ſpũaliter intelligere ſtudeãt. Veruntamẽ aduertẽdum,quòd poſſeſsio tẽporalium rerũ
non eſt principale,neq; ſufficiẽs præmium obſeruationis legis diuinæ ſeu cuſtodiæ mandatorũ:prę-
ſertim cùm obſeruatio legis ſit de genere boni honeſti , poſſeſsio aũt ſeu remuneratio boni tẽporalis
de genere boni vtilis vel delectabilis. Bonũ verò honeſtũ omnino excedit in dignitate bonũ vtile ac
delectabile.Ideo non præmiatur finaliter per talia bona,quoniã deus non præmiat citra ſed vltra cõ
dignum. Beatitudo ergo æterna eſt principale plenũq; præmiũ vitæ virtuoſæ: remuneratio verò tẽ-
poralis eſt præmiũ ſecundariũ & minus principale:quæ tamẽ populo Iſraelitico frequẽter ꝓmiſſa ac
præſtita eſt,ꝓpter ruditatẽ ipſius:quatenus ex pceptione præſentiũ ſperare inciperet futura & ſpũa-
lia bona. Et hoc modo multa intelligẽda ſunt,quæ Moſes ſcribit,vt eſt illud Deuteronomij, Domi- Deut.30
nus eſt vita tua,& lõgitudo dierum tuorũ,vt habites ſuper terram quam daturus eſt tibi. Et illud,Ho Deut.5
nora patrem tuum & matrem tuam,vt ſis longæuus ſuper terram.

EXPOSITIO moralis eiuſdem Pſalmi. E

SEcundum diuinum & magnum Diooyſium inter ſtatum veteris teſtamẽti & patriæ medius eſt
1.Co.10 ſtatus euangelicæ legis. Et ſicut ſtatus eecleſiæ militantis eſt figura ſtatus eccleſiæ triumphãtis,
ſeu beatorum: ſic ſtatus veteris teſtamenti erat figura teſtamenti ooui. Propter quod ſecundum
Apoſtolum omnia in figura contingebant illis. Sicut ergo ad literam alloquitor Propheta in Pſalmo
iſto ſynagogam: ita ſecundum tropologiam ſeu moralitatem affatur eecleſiam, & ait, Cõfitemini do-
mino, id eſt, Chriſtum non ſolum hominem, ſed etiam vt verum deum laudate. Et inuocate nomen
Act.13 eius. Annuociate ô ſancti apoſtoli & ſucceſſores ipſorũ inter gentes, hoc eſt, omoibus paganis ope-
Luc.2 ra eius, ſcilicet Chriſti. Vnde in Actibus Paulus, Ecce, inqoit, coouertimur ad Gentes: ſic enim præ-
Matth. 4 cepit nobis dominus. Narrate omnia mirabilia eius, videlicet Chriſti, quæ in Euangelio ſcripta ſunt,
Eſai.66 qualiter ab angelo eſt nunciatus, à virgine conceptus & natus, ab angelis miniſtratus, & alia eius ma
gnalia. De eius annunciatione Chriſtus per Eſaiam dixit, Mittam ex eis ad Geotes longè ad eos qui
non audierunt de me: & annunciabunt gloriam meam Gentibos. Memẽtote ô omnes Chriſtifideles
Iohã.13 mirabilium eius quæ fecit, aſſumendo pro vobis naturam humaoam, cõuerſando in mundo, animam
Mat.26 ſuam ponendo pro impijs, lauando pedes diſcipulorum, inſtituẽdo ſacramẽtum corporis & ſangui-
Iohã.11 nis ſui, longanimiter ſuſtinendo ac præſtolando peccatores, & vos miſericorditer ad pœnitentiã in-
Luc. 9 uitando, gratioſe iuſtificãdo: recolite quoque prodigia eius, quomodo ſolo verbo mortuos ſuſcitauit,
Luc. 8 quinque milia ex quinque panibus & duobus piſcibus pauit, cæcum natum illuminauit, cordiúmque
Mat. 28 ſecreta inſpexit, mari & vẽto imperauit, tertia die reſurrexit, oſtijs clauſis ad diſcipulos introiuit, cœ-
Act.2 los conſcendit, ſpiritum ſanctum in viſibili ſpecie miſit. Et iudicia oris eius, hoc eſt, præceptorũ, cõ-
ſiliorum, documentorum, omniúmque euangelicorum Chriſti ſermonum memores eſtote. Hæc nãq; F
Luc.11 recordanda ſunt ſemper, eo quòd dicat Saluator, Beati qui audiunt verbum dei, & cuſtodiunt illud.
Deut. 4 Vnde & in Deuter. inducitur, Ne obliuiſcaris verborum domini, & ne excidant de corde tuo cũctis
Prou.1 diebus. Et in Prouerb. Audi fili diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, puta eccleſię.
Semẽ, ſpirituale, Abrahã, hoc eſt, filij fidei & obediẽtię, qui credẽdo & obediẽdo ſectamini Abraham
Gen.22 patrem cunctorum credentium, qui vſque ad filij immolationẽ paruit deo, vt dicitur io Geneſi. Hu-
Gen.27 ius patriarchæ filij ſumus, pleniſsimè immobiliterque credendo, atq; noſipſos deo per pœnitentiã &
Iohã.25 obedientiã ſacrificando, filij, ſpirituales, Iacob, qui cõtra vitia colluctando eſtis filij Iacob, qui ioter-
pretatur ſupplantator. Ipſe, Chriſtus, eſt dominus deus ooſter, cui Thomas dixit, Dominus meus, &
deus meus. In voiuerſa terra iudicia eius, hoc eſt, per totum mundum prædicata, ſcripta, & diuulgata
Coloſſ.1 ſunt præcepta, conſilia, atque iuſtæ cenſuræ domini Saluatoris, ſecundum quod ait Apoſtolus, Nuoc
prædicatum eſt omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt. Memor fuit ipſe Chriſtus in ſeculum, id eſt, in per-
petuum, teſtamenti ſui noui, quod in nouiſsima cœna inſtituit, in cuius inſtitutione vetus teſtamentũ
impleuit & euacuauit. Huius noui teſtamenti memor fuit Chriſtus in ſeculum, quoniam fecit ipſum
prædicari, ſicut vſque in finem ſeculi permanſurum, & talem prædicationem per certa miracula ap-
Marc.16 probauit, quemadmodum ſcriptum eſt, Illi autem profecti prædicauerunt vbique domioo cooperã- G
te, & ſermonem confirmante ſeqnentibus ſignis. Verbi quod mandauit in mille, hoc eſt, in omnes ge
nerationes: ponitur enim hic numerus determinatus pro indeterminato. Iuſsit autem Chriſtus ver-
bum Euangelij omnibus prædicari, atq; ab omnibus vſque in finem mundi impleri, quemadmodum
Mat.28 apud Matthæum ait apoſtolis, Euntes docete omnes gentes, docentes eos ſeruare omnia quæ man-
Luc.6 daui vobis. Propter quod alibi, Quid, inquit, dicitis mihi, domine, dooioe, & non facitis quæ di-
co? Quod diſpoſuit ad Abraham, id eſt, ad ſpirituales filios eius, ſicut nunc dictum eſt, & iurameo-
ti ſui, hoc eſt, firmæ promiſsionis factæ ad Iſaac, id eſt, ad populum Chriſtianum, nõ in ſe, ſed in do-
mino gloriantem, qui ab Apoſtolo didicerunt ſemper gaudere, & in omnibus tribulationibus cordi-
aliter exultare, lætantes de hoc quòd Chriſto per paſsionem conformantur, & cum electis io hoc ſe-
culo corriguntur: ex qua conſideratione certiſsimè ſperãt ſe filios illius eſſe, qui in Apocalypſi pro-
Philip.4 teſtatur, Ego quos amo, arguo & caſtigo. Iſaac quippe riſus vel gaudium interpretatur. Et ſtatuit il-
lud teſtamentum Iacob, hoc eſt, Chriſtifidelibus vitia conculeantibus, in præceptum fideliter obſer-
uandum: & Iſrael, hoc eſt, populo per fidem cœleſtia contemplanti in teſtameotum æternum: quate-
nus non expectent aliam legem ſeu aliud teſtamentum futurum: ſed ſciant ipſum eſſe nouiſsimum,
propter quod appellatur, & nouum, quia poſt legem Moſi datum eſt: & æternum, quoniam alia lex
ei ounquam ſuccedet. Lex enim Antichriſti erit peruerſitas atque abuſio legis: nec erit à deo, nec diu H
Deut.3 durabit, nec in toto legem Chriſti extinguet: dicẽs, Chriſtus populo io ſe credẽti, Tibi dabo terram
Pſal. 35 Chanaan, hoc eſt, terram lacte & melle manantem, quæ eſt omnium terrarum egregia, Moſe conte-
ſtante, per quam deſignatur terra viuentium patria beatorũ. Vbi inebriantur ab vbertate domus dei.
Iohã.14 Vnde in Iohanne, Vado, inquit, parare vobis locum. Et iterum, Veniam & aſſumam vos ad me-
ipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Funiculum hæreditatis veſtræ, hoc eſt, partem cuilibet iuſto tra-
dendam, ſeu per modum ſortis cuilibet euenientem. Sic enim dat Chriſtus electis terram viuorum,
quòd ſingulis tribuit certam manſionem in ea ſecundum exigentiam meritorum ſuorum. Propter
Ibidem quod ait, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Sicut igitur terra Chanaan data eſt filijs
Ioſue 13 Iſrael per partes ſecundum exigentiam ſortium quas miſerunt: ſic regio beatorum diuiditur ele-
Act.1 ctis per manſiones ſecundum congruentiam meritorum. Cùm eſſent Chriſtiani io primitiua eccle-
ſia numero breui, ſcilicet centum viginti, vt patet in Actibus apoſtolorum. Pauciſsimi & incolę eius,
hoc eſt, cùm Chriſtiani valde pauci eſſent, incolæ exiſtentes ad literam terræ Chanaan, quia in Ieru-
ſalẽ & Iudæa primò incepit eccleſia. Vel, pauciſsimi incolæ eius, id eſt, terræ viuorũ ſeu patriæ cæle-

A ſtis,quia in principio eccleſiæ paucisſimi erãt,imò & nunc(proh dolor)pauci ſunt,quibus illud Apo
ſtoli competit,Noſtra conuerſatio in cœlis eſt.Et pertranſierunt ipſi beati apoſtoli,alijque diſcipuli, Philip.3
de gente in gentem,& de regno ad populũ alterum.Hoc præcipuè patet de Paulo, qui ſicut ipſe te- Acti.18
ſtatur,perambulabat Macedoniã,Galaciam,Hiſpaniã,Italiam.Sic & Petrus primò prædicauit in Iu-
dæa,deinde in Antiochia,poſtremò in Italia.In omnem enim terram exiuit ſonus eorum. Non reli- Pſal.18
quit Chriſtus hominẽ quenquam nocere eis quantum ad interiorem ſalutem, quia licet foras corpo-
liter affligebantur,hoc tamen ad magnũ interioris hominis conferebat profectum, ſicut ad Roma-
nos ait Apoſtolus,Scimus quoniam diligẽtibus deum omnia cooperantur in bonum. Propter quod Rom.8
S.Paulus perſecutores ſuos non reputauit aduerſarios,ſed promotores,dicendo, Si deus pro nobis,
quis contra nos?Hinc quoq; ſcriptum eſt,Quis eſt qui vobis noceat,ſi boni æmulatores fueritis?Ad 1.Pet.3
literam etiam Chriſtus multos peruerſos prohibuit à corporali apoſtolorum ac reliquorum ſancto-
rum nocumento,quẽadmodum in Actibus apoſtolorum leguntur apoſtoli à carcere per angelum li-
berati.Et corripuit pro eis reges. Multos nanque reges & principes deus improuiſa atque horribili Act.12
morte occidit propter perſecutionem in Chriſtianos, prout in Actis apoſtolorum de Herode habe-
tur,quem angelus dei percuſsit,& in Legẽdis ſanctorum hoc copioſe narratur. Corripuit autem eos Ibidem
B non ſolum monendo,ſed flagellando:non ſermone, ſed opere,dicens, Nolite tãgere violenter Chri
ſtos meos,id eſt,Chriſtianos in baptiſmate vnctos,qui etiam corporaliter vnguntur in confirmatio-
ne & ordinatione:ſpiritualiter verò vnguntur ſpiritu ſancto,iuxta illud Apoſt.ad Galatas,Miſit de- Gal.4
us ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem,Abba pater.Et in prophetis meis, id eſt, in prædica-
toribus verbi dei,qui de futuro iudicio,de venturo ſeculo beatorum,de æterna quoq; damnatione re-
proborum alijs ſermocinantur,nolite malignari.Talium nanq; iniuriam deus diſtrictè vlciſcitur,in-
tantum vt per Zachariam teſtetur,Qui tetigerit vos,tanget pupillam oculi mei.Et vocauit deus tri- Zach.2
nitas famem ſuper terram:de qua fame ſcriptum eſt,Ecce dies veniunt,dicit dominus,& mittam fa- Amos 8
mem in terra: non famem panis,neque ſitim aquæ,ſed audiendi verbum dei. Hæc fames præceſsit
Chriſti aduentum,quoniam tunc multo tempore non erat propheta, vſque ad Iohãnem Baptiſtam.
Idcirco tunc maxima erat penuria ſpiritualis alimenti,videlicet prædicationis verbi dei, quam boni
ſemper deſiderauerunt.Vnde propter ſubleuandam hanc famem miſit deus pater ante eos hanc fa-
mem patientes virum,ſcilicet Chriſtum,qui à principio ſuæ cõceptionis vir fuit:iuxta illud prophe-
tæ Ieremiæ dictum,Mulier circũdabit virum. Miſit enim pater filium ſuum ad homines,vt eos ſpi- Iere.31
ritualiter ſatiaret,ſecundum quod Chriſtus ait Iudæis, Pater meus dabit vobis panem verum.Et de-
C nuo,Operamini non cibum qui perit,ſed qui permanet in vitam æternam. Hunc enim pater ſigna- Iohã.6
uit.In ſeruum venundatus eſt Ioſeph.Amabilis ille ſanctúſque patriarcha Ioſeph, in perſona, opere,
ac perſecutione figura extitit Chriſti.Nam eius venditio pro triginta argẽteis facta(vt dicitur in Ge
neſi)Chriſti venditionem præfigurauit pro totidem argenteis factam, vt legitur apud Matthæum. Gen.17
Similiter tranſlatio Ioſeph in aliam regionem, Chriſti miſsionem in mundum: & incarceratio Io- Mat.26
ſeph,Chriſti captiuitatem ac paſsionem ſignauit.Itaque in ſeruum,id eſt,in miniſtrum volũtatis im-
piorum venundatus eſt Ioſeph,hoc eſt,Chriſtus per Ioſeph ſignatus. Vendidit nanque eum Iudas Luc.22
Iſcarioth Iudæis,vt facerent ei omnia quæ optarent,quod & fecerunt,quemadmodum Luca teſtan-
te Chriſtus eis locutus eſt,Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarũ,id eſt,iam permittitur vobis do-
minari in me,& facere mihi quod vultis.Humiliauerunt Iudei in compedibus,hoc eſt, in vinculis pe
des,ſcilicet Chriſti,id eſt,ipſum Chriſtum vinculis ligauerunt.Per pedum enim humiliationem, to-
tius corporis ligatio deſignatur.& fortè in nocte,quando erat in domo põtificis, ligati erãt ſanctiſ-
ſimi Saluatoris pedes.Miſerunt quoque Iudæi catenam in collum Chriſti, dum eum comprehende-
runt,quæ poſtea in Ieruſalem longo tempore oſtendebatur peregrinis cum deuotione ingenti. Fer-
rum,id eſt,dolor ſenſibilis,compaſsio magna,vehemensq́ue triſtitia pertranſijt animam eius,ſcilicet Mat.26
Chriſti,tempore paſsionis.Propter quod dixit,Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem.Et,Deus meus Marc.15
vt quid dereliquiſti me?Donec veniret verbum eius,hoc eſt, quouſque impleretur ſermo eius quem Lucę 22
D dixerat,Etenim ea quæ ſunt de me finẽ habent.Vel,verbum eius quod dixit,Conſummatum eſt. Et, Iohã.12
Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.Vel,verbum eius,id eſt, donec implerentur omnia, Luc.23
quæ de Chriſti paſsione prophetata fuerunt.Eloquium domini inflammauit eum. Quicquid enim
Chriſtus vt homo dixit,ex diuina inſpiratione proceſsit. Inflammauit autem eloquium dei Chri-
ſtum,quoniam virtuoſiſsima & ignea verba prædicando effudit: eloquentiſsimus fuit, & quicquid Math.7
ſibi futurum erat prædixit. Hinc enim apud Matthæum ſcriptum eſt, Erat Ieſus docens ſicut pote- Iohã.7
ſtatem habens,non ſicut Scribæ & Phariſæi. Et apud Iohannem, Nunquam ſic locutus eſt homo, Heſter 13
ſicut hic loquitur.Miſit rex,id eſt,deus ſublimis:de quo in libro Heſter dicitur, Domine rex omni- Act.2
potens:& ſoluit eum,id eſt,Chriſtum de morte & monumẽto ac vinculis paſsibilitatis eduxit,quem-
admodum in Actibus Petrus teſtatus eſt,Deus ſuſcitauit Ieſum ſolutis doloribus inferni. Princeps
populorum,hoc eſt,deus omnium gentium dominus miſit virtutem ſuam exercendo, & dimiſit eũ,
id eſt,Chriſtum de limbo inferni reduxit:iuxta illud Actuum, Neque derelictus eſt in inferno, ne-
que caro eius vidit corruptionem. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, id eſt, caput eccleſiæ, &
principem omnis poſſeſsionis ſuæ,hoc eſt,totius creaturæ. Ideo Iohannes de Chriſto ait, Pater di- Iohã.3
ligit filium,& omnia dedit in manu eius. Et apud Matth.Chriſtus ait,Data eſt mihi omnis poteſtas Ibidem
in cœlo & in terra.Præfecit autem deus trinitas Chriſtum hominem,nonſolum militanti, ſed etiam Mat.vlt.
triũphanti eccleſię:iuxta illud Apoſtoli ad Epheſios,Deus conſtituit eum in cæleſtibus ad dexteram Ephe.1
ſuam,ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem. Huius quoq; figura

Gen.41 eſt, quòd Ioſeph conſtitutus eſt domious vniuerſæ terræ AEgypti, & appellatus eſt Saluator mũdi, E
Iob 39 vt legitur in Geneſi. Sed his obuiare videtur quod in libro Iob habetur, Quem conſtituit deus aliũ
ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbẽ quem fabricatus eſt? Videtur ergo quòd deus Chriſtũ non
præpoſuit omni creaturæ in principem. Et reſpondẽdum quòd illa authoritas vult tantũ, qodd deus
non pręfecit alium in prouiſorẽ ac principẽ vniuerſi, ita quòd ipſe deſierit eſſe prouiſor princepsque
mundi, & hoc verum eſt. Sic ergo deus prætolit Chriſtũ eccleſiæ, vt erudiret principes eius, hoc eſt,
Pſal.46 apoſtolos: de quibus dictum eſt ſupra, Principes populorum congregati ſuot cum deo Abraham, ſi-
cut ſemetipſum, id eſt, tam fideliter ac ſi eſſent idem cum ipſo. Vel, ſicut ſemetipſum, hoc eſt, de rebus
diuinis atq; cœleſtibus per illuſtrationem ſpiritus ſancti, de quibus ipſe per ſpiritum ſanctũ erat edo
Iohã.15 ctus. Hoc autem Chriſtus eatenus egit, vt diceret, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos meos: quia
omnia quæcuoq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Et ſenes eius, hoc eſt, prædictos principes atq;
apoſtolos & imitatores eorum, qui omnes morum grauitate ſenes fuerunt, prudentiam, hoc eſt, noti-
tiam de agendis ſeu moribus doceret. Hoc Chriſtus in Euangelio copioſiſsimè fecit, in quo moraliſ-
ſima documẽta, optima conſilia atq; ſaluberrima mandata ꝓpoſuit. Et inttauit Iſrael, hoc eſt, Chri-
ſtus deum ſemper per ſpeciem videns, AEgyptum, hoc eſt, in mundũ, per incarnationem, ſicut apud
Iohã.16 Iohannem aſſerit, Exiui à patre, & veoi in mundum. Per AEgyptum nanque mundus ſignatur, pro-
Apoc.11 ut in Apocalypſi dicitur, Iacebunt corpora eorum in platea ciuitatis magnæ, quę ſpiritualiter voca-
Eſa.53 tur Sodoma & AEgyptus, vbi dominus eorum crucifixus eſt. Et Iacob, hoc eſt, Chriſtus omnium vi
Iohã.14 tiorum ſupplãtator, quia peccatum non fecit, ſicut de ſeipſo profitetur, Venit ad me prioceps huius
mundi, & in me non habet quicquã: accola, hoc eſt, viator & peregrinus fuit in terra Cham, hoc eſt,
in AEgypto ſeu mundo: ſicut expoſitum eſt. Vnde Ieremias alloquens Chriſtum, Quare, inquit, F
Ierem.14 quaſi colonus venturus es io terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Et auxit Chriſtus po-
pulum ſuum fidelem vehementer merito & numero, maximè in primitiua eccleſia per prædicatio-
nem apoſtolorum totum pene mundum conuertendo ad fidem. Propter quod in Actibus apoſto-
Marc.16 lorum Lucas affirmat, Dominus augebat quotidie qui ſalui fiereot: & firmauit eum, ſcilicet populum
Act.2 Chriſtianum ſuper inimicos eius, hoc eſt, mundum, carnem ac dæmonem. Dedit enim ipſis virtutem
Mat.10 reſiſtendi atque præualendi tentationibus dæmonis, concupiſcentijs carnis, perſecutionibos homi-
Marc.3 num impiorum, & tandem ſubiecit Romaoum imperium fidei Chriſtianæ tẽpore Conſtantini. Vn-
Luc.9 de in Michæa dicitur, Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui peribunt. Et ali
Mich.5 bi, Gens & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit. Conuertit cor eorum, vt odirent popolum eius,
Eſa.60 hoc eſt, Chriſtus iuſto iudicio conuerti permiſit corda infidelium, & praoorum in odium Chriſtia-
norum: & dolum facerent in ſeruos eius, videlicet Chriſtianos. Hoc odium & dolum hunc haboe-
tunt primò Iudæi cootra primitiuam eccleſiam, vt patet frequenter in Actibus apoſtolorum. De-
Act.13, iode imperatores Romani cum ſatellitibus ſuis inuidioſe atque doloſe egerunt contra eccleſiã Chri
14, & 18 ſti, multa milia martyrum occidendo: poſtremò hærętici falſique fratres hoc faciunt. Miſit Moſen
ſeruum ſuum Aaron quem elegit ipſum. Per Moſen & Aaron ad filios Iſrael miſſos in Aegyptum, G
deſignantur apoſtoli in totum orbem deſtinati ad conuertendum populum electorum, poſuit Chri-
ſtus in eis, id eſt, in apoſtolis & eorum ſucceſſoribus verba ſignorum ſuorum & prodigiorum, quia
per eos magna miracula fecit in terra Cham, id eſt, in toto mundo per terram Cham ſignificato. Vn
Matt.10 de in Matthæo dixit apoſtolis, Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eij-
cite. Miſit tenebras, id eſt, cęcitatem mentis in animas reproborum, & obſcorauit permiſsiuè intelle-
ctum eorum, & non exacerbauit ſermones ſuos, id eſt, benignè illuminauit, ad pœnitentiã quoq; re-
cepit credere & obedire volentes, & ita minas ſuas relaxauit. Hæc eſt prima plaga hominũ munda-
norum, ex qua aliæ ſex naſcuntur ſequentes. Conuertit aquas eorum in ſanguinem, hoc eſt, ſapientiã
eorum fieri permiſit carnalem, animalẽ ac diabolicam, ita vt ſimplicitatem fidei mente ſuperba con-
temnerent, ſacrámque ſcripturam peruerſe exponerent, quod ad hæreticos maximè pertinet: & occi
dit piſces eorum, id eſt, animas diſcipulorum talium expoſitorum ac magiſtrorum mori ſeu ſine vera
fide & gratia eſſe permiſit. Diſcipulos enim tanqoam piſces quoſdam colligunt ſibi doctores. Et de-
dit terra eorum, id eſt, corda hominum mundanorum ranas, id eſt, garrulam loquacitatem & ſtrepi-
2.Tim.2 tum peccatorum, ſicut ad Timotheum dicit Apoſtolus, Sermo eorum vt cancer ſerpit: in penetrali-
bus regum, hoc eſt, in domibus atque palatijs principũ, ipſorũ hominum iam dictorũ. Ipſi enim ſuis
adulatiooibus & fraudulentis ſermonibus ſibi alliciunt principes & potentes, atq; cum eis conuerſa- H
ri laborant. Dixit & venit cynomia & cyniphes. Per has muſcas & beſtias dirè pungentes intelligũ-
tur detractores deo odibiles, & remorſus conſcientiæ peccatricis, ſeu ſtimuli ſyndereſis, quæ ſemper
Rom.1 inclinatur ad bonum, & remurmurat malo. Quapropter Eſaias ait, Vermis eorum non morietur. Po-
ſuit pluuias eorum grandinem, hoc eſt, pro rore ac refrigerio gratiæ dei dedit deus incredulis gra-
Eſai.66 ues ſolicitudines & afflictiones cordis multiplices: iuxta illud in libro Iob, Anguſtia vallabit im-
pium ſicut regem qui paratur ad prælium. Et iterum, Sonitus terroris ſemper in auribus impij: &
Iob 15 cùm pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Poſuit & ignem comburentem in terra ipſorum, id
Ibidem eſt, concupiſcentiam malam in corpore impiorum, ſecundum quod ad Romanos dicit Apoſtolus,
Tradidit illos deus in paſsiones ignominiæ, vt contumelijs afficiant corpora ſua. Dixit, & ve-
Rom.1 nit locuſta & brucus, cuius non erat numerus. Per locuſtam & brucum (quæ ſunt beſtiæ par-
uæ omnem herbam & fructum terræ vorantes) intelliguntur reiteratores vitiorum deplorato-
rum, ſeu mentis elatio, & gloria vana. Hæc eoim omnem mentis virorem & gratiam deſtruunt, &
priſtinæ conuerſationis fructum euacuant. Et percuſsit omne primogenitum in terra AEgypti,

A id eſt, fidem totius ſpiritualis ædificationis principium abſtulit deus ab animo peruerſorum, ſicque percuſsit primitias omnis laboris eorum, quoniam ſine fide nihil acceptum eſt deo. Nam qui incredulus eſt, infideliter agit, vt dicitur in Eſaia. Secundum Apoſtol. quoque, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et eduxit Chriſtus eos, id eſt, fideles & electos de ſpirituali AEgypto, & cõmunione malorum ac tenebris ignorantiæ, cum argento, id eſt, cum ſcientia rerum creatarum: & auro, id eſt, ſapientia diuinorum. Vel, cum argento, hoc eſt, cum fide, & auro, id eſt, cum charitate. De qua in Apocal. dicitur, Suadeo tibi emere aurum ignitum, probatum. Vel, cum argento & auro, id eſt, cum naturali philoſophia & ſtudio, quæ à philoſophis accommodauerunt, & ſecũ tulerunt ad Chriſtum conuerſi. Datum eſt enim illis philoſophari propter nos, quatenus naturali philoſophia vtamur ad obſequium fidei Chriſtianæ. Et non erat in tribubus eorum, id eſt, in congregationibus Chriſtianorum, infirmus, in anima, quia & Paulus ait, Cum infirmor, tunc potens ſum. Nam virtus in infirmitate perficitur. Lætata eſt AEgyptus in profectione eorum, hoc eſt, homines ſeculares, impij, atq, increduli gauiſi ſunt de ſeparatione Chriſtianorum ab ipſis: quia incubuit, id eſt, cecidit timor eorum, hoc eſt, Chriſtianorum ſuper eos, id eſt, infideles. Hoc interdum ad literam contigit, quòd Chriſtus infideles euidenter percuſsit propter perſecutiones Chriſtianis illatas, ſicut Ambroſius refert in legenda S. Agnetis, & tunc infideles optabant Chriſtianos abire à ſe, ne durius affligerentur. Expandit Chriſtus nubẽ, id eſt, gratiã ſpiritus ſancti in protectionẽ eorum, hoc eſt, in defenſionẽ & obumbrationem animarum fidelium contra æſtus tentationum & concupiſcentiarum carnalium, & ignẽ, id eſt, radium veritatis, & ſapientiam ſalutarem, ſeu charitatis feruorem expandit, imò infudit cordi eorum, vt luceret eis per noctem, id eſt, in omni aduerſitate atque periculo ne errarent in via huius
B exilij, ſed gratia duce perducerentur ad patriam, ſicut Apoſtolus loquitur, Deus cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras. Vnde & Chriſtus in Euangelio, Ignem (inquit) veni mittere in terram: & quid volo niſi vt ardeat? Petierunt fideles, & venit deo mittente, coturnix, hoc eſt, cogitationum humilitas. Per coturnicem nãque auem circa terram volantem, intelligi poteſt cogitatio humilis circa diſcuſsionem propriæ conſcientiæ occupata, non cœleſtia inaniter ſcrutans, nec maieſtatem comprehendere quærens. Et è pane cæli, id eſt, ſacramẽto Euchariſtiæ ſaturauit eos Saluator, ſicut apud Matthæum inducitur, Cœnantibus illis accepit Ieſus panem & benedixit, deditque diſcipulis, & ait, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Dirupit petram, id eſt, deus pater Chriſtum in paſsione perforari permiſit lancea militari, & fluxerunt aquæ: exiuit enim aqua & ſanguis, vt dicit Iohan. Abierunt merito paſsionis Chriſti in ſicco, id eſt, in ſterili gẽtilitate ac arido mundo, flumina ſapientiæ & gratiæ multiformis. Hæc enim flumina ſpiritus ſanctus infudit credentibus per prædicationem apoſtolorum, de quibus fluminibus ait Chriſtus, Qui credit in me (ſicut dicit ſcriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuę: quod qualiter intelligendum ſit, Euangeliſta ſubiungit, Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Denique omnia iſta dedit deus populo Chriſtiano. Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerũ ſuum, dicens, In ſemine tuo benedicẽtur omnes cognationes terræ. Ad hanc autem prõmiſsionẽ implendam, oportuit Chriſtum incarnari ac pati, dictáque dona Chriſtianis largiri. Simili modo dicit Apoſtolus, Dico
C Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter promiſsiones patrum. Et eduxit populum ſuum Chriſtianum de gentilitate ad Chriſtianitatem, de conuerſatione vitioſa ad vitam angelicam, de via ad patriã in exultatione, & electos ſuos hoc modo eduxit in lætitia. Et dedit illis regiones Gentium, &c. Terræ enim & regna, in quibus olim habitabant pagani, poſtmodũ habitauerunt Chriſtiani. Vel, dedit illis regiones Gentium, id eſt, terram viuorum ſeu regnum cælorum, cuius largitionis typus erat largitio illa regionũ ſeculi huius. In pſalmo præſenti monemur beneficia dei recolere, prouidentiam eius circa genus humanum penſare, atque ex his deum laudare, magnalia eius alijs inſinuare, inceſſabiliter quærere dominum creatorem, eius deſiderando præſentiam, nec aliud bonum, niſi ipſum æternum, increatum, ſupergloriosũ, immenſumque deum finaliter velle, atque indeſinenter pro ſanctæ conuerſationis mercede appetere. Et quanuis hic pſalmus iuxta ſuperficialem literæ intellectum non videatur adeo in quibuſdam locis deuotus, tamen ſecundum myſticã expoſitionem nũc introductam, omni deuotione exuberat. Quæ autem omiſſa ſunt, in præcedenti expoſitione ſatis patent.

Marginal references: Heb. 11; Eſa. 21; Rom. 14.; Apoc. 3; 2. Cor.; Philip.; Luc. 12; M.; Io.; I.; Ro.

D

COMMENTARIVS IN PSAL. CV.

EXPOSITIO TITVLI.

Aſsignatur demum pſalmo iam explanando repertum ſeu duplex haleluia, dum dicitur, Haleluia, haleluia. Quod fit vel ad euidentiam ſeu certitudinem ampliorem: vel ad deſignandam duplicem laudem dei, ſcilicet laudem viæ ac patriæ. Vnde in miſſa in principio verſus cantatur Haleluia, atque in fine repetitur. Simili modo in Apocalypſi ait Iohannes, Audiui vocem angelorum in cælo dicentium, Haleluia. Et iterum, Dixerunt Haleluia. Præterea ſicut Chriſtus in euangelio interdum dicit ſemel, Amen, interdum verò reiterat: ſic aliqui pſalmi pro titulo habent haleluia vnum, aliqui verò duplex. Inuitat autem hic pſalmus ad duplicem confeſsionem, videlicet laudis diuinæ ac propriæ culpæ, & ait, Apoc 19.

PRECATIO.

Memento noſtri in beneplacito tuo domine, & doce nos iuſtitiam facere in omni tempore, ſácque nos in laude tua ſemper gloriari, & à ſeculo uſque in ſeculum deus Iſrael benedicere tibi.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis ſimul & myſtica. E

CONFITEMINI domino] bono & iuſto, ipſum laudando, & vos accuſando,
peccatores varijs vitijs ſauciati, & ne retrahamini à cõfeſsione hac ꝓpter ve-
ſtram ingratitudinem & paruitatẽ. [QVONIAM bonus] eſt dominus. Etenim
naturaliter, totaliter, & quomodolibet bonus, eiusq; natura eſt bonitas infini-
Marc.10. ta ac pura. Propter quod in Marco ſcriptum eſt, Nemo bonus niſi vnus deus.
2. Par.30 Non ergo deſperandum eſt aliquo modo. Vnde 2. Paralipomenon pijſsimus
Ibidem. Ezechias locutus eſt, Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde
ſuo requirunt eum. Et iterum, Pius & clemens eſt dominus deus veſter, & non
auertet faciem ſuam à vobis, ſi reuerſi fueritis ad eum. [QVONIAM in ſeculum miſericordia eius,]
hoc eſt, miſericordia dei æterna eſt, nunquam deficiens, & à principio mũdi ſuper electos effuſa eſt,
nec ceſſabit vnquam effuſio pietatis diuinæ: quoniam & in inferno citra condignum miſeri affligun
tur, in cælo quoque vltra condignum electi remunerantur. ¶(2) QVIS loquetur potentias domi-
ni?] id eſt, quis exprimere poterit quàm potens ſit deus? Et dicit potentias in plurali, cum tamen in
deo non ſit niſi vna ſimplex potentia, propter diuerſos effectus diuinæ potentiæ. Vel per potentias
intelliguntur magnalia opera dei potenter producta. Cum verò ſit deus infinitæ potentiæ atque o-
mnipotens, nulla creatura perfecte comprehendere valet aut explicare potentiã eius. Propter quod F
inſaniſsimę mentis ſunt, qui diuinam potentiam metiri ſuo præſumunt ingenio, aſſerentes deũ non
poſſe ſupernaturaliter agere. Nec aliquid eſſe credendum quod rationem excedit, cum deus poſsit
infinitũ plura producere, q̃ homo conſumere. Imo deus benedictus & ſanctus nõ poteſt tot tantáq;
agere, quin poſsit infinitũ plura atq; maiora efficere, quantum in ſe eſt. Demũ impoſsibile nobis eſt
Sapien. 9 intelligere aut exprimere diuinæ poteſtatis effectus. Propter quod ſapiens quidã cõteſtatur, Diffici-
le inuenimus quæ in terra ſunt, & quæ in ꝓſpectu ſunt inuenimus cũ labore: quæ autẽ in cælis ſunt
quis inueſtigabit? Et quis [AVDITAS faciet omnes laudes eius]. i. quis proferre aut alijs annũciare
poterit vniuerſa præconia creatoris, quàm laudandus ſit ipſe? quaſi dicat, nullus. Cũ enim deus lau-
dandus ſit propter propriam bonitatem & propter opera ſua, quantum à perfecta notitia bonitatis
diuinæ ac operum eius deficimus, tantum à plenitudine diuinæ laudationis occũbimus. Propterea
Iob 31 in lib. Iob ſcriptum eſt, Nos quippe inuoluimur tenebris. Digne eũ inuenire non poſſumus, & enar-
rari non poteſt. Et Eccleſiaſt. Exaltantes (inquit) eũ replemini virtute. Ne laboretis, non enim per-
Eccl.43. uenietis. Non ergo inaniter gloriemur dum deum laudamus, quaſi magnũ ſeu dignũ aliquid opere-
mur, cum nec Cherubim nec Seraphim eum laudare ſufficiant: ſed cum magno timore atq; profun-
Pſalm.2 da humilitate ipſum laudemus, ſicut ſuperius dictũ eſt, Exultate ei cum tremore. ¶(3) BEATI] ſunt
iam in ſpe [QVI cuſtodiunt iudicium] diſcretionis & retributionis. Prælati nanque & iudices cuſto- G
dire debent vtrunque iudicium, quãtum ad ſubditos, diſcernendo cauſas eorum, & debitam pœnam
infligẽdo. Quilibet quoque ſeipſum iudicare debet, diſcutiẽdo, accuſando, caſtigãdo ſeipſum, diſcer-
nendo bonum à malo, & verum à falſo: quod ſingulis nobis neceſſarium eſt ad ſalutem iuxta illud,
Iob 34 Nunquid qui non amat iudiciũ ſanari poteſt? Et Apoſt. Si noſipſos (inquit) iudicaremus, non vtique
1. Cor.11. diiudicaremur. Eſt autem iſtud iudicium valde acceptum deo, ſicut per Ieremiam proteſtatur, Si ſe-
Ierem.15. paraueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris. [ET faciunt iuſtitiam,] ſequendo & exequendo quod
recta ratio iudicat [IN omni tempore,] id eſt, perſeueranter vſque ad finem, quia qui perſeuerauerit
Mat.10 vſque in finem ſaluus erit, ſicut apud Euangeliſtam aſtruit Chriſtus iudex noſter. ¶(4) MEMEN-
TO noſtri domine in beneplacito populi tui,] id eſt, in infuſione ſeu per infuſionem gratiæ tuæ, per
quam placet tibi populus tuus, quatenus nos tibi placeamus, quẽadmodum illi. Omnium quidẽ me-
Amos 8 mor eſt deus, cum Amos propheta dicat, Iurauit dominus, Si oblitus fuero vſque in finem opera eo-
Neem.5 rum. Sed orat Propheta vt deus memor ſit noſtri, ſicut memor fuit electorũ ſuorũ. Vnde etiã Eſdras
deprecatur, Memento mei deus in bonũ, [VISITA nos in ſalutari tuo,] id eſt, in ſalubri atque beni-
gna ſaluatione, ita vt viſitemur à te per piam præſentiam ad noſtrã ſaluiẽ, non per diſtrictam ſenten-
Sopho 1 tiam ad noſtram damnationẽ, quomodo reprobi viſitantur. De quibus in Sophonia à te dicitur, Viſi
Eſai.27 tabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis. Sic enim & dæmones viſitantur à te, quẽadmodũ Eſaias af- H
Sapien. 9 firmat, Viſitabit dominus ſuper Leuiathan ſerpentẽ tortuoſum. Vel, viſita nos in ſalutari tuo, hoc eſt
in Chriſto, mittendo illum ad nos. Ipſe eſt enim ſapiẽtia tua æterna & increata, quæ ad electos quo-
tidie inuiſibiliter mittitur, prout in Sapientiæ libro quidam precatur, Da mihi domine ſediũ tuarum
aſsiſtricem ſapientiam. Et iterũ, Mitte illam de cælis vt mecũ ſit & mecũ laboret. Hęc autẽ ô domine
tribue mihi, ¶(5) AD videndum,] id eſt, vt ſpiritualiter videamus & cõtemplemur nunc per fidem,
& in futuro per ſpeciem [IN bonitate electorũ tuorum,] id eſt, bona electis tuis parata, de quibus ait
1. Cor.2. Apoſtolus, Oculus non vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderũt, quæ pręparauit deus
Eſaię 46 his qui diligunt illum. Hæc autẽ bona aliud nihil ſunt, niſi ſummũ bonũ, in quo eſt omniũ bonorum
& pulchrorũ plenitudo immenſa, ſeu eius viſio atque fruitio. Quid ergo orat Propheta, niſi vt deum
videamus, in cuius viſione beatitudo & plena merces, præmiumque finale conſiſtit? Vel in bonitate
electorum tuorũ, id eſt, in gloria beatorum ſeu in ſupernaturali illuminatione, qua à te illuminantur
electi, quoniã ſine hac illuminatione omnis noſtra viſio atque cognitio vanæ informesque ſunt. [AD
lætandum in lętitia gentis tuæ,] id eſt, vt lætemur ſpirituali lætitia, qua in te iucũdatur plebs tua, nũc
in ſpe futurorũ bonorũ, in patria verò in adeptione cæleſtiũ præmiorũ. Vel in lætitia gentis tuæ, id
eſt, vt lætemur cũ populo tuo, nõ cum ſeculo iſto. Et omnia hæc fiant ad nominis tui honorem, vide-
licet [VT lauderis cum hæreditate tua,] id eſt, cũ eccleſia electorũ, ita ꝙ ſi electi tui de bono laudan-

A tur, tu de eodem bono tanquã principalis cauſa boni lauderis. Vel vt lauderis tu in omnibus & præ
omnibus, qui per gratiã es cum hæreditate tua, id eſt, electis. Vel, vt lauderis cũ hæreditate tua, id eſt,
ab electis, qui ſunt hæreditas tua tecũ exiſtens. ❡(6)PECCAVIMVS cum patribus noſtris,]id eſt,
ſicut patres noſtri, vel pariter cum eis, non declinando, ſed imitando eorum delicta. Peccauimus au-
tẽ præcepta moralia tranſgrediẽdo, [INIVSTE egimus]trãſgrediendo præcepta iudicialia,[INI-
QVITATEM fecimus]non ſeruãdo præcepta ceremonialia. Vel peccauimus contra deum, iniuſte Exo.7.8
egimus contra proximum, iniquitatem fecimus contra noſipſos. ❡(7)PATRES noſtri in AEgy- Exo.9.10
pto,] id eſt, qui olim in AEgypto fuerunt [NON intellexerunt] ſpiritualiter & prudenter [MIRA- 14.16
BILIA tua,]quę per Moſen in AEgypto, in mari rubro, in deſerto feciſti, quia ex talibus mirabili-
bus non conſiderauerunt omnipotentiã dei, & ꝙ deus qui tanta pro eis fecit in AEgypto, poſtmo-
dum protegeret eos, atque de facili adimpleret quæcunque eis promiſit. Non intellexerunt quoque
quid mirabilia illa figurabant. Propter quod in Deuteronomij volumine habetur, Dixit Moſes ad Deut. 29
filios Iſrael, Vos vidiſtis vniuerſa magnalia quæ coram vobis dominus fecit, & non dedit vobis do- Num. 14
minus cor intelligẽs & oculos videntes vſq; in præſentẽ diem. Vnde & rurſus dominus ait per Mo-
ſen, Quouſque multitudo hæc peſsima non credet mihi in omnibus mirabilibꝰ meis? Ecce primum
peccatum populi huius, ſcilicet peccatum ignorãtiæ. Sequitur de ingratitudinis vitio, [NON fuerũt
memores]gratias referendo [MVLTITVDINIS miſericordiæ tuæ,] id eſt, multæ ac magnæ miſe- Exo.7.8.
rationis à te eis impenſæ, qui propter eos tam grauiter afflixiſti AEgyptios decem plagis, à quibus 9.10.
eos pijſsime præſeruaſti. ❡(8)ET irritauerunt]deum & Moſen ſeruũ eius[ASCENDENTES] de Exo.14
terra AEgypti[IN mari,]mari inquam[RVBRO,] quia vidẽtes Pharaonem ipſos inſequentem, an-
B tequam ingrederentur alueum maris rubri, diffidentes de poteſtate diuina, dixerũt ad Moſen, For-
ſitan non erant ſepulcra in AEgypto, ideo tuliſti nos vt moreremur in ſolitudine. Quid hoc facere
voluiſti? Sed nec ipſum mare rubrum, quamuis diuiſum ingredi auſi fuerunt (vt alibi legitur) niſi ad
monitionem Moſi magnam & longam. ❡(9) ET ſaluauit eos] dominus, quamuis ingratos atq; in-
credulos, de manu AEgyptiorum: non propter eorum virtutes aut merita, ſed[PROPTER nomen Eze.36
ſuum,] hoc eſt, ꝓpter ſeipſum, & nominis ſui glorificationem. Vnde in Ezechiele ſcriptum eſt, Non
propter vos ego faciam dicit dominus, notum ſit vobis, ſed propter nomen ſanctum meum.[VT no-
tam faceret) cunctis hominibus[POTENTIAM ſuam] qua AEgyptios debellauit, & Iſraelem ſal- Exod.14
uauit. Ideo in Exodi libro dominus ait, Glorificabor in Pharaone & in omni exercitu eius, ſcientq;
AEgyptij, quia ego ſum dominus. ❡(10)ET increpuit]dominus, id eſt, increpauit, ſeu imperando
diuiſit[MARE rubrum.]Mutatio enim maris rubri à ſuo naturali ſtatu ac motu, vocatur increpatio
eius.[ET exiccatum eſt,] nõ mare, quia aqua non exiccatur manens aqua: inſeparabiliter enim con-
naturale eſt aquæ eſſe humidum: ſed dicitur mare exiccatũ, eo ꝙ fundus terræ, vbi currebat, ſiccatus
eſt aquis ſublatis. [ET deduxit eos in abyſsis,]hoc eſt, in itinere maris rubri, non per aquas, ſed per
iter in quo paulo ante fluxerat aqua,[SICVT in deſerto,] id eſt, tam plane & ſicco pede ac ſi per viã
deſerti tranſiſſent: quemadmodum ibidem plenius recitatur. ❡(11)ET ſaluauit eos de manu odien-
tium,]ſcilicet AEgyptiorum eos inſequentiũ cum curribus ſceleſtis, [ET redemit eos de manu ini-
C mici,]id eſt, regis AEgypti: quod quomodo contigit, ſubditur, ❡(12) ET operuit aqua] maris ru-
bri reuertẽs ad locum priorem ac proprium, [TRIBVLANTES eos].i. AEgyptios qui affligerunt
Iſraelitas.[VNVS ex eis non remãſit.]omnes nanque ſubmerſi ſunt. Vnde in Exodo legitur, Reuer- Exod.12.
ſum eſt mare primo diluculo ad priorem locum, fugientibuſq; AEgyptijs occurrerunt aquæ, & in-
uoluit eos dominus in medijs fluctibus. Ne vnus quidem ſuperfuit ex eis. ❡(13) ET crediderunt] Exod.14
filij Iſrael[VERBIS eius,] ſcilicet dei viſo tãto miraculo. Propter quod illic ſubiſigitur, Timuit po
pulus dominũ, & crediderunt domino & Moſi ſeruo eius.[ET laudauerunt laudem eius,]id eſt, lau- Ibidem
dabilia opera atque laudabilem bonitatem dei hæc facientis, ſecundum quod ibidem dicitur, Tunc
cecinerũt Moſes & filij Iſrael canticum hoc domino, & dixerunt, Cantemus domino, glorioſe enim Exod.15.
magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. & infra ſcriptũ eſt, Sumpſit ergo Maria pro-
phetes ſoror Aaron tympanum in manu ſua, egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympa-
nis & choris, quibus præcinebat dicens, Cantemus domino, glorioſe enim magnificatus eſt, &c.
❡(14)CITO fecerunt,] hoc eſt, in opere bono non diu perſeuerauerũt. Vel, cito, poſt hãc laudem
& gratiarum actionem, fecerũt quæ ſequuntur,[OBLITI ſunt operum eius,] id eſt, prædicta mira-
D cula dei non attenderunt mente ſagaci grataq;. Vnde in lib. Exodi habetur, Quintadecima die men Exod.16
ſis ſecundi, poſtquam egreſsi ſunt de AEgypto murmurauerunt cõtra Moſen & Aaron in ſolitudi-
ne dicentes, Vtinam mortui eſſemus in AEgypto. Cur induxiſti nos in deſertũ iſtud, vt occideretis
omnem multitudinem fame?[NON ſuſtinuerunt conſilium eius,] hoc eſt, patienter nõ expectauerũt
tempus, quo deus decreuit eis prouidere de cibo, ſecundum conſilium ſapientiæ ſuæ, qua omnia or- Ephe.1
dinatiſsime operatur: iuxta illud Apoſt. ad Epheſios, Omnia operatur ſecũdum conſilium volunta-
tis ſuæ. Huius ergo conſilij tempus ea impatientia anticipauerunt.[ET concupierunt concupiſcen-
tiam,]id eſt, cibum delicatum[IN deſerto,]videlicet carnes, ſecũdum quod alibi legitur, Flagrabant Num.11
deſiderio carnium, & dicebãt, Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Anima noſtra arida eſt, nihil
reſpiciunt oculi noſtri niſi man.[ET tentauerunt deum in inaquoſo,]hoc eſt, in deſerto, in quo aqua Exod.14
nulla aut modica reperitur, prout in Exodo ſcriptum eſt, Tentauerunt deum dicentes, Eſt ne domi-
nus in nobis an non? ❡(15) ET dedit eis]deus[PETITIONEM ipſorum,] id eſt, rem poſtulatam,
ſcilicet carnes & aquam,[ET miſit ſaturitatem in animas eorũ,] hoc eſt, animalem vitam, quoniam
menſe integro dedit eis ad edendum coturnices, donec exirent per nares eorum, & verterentur in

Num.11 nauſeam,ſicut in Numerorum lib.habetur,Conſequenter recitatur ſeditio Chore atque ſuorum. B
Exo.17 ℂ(16)ET irritauerũt] Chore de tribu Leui & Dathan ac Abyron de tribu Ruben,alijſque proceres ſynagogæ centum quinquaginta,qui tempore conſilij per nomina vocabantur, vt dicitur in lib.
Num.16. Numerorum,[MOSEN in caſtris].i.in papilionibus,vel in populo habitãte in tentorijs [AARON] quoque[SANCTVM domini,] hoc eſt,domino conſecratum in pontificem. Dathan nanq; & Abyron,quoniam nati erant de primogenito Iacob,ſcilicet de Ruben,ambiebant principatũ, vel ſaltem Moſe & Aaron inferiores eſſe ac obedire ſpreuerũt.Chore autem atque Choritæ, quia de tribu Leui erant ſicut & Aaron, parificari volebant & in ſacerdotio. Irritauerunt ergo Moſen & Aaron, di-
Num. 16 centes illud Numerorum, Sufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt,& in ipſis eſt dominus.Cur eleuamini ſuper populum domini? Propter hanc ergo rebellionem & ſeditionem, ℂ(17) APERTA eſt terra & deglutiuit Dathan,& operuit ſuper congregationem] .i.præ alijs filijs Iſrael [ABYRON] ſimilem Dathan in culpa,vnde & in pœna ei aſsimilatus eſt. Abſorbuit etiam in terra Chore & Hon , tabernacula quoque & omnem poſſeſsionem Dathan & Abyron, prout in Numer.
Num.16. ſcribitur.Non autem abſorbuit filios Chore,quoniam nõ conſenſerant patri ſuo,propter quod ſcriptum eſt,Factum eſt grande miraculum,vt Chore pereunte filij eius non perirent. ℂ(18)ET exarſit ignis in ſynagoga eorum] .i.in congregatione fautorum Chore [FLAMMA] ignis huius [COMBVSSIT peccatores,]id eſt,Choritas,quemadmodum liber Numer.teſtatur,Ignis egreſſus à domi- F
Ibidem. no interfecit centum quinquaginta viros,qui offerebant incenſum. ℂ(19) ET fecerunt] filij Iſrael [VITVLVM in Oreb].i.iuxta montẽ Oreb,qui eſt pars,ſcilicet pes montis Sinai:vertex enim montis dicitur Sinai.Hæc formatio vituli diu præceſsit ſeditionem prædictam. Dicũtur verò filij Iſrael
Exod. 32 feciſſe hunc vitulum,quia ad eorũ inſtantiam proiecit Aaron aureas inaures eorũ in ignem,& egreſſus eſt opere fuſorio vitulus conflatilis, prout in Exodo narratur,[ET adorauerũt ſculptile.]Aliqui dicunt,quòd hic ponitur ſculptile pro conflatili,eo quòd vtrunque ſit nomen idoli.Nam vitulus ille fuſus erat,non ſculptus.Alij dicunt,quòd primo fuſus eſt:ſed quia in fuſura non extitit plene formatus,poſtmodũ ſculptus eſt,perfectiuſq; formatus.Et ergo interdũ vocatur ſculptile,interdũ conflatile.Hunc itaque vitulum adorauerunt.Immolantes nanq; ei hoſtias,dixerunt, Iſti ſunt dij tui Iſrael,qui eduxerunt te de terra AEgypti,vt ſcribitur in Exodo. ℂ(20) Et mutauerũt gloriã ſuam,]
Ibidem. id eſt,honorem & cultũ legis diuinæ,ſeu deũ,in quo ſolo gloriari debebant[IN ſimilitudinem vituli comedentis fœnum,]quia pro vero deo adorabãt imaginẽ vituli ℂ(21)OBLITI ſunt deũ qui ſal-
Exo.7.8. uauit eos] de AEgyptiaca ſeruitute,[QVI fecit magnalia,]id eſt,opera magna [IN AEgypto] percutiendo AEgyptios decem principalibus plagis [MIRABILIA]per Moſen [IN terra Cham,] id
9 eſt,in AEgypto,ſic dicta propter cauſam præhabitam,[TERRIBILIA in mari rubro]ſubmergen-
Exo.10.11 do regẽ AEgypti cũ populo ſuo.ℂ(22)ET dixit]dominus ad Moſen [VT diſperderet eos] propter G
Exod.14 eorum ingratitudinem ac idololatriã,quẽadmodum in lib.Exodi inducitur, Dixit dominus ad Mo-
Exod.32 ſen,Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit.Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos,& deleam eos.Et hoc vtiq; dominus feciſſet[SI nõ Moſes electus eius ſtetiſſet in cõfractione] .i.in plaga populo imminẽte qua erãt cõfringendi[IN cõſpectu eius].i.corã deo in mõte Sinai orans indeſinenter pro populo, prout Exodi liber teſtatur, Moſes autem orabat deũ ſuum: ſequitur, Placatuſque eſt dominus. Demum intantũ obiecit ſe medium pro populo,vt ex ineffabili charitate diceret domino, Aut dimitte populo hanc noxam, aut ſi non facis,dele me de libro quem ſcripſiſti. Stetit itaq; Moſes in confractione,ℂ(23)VT auerteret iram eius,]id eſt, vindictam dei à populo[NE]deus [DISPERDERET eos:& pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem,]id eſt,terrã promiſsionis lacte &
Num.14 melle manantẽ vilipenderunt, quando territi verbis exploratorum dixerunt, vt in Nume. habetur, Conſtituamus nobis ducem & reuertamur in AEgyptum.ℂ(24)NON crediderunt verbo eius,]id
Ibidem eſt,promiſsioni dei per Moſen qui dixit eis,quòd dominus pugnaret pro eis, & introduceret eos in
Ibidem terram promiſſam: ſed ipſi econtra dixerunt, Vtinã non inducat nos dominus in terram hanc,ne cadamus gladio,[ET murmurauerunt in tabernaculis ſuis]quemadmodum in Num.legitur, Vociferãs omnis turba nocte illa fleuit,& murmurati ſunt contra Moſen & Aaron dicẽtes, Vtinã mortui eſſe-
Exod. 17 mus in Aegypto,& vtinam pereamus.[NON exaudierunt vocẽ domini]id eſt,exhortationibus Mo- H
ſi,& Caleph,ac Ioſue exhortantiũ eos ad bonum non acquieuerũt,ſed lapidare eos volebant.ℂ(25) ET eleuauit]dominus[MANVM ſuam,]id eſt,virtutis ſuæ vindictam[SVPER eos, vt proſterneret eos in deſerto.]tunc enim deus abſolute dictauit,quòd nullus eorum qui murmurauit,ingrederetur
Num. 14 terram promiſsionis,ſed Caleph & Ioſue ſoli eam intrarent de multitudine eorũ qui primo numerati fuerũt,prout in lib. Num.dicitur,Eleuauit etiã dominus manũ ſuam ſuper eos propter hoc pec-
Ibidem. catũ vt proſterneret eos ſtatim oẽs ſimul in deſerto,ſecundũ quod ait ad Moſen, Vſquequo populus iſte detrahet mihi? feriã ergo eos peſtilentia atque conſumã. Hæc autẽ pœna per orationẽ Moſi mi-
Ibidem. tigata eſt,ita quòd per partes atq; paulatim mortui ſunt in deſerto . Sic enim precatus eſt Moſes pro eis,Domine patiens & multæ miſericordiæ, auferens iniquitatem & ſcelera, dimitte obſecro peccatum populi tui huius,ſecundum magnitudinẽ miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de AEgypto vſque ad locum iſtum.Dixitque dominus,Dimiſi iuxta verbum tuum. ℂ(26) ET vt deijceret ſemen].i.filios [EORVM in nationibus] faciens eos cadere in terris diuerſis, [ET diſpergeret eos in regionibus.] Iſtam pœnam dominus minabatur , ſed precibus Moſi omnino ablata eſt,
Num. 25 quoniam filij proſtratorum in deſerto introducti ſunt in terram Chanaan. ℂ(27) ET initiati ſunt Beelphegor,]id eſt,cultui idoli ſic vocati applicuerunt ſeipſos.Iſtud fuit circa mortem Moſi, quãdo ad ſuggeſtionem Balaam. Balac rex Moabitarum miſit puellas pulchras ac nobiles iuxta tentoria fi-

A liorum Iſrael,habẽtes ſecũ idola ſua , quatenus facerẽt filios Iſrael deum ſuum offendere per idolo-
latriam atque luxuriam, quia (vt dicitur) non permiſernnt eos ſecum miſceri,niſi primo adorarent
idolum Beelphegor,quod & factũ eſt,quẽadmodum in lib.Numerorũ plenius cõtinetur,[ET com- Ibidem
ederũt ſacrificia mortuorum] .i. carnes animalium huic idolo immolatas. ¶(28)ET irritauerunt
eum,]id eſt,deũ offenderũt[IN adinuẽtionibus ſuis,]id eſt,in peccatis ſtudioſe excogitatis & ex de-
liberatione patratis,[ET] ob id[MVLTIPLICATA eſt in eis ruina,] id eſt, multa & magna plaga
eis inflicta,propter hæc ſcelera.Percuſſa ſunt etenim XXIIII milia hominum.Principes quoq; iuſſi
ſunt ſuſpendi in patibulis. ¶(29) ET ſtetit Phinees] filius Eleazari,filij Aaron ſacerdotis,mente
cõſtanti contra idololatras, [ET placauit dominum] perfodiendo in locis genitalibus Zambri du
cem tribus Simeonis coeuntem cum Cozbi filia nobiliſſimi principis Madianitarum, [ET ceſſauit
quaſſatio,] id eſt,plaga prædictæ perſecutionis à populo, propter hoc factũ & merito zeli Phinees.
Vnde in Numer.habetur. Dixit dominus ad Moſen, Phinees auertit iram meam à filijs Iſrael, quia
zelo meo commotus eſt contra eos. ¶(30) ET reputatum eſt ei] à deo[IN iuſtitiam in generatio-
nem & generationẽ,vſq, in ſempiternum,]quoniam deus approbauit hoc opus ipſius,& in æternum
iuſtus vocabitur propter hanc cauſam: meruitq; ſacerdotio fungi in ſe,& in poſteris ſuis,ſecundum
quod dominus ait ad Moſen, Loquere ad eum,Ecce do ei pacem fœderis mei : & erit tam ſibi quàm Ibidem.
ſemini eius pactũ ſacerdotij ſempiternũ,quia zelatus eſt pro deo ſuo.Conſequenter deſcribitur iur-
gatio filiorum Iſrael cõtra deum facta ad aquas contradictionis,propter penuriam aquæ,¶(31)ET
irritauerunt]eum,ſcilicet deum[AD aquas contradictionis]impatienter loquendo:ſecundum quod
ſcriptum eſt; Conuenerunt aduerſus Moſen & Aaron,& verſi in ſeditionẽ,dixerunt, Vtinam periſ- Num. 20
B ſemus inter fratres noſtros corã domino,[ET vexatus,]id eſt,animo perturbatus atque laſſatus[EST
Moſes propter eos,]id eſt,propter eorũ peruerſitatem,[QVIA exacerbauerunt ſpiritum eius,] ſcili-
cet verbis ingratis & peſsimis. ¶(32) ET diſtinxit] Moſes[IN labijs ſuis,]id eſt,in hac cordis ſui
perturbatione,aliũ modum loquendi habuit, recitando verba domini percutiendoq; petram, quàm
ante habere ſolebat. Fuit enim incredulus deo,atque in modo loquendi manifeſtè declarauit cordis
ſui hæſitationem. Vt enim in Numer. libr.legitur,cum ſibi ac Aaron fratri ſuo dominus dixiſſet, Lo Ibidem
quimini ad petram coram eis,& illa dabit aquas: Moſes percutiendo petram cum virga protulit ſer-
monem ambiguum,Num de petra hac poterimus vobis aquam eijcere ? Propter quod mox à domi-
no reprehenſus eſt, & tam ipſe quàm Aaron ab ingreſſu terræ promiſsionis prohibitus eſt, dicente
eis domino, Quia non credidiſtis mihi,vt ſanctificaretis me corã filijs Iſrael, non introducetis hos
populos ad terram quam dabo eis. Deinde narrantur peccata filiorum Iſrael commiſſa poſt ingreſ-
ſum terræ Chanaan,[NON diſperdiderunt gentes,] id eſt,habitatores terræ Chanaan nõ occiderũt
in toto[QVAS dixit dominus illis,]id eſt,quas dominus iuſsit occidi,earumque aras ſubuerti,neque
connubia,neque familiaritatem cum eis habere. Hoc frequenter præcepit filijs Iſrael,ne ex cohabi-
tatione pertraherentur ad idololatriam. Sed filij Iſrael ex auaritia permiſerunt quoſdam de gẽte hac
inter ſe morari,propter tributum quod eis ſoluebant. ¶(33) ET commixti ſunt] loco, corpore &
opere[INTER gentes]Chananæorum, [ET didicerunt opera eorum,]id eſt,ritum gẽtilitatis, [ET
C ſeruierunt ſculptilibus eorum,]ſcilicet Balaim & Aſtharoth,vt patet in lib.Iud.[ET factum eſt illis] Iudic.2
hoc idololatriæ ſcelus[IN ſcandalum,]id eſt,magnã ruinam. ¶(34) ET immolauerunt filios ſuos
& filias ſuas dæmonijs]qui in idolis colebantur. Quomodo autem eos immolauerint,ſubditur.
¶(35)ET effuderunt ſanguinem innocentẽ,]videlicet [SANGVINEM filiorum ſuorũ & filiarum
ſuarum]qui propter ætatem infantilem nondum peccauerunt[QVAS ſacrificauerunt,]id eſt,obtu-
lerunt[SCVLPTILIBVS Chanaan,]id eſt, ſimulacris Chananæorum. Quanuis alibi in hiſt. Can.
non legantur iſta feciſſe, credendum eſt tamen Prophetæ hæc recitanti. ¶(36) ET interfecta eſt
terra habitationis eorum,] id eſt,habitatores terræ occiſi ſunt[IN ſanguinibus] tam crudeliter fuſis
ſeu impie factis, [ET contaminata eſt in operibus eorum] tam nefandis. Vel, interfecta eſt terra, id
eſt, homines iſti terreni effundendo ſanguinem innocentem ſpiritualiter occiſi ſunt, quoniam ani-
mas proprias vita gratiæ ſpoliauerunt,& contaminata eſt in operibus eorum,hoc eſt,ipſi in ſuis pec-
catis polluti ſunt,[ET fornicati ſunt,]id eſt,à deo per idololatriam receſſerunt[IN adinuentionibus
ſuis,]id eſt,in peccatis ſuis induſtrioſe commiſsis.Merito autem idololatria in ſacra ſcriptura forni-
catio appellatur,quia per eam recedit anima à vero ſponſo ſuo,ſcilicet deo cui per fidem & charita-
D tem deſponſatur,& à quo per gratiã ac dona ſancti ſpiritus fœcundatur,quẽadmodum dominus ait,
Sponſabo te mihi in fide. Quoniam verò hoc modo fornicati ſunt filij Iſrael, ideo dicitur eis, Noli Oſee.2
lætari Iſrael & noli exultare,quia fornicatus es à deo tuo. ¶(37)ET iratus eſt furore dominus,] id Oſee 9
eſt,vehementer iratus eſt, non per animi commotionem, ſed vindictę grauitatẽ [IN populum ſuum]
nomine,& non re,[ET abominatus eſt hæreditatem ſuam,] hoc eſt, filios Iſrael quos ipſe ſpecialiter
inuitauit atque vocauit,vt eſſent hæreditas eius ; ſed non obediendo facti ſunt hæreditas dæmonis.
¶(38)ET tradidit eos in manus gentium,] id eſt, protectionem & opem diuinã eis ſubtraxit , per-
mittẽs eos opprimi à Philiſtæis,Syrijs,ac alijs multis,[ET dominati ſunt eorũ qui oderũt eos.] Nam
ſicut in lib.Iudic.ſcribitur, quibuſdam ſeruierunt decem & octo annis, aliquibus longius,aliquibus Iudi.3
breuius. Ecce quem deus relinquit, à quo deus ſubſidium tollit, inimicorũ ſuorum ſeruituti ſubijci-
tur.Prima quoque pœna culpæ eſt ſubtractio gratiæ.Secunda verò incurſio dominationis malignæ.
¶(39)ET tribulauerunt eos inimici eorum] imponendo eis graues labores,magna tributa, ingen-
tia damna,[ET humiliati ſunt] filij Iſrael,id eſt, deiecti oppreſsi & victi [SVB manibus eorum,] id
eſt,ſub poteſtate & perſecutione aduerſariorum ſuorum. Vel,humiliati ſunt coram deo ſub manibus

hoſtium, quia ex grauitate perſecutionum confeſsi ſunt ſua peccata, veniamque petebant, & emen- E
dationem ſpondebant. [SAEPE liberauit eos] deus de poteſtate infidelium populorū, vt conſtat ex
ſerie libri Iudicum, in quo ſcriptū habetur, Cumq; domiuus iudices ſuſcitaret, in diebus eorū flecte-
Iudic. 2 batur miſericordia & audiebat afflictorū gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantiū. ¶(40) IPSI
autem exacerbauerunt eum,] hoc eſt, poſt liberationem ſuā à deo miſericorditer factā rurſus reuerſi
Ibidem. ſunt ad priſtina mala, & deum offenderunt. Vnde in lib. Iudicū dicitur, Cū mortuus eſſet Iudex, fece
runt multa maiora quàm patres eorū, ſequentes deos alienos, non deſeruerunt viam duriſsimam, per
quam ambulare conſueuerant. Sic autē exacerbauerunt deum [IN conſilio ſuo] quia ex malo eorum
conſilio adinuentionibúſq; vaniſsimis orta ſunt tanta facinora, [ET humiliati ſunt in iniquitatibus
ſuis,] id eſt, propter peccata ſua ab hoſtibus oppreſsi & victi ſunt, & etiā interdū coram deo per pœ-
nitentiā humiles facti. ¶(41) ET vidit cū tribularentur,] id eſt, deus clemēter aſpexit eos dum tali-
ter affligerentur, [ET audiuit orationē eorum,] qua petebant ab aduerſariorū iugo liberari. ¶(42)
ET memor fuit] per effectū miſericordiæ ſuæ, [TESTAMENTI ſui,] id eſt, fœderis ſeu promiſsio-
nis, qua prædixit frequenter per Moſen quòd liberaret eos, quandocunq; corde integro reuerteren-
Deut. 4. tur ad dominū deum patrum ſuorū. Vnde in Deut. dictum eſt eis à Moſe, Si ad cardines cæli fueris
diſsipatus, inde retrahet te dominus deus tuus, & aſſumet ac introducet in terram quam poſſederūt
Deut. 30 patres tui. Et eodem Deut. lib. Cum quæſieris (inquit) dominū deum tuum inuenies eum, ſi tamē to- F
to corde quæſieris eum, & tota tribulatione animę tuę. [ET pœnituit eum,] id eſt, per modum pœni-
tentis ſe eis exhibuit, quia quos in direptionem, captiuitatemque dedit iterum pie eripuit [SECVN-
DVM multitudinem miſericordiæ ſuæ,] id eſt, ſecundū quod ipſe multum miſericors eſt, & non pro-
Deut. 9 pter virtutes eorū. Propter quod rurſus in Deut. Moſes ait, Ne dicas in corde tuo, Propter iuſtitiam
meam introduxit me dominus in terram hanc, cum populus duriſsimę ceruicis ſis. ¶(43) ET dedit
eos in miſericordias,] id eſt, ſuæ diuinæ pietatis effectus varios eis impendit [IN conſpectu omnium
qui ceperant eos,] quoniam illis vidētibus atque per experientiam pœnæ grauiter ſæpe luentibus li-
berauit filios Iſrael de poteſtate eorum. Poſtremo orat Propheta pro populi ſui liberatione, ac adiu-
uatione, ſeu reductione in terram patrum ſuorum. Et poteſt eſſe oratio eccleſiæ pro conuerſione &
ſpirituali vnione fidelium. ¶(44) SALVOS fac nos domine deus noſter] ab omni periculo men-
tis & corporis & à malis præteritis, præſentibus & futuris, [ET congrega nos de nationibus,] id eſt,
ab infidelibus ſepara nos atque recollige, loco vel voto, quatenus ſeparati à generatione peruerſa ti-
Pſal. 17 bi fideliter miniſtremus, ne cum peruerſis peruertamur. ¶(45) VT confiteamur nomini ſancto tuo]
noſtra mala & tua bona, nos accuſando, teque laudando, & ita duplici confeſsione te venerando, vi-
delicet confeſsione tuæ laudis, & noſtræ iniquitatis, [ET gloriemur] ſpirituali iucunditate [IN lau-
de tua] ita quòd te laudemus delectabiliter atque feruenter, non pigre aut ſomnolenter. ¶(46) BE- G
NEDICTVS] ſit, id eſt, ab omnibus benedicatur, ſemperque laudatus ſit [DOMINVS deus Iſrael, à
ſeculo & vſque in ſeculū,] id eſt, per omnia ſecula, [ET dicet omnis populus] in Chriſtum credens,
non tantum Iudæi, [FIAT fiat,] id eſt, amen amen. In omni enim orbe terrarum conſentiunt Chri-
ſtiani huic laudi diuinæ, dicentes, Fiat fiat. Porrò multa in hoc pſalmo contenta ſpiritualiter intelli-
gi poſſunt, quod eſt, Patres prædicti in AEgypto non intellexerunt mirabilia dei, nec memores fue-
runt multitudinis miſericordiæ eius, ſignificat quòd multi (proh dolor) Chriſtianorum in ſeculo iſto
non aduertunt miracula Chriſti, nec opera eius ſequūtur, nec recolunt beneficia eius, nec intellige-
re ſtudent myſteria Saluatoris. Eductio quoque filiorum Iſrael de Aegypto præfigurauit conuerſio-
nem gentium ad Chriſti fidem & cultum. Hæc nanque conuerſio eſt ſpiritualis egreſsio de veteri vi-
2. Cor. 6 ta atque conſortio reproborum, de qua ait Apoſtolus, Exite de medio eorum, & immundum ne teti-
geritis. Figurauit etiam ingreſſum religioſorum ad clauſtrum. Tunc enim Aegyptū, id eſt, mundum
iſtum prorſus relinquunt, & dæmonum operibus plene renunciant. Demum mare rubrum ſignauit
baptiſmum Chriſti ſanguine conſecratum. Et ſicut eundo per mare rubrum ſaluati ſunt filij Iſrael de
Exod. 14 ſeruitute Aegypti ac manu Pharaonis: ſic fideles per fontem baptiſmatis liberantur à ſeruitute pec-
cati ac poteſtate diaboli. Et ſicut in mari rubro mergebantur Aegyptij, ſic in baptiſmo. i. non ſuſci-
piēdo baptiſmū ſpiritualiter pereunt infideles, quia baptizari cōtemnūt. Niſi enim quis renatus fue- H
Iohā. 3 rit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt videre regnum dei, vt apud Euang. Chriſtus teſtatur. Manna
Exod. 16 quoque fuit typus ſacramenti corporis & ſanguinis Chriſti. Et ſicut filij Iſrael poſt tranſitum maris
rubri manducauerunt manna, ſic Chriſtiani poſt regenerationem baptiſmi accipiunt Chriſti ſacra-
1. Cor. 10 menta. Hinc enim ait Apoſtolus, Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube
fuerūt, & omnes mare tranſierūt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes ean-
dem eſcā ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potū ſpiritalem biberūt. Biberunt autem de
ſpiritali conſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri. In
ſuper ex eo quod dictū eſt, Aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, monemur aduertere quàm enorme
ſit ſeditionis ac rebellionis peccatum, atque ambitio dominandi. Expaueſcant igitur ex tam horren-
da dei vindicta, qui ſuperiores ſuos contemnunt, qui remurmurant, qui obedire deſpiciunt, qui præ-
Luc. 10 eſſe deſiderāt. Penſent quid Chriſtus dicat prælatis ſuis vicarijs, Qui vos audit, me audit: & qui vos
Exod. 16 ſpernit, me ſpernit. Vnde & in Exodo Moſes rebellibus dixit, Nō cōtra nos eſt murmur veſtrum, ſed
Num. 16. contra dominum. Et alibi, Quid (inquit) eſt Aaron, vt murmuretis contra eum? Attendant etiam ſa-
cerdotes carnaliter & indigne viuentes, qualiter flamma combuſsit peccatores, qui ſibi officium ſa-
1. Cor. 11. cerdotale indigne vſurpauerunt. Nempe vt ait Apoſtolus, Quicūque manducauerit panē, vel bibe-
rit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Chriſti. Idcirco æterno igne cremabitur

A cuius figura extitit flāma illa diuinitus miſſa, charitas cōſumens. Et mutauerūt gloriā ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnū. His aſsimilantur, qui tota die circa phantaſmata ſua occupantur, non cōtemplantes cęleſtia, nec meditātes in lege diuina. Vnde Iohannes in 1. ſua canonica exhortatur, Filioli cuſtodite vos à ſimulacris. Præterea ex eo quod dictū eſt, Et dixit vt diſperderet eos, ſi nō Moſes electus eius ſtetiſſet in cōfractione in cōſpectu eius, vt auerteret irā eius. Diſcāt aliorū rectores, qui inter deū ac populū cōſtituti ſunt mediatores, pro grege ſibi cōmiſſo inſtātiſsime, fideliſſime, ac feruētiſsime deprecari, nec amaro indiſcretoq́ue zelo cōtra delinquētes moueri, ſed cōpati: nec tamen eos impunitos relinquere, ſed in præſenti eos diſtricte corripiāt atq; flagellent, ſi fieri poteſt, & prodeſſe cōſpiciunt. Penſent qualiter Moſes dixit, Aut dimitte populo hanc noxā, aut ſi nō facis, dele me de libro quē ſcripſiſti. Hāc ergo boni paſtores charitatē ſequātur, & ſe vita ac prece mediatores exhibeāt inter deū & ſibi cōmiſſos, ne rei fiant dānationis eorū: perpendantq; quod in Ezechiele aſſerit dominus, Quæſiui virū, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus cōtra me pro terra, ne diſsiparem eā: & non inueni: & effudi ſuper eos indignationē meā. Sed & exemplo Phinees monentur deū amantes zelare pro deo ſuo cōtra peruerſos: quēadmodum 3. lib. Reg. dicit Helias, Zelo zelatus ſum pro domino exercituū. Omnino nanq; expediēs eſt delinquētes in hoc ſeculo caſtigari, ne æternaliter pereāt, vel ne in vitijs diutius perſeuerēt. Et ſicut ait Chryſoſt. quāuis piū ſit ꝓpriam iniuriā tolerare, impiū tamē eſt dei iniuriā diſsimulare. Verunramen ſicut teſtatur Apoſtolus, Aemulationē dei quidā habent, ſed nō ſecundū ſcientiā, hi. ſ. qui propria vitia neglīgūt intueri, deplangere, corrigere, & vitare. Aliorū verò peccata amarè dijudicāt ſine cōpaſsione cōdemnāt, nec aliorum onera charitatiue ſupportāt. Circa factū autē Phinees ſacerdotis hortatur Hierony. quēlibet Chriſti ſacerdotem aliorū rectorē dicēdo, Hoc diligenter auſculta ſacerdos, cui animæ cōmendatæ ſunt. Euagina gladiū verbi dei, interime fornicationē, inſta opportune, importune, argue, increpa, obſecra in omni patientia, & doctrina vt tibi reputetur ad iuſtitiā. Vnde in Leuit. dominus ſacerdotibus ait, Habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctū & prophanū, doceatisq; filios Iſrael omnia legitima mea. Præterea ex eo quod dictū eſt, Pro nihilo habuerunt terrā deſiderabilem, curandū eſt nobis ne Chriſti promiſſa paruipendamus, ne terrā viuentium, ne regnū cælorū, ne beatitudinē ſempiternam propter huius mundi amorem, tēporalem honorē, vilem carnis delectationē, aut momentaneæ vitæ huius complacentiam, miſerabiliter, irrecuperabiliterq; perdamus. Sed cū diuino Apoſtolo illud ad Philippenſes veraciter proferamus, Omnia arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam. Poſtremo ex eo quod dictū eſt, Et vidit cū tribularentur, & audiuit orationē eorum, pēſemus inæſtimabilia viſcera infinitæ clementiæ pijſsimi dei, atque in omni anguſtia ad eum cum plena fiducia recurramus, dicētes, Peccauimus cum patribus noſtris, iniuſte egimus, iniquitatē fecimus. Et tunc vtique pœnitebit eum, ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ: dolebitque (ſicut ait ſcriptura) ſuper miſerijs noſtris, & propitius erit. Ex eo autem quod dictū eſt, Et cōmixti ſunt inter gentes, & didicerūt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum, monemur aduertere quàm periculoſum atque nociuū ſit famulis Chriſti, & maxime religioſis ac ſolitarijs cum ſecularibus hominibus conuerſari, mundi rumores inquirere, facta ſeculi recogitare. Hæc nanque cordis puritatem inficiunt, ſtabilitatem animi interrumpunt, diuinam charitatem vehemēter dirimunt, ſolitudinem in horrorem ac nauſeam vertunt, ſeculi falſam dilectionem gignunt ac nutriunt. Summe igitur nobis Carthuſienſibus vitanda ſunt iſta, ſi digne conuerſari optamus vocatione, qua nos ſpiritus ſanctus vocauit.

Margin (right, in order): 1. Iohā. 5 — Exod. 32 — Ezec. 22 — Num. 25 — 3. Re. 19 — Rom. 10 — t. Tim. 4 — Leuit. 10 — Philip. 3. — Abac. 3 — 1. Cor. 1. Margin (left): B (at "Chriſti ſacerdotem aliorū rectorē"), C (at "interrumpunt").

COMMENTARIVS IN PSAL. CVI.

EXPOSITIO TITVLI.

Pſalmi inſuper iam tractandi titulus in verbis ac ſenſu idem eſt cum titulo Pſalmi præcedentis. Nam titulus eius eſt, Alleluia, alleluia. Materia autem pſalmi præſentis, ſecūdum Auguſtinum, eſt gratiarum actio pro vniuerſali redemptione generis humani, facta per Chriſtum, quam ſanctus Dauid ſpiritu reuelante cognouit. Alij verò groſſe procedentes affirmant, quòd Pſalmus iſte ſit gratiarum actio ſeu inuitatio ad gratiarum actionem aliquorum Iudęorum à diuerſis malis liberatorum, & ex omni parte mūdi diuinitus ereptorum à locis ſeu periculis in quibus fuerūt. Sed quoniam prima expoſitio longe cōuenientior eſt, ſubtilior, atque deuotior & textui cōſona, ideo ei prius principaliusq́ue immorandum videtur. Alia verò forſitan tangetur. Inuitans igitur ſanctus Propheta homines omnes ad Chriſti laudem pro omnibus beneficijs eius, ait, Pſal. 105

D (left margin, at "mines omnes")

PRECATIO.

Te domine præcipiente ſileant fluctus tempeſtatum uitæ noſtræ, & ſtatuæ procellam noſtram in aurā tranquillitatis & lætitiæ: ut in portum ſalutis te gubernatore deducti, nos miſericordiæ tuæ opera confiteamur tibi.

EXPOSITIO pſalmi allegorica.

COnfitemini domino, quoniā bonus, quoniā in ſeculū miſericordia eius.]. Verſiculus iſte in expoſitione pſalmi præcedentis, qui ſic incipit ſicut & iſte, ſatis expoſitus eſt. (2) Dicant] ad quos verſus præcedēs hortatur. i. dominum laudent [qui redempti ſunt à domino,] id eſt, quos Chriſtus ſua incarnatione ac paſsione redemit, iuxta illud ad Epheſios, Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. De quo in Apoc. ait Iohan. Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, [quos redemit de manu inimici,] hoc eſt, de poteſtate & ea-

Margin (right): Pſal. 105 (at "Verſiculus iſte") — Ephe. 5 (at "De quo in Apoc.") — Apoc. 1 (at "in ſanguine ſuo")

A fide,ſpe,charitate,donis ſpiritus ſancti,gratia multiformi.Sic etiam animas peccatorum,quę inanes,
vanę, ac vacuæ ſunt quàm diu vitijs ſeruiunt, ſatiat Chriſtus dum ad pœnitentiam cōuertuntur. Et
animam eſurientē,id eſt,vehementer appetentē deo coniungi, deo placere,iuſte conuerſari, ſatiauit
bonis optatis,dando ei quotidianū in ſpiritualib⁹ diuitijs incrementū. Habenti enim dabitur & ab- Matt.25
undabit. Has animas ſeu homines tales ſatiat Chriſtus,nunc inchoatiue & ſecūdum modum ac ſta-
tum vitæ præſentis:non tamē ſatiat eas ſimpliciter,ſed in patria ſatiat eas perfecte,plene ac abſolute,
ſicut ſuperius dictum eſt,Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hinc etiam ſcriptū eſt in Matth. Beati Pſal.16
qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quantum enim anima eſurit, cupit ſeu Matt.5
vult,tantum recipit à deo,tam de gratia in præſenti quàm de gloria in futuro,dummodo vere,pure,
efficaciter,rationabiliter atque inſtanter deſideret. Deus nanque vniuerſis infundit ſecundum quod
ſe præparant,& capaces exiſtunt.Præparatio autem ſeu capacitas iſta in voluntate cōſiſtit, quoniam
deſiderium aperit voluntatē ad recipiendum quod amat. Idcirco deus ſingulis influit quantū deſi-
derant,deſiderio puro,efficaci ac ſtabili.Eſt autem deſiderium purum,quando alieno affectui, ſcili-
cet terreno aut carnali amori,non cōmiſcetur:& efficax,dū quicquid valet, ꝓ adoptione boni deſi-
derati exequitur.Hinc quippe in libro Iob inducitur,Si direxerit homo ad deū cor ſuū,ſpiritū illius Iob 34
B & flatum ad ſe trahet.Et apud Ierem. Quis eſt iſte qui applicet cor ſuum, vt appropinquet mihi, ait Ierem.30
dominus?Quòd autem animam inanem ac eſurientem deus ſic ſatiet,Eſaias fatetur,Deus ſempiter- Eſaię 40
nus dominus dat laſſo virtutem, & robur his qui non ſunt multiplicat.Secundum Aurelium Augu-
ſtinum in pſalmo præſenti tangūtur quatuor tentationes ſeu quatuor mala,à quibus nos eripit Chri
ſtus.Primum malum ſeu prima tentatio eſt,deuiatio in hoc mūdo à deo, ſpiritualisq; fames & men-
tis inopia:a quibus per Chriſtum eripimur,dum in rectam viam perueniendi ad deum deducimur &
ſpiritualiter ſatiamur. Secundum malum ſeu ſecunda tentatio eſt, difficultas ſuperandi concupiſcen
tias,propter conſuetudinem malam & impetum paſsionum:ſic laborantes adiuuat Chriſtus. Tertia,
eſt tentatio tædij,torporis ſeu acediæ,dum homo ſpiritualem laborem faſtidit,& opera bona aggre-
di differt & horret:hunc Chriſtus per gratiam excitat & inflammat. Quarta, eſt difficultas in bene
agendo propter varia impedimenta occurrentia,quæ ſunt velut procellæ ac tempeſtates atq; diſcri-
mina huius maris magni, hoc eſt, mundi iſtius, in quo famulo Chriſti mille impedimenta inquietu-
dinesq́ue occurrunt retrahētes à deo. Ab hoc malo ſaluat nos Chriſtus, mitigādo per gratiam diffi-
cultates huiuſmodi,conferendo videlicet pacem internam,ſtabilemq́ue quietem inter omnia turbu-
lenta vitæ præſentis negotia. Hucuſque ergo egit propheta de liberatione à primo malo, ſeu prima
C tentatione.Nunc agit de ereptione à malo ſecundo.¶(10)SEDENTES in tenebris & vmbra mor
tis vinctos in mendicitate & ferro,] hoc eſt, hos quos Chriſtus ſatiauit ac liberauit qui ſederunt aut
ſedent in tenebris infidelitatis aut ignorantiæ: & vmbra mortis,hoc eſt,vita maligna,quæ eſt imago
mortis æternæ:vinctos, iugo peccati ac ſeruitute diaboli: in mendicitate, hoc eſt, in penuria totius
ſpiritualis boni:& ferro,id eſt,conſuetudine vitioſa,quæ tam fortiter ligat hominē in peccato,quàm
fortiter ligat catena corpus in neruo. Quod autem Chriſtus hos redimat in Eſaia oſtenditur, vbi Eſa.42
deus pater ait ad Chriſtum, Ego dominus vocaui te in iuſtitia,& dedi te in fœdus populi, in lucem
gentium, vt aperires oculos cæcorum, & deduceres de concluſione vinctum, de domo carceris ſe-
dentes in tenebris. Vnde in Euangelio Zacharias clamat ad Chriſtum, Illuminare his qui in tene- Luc.1
bris & in vmbra mortis ſedent. Cur autē homines tāta mala incurrerint,ſubditur,¶(11)QVIA ex-
acerbauerunt,]id eſt,acerba & fugiēda æſtimauerūt[ELOQVIA dei]obedire nolentes.Vel,exacer-
bauerunt eloquia dei.i. deum per ſcripturas ac prædicationem ſeruorum ſuorum,legemq́ue natura-
lem in cordibus omnium ſcriptam,eis loquentem ad iracundiam prouocauerunt,[ET conſiliū altiſ-
ſimi].i.exhortationem diuinam[IRRITAVERVNT].i.irritam fecerunt,atque ſpreuerunt, idolo-
latriam aliaq; peccata nolentes relinquere:prout in Zacharia dominus ait, Noluerunt attendere,& Zach.9
auerterunt ſcapulas recedentes:cor ſuum poſuerūt vt adamantē ne audirent legē. ¶(12) ET humi-
liatum eſt].i. vile factū, confuſum,dæmoniq́ue ſubiectum [IN laboribus] operū malignorum[EO R
D corum.]Vnde in libro Sapientiæ dicunt, Laſſati ſumus in via iniquitatis, & ambulauimus vias diffi- Sapien.5.
ciles Peccatori nánque dedit deus afflictionē & curam ſuperfluam, vt Eccleſiaſtes teſtatur.[INFIR- Eccl.2
MATI ſunt] corde, non potētes à diaboli laqueis reſipiſcere propria poteſtate, [NEC fuit qui adiu-
uaret]niſi deus,qui per Oſee teſtatur,Ego dominus,ſaluator nō eſt præter me: ꝓpterea, ¶(13) ET Oſee 12
clamauerūt ad dominū cum tribularentur]quatenus adiutorium eis rependeret, quod & fecit,quia,
[ET de neceſsitatibus eorum].i.prædictis periculis[LIBERAVIT eos,]ſicut ſubiungitur,¶(14)
ET eduxit eos de tenebris]infidelitatis & ignorantiæ,[ET vmbra mortis,]hoc eſt,priſtina cōuerſa-
tione maligna,[ET vincula eorū,]hoc eſt,oblationes vitiorum,quibus à dęmone capti fuerunt[DI-
RVPIT]ignoſcendo eorū peccatis,& transferendo eos in regnū atque hæreditatem patris cæleſtis.
Hinc enim per Eſaiā Chriſtus ait, Deducā cæcos in viā quam neſciunt, & in ſemitis quas ignorauc-
runt ambulare eos faciā. Et prima Petri Canonica habetur,Redempti eſtis de vana veſtra conuerſa- Eſa.42
tione,prætioſo ſanguine agni immaculati, Dirūpit autē Chriſtus vincula peccatorū,prout in prima 1.Pet.1
Iohannis epiſtola ſcriptū eſt,In hoc apparuit filius dei,vt diſſoluat opera diaboli.Propter tāta igitur 1.Iohā.4
beneficia ¶(15)CONFITEANTVR domino miſericordiæ eius,&c.] ſecundū ſenſum expoſitū.
Aduertendū quoq; quòd hi duo verſus,Et clamauerūt ad dominū,cū tribularētur,&c.Et cōfiteatur
domino miſericordiæ eius,quatuor vicibus repetūtur,ſecundū quod quatuor tentationes in pſalmo
hoc deſcribūtur,à quibus diuinitus liberamur,& pro quarū liberatione domino regratiari tenemur.
¶(16) QVIA cōtriuit portas æreas].i. habitus malos ſeu vitia in anima radicata ex conſuetudine

praua, dominus extirpauit de corde credentiũ, [ET vectes ferreos] quibus portæ muniri ſolent, hoc E
eſt propriarum culparum excuſationes [CONFREGIT,] id eſt, à fidelibus abſtulit, ita quòd non de-
fendunt ſeipſos, ſed culpã ſuam humiliter recognoſcunt. Per hæc nanq; metalla deſignantur pec-
Eſa.48 cata duriſsima, à quorum vinculis anima difficillime ſoluitur. Vnde in vitijs habituato dicitur per
Eſaiam, Scio quià durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frõs tua ænea dicit dominus. Sicut au-
tem portæ vectæ clauduntur, ne qui intus eſt, egrediatur: ſic per excuſationẽ peccati anima claudit
os ſuũ à cõfeſsione ſalubri, & peccata intus latentia nõ aperiuntur neque ſanantur. ℂ(17) SVSCE-
PIT eos] ad pœnitentiam ſalutarẽ ac priſtinã amicitiã [DE VIA iniquitatis eorum,] id eſt, de via ac
Ierem.3 vita eorum iniqua, ſecundum quod per Ieremiam repromittit, Reuertere ad me, & non auertam fa-
ciem meam [PROPTER iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt,] id eſt, propter culpas ſuas puniti ſunt.
Vel, propter iniuſtitias ſuas, id eſt, ex cõſideratione peccatorũ ſuorũ, humiliati ſunt corã te, cõfiten-
tes ſe omni pœna condignos propter ſuos exceſſus. Deinde deſcribitur tertiũ malum quod eſt faſti-
dium boni, ℂ(18) OMNEM eſcam] ſpiritalem. i. omnẽ bonam operationẽ quæ mentẽ in vita gratiæ
conſeruat, alit, ac perficit [ABOMINATA eſt anima eorum] ex tẽtatione acediæ, ex defectu feruo-
ris in deo, & torporis ignauia, [ET appropinquauerũt vſq; ad portas mortis,] id eſt, pene conſenſe-
runt huic faſtidio, ſicq; mortalibus peccatis, quę ſunt portæ mortis atq; inferni, appropinquauerũt.
Si enim ex tali abominatione operis boni, neglexiſſent mãdata dei, peccaſſent mortaliter & ingreſsi
fuiſſent portas mortis ſpiritualis, æternalis, ac infernalis, ſed diuinitus præſeruati ſunt ne eas intra-
rent. Nam ℂ(19) ET clamauerunt ad dominum] pro infuſione ſanctæ deuotionis [CVM tribularen-
tur,] hoc eſt, cordialiter affligerentur ex tali torpore, [ET de neceſsitatibus eorum]. i. prædictis an-
guſtijs [LIBERAVIT eos,] fortitudinem, charitatisq; feruorẽ excitando in ipſis. ℂ(20) MISIT] F
Iohã.1 deus pater [VERBVM ſuum]. i. filiũ ſuum vnigenitum, de quo ſcriptũ eſt, In principio erat verbum.
Ibidem Hunc miſit per incarnationem in mundum: iuxta illud, Verbum caro factum eſt, & habitauit in no-
bis, [ET ſanauit eos] à vulneribus animę, [ET eripuit eos de interitionibus eorum]. i. à peccatis qui-
Ezec.18 bus moritur anima, prout in Ezechiele aſſeritur, Anima quę peccauerit, ipſa morietur. Hinc enim in
1.Iohã. 4 1. Iohan. canon. ait ſcriptura, Pater miſit filium ſuum ſaluatorem mundi. Vel, deus miſit verbũ ſuum,
id eſt, effectum verbi ſui, videlicet gratiã. Vel, verbũ, hoc eſt, prædicationem verbi cæleſtis, qua ani-
Sapiẽ.16. ma infirma ſanatur. Quemadmodum in lib. Sapientiæ ſcriptũ eſt, Sermo tuus domine ſanat omnia.
ℂ(21) CONFITEANTVR domino miſericordiæ eius] ſicut iam dictũ eſt. ℂ(22) ET ſacrificent]
Pſal.25 filij hominũ [SACRIFICIVM laudis] domino qui bonorũ noſtrorum nõ eget, ſed humili laude &
Pſal.49 ſpirituali ſacrificio delectatur magis, quàm omnibus holocauſtis veteris legis. Vnde ſuperius dixit,
Sacrificiũ laudis honorificabit me, [ET annuncient]. i. alijs prædicẽt, vel apud ſe recitent [OPERA
eius]. i. mirabilia Chriſti, beneficia. ſ. & miſericordias eius [IN exultatione] i. cũ ſpirituali lętitia ex di
uina charitate manãte. Qui enim diligit deũ in annũciatione operũ eius cordetenus gloriatur, ſicut
Pſal. 70 ſuperius dictũ eſt. Exultabũt labia mea, cum cantauero tibi. ℂ(23) QVI deſcẽdunt mare,] hoc eſt,
qui ab exercitijs contẽplatiuæ vitæ ſe deponunt ad opera vitæ actiuæ, cõſulendo ſaluti proximorũ, G
& mare, hoc eſt, mundũ intrantes, ſeu homines accedẽtes [FACIENTES operationẽ,] hoc eſt, piam
Apoc.17. exhortationẽ, diligentẽ inquiſitionẽ, iuſtã correctionẽ [IN aquis multis]. i. in populis plurimis. Aquę
enim multæ, populi multi ſunt, ſecundũ Iohannẽ in Apocal. Boni nanq; paſtores, & aliorũ cultores
multas adhibent operationes ſubiectis, quatenus eos purgent, illuminent, atque perficiant. ℂ(24)
IPSI] prelati & contẽplatiui ſic deſcendentes [VIDERVNT] oculo fidei [OPERA domini]. i. facta
Chriſti in euangelio clare digeſta, ſeu omnia opera creatoris in ſacris ſcripturis expreſſa, [ET mira-
bilia eius] ſpiritualiter viderunt [IN profundo]. i. in alto intellectu, per quẽ hiſtorialia myſtice intel-
lexerunt. Sicut quòd connubium Salomonis cum filia Pharaonis ſignificauit deſponſationẽ eccle-
ſiæ ex gentilibus congregatæ cum Chriſto: & venditio Ioſeph, Chriſti venditionem. Ionæ quoque
in ventre ceti triduana permanſio Chriſti ſepulturã præfigurauit. Vel, viderũt mirabilia dei in pro-
fundo, id eſt, in ſecreto cordis humani, quod dicitur profundum, quia eſt inſcrutabile: iuxta illud in
Ierem. Prauũ eſt cor hominis, & inſcrutabile: & in hoc profundo vident paſtores mirabilia dei, quan
do ad exhortationem eorum corda dura in lachrymas reſoluuntur. Animæ ſpiritualiter mortuæ ad
vitam gratiæ ſuſcitantur, peccatores indurati ad pœnitentiã conuertuntur, incontinentes, & qui in-
terdum vix modico tempore poterant continere, tota vita ſua continentiam ſeruant, ſuperbi humi-
les fiunt, iracundi miteſcunt. Hæc ſunt mirabilia dei, quia ſecundum Auguſtinum, maior eſt impij H
iuſtificatio quàm mundi creatio. Conſequenter deſcribitur periculum ſeu tẽtatio tẽpeſtatis, ℂ(25)
DIXIT] deus, cuius dicere eſt facere, [ET ſtetit,] id eſt, ſtabilis fuit atq; inualuit [SPIRITVS pro-
cellæ], id eſt, perſecutio tyrannica in fideles, ſeu tentatio grauis. Hanc procellam deus dixit, id eſt,
permiſit eſſe ad maius meritum electorum ſuorum, [ET exaltati,] hoc eſt, firmati & aucti [SVNT flu-
ctus eius,] id eſt, motus perſecutionum iſtarum, quoniam dum deus permittit, augentur tribulatio-
nes iuſtorum, & inualeſcit crudelitas peruerſorum. ℂ(26) ASCENDVNT vſque ad cælos,] id eſt,
perſecutores & tentationes eriguntur in altum contra deum omnipotentem, crudelitasque eorum
atque peruerſitas propter magnitudinem ſuam penetrat cælos, quoniam prouocat deũ ad vehemen-
tem vindictam. Vnde ſecundo Paralip. filijs Iſrael dicitur, Crudelitas veſtra vſque ad cælos perue-
nit, [ET DESCENDVNT VSQVE ad abyſſos,] id eſt, turpiter & carnaliter viuunt, & tandem
deficiunt, & in infernum labuntur. Vel, deſcendunt vſque ad abyſſos, id eſt, quantum ſe contra
Iob 21 deum extollunt, tantum humiliantur à deo, ac pereunt. Iuxta illud in libro Iob, Si aſcenderit vſque
ad cælum ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur. Vnde in

A Eſaia dicitur ſuperbo,qui ſupra aſtra cæli ſolium ſuum eaaltare molitus eſt. Verũtamen in inferuum Eſaię 14
detraheris in profundum laci.[ANIMA eorum in malis tabeſcebat]id eſt,in proprijs peccatis con-
tabuit,aruit,& defecit:quemadmodum Ierem.fatetur, Vnuſquiſq; in iniquitatibus ſuis tabeſcet. Et
iterum,Omnis qui comederit vuam acerbam,obſtupeſcent dentes eius.Qui enim alij nocumentum
inferre conatur,primo ſeipſum interimit,& vniuſcuiuſq; malitia in ſeipſum reduudat.Propter quod
in Prouerbiorum libro Salomon faſſus eſt, Iuiquitates ſuæ capieut impium, & funibus peccatorum
ſuorum conſtringetur.Vel,Aſcendunt vſque ad cælos,id eſt,fideles tam dire afflicti orando & con-
templando cælos aſcendunt,vſque ad Chriſtum,quatenus ea cõſideratione præmiorum cæleſtium
facilius omnia patiãtur.Nam conſideratio præmij minuit vim flagelli. Et deſcendunt vſque ad abyſ
ſos,id eſt, poſt tantam contemplationem ex gratia acquiſitam, iterum ex humana fragilitate cadunt
ad cogitationes carnales,ad phantaſmata inutilia,ad occupationes indignas.Nam & Paulus poſt ra-
ptum paſſus eſt ſtimulum carnis. Hoc autẽ deus permittit, vt homo perpẽdat quid habeat ea ſeipſo,
quid item ex deo. Vel deſcendunt vſque ad abyſſos,conſiderando tormenta inferni,ex quorum con
ſideratione tolerabilia fiunt omuia mundi ſupplicia. Anima eorum,ſic afflictorum,in malis,hoc eſt,
in pœnis & culpis,quibus vndique circũdantur homines in hac miſera vita, iu qua iuſtus ſepties ca-
B dit in die,tabeſcebat, id eſt, tædio atque triſtitia affecta & languens effecta eſt, ſicut in Threnis ait
Ieremias,Propterea in dolore mœſtum factum eſt cor noſtrum, ideo conteuebrati ſunt oculi noſtri.
❡(27)TVRBATI ſunt]animo,[ET moti ſunt]à recto iudicio rationis[SICVT ebrius] ſequendo
impetus paſsionum, atque irrationabiles motus,[ET omnis ſapientia eorum,] quam tempore tran-
quillitatis videbantur habere [DEVORATA eſt] tempore perſecutionis ſeu tentationis, ita quòd
actus rationis paſsioni ſuccubuit,& inſipientia eorum ſapientiæ actum impediuit. Multi nanq; tem-
pore pacis,quietis, proſperitatis & iucunditatis,virtuoſi ac ſapientes apparent. Sed dum aduerſitas,
inquietudo & tribulatio eis ſuperuenit,ſuperãtur,ratio cadit,ſenſualitas dominatur, virtus ſuccum-
bit,& vitia præualent. Vnde & Chriſtus de quibuſdam ait in euangelio, Hi radices nõ habent, quia Luc.8
ad tempus credunt,& iu tempore tentationis recedunt. Et rurſus alio in loco ait de eo,qui non facit
quod ſcit eſſe agendum,ſed ex paſsione aut perſecutione cadit à medio rationis,ſimilis erit viro ſtul- Matt.7
to,qui ædificauit domum ſuam ſupra arenam. Venerunt flumina,flauerunt venti,& cecidit, fuitque
ruina eius magna.Hæc autẽ præcipue iam dicũtur de rectoribus aliorũ,qui propter varias cauſas at-
que negotia ſubditorumque imperfectionem cadere ſolent à fortitudine mentis & recto iudicio ra-
tionis,iræ & impatientiæ motum admittẽtes. Talibus ergo præſertim,imò omnibus nobis orandum Pſalm.50
eſt: vt deus cor noſtrum quotidie in ipſo confirmet, ne in aduerſis, atque turbulentijs aliorum fran-
C gatur,quia vt ait Apoſtolus ad Hebræos,Optimũ eſt gratia ſtabiliri cor. Inhoneſtum nanque ac tur- Heb.13
pe eſt viro erudito,& maxime aliorum rectori,in aduerſis deficere.Propter quod in libro Iob dicitur
ei,qui videbatur propter aduerſa turbatus, Vbi eſt timor tuus, fortitudo tua,patientia tua, & perfe- Iob 5
ctio viarum tuarum? ❡(28)ET clamauerunt ad dominum,]qui vt propheta Naum teſtatur, Incre- Naum 1
pat mare,& exiccat illud[CVM tribularentur]tantis aduerſis,dicẽtes cum Petro, Domine ſalua nos, Mat.8
perimus Nec fruſtra: nam[ET de neceſsitatibus eorum,]id eſt, prędictis periculis[EDVXIT eos.]
Non enim ſinit nos tentari ſupra id quod poſſumus. ❡(29)ET STATVIT procellam eius,]hoc 1.Cor.10.
eſt,ſtrepitum perſecutionis,aſperitatem aduerſitatis,& motum tentationis mutauit[IN AVRAM,]
id eſt,ventum leniter flantem, ita quòd aduerſitatem mitigauit, & tranquillitatis ſerenitatem menti
infudit.Non tamen tentationem penitus abſtulit,quia(vt ait Auguſtinus)perſeuera vſque in finem,
quoniam tentatio perſeuerat vſque in finem.Sic ergo petamus vnam auferri, vt aliam præſtolemur.
[ET SILVERVNT FLVCTVS EIVS,] hoc eſt, impugnationes tentationum ceſſauerunt ad
tempus.❡(30)ET lætati ſunt]in domino homines exonerati à iugo tentationũ. Vnde in libro To- Tob.3
biæ ſcriptum eſt, Non delectaris domine in perditionibus noſtris,quia poſt tẽpeſtatem tranquillum
facis, & poſt fletum eaultationem infundis. Et lætati ſunt,gloriantes in domino de ſua liberatione,
[QVIA ſiluerunt]fluctus perſecutionũ iſtarum. Hinc nanq; Tobias ſanatus ait,Benedico te domine, Tob.11
D quoniam tu caſtigaſti me,& tu ſanaſti me. Apoſt.quoq;, Benedictus deus, qui cõſolatur nos in omni 2.Cor.1
tribulatione noſtra,[ET deduxit eos in portum voluntatis eorum,]hoc eſt,in pacem omnibus mor-
talibus deſideratam,in perfectione optatã, ad conſcientiæ ſecuritatẽ, ad tranquillitatẽ dulciſsimã,&
poſt huius vitæ decurſum ad patriã electorũ, Qui enim aduerſa fortiter tolerat,& triſtibꝰ cauſis Chri Iohã.16
ſto fidelis ac ſtabilis permanet,ad hunc portũ pacis ac conſolationis perduci meretur.Propter quod 2.Cor.1
dicit Saluator diſcipulis, Amẽ dico vobis,quia plorabitis & flebitis vos: mundus autẽ gaudebit,ſed Ibidem
triſtitia veſtra vertetur in gaudiũ. Et Apoſt.ad Corint.ait, Scitote,quoniã ſicut ſocij paſsionũ eſtis,ſic
eritis & conſolationis. Itẽq;, Sicut abundãt paſsiones Chriſti in nobis: ita per Chriſtũ abundat cõ-
ſolatio noſtra. ❡(31)CONFITEANTVR domino miſericordiæ eius,&c.]eo quòd poſt tantã per-
ſecutionẽ tantã pacem largitus ſit.[ET exaltent eum].i. magnifice verbo & opere eum honorẽt [IN
eccleſia plebis].i.in congragatione fidelium,[ET in cathedra ſeniorũ,]hoc eſt,in loco ac ſede ſupe-
riorũ[LAVDENT eum]qui ſedẽt in cathedra tali. Vult ergo Propheta,vt omnes deum vnanimiter Apoc.19.
laudent magni, & parui,ſuperiores & inferiores: quemadmodum in Apocal. dicitur, Laudem dici- Rom.16
te deo noſtro omnes ſerui eius,& qui timetis eum puſilli & magni. Et Apoſtolus ad Romanos, Deus
patientiæ & ſolatij det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Ieſum Chriſtum,vt vnanimes
vno ore honorificẽtis deum. ❡(32)POSVIT flumina in deſertum].i.deus fluenta gratiæ atque do-
ctrinæ in corda gentilium deriuauit. Gentilitas nanque deſertum vocatur:iuxta illud Eſa. Lætabi- Eſa.34
tur deſerta & inuia,& exultabit ſolitudo. Demum dum deus mẽtem noſtram cælitus gratia ſua per-

fundit, flumina ponit in deſertum, [ET exitus aquarum,] id eſt, ſynagogam Iudęorum quæ alijs plu- E
Iohã. 9 uiam prædicationis influere conſueuit, poſuit [IN SITIM,] quoniam propter incredulitatem ipſo-
rum priuati ſunt vera ſapientia Chriſti. Et huic ſimile eſt quod Chriſtus teſtatur, In iudicium ego in
hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. In Chriſti nanque aduen-
Eſai. 52 tu cœpit Iudæa excæcari, quę ante videbat: Gentilitas quoque illuminari, quæ ante caligabat. Nam
quem Iudæi futurum credebant, præſentem non nouerant. Gentiles verò per prædicationem Chri-
ſti & apoſtolorum radio ſapientiæ illuſtrati ſunt: ideoque in Eſaia habetur, Quibus nõ eſt narratum
de eo viderunt, & qui non audierunt contemplati ſunt. Poſuit etiam deus. ¶(33) TERRAM fructi-
feram in ſalſuginem,] id eſt, Iudæam ſeu ſynagogam olim doctrina & vita fœcundam fecit ſiccam
& ſterilem, abſtrahendo à populo Iudæorum gratiæ infuſionem: quemadmodum in Oſee vaticinio
inducitur, Radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient. Hoc autem fecit [A MALITIA
Ibidem. inhabitantium in ea,] id eſt, propter peccata populi huius. Secũdum quod rurſus Oſee teſtatur, Ab-
Ierem. 18 ijciet eos dominus deus meus, quia non audierunt vocem eius. Et per Ieremiam dominus ait, Com-
putreſcere faciam ſuperbiam populi huius peſsimi, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in pra-
uitate cordis ſui. ¶(34) POSVIT deſertum,] hoc eſt, gentilitatẽ [IN ſtagna aquarum,] id eſt, in ſta-
bilem exuberantiam ſpiritualium gratiarum atq; cæleſtium doctrinarum. Nam vbi abundauit ini-
Rom. 5 quitas, ſuperabundauit & gratia, [ET TERRAM ſine aqua,] id eſt, gentes quondam ſine diuina il-
luminatione & gratia exiſtentes poſuit [IN exitus aquarum,] id eſt, tam copioſam gratiam eis per
prædicationem apoſtolorum infudit, quòd etiam ipſi alios docere atque conuertere potuerunt. Vn-
Ephe. 2 de ad Epheſios Apoſtolus, Reuelatum eſt (inquit) ſanctis apoſtolis & prophetis in ſpiritu, eſſe gen-
tes cohæredes, & concorporales promiſsionis dei in Chriſto Ieſu. ¶(35) ET COLLOCAVIT] F
deus [ILLIC,] hoc eſt, in prædicta affluentia gratiæ atque doctrinæ cæleſtis [ESVRIENTES] iu-
ſtitiam, qui auide receperunt fidem catholicam, & verbi cæleſtis prædicationem, quemadmodum in
Act. 17 Actibus apoſtolorum de Theſſalonicenſibus ſcriptum eſt, Nobiliores ea eis cum omni auiditate ſu-
ſceperunt verbum domini, quotidie ſcrutantes ſcripturas, [ET CONSTITVERVNT ciuitatem
habitationis,] id eſt, eccleſiam militantem, quæ eſt ciuitas dei & domus Chriſti ea fidelibus collecta
atque constructa. ¶(36) ET] ipſi apoſtoli ac ſucceſſores & imitatores eorum, [SEMINAVERVNT
agros,] hoc eſt, homines in mundo morantes fœcundauerunt & impleuerunt verbo dei, mittendo
in corda ipſorum euangelium Saluatoris. Vt enim apud Matthęum Chriſtus aſſerit, Semen eſt ver-
bum dei, ager verò eſt mundus. Apoſtoli autem hoc ſemine mundum impleuerunt, quemadmodum
Matt. 13. in Eſaia dictum eſt, Florebit & germinabit Iſrael, & implebit faciẽ orbis ſemine. Huius ſeminis fru-
Eſa. 27 ctum non protulerunt Iudæi, ſed gentes: & ideo Chriſtus apud Matth. eis loquutus eſt, Auferetur à
Mat. 21 vobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius [ET PLANTAVERVNT vineas,] id eſt, ec-
cleſias particulares fundauerũt in Chriſto. Nam Petrus plantauit vineam Chriſti in Italia, Iohan. in
Act. 4 Aſia, Thomas in India. Quod autem eccleſia appelletur vinea, conſtat ex eo quod in Eſaiæ habetur
Act. 12. vaticinio. Vinea domini exercituum domus Iſrael eſt, [ET FECERVNT fructum natiuitatis,] id G
Eſai. 5 eſt, multos genuerunt in Chriſto: quemadmodum ait Apoſtolus in Chriſto Ieſu per euangelium e-
1. Cor. 4 go vos genui. Tot enim ſpiritualiter genuerunt, quot ad Chriſtum conuerterunt. ¶(37) ET BE-
nedixit eis] deus, id eſt, gratiam copioſam contulit eis, prout in Actis apoſtolorum legitur, Diſcipu-
Act. 13 li replebantur gaudio, & ſpiritu ſancto, [ET multiplicati ſunt nimis] merito & numero: ſecundum
quòd Lucas in actis dicit, Dominus quotidie augebat, qui ſalui fierent, [ET iumenta eorum,] id eſt,
Act. 2 idiotas, & ſimplices iugum domini ſuper ſe humiliter baiulantes [NON minorauit.] nam talium plu-
res à deo electi ſunt, quàm nobilium & ſapientum. Vnde ad Corinthios dicit Apoſtolus, Videte vo
1. Cor. 1 cationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecũdum carnem, non multi potentes, non multi
nobiles ſunt inter vos. Sed quæ ſtulta & abiecta ſunt mundi, elegit deus, vt confundat ſapientes.
¶(38) ET PAVCI facti ſunt] fideles in aliquibus locis atque eccleſijs, per occiſionem eorum à
tyrannis ac impijs, [ET VEXATI ſunt à tribulatione malorum] qui pios affligunt, [ET dolore] eis
inflicto à tyrannis & perfidis. Sæpe nanque infideles vrbes & villas, terras atque eccleſias Chriſtia-
norum vaſtauerunt, deſtruxerunt, & fideles occiderunt. ¶(39) EFFVSA eſt contentio ſuper prin-
cipes,] id eſt, maiores perſequentium Chriſtianos in contentionem verſi ſunt, vel contra ſeinuicem
vel contra veritatem fidei Chriſtianæ, vel contra principes Chriſtianos,] ET ERRARE fecit,] id
eſt, permiſit [EOS] deus [IN inuio,] id eſt, in infidelitate, in qua nulla eſt via perueniendi ad vltimum H
finem, [ET NON in via,] id eſt, in fide vera, quia nec fidem habuerũt. ¶(40) ET ADIVVIT pau-
perem de inopia,] id eſt, populum gentilem ſpiritualibus diuitijs deſtitutum ſubleuauit de iſta penu
ria, ditans eum ſpiritualibus bonis. [ET POSVIT] eos, [SICVT OVES familias,] id eſt, ſic eos in
domo ſua (quæ eſt eccleſia) collocauit, pauit, & cuſtodiuit, quẽadmodum paſtor oues ſuas cuſtodit,
locat, & alit. Vnde apud Iohannem Chriſtus, Alias (inquit) oues habeo, quæ non ſunt de hoc ouili,
& illas oportet me adducere. Vel, adiuuit pauperem, id eſt, humilem, de inopia, exaudiendo precem
Iohan. 10 ipſius. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Porrò in tantum adiuuat eum de
inopia, vt dicat in Euangelio, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Quid
Iacob. 4 ergo hoc paupere ditius, cui promiſſa eſt cæleſtis regni poſſeſsio? Merito igitur ait Tobias, Noli ti-
Matt. 5 mere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, ſed habebimus multa bona, ſi timuerimus deum. Et
Tob. 4 Apoſtolus ad Corinthios, Altiſsima paupertas eorum abundauit in diuitias ſimplicitatis eorum.
2. Cor. 8 ¶(41) VIDEBVNT RECTI,] id eſt, prędictas miſericordias dei iuſti intelligent, [ET lætabun-
tur] in deo propter beneficia eius tam copioſa, [ET OMNIS iniquitas,] id eſt, omnis iniquus contra

A veritatem & contra iuſtos impudenter,inſolenterque garriens,ſcilicet dæmon, tyrannus,falſus fra-
ter,atque hæreticus[OPPILABIT,]id eſt,claudet [os ſuum,]quoniam ab ipſa veritate vincetur, &
confundetur, & tandem à Chriſto reprobabitur,atque damnabitur. Propter quod apud Eſaiam do-
minus ait ſuperbo,Ponam circulum in naribus tuis,& frenum in maxillis tuis.Sæpe etiam impij qui Eſa.38
iuſtis detrahunt, dum conuerſationem eorum ſanctam conſpiciunt, ſilent à malo , eoſque interdum
commendant quibus detrahebant.Hinc enim Princeps apoſtolorum ait,Hæc eſt voluntas dei vt be 1. Pet.4
nefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. ¶(42) QVIS ſapiens
& cuſtodiet hæc?]id eſt,qui vere ſapiens eſt, iſta memoriter retinebit,ſpiritualiter ſumet, ſeque ino-
pem reputabit,[ET intelliget miſericordias domini].i.multiplicem gratiam ſibi ac cęteris præſtitam
diligenter penſabit, per experientiamque cognoſcet quàm pius & clemēs ſit dominus, pater miſeri-
cordiarum, & deus totius conſolationis. Et huic ſimile eſt quod Oſee propheta dicit, Quis ſapiens 2.Cor.1
& intelliget iſta,intelliget & faciet hæc? Sed videtur contrarium quod in Euangelio veritas aſtruit, Oſee 14.
Confiteor(inquiens)tibi pater domine cæli & terræ,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & pruden- Lucę 10
tibus. Et reſpondendum quòd Chriſtus loquitur ibi de ſapientibus huius mundi,quorum ſapiētiam 1.Cor.1.
deus ſtultam facit.Nunc autem fit ſermo de vere ſapientibus,à ſpiritu ſancto illuminatis.

B ¶EXPOSITIO literalis eiuſdem Pſalmi.

QVidam autem hunc pſalmum ad literam exponunt de ſolis Iudæis,corporalibuſque periculis à
quibus diuinitus liberati ſunt:& eſt expoſitio iſta ſatis infructuoſa,nec literæ conſonat in qui-
buſdam. Ait itaque,Confitemini domino,ſicut expoſitum eſt. Dicant qui redempti ſunt à diuerſis pe
riculis,à domino deo Iſrael,quos redemit de manu inimici & tyranni,eos qualitercunque affligen-
tis,de regionibus,in quibus erant diſperſi,congregauit eos, reducendo eos in terram patrum ſuorū,
ſicut per Ezechielem dixit,Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de nationibus, & inducam Ezec.36.
vos in terram veſtram. A ſolis ortu & occaſu,ab aquilone & mari,id eſt,à terris Iudææ vicinis ex o-
mni latere eius,ſecundum quod quædam terræ reſpectu eius ſunt orientales, quædam occidentales,
&c.in quibus quidam Iudæorum fuerunt diſperſi, & à quibus reducti ſunt . Errauerunt in ſolitudi-
ne,id eſt,deſerto,in inaquoſo,id eſt,in loco ſicco, quia in deſertis nullæ aut modicæ aquæ reperiun-
tur. Viam ciuitatis habitaculi,id eſt,iter tritum ac certum ad ciuitatem aliquam ducens,in qua ſecu-
re habitare poſſent,non inuenerunt,quia in locis deſerti nō inueniuntur itinera ſtrata. Et quia ex ta-
li deuiatione ſequitur fames ac ſitis,ideo ſubditur, Eſuriētes,& ſitientes, panē & potum corporeum,
C anima eorum in ipſis defecit,à naturali vigore. Et clamauerūt ad dominum pro recto meatu. Et de-
duxit eos in viam rectam,vt irent in ciuitatem habitationis,in qua tutè manerent. Propterea,Confi-
teantur domino miſericordiæ eius,&c. Quia ſatiauit animam inanem,id eſt,hominem,vacuumven-
trem habentem,& animam.i.hominem, eſurientem ſatiauit bonis,cibi ac potus. Deinde ponitur li-
beratio à captiuitate, Sedentes in tenebris,id eſt,in carceribus tenebroſis,& vmbra mortis. Nam ta-
lia loca ſunt morti ſimilia,propter afflictiones grauiſſimas. vinctos in mēdicitate,id eſt,parco victu,
& ferro,id eſt,catenis. Captis enim datur modicus cibus. Hos ergo redemit : qui ideo capti erant,
Quia exacerbauerunt eloquia dei,&c. Et eduxit eos de tenebris,id eſt,prædictis ergaſtulis,& vmbra
mortis,id eſt,miſera vita captiuitatis,quæ morti eſt ſimilis,& vincula eorum, quibus erant ligati,di-
rupit. Quia contriuit portas æreas,quibus erant concluſi. Omnem eſcam,corporalem,abominata eſt
anima eorum,ex graui corporis infirmitate: & appropinquauerunt vſq; ad portas mortis,id eſt,ad a-
gonem,quia ſanari ſe poſſe deſperauerunt. Miſit verbū ſuum,id eſt,dicendo præcepit,& ſanauit eos,
& eripuit eos de interioribus eorum,id eſt,de languoribus mortem inducentibus. Conſequenter a-
gitur de liberatione à tempeſtatibus atque periculis maris, Qui deſcendunt mare in nauibus,ad na-
uigandum in eo,facientes operationē in aquis multis.i.in mari diuerſos labores exercentes. Ipſi vi-
derunt opera domini,quæ natant in mari,ſcilicet piſces & alia quædam inſolita,quæ frequenter ap-
parent in mari. Vnde ſubiungitur, Et mirabilia eius,viderunt in profundo,maris, videlicet monſtra,
D beluaſque marinas. Dixit deus & ſtetit,id eſt,ſurrexit atque inualuit, ſpiritus procellæ,id eſt,ventus
& motus tempeſtatis, & exaltati ſunt fluctus eius, id eſt, in altum aſcenderunt & intumuerunt gur-
gites maris. Aſcenderunt vſque ad cælos,id eſt,mari ſic intumeſcente,naues & nautæ in eis exiſten-
tes,aſcendunt in magnam altitudinem aeris,& deſcendunt vſque ad abyſſos, id eſt, in magnam ma-
ris profunditatem,ſecundum quod fluctus deſcendunt:anima eorum,id eſt,nautarum, in malis pœ-
næ tabeſcebat, propter pericula imminentia. Turbati ſunt,corde,& moti ſunt,corpore. timore, at-
que tremore,ſicut ebrius,qui ſtare & ratione vti non poteſt perfecte.& omnis ſapientia eorum deuo
rata eſt,quia in tantis periculis neſciūt ſibi conſulere,quoniam magnæ paſſiones actum rationis im-
pediunt,eo quòd virtutem phantaſticam multum deordinent. Et ſtatuit procellam eius, id eſt, deus
tempeſtatem maris conuertit,in auram,id eſt,in ventum ſuauem & ſtatum quietum: & ſiluerunt flu-
ctus eius,id eſt,fluctus maris à ſuo ſtrepitu ceſſauerunt. Et lætati ſunt nautæ,quia ſiluerūt,hi fluctus,
& deduxit eos,deus,in portum voluntatis eorum,id eſt,in portum optatum. Poſuit,deus,flumina in
deſertū,id eſt,aquas fluuiorū fecit deficere,ita quòd terra ante aquis irrigua ſiccata eſt tanquā deſer-
tum:& exitus aquarum in ſitim,id eſt,terram aquis fluentem fecit ſitibundam & ſterilem. Terrā fru-
ctiferam,poſuit in ſalſuginem,id eſt, ſterilem fecit,à malitia inhabitātium in ea, id eſt,propter inco-
larum eius peccata. Poſuit deſertū in ſtagna aquarū.i. terrā aridam fecit aquoſam, & terrā ſine aqua,
poſuit,in exitus aquarū,id eſt, abundantem in aquis . Hæc omnia agit prouidentia dei ſecundū exi-
gentiam diuinæ iuſtitiæ & meritorū vitæ humanæ. Et collocauit illic, id eſt,in terra aquoſa & vbe-

ti,eſurientes.i.fructibus terræ indigentes:& conſtituerűt ciuitatem habitationis,id eſt, loca habita- E
bilia conſtruxerunt iuxta terram tam fertilem, quatenus eam colere, eiuſque fructus percipere poſ-
ſent. Et ſeminauerunt agros,pro cibo acquirendo, & plantauerunt vineas,pro potu habendo, & fe-
cerunt fructum natiuitatis,id eſt,terram & vineas ſic coluerunt,quòd fructum conuenientem protu
lerunt. Et benedixit eis.i.hominibus dona ſuæ pietatis donauit, & multiplicati ſunt nimis, in terra
tam bona ex benedictione diuina,& iumēta eorű non minorauit .i. pecora multiplicauit. Et, iterum
propter ſua peccata recentia,pauci facti ſunt,numero,quia partim occiſi ſunt,aut alias perierunt, eo
quòd deű venerati non ſunt, & vexati ſunt à tribulatione malorum & dolore,ex pœna eis inflicta à
prauis hominibus, & propter dolorem intrinſecű quem conceperunt ex morte propinquorum ſuo-
rum, per quorum interitum pauci effecti ſunt. Effuſa eſt contentio ſuper principes, id eſt, principes
inter ſe diſcordes fuerűt, & errare fecit eos in inuio, id eſt,deus iuſto iudicio permiſit eos à recta ra-
tione deficere & non in via, quia nec in bona via dirigi meruerant. Et adiuuit pauperem de inopia,
ipſum ditãdo:& poſuit ſicut oues familias,id eſt, in principibus inter ſe diſcordantibus, multiplica-
uit filios ſubditorum. Cætera patent in præcedenti articulo. Si autem iſte eſſet ſenſus à propheta in-
tentus,neſcio cur in fine pſalmi præſentis tam ſpecialiter ac nouiter diceret, Quis ſapiens & cuſto-
diet hæc? In quo vtique innuit pſalmum præſentem aliquid ſingulariter myſticum,fructuoſum,atq;
profundum continere. Idcirco non puto ſenſum iſtum tam ſuperficialem ac rudem à ſancto prophe-
ta finaliter aut principaliter fuiſſe intētum: ſed quemadmodum aſſerit Auguſtinus,præcedentis ar-
ticuli expoſitio vere exprimit ſenſum literalem pſalmi præſentis.

COMMENTARIVS IN PSAL. CVII. F

❡EXPOSITIO TITVLI.

Titulus pſalmi præſentis eſt, Canticum pſalmus ipſi Dauid, id eſt,ſcriptura hæc ſeu iſte tracta-
tus,eſt canticum,quia ſpiritualem lætitiam continet, & pſalmus,quoniam ad operationē bo-
nam nos admonet:& conuenit ipſi Dauid ſecundum triplicem modum. Conuenit enim ſan-
cto Dauid prophetæ ſicut authori,& ſicut ex circunſtantia literæ tangitur, Pſalmus iſte eſt exultatio
Dauid regis in domino gloriantis, & ei de ſuis beneficijs gratias referentis,ſcilicet de victoria ſibi à
deo conceſſa & reſtitutione regni Iſrael in ſtatum bonum. Conuenit etiam ipſi Dauid,id eſt,Chriſto
per Dauid ſignificato,& hoc ſecundum allegoricum intellectum. Multa nanque contigerant ſancto
Dauid in figura domini Saluatoris. Conuenit quoque Dauid,id eſt,eccleſiæ ſeu vnicuiq; Chriſtia-
no pulchro interius ac manuforti in domino. Sed quoniã expoſitio illa de Chriſto dulcior,fructuo-
ſior,deuotiorque conſiſtit,idcirco eam in primis introducere expedit. Chriſtus ergo ſecűdum quòd
homo,deo patri in cunctis obediens,ait ad patrem ſeu totam ſuperbeatiſsimam trinitatem.

PRECATIO. G

*Deus qui omne quod ſyncerű & mundű eſt amas, & caſtas fidelių mētes inhabitas,benignitatis munificētia ab omni
nos cõtagione expurga, ut & in te ſemper paratű cor habeamus, & digni in gloria tua tibi cãtemus & pſallamus.*

❡EXPOSITIO pſalmi.

PARATVM cor meum] .i. voluntas mea tibi parere parata eſt [DEVS] pater.
Et reſumit ad confirmationē eius,quod dixit [PARATVM cor meum.] Para-
tum (inquam) ad agenda tibi placentia: paratum ad ſuſtinendum humanæ re-
Iohã.6 demptioni neceſſaria: paratum ad laudem, & paratum ad opus. Hinc enim a-
pud Iohannem Chriſtus teſtatur, Deſcendi de cælo, non vt faciam volunta-
Matt. 26 tem meam, ſed eius qui miſit me. Et apud Matthæum ait ad patrem, Non ſicut
ego volo,ſed ſicut tu. [CANTABO & pſallam].i.verbis atque operibus te lau
dabo,& tibi gratias agã [IN gloria mea].i.in clara notitia laudibus mixta,quã
notitiã mihi dediſti de tua bonitate ac maieſtate. Niſi enim quis deű cognoſcat, eű laudare nõ valet,
Iohã.8 propterea ſicut Chriſtus homo ſeu anima Chriſti deű excellentiſsime nouerat in hac vita, ſic perfe-
Ibidem. ctiſsime deo decantauit,pſalmumque dixit. Vel,pſallã in gloria mea.i.in omni dignitate gratiæ mihi
infuſæ,ita quòd omnia bona meæ humanitati collata in tuis præconijs occupabo,nec vnq̃ à tuo ho- H
nore ceſſabo, ſecundum ꝙ apud Euãgeliſtã profeſſus ſum, Ego quæ placita ſunt ei,facio ſemper. Et,
Ego nõ quæro gloriã meã,ſed honorifico patrē meű. Vel,in gloria mea.i.in beatitudine animæ meę,
& glorificatione corporis mei. ❡(2) EXVRGE] ad notitiã hominum,& ad actű venerationis diui-
næ [PSALTERIVM] .i. euangelium ſeu doctrina mea euãgelica, in qua diuinæ maieſtatis ſublimia
decãtaui,ſeu docui:quæ doctrina inſtar pſalterij ſonat ſuauiter in auribus dei,[ET cithara].i.doctri-
na mea moralis,vita exemplaris,& paſsio mortis meæ. Hoc modo exurge,quatenus hominibus hæc
innoteſcant,eoſq; ad imitationem inducãt.[EXVRGAM]de loco ſepulturæ[DILVCVLO].i.valde
Luc.24 mane,ſecundum quod Lucas ſcriptű reliquit, Vna ſabbati valde diluculo venerűt mulieres,& inue-
nerunt lapidē reuolutű ab oſtio monumēti,& ingreſſæ,non inuenerűt corpus domini Ieſu. Vnde &
Marc.16. Marcus refert, Surgens mane prima ſabbati. ❡(3) CONFITEBOR tibi].i.laudabo te[IN popu-
lis Iudæorű[DOMINE] pater,quib⁹ per meipſum prædicaui,& inter quos te ſemper laudaui,præci-
pue inter diſcipulos meos,qui erant Iudæi, [ET pſallã tibi] per apoſtolos & cæteros meos miniſtros
[IN nationibus].i.in gētibus ad fidē per illorű prædicationē conuerſis. Pſallebat Chriſtus in his gē-

A tibus deo, dum miſit Apoſt.prædicare Euangeliũ regni inter gẽtiles. In euangelio nanq; deus ſum- Iohã.17
me laudatur.Hinc enim(referẽte Iohãne)ait patri vnigenitus filius,Ego te clarificaoi ſuper terram,
opus conſommaui quod dediſti mihi vt facerem,& notum feci hominibos nomen tuum. Sic autem
laudaui te¶(4)QVIA magna ſuper cælos miſericordia tua,]id eſt,copioſe effuſa eſt miſeratio tuæ
bonitatis ſuper ciues cæleſtes.Et in ipſis refolget pietas tua, quoniã ſola gratia ſunt præſeruati à ma-
lo,& confirmati in bono[,ET vſque ad nubes veritas tua,]id eſt,illuminatio euãgelicæ veritatis ſeu
infuſio ſapientiæ ſalutaris ſanctis apoſtolis & prædicatoribus bonis (qui cæli dicuntur) impreſſa eſt, Iohã.16
qoẽadmodum in euãgelio promiſiſti,Cum venerit(inquiens) ille ſpiritus veritatis,docebit vos om-
nem veritatem. Deinde propheta Chriſtom alloquitur. ¶(5)EXALTARE ſuper cælos deus] i.tu
Chriſte verus deus exiſtens, qui in paſsione tantũ cõculcatus & humiliatus es, aſcende ſuper omoes
cælos,& redi vode veniſti,[ET ſoper omnem terram gloria tua,] id eſt,per totum mũdum diuulge-
tur excellentia tua,prædicetur diuinitas tua,& agnoſcatur gloria tua.Quemadmodum apud Eſaiam Eſai.52
prædictũ eſt,Ecce exaltabitur ſeruus meus & eleuãbitur,& ſublimis erit valde.Vnde & rurſus Eſaias Eſa.42
dicit,Ponent domino gloriam, & laudem eius in inſulis nuntiabunt . Hoc etiam Chriſtus commiſit Act.1
implere poſt reſurrectionem dicens apoſtolis,Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa &
B Samaria,& vſque ad vltimum terrę,[VT libereotur]per fidem & obſeruãtiam legis tuæ [DILECTI
tui,]id eſt,omoes à te ab ætreno electi.Ideo eoim Chriſtus miſit apoſtolos prædicare vbique,vt ſal- 2.Tim.2
uarentur electi:iuxta illud Apoſtoli,Omnia ꝑpter electos.¶(6)SALVVM] me[FAC dextera tua,]
id eſt, in dextera tua , ita vt in dextera tua in cælo reſideam in bonis tuis potioribus atque cæleſti-
bus, [ET exaudi me]iſta precantem.[DEVS loquutus eſt in ſancto ſuo,]id eſt, pater loquutus eſt no-
bis in filio,qui eſt ſanctus ſanctorum.Quæ autem ſequũtur,poſſunt eſſe verba Chriſti,ſeu dei patris,
vel totius ſuperfelicisſimæ trinitatis.¶(7)EXVLTABO,]id eſt,in electis meis lætabor,quia bene- Pſal.143
placitum eſt domino io populo ſuo . Et apud Ieremiam teſtatur , Lætabor ſuper eis cum benefecero Iere.32
eis,[ET diuidam Sichimam,] id eſt, gentilitatem quoſdam gentilium conuertendo clementer ad fi-
dem,alios iuſte relinqueudo.Non eoim omnium eſt fides. Et in Actibus Apoſtolorum legitur Pau- 2.Tim.3
lus à ſpiritu ſancto prohibitus loqui verbum dei in Aſia,[ET conuallem tabernaculorum dimetiar,]. Act.16
id eſt, populum Iudæorum diſcernam,quoſdam eorum conuertendo,& cæteros deſerẽdo. Reliquię Rom.11
eorm per electionem ſaluæ factæ ſunt,ſecuodum Apoſtolum.Et apud Iohãnem dixit Chriſtus,Non Iohã.13
de omnibos vobis dico:ego ſcio quos elegerim.Per Sichimam autem intelliguntur gentiles, quia in
terra Sichimorum morabantur pagani: per conuallem verò tabernaculorũ deſignantur Iudæi, quo-
C niam(ſicut in Geneſi legitur)Iacob de Syria redieos,in hoc loco fixit tentoria, propter quod voca- Gen.33
uit eum Soccoth,id eſt,tabernacula.¶(8)MEVS eſt Galaad,] id eſt,congregatio martyrũ, qui pro-
prij ſanguinis effuſione teſtimonium præbuerunt fidei Chriſtianæ . Galaad oempe interpretatur a-
ceruus teſtimonij, [ET MEVS eſt Manaſſes,] id eſt, popolus temporalium atque carnalium obliui-
ſcens,& diuina contemplans ac cæleſtia appetens, ad gregem pertinet electorum meorũ . Manaſſes Philip.3
nanque ioterpretatur obliuio.Et Apoſtolus ait,Quę poſteriora ſunt obliuiſcens,in aoteriora exten-
do meipſum,[ET EPHRAIM,]id eſt, populus in bonis operibus fertilis eſt[SVSCEPTIO capitis
mei,]id eſt,à me ſuſcipitur,quia acceptus eſt mihi.Ephraim enim interpretatur fertilitas. ¶(9)IV-
DA rex meus,]id eſt,pnpulus confeſſorum eſt rector corporis mei myſtici,puta eccleſiæ.Per confeſ-
ſores enim,qui vita & verbo dominum profitentur ac laudant, alij gubernantur. Propter quod do- Iere.3.
mious per Ieremiam loquitur, Dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos ſcientia &
doctrina. [MOAB lebes ſpei meæ.] Moab interpretatur ex patre:per quod intelliguntur electi : de Iohã.1
quibus dicit Euangeliſta, Non ex ſanguinibos,neque ex voluutate carnis,ſed ex deo nati ſunt . Vn- Mat.15
de & Chriſtus,Omnis(inquit)plantatio quam nõ plantauit pater meus cæleſtis eradicabitur. Hi er- Apoc.5
go ſuot lebes ſeu olla ſpei ipſius Chriſti , quia per eos impletur illud , propter quod ipſe ſanguinem
proprium fudit . Ipſi nanque ſaluantur, & ita per eos Chriſtus reparat gloriam , glorificationem pa-
tris,per lapſum primorum parentum amiſſam. ¶(10) IN IDVMAEAM,] id eſt, in terram genti-
D lium[EXTENDAM calciamentum meum,]id eſt,naturam meam humanam, quæ erat velut calcia-
mentum diuinitatis. Hoc calciamentum Chriſtus in Idumæam extendit, dum per totum orbem ſe- Act.1
ipſum prædicari,& ad aliorum notitiam ferri fecit,ſicut de Paulo in Actis ait, Vas electionis eſt mi-
hi iſte,vt portet nomen meum coram regibus & principibus,[MIHI ALIENIGENAE,] id eſt,
gentiles olim alieni à deo & fide,qui aliquando non populus[AMICI FACTI ſunt] per prædica- Ephe.2
tionem apoſtolorum credendo in me.Propter quod ad Epheſios talibus ſcripſit Apoſtolus,Iam ooo Ibidem
eſtis hoſpites & aduenæ,ſed eſtis cioes ſanctorum & domeſtici dei.Et rurſus ait, Vos qui eratis lon-
ge,oune facti eſtis prope in ſanguine eius. Vnde & Balaam in Numerorum libro prædixit,Erit Idu- Num.24
mæa poſſeſsio eius.Sed quoniam iſta facta ſunt,non virtute humana & naturali,ſed dioina & ſuper-
naturali,ideo Chriſtus vt homo ſubiungit,¶(11)QVIS deducet me in ciuitatem monitam?]id eſt, Eſa.26
in vrbem Romanam,quæ erat caput & domina mundi,de qua per Eſaiam prædictum eſt,Ciuitatem
ſublimem humiliabit. Quaſi dicat,Hoc humana virtute fieri nequit,vt cioitas iſta cõuertatur ad me.
Veruntamen diuina virtute factum eſt per prędicationem Petri & Pauli,ſicut Eſaias diſſeruit,Con- Ibidem
culcabit eam pes pauperis, id eſt, Petri piſcatoris,greſſus egenorum, id eſt, introitus Petri & Pauli
[QVIS DEDVCET me vſque in Idumæam?]vt tota terra recipiat ſuper ſe iogum meum, & credat
in me? ¶(12) NONNE tu deus]hæc facies [QVI repuliſti nos?] id eſt, corpus meum myſticum ex
gentibus congregatum multo tempore deuiare permiſiſti,aotequã conuerterentur, quando & non-
dum erant corpus myſticum actualiter,ſed per prædeſtinationem, quemadmodum in Act.apoſtolo-

Act.17. rum aſſerit Paulus, Prioris ignorantiæ tempora deſpiciens deus. Vel repuliſti nos.i.corpus meum & E
animam quoad vires inferiores in paſsione quodammodo dereliquiſti, ita vt proclamarem, Deus
Matt. 27 meus vt quid dereliquiſti me? [ET non exibis deus in virtutibus noſtris,]id eſt, iſta non facies in no
ſtra virtute, ſeu viribus creaturæ, ſed poteſtate diuina. Dicitur autem deus exire, non motu aut loco,
ſed operatione. Deinde orat Chriſtus, inquãtum paſsibilis fuit, pro reunione corporis ſui, ac animę.
Iere.17 ¶(13)DA nobis auxiliũ de tribulatione,]id eſt, de morte mihi in paſsione illata reſuſcita me: quod
à te ſolo petere debeo,[QVIA vana ſalus hominis].i. homo purus verã ſalutem conferre nõ poteſt,
nec aliquem liberare: imò qui ſperat ab eo ſalutẽ, vanus & ſtultus eſt. ¶(14)IN deo faciemus virtu-
tem].i.diuina poteſtate iterũ vniemur, & de ſepulcro egrediemur, atq; in cęlos aſcendemus, ô ani-
ma mea & corpus meũ, [ET ipſe]deus [AD nihilum deducet inimicos noſtros].i. populũ Iudæorũ,
priuãdo eũ gratia in præſenti, & gloria in futuro, atq; per Romanos ꝓ magna parte eũ interimẽdo.

¶EXPOSITIO Tropologica eiuſdem pſalmi, in quo breuiter tangitur literalis expoſitio eius.

PSalmus iſte contextus eſt ex duorũ pſalmorum particulis. Prima enim pars pſalmi huius vſque
ibi, Saluum fac dextera tua, accepta eſt ex pſal.56.qui incipit, Miſerere mei deus, miſerere mei.
Reliqua verò pars eius accepta eſt ex pſal.59.cuius exordium eſt, Deus repuliſti nos. Moraliter
autem competit pſalmus iſte eccleſię cuilibetq; deuoto, grato ac feruido amatori, qui ex ſanctæ cha-
ritatis feruore modum ignorante, & de dilecto pleniſsime confidente ait ad dominum, Paratum eſt
Mat.6 cor meum deus, paratum eſt cor meum, vt agam & patiar omnia tibi placentia. Oro vt fiat voluntas
tua in me, quicquid placuerit tibi, hoc erit optimum mihi cunctis diebus, quibus ſubſiſto. Commen-
do me tibi, tuæ voluntati relinquo & offero me totum. Ecce in iſto conſiſtit tota noſtra perfectio. F
Quo enim cor noſtrum paratius eſt ad omnia deo placentia, tanto deo ſimiliores, charioreſque ſu-
mus, & omnia quæ poſtulamus facillime acquiremus. Hæc nãque cordis promptitudo ex feruida di-
lectione procedit, & tanto ſunt opera noſtra interiora & exteriora vehemẽtius meritoria, quo ex cor-
de paratiore ſeu promptitudine ampliore naſcuntur: & tãto eſt iſta præparatio maior, quanto fue-
rit amor priuatus minor, atque diuina dilectio maior. Hinc nanq; ad Corinth. dicit Apoſtolus, Non
2. Cor. 9 ex triſtitia, aut neceſsitate: hilarem enim datorem diligit deus. Et in lib. Paral. Dauid loquutus eſt,
1.Par.28. Tu autẽ fili mi ſcito deum patris tui, & ſerui ei corde profecto, & animo voluntario. Cantabo, ver-
ba diuini præconij proferendo. Et pſallã, opera ſancta proſequẽdo in gloria mea, id eſt, in ſpirituali
1. Cor.1 lætitia. Vel in gloria mea, id eſt, conſcientia pura. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcien-
1.Reg.19 tiæ noſtræ, ſecundum Apoſtolum. Iſta ad literam conueniunt ſancto Dauid, qui propter beneficium
2.Reg.6. reſtitutionis regni ſui in bonum ſtatum gratias agit deo, offerens ſe paratum ad vniuerſa deo acce-
pta. Exurge pſalterium & cythara. In his enim muſicis inſtrumentis laudauit deum. Exurgam dilucu
Exod.20 lo, id eſt, mane cõſurgam delecto, vt domino pſallam & obſequar. Spiritualiter verò per Pſalterium,
quod habet decem chordas atque à ſuperiori parte reddit ſonum, intelligitur cuſtodia præceptorum
decalogi, quæ à cælo donata & iuſſa ſunt nobis, quorum vtique obſeruatio dulcius ſonat in auribus G
Exod.34 dei, quàm omnia muſica inſtrumenta. Per cytharam verò, quæ ſex chordas habet vel ſeptem, & ab in-
feriori parte efficit ſonum, intelliguntur opera miſericordiæ quæ circa corporis indigentiam occu-
pantur atque ad vitam ſpectant actiuam. Eſt igitur ſenſus, Exurge pſalterium, id eſt, obſeruatio præ-
Prou.11 ceptorum altiſsimi excitare, & eſto in me, vt per te deum collaudem. Sic quoque exurge & cythara,
Matt.5 id eſt, operum miſericordiæ executio. Nam benefacit animæ ſuæ vir miſericors. Et, Beati miſericor-
Tob.4. des, quoniam ipſi miſericordiam cõſequentur. Et ideo in Tobia habetur. Quomodo poteris ita eſto
Iob 31 miſericors. Et in libro Iob. Ab infantia creuit mecum miſeratio. Exurgã à lecto, à peccato, ab acedia.
diluculo.i.in principio auroræ in infuſione illuminationis diuinæ. Hinc enim in Eccleſ. libro indu-
Eccl.39 citur, Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum. Eſaias quoque, De mane (inquit)
Eſa.26 vigilabo ad te. Confitebor tibi in populis domine, id eſt, coram alijs te laudabo, & pſallam tibi in na
tionibus, id eſt, præſentibus alijs te honorabo. Non erubeſcam nomẽ tuum coram hominibus, quo-
niam tu dixiſti, Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo.
Luc.12 Et in Matth. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant bona facta veſtra, & glorificent pa-
Matt. 5. trem veſtrum qui in cælis eſt. Interdum etiam debemus domino confiteri noſtra peccata in populis,
quãdo videlicet peccata manifeſta ſunt. Quia magna ſuper cælos, id eſt, ſuper omnes qui in terra cę-
leſtem atque angelicam vitam ducunt, quorum conuerſatio eſt in cælis. Miſericordia tua, Quicquid H
Philip. 3. enim boni in eis eſt, ex tua ordinatione & bonitate manauit, dependet, & conſeruatur. Vel ſuper cę-
los, id eſt, beatos in patria, quoniam ipſi per miſericordiam beatitudinem ſuam adepti ſunt. Et vſque
ad nubes, id eſt, angelos ſanctos, veritas tua, id eſt, illuminatio tua pertingit. Nam ſecundum Diony-
ſium xv. capite cæleſtis Hierarchiæ, per nubes ſacra ſcriptura intelligit angelos, quoniam ipſi primo
& immediatius, copioſiuſque ſummæ lucis radios ſuſcipiunt, eoſque transfundunt in alios. Exaltare
ſuper cælos deus.i.ab omnibus ciuibus patriæ cæleſtis, adoreris, magnificeris, atq; lauderis, & ſuper
omnem terram.i.tota militanti eccleſia augeatur, & ſemper exiſtat, gloria tua.i.clara nominis tui no
tia, laudatio glorioſa, veneratioque præclara, quatenus omnes conuertantur ad te, & tibi obediant,
gloriamque perſoluant, vt liberentur dilecti tui ab omni periculo. Saluũ fac me, dextera tua.i.per be
nignam tuam ſubuentionem ac gratioſam præſentiam, & exaudi me, iſta precantem. Deus loquutus
eſt, per inſpirationẽ internam ſeu angelicã reuelationẽ, in ſancto ſuo, propheta.ſ.me, ſeu alio quocun
que, hoc quod ſequitur, Exultabo & diuidã Sichimã, &c. cuius expoſitio in præcedẽti articulo poſita
eſt. Deus enim diuiſit atque dimenſus eſt Sichimã & conuallem tabernaculorum per prędicationem

A primitiuæ eccleſiæ,& ita eccleſia aliquo modo diuiſionē haoc fecit electorum à reprobis, iuxta ſeo-
ſum expoſitū. Similiter ipſa dicere poteſt, Meus eſt Galaad,& meus eſt Manaſſes, & Ephraim ſuſce-
ptio capitis mei, quoniam populi ſancti & Chriſtiani per Galaad & Manaſſen ac Ephraim deſigna-
ti, prout in præcedenti articulo dictum eſt, ad vnitatem & myſticū corpus eccleſiæ pertinent, ſcili-
cet martyres ſignificati per Galaad, oblitores temporalium rerum figurati per Manaſſen, operatores
idonei per Ephraim denotati. Et de Ephraim ait eccleſia, quòd ſit ſuſceptio capitis ſui.i. à Chriſto
capite ſuo populus fœcūdus in bono ſuſcipitur. Iuda.i. populus domino cōfitens verbo ac opere eſt,
rex meus.i. rector membrorum eccleſiæ, quia à talibus inferiores regēdi ſunt. Moab.i. populus ex pa-
tre genitus, ſcilicet filij ſummi patris, lebes ſpei meæ, qoia in talibus cōfidit eccleſia ꝙ ſaluabūtur, eo
ꝙ ſcriptum ſit in prima Canonica Iohannis, Omnis qui natus eſt ex deo, non peccat, quoniam ſemē 1.Iohā.3
dei manet in eo. Deinde eccleſia ait, In Idumæam extendam calceamentum meum .i. pedes meos ad
gentiles extendam, prædicando per totum mundum, quemadmodum dicit Apoſtolus, Ecce conuer- Act.13
timur ad gentes. Mihi alienigenæ amici facti ſuot.i. gentiles per charitatem vnum facti ſunt mecū in
Chriſto. Omnes nanq; fideles per charitatē vniuntur in deo, quia, vt ait Apoſtolus, Chriſtus eſt pax Ephe.2
noſtra, qui fecit vtraq; vnum. Vnde & in Zacharia prædictū eſt, Conſilium pacis erit inter duos il- Zach.6
los. In eccleſia equidem Chriſti duo populi charitatiuè aduoati ſunt, vtpote Iudæi & Gentiles. Et ec
ce quàm amiciſſimi atque chariſſimi facti ſint cōuerſi ex geotibus primitiuæ eccleſiæ, quę ex Iudæis
conſtabat. Paulus enim Theſſalonicenſibus ſcribens, Fratres, inqoit, mei chariſſimi & deſideratiſſi- 1.Theſ.2
mi, gaudium meum, & corona. Et alibi, Libentiſſimè impendam, & ſuperimpēdar ipſe pro animabus
veſtris. Rurſuſq;, Tūc nos viuimus, ſi vos ſtatis in domino. Sed quia iſta progreſſio & prædicatio ec- 2.Cor.12
B cleſiæ per vniuerſum mundum facta eſt, non virtute humana, ſed poteſtate diuina, ideo ſubdit eccle- 1.Theſſ.3
ſia in perſona prædicatorum ſuorum, Quis deducet me in ciuitatem munitam? Et patet ſententia ex
prædictis. Da nobis auxilium de tribulatione, id eſt, aduerſus omnes perſequutiones & aduerſitates,
ne opprimamur à malis, ſed patientiam conſeruemus, atq; per eam omnia dura vincamus. In deo, id
eſt, per gratiam dei faciemus virtutem, reſiſtendo mundo, carni, ac dæmoni, atq; diuina mandata ſer-
uando, Et ipſe ad nihilum dedocet.i. conteret ac deficere faciet inimicos noſtros viſibiles & inuiſibi
les, ſecundum quod ad Romanos ſcriptum eſt, Deus cōteret Satanam ſub pedibus veſtris velociter. Rom.16
Demum omnia iſta conueniunt ſancto Dauid, ſicut & cæteris ſanctis, ſecūdum ſenſum iam explana-
tum vſq; ad id, Deus loquutus eſt in ſancto ſuo. Hæc ergo de Dauid literaliter exponenda ſunt. Aie
itaque, Deus locutus eſt in ſancto ſuo, id eſt, per Samuelem & Nathan prophetam. Dixit & promi-
ſit mihi quòd ego Dauid exultabo & diuidam.i. cum lętitia metiar Sichimā.i. ſpolia terrę Sichimorū
ſeruis & adiutoribus meis mecum contra illam pugnantibus: & conuallem tabernaculorum, id eſt, lo
cum qui dicitur Soccoth iuxta Iordanē dimetiar .i. filijs Iſrael reſtituam, dādo vnicuiq; debitā par-
tem. De hac nanq; cōualle expulit Dauid Philiſtæos, qui eam iniuſtè poſſederant. Sed quoniam Da- 2.Re.8
uid hæc fecit adiutorio populi ſui, eorum præcipuè qui magis bellicoſi ac fortes fuerūt: idcirco no-
minat tribus illas quæ ei adiutoriū præbuerūt. Mens eſt Galaad id eſt, populos habens terrā Galaad
in poſſeſſionem trans Iordanem, qui erant nominati in robore propter Iair & Iephthe de illa terra
C exortos: & meus eſt Manaſſes.i. populus ex filio Ioſeph dicto Manaſſes progenitus, qui populus erat
famoſus propter Gedeonem ex illa progenie natum. Et Ephraim ſuſceptio capitis mei.i. populus ex Iudic.10
Ephraim genitus à me principaliter acceptatur, quoniam numeroſus atque fortiſſimus erat, & Ioſue 11,12
de hac tribu fuit, prætulitq; Iacob Ephraim ipſi Manaſſæ. Iuda rex meus, qa de Iuda principes erāt. Gen.41
Moab lebes ſpei meæ.i. per adiutorium dei confido Moabitas expugnare ac poſſidere, quemadmodū Iudic.6
poſſidetur olla à patre familias. Hoc etiam factum eſt, nam Moabitæ ſeruierūt Dauid ſub tributo. In Gen.48
Idumæam.i. in terram Edom, in qua moratus eſt Eſau, extendā calceamētū meum .i. illam intrabo, 3.Re.8
& calceatus per eā meabo, ſubijciens eam imperio meo. Mihi alienigenæ, id eſt, gentes in circuitu Iu Gen.25
dææ manentes amici facti ſunt.i. confœderati, poſtulantes ſibi pacem dari à me. Quoniam verò Da-
uid cognouit iſta ſe non poſſe implere propria poteſtate, ſed adiutorio dei: ideo ſubdit, Quis dedu-
cet me in ciuitatem munitam? muris ac portis, quis deducet me vſque in Idumæam, vt eam mihi ſub-
ijciam? Nónne tu deus, qui repuliſti nos.i. qui præteritis tēporibus permiſiſti populum Iſrael grauiter
multiplicitérque affligi? Cætera eluceſcunt ex præinductis. Ecce Pſalmum in exordio ſui ſpūali
lætitia plenum, & feruido amatori ſuauem audiuimus. Et omnino conādum eſt nobis taliter in diui-
D no amore ſuccreſcere, vt verè dicamus, Paratū cor meū deus, paratū cor meum. Decet nanq; ratio-
nalem creaturam creatori ſuo perfectè eſſe ſubiectam, & toto deſiderio ad ipſius beneplacitum prō-
ptam. Debet quoq; quilibet noſtrum ſeipſum hortari, excitare & inflammare ad dei præconia atque
obſequia, dicendo, Exurge pſalterium & cythara. Vnde ad Hebræos dicit Apoſtolus, Adhortamini Heb.3
voſmetipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Debemus inſuper o-
mni hora firmum habere propoſitum indeſinenter laudandi ac venerandi altiſſimum, dicentes intra
nos, Exurgam diluculo, & confitebor tibi in populis domine. In omnibus verò & ſuper omnia de-
cet, imò oportet nos dei honorem intendere, in eius laudibus exultare, eius beatitudini congaudere,
ſecundum ꝙ charitas diuina efflagitat. Demum vt nos pertineamus ad gregē dominicum ſtudeamus
ſpiritualiter eſſe Galaad, Manaſſes, Ephraim, & Iudas. Galaad nanq; efficimur, dum fidem noſtram
operibus atteſtamur, intantum vt nullus dicere poſſit, quin bona ſit fides illa, quę talem cōuerſatio-
nem ſuggerit & requirit. Manaſſes autem efficimur temporalia obliuiſcendo, cœleſtiúmque bonorū
affectuoſe reminiſcēdo, quatenus ſicut hortatur Apoſtolus, reuelata facie gloriā domini ſpeculemur, 2.Cor.3
núneq; quotidie in Chriſtiana ſapientia illuſtremur, quam intantū cōcupiuit Apoſtolus, vt ad Phi- Philip.3

lippenſes dixerit, Exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam domini noſtri Ie- E
1.Tim.6 ſu Chriſti. Et omnino decet vt victum & quibus tegamur habentes, temporalium ſolicitudinem re-
linquamus, atque in cœleſtibus bonis totaliter occupemur. Efficimur autem & Ephraim in ſpiritua-
libus operibus fructificando, & opera ſpiritus afficaciter exercēdo. Iudas antē efficimur, domino ore
ac opere confitendo. Poſtremo commemorandum eſt, quod circa illud, In deo faciemus virtutem, di
cit ſanctiſsimus Hieronymus noſter, Non habemus, inquit, ſpem niſi in deo tantum. Non dicamus,
ſi illud aut illud mibi euenerit, vnde habeo viuere? Si ſenuero, ſi infirm⁹ factus fuero, vnde viuo? Chri
Matth.6 ſtum habes, & times? Si volatilia paſcit, dubitas quòd poſsit te paſcere? Nos ergo omnem ſolitudinē
proijciamus de cordibus noſtris, & dicamus, In deo faciamus virtutem, & ipſe erit virtus noſtra, &
rector noſter.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CVIII.

EXPOSITIO Tituli.

EST autem Pſalmi pręſentis titulus iſte, In finem Pſalmus Dauid, hoc eſt, Pſalmus iſte in finem
qui Chriſtus eſt nos erigēs, quia de eo cōſcriptus eſt, eſt ipſius Dauid tanquam authoris. Quòd
enim hic pſalmus de Chriſto ad literam loquatur, apoſtolica authoritate probatur. Nā Petrus
referente Luca in Actis allegat ſcripturam huius Pſalmi loquentem de Iuda proditore, & pœna ſibi F
inflicta, propter peccatum quo tradidit Chriſtum. Sic enim ait in Actis, Exurgens Petrus in medio
fratrum dixit, Viri frātres oportet impleri ſcripturam, quam prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid
Act.2 de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Ieſum. Et poſt pauca, Scriptum eſt, inquit, in lib.
Pſalmorum, Fiat commemoratio eorum deſerta & non ſit qui habitet in ea, & epiſcopatum eius acci
Ibidem. piat alter. Huius autē authoritatis prima pars habita eſt in Pſalmo 68. Alia verò pars eius continetur
Pſal.68 in pſalmo pręſenti. Petrus autē vtranq; ſcripturam coniungit, quoniam Pſalmus vterq; de Chriſti lo
quitur paſsione. Prima quoq; pars authoritatis iſtius explicat pœnam Iudæorum, qui ad Chriſti em-
Mat.26 ptionē & occiſionē ex inuidia moti ſunt. Secunda verò pars eius exprimit pœnam Iudæ, qui ad Chri
ſti venditionem ab auaritia motus eſt. Et ſicut verba ementium atq; vendentium commixtim narrā-
tur ac deſcribuntur, ita in Pſalmo hoc verba Iudæ proditoris ac Iudæorum ementium ſimul referū-
tur atq; cōcurrūt. Chriſtus igitur ſecūdū ꝙ aliquo modo viator erat & paſsibilis, patrē orat, dicēdo,

PRECATIO.

*Tu domine qui es ſuauis in miſericordia, cor noſtrū peccatis exigentibus perturbatum intra nos ſpiritu tuo bono læ
tifica, adiuua nos miſericorditer & ſalua: letētur in te ſerui tui, & fac nos in perpetuum tibi domino nimis confiteri.*

☾ EXPOSITIO Pſalmi. G

DEVS laudem meam ne tacueris,] hoc eſt, eam non celes, neque taceri permit-
Iohā.2 tas: ſed tu qui vides me à Iudæis vituperari & occidi, nec propriā gloriam quæ-
rere, ſed omnia ad tuum honorem referre. Fac mihi ſicut facio tibi, ita vt gloriā
meam, & laudem atq; iuſtitiam alijs manifeſtes, eóſq; ad me laudandum cōuer-
tas. Hoc eſt quod Chriſtus deprecatur, Pater venit hora, clarifica filiū tuum, vt
Iohā.17 filius tuus clarificet te. Hæc autem ô pater te poſtulo [QVIA os peccatoris,] id
eſt, populi ſacerdotalis, [ET os doloſi,] id eſt, Iudæ proditoris [SVPER me,] id
eſt, contra me [APERTVM eſt.] Sacerdotes enim concitauerunt plebem con-
Marc.15 tra Chriſtum, & multas blaſphemias contra Chriſtum locuti ſunt ipſi cum ſuis fautoribus, dicentes,
Ioh.10,8 Inſanit, quid eum auditis? Et alibi apud eundē Euangeliſtam, Nónne benedicimus nos, quia Samari-
tanus es tu, & dæmonium habes? Iudas quoq; contra Chriſtum os ſuum aperuit, Quid, inquiens, vul
tis mihi dare, & ego eum vobis tradam? Et quod Lucas refert, Quēcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, te-
Marc.16 nete eum, & ducite cautè. ☾(2) LOCVTI ſunt] Iudæi & ſacerdotes [ADVERSVM me lingna
Luc.22 doloſa,] proferendo adulatoria, vt me caperēt in ſermone. Sic enim apud Matthęum dicūt, Magiſter
Mat.22 ſcimus, quia verax es, & viam dei in veritate doces, & nō eſt tibi cura de aliquo, [ET ſermonibus odij
Matt.14 circūdederunt me,] dicētes ad me in die Palmarum, Audis quid iſti dicunt? Et apud alium Euange- H
Iohā.8,9 liſtam, Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Et alibi, Nos ſcimus,
Oſee 7 quia hic homo peccator eſt. Vnde per Oſee ait Saluator, Præuaricati ſunt in me, & ego redemi vos,
Iere.20 & ipſi locuti ſunt contra me mendacia. Et in Ieremia, Audiui contumelias multorum, & terrorem in
circuitu, perſequimini & perſequamur eum. [ET expugnauerunt,] id eſt, vſque ad mortem perſecuti
ſunt [ME gratis,] id eſt, ſine rationabili cauſa: propter quod Pilatus Iudæis dicebat, Nullā cauſam in-
Iohā.18 uenio in homine iſto, ſed neque Herodes. ☾(3) PRO eo, vt me diligerent,] hoc eſt, pro beneficijs
meis à me collatis, propter quæ me tenebantur diligere, [DETRAHEBANT mihi] dicentes, Sedu-
Iohā.7 cit turbas. Et, Ecce homo vorax, potator vini, publicanorum & peccatorū amicus. Et, Nō eſt hic ho-
Mat.16 mo à deo, quia ſabbatum non cuſtodit. [EGO autem orabam] pro conuerſione eorum. Nam in cruce
Iohā.9 ſuſpenſus dixit, Pater ignoſce illis. Vnde in Eſaia ſcriptum eſt, Et pro tranſgreſſoribus orauit. Chri-
Luc.23 ſtus enim impleuit quod docuit, quoniam cœpit facere & docere. Docuit autem pro aduerſarijs eſſe
Eſai.53 orandū. Orate, inquiens, pro perſequētibus & calumniātibus vobis. Ipſe igitur pro inimicis ſuis ob-
Act.1 tulit precem. ☾(4) ET poſuerūt aduerſum me mala pro bonis] .i. iniurias verborum ac verberū in-
Math.5 tulerunt mihi, pro informatione qua eis regnum dei annunciaui, & multa coram eis miracula feci, vt
Iohā.10 conuerterētur ad fidem. Vnde locutus ſum eis, Multa bona oſtendi vobis ex patre meo, ꝓpter quod
Iere.18 horum me lapidatis? Et per Ieremiam, Nunquid redditur pro bono malum, quia foderūt foueā ani-

A mæ meæ[ET odium pro dilectione mea,]id eſt,pro dilectione mea rependerũt mihi rancorẽ . Quę-
admodum in Oſee legitur,Ego erudiui eos,& roboraui brachia eorum, & in me cogitauerunt mali- Oſee 7
tiam.Hinc quoq; apud Matthæum Chriſtus ait,Ieruſalem,Ieruſalem, quoties volui cõgregare filios Mat.23
tuos queadmodum gallina cõgregat pullos ſuos ſub alis,& noluiſti. ¶(5) CONSTITVE ſuper
eum,]id eſt,populum Iudæorum[PECCATOREM,]id eſt,principẽ malum propter demerita popu
li huius,queadmodum in libro Iob habetur, Regnare facit hypocritam propter peccata populi.Hoc Iob 34
impletum eſt,quando Caiphas pontifex fuit anni illius:qui meritò appellatur peccator , quoniã de-
dit finale conſilium de occiſione Chriſti,dicendo,Expedit vobis,vt vnus moriatur pro populo . Ab
illo ergo die cogitauerunt interficere eum,vt dicit Iohan. Vel,cõſtitue ſuper eum.i.populum iſtũ,& Iohã.11
etiam ſuper Iudam proditorem,peccatorẽ,id eſt,diabolum, cuius voluntati deſeruiant pſeuerantes
in malo.Hinc Chriſtus apud Iohannẽ aſſerit,Vos ex patre diabolo eſtis , & deſideria patris veſtri Ibidem
vultis perficere.Merẽtur enim dæmoni ſubdi,qui nolunt acquieſcere Saluatori. Vnde de Iuda apud
Lucam habetur,Intrauit Satanas in Iudam,qui cognominabatur Iſcarioth.[ET diabolus ſtet à dex- Luc.22
tris eius,]id eſt,cooperetur & in malo aſsiſtat per ſuggeſtionẽ occultã,tam populo Iudæorum quàm
proditori. Ex dæmonum enim ſuggeſtione concitati ſunt perſequi Chriſtum.Hæc dicũtur non op
tando,ſed prædicẽdo,& quid illi mereantur oſtẽdendo . Ipſi enim meruerũt ſic poſsideri à dęmone.
¶(6) CVM iudicatur]ipſe Iudas à Chriſto,[EXEAT condemnatus.] Hoc fuit impletum in cœ-
na.Protulit nanq; Chriſtus iudicium contra Iudam,dum dixit in cœna, Væ homini illi,per quem fi- Mat.26
lius hominis tradetur:bonum ei eſſet,ſi natus non eſſet homo ille. Hoc autem iudicio prolato dedit Iohã.13
Chriſtus Iudæ buccellam,qua ſumpta introiuit in eum Satanas , & exiuit cõtinuo de feliciſsimo illo
B Chriſti atq; apoſtolorum collegio ad filios tenebrarũ,& tunc damnatus erat ſententia Chriſti . Vel
ſic,cùm iudicatur,populus Iudæorum ſeu proditor particulari iudicio tempore mortis,vel vniuerſa-
li iudicio in die nouiſsimo,exeat,à cõſpectu iudicis,cõdemnatus in ignẽ æternum,[ET oratio eius,]
id eſt,ſermo Iudæ.Oratio enim dicitur quaſi oris ratio,[FIAT in peccatum,] id eſt, imputetur ei in
culpam:ſicut dum dixit,Aue rabbi.Et,Quęcunq; oſculatus fuero,ipſe eſt:Imò pœnitentia eius verſa Mat.26
eſt ei in deſperationis peccatum.Cùm enim dixiſſet,Peccaui,tradens ſanguinem iuſtum,deſperauit, Mat.27
& laqueo ſe ſuſpendit:quod fuit peccatum in ſpiritum ſanctum. Nam ſecũdum Hieronymum magis
peccauit deſperando,& ſeipſum occidendo,quàm Chriſtum tradendo. Vel,oratio.i.petitio deo obla
ta fiat in peccatũ.i.deo diſpliceat,& vitioſa exiſtat:vel,ſaltem occaſio fiat culpæ maioris , eo ꝙ cõtra
formam a Chriſto præfixam oret.Chriſtus nanq; in oratione quã docuit,dixit,Et dimitte nobis de- Matth.6
bita noſtra,ſicut & nos dimittimus.Sic autem Iudas non fecit,ideirco ſecundum Caſsiodorum pec-
cauit dicẽdo,Dimitte nobis debita ſicut & nos,&c.quoniam in fraterno fuerat odio. ¶(7)FIANT
dies eius,]ſcilicet Iudæ[PAVCI.]Nam ſtatim ſeipſum peremit ex deſperatione Chriſto dijudicato.
Nam laqueo ſe ſuſpendit, vt dicitur apud Matthæum,Et ſuſpenſus crepuit medius,& diffuſa ſunt o- Matt.27
mnia viſcera eius,vt in libro Act.inducitur.[ET epiſcopatum eius,]id eſt, apoſtolatũ[ACCIPIAT Act.1
alter,]puta Matthias,qui pro eo in apoſtolum eſt electus , prout in Actibus apoſtolorũ plenius reci- Ibidem
tatur.Vnde epiſcopi dicuntur,& ſunt ſucceſſores apoſtolorum. ¶(8) FIANT filij eius orphani,
C & vxor eius vidua.]Horum verũq; ſimul factum eſt eo ſuſpenſo,& merito : nam, vt fertur,pro filijs
& coniuge ſuſtentandis atq; ditandis furabatur ea quæ Chriſto dabantur,cuius ipſe procurator fu- Iohã.12
it.Et huic conſonare videtur,quod à Iohanne ſcriptum eſt,vbi poſt verba Iudæ quibus dixit , quare
vnguentum hoc non venijt trecentis denarijs,& datum eſt egenis?Subdit Euangeliſta,Hoc autẽ di-
cebat,non quia de egenis ad eum pertinebat:ſed quia fur fuit,& loculos habens. Deinde deſcribitur
pœna populi Iudæorum,qui dici poſſunt filij Iudæ,quoniã malitiã eius imitati ſunt : de quibus ſub-
iungitur, ¶(9) NVTANTES,]hoc eſt,greſſu titubantes,& certum locum quo ire debeant igno-
rantes[TRANSFERANTVR]de propria terra[FILII eius,]id eſt,Iudæi,[ET MENDICENT,]
tanquam ab aduerſarijs ſuis,ſcilicet Romanis ſpoliati bonis immobilibus atque mobilibus,[EIICI-
ANTVR de habitationibus ſuis]ad terras alienas. Hæc omnia facta ſunt eis à Tito atq; exercitu Ro Oſee 9
manorum,quemadmodum per Oſee prophetam Chriſtus prædixit,Ex oſis habui eos propter mali-
tiam adinuentionum ipſorum.De domo mea eijciã eos,& erunt vagi in nationibus. ¶(10)SCRV-
TETVR fœnerator,]hoc eſt,exactor.ſ.Titus[OMNEM ſubſtantiam,]id eſt,diuitias[EIVS,] id eſt,
populi Iudæorum. Titus nanq; fecit ſubſtantiã Iudæorum diligẽter inquiri ac tolli.[ET diripiat ali-
D eni,]id eſt,Romani miniſtri Titi[LABORES eius]i.diuitias Iudæorũ labore adeptas. ¶(11)NON
ſit illi]populo Iudæorum[ADIVTOR]contra Rom. Nullus enim auſus erat eos iuuare, imò vt Io- Ioſep.l.b.
ſephus ſcribit, Agrippa rex quamuis eſſet Iudæus,adhæſit tamen Romanis . [NEC ſit qui miſereatur 2.belli Iu
pupillis eius,]id eſt,filijs Iudæorum occiſorum. Romani enim ſine miſericordia eos vel occiderunt, dai.ca.16.
vel vendiderunt,vel grauiter afflixerunt. ¶(12) FIANT nati eius in interitum,] hoc eſt,filij po-
puli huius gladio,fame & peſtilentia pereant:quod factũ fuit in obſidione Ieruſalem à Romanis[IN
generatione vna deleatur nomen eius]i.populus ille cum filijs ſuis infra tempus vnius generationis
deficiat.Hoc planẽ impletũ eſt , quia poſt quadraginta circiter annos à Chriſti paſsione deſtructa eſt
Ieroſolyma,& populus eius deletus eſt à principe & exercitu Romanorũ, queadmodum in Daniele Dan.9
prophetatum agnoſcimus,Poſt hebdomadas, inquit, ſexaginta duas occidetur Chriſtus , & non erit
eius populus qui eum negaturus eſt,& ciuitatẽ & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce futuro.
¶(13)IN memoriam redeat iniquitas patrum eius,]hoc eſt,peccatum in Chriſtum commiſſum à pa
tribus Iudæorum,qui erant tempore Titi,recolatur[IN conſpectu domini,]id eſt, coram deo , ita ꝙ
puniatur non ſolum in patribus qui Chriſtum occiderunt , & tẽpore Titi pro maiori parte defuncti

fuerunt,ſed etiam in filijs patrum infidelitatem & culpas ſectantibus, quatenus impleatur quod pa- E
Mat.27 tres horum filiorũ coram Pilato clamabant, Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros. [ET pec-
catum matris eius,]id eſt,infidelis ſynagogæ [NON deleatur,]quoniam ipſa non pœnitet, idcirco
in præſenti vita punitur temporaliter,& in inferno æternaliter. Vnde Chriſtus de eis ait per Oſee,
Oſee 9 Non addam vt diligam eos. Sed cùm in Ezechiele dominus dicat, Non erit vobis iſtud in ꝓuerbiũ,
Ezec.18 Patres comederũt vuam acerbam,& dentes filiorum obſtupuerunt. Et iterum, Anima quæ peccaue-
Ibidem rit ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem patris,& pater non portabit iniquitatem filij: quæ-
ri poteſt, Quomodo peccatum Iudæorum vindicatur in filijs? Et reſpõdendum, ꝙ duplex eſt pœna,
videlicet temporalis & æterna. Iterum quædam eſt pœna inferens damnũ in ſpiritualibus bonis, alia
verò eſt pœna damni corporalis: dum ergo filij non imitantur peccata parentum, non puniuntur pro
peccato illorum pœna æternali aut ſpirituale nocumentum inferenti, videlicet gratiæ ſubtractionẽ
in præſenti, aut gloriæ in futuro. Dum verò peccatum parentum ſequuntur, puniũtur tali quali & il-
li,& interdum grauiori. Porrò dum filij non imitãtur peccata parẽtum, puniũtur quãdoq; pro pecca-
to parentum pœna temporali,& corporale nocumẽtum inferẽti, ed quòd filius ſit aliquid ſuorum pa
rentum tãquam de eorum ſubſtãtia natus. Quemadmodum pomum pẽdens in arbore eſt aliquid ar-
boris. Nec hoc iniuſtum putetur, præſertim cùm ſecundum leges humanas vnus hoc modo puniatur
pro culpa alterius: ſicut pro crimine læſæ maieſtatis à patre commiſſum, filius eius hæreditate priua- F
Exod.20 tur. Et ex hoc innoteſcit quomodo intelligẽdum ſit, quod in Exodi libro dominus ait, Ego ſum do-
Exod.34 minus deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiã & quartam generationẽ
eorũ qui me oderunt. Quod in eodem libro Moſes clarius dicit, loquẽs ad dominũ, Dominator do-
mine nullus apud te per ſe innocens eſt, qui reddis iniquitatem patrũ filijs ac nepotibus in tertiã &
Ierem.32 quartam progeniem. Vnde & apud Ieremiam inducitur, Domine deus tu reddis iniquitatem patrum
in ſinum filiorum poſt eos. ℂ(14) FIANT contra dominum ſemper,]id eſt, Iudæi omni tempo-
re contra Chriſtum regem regum,& dominũ dominorum ſuperbiant,& infideles permaneant. Hoc
Amos 5 videmus impletũ, quoniã pene omnes obſtinati ſunt. Propter quod Propheta teſtatur, Domus Iſrael
cecidit, non adijciet vt reſurgat. [ET diſpereat de terra] eccleſiæ militantis ac triumphãtis [MEMO-
RIA eorum,] ſcilicet Iudæorum, eo modo quo ſacra ſcriptura multoties perhibet perire memoriam
malignorum, videlicet quantum ad bonum & vtilitatem. Sic enim perit impiorum memoria, quia nõ
eſt eorum commemoratio reuoluenda in bonum eorum. Nihilominus quoſdam fecit famoſos ſingu-
laris ac ſumma eorũ malitia, ſicut Iudæos qui Chriſtũ occiderunt. Iuſtorum autẽ memoria manet in
Prou.10 bono. Vnde in libro Prouerb. ſcriptum eſt, Memoria iuſti cum laudibus, & nomen impiorum putre-
ſcet. [PRO EO quòd non eſt recordatus]populus iſte & Iudas [FACERE miſericordiam] cum do-
mino Saluatore, imò maximam crudelitatẽ fecerunt in eum, ſecundum quod ſequitur, ℂ(15) ET G
perſecutus eſt hominẽ inopem & mendicum,]hoc eſt, Chriſtum qui duxit in hoc mundo vitam pau-
Mat.8 perrimam, iuxta quod ipſemet ait apud Matthæũ, Volucres cœli nidos habẽt,& vulpes foueas: filius
Luc.8 autẽ hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Et ſicut Lucas teſtatur, Quædam religioſæ mulie-
res miniſtrabãt ei de facultatibus ſuis. Vnde Ierem. Chriſtum in primo ſuo aduẽtu in omni pauperta-
te fuiſſe victurum, ſpiritu ſancto reuelante cognoſcens, miratus eſt valde, alloquens eum his verbis,
Ierem.14 Quare quaſi colonus vẽturus es in terra,& quaſi viator declinans ad manẽdum? Sic quoq; deſcribit
Zach.9 eum Zach. primò fuiſſe futurum, Exulta, inquiens, filia Sion, quia rex tuus uenit tibi iuſtus & ſalua-
tor, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam. Multum igitur errant Iudæi, qui præſtolantur Meſsiã in
primo ſuo aduentu in tanta maieſtate venturum, quòd totius mundi monarchiam obtineat, vniuer-
ſaque regna eis ſubijciat. [ET compunctum corde mortificare,]id eſt, populus Iudæorum perſequen-
Matt.15 do conatus eſt occidere Chriſtum mente afflictum ex cõpaſsione errantium, & propter ingratitudi-
Iohã.19 nem Iudæorum, ad quorum ſalutem ſpecialiter miſſus fuit. Vnde apud Iohannẽ dicunt, Nos legem
habemus,& ſecundum legem debet mori, quia filium dei ſe fecit. ℂ(16) ET dilexit]tam Iudas quàm
populus ſibi cõſentiens [MALEDICTIONEM,]non ſub ratione maledictionis. Nullus enim reſpi-
ciens ad malum operatur, ſecundum Dionyſium, nec malum ſub ratione mali appetitur. Sed dilexit
maledictionem, id eſt, cauſam pro qua maledictio eis ſuperinducta eſt. ſ. culpam, & facto ſuo oſtendit H
ſe id amare, quod vel maledictio eſt, vel maledictionis origo, [ET veniet ei] maledictio cõcupita: nam
à Romanis atrociſsimè opprimebantur, [ET noluit] populus iſte & Iudas [BENEDICTIONEM,]
id eſt, fidem, doctrinam, & gratiam Chriſti, [ET elongabitur ab eo,]quia non infundetur cordi eorũ.
ℂ(17) ET induet maledictionem ſicut veſtimẽtum,]id eſt, peccatum pro quo infligitur maledictio,
circũdedit populum iſtum ac Iudam, atq; operuit eũ, ſicut veſtis circũdat operítq; veſtitum. Propter-
Oſee 7 ea Oſee, Circũdederunt, inquit, eos adinuentiones ſuæ, coram facie mea factæ ſunt, [ET intrauit ſi-
cut aqua in interiora eius].i. peccatũ iſtud per conſenſum ingreſſum eſt corda populi huius: vel ipſa
maledictio. ſ. dolor inflictus intrauit ſicut aqua. i. copioſe atq; faciliter in interiora eius, quia non ſo-
lũ corpore ſed etiam mẽte affligebantur ab æmulis. [ET ſicut oleũ in oſsibus eius] .i. ſicut oleum oſſa
corporis refocillat, lenit, atq; delectat; ſic iſti in ſuo peccato gloriati ſunt,& propria malignitate nu-
triti. ℂ(18) FIAT ei ſicut veſtimentum quo operitur,]id eſt, vndique cadat ſuper eus perſecutio
dura,& peccatum ipſorũ vertatur ipſis in pœnas grauiſsimas, [ET ſicut zona qua ſemper præcingi-
tur,]id eſt, maledictione ſua capiatur hic populus, & vſque in finem ſeculi captiuitate ſua ligetur.
ℂ(19) HOC opus eorum].i. iſta eſt pœna & maledictio Iudæorũ, [QVI detrahunt mihi apud domi-
num,] id eſt, deo ſciente & attendente, quem nihil latet, [ET qui loquũtur mala aduerſus animam
meam,]id eſt, qui mala culpæ mihi imponunt,& mala pœnæ mihi inferre depoſcunt, dicentes illud

A Luc. Hunc inuenimus ſubuertentem gentẽ noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicẽtem Luc. 23
ſe Chriſtum regẽ eſſe. Illud quoq; quod apud Iohannẽ clamant, Tolle, tolle, crucifige eum. Deinde
Chriſtus orat patrem, ¶(20) ET tu domine domine fac mecũ,] id eſt, da mihi quod poſtulo [PRO- Iohã. 19
PTER nomen tuum]. i. propter teipſum, & nominis tui honorẽ: reſuſcitando me à mortuis, [QVIA
ſuauis eſt miſericordia tua,] id eſt, dulciter ſapit electis miſericordia tua, qua tot, tanta ac talia pro ho
minum ſalute feciſti. Ecce quàm dulcis, decorus, induſtrioſus, ac ſententioſus verſiculus, in quo no-
mẽ domini iteratur, vt accẽdatur affectus, in quo deus rogatur ꝓpter ſeipſum agere id pro quo ora-
tur, non ꝓpter merita alicuius. Et ad hoc adijcitur ratio, quia ſuauis eſt miſericordia eius. Iuſtitia nã- 2. Mac. 1
q; eius terribilis eſt. ¶(21) LIBERA me] per reſurrectionem beatam ab omni corporis paſsibilita-
te ac perſecutione, [QVIA egenus,] id eſt, opẽ à te requirens, ſecundum quod homo ſum, [ET pauper
ſum ego,] ſicut nunc patuit. Vnde Apoſtolus, Scitis, inquit, gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quia 1. Co. 8
cùm diues eſſet, propter nos pauper factus eſt, vt nos inopia illius diuites eſſemus, [ET cor meum]
humanum, non mens diuina [CONTVRBATVM eſt intra me,] id eſt, vehementer affectum dolo- Mat. 26
re, timore, triſtitia, ita vt dicerem, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Hinc enim, vt eſt apud Io- Iohã. 12
hannem dixit, Nunc anima mea turbata eſt, & quid dicã? Sed quæri poteſt, quomodo turbatio Chri Iohã. 14
ſto conueniat, cùm ipſe apud eundem Euang. apoſtolis dixerit, Non turbetur cor veſtrũ, neq; formi
det? Et reſpondẽdum, quòd turbatio interdum importat deordinationem ſeu immoderatam cordis
affectionem, & ita in Chriſto non fuit: ſicq; reprobatur ab eo. Interdum verò deſignat vehementem
animi affectionem, ex aliqua præcipua conſideratione, aut cauſa, & ita fuit in Chriſto, tamẽ ſpõte aſ-
ſumpta ex præuia ratione. Iuxta illud Iohan. Ieſus infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum. ¶(21) SI- Iohã. 11
B CVT vmbra cũ declinat] ad occaſum ac tenebras cito aufertur ac deficit: ita ego [ABLATVS ſum]
de vita corporali & conſortio diſcipulorum affixus cruci, moriensq; in ea velociter: prout in Marco
ſcriptum eſt, Mirabatur Pilatus, ſi iam obijſſet, [ET excuſſus ſum] de manu & perſecutionibus Iudæ- Marc. 15
orũ in die reſurrectionis meæ. Quia tũc in corpore immortali ſurrexi, atq; ab omni pœnalitate me-
ipſum excuſsi [SICVT locuſtæ,] quæ euólant ne detineantur ab aliquo. Vel excuſſus ſum, fugiendò
de loco ad locum propter perſecutiones aduerſariorum meorũ. Nam in infantia à facie Herodis in- Math. 2
grediebar AEgyptum, Iudæorum quoq; perſecutionem ſubinde decliuaui, ſicut locuſtæ, quæ de loco Iohã. 6
ad locum tranſiliunt. ¶(23) GENVA mea infirmata ſunt à ieiunio.] Quanuis quidam exiſtiment, Luc. 4
hoc ad literam non competere Chriſto, & ideo exponendum eſſe de mẽbris eius hoc modo, Genua
mea, id eſt, apoſtoli qui alios ſuſtentare debuerant ſuo exemplo, infirmata ſunt tẽpore paſsionis meæ,
à ieiunio, hoc eſt, ex defectu ſpiritualis refectionis. Quoniã donum fortitudinis nondum perfectè gu
ſtauerunt aut receperunt, ſed omnes (vt Euangeliſta narrat) diſperſi ſunt, atq; fugerunt. Videtur ta- Mat. 26
men non eſſe abſurdum, ſi aſſeramus Chriſtum ex ieiunio in genibus proprij corporis infirmatũ, ſeu
debilitatum. Ieiunauit enim continuo quadraginta diebus & noctibus, & poſtea eſurijt ex attenua- Matth. 4
tione corporis. Eſuries autem fatigationẽ facit in corpore, quæ ſentiri de facili ſolet in genibus. De-
niq; cur inconuenientius eſt dicere Chriſtum ex ieiunio genibus infirmatum, quàm ex alijs labori- Luc. 4
bus corpore fatigatum? Eſt autem ex laboribus fatigatus: iuxta illud, Ieſus fatigatus ex itinere ſede- Iohã. 4
C bat ſuper fontẽ. Aſſumpſit nanq; indetrahibiles defectus ſecũdum Damaſcenum, quales ſunt fames,
ſitis, fatigatio, timor & dolor, naturales atque conſimiles: [ET caro mea immutata eſt] à naturali vi-
gore ad famis defectum, ſeu maciem quandam, [PROPTER oleum,] id eſt, ex defectu cibi conditi.
Vnde tranſlatio Hierony. talis eſt, Caro mea macilenta eſt abſque oleo. Veritas autem hebraica ha-
bet ſic, Caro mea macilẽta eſt à pinguedine. i. ex defectu pinguedinis. Chriſtus nanq; in iuuẽtute ha-
buit corpus conuenienter carnoſum & plenum, quoniam ſanguineæ & optimæ fuerat complexionis,
tanquam ex puriſsimis ſanguinibus ſanctæ virginis habens corpus ſumptũ, atq; à ſpiritu ſancto for-
matum: ſed poſtmodum propter diuerſos labores vigiliarũ, ieiuniorũ, viarum attenuatum erat in tan
tum, vt Chriſtus videretur ſenior quàm erat. Propter quod dixerunt ad eũ Iudęi, Quinquaginta an- Iohã. 8
nos nondum habes. Licet enim non haberet vltra triginta tres annos, videbatur tamen ſatis plus ha-
bere de ſenio. Hæc dicta ſint non pertinaciter aſſerendo, ſed piè opinando. ¶(24) ET ego factus
ſum opprobrium illis.] Sæpe enim deriſerunt Chriſtũ Iudæi, præſertim in paſsione, ſecundum quod
dictũ eſt ſupra, Ego autem ſum vermis & non homo, opprobriũ hominũ & abiectio plebis. [VIDE- Pſal. 25
RVNT me] pendẽtem in cruce, [ET mouerunt capita ſua,] cõgratulantes de mea miſeria, ſicut ſcri-
D ptum eſt, Prætereuntes autem blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicẽtes, Vah qui deſtruis Mat. 27
templum dei. ¶(25) ADIVVA me] in paſsione ſecundum quòd homo ſum, & humanitati meæ
aſsiſte, eiq; in omnibus cooperare. Petijt autem ſe Chriſtus homo iuuari à deo, non quòd timeret ſe
poſſe peccare, ſed vt diuina virtute præualeret in prælio. Propter quod ait, Dominus deus auxiliator Eſa. 50
meus. Itemque, Dominus mecũ eſt quaſi bellator fortis. [SALVVM me fac] à morte ac mortalitate, Iere. 20
s[SECVNDVM miſericordiam tuam.] Cur non ait, ſecũdum iuſtitiam tuam? Potuit vtiq; vtrũq; di-
cere: ſed vt nos ſuo exemplo doceret, nũquam de propria perfectione præſumere, magis autem in dei
pietate inceſſanter ſperare: ideo dixit, Saluum me fac ſecũdum miſericordiam tuam. Et item, quia in
omni opere dei miſericorda cõmiſcetur. Itemq;, Quoniam omnis virtus & gratia Chriſti ſola miſe-
ricordia dei conceſſa eſt animæ eius. ¶(26) ET ſciant] aduerſarij mei per experientiam ſuæ da-
mnationis. Boni quoq; per annũciationem euãgelicæ veritatis, [QVIA manus tua hæc,] id eſt, quòd
iſta ſaluatio ac reſurrectio mea eſt effectus tuę diuinę virtutis, quæ ſola poteſt mortuos ſuſcitare, [ET
tu domine feciſti eam,] id eſt, prædictũ effectum, ſcilicet reſuſcitationem meam. ¶(27) MALEDI-
CENT illi, & tu benedices.] Increduli nanq; Iudæi Chriſtum blaſphemarunt ante paſsionẽ, in paſ-

ſione,& poſt paſsionem. Deus autẽ benedixit Chriſto homini quantũ ad præmiũ accidẽtale, & quã- B
tũ ad myſticũ corpus ipſius.[QVI inſurgunt in me,]id eſt,perſecutores mei [CONFVNDANTVR]
vel confuſione temporali erubeſcendo de ſuis ſceleribus:vel confuſione æterna,ſentiendo tormẽta,
Iere.17 ſi modò non pœnitent. Vnde per Ieremiam ait Saluator,Confundantur qui me perſequuntur,& nõ
Philip.3 cõfundar ego. [SERVVS autem tuus lætabitur] id eſt, ego filius tuus qui formam ſerui accepi,& vt
homo ſeruus tuus ſum,lætabor in te erubeſcentibus atq; pereũtibus illis. ¶(28) INDVANTVR,]
hoc eſt, vndiq; operiantur[QVI detrahunt mihi pudore,]ita quòd erubeſcãt de ſua detractione, vel
ad pœnitentiam ſalutarem,vel per damnationẽ æternam,[ET operiantur ſicut diploide,]id eſt,velut
duplice veſte[CONFVSIONE ſua,]ita ꝙ coram deo atq; hominibus erubeſcãt : imò ſic quòd nunc
eorum cõfuſio ac pœna incipiant,& in futuro æternaliter durent.Quorundam enim pœna nunc in-
choatur,in futuróq; ſeculo ſine fine cõtinuatur:electorum verò caſtigatio modo incipit, & poſtea fi-
nem ſortitur. Hæc autem in Iudæis manifeſtè implentur.Nam à tempore deſtructionis & expulſio-
nis eorum tempore Titi,vſque in præſentem diem vagi & exules ſunt;& aduerſariorum ſuorũ ditio-
ni ſubduntur,varijsq; pœnis ac confuſionibus afficiuntur:nec tamen emendantur ex hoc,ſed pœna
eorum nunc incipit,& poſtmodum in perpetuum perſeuerat . Propter quod de eis conſcriptum eſt,
Duplici contritione contere eos domine deus noſter.Porro prophetia iſta de confuſione Iudæorum F
Iere.17 tunc ſummè implebitur,quando videbunt in quem compũxerunt:puta in die iudicij.Tunc enim iu-
Apo.1 dicabuntur à Chriſto quem iudicauerunt,& conſpicient quem occiderunt. ¶(29) CONFITE-
BOR domino nimis,]id eſt,deuotiſsimẽ[IN ore meo] ipſum laudando de omnibus bonis mihi col-
latis,[ET in medio multorũ,]id eſt, inter fideles ſeu in eccleſia[LAVDABO eũ,] de bonitate ipſius
& propria perfectione eius in ſemetipſo. Hoc Chriſtus poſt reſurrectionem fecit,quando diſcipulis
ſuis apparuit,ſtánſq; in medio eorum dixit,Pax vobis,ſicut miſit me viuens pater , & ego mitto vos.
Iohã.12 Et,Non eſt veſtrum ſcire tẽpora vel momenta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate . Sed & per ſeipſum
Act.1 Chriſtus vt homo in cœlo empyreo inceſſabiliter nunc laudat deum,ſeu ſanctam trinitatem cum in-
excogitabili reuerentia cordis.In eccleſia quoq; militanti laudat deum per ſuos miniſtros , quod ad
diuinam laudem inducit. ¶(30)QVIA aſtitit à dextris pauperis,]id eſt,mihi pauperi in omni tri-
bulatione paternaliter affuit,nec vnquam me dereliquit,ſicut in Euang.Iohã.locutus ſum , Nõ reli-
Iohã.8 quit me pater ſolum,quia ego quæ placita ſunt ei,facio ſemper,[VT ſaluã faceret à perſequẽtibus ani
mam meam,]id eſt,quatenus meipſum ſeu vitam meam corporalem ſaluaret de manibus Iudæorum
& crucifixorum meorũ,reſuſcitando me tertio die à mortuis.In expoſitione Pſalmi præſentis S.Hie-
ronymus contra Iudæos ſic argumentatur,Reſpondete mihi ô Iudæi,fuiſtis in Babylonia, habuiſtis
ibi ꝓphetas,Danielem,Ezechielem.Septuaginta annis fuiſtis in captiuitate illa,& poſtea veniſtis in G
propria (computa annos à Chriſto vſque Hierony.) Ecce nunc quadringenti anni ſunt , quare non
eſt miſſus ad vos ꝓpheta,& quare dereliquit vos dominus?Tunc dereliquiſtis dominum,& idola co
lebatis,&miſerebatur veſtri.Nunc cùm non colitis idola,quare dereliquit vos dominus? Hucuſque
Hierony.Sed ecce nunc amplius q̃ mille & quadringenti anni ſunt,ex quo in iſta captiuitate fuerũt,
nec ad eos inuenitur miſſus ꝓpheta, nec aliquod ſignum certum,diuinum ac euidens eis mõſtratum
eſt,quo ſcire poſsint ſe pertinere ad populum dei. Imo non obſtante,quod apertiſsime demõſtramus
eis ad oculum hanc eſſe finalem captiuitatem eorum propter peccatum eorum in Chriſtum cõmiſ-
ſum,quẽadmodum per Danielẽ inducitur,Non erit eius populus qui eum negaturus eſt,& finis eius
Dan.9 vaſtitas,& vſq; in finem perſeuerabit deſolatio.Et per Oſeã,Dies multos ſedebũt filij Iſrael ſine re-
Oſee 3 ge,& ſine principe,& ſine ſacrificio,& ſine altari,& ſine Ephoth,& ſine Teraphim . Et poſt hæc re-
uertentur filij Iſrael,& quærent dominum deum ſuum,& Dauid regem ſuum (id eſt,Meſsiam,vt o-
mnes exponunt)& pauebunt ad dominum , & ad bonum eius in nouiſsimo dierum . In hoc autem
quod S.Oſe.perhibet eos poſtea reuerſuros ad deum, & quæſituros Meſsiam dat palam intelligere,
quòd illis multis diebus de quibus ipſe loquitur,ſedent ſine deo & Chriſto,id eſt,ſine vera fide & di-
gno cultu dei atque Meſsiæ. Vel ergo per dies illos multos,de quibus tractat Oſeas,intelligendi ſunt
dies huius captiuitatis,vel non. Si ſic,conſtat,quòd modo ſedeant ſine deo,& Chriſto,tanquam infi-
deles & reprobi.Si non,tunc reſtat vna alia captiuitas lõgior iſta,quam nec ipſi expectant.Quamuis H
ergo ſit ira,non tamen volunt informari,credere,aut conuerti:quatenus ſancti prophetæ,qui eorum
Ephe.2 excæcationẽ & obſtinationẽ prædixerunt,in hoc quoq; inueniãtur veraces . Verè enim peruenit ſu-
Eccl.7 per eos ira dei vſq; in finem,& verificatur in eis quod Salomõ dicit,Quem deſpicit deus,hũc nullus
corrigere poteſt.Optimè quoque nobilis noſter Caſsiodorus loquitur,Virgo peperit,Meſsias venit,
agnus immolatus occiſus eſt,redemptor ſurrexit à mortuis, mundus audita credit , & adhuc Iudæus
ſimulat ſe neſcire,quod totus mundus agnouit.Præſta domine obſtinatis conuerſionem,obſcuris lu-
men,incredulis fidem,vt pro quibus in cruce oraſti,periclitantibus ſubuenire digneris.Nam quibus
Luc.23 ſuadere iuſta non poſſumus,rectè pro illis tibi domine ſupplicamus.

¶EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi moralis ſeu tropologica.

Luc.9 QVVM Chriſtus dicat,Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum , & tollat crucẽ ſuã quo-
tidie,& ſequatur me:mirũ non eſt,ſi Pſalmi qui ad literam de Chriſti paſsione loquuntur, de
eius eccleſia ſeu quocunq; fideli moraliter exponantur. Eccleſia igitur ſeu quilibet hõ Chri-
ſti veſtigia dignè ſequens,cõtemnendo laudes humanas, & ſuſtinẽdo perſequutiones diuerſas in ꝓ-
Mat.25 pria perſona,domino dicere poteſt, Deus laudem meam ne tacueris.i.tu propter quẽ honores & lau-
Luc.19 des temporales deſpicio,atque diuerſa ſuſtineo:me in iudicio approba,lauda,& ſalua,dicẽdo , Euge

A ſerue bone & fidelis,intra in gaudiũ domini tui. Nec ꝑmittas ab alijs laudẽ meam taceri, quando ad
ædificationẽ fit proximi,atq; ad gloriam nominis tui. Quia os peccatoris & ꝯs doloſi ſuper me aper-
tum eſt,id eſt,verba ſuperba & doloſa aduerſus me dicta ſunt. Locuti ſunt homines praui aduerſum
me lingua doloſa,proponendo mala ſub ſpecie boni,vt quem manifeſta malitia fallere nequeunt, pal
liata æquitate decipiant:quod valde iniquũ eſt,ſecundũ quod per Eſaiã inducitur,Fraudulenti vaſa, Eſai.32
id eſt,verba peſsima ſunt, ipſe enim cogitationes concinnabit ad ꝑdendos mites in ſermone mẽda-
cij. Et Malach. Maledictus,inquit,doloſus. Verũtamẽ vitiũ iſtud (proh dolor) nimis cõmune eſt. Pro Mala.1
pter quod Ierem. ait, Vnuſquiſque ſe à proximo ſuo cuſtodiat,& in omni fratre ſuo non habeat fidu- Iere.19
tiam:quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit,& omnis amicus fraudulẽter incedet, & vir fratrẽ
ſuum deridebit. Hinc quoque ſcriptũ eſt, Vir fratrem ſuum venatur ad mortẽ. Ab ea quæ dormit in Mich.7
ſinu tuo,cuſtodi clauſtra oris tui:quia inimici hominis domeſtici eius. Cùm ergo ſit ita,merito dicit
ſcriptura, Ne omni homini cor tuum reueles,& beatus qui inuenit amicũ verũ. Et ſermonibus odij Eccl.8
circundederunt me,quærẽtes me à ſummo bono auertere:quod eſt odiũ peſsimũ. Sed non eſt nobis Ezec.25
timendum ob hoc,quoniam Chriſtus locutus eſt, Beati eritis,cùm oderit vos homines,& cùm ſepa- Luc.6
rauerint vos,& exprobrauerint,& eiecerint nomen veſtrum tanquam malum propter filium homi-
nis. Et expugnauerunt me gratis. Hoc maximè Chriſti martyribus conuenit,qui propter iuſtitiam oc-
cidi digni fuerunt:ſed & omnis qui propter iuſtitiam patitur atq; opprimitur gratis.i.ſine ſuo deme-
rito expugnatur. Pro eo vt me diligerent,detrahebant mihi. Hoc conuenit bonis prælatis & fratri-
bus,qui commiſſos ſeu proximos charitatiuè ac iuſtè corripiunt,propter quod amari deberent, quẽ-
admodũ ſcriptum eſt, Argue ſapientẽ,& diliget te. Sed ipſi econtrario ab illis odio habentur, & ob- Prou.9
B locutiones patiuntur:prout dicit ſcriptura, Odio habuerunt corripientem,& loquentẽ perfectè abo
minati ſunt:ego autẽ orabam pro ingratis & æmulis. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus, Maledicimur, & Amos 5
benedicimus:blaſphemamur,& obſecramus. Vnde & alibi monet, Noli vinci à malo,ſed vince in bo 1.Cor.4
no malum. Hoc eſt ſcutum patientiæ famulorũ Chriſti, in omni iniuriatione ad orationem recurre- Rom.12
re. Primò pro ſemetipſo orando ne à proprio animo ſuperemur, & ad impatientiam moueamur, ſed
in omni aduerſitate conſtantes reddamur. Secundò autem orando pro aduerſarijs, vt deus eis igno-
ſcat,gratiámq; melioris vitæ infundat. De taliter patientibus Petrus ait, Qui patiuntur,inquit,ſe- 1.Pet.4
cundum voluntatẽ dei,fideli creatori commendant animas ſuas. Vnde & Chriſtus ait, Si eos diligi- Matth.5
tis qui vos diligunt, &c. quid amplius facitis? Nónne & Ethnici, id eſt, gentiles & infideles hoc
faciunt? Cõſtitue ſuper eum peccatores,& diabolus ſtetit à dextris eius. Cùm iudicatur,exeat condẽ-
natus,&c. Mirum videtur,quomodo nunc tanta imprecẽtur aduerſario iuſti,ab ipſo iuſto qui imme-
diatè prædixit ſe oraſſe pro æmulo. Sciendum ergo,quòd verba iſta atq; ſimilia, quibus videtur ma-
lũ optari inimico,tripliciter intelligũtur. Primò,per modum ꝓpheticæ prænũciationis, non per mo
dum imprecationis alicuius nociui. Secundò,per modũ demõſtrationis,quod impius mereatur. Ter-
tiò,per modum zeli,quo ſe homo conformat diuinæ iuſtitiæ,imprecans impijs mala ſecundũ ordinẽ Iere.28
æquitatis diuinæ,niſi pœniteant. Et hoc modo Ierem. dicit, Domine ne propitieris iniquitati eorũ,
& peccatum eorum non deleatur. Ait ergo eccleſia ſeu fidelis, Cõſtitue ſuper eum,id eſt,ſuper popu-
C lum præuaricatorem,conſtitues,& conſtitui decet,& oro vt ſtatuas ad laudem iuſtitiæ tuæ, niſi reſi-
piſcat,peccatorẽ,id eſt,diabolũ ſeu indignũ prælatũ,quatenus quales ſerui,tales ſint domini, & dia-
bolus ſtet à dextris eius,inducendo eum ad omnia opera mala. Fiant dies eius pauci.i.in vita gratiæ
non perſiſtat,vel dies ſuæ naturalis vitæ breuientur ꝓpter peccata ipſius:quemadmodum Eccleſia- Eccl. 8
ſtes dicit, Non ſit bonum impio,nec prolongentur dies eius. Et epiſcopatum eius accipiat alter. hoc
contra indignos prælatos inducitur,qui vtinã ſuo officio priuarẽtur. Sicut enim bono prælato nihil
eſt vtilius,ſic indigno prælato nihil nocentius. Fiant filij eius orphani.i.imitatores populi tam mali-
gni priuentur patre cœleſti,nec ſint filij adoptiui patris æterni:ſed ſerui diaboli, cuius voluntati cõ-
ſentiũt.& vxor eius.i.eccleſia malignantiũ,cum qua ipſe ſpiritualiter aut corporaliter fornicatur,fiat
vidua.i.deſinat eſſe Chriſti ſpõſa,eò quòd fornicetur cum amatoribus multis, nec fœcũdetur luce &
gratia ſpiritus ſancti,ſed in omnibus bonis ſterilis fiat. Nutantes transferantur filij eius .i. imitato-
res plebis peruerſæ transferantur de regno Chriſti ad poteſtatẽ diaboli,de ſtatu ſalutis ad ſtatũ dãna-
tionis,de morte temporali ad perpetuam mortem inferni:& hoc nutantes.i. inſtabiles facti, vagi, ac Pſal.17
diſſoluti,ſicut ſupra dictũ eſt. Filij alieni inueterati ſunt,& claudicauerunt à ſemitis ſuis. Impius nã- Prou.1
D q; facit opus inſtabile,ſicut ſcriptum eſt. Et mẽdicent,tanquã omnibus ſpiritualibus bonis priuati eo Mat.25
modo quo fatuæ virgines mẽdicabant,dicẽtes ad ſapiẽtes, Date nobis de oleo veſtro. Eijciantur de
habitationibus ſuis.i. de locis eccleſiæ,tanquã indigna & putrida membra ipſius. De habitationibus
ſuis.i.de cœleſtibus manſionibus,eis (ſi bene vixiſſent) paratis. Scrutetur fœnerator .i.exactor.i.dę-
mon,tentator,à quo peccator peccata velut pecuniam mutuat,dum eius ſuggeſtione & cooperatio-
ne concupiſcentijs ſatisfacit. Omnem ſubſtãtiam eius, id eſt,omnes interiores diuitias impij,ſcilicet
dona naturæ & gratiæ ſibi collata,& ea ſuo dominio ſubdat,auferat,aut inficiat. Et diripiant alieni,
id eſt,dæmones de particularibus vitijs tentantes,labores.i.virtutes & merita eius ſpoliando eũ do-
nis dei. Quemadmodum enim exactor domum debitoris non potentis debita reddere percepta licẽ-
tia intrat,& bona eius tollit:ſic dæmon cor peccatoris in vitijs perſiſtentis deo permittente ingredi-
tur,atq; in eo bonis ſpoliato dominationem ſortitur. Non ſit illi adiutor. Qui enim adiutorio dei iu-
ſtè priuatur,ab alio nullo valet ſaluari,aut ſalubriter adiuuari. Nec ſit qui miſereatur pupillis eius,id
eſt,qui praua opera eius ſequuntur,ſed iuſta pœna plectãtur,vel in hoc ſeculo,aut in futuro: ꝓut ſcri
ptum eſt, Sic pereãt inimici tui domine:qui autem diligũt te,ſicut ſol in ortu ſuo ſplẽdet, ita rutilẽt. Iudic.5

Fiant nati eius in interitum ſpiritualem,perdeodo vitam animæ.ſ.charitatem & gratiam.Fiaot con- B
Sap.14 tra dominum ſemper.i.omni tempore deo diſpliceaot.ſicut ſcriptum eſt,Odio ſunt deo impius & im
pietas eius.Et diſpereat de terra viatorum ac comprehenſorum.i.de præſenti eccleſia & regione vi-
uorum ſeu patria,memoria eorum quantum ad bonum,ita quòd neſciantur à deo per approbationē,
pro eo quòd non eſt recordatus conuentus eorum ſeu ipſi facere miſericordiá cum proximo ſuo. Et
perſecutus eſt hominem inopem & mendicum,quod eſt peccatum clamitans ante deum, & cōpun-
ctum corde & contritione peccati & aliorum conati ſunt mortificare. Merito ergo populus tam
crudelis æternę obliuioni traditur,nec vllam miſericordiam conſequitur:ſicut Iob ait,Obliuiſcatur
Iob 24 eius miſericordia,& dulcedo illius vermis.Vnde & Chriſtos,Eadem,inquit,menſura qua menſi fu-
Mat.7 eritis,remetietur vobis.Et alibi legitur,Homo in hominem ſibi ſimilē non habet miſericordiá,& de
Eccl.28 peccatis ſuis deprecabitur altiſsimū,quis exorabit pro peccatis illius? Quaſi dicat,hoc pene irremiſ-
ſibile eſſe.Et dilexit maledictionē,& veoiet ei. Maledictionē diligit,qui opera amat ꝓpter quę Chri
Mat.25 ſtus in fine dicturus eſt reprobis,Ite maledicti in ignē æternum. Maledictionē diligit,qui amat quod
Prou.2 ſibi non expedit,quia lætatur cùm malefecerit, & exultat io rebus peſsimis. Maledictionem dili-
Iob 21 gunt,de quibus Iob aſſerit, Dixerunt deo,Recede à nobis:ſcientiam viarum tuarum nolimus. Et
Eſa.30 Eſaias, Dicunt videntibus,nolite videre: & aſpicientibus, nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſuot. F
Et ooluit populus reprobus benedictionem, id eſt, gratiam dei,quooiam ſpreuit legem altiſsimi, &
elongabitur ab eo,quia non dabitur ei. Et induit maledictionem ſicut veſtimentum, id eſt, peccato
Prou.1 repletus eſt.Hinc enim Sapientia ait,Quia vocaui & renuiſtis,deſpexiſtis omne conſilium meum, &
increpationes meas neglexiſtis, ego quoq; in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo,cùm vobis quod
timebatis euenerit:cùm irruerit repentina calamitas.Fiat ei ſicut veſtimentū quo operitur,id eſt,ma-
ledictio.ſ.culpa & debita pœna operiant impium,ſicut veſtis operit veſte indutum. Hoc accidit im-
Eſai.47 pœnitenti,quemadmodū Eſaias dicit,Veniet ſuper te malum atq; calamitas,& neſcies ortum eius,&
Iob 25 veniet ſuper te miſeria repeote.In Iob quoq; legitur,Propter malitiam tuam circundatus es laqueis,
& conturbat te formido ſubita,& ſicut zona qua ſemper præcingitur, id eſt, maledictione peruerſus
Prou.5 ligetur,ne exeat rete diaboli,ſicut ligatur corpus cum cingulo.Hoc eſt quod Salomoo faſſus eſt,Ini-
quitates ſuæ capient impium,& funibus peccatorum ſuorum cōſtringetur. Deinde eccleſia ſeu qui-
libet iuſtus ſubiuogit,Hoc opus eorū,iſta erit merces illorū,qui detrahunt mihi apud dominū. Terri
bile ergo eſt detrahere iuſtis. Et tu domioe domine fac mecum miſericordiam tuam propter nomen
Eſai.43 tuum,id eſt,propriam tuam bonitatem & gloriam,non propter iuſtitias meas. Hoc modo deus pro-
Eſai.48 pter ſeipſum dimittit nobis peccata,& dona gratiæ impartitur.Ait enim per Eſa.Ego ſum qui deleo
Pſal.62 iniquitates tuas propter me.Et alibi,Propter me ego faciam,vt oon blaſphemer.Quia ſuauis eſt no- G
bis miſericordia tua.Melior eſt enim miſericordia tua ſuper vitas. Libera me, ab omni periculo,&
malo pœnæ & culpæ,quia egemus propter imperfectionem naturæ:& pauper, propter carentiá gra-
tiæ ego ſum,& cor meum conturbatum eſt intra me ex recordatione diuini iudicij,æterni tormenti,
ꝓprij quoque peccati,& propter diuerſa pericula,quibus expoſitus ſum,ita vt cum S. Iob dicere poſ
Iob 3 ſim,Antequam comedam ſuſpiro,& quaſi ioundantis aquæ ſic rugitus meus. Sicut vmbra cùm decli
nat,ablatus ſum,id eſt,quēadmodum vmbra ad occaſum ꝓgrediens ſtatim aufertur,ac deficit:ſic ego
repente defeci & cecidi,vel à priſtina gratia,vel à flore iuuentutis,vel à fortitudine corporis.Et ex-
cuſſus ſum à ſtatu perfectionis,ſtabilitateque mentis,à contemplatione ad phantaſmata inutilia cor-
ruendo,ſicut locuſtæ excutiuntur de loco ſuo,Eſt autem quædam ablatio bona, ſicut cùm homo au-
fertur mundo,vt ſeruiat Chriſto,aufertur diabolo,vt viuat virtutibus, Sic quoq, eſt quædá excuſsio
Eſai.52 bona,de qua Eſaias,Excutere,inquit,de puluere,id eſt,à terrenis ad cœleſtia per contéplationem &
dilectionē aſcende.Genua mea infirmata ſunt à ieiunio:hoc ſecundum ſenſum præhabitum compe-
1.Cor.9 tit his,qui cum Apoſtolo dicere poſſunt,Caſtigo corpus meum,& in ſeruitutem redigo.Sunt tamen
2.Pa.36 quædam genua cordis,de quibus in ſua oratione ait Manaſſes,Et nunc flecto genua cordis mei. Sic
etiam eſt quoddam ſpirituale ac malum ieiunium,dum à cibo animæ homo ieiunat, ſpirituali ſcilicet
refectione gratiæ dei priuatus.Ab hoc ergo ieiunio genua cordis.i.virtutes informantur,quia debi-
liter & ſine feruore ꝓcedunt io actū. Gratia nanq; creſcente omnes virtutes roborantur, & fortius H
atq; feruentius operantur:gratia verò decreſcente,infirmātur virtutes.Et caro mea immutata,id eſt,
hilaris facta & roborata,propter oleum.i.propter conſolationē internam, & ex promptitudine ani-
mi omnia libenter ageotis ac ſuſtinentis.Debemus enim io ieiunando vitare exteriorem hypocrita-
Matth.6 rum apparentiá:propter qood Chriſtus loquutus eſt,Tu autem cum ieiunas,vnge caput tuum,& fa-
ciem tuam laua,ne videaris hominibus ieiunans.Et ego factus ſum opprobriū illis.Iuſti enim ab im-
Iob 15 pijs deridentur & contemnuntur.Propter quod dicit Saluator Si me perſecuti ſunt, & vos pſequen-
tur:quia non eſt ſeruus maior domino ſuo.Viderunt me,& mouerunt capita ſua,inſultando,illuden-
1.Cor.4 dóque mihi,quemadmodum Apoſtolus dicit,Tanquam purgamentum huius mundi facti ſumus o-
Ibidem mnium peripſema vſq; adhuc.Et iterum,Spectaculú facti ſumus deo & angelis,& hominibus.& nos
ſtulti propter Chriſtum. Adiuua me domine deus meus,ne in tantis aduerſitatibus per impatientiá
vincar.Adiuua me,vt fortiter pro tuo amore cuncta ſuſtineá.Saluum me fac,modò per ſpem & gra-
tiæ multiplicationem,in futuro autem per rem & gloriæ infuſionem. Secundum miſericordiam tuá,
id eſt,citò & copioſe,ſicut tu copioſus,plenus & velox es in miſericordia. Et ſciant,id eſt,experimē-
taliter videant hoſtes mei inuiſibiles atq; viſibiles,quia manus tua hæc,id eſt,quòd iſta mea conforta
tio atq; ſaluatio ſit effectus ſeu opus tuæ poteſtatis diuinæ: & tu domine feciſti eam, id eſt, hoc quo-
que agnoſcant,quòd hæc operatio ſit in me ex tua virtute,ita quòd à te ſaluata eſt anima mea. Male-

A dicent illi mihi ex ſua malignitate:& tu benedices,id eſt,gratiam magnam mihi præſtabis pro hac iniuria,quam æquanimiter patior. Quãto enim conſpexerit deus fideles ſuos maiora ſuſtinere opprobria & flagella,tanto liberalius eis ſuccurrit,ſicut ſupra dixit, Cum ipſo ſum in tribulatione. Qui inſurgunt in me confundãtur.i.de ſua malitia erubeſcãt,ſeq; victos inueniãt:ſeruus autem tuus lętabitur in te:pront Apoſtolus monet, Qui gloriatur,in domino glorietur. Deinde ſequitur vox gratias domino referẽtis, Cõfitebor domino benefactori meo nimis,id eſt,toto affectu, deuotione præcipua, & vltra naturalium virium poteſtatem,in ore meo ipſum laudando: iuxta illud , Semper laus eius in ore meo. Et in medio multorũ.i.inter alios & in eccleſia laudabo eũ propter bonitate eius,& beneficia mihi cõceſſa. Quia aſtitit à dextris pauperis.i.mihi pauperi fauorabiliter affuit . Aſtare namq; eſt adiuuãtis,vt ſaluã faceret à perſequentibus.i.malis & importunis hominibus atq; dæmonibus animã meã,præſeruãdo eam à læſione peccati, conſeruãdóq; eam in ſtatu ſalutis . Ecce Pſalmum myſterialem audiuimus, in quo capitis noſtri diram perſequutionem, & admirandam patientiam intuemur. Diſcamus ergo Chriſti exemplo pro aduerſarijs & perſequutoribus cordialiter exorare , odientibus affectum ſanctæ dilectionis rependere,& Chriſti veſtigia in omnibus imitari. Pſal.90 2.Cor.10 Pſal.33

B

COMMENTARIVS IN PSALMVM CIX.

¶EXPLANATIO TITVLI.

PSalmi nunc declarandi titulus talis eſt, Pſalmus Dauid. Cõuenit nãq; hic Pſalmus Dauid prophetæ tanquam authori,& Chriſto per Dauid ſignificato tanquã materiæ ſeu ſubiecto: quia ad literã loquitur de Chriſto,quemadmodũ ipſemet Chriſtus apud Matth.teſtatus eſt. Alloquens enim Phariſæos, Quid vobis,inquit,videtur de Chriſto,cuius filius eſt? Quibus reſpõdentibus, Dauid:adiecit, Quomodo ergo Dauid in ſpũ vocat eũ dominũ,dicẽs, Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis? Apoſtolus quoq; ex iſta ſcriptura oſtẽdit Chriſtũ angelis maiorẽ,& patri æqualẽ. Ad quẽ,inquiẽs,angelorũ dixit aliquãdo,ſede à dextris meis,quouſq; ponã inimicos tuos ſcabellũ pedũ tuorũ? Loquit itaq; Pſalmus iſte de Chriſto ſecũdũ vtrãq; eius naturã,& de magnificẽtia eius in aſcẽſione,de coæternitate eius,& ſubſtãtiali idẽtitate cũ patre,de generali eius dominio,ſacerdotióq; æterno atq; finali iudicio. Ait ergo beatiſs. Dauid,cui incerta & occulta ſapiẽtiæ ſuæ reuelauit deus, Mat.22 Heb.1 Pſal.50

PRECATIO.

Ieſu ſaluator ſeculorum ſecundum ordinem Melchiſedech,rex & ſacerdos factus in æternum,ineffabili tua miſeratione à dextris tuis in iudicio nos conſtitue, atque inter benedictos patris tui deputatos regnum cœleſte fac poſſidere, qui cum eodem patre.&c. C

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

DIXIT dominus domino meo,]id eſt,deus pater loquutus eſt filio ſuo vnigenito,vero deo ac domino meo,qui eſt dominus meus ſecundum diuinitatẽ, & filius meus ſecundum humanã,quam ex ſemine meo ſuſcepit,naturã. Dixit autẽ non verbo foris ſonanti aut trãſeunti,ſed intellectualiter ei innotuit,imò ab æterno ita diſpoſuit. Quid autem dixit, ſubiungitur,[SEDE à dextris meis].i. tu fili chariſsime, qui propter meum honorem,hominúmq; ſalutem ſub omnibus creaturis humiliatus es, factus opprobrium hominum , in aſcenſione tua ſuper omnes creaturas exaltare,& vſque ad thronum maieſtatis ac gloriæ meæ conſcende,illicque ad dexteram meam æternaliter reſide,habita,acquieſce, ¶(2) DONEC ponã inimicos tuos,]id eſt,omnes incredulos & iniquos,præſertim Iudæos [SCABELLVM pedũ tuorum,] id eſt,ſic tuæ poteſtati ac dominationi ſubiectos,ſicut ſubſternitur ſcabellum pedibus ſedentis . Hæc ſubiectio iam aliquo modo impleta eſt. Chriſtus enim poſt reſurrectionem dixit, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Imò ante paſsionem ait de ſe ad patrem, Dediſti ei poteſtatem omnis carnis. Deniq; qui aliquando Chriſto repugnabãt,poſt conuerſionem ad fidem ei ſubiecti fuerunt . Sed iſta ſubiectio maximè apparebit,& plenè implebitur in die finalis iudicij,quia tunc Chriſtus omnes aduerſarios ſuos deijciet & damnabit. Nam & tunc implebitur quod in Eſaia de Chriſto prædictum eſt, Ad eum venient,& confundentur omnes qui repugnant ei. Interim ergo Chriſtus ſedebit ad dexteram patris. Sed nunquid poſtea non ſedebit? Sedebit vtique poſtea. In diuina enim ſcriptura ſolet hæc dictio,donec , in oratione affirmatiua omnia tempora ponere & includere , ſicut dum & infra dicitur, Oculi noſtri ad dominum deum noſtrum donec miſereatur noſtri. Sicque tenetur hoc loco,quoniam Chriſtus in æternum ſedebit ad dexteram patris. In oratione verò negatiua ſolet omnia tempora abnegare & tollere,ſicut in Matthæo de Ioſeph & virgine benedicta aſſeritur, Non cognouit eam donec peperit filium ſuum primogenitum. Et iſtud rationabiliter fit. Dum namq; ſcriptura affirmat aut negat aliquid pro illo tempore,quando minus ſic eſſe videtur,tunc certũ eſt quòd ipſa velit inſinuare illud alijs temporibus ſic ſe habere,ſicut dum Matthæus affirmat S.Ioſeph nõ cognouiſſe Mariam donec peperit Chriſtum,certum eſt quòd poſtmodum eã non cognouit. Quomodo enim matrem filij dei vnigeniti tentaret accedere,cui ſe cohabitare ſciuit indignum? Simili modo dum Propheta aſſerit Chriſtum ad dexteram dei ſeſſurum,donec ſubijciantur ſibi aduerſarij ſui, certum eſt ꝙ illis ſubiectis ſedebit. Aduertendum autem ꝙ ſeſsio Chriſti ad dexteram patris, dupliciter intelligi poteſt. Vno modo ſecundum diuinam ipſius naturam , ſicque per dexteram patris deſignatur æqualitas eius:vt ſit, Sede à dextris meis,id eſt,reſidendo mecum, eſto mihi mihi æqualis. Et hoc modo dixit pater filio ab æterno,vt ad dexteram ſuam ſederet . Imò generando eum , dixit & Pſal.2 Heb.2 Mat.28 Iohã.17 D Eſa.45 Pſal.122 Mat.1

F

contulit ei hoc ipſum,cùm ipſa generatio non ſit niſi verbi prolatio. Dicitur enim pater filio ſecun- E
dum diuinitatem eius demonſtrare & dicere, quoniam generando filium dedit ei diuinã eſſentiam,
quæ eſt ipſa ſapientia,quam recipiendo dicitur filius à patre audire atque cognoſcere. Non eſt ergo
in patre dextera corporalis,neque in filio ſecundum quòd deus eſt ſeſsio ſitualis. Sed ſicut per dexte-
ram patris deſignatur eius æqualitas,ita per ſeſsionem filij exprimitur ſumma dominatio eius. Sede-
re enim cõuenit regi ac iudici. Secundò intelligitur Chriſtus ſecundum humanam naturam ſedere,
id eſt,eſſe & permanere ad dexteram patris,id eſt,in ſummis ac potioribus bonis ſui genitoris, vide-
licet in ſummitate cœli empyrei,atque perfecta participatione increatæ beatitudinis dei patris. Plus
ſiquidem de beatitudine dei recepit anima Chriſti,quàm vniuerſi ſimul electi: & hoc modo dixit pa
ter Chriſto homini, Sede à dextris meis,ab exordio creationis animæ Chriſti,quantũ ad intellectua
lem reuelationem. Reuelauit etenim ſibi ſtatim vt condita eſt, quòd ipſa cum corpore ſuo eleuanda
eſſet ſuper omnes cælos: ſed quantum ad executionem & complementum dixit pater Chriſto, Sede
Ephe.1 à dextris meis,in aſcenſione. Tunc enim dicendo,id eſt,intellectualiter cauſaliterque iubendo exal-
Marc.16 tauit Chriſtũ,& dedit illi nomẽ quod eſt ſup omne nomẽ. Et de hac Chriſti ſeſsiõe dicit Euãgeliſta,
Dan.7 Dominus Ieſus poſtquam locutus eſt eis,aſſumptus eſt in cælum,& ſedet à dextris dei. Vnde & ſcri-
ptum eſt, Aſpiciebam in viſione noctis,& ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſq;
ad antiquum dierum peruenit,& in conſpectu eius obtulerunt eum. Conſequentrr Propheta allo-
quitur Chriſtum, ℂ (3) VIRGAM virtutis tuæ,] id eſt, euangelicæ legis doctrinam, qua corri-
guntur iniuſti,ſeu dominationis ac regiæ tuæ dignitatis pntentiam ô Chriſte, [EMITTET domi-
nus] pater ſeu deus triniras per ſeruos ſuos apoſtolos[EX Sion,] id eſt,ex hoc loco ſic dicto, in Ieru-
2.Re.5 ſalem ſito. Sion nanq; mons fuit in Ieruſalem,in qno conſtructum erat templum, itemque conclaue F
Act.1,2 vel cœnaculum,in quo Chriſtus cœnam nouiſsimam celebrauit,in quo poſt reſurrectionem diſcipu-
lis ſuis apparuit,in quo apoſtoli alijque cum eis congregati ſpiritum ſanctum receperunt. Ex hoc er-
go cœnaculo,& ex templo in monte Sion poſito, & ex Ieruſalem emiſit deus per apoſtolos virgam
Act.2 virtutis Chriſti,id eſt,euangelicam legem & Chriſti magnificẽtiam per totum mundum. Cùm enim
Ibidem apoſtoli ſpiritum ſanctum recepiſſent in die Pentecoſtes,ſtatim omnes cum ſno collegio velut exa-
mẽ apum de conclaui,in quo paulo ante ex timore Iudæorum clauſi reſidebant, eruperũt, ingreſsiq;
templum, Chriſtum prædicare cœperunt. Et exinde deriuata eſt prædicatio eorum in totum orbẽ,
Act.1 ſecundum quod Chriſtus eis prædixit, Eritis mihi teſtes in Ieruſalem & in omni Iudæa & Samaria,
Eſai.2 & vſq; ad vltimum terræ. Quod etiam Eſaias prophetauit dicẽs, De Sion exibit lex, & verbum do-
mini de Ieruſalem. Ad hanc antem emiſsionem & prædicatinnem ſequuta eſt conuerſio mundi ad
Chriſtum. Ideo ſubditur, [DOMINARE]ô Chriſte [IN medio inimicorum tuorum,] id eſt,in re-
gnis & populis infidelium,qui tempore infidelitatis inimici tui fuerunt,ſed conuerſi ad fidem amici
effecti ſunt: & tu dominaris in eis per teipſum ac tuos vicarios eccleſiarum prelatos. Subijciuntur et-
enim tibi per fidem atq; diuinæ legis cuſtodiam,quoniã quæ præcepiſti eis obſeruant. De hoc Chri-
Mich.5 ſti dominio dictum eſt per Michęam, Et nunc magnificabitur in medio vniuerſæ terræ. Et item Za- G
Zach.9 charias, Poteſtas eius à mari vſque ad mare,& à fluminibus vſque ad fines terræ. Vnde & in Danie-
Dan.7 le ſcriptum eſt, Dedit ei antiquus dierum poteſtatem,honorem,& regnum,& omnes populi, tribus,
& linguæ ſeruient ei. Quæ autem ſequuntur,poſſunt eſſe verba Prophetæ ad Chriſtum, ℂ(4)TE-
CVM principium,] id eſt,cum te ô Chriſte eſt pater exiſtens principium tuum,de quo dicis apud Io-
Iohã.17 han. Omnia mea abs te ſunt. Eſt enim pater cum filio,& filius cum patre, quia inſeparabiles ſunt pa-
ter & filius. Licet nanq; perſonaliter diſtinguantur,eſſentialiter tamẽ identificantur. Propter quod
Iohã.1 Iohan. inquit, In principio erat verbum,& verbum erat apud deum. Tecum ergo ô fili eſt principiũ,
id eſt,deus pater[IN DIE virtutis tuæ,] id eſt,in die æternitatis,quę eſt ipſa æternitas: in hoc die eſt
tecum pater,quia æternaliter tecum eſt: & tu coæternus es ei,& in hoc non eſt prius neq; poſterius.
Mich.5 Propter quod apud Michæam inducitur, Egreſſus eius ab initio à diebns æternitatis. Et in Prouerb.
Prou.8 Sapientia dei,quæ eſt Chriſtus dominus proteſtatur, Ab æterno ordinata ſum,necdum erant abyſsi,
& ego iam concepta eram,ante colles ego parturiebar. Sic autem eſt tecum principium in die virtu-
Matt.18 tis tuæ, [IN ſplendoribus ſanctorum,] id eſt,in ſplendidis cognitionibus beatorum in patria,quo-
niam eis à principio mundi innoteſcit iſta coexiſtentia & coæternitas tua cum patre: ſemper quippe
Iohã.14 vident faciem patris,ergo & filij,quoniam filius(vt eſt apud Iohan.)ait, Qui videt me,videt & pa-
trem. Dicitur autem æternitas dies virtutis.i.potentiæ Chriſti, qnia in eo inuariabiliter & omnipo- H
tẽter ſubſiſtit. Et ipſa æternitas propriè ſumpta aliud nihil eſt,niſi deus æternus,nec æternitas eſt mẽ
ſura aut dies diuinæ durationis,niſi ſecundum rationem. Alij exponunt aliter,vt ſint verba patris ad
filium. Tecum principium,id eſt,vna eademq; principandi authoritas eſt mihi tecum, quoniam ego
Iohã.8 & tu vnum ſumus in eſſentia,vnus omnium conditor,vnuſq; vniuerſorum creator. Hinc enim Chri
ſtus ſe dixit eſſe principium reſpondens Iudæis, Principium qui & loquor vobis. Iſtud verò ſic eſſe
innoteſcit in die virtutis tuæ,id eſt, in claritate patriæ, vbi in lumine tuo vidẽt beati quomodo vna
ſit authoritas creandi & gubernandi in me atq; in te: in ſplẽdoribus ſanctorum,i.in plena illuſtratio-
ne electorũ in patria. Nã tunc ſancti iſta cõſpiciunt, quãdo diuino lumine perfundũtur, ita vt fulge-
Mat.13 ant ſicut ſol in regno patris eorũ. Nũc enim ſecũdũ Apoſt. videmus per ſpeculũ in ænigmate, quia p
1.Cor.13 fidẽ ambulamus, nõ p ſpeciẽ. Tunc verò cognoſcemus ſicut cogniti ſumus. Vnde Iohã. in ſua Cano.
1.Ioh.3 Similes,inqr,ei erimus,qa videbim⁹ eũ ſicuti eſt. In hoc igit verbo declarãtur coęternitas atq; ęqua-
litas patris & filij.[EX vtero].i.ex ꝓprio corde[ANTE Luciferũ].i.ante ꝓductionẽ oĩs lucis creatę,
& ante ꝓductionẽ aſtrorũ,q̃ noĩe Luciferi deſignãt[GENVIT te]generatiõe ęterna, intellectuali, pura

A & actualiſsima. Filius nãq; ex ſubſtãtia patris natus eſt, ita ꝙ immediatè procedit à ſubſtantia patris
per intellectũ emanatione naturali, ſicut procedit ſplẽdor à lumine. Ipſa quoq; generatio filij à patre
aliud non eſt, niſi proceſſus lucis a luce, actus ab actu, & dei à deo. In patre equidẽ idẽ ſunt eſſentia,
potẽtia & operatio. Et ita pater intelligẽdo ſeipſum intra ſe profert verbum ſibi ſimillimum, in hoc ſo-
lo ab eo diſtinctũ, quia procedit ab eo. Et ſicut pater ſeipſum vno intuitu, & omnia alia creãdo & cre-
ata & creabilia plenè cognoſcit: ſic æternaliter vna conceptione interna vnicum verbum intra ſe gi-
gnit, in quo tota ſua natura atq; perfectio omnino pleniſsimè continetur ac ſplẽdet, & in quo omnia
alia comprehenduntur ac lucent. Idcirco hoc verbum eſt imago patris & omnis creaturæ exemplar,
proceditq; immediatè ab intellectu patris ſecundum Thomam in diuerſis locis. Chriſtus itaq; ſecũ-
dum ꝙ deus, ab æterno eſt genitus, ſicut ſi ſol ab æterno fuiſſet, ſplendor ab æterno ab eo manaſſet &
ortus fuiſſet. Propter quod in Eccleſiaſt. teſtatur, Ego ex ore altiſsimi prodiui, primogenita ante oẽm Eccl. 24
creaturam. Et in Sap. lib. ait, Sapientia tua domine nouit opera tua, quæ & affuit tunc cùm orbẽ ter- Sapi. 9
rarum faceres, & ſciebat quid placitum eſſet oculis tuis. In his verbis euidẽter oſtẽditur duplex eſſe
ſapiẽtia in deo, videlicet genita & ingenita. Inſuper agit Propheta de ſacerdotio Chriſti, ❡(5) IV-
RAVIT dominus] irretractabiliter affirmauit, firmiterq; ſpopõdit, [ET non pœnitebit eũ] ita iuraſ-
ſe quod ſequitur, [TV] Chriſte inquantum homo [ES ſacerdos in æternũ ſecundum ordinẽ Melchi-
B ſedech.] Chriſtus non obtulit ſacrificia legis, quæ ſacerdotibus filijs Aaron incumbebat offerre, ſed
fuit ſacerdos offerẽdo ſeipſum deo, & reconciliando mundum patri æterno, per crucẽ diſſoluẽs ini-
micitias in ſemetipſo ſecundũ Apoſt. ad Eph. qui iterum ait, Chriſtus tradidit ſemetipſum pro nobis Eph. 2
oblationẽ & hoſtiam deo in odorẽ ſuauitatis. Et ad Hebræos, Chriſtus aſsiſtens pontifex futurorum Eph. 3
bonorum, per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. De excel Heb. 9
lentia autem ſacerdotij Chriſti dicit Apoſt. Talis decebat vt eſſet nobis pontifex ſanctus, innocens, Heb. 5
impollutus, & excelſior cœlis factus. Vnde in Zacharia dicitur, Ipſe portabit gloriam, & ſedebit & Zach. 6
dominabitur, & erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo. Denique quomodo Chriſtus dicatur ſacerdos in æter-
num, declarat Apoſt. ad Hebræos, dicens, Chriſtus eo quòd maneat in æternum ſempiternum habet Heb. 5
ſacerdotium. Vnde & ſaluare poteſt in perpetuum, accedens per ſemetipſum ad deum, ſemper viuẽs
ad interpellandum pro nobis. Sacerdotis quippe officium eſt, inter deum ac populum mediatorem
& aduocatum exiſtere, preces populi deo offerre, deum placare, populo benedicere. Omnia autẽ hæc
congruunt Chriſto. Propter quod in Canon. Iohan. inducitur, Si quis peccauerit, aduocatum habe- 1. Ioh. 2
mus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtũ, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Dicitur quoque
C Chriſtus ſacerdos in ęternũ ſecundum ordinem Melchiſedech. Primò, quoniam ſicut Melchiſedech Mat. 26
obtulit deo panem & vinum, vt legitur in Geneſi: ſic Chriſtus ſub formis panis & vini corpus ſuum Gen. 14
& ſanguinem obtulit ſeu dedit diſcipulis, conuertẽdo panem in corpus, & vinum in ſanguinem. Se-
cũdò, quoniã ſicut Melchiſedech ſine patre & matre ac genealogia fuiſſe aſſeritur, non quia non ha-
buit, ſed quia ſcriptura propter myſterium ea ſubticuit: ſic Chriſtus ſine humanæ generationis natu-
rali ordine natus eſt, & verè fuit æternus. Hinc nãq; dicit Apoſtolus, Præcurſor pro nobis introijt Ie
ſus ſecũdum ordinẽ Melchiſedech factus ſacerdos in ęternũ. Et denuo, Melchiſedech rex Salẽ (quod Heb. 6
eſt rex pacis) ſine patre, ſine matre aſsimilatus filio dei. Hæc ergo iurauit deus Chriſto homini, In Heb. 7
ipſo enim momento, quo animam eius creauit, reuelauit ei hoc ipſum. [ET non pœnitebit eum.] Pœ-
nitentia nanque propriè dicta in deo locum non habet, prout in lib. Reg. ſcriptum eſt, Porro trium- 1. Re. 15
phator in Iſrael non parcet, & pœnitudine non flectetur. neque enim homo eſt vt agat pœnitentiam.
Et tamen eodẽ capite dominus ait ad Samuelẽ, Pœnitet me quòd conſtituerim Saul regẽ. ſed hoc di- Iudic. 6
citur propter ſimilitudinem operis, non propter veritatẽ affectus. Loquitur enim deus frequenter in
ſcripturis ſanctis more humano. ❡(6) DOMINVS à dextris tuis.] Hoc dupliciter accipi poteſt.
Primò ſic, Dominus pater ſeu deus trinus exiſtens à dexteris tuis ò Chriſte, ſicut de teipſo in præce-
denti pſalmo dixiſti, Confitebor domino nimis in ore meo, qui aſtitit à dexteris pauperis, quod illic
expoſitum eſt. Supra quoq;, Prouidebã dominum in cõſpectu meo ſemper, quoniã à dextris eſt mihi Pſalm. 15
D ne cõmouear. Vel ſic, dominus Chriſtus, qui eſt omniũ dominus, exiſtẽs & reſidẽs à dextris tuis ò de- Act. 10
us pater, ſicut paulò antè dixiſti, Sede à dextris meis. [CONFREGIT in die irę ſuæ]. i. tẽpore ſuę vin
dictæ: de quo per Eſa. dicit, Dies vltionis in corde meo [REGES] infideles, priuãdo eos in hoc mun Eſa. 63
do vita gratiæ, vel etiã vita corporali, & poſtmodum æternaliter eos damnando. Potiſsimum autẽ lo
quitur nunc de illorũ regũ confractione, de quibus ſupra dictum eſt, Aſtiterũt reges terræ, & princi- Pſal. 2.
pes conuenerunt in vnũ aduerſus dominũ & Chriſtum eius. Hi enim reges (ſumẽdo nomẽ regis cõmu
niter pro præſidente, videlicet Herodes, Pilatus, & principes Iudæorũ prædicto modo ex diuina vl-
tione confracti ſunt, quæ confractiò aſcribi poteſt cuilibet perſonæ in diuinis, quoniã effectus ſuper-
glorioſiſsimæ trinitatis ſunt indiuiſi. Vnde per Eſa. Chriſtus reſtatus eſt, Calcaui eos in furore meo, Eſai. 63
& cõculcaui eos in ira mea. ❡(7) IVDICABIT in nationibus, implebit ruinas.] Duplex eſt Chri-
ſti aduentus. Primus fuit vt iudicaretur, ſecundus erit vt iudicet. Propter quod ait Apoſtolus, Chri- Heb. 6
ſtus ſemel paſſus eſt ad multorũ exhauriẽda peccata. Secũdò aũt ſine peccato apparebit expectãtibus
ſe in ſalutẽ. Secũdum hoc duplex eſt iudiciũ. ſ. iudicium diſcretionis & iudicium remunerationis. Pri
mum iudiciũ fecit Chriſtus in primo ſuo aduentu, & vſque ad finem mundi hoc faciet, quoſdam vo-
cando ad fidem & gratiam, quoſdam verò deſerendo occulto quidẽ, ſed iuſto iudicio, de quo ante paſ
ſionem dixit, Nunc iudiciũ eſt mũdi, nunc princeps huius mũdi eijcietur foras. Chriſtus ergo in pri- Iohã. 12
mo ſuo aduentu, & vſq; in præſens iudicabit in nationibus. i. ipſas nationes faciẽdo in gẽtibus iudi-
ciũ diſcretionis, quaſdam miſericorditer adiuuãdo, cæteras iuſtè derelinquẽdo. In ſecundo aũt aduẽ-

tu iudicabit in nationibus,iuſtas ſaluãdo,impiáſq; damnando:quemadmodum apud Iohan. locutus E
Luc.1 eſt,Veniet hora,in qua omnes qui in monumentis ſunt audient vocem eius:& procedẽt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ:qui verò mala,in reſurrectionem iudicij.i.damnationis. In primo autẽ aduentu & in iudicio quod nunc agitur,implet Chriſtus ruinas.i.defectus humanos,gratiam infundẽdo cordibus vacuis,mẽtéſq; inanes ditando ſpiritualibus bonis. In futuro verò iudicio de his qui ſaluantur implebit ruinas angelorum,reſtaurãdo manſiones cœleſtes angelorũ caſu euacuatas.[CONQVASSABIT capita].i.corda humiliabit[IN terra multorum,] id eſt,in multis locis & habitaculis hominum.In omni etenim terra fidelium humiliauit quoſdam ſuperbos.In finali autem iudicio con-
Eſai.23 quaſſabit,id eſt,æternaliter condẽnabit capita in terra multorum, id eſt, capitaneos in multis terris cum elatione regnãtes.Vnde in Eſa.ſcriptũ eſt,Dominus exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret ſuperbiam omnis gloriæ,& ad ignominiam deduceret vniuerſos inclytos terræ. Præterea Chriſto ſecundũ quod deus eſt cõpetit iudiciaria poteſtas authoritatiuè,ſed ꝓut homo eſt cõuenit ei inſtrumẽtaliter,& ſic meruit eam per ſuam humiliationẽ & paſſionẽ.Propter quod ait loquẽs de patre atq; ſeipſo,Dedit ei poteſtatẽ & iudicium facere,quia filius hominis eſt.Et hoc eſt quod modò ſubiũgitur, ¶(8)DE torrente in via bibet].i.Chriſtus in hoc mundo pœnas, tribulationes & mortem acerbiſſimam patietur:ſicq; de torrente tribulationum bibet guſtando aduerſa. De huius torrẽtis potatione
Iohã.5 dixit Iohanni & Iacobo,Poteſtis bibere calicẽ quem ego bibiturus ſum?Quòd autẽ nomine torrẽtis tribulationis magnitudo deſignetur,patet per illud Eſaiæ,Spiritus eius velut torrẽs inundãs ad perdendas gentes in nihilum.[PROPTEREA].i.merito huius potationis[EXALTABIT] Chriſtus [CAPVT]ſuum,id eſt,glorificabit & eriget ſemetipſum,reſurgendo in corpore glorioſo,& aſcẽden-
Mat.20 do ad patrem,quatenus ſedeat ſecum tanquam vniuerſorũ iudex ac dominus. Chriſtus enim vt deus F
Eſa.30 ſuſcitauit,exaltauit,& glorificauit ſeipſum vt homo eſt.Et ideo apud Iohã. ꝓfitetur, Poteſtatẽ habeo ponẽdi animã meam,& poteſtatẽ habeo iterum ſumẽdi eam. Et quoniã opera ſanctæ Trinitatis ſunt indiuiſa,idcirco exaltatio iſta attribui poteſt vnicuiq; diuinæ perſonæ. Chriſtus nãq; apud eundem
Iohã.10 Euangeliſtã,Quæcũq;,inquit,facit pater,hæc & ſimiliter filius facit.Et de ſpiritu ſancto dicit Apo-
Iohã.3 ſtolus,Hæc omnia operatur vnus atq; idẽ ſpiritus.Opera igitur ſuperbenedictæ Trinitatis ſunt indiuiſa.Porro in expoſitione huius pſalmi circa illud,Iurauit dominus,dicit Hugo, ꝙ deus legitur tribus locis iuraſſe,videlicet Gen.22.dicens ad Abrahã,Per memetipſum iuraui.Item hoc loco. Infra quoq; in Pſalmo 131.vbi ſcriptum eſt,Iurauit dominus Dauid veritatẽ.Sed iſtud nõ eſt intelligẽdum
Eſai.45 præciſe,quia multo frequentius quàm ter legitur in ſcriptura Canonica deus iuraſſe.In Eſaia nanq;
Amos 6 ait pater,In memetipſo iuraui,egredietur de ore meo iuſtitiæ verbum.Et in propheta Amos ſcriptũ eſt,Iurauit dominus deus in anima ſua,Deteſtor ego ſuperbiam Iacob. Supra quoque in pſalmo 88. qui incipit,Miſericordias domini,dominus loquitur,Iuraui Dauid ſeruo meo,vſq; in æternum præ-
Luc.1 parabo ſemen tuum.Et apud Lucam ait Zacharias,Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrẽ no-
Heb.6 ſtrum.Et ad Hebræos Apoſtolus,Deus,inquit,interpoſuit iuſiurandum. Et alibi quoq; legitur deus iuraſſe.Ecce pſalmus iſte verbo breuis,quàm infinitus eſt ſenſu.Oſtẽditur enim in eo duplex Chriſti G
natura,ſimplexq; ſeu vna perſona.Deſcribitur in eo Chriſti ad patrem locatio, inimicorum eius deiectio,Chriſtianæ fidei promulgatio,coæternitas quoque & conſubſtantialitas patris ac filij. Declaratur etiam ſacerdotium Chriſti,& iudicialis eius poteſtas,ac finale iudiciũ in pſalmo præſenti.Quę decet nos cum multa reuerentia,cum deuotione præcipua,cum contemplatione profunda proferre, propter dignitatem,dulcedinem,& altitudinem ſenſuum eius.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CX.

¶EXPLANATIO TITVLI.

Pſal.116 HIus Pſalmi titulus eſt,Haleluia,quod ſignificat,Laudate deum: de cuius præconijs perpulchrè atq; iucundè tractat hic pſalmus,præſertim de admirabiliſsimo opere dei in conſecratione corporis & ſanguinis Chriſti.Sicut enim pſalmus præcedens tractat de ſacerdotio Chriſti:ſic iſte determinat de inſtitutione ſacrificij huius,& efficacia ſacramẽti altaris. Loquẽs itaq; ſanctus Propheta in propria atq; eccleſiæ omniũmq; fidelium perſona,dicit,

PRECATIO.

Miſericors & miſerator domine,qui diu nobis peccãtibus ſolita pepercisti bonitate,intellectu tandem bono nos reple,& initiũ ſapiẽtiæ timorẽ tuum mẽtibus noſtris infunde,atq; deinceps fac nos ſobriè & iuſtè uiuendo tibi placere. H

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

CONFITEBOR tibi,]id eſt,laudabo te[DOMINE in toto corde meo,]id eſt, ex toto intellectu & affectu,mẽte collecta & fixa. Cor hoc loco non pro organo corporis,ſed pro anima ponitur. Anima autem immaterialis eſt, nec partes habet. Quomodo ergo perhibet ſe domino cõfiteri toto corde,tanquã poſsit ei cõfiteri pro parte cordis?Et reſpondendũ ꝙ anima nõ habet partes quãtitatiuas,cũ ſit incorporalis:nec eſſentiales, cũ ſit forma ſimplex:ſed poteſtatiuas.i. vires diſtinctas.Vires autẽ ſeu partes poteſtatiuæ animæ rationalis,inquantum eſt rationalis,ſunt tres,in quibus ſummę Trinitatis imago conſiſtit,in anima.ſ. intellectus,memoria & voluntas.Ad intellectum ſpectat cognitio,ad voluntatem dilectio, ad memoriam in vtroq; firma inhæſio.Toto igit corde domino cõfitetur,qui intellectu, volũtate atq; memoria eum collaudat,ita quòd intellectu aduertit,volũtate diligit,memoria retinet verba diuina, quibus

A domino cōfeſsionem laudis ſacrificat. Qui autem deum ore laudat, & mēte illicita amat aut cogitat,
non toto corde domino cōfitetur. Vnde de quibuſdam animo vagabūdis ac vagis ſcriptum eſt, Diui- Oſee 10
ſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Et in Ieremia dominus loquitur, Si reuerteris, cōuertere, id eſt, Ierem. 4
ſi tu ô homo cor tuum ad deum conuertere optas, toto corde ad deum conuertere, adhærēdo ei per- Apoc 3
fectè, eíq; totis viribus miniſtrādo, ne ſis tepidus ac diuiſus. Cōfitebor autem tibi ô domine, non in-
conſultè, indiſcretè, aut vana intentione, ſed [IN conſilio iuſtorum,] id eſt, eo modo quo iuſtorū cō- Eccl. 15
ſilium eſt te laudare. Iuſtorum nanq; cōſilium eſt te laudare corde à uitijs expurgato, cùm nō ſit ſpe-
cioſa laus in ore peccatoris, & propter nominis tui amorē atq; honorem, non propter tēporale emo-
lumentum aut laudem humanam. [ET congregatione] iuſtorum, id eſt, non in conuenticulis hęreti-
corum, ſed in eccleſia fidelium tibi confitebor. Cur autem domino cōfiteatur ſubiungit, ℂ(2) MA-
GNA opera domini,] id eſt, magnificè facta, ſeu laude admirationeq; digna ſunt, vt patet de creatio-
ne cæli & terræ, de gubernatione vniuerſi, de operibus recreationis, glorificationis ac cæteris dei ef-
fectibus. Effectus quippe proportionatur & correſpōdet ſuæ cauſæ. Cùm ergo deus ſublimis & bene
dictus ſit infinitæ magnitudinis, ſapientiæ & dignitatis, decuit magna ab eo opera fieri. [EXQVISI-
TA]. i. exquiſitè producta [IN omnes voluntates eius,] id eſt, ſecundū omne deſiderium ſeu benepla-
citum creatoris. Singula nanq; produxit tunc, taliter, ideo, vbi, & ſecundum quod voluit: propter qđ
B per Eſaiam teſtatur, Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Et Apoſtol. ait, Deus opera- Eſa. 46
tur omnia ſecundum cōſilium voluntatis ſuæ. Sed cùm in deo non ſit niſi vna, æterna, ſimplex inua- Ephe. 1
riabiliſq; voluntas, cur nunc pluraliter dictum eſt: in omnes voluntates eius? Et reſpondendum ꝙ ſi-
cut in deo dicuntur plures ideæ ſeu multæ notitiæ per reſpectum ad creaturas: ſic dicūtur plures vo-
luntates ſecundum rationem noſtram per comparationem ad volita creata, quæ multa ſunt. ℂ(3)
CONFESSIO,] id eſt, dei laudatio, ſeu propriæ culpæ prolatio [ET magnificentia,] id eſt, magnifi-
ca operatio ad dei honorem exhibita [SVNT OPVS eius,] id eſt, opera deo placentia, & nobis ab eo
cōceſſa. Omne enim bonum ab ipſo procedit, & hæc duo opera deo præcipuè placēt, nec nobis in-
ſunt niſi ex gratia dei, ideo deo magis quàm nobis attribuuntur. [ET iuſtitia eius manet in ſeculū ſe-
culi.] Iuſtitia nāq; in deo exiſtens, quæ eſt ipſemet deus, æterna eſt, ſicut diuina eſſentia, à qua ſola ra
tione diſtinguitur. Iuſtitia quoq; quæ eſt effectus diuinæ æquitatis in perpetuū perſeuerabit, quoniā
electorū gloria, & impiorum miſeria nunquam ceſſabunt. ℂ(4) MEMORIAM fecit mirabilium
ſuorum miſericors & miſerator dominus, &c.] Verſiculus iſte nec melius nec literalius valet exponi
quàm de inſtitutione ac alimonia ſacramēti altaris: vt ſit ſenſus, Dominus Chriſtus qui eſt miſericors
C in natura, & miſerator in actu, fecit memoriam, id eſt, memoriale inſtituit mirabilium ſuorum, id eſt,
incarnationis, dilectionis, conuerſationis ac paſsionis ſuæ. In cœna enim nouiſsima receſſurus à ſuis
corporali præſentia, volens nos iugiter memores eſſe eximiæ ſuæ dilectionis atq; amariſsimę paſsio-
nis, imo omnium, quæ pro noſtra ſalute tam dignanter aſſumpſit, fecit, ac pertulit, ſacramentum cor-
poris ac ſanguinis ſui inſtituit, panem conuertens in corpus, & vinum in ſanguinem, ſicque ſub ſpe-
ciebus panis & vini [ESCAM dedit timentibus ſe,] id eſt, corpus & ſanguinē dedit apoſtolis, & per
eos ac ſucceſſores eorum dari cōmiſit vniuerſis fidelibus: propter quod dixit, Hoc facite in meā cō- Ibidem
memorationem. Vnde Apoſtolus, Quotieſcunq;, inquit, manducabitis panem hunc, & calicem bibe 1. Cor. 21
tis, mortem domini annunciabitis donec veniat. De hac etiam eſca Chriſtus apud Iohan. locutus eſt,
Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. ℂ(5) MEMOR erit] ipſe Chriſtus [IN ſe- Iohā. 6
culum,] id eſt, indeſinenter [TESTAMENTI ſui] id eſt, huius ſacramenti, quod dicitur teſtamētum,
iuxta illud Apoſt. Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Huius teſtamenti ſeu ſacramē- 1. Cor. 11
ti erit Chriſtus in perpetuum memor, per hoc ꝙ omnibus hoc ſacramētum deuotè fideliterq; ſumē-
tibus cōfert gratiam in præſenti, & vitam æternam in futuro, ſicut promiſit dicēs, Qui māducat me- Iohā. 6
am carnē, & bibit meum ſanguinē, in me manet, & ego in eo. Rurſuſq;, Qui manducat hunc panem, Ibidem
viuet in æternū. Vel dicitur Chriſtus ſemper memor futurus huius teſtamēti, quoniā facit nos memo
res eius, cōſeruabitq; fidē huius ſacramēti in cordibus hominū vſq; ad ſeculi cōſummationē. [VIR-
D TVTEM operū ſuorū]. i. fructū & efficaciā huius ſacramēti, videlicet corporis & ſanguinis ſui, quæ
ſunt opa creatoris. Vel, virtutē operū ſuorū. i. potentiā ſacramētaliū effectuū corporis ſui & ſanguinis
[ANNVNCIABIT] Chriſtus [POPVLO ſuo]. i. diſcipulis ſuis, atq; per eorū prędicationē cunctis
fidelibus. Horū operū ſuorū virtutē Chriſtus diſcipulis annūciauit dicēdo, Hic eſt panis de cælo de- Ibidem
ſcendens, ſi quis manducauerit ex eo, non morietur in æternū. Et, Qui manducat me, viuet propter
me. Poſſunt quoq; hæc generaliꝰ explanari: eritq; ſenſus, Memoriā fecit mirabiliū ſuorū, quoniā per
ſpūm ſanctū edocuit ſanctos prophetas atq; apoſt. ad cōſcribendū & annunciandū mirabilia ſua, quę
vtiq; in veteri ac nouo teſtamēto copioſe narrātur, & fidelibus recolūtur: eſcā ſpūalē dedit timenti- Eccl. 15
bus ſe, reficiēdo mētes eorū pane vitæ & intellectus, & verbo & gratia ſpūs ſancti. De eſca quoq; cor
porali prouidit deus famulis ſuis timoratis, quibus apud Matth. ait, Quærite primò regnū dei, & iu- Mat. 16
ſtitiā eius, & hoc omnia adijcientur vobis. Propter quod iterū dicit, Ne ſoliciti ſitis animę veſtrę qđ
māducetis: & corpori veſtro, quid induamini: ſcit enī pater veſter cęleſtis qa his omnibus indigetis.
Memor erit in ſeculū teſtamenti ſui. i. nouæ atq; euāgelicæ legis corroborādo, cōſeruādóq; eā vſq; ad
terminū mūdi. Memor erit etiā teſtamēti ſui. i. promiſsionis ſuæ factæ in nouo teſtamēto, quoniā eam Sap. 3
implebit, dūmodo nos agamus quod ipſe nobis pręcepit. Promiſsio noui teſtamēti eſt, Fulgebunt iu-
ſti ſicut ſol in regno patris eorū. Et, In futuro ſeculo neq; nubent neq; nubētur, ſed erūt ſicut angeli Mat. 13
dei. Illud quoq; qđ Chriſtꝰ clariſsimè loquit, Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint Mat. 22
mecū, vt videāt claritatē meā quā dediſti mihi. Hęc oīa implebūt in nobis, ſi impleuerimꝰ illud qđ ad Iohā. 17

2.Cor.7 Corinth.ait Apoſtolus,Has promiſsiones habẽtes chariſsimi,mũdemus nos ab omni inquinamento E
carnis & ſpũs,perficientes ſanctificationẽ in timore dei. Virtutẽ operũ ſuorũ .i. miraculorũ potẽtiam
ſeu opera ſua virtuoſa ac ſancta annũciabit populo ſuo. Chriſtus enim per ſeipſum prædicauit opera
dei patris,& ſubinde cõuerſationis ſuæ innocentiã ac miraculorũ ſuorũ excellentiã annũciauit Iudę-
Iohã.8 is,ſicut apud Iohã. Quis,iqt,ex vobis arguet me de peccato? Et, Ego non quæro gloriã meã. Et ali-
Ibidem bi,Opera quæ dedit mihi pater teſtimonium perhibent de me. Hæc autẽ opera.i.vita & ſigna Chri-
Iohã.7 ſti annunciata ſunt nobis per apoſtolos,imò quotidie annũciantur nobis in ſcriptura canonica noui
teſtamenti,præſertim in Euangelijs. Omnia autẽ hæc fecit deus fidelibus ſuis, ℂ(6) VT det illis
hæreditatem Gentium,]hoc eſt,regnum cælorum & vitã æternã hominibus ab origine mundi para-
Mat.25 tam,quemadmodũ apud Matth. dicit Saluator, Venite benedicti patris mei,poſsidete paratum vobis
regnũ à conſtitutione mundi. Specialiter tamen regnũ cælorũ appellatur hæreditas gẽtium, quia Iu-
dæis ꝑpter incredulitatem iuſtè ablatum eſt,& gentibus humiliter credẽtibus datum. Propter quod
Mat.21 Chriſtus ait, Auferetur à vobis regnũ dei,& dabitur genti faciẽti fructus eius. Et denuo ait, Multi ab
oriente & occidente venient,& recumbent cum Abraham & Iſaac, & Iacob in regno dei. Filij autẽ
regni eijciẽtur foras. Merito itaq; regnum cælorum nuncupatur hæreditas gentium, quibus ait Apo
Matth.8 ſtolus, Eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. Itemq; ad Romanos, Filij dei ſumus. Si autẽ filij & hę-
Eph.2 redes; hæredes quidem dei,cohæredes autem Chriſti. Si tamen compatimur ei, vt & glorificemur.
Rom.8 [OPERA manuum eius].i.effectus diuinæ poteſtatis ſunt [VERITAS & iudiciũ,] hoc eſt, ſaluatio
& damnatio. Veritas enim vocatur vera impletio promiſsionis diuinę factę de hęreditate cęleſti ele-
ctis donanda,quibus & datur. Hæc impletio eſt eorum ſaluatio,& ipſa eſt opus Chriſti. Iudicium au-
Iohã.3 tem frequenter accipitur pro reprobatione malorum. Vnde apud Iohannem dicitur, Qui credit in fi- F
1.Cor.11 lium dei non iudicatur,qui autem non credit iam iudicatus eſt,hoc eſt,reprobatus. Et Apoſt. *Si noſ-*
Iohã.5 *ipſos,ait,dijudicaremus, non vtiq; diiudicaremur.* Hinc quoque Chriſtus apud Iohãnem clarius lo-
quens, Qui audit,inquit,verbum meum,& credit ei qui miſit me,habet vitam æternam,& in iudiciũ
non venit. Iudicium ergo,id eſt,reproborum iuſta damnatio eſt opus dei. Vel ſic, veritas & iudiciũ,
id eſt,quælibet veritas,quodlibetque iudicium eſt opus dei. Eſt enim veritas naturæ,veritas vitæ,&
ueritas orationis. Eſt quoque iudicium diſcretionis,& iudicium remunerationis. Et omnia hæc ope-
ra ſunt manuum diuinarum. Vel ſic,opera manuum eius veritas & iudiciũ,id eſt,vera & iuſta ſeu diſ-
creta. Dum enim aliquid conuenit rei excellenter,enũciatur de eo non ſolum in concreto,ſed etiam
Math.5 in abſtracto: ſicut ait Chriſtus apoſtolis, Vos eſtis lux mundi. Et Apoſt. Fuiſtis aliquando tenebræ,
Eph.5 nunc autem lux in domino,id eſt,fuiſtis aliquãdo vitijs tenebroſi,nunc autem per gratiã lucidi. Vn-
de de homine multum dilecto ac dulci dicimus, Iſte eſt amor meus & dulcedo ſeu conſolatio mea.
Quoniam ergo omnia opera dei ſunt valde iuſta,vera atque diſcreta, idcirco non ſolum vera & iu-
ſta,ſed veritas & iudicium nominantur. Poteſt quoq; referri ad ſacramentum altaris,in cuius conſe-
cratione opera dei ſunt veritas: quia in hoc ſacramento non ſolum figuraliter, ſed verè ac ſubſtanti-
1.Cor.11 aliter Chriſtus continetur,& iudicium mortis ſumenti indignè: Qui enim manducat indignè, iudi-
cium ſibi manducat. ℂ(7) FIDELIA omnia mandata eius,]hoc eſt,diuina præcepta non ſunt G
fallacia,ſed firma & certa,ita quòd obſeruatores eorum fidelem ac veram mercedẽ recipient, [CON-
FIRMATA in ſeculum ſeculi,]id eſt,per diuina miracula & cætera quibus fides innititur, in æter-
num roborata, ita quòd certum eſt iſta mandata eſſe à deo, & per conſequens ſancta atque ſalubria
Mat.22 [PACTA,]id eſt,nobis iuſſa & exhibita[IN veritate & æquitate,]ita ꝙ ipſa ſunt vera & æqua. *Vel*
Marc.12 in veritate,id eſt,in ſapientia & æquitate.i.iuſtitia præcipientis dei,qui ſecundum ſuam ſapientiã at-
que iuſtitiam,ſeu in ſua ſapientia & iuſtitia nobis iſta mãdata fecit & contulit. Vel dicuntur facta ſeu
data in veritate angelicæ illuſtrationis,& æquitate angelicæ adminiſtrationis. Præcepta nanq; lega-
Act.7 lia data ſunt Moſi miniſterio angelorum: ſicut Stephanus ait Iudæis, Accepiſtis legem in diſpoſitio-
ne angelorum. ℂ(8) REDEMPTIONEM,]hoc eſt,ſalutem & ſaluatorem, videlicet Chriſtum
Iohã.3 [MISIT]pater[POPVLO ſuo,]id eſt,electis in hunc mundum Chriſtum tranſmittens. Non enim
miſit deus filium ſuum, vt iudicet mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum,ſicut apud Iohannem
Eſai.49 ſcriptum eſt. Vnde in Eſaia pater dicit ad Chriſtum, Dedi te in lucem gentium: vt ſis ſalus mea vſq;
ad extremum terræ. Vel ipſe Chriſtus miſit, id eſt, per prædicationem apoſtolorum annunciauit re-
demptionem,id eſt,humani generis ſaluationem ſua paſsione adeptam: populo ſuo, id eſt, vniuerſis
Mat.28 fidelibus,ſecundum quod in Marco dicit ad eos, Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euange-
Marc.16 lium omni creaturæ.[MANDAVIT in æternum teſtamentum ſuum,]id eſt,euãgelicam legem præ- H
cepit vſque in finem ſeculi cuſtodiri,quod de veteri teſtamento non iuſsit,quoniam illi ſucceſsit no-
uum teſtamentum in illo præfiguratum: nouo autem teſtamento aliud non ſuccedet. Propterea vſ-
q; ad ſeculi conſummationem iubetur ſeruari: quod tamen de ſacramento altaris præſertim nunc di-
citur,quoniam hoc vſque in finem mundi frequentandum eſt. ℂ(9) SANCTVM & terribile no-
men eius,]hoc eſt, ipſe deus eſt ſanctus in ſeipſo, quoniam ſubſtantialiter purus atque perfectus eſt,
Deut.10 & terribilis ratione ſui effectus. Omnibus autem eſt deus terribilis,formidandus timore filiali &
Eccl.1 caſto, ſic enim beati in patria timent deum. Impijs verò terribilis eſt timore ſeruili, quo Deus
timetur non ex amore ſecum exiſtendi, ſed ex pauore tormenta ſuſtinendi. [INITIVM SAPI-
ENTIAE TIMOR DOMINI.] Timor enim ſeruilis incipit ad ſapientiam recipiendam animam
præparare,inquantum facit à malo recedere. Timor verò initialis magis propinquè diſponit ad ſa-
pientiæ infuſionem ſeu potius perfectionem, timor enim initialis ſine charitate & ſapientia ha-
beri non poteſt. Hoc autem quod dictum eſt, Initium ſapientiæ timor domini, in Eccleſiaſtico &

A alibi ſcriptum eſt. Sed videtur huic contrarium quod idē Eccleſiaſticus teſtatur, Plenitudo ſapiētiæ Eccl.1
timere dominum. Et Iob inquit, Ecce timor eſt ipſa ſapientia. Et reſpondendū ꝙ iſta intelligēda non Iob 28
ſunt de timore ſeruili, ſed caſto & filiali, quem pfecta charitas non expellit, ſed exerit & diffundit ſeu
cauſat. Hoc enim timore Chriſtus extitit plenus: iuxta illud Eſa. Replebit eum ſpiritus timoris domi Eſai.14
ni. Verūtamen iſte timor non eſt ſapientia, aut ſapientiæ plenitudo eſſentialiter, quia realiter ab ea di & 11
ſtinguitur: ſed dicitur ſapientia ſecundum reſplendentiam quandam, quia in hoc quód aliquis timet
deum caſto amore, maximè liquet eum veraciter eſſe ſapientē. Et hoc modo ſapientia de multis vir-
tutibus virtutumque actibus prædicatur, ſicut cùm dicitur, Nolle præeſſe, ſed velle ſubeſſe eſt ſapiē- Act.5
tia. Homines fugere eſt ſapientia, propter Chriſtum deſpici velle eſt ſapientia. ❡(10) INTELLE-
CTVS bonus omnibus facientibus eum,] hoc eſt, cognitio fructuoſa & vtilis eſt his qui agunt quod
ſciunt agendum. Nam vt dicitur ſecunda Petri, Melius erat nō cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt 2.Pet.2
agnitionem retrorſum reuerti. Et Iacobus affirmat, Scienti bonum & non facienti, peccatum eſt illi. Iaco.4
Vnde & Chriſtus in Euang. Seruus, inquit, qui ſcit voluntatē domini ſui, & non facit, plagis vapu- Luc.12
labit multis. Qui ergo putat ſe eruditum, qui ſe illuminatum à deo exultat, & ſe ſapientē confidit, ad-
uertat & impleat quod Iacobus præcipit, Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos, oſtendat ex bona Iacobi 3
conuerſatione operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Alioquin audiet à Chriſto illud Eſaię,
B Sapientia tua & ſcientia tua decepit te. Vel ſic, Intellectus bonus, id eſt, vis intellectiua, habitus in- Eſai.47
tellectualis & operatio intellectiua ſunt ſana laudeq; digna omnibꝰ faciētibus eum, ſcilicet timorē,
ſeu timentibus deum, qui ſcilicet viuunt ſecūdum quod ſuggerit timor, de quo per Eccleſiaſticū in-
ducitur, Timor domini expellit peccatum. Et alibi, Qui timet deum nihil negligit. [LAVDATIO Eccl.1
eius] qui ita intelligit, & intellecta adimplet, [MANET in ſeculum ſeculi,] quia & ipſe deum ſine fi- Eccl.7
ne laudabit, & à deo æternam laudem pro mercede recipiet, atq; cum ſanctis laudabitur, ſicut Eccle-
ſiaſticus teſtatur, Collaudabunt multi ſapientiam eius, & vſq; in ſeculum non delebitur. Deniq; pſal Eccl.39
mus iſte anagogicè exponi poteſt. Nam beatis in patria congruunt quæ in eo dicuntur. Eccleſia ergo
triumphans ſeu quilibet beatorum dicere poteſt, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Sancti
enim in patria deum ſine aliqua interruptione iugiter laudant, & hoc toto corde, id eſt, in omnibus
viribus ſuis. Sicut enim præceptum charitatis perfectiſsimè implent deum amando toto corde, tota
fortitudine & omnibus viribus ſuis, quia totaliter, actualiter, & indeſinēter feruntur in deum: ſic do-
mino confitentur confeſsione laudis toto corde, quemadmodum per Eſaiam dominus conteſtatur, Eſa.65
Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis. In conſilio iuſtorum, id eſt, ſecundum actum pru-
dentiæ electorum in patria. Sancti nanque in regno deum collaudant, ſecundum quod donum cōſi-
C lij eis à ſpiritu ſancto influxum ſuggerit & ſuadet: & cōgregatione, id eſt, in vnione beatorū ſeu triū-
phanti eccleſia. Beati enim deum concorditer atq; generaliter laudant, glorificantes nomen eius in
idipſum. Magna opera domini, ea præſertim quæ facit in cœlo empyreo circa beatos, quos ſua per Pſal.148
ſpeciem viſione beatificat, & in quibus mirabiliſsima efficit opera, nobis prorſus occulta. Confeſsio
qua deum inceſſantiſsimè laudant: & magnificentia, qua ei reuerenter obſequuntur ac parent: opus
eius, id eſt, ſunt opera dei placita deo. Memoriā fecit mirabilium ſuorum. Deus facit in cordibus bea
torum memoriam mirabilium ſuorum, admittendo eos ad beatificam ſuæ eſſentiæ viſionem, in qua
ſplendidiſsimè contemplantur, quæ, quanta, & qualia fecerit deus pro eorum ſalute. Eſcam dedit ti-
mentibus ſe, id eſt, nobis beatis, qui eum timore caſto timemus, quantum ad reuerentialem ſubiectio-
nem, non quantum ad effectionem pœnalem, præſtitit ſuę diuinitatis fruitionem, qua feliciter hilari-
térque intus reficimur, ſuſtentamur, atque perficimur. Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui, id eſt, 1.Ioh.3
promiſsionem ſuam in æternum verificabit, qua nobis promiſit pro præmio ſuiipſius viſionem, ita ꝙ
nunquam relabemur ad miſerias priſtinas, ſed cum deo ſine fine manebimus. Virtutem operum ſuo-
rum annunciabit populo ſuo. Deus nanq; ſanctis in patria reuelat ſuos diuinos atque potentes effe-
ctus, & per angelos ſuperiores illuminat inferiores de operibus talibus. Cætera ex præinductis faci-
liter eluceſcunt. Poſtremò pſalmum præſentem laudibus creatoris dulciſsimè redolentem, affectum
D pſallentis mirabiliter inflammantem ſpirituali hilaritate perfuſum, quis dignè laudare præualeat, in
quo homo fidelis deum tam fiducialiter támq; affectuoſe alloqui orſus eſt, in quo deus in ſuis effecti-
bus tam præclarè extollitur, diuina iuſtitia commendatur, ſacramenti Euchariſtiæ inſtitutio prophe-
tatur, noui teſtamenti perpetuitas annunciatur, vitæ æternæ remuneratio commemoratur, Chriſti
miſsio tangitur, & alia multa pulcherrima continentur. Si ergo deum vere diligimus, nequaquam
pſalmum hunc tam myſterialem ac ſententioſum ſine piæ deuotionis feruore cantemus. Qui enim 1.Par.29
deum veraciter amat, quanto eum ardentiore affectu complectitur, tanto in eius præconijs atq; obſe 2.Tim.2
quijs vehementius delectatur. Quod vt nobis quoque conueniat, enitamur ſemper cor purum dnmi-
no repræſentare, in eius gratia quotidie creſcere, & debita noſtra officia cum omni diligētia ordina-
ta perſoluere. Tunc nāq; poterimus in ſpiritualibus gratijs abundare, ſi conemur opus dei non ne-
gligenter ſed reuerenter exoluere.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXI.

❡EXPLANATIO TITVLI.

HAbet Pſalmus iſte pro titulo Haleluia. Quod aūt adiūgitur, reuerſionis Aggęi & Zacharię, non Agg.1,2
habetur in Hebręo, neq; in tranſlatione Hieroy. iuxta Hebręū, nec debet ita intelligi, quaſi hic Zach.2
Pſalmus ſit editus ab his prophetis, aut eorum tēporibus: ſed, hoc ideo additur, quia ſicut Aggæus &

Zacharias prophetauerunt de ædificatione materialis templi in Ieruſalem poſt reditum à captiuita- E
te Babylonis. ſic in pſalmo præſenti tractatur de virtutibus per quas fideles ædificant Chriſto imma
teriale templum in cordibus ſuis poſt reditum à miſera ſeruitute peccati, ſeu captiuitate diaboli. Spe-
cialiter verò loquitur pſalmus iſte de operibus miſericordiæ, de quibus & Chriſtus ſpecialiter perhi
bet ſe facturum iudicium in die nouiſſimo. Ait itaque,

PRECATIO.

Operatione tibi placita effice nos domine potentes in terra, & uiuat te præſtante in iuſtitia tua anima noſtra: tribue nobis quæſumus, ut in mandatis tuis ſemper manere cupiamus, cuius gratia totum quod rogamus impetremus.

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

Mat. 25 BEATVS vir,] hoc eſt, felix hō nunc in ſpe, & poſtmodū felix erit in re[, QVI
timet dominum] timore caſto & filiali, vel ſaltem initiali. Timor nanque ſerui-
lis non eſt meritorius, quoniam non ꝓcedit ea charitate, ſine qua nihil eſt me-
Eccl. 1 ritorium vitæ æternę. Hinc enim Eccleſiaſt. conteſtatur. Timenti deum bene
Eccl. 12 erit in extremis, & in die deſunctionis benedicetur. Et alibi, Beatus cui datum
eſt habere timorem dei. Et Eccleſiaſtes ait, Finem loquendi pariter omnes au-
diamus, Deum time, & mandata eius obſerua. Denique cùm nihil ſeparet nos
à deo niſi peccatum, eo ipſo quo timor peccata expellit, ad omne bonum diſpo
nit, omniúmque bonorum quodāmodo cauſa eſt: [IN mandatis eius volet nimis,] id eſt, iſte deum ti-
mens valde optabit implere diuina mandata. Timor enim filialis quoniam timet offenſam dilecti &
ſeparationem ab ab eo maxime ſtudet vitare, quibus dilectus offenditur & aufertur, videlicet pecca- F
ta omiſsionis & cōmiſsionis, & per cōſequens nimis cupit facere quæ placent dilecto, quod eſt obe-
dire præceptis animo prompto ac feruido. Nam iſtud nimis non deſignat vitioſum exceſſum, ſed fer
uentem affectum. Inſuper timor iſte facit nimis velle in præceptis dei implendis: quia delectat cor, &
Eccl. 1 parit lætitiam: iuxta illud in Eccleſiaſtico, Timor domini delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudiū
in longitudine dierum. ¶ (2) POTENS in terra erit ſemen eius,] hoc eſt, fructus bonæ conuerſa-
tionis hominis timorati erit fortis ac ſtabilis in eccleſia tam militāti quàm triomphanti. Nam fructus
Sapi. 3 iſte æterno præmio fulcietur: iuxta illud, Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. [GENERATIO
RECTORVM,] id eſt, populus iuſtus [BENEDICETVR] à deo, recipiendo gratiam eius, & ab
Prou. 10 hominibus qui eis bona imprecantur. Scriptum eſt enim, Benedictio domini ſuper caput iuſti. Et,
Prou. 3 Qui recti ſunt habitabunt in terra, & ſimplices permanebunt in ea. ¶ (3) GLORIA,] id eſt, ſpi-
ritualis lætitia, bona fama, vitæ excellentia, [ET diuitiæ,] id eſt, ſpiritualium honorum affluentia [IN
DOMO EIVS,] id eſt, in corde viri deum timentis, ſicut in Eccleſiaſtico legitur, Nihil melius quàm
Eccl. 29 timere deum. [ET IVSTITIA,] id eſt, iuſta conuerſatio [EIVS MANET in ſeculum ſeculi.]
Homo enim timoratus perſeuerat vſque in finem, & tunc æternaliter coronatur. Vnde rurſus in Ec-
Eccl. 32 cleſiaſtico dicitur, Timenti deum non occurrent mala, ſed deus in tentatione illum conſeruabit, & G
liberabit à malis. Salomon quoq; ait, In timore domini eſto tota die, & habebis ſpem in nouiſſimo.
¶ (4) EXORTVM eſt in tenebris,] hoc eſt, inter peccatores ſeu in hoc ſeculo tenebris ignorantiæ
atq; caligine vitiorū repleto [LVMEN] diuinū, æternum, & increatum [RECTIS corde]. i. iuſtis ho-
minibus. Et quid ſit lumen hoc ſubditur, [MISERICORS & miſerator & iuſtus]. i. deus qui dici-
tur miſericors in natura, miſerator in ope, iuſtus in retributione. Dicitur aūt deus iuſtis oriri per hoc
ꝙ lumen gratiæ ab ipſo recipiūt, per quod creatorē ſuū cōtēplantur & diligūt. Propter quod per Ma
Mala. 3 lachiā ait, Orietur vobis timētibus nomē meū ſol iuſtitiæ. Poteſt quoq; hic verſus de Chriſti aduētu
intelligi: vt ſit ſenſus, Exortum eſt in tenebris lumen, videlicet Chriſtus, rectis corde. Nam per incar
nationē inuiſibile lumen iuſtis viſibiliter apparuit, & ad ſalutē eorū ipſis exortū eſt, prout in Eſaia ait
Eſai. 96 ſcriptura, Populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucē magnā, habitātibus in regiōe vmbræ mortis lux
Iohā. 8 orta eſt eis. Et apud Iohan. ipſemet Chriſtus, Ego, inquit, ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambu
lat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. ¶ (5) IVCVNDVS homo]. i. ſpūaliter in domino gaudēs, ali-
íſq; cauſam lætitiæ præbēs [QVI miſeretur]. i. opera miſericordiæ ꝓximis exhibet. Quod nō ſolū de
corporalibus eleemoſynis, ſed de ſpūalibus quoq; operibus pietatis intelligēdum eſt, ſicut ſunt, igno-
rantē inſtruere, peccāti ignoſcere, errantē corrigere, &c. [ET cōmodat]. i. de ſuo alijs mutuat ſine vſu
Prou. 9 ra. Vel cōmodat. i. alijs tēporalia donat, quatenus à deo æterna recipiat. Vnde Prou. lib. dicitur, Fœ- H
neratur domino qui miſeretur pauperi. [DISPONIT ſermones ſuos]. i. verba ſua ꝓfert [IN iudicio]
Coloſſ. 4 diſcretionis, ne loquēdo excedat, quēadmodū ad Coloſſ. monet Apoſt. Sermo veſter ſemp in gratia
Eccl. 20 ſale. i. diſcretione ſit conditus. Nā vt in Eccleſiaſt. ſcriptum eſt, Qui multis vtitur verbis lędit animā
Prou. 13 ſuā. Et alibi, Qui inconſideratus eſt ad loquendū, ſentiet mala. Ideóq; in Prouerb. Salomon loquitur
Prou. 14 Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit ab anguſtijs animam ſuam. Sic autem diſponit in iudicio rectæ ratio-
nis ſermones ſuos, vt ſciat ſe non poſſe hoc ipſum implere ſine ſingulari & magno auxilio gratiæ dei.
Iacobi 3 Nam vt Iacobus teſtatur, Si quis in verbo nō offendit, hic perfectus eſt vir. Propterea iterū Salomō
Prou. 16 dicit, Hominis eſt animam præparare, & dei eſt gubernare linguam. [QVIA in æternum non com-
mouebitur] à ſtatu ſalutis & gratiæ: quia (vt dictum eſt) iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Vnde
Prou. 15 in Prouerb. lib. ſcriptum eſt, Via iuſtorum abſque offendiculo. ¶ (6) IN memoria æterna erit iu-
ſtus,] hoc eſt, deus per effectum pietatis ſuæ & gratiæ æternaliter memor erit ipſius. Nam ſcri-
ptus eſt in libro vitæ, & deus per approbationem eum cognoſcit, erítque ſine fine in conſpecto ma-
ieſtatis diuinæ in regno felicitatis æternæ, [AB auditione mala] malitia pœnæ non culpæ, videlicet à

A verbo illo aſperrimo,Ite maledicti in ignem ætetnum, [NON timebit] in die iudicij, quanuis modo Mat.25
eam vehementer formidet. Erunt enim tunc ſecuri qui modo ſunt pauidi, tuncque pauebunt qui mo
do timorem non habent. Dies nempe iudicij,iudicisque dura ſententia,ſicut peruerſis ſunt metuen-
di,ſic electis ſunt ratio exultandi. Propter quod Chriſtus dixit,His autem fieri incipientibus leuate Luc.21
capita veſtra,id eſt,mentes lætificate,quia appropinquabit redemptio veſtra. ❡(7) PARATVM
cor eius ſperare in domino,] quia per ſpem in ſe exiſtentem quæ eſt habitus virtuoſus, promptus &
facilis eſt,vt actualiter ſperet in deo,non in aliquo bono creato,caduco,& vano. Vnde in Eccleſia- Eccl.3
ſtico habetur,Qui timent dominum præparabunt corda ſua,& in conſpectu illius ſanctificabunt a-
nimas ſuas, [CONFIRMATVM eſt cor eius] in deo per gratiam, eo modo quo dicit Apoſtolus ad
Heb.Optimum eſt gratia ſtabiliri cor.Et in Prouerb.ſcriptum eſt, Iuſtus quaſi fundamentum æter- Heb.13
num.[NON commouebitur]à ſtabilitate iuſtitiæ[DONEC deſpiciat inimicos ſuos,] id eſt,quouſque Prou.10.
vitā ſeu viā huius exilij finiat, atq; de beatitudine ſecurus exiſtat.Cum enim iuſtus ad deū peruene-
rit,omnes aduerſarios ſuos viſibiles & inuiſibiles pro nihilo reputabit, non ex ſuperbia , ſed ex vera
iuſtitia,quia illorum vitia deſpicit,& eos in quantū iniqui ſunt,pro nihilo æſtimat, ſicut ſuperius de
viro iuſto inductum eſt,Ad nihilum deductus eſt in cōſpectu eius malignus.❡(8)DISPERSIT,] Pſal.14
id eſt, vndiq; diffudit & [DEDIT pauperibus] ſua tēporalia bona,ſeu ſpiritualia dona,ſicut in pri-
ma ſua Cano.Petrus adhortatur, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtran- 1.Pet.4
tes.[IVSTITIA eius manet in ſeculum ſeculi.] hoc iam in pſalmo iſto dictum eſt atque expoſitum
eſt.[CORNV ei9,]id eſt, dignitas ſeu ſublimitas gratię quā habuit in pręſenti[EXALTABITVR,]
id eſt,perficietur & conſummabitur[IN gloria]beatorum, quia tunc plenum præmium ſortietur, &
B lumen gratiæ per lumen gloriæ erigetur.Propter quod Salomon dicit,Qui miſeretur pauperi,bea- Prou.14.
tus erit.❡(9)PECCATOR]impœnitēs[VIDEBIT]felicitatem iuſtorum,quam modo habent in-
choatiue,& in futuro iudicio habebunt perfecte,[ET iraſcetur] contra eos ex impatientia, vel cōtra
ſeipſum,quód tanta tormēta promeruit,[DENTIBVS ſuis fremet,] quia ex interiori furore corpus
eius concutitur, & motu dentium impetum iræ ſuæ oſtendit . Vel, dentibus ſuis fremet in inferno, Matt. 25.
vbi erit fletus & ſtridor dētium,[ET tabeſcet]in ſeipſo ex inuidia, [DESIDERIVM peccatorū pe-
ribit,]id eſt,ſuo effectu ſeu re optata priuabitur.Quemadmodum enim iuſti deſiderant deo æterna-
liter frui, & in hac vita ſpiritualibus bonis ditari:ſic impij cupiūt rebus temporalibus & caducis iu-
giter frui,quoniam eis finaliter inhęrent.Tale autem deſiderium penitus perit poſt mortē,quia tunc
amplius frui non poſſunt temporalibus rebus , ſed pro earum delectationibus compelluntur ſentire
æterna tormenta . Deſiderium verò iuſtorum poſt hanc vitam impletur . Propter quod in Prouerb.
lib.ſcriptum eſt,Deſiderium ſuum iuſtis dabitur,quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius. Prou.10

❡EXPOSITIO allegorica eiuſdem pſalmi de Chriſto.

DEnique pſalmus iſte de Chriſti perſona conuenientiſſime explanatur,eritque ſenſus,Beatus
vir ſcilicet Chriſtus, qui ab exordio ſuæ cōceptionis in virgine, & beatus erat deum viden-
do per ſpeciem,& vir propter omnium virtutū ac ſapientiæ perfectionē.Anima enim Chri-
C ſti à primo ſuæ creationis inſtanti deum per ſpeciem vidit,omnibusque virtutibus impetfectionē in
ſua ratione non includentibus,atque ſcientijs plena fuit.Vnde de eo vt nondum nato,ſed adhuc in-
fantulo in materno vtero cōſiſtenti, ſcriptum eſt per Ieremiam, Nouum creauit dominus ſuper ter- Iere.11
ram,mulier circundedit virum. Hic ergo beatus eſt vir qui timet, inquātum homo dominum timo-
re filiali,illo præcipue,qui eſt vnum ſepteni donorum ſpiritus ſancti,quemadmodum per Eſaiam di- Eſa.11
citur:Replebit eum ſpiritus timoris domini in mādatis eius volet nimis. Quanto enim Chriſtus pręceteris
cæteris vniuerſis deum amauit feruentius, tanto in eius mādatis implendis voluit plenius, quoniam
ardentiſſimo appetitu optauit in omnibus deo parere, nec ſolum voluit, ſed etiam volita pleniſſime
adimpleuit,quia præcepta moralia & duo charitatis mandata perfecte impleuit, propter quod apud
Iohan.ait,Sicut mandatum dedit mihi pater,ſic facio. Et apud eundem,Ego quæ placita ſunt ei fa- Iohā.14
cio ſemper.Imo tam deſiderabile tamque delectabile fuerat Chriſto homini patris pręcepta ſeruare, Iohā. 8
vt dicat, Meus cibus eſt,vt faciam voluntatem patris mei, qui miſit me,vt perficiam opera eius. Po- Iohā.4
tens in terra erit ſemen eius. Semen Chriſti,eſt populus Chriſtianus de quo apud Eſaiam dicitur,Si Eſa.53
poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum . Hoc ſemen potens eſt in terra hujus
D exilij,quoniam populus Chriſtianus magnus,multus,& fortis eſt in ſpiritualibus & corporalibus bo
nis. Potentius tamen eſt ſemen iſtud in patria beatorum,vbi parificatum eſt angelis dei. Poteſt quo-
que per ſemen Chriſti intelligi prædicatio euangelicę legis:quemadmodum Chriſtus ait,Semen eſt
verbum dei. Hoc autem ſemen Chriſti potēs fuit,quia vt dicit Marcus, Erat docēs ſicut poteſtatem Matt.13
habens,non ſicut ſcribæ. Generatio rectorum,id eſt,congregatio Chriſtianorum, ex aqua & ſpiritu Marc.2
ſancto renata,benedicetur à deo, ſecūdum quod ait Apoſt.Benedictus deus qui benedixit nos omni Ephe.1
benedictione in cæleſtibus in Chriſto Ieſu. Et Lucas de Chriſto dicit, Eleuatis manibus benedixit Lucę 14.
eis,& ferebatur in cælum.Vnde apud Eſaiam dominus proteſtatur,Electi mei non laborabunt fru- Eſai.65
ſtra,quia ſemen benedictorū domini eſt.Gloria, hoc eſt æterna felicitas,& diuitiæ, hoc eſt,omnium
bonorum ſufficientia,in domo eius,id eſt,in regno cælorum,in triumphāti eccleſia,in patria beato-
rum,quæ eſt domus Chriſti.Pręterea in eccleſia militanti ſunt gloria atque diuitiæ,ſecūdum ſenſum
in præcedēti articulo introductum,& iſta eccleſia eſt domus Chriſti:iuxta illud ad Timotheum,Sci- 1.Tim.3
as quomodo oportet te conuerſari in domo dei, quæ eſt eccleſia dei viui: & iuſtitia eius manet in ſe-
culum ſeculi,diuina nanque & increata iuſtitia Chriſti æterna eſt, creata verò iuſtitia eius nunquam

deficiet. Exortum eſt in tenebris lumen rectis, &c. Verſiculus iſte in præcedenti articulo de Chri- E
Eſa.42 ſto expoſitus eſt. Iucũdus homo, videlicet Chriſtus, de quo Eſaias aſſerit, Non erit triſtis neque tur-
bulẽtus. Nam anima Chriſti ſemper erat in gaudio beatę fruitionis. Qui miſeretur. Ipſe enim intan-
tum compaſſus atq; miſertus eſt noſtri, ꝙ animam ſuam pro nobis poſuit, & proprio ſanguine libe-
rauit: omnibus etiã ad ſe clamantibus miſeretur, veniam gratiámque præſtando, & cõmodat. Omnia
quæ à Chriſto recepimus, ipſe nobis quodámodo cõmodauit, quoniã rationẽ de eis requiret & fru-
Luc. 19 ctum, queadmodum apud Lucam dicitur in parabolis de talẽtis. Diſponit ſermones ſuos in iudicio
Luc.4 veræ prudẽtiæ. Nam Chriſtus nihil inordinate aut indiſcrete locutus eſt. Imo vt Lucas teſtatur, Mi-
rabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius quia in æternum non cõmouebitur,
quia anima Chriſti à ſuæ creationis exordio cõfirmata erat in bono. Paratum cor eius ſperare in do-
mino. In Chriſto non erat ſpes, quæ eſt virtus theologica, quoniam illa eſt expectatio futuræ beatitu
dinis, quam Chriſtus nunquam expectauit, ſed à principio conceptionis fuerat comprehenſor tam
perfectus vt modo: ſperauit tamen in deo, per quandam fiduciam qua certiſsime confidebat omne
bonum quod cupiebat, ſe recepturum à deo. Confirmatum eſt cor eius, per gratiam conſummatam,
ita ꝙ nunquã peccare valebat, ſicut nec ſancti in patria. Diſperſit ſpiritualiadona ſpiritus ſancti, de-
Act.2 dit ea pauperibus, id eſt, humilibus. Propter quod Euãgeliſta fatetur, De plenitudine eius accepimus
1. Iobã. 5 omnes gratiam pro gratia. Miſit enim ſpiritum ſanctum apoſtolis. & ſicut in 1. Iohan. Canonica di- F
Matt.28. citur, Quicquid petierimus, accipiemus. Cornu eius, hoc eſt, regia Chriſti poteſtas, quæ latebat quã
diu inter homines vixit, exaltabitur in gloria reſurrectionis, aſcenſionis, & claritatis cæleſtis. In re-
ſurrectione nanque data eſt ei omnis poteſtas in cælo & in terra, quantum ad manifeſtationem ac v-
ſum, & in patria ſedet ad dexteram patris tanquam rex regum & dominus dominorum. Peccator, id
eſt, omnis hæreticus, paganus, Iudæus & reprobus Chriſtianus, & maxime Antichriſtus, videbit in
Sapien. 5 die iudicij maieſtatem & gloriam Chriſti, & iraſcetur, id eſt, corde turbabitur: iuxta illud, Videntes
turbabuntur timore horribili, dentibus ſuis fremet aduerſus ſeipſum, ꝙ euadendi locus nõ erit. Cę-
tera ex præcedenti articulo clara ſunt. Ecce pſalmum doctrinalem ac pulchrũ audiuimus, in quo ad
opera miſericordiæ præcipue inuitamur, ad quã ſacra ſcriptura frequenter nos allicit. Vnde in Pro-
Prou.9. uer. Salomon. Miſericordia (inquit) & veritas non te deſerant, & inuenies gratiã corã deo & homi-
Matt.5 nibus. Et apud Matthæum dicit iudex noſter, Beati miſericordes, quoniã ipſi miſericordiam conſe-
Eccle.29 quentur. Et Eccleſiaſticus, Fœnerare proximo tuo in tempore neceſsitatis. Itemq;, Perde pecuniam
Ibidem propter amicum & fratrem. Dicit autem Gregorius ꝙ miſericordia aptius poteſt dici iuſtitia quàm
miſericordia, quoniam dum pauperibus aliquid erogamus, non noſtra largimur, ſed quæ eorũ ſunt,
eis præſtamus. Et ideo S. Ambroſius atque excellens ille Baſilius, Eſurientium (inquiunt) panis eſt
quem tu tenes, nudorum veſtis quam recludis, captiuorum redemptio pecunia quam ſub terra tu fo- G
dis. Hinc Auguſtinus quoque diſſeruit, Quære quantum tibi deus dederit, & ex eo tolle tibi quod
ſufficit, cætera quę ſuperfluunt pauperũ ſunt. Res alienæ poſsidentur, cum ſuperflua nõ erogantur.
1.Cor. 4 Erogari ſibi vult deus ex eo quod dedit. Quid enim das quod ille non dedit? quid habes quod non
accepiſti? Itaque non ſunt retinenda ſuperflua, neque diuitibus & ſatis habentibus, ſed indigentibus
eroganda: alioquin tam retinens quàm recipiens timeant de rapina.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXII.

¶EXPOSITIO TITVLI.

ASſignatur autem pſalmo præſenti pro titulo Haleluia, quia in toto pſalmo offertur laus deo, ad cuius præconia nos inuitans S. Propheta, ait,

PRECATIO.

Deus noſter, qui in altis habitas, & de ſtercore inopem ſuſcitas, nos humiles tuos in terra clementer reſpice, atque ad ſublimia uirtutum attolle, in quibus indies proficientes, in his perſeueremus non deficientes.

¶EXPOSITIO pſalmi. H

LAVDATE pueri,] hoc eſt, puri & innocẽtes [DOMINVM.] Tales enim pue-
ri digni ſunt deum laudare, ad quã pueritiã inuitamur ab Apoſt, Fratres noli-
Mat.18 te pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti. Et
Chriſtus apud Matth. Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non
intrabitis in regnum cælorum. Sunt verò nonnulli pueri non ætate ſed ſenſu,
Eſa.65 iuxta illud Eſaiæ, Puer centum annorum morietur. [LAVDATE nomen do-
mini.] Frequenter hortatur nos ſacra ſcriptura laudare & benedicere nomen
domini, ſed hoc de nomine nominato, videlicet de re ſignificata per nomẽ, &
non de nomine nominãte intelligẽdum eſt. Semper autẽ debemus deũ laudare, quoniã hoc eſt pror-
Eſai.43 ſus angelicum opus, quo homo efficitur amicus & filius dei. Vnde apud Eſaiam quoq; dominus ait,
Ephe.5 Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriã meã creaui eum. Et ad Epheſ. dicit Apoſt. Implemini
ſpiritu ſancto loquentes vobiſmetipſis in hymnis & pſalmis & cãticis ſpiritualibus, cãtantes & pſal-
lentes in cordibus veſtris domino, gratias agentes pro omnibus ſemper. Sic autem laudantes dicite,
¶(2) SIT nomen domini benedictum,] hoc eſt, ipſe deus ab omnibus laudetur & benedicatur [EX
hoc nunc & vſque in ſeculum,] id eſt, indeſinenter, continue atque perpetue. Qui diligit deũ feruen
ter zelo diuini honoris frequẽter accẽditur, deũq; ab omnibus laudari, benedici & omnibus modis

A honorari deſiderat. ℂ(3)A SOLIS ortu vſque ad occaſum,]id eſt,de mane vſque ad veſperũ. Vel
à ſolis ortu,id eſt,à terra ac populo orientali vſque ad occaſum,id eſt,vſque ad terram ac populũ oc-
cidentalem,eſt[LAVDABILE nomen domini,]quia vbique terrarum apparet,operatur ac inueni-
tur bonitas dei, propter quod vbique & ſemper laudandus eſt, prout per Malachiam teſtatur, A ſo- Malach.1
lis ortu magnum eſt nomen meum in gẽtibus.ℂ(4)EXCELSVS ſuper omnes gentes dominus,]id
eſt,cunctis hominibus dignior eſt atque ſublimior:iuxta illud Eſaiæ, Omnes gentes quaſi non ſint, Eſaię 40
ſic ſunt coram illo,& quaſi nihilum & inane reputatę ſunt ei.Et in lib.Ioh,Non accipiam perſonam Ioh 32
viri,& deum homini non æquabo. Sapiens quoque quidam ait, Tanquam momentũ ſtateræ,ſic ante Sapien.11
te eſt orbis terrarũ, & tanquã gutta roris antelucani,quæ deſcendit in terram, [ET ſuper cælos glo-
ria eius,]id eſt,gaudium beatorum quod ipſi à deo pro mercede recipiunt,eſt ſuper omnes cęlos vo-
lubiles,ſcilicet in cælo empyreo,quod eſt locus glorię dei & electorum. Vel ſuper cælos,id eſt,ſuper
omnes ciues & incolas curię cęleſtis eſt gloria eius,id eſt,excellentia dei creatoris, quoniam angeli-
cis ſpiritibus deus præſtãtior eſt, ſecundum quod in lib.Iob inducitur,Columnæ cæli contremiſcũt Ioh 2.
& pauent ad nutum ipſius. Et alibi, Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit Ioh 4.
prauitatem.ℂ(5)QVIS ſicut dominus deus noſter,] videlicet Trinitas benedicta.quaſi dicat,nul-
lus ei ſimilis eſt ſimilitudine ęqualitatis,quãuis ſimilitudine imitationis multi ſint ſimiles ei.Vnde a-
pud Ieremiam habetur, Quis ſimilis mei,& quis ſuſtinebit me,ait dominus?[QVI in altis habitat,] Ierem.50
hoc eſt,in cælis,de quibus quotidie dicimus,Pater noſter qui es in cælis,vbi per cælos intelliguntur Matt. 6
ſanctæ contemplatiuæque mẽtes.vel cælum empyreũ, quod pluraliter dicitur cæli,quia hoc nomen Lucę 1
cælum in Hebræo caret numero ſingulari,ſecundum Chryſoſtomum, in his habitat deus incircun-
B ſcriptus per gratiam.[ET humilia] corda reſpicit per approbationem & conſeruationem[IN cęlo & Iaco. 4
in terra,]imò in omni loco & tempore.Humilibus enim dat gratiam. Et in Eſaiæ libr. ſecundum a- Eſa.66
liam tranſlationem teſtatur,Ad quem reſpiciam, niſi ad quietum & humilem, & trementem ſermo-
nes meos?Qui ergo à deo reſpici cupit,ſpiritum ſuum humiliet,perpendens illud virginis glorioſę,
Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. Quanto enim ſeipſum homo profundius deprimit, tanto à
deo altior iudicatur.ℂ(6)SVSCITANS]deus per gratiam ſuam[A TERRA,]id eſt,à vita carna-
li,ab amore rerum terrenarum,à cogitatione temporalium rerum [INOPEM,] hoc eſt,in ſpirituali-
bus vacuum & egenum,ditans eum donis diuinis,amore cæleſtium, contemplationibus diuinorum,
[ET DE ſtercore,]id eſt, de habitatione huius corruptibilis corporis [ELEVANS] ad habitatio-
nem regni cæleſtis[PAVPEREM]ſpiritu, ſcilicet humilẽ:quia qui ſe humiliat,exaltabitur: iuxta il-
lud,Qui humiliatus fuerit erit in gloria. Propter quod ſubditur,ℂ(7)VT COLLOCET EVM]in Luc.14
patria[CVM PRINCIPIBVS,]id eſt,cum angelis ſanctis,[CVM principibus populi ſui,] hoc eſt, Ioh 22
cum maioribus electorum,videlicet cum apoſtolis & prophetis.Eccleſia nanque triumphans vna eſt
ex hominibus bonis, & angelis ſanctis vnita. Horum autem duorum ſententia verſuum in cantico
Annæ continetur 1.lib.Regum,vbi de deo ſic legitur,Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore e- 1.Reg.2
leuat pauperem. Vt ſedeat cum principibus,& ſolium gloriæ teneat. Vel vt collocet eum in die iu-
dicij ad dexteram ſuam cum principib',de quibus ab Eſaia ſcriptum eſt, Dominus ad iudicium ve- Matt.25
C niet cum ſenibus populi ſui & principibus eius. ℂ(8)QVI HABITARE facit ſterilem,] id eſt, Eſa.3
congregationem gentilium,olim omni ſpirituali fœcunditate carentem[IN DOMO,]hoc eſt,in ec-
cleſia militanti per gratiam,& poſtmodum in eccleſia triumphanti per gloriam. Facit(inquam)eam
habitare[MATREM FILIORVM lætantem,] id eſt, taliter quòd habitando eſt mater iucunda ſpi
ritualium filiorum, quos ex aqua & ſpiritu ſancto regenerat,ſynagoga Iudæorum quæ quõdam erat
fœcunda,ſterili facta.Et ad hunc ſenſum allegat Apoſtolus illud Eſaię,Lætare ſterilis quæ nõ paris, Gal.4
erumpe & clama quæ non parturis,quia multi filij deſertæ,hoc eſt gentilitatis,magis quàm eius quę Eſa.54
habet virum,id eſt,ſynagogæ,cuius ſponſus & vir fuerat deus,ſed eam propter incredulitatem ſuam
reliquit:quemadmodum per Ieremiam proteſtatur, Reliqui domum meam,dimiſi hęreditatẽ meam, Ierem.12
facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua. Appellat autem Propheta gentilitatem ſeu plebem
gentilem ſterilem atque deſertã,quoniam diu deſerta erat à deo propter idololatriam,ita quòd nul-
lum fructum ſpiritus ſancti produxit,nec aliquos filios Chriſto generauit. vnde 1.lib. Regum, An- 1.Reg.2.
na prophetice eſt locuta, Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata eſt. Ecce
hunc pſalmum iucundum ac breuem decet nos cum ingenti hilaritate cãtare, eo quòd totus ad do-
mini dei creatoriſque noſtri laudem pertineat.Et omnino ſatagẽdum eſt nobis, vt tales pueri,id eſt,
D tam puri,innocentes ac humiles ſimus,vt deũ digne laudare,atque ab eo pie reſpici mereamur,quo- Eccle.15
niam non eſt ſpecioſa laus in ore hominis vitioſi.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXIII.

EXPOSITIO TITVLI.

TITVLVS pſalmi eſt Halleluia. Ad literam enim laudatur deus in pſalmo præſenti ex conſide
ratione mirabilium, quæ fecit circa populum Iudæorum in AEgypto, in mari rubro, atque
deſerto.Ait ergo,

PRECATIO.

*Fortiſſime deus creaturarum, qui conuertis petram in ſtagna aquarum, à facie tua ad pœnitentiam moueatur cor-
poris noſtri terra,unde ſit nomini tuo gloria pro nobis miſericorditer ſaluandis in beatitudine perpetua.*

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem. B

N EXITV,] id eſt, dum exiret [ISRAEL,] id eſt, populus Iſraeliticus [DE
AEgypto domus Iacob,] id eſt, in exitu familiæ ſeu populi huius quæ dicitur
domus Iacob patriarchæ, tanquam natus ex ſemine eius, [DE populo barba-
I ro,]id eſt,de plebe AEgyptiaca,quæ dicitur populus barbarus,quoniã barba-
ram linguam habet. Omnia enim idiomata barbara appellantur, præter He-
bræum,Græcum & Latinum.Ideoque omnes populi dicti ſunt barbari præter
Hebræos,Græcos & Latinos.Dum itaque populus iſte de Aegypto exiret,ſe-
Exod.13 cundum quod in Exodo recitatur,tunc ¶(2) FACTA eſt Iudæa].i.populus
Iudæorũ [SANCTIFICATIO eius,]videlicet dei,id eſt,res ſanctificata, ſeu populus ſanctificatus
à deo,quia ad vnius dei cultum electus & deputatus eſt. Sæpe quoque in Exodo & alibi dixit domi-
Ibidem nus Moſi,Sanctifica mihi omne primogenitum filiorum Iſrael.Tunc quoque factus eſt [ISRAEL,]
Num. 23 hoc eſt,populus natus ex Iacob,qui alio nomine dictus eſt Iſrael[POTESTAS eius,]id eſt,id in quo
deus poteſtatem ſuam oſtẽdit, liberãdo eum de Aegyptijs in manu robuſta. Quamuis autẽ in præce-
denti verſu non ſit nomen dei expreſſum,conuenienter tamẽ pronomen relatiuum eius, refertur ad
deum,quoniam in diuinis ſcripturis pronomina ſæpe demõſtrant & referunt non quod exprimitur,
Luc.1 ſed quod intelligi datur: quemadmodum apud Lucam angelus dixit de Iohãne, Ipſe præcedet ante F
illum in ſpiritu & virtute Heliæ. vbi per illum Chriſtus mõſtratur, qui ante expreſſus non fuit. Alij
ita exponũt,Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius.i.ſanctificatus eſt populus ille in Iudæa,ſcilicet in terra
promiſsionis. Iſrael poteſtas eius.i.populus ille potens effectus eſt in terra prædicta. Sed quoniã iſta
ſanctificatio poſt quadraginta annos ſecuta eſt exitum de Aegypto , ſecundũ hoc aptius dici potuiſ-
Exod.14 ſet,poſt exitum Iſrael de Aegypto.Denique ſicut Gentilitas ſignificat populum Gentilem,ſic Iudæa
populum Iudæorum.¶(3)MARE vidit & fugit,]id eſt,mare rubrũ deo iubẽte ita diuiſum eſt:ſicq;
deo obediuit,acſi fuiſſet intellectualis naturæ. Fuit enim pro muro ex vtraque parte filijs Iſrael,do-
Ibidem. nec ſicco pede tranſirent,vt in Exodo legitur.[IORDANIS cõuerſus eſt retrorſum].i.aliquę partes
aquæ Iordanis redierũt verſus ſuam originẽ,quia non deſcenderunt,ſed in modum mõtis intumue-
Ioſue 3. runt,prout in Ioſue lib.dicitur,Ingreſsis filijs Iſrael Iordanẽ,ſteterunt aquæ deſcẽdentes in vno lo-
co, & inſtar montis intumeſcentes apparebant procul:quæ autem inferiores erant in mare ſolitudi-
nis, deſcenderunt quouſque omnino deficerẽt, omniſque populus per arentẽ alueũ tranſibat ſaluus.
¶(4)MONTES exultauerunt vt arietes,& colles ſicut agni ouium.]Deinde ſanctus Propheta iu-
bilando in domino de mirabilibus eius,alloquitur atque interrogat inanimata:non vt illa intelligãt
& reſpondeant, ſed vt homines in admirationem & dei præconium excitentur. Dicit enim, ¶(5)
QVID eſt tibi mare ꝙ fugiſti ? ſecundũ modum iam dictum, [ET tu Iordanis] quid eſt tibi [QVIA G
conuerſus es retrorſum?]quaſi dicat,Vnde & qua poteſtate facta ſunt mirabilia iſta?Quid etiam vo-
Eſa.55 bis eſt ô ¶(6)MONTES]quia[EXVLTASTIS ſicut arietes?] qui ex gaudio ſaltant,& quid vobis
ô [COLLES] quia exultaſtis [SICVT agni ouium?] qui ad vbera matrum hilariter currunt . Poteſt
quoque hic verſus non interrogatiue, ſed aſſertiue legi atque exponi, & ita eſt idem cum verſu quo
dictum eſt,Montes exultauerunt.Montes exultauerunt vt arietes. Dicuntur mõtes exultare,quẽad-
modum terra dicitur domino benedicere.ſ.metaphorice, materialiter, & occaſionaliter,inquantum
dederũt filijs Iſrael occaſionẽ gaudendi. Quidam hanc exultationẽ montiũ exponunt de ſcopulis.i.
arduis rupibus,quæ erãt iuxta fluuiũ Arnon,quæ,vt aſſerunt,inclinauerũt ſe vſq; ad aliã partẽ fluuij
Num.21. huius,præbẽtes filijs Iſrael iter per fluuiũ.Vnde in Numerorũ lib.habetur,Sicut fecit in mari rubro,
Ibidem. ſic faciet in torrentibus Arnon,ſcopuli torrentiũ inclinati ſunt. Conſequenter reſpõdet ad quæſtio-
nem factã de exultatione terræ,¶(7)A FACIE domini mota eſt terra,]id eſt,ab aſpectu diuini im
Num.16. perij contigerunt miracula iſta,ſicut ꝙ terra deglutiuit Dathan & Abyron,inclinatiq; ſunt mõtium
ſcopuli [A facie dei Iacob] patriarchæ,cui tanquã omnipotẽti creatori omnia animata & inanimata
Eccle. 16 nutu citius parent . Propter quod in Eccleſiaſtico dicitur, Ecce cælum & cæli cælorum, abyſſus, &
vniuerſa terra,& omnia quæ in eis ſunt,in conſpectu dei cõmouebuntur:& cũ conſpexerit illa deus,
tremore concutientur. ¶(8)QVI conuertit petram in ſtagna aquarũ,]hoc eſt,de petra fecit efflue- H
Exod. 17 re aquas, ſicut ex aqua ſtagnali riui aquarum erumpũt facto meatu. Hæc erat petra Oreb,quam cum
Moſes percuſsiſſet, egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ, prout in Exodi lib.ſcriptum eſt, Conuertit quo-
Num. 20 que,[ET rupem] id eſt,ſilicem [IN fontes aquarum,]quia vt in Numerorum volumine legitur, cum
percuſsiſſet Moſes virga bis ſilicem, aqua copioſa effluxit.Quoniã igitur iſta non noſtris meritis aut
viribus,ſed diuina virtute ac miſeratione peracta ſunt,ideo ¶(9) NON nobis domine,non nobis,
ſed nomini tuo da gloriam] id eſt,fac vt omnes qui iſta cognoſcunt,non nos,ſed te glorioſe collau-
dent,& tibi totum aſcribant.Da(inquam)gloriam nomini tuo. ¶(10)SVPER miſericordia tua &
veritate tua,]id eſt,de iſtis effectibus ex tua pietate & æquitate productis,Hæc nanque prodigia mi-
ſericorditer facta ſunt,quoniã ſine meritis hominũ præuijs agebantur. Sunt etiã iuſte facta,inquantũ
Gen.50 deus promiſit patriarchis ſanctis, quòd ſemen eorũ ex AEgypto educeret, & ſua diuina virtute eos
Exod.3 protegeret. Dũ iſta oramus diuinæ voluntati noſtrũ affectũ conformamus, quoniã deus per Eſaiam
Exod.20 teſtatus eſt, Ego dominus,hoc eſt nomen meum: gloriã meã alteri non dabo. Et Apoſt.Soli(inquit)
Eſa.42 deo honor & gloria. Qui autẽ iſta ex corde poſtulant,à deo glorificari merentur,qui in lib.Reg.ait,
1.Tim.1 Quicunque glorificauerit me,glorificabo eum:qui autẽ contemnunt me,erunt ignobiles.Quoniam
1.Reg.2. ergo de opere bono ſoli deo gloria danda eſt & debetur,mirum non eſt,ſi veris & humilibus famulis
Chriſti moleſtiſsimũ eſt,dum ab hominibus gloriam ſibi attribui cernũt: quia quod dei eſt, vſurpare

A non audẽt. Hæc autem age ô domine,[NEQVANDO,]id eſt,ne aliquo tempore [DICANT gẽtes]
idololatriæ deditę,[VBI eſt deus eorum?]videlicet Hebræorum, id eſt, nunc apparet quòd non ſit
verus & omnipotens deus,quoniã nomen ſuũ non glorificat,demonſtrando ſuã virtutem atque im-
plendo quod ſpopondit.Hanc cauſam exauditionis Moſes ſæpe cõmemorat, deũ ſic alloquens, Ne
(quæſo)dicant AEgyptij,Callide eduxit eos,vt interficeret in mõtibus.Ioſue quoque dixit,Mi do- Exod.32
mine deus,quid dicã vidẽs Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertẽtem? & quid facies nomini tuo magno? Ioſue 7
Ob hanc etiã cauſam dominus perhibet ſe exaudire preces noſtras. Propter me(inquiens)ego faciã,
vt non blaſphemer. ¶(11) DEVS autem noſter in cælo]eſt,id eſt, in corde deuoto, quod eſt imma-
teriale cælum. Vel,in cælo empyreo,in quo ſpecialiter eſſe cenſetur,quoniã illic excellentius opera-
rur,clariúſque videtur[OMNIA quæcunque voluit fecit]cũ ſit omnipotens.Et ideo in lib. Iob legi- Iob 23
tur, Cogitationem dei nemo auertere poteſt,& anima eius quodcunque voluit fecit.¶(12) SIMV-
LACRA gentium,]id eſt,idola paganorum ſubſtantialiter aliud non ſunt,niſi [ARGENTVM ET
aurum,]quod intelligendum eſt de precioſioribus earum ſimulacris . Habent nanque ſimulacra cu-
prea, ænea,lignea,in quibus materia eſt tota ſubſtantia, quia ſecundũ Philoſophum in artificialibus
tota ſubſtãtia eſt materia . Hęc autem ſimulacra artificialia ſunt,ſicut ſubiũgitur,[OPERA manuum
hominum.]Formata ſunt nanque manu & arte humana. ¶(13) Os habent]non vere neque vniuo-
ce,ſed ſimilitudinarie, eo modo quo homo defunctus dicitur habere pedes ſeu oculos, [ET non lo-
quentur,]quia nõ viuunt neque intelligunt:[OCVLOS habẽt] eo modo quo os,[ET non videbũt]
per eos. Et ſimili modo in duobus ſequentibus verſibus dicuntur habere organa ſine officijs.ſ.aures
ſine auditu,nares ſine odoratu,manus ſine palpatione,pedes ſine ambulatione, guttur ſine clamore.
B Sed videtur contrarium,nam idola gentiũ dant ſuis cultoribus reſponſa,imo futura prædicunt.Ad-
uertendum ergo,quòd ſicut Valer.max.refert,quidã Romanorũ, & præſertim antiqui Romani non
colebant ſimulacra propter ſe tanquam eſſent viua aut animata , ſed in honorem eorũ quos repræ-
ſentabant. Alij vero Romani coluerunt ea tanquã per ſe honoranda,videlicet,vt viua animata & ra-
tionalia,quorũ inſania ex errore Hermetis originẽ ſumpſit . Quẽadmodum enim octauo de ciuitate
dei Auguſt.deſcribit,Hermes Triſmegiſtus aſſeruit, quòd ſicut ſummus deus eſt factor deorum cęle
ſtium,ſic homo fictor eſt deorũ,qui in templis venerantur,& humana proximitate cõtenti ſunt.Sta-
tuas enim dixit ſenſu & ſpiritu plenas,futurorũ præſcias,de ſomniis ac alijs multis prædicentes,ho-
minibus imbecillitatem faciẽtes,eoſque curantes,lætitiã atq; triſtitiã dantes pro meritis.Hęc autem
poſitio nõ ſolum theologicæ veritati,ſed etiã naturali rationi diſcordat, ſicut in ſumma contra gen-
tiles S.Thomas pulchre efficaciterque demonſtrat.Contra hunc quoque errorẽ in libro Sapien.ple Sapiẽ.13.
niſsime diſputatur. Vnde etiam Seneca dixit idola nec animata eſſe,neque colenda,quãuis ipſe pro- Eſaię 44
pter aliquos videretur ea colere foris . De qua tamen ſimulatione beatus Aug.grauiter arguit Sene-
cam.¶(14)SIMILES illis fiant qui faciunt ea,]id eſt,omnes qui idola formant aut fieri procurãt,
ſimiles fiant idolis ſuis,quatenus ſicut illi corporaliter cæci,ſurdi,muti,& ſine naturali vita exiſtunt,
ſic iſti ſpiritualiter cæci,ſurdi,muti,& mortui fiant,carendo vita gratiæ,[ET omnes qui cõfidunt in
eis]non in deo vero ſimiles illis fiant.Hoc autẽ nõ optando,ſed prænũciando,& quid illi mereantur
C oſtendendo aſſeritur,niſi intelligatur de obſtinatis.¶(15)DOMVS Iſrael,]id eſt,populus fidelis ex
Iacob ortus[SPERAVIT in domino,]non in ſimulacris. Propter quod Balaam dixit,Non eſt ido- Num.23.
lum in Iacob,nec ſimulacrũ in Iſrael . Dominus deus eius cũ eo eſt,& clangor victoriæ regis in illo
eſt.Et hoc eſt quod ſubditur,[ADIVTOR eorũ & protector eorum eſt,]hoc eſt,deus adiuuit eos in
bonis, & protexit in aduerſis.Submerſit enim AEgyptios,& Chananæos ꝓpter eos occidit.¶(16)
DOMVS Aaron,]id eſt,poſteritas eius[SPERAVIT in domino,]videlicet ſacerdotes veteris teſta-
menti. Et quanuis domus Aaron includatur in domo Iacob,vt pars in toto, fit tamen de eis mentio Exod.13
ſpecialis,propter ſacerdotij dignitatem.[ADIVTOR eorum & protector eorum eſt]& fuit,vt patet Deut.1
in libris legis ac prophetarum.¶(17)QVI timent dominum]timore filiali,vel ſaltem initiali[SPE- Oſee 11
RAVERVNT in domino]alias deſperaſſent. Sperauerunt ergo in domino quòd daret eis virtutem Mich.6
& gratiam omnia mala euadendi,cunctaque bona adipiſcendi: nec fruſtra,quia[ADIVTOR eorum
& protector eorum eſt.]Vnde ſcriptũ eſt,Reſpicite & ſcitote,quia nullus ſperauit in domino & con Eccleſ.2.
fuſus eſt.Et ideo illic mõet ſcriptura , Qui timetis dominum ſperate in illo,& in oblectationem vo- Ibidem
bis veniet miſericordia. ¶(18)DOMINVS MEMOR fuit noſtri,] ſcilicet populi Iſraelitici oſten-
D dẽdo nobis per effectum,quòd curam & dilectionem haberet circa nos, [ET benedixit nobis[dan-
do nobis abundantiam ſpiritualium,temporaliumque bonorũ,quam diu in eius cultu permanſimus.
Quod clarius ſubditur, ¶(19)BENEDIXIT domui,]id eſt,familiæ[ISRAEL,benedixit domui
Aaron,]hoc eſt,ſacerdotibus.¶(20)BENEDIXIT omnibus qui timent dominum,] ſcilicet [PV-
SILLIS,] id eſt,paruis & ſubditis [CVM maioribus] & prelatis.Non enim eſt perſonarum acceptor
deus,ſed in omni gente qui timet eum,& operatur iuſtitiam acceptus eſt illi,vt dicitur in Actis. Act.10.
¶(21) ADIICIAT dominus ſuper vos] bona maiora, quatenus indeficiẽter proficiatis in ſpiritua-
libus,quia non proficere eſt deficere.Hoc etiam orat pro nobis Apoſtolus ad Theſſal. Deus dirigat 2.Theſ.3
viam veſtrã, & abundare faciat charitatem veſtram in inuicẽ,& in omnes. Et alibi, Oro vt abunde- 1.Theſ.4
tis magis,[SVPER vos & ſuper filios veſtros]carnales & ſpirituales,dãdo vobis & eis quotidianum
profectum,vt ambuletis de virtute in virtutem. ¶(22) BENEDICTI]eſtis [VOS] ô patres & filij Pſal.83
[DOMINO,] id eſt, à domino,vel ad honorem & gloriam dei, qui contulit vobis bona exteriora &
interiora,temporalia & æterna [QVI fecit cælum & terram]cum omnibus intermedijs. Creauit au-
tem ¶(23)CAELVM]ſupremum atque empyreum [CAELI domino,] id eſt, ſibijpſi pro ſuo pa-

latio,vt in eo cum beatis æternaliter demoretur:non quòd ipſe loco indigeat,ſed ad gloriam electorum parauit ſibi hanc domum:[TERRAM autem dedit filijs hominum]ad inhabitandum atque co- E
Iere.27 lendum eam,prout vitæ humanæ neceſſarium eſt,ſicut per Ieremiam teſtatur,Ego creaui terram,&
dedi eã ei qui placuit in oculis meis.❡(26) NON mortui]in peccatis mortalibus [LAVDABVNT
te domine] laudatione meritoria, quoniam ſine charitate & gratia nullus meretur bonum diuinum,
[NEQVE omnes qui deſcendunt in infernum]damnatorum.Tales enim deum blaſphemant. Vnde
Eccl.9 Eccleſ.hortatur,Quodcunque poteſt manus tua,inſtanter operare, quia nec opus,nec ratio, nec ſa-
Baru.2 pientia,nec ſcientia erunt apud inferos.Baruch quoq; ait,Non mortui qui ſunt in inferno, quorum
ſpiritus acceptus eſt à viſceribus eorum,dabunt honorem tibi domino. ❡(27) SED nos qui viui-
mus]ſpiritualiter habendo charitatẽ,quæ eſt animæ vita [BENEDICIMVS domino,]id eſt,deum
laudamus[EX hoc nunc,]id eſt,ex inſtanti iam præſenti,[ET vſq; in ſeculum,]id eſt,ſine fine.Nunc
enim laudatio iſta incipitur,& vſque ad mortem continuatur,atque cum anima à corpore ſeparatur,
Eſa.65 & ſimul in ea manet in regno cælorum in ſempiternũ,ſecundum quod per Eſaiam dominus ait,Gau
debitis & exaltabitis vſque inæternum.

❡EXPOSITIO Tropologica ſeu moralis eiuſdem Pſalmi.

2.Cor.10 QVemadmodũ ad Corinth.dicit Apoſtolus,Hæc omnia in figura cõtingebant illis:ſcripta ſunt F
autem propter eruditionem noſtram,in quos fines ſeculorum deuenerunt.Debemus ergo prę-
dicta ad noſtram moralem inſtructionem cõuertere. Denique ſicut ſubinde prætactum eſt, per AE-
gyptum intelligitur hoc præſens ſeculum ſeu mundus , qui (ſecundum Iohan. in ſua Can.) totus in
1.Iohã.5 maligno poſitus eſt. Quapropter Iac.dicit,Quicunque voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus
Iaco.4 dei conſtituetur. Vbi per mundum non ſignificatur machina mũdialis, ex elementis & cæteris irra-
tionabilibus cõſtans,ſed populus mundanus,ſeculariter viuens,de quo ait Apoſtolus, Si hominibus
Gal.1 placerem,Chriſti ſeruus non eſſem.Quia vt Iacobus ſcriptum reliquit, Amicitia huius mũdi inimi-
Iacobi 4 ca eſt deo.Per Iſrael quoque, qui interpretatur vir videns deum, intelligitur plebs fidelis, deum per
fidem contemplans.Per Iacob verò,qui dicitur ſupplantator,intelligitur quilibet cõtra vitia luctãs.
Exitus autem filiorum Iſrael de AEgypto, ſignificat exitum Chriſtianorum de hoc mundo, vel po-
tius de vita mundana ac vitioſa,quoniam mundum egredimur,non motu & loco,ſed conuerſatione
& merito,Ait ergo,In exitu Iſrael, id eſt,populi Chriſtiani,de Aegypto, id eſt,de conuerſatione ſe-
culari, domus Iacob, id eſt, eiuſdem populi,de populo barbaro, id eſt, congregatione reproborum:
qui barbari appellantur,quia vt ait Auguſt. Non noſtra lingua eſt,ſed barbara,quæ deũ laudare non
nouit.In hoc exitu facta eſt Iudęa, id eſt,plebs confitens deo (Iudæa nãque confeſsio interpretatur)
ſanctificatio eius,id eſt,res ſeu gẽs ſanctificata à domino . Dum enim mundum vitã mutãdo egredi- G
mur,dei gratia nobis præſtatur,per quam ſanctificamur.Iſrael poteſtas eius,id eſt,in exitu iſto,qui a-
liud non eſt,niſi auerſio mentis à rebus illicitis,& cõuerſio eius ad deum homo ſeu populus contem-
platiuus factus eſt ſpeculum poteſtatis diuinæ , quia in eo relucet diuina poteſtas , quaſi in ſpeculo,
cum maius ſit peccatorem iuſtificare,quàm cælum creare.Itaque Iſrael factus eſt poteſtas eius,id eſt,
potens dei effectus. Vel ſic,facta eſt Iudæa ſanctificatio eius,id eſt,in ipſa confeſsione qua purgatur,
ſanctificatur Iſrael,id eſt,deum cognoſcens,diuina iudicia fide contẽplans, ſeipſum coram deo vbi-
que conſtituens atque examinans:factus eſt poteſtas eius, id eſt, potens in deo , quia per hæc potens
efficitur ad reſiſtendum tentationibus vniuerſis. Mare,id eſt,populus inquietus,turbulentus, vitijſ-
Eſa.57 que amarus,de quo in Eſaia ſcriptum eſt,Impij quaſi mare feruens,quod quieſcere non poteſt. *Hoc*
igitur mare vidit prædictum exitum electorum de caligine vitiorum ,& fugit,id eſt, imitari eos non
Iere.2 voluit. Fugiunt nanque & à deo recedunt,qui conuerti deſpiciunt, propter quod per Ierem. domi-
Prou.2 nus,Elongauerunt(inquit)à me,& ambulauerunt poſt vanitatẽ,& vani facti ſunt.in Prouerb. quo-
que dicitur,Relinquunt iter rectum,& ambulant per vias tenebroſas.Iordanis,id eſt,homo humilis
ſeipſum dijudicans(Iordanis quippe interpretatur deſcenſus ſeu riuus iudicij)ſicque deſignatur per
per eum homo ab alto elationis ad profundum humilitatis deſcendens,atque ſeipſum diſcutiẽs.Hic
ergo Iordanis vidit ſicut & mare, ſed non fugit, imò cõuerſus eſt retrorſum, id eſt, à cœpto itinere H
malo ſe retraxit, à praua conſuetudine redijt, & ad fontem ſuæ ſalutis , videlicet deum reuerſus eſt.
Ecce quomodo quidam ex bono opere aliorum deteriores fiunt & fugiunt , alij ædificantur atque
2. Cor. 2 proficiunt.Ideo nanque Apoſtolus de ſe & ſibi ſimilibus ait,Chriſti bonus odor ſumus deo in omni
loco. Alijs quidem odor vitæ ad vitam,alijs verò odor mortis ad mortem.Ex hac autem conuerſio-
ne Iordanis,montes,id eſt,ſancti apoſtoli, ſanctitate,ſapientia, & miraculorum operibus eleuati præ
cæteris,exultauerunt in domino,gratias referendo,vt arietes,ducentes ad ouile ouiculas. Ideo nan-
que Iohan.in ſua Cano.profitetur,Maiorem horum gratiam non habeo,quàm vt audiam filios meos
3.Iohã.1 in veritate ambulare . Et Paulus ſæpe in ſuis epiſtolis,de conuerſione gẽtium ineffabiliter ſe gloria-
2.Cor.12 ri teſtatur.Et certe ſicut bono prelato nihil adeo graue eſt,ſicut peruerſitas & incorrigibilitas ſui gre
Gal.2 gis:ſic nihil ei iucundius eſt, quàm profectus & emẽdatio ſubditorũ.Et colles,id eſt, inferiores prę-
lati,ſucceſſores & imitatores apoſtolorum exultauerũt,ob hanc cauſam in domino,nihil ſuis viribus
tribuentes,vt agni ouium.Quid eſt tibi mare,id eſt,popule ſecularis, quòd fugiſti à deo,nolens con
uerti:& tu Iordanis.i.popule humilis, quid eſt tibi,quòd conuerſus es retrorſum? ceſſans à malo in-
choato: de quo, ſcilicet quod quidam rectè conuerſi ſunt , vos ô montes exultaſtis ſicut arietes? &c.
quaſi dicat.Quæ eſt cauſa huius diſcretionis:quod vnus corrigitur,alius induratur? Et reſpõdet, A
facie domini mota eſt terra,id eſt,ex reſpectu diuinę præſentiæ iſta cõtingunt,quòd vnus miſericor

A diter tãgitur à ſpiritu ſancto & emẽdatur, alius iuſte deſpicitur, & obſtinatus efficitur. Propter quod Rom. 11
clamat Apoſtolus, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm incomprehẽſibilia ſunt iu- Ibidem.
dicia eius. Et iterum, Vide bonitatem & ſeueritatem dei. Seueritatem quidem in eis qui ceciderunt:
Bonitatem autem in te, ſi tamen permanſeris in bonitate. Qui conuertit petram, id eſt, mẽtes duras
in ſtagna aquarum, id eſt, lachrymas largas, vt defleant ſua & aliorum delicta, qui etiam conuertit &
rupem, id eſt, cor in malo habituatum, in fontes aquarum, ita quòd copioſe defluant lachrymæ ſan-
ctæ ex eo. Nam ſicut Apoſtolus dicit, Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. Poteſt quoq; Rom. 5
exponi de Saluatore, de quo legitur, Petra erat Chriſtus. ipſe eſt etiã rupes, propter immobilẽ men- 1. Cor. 10.
tis ſuæ in deo conſtantiam. Hanc petram, iſtamq; rupem cõuertit deus in ſtagna & fontes aquarum,
quando pro omnibus nobis tradidit illum, ita vt foderẽtur manus eius, pedes ac latus, ex quibus flu- Pſalm. 21.
xerunt quinq; lympidiſsimi fontes ſanguinis ſacri, qui aqua dicitur non ſubſtantialiter, ſed propter
effectum, quoniã ſicut aqua abluit corpus, ſic ſanguis Chriſti abluit corda, ſecundũ quod in Apoc. Apoc. 1
Iohan. dicit, Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. De his autem beneficijs
tuis, ſeu noſtris profectibus, qui ſunt dona tuæ pietatis, non nobis domine nõ nobis, ſed nomini tuo
da gloriam. Super miſericordia tua, id eſt, de gratia nobis pie indulta, & veritate tua, qua nos pie in-
formas, veraciter corrigis, & de lege tua nos doces. Nequando dicant gentes, vbi eſt deus eorum? id
eſt, nomen tuum in nobis clementer glorifices, noſque magnifice ſalues, ne blaſphemeris ab impijs
dicentibus te vel nolle, vel non poſſe ſaluare. Simulacra, id eſt, dii & idola gentium, id eſt, beſtialiter
criminaliterque viuẽtium, ſunt argentum & aurum, opera manuum hominum, id eſt, humano artifi-
cio ad formam deducta. Auari enim pecuniam colunt pro deo. Propter quod dicit Apoſtolus, quòd Coloſſ. 3.
B auaritia eſt idolorum ſeruitus. Vniuſcuiuſque equidem deus eſt quod amplius cogitat, amat & colit,
ſecundum Auguſtinum, Et ergo luxurioſi deus atque ſimulacrum eſt fœmina, guloſi venter. Sed hęc
longe ab eo ſunt, qui cum ſancto Iob dicere poteſt, Si putaui aurum robur meum, & obryzo dixi fi- Iob 31
ducia mea. Vnde Apoſtolus prima ad Timoth. ait, Diuitibus huius ſeculi præcipe nõ ſublime ſape- 1. Tim. 6.
re, nec ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in deo viuo, qui præſtat omnia nobis abunde. Quidam etiam
in phantaſmatibus ſuis, atque vaniſsimis phantaſijs deo relicto occupantur. Homines autẽ quorum
ſunt iſta ſimulacra, dij & opera, Os habent & non loquentur ſalubria, deum laudando, & propria vi-
tia confitendo: oculos habẽt apertos ad vana & ſecularia, & non videbunt bona æterna atq; cæle-
ſtia. Aures habent, ad inutilia verba intentas, & non audient, per obedientiam diuina eloquia: nares
habent ad diſcernendum, & non odorabũt, bonę vitæ fragrantiam & virtutum dulcedinem. Pedes
habent, currentes ad mala, & non ambulabunt, viam mandatorum dei. Manus habent extentas ad
opera vitioſa, & non palpabunt, hoc eſt, digitis ſuis non tangent, quæ dicunt, vt bona quæ docent
aut ſciunt exequantur: non clamabunt in gutture ſuo, perſonando deuote præconia creatoris. Simi-
les illis fiant qui faciunt ea, id eſt, qui illos ad idola facienda aut veneranda inducunt, illis aſsimilen-
tur in malis culpæ & pœnæ, quia non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt, aut cooperantur
facientibus, digni ſunt morte, ſecundum Apoſtolũ, Ecce qualiter peccatores impij & ingrati, omni- Rom. 1
bus donis dei, videlicet membris corporis & viribus animæ abutuntur. Nam quibus vti debuerãt in Matt. 25
C dei obſequio, vtuntur in operibus tenebrarum. talenta ſibi commiſſa non ſolum abſcondunt, ſed ini- Rom. 6
que dilapidant. Propter hoc Romanos hortatur Apoſtolus, Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire
immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſancti-
ficationem. Domus Iſrael, id eſt, ęccleſia Chriſti, deum per fidem amoroſe contemplans, de qua do-
mo dicit Apoſtolus ad Hebræos, Chriſtus tãquam filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos, ſpera- Heb. 3
uit in domino, ſciens ſcriptũ eſſe, Benedictus vir qui confidit in domino. Huic enim domui ait Chri- Ierem. 17
ſtus apud Lucam, Noli timere puſillus grex, quoniam complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Luc. 12
Adiutor eorum & protector eorum eſt. Chriſtus nanque vt in Matth. legitur, promittit eccleſię, Ego Matt. 28.
vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Domus Aaron, hoc eſt, cõgrega- 1. Tim. 5
tio fidelium ſacerdotum, de quibus Apoſtolus loquitur, Qui bene præſunt presbyteri duplici hono
re digni ſunt. Quibus apud Eſaiam dicitur, Vos ſacerdotes domini vocabimini, miniſtri dei noſtri Eſa. 61
dicetur vobis. Sperauit in domino, quòd eius auxilio ſacerdotaliter viuat, & alijs digne pręſit. Quã-
to enim ad perfectiorem vitam tenẽtur, & grauiori periculo ſubijciuntur, ſi indigne ſe habeant, tan-
to indigent firmius, plenúſque ſperare in domino. Sed (prohdolor) multi iam ſacerdotes inueniun-
D tur, non in domino confidentes, nec ſacerdotaliter conuerſantes, ſed theſaurizantes ſibi argentũ &
aurũ, in quo confidunt homines, Veneremque colentes: quibus cõuenit illud Ierem. Sacerdotes non Iere. 21
dixerunt, Vbi eſt dominus? & tenentes legem neſcierunt me, & paſtores præuaricati ſunt in me. Il-
lud quoque Ezech. Sacerdotes inter mundum & pollutum non intellexerunt. Impletumq; cerni- Ezec. 22
mus quod per prophetas Eſaiam & Oſee prædictum eſt, Erit ſicut populus, ſic ſacerdos. Cætera pa- Eſa. 24
tent ex præcedenti articulo. Egrediamur itaque ſpiritualiter ex AEgypto, feſtinando ad patriam, & Oſee 4
odientes (ſecundum monita Iudæ apoſtoli) eam quæ carnalis eſt maculatam tunicam. Nam vt ſcri- Iud. apoſ.
bit Corinthijs Paulus, Quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? aut 2. Cor. 4
quæ pars fideli cum infideli? Denique non compingamus animas noſtras ſimulacris ſenſibilium re-
rum aut imaginibus tranſitoriorum bonorum, ſed mundo corde & mente theoricis cõtemplationi-
bus adornata, domino miniſtrare, placere, & ſemper aſsiſtere enitamur: implentes illud Iudæ, Super- Iudæ 1.
ædificantes voſmetipſos ſanctiſsimæ fidei veſtræ, in ſpiritu ſancto orantes: voſmetipſos in dilectione
dei ſeruate, expectantes miſericordiam domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXIIII. E

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus Pſalmi eſt, Haleluia. Loquitur autem Propheta in pſalmo hoc in perſona cuiuſcunque
fidelis peregrinantis à domino in hoc ſeculo nequam, quod eſt regio vitiorum. Talis igitur
homo gratias agens deo de ſua liberatione, partim iam facta ſeu inchoata, poſtmodum verò
complenda, ita exorſus eſt,

PRECATIO.

Deus cæli & terræ uocem orationis te diligentium benignus admitte, aurem clementiæ precibus te inuocanti inclina, ab omni tribulatione & dolore nos libera, & ab hac tranſeuntibus uita redde nobis bona ſempiterna.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

D[ILEXI] ſummum bonum, quod ſolum in ſe & propter ſe ſumme amandum eſt. Et non
dixit quid diligeret, ad inſinuandum quòd deus ſolus propter ſe amandus ſit, & alia tan
tum in eo, [QVONIAM exaudiet dominus vocem orationis meæ,] hoc eſt, verbū bonæ
Iacob.4 ſpei. Omnino enim ſperare debemus quòd deus preces noſtras inanes eſſe non ſuſtinet, F
dummodo poſtulemus ſicut petendū eſt: aliàs conuenit nobis quod Iaco. aſſerit, Petitis
& non accipitis, eo quòd male petatis. Talis autem petitio nec vere, nec proprie dici poteſt oratio,
quoniam oratio (ſecundum Damaſc.) eſt petitio decentium à deo. Hic autem dicit ſe diligere deum
propter beneficium exauditionis. Nam propter beneficia ſua deus amandus eſt, & tanto plus cæte-
ris, quanto plura atque maiora dona ab eo recepimus. Magis tamen amãdus eſt deus, propter ſeipſum
ac propriā bonitatẽ, quæ vere pura & infinita eſt. Debemus autẽ deum propter vtranque cauſam ſi-
1.Iohá. 4 mul ac ſumme amare: ad quod pertinet quod in cano. Iohā. ſcriptum eſt, Nos ergo diligamus deum,
quoniam ipſe prior dilexit nos. Quod autẽ dominus exauditurus ſit me, hinc confido. ¶(2) QVIA
inclinauit aurẽ ſuam mihi,] id eſt, miſericordiam ſuā obtulit mihi, aſſerens ſe paratum infirmãti ſuc-
currere, miſerū exaudire, periclitantem ſaluare. Propterea [ET in diebus meis,] id eſt, cunctis diebus
quibus ſubſiſto, & non ſolū ad horam, ſeu modico tẽpore [INVOCABO] id eſt, ex intimo cordis af-
Luc.18 fectu deum orabo, ſecũdum quod apud Luc. Chriſtus teſtatur, Oportet ſemper orare, & nõ deficere.
¶(3) CIRCVNDEDERVNT,] id eſt, copioſe & vndique inuaſerunt [ME] in medio laqueorum
poſitum, [DOLORES mortis,] id eſt, pœnæ mortales, vehementes tentationes, inordinatæ affectio-
nes, quæ mortẽ perpetuā animæ ingerunt, niſi pietas dei ſuccurrat, [ET pericula inferni,] id eſt, pec-
cata mortalia, vel ſaltem via facile incidendi ea [INVENERVNT me,] quando gratiā perdidi, con- G
ſentiendo malignis affectibus. Dicuntur autẽ peccata mortalia inferni pericula, quia per ea perit ani
ma in æternū proijcienda in infernū. Poſſumus quoque per dolores mortis accipere pœnas ex origi-
nali peccato ſequutas, & propter illud nobis inflictas, ſicut ſunt languores, & moriẽdi neceſſitas, re-
bellio ſenſualitatis, & reliqua vulnera animæ. Pericula verò inferni ſunt omnia illa, quæ hominẽ tra-
Iob 6 hunt ad ſpiritualem interitū. Hos dolores, hæcque pericula non ignorabat beatus Iob, qui ait, Sagit-
tæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritū meum, & terrores domini militãt cõtra me.
¶(4) TRIBVLATIONEM] in corpore, [ET dolorem] in anima [INVENI] per experientiā ea-
2.Cor.7. rundem, quemadmodum dicit Apoſtolus, Foris pugnæ, & intus timores, & nullā requiem habuit ca
2.Cor.1 ro noſtra. Et, Supra modum grauati ſumus. Ecce quomodo prælecti dei viuentis flagellis præſentis
vitæ purgantur, circũciduntur, & poliuntur, vt fiant lapides apti, ex quibus ædificẽtur muri Hieru-
ſalem. Ideoque in Prouerb. ſcriptū eſt, Diſciplinam domini fili mi ne abijcias, & ne deficias cū ab illo
Prouer. 3 corriperis. Quem enim diligit dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Hinc quoque
angelus Raphael dixit Tobiæ, Quia acceptus eras deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Non er-
Tob 12. go frangamur aduerſis, ſed quo pluribus malis vallamur, eo fiducialius, pleniusque ſperemus nos ad
electorum ac filiorū numerum pertinere. Sed pro gratia inconcuſſæ patientiæ indeſinenter oremus,
ſicut ſubiungitur, [ET nomen domini inuocaui] vt meeū eſſet per gratiam, meque erueret, ſi vtile eſ-
ſet animæ meæ. Vnde ſcriptū eſt, Clamaui ad dominū de tribulatione mea, & exaudiuit me. Cū angu H
Ionæ.2 ſtiaretur in me ſpiritus meus, domini recordatus ſum. ¶(5) O DOMINE libera animā meā] ab o-
mni periculo, qui es [MISERICORS dominus,] quoniam peccatori pœnitẽti ſtatim indulges, [ET
iuſtus], quoniā nullum malum impunitū relinquis, & me propter peccata mea in hac vita tantis caſti
gationibus percuſſiſti. Vnde Iob ait, Deus inultū abire nõ patitur, [ET deus noſter miſeretur] proue
Iob 24. liber Sapient. teſtatur, Misereris omnium, quoniā omnia potes, & diſsimulas peccata hominum pro-
Sapien.11 pter pœnitẽtiam. Et in Iohele, Conuertimini ad dominū, quia benignus & miſericors eſt, patiens, &
Iohelis 2 multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. ¶(6) CVSTODIENS paruulos,] id eſt, humiles
à peccatis gratioſe præſeruans eſt [DOMINVS.] ſuperbis enim reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.
Iaco. 4 Quapropter in Prouerb. legitur, Sapientia protegit gradientes ſimpliciter, id eſt, humiliter. Et apud
Prouer. 3 Eſa. Dominus excelſus & ſublimis habitans æternitatem, & cū cõtrito ac humili ſpiritu, vt viuificet
Eſa.57 ſpiritum humilium & cor contritorū [HVMILIATVS ſum] deſcendens à monte ſuperbiæ, & agens
quod Eccleſiaſticus conſulit, Quanto magnus es, humilia te in omnibus, [ET liberauit me] à malis
Eccleſ.3 pœnarū multarū, ac varijs vitijs. Propter quod prima Petri monet ſermo diuinus, Humiliamini ſub
1.Pet.5 potenti manu dei, vt vos exaltet in tẽpore viſitationis. ¶(7) CONVERTERE anima mea] à turbu-
lentis cogitationibus, à ſuperuacuis ſolicitudinibus, ab impetuoſis inordinatiſque motibus paſſio-
num atque facinorum [IN requiem tuam,] id eſt, ad pacem internam, ad cõtemplationẽ quietam, ad

A ſtabilitatem mentalem,ad tuiipſius vacationem,ad conſcientiæ ſecuritatem. Et quoniam iſta reperiri nonvalent niſi in deo,idcirco coouertere ô anima mea à multis in requiem tuam, videlicet ad vnum Luc.10.
quod ſolum neceſſariū eſt,à creaturis ad creatorem, de quo in Eſaia ſcriptum eſt. Requiem dabit ti- Eſai.57
bi dominus ſemper, & implebit ſplendoribus animam, [QVIA DOMINVS benefecit tibi,]id eſt, merito in deum conuerti debes,quieſcēdo in eo,ſicut io vltimo fine ſummoque bono propter beneficia eius, quibus te à malis eripuit à periculis præſeruauit,gratiaque impleuit. Hæc autem beneficia ſpecificantur, dum ſubditur, ¶(8) QVIA eripuit animam meam de morte] peccati, in qua fuit: de morte quoque iuferni, in qua oiſi deus miſericorditer pepercitſet, fuiſſet. [OCVLOS MEOS à lacbrymis, id eſt, à cauſa plangendi, quia enim de peccato eum eripuit abſtulit ei cauſam lachrymandi. Vel à lacbrymis quas pro peccatis effudi,dando mihi conſolationem internam de ſpe remiſſionis,& ita mitigauit io me dolorem ac fletum. Vel ſic,& melius vt videtur, Eripuit oculos meos à lachrymis,quæ ſolent venire ex puſillanimitate,ſeu inordinata triſtitia,aut alia qualibet irrationabili cauſa. Has lachrymas expedit oobis auferri: nō autem lacbrymas ex recordatione peccati, ſeu deſiderio dei ac patriæ emanantes,niſi forte ad tempus,cum ipſæ ſint maximum donum ſpiritus ſanĉti. Iere.31
De illarum verò ceſſatione lachrymarum dominus ait per Ieremiā,Quieſcat vox tua à plnratu,& o- Matt.5
B culi tui à lacbrymis:quia eſt merces operi tuo. De his autē lacbrymis dominus ait apud Matth. Beati qui lugent, quoniam ipſi cōſolabuntur:[PEDES meos,]id eſt,affeĉtus meos, cogitationes & opera eripuit[A LAPSV]id eſt,à ruina peccati. Hinc ergo(vt ſpero)¶(9)PLACEBO DOMINO]plene atque perfeĉte[IN regione viuorum]id eſt,in patria beatorum,qui veraciter viuunt,in tantum,vt Prou.24
noſtra vita illorum vitæ comparata mors ſit potius dicenda,quàm vita. In hac vita,in qua iuſtus ſepties cadit in die,in qua omnes noſtræ iuſtitiæ ſunt quaſi pannus menſtruatæ, deo perfeĉte placere Eſa.64.
non poſſumus,quoniam videt in nobis venialia mala,quæ ſibi nullatenus placent,& aliqualiter diſplicent. In patria vero perfeĉte ei placebimus,quoniam nihil impuritatis inerit nobis, ſed erimus ei ratione perfeĉtæ munditiæ ſimiles. Specialiter autem conuenire poſſunt tres iſti verſiculi viro deuoto in extremis agenti,qui videns mortem ſibi iam eſſe propinquam,alloqui poteſt animam ſuam dicendo, Conuertere anima mea de corpore mortis huius, de præſentibus iſtis preſſuris, de graui iſto exilio,in requiem tuam,id eſt,in paradiſum cæleſtem,in vitam æternam, quia dominus benefecit tibi in vita iſta per gratiam. Idcirco redi ad creatorem tuum, per feruentem amorem,vt benefaciat tibi per gloriā. De hac etenim requie accipi poteſt quod dominus per Eſaiam teſtatur, Erit (inquiēs) Eſaiæ 32.
ſecuritas vſque in ſempiternum , & ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis
C fiduciæ, & in requie opulenta . Quia eripuit animam meam de morte, ſicut expoſitum eſt . Vel ideo iſta dicuntur,quoniam ſanguine ſuo eripuit Chriſtus animas noſtras à morte æterna,de qua in Apocalyp.ſcriptum eſt,Qui vicerit,non lædetur à morte ſecunda. Oculos meos à lachrymis,quas in inferno habuiſſem,in quo erit fletus ſtridorque dentium,niſi Chriſtus me liberaſſet. Pedes meos à lapſu,quia in ſe ſtabiliuit vota & opera mea. Ecce pſalmus hic breuis ſententiarum plenitudine decoratur:in quo pulchre inſtruimur,quid nobis in aduerſis agendum ſit,vbi intentionē ac deſideria noſtra figere debeamus , & beneficia dei in ipſo compendioſe recolimus . Merito etiam pſalmus iſte in defunĉtorum officio caput eſt, quia in eo multa dicuntur, quæ vel in perſona defunĉtorum, vel pro ipſis defunĉtis dici poſſunt. Defunĉti enim(pro quibus oramus) qui ſunt in purgatorio diligunt deum, & ſciunt ſe à tormentis liberandos, pro qua tamen liberatione ipſi orare non poſſunt oratione meritoria,quanuis eam inæſtimabiliter cupiant. Denique certi ſunt ſe nunquam damnandos,de quo (prohdolor) oos certi non ſumus. Propter quod neceſſe eſt nos timorate atq; ſolicite ambulare cum deo noſtro,illudque apoſtoli adimplere, Cum metu, timore, & tremore veſtram ſalutem operamini. Ob hanc etiam cauſam ſanĉtos Iob dixit, Semper quaſi tumeutes ſuper me fluĉtus timui deum. Nec mirum,cum nemo noſtrum ſciat an amore digous ſit an odio.

Apoc.2. Luc.13 Mich.6 Philip.2. Iob 31 Eccleſ.9.

D

COMMENTARIVS IN PSAL. CXV.

EXPOSITIO TITVLI.

HVius quoque Pſalmi ſicut præcedentium titulus eſt, Haleluia. Et ſicut præcedētem Pſalmum Pſal.114
quidam exponunt ad literam de Dauid, conſtituto in perſecutione Saulis, ita quòd in pſalmo illo petit liberari ab illa perſequutione iniuſta, ſic pſalmū præſentem exponūt ad literam de Dauid,conſtituto in perſequutione Abſolonis filij ſui,vt ſit ſenſus primi verſiculi,Credidi,Sibæ 2.Re.15
dicenti mihi de domino ſuo Mephiboſeth verba mēdacia, propter quod locutus ſum ad Sibam, O- 2.Re.16.
mnia quę erant domini tui,tua ſunt,ego autē humiliatus.i.contēptus & exprobratus ſum omnis,quia propter Abſolonem inij fugam. Secūdum hanc expoſitionem loquitur Dauid hic de ſua cerdulitate mala,& leui atq; decepta. Nam credidit peſſimo detraĉtori,ſine debita inquiſitione,& de loquutione ſua iniuſta,qua ex falſa credulitate cōtulit Sibæ omnia bona pij viri,puta Mephiboſeth, Hæc autem expoſitio non videtur cooſonare expoſitioni ſeu allegationi Pauli apoſtoli, qui ſanĉto ſpiritu plenus,& mentem Dauid pleniſsime ſciens, allegat hæc verba in epiſtola ad Romanos tanquam diĉta de bona credulitate fidei ſanĉtæ,& ſaoĉta confeſsione veritatis creditæ,de quibus ait,Corde cre Rom.10
ditur ad iuſtitiā,ore autem cōfeſsio fit ad ſalutem. Sic enim allegat verſum præſentē. Sicut ſcriptum Ibidem.
eſt,Credidi ꝓpter quod loquutus ſum. Et oos credimus,propter quod & loquimur. Vnde certū eſt, quòd Apoſtolus innuit iſtā ſcripturā ad literam loqui de bona credulitate,atque ſalubri loquutione.

Et ita Dauid non fecit hunc pſalmum de ſeipſo ad ſenſum prætactum, Dicendum itaque quòd ma- E
teria pſalmi iſtius eſt conſtantia fidelium,& maxime ſanctorum martyrú in fide,& fidei publica pro-
feſsione:in quorum perſona ait Propheta,

PRECATIO.

Preces populi in te credentis domine ſuſcipe, & concede nos ſacrificium laudis tibi ſemper offerre: dirumpe peccatorum noſtrorum uincula,ut tibi digna reddamus fidei Chriſtianæ uota.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis..

CREDIDI]quæcunq; fides catholica exigit eſſe credenda, [PROPTER quod
loquutus ſum] publice confitendo coram infidelibus & tyrannis, ſeu alijs qui-
buſcunque ea quæ credo. Primo creditur,deinde vera confeſsio ſequitur, quæ
ex fide originatur:nec ſufficit vnum ſine alio in certo caſu.Quod enim ſine fi-
Rom.1. de non ſufficiat loquutio ſeu confeſsio,certum eſt , cùm iuſtus ex fide viuat.
Quod verò neceſſe ſit fidem confiteri coram hominibus, quando rationabilis
cauſa occurrit,videlicet ne alij ſcandalizētur,vel deus blaſphemetur, liquet ex
Luc.9. eo quod Chriſtus ait, Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius homi-
2.Tim.1. nis erubeſcet cum venerit in regno ſuo. Et ad Timotheum ait Apoſtolus,Noli erubeſcere teſtimo-
nium domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc martyres ſancti eminentiſsime impleuerunt. Nos quoq; in pa
ce eccleſiæ credimus,& proximis noſtris credita loquimur & confitemur.[EGO autem] propter ve-
ram fidem,& ſanctam confeſsionem[HVMILIATVS,]id eſt,vexatus,contemptus, & paſſus [SVM
Iohā.16 nimis]ab aduerſarijs veritatis. Quemadmodum Chriſtus in Euāgelio ait, In mundo preſſuram ha- F
Mat.10 bebitis.Et iterum,Odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum. Vel,ego humiliatus ſum
Lucę 21 nimis,hoc eſt,de vera fide & cōfeſsione cōſtanti nō ſuperbiui,nec aliquid boni viribus meis aſcri-
pſi, ſed meipſum coram deo profundiſsime humiliaui, idcirco ab eo merui conſeruari. ¶(2)EGO
dixi in exceſſu meo,]id eſt,in ſublimi cōſideratione,ſeu cōtemplatione extatica, qua ſpeculatus ſum
diſtinctionē inter diuinam eſſentiam, atq; humanā naturā,[OMNIS homo mendax] .i. quilibet ho-
mo per cōparationē eius ad deū,& cōſideratus ſecūdum ſeipſum eſt mendax, verbo vel opere,vel pa
tientia,vel comparatione:ita ꝙ ſicut deus eſt ens & veritas,ſic homo eſt nihil & mendax,ſi referatur
ad veritatem,eſſentiamq́ue diuinam.Dicitur ergo omnis homo mendax,non ab habitu falſitatis,ſed
quia interdum mentitus eſt verbo vel actu, loquendo aut operando non recte, non iuſte, non vere,
Rom.3 & per conſequens mendaciter & oblique. Vnde ad Rom.ſcribit Apoſt.Eſt autem deus verax,omnis
Iere.16. autem homo mendax. Et apud Ieremiam dicitur deo, Ad te gentes venient ab extremis terræ:& di-
cent, Vere mendacium poſſederunt patres noſtri, vanitatem quæ eis non profuit. Quemadmodum
nāque verum multipliciter dicitur,ita & mendax. Nam alia eſt veritas vitæ,alia veritas entis,alia ve-
ritas propoſitionis . Iterum alia eſt veritas vitæ,alia veritas doctrinæ, alia iuſtitiæ. Similiter aliud eſt
mendacium vitæ,quod ſimulatio appellari poſſe videtur,vel iniuſtitia:aliud eſt mendacium entis,ſi- G
cut dicimus iſtud eſt falſum & ſophiſticatum aurum:aliud verò eſt mendacium orationis. Et certum
eſt,quod omnis homo viator ſit aliquo horum modorum mendax, cum non ſit homo ſuper terram,
Eccle.7 qui facit bonum & non peccet, vt dicit Eccle.Imo Iacobo teſte,in multis offendimus omnes. Vel di
Iaco.3 citur omnis homo ſecundū ſe mendax,id eſt, inſtabilis,fragilis,ad peccata procliuus. Cū ergo omnis
homo ex ſe ſit mendax,ego autem ex gratia dei verax ſum,ideo, ¶(3)QVID retribuam domino,]
hoc eſt, quid dignum reſtituam ei, & quam ei viciſsitudinem reddam [PRO omnibus quæ retribuit
mihi?] id eſt,pro omnibus donis gratiæ ſuæ,quæ ſæpe contulit mihi, quia in primo parente dedit ea
mihi,& peccaui in illo amiſique ea? Rurſus dedit mihi ea in baptiſmo,ſed iterum peccās,perdidi do-
na gratiæ dei.Ipſe verò in ſacramento pœnitētiæ ea mihi retribuit. Quis autem omnia beneficia dei
generalia & ſpecialia,naturalia,atq; gratuita numerare vel exprimere poterit? Omnia condidit pro-
Baruc 3 pter nos,ad noſtram cuſtodiam deputat,atq; tranſmittit angelos ſanctos. Tandem ipſemet venit ad
nos,& in terris viſus eſt, & cum hominibus cōuerſatus eſt,corpore ſuo & ſanguine alit nos, propter
nos mori dignatus eſt. Verſiculus iſte cum ingenti deuotione dicēdus eſt, quatenus tota mēte opte-
mus deo eſſe grati, eius beneficia memoriter atq; frequenter recolendo,eaq́; domino humiliter cō-
Pſalm.15. fitendo,ipſum pro eis feruēter amādo,reuerēter colēdo. Sed quoniā deus bonorū noſtrorū non eget
2.Par.29 ſicut primo Paralip.ſcriptura affirmat, Tua domine ſunt oīa,& quæ de manu tua accepimꝰ,dedimus H
tibi,idcirco nil dignius ei rependere poſſum, niſi vt ſequar veſtigia eius, & offeram ei meipſum paſ-
ſionem ac mortem,ſeu alia dura ſuſtinendo libenter pro eius amore, ſicut ſubiungitur, ¶(4)CA-
LICEM ſalutaris,]id eſt,paſsionem, perſequutionem,ſeu mortem ſalutis.i.per quā ad ſalutē pertin-
gitur.Per calicem nanq; venitur ad gloriam,[ACCIPIAM].i. æquanimiter feram. Vel calicem ſalu-
taris.i.vitam pœnitentialem,mei ipſius diſtrictam caſtigationem,quotidianámque mortificationem,
Rom.8 accipiam,baiulando crucem meam quotidie & Chriſtum ſectando.Nam vt ait Apoſtol ad Roma.Si
ſpiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis, [ET nomen domini inuocabo,] ne in aduerſis defi-
ciam,aut in proprijs meritis ſperare incipiam,aut mihi aliquid tribuam. ¶(5)VOTA mea,]id eſt,
deſideria mea[DOMINO REDDAM] nihil inordinatum aut deo contrarium cupiendo,ſed cæle-
ſtia acquirendo,atque pro eis rogando [CORAM OMNI POPVLO eius] fideli præſente, vt ipſi
quoque deſideria ſua domino reddant , & meo exemplo cæleſtia appetant . Vel, Vota mea domino
Eccle.5 reddam,id eſt, promiſsiones meas ad laudē domini adimplebo.Iuxta illud Eccleſiaſtes, Si quid vo-
Ionæ 2, uiſti deo,ne moreris reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſsio. Et Ionas, Quæcunque

A (inquit) voui reddam domino pro ſalute. In baptiſmo promiſimus abrenũciare omnibus pompis &
actibus ſatanæ, in religionis profeſsione ſpopondimus paupertatem, caſtitatem & obedientiam. Et
vtinam vota iſta domino perſoluamus. Reddam ergo domino vota hæc, non ſolũ in occulto, ſed co-
ram omni populo: nũ propter inanem gloriam, ſed ad dei honorem & proximorum ædificationem,
quatenus illud Matthæi perficiam, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant bona facta ve- Matt.5
ſtra & glorificent patrem. [PRECIOSA in conſpectu domini mors ſanctorũ eius] .i. coram deo di- Eſa.57.
gna atque accepta eſt diſceſsio hominũ perfectorũ, quoniam mors hæc ianua eſt vitę æternę. Homi-
nes autem vbertim paruipendunt mortem, vel occiſionem ſanctorum, ſed deus iudicat eam æterno
præmio munerandam. Hinc nempe ab Eſaia dicitur, Iuſtus perit, & non eſt qui recogitet in corde
ſuo, & viri miſericordiæ tolluntur, & non eſt qui intelligat. Et in libro Sap. Iuſtus ſi morte pręoccu-
patus fuerit, in refrigerio erit. ¶(6)O DOMINE,] hoc eſt, merito te dominum voco, [QVIA ego
ſeruus tuus] tibi obediens in credendo, [EGO ſeruus tuus] operando, [ET filius ancillæ tuæ,] id eſt,
natus de matre fideli te colente. Vel filius ancillæ tuæ, hoc eſt, eccleſiæ tibi miniſtrantis. ¶(7)DI-
RVPISTI vincula mea,] id eſt, conſuetudines malas & opera vitioſa quæ hominem ſtringunt, ne
ad dei obſequium libere vadat. Hæc enim ligant, captumque tenent peccatorem ſub poteſtate dia-
boli. Hæc vincula rũpit in nobis deus, dum peccata dimittit, gratiam influit, & de ſeruis peccati ef-
B ficit filios adoptionis. Propter quod ait Apoſt. Miſit deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantẽ, Gal.4
Abba pater. Vel, Dirupiſti vincula mea, id eſt, omnia impedimenta, quibus à tua contemplatione im
pedior, ſcilicet pœnalitates & obligationes pœnarum. Hoc deus non facit perfecte niſi in morte ho-
minum perfectorum qui euolant, quales præſertim ſunt martyres. Alij enim quãuis ſint ſancti, & mi
racula maxima operati, non tamen vadunt ad dominum ſecuri, ſed horreſcit eorũ conſcientia, ſecun-
dum Hierony. quod ſecundum communem legem accipi poteſt: aliqui tamẽ ex ſpeciali gratiæ dono
certificati fuerunt de ſua ſaluatione, imò & euolatione, qui martyres non fuerũt. [TIBI ſacrificabo Ionæ 2
hoſtiam laudis,] id eſt, pro iſtis beneficijs te laudabo & meipſum ſeu alia quælibet munera tibi cũ lau Mich.6
dibus immolabo, quemadmodum ſcriptum eſt, Ego autem in voce laudis immolabo tibi. Et rurſus,
Quid digne offeram domino? curuabo genu deo excelſo, [ET nomen domini inuocabo] pro conſer-
uatione atque profectu in omni bono. O quãta eſt virtus huius verſiculi. ¶(8)VOTA mea domino Matt.21.
reddam in conſpectu omnis populi eius,] ſicut nunc dictum atque expoſitum eſt, [IN atrijs domus
domini,] hoc eſt, in locis eccleſiæ, quæ eſt domus orationis [IN medio tui Hieruſalem,] id eſt, in me-
dio vniuerſalis eccleſiæ per totum mundum diffuſæ, ita quòd perſeuerabo in eccleſiaſtica vnitate,
C atque catholica fide, ſciſſuras hæreticorum deuitans. Interdum enim per Hieruſalem ſignificatur a-
nima fidelis, & eccleſia militans.

¶EXPOSITIO eiuſdem pſalmi de Chriſto, & quomodo à ſacerdote celebraturo dicendus ſit.

OMnia inſuper verba pſalmi iſtius de Chriſto cõuenienter ſatis intelligi poſſunt, excepto pri-
mo verbo quo dicitur, Credidi. Cum enim Chriſtus à principio creationis ſuæ animę fuerit
comprehenſor, non cõuenit ei fides, quæ eſt theologica virtus, ſed ſicut in ſuperioribus fre-
quenter attributum eſt Chriſto ſperare ſeu ſpes, non prout ſpes eſt virtus theologica, ſed inquantum
accipitur pro quadam præſtolatione boni futuri, ſic Chriſto attribui poteſt actus credendi, ſumendo
hunc actũ pro quacũque cognitione fideli. Sicut enim interdum accipit ſcriptura ſcire pro credere,
vt cum ſanctus Iob dicit, Scio ꝙ redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſim.
Futuram nanque reſurrectionem non ſciuit niſi per fidem. Itaque cõtra quandoque ſumit ſcriptura Iob 19
credere pro ſcire. Sicque conuenit Chriſto, de quo pſalmus iſte exponi poteſt hoc modo, Credidi, id
eſt, de veritate eorum quæ deus mihi (vt homo ſum) reuelauit, non dubitaui, propter quod locutus
ſum, doctrinam euangelicæ legis, aſſerendo me eſſe Chriſtum, & veritati teſtimonium exhibẽdo: ſi- Iohã.18
cut in euangelio dixi, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam
veritati: ego autem humiliatus ſum nimis à Iudæis, qui me contempſerunt, blaſphemauerunt, & tur-
D piſsima atque amariſsima morte occiderunt. Vnde in Eſaia ſcriptum eſt, Nos putauimus eum quaſi Eſa.53
leproſum, & percuſſum à deo, & humiliatum. Vel, humiliatus ſum nimis, id eſt, in proprio corde hu-
milimus fui, ſecundum quod dixi apud Matt. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Et alibi, Matt.11
Ego non quæro gloriam meam. Ego dixi in exceſſu meo, id eſt, in cõtemplatione qua deum vidi per Iohã.8
ſpeciem: omnis homo, præter me, mendax, ſicut in præcedenti articulo plenius eſt dictum. Et quia
hoc dixi, cognoui quòd omnes indigerent liberari per me, ſicut fatetur Apoſtolus, Omnes peccaue- Rom.3.
runt, & egent gloria dei. Et hoc modo in Michæa dicitur, Perijt ſanctus de terra, & rectus in homi- Mich.7
nibus non eſt. Quid retribuam domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? id eſt, pro incomparabili-
bus gratijs mihi conceſsis: quia non ad menſuram dedit mihi deus ſpiritum & ſine præuijs meritis Iohã.3.
aſſumpſit meam humanitatem ad ſuum eſſe diuinũ dei verbum, imò plus dedit mihi quàm toti vni-
uerſo. Sicut Chriſtus deo gratiſsimus fuit, ſic iſta affectuoſiſsimè dixit. Et reſpondet, Calicem ſaluta- Iohã.18
ris accipiam, id eſt, paſsionem ſaluificam, & mortem qua mundus viuificetur, ſuſtinebo, quatenus dei Luc. 22
honorem recuperem, moriendo pro omnibus vt reducantur ad deum. Hoc eſt quod Chriſtus paſ- Matt. 20
ſione inſtante dixit, Calicẽ quem dedit mihi pater, non bibam illum? Et alibi, Pater ſi non poteſt hic
calix tranſire à me niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et filiis Zebedei, Poteſtis (inquit) bibere cali-
cem quẽ ego bibiturus ſum? & nomen domini inuocabo. Frequẽter Chriſtus patrem inuocauit. Vn-
de ſcriptum eſt, Erat Ieſus pernoctans in oratione dei. Paſsione quoque inſtante orauit, quemadmo- Lucę 6
dum ad Hebręos dicit Apoſt. Ieſus cum clamore valido & lachrymis, preces ſupplicationeſque fun- Heb.5

dens ad eum,qui poſsit illum à morte ſaluum facere,exauditus eſt pro ſua reuerentia . Vota mea do- E
mino reddã.i.deſideria mea deo offerã orando atq; docẽdo pro eius honore & mundi ſalute, coram
Iohã.8 omni populo eius præſente.Nam apud Iohannem Chriſtus dixit corã diſcipulis atquæ Iudæis Ego
Luc.23 honorifico patrem meum.Et in cruce ſuſpenſus,orauit,Pater ignoſce illis.Pretioſa in conſpectu do-
Luc.21 mini mors ſanctorũ eius. Hoc eſt quod Chriſtus in euãgelio ait, Capillus de capite veſtro non peri-
Matt.10. bit.Et rurſus,Nolite timere eos qui corpus occidunt:quaſi dicat,Tam pretioſa erit mors veſtra do-
Iohã.14. mino,quam pro nomine eius ſuffertis, vt merito debeatis appetere eam . O domine,quia ego ſeruus
Ibidem tuus,inquantum homo. Vnde dixit, Pater maior me eſt. Et,Sicut mandatum dedit mihi,ſic facio. In
Eſa.49 Eſaia quoque, Dominus formans me ex vtero ſeruum ſibi. Et ipſe dominus ait de me, Ecce ego ad-
Zacha.3. ducam ſeruum meum orientẽ: ego ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ,videlicet virginis benedictæ,quę
Luc.1 ait,Ecce ancilla domini. Dirupiſti vincula mea, hoc eſt,paſsibilitatem & omnes naturales defectus,
quos ſponte aſſumpſi,abſtuliſti à me, reſuſcitãs me in corpore glorioſo. Vel, Dirupiſti vincula mea,
hoc eſt,corpus meum & corporis membra tempore paſsionis,rumpi, vulnerari ac lacerari permiſiſti,
Eſa.1 ita vt à planta pedis vſque ad verticem capitis non eſſet in eo ſanitas . Tibi ſacrificabo hoſtiam lau-
dis,hoc eſt,meipſum in cruce offeram ad gloriam tuam,pro redemptione humana, quemadmodum
Heb.10 ad Hebræos ait Apoſtol.Chriſtus per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo. Vo-
ta mea domino reddam in conſpectu omnis populi eius, ſicut iam patuit, in atrijs domus domini,in
medio tui Hieruſalem. Ad literam Chriſtus orauit & prædicauit in templo dei quod erat in Hieruſa
Malac.3. lem,prout per Malachiam fuit prędictũ.Statim veniet ad templum ſuum dominator,quem vos quę-
ritis:& angelus teſtamenti,quem vos vultis. ❡ Porrò cum pſalmus iſte ſit vnus eorum qui à ſacerdo-
tibus ante celebrationem dici ſolent,tangendum eſt breuiter , qualiter ab eis applicandus ſit ſenſus F
pſalmi iſtius ad ſacroſanctum officium miſſæ,ſacramentumque altaris. Dicat ergo fidelis ac deuotiſ-
ſimus Chriſti ſacerdos, Credidi,id eſt,firmiſsime tenui & tenebo ac teneo, quod in hoc ſacramento
ſit totus Chriſtus,eo modo quo ipſe teſtatur,& ipſa eccleſia profitetur. Propter quod loquutus ſum
confeſsionem meam , & ſermonem ad populum, ſeu alia quælibet bona ad hanc fidem ſpectantia,
meíque præparatoria ad tantũ officium. Ego autem humiliatus ſum nimis,id eſt,omnino indignum
me reputaui ac reputo ad accedendum Chriſti altare, & immolandum ſacrificium tam diuinum, ad
quod dignus non eſſem conſiderata dignitate ſacramenti , quanuis totius mundi virtutes ac merita
poſsiderem. Ego dixi in exceſſu meo,id eſt,in alta conſideratione eorum quæ circa hoc ſacramẽtum
pẽſanda ſunt, Omnis homo mendax,id eſt,nullus vere dignus eſt ipſum cõſecrare aut ſumere, quo-
niam omnes fragiles ſunt & caduci. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi,præ-
ſertim pro ſacroſancta communione corporis & ſanguinis ſui? Calicem ſalutaris,id eſt,calicem ſal-
uatoris,in quo ſanguis eius conſecratur & continetur,accipiam,manibus meis in altari:& nomẽ do-
mini inuocabo,orando pro meipſo ac alijs,pro viuis & mortuis, atque pro omnibus cauſis pro qui-
bus eccleſia ſtatuit,aut mihi incũbit . Vota mea,hoc eſt,deſideria mea domino reddam coram omni
populo eius,id eſt,coram vniuerſis aſtantibus offerendo eis præſentibus vota & preces deo. Dirupi- G
ſti vincula mea,ô Chriſte,id eſt,tuo precioſiſsimo ſanguine abſtuliſti peccata mea, imò quotidie rũ-
pis vincula vitiorum meorum,per ſaluberrimam hoſtiam corporis tui & ſanguinis,tibi ô deus pater,
ſeu trinitas ſuperbenedicta,ſacrificabo hoſtiam laudis, offerendo ad laudem tuam corpus & ſangui-
nem Saluatoris,per quam oblationem,laus,honor,& gloria,tibi impenditur,cętera patẽt. Ecce pſal-
mum vere ineffabili laude dignum audiuimus,in cuius principio fidem veram, & ſanctam cõfeſsio-
nem homo deuotus & martyr inuictus fatetur. Deinde reſpectu diuinæ veritatis, cæteros omnes ar-
bitratur mendaces. Inſuper ſolicitatur ne deo inueniatur ingratus,perhibens ſe multa opera bona a-
ctorum ad gloriam creatoris ne ingratus exiſtat. Cum præcipua igitur deuotione decet nos pſalmum
tam dulcem,decorum & ſententioſum cantare,quatenus vim eius mereamur guſtare.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXVI.

EXPOSITIO TITVLI.

EST autem titulus pſalmi præſentis Haleluia, quia propheta in hoc pſalmo omnes gentes , o-
mneſque populos,id eſt, homines vniuerſos, Iudæos videlicet atque Gentiles inuitat ad lau-
dem dei pro beneficio incarnationis Chriſti,& pro adimpletione eorum quæ prophetata erãt H
de Chriſto gentiúmque conuerſione. Et quòd iſte ſit literalis ſenſus pſalmi huius, cõſtat ex eo quòd
Rom.15 Apoſtolus ad Roma. allegat ſcripturam pſalmi iſtius,tanquam de gentium conuerſione prædictam.
Pſal.17 Dico(inquiens)Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circunciſionis : Gentes autem ſuper miſericordia
Eſa.28. honorare deum:ſicut ſcriptum eſt, Propterea confitebor tibi in gentibus. Et iterum, Laudate omnes
Ephe.2 gentes dominum,& magnificate eum omnes populi. Chriſtus enim eſt lapis angularis, in quo Gen-
Gal.5. tes & Iudæi coniuncti ſunt, vnam conſtituens ex vtriſque eccleſiam, in qua non eſt diſtinctio Iudæi
& Græci. Nam ſicut ait Apoſt. In Chriſto Ieſu neque circunciſio eſt aliquid neq; præputium,ſed no
ua creatura. Quoniam verò plures de gentibus quàm de Iudæis ad Chriſtum conuerſi ſunt,idcirco
Propheta hoc præuidens,primo inuitat Gentes,dicendo,

PRECATIO.

*Omnipotens pater domine, condignas maieſtati tuæ laudes fac nos tibi ſemper offerre:confirma ſuper nos miſe-
ricordiam tuam,ne aliqua corruptela criminum inficiat animam noſtram, ut ueritas tua tibi cõſubſtantialis nobiſcum
maneat æternum.*

A ¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

LAVDATE dominum omnes gẽtes]ad fidem vocatæ,de quibus Chriſtus ait,
Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere tertia die,& prædicari in nomine eius Luc.24
pœnitentiam in omnes gentes,[LAVDATE eum omnes populi]ex Iudaiſmo
conuerſi. Cauſa autẽ huius inuitationis annectitur, ¶(2) QVONIAM con-
firmata eſt ſuper nos miſericordia eius, hoc eſt,effectus pietatis diuinę,ſeu gra
tia dei copioſe, & plenius quàm ante,effuſa & roborata eſt ſuper totum genus
humanum, videlicet ſuper gentes & populos omnes: quãdo vtiq; niſi in Chri
ſti aduentu? Tunc enim (ſicut Iohannes teſtatur) gratia per Chriſtũ facta eſt.
Loquebatur ergo Propheta de futuro per modum præteriti,propter certitudinem ꝓphetiæ. De hac Iohã.1
confirmatione miſericordiæ dei ſuper nos quæ facta eſt in Chriſti aduentu non ante, dicit Apoſtol. Act.17.
Tempora prioris ignorantiæ deſpiciens deus,nunc annunciat hominibus,vt omnes vbiq; pœniten
tiam agãt,[ET veritas domini,] hoc eſt,impletio diuinarum promiſsionum, myſteriorumq; Chriſti,
[MANET in æternum]quantũ ad fructum ex ea conſequutum,qui eſt liberatio generis humani. De
hac veritate habetur apud Iohannem. Veritas per Chriſtum facta eſt. Ipſe nanque omnia de ſe præ- Iohã.1
dicta impleuit. Vnde pendens in cruce dixit, Conſummatũ eſt. Vel veritas domini.i.doctrina & prę- Iohan.19
B dicatio Chriſti atq; euangelicæ legis,manet in æternum,quẽadmodum Chriſtus teſtatur, Cælum & Luc.21
terra tranſibunt,verba autẽ mea nõ tranſibũt. Vel veritas domini,hoc eſt, Chriſtus filius dei,qui ait,
Ego ſum via,veritas,& vita,manet in æternũ:quod Iudæi quoq; cõfeſsi ſunt dicẽtes ad Saluatorem, Iohã.14.
Nos audiuimus ex lege,quia Chriſtus manet in æternũ. Pſalmum hunc verbis permodicum, & ſen- Iohã.12
ſibus plenum ac magnum,ſancti doctores vehemẽter commendant. Cõtinet enim ſummatim, quod
in alijs pſalmis ſparſim tractatur. Denique quid deſperatis gentibus iucundius,quid miſeris,cæcis &
perditis dulcius dici potuit,quàm quòd ſuper eas cõfirmata eſſet miſericordia dei,atq; ob hoc deum
laudarent? Cum quadam igitur flamma ſanctæ deuotionis pronuncietur à nobis hic pſalmus.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXVII.

¶EXPOSITIO TITVLI.

ADſignatur pſalmo huic pro titulo Haleluia. Inuitatur enim populus electorum ad laudem di
uinam in hoc pſalmo. Secundũ Hiero pſalmus iſte de Chriſti primo aduentu manifeſte con-
ſcriptus eſt, ſicut in proceſſu patebit. Quod enim inferius dicitur, Lapidem quẽ reprobaue-
C runt ædificantes,&c. dixit Chriſtus Iudæis de ſeipſo prædictum. Nunquid(inquiens)legiſtis in ſcri
pturis,Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli, &c? Petrus quoque Matt.21
loquens principibus ſacerdotũ de Chriſto, probanſq; eis Chriſti glorificationem ait, Hic eſt lapis
qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus,qui factus eſt in caput anguli:& non eſt in alio aliquo ſalus. Act.4.
Probatio autẽ non valet niſi ex ſenſu literali,præſertim Iudęis,qui(vt fertur)non recipiunt niſi ſen- Ephe.2
ſum literalem. Multi ergo dicunt hunc pſalmum ab illo loco, Aperite mihi portas iuſtitiæ,vſq; ad fi-
nem loqui de Chriſto. Cæteri verò dicũt eũ loqui de inuitatione Iudæorũ ad laudem dei,propter li-
berationẽ Dauid à multis periculis, ita quòd Dauid vſq; in illum locum loquitur in propria perſona
de ſuis periculis. Hæc autẽ nõ videtur cõgruere. Petrus nãq; in Actib. apoſt. allegat illũ verſiculum, Act. 2.
Dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit virtutẽ,de exaltatione Chriſti diuinitus facta,&
tamẽ ille verſiculus pręcedit verſum, Aperite mihi portas iuſtitię. Totus ergo hic pſalm⁹,quãtũ fieri
poteſt de Chriſto exponẽdus videtur. Loquẽs ergo ſanctus Dauid in perſona Chriſti ſiue eccleſię ait,

PRECATIO.

Deus fortitudo & laus fidelium,ſpesq; cunctorum in te confidentium, da nobis in ſalute tua pietatis profectum,
dextera tua in bonis nos exalta,ut te aperiente portas iuſtitiæ ingreßi perenniter cum iuſtis confiteamur tibi.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

D CONFITEMINI domino] confeſsione laudis.i.deum laudate, [QVONIAM
bonus,]hoc eſt,propter ſeipſum,quoniam naturaliter quomodolibet incircun-
ſcriptibiliter & ſupereſſentialiter bonus eſt intãtum , vt in Marco Chriſtus af- Marc.10.
firmet,Nemo bonus niſi vnus deus,quod apud Lucam ita diſſeruit, Nemo bo- Luc.18.
nus,niſi ſolus deus. Et non ſolum debetis domino confiteri,quoniam bonus in
ſeipſo,ſed etiam quoniam bonus per comparationem ad vos,ſicut ſubiungitur,
[QVONIAM in ſeculum miſericordia eius,] hoc eſt, ſemper paratus eſt vobis
miſereri,& eius miſericordia æterna eſt,ſicut & ipſe,cum idem ſit ei eſſe,& mi-
ſericordẽ eſſe. Effect⁹ quoq; diuinæ miſericordiæ manet in ſeculũ,quoniã indeſinẽter dat gratiã ſal-
tem aliquib⁹ in præſenti,& in omni opere dei miſericordia admiſcetur, imò miſerationes eius ſuper
omnia opera eius. Propter quod apud Iacobum ſcriptum eſt, Superexaltat autem miſericordia iudi- Pſal.144
cium. Sed repugnare videtur quod ab eodem dicitur, Iudicium ſine miſericordia ei qui non fecerit Iaco.2
miſericordiã. Cui concordat illud in libro Iob, Obliuiſcatur eius miſericordia. Et reſpondendum ꝙ Ibidem.
in aliquibus operibus dei iuſtitia præponderat, clariuſque refulget, vt in damnatione æterna malo- Iob 24
rum. Idcirco dicitur eis fieri iudicium ſine miſericordia, & quod miſericordia dei eorum nõ memi-
nit:non quòd omnino nulla miſericordia eis impendatur,cum citra condignum patiantur,ſed quia
miſericordiam euidentem non conſequuntur,eo quòd ęternaliter puniantur. ¶(2) DICAT nunc,]
id eſt,in Chriſti aduentu,præcipue [ISRAEL,quoniã bonus] eſt deus, [QVONIAM in ſeculũ mi-

ſericordia eius·]dat enim gratiã in præſenti, gloriamque æternã in futuro. ¶(3) DICAT nunc domus Aaron, quoniã in ſeculũ miſericordia eius.] Iſta intelligi poſſunt tam de populo Iſraelitico ex Iacob patriarcha orto, & ſacerdotibus ex ſemine Aaron natis, q̃ de populo Chriſtiano, & ſacerdotibus Chriſti per illos ſignificatis. Populus enim Chriſtianus dicitur Iſrael, id eſt, deũ fide per dilectionem operante contemplans. Domus autem ſeu familia Aaron figuraliter eſt congregatio ſacerdotũ eccleſiæ, qui ſunt filij ſacerdotis magni, videlicet Chriſti, qui eſt ſacerdos & pontifex noſter: quemadmo- E
1. Pet. 1 dum Petrus in prima ſua canonica proteſtatur, Eratis aliquando ſicut oues errãtes, ſed conuerſi eſtis ad paſtorem & epiſcopum animarũ veſtrãrum. ¶(4) DICANT nunc qui timent dominum] timore ſancto & filiali, [QVONIAM in ſeculũ miſericordia eius,] ſicut etiã ait virgo beata, Et miſericordia
Luc. 1. eius à progenie in progenies, timẽtibus eũ. Vnde in Exodo dominus ait, Ego ſum dominus deus fa-
Exod. 10. ciens miſericordiã in milia, his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Deinde Chriſtus de ſe-
Heb. 5 ipſo teſtatur. ¶(5) DE tribulatione inuocaui dominũ,] hoc eſt, quod nũc ex verbis Apoſtoli cõmemoratũ eſt, quia Chriſtus paſsione inſtante cũ clamore valido, & lachrymis preces fecit ad deũ. Pro-
Luc. 22 pter quod Lucas dicit, ꝙ factus in agone prolixius orabat, [ET exaudiuit me in latitudine] ſuæ dile-
Heb. 5 ctionis & pietatis [DOMINVS] pater omnipotens. Ideo Apoſt. addidit, ꝙ exauditus eſt pro ſua re-
Iohã. 18 uerentia. Et ipſe ait ad patrẽ, Gratias ago tibi pater, quoniã audiſti me: ego autẽ ſciebã, quoniã ſemper me audis. ¶(6) DOMINVS mihi] ſecundũ quod homo ſum [ADIVTOR] fuit & eſt, cooperã-
Iere. 20. do mihi, & protegẽdo me ſemper dũ erã in via. Quemadmodũ apud Ierem. ait de me ſermo diuinus. Dominus mecũ eſt tanquã bellator fortis. Idcirco [NON timebo] timore inordinato [QVID faciat mihi homo] peruerſus, quicunque ſit ille: iuxta quod in Eſaia ſcriptũ eſt de me, Quis eſt aduerſarius
Eſai. 50 meus? accedat ad me. ¶(7) DOMINVS mihi adiutor,] quemadmodum idem Eſaias ait, Dominus F
Ibidem deus auxiliator meus, [ET ego deſpiciã inimicos meos] me perſequentes, non deſpiciendo eorũ naturam, ſed malitiam, ita quòd eorum malignitatem non formidabo, nec eos aliquid eſſe reputabo, in quantũ iniqui ſunt. Præterea quilibet Chriſtianus de ſeipſo hæc dicere poteſt. Debemus enim de tri
Pſal. 48 bulatione clamare ad dominũ, ſicut ſuperius dictum eſt, Inuoca me in die tribulationis. Et tunc vtique ſi perſeuerãter clamemus, exaudiet nos deus noſter in latitudine, id eſt, late & copioſe, prout ipſe
Eccle. 2 pius & bonus eſt, & noſtra merita exigũt. Quis enim inuocauit eum, & deſpexit eum? Cuilibet quo-
2. Cor. 3. que fideli adiutor eſt dominus, quia non ſumus ſufficiẽtes aliquid cogitare ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Ideo nõ timet veraciter Chriſtianus, quid faciat ſibi homo peruerſus, imò in aduerſis lætatur, & propter amorẽ Chriſti, pręmijq́ue cæleſtis paratus eſt mori. Quoniam ſcriptum eſt, Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum. Quis tu vt timeas ab ho-
Eſa. 51 mine mortali, & à filio hominis, qui quaſi fœnum areſcit? Propterea Salomon proteſtatur, Qui timet
Prou. 29. hominẽ, cito corruet: qui autem ſperat in domino ſubleuabitur. Dominus mihi adiutor, per gratiam ſuam in proſperis atque aduerſis conſeruans me: & ego deſpiciam inimicos meos, viſibiles & inuiſibiles, confidendo in adiutorio dei, nõ innitendo viribus meis. Certus ſum enim quòd mihi domino adhærenti nocere non poterunt. Ex quo ſequitur, quòd, ¶(7) BONVM,] id eſt, melius [EST confi- G
Iere. 17. dere in domino, quàm confidere in homine.] Nam benedictus homo, qui confidit in domino: maledictus verò qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à domino recedit cor eius. ¶(8) BONVM,] id eſt, melius [EST ſperare in domino] qui ſolus poteſt ſaluare, [QVAM (ſperare) in principibus] qui neq; ſeipſos nec alios valẽt ſaluare. Inſuper Chriſtus ait, ¶(9) OMNES gẽtes,] hoc eſt, aliqui de omni genere hominum, ſcilicet viri & mulieres, ſuperiores & ſubditi, antiqui & iuniores, Iudæi atque Gentiles [CIRCVMIERVNT me] tempore paſsionis, conſentientes in mortem meam. Nec mirum ſi propter hos Chriſtus vniuerſaliter dicat, Omnes gentes, cum Lucas ſcri-
Act. 2 pſerit, Erant autem in Hieruſalem habitãtes viri religioſi, ex omni natione quæ ſub cælo eſt. Et alibi
Matt. 27. legitur, Exclamãs vniuerſus populus, dixit, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Ecce qualiter omnes gẽtes circũierunt Chriſtũ in malo. Interdũ quoq; omnes gẽtes circumierunt eum in bo
Iohã. 12 no, eo modo quo phariſæi & principes Iudeorum dixerunt, Videtis quia nihil proficimus? Ecce totus mundus poſt eum abijt, [ET IN nomine domini,] id eſt, ad gloriam dei factum ſit iſtud, [QVIA
Eſa. 63 vltus ſum in eos] ex zelo iuſtitiæ, non ex impatientia aliqua. Vnde Chriſtus loquitur, Dies vltionis in corde meo. Vltus quippe eſt Chriſtus in Iudæos, excæcando cor eorum, auferendo eis gratiam in præſenti, & gloriam in futuro, tradendo etiam eos in manus Romanorum, atque in hac captiuitate grauiſsimæ eos tenendo, in qua iam vltra mille & trecẽtos annos fuerunt. Hanc vltionẽ fecit Chri- H
Ierem. 11. ſtus vt deus, ſed vt homo orauit pro ea apud Ieremiam dicens, Tu autem domine Sabaoth, qui iudicas iuſte, & probas corda & renes, videam vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui cauſam meam.

¶(10) CIRCVNDANTES circundederunt me,] id eſt, cum magno malignitatis affectu ambie-
Iohan. 19 runt me coram Pilato clamantes, Tolle, tolle, crucifige eum, [ET in nomine domini quia vltus ſum in eos.] Iſtud in verſu ſequenti repetitur, & eſt ſenſus idem. Terq; ponuntur hæc verba ad deſignandum magnitudinem zeli iuſtitiæ, quem habuit Chriſtus, qui ſemper erat diuinæ iuſtitiæ vnitus, &
Apoc. 1 conformatus. ¶(11) CIRCVNDEDERVNT ME SICVT apes] quæ pungunt aculeo, ſic Iudæi verbis & ictibus me pungebant, dicendo contra me verba blaſphemiæ plena. Vnde & ſcriptum eſt, Videbunt in quem compunxerũt, [ET exarſerunt ſicut ignis in ſpinis,] id eſt, igne furoris & vehementiſsima iracundiæ flamma accenſi ſunt contra me, ſicut in ſpinis ignis accenditur. Qua propter
Sapien. 2 ex eorum perſona ſcriptũ eſt, Circũueniamus virum iuſtum, quoniam cõtrarius eſt operibus noſtris: grauis eſt nobis etiam ad videndum. ¶(12) IMPVLSVS]. i. à Iudæis captus, & vſque ad locũ Cal-
Mat. 27 uariæ crucem baiulãs ductus [EVERSVS ſum] à vita corporali, [VT caderem,] id eſt, omnino mor-

A tuus remanerem, nec amplius memoria eſſet nominis mei in terra, prout ſcriptum eſt, dicunt aduer-
ſarij de me, Eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur vltra, [ET dominus
ſuſcepit me].i.ab iſta ruina præſeruauit me: imò eius oppoſitum fecit, quoniam ipſi penitus perierũt,
& ego reſuſcitatus ſum, & vbique glorificatus. Propter quod ait pater de me, Ecce ſeruus meus ſuſci Eſa. 42
piam eum. Poteſt etiã iſtud intelligi de impulſione illa Chriſti, de qua in Luc. dicitur, Duxerunt eum Lucę 4.
ad ſupercilium montis, vt præcipitarent eum: ipſe autem tranſiens, per medium illorum ibat. Quo-
niã ergo dominus ita ſuſcepit me, ideo, ⸿(14) FORTITVDO mea].i.cauſa totius fortitudinis meę
creatę, [ET laus mea].i.quē laudo, videlicet res laudata à me, eſt [DOMINVS] pater ſeu deus trinitas.
Hinc enim ait Saluator, Non poteſt filius à ſe facere quicquã. Et alibi, Ego non quęro gloriã meam, I. Iohã. 5
ſed honorifico patrẽ meum, [ET factus eſt mihi in ſalutem].i.in cauſam totius ſalutis animæ meæ & Iohã. 8
corporis, quia ab eo eſt glorificatio mea in mente & corpore. ⸿(15) VOX exultationis].i.laudatio
ſpiritualis lætitiæ, [ET ſalutis].i. laudatio beata & ſalutaris, videlicet laus iucunda atq; ſalubris atq;
ex interiori iucunditate ac ſalute procedens eſt [IN tabernaculis iuſtorum].i.in patria beatorum, in
cordibus electorũ, in eccleſijs Chriſtifideliũ: iuxta illud, Gaudiũ & lætitia inuenitur in ea, gratiarum Eſaiæ 13.
actio & vox laudis. Vnde ſupra dictũ eſt, Beati qui habitãt in domo tua domine, in ſecula ſeculorum Pſal. 83
laudabunt te. ⸿(16) DEXTERA domini].i.pia & gratioſa aſsiſtentia ſeu magna potentia patris æ-
B terni: [FECIT virtutem] in me, conſeruãdo me tẽpore paſsionis, & faciendo mirabilia quæ tunc fie-
bant in ſole & luna, in terra, & templo, cuius ſciſſum eſt velum: me quoq; ac alios multos reſuſcitan-
do tertia die à mortuis, ſicut habetur apud Matth. [DEXTERA domini exaltauit me] in die aſcen- Matt. 27.
ſionis ſuper omnes cælos, exaltauit etiam me, clarificando me in toto mundo per doctrinam & ſigna Matt. 28.
apoſtolorum, ſicut rogaui paſsione inſtãte, Pater venit hora, clarifica filium tuum. De hac enim exal- Iohã. 17
tatione prędixit deus, Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur & eleuabitur, & ſublimis erit valde. Eſai. 52
[DEXTERA domini fecit virtutem] in corpore meo myſtico, quod eſt eccleſia, mittendo ei in die
pentecoſtes ſpiritum ſanctum, dánſq; gratiam miraculorum diſcipulis meis. Vnde legitur, Virtutes Act. 19
non modicas faciebat deus per manus Pauli. ⸿(17) NON moriar] eo modo ſicut vos ô Iudæi puta-
ſtis, quia nec ſpiritualiter moriar, quaſi blaſphemus & impius, neque imperio corporalis mortis ſubij-
ciar, quinimo mox ad immortalem vitã reſurgam, ſicut in Euang. ſæpe prædixi, ideo ſequitur, [SED
viuam] factus impaſsibilis, [ET narrabo opera domini.] Nam ſicut in Actis apoſtolorũ, & in omni- Act. 1
bus Euangeliſtis narratur, Chriſtus poſt paſsionem, & reſurrectionẽ diſcipulis ſuis frequenter appa- Matt. 28.
ruit per dies quadraginta, intrans & exiens atq; manducans cum eis, & diſputans de regno. Tũc er- Marc. 16
C go narrauit eis opera domini. ſ. ſuã reſurrectionẽ, futurũ iudicium, & vaticinia prophetarũ, multáque Luc. 24
alia quæ ſcripta non ſunt, quia (vt dicitur in euang. Iohannis) multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur Iohã. 2 c.
per ſingula, nec ipſum arbitror mũdum capere poſſe eos qui ſcribendi ſunt, libros. ⸿(18) CASTI- 21.
GANS caſtigauit me dominus] non propter proprias culpas, ſed propter delicta eorum, pro quibus
mori me voluit: ſicut ſcriptũ eſt, Dominus poſuit in eo iniquitatẽ omniũ noſtrum: ipſe autẽ vulnera-
tus eſt ꝓpter iniquitates noſtras, attritus eſt ꝓpter ſcelera noſtra. Et alibi, Spiritus oris noſtri Chri- Eſa. 55
ſtus dominus captus eſt in peccatis noſtris, [ET morti nõ tradidit me,] ita ꝙ mortis imperio ſubiace- Thren. 4
rẽ, ſed ſtatim ad vitã corporalẽ reduxit me, ſicut ſupra dictũ eſt, Quoniã nõ derelinques animã meam Pſalm. 15.
in inferno, nec dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ. ⸿(19) APERITE mihi portas iuſtitiæ.] Hæc
ſunt verba Chriſti aſcẽdentis ad cælos, imperãtis angelis ſanctis. Aperite mihi aſcẽdenti & veniẽti-
bus mecũ, portas iuſtitiæ.i. aditus regni cæleſtis. Has portas angeli ſancti aperire dicuntur propter
duplicem cauſam. Prima eſt, quoniã tollunt impedimẽta ingrediendi regnũ cæleſte, per hoc quod ad
eorũ officiũ ſpectat, aëreas poteſtates coercere, quæ ſemper nitũtur aſcẽdentes impedire. Secũda per
hoc, ꝙ ſeipſas diſponunt ad recipiendũ deuote aſcendentes ad ſocietatẽ angelicam. Et ita nũc Chri-
ſtus iubet, vt ſeipſos diſponant ad occurrendũ ſibi reuerenter, & vt eum cũ debita ſeruitute, laude, ac
veneratione, introducant in regnũ ſuũ cæleſte [INGRESSVS in eas,] videlicet portas ac mãſiones
regni cæleſtis [CONFITEBOR domino] confeſsione laudationis perfectę. Chriſtus enim ſedens ad
D dexterã patris, inceſſabiliter dominũ laudat, per ſeipſum inquantũ homo eſt, & alios quos ad hoc in-
ducit. [HAAC porta domini, iuſti intrabũt in eã.] Ante dixit pluraliter porras, nunc ſingulariter ait,
hęc porta. Quoniã quãuis tot ſint portæ iuſtitiæ quot virtutes, nulla tamen portarũ introducere po-
teſt, niſi per charitatẽ, & ideo charitas porta eſt virtualiter omnes portas cõprehendens, iuſti intra-
bunt in eã quẽadmodum monet Apoſt. Ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos. ⸿(20)
CONFITEBOR tibi].i. laudabo te domine pater, [QVONIAM exaudiſti me,] ſicut nũc dictũ eſt.
Præterea iſta iam de Chriſto expoſita, exponi etiã poſſunt de eccleſia ſeu fideli, quorũ eſt ſequi veſti-
gia Chriſti. Omnes gentes circumierunt me.i.aliqui de omni genere hominum perſequuti ſunt me,
vel blandimentis aut minis me tentauerunt, & fallere niſi ſunt. Vnde Chriſtus loquitur, Si me per-
ſequuti ſunt, & vos perſequẽtur, quia nõ eſt ſeruus maior domino ſuo. Et alibi, Odio eritis omnibus
hominibus propter me. Et in nomine domini, quia vltus ſum in eos, ſecundũ ordinẽ iuſtitiæ. Vel, vl-
tus ſum in eos, à domino, qui ait, Mihi vindictã, & ego retribuã. De quo in Deuter. inducitur. Quia Matt. 10.
ſanguinẽ ſanctorũ ſuorũ vlciſcetur, & vindictã retribuet in hoſtes eorũ. Circũdantes circũdederunt Deut. 32.
me, quatenus ſuis peccatis animam meam inficiant & occidant. Circundederunt me ſicut apes, quæ Ibidem.
gerunt mel in ore, aculeum verò in cauda, ſic iſti blandiuntur, vt fallant: quẽadmodum ſcriptum eſt,
Sagitta vulerans lingua eorũ. In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occulte ponit ei inſidias.
Et exarſerunt igne libidinis, flãma rancoris, feruore irę fumantis, quatenus me aliquo modo ſubuer-
tant, ſicut exardeſcere ſolet ignis materialis in ſpinis ſiccis, quæ facillime inflammantur. Impulſus,

tẽtatione ſeu perſequutione,euerſus ſum à rectitudine perfectionis,vt caderem.i.omnino deficerem E
peccato mortali conſentiendo,aut perſeuerãdo in malo,& dominus ſuſcepit me, in vlnis miſericor-
2.Cor.10 diæ ſuæ,non ſinens me tentari vltra vires,ſed faciens cum tentatione prouentũ.Quamuis enim deus
ſanctus & benedict⁹,cuius iudicia prorſus imperſcrutabilia ſunt,permittat interdũ electos ſuos gra-
uiter tribulari,dire impelli,venialiter peccare,aut etiam mortaliter:nõ tamen deſinit eos penitus ca-
dere. Vnde dictum eſt ſupra,Cum ceciderit,non collidetur, quia dominus ſupponit manũ ſuam. Ec
Pſal.36 apud Michæam, Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam. Cum ſedero in tenebris
Mich.7 dominus lux mea eſt. Quod ergo tentationi reſiſtimus,quod à peccato reſurgimus,quòd non peni-
tus diſperimus,non niſi domino aſcribamus: dicentes corde ſyncero quod ſequitur,Fortitudo mea,
id eſt,cauſa & dator totius firmitatis meæ atq; victoriæ,& laus mea eſt dominus,cui in omnibus gra
Ierem.16 tias ago,omneque bonum aſcribo. Vnde ſcriptum eſt,Dominus fortitudo mea,& refugium meum,
Deut.8. & robur meum in die tribulationis. Et factus eſt mihi in ſalutẽ,id eſt,ſaluator effectus eſt mihi,dan-
do mihi conſtantiam in aduerſis,& humilitatem in proſperis.Propter quod Moſes dicit,Ne dicas in
corde tuo,fortitudo mea,& robur manus meæ hæc omnia præſtiterunt mihi. Sed recordare domini
dei tui,ꝙ ipſe vires tibi præbuerit.Quicunque hoc modo totã ſpem ſuam ponit in deo,eũ appellans
Eſa.53. fortitudinem ſuam,& laudem,illi ſit deus in ſalutẽ. Dextera domini,id eſt, Chriſtus filius dei qui di
Eſa.52 citur brachium,dextera,& virtus dei patris, ſicut de eo ſcriptũ eſt, Brachium domini cui reuelatum
Luc.2 eſt? Et rurſum clarius dicitur, Parauit dominus brachiũ ſuum in oculis omniũ gentiũ. Cui cõcordat
quod Symeon cecinit, Viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omniũ populo-
rum. Vel,dextera.i.potẽtia domini fecit virtutẽ,faciendo de impio iuſtum, quod eſt maius q̃ creatio
hominis. Dextera domini exaltauit me de vita ignobili,vitioſa,carnali ad vitã nobilẽ, virtuoſam ſpi F
ritualem ac humilem dextera domini fecit virtutem,conſeruando me in bono,& pugnãdo ac expu-
Exod.13. gnando pro me aduerſarios meos. Huic conſonat quod in Exodo legitur, Dextera tua domine ma-
gnificata eſt in fortitudine, dextera tua domine percuſsit inimicũ, & in multitudine gloriæ tuæ de-
poſuiſti aduerſarios meos. Quoniã igitur tãta bona largitus eſt mihi creator,fiducialiter dicere poſ-
ſum. Non moriar,morte peccati,& damnationis æternæ:ſed viuam,vita gratiæ in præſenti, vitaque
Iohã.8 gloriæ in futuro. Et iuxta hũc ſenſum ait Chriſtus,Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non
videbit in æternũ. Et narrabo opera domini.i. beneficia dei mihi collata, apud me cõmemorabo, &
alijs intimabo,ad gloriã largitoris,ſicut & Chriſtus in Euangelio dixit cuidam,Vade & narra quãta
Luc.8 tibi fecit deus. Caſtigãs caſtigauit me dominus.i.propter peccata mea paternaliter me corripuit atq;
afflixit in ſeculo iſto, ne peream in æternum:ideo additur, Et morti æternæ non tradidit me. Vnde
Heb.6 dicit Apoſtolus, Quis filius quem non corripit pater? quod ſi extra diſciplinã eſtis, ergo adulteri &
Prouer.3 non filij eſtis. Et Salomon loquitur,Diſciplinam domini fili mi ne abijcias,& nõ deficias cum ab eo
corriperis. Quem enim diligit dominus,corripit. Quicquid igitur aduerſitatis & pœnæ accidit no-
Iudith 8 bis,noſtris aſcribamus demeritis, illudq; patienter,imò hilariter toleremus, penſantes illud Iudith,
Non vleiſcamur nos pro his quæ patimur, ſed reputantes peccatis noſtris hæc ipſa ſupplicia mino- G
Baruch 3 ra eſſe:flagella domini quaſi ſerui qui corripimur ad emendationem & non ad perditionem noſtram
eueniſſe credamus. Hinc nanque ſcriptum eſt, Filij patienter ſuſtinete iram quæ ſuperuenit vobis:
qui enim induxit vobis mala,ipſe rurſus adducet vobis ſempiternam iucunditatem cum veſtra ſalu-
te. Deinde Dauid in perſona eccleſiæ ſeu cuiuſcunque fidelis ait, Aperite mihi portas iuſtitiæ,id eſt,
ô vos apoſtoli Chriſti & prædicatores ſancti, per veſtram doctrinam oſtendite mihi mandata Chri-
ſti,ſacramenta nouæ legis,euangelica conſilia, operationes virtutum, quæ omnia appellantur portæ
iuſtitiæ, quia per eam intratur ad vitam iuſtam. Ingreſſus in eas confitebor domino. Qui enim has
Matt.3 portas ingreditur, laudabiliter conuerſatur,& ita dignus efficitur deum laudare,propter quod non
ingredientibus portas has,dominus ait,Quid dicitis mihi domine domine,& non facitis quę dico?
Dan.2 Hæc.i.confeſsio iſta,eſt porta domini,quia per eam itur ad deũ,iuſti intrabunt in eam.i.cõfeſsionem
Eſa.28. iſtam laudis diuinæ aſſument. ¶(21) [LAPIDEM].i.Chriſtũ,de quo ſcriptum eſt,Lapis qui abſciſſus
1.Pet.2 eſt de mõte ſine manibus de quo Petrus teſtatur,Ecce ponam in Sion lapidem ſummum angularem,
electum,precioſum in fundamẽto fundatum, & qui crediderit in eum non confundetur. Hic igitur
lapis,videlicet Chriſtus[QVEM reprobauerunt ædificantes,]id eſt,principes ſacerdotum,ſcribæ &
phariſæi,quorum erat alios in fide & moribus prædicãdo & bene viuendo ædificare [HIC factus eſt
Iohã.10 in caput anguli]ita quòd in ipſum concurrunt duo populi,ſicut duo parietes concurrunt in lapidem H
angularem. Chriſtus enim ex Iudæis atque Gentilibus conſtituit vnam eccleſiam, cuius ipſe eſt ca-
put,influens eis motum virtutum,& vitã gratię. Propterea Chriſtus dixit,Alias oues habeo quæ non
ſunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere,& fiet vnum ouile & vnus paſtor. ¶(23) [A DOMI-
NO factum eſt iſtud,]id eſt,non humana aut naturali,ſed diuina ac ſupernaturali virtute facta eſt iſta
coniunctio lapidis angularis,ſeu Chriſti,& vtriuſque populi inter ſe cum Chriſto. Tota enim eccle-
ſia Chriſto vnitur vt capiti per fidem,charitatem,& gratiam quæ ſunt ſupernaturalia dona dei. Vn-
Ephe.5 de ait Apoſtolus, Deus qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit
nos,cum eſſemus mortui peccatis,conuiuificauit nos in Chriſto:cuius gratia eſtis ſaluati, [ET EST
mirabile in oculis noſtris,]id eſt,in conſideratione fidelium,multum miranda eſt iſta conuerſio atq;
Rom.8. cõiunctio hominũ cum Chriſto. Nullus enim ſatis valet mirari tam ineffabilem miſericordiam crea-
toris,qua miſertus eſt mundo mittẽs vnigenitũ ſuũ,atq; pro omnibus nobis tradẽs illũ, & nos vnum
Ephe.2 cum illo efficiens. Vnde rurſus dicit Apoſt. Alijs generationibus nõ eſt agnitũ filijs hominum,ſicut
nunc reuelatũ eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu,eſſe gentes cohęredes,& concorpora-

A les,& cōparticipes promiſsionis in Chriſto Ieſu. Et alibi, Gratias, inquit, deo ſuper inenarrabili do- 2.Cor.9.
no eius. Præcipuè autem mirabilis fuit iſta conuerſio gentium primitiuæ eccleſiæ ex Iudæis collectę.
Iuxa illud, Obſtupuerunt ex circūciſione fideles, quia in nationes ſpiritus ſancti gratia effuſa eſt. Vel Act.10
ſic, A domino trino in perſonis, & vno in natura factum eſt iſtud, videlicet ꝙ lapis ab ædificantibus
reprobatus factus eſt in caput anguli, & eſt mirabile in oculis noſtris mentalibus. Vehementer náq;
mirandum eſt, quòd ille qui tempore paſsionis intantum humiliatus fuit, paulo pòſt in intantum glo
rificaretur à deo, vt ex omni genere hominum multi cōuerterentur ad ipſum, inter quos erant non-
nulli, qui eius occiſioni conſenſerunt, & eam procurauerunt: quibus dixit ante paſsionem, Cùm exal Iohā.12
tauerit is filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum. ¶(23) HAEC eſt dies] in qua deus hæc
fecit, eſt dies [QVAM fecit dominus,] id eſt, tempus Chriſti, tempus euāgelicę legis & gratiæ, in qua
vtique conſtituta eſt ex vtroque populo eccleſia una in Chriſto, eſt tempus à deo ſpecialiter factum.
Nam licet omnium dierum ac temporum deus ſit factor, illius tamē diei & tēporis dicitur deus ſpe-
cialiter factor, in quo ipſe præcipua & ſpecialia opera fecit. Quoniam ergo in Chriſti aduentu, & in
terim maiorem benignitatem & gratiā impendit hominibus quàm antè, merito tēpus ſeu dies Chri-
ſti dicitur factus à deo. Sæpe enim in ſacra ſcriptura temporis noui teſtamenti dies vocatur, quia in
eo veritas in veteri teſtamento figuris occultata clarè reuelata cognoſcitur: & quia in nouo teſtamē-
to ſplendor gratiæ dei clarius copioſiúſque reſulſit hominibus, quàm tempore veteris legis. [EXVLTEMVS & lætemur in ea,] id eſt, mente & corpore gaudeamus in domino tēpore iſto, de beneficijs
eius gratias ipſi agendo. Vnde cùm Apoſt. dixiſſet, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſa 2.Cor.6
lutis, adiecit, Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes. Merito autem cantatur hic verſus in die paſchę Mat.28
B tam frequenter, quoniam Chriſtus ſol iuſtitiæ, cādor lucis æternæ, lux lucis, & fons luminis, qui erat
in die paraſceues paſsionis caligine obſcuratus, atque in monumento lapideo tanquā denſiſsima nu-
be abſconditus, in die paſchæ de ſepulcro glorificatus, candidus, & rubicundus proceſsit illuminans
mundum, noctem infidelitatis, & tenebras ignorantiæ de cordibus diſcipulorū eijciēs. Et vt per tē-
poralia feſta & gaudia mereamur venire ad præmia ſempiterna, orandum eſt nobis quod ſubditur,
¶(24) O DOMINE ſaluum me fac] de pœnis & vitijs vitæ præſentis [ò domine bene proſpera-
re,] id eſt, proſpera nobis dona concede, augendo eccleſiam numero & merito, perducendóque nos Pſal.67
per gratiæ tuæ ducatum ad tuijpſius beatificam viſionem: ſicut ſuprà dictum eſt, Proſperum iter fa- Iohā.10
ciet nobis deus ſalutarium noſtrorum [BENEDICTVS] eſt [QVI venit in nomine domini,] id eſt,
Chriſtus qui ait, Ego veni in nomine patris mei. Secundum Hieronymum cāticum iſtud puerorum, Matt.11
quo Chriſto in die palmarum cātabant, Oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine domi-
ni, ò ſanna in excelſis, ex iſto verſiculo ſumptum eſt. Et ita Dauid prophetauit hoc loco de laude illa.
Deinde in perſona apoſtolorum & ſuccedentiū eis, videlicet paſtorum & ſacerdotum eccleſiæ ſub-
ditur, ¶(25) BENEDIXIMVS] nos epiſcopi & prælati [VOBIS] ò ſubditi [DE domo domini,]
id eſt, de eccleſia Chriſti prædicando vobis verbum ſalutis, miniſtrando vobis ſacramēta nouę legis,
orando quoque pro vobis, & gratiam nobis diuinitus datam, vobis, ſicut charitas exigit, cōmunican
do. Benedictio propriè dicitur collatio gratię dei. Gratiam autem non confert niſi deus. Quomodo Pſalm.8
C ergo vnus uoſtrum alteri benedicere, ſeu gratiam cōmunicare poteſt? niſi inſtrumentaliter non prin
cipaliter. ideo ſubditur, [DEVS dominus & illuxit nobis,] id eſt, deus qui eſt dominus noſter, ipſe &
illuxit nobis, illuminādo corda noſtra ſpiritu ſancto, & gratiam ſplendidam noſtris mentibus infun-
dendo. Dando quoq; nobis authoritatem ligandi atque ſoluendi, miniſtrandi ſacramenta, prædicā- Mat.16
di euāgelica verba, cōſecrandi & benedicēdi: ex quibus idonei ſumus ad benedicēdum vobis. Qua- Iohā.1
propter Iohan. teſtatur, De plenitudine eius accepimus omnes. ¶(26) CONSTITVITE] ò vos
antiſtites Chriſti [DIEM ſolennem,] id eſt, celebre feſtum, ſeu dies feſtiuos in commemorationē in-
carnationis, reſurrectionis, aſcēſioniſq; Chriſti, videlicet feſtum natiuitatis, ſolennitatē reſurrectio-
nis, &c. & de hoc agite [IN condenſis,] id eſt, in populis adunatis, ita quòd Chriſti fideles in magna
denſitate & copia ad feſta iſta conueniant. Alia tranſlatio habet, In cōgregationibus: alia verò, in fre
quentationibus: ex quo claret ꝙ iſte ſit ſenſus literalis, quod etiā patet ex eo quod ſubditur [VSQVE
ad cornu altaris,] id eſt, tam copioſe ac denſe fideles concurrant, quòd ipſa eccleſia vſq; ad altaris an
gulum impleatur. Moraliter verò ita exponitur, Conſtituite ò vniuerſi fideles diem ſolennem, id eſt,
ſabbatum mentis, videlicet interioris hominis tranquillā quietem, in cōdenſis, id eſt, in cumulo gra-
D tiarum diuinarum, in abundantia ſanctarum cogitationum, in denſitate diuinorum chariſmatum, ita
ꝙ deo intra vos exhibeatis ſolennitatem decoram ab exterioribus quieſcendo, cœleſtibus inhiando,
deúmq; ardenter amando. Vſque ad cornu altaris, id eſt, perſeuerāter, donec pertingatis ad ſublime
dei altare in cœlo paratum, in quo offerūt deo omnes beati hymnum inceſſabilis laudis. Poſtremò ec-
cleſia ſeu fidelis de prædictis beneficijs gratias referēs ait, ¶(27) DEVS meus es tu] domine Chri- Iohā.21
ſte: cui Thomas ait, Dominus meus & deus meus, [ET confitebor tibi,] id eſt, te laudabo [DEVS 1.Ioh.11
meus es tu] Ieſu fili dei ſummi: prout de te ſcriptum eſt, Hic eſt verus deus & vita æterna, [ET exal-
tabo te,] non quòd ego te altum efficiā, ſed quoniam tuam dignitatem & altitudinem verbis & acti-
bus profitebor & prædicabo, atque per hoc te qui in teipſo ſemper altus & magnus es, altum & ma-
gnum efficiam in corde meo, & proximorum, quibus tua magnalia recitabo. ¶(28) CONFITEBOR tibi quoniam exaudiſti me,] id eſt, de mea exauditione gratias tibi agam, [ET] quoniam [FACTVS es mihi in ſalutem,] ſicut expoſitum eſt. ¶(29). CONFITEMINI domino quoniam bo-
nus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.] Ecce verſiculum in exordio pſal. præhabitum iam reſu-
mit ad inſinuandum, ꝙ omnis operatio perfectorum à laude dei ſit inchoāda, atque in laudibus ter-

minanda. Quemadmodũ docet diuinus Apoſtolus, Siue mãducatis, ſiue bſbitis, ſiue aliud aliquid fa- E
1. Cor. 10 citis, omnia in gloriam dei facite. Eo pſalmum dulcem ac ſpecioſum, ſenſu atque myſterijs plenum
audiuimus. In cuius principio ad dei præconia repetitis vicibus inuitamur. In quo moraliter edoce-
mur de tribulatione ad dominum exclamare, non frangi, triſtari, aut deſperare, ſperãtes ſecurè quòd
Baruc. 4 latè exaudiet nos: prout alibi inducitur, Animæquiores eſtote filij, clamate ad dominũ, & eripiet vos
de manu inimicorum. Docemur inſuper in pſal. præſenti in ſolo deo confidere, eiúſq; gratię ſemper
inniti. Deſcribuntur etiam beneficia dei in pſalmo iſto lucifluo, & Chriſti myſteria recitantur in eo.
Cum multa igitur deuotione & iucunditate præcipua decantemus hunc ſplendidiſsimum pſalmum
cuius vtiq; ſuauitatem copioſiſsimè experiemur, ſi corde intento & puro eum cantemus. Non enim
mens vaga, intimorata, carnalis, ſiue mundana experiri valet virtutem pſalmorum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXVIII.

EXPLANATIO TITVLI.

HAbet pſalmos nunc declarandus pro titulo, Halleluia. Nec mirum, cùm pſalmus iſte plenus ſit
laudibus dei. In quo docemur deum verbis & bonis laudare operibus. Denique pſalmus præ-
ſens alphabeticus eſt, tot habens octonarios quot ſunt literæ in alphabeto Hebræo, videlicet F
viginti duo. Incipiũntque octonarij ſecundum ordinem literarum alphabeti Hebraici, ita quod
ſinguli verſus eiuſdẽ octonarij inchoantur à litera quæ eis præponitur: propter quod ſingulis octo-
narijs ſingulæ literæ præſcribũtur. Eſt autẽ hic pſalmus in ſuperficie ſatis planus: ſed bene examina-
tus, ſenſuum profunditate præcipuus eſt. Loquitur verò de ipſa beatitudine, & ijs per quæ ad beatitu
dinem peruenitur. Beatitudo verò duplex eſt, ſcilicet viæ & patriæ. Nunc autem de beatitudine viæ
fit ſermo, & eſt pſalmus iſte omni morali doctrina conſpicuus, præfulgẽs & ſummus. In quo ſanctus
Propheta ex æſtuãti & exuberanti cordis ſui amore diuino, deum familiariter ſuauiterq; affatur, atq;
eandem ſententiam frequenter reſumit, ſub alijs tamẽ verbis, vt tędium euitetur. Moris nãq; eſt fer-
uentis & impatientis deſiderij, idem freqũter repetere, quia cum dilecto loquendo neſcit laſſeſſere.
Secundum eos quoq; qui aſſerunt non omnes pſalmos à Dauid compoſitos, ignoratur author pſal-
mi præſentis, quia in titulo author non explicatur: ſed ſecũdum omnes pene ſanctos ac magnos do-
ctores catholicos, Dauid edidit eum, qui tanquam amantiſs. domini in deo habitans cõfidenter, per
totum pſalmi huius proceſſum cum admirabili charitatis feruore & ſanctæ exercitationis deuotione
eloquitur. In quo omnis fidelis pleniſsimè eruditur, quid agendum, quid vitandum, quid appetendũ.
Laudántque doctores pſalmum præſentem eminenter & mirabiliter. A beatitudine igitur, quam oẽs
naturaliter appetunt, orſus loqui Pſalmographus ait, G

PRECATIO.

In huius domine ſeculi uia fac nos ſanctos & immaculatos ambulare in lege tua, mandata tua nimis cuſtodire, & in iuſtificationum tuarum cuſtodiam non nos derelinquas uſquequaque.

EXPOSITIO Pſalmi. ALEPH.

BEATI] ſunt iam in ſpe, poſtmodum beatificandi in re [IMMACVLATI,] id
eſt, ſine labe mortalis peccati [IN via,] id eſt, vita præſenti, quæ eſt via ad futurã
veram, æternámque vitam, [QVI ambulant in lege domini,] id eſt, qui conuer-
Iohã. 15 ſantur in obſeruatione legis diuinæ, ſeu præceptorum decalogi. Non enim ſuf-
Math. 3 ficit declinare à malo, niſi quod bonũ eſt fiat. Propter quod Chriſtus ait, Oẽm
palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Et alibi dicitur, Omnis ar-
Prou. 20 bor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Veruntamen
Iob 25 immaculatio non ſolum concernit peccata commiſsionis, ſed etiam peccatum
omiſsionis. Frequẽter quoq; teſtatur ſcriptura, neminẽ poſſe immaculatum vocari: iuxta illud, Quis
poteſt dicere, mũdum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Et alibi, Nemo mũdus à ſorde, nec infans H
cuius eſt vnius diei vita ſuper terram. Penſandum itaq; quòd aliquis dicitur immaculatus varijs mo
dis. Primò, quoniam nunquam peccato ſubiacere potuit, nec originali, nec mortali, nec veniali, & ita
Chriſtus homo immaculatus eẽſetur. Secũdò, quoniã nec veniali nec mortali peccato fuſcatus eſt, &
hoc modo virgo beata immaculata eſt. Quod ei ſoli cõuenit quãtũ ad adultos: nã ante annos diſcre
tionis ſeu vſum rationis cæteri quoq; hoc modo immaculati ſunt, qui tamen maculati & ſorde infe-
cti dicuntur propter originale, quod habent aut habuerunt: à quo virgo beata per præuenientem fi-
lij ſui gratiam creditur præſeruata. Tertiò, quoniam mortali peccato pollutus non eſt, vel ſi fuit, per
pœnitentiam extat purgatus, ſicq; de gratia dei multi immaculati exiſtunt, quanuis nullus viator ſi-
ne ſpeciali reuelatione certò ſcire queat an ſic immaculatus ſit. Poteſt tamen cõiecturaliter & proba-
Iob 9 biliter ſcire: ideóque ſcriptum eſt, Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Ad hanc
Coloſſ. 1 autem immaculationem hortatur nos ſermo diuinus, Exhibete vos ſanctos, & immaculatos, & irre-
prehenſibiles coram deo. Hæc autem immaculatio eſt beatitudo viæ, quæ aliud non eſt, niſi obſerua-
Mat. 5 tio præceptorum altiſsimi, loquẽdo de beatitudine vitæ actiuæ: de qua loquitur Chriſtus apud Mat-
thæum, & Dauid in iſto verſiculo. Hæc nanq; beatitudo eſt actus virtutum, quæ ordinatur ad opus.
Porrò alia eſt beatitudo vitæ contemplatiuæ: quæ eſt actus ſapientiæ, ad quã diſponit beatitudo prę-
dicta, conſiſtens in operatione virtutum moralium. Cùm enim ad contemplationem requiratur ordi

A natio appetitus ſenſitiui,ſeu refrenatio paſsinnum,neceſſe eſt beatitudinē vitę actiuæ præcedere bea
titudinem vitæ contemplatiuæ,eo quòd virtutes mnrales refrenent ac ordinent paſsiones, ne ratio-
nem in cnnſideratione veritatis,aut voluntatē in dilectinne bonitatis impediāt. De beatitudine ita-
que vitæ contemplatiuæ ſubiungitur, ℂ(2) BEATI]ſunt iam in ſpe[QVI ſcrutantur] nnn præ-
ſumptunſe aut curioſe,ſed diligenter atq; humiliter[TESTIMONIA eius;] id eſt, atteſtationes ſa-
ctę ſcripturę,ſeu ipſas diuinas ſcripturas,in quibus deus nnbis teſtatur,quid credere debeamus.Duę
ſunt partes legis diuinæ,videlicet mandata & teſtimnnia.Mandata pertinēt ad agēda,teſtimonia ad
credēda:Idcirco in obſeruatione mandatnrum ſita eſt beatitudo vitæ actiuæ.In cnntemplatione au-
tem teſtimoniorum beatitudo vitæ contemplatiuæ.Quapropter ait Saluator,loquens ad patrē,Hæc Iohā.17
eſt vita æterna,vt cognoſcant te ſolum verum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Et Apoſtolus, Philip.3
Exiſtimo,inquit,omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſciētiam domini noſtri Ieſu Chriſti.
Debemus igitur,ſi beatitudinem verè optamus,ſcrutari ſacras ſcripturas,in ſtudio diuinorum libro
rum continuo exerceri,& ſacra eloquia tanquam epiſtolas ſpiritus ſancti ad nos miſſas cū omni re-
nerētia ſpeculari.Cùm enim ſtudemus,ſpiritus ſanctus loquitur nobis. Et ſicut fatetur ſtudioſiſsimꝰ
ille Hieronymus,Qui diligit ſtudia ſcripturarū,vētris ingluuiē atq; delitias abominatur.Hinc enim 1.Mac.12
in Eccleſiaſtico dicitur,Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, & in propbetis vacabit. Eccl.39
Quæ vtique occupatio valde delectabilis eſt & ſalubris,ꝑut legitur, Nos autem ſolatio habentes
ſanctos libros,qui in manibꝰ noſtris ſunt.Sed omnino cauere opottet,ne intantū occupemus intelle
ctum in cōſideratione veritatis,ꝙ infrigidetur aut tepeſcat affectus in dilectione ſummæ bonitatis,
& igne ſanctæ deuotionis.Imo frequētius,principalius,& ſi poſsibile eſt,diutius immorari debemus
B circa exercitationē & inflāmationem affectus,quàm circa ſtudiū intellectus:cuius(prohdolor)oppo
ſitum multi agunt,propter quod nunquam ad veram perfectionem pertingunt.Idcirco adijcitur[IN
toto corde exquirunt eum,]id eſt,hanc ſcrutationem teſtimoniorum dei referunt prorſus ad deum,
quatenus ex contemplatione ſyncera in eius amore proficiāt,eùmque in omnibus intellectu atq; af-
fectu bonorent.Et in boc differunt conteniplatio ſanctorum à contemplatione vanorum, contem-
platio quoque theologorum à contemplatione philoſophorum, ꝙ ſancti & veri theologi non ſiſtūt
in nuda ſpeculatione,ſed ad dei actualem feruidumq; amorem referunt eam. Philoſophi verò & va-
ni fideles in cōſideratione quieſcunt,vel etiam qnod peius eſt,eam interdum ad vanam gloriam ſeu
lucrum temporaleque bonum coordinant.Hi ergo immaculati & ſtudinſi beati ſunt, non vitioſi &
pigri:cuius ratio eſt,vel potius ſignum, ℂ(2) NON enim qui operantur iniquitatem,]id eſt,pec-
catum mortale,quod nunquam committitur ſine rationis conſenſu,[IN vijs eius ambulauerunt,] id
eſt,in diuinis præceptis cōuerſati non ſunt in eo tempore quo iniquitatem fecerunt,imò in vijs dia- Sap.9
boli ambulant tales:de quibus ſcriptum eſt,Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambu- Mat.7
lauimus vias difficiles:viam autē domini ignorauimus.Hęc eſt via ſpatioſa & lata quæ ducit ad mor- Oſee 14
tem,per quam ambulāt multi.Hinc enim legitur,Rectæ ſunt viæ domini,& iuſti ambulabunt in eis,
præuaricatores verò corruent in eis Deniq; viæ quas ambulant impij tenebroſæ & turpes atq; obli-
quæ ſunt.Non ergo ambulant vias domini,de quibus dicitur,Viæ eius vię pulchræ,& omnes ſemi- Pro.3,4
C tæ eius pacificæ.De pulchritudine autem viæ iuſtorum,qua deo in ſanctitate deſeruiunt,ſcriptū eſt,
Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit & creſcit vſque ad perfectam diem. ℂ(4) TV]do- Apoc 3
mine[MANDASTI mandata tua cuſtodiri nimis].i.multū diligenter.Magno enim,ſummo, & in-
finito domino cum incomparabili reuerentia,amore,atque timore miniſtrare oportet.Et ideo apud Iere.48
Ieremiam inducitur,Maledictus qui facit opus dei fraudulenter.Et alibi,Nunc quia tepidus es, in- Deut.4
cipiam te euomere de ore meo.Hinc quoq; Moſes ſcripſit,Cuſtodi temetipſum, & animam tuā ſoli-
citè,& ne obliuiſcaris verborum domini,& ne excidant de corde tuo omnibus diebus vitę tuæ.Si au
tem ſcire volumus quàm nimis pręceperit Chriſtus impleri mandata ſua, audiamus quid de præce- Marc.12
ptis charitatis aſſerat,Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex to
ta mente tua,& ex tota virtute tua. Ecce tam nimis præcepit, vt nullus in hac vita implere totaliter Mich.6
poſsit.Timoratè ergo & ſolicitè ambulemus coram domino deo noſtro,penſantes illud,Tempus eſt 1.Pet.4
vt incipiat iudicium à domo dei.Si autem primum à nobis,quis finis eorum qui non credunt Euan
gelio? Et ſi iuſtus vix ſaluabitur,impius & peccator vbi apparebunt? ℂ(5) VTINAM] domine
[DIRIGANTVR]à te,& angelo ſancto per gratiam tuam[VIAE meæ,]id eſt,deſideria, verba, &
opera,quibus ad patriam tendit homo,[AD cuſtodiendas iuſtificationes tuas,]id eſt,taliter tamq; di
D rectè,ut tua mandata iuſta & iuſtificantia obſeruentur à me. Hoc ô domine vehementer cupio à te
fieri,quoniam naturali poteſtate id nequeo adimplere,cùm(teſte Apoſt.)non ſit volentis neq; cur- Rom.9
rentis,ſed dei miſerentis.Vnde & S.Ieremias ait,Scio domine,quia non eſt hominis via eius,nec vi- Ierem.11
ri vt ambulet & dirigat greſſus ſuos.Et Salomon,Cor hominis diſponit viam ſuam, ſed dei eſt diri- Prou.16
gere greſſus eius.Erubeſcat igitur inimicus gratię dei Pelagius,qui dixit,hominem ſine gratia poſſe
mereri,iuſtificari,itemq; ſaluari,non obſtante quod ait Apoſt.Non ſumus ſufficientes aliquid cogi- 2.Cor.3
tare ex nobis quaſi ex nobis.Et Chriſtus profitetur, Sicut palmes à ſemetipſo non poteſt ferre fru- Iohā.15
ctum,niſi manſerit in vite:ſic nec vos niſi in me manſeritis. ℂ(6) TVNC non confundar] de ne-
gligentia[CVM perſpexero in omnibus mandatis tuis,] id eſt, cùm omnia diuina præcepta penetra-
tiuè luſtrauero,profundè penſauero,efficaciterq; impleuero.Quia vt Iacobus in ſua teſtatur Cano-
nica,Qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis,hic beatus in facto ſuo erit.Et cōgruè ait, in omni- Iaco.1,2
bus mandatis,quia quicunq; totam legē impleuerit,offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. Eccl.9
Ad quod pertinere videtur illud Eccleſiaſtes,Qui in vno peccauerit,multa bona perdet.Ex quo cō

ſtat, quòd in vno delinquens, efficitur omnium reus quantum ad pœnam damni. ¶(7) CONFITEBOR tibi,]id eſt, laudabo te, & accuſabo me, geminã tibi confeſsionẽ, videlicet laudis & culpę offerens, [IN directione cordis,]id eſt, dum tu cor meũ ad teipſum direxeris, vel ego illud ad te per gratiam tuam direxero [IN eo quod].i. per quod [DIDICI] ex reuelatione diuina, informatione humana, cõſiderationéve propria [IVDICIA iuſtitiæ tuæ,]id eſt, iuſtas ſentẽtias in ſcripturis contẽtas, ſe- E
Mat. 25 cundum quas iudicas bonos & malos, reddens ſingulis quod merentur. Hęc iudicia ſunt, Ite maledi-
Mat. 18 cti in ignem æternum. Et, Venite benedicti patris mei. Et, Væ mundo à ſcandalis. Hæc aũt diſcẽdo gratias agimus deo pro ſuæ illuminationis beneficio. Compũgimur quoq; & perterremur de noſtris exceſsibus, ſicq; confitemur deo, non ſolum confeſsione laudis, ſed etiam cõfeſsione proprię iniquitatis. Sed quia vtraq; confeſsio exigit obedientiam mandatorum cœleſtium, ideo fixè ꝓpono, quòd
Prou. 19 ¶(8) IVSTIFICATIONES tuas,]id eſt, præcepta tua [CVSTODIAM,]ſicut ſcriptũ eſt, Qui cuſtodit mãdatum, cuſtodit animam ſuam. Et vt hoc facere valeã, [NON me derelinquas vſquequaq;,] id eſt, gratiam tui ſubſidij non auferas mihi in toto, nec diu ſuſpẽdas ſolitã pietatem tuam à me: imò rogare debemus, vt deus nullo vnquam momẽto ſubtrahat nobis habitum charitatis & gratiæ, quia tunc eſſemus in ſtatu damnationis. Expedit autem nobis quandoq;, vt deus relinquat nos ad tẽpus, quantum ad aliquos gratiæ actus, auferendo videlicet ſeu ſuſpẽdendo conſolationẽ internam, experimentalem deuotionem, quatenus virtus probetur, meritum per patiẽtiam augeatur, anima ab omni F
ſuperbia præſeruetur, & propriã fragilitatem homo per experientiam diſcat: ſicq; ad deum recurrat atq; de cætero cautior fiat. Veruntamẽ nullo momẽto poſſumus meritoriè operari, aut in bono perſeuerare ſine auxilio dei.

BETH.

IN QVO corrigit adoleſcẽtior viam ſuam]id eſt, per quod homo iuuenis ad paſsiones ꝓclíuus abſtinet ab operatione paſsionum, ad quas naturaliter inclinatur? Præſertim enim ad iram, & concupiſcentiam inclinantur adoleſcẽtes. Et reſpondet, [IN cuſtodiendo ſermones tuos,]id eſt, in obediẽdo ſacræ ſcripturę quæ mala prohibet, damnat & punit. Bona verò iubet, laudat atq; remunerat. Ve-
Matt. 5 rè enim à cõcupiſcentia carnis corrigitur adoleſcens, qui illud Saluatoris bene perpẽdit, Qui vide-
Luc. 14 rit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et, Qui non odit patrẽ
Luc. 21 & matrem & vxorem, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Itemq;, Videte ne grauentur corda veſtra cra
Iob 31 pula vel ebrietate. Qui etiam audit & ſequitur illud S. Iob, Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogita
Matth. 5 rem quidem de virgine, à cõcupiſcentia emendatur. Similiter ſermo Chriſti ab ira refrenat, dum ait,
Mat. 11 Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Et, Diſcite à me quia mitis ſum. Hinc etiã Petrus in ſua ca-
1. Pet. 2 nonica, Obſecro, inquit, vos tanquã aduenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalib' deſiderijs, quæ
Gal. 5 militãt aduerſus animã. Qui autẽ iſta non implet, non putet ſe pertinere ad Chriſtũ, cùm Paulus dicat, Qui enim ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. Et in Eccleſia- G
ſtico ſcriptum eſt, Si præſtiteris animæ tuę concupiſcentias eius, facient te in gaudium inimicis tuis.
Eccl. 18 Cùm ergo ſit ita, idcirco vt ego viam meam per tuorum ſermonum cuſtodiam corrigere poſsim, ¶(10) IN toto corde meo,]id eſt, intellectu & volũtate: vel in toto corde meo, id eſt, corde totaliter ad te conuerſo, ita quòd à rebus illicitis prorſus auerſum eſt, [EXQVISIVI te] tanquam ſummum bonum, cui finaliter adhærere intẽdo & cupio. Non ergo quæramus deum corde diuiſo aut duplici,
Oſee 10 quia pro quanta parte aliquid quærimus, deum non quærimus. Vnde de quibuſdã ſcriptum eſt, Diui
Eccl. 1 ſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Et, Ne acceſſeris ad deum duplici corde. [NE repellas me à mã-
Sap. 9 datis tuis,]id eſt, ne dimittas me à proprijs vitijs & paſsionibus ſuperari, ac per hoc à tuorũ obſerua-
Eccl. 23 tione mandatorum elõgari, ſed precem meam admitte, mequè diuina iuſſa adimplere concede. *Hoc* eſt quod oramus, Domine noli me reprobare à pueris tuis. Et, Domine pater & dominator vitę meæ ne derelinquas me in cogitatu & conſilio malorum. ¶(11) IN corde meo abſcondi,]id eſt, memori-
Lucę 11 ter tenui [ELOQVIA tua, vt non peccem tibi,]id eſt, ad iniuriam tuam. Sacra enim eloquia edocẽt,
Pſal. 39 quid agendũ, quid omittendum, ne dominus offendatur. Et ideo Chriſtus ait, Beati qui audiunt ver
Eccl. 41 bum dei, & cuſtodiunt illud. Sed videtur contrarium quod dictum eſt antè, Non abſcõdi *miſericordiam* tuam, & veritatem tuam à concilio multo. Et reſpondendum, ꝙ abſcõſio ſacri eloquij duplex eſt, Vna per quam non communicatur proximo fraterna inſtructio, & iſta eſt vitioſa. Iuxta illud, Sa- H
pientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſq;? Alia ergo eſt abſconſio quæ obliuionem excludit, & de illa nunc loquitur. ¶(12) BENEDICTVS es domine]in teipſo, propter ſanctitatem tuæ naturæ, [DOCE me iuſtificationes tuas,]id eſt, mandata diuina: quatenus ea non ſolũ habitualiter, ſed etiam actualiter ſciam & impleam. ¶(13) IN labijs meis pronunciaui,]alijs prædicando, vel apud me proferẽdo [OMNIA iudicia oris tui,]id eſt, omnes ſermones iuſtitię tuæ in ſcriptutis contentos. Omnia, inquam, in genere aut in ſpecie, commemorando ſententias tuas quibus impij condemnantur, & boni ſaluantur. Et quamuis (ſecundum Apoſtolum) iudicia dei incomprehenſibilia ſint, illa præſertim quibus nonnulli ab æterno electi ſunt & alij reprobati: poſſunt tamen pronũ-
Rom. 11 ciari, ſicut cùm illud mirabile dei iudicium proferimus, conſcriptum, Iacob dilexi, Eſau autẽ odio ha
Malac. 1 bui. ¶(14) IN via,]id eſt, in obſeruatione & contemplatione [TESTIMONIORVM tuorum,]id eſt, ſermonum ſacrę ſcripturæ [DELECTATVS ſum, ſicut in omnibus diuitijs]id eſt, tam cordialiter & exuberanter, ſicut auari in temporalibus bonis lætãtur, ita quòd corde iucundo & amoroſo legi, audiui ſeu ꝓtuli verba ſacræ ſcripturæ. Vt ſunt, Beati pauperes ſpiritu, Beati miſericordes, Beati
Matth. 5 mites, Beati qui lugent: &, Qui ſe humiliat exaltabitur. ¶(15) IN mandatis tuis exercebor]frequen-
Luc. 14 ter ea recogitando atq; fideliter exequendo, [ET conſiderabo vias tuas,]id eſt, opera & exempla eorum qui tibi placuerũt, per quæ venitur ad te. Vel, vias tuas .i. operationes tuas quas exerces in nobis

A quatenus ſicut tu pluis ſuper iuſtos & impios: ſic aduerſarijs meis benefacere diſcam. Vel, vias tuas. i. Mat.5
æquitatem atque clementiã tuã, de quibus prædictum eſt, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veri- Pſal.24
tas. ❡[(16) In iuſtificationibus tuis,] hoc eſt, in præceptis tuis iuſtificantibus obſeruantes [MEDI- Pſalm.1
TABOR,] prout in exordio libri habetur, In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur
die ac nocte. [NON obliuiſcar ſermones tuos,] ſed implere conabor illud Moſi, Erunt verba domini Deut.6
in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulãs in itinere, & dor
miẽs atq; cõſurgens: & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tu-
os, ſcribesq; ea in volumine, & oſtijs domus tuæ. Vnde vt inceſſanter recolerent filij Iſrael diuina Num.15
præcepta, iuſsit eis deus, vt facerent ſibi fimbrias quatuor per quatuor angulos palliorum, ponentes
in eis vittas hyacinthinas, quas cùm viderent, recordarentur omniũ mandatorũ dei, nec ſequerẽtur
cogitationes & oculos per res varias fornicantes.

GIMEL.

RETRIBVE ſeruo tuo,] videlicet mihi atq; vniuerſo Chriſtianorum conuentui quod peccan-
do amiſi, vel per omiſsionem ꝓmereri neglexi, videlicet gratiam, [VIVIFICA me] ſpiritua-
liter vita gratiæ. Nam ſicut anima viuificat carnem, ſic gratia animam, [ET cuſtodiã ſermones
tuos,] id eſt, iuſſa tua implebo, cõfortatus ope luceq; gratiæ, quæ ſine hac gratia meritoriè ne-
queo adimplere. ❡(18) REVELA oculos meos,] haud dubium quin interiores, id eſt, intellectũ meũ
ſpeculatiuũ & practicũ, rationem ſuperiorem & inferiorem, doce atque clarifica per dona ſapientiæ,
ſcientiæ, intellectus, atque conſilij. Per illuminationem quoq; angelicam, & inſtructionem humanã,
[ET conſiderabo] illuminatus à te [MIRABILIA de lege tua,] id eſt, incomprehenſibilia teſtimo-
nia, ſupernaturales articulos fidei: alia quoque in vtroque teſtamento contenta myſteria, quæ ſine il-
B luminatione diuina conſiderari ſyncerè non valent, imò multi infelices hęretici pręſumẽtes talia na-
turali lumine conſiderare ac menſurare, ſectas æternæ perditionis introduxerunt. Hos oculos reue-
lari optabat Apoſtolus ſuis diſcipulis dum ait, Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapiẽtiæ, in agnitione Ephe.1
eius illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quę ſit ſpes vocationis veſtrę. Indigeo autem ò domi-
ne reuelatione prædicta. Nã ❡(19) INCOLA ego ſum in terra,] id eſt, viator non cõprehenſor, ſicut
incolæ cæli: ſed peregrinus & aduena. Idcirco per fidem non per ſpeciem ambulo. Quoniam (teſte 2.Cor.3
Apoſtolo) quandiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino. Videmúſque per ſpeculũ in ænigma- 1.Cor.13
te, cognoſcentes ex parte. Propterea indeſinẽter diuina illuſtratione indigeo, quia corpus quod cor- Sapi.9
rumpitur, aggrauat animam, & cogitationes mortalium ſunt timidæ & incertæ prouidentię noſtræ,
[NON abſcondas à me mandata tua,] ſed doce me ea, vitiorum caliginem mandatorum agnitionem
obtenebrantem auferendo à me, & gratiæ lumen ita augendo in anima mea, vt nulla occupatio eam
impediat à diuinorum memoria mandatorum. ❡(20) CONCVPIVIT anima mea deſiderare iu-
ſtificationes tuas,] hoc eſt, anima mea quæ adhuc imperfectè ac tepidè concupiſcit tua mandata, ſeu
mandatorum operationes, deſiderat ea ardenter atq; perfectè concupiſcere. Sicut enim intellectus,
ſic & voluntas ſupra proprium actum reflectitur. Ideo ſicut anima per intellectum intelligit ſe intel-
ligere, actúſque ſui imperfectionem cognoſcit, atque perfectiorem notitiam cupit: ſic anima per vo-
luntatem ſuam intellectualẽ concupiſcentiam cupit, & vult, eiúſque incomplementum experitur, &
C deſiderium magis cõpletum adipiſci molitur, quoniam tam intellectus quàm voluntas ex imperfecto
ad perfectionẽ progreditur. Concupiſcit autem anima mea deſiderare iuſtificationes diuinas, id eſt,
opera iuſta, quibus iuſtificetur, non qualitercunq;, ſed [IN omni tẽpore,] quatenus perſeueret in ſan-
cto affectu. Non quòd ſingulis horis valeat actualiter deſiderare huiuſmodi, ſed vt debitis, certis, &
cõgruis horis omnium temporum eas deſideret: iuxta quem modum dicit Apoſtolus, Sine intermiſ-
ſione orate. Debemus tamen indeſinenter hæc bona deſiderare actu vel habitu. ❡(21) INCRE- 1.Theſ.5
PASTI ſuperbos.] In ſacra ſcriptura frequenter reprehenduntur omnes ſuperbi, ſicut cùm in Eccle Eccl.10
ſiaſtico dicitur, Quid ſuperbit terra & cinis? Et alibi, Omnis qui ſe exaltat humiliabitur. Et, Deus ſu Luc.14
perbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Denique angelos ſuperbientes in cælo deus increpauit, Iaco.4
dum eos è cælo in aërem caliginoſum deiecit ac inferum. Quẽadmodum ſcriptum eſt, Angelos qui Iudæ 1
non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domiciliũ in iudiciũ magni dei vinculis
æternis ſub caligine reſeruauit. Et Petrus ait, Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudẽtibus 2.Pet.2
inferni detractos in tartarum tradidit in iudicium cruciandos reſeruari. Protoplaſtos quoq; noſtros Gen.3
parentes in paradiſo ſuperbientes deus increpauit & expulit. [MALEDICTI,] id eſt, à deo vitupe-
D rati, æternaliterque damnandi ſunt [QVI declinant] finaliter [A mandatis tuis], ea non obſeruando.
Non enim quis poteſt ſaluari aut benedici niſi cuſtodiendo præcepta dei excelſi. Angeli quoque ſu-
perbi æternaliter maledicti ſunt, prout dominus ait principi eorum, Repleta ſunt interiora tua ini-
quitate, & eieci de monte ſancto dei, & perdidi te, ò Cherub, protegens de medio lapidum ignito-
rum Primi quoque parentes temporaliter maledicti fuerunt, certis pœnis atque miſerijs in præſenti
vita adiudicati: quemadmodum in Gen. legitur. ❡(22) AVFER à me opprobrium & cõtemptum.]
Hoc tripliciter intelligi poteſt. Primò de opprobrio & cõtemptu actiuis, vt ſit ſenſus, Da vt ego nul-
li opprobrium inferam, nec aliquem ſpernam: quoniã magnum malum eſt hoc, & æternæ damnatio-
nis meritorium: iuxta illud, Væ qui prædaris, nónne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis, nónne & ipſe Eſa.33
ſperneris? cùm fatigatus deſieris contemnere, cõtemneris. Et, Nunquid non pater vnus eſt omnium
noſtrum? nunquid non deus vnus creauit nos? Quare ergo deſpicit vnuſquiſq; noſtrum fratrem ſuũ Mala.2
violans pactũ patrum noſtrorum? Secundò exponitur de opprobrio & contemptu paſsiuis, quæ pe-
timus nobis auferri: vt non exprobremur & contemnamur ab aliquo, præſertim dum promeremur,
aut propter iuſtitiã, cùm ſanctus Petrus dicat, Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis, ſed ne 1.Pet.4

per impatientiam ſuperemur in talibus. Dum enim patienter ſuſtinemus, auferuntur à nobis quãtum E
ad nocumentum, imò tunc multum proficiunt ad coronam. Tertiò ſic, Aufer à me òpprobrium ma-
ledictionis, qua maledicuntur ſuperbi & inobediẽtes, & contemptum trãſgreſsionis: ne mihi dicatur
1.Reg.15 quod dictum eſt Sauli, Quare cõtẽpſiſti verbũ domini? [QVIA teſtimonia tua,] id eſt, ſacra eloquia à
te teſtificata, & multipliciter confirmata [EXQVISIVI] ad cognoſcendum & operandum. Idcir-
co congruit te exaudire me. ¶ (23) ETENIM ſederunt principes & aduerſum me loquebantur.]
Contra martyres Chriſti, & alios iuſtos ſæpe ſederunt ac ſedent principes mundi, homines impij in
concilijs atq; iudicijs aduerſus eos loquentes, & de eorum morte aut perſecutione tractãtes. Deniq;
contra nos omnes ſedent. i. parati manent principes, hoc eſt, dæmones. De quibus dicit Apoſtolus,
Eph.6 Non eſt nobis colluctatio contra carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, contra
ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et aduerſum me loquebantur. Nam inter ſe tractant, & ſuo modo
loquuntur, quo genere tentationis vnumquẽq; deijciant. Singulorum nanq; mores & ſtudia curioſe
explorant, & ibi quærunt nocumentũ inferre, vbi quẽpiam viderint ſtudioſius occupari: de his quoq;
vitijs vnũquenq; tẽtare conantur, ad quæ viderint eum procliuiorem. Nec mirum ſi contra nos ta-
Iohã.14 liter ſedent & machinantur, cùm Chriſtus de vno horum profeſſus ſit, Venit ad me princeps mũdi,
& in me non habet quicquam: [SERVVS autem tuus] in tali oppugnatione [EXERCEBATVR,]
hoc eſt, mẽte & opere occupabatur [IN iuſtificationibus tuis,] id eſt, in diuinis præceptis. Vna enim F
occupatio expellit aut minuit aliam, maximè ſi intendatur. Idcirco debemus tanto vehemẽtius in di-
uinis occupari, meditando, orando, pſallendo, ſcribendo, aut alia bona opera patrando, quanto vide-
mus nos grauius tentari: ſic enim tẽtatio minus ſentitur. Ocium verò maximè roborat aduerſarij po-
teſtatem. ¶ (24) NAM & teſtimonia tua meditatio mea eſt,] non eſſentialiter ſed materialiter, quia
teſtimonia tua continuè meditor, aliáq; cogitare deteſtor, [ET conſilium meum] ſunt [IVSTIFI-
CATIONES tuæ,] id eſt, mandata, ita quòd totum conſilium meum verſatur & ordinatur ad hoc vt
Tob.3 præcepta tua obſeruem. Talis erat venerabilis illa Sara, quæ ait, Nũquam cum ludentibus miſcui me,
neq; cum his qui in leuitate ambulant participem me præbui.

DALETH.

ADHAESIT pauimento anima mea,] id eſt, corpori graui, terreno & corruptibili coniuncta
eſt anima mea tanquam forma ſubſtantialis atque intrinſeca: idcirco frequenter à bonis ope-
Sap.9 ribus impeditur, quoniam deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Frequen-
ter quoq; adhæſit anima mea per conſenſum illicitum pauimento huic, ſequẽdo cõcupiſcentias eius.
Eccl.18 Contra quod in Eccleſiaſtico dicitur, Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluptate tua auertere.
Itaq; captiua ducta eſt anima mea in legem peccati, quæ regnat in membris meis. De qua dicit Apo-
Rom.7 ſtolus, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Vnde cum ſancto Apo-
Ibidem ſtolo exclamare compellor, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? id eſt, de vi- G
tijs, defectibus, & concupiſcentijs ſeu impedimentis huius mortalis corporis? Et reſpõdit, Gratia dei
per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nunc enim per gratiam dei minuuntur, & alleuiantur prę-
dicta mala, quæ animæ accidunt ex corporis coniunctione. In reſurrectione verò futura penitus au-
ferentur, quia tunc corpora erũt omnino animabus ſanctis ſubiecta, proportionata, & aſsimilata, ſe-
Rom.8 cundum quod ad Rom. inducitur, Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatẽ glo-
riæ filiorum dei. Idcirco nunc ſubditur, [VIVIFICA me] per gratiæ infuſionem, operúmque bono-
rum promptam ac viuidam executionem, ne inferioribus iſtis adhæreã, ſed toto affectu cæleſtia quę-
2.Cor.10 ram, & in carne viuens non ſecundum carnem ambulem, quatenus cum Apoſtolo valeã ꝓfiteri, No
Philip.3 ſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Viuifica autem me [SECVNDVM verbum tuũ] quo in ſacra ſcri-
ptura promittis te exauditurum precantem, & ei gratiam omnem quam poſtulat infuſurũ, prout ſcri-
Matt.11 ptum eſt, Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Vel ſecundum
Deut.8 verbum tuum in Deutero. conſcriptum, quo dicitur, Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni ver-
Math.4 bo quod egreditur de ore domini. ¶ (26) VIAS meas,] hoc eſt, operationes meas interiores & ex-
teriores [ANNVNCIAVI] tibi omnia cognoſcẽti: vel tuo vicario ſacerdoti, cõfitẽdo humiliter im-
perfectũ meũ & culpas, omneq; bonum tibi totaliter aſcribendo, [ET exaudiſti me] indulgentiã lar-
Iob 13 giendo, gratiámq; præſtando. Vnde Iob dicit, Vias meas in conſpectu eius arguam, & ipſe erit ſalua- H
Pſal.36 tor meus. Superius quoque, Reuela domino viam tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet. [DOCE me iuſti-
ficationes tuas,] id eſt, mandata, vt ea ſalubriter non inaniter ſciam, & impleam. ¶ (27) VIAM,]
id eſt, proceſſum & ordinem [IVSTIFICTIONVM tuarum inſtrue me,] vt ſciam quæ mandata
ſint prima atq; præcipua, quæ neceſſe eſt primò principaliterq; impleri. Hęc enim ſunt duo charita-
tis præcepta, in quibus alia virtualiter continentur, [ET exercebor in mirabilibus tuis,] hoc eſt quod
paulo ante induxit, Conſiderabo mirabilia de lege tua. Quid itaq; eſt in mirabilibus dei exerceri, ni-
ſi oculo illuminato contẽplari, humiliter atq; ſubtiliter incomprehẽſibilia teſtimonia fidei Chriſtia-
næ, videlicet qualiter deus ſanctus & glorioſus, quamuis ſit vnus ſummeq; ſimplex in eſſentia, veriſsi
mè tamen trinus eſt in perſonis? Et quòd ex ineffabili trinitatis conſilio incarnatus eſt filius dei pro-
pter noſtram reparandam ſalutem, quòd mater eius virgo permanſit, cætera quoque Chriſti myſte-
Pſal.65 ria contemplari. Conſiderare etiam, quàm terribilis ſit deus in conſilijs ſuper filios hominum, quan-
ta ſuauitas eius circa electos, quanta ſeueritas ad reprobos. ¶ (28) DORMITAVIT anima mea
Prou.19 præ tædio.] Dormire propriè conuenit pigro: iuxta illud, Pigredo immittit ſoporem. Et iterum Salo
Prou.6 mon ait, Vſquequo piger dormis? Dormitare autem conuenit fatigato ſeu laſſo. Anima verò graua-
tur atque laſſatur ſarcina corporis, propter varias neceſsitudines eius. Anima ergo dormitat præ tæ-
dio, dum fatigata onere corporis ad ſpiritualia minus affectuoſe afficitur, ipſaque difficultate profi-

A ciendi,ſeu dilatione conſolarionis ioternæ quodammodo frangitur,ideo indiget diuinitus cõſorta-
ri, pro eo quo orat,ſubdẽdo,[CONFIRMA me in verbis tuis,]id eſt,da mihi ex lectione,auditione,
vel cõmemoratione ſacræ ſcripturæ cordialiter robotari,ſicut dum audio,lego,aut recolo,Quia nõ Rom.8
ſunt cõdignæ paſsiones hui⁹ tẽporis ad ſuturá gloriam.Et,Vigilare,ſtate in fide,viriliter agite,con- 1.Cor.16
ſortamini.Nam teſte Apoſtolo,Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum,vt perfe- 2.Theſ.3
ctus ſit homo dei ad omne opus bonum.Et ſcriptum eſt,Sermo dei clypeus eſt omnibus ſperantibus Prou.30
in ſe. ❡(29)VIAM iniquitatis,]hoc eſt,viam iniquam.Vel viam iniquitatis,id eſt,præambulum,
diſpoſitionem,ſeu occaſionem peccandi[AMOVE à me.]non enim poſsibile eſt vitare peccatũ, niſi
peccandi occaſio vitetur,quam ſi non poſſumus ſemper humana virture cauere, precamur vt deus eá
amoueat præueniendo nos gratia ſoa,& præſeruando ab omi ruina, [ET lege tua,]id eſt,ſecundum
decretum miſericordiæ tuæ,qua proprium tibi eſt miſereri & parcere,[MISERERE mei]dimitten-
do peccara & dona gratiæ multiplicando in me.Vel,lege tua, id eſt, in lege diuina nobis propoſita,
miſerere mei,ignoſcedo quod cootra eam commitro ſiue omitto. ❡(30) VIAM veritatis,]hoc
eſt,fidem catholicam,conuerſationemq; iuſtam[ELEGI]contemptis erroribus peccatiſq; priſtinis. Rom.7
Vnde dicit Apoſtolus,Condelector legi dei ſecundum interiorem hominem.[IVDICIA tua].i. iu-
ſtas ſententias atque vindictas,quibus à principio mundi iniuſtos reprobaſti & afflixiſti: bonos verò Gen.7
ſaluaſti,vt patet in diluuio,in ſubmerſione Pentapolis,in occiſione Pharaoois ac populi eius ,[NON Gen.19
ſum oblitus,]quia eorum memoria ſalotarem mihi timorem incutit,ſpemq; confortat ❡(31) AD- Exo.14
HAESI teſtimonijs tuis domine]fide & opere,faciendo quę noui tibi placere: propterea [NOLI me
B confundere]fruſtrando me ſpe mea,repelleodo precem meam,aut permittendo vt cadam,& confu-
ſione dignus efficiar. ❡(32) VIAM].i.operationem[MANDATORVM tuorum cucurri].i.feſti-
nanter impleui,ardenter executus ſum,[CVM dilataſti cor meom] infundendo ei deſiderium feruj-
dum,quo cor aperitur ad conſentiendum omnibus dilecto placentibus.Cor enim charitate ſpiritua-
liter dilatatur,exhilaratur,& ampliatur in deo,& bonis operibus.Amanti aũt nihil difficile eſt. Ideo
talis currit magis quàm vadat aut ambulet in lege diuioa.Experitúrq; verum eſſe quod ſcriptum eſt,
Mandata eius grauia nnn ſunt.Et,Iugum meum ſuaue eſt,& onus meũ leue. Dum ergo ſentimus nos 1.Ioh.5
feruentes & alacres in diuinis,non gloriemur in nobis inaniter ſed in deo humiliter, gratias agendo Mat.11
charitati & gratiæ eius,ſimusq; cauti ac prouidi contra gloriam vanam,aliorum contemptum, futu-
rámq; ruinam.

HE.

LEGEM pone mibi domine viam iuſtificationum tuarum,] hoc eſt, legem diuinam omnibus ge-
neraliter poſitam,quæ eſt via iuſtificationum tuarum,quia per legem iuſtificationem tuam acqui-
rimus.Hanc legem pone mihi ſingulariter in corde & aote oculos meutis,quatenus die ac nocte co-
gitem eam. Hæc autem poſitio fit per hoc,quòd deus animæ influit lucem gratiæ copioſe, per quam
frequenter,faciliter,& perſeuerãter meditarur ea quæ ſcripta ſunt in lege diuina,noua ac veteri,ideo
ſubditur,[ET exquiram,]id eſt,exquiſitè quæram[EAM ſemper]perſeuerando in ea quam diu ſum.
❡(34)DA mihi intellectum,]hoc eſt,donum ſpiritus ſancti,quod dicitur intellectus. Vel,intelle-
ctum,id eſt,intelligentiam actualem ex gratia procedenrem,[ET ſcrutabor,]id eſt,diligenter cõſide Eſai.11
C rabo & inueſtigabo[LEGEM tuam]penſando quid in ea proponatur credendum, quid ſperandum,
quid amandum,quid formidandum,quid agendum,quid præcauendum, quid etiam dicat iubendo,
quid conſulendo [ET cuſtodiam illam,]ſcilicet legem diuinam [IN toto corde meo,] eam videlicet
recolendo, contemplando, diligendo & exequendo. ❡(35) DEDVC me] per gratiæ claritatem
angelicámque directionem[IN ſemita,]id eſt,in proceſſu & executione [MANDATORVM tuo-
rum]moralium,ne aberrem.Mandata autem ceremonialia ceſſarũt,[QVIA ipſam volui,]id eſt, quia
hanc ſemitam concupiui,& ita feci quod in me eſt,pręparando videlicet me ad gratiá tuæ deductio-
nis.Decet igitur te,vt me exaudias atque deducas.❡(36)INCLINA cor meum in teſtimonia tua,]
hoc eſt,intellectum & voluntatem animæ meæ per gratiá tuam conuerte ad ſacra eloquia , & inchoa
bonum in me,quoniam tu es qui operaris in nobis & velle & perficere,pro bona voluntate,id eſt, ex Philip.2
tua benignitate,ſecundum Apoſtolum,Omnia quoq; opera noſtra operatus es io nobis, [ET non in Eſa.26
auaritiam,]quia qui volunt diuites fieri,incidunt in tẽtationes & laqueum diaboli. Inclina itaq; cor 1.Tim.6
meum ad bona diuioa , intantum vt ab inordinato amore terrenarum rerum penitus auertar.
❡(37)AVERTE oculos meos]exteriores & interiores,[NE videant,]aut videre deſiderent [VA-
D NITATEM,]id eſt,huiuſmodi ſpectaculum, ſpeciem mulieris ornatæ , &c.quorum conſideratio nocet.
Plurimum enim nocet inconſideratio viſus,& ad magnam ruinam diſponit. Mors quippe per ſene-
ſtram ingreditur,mens ipſa diſtrahitur, cõcupiſcentia prouocatur,affectionesq; variæ ac nociuæ in-
de naſcuntur.Propter quod ſcriptum eſt,Noli circunſpicere in vicis ciuitatis: auerte faciẽ tuá à mu- Ierem.9
liere compta,propter ſpeciem mulieris multi perierunt. Et Ezech. Vnuſquiſq; offenſiones oculorũ Eccl.9
ſuorum abijciat,ait dominus.[IN via tua,]id eſt,in obſeruatione legis diuinæ[VIVIFICA me] vi- Ezec.20
ta gratiæ,vt opera mea meritoria ſint vitæ gloriæ,ſcilicet vitæ æternæ. ❡(38)STATVE SERVO
tuo eloquium tuum,in timore tuo,]id eſt,fac vt ſeruus tuus ſacram ſcripturam reuerenter ac timora-
tè recogitet,non ob gloriam vanam,ſed vt ex ea à vitijs retrahatur,atq; in omnibus ſecundum diui-
num eloquium gubernetur. ❡(39) AMPVTA opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum,] hoc eſt,
auſer à me malum omne quod alijs ex ſuſpitione impoſui,ne aliquem temerariè iudicẽ, ne alteri de-
traham,[QVIA iudicia tua iucunda,]id eſt,iuſta,vera,& ſancta,& per conſequens ex ſua natura iu-
cunda ſunt:imò bonis iucunda ſunt iudicia,quibus damnantur peruerſi. Electis verò iucuodum erit
iudicium,quod de eis dominus faciet,Venite,inquiens,benedicti patris mei. ❡(40) ECCE con- Mat.25

cupiui mãdata tua]plus quàm omnia bona terrena[IN æquitate tua,]id eſt,in iuſta cõuerſatione quæ E
dicitur æquitas tua,tanquam à te data & tibi accepta,[VIVIFICA me] gratiam confortãdo in ani-
ma mea,quatenus ſemel vigil,viuens & agilis ſim in vita decenti.Ne mihi dicatur illud Apoca. No-
Apoc 3 men habes quòd viuas,ſed mortuus es.

VAV.

ET veniat ſuper me miſericordia tua domine.]Secundum doctores ſanctos hic Propheta loqui-
tur in perſona gentilium,vel totius generis humani orans pro Chriſti aduentu & redemptio-
ne facta per eum:vt ſit ſenſus,Et veniat ſuper me per incarnationẽ miſericordia tua domine.i.
filius tuus ô deus pater,per quem miſertus es noſtri,& qui es fons omnis pietatis & gratiæ.Vnde q̃d
per miſericordiam iſtam intelligendũ ſit,planius panditur,[SALVTARE tuũ,]hoc eſt,Chriſtus ſal-
Eſai.52 uator,de quo in Eſaia habetur,Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri,[SECVNDVM elo-
quium tuum,]id eſt,Chriſtum mitte ad nos,quemadmodum per Prophetas locutus atque pollicitus
es.Poteſt quoq; vnuſquiſque pro ſe iſta orare.Et veniat ſuper me miſericordia tua domine,id eſt, ef-
fectum pietatis tuæ mihi infunde,ſalutare tuum,id eſt,ſaluatio tua veniat ſuper me,ſecundũ eloquiũ
Luc.11 tuum,quo in ſcripturis gratiam deprecanti promittis,dicendo,Pater cœleſtis dabit ſpiritum bonum
petentibus ſe. ℂ(42) ET]ego ita adiutus gratia tua[RESPONDEBO]inſpirante ſpiritu ſan-
cto[EXPROBRANTIBVS,]id eſt, opprobrioſe loquentibus [MIHI verbum] bonum & efficax,
ſecundum quod materia exigit.Reſpondebo enim dæmonibus verbum cordis negando conſenſum, F
hæreticis verbum ſapientiæ defendendo fidem.Iniuriantibus verbũ patientiæ,vincendo in bono ma
Rom.12 lum,detractoribus verbum operis,bene viuendo.Sicque implebo verbum Apoſtoli, Sciatis quomo-
Coloſ.4 do oporteat vos vnicuiq; reſpondere.Porro tam efficaciter reſpondebo,[QVIA ſperaui in ſermoni-
bus tuis,]id eſt,verum eſſe credidi atq; in me implendum ſperaui,quod in Euangelio dicis,Non vos
Mat.10 eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis.Et iterum,Ego dabo vobis os & ſa
Luc.21 pientiam,cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri.Vel ſic, Et reſpondebo
exprobrantibus mihi verbum iſtud quod ſequitur,Quia ſperaui in ſermonibus tuis,id eſt, quicquid
illi mihi improperent,non curabo, nec verbis cõtendam,ſed dicam eis,Ego ſpero in ſermonibus dei
Matt.5 mei,quibus prædixit beatos qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Et, Mihi vindictam, &
Rom.12 ego retribuam.Spero ergo,quòd dominus tempore ſuo reſpondebit & iudicabit pro me: prout ſcri-
Prou.20 ptum eſt,Ne dicas,reddam malum pro malo: expecta dominum,& liberabit te. ℂ(43) ET ne au-
feras de ore meo verbum veritatis vſquequaque,]id eſt,propter peccata mea non tollas a me verbum
laudis diuinæ,inſtructionis fraternæ,prædicationis catholicæ,reſpõſionis condignæ.Sed tu domine
Eccl.51 ſis mihi motor.doctórq; linguæ:ſicut in Eccleſiaſtico dicitur,Dominus dedit mihi linguã mercedẽ
Eſa.50 meam.Et per Eſaiam,Dominus dedit mihi linguam eruditam,vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt
verbo.Hæc ergo domine tribue mihi,[QVIA in iudicijs tuis]quibus iuſtè iudicas,iuſtéque agis , vt G
Mat.11 abſcondas verbũ huiuſmodi à ſapientibus & prudentibus,& reueles ipſum paruulis.In iudicijs quo-
1.Cor.1 que quibus abiecta & infirma mundi eligis,vt fortes & ſapientes confundas [SVPERSPERAVI,]
id eſt,vehementer ſperaui.Ex hac nanque conſideratione roboratur ſpes mea , hiſq; penſatis deſpe-
rare non valeo, quamuis ſim vilis,abiectus,& modicus. ℂ(44) ET cuſtodiam legẽ tuam ſemper,]
videlicet[IN ſeculum & in ſeculum ſeculi,]id eſt,quandiu ſum, eam mente reuoluendo,& opere ad-
implendo. ℂ(45) ET ambulabam,]hoc eſt,conuerſatus ſum[IN latitudine]charitatis dei & pro-
ximi, quæ charitas adeo lata eſt,vt ſe vbiq; communicet,nil ſibi proprium ſeruans,ſed vſq; ad æmu-
1.Cor.13 los ſe extendens.Quia(vt ait Apoſtolus)charitas non æmulatur, non agit perperam , non irritatur,
Luc.13 non quærit quæ ſua ſunt,[QVIA mandata tua]quibus præcipis etiam aduerſarios diligi, [EXQVI-
Matth.7 SIVI]ſcire & agere.Sed cùm Chriſtus dicat,Contendite intrare per anguſtam portam , & arcta eſt
via quæ ducit ad vitam:quomodo poteſt aliquis iuſtus in latitudine ambulare ,præſertim cùm lata ſit
via quæ ducit ad mortem?Et reſpondendum , quòd via domini & porta ducens ad vitam appellatur
anguſta & arcta:via verò ſeu porta perditionis ſpacioſa & lata:quoniam ſicut teſtatur princeps theo-
logorum ſacratiſsimus Dionyſius,& idem ait Ariſtoteles, Virtus ſeu bonũ eſt ex integra cauſa, vide-
licet cõcurrentibus omnibus circũſtantijs ad virtutem requiſitis: peccatum verò eſt ex ſingulis cir-
cũſtantijs omiſsis. Et ergo contingit multis modis peccare,errare,deficere.Sed benefacere non cõ- H
tingit niſi vno modo. Virtus enim cõſiſtit in medio,peccatum verò in receſſu à medio: medium au-
tem vno modo atque cum difficultate attingitur.Multis verò modis & faciliter à medio iſto recedi-
tur,idcirco facilius eſt peccare quàm virtuoſe agere.Sicut facilius non eſt tãgere ſignum ad quod ſa
gittantes ſagittant,quàm illud contingere.Sed huic anguſtiæ non obuiat latitudo dilectionis,quę o-
mnia arcta efficit ampla,& vniuerſa difficilia prope nulla,quoniam nulla forma operatur tam prom-
ptè tamque iucundè vt charitas. ℂ(46) ET loquebar in teſtimonijs tuis in conſpectu regũ,& non
confundebar.]Hic verſus præcipuè competit ſanctis martyribus, quibus Chriſtus in Euangelio ait,
Mat.10 Ante reges & præſides ducemini propter me . Illic ipſi confeſsi ſunt,nomen,fidem,documentáque
Chriſti,& non ſunt confuſi.Imo aduerſarios fidei confuderunt,quia non poterant reſiſtere ſapiẽtiæ
Act.6 & ſpiritui qui per martyres loquebatur,ſicut de Stephano ſcriptum eſt, Erátque ſupermirabile & o-
mni pene miraculo mirabilius,quòd tenerrimæ virgines & adoleſcentulæ illuſtriſsimæ tam conſtan-
ter támq; inſuperabiliter reſponderunt regibus,iudicibus,philoſophis,& tyrannis , vt patet de bea-
tiſsimis Vrſula,Barbara,Catharina,Agatha,Agnete,& alijs infinitis. Debemus autem & nos coram
Tobiæ 2 omnibus Chriſtum liberè confiteri,& eius teſtimonia fideliter eloqui,quoniam ipſe ait, Qui me eru
Luc.6 buerit,& meos ſermones,hunc filius hominis erubeſcet cùm venerit in regno ſuo. ℂ(47) ET me-
ditabor in mandatis tuis quæ dilexi.]Quod enim ardentius amatur,frequẽtius cogitatur,& ipſa me-

A ditatio formata eſt fructus mandati ¶(48)ET leuaui,]id eſt,extendi[MANVS MEAS,] id eſt,po-
tentias operatiuas,deſideria cordis,& corporis membra[AD MANDATA tua quæ dilexi]quatenus
ea actu implerem,quoniam ipſa meditatio ſine opere non ſufficit,ſi operãdi adſit facultas. [ET exer-
cebar]ſecundum modum iam dictum, videlicet meditando,loquendo,& operando [IN iuſtificatio-
nibus tuis,]id eſt,in diuinis mandatis obedientem iuſtificantibus.

ZAIN.

MEMOR eſto verbi tui ſeruo tuo].i. ad ſalutẽ famuli tui fac ſicut locutus es, ſcilicet ne propter Matt. 7
noſtram malitiam deſinas facere quod aliter faceres. Dixiſti enim ò domine, Omnis qui pe- Iohan. 2 I
tit accipit:& qui quærit inuenit:& pulſanti aperietur. Dixiſti etiam, Beati qui non viderunt Iohan. 12.
& crediderunt. Et alibi, Vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. Omnia verba hæc impleãtur in me & ſingulis nobis.[IN quo]verbo[MIHI ſpem dediſti.]Hęc nanq; atque ſimilia verba con
f.runt ſpem indulgentiæ,ſpem gratiæ,atq; fiduciã gloriæ acquirendæ. Huic ſimile eſt quòd Salomon 3 .Reg. 8.
orat, Et nunc domine deus Iſrael firmẽtur verba tua quę locutus es Dauid ſeruo tuo patri meo,& fac
ſicut locutus es,vt magnificetur nomen tuum. ¶(50)HAEC]ſpes concepta ex verbo dei[ME cõſo-
lata eſt in humilitate mea].i.in omni oppreſſione & afflictione vitæ præſentis, atq; in humiliatione
qua me propter peccata mea cõtempſi. Nam ex hac ſpe deſperationẽ excluſi,remiſſioniſq; gratiam
expectaui,[QVIA eloquium tuum]prædictũ conſolatorium[VIVIFICABIT me].i.animauit & in-
flammauit animã meã ad bonũ. ¶(51)SVPERBI inique agebant vſquequaque.]quoniã deũ offen-
B dunt cogitando,loquendo & operando,ſeipſos excuſando, & alios inficiendo. Ideo ſcriptũ eſt, Pec- Eccl. 30
cator adijciet ad peccãdum. Et, Impius cum in profundum peccatorũ venerit,contẽnit. Eccleſ.quoq; Prou. 18
Peccator centies facit malum, & per patientiam ſuſtentatur. Peccatũ nẽpe præſertim mortale, quod
per pœnitentiã non deletur,ſuo mox pondere trahit ad aliud. Vnde ait Apoſt. Omnia munda mun-
dis,coinquinatis autẽ & infidelibus nihil eſt mundum:ſed inquinatæ ſunt eorum mens & cõſcientia,
cum ſint abominati & reprobi.[A lege autẽ tua nõ declinaui,]vel quia nunquã eam tranſgreſſus ſum,
quod competit his qui non peccauerunt mortaliter: vel quia ad tẽpus & nunc vſq; ſeruaui eã, quod
pœnitentibus conuenit. Loquitur enim Dauid in Pſal.hoc in perſona generalis iuſti, idcirco non o-
mnia verba pſalmi huius ſingulis iuſtis conueniunt. ¶(52) MEMOR fui iudiciorum tuorũ] quæ fa-
cta ſunt[A SECVLO].i.ab origine mũdi,ò[DOMINE]conſiderando quomodo à principio mun
di rebelles,& animoſos,reprobaſti:mites verò obedientes, & humiles liberaſti, quoad vitam æternã,
quamuis interdum permiſiſti eos temporaliter tribulari,corporaliterq́ue occidi propter purgationem
culparum, & augmentũ meritorũ ac præmiorum:quomodo etiam ſemper electi tui in hac vita affli-
cti ſunt,reprobi verò hic floruerunt.[ET conſolatus ſum]ex iſta memoria,ſperãs me ad ſortẽ electo-
rum pertinere,eo quòd ego tantis tribulationibus tẽtationibuſq; afficiar. ¶(53)DEFECTIO te-
C nuit me].i.magnus timor inuaſit me [PRO peccatoribus derelinquentibus legem tuam].i. ex conſi-
deratione hominum peruerſorũ:quia dum me eis in natura ſimilem video, vehemẽter formido ne ex
humana fragilitate incidam vitia atque pericula,quæ eos incidiſſe conſpicio. Quantumcũque enim
ſit homo perfectus,debet tamen eſſe cautus & metuens, ne illis aſſimiletur in culpa,quibus cõforma-
tur in natura. Ideo nanq; Salomon ait, Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Et dicit Apoſt. Conſi- Prou. 28
dera teipſum,ne & tu tenteris. Et alibi, Itaq; qui ſtat,videat ne cadat. Vel ſic, Defectio,hoc eſt,ingens Galat. 6
cõpaſſio ſeu mœror deficere faciens,tenuit nos pro peccatoribus,&c.in tantũ eorum errori & cæci-
tati compaſſus ſum, ſicut ait Apoſt.de ſeipſo, Triſtitia eſt mihi magna & continuus dolor cordi meo
pro fratribus meis Iudæis. Ex hac etiã defectione ex vera charitate ortũ habente,dixit Mich. Vtinam
non eſſem vir ſpiritum habens, & mendacium potius loquerer. Tãta enim eſt pietas hominum per-
fectorum,vt amplius doleant de aliena culpa & miſeria,quàm de propria pœna atq; iniuria: ſicut &
indulgentiſſimus pater tanto plus condolet filio ſuo phrenetico,quanto pluribus ab eo ictibus,iniu-
riiſque pulſatur. ¶(54)CANTABILES mihi erant,]imo ſemper cantandæ & delectabiliter pro-
ferendę ſunt[IVSTIFICATIONES tuæ].i.dona diuina,in quibus iuſtificatur à te.ſ.laudes diuinę,
mandata,flagella,& cætera quibus ſalubriter exercemur,[IN loco peregrinationis meæ].i. in eccle-
ſia militãti,in via exilij,in hoc corpore corruptibili,ſicut ſcriptum eſt, Lauda filia Sion, iubila Iſrael,
exulta in corde tuo filia Hieruſalem. Et Apoſt. Cantãtes(inquit)& pſallentes in cordibus veſtris do-
D mino ſemper. ¶(55)MEMOR fui nocte nominis tui domine]ſicut in Threnis habetur, Conſurge,
lauda in nocte,in principio vigiliarum. Vel in nocte,hoc eſt,tempore aduerſitatis & tentationis,[ET
cuſtodiui legem tuam.]Nam memoria,ſcientia,ſeu contemplatio dei ſine obſeruantia legis,vana at-
que informis eſt: prout Paulus de reprobis fatetur, Confitentur ſe noſſe deum.factis autem negant. Sopho. 3.
¶(56)HAEC]cuſtodia legis[FACTA eſt mihi,)hoc eſt,gratia cuſtodiẽdi legẽ data eſt mihi [QVIA Epheſ. 5
iuſtificationes tuas,]id eſt,præcepta [EXQVISIVI] vt ea implerem. Idcirco dedit mihi creator o-
mnipotens gratiam implendi. Nam ſcriptum eſt, Omnis qui petit,accipit:& qui quęrit,inuenit.

HETH.

PORTIO mea domine,dixi cuſtodire legem tuã,]hoc eſt, ò domine,ego dixi.i.apud me ſtatui,
quòd cuſtodirem legem tuam .i. cuſtodia legis diuinæ eſt portio mea,hoc eſt bonum, quod ego
ex omnibus atque præ omnibus temporalibus bonis elegi, ita quòd alijs exteriora & ſenſibilia
bona eligentibus,ego pro meliori elegi tibi in omnibus obedire,hoc eſt,legem tuam ſeruare. Lex enim
diuina eſſe debet Chriſtiano locupletatio maxima,ita vt dicere poſſit illud, Præpoſui illam regnis & Sapien. 7
ſedibus, & diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius. Nec mirum , quia ſubiungitur, Venerunt
mihi omnia bona ſimul cum illa . Vel ſic, O domine qui es portio mea, id eſt, vnicum bonum quod

præ omnibus amo quod ſolum adipiſci deſidero: dixi .i. fortiter apud me ordinaui, cuſtodire legem E
tuam, ſine cuius cuſtodia non ſaluatur adultus. ℂ[(58) DEPRECATVS ſum faciem tuam] hoc eſt,
te vbique præſentem, & omnia conſpectantem, vel pium aſpectum tuum, & aſsiſtentiam gratiæ tuę:
hanc faciem tuam precatus ſum tanquam bonum finale, vt eam aliquando per ſpeciem videam, ſicut
& Moſes deprecabatur, Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtẽde mihi faciem tuam, vt ſciam te. In
hac nempe viſione beatitudo mea repoſita eſt. Vel deprecatus ſum faciẽ tuam, illud quod ſubditur,
[MISERERE mei] veniam gratiamq́ue præſtando [SECVNDVM eloquium tuum,] quo locutus
Ezech.18 es. Si impius egerit pœnitentiam, omniũ iniquitatum eius non recordabor amplius. ℂ[(59) COGI-
TAVI vias meas,] hoc eſt, vitã & opera mea diſcuſsi, & de bonis tibi ô domine gratias retuli, de ma-
lis verò pœnitui. Sicq́ue [ET conuerti pedes meos] .i. deſideria mea, opera mea, & plantas corporis
[IN teſtimonia tua] .i. in verba ſacri eloquij, quatenus ſecundum tua pręcepta, exempla atque conſilia
Aggæ.9 gubernem in omnibus memetipſum. Vnde in Aggæ. habetur, Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras.
ℂ[(60) PARATVS ſum] ex charitate feruenti, gratia habituali, habitibusq́ue virtutum, [ET NON
SVM turbatus] ex paſsione inordinata [VT cuſtodiam mandata tua.] nam habitus virtuoſus efficit ho
Hiere.17. minem ad diuina paratum. Propter quod in Hierem. legitur, Ego non ſum turbatus te paſtorem ſe-
Coloſ.3 quens. Et Apoſtolus monet, Quodcunque facitis, ex animo facite. Beatus plane qui ita paratus eſt,
Lucę 10 qui non turbatur circa plurima: ſed vnum illud quod ſolum neceſſarium eſt ſumme & vnice quærit,
cupit ac diligit. Talis dicere poteſt. ℂ[(61) FVNES peccatorum,] hoc eſt, impugnationes hoſtiũ vi-
ſibilium & inuiſibilium [CIRCVMPLEXI ſunt me,] qui in medio laqueorũ ambulo. Vndiq; enim F
conantur nos dæmones prauiq; homines à deo auertere, & ſuæ voluntati nos conformare. Propter
1.Pet.5 quod ſcriptum eſt, Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret:
cui reſiſtite fortes in fide, ſcientes eandem paſsionem ei quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri.
[ET legem tuam non ſum oblitus,] id eſt, propter tentationem & aduerſitatem, nequaquã receſsi à te,
nec legem tuam tranſgreſſus ſum. ℂ[(62) MEDIA nocte ſurgebam ad cõfitendum tibi] duplici con
feſsione, videlicet laudis tuæ & propriæ culpæ. Hora enim mediæ noctis ſicut dormientibus pigris,
ſolet eſſe periculoſior, ſic ſurgentibus religioſis eſſe conſueuit ſalubrior. Tunc nempe, vt ait Ambro-
ſius, feruet carnis illecebra, tunc mens ſomnolenta eſt, tunc tentator aſsiſtit, retia tacit quibus turbet
mẽtem improuidam: tunc varias deceptiones pectori dormientis infundit. Denique hora iſta ad de-
uotionem confert maximam occaſionem, quoniam tunc ceſſant ſtrepitus exteriores, neq; obijciunt
ſe ſenſibus corporis rerum imagines, ſicut in die. Surgebam itaque media nocte ad confitendum tibi
[SVPER iudicia iuſtificationis tuæ,] id eſt, de iudicijs tuæ iuſtitiæ, quæ circa me exercuiſti, quibus iu
ſtificaſti me, videlicet de omni miſericordia quam mihi dediſti, de caſtigationibus quibus me afflixi-
ſti, cæteriſque operibus, ex tuo iudicio circa me factis. ℂ[(63] PARTICEPS EGO SVM OM-
1.Cor.10 NIVM timentium te] timore caſto & filiali, [ET CVSTODIENTIVM mandata tua.] Omnes
enim in gratia exiſtentes ſunt vnum in Chriſto propter vinculum charitatis, qua connectuntur, nec G
quæ ſua ſunt quærunt, ſed quæ aliorum. Idcirco meritum vnius redundat in alium, inquantũ ſe mu-
tuo iuuant, & vnum per dilectionem exiſtũt. Hinc enim indulgentiæ efficaciam ſortiuntur, quoniam
propter vnitatem capitis atque membrorum, videlicet Chriſti & Chriſtianorum membrorũ, id eſt,
fidelium inter ſe communicatur, & cooperatur nobis meritum Chriſti atque ſanctorum. Ob hanc e-
1.Cor. 10 nim participationem, communionem, & vnitatẽ myſticam electorum in Chriſto Apoſtolus admo-
Ibidem. net, Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Et rurſus, Vnus panis & vnum corpus multi ſu-
Iohan.17 mus. Hinc etiam Chriſtus orat, Rogo pater, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt
Ibidem. ſint conſummati in vnum. Et item, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, vt ſint v-
num ſicut & nos. ℂ[(64) MISERICORDIA tua domine,] id eſt, effectibus pietatis diuinæ [PLE-
NA eſt terra,] id eſt, homines viatores. Aut enim miſericorditer conuertuntur, aut longanimiter tole-
rantur, aut paternaliter corriguntur, aut citra condignum patiuntur: omnéſque generaliter commu-
nibus beneficiis dei vtuntur, videlicet donis naturæ: & omnibus offert deus gratiam, ſicut Apoſtolus
2.Cor.5 ait, Legatione pro Chriſto fungimur, tanquam deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, re-
conciliamini deo. [IVSTIFICATIONES tuas,] id eſt, mandata vitę [DOCE me] quatenus ea cla-
rius ſemper cognoſcam, atque perfectius impleam. THET.

BONITATEM feciſti cũ ſeruo tuo domine] .i. tuã bonitatem mihi cõmunicaſti, dãdo mihi pie- H
tatem & gratiã, dona naturæ & munera gratię [SECVNDVM verbũ tuũ] .i. ſicut iubes nos fa-
cere. Dicis enim & præcipis nobis bonitatẽ facere alijs prompte ac large, quemadmodũ legitur,
Lucæ 6 Omni petenti te tribue. Et in Act. apoſtolorũ Paulus, Oportet (inquit) reminiſci verbi domini Ieſu,
Act.20 qui dixit, Beatius eſt magis dare quàm recipere. Vel ſecundum verbum tuum, id eſt, ſicut loquutus
es te bonitatem facturum nobiſcum. Scriptum eſt nanque, Bonus eſt dominus ſperantibus in ſe, ani-
Thren.3. mæ quærenti illum. ℂ[(66) BONITATEM] .i. pietatem ſeu miſericordiam, [ET diſciplinã,] id eſt,
rigorem iuſtitię, [ET SCIENTIAM,] id eſt, diſcretionẽ vtendi bonitate ac diſciplina [DOCE me]
Rom.12. quatenus meipſum ſeu mihi commiſſos efficaciter regam, vt ſit rationabile obſequium meum. Hæc
tria præcipue pertinent ad prælatos & principes. Nec ſufficit eis vnum iſtorum ſine alijs, ne ſit pie-
tas laxa, vel iuſtitia crudelis, vel ſcientia ſine opere. Neceſſaria ergo eſt pręlato pietas diſciplinaris ſeu
iuſta, & diſciplina benigna: quod eſſe non poteſt, niſi aſsit ſcientialis diſcretio, qua diſcernatur quan-
do & quomodo vti oporteat pietate & diſciplina, commiſcẽdo vtraſque ad inuicem ſecũdum verum
Prou.26 rationis iudicium. Pertinet autem bonitas ad rectorem: iuxta illud, Roboratur clementia thronus re-
Prou.39 gis. Iuſtitia quoque ſeu diſciplina: iuxta illud, Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in

A æternum firmabitur. Maximè quoq; ſpectat ad eum ſcientia, quatenus inter verum & falſum, bonum
& malũ diſcernere queat. Vnde cõqueritur apud Eſaiam dominus, Ipſi paſtores ignorauerunt intel- Eſa.36
ligẽtiam. Et per Oſee teſtatur, Quia tu ſciẽtiam repuliſti, repellam te ego, ne ſacerdotio fungaris mi-
hi. Nam vt Chriſtus per ſeipſum diſſeruit, Cæcus ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Oſee 4
Hinc etiam Moſes inſinuans qui eſſent ad prælationem & regimen aliorum digni atq; idonei, Date Matt.15
(inquit) ex vobis viros ſapientes & gnaros, quorum cõuerſatio ſit probata in tribubus veſtris, & po- Deut.1
nam eos vobis principes. Hęc tribue mihi ô domine, [QVIA mandatis tuis credidi] .i. operando cõ-
ſenſi, credidiq; eis, non verbo ſolo aut lingua, ſed opere & veritate. Oportet nanq; ſecundum Philo- 1.Iohã.1
ſophum credere addiſcentẽ. Nec diſſonat Eſaias qui ait, Si non credideritis, non intelligetis. Qui igi Eſa.7
tur cupit diuinitus illuſtrari, firmiter credat. ❡(67) PRIVS quàm humiliarer] per flagella, diſfor-
tunia & aduerſa [EGO deliqui.] Multi enim tempore proſperitatis multipliciter peccant, qui dum à
ſtatu ſuæ proſperitatis deijciuntur atq; diuinitus caſtigantur, retrahuntur a malo, & flagellis edocti
conuertuntur ad deum: ideo ſubditur, [PROPTEREA] .i. propter humiliationẽ iſtã [ELOQVIVM
tuum cuſtodiui] obediẽdo de cętero ſermonibus tuis. Ideo per Ieremiã inducitur, Caſtigaſti me do- Iere.31
mine, & eruditus ſum. Et alibi dominus ait, Ego ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria. Ex Oſee 2
correctione ergo diuina experitur homo, q̃ bonũ ſit domino obedire, ad quod pertinet illud, Tantũ- Eſa.28
B modo ſola vexatio dabit intellectũ auditui. Vel, prius q̃ humiliarer .i. antequam humiliarẽ meipſum,
conſiderando miſerias meas innumeras, ego deliqui, quoniam ſuperbia mater eſt omnis peccati. Vn-
de qui ſe non humiliat, infinita vitia incidit. Propterea ne ſic delinquã, eloquium tuum quod dicis,
Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, cuſtodiui, humiliando meipſum. Quia odibilis coram Mat.11
deo & hominibus eſt ſuperbia. Propter quod in Tobia habetur, Superbiam nunquam in tuo ſenſu Eccle.10
aut in verbo tuo dominari permittas. In ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. ❡(68) BONVS Tob.4
es tu] naturaliter, quomodolibet atq; totaliter. Vnde ſcriptura affirmat, Nemo bonus niſi ſolus deus Luc.18
[ET in bonitate tua] .i. ſecundũ ꝙ tu bonus es & clemens es, [DOCE me iuſtificationes tuas,] id eſt, Pſal.94
mandata. Beatus enim quem tu erudieris domine, Quoniam omnis qui audiuit à patre, & didicit, ve- Iobã.9
nit ad Chriſtum, vt ipſe ait. ❡(69) MVLTIPLICATA eſt ſuper me iniquitas ſuperborum] .i. ſu-
perbi diaboli hominesq; elati, quorum pater diabolus eſt, multipliciter conati ſunt me ad malum in- Sap.9
ducere, minando, blandiendo, perſequendo. [EGO autem in toto corde ſcrutabor mandata tua,] vt
ſciam quid tibi acceptum ſit, cui tanto ſtudioſius placere adhærereque volo, quanto illi multiplicius
me impellunt ad malum. Hoc non conuenit eis qui radices non habent, ſed tempore tentationis la- Lucę 9
buntur. Ideo Eccl. docet, Eſto firmus in via domini, & in veritate ſenſus tui. ❡(70) COAGVLA- Eccl.5
TVM eſt ſicut lac cor eorum] .i. in malitia induratum: [EGO verò legem tuam meditatus ſum,] cuius
C meditatio clypeus eſt contra omnem malignitatem tentantium. ❡(71) BONVM mihi quoniam hu- Heſter14
miliaſti me,] per flagella & tentamenta, ſeu priuando me honore & gloria mundi, ſeu dando animæ
meæ humilitatis virtutem, [VT diſcam iuſtificationes tuas,] quas ſuperbus diſcere nequit, quoniã ſpi
ritus ſanctus abominatur ſuperbum. ❡(72) BONVM mihi lex oris tui,] id eſt, lex decem præcepto-
rum moralium, & lex euangelica, quam Chriſtus proprio ore edocuit, [SVPER milia auri & argen-
ti] .i. præ omnibus diuitijs ſeculi. Ponit nanque determinatum pro indeterminato, quia incomparabi
liter melior nobis eſt lex diuina, q̃ quæcunq; temporalia bona, ſecundum illud, Melior eſt acquiſitio
eius negotiatione auri & argenti. Propterea obligamur deo maximas reddere grates, quòd legem di- Prou.3
uinã nobis largitus eſt: & tanto grauius peccamus legem tranſgrediendo, quanto legiſlatori deo gra
tiores eſſe tenemur de legis ſuæ ſanctiſsimæ dono.

IOD

MANVS tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me.] Eadem verba ſcripta ſunt in lib. Iob, & eſt ſen Iob 10
ſus, O creator ſublimis & benedicte, incorporalis, & incircũſcripte, Manus tuæ, id eſt, potẽ-
tia & ſapiẽtia tua fecerunt me, animã meã producẽdo de nihilo, & plaſmauerunt me, formã-
do corpus meum ex ſemine. Vnde ad Iob dicitur, Ecce me ſicut & te fecit deus, & de eodẽ Iob 33
luto formatus ſum. Sicut autem anima rationalis omniũ formarũ huius mundi digniſsima eſt, ſic cor-
pus humanũ præ cunctis mixtis & elementis præſtãtius eſt, nobilioreq; figuram ſortitur, puta erectã
ad contẽplanda cœleſtia. Formæ enim proportionatur materia, ſicut actui potẽtia. Ideo ſicut anima
D rationalis cœleſtiũ contẽplatiua eſt, ſic corpus eius ad cœlũ erigitur, quatenus anima per ſenſum vi-
ſus cœleſtium notitiã adipiſcatur. [DA mihi intellectum] .i. intellectualẽ illuminationẽ, [VT diſcam
mãdata tua] ad intelligẽdum ea ſyncerius, meditãdũ frequẽtius, exequendũ perfectius. Quia enim ô
domine à te habeo quicqd ſum & habeo, iden teneor tibi meipſum reddere: me aũt tibi reddere ne-
queo, niſi te amando & honorando. Idcirco poſtulo intellectum, quo diſcã mãdata tua, quoniã amor
tuus exigit tua mandata impleri, prout aſſeritur, In hoc ſcimus quoniam cognouimus deum, ſi man-
data eius ſeruamus. Aduertẽdum quoq; quòd intellectus interdũ ſumitur pro intellectuali ſubſtãtia,
interdum pro potentia intellectiua, quandoq; pro habitu intellectuali naturali, aliquando pro dono
intellectus, qui eſt habitus intellectualis ſupernaturalis à ſpiritu ſancto infuſus, aliquãdo pro actu in-
tellectiuæ potentiæ ſeu illuſtratione ipſius: ſicq; accipitur modò. ❡(74) QVI timent te] timore
amicali & filiali [VIDEBVNT te,] id eſt, opera mea virtuoſa conſiderabunt, [ET lætabuntur] in te,
congratulando meo profectui, & tuæ maieſtatis venerationi. Quemadmodum enim peruerſi lætan- Prou.2
tur & congratulantur de malo: ſic iuſti & timorati ex fraterna charitate de proximorum profectu,
quaſi de propria gaudent ſalute: præcipuè tamen lætantur de hoc, quòd deum honorari conſpiciũt.
Propter quod Paulus inquit, Charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Vi- 1.Cor.13
debunt ergo & lætabuntur, nec opera mea interpretabuntur ſiniſtrè: [QVIA IN verba tua ſuper-

ſperaui].i.vltra modum magnam ſpem habui in verbis diuinis, quibus gratiã promittis in præſenti, E
Iob 13 & gloriam in futuro. Vnde & S. Iob ait, Etiã ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Debemus enim omni-
no in verba dei ſuperſperare, tanquã certiſsimi quòd cœlum & terra trãſibunt, verba autẽ diuinæ le-
gis perſeuerabunt. ℂ(75) COGNOVI domine] ex fide & reuelatione diuina, [QVIA æquitas iudi-
cia tua].i. quòd diuina iudicia, ſcilicet ſentẽtiæ & remunerationes ex diuina iuſtitia procedẽtes adeo
iuſta & vera ſunt, vt aptius aſſerãtur æquitas quàm æqua, quãuis rationẽ & modum iuſtitiæ horũ iudi
Apoc.9 ciorum nullus viator cõprehendere valet. Hinc enim in Apocal. dicitur, Etiã domine deus omnipo-
Dan.3 tẽs iuſta & vera iudicia tua. Et in Daniele, Omnia quæ feciſti nobis domine, in vero iudicio feciſti.
Iob 40 Et dominus dixit ad Iob, Nunquid irritũ facies iudiciũ meũ, & condẽnabis me vt tu iuſtificeris? [ET
in veritate tua].i. cõſideratione diuinæ veritatis [HVMILIASTI me].i. contuliſti mihi humiliatio-
nem, qua humiliaui meipſum. Conſiderãdo enim quæ in ſacra ſcriptura dicuntur de maieſtate diui-
na & vilitate humana, humiliamus noſipſos. Vel, in veritate tua.i. in tua iuſtitia, ſeu iuſto iudicio, hu-
Iob 16 miliaſti me, deponendo me à ſtatu ſublimi, à gloria temporali, à proſperitate fallaci, prout S. Iob ait,
Ego ille quondam opulentus repente contritus ſum. Non ergo in humiliatione huiuſmodi impatiẽ-
Iob 1 tes ſeu murmurãtes inueniamur: ſed dicamus cum S. Iob, Dominus dedit, dominus abſtulit: ſicut do-
mino placuit ita factum eſt. Sit nomen domini benedictum. ℂ(76) FIAT miſericordia tua vt con-
ſoletur me].i. ſic mihi effectum miſericordiæ tuæ infundas, ꝙ ex hoc in omni aduerſitate reſpitẽ de
Eſai.43 ſpe veniæ beatitudiniſque futuræ, [SECVNDVM eloquium tuum ſeruo tuo].i. mihi famulo tuo im-
pendatur miſericordia tua, quemadmodum promiſiſti in ſcripturis, te miſerturum omnibus inuocã-
tibus te. Nam dicis, Omnẽ qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum. Conſolationem
Naum 1 quoque afflictis promittis dicente Propheta, Bonus dominus, & confortans in die tribulationis. Et F
alibi, Salus populi ego ſum, de quacunque tribulatione clamauerint ad me exaudiam eos. ℂ(77)
VENIANT mihi miſerationes tuæ].i. effectus pietatis diuinæ, [ET viuam] vita gratiæ in præſenti,
vitáque gloriæ in futuro: [QVIA lex tua meditatio mea eſt] materialiter.i. de lege tua meditor, ſicq;
miſerationes tuas, ſcilicet indulgentiam perſeuerantiámque promereor. ℂ(78) CONFVNDAN-
TVR ſuperbi] homines animoſi, confuſione pœnitentiam adducente, verecundantes de ſua malitia.
Eſai.14 Vel, confundantur ſuperbi.i. diaboli propter ſuperbiã è cœlo proiecti confuſione perpetua. [QVIA
iniuſtè].i. mala intẽtione & ſine meo demerito [INIQVITATEM fecerunt in me,] tentãdo & per-
ſequendo animam meam: [EGO autem exercebor in mandatis tuis,] occupando meipſum in eis mẽ-
te & opere tanto inſtantius, quanto illi aduerſantur mihi iniuſtius, quatenus exercitatio ſancta atque
intenſa exercitationem inimicorum iniquam expellat. Vni nanque operationi anima vehemẽter in-
tenta, alia parum aut nihil aduertit. ℂ(79) CONVERTANTVR mihi].i. ad me, quatenus auxi-
lium præbeant mihi [TIMENTES te] timore ſancto & caſto, qui charitate vrgente miſerentur af-
2.Cor.2 flictis, ſicut ſcribit Apoſt. Confirmate in illum charitatem.i. peccatori illi ſuccurrite. ℂ(80) FIAT
cor meum].i. anima mea [IMMACVLATVM in iuſtificationibus tuis,] id eſt, mandatis, ita vt ea tam
perfectè obſeruet, ne tanquam præuaricatrix macula culpæ deformetur, [VT non confundar] à te ô G
iudex metuende, tanquam neglector ac tranſgreſſor legis diuinæ. Nam ſicut habetur 2. Machab. lib.
2.Mac.4 In leges diuinas agere impiè, impune nõ cedit. Totum hunc pſalmum in quo virtutes iuſtorum tam
diligenter enumerantur, cantamus & dicimus non in noſtra, ſed in viri iuſti perſona, quatenus agno
ſcamus quid nobis de perfectione iuſtitiæ deſit, illúdque adipiſci nitamur. Veruntamen ſi quis gratia
largiente adeo iuſtus eſt, vt verba pſalmi huius ſibi conueniant, poterit omnia verba hæc in propria
perſona depromere ad gloriam dei, ædificationemque proximi, ſicut & Paulus in ſuis epiſt. bona ſua
frequenter deſcribit.

CAPH.

DEFECIT IN SALVTARE tuum anima mea.] Hucuſque agit Propheta de beatitudine,
prout in operibus vitæ actiuæ conſiſtit, deinceps vſque ad finem pſalmi agit de ea, prout in
actibus vitæ contemplatiuæ reponitur, & ait, Defecit in ſalutare tuum, id eſt, in dilectione &
Luc.1 contẽplatione ſalutaris tui, videlicet Chriſti. Vel, ſalutaris tui, id eſt, ſalutis æternæ nobis pro-
miſſæ: vel tuiipſius, qui es ſalutare noſtrum altiſſimum, anima mea. Iſte defectus intelligi poteſt du-
Eſai.64 pliciter. Primò ſic, Defecit in ſalutare tuum anima mea, id eſt, ſatis & plenè amare & contẽplari non
1.Cor.2 potuit anima mea ſalutare tuum, quia, vt ait Apoſtolus, Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in
cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Et hæc bona præparata ſunt ſalus
æterna & ſalutare noſtrum. Quid enim aliud præparauit deus amatoribus ſuis, niſi ſeipſum? Nemo H
autem deum ſeu vitam æternam tam clarè cognoſcere, támque ardenter diligere poteſt, præſertim in
vita præſenti, quantum ipſe cognoſcibilis amabiliſque conſiſtit. Ideo deficit anima mea in ſalutare
diuinum. Secundò exponitur ſic, Defecit in ſalutare tuum anima mea.i. præ eleuata contẽplatione ac
feruidiſſ. dilectione ſalutaris tui, deficit anima mea ab operationibus viriũ ſenſitiuarũ, corporaliter-
que infirmatus ſum. Quanto enim contemplatio purior atque ſublimior fuerit, & amor diuinitatis
feruentior, tanto amplius deficiunt naturales & ſenſitiuæ potentiæ ab actibus ſuis. Vnde cùm anima
ad raptum & extaſim venit, quaſi omnino ſuſpenditur vita corporalis ac ſenſitiua, nec viuit homo vt
homo. Quidã verò ita exponunt, Defecit in ſalutare tuum anima mea, id eſt, præ nimia expectatio-
ne atque dilatione ſalutis diuinæ ſeu gloriæ ſempiternæ defecit, id eſt, tædio fracta eſt, fatigata, & in-
Prou.13 firmata anima mea. Nam vt Salomon ait, Spes quæ differtur affligit animam, lignum vitæ, deſideriũ
veniens. [ET in verbum tuum] quo opem & gratiam in præſenti, ſecuritatem verò & gloriã in futu-
ro ꝓmittis, [SVPERSPERAVI].i. vehemẽter confiſus ſum. ℂ(82) DEFECERVNT oculi mei]
interiores [IN eloquiũ tuum,] id eſt, verba ſacræ ſcripturæ, videlicet in promiſſa & teſtimonia atque

A mandata diuina.Et iſte defectus tripliciter accipi poteſt,ſicut præcedens. Quia nec plenè cõprehen
dere poſſumus eloquiũ dei, & interdũ ex contẽplatione huius eloquij deficit aĩa mea ſancta ab exte-
rioribus & ſenſibilibus rebus,tanquã omnino rapta atque ſuſpenſa ad deũ. Denique nimio deſiderio
conſequẽdi promiſsiones diuini eloquij,interdum deficiunt oculi noſtri interni , [DICENTES]ad
dominũ,[QVANDO conſolaberis me?]dando mihi quod præſtolor,ſcilicet tuiipſius optatã præſen
tiã atque beatificã fruitionem. De hoc defectu diuini eloquij ait Ieremias , Factus eſt ſermo domini Iere. 20
in corde meo quaſi ignis exæſtuãs,& defeci ferre non ſuſtinẽs. Merito autẽ conſolationẽ iſtã requi-
ro,(83)QVIA factus ſum ſicut vter in pruina].i.quemadmodum vas de corio factũ in pruina re-
lictum,contractum,& madefactum ſeu cõgelatum ineptum videtur ad omnem vſum humanum : ſic
ego ab hominib⁹ ſecularibus circa exteriora verſantibus reputatus ſum quaſi omnino vilis atque in-
utilis in conuerſatione politica & humana. Homines nanque eminenter ſpeculatiui efficiuntur quo-
dammodo inſenſibiles circa exteriora,propterea reputãtur in agibilibus & exterioribus velut inepti
& ſtolidi,imo quãdoque reputãtur ſimpliciter ſtulti à prudẽtibus huius ſeculi. Vnde legitur ꝙ prin- 4.Re.9
cipes qui erãt cum Iehu filio Nanſij,cùm vidiſſent filium prophetarũ,quem miſit Heliſeus,vt vnge-
ret Iehu in regẽ,dixerunt ad Iehu,Quid venit inſanus iſte ad te? Vel ſic, Quia factus ſum ſicut vter
B in pruina.i.ſicut vter impletur liquore pruinę,ſic ego impletus ſum deſiderio patriæ, ſeu afflictioni-
bus huius vitæ,ideo cupio conſolari.[IVSTIFICATIONES tuas].i.mãdata [NON ſum oblitus,]
quin potius illud implere curaui,Deum time,& mãdata eius obſerua,hoc eſt omnis homo. Illud quo Eccl.12
que Apoſt.Serua mãdatum ſine macula,irreprehenſibile, vſque ad aduentũ domini noſtri Ieſu Chri 1.Tim.6
ſti.(84)QVOT ſunt dies ſerui tui?]vtinã tempus huius exilij, quo peregrinor à te celeriter finia-
tur,ne retarder diutius à felicitate cœleſti.Sic Paulus locutus eſt,Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Phil.1
Vnde ſupra dictum eſt,Locutus ſum in lingua mea,notum fac mihi domine finẽ meum,& numerum Pſal.38
dierum meorum qui eſt.[QVANDO facies de perſequẽtibus me iudicium?].i.vtinã dies finalis iudi-
cij veniat,quãdo perſecutores meos diabolos iuſtè dãnabis. Hæc dies à iuſtis & contemplatiuis deſi-
deratur,ſicut ab alijs formidatur. Propter quod ait Saluator, His autem fieri incipientibus leuate ca- Luc.21
pita veſtra.i.hilariter reſpirate. (85)NARRAVERVNT mihi iniqui].ſ.dæmones prauique ho-
mines[FABVLATIONES,]hoc eſt,falſas ſuggeſtiones,documẽta pueria,ſermones inutiles,[SED
non vt lex tua].i.iſtæ fabulationes & vanæ narrationes ſpiritualiter ſeu corporaliter factæ non con-
ſonãt legi diuinæ. Vnde ait Apoſtolus,Stultas & ſine diſciplina quæſtiones deuita,ſciens quia gene-
rãt lites.(86)OMNIA mãdata tua veritas,]id eſt,adeo vera ſunt,vt melius nominẽtur in abſtra- 2.Tim.2
cto veritas,q̃ vera in concreto.[INIQVI]hæretici,ſchiſmatici, falſi fratres, dæmones, vel infideles
[PERSECVTI ſunt me]verbis & ictibus,[ADIVVA me,]ne ſuccumbã,quia ſine tuo auxilio neq̃o
C repugnare.(87)PAVLOMINVS,]id eſt,quaſi ſeu fere[CONSVMMAVERVNT,]id eſt,pfectè
oppreſſerũt ſeu deiecerũt[ME in terra],ſicut Apoſtolus,Supra modũ,inquit,grauati ſumus:[EGO au 2.Cor.2
tem non dereliqui mãdata tua,]quibus fortitudinẽ atq; perſeuerantiã præcipis,dicẽs, Nolite timere Mat.18
eos qui corpus occidũt. Et alibi,Pro iuſtitia agonizare pro anima tua,& vſq; ad mortẽ certa ꝓ iuſti- Eccl.4
tia. Et, Ecce præcipio tibi,confortare & eſto robuſtus. Noli timere,quoniã tecũ eſt dominus deus tu Ioſue 1
us. Quãtumcunq; ergo hoſtis deſæuiat,& tribulatio creſcat,recordari debemus pręcepta diuina,ne-
q; laſſari,ꝓut monet Apoſt. Nõ fatigemini animis veſtris.(88)SECVNDVM miſericordiã tuam Heb.12
viuifica me]gratiã multiplicãdo in anima mea,[ET cuſtodiã]fide & ope [TESTIMONIA oris tui]
.i.ſacri eloquij verba,præſertim articulos fidei,atq; præcepta decalogi.

LAMED

IN æternum domine verbũ tuũ]iuſsio tuo tua,illuminatio tua,& opus tuum [PERMANET in cę
lo].i.in triumphãti eccleſia,quoniã omnes angeli ſancti atq; beati tibi ad nutũ obediũt, tuãq; illu-
minationẽ inceſſanter recipiũt. Vnde oramus quotidie vt volũtas tua.i.præceptũ tuum fiat ſicut in
cœlo & in terra,videlicet vt homines tibi obediãt ſicut & angeli. Poteſt quoq; exponi de filio dei,
de quo ſcriptũ eſt,In principio erat verbũ. Hæc verbũ in æternũ permanet in cœlo, quia licet ad ho- Iohã.1
mines venit,non tamen cœlum reliquit,imo ſimul & ſemel erat totus in vtero virginis atque in ſinu
patris. Propter quod in terra conſiſtens,Nicodemóq; loquens dixit, Nemo aſcẽdit in cœlum,niſi qui
D deſcendit de cœlo,filius hominis qui eſt in cœlo.(90)IN generationem & generationem,] id eſt, Iohã.3
per omnes generationes ſibi in ſeculo ſuccedẽtes[VERITAS tua].i.fides catholica,lex Chriſtiana,
doctrina euãgelica permanet in militãti eccleſia: [FVNDASTI].i.firmiter collocaſti[TERRAM]
in medio mundi,[ET permanet,]ſicut in Eccleſiaſte inducitur, Generatio præterit,& generatio ad- Eccl.1
uenit,terra verò in æternum ſtat. Spiritualiter verò, Fundaſti terram,id eſt,eccleſiam in fide & veri-
tate diuina:quemadmodum dicis,Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam,& permanet ſtabi- Mat.16
lis in fide vſque ad terminum mundi. (91) ORDINATIONE tua perſeuerat dies,]qui ex mo-
tu & lumine ſolis cauſatur. Nam ex ordinatione ſapientiæ tuæ ſuperiora & inferiora vniuerſáq; tem Iere.31
pora moderantur. Propter quod alibi habetur, Hæc dicit dominus,qui dat ſolem in lumine diei,or-
dinẽ lunæ atque ſtellarum in lumine noctis. Et faciens arcturum & orionem , & diem nocte mutans.
Vel,ordinatione tua perſeuerat dies æternitatis creatæ,ſcilicet æuũ,quo ſancti in patria te fruuntur. Amos 5
Vel, dies ſpũalis.i.illuminatio beatorum:[QVONIAM omnia ſeruiunt tibi] , quemadmodũ dictum Heſt.13
eſt,Domine rex omnipotens in ditione tua cuncta ſunt poſita , & non eſt qui poſsit reſiſtere volun-
tati tuæ. Omni enim naturæ creatæ ineſt obedientialis potentia , qua ſuo creatori in omnibus paret.
Sed ſi omnia ſeruiunt deo,quid eſt ꝙ homines deo non ſeruiunt? Et reſpõdendum ꝙ omnia dicũtur
deo ſeruire,ita ꝙ nihil poſsit reſiſtere ordinationi diuinæ. (92) NISI ꝙ lex tua meditatio mea
eſt,]id eſt,niſi legis tuæ teſtimonia præ oculis habuiſſem, [TVNC FORTE periſſem,]id eſt, victus

fuiſſem ſeu deſperaſſem[I N humilitate mea,]id eſt,in tribulatione & tẽtatione quas paſſus ſum , vel E
in cõſideratione qua meã imperfectionem atq; miſeriã conſideraui. Niſi enim in tribulatione & con
ſideratione huiuſmodi cogitaremus,quãta eſſet felicitas eorũ,qui propter iuſtitiã patiuntur,& Chri-
ſti veſtigia imitatur,atque in tentationibus manẽt conſtantes:quanta etiã eſſet miſericordia dei circa
miſeros pœnitentes,tunc vtique poſſemus perire in prædicta humilitate. Ne ergo peream vnquam,
(93)I N æternũ non obliuiſcar iuſtificationes tuas,]id eſt,nunquã negligã diuina mãdata recolere
& ſeruare,[Q V I A in ipſis viuificaſti me]vita gratiæ ac ſpirituali ꝓfectu:quẽadmodum ait Saluator,
Iohã.14 Si quis diligit me,ſermonẽ meũ ſeruabit,& pater meus diliget eum,& ad eũ veniemus , & mãſionem
apud eũ faciemus. Et ſcriptũ eſt, Hic liber mandatorũ dei,& lex quæ eſt in ęternũ:omnes qui tenent
Baruc 4 eam peruenient ad vitã:qui autẽ derelinquunt eam,ad mortẽ. (94) T V V S ſum ego]conditione
& cultu,fide & opere,[S A L V V M me fac]in præſenti per gratiã,& in futuro ꝑ gloriã, [Q V O N I A M
iuſtificationes tuas exquiſiui,]id eſt,mãdata implere curaui:ideo ſalus mihi ex tua promiſſione debe-
Mat.c9 tur,quoniã ſcriptũ eſt,Si vis ad vitã ingedi,ſerua mãdata. Et iterũ, Dirige cor tuũ in viã rectã,vt ſal-
Iere.11 uus fias. (95)M E expectauerũt peccatores,]id eſt,viſibiles atq; inuiſibiles hoſtes, [V T perderent
me,]inducẽdo animã meã ad ruinã peccati,vel corpus ad mortẽ ſeu læſionẽ. Hoc ſanctis martyribus
maximè cõpetit, quos tyrãni expectabãt ad interficiendũ ſpiritualiter vel corporaliter.[T E S T I M O-
N I A tua,]id eſt,verba ſpũs ſancti in ſcripturis conrẽta[I N T E L L E X I,]id eſt,clarè ꝑſpexi,conſide-
rãdo impiorũ fallaciã,huius vitæ breuitatẽ,& futuræ gloriæ immenſitatẽ,quibus pẽſatis,omnia for-
titer ꝑtuli,eorumq; impugnationes euaſi,aut per patientiã viei. (96)O M N I S cõſummationis] o-
mnis humanæ perfectionis[V I D I].i.conſideraui[F I N E M]ad quẽ eſſet referenda omnis virtus hu-
mana. Hic autẽ finis eſt vita æterna,quę eſt finis omniũ actuum atq; virtutũ. Poteſt etiã finis iſte dici F
Rom.c3 charitas,quoniã ipſa eſt ſumma virtus,virtutũ omniũ origo & finis. Quapropter ait Apoſt. Plenitu-
1.Tim.c do legis eſt dilectio. Et iterũ, Finis præcepti eſt charitas de corde puro. Omnes nãq; virtutes & act⁹
earũ ad charitatis feruorẽ & perfectionẽ ordinandi ſunt. Et ita quod ſequitur,[L A T V M mandatum
tuũ nimis]exponit quid dixerit finem omnis conſummationis:vt ſit ſenſus,Omnis conſummationis
vidi finem,vtiq; latum mãdatum tuũ nimis.i.vidi ꝙ charitatis præceptum,quod eſt valde latum,eſ-
ſet finis & perfectio vniuerſæ cõſummationis,quia ad ipſum cætera referũtur præcepta. Dicitur autẽ
præceptum charitatis latum nimis,quoniam ad omnes ſe extẽdit,nam aduerſarios diligere facit. Se-
cundò,quoniam omnia mãdata virtualiter cõtinet:iuxta illud, In his duobus præceptis,ſcilicet cha-
Mat.12 ritatis dei & proximi,tota lex pendet & ꝓphetæ. Tertiò,quia vt legitur, Vniuerſa delicta operit cha
Prou.10 ritas. Poteſtq; literaliter exponi, Omnis conſummationis, id eſt, omnis terrenæ poſſeſſionis, omnis
ambitionis & gloriæ tẽporalis vidi finem,id eſt,terminum. Citò enim deficiũt iſta prout per Iohan-
1.Iohã.2 nem inducitur, Et mundus trãſit,& concupiſcentia eius. Latum mãdatum tuũ nimis,id eſt,in perpe-
tuum durans,& ad latitudinem cœli perducens.

MEM.

QVOMODO dilexi legẽ tuã domine?] Quærit Propheta in perſona eccleſiæ deũ,quomodo le-
gẽ eius diligat. Et ipſemet reſpondet, [T O T A die meditatio mea eſt.] Quærit enim & reſpon- G
det,vt omnes qui audiũt informẽtur. In hoc autẽ ꝙ aſſerit ſe tota die legem domini meditari,decla-
2.Iohã c rat ſe ardẽtiſsimè deũ amare,quia intantũ diligitur inquantũ honoratur : quẽadmodum alibi habe-
tur, Qui ſeruat verbũ Chriſti,verè in eo charitas dei perfecta eſt. Quod autẽ magis amatur, hoc ſæ-
pi⁹ cogitatur. Qui igitur tota die naturali,qui noctẽ includit,& 24.horas habet,in lege domini me-
ditatur,maximè diligit eã,& per conſequens legiſlatorẽ,vtiq; deum . Quomodo autem aliquis poſ-
ſit tota die in lege diuina meditari,frequenter oſtenſum eſt. (98) S V P E R inimicos meos pru-
dentem me feciſti].i.prudentiorem ſeu ſapientiorem me feciſti inimicis meis,puta Iudæis & infide-
Pſal.138 libus,imo omnibus deo rebellibus:quos perfecto odio odi,non inquantũ ſunt homines felicitatis ca
paces,ſed inquantum ſunt deo inobedientes,& dæmoni conſentiẽtes,[M A N D A T O tuo,]id eſt. per
hoc ꝙ illis mandatum tuum non obſeruantibus,dediſti mihi gratiã illud ſeruandi,feciſti me illis pru
dentiorem . Nam ſine obſeruatione præcepti nullus veraciter prudens eſt, & ſumma prudentia eſt,
Iacobi 3 deo ſeruire. Vnde ſcriptum eſt, Quis ſapiens & diſciplinatus inter vos,oſtendat ex bona cõuerſatio-
ne operationem ſuam in manſuetudine ſapientiæ. Sic autẽ prudentẽ me feciſti mandato tuo,[Q V I A
in æternum mihi eſt].i.quoniam perſeueranter ac iugiter ei adhærere intendo. (99) S V P E R o-
Iohã.c3 mnes docentes me intellexi,quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.]Non loquitur abſolutè de omni-
Mat.25 bus ſuis doctoribus,quoniã Chriſto teſtante, Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum: præſumptuoſum- H
que eſſet ſe præferre doctoribus. De quibus ergo doctoribus loquitur,niſi de ijs qui dicunt , & non
faciũt?vel qui philoſophicã ſcientiã aut ſecularẽ prudentiam docent? His deo obediens intelligenti-
or eſt,quia teſtimonia dei ſunt meditatio eius,quoniã cogitat verba diuina,quatenus ſecũdum doctri
nam præceptáq; Chriſti cogitationes,ſermones & actus ſuos guberner. (100)S V P E R ſenes in-
tellexi,]id eſt,ſenibus doctior fui,[Q V I A mãdata tua quæſiui]ſcire & adimplere. Ex quo conſtat ꝙ
non loquitur niſi de ſenibus illis,qui non quærunt diuina mandata, quales fuerunt , de quibus apud
Dan.c3 Danielem dicitur, Iniquitas egreſſa eſt de Babylone,à ſenioribus qui videbantur regere populum.
(101)A B omni via mala,]id eſt,peccato mortali,doctrina peſtifera,& cæteris quibus itur ad mor
tem æternam[P R O H I B V I]per imperium rationis[P E D E S meos].i. affectus,cogitationes & ope-
ra : vel etiam corporis pedes,vitando loca in quibus puto me debere peccare. [V T cuſtodiam verba
Eſa.61 tua]quibus iuſsiſti me vitare itinera mala. (102) A iudicijs tuis non declinaui,]id eſt,ab his quæ
bona iudicas & approbas tu,non receſsi,[Q V I A tu legem poſuiſti mihi,]id eſt, præceptum conſen-
Eccl.c7 tiendi vero & bono,& reſiſtendi malo ac falſo:quemadmodum in Eccleſiaſtico ſcribitur, Lege vi-

A tæ hæreditauit illos (ſcilicer homines deus) iuſtitiã & iudicia ſua oſtendit eis, & dixit, Attẽdite ab o-
mni iniquo. ❡(103) QVAM dulcia faucibus meis eloqnia tua]. i. valde ſuauia ſunt verba diuina inte-
riori cordis mei palato, videlicet rationi & voluntati, quibus ſpiritualis dulcedo guſtatur, cibus ani-
mæ maſticatur, & cęleſtis lætitia prelibatur. [SVPER mel ori meo]. i. dulciora ſunt interiori ori meo,
vtpote mẽti, qua verbũ cordis profertur, q̃ ſit mel guſtui meo corporeo. Verbũ enim dei cib⁹ eſt ani-
mæ, cuius refectio dulcior eſt ex ſua natura omni cibo corporeo. Quãuis interdũ ex parte noſtri cõ-
tingat oppoſitũ, quia videlicet appetitus noſter nondũ purgatus eſt a vitijs & cõcupiſcentijs. Hinc
enim de ſapiẽtia ſcriptũ eſt, Scio quoniã mecũ cõmunicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & Sap. 8
tædii mei, intrans in domũ meã conquieſcã cum illa. Non enim habet amaritudinem conuerſatio il-
lius, nec tædium conuictus eius, ſed lętitiam & gaudium. Et quid mirum ſi ſacra doctrina ſeu diuina
& Chriſtiana ſapientia tam ſuauis eſt homini contemplatiuo, cùm Ariſtoteles dicat, quòd philoſo-
phia admirabiles habet delectationes admixtas. Et rurſus, ꝙ vita noſtra quãdoq; ad modicũ talis eſt,
qualis eſt vita primi principij ſemper. Itemque ꝙ vir contemplatiuus nõ quærit delectationes exter-
nas, quoniã intra ſe plenus eſt iucũdis theoreumatibus. ❡(104) A mandatis tuis intellexi,] id eſt, ex
conſideratione præceptorum cognoui diſtantiã inter virtutes & vitia. Vel, á mandatis tuis intellexi,
B id eſt, intelligentiam veram adeptus ſum ſeruando mandata: ſicut ſcriptum eſt, Fili concupiſcens ſa- Eccl. 1
pientiam ſerua mandata, & deus præbebit illam tibi. Ait quoq; prophetica ſcriptura, Quem docebit
dominus ſapientiam, & quem intelligere faciet auditum? Et reſpondet Propheta, Ablactatos á lacte, Eſa. 28
auulſos ab vbere, id eſt, eos qui carnis voluptates contemnunt, & ſecundum diuina pręcepta ſpiritu-
aliter atq; pœnitentialiter viuunt. [PROPTEREA odiui omnẽ viam iniquitatis,] quam ſi non odi-
rem, ex certa ſcientia non ex ignorantia peccarem: conueniretq; mihi illud, Seruus qui ſcit volunta- Luc. 13
tem domini ſui, & non facit, plagis vapulabit multis.

NVN.

LVCERNA pedibus meis verbum tuum,] hoc eſt, ſacra ſcriptura eſt intellectui meo atque affe-
ctui & cunctis operibus meis lucerna, quia illuminat me ne ambulem in tenebris vitiorũ, [ET]
verbũ iſtud eſt [LVMEN ſemitis meis]. i. directio mea in obſeruationibus cõſiliorũ Chriſti, quę
dicũtur ſemitæ, quia ſunt ſtrictiores cõpendioſiòresq; vię perueniendi ad deũ, quàm pręcepta.
Hoc eſt quod Salomon aſſerit, Mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ. Et Prou. 16
alibi, Apprehende legem, & ambula per viam ad ſplendorem eius. ❡(106) IVRAVI,] hoc eſt, ir- Baruc. 4
reuocabiliter affirmaui, [ET ſtatui,] id eſt, propoſui [CVSTODIRE iudicia iuſtitiæ tuæ,] id eſt, pręce-
pta quæ tua iuſtitia iudicat eſſe recta atque ſeruanda. Iurare itaq; licet, quando materia exigit: imo
iurare debitè circunſtantionatũ eſt actus virtutis, quæ dicitur latria: ſicque ſcriptura admittit, laudat
C aut iubet iuramentum: iuxta illud, Dominum deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Et, In Deut. 6
omni corde ſuo iurauerunt domino, & in tota voluntate ſua quæſierunt eũ & inuenerunt. Quod ve- 2. Par. 17
rò Chriſtus in Euãg. ait, Ego dico vobis non iurare omnino, non dicitur præceptiuè ſimpliciter, ſed Mat. 5
ne ſine neceſsitate iuremus, quatenus occaſionem periurij & vſum iurandi vitemus. ❡(107) HV-
MILIATVS ſum vſquequaque,] id eſt, multum afflictus, deiectus & ſpretus ſum, vel meipſum vehe
menter humiliaui, contẽnendo me propter negligẽtias & infinitos meos defectus. Idcirco [DOMI-
NE viuifica me ſecundum verbum tuum,] id eſt, gratiam mihi præſta, qua viuam ſecundum verbum
doctrinæ tuæ. Vel, viuifica me per gratiæ infuſionem, ſecundum verbum tuum, id eſt, ſicut pollicitus
es te gratiam donaturum afflictis & humiliatis. Scriptum eſt enim, Qui humiliatus fuerit, erit in glo Iob 22
ria. Et alibi, Miſerans miſerebitur tui ad vocem clamoris tui, ſtatim vt audierit reſpondebit tibi. Eſa. 30
❡(108) VOLVNTARIA oris tui] . i. preces meas & cuncta quæ cupio, ſeu voluntariè tibi offero
[BENEPLACITA fac domine]. i. da gratiam illa taliter ordinare ſeu exhibere, vt tibi complaceãt.
Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis. i. infundit nobis quid Rom. 8
poſtulandum ſit. Vnde orat Apoſt. Deus meus impleat omne deſideriũ veſtrum ſecundũ diuitias ſu- Philip. 4
as in Chriſto Ieſu. [ET iudicia tua]. i. mandata á te approbata [DOCE me.] Vel iudicia tua doce me,
id eſt, da mihi gratiã contẽplandi diuina iudicia, quibus vnicuiq; datur quod meruit, vt ſciam q̃ hor
D rendum ſit incidere in manus dei viuentis. ❡(109) ANIMA mea in manibus meis ſemper]. i. in cõ- Heb. 10
tinuo periculo incidendi peccata, & per conſequens æternam damnationem exiſto, propter inſidias
dæmonũ, concupiſcentias carnis, & cætera mundi ac corporis impedimenta, quibus à deo retrahor,
atque ad vitia trahor. Per hoc enim quod dicitur anima eſſe in manibus, deſignat ſcriptura aliquod
manifeſtũ periculum, quemadmodũ Ionathas dixit de Dauid, Ipſe poſuit animam ſuam in manibus
ſuis, & occidit Philiſtæum. Et idẽ dixit Iephthe reuerſus de bello cõtra Amonitas. Idem etiam dixit 1. Reg. 19
mulier Phythoniſſa ad Saul, Si ergo eſt anima noſtra ſemper in manibus noſtris. i. in tanto periculo, Iudic. 12
mirum eſt ꝙ tam intimorati leues & ſecuri exiſtimus. Idcirco veraciter ſcriptũ eſt, Cor ſapientũ vbi 1. Re. 28
triſtitia, & cor ſtultorũ vbi lætitia: [ET legem tuam non ſum oblitus,] ſed per memoriã & obedientiã Eccle. 7
eã ſeruaui. ❡(110) POSVERVNT pctores,] videlicet dæmones iniuſtiq; homines [LAQVEVM]
id eſt, occaſionẽ ruinæ ac deceptionis [MIHI,] quatenus me aliquo modo á via dei auerterẽt. Laquei
enim iſtorũ qbus incautos decipiunt, ſunt adulatio, laudatio, cõminatio, ſeculi vanitates, diuitię tẽpo
rales, & cætera in qbus maculatur affectus. [ET de mandatis tuis non erraui,] quia illorũ tẽtationi-
bus & ſuggeſtionibus nõ cõſenſi, prout Salomon monet, Fili mi, ſi te lactauerint pctores, ne acqeſcas Prou. 1
illis. ❡(111) HAEREDITATE]. i. ſtabili poſſeſſione [ACQVISIVI teſtimonia tua]. i. diuina pcę-
pta, & cætera verba diuino teſtimonio approbata, vtpote oĩa ſacrę ſcripturę eloquia [IN ęternũ], ita
ꝙ eis æternaliter adhęrebo. [QVIA exultatio cordis mei ſunt]. i. de eorũ poſſeſſione atq; notitia gau
deo magis, q̃ de oĩbus tẽporalibus bonis. ❡(112) INCLINAVI cor meũ ad faciẽdas iuſtificationes

Eſai. 45 tuas,]id eſt,tua mandata ſeu opera quæq;,propter quæ iuſtificatur homo à te,& hoc[IN æternum,] E
id eſt,iugiter quàm diu ſum. Nam & aliqua præcepta implẽtur in patria magis perfectè quàm in via,
ſicut præceptum charitatis:[PROPTER retributionem]æternam, non temporalem, videlicet propter felicitatem cœleſtem,vt eam obtineam. Sed cùm propter mercedem operari ſit opus mercenarij,non filij aut amici:quomodo ait ſe propter retributionem inclinaſſe cor ſuum ad opera bona? Et reſpondendum,quòd ſicut timor purè ſeruilis nihil meretur:ſic propter ſolam retributionem operari nihil meretur,quia vtrũque iſtorum procedit ex priuato amore. Sed quemadmodum timor initialis meritorius eſt,inquãtum aliquid habet de charitate adinnctum:ſic propter retributionem operari meritorium eſt,quando intentio vltima fertur ad dei honorem ſeu deum,quem neceſſe eſt principaliter intendi in omni meritorio actu. Poſtremò quemadmodum timor filialis maximè complacet deo,ſic tota mente dei honorem intendere,& propter purum dei amorem bona agere, maximè ſanctum & meritorium eſt,quoniam hoc ex diuino amore cauſatur. Nihilominus homo talis implicitè agit propter mercedem,eámq; aliquo modo intẽdit,non ex priuato amore,ſed ex amore diuino, inquantum videlicet deus vult vt operemur propter præmium felicitatis æternæ.

SAMECH.

INIQVOS odio habui]inquãtum iniqui ſunt:ſic enim & deo odibiles ſunt:iuxta illud, Odio ſunt deo impius & impietas eius. Non autem odio eos ſecundum quòd homines ſunt,cùm ſcriptum ſit,
Sap.14 Diligite inimicos veſtros. Amare verò ſecundum Philoſophum,eſt alicui bonum velle Odire ve-
Matt.5 rò eſt velle alteri malum. Iniquis itaq; inquãtum ſunt homines, debemus velle ſeu appetere bona, ſcilicet gratiam modò,& gloriam poſtmodum:inquãtum verò ſunt impij, non appetimus eis bonũ: hoc enim eſſet contra iuſtitiam: imò appetimus eis malum pœnæ in præſenti ſeculo vel futuro, niſi F
pœniteant. Verũtamen circa odiũ inimicorũ & impiorum errauerũt & errant Iudęi,arbitrãtes ſecũ-
Leuit.19 dum legem ſimpliciter fore odiẽdos iniquos ac æmulos,eò quòd Moſes dicat, Diliges amicũ tuum,
1.Re.24 & odio habebis inimicũ tuum. Sed hoc penitus falſum eſt: & non ſolum ex ſcriptura canonica vete-
2.Reg.1 ris teſtamẽti,ſed etiã ex geſtis antiquorũ ſanctorum huius oppoſitum comprobatur. Conſtat enim ꝙ
2.Re.2 Dauid dilexit Saulem,cui tam frequenter pepercit,quem tam benignè patrẽ vocauit,qui etiã eũ oc-
2.Reg.4 cidit,qui ſe,licet falſo,aſſeruit occidiſſe Saulẽ. Similiter filiũ eius Iſboſeth dilexiſſe oſtẽdit. Nã eo occiſo dixit latronibus,qui eũ interfecerũt,Cùm viri iniqui occiderunt virum iuſtũ in domo ſua, non
Leuit.19 auferã vos de terra? Et idẽ conſtat de alijs multis in veteri teſtamento. Deniq; Moſes ait,Ne oderis
Ibidem fratrem tuum in corde tuo,ſed publicè argue eũ,ne habeas ſuper illo peccatũ. Et iterũ, Non quæras
Prou. 24 vltionẽ,nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuorũ. Salomon quoq; loquitur,Ne dicas quomodo fecit mihi,
Ibidem ſic & faciam ei. Et iterũ,Cùm ceciderit inimicus tuus,ne gaudeas,& in ruina illius ne exultet cor tu-
Iob 31 um. Cui cõcordat S. Iob dicẽs,Si gauiſus ſum ad ruinã eius qui me oderat, & exultaui ꝙ inueniſſet
Prou.25 eũ malum. Sed alibi habetur,Si eſurierit inimicus tuus,ciba illũ:ſi ſitit,da ei aquã,& dominus reddet
Rom.12 tibi. Et hæc verba inducit Apoſtolus,probãs ex eis inimicos eſſe amãdos. [ET legẽ tuã dilexi,]ſicut
2.Mac.7 nunc dictũ eſt,ſuper milia auri & argẽti. Propter quod ſcriptũ eſt,Parati ſumus magis mori, q̃ patrias dei leges præuaricari. Si autem diligo legem tuam,ergo & obſeruatores ipſius,videlicet iuſtos. G

❡(114)ADIVTOR meus]cooperando mihi per gratiã,ſicut dicit Apoſt. Non autem ego,ſed gratia dei mecũ,[ET ſuſceptor meus,]id eſt,precũ mearũ auditor,meíq; ad te cõfugiẽtis miſericors am-
Iohã.6 plexator:quemadmodum teſtatus es, Eum qui venit ad me non eijciam foras,[ET tu:& in verbũ tuũ] quo miſericordiã promiſiſti,[SVPERSPERAVI,]ſciens infallibiter verum eſſe quod ſpõdes. Idcirco vt benignitatem æternam promerear, ❡(115)DECLINATE à me maligni]quicunque ſine illi,& ò vos cogitationes inanes & malę,& abite à me,nihilque mihi propinquet,quo à deo elonger. Dicit autem & optat malignos à ſe recedere, non quòd tentationes diaboli,perſecutionesq; mundi abſolutè abhorreat,cùm ſcriptum ſit, Per multas tribulationes oportet nos ingredi regnum dei: ſed
Act.14 dicit, Declinate à me maligni,cauſa animandi ſeipſum contra malignos,quatenus conſenſum deneget eis,eóſque deteſtetur & vilipendat,inquantum ſibi in via dei reſiſtere moliuntur: [ET ſcrutabor mandata dei mei]diligenter atque humiliter,vt ſciam ea luculenter,impleámque reuerenter.
Zach.1 ❡(116)SVSCIPE me]brachijs pietatis immenſæ[SECVNDVM eloquium tuũ,]quo dixiſti, Conuertimini ad me,& conuertar ad vos,[ET VIVAM] per gratiam multo felicius, quam viuo per naturam ſeu animam,[ET non confundas me,]nec confundi permittas[AB expectatione mea,] id eſt, à bono expectato à te,quod eſt gratia in præſenti,atque æterna beatitudo in cœlo. Expectatio autem H
iſta eſt idem quod ſpes,quoniam ſpes eſt certa expectatio futuræ felicitatis. Orat ergo ne fruſtretur ſpe ſua,ſed effectum & fructum ſpei mereatur ſortiri. Nam & hoc dominus per Eſaiam ꝓmiſit, Ego
Eſai. 49 inquiens,dominus,ſuper quo non confundẽtur omnes qui expectãt eum. Vnde apud eundẽ dicitur,
Eſai.30 Deus iudicij dominus,beati oẽs qui expectãt eũ. Hinc in Eccl. habet,Nullus ſperauit in domino, &
Eccl.2 cõfuſus eſt. ❡(117)ADIVVA me]ꝑ gratiã inceſſantẽ,[ET ſaluus ero]ab omni periculo, Nempe ſi
Rom.8 deus pro nobis,quis cõtra nos? Propterea S. Iob domino ait, Pone me iuxta te,& cuiuſuis manus pu-
Iob 17 gnet cõtra me. Nemo enim omnipotẽti deo reſiſtere valet. Et ideo in lib. Heſter dicit, Si decreueris
Gen.50 ſaluare nos,cõtinuo liberabimur. [ET meditabor in iuſtificationibus tuis].i.mãdatis[SEMPER].i.
Heſt.13 omni tẽpore apto ac debito. Dicit.n.res ſemp fieri,dũ nũq̃ omittit quãdo fieri debet. ❡(118)SPREuiſti]ò domine[OMNES diſcedẽtes à iuſtitijs tuis].i.oẽs in malo ꝑſeuerãtes,tua mãdata nõ obſeruã-
Prou.15 tes. Sicut.n.deus hos odit,ſic eos cõtẽnit. Vnde ſcriptũ eſt,Abominatio eſt domino via impij. Rur-
Prou.8 ſuſq; Sapiẽtia ait, Arrogãtiã,& viã prauã,& os bilingue deteſtor,[QVIA iniuſta cogitatio eorũ.] Nã
Mich. 2 diuinæ iuſtitiæ cõtrariatur,iuxta illud Michee, Vę qui cogitatis inutile,qm̃ cõtra deũ eſt man⁹ eorũ.

A ¶(119) PRAEVARICANTES,] id eſt, legem altiſsimi tranſgrediẽtes [REPVTAVI omnes pec-
catores terrę] de quibus ſcriptum eſt, Domine omnes qui te derelinquunt, confundentur, tecedẽtes Ierem. 17
à te io terra ſcribentur [IDEO dilexi teſtimonia tua] interiori affectu, & exequutione fideli, ne ego
illis compar efficiar. ¶(120) CONFIGE timore tuo carnes meas,] id eſt, carnales motus exiſtentes
in me reſtena atq; mortifica timore futuri iudicij, æternaliumq; pœnarũ. [A IVDICIIS enim tuis
timui,] id eſt, ex conſideratione particularis iudicij, quo ſtatim dum morior à te iudicabnr. Ex con- Geo. 7
ſideratione quoque extremi iudicij, & propter iudicia tua iam facta, quibus luxurioſos atque carna-
les deſtruxiſti, ſicut in diluuio factum eſt, quando omnis caro corrupit viam ſuam, perterritus ſum ne
condemner. Vehementer quippe metuenda ſunt iſta iudicia. Imó qui ea diligenter perpendit, ſancto
timore configitur, atqoe carnalibus motibus reluctatur.

AIN.

FECI iudicium] diligenter diſcutiendo & dijudicando meipſum, diſcernẽdo bonũ à malo, ve-
rum à falſo, purũ a polluto. Vel, Feci iudiciũ, ſubditis, quibus præfectus ſum, [ET iuſtitiá,] dá-
do vnicuique quod ſuum eſt, meipſum iuſte corrigendo, deum in omnibus atque præ omnibus
venerando: proximis quoq; faciẽdo ſicut mihi fieri cupio. Hæc duo deus præcipue quærit à nobis,
prout habetur apud Michæ. Indicabo tibi ò homo quid ſit bonũ, & quid dominus requirat à te, vtiq; Mich. 6
facere iudiciũ & iuſtitiã, [NON tradas,] ne tradi permittas [ME calumniãtibus me]. i. volũtati & po-
teſtati eorum qui mihi calumniam inferuot, quærentes decipere, inficere, ſubuertere animam meam.
Non ergo ò domine permittas me vioci, aut dæmnnibus ſubdi. Hinc in Eccleſ. dicitur, Dominator Eccl. 23
vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu & conſilio eorum, & incidam io conſpectu aduerſariorum
B meorum, & animæ irreuerenti ne tradas me. ¶(122) SVSCIPE ſeruum tuum in bonum] benigne
ignoſcendo imperfectionibus eius, & eius obſequium clementer acceptando, eíque gratiã refereo-
do, qua ſemper proficiat [NON calumnientur me ſuperbi,] id eſt, iuſtam cauſam calumniãdi me non
inueniant dæmooes, in ſuperbia obſtinati, & homines eorum veſtigia ſequuti. ¶(123) OCVLI mei
defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquiũ iuſtitiæ tuæ,] hoc eſt, quod paulo ante dictũ eſt, ac varijs
modis expoſitũ eſt, Defecit in ſalutare tuũ anima mea. Defecerunt oculi mei in eloquium tuũ. Sicut
enim anima, ſic oculi interiores, de quibus nunc agitur, deficere aſſernntur in ſalutare dei: quod qua-
liter intelligendum ſit, illic quæratur. ¶(124) FAC cum ſeruo tuo,] videlicet mecum & vnoquo-
que fideli [SECVNDVM miſericordiam ruam] quæ vere immenſa eſt: & nõ ſecundum malitiã meam
innumerã, ſed pietatis tuæ abyſſum declara in me. Et ſicut me cõſpicis indigere, ſic ſubuenire digna-
re, quemadmodum Daniel ſupplicatur, Non confundas nos, ſed fac nobiſcum ioxta mãſuetudinem Dan. 2
tuam, & ſecũdum multitudinẽ miſericordiæ tuæ. Neq; enim in iuſtificationib⁹ ooſtris proſternimus
preces aote faciẽ tuam, ſed in miſeratiooibus tuis multis, [ET iuſtificationes tuas,] id eſt, mãdata tua Dan. 9.
iuſtificantia [DOCE me.] & decet te. Nam, ¶(125) SERVVS tuus ſum ego,] idcirco [DA mihi in-
tellectum] diuinitus illuminatũ, ſeu intelligentiã puram [VT ſciam teſtimonia tua,] id eſt, credenda
& operãda ¶(126) TEMPVS faciendi domine,] id eſt, hora eſt vt iſta mihi concedas propter peri-
cula imminentia. Nam [DISSIPAVERVNT legem tuã,] id eſt, hæretici, doctores peruerſi, Iudæi,
& cæteri reprobi legem euangelicã & diuinam peruerterunt, & quãtum io ſe eſt annihilauerunt eam
C mendaciter exponendo, impíe blaſphemando, contumaciter tranſgrediendo. ¶(127) IDEO dilexi
mandata tua,] id eſt, quanto legem tuã conſpicio amplius diſsipari ab illis, tanto ardeotiori zelo in-
flammor, vt eam recuperem, confirmem, obſeruem. Vode dilexi mandata tua [SVPER aurũ & topa-
zion,] id eſt, plus quàm omne aurũ aut lapidem precioſiſsimum nomine topazion. In hac enim lege
diuina conſiſtit ſapientia vera, idcirco de amore legis & mãdatorum dei veriſsime dici poteſt illud,
Precinſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, buic non valent comparari. Et alibi, Non Prou. 3
dabirur aurum obryzũ pro eo, nec conferetur tinctis Indiæ colorihns, nec lapidi Sardonico precio-
ſiſsimo, vel ſaphyro, non adæquabitur ei topazion de Aethiopia. Eſt autẽ topazion lapis precioſiſsi-
mus duplicẽ habens colorem, videlicet auri puriſsimi, & alium æetherea claritate ſplendentẽ, cuius
aſpectus oculis intuentium iucundiſsimus fertur. Hic lapis adeo carus eſt, vt reges nil eo locupletius Iob. 28
arbitrentur in ſuis theſauris. ¶(128) PROPTEREA,] ſcilicet propter cauſam, qua tua mãdata di-
lexi [AD omnia mandata tua dirigebar] mente, ore & opere, quoniam vnum obſeruari non poteſt, ſi
aliud negligatur, [OMNEM viam iniquam,] id eſt, omne peccatum [ODIO habui] non ſolum propter
pœnam ſequẽtem, ſed propter ipſam deformitatem peccati, & maxime, quia diſplicet creatnri ſubli-
D mi & benedicto. Ecce quàm ardentiſsimę preces, quàm ſaluberrima documẽta, quàm perfectiſsima
opera continentur ac deſcribũtur in pſalmo præſenti. Qui ergo hæc opera habet, deo gratus exiſtat,
& alios inſtruat. Qui verò non habet, ſtudeat ea habere, ſtudeat documenta iſla implere, ſtudeat pre-
ces iſtas tã ardenter Saluatori offerre, ꝙ gratiã ſortiatur tam perfecte viuendi, vt omnia iſta ſibi con- Amos 6
ueniant, & ea in propria perſona decãtet ad gloriam dei mente iucunda atque gratiſsima, dicẽs cum
ſancto Apoſt. Gratia dei ſum id qund ſum. Cum virgine quoq; beata, incomparabiliter excellentiſ-
ſima, Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.

¶PHE.

MIrabilia teſtimonia tua.] Sicut prædictũ eſt, diuinæ legis duę ſunt partes, videlicet mandata 1. Cor. 15
quæ pertinent ad agẽda, & teſtimonia quæ pertinent ad credenda. Quanuis autem miran-
da & mirabilia ſint quæ præcipimur agere ſeu mãdata, multo tamẽ mirabiliora ſunt quę iu-
bemur credere. Nã præcepta moralia nõ excedũt naturalis rationis dictamẽ, aliqua tamẽ iu-
bemur agere, quæ naturalem rationẽ excedunt, ſecũdum quoſdam doctores, ſicut inimicũ diligere,
& aduerſantibus bona impẽdere. Sicut enim naturale eſt amantẽ amare, & benefacienti beoefacere: Luc. 6
ſic naturale videtur odientẽ odio habere, & mala inferenti mala rependere. Porrò ea quæ nobis cre-

denda proponuntur, omnem prorſus rationem tranſcendunt, ſicut ſunt trinitas perſonarũ, incarna- B
tio verbi, integritas matris, exiſtentia Chriſti ſub formis ſacramenti. Cum ergo tam mirabilia ſint te-
ſtimonia tua ô domine, [IDEO ſcrutata eſt ea anima mea] optãs ac ſatagẽs ea vtcũq; intelligere. Per-
ſcrutatio nanq; ex admiratione procedit. Et ſicut philoſophi ex admiratione cœperunt philoſopha-
ri, quia videntes effectus mirabiles, vt ſunt eclipſis ſolis, terræ motus, & alia, & cauſam ignorãtes, mi-
rati ſunt, & cauſam horum ſcrutari cœperunt: ſic ſancti doctores inſpiciẽtes ſacram ſcripturã & mi-
rabilia dei teſtimonia in ipſa videntes, mirati ſunt, cœperuntq; intellectum eorũ ſcrutari, & deo illu-
Prou.25. ſtrante profecerunt, quamuis perfecte ea comprehendere nequierunt. Sed cum Salomon aſſerat, Si-
Rom.12. cut qui mel comedit multum, non eſt ei bonum. ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à glo-
Rom.15 ria: Et Paulus, Non plus ſapere quàm oportet, ſed ſapere ad ſobrietatẽ. Et rurſus, Noli, inquit, altum
Eccl.3 ſapere, ſed time. Et iterũ ſcriptum eſt, Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Quid
eſt quod Propheta & quilibet iuſtus in pſalmo iſto dicit ſe diuina velle ſcrutari dicẽdo, Conſidera-
bo mirabilia de lege tua, & exercebor in mirabilibus tuis? Nunc quoque, Mirabilia teſtimonia tua,
ideo ſcrutata eſt ea anima mea. Et reſpondendum, Quòd quædam eſt perſcrutatio curioſa & animo-
ſa, dum homo proprio innitens ingenio, quærit diuina comprehendere ſeu cognoſcere vltra ſuæ ca-
Ibidem. pacitatis menſuram: & iſta culpabilis, atque vitanda eſt. Vnde ab Eccleſ. dicitur, In pluribus operi-
bus dei ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt, oculis tuis videre. F
Alia verò eſt perſcrutatio pia & humilis, dum homo diuino innitens ſubſidio, ſtudet diuina cogno-
ſcere, quatenus in dei amore proficiat, beatorũq; cõtemplationi quantũ poſsibile eſt, appropinquet.
Iohã.7 Et hæc bona & ſancta eſt, ad quã hortabatur Chriſtus Iudæos, Scrutamini (inquiẽs) ſcripturas, quia
Act.17 illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Et Theſſaloniſences laudat beatiſsimus Lucas, dicens,
quòd quotidie perſcrutabãtur ſcripturas. ℭ(130) DECLARATIO ſermonum tuorũ,] hoc eſt, elu-
cidatio ſacræ ſcripturæ à ſpiritu ſancto infuſa, ſiue per homines diuinitus illuſtratos alijs facta [IL-
2. Tim.2 LVMINAT] mentẽ humanã ad recte intelligendum ac iuſte viuendum. Propter quod dicit Apoſt.
Luc.10 Sacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere, [ET intellectũ,] id eſt, formatã atq; ſalubrem notitiam
[DAT paruulis,] id eſt, humilibus. Propter quod Chriſtus ait, Cõfiteor tibi pater domine cæli & ter-
Prou.9 ræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et Sapiẽtia ait, Si quis
eſt paruulus, veniat ad me. Superborum enim cognitio informis, vana atq; damnoſa eſt, cum non ſit
charitati, virtuoſæque vitæ vnita. ℭ(131) OS meum] corporale [APERVI] orando, pſallendo, quæ-
rendo, gemendo, [ET attraxi ſpiritum,] id eſt, aerem, ſine cuius attractione vox oris formari nõ po-
teſt. Vel, Os meum intellectuale, videlicet intellectum quo verbum mẽtis profertur, aperui, id eſt, ad
Prou.31 gratiam dei recipiendam affectuoſe diſpoſui. Iuxta illud, Os ſuum aperuit ſapientiæ, Et attraxi ſpi-
ritum, id eſt, merito huius ſanctæ affectionis ſeu apertionis hauſi atque recepi ſpiritum ſapientiæ, in- G
telligentiæ: imò ſpiritum ſanctũ, quia in corda deſiderãtium ſuum aduentum, deſcẽdere non abhor-
ret. Hinc nanque in libro Sapiẽtiæ dicitur, Optaui, & datus eſt mihi ſenſus, inuocaui, & venit in me
Sapiẽ. 7 ſpiritus ſapiẽtiæ. Sic ergo os aperui, ſpiritúmque attraxi, [QVIA mandata tua] ô domine [DESIDE-
RABAM] affectuoſiſsimè, quatenus ea clare cognoſcerem, ſemperq; perfectius obſeruarẽ. Quoniam
non proficere in via mandatorum tuorum, eſt deficere. Ex ardenti autem deſiderio cauſatur vtraque
Eſaiæ 64 iſta apertio, ac bina attractio. Nam vehemẽter cupiens, frequenter ſuſpirat ac gemit. ℭ(132) ASPI-
1. Cor.2. CE in me.] non oculo diſtrictæ vltionis, ſed paternæ pietatis, [ET miſerere mei] dando mihi gratiam
contemplationis puriſsimæ [SECVNDVM iudiciũ diligentiũ nomen tuum]. i. ſicut diligẽtes te iudi-
cant ſibi neceſſarium aut ſalubre. Vel, ſecundum iudicium diligentiũ nomen tuum, id eſt, ſecundum
Iohan.8 iudicium tuæ diſcretionis quod feciſti in tuos dilectores, quos tua ſapiẽtia iudicauit eſſe implendos
Rom.8 miſericordia tua. Vel, ſecundum iudicium diligẽtium nomen tuum, id eſt, ſicut decreuiſti facere di-
Gen.4 ligentibus te, quibus tanta ac talia bona dare diſpoſuiſti, quòd oculus ea non vidit, nec auris audiuit,
ſecũdum Apoſt. ℭ(133) GRESSVS meos,] id eſt,] affectus, cógitationes, verba & opera [DIRIGE
ſecundum eloquium tuum,] id eſt, ſecundum doctrinam ſacræ ſcripturæ, vt mandata obſeruẽ, conſi-
lia quoq; adimpleam, [ET non dominetur mei omnis iniuſtitia,] id eſt, nulla culpa, aut paſsio rationi
meæ præualeat, ne ſim ſeruus peccati & carni ſubiectus, imò omni ſuggeſtioni peruerſæ, & paſsioni H
immoderatæ efficaciter repugnẽ ac dominer. Hinc enĩ dominus loquitur, Si male egeris ſtatim pec-
1.Pet.2 catũ in foribus aderit: ſed ſub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Ratio igitur noſtra iu-
giter dominetur appetitui ſenſitiuo, qui in concupiſcibilem, iraſcibilẽq; partitur. ℭ(134) RADI-
ME me à calumnijs,] id eſt, falſis accuſationibus [HOMINVM] malignorũ, non vt nunquam calu-
mnias patiar, quas Chriſtus totiẽs paſſus eſt, cuius veſtigia ſequi oportet: ſed ne per impatientiã vin-
car, ne remurmurem, atque in talibus occuper, ſed potius da mihi eas non curare, nec eis immorari.
[VT cuſtodiam mandata tua] corde quieto ac libero, quæ ab impatientibus, litigantibuſque nequeũt
Pſal.4 cuſtodiri. ℭ(135) FACIEM tuam illumina ſuper ſeruum tuum,] id eſt, lumen vultus tui ſignatum ſu
Iohã. 17 per me clarifica, tuijpſius notitiam mihi infunde, fac me te modo contemplari per fidem & gratiam,
Sap.13 poſtea quoque per ſpeciem. Quoniam hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum. Et
vani ſunt omnes homines quibus nõ ſubeſt ſcientia dei, [ET doce me iuſtificationes tua,] id eſt, man-
data. Quam vbertim repetit hoc, ad inſinuandum cordis ſui ardentiſsimum appetitum, & obſeruan-
Eccle. 3 tiæ præceptorum neceſsitatẽ. Propter quod ſcriptum eſt, Quæ præcepit tibi deus, illa recogita ſem-
per, & in ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter. Neq; enim ſufficit illuminatio veritatis, ſine
operatione virtutis, quoniam ex operibus innoteſcit, quantum homo in ſancta ſcriptura profecerit.
ℭ(136) EXITVS aquarum,] id eſt, riuos lachrymarũ ſeu lachrymas copioſas [DEDVXERVNT

A oculi mei]exteriores[QVIA non cuſtodierũt legem tuam,] id eſt, quia per eos nõ cuſtodiui legẽ di-
uinam, quoniam vſus ſum eis ad vanitates, nõ ad ſpirituales profectus. Ecce docet nos ſacratiſsimus
iſte verſiculus quid agere debeamus, videlicet vt vberrime noſtra deploremus peccata, vehemẽtiſsi-
me dolentes, quòd deum creatorem noſtrum naturaliter bonũ & ſuperpijſsimum vnquam offendi-
mus. Qui autem ita non plangit, vt verſiculum iſtum de ſeipſo canere poſsit, non ſe putet efficaciter
pœnitentem. Vt Ierem. hortatur. Deduc quaſi torrentem lachrymas per diem & noctem, & non des Thren. 2
requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui. Poſtremo quis mortaliũ digne aut plene laudare valebit
octonarium iſtum, cuius quatuor verſus efficaciſsimas & omnino deuotiſsimas preces includunt, &
continent? ¶SADE.

IVSTVS es domine, & rectum iudicium tuum.]Hoc eſt quod dicitur in libro Sapient. Cum ſis iu- Sapiẽ. 12.
ſtus, omnia iuſte diſponis. Virtus enim tua iuſtitiæ initium eſt. Et alibi, Abſit à deo impietas, & ab Iob 34
omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias ſingulorum reſtituet. ¶(138)
MANDASTI iuſtitiam, teſtimonia tua,]hoc eſt, mandata impleri. Iuſsit enim deus vt fideles iuſtam
habeant cõuerſationem, quæ conſiſtit in hoc, quòd diuina teſtimonia ſeruant, [ET veritatem tuam,]
id eſt, fidem[NIMIS]cuſtodiri iuſsiſti, quoniam niſi quiſque articulos fidei firmiter, immobiliterque
ſeruauerit, ſaluus eſſe non poterit. Decet nanque omnino vt tam magno legiſlatori ac domino cũ o- Iere. 48
mni reuerentia miniſtretur, fideliſsimè quoque credatur. Propterea ſcriptũ eſt, Maledictus qui facit
opus dei fraudulẽter. ¶(139)TABESCERE,]id eſt, ex magna triſtitia deficere & liquefieri[ME fe-
cit zelus meus]Zelus animę meæ ex diuino amore ꝓcedens, [QVIA obliti ſunt] adimplere & ope-
B rabiliter credere[VERBA tua,]id eſt, diuina ꝓcepta[INIMICI mei] qui cõtra præcepta operãtur,
& deũ ac iuſtos odio habẽt. Hic zelus tabefecit Heliã, qui ait, Zelo zelatus ſum pro domino exerci- 4. Re. 19.
tuum. Denique quicunq; deũ feruide diligit, quãto eum feruẽtius amat, tanto de eius inhonoratione
magis affligitur, & ſancto zelo reſoluitur. ¶(140)IGNITVM eloquium tuum vehementer,]id eſt,
ſermo diuinus, ſacra ſcriptura, verbum Chriſti multũ ignitũ & igneum eſt, vt pote igne ſpiritus ſan-
cti repletum, omnem mentem deuotã inflammãs diuino amore, peccata cõburens, frigida corda ac-
cendens. Dicitur ergo dei eloquium ignitum, id eſt, affectuoſum. Propter quod Chriſtus, Ignem, in- Luc. 12
quit, veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat? Hic ignis erat ardentiſsima prædicatio eius, Prou. 30.
ſeu gratia ſpiritus ſancti, ſicut & in Prouerbijs dicitur, Omnis ſermo dei ignitus eſt, [ET ſeruus tuus
dilexit illud]eloquium. ¶(141)ADOLESCENTVLVS ſum ego,]id eſt, per gratiam nouus ſeu re- Ephe. 4
cens prout Apoſt. monet, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Et iterum ait, Interior noſter homo re- 2. Cor. 4
nouatur de die in diem. De ijs enim qui hanc adoleſcentiam habent, ſcriptum eſt, Adoleſcẽtulæ di- Cant. 1
lexerunt te. Qui enim quotidie proficit, quotidie renouatur, adoleſcentiorq; efficitur, [ET contem-
ptus,]hoc eſt quod dixit ſuperius, Factus ſum ſicut vter in pruina. Deuotos enim & mundo ac vitijs Iohã. 15
mortificatos, odit, cõtemnit, perſequitur mũdus. Propter quod Chriſtus ait, Si de mũdo eſſetis, mun Ezec. 12.
dus quod ſuum eſt diligeret. Vnde ad Ezechielem dominus ait, Portẽtum te dedi domui Iſrael. Dic, Galat. 1
Ego portentũ veſtrum. Et Apoſt. Si hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus non eſſem. Ecce docemur ex
iſto verſiculo tanto cordialius exultare, quanto amplius aſpernamur. [IVSTIFICATIONES tuas
C non ſum oblitus,] hoc eſt, propter iſtam afflictionem contemptus mei, nõ neglexi implere mãdata,
nec receſsi ab incœpto ſalutis itinere. Talis erat ſanctiſsimus Iob, qui cũ dixiſſet, Probauit me do- Iacob. 23
minus, quaſi aurum quod per ignem tranſit, adiecit, A mãdatis labiorũ eius nõ receſsi, & in ſinu meo
abſcõdi verba eius. ¶(142)IVSTITIA tua iuſtitia in æternũ.]Nam increata dei iuſtitia eſt ęterna,
effectus quoq; diuinę iuſtitię æternaliter manet in reprobis. Similiter iuſtitia, id eſt, iuſta lex fideſq;
Chriſti nunquam deficiet mundo iſto durante: nec ei ſuccedet alia lex, ſicut ſucceſsit iuſtitiæ veteris
legis quæ æterna non fuit, ſed Chriſto veniente & paſſo ceſſauit, [ET lex tua veritas,]quoniam adeo
vera eſt, vt cõueniẽtius veritas nominetur quàm vera. Nihil enim dubietatis, nihil falſitatis ei miſce-
tur. ¶(143)TRIBVLATIO & anguſtia,] hoc eſt, dolor exterior atq; interior [INVENERVNT
me,]id eſt, perſecutio, languor, tẽtatio inuenerũt me in hac miſerabili vita, pœnis & vitijs plena: ſed
quod eſt remedium in tanta ærumna, adiecit, [MANDATA tua meditatio mea eſt,]id eſt, ad hoc or-
dinatur omne exercitium, & vniuerſa occupatio animæ meæ, ne propter aduerſa aliquo modo rece-
dat à te. Meditatio iſta conſtantiam cauſat in animo. ¶(144)AEQVITAS teſtimonia tua in æter-
num,]hoc eſt, verba ſacræ ſcripturæ propter nimiam ſuam æquitatem, dicuntur non ſolum ęqua, ſed
D æquitas ſine fine. Vnde Sapiẽtia ait, Iuſti ſunt omnes ſermones mei, & nõ eſt in eis prauũ quid, neq; Prou. 8.
peruerſum. [INTELLECTVM,]hoc eſt, ſupernaturalem & gratioſam illuſtrationẽ mẽtis[DA mihi,
& viuam]per gratiã, fidem formatam, charitatẽ diuinã, operationemque iuſtam. ¶CAPH.

CLAMAVI in toto corde meo,] id eſt, corde omnino conuerſo ad te, non vago, neq; per amo-
rem temporalium rerũ diuiſo, ſed collecto & fixo in te. Iſte clamor cordis interior, eſt deſide-
rium vehemens quo tendit ad deum anima amoroſa. Vel, Clamaui ad te ô domine te exorando
in toto corde, id eſt, ex toto corde, videlicet ex intellectu diligenter ſenſum verborum penſante, &
voluntate id quod poſtulo ardẽter concupiẽte, [EXAVDI me domine]taliter deprecantẽ: [IVSTI-
FICATIONES tuas requiram,] hoc eſt, quatenus me promptius, pleniuſq; exaudire digneris, pro-
pono firmiſsime mandata tua requirere. ¶(146)CLAMAVI ad te]dicẽs[SALVVM me fac]amo-
uendo à me mala pœnæ & culpæ, atque præſtando bona gratiæ & gloriæ, [VT cuſtodiam mandata
tua, hoc eſt, ad hoc libera me à malis perturbationũ præſentium, vt tibi ſemper obediã corde quie-
to ac libero. ¶(147)PRAEVENI,]id eſt, antequam trãſirem ad alia veni ad te[IN maturitate]ſen-
ſus mei ex deliberatione videlicet ordinata, non ex præcipitatione importuna, primo quærendo re-

Matt.6 gnum dei,& iuſtitiã eius,[ET clamaui]pſallendo ſiue orando deuote[IN VERBA tua]quibus pro- B
mittis exauditionem benignam,gratiam piam,& gloriã ſempiternã[SVPERSPERAVI].¶(148)
PRAEVENERVNT oculi mei ad te diluculo,]id eſt,oculos cordis mei direxi ad te,antequã tem-
poralia iſta attenderem,aut in exterioribus occuparer, videlicet diluculo,id eſt,mane incipiente au-
Eſa.26 rora. Quemadmodũ Eſaias ait, De mane vigilabo ad te. Et in Eccleſiaſtico de viro iuſto inducitur,
Eccl.39 Cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominũ qui fecit illũ,& in conſpectu altiſsimi deprecabitur.vel diluculo,id eſt,in principio ſpiritualis diei,ſcilicet radiãte gratia tua in anima mea, quoniã ſine eius ſplendore oculi mei ad te præuenire aut dirigi nequeunt. Sic itaq; pręuenerũt oculi mei ad te, [VT meditarer eloquia tua] in quibus continentur aliqua ad tuæ maieſtatis contemplationẽ ſpectantia,aliqua verò ad meæ fragilitatis notitiam, quædam autem ad mandatorum cognitionẽ reſpicientia:& omnia iſta diligenter ac iugiter meditanda ſunt. ¶(149)VOCEM meam,]id eſt,orationem meam [AVDI ſecundum miſericordiam tuã domine.] Ecce qui tãtis perfectionibus ſe ornatum diſſeruit,poſtulat exaudiri ſecundum miſericordiam dei,nõ ſecundum iuſtitiam ſuã,aut propria merita:quatenus aduertamus non nobis ſufficere merita noſtra, niſi miſericordia dei ſubueniat,imperfecto noſtro indulgens,noſque clementer ſaluificans[SECVNDVM iudicium tuum,] id eſt, ſicut tu vides atque diſcernis te decere & me indigere,ſicut tu bonũ iudicas,ſicut tua ſapiẽtia dictat[VIVIFICA me]gratia,charitate & opere cõſummato. Nunc enim iudicium ſumitur pro actu exiſtente in F
2.Re.10 eo qui iudicat, non pro reprobatione,remuneratione,aut affectu iuſtitiæ.Sicque frequenter legũtur fideles oraſſe,vt deus ſecũdum iudicium ſuum faceret eis.Quemadmodum Ioab ait,Dominus quod bonum eſt in conſpectu ſuo faciat. ¶(150)APPROPINQVAVERVNT perſequẽtes me iniquitati,]id eſt,perſequendo me inique fecerunt [A lege autẽ tua longe facti ſunt,]id eſt,affectus & opus eorum diuinæ legi atq; iuſtitiæ multum contraria extiterunt, eo quòd innocentem & iuſtũ malitio-
Oſee 4 ſe ac impie perſequuti ſunt. Quanto enim quis grauius peccat,tãto à deo ac lege diuina longius di-
Apoc.18. ſtat & abit.Propter quod apud Oſee habetur, Dereliquerũt dominum in non cuſtodiendo. ¶(151)
Pſal.40 PROPE eſto domine].i.per gratiã opemq; perennẽ mihi aſsiſtas, [ET omnes vię tuę veritas,] id eſt, vera & iuſta ſunt omnia opera tua domine,verba & iuſſa. Quãuis enim vniuerſę vię domini ſint miſericordia & veritas,nihilominus omnes vię eius ſunt veritas,& iterũ omnes vię eius ſunt miſericordia,ſecũdum aliquem modũ.Dum enim peccatorẽ gratis iuſtificat,iuſtum eſt ex parte bonitatis ſuæ, quæ tanta eſt,vt iuſtum ſit eam etiam indignis miſereri.Eſt quoq; iuſtificatio illa miſericors,eo quòd deus ſine meritis miſereatur iniquo. ¶(152)INITIO,]id eſt,primo omnium,& ab exordio conſide-
Luc.21 rationis meæ[COGNOVI de teſtimonijs tuis,]id eſt,verbis ſacræ ſcripturæ[QVIA in æternum fun
Eſa.40 daſti ea,] hoc eſt,taliter ea conformaſti & ſtabiliſti,quòd nunquã ſaluificabuntur,nec ab aliquo infir- G
mabuntur. Hoc eſt quod Chriſtus ait, Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Et Eſaias teſtatur, Verbum dei noſtri ſtabit in æternum. ¶RES.

Lucę 14. VIDE humilitatem meam,] id eſt, clementer ô domine intuere, quantum affligor, contemnor,
Iob 22 qualiter etiam ego meipſum humilio,vilipendo,& reprobo,[ET eripe me]ab omni miſeria.Scri
Prou.15 ptum eſt enim, Qui ſe humiliat,exaltabitur.Iob quoque, Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Vnde & alibi dicitur,Gloriam præcedet humilitas,[QVIA legem tuam non ſum oblitus]ſed mente & opere eam ſeruaui. ¶(154)IVDICA iudicium meũ,]id eſt,profer ſententiã pro me,& diſcerne atque determina cauſam meam,quam habeo contra iniquos,qui me conantur elongare à te.Iudica ergo vt angelus ſanctus me protegat,nec illi pręualeant,[ET redime me]ab omni malo pręterito, præſenti,& futuro[PROPTER eloquium tuum viuifica me]gratia ſpiritus ſancti. Hoc autem quod ait,propter eloquiũ tuum,exponi poteſt tripliciter.Primo ſic, Propter eloquium tuum,id eſt,vt ſermo tuus quo gratiam deprecantibus promiſiſti,impleatur,viuifica me.Secũdo ſic,Propter eloquium
1.Tim.5 tuum,id eſt,ad honorem legis diuinæ,vt promulgetur & obſeruetur,viuifica me. Tertio ſic,Propter
Matt. 8 eloquium tuum,id eſt, propter bonitatẽ & gratiã tuam qua dignatus eſt loqui nobiſcum,& dare nobis diuinam ſcripturã ac legem,viuifica me,ne ſim in morte peccati.De quo dicit Apoſtolus, *Vidua*
Prou. 15. quæ in delitijs viuit,viuens mortua eſt.Et Chriſtus in euangelio,Dimitte mortuos ſepelire mortuos
Prou.11 ſuos. ¶(155)LONGE à peccatorib⁹]impœnitẽtibus [SALVS,] eo quòd gratia careãt,ne deus cum H
Prou.14. eis ſit.Iuxta illud,Longe eſt dominus ab impijs.Et iterum,Abominabile eſt domino cor prauum.Et alibi,Miſeros facit populos peccatum. Salus autem & felicitas idem ſunt. Sicut ergo vna eſt felicitas viæ conſiſtens diſpoſitiue in operatione virtutũ moralium, eſſentialiter autem in cõtemplatione dei per fidem formatam:ſic ſalus duplex eſt.Et ab vtraque tam longe extat peccator,quantum à virtutibus diſtat,[QVIA iuſtificationes tuas non exquiſierunt,] id eſt,mandata nõ quiſiuerũt diligẽter im-
Sopho.3. plere.Idcirco eis cõtinget quod apud Sophoniã inducitur, Diſpergã eos qui auertuntur de poſt tergum domini,& qui non exquiſierunt dominum,nec inueſtigauerũt eum. ¶(156)MISERICORDIAE tuæ multę domine,]id eſt,affectus diuinę pietatis multi & varij ſunt,multipliciterq; miſertus
Thren.3. es nobis,imò mille & innumerabilibus modis noſti ſuccurrere miſeris. Sicut ſcriptũ eſt, Miſericordiæ domini,quia non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſerationes eius. Vel ipſa vna ac ſimplex miſericordia dei vocata eſt pluraliter miſericordiæ,propter multiplicem actum ſuum. ¶(157) MVLTI qui perſequuntur me & tribulant me,] videlicet dæmon cũ angelis ſuis,mũdus cum ama-
4.Re.6 toribus ſuis,caro cum cõcupiſcentijs ſuis: veruntamen deſperandum nobis non eſt, quoniam Heli-
1.Re.14. ſeus hortatus eſt, Noli timere, plures enim nobiſcũ ſunt,quàm cum illis.Et ſicut Ionathas ait, Non
Iohã.16 eſt domino difficile ſaluare in multis vel in paucis.Hinc etiam Chriſtus ait electis,In mundo preſſu
2.Cor 1 ram habebitis,ſed confidite,ego vici mundum.Denique iuxta Apoſt.ſicut abundant Chriſti paſsio-

A nes in nobis,ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.[A teſtimonijs tuis non declinaui,]ſed fide
& opere manſi fidelis.Ecce quãta cõſtantia.Magnũ enim eſt nõ deficere in aduerſis. Vnde dominus Apoc. 2
loquitur,Eſto fidelis vſq; ad mortem & dabo tibi coronã vitæ.¶(158)VIDI prçuaricantes,& tabe-
ſcebam,quia eloqnia tua non cuſtodierunt.]Hoc eſt quod paulo ante dixit,atque expoſitum eſt.Ta-
beſcere me fecit zelus meus,quia obliti ſunt verba tua inimici mei.Illic ergo ſenſum reqre. ¶(159)
VIDE quoniam mandata tua dilexi,] hoc eſt.pietatem affectus mei clementer attende,approba, &
accepta.Et ſicu tme cernis zelari ꝑ te, ſic mihi repẽde & dilige,atq; glorifica me,prout dixiſti,Ego
diligentes me diligo.Et iterum,Quicũque glorificauerit me,glorificabo eum[DOMINE in miſeri- Prou.8
cordia tua viuifica me,] dãdo mihi inceſſantem ac euidentem ſpiritualis vitæ profectũ,ita vt imple- 1.Re.2
am illud Apoſtoli,Profectus tuus manifeſtus ſit omnibus.Et,Noli negligere gratiam,quæ data eſt ti
bi. ¶(160)PRINCIPIVM verborum tuorum veritas,] id eſt, primum quod conuenit ſacro elo- 1. Tim.4
quio,eſt veritas.Quoniam mere veriſsima ſunt omnia verba ſacræ ſcriptutę.Propterea Chriſtus pa- Iohã.17
tri ſuo ait,Sermo tuus veritas eſt.[IN æternum omnia iudicia iuſtitię tuæ,]id eſt,quęcunque tua iu-
ſtitia approbat,cauſat & aſſerit,ęternaliter iuſta ſunt,ſemperq; manebunt.Vel ſic,Principium,id eſt,
origo,ſeu cauſa,verborum tuorum,hoc eſt,ſermonũ ſacræ ſcripturæ, eſt veritas increata, à qua pro-
cedit ſacra doctrina, & cui immediate innititur tanquam immobili fundamẽto. Propter quod tanta
eſt certitudo & firmitas euãgelicæ legis,imò vniuerſæ ſcripturæ canonicę,vt dicat Apoſtolus,Licet Galat.1
angelus de cælo euangelizet vobis præterquã euangelizauimus vobis, anathema ſit. Imò cum fides
Chriſtiana æternæ veritati directe innitatur , nil falſius eſſe poteſt,niſi quod fidei benedictæ repu-
B gnet.In æternum omnia iudicia iuſtitię tuę,id eſt iudicia quæ facturus es in die nouiſsimo,ſine ter- Matt.23
mino permanebunt , quantum ad præmium ſingulorum , quia (vt in euangelio dicitur) ibunt hi in
ignem æternum,iuſti autem in vitam æternam. ¶SIN.

PRINCIPES]huius mũdi,videlicet dæmones qui peccatoribus principãtur [PERSEQVVTI
ſunt,]id eſt,tentauerũt[ME gratis,]id eſt,ſine meis demeritis.Vel,gratis,id eſt,fruſtra,quia non
præualuerunt. Vel,Principes,hoc eſt, homines impij, cæteris dominantes, perſequuti ſunt me
gratis,ſicut ſcriptum eſt,Nónne diuites per potentiam opprimũt vos,& blaſphemãt bonum nomen, Iaco.5
quod inuocatum eſt ſuper vos?De illis autem inuiſibilibus principibus multum potentibus & aſtutis
ait Apoſt.Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & pote- Ephe.6
ſtates,cõtra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, [ET à verbis tuis formidauit cor meum,] id eſt, timui
& expaui ne verbis mandatorũ tuorum inobediẽs fierem. Quanto enim perſequutio maior eſt,tanto
fit homo facilius tranſgreſſor legis diuinæ:quia non cadere in aduerſis difficile eſt.Ideo tẽpore per-
ſequutionis indiget homo ſpecialiter formidare,ne peccet,& verbum dei relinquat.Imò quilibet no
ſtrum quantumcũque perfectus,habet timere à verbis dei,ſi velit ſpiritũ ſanctum habere in ſe, cum
dominus dicat,Ad quem reſpiciam,niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermo- Eſa.66
nes meos?Vel,a verbis tuis,quibus cõminaris tormenta grauiſsima his qui vincũtur, formidauit cor
meũ:idcirco ne pœnas incidã,mãſi fidelis & cõſtans.¶(162)LAETABOR ego ſuper eloquia tua,]
id eſt,de hoc quod diuina ſcriptura mihi & alijs data ac reuelata eſt,ſicut à Propheta inducitur,Bea Baruc. 4
C ti ſumus nos,quoniã quæ deo placita ſunt,manifeſta ſunt nobis.Vel,Lætabor ego ſuper eloquia tua,
meditando,contemplando,obſeruãdoq; ea[SICVT qui inuenit ſpolia multa,]qui vtiq; multũ gau-
det.vnde à Iere.dicitur,Factum eſt mihi verbum tuum in gaudium,& lętitiã cordis mei. Et Eſa.ait, Iere.15
Lætabuntur corã te,ſicut qui lętãtur in meſſe,ſicut exultant victores quando diuidunt ſpolia.Vtro- Eſa.9
que modo lætari debemus ſuper eloquia dei.Maximum enim beneficium dei eſt,quod ſacro eloquio
illuſtrauit eccleſiam.Et qui diligit deum,delectari debet in ſermonibus eius. ¶(163)INIQVITA-
TEM odio habui & abominatus ſum.]Aliqui odiunt iniquitatem, non propter ſeipſam, ſed propter
pœnam ſequentem.Et iſti ſunt imperfecti.Operantur enim bonum ex timore ſeruili,qui non eſt me-
ritorius,quamuis diſponat ad gratiam ſecundum ꝙ timor. Aliqui autem odiunt iniquitatem propter
deformitatem & turpitudinem eius.Quidam verò ex dei amore odiunt eam,videlicet quoniã diſpli
cet deo,& quia per eam inhonoratur atque offenditur deus. Et iſtud eſt perfectius quàm ſecundum,
præſertim cum aliqui gentiles & infideles tantæ perfectionis fuiſſe legantur,vt peccatũ propter ſuã
deformitatem oderint.Quemadmodum Seneca ait,Quãuis ſcirem deos mihi ignoſcituros,nõ pec-
carem,propter ipſam vilitatem peccati.Studeamus ergo tertio modo iniquitatem odio habere,quo-
D niam hoc eſt amicorum,filiorumque dei,& euidens ſignum gratiæ.Amicorum quippe eſt proprium,
eadem velle & nolle.Et honorare deum ſpectat ad filios adoptiuos,prout aſſerit dominus, Filius ho- Malac.1
norat patrem ſuum,& ſeruus timet dominũ ſuũ. Si ergo pater ego ſum,vbi eſt honor meus?& ſi do-
minus ego ſum,vbi eſt timor meus?[LEGEM autem tuam dilexi]magis quàm omnia temporalia,va-
na atque caduca. ¶(164)SEPTIES in die laudem dixi tibi].i. ſeptem horis ſeu vicibus canonicis
quotidie te laudaui[SVPER iudicia iuſtitiæ tuæ,]id eſt,de operibus,ſermonibus,mãdatis,ac cęteris
à tua iuſtitia procedẽtibus,& iudicialiter approbatis.Hunc numerũ ad literã nõ obſeruabant Iudæi.
Quoniam Nehemias ait,Quater in die quater in nocte confitebantur Iudæi,& adorabãt dominum Nehem.6
deum.Hæc ergo dixit Propheta in perſona populi Chriſtiani, qui omni die naturali deũ ſepties lau-
dat & inuocat. ¶(165)PAX multa,]id eſt,interna & copioſa eſt[DILIGENTIBVS]opere & ve-
ritate[LEGEM tuam.]Qui enim diligit legem dei , in omnibus ordinate ſe habet. Pax autẽ eſt tran
quillitas mẽtis,ſecundum Auguſtinum, Tranquillitas verò ordinationem conſequitur. Dilectio er-
go legis diuinæ eſt cauſa pacis internæ. Et quãto legem dei perfectius amamus & obſeruamus,tanto
pleniorem in nobis pacem ſortimur,quæ omni Chriſtiano maxime appetenda eſt. Nam & Chriſtus

poſt reſurrectionem diſcipulos ſuos taliter ſalutauit, Pax vobis. Ait quoq; Apoſt. Si fieri poteſt quod B
Iohã. 20 in vobis eſt. cum omnibus hominibus pacem habẽtes. Et iterum, Pax domini quæ exuperat omnem
Rom. 12 ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras. Et iterum, Pax Chriſti exultet ſemper in cor-
Philip. 4 dibus veſtris. Ruſusq;, Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam : ſine qua nemo deũ vide-
Coloſ. 3 bit. Ecce quàm frequenter nos hortatur noſter doctor ad pacis cuſtodiam. [ET non eſt illis ſcanda-
Heb. 12 lum,] quia vt ait Hieronymus, qui ſcandalizatur paruulus eſt. Maiores enim ſcandala non recipiunt.
Vnde perfecti qui deum ſeu legem eius efficaciter diligũt, nec actiuũ neq; paſsiuum ſcandalum ha-
bent, id eſt, nec ſcandalizãtur nec ſcandalizãt. Et ſi quis ex dictis ſeu factis eorum ſcãdalizetur, hoc
erit phariſęorum, ſcribarũq; ſcandalum, vel ex infirmitate ſcandalizati. ¶(166) EXPECTABAM]
ſpe certa atque longanimi [SALVTARE tuum domine,] id eſt, ſalutẽ à te, ſalutationemq; ſalubrem,
gratiam ſalutarem. Debemus enim in omni aduerſitate expectare ſalubre auxilium dei. Vel, expecta-
Gen. 49. bam quandiu in iſta peregrinatione fui & vixi, ſalutare tuũ domine, hoc eſt, Chriſtum mundi ſalua-
Abac. 2 torem, quemadmodum Iacob ait, Salutare tuũ expectabo domine. Et Abacuc, Si moram fecerit, ex-
pecta eum, quia veniens veniet. [ET mãdata tua dilexi] quatenus per eorum charitatiuam cuſtodiam
merear adipiſci in patria ſalutare dei, quod pręſtolor. ¶(167) CVSTODIVIT anima mea] tenaci
Mar. 16 memoria atque laudabili vita [TESTIMONIA tua,] id eſt, verba ſacrę ſcripturę, quę tu per multa
Heb. 2 mirabilia vera eſſe teſtatus es, teſtimoniũ exhibẽs eis, prout dicitur de apoſtolis, Prædicauerũt vbiq; F
domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Et dicit Apoſt. Abundantius o-
portet nos obſeruare ea quæ audiuimus, conteſtante deo ſignis & portẽtis, & virtutibus, & ſpiritusſ.
diſtributionibus. Ecce quàm inuiolata & inconcuſſa eſt certitudo fidei Chriſtianæ atque catholicæ.
[ET dilexit ea vehementer] ſicut decet magnũ bonũ ardenter amari. ¶(168) SERVAVI mandata
Iob 31 tua] per obediẽtiam, [ET teſtimonia tua] per fidem formatam, id eſt, charitati vnitam [QVIA omnes
Iob. 14 viæ meæ in conſpectu tuo,] id eſt, vniuerſa quæ cogito, cupio, loquor, & ago, videntur & iudicantur
Iob 13 à te. Hinc enim ſanctus Iob ait, Nonne deus ſcit viam meam, & cunctos greſſus meos dinumerat? Et
iterum, Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea Itemque, Obſeruaſti omnes ſemitas meas, & veſtigia pe
dum meorum conſideraſti. O quanta eſt nobis cauſa ſolicite ac timorate ambulandi corã deo iudice
noſtro. Nam & maximam iniuriam facit iudici, qui eo præſente & prohibente male agit. Sic nos qui
ſcimus deum omnia noſtra opera intueri, vehementiſsime inhonoramus eum, quòd ſine diligẽti cu-
ſtodia cordis corã eo cõuerſamur. Idcirco Boetius optime dixit, Magna eſt vobis indicta neceſsitas
3. Re. 17 probitatis, ſi diſsimulare non vultis, quoniam omnia agitis ante oculos iudicis cuncta cernẽtis. Sem-
3. Re. 18 per igitur diuinæ maieſtatis præſentiam cogitemus, dicentes cũ Helia, Viuit dominus, in cuius con-
4. Re. 3 ſpectu ſto hodie. Sicque viuamus tanquã mox iudicandi ab eo. Et vtique ſi iſta penſemus, incipiemus
Iob 23 deum vehementer timere, in tantum vt cum beato Iob dicere poterimus, Conſiderans deum, timore G
Iob 31 ſolicitor. Et rurſus, Semper quaſi tumẽtes ſuper me fluctus timui deum, & põdus eius ferre nõ potui.
Prou. 15 Hic autem timor præclarus facit vitare peccata, & obſeruari mãdata. Queadmodum Salomon pro-
fitetur, Timor domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

¶THAV.

APPROPINQVET deprecatio mea in conſpectu tuo domine,] id eſt, tibi complaceat, nõ re-
Eccl. 35 pellatur à te, ſed effectum ſalutarem obtineat, prout ſcriptum eſt, Oratio humiliãtis ſe nubes
Mat. 7 penetrabit, [IVXTA eloquium tuum,] id eſt, ſicut dixiſti & promiſiſti in ſacra ſcriptura, te da-
Iacobi 1 turum intellectum orantibus te [DA mihi intellectũ,] id eſt, illuminationẽ intellectiuã. Scriptũ enim
2. Tim. 1 eſt, Si quis veſtrũ indiget ſapientia, poſtulet à deo, & dabitur ei. Et Apoſt. Dabit tibi dominus de o-
Pſal. 31 mnibus intellectũ. Supra quoque dixiſti, Intellectũ tibi dabo & inſtruam te. Vel, iuxta eloquiũ tuum,
id eſt, ſecundum conditionem & altitudinẽ ſacræ ſcripturę da mihi intellectũ, eam intelligendi ve-
raciter, quatenus ſicut illa ſupernaturalis atque altiſsima eſt, ſic conferas mihi ſublimem mentis ele-
uationẽ, ſupernaturalemque intellectus mihi illuſtrationẽ. ¶(170) INTRET poſtulatio mea in cõ-
ſpectu tuo] vt omnino admittatur ac impleatur à te. Moris eſt ſacræ ſcripturæ in his quæ affectũ con
cernunt, eundem ſenſum ſub alijs verbis frequenter repetere, vt accendatur, & reaccendatur atq; in
ſeipſa æſtuanter feruеſcat voluntas in diuino amore, & ſancto affectu [SECVNDVM eloquiũ tuum]
quo miſericorditer prædixiſti, te auxiliaturum egenis ad te clamãtibus [ERIPE me] ab omni pericu H
lo. ¶(161) ERVCTABVNT labia mea hymnum,] id eſt, ex interiori lætitia proferẽt labia oris mei
laudẽ & gratiarum actionẽ [CVM docueris me] actualiter [IVSTIFICATIONES tuas,] id eſt, man-
data, vt ea luculenter & operatiue cognoſcam. Tunc quoque, ¶(172) PRONVNTIABIT lingua
mea eloquium tuum] cantando laudes diuinas, [QVIA omnia mandata tua æquitas] id eſt, adeo iuſta
& ſancta ſunt, vt melius nuncupẽtur æquitas quàm æqua. ¶(173) FIAT manus tua,] id eſt, poteſtas
tua ô deus omnipotens ita ſe habeat circa me [VT ſaluet me] liberãdo animã meã à malis corroboran
dóq; eam in bonis. [QVONIAM mandata tua elegi] implere magis, quàm hominibus cõplacere, aut
mundo ſeruire. ¶(174) CONCVPIVI ſalutare tuum domine,] id eſt, Chriſtum & eius aduentũ, ac
Aggęi 2 fruitionem optaui. De quo vtique ſalutari ſeu Chriſto ſcriptum eſt, Veniet deſideratus cunctis gẽti-
bus. Vel, concupiui ſalutare tuum, id eſt, ſalutẽ ſeu gratiam ſalutarem, vitã æternam, & gloriam con-
ſummatam, [ET lex tua meditatio mea eſt] obiectaliter, quia de ea eſt, & circa eam indefinẽter verſa-
tur cogitatio mea. ¶(175) VIVET] vt ſpero in tua bonitate, ô domine [ANIMA mea] per gratiã in
via, per gloriã quoq; in patria [ET laudabit te] hic incboatiue & imperfecte, illic verò conſummati-
Pſal. 83 ue, plene, ac ſempiterne, ſicut prędictũ eſt, Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorũ
laudabũt te, [ET iudicia tua,] id eſt, conſiderationes iudiciorũ tuorum, & mandata ac verba diuina,
quæ tu iuſta iudicas: ſeu flagella, quibus in pręſenti tuos electos caſtigas [ADIVVABVNT me,] quia

A eorum auxilio gratiã adipiſcar,per quam ad vitam æternam perducat. ℂ(176)ERRAVI ſicut ouis
quæ perijt.]Nicolaus de Lyra,& quidam poſt cum opinantur hoc non eſſe intelligendum de errore
in moribus,vel de errore peccati & ignorantiæ , quia ſubiungitur Mandata tua non ſum oblitus : ſed
de errore quo viri contemplatiuí ad loca ſolitaria confugientes, æſtimantur ab hominibus mundanis
errare,inſipientérq; agere. Sed quia poſt verba hæc immediate ſubiũgitur,[QVAERE ſeruũ tuum,]
ad quod refertur quod ſubditur,[QVIA mãdata tua non ſum oblitus,]idcirco aptius arbitror,vt in-
telligatur de errore culpæ & ignorantiæ. In multis enim(vt Iacobus proteſtatur)offendimus omnes.
Et ſecũdum Apoſt. Concluſit deus omnia ſub peccato,vt omniũ miſereatur. Loquẽs ergo Prophe- Iacob 3
ta in perſona populi fidelis,ſeu hominis iuſti,qui interdum à via veritatis receſsit, Erraui (inquit)à te Galat.3
domino deo meo,& tuis præceptis,ſequendo malignum:ſicut ouis quæ perijt,eo quòd paſtorem re-
liquit,propter quod lupi morſibus patuit. Vnde ſcriptũ eſt,Omnes nos quaſi oues errãtes vnuſquiſq;
in viam ſuam declinauit. Idcirco ô domine quære ſeruũ tuum, id eſt, de manibus lupi, ſeu dæmonis Eſa.53.
erue me,per gratiam viſita me,& reduc me ad ouile ouiũ electorum,pro quibus animam tuam poſui-
ſti.Quia mandata tua non ſum oblitus finaliter,quamuis ad tempus ea neglexi.Ecce pſalmum quan-
titate verborum magnum, ſed ſenſuum excellentia multo maiorem audiuimus. In quo quaſi per ſin-
gulos verſus anima fidelis deum amoroſe, fiducialitérque affatur, in quo ſaluberrima documenta re-
fulgent velut ſtellæ in firmamẽto,in quo affectuoſiſsimę preces cõſcriptæ ſunt,in quo docemur quid
ad virum perfectum pertineat,'quatenus ſi eas virtutes & opera ſancta quæ cantamus in nobis vide-
B rimus,deo gratiſsimi ſimus,& tanto humiliores,quanto ex donis receptis obligamur deum amplius a-
mare & honorare. Porrò ſi bona iſta nõdum recepimus,ſed vitijs & imperfectionib⁹ varijs implica- Heb.9
mur,gemamus atq; ploremus,& ad perfectionẽ(ſicut Apoſt.monet)feramur, nec ſegnes efficiamur.

COMMMENTARIVS IN PSAL. CXIX.

EXPOSITIO TITVLI.

TItulus pſalmi nunc exponendi eſt,Canticum graduum.Dicuntur autem pſalmus iſte & qua-
tuordecim immediate ſequentes,pſalmi,ſeu cantica graduũ,quoniam à ſacerdotibus atq; Le-
uitis cantabantur in aſcenſu templi, qui erat per quindecim gradus. Per hos autẽ corporales
aſcenſus,ſecundum doctores catholicos,deſignantur aſcenſus virtutum in gradibus ſpiritualis ædifi-
cij ,ſeu profectus. Sicut de virtuoſis prædictum eſt,Ibunt de virtute in virtutem . Gradatim enim &
ordinate proficit homo. Hi ergo ſpirituales gradus virtutũ tanguntur in pſalmis iſtis . Quorum gra- Pſal.83
duum primus eſt,à vitijs huius ſeculi recedere,& futurum ſeculum deſiderare.Senſus autem tituli eſt.
Pſalmus iſte eſt canticum graduum,quia in aſcenſu graduum templi cantabatur ad literam.Spiritua-
C liter verò dicitur canticum graduum,id eſt,exultatio mentis de ſpirituali proceſſu virtutum.Loquens
ergo Propheta in perſona hominis ſpiritualiter proficere cupientis,ſuúmque profectũ à prędicto fun
damento ſeu primo gradu iam dicto inchoantis,ait,

PRECATIO.

*Tribulationum noſtrarum clamorem exaudi domine,& da nos in pace tua iugiter exultare, ut contra pa-
cem odientes nos impugnare quærentes fortiter ſtemus,& tuæ potentiæ auxilio de his triumphemus.*

ℂEXPOSITIO PSALMI literalis.

AD DOMINVM cum tribularer clamaui,]id eſt,cum mẽte aut corpore infir-
marer,cum à mundo,diabolo & carne tentarer,aut aliquo modo dirè affilge-
rer,deum pro adiutore & ſaluatore inuocaui, ad eum confugi, ad eũ clamaui,
id eſt, affectuoſe loquutus ſum, ſicut & ipſe ſupra conſuluit, Inuoca me in die Pſal.49
tribulationis. Vnde & ſcriptum eſt, Domine deus Iſrael,anima in anguſtijs,& Baruch.3
ſpiritus anxius clamat ad te. Iſtud quippe eſt vnicũ, optimúmq; in omni tri-
bulatione ſolatium ad deũ clamare:iuxta illud, In nobis non eſt tanta fortitu- 1.Par.20.
do vt poſsimus reſiſtere,ſed cum ignoremus quid agere debeamus,hoc ſolum
D habemus reſidui,vt oculos noſtros dirigamus ad te. Vnde venerabilis illa Sara vehemẽter afflicta,ait, Tobiæ 3.
Ad te domine faciem meam conuerto, ad te oculos meos erigo. Et ſanctiſsima illa Heſter ita precata Heſt.14.
eſt,Domine mi rex adiuua me ſolitariam,cuius præter te nullus alius auxiliator eſt.Sic ergo tribulatus
clamaui ad dominum:nec fruſtra. Nam[ET exaudiuit me:]quemadmodum ſcriptum eſt, Salus po-
puli ego ſum,dicit dominus, de quacunque tribulatione clamauerint ad me,exaudiã eos. Et ſupra di- Pſal.90
xit,Cum ipſo ſum in tribulatione,eripiam eum & glorificabo eum . Iſtum verſiculum Ionas prophe-
ta taliter cecinit, Clamaui ad dominum de tribulatione,& exaudiuit me. Maxime enim adeſt miſeri- Ionę 2.
cors deus famulis ſuis tempore tribulationis,eoſque indubitãter exaudit tempore cõgruo,dum modo
ipſi perſeueranter clamauerint, & in nomine Ieſu petierint, ideſt, ea rogauerint quæ ad veram ſalu-
tem proficua ſunt. Vnde Sara illa filia Raguelis ait, Pro certo habet is qui colit te domine, quia vita
eius ſi in probatione fuerit,coronabitur:ſi autem in tribulatione fuerit,liberabitur: & ſi in correptione Tobiæ 3
fuerit,ad miſericordiã peruenire licebit. ℂ(2)DOMINE libera animã meã à labijs iniquis,] id eſt,
ab his qui verba euidenter maligna,pungitiua,deriſiua,detractoria contra me proferũt.ℂET à lingua 2.Tim.3.
doloſa,] id eſt,ab eo qui blandiendo, & mala ſub ſpecie boni proponendo conatur animã meã à deo
auertere, à ſpirituali profectu retrahere, aut aliquo modo decipere. Ab his petit homo fidelis libera-

ri,vel vt omnino iſta non patiatur,quatenus deo liberius atque quietius vacet. Nam & Apoſt. Orate E
2.Tim.3 (inquit) vt liberemur á malis & importunis hominibus. Vel ne per iſta turbetur, & in bonis operibus
impediatur,impatiénsque reddatur, ſicut Apoſt.ait, Noli vinci á malo,ſed vince in bono malũ. Quę
Rom. 12. autẽ ſequuntur dupliciter exponuntur. Primò,vt ſint verba prophetæ ad iniquum & doloſum. Eritq́
ſenſus. ⸿(3)[QVID detur tibi,aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?]id eſt,quid tibi ô impie
prodeſt,& quis fructus te conſequetur,quòd verba tam mala atque fallacia contra famulum dei pro-
nuntias? Vel ſic, Quid detur tibi,&c.id eſt,quæ,qualis,& quãta tibi pœna infligetur pro peccatis lo-
quutionis tuæ. Et reſpondetur, ⸿(4)[SAGITTAE potentis acutæ,] id eſt, pœnæ omnipotẽtis dei,
quæ ſunt valde acutæ & afflictiuæ,tibi reddentur pro tuis peccatis,[CVM carbonibus deſolatorijs,]
id eſt,cum igne infernali inextinguibili deſolatorio,in quo nulla eſt conſolatio de liberatione futura,
ſed deſperatio ſempiterna. Per ſagittas acutas,intelligũtur pœnæ præſentis vitæ quæ impijs inferun-
tur,vel pœnę futurę,alię à pœna ignis tartarei. Per carbones verò deſolatorios ſignificatur pœna in-
fernalis incendij,quæ omnium pœnarum grauiſſima eſt. Secundo exponuntur, vt ſint verba dei, ſeu
prophetæ ad hominem virtuoſum. Eritq; ſenſus,O homo fidelis,quid detur tibi auxilij, aut quid ap-
ponatur tibi remedij ad linguã doloſam vincendam? tanquam dicat, Quid poterit tibi conſilij atque
ſubſidij dari,quo contra linguam iniquam armeris & ſuperes? Et reſpondet, Sagittæ potentis acutæ,
id eſt,verba dei omnipotentis ignita & penetratiua,cum carbonibus deſolatoriis,id eſt,cum exemplis
eorum qui poſt vitam facinoroſam ad conuerſationẽ religioſam cõuerſi ſunt,dabuntur tibi pro armis
contra linguam doloſam. Scientia enim ſcripturarũ ſeu verba ſpiritus ſancti maxime valent contra F
linguam doloſam,ita vt nec ipſi efficiamur in loquendo doloſi,nec à lingua doloſa fallamur, neq; per
Eſaiæ 12. impatientiam ſuperemur. Omnia enim iſta implemus,ſi perpendamus quantum diuina ſcriptura re-
Malac.1 probat linguam doloſam. Scriptum eſt enim, Fraudulenti vaſa peſſima ſunt. Et iterũ, Maledictus do-
Pſal.5 loſus. Denique, Virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. In Eccleſiaſtico quoq;, Qui
Ecc.35 ſophiſtice loquitur,odibilis eſt,in omni re defraudabitur:non eſt illi data gratia à deo,omni enim ſa-
pientia defraudatus eſt. Dicuntur autem verba ſacræ ſcripturæ ſagittæ acutæ, quoniam animã vul-
nere charitatis transfigunt,peccata mortificãt,interiora animæ penetrãt. Vnde ſcriptũ eſt, Poſuit do-
Eſa.49 minus os meũ quaſi gladium acutũ,& poſuit me quaſi ſagittã electã. Et Apoſt. ait, Viuus eſt ſermo
Heb.4 dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti,& pertingens vſq; ad diuiſionẽ animæ ac ſpiritus.
Pſal.44 De his Chriſti ſagittis dictum eſt ante, Sagittę tuæ acutæ,populi ſub te cadent,&c. Porrò exẽpla ſan-
ctorum dicuntur carbones deſolatorij,id eſt, vaſtatorij, quia ad amorẽ & imitationẽ nos inuitant, &
quicquid dæmon in nobis conſtruxit,videlicet vitia & peccata deuaſtant,deſtruunt & expellunt.
⸿(5)[HEV mihi] miſero & peregrino,[QVIA incolatus meus] .i. habitatio mea in præſenti exilio
Philip.3 [PROLONGATVS eſt]:i.nimis longus mihi ad patriã aſpiranti videtur. Hoc conuenit his,qui feſſi
Ibidem. de vita præſenti toto deſiderio patriam appetunt:qui cũ Apoſtolo dicere poſſunt, Noſtra cõuerſatio
Heb.2. in cælis eſt. Et, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et, Non habemus hic manentẽ locũ, ſed futurum G
Tobiæ 3 inquirimus. Hi tales dicere poſſunt illud Tobiæ, Nunc domine ſecundum voluntatem tuã fac me-
Heb.11. cum,& præcipe in pace recipi ſpiritũ meũ:expedit enim mori mihi magis,quàm viuere. Tales fuerũt
antiqui ſancti,de quibus à Paulo dicitur, Defuncti ſunt omnes iſti,nõ acceptis repromiſſionibus, ſed
Gene. 25 à longe eas aſpicientes & ſalutãtes,& confitẽtes,quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terrã. [HABI-
TAVI]in iſto exilio[CVM habitãtibus Cedar,]id eſt,cum peccatoribus tenebroſis & excæcatis. Ce-
dar enim interpretatur tenebrę. Erátque Cedar filius Iſmaelis.[MVLTVM incola].i.exul & peregri-
na[FVIT anima mea] in ſeculo iſto. Hic enim degit in regione diſſimilitudinis,in carcere mortis, in
graui exilio ad patriam properans:à multis in quibus quotidie euagatur, ad vnum aliud altiſſimum,
in quo perpetue ſtabiliatur,gemens atque feſtinans. ⸿(6)[CVM ijs qui oderant pacẽ,]id eſt,cum tur-
bulentis & murmuratoribus,& ſanctæ vnitatis diuiſoribus[ERAM pacificus]non litigando,ſed om-
nia patienter ferẽdo,[CVM loquebar illis] charitatiue,increpatorie,rationabiliter & modeſte [IM-
Amos 5 PVGNABANT me gratis,]id eſt,ſine cauſa cõdigna,reddẽtes malum pro bono, prout apud Amos
inducitur, Odio habuerunt corripientem, & loquentem perfecte abominati ſunt.

⸿EXPLANATIO allegorica eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

ALIQVI autem exponunt hunc pſalmum ad literam de populo Iudæorum in captiuitate Ba- H
bylonica exiſtenti. Et quamuis litera ad hoc valeat applicari, parum tamen deuotionis conti-
Marci 14 net expoſitio talis. Melius ergo eſt vt de Chriſto exponatur, in cuius perſona loquẽs Prophe-
Lucæ 22. ta,ait, Ad dominum,id eſt,ad deum patrem cum tribularer .i. paſſione inſtante ſeu præſente, quando
Matt. 22. cœpi triſtari & pauere, quando factus eſt ſudor meus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã, cla-
Lucæ 22. maui dicendo, Pater,ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte. Imò factus in agonia,prolixius oraui,& ex-
Matt.26 audiuit me pater in eo quod dixi. Veruntamen non mea voluntas fiat,ſed tua. Quod intelligendum
Heb.5 eſt de appetitu naturali,quo Chriſtus homo horruit mortem. Hoc eſt quod dicit Apoſt. Chriſtus in
diebus carnis ſuæ,preces, ſupplicationéſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum cla-
more valido & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. Domine pater, libera animam
Iohan.19 meam,id eſt,meipſum, ſeu vitam meam corporalem,à labijs iniquis, Iudæorum clamantium, Tolle,
Matt. 26. crucifige eum,& à lingua doloſa, Iudæ proditoris,qui dixit, Quemcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, te-
Lucæ 22, nete eum, & ducite eum caute. Poſtulat autem Chriſtus liberari ab ijs,non vt non occidatur, ſed ne
in morte detineatur. Quod verò ſubiũgitur, Quid detur tibi,aut quid apponatur tibi,&c poteſt eſſe
verbum prophetæ ad aduerſarios Chriſti Iudæos,ſecundum ſenſum in præcedenti articulo poſitum.

A Et reſpondetur, Sagittę potentis acutę. Vbi per ſagittas potentis acutas intelliguntur pœnæ Iudæis
inflictæ à potente exercitu Romanorum, in vltionem ſanguinis Chriſti. Per carbones quoque deſo-
latorios intelliguntur combuſtiones, quibus Romani incenderunt & combuſſerunt templũ & ciui-
tatẽ Ieruſalem, & cæteras vrbes Iuda cum magna parte populi. De qua pœna Iudæorum Eſaias eui- Eſa. 42
denter vaticinans inter cætera ait, Laqueus iuuenum omnes, & in domibus carceris abſconditi, fa-
cti ſunt in ruinã, nec eſt qui eruat: in direptionẽ, nec eſt qui dicat, redde. Quis dedit Iacob in dire-
ptionem, & Iſrael vaſtãtibus eum, nõne dominus? Ipſe eſt cui peccauerũt, & noluerũt in vijs eius am-
bulare: ipſe combuſsit eum in circuitu, & non cognouit: & ſuccendit eum, & non intellexit. Hæc
verba beatiſsimi Eſaiæ de nulla alia oppreſsione Iudæorum intelligi poſſunt, niſi de ea quam à Ro-
manis perpeſsi ſunt, in qua nunc vſque premuntur & permanent, nec tamen cognoſcunt ſuum pec-
catum, idcirco veniam nullam merentur. Deinde Chriſtus vt viator aliquo modo exiſtens atq; paſsi-
bilis glorificandus, nondum glorificatus ait, Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Deſide- Marc. 9
rauit enim Chriſtus ab iſto exilio liberari, ad patriámque reuerti, propter quod loquutus eſt, O gene
ratio incredula, quandiu apud vos ero, quádiu patiar vos? Et iterũ, Si diligeretis me, gauderetis vti- Iohã. 14
que, quia vado ad patrem, id eſt, mihi de meo reditu ad patrem gratulanti cõgratularemini. Habita-
ui cum habitantibus Cedar, id eſt, cum excæcatis & obtenebratis Iudæis, inter quos multo conuer-
ſatus ſum tempore, prout alibi dicitur, Poſt hęc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Baruc 3
Multum incola. i. peregrina in hoc mundo fuit anima mea. Incola enim vocatur qui alienam terram
immoratur vel colit, & à patria ſua longe ſeiunctus eſt. Sic autem Chriſtus peregrinus & incola erat Iere. 14
B in vita præſenti, quemadmodum Ieremias dixit ad eum, Quare quaſi colonus venturus es in terra, Iohã. 18
& quaſi viator declinans ad manendum? Vnde & Chriſtus teſtatus eſt, Regnũ meum non eſt de hoc
mundo. Quamuis enim terra iſta non ſit aliena Chriſto cõditione, quia creauit eam, & venit in pro- Iohã. 1
pria: dicitur tamen aliena, quoniam non erat ei pro patria. Cum his qui oderunt pacem, id eſt, cũ Iu-
dæis qui fraternæ charitatis concordiam, euangelicæ prædicationis pacem, verámque mentis in deo
tranquillitatem abiecerũt, aduerſantes mihi & meis diſcipulis, eram pacificus, nihil eis moleſtiæ in-
ferens, imo bona pro malis reſtituens: cùm loquebar illis, redarguendo peſsimam vitam eorum, prę- Iohã. 4
dicando eis contemptum diuitiarum, & regnum cœlorum, dicendóque eis me eſſe Chriſtum in lege Iohan. 8
promiſſum: impugnabant me verbis & ictibus gratis, dicentes, Tu de teipſo teſtimonium perhibes, Luc. 4
teſtimonium tuum non eſt verum. Et nunc tentantes me præcipitare, nunc lapidare, tandem verò Iohã. 10
me crucifigentes. Ecce in pſalmo hoc breui ac ſententioſo docemur profectum noſtrum ſpiritualem Mat. 27
gradatim incipere, per receſſum à priſtinis vitijs, ſicut ſcriptura hortatur, Fili peccaſti, ne adijcias ite
rum: ſed de præteritis deprecare vt tibi dimittantur, & quaſi à facie colubri fuge peccata. Docemur Eccl. 25
inſuper in omni tribulatione ad deum clamare, eúmq; præcipuè exorare, vt modis prædictis libere-
C mur à labijs iniquis, & lingua doloſa, tam aliorum quàm propria. Corrumpunt enim mores bonos 1. Cor. 13
colloquia mala, ſecundum Apoſtolum. Edocet quoque nos pſalmus iſte præſentem vitam cum omni
ſua voluptate & gloria aſpernari, cœleſtiſque patriæ felicitatem præcordialiſsimo appetitu deſidera-
re, & cum turbulentis hominibus pacificè conuerſari, quoniam Chriſto teſtante, Beati pacifici, quo- Mat. 3.
niam filij dei vocabuntur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXX.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus pſalmi eſt, Canticum graduum. Cuius intellectus in præcedentis pſalmi expoſitione a-
pertus eſt. Hic autem eſt ſecundus pſalmus gradualis, in quo agitur de ſecundo gradu ſpiritu-
alis profectus, videlicet de imploratione diuini auxilij, quod relinquentibus priſtina vitia ma
ximè neceſſarium eſt. Ait ergo Propheta in perſona hominis ſpiritualiter aſcendentis, & priora pec-
cata derelinquentis,

PRECATIO.

*Cuſtos Iſrael indefeſſus qui non dormitas neque dormis deus, ſis quæſumus domine nobis aſsidua protectio, cuſto-
diens ab omni malo, fidei noſtræ introitum & uitæ exitum uſque in ſeculum diſponens.*

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

D LEVAVI] contemplãdo, orãdo, pſallẽdo, amãdo [OCVLOS meos] præſertim
intellectuales & etiã corporales, quatenus ꝑ exterioris viſus eleuationẽ viſus
interior erigat, [IN mõtes]. i. ad cœlos, ad angelos ſanctos, ad ciues cœleſtes.
Vnde ad ſanctũ Iob dicitur, Ad aliquẽ ſanctorũ cõuertere: [VNDE] i. de qui
bus mõtibus [VENIET] vt confido [AVXILIVM mihi:] quia ꝑ angelos ſan
ctos mittit nobis creator omnipotẽs gratiã cœleſtis auxilij. Omnes nãq; (ſe- Iob 5
cundũ Apoſt. ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſteriũ miſsi, ꝓpter eos qui Heb. 8
hæreditatẽ capiũt ſalutis. Quoniã tamẽ auxiliũ iſtud eſt ab angelis inſtrumẽ-
taliter & miniſterialiter, à deo aũt principaliter: ideo ſubditur, ¶ (2) AVXI- Gen. 1
LIVM meũ à domino, qui fecit cœlũ & terrã.] Poſſunt quoq; iſta aliter expla
nari, hc modo, Leuaui oculos meos interiores in mõtes. i. ad altas cõſiderationes, ad contẽplationes
ſublimes. Ideo quæro, Vnde veniet auxilium mihi? Et ſpũ ſancto inſtructus reſpõdeo, Auxiliũ meũ à
domino, qui ait, Perditio tua ex te, in me tantũmodo auxiliũ tuũ. Et alibi, Non in exercitu nec in ro- Oſee 13
bore, ſed in ſpũ meo dicit domin⁹. Itaq; auxiliũ meũ à domino, nõ particulari, ſed vniuerſali omnib⁹ Zach. 4

Gen.1 dominante, qui creauit cœlum & terram, quemadmodum in Geneſi ſcribitur, In principio fecit de- E
us cœlum & terrã. Per cœlum verò & terram hoc loco intelligenda ſunt omnia intermedia atq; vni-
uerſa in eis contenta. Præſertim autem per cœlum intelligitur cœlum empyreum, quod ſecundũ Da
maſcenum eſt continentia viſibilium & inuiſibilium. Hac igitur diuini auxilij fultus fiducia vir fide-
lis ſeipſum affatur, dicendo, ℂ(3) NON det in commotionem pedem tuum]. i. ſpiritualem tuum
profectum, cordis tui affectum, animæ tuæ ſtabilitatem non permittat deficere, diſperire, [NEQVE
dormitet]. i. per modum fatigati ſeu dormientis ſe non habeat, [QVI cuſtodit te,] id eſt, deus omni-
potẽs qui eſt omnium electorũ præcipuus cuſtos. Et ecce vir ſanctus ex interiori ſpirituſſ. inſtinctu ſe
exauditum aduertens adiecit, ℂ(4) ECCE non dormitabit] tanquam laſſus, [NEQVE dormiet] tan
quam ab exteriori exercitio ceſſans, [QVI cuſtodit] per gratiam & angelorum ſubminiſtrationem
Eſaiç 42 [ISRAEL]. i. plebem fidelium, ſeu vnumquenque fidelem. Quoniam deus electos ſuos inceſſanter
cuſtodit, gubernat & protegit: iuxta illud, Ego deus tuus docens te vtilia, gubernãs te in via qua am-
bulas. Dicuntur autem deus & angeli ſancti dormire ſeu dormitare, ſicut dicũtur iraſci & pœnitere,
videlicet ſecundum ſimilitudinem, non ſecũdum veritatem. Dicitur ergo deus dormire, dum ceſſat
Tob.3 gratioſe ſuccurrere. ℂ(5) DOMINVS cuſtodit te] in bono conſeruans, & à malo præſeruãs te in via
Gen.4 præſentis exilij. Vnde a viro ſancto dicitur, Sit dominus in itinere veſtro, & angelus eius comitetur
Pſal.135 vobiſcũ, [DOMINVS ꝓtectio tua,] id eſt, cauſa ꝓtectionis tuæ ſeu protector tuus [SVPER manum
Iud.5 dexterã tuã]. i. magis ac fortius q̃ dextera tua, quæ fortius defendere ſolet, te protegere poſsit. Pro-
pter quod ait, Ego protector tuus ſum. ℂ(6) PER diem ſol non vret te, neque luna per noctem.] F
Quemadmodum tempus ſeu dies & nox dicuntur facere, quæ in ipſis fiunt, prout in libr. Mach. ha-
betur, Videns Ionathas quia tempus eum iuuat. Sic ſol qui præeſt diei, eámque cauſat, & luna præſi-
dens nocti, aſſeruntur ea efficere quæ in die fiunt aut nocte. Et hoc modo dixit quidam Anachorita
ad alium, Infra quadragintã annos non vidit me ſol manducantẽ. Cui alter, Nec me, inquit, iraſcen-
tem. Et in lib. Iudic. Stellæ manentes in curſu & ordine ſuo aduerſum Siſaram dimicauerũt. Eſt ita-
que ſenſus, Per diem ſol non vret te. i. in die non vreris, non deſtrueris, neque peribis, neq; luna per
noctem. i. tempore nocturno non vreris, ſicut nec in die. Quem enim deus cuſtodit & protegit, nun-
quam vritur. i. nũquam ſpiritualiter conſumitur flãma libidinis, igne impietatis, ardore peccati. Sicq;
Eſa.43. ſcriptum eſt, Cùm ambulaueris in igne non combureris, & flamma non ardebit in te. Hoc cantat ec-
cleſia de ſanctis quibuſdam martyribus, qui vtiq; corporaliter cõbuſti ſunt igne, non autem ſecundũ
Act.14 ſenſum prædictum. ℂ(7) DOMINVS cuſtodit te ab omni malo] culpæ mortalis, & etiam à malo
pœnæ: non vt non patiaris, cùm per multas tribulationes oporteat nos ſaluari: ſed ne pœna animæ
tuæ noceat, imò deo ordinãte ineffabiliter proficit ei, quia per eam ſeruando patientiã, meretur vitã
æternã. Itaq; dominus cuſtodit te ô homo electe, ab omni malo: vel ſimpliciter ab omui malo, ſi nul-
lum incidis malum: vel, ab omni malo à quo cuſtodiris ſeu præſeruaris, vt ſcias donnm dei eſſe, ſi ali
quod malum euadis. [CVSTODIAT animã tuã domin9,] ne gratiã perdas, ne caro ei præualeat, ne
finaliter pereat. ℂ(8) DOMINVS cuſtodiat introitũ tuum & exitum tuum ex hoc nunc & vſque in G
ſeculum]. i. omnia opera tua interiora & exteriora: vel, introitum tuũ. i. inchoationem, dum opus bo
num aggrederis: & exitum tuũ. i. operis conſummationem, quatenus cuncta operatio tua à deo ſem-
per incipiat, & per eum cœpta finiatur. Vel, introitum tuum. i. conuerſationem tuam in hoc mundo,
per quam hunc locum peregrinationis præſentis ingrederis: & exitum tuũ, quo à corpore ſeparabe-
Iohã.10 ris, mundũ exibis. De iſto introitu & exitu ait Saluator, Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſal
uabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Ecce pſalmum iucundum & doctrinalẽ au-
diuimus, in quo nobis diuina prouidentia hilariter commendatur. Leuemus igitur oculos noſtros ad
angelos ſanctos, deuotiſsimè inuocantes ſinguli eos quibus ſpecialiter ſumus commiſsi, vt nunquam
deſinant nos propitius intueri, cuſtodire, defendere, totumque noſtrum auxiliũ conſtituamus in deo
Iob 4 dicentes illud Iob, Ecce non eſt auxilium mihi in me.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXI.

EXPOSITIO Tituli.

2.Reg.7 PORRO titulus pſalmi præſentis eſt in ſenſu & verbis idẽ cum titulo pſalmi præcedẽtis, videlicet
canticum graduum. Videtúrque ad literam pſalmus iſte loqui de ædificatione templi à Salomo- H
ne conſtructi: quod Dauid ſciens futurum, ita exorſus eſt,

PRECATIO.

Omnium exiſtentium opifex domine ſtatue pedes noſtros in atriis tuis, & ædifica Ieruſalem ſupernam in nobis: fiat nobis pax continua in uirtute tua, ut & euſdem ſemper ciuitatis bona deuoti quæramus, & te præſtante inueniamus.

ℂEXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

AETATVS ſum in his quæ dicta ſunt mihi] per reuelationẽ diuinam, & Na-
than prophetam. Et quæ ſint hæc, pandit, [IN domũ domini]. i. tẽplum à filio
3.Reg.6 meo Salomone ædificandum [IBIMVS.] Quamuis autem domum iſtam Da-
uid ingreſſus non ſit, quoniã ante eius conſtructionẽ defunctus eſt, cõnumerat
L tamen ſe alijs qui introierunt, eo modo loquendi quo aliquid dicitur fieri à cõ
munitate, quoniã fit ab aliquibus ad cõmunitatẽ ꝑtinẽtibus. Legitur autẽ qua-
2.Reg.7 liter Dauid propoſuit ædificare templum deo Iſrael, qui miſit ad eum Nathan
prophetam dicens per eum, q ipſe non ædificaret ſibi templum, ſed eius filius.
ℂ(2) STANTES erãt pedes noſtri,] id eſt, noſipſi populus dei, ſeu filij Iſrael, ſtetimus corporaliter

A [IN atrijs tuis ô Ieruſalem].i.in atrijs templi & ciuitatis. Habuit nanque templum Salomonis plura 3.Re.7
atria. Vnū, in quo ſtabant & offerebant ſacerdotes. Aliud, in quo ſtabant & exorabant homines mun
di. Tertium erat atriū immundorū. Similiter ciuitatē Ieruſalem clauſit Salomon triplici muro, ſicq;
plura atria habuit ciuitas de qua ſubditur, ❡(3) IERVSALEM] eſt [QVAE ædificatur vt ciuitas,]
id eſt, à Salomone ædificatur, vel potius in ædificijs meliotatur, tam excellenter atq; regaliter, ſicut
decet regiam ciuitatē, ſeu regni metropolim ædificari: [CVIVS participatio eius in idipſum,] id eſt,
ciuitas iſta aſſociata eſt templo. Nam in Hebræo habetur, Quæ aſſociatur ei ſimul. Vel dicitur parti-
cipatio eius in idipſum propter ciuium communionem, & pacificam conuerſationē, vel propter ędi-
ficiorum mutuam confortationem ac decorationem. ❡(4) ILLVC enim,] id eſt, ad hanc ciuitatem
& templum in ea conſtructum [ASCENDERVNT tribus,] videlicet [TRIBVS domini] .i. duode-
cim tribus Iſrael: quæ dicūtur tribus domini, quia cæteris gentibus ad idololatriā deuolutis, ipſi vnū
verum deum coluerunt, [TESTIMONIVM Iſrael].i. ſicut Iacob alio nomine Iſrael dictus teſtatus
eſt, & ſicut ei deus prædixit. Nam de ædificatione templi Iacob prophetauit, Quàm terribilis (in-
quiēs) eſt locus iſte. Non eſt hîc aliud niſi domus dei. Aſcēderunt itaque [AD confitendum nomini
domini].i. vt deum laudarent. eiúſque beneficia recognoſcerent in templo diebus ſolēnibus, ſicut in Gen.32
B lege Moſi continetur. Non enim poterant offerre ſacrificium, niſi in vno loco i. templo ædificato. 35
❡(5) QVIA illic,] videlicet in ciuitate & templo Ieruſalem [SEDERVNT ſedes.] Ponitur con- Gen.28
tinens pro contento: vt ſit ſenſus, ſedes. i. ſedentes in ſedibus iudicialibus [IN iudicio,] id eſt, vt iudi Leuit.2
carent populum. Ad reges nanque & ſummos ſacerdotes in Ieruſalem habitantes pertinebat deter-
minare cauſas dubioſas & magnas emergentes, ſicut in Deuteron. ſcriptum eſt. [SEDES ſuper do-
mum Dauid].i. ſedentes ſeu præſidentes iſti ſederunt ſuper domum Dauid: quatenus populum ſeu
familiam Dauid regis iuſtè iudicarent. Deinde inuitat Propheta alios ad orandū pro bono ſtatu Ie- Deut.16
ruſalē, ❡(6) ROGATE] ô filij Iſrael deū ea [QVAE ad pacem ſunt Ieruſalem] .i. populo habitanti
in ea, [ET abundantia] ſpiritualium, temporalium bonorum detur diuinitus [DILIGENTIBVS
te] ô Ieruſalem ciuitas dei ſummi. ❡(7) FIAT pax in virtute tua,] id eſt, in forti tua ſtructura, ne
aduerſarius te expugnet: [ET abundantia] victualiū fiat ô Ieruſalem [IN turribus tuis,] in quibus cu
ſtodes ciuitatis vigilare & arma reponere ſolent. ❡(8) PROPTER fratres meos,] id eſt, Iudæos
cognatos [ET proximos meos,] id eſt, cæteros fideles [LOQVEBAR pacem de te,] id eſt, deum in
oratione affatus ſum, deprecans eum pro pace tua. Ordinatur enim locus ſeu ciuitas ad populū, non
populus ad ciuitatem. Idcirco orandum eſt pro pace ciuitatis propter populum, non econtra. Maxi-
mè verò orandum eſt pro pace loci, quatenus cultus dei augeatur: ideo additur, ❡(9) PROPTER
C domum domini dei noſtri,] propter tēplum & cultum diuinum in eo perficiendum [QVAESIVI
orando [BONA,] id eſt, ſtatum pacificum abundantiámque bonorum [TIBI] ô Ieruſalem.

❡EXPLANATIO anagogica eiuſdem Pſalmi, & quomodo allegoricè exponi poſsit.

ANagogicum denique intellectum ſequendo loquitur Propheta de cœleſti Ieruſalem, de qua
ait Apoſtolus, Illa quæ ſurſum eſt Ieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Congruè autem Gal.4
ponitur hic tertius pſalmus gradualis poſt duos ſequentes, quoniam primus gradus aſcenſio-
nis internæ eſt exire de malis & vitijs ſeculi. Secundus implorare auxilium dei. Tertius confidere de
peruentione ad vltimum finem ſeu vitam æternam: de quo vtique gradu hic pſalmus pertractat. Lo-
quens ergo Propheta in perſona hominis præſentia cuncta paruipendentis, manſionemq́ue cœle-
ſtem præcordialiter cupientis ait, Lætatus ſum in domino ſpirituali lætitia, in his, id eſt, ex conſide-
tione horum, quæ dicta ſunt mihi à prophetis atque apoſtolis ſucceſſoribuſq́ue ipſorum, vel per re-
uelationem angelicam, ſeu inſpirationem internam. Quæ autem dicta ſint ſubdit, In domum domi-
ni, id eſt, eccleſiā triumphantem, in patriam beatorum, in regnum cœlorum ibimus, poſt huius vitæ
incolatum, cùm ab omni reatu fuerimus expurgati. Hoc dicit nobis Apoſtolus, Scimus quoniam ſi
terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem habemus ex deo, do- 2. Cor. 6
mum non manufactam æternam in cœlo. Et iterum, Ingrediemur in illam requiem nos qui credi- Heb.3
D dimus. Chriſtus quoque, Vado (inquit) parare vobis locum, & iterum veniam & aſſumam vos ad
meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis. Et iterum dominus ait, Ecce ego creo cœlos nouos & terram Iohā.14
nouam, & exultabitis & gaudebitis vſque in æternum in his quæ ego creo. Hoc autem quod dici-
tur, In domum domini ibimus, eſt verbum bonæ ſpei. Non enim certitudinaliter ſcimus hoc, niſi di Eſa.63
cantur hæc verba in perſona eccleſiæ. Denique quàm vehementer, ineffabiliter, incomparabilitér-
que gaudendum eſt nobis de hoc, quòd in hanc domum domini ſumus ituri, in qua deus ſublimis & 1. Iohá. 3
benedictus facie ad faciem ſine fine videtur, in qua inuenitur æterna ſecuritas & plena iucunditas, Mat.22
in qua erimus ſicut angeli dei, ſatiabitúrque in bonis deſiderium noſtrum. Huius domus ingreſſu
dignus non eſt, qui in carnalibus iucundatur, qui in ſenſibilibus detinetur, qui non contemplatur Luc.1
cœleſtia, qui non ſeruit deo in ſanctitate atque iuſtitia Quia vt aſſeritur, non intrabit in illam aliquid Apoc.21
coinquinatum. Signum autem & cauſa ſperandi, quòd ibimus in domum domini, eſt, quia iam ſtātes
erant pedes noſtri. i. deſideria noſtra & contemplationes noſtræ fixa & ſtabilita fuerunt in atrijs tuis Philip.3
Ieruſalem. i. in manſionibus regni cœleſtis, ita quòd conuerſatio noſtra fuit in cœlis, & omnia opera
noſtra ordinauimus ad vitam æternam, quam ſummè atque finaliter deſideramus. Hoc eſt quod ait
Apoſtolus, Acceſsiſtis ad montem Sion, & ciuitatem dei viuentis, & Ieruſalem cœleſtem & multorū
milium angelorum frequentiam, & eccleſiam primitiuorum, qui cōſcripti ſunt in cœlis. Aliqui quo- Hebr.12
que, Nos, inquit, reuelata facie gloriam domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur de 2.Co.5

claritate in claritatem. Ieruſalem iſta cœleſtis eſt, quæ ædificatur quotidie vſque ad cōſummationem E
1.Pet. 2 ſeculi ex viuis lapidibus.i.ſanctis animabus ad patriam peruenientibus, vt ciuitas ſumma atque per-
fecta, videlicet taliter qualiter decet ædificari ciuitatem regis æterni. Aedificatur enim ex precioſis,
politis, rationalibus ac ſanctis lapidibus, ſcilicet angelis atque hominibus, quomodo Paulus teſtatur
In Chriſto omnis ædificatio conſtructa creſcit in tēplum ſanctū domino, in quo & vos coędificami-
ni in habitaculum dei in ſpiritu ſancto. Ciuitas autem dicitur quaſi ciuium vnitas. Tanto igitur cœ-
Ephe. 2 leſtis Ieruſalem verius ciuitas appellatur, q̄ aliqua manſio viæ, quanto cœleſtium ciuium maior con-
cordia eſt, q̄ aliquorum in via. Cuius participatio eius in idipſum, hoc eſt, omnes ciues huius ciuita-
tis idē bonum participāt, quoniā eodem ſummo bono omnes fruuntur. Magis tamen & minus, ſecun
dum ꝙ magis ac minus dilexerunt. Deus ergo eſt idipſum eius.i.inuariabile indiuiſumq́; bonum ſu-
pernæ Ieruſalem: cuius participatio, hoc eſt, fruitio, beatitudo, deificatio, qua diuinā bonitatē parti-
Iohā.17 cipat, eſt vniformis & ſempiterna: quēadmodum ſcriptum eſt, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te
1.Iohā.3 verum deum. Et iterum, Similes ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Vel, cuius participatio eius
in idipſum.i. bonū omnium eſt bonum ſingulorum, & econuerſo in ciuitate cœleſti. Cùm enim amor
ſit ſui diffuſiuus & cōmunicatiuus, ſicut in patria eſt perfectiſsimus mutuus amor omnium beatorū:
ſic ibi eſt pleniſsima cōmunio beatitudinis ſingulorū. Nam de felicitate vnius alius gaudet ſicut de
propria, imo ſinguli ſingulis cōgratulantur, & ſuperiores inferioribus tradunt de perfectionibus ſibi F
diuinitus datis, ſecundū magnum Dionyſium. Hæc aūt nulli ciuitati terrenæ propriè competunt. Il-
luc enim, hoc eſt, ad ſupernā Ieruſalem aſcenderunt, quantum ad animā: tribus, non qualeſcunq;, ſed
tribus domini.i. populus ex deo per gratiā natus, videlicet omnes electi iam defuncti, & ab omni ma
Mat. 28 cula depurati. Multi enim eorū ſimul cum Chriſto aſcenderunt, & alij interim ſunt ſecuti. Præceſſe-
Hebr.12 rúntq; nos vt præparēt nobis locū, vt orent pro nobis, vt eorū imitemur veſtigia: ꝑut monet Apoſt.
Ideo & nos tantā habentes impoſitam nobis nubem teſtium, depenētes omne pondus & circūſtans
nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitū nobis certamen. Teſtimonium Iſrael, hoc eſt,
aſcenſus iſte eſt teſtimonium Iſrael.i. populi fidelis deum contemplantis. Nam huic populo deus te-
Gen.13 ſtatus eſt, ꝙ aſcenderent ad domū ſuam cæleſtem. Imo Iacob ſicut & Abrahæ ꝓmiſit hoc deus. Ad
Apoc. 4 confitendum nomini domini, confeſsione laudis æternæ: quemadmodum in Apoc. legitur, Requiē
non habebant die ac nocte, dicentes, Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus omnipotens. Quia illic
hoc eſt, in ciuitate cœleſti ſederunt, ſedēt, atque ſedebunt ſedes.i. ſancti apoſtoli & apoſtolici viri, in
Sap.7 quibus deus per gratiam requieſcit. Nam & anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ increatę, quę deus eſt: ſe-
des in iudicio, hoc eſt, iſti ſedent in regno cœleſti cum Chriſto, vt in die iudicij iudicent cum Chri-
Mat.19 ſto, quemadmodum ipſe in Euangelio ait, Vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filius G
hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper duodecim thronos, iudicātes duodecim tribus
Sap.3 Iſrael. Vnde alibi dicitur, Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Sedes ſuper domum Da-
uid, hoc eſt, ſuper populum Chriſti, cui prælati ſunt & iudices conſtituti. Denique ſolus Chriſtus iu
dicabit proferendo ſententiam. Trinitas verò ſuperbenedicta iudicabit per authoritatem. Sancti ve
rò & apoſtolici viri, qui propter Chriſti amorem omnia reliquerunt, & ſeipſos abnegauerunt, iudi-
cabunt per approbationem & aſſeſsionem. Cùm ergo ſit tanta beatitudo ciuitatis ſupernæ, ô vniuer
ſi fideles, Rogate quę ad pacem ſunt Ieruſalem, id eſt, deum inuocate pro his bonis, videlicet pro do
nis ſpiritus ſancti, per quæ mereamini ad cœleſtis Ieruſalē pacem perduci. Móxque conuertens Pro-
pheta ſermonem ad triumphantem eccleſiam ait, Et abundantia diuinorum chariſmatum ſeu ſpiri-
tualium gratiarum detur diuinitus per tuam interceſsionem, diligentibus te, id eſt, nobis viatoribus
1.Pet.4 qui ad tuam ſocietatem perduci optamus. Verùm quoniam Petrus in ſua Canonica ait, vt quilibet ſi
cut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtraret: idcirco ꝓpter fratres meos & proximos me-
os loquebar pacem de te, id eſt, felicitatem & gaudia tua ô ſuperna Ieruſalem alijs prædicaui, quate-
nus fratres & proximos meos, id eſt, fideles atque propinquos erudirem, tuo amore accenderem, at-
que ad tuam vnionem ſaluificam, ſeu vitam æternam adducere poſſem. Propter domum domini dei
noſtri, id eſt, vt eccleſiam militantem hoc modo ædificarem, quæſiui bona tibi, id eſt, ad honorem &
gloriam tuam, hoc eſt, orando & prædicando quæſiui ſpiritualia bona viatoribus ad gloriam beato- H
rum, videlicet vt ipſi amplius iucundentur, quantum ad præmium accidentale, peruenientibus via-
toribus ad eorum conſortium. Vel, quæſiui bona tibi, eccleſiæ triumphanti laborando pro viribus,
vt impleatur numerus electorum, & ædificentur muri tui per complementum.

¶ EXPOSITIO allegorica eiuſdem Pſalmi.

PRæterea quia per Ieruſalem allegoricè ſignificatur eccleſia militās, ideo poteſt hic pſalmus de
eccleſia militanti exponi. Sicq; loquēs Propheta in perſona populi Gentilis ait, Lętatus ſum in
his quæ dicta ſunt mihi, ab apoſtolis.ſ. ꝙ in domū domini.i. in eccleſiā Chriſti ibimus, ita ꝙ p-
Act.13 tinebimus ad ſocietatē ac numerū Chriſtianorū. Hoc eſt quod in Act recitatur: cū enim Paulus Iu-
dæis blaſphemātibus reſpōdiſſet, Vobis oportebat primū loqui verbū dei: ſed quoniā repuliſtis illud,
Eſa.42 & indignos vos iudicaſtis æternę vitę, ecce cōuertimur ad Gētes. Sic.n. ꝑcepit nobis domin⁹, Poſui
Eſaię 29 te in lucē gentiū, vt ſis ſalus mea vſq; in extremū terræ: quæ ſunt verba dei de Chriſto loquentis per
Eſaiā, ſubiūgitur, Audiētes aūt Gentes gauiſę ſunt, & glorificauerūt verbū domini, videlicet qa re-
probatis Iudæis ipſi illuminandi eſſent à Chriſto. Stantes erant, hoc eſt, erunt. Sępe enim Prophetæ
loquuntur de futuro per modū præteriti propter certitudinē prophetiæ, pedes noſtri corporales &
ſpūales in atrijs tuis Ieruſalē.i. in locis eccleſię. Atria enim dicūtur introitus, ſeu loca p quę in domū
intratur. Vnde ſpūalia atria ſunt fides, ſpes, charitas, per quas itur ad vnitatem eccleſiæ, cultúmque

A diuinum. In ſpiritualibus itaque atrijs ſtāt pedes ſpirituales, videlicet boni effectus & ſanctę cogita-
tiones, quibus ad deum graditur anima: in corporalibus verò atrijs ſtāt corporis pedes. Hieruſalem,
hoc eſt, eccleſia militans eſt, quę ædificatur ex Chriſtifidelibus tanquam ex viuis lapidibus, vt ciuitas 1.Pet.2.
dei, quoniam ipſa eſt ciuitas Saluatoris: cuius participatio eius in idipſum .i. bona ſpiritualia ciuitatis
huius quodammodo extant cõmunia, quoniã vnus fideliũ alij impartitur quod ipſe recepit: imò alte-
ri cupit prouidere atque ſuccurrere tanquã ſibijpſi: quẽadmodum ait Apoſt. Non quæro quod mihi
vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Et alibi, Non quæ ſua ſunt ſinguli quærẽtes, ſed quæ aliorũ. 1.Cor.10
Et quid mirum ſi participatio eccleſiæ eſt in idipſum, cum affirmet Apoſt. Omnes vos vnum eſtis in Ibidem.
Chriſto Ieſu? Illuc enim, hoc eſt, ad eccleſiam militantem aſcenderũt tribus, tribus domini, id eſt, fa- Galat.3
milię atque progenies electorũ ad fidem & gratiã, ſcilicet Chriſtiani, de quibus in Act. dicitur, Credi-
derunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam. Nam & ad eccleſiam materialem Chriſtiani Act.13
corporali motu conueniunt. Ad eccleſiam autẽ ſpiritualem, id eſt, congregationem fideliũ ſeu eccle-
ſiaſticam vnitatem conueniunt affectu, fide & opere, idem credendo, idem ſperando, idem amando
eademque præcepta ſeruando. Quia illic ſederunt ſedes in iudicio. In eccleſia nanque cõſtituti ſunt
iudices, tam ſpirituales quàm ſeculares: & iſti ſunt ſedes .i. in ſede ſedentes ſuper domũ Dauid, id eſt,
præſidentes populo Chriſti, qui ſignificatur per Dauid. Rogate, ò ſancti in patria, & ò omnes deuo-
ti in via quæ ad pacem ſunt Hieruſalem, id eſt, illa veſtris precibus procurate eccleſiæ, quæ ſunt pro
ſpirituali pace & ſtatu pacifico eius. Hoc enim orauit Apoſt. Obſecro (inquiẽs) fieri orationes pro o-
B mnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam & trãquil- 1.Tim.2
lam vitam agamus in omni pietate, & abundantia gratiæ & virtutum ſit ò eccleſia diligentibus te, id
eſt, vniuerſis qui zelum pium & amoroſum habẽt pro bono ſtatu ac ſpirituali profectu totius eccle-
ſiæ militantis: qualis extitit Paulus, quem ſolicitudo omnium eccleſiarũ afflixit. Propter fratres meos
& proximos meos, hoc eſt, propter ſalutem & informationem fratrum ac proximorum meorum, lo- 2.Cor.11
quebar in oratione mea ad deum bona de te, rogando deum vt bona ſpiritualia tibi cõferret. Propter
domum domini dei noſtri, hoc eſt, vt eccleſia Chriſti modo proficeret in gratia, & poſtmodum eſſet
in gloria: quæſiui bona tibi, id eſt, dona dei tibi acquirere laboraui ò eccleſia Chriſti nũc militans. ac
ſi dicat, Propter tuam ſalutem, non propter meam commoditatẽ ſtudui tibi auxiliari. Ecce pſalmum
ſpirituali hilaritate perfuſum, animámque deuotam ſpiritualiter lætificantem audiuimus, quem decet
nos cum præcordiali gaudio decantare, nec primum pſalmi huius verſiculum ſine charitatis feruore
ac ſpiritualis iucunditatis exceſſu depromere. Et quia ad hanc cæleſtem Hieruſalem in qua eſt ineffa-
bilis concordia charitasq; pleniſſima nemo pertingit, niſi charitatis & pacis amator & obſeruator, co
nemur in vera dei ac proximi dilectione viuere atque proficere, perpendentes & adimplentes illud
beatiſſimi Apoſt. Obſecro vos in domino, vt digne ambuletis deo, vocatione qua vocati eſtis, cũ o- Ephe.4
C mni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſupportantes inuicẽ in charitate, ſoliciti ſeruare vni-
tatem ſpiritus in vinculo pacis. Sic itaque cõuerſantes in militanti eccleſia, digni habebuntur ingre-
di eccleſiam triumphantem cæleſtẽ Hieruſalem, quoniam vitam ciuium eius imitantur in terra. Hanc
enim ciuitatem ſupernam eleganter deſcribens Eſaias in dei perſona ait, Ponam viſionem tuam pa-
cem, & præpoſitos tuos iuſtitiam, occupabit ſalus muros tuos. Non erit tibi amplius ſol ad lucẽdum Eſaiæ 60
per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te, ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternam, & deus tuus
in gloriam tuam, populus autem tuus omnes iuſti. Ecce quàm appetẽda decoráque ciuitas, ad quam
duobus pedibus charitatis, videlicet dei & proximi itur & peruenitur. Spiritualium etenim greſſuum
pedem mouet dilectio, quæ etiam intrat vbi ſcientia foris ſtat, ſicut venerabilis Hugo teſtatur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXII.

EXPOSITIO TITVLI.

IN ſuper titulus pſalmi iam declarandi eſt, Canticum graduum, cuius intellectus liquet ex dictis. In
hoc autem quarto pſalmo graduali agitur de quarto gradu ſpiritualis aſcenſionis, qui eſt inter om-
nes aduerſitates atque anguſtias inconcuſſam habere fiduciam de miſeratione diuina, ſicut Iob ait, Iob 13.
Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſperabo. Loquẽs ergo Propheta in perſona hominis grauiter tribulati,
D & tamen de domino immobiliter confidentis, ait,

PRECATIO.

*Nos tui ſerui oculos noſtros ad te leuamus, qui habitas in cæleſtibus, domine deus noſtri miſerere, & de op-
probrio & æterna ſuperborum eripe deſpectione.*

EXPOSITIO pſalmi.

AD TE leuaui] credendo, ſperando, amando, contemplando, patienter feren-
do, fideliter operãdo [OCVLOS meos] præſertim intellectuales & etiã cor-
porales, quemadmodum Hieremias ait, Leuemus corda noſtra cum manibus Thren.3.
ad dominũ in cælos [QVI habitas in cælis] materialibus & immaterialibus.
Deus enim æternus & incircunſcriptus in nullo ente creato habitat, ita quòd
includatur aut comprehendatur ſeu limitetur. In omnibus tamen eſt per eſ-
ſentiam, præſentiam atque potentiam: ibi verò pręcipue eſſe & habitare cen-
ſetur, vbi gratioſius & euidentius operatur. Idcirco in angelis ſanctis homini-
buſque deuotis, qui ſunt cæli ſpirituales, ſpecialiter eſſe & habitare aſſeritur. In cælis quoque, & præ-

ſertim in cęlo empyreo eſt & habitat deus, quoniam ibi videtur ſicuti eſt. Veruntamen quoniam o- E
mnes beati in cælo materiali habitant, & nunc per hoc quod dicitur, qui habitas in cælis, intelligitur
deus, videtur de immaterialibus cælis loqui, quia in illis deo habitare eſt proprium. ¶(2) ECCE ſi-
cut oculi ſeruorum] ſunt [IN manibus] id eſt, poteſtate & voluntate [DOMINORVM ſuorum,] ita ꝙ
diriguntur ad eos poſtulando veniam ſi offenderunt, vel præmium ſi laborauerunt, vel informatio-
nem ſi ignorent quid agere debeant. ¶(5) SICVT oculi ancillæ] ſunt [IN manibus dominę ſuę] ſe-
cundum modum iam dictum: [ITA oculi noſtri] dirigũtur [AD dominum deum noſtrum] auxilium,
indulgentiam, gratiámque precantes [DONEC miſereatur noſtri] faciendo quod poſtulamus, vel cer-
te dando quod ipſe nouit nobis eſſe vtilius. Et quia tam diu indigemus miſericordia dei, quãdiu ver-
Matt.1. ſamur in ſeculo iſto, ideo quam diu hic viuimus debemus indeſinenter oculos noſtros ad deum diri-
gere, præcipue tamen dum grauiter tentamur ſiue affligimur. Sciẽdum quoque ꝙ hoc loco vox iſta,
donec, eſt affirmatiua & incluſiua omnium temporum, ſicut habetur de Ioſeph, Non cognouit eam
(puta Mariam) donec peperit filium ſuum primogenitum. Non enim ſic dicuntur oculi noſtri ad do-
minum dirigi, donec miſereatur noſtri, quaſi cum miſertus fuerit noſtri non amplius dirigentur ad
eum. ¶(4) MISERERE noſtri domine] mala culpæ & pœnę tollendo, [MISERERE noſtri]
gratiam & gloriam conferendo, [QVIA multum repleti ſumus deſpectione,] id eſt, ab iniquis mul-
Iob.12 tum deſpecti ſumus. Deridetur enim iuſti ſimplicitas, ſicut Iob ait. Et Paulus, Nos (inquit) ſtulti pro-
1, Cor.4 pter Chriſtum. Electi nanque à reprobis contemnuntur, religioſi à ſecularibus, humiles à ſuperbis, F
egeni à diuitib⁹: ideo ſubditur, ¶(5) QVIA multũ repleta eſt anima noſtra] miſerijs varijs, in tantũ vt
facta ſit [OPPROBRIVM abundantibus,] id eſt, diuitibus, [ET deſpectio ſuperbis.] Pſalmus iſte in-
ſtruit nos oculum cordis ad deum in omni neceſsitate erigere, neque recedere donec miſericordiam
Luc.18 conſequamur. Oportet enim ſemper orare & non deficere. Præterea ad iſtam fiducialem ſanctámq;
Iohan. 7 eleuationem inducit nos Chriſtus ſuo exemplo, de quo ſcriptum eſt, Subleuatis Ieſus oculis in cælum
Iohan.11. dixit, Pater venit hora, clarifica filium tuum. Et iterũ, Ieſus eleuatis ſurſum oculis dixit, Pater gratias
ago tibi. Ad quid enim eleuatio corporalium oculorũ ſibi neceſſaria fuit, cuius interior oculus deum
inceſſanter per ſpeciem vidit, & cuius voluntas in diuino amore ſemper ęqualiter arſit? Non ergo ob
aliud fecit hæc, niſi vt nos eadem faciamus. Fecit autem ideo, vt oſtẽderet ſe omnia à patre habere, ſed
& hoc fecit quatenus nos iugiter fateamur à deo eſſe quicqd in nobis boni extiterit: iuxta illud, Non
Iohan.3 poteſt homo accipere quicquam, niſi datum fuerit ei de cælo.

COMMMENTARIVS IN PSAL. CXXIII.

EXPOSITIO TITVLI.

HVius inſuper pſalmi titulus idem eſt cum titulo pſalmi præcedentis. Quamuis autem pſalmus G
iſte conuenientiſsime exponitur in perſona martyrum iam cum Chriſto triumphantium, ſeu
Act.14. aliorũ beatorũ in patria, qui per multas tribulationes ingreſsi ſunt regnũ cælorũ: poteſt tamen
viatoribus cõuenire, qui à tentationibus, paſsionibus perſecutionibusq; diuinitus liberati, gra-
tias referũt de ſua euaſione. Et rite ponitur pſalmus hic quintus in ordine pſalmorũ gradualiũ. Tra-
ctat enim de quinto gradu ſpiritualis aſcenſionis, qui eſt non proprijs viribus, ſed gratiæ dei ſuam li-
Iudic.7. berationem aſcribere. Vnde dominus in lib. Iud. ait, Ne glorietur contra me Iſrael, & dicat, Meis vi-
ribus liberatus ſum. Loquens ergo Propheta de homine ſeu populo à multis tentationibus atque pe-
riculis liberato, ait,

PRECATIO.

Torrentem uitiorum domine fac animam noſtram pertranſire, ut tua fortitudine laqueo diabolicæ fraudis contrito, tuo in perpetuum liberemur adiutorio.

¶EXPOSITIO PSALMI.

NISI quia dominus erat in nobis, dicat nũc Iſrael,] id eſt, populus fidelis deum
fideliter ſpeculans, profiteatur iam corde deuoto ac grato, quòd niſi deus gra-
tioſe fuiſſet nobiſcũ. Quod iteratur pro maiori certitudine, pro ampliori gra-
titudine, pro exhortatione feruentiore, dum ſubditur, [NISI quia dominus e- H
rat in nobis,] hoc eſt, per gratiam ſuæ defenſionis nos protexiſſet. ¶(2) CVM
exurgerent homines] infideles, hæretici, tyrãni, maligni [IN nos,] hoc eſt, con
tra nos, mala pœnalia nobis inferentes, noſque ad mala culpæ inducere ſata-
gentes, [FORTE viuos deglutiſſent nos,] hoc eſt, ita nos occidiſſent, ſicut oc-
ciditur quod à beſtia viuum glutitur. Proprie autem conuenit vox iſta ſanctis martyribus, quia tyran-
ni conati ſunt eos ad idololatriam, ſeu Chriſti negationem inducere: quo facto abſorpta eſſet anima
eorum, non caro: & ita viui abſorpti fuiſſent. Nam viuentes in corpore, mortui fuiſſent in anima, ha-
bentéſque vitam naturæ, perdidiſſent vitam gratiæ & gloriæ. ¶(3) CVM iraſceretur furor eorum in
nos, forſitan aquæ] tribulationum, hoc eſt, vehementes perſecutiones [ABSORBVISSENT nos,]
id eſt, præualuiſſent contra nos, ita ꝙ mortui fuiſſemus morte peccati, conſentiendo malignis, vel per
impatientiam ſuperati. Niſi enim deus patientiam atque conſtantiam daret, quis in tantis tribulatio-
Deut.18 nibus inconcuſſus perſiſteret? Vnde Moſes loquitur, Ne dicas in corde tuo fortitudo mea & robur ma-
nus meæ hæc omnia mihi præſtiterunt: ſed recordare domini dei tui, quòd ipſe vires tibi præbuerit.
Eſaiæ 8 Significatur autẽ per aquam tribulatio magna: iuxta illud, Adducet ſuper eos aquas multas & fortes,
Tren.3. regem Aſſyriorum. Et alibi, Inundauerunt aquæ ſuper caput meum. Dixi, perij.

A ¶(4) TORRENTEM,] hoc eſt, copioſam & magnam tribulationem & tentationẽ [PERTRANSIVIT anima noſtra] æquanimiter ſuſtinendo aduerſa, neq; cõſentiens ſuggeſtioni peruerſæ, [FORSITAN pertrãſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem].i. niſi dominus ſuccurriſſet, ſupra vires grauati atq; tentati eſſemus, & cõpulſa fuiſſet anima noſtra pertranſire.i. pati aquã intolerabilẽ.i. pſecutionem, cui reſiſtere nullatenus potuiſſet. Sed fidelis dominus qui non eſt paſſus nos tentari ſupra id 1.Cor.10
quod ferre potuimus: imo fecit cum tẽtatione ꝓuentũ, dando nobis gloriã pro tormento. Nequaq̃
etenim poſſet homo inuiſibilibus hoſtibus ſuis reſiſtere, niſi angelus ſanctus ſuccurreret, & deus per
ſeipſum ſeu per angelum opem impenderet. Nam de poteſtate diaboli ſcriptum eſt, Non eſt ſuper Iob 41
terram poteſtas quæ comparatur ei. Sunt enim incomparabiliter aſtutiores, agiliores, expertioresq;
nobis: idcirco ¶(5) BENEDICTVS dominus,] hoc eſt, ab omnibus benedicatur, laudetur, & æternaliter benedictus exiſtat, [QVI non dedit nos] effectiuè vel permiſſiuè [IN captionem dentibus,]
id eſt, crudelitati ac malignitati [EORVM].i. inuiſibilium viſibiliúmque inimicorũ.i. qui non permiſit nos capi ſeu vinci ab hoſtibus, quantũ ad animam, quamuis corporaliter ab eis victi, afflicti, occiſiue ſimus. ¶(6) ANIMA noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium,] hoc eſt, quemadmodum paſſer euadit rete ſibi extenſum ne capiatur: ſic anima noſtra per gratiã dei erepta eſt de impugnatione inimicorũ ſuæ ſalutis, videlicet hominũ impiorũ ac dæmonũ, qui vocãtur venãtes, quoniã
animã inſequuntur vt canes, quatenus eã occidant, fallant, vinculo miſeræ ſeruitutis ligẽt, & poteſtati diaboli ſubdant. Quod enim non ſolum dæmon, ſed etiam homo malignus dicatur hoc modo ve- Mich.7.
nator, liquet ex eo quod ſcriptum eſt, Vir fratrem ſuum venatur ad mortem. Et de indignis paſtori- Oſee 4
B bus ab Oſee inducitur, Ad iniquitatem ſubleuabũt animas eorum. Laqueus verò vocatur omne quo Oſee 5
anima ad peccandum inducitur, vel poteſtati dęmonis ſubiecta efficitur. Vnde in Oſee habetur. Attendite hoc ſacerdotes, quoniã laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expãſum ſup montẽ Tha
bor. Similiter laqueus diaboli ſpecies meretricis. & de auaritia ait Apoſt. Qui volunt diuites fieri, in- 1.Tim.1
cidunt in tentationem & laqueũ diaboli. Porrò ꝙ omnia vitia dici poſſint laquei dæmonis, patet per 2.Tim.2
illud Apoſt. Det deus illi pœnitentiam ad cognoſcendum veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis
à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Laqueus ergo venantium eſt omnis tẽtatio, omnis carnis voluptas, omnis inordinata lætitia. ¶(7) LAQVEVS contritus eſt].i. dæmon ſuperatus eſt, peccato conſenſus negatus eſt, aduerſitas nocere non potuit, [ET nos liberati ſumus] à laqueis præinductis. Iſtud in hac vita perfecte cantare non poſſumus, quoniã tentatio durat vſque in finem, imò interdum in fine vitæ durius inſtat. Quando ergo cantabimus iſtud perfectè, niſi in vita futura? quan- 1.Co.15
do dicemus mente iucunda illud Apoſt. Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? Poſſumus tamen iſtud in hac vita aliquo modo cantare, quando videlicet tẽtationi alicui præualemus, aut Ibidem.
quæcunq; aduerſa deo auxiliante euadimus. Nam & Apoſt. dicit, Deo gratias qui dedit nobis victo- Rom.16
C riam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et de contritione diaboli eiúſq; laqueis ait, Dominus
conteret ſatanam ſub pedibus veſtris velociter. ¶(8) ADIVTORIVM noſtrum] conſiſtit [IN no- Eſai. 26
mine domini,] hoc eſt, in poteſtate creatoris, non in viribus noſtris, quoniã ſcriptũ eſt, Domine oĩa
opera noſtra operatus es in nobis, & tantũ in te recordemur nominis tui. In domino itaq; ſitum eſt
adiutoriũ noſtrũ, [QVI fecit cœlũ & terrã.] Docet nos pſalmus præſens omnẽ triũphum, profectum
& gratiã deo cum vera humilitate aſcribere, diuina beneficia deuotè recolere, atq; de eis domino gratias immolare. Poſtremò ſecundũ Hugonẽ dęmones inuadũt homines per ſuggeſtionem, tãgunt per
malam cogitationem, mordent per prauam delectationem, maſticant per deliberationem, tranſglutiunt per conſenſum, traijciunt in ſtomachum per operationẽ, decoquunt per conſuetudinẽ, & egerunt in mortem per damnationem. His autem gradibus deſcenditur in infernum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXIIII.

EXPOSITIO TITVLI.

EST autem titulus pſalmi nunc declarandi, Canticum graduum. Eſt enim hic pſalmus inter pſalmos graduales ſextus. agitque de ſexto ſpiritualis aſcẽſionis gradu, qui eſt immobilis quædam in deo fiducia, ex præteritis beneficijs roborata. Quanto enim quis frequentius pietatem gratiam dei circa ſe experitur, tanto eius fiducia in deo certius ſtabilitur, & ita ex perceptione præ-
D ſentium munerum certa fit expectatio futurorum. Ait itaque ſanctus Propheta,

PRECATIO.

Mons Chriſte fortitudinis tuis nos quæſumus ubique tuere præſidiis, eſto in circuitu populi tui, & non derelinquas uirgam peccatorũ dominari ſuper ſortem famulãtium tibi, bene fac nobis, & indulge tempora proſperitatis & pacis.

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

QVI confidunt in domino,] non in rebus creatis, caducis & vanis: tales erũt &
ſunt [SICVT mons Sion] ſiue per montem Sion intelligitur mons ille terre-
nus, in quo templum Salomonis erat conſtructum, ſiue homo ſpeculatiuus, qui
alios per gratiam contemplationis tranſcendit (nam ſicut mons ille terrenus 3.Reg.
erat immobilis, vel quia nullo modo, vel quia difficulter mobilis erat) ſic confi 6.7
dentes in domino, aut nullo modo, aut difficulter mouentur à rectitudine fidei
atq; iuſtitia vitæ. Iterũ ſicut vir cõtemplatiuus, qui eſt mõs ſpeculationis in do-
mino ſtabilitur per gratiã: ſic qui cõfidunt in domino, in eo roborãtur per ſpei

Eſa. 40 certiſsimam longanimitatē. Vnde ait ſcriptura, Qui ſperant in domino mutabunt fortitudinem, aſſu E
Prou. 18 ment pennas vt aquilæ, ambulabunt & non deficiēt. Et iterum, Turris fortiſsima nomen domini, ad
ipſum currit iuſtus & ſaluabitur. [NON mouebitur in æternum qui habitat in Ieruſalem.] Ieruſalem
illa terrena, quæ erat ciuitas in Iudæa, ſæpe mota atque deſtructa eſt. Bis enim totaliter eſt deſtructa,
4. Re. 25 videlicet ſemel à rege Babylonis, & ſemel à Tito principe Romanorum. Frequenter quoque partim
deſtructa eſt, ſed & habitatores ipſius ſępe vaſtati ſunt. Non ergo de illa Ieruſalem loquitur iam Pro-
pheta, ſed de cœleſti Ieruſalē, cuius habitatores confirmati ſunt in bono & ſtatu beato, ita vt amplius
nequeat cōmoueri. Poteſt quoq; exponi de militanti eccleſia, quæ per Ieruſalē deſignatur, vt ſit ſen-
ſus, Non mouebitur in æternū à fide catholica, à vita fideli, à gratia quàm diu in præſenti ſeculo de-
git, qui habitat in Ieruſalē. i. in militanti eccleſia per fidē charitate & gratia adornatam. Non ꝙ talis
nunquā poſsit peccare, vel ꝙ omnis in eccleſia taliter habitans ſit electus, æternaliterque ſeruandus:
ſed hoc dicitur ad inſinuandū quid conueniat habitatori ac filio eccleſiæ, ſeu homini iuſto, inquantū
huiuſmodi. Quandiu enim manet mēbrum & filius eccleſiæ, à Chriſto defenditur, ſed non cōfirma-
tur in bono de lege communi, niſi huius viæ curſu finito, vel potius in termino eius. Nihilominus ex
gratia ſpeciali aliqui ſancti auſi fuerunt aſſerere in hac vita ſe nunquā mouēdos à ſtatu ſalutis, quem-
Iob 27 admodum S. Iob ait, Donec deficiam non recedam ab innocentia mea. Et Paulus, Certus ſum ꝙ ne-
Rom. 8 que mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque creatura aliqua poterit nos ſeparare à
charitate dei. Huius verò ſtabilitatis cauſa ſubiungitur, ℂ (2) MONTES in circuitu eius,] hoc eſt,
beati in patria, ſcilicet angeli ſancti & homines iam ſaluati ſunt in circuitu eius. i. in gyro cœleſtis Ie F
ruſalem, ideo ciuitas illa turbari non poteſt. Vel ſic, Montes, id eſt, angeli dei, qui propter naturæ &
gratiæ excellentiam montes vocantur, ſunt in circuitu eius. i. militātis eccleſiæ, tanquam ad cuſtodiā
hominū ordinati ac miſsi: ſed ne quis hoc ſufficere putet, vel in illis finaliter ſperet, adiungitur, [ET
Iohā. 14 dominus in circuitu populi ſui,] quemadmodum in Euāgelio ait, Non relinquam vos orphanos. Et,
Matt. 28 Ego vobiſcum ſum cunctis diebus vſq; ad conſummationē ſeculi. Propterea ſequitur, [EX hoc nunc
Pſal. 6 & vſque in ſeculum.] Superius dictum eſt domino, Synagoga populorum circundabit te: quod illic
expoſitū eſt: nunc dicitur, dominus in circuitu populi ſui, quod magis ꝓpriè dicitur q̄ illud. Propriè
nāq; nihil eſſe poteſt in circuitu immēſi, & incircūſcriptibilis dei, ſed deus æternus ac infinitus vni-
uerſa includit, omnia continet, ambit, conſeruat, ſuóſq; electos gratioſe defendit. ℂ (3) QVIA non
relinquet dominus] finaliter [VIRGAM peccatorū,] hoc eſt, poteſtatē, perſecutionem, tyrannidem
reproborum [SVPER ſortem]. i. partem [IVSTORVM] ſeu ſuper iuſtos, qui ſunt portio atque hæ-
Pſal. 15 reditas dei. Et hoc ideo, [VT non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas]. i. ne ipſi ſuperentur &
peccent. Quamuis deus ad tempus relinquat electos à peruerſis affligi vt purgentur, & gloriam me-
reantur, non tamen relinquit eos finaliter, ſed ſaluat æternaliter. Denique dum videt eos ſupra vires
tentari ac tribulari, & caſui appropinquare, mox ſubuenit, & cum tentatione diſpenſat, ne iuſti ini-
quitatem incurrant. ℂ (4) BENEFAC domine bonis] in opere, [ET rectis corde,] hoc eſt, in in- G
tentione, dando eis gratiæ incrementa in via, & beatitudinis largitatem in patria. Recti corde ſunt,
quorum affectio deo atque iuſtitiæ conſonat, quorum oculus ſimplex eſt, quorum intentio tendit in
deum. ℂ (5) DECLINANTES autem] à bono & via iuſta, [IN obligationes]. i. ad peccata, homi-
nem ad pœnam obligantia [ADDVCET dominus] in die iudicij ad ſiniſtram, & poſtea vel etiā an-
te in infernum, [CVM operantibus iniquitatem]. i. cum dæmonibus, quorum ſuperbia aſcendit ſem-
per, qui à principio peccant, qui cùm cecidiſſent, non adiecerunt vt reſurgerēt, ſed in malo obſtinati
Eſa. 41 māſerunt. Hoc eſt quod apud Euang. inducitur, Tunc dicet rex his qui à ſiniſtris erunt, Ite maledicti
Matt. 25 in ignē æternū, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Et dominus alio loco ait iniuſtis, Citò veloci-
Iohel 3 ter reddā viciſsitudinē ſuper caput veſtrū. Et ſcriptum eſt, Ecce dies veniet ſuccenſa quaſi ignis, &
Mala. 3 erūt omnes ſupbi, & omnes facientes impietatem ſtipula, & inflammabit eos dies veniens. [PAX] ve
Luc. 2 ra ſit [SVPER Iſrael]. i. populum fidelem: quemadmodum angeli cecinerūt, Gloria in altiſsimis deo,
& in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et Chriſtus ait, Pacem relinquo vobis, pacem meam do
Iohā. 14 vobis: quam vtique pacem optauit Eſaias dicens, Domine dabis pacem nobis. Ecce pſalmum com-
Eſa. 26 pendioſum & verè fructuoſiſsimum, lætum, & nimis ſententioſum audiuimus, in cuius exordio edo-
Iere. 17 cemur quàm beatum ſit in deo confidere. Vnde & Ieremias teſtatur, Benedictus vir qui confidit in
Prou. 3 domino. Et Salomon, Habe, inquit, fiduciam in domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ H
tuæ. Docet quoque nos pſalmus iſte, quàm potentes ſint defenſores eccleſiæ, ſcilicet angeli montes
vocati, qui in circuitu Chriſtianorum ſunt diſcurrentes, uelut apes negotioſæ, vt noſtræ ſaluti pro-
uideant, dæmones coercendo, bona ſuggerendo, noſtro profectui congaudendo, pro nobis orando,
Eſa. 62. gratiam reportando. Vnde dominus per Eſaiam conteſtatur, Super muros tuos Ieruſalem conſtitui
cuſtodes, tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Promittit inſuper nobis hic pſalmus, ꝙ
dominus non relinquet virgam impiorum ſuper ſortem iuſtorum, quatenus in omni afflictione hu-
iuſmodi confidamus nos tandem diuinitus eruendos, interímq; patientiā veram ſeruemus: quia qui
Mat. 10 perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit, ſicut Saluator diſſeruit.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXV.

EXPOSITIO Tituli.

HVius quoq; pſalmi titulus eſt, Cāticum graduū. Quoniā pſalmus iſte ſpiritualiter explanatꝰ, tra-
ctat de ſeptimo gradu ſpūalis aſcēſionis ad deum, qui gradus cōſiſtit in exultatione & gratiarum

A actione, de ſpirituali liberatione à vinculis peccatorum & ſeruitute diaboli. Veruntamen ſicut ex litera patere poteſt, Pſalmus iſte ad literam ſcriptus eſt de reditu Iudæorum a captiuitate Babylonis, in qua ſeptuaginta annis fuerunt: quemadmodũ Ieremias prędixit. Et eſt pſalmus pręſens gratiarum actio, & gaudium de liberatione captiuitatis tam longę. Breuiter ergo tangenda eſt expoſitio literalis. Vnde Propheta loquens in perſona populi de captiuitate hac redeuntis ait, Iere.25

PRECATIO.

Expurga nos domine à peccatis, ædifica tibi in nobis domum manſionis, ut tu in nobis & nos in te manentes, cum dederis nobis ſomnum mortis, cum dilectis tuis ſimus hæredes regni cæleſtis.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

IN conuertendo dominus captiuitatẽ Sion,] hoc eſt, dum dominus conuerteret captiuitatem populi Iudæorũ reducendo eos de Babylone in Iudæã, [FACTI ſumus] nos inde redeuntes [SICVT conſolati] de beneficio liberationis. Sicut, hoc loco ſignificat non ſolum ſimilitudinẽ, ſed & veritatẽ: quoniam multum gaudebãt quod reuertebantur ad locũ cultus diuini, vt patet in lib. Eſdrę. 1.Eſdr.2. Per Sion autẽ ſignificatur populus Iudæorũ, quoniã Sion mons erat in Hieruſalem, in quo ſitum erat templum & regis palatiũ. ¶(2) TVNC impletum eſt 2.Re.3 gaudio os noſtrũ, & lingua noſtra exultatione,] hoc eſt, laudes diuinas læto ore & animo cantabamus, domino gratias referendo. ¶(3) TVNC dicẽt inter gentes,] hoc eſt, ſubiecti 1.Eſdr.1

B imperio Cyri, tunc dixerũt [MAGNIFICAVIT dominus facere cu eis,] id eſt, deus Iſrael magnifice fecit cum populo ſuo. Quia Cyrus rex Perſarũ in vniuerſo ſuo regno publicauit edictum, quòd Iudæi libere poſſent reuerti ad terram patrum ſuorũ: quo audito gentes miratæ ſunt atque dixerũt, Ibidem. quòd dominus magnificauit facere cum populo ſuo, prẹſertim quoniã Cyrus in ſua epiſtola ita ſcripſit, Omnia regna terræ dedit mihi deus cæli, & ipſe præcepit mihi vt ædificarẽ ei domũ in Hieruſalem, propter quod etiam quidam gẽtilium connertebantur ad Iudaiſmum. Hinc Propheta in perſona Iudæorum adiecit. ¶(4) MAGNIFICAVIT dominus facere nobiſcũ,] hoc eſt, multum gratioſe, pie, atque potenter fecit nobiſcũ. Vnde Eſdras dicebat, Benedictus dominus qui dedit hoc in 1. Eſdr:4 corde regis. [FACTI ſumus lætantes] in domino de beneficijs tãtis. Sed quoniã temporibus Eſdræ in principio huius reuerſionis populus modicus erat, & nec ciuitas nec templum fuerãt reparata, idcirco pro conuerſione perfecta captiuitatis prędictæ orans Propheta adiungit, ¶(5) CONVERTE domine captiuitatẽ noſtrã, ſicut torrens in auſtro] conuertitur, hoc eſt, quemadmodum torrens ſiccatus rurſus impletur flante vento auſtrali, qui pluuiam cauſat, & ita torrẽtes ſiccatos facit aquoſos: ſic populum tuum numero minoratum, auge & repara, ciuitateſque Iudææ, & templum reſtaura. Et

C decet ſic fieri, quoniam ¶(6) QVI ſeminant in lachrymis,] hoc eſt, qui opera pœnitẽtiæ faciũt, lachrymáſque compunctionis ac deuotionis effundunt pro præteritorum malorũ indulgentia, & futurorũ bonorũ gratia impetranda, [IN exultatione metent,] id eſt, iucunde impetrabunt quod poſtulant, præmiumq; glorioſum recipient: iuxta illud, Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur: ſic autem Iudæi fecerũt. Nam ¶(7) EVNTES] à Hieruſalem & Iudæa in Babylonẽ [IBANT & flebãt] Matt.5 ex cõpunctione atq; triſtitia, quòd locum diuini cultus relinquere, & terrã idololatriæ deditã ingredi cogebantur, [MITTENTES ſemina ſua,] id eſt, opera bona agentes, ex quibus tẽpore apto fructum conſolationis & gratiæ ſortirentur. ¶(8) VENIENTES autẽ] de Babylone ad Iudæam [VENIENT cum exultatione portantes manipulos ſuos,] hoc eſt, fructum ſeminis iam prædicti.

¶EXPOSITIO Tropologica.

MYſtice inſuper explanatur hic pſalmus de eccleſia, ſeu vnoquoq; fideli à vitijs ſeu ſpirituali Babylone .i. ſcelerũ confuſione erepto. Eritq; ſenſus, In conuertendo dominus captiuitatem Sion .i. cũ eccleſiã militantẽ, ſeu quemlibet fidelẽ conuerteret à vita confuſa, à peccato mortali, à præſenti miſeria: ad vitam ordinatã, ad gratiæ ſtatum, ad gloriæ locum, facti ſumus ſicut conſolati. De hac enim conuerſione vehementiſſime gloriandum eſt omni Chriſtiano. Propter quod ait Apoſtolus, Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio ꝓ vobis, repletus ſum cõſolatione, 2. Cor. 3 ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Præcipue verò gaudendũ eſt prælatis, dum eorum

D ſubditi conuertuntur ad meliora. Exemplo beati Iohannis, qui in ſua Cano. profitetur, Maiorem horum gratiam non habeo, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Tunc, id eſt, in cõuerſione huius ſpiritualis captiuitatis atque internæ conſolationis, repletũ eſt gaudio ſpiritali & laude iu- 3.Iohã.1 cunda, os noſtrum mentale, & corporale. Eſt enim os ſpiritale, intellectuale ſiue mẽtale, quo verbum cordis profertur, quo angeli colloquuntur. De quo Sapientia dicit, Ego ex ore altiſsimi prodiui primogenita ante omnẽ creaturã. Hoc os impletur gaudio ſpiritus ſancti, ex conſideratione gratiæ be- Eccl.24. neficiorũmque dei: & lingua noſtra impleta eſt, exultatione, hoc eſt, laude vocali & iubilo exuberanti. Ex abundantia enim cordis loquitur lingua. Similiter plenitudo interioris lætitiæ redundat atq; Matt.12. apparet in ore, & lingua corporis. Tunc dicẽt inter gentes, magnificauit dominus facere cum eis, id Luc. 6 eſt, quidam ſecularium hominũ, ſeu quicunque alij populi videntes gratiã dei nobis collatam, mirabuntur & dicent, Magnifice fecit deus cum eis. Frequẽter enim homines mundũ amãtes laudant in alijs quod imitari non volunt, videnteſq; quoſdam cõuerti ad Chriſtum, ingredi clauſtrum, ſubito immutari, mirantur, & deum in ſuis effectibus laudant, nec tamen eandẽm gratiã ſibi elargiri precãtur. Magnificauit domin⁹ facere nobiſcũ, hoc eſt quod ait digniſsima virgo, Quia fecit mihi magna Luc.1

Eſaię 53. qui potens eſt. Magnificauit enim dominus Chriſtus facere nobiſcum, noſtram naturam aſſumendo, E
noſtram captiuitatem primam ac generalem conuertendo, pro originali peccato ſatisfaciendo, inter
homines conuerſando, nos ſibi per gratiā vniendo, ex nobis eccleſiam congregando, corpus ſuū &
ſanguinem nobis tradendo, ſpiritū ſanctum mittendo, & innumerabilia beneficia conferendo: idcir-
Iudith 13 co facti ſumus lætantes, & gratias referentes, atq; hilariter miniſtrātes. Hinc enim Iudith miſericor-
diam dei experta ait, Laudate dominū deum noſtrū, qui non deſeruit ſperantes in ſe, & in me adim-
pleuit miſericordiā ſuam. Conuerte domine captiuitatē noſtrā, perfecte, id eſt, nos propter originale
peccatū infectos vulneribus animæ, erue ab omni corruptione peccati, in libertatē filiorum dei: &
peccata quibus quotidie ligamur & capimur, aufer à nobis, ſicut torrens in auſtro, conuertitur, qua-
tenus ſic impleamur donis & gratijs ſpiritus ſancti, ſicut torrēs ſiccatus implet humorib⁹ & aqua, au-
Act. 2 ſtro flāte. Qui ſemināt in lachrymis, i. qui modo in luctu pœnitētię, ſeu lachrymis deuotionis ſeipſos
exercent, qui tēporales delectationes contemnunt, & corde contrito & humiliato deo miniſtrāt, iſti
Sap. 3 in exultatione metēt bona gratiæ in præſenti, & fructum gloriæ in futuro. Bonorum enim laborum
2. Cor. 9. glorioſus eſt fructus. Et Apoſtolus ait, Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui ſeminat in benedi-
Ierem. 4. ctionibus de benedictionibus metet vitā æternā. Propterea apud Ierem. cōſulitur nobis, Nouate vo-
bis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas. Porrò quinque ſunt genera lachrymarū. Primæ lachrymæ
ſunt pro indulgentia proprię culpę: & hę mundant à ſorde peccati. Secundę ſunt pro timore futuri
iudicij & gehennę: & iſtę refrigerant ab ardore concupiſcentię, retrahūtq; ab omni iniquitate. Ter-
tię ſunt pro incolatu pręſentis exilij, quę potant animam ſitientem. Quartę pro defectibus proximo- F
rum: & iſtæ impinguant plangentem. Quintę ſunt pro deſiderio patrię, quę animam omni bono fœ-
cundant. Euntes electi dei per viam vitæ præſentis, ibāt per viam mandatorū altiſsimi, & flebant, ſe-
cundum aliquem modum prædictorum generum lachrymandi, mittentes ſemina ſua, hoc eſt, opera
meritoria facientes: quæ opera dicta ſunt ſemina, quoniam ſicut ex ſemine naſcitur fructus, ſic ex o-
Matt. 13. peribus bonis oritur fructus vitæ æternæ, infuſio conſolationis diuinæ. Mittunt igitur ſemina ſua, id
eſt, opera bona ante ſe mittunt, cumulum meritorum colligunt, quem in Chriſto abſcōdunt: quem-
Matt. 6 admodum ipſe hortatur, Theſaurizate vobis theſauros in cælo. Et Apoſt. Nolite, inquit, deficere be
Galat. 6 nefacientes: tempore enim ſuo metemus non deficientes. Venientes autē ad Chriſti tribunal, veniēt
cum exultatione, hoc eſt, cum ſecura & læta conſcientia, portantes manipulos ſuos. i. opera virtuoſa
Apoc. 14 quæ collegerunt. Opera enim illorum ſequuntur illos. Admonemur ex Pſalmo præſenti redemptio-
nem noſtrā à Chriſto factā recolere, atq; in ſaluatore de ſuis beneficijs exultare, eum laudando, con-
templando, incomparabiliterque amando. Denique docet nos ſcriptura pſalmi iſtius, quid inter ele-
ctos & reprobos diſtet. Quia electi eundo in bono proficiūt lachrymando: Reprobi verò in iſto exi-
lio quaſi in patria gloriantur, & de carcere captiuitatis faciunt ſibi paradiſum voluptatis: idcirco ve-
nientes ad Chriſti iudicium venient cum mœrore, nihil portantes niſi damnationis ſuæ chirogra-
Luc. 6 phum. Vnde in Euang. dicitur eis, Væ vobis qui habetis conſolationem veſtram, & væ vobis qui ri-
Luc. 16 detis nūc, quia plorabitis & flebitis. Hinc enim Abrahā diuiti dixit, Fili recordare, quia recepiſti bo G
na in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: idcirco hic cōſolatur, tu verò cruciaris. Deſpiciamus igitur
omnem mūdi pompam, vanitatē & gloriā, corporiſq; deſideria reprimamus, & in lachrymis ſanctis
occupemur, ſcientes non poſſe nos modo cum mundo gaudere, & poſtmodum cū Chriſto regnare.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXVI.

❡ EXPOSITIO TITVLI.

HAbet præterea Pſalmus iam declarandus hunc titulum, Canticum graduum Salomonis. Se-
cundum eos autem qui pſalmum hunc literaliter exponunt de ædificatione templi materia-
lis in Hieruſalem, additur in titulo Salomonis. Vel quoniam Dauid fecit hunc Pſalmum pro
3. Reg. 6 filio ſuo Salomone. Vel quia Salomon eum conſcripſit, ad inſinuādum, quòd ſine ſpeciali ad-
iutorio dei ædificatio templi conſummari non poſſet. Eſt autem expoſitio hæc multum groſſa & ru-
dis, quæ tamen breuiter tangi poteſt, vt ſit ſenſus.

PRECATIO.

*Deus ſpiritualium domorum ædificator, ut nos cuſtodias precamur, imple in te deſiderium noſtrum, & electis tuis
nos coniunge pro meritis.* H

❡ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

N ISI dominus ædificauerit domum] principaliter operando, & artificibus effi-
Iohā. 15 catiā operandi præſtando, [IN VANVM laborauerunt qui ædificāt eam,] quo-
niam ſine eius adiutorio eam perficere nequeūt. Et huius ſignum & ſimile eſt,
quia ❡ (2) NISI dominus cuſtodierit ciuitatem] ab inimicorum incurſu, cæ-
teriſque periculis, [FRVSTRA vigilat qui cuſtodit eam,] eo quòd vrbem ſua
poteſtate nequeat cuſtodire. Deinde Pſalmiſta affatur artifices, ❡ (3) VANVM
eſt vobis ante lucem] diei [SVRGERE] ad operandum, quaſi veſtra poteſta-
te & feſtinatione poſsitis templum perficere. Idcirco [SVRGITE] ad operan
dum [POSTQVAM ſederitis,] id eſt, nocte & ſomno completis [QVI māducatis panem doloris,] id
eſt, qui veſcimini cibo veſtro labore acquiſito, cui labori miſcetur pœna & fatigatio corporis. ❡ (4)
CVM dederit] dominus [DILECTIS ſuis,] ſcilicet filijs Iſrael [SOMNVM,] id eſt, quietem beatæ
mortis, [ECCE hæreditas domini filij,] id eſt, tūc filij ab eis inſtructi ſunt hęreditas domini dei, quia

A populus fidelis appellatur hæreditas dei. Et per Eſa. dominus ait, Hęreditas mea Iſrael. & iſta hęredi- Eſa.10
tas, ſeu filij boni atq; fideles ſunt [MERCES fructus ventris,] id eſt, pręmiũ meriti Chriſti qui eſt fru
ctus vẽtris virginei. Chriſtus enim ſua paſsione eos redemit & emit, & pater dedit eos filio ſuo. (5)
SICVT ſagittæ in manu potẽtis] .i. fortis ſagittatoris exiſtentes ſunt acutæ & paratæ ad reſiſtendum 1. Cor. 6.
aduerſarijs: [ITA filij excuſſorum] id eſt, ſic diſcipuli & imitatores dilectorum domini, videlicet ſan-
ctorum doctorum, antiquorũmque patrum, parati ſunt ad reſiſtendum hoſtibus veritatis. Dicuntur
autem doctores ſancti & patres antiqui excuſsi, quoniam de hac vita ablati & quaſi excuſsi ſunt, vel
quia à carnalibus concupiſcentijs, & cæteris impedimentis ſeruiendi, vacandíque deo erant abſtra-
cti, & ad ſpirituale præmium expediti. (6) BEATVS vir qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis] fi-
lijs excuſſorum, id eſt, beatus eſt doctor, ſeu paſtor qui cupit tales habere diſcipulos, qui diligenter ob-
ſeruent quæ audiunt, & pro veritate efficaciter pugnent. Vel Beatus vir qui impleuit deſideriũ ſuum
ex ipſis excuſsis, id eſt, qui doctrinam & vitam ſanctorum patrum atque doctorum digne aſſequitur.
Hic vir beatus [NON confundetur] nec reprobabitur [CVM loquetur inimicis ſuis,] id eſt, hoſtibus
veritatis [IN porta,] id eſt, in publico. Nam uerus & iuſtus apparebit, tam in præſenti, quàm in futu- 1. Cor. 3
ro iudicio, dum cauſa eius cœperit diſcuti contra aduerſarios ſuos.

EXPOSITIO moralis eiuſdem Pſalmi.

DEnique moraliter per Salomonem intelligitur Chriſtus, qui eſt verus pacificus, ædificauítque
domũ .i. eccleſiam deo patri ex viuis lapidibus. Et de huius domus ædificio veriſsime dicitur:
B Niſi dominus Ieſus Chriſtus ſeu trinitas deus, ædificauerit intus per fidem, charitatem & gra- 1. Cor. 11.
tiam, domum, id eſt, eccleſiam, ſeu quamlibet perſonã eccleſiaſticam, in qua deus per fidem moratur.
Quemadmodum ait Saluator, Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus: inuanũ .i. fru- Iohan. 14
ſtra & ſine profectu laborauerunt & laborabunt, qui ędificant, id eſt, ædificare nitũtur, eam, videlicet
prophetæ, apoſtoli & ſucceſſores eorum, qui prædicando, docendo, exemplariter cõuerſando, mira-
cula faciendo, conati ſunt conuertere homines, informare fideles, ædificare eccleſiã: ſed niſi deus in-
tus illuminet, inanis eſt prædicatio foris adhibita. Propter quod Paulus teſtatur, Neq; qui plantat eſt Philip. 2
aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat deus. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, id eſt, ec-
cleſiam, quæ dicitur ciuitas propter charitatiuam vnionem fidelium, fruſtra vigilat omnis doctor, pa-
ſtor, prælatus, qui cuſtodit eam. A deo enim eſt non ſolum inchoatio boni, ſed etiam cõſeruatio, pro-
tectio, atque perfectio. Et ideo ſicut ſolus deus eccleſiã intus ædificat charitatem, fidem, ſpem, & do-
na ſpiritus ſancti per increationẽ infundẽdo hominibus, ad quam infuſionẽ homines ſancti deo ſub- Ezec. 34
ſeruiẽtes diſponunt mentes humanas: ſic ſolus deus cuſtodit eccleſiã, ſeu corda fidelium per ſeipſum,
conſeruãdo in eſſe dona quæ creando infudit. Angeli verò & homines cæteris præſidẽtes cuſtodiũt
inſtrumentaliter, diſpoſitiue, atque forinſecus, hortando ad bonum, & impedimenta bene viuẽdi tol-
C lendo. Hinc ſcriptũ habetur, A facie tua domine cõcepimus, & quaſi parturiuimus & peperimus ſpi- Eſa. 26
ritum. Deinde ædificatoribus domus dei, id eſt, prælatis eccleſiæ ait, Vanũ eſt vobis ante lucẽ, id eſt,
ante gratię infuſionem, ante diuini auxilij irradiationem, ſeu receptionem, ſurgere ad inſtruẽdum ſeu
ædificandum eccleſiam. tanquam dicat, Nihil proficiet labor veſter, niſi gratia dei affuerit tam vobis Iohan. 15.
quàm auditoribus veſtris. Idcirco, ſurgite ad exequendum officium vobis commiſſum, poſtquam ſe-
deritis, id eſt gratiam dei humiliter imploraueritis, atque ab exterioribus quieſcendo, paulíſper ad pe-
des crucifixi ſederitis, meditando, contemplando, orando, quatenus intromittamini in cellam vina- Lucæ 10.
riam ſpiritus ſancti, & in theſauros ſapientiæ dei, illícque ſpiritualiter inebriati ardore ſancti amoris
& lumine veritatis, ſurgatis & procedatis ad alios inſtruendos, eructando & communicando ea de Cant. 2.
plenitudine veſtra: qui manducatis panem doloris, id eſt, quibus lachrymæ compaſsionis fraternę pa-
nes ſunt die ac nocte, quoniam ſemper oportet vos condolere ſubditis veſtris: nec ſolum veſtra, ſed 2. Cor. 11.
eorũ quoq; peccata deplangere, prout Apoſtolus ait, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis ſcan Iob 30
dalizatur, & ego non vror? Et Iob loquitur, Flebam ſuper eo qui afflictus erat, & compatiebatur ani
ma mea pauperi. Et Ezechieli præcepit dominus, vt portet iniquitatẽ populi Iudæorũ. Poteſt etiam Ezec. 4
verſus iſte exponi ad omnes, Vanum eſt vobis, ô vniuerſi viatores, ante lucem ſurgere, id eſt, ante cha
ritatem gratiæ gratificantis aliquid velle meritorie agere. Vel ante lucẽ ſurgere, id eſt, antequam ve-
niatis ad charitatem patriæ vosipſos velle erigere, exaltare, aut aliquid reputare, vel quaſi ex ſecurita-
D te gaudere. Propterea ſurgite, id eſt, exaltati ſatagite poſtquam ſederitis, id eſt, humiliati fueritis, atque
in hac vita nil niſi humilitatem in omnibus deſiderauerítis, qui manducatis panem doloris, id eſt, la-
chrymarum exercentes opera pœnitentiæ, illíſque reficientes animas veſtras: quemadmodum Chri- Iohan. 4
ſtus ait, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei. Conſequenter oſtendit quãdo ſurgẽdum ſit
plene atq; perfecte. Cum dederit dominus dilectis ſuis, hoc eſt, electis ſomnum .i. felicem quiẽtẽ poſt Lucę 1
hanc laborioſiſsimã vitam, ecce hæreditas domini .i. tunc populus electus exiſtens, hęreditas dei, præ- Gne. 15.
ſens, pręſtóque erit, atque in gloria apparebit. Hęreditas, inquam, exiſtens, filij merces fructus vẽtris, Apoc. 22
id eſt, Chriſti filij dei, qui Chriſtus eſt fructus ventris generoſi virginis benedictæ. Cur autem homi- Iohan. 14
nes aſſerantur merces Chriſti, iam dictũ eſt. Sed & Chriſtus eſt merces eorum. Nam ipſe eſt pręmium
noſtrũ, & obiecta alia noſtra felicitas. Propter quod ait, Manifeſtabo ei, ſcilicet diligenti, meipſum. De- Ibidem.
inde oſtenditur quomodo eccleſia ſit collecta, & quomodo hæreditas hæc ſit domino acquiſita, Sicut
ſagittę in manu potẽtis ſe habent, ita filij excuſſorum, hoc eſt, ſic ſancti apoſtoli & cooperatores atq;
ſucceſſores eorũ, qui ſunt filij prophetarum, qui nominantur excuſsi propter cauſas præhabitas. Nam Matt. 28.
ſicut ſagittę de manu viri potentis cito in longinquum iaciuntur: ita apoſtoli & eorũ diſcipuli velo- Marci 16.
citer per vniuerſum orbem tráſmiſsi ſunt, prædicantes vbique, & omnes electos ad fidem cõgregan-

Eſa.16 tes in vna eccleſia Chriſti: quemadmodum Eſaias prædixit, Mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad gẽtes E
in mare, in Aphricam & Lydiam, tenentes ſagittam in Italiam & Græciam ad inſulas longe: & an-
nunciabunt gloriam meam gentibus, & adducẽt omnes fratres veſtros Beatus vir, iam in ſpe, qui im-
pleuit deſiderium ſuum, id eſt, qui mẽtem ſuam ſpirituali deſiderio impleuit ex ipſis filijs excuſſorum
atque excuſsis, id eſt, qui tam ardenti affectu audit, tenet, & implet verba apoſtolorũ & prophetarũ,
quòd nullum illicitum deſiderium, nulla inordinata affectio locum inuenit in anima eius. Cętera ex
dictis innoteſcunt. Ecce Pſalmus iſte morali documento ſaluberrime plenus, & de octauo gradu ſpi-
ritualis aſcenſus pertractans, videlicet de modo, hora, & ordine ſurgendi ad ſummum ac vltimũ o-
mnium entium finem deum æternum & adorandum. Docet nos euidenter, vt nunquam niſi in ſo-
lo deo ſperemus, omne bonum, id eſt, initium, conſeruationem, proceſſum & cõſummationem ope-
Hiere.3. rum bonorum ei attribuamus, ſicut in deo noſtræ ſalutis: quẽadmodum à Hieremia dicitur, Vere in
domino deo noſtro ſalus Iſrael. Docet enim nos canticum iſtud omnem ſuperbiam funditus extirpa
re, humilitatem amplecti, talique ordine ad ſummum electorum procedere.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXVII.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus pſalmi præſentis eſt, Canticũ graduum. Agit enim hic pſalmus de filiali timore, qui eſt
nonus gradus ſpiritualis aſcenſus. Hic enim gradus præcipue neceſſarius eſt aſcendere atque F
Eccle.1. proficere cupienti. Quoniam in Eccleſiaſtico habetur, Qui ſine timore eſt, non poteſt iuſti-
ficari. Eſt tamen quidam timor ſeruilis quo pœna timetur, nec malum vitatur amore boni, ſed pauo-
re tormenti: de quo Apoſtolus ait, Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis
Rom 8 ſpiritum adoptionis filiorum. Et iterũ, Non dedit nobis deus ſpiritum timoris, ſed dilectionis. Vnde
2.Tim.1. beatus Antonius dixit, Ego iam non timeo deum. Penſandum nanque quòd obiectum timoris eſt
malũ. Nam timor eſt quidam receſſus quo appetitus aliquid refugit. Deus ergo ſecundũ quòd deus,
& inquantum naturaliter bonus eſt, timeri non poteſt directe & per ſe ſecundum Thomã. Obiectum
autem timoris ſeruilis eſt malum pœnæ. Obiectũ verò timoris filialis eſt malum culpæ. Inquantum
igitur deus pro culpa pœnam infligit, timetur timore ſeruili. Inquantũ verò ſeparatio à deo malum
aliquod eſt, timetur timore filiali, caſtóque. Ait ergo ſanctus Propheta,

PRECATIO.

*Timentes te beatifica nos domine, & fac in uijs tuis perſeuerãter ambulare: benedic nos benedictione tua ſan-
cta, ut uideamus bona Hieruſalem ſine fine manſura.*

EXPLANATIO TITVLI.

BEATI omnes] ſunt iam in ſpe [QVI timent dominum] filiali & caſto timore. G
Act.10. Non enim eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni gente qui timet deum &
operatur iuſtitiã, acceptus eſt illi. [QVI ambulant in vijs eius] i. in diuinis præ-
Eſa.57. ceptis, nõ in proprijs adinuentionibus, & poſt prauitatẽ proprij cordis: ſicut
Hiere.2 de impio ſcriptũ eſt, Abijt vagus in via cordis ſui. Et alibi, Quã vilis facta es,
iterans vias tuas. (2) LABORES manuum tuarũ quia mãducabis] i. quo-
niam præmio operum tuorum bonorum in cęlo veſceris, & fructus ſtudiorum
actuúmq; meritoriorũ tuorũ percipies in patria, ſeu viſione diuina. Iuxta il-
Prou.13 lud, Anima operãtiũ impinguabitur. [BEATVS es] nũc in ſpe [ET bene tibi erit,] illic in re. Vnde in
Lucę 14 Enãg. dicitur, Beatus qui manducabit panem in regno cælorũ. Vel ſic, Labores manuũ tuarum, quia
manducabis. i. quia de labore proprio viues, victum & neceſſaria tibi laboribus pijs procurãdo: bea-
tus es & bene tibi erit, quoniam talis labor multũ meritorius eſt. Propter quod de ſeipſo ait Apoſto-
Act.20 lus, Laborauimus manibus noſtris, & ad ea quæ mihi neceſſaria fuerunt, miniſtrauerunt manus iſtæ.
1. Theſ. 3 Itémq;, Qui non laborat, nõ mãducet. Et Salo. ait, Qui ſectatur otiũ ſtultiſsimus eſt. Deinde deſcri-
Prou.12 bitur plenius beatitudo timentis deũ. Primo per bona ſpiritualia vitæ præſentis, dum ſubditur, (3)
2.Theſ. 3 VXOR tua] i. ſapiẽtia tibi diuinitus data, erit [SICVT vitis abundans,] hoc eſt, opera ſancta produ-
Iacob.3 cet [IN lateribus domus tuæ,] hoc eſt, in interiorib⁹ virib⁹ animę tuæ: iuxta quod alibi dicitur, Quæ H
deſurſum eſt ſapientia, primo quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuaſibilis, bonis cõſentiens,
1.Iohã. 2. plena miſericordia & fructibus bonis. Sapiẽtia eſt cognitio diuinorum. Qui autẽ dicit ſe noſſe deum,
& mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Ideirco vera ſapientia fructuoſa, eſt tanquam vitis abun-
Sapien.8. dans, quæ plurimos generat botros. Dicitur autem ſapientia vxor & ſponſa hominis timorati, iuxta il-
lud, Hanc amaui, & exquiſiui à iuuentute mea, & quæſiui ſponſam eam mihi aſſumere, & amator fa-
Prou.7 ctus ſum formæ illius. Salomon quoq; monet, Dic ſapientiæ, ſoror mea es, & prudentiã voca amicã.
Vnde per vxorem intelligi poteſt ſapientia æterna & increata, quæ vtique ſponſa eſt cordis deuoti, &
Eccl. 24. in eo fructificat tanquam vitis fructifera. Hinc nempe iſta ſapiẽtia, Ego, inquit, quaſi terebinthus ex-
Ibidem. tendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Rurſusq;, Ego quaſi vitis fructificaui ſuauitatẽ odo
ris. (4) FILII tui] i. actus ex ſapientia orti erunt [SICVT nouellæ oliuarum] i. vireſcent & augē-
buntur, ita quòd multi & magni decori & validi erunt, quoniam indeſinenter proficies [IN circuitu
menſæ tuę] i. in gyro fidei cordis tui. Sicut enim ſuper menſam cibi ponũtur & ſuſtentantur: ſic om-
Iacobi 2 nia opera bona ſupra fidem fundantur, firmantur & radicantur. Fides enim ſine dono ſapientię ope-
ra bona non profert, neq; ecõtra. Idcirco ex fide per ſapientiam illuſtrata cauſantur, & effluunt ope-

A ra deo accepta,in circuitu fidei,id eſt,vndique in interioribus animæ. Vel ſic, Vxor tua,id eſt,ſapien
tia,ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ,id eſt, in ſpiritualibus filijs tuis,quia per ſapientiam
generãtur filij ſpirituales in Chriſto:iuxta illud Apoſtoli, Per euangeliũ Chriſti ego vos genui.Filij 1. Cor. 4
tui ſpitituales à te ſapienter inſtructi, ſicut nouellæ oliuarum,id eſt, vncti erunt gratia ſpiritali, & in
Chriſto florentes atque fœcundi, in circuitu menſæ tuæ,id eſt,in gyro ſpiritualis doctrinæ,qua eos
pane vitæ & aqua ſapientiæ reficis. ¶(5)ECCE ſic benedicetur,]id eſt,talia munera gratiæ deſuper
ſortietur[HOMO qui timet dominũ] timore caſto & amicabili. Propter quod in Eccleſiaſtico habe-
tur,Timẽti deum bene erit in extremis,& in die defunctionis benedicetur.Cum enim nihil diuidat Eccl.1
nos à deo,niſi peccatum,nilque impediat infuſionem gratiæ dei in nos,niſi negligẽtia noſtra,eo ipſo
quo timor negligentiá excutit,à vitijs retrahit,& peccata expellit, diſponit cor noſtrũ ad omne bo-
num,omniſq; boni quodammodo cauſa eſt: ideo & alibi inducitur, Plenitudo ſapientiæ timere deũ.
¶(6)BENEDICAT tibi dominus ex Sion,]hoc eſt,ex eccleſia militanti,benedicẽdo tibi per mi- Ibidem
niſtros & prælatos eccleſiæ, [ET videas bona,] id eſt, bonum ſtatũ, continuúmque profectum [IE-
RVSALEM,]id eſt,eccleſiæ peregrinantis à domino,ſcilicet militantis,præliantis, laborãtis,tamen
in pace Chriſti pauſantis,[OMNIBVS diebus vitę tuę.]Quantum enim bonũ commune totius ec-
B cleſiæ diligis, tantum de eius conſeruatione ac profectu exultas. Vnde & vere deuotus frequẽter ac
feruenter orare habet pro bono ſtatu eccleſiæ. ¶(7) ET videas filios filiorum tuorum,]id eſt,cer-
nas quód illi quos tu ſpiritualiter genuiſti,alios ſpitirualiter generẽt,quatenus merito & numero au-
geatur eccleſia,ſitq; conſpicias,[PACEM]Chriſti,ſeu Chriſtum qui eſt pax noſtra ſecundum Apo-
ſtolum[SVPER Iſrael,]id eſt,ſuper teipſum,& alium quemlibet Chriſtianũ,deum fideliter contem Ephe.5
plantem. Vel ſic, Benedicat tibi,id eſt,dona cæleſtis gratiæ mittat & conferat tibi dominus deus o-
mnipotens,ex Sion,id eſt,ex triumphãte eccleſia, in quo ſancti deũ ſicuti eſt ſpeculantur. Sion nan- Eſa.64
que ſpeculatio interpretatur:& videas,poſt huius exilij terminũ,bona Hieruſalem,cæleſtis quæ ocu 1.Cor.2
lus non vidit,nec auris audiuit,nec mens comprehendere ſufficit,omnibus diebus vitæ tuæ;glorio-
ſæ,quæ erit æterna. Et videas filios filiorum tuorum,quatenus illi tecum in patria gaudeant,qui à fi-
lijs tuis ſpiritualibus ſpiritualiter geniti ſunt. Sed quoniam forſitan non omnes electi ſpirituales fi-
lios habent, & ſi habent forte quód illi non habent: ideirco ſicut per filios intelliguntur opera gra-
tioſa,ſic per filios filiorum iſtorum intelligi poſſunt opera glorioſa,ſicut ſunt deo frui,& cætera gau
dia ac merita beatorum,quæ ex præuijs meritis ſeu bonis operibus quodammodo oriuntur:ſic etiam Philip. 4
videas pacem cæleſtem quæ omnem ſenſum exuperat,ſuper Iſrael,id eſt, quemlibet beatũ deum per
ſpeciem contuentem.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

C PRæterea exponentes pſalmum iſtum ad literam de populo Iudæorum, aſſerunt quód Pſalmiſta
inuitat eos ad timorem dei per temporalium bonorum promiſſa : quemadmodum moris eſt in
lege ac prophetis inuitare eos ad obedientiam dei per temporalium proſperitatem promiſſio-
nes. Vnde dominus ait populo huic,Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis.Sed aduer Eſai.1
rendum quód ſicut huiuſmodi bona non ſunt ſufficiẽs præmium actus virtuoſi, præſertim dilectio-
nis diuinę quam præcepit lex,ita non omnibus obſeruantibus legẽ dabantur:ſed ſpiritualiter & me-
liora data ſunt eis,tanquam magis perfectis. Infirmiores veró per tẽporalia alliciendi erãt promiſſa.
Sic ergo quod modo timenti deum promittitur,quód labores manuũ ſuarum mãducabit,id eſt,tem
poralium diuitiarum abundantia perfruetur,& quód vxor eius eſſet fœcunda velut vitis abundans.
Item quód filij eius carnales ſederent ſeu ſtarent ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ ſuæ, non
omnibus, ſed multis in veteri teſtamento conceſſum eſt. Nec enim Helię nec Ieremię data ſunt hęc,
quorum vterque virgo permãſit. Literalem igitur ſequendo ſenſum,quod ait, Ecce benedicetur ho-
mo qui timet dominum,intelligendum eſt,quód ſic vel melius benedicetur. Vel ſic benedicetur,ita 3.Re.7.8
laudabitur. Deinde loquens Propheta populo ſynagogæ,ſubdit,Benedicat tibi dominus ex Sion,id
eſt,ex templo ſito in monte Sion,in quo miniſtri templi benedicebant Iudæis:& videas bona Hieru
ſalem,id eſt, bonum ſtatum ciuitatis regiæ in Iudæa,ex cuius bono regimine totius regni ſalus pen-
D debat. Et videas filios filiorum tuorum,id eſt,diu viuas, vt tuos nepotes conſpicias,videáſque pacem
ſuper Iſrael,id eſt,ſuper vniuerſum Iſraeliticum populum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

ASſignatur inſuper Pſalmo iam declarando pro titulo,Canticum graduum,id eſt,pſalmus qui
canticum dicitur,tractat de gradu proficiẽdi ad deum,apicemque virtutum. Iſte enim eſt de-
cimus Pſalmus gradualis, de patientia loquens, quæ eſt decimus gradus ſpiritualis aſcẽſus & Luc. 21
conuenienter ponitur poſt timorem. Quoniam metuentem deum decet omnia æquanimiter tolera-
re propter iuſtitiam,ne deus per impatientiam offendatur. Tanta autem eſt virtus patiẽtiæ,vt Chri-
ſtus dicat,In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Propheta igitur volens nos ad patientiam
animare,hortatur eccleſiam,dicens,

PRECATIO.

*Bello & terrore ſpiritalis nequitiæ à iuuentute ſua impugnatã eccleſiam domine fac de inimicis potenter trium-
phare,ut humiliatis ceruicibus eorum,gaudium & lætitiam per te obtineat in ſempiternum.*

¶ENARRATIO Pſalmi iuxta ſenſum Tropologicum. E

SAEPE expugnauerunt,]id eſt,impugnauerunt[ME] hoſtes inuiſibiles,ſcilicet
dæmones me tentantes,atq; viſibiles,puta hæretici & tyranni,alijque peruerſi
[A iuuentute mea].i. ab exordio durationis meæ, & à principio temporis mei.
Gen.3 Nam & in paradiſo tentatus eſt primus parens cum coniuge ſua à dæmone, &
Gen.4 poſtmodum Abel iuſtus à Cain occiſus eſt.[DICAT nunc Iſrael,]id eſt,eccle-
ſia deum per fidem cõtemplans.Quemadmodum enim Gregorius dicit,Om-
nium electorum qui à principio mundi fuerunt, & vſque ad ſeculi conſumma-
Ephe.1.5 tionẽ futuri ſunt,eſt vna eccleſia,cuius caput eſt Chriſtus.Semper autẽ peruerſi
Coloſſ.1 ac reprobi moleſti fuerunt electis,nec vnqnam defuit,deeſt, aut deerit malignitas perſequens, & æ-
quitas patiens,ſemperque verum fuit, quòd per multas tribulationes oportet nos fieri ſaluos. Vnde
Act.14 in hiſtoria Iudith dicitur, Abraham pater noſter tentatus eſt, & per multas tribulationes probatus,
Iudith 8 amicus dei effectus eſt.Sic Iſaac,ſic Iacob,ſic Moſes & omnes qui placuerunt deo,per multas tribu
lationes tranſierũt fideles.¶(2)SAEPE expugnauerũt me]iſti,ſicut nũc dictũ eſt,ſed fruſtra,[ET-
Ibidem. ENIM].i.quia [NON potuerũt mihi]finaliter præualere, aut interius lædere ſeu nocere, imò omnia
cooperata ſunt mihi in bonum, & eorum malignitas facta eſt eis cauſa damnationis æternę,mihi ve- F
Rom.8 ro occaſio facta eſt ſempiternæ lætitiæ.Hinc enim altiſſimus apoſtolici agminis princeps in ſua Ca-
no.fatetur,Quis eſt qui vobis noceat,ſi boni æmulatores fueritis? Paulus quoq; ait, Si deus pro no-
1.Pet.3 bis,quis cõtra nos?Quannis ergo hoſtes eccleſiæ corpus occidant aut animã ad tẽpus decipiãt, non
Rom.8 tamẽ finaliter neq; ſimpliciter præualent. Imò tẽpore perſequutionis tyrannicæ augebatur eccleſia
Matt. 10 merito ſanctitatis, & numero conuerſorum ad fidem magis quàm tempore pacis, ſicut Hieronymus
teſtatur,dolens & conquerens, quòd poſtquam Eccleſia tẽporale imperium acquiſiuit,priſtinã gra-
tiam pro magna parte amiſit.¶(3)SVPRA dorſum meũ fabricauerũt peccatores].i.ita me ſibi ſub-
iecerunt,conculcauerũt,& afflixerũt, ſicut fabricantes ſibi ſubijciũt atq; conculcant fundamẽtum,
ſupra quod ędificium fundant.Vel,Supra dorſum meum fabricauerũt.i.me pro ſuo libito perſequu-
ti ſunt.Vel,Supra dorſum meum fabricauerũt.i.machinã iniquitatis ſupra me conſtruxerunt, accu-
mulantes ſibi ſarcinam vitiorum, ſeu pondus ac multitudinem ſcelerũ,dum me tam iniuſte moleſta-
uernnt.Per dorſum autẽ deſignatur totũ, eo quòd patiẽtes verbera ſoleant dorſum ad percutientem
conuertere, vel quoniã patientes mentem conuertunt ad deum, & corpus exponunt ictibus impio-
rum,[PROLONGAVERVNT].i.longam & perſeuerantẽ fecerũt[INIQVITATEM ſuã] aduer-
Eſa.5 ſum me.Vnde ait ſcriptura,Væ qui trahitis iniquitatẽ in funiculis vanitatis,& quaſi vinculum plau G
ſtri peccatum.¶(4)DOMINVS iuſtus]nihil irremuneratum relinquens [CONCIDET ceruices,]
Eccl. 24 id eſt,damnabit & deſtruet ſuperbias [PECCATORVM,]quemadmodum teſtatur,Omnium excel-
Eſa.23 lentium & ſublimium colla calcaui.Et apud Eſaiã ſcriptum eſt,Dominus exercituum cogitauit hoc,
vt detraheret ſuperbiam omnis glorię.[CONFVNDANTVR]confuſione dãnationis æternæ ac re-
probationis diuinæ,[ET conuertantur retrorſum].i.cadant,deficiant,& repellantur à deo[OMNES
qui oderunt Sion,]id eſt,eccleſiam Chriſti in mõte,qui Chriſtus eſt, ſitam,atq; cęleſtia ſpeculantẽ.
¶(5)FIANT ſicut fœnum tectorũ, quod priuſquam euellatur exaruit,] id eſt, quemadmodam fœ-
num in tectis domorum naſcens celerrime,ſole deſuper decoquẽte,ſiccatur,& cadit.ſic poteſtas glo
ria atque proſperitas inimicorũ eccleſiæ Chriſto vlciſcente cito diſpereãt,ne & ipſi diu viuẽdo gra-
Sapien 4 uius peccent,& eccleſia ſupra modum grauetur.¶(6)DE quo]fœno in tectis orto,[NON implebit
manum ſuam qui metet,]id eſt,meſſor tale fœnũ nõ colliget,eo quòd ante tẽpus diſſipetur,& diſper
gatur,[ET]propter eandem cauſam de eo non implebit[SINVM ſuum qui manipulos colliget]alibi
quàm ſupra tectum,videlicet vbi terrænaſcentia fructuoſe naſcuntur . Et ſicut de illo fœno non im-
Matt.15 plet manum ſuam meſſor humanus,ſic in die iudicij quando ſeparabuntur boni à malis,angeli ſancti
qui ſunt meſſores dei,colligẽtes triticum.i.electos,& opera bona eorũ in horreum cæli,non implent
manũ ſuã de operibus peruerſorũ,quia nil boni in eis cõſpiciũt, nec deferent eos ad horreũ Chriſti.
¶(7)ET non dixerunt qui præteribãt].i.in mundo iſto velut in exilio ambulabant,feſtinãtes ad pa H
triã,ſcilicet ſancti prophetæ,patriarchę,apoſtoli,[BENEDICTIO domini]ſit [SVPER vos]ò ini-
mici eccleſiæ.i.ſancti non optauerunt reprobis,inquantum huiuſmodi ſunt,bona gratiæ,quoniã no
1.Tim.1 uerant eos ad corpus Antichriſti atque diaboli pertinere. Vnde Apoſtolus de talibus ait,Quos tra-
didi Satanæ,vt diſcant non blaſphemare. Et Salomon loquitur,Non ſit bonum impio,nec prolon-
Eccl. gentur dies eius:ſed quaſi vmbra prætereant,qui non timent faciem dei.Secundum Auguſtinũ con-
ſuetudo erat Hebræis,vt prætereuntes benedicerent operãtibus in agro.Quemadmodum Booz le-
Ruth.2 gitur dixiſſe meſſoribus,Dominus vobiſcum. Qui reſponderunt,Benedicat tibi dominus. Iuſti au-
tem comparãtur agro fœcũdo.impij verò,ſterili terræ.Innuit ergo Propheta,quòd ſicut prætereun-
tes benedicunt agro fœcundo,& operarijs eius, non autem ſterili terræ & operantibus eam,ſed po-
tius increpant eos, quoniam ſtulto labore ſeipſos fatigant: ſic ſancti hanc vitam ſpernentes, & ve-
lut locum peregrinationis hunc mundum prætereuntes, impijs non benedixerunt, ſed bonis, ſicut
ſubiungitur [BENEDIXIMVS vobis] ò iuſti amatores eccleſiaſticæ vnitatis,id eſt, catholicæ fidei
atque indiuiduæ charitatis,imprecãtes vobis bona gratiæ in pręſenti,& bona gloriæ in futuro.[IN
NOMINE domini.]Poſtremo quæ hic dicuntur contra iniquos, dicuntur zelo iuſtitiæ non affectu
inuidiæ:magiſque dicuntur prænunciando quàm imprecando, & conditionaliter magis quàm ſim-
pliciter,ſcilicet ſi non pœnitent.

A ¶ EXPOSITIO allegorica & literalis eiuſdem pſalmi.

COnuenientiſsime autē exponitur Pſal. iſte de Chriſto, qui eſt verus & purus Iſraelita. Eritque
ſenſus, Sæpe expugnauerunt me, Iudæi à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael .i. Chriſtus, qui erat
à principio ſuæ cōceptionis in virgine, vir videns deum, nō per fidem vt cæteri, neq; per ſub-
iectā creaturā, vt Iacob, qui eo quod vidit angelū, dixit, Vidi dominū facie ad faciem. Propter Gen.38
quod etiā Iſrael ab angelo dictus eſt, neq; per imaginariā formā, vt Eſa. qui dixit, Vidi dominū ſe- Eſa.6
dentem ſuper ſoliū excelſum. Et Daniel, qui dixit, Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus
dierū ſedit Sed ſicut cōprehenſores in patria vident, imò incōparabiliter clarius atq; beatius. (Ani- Dan. 7
ma etenim Chriſti à principio ſuæ creationis ſemper æque perfecte vidit deū: & ipſa ſola clarius vi-
dit deū q̄ omnes ſimul beati.) Idcirco Chriſtus veriſsime Iſrael appellatur. Chriſtū autē ab infantia
perſequuti ſunt Iudęi, ſaltē proſelyti, puta Herodes, qui erat ad Iudaiſmū conuerſus, & Chriſtū infan Matt. 2
tem occidere niſus eſt, cui (ſecundū Hiero.) multi ſacerdotū ac Iudæorū conſenſerunt. Sumitur au-
tem hoc loco iuuentus cōmuniter prout adoleſcētiam includit. Si verò proprie accipiatur, tūc Chri-
ſtum perſequuti ſunt Iudæi à iuuētute ſua .i. ab anno triceſimo ſuæ ætatis. Tūc nēpe prædicare exor-
ſus eſt, & ſtatim extūc impugnauerūt eū Iudæi, nūc verbis, nūc actibus, ſicut Euāgeliſtę teſtātur. Et- Luc.4.
enim nō potuerūt mihi, pręualere. Nam cū Chriſtū vellent præcipitare, & poſtmodū lapidare, exiuit Iohan.8
de manibus eorū, & tranſiens per mediū illorū ibat. Deniq; dum eum capere vellent, & ipſe reſpon- Iohā.18
diſſet, Ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terram: nec aliquid facere poterant Chriſto niſi
eo volente. Propter quod ait, Nemo tollit animā meā à me, ſed ego pono eam. Et per Iere. ait, Domi- Iohā.10
B nus mecū eſt quaſi bellator fortis: idcirco qui me perſequūtur, cadent, & infirmi erūt. Supra dorſum Iere. 20
meum fabricauerunt peccatores. Hoc planè fecerūt ſacrilegi, impijſsimiq; Iudæi & ſerui Pilati, dum
Chriſtum flagellis lacerauerunt, ad mortem crucē ſibi baiulantē duxerunt, & duro crucis ligno dor- Iohā.19
ſum eius tenerrimū crudeliſsime appenderunt: prolongauerunt iniquitatē ſuam, quia nō ceſſauerūt Mat. 27
clamare, Tolle, & crucifige, donec me occiderunt, imò a principio prædicationis meæ mihi inſidiari Iohā.19
cœperunt vſq; ad mortē, dicētes, Homo vorax, potator vini, ſeducit turbas, inſanit, dęmoniū habet, Matt. 11.
blaſphemat. Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum .i. Iudæos iſtos deſtruet & occidet. Hoc Lucę 23.
fecit deus per Titum & Romanos. Quēadmodum prædictum eſt, Ciuitatem & ſanctuariū diſsipabit Iohan.10
populus cum duce venturo. Et iterū, Abijciet eos dominus deus meus, quia non audierūt vocē eius: Dan.9
confundantur & conuertantur retrorſum, ſecundum ſenſum expoſitū, omnes qui oderunt Sion, id Oſee 9
eſt, Chriſtum diuina inceſſabiliter ſpeculantē. Vel Sion .i. primitiuā Chriſti eccleſiam, quam maxime
oderunt Iudæi, ſicut in Actibus apoſtolorum habetur, Fiant Iudęi Chriſtū negātes, ſicut fœnum te- Act. 2. 3.
ctorum, &c. hoc in eis impletū eſt. Nam multi eorum in adoleſcentia & iuuentute à Romanis occiſi 4
ſunt. Et non dixerunt qui præteribant, hoc eſt, prophetæ, benedictio domini ſuper vos .i. prophetæ
nil boni dixerunt de Iudæis qui Chriſtū occiderunt, ſed multa mala, quemadmodum pateſcit, vbi de
C eis ſic dicitur, Non erit eius populus qui eū negaturus eſt, hoc eſt, Iudæi, qui dixerūt, Non habemus Dan.9.
regem, niſi Cęſarem. Et, Hunc neſcimus vnde eſt, Et, Exoſos habui eos propter malitiam adinuētio- Iohā. 19.
num eorū. Et rurſus, Negauerūt dominū & dixerūt, non eſt ipſe. Per Eſaiam quoq; dominus ait, Ex- Iohā.9
cæcatū eſt cor populi huius. Sed nos prophetæ qui iſtis incredulis maledicimus, benediximus vobis Oſee 9
ô Chriſtiani, in nomine domini, ſcilicet Chriſti, prophetādo de veſtra ſalute & gratia. Hic enim bea- Iere.5
tiſsimus Petrus in ſua Canonica alloquens Chriſtianos diſſeruit. De veſtra ſalute exquiſierūt atque Iere.6
ſcrutati ſunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt. ¶ Præterea quanuis ſenſus lite
ralis in primo ponendus ſit, propter rationabilem tamen cauſam, videlicet propter prolixitatem vi- 1.Pet.1
tandam, interdum pono eam poſterius. Itaque ad literam videtur Pſalmus præſens loqui de frequēti
tribulatione ac liberatione Iſraeliticę plebis, vt ſit ſenſus, Sępe expugnauerūt me à iuuētute mea. di-
cat nunc Iſrael .i. populus Iſrael dictus, eo quòd natus ſit ex Iacob, alias alio nomine Iſrael: fateatur Gen. 32
cum gratiarū actione, quòd ſæpe expugnauerunt me gētiles à iuuētute mea, id eſt, à tēpore quo fui in
Aegypto. Quod dicitur iuuētus populi huius ſecundū quod dominus ait apud Iere. ad ſynagogam, Exod.14
Recordatus ſum adoleſcentiā tuā. quando ſequuta es me in deſerto. Etenim nō potuerunt mihi prę- Exod. 2
ualere. Nam AEgyptij qui eos impugnauerunt, ſuccubuerūt, dicentes, Fugiamus Iſraelem, dominus
enim pugnat pro eis contra nos. Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, puta Aegyptij, im- Exo. 14
ponentes mihi onera grauiſsima ad portandum. Babylonij quoq; & alij multi fabricauerunt ſuper
D dorſum eorū ſecundum ſenſum prætactum. Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorū. Nam Ae-
gyptios ſuperbiſsimos, alioſq; Iſraelē perſequētes, grauiter interfecit, atq; in die iudicij penitus eos
damnabit & diſsipabit. Cōfundantur & cōuertantur retrorſum, quaſi debellati & victi à deo omnes
qui oderunt Sion, id eſt, populum Iudæorum per Sion ſignificatum. Vel, Sion, hoc eſt, ſanctuarium
dei constructū in monte Sion. Et non dixerunt qui pręteribant, id eſt, ſancti viri hunc mūdum per-
ambulantes, benedictio domini ſuper vos, id eſt, odientibus Sion non ſunt imprecati benedictionē,
ſed futuram eorum damnationem præloquuti ſunt. Vnde nec eis dixerunt, benediximus vobis in no Rom. 3
mine domini. Cætera patent ex dictis.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXIX.

¶ EXPOSITIO TITVLI.

PSalmi præſentis titulus eſt, Canticū graduū. Hic enim pſalmus eſt vndecimus in ordine gradua-
lium pſalmorū, tractans de vndecimo gradu ſpiritualis aſcenſionis, videlicet de pœnitētiali prę-

ce ad dominum, quoniam omnis homo quantumcunque ſit iuſtus & patiens, indiget diuinam miſe- E
ricordiam quotidie implorare pro quotidianis exceſsibus, ſeu malis preteritis. Ait ergo Propheta in
perſona hominis pœnitentis,

PRECATIO.

Deus apud quẽ eſt miſericordia & redemptio copioſa, redime nos ab iniquitatibus noſtris, & in plenitudine ſanctæ deuotionis fac nos tuis ſemper deſeruire præceptis.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

DE PROFVNDIS,] id eſt, de hac valle lachrymarũ, de corpore iſto mortali, de
intimo cordis affectu, de tribulationibus multis, & magna voragine vitiorũ,
[CLAMAVI ad te domine] tuã miſericordiam implorando, [DOMINE exau-
di vocem meã] dando quod poſtulo. ¶(2) FIANT aures tuæ intendentes, in
vocẽ deprecationis meæ] .i. miſericordia & ſapiẽtia tua pie attendant quę de-
precor. Sæpe reſumit eundem ſenſum ſub alijs verbis, ad inſinuandum cordis
ſui æſtuantẽ affectum, & vt ex iteratione deſiderij mẽs accẽdatur. ¶(3) SI ini-
quitates obſeruaueris domine] .i. ſi peccatorum noſtrorum obliuiſci nolueris,
ſi eorũ enormitatẽ perpenderis, ſi ea ſecundum iuſtitiã tuã vlciſci volueris, [DOMINE quis ſuſtine-
bit] hoc eſt, quis poterit tantum rigorẽ ſufferre? quis poterit coram te ſtare, ſaluuſque fieri? tanquam
dicat, nullus. Vnde legitur, Quis poterit ſtare ante cõſpectũ domini dei ſancti huius? ¶(4) QVIA
1. Re. 5 apud te propitiatio eſt] .i. in te miſericordia & miſeratio magna eſt, & miſerationes tuæ ſuper omnia F
Pſal. 144 opera tua: quemadmodum alibi dicitur, Cõuertimini ad dominum deum veſtrum, quia benignus &
Iohel. 2 miſericors eſt, patiẽs & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia, [ET propter legem tuam,]
hoc eſt, propter teſtimonia ſacræ ſcripturæ tuam miſericordiam pœnitẽtibus promittẽtis, ſicut cum
Zach. 1 dicis, Conuertimini ad me, & cõuertar ad vos. Et iterum, Si fuerint peccata veſtra vt coccinũ, quaſi
Eſai. 1 nix dealbabũtur. [SVSTINVI te domine] .i. tua flagella æquanimiter pertuli, tuæ exauditionis di-
lationem longanimiter & fiducialiter præſtolabar, tuam clemẽtiam expectaui: quemadmodum apud
Eſaiæ 25 Eſaiã legitur, Ecce deus noſter, expectauimus eum & ſaluabit nos, ſuſtinuimus eum & lætabimur in
ſalutari eius. ¶(5) SVSTINVIT anima mea in verbo eius] .i. ex ſacra ſcriptura recepit anima mea fi
duciam ſuſtinendi deum, & in verbo diuinæ promiſsionis confiſa eſt, pleniſsime ſciẽs, quoniã quod
Rom. 4 promiſit, potẽs eſt adimplere, [SPERAVIT anima mea in domino] non in meritis proprijs, aut re-
bus creatis. ¶(6) A cuſtodia matutina vſq; ad noctẽ] .i. de mane vſq; ad veſperam, à principio vſq;
ad finem, à iuuentute vſque ad mortis occaſum [SPERET Iſrael,] hoc eſt, homo fidelis, ſeu populus
Chriſtianus, deum fide pura cõtemplans [IN domino ¶(7) QVIA apud dominum miſericordia,]
hoc eſt, in deo eſt pietas magna, quippe cui proprium eſt miſereri & parcere, [ET copioſa apud eum
redemptio] eſt. Quoniam ipſe valde potens & clemẽs eſt ad indulgendum, ſubueniendum, atq; ſal-
uãdum: nec deficit eius virtus in redimẽdo. Propter quod Moſes ait, Dominator domine miſericors
Exo. 34 & clemens, patiẽs & multæ miſericordiæ ac verus, qui cuſtodis miſericordiã in milia, qui aufers ini- G
quitatem & ſcelera atque peccata. Et iterum dicit ſcriptura, Ecce non eſt abbreuiata manus domini,
Eſaię 59 vt ſaluare nequeat, neque aggrauata eſt auris eius, vt nõ exaudiat. Eſt ergo apud dominũ, in domino,
& à domino copioſa redemptio .i. magna virtus ad liberandum, quæ eſt actiua redemptio, cauſans in
nobis redemptionẽ paſsiuã qua liberamur. (8) ET ipſe redimet Iſrael] in ſe ſperantẽ, de quo iam di-
ctum eſt, [EX omnibus iniquitatibus eius.] dimittẽdo ei vniuerſa peccata per gratiã ſuã. Vel dicitur
apud dominũ Chriſtũ copioſa redemptio, hoc eſt, efficaciſsimum atq; pleniſsimũ meritũ redimendi.
Nam ſua paſsione meruit copioſam redimendi efficaciam, & ipſe redemit Iſrael ex omnibus iniqui-
tatibus eius, ſatisfaciẽdo in cruce pro noſtris peccatis, noſque proprio ſanguine redimendo, ſicut in
Ioh. 10 Euangelio loquitur, Animam meam pono pro ouibus meis. Et in Eſaia ſcriptum eſt, Vere languores
Eſa. 53 noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ecce hic Pſalmus qui pœnitentialiũ pſalmorũ ſex-
tus eſt, pia deuotione plenus exiſtens, tãto attẽtius, affectuoſiuſque cantandus eſt, quãto nobis miſe-
ricordiam dei peculiaris recolit & cõmendat, & quanto perſonæ pœnitentium cõgruentius cõpetit.
Pſal. 41 Clamemus de profundo noſtræ cæcitatis ad ſublimitatem diuinæ lucis. Inuocet abyſſus noſtræ mi-
Iob 9 ſeriæ abyſſum pietatis diuinæ. Cognoſcamus nos in iudicio cum deo non poſſe cõtendere, iuxta il-
lud, Nõ iuſtificabitur homo cõpoſitus deo: & ſi voluerit cũ eo cõtendere, nõ poterit reſpondere vnũ
Iacob. 8 pro mille. Iterum ergo conemur placare deũ creatorem, ſaluatorem ac iudicem noſtrũ, orando, me- H
ditando, legendo, ſacrificiũ laudis offerẽdo, & quod ſuper omnia eſt in diuino atque fraterno amore
proficiendo, quoniam charitas operit multitudinem peccatorum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXX.

EXPOSITIO TITVLI.

PRæſcribitur in pſalmo iam declarando, Canticum graduum ipſi Dauid. Loquitur etiã pſalmus
iſte de duodecimo gradu ſpiritualis aſcenſus, videlicet de humilitate, ſine qua nulla virtus ha-
betur aut cõſeruatur. Nam & pœnitentia ſine ea non prodeſt. Quamuis autẽ humilitas ſit baſis
& fundamentum ſpiritualis profectus, tamẽ humilitas talis ac tanta, qualis & quanta in hoc Pſalmo
deſcribitur, merito ponitur gradus duodecimus. Loquens ergo Propheta in perſona hoĩs virtuoſi,
qui ſuam perfectionem non iactanter, ſed ad gloriam dei ædificationemq; Chriſti profitetur, ſecun-
1. Cor. 15. dum quem modum ſancti frequẽter propria bona deſcribunt, vt Paulus qui ait, Plus omnibus labo-

A raui. Et Iob qui dicit, Neq; reprehẽdit me cor meũ in omni vita mea. Et Ezechias qui loquitur, Me- Iob 27
mento domine quomodo ambulauerim coram te corde perfecto. Quod ſancti viri interdum faciſit, Eſa. 38
quatenus citius exaudiantur, non tamen in ſuis virtutibus principaliter ſperant, præſertim cùm ſciãt
ſua merita eſſe dona diuina. In talis itaque hominis perſona loquens Propheta ait,

PRECATIO.

Virtute fulti domine ſanctæ maieſtatis tuæ, non ſit exaltatum cor noſtrum, oculi noſtri non elati, nõ in magnis neq; in mirabilibus ſuper nos ambulemus, ſed ſemper humilia ſentiamus, quo perpetim ſeculorum tempore tibi complaceamus.

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

DOMINE,] inquit, [NON eſt exaltatum cor meum] tumore ſuperbiæ, glorian-
do in ſe, aut ſibi aſcribendo, quod tibi attribuendum eſt, aut præferẽdo ſe alijs.
Vnde Dauid alibi teſtatur, Vilior fiam plus quàm factus ſum, & ero humilis in 2. Reg. 6
oculis meis, [NEQVE elati ſunt oculi mei] .i. interior cordis elatio non aſcen-
dit neque apparuit in oculis corporis, vbi maximè apparere conſueuit. Sic er-
go nec intus nec foris, nec verè nec apparenter ſuperbiuit. Hinc quippe ſcri-
ptum eſt, Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitãs attonitos habes ocu- Iob 15
B los? Quid tumet contra deum ſpiritus tuus? Cõtra deum enim tumet omnis ſu-
perbus. Propter quod dicitur in Prouerbijs, Abominatio eſt domino omnis arrogãs. ¶ (2) NEQVE Prou. 16
ambulaui in malignis] faciendo opera, meam menſuram tranſcendentia, ſeu inter proximos ſuperbè
viuendo, aut me inaniter oſtendendo [NEQVE in mirabilibus ſuper me,] hoc eſt, non quæſiui face-
re opera rara, miranda: nec ea optaui, per quæ hominibus mirabilis apparerem. Sed nec præſumpſi
eſſe ſcrutator maieſtatis, aut ſupernaturalia fidei teſtimonia meo ingenio menſurare. Quemadmodũ Eccl. 3
in Eccleſiaſtico legitur, Altiora te ne quęſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quę pręcepit ti- Rom. 12
bi deus, illa cogita ſemper. Et Apoſtolus dicit, Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Hęc
tamen atque ſimilia quædam ignaui & deriſores ſtudioſorum multum peruerſe intelligunt, putantes
hæc ideo dici, quaſi non debeamus myſteria fidei perſcrutari, & conari quantũ poſsibile eſt, intelli-
gere alta de fide, cùm tamen Apoſtolus dicat, Creſcite in ſcientia dei. Et Chriſtus, Scrutamini, ait, Coloſ. 1
ſcripturas. Denique ſanctiſsimi patres noſtri Hieronymus, Auguſtinus, Hilarius, Thomas, nõne dif Iohã. 7
ficillima loca ſcripturę conati ſunt explicare, ſupernaturalia vtcunq; cognoſcere? ¶ (3) SI non humi-
liter ſentiebam,] humiliando me intus & foris, & coram deo atque hominibus, [SED exaltaui animã
meam] reputando me aliquid eſſe cùm nihil ſim. ¶ (4) SICVT ablactatus ſuper matrem ſuam,] ita 1. Cor. 4
C retributio in animam meam,] id eſt, tunc retribuatur & fiat animæ meę à te, ſicut fit puero ablactato,
incumbenti ſupra vbera matris ſuæ. quatenus ſicut puer talis quærit vbera ſugere, & non poteſt, ſed
dolet, plangitq;, atque repellitur: ſic ego à te internam cõſolationem non acquiram, nec vbera æter-
næ ſapientiæ ſugam, ſed tanquam indignus abijciar. Hæc autem dicit potius prænunciando quid fu
turum ſit, ſi intumeſcat, quàm ſibiipſi mala imprecãdo. ¶ (5) SPERET Iſrael,] id eſt, fidelis [IN do-
mino, ex hoc nunc & vſq; in ſeculum,] hoc eſt, indeſinẽter quàm diu in iſto exilio degit. Non enim
in patria ſperat aliquis in deo, quia nec fides, nec ſpes permanent in beatis. Ecce dum pſalmum hunc
cantamus, de noſtra ſuperbia erubeſcamus, quid humilitatis nobis decet penſemus, atq; ad verę hu-
militatis amorem accendamur, eámque adipiſci fideliter iugiterq; conemur. Nam & Chriſtus inter Matt. 5
beatitudines gradum humilitatis primum locauit dicẽs, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt Mat. 11
regnum cælorum. Et iterum, Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Et Apoſtolus, Hono- Rom. 12
re, inquit, inuicem præuenientes. Et iterum, Subiecti eſtote inuicem in timore dei. Ad Philippenſes Eph. 5
quoque ſalubertimè exhortatur, Nihil agite per contentionẽ, neque per inanem gloriam, ſed per hu Philip. 2
militatem ſuperiores inuicem arbitrantes.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXXI.

D EXPOSITIO Tituli.

TItulus Pſalmi præſentis eſt, Cãticum graduum. Loquitur enim Pſalmus iſte de tertiodecimo gradu ſpiritualis aſcenſionis, videlicet de ſpirituali ædificatione domus interioris, quæ eſt anima ſancta, quę dum virtutibus adornatur, domus Chriſti efficitur. Quamuis autẽ quidam doctores magni atque catholici videantur prætẽdere, quòd pſalmus iſte non loquatur ad literam de rege Dauid filio Ieſſe, ſed Chriſto per Dauid ſignificato: tamen ex verbis Hieronymi eluceſcit, quòd pſalmus iſte ad literam loquatur de Dauid. Ait enim in quadam Homilia, quòd ad Abraham & Dauid ſpecialiter facta eſt de Chriſto repromiſsio ad Dauid, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam: quæ ſunt verba pſalmi præſentis. Alij quoq; doctores catholici ita exponunt hunc pſalmum, quos verum dicere reor. Loquitur autẽ Dauid in pſalmo iſto, præcipuè de duobus, videlicet de affectu ſeu deuotione ſui, ad ædificandum domino templum, & de promiſsione ſibi facta, de ſucceſsione ſuæ poſteritatis quantum ad regnum. Ait ergo orans pro ſemetipſo,

PRECATIO.

Pro tua pietate domine da nobis quæſumus bonis operationis ſtudijs ſic iugiter inuigilare, quo nos tibi domino locũ inueniamus in corde noſtro: ſit tua præſentia noſtra ubiq; defenſio, ut noſtris confuſis inimicis tua ſuper nos ſemper floreat ſanctificatio.

❡EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem. B

MEMENTO domine Dauid,]miſerendo ſibi in omnibus, prout ab Eſdra dici-
Nehem.5 tur, Meméto mei deus meus io bonum. Non quòd in deo cadat obliuio, aut re-
cens memoria, ſicut vbertim præhabitum eſt: [ET omnis māſuetudinis eius]. ſ.
1.Re.24 mititatem eius habe acceptā, & propter eam exaudi famulum tuū Dauid. Erat
2.Re.16 nanq; Dauid multum manſuetus, quod conſtat ex eo quod aduerſarijs ſois tam
piè pepercit, puta Sauli & Semei. Pro Abſolone quoque præcepit ne occidere-
2.Reg.15 tur: quæ patēt primo & ſecūdo libris Regū. Vnde Dionyſius in epiſt. ad Demo
philū monachum aſſerit Dauid merito ſuæ manſuetudinis maximā apud deum
gratiam inueniſſe. Ad hoc aūt meméto eius ò domine, vt impleat, ❡(2) SICVT iurauit domino], &
ſicut[VOTVM vouit deo Iacob]patriarchæ. Qualiter aūt iurauit & vouit, ſubiūgitur, (3) SI introi-
ero in tabernaculum domus meę].i. non ingrediar domum meā, vt in ea repauſem, & à ꝓpoſito meo
deſiſtam, [SI aſcendero].i. non aſcendam[IN lectum ſtrati mei,] vt in eo dormiá quieſcens & ceſſans
ab exequutione voti & iuramenti. Sicut autem tabernaculum domus idem ſunt, ſic lectus ſtrati idem
Rom.13 ſignificant. Iuxta quem modum dicit Apoſtolus, corporis carnis. ❡(4) SI dedero,]id eſt, non dabo
[SOMNVM oculis meis, & palpebris meis dormitationem,] non dabo quaſi deſinens à propoſito:
❡(5) ET requiem tēporibus meis]non dabo, id eſt, non quieſcā toto tempore vitæ meæ, [DONEC
inueniam locum domino.]In iſto verſiculo tangitur, quid vouit atq; iurauit. & eſt ſenſus, donec in-
ueniam locum domino, hoc eſt, ad dei honorē, in quo ſibi tēplum ædificem. Ideo additur, [TABER
NACVLVM deo Iacob].i. donec conſtruam templum deo patris noſtri ſancti Iacob: ſicque illo con
1.Par.17 ſtructo inueniam illud ad libitum, ad colendum deum in ipſo. Sed quoniā Dauid ædificare non po- F
1.Cor.8 tuit tēplum, eo ꝙ multum ſanguinē fudit, nunquid periurus eſt? Et reſpondendum, quòd Dauid hęc
vouit atque iurauit, ſuppoſita voluntate diuina. Et ergo bona volūtas ſibi pro opere reputabatur. Fi-
1.Par.17 lio autem eius conceſſum eſt implere quod ipſe propoſuit. Vnde dominus ait, Quod cogitaſti in cor
de tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti hoc ipſum mente pertractās: veruntamen tu non
ædificabis mihi domum, ſed filius tuus. ❡(6) ECCE audiuimus eum in Ephrata.] Secūdum quoſdā
1.Reg.4 in hoc loco oſtenditur deuotio Dauid in tranſlatione arcæ, quę primò ſtabilem habuit manſionē in
Sylo, vbi Ioſue eam locauit, erátque ibi donec tempore Heli capta eſt à Philiſtæis. Extūc autem non
habuit fixum locum donec in tēplo Salomonis locata eſt. Cùm enim remiſiſſent eam Philiſtæi in Iu-
dæá, poſita fuit in Cariathiarim, deīde in Maſpath, & poſtea in Gabaa, in domū Aminadab, deinde
1.Reg.6 tranſtulit eam Dauid in domum Obededon Ethęi, vt legitur ſecūdo libro Regum. Poſtremò poſuit
2.Reg.6 eam Dauid in tabernaculo quod ipſe ei tetenderat. Sic ergo literam iſtam exponūt. Ecce audiuimus
eam, hoc eſt, arcam poſitam fuiſſe in Ephrata, id eſt, in Sylo quæ dicitur Ephrata, quoniā erat in ſor-
1.Reg.6 te Ephraim, [INVENIMVS eam in campis ſyluæ,]hoc eſt, in Gabaa, quæ eſt in territorio Caria-
Ioſue 15 thiarim, quæ dicitur vrbs ſyluarū. ❡(7) INTROIBIMVS]ego Dauid & populus meus[IN taber-
naculum eius].i. in tabernaculū quod ego tetēdi arcę in ciuitate mea Ieruſalem, [ADORABIMVS] G
deum[IN loco vbi ſteterunt pedes eius.]Deus enim dicebatur ſedere ſuper propitiatoriū quod erat
ſuper arcā tanquam operculum eius, & ita pedes dei dicebātur ſtare in loco vbi extitit arca. Hæc au-
tem expoſitio videtur extranea. Cùm enim nulla mentio facta ſit in pſalmo præſenti vſque ad hunc
verſum de arca, non apparet cur hoc relatiuum eam, referat arcam. Item quòd per Ephrata intelliga-
Gen.35 tur Sylo, extraneum eſſe videtur. Nam in Geneſi habetur, Bethleem dicta eſt Ephrata. Vnde & Mi-
Mich.5 cheas ait, Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iuda. Si dixiſſet Propheta, Ecce audiui-
mus eam in Ephraim, vel in Ephrem, apparentiam haberet maiorem expoſitio iſta. Denique quòd
per campos ſyluæ intelligatur Gabaa, quæ erat ciuitas populoſa, non videtur conueniens. Quidam
etiam libri qui creduntur correcti non habent, Ecce inuenimus eam, ſed eum. Aptius ergo puto vt
exponātur iſta de Chriſto atque eccleſia, de quibus Dauid hoc loco prophetice loquitur, ſicut in ſe-
quenti patebit articulo. Deinde Dauid orat dominum vt dignanter deſcendat, & habitet in templo
Salomonis. ❡(8) SVRGE domine in requiem tuam,]id eſt, in templum à filio meo Salomone ædi-
ficandum, in quo tibi ſtabilem habitationem elegiſti. Surge inquam[TV]ingrediendo non motu lo-
3.Reg.7 cali, ſed operatione gratuita, templum hoc, [ET ARCA ſanctificationis tuæ,]hoc eſt, arca Moſi ſan-
ctificata à te, & continēs ſancta, duas videlicet tabulas digito dei ſcriptas, virgamq; Aaron quæ fron
Heb.9 duerat, & vrnam auream continentem manna. Hęc arca ſurgat, id eſt, transferatur in requiem tuam, H
id eſt, in templum Salomonis. Itaque orat Dauid vt arca transferretur in templum Salomonis, quod
factum eſſe tertio Regum oſtenditur. ❡(9) SACERDOTES tui,]videlicet filij Aaron, miniſtri al-
2.Reg.8 taris ac templi [INDVANTVR iuſtitiam,] id eſt, taliter adornentur & operiantur iuſta vita atque
virtutibus, ſicut corpus veſtiméto ornatur ac tegitur. Propter quod Moſes dixit, Sacerdotes qui ac-
cedunt ad dominum, ſanctificentur ne percutiat eos. [ET SANCTI tui exultent] ſpirituali iucundi-
Exo.19 tate in te. ❡(10) PROPTER Dauid ſeruum tuum,] hoc eſt, propter preces & merita eius[NON
auertas faciem Chriſti tui,]id eſt, non differas mittere Chriſtum mundi ſaluatorem, ſed oſtēde nobis
faciem atque præſentiam eius. Nicolaus de Lyra per Chriſtum hoc loco intelligit Salomonem. Et
dicit quòd ſecundum Iudæos portæ templi Salomonis clauſerunt ſe contra ſacerdotes atq; leuitas,
arcam portantes, vt eam transferrent in templum. Cùmque dominum pro apertione portarum ora-
rent, pſalmúmque præſentem cantarent, ſtatim dum iſtum verſiculum canebant, portæ templi ape-
ruerunt ſe: quo facto vniuerſi qui aderant, cognouerunt quòd Dauid erat acceptus deo, cuius op-
2.Reg.11 poſitum multi tenebant vſque ad illud tempus propter occiſionem Vriæ, & adulterium Betſabeæ.

A ❡(11)IVRAVIT dominns Dauid]ſeruo ſuo[VERITATEM,]hoc eſt, quod verum eſt, [ET non
fruſtrabitur eũ].i.non omittet implere quod ei iurauit. Quid aũt iurauit, adiecit, [DE fructu ventris
tui ponam ſuper ſedẽ tuã].i.dabo tibi filium regni ſucceſſorem. Iſtud ſecundum Hieronymum intel
ligendum eſt de Chriſto, qui dicitur filius Dauid ſecundũ carnem, & in eo perpetuatum eſt regnum Luc.1
Dauid, ſicut angelus dixit virgini glorioſę, Dabit illi domin⁹ deus ſedẽ Dauid patris eius, & regna- Eſai.9
bit in domo Iacob in æternũ. Vnde ab Eſaia prędictũ eſt, Super ſoliũ Dauid, & ſuper regnum eius
ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iuſtitia amodo & vſq; in ſempiternũ. Quidam
tamẽ exponunt de Salomone, qui erat filius & ſucceſſor Dauid in regnn, ſicut per Nathan dominus 2.Reg.7
promiſerat Dauid. ❡(12)SI cuſtodierint filij tui]ô Dauid[TESTAMENTVM meum,]hoc eſt, le
gem Moſaicam, [ET teſtimonia mea].i.cætera quæ in lege contenta ſunt, [HAEC quæ docebo eos,]
.i.tunc illuminabo corda ipſorum, vt plenius veriúſq; ea cognoſcãt. ❡(13)ET filij eorum vſq; in ſe-
culũ,]hoc eſt, quandiu durauerit curſus veteris teſtamẽti [SEDEBVNT ſuper ſedem tuam] regnã-
tes in regno tuo, & patribus ſuis ſuccedentes. Sic planè factum fuiſſet, ſi non peccaſſent adeo grauι-
ter. Vnde propter enrum grauiſsima crimina, regalis ſucceſsio deſijt tempore captiuitatis Babyloni-
ci. ❡(14)QVONIAM elegit dominus Sion].i.montẽ in quo ædificatũ eſt templum, [ELEGIT eã
B in habitationẽ ſibi.]Nam in tẽplo dicebatur deus ſpecialiter eſſe & habitare propter euidẽtem ope-
rationem ſuã in eo. In templo nanq; dabãtur diuina reſponſa de propitiatorio. Sciendum autẽ quòd
mons Sion, qui etiam dictus eſt mnns Moria, erat locus in quo Dauid vidit angelum domini percu- 1.Pa. 21
tientem populum propter murmurationem populi. Hunc autem locum deus oſtẽdit ſe elegiſſe, quã-
do miſit Gad prophetam ad Dauid, præcipiens ei vt in mõte ſeu loco hoc ædificaret altare, hoſtiãſ- 2.Re. 24
que offerret in eo. Qund cum feciſſet, exaudiuit eum deus in igne cœlitus deſcendẽte. Propter quod
Dauid locutus eſt, dum iſta vidiſſet, Hæc eſt domus dei, & hoc altare in holocauſtũ in Iſrael. In hoc 1.Par.22
itaque monte præcepit Dauid Salomoni conſtruere templum. ❡(15)HAEC requies mea in ſeculũ
ſeculi,]hoc eſt, in tẽplo ædificato in hoc mõte requieſcã cum filijs Iſrael[HIC].i.in monte iſto [HA- 3.Reg.8
BITABO]cum populo meo]QVONIAM elegi eam,]ſcilicet Sion. Vnde dominus dixit Salomoni,
Sanctificaui mihi domum iſtam, & habitabo cum filijs Iſrael. ❡(16)VIDVAM eius benedicens be-
nedicã], hoc eſt, in ſpiritualibus & tẽporalibus dabo ſufficientiã viduis Sion, [PAVPERES eius ſa-
turabo panibus]mẽtis & corporis, dũmodo legẽ meã cuſtodire ſategerint. ❡(17) SACERDOTES
eius, [ſcilicet tẽpli[INDVAM ſalutari].i.ſalute & gratia, [ET ſancti eius exultatione]ſpirituali [EX-
VLTABVNT]de bonis domini, eíq; hilariter miniſtrabunt. ❡(18)ILLVC]videlicet in Sion[PRO-
C DVCAM].i.procreabo & prolongabo[CORNV].i.regiam poteſtatẽ[DAVID,] dando ei regni ſuc-
ceſſores. [PARAVI lucernam].i.claram memoriã[CHRISTO meo].i.regi Dauid, non penitus au-
ferendo regnum à poſteris eius vſq; ad longum tempus. Hinc enim dominus ait Abiæ prophetę, cui 3.Reg.11
loquebatur de diuiſione regni Iſraelitici, Filio autẽ eius, videlicet Roboam, filio Salomonis dabo tri
bum vnam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo. Et ſimile ſępius dicitur de alijs regibus Iuda, qui
ſuis peccatis meruerunt regno atq; ſucceſſore priuari. Sed propter Dauid factũ eſt, ut maneret ei lu-
cerna. ❡(19) INIMICOS eius induam confuſione.]Sæpe enim deiecit deus aduerſarios Dauid, fi-
liorũmq; eius, & tunc confuſione repleuit æmulos eius: [SVPER ipſum autẽ]Dauid & poſteritatem
ipſius[EFFLOREBIT ſanctificatio mea].i.vnctio ſancta, qua reges vngi ſolẽbãt. Veruntamen iſta
de Chriſto, multo conuenientius exponuntur, ſicut iam eluceſcet.

❡EXPOSITIO eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

COnuenientiſsimè autem exponitur pſalmus iſte de Chriſto, qui in ſcripturis veteris teſtamen Ezec.34
ti frequenter Dauid vocatur. Sicut dum dominus per Ezechielem ait, Saluabo gregẽ meum,
& ſuſcitabo ſuper eum paſtorẽ vnũ, qui paſcat eũ, Dauid ſeruũ meũ. Et per Oſe. Reuertentur Oſee 3
filij Iſrael, & quærent dominum deum ſuum, & Dauid regẽ ſuũ. Dauid enim interpretatur manu for
tis, ſeu deſiderabilis aſpectu. Et quis adeo fortis vt Chriſtus dei virtus, qui fortẽ armatum alligauit.i. Lucę 11
D diabolum vicit, & vaſa eius diripuit.i. peccatores redemit? Præterea quis tam deſiderabilis aſpectu vt
Chriſtus ſpecioſus forma præ filijs hominum, qui eſt candor lucis æternæ, in quem deſiderãt angeli Pſal.44.
ſancti proſpicere? De Chriſto itaq; loquẽs Propheta ait, Memẽto domine, pater æterne, Dauid, hoc Sapi.11
eſt, Chriſti, & omnis mãſuetudinis eius. Chriſtus enim mitis imò mitiſsimus erat. Propter quod ait, 1.Pet. 2
Ego quaſi agnus mãſuetus qui portatur ad victimam. Et iterũ, Diſcite à me quia mitis ſum. De cuius
quoq; mãſuetudine ſcriptum eſt, Non clamabit, nec audietur foris vox eius: & non erit triſtis neque, Ierem.11
turbulentus. Sed multa ſunt quæ circa hoc mouere poſſunt ſtudioſum lectorem. Primò enim videtur
mirabile, quòd Propheta oret ꝓ Chriſto & mãſuetudine eius. Secũdò, mirũ apparet cur oret, vt deus Mat.11
meminerit Chriſti, cùm certum ſit quòd nunquam obliuiſci potuit filij ſui dilecti, aut eius manſuetu- Eſai.42
dinem reprobare, in quo ſibi bene complacuit. Tertiò, mirum eſt cur oret pro Chriſto, cùm Chriſtus
omnipotens ſit, & per ſeipſum omnia poſsit. Et reſpõdendum ad primum iſtorum, ꝙ Propheta orat
pro Chriſto, non tamẽ pro ꝓpria Chriſti perſona. Orat enim deus vt meminerint Chriſti, non quã- Mat.3,17
tum ad ipſum Chriſtũ, ſed quantũ ad corpus ſuum myſticũ, quod eſt eccleſia, ſcilicet per Chriſtũ, &
merito eius miſereatur omnibus nobis. Et hoc modo Moſes ſæpe precatus eſt deum, vt recordaretur Exod.32
Abrahæ & Iſaac & Iacob, nõ ꝙ pro ſanctis illis defunctis orauit, ſed hoc deprecabatur vt deus meri-
tis eorũ miſereretur filiis Iſrael. Vel dici poteſt, ꝙ Propheta orat pro Chriſto, non ꝓpter Chriſti in-
digentiam, ſed ad oſtendẽdum cordis ſui affectum quem habebat ad Chriſtum. Sicut enim Chriſtus Mat.26
pro ſeipſo orauit, ſic mẽbra eius pro eo hoc modo poterãt exorare. & ex hoc patet reſpõſio ad ſecun- Iohã.17

dum.Nou enim ſic orat Propbeta vt deus pater memor ſit Chriſti & mãſuetudinis eius, quaſi eorũ E
obliuiſci potuerit,ſed vt recordando Chriſti & manſuetudinis eius,memor ſit miſereatúrque noſtri,
dando nobis per ipſum quod ipſi non promeremur.Deniq; licet Chriſtus ſecundum quod deus, o-
mnipotens ſit,orat tamen Propheta vt pater ei cooperetur,quoniam Chriſtus vt homo indeſinenter
Iohã.5 adiuuabatur à patre,& quicquid fuit ac habuit,à patre recepit.Vnde ipſe teſtatur, Nou poteſt filius
à ſe facere quicquam.Itaq; domine memento Dauid.i.Chriſti,ad hoc vt impleatur ſicut Chriſtus iu
rauit domino deo patri,& ſicut votũ vouit deo Iacob. Sed vbi in ſcriptura canonica legitur Chriſt⁹
iuraſſe vouiſſeq; domino? Ad hoc reſponderi poteſt dupliciter.Primò,quòd per iuramentum Chri-
ſti intelligatur firmum propoſitum eius. Per votum verò ipſius intelligitur voluntas eius promptiſ-
ſima & firma aſſertio,qua ſe dixit facturum quod ſequitur. Secundo (vt arbitror) dici poteſt,quod
Chriſtus hnmo verè iurauit atque promiſit deo illud quod ſubditur,quanuis fortaſsis hoc alibi non
legatur.Cùm enim Chriſtus plenus fuerit omni virtute,plenus vtique fuit omni actu ac perfectione
virtutum.Cùm ergo iuramentum & votũ ſint actus religionis ſeu latriæ, quẽadmodũ in Secũda ſe-
cundæ Thomas declarat,probabile eſt quod in Chriſto fuerunt,præſertim cùm opera ex voto pro-
cedentia ſint perfectiora magiſque meritoria quàm alia. Vnde & virgo benedicta virginitatem cre-
ditur promiſiſſe. Iurauit autem & vouit Chriſtus hoc modo,Si introiero,id eſt,non intrabo in taber
naculum domus meæ,hoc eſt,in cælum,vnde deſcendi:ſi aſcendero,id eſt, non aſcendam in lectum
ſtrati mei,id eſt,ad thronum gloriæ,vt requieſcã ad dexterã dei patris. De quo throno ſcriptum eſt,
Apoc 3 Ego vici,& ſedi cum patre meo in throno eius.Si dedero,id eſt,non dabo requiem,id eſt, triduanæ
ſepulturę,quietem oculis meis corporeis,qui tunc ſine vigilia actionis fuerunt. Et hoc idem repetit
alijs verbis dicendo,& palpebris meis dormitationem.Et requiem temporibus meis non dabo, hoc F
eſt,quàm diu in mundo iſto conuerſor,non quieſcam neque ceſſabo diſcurrere,prædicare, miracula
facere,iniurias ſuſtinere,donec inueniam locum domino. Hic ponitur quid Chriſtus iurauit & vo-
uit,vt ſit ſenſus,Donec inueniam,hoc eſt,parem ac faciam locum domino in cordibus electorũ,con
uertendo eos ad fidem & gratiam dei:& donec hoc modo inueniam tabernaculum,id eſt, eccleſiam
deo Iacob,congregando electos in vnum,id eſt,in vnam catholicam fidem atque indiuiduam chari-
1.Cor.3 tatem,ſicque exiſtãt tabernaculum dei,in quo ipſe per gratiam habitet,ſicut Apoſtolus ait, Tẽplum
Apo.12 dei ſanctum eſt,quod eſtis vos. Et in Apocalypſi inducitur,Ecce tabernaculum dei cum hominibus,
& habitabit cum eis.In ijs itaq; verbis pollicetur Chriſtus ſe non eſſe reuerſurum de mundo ad cœ-
Zach.6 lum,niſi prius conſtrueret deo patri eccleſiam, prout à Zacharia prædictum eſt, Ipſe ædificabit tem
Amos 9 plum domino.Et Chriſtus alibi teſtatur,In illo die ſuſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, &
Act.15 reædificabo aperturas eius.Quod Iacobus allegat impletum in vocatione Gentium ad fidem Chri-
Mich.5 ſti. Ecce audiuimus eum, ſcilicet Chriſtum,in Ephrata,hoc eſt,in Bethleem Iudæ,in qua ortus eſt
Matt.2 Chriſtus,iuxta illud,Et tu Bethleem Ephrata,ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael. Et
Luc.2 ibi inuentus eſt à magis atque paſtoribus:inuenimus eum in campis ſyluæ. Ad literam per campos
ſyluæ intelligi poſſunt loca plana,in quibus Chriſtus frequẽter ambulauit & docuit,ibíque à Iudęis G
ac Gentibus eum requirentibus ſæpe repertus eſt.Secundum Hieronymum per campos ſyluæ intel
liguntur Gentiles,qui tanquam inculti atque indocti campi ſyluæ vocantur, & in illis inuentus eſt
Chriſtus,quando per prædicationem apoſtolorum fidem catholicam receperunt,& Chriſto conne-
xi ſunt ut capiti. Alij textus habẽt eam,& tunc eſt ſenſus,Ecce inuenimus eam,puta eccleſiam,quam
appellauit tabernaculum in Ephrata,quia in Bethleem audita & inuenta eſt eccleſia,id eſt, congre-
Ibidem gatio in Chriſtum credentium,ſcilicet Maria & Ioſeph,paſtores & Magi,inuenimus eam,id eſt, ec-
Mat.2 cleſiam,in campis ſyluæ,id eſt,populis Gentilitatis incultæ.Quia Iudæis Chriſtum negantibus ec-
cleſiámque perſequentibus Gentiles cõuerſi ſunt,& ex ipſis conſtructa eſt Chriſti eccleſia: ſicut per
Eſai.65 propbetam ait,Inuentus ſum à non quærentibus me,palam apparui his qui non interrogabãt de me.
Oſee 1 Ad quod etiam pertinet illud Oſee,Erit in loco ubi dicitur eis,Non populus meus vos,dicetur eis,
Filij dei viuentis.Introibimus nos in Chriſtum credẽtes,in tabernaculum eius,id eſt, locũ eccleſiæ.
adorabimus deum cultu latriæ,in loco vbi ſteterunt pedes eius,id eſt,in gẽtilitate cõuerſa ſeu ipſa ec
cleſia,vbi ſteterunt ſancti apoſtoli,& eorũ prædicationes auditæ ſunt. Qui apoſtoli ſunt pedes eccle
Eſai. 52 ſiæ,quoniã corpus eius ſuſtẽtant & baiulãt.De eis nãq; & eorũ doctrinis Eſaias ait, O quàm pulchri
ſuper montes pedes euangelizantium pacẽ,annunciantium bona. Vel ſic,Introibimus in tabernacu
lum eius,videlicet Chriſti,adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius.Hoc ad literam conuenien- H
Luc.19 tiſsimè accipitur de templo in Ieruſalem ædificato poſt reditum à Babylone.In hoc enim tabernacu
lo pedes Chriſti frequenter ſteterunt,ſicut dum eiecit de eo omnes ementes & vendentes.Vnde di-
ctum erat,Statim veniet ad templum ſuum dominator quẽ vos quæritis, & angelus teſtamẽti quem
vos vultis.Surge domine Chriſte in requiem tuam,id eſt,ſurge à mortuis, & aſſume corpus glorio-
ſum,& redi ad cœlum.Iam enim iuramentũ tuum impleſti, votum ſoluiſti, inueniſti domino locum,
fundaſti eccleſiam.Tu & arca ſanctificationis tuæ,id eſt,non ſolũ tu ſurge, ſed & eccleſia tecum re-
ſurgat.Ita impletum eſt.Nam Chriſto reſurgẽte multi ſanctorũ qui dormierant,ſurrexerũt. Chriſto
Mala.3 quoq; reſurgente in re,omnes Chriſtiani ſurrexerunt in ſpe: capitis enim præceſsio ſpes extat mem-
brorũ.Propterea dicit Apoſt.Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit,ita deus eos qui
1.Theſ.4 dormierunt adducet cum eo.Dicitur autem eccleſia arca ſanctificationis Chriſti, quoniã ſicut arca
Moſi continebat quædam præcipua ſancta in præcedenti articulo nominata:Ita eccleſia Chriſti cõ-
tinet electos qui ſunt vaſa miſericordiæ.Dicitur quoq; arca ſanctificationis,id eſt,ſanctificata aſper-
Ephe.5 ſione ſanguinis agni immaculati:quemadmodum ſcriptum eſt,Chriſtus dilexit eccleſiam,& tradidit

A ſemetipſum pro ea,vt illam ſanctificaret,mundans illam lauacro aquæ in verbo vitæ. Lauacrum au-
tem aquæ,puta baptiſmus,operatur virtute ſanguinis Chriſti.Omnia nanque ſacramenta ſunt qua-
ſi vaſa medicinalia,per quæ nobis applicatur virtus ſeu meritum paſsionis & ſanguinis Chriſti. De-
inde Chriſtus vel Propheta pro ſacerdotibus noui teſtamenti deprecans,ſubdit, Sacerdotes tui in-
duantur iuſtitiam.Maxima enim puritas Chriſtianos condecet ſacerdotes , qui hoſtiam illam ſuper-
mundiſsimam ſuperdigniſsimámque conficiunt,tractant,& ſumunt.Propter Dauid ſeruum tuum,id
eſt,Chriſtum,qui ſecundum quod formam ſerui accepit,ſeruus vocatur:non auertas, id eſt, non re-
pellas à te ô deus pater faciem Chriſti tui,id eſt,vultum ſeu mẽtem hominis Chriſtiani,qui Chriſtus
nominatur,tanquam ſpiritualiter vnctus ſpiritu ſancto,ſed merito paſsionis,orationis,conuerſatio-
niſque Chriſti ſuſcipe faciem Chriſtiani,ſicut de Iob dicis,Faciem eius,videlicet Ioh,ſuſcipiã. Vn- Iob 42
de Malachias , Deprecamini,inquit,vultũ domini, vt miſereatur veſtri,ſi quo modo ſuſcipiat facies Malac.1
veſtras.Vel ſic,Non auertas faciem Chriſti tui,id eſt,propter ipſum Chriſtum non auertas piã præ-
ſentiam,claram notitiam,gratioſam inhabitationẽ Chriſti à nobis. Iurauit,id eſt,inuiolabiliter affir-
mauit,immobiliterque promiſit dominus pater Dauid,id eſt,Chriſto veritatem,& non fruſtrabitur
eum,id eſt,iuramentum ſuum non faciet irritum. Quid autem iurauit,ſubiũgitur,de fructu,id eſt,de
filijs ſpiritualibus,vẽtris tui,id eſt,cordis tui,quos ſcilicet per ſapientiam tuæ mẽtis ſpiritualiter ge-
B neraſti, prout Iacobus ait,Voluntariè genuit nos verbo veritatis ſuæ,ponã ſuper ſedem tuam,id eſt, Iaco.1
in cathedra eccleſiæ,faciẽdo ex eis paſtores,prælatos,doctores:ſicut ſupra de Apoſtolis dictum eſt,
Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Hinc enim dicit Apoſt. Quoſdam poſuit deus in ec- Pſal.44
cleſia,primò apoſtolos,deinde prophetas,tertiò doctores. Sæpe aũt in ſcriptura diuina ponitur vẽ- 1.Cor.12
ter pro corde ſeu mente.Nam ſupra dictum eſt,Ex vtero ante luciferũ genui te,id eſt,ex corde.Non
enim in deo patre eſt vẽter corporeus.Salomon quoque ait,Appone cor tuum ad doctrinam meam, Pſal.109
quæ pulchra erit tibi,cùm ſeruaueris eam in vẽtre tuo,id eſt,in mente tua. Si cuſtodierint ô Chriſte Prou.22
filij tui,id eſt,Chriſtiani teſtamentum meum,id eſt,decalogum,& teſtimonia mea in Euangelio tra-
dita,hæc quæ docebo eos,vt clarius ea cognoſcant & certius comprehẽdant, imò certiſsimè ſciãt ea
eſſe à deo.Hanc beatiſsimam illuminationem meretur conuerſatio virtuoſa. Ideóq; Saluator loqu-
tus eſt,Si quis voluerit voluntatẽ dei facere,cognoſcat de doctrina an ex deo ſit.Et iterum, Nũquid Iohã.7
veſtrum eſt ſcire iudicium qui odio habetis bonum?Et filij eorũ,id eſt,ſpiritualiter enutriti ſana do- Mich.3
ctrina & moribus ab illis qui præceſſerunt,vſque in ſeculum.i.quandiu eccleſia ſteterit, ſcilicet vſq;
ad terminum mundi,ſedebunt,ſuper ſedem tuam,tãquam ſucceſſores apoſtolorum , regentes eccle-
ſiam tuam.Hoc autem fiet non eorum meritis,ſed gratia dei.Propter quod ſequitur , Quoniã elegit Iohã.15
C dominus Sion,id eſt,eccleſiam militãtem,quemadmodum in Euang.dicit,Non vos me elegiſtis,ſed Eph.1
ego elegi vos. Et Apoſt.proteſtatur,Deus elegit nos in Chriſto ante mũdi conſtitutionẽ,vt eſſemus
ſancti & immaculati in conſpectu eius:elegit eam in habitationem ſibi,id eſt,vt in ea per gratiã habi- Prou.8
tet,ſicut per Salomonem aſſeruit,Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum. Vnde Apoſtolus dicit, Vos 2.Cor.6
eſtis templum dei viui,ſicut dicit dominus,Quoniã inhabitabo in illis,& inambulabo, & ero illorũ
deus. Hęc,id eſt,eccleſia ſeu anima mũda,deuota & ſtudioſa,requies mea in ſeculum ſeculi, ſicut di- Mat.28
xi,Ecce ego vobiſcum ſum cũctis diebus. Dicitur autem deus immobilem requiem habere in nobis,
non quòd ipſe vnquam turbetur aut moueatur,ſed quoniam facit corda noſtra in ipſo quieſcere. Hic
habitabo per gratiam,quoniã elegi eam mea bonitate,non eius virtute. Viduã eius,ſcilicet eccleſię.i.
fœminam viri ſolatio deſtitutam,& de cætero propter me continẽtem, nec in delitijs viuentẽ,bene-
dicens benedicã,dando ei neceſſaria vitæ,gratiámque in præſenti,& gloriam in futuro. Vnde de ta-
libus viduis ſcribens Apo. Viduas,inquit,honora,quæ verè viduæ ſunt. Vel viduam,id eſt, animam 1.Tim.5
fidelem humano ſolatio deſtitutam,& vana gaudia contemnentem,benedicẽs benedicam: pauperes
eius,id eſt,egenos eccleſiæ,ſcilicet pauperes ſpiritu,quorũ eſt regnum cælorũ,ſaturabo panibus vitę Matth.5
& intellectus,pane ſacramẽtali,pane lachrymarũ,pane operum bonorũ. Illuc, id eſt, in eccleſia pro-
ducam.i.formabo,conſeruabo & prolongabo cornu Dauid.i.dignitatem aq; potentiã Chriſti,dan-
D do eccleſiæ magnam dignitatem ac poteſtatem in nomine Chriſti . Vel,illuc.i.in futuro iudicio atq;
in patria producam,id eſt,proferam & oſtendam cornu Dauid.i. regiam ſeu iudiciariam poteſtatem
Chriſti,quæ illuc præcipuè apparebit,vbi videbitur in maieſtate gloriæ ſuæ:paraui lucernam,id eſt,
claram ac ſempiternam memoriã Chriſto meo,quoniam nomẽ Chriſti, vbique glorioſum & notum
eſt. Vel,lucernam.i.vaſa gratiæ,ſcilicet homines bonos in quibus Chriſtus per gratiã ſplẽdet,quem-
admodum in lucerna lucet candela. Vel,lucernam.i.Iohãnem præcurſorem,qui parauit viam domi-
no:de quo dicitur, Ille erat lucerna ardẽs & lucens. Inimicos eius.i.aduerſarios Chriſti induam con Iohã.5
fuſione,præſertim in die iudicij,quãdo videbunt filium hominis in maieſtate ſua, quãdo illud Eſaiæ
implebitur,Ad eũ veniẽt,& confundentur omnes qui repugnant ei:ſuper ipſum autẽ.i.ſuper Chri- Eſa.45
ſtum efflorebit.i.affluenter ſeu copioſe florebit ſanctificatio mea,quia & eius naturam humanã præ
omnibus ſanctis ſanctificaui,implẽs eam ſpiritu ſancto ſine mẽſura , & omnes eccleſiæ filios ſancti-
cabo per eum. Vnde dicit Apoſtolus,Recõciliati ſumus deo per mortem filij eius. Hoc etiam Chri- Rom.5
ſtus orauit,Pater ſanctifica eos in veritate . Ecce pſalmum glorioſum ac myſterialem audiuimus,in Iohã.17
quo Chriſti incarnatio,eccleſiæ inſtitutio pulchrè ſignãtur. Tropologicè quoq; monet nos Pſalmus
iſte, vt iuremus & promittamus non ingreſſuros nos tabernaculum domus noſtræ,&c. donec in no-
biſipſis inueniamus locum domino,emundantes cor noſtrum ab occupatione ſuperflua,ab inordina
to affectu,ab omni torpore.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXXII. E

EXPOSITIO Tituli.

TItulus pſalmi præſentis eſt, Canticnm graduum. Agit nanqne hic pſalmus de quartodecimo gradu ſpiritualis aſcenſionis, videlicet de charitate, quæ multos connectit, & omnia communia facit. Ait ergo,

PRECATIO.

Largire nobis domine gratiæ tuæ donum, ut in charitate concordes habitemus in unum: per quod ſuauiter apud te redolentes, benedictionem tuam & uitam conſequamur in ſeculum.

¶ EXPOSITIO Pſalmi.

ECce quàm bonum.] Dum in ſcriptura diuina pręmittitur, ecce, inſinuatur ali-
quod notabile eſſe dicendum, Ecce quàm bonum, [ET quàm iucũdum,] id eſt,
penſate quòd multum bonum ſeu meritorium multùmque delectabile ſit [HA-
BITARE fratres] ſpirituales [IN vnum,] id eſt, in eadem domo, dummodo id-
ipſum dicant omnes, & non ſint in eis ſchiſmata. Socialis igitur vita commen-
1.Cor.1 datur in iſto verſiculo, quam Salomon quoque collaudat, Melius, inquit, eſt du
Eccl.2 os eſſe ſimul, habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ. Si vnus ceciderit, ab
altero fulcietur. Vę ſoli, quia quum ceciderit, non habet ſubleuatem ſe. Et ite-
Prou.18 rum, Frater qui adiuuatur à fratre quaſi ciuitas firma. Si autem quis velit exponere tam extenſe, vt
omnibus in gratia exiſtentibus congruat, ſenſus erit, Ecce quàm bonum, & cætera, in vnũ, id eſt, cõ-
corditer habitando in eccleſia Chriſti ſub vna fide, ſpe, & charitate, vt ſint omnes vnum in Chriſto, F
quemadmodum Apoſtolus loquitur, Etenim in vno ſpiritu in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iu
1.Cor.12 dæi, ſiue Gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes in vno ſpiritu potati ſumus. Secundum primam aũt
expoſitionem cõuenit pſalmus iſte præſertim clauſtralibus, quorũ eſſe deberet maior cõcordia quàm
aliorum, ita vt multitudinis fratrum ſit cor vnum & anima vna: ſicut dominus alibi ait, Dabo eis cor
Act.4 vnum & animá vnam. Sũma nihilominus eſt Anachoretarum perfectio, quæ eſt magis diuina quàm
Ierem.32 humana. Nam homo ſolus, eſt aut deus, aut beſtia: non eſſentialiter ſed participatiuè. Deinde ponit
exemplum bipartitum ſeu duplex de iſto, ¶ (2) SICVT vnguentum in capite, quod deſcẽdit in bar-
bam barbam Aaron,] id eſt, ſicut vnguẽtum, ſeu oleum, quo in veteri teſtamento conſecrabatur ſum-
mus ſacerdos, erat valde pretioſum, dulce, & optimè redolens: ſic vehementer virtuoſum, ſuaue, &
deo placitum eſt habitare fratres in vnnm per charitatem. Charitas enim omnium virtutum altiſſi-
ma eſt, & nulla virtus tam dulciter, ꝓmptè, ac delectabiliter operatur vt ipſa, ſecundũ quod in Can
ticis ſcribitur, Fortis eſt vt mors dilectio, & aquę multæ non poterunt extinguere charitatem. Ait er
Cant.8 go, Sicut vnguentum in capite ſummi ſacerdotis legalis, quod deſcendit à capite vncto in barbam
non cuiuſlibet, ſed barbam Aaron primi pontificis legalis, per quem alij deſignantur. Soli enim ſum
mi ſacerdotes vngebantur hoc oleo, qnantum ad ſacerdotes: vngebantur autem & reges atque pro- G
1.Reg.19 phetæ eo modo, quo dominus dixit Heliæ, Heliſæum vnges prophetá pro te. ¶ (3) QVOD] vnguẽ-
tum [DESCENDIT] à barba fluendo [IN ORAM] ſuperiorem [VESTIMENTI eius,] id eſt, ſum-
mi ſacerdotis. Fluxit enim oleum iſtud dum vngebatur ſummus ſacerdos à capite per barbam vſque
Exo.19 ad ſuperiorem oram tunicæ hiacinthinæ & ſuperhumeralis, [SICVT ros Hermon, qui deſcendit in
montem Sion]. Hic ponit ſecundum exemplum, & eſt ſenſus, Sicut ros montis qui dicitur Hermon,
eſt bonus & cauſa lætitiæ, quoniam efficit montem illum fructuoſum: ſic bonum atque iucũdum eſt
habitare fratres in vnum, qui ros deſcendit in montem Sion, id eſt, ros ſimilis in ſpecie rori montis
Hermon, deſcendit in montem Sion, in quo fuerat templum. Moraliter ita exponitur, Bonum & iu-
cundum eſt fratres habitare in vnum, ſicut vnguentum in capite, id eſt, ſicut bona eſt gratia exiſtens
Eph.5 in Chriſto, qui eſt caput eccleſiæ, quod deſcendit in barbam barbam Aaron, id eſt, quæ gratia deſcẽ-
dit à Chriſto in apoſtolos eius, qui ſignificantur per barbam, eo quòd barba ſit ſignum virilitatis, &
Heb.9 ipſi in bello ꝓ fide fortiſſimi perſtiterũt. Per Aaron ergo intelligitur Chriſtus ſummus ſacerdos ec-
cleſiæ, qni per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo. Quod deſcẽdit in oram ve-
ſtimenti eius, id eſt, quæ gratia ſpiritus ſancti deſcendit à Chriſto per apoſtolos in eccleſiam, quæ ſi-
gnificatur per oram veſtimenti Chriſti. Quoniam ſicut veſtimentum eſt ornamentum veſtiti, ita ec-
cleſia eſt decor quodammodo Chriſti, tanquam ſponſa ipſius. Inſuper bonum & item iucundum eſt H
fratres habitare in vnum, ſicut bonus eſt ros Hermon, id eſt, ſpiritualis fœcundatio Chriſti. Hermon
nanque interpretatur lumen exaltatum: ſicq; ſignificat Chriſtum, qui eſt lumen verum ſuper omnes
cœlos exaltatum. qui deſcendit in montẽ Sion. i. quę fœcundatio diffuſa eſt in animam ſpeculatiuam
bonis operibus plenam. ¶ (4) QVONIAM illic]. i. ad concordem fratrum cohabitationem [MAN-
DAVIT]. i. miſit [DOMINVS benedictionem]. i. gratiarũ cęleſtium collationẽ, [ET vitam] ſpiritua-
lem [VSQVE in ſeculũ.] qnoniã taliter cohabitãtes nunc viuũt per gratiã, in æternũ victuri in cælo
per gloriá. Vel, quoniá illic mãdauit. i. præcepit dominus benedictionẽ. i. in tali cõgregatione ꝑcepit
ſe benedici, qui à diſcordibus non dignat laudari. Hortatur nos diuinus ſermo pſalmi præſentis ad
inuiolabilem fraternæ charitatis tenoré, ad pacificã cohabitationẽ, ad mutuá communicationẽ. Sine
charitate nãq; nulla virtus meritoria eſt. Ipſa eſt omnis ſpiritualis ꝓfectus principiũ, mediũ, & finis.
Ipſa de clauſtro efficit paradiſum, de monachis angelos. Odiũ verò de clauſtro facit infernũ, de reli-
gioſis diabolos. Qui in charitate non ꝓficit, nil ꝓficit: ſine charitatis ꝓfectu corporalis exercitatio
ſterilis eſt. Solitudo, ſilentiũ, abſtinẽtia, diſciplina, ciliciũ, clauſura, vigilia, duritia ſtrati nil proſunt ad

A vitam æterná ſine præſentia charitatis. Idcirco Apoſto. Excellentiorem, inquit, vobis viam demõn-
ſtro. Si liguis angelorum loquar & hominum, charitatẽ autem non habeam, factus ſum velut æs ſo- 1.Cor.12
nans, & cymbalum tinniens. Vnde in Petri Cano. ſcriptum eſt, Omnes vnanimes fraternitatis ama-
rores, compatieotes, miſericordes, modeſti, humiles, non reddentes malum pro malo: ſed econtrario 1.Pet.3
benedicentes, quia in hoc vocati eſtis.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXXIII.

EXPLANATIO TITVLI.

IN ſuper titulus pſalmi nunc exponẽdi talis eſt, Canticum gradnum. Nam ſicut pſalmus præcedens
locutus eſt de charitate fraterna: ſic iſte de charitate diuina eloqtur, quæ eſt quintuſdecimus, ſum-
mus & vltimus gradus ſpiritualis aſcenſionis. Realiter tamen idem ſunt charitas dei & proximi, quia
virtutes diſtinguuntur per rationes formales. Ratio aũt amandi proximũ, deus eſt. Porro pſalmus iſte
ad literam eſt inuitatio ſacerdotum ac Leuitarum veteris teſtamenti ad laudem diuinam, & ſic per
domum domini deſignatur templum Ieruſalem, in quo ſtabant ſacerdotes ac Leuitæ ad orãdum &
B immolandum. Spiritualiter verò exponitur de vniuerſis fidelibus. & eſt ſenſus,

PRECATIO.

In ſancta deuotione in noctibus huius ſeculi domine, in domo tua & in atrijs tuis ſtantes fac nos tibi ſeruientes, benedicere, téque nobis benedicentibus tu domine benedicas nos ex Sion propitius.

EXPOSITIO Pſalmi.

ECCE nunc,]id eſt, tempore iſto. de quo dicit Apoſtolus, Ecce nunc tẽpus ac- 2.Cor.6
ceptabile, ecce nunc dies ſalutis. De quo in Eſaia habetur, Quærite dominum Eſai.55
dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Vel, nunc, id eſt, aſcenſis gra
dibus præinductis, [BENEDICITE domino,]id eſt, deum laudate ex chari-
tate ardente, [OMNES ſerui domini,] qui fide & opere Chriſtiani eſtis. Qui
enim prædictos virtutum gradus aſcenderunt aque ſortiti ſunt, digni habẽtur
benedicere domino benedictione laudis & gratiarũ actionis; quę vtiq; benedi- Eccl.15
C ctio non eſt ſpecioſa in ore peccatoris. (2) QVI ſtatis in domo domini,]id
eſt, qui ſtabiliter eſtis eccleſiæ filij, perſeuerantes conſtanter in eccleſiaſtica vnitate, id eſt, in vera fi-
de & charitate, & qui ſtatis [IN atrijs domus dei noſtri,]id eſt, in primis ſeu amplioribus locis eccle-
ſiæ, quæ ſunt materialia atria eios. Vel, in atrijs, id eſt, in latitudine charitatis, domus dei noſtri .i. fi-
deles animæ, quæ eſt domus & ſedes ſapiẽtiæ increatæ. (3) IN noctibus,]id eſt, tẽpore nocturno, Sap.7
iuxta illud, Conſurge, lauda in nocte. Vel, in noctibus, id eſt, tẽpore aduerſitatis: vel, in noctibus .i. ro Thre.3
ro tempore vitę præſentis, quod innumerabilibus vitiorũ tenebris, tribulationũq; preſſuris obtene-
bratur. Propter quod in tenebris & in vmbra mortis ſedere perhibemur, [EXTOLLITE manus ve-
ſtras]corporales ac ſpirituales, quæ ſunt deſideria ad ſuperna tendẽtia [IN ſancta,]id eſt, in cœleſtia,
quatenus ea adipiſci & ingredi valeatis, de quibus ait Apoſtolus, Chriſtus per proprium ſanguinem Luc.r
introiuit ſemel in ſancta. Debemus autem vtraſq; manus cum feruentiſsimo ſemper affectu extolle-
re, iuxta illud Apoſtoli, Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus, [ET benedicite domi- Heb.9
no]indeſinenter. Et vt hoc queas perficere ô ſerue atque eccleſia dei, (4) BENEDICAT te do- 1.Tim.2
minus,]id eſt, gratiæ dona tibi infundat [EX Sion,]id eſt, ex cæleſti Ieruſalem, vbi ipſe ſpecialiter ha
bitat, [QVI fecit cælum & terrã]ex nihilo, tanquã creator omnipotens, cui ſubeſt cùm voluerit, poſ
ſe: cui non eſt difficile omne verbum, qui in infinitum plura atq; maiora poteſt efficere, quàm poſsit Sapi.12
D mens humana concipere. Sed quid eſt quod in principio pſalmi hortatur nos Propheta benedicere Iere.22
domino, nunc verò precatur vt dominus nos benedicat? Et reſpondendum quòd duplex eſt benedi
ctio, ſcilicet conſecrationis & laudis. De benedictione conſecrationis dicit Apoſtolus, Sine vlla cõ-
tradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Hac ergo benedictione benedicit nos deus. Be- Heb.7
nedictione verò laudis minor benedicit maiori, & creatura creatori. Poſtremo pſalmum iſtum affe-
ctuoſum ac dulcem decet nos hora Completorij cum ſpeciali deuotione cantare, dirigendo mẽtem
ad creatorem, atq; in eius præconiis diem concludere, obdormiendo in meditationibus diuinorum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXIIII.

EXPOSITIO Tituli.

PRæterea Pſalmi præſentis titulus eſt, Haleluia, cuius interpretatio eſt, Laudate dominum. Meri-
to autem poſt pſalmos graduales ponitur pſalmus, Haleluia pro titulo habẽs. Quoniam gradus
ſpiritualis aſcenſionis perambulans, ſicque ad veram perfectionem pertingens dignus eſt, deum lau
dare. Pſalmus verò iſte hortatur nos ad laudem diuinam propter multiplicem rationem, & ait,

PRECATIO.

Nos in Iſrael domine, nos tibi in poſſeßionem elige, & poſt luctas hoſtium in pace conſtitue, & liberè deſeruire concede: & ut hac potiti libertate, nomini tuo (quod ſuaue eſt) læti pſallamus, téque dominum ſemper benedicamus & laudemus.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem. E

LAVDATE]ô vniuerſi fideles[NOMEN domini].i.dominũ nomine deſigna-
tũ,ſeu rem ſignificatã per nomẽ:[LAVDATE ſerui]iuſtitiæ, non ſerui pecca
ti[DOMINVM.¶(2)QVI ſtatis]fide conſtãti & ope efficaci[IN domo do-
mini].i.in eccleſia materiali,quæ eſt dominus orationis & laudis. Vel,in do-
mo domini.i.in eccleſia militãti & ſpirituali,ſeu cõgregatione fideliũ,qui oẽs
Pſal.133 ſunt vnũ myſticum corpus Chriſti,recipiẽtes ab eo motũ virtutũ & vitã gra-
tiæ,& qui ſtatis[IN atrijs domus dei noſtri.]verſiculus iſte in præcedẽti pſal-
mo expoſitus eſt.¶(3)LAVDATE dominũ quoniã bonus dominus.] Deus
enim ſanctus & benedict⁹ eſſentialiter,incircũſcriptibiliter,& quomodolibet
bonus eſt,& ipſe eſt omnis boni principiũ, quẽ oĩa naturaliter appetũt tanq̃
vltimũ finẽ,ſine cuius inceſſabili conſeruatione nec in momẽto ſubſiſtere poſſent, ideo ait Saluator,
Luc.18 Quid me dicis bonũ? Nemo bonus niſi ſol⁹ deus.[PSALLITE nomini eius quoniã ſuaue.]Propriũ
nomẽ domini creatoris eſt deus,& q̃d dulcius deo? imò q̃d vel in minimo cõparari poterit dulcedini
dei? Cuius eſt tãta dulcedo,quãta bonitas qui in ſeipſo infinita dulcedine æternaliter fruitur,oẽſque
beatos in patria inexcogitabili ſuauitate pfundit,nos quoq; in hac valle lachrymarũ ſubinde dulci-
ter viſitat,piè lætificat,exceſsiuè exhilarat,ſupnaturaliterq; reficit. Pſallendũ eſt etiã domino ppter
Gen.32 beneficia eius,videlicet ¶(4)QVONIAM Iacob elegit ſibi dominus Iſrael in poſſeſsionẽ ſibi.] Ia
cob qui interpretat̃ ſupplãtator, alio nomine dictus eſt Iſrael,q̃d interptatur vir vidẽs deũ. Siue aũt
per Iacob & Iſrael intelligat̃ pſona Iacob,ſiue populus ab eo deſcẽdens, certũ eſt q̃ deus eũ elegit,
Deut.10 quẽadmodũ Moſes pfitetur populo huic, Patribus tuis cõglutinat⁹ eſt dominus,& elegit eos, ama- F
uitq; ſemẽ eorũ poſt eos. Et iterũ, Te elegit domin⁹ vt ſis ei populus peculiaris de cũctis populis qui
Deut.7 ſunt ſup terrã. Et ideo dicit̃ elegiſſe Iſrael in poſſeſsionẽ.i.in hereditatẽ ſeu hereditariũ populũ,ſicut
Eſai.19 per Eſaiã loquitur, Hæreditas mea Iſrael. Et Samuel dixit ad Saul, Ecce vnxit te dominus ſup here-
1.Reg.10 ditatẽ ſuã in principẽ. Spũaliter verò per Iacob intelligitur quilibet cõtra vitia luctãs. Per Iſrael ve-
rò oĩs deũ fideliter ſpeculãs,quod maximè cõpetit veris Chriſtianis,ſeu eccleſiæ Chriſti, & hos de⁹
elegit in poſſeſsionẽ æternã,poſsidẽs eos in via per gratiã,in patria aũt per gloriã, ppter quod dicit
Apoſt. Deus prædeſtinauit nos in adoptionẽ filiorũ per Ieſum Chriſtũ,ſecundũ ppoſitũ voluntatis
Ephe.1 ſuæ.¶(5)QVIA ego cognoui]per fidẽ,per rationẽ naturalẽ,per experientiã, per diuinæ dulcedi-
nis guſtũ,[QVOD magnus eſt dominus,[nõ magnitudine molis,ſed dignitatis: imò verè infinit⁹ eſt
dominus,& perfectionis eius nullus eſt terminus.[ET deus noſter,]videlicet trinitas ſupbenedicta,
quæ eſt deitas ſimplex & adorãda.[ET præ omnibus dijs]magnus eſt, quia in infinitũ oẽs excedit:
ſiue p deos intelligãtur excellẽtes creaturæ,videlicet angeli ſancti & homines ſummi,qui dij vocãt:
Exod.8 ſiue per deos intelligãtur dij ſeu idola Gentiũ,qui mẽdaciter dij dicũtur. Hoc modo Ietro cognat⁹
Iob 11 Moſi nouit magnitudinẽ dicẽs, Nunc cognoui quoniã magnus dominus ſup omnes deos. Hinc etiã
ſcriptũ eſt, Excelſior cœlo eſt,& quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces? longior terra G
menſura eius,& latior mari.¶(6)OMNIA quæcũq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra] tam
Iere.32 in operibus naturę,q̃ in operibus gratiæ. Deo enim nihil difficile eſt. Et ipſe teſtatur dicẽs, Conſiliũ
Eſa.46 meũ ſtabit,& omnis volũtas mea fiet. In cælo nauq; cõdidit angelos atq; angelicos ordines tot,quã-
do,& quomodo voluit. Denique quos voluit,præſeruauit à ruina,& quos voluit permiſit peccare.
Similiter fecit in terra in hominibus,[IN mari]oceano,[ET omnibus abyſsis]particularibus. In his
enim magna fecit opera,tam in nauigãtibus,quorum quoſdam mirabiliter liberauit,vt Ionam: quàm
in piſcibus,quorum diuerſa mirandaq; genera inueniũtur in abyſsis.¶(7)EDVCENS] ipſe domi-
nus motu & calore ſolis,vel ſupernaturaliter[NVBES ab extremo terræ]eleuando videlicet vapo-
Iob 38 res ex q̃bus nubes cauſantur à mari oceano,vnde(vt ſæpius)nubes deſcẽdunt. Propter quod ad Iob
dominus ait, Cùm ponerem nubem veſtimẽtum eius,ſcilicet maris, [FVLGVRA in pluuiam fecit,]
Amos 5 id eſt,terminauit. In nubibus enim fieri ſolent tonitrua,ex quibus coruſcationes & fulgura prodeũt,
terminanturq; fulgura iſta per hoc quòd nubes reſoluuntur in pluuiã. Vnde alibi dicitur, Qui vocat
aquas,& effundit eas ſuper faciem terræ,in quo apparet infinita ſapientia dei. Cur enim in nubes cõ
Iob 23 denſet aquas,oſtenditur apud Iob, Qui ligat aquas in nubibus,vt non erũpant pariter deorſum. Si
Iob 12 enim ſimul erumperent,omnia ſubuerterentur: ſicut idem fatetur, Si cõtinuerit aquas, omnia ſicca-
buntur: ſi emiſerit eas,ſubuertent terram. Producit igitur nubes,& ordinatiſsimè irrigat mundum. H
¶(8)QVI producit ventos de theſauris ſuis.]Theſauri appellantur diuitiæ occultatæ. Per theſau-
ros ergo intelliguntur diuitię bonitatis diuinæ,id eſt,omnipotẽtia dei,qua ſufficit omnia agere put
vult. Vel cauſæ creatæ,ex quibus virtus diuina ventos producit, ſicut ex theſauro proferũtur dena-
rij. Ait itaq;, Qui producit ventos de theſauris ſuis,id eſt,de plenitudine propriæ voluntatis. Vel,de
theſauris ſuis,id eſt,de cauſis creatis,videlicet de materia copioſa ac diuiti,ad hoc vt ex ea producã-
tur vẽti. Alij ſic exponunt,de theſauris ſuis,id eſt,de locis ignotis, ſicut theſauri ponũtur in loco oc
culto. Sunt ergo theſauri venti, ſunt quoque theſauri niuis & grandinis. De quibus dominus ait ad
Iob 38 Iob, Nunquid ingreſſus es theſauros niuis,aut theſauros grandinis aſpexiſti?[QVI percuſsit primo-
Exod.12 genita Aegypti ab homine vſque ad pecus]incluſiuè, quemadmodum ſcriptum eſt, Decima plaga
terræ Aegypti erat,quòd deus percuſsit in ea omne primogenitũ tam in hominibus, quàm in peco-
ribus. Et iſta percuſsio facta eſt media nocte ab angelo dei.¶(9)EMISIT]deus[SIGNA & prodi-
Exod.14 gia,]ſcilicet decem horribiles plagas [IN medio tui Aegypte,] & non ſolũ in terra,ſed in habitato-
ribus eius,ſicut ſubiungitur,[IN Pharaonem]regẽ Aegypti[ET in omnes ſeruos eius,]quorũ mul-

A tos tandem ſubmerſit in mari rubro.¶(10)Q v i percuſsit gentes multas]in cõſpectu filiorũ Iſrael, Exod.17.
ſcilicet Amalechitas & alias multas. Nam cum eleuaret Moſes manus,vincebat Iſrael:ſi autem pau-
lulum remiſiſſet,vincebat Amalec.[E T occidit reges fortes] quia virtute diuina occiderunt eos filij Num. 21.
Iſrael,videlicet, ¶(11) S E O N regem Amorræorum, & Og regem Baſan]quorum terram poſſede-
runt filij Ruben, & Gad,& dimidia tribus Manaſſes.[E T omnia regna Chanaan,] ſcilicet trãs Ior- Ioſue 14.
danem,vbi Ioſue & filij Iſrael deo auxiliante interſecerunt trigintaunum reges. ¶(12) E T dedit Ioſue 12.
terram eorum hæreditatem]non quibuſcunque,ſed[H AE R E D I T A T E M Iſrael populo ſuo.]vide-
licet nouẽ tribubus & dimidiæ tribui Manaſſę, quibus Ioſue diuiſit terram per ſortem, prout in di- Ioſue 12.
uerſis capitulis libri Ioſue recitatur. Denique iſta quæ ad literã plana ſunt, myſtice intelligi poſſunt 13.14.15.
hoc modo,Educens deus nubes ab extremo terræ.i. prædicatores ſanctos à finibus mundi. Nam in 16.18.
omnibus terris Gentiliũ ad fidem conuerſorũ,fecit deus ex Gentilibus aliquos eximios prædicato-
reſ,qui nubes dicuntur, quoniã pluunt docendo,tonant cõminando,coruſcãt miracula peragendo.
Ideo quoque nubes dicuntur,quoniã ſupra cæteros penna contẽplationis volant,terrena trãſiliunt, Eſa.60
lumen veritatis à fonte ſapientiæ prius copioſiuſque participant. Vnde de talibus ſcriptum eſt,Qui
ſunt iſti qui vt nubes volant,& quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Fulgura in pluuiã fecit .i. terribiles
comminationes de futuro iudicio & pœnis inferni in dulces conſolationes de futura felicitate ſan-
ctorum mutauit.Prædicatores etenim terrent cõminando ſupplicia,& refrigerant promittẽdo gau-
dia ſempiterna. Qui producit ventos,id eſt,inſpirationes ſeu motiones ad bona de theſauris ſuis, id
eſt,de diuitijs ſuæ liberaliſsimæ deitatis,qui percuſsit primogenita Aegypti,id eſt,capitalia vitia ho
minũ terrenorũ deſtruxit,conuertendo eos ad gratiã,ab homine vſque ad pecus, id eſt,à philoſopho
B ſeu docto vſq; ad laicũ ſeu indoctũ.Emiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte.i. per vniuerſum
mundum. Quẽadmodum in Euãgelio dicitur,Illi profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperãte Marc.16.
& ſermonẽ confirmante,ſequentibus ſignis.Et,Miſit Ieſus diſcipulos,dicens,Infirmos curate,mor- Matt.10
tuos ſuſcitate,leproſos mundate, dæmones eijcite: in Pharaonẽ & in omnes ſeruos eius,id eſt, prin-
cipes huius mundi,& eorũ ſatellites. Qui percuſsit gẽtes multas,& occidit reges fortes. Hoc accipi
poteſt in bono atque in malo . Gentes enim & reges ad æternã vitã præordinatos percuſsit & occi-
dit deus,non quantum ad eſſe naturæ,ſed quantũ ad eſſe culpæ. De qua occiſione Chriſtus teſtatur,
Qui voluerit animã ſuam ſaluam facere, perdet eam. Sicque gentes & reges deſierunt eſſe eo modo Luc.9
quo in Prouerbijs dicitur,Verte impios,& non erunt.Deſierunt enim eſſe,nõ quod fuerũt,ſed qua- Prou.12
les fuerunt.Secundo accipitur in malo,videlicet de gentibus & regibus reprobis,quos deus percuſ-
ſit & occidit ſpiritualiter deſerendo eos in morte infidelitatis & culpæ : qualiter etiam dicitur indu-
raſſe Pharaonem.Seon regem Amorræorum. Seon interpretatur tẽtatio oculorum. Vnde ſignificat Exod.10.
luxurioſum.Og verò interpretatur congregans, & deſignat auarũ . Talibus autem vitijs implicatos 11.14
deus occidit ſecundũ modum prędictũ:& omnia regna Chanaan,id eſt,ſuperborum.Chanaan enim
interpretatur poſsidens,ſignificatq; ſuperbos,quia ſuperbi alios poſsidere præſidendo & dominan-
do nitũtur. Et dedit terram eorũ,id eſt,regnum cælorum , qui eſt terra viuentium in qua dæmones
ſuperbi creati ſunt, & ad quam poſsidendam vniuerſi homines facti ſunt, ſed multi peccãdo ſeipſos
C impediunt.Hanc autẽ terram dedit deus in hæreditatem populo ſuo Chriſtiano electo & pauco, cui Luc.12
ait,Nolite timere puſillus grex,quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum.¶(13)D O M I N E
nomen tuum in æternum] permanebit,id eſt, æternaliter nominaberis ab adorãtibus atque laudan-
tibus te,præſertim in patria [D O M I N E memoriale tuum,] id eſt, glorioſa & memorabilis operatio
tua,videlicet magna miſeratio tua recoletur & perſeuerabit [I N generationem & generationem,]id
eſt, per omniũ generationũ ſucceſsionẽ vſque ad mundi conſummationẽ. Hoc enim memoriale dei
in euãgelio Chriſti conſcriptũ eſt,nec tradetur obliuioni quam diu euangeliũ legitur, & eccleſia du
rat. ¶(14)Q V I A iudicabit dominus populũ ſuum,& in ſeruis ſuis deprecabitur.] Iſtum verſicu-
lum quantũ ad verba & ſenſum ponit Moſes,niſi quod ibi dicitur in fine verſiculi,miſerebitur.Itaq; Deut.32.
iudicabit dominus populum ſuũ,in pręſenti vita,iudicio pię diſcretionis, diſcernendo eos ab impijs
voto,cõuerſatione,& merito. Vnde de hoc iudicio ait,Nunc iudiciũ eſt mundi.In die verò nouiſsi- Pſal.42
mo,vel in hora mortis eorũ iudicaturus eſt eos iudicio beatæ remunerationis,dando ſententiam iu- Iohã. 12
dicialem pro eis,ſicut legitur in Apoc. Exultate cæli & ſancti apoſtoli,& prophetæ, quoniã iudica- Apoc.18.
uit deus iudiciũ veſtrũ, & in ſeruis ſuis,qui ſibi fide & opere parent, deprecabitur, exaudiendo pre-
D ces eorum,iuxta illud,Peccatores deus non audit:ſed ſi quis cultor eſt dei, & voluntatem eius facit, Iohã.9
hunc exaudit. Et in libro Iob dicitur,Si omnipotentẽ fueris deprecatus,ſi mundus & rectus inceſſe- Iob 8.
ris,ſtatim euigilabit ad te. ¶(15) S I M V L A C R A gentium] quantum ad materiam, imò quo ad to-
tam ſubſtantiam,ſunt[A R G E N T V M & aurum]ſeu ſimile aliquid. Nam quædã ex ære, quædam ex
ſtanno conflantur. Tota antẽ ſubſtantia artificialiũ eſt eorum materia,ſecundũ philoſophũ.Sunt ve-
rò ſimulacra hæc[O P E R A manuum hominum]quantum ad formam accidentalem:nam artifices ea
formant & faciunt.¶(17)Os habent]non verum,ſed ſimilitudinarium, [E T non loquentur] quan-
uis interdum dæmones per ipſa loquantur.Simili modo[O C V L O S habent & non videbunt.¶(17)
A V R E S habent & non audient]cuius ratio eſt [N E Q V E enim eſt ſpiritus,] id eſt, forma vitalis, a-
nima rationalis,aut certe anhelitus [I N ore ipſorum,] idcirco habere non valent opera vitæ, qualia
ſunt,loqui,videre,audire,&c. ¶(18) S I M I L E S illis]ſimulacris [F I A N T qui faciunt ea]puta ar-
tifices,[E T omnes qui confidunt in eis,]videlicet homines vani,& maxime illi qui faciunt talia fie-
ri,quatenus ſicut ſimulacra illa non loquuntur, nec vident,nec audiunt,nec ſpiritum habent: ſic iſti
nec vera neque ſalubria proferant,intelligãt,audiant, ſed nec ſpiritum gratiæ ſortiantur. quod non

imprecando.ſed prænuntiãdo dici putemus. De horũ autẽ verſuum literali ac myſtica explanatione E
Pſal.113 plenius dictum eſt in expoſitione pſalmi,cuius exordiũ eſt,In exitu Iſrael de AEgypto. ⁋(19) DOMVS Iſrael benedicite domino] Ad literam Dauid hortatur Iudæos ad laudem diuinam, dicendo,
Domus,id eſt,populus Iſrael,benedicite domino,ipſum laudando: quod referendum eſt ad vndecim
tribus. Nam de Leui fit mẽtio ſpecialis,dum ſubditur,[DOMVS Aaron,]id eſt,ſacerdotes legales,ex
Exod.5 Aaron nati, [BENEDICITE domino] ⁋(20) DOMVS Leui,]id eſt,familia,populus,ſeu cõgregatio Leuitarum [BENEDICITE DOMINO.] Tamen domus Aaron etiam ex Leui deſcendit.
Quoniam (ſicut ſcriptum eſt) Leui genuit Gerſon, Cath, & Merari. Cath verò genuit Amram,de
quo nati ſunt Moſes, Aaron & Maria. Sed nunc accipiũtur Leuitę,prout à ſacerdotibus diſtinguuntur,vtpote pro inferioribus templi miniſtris. Spiritualiter per domum Iſrael, intelligenda eſt eccleſia Chriſti: per domum Leui, miniſtri altaris: per domum Aaron, ſacerdotes atque prælati eccleſiæ
militantis [QVI timetis dominum.] timore filiali,vel ſaltem initiali, qui timores non differunt realiter ſed gradualiter,ſcilicet ſecundum perfectum & imperfectum [BENEDICITE domino] tales
Pſal.2 quippe digni ſunt deum laudare,implentq; quod dictum eſt ſupra, Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore. ⁋(21) BENEDICTVS dominus ex Sion,] id eſt,extemplo conſtructo in
mõte Sion,benedicatur deus, ſeu benedictus eſſe noſcatur per hoc quod in tẽplo illo ſolemniter celebrantur laudes diuinæ [QVI habitat in Hieruſalem] ciuitate metropoli in Iudea. Hanc enim deus F
elegit vt in ea templum ædificaretur,ad quod omnes Iudæi certis temporibus confluebant,atque in
eo ſacrificia offerebant: quæ non licuit eis offerre,niſi in vno loco templo conſtructo. Vnde in libro
3.Reg.3 Regum ſæpe redarguuntur,quoniam immolabant in excelſis,id eſt,in locis ſublimibus. Hinc Moſes
Deut.12. loquens populo huic, Caue (inquit) ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in eo
quem elegerit dominus in vna tribuũ tuarum. Hic autem locus fuit Hieruſalem, prout dominus lo-
2. Para.6 quitur,Elegi Hieruſalem vt ſit nomẽ meum ibi. Tropologicè verò,Benedictus ſit dominus ex Sion,
hoc eſt,ab eccleſia militante,diuina contẽplante,laudetur deus omniũ dominus,qui habitat in Hieruſalem cæleſti,ſcilicet,in eccleſia triumphãte,diuinæ pacis dulcedine perfruente. Ecce pſalmũ decorum atque iucũdum audiuimus,in cuius principio inuitamur ad benedicendum domino deo noſtro, eo quòd ipſe bonus & dulcis exiſtat & nos gratis elegerit, atque vniuerſa potẽter & liberè condidit. Igitur bono domino,mente ab omni malitia purificata reuerenter miniſtremus, ſuauiq; domino ſine zelo amaro,ſine ira & diſceptatione,ſine omni perturbatione & amaritudine pſallamus,be-
Iaco.3 nedicamus,obſequamur ac vniamur, penſantes illud Iacobi,Si zelum amarum habetis, & contẽtio-
Deut. 29 nes ſunt inter vos, nolite gloriari,& mendaces eſſe aduerſus veritatem. Vnde à Moſe dicitur,Non
Heb.12 ſit inter vos radix germinans fel,& amaritudinem. Hinc quoque Apoſtolus exhortatur,Pacẽ ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo deum videbit, contemplantes, ne qua radix a- G
maritudinis ſurſum germinans impediat,& per illam inquinentur multi.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXV.

⁋EXPOSITIO TITVLI.

EST quoque titulus pſalmi pręſentis,Haleluia. Nam ad laudem diuinam pſalmus nos iſte inuitat: & in materia plurimum cõuenit cum pſalmo immediatè præhabito. Merito etiam additur
in fine cuiuſlibet verſus iſta particula,Quoniam in æternũ miſericordia eius. Nam miſeratio-
Pſal.144 nes dei ſunt ſuper omnia opera ſua,imò quicquid boni in nobis eſt,ex miſericordia dei profluxit: inceſſabiliterque egemus miſericordia creatoris. Ait igitur,

PRECATIO.

Tibi domino dominorũ toto mentis affectu confitentibus ac mirabilia tua decãtantibus, hilaritatem tui uultus nobis impartiri dignare, & ab omni plaga Aegyptiorum nos clementer tuere, & miſericordiã tuã nobis in æternũ cõcede

⁋EXPOSITIO pſalmi literalis.

CONFITEMINI domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericor- H
Pſal.104 dia eius.] Verſiculus iſte in hac tertia quinquagena frequenter expoſitus eſt.
P93.106. Plures etenim pſalmi ab hoc verſu (vt patuit) inchoantur. ⁋(2) CONFITEMINI] laudando ac benedicendo [DEO deorum,] id eſt,deo ſancto & benedi-
Pſal.49 cto,vero, viuo, atque æterno,qui eſt deus deorum, id eſt, vniuerſorum, qui vel
participatiue vt angeli ſancti,homineſque præcipui,vel mendaciter vt dij gentilium Idololatrarum appellati ſunt dij. Omnium enim horum deus immenſus & adorandus creator eſt, & eos qui participatiue dij dicuntur, ſaluauit per
gratiam. Eos verò qui mẽdaciter dij vocantur,& intellectuales creaturæ ſunt, æternaliter condẽnauit per æquitatis cenſuram,ſicut ſunt Iupiter,Mercurius,Saturnus,Mars,Hercules,atque cõſimiles.
quoniam inæternum miſericordia eius. ⁋(3) CONFITEMINI domino dominorum,] hoc eſt,
deo qui omnibus vniuerſaliter dominatur, qui eſt rex regum & dominus dominantiũ, ad quem cõ-
Apoc.19. paratur omnis creatura,ſicut miniſter ad dominum. De quo ſcriptũ eſt, Deus cælorũ, creator aqua-
Iudith 9 rum,& dominus totius creaturæ. Et iterũ, Domine rex omnipotẽs in ditione tua cuncta poſita ſunt,
Heſter 13 & non eſt qui tuæ poſsit reſiſtere voluntati,quoniam in æternũ miſericordia eius. ⁋(4) QVI facit
Pſal. 71. mirabilia magna ſolus,quoniam inæternum miſericordia eius.] Superius dictum eſt, Benedictus do-

A minus deus Iſrael,qui facit mirabilia ſolus.Nunc verò de eo aſſeritur,Qui facit mirabilia magna ſo-
lus.Sed vtriq; dicto obuiare videtur quod Apoſtolus de Antichriſto ait,Reuelabitur(inquit)ille ini Pſal.71.
quus,cuius erit aduentus ſecundum operationem ſatanæ in omni virtute,& ſignis,& prodigijs men 2.Theſ.2
dacibus. Vbi doctores ediſſerunt,quod licet miracula Antichriſti erunt mendacia quantū ad finem,
quoniā ordinabuntur ad hominum ſeductionē,erunt tamen realiter vera miracula.Vnde ſcriptū eſt,
Habebat beſtia,ſcilicet Antichriſtus,cornua duo ſimilia agni,& fecit ſigna magna, vt etiam ignē fa-
ceret de cælo deſcendere in conſpectu hominū, & ſeducit habitantes in terra propter ſigna quę data Apoc.13.
ſunt illi. Et reſpōdendū quod aliquid dicitur eſſe mirabile dupliciter, ſcilicet reſpectiue ſeu quātum
ad aliquem,ſicut eclipſis ſolis illi mirabilis eſt qui cauſam eius ignorat,non eſt tamen abſolute mira-
bilis. Taliter verò mirabilia aſſerūtur,quæcūque excedunt cognitionē alicuius,ſeu modū,virtutem,
ac ordinem cauſalitatis quarundam cauſarū naturalium creaturarū.Talia tamē fieri poſſunt arte ma-
gica,atque à dæmone:& maxime fient tempore Antichriſti.Alia verò dicuntur mirabilia ſimpliciter
& abſolute, videlicet quæ totius creaturæ facultatē, & omniū cauſarū naturaliū poteſtatē tranſcen-
dunt,ſicut ſunt ſtatio ſolis,illuminatio cæci nati,reſurrectio mortui,penetratio dimēſionū,tranſſub-
ſtantiatio naturarum. Et de iſtis loquitur Propheta: fiuntq; à deo dūtaxat,nam & ſi homo fidelis ta-
lia facere perhibeatur,non facit ea niſi inſtrumentaliter,vel potius diſpoſitiue ſeu occaſionaliter.
❡(5) QVI fecit cælos in intellectu,] hoc eſt,intellectualiter.ſ.ſecundū ordinē ſuæ æternæ ſapien-
tię,ſecundum idealem rationē mentis diuinę,ſecundum dictamē intellectus, & libere nō ex neceſſi-
tate naturæ,vt quidā philoſophorū opinati ſunt.Vnde in Prouerbijs dicitur,Dominus ſapiētia fun- Prouer.3
dauit terrā ſtabiliuit cęlos prudentia,quoniam inęternum miſericordia eius. ❡(6) QVI firmauit,]
B hoc eſt,firmiter collocauit[TERRAM ſuper aquas] maris oceani,ſeu cęterorū fluuiorū. Non quod
terra operiat aquas, vel omnibus partibus earum ſuperior ſit, ſed quoniam ripę terræ ſupereminent
aquis.Vel dicitur terra firmata ſuper aquas,hoc eſt,iuxta aquas,quemadmodū dicimus, Colonia ſita
eſt ſuper Rhenum.Sicq́,(vt ait Caſſiodorus)Ieſus fatigatus ex itinere ſedit ſuper puteum. Porrò in Iohā.5
omnibus verſibus iſtis ſubintelligēdum eſt, Confitemini domino,vt ſit ſenſus, Qui firmauit terram
ſuper aquas,id eſt,confitemini domino qui firmauit terrā ſuper aquas.Et ita in alijs,quoniā inęternū
miſericordia eius. ❡(7)QVI fecit luminaria magna,] quęadmodum in Geneſi dicitur,Fecit deus Geneſ.1
duo luminaria magna. Luminare maius vt præeſſet diei,& luminare minus vt pręeſſet nocti,quoniā
inæternū miſericordia eius.]Et hoc eſt,quod modo ſubiūgitur. ❡(8)SOLEM in poteſtatem diei,]
hoc eſt, vt ſuo ſplendore ac motu diem cauſaret,quoniam inæternum miſericordia eius. ❡(9)LV-
NAM & ſtellas]fecit[IN poteſtatem noctis,] hoc eſt, vt nocti præeſſent, aerem aliqualiter illuſtran-
do,ne ſint omnimodæ atque palpabiles tenebræ tēpore noctis. Omnia hæc fecit deus in intellectu. Exod.10
Denique iuxta intelligentiam ſpiritualem fecit deus cęlos,id eſt,ciues cæleſtes & homines,ſpiritua- Myſtice.
les,conuerſationem in cælo habentes,in intellectu, dando eis cognitionē ſupernaturalem ac myſti-
cam.Qui firmauit terram,id eſt,eccleſiā,ſuper aquas,id eſt,fidem lauachrumq; baptiſmi in quo pec-
cata donantur,& virtutū firmitas baptiſato infunditur.Qui fecit luminaria magna,ſcilicet ſolem,id
eſt,Chriſtū ſecundū quod homo eſt,in poteſtatem diei,id eſt,vt homines virtuoſos, perfectos,atque
C præclaros illuſtret,ſine aduocato intercedente ac mediante.Propter quod dominus ait,Orietur vo-
bis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ,ſcilicet Chriſtus,Lunā,id eſt,virginem glorioſam,ſanctam Malac,2.
Mariam,de qua dicitur in Canticis,Quę eſt iſta quaſi aurora conſurgens,pulchra vt luna?& ſtellas, Cant.6
hoc eſt,Apoſtolos atq; doctores,de quibus dictū eſt. Qui multos erudiūt ad iuſtitiā,quaſi ſtellę ful- Dan.10
gebunt in perpetuas æternitates,in poteſtatem noctis,id eſt,ad intercedendum pro peccatoribus,vt
ſint interceſſores & aduocati miſerorū:quod maxime cōpetit virgini benedictę,reginę,ac matri mi-
ſericordiæ.Vel ſic,Qui fecit ſolem in poteſtatem diei,hoc eſt, qui donum ſapientiæ dedit perfectis.
Lunam & ſtellas,id eſt,inferiora dona ſpiritus ſancti, in poteſtatem noctis,hoc eſt, imperfectioribus
ea infudit, non quod dona ſpiritus ſancti ſint diuerſa, imò qui vnū ſortitus eſt, omnia ſeptē adeptus
eſt.Sed quia in viris perfectis donum ſapientiæ magis abundat.❡(10)QVI percuſsit AEgyptum,] Exod.11
hoc eſt,habitatores Aegypti[CVM primogenitis eorum] occidendo omne primogenitum in homi-
nibus atque pecoribus,quoniam inæternum miſericordia eius. ❡(11) QVI eduxit Iſrael de medio
eorum,]videlicet Aegyptiorum,cuius eductionis forma ſubiungitur.❡(12)IN manu potenti,]hoc
eſt, operatione virtuoſa, quantum ad minora miracula, quæ Magi quoque Pharaonis fecerunt, [ET Exo.7.8.
D brachio excelſo,] id eſt, operatione ſupernaturali atque terribili, quantum ad maiora miracula quæ
illi facere non valebant, quoniam in æternum, &c. Quæ omnia in lib. Exodi plenius continentur.
Spiritualiter autem eduxit deus Iſrael, id eſt,electos de medio eorū, id eſt, de hoc mundo fallaci, &
ſocietate ac vita hominū mundanorū,ſicut ſuperius dictum eſt,Protexiſti me à conuentu malignan- Pſal.63
tium. Ad quam eductionem hortatur nos Apoſtolus, Deponite vos ſecundum priſtinam conuerſa- Ephe.4
tionem,veterem hominem,qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris, & renouamini ſpiritu men
tis veſtræ.Vnde iterum ait,Exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis,ſcilicet per conſen- 2.Cor.6.
ſum.Sic autem deus educit electos,in manu potenti & brachio excelſo. Nam & quoſdam compellit
intrare,& quoſdam cōuertit per miracula, quoſdam per inſpirationem occultam, quoſdam per alias
ſupernaturales ac admirabiles vias,prout multi noſtrum vere experti ſunt. ❡(13)QVI diuiſit mare
rubrum in diuiſiones,] id eſt, in partes à ſeinuicem diſtantes atque partitas. Sicut in Exod. legitur. Exod.14
Dixit dominus ad Moſen, Tolle virgam tuam & extende manum tuam ſuper mare:& diuide illud.
Et poſt pauca, Abſtulit deus illud flante vento vehementiſsimo. Quidam autem eo,ꝙ nūc dictū eſt
pluraliter,in diuiſiones, aſſerūt mare rubrum fuiſſe diuiſum in duodecim partes ſecundū numerum

tribuum Iſrael, ita quòd quilibet tribus iuit per viam ſpecialem, ſed hoc alijs non videtur: propter E
quod dicunt ſic eſſe intelligendũ, quod nunc dicitur mare diuiſum fuiſſe in diuiſiones, id eſt, in partes duas, ita quòd aquæ à ſe diuiſæ & conſolidatæ erant filijs Iſrael pro muro à dextris, & à ſiniſtris, quoniam in æternum miſericordia eius. ❡(14) ET EDVXIT Iſrael,] hoc eſt, populum Iudæorum [PER medium eius,] videlicet maris rubri. Non quod ibant per ipſam aquam, ſed per locum arentem, in quo paulò antè aqua maris currebat. Vnde in Exodo legitur, Filij Iſrael ambulauerunt per medium ſicci maris. Dicitur autem mare hoc rubrum, non quod aqua ſit rubra, ſed quoniam rubræ apparent propter terram rubram ſuper quam fluunt, quoniam in æternum miſericordia eius. ❡(15) ET excuſſit,] hoc eſt, ſubmerſit & interfecit [PHARAONEM] regem Aegypti, [ET virtutem,] id eſt, exercitum [EIVS in mari rubro] dum perſequebantur filios Iſrael, prout in Exodo ſcriptum eſt, Inuoluit eos dominus in medijs fluctibus, & ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum, quoniam in æternum miſericordia eius. ❡(16) QVI traduxit populum ſuum] Iſraeliticum [PER deſertum] annis quadraginta, quoadusque conſumeretur omnis generatio quæ murmurauit cõtra dominum, quoniam in æternum miſericordia eius. Spiritualiter diuidit deus mare rubrum, hoc eſt, ſeculum iſtud amaritudine vitiorũ & fluxu luxuriæ plenum, in diuiſiones, dum per varias vias electos ſuos educit ad vitam religioſam, ſeu patriam beatorum. Excutitque Pharaonem, id eſt, diabolum, & virtutem eius, videlicet, angelos ſatanæ, in mari rubro, hoc eſt, in fonte baptiſmatis Chriſti ſanguine F
rubricati, quia virtute baptiſmi ſuperatur poteſtas diaboli, & vaſa ſua ſibi tolluntur, Chriſto quoque incorporantur. Traducit etiam deus populum ſuum fidelem, per deſertum, id eſt, mundum iſtũ virtutibus deſtitutum, illuminando corda eorũ ne errent in via. ❡(QVI percuſſit reges magnos, &c. Hic locus vſque ad id, Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri, &c. in præcedenti pſalmo literaliter ac ſpiritualiter expoſitus eſt. In perſona itaque Iſraeliticæ plebis loquens Propheta adiecit, ❡QVIA in humilitate noſtra,] hoc eſt, in afflictione qua ab Aegyptijs opprimebamur, & in humili prece qua ad deum pro liberatione clamauimus [MEMOR fuit noſtri,] id eſt, per effectum miſericordiæ ſuæ oſtendit ſe memorem noſtri fuiſſe, eruendo nos, quoniam in æternum miſericordia eius. ❡(24) ET redemit nos ab inimicis noſtris] Aegyptijs. Moraliter quoque memor fuit, & eſt deus eccleſiæ ſuæ, omniſque Chriſtiani in ſua humilitate. Siue per humilitatem intelligatur oppreſsio tribulationis ſiue interior humiliatio mentis: de qua Petrus nos admonet, Humiliamini ſub potenti manu dei. Et redemit nos ab inimicis noſtris, inuiſibilibus (puta dæmonibus) precio proprij ſanguinis: Sicut ait Apoſtolus, In fide viuo filij dei, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. Et Petrus inducit, Non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine Chriſti. ❡(25) QVI dat eſcam omni carni,] hoc eſt, omni animali. Ponit enim partem pro toto. Omnibus autẽ viuentibus vita ſenſitiua prouidit deus per ſeipſum, vel cauſas ſecundas de neceſſarijs ad viuendum. G
Quemadmodum dicit Saluator, Reſpicite volatilia cæli, quia non ſerunt, neque metunt, & pater veſter cæleſtis paſcit ea. Et iterum, Nónne quinque paſſeres veneunt dipondio, & vnus ex illis non eſt in obliuione coram deo? Maledictus eſt ergo error eorum, qui omniſcientiam aut prouidentiam dei negauerunt aut negant, quoniam in æternum miſericordia eius. ❡(26) CONFITEMINI DEO cæli.] Specialiter deus vocatus eſt deus cæli. Primo, quoniam inter corporales creaturas cælum excellit. Secundo, quoniam dominus teſtatus eſt, Cælum mihi ſedes eſt. Tertio, quoniam in cælo deus excellentius operatur, clariusque conſpicitur, quoniam in æternum miſericordia eius. ❡(27) CONFITEMINI domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius] Ecce pſalmum incomparabili iucunditate plenum audiuimus, qui vtique deum amantibus, eiuſque miſericordiam cognoſcentibus, & expertis dulciter ſapit. Et quid miſeris nobis eſſe aut dici poteſt ſuauius, niſi quoniam in æternum miſericordia eius? Propter quod decet nos toties ſpiritualiter exhilarari, atque diuino amore ſuccendi, quoties canimus, quoniam in æternum miſericordia eius. Inuitat autem nos pſalmus iſte ad reuerentiam creatoris, dum eum appellat deum deorum, & dominum dominorum, dum inſuper magnalia eius deſcribit, & ipſius iuſtitiã tam euidenter cõmendat. Miſericordiæ igitur dei ſemper memores ſimus, & deo altiſsimo grati ac reuerenter ſubiecti eſſe curemus. Et quicquid boni in nobis eſt, quicquid mali euaſimus, quicquid boni peregimus, totum miſericordiæ dei cordialiſsime H
aſcribamus, dicentes ex animo illud Ieremiæ, Miſericordię domini, quia non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſerationes eius. Illud quoq; Eſaiæ, Miſerationũ domini recordabor, laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis dominus, & quæ largitus eſt nobis ſecundũ indulgẽtiã ſuã.

Margin: Exod. 14 · Ibidem · Exod. 14 22 · Deut. 29 · Myſtice · Pſal. 134. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. · 1. Pet. 5 · Gal. 2 · 1. Pet. 1 · Matt. 6 · Luc. 4 · Matt. 10. · Eſa. 66 · Thren. 3 · Eſaiæ 63

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXVI.

EXPOSITIO TITVLI.

Thren. 5. ASſignatur autem pſalmo huic pro titulo, Pſalmus Dauid propter Ierem. quia in pſalmo præſenti tractat Dauid de his de quibus Ierem. copioſius prophetauit & ſcripſit. Loquitur enim de templi deſtructione atque Iudaici populi captiuitate, quas Ierem. in Thren. abundanter deſcribit ac plangit. In perſona itaque populi Iudæorum captiui loquitur Propheta.

PRECATIO.

Te miſerante domine redeuntes de Babylone, id eſt, de peccatorum confuſione, ut pater benignus nos ſuſcipe, teq; inſpirante exceſſus noſtros fac ad petram Chriſtum confitendo penitus allidere: ut de cæleſti Sion cãticis digni tibi cantemus hymnum iubilationis.

A ¶ EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

SVPER flumina]inquit[BABYLONIS,]hoc eſt,iuxta aqnas Chaldęę,in qua
flumina multa decurrũt[ILLIC ſedimus,]id eſt,habitauimus ſeptuagiota an-
nis,ſicut Ierem.prędixit. Vnde communiter dicimus,Illc ſedit ibi annos tres, Ierem.25
hoc eſt,habitauit. Et iuxta talem modũ loquendi ait Moſes, Sediſtis in Cades Deut.1
Barnæ multo tempore,[ET fleuimus]propter noſtrã captiuitatẽ.Magis tamen
propter templi deſtructionem , ſicut ſubiungitur [DVM recordaremur] tui ò
[SION,]id eſt,tẽpli à Salomone cõſtructi,à Babylonijs verò deſtructi in moo-
te Sion. ¶(2)In ſalicibuss]hoc eſt,inter arbores infructuoſas & aridas [IN 4.Rc.25
medio eius,]id eſt,quæ fuerunt in medio Babyloois[SVSPENDIMVS organa noſtra,] id eſt,ab o-
mni cantico iucunditatis ceſſauimus.Non ſolũ propter recordationẽ Sion,ſed etiam ¶(3)QVIA
illic interrogauerũt nos qui captiuos duxerũt oos verba cantionũ,] ſcilicet Babylonij,ſeu Chaldęi.
¶(4)ET qui abduxerunt nos]à terra patrũ noſtrorum in Babylonem, dicentes[HYMNVM canta-
tate nobis de canticis Sion.]quæ canere ſolebatis in tẽplo Hieruſalem. Hoc dixerũt irridẽdo,& no- 2.Pat.36
ſtro planctu congaudendo,noſtramque triſtitiam exaggerando. Nos autem reſpoodimus eis. ¶(5)
QVOMOOO cãtabimus cãticum domini,]hoc eſt,laudes diuinas[IN terra aliena,]id eſt,in Chal-
dæa idololatrię dedita?Hoc nempe non decet,ne videamur non curãtes de noſtra tranſlatione tem-
plique deſtructione.Idcirco cũ iuramento affirmo ¶(6)Si oblitus fuero tui Hieruſalem]ego popu-
lus inde tranſlatus,id eſt,ſi deſiero tuam deuaſtationẽ deflere,vel pro tua reparatione orare[OBLI-
VIONI detur dextera mea] .i.ego ipſe ſeu tota virtus mea obliuiooi tradatur à deo,ita quod pereat.
B ¶(7)ADHAEREAT lingua mea faucibus meis]in tantum quod loqui non poſsim[SI non memi-
nero tui]orando vt reædificeris. ¶(8)SI oon propoſuero Hieruſalem io principio lætitiæ meæ,]
hoc eſt, niſi ipſa Hieruſalem fuerit mihi prima cauſa ſeu principiũ quoddam lætitiæ,non in quãtum
deſtructa eſt,ſed prout concipio eam vt reædificandam , ita quod in ſpe reparationis eius prius lętor
quam in alijs inferioribus rebus. Vel ſic,Si nõ propoſuero,&c. id eſt, ſi eueoiente mihi cauſa lætan-
di nõ prius meminero Hieruſalem,dolendo de eius deſtructione,atq; orando pro ipſius reſtauratio-
ne:tunc prædicta mala quæ imprecatus ſum,mihi contingant. ¶(9)MEMOR eſto domine)ad vl-
ciſcendum[FILIORVM Edom,] hoc eſt,Idumæorũ deſcẽdentium ab Eſau fratre Iacob: qui Eſau Gen.25
alio nomine dictus eſt Edom[IN die Hieruſalẽ,]id eſt,memor eſto ò domioe iniquitatis eorũ,quam
fecerunt in die, hoc eſt,tempore deſtructionis Hieruſalem,quod fuit tẽpus vindictæ ipſius. ¶(10)
QVI]filij Edom[DICVNT,]hoc eſt,locuti ſunt Babylonijs[EXINANITE,exinanite,]id eſt,hu
miliate atque deſtruite Hieruſalem,[VSQVE ad fundamentũ in ea,]id eſt,funditus eam deijcite.Si-
cut enim Eſau perſecutus eſt Iacob,ſic Idumæi pene ſemper moleſti fuerũt Iudęis. Vnde Abdias ait Gen.27
ad populum Idumæorum, Propter iniqnitatem in fratrem tuũ Iacob operiet te cõfuſio,& peribis in Abdiæ 1
æternum. In his ergo verſiculis orauit Propbeta pro iuſta vltione Idumæorũ,qui conſilio auxilioq;
fuerũt Chaldæis cõtra Iudæos.Nunc prophetat de Cbaldæorum deiectione. ¶(11)FILIA Baby-
lonis miſera,]hoc eſt,ò infelix gens Babylonis[BEATVS]eſt ipſe deus[QVI retribuet ibi] per Cy-
C rum regem Medorũ, & Darium regem Perſarum [RETRIBVTIONEM tuam,] id eſt,iuſtam vin-
dictam pro tuis ſceleribus [QVAM,] id eſt,cui ſimilem [RETRIBVISTI nobis] exigentibus no-
ſtris peccatis. Sicut enim Chaldæi deſtruxerunt Ieruſalem & populũ eius interfecerunt, ſic Perſæ ac 4.Rc.15
Medi euerterunt funditus Babylonem,& habitatores eius peremerunt. ¶(12)BEATVS QVI te-
nebit & allidet paruulos ſuos ad petram,] hoc eſt,vere felix eſt deus, qui per Medos ac Perſas tene-
bit per pedes,& allidet,id eſt,confringet,occidet,& cõteret,paruulos ſuos,id eſt, pueros & infantes
Babyloniorum:qui dicuntur paruuli dei,quia ab eo creati, ad petram,id eſt,parietem ſaxeum. Perſæ
enim & Medi ex nimia crudelitate tenuerũt & alliſerunt hoc modo paruulos Babylonis, quod do-
minus apud Eſaiam prædixit,Suſcitabo ſuper vos Medos,qui argentum non quærant,nec aurum,& Eſa.13
lactentibus non miſerebuntur . Rurſuſque,Infantes eorum allidentur in oculis eorum. Hanc autem
vltionem petit Propheta zelo iuſtitiæ,conformando cor ſuum æquitati diuinæ:petitq; vt in pręſen- Ibidem.
ti puniantur ,ne pluribus noceant,grauius peccent,& damnabilius pereant.

¶ EXPOSITIO Tropologica eiuſdem Pſalmi.

D MYſtice verò per Babylonẽ ſignificatur ſeculum præſens cõfuſione vitiorũ repletũ. Babylon
nanque interpretatur confuſio. Vnde Petrus in fine primæ ſuæ Canonicæ Romã nominat 1.Pet.5
Babylonẽ,dicendo,Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylone collecta.Sancti itaq; qui hoc
mundo tanquam exilio quodam vtuntur, non habẽtes hic manentem ciuitatẽ,ſed futurã inquirẽtes,
huius miſerrimæ vitæ incolatum deplangũt,& dicunt,Super flumina Babylonis, hoc eſt,iuxta diui- Heb.13
tias atque delitias huius mundi,quæ tanquã flumina currũt ac defluunt: illic ſedimus, tanquã exules
in humilitate præcipua:& fleuimus,præ deſiderio patriæ cæleſtis: dum recordaremur Sion, hoc eſt,
dum contẽplaremur gaudia triumphantis eccleſiæ,deũ facie ad faciem ſpeculantis. Hoc cõuenit his
qui cũ Apoſtolo cupiunt diſſolui,& eſſe cũ Chriſto,qui promiſsiones cęleſtes à longe aſpiciũt & ſa- Philip.1
lutant,confitentes,quoniã peregrini & hoſpites ſunt ſuper terrã.Poſſunt quoque per flumina Baby Heb.11.
lonis intelligi tẽtationes,perſequutioneſq; mundi. De quibus fluminibus dicitur in Threnis,Inun- Thren.3
dauerũt aquæ ſuper caput meũ.Super hæc flumina ſedent electi,dum in ſeculo iſto plurimas ſuſtinẽt
aduerſitates,perſecutiones,pœnas,ac tentationes,& fleot dum recordantur paradiſi vnde eiecti ſunt
& patriæ ad quam tendunt,dicentes illud,Infelix ego quis me liberabit de corpore mortis huius?In Rom.7.

ſalicibus, hoc eſt, inter homines infructuoſos, vitioſos, & ſeculares, qui ſignificantur per ſalices, quæ E
ſunt arbores infructuoſæ, & aridæ, in medio eius, id eſt, in medio huius mundi conuerſantes ac poſi-
ti, ſuſpendimus organa noſtra, hoc eſt, à prædicatione regni cæleſtis, & documentis ſacræ ſcripturę,
Eccle. 32 quæ eſt organum noſtrum, ceſſauimus, quoniam ſpes nulla fuit proficiendi. Vnde ſcriptum eſt, Vbi
Prou. 23. non eſt auditus, non effundas ſermonem. Et alibi, In auribus inſipientium ne loquaris, ne forte de-
Ezech 3. ſpiciant doctrinam eloquij tui. Hinc dominus ait Ezechieli, Linguam tuam adhærere faciam pala-
to tuo, & non eris quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Vel, Suſpendimus organa noſtra,
id eſt, interdum ad tempus ceſſauimus à laude dei iucunda, & contemplatione cęleſtum propter do-
lorem propriorum defectuum, compaſsionemq́, proximorum quos ire conſpeximus per abrupta &
Rom. 12. deuia vitiorum. Nam & Apoſtolus ait, Flete cum flentibus. Et beati qui lugent. Quia illic, hoc eſt,
Matt. 5 in Babylonia, ſcilicet in mundi vanitate, interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, id eſt, ho-
mines peſtilentes qui ſuo exemplo peſtifero conati ſunt nos inducere in ſeruitutem peccati, & capti-
uitatem diaboli, verba cantionum ſpiritualium ex deriſione: vel cantionum ſecularium, quatenus
cum ipſis cantaremus, gauderemus, & epularemur. Et qui abduxerunt nos, affectu vel effectu à deo
à iuſtitia, à recta ratione, hymnum cantate nobis de cáticis Sion, id eſt, oſtendite nobis vera eſſe quæ
prædicatis de inuiſibilibus bonis. Rationem reddite nobis quid ſit anima, quid vita futura, quid in-
Sapien. 2 fernus, quid paradiſus. Hoc dicunt illi de quibus alio loco dictum eſt, Non eſt qui agnitus ſit reuer- F
Eſa. 22 ſus ab inferis: quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hæc erimus tanquam non fuerimus. Venite ergo &
fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Et illud, Comedamus &
bibamus: cras enim moriemur. Iſtis igitur reſpondent electi, Quomodo cátabimus canticum domi-
ni in terra aliena? id eſt, qualiter loqui poterimus verbum dei hominibus vanis, illud ſpernentibus:
qui ſunt terra aliena, quoniam non coluntur à deo per gratiam, ſed à dæmonibus per ſuggeſtionem
Matt. 7 indignam. Hinc nanque ait Saluator, Nolite ſanctum dare canibus, neque margaritas veſtras pona-
tis ante porcos, ne conculcent eas pedibus ſuis. Denique licet homo fidelis, ita organa ſua ſuſpen-
dat fortiter, tamen ſemetipſum aſtringit & obligat, quod nequaquam velit obliuiſci cæleſtis Hieru-
2. Cor. 5 ſalem. Dicit enim, Si oblitus fuero tui ô Hieruſalem ciuitas dei ſummi non manufacta, ſed æterna in
cælo parata, nó quærédo te cogitatu, verbo & opere: obliuioni detur dextera mea, hoc eſt, ſalus mea
diſpereat, & virtus mea deficiat. Adhæreat lingua mea faucibus meis, vt ſim ſpiritualiter mutus, non
loquendo verba vtilia, ſi non meminero tui, ſed rebus terrenis inhæſero. Si non propoſuero Hieru-
ſalem, cæleſtẽ, in principio lætitiæ meæ, ita quod ipſa ſit mihi præcipua cauſa gaudendi in hoc mun-
Rom. 12 do, quemadmodum ait Apoſtolus, Spe gaudentes. Et item, Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum dei.
Rom. 5. Vel in principio lætitiæ meæ, ita quod propter nullam carnalem aut ſecularem delectationem mihi
occurrentem, omittam plorare deſiderio huius Hieruſalem, vel de eius expectatione ſpiritualiter ex- G
ultare. Hæc autem dicuntur non imprecando malum, ſed prænunciando quale malum futurum ſit
ei qui obliuiſcitur ſupernæ Hieruſalem. Deinde loquitur contra hoſtes eccleſiæ. Memor eſto domi-
ne filiorum Edom, hoc eſt, hominum terrenorum, in die Hieruſalem, id eſt, tempore quo perſequun-
tur eccleſiam militantem. Edom enim interpretatur ſanguinea ſeu terrena. Vel in die Hieruſalem, id
eſt, tempore generalis iudicij, quando electi ſeparabuntur à reprobis, ſeparatione æterna atque per-
Matt. 25. fecta. Orat itaque vt impiorum malignitas reprimatur, & eccleſia liberetur. Qui dicunt exinanite,
Mat. 7 exinanite, hoc eſt, eccleſiam deijcite, fideles ſubuertite, vſque ad fundamentum, id eſt, fidem exiſten-
Luc. 6 tem, in ea, hoc eſt, in eccleſia. Conátur enim nonnulli non ſolum opera bona, ſed etiam fidem electo-
Iohelis 3. rum euacuare ac diſsipare. Filia Babylonis, id eſt, gens mundana, ciuitas impiorum, vrbs ſynagogá-
Eſa. 47 que ſatanæ, miſera: Beatus, eſt iuſtus iudex deus omnipotens, qui retribuet tibi retributionem tuam,
hoc eſt, iuſtam pœnam, quam retribuiſti, id eſt, inflixiſti, nobis, iniuſte perſequendo populum dei. Ea-
dem enim menſura qua méſi fueritis remetietur vobis. Vnde apud Iohelem dominus ait, Cito velo-
citer reddam viciſsitudinem ſuper caput veſtrum. Solet autem ſcriptura per filiam, totum populum
Iob 7 deſignare: ſicut dum per Eſaiam dicitur, Deſcéde, ſede in puluere filia Babylon. Beatus eſt deus iu-
dex qui tenebit, id eſt, comprehendet, & allidet paruulos ſuos, hoc eſt, inuidos, eccleſiæ inuidẽtes &
2. Pet. 3 cæteros impios, qui ſunt paruuli ſenſibus atque virtutib9. Sunt etiam paruuli, viles, & indigni diuino H
iudicio, quamuis propria æſtimatione magni exiſtant. Propriè verò inuidi dicti ſunt paruuli: iuxta il-
Eſa. 8. lud, Paruulum occidit inuidia. Hi autem ſunt paruuli dei quantum ad eſſe naturæ, ſeu ratione crea-
1. Pet. 5 tionis. Sunt tamen paruuli dæmonum quantum ad culpam & operationem. A quo enim quis ſupera-
Rom. 8. tus eſt, huius & ſeruus eſt. Allidet itaque, id eſt, deſtruet & damnabit paruulos iſtos, hoc eſt, vagos
Matt. 25. fluctuantes, ſpiritnali magnitudine carentes, ad petram, hoc eſt, Chriſtum, qui (teſte ſcriptura) eſt re-
probis lapis offenſionis, & petra ſcandali. Vel, ad petram, id eſt, ad fundum inferni: quando dicturus
eſt eis, Ite maledicti in ignem æternũ. Hortatur nos ſpiritus ſanctus in pſalmo præſenti hunc mun-
dum deſpicere, omnem florem ac proſperitatem ipſius, vanitatẽ, fallaciamq́ue putare, ſecularem læ-
titiam, conſolationem carnalem, & omnem mundanum amorem funditus extirpare: ad cęleſtia quo-
que cum ardenti affectu ac lachrymis ſuſpirare, æterna diuinaq́ue bona ineſſabiliter contemplari,
gaudiorum cæleſtium & inuiſibilium promiſſorum nullatenus obliuiſci. Quoniam deum amare &
iſta appetere eſt ad patriam tendere, & tanto amplius feſtinamus, tanto celerius ad ſupernam Hieru-
ſalem imus, quanto iſta feruentius deſideramus: quæ vtiq; nequeunt feruidè diligi, niſi mũdus ſper-
1. Iohá. 2 natur. Ideo nanque admonemur, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis au-
tem diligit mundum, non eſt charitas patris in eo. Et quid clarius dici potuit à beato Apoſtolo?

A

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXVII.

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet autem pſalmus iſte nunc declarandus hunc titulum, Pſalmus ipſi Dauid, id eſt, pſalmus iſte à Dauid conſcriptus, conuenit ipſi Dauid, hoc eſt, omni fideli ac deuoto, vel toti eccleſię: in cuius perſona loquens beatus Propheta ait,

PRECATIO.

Ambulantes in medio tribulationis nos domine uiuificare digneris, ſuſpirantes ad te, & te inuocantes, opera manuum tuarum ne deſpicias: ſed tua nos miſeratione ſaluos facias.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

CONFITEBOR tibi domine] Cõfeſsione laudis & gratiarum actionis [IN toto corde meo,] id eſt, cunctis viribus animæ meæ, loquendo de viribus eius ſu- Pſal.85
perioribus ac diuinis, videlicet intellectu & voluntate, id eſt, attente & affectuoſe, fideliter & ardenter te laudabo. Vel, In toto corde meo, id eſt, corde omnino conuerſo ad te, adhærenteque tibi, ita quod pro nulla parte erit cõuerſum ad terrena, vana atque carnalia: ſed amor tuus illud totaliter poſsidebit, ſicque affectu puro, ingenti ac integro tibi ô domine cõfitebor, [QVONIAM
audiſti verba oris mei,] hoc eſt, preces meas impleſti. Beati qui taliter domino Lucę 10
confitentur, qui in illo ſummo vno, quod ſolũ neceſſariũ eſt, omne deſiderium cordis ſui ſtabiliunt,
B qui omnem affectionem circa creata ad dei amorẽ perordinant, quorũ animas nulla turpis affectio
maculat. ¶(2) IN conſpectu angelorũ pſallam tibi,] hoc eſt, dum pſallo tibi, cõſiderabo angelorum
venerandam præſentiam, qua vel tibi aſsiſtunt, vel mihi præſentes ſunt, & ita in eorũ conſpectu meipſum
conſtituendo pſallam tibi cũ reuerentia magna: quippe cui angeli ſancti cum tremore aſsiſtũt,
[ADORABO ad templum ſanctũ tuum,] id eſt, te adorando dirigam oculũ mentis meæ ad tẽplum
illud altiſsimũ, id eſt, cælum empyreum, ſeu triumphantem eccleſiam, in qua per gloriam habitas De Deut.35.
quo tẽplo Moſes ait, Habitaculum eius ſurſum. Sed obuiare videtur quod dicit Iohãnes, Templum Apoc.21.
non vidi in ea, videlicet in ciuitate ſuperna Hieruſalem illa cæleſti. Dominus enim deus omnipotẽs
templum illius eſt & agnus. Et reſpondendũ quod in ea non eſt templum, prout templum eſt domus
orationis, pro propria ſalute. Non enim beati pro ſua ſalute precantur. Vnde Saluator ait, In die il-
lo non rogabitis quicquã in nomine meo. Dicit autem deus & agnus, ſcilicet Chriſtus templum il- Iohã.16
lius, quia triumphans eccleſia habitat in deo & Chriſto per beatificam fruitionem. Nihilominus cę-
lum empyreũ templum dei dici poteſt, quoniã inceſſanter offertur ſibi in eo ſacrificiũ laudis. Simili-
ter eccleſia triumphans, quia in ea habitat deus per gratiam conſummatam, [ET confitebor nomini
tuo,] id eſt, tibi. ¶(3) SVPER miſericordia tua,] hoc eſt, de gratia & beneficijs mihi & alijs à te cle-
menter collatis, [ET veritate tua,] hoc eſt, vera impletione qua nobis miſertus es, ſicut dixiſti ac pro- Amos 7.
miſiſti. Vel, veritate tua, hoc eſt, de tua iuſtitia, qua impios dereliquiſti & condemnaſti. Bonos autem
C coronaſti, & tu feliciter coniunxiſti [QVONIAM magnificaſti ſuper omne,] id eſt, omnibus rebus
maius & excellentius oſtẽdiſti [NOMEN ſanctum tuum,] id eſt, teipſum, faciendo mirabilia quę nul-
la valeat agere creatura. Vel, magnificaſti, id eſt, exaltaſti ſuper omne nomen cæleſtium, terreſtrium,
& infernorum, ſanctum tuũ, hoc eſt, Chriſtum. De quo dictũ eſt ante. Non dabis ſanctum tuũ videre
corruptionẽ. De quo & alibi habetur, Vngatur ſanctus ſanctorũ. De quo ipſe quoq; diabolus à ve- Pſal.15
ritate conuictus cõpulſus eſt dicere, Scio quia ſis ſanctus dei. Sicut enim dicit Apoſtolus, Deus exal- Dan 9.
tauit illum, & dedit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur. Marc. 1
¶(4) IN quacunque die] naturali quæ noctem includit, hoc eſt, quacunque hora: imò quocunque Luc.4
momẽto huius diei [INVOCAVERO te exaudi me] quod ſi exaudieris me [MVLTIPLICABIS in Philip.2.
anima mea virtutem,] hoc eſt, ſpiritualem perfectionem. Nam & virtutes cõnexæ ſunt, & dum deus
vnam infundit omnes largitur. Dum autem exiſtentem in gratia exaudit, virtutem gratiæ quę habe-
tur, multiplicat, eam confortando atque augendo ¶(5) CONFITEANTVR tibi domine] confeſ-
ſione duplici, ſcilicet laudis & culpæ, videlicet te laudando, & ſe accuſando [OMNES reges,] id eſt,
principes [TERRAE] ſeu omnes reges, id eſt, vniuerſi qui per rationis imperium regunt ſeipſos,
D ſubijciendo carnem ſpiritui, ſenſualitatem rationi, rationemque deo [QVIA audierunt] ex ore præ-
dicatorum, [OMNIA verba oris tui] quæ in ſacra continentur ſcriptura. Diſtributio autem horum
nominum, omnes & omnia, intelligenda eſt hic pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generũ.
Quia nec abſolute omnes reges ad fidem conuerſi ſunt, nec omnes cõuerſi omnia verba dei ſimpli-
citer audierunt. Sed quidam de omni genere regum cõuerſi ſunt, & omnes quædam de omni gene-
re verborum dei audierũt. ¶(6) ET cantent in vijs domini,] id eſt, in obſeruationibus pręceptorum Eſai. 6
diuinorum, cantandoque dicant [QVONIAM magna] imò immẽſa eſt [GLORIA domini] .i. excel-
lentia, beatitudo, lætitia dei. Plena nanq; eſt omnis terra gloria dei. Vbi per gloriam poſſumus intel- Exod.16.
ligere glorioſa opera creatoris. Vnde in libris Moſi ſępius legitur, Apparuit filijs Iſrael gloria domini, 24
& implebitur omnis terra gloria domini. ¶(7) QVONIAM excelſus dominus.] Eſt enim laudabi- Eſa.40
lis & ſupergloriosus & ſuperexaltatus in omnibus ſeculis. Et ait ſcriptura, Dominus excelſus & ſubli- Dan.3
mis, habitãs æternitatẽ, & ſanctum nomẽ eius. Eſt autẽ deus excelſus, nõ loco, ſed dignitate. Nihilo- Eſaiæ 57
minus ipſe eſt ſuper omnia, non elatus, ſicut eſt infra omnia non oppreſſus, [ET humilia] corda [RE- Pſal.109.
SPICIT] oculo pietatis per approbationẽ. Quemadmodum per Eſaiam dicit, Ad quem reſpiciam, Eſa.66

Prou.15 niſi ad pauperculum & cõtritum ſpiritu?[ET alta,]id eſt,corda ſuperba [A LONGE,]id eſt,per re- E
Amos 5 probationem[COGNOSCIT.]Non enim adeſt eis per gratiam. Propter quod Salomon,Longe,inquit,eſt dominus à peccatoribus.Cognoſcit itaq; alta: iuxta illud,Cognoui multa ſcelera veſtra. Et alibi ſcriptum eſt,In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos.Sed hoc intereſt,ꝙ hu
Pron.15 miles reſpicit de prope,ſuperbos autem à longe. ¶(8)SI ambulauero,]id eſt,conuerſatus fuero & afflictus[IN medio tribulationis]à mundo ſeu dæmone mihi inflictæ[VIVIFICABIS me]per gratiam,ne ſpiritualiter moriar aut ſuccumbã. Hoc eſt verbũ bonę ſpei ex magna ad deum charitate, fiduciáque procedens,[ET ſuper,]id eſt,contra[IRAM inimicorum meorum]viſibilium ac inuiſibilium[EXTENDISTI]&(vt ſpero)extendes[MANVM tuam,]id eſt,potentiam tuam diuinam, reprimendo eorum malignitatem, [ET ſaluum me fecit]à tentationibus atque periculis[DEXTERA tua,]id eſt, gratioſa tua præſentia, ſeu poteſtas diuina, non ſinens me vltra vires tentari, ſed faciens cum tentatione prouentum,videlicet pręſtans requiem pro labore,coronam pro pugna,gratiam pro
1. Cor.10 mercede. ¶(9)DOMINVS retribuet pro me] omnia æquanimiter patiente,dando aduerſarijs debitam pœnam damni ac ſenſus, pro peccato commiſſo in me, ſicut & alibi ait,Apoſtolúſque allegat,
Deut.32. Mihi vindictam & ego retribuam. Et ne hoc videatur dictum ex crudelitate ſeu zelo vindictæ, ſed
Rom.12 potius ex pura intentione, ſubiungit, [DOMINE miſericordia tua in ſeculum,] id eſt, æternaliter
Eſa.59 permanet,nec deficere poteſt in miſerendo:iuxta illud,Non eſt abbreuiata manus domini,vt ſaluare nequeat.Ideo domine,[OPERA manuum tuarum,] id eſt,creaturas rationales, à tua ſapientia atque potentia, [NE deſpicias] iuſte,ſed ſalua benigne. In hoc igitur verbo etiam pro aduerſarijs deprecatur,ne à deo ſpernantur.Quoniam quem ille deſpexerit,nullus corrigere poteſt.Ecce pſalmus F
Eccle.7 iſte ſpirituali lætitia plenus,laudibus dei redundat,& vt eum digne atque deuote mereamur cantare, conandum eſt nobis vt omnes affectiones noſtræ ordinentur ad deum, ita quòd amor dei totaliter cor noſtrum poſsideat,ſicque domino angelorum reuerenter pſallamus,memores ſemper dei ac angelorum præſentiæ.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXVIII.

¶EXPOSITIO TITVLI.

PRæponitur inſuper pſalmo nunc elucidando titulus talis, In finem pſalmus Dauid, id eſt,pſalmus iſte in finem,qui Chriſtus eſt, nos dirigens,conuenit prophetæ Dauid, ſicut & cæteris iuſtis. Et aſcribitur ei tanquam authori, ſed Chriſto ſignificato per Dauid vere & proprie congruit. Sancti enim doctores,Hilarius, Auguſtinus, & viri catholici, Caſsiodorus, Hugo, exponunt hunc pſalmum de Chriſto,partim de ipſo ratione ſuæ perſonę,partim verò ratione corporis ſui myſtici. Laborandum tamen videtur, vt quantum fieri poteſt, totus exponatur de Chriſto, & tot us de membris ipſius.In perſona igitur Chriſti hominis loquens Propheta,ita exorſus eſt. G

PRECATIO.

Domine uirtus ſalutis noſtræ exaudi uocẽ orationis plebis tuæ.& in miſerijs quibus affligimur,nobis aßiſte:ut ab omni ma'o te protegente erepti,ſecuri ſeruiamus tibi.

¶EXPOSITIO pſalmi literalis.

Matt.4 DOMINE]pater ſeu deus trinitas[PROBASTI me,] id eſt,probatum,fidelem, & con-
Marc.27 ſtantem me alijs oſtendiſti,per hoc ꝙ permiſiſti me à diabolo tentari, à Iudæis irrideri, tãdemq́, turpiſsima morte occidi:in quibus omnibus firmus & ſtabilis permãſi, propter quod in omnibus probatus innotui.Vnde ait de Chriſto Apoſt.Nõ habemus põtificem
Heb.4 qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris: tentatum autem per omnia. [ET cognouiſti me] per approbationem,dicendo tempore baptizationis, transfigurationiſque meæ, Hic eſt fi-
Marc.17. lius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite, ſicut Euangeliſtæ teſtantur [TV cognoui-
Mar.1 ſti,]id eſt,approbaſti[SESSIONEM meam,]id eſt,humiliationẽ meam,quæ factus ſum opprobrium
Mat.3 hominum & abiectio plebis, prout Apoſtolus dicit, Chriſtus nos redemit de maledicto, factus pro
Luc.3. nobis maledictum,[ET reſurrectionẽ meam]factam tertio die poſt paſsionem ſeu glorificationem ac H
Pſal.23 exaltationem meam. Horum enim vtrunque ſummè complacuit deo.¶(2)INTELLEXISTI co-
Gal.3 gitationes meas]humanas[DE longe,]id eſt,de cęlo,ſeu ab æterno[SEMITAM meam,]id eſt,euan
Mat.28 gelicam prædicationem, ſeu cõuerſationem meam,[ET funiculum meum,]id eſt,partẽ ſeu ſortẽ hęreditatis meæ,ſeu terminũ operis mei[INVESTIGASTI,]id eſt, tam diligenter ac intime attẽdiſti ſicut ea quæ inueſtigantur. Inueſtigatio autem proprie ſumpta,prout importat diſcurſum à noto ad ignotũ,deo nõ competit.Quod autem deus taliter inueſtigauit ſemitam & funiculũ Chriſti,conſtat ex eo ꝙ tam frequenter ac euidenter per ſigna & verba confirmauit eius doctrinam. ¶(3) ET omnes vias meas]quas ambulaui,& alios docui,ſcilicet pręcepta atque conſilia[PRAEVIDISTI] ab æterno[QVIA non eſt ſermo in lingua mea,] id eſt,reſpectu tuæ infinitæ ſapientiæ & præcognitionis æternæ,ſum tanquã non valens eam plene exprimere. ¶(4)ECCE domine,tu cognouiſti omnia nouiſsima,]id eſt,vniuerſa quæ mihi in hac vltima mundi ætate acciderunt,videlicet incarnationem,prædicationem,perſequutionem,paſsionem,ac cætera humanitatis meæ myſteria,[ET antiqua, [id eſt, omnia quæ à principio mundi de me dicta,ſcripta & præſignata ſunt [TV formaſti me] in vtero virginis, quo ad formam ſeruilem, ſeu corporis formationem, quod à ſpiritu ſancto ſuper-
Zach.3. naturaliter ac inſtantanee organizatũ eſt,& formatũ.Vnde apud Zach.legitur,Ego celabo ſculpturam eius ait dominus, [ET poſuiſti ſuper me manum tuam,]id eſt,potentiam tuam,confirmando me

A in te, mihique in omnibus cooperando. Horum autem vtrumque inſinuatur, vbi Chriſtus ait, Do- Eſa.43
minus in vmbra manus ſuæ protexit me, formans me ex vtero ſeruum ſibi. ¶[(5) MIRABILIS
FACTA EST SCIENTIA tua ex me,] id eſt, increata tua ſcientia in anima mea facta eſt mira-
bilis mihi, & per me, id eſt, ex prædicatione mea, & Apoſtolorum meorũ, mirabilis facta eſt per mun- Rom. 12.
dum vniuerſum, ita quòd omnes fideles eam mirantur, cum ſit infinita, dicentes illud Apoſtoli, O al-
titudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei. Maxime verò apparet & facta eſt ſcientia dei mirabilis
ex Chriſto, id eſt, ex his quæ de eo ſcribuntur, videlicet ex hoc quòd ipſe vnigenitus filius dei incar-
natus, paſſus, & mortuus eſt, quòd deus per talem modum genus humanum redimere voluit, quòd
Chriſtus tanta pro noſtra ſalute aſſumpſit, fecit, ac pertulit. De hac mirabili ſcientia dei apud Eſaiam Eſa.40.
ſcriptum eſt, Cum quo inijt conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudi-
uit eum ſcientia? [CONFORTATA EST,] id eſt, capacitatem meam tranſcendit, [ET NON PO-
TERO AD EAM] vt ipſam perfecte comprehendam. Quamuis enim anima Chriſti deum præ o-
mnibus ſanctis pene & incomparabiliter clarius videat, tamen in infinitum diſtat à perfectione intel-
lectus diuini, qui ſolus diuinam ſcientiam plene cognoſcit. Nullus verò intellectus finitus ſeu creatus,
infinitam eſſentiam ſeu ſcientiam dei comprehendere valet comprehenſione proprie dicta, qua ali-
quid cognoſcitur quoad ſe totũ, tam perfecte ſicut ex ſua natura cognoſcibile eſt. ¶[(6) QVO IBO
A SPIRITV TVO, ET QVO à facie tua fugiam?] Hæc ait Chriſtus, non quòd vnquam deum
ſeruili timore timuerit, ex quo procedit fugiendi affectus. Quemadmodum mulier adultera virum ſer
B uiliter timens cum fornicata fuerit, & hoc viro conſtiterit, appetit fugere: ſed hoc dicit Chriſtus, pri-
mo vt inſtruat nos deum ſemper timere, eo quòd eius præſentiam nequeamus effugere. Secundo, vt
oſtendat ſe omnino paratum ad omnia patris mandata implenda vſque ad crucis patibulum, prout
ad Philippenſ. habetur, Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem: tanquam dicat, Philip.3
O deus quo ibo à ſpiritu tuo, id eſt, à te ipſo qui ſpiritus es? Et quo à facie, id eſt, præſentia ſeu cogni- Ioan.4.
tione tua fugiam? quaſi dicat, Fugere nequeo: & ſi poſſem, tamen non vellem. Ideo dico, Ecce venio Pſal.39
vt faciam voluntatem tuam deus. Et paſsione inſtante loquutus ſum, Pater fiat voluntas tua. Quòd Matt.26.
autem fugere nequeo, pater. Nam ¶[(7) SI ASCENDERO IN CAELVM TV ILLIC ES,]
quoniam illic facie ad faciem videris, & ibi es domine in templo tuo per reſplendentiam gloriæ tuæ:
[SI DESCENDERO AD INFERNVM, ADES,] non ſolum per eſſentiam, præſentiam, at-
que potentiam, ſicut in cæteris, ſed per vltionis effectum ſeu iuſtitiæ executionem. ¶[(8) SI SVM-
PSERO PENNAS meas,] id eſt, vires diuinæ poteſtatis ad refugiendum [DILVCVLO,] hoc eſt,
valde mane in die paſchæ. [ET HABITAVERO] poſt reſurrectionẽ [IN EXTREMIS maris,]
id eſt, in paradiſo terreſtri, iuxta finem mundi ſito. Ibi enim Chriſtus per dies quadraginta cum ele-
ctis de limbo eductis moratus eſt, ſcilicet, à die paſchæ vſque ad diem aſcenſionis. Interdum vero di-
ſcipulis ſuis apparuit, móxque ad paradiſum reuerſus eſt. Ideo ſubditur, ¶[(9) ETENIM ILLVC,]
C ſcilicet, ad paradiſum [DEDVCET ME] ſecundum quòd homo ſum [MANVS TVA,] id eſt, virtus
diuina, per dotem agilitatis corpori meo conceſſam in die reſurrectionis, quia tunc corpus glorifi-
catum reſumpſi. [ET TENEBIT ME,] id eſt, in bono immobiliter conſeruabit [DEXTERA
TVA,] id eſt, fauorabilis, glorioſa atque omnipotens tua præſentia, ſcilicet, tumetipſe. Vel, tenebit
me, inſeparabiliter in vnione perſonali ac naturali, dextera tua, id eſt, vnicum verbum tuum, ſeu filius
tuus exiſtens verus deus. Chriſti enim humanitatem tenuit verbum ſeu filius dei, vel ipſemet Chri-
ſtus ſecundum quòd deus eſt. Sicut enim ſuſcitauit ſemetipſum: ſic tenuit naturam aſſumptam. Por- Act.2.
rò ante paſsionem tenuit verbum, humanam Chriſti naturam inſeparabiliter quantum ad ſe. Quo-
niam nunquam ſeparata eſt anima Chriſti aut corpus ipſius à verbo, ex quo primo aſſumpta ſunt.
Non autem quantum ad eſſentiales partes ipſius adinuicem. Nam in triduo mortis anima caróque
Chriſti à ſe erãt diſiunctæ. Poſt reſurrectionem verò tenuit verbum naturam humanam Chriſti tam
inſeparabiliter, quòd nec partes eius à ſe inuicem poterant ſeparari. Propter quod dicit Apoſtolus, Rom.6.
Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur. Dicitur autem filius dei, dextera, & brachium dei: Eſa.52
iuxta illud Eſaiæ, Parauit dominus brachium ſanctum ſuum, in oculis omnium gentium. Ipſe enim Iohan.1.
eſt virtus dei, & per ipſum facta ſunt omnia. ¶[(10) ET DIXI] non aſſertiue aut dubitatiue, ſed irò-
nice, ad deriſionem eorum qui me putabant detinendum in morte & igne, gehennæ vt ſeductorem
D vrendum. [FORSITAN TENEBRE] mortis, ſepulturæ, ac inferni [CONCVLCABVNT ME]
hoc autem continuo remouet, ſubdens, [ET NOX,] id eſt, mors corporalis, vel ſepultura, ſeu lym-
bus patrum, eſt [ILLVMINATIO MEA,] id eſt, cauſa & porta glorificationis meæ. Vel, illumi-
natio mea, id eſt, res illuminata à me [IN DELITIIS MEIS] ſpiritualibus. Chriſtus enim
ſua paſsione meruit tertia die reſuſcitari & glorificari, quæ reſuſcitatio ſeu glorificatio apte vocatur
illuminatio Chriſti: non interior ſeu mentalis, ſed corporalis. Anima enim Chriſti ſemper æque
clare deum conſpexit. Corpus verò ipſius illuminatum eſt, animam reſumendo, & dotem claritatis
adipiſcendo. Sic igitur nox, id eſt, mors, fuit Chriſto homini cauſa, id eſt, meritum & porta; id eſt, in-
greſſus ad illuminationem prædictam: & hoc in delitijs Chriſti, quoniam iſta illuminatio delitioſa
fuerat ei, tanquam accidentale præmium eius. Lymbus vero inferni, ſeu ſancti in eo contenti, qui di-
cti ſunt nox propter carentiam gloriæ, & quia in tenebris erant; facti ſunt illuminatio Chriſti, id eſt,
res illuminata à Chriſto. Statim enim vt anima eius à corpore ſuo receſsit, lymbum patrum ingreſſa
eſt, & ſuo aduentu omnes illic ſpiritualiter illuſtrauit, imò Chriſtus tunc eos viſione dei per ſpeciem
beatificauit, quoniam pro originali peccato pœna fuit ſoluta: & totum iſtud fuit in delitijs Chriſti,
quoniam de plenitudine ſuarum delitiarum alios lætificauit. Vel, nox iſta fuit illuminatio Chriſti

in delitijs eius ,id eſt, recipiendo illuminationem prædictā à Chriſto, poſitæ ſunt in delitijs eius per- E
fruendo gaudijs Saluatoris. Hæc autem omnia vera eſſe, hinc liquet. ❡(11) QVONIAM tenebræ,]
de quibus iam dictum eſt, Forſitan tenebræ conculcabunt me, id eſt, caligo mortis & tenebrę corru-
ptionis[NON OBSCVRABVNTVR a te,] id eſt, lumine tuæ reuiuificationis, & claritate tuæ vi-
ſitationis non priuabuntur: ſed me occiſum reſuſcitabis, & tenebris ſepulturę reduces.[ET NOX] de
qua dixi, Nox illuminatio mea [SICVT dies illuminabitur,] id eſt, mors corporis mei per reſuſcita-
tionem ad lumen vitæ redibit . Nox etiam ſepulturæ ad diem manifeſtæ apparitionis ducetur . Et
nox, id eſt, caligo lymbi, ſicut dies illuminabitur, me ad inferos deſcēdente. [SICVT TENEBRAE
eius, ita & lumen eius.] Hæc ſunt verba prophetæ, quodammodo rationem reddentis prædictorum,
vt ſit ſenſus, Sicut tenebræ eius, id eſt, ſicut mors Chriſti, ita & lumen, id eſt, vita eius, id eſt, vtrunque
æquatiter in diuina poteſtate conſtitutum eſt . Poteſt etiam accipi de tenebris lymbi & lumine eius,
quod à Chriſto recepit. ❡(12) QVIA TV] domine pater[POSSEDISTI renes meos,] id eſt, car-
nem meam ſeu corporalem naturam, vel interiorem ſenſitiuū appetitum ab omni macula culpæ prę-
ſeruaſti , faciendo conceptionem meam ac natiuitatem ab omni peccato originali, actualique libe-
ram, nec permittēdo vt vnquā inordinatus aliquis motus in anima mea, ſeu renibus eſſet. [SVSCE-
PISTI ME DE VTERO matris meæ,] id eſt, à puncto ſeu hora qua vterum virginis ſum egreſ-
ſus, tu indeſinenter conſeruaſti & protexiſti me, prout alibi teſtatus es , Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam
eū. Vel, ſuſcepiſti me de vtero matris meæ, id eſt, miraculoſe eduxiſti me de clauſo vtero matris meę
Eſaiæ 48 benedictæ. ❡(13) CONFITEBOR TIBI] cōfeſsione laudis deuotæ [QVIA TERRIBILI- F
TER MAGNIFICATVS ES,] id eſt, per horribilia opera tuam magnitudinem demonſtraſti, te
Gene.7 magnum eſſe probaſti. In cordibus fidelium magnus & honorandus effectus es. Quamuis hæc ope-
Exod.14 ra horribilia, quibus deus magnificauit ſeipſum intelligi poſsint deſtructio mundi per aquas diluuij,
Num.16. ſubmerſio Pharaonis, deuoratio Dathan & Abyron, ac ſimilia: tamen hoc loco ſpecialiter deſignan-
tur ea quæ circa Chriſtum contigerunt. Terribiliter enim magnificatus eſt deus, quando in vltionem
Matt. 27 ſanguinis Chriſti Iudæos tam horribiliter deuaſtauit , occidit, & nunc vſque affligit per Romanos.
Denique terribiliter magnificatus eſt in paſsione Chriſti, quando à ſexta hora vſque ad nonam te-
nebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, & petræ ſciſſæ ſunt, & terra mota eſt, & monumēta aperta
ſunt, multique ſanctorū reſurrexerunt à mortuis.[MIRABILIA] ſunt[OPERA TVA] iam præ-
Luc.t dicta, & cætera quę feciſti circa me : vel, quæ ego feci in nomine tuo, ſicut ſunt incarnatio, reſurre-
Marci 16. ctio de clauſo ſepulcro , ingreſſus ad diſcipulos ianuis clauſis , aſcenſio quoque ad cælos , & reliqua
Iohan.20 in ſacro euangelio copioſe deſcripta.[ET ANIMA MEA COGNOSCET] opera iſta [NIMIS,]
id eſt, valde eminēter & clare præ omnibus angelis atque hominibus. Neque enim angeli ſancti prę-
dicta dei opera comprehendere valent, præſertim incarnationem. Anima autem Chriſti valde exce-
dit omnes beatos in cognitione iſtorum: imò de iſtis illuminat ſummos ordines ſupernorū ſpirituum,
ſecundum Dionyſiū. ❡(14) NON EST OCCVLTATVM OS meum à te,] id eſt, ori meo non G
occultaſti, neque ab intellectu meo abſcondiſti[QVOD FECISTI IN OCCVLTO,] id eſt, ope-
ra quæ in abſcondito perpetraſti: imò occultiſsima quæque, quę alijs abſcondiſti, mihi clariſsime re-
uelaſti. Omnia enim præterita, præſentia & futura, vniuerſa quoque myſteria gratię anima Chriſti
cognouit . Poteſt autem per os intelligi intellectus animæ Chriſti, quo verbum cordis profertur: vel
Pſal.68 os eius corporale, quoniam Chriſtus ore proprio prædicauit occulta opera dei. [ET SVBSTAN-
Baruch.3 TIA mea in inferioribus terræ.] Hoc eſt quod dixit ſupra, Infixus ſum in limo profundi . Eſt igitur
ſenſus , Subſtantia mea, id eſt, humana natura à me aſſumpta, in inferioribus terræ, id eſt, in mundo
iſto apparuit, vixit & fuit. Vel, ſubſtantia mea, id eſt, diuinitas mea, ſeu ego ipſe, in inferioribus ter-
ræ, id eſt, in hoc mundo conuerſatus ſum , & diuinitas mea, ad hæc infima ſe inclinauit per incar-
s.Cor.t2. nationem . Hinc Apoſtolus loquens de Chriſto, ait , Quòd autem aſcendit, quid eſt niſi quia pri-
Baruch.3 mum deſcendit in inferiores partes terræ? Vnde legitur apud Baruch, Poſt hæc ſuper terram viſus
eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Vel ſic, ſubſtantia mea, id eſt, corpus & anima fuerunt in in-
ferioribus terræ. Nam anima fuit in limbo, & corpus in monumento. ❡(15) IMPERFECTVM
MEVM,] id eſt, naturales defectus quos aſſumpſi[VIDERVNT OCVLI TVI,] id eſt, ſapiētia tua
cognouit cur eos aſſumpſi. Nō enim habuit Chriſtus imperfectum aliquod virtutis aut vitæ, ſed in-
detrahibiles aſſumpſit defectus ſeu mala pœnę, vt nos ab eis erueret.[ET IN LIBRO TVO O- H
MNES SCRIBENTVR,] id eſt, boni ac mali à te cognoſcentur. Per librum nāque intelligitur dei
cognitio, in qua omnes firmiter continentur, ſicut ſcriptura in libro . Quamuis autem in libro ſeu no
titia prædeſtinationis diuinæ ſoli electi conſcripti ſint, tamen in libro diuinæ cognitionis vniuer-
ſi ſcribuntur, imò & opera ſingulorum . Sicut à beato Iob dicitur, Scribis enim contra me amaritu-
Iob.13 dines. Et Eccleſiaſticus, Oculi, ait, domini multo plus lucidiores ſuper ſolem , circunſpicientes om-
Ecc.25 nes vias hominum.[DIES,] id eſt, homines ſpirituales, præſertim apoſtoli , de quibus præhabitum
Pſal. 18 eſt, Dies diei eructat verbum. [FORMABVNTVR] per gratiam ſpiritusſancti exuendo veterem
Coloſſ.3 hominem cum actibus ſuis, & deſerendo opera tenebrarum , vt ſint filij lucis . Talibus nanque die-
Epheſ.5 bus Paulus , Eratis (inquit) aliquando tenebræ , nunc autem lux in domino. [ET NEMO IN
t.Cor.2 EIS,] id eſt, nullus homo in iſtis diebus ſiſtere aut confidere debet, ita quòd nemo in eis formabitur
vt perfectionem aut nomen ab eis ſortiatur . Hoc eſt quod dicit Apoſtolus , Ego plantaui , Apollo
1.Cor.1 rigauit, deus autē incrementū dedit. Neq; ergo qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incre-
mentum dat , deus . Et item , Cum alius dicit, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego ve-
Act.14. ro Cephę, nonne homines eſtis? Nunquid in nomine Pauli baptizati eſtis? Hinc quoque vt in Actis

A legitur, cum quidam voluiſſent ſacrificare Paulo & Barnabæ tanquam dijs, eo quòd Paulus à natiui-
tate clandum ſanaſſet, apoſtoli ſciſsis veſtibus ſuis reſponderunt, Viri quid facitis? & nos mortales Iere.17
ſumus ſimiles vobis homines. Nemo ergo formatur in eis. Nam maledictus homo, qui confidit in ho
mine. Deinde Chriſtus ad deum patrem, ſeu totam ſuperbeatiſsimam trinitatem, vnum verum ſim-
pliciſsimum deum, ait, ¶ (16) MIHI AVTEM,] id eſt, ad honorem meum [NIMIS* honorati *honori-
ſunt amici tui deus,] id eſt, apoſtoli, & apoſtolici viri, qui omnia relinquentes, mea ſunt aſſequuti ve- ficati.
ſtigia, propter quod digni facti ſunt amicitia tua. Hos enim deus multipliciter honorauit, dando eis
varias gratias ſpiritus ſancti, videlicet ſapiẽtiam, omnium linguarum notitiam, gratiam curationum, Mat.10
ſpiritum prophetiæ, ſanctimoniam vitæ: [NIMIS CONFORTATVS eſt principatus eorum.] Nam Act. 2
conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram, præualueruntque mundo, carni, ac dæmoni: & adeo Pſal. 44.
confortati ſunt in gratia dei, vt occidi poſſent, flecti non poſſent, ſicut & Paulus ex eorum perſona Rom.8
teſtatur, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an fames, an anguſtia, an perſequutio, an Heb. 11
gladius? Et iterum ait de principatu antiquorum dei ſanctorum & amicorum, Per fidem vicerũt re-
gna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſsiones. Obturauerunt ora leonum, extinxerunt im-
petum ignis, &c. ¶ (17) DINVMERABO EOS.] Chriſtus enim nomina prædeſtinatorum deter- Exo.13
minate cognoſcit. Vnde Moſi dominus ait, Teipſum noui ex nomine, [ET SVPER ARENAM
B multiplicabuntur] prædicti amici tui, videlicet viri ſpirituales & ſancti. vel quia excedunt numerum
arenæ maris, vel quia eorum multitudo aptius exprimi nequit, niſi vt dicantur plures arena maris.
Vnde de electis & dei amicis ait Iohannes, Vidi turbam magnam quam nemo dinumerare poterat, Apoc.7
ex omnibus tribubus & linguis, & populis, ſtantes ante thronum dei. Præterea quidam exponũt hos
duos verſiculos de angelis ſanctis, qui appellantur amici dei, qui vtiq; valde honorati ſunt: & nimis
confortatus eſt principatus eorum, quia ab eis regitur corporalis creatura, atque eccleſiaſtica hierar-
chia, qui etiam ſuper arenam multiplicantur, prout de eis apud Iob inducitur, Nunquid eſt nume- Iob 25
rus militum eius? Et Daniel ait, Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſsi- Dan.7
ſtebant ei. Hæ verò expoſitiones quantum ad numerum amicorum dei in idem redeunt, dummodo
omnes homines prædeſtinati dicantur amici dei. Quia ſecũdum Gregorium, tot homines ſaluabun-
tur quot angeli permanſerũt ſtantes: [EXVRREXI] ego Chriſtus à mortuis, ſicut prędixi [ET AD- 1. Tim. 3
HVC ſum tecum,] id eſt, vſque ad ſecundum meum aduentum tecum inuiſibiliter ero, quantum ad
viatores. Interim enim ſedebo ad dexteram tuam in cælo, nec hominibus generaliter, viſibiliterque
apparebo, donec adueniat dies iudicij, in quo omnibus manifeſtus oſtendar. Vnde dicit Apoſtolus, Matt.25.
Serua mandatum ſine macula vſque ad aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quem ſuis tempori-
C bus oſtendet beatus & ſolus potens rex regum. ¶ (18) SI OCCIDERIS DEVS,] id eſt, quia æ-
ternaliter condemnabis, & nũc ſpiritualiter occides per gratiæ ſubtractionem [PECCATORES]
impœnitentes & reprobos [VIRI SANGVINVM,] id eſt odioſi, carnales, & vitioſi [DECLINA-
TE à me] in die iudicij, quando dicturus ſum vobis, Ite maledicti in ignem æternum. Hoc eſt quod Marc.7.
Chriſtus ait, Multi dicent mihi in die illo, Domine domine: & tunc confitebor illis, Neſcio vos vn-
de ſitis, Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. ¶ (19) QVIA DICITIS] intra vos [IN CO-
GITATIONE] peruerſa & peſsima [ACCIPIANT IN vanitate ciuitates ſuas,] id eſt, iniuſti in ſua
vanitate ac malignitate præualeant: & ciuitates ſuas, id eſt, bona & loca, ſeu habitacula quæ deſide-
rant, quamuis ad iuſtos pertineant, ipſi acquirant. Vel ſic, quia dicitis, ô viri ſanguinum in cogitatio-
ne contra iuſtos accipiant iuſti ſeu religioſi, in vanitate, id eſt, fruſtra atque inuanum, ciuitates ſuas,
id eſt, particulares eccleſias, congregationes, ſeu clauſtra, ita quòd nihil proficiat eorum ſaluti quòd
ſe à nobis ſeparant, & elongant. ¶ (20) NONNE QVI ODERVNT TE domine oderam?]
quaſi dicat, imò. Oderat enim Chriſtus homo inimicos dei, non quantum ad naturam, ſed per reſpe-
ctum ad culpam. Amare nanque, ſecundum Philoſophum, eſt alicui bonum velle. Odire verò eſt ali-
cui malum optare. Quemadmodum autem iuſto debetur gloria, & bono dilectio (obiectum enim ap-
petitus eſt bonum) ſic iniuſto debetur miſeria, & odium malo. Peccatorem ergo inquantum pecca-
tor eſt, debemus odire, id eſt, pœnam atque miſeriam eius velle, vt ſcilicet corrigatur in præſenti, ne
D pereat in æternum ſicut iuſtitia exigit: inquantum verò eſt homo & creatura ſeu cõuerſionis & bea-
titudinis capax, amãdus eſt. Quẽadmodum præcepit Chriſtus, Diligite inimicos veſtros. Hęc autem Mat.5.
agendo conformamus nos deo, qui omnia amat quantum ad id quod ſunt, & à creatore receperunt:
iuxta illud, Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Veruntamen rationales creatu- Sap.11
ras in vitijs deordinatas à rectitudine obliquatas, à deo auerſas odit deus ſecundum quòd tales ſunt:
iuxta illud, Odio ſunt deo impius & impietas eius. Sic autem Chriſtus præcipue oderat impios, de Sapiẽ. 14
quo ſubditur, [ET ſuper inimicos meos tabeſcebam,] id eſt, magno zelo contra eorum prauitatem Marc.11
zelatus ſum. Sicut patebat dum ementes & vendentes de templo eiecit. Tunc enim zelus domus dei Marc. 23
comedit me. ¶ (21) PERFECTO ODIO,] id eſt, odio virtuoſo & iuſto [ODERAM illos: inimi- Luc.19
ci facti ſunt mihi] propter eorum malitiam. Eſt itaque quoddam odium malum, vitioſum & imper- Pſal. 64.
fectum, quod eſt mortale peccatum, quo natura alterius oditur, vel gratiæ fraternę inuidetur. Hoc o-
dium Chriſto & membris eius nõ conuenit. Odium verò perfectum quo oditur culpa, & author cul-
pæ inquantum huiuſmodi eſt, de quo loquitur nunc pſalmus. Deinde Chriſtus ait, ¶ (22) PRO-
BA me deus,] id eſt, per tormenta paſsionis probatũ oſtende me, ſicut in principio pſalmi inductum
eſt. Domine probaſti me, [ET ſcito cor meum] per approbationem. Hoc Chriſtus non dicit orando,
quoniam à principio ſuę cõceptionis in virgine confirmatum erat cor eius in deo: ſed potius cõgra-
tulando. [INTERROGA me] per flagella, [ET cognoſce ſemitas meas,] id eſt, opera mea attende.

Hoc Chriſtus orat,non pro ſe,ſed pro nobis. Non enim orauit vt deo placerent opera ſua,quoniam E
ſciuit ſe non poſſe peccare . Orauit aũt vt deus attẽderet opera ſua, indulgẽdo propter meritum eo-
Rom.8 rum vniuerſæ eccleſiæ . Sic enim interpellat pro nobis,ſecundum Apoſtolum,oſtendens patri latus
Heb.7 & vulnera,ſecundum Bernardum. ❡(23)[ET]vide ſi via iniquitatis in me eſt,]id eſt,falſa doctrina,
ſeu ſimile aliquod in me exiſtat. Hoc Chriſtus dicit, non dubitando an aliquid mali in ſe habeat lo-
cum,ſed ex magna ſecuritate,vt oſtendat ſe ab omni culpa penitus alienum,nec aduerſariorum ſuo-
rum ſibi multa ſcelera imponẽtium ſe timere calumniam, [ET deduc me in via æterna,]id eſt,in via
ad æternam gloriam perducente,videlicet in aſcenſione,per quam iui ad felicitatem æternam. Orat
igitur Chriſtus , vt deus in aſcenſione ipſum perducat ad cælum. Non enim humana & pure natu-
rali,ſed diuina virtute aſcendit. Et ſicut orauit pro gloria reſurrectionis,ſic quoque orauit pro dedu
ctione aſcenſionis. Pro ijs enim quæ ad accidentale pręmium pertinent,Chriſtus orauit etiã pro ſe-
ipſo. Pro præmio autem eſſentiali precatus non eſt niſi pro nobis.

❡EXPOSITIO eiuſdem pſalmi de membris Chriſti,ſeu quocunque fideli.

DEnique pſalmus iſte exponi poteſt de homine iuſto, qui ait, Domine probaſti me, id eſt, per
proſpera & aduerſa inquiſiſti & examinaſti me qualis eſſem , & cognouiſti me,id eſt, fidelem
atque conſtantem me inueniſti,& ex tali probatione,eo quòd nec in proſperis,nec in aduer-
ſis à recta via abierim. Dicitur autem deus probare & tentare, non vt ipſe cognitionem recipiat, ſed
vt homo ſeipſum cognoſcat, & ab alijs cognoſcatur qualis ſit, vel quia per modum probantis ſe ha-
Gen. 22. ber. Sic enim ait ad Abraham quem tentauit, Nunc cognoui quòd timeas deum, & non peperceris F
filio tuo vnigenito propter me. Vtrunque enim cognouit antequam eum tentaret. Sed dicitur tunc
cognouiſſe,quia tunc fecit alios illud cognoſcere per tam ſolennem obedientiam Abrahæ. Sic quo-
Exod. 31. que dominus loquitur filijs Iſrael , qui vitulum aureum adorauerunt , Iam nunc depone ornatum
Exod. 33 tuum vt ſciam quid faciam tibi. Nunquid ante non ſciuit quid faceret eis? Dicitur itaque deus pro-
bare & tentare ſicque cognoſcere homines,quoniam probando facit homines cognoſci , oſtenden-
do eos ex probatione fideles aut inconſtantes : quod euidenter patet ex eo quod Moſes ait popu-
Deut.8. lo Iudæorum, Recordaberis cuncti itineris , per quod adduxit te dominus deus tuus , vt affligeret
te atque tentaret, & nota fierent quæ verſabantur in corde tuo, vtrum cuſtodires mandata illius an
Iob. 23 non . Ita à deo probatus eſt Iob, & probus inuentus eſt,qui ait, Probauit me dominus quaſi aurum
Sapiẽ.3 quod per ignem tranſit. Et legitur apud Sapientem quendam, Tanquam aurum in fornace probauit
electos dominus. Nequaquam ergo deficiamus,dum à deo corripimur, dum per aduerſa probamur,
dum iniurias patimur,ſed nec proſperis extollamur: imò prædicta mala patiendo lætemur, ſperan-
Zach. 13. tes nos pertinere ad numerum electorum,de quibus dominus ait, Ducam eos per ignẽ, & vram eos
ſicut vritur argentum,& probabo eos ſicut probatur aurũ,& exaudiam eos,& dicam, Populus meus
tu es,tu cognouiſti ſeſsionem,id eſt,humiliationem,cõtritionem,ſeu deiectionem meam: & reſurre- G
Rom.13 ctionem meam,qua à ſomno peccati reſurgo,& iuſtus de iniuſto(deo operante)efficior. Vnde Apo-
Ephe.5 ſtolus clamat, Hora eſt nos iam de ſomno ſurgere. Et iterum, Surge qui dormis,& exurge à mortuis.
Intellexiſti cogitationes meas de longe,id eſt, in te ipſo ab æterno eas vidiſti,quoniam in diuina eſ-
ſentia vniuerſa reſplendent, ſicut in prima cauſa & exemplari principio . Propter quod dominus in
Apoc.2 Apocalip. teſtatur, Scient omnes eccleſiæ,quia ego ſum ſcrutans renes & corda. Semitam meam, id
Pſal.7 eſt,actionem ſeu conuerſationem meam, & funiculum meum, id eſt, vitæ meæ menſuram, modum,
ſeu limitem inueſtigaſti,id eſt,diligenter penſaſti,conſiderando quouſque peruenero,quidve profe-
Iob 13 cero. Vnde à beato Iob dicitur, Obſeruaſti omnes ſemitas meas, & veſtigia pedum meorum cõſide-
raſti. Et omnes vias meas,id eſt,cogitationes,verba & opera,quæ viæ dicuntur,quia per ea tendo ad
vltimum finem,præuidiſti ab æterno antequam ſint: iuxta illud, Domino deo antequam crearentur
Eccl. 23. omnia ſunt cognita, quia non eſt ſermo in lingua mea,quo tibi reſpondere ſufficiam,rationem red-
dendo pro ſingulis,quæ commiſi aut omiſi. Secundum quod alibi ſcriptum eſt, Non iuſtificatur ho-
mo compoſitus deo: & ſi voluerit cum eo contendere,non poterit reſpõdere vnum pro mille. Hinc
Iob 9 rurſus ſanctus Iob ait, Deus cuius iræ nemo reſiſtere poteſt, ſub quo curuantur qui portant orbem.
Ibidem. Quantus ergo ego ſum, vt reſpondeam ei,& loquar verbis meis cum eo? Ecce domine tu cognoui-
Heb.4 ſti omnia nouiſsima,id eſt,vltima, & antiqua,id eſt, prima, videlicet omnia quæ ſunt, erunt vel fue- H
runt. tu formaſti me in vtero,corpus organizando & animam infundendo. Vel,formaſti,id eſt, per-
feciſti me,gratiam tribuendo,ſecundum quod proteſtaris,Omnem qui inuocat nomen meum,in glo
Eſa. 43 riam meam formaui eum. Hinc quoque dicitur, Pater noſter tu es,nos verò lutum: & fictor noſter tu,
Eſa.63 & opera manuum tuarum omnes nos,& poſuiſti ſuper me manum tuam,id eſt,potentiam tuam con-
ſeruando me in eſſe . Vel,poſuiſti ſuper me manum tuam,caſtigando me quando peccaui: quemad-
Apoc.3 modum in Apocalip. dicis, Ego quos amo,arguo & caſtigo. Vel poſuiſti ſuper me manuum tuam, id
eſt,piè & gratioſè ſuſtentaſti,& confortaſti me in ſpiritualis conuerſationis proceſſu. Mirabilis facta
eſt omni menti creatæ ſcientia tua,ô deus, ex me,id eſt,ex conſideratione mea . Scientia enim crea-
toria in creaturis relucet,& ex earum conſideratione mirabilis apparet conſideranti,tanto amplius,
quanto creaturæ fuerint digniores,ſeu mirabilius inſtitutę. Cum igitur homo ſit creatura excellens,
& valde mirabiliter inſtituta , ſcilicet ex corruptibili carne & immortali ſpiritu conſtans, mirabilis
facta eſt ſcientia creatoris ex conſideratione hominis, ita quòd conſideranti miranda apparet: con-
fortata eſt & non potero ad eam. Hoc eſt quod in libro Iob dicitur, Ecce deus magnus vincẽs ſcien-

A tiam noſtram. Quo ibo à ſpiritu tuo? qui omnia perſcrutatur, ſecúdum Apoſtolum, de quo ſcriptum Iob 36
eſt, Spiritus domini repleuit orbem terrarum: & quo à facie tua fugiam? tãquam dicat, tuum conſpe- 1.Cor.2
ctum fugere nequeo. Vnde in libro Sapientiæ dicitur, Effugere manum tuam domine impoſsibile Sapiẽ.1
eſt. Si aſcendero in cælum, id eſt, ſi per mentis elationem meipſum erexero, iuſtum putauero, cæteriſ- Sap.16
que prætulero, tu illic es, vt ſuperbum humilies, ſicut Abdias propheta teſtatur, Si exaltatus fueris vt
aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum, inde te detraham dicit dominus. Vel ſi aſcendero in Abdiæ 1.
cælum, per contemplationem & deſiderium bonorum cæleſtium, tu illic es, qui alibi dicis, Nunquid
non cælum & terram ego impleo? Si deſcendero in infernum, id eſt, in profundum vitiorum, ita vt
vel deſperem, vel diuinam prouidentiam negem, ades tanquam inſpector & vltor. Vel, ſi deſcende-
ro in infernum, conſiderando ipſius tormenta, ades. Si ſumpſero pennas meas, id eſt, alas contempla-
tionum, diluculo, id eſt, in principio diei ſenſibilis ſeu ſpiritualis, & habitauero in extremis maris, id
eſt, in vltimis finibus pelagi, ſeu in quocunque termino mundi. Etenim illuc manus tua deducet me
quocunque tibi placuerit, nec potero illic euadere, ſed comprehendar à te ſicut ſubiũgitur: & tene-
bit me dextera tua, id eſt, omnipotens virtus tua. Et dixi, Forſitan tenebræ conculcabunt me, id eſt,
operient atque abſcondent me ſicut abſconditur quod conculcatur. Hoc dicitur deriſorie ſecũdum
B opinionem eorum, qui exiſtimant deũ illa conſpicere, quæ fiunt in die ſeu luce, non autem quæ fiunt
in nocte ſeu tenebris. Contra quos dominus per Ieremiam loquitur, Putáſne deus è vicino ego ſum,
& non deus de longe? Si occultabitur vir in abſconditis ſuis, & ego non videbo eum? Dixi etiá, For- Iere.23
ſitan & nox illuminatio mea, id eſt, tempus nocturnum & tenebroſum erit exultatio mea, quia tunc
libere faciam quæ delectant tanquam à deo videri nõ potens, in delitijs meis, id eſt, delectationibus
vitiorum. Sæpe autem accipitur illuminatio pro exultatione. Deinde reprobatur opinio talis, Quia
tenebræ non obſcurabuntur à te, id eſt, opera tenebroſa ſeu tempus nocturnum te nequaquam late-
bunt, & nox ſicut dies illuminabitur, id eſt, tam euidẽter à diuina luce videbitur opus noctis, & nox
ſicut opus diei, & dies ſicut tenebræ eius, id eſt, ſicut tenebræ noctis cognoſcũtur à deo, ita & lumen
eius, id eſt, ſic lumen diei videbitur ab eo. Omnia nanque æque clare deo pateſcũt. Quia tu poſſedi- Heb.4
ſti renes meos, id eſt, appetitum ſenſitiuum animæ meæ per gratiam poſſediſti, extinguendo in me
inordinatos concupiſcentiæ motus. In renibus enim viget luxuria, quos deus dicitur poſsidere, dum
eos dignatur per gratiam gubernare: ſuſcepiſti me de vtero matris meæ, id eſt, ab hora natiuitatis
meæ vſque in præſens conſeruaſti me, & a diuerſis periculis protexiſti me, & tanquam pius pater
cuſtodiſti me. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet ea nimis, id eſt, multum præclare, ſecun-
dum quod eam illuminare dignaberis. Non eſt occultatũ os meum à te quod feciſti in occulto. Hoc
C ſecundum expoſitionem in præcedenti articulo poſitam conuenit eis, qui dicere poſſunt deo, Incer- Pſal.50
ta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quibus deus oſtendit opera ſua occulta tanquam filijs
& amicis ac familiaribus ſuis, ſicut Saluator ait diſcipulis ſuis, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos Iohã.15
meos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. Et apud Amos legitur, Non faciet Amos 3
dominus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Quidam verò exponunt
de oſſe corporis, quod non eſt occultatum à deo, ſed notum eſt ei, quod dicitur factum in occulto,
quia latet ſub carne. Alij autem de oſſe ſpirituali, videlicet de firmitate ſeu fortitudine animæ quæ
nota eſt deo, & dicitur facta in occulto, quoniam deus facit eam per creationem in interioribus ani-
mæ viribus. Et ſubſtantia, id eſt, natura mea, quæ ex anima rationali & corpore conſtat, in inferiori-
bus terræ, id eſt, in hoc inferiori mundo verſatur, terrenis inquietudinibus occupatur, multiſq; mo-
dis diſtrahitur, vnde tibi confiteri & dicere cogor, Imperfectum meum, id eſt, non ſolum exceſſum
vitiorum, verum etiam defectum operum meorum bonorum viderunt oculi tui. Mala etenim mea o-
mnino & pure mala ſunt. Bona autẽ quæ facio, non ſunt pure bona, ſed imperfectionibus multis ad-
mixta: ſicut apud Eſaiam legitur, Vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iu- Eſa.64
ſtitiæ noſtræ. Semper ergo cum omni humilitate cõfiteamur domino, & cognoſcamus ex corde im-
perfectum noſtrum, ſcientes quoniam quicquid boni in nobis & actibus noſtris inuenitur, diuinitus
nobis præſtatur, & deo aſcribendum eſt. Quicquid verò mali in nobis & noſtris operibus reperitur,
D ex nobis oritur, nobiſque attribuendum eſt: dies formabuntur, id eſt, dies futuri à te producentur, &
nemo in eis, id eſt, nullus eorũ qui nunc eſt, in eis erit, ſed interim morientur qui nunc ſunt. Hoc cer-
tius dici poterat tempore veteris teſtamenti, quàm modo. Tunc nãque certum erat mundum diutiſ-
ſime duraturum, quod modo incertum eſt: imò neſcimus an per tempus naturalis periodi vnius ho-
minis mundus durabit. Exurrexi per gratiam tuam à morte peccati, à conſuetudine praua, à ſomno
pigritiæ, & adhuc ſum tecum, per charitatem tibi fideliter adhærendo, hoc eſt, verbum bonæ ſpei.
Non enim hoc ſcire poſſumus certitudinaliter, ſed coniecturaliter, niſi ex ſpeciali inſtinctu. Si occi-
deris, id eſt, quia occides occiſione æternæ mortis ô deus peccatores: iccirco viri ſanguinum decli-
nate à me, loco vel opere, ne vobis communicem, & vobiſcum occidar ac peream. Qui enim tetige- Eccl.13
rit picem, inquinabitur ab ea. Apoſtolus quoq;, Nolite (inquit) communicare infructuoſis operibus Ephe.5
eorum: nam morte digni ſunt non ſolum qui faciunt ea, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vi- Rom.1
tanda eſt ergo impiorum ſocietas, familiaritas, atque communio: appetenda verò familiaritas virtuo-
ſi ac docti: quemadmodum in Eccleſiaſt. inducitur, Cũ videris ſenſatũ euigila ad illũ. Et alibi, Cum Eccl.6
viro ſancto aſsiduus eſto, & quemcunque cognoueris obſeruantem timorem dei, cuius anima eſt ſe- Eccl.37
cundum animam tuam. Proba me deus, adhuc ea probatione, de qua in exordio pſalmi præſentis lo-
cutus ſum, Domine probaſti me. Itaque proba me ſicut probantur electi, quos corrigis & emendas,
non vt tu cognoſcas, ſed vt illi ſalubriter ſeipſos noſcant, ne eis dicatur illud Apoſtoli, An non co-

Galat. 4. gnoſcitis voſipſos, niſi forte reprobi ſitis?& ſcito cor meum cognitione approbationis, de qua dicit E
1.Cor. 8 Apoſtolus, Si quis diligit deum, hic cognitus eſt ab eo. Interroga me, id eſt, per aduerſa inquire, &
vide an vere te diligam, an tibi conſtanter fidelis ſim. Sic velle à deo probari & interrogari non per-
Philip. 4 tinet ad imperfectos, ſed fortes, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus: qui cum Apoſtolo
dicere poſſunt illud, Ego didici in quibus ſum ſufficiens eſſe. Scio humiliari & abundare, vbique &
in omnibus inſtitutus ſum:& cognoſce, per acceptationem, approbationem, ſeu complacentiam ſe-
mitas meas, id eſt, deſideria, cogitationes, verba & actus, & vide mote pij, diligentis expertique me-
dici, ſi via iniquitatis, id eſt, malum propoſitum ſeu latens peccatum in me eſt, quatenus ab occultis
meis mundes me domine, & à vulneribus animę ſalues me, ſicut Ieremias ait, Sana me domine & ſa-
Pſal. 18 nabor, ſaluum me fac & ſaluus ero. Denique cum ignoremus qualiter interiora noſtra cum deo ſe ha
Iere. 17 beant, an pura exiſtant, indigemus ſemper clamare ad deũ: vide ſi via iniquitatis in me eſt, mihi quo-
que concede vt interiora mea diligenter diſcutiam, vere cognoſcam: caute cuſtodiam, & deduc me
in via æterna, id eſt, in fide catholica, in lege diuina, in obſeruatione præcepti: quorum vnumquodq;
dicitur via æterna, quia ad vitam perducit æternam, ſeu patriam ſupercęleſtem, nunquam electis au-
ferendam. Ecce pſalmum mirabilem, difficilem & omni laude dignũ, diuinis pręconijs plenum, ſa-
cris myſterijs altum audiuimus, in quo de Chriſti myſterijs copioſe tractatur, ex cuius doctrina ad-
monemur diuinam prouidentiam conſiderare, diuinã præſentiam honorare, immẽſam creatoris ma-
ieſtatem timere. Eſtque pſalmus iſte cum ingenti attentione cãtandus, quia pene in ſingulis verſibus
dirigitur ſermo ad deũ, & vbique eſt ſenſus ſublimis. Oſtendit enim hic pſalmus incõprehenſibilem
eſſe dei ſcientiam, infinitam eius exiſtere eſſentiam, metuendam quoque eſſe ipſius magnificentiam. F

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXIX.

EXPOSITIO TITVLI.

Aſſignatur inſuper pſalmo nunc declarando titulus talis, In finem pſalmus Dauid, hoc eſt,
pſalmus iſte à ſancto Dauid conſcriptus ac editus dirigit nos in finem, qui Chriſtus eſt, qui
Apo. 1 teſtatur, Ego ſum Alpha & ω, principium & finis. De quo etiam dicit Apoſtolus, Fons legis
Rom. 1 Chriſtus omni credenti. Doctores autem catholici exponunt hunc pſalmum de eccleſia in tribula-
tionibus conſtituta, ad deum clamãte. Quidam tamen exponunt eum ad literam de Dauid, quæ ex-
poſitio inſipida eſt: imò cum multi pſalmi exponantur ad literam de Chriſto, eo quòd in ſcriptura
canonica nouæ legis allegẽtur de Chriſto, qui tamen minus cõueniunt Chriſto, quàm pſalmus iſte,
vt patet de pſalmo triceſimonono, qui incipit, Expectans expectaui dominum. Cuius ſcripturam de
Pſal 39 Chriſto prædictam allegat Apoſtolus, in quo tamen pſalmo inter cætera dicitur, Comprehenderũt
Heb. 10 me iniquitates meæ, & non potui vt viderem, quod certum eſt Chriſto non conuenire ratione pro- G
priæ perſonæ, aut naturæ ſuæ diuinitati vnitæ. Idem patet de pſalmo immediate ſequenti, qui inci-
Pſal. 40 pit, Beatus qui intelligit. Cuius ſcripturam allegat Chriſtus de ſe prædictam, videlicet illum verſi-
Iohan. 18 culum, Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos. Hoc enim inducit de Iuda
proditore vaticinatum, & tamen in pſalmo illo inter alia ſcribitur, Sana animam meam, quia peccaui
Pſal. 68 tibi, quod Chriſto non conuenit. Idem etiam patet de illo pſalmo, cuius exordium eſt, Saluum me
fac deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Cuius ſcripturam allegat Iohannes &
Iohã. 2. 9 Paulus de Chriſto loquentem, & tamen in pſalmo hoc ſcriptũ eſt, Delicta mea à te non ſunt abſcon-
Rom. 11. dita. Quum ergo ſingula verba huius pſalmi proprie cõgruant Chriſto, ſicut patebit in proſequen-
& 15. do, videtur quòd de ipſo proprie debeat explanari: quod etiam inde probatur, quia eccleſia in die pa
raſceues in officio miſſæ canit hunc pſalmum pro tractu. De Chriſto igitur paſſo conſcriptus eſt
pſalmus præſens. Vnde Chriſtus vt homo paſsibilis, paſsionique proximus ait ad patrem,

PRECATIO.

Domine uirtus ſalutis noſtræ exaudi uocẽ orationis plebis tuæ, & in miſerijs quibus affligimur, nobis aſsiſte, ut ab omni malo te protegente erepti ſecuri ſeruiamus tibi. H

¶ EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

Mar. 8 ERIPE ME DOMINE ab homine malo.] Non ita orauit Chriſtus ab iniquis
hominibus eripi, vt non traderetur in manus eorum: imò cum Petrus ei dixiſ-
ſet, Non erit hoc tibi, reſpondit ei, Vade retro me ſatana, non ſapis ea quæ
dei ſunt: nec ſic orauit ab eis eripi ne per eos induceretur ad malum culpæ,
quia ſciebat ſe non poſſe peccare: ſed orauit eripi ne detineretur in morte, &
vt tertia die reſurgeret, & glorificaretur in corpore. Sic igitur ait, Eripe me do
mine pater æterne ab homine malo me perſequente, puta Iudæo quocunque,
Mat. 27 qui me lingua crucifixit, dicendo, Tolle, crucifige eum. [A VIRO iniquo] me
Marc. 15. actualiter crucifigente, qui Iudęi clamorem ad opus perduxit, videlicet à Gentili quocunque Pilati
Luc. 23 miniſtro [ERIPE me] ¶ (2) QVI] homo malus & vir iniquus [COGITAVERVNT iniquita-
Iohã. 19 tes in corde] proponẽtes me perſequi atq; occidere. Vnde ab Euãgeliſta dicitur, Ab illo die cogita-

A uerunt interficere eum,[TOTA die] non ſolum in die Paraſceues,ſed multis diebus pręcedentibus, Iohã.12
[CONSTITVEBANT prælia,]id eſt, inter ſe ordinabant qualiter mihi reſiſterent,repugnarent &
præualerent: ſecundum quod apud Matthæum habetur, Congregati ſunt principes ſacerdotum & Mat.26
ſeniores,vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. ¶(3)ACVERVNT linguas ſuas ſicut ſerpentes]
id eſt,verba acuta,pungitiua,& aſpera contra me protulerunt,conantes mihi nocere ſicut nocẽt ſer-
pentes.Acuerunt plane Iudæi linguas ſuas, quando Pilato tot occaſiones liberandi Ieſum quærenti
dixerunt,Si hunc dimittis,non es amicus Cæſaris.Et,Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Iohã.19
[VENENVM aſpidum,]hoc eſt,ſermo lætalis, venenoſus inuidioſus & peſtifer[SVB labijs eorum,] Matt.27
id eſt,paratus eſt in ore ipſorum,vt illum effundant.Hoc venenũ aſpidum effuderunt Iudęi in Chri-
ſtum dicentes, Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium dei ſe fecit. Vnde Iohã.19
Chriſtus per Oſee ait, Ego redemi eos,& ipſi contra me locuti ſunt mẽdacium. Et apud Ieremiam, Oſee 7.
Facta eſt mihi hæredit as mea quaſi leo in ſylua, dedit contra me vocem ſuam, ideo odiui eam. Ierem.12
¶(4) CVSTODI me domine de manu peccatoris, id eſt, de poteſtate principis ſacerdotum, [ET
ab hominibus iniquis]id eſt,eius fautoribus[ERIPE me,]ne mihi eueniat quod mihi conati ſunt fa-
cere,dicentes illud Ieremiæ, Eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur vl- Iere.11
B tra. Iccirco nanque fecerunt cuſtodiri ſepulcrum, vt corpus Chriſti in eo teneretur & corrumpere- Matt.28
tur:ſicque memoria eius omnino periret, nullo in ipſum credente. Nunc igitur orat Chriſtus homo
cuſtodiri & eripi,ne hoc fiat. ¶(5) QVI cogitauerunt ſupplantare,]hoc eſt,à via iuſtitiæ retrahere
[GRESSVS meos,] id eſt,opera mea. Nitebantur enim Iudæi Chriſtum à veritate abducere, nunc
terrendo,nunc blandiendo. Propter quod dixerunt,Magiſter ſcimus quia verax es,& viã dei in ve- Matt.22
ritate doces,& non eſt tibi cura de aliquo.Dic ergo nobis,Licet tributum dare Cæſari,an non?Vel,
cogitauerunt ſupplantare,id eſt, reprobare & malos oſtendere greſſus meos, dicentes, Tu de teipſo
teſtimonium perhibes,teſtimonium tuum non eſt verum. Et iterũ,Non eſt hic homo à deo,qui ſab- Iohã.8
batum non cuſtodit.In paſsione quoq; coram Pilato, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſ- Iohã.9
ſemus eum.[ABSCONDERVNT ſuperbi,]hoc eſt,principes Iudæorum & phariſæi de generis no- Iohã.18
bilitate & falſa iuſtitia præſumentes[LAQVEVM,]id eſt,fraudulentas inſidias[MIHI,]hoc eſt,con
tra me,& ad iniuriam meam. Multipliciter enim ſtuduerũt aliquam occaſionem inuenire,qua Chri- Luc.20
ſtum reprehendere & accuſare valerent,ſicut ab Euangeliſta dicitur, Obſeruabant Iudæi ſi ſabbatis Marc.3
curaret, vt accuſarent eum,ideo etiam obtulerunt ei mulierem in adulterio deprehenſam. Vnde per Iohã.18
Ieremiam dicit Saluator, Tu domine ſcis omne conſilium eorum aduerſum me. ¶(6) ET funes,] Ierem.18
hoc eſt,multas & longas aſtutias fallendique machinas,[EXTENDERVNT in laqueum,] id eſt,ad
C hoc vt me finibus ſuarum inſidiarum capere & reprehendere poſſent. Longo enim tempore ſeque-
bantur perfidi phariſæi ac ſcribæ dominum ſaluatorem, vt aliquid reprehenſionis inuenire poſſent
in eius doctrina aut vita. Hinc quippe Chriſtus loquitur per Oſee, Exoſos habui eos propter mali- Oſee 9
tiam adinuentionum ipſorum. [IVXTA iter,] id eſt, iuxta conuerſationem huius viæ,vel iuxta le-
gem ſeu obſeruationem præceptorum[POSVERVNT ſcandalum mihi,] id eſt,verba & opera qui-
bus me ſcandalizare quærebant,quamuis non profecerunt. ¶(7)DIXI domino,Deus meus es tu]
Certum eſt quòd Chriſtus frequenter vocauit deum omnium,deum ſuum. Singulariter etenim erat
deus ſuus ſecundum quod homo,quia prælectus ab eo,& quia ipſe præcipue deum amauit & coluit,
ſicut ipſe teſtatur,Ego quæ placita ſunt ei facio ſemper. Hinc etiam poſt reſurrectionem dicebat,A- Iohã.8
ſcendo ad deum meum & deum veſtrum.[EXAVDI domine vocem deprecationis meę]quam nunc Iohã.10
corã te fudi. ¶(8)DOMINE,domine virtus,]hoc eſt,cauſa & conſeruator[SALVTIS meæ] crea-
tæ.Beatitudo enim creata animæ Chriſti à deo manauit & dependebat.[OBVMBRASTI ſuper ca-
put meum,]id eſt,ſuper cor meum,vel ſuper me tuam defenſionem,cooperationem ſeu opem exten-
diſti[IN die belli,]id eſt,tempore paſsionis,quãdo dæmones expugnaui & expoliaui.Contulit enim
deus Chriſto in paſsione inconcuſſam conſtantiam, propter quod factus eſt potens in prælio. Vnde
per Ieremiam prædixit, Dominus mecum eſt quaſi bellator fortis. Idcirco qui me perſequuntur ca- Marc.1]
D dent. ¶(9) NON tradas me domine à deſiderio meo,] hoc eſt,contra ſeu extra deſiderium meum Pſal.24
[PECCATORI,]videlicet populo Iudęorum. Aliquo enim modo deſiderauit Chriſtus eis tradi,vi- Iere.20
delicet vt pro mundo moreretur:& aliquo modo deſiderauit eis non tradi,videlicet ne in morte de-
tineretur.Et ideo nunc orat ne extra tale deſiderium eis tradatur. [COGITAVERVNT cõtra me]
ſicut apud Ieremiam dicitur,Supra me cogitauerunt conſilia dicentes, Mittamus lignum in panem Iere.11
eius.[NE derelinquas me]quantum ad animam in limbo,& quãtum ad corpus in tumulo, ſed ſtatim
me ſuſcita,[NE forte exaltentur]id eſt,præualuiſſe videantur,atque inaniter glorientur. Deinde de-
ſcribitur Iudæorum deiectio. ¶(10)CAPVT]hoc eſt,princeps ſacerdotum,qui erat caput ſeu prin-
ceps[CIRCVMITVS eorum].i. exercitus Iudæorum me tempore paſsionis circundantium. Quid
autẽ huic capiti & ſubditis ſuis futurũ fuerit ſubditur, [LABOR labiorũ ipſorũ,] hoc eſt,laborioſus Matt.26.
& grauis ſermo,quem contra me loquebantur,dicentes,Blaſphemauit. Et,Reus eſt mortis.Et,Non Marc.14
habemus regẽ niſi Cæſarem.[OPERIET eos,] hoc eſt,faciet eos debita pœna operiri atq; torqueri. Iohã.19
Hoc in Iudæis impletũ videmus. Voluerunt enim Chriſtum regno & fama omnino priuari, & ecce
ipſi priuati ſunt regno & fama honeſta. Chriſto autẽ data eſt omnis poteſtas in cælo & in terra. Ipſi
quoq; nitebantur conculcare atq; conterere Chriſtum,& Chriſtus eos cõculcauit & contriuit,ſicut Mat.28
aſſerit,Calcaui eos in furore meo,& cõculcaui eos in ira mea. Itaq; in præſenti vita operuit Iudæos Eſa.63
labor labiorũ ipſorũ,quãdo per Titũ & exercitum Romanorũ tam horribiliter vaſtabantur. Iccirco
ſcriptum eſt,Circundederunt eos adinuentiones ſuæ. ¶(11)CADENT ſuper eos carbones,] hoc Oſee.7

eſt, materia flammæ infernalis [IN ignem] gehennæ [DEIICIES eos] quantum ad animam ſtatim E
dum moriuntur: quantumverò ad corpus & animam in die iudicij, quando dicturus es, Ite maledi-
Mat. 25 cti in ignem æternũ, [IN miſerijs,] id eſt, in pœnis inferni [NON ſubſiſtent,] non quòd illic eſſe ceſ-
ſabunt, ſed quia de vno tormento tranſibunt ad aliud, vel quia intolerabiles pœnas tolerare cogen-
Matt. 27 tur. ❡ (12) VIR linguoſus,] hoc eſt, Iudas proditor [NON dirigetur in terra,] nam abiens laqueo ſe
Act. 1 ſuſpendit. Vel vir linguoſus, id eſt, Iudæus Chriſto detrahens, eumq́ue blaſphemans, & multis vanis
rationibus demonſtrare laborans Ieſum Nazarenum non eſſe Chriſtum in lege promiſſum, non di-
rigetur à deo in terra .i. in vita præſenti, vt ſalubriter viuat, ſed excæcatus manebit, & periet. [VIRVM
iniuſtum] Chriſto repugnantem [MALA] pœnæ & culpæ [CAPIENT,] id eſt, comprehendent [IN
interitu,] id eſt, dum morietur. Tunc enim opera eius eum ſequentur, & de morte temporali ibit ad
Apoc. 14 mortem æternam. ❡ (13) COGNOVI quia faciet dominus] iuſtus iudex, qui affirmat, Ego ſum
Iere. 29 iudex & teſtis: [IVDICIVM inopis,] id eſt, iuſtum iudicium pro Chriſto paupere contra aduerſarios
Luc. 9 eius, ipſos iuſte damnando. Recte quidem nomine inopis Chriſtum deſignat, qui de ſeipſo loquitur,
Zach. 9 Filius hominis non habet vbi caput reclinet. De quo etiam à Zacharia inducitur, Ipſe pauper, & a-
Act. 2. 3. ſcendens ſuper aſinam. [ET vindictam pauperum,] hoc eſt, apoſtolorum ac primitiuæ eccleſiæ qui-
4. 5. 7. 8 bus Iudæi multas intulerunt iniurias, vt patet in Actibus apoſtolorum. Sed deus fecit vindictam eo-
rum .i. debitam vltionem inflixit Iudæis propter peccata commiſſa in Chriſti diſcipulos, qui valde
pauperes erant, poſtquam expoſita erant bona illa quæ vendiderunt primo ad fidem conuerſi. Illis
Act. 4 nanque bonis durantibus non erat quiſquam egens inter eos, vt ſcribitur in Act. Hoc autẽ iudicium
inopis Chriſti, & vindicta pauperũ eius erat illa deuaſtatio Iudæorum à Romanis, quando diriſsime
Luc. 12 occiſi ſunt, in vltionem ſanguinis Chriſti & diſcipulorũ ipſius, quam Chriſtus prædixiſſe cognoſci- F
tur. ❡ (14) VERVNTAMEN iuſti,] videlicet in Chriſtũ credẽtes [CONFITEBVNTVR nomini
tuo] te laudando. Chriſtiani nanque in Iudæa exiſtentes, inſtante aduentu Romanorum, admoniti
ſunt ab angelo ſancto egredi Iudæam, & introire regnum Agrippæ, qui erat cõfœderatus Romanis,
quod & fecerunt, & illic ſaluati ſunt, propter quod deum laudabant. [ET habitabunt recti,] hoc eſt,
iuſti Chriſtũ ſequentes fide & opere, [CVM vultu tuo] .i. tecum in tua præſentia, nunc equidem per
gratiam, poſtmodum verò per gloriã. Ecce pſalmus iſte quàm verè & proprie cõpetit Chriſto, quàm
euidenter Iudæorum malitiam exprimit, quàm veraciter eorundem punitionem deſcribit.

❡ EXPOSITIO eiuſdem pſalmi de eccleſia, ſeu quolibet fideli.

ECcleſia itaq; ſeu anima religioſa aduerſitatibus tentationibúſq; pulſata, proclamet ad dominũ
Pſal. 17 dicens, Eripe me domine ab homine malo, ne cum peruerſo peruertar, ne vltra q̃ ferre poſſum
moleſter, ne per impatientiã vincar. Martyres ſancti hominesq; perfecti, qui in aduerſis exul-
tant, in tribulationibus gaudent, non ſic petunt ab homine malo eripi, ne perſecutionem eius ſuſti-
neant, ſed ne in aduerſis deficiant, vel ne plus q̃ expedit eorum ſaluti, ſeu bono communi grauentur.
1. Theſ. 3. Propter quod dicit Apoſtolus, Orate vt liberemur à malis & importunis hominibus: à viro iniquo G
eripe me. Quod prædixit, reſumit: vel per hominẽ malum intelligit eum, cuius malitia non eſt adeo
magna. Per virum verò iniquum eum, qui omnino induratus atque ſubuerſus eſt. Qui autem ſe im-
patientem, & ad mala procliuem cognoſcit, orare poteſt ne perſecutionem malorum patiatur, ne per
impatientiam grauius prolabatur. Ego dum verſum hunc dico, per hominẽ malum & virũ iniquum
meipſum intelligo. Neminem enim tam ſecure, certe, atque ſalubriter malum & iniquum voco ac iu-
1. Cor. 2. dico, ſicut meipſum. Præſertim cum dicat Apoſtolus, Quis ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus
eius? Peto igitur eripi à meipſo, vt deſinam eſſe malus & impius: ſicq́ue abnegem & relinquam me-
ipſum, non quantum ad id quod ſum per naturam & gratiam, ſed quoad id quod ſum per propriam
voluntatem & culpam. Qui cogitauerũt iniquitates in corde, qualiter mihi poſsint nocere, & ex co-
gitationibus talibus tota die, hoc eſt, indeſinenter, & quaſi continue conſtituebant prælia, id eſt, con
tentiones & rixas, ſeu impugnationem à manu. Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes, proferendo
verba adulatoria & fraudulenta more ſerpẽtum, qui blandiuntur lingua vt mordeant. Sic iniuſti in-
Ierem. 9 terdum amicitiam oſtendunt in verbis, ſed venenũ abſcondunt interius: de quibus apud Ieremiam
inducitur, Sagitta vulnerans eſt lingua eorum. In ore pacem cum amico loquitur, & occulte ponit ei
inſidias. Vel, Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes, loquendo verba ſubtilia, acuta, mordacia & no
2. Theſ. 2 ciua, ſicut de quibuſdam dicit Apoſtolus, Sermo eorum vt cancer ſerpit, venenũ aſpidum ſub labijs H
eorum. Hoc & cætera quæ nunc tranſiliuntur, in præcedenti articulo ſatis expoſita ſunt. Cuſtodi me
Iohã. 8 domine de manu, id eſt, de poteſtate peccatoris, id eſt, diaboli, qui (ſicut apud Iohannem habetur) à
principio peccat, ab eius tentationibus me tuere, quoniam naturali virtute nullo modo valeo ei reſi-
ſtere, cum ſit inuiſibilis hoſtis me incõparabiliter aſtutior, experientior, agilior, atq; robuſtior. Non
Iob 42 eſt enim poteſtas ſuper terram quæ comparetur ei. Ideo domine cuſtodi me per teipſum & angelum
ſanctum meæ cuſtodiæ deputatum. Etenim niſi tu domine cuſtodieris ciuitatem, hoc eſt, animam vir-
tutum concordia circunuallatam, munitam, & plenam, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam: & ab homi-
nibus iniquis, qui ſunt inſtrumentum & corpus atque miniſtri diaboli, eripe me ne illis conformer,
Pſal. 126 & dæmonis ditioni ſubijciar. Qui cogitauerunt ſupplantare, hoc eſt, impedire, conterere, anihilare
greſſus meos, id eſt, opera bona, quibus ad te proficiſcitur anima mea, abſconderunt ſuperbi la-
queum mihi, id eſt, dæmones dei ſimilitudinem inordinate appetentes, & homines excæcati, qui eo-
rum põpam ſequuntur, nõ ſolum apertè, ſed & occulte ac inſidioſe mihi nocere diſpoſuerũt, propo-
Eccle. 37 nendo mala ſub ſpecie boni, loquendo ſophiſtice, agendo peſtilenter. Et funes, hoc eſt, mala exempla

A ſeu vitia quibus anima dire ligatur,ne deum prompte ac libere imitetur,extenderunt,id eſt,prolõgauerunt trahendo peccata velut longam reſtem,in laqueum,hoc eſt,in deceptionem, videlicet ad hoc vt funibus iſtis anima mea capiatur & vitijs ſubſternatur:iuxta iter quo ambulo, id eſt, iuxta viã dei, ſeu obſeruantiam præceptorum,ſcandalum actiuum,id eſt,occaſionem ruinæ ſeu offendiculum poſuerunt mihi.Maligni equidem ſpiritus iter noſtrum velut quidam latrunculi obſident teſte Gregorio.Quoniam ergo viribus meis euadere aut præualere non potui,ad miſericordiam opemq́ue creatoris confugi.Dixi domino,Deus meus es tu,non alius aliquis, nam tu ſolus potes me liberare atq; ſaluare.Propterea in te ſolo confido,ad te confidenter recurro. Domine domine virtus ſalutis meæ, hoc eſt,fons,origo,& conſeruator totius perfectionis,felicitatis & gratiæ meæ,ſine cuius manutenẽtia nec ad momentũ ſubſiſtere, aut ſalous exiſtere queo:obumbraſti ſuper caput meum,id eſt, protexiſti,confortaſti & cõſolatus es me in die belli,hoc eſt,tempore aduerſitatis & tẽtationis , aliter ſuccubuiſſem.Non tradas me domine à deſiderio meo,id eſt,contra deſiderium meum rationale & ordinatum,quo cupio tibi ſemper ſubeſſe & adhærere,peccatori,dęmoni ſeu impio homini ne ei aſsimiler,cui deſidero diſpar eſſe.Vel ſic,non tradas me domine,hoc eſt, non me tradi permittas a deſiderio meo,id eſt,ab hoſte intrinſeco,à concupiſcẽtia carnis,ab inordinato affectu ſeu fomite,peccatori,videlicet ne à meipſo ſeducar & vincar,& poteſtati dęmonis ſubdar:queadmodum de quibuſdam ait Apoſtolus,Tradidit illos deus in deſideria cordis eorũ,in immunditiã & reprobũ ſenſum:cogitauerunt contra me,dæmon & mundus,vt à tuo me obſequio retrahãt, ne dereliquas me vinci ab eis, ne forte exaltentur,hoc eſt,triumphent & gaudeant. Nempe qui tribulant me exultabunt ſi motus

Pſal.25

Rom.1

Pſal.12

B fuero.Deriſores enim patimur,à quibus ad illicita inſtigamur. Vnde in Eccleſiaſtico dicitur, Domine pater & dominator vitæ meæ,ne derelinquas me in cogitatu & conſilio eorum, & incidam in cõſpectu aduerſariorum meorũ,& gaudeat inimicus meus.Caput,videlicet dæmon qui eſt princeps huius mundi,hoc eſt,reproborũ,circuitus.i.exercitus ſeu turba eorũ,videlicet iniquorũ. Iſtud non regitur,ſed pręmittitur propter relationẽ ſequentem . Huic igitur capiti & circuitui continget quod ſubditur,Labor labiorũ ipſorum,hoc eſt,ſermo eorũ iniquus quo laborauerũt ſubuertere innocẽtes, operiet eos.i.in eos redũdabit,eis nocebit,& tormẽtis æternis eos inuoluet: quemadmodũ in Eccleſiaſtico ſcribitur,Facienti nequiſsimum conſilium ſuper ipſum deuoluetur,& nõ cognoſcet vnde illi aduenìat illuſio.Vniuſcuiuſq; etenim malum in proprium redundat authorem : & qui alteri quærit nocere,primò propria iniquitate occidit aut lædit ſeipſum,ſecundum quod Salomon profitetur, In impietate ſua corruet impius,& in inſidijs ſuis capiẽtur iniqui. Vir linguoſus,hoc eſt,verboſus & garrulus,procax ad fabulandum,non dirigetur ad debitum finem à gratia dei in terra habitationis vitæ præſentis.Non enim tendit ad vltimum finẽ,qui eſt deus & vita æterna,ſed infernò quotidie appropinquat. Vnde in Eccl.habetur,Vidiſti aliquẽ velocẽ ad loquedũ, ſtultitia magis ſperãda eſt quàm illius correctio. Et,Qui multis vtitur verbis, lædit animam ſuam. Faciamus ergo quod Iacobus conſulit,Sit omnis homo velox ad audiendum,tardus autẽ ad loquendum. Alibi enim ſcriptum eſt,Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus,ſapiens autem differt in poſterum. Maximè verò oportet nos ſolitarios eſſe,in verbis cautos & circũſpectos,ſi volumus deo in ſtabili puritate & pace ſeruire. Cogno

Eccl.23

Iohã.12

Eccl.27

Prou. 11

Prou.20

Iacobi 1

Prou.29

C ui ex ſacra ſcriptura,ex reuelatiõe diuina, imo ex ratione naturali,quia faciet domin⁹ iudiciũ inopis. Qui verè & ſponte inops ac humilis eſt, huius iudicium dominus faciet, iuſto iudicio eum ſaluãdo, eiuſq; perſecutores damnãdo. Ideo additur,& vindictã pauperum:ſicut & alibi ait, Mihi vindictam, & ego retribuam.Quãuis enim omniũ iniuriã dominus vlciſcatur,atq; pro omnibus electis iudiciũ faciat,maximè tamen vlciſcitur iniuriam pauperum ſpiritu,atq; pro inopibus iudicat. Ei enim derelictus eſt pauper. Propter quod per Eſaiam ait, Egenum,inquit,& pauperem non derelinquam. Verũtamen iuſti confitebuntur,in proſperis & aduerſis nomini tuo duplici cõfeſsione, videlicet cõfeſsione laudis diuinæ,ac proprię culpę. Bona enim tibi,mala verò ſibijpſis aſcribent,& quicquid eis acciderit,te in omnibus iuſtificabunt,dicẽtes, Sicut domino placuit,ita factum eſt,ſit nomen domini benedictum. Et habitabunt recti cum vultu tuo,hoc eſt,tibi vnientur,teq́ue fruentur,te facie ad faciem in patria contemplabuntur. Porrò in iſto exilio iuſti confitentur domino duplici confeſsione, ſed cõfeſsio laudis eorum eſt imperfecta. In patria verò non niſi confeſsione laudis domino confitẽtur, ſed illa confeſsio perfecta eſt atque perpetua. Nunc enim habitant cum vultu diuino, conuerſando ſyncerè coram deo,eúmque fideliter contemplando. Hæc tamen habitatio non eſt fixa & proprię dicta.

Deut.32

Pſal. 9

Eſa.12

Iob 1

Mich.6

D Non enim habemus hic manentem ciuitatem,ſed futuram inquirimus. In patria autem vere,fixe, & proprie habitare dicuntur cum vultu diuino. Ecce Pſalmum feruidis orationibus plenum,& morali inſtructione ornatum audiuimus:quẽ decet nos ardenti affectu proferre,atq; ex eius doctrina diſcere,quòd inceſſanter ad deũ recurrere indigemus,eo quòd ipſe ſit virtus noſtrę ſalutis. Propterea ſemper ex corde ei dicamus, Salus noſtra in manu tua eſt,reſpiciat nos dominus noſter,& læti ſeruiemus regi. Hæc enim fuerant verba Aegyptiorum ad Ioſeph. Per Aegyptios autem ſignantur peccatores: per Ioſeph Chriſtus.

Heb.13

Gen.47

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXL.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus Pſalmi eſt,Pſalmus Dauid. Ipſe enim beatus Dauid author eſt Pſalmi præſentis. Loquẽs in eo in perſona hominis ſtudioſi perfectionem attingere laborantis:quam quia ſine cuſtodia linguæ adipiſci non valet,precatur ſibi à domino gratiam condonari, qua linguam refrenet ac regat,& ait,

PRECATIO. B

Clamantium ad te domine intende uoci, peccantes nos non in ira ſed in miſericordia increpa, pone cuſtodiam ori noſtro, & non declines cor noſtrũ in uerba peccati & malitiæ: ſed linguã noſtrã fac ſemper exultare in laude gloriæ tuæ

¶EXPOSITIO Pſalmi literalis.

DOMINE clamaui ad te,] non tam alta voce quàm vehementi ac præcordiali
affectu. Non enim remiſſè aut pigrè inuocandus eſt deus, ſed animo timorato,
affectuoſo, atq; peruigili, imò & inceſſanti. Quẽadmodum in Eccleſiaſtico in-
Eccl.12 ducitur, Non impediaris ſemper orare, & ante orationẽ prępara animam tuam,
& noli eſſe quaſi homo tentans deum. Idcirco cùm dixiſſet, Domine clamaui
ad te, ſcilicet tempore præterito, profitetur ſe in præſenti clamare, & in futuro
clamaturum eſſe, vt pandat ſe nunquam à prece velle ceſſare. Sequitur enim,
[EXAVDI me] nunc in præſenti, [INTENDE voci meæ, dum clamauero ad
te,] hoc eſt, quocunque tempore futuro te inuocauero, oſtende te mihi intendere, ita vt vocem meam
.i. orationẽ meam diligenter conſideres, & piè exaudias. ¶(2) DIRIGATVR oratio mea,] hoc eſt,
aſcendat, cœlos penetret, tibi perfectè cõplaceat, [SICVT incenſum] in lege dirigebatur ad te, & fu-
mando aſcendit, ac tibi præ cæteris ſacrificijs placuit: non propter ſeipſum ſed ex deuotione offerẽ- F
Exod 19 tis. Quod autem ſubiungitur, [IN conſpectu tuo] referri poteſt ad vtrũq; horum, videlicet vt oratio
dirigatur in conſpectu dei ſicut incenſum. Vel vt oratio dirigatur ad deũ, ſicut incẽſum dirigebatur
in conſpectu diuino. Dicebatur autem incenſum oblatio quæ tota incẽdebatur, & comburebatur ad
dei honorem: per quod deſignatur obſequium perfectorum, qui ſe totos mãcipant deo, ſeq; totaliter
abnegant & relinquunt. Petitur ergo vt ſicut incenſum coram deo aſcendit, & placuit propter deuo-
Eccl.35 tionem feruidam offerentis, ſic oratio noſtra coram deo aſcendat atq; cõplaceat. Vnde in Eccleſia-
ſtico habetur, Oratio humiliãtis ſe penetrabit nubes. Et alibi, Oratio iuſti penetrat cęlos, [ELEVA-
TIO manuum mearum,] id eſt, exaltatio deſideriorum meorũ ad ſuperna, directio operum meorũ ad
diuina, erectio manuũ mearũ corporalium ex cordis eleuatione procedens, ſeu ordinata ad illam vir-
tualiter ſit coram te domine [SACRIFICIVM veſpertinũ,] quatenus ita placeat tibi ſicut placebat
ſacrificium veſpertinum ſeu vltimum quolibet die, quando videlicet offerebatur agnus ad veſperam,
cuius immolatio erat figura immolationis agni dei, ſcilicet Chriſti in cruce. Vnde Chriſtus in cruce
pendẽs dicere poterat, Eleuatio manuum mearum ſacrificiũ veſpertinum. ¶(3) PONE domine cu-
ſtodiam ori meo,] hoc eſt, da mihi gratiam cuſtodiẽdi os meum, ne loquar vel taceam inordinatè: ſed
dum tempus eſt loquendi prudenter atque vtiliter loquar. Dum uerò tempus tacẽdi adfuerit, mode- G
ratè ac laudabiliter taceam. Pone quoq; [ET oſtium circunſtantiæ,] id eſt, clauſuram diſcretam [LA-
BIIS meis,] videlicet vt tunc vbi & taliter labia mea ad loquendum aperiam, & ad tacendum reclu-
dam, quando, quo loco, & qualiter oportet, aut expedit: vt ſim in vtroq; diſcretus & fructuoſus. Hoc
Eccl.22 eſt quod ab Eccleſiaſtico inducitur, Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculũ cer-
tum, vt non cadam ab ipſis, & lingua mea me perdat? ¶(4) NON declines,] hoc eſt, nõ inclinari ſeu
moueri permittas [COR meum in verba malitiæ,] vt verba maligna effundat, videlicet [AD excuſan-
das,] id eſt, excuſatoriè proferendas [EXCVSATIONES in peccatis] mihi obiectis, & à me perpe-
tratis. ¶(5) CVM hominibus operantibus iniquitatem,] hoc eſt, ſicut agũt homines aſſueti, ſeu habi-
tuati in malo, [ET non cõmunicabo] per conſenſum ſeu imitationẽ huiuſcemodi excuſationes [CVM
electis,] id eſt, præcipuis [EORVM] qui ſe excuſant. Electi enim eorum ſunt, qui in modo & arte ex-
Iob 36 cuſandi propria vitia alijs eminent: qualiter ſunt ſimulatores & callidi, qui (ſicut aſſeritur) prouocãt
iram dei. Hoc eſt miſerandiſſimum genus prauorũ, qui propria delicta excuſant. Hi enim obicem po
nunt remedio, vulnus ſuum abſcondunt, manus diuini iudicij incidunt, inſanabileſq; cõſiſtunt. Mul
tipliciter verò excuſat quis ſua peccata. primò, dicendo id quod malum eſt non eſſe malum. Contra
Eſa.5 quos per Eſaiam dicitur, Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Et Amos ait, Væ qui con-
Amos 6 uertiſtis in amaritudinẽ iudicium, & fructũ iuſtitiæ tuæ in abſynthium. Secundò, negãdo ſe peccaſſe
Amos 5 cùm tamẽ peccauerit: quod quàm damnabile ſit, dominus alibi manifeſtat dum ait, Ecce ego iudicio H
contendã tecum, eò quòd dixeris, non peccaui. Tertiò, alleuiãdo propriã culpam, dicendo, Non ad-
uerto, non põdero, habeo à natura. Quartò, imputando alteri propriũ malum, dicẽdo, Ille me indu-
Prou.12 xit, ille eſt cauſa peccati mei. Hinc enim in Prouerb. dicitur, Qui odit increpationes inſipiens eſt. Et,
Prou.15 Non amat peſtilẽs eum qui ſe corripit. Et Salomon iterũ loquitur, Qui abijcit diſciplinam, deſpicit
Ibidem animã ſuam: qui aũt acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis. Propterea quantũ diſtat cœlum
à terra, & ortus ab occidente, tam remotè abijciamus ſemper à nobis tam peſſimũ vitiũ. ¶(6) COR-
RIPIET me iuſtus,] qui neminem palpat, nulli blanditur, [IN miſericordia,] id eſt, piè & charita-
tiuè non crudeliter & inuidioſe: [ET increpabit me] ꝓpter meos exceſſus, ſicut dilectio fraterna ex-
poſtulat: [OLEVM autem] .i. adulatio, ſimulata dilectio, falſa laudatio [PECCATORIS non impin-
guet caput meum,] id eſt, non delectet mentẽ meam, non me demulceat, non mihi cõplaceat, nec ad
Eccl.11 conſenſum illicitum pertrahat. Vnde ſcriptũ eſt, Attẽde tibi à peſtifero. ¶(7) QVONIAM adhuc
& oratio mea] verſatur [IN beneplacitis eorũ] .i. in his quæ peccatoribus iſtis placent, quatenus ipſi
à ſuis peccatis deſiſtant, & ne ego ab eis ſeducar. Hoc igitur continuò oro vt ipſi cõuertantur, & ego
cuſtodiar. [ABSORPTI ſunt iuncti petrę iudices eorum,] id eſt, principales & magiſtri iſtorũ iuncti
petræ .i. deo ſeu diuinę iuſtitiæ comparati, abſorpti ſunt, id eſt, omnino defecerũt, ita quòd nihil ve-
ræ iuſtitiæ habent, præſertim cùm careant fide per dilectionem operante. Bene autem per petram in-

A telligitur Chriſtus, iuxta illud, Dominus petra mea & robur meũ. Vel per petram accipitur Chriſtus 2.Re.22
qui ſtultam fecit ſapientiã huius mundi, damnabilemq; probauit iuſtitiam confidẽtium proprijs viri
bus: & philoſophorũ, qui in ſuis cogitationibus euanuerunt. ¶ (8) AVDIENT,] id eſt, audiant pec- 1.Co.1
catores ad ſuam correctionẽ [VERBA mea] informatoria atq; ſalubria, [QVONIAM potuerunt]. i. Rom.1
quoniam verba mea efficacia ſiue potentia ſunt ad inſtruendũ iniquos: vel, quoniã potuerũt ipſi au-
dire verba mea, cùm non ſint incorrigibiles penitus, [SICVT craſsitudo terræ,] hoc eſt, pinguedo la
tens ſub terra [ERVPTA eſt,] id eſt, aſcendit & apparuit [SVPER terrã,] cùm terra vomere ſcinde-
retur, ſic verba mea potuerunt eos corrigere: tanquã dicat, Quemadmodum craſsitudo terræ egre-
ditur, terrãq; fœcundat, ſic verba mea ſpiritualiter fœcũdare poſſunt corda infructuoſa & mala. Me-
lius tamen videtur vt iſtud referatur ad verſum ſequentẽ, præſertim quoniam in Hebræo hic incipit
verſus, eritque ſenſus, Sicut craſsitudo terræ erupta eſt, id eſt, erupit ſuper terram aratam: ſic ¶ (9)
DISSIPATA ſunt oſſa noſtra,] id eſt, virtutes animę noſtrę debilitatæ, diſperſæ, ſeu corruptę ſunt,
[SECVS infernum]. i. iuxta peccata quæ ſunt portę inferni. Peccando nanque virtus animæ diſsipa-
tur, atque inferno appropinquat. Mortali enim peccato corrũpitur, veniali verò debilitatur: & dum
vna amittitur, cæteræ quoque perduntur. Dicuntur autẽ oſſa virtutes, quoniam ſicut oſſa ſunt robur
& firmitas corporis: ſic virtutes ſtabilimẽtum ſunt animæ. [QVIA ad te domine domine oculi mei,]
id eſt, ex quo ô domine domine oculi cordis mei diriguntur ad te, idcirco in te ſperaui, quia non de-
ſpicis confugientes ad tuam clementiam. [NON auferas animam meam] à conſortio electorũ, nec eã
auferri permittas à te per culpam: ſed quando fuerit à te auerſã digneris eã cõuertere, & tibi inſepa-
B rabiliter copulare. ¶ (10) CVSTODI me à laqueo]. i. deceptione, [QVEM ſtatuerunt mihi] dæmon
& mundus, ne incidam illum & capiar, [ET a ſcandalis operantium iniquitatem]. i. à vitijs impiorum
ſcandalizãtibus puſillos, videlicet ne ex dicto aut facto inordinato alterius ſcandalizer, ſed in via dei
fortis ſolidúſq; perſiſtã. Nam qui ſcãdalizatur puſillus eſt. Perfecti verò nec ſcandalizantur, nec ſcan
dalizant actiuè. ¶ (11) CADENT in retiaculo]. i. in muſcipula, ſeu deceptione [EIVS] ſcandali, vel
iniquitatis ſeu dæmonis [PECCATORES.] Ipſi enim ruunt ad culpam ex deceptione ſcandali, ex
fraude diaboli, ex attractione peccati. [SINGVLARITER ſum ego]. i. ab impijs ſequeſtratus ſubſi
ſto, & ſoli portioni ſeu ſocietati iuſtorum adhæreo, [DONEC tranſeam] de via ad patriam. Pſalmus
iſte deuotiſsimis precibus adornatus nos admonet vigilare circa linguę cuſtodiã. Magna nempe per-
fectio eſt cuſtodia linguæ: imò diuina ſcriptura beatitudinem in ea aliquo modo conſtituit. Scriptũ
eſt enim, Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Et iterũ, Beatus vir qui non eſt lapſus in Iacobi 3
verbo ex ore ſuo. Ad cuſtodiendam autem linguam, primò oportet penſare qualitatẽ eius cui loqui- Eſa.14
mur, quatenus verba noſtra aptemus capacitati & diſpoſitioni eius cui loquimur. Secũdò, obſeruan-
dum eſt debitum tẽpus loquendi, videlicet vt non loquamur niſi fructus ſperari poſsit ex loquutio-
ne profuturus. Tertiò, conſiderari oportet vbi, & inter quos loquendum ſit. Non enim in eccleſia fa
bulari debemus. Et in Eccleſiaſtico habetur, Loqui in medio magnatorũ non præſumas. Et, Vbi non Eccl.23
eſt auditus, non effundas ſermonem. Quartò ſeruanda eſt quãtitas in loquendo, ne plura verba pro- Ibidem.
C feramus, quàm oportet aut expedit. Propter quod à Salomone dicitur, Qui moderatur labia ſua pru Prou.10
dentiſsimus eſt. Et rurſus, In multiloquio non deerit peccatũ. Quintò, penſandũ eſt qualiter ſit lo- Ibidem.
quendum, videlicet mãſuetè, modeſtè, ſuauiter, Scriptum eſt enim, Verbũ dulce multiplicat amicos,
& mitigat inimicos. Et iterum, Reſponſio mollis frangit iram. Sextò conſideremus, cur ſeu propter Eccl.6
quem finem loqui intendimus, ſcilicet ad dei honorem, & propter rationabilem cauſam. Prou.15

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLI.

EXPOSITIO Tituli.

PRænotatur autem Pſalmus præſens hoc titulo, Intellectus Dauid cùm eſſet in ſpelunca oratio.
Ad literam ſanctus Dauid fugiens regem Saulem, fecit hunc Pſalmum cùm lateret in ſpelunca
Odollam, ſuppliciter petẽs liberari diuinitus à perſecutoribus ſuis. Et eſt ſenſus tituli talis, In- 1.Re.22
tellectus Dauid, id eſt, Pſalmus iſte eſt eruditio Dauid, qui & ipſe à ſpiritu ſancto edoctus eſt ad ſcri-
bendum hunc Pſalmum, cùm eſſet in ſpelunca prædicta abſconditus, qua etiam ipſe Dauid nos eru-
diuit. Suo enim exemplo docet nos clamare feruenter, fiducialiterque ad dominum. Expoſitio autẽ
D literalis Pſalmi præſentis difficultatem non habet. Petit enim Dauid à Saule eiúſq; fautoribus erui,
qui ſibi varios laqueos parauerunt. Sed quoniam in principio tituli dicitur, Intellectus Dauid, vide-
tur ipſe Dauid ſcripſiſſe hunc Pſalmum magis de re ſignificata, quàm de figura ſignificante. Quãuis
enim Dauid aliquos Pſalmos ediderit occaſione perſequutionis ſuę, quam ſuſtinuit à Saule & Abſo-
lone, ac alijs, tamen cùm eſſet propheta de Chriſti myſterijs præ vniuerſis prophetis illuminatus, cre
dendum eſt quòd in talibus pſalmis potius vaticinetur de Chriſto, quàm orationem ſiue hiſtoriam
texat de ſemetipſo, præſertim cùm Dauid non ignorauerit ſe eſſe figurã Chriſti, & in Chriſti figura
ſibi cõtingere multa eorum quæ ſibi accidiſſe noſcuntur: ſic in præſenti credendum eſt. Dauid enim
eſt figura Chriſti, Saul verò cum populo ſuo ſibi conſentiẽte, typus eſt principis ſacerdotũ ac Iudæ-
orum perſequẽtium Saluatorem. Spelunca verò ſignificat præſens ſeculum, ſeu corpus paſsibile. Eſt
itaq; tituli ſenſus, Pſalmus iſte eſt intellectus Dauid, id eſt, Chriſti per Dauid figurati, quem intelle-
ctum Chriſtus habuit cùm eſſet in mundo inferiori, ſeu corpore ſuo mortali, & eſt oratio eius. Chri-
ſtus ergo vt homo paſsibilis, in paſsione conſtitutus ait eccleſiæ ſe clamaſſe ad dominum, vt doceat
eam etiam ſic agere dum tribulatur.

PRECATIO. B

In uia præſentis uitæ, qua ambulamus domine, laqueos hoſtium abſconditos fac nos declinare: ut nos per ſequentes non præualeant, ſed procul à nobis te iubente recedant.

¶EXPOSITIO pſalmi iuxta ſenſum literalem.

V OCE mea ad dominũ clamaui,]orando pro celeri reſurrectione, pro corporis
mei glorificatione, pro tranſgreſſorum conuerſione, [VOCE mea dominũ de-
precatus ſum.]Repetit quod prędixit propter expreſsionẽ maiorem, & exhor-
tationem efficaciorem. ¶(2)EFFVNDO in conſpectu eius orationem meã,]
orando eum intentè, eiúſq; pręſentiam cogitando ſolicitè, [ET tribulationem
meam] corporalem ſeu exteriorem, & ſpiritualem ſeu interiorẽ, videlicet tri-
ſtitiam & timorem: quam tribulationẽ mibi intulerunt Iudæi, vel quam ſponte
Mat. 26 aſſumpſi, & quam ex cõpaſsione errãtium habui, [ANTE ipſum pronũcio,] id
eſt, corã deo patre expoſui. Hæc omnia Chriſtum feciſſe Euangeliſtæ teſtãtur. Quomodo enim paſ-
Luc. 22 ſione inſtãte ter patrẽ orauit Matthæus refert. Et quomodo tunc factus ſit ſudor eius ſicut guttę ſan-
guinis, factúſq; in agonia prolixius orauerit, in Luca ſcriptum eſt. ¶(3)IN deficiẽdo ex me ſpiritum
meũ].i. cùm ſpiritus meus creatus, videlicet anima rationalis in me exiſtens deficeret ex ſe ſeu ſua cõ- F
Marc. 14 ditione, non defectu culpæ, ſed pœnæ, quãdo videlicet cœpi pauere & tędere, & quãdo in agonia fa-
ctus ſum, vel quando inclinato capite tradidi ſpiritũ, [ET tu cognouiſti ſemitas meas].i. tunc tu ô pa
ter per approbationẽ nouiſti doctrinam, conuerſationemq; meam, & omnia quæ pro humana ſalute
Luc. 22 aſſumpſi, feci, atq; perpeſſus ſum. ¶(4)IN via hac qua ambulabam,]id eſt, in ſeculo iſto, in via vir-
Mat. 27 tutum quam inceſsi in tota conuerſatione mea [ABSCONDERVNT]Iudæi [LAQVEVM mihi,]id
eſt, contra me inſidiantes mihi occultè, loquentes adulatoriè, varijsque fraudulentijs quærentes no-
cere. ¶(5)CONSIDERABAM ad dexteram].i. ad partem mihi fauorabilẽ, videlicet ad notos at-
que diſcipulos meos, [ET videbam,]an aliquẽ mihi conſtanter cohærentẽ inuenirem, [ET non erat]
Mat. 26 aliquis vir [QVI cognoſceret me]cognitione publicę cõfeſsionis. Tẽpore enim quo captus eſt Chri-
Marc. 14 ſtus diſcipuli omnes relicto eo fugerũt, & paulo poſt princeps eorum cœpit anathemitizare, deteſta-
Luc. 22 ri, & iurare, quia neſcio hominem iſtum. ¶(6)PERIIT fuga à me,]quoniã fugere nolui, ſicut ſupra
dictum eſt, Traditus ſum & nõ egrediebar. Vel, perijt fuga à me.i. ita ligatus ſum vinculis, & circun-
Pſal. 87 datus hoſtibus, quòd humano modo loquendo fugere nequeo, quanuis vellẽ. Non enim niſi ſuperna
turali virtute fugere potuiſſet dum erat ligatus, hoſtibúſq; vallatus: [ET non eſt qui requirat animã
Matt. 27 meam].i. nemo erat qui conaretur me de manu hoſtium liberare conſtanter. Quanuis enim Pilatus
ad tempus ſtuduerit me eripere, tandem tamen dedit ſententiam contra me: qua data, nemo contra- G
Eſa. 63 dixit. Vnde Chriſtus teſtatur, Circunſpexi, & nõ erat auxiliator. Itemq;, Torcular calcaui ſolus, & de
Ibidem gentibus non eſt vir mecũ. Supra quoque prædictum eſt, Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non
Pſal. 68 fuit. ¶(7)CLAMAVI ad te domine,]dicẽdo in cruce, Heli, Heli, id eſt, Deus meus, deus meus, vt
Mat. 27 quid dereliquiſti me? Et, Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meũ. [DIXI tu es ſpes mea].i. in quo
Pſal. 30 ſpero ſecũdũ quod homo ſum, & aliquo modo viator. Sperauit aũt Chriſtus in deo nõ per ſpem, quę
Lucę 23 eſt virtus theologica, quæ in cõprehenſoribus locum non babet: ſed per quandam pręſtolationẽ ſiue
fiduciam, qua omne bonum quod nondum habuit, à deo lõganimiter expectauit. [PORTIO mea].i.
bonum quod ego requiro, intendo, & diligo, eſt [IN terra viuentiũ,]id eſt, in regno cœlorum. Et po-
Pſal. 15 teſt nomine portionis intelligi deus, de quo dictũ eſt ſupra, Dominus pars hęreditatis meæ: vel, retri-
butio gloriæ quæ confertur electis. Vel ſic, Portio mea.i. eccleſia electorũ quæ eſt pars mea, ex multis
mihi proueniens electa ac data, in terra viuentium.i. mecum erit in regione paradiſi cœliſtis, ſicut di-
Iohã. 17 xi, Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatẽ quam dediſti
mihi. ¶(8)INTENDE ad deprecationẽ meam, quia humiliatus] i. contẽptus, abiectus, blaſphema-
Eſai. 53 tus, imo turpiſsima paſsione afflictus [SVM nimis] à Iudæis. Quẽadmodum ſcriptum eſt, Nos puta-
uimus eum quaſi leproſum, & à deo percuſſum & humiliatũ. ¶(9)LIBERA me] ſuſcitãdo me ter-
tia die [A perſequẽtibus me].i. Iudæis atq; Pilati miniſtris me crucifigentibus: [QVIA cõfortati ſunt
ſuper me]ſecundum apparentiam, quia permiſsi ſunt mibi praualere, quantum ad boc quod me oc- H
Iere. 11 cidere potuerũt. Interdum enim Chriſtus aliquid dicit, quia ſic eſſe videbatur, quemadmodum apud
Ierem. ait, Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimã, & non cognoui, quia ſup me cogita-
Zach. 9 uerũt conſilia. ¶(10)EDVC de cuſtodia].i. de clauſura ſeu carcere limbi infernalis, qui alibi dicitur
lacus ſine aqua, [ANIMAM meam,]quæ ibi fuit quouſq; corpori reunita eſt, [AD cõfitendum nomi-
ni tuo].i. vt te laudet nouo modo, & coram alijs tam in eccleſia militanti quàm triũphanti, tibiq; gra
tias agat de gloria reſurrectionis, de eductione patrum ex limbo, de omni præmio accidẽtali ſibi re-
center collato. [ME expectant iuſti]exiſtẽtes in limbo, [DONEC retribuas mihi] præmium acciden-
tale, quod patiendo promerui, videlicet reſurrectionẽ beatam. Non enim educi potuerũt donec Chri
ſtus à morte ſurrexit. Propterea quãuis anima Chriſti in limbũ venit ante reſurrectionẽ, expectabant
tamen aduentũ Chriſti vſq; ad horã reſurrectionis, in qua ſuos inde captiuos eduxit, prout Zach. ad
Ibidem eum ait, Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu in quo non erat aqua.

¶EXPOSITIO allegorica eiuſdem Pſalmi.

PORRO allegoricè exponi poteſt bic pſalmus de quolibet fideli in magnis tribulationibus conſti
tuto, qui dicere poteſt, Voce mea.i. voce propria, voce interioris bominis, non per intermediã
vocem, ad dominum clamaui, qui ſolus me eripere poteſt atq; ſaluare. Sunt autem nõnulli qui
negligunt propria voce clamare ad dominũ, ſed alijs dicunt, Ora pro me. Effundo in conſpectu eius

A id eſt,eo præſente & attendente orationē meā, ſicut in Threnis dicitur, Effunde ſicut aquā cor tuū, Thre.3
ante cōſpectū domini dei tui. Et mater Samuelis, Effudi,inquit,animā meā in cōſpectu domini. De-
bemus autē effundere cor noſtrū ad preces corā deo cū omni fiducia,deuotione,ac perſeuerātia,ſicut 1.Reg.1
corā benigniſsimo patre,pijſsimo ſaluatore,fideliſsimo & omnipotēti adiutore:ſicq; proculdubio ſu
ſcipiemur ab eo:& tribulationē meā quā patior à dæmone,mundo,& carne,ante ipſum pronūcio, vt
ipſe me cōſoletur & liberet. Dico ergo & conqueror ei quāta ſuſtineo,nō vt ipſe ſciat,ſed vt cōfeſsio
miſeriæ meæ ei⁹ miſericordiā ꝓuocet. Vnde ſupra dictū eſt, Reuela domino viā tuā,& ipſe faciet. In Pſal.36
deficiendo ex me ſpiritū meū.i.dum anima mea ex ſua fragilitate deficeret,cadēdo in vitia vel patiē-
do aduerſa,nec ſufficiēter valēdo proſequi quæ requiruntur ad obtinēdam ſalutē: dum ita deficeret
anima mea,effundo in cōſpectu tuo orationē meā:& tribulationē meā ante te pronuncio. Vel refer-
tur ad ſequentē partē huius verſus, quo dicitur, Et tu cognouiſti ſemitas meas,quicquid ago & pati-
or,qcquid cogito,appeto,loquor,aut facio: iuxta illud, Reſpicit dominus viā hominis, & oēs greſſus Prou. 5
illius cōſiderat. In via hac qua ambulabā.i.in cōuerſatione qua præcepta dei cuſtodire diſpoſui,abſcō
derūt hoſtes animæ meæ laqueū mihi,quærentes me in peccati conſenſum ꝑtrahere. Conſiderabā ad
dexterā.i.ad eos à quib⁹ ſperaui me ampl⁹ adiuuandū,& videbā ſi aliqs mihi ſuccurreret,& nō erat q
cognoſceret me. qui ſigna dilectionis mihi oſtēderet,ſed velut alieni abierūt à me,ſicut Iob ait, Fra Iob,9
tres mei elōgauerūt à me,& noti mei quaſi alieni receſſerūt à me. Periit fuga à me.i.tot laqueis tot ma
lis atq; periculis circūdatus atq; repletus ſum,ꝙ ea ꝓpria poteſtate euadere nequeo:& nō eſt qui re-
quirat animā meā,vt eam ſaluet,niſi tu deus meus. Non enim eſt alius qui pugnet pro me. Hæc atq;
B ſimilia dicit afflictus ex vehemēti dolore:vel, quia ſimpliciter nullus eſt qui eū cognoſcat,& vitā ei⁹
requirat:vel quoniā adeo pauci ſunt & impotētes,vt ꝓ nihilo reputētur. idcirco clamaui ad te domi
ne,qui ſolus me potes liberare,clamandóq; dixi,tu es ſpes mea.i.obiectū, cauſa & finis ſpei meæ in te
cōfido,te expecto,teq; finaliter adipiſci ſpero: portio mea.i.hæreditas mea,præmiū meum atq; diuitiæ Mat.6
ſint in terra viuētiū,ſed tu domine iubes, Theſaurizate,inqēs,vobis theſauros in cælo. Intēde ad de-
precationē meā,eā celeriter exaudiēdo,quia humiliatus ſum nimis.i.multū afflictus,tētatus, oppreſ- Eccle.7
ſus ſum:ſed & ego valde humiliaui meipſum,vt miſericordiā inuenirē. Vnde in Eccleſiaſt.dicit, Hu
milia valde ſpiritū tuū,quia vindicta carnis impij,ignis & vermis. Libera me à pſequētibus me,ſcili-
cet inuiſibilibus ac viſibilibus hoſtibus,quia cōfortati ſunt ſuper me. Nō enim reſiſtere poſſum eorū
dolis atq; inſidijs,niſi per gratiæ tuæ ſubſidiū. Educ de cuſtodia animā meā. In Hebræo habetur, Educ
de carcere. Sēſus verò permanet idē,qui talis eſt, Educ de cuſtodia.i. de iſto exilio, de corpore mor-
tis huius,de valle hac lachrymarū animā meā,transferēdo eā de via ad patriā,ad confitendū nomini
tuo,cōfeſsione inceſſabilis hymni cū ſanctis in regno cœleſti. Hoc dicere pertinet ad perfectos, qui
bona cōſcientia cupiūt diſſolui,& eſſe cū Chriſto. Cæteri verò dicere poſſunt, Educ de cuſtodia ani- Phil.1
mā meā quotidie per vitā ſpiritualē,per contēplationem cœleſtiū,per deſideriū æternorū, vt anima
mea carnē tranſcēdat,mundū relinquat,in cælis cōuerſationē habere laboret. Sicq; ad illos pertineā, Philip.3
quibus ait Apoſtolus, Vos autē in carne nō eſtis,ſed in ſpiritu. Et, Nos reuelata facie gloriā domini Rom.8
C ſpeculātes:me expectāt iuſti in patria,quatenus me in ſuā recipiant domū,ſocietatē, & gloriā, donec 2.Cor.3
retribuas mihi vitā æternā pro mercede obſequij tibi impenſi,videlicet vſq; ad horā mortis meæ, vel
vſq; ad horā eductionis de purgatorio,vel vſq; ad diē vniuerſalis iudicij,quo electi anima & corpo-
re præmiabuntur. Cum magno deſiderio præſtolantur beati noſtrū aduentū,tanquam verè amantes
nos: propter quod merito feſtinaremus occurrere eis,& eorum iucūdiſsimæ ſocietati vniri, ne nobis Ioſue 18
dicatur illud, Vſquequo marcetis ignauia,& non intratis ad poſsidēdam terram quam dominus de-
dit vobis? Pſalmum iſtum ignitis affectibus redolentem, & feruidis precibus plenum decet nos cor-
de deuotiſsimo decantare,& quaſi proprij cordis affectu omnia verba eius formare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLII.

EXPOSITIO TITVLI.

HAbet hic Pſalmus nunc exponendus pro titulo, Pſalmus Dauid quando perſequebatur eum
filius ſuus Abſolon. Ad literam enim edidit Dauid hunc pſalmum dum fugeret à facie Abſo-
lon filij ſui. De qua perſecutione habetur in ſecundo libro Regum. Et quanuis litera pſalmi 2.Re.17
D huius poſsit applicari ad hoc (ſicut & breuiter tāgetur) aptius tamen eſt vt exponatur hic pſal
mus in perſona cuiuſlibet pœnitentis. Loquens igitur Dauid in perſona pœnitentis ait,

PRECATIO.

Spiritu noſtro deficiēte velociter exaudi nos domine. conforta nos, & notam fac nobis viā in qua placētes tibi ambulemus, ut ſpiritu tuo bono nos deducente, animā noſtrā de omni educas tribulatione, ac in tua viuifices nos æquitate.

¶ EXPOSITIO Pſalmi tropologica.

DOMINE exaudi orationē meam, auribus] tuæ immenſæ pietatis [PERCIPE
obſecrationem meam.] Aures dei aliud non ſunt, niſi miſericordia & ſapientia
eius, ſicut frequenter inductum eſt. Sæpe autem loquitur ſcriptura de deo mo-
re humano, Dicitur ergo deus auribus percipere, non quòd aliquid de nouo co
gnoſcat: ſed quia gratiam largiēdo oſtendit ſe ſcire atque attendere preces no-
ſtras. Quāuis autem inter orationem & obſecrationem poſsit poni diſtinctio,
quoniam obſecratio propriè dicitur, dum aliquid poſtulamus à deo per aliquod
ſacrum, ſicut enim dicimus, Per natiuitatē tuam libera nos domine: vel propter

miſericordiam ſeu bonitatẽ tuam exaudi me domine,tamẽ hoc loco accipi poſſunt pro eodem.Con- B
ſuetudo nanq; ſcripturæ eſt,præſertim in his quæ pertinẽt ad affectum,idem ſub alijs verbis frequẽ
ter repetere,quod fit propter rationabiliſsimam ac vtiliſsimã cauſam, videlicet vt affectus in ſeipſo
incaleſcat & recaleſcat,dum proprium deſideriũ replicatur & renouatur. Vna quippe bona affectio
aliam nutrit,imò vna affectio ardẽs aliam ſibi in ſpecie ſimilem multũ inflammat.Ideo adhuc ſubdi-
tur,[IN veritate tua exaudi me,]id eſt,ſicuti promiſiſti quòd orantem exaudires,ita exaudi me. Scri-
Deut.4 ptum eſt enim,Cùm quæſieris dominũ deũ tuũ,inuenies eum.Et iterum, Omnis qui inuocauerit no
Iohel 2 men domini,ſaluus erit. Et rurſus,Quis inuocauit eum,& deſpexit eum? Itaq; exaudi me in veritate
Eccl.2 tua[IN iuſtitia tua].i.ſicut hoc iuſtum eſt corã te,vt facias ſicut dixiſti.Vel,in tua iuſtitia,id eſt,meri-
to cõuerſationis ſeu operationis meæ iuſtæ,quæ dicitur tua iuſtitia,quoniã à te mihi collata eſt, pro-
pter quod non mihi,ſed tibi eam aſcribo.Hoc modo exaudiri in iuſtitia dei orauit Ezechias,dicens,
Eſa.38 Obſecro domine memento quęſo quomodo ambulauerim coram te in veritate,& in corde perfecto.
4.Re.20 ❡(2)ET non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo.]Superius ſæpe Pſalmiſta dicit,Iudica me domine,ſeu
2.Pa. 23 aliquid ſimile. Nunc verò precatur vt deus non intret ſecum in iudicium.Illic ergo locutus eſt de iu
Pſal.25 dicio diſcretionis,quo in pręſenti vita boni diſcernũtur à malis voto & merito.Sic itaq; orare debe-
Pſal. 43 mus,vt deus iudicet nos.i.à malis diſcernat ac diuidat:nunc verò loquĩ de iudicio diſtrictæ diſcuſ-
ſionis,ſeu iuſtæ vltionis.Et igitur ſenſus,non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo .i.noli me ſeruũ tuũ ſe- F
cundum rigorem tuæ iuſtitiæ iudicare,& condemnare. Noli mihi reddere ſecundum exigentiã ini-
quitatis meæ,ſed ſecundum miſericordiam tuã indulge mihi,& ſalua me.Ad literã dixit hoc Dauid
2.Re.11 pro ſeipſo:perſecutionem enim filij ſui patiebatur ꝓpter adulterium ſuum cum Bethſabee, homici-
dium Vriæ,ſicut Nathan propheta ſibi prædixit.Secundum rigorẽ verò diuinę iuſtitiæ meruit mor-
Deut.22 tem propter vtrumq;.Lex nanq; tam adulterium quàm homicidium vlciſcitur morte.Idcirco Dauid
orauit,ne ſicut iuſtitia exigebat,reciperet.Adducit autẽ & perſuaſionẽ ad hoc,[QVIA non iuſtifica-
bitur in conſpectu tuo omnis viuẽs,]hoc eſt, nullus homo viuẽs in ſeculo iſto iuſtus eſt corã te per-
fecta iuſtitia,quaſi nihil habeat de iniuſtitia ſeu peccato:ſed omnis homo viator aliquid habet de in-
1.Iohã.1 iuſtitia,ꝓpter quam petere debet,ne intres ſecum in iudiciũ.Hinc enim Iohan.Si dixerimus,inquit,
Rom.3 quia peccatum non habemus,noſipſos ſeducimus.Paulus quoq;, Omnes peccauerunt,& egent glo-
Prou. 24 ria i.glorioſa miſericordia dei.Deniq;(Salomone teſtante)ſepties in die cadit iuſtus.Et,Quis poteſt
Prou.26 dicere,mundũ eſt cor meũ,purus ſum à peccato?Hinc ab Eccleſiaſtico dicitur,Non te iuſtifices ante
Eccl.7 deum.Sed ſi hæc ita ſe habent,quid eſt quod Ezechias,Ieremias,Heſter,Iudith,& alij multi legũtur
Eſa.38 ſuas coram deo iuſtitias atq; ꝑfectiones præcipuas allegaſſe,ſicut nũc ſæpe cõmemoratum recordor?
Heſter14 Et reſpondendum, quòd non ſimpliciter, ſed humano modo ſe iuſtos dixerũt.Scientes vtique quòd
Iudith 9 omnes eorum iuſtitiæ eſſent coram deo ſicut pãnus menſtruatæ. Vnde quod dictum eſt, Non iuſtifi- G
Eſai.64 cabitur in conſpectu tuo omnis viuẽs,non eſt ita intelligendum,quòd nullus homo viuens corã deo
aliquo modo iuſtificabitur,imo in die iudicij non ſolum in cõſpectu dei,ſed etiam à deo iuſtificabũ-
Mat.25 tur ſeu iuſti dicentur omnes qui audiẽt,Venite benedicti patris mei.Sic ergo cõuenienter accipitur,
Non iuſtificabitur in cõſpectu tuo,hoc eſt,in comparatione tuæ iuſtitiæ,omnis viuẽs. Propter quod
Iob 9 ſcriptum eſt,Non iuſtificabitur homo compoſitus deo.Et iterũ,Ecce luna non ſplẽdet, & ſtellæ non
Iob 15 ſunt mundæ in conſpectu eius.Quãto magis homo putredo,& filius hominis vermis?Hinc rurſus a-
pertiſsime ſcriptum eſt,Nunquid homo dei cõparatione iuſtificabitur? Bene ergo & verè ait ſanctus
Iob 5 Apoſtolus,Horrendũ eſt incidere in manus dei viuentis.Alia enim ſunt iudicia dei,& alia iudicia ho
Heb.10 minum Indeſinenter igitur cum omni humilitate dicamus deo,Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo
domine,quia non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuens.Idcirco quoq; ô domine exaudiri pro
cor & egeo, ❡(3)QVIA perſecutus eſt inimicus,]videlicet dęmõ,caro & mũdus [ANIMAM me-
2.Tim.3 am,]ipſam tentando,affligendo,cõtriſtando.Omnes enim qui volunt piè viuere in Chriſto,huiuſce-
Gal.5 modi perſecutiones patientur. Nam & carnalia deſideria militant contra animam. Et caro quæ cor-
Sap.9 rumpitur,aggrauat animã.[HVMILIAVIT,]id eſt,deiecit,& ſuo dominio ſubiugauit[IN terra vi-
tam meam,]hoc eſt,conuerſationẽ meã,pertrahendo eam ad infima atq; illicita. Propter quod facta
eſt vilis,carnalis,& deteſtanda.Dum enim caro dominatur ſpiritui,& dum mũdus & dęmon pręua- H
lent homini,tunc humiliatur.i.vilis efficitur in terra vita eius.❡(4)COLLOCAVIT me]inimicus
iam dictus[IN obſcuris,]id eſt,in tenebris vitiorum, in caligine tentationum, in aduerſitatibus tri-
bulationũ,[SICVT]collocauit[MORTVOS ſeculi].i.homines ſeculares ſpiritualiter mortuos,in vi-
tijs obſtinatos,[ET anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus].i.anima mea in ſeipſa perterrita eſt propter
tot mala atque pericula,quæ incidit & incidere poteſt,[IN me turbatum eſt cor meum]ex conſidera
tione & dolore malorum pœnaliũ & peccatorum,quibus ſubiectus ſum.Ad literam verò Dauid ait,
3.Re.16 Perſequutus eſt inimicus,ſcilicet Abſalon,animã meam.i.meipſum,humiliauit in terra vitam meam,
quoniam fecit me fugere,& ſtratum meũ fœdauit,meq́ grauiſsimè diffamauit. Collocauit me in ob-
2.Re.15 ſcuris,id eſt,in locis deſertis,tetris & cauernoſis,in quibus eius timore me abſcõdi,donec Cuſi mihi
intimauit quid facerẽ:ſicut mortuos ſeculi,hoc eſt, ſicut ponuntur defuncti in monumẽtis ſub terra.
Matt.26 Hæc quoq; conueniunt Chriſto:quem inimicus,hoc eſt,Iudas proditor,ſeu populus Iudæorũ perſe
quutus eſt:& vitam eius humiliauit,quia turpiſsima morte eã extinxit.Collocauit etiã eum in obſcu-
Pſal.87 ris ſicut mortuos ſeculi,eo modo quo dixit ſuperius,Poſuerũt me in lacu inferiori,in tenebroſis & in
Mat.27 vmbra mortis.Nam & corpus eius in ſepulcro locatum eſt,& anima eius fuit in limbo, & ſecundum
reputationem Iudęorũ fuit blaſphemus & perditus,ſicut & cæteri deſperati.Et anxiatus eſt ſuper eũ
Mat.26 ſpiritus eius,quòniã dixit,Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ.In eo quoque fuit turbatum cor eius,

A ſicut fatebaint. Nunc anima mea turbata eſt. non quòd fuerit aliquo modo inordinata, ſed vahemen- Iohan. 18
ter affecta. Præterea loquẽs Propheta in perſona pœnitentis adiecit, ❡(5) MEMOR fui dierum an- Genc. 3
tiquorum,] hoc eſt, diu præteritorum ab initio mundi, videlicet dierum Adæ, quem pro vno peccato Gen. 2
cũ omni ſua poſteritate paradiſo atq; originali iuſtitia deſtituiſti: dierumq; Noe quibus propter pec- Gen. 7
cata carnis vniuerſum mundum merſiſti. [MEDITATVS ſum in omnibus operibus tuis] ſaltem in
genere, conſiderando qualiter à principio mundi te circa homines habuiſti, quoſdam ad pœnitẽtiam
miſericorditer aſſumendo, alios iuſte deſerendo & condemnando. Hisq; diligẽter penſatis vehemen-
ter formido ne ego cum reprobis peream, quibus peccando ſimilis factus ſum Vel, meditatus ſum in
omnibus operibus tuis, hoc eſt, in operibus creationis, recreationis & glorificationis. [IN factis ma-
nuum tuarũ] prædictis [MEDITABAR.] ❡(6) EXPANDI manus meas] corporales [AD te,] id
eſt, ad cælum ex interiori & magno deſiderio conſequendi miſericordiã tuam. Vel, Expãdi, id eſt, di-
lataui, manus meas, id eſt, deſideria ſancta & opera bona, ad te. i. ad hoc vt ad te merear peruenire tã-
quam ad fontem beatitudinis meæ, & vltimum finẽ omnium exercitiorum meorũ. Vnde Hieremias, Thren. 8.
Leua, inquit, ad eũ manus tuas, & miſerebitur tui. Et Apoſtolus, Volo viros orare leuantes puras ma- 1. Tim. 2
nus. [ANIMA mea ſicut terra ſine aqua tibi] id eſt, ſicut terra ſicca imbrẽ ſeu pluuiam ſitit: ſic anima
mea tibi inhiat, quærens rorem gratiæ, pluuiam fœcunditatis internæ, aquam ſapientiæ. Quemadmo
dum enim terra ſiue aqua infœcunda eſt, ſicca, & in puluerem decidens: ſic anima mea ſine gratia tua
ò domine infructuoſa & arida eſt, atq; in ſpiritualem diſsipationẽ annihilationémque cadens. ❡(7)
B VELOCITER exaudi me domine,] quoniã omni momento miſericordia tua indigeo: cuius ratio
ſubditur, [DEFECIT ſpiritus meus,] hoc eſt, anima mea propter aduerſa infirmata eſt, & nec bona
agere, nec mala cauere poteſt ſine ſubſidio gratiæ tuæ. ❡(8) NON auertas faciem tuam]. i. miſericor-
diæ tuæ aſpectum [A me,] id eſt, noli mihi gratioſam tuã præſentiã denegare, noli iraſci aut indigna-
ri, ne grauius cadam, atque inſtabilis fiam: quod vtique mihi continget ſi auerteris à me faciem tuam,
prout alibi proteſtaris, Abſcondi, inquiens, faciem meam, & abijt vagus in via cordis ſui. Ruſúsque, Eſa. 56.
Ecce, ait, tu iratus es, & peccauimus: imò ſi eam à me auerteris, [ET ſimilis ero deſcendentibus in la- Eſa. 64
cum] gehennæ. In hac ſiquidem vita aſsimilabor eis per culpam, in futuro autem per pœnam. ❡(9)
AVDITAM fac mihi mane miſericordiam tuam,] id eſt, cito fac me experiri pietatis tuæ effectũ, vi-
delicet gratiæ collationem, omniúmque eorum quæ poſtulo miſericordem exauditionem, [QVIA in
te ſperaui] non in rebus creatis & vanis. Verificetur ergo in me quod dictum eſt ſupra. Sperãtem au-
tem in domino miſericordia circũdabit. Quod tuipſe alibi affirmas, Eruẽs liberabo te, & erit tibi ani- Pſal 31.
ma tua in ſalutem, quia in me habuiſti fiduciam. ❡(10) NOTAM fac mihi] per illuminationem ſpiri- Hiere. 39.
tus ſancti, per miniſteriũ angeli, per prædicationem eccleſiæ [VIAM in qua ambulem,] hoc eſt, re-
ctum iter perueniendi ad te, ſeu bonam conuerſationẽ qua tibi complaceam, [QVIA ad te] tãquam
C ad creatorem, ſaluatorem, & vltimum finem [LEVAVI animam meam,] penna cõtemplationis, vo-
latu feruidæ dilectionis, longanimiter quoque ſperando, & laudabiliter cõuerſando. ❡(11) ERIPE
me de inimicis meis] viſibilibus & inuiſibilibus, ne mihi eorum impugnatio, detractio, peruerſitas
noceat, ſed omnia cooperẽtur mihi in bonum. [DOMINE ad te cõfugi] ſicut ad patrem miſericor- Roma. 8.
diarum, & deum totius conſolationis, qui ſolus me defendere, confortare, ſaluaréque potes. [DOCE
me facere voluntatem tuam] id eſt, præceptũ tuũ, & omne quod complaceat tibi, [QVIA deus meus 2 Cor. 1
es tu,] idcirco me totum tibi debeo, & tibi in omnibus deſeruire, adhærere, atq; ſubeſſe obligatus ſum.
Non ergo quæramus duntaxat ſcire, ſed inſuper facere voluntatem dei. Scienti enim & non facienti,
peccatum eſt illi. Sic etiam ſtudeamus deo vniri, & inhærere, vt ei digne veraciterque dicamus, Deus
meus es tu. Deus enim omnipotens qui omnium deus eſt, illorum ſpecialiter deus eſt, qui ſe totos of- Iacobi 4
ferunt deo, & eius obſequio ſe totaliter mancipant, extra deum nihil deſiderant, & qualiter deum ſem Pſal. 30
per honorent, indeſinẽter ſoliciti ſunt. ❡(12) SPIRITVS TVVS bonus,] videlicet ſpiritus ſanctus
[DEDVCET me in terram rectam,] id eſt, in regionem cęleſtem, in terram viuentium, in qua omnia
iuſta & recta ſunt: prout ſcriptum eſt, Populus tuus omnes iuſti. In hanc terram deducet nos ſpiritus
ſanctus per opera bona & deſideria ſancta [PROPTER nomen tuũ]. i. propter teipſum, nõ propter
merita mea [DOMINE viuificabis me] nunc vita gratię, & poſtmodũ vita gloriæ [IN æquitate tua,] Eſa. 60.
id eſt, ſicut iuſtũ eſt coram te vt illum viuifices qui totam ſpem ſuam poſuit in te. Vel, in ęquitate tua,
D id eſt, in iuſtitia mihi à te cõceſſa. Non enim à deo viuificatur, niſi qui bona & iuſta operatur. ❡(13)
EDVCES de tribulatione animam meam] in præſenti vita, tribulationes eius minuendo, & in futuro
eas totaliter auferendo. Vnde in Canonica Petri habetur, Nouit dominus pios de tentatione eripere.
Et alibi, Præcipitabit dominus mortem in ſempiternum, & auferet lachrymam, & opprobriũ populi 2. Pet. 2
ſui. [ET in miſericordia tua] id eſt, miſericorditer quantũ ad me [DISPERDAS]. i. diſsipabis ac per- Eſaiæ 25.
des [INIMICOS meos.] in tua iuſtitia eos iuſte damnando, niſi pœniteant. Vel, in miſericordia tua
diſperdes inimicos meos citra condignum eos puniendo, aut certe miſericorditer ipſos cõuertendo:
deſtruens in eis non naturam, ſed culpam. ❡(14) ET perdes] in futuro iudicio [OMNES qui tribu-
lant animam meam] iniuste atque iniuſte. [QVONIAM ego ſeruus tuus ſum,] idcirco decet vt me fa
mulum tuum eripias. Ecce pſalmum virtuoſum & affectuoſum, pœnitentialiũq; pſalmorum nouiſsi-
mum clare audiuimus, in quo pœnitens deum ardentiſsime deprecatur. Et in fine pſalmi fiducialiter
loquitur, dicendo, Spiritus tuus bonus deducet me, & cvſque ad finem: quæ omnia ſunt verba bonæ
ſpei ex ſingulari charitate conceptę. Virtualiter quoque talia verba oratio ſunt. Cum pręcordiali igi-
tur contritione & vera deuotione conemur hunc pſalmum cantare, omnesque preces in eo contẽtas
deſideranter exprimere.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLIII. E

¶ EXPOSITIO TITVLI.

PRæſentis pſalmi titulus talis eſt, Pſalmus Dauid aduerſus Goliam. Ad literam enim ſecundum
1.Reg.17 Hieronymum, Dauid fecit hunc pſalmum proceſſurus ad pugnam contra Philiſtæum, ſeu Goliath Getheum: quam pugnam iniję Dauid ex reuelatione diuina, ex qua etiam certificatus fuit de victoria ſecũdum Auguſtinum. Literalis igitur expoſitio pſalmi huius eſt de ipſo Dauid cõtra Goliath prçliante. Hanc autem expoſitionem breuiter tangam, vbi aliquid obſcuritatis includit. Moraliter verò exponitur de homine virtuoſo contra diabolum atque peccata pugnante. In talis igitur viri perſona loquens Pſalmiſta, ait,

PRECATIO.

Emitte, quæſumus domine, manum tuam de alto cælorum, & erue nos de manu uiſibilium & inuiſibiliũ inimicorum, & de omnibus periculis malorum: ut cunctis ſopitis aduerſitatibus, canticum uictoriæ tibi domino deo exultantes cantemus.

¶ EXPOSITIO pſalmi.

BENEDICTVS] exiſtat, imò in ſeipſo æternaliter ſanctus, & omni benedictione ſeu laude dignus eſt [DOMINVS deus meus,] qui eſt omniũ dominus per gubernationem, deus per creationem, deus meus per ſpecialem cultũ, deuotionem & gratiã. [QVI docet manus meas]. i. potẽtias operatiuas, videlicet F
intellectum practicũ & voluntatem [AD prælium] contra occaſiones, ſeu cauſas peccãdi. Non enim vitari poteſt peccatum, nec ſpiritualis victoria adipiſci, niſi occaſiones peccati vitentur: qui docet [ET digitos meos,] hoc eſt, habitus virtuoſos, ſeu diſcretionem [AD bellum] ſpirituale contra aereas poteſtates, &
Ephe.6. ipſa peccata. Non enim eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed contra principes & poteſtates, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Prælium autem proprie dicitur quod de longinquo imminet atq; cõmittitur, ſicut dum ſagittãdo bellatur. Idcirco per præliũ intelligitur pugna animæ contra occaſiones peccãdi. Bellum verò vocatur quod fit de propinquo, vt cum pugnatur manu ad manum: ſicque per bellum exprimitur pugna, quæ eſt directe contra ipſum peccatum. Tunc inſuper docet deus manus noſtras ad bellum, dum cõfert nobis diſcretionem ſpirituum, ita vt cũ Apoſt. dicere valeamus, Non ignoramus cogitationes Satanæ. Qui ſic docentur à deo, agnoſcũt qualiter ſit ſingulis vitijs reſiſtendum. Quædam enim peccata aptius ſuperãtur per hoc quod cogitationem no
2.Cor.2 ſtram ab eis omnino auertimus, vt ſunt gula, luxuria, atque ſimilia. cuius ratio eſt, Nam quãto cogitatio illis diutius immoratur, tanto affectus magis illicitur, propter delectationẽ materiæ circa quã verſantur, videlicet quoniam actus in quibus fundantur talia vitia in ſeipſis delectabiles ſunt. Omnino G
ergo vitare debemus memoriã, aſpectum, & materiam eorũ ex quibus talia oriuntur peccata. Cætera vero vitia ſuperantur per hoc quod contra ea bellum aſſumitur, ſcilicet diſcutiendo & conſiderando diligenter naturam & qualitatem eorũ, vt ſunt ira, impatientia, amaritudo, inuidia, &c. Talia enim in ſe amara atq; pœnalia ſunt: ideo quanto diligentius conſiderantur, tanto plus diſplicent, ſicq; facilius extirpãtur. Docet etiã deus habitus virtutum quæ in nobis ſunt, quomodo vnaquaq; obuiet vitio ſibi oppoſito. Prudentiam verò docet ad repugnandum vitijs vniuerſis. Hæc autẽ docet infundendo nobis dona ſpiritus ſancti, quæ virtutes perficiunt, mouent atque expediunt, ſicut virtutes perficiunt & mouẽt potentias in quibus ſubiectiue cõſiſtunt. Per donũ nanq; ſcientiæ anima edocetur quis ſit cõpendioſior modus proficiendi in omni virtute: quod ſciri non poteſt, niſi ſciatur modus reſiſtendi im
Rom.12. pedimentis ſpiritualis profectus. Quoniam vero contra inuiſibiles, expertiſsimos ac ſubtiliſsimos ho
Deut.3 ſtes luctamur, indigemus inceſſabiliter dominum inuocare, vt doceat manus noſtras ad prælium, vt occaſiones peccãdi abſcindamus, & digitos noſtros ad bellum, vt ſit rationabile obſequium noſtrũ, vt neque ad dexteram, neque ad ſiniſtrã declinemus, vt in omnibus debitas virtutis circunſtãtias obſeruemus. Ad literam verò dixit Dauid hunc verſum, domino gratias referendo, quòd ſibi modum pugnandi contra Philiſtçum oſtẽdit, ſeu inſpirauit. ¶ (2) MISERICORDIA mea & refugiũ meum.]
Ponit abſtractum pro cõcreto, ad deſignãdum ineffabilem magnitudinem diuinç pietatis circa ſe, ſeu H
miſerationis diuinæ ſibi exhibitæ. Ait ergo, Miſericordia mea .i. deus eſt miſerator meus, mihi adeo clemens, vt melius eum appellem miſericordiam meam, quàm miſeratorẽ meum. Ipſe eſt etiã refugium meum. i. terminus fugæ meæ, videlicet is ad quẽ in omni neceſsitate confidenter cõfugio, in quo ſolo tota ſalus mea cõſiſtit: [SVSCEPTOR meus]. i. precũ mearum pius auditor, & animæ meç miſericors amplexator, qui venientem ad ſe corde contrito ac humili nunquam repellit nec deſpicit, ſed
Oſee 11 vlnis clemẽtiæ recipit. Vnde per Oſee dicit, Ego quaſi nutritius portaui eos in brachijs meis. Et Mo
Deut.1 ſes loquitur, Portauit te dominus deus tuus, ſicut portare ſolet homo paruulũ filium ſuũ. [ET liberator meus] ab hoſtibus atq; periculis. ¶ (3) PROTECTOR meus] in aduerſis [ET in ipſo ſperaui] tanquam in ſummo bono, in quo ſolo finaliter eſt ſperandum. [QVI ſubdit populum meũ ſub me] Hoc ad literam dixit Dauid de populo quorũ vel erat vel paulo poſt futurus fuit princeps. Poſtquã Phili
1.Reg.17. ſtæum deiecit, cõſtituit eum Saul ſuper viros bellatores: eratq; educẽs & reducẽs Iſrael, atq; in omnibus ſe prudenter agebat, vt ſcribitur primo & ſecundo Regũ. Prçlati quoq; & principes Chriſtiano
1.reg.18 rum, qui populũ ſibi ſubiectũ pacifice regũt, iſtud veriſsime dicere poſſunt, imò & debent, quia non ſuæ induſtriæ, ſed gratiç dei aſſcribere obligãtur, quòd eorũ ſubiecti eis virtuoſe & prõpte obediant.
Iob 25. quoniã ſuperiorũ prudens gubernatio, & inferiorũ bona ſubiectio, dona ſunt dei. De quo in libro Iob

A habẽt, Poteſtas & terror apud ipſum eſt, qui facit cõcordiá in ſublimib⁹ ſuis. Propter quod ait Apoſt. Rom.15
Deus ſolatij det vobis idipſum ſapere in alterutrũ ſecundũ Ieſum Chriſtũ. Aliqui verò ſubdũtur ſu-
is prælatis etiá in rebus illicitis, ſed iſtam ſubiectionẽ deus nõ facit: potius verò fit à timore humano,
aut propria cupiditate, aut dæmone, ſeu ſimili malo principio. Veruntamen ſicut Petrus in ſua Cano
nica docet, Serui ſubditi eſſe debent dominis ſuis, & inferiores ſuperioribus, non ſolũ modeſtis & bo 1.Pet.2
nis, ſed etiá diſcolis: non aũt in omnibus, ſed in licitis & honeſtis. Spiritualiter quoq; quilibet virtuo
ſus dicere poteſt: qui ſubdit populum meũ, hoc eſt, cogitationes, affectiones, & actus animæ meæ ſub
me, i. ſub rationis meæ imperio, ne inordinati motus & cogitatus mihi dominẽtur, ſed per rationẽ re
frenentur & extirpentur. Sicq; ſimilis reddar fideliſsimo illi Centurioni, qui dixit huic, vade & iuit:
& huic, veni & venit: & ſeruo meo, fac hoc & fecit. Simili modo ego populo animæ meę ſic dominer, Matt.8
vt dicá huic cogitationi, affectionive malę, vade. i. recede à me, & vadat, ne diuti⁹ me pulſet: & huic
cogitationi & affectioni laudabili, veni, hoc eſt, mane, & eſto in me, & veniat. Et ſeruo meo, hoc eſt,
appetitui meo ſenſitiuo ſeu corpori, fac hoc, ſcilicet ieiunãdo, continẽdo, vigilando, & faciant. Cõſe-
quẽter Propheta admirans inæſtimabilia viſcera miſericordiæ dei circa totũ genus humanũ, adiun-
git, ❨(4) DOMINE quid eſt homo]. i. cuius nobilitatis & pfectionis exiſtit, [QVIA innotuiſti ei]
B per fidem, per ſupernaturalem cognitionẽ, per tuiipſius incarnationẽ, gratiámq; multiplicem, [AVT]
quid eſt [FILIVS hominis]. i. Adę ſeu primi parẽtis [QVIA reputas eũ]. i. quòd dignũ ducis tantam
gratiá ei conferre, quòd tanta pro eius redẽptione feciſti? quaſi dicat. Tantæ dignitatis es tu, & tãtæ
vilitatis eſt homo, quòd vehemẽter mirãdum eſt, quia ſic ei innotuiſti, & taliter eum reputaſti. Hinc
quoq; ſanctus Iob ait, Quid eſt homo quia magnificas eũ, aut quia ponis erga eũ cor tuũ? ❨(5) HO- Iob 7
MO vanitati ſimilis factus eſt] peccando. Peccatũ enim eſt nihil & vanitas. Vnde dum peccat homo,
non ſolũ vanus, ſed etiã vanitas. i. vehemẽter vanus ac nihil efficitur. Deus aũt fecit hominẽ ab initio
rectũ. Ipſe verò per culpam fecit ſeipſum vanitati conſimilẽ. Itaq; propter multiplicem fragilitatem, Eccl.7
inſtabilitatẽ & culpam dicitur homo vanitati ſimilis factus. Vnde ſupra dictũ eſt, Veruntamen vni- Pſal.38
uerſa vanitas, omnis homo viuens. [DIES ejus ſicut vmbra prętereũt]. i. cito & indeſinenter defluũt,
atq; deficiũt. Propter quod in primo lib. Paralip. habetur, Peregrini ſumus coram te domine, dies no
ſtri quaſi vmbra ſuper terrã, & nulla eſt mora. In libro quoq; Iob ait quidam, Heſterni ſumus, & igno 1.Par.28
ramus, quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſuper terram. Et ſanctus Iob orat, Parce mihi domine, nihil Iob 8
enim ſunt dies mei. Deinde Propheta de Chriſti veri dei incarnatione vaticinatus ſubdit, ❨(6) DO- Iob 7
MINE] fili dei [INCLINA cœlos tuos]. i. altitudinem tuam in cœlis habitãtem, exinanire ſeu humi
liare digneris [ET deſcende,] non locum mutãdo, ſed per incarnationem humanam naturam aſſumẽ
C do, inter homines cõuerſando, teipſum hominibus oſtendendo. Hunc dei deſcẽſum cõcupiuit Eſaias Eſai.64
dicẽs, Vtiná diſrũperes cælos & deſcẽderes. Vnde per cælos intelligi poſſunt cæli materiales, præſer
tim cælum empyreũ: quos dicitur deus inclinare ſeu diſrumpere, non localiter neq; realiter, ſed per
ſimilitudinẽ quandam. Loquitur enim ſcriptura de deo modo humano. Homo autem in loco ſublimi
nullam aperturam habente exiſtens non valet deſcendere, niſi locus inclinetur aut diſrumpatur. Id-
circo rogatur deus cęlos inclinare atq; dirumpere. Vel ſic, domine inclina cælos tuos, id eſt angelos
ſanctos, ciueſq; cęleſtes, depone & mitte ad nos, & deſcende. i. gratiam & miſericodiam infundendo
veni ad me. Vtroq; modo Chriſtus deſcẽdit. Carnẽ enim aſſumpſit, & miſericordię ſuæ affectũ nobis
impẽdit. [TANGE mõtes,] hoc eſt, ſupbos ſeipſos inaniter erigẽtes per vindictá, [ET fumigabũt]. i.
diſſoluẽtur & corrũpentur, quemadmodum candela dum extincta fuerit, fumigat. Vel, tange montes
iſtos per miſericordiſsimam gratiæ infuſionẽ, & fumigabũt. i. lachrymas pro ſuis exceſsibus fundẽt,
gement, & ad cæleſtia ſuſpirabunt. ❨(7) FVLGVRA coruſcationes,] id eſt, terribiles exerce vltiões
[ET diſsipabis eos]. i. ſuperbos confringes & condemnabis. Vel, fulgura, id eſt, euidẽter emitte coru
ſcationes. i. miracula & verba ſanctæ prædicationis ignita ac ſplẽdida: & diſsipabis eos, id eſt, ſuper-
bos à ſua elatione diſperges, cõuertes & immutabis, faciendo humiles de elatis, paruos de magnis,
[EMITTE ſagittas tuas,] id eſt, cõminationes horribiles, commemorãdo per ſanctos prædicatores
D diſtrictionẽ futuri iudicij, ac pœnas inferni. Vel, ſagittas. i. pœnas caſtigatorias, [ET cõturbabis,] hoc
eſt, terrebis [EOS] ad pœnitentiá ſalutarẽ. Talia nanq; audiẽdo impij conuertuntur. Ad literam Da- 1.Reg.17
uid orauit, vt deus ad ipſum deſcẽderet, ſibi aſtando & victoriá pręſtando aduerſus Goliá: tange mõ-
tes. i. Philiſtæos ſuperbos per vindictá, & fumigabũt. i. deficient. Prout de impiis ab Eſaia dicitur, Ra Eſa.5
dix eorũ quaſi fauilla erit, & germẽ eorum vt puluis aſcendet. Nam & Philiſtæi occiſo ſuo gigante,
fugerunt. Deinde vir iuſtus diuinum auxiliũ poſtulãs, ſubdit, ❨(8) EMITTE manum tuá de alto]. i. 1.Re.17
de cęlo mitte mihi ſubſidiũ, tuámq; poteſtatẽ extende ſuper me, [ERIPE & libera me de aquis mul-
tis,] id eſt, ab hominibus malis, á tribulationibus varijs, a dæmonũ tentamẽtis. Per aquas enim inter-
dum populi deſignantur, iuxta illud, Aquæ quas vidiſti, populi ſunt. Interdum verò per aquam tribu Apoc 17
latio importatur. Sicut cùm à Ieremia dicitur, Inundauerũt aquæ ſup caput meũ, [ET de manu filio- Thre.3
rum,] hoc eſt, hominum peruerſorum ac dæmonum, qui per naturam ſunt filij creatoris, tanquam ad
eius ſimilitudinem conditi. Per inobedientiam autem ſunt filij iniquitatis: ſuntq; alieni á deo, & ne-
ſciũtur ab eo. ❨(9) QVORVM os loquutum eſt vanitatem]. i. vana cõſilia, verba iniqua, [ET dex-
tera]. i. poteſtas [EORVM] eſt [DEXTERA iniquitatis]. i. origo & cauſa peccati. Poteſtate enim ſibi
diuinitus præſtita abutuntur, exhibentes vires ſeu membra ſua ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad
iniquitatem, ſicut Apoſtolus dicit. Quoniam verò de his malis miſericorditer eripuiſti me domine, Rom.6
ideo ô ❨(10) DEVS canticum nouum]. i. laudem recentem, ex recenti deuotione prodeuntẽ [CAN-
TABO tibi] gratias referendo [IN pſalterio decachordo]. i. decẽ chordas habenti, videlicet in ſpiri-

tuali pſalterio, quod eſt obſeruatio præceptorũ decalogi, [PSALLAM tibi]. i. laudabo te, non ſolum E
pulchris ſermonibus, ſed etiã ſanctis operibus: ne inter eos cõputer, de quibus teſtatus es, Populus iſte
Eſai. 29 labijs ſuis glorificat me, cor autẽ eius lõgè eſt à me. ❡ (11) QVI das ſalutẽ regibus]. i. victoriã princi-
Mat. 15 pibus. Vnde Salomõ loquit, Equus paratur ad prælиũ, dominus aũt ſalutẽ tribuet. Et iterũ Sap. pro-
Prou. 21 teſtatur, Per me reges regnãt, & principes imperãt. Vel, Qui das ſalutem. i. veram proſperitatem ſeu
Prou. 8 felicitatẽ regibus. i. omnibus ſenſualitati ſuæ ac ꝓprio animo dominãtibus, quorũ ratio regit omnes
vires inferiores, [QVI redemiſti Dauid ſeruũ tuũ] de ore leonis & vrſi, quos occidit, [DE gladio ma-
ligno,] ſcilicet Goliæ eripe me. ❡ (12) ET erue me de manu filiorũ alienorũ,] ſcilicet Philiſtęorũ. Iſte
1. Re. 17 eſt ſenſus literalis. Spiritualiter ſic, Qui redemiſti Dauid. i. fidelẽ per gratiã manu fortem, & virtuti-
bus ſpecioſum, ſeruũ tuum, de gladio maligno. i. ab omni perſecutione iniuſta eripe me. Et erue me de
manu filiorum alienorũ, &c. Iſte verſiculus modò expoſitus eſt. Et quoniã reprobi frequenter in hoc
ſeculo proſperãtur in ꝓpria perſona, in prole, in poſſeſsionibus: iuxta illud, Iuſtus es domine ſi diſpu
tẽ tecum. Verũtamen iuſta loquar ad te, Quare via impiorum proſperatur, & bene eſt omnibus qui
Iere. 10 præuaricantur? plãtaſti eos & proficiũt. Ideo de eis ſubiũgitur, ❡ (13) QVORVM filij] ſunt [SICVT
nouellæ plantationes]. i. fortes, ſani, pulchri atq; iucundi [IN iuuẽtute ſua.] ❡ (14) FILIAE eorum
cõpoſitæ] ſunt, nõ motibus virtuoſis, ſed ſecularibus honeſtatibus, [CIRCVMORNATAE] in veſti-
bus & cęteris ornamẽtis, [VT ſimilitudo tẽpli]. i. tantum quòd ſimiles ſunt tẽplo vndiq; perornato.
Vel, vt ſimilitudo tẽpli, ſicut ornatur imago ſeu ſtatua in tẽplo locata. ❡ (15) PROMPTVARIA eo-
rũ plena] omni genere victualiũ [ERVCTANTIA]. i. affluentia [EX hoc in illud,] quia plenitudine
vnius aliud adimpletur. ❡ (16) OVES eorum fœtoſæ]. i. prole ſeu fœtibus plenæ ſunt, [ABVNDAN
TES] numero fœtuum, puta agnorum [IN egreſsibus ſuis] ex ouili, ita quòd cum magna multitudine F
agnorum ingrediuntur ad paſcua, [BOVES eorum craſſæ.] Per hæc autẽ ſignatur aliorum brutorum
affluentia. ❡ (17) NON eſt ruina maceriæ]. i. caſus parietis, [NEQVE tranſitus] aduerſitatis ſeu inimi
corũ occurſus, [NEQVE clamor]. i. plãctus ſeu vociferatio doloroſa [IN plateis]. i. in locis ſeu habi-
tationibus [EORVM,] ſed in omnibus bene eis ſuccedit, & domus eorum firmæ & fortes ſunt. Porrò
Iob 21 hæc omnia pleniſsimè ſcripta ſunt, vbi ſanctus Iob ait, Nunquid cõtra hominẽ diſputatio mea eſt, vt
merito non debeã cõtriſtari? Quare ergo impij viuũt, ſubleuati ſunt, cõfortatiq; diuitijs? Semen eo-
rum permanet corã eis, propinquorum turba & nepotũ in cõſpectu eorũ: domus eorũ ſecuræ ſunt &
pacatæ, & nõ eſt virga dei ſuper eos. Bos eorũ cõcepit & nõ abortiuit, vacca peperit: egrediũtur quaſi
greges paruuli eorũ, tenẽt tympanũ & citharã, & gaudent ad ſonitũ organi. ❡ (18) BEATVM dixe-
rũt] homines excæcati, carnales, ſola tẽporalia cõſiderantes [POPVLVM cui hæc ſunt]. i. q̃ prędictis
terrenis proſperitatibus florent. Cùm enim nõ niſi bona præſentis vitæ quærãt, tãto alios magis bea
tificãt, quãto viderint eos in talibus amplius abũdãte. Vnde dicũt, Ergo nũc beatos dicimus arrogãtes:
ſiquidẽ ædificati ſunt faciẽtes impietatẽ. Verũtamen ſicut nõ omnes infelices & reprobi ſunt qui in
prædictis terrenis bonis abundant & abundauerunt, (certum eſt enim quòd Abraham, Iſaac, Iacob,
Mala. 3 Gedeon, Dauid, & alij ſancti ditiſsimi erant, multóſque filios habuerunt) ſic non omnes peruerſi & G
reprobi prædictis bonis abundant, imò multi eorum mendici atq; pauperrimi fuerunt & ſunt. Non
ergo vniuerſaliter ſed particulariter intelligenda ſunt præinducta verba Prophetę. Sunt enim aliqui
reprobi, qui non ſolum in futuro ſed etiam in præſenti miſeri ſunt, tam in ſpiritualibus quàm in cor-
poralibus. Denique ſicut electis non obeſt temporalium affluentia, eò quòd non afficiantur ad ea in-
ordinato affectu, ſed ſolum eis vtantur quãtum neceſſe eſt aut vtile ad propriæ vitæ ſuſtentationem,
ſeu aliam rationabilem cauſam, omnia ad dei honorem finaliter referendo, deúmq; ſuper omnia di-
ligendo: ſic reprobis non prodeſt temporalium rerum carentia, quoniam non ſponte ſed coactè ſeu
inuitè talibus carent. Rebus nanq; caducis adhærent finaliter, & bona creata plus amãt quàm ſum-
mum bonũ, quod eſt bonum eſſentialiter. Igitur inter bonos & malos hoc intereſt, quòd boni vtũtur
creaturis, mali verò eis fruuntur. Boni enim vtuntur eis tanquam medijs ſeu inſtrumentis perueniẽ-
di ad deum. Mali autem cõſtituunt ſibi finem in eis, adhærentes & inhærentes creaturis magis quàm
Sap. 14 creatori. Propter quod in libro Sapiẽtiæ legitur, Creaturæ dei factæ ſunt in tentationem animæ ho-
minum, & in muſcipulam pedibus inſipientiũ. Id enim quod amabilitatis, ſuauitatis, delectationis &
pulchritudinis in creaturis inuenitur, nõ ordinãt ad creatoris amorẽ atq; honorẽ ſeu cultũ, ſed ſiſtũt
in rebus creatis. Cur ergo Propheta hæc dixit de proſperitate malorũ, niſi quoniam iuſto dei iudicio
ſæpe permittuntur in hoc ſeculo proſperari, quãtenus eorum damnatio appareat iuſtior, vel vt bono H
rum quæ forte fecerũt, mercedem in hoc mundo recipiant? Et ne homines boni turbẽtur dum impi-
os proſperari in tranſitorijs intuẽtur: imò tranſitoria ſpernant quæ vident reprobis dari ad damna-
tionem eorum maiorem, ſed neque mirentur dum cernunt iuſtos affligi, atque in omnibus aſpera pa
ti, penſantes q̃ per talia à reatu vitiorũ purgãtur, vel præmia copioſiora adipiſcũtur. Poſtremò quaſi
interrogaremus ſanctum Prophetã beatiſsimũ Dauid, quid ipſe ad opinionẽ horum reſpõderet, qui
beatũ dixerũt populũ cui hæc ſunt, Ipſe oſtendens falſam & friuolam eſſe talium opinionẽ, & veram
beatitudinẽ nõ niſi in dei fruitione ſeu poſſeſsione cõſiſtere, addit, [BEATVS populus cuius domi-
nus deus eius]. i. ego beatũ eſſe diffinio omnẽ hominẽ qui habet dominũ vniuerſorũ ꝓ deo ſuo ita q̃
dominus eſt deus eius, non aurum, non vẽter, nõ Venus, nec quicquam creatum, caducum & vanum.
Deus autẽ vniuſcuiuſq; id dicitur, quod ab eo magis amatur & colitur. Illorũ ergo dominus eſt deus
qui deum præ omnibus diligunt, venerantur ſeu colunt, qui ad deũ omnia referunt, qui omne bonũ
in eo quærunt atq; inueniũt, quorũ tota ſpes deus eſt, & totum ſpiritũ ſuum ad eius dilectionem cõ-
uertũt. Talis homo, taliſq; populus eſt beatus, nũc per ſpem & gratiã, poſtmodũ verò beatus erit per

A rem,ſeu tentionẽ & gloriã.Ecce pſalmũ veraciter glorioſum atq; præclarũ audiuimus. Pſalmũ vtiq; laudib⁹ plenũ,morali doctrina prǽfulgidũ:in cui⁹ exordio deũ pro ſuis beneficijs deuotè laudamus, eúmq; nominibus amoroſis exprimimus,appellãtes eũ,miſericordiã noſtram & refugiũ noſtrũ,&c. quæ ſunt verba affectuoſiſsima,quæ nullateuus proferre debemus niſi ardẽti affectu. Docet nos etiã pſalmus iſte verã atq; prǽcipuã humilitatẽ,dum hominẽ diuina illuminatione indignũ, vanitatiq; ſimilẽ,& tanquã vmbram præterire teſtatur,multáq; alia tanguntur & edocentur in pſalmo hoc ipſo.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLIIII.

EXPOSITIO Tituli.

EXplanãdi nunc pſalmi iſte eſt titulus,Laudatio ipſi Dauid.i. pſalmus iſte qui dicitur laudatio, quoniã totus pertinet ad dei præconium,cõuenit ſeu attribuitur ipſi Dauid prophetæ tanquã authori:Chriſto autẽ ſignificato per Dauid ſicut obiecto quod laudatur. Chriſtus nanque ſeu tota ſuperſancta trinitas in pſalmo præſenti pulcherrimè collaudatur. Vnde etiã huic pſalmo pro titulo appropriatur laudatio dei,quanuis in alijs multis pſalmis deus laudetur. Eſt autem hic pſalmus mirabiliter delectabilis & ſuauis,pulcher,ſentẽtioſus.In perſona ergo eccleſiæ ſeu fidelis deum lau-
B dantis loquens Prophèta,ita exorſus eſt,

PRECATIO.

Patiens & multæ miſericordiæ deus,nobis peccare ceſſantibus,ac indulgentiam poſtulãtibus eſto propitius,ut correctis actibus noſtris,conferri nobis gratulemur gaudia perpetuitatis.

¶EXPOSITIO Pſalmi.

EXALTABO te deus meus rex.]Cũ deus in ſummo ſit,imò altiſsimus & infinitus exiſtat,quomodo valet ab homine exaltari?Nũquid creatura aliquid poterit cõferre aut addere creatori?Non vtiq;:ſed ita dicimur deũ exaltare,quomodo dicimur eũ magnificare,glorificare,& ſanctificare,videlicet quoniam eius magnitudinẽ,gloriam,ſanctitatẽ agnoſcimus,profitemur,prædicamus,& veneramur.Itaq; exaltabo.i.ſublimiter laudabo,reuerẽtialiter colã,magnificè prædicabo,& cũctis incõparabiliter præferã,te domine deus meus rex, qui es omniũ dominus per generalẽ præſidẽtiam, deus meus per ſingularẽ deuotionẽ, & rex meus per indeſinentẽ & gratioſiſsimã ꝓuidentiã,[ET benedicã nomini tuo,]hoc eſt,tibi benedictione gratiarũ actionis & laudis,nõ benedictione cõſecrationis[IN ſeculum & in ſeculũ ſeculi].i.indeſi-
C nẽter,ſcilicet in via atq; patria.Quẽadmodũ enim charitas nũq̃ excidit ſecũdũ Apoſt.ſic benedictio ſeu dei laudatio nunq̃ ceſſat:imò iam inchoatur, & in futuro perficitur.¶(2)PER ſingulos dies].i. 1.Cor.13
quotidie,imò die ac nocte,videlicet per ſingulos dies naturales ꝗ noctẽ includunt,[BENEDICAM tibi]in aduerſis & proſperis,in omni euẽtu,pro beneficijs quæ mihi aut alijs cõtuliſti,& de omni bono quod fieri video,aut percipio,tibi benedicturus ſum,à quo omne bonũ procedit,[ET laudabo nomẽ tuũ in ſeculũ & in ſeculum ſeculi.]Quẽadmodũ & alibi ſcriptũ eſt,Laudabit vſq; ad mortem ani Eccl.51
ma mea dominũ.Ecce quàm ſanctum ac bonũ propoſitũ.Aſſerit Propheta ſe die & nocte iugiter perpetuè domino benedicturũ.Nos ergo agam⁹ quod pſallimus,impleamus quòd dicimus, ꝓſequamur quod proponimus,deũ exaltemus,benedicamus,laudemus vbiq; & ſemper.Si ſpernimur,ſi tẽtamur, ſi reprobamur,& quicquid nobis acciderit,nõ recedat à corde,non ceſſet ab ore diuina laudatio,gratiarum actio,benedictio:non frangatur animi fortitudo,nec deſiſtat mentis ad deum erectio:non fatigetur patientia,neq; deficiat tranquillitas interna.Deinde ſubiũgitur ratio cur deus taliter benedicendus atque laudandus ſit,¶(3)MAGNVS dominus]non magnitudine molis,ſed perfectionis. In omni enim perfectione ſummus cõſiſtit. Propter quod alio loco dictum eſt, Magnus es tu,& magnũ Iere.10
nomen tuum in fortitudine.Quis non timebit te ò rex gentium?[ET laudabilis nimis.]In tantũ nanque laudabilis eſt deus omnipotens,quantum bonus exiſtit. Vnde ſicut bonitas eius omnium creatu-
D rarum bonitatem incomparabiliter vincit atq; tranſcẽdit:ſic incomparabiliter laudabilior,maioriq; laude dign⁹ eſt,quàm ab aliqua creatura poſsit laudari. Propter quod in Eccleſiaſt.legitur, Magnus Eccl.43
dominus vehementer.Glorificate eum quantumcũque poteritis,ſuperualebit adhuc. Maior eſt enim omni laude,[ET magnitudinis eius non eſt finis.]Diuina enim eſſentia,diuina potẽtia,diuina ſapiẽtia,omniſque perfectio dei verè & abſolutè,ſeu intẽſiuè infinita eſt eſt, ita quòd totum vniuerſum eſt velut minutiſsima arena reſpectu maieſtatis diuinę.Idcirco cum omni reuerentia , cum omni diligẽtia,cum omni affectu miniſtrandum eſt domino tam excelſo . Hinc quoq; veriſsimè dictum eſt quòd deus eſt ante omnia non ſolus,poſt omnia non præuentus,ſupra omnia non elatus, infra omnia non oppreſſus,intra omnia nõ incluſus,extra omnia non excluſus . Manens in ſua ſupereſſentiali ſimplicitate æternaliter,incircunſcriptibiliterque ſubſiſtens,& eius lætitia,eius dulcedo & pax,eiúſque felicitas omnino & omnimode eſt immenſa.¶(4)GENERATIO & generatio,]id eſt , quælibet fideliũ natio ſeu cõgregatio[LAVDABIT opera tua,]videlicet opera naturæ,opera gratiæ,opera gloriæ.Quis enim non laudet gubernationẽ mundi,motum cæli,viciſsitudinẽ temporum, ordinem ſpecierum?Et cætera opera ſapientiſsimi creatoris omni laude digniſsima ſunt , ſic tamen vt deus in eis laudetur,laúſq; eorũ ad præconiũ creatoris referatur . Vniuerſa equidẽ propter ſeipſum operatus eſt Prou.16
dominus,& cuncta fecit deus vt timeatur:[ET potẽtiam tuam pronunciabunt,]id eſt,diuinam pote- Eccl.3
ſtatem prædicabunt,teque omnipotẽtem eſſe dicẽt,cõmemorãtes illud Machabæorum, Deus poteſt vniuerſum mundũ vno nutu delere.¶(5)MAGNIFICENTIAM].i.magnã efficiẽtiã ſeu magni- 2.Mac.8

ficam exiſtentiã[GLORIAE].i.glorioſi effectus:vel,gloriæ.i.excellẽtiæ ſeu claræ notitiæ,[SANCTI E
Deut.33 TATIS tuæ].i.tuijpſius,qui ſanctus ſanctorũ es,[LOQVENTVR]dicẽtes,Nõ eſt deus,vt deꝰ rectiſ
Iob 26 ſimus,magnificẽtia eius diſcurrũt nubes.Illud Iob quoq;, Cũ vix paruã ſtillã ſermonũ eius audiui-
mus,qs poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri?Et itẽ illud,Benedicta gloria domini de loco ſuo
[ET mirabilia tua].i.opera ſupnaturalia ſeu naturalia humanæ rationis inueſtigationem excedentia
Ezec.3 [NARRABVNT.]Sic enim Euãgeliſtæ in Euangelijs narrãt mirabilia opa Chriſti. Vnde ab Eccle.
inducitur,Nõne dominus fecit ſanctos enarrare omnia mirabilia ſua,quę cõfirmauit omnipotẽs do-
Eccl.42 minus,ſtabilis in gloria ſua? ¶(6)ET virtutẽ].i.potentiã[TERRIBILIVM tuorũ,]videlicet iuſto
rũ iudiciorũ,ac diſtrictiſsimarũ vltionũ[DICENT,] recolẽdo futurũ iudicium,inferiq; tormẽtũ,[ET
magnitudinẽ tuã].i.magnã tuã pfectionẽ[NARRABVNT]vt te collaudẽt,alióſq; informent. ¶(7)
MEMORIAM abũdãtiæ ſuauitatis tuæ eructabũt].i.recordationẽ copioſę dulcedinis tuę ex cordis
Can 3 plenitudine & expiẽtia proferẽt atq; effundẽt.Ructus enim nõ niſi de plenitudine fluit. Sãcti igitur
Pſal.33 qui ex ſingulari gratia Saluatoris introduci merẽtur in cellã vinariã,quibꝰ Sap.ait, Comedite amici,
& bibite,& inebriamini chariſsimi.Dum iſti de ſecreto cõtemplationis diuinæ & cõſolationis inter-
Pſal.30 næ,in quo guſtauerũt quàm ſuauis eſt dominus,egrediũtur,memoriã abundantiæ ſuauitatis dei eru-
ctant,clamãtes illud quod dictum eſt,Comedite amici & bibite.Et,Quàm magna multitudo dulce-
Sap.12 dinis tuę domine.Et illud Sap.O q̃ bonus & ſuauis eſt domine ſpiritus tuus nobis in omnibus. De
Eſai.66 iſtis enim p Eſaiã dominus ait,Ecce ego declinabo in eos vt flumẽ pacis.Hęc aũt pfectio ſeu eructa-
tio,ſecundũ Gregoriũ,maximè cõuenire debet prælatis,quos oportet præ cũctis cõtẽplatione eſſe ſu-
ſpenſos,& actione pręcipuos,quatenus gregi ſibi cõmiſſo ſemper aliquid ſalubre eructẽt,eóſq; ad di
uinæ ſuauitatis guſtũ alliciãt:[ET iuſtitia tua exultabũt].i.io tua æquitate diuina ſeu iuſta vĩdicta ſpi F
Pſal.57 ritualiter lętabũtur,quẽadmodũ ſupra dictũ eſt,Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictã. De hoc enim
Sap.12 ꝙ deus iuſtus eſt,& omnia iuſtè diſponit,ſinguliſq; ſine perſonarũ acceptione quod merẽtur , largi-
Pſal.106 tur,gaudẽt electi & ſancti,imò mallent ſeipſos non eſſe ſeu perire,quàm ita non eſſe,eò ꝙ deum plus
ament quàm ſe.Propterea ſuperius habetur,Videbunt iuſti & lætabũtur,videlicet de ſublatione im-
piorum. ¶(8)MISERATOR]in opere,[ET miſericors]in natura eſt[DOMINVS patiens]longa-
Eccle.5 nimiter expectando:iuxta illud,Omnipotens eſt patiens redditor, [ET multum].i. inæſtimabiliter
[MISERICORS,]imò infinitæ miſericordiæ eſt deus,cũ ei ſit ꝓpriũ miſereri & parcere. Abundã-
Exod.33 tiã enim pietatis ſuæ & merita ſupplicũ excedit & vota:ideo Moſes dixit,Dominator domine miſe-
Ephe.6 ricors & clemẽs,patiẽs,& multę miſericordię,& verax.Apoſt.quoq;, Deus enim,inqt,diues eſt in mi
ſericordia. ¶(9)SVAVIS dominus vniuerſis.]Nunquid reprobis in inferno deꝰ ſuauis eſt,qui præ
dolore & vulneribus linguas ſuas manducãt,mortẽ deſiderãt,deúmq; blaſphemãt,ſicut in Apoc. ait
Iohãnes?Et reſpõdendum ꝙ deus quantũ in ſe eſt omnibus eſt ſuauis.Deniq; vniuerſis dicitur deus
Apoc.9 eſſe ſuauis quãtũ ad naturalẽ appetitũ eorũ.Sic enim dat omnibus eſſe & viuere,cũctiſq; prouidet,&
neceſſaria tribuit. Quòd aũt quibuſdã(teſte Apoſt.)ſeuerus eſſe cẽſetur,contingit ex corruptione &
vitio appetitus,ſicut & febricitãti dulcia videntur amara. Vnde,ſecũdũ Philoſophũ,omniũ rerũ natu G
Rom.11 ralia deſideria tẽdunt ad primũ principiũ,quatenus ab eo gubernẽtur & cõſeruẽtur.Hinc etiã ſapiẽ-
tia dicitur omnia diſponere ſuauiter.i.ſecundũ naturalẽ inclinationẽ eorũ,niſi obicẽ ponãt. Propter
Sapi.8 culpã nanq; diſponuntur amaritudinaliter.Iuxta illud,Cor nequã grauabitur doloribus,& cor durũ
male habebit in nouiſsimo.[ET miſerationes eius ſup omnia opera eius.]Cùm multi ſint vocati, ſeu
Eccl.3 reprobi,pauci verò electi.In reprobis aũt præcipuè in inferno exiſtẽtibus magis apparet iuſtitia quã
Mat.20 miſericordia dei.(Nã licet in omni affectu diuino miſceantur miſericordia & iuſtitia,tamen in dãna
Mat.22 tis iuſtitia eminet,maximè cùm de impio ab alio dictũ ſit,Obliuiſcatur eius miſericordia)quæri poteſt
quomodo miſerationes dei ſunt ſup omnia opera eius?Et reſpõdendum quòd iſtud dupliciter intel-
Iob 24 ligi poteſt.Primò ſic,Miſerationes eius.i.diuinę pietatis effectꝰ,ſuper oĩa opa eius.i.ad omnẽ ſe crea
turã extendũt,omnibus cõmunicãtur & inſunt.Hoc aũt ſimpliciter & generaliter verũ eſt. Nil enim
diuinæ bonitatis participatione expers cõſiſtit,ſed effuſio liberalitatis diuinæ ad omnia venit quãtũ
Luc.6 ad naturalia dona,in damnatis etiam miſeris inuenitur,dum citra condignũ torquentur. Hinc Chri
Matt.3 ſtus teſtatur,Eritis filij altiſsimi,quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.Quia ſolem ſuum fa-
cit oriri ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.Secundò intelligitur ſic, Miſerationes
eius ſuper omnia opera eius,hoc eſt,effectus diuinę miſericordię,maiores & euidentiores ſunt cęte-
Iacobi 3 ris dei operibus,vtpote quòd plus abundant in creaturis quàm effectus diuinę iuſtitię:iuxta illud Ia- H
cobi,Superexaltat miſericordia iudicium.Si aũt hoc modo intelligatur,non videtur verum eſſe, niſi
quãtum ad viatores.Si enim iuſti ſunt,hoc per ſolam gratiam & miſericordiã dei habent. Si verò in-
3.Re.19 iuſti ſunt,per miſericordiã tolerantur ,& quàm diu expectantur à deo,miſeratio dei in eis præfulget.
Inſuper ſanctus Propheta ſeu quilibet iuſtus zelo zelans pro domino exercituũ,eiúſq; honorẽ vehe-
menter affectans inuitat vniuerſa creata ad laudem dei dicendo, ¶(10)CONFITEANTVR]con-
feſsione laudis[TIBI domine omnia opera tua].i. cuncta creata,viſibilia & inuiſibilia,ſpiritualia &
corporalia,animata & inanimata,rationalia & irrationalia.Rationales autẽ ſeu intellectuales creatu-
ræ confitentur domino creatori directe & cognitiue.Cętera verò nõ niſi materialiter , ſecũdariò ſeu
indirecte,inquantũ occaſionem præbẽt intellectualibus creaturis cõfitendi domino: relucet quippe
in ipſis bonitas,ſapiẽtia atq; potentia dei:ſicq; ex cõſideratione eorũ inducitur homo ad ſummi opi-
ficis laudẽ.Et hoc modo dicuntur deũ laudare,benedicere,timere,& ſimiles actꝰ vitales habere.[ET
ſancti tui.i.homines virtuoſi & pfecti,quales fuerunt apoſtoli,& ſucceſſores eorũ [BENEDICANT
tibi,]te in oĩbus tã in teipſo q̃ in opibus tuis laudãdo. ¶(11)GLORIAM regni tui dicẽt].i.excellẽ

A tiam & beatitudinem regni cœleſtis prædicabunt. Hoc fecerunt apoſtoli, quibus Chriſtus dixit, Eũtes prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cœlorum. Hoc fecit Paulus, Non ſunt, inquẽs, cõdignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vnde & Petrus in ſua Canonica loquitur, Videntes Ieſum Chriſtum exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata. Iſtud quoque quotidie faciunt boni prælati & prædicatores deuoti: [ET potentiam tuam loquentur,] dicẽtes, Quia non erit impoſsibile apud deum omne verbum. ¶(12) VT notam faciant filijs hominum] ſcilicet fratribus & proximis ſuis [POTENTIAM tuam,] cui nullus reſiſtere poteſt, cuius in ditione cuncta ſunt poſita, quæ omnes ſuperbos & impios congregabit congregatione vnius faſcis, & proijcit, humilabitque eos vſque ad lacum gehennæ. Humiles verò exaltabit, [ET gloriam] magnificentiæ [REGNI tui dicent] .i. magnificam gloriam regni cœleſtis, de quo ſubditur, ¶(13) REGNVM tuum regnum omnium ſeculorum,] id eſt, per omnia ſecula durat. In eccleſia nanq; triumphante ſine fine regnabis: vel ſic, Regnũ tuũ regnum omniũ ſeculorum, hoc eſt, omnibus regnis, quæ vnquam fuerunt, ſunt, vel erunt, excellentius eſt. Hoc autẽ exponi etiam poſſet de regno Chriſti, quo regnat in eccleſia militanti, quod iuxta vaticinia Daniel. maius & fortius fuit omnibus regnis aliorum regũ & principum. [ET dominatio tua in omni generatione & generatione] .i. tuę dominationi omnes generationes ſubdũtur. Omnibus enim imperas, & in bonis dominaris in hac vita per gratiã, in beatis verò per gloriam. Hæc autẽ etiam apud Danielem habẽtur, Poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnũ eius in generatione & generationẽ. Specialiter verò de Chriſto apud eundem dicitur, Omnes populi, tribus, & linguæ ſeruiẽt ei. Poteſtas eius poteſtas ęterna quæ non auferetur, & regnũ eius quod nõ corrumpetur. Cui concordat illud, Regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis: quod de præſenti regno Chriſti accipi poteſt, quoniã vſq; in finem ſeculi eccleſia ſtabit, & Chriſtus in ea regnabit. Cúmq; finitum fuerit regnũ hoc quoad ſtatum huius vię, perficietur, & ſine fine durabit in patria. ¶(14) FIDELIS dominus in omnibus verbis ſuis,] quoniã quicquid dicit aut ſpõdet verũ eſt atq; impletur, dummodo abſolutè dicatur. Quædam nanque dicuntur à deo cõminatiuè ſeu cõditionaliter, quę non ſemper implẽtur, ſicut de morte Ezechię, & tamẽ in talibus verbis deus fidelis eſt, quoniã eo modo quo ipſe ea dicit vera ſunt atq; implẽtur. Hinc Chriſtus teſtatur, Vnus apex nõ pręteribit de lege, donec omnia fiãt. Et iterũ dicit, Cælũ & terra trãſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Dicitur autem deus fidelis, non à fide, quæ eſt virtus theologica deo non competens, imò nec Chriſto homini, ſed à quadam fidelitate qua neminem decipit. Sicq; Apoſtolus nominat eũ fidelẽ, Fidelis eſt inquiẽs qui repromiſit. Et alibi, Fidelis deus qui nõ patietur vos tẽtari, &c. [ET ſanctus in omnibus operibus ſuis.] Omnia enim iuſtè fecit, nec reprehendi poteſt in aliquo, ſicut ait ſcriptura, Quis ei dicere poteſt, operatus es iniquitatem? Et Apoſt. dicit, Quæ à deo ſunt, ordinata ſunt, ¶(15) ALLEVAT dominus omnes qui corruũt. Quàm multi corruunt quos deus nõ alleuat, vt paret de reprobis qui manẽt in culpa & pœna ęterna. Quid ergo eſt quod ait, Alleuat dominus omnes qui corruunt, niſi omnes corruẽtes in culpam qui alleuantur, à domino alleuantur? Solus enim deus lapſum in peccatum per gratiam alleuat. Simili modo dicitur de Chriſto, Erat lux vera quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Non quòd omnes homines à Chriſto illuminẽtur, cùm ſtatim ſequatur, Tenebræ eam non comprehẽderunt, & ſui eum non receperunt, niſi intelligatur de lumine naturali. [ET erigit] per gratiam [OMNES eliſos] .i. in malum prolapſos. Idem eſt hoc cum eo quod dixit, Alleuat dominus omnes qui corruunt. Propter quod idem eſt modus intelligẽdi. ¶(16) OCVLI omnium in te ſperant domine.] Si ſpes propriè accipiatur, tunc iſtud nõ cõuenit niſi homini viatori in deo ſperãti, vt ſit ſenſus, Oculi interiores omniũ fidelium & bonorũ in te ſperant domine, omne bonũ præſtolando à te, [ET tu das eſcam illorũ] ſpiritualẽ & corporalem, videlicet panem quotidianũ, ſacramentalem, pœnitentialem [IN tempore oportuno] .i. hora conuenienti. Si autem ſumatur ſpes metaphoricè atq; communiter pro quacunque expectatione, ſeu naturali affectione boni futuri, tunc oculi omniũ animantium rationalium & irrationalium ſperant in domino .i. bonum ſuæ ſuſtentationi atq; naturæ neceſſariũ expectãt ab eo naturali motu, quia habere nõ poſſunt eſcam niſi à deo, cui cura eſt de omnibus. ¶(17) APERIS tu manum tuam] .i. bonitatẽ tuam effundis, [ET imples omne animal benedictione] .i. dono ſibi neceſſario, ſcilicet cibo. Si autẽ per omne animal intelligat omnis homo, qui etiã nominatur omnis creatura, tũc ſenſus eſt, imples omne animal .i. omnẽ hominẽ, cuius oculi ſperant in te, benedictione .i. gratiæ tuæ collatione, queadmodũ ait Apoſt. Benedictus deus qui benedixit nos omni benedictione in cęleſtibus in Chriſto Ieſu. Et dominus ꝑ Eſaiã, Effundã, inquit, benedictionẽ meam ſuper ſtirpẽ tuã. ¶(18) IVSTVS dominus in omnib⁹ vijs ſuis] .i. in cũctis quæ agit, in omni diſpoſitione, in omni ꝓceſſu, in ſeipſo, atq; in ſuis effectibus: ſecũdũ qđ ſcriptũ eſt, Iuſtæ & verę ſunt omnes viæ tuæ rex ſanctorũ. Et iterũ, Nõ iniuſtus eſt deus vt obliuiſcatur operis veſtri. Verũtamen ſicut prędictum eſt, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas ſeu æquitas. Cũ enĩ in omni ope dei miſericordia atq; iuſtitia inueniãtur, vtrũq; veriſsime dicitur, ſcilicet Iuſtus dominus in omnibus vijs ſuis. Et miſericors dominus in omnibus vijs ſuis. Hoc aũt ſupius ſæpe declaratũ recordor. [ET ſanct⁹ in oĩbus opibus ſuis,] hoc paulò antè expoſitũ eſt. ¶(19) PROPE eſt domin⁹] ꝑ gratiã [OMNIBVS inuocãtib⁹] .i. intus ſeu ex intimo affectu vocãtibus [Eum] ,ꝙ eius miſericordiã pie implorãt. Ideo ſubditur, [OMNIBVS inuocãtibus eũ in veritate] .i. in vera fide. Accedẽtẽ.n. ad deũ oportet credere quia eſt, & quia inquirentibus ſe remunerator ſit, ꝓut dicit ad Hebræos: vel, in veritate .i. in veritate vitæ, videlicet in cõuerſatione diuinę æquitati placẽte. Peccatores enim deus nõ audit: ſed ſi quis cultor eſt dei, & voluntatẽ eius facit, hũc exaudit. Cui cõſonat illud in lib. Iob, Deus nõ porriget manũ malignis. Ad hoc ergo ꝙ aliquis meritoriè oret, aut de cõdigno ex-

Marc.10
Rom.8.
1.Pet.1
Luc.1
Heſt.13
Eſai.24
Dan.3
Dan.4
Dan.7
Lucæ 1
Eſai.38
Matt.5
Luc.12
Heb.10
1.Co.10
Iob 26
Rom.13
Iohã.1
Ibidem
1.Pet.5
Mar.vlti.
Ephe.1
Eſa.55
Apoc 15
Heb.10
Pſal.24
Heb.10
Iohã.9
Iob 8

Luc.1 audiatur,oportet vt coram deo inveritate,id eſt,in iuſta cõuerſatione ambulet. Ideo ſcriptum eſt , Si E
Iob 8 mundus & rectus inceſſeris,ſtatim euigilabit ad te. Vel,in veritate,id eſt,vera & pia intentione, ordi
nãdo orationem & booom optatũ ad dei honorem,& ſuijpſius veram ſalutem. Secũdum Auguſtiuũ,
Iohã.14 inuocare deum in veritate , eſt inuocare patrẽ & filium, quoniam filius dei eſt verttas patris æterni.
(19) VOLVNTATEM timentium ſe faciet].i.actum volũtatis,ſeu deſiderium timentium ſe filiali
timore ad affectũ perducet tẽpore apto & ſibi placenti,[ET deprecationem eorum exaudiet]dũmo-
do orent inſtanter,ſalubriter,& pro ſeipſis. Pro alijs enim non ſemper exaudiuntur propter obicem
quem opponũt, [ET ſaluos faciet eos,]tollẽdo ab ipſis mala culpæ & pœnæ,tribuendóq; eis in præ-
ſenti bona gratiæ,in patria verò bona gloriæ. Propter quod Salomõ monet,In timore domini eſto to
Prou.22 ta die,qoia habebis ſpem in nouiſsimo. (20) CVSTODIT dominus omnes diligentes ſe,] præſer
uando eos ab vniuerſis periculis oe finaliter pereãt. Scimus enim quoniã diligẽtibus deũ omnia coo-
Rom.8 perãtur io bonũ. Et cur hoc,niſi quia æterna Sapiẽtia proteſtatur, Ego diligẽtes me diligo ? Qui au-
Prou.8 tem alium diligit,eum vtiq; ſecũdum quantitate dilectionis pro poſſe cuſtodit. [ET omnes peccato-
tes]in vitijs perſeuerãtes[DISPERDET]dicendo, Ite maledicti io ignem æternum. (21) LAV-
Mat.25 DATIONEM domini loquetur cor meum,]non verba ſcurrilia,nociua,infructuoſa,& vana. Et quo
niã ego in laude eius deficio,ideo[ET benedicat omnis caro,]id eſt,omnis homo[NOMINI ſancto
eius].i.ipſi ſancto deo[IN ſeculum & in ſeculum ſeculi,]id eſt,æternaliter,ſcilicet nunc inchoando,
atq; in patria ſine fine continuando. Magnum eſt deſiderare vt deus ab omnibus benedicatur . Hoc
nãq; procedit ex amore dei & proximi. Ecce glorioſiſsimum atq; dulciſsimum pſalmum audiuimus,
qui vtique aliud nihil eſt niſi angelicum cãticum,cœleſteque carmẽ,in quo nil triſte vel minus deifi-
cum cõtinetur. Imò totus hic pſalmus de beatis in patria exponi poſſet,eiſq; ſublimius cõuenit quàm F
viatoribus. Quid ergo finaliter nobis incumbit,niſi vt(iuxta apoſtolicam admonitionẽ) mundemus
nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritus? Quatenus corde mundo & verè deooto pſalmum præ-
1.Cor.7 ſentem cum omni alacritate domino decantemus,ſummúmque noſtrum in hac peregrinatione ſola-
tium ſit in laudibus dei iugiter occupari.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXLV.

EXPOSITIO Tituli.

HAbet inſuper Pſalmus iam pertractãdus pro titulo, Haleluia: cuius interpretatio eſt, Ladate do-
mioũ. Eſt enim hic pſalmus laus dei,præcipuè admonens io deo eſſe finaliter cõfidendũ, & ait,

PRECATIO.

Viam noſtram in peccatis pronam dextera potentiæ tuæ domine diſperge,erige nos eliſos,ac malis operibus compe ditos ſolue,atque iuſtos redditos dilige,& in dilectione tua in perpetuum fac nos perſeuerare.

EXPOSITIO Pſalmi.

L AVDA anima mea dominũ.]Quidam philoſophorũ atq; theologorũ etiã ma-
gni aſſeruerunt hominẽ non eſſe niſi animã. Vnde Plato dixit, ꝙ homo eſt ani G
ma vtẽs corpore. Secundũ hos igitur dum dicitur, Lauda anima mea dominũ,
alloqoitur anima ſemetipſam. Secũdum veritatẽ autem,homo ex anima & cor-
pore cõſtat,tanquã eſſentialibus partibus. Et quoniã omnium operationũ vi-
taliũ,præſertim intellectualium radix,principiũq; eſt anima, ideo totus homo
ſeipſum ad laudem dei accendere volens. animã ſuam affatur. Hæc tamen allo-
cutio cõuenit homini ex parte animæ. Sępe alluquitur homo ſeipſum tanqoam
alium. Interdũ verò loquitur de ſeipſo & anima ſua,tanquam eſſent diſtincta. Cùm tamẽ propriè lo-
quendo nec idem ſint neq; diſtincta,ſed vnũ eſt aliquid alterius. Vnde in Tobia dicitur, Ego aũt &
Tob.14 anima mea in deo lætabimur. Deuotus itaq; ad dei prẹconiũ ſe excitãs, Lauda,inquit,anima mea do-
minũ,tanquã ſummum bonũ,& omnis boni fontanũ principium. Soli deo da honorẽ & gloriã, qoia
& ſi alium interdũ laudas ſiue honoras q̃ deũ,hoc tamẽ non facis niſi propter aliquod diuinũ in illo
1.Tim.2 cõſiſtens,nec aliũ laudas & hoooras niſi propter deũ,ad quẽ etiã refers quicqd honoris & laudis al-
teri exhibes. Propterea alios laudando & honorãdo magis houoras & laudas deum q̃ illos. Lauda er-
go anima mea dominũ creatorẽ,ſaluatorẽ ac iodicẽ tuũ, quoniã hoc eſt inter omnia opera tua digniſ
ſimum. Lauda autẽ eũ non ſolũ voce oris,ſed interioribus verbis cordis, imò mente,ore,& opere eũ
Eccl.39 collauda,ſecũdũ illud Eccleſiaſtici, Et nũc in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomẽ do- H
mini. Deinde anima huic admonitioni acquieſcens reſpondet,[LAVDABO dominũ io vita mea].i.
tẽpore vitæ meę:vel,in vita mea.i.beoe viuendo,ſicque laudabo eum in vita gratiæ & gloriæ. Lau-
dare autem deum in nuda vita naturæ non eſt meritoriũ.[PSALLAM deo meo,]id eſt,ſummo & ve
ro deo,quẽ ſummè & vnicè colo ac diligo,[QVANDIV fuero],ſcilicet in p̃ſenti & in futuro. Quàm
dulce verbũ eſt hoc,pſallam deo meo quandiu fuero? Deũ enim vniuerſorũ nominat deũ ſuũ: quod
vtiq; nemo in propria perſona veraciter dicit,niſi qui toto corde ad deũ cõuerſus eſt,ei totaliter ſta-
biliterq; inhærens. (2) NOLITE cõfidere in principibus.] Aduertẽdũ ꝙ homo dicitur in aliquo
confidere ſeu ſperare dupliciter,ſcilicet principaliter ſeu directè. Sícque in deum duntaxat ſperan-
dum eſt,quoniam ipſe eſt priocipalis omnis boni largitor . Secundò dicitur homo ſperare in aliquo
ſecundario,& minus principaliter,inquantum videlicet eius auxiliũ poteſt iuuari,vt adipiſcatur bo-
num optatum,& ita ſperamus in ſanctis qui orant pro nobis,quorum patrocinio confidimus libera-
ri. Sic enim virginem glorioſam vocamus ſpem noſtram . Præterea agnoſcendum quòd primum &
proprium ſpei obiectum eſt deus,ſeu beatitudo æterna & increata . Secuodarium verò ſpei obie-

A ctum eſt,omne id quo indigemus, & adiuuamur ad ſummi boni adeptionē,vt eſt gratia,virtus,ſcien-
tia,remiſsio culpæ.Quantū ergo ad principale ſeu primum ac propriū ſpei obiectum,in ſolo deo ſpe-
ramus.Non enim adipiſci valemus hoc bonum infinitum, niſi virtute diuina immenſa,cui ſpes dire-
cte innititur. Quantum verò ad ſecundarium ſpei obiectum,confidimus in ſanctis angelis atq; ho-
minibus,quorum intercesſione,virtute,ac meritis ea à deo cōſequimur, per quæ ad ipſum pertingere
promeremur.Ait ergo,Nolite confidere.i.ſpem ponere,in principibus.i.in regib⁹,ducibus, iudicibus,
& cęteris inter homines principatum habentibus,ita quòd finaliter in eis ſperetis,ſeu eorum poteſta-
ti principaliter innitamini, cum ipſi nil poſsint niſi virtute diuina. Poteſtis tamen eorum auxilio in-
ſtrumētaliter vti,deo ſemper principaliter innitendo.Propter quod apud Oſee dicitur, Conuertimi- Oſee 14.
ni ad dominum,& dicite ei, Aſſur non ſaluabit nos,ſuper equum non aſcendemus. Non quòd ſuper
equum aſcendere ſit peccatum, ſed ne in velocitate equi potius quàm in Deo ſperetur: qui ait, In Oſee.13
me tantummodo auxiliū tuū. Vnde ſperantibus in equis atque equitibus potius quàm in deo in Eſaia Eſaiæ 30
dicitur,Dixiſtis,ad equos fugiemus: ideo fugietis.& ſup veloces aſcēdemus: ideo velociores erūt qui
perſequētur vos. Non eſt ergo in principibus confidendum,quoniā de iniquo principe dicitur,Glo- 1.Mach.2
ria eius ſtercus & vermis:hodie extollitur,& cras nō inuenitur. Vnde ſcriptum eſt,Omnis potēratus
breuis vita, ſic & rex hodie eſt & cras morietur. Etenim mane præcedit eum exercitus, & veſpere ia- Eccle.10.
cet in tumulo.Nolite quoque confidere[IN filijs hominū,]id eſt,in cæteris qui principibus ſunt ſub-
iecti[IN quibus non eſt ſalus]vera & ſpiritualis, imò nec ſeipſos poſſunt ſaluare. Et ideo apud Hie-
B remiā legitur,Vere in domino deo noſtro ſalus.De electis quoq; & bonis, atq; fidelibus filijs ex per- Hiere.3.
uerſis parentibus natis ſcriptum eſt,Ad te domine gentes venient ab extremis terræ, & dicent, Vere
mendacium poſſederunt patres noſtri,vanitatem quæ eis non profuit.Quòd autem in homine ſalus Hier.16
non conſiſtat,conſequenter oſtenditur, ¶(3)EXIBIT ſpiritus,]id eſt,anima eius de corpore hora
mortis,[ET reuertetur]homo quantū ad corpus mortale[IN terrā ſuam].i.in prçiacentē materiam, Gen.3
de qua erat formatū:quemadmodum deus prædixit,Puluis es,& in puluerem reuerteris.[IN illa die]
id eſt,tēpore mortis[PERIBVNT omnes cogitationes eorum].i.effectu & fine intento fruſtrabūtur
cogitationes hominū impiorū. Quemadmodum alibi inducitur, Peccator cōuerſus eſt in terrā ſuam, 1.Mach.2
& cogitatio eius perijt. Vnde ſera pœnitentia ducti teſtantur,Quid nobis profuit ſuperbia,aut quid Sapien.5.
diuitiarum iactantia contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquā vmbra. ¶(4)BEATVS]eſt iam
in ſpe[CVIVS]eſt[DEVS Iacob]patriarchæ,ſcilicet deus verus atq; omnipotēs[ADIVTOR eius.] Rom. 8
Si enim deus pro eo,quis contra eū?[SPES eius].i.talis hominis quem adiuuat deus,eſt[IN domino
deo ipſius]nō in aliquo trāſitorio ente,ſed in ſummo bono,deo altiſsimo:[QVI fecit]ex nihilo[CAE-
LVM & terram,mare]oceanū,[ET omnia quæ in eis ſunt.] Omnia enim fecit mediate vel immedia- Gene.1
te:quemadmodum in alio loco dicitur, Domine rex omnipotens,tu feciſti cælum & terram,& quic-
C quid cæli ambitu cōtinetur. ¶(5)QVI cuſtodit veritatē]eam cōſeruando in eſſe.Ipſe nāq; eſt cauſa, Heſt.13
conſeruator,& finis omnis veritatis.[IN ſeculum].i.perpetue.[FACIT iudiciū iniuriā patiētibus]vl-
ciſcendo iniuriā eis illatā:quēadmodum ſcriptura ait, Mihi vindictā, & ego retribuā. Et iterum, Deus
inultū abire non patitur.[DAT eſcam eſurientibus.] De hoc præcedenti pſalmo dictū eſt plenius in Deut.32
expoſitione illius verſiculi,Oculi omniū in te ſperant domine,& tu das eſcā illorū.Deniq; eſurientes Rom 12
& ſitientes iuſtitiā,ſaturabūtur ab eo. ¶(6)DOMINVS ſoluit cōpeditos,dominus illuminat cæcos. Iob 24
¶(7)DOMINVS erigit eliſos.]Hęc omnia corporaliter & ſpiritualiter ſępius facta à deo ſunt.Cō- Pſal 144
peditos enim vinculis corporis ſæpe à carceribus liberauit. Cōpeditos quoq; vinculis peccatorū per Matt.5
gratiā miſericorditer ſoluit. Corporales inſuper oculos hominū excæcatorū ſæpe ad viſum corpora-
lem reduxit. Peccatores quoq; tenebris ignorantiæ,paſsionū caligine,vitiorúmq; nebula ſpiritualiter
excæcatos,frequenter miſericordiſsimè illuſtrauit,dando eis gratiæ lumen,ſapientiæ claritatem,veri-
tatis notitiam. Quorum vtrunque in Manaſſe rege Iuda mirabiliter factū deſcribitur in lib. Paralipo. 1.Par.33.
Quomodo autem dominus erigat eliſos,in præcedenti pſalmo oſtenſum eſt in illo verſiculo,Allcuat Pſal.144
dominus omnes qui corruunt,& erigit omnes eliſos.Maxime verò omnia iſta in Chriſti aduentu im-
pleta ſunt, quemadmodum beatiſsimus Eſaias prædixit, Ecce deus veſter: ipſe veniet & ſaluabit vos. Eſa.43
Tunc aperientur oculi cæcorum,& aures ſurdorū patebunt:tunc ſaliet ſicut ceruus claudus,& aper-
ta erit lingua mutorum.[DOMINVS diligit iuſtos.] Similitudo enim eſt cauſa amoris, idcirco iuſtus
D dominus diligit iuſtos.Et ſicut odio ſunt deo impius,& impietas eius: ſic amori ſunt et iuſtus & iuſti- Sapiē.14.
tia eius. Iuſtus autem vocatur,qui diuina præcepta obſeruat. Vnde de eo qui præcepta ſe obſeruaſſe
veraciter dixit ſcriptum eſt,Ieſus intuitus eum,dilexit eum. ¶(8)DOMINVS cuſtodit aduenas,pu- Marci 10.
pillum & viduam ſuſcipiet.] Pater miſericordiarum, & deus totius conſolationis, illorum præcipue 2.Cor.1
deus & dominus,pater & cuſtos eſt, qui aliunde non habent ſubſidium. Tales verò ſunt peregrini,id
eſt,à propria terra elongati:pupilli,id eſt,parentibus orbati, & viduæ.Horum ergo deus cuſtos atque
ſuſceptor eſt:propter quod ſcriptum eſt,Dominus facit iudicium pupillo & viduæ,amátque peregri Deut.10.
num. Et iterum per Moſen iubet dominus, Peregrinum & aduenam non contriſtabis. Veruntamen Exod.32.
quoniam multos corporaliter aduenas,pupillos,& viduas conſpicimus relinqui à deo,ęternaliterque 1.Tim.2
perire: Quoniā (teſte Apoſtolo) vidua quę in delitijs viuit,viuens mortua eſt:ideo melius eſt iſta ſpi-
ritualiter explanari hoc modo,Dominus cuſtodit per gratiā à ruina peccati & mortis æternæ,adue- Heb.11.
nas,i.exules à patria cæleſti,qui hoc mundo velut exilio vtuntur,patriámq; cæleſtem inquirūt,ſcien- Heb.10
tes ſe hic non habere manentē ciuitatē:pupillum.i. omnem carnalem affectum ſpernentem, qui illud
euangelicum implet,Patrem nolite vocare ſuper terram:qui veraciter dicit,Pater noſter qui es in cæ- Matt.23
lis:& viduam.i.animam omni ſeculari ſolatio deſtitutam, & ſolum cæleſtis ſponſi amplexibus perfrui Matt.6.

cupientem ſuſcipiet in ſuam prouidentiam ſingularem ac paternalem: & vias peccatorum diſperdet, E
id eſt, peccata eorum damnabit, operationes eorum malas & delectabiles diſsipabit. Iam nanq; præ-
Pſal.1 dictum eſt quòd in illa die peribũt omnes cogitationes eorum. Et in pſalmo primo habetur, Iter im-
piorum peribit. ¶(9) REGNABIT dominus] in eccleſia militãti ac triũphanti [IN ſecula,] qui eſt,
deus tuus ô [SION,] id eſt, ô eccleſia ſeu anima ad deum per fidem aut ſpeciẽ vidẽs: eſt inquam deus
tuus: [IN generationem & generationẽ,] id eſt, per omnium generationum interualla & tempora. De
Pſal.144 hoc in præcedenti pſalmo plurima dicta ſunt, vbi habetur, Regnũ tuum regnũ omnium ſeculorum,
& dominatio tua in omni generatione & generationem. Ecce pſalmum laudibus dei dulciter reſo-
nantem audiuimus, in quo miſericordia creatoris copioſe laudatur, in quo eius omnipotentia veritas,
iuſtitia, liberalitas, & beneficentia commemorantur: in quo docemur in deo ſumme, finalitérq; con-
fidere. Indeſinenter igitur laudet anima noſtra dominum, atque eum omni fiducia conuertatur in
ipſum, ei inhæreat, ei confidat in proſperis & aduerſis, imò in omni euentu, loco, cauſa, & tempore,
Iob 13. dicens cum ſancto Iob, Etiam ſi ociderit me, in ipſo ſperabo. Non enim mentitur ſcriptura diuina,
Eſa.30. quæ ſperanti in deum beatitudinem repromittit. Sicut eſt illud Eſaiæ, Deus iudicij dominus. Beati
omnes qui expectant eum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVI.

¶EXPOSITIO TITVLI. F

PRæponitur autem pſalmo nunc exponendo hic titulus, Haleluia, cuius ratio plana eſt. Pſalmus etenim præſens totaliter pertinet ad laudem diuinam: & deſcribuntur in pſalmo hoc multa magnifica opera, atque pijſsima beneficia creatoris, propter quæ merito ſemper ac inceſſanter laudandus eſt. Ait ergo,

PRECATIO.

Contritiones populi tui, deus pater omnipotens, ſana, & omnes diſperſiones cordis eius in bonis operibus congrega: ut pro beneficijs in confeßione tibi laudes precemur, & in cithara uirtutũ tibi deo noſtro pſallamus.

¶EXPLANATIO TITVLI.

L AVDATE dominum] corde deuoto, ac hilari, voce ſtrenua atque decẽti, ope-
re virtuoſo, ſeu vita laudabili, [QVONIAM bonus eſt pſalmus,] id eſt, bona
eſt laudatio dei, ſanctúmq; eſt deum laudare: imò quid melius eo? Actus nan-
que ſpecificantur & dignitatẽ ſortiuntur à termino ad quem, ſeu ab obiecto.
Idcirco actus qui immediate tendunt in deũ, & circa ipſum directe verſantur,
optimi atq; dignisſimi ſunt: quales ſunt actus latriæ, ſcilicet adoratio, laudatio,
oratio dei: imò laudatio dei orationẽ in dignitate excellit, cũ ſit actus omni- G
no cæleſtis atq; angelicus, qui tunc in patria æternaliter permanebit, quando
Iohan. 6. omnis ceſſabit oratio: prout Saluator loquutus eſt, In illo die nõ rogabitis quicquam in nomine meo.
De perpetuitate verò laudationis dictum eſt ſupra, Beati qui habitãt in domo tua domine, in ſecula
Pſal.83 ſeculorum laudabunt te. [DEO noſtro ſit iucunda decoráq; laudatio] .i. ex ſpirituali lætitia naſcens, &
phãtaſmatibus ac diſtractionibus impermixta. Debet enim laudatio qua deũ laudamus eſſe iucũda,
ita q̃ in laude dei intime gloriemur, tanquam in optimo atq; iuſtiſsimo actu: prout Eſaias profitetur,
Eſaiæ 61 Gaudẽs gaudebo in domino, & exultabit anima mea in deo meo. Quid enim tam iuſtũ & delitioſum
vt creatorẽ à creatura laudari? Vnde ſupra dictũ eſt, Seruite domino in lætitia. Præterea laudatio dei
Pſal.94 debet eſſe decora .i. pura & immaculata, tanquã ex fonte ſereno ſeu corde mũdo procedẽs: quod eſſe
nõ valet niſi vita laudãtis fuerit virtuoſa. Nõ enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Oportet etiã vt
Eccl.15. mẽs voci cõcordet, atq; intẽta ſit ſenſui. De ijs enim qui vago & diſſoluto corde dominũ laudant, ipſe
per Eſaiam teſtatur, Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorũ lõge eſt à me. Nõ eſt ergo laudatio
Eſa.29 deo exhibita iucunda & decora, niſi anima fuerit ſpiritualiter læta, ſtabilis, & virtuoſa. ¶(2) AEDI-
Matt.15 FICANS Hieruſalẽ dominus.] Ad literã deus frequenter reſtaurauit ciuitatẽ illã Hieruſalẽ in Iudæa.
Marci 7. Spiritualiter verò eſt dominus ædificãs Hieruſalẽ .i. eccleſiã militantẽ ex viuis lapidib⁹, ſcilicet homi
nibus fidelibus. Hieruſalem vero ſupernã atq; cæleſtẽ deus ædificat ex angelis & ſanctis hominibus H
vſq; ad diẽ iudicij. Similiter animã fidelem quæ tropologice appellatur Hieruſalẽ i. deũ pacifice per
fidẽ contẽplans, ædificat deus per virtutũ & gratiæ infuſionẽ. [DISPERSIONES Iſraelis] .i. filios
Nehe.2. Iſrael per terrã alienorũ diſperſos cõgregabit, reducẽdo eos ad terrã patrũ ſuorũ. Hoc deus corporali-
1.Eſdr.2 ter fecit quãdo per Zorobabel, & Ieſum filiũ Ioſedec ſacerdotẽ magnũ, per Eſdrã quoq; & Nehemiã
filios Iſrael reduxit à captiuitate Babylonica in Iudæam. Vnde per Moſen dixit, Si reuerſi fueritis ad
Deut.11. me, vt cuſtodiatis mãdata mea, etiã ſi abducti fueritis ad extrema cæli, inde cõgregabo vos, & inducã
in terrã quã dedi patrib⁹ veſtris. Cur ergo modo nõ cõgregat, ô Iudæi, deus diſperſiones veſtras à ca
ptiuitate iſta longiſsima, in qua nũc per annos mille trecẽtos & quinquaginta vel circiter fuiſtis? Vti-
que niſi auerſi fuiſſetis ab eo auerſione grauiſsima, nequaquã vos tandiu relinqueret. Spiritualiter etiã
Chriſtus per ſeipſum & apoſtolos congregauit diſperſiones Iſraelis .i. populũ Iſraeliticũ, per multas
terras diſperſum, colligẽdo eos per fidem & charitatẽ in vnũ ouile eccleſiæ. Propter quod dicitur ab
Iohan.11. Euangeliſta, Ieſus moriturus erat pro gẽte: & non tantũ pro gente, ſed vt filios dei qui diſperſi erant
cõgregaret in vnũ. Myſticus verò ſenſus eſt: diſperſiones Iſraelis .i. populũ Chriſtianũ deum fideliter
contemplantẽ, per totum orbem diffuſum, congregabit nunc in militanti eccleſia per fidem & ſpẽ, ac

A indiuiduam charitatẽ: poſtmodum verò in patria per beatificam viſionem & cohabitationẽ ęternã,
protſus dulciſsimam. ❡[(3) QVI ſanat] ſpiritualem ſalutẽ pręſtando [CONTRITOS corde,] id eſt,
mente afflictos ac triſtes bona triſtitia, ſcilicet ex recordatione peccati, ex dilectione patriæ, ex com-
paſsione fraterna, [ET alligat] ſpiritualem applicando medicinã [CONTRITIONES] id eſt, affli-
ctiones ſeu mala [EORVM,] dando videlicet cõſolationem internã, ſacramentorũ reparatiuam me-
delam, virtutum integritatem. Sacramenta nanque ſunt vaſa medicinalia gratiã cõtinentia, morbóſ-
que animæ potenter ſanantia. ❡[(4) QVI numerat multitudinem ſtellarum] cum ſit creator earum, Gene. 32
omnia determinate cognoſcens; quæ vtique ſtellę ab hominibus præ multitudine nequeunt numera-
ri. [ET OMNIBVS eis nomina vocat,] id eſt, proprias appellationes tribuit & imponit. Nomen e-
nim imponitur à proprietate rei. Sicut igitur omnium ſtellarum virtutes ac proprietates diſtinctiſsi-
me atque pleniſsime deus cognoſcit: ſic ſingulis aptiſsima nomina tribuit. Spiritualiter verò ſtellę ſunt
homines virtuoſi & edocti, qui verbo, vita, & fama alijs lucent. Qui (ſicut à Daniele dicitur) fulge- Danie.12
bunt quaſi ſtellæ in perpetuas ęternitates. Quibꝰ dicit Apoſtolus, Sitis ſine querela ſimplices filij dei Philip.2
in medio nationis prauæ atq; peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria mundi, verbum vitæ cõti-
nentes. Talibus Chriſtus ait, Vos eſtis lux mundi. Harum igitur ſtellarũ multitudinem numerat deus, Matt.3.
quoniam ſibi ſoli cognitus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus. Ideo Chriſtus, Ego Iohan.3
(inquit) ſcio quos elegerim: & omnibus eis nomina vocat, id eſt, ſingulos eorũ per approbationẽ di- Exod.33
ſtincte cognoſcit, ſicut ad Moſen ait, Teipſum noui ex nomine. Scripta quippe ſunt nomina eorũ in Lucæ 10.
B libro vitæ. Vnde Apoſtolus ad Timoth dicit, Firmũ fundamentum dei ſtat, habens ſignaculum hoc, 2.Tim.2.
Cognouit dominus qui ſunt eius. Deniq; Chriſtus tanquã paſtor bonus cognoſcit oues ſuas, & pro- Iohan.10
prias oues vocat nominatim. ❡[(5) MAGNVS] imò immenſus eſt [DOMINVS noſter] vniuerſo-
rum creator ac princeps, [ET magna virtus,] id eſt, potentia [EIVS.] Ipſe enim eſt ſua virtus. Ideo
ſicut ipſe immenſus eſt, ſic virtus eius eſt immenſa. Propter quod non poteſt in tot & tanta, quin poſ-
ſit in infinities plura atque maiora. [ET ſapientiæ eius non eſt numerus,] id eſt, finis, cum ſit infinita,
ineffabilis & incomprehenſibilis, ſicut diuina eſſentia, cum qua ſubſtantialiter idem eſt: nec ſolum ſa-
pientia mentis diuinæ qua ſe cognoſcit, immenſa eſt, ſed ſapientiæ eius qua alia noſcit, non eſt nume-
rus. Deus nanque cognoſcit actualiter infinita. ❡[(6) SVSCIPIENS,] id eſt, piè cuſtodiens, cle-
menter exaudiens, paternaliterque conſeruãs & regens [MANSVETOS,] id eſt, homines mites, qui
iram extinguũt. [DOMINVS.] Tales enim (teſte ſcriptura) multum complacent deo. Propter quod Iudith. 9
ſcriptũ eſt, Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper omnem hominum gloriam diligeris. Sicut Ecc.3
autem (teſte Salomone) ira in ſinu ſtulti, ſic manſuetudo in ſinu ſapientis requieſcit. [HVMILIANS Eccl.7
autem,] id eſt deprimens [PECCATORES] in vitijs permanentes [VSQVE ad terram,] id eſt, vſq;
ad ima, puta infernũ, qui in medio terrę creditur ſituatus. Cum enim peccatores cõtra deum intume-
ſcant, eiusque præcepta implere non curent: iuxta illud, Ipſi fuerunt rebelles lumini, iuſtũ eſt vt vſque
C ad infima humilientur à deo, qui dicturus eſt eis, Ite maledicti in ignem æternum. ❡[(7) PRAECI- Iob 24.
NITE domino in confeſsione] duplici, ſcilicet laudis diuinæ & propriæ culpę. Et quia peccator ido- Matt.25
neus non eſt deum laudare: idcirco præcinite, id eſt, primo canite domino in confeſsione proprię cul
pæ, quoniam in confeſsione hac omnia lauantur, & iuſtus in principio accuſator eſt ſui. Sicque pur-
gati præcinite domino in cõfeſsione laudis diuinę, eũ in omnibus per ſacra verba laudando. [PSAL-
LITE deo noſtro,] id eſt, deum laudate [IN cithara] ſpirituali & figurata, videlicet in operatione bo- Prou.18
na atque morali. Non enim ſine laude operis ſufficit laus ſermonis. ❡[(8) QVI operit cælum nubi-
bus] quantum ad noſtrũ aſpectum. Deus enim eleuat nubes de terra in aerem: ſicque inter cælum &
noſtrum aſpectum poſitæ nubes operiunt illud nobis, ne ipſum in ſua diaphoneitate ſeu puritate vi-
dere poſsimus. Non tamen operiunt totum cælum, cum ſint incomparabiliter eo minores. [ET pa- Gene.2.
rat terræ pluuiam] emittendo aquam de nubibus ad terrã irrigandam. ❡[(9) QVI producit in mon-
tibus fœnum] ad ſuſtentationem iumentorum, [ET herbam] multiplicẽ [SERVITVTI hominum,]
id eſt, ad hoc vt hominum vtilitati deſeruiat. Maximam enim virtutem herbis impreſsit ad ſolatiũ at-
que ſubſidium hominum. Vnde in Eccleſiaſtico habetur, Altiſsimus de terra creauit medicinam. Eccl.38.
❡[(10) QVI dat iumentis,] id eſt, animalibus homini miniſtrantibus in vita humana, ſicut ſunt equi,
boues, muli, vaccę [ESCAM ipſorum.] prouidet enim eis de neceſſarijs vitę: prout Saluator ait, Pater Matt.6.
D cæleſtis paſcit volatilia cæli, [ET pullis coruorum inuocantibus eum,] non per aliquam cognitionem
dei, ſed per naturalem appetitum quo appetunt cibũ, quem non niſi deo cõcedente percipere valent:
propter quod in lib. Iob inducitur, Quis præparat coruo eſcam, quando pulli eius clamant ad deum Iob.38.
vagientes, eo quòd non habeant cibos? Speciali autem modo prouidet deus pullis coruorũ. Nam (vt
ait Iſidorus) corui pullos ſuos non alunt, donec plumis nigreſcant: tunc enim recognoſcunt eos eſſe
ſuos. Antequam autem nigreſcunt, nutriri dicuntur rore cæleſti, ſeu muſcis quibuſdam circa eorum
ora volantibus, quas hiando facile gluriunt. Spiritualiter verò deus operit cælum nubibus, id eſt, ſa-
cram ſcripturam verborum ac figurarum obſcuritatibus, vt veritas occultetur indignis: exercitatis
verò detur occaſio fructuoſæ inquiſitionis: & de his nubibus parat terræ, id eſt, eccleſiæ in terra pere-
grinanti, pluuiam ſpiritualis doctrinæ, per hoc quòd corda doctorum illuminat ad exponendum ſa-
cram ſcripturam pro informatione eccleſiæ. Qui producit in montibus, id eſt, in altis & magnis ho-
minibus ad Chriſtum humiliter conuerſis, fœnum, id eſt, ſpiritualis vitæ ac documenti fructum, pro-
ducit in his mõtibus, & herbam, id eſt, ſpiritualia medicamẽta, videlicet recta conſilia, ſeruituti homi-
num, id eſt, vt talia charitatiue miniſtrent proximis ſuis indigentibus. Qui dat iumentis, id eſt, homi-
nibus adhuc rudibus atq; carnalibus, eſcam ipſorum .i. ſpiritualem doctrinam ſeu gratiam eis propor-

1.Cor.3 tionatam:quemadmodum Apoſtolus dicit, Ego, fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed E
quaſi carnalibus: quaſi paruulis in Chriſto lac dedi, non eſcã. Deus enim vnicuiq; dat ſecundum pro-
Matt. 26. priam virtutẽ: & pullis coruorũ, id eſt, filijs idololatrarum, videlicet gentibus conuerſis, inuocantibus
eum in fide & charitate pro ſpirituali profectu ſeu alimento. ¶(11) NON IN fortitudine equi vo-
Pſal.32 luntatem habebit,]id eſt, deo placitum non eſt in robore equi aut equitis, ſicut prædictum eſt, Fallax
equus ad ſalutem. [NEC in tibijs viri beneplacitum erit ei,]nõ in bona diſpoſitione naturalis forma-
tionis corporis humani, non in homine ad gradiendum, bellandúmq; forti, ſeu curioſe ornato cõpla-
Hiere.9 cet deo, quaſi propter iſta victoriam tribuat vel ſalutem. Vnde ait, Non glorietur fortis in fortitudine
Amos 2 ſua. Et iterum, Peribit fuga à veloce, & fortis non ſaluabit animã ſuam. Non autẽ ſunt hæc ſic intelli-
Pſal. 103. genda quaſi equus aut homo, ſeu alia creatura quantũ ad ſua naturalia deo diſpliceat, cum dictum ſit,
Sapien.11. Lætabitur dominus in operibus ſuis. Et in libro Sapientiæ, Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eo-
rum quæ feciſti. Sed ideo dicitur deus non habere beneplacitũ aut volũtatem in iſtis, quia propter ea
neminem ſpiritualiter ſaluat, nec quantum ad vitam æternam acceptat. Sed hoc modo, ¶(12) BE-
NEPLACITVM eſt domino ſuper timentes eum]filiali & caſto timore, [ET in eis qui ſperant ſuper
miſericordia eius,]non in proprijs meritis, viribus, diuitijs, aut ſimili aliquo: qui cum fecerint omnia
Matt.11. quæ præcepta ſunt eis, dicunt, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Pſalmũ hunc oc-
culta virtute atque ingenti dulcedine plenum, decet nos mente pura & intenta proferre, vt ſit noſtra
laudatio iucunda, itémque decora, & vt à deo iugiter ſuſcipi mereamur, manſueti eſſe curemus: ſicut
& Chriſtus nos admonet, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. F

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVII.

¶EXPOSITIO TITVLI.

HAbet Pſalmus nunc declarandus pro titulo, Haleluia Aggæi & Zachariæ: in aliquibus tamen
biblijs non ponitur niſi Haleluia. Quid autem Haleluia ſignificet, ſæpe prædictum eſt. Addi-
tur autem Aggæi & Zachariæ, quoniam pſalmus iſte loquitur de cæleſti Hieruſalem, cuius fi-
Zacha.2. Aggæi 2 gura erat Hieruſalem illa terrena, de cuius reædificatione prophetauerunt Zacharias & Ag-
gæus. Alloquens ergo propheta eccleſiam triumphantem, quæ appellatur Hieruſalem propter ple-
niſsimæ pacis abundantiam, & Sion propter dei clariſsimam ſpeculationem (Hieruſalem enim viſio
pacis, Sion verò ſpeculatio interpretatur) ait,

PRECATIO.

Terroribus domine ac bellis ſpiritalis nequitiæ ſedatis, pone placatus fines noſtros in pace, conforta ſeras portarum domus tuæ, & benedic nobis filijs nouæ gratiæ: & non ſinas tenebrarum filios aduerſum nos ultra preualere.

¶EXPOSITIO pſalmi.

1.Cor.13. LAVDA Hieruſalem dominum] quem facie ad faciem feliciſsime contem- G
plaris: [LAVDA deũ tuũ]quẽ perfectiſsime colis, & intime diligis, ô [SION]
id eſt, eccleſia triumphans. ¶(2) QVONIAM cõfortauit ſeras portarum
tuarũ.]Portę & ſeræ cæleſtis Hieruſalem non ſunt corporaliter intelligẽdę,
ſed admiſsio qua aliquis electus admittitur ad cõſortiũ beatorũ, ingrediẽdo
regnũ cælorũ accipi poteſt & dici porta cæleſtis Hieruſalẽ. Sera verò intel
ligi poteſt cõfirmatio beatorũ in deo. Itaque cõfirmauit ſeras portarũ tua-
rum. i. cõfirmationes ciuiũ tuorũ in ſe fecit immobiles & ſecuras, ita ꝙ nulla
culpa, nulla miſeria, nullus aduerſarius poteſt irrumpere. Immobiliter ergo
coniuncti ſunt deo omnes beati in patria. Metaphorice itaq; dicuntur diui-
nitus confirmatæ ſeræ portarũ cæleſtis Hieruſalem, quoniã ſicut ciuitas huius mundi, dum fuerit for-
tibus ſeris clauſa, ſecura eſt, nec valet hoſtis intrare, nec ciues exire: ſic cæleſtis Hieruſalẽ omnino ſecu
riſsima eſt: quam ſicut reprobi nequeũt ingredi, ita beati nec volunt, nec valẽt hãc egredi, benedictio-
nem amittẽdo [BENEDIXIT]id eſt, omniũ ſpiritualiũ delitiarũ, cęleſtiũmq; bonorũ munera con-
tulit [FILIIS tuis]. i. vniuerſis beatis habitãtibus [IN te.] quẽadmodum autẽ viatores fideles dicun-
Lucæ 1. tur filij eccleſiæ militãtis, ſic cõprehẽſores beati dicuntur filij eccleſiæ triumphantis. ¶(3(QVI po-
Matt.6. ſuit fines tuos pacẽ]. i. pacificos, ita quòd muros & terminos tuos nullus valet turbare, aut circũualla- H
re, ſed poſuit fines tuos pacẽ in tantũ, vt pax ſit finis tuus. Veruntamen cum in Euãg. dicitur, Regni
eius nõ erit finis, mirum videtur quomodo cęleſtis Hieruſalem (de qua quotidie dicimus, Pater adue-
niat regnum tuum) fines habere dicatur? Et reſpõdendum quòd regni Chriſti ſeu cęleſtis Hieruſalem
non eſt finis durationis: habet tamẽ ſuæ finẽ eſſentiæ atq; virtutis. Per fines verò hoc loco nõ opor-
tet corporeos intelligere terminos ciuitatis ſupernæ: ſed interiores, ſpiritualéſque fines ſingulorũ ſan-
ctorũ in patria, loquendo de finibus conſummantibus ſeu perficientibus, non de finibus conſumen-
tibus. Finis autẽ cõſummans cuiuslibet beatorũ eſt viſio dei per ſpeciem. Hunc verò finẽ poſuit deus
in quolibet comprehenſore: pacem, id eſt, tam ſecurũ & interminabilem, vt aptius nuncupetur tran-
quillitas ſeu pax quàm pacificus & tranquillus. Vel poſuit fines tuos pacem, ita quòd pax eſt finis o-
mnium filiorum tuorum, quoniã pacẽ finaliter appetunt: non quòd pax ſit eſſentialiter vltimus finis
ſanctorum, ſed proxima quædam diſpoſitio ad vltimum finem. Huic quoq; Hieruſalem dominus per
Eſaiæ 60 Eſaiam ait, Ponam viſitationem tuã pacẽ, & præpoſitos tuos iuſtitiam. [ET adipe frumenti]. i. beata
fruitione diuinitatis [SATIAT te]replens in bonis deſideriũ tuum. Ipſa nanque ſupereſſentialis di-
uinitas cibus eſt omnium beatorũ: cuius viſio ſiue fruitio merito dicitur adeps frumenti, id eſt, dulcis

A refectio panis ęterni. Hęc refectio atq; ſocietas eſt eſſentiale pręmiũ beatorũ, quo tã plene ditantur,
vt plus nequeant deſiderare. ℂ(4) QVI emittit eloquiũ ſuum terræ].i. legẽ diuinã, ſacram ſcriptu-
ram, reuelationes cęleſtes annunciat hominibus per angelos ſanctos, qui omnes ſunt adminiſtratorij
ſpiritus in miniſteriũ miſsi, ſecundũ Apoſt. per quos reuelationes diuinæ deferuntur ad nos, ſecun- Heb. 1
dum Dionyſium. Vnde Stephanus ait Iudęis, Accepiſtis legẽ in diſpoſitione angelorũ. Emiſit quoq; Act. 6
deus eloquiũ ſuum terrę, mittendo filiũ ſuum in mũdum, annuncians pacẽ per Ieſum, & per eũ euan- Act. 10
gelicam legem hominibus donans ac pręd icans. [VELOCITER currit ſermo eius,] id eſt, pręedica-
tio verbi cæleſtis, ſeu annũciatio euangelicæ legis, cito atq; celeriter per mundũ diffuſa eſt, & homi-
nibus patefacta per apoſtolos ac apoſtolicos viros. In omnem enim terram exiuit ſonus eorũ. Emiſit Pſal. 18
planè Chriſtus eloquiũ ſuum terrę, dicendo apoſtolis, Euntes in mũdum vniuerſum, pręedicate euan- Marc. 16
gelium omni creaturę. Velociter verò cucurrit ſermo eius, quando apoſtoli exequebantur, & imple-
uerunt quod Chriſtus eis pręedixit, Eritis mihi teſtes in Hieruſalem & in omni Iudęa & Samaria, &
vſque ad vltimũ terrę. ℂ(5) QVI dat niuem ſicut lanã, nebulam ſicut cinerẽ ſpargit.] Impreſsiones Act. 1
enim meteorologicę principaliter fiunt à deo, tanquam à prima cauſa: & ſic ipſe dat niuem ſicut la-
nam, quoniam cadit per modum paruarum partium lanę. Nebulam ſicut cinerem ſpargit, videlicet
per partes minutas, & per modum cineris coloratas. ℂ(6) MITTIT cryſtallum ſuam] quę eſt gla-
cies fortiſsime indurata [SICVT buccellas], id eſt, per modum fruſtorum cãdidi panis, [ANTE fa-
ciem frigoris eius quis ſuſtinebit?] id eſt, quis ferre poterit pręſentiam frigoris à deo cauſati, ſi vellet
deus illud intendere? quaſi dicat, nemo. Quędam enim loca inhabitabilia ſunt propter frigiditatis
B exceſſum. ℂ(7) EMITTET] deus [VERBVM ſuum] id eſt, pręceptum ſeu voluntatis ſuę effectum,
puta calorẽ ſeu ſimile aliquid, [ET liquefaciet ea,] id eſt, cryſtallũ, ſeu glaciẽ mollificabit, [FLABIT
ſpiritus eius & fluent aquæ] quæ prius ſtabant congelatæ. Poteſt autem per ſpiritum intelligi ventus
glaciem reſoluens, vel ipſa dei voluntas, ſeu ſpiritus ſanctus: quo flante, id eſt, virtutẽ ſuam exercen-
te, fluunt aquæ quæ erant ſolidatæ per frigus. Hæc ad literã plana ſunt. Porrò ſpiritualem intelligen-
tiam aſſequendo, dat deus niuem ſicut lanam, dum peccatorem vitiorũ frigore induratũ ad pietatẽ,
pœnitentiamque conuertit, vt ſit mollis & capax gratiæ dei, qui fuerat durus & frigidus: nebulam, id
eſt, vitioſam conſuetudinem, ſeu vitiorũ accumulationem, ſicut cinerem ſpargit, id eſt, per gratiã diſ-
ſipat, dando compunctionẽ & confeſsionem omnia mala expellentem. Mittit ad obedientiam & in-
corporationem eccleſię, cryſtallum ſuã, id eſt, peccatores quoſdam obſtinatos, quos interdũ clemen-
tiſsime reſpicit, ſicut buccellas, id eſt, ſic mittit eos vt incorporentur eccleſiæ per fidẽ & charitatem,
atque vt alios nutriant verbo doctrinæ cæleſtis. Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? id eſt, quis
pati valebit vltionem diuinæ iuſtitiæ qua in præſenti & futuro peccata vlciſcitur, non ſolũ infligen-
do pœnam ſenſus, ſed etiã pœnam damni, indurãdo videlicet ſeu infrigidando corda reproborũ ſal-
tem permiſsiue per gratiæ ſubtractionem? ℂ(8) QVI annũciat verbum ſuũ Iacob.] Multa enim fu-
tura reuelauit deus per ſpiritũ prophetiæ Iacob patriarchæ, vt patet in Geneſi vbi ait, Cõgregamini Gen. 49
vt annunciẽ vobis quæ ventura ſunt nouiſsimis diebus: illicque de Chriſto copioſe & euidẽter pro-
phetat. Annunciat etiam [IVSTITIAS,] id eſt, decẽ præcepta moralia, [ET iudicia ſua,] id eſt, præ-
C cepta iudicialia [ISRAEL,] id eſt, populo Iſraelitico. ℂ(9) NON fecit] deus [TALITER,] id eſt,
eſt, tam gratioſe & pie [OMNI nationi,] id eſt, cæteris gentibus, [ET iudicia ſua,] id eſt, veteris legis
præcepta [NON manifeſtauit eis] ſicut populo Iudæorum. Quoniam enim deus incarnari elegit ex Luc. 1
ſemine Iacob, idcirco tam ipſi quàm filijs eius, & maxime tribui Iudæ ſpecialem gratiã præſtitit, cõ-
uertendo eos ad vnius veri dei cultum, & Chriſti expectationem. Decuit nanque populum illum, de
quo naſciturus fuerat Chriſtus, ab alijs populis diuidi, & ſingulari ſanctitate ornari. Propter quod
Moſes, Te (inquit) elegit dominus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper ter- Deut. 7.
ram. Et Apoſt. Quid amplius eſt Iudæo? multum per omnẽ modum. Primu quidem, quoniã credita 14.
ſunt illis eloqa dei. Nunc verò quoniã Chriſtũ quẽ expectabãt pręſentẽ, ſpreuerũt, nec in eũ hucuſq; Rom. 3
credere voluerunt, proptetea iſta nunc non eis, ſed populo Chriſtiano conueniunt: vt ſit ſenſus, Qui
annunciat verbũ ſuũ.i. pręedicationẽ euangelij, ſeu Chriſtũ filium ſuum Iacob.i. populo Chriſtiano,
vitia ſupplantãti, iuſtitias & iudicia ſua.i. pręcepta atq; conſilia in noua lege cõtenta, Iſrael.i. eidẽ po
pulo cæleſtia contẽplanti. Non fecit taliter omni nationi, videlicet Sarracenis, Tartaris, Iudæis nũc
excæcatis: & iudicia ſua, id eſt, ea quæ ipſe iudicat eſſe iuſta, non manifeſtauit eis, illuminando corda
D eorum interius, quanuis forte exterius audierunt. Vnde Paulus ait quibuſdam, Tẽpora prioris igno Act. 17
rantiæ deſpiciens deus, nunc annuntiat vt omnes vbique pœnitentiã agant. Denique quidam expo-
nunt hunc pſalmũ de eccleſia militanti, quæ dicitur Ieruſalem & Sion, propter cauſas vbertim præ-
habitas. Hanc ergo in primo verſiculo excitat vt dominũ laudet, cuius rationem annectit, Quoniam
confortauit ſeras portarum tuarum. Portæ eccleſię ſunt virtutes, pręſertim fides, ſpes, charitas, qui-
bus intratur ad deum. Seræ autem portarũ iſtarum dici poſſunt ſacramenta ſeu dona ſancti ſpiritus,
quę per virtutes muniuntur. Has igitur ſeras confortauit dominus dando ſacramentis efficaciã ſan-
ctificandi, virtute dominicæ paſsionis vſque ad finem mundi. Poſſumus quoque per portas eccleſiæ
intelligere ſacramẽta: per ſeras verò portarum, virtutes ſacramentorũ. Benedixit filijs tuis, id eſt, fi-
delibus, in te, id eſt, in eccleſiaſtica vnitate perſeuerantibus, dando eis munera gratiarum. Qui poſuit
fines tuos pacẽ, id eſt, particulares eccleſias fecit pacificas. Chriſtus enim annunciauit, annunciari q;
iuſsit pacem hominibus. Vnde in Mich. habetur, Pax erit in terra noſtra cum venerit. Et Chriſto na Mich. 5
to angeli cecinerunt, Gloria in altiſsimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et adipe Luc. 2
frumenti, id eſt, corpore Chriſti, quod in pane de frumento facto conſecratur, ſatiat te, ſpirituali ſa-

Iohã.6 tietate. Quemadmodum Chriſtus teſtatur, Caro mea vere eſt cibus:qui manducat meam carnem in E
Matt. 26 me manet,& egn in eo.Itemque,Qui manducat hunc panem,viuet in æternum. Cætera exponuntur
ſicut nunc patuit. Quidam verò exponunt pſalmum iſtum de illa terrena vrbe Hieruſalem & Sion:
ſed expoſitio hæc non videtur fructuoſa neque conueniens, propter quod eam non proſequor. Ve-
runtamẽ ſi in Hebræo, vel tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræũ,haberet hic pſalmus titulũ illum,
quem habet in aliquibus biblijs noſtris,videlicet Haleluia Aggęi & Zachariæ, tunc literaliter pſal-
mus pręſens loqueretur de Hieruſalẽ illa terrena, de cuius reædificatione vaticinabãtur prędicti ꝓ-
phetæ. Sed in Hebręo Pſalmus iſte ſine titulo eſt. Ecce Pſalmũ omnino iucundũ ac eleuatũ audiui-
mus,qui mentes noſtras ad cæleſtia dirigit,in quo eeeleſia militans ſeu quilibet fidelis eccleſiam tri-
umphantẽ ad creatoris ac beatificatoris ſui laudem inuitat, nõ quòd illa noſtra indigeat admonitio-
ne,ſed vt nos ei cõgratulemur,eius beatitudinẽ contẽplemur,& adipiſci conemur. Dum igitur Pſal-
mi huius primũ verſum proferimus,cor noſtrũ ad ſupercęleſtis palatij gaudia erigamus,cæleſtẽ Hie-
ruſalem oculis fidei circunſpiciamus,ad eius beatitudinẽ ſuſpiremus, ob cuius amorẽ vniuerſa ſenſi-
bilia atque carnalia aſpernari debemus. Cogitemus vt poſſumus quãta ſit beatorũ felicitas, quorum
ciuitas ita munita eſt,vt nihil aduerſi in eã poſsit incurrere,nullum periculum propinquare,cuius ci
ues æterna & inceſſanti benedictione replentur,cuius fines ſunt pax,ita vt inæſtimabili ſecuritate de
ſua perpetua cõfirmatione lætẽtur oẽs beati,qui ſummi boni beatifica fruitione æternaliter ſatiãtur, F
æternæ pacis ſuauiſsimo guſtu paſcuntur, atq; in ſui creatoris amplexibus inuariabiliter requieſcũt.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVIII.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus demum Pſalmi iam exponendi eſt,Haleluia. In aliquibus tamen biblijs additur, Aggæi
& Zachariæ,propter cauſam in præcedenti articulo introductam. Eſt autem hic pſalmus cę-
leſti dulcedine atque deifica iucũditate repletus, in quo ardentiſsimus dei amator zelo diui-
uini bonoris ſuccenſus, vniuerſa creata ad omnipotentis exhortatur præconium creatoris,& ait,

PRECATIO.

*Laudabilis domine & glorioſe fac nos precamur,cum angelis tuis & omni creatura te digne laudare: ut deuotas
tibi laudes iugiter proclamantibus cœtibus angelicis in gloria æternitatis nos aſſocies.*

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

L AVDATE dominum de cælis,laudate eum in excelſis.] Iſte verſiculus dupli-
citer explanatur. Primo,vt ſit inuitatio omniũ creaturarũ ad laudem diuinam,
eritq; ſenſus, Laudate dominũ de cęlis,hoc eſt,dominũ cęleſtẽ in cælis habitã- G
tem,ô cũcta creata,Laudate eũ in excelſis.i.in altis exiſtentẽ,in ſublimibus de-
morantem, videlicet in mẽtibus contẽplatiuis ac puris, in thronis cæleſtibus,
ſummiſq; cælis. Secũdo exponitur, vt ſit inuitatio excellentiũ creaturarum ad
laudandũ deũ,vt ſit ſenſus, Laudate dominũ de cælis, hoc eſt, vos qui eſtis in
cælis,videlicet creaturæ ſuperiores atq; cæleſtes,laudate eum in excelſis.i.vos
qui eſtis in magnis dignitatibus,in excelſis ordinibus cõſtituti. Vel,laudate eum in excelſis,hoc eſt,
magnis perfectionibus,ſummiſq; laudibus,aſſcribendo ei prędicata nõ parua aut mediocriter magna,
ſed omnino excelſa. Dupliciter autẽ laudatur deus ſublimis & benedictus ab intellectu creato. Primo
in ſeipſo,attribuendo videlicet ei ſublimia attributa eius increatã perfectionẽ deſignantia,ſicut dum
dicimus, Deus æternus,immẽſus,omnipotẽs,felix,iuſtus,miſericors. Secũdo,commemorando opera
Gen.1 eius,& in illis ipſum opificẽ collaudando, ſicut dum dicimus, Tu creaſti cælum & terrã, & omnem
Hebr.9 ornatũ eorũ. ¶(2) LAVDATE eũ omnes angeli eius,laudate eũ omnes virtutes eius.] Nomen an-
gelorũ,& nomen virtutũ interdum ponũtur pro ſpecialibus choris ſiue ordinibus ſpiritualiũ ſubſtan
tiarum,quas Dion. cõmuniter nominat ſupermundanos animos, deiformes intellectus, cæleſtes eſ-
ſentias,quarũ ſunt tres hierarchiæ,& ordines nouem. Sed hoc loco angeli & virtutes nõ accipiũtur
pro ſpecialibus ordinibus, imò vtrũque ipſorum ſignificat omnes prædictas ſpirituales ſubſtantias. H
Omnes enim appellatæ ſunt angeli, quoniã omnes ſunt aliquo modo adminiſtratorij ſpiritus in mi-
Heb.1 niſteriũ miſsi propter electos eo modo quo Dion. docet. Omnes quoque dicuntur virtutes,eo quòd
ſint fortes & viriles atque idoneæ ad exequendas omnes operationes diuinas eis diuinitus pręſtitas.
Hos ergo angelos & virtutes,cuſtodes & dominos noſtros alloqmur,inuitãtes eos ad dei pręconiũ,
nõ quaſi indigeant,aut torpẽtes ſeu laſsi fieri queant in laude altiſsimi:ſed quaſi cõgratulantes eis vt
dictum eſt plenius in pręcedenti articulo. Sic enim loquimur operanti quod nobis placet, Agè agè.
Porrò nequaquam debemus iſta ſine attentione diligenti proferre, ſed triũphantis eccleſiæ ciues ac
regem corde ſereno aſpicere,cogitãdo quàm hilariter, indeſinenter,ac ſpecioſe deum collaudent o-
Eſaię 6 mnes ſancti angeli. Quemadmodum apud Eſa. inducitur,Clamabat alter ad alterũ,Sanctus,ſanctus,
Iob 38 ſanctus dominus deus exercituũ,plena eſt omnis terra gloria eius. Vnde dominus ait ad ſanctũ Iob,
Vbi eras cũ me laudarent aſtra matutina,& iubilarent omnes filij dei? ¶(3) LAVDATE eum ſol &
luna,laudate eum omnes ſtellę,] videlicet aſtra fixa & planetę, [ET lumen] ſenſibile & inſenſibile,na
turale & ſupernaturale. Si autẽ poneremus corpora cęleſtia animata, ſicut poſuerunt ſummi philoſo-
phi,ſcilicet Ariſtoteles,Plato,Socrates,Auicenna,& ſequaces eorum,quos etiã Iudæorum præcipui
theologi atq; philoſophi,ſcilicet Rabbi Moſes, & Dauid autor libri de cauſis,multiq; alij ſunt ſecu
ti,quibus Chriſtianorũ quoque doctorũ aliqui conſenſerunt,videlicet Origenes,ſicut beatus Tho-

A mas in prima parte teſtatur. Ipſe quoque ſanctus, ſublimis & glorioſus Hieronymus idem ſentire vi-
detur, exponens illud Eccleſiaſtes, Luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, Si (inquit) taliter Eccle. 1
poneremus, poſſemus corpora cæleſtia, videlicet orbes & aſtra, ſolem ac lunā inuitare ad laudē dei,
quēadmodum angelos, quanuis Aug. ſuper Geneſim & in Enchiridio ſub dubio relinquat, an corpo
ra iſta ſint animata. Non autē relinquit ſub dubio, quin ſi animata eſſent, pertinerēt vtiq; ad ſocieta-
tem angelorū. Si verò amplius cōplacet opinio ſancti Baſilij & Damaſceni dicentiū, quòd corpora
cæleſtia ſint inanimata, quod etiā cōmuni* exiſtimatur, tunc inuitantur ad laudem dei eo modo quo
cætera inanimata & irrationabilia. Generalis etenim modus quo omnis creatura deū laudat, eſt quòd
eius bonitatē, ſapientiā, atq; potentiam repræſentat, eiuſque voluntati obedit, agendo & patiendo
quod ipſe præfixit. Laudant igitur ſol & luna, ſtellæ & lumen dominū, quoniā ſuo decore, dignitate
atq; poteſtate inducunt intellectuales creaturas ad laudem ac admirationē creatoris. Et item quia à
ſuo officio atque obſequio non recedunt, ipſorū motus & ſeruitium laus dei eſt. ¶(4) LAVDATE
eum cæli cælorum,] hoc eſt, cæli maiores & principaliores, videlicet cæli qui ſunt ſupra ſeptē cælos
planetarum. Vel, per cælos cęlorū deſignat cælū empyreū: ponitq; plurale pro ſingulari, quia ſecun-
dum Chryſoſtomū hoc nomen cęlum in hebręo caret numero ſingulari. Vnde & alibi ſcriptura ſin-
gulariter exprimit cæli cęlorum, iuxta illud Nehemię, Tu domine fęciſti cęlum cęlorum, & omnem Neęm. 9.
exercitū eorum, [ET aquæ quę ſuper cęlos ſunt laudent nomen domini.] Quid per aquas has intel-
ligendum ſit, diuerſimode aſsignant doctores. Antiqui enim doctores, pręter Auguſtinum, dicūt ſu-
pra firmamentū ſeu cęlū ſtellarū eſſe veras aquas, quas Beda aſſerit glatiali ſoliditate, ſupra firmamē-
tum per modum cryſtalli eſſe ſuſpenſas, & ita eſſent eiuſdem naturæ cū aqua elemētari. Moderni ve-
B rò doctores Auguſtinū ſequentes, cōmuniter dicūt, nequaquam eſſe aquas veras ſupra cælos, ſed per
aquas has intelligendam eſſe nonā ſphæram mobilem, quæ dicitur cælum cryſtallinum ſeu aqueum,
non quòd ſit de natura aquæ, ſed quia cum aqua conuenit in diaphoneitate: quemadmodum cælum
empyreum dicitur igneum, non quaſi de natura ignis exiſtens, ſed tanquā cum igne in luciditate ſeu
claritate conueniens. Veruntamen, ſecundum Thomā ſuper ſecundum Sententiarum, cęlum empy-
reum nō dicitur ideo lucidū, quòd ſenſibiles radios fundat, cū non ſit cōpactum (talis nanq; luci-
ditatis cauſa eſt cōgregatio ſeu cōpactio partium diaphoni, vt dicūt Auicenna & Auerrois, propter
quod ignis in propria ſphæra non lucet) ſed dicitur lucidū, quoniā naturā lucis habet in ſe, cū ſit ma
xime formale. Ad nonā ſphæram ſeu cælum aqueum reducunt aſtrologi motum cęli ſtellati ab occi-
dente in orientem. Ponūt autē quidam eorū & decimam ſphærā mobilem, quam dicunt eſſe cauſam
diurni motus firmamenti ſeu cæli ſtellati ab oriente in occidentem. Conſequenter ponitur ratio cur Pſal. 32
omnia deum teneantur laudare: ¶(5) QVIA ipſe dixit,] id eſt, intellectualiter intra ſe protulit,
practico intellectu vt crearentur, [ET facta ſunt] ex nihilo: [IPSE mandauit,] id eſt, per voluntatem
imperialiter iuſsit, [ET creata ſunt.] Vocat enim ea quæ non ſunt tanquam ſint. Vnde in Geneſ. ha- Rom. 4
betur, Dixit deus, Fiat lux, fiat firmamentū: & ita omnia dicendo creata ſunt. Deus quippe eſt cauſa Gen. 1
rerum per intellectū: iuxta illud, Omnia in ſapiētia feciſti: & per voluntatē, quemadmodum dictum Pſal. 103.
eſt, Omnia quęcunque voluit dominus fecit. ¶(6) STATVIT,] id eſt, firmiter collocauit, [EA] iam Pſal. 134
C prædicta, videlicet angelos, virtutes, ſolem, lunam, ſtellas, lumen, cælos cęlorum, & aquas quæ ſuper
cælos ſunt [IN ſeculū ſeculi,] id eſt, perpetuo. Dedit enim eis incorruptibile eſſe, quanuis cæli & lu-
minaria quantū ad formā accidentalem mutāda atque in melius cōmutanda credantur, [PRAECE-
PTVM poſuit,] id eſt, certā legem operandi eis præfixit, [ET non præteribit,] id eſt, præceptū iſtud
non deſinet. Vnde Hieron. ait, Præceptum poſuit ſoli vt luceret per diem, & ecce per tantos annos
nunquam præceptum eius præteriuit. Lunæ præceptum poſuit, vt per triginta dies creſcat & de-
creſcat, nunquam curſus eius mutatur. Mari præceptum poſuit vt littora ſua non egrediatur. Venit
oceanus tumens fluctibus, & ipſe redit & præceptū obſeruat. Grandis hominis honor, & grādis mi-
ſeria, ſol tibi currit, & elementa tibi ſeruiunt, & tu ignoras creatorē tuum? Totus mundus deo ſeruit,
& præcepti eius meminit, ſolus homo illud cōtemnit aut negligit. O infelix hominū genus, deſcen-
dit ad te deus, quoniā tu ad cælū non vis aſcendere, non tibi ſufficit, quòd ipſum nō ſuſcipis ſed cru-
cifigis, blaſphemas, flagellas, nec tamen pœnitentiam agis. ¶(7) LAVDATE dominum] vniuerſo-
rum [DE terra,] id eſt, ô terrena & inferiora, videlicet [DRACONES]. i. ſerpētes ſquamoſi & magni,
qui habitant in cauernis ſeu ſpeluncis aquoſis, in temperamentū ſui naturalis caloris, qui nō repunt
D in terra, ſed volant in aere, & cætera animantia terræ in quantitate excedunt. Aliqui per dracones
intelligunt cete grandia. Quoniam in Geneſi vbi nos habemus, Creauit deus cete grandia, in He- Gen. 1
bræo dicitur, dracones magnos, [ET omnes abyſsi,] id eſt, particularia, profundaque maria, ſeu pro-
funda loca oceani, in quibus habitant cete. ¶(8) IGNIS,] id eſt, elementū ſupremum [GRANDO,
nix, glacies, ſpiritus procellarum,] id eſt, venti tempeſtuoſi, cōcitantes procellas in mari, [QVAE fa-
ciunt verbum eius,] id eſt, diuino pręcepto obediunt, idque operantur, ad quod diuinitus ordinātur.
¶(9) MONTES & omnes colles,] id eſt, magni & parui montes, [LIGNA fructifera] habentia ſe-
mentem generis ſui in ſeipſis, [ET omnes cedri] quę ſunt arbores altæ. ¶(10) BESTIAE] ſylue-
ſtres atque indomitæ, [ET vniuerſa pecora] domeſtica, [SERPENTES,] id eſt, animalia repentia,
[ET volucres pennatę] omnia hęc laudent deum, vnumquodque ſecundum modum ſuum. Sed
quid eſt quod inanimata & irrationalia & bruta alloquimur? Et reſpondendum, quòd ea alloquimur
non vt ipſa intelligant verba noſtra, ſed vt noſipſi ea nominando & conſiderando inducamur ad
creatoris admirationē ac laudem. Nam ſicut in libro Sapientię dicitur, A magnitudine ſpeciei crea- Sapiē. 13.
turæ poterit creator horum cognoſcibiliter videri. Inuiſibilia quoque dei per ea quæ facta ſunt co-

Rom.1 gnoſcũtur,teſtãte Apoſtolo. Deinceps inuitatur,& excitatur ad laudẽ dei ipſe homo,propter quem E
facta ſunt omnia iſta terrena. ❡(11) REGES terræ,]id eſt,regnorum & inſularum,[ET omnes po-
puli]eis ſubiecti,[PRINCIPES] regibus inferiores,[ET omnes iudices terrę,] id eſt,habitantes in
terra,ſeu hominum in terra manentium. ❡(12) IVVENES & virgines, ſenes cum iunioribus,] id
eſt,omnis conditio,omnis ſexus,ætas,& ſtatus humanæ creaturæ [LAVDENT nomen domini,]id
eſt,dominum nomine deſignatum,[QVIA exaltatum]id eſt,cunctis prælatum[EST nomen eius ſo-
lius,] id eſt, ipſe ſolus vniuerſis ſublimior eſt,imò omnia in infinitum excedit in omni nobilitate &
Eccl.13 perfectione,propter quod in Eccleſiaſtico inducitur, Vnus eſt altiſsimus creator omnium,omnipo-
Deut.3 tens rex, & metuendus nimis. Et Moſes ait,Non eſt alius deus in cælo vel in terra, qui poſsit facere
opera tua,& comparari fortitudini tuæ. ❡(13) CONFESSIO eius,]id eſt,laus dei eſt [SVPER cæ-
lum & terram,]id eſt,in eccleſia triumphanti ac militanti,in patria atque in via. Vnde alibi legitur,
Abac.3. Operuit cælos gloria eius,& laudis eius plena eſt terra,[ET exaltabit] in præſenti vita per gratiam,
& in futura per gloriam [CORNV populi ſui,] id eſt, virtutem & dignitatẽ fidelium atq; humilium.
Luc.18 Humiles enim exaltat quotidie, dando eis ſpiritualem ꝑfectum. In die autem iudicij collocabit eos
ad dexteram ſuam , deinde ponet eos cum corpore & anima in regno maieſtatis paternæ , quatenus
Iohã.17 vbi ipſe fuerit & illi ſint ſecum. De qua exaltatione electorum impij mirabuntur in die iudicij dicen
Sap.5 tes,Nos inſenſati vitam illorum putabamus inſaniam, & finem ſine honore:quomodo ergo compu- F
tati ſunt inter filios dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt? ❡(14) HYMNVS,]id eſt,laus dei cum can-
tico eſt atque debetur [OMNIBVS ſanctis eius]in cælo & in terra . Nam & ipſi laude digni ſunt, &
deum inceſſabiliter laudant. Qui autem ſint ſancti eius,exemplificat,[FILIIS Iſrael populo appro-
pinquanti ſibi. Ad literam Pſalmiſta vocauit filios Iſrael ſeu Iacob patriarchæ ſanctos dei, quoniam
Deut.7 tempore illo pene totus mundus declinauit ad idololatriam præter eos. Vnde Moſes ſępe ait ad eos,
Populus ſanctus es domino deo tuo. Et hi filij Iſrael erant populus appropinquans deo,bene viuen-
do. Sicut enim à deo receditur per peccatum:ſic ei appropinquatur per virtutes. Fides nanque oſten
dit viam & finem,ſeu terminum. Spes verò incipit tẽdere. Charitas verò vnit nos deo,& cæteræ vir-
tutes in quantum per charitatem informantur, deo nos copulant . Spiritualiter verò per filios Iſrael
intelliguntur omnes fideles ſeu Chriſtiani deum per fidem cõtemplantes. & iſtis eſt hymnus,quem-
Coloſ.3 admodum dicit Apoſtolus,Loquimini vobiſmetipſis in pſalmis & hymnis, & canticis ſpiritualibus,
cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domino. Ecce pſalmũ cęlicę amœnitatis decore fulcitum,
& ſancti amoris zelo refertũ audiuimus , in quo deuotiſsimus dei cultor totam vniuerſitatis machi-
nam,paucis creaturis nominatim expreſsis ad ſummę trinitatis laudem hortatur:quatenus quod ipſe
per ſe implere non valet,ab illis impleatur. Dum ergo Pſalmum hunc canimus,mentem noſtram ab
omni diſtractione reuocemus,zelo diuini amoris accendamus:& omni cuſtodia præſeruemus. Con- G
templemur inſuper in vniuerſis creaturis,præſertim in cæleſtibus excellẽtiam creatoris,in eius con-
templatione epulemur,in eius præconio delectemur,eius beatitudini affectuoſiſsime cõgratulemur.
Denique id perſonaliter impleamus ad quod cætera omnia exhortamur , videlicet deum laudantes
& glorificantes,ad cuius laudem & gloriam omnia facta ſunt. Vere etenim poſsibilius eſſet cęlum &
terram annihilari,quàm hominem in laudibus dei gloriantem non ſaluari.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLIX.

❡EXPOSITIO TITVLI.

Porrò titulus huic pſalmo præſcriptus eſt Haleluia . Eſt nanque hic pſalmus laus domini ſalua-
toris,atque totius ſupergloriosiſsimæ trinitatis,præſertim pro beneficio perfectæ victoriæ,atq;
finalis triumphi,quem per Chriſti virtutẽ adepturi ſunt fideles in ſecundo eius aduentu,quan-
do omnes aduerſarij electorum æternaliter damnabuntur, & ipſi electi ab omni malo pœnę & culpę
liberabuntur,reſumentes corpora glorificata. Ait ergo ſanctus Propheta,

PRECATIO.

Qui nos feciſti domine,præſta nobis te diligẽdo lætari & exultare in te, & beneplacitum tibi ſit in nobis, & ex- H
altes nos in ſalutem æternæ beatitudinis.

❡EXPOSITIO pſalmi literalis.

CANTATE domino canticum nouum,]id eſt,recens carmen,& nouam laudem
deo offerte , in qua noua eius beneficia contineãtur . Dicitur autem canticum
Philip.3. nouum , non propter temporis nouitatem, ſed propter materiæ atque deuotio-
nis ſpiritualem innouationem . Itaque monemur deum laudare pro beneficijs
Apoc.6 eius nobis in fine ſeculorum per Chriſtum collatis , videlicet de Chriſti incar-
natione,prædicatione,paſsione,ſpiritus ſancti miſsione,de eius quoque futuris
beneficijs , quibus reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpo-
ri claritatis ſuæ , & vindicabit perfecte iniuriam ſeruorum ſuorum humilium.
[LAVS EIVS,]ſcilicet dei eſt,[IN eccleſia ſanctorum,] id eſt,in congregationibus deuotorum,in
Eſai.51 eccleſia militanti ac triumphanti: quemadmodum apud Eſaiam recolitur, Gaudium & lætitia inue-
nietur in ea,gratiarum actio,& vox laudis. ❡(2) LAETETVR Iſrael,] hoc eſt,populus fidelis ſeu
Chriſtianus,qui per fidem & vitam reputatur in ſemine patriarcharũ,multo amplius quàm filij car-
Rom.2 nis,prout Apoſtolus memorat,Non qui in manifeſto Iudęus,neq; quę in manifeſto in carne eſt cir-

A cunciſio: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt,& circunciſio cordis in ſpiritu,non litera. Vnde de filijs
carnalibus carnaliter circunciſis,ſed Chriſtum negantibus ait Iohan. Dicunt ſe Iudæos eſſe,& non Apoc.3
ſunt,ſed mentiuntur. Vnde rurſus Paulus teſtatur,Qui ex fide ſunt,hi filij ſunt Abrahæ. Itaque iſte Gal.3
verus Iſrael lætetur ſpirituali lætitia [IN eo qui fecit eum,] hoc eſt, in ſuo creatore ac ſaluatore,in
eius contemplatione,dilectione & cultu cordialiter gloriando,ſicut Apoſt.monet,Qui gloriatur,in 1.Cor.1
domino glorietur.[ET filiæ Sion,]id eſt,particulares eccleſiæ cæleſtia ſpeculãtes,vel animę deuotę, 2.Cor.10
quæ ſunt filię eccleſiæ per Sion deſignatæ[EXVLTENT in rege ſuo]ſpõſo cæleſti,de quo in Can- Cant.3
ticis canticorum habetur,Egredimini filiæ Sion,& videte regem Salomonem. Et iterũ,Introduxit Cant.2
me rex in cellam vinariam. Iſte rex noſter eſt Chriſtus,de quo ſcriptum eſt, Dominus iudex noſter, Eſa.33
dominus legifer noſter,dominus rex noſter: ipſe veniet & ſaluabit nos.In hoc rege animæ piæ mo-
do gaudẽt ſpiritualiter.¶(3)LAVDENT nomẽ eius in choro]corporali,videlicet ſocietate per cha
ritatem concordi:& item in choro ſpirituali,id eſt, in concordia morum, in conſonantia operũ bo-
norum,in connexione virtutum.[IN tympano & pſalterio pſallant ei.]Vtitur enim interdum eccle-
ſia in laude diuina his muſicis inſtrumentis.Spiritualiter verò per tympanum carnis mortificatio ſi-
gnificatur,quia in tympano corium extenditur.Per pſalteriũ verò,in quo chordæ extẽduntur,bona
operatio figuratur. Itaque filię Sion in tympano,id eſt,in carnis caſtigatione,in concupiſcentiarum
refrenatione,in propria mortificatione,& pſalterio,id eſt, vita laudabili pſallãt,id eſt, laudẽ annun-
cient ei.i.regi ſuo,domino ſaluatori,quatenus vita & mores cõſonent verbis,& talis ſit vita quę red-
dat animam ad laudandum deum idoneam. ¶(4) QVIA beneplacitum eſt domino]Chriſto[IN
B populo ſuo] Chriſtiano æternaliter pręelecto: quemadmodum fatetur, Delitię meę eſſe cũ filijs ho- Prou.8
minum. Et iterũ, Sicut dilexit me pater,& ego dilexi vos.[ET exaltabit]in die iudicij [MANSVE- Iohã.15
tos,]id eſt,veraciter Chriſtianos, qui didicerunt ab eo illam lectionem quam omnibus nobis propo Matt.11.
nit,Diſcite(inquiens)à me, quia mitis ſum & humilis corde. Hos ergo manſuetos exaltabit [IN ſa-
lutem]mentis & corporis, dando eis duplicem ſtolam, beatitudinem plenam, vitam æternam, pro-
pterea ſubditur, ¶(5) EXVLTABVNT ſancti in gloria]beatificæ viſionis in patria,prout domi-
nus ait,Exultabitis & gaudebitis vſque in ęternum.[LAETABVNTVR in cubilibus ſuis,]id eſt,in Eſa.65
cæleſtibus manſionibus, in quibus dulciter requieſcunt, atque in deo feliciter ſomno ſynceriſsimæ
contemplationis obdormiũt. De his cubilibus ait Saluator, Vado parare vobis locum.Et rurſus,In Iohã.15
domo patris mei mãſiones multæ ſunt.¶(6)EXVLTATIONES dei,]id eſt,exultationes ſpiritua-
les atque diuinæ,laudes perpetuæ,erunt[IN gutture eorum.]Si hoc de gutture corporali intelliga-
tur,ſequi videtur ꝙ in patria erit laus vocalis, quód ego probabilius reor quàm aliud . Poteſt tamen
exponi de gutture ſpirituali,de quo ſponſa ait in Cãticis, Fructus eius dulcis gutturi meo. Et Salo- Cant.2
mon, Veritatem meditabitur guttur meum. Hoc eſt guttur per quod verbum cordis profertur, quo Prou.8
ſpiritualis dulcedo guſtatur.Itaq; exultationes dei,id eſt,diuina,& ad deum ordinatæ erũt in guttu-
re beatorum , ita ꝙ in eorum gutture ſpirituali erunt exultationes ſeu delectationes internæ & ſpi-
rituales : in gutture autem eorum corporali erunt exultationes ſeu laudes exteriores atq; ſenſibiles.
Qualiter verò voces & ſoni laudum vocalium in cælo empyreo formabuntur, difficultatem habet,
C quæ hoc loco diſcutiẽda non eſt,[ET gladij ancipites in manibus eorum.] In Apocalypſi de Chri- Apoc.1
ſto inducitur, De ore eius gladius ex vtraque parte acutus exibat. Et palam ꝙ ibi per gladiũ intelli-
gatur diſtricta ſententia iudicis contra iniuſtos. Similiter nunc ait ſcriptura de ſanctis cum Chriſto
iudicaturis,quibus ipſe loquitur, Cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ,ſedebitis & vos
iudicantes duodecim tribus Iſrael.Gladij ancipites,id eſt,ſententia iudicis contra iniquos in mani- Matt.19.
bus,id eſt,in poteſtate eorũ.Simul enim cum Chriſto iudicabunt.¶(7)AD faciendam vindictam in 1.Cor.16
nationibus,] id eſt, vt ſimul cum Chriſto vlciſcãtur in nationibus peruerſorum,peccata atque iniu-
rias deo & ſibi illatas,& ad faciendas [INCREPATIONES,] id eſt, iuſtas reprobationes & pœnas
[IN populis] reprobis. Dicuntur autem ſancti iſta facturi, quoniam Chriſto iſta agenti conſentient
& aſtabunt.¶(8)AD alligandos reges]iniuſtos[EORVM,]ſcilicet impiorum [IN compedibus,] id
eſt,in vinculis æternæ damnationis , à quibus nunquam erui poterunt, [ET nobiles eorum] ſuper-
bos [IN manicis,] id eſt,ligaminibus [FERREIS.] Per hoc enim quòd ſancti impios cum Chriſto
damnabunt,reges nobileſque eorum, puta tyrannos iniuſtoſque præſides ligabunt in cõpedibus &
manicis ferreis,ſecundũ quod Chriſtus locutus eſt, Ligatis manibus & pedibus proijcite eum in te- Matt.25.
D nebras exteriores.¶(9)VT faciant in eis iudicium conſcriptum,]id eſt,vt ſic iudicent impios,ſicut
in diuina præſcientia ſcriptum,atque in ſacris ſcripturis digeſtum eſt. Vnde dominus alio loco iuſtis
promittit,Egrediemini & ſalietis quaſi vituli de armento, & calcabitis impios in die quo ego facio,
dicit dominus.[GLORIA hęc eſt omnibus ſanctis eius,] id eſt,vniuerſis electis cedet ad gloriã prę- Malac.3.
inducta vltio beatorum,quemadmodum ſcriptum eſt, Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam. Vel,
gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius,id eſt,omnes electi tunc vindicabunt in nationibus,ſicut iam pa
tuit. Omnes enim cum Chriſto per approbationem iudicabunt, & fortiter imperterrite & conſtan-
tiſsime contra reprobos ſtabunt,& maxime martyres contra tyrannos:iuxta illud, Tunc ſtabunt iu-
ſti in magna conſtantia,aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorũ. Viden- Sapiẽ.5
tes impij turbabuntur timore horribili, gementes præ anguſtia ſpiritus dicentes , Hi ſunt quos ali-
quando habuimus in deriſum,& in ſimilitudinem improperij. In lib.quoque Sapien.iterum legitur,
Iudicabunt iuſti nationes,& dominabuntur populis. Hæc ſunt incomprehenſibilis dei iuſti iudicia, Sapiẽ.3
vt taliter exaltentur in die iudicij,qui nunc propter iuſtitiam patiuntur,veraciter humiliãtur,& deo
humiliter obſequuntur. Sic quoque tunc humiliabuntur,qui modo iuſtos affligunt,cõtra iuſtitiã tu- Matt.5

ment,& temporaliter præualent. Denique mouere non debet,quòd primo dicit ſanctos exultaturos in gloria,& lætaturos in cubilibus ſuis:& poſtea ſubdit, Gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus,&c.quod tamē præcedet.Sacra nanque ſcriptura non ſemper enumerat dona dei eo ordine quo præſtantur.Sed & Chriſtus talem ordinem ponit in verbis,ſicut nunc E
Luc.22 pſalmus præſens. Ait nanque diſcipulis, Ego diſpono vobis regnum,vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno,& ſedeatis ſuper thronos iudicātes duodecim tribus Iſrael.Ecce hic pſalmus ad laudem diuinam & ſpiritualem lętitiam hilariter nos inuitat,beatitudinem electorum iucūde deſcribit,reproborúmque pœnas ſalubriter pandit, quatenus ad ſanctorum ſocietatem pertingere ſatagamus,impiorumque opera atque tormenta abhorrere & fugere laboremus.

COMMENTARIVS IN PSAL. CL.

EXPOSITIO TITVLI.

Titulus huius noniſsimi pſalmi eſt, Haleluia. Præſens enim pſalmus eccleſiam triumphantem inuitat ad laudandum ſuæ fontem beatitudinis, ſuæ ſalutis authorē. Quia enim pſalmus im-
Pſal.149 mediate præcedens translationem ſanctorū ad patriam reſerauit,merito nunc Pſalmiſta hortatur eandē ſanctorū ſocietatē,vt domino deo pro tātis beneficijs laudes & gratias referat.Itaq; dicit, F

PRECATIO.

Spiritalibus uitijs cunctis à nobis expulſis infunde domine unctionem ſpiritus ſancti ſenſibus:cuius nobis habitaculum factis,omnis ſpiritus noſter laudet te dominum cæli.

¶EXPOSITIO PSALMI iuxta ſenſum literalem.

LAVDATE]ô vos ciues cæleſtes [DOMINVM] veſtræ felicitatis obiectum & cauſam [IN ſanctis eius,] id eſt, in vniuerſis comprehenſoribus & beatis, gra-
Pſal.67 tias ei agendo pro omnibus bonis quæ largitus eſt eis, & quicquid felicitatis & gloriæ in ipſis eſt,ei principaliter aſſcribendo. Vere enim mirabilis eſt deus in ſanctis illis. [LAVDATE eum in firmamento virtutis eius,] id eſt,in ſtabilitate fortitudinis quam dedit beatis,cōfirmando eos in bono. Hanc ergo beneficentiam deo aſſcribite,atque pro ea ipſum laudate. Vel,in firmamento virtutis eius,in cælo empyreo à diuina virtute cauſato. Sicut enim deus in hoc cęlo eſſe cenſetur,ita in eo laudandus perhibetur. De hoc enim firmamento ſcriptum eſt, Reſpice do-
Deut.16 mine de ſanctuario tuo,de excelſo cælorum habitaculo. ¶(2) LAVDATE eum in virtutibus eius,] id eſt,in angelis ſanctis,qui virtutes dicūtur,vt in præcedentibus dictum eſt. Vel,in virtutibus eius, G
id eſt,magnis atque potentibus eius effectibus, ſcilicet quòd tanta pro hominibus fecit & paſſus eſt, quòd ſanctos ſuos tam mirabiliter exaltauit in iudicio, in patria,in corpore & anima. [LAVDATE eum ſecundum multitudinē magnitudinis eius].i. ſecundū quòd ipſe deus multipliciter magnus eſt
Pſal.146 in ſeipſo & ſu s operibus. Eſt enim magnus in ſapientia,quia ſapientiæ eius nō eſt numerus. Magnus
Luc.1 in potentia,quia non eſt difficile ei omne verbum. Magnus in miſericordia, magnus in iuſtitia, ma-
Iere.32 gnus imò immenſus in omni perfectione. Sed cum deus in infinitum maior & dignior ſit omni lau-
Eccl.43. de quam ſibi offerre poteſt omnis creatura, quomodo aliquis poteſt deum laudare ſecundum multitudinem magnitudinis eius? Et reſpondendum, quòd hoc eſt deum laudare ſecundum multitudinem magnitudinis eius,laudare eum totis viribus,& tamen profiteri ſe nihil dignum agere,neque ſufficere ad eius præconia perſoluenda, & nihilominus reuererēter atque humiliter facere ad gloriam dei quicquid poſsibile fuerit. ¶(3) LAVDATE eum in ſono tubę.] per hæc ſeptem muſica inſtrumenta quæ hic nominantur,deſignatur ineffabilis & multiformis ſeu multiplex beatorum iucūditas in dei laudatione conſiſtens,ſuntque inſtrumenta hæc ſpiritualiter intelligenda. Itaque laudate eum in ſono tubæ,id eſt,laude magnifica & ſummo præconio,tanquam regem regum,& omnis triumphatorem. [LAVDATE eum in pſalterio,]id eſt,gratiarum actione,de hoc quòd præſtitit vobis gratiam cuſtodiendi mādata, quorum obſeruatio per pſalterium deſignatur,vt dictum eſt ſæpe, [ET cithara,]id eſt,in gratiarum actione de hoc quòd contulit vobis carnis mortificationem in ſeculo iſto, H
quæ ſignificatur per citharam. ¶(4) LAVDATE eum in tympano,] id eſt,pro dono immortalitatis veſtræ carni olim mortali collato. De ſpirituali autem ſignificatione tympani dictum eſt in pſalmo præcedenti. [ET choro,] id eſt, in choro ſeu ordine angelorum, cui adunati eſtis,deum laudate qui vos fecit angelis pares. [LAVDATE eum in chordis,] id eſt, virtutum conſonantis,in longitudine quoq; latitudine & profunditate charitatis,[ET organo,]id eſt,in dulci modulamine omnium ad diuinam laudem ſpectantium. Per organa enim, quorum vſus manet in Chriſti militanti eccleſia, generalitas laudis diuinæ exprimitur. ¶(5) LAVDATE eum in cymbalis beneſonantibus.]Cymbala beneſonātia ſunt labia oris & cordis,deum deuote laudantia. In iſtis laudant deum beati. Vnde quòd de iſtis cymbalis animatis loquatur Propheta, ſequentia verba oſtendunt, [LAVDATE eum in cymbalis iubilationis,]id eſt,in cymbalis talibus de quibus inbilatio,id eſt,iucundiſsima atq; inenarrabilis quædā dei laudatio oritur,ſcilicet in labijs cordis ſeu oris. Labia verò cordis aliud prorſus non ſunt,niſi intellectus,quo verbum mentale profertur,vel habitus intellectualis & vis intellectiua. Cupit ergo Propheta vt ſancti in patria deum tota mente collaudent,& oris quoque præconijs eum,vt decet,attollant:quod vtiq; inceſſabiliter agunt,ſicue apud Eſaiam dominus proteſtatur, Ec-
Eſa.65 ce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis. Neque enim iccirco inuitantur & admonentur à no-

A bis ad laudem diuinam, quaſi noſtra exhortatione indigeant, ſed vt nos eis cõgratulemur, & propria
inuitatione accendamur. Denique quoniam noſtra perfectio ab operatione morali inchoatur, & in
laude diuina finitur, iccirco ſicut exordium libri præſentia admonet ad bene agendum: ſic finis eius
hortatur ad dei præconium, dum ſubditur, [OMNIS ſpiritus] intellectualis, bene diſpoſitus. vtpo-
te angelus & anima rationalis [LAVDET dominum] omnipotentem, æternum, immenſum, in ſub-
ſtantia vnum & ſimplicem, in perſonis trinum, à quo tanquam à patre luminum deſcendit omne do
num optimum & omne datum perfectum. Ecce ad laudem, honorem & gloriam ſuperbenedictæ & Iacobi.1.
ſupereſſentialis & ſupergloriosiſsimæ trinitatis, vnius ſimpliciſsimæ atque puriſsimæ deitatis, vtcun-
que finita eſt expoſitio libri pſalmorum, prout dominus dare dignatus eſt: iuxta formam à principio
conceptam, videlicet ſimplici planoque ſtilo, imò & ſenſu perfacili, ſed tamen frequenter multipli-
ci, vtpote literali, allegorico, tropologico, & anagogico. Saluberrima demum ſcientia eſt intelligere
librum pſalmorum, quoniam (conteſtante magno itemque diuino Dionyſio) quicquid in ſacra ſcri-
ptura deſcribitur, continetur & clauditur, hoc liber pſalmorum per modum laudis diuinæ comple-
ctitur. Inceſſabiliter ergo & infatigabiliter in pſalmorum cantibus occupemur, iugiter fluant ex cor-
de per ora ſacratiſsima verba pſalmorum. In hoc exercitio habituetur anima noſtra, donec perfecte
habituata ſine labore delectabiliſsime pſallat, & omnem occupationem, ſtatum & curam ab hoc exer-
B citio cæliformi atque angelico impedientem faſtidiat, vitet, & quãtum licet ſeu expedit, deſerat. Hoc Philip.3
eſt in terra angelicam vitam ducere, conuerſationem in cælis habere, ad futuram beatitudinem diſpo
ni & appropinquare. Tanto equidem deum in patria iucundius beatiusque laudabimus, quanto nunc
deum deuotius, frequentius, delectabiliusque laudamus, qui eſt ſuper omnia deus fortis & glorioſus:
cui gloria, magnificentia, imperium & poteſtas, quoniam ipſe eſt vniuerſorum ſuperfelix creator, o-
mnipotens gubernator, miſericordiſsimus quoque Salnator, dens ſublimis & benedictus. Amen.

COMMENTARIORVM IN PSALTERIVM CONCLVSIO.

IN OMNI opere Dauid dedit confeſsionem deo excelſo & ſancto in ver-
bo gloriæ, & de omni corde ſuo laudauit deum, & dilexit dominum qui fe-
cit illum: ſtare fecit cantores circa altare, in ſono eorum dulces fecit modu-
los. Dedit in celebrationibus decus, & ornauit tempora vſque in conſum- Eccl.47.
mationem, vt laudent nomen domini ſanctum & amplificent dei ſanctita-
tẽ. In his verbis electus Dauid, admirabile vas miſericordiæ dei, multipliciter
C atq; magnifice commendatur. Primo ex deuotiſsimis actibus latriæ, quæ eſt
virtus moralis præcipua, ſummo omnipotentique deo cultum ac ceremoniam exhibens, quia in
omni opere ſuo dedit deo confeſsionẽ: deo inquam excelſo, imò altiſsimo & ſuperaltiſsimo, vtpote
prorſus infinite & incomparabilis excellentiæ regi, omnium creatori eſſentialiter ſancto, qui ſolus
ex ſua natura impeccabilis eſt. Huic dedit Dauid confeſsionem in omni opere ſuo, hoc eſt, in cun-
ctis operibus dei, ſiue in omnibus creaturis, de quibus tres pueri cecinerunt, Benedicite omnia o- Dan.3.
pera domini domino. In omnibus quoque operibus ſuis, puta ipſius Dauid, qui quicquid boni ef- 2.Reg.12
fecit, deo aſſcripſit humiliter, & de omni opere ſuo malo pœnituit vehementer, & ita confeſſus eſt
deo confeſsione laudis diuinæ, & confeſsione propriæ culpæ, & hoc in verbo gloriæ, id eſt, in
glorioſis verbis pſalmorum, & item in verbo æterno, de quo fertur in Eccleſiaſtico, Fons ſapien- Eccleſ.1.
tiæ verbum dei in excelſis. & de omni corde ſuo, id eſt, toto intellectu & affectu. Confitebor (in- Pſalm.9
quiens) tibi domine in toto corde meo. Laudauit deum cum omni attentione, reuerentia ex cha- Pſal.110
ritate, ſine qua nihil deo acceptum meritoriúmve conſiſtit: ſic quippe pſallendum eſt, pſallam ſpi- Pſal.137
ritu, pſallam & mente. Qualiter autem Dauid rex ordinauit & ſtare fecit cantores in templo circa 1.Cor.14
altare ſeu contra altare, id eſt, ex oppoſito altaris primo Paralippo. recitatur, in quorum ſono, id eſt, 2.Reg 6
pſalmodia & laude vocali modnlos fecit dnlces, quoniam ita diſpoſuit quòd conſonanter, concor- 1.Par.16
D diter & deuote pſallebant. Dedit quoque in celebrationibus decus, id eſt, in diuinis officijs & ſacris
ſolennijs pulchritudinem magnam, per hoc quòd cantica ſua præclara in illis tunc cantabantur, &
nunc vſque cantantur in domibus dei eccleſijſque ſanctorum, per quod ornauit tempora vſque in
finem, quia ſic canentur quandiu durabit eccleſia, in qua pſalmi præ ſcripturis cæteris frequentan-
tur ac ſolenniter decantantur, vt fideles laudent nomen dei ſanctum, id eſt, ipſummet deum, no- Pſal.130
mine nominante ſignificatum, & amplificent, id eſt, diuulgent ſanctitatem ipſius ad eiuſdem no-
titiam, cultum & honorificentiam alios inducendo. Hinc innoteſcit ſententia, virtus, feruor,
præclaritasque pſalmorum, ex quibus totus cultus creatoris, officium omne diuinum, & tempus
durationis vitæ præſentis ſic decorantur. Etenim quanta ſententioſitas ſit pſalmorum, quàm igniti
affectus eorum, quàm ingens eorum ſuauitas, quàm mira iucunditas, quàm profunda cõtritio, quàm
affectuoſa oratio, quàm pulchra varietas perſonarum, ex quarum parte proferuntur, quàm alta con-
templatio, quàm frequens inflammatio, quàm compendioſa deſcriptio myſteriorum Chriſti atque
eccleſiæ, quanta humiliatio ſuiipſius, quàm ſalubris cõſideratio mutabilitatis & defectuoſitatis rerum
& inferiorum & humanarum, quàm moralis inſtructio, quàm compendioſa continentia ſcriptura-
rum, quis eloqui queat? Hinc iam libro pſalmorum quadrupliciter, id eſt, literaliter, tropologice, alle-
gorice, ac anagogice, prout domino concedente cuiui es poſito, nihilominus à deuotis ac ſtudioſis cõ
fratribus in Chriſto chariſsimis, rogatus ſum addere pro concluſione pſalterij, & inſtructione deuo-

te pſallendi, etiam iſta ſequentia. Occaſionem iſtud rogandi (ni fallor) ſumpſerunt ex verbis venera- E
bilis magiſtri Hugnnis de ſancto Victore in tractatu ſuo de oratione dicentis. Quoniam in affectibus
pietatis eſt omnis virtus orandi. Enumeremus aliquot ex ipſis, & exemplis demonſtremus, vt qnia o-
mnes enumerare nequimus (infinitæ enim ſunt) attamen quod in omnibus laudabile eſt, & deo ac-
ceptum ex qnibuſdam conijciamus. Eſt affectus dilectionis, dum mens intuẽs aut reminiſcens quòd 1
amor repente amore ignis accenditur. Eſt quoque admirationis affectus, dum quis aliqnid nouum 2
atque mirabile contemplans, in ſtuporem mox excitatur. Eſt etiam affectus congratulationis, cum 3
acceptabile quid beneplacitumq́ue conſpiciens, hilaritate profunditur. Eſt item affectus humilita- 4
tis, quando ex conſideratione propriæ infirmitatis & defectuoſitatis, ab omni elatione ſe reprimit.
Eſt demum mœroris affectus, dum ex conſideratione culparum aduerſitatum ſuarum, intra ſe con- 5
trahitur ac tabeſcit. Eſt affectus timoris, dum ex conſideratione imminentium periculorum con- 6
cutitur. Eſt inſuper affectus indignationis, cum in odium aut deteſtationem aduerſariorum ex at- 7
tentione malignitatis eorum mouetur. Eſt rurſus affectus zeli, dum amore iuſtitiæ ad deſiderium 8
vltionis prouocatur. Eſt prærerea affectus bonæ præſumptionis, dum ex noua & ſingulari fidu- 9
cia ad vendicandum aut apprehendendum aliquid plus ſolito quiſpiam animatur. Hæc Hngo. In
quibus verbis, qudd aſſerit infinitos eſſe affectus, verificari poteſt loquendo de affectibus in parti-
culari, & ex parte ſubiecti: non autem loquendo de ſpeciebus affectunm, & ex parte obiecti, cum &
ſpecies rerum determinatæ ſunt & finitæ, omniumq́ue affectionum origo & radix ſit amor. At ve- F
Sapien.6. to præter prætactos affectus alij quidam poterunt aſsignari. Eſt affectus concupiſcentiæ tam intel- 10
Ecclef.18 lectualis, de qua legitur, Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum: quàm ſenſitiuæ
Eſaiæ. 35 ac fœdæ, de qua iubetur, Poſt concupiſcentias tuas non eas. Amplius, eſt affectus puſillanimita- 11
Iudith.5 tis, de quo Eſaias, Qui puſillo animo, inquit, eſtis conualeſcite. Et Pſalmographus, Expectabam
ait eum, qui ſaluum me fecit à puſillanimitare ſpiritus & tempeſtate. Eſt & affectus magnanimi- 12
Pſal.118 tatis, de quo in libr. Iudicum Delbora cecinit, Diuiſio contra ſe Ruben, magnanimotum conten-
Pſal.65. tio reperta eſt. Iterum, eſt effectus deuotionis, qui eſt promptitudo animi ad diuina: iuxta illud Pſal-
Pſal.107 mi, Paratus ſum & non ſum turbatus vt cuſtodiam mandata tua. Itemq́ue, Paratum cor meum deus,
Deut.2 paratum cor meum Sic etiam eſt affectus obdurationis, ac ferreæ inſipiditatis, atque internæ ſterili-
Num.21 tatis, ſecundum illud, Noluit Seon rex Eſebon filijs Iſrael dare tranſitum, quia indurauit dominus
Eſaiæ. 63 deus ſpiritum eius, & obfirmauerat cor illius. Et iuxta illud, Indurasti domine cor noſtrum ne time-
remus &c. Amplius, eſt affectus ſpei & bonæ fiduciæ, affectus ſpei, affectus audaciæ, affectus quere- 13
læ, affectus iræ & impatientiæ, affectus pigritiæ & repauſationis carnalis, affectus honoris & laudis
humanæ. Quemadmodum etiam ſunt multæ ſpecies amoris & timoris, ac mœroris, aliorumq́ue
prætactorum, ita & multæ ſunt ſpecies affectunm prædictorum. Poſtremo cum dicitur affectus dile-
ctionis, affectus timoris, &c. poteſt intelligi intranſitiue, id eſt, affectus qui eſt dilectio, atque cauſa- G
liter, id eſt, affectus qui ex dilectione procedit, prout ex virtute & habitu procedit & oritur actus.
Eſt ergo intentio in concluſione iſta breuiter tangere affectus pios & charitatiuos, deuotionales,
ignitos, contemplatiuos, ac varios. Proferuntur & proferenda ſunt verba pſalmorum, & qualiter
in his ipſe pſallens & chorus pſallentium formare debent ſuos affectus, ſeque conformare ſenſibus
atque affectibus, verbis ac verſibus ipſorum pſalmorum. Nempe in pſalmis, imò nonnunquam in
pſalmo eodem quædam dicuntur in perſona hominis perfecti & innocentis, quædam in perſona pec
catoris ac pœnitentis, quædam in perſona proficientis, aliqua in perſona Chriſti, aliqua in perſona
eccleſiæ, aliqua in perſona pſallentis, quædam per modum hiſtoriæ, quædam in ſpiritu prophetiæ,
nonnulla per modum doctrinæ, ſed & aliqua comminando, auiſando, terrendo, ac alijs modis.
Eſtq́ue perutile ſcire, qualiter in omnibus his pſallens debeat ſe habere, & ſuos affectus, conceptus,
intentiones, conſiderationes repente ac multiformiter variare: vt ſit vere, ſalubriter, fructuoſeq́ue
pſallens, & pſallendo ipſum compungens, exhortans, inſtruens, eleuans, dirigens, terrens, humilians,
roborans, lætificans, & inflammans.

¶ Quid ſit compunctio, & de multiplici ſpecie compunctionis in pſalmodia.

H

SIcut contritio in ſpiritualibus metaphorice dicitur à contritione, quæ in corporalibus inueni-
tur, ita compunctio. Quemadmodum enim in corporalibus res conteri perhibetur, dum ſic in
minutiſsimas frangitur partes, quòd nihil in eo integrum permanere videtur: ſic contritio in ſpi-
ritualibus quæ pænitentiæ pars eſt, appellatur, dũ peccandi voluntas prorſus abijcitur, defletur,
annihilatur, & bene agendi, ſatisfaciendi, & perſeuerandi firmum ſuccedit propoſitum: ita compun-
ctio in exterioribus primo vocata eſt ſtimulatio quædam aut conſtimulatio: ſiquidem pungere, ſti-
mulare exponitur. Hinc ſpiritualiter compunctio nominatur quædam transfixio cordis, quæ pri-
mo & maxime fieri videtur per pœnales affectiones, vt ſunt dolor internus, mœror, formido.
Pſalm. 4 Vnde compunctio pro contritione frequenter accipitur: iuxta illud in Pſalmo, Quæ dicitis in cor-
dibus veſtris, id eſt, de his quæ in mentibus veſtris culpabiliter cogitaſtis & propoſuiſtis, in cubilibus
veſtris compungimini .i. in ſecretis animorum veſtrorum contritionem habere. Cumq́ue amor ratio-
Canti.2 ne abſentiæ & offenſæ amati triſtitiam pariat & dolorem, in tantum vt ſponſa teſtetur, Quia amore
langueo. Hinc & amor gignit compunctionem, præſertim cum & amor vſque ad intima dilecti ſit
penetratiuus, propter quod amor fertur intrare, vbi notitia remanet foris. Ideo ſponſus hortatur, Po-
ne me vt ſignaculum ſuper cor tuum, quia fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio.

A Denique iſtæ compunctiones interdum ex inſpiratione ſuperna, interdum ex admonitione frater- Cant.8
na cauſantur in nobis. Vnde orauit Pſalmiſta, Confige timore tuo carnes meas. Scriptum quoque Pſal.118
eſt. Verba ſapientum quaſi ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, id eſt, profunde incuſsi. Ex his inno Eccl.12.
teſcit intellectus verborum S. Gregorij aſſerentis, Quatuor ſunt conſiderationes & modi, quibus ani
ma hominis boni in compunctione vehementer afficitur. Primus eſt, dum ſuorum reminiſcitur vi-
tiorum, conſiderans vbi, id eſt, in quibus erroribus, negligentijs, culpis atque periculis fuit. Secundus
eſt, dum iudiciorum dei diſtrictionem & retributionem perpendens, metuit & ſcrutatur vbi erit, &
in æternum manebit. Tertius, dum mala & dura vitæ præſentis attendens, ſolerter conſiderat vbi
eſt, vtpote in præſenti exilio. Quartus, dum ſupernæ patriæ gaudia contemplatur, deplorans quod
ibi non ſit: ſicque cum Apoſtolo clamat, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu- Roma.7
ius? Præterea ſuper Cantica S. Bernardus, Senſum, inquit, ex integro te recuperaſſe ſcias, ſi conſcien-
tiam tuam quadruplici ſentis compunctione morderi, pudore gemino ac gemitu & metu. Pudeat te
offendiſſe patrem cæleſtem, erubeſce quòd ſummum illum benefactorē tam frequenter tamque enor-
miter inhonoraſti, ingratus, & mala reddidiſti pro bonis, imò tot & tanta mala pro innumerabilibus
beneficijs eius digniſsimis. Conformiter time, eo quòd tuum offenderis creatorem, & denuo quoniā
deo ac iudici tuo inobediens toties fuiſti, & ei ac ipſius vicarijs ſuperioribus rebellis.

B

De pſalmis verſibuſque pſalmorum, in quibus affectus diuini amoris ſpecialiter fragrat ac flagrat.

IN pſalmis non eſt ſemper continuatio eiuſdem materiæ, ſed frequens mutatio ac variatio numeri
& temporis & perſonarum, de vnoquoque affectu mutatio ad alium repentina. Denique multæ
ſunt cauſæ inflammationis diuini amoris in nobis. Prima & maxima, principalis & effectiua eſt
ipſemet dominus deus, qui ſolus infuſor, conſeruator, augmentator & perfector eſt charitatis, & eam
interdum gratioſa præuentione infundit, interdum precibus & operibus bonis ex genere eius cui in-
fundit eam, ſeu precibus & meritis aliorum. Vnde angeli ſancti & homines boni frequenter ſunt cau
ſæ diſpoſitiuæ, meritoriæ ac inſtrumentales gratiæ ac virtutum in nobis. Inſuper conſideratio boni-
tatis, amabilitatis, pulchritudinis, perfectionis, & munificentiæ dei parit & accendit in nobis diuinū
amorem. Et rurſus, quoniam ipſe prior dilexit nos, & tam gratioſe, amoroſe, largiflue ſe habuit ad nos. Iohan. 4.
Deinde conſideratio beneficiorum & promiſſorum ipſius, verba quoq; ſpiritaliter amoroſa, non pa-
rum accendunt amorem ſanctū in amatore ſyncero ac mente deuota. Itaque pſalmi & verſus in qui-
C bus iſta diffuſius continentur ad affectum charitatis deificæ ſpecialius pertinent, atque cum æſtuan-
tiori feruore ſunt proferendi ac decantandi, quales cōmunius ſunt verſus & pſalmi in perſona Chri-
ſti & ſanctorum in patria, aut perfectorum viatorum conſcripti, ſiue ad literam, ſiue ad myſticū ſen-
ſum, vt Pſalmus ille, Vſquequo domine obliuiſceris me in finem? id eſt tam diu? Cuius Pſalmi omnes Pſal.12.
verſiculi ſunt affectuoſiſsima verba amantis, tardationem ſponſi, dilationem glorię, mala ſeculi huius,
& imperfectionem propriæ vitæ, quæ ſine peccato non agitur, deplorantis ſeque ad libitum exaudiri
non ſentientis. Tali equidem amatori etiam breuis mora dilecti, & eius perbreuis abſentia eſt mole-
ſta. Hinc cito & pie conqueritur ſe relictum, non penitus, ſed quantum ad deſideratam præſentiam
concupitámve gratiam. Ideo dicit cum ſponſa illud in Canticis, Quæſiui, & non inueni illum: voca- Canti.5
ui, & non reſpondit mihi, reuertere dilecti mi. Præterea tales ſunt multi verſiculi pſalmi illius, Dili- Pſal. 17.
gam te domine fortitudo mea, cuius pſalmi tres primi verſiculi ſunt velut ardentiſsimæ faculæ. Quo-
circa ſciendum, ꝙ laudatio & inuocatio dei interdum fit per nomina ſola, quandoque per ſola verba,
aliquando per vtraque. Cum per ſola fit nomina, quanuis expreſſa ſignificatione ſit imperfecta, ta-
men interiori intelligentia eſt feruentiſsima, efficaciſsima, & ad impetrandū præſertim idonea, quo-
niam præcedentis nominis apprehenſio & apprehenſionem ſequens affectio, per ſequentis nominis
apprehenſionem & affectionem fouentur, continuantur, & ſuccenduntur: & ita cum dicimus, Dili-
D gam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum & refugium meum, & liberator meus.
Deus meus, adiutor meus, & ſperabo in eum. Protector meus & cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor me-
us, feruor ſanctæ deuotionis, ſapor internæ dulcedinis, confortatio cordis, & dilatatio eius in deo Ibidem.
valenter increſcunt & inualeſcunt: imò exilunt & erumpunt velut ſi igni oleum infundatur. Porro
cum laudatio & inuocatio dei per ſola fit verba, eſt etiam fortis & feruida, vt cum in Daniele indu- Dan. 4.
citur, Laudo, magnifico, glorifico regem cæli. Et denuo, Exaudi domine, placare, & fac ne more- Daniel. 9
ris. Dum autem oratio & inuocatio fit per nomina ſimul & verba, ſenſum habet completiorem, affe-
ctum minorem, quoniam mens ad plura diſpergitur. Hæc ergo & conſimilia nomina & verba & ex
vtriſque complexa cum omni attentione & ardore pſallamus. Inſuper in his dictionibus ordo penſan Pſal.17
dus eſt. Cum enim dominus deus ſit fortitudo noſtra, ipſe quoque firmamentum noſtrum, hoc eſt,
cauſa totius ſtabilitatis noſtræ, iccirco etiam ad ipſum nos debemus refugere: quod ſi fecerimus, non
erit hoc nobis infructuoſum, quoniam ipſe erit liberator: imò & poſt liberationem rurſus erit adiutor
noſter contra aduerſa & tentamenta ſequentia, ſicque in alijs eſt penſandum. Qui autem hæc expe-
ritur in ſe, dominū habet laudare, non ſeipſum ſtulte extollere, atque laudando debet eum orare. Hæc
quippe efficaciſsima eſt oratio, quæ ex laudibus & inuocationibus dei cōponitur. Iccirco ſubiūgitur,
Laudans inuocabo dominum, cuius inuocationis fructus & effectus ſubiungitur: & ab inimicis meis Ibidem.
ſaluus ero. Cumq; ad exaudiēdum inclinetur, ipſe quoque inuocatur ex hoc quòd orans vere fatetur

ſe magnis & varijs periculis, tribulationibus miſeriiſque circundatum, recte in pſalmo iſto ſubiun- E
Ibidem. gitur, Circundederunt me dolores mortis. Præterea ad iſtum dilectionis affectum ſpectant & alij
plures pſalmi ſaltem pro parte, aut quantum ad aliquos ſuos verſus, vt Pſalmus, Quemadmodum
Pſal. 14 deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Itemque, Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum.
Pſal. 83 Et item, Dilexi quoniam exaudiet dominus. Item, Iudica me domine quoniam ego in innocen-
Pſal. 114. tia mea ingreſſus ſum. Vbi ſubſequitur, Vre renes meos, & cor meum. Domine dilexi decorem do-
Pſal. 25. mus tuæ & locum habitationis gloriæ tuæ. Pſalmus quoque, Quàm bonus Iſrael deus. In quibus o-
Pſal. 72. mnibus, & conſimilibus incaleſcat mens noſtra, vehementique impetu feratur in ſuperdelitioſiſſi-
mum illud obiectum, dulciſſimum atque ſuperpulcherrimum deum, qui prorſus incomparabiliter
eſt amandus. Cuius ſupermundiſſima eſſentia eſt bonitas penitus infinita, amabilitas puriſſima, dul-
cedo immenſa: cuius vniuerſæ bonitates, amabilitates, dulcedineſque creatæ, quantumlibet ma-
gnæ & intenſæ ſunt veluti quidem permodici riuuli, obſcuri radioli ac tenues vmbræ. Ipſum ergo
intentiſſime diligamus, & inſtar ebullientium aquarum, quæ præ feruore ſeſe extra ſe & ſupra ia-
ctant, moxque in ſeipſas reſiliunt, feruor ſanctæ charitatis corda noſtra ſupra ſe moueat, in exta-
Pſal. 41 ſim vertat, in primum & ſummum illud amabile incomparabiliter amplectendum, ſtrictiſſime reti-
nendũ erigat atque ſtabiliat: & ita ſicut deſiderat ceruus à venantibus defatigatus, veneno accẽſus, ſiti
Pſal. 62. areſcens ad fontes aquarum: ſic animæ noſtræ in deſerto ſeculi huius in corpore iſto mortali, tanquã
in terra deſerta, inuia & inaquoſa afficiantur, ſitiant & aſpirent ad ſuum ſuper digniſſimum creato- F
rem, vt ſic vnuſquiſque etiam in propria perſona ex ſententia dicat, Sitiuit anima mea ad te deum
Pſal. 41. fontem viuum. O quando veniam & apparebo ante faciem dei, non abiiciendus ab illa tanquam vas
Cantic. 1 putredinis, velut vas iræ, ſed ſine fine manſurus cum ipſa? Et, Oſculetur me oſculo oris ſui. Appre-
Canti. 2 hendamque illum & deoſculer, & de cætero nec velim, nec valeam ſeparari à deo ſalutis meæ. Heu
me miſerum, vilem, & fœdum, qui hæc ſacratiſſima ac feruentiſſima verba pſalmorum iſtorum to-
Eſaiæ. 1. ties diſtracto & frigido corde pronuncio. Væ filijs ſceleratis, qui ad carnalia & terrena, ad caduca, va-
na & impeditiua ſalutis tam proni & feruidi ſunt: ad hoc vero ſuperpræſtantiſſimum bonum deſi-
Iere. 48 des, gelidi & ignaui, negligentes, ſomnolenti, pigri, & ſine ſapore etiam in diuinis. Sed reſipiſcamus
& erubeſcat cor noſtrum, recolens quòd maledictus ſit qui opus dei perficit negligenter, ac toto
Pſal. 41 conatu clamet ad deum, Vſquequo domine obliuiſceris me in finem? ac cætera verba pſalmi illius.
Pſal. 41 Interim dum in iſto detinemur exilio, ſint nobis lachrymæ noſtræ panes die ac nocte deplorando
præſens exilium, & peccata quæ in ipſo incidimus, & ſuſpirando ad beatiſſimam illam æternalem
deitatis præſentiam & aſpectum, quæ deſiderantiſſima beatitudo præ cunctis cæteris incomparabi-
liter eſt optanda, exquirenda, ac poſtulanda.

¶ Proſequutio de ignitis affectibus charitatis prætactorum pſalmorum. G

Pſal. 41. PSalmos prætactos, Quemadmodum deſiderat ceruus, &, Quàm dilecta, ac quoſdam conſimi-
Pſal. 85. les aliqui fatentur ad literam ſcriptos de vehementia deſiderij quorundam deuotorum Iſraelita-
rum in Babylonica captiuitate, olim ſuſpirantium ad reædificationem & inſpectionem templi
dei, in Ieruſalem, atque ad cultum dei in illo. Quod ſi deuotiſſimi quidam prophetæ ac dei cultores,
tam ardenter ſuſpirabant ad reparationẽ & viſionem templi illius temporalis & terreni, in quo non
niſi modico tempore poterant permanere, orare, ſacrificare, ac deum laudare, de qua re etiam tractat
Te decet hymnus deus in Sion, quod reputabant tã glorioſum ac grande, vt in Pſalmo illo ſubdatur,
Pſal 64 Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti: inhabitabit in atrijs tuis. Replebimur in bonis domus tuæ, ſanctũ
eſt templum tuum, mirabile in æquitate: quàm frequentiſſime ſuſpiraremus, & merito æſtuaremus
ad inſtaurationem plenam ruinæ cæleſtis Ieruſalem, ad ædificationem triumphantis eccleſiæ, ex no-
biſipſis ac alijs electis fidelibus ad ingreſſum ac manſionem in paradiſo illo cæleſti, in cælo empyreo
ad ſocietatem ciuium ſupernorum, & omnium angelicorum ſpirituum, ad permanẽdum ibidem, non
ad aliquantulum tempus, ſed vſque in ſempiternum, ad contemplandum deũ deorum, non per fidem
& ſpeculum, & per creaturam ſubiectam, & gratiæ relucentiam perobſcuram, ſed ad inſpiciendũ ſu-
perſpecioſiſſimum omnium creatorem æternaliter, faciliter, cum inæſtimabili ſuauitate & gaudio, cũ H
contentatione & aſſecuratione immobili. Ad hoc igitur indefeſſe feruentiſſima affectione accelere-
mus, gemamus, & lachrymoſe oremus, puritati & omni ſpiritali profectui ſtrenue inſudãtes. Etenim
Matth. 5. beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Felices qui taliter concupiſcunt in atria patriæ bea
Pſal. 83. torum, ad thronum gloriæ, ad regionem lucis æternæ & increatæ, atque præ vehemẽtia & ardore tã
mundæ ac ſpiritualis concupiſcentiæ deficiunt, id eſt, corporalibus viribus deſtituuntur, ad raptum,
extaſim pertingentes, ſicque in diuitijs gloriæ per myſticæ theologiæ contemplationem quantum in
iſto fieri valet exilio, abſorbentur. Denique tam dulce eſt hoc, vt cor exultet, & præ iucunditate quaſi
extra ſe ſaliat in deũ viuentem. Fiat quoque redundantia tanta in partem ſenſitiuam, vt etiam caro in
eodem lætetur per participationem & quandam alacritatem in deitatis obſequio, prout in alio dicitur
Pſal. 27 Pſalmo, Et refloruit caro mea. Et rurſus in alio, Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro
Pſal. 62 mea. Præterea in Num. libro narratur, quemadmodũ Balaham videns Iſraelẽ in tabernaculis tento-
Num. 24 riiſq; morantẽ. Quã pulchra (inquit) tabernacula tua Iacob, tentoria tua Iſrael, vt valles nemoroſæ,
vt horti iuxta fluuios irrigui. Qui & cõpunctus, Moriatur (inquit) anima mea morte iuſtorũ, & fiant
nouiſſima mea horum ſimilia. Si tam decorę fuerunt papilliones, mãſiones, & caſulę carnalium Iſrae-
litarum in ſolitudine collocatæ, tamque amabiles & dilectæ: quàm ineffabiliter & incomparabiliter

A pulchriora ſunt tabernacula illa ſupercæleſtis ac ſupermundanæ Ieruſalem, de quibus in Euangelio
depromſit Saluator, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Et denuo; Facite vobis amicos de
mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Has manſiones ordi- Iohan.14
num angelicorum, ad quas homines electi ſecundum differentias meritorum ſuorum aſſumuntur & Lucæ.11
perducuntur, fideliter contemplemur, feruide diligamus, aſsidue cupiamus, dicentes, Quam dilecta Pſal.38
tabernacula tua domine virtutum, id eſt, ô tu deus ſabaoth, deus virtutum cæleſtiū dominator omni-
potens, princeps exercituum ſupernorum, quàm chara, quàm diligenda, quàm vehementer dilecta
ſunt nobis prætacta tabernacula curiæ tuæ cæleſtis ac regni, electis parati ab origine mundi. Vnde
teſtatus eſt ſanctus Apoſtolus, Scimus quoniam ſi terreſtris domus huius noſtræ habitationis diſſol- Matth.15
uatur, quod ædificationem habemus à deo domum non manufactam in cælis. Vbi & beatus quoque 2 Cor.5
Thom. apoſt. faſſus eſt, innumerabilia extant palatia, ab initio ſeculi præparata, quæ fidei pretio & elee
moſynis comparantur. Ad horum ingreſſum flammeſcit, feruet, & ſtillat ſpiritus & oculus noſter, qui
quanuis præ deſiderio affligatur: iuxta quod ſcriptum eſt, Spes quæ differtur affligit animam: ni-
hilominus ex certa ſpe ac fidei ſpeculatione pertingendi ad beatitudinem tantam, cor noſtrum & ca-
ro exultant in deo viuo. Nempe ad primum horum pertinet illud Pſalmi, Heu mihi quia incolatus Prou.13
meus prolongatus eſt. Et quod dixit vas electionis, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore Pſalm. 83
B mortis huius? Ad ſecundum vero illud Pſalmi alterius, Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in do Pſal.119.
mum domini ibimus. Sic & anni quibus Iacob ſeruiuit pro Rachael pauci & breues ſibi præ amoris Roma.7
magnitudine videbantur. In re nanque optata conſiderari poteſt amabilitas & pretioſitas eius, ſicq; Pſal 121
pro ea magni & diuturni labores, æquanimiter tolerantur. Propter quod nullus labor durus, nulla Gene. 29
paſsio grauis, nullum tempus longum videri debet, quibus æterna beatitudo meretur & obtinetur.
Neque enim condignæ ſunt paſsiones temporis huius ad gloriam illam futuram. Ex qua conſidera-
tione depromſit Apoſtolus, Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſu- Roma.8
pra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Cum itaque tam deſiderabi- 2. Cor.4
lia & dilecta ſint domine tabernacula tua, merito pſallimus & fatemur, Beati qui habitant in domo Num.24
tua domine. Sed quia ad hoc proprijs viribus pertingere non valemus, imò gratię tuæ indigemus au- Pſalm. 83
xilio, recte ſubiungo, Beatus vir cuius eſt auxilium abs te. Et iuxta hunc modum in pſalmis commu- Ibidem.
niter pulcherrima extat connexio ſenſuum, ſi quis intus perſpiciat ſapientiæ radio perluſtratus.

¶ De alijs multis pſalmis ad iſtum charita-
tis affectum ſpectantibus.

C AD prætactum charitatis feruorem pertinent Pſalmi, Dominus illuminatio mea & ſalus mea. Pſalmi ſe-
Ad te domine clamabo, deus me° ne ſileas à me. Exaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me. quētes re-
In te domine ſperaui, non confundar in æternum, quantum ad aliquos ſuos verſus. Benedi- quirantur
cam dominum in omni tempore. Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Iudica ex tabula
me deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Deus auribus noſtris audiuimus. Deus no- alphabe-
ſter refugium & virtus. Deus in nomine tuo ſaluum me fac. Miſerere mei deus, miſerere mei. Nonne tica.
deo ſubiecta erit anima mea? Deus deus meus, ad te de luce vigilo. Te decet hymnus deus in Sion.
Iubilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius. Deus in adiutorium meum intende. In te do-
mine ſperaui non confundar in æternum, in iuſtitia tua libera me, & eripe me. Voce mea ad domi-
num clamaui, voce ad deum, intendit mihi. Qui regis Iſrael intende. Inclina domine aurem tuam
& exaudi me, quoniam inops & pauper ſum ego. Venite exultemus domino. Pſalmi quoque quo-
rum exordium eſt, Cantate domino canticum nouum, & cætera. & Pſalmus, Iubilate domino omnis
terra. Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me ſunt. Paratum cor meum deus, paratum
cor meum. Laudate pueri dominum. Dilexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ. Cre-
didi propter quod locutus ſum. Et multi verſiculi Pſalmi, Beati immaculati. Lætatus ſum. Domi-
ne probaſti me. Benedictus dominus de. Exaltabo te deus meus rex: ac cæteri pſalmi ſequentes ad
D dei ſpecialiter præconium pertinentes. Nec ſolum hi pſalmi, ſed & alij multi, non quòd ſinguli, ſed
quòd multi verſus eorum includant præcipue diuini & igniti amoris affectum, quanuis non o-
mnes includant talem affectum immediate & illicitiue, imò quidam Pſalmi ac verſus includunt
hunc virtualiter & mediate aut concomitanter, vel cauſaliter, ſeu per redundantiam quandam,
quemadmodum pſalmi tractantes de beneficijs dei, quorum conſideratio charitatem accendit, auget,
conſeruat. Similiter pſalmi & verſus de donis & promiſsionibus futuræ felicitatis conſcripti. Atta-
men gratum eſſe deo de beneficijs ſuis, & ſuper eis ac bonis promiſsis in cælo, elicitiue & immediate
procedit ex virtute morali, quæ dicitur gratitudo, atque ex latria. Vtrunque vero procedit ex cha-
ritate imperialiter & diſpoſitiue. Quanto enim quis plenius diligit deum, tanto libentius reminiſci-
tur beneficiorum ipſius cum gratiarum actione, & promiſſa ipſius ſpeculatur cum aſpiratione affe-
ctuoſa. Denique idem numero actus ex diuerſis virtutibus poteſt oriri: ſicque plura genera com-
punctionum, & piarum affectionum in eodem pſalmo ac verſu queunt notari, includi, ardere, ſicut
& dare eleemoſynam procedit ex charitate, ex pietate, ex liberalitate, ex iuſtitia quoque & obedien-
tia, ſi fiat ex promiſsione & ſuperioris commiſsione: & rurſus ex latria ſi detur pro conſtruenda ec-
cleſia, vel altari. Et quanto actus ex pluribus ac eminentioribus originatur virtutibus, tanto plus
meritorius & complacentior deo eſt.

¶Qualiter primum Pſal.ex diuerſis virtutibus ac varijs conſi- E
derationibus poterimus pronunciare.

Pſalm 1. QVoniam tota hominis vita ad veram eſt beatitudinem ordinanda : poteſt totus hic Pſalmus per
modum doctrinæ exponi ac legi dicendo, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum:tan-
quam dicatur,O homo,beatitudinem naturaliter cupis,& veram felicitatem, quam promittit deus in
ſcripturis,ex fide cognoſcis & appetis.Idcirco attende qualiter ad illam queas pertingere: idq; in pri-
Ibidem. mis aduerte,quod ab illa te nil elonget & impediat niſi peccata tua.Hinc dicere habes,Beatus vir qui
non abijt,id eſt,à deo non receſsit,in conſilio impiorum,acquieſcendo prauis ſuggeſtionibus dæmo-
num,hominumq́ue malorum.Sed in lege domini voluntas eius,id eſt, deliberata volũtate adhæſit ac
obediuit præceptis legis diuinæ.Quod quàm fructuoſum ſit ſubditur,Et erit tanquam lignum quod
plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. Cumq́ue oppoſita ad inuicẽ comparata clarius agnoſcantur,
apte de iniquis ſubiungitur.Non ſic impij non ſic. Denique hæc pſallendo, tibüpſi applica hanc do-
ctrinam,ſelices reputa eos qui in innocentia permanſerunt, nec aduerſarijs ſuæ conſenſerunt ſalutis:
atque teipſum contemne, deplange , caſtiga , eo quod toties ſuggeſtionibus dæmonum , vanitatibus
mundi, tentationibus carnis , motibus improbæ voluntatis ac vitiorum conſenſiſti : de cætero quo-
que ab his caue e & abſtinere propone ac ſatage,impiorum leuitatem, inſtabilitatem, inquietudinem
prorſus deuita . Inſuper ſapienter penſando , quàm vehementer & ineffabiliter peccata noceant ho- F
mini,quàm maxime etiam virtutea expediant ei , quàm viles & miſeri ſint iniqui, potiſsimeq́ue qui
iam æternaliter ſunt damnati, quàm item laudandi ac digne creatori ſuo fideliter obſequuntur. præ-
ſertim qui æternam iam beatitudinem ſunt adepti , pſalle & dic ex intimo & compunctiſsimo corde,
Pſalm.1. Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, &c. Sicque reproborum & intimoratorum abhorre
conſortia, & obedientibus deo qui indeſinenter & coram illo ſolicite conuerſantur ſectare veſtigia,
Num.24 vt moriaris morte iuſtorum,& fiant nouiſsima tua horum ſimilia . Sic legendo & canendo hunc pſal
mum affectum compunctionis , motum contritionis , eleuationem contemplationis , timorem ſalu-
brem , zelum iuſtitiæ , emendandi ac proficiendi propoſitum concipies & habebis : eritq́ue grandis
& multiplex tua deuotio : pſallendo demum ſtudebis , ac teipſum in primis ſalubriter informabis .
Pſalm.14 Præterea iuxta modum hunc alij multi pſalmi ſunt decantandi, videlicet Pſalmus, Domine quis ha-
bitabit in tabernaculo tuo ? Ad quod ipſemet propheta diuinitus inſpiratus , reſpondit, Qui ingre-
ditur ſine macula, & operatur iuſtitiam, &c. Ex quibus verſiculis diſcimus quid vnicuique homini
neceſſarium ſit ad ſalutem, ideo ſi ſaluari optamus, curemus hæc omnia adimplere. Hoc eſt ſine ma-
cula ingredi,id eſt, ſine labe culpæ mortalis domum dei intrare,interiora noſtra examinare,per viam
ſalutis incedere, & operari iuſtitiam , cuſtodiendo præcepta decalogi , quæ ſunt de actibus iuſtitiæ,
ſicq́ue de cæteris virtutum actibus , qui in pſalmo iſto tanguntur , vt ſimus ſynceri, veraces, nequa- G
quam doloſi , nec proximis aliquo modo nociui.Itaque dum pſalmum iſtum proferimus,deum cor-
dialiter deprecemur , vt gratioſe tribuat nobis peragere , ac intime doleamus quod non ſolum iſta
Pſal.13 non fecimus , verumetiam vitia his bonis contraria frequenter, enormiterq́ue patrauimus. Præterea
Pſal. 52. ſicut hic pſalmus tractat de actibus virtuoſis neceſſario exequendis: ſic pſalmus ille, Dixit inſipiẽs in
Iob.12. corde ſuo,agit de vitijs neceſſario euitandis, vt nec cogitatu nec factu negemus deum aut prouiden-
Titum.1 tiam eius,prout ſcriptũ eſt de quibuſdam, Audacter prouocant deum. Itemq́ue, Dicunt ſe noſſe deũ,
Pſalm.13 factis autem negant.Contra quorum inſipientiam & inconſiderationẽ ſubiungitur, Dominus de cæ
lo proſpexit ſuper filios hominum,&c. quo non obſtante tam intimorate ac impie,tamque irreueren
Eccleſ. 18 ter & viriliter plurimi viuunt ac ambulant coram deo,quaſi non ſit omniũ iuſtus iudex. Nempe quia
non cito profertur iudiciũ,abſque vllo timore filij hominũ peccant, prout in pſalmo iſto deſcribitur.
Hinc pſalmũ iſtum canamus noſipſos deflendo,quod tales extitimus: proximis quoque adhuc taliter
Pſalm.11. præuaricantibus cõdolendo . Sicq; humani generis deploremus peccata, & exoremus pro omnibus.
Pſalm. 17 Inſuper iuxta affectũ hunc dicendus eſt pſalmus ille, Saluũ me fac domine,quoniam defecit ſanctus,
quoniam diminutæ ſunt veritates à filijs hominũ. Etenim quo magis abũdat impiorum iniquitas,eo
amplius boni clamare debent ad deũ vt præſeruentur,nec eũ peruerſis peruertãtur.Ex charitate quoq;
& zelo iuſtitiæ debent optare & petere vt dominus diſperdat vniuerſa labia doloſa , & linguas ma- H
gniloquas,ita vt in eis mala deſtruat culpæ,& nouis linguis loquantur verba gratiæ ac ſalutis, quẽad-
Prou.12 modum in Prouerbijs legitur, Verte impios & non erunt vt fuerant impij . quod ſi conuerti omnino
renuerint,conformare nos debemus rectitudini diuinæ iuſtitiæ, cupiendo vt pereant, ac confidenter
Pſalm.11. dicere deo,Tu domine ſeruabis nos & cuſtodies nos à generatione hac inæternũ . Tales quippe ver-
ſiculi ſæpiſsime habentur in pſalmis, qui quanuis non exprimantur per modũ optatiuum aut depre-
catiuũ,ſed per verba temporis futuri,virtualiter tamen ſunt orationes & verba bonę ſpei in deo, vt il-
Pſalm.50 lud in Pſal. Aſperges me domine hyſſopo & mundabor,&c. Vnde & ſenſus eſt,Tu domine ſeruabis
Pſalm.11 nos & cuſtodies,hoc eſt,ſperamus quod pręſeruabis nos à generatione prauorum, & exoramus vt ab
ipſis nos pręſeruare & cuſtodire digneris,ne illis conformemur in vitijs.Amplius iuxta modũ & ſen-
Pſalm.14 ſum pſalmi illius,Domine qs habitabit in tabernaculo tuo,cantandũ eſt illud in Pſalmo, Domini eſt
Pſal. 24 terra & plenitudo eius.Quis aſcendet in montẽ domini?cum tribus verſibus ibi immediate ſequenti-
bus.Quod totũ cantando penſemus quid nobis ſit neceſſarium ad ſalutem, & quantum à perfectio-
ne quæ in illis tangitur verſibus,ſimus diſtantes, hoc eſt, ab innocẽtia manuum atque munditia cor-
dis, & à carentia vanitatis,omni quoq; doloſo ac illicito iuramento. Eſtque notandũ quod in pſalmo
Ibidem. illo ſubiungitur,Hic accipiet benedictionem à domino,& miſericordiam à deo ſalutari ſuo Sic enim

A miſericordia eſt & diuinæ pietatis effectus, quod homo tantæ innocētiæ ac virtuoſitatis ſaluatur, quis
poterit de ſuis virtutibus aut meritis gloriari, extolli, præſumere, & non potius cum Apoſtolo reco- 1. Cor. 15
gnoſcere ac fateri, Gratia dei ſum id quod ſum? Et rurſus, Qui gloriatur, in domino glorietur. Studea Ierem. 9
mus igitur pertinere ad generationem hanc electorum, dominum in veritate quærentium, & ad cla- 2 Cor. 10
rum imò deſiderabiliſsimum diuini vultus aſpectum, ad quem nemo niſi purgatiſsima mente valet 1. Cor. 1.
pertingere. Pſal. 34

¶ De aliquibus Pſalmis moralibus, & optimis documentis plenis, qui mente compuncta, deuota, grata, iucunda, alacriter ſunt cantandi.

ADuerte & recole à quantis periculis & aduerſis, à quantis tētationibus, inſidijs, laqueis, & pec
catis te deus eripuit, præſeruauit ac liberauit. Sicque cum omni gratiarum actione & ſpiritua-
li lætitia, deuotiſsime profer, Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore Pſal. 33
meo. Nec optes teipſum laudari niſi in deo, à quo datum eſt, & conſeruatur quicquid in te eſt aut eſ-
ſe poteſt laudabile, & ſic pſalle, In domino laudabitur anima mea. Et quia ad laudandum altiſsimum Ibidem.
tu ſolus non ſufficis, nec ſatis eſt tibi vt tu ſolus ſis deo gratus, acceptus & ſaluus. Hinc & proximos
admone, Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipſum. Qualiter autē ad tan- Ibidem.
tam gratiam perueniatur, oſtendit Pſalmiſta exemplo ſui, Exquiſiui, inquiens, dominum: nec fruſtra,
B quoniam exaudiuit me, idcirco conſulo vobis, Accedite ad eum per mentis conuerſionem, & illumi- Iohan. 1.
namini, cum ipſe ſit lumen verum, illuminans omnem hominem ipſum fideliter inuocantem. Iuxta
hunc modum totus hic pſalmus, doctrinis, admonitionibus, præconijs dei eſt plenus. Hinc iuxta hor Pſal. 33
tamenta ipſius conemur guſtare, & per experientiam contēplari, quàm dulcis ſit dominus aſpernan-
do delectamenta carnalia, & omnem cōſolatiunculam vilem, ipſumque creatorem ſuper omnia ſyn-
ceriter contemplando, feruenter amando, reuerenter colendo, & omni felicitati, perfectioni, ac glo-
riæ eius totis præcordijs congratulando: nec tribulationibus ſuperemur, penſantes hunc verſum,
Multæ tribulationes iuſtorum, quæ & celeriter finiuntur & æquanimiter toleratæ, æterna conſola- Pſal. 36
tione remunerantur. Præterea ſecundum hos affectus, modos, & ſenſus, decantādus eſt Pſalmus, No-
li æmulari in malignantibus. In cuius exordio admonemur, non torqueri inuidia de impiorum pro-
ſperitate, quæ breuis & fallax eſt: ſed ſperare & delectari in domino, qui in præſenti ſuos electos ad-
uerſis exercet, purgat & ſaluat. In hoc itaque pſalmo pulchre diſtinguit propheta inter iuſtos & im-
pios, inter electos & reprobos, diuerſitatem meritorum ac præmiorum ipſorum deſcribens. Dum er-
go hunc pſalmum dicturus es, zelum aſſume iuſtitiæ, atque diuinæ iuſtitiæ iudicio te conforma, men
tem tuam in arce ſpeculationis conſtitue: ſicque alta conſideratione perpende, quàm vana, inſtabilis,
periculoſa, damnabilis, ſit iniuſtorum proſperitas: qui ſpreto ac derelicto creatore ac ſaluatore ſuo
C ſummo, vtique infinito & prorſus incomparabili bono excæcatam ac miſeram mentem ſuam in his
carnalibus & terrenis defigunt, non penſantes illud apoſtoli, Quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus Colo. 3.
eſt in dextera patris, quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram. Hoc ponderantes tanto plus
vilipendamus omnem proſperitatem terrenam, hominéſque carnales temporali proſperitate floren-
tes, ſecundum quod tales, quanto certius ſcimus quàm celerrime defluent ac peribunt, quàm diſtri-
ctum iudicium imminet eis: & quàm intoleranda damnatio, qui ſibiipſis quotidie, imò aſsidue grauiſ-
ſime nocent, & pœnas accumulant ſempiternas. Contra, ſapientialiter contemplemur ſtatum &
diſpoſitionem iuſtorum & electorum in ſeculo iſto, in quo per aduerſa purgantur, donis gratiæ ad-
implentur, ac virtuoſe agendo, opulentiſsimum ſibi theſaurum colligunt & reponunt in cælo. Ideo Matth. 6
eis conformari conemur, qui tanto ſunt feliciores, quanto plura ac acriora pro deo & æquitate
æquanimiter patiuntur aduerſa. improborum quoque perſequutiones, irriſiones, importunitates,
cum gaudio perferamus. Etenim Abel eſſe non promeretur, qui ex Cain malitia ad impatientiam
concitatur. Nempe qui talis eſt, non perpendit quàm fructuoſum & glorioſum eſt Chriſti atque
ſanctorum patientiam, manſuetudinem, tranquillitatem ſtrennue imitari, diuinæ quoque proui-
dentiæ diſpoſitionem & cenſuram ſapienter attendere, & nos ei humiliter ſubdere ac contentari de
ea. Amplius ſecundum hunc intellectum & affectum decantandus eſt etiam Pſalmus ille, Dixi cu- Pſal. 38.
D ſtodiā vias meas. In cuius initio ſancti prophetæ exemplo docemur nos ſpiritualiter armare & præ-
munire, per taciturnitatem, humilitatem & ſalubrem compunctionem, aduerſus prauorum inſulta-
tionem, criminationem & inſectationem: Sicque incaleſcere deitatis amore, ac dominum inuocare, vt
præſtet nobis vitæ noſtræ breuitatem, ſubſtātiæ noſtræ fragilitatem ſalubriter conſiderare, & totam
ſpem, expectationem & affectionem noſtram collocare ac fixam tenere in ipſo. Itaque pſalmū hunc
cum ingēti compunctione, inflammatione, circumſpectione cantemus, memores mortis, fragilitatis,
imò & multiplicis præuaricationis ac negligentiæ noſtræ. Ideoque veniam & gratiam humilime de-
precemur, ſicut in verſibus huius pſalmi optime continetur. Carnalium quoque & auarorum homi-
num inſaniam denotantes, miſerantes & deplorantes. Inſuper ex zelo iuſtitiæ & pro propria caute-
la depromere debemus contra quemcunque, imò & ad reprehenſionem propriam, in quantum vi-
tioſi extitimus, pſalmum illum, Quid gloriaris in malitia? Pſalmum quoque illum ſequentem, Di- Pſal. 51
xit inſipiens in corde ſuo: ſimiliter pſalmum illum, Si vere vtique iuſtitiam loquimini: itemque pſal- Pſal. 52
mum, Quam bonus Iſrael deus, in quo pſalmo propheta compendioſiſsime diſputat contra negan- Pſal. 57
tes prouidentiam dei, & impiorum vanitatem, diſperitionem, condemnationemque probat. Dein- Pſal. 72
de in deo mentem ſuam recolligit & accendit, proteſtans totum bonum ſuum in illo conſiſtere.
Specialiter demum poſſunt hæc legi contra iniquos, qui perſequuti ſunt Chriſtum in carne morta-
li, quemadmodum etiam ille pſalmus, Deus vltionum dominus: ſimiliter Pſalmus ille, Deus lau- Pſal. 93

Pſal.108 dem meam ne tacueris, qui ad literam de Chriſti traditore Iuda conſcriptus eſt: ſed & pſalmus ille, E
Pſal. 139. Eripe me domine ab homine malo.

¶ De pſalmis in perſona iuſti conſcriptis, qui ex affectu congratulationis & inuitationis, ac ædificationis, gratiarumque actionis ſunt proferendi.

Epheſ.6 CVm in medio laqueorum & tentationum verſemur, vbi non eſt nobis principalis aut ſola col-
luctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed præcipua inceſſabilis, imò & periculoſiſsima pu-
gna contra inuiſibiles, crudeliſsimos, callidiſsimos, atque innumerabiles noſtræ ſalutis hoſtes,
aereas poteſtates, aut etiam viſibiles inimicos: poteſt vnuſquiſque fidelis pia querela, & admiratione
Pſalm.3 non parua ad dominum exclamare, Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me, imbecillem, &
fragilem, quorum vnus me facile poſſet deiicere, qui inter ſe præſumptuoſe affirmant, Non eſt ſalus
ipſi in deo eius. Ad quod vir iuſtus in tribulationibus conſtitutus, blande loquitur deo, Tu autem do
mine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum: quæ ſunt verba bonæ ſpei ad deum,
imò & magnæ familiaritatis & charitatis ad ipſum, ſicut & iſtud quod ſubditur, Non timebo mi-
lia populi circundantis me. Simili ſenſu in perſona deuotæ perſonæ poteſt proferri Pſalmus, Cum
Pſalm.4 inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ, qui in aduerſis dedit mihi patientiam meam, ſicut ſub-
iungitur, In tribulatione dilataſti mihi, hoc eſt, tu domine in afflictionibus meis largitus es mihi con F
ſolationem, roborationem, illuminationemque tantam vt cor meum ſpecialiter dilatatum ſit ad ſuſ-
cipiendum & patiendum plura ac grauiora aduerſa, & expanſum in te in delitijs charitatis. Quod
cum ita ſit, cur ò filij hominum graui corde ad carnalia & terrena depreſsi, diligitis vanitatem ma-
gis quàm ſummam & incommutabilem veritatem, & quæritis mendacium, excuſando vos falſe, cum
tamen deus altiſsimus tam pronus ſit exaudire, indulgere, ſuccurrere, bonaque gratiæ tribuere in
præſenti, & bona gloriæ in futuro, ſicut & ego in meipſo expertus ſum, & in ſanctis ſuis ſæpiſsime
ac copioſiſsime monſtrauit: per quod merito conformari debetis in fide, ſtabiliri in ſpe ac diuino
accendi amore? Hinc quemcunque ſanctorum vobis in exemplar propono, dicendo, Et ſcitote quo-
niam dominus ſanctum ſuum mirificauit, hoc eſt, innumerabiles ſanctos per præclara miracula &
innumerabilia ſigna ſupernaturaliter honorauit, ac honorandos oſtendit, qui teſtes ſunt fidei no-
ſtræ, ita vt noſipſos qui credimus tot non ſimus, quot veritatis teſtes habemus: iuxta illud apoſto-
Hebrę. 11 li, Ideo & nos tantam habentes nobis impoſitam teſtium nubem, ad quorum imitationem vos hor-
Pſalm.5. tor, Iraſcimini & nolite peccare. Denique eodem ſenſu legendus eſt Pſalmus, Verba mea auribus
percipe domine: in quo præmittitur oratio, & verba boni propoſiti ſubiunguntur. Verbum etiam
bonæ ſpei cum ſubditur, Mane exaudies vocem meam. Deinde dei iuſtitia, ſanctitas, zelúsque æqui- G
tatis, & vltio iuſta in impios, in hoc Pſalmo tanguntur & commendantur, vt attendamus qualiter
Lucæ.1. in ſanctitate & iuſtitia oportet nos ei ſeruire cum omni reuerentia ac timore, &c. Iuxta hunc
1.Cor.13. modum, cor mundum (cui datur etiam in hac vita, deum videre per ſpeculum in ænigma-
te, eſtque optimus ac certiſsimus ſcripturæ interpres) formare ſibi poteſt varios in-
tellectus & affectus in omnes pſalmos, imò in omnia quæ videt, audit, legit,
aut cantat, adiuuante domino noſtro, qui eſt ſuper omnia deus glo-
rioſus, ſublimis, & benedictus in ſecula, Amen.

COMMENTARIORVM IN PSALTERIVM FINIS.

AD PIVM LECTOREM.

QVando ex priſcis patrum inſtitutis, ſancta ac vniuerſalis dei eccleſia, cantica aliquot ex veteris nouique inſtrumenti libris deſumpta, haud ſecus pro ſynaxi diuina ac pſalmos Dauidis aſſumpſit: placuit & eorundē pij patris Dionyſij Carthuſiani clariſsimā ſimul & deuotiſsimam interpretationem pſalterio ipſi coniungere, quo habeant ſimplicioris literaturæ clerici (quorum capacitati ſimplici theologico ſtilo hic pater ſeruire, quàm anxijs moroſiſque maluit) eorum omnium quæ loco pſalmorum concinunt aut legunt, facilem & perſpicuum interpretem: Vt ſpiritu ſimul (hortatore Paulo) & mente orantes ſint. Habes itaque hic diuinorum librorum ſtudioſe, canticorum veteris teſtamenti: nempe Confitebor, Ego dixi, Exultauit cor meum, Cantemus domino, Domine audiui, Audite cæli, Benedicite. Ac noui, Magnificat, Nunc dimittis, Athanaſij, Quicunque vult ſaluus eſſe, Ambroſij & Auguſtini Te deum laudamus, lucidam & claram interpretationem. Gaude, fruere, gratus eſto, & vale. H

A
Commentarius in Canticum
ESAIAE PROPHETAE XII. CAP.

ARGVMENTVM DIONYSII.

REuelante ſpiritu ſancto præuidit propheta, quàm grata eſſe deberet primitiua eccleſia, quæ ex Iudæis præcipue erat collecta: imò tota eccleſia militans, ſeu quilibet veraciter Chriſtianus domino Saluatori pro vniuerſis beneficijs eius. De hac igitur gratiarum actione vaticinatur, & ait, [ET dices] tu ô eccleſia ſeu quilibet ad Chriſtum conuerſe [IN die illa] tempore gratiæ, quando fuerint tibi exhibita atque impleta beneficia & myſteria Chriſti.

EXPOSITIO literalis cantici, Confitebor tibi domine.

B CONFITEBOR tibi domine] Chriſte, ſaluator, Emanuel, gemina confeſsione videlicet laudis tuæ, & propriæ culpæ. Itaq; Confitebor tibi, id eſt, laudabo te, & accuſabo me [QVONIAM iratus es mihi] nō modo, quia ſubiūgitur [CONVERSVS eſt furor tuus, & conſolatus es me] Iratus es ergo mihi, id eſt, ad tempus videbaris mihi iratus propter mea peccata, quando permiſiſti me ſubiacere malis pœnæ & culpæ, videlicet ante primū tuum aduentum, ſeu incarnationem. Tunc enim dæmon vehemēter præualuit mundo, & populus Iudæorum in magnis ſæpe tribulationibus fuit. Sancti enim viri multū cruciabantur, propter dilationem aduentus Meſsiæ. Cōuerſus eſt furor tuus. i. rigor tuæ iuſtitiæ in manſuetudinē verſus eſt, ſine tua mutatione. & conſolatus es me, aſſumendo naturam humanā, & veniendo ad me, tuaq; paſsione liberando me de poteſtate diaboli, de captiuitate peccati, & morte perēni. Hoc eſt, quod cecinit Zacha. Benedictus dominus deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et Symeon iuſtus, Nunc dimittis ſeruum tuum domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt
oculi mei ſalutare tuum. De ſanctiſsima quoq; vidua illa Anna ſcriptum eſt, Et hæc ipſa hora ſuper- Lucæ. 1.
ueniens (quando videlicet infantulus Ieſus à virgine matre in templo eſt oblatus) confitebatur domi Lucæ. 2.
no, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionē Ieruſalem. Qualiter autem primiti- Ibidem.
ua eccleſia confitebatur domino, in Actibus apoſtolorum ſcribitur. Inſuper quilibet noſtrum poſt ſuam
C cōuerſionem dicere poteſt hūc verſum in ſua perſona, hoc modo, Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi. i. iratus fuiſti quando peccaui: conuerſus eſt furor tuus, id eſt, iuſtis tormentis me ſubtraxiſti, clemēter parcendo: & cōſolatus es me, gratiam refundendo, veniam pollicendo, animam
meam ſecretius lætificādo (2) ECCE deus Saluator meus]. i. deus creator meus ac iudex, factus eſt Baruc. 3
frater meus, Saluator & aduocatus, atq; inter nos viſibiliter cōuerſatus: idcirco [FIDVCIALITER agam,] id eſt, cū magna fiducia operabor quæ dei ſunt, immobiliter ſperans nihil ad ſalutem neceſſarium mihi ab ipſo negādum, qui tanta pro mea ſalute aſſumpſit, fecit ac pertulit, [ET nō timebo] inordinato timore: de quo in Prouerb. habetur, Iuſtus quaſi leo cōfidens abſq; terrore erit. Non ergo ti
mebo timore carnali, mundano, aut pure ſeruili: ſed diuino, caſto, ac filiali, de quo Salomon loquitur, Prou. 28
Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. De quo & in Eccleſiaſtico legitur, Si nō in timore domini te-
nueris te inſtāter, cito ſubuertetur domus tua. Ideo autē fiducialiter agā & non timebo. (3) QVIA Ibidem.
fortitudo mea & laus mea dominus]. i ipſe dominus deus omnipotens me confortat, in ipſo confido, Eccle. 27
ipſum laudo. non meis viribus, ſed eius auxilio ſemper innitor, quemadmodum Ieremias ait, Domine
fortitudo mea, & refugium meum, & robur meum in die tribulationis meæ. Omnia igitur poſſum, in Philip. 4
eo qui me confortat, nec aliquē præter eū timebo, ſicut & Dauid fatetur, Dominus illuminatio mea Pſal. 26.
& ſalus mea, quē timebo? [ET factus eſt mihi in ſalutem] i. ſaluationem & gratiam mihi largitus eſt,
ſicut de eo eo angelus prædixit, Ipſe ſaluum faciet populum à peccatis eorū. (4) HAVRIETIS] Matth. 1.
D id eſt, accipietis ô Chriſti fideles [AQVAS] ſapientiæ ſalutaris, & dona ſancti ſpiritus [IN gaudio]. i. cum interna lætitia [DE fontibus ſaluatoris,] id eſt, de theſauris ſapientiæ & ſcientiæ in Chriſto ab-
ſcōditis. De plenitudine enim eius accepimus omnes, gratiam pro gratia. Vel de fontibus ſaluatoris, Iohan. 1.
id eſt, de Euangelicis Chriſti doctrinis. Vnde ipſe ait, Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſi- Iohan. 4
tiet in æternum. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Poſſunt
quoq; per fontes ſaluatoris intelligi ſacramenta nouæ legis, quę gratiam cauſant & continent. Ex eis Pſal. 67.
nanq; tanquam ex fontibus riuis ſacramentalium gratiarū emanant. Vel, ſancti apoſtoli primi docto- Apoc. 22
res eccleſiæ. De his fontibus noſtri ſaluatoris habetur in Pſalmo, In eccleſiis benedicite deo, domino de fontibus Iſrael. Ad quorum potationē inuitat nos ſanctus Iohā. Qui ſitit, inquiēs, veniat. Et qui vult, accipiat aquam vitę gratis [ET dicetis in illa die, cōfitemini domino]. i. eum laudate, & Chriſto de ſuis beneficijs gratias agite, nec aliquid vobis, ſed omnia bona diuinæ pietati aſcribite [ET inuoca-
te nomen eius]. i. ex intimo cordis affectu deum orate, vt vos conſeruet, & creſcere faciat in omni bo Iohan. 4.
no. Spiritus enim eſt deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. (5) NOTAS facite] ô prędicatores Chriſti [IN populis adinuētiones eius]. i. myſteria diuini conſilij, ſeu mo-
dos admirabiles quibus deus genus humanū liberare dignatus eſt, incarnationē. ſ. paſſionē, & cętera. Act. 20.
Chriſti myſteria. Has dei adinuentiones Paulus notas facit, prout ipſe loquitur, Nihil ſubtraxi vobis 1. Tim. 3

vtilium quo minus annunciarem vobis omne conſilium dei. Vnde & ad Timo. dicit, Manifeſte ma- E
gnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatū eſt in ſpiritu, apparuit an-
gelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptū eſt in gloria [MEMENTOTE quo.niā
excellum eſt nomen eius] Nomen Chriſti, quod conuenit ei inquātum eſt deus, videlicet nomen te-
tragrāmaton, omnibus in infinitum præfertur, & ſuperexcelſum cenſetur. Nomen vero Chriſti con-
Philip. 2 ueniens ratione naturæ aſſumptæ, ita excelſum eſt, vt de ipſo ad Philippenſes dicat Apoſt. Dedit illi
nomen quod eſt ſuper omne nomē, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, ſcilicet, eſſe mediatorem
dei & hominū. Hoc tamē accipi poteſt de nomine filij increato. ¶ (6) CANTATE domino, id eſt,
Chriſtum corde & ore laudate [QVONIAM magnifice fecit] maxime perpetrando miracula, atq; ſa
Matth. 7 luberrima proponendo documēta. Vnde de Chriſto in Euangelio legitur, Bene omnia fecit, ſurdos
Iohan. 7 fecit audire, & mutos loqui. Itemq;, Nūquam ſic loquutus eſt homo, ſicut hic loquitur. Ipſe etiam de
Iohan. 15 ſeipſo teſtatur, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. [ANNVN
CIATE hoc] ô apoſto. & cæteri Chriſti diſcipuli [IN vniuerſa terra]. i. cunctis hominibus. Hoc eſt
Marci. 16 quod Chriſtus dixit, Euntes in mundum vniuerſum, prędicate Euangeliū omni creaturę. ¶ (7) EX-
VLTA]. i. corde tam vehementer lætare, vt ſigna lætitiæ foris appareāt [ET lauda] deum, ô [HABI-
Hebrę. 12 TATIO Sion]. i. eccleſia militans, deum fide contemplans, de qua ait Apoſt Acceſsiſtis ad montem
Pſalm. 86 Sion, & ciuitatem dei viuentis. Atq; Dauid in Pſalmo, Diligit dominus portas Sion, ſuper omnia ta-
bernacula Iacob. Vel per Sion deſignatur mons Sion, vel potius primitiua eccleſia in ipſo collecta, in F
Lucæ. 22 quo nomine erat templum in quo Chriſtus ſæpius prędicauit, & cœnaculum illud grande, in quo cœ
Marci. 14 nam fecit, & ſpiritum ſanctum diſcipulis miſit [QVIA magnus in medio tui ſanctus Iſrael]. i. Chri-
Matt. 28 ſtus ſanctificans Iſraelem, qui eſt magnus dominus in medio tui, ſicut apud Matth proteſtatur, Ecce
Marci. 18. ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad cōſummationem ſeculi: & alibi, Vbi fuerint duo vel tres
Sopho. 3 congregati in nomine meo, ibi in medio eorum ſum. Propter quod à Sophonia ſcriptum eſt, Lauda fi
Zacha. 2 lia Sion, exulta in omni corde filia Ieruſalem, Dominus in medio tui eſt. In Zach. quoque, Lauda &
lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, dicit dominus.

¶ ORATIO ex cantico præſcripto Eſaiæ.

Saluator noſter deus, cuius iram peccando nos grauiter irritaſſe cognoſcimus, conuerte furorē tuum, & confitentes tibi nos conſolare, & quæ impie egimus, miſerando dimitte atque dignos nos exhibe, nomen tuum inuocare, & opus miſericordiæ tuæ in nobis annunciare. Per dominum noſtrum.

COMMENT. IN CANT. Ezechiæ reg. Eſaiæ Cap. XXXVIII.

¶ ARGVMENTVM DIONYSII. G

OStenditur hic gratitudo Ezech. piiſsimi regis pro beneficijs ſibi impenſis, cum dicitur, *Scri-
ptura*, id eſt. gratiarum actio, ſeu canticum Ezechiæ regis Iuda, ab ipſo conſcriptum ſiue di-
ctatum ſpiritu ſancto illuſtrante. cum ægrotaſſet & conualuiſſet de infirmitate ſua. Et ſecun-
dum Hieronymū ſcriptura iſta non eſt dicenda oratio, ſed gratiarum actio. Quidam tamen nomināt
eam orationem, cum in fine ipſius dicatur, Domine ſaluum me fac. Et ante, Domine vim patior, re-
ſponde pro me. Huculque titulus ſeu prologus cantici huius, cuius exordium eſt.

¶ EXPOSITIO literalis Cantici, Ego dixi.

4. Re. 12. EGo dixi] Ego Ezechias cum grauiter anguſtiarer, ac infirmarer, dixi intra me
2. Par. 23 cogitando quod ſubiūgitur [IN dimidio dierum meorum]. i. in media parte tē
poris, quo viuere potui, circiter cōſumpta. Tēpore enim huius infirmitatis erat
4. Re. 18 Ezechias triginta nouē annorum. In toto enim vixit annis quinquaginta qua-
tuor, quibus ſi quindecim ſubtrahantur, quibus poſt hanc infirmitatē vixit, re-
manent anni triginta nouem. Sic erat tunc mediū temporis, quo homines tunc
communiter vixerunt. Vnde & Dauid qui octoginta annis vixit, cum quadra
2. Reg. 4 ginta eſſet annorum dixit, Ego ſum delicatus & vnctus rex, neſciens egreſſum
& introitum meū: iuuenem ſe eſſe inſinuās. Spiritualis vero & myſticus ſenſus cantici huius infra tan H
Gen. 37 getur [VADAM ad portas inferi]. i ad mortis interitum, & limbum inferni, de quo in Geneſi ait pa-
triarcha Iacob, Deſcendā ad filium meū lugens in infernum. Mors autē in veteri teſtamento omnibus
erat porta inferni, quia per eā ibant ad aliquē de quatuor locis inferni: nunc vero baptizatis & per-
fectis atq; martyribus, mors porta eſt vitæ & vitæ æternæ. Ezechias autem dixerat iſta ex deſperatio-
ne diutius viuendi: vnde putauit ſe iturū ad mortē corporis, & ad ingreſſum inferni. ¶ (2) QVAE-
SIVI reſiduum annorū meorum]. i. tempore reſtante viuere concupiui, & tēpus vitæ implere opta-
Eſaiæ. 38 ni: ſed fractus deſperatione viuendi, præſertim cum ab Eſaia audiſſem, Diſpone domui tuæ, quia mo
rieris tu [DIXI] corde ſeu ore [NON videbo dominum deum in terra viuentiū] i. in regione viuorū,
Pſal. 26. ſeu patria beatorum, de qua alibi legitur, Credo videre bona domini in terra viuētium. ¶ (3) NON
aſpiciam hominem vltra, & habitatorem quietis]. i. cum hominibus ſanctis, & felici quiete perfruēti-
bus non morabor. Ita exponit Hieronymus: quam ſi quis ſequi velit expoſitionem, dicere habet quod
Ezechias hæc dicit non aſſerendo, ſed metuendo, tanquā formidans, ne in infernum deſcendēs non
4. Re. 20 mereretur deum conſpicere cum beatis in terra viuentium. Sed quia Ezechias tam fiducialiter in ſua
oratione dixit, ſe ambulaſſe in veritate & corde perfecto coram domino, non videtur quod in infirmi
tate conſtitutus, putauerit ſe damnandum. nec enim mortem expauit quaſi imparatus ad mortem, ſed

A deſiderio habendi ſucceſſorem, per quem de ſuo ſemine Chriſtus naſceretur. Propter quod alij ſic exponunt, Dixi non videbo dominũ deum in terra viuentium, id eſt, in hac vita inter viuentes non amplius videbo dominum ingrediẽdo templum eius, in quo ipſe habitat per operationem ſpecialem, & videtur per fidem & contemplationẽ ſynceram in ſuis effectibus. Non aſpiciam hominẽ vltra & habitatorẽ quietis .i. in hac vita nõ magis videbo populum regni mei habitantẽ quiete atq; ſecure Aſsyrijs interfectis. Erat q; hoc Ezechiæ moleſtum, quod bona ſibi ac populo ſuo promiſſa, nõ eſſet viſurus. Dixi quoq;. ¶ (4) GENERATIO mea].i. progenies mea ſeu cognatio [ABLATA eſt & conuoluta].i. ſeparata, [EST à me] quia in hora mortis conſanguinei adiuuare non poſſunt morientem, ſed fit triſte diuortium. Vel ſic & aptius, Generatio mea .i. poſteritas ablata eſt à me, quoniam filium ſucceſſorem non habeo. Manaſſes quippe filius Ezechiæ poſt tres annos à prædicta ſanatione Ezechiæ natus eſt. Cum enim Ezechias defunctus eſt, Manaſſes duodecim erat annorum. Ezechias vero poſt ſanitatẽ hanc vixit quindecim annis. Ablata eſt ergo generatio mea [QVASI tabernaculum paſtorum] portabile, ſicut ſunt caſulæ, quod ab vno loco tollitur atq; in alio figitur. ¶ (5) PRAECISA eſt velut à texẽte vita mea].i. quemadmodum textor telã citiſsime abrumpit & præſcindit, ſic tempus vitæ meę feſtinanter ac repente conſumptũ eſt. Vnde in libro Iob dicitur, Dies mei velocius tranſierunt quam à texente tela ſucciditur & cõſumpti ſunt abſque vlla ſpe. Sic igitur Ezechias dixit vitam ab hominum ſocietate præciſam ſiue ſubtractam, quia putauit ſe morti ita propinquũ, quod per idem

4.Re.20 21. 2.Par.33 Iob.7.

B erat, ac ſi iam mortuus fuiſſet. Iuxta quem modum & Dauid loquens ad Ionatham, ait, Vno tãtummodo gradu ego & mors diuidimur [DVM adhuc ordirer].i. in progreſſu vitæ meę cõſiſterem, vel in exordio vitæ meę eſſem [SVCCIDIT me].i. vita pręſenti priuauit me deus: ſtatim enim cum viuere inchoamus, vita noſtra incipit deficere & abrumpi. Ezechias vero æſtimauit ſe iam pręciſum à vita, propter infirmitatis magnitudinem & Eſaiæ prophetiam [DE mane vſque ad veſperam finies me] id eſt, paulatim me deficere facies. Vel à principio natiuitatis vſq; ad vitæ occaſum finies me inceſſanter eam abbreuiãdo, quemadmodum in primo libro Paralip. Dauid teſtatur, Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. Vnde in lib. Sapien. pœnitentes dicunt, Nos nati continuo deſiuimus eſſe. ¶ (6) SPERABAM] tota nocte languoris mei [VSQVE ad mane] ſequentis diei reuelationem & conſolationẽ. Afflicti enim ſemper ſuſpirant ad aliud tempus, in quo melius eſſe cupiunt, æſtimantes mutatione temporum mutari poſſe ſupplicia [QVASI leo ſic contriuit].i. conſumpſit ſeu exiccauit infirmitas hæc [OMNIA oſſa mea].i. robur corporis mei, oſſaq; eius. Maximis enim febrib⁹ & putredine vlceris ęſtuauit Ezechias. ¶ (7) DE mane vſque ad veſperam finies me] hoc iam dictũ atq; expoſitum eſt [SICVT pullus hirũdinis ſic clamabo.] meam miſeriam deplorãdo, dei miſericordiam inuocando, & cordis mei anguſtias oſtẽdendo. Vnde & Iob, Antequam, inquit, comedam ſuſpiro &

1.Reg.20 1.Para.29 Sap.5. Iob.3.

C quaſi inundantis aquæ ſic rugitus meus [MEDITABOR vt columba].i. ea quæ planctũ atque triſtitiam pariunt cogitabo, non quæ vanitatem riſumq; prouocant: imò ad inſtar columbæ fletũ pro cantu habebo. ¶ (8) ATTENVATI] id eſt, fatigati ſunt & defecerũt [OCVLI mei] interiores & exteriores [SVSPICIENTES in excelſum].i. dominum in cæleſtibus habitantẽ contẽplantes, vel ad ſuperiora erecti & dei auxilij cupientes, quemadmodũ ſcriptum eſt, Leuaui oculos meos in mõtes, vnde veniet auxiliũ mihi. Dicuntur autẽ oculi attenuati, quoniã diu aſpiciendo & poſtulãdo nec tamen deſideratam opem adipiſcendo pro libito, defecerũt præ laſsitudine ſeu deſperatione. Vnde in Pſalmo habetur, Defecerũt oculi mei, dum ſpero in deum meum. Et Iob dicit, Facies mea intumuit à fletu & palpebræ meæ caligauerũt. ¶ (9) DOMINE vim patior].i. violentum languorẽ, & plus quàm exigunt mea peccata. Omnia iſta verba Ezechiæ referenda ſunt ad tempus præteritũ in quo dixit, In dimidio dierũ meorum vadã ad portas inferi. Nunc enim cũ iſta conſcripſit, erat ſanatus [RESPONDE pro me].i. tu domine aduerſario meo hoſti inuiſibili ſatisfac pro me, dimittendo, ſi quid erraui, & cauſam meam ad te miſericorditer aſſumendo. Rurſuſque ad ſeipſum reuertens ſubiungit [QVID dicam] .i. quid cauſari aut conqueri poſſum vel creatori meo obijcere [AVT quid reſpondebit mihi] creator meus? Quaſi dicat, nõ indiget mihi rationẽ exponere cur me ita affligat, quoniã ſicut lutũ in manu figuli, ſic ego in manu eius [CVM ipſe fecerit] me, per creationẽ, hanc infirmitatem mihi inflixerit iuxta ſuam voluntatẽ, quæ iniuſta eſſe non valet. Idcirco ſufferenda ſunt æquanimiter quęcunquẽ

Pſal.120. Pſal.68. Iob.16. Eſaiæ.38 Eccleſ.33

D ipſe decreuerit. Nunq d enim dicit lutum figulo aut opus factori, Quid me feciſti ſic? ¶ (10) RECOGITABO omnes annos meos].i. tempus prætetitum quo vixi, & opera quæ in illo cõmiſi ad memoriam reuocabo [IN amaritudiue animæ meæ].i. cum dolore interno deplorãs peccata cõmiſſa, tẽpora minus fructuoſe expenſa, ipſamque humanæ ſubſiſtentiæ fragilitatẽ. ¶ (11) DOMINE ſi ſic viuitur] id eſt, talis eſt conditio vitæ noſtræ, ſcilicet breuis, incerta & labilis [ET in talibus vita ſpiritus mei].i. in huiuſmodi defectibus verſatur vita animæ meæ, quod eſt graue iugum omnib⁹ filijs Adæ cõmune [CORRIPIES me].i. paternaliter ad correctionẽ, non ad conſumptionẽ flagellabis me: ſicut Ierem. deſiderat, dicens, Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilũ redigas me. [ET viuificabis me] vita gratiæ in præſenti, & vita gloriæ in futuro, ſeu corporaliter me ſanãdo [ECCE in pace].i. tempore pacis quam nobis dediſti expulſo Aſſyrio, facta eſt in me [AMARITVDO mea amariſsima].i. infirmitas iſta grauiſsima quæ mihi moleſta eſt, nõ ſolum propter eius puncturam, ſed quia beneficijs tuis populo cõceſsis, & ſecuritate promiſſa, vti nõ debeo. ¶ (12) TV autem eruiſti animam meã] ab infirmitate mortifera [VT non periret].i. ne ſubtraheretur à vita præſenti. Vel eruiſti eam à malis culpę ne dãnaretur [PROIECISTI poſt tergum tuũ].i. oblitus es nec aſpexiſti, ſed indulſiſti [OMNIA peccata mea.] Larga enim pietas dei, veniam non dimidiat. ¶ (13) QVIA non infernus].i. generatio damnatorũ [CONFITEBITVR tibi] confeſsione laudis & glo-

Eſaiæ.43 Eccl.40. Iere.10 4.Re.16 Pſalm.6

riæ, quemadmodũ ſcriptum eſt, In inferno autem quis cõfitebitur tibi [NEQVE mors] .i. in mortali E
peccato exiſtens, aut mortuus [LAVDABIT te] laude meritoria. Quod etiam canit Pſal. dicens, Nõ
Apoc. 19 mortui laudabũt te domine, neq; omnes qui deſcendunt in infernũ: imò ſicut in Apoc. inducitur, ipſi
Eccle. 9 blaſphemant dominum, nec agunt pœnitentiã fructuoſam: nec mirũ, quia vt Salomon loquitur, Nec
ſapientia, nec ſcientia, nec opus, nec ratio erunt apud inferos [NON expectabũt qui deſcendunt in la
cum veritatẽ tuam] .i. promiſsionẽ tuam veracem qua promiſiſti hominibus felicitatem ęternã. In in-
ferno enim nulla eſt redemptio ¶ (14) VIVENS viuens] .i. vitam naturæ & vitam gratiæ habens.
[CONFITEBITVR tibi] duplici cõfeſsione, videlicet te laudando & ſe culpando [SICVT & ego
hodie] .i. in præſenti tempore facio. Vtraque vita hæc ad ſalubrem confeſsionem requiritur: propter
Baruch. 2 quod ſcriptum eſt in Baruc, Non mortui qui ſunt in inferno, quorum ſpiritus acceptus eſt à viſceri-
bus eorum, dabunt honorem tibi domino. Sed anima quæ triſtis eſt, & incedit incurua & eſuriens, id
eſt, ſalubriter dolens, humilis, atque iuſtitiam ſitiens [PATER] bonus, quicunque ſit ille [FILIIS]
ſuis [NOTAM faciet veritatem tuam] id eſt, effectum tuæ iuſtitiæ, veritatem ſcripturæ, & te verum
Deut. 32. eſſe, qui es veritas prima, exemplaris & increata. Vnde in Deuter inducitur, Interroga patrem tuum
Epheſ. 6 & annunciabit tibi Apoſt. quoque ad Epheſ. patres educate filios veſtros in diſciplina & correptione
Matth. 10 domini. ¶ (15) DOMINE ſaluum me fac] mente & corpore, ab omni malo præterito, præſenti &
14. futuro [ET pſalmos noſtros,] videlicet laudes diuinas [CANTABIMVS] tui miniſtri [CVNCTIS
Ecclesi. 11. diebus] id eſt, certis ac debitis horis ſingulorum vitæ noſtræ dierum: in bono enim perſeuerandũ eſt F
vſque in finem [IN domo domini] id eſt, in templo.

¶ EXPOSITIO moralis cantici eiuſdem, Ego dixi.

CVm dicat ſcriptura, In die bonorum ne immemor ſis malorum, pœnitens qui ſpiritualiter ſa-
natus eſt, cum gratiarum actione præterita mala recolere debet, deum collaudans pro benefi-
Pſal. 54 cio conuerſionis animæ ſuæ. Talis igitur dicat, Ego dixi. i. multitudinẽ & enormitatem pecca-
torum meorũ perpendens cogitaui ſeu ore loquutus ſum, in dimidio dierũ meorũ. i. antequã ad plenã
ætatem perueniam: vadam ad portas inferi. i. à deo occidi atq; damnari promerui. Peccator enim non
eſt dignus pane quo veſcitur, ſed mortem, tartaraq; meretur. Porro viri iuſti complent dies ſuos, quo-
niã vita eorum bonis abundat operibus. Inanes vero ſunt dies malorum, de quibus ſcriptum eſt, Viri
ſanguinũ & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Qui vero iam ad pœnitentiam conuerſus vitia deflet,
dies ſuos implere incipit: ſed conſideratione peccatorũ ſuorum perterritus, timet ne à domino relin-
quatur, atque ad portas inferi progrediatur, vel peccando mortaliter, vel moriendo corporaliter, ante
ſatisfactionem condignam, vel in infernum cadendo. Peccata autem mortalia quę homo timoratus ti-
Matth. 16 met incidere, ſunt portæ quibus itur ad inferos. De quibus Chriſtus ait ad Petrum, Super hanc petrã
ædificabo eccleſiam meã, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Quæſiui reſiduum annorũ
meorum. i. dominũ deprecatus ſum, ne ſic tempeſtiue vadam ad portas inferi, ſed tẽpus vitæ mihi cõ- G
Pſal. 101 cedat ad pœnitentiam peragendam. Vel, Quæſiui reſiduum annorũ meorum, id eſt, tempus vitæ mi-
hi adhuc reſtans quæſiui & ſtudui fructuoſe deducere. Primo ſenſui conuenit illud Pſalmiſtæ, Ne re-
uoces me in dimidio dierum meorũ: dixi, non ſimpliciter aſſerendo, ſed ſapienter formidando, nõ vi-
debo dominũ deum in terra viuentiũ. Hoc enim promeruiſſe me ſcio, vt ſummæ diuinitatis beatifica
Eſaiæ. 26 fruitione deſtituar. Vnde & timeo, ne ſecũdum peccata mea antiqua ſeu alia in quæ incidere poſſum,
mihi reddatur, tollarq́, impius ego, ne videam gloriã dei. Et ex timore loquutus ſum, Non aſpiciã ho-
minem vltra, ſcilicet in terra viuentium, & habitatorem quietis. i. electos dei beata requie perfruentes
non videbo in regno cælorũ. Generatio mea. i. operatio bona, vel regeneratio mea in Chriſto in ba-
2. Petri. 2 ptiſmate facta, vel ſanctorũ cõmunio, ablata eſt à me. quia mortaliter peccando omnia bona iſta ami-
ſi, & ita ſum canis reuerſus ad vomitũ. Præciſa eſt velut à texente vita mea, dum ordirer ſuccidit me.
Pſal. 101 Hoc ſecundum ſenſum in literali expoſitione poſitũ, intelligatur de breui duratione atque celerrima
conſumptione vitæ naturæ, & vitæ gratiæ, quantũ ad recidiuantes. Vnde canit Pſal. Quia defecerũt
ſicut fumus dies mei, quod de tempore naturalis vitæ accipitur. Quod vero adiecit: percuſſus ſum vt
fœnũ, & aruit cor meum, de ſpiritualis vitæ defectu accipiendum cenſetur. De mane vſq; ad veſperã,
id eſt, tota die, ſeu aſsidue, vel ab ortu vitæ meæ vſque ad eius occaſum, finies me, vitã meã paulatim,
imò continuo abbreuiãdo, vel in diuerſos defectus me cadere permittẽdo. Eſt autẽ & finis perficiens, H
Apoc. 22 de quo dominus ait in Apocal. Ego ſum α, & ω, principiũ & finis. Sic enim deus eſt finis noſter, & ita
de mane vſque ad veſperã à deo finiri, eſt in omnibus actibus ad ipſum conuerti, cunctaque opera &
deſideria in eo terminare, quod eſt vera perfectio noſtra, quam ſemper à domino poſtulare debemus.
Sperabã, in nocte aduerſitatis & tẽpore tentationis pietatis tuæ auxiliũ, vſq; ad mane, ſpiritualis diei,
videlicet ad gratiæ tuæ infuſionẽ, nec ceſſaui ſperando in te. Quaſi leo ſic cõtriuit omnia oſſa mea, id
1. Petri. 3 eſt dæmon qui cõparatur leoni, vel ipſa perſecutio aduerſitatis, ſiue moleſtia virtutes animæ meæ diſ-
Matth. 15 ſipauit, debilitauit, ſeu prorſus extinxit. Vnde de quibuſdam Chriſtus ait, facta tribulatione & perſecu
tione propter verbũ continuo ſcandalizantur. De mane vſq; ad veſperã finies me, vt ſupra: ſicut pul-
lus hirundinis ſic clamabo, magno affectu pro peccatorũ indulgentia & beatitudine ſempiterna, me-
Pſalm. 1. ditabor, in lege die ac nocte vt columba gemendo ex dolore culpæ & deſiderio patriæ, vt audire me-
Canti. 5. rear à ſponſo cæleſti illud in Canticis, Aperi mihi columba mea Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicien-
tes in excelſo. Quidam ex charitatis feruore orant oculis in cælum erectis, Chriſtũ ſequẽtes De quo
Iohan. 17 apud Iohã. legitur, Subleuatis Ieſus oculis in cælum dixit, Pater venit hora, clarifica filium tuũ. Qui-
dam vero ex humilitatis vigore orant oculis depreſsis, vel in terrã defixis exemplo publicani, qui nec
Lucæ. 18 oculos ad cælum tollere auſus erat. Denique attenuatio interdũ pro ſubtiliatione, interdum vero pro

A hebetatione accipitur. Qui autẽ in cordis ſui eleuatione ad deum, ſpiritualiter illuſtratur, huius inte-
riores oculi ſubtiliantur, omnem carnalẽ vilitatẽ deſerendo. Quomodo autẽ oculi attenuentur ſecun
do modo, in literali dixi expoſitione. Domine vim. i. impugnationẽ moleſtam præſertim à tribus ad-
uerſarijs, mundo, carne, diabolo, patior. Sed quia licet vim vi repellere, vis quam patimur repellenda
eſt vi, quatenus viriliter reſiſtamus, atque cum forti pugnatore dicamus, Perſequar inimicos meos, &
cõprehendam illos, confringam illos. Sic enim regnum cælorũ vim patitur & violenti rapiunt illud. Pſal. 17
Reſponde pro me i. aduerſarijs meis: oppone te pro me, daque reale reſponſum pro me: quia non eſt Matth. 10
volentis neque currẽtis, ſed tui ô domine miſericorditer auxiliantis. Quid dicam, in tantis tribulatio-
nibus conſtitutus? Quaſi dicat, Non poſſum aſſerere quod deus permittat aut faciat iſta iniuſte: aut Rom. 9.
quid reſpondebit mihi deus, cum ipſe fecerit? Aliud enim mihi reſpondere non indiget, niſi quod in
Euangelio ſcriptum eſt, An non licet mihi quod volo facere? Et in Iob, Nunquid cõdemnabis me vt Matt. 20
tu iuſtificeris? Recogitabo omnes annos meos, quos infructuoſe deduxi, & bona in eis omiſſa & mala Iob. 40.
cõmiſſa deplangam, in amaritudine animæ meæ, id eſt, cũ cordiali cõpunctione. Per hanc nanq; com
punctionẽ & recogitationẽ tempus amiſſum quodãmodo recuperatur. Domine ſic viuitur, ſcilicet in Iob. 7
continuis afflictionibus, quia militia eſt vita hominis ſuper terram. Vnde in Eccleſiaſt. habetur, Cun Eccle. 2
cti dies hominis doloribus & ærumnis pleni ſunt, nec per noctẽ mente quieſcit, & in talibus vita ſpi-
B ritus mei. Nam omnes qui deo placuerunt, per multas tribulationes tranſierũt fideles. Corripiẽs me, Iudith. 8
per flagella, & viuificabis me, per gratiam: quod vtiq; opto. quia ſcriptum eſt, Beatus homo qui corri Iob. 5.
pitur à domino. Et in ſecundo Macha lib. Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſenten 2. Mac. 6
tia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indicium. Ecce in pace amaritudo mea ama
riſsima, id eſt, ſumma cordis mei afflictio in pace eſt, quia per eam tibi pacificor. Debet autem amari-
tudo pœnitentialis eſſe ordinata, non turbulenta, vt ſit pacifica. Vel dicitur amaritudo pœnitẽtię eſſe
in pace. i. in conſolatione interna, quæ ei pene ſemper coniungitur, iuxta illud, Beati qui lugent, quo-
niam ipſi conſolabuntur. Tu autem eruiſti animã meam, à periculis multis, à tẽtationibus & peccatis, Matth. 5
imò per tuam beatiſsimã ô Chriſte incarnationẽ ac paſsionem redemiſti eam, vt nõ periret, proieci-
ſti poſt tergũ tuum omnia peccata mea, in ſacramento baptiſmatis & confeſsionis, in profeſsioneque
ordinis. Et quacunque hora ingemiſco pro peccatis meis, tu clemẽter indulges. Domine ſaluum me Ezech. 18
fac, ſicut & Ierem. precatur, Sana me domine & ſanabor, ſaluũ me fac & ſaluus ero, quoniã laus mea
tu es, & pſalmos noſtros cãtabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo domini. In diebus enim tem Iere. 17
poralitatis quibus in iſto exilio peregrinamur, laudabimus te perſeueranter in domo eccleſiæ militan
tis quæ domus ſumus nos, ſicut Apoſt. ait, Vos eſtis templũ dei viui. Vnde & ſcriptum eſt, Cõfitebor
tibi domine in toto corde meo, in conſilio iuſtorũ & congregatione. Non ergo in cõuenticulis hære- 2. Cor. 6.
C ticorũ, non in conuentibus ſchiſmaticorũ, ſed in domo domini. i. in eccleſiaſtica vnitate laudãdus eſt Pſal. 110
deus. Porro in diebus æternitatis quibus in patria viuemus, laudabimus te ſine fine in domo eccleſiæ
triumphantis, quemadmodum legitur in Pſalmo; Beati qui habitãt in domo tua domine, in ſecula ſe-
culorũ laudabunt te. ¶ Multa eorum quæ dicta ſunt in hoc cantico, facile applicari poſſent defunctis Pſal. 83
& in perſona animæ in purgatorio exiſtentis pronunciari, præſertim ab eo loco quo dictum eſt, Ge-
neratio mea ablata eſt, vſque ad id, Tu autem eruiſti animam meam, &c.

¶ Oratio ex cantico Ezechiæ.

Declinãtes nos domine ad uitia miſericorditer corripe & uiuifica, proijce poſt tergũ tuũ oĩa peccata noſtra: & ne pereat eruatur à te anima noſtra, ut ſemper uiuẽs & ſalua maneat in domo tua æterna. Per dominũ noſtrũ.

COMMENT. IN CANT. ANNAE. I. Reg. II. Cap.

¶ Argumentum Dionysii.

PRoprium eſt ſanctorum, de acceptis beneficijs dei non inaniter erigi, ſed magis humiliari, & deo
piiſsimo ac liberaliſsimo grates referri. Et quædam vtriuſque ſexus perſonæ ſpeciale atque præci-
puum quodcunque beneficium dei ſortitæ, ſpeciale etiam ſuper hoc canticum cecinerunt ac edide-
runt, & illud reliquerunt in ſcriptis, vt non ſolum proprijs in perſonis, ſed inſuper corde & ore po-
ſterorum deum laudarent, atq; ex conſideratione diuinorũ effectuum, ipſum omniũ fontem bonorũ
D deum excelſum, & omnipotentẽ in ſeipſo extollerent, contemplarentur, & honorarent. Quemadmo Iudith. 5
dum in lib. Iudicũ Delbora & hoc loco Anna: in Euangelio quoq; glorioſiſsima virgo deifera feciſ- 1. Reg. 2
ſe leguntur. Itaq; beata hæc Anna ſpiritu prophetię illuſtrata, non ſolum circa ſe facta, & ſibi iam ex- Lucæ. 1.
hibita intuens: ſed & quædam ſibi alijſque futura proſpiciens, grata & hilari voce prorumpit in lau-
dem dei, quæ laus ſeu gratiarum actio hic vocatur oratio: præſertim quia & gratiarum actio pars ac
ſpecies orationis exiſtit ſecundum illud Pauli, Obſecro primo omnium fieri obſecrationes, orationes, 1. Tim. 2
gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. Ait ergo,

¶ Expoſitio cantici, Exultauit cor meũ in domino, iuxta ſenſum literalẽ. Feria quarta in laudibus.

EXVLTAVIT cor meum in domino] id eſt, tam vehemẽti iucunditate imple- Pſal. 83.
tum eſt ſpiritali, quod redundauit in partẽ ſenſitiuã atq; in corpus. Iuxta illud,
Cor meum & caro mea, exultauerunt in deũ viuum. Deniq; omnis delectatio
ordinata & bona, eſt in deo. Delectatio quippe cõſiſtit in actu, & ei annectitur,
eumq́ue concomitatur & perficit, dũmodo actus conueniens ſit & placens, vel
ſaltem conueniẽs reputetur. Delectatio autẽ ordinata & bona, non niſi in actu
conſiſtit virtutis, cuius actus ad debitum finẽ refertur, & congruenter exequi-
tur. Dupliciter itaque cõtingit gaudere ſeu delectari, aut exultare in deo. Pri-

mo tanquã in proprio & immediato obiecto:ſicq; delectamur in deo per fidem, ſpem, charitatem,& E
Rom.15 contemplationẽ,hoc eſt,in ipſum credendo,in ipſum ſperando, eum amando & contemplãdo. Pro-
Rom.12 pter quod dicit Apoſtolus, Deus ſpei vos repleat omni gaudio & pace in credendo. Et rurſus, Spe
gaudentes.Sic quoq; lætamur in deo,ipſum orando,laudando, pſallendo. Secũdo delectamur in deo
tanquã in obiecto mediato,ſeu tanquam in fine,inquãtum operationes virtutum circa obiecta creata
verſantium ordinamus ad dei honorem,& eas ſecundum deum exequimur. Pręterea quamuis gaudiũ
ſeu delectatio magis ad vires appetitiuas, videlicet ad appetitum ſenſitiuum ac voluntatem pertineat,
nihilominus experiẽtia docet,quod etiã in aliarũ potẽtiarũ actibus delectatio vera exiſtat,ſicut in in-
telligendo,recordando,guſtando,tangendo & aliorũ exteriorũ interiorúmque ſenſuum actione. De-
lectatio enim oritur ea vnione potẽtiæ cognoſcitiuę aut appetitiuæ,cũ obiecto ſibi cõueniente,ipſaq;
delectatio eſt quaſi quædam quietatio,tranquillatio,ac diffuſio potẽtiæ in ſuo obiecto ſibi conuenien
ti.Anna igitur ex contemplatione delectationeq; dei,& ex ſpeculatione beneficiorum ac operũ eius
toto corde,hoc eſt,intellectu ac volũtate exhilarata, Exultauit(inquit) cor meũ in domino,id eſt,in-
tellectus ſeu ratio & volũtas animæ meæ in deo ſunt gloriatæ. Et gloriatio illa intellectualis, ſolet gau
dium appellari:& proprie exultatio,quaſi extra ſe ſaltatio nuncupatur,quando ea plenitudine ſua re-
dundat in inferiores animæ vires,atq; per ſigna relucet in corpore,præſertim in viſu & vultu, imò a-
liquando reſultat in tantum,quòd facit hominem tripudiare,ſaltare ac plaudere. Quemadmodũ Da-
3.Reg 6 uid ante arcam viribus totis ſaltauit. Et claudus ex vtero matris, à principe apoſtolorũ curatus ambu F
Act.3. lauit,exiliens ac dominum laudans. Nempe(vt ait Philoſophus) vt ſphæra ſuperior ſuo impetu rapit,
& poſt ſe trahit ſphæras inferiores quas quotidie circũuoluit ab Oriente in Occidentem, illis cõtra-
rio motu proprio ab Occidente in Orientem tendentibus: ſic ſuperior pars animæ præſertim volun
tas inferiores vires appetitiuumq; ſenſitiuum ſua in eas redundãtia poſt ſe trahit ac rapit. Quod in ſub-
limiter contemplantibus clariſsime demonſtratur, quorũ corpus & corporeæ vires ex vehementi oc-
cupatione intellectualiũ virium circa diuina obiecta ſopiuntur,& à ſuis actibus ſuſpẽduntur [ET ex-
Pſal.74 altatum eſt cornu meum in deo meo]Cum dicat Pſalmiſta, Dixi iniquis, nolite inique agere,& delin
Amos.6 quentibus,nolite exaltare cornu Et Amos, Væ qui dicitis, Nunquid nõ in fortitudine noſtra aſſum-
pſimus nobis cornua?quid eſt quod ſancta hæc fœmina proteſtatur,exaltatum eſt cor meum?Sed ad-
uertẽdum quod cornu in ſcripturis multipliciter ſumitur. Vno modo pro regia poteſtate,ſicut in Da
Dan.7. niele & in Apocalypſi frequenter. Vt cum in Daniele legitur, Conſiderabam cornua, & ecce cornu
Apoc.5 aliud paruulum ortum eſt de medio eorum,& tria de cornibus primis euulſa ſunt. Secundo accipitur
cornu pro euidẽti manifeſtatione,iuxta illud, Erexit cornu ſalutis nobis. Tertio pro fortitudine cor-
Lucæ.1. porali ſeu ſpirituali,vt cũ in benedictione Ioſeph aſſeritur, Cornua eius cornua rhinocerotis:in ipſis
ventilabit gentes. Quarto pro inordinata & præſumptuoſa erectione ſuiipſius, & hoc vocatur cor-
Deut.38 nu ſuperbiæ:ſicque frequentius in ſcripturis & in communi modo loquendi accipitur. Quinto pro G
forti & virtuoſa tendentia in aliquod magnum,quod vocatur cornu magnanimitatis. Hinc aliqui re-
cte dicunt,ꝙ cornu in ſcripturis ſumitur pro motu ſeu conatu mentis ſe extendentis in aliquid ardu-
um. Quod ſi fiat ſecundum rationis dictamen & diuinæ legis doctrinam, vocatur cornu virtutis: ſin
autem,vocatur cornu elationis. Itaque Anna ait, Exaltatũ eſt cornu meũ in deo meo.i.motus & actus
ſpei meæ,per dei auxilium conſequutus eſt optatum effectũ. Quoniam quod orando obtinere ſpera-
ui,obtinui. Rurſus,exaltatum eſt cornu meum in deo meo,id eſt,fortitudo mihi gratioſa præualuit.
1.Reg.1 ¶(2) DILATATVM eſt os meum ſuper inimicos meos] i.aduerſarios meos iuſte irriſi,puta Phe-
nennam & liberos eius,qui me oderunt & afflixerunt,quamuis ego diligerem eos. Inuiſibiles quoque
animæ meæ hoſtes qui me ad puſillanimitatẽ & immoderatã triſtitiam trahere nitebãtur,deriſi & vi-
ci. Vel dilatatum eſt os meũ,id eſt,late apertum ad laudandum & glorificandum dominum deum,ſu
per inimicos meos,id eſt,de iuſta eorum deiectione:vel ſuper eos,id eſt,plus quam os eorum.[QVIA
lętata ſum in ſalutari tuo].i in ſalubri tuo auxilio,vel in teipſo omniũ ſummo ſalutari: de quo beatiſ-
Lucæ.1. ſima cecinit virgo, Exultauit ſpiritus meꝰ in deo ſalutari meo:vel,in ſalutari tuo,id eſt, in expectatio-
Gen.49. ne & fide ſaluatoris futuri,ſcilicet regis Meſsiæ,de quo Iacob ait, Salutare tuũ expectabo domine. Et
Lucæ.2 Symeon iuſtus, Viderũt,ait,oculi mei ſalutare tuum. Deniq; merito huius fidei atq; lætitiæ ſpiritalis
præualuit Anna. & ex ipſa lætitia dilatauit modo præfato os ſuũ. Ex ijs cõſolationibus & donis ſibi H
conceſsis Anna ſe eleuat,ad contemplandum & laudandum deum in ſemetipſo. ¶(3) NON eſt ſan
ctus vt eſt dominus] quoniam ipſe ſolus eſſentialiter & independenter ſanctus eſt, & ſanctitas infi-
nita,cuius eſſentia eſt puritas prorſus interminata. De quo alibi legitur, Deus lux eſt,& tenebræ non
1.Iohan.1 ſunt in eo vllæ. Cæteri ſancti ſunt,per participationẽ & gratiam ac certam menſurã [NEQVE enim
eſt alius extra te]id eſt,præter te non eſt alius verus deus, aut tibi æqualiter ſanctus. Hinc apud Eſaiã
Eſaiæ.43 dominus conteſtatur, Ante me nõ eſt formatus deus,& poſt me nõ erit. Et iterum, Nunquid eſt deus
Eſa.44 abſq; me?[ET non eſt fortis ſicut deus noſter,]videlicet deus Iſrael,qui ſolus eſt verus atq; omnipo-
tens deus,cuius fortitudo eſt independens,imparticipata,& penitus infinita. Quæ non poteſt in tot
& tanta,quin poſsit in infinities plura atq; maiora. Cui omnia non ſolum ſunt poſsibilia, ſed & faci-
lia:imò facillima & æque facilia. Conſequenter inuehitur cõtra præſumptuoſos & arrogantes. Ad li-
1.Reg.1. teram quoque loquitur cõtra Phenennã & ſobolem eius,quæ contra Annam intumuerũt. ¶(4) NO
LITE multiplicare loqui ſublimia]id eſt, verba iactantiæ & præſumptionis (GLORIANTES) in-
Pſalm.11 aniter, non in domino, ſed in vobis quaſi à vobis aliquid habeatis , niſi deficere & peccare. Ideo ait
Propheta, Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa,& linguã magniloquam. ¶(5) RECEDANT
vetera de ore veſtro].i.à verbis iniquis ac ſolitis,pungitiuis,deriſorijs contra me ſæpe prolatis,ceſſate

A [QVIA deus ſcientiarum dominus eſt,] id eſt, ipſe in ſeipſo ſapiẽtiſsimus eſt, & dator ac dominus o-
mnis ſcientiæ. Ideo omnia ei conſtant, & ſuperborum verba vitioſa deteſtatur ac punit. [E T I P S I pręparantur cogitationes].i. oſtenduntur ac innoteſcunt ad iudicandum, quaſi dicat. Non ſolum verbo-
rum, ſed cogitationũ quoque inſpector & iudex eſt dominus. ℂ(6) A R C V S fortiũ ſuperatus eſt] id
eſt, armatura & impugnatio præſumentium de proprijs viribus ſuccubuerunt. Sicut & iacula Phenẽ-
næ & prolis eius, amplius mihi inferri non poterũt [E T infirmi] id eſt, propriam fragilitatem & in-
firmitatem, ſeu defectuoſitatem humiliter recognoſcentes [A C C I N C T I ſunt robore,] id eſt, gratia
ac virtutibus deſuper cõfortati. Iuxta quod alibi ſcriptum eſt, Qui dat laſſo virtutem, & robur his qui
nõ ſunt multiplicati. ℂ(7) R E P L E T I prius pro panibus ſe locauerunt].i. qui aliquando erãt abun- Eſaiæ. 40
dantes ac diuites, ob ſuam ingratitudinem atq; ſuperbiam, ad tãtam ſunt deuoluti inopiam, quòd pro
neceſſarijs vitæ ſe locauerunt & ſeruierunt, [E T famelici ſaturati ſunt] id eſt, qui pauperes erant ſua
humilitate meruerunt ditari, ſufficienterque refici. In quibus verbis Anna tangit Phenennam & pue-
ros eius, à ſua præſumptione deiectos, & priſtina fœcunditate ac vbertate priuatos. ℂ(8) D O N E C 1. Reg. 1
ſterilis peperit plurimos] id eſt, ipſa hæc Anna quæ diu fuerat infœcũda, procreauit ſobolem copio-
ſam, videlicet tres filios, & filias duas [E T quę multos habebat filios] puta Phenẽna [I N F I R M A T A Per. enm.
eſt] quia naſcentibus filijs filiabúſve Annæ, filij Phenennæ moriebantur, vt fertur. Circa hec in Scho hiſt. lib. 1.
B laſtica narratur hiſtoria, quod in Cantico legitur, Donec ſterilis peperit plurimos, &c. Hebræus pro
plurimos, habet ſeptem: & pro infirmata eſt, habet ſecta eſt, id eſt, ſeparata. Et tradit quòd ſingulis fi-
lijs Annæ naſcentibus, ſinguli Phenennæ filij moriebãtur. Et quinq; filijs Annæ, duos filios Samue-
lis connumerat, vt ſint ſeptem. Hæc ibi. In quibus verbis per quinque filios Annæ, intelliguntur tres
filij eius, & filię duæ. Ita vt filius notet prolẽ, non ſexum, vel indifferenter, ſeu indiſtincte ſexũ vtrũq;.
Sicut cum dicimus: pater & filius ſunt correlatiua. His addit Lyra, Quidã Hebræi dicũt quod quan-
do Anna peperit puerum vnum, Phenenna ſepeliebat duos de pueris ſuis. Ideo nato quarto puero
Annæ octo filij Phenennæ erant mortui. Ideo Anna appropinquante ad partũ quintũ, timens Phe-
nenna de morte duorũ filiorũ ſuorum ſuperſtitũ humiliter Annam rogauit, vt oraret pro vita & con-
ſeruatione filiorum ſuorũ ſuperſtitum. Quod Anna fecit. Iden duo filij illi Phenennæ de cætero repu
tati ſunt filij Annæ: quoniam eius precibus ſunt conſeruati in vita. Sicq; dicitur ſeptem peperiſſe Et
iſti Hebræi dicunt Phenennam decem filios habuiſſe. His adijcit Lyra, Iſtæ expoſitiones nõ habẽtur
de textu, ſed ab Hebræis ponuntur, ad verificandum hoc dictum. Peperit ſeptem. Ideo verius videtur
dicendum ꝙ tranſlatio noſtra eſt melior, dicẽs, peperit plurimos. Nam dictio Hebraica puta Scibeah
hic poſita, æquiuoca eſt ad ſignificandum ſeptem. Quam ſignificationem ſequuntur hic Hebræi mo
derni. Et ad deſignãdum ſatietatẽ, & hanc ſignificationem ſequutus eſt noſter tranſlator. Et forſitan
C tunc Hebręi hanc ſequebantur. Secundum hoc ergo Anna peperit ſatietatem, id eſt, habuit pueros ad
ſufficientiam, quod expreſsit Hieronymus dicendo, plurimos. Et hoc cõuenientius fuit dicere, quam
ſi dixiſſet ſatietatẽ vel ſatis. Iuxta quod idem dicit Hieronymus in epiſtola ad Pammachium de opti-
mo genere interpretandi, Quod melior interpretatio non ſemper transfert verbũ ex verbo, ſed inter-
dum ſenſum ex ſenſu. Verum contra hæc ſcribit Rabbi Paulus, dicendo, ꝙ dictio iſta Scibeah in He-
bræo nõ eſt proprie æquiuoca prout hic ponitur. Solum enim ſignificat ſeptem in propria ſignifica-
tione, licet ſaturitatem deſignet ſecũdum etymologiã. Sed tranſlatio noſtra quæ dicit plurimos, obti-
net veritatem ex alia ratione. Nam in Hebræo ſeptem quandoque ſignificat plurimos, vt intelligatur
numerus determinatus pro indeterminato, vt in Eſaia, Apprehendẽs ſeptem mulieres virum vnum.
Sicq; tranſlator noſter hic tranſtulit, nõ ſolum ſenſum ex ſenſu, ſed etiam verbũ è verbo. Hæc Rabbi Eſaiæ. 4
Paulus, cuius verba longũ eſt diſcutere, tamẽ quod Lyra ait, verius reor: præſertim cũ multa æquiuo-
ca ſint, quamuis proprie nõ ſignificent niſi vnũ, hoc dempto, quod dicit modernos Hebręos hic dice
re ſeptem, quaſi antiqui Hebræi ita non dixerint: quod tamen dicit opinatiue magis quam aſſertiue.
Sciendum ergo quod etiam antiqui Hebræi ita dixerunt ſiquidem, L X X, ſic tranſtulerũt, Sterilis pe-
perit ſeptem, & fœcunda in filijs infirmata eſt. Textus quoq; quo vtitur Origenes ſic cõtinet. Quoad-
vſq; ſterilis peperit plurimos. Pertractas autem Hebræorum narrationes ſeu expoſitiones, Origenes
D reputat fabulas. Hoc tamen facit ad innuendum ꝙ verſiculus iſte ad literã exponi non queat de An-
na, quæ non peperit ſeptem ſed quinque. ℂ(9) D O M I N V S mortificat & viuificat] hoc ad literam
videtur Anna dixiſſe. Quia filios Phenennæ vedit in ſpiritu occidẽdos à domino, filijs ſuis in vitam
progredientibus: ſicq; [D E D V C I T ad inferos] animas defunctorum, ſumendo infernum ſiue pro lo
co damnatorum, ſiue pro limbo puerorum, ſiue pro limbo patrum, ſiue pro purgatorio [E T reducit]
mortuos ſuſcitando, vel eos qui lætaliter infirmantur, curando. Tales enim erant quaſi in via ad infe-
ros. ℂ(10) D O M I N V S pauperem facit & ditat] Quoſdam enim iuſto iudicio priuat terrenis diui-
tijs, quoſdã ſpiritualibus opibus, quos à virtutum faſtigio ruere ſinit. Alios cõtrario modo ditat [H V-
M I L I A T] ſuperbos [E T ſubleuat] humiles. Literaliter quoq; inſinuat Phenennam ſobole diuitem,
eſſe depauperatam per filiorum interitum, & ſibi oppoſitum contigiſſe. ℂ(11) S V S C I T A T de pul-
uere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem.] ℂ(12) V T ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ
teneat] quia frequenter pauperes atque ignobiles, promouet ad principatum & regimen aliorũ. Quẽ- Exod. 3
admodum Moſen oues paſcentem, toto Iſraelitico prætulit populo. Hinc ſcriptum eſt, Sedes ducum Eccleſ. 10
ſuperborum deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. Hæc in ſeipſo Nabuchodonoſor expertus, fa Dan. 4.
tetur, Poſt finem dierum altiſsimo benedixi, quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & omnes habita-
tores terræ apud ipſum in nihilum reputãtur. Iuxta voluntatem ſuam facit tam in virtutibus cæli, quã
in habitatoribus terræ, & gradientes in ſuperbia, potẽs eſt humiliare. Hinc rurſus ſe in ſomno audiſſe Ibidem.

fatetur. In ſententia vigilum decretũ eſt, & ſermo ſanctorum eſt donec cognoſcant viuẽtes, quoniam E
dominatur excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit dabit illud, & humillimũ hominũ con
Gene. 41 ſtituet ſuper eo. Deniq; ſic deus Ioſeph è ſqualore ergaſtuli præfecit Aegypto. Et tres pueros ex ca-
Dan. 3. mino ignis fecit principes in prouincia Babylonis. Hinc ſubditur. ¶ (13) DOMINI enim ſunt cardi
nes terræ.] Cardines terræ dicuntur eius extremitates quæ ſunt dei, ſicut & totum terræ elementum,
poteſtate & iure creationis, conſeruationis, ac gubernationis, [ET poſuit ſuper eos orbẽ] hoc ait, quo-
niam terra eſt quaſi fundamentũ & infimum elementorũ, & ſecundum apparentiam videtur cælum,
ſeu orbis ſuper extrema terræ locatus, iuxta æſtimationem illorũ qui putabãt cælum eſſe velut came-
Lucæ. 6. rã & ſemicirculũ. Iuxta quẽ modũ in lib. Iob legitur, Qui expãdit cælos ſicut tabernaculum ad inha-
bitandũ. Vbi LXX tranſtulerunt velut cameram. Vel ſenſus eſt, Poſuit ſuper eos orbem .i. populum fe-
cit cardinibus terræ eminentiorem. ¶ (14) PEDES ſanctorũ ſuorum ſeruabit] id eſt, affectus & pro-
Iob. 9. ceſſus eorum manu tenebit & diriget. Iuxta illud, Ad dirigẽdos pedes noſtros in viam pacis [ET im-
pij in tenebris cõticeſcent] id eſt, ſuo tempore confuſi ſilebunt, nec euidenti veritati contradicere po
terunt, præſertim in die iudicij. Sicq; obmuteſcent in tenebris culpæ, ac infernalis miſeriæ, quãuis in
inferis cirlabunt. [QVIA non in fortitudine ſua roborabitur vir,] id eſt, proprijs viribus nemo pote-
rit deo reſiſtere, imò nec boni quid agere, aut virtuoſus cenſeri. ¶ (15) DOMINVM formidabũt ad-
uerſarij eius] deus enim omnipotens ad libitum ſuum perterret, deijcit, & cõdemnat omnem impio-
rum cateruam, præſumptionem, animoſitatẽ, audaciam. Et iſtud generaliter potiſsime fiet in die iudi- F
Eſaiæ. 43 cij. Sicut Eſaias prędixit, Ad eum venient & confundentur omnes qui repugnant ei, [ET ſuper ipſos
in cælis tonabit] quod & inſtante extremo iudicio fiet ineffabiliter & acrius q̃ ſuper Aegyptios olim
intonuit, quod fiet in cælo aereo. Tonabit quoque ſuper eos ſentẽtiam horribiliter proferendo. Hinc
Iob. 17. in libro Iob ſcriptum eſt, Tonabit deus voce magnitudinis ſuæ: poſt eum rugiet ſonitus. Tonabit vo-
ce ſua mirabiliter, qui facit magna & inſcrutabilia. ¶ (16) DOMINVS iudicabit fines terrę] .i. omne
Pſalm. 9 genus humanum, quod fit particulariter in mortib⁹ ſingulorũ, & vniuerſaliter fiet in die nouiſsimo.
Ideo ait propheta, Parauit in iudicio thronum ſuum, & ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate, iudica
bit populos in iuſtitia [ET dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui.] Tẽpore Annæ
Iohan. 5. nondum præfuit aliquis rex Iſraeli. Ideo iſtud de Chriſto veriſsime explanatur, cui pater dedit omne
iudicium, id eſt, iudiciariã poteſtatẽ, & exequutionẽ particularis ac generalis iudicij, iuxta illud, De-
Ibidem. dit ei poteſtatem & iudicium facere, quia filius hominis eſt. Itemque, Pater omne iudicium dedit filio.
Hanc etenim iudicij exequutionẽ Chriſtus ſua humilitate, diiudicatione & paſsione promeruit. Exi-
Phil. 2 naniuit nempe ſeipſum, factus obediens vſque ad mortem. propter quod & deus exaltauit illum. Por-
ro cornu Chriſti, id eſt, poteſtatem & magnificentiam Chriſti filij ſui, deus pater multipliciter exal-
tauit ab exordio mundi, per myſteria & figuras, atque oracula ac vaticinia prophetarum ac patriar-
charum, per quos primo in lege naturę, deinde in lege ſcripta aduentũ, excellentiã & efficientiã regis G
Meſsiæ prędixit. Deinde inſtante temporis plenitudine, in ipſa ſalutifera & incomprehenſibili verbi
æterni incarnatione, deus trinitas contulit Chriſto ſecundum naturã aſſumptam authoritatem, pote
ſtatem atque dominiũ, non ſolum ſuper totum genus humanũ, ſed & ſuper omnem naturam creatam
vniuerſamq; creaturam. Sicq; in ipſa incarnatione exaltauit cornu Chriſti ſui ſecundum rei veritatẽ,
Iohan. 3. non tamen ſecundum manifeſtationem & exequutionem. Hinc Chriſtus ante ſuam paſsionem dixit;
Matth. 2 Pater diligit filiũ, & omnia dedit ei in manu eius. Statim vero in ipſa Chriſti ex virgine natiuitate cœ
Lucæ. 2. pit deus pater cornu Chriſti exaltare manifeſtationem, per mirabilia quæ in eius natiuitate ad ipſius
declarationem fiebant. Quia tunc ſtella apparuit Magis, angelus quoq; paſtoribus, quibus & Chriſti
ortum ac magnificẽtiam patefecit. Multitudo etiam cæleſtis exercitus eadem cecinit hora. Templum
æternitatis collapſum eſt, olei fons erupit. Deinde Chriſtus inter homines conuerſando ac prædican-
do, per verba atque miracula ſuam cœpit excellentiam declarare & exequi. Non tamen plenarie: quia
adhuc fuit paſsibilis, & paulopoſt crucifixus. Poſt reſurrectionem vero & aſcenſionem miſſo deſuper
ſpiritu ſancto, exorſus eſt eam ſublimius exequi, & monſtrare per ſanctos apoſtolos, primitus in Iu-
dæa, deinceps vbique terrarum: quod & interim per diuerſos ſanctos eſt proſequutus. Porro in gene-
rali & extremo iudicio omnes aduerſarij Chriſti ſubijcientur plenisſime eidem. Hęc de literali huius
cantici expoſitione ſint dicta. Præterea ſicut hic refert Lyra, quidam magnus apud Hebræos videlicet H
Ioathan filius Oziel in tranſlatione ſua Chaldaica, aliter canticum iſtud exponit ad literã. Quam ex-
poſitionem Lyra ſatis prolixe proſequitur. Sed eam breuius quo potero tangam. Itaque ait Ioathan
1. Para. 6 ille, ꝙ propter mirabilia quæ Anna præuidit in ſpiritu à filio ſuo Samuele fienda, quæ in .1. libro Re-
gum habentur, dixit, Exultauit cor meum in domino. Et quia præuidit ꝙ Eman cum filijs ſuis natus
ex Samuele, futurus erat cantor in templo, adiecit. Exaltatum eſt cor meum, id eſt, gloria mea in deo
1. Reg. 5. meo. Inſuper quia præuidit Philiſtæos propter arcam dei plangendos & compellendos ad remitten-
4. Re. 19 dum hanc, addidit. Dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos. Et quia pręuidit regem Aſſyriorum
Sennacherib cum ſuis deijciendum propter blaſphemias ſuas in deum, ait, Non eſt ſanctus vt eſt do-
minus, &c. Præuidit quoque qualiter Chaldæi erant regnum Iuda & templum vaſtaturi, atq; ob hoc
à Perſis atque Medis vaſtandi: ideo loquuta eſt, Nolite multiplicare loqui ſublimia, ſcilicet vos Chal-
1. Mac. 12 dæi: quaſi dicat, quia & vos in breui eſtis perdendi. Præcognouit etiam qualiter tempore Antiochi
erant Græci Iudæos oppreſſuri, & per Machabæos vincendi, propter quod addit, Arcus fortium, pu-
ta Græcorum, ſuperatus eſt: & infirmi, ſcilicet Machabæi cum ſuis qui primo fugerunt, accincti ſunt
Eſter 3. 5. robore. Præuidit item qualiter Iudæi erant ſub Aſſuero rege per Aman affligendi, atque per Eſter ac
Mardocheum eruẽdi, idcirco appoſuit, Repleti prius, ſcilicet Aman & ſui, primo ditiſsimi, pro pani-

A bus ſe locauerūt. Quia pér Heſter ſunt penitus ſuppeditati: & famelici ſaturati ſunt, quia tūc filij Iſ- Heſter 9.
rael liberati fuerūt, ditati & copinſe refecti. Ad iſtā quoq; expoſitionē ſequētia applicat: de qua ex-
poſitione pertranſeo, quooiam falſo innititur fundamento, videlicet Meſsiam nondum veoiſſe. Eſt
itaq; ſatis incertū an Anna præcognouerit omnia iſta. Quæ ſi præcognouiſſet, probabile reor, quod
de eis clarius ac latius prophetaſſet.

℄ EXPOSITIO ſpiritalis Cantici huius, Exulrauit cor meum in domino.

PEr Annam quæ interpretatur gratia, deſignatur eccleſia, & quæcunque fidelis perſona. Itaque
Chriſti eccleſia videns omnem plenitudinē gratiæ ſibi à deo collatam, & quicquid diuinorum
chariſmatum olim fuit in ſynagoga, in ſe præclariſsime eſſe tranſlatum, cum gratiarom actione
fatetur, Exultauit cor meum in domino: & quia regia poteſtas ſacerdotiúmque regale Iudæis ablata
ſunt, & eccleſiæ ſublimiori modo conceſſa, ſubiungit: & exaltatū eſt cornu meum: videlicet regnum 1.Pet. 2
& ſacerdotium, in deo meo. Vnde ſacratiſs. Princeps apoſtolici agminis ſcribit fidelibus, Vos genus
electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Dilatatum eſt os meum ſuper inimi-
cos meos, id eſt, Iudæos fidei aduerſarios iuſte irrideo, potenter deuici, ratione, miraculis & allega-
B tionibus ſcripturarum veteris teſtamenti, multipliciter confutaui. Similiter hæreticos vtriuſq; teſta- Luc.21
menti ſcripturis contriui, tyrānos quoq; & perſequutores diuino auxilio ſuperaui. Et hoc, quia læta-
ta ſum, ô domine pater æternæ, in ſalutari tuo, id eſt, in fide & gratia Chriſti, per quem tot bona ſum
conſequuta, quæ mihi promiſit, Dabo, loquiens, vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & 2.Cor.3
cōtradicere oēs aduerſarij veſtri. Ideo ô Iudæi, cæteriq; increduli, Nolite multiplicare loqui ſubli-
mia.i. verba præſumptuoſa & vana contra eccleſiam, glorianres inſipienter. Sed, Recedant vetera de
ore veſtro, id eſt, priſtina infidelitatis verba relinquite, literalem occidentem legis, ac prophetarum
ſenſum abijcite, doctrinam & expoſitionem infideliū magiſtrorum veſtrorū calcate: quia deus ſcien- Ioban.16
tiarum dominus eſt, qui per ſpiritum ſanctū ſanctos apoſtolos docuit pleniſsime ac veriſsime intel-
ligentiam legis ac prophetarum. Quemadmodum ante paſsionē ſuam Chriſtus eis promiſit, dicen-
do, Cum venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Arcus fortium ſuperatus eſt, id Luc.24
eſt, omnis armatura, ſeu argumentatio Iudæorum & philoſophorum, cæterorumque perfidorum, qui
olim videbantur potētes, & eccleſiam diuerſis modis inuaſerūt, ſoluta & victa eſt. Et infirmi accincti Ephe.6
ſunt robore, id eſt, apoſtoli & primi diſcipuli Chriſti, induti ſunt omni virtute ex alto, & per eos gen
C tiles olim omni ſpiritali fortitudine gratiæ deſtituti, effecti ſunt virtuoſi & victorioſi. Quemadmo-
dum Paulus apoſtolus ſcripſit eiſdem, Confortamini in domino, & in potentia virtutis eius: accipite
armaturam dei. Repleti prius, puta Iudęi, qui olim multiplici opulentia ſapientiæ ac virtutum, ac ſpi-
ritalibus ferculis abundabāt, pro panibus ſe locauerūt, quia priuati ſunt omnibus bonis illis. Et qui-
dam ex eis cōuerſi à Chriſtianis doctrinā veræ ſalutis mēdicauerūt. Donec ſterilis peperit plurimos,
id eſt, conuerſa gentilitas, olim infœcunda, innumerabiles regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto, atq; 1.Cor.4
per euangelicæ legis prędicationem parturijt, ſicut ait Apoſtolus, In Chriſto Ieſu per euangeliū ego
vos genui. & quæ multos habebat filios, ſcilicet ſynagoga, in qua frequenter fuerunt multi electi, in-
firmata eſt. quia iamdudum omnino ſuccubuit, & in extremam hanc captiuitatem redacta eſt. Domi-
nus mortificat, qui per Titum & Veſpaſianum corporaliter trucidauit Iudæos incredulos, quos &
per inuiſibiles hoſtes excæcari & indurari iuſte permiſit, & viuificat, per gratiam in præſenti, & per
gloriam in futuro, vaſa miſericordiæ ſuæ electos ex gentibus. Dominus pauperem facit ſynagogā &
ditat eccleſiam, humiliat Iudæos incredulos, & ſubleuat Chriſti fideles. Suſcitat de puluere egenū, &
de ſtercore eleuat pauperem. Vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Multos enim gēti-
les vitijs obtenebratos, & ſordibus carnalitatum inuolutos, ad tantam diuinorum chariſmatum exu-
berantiam erexit atque prouexit, vt inter apoſtolicos viros digni ſint connumerari, & aliorum præ- Lucę 22
lati effecti, ſeſſuríque ſint inter eos: quibus Saluator ſpopōdit, Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſu-
D per thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Ad iſtam expoſitionem ſequentia queunt faciliter
applicari.

℄ EXPOSITIO moralis eiuſdem Cantici, Exultauit cor meum in domino.

PRæterea exponi poteſt hoc canticū in perſona cuiuſlibet Chriſtiani deuoti, præſertim religio-
ſi. Vnuſquiſque ergo fidelis dicere poteſt, Exultauit cor meum in domino, id eſt, conſiderando
ſeu contēplando infinitam bonitatem, omnipotentiam & ſapientiam dei, vniuerſamque perfe-
ctionem, excellentiam & beatitudinem eius, gauiſus ſum vehemēter, & toto corde cōgratulatus ſum
tam incircumſcriptibili perfectioni & gloriæ creatoris, præſertim contēplando ſuperbeatiſsimę tri-
nitatis patris & filij & ſpiritus ſancti communicationem & emanationem ad intra. Mutuam quoque
trium ſuperuenerabilium perſonarum contemplationem, dilectionem, complacentiam, fruitionem,
conſiſtentiamque ſuperfeliciſsimam & æternam. Exultauit denuo, cor meum in domino, intuendo
beneficia eius generalia ac ſpecialia, naturalia & ſupernaturalia, corporalia, ac ſpiritalia. Præſertim
quæ quanta & qualia vnigenitus patris æterni pro noſtra ſalute aſſumpſit, fecit ac pertulit. Conſi-
derando etiam diuina promiſſa, & qualiter ſuperoptimus & ſuperpijſsimus, & ſupermunificentiſsi-
mus deus trinitas ſeipſum & ſuijpſius claram, immediatam, facialem, delicioſiſsimam viſionem æter-
nam, ac beatificam fruitionem inæſtimabiliter prorſus dulciſsimam nobis præparauit in præmium.
His igitur modis exultemus in domino, imò & in omni actu virtuoſo ad dei honorem exhibito glo-

Pſal. 9. riemur: iuxta illud, Seruite domino in lętitia. Et rurſus, Gaudete in domino ſemper. Nec ſolum in a- E
Philip. 4. ctibus bonis, ſed itē in perſequutionibus, aduerſitatib9, correptionibus & tētationibus, ſicut ait apo-
Iaco. 1 ſtolus Iacobus, Omne gaudium exiſtimate fratres, cū in tentationes varias incideritis. Et Saluator,
Luc. 6 Gaudete, inquit, in illa hora & exultate: quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. Qui autem læ-
Prouer. 2 tatur cum malefecerit, aut quia laudatur & honoratur ab alijs, aut quoniam temporaliter proſpera-
tur, aut quia videt alios inter ſe diſcordare, contendere aut turbari, non iam in domino, ſed potius in
diabolo gloriatur, & vanus & excors eſt. Et exaltatum eſt cornu meum in deo meo, id eſt, virtus, ſeu
fortitudo animæ meæ in adiutorio altiſsimi, hoſtibus meæ ſalutis reſtitit atq; præualuit, ac profecit.
Hoc dicat ad gloriam omnipotentis, qui in quacunq; tentatione cernit ſe triumphaſſe aut profeciſ-
ſe in bonis, vt gratus ſit deo, nequaquam extollens ſeipſum: & ſemper ſit cautus & timoratus ne ca-
dat. Abſint ſemper à nobis diabolica cornua crudelitatis, animoſitatis, ambitionis. Circa hoc loqui-
tur Origenes, Sunt cornua quædam iuſtorum, quibus vtuntur bona agendo, aut recte loquendo, ſi-
Pſal. 43. cut cum dicunt ad dominū, In te inimicos noſtros ventilabimus cornu. Vnde & alibi dicitur, Exal-
tabūtur cornua iuſti. Oportet ergo nos habere cornua iſta, quæ iuſtis de cruce Chriſti apicibus con-
feruntur, vt in his deſtruamus & eijciamus aduerſarias poteſtates de anima noſtra, quibus expulſis
plantetur in nobis vinea, quæ facta eſt dilecto in cornu in loco vberi. Dilatatum eſt os meum ſuper
inimicos meos. hoc dicat ad dei honorem, qui recordatione & allegatione ſcripturæ aduerſarios ve-
ritatis, præſertim inuiſibiles æmulos, ſuperauit, qui hoſtibus boni cōmunis efficaciter fuerit reluctа-
Eſa. 51 tus: quia lætata ſum, ô domine ego creatura tua, in ſalutari tuo. De quo cecinit Eſaias, Viderunt om-
Eccle. 35 nes fines terræ ſalutare dei noſtri. In quo qui ſynceriter delectatur, exaudiri ac triumphare meretur,
Pſal. 36 ſicut ait ſcriptura, Qui orat dominū in oblectatione, exaudietur. Et rurſus, Delectare in domino, & F
Iere. 48 dabit tibi petitiones cordis tui. Nō eſt ſanctus vt eſt dominus, ideo oportet ei in ſanctitate & iuſtitia
Iohā. 14. iugiter deſeruire, maledictuſq; eſt qui opus eius efficit negligēter. Neq; enim eſt alius extra te. Nam
pater in filio, & filius in patre: pater quoque ac filius in ſpiritu ſancto, & ſpiritus ſanctus in patre ac
filio. Nā ſingulæ perſonæ in ſingulis vere & imperſcrutabiliter ac circuminſeſsibiliter ſunt. Et non
eſt fortis ſicut deus noſter, qui ſolus poteſt humanæ ac fragili creaturæ tantū conferre gratiæ robur,
vt ſpiritibus illis callidiſsimis atq; nequiſsimis & cōcupiſcentijs proprijs, ac vitijs vniuerſis pręua-
leat, & in deo ſit ſtabilita: imò & ſi pro fidei conſeruatione exegerit ratio etiā miracula operetur, ſi-
cut prædixit Saluator, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet. Nolite multiplicare lo-
Ibidem qui ſublimia gloriātes. Hoc præſumptuoſis ſuperbis, vaniloquis, ex charitate eſt opponendū, vt ceſ-
ſent à verbis iactantiæ, nec laudent, neque extollant ſeipſos, eū & Apoſtolus dicat, Noli altū ſapere,
Rom. 11 ſed time. Salomon quoque, Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Deniq; v-
Prou. 27. nuſquiſque dicat viribus animæ ſuæ, intellectui videlicet cogitatiuæ & imaginatiuæ, Nolite multi-
plicare loqui ſublimia, gloriantes, id eſt, ab omni cogitatione ſuperba, ab adinuentionibus vanis, ab
apprehēſionibus phantaſticis, à magnificatione proprij ſubiecti cauete, ne intra vos corā deo profer-
te, ſeu loqui audete, quod coram hominibus loqui eſt reprehenſibile. Ab altis quoque materijs, & ab G
incōprehenſibilium perſcrutatione eſt tēperandum, vt nō audeamus de ſuperſubſtātiali deo aliquid
Prou. 23 fari. præter tradita nobis in diuinis ſcripturis, vt diuinus Dionyſius & Damaſcenus ſcripſerūt, nēpe
Eccle. 3 vt Salomon proteſtatur, Sicut qui comedit mel multum, non eſt ei bonum: ſic qui ſcrutator eſt maie-
1. Pet. 4 ſtatis opprimitur à gloria. Hinc Origenes diſſeruit. Non dixit, Nolite loqui excelſa. Ergo licet mihi
Ephe. 4 loqui aliqua excelſa. Multiplicare autem loqui excelſa & ardua, mihi non licet, cum ſcriptum ſit, Al-
1. Cor. 1. tiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi deus intellige ſemper.
Quæ ſunt ergo in quibus excelſa me loqui oportet? Quādo de omnipotētia dei, de inuiſibilitate &
ſempiternitate eius loquor, excelſa loquor. Quādo de vnigeniti eius coęternitate, cęteriſq; myſterijs
pronūtio, excelſa loquor. Quando de ſpiritu ſancti magnificētia diſſero, excelſa loquor. Poſt hāc tri-
nitatem omnia ſunt humilia & deiecta cōparatione celſitudinis eius. Hæc Origenes. Recedāt vetera
de ore veſtro, id eſt, omnia verba inordinata, vicioſa, illicita deincepsvitate: ſed ſi quis loquitur, quaſi
ſermones dei. Et ſermo veſter ſemper in gratia ſale ſit cōditus. Hinc ad Epheſios docet Apoſtolus,
Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat, ſed qui bonus eſt ad ædificationem, vt det gratiam
audiēti. Arcus fortiū ſuperatus eſt. Hi qui fortes & magnos ſe arbitrātur, iuſto dei iudicio permittun
tur faciliter vinci omni vento tentationum ac impetu paſsionum, & multipliciter labi, ſiue dum ab
alijs patiuntur aduerſa, ſiue dum laudantur & honorātur à proximis: quia radices humilitatis & fun H
damentum timoris dei non habent. Interdum quoq; contingit deuotos & virtuoſos ex ſua negligen
tia periculoſáve ſecuritate, aut tentationum impulſu paulatim euacuari & cadere, & infirmi accincti
Mat. 3 ſunt robore. Humiles ſcilicet, qui ſe iugiter infirmos, defectuoſos vileſque iudicant. Nam & infirma
ac ſtulta mundi elegit deus. Repleti prius, id eſt, qui donis gratiæ abundabāt, pro panibus ſe locaue-
runt, quando (vt tactum eſt) ad ruinam ſunt deuoluti, & rurſus per pœnitentiam conantur ad priſti-
nam redire menſuram, ſeque humiliant, & illorum orationibus, meritis ac doctrinis quærunt refici,
ac iuuari, quibus aliquando in ſpiritualibus fuerant ditiores, & famelici ſaturati ſunt. Bene famelici
ſunt qui eſuriunt ſitiuntque iuſtitiam, & famem habent audiendi verbum dei, qui ſaturari merentur
& refici à ſpiritu ſancto. Hi ſunt qui quæ retro ſunt obliuiſcentes, & ad interiora extendunt ſeipſos,
non arbitrantes ſe apprehendiſſe, ſed aſsidue proprium imperfectum penſantes, toto affectu ſtudent
in omni virtute proficere, quotidianas ſuas defectuoſitates & culpas vberrime deplorātes. Hæc ita-
Philip. 3 que contigerunt, Donec ſterilis, id eſt, anima prius infructuoſa, peperit plurimos fructus virtutum:
& quæ multos habebat filios, id eſt, quæ antea erat in bonis actibus fœcunda, infirmata eſt, gratiam

A amittendo. Ideo nullus aliũ quanuis iniquum aut negligentem incaute dijudicet aut contẽnat. Quia Mat.7
etſi hodie ille fortaſsis eſt melior, cras forſan erit deterior. Ideo ait Saluator, Nolite iudicare. Et Pau Rom. 14
lus, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? ſuo domino ſtat aut cadit. Stabit autem. Potens eſt enim
deus ſtatuere illum. Dominus mortificat, impios occidendo & condemnando, ſeu vitam gratiæ non
præſtando, aut gratiam delinquenti iuſte tollendo. & viuificat, quia ab ipſo eſt vita naturæ, vita gra-
tiæ, & vita gloriæ, qui & impium per pœnitentiam pie viuificat. Mortificat quoque ſalubriter, dado Coloſſ.3.
mortificationem viuificam, de qua ait Apoſtolus, Mortificate membra veſtrą quę ſunt ſuper terram.
Et iterum, Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Hæc mortificatio eſt
vitiorum extinctio, ſuijpſius à vitijs refrenatio, membrorum ſcandalizantium abſciſio, id eſt, eorum
ab omni vſu prauo coertio, & maxime priuati amoris extirpatio integra, ita vt quis dicere queat, Vi- Gal.2
uo autem iam nõ ego: viuit verò in me Chriſtus. Deducit ad inferos, ſicut expoſitũ eſt, & etiam in-
ſpirando homini conſideratiõe infernalis damnationis, ac pœnæ æternæ ſalubrem: & reducit dan-
do vitæ correctionem, atque leuando mentem ad cæleſtium intuitum gaudiorum. Dominus paupe-
rem facit & ditat, humiliat, dando homini veram & humilem ſuijpſius recognitionem, & infunden-
do humilitatis virtutem, & ſubleuat mẽtem de vitiorum profundo, de lacu miſeriæ, de puſillanimita-
te per ſpei fiduciam & confeſsionem remediantem. Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore ele-
B uat pauperem, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat, id eſt, in infimis cogitationibus in-
quinamentiſque carnis detentos paulatim perducit ad vitam ſpiritualem & ſanctam, contemplatio-
niſque apicem, ita vt tales inter viros heroicos reputẽtur, & digni ſint alijs præſidere. Pedes ſancto-
rum ſuorum ſeruabit, vt perſeuerent ac progrediantur in via regia, nec deflectãt ad dexteram aut ſi-
niſtram. Inceſſabiliter equidem indigent cõſeruatione diuina, qua ſibi pauliſper ſubtracta, mox cor-
ruunt, & impij in tenebris conticeſcent. Obnubilati etenim tenebris ignorantiæ & errorum, paſsio-
num ac vitiorũ, tacẽt & obmuteſcunt à laudibus dei deuotis, ab orationibus feruidis, ab exhortatio-
ne idonea, a correptione fraterna, & ab vtilibus verbis, & iuxta Apoſto. à veritate auertunt auditum, 2. Tim.4
atque ad fabulas conuertuntur.

ORATIO ex cantico Annæ.

Deus fortis domine, da nobis in humilitate famulari, & non in ſublimibus gloriari, accinge nos infirmos uirtutum robore, & da nobis bonæ intentionis ſtudia exercere, ut his fulti, imperio Chriſti æterno ualeamus participari. Per dominum noſtrum.

C

COMMENTARIVS IN CANTICVM MOSI. Exodi XV. Cap.

¶ARGVMENTVM DIONYSII.

COnſuetudo fuit ſanctis viris, imò & fœminis virtuoſis, ſpiritalia cãtica deo offerre, atq; com-
ponere pro ſpecialibus beneficijs dei, & de magnificis & ſupernaturalib⁹ eius operibus, quod
in veteri teſtamento potiſsime ſeruabatur, atque à Moſe initium ſumpſiſſe videtur. Non enim
legitur hoc factum ab aliquo ante eum. Hinc loquitur Origenes, Multa legimus cantica facta in di- origenes.
uinis ſcripturis, horum tamẽ omnium primum eſt iſtud Moris quippe ſanctorum eſt, vbi aduerſarius
vinctus, hymnũ gratulationis deo offerre. In Scholaſtica quoq; fertur hiſtoria, Moſes quoq; com- Petrus
poſuit canticum domino hexametro carmine, quod quia à cæteris prius legitur factum, dicitur cãti- Cõm. hi-
cum canticorum. Quod intelligendum eſt propter prærogatiuam antiquitatis. Veruntamen ob my- ſto.li.Exo
ſticorum ſenſuum profunditatem & elegantiam dialogus ille amoris à Salomone compoſitus, Can- di cap.31.
ticorum canticum appellatur. [TVNC,] videlicet Pharaone Aegyptijſq; ſubmerſis [CECINIT Mo-
ſes & filij Iſrael carmen hoc domino, & dixerũt.] Moſes verò ſpiritu ſancto illuminante ac dirigente
D edidit carmen, deinde docuit hoc filios Iſrael: ſicque pariter cecinerunt, & ſeinuicem ad regratian-
dum deo, & ad eius decantanda præconia hortabantur ac inuitabant dicentes,

¶EXPOSITIO literalis cantici, Cantemus domino.

CANTEMVS domino]. i. ad eius honorẽ depromam⁹ laudes ipſius [GLORIO- Feria 5.
SE enim magnificatus eſt] .i. excellentiam, omnipotentiam atq; iuſtitiam ſuam in laudi-
præclare monſtrauit, & famam magnificam ſibi fecit per ſigna & mirabilia, quę bus.
contra Aegyptios egit, & nunc præcipue in maris rubri diuiſione, Aegyptio-
rum ſubmerſione, & noſtra eductione ac liberatione. In quibus omnibus ſuam Exod. 14
quoque pietatẽ, & fideliſsimam veritatẽ declarauit in nobis [EQVVM & aſcen-
ſorem deiecit in mare,] id eſt, equites Pharaonis ſimul cum ipſo eorũ rege & to Ibidem.
to eius exercitu ac quadrigis eorũ præcipitauit ac merſit in mari rubro. ¶(2)
FORTITVDO mea & laus mea dominus]. i. ipſe deus, & author horũ mirabilium, eſt cauſa totius
fortitudinis meæ in naturalibus atque fortuitis, cuius auxilio cõtra Pharaonem præualui. Ipſe quoq;
eſt laus mea, id eſt, obiectum atq; materia laudũ mearũ, quibus eum in ſeipſo & in ſuis operibus lau-
do, nõ meipſum. Ex eius quoq; indicijs, ſignis, effectibusq; præclaris materiã habeo copioſam laudis
diuinæ: imò & ſi in me eſt aliquid laude dignũ, huius cauſa eſt ipſe. Vndę circa hęc, Fortitudo mea &

laus mea dominus, ait Gloſſa, Quia per ipſum fortis ſum & laudabilis. Itaque Moſes cum tot & tãta E
per eum dominus perpetraſſet, & vir eximius eſſet corã omni frequẽtia populi, noluit tamẽ in ſeipſo
laudari, nec voluit cõmẽdare ſeipſum, ſed dominũ cui aſcribẽdum nouerat omne bonũ. Sic & ſacra-
tiſsima virgo Maria, cum mater eſſet altiſsimi facta, non ſeipſam, ſed dominum glorificauit dicendo,
Luc. 1 Magnificat anima mea dominũ. Et Pſalmiſta, In dominõ, inquit, laudabitur anima mea, [ET factus
Pſal. 33 eſt mihi in ſalutem]. i. potẽter & gratioſe ſaluauit me de manu Pharaonis, alijſque periculis. Moſi au-
tem tanquã duci populi inſtabat ſpeciale periculũ ex Pharaonis tyrãnide, niſi deus eũ eripuiſſet. Id-
circo hæc ſingulariter loquitur & decãtat, cum tamen fuerint cõmunia beneficia dei ſibi & Hebræis
collata. Nam & hoc ad ſeruum deo ſpecialiter gratum, deuotũ fidelemq́ue pertinet, vt de generali-
bus beneficijs creatoris ſpeciales laudes & grates referat domino, quaſi ſint ſibi ſoli cõdonata ab il-
lo. Itaque deus in ſeipſo inuariabilis, æternus & non factus, dicitur nobis fieri in ſalutẽ, ſeu refugium
ac Saluator abſq; ſuæ deitatis mutatione, quãdo per gratiarũ ſuarũ chariſmata & effectus ſubſidium
& ſalutem nobis impendit. ❡(3) ISTE] qui ita pugnauit pro filijs Iſrael, eſt[DEVS meus] qui cum
ſit vniuerſorũ deus iure creationis, gubernationis & conſeruationis, ſpecialiter tamẽ eſt deus eorum
à quibus præcipue colitur & ardẽter amatur, & quibus ipſe præcipua gratiæ dona largitur, ſicq́; fuit
3. Re. 13 deuotiſsimi ac ſanctiſsimi Moſi deus. Hinc & Elias orãdo locutus eſt, Deus meus reuertatur obſe-
Philip. 4 cro anima pueri huius in viſcera eius. Et Paulus, Deus meus impleat omne deſideriũ meũ in vobis.
[ET glorificabo eum,] id eſt, glorioſum, famoſum, ſanctũ, & omni honore & gloria dignũ eũ eſſe fa-
tebor, deſcribam, & opere demonſtrabo, ei cum omni reuerẽtia obſequendo. [DEVS patris mei] qua-
ſi Moſes dicat, Non ſolum ego per dona gratiæ dei fidelis ſum, ſed etiã natione: quoniã deus verus,
qui eſt deus meus, fuit & eſt deus patris mei. Quod tam de immediato Moſi patre, q̃ de quolibet ſan F
ctorum patriarcharum, ex quibus duxit originem, accipi poteſt. [ET exaltabo eum,] id eſt, corde, ore,
& opere, & per ſcripta teſtabor eum ſolum eſſe adorandum, & omnibus incõparabiliter digniorem
ac altiorem. Qui ſolus in ſeipſo perfectionaliter infinitus, incircũſcriptibiliſq; conſiſtit, & vniuerſa
infinite in omni perfectione ac claritate excedit, & omnis creati intellectus capacitatẽ interminabi-
liter ſuperat. Itaque pronomen hoc, iſte, notat hic demonſtrationẽ ad intellectum. Recitat tamẽ Li-
ra, quòd ſecũdum Hebræos facit demonſtrationẽ ad ſenſum. nam dicunt quòd filij Iſrael tranſeun-
do per fundum maris, ſenſibiliter deũ videbant, atque digito demõſtrabant: in quadam tamen ſimi-
litudine ſenſibili aſſumpta ſeu repræſentante, quia deitas ſenſibiliter nequit videri. Dicunt quoq; ꝙ
populus ille tunc clarius vidit deum, quàm poſtea ſancti prophetæ. Sed iſtud nec approbationẽ, nec
Exod. 32 apparẽtiã habet, præſertim cũ populus ille fuerit tam duræ ceruicis. ❡(4) DOMINVS quaſi vir pu-
gnator,] id eſt, ſimilis viro pugnatori, non niſi iuſta ac fortia prælia exercẽti. Alibi autem dicit Lira,
ꝙ in Hebræo non habetur, quaſi, ſed tranſlator hoc addidit, ad inſinuandum ꝙ deus dicitur vir pu-
gnator, non quòd in eo ſit ſexus, aut corporeum aliquid ſecundum deitatis naturã. Vnde ſic dicitur
Iohã. 15. vir pugnator, quomodo ait Saluator, Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt, quod ſecũdum
Auguſtinum intelligẽdum eſt per ſimilitudinẽ, non per proprietatẽ. [OMNIPOTENS nomen eius.] G
Hoc intelligi poteſt tam de nomine nominãte, quàm de nomine nominato. Siquidem ipſe deus al-
tiſsimus deſignatur & appellatur nomine iſto nominante omnipotẽs: ſicq́; omnipotens eſt nominãs
nomen dei. Nomen quoque dei nominatũ. i. ipſe deus hoc nomine [OMNIPOTENS deſignatus, eſt
realiter prorſus omnipotens: nam quicquid contradictionem non implicat, & cuicunque ratio entis
competere valet, hoc ipſe poteſt, cui à Sapiẽte quodam dicitur, Subeſt tibi cum volueris poſſe. Et Ie-
Iohã. 15 remias ait, Domine deus non erit tibi difficile omne verbum [CVRRVS Pharaonis & exercitũ eius
Sapiẽ. 12. proiecit in mare,] quẽadmodum alibi dictum eſt, Reſpiciẽs dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per
Ierem. 32 columnã ignis & nubis, ſubuertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Siquidem (vt ex Io-
Exod. 14 ſepho atq; Scholaſtica hiſtoria circa hoc tactũ eſt) dominus proiecit ſuper Aegyptios, fundum ma-
Ioſeph li. ris ſiccatum ingreſſos, intolerabiles imbres grauesque tonitrus, coruſcationes ac lampades. Erant ibi
anti. Iud. currus ſexcenti, & quinquaginta milia equitum, ducentaque milia peditum. ❡(5) ELECTI princi-
cap. 14 pes eius] quos ipſe præ cæteris elegit in duces bellorũ [SVBMERSI ſunt in mari rubro, abyſsi, ope-
Petrus ruerũt eos] Abyſſus & mare ac pelagus pro eodem accipi ſolent, vnde & Ionas, Abyſſus, inquit, val-
Com. hi. lauit me, pelagus operuit caput meũ. Sed nunc de aquis eiuſdem maris pluraliter dicitur abyſsi. pro-
ſto. li. exo pter multitudinem partium aquæ profundarum. Vel potius propter duas partes maris diuiſi, quæ ex
di. cap. 31 vtroq; latere ſuper Aegyptios irruerũt. [DESCENDERVNT in ꝓfundũ quaſi lapis] quia & corda H
Ionæ 2 habuerunt lapidea omni iniquitate grauata. Iniquitas autẽ grauat mentem, propter quod in Zacha-
Zach. 5 ria profertur ꝓphetia, Iniquitas ſedet ſuper talentũ plũbi. Et Eſaias dicit. Væ populo graui iniqui-
Eſa. 1 tate. Hinc monet Apoſto. Deponamus omne põdus & circunſtans nos peccatum. ❡(6) DEXTE-
Heb. 12 RA tua domine magnificata eſt in fortitudine, dextera tua domine percuſsit inimicũ.] Solet in ſcri-
Sapien. 5. pturis per dexteram dei eius benignitas ſeu gratioſa ꝓtectio aut ſuccurſus intelligi, iuxta illud libri
Iob 14 Sapientiæ, Dextera ſua teget eos. Et in Iob, Operi manuum tuarum porriges dexteram. Interdum
Iob 40. per dexteram deſignatur poteſtas: iuxta illud Iob, Confitebor quod ſaluare te poſsit dextera tua.
Aliquando vero per dexteram dei ſignificatur eius æqualitas, ſeu potior bonitatis eius fruitio, vt
in Pſalmo, Sede à dextris meis. Quandoque per dexteram dei exprimitur rigor diuinæ iuſtitiæ, &
Pſal. 109. diſtricta vltio eius, qua deus durius percutit, quemadmodum homo per dexteram fortius verberat
quàm per ſiniſtram, ſicque in pſalmo accipitur, Dextera tua inueniat eos qui te oderunt. Pones eos
vt clibanũ, &c. Sic quoque accipitur modo cum dicitur, Dextera tua domine magnificata eſt in for-
Pſal. 20 titudine, id eſt, rigor ſeu vis tuæ iuſtitiæ magnifice ſe oſtendit in forti AEgyptiorum punitione,

A per quam magnificata eſt, id eſt, magna eſſe innotuit: & magna, imò immenſa à multis eſt reputata.
Quæ etiam percuſsit inimicum, id eſt, Pharaonem principem hoſtium populi tui in mari extinxit,
imò & ante per decem plagas dire multipliciterque afflixit. Quidam tamen per dexterā dei intelli-
gunt vnigenitum filium eius, de qua expoſitione in ſequētibus erit ſermo. [ET in multitudine gloriæ
tuæ depoſuiſti aduerſarios meos.] Gloria dei hoc loco vocatur eius maieſtas, quæ quāuis in ſeipſa ſit
vna, ſimplexque, tamen propter ſuorum diuerſitatem effectuum multiplex nūcupantur: quemadmo-
dum & miſericordia dei, ſecundū illud, Miſericordias domini in æternū cātabo. Et denuo, Remini- Pſalm.88
ſcere miſericordiarū tuarū quæ à ſeculo ſunt. Itaq; ait, In multitudine gloriæ tuæ, id eſt, in maieſtate Pſal.24
tua multiplici per effectū, ſeu in multis eius præclaris ac miris effectibus, hoc eſt, per diuerſa prodi-
gia cōtriuiſti Aegyptios, tam in terra eorum primogenitos eorū occidendo, quàm in mari rubro tot Exod.12.
milia ſubmergēdo. (7) MISISTI iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam,] id eſt, iuſtitiæ tuæ Exod.14
vindictam effudiſti, quæ conſumpſit Aegyptios, ſicut ignis ſtipulam valde velociter, prout fertur de
alijs in pſalmo, Sicut ignis qui comburit ſyluam, & ſicut flamma comburens montes, ita perſequeris
illos in tempeſtate tua. Et in Eſaia, Sicut deuorat ſtipulam lingua ignis, ſic radix eorum quaſi fauilla Pſal.82
erit, [ET in ſpiritu furoris tui].i. in impetuoſo effectu tuæ iuſtitiæ [CONGREGATAE ſunt aquæ,] Eſa.2.
id eſt, partes aquæ diuiſæ ſe recollegerūt ſuper Aegyptios pariter irruendo. Vel, congregatæ ſunt, id
B eſt, partes ſeorſum quaſi cōſolidatæ. Quod quamuis fuerit pie factum pro Hebræorum euaſione, fuit
tamē Aegyptijs ſubmerſionis occaſio. (8) STETIT vnda fluens,] id eſt, gurges aquæ ex ſua natu
ra mollis ac fluidus, diuina virtute ſtetit fixus vt tellus, atque vt loquitur Origenes, ſoliditatē liquor
recepit, & coactus eſt fluctus in cumulum, ac vnda in ſeipſam repreſſa. Nēpe ſi (vt in libro Iob legi- Iob 38.
tur) ſuperficies abyſsi conſtringitur frigore, quāto magis creatore iubente vnda eius figūtur? Quē-
admodum enim in exordio ſeculorum deus præfixit Oceano terminum ſui fluxus, ne terram operiat, Ibidem.
ſecundum quod dominus loquens ad Iob teſtatur, Quis concluſit oſtijs mare, quādo erūpebat quaſi
de vulua procedens? Circundedi illud terminis meis, & poſui vectes & oſtia, & dixi, Huc uſq; venies
& non procedes amplius, & hic cōfringes tumentes fluctus tuos. Sic ex dei præcepto diuiſum eſt ma
re rubrum, & partes diuiſæ ſteterunt in altū fixæ, vt muri. [CONGREGATAE ſunt abyſsi,] id eſt, co-
pioſæ & profundæ partes aquarū ſeorſum ſunt ſolidatæ & iterum adunatæ ex creatoris imperio [IN
medio mari, id eſt, intra ripas maris rubri. Atque in tali diuiſione & conſolidatione vndarū fuit ma-
gna eleuatio earundē, non tamē egreſſæ ſunt ripam. Præterea ſicut ait Saluator, Ex abundantia cor-
dis os loquitur, ideo Moſes ex ſuæ deuotionis feruore & inſoliti miraculi admiratione, diuinorumq; Matt.12.
operum nouitate & congratulatione eandem ſententiā multoties repetit ſub alijs verbis, quemadmo Luc.6
C dum & Pſalmiſta, dicēdo, Quoniam exaudiuit dominus vocē fletus mei. Exaudiuit dominus depre-
cationē meam, dominus orationem meam ſuſcepit. (9) DIXIT inimicus,] videlicet Pharao, ſeu Pſal.6
quicunque de eius exercitu: [PERSEQVAR] Hebræos [ET comprehendam] eos [DIVIDAM ſpo-
lia] bona eorum diripiendo [IMPLEBITVR anima mea,] id eſt, iuxta deſideriū voluntatis meæ eos
tractabo & ſpoliabo. (10) EVAGINABO gladiū meum, interficiet eos manus mea] ſicut Pharao
& eius miniſtri dixiſſe legūtur, Quid voluimus facere, vt dimitteremus Iſrael ne ſeruiret nobis? Cir- Exod.14
ca quod dictum eſt, quòd Pharao & Aegyptij intēdebant filios Iſrael violenter reducere ad ſeruien-
dum ſibi vt antea in Aegypto. Idcirco non reor quòd nunc voluerint eos omnes occidere, ſed quoſ-
dam, præſertim principaliores & ditiores. (11) FLAVIT ſpiritus tuus].i. ventus a te productus, &
grandis imbrium fulgurúmq; tēpeſtas diffuſa ſunt ſuper aquas. Vel, ſpiritus tuus flauit, id eſt, ex tua
indignatione motæ ſunt aquæ, ſicut ex flatu puluis mouetur. [ET operuit eos mare, ſubmerſi ſunt qua-
ſi plumbum in aquis vehemētibus.] (12) QVIS ſimilis tui in fortitudine domine, quis ſimilis tui?]
quaſi dicat, nullus omnino. Quoniam omnis poteſtas creata deficit infinite ab increata virtute. Alia
tranſlatio habet, Quis ſimilis tui in dijs domine? quaſi dicat, In his apparet infirmitas falſitaſq; deo-
rum Gentilium, qui ſuos non potuerūt iuuare cultores. Hinc ſcriptum eſt, Non eſt ſimilis tui domi- Ierem.10.
ne, magnus es tu, & magnū nomen tuū in fortitudine. Quis non timebit te ô rex Gentium? Et rur- Ierem.50
D ſus loquitur deus, Quis ſimilis mei, & quis ſuſtinebit me? Et qs eſt iſte paſtor, qui reſiſtat vultui meo?
Veruntamen creaturæ rationales & intellectuales dicūtur deo aſsimilari. Iohānes quoq; Apoſt. in i.
ſua fatetur Canonica, Sicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Et rurſus, Nondum inquit apparuit 1.Iohā. 4
quid erimus. Scimus quoniā cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniā videbimus eum ſicuti eſt. Ve- 1.Iohā.3
rum in his verbis, Quis ſimilis tui in fortibus domine? ſumitur ſimile pro æquali. Nil antē deo æqua-
le eſt, imò finiti ad infinitū nulla eſt cōparatio. [MAGNIFICVS in ſanctitate] .i. magna & mira effi-
ciens ſancte, & virtuoſe. Quēadmodū enim deus dicitur magna facere in ſapiētia, ita & in ſanctitate,
quoniā ſanctus eſt in omnibus operib⁹ ſuis. Hercules autē, Alexāder magnus, Hector Troiæ, & cōſi- Pſal.144
ſimiles, fecerūt aliqua magna, nō in ſanctitate, ſed magis in vanitate [TERRIBILIS] ꝑpter imper-
ſcrutabilia tua iudicia, & ob tuæ rigorē iuſtitiæ ac metuēdos effectus, de quo ait Propheta, Venite &
videte opera dei, terribilis in cōſilijs ſuper filios hominū. Ideo S. Iob ait, Deus cuius iræ reſiſtere ne- Pſal.69.
mo poteſt, ſub quo curuātur qui portāt orbem. Cogitationē eius nemo auertere poteſt, idcirco à facie Iob.9.
eius turbatus ſum, & cōſiderans eū timore ſolicitor. In euang. quoq; Chriſtus ait, Eū timete qui ha-
bet poteſtatē & corpus & animā perdere in gehennam ignis. [ATQVE laudabilis] quia virtuoſe, ſa- Matt.10
pienter, & irreprehēſibiliter omnia agens, & faciēs mirabilia, iuxta illud, Qui facit magna & inſcru- Iob 5
tabilia, & mirabilia quorum nō eſt numerus. Nec ſolum in ſupernaturalibus, ſed item in naturalibus,
& præſertim in operibus gratiæ & gloriæ deus mirabilia & incomprehēſibilia operatur. (13) EX-
TENDISTI manū tuā].i. poteſtatē & æquitatē tuā duxiſti in actū, [ET deuorauit eos terra,] id eſt,

Aegyptij ita in profundo maris obruti erant gurgitibus,quaſi fuiſſent abſorpti á terra . Veruntamen E
mox fuerũt ad littus proiecti. Dicitur autẽ manus dei extendi,quando pœnam infligit, quia ſcriptu
Eſai. 5.9. ra fatur de deo more humano,cõdeſcendens noſtræ infirmitatis capacitati , vnde in Eſaia habetur.
14. In omnibus his non eſt auerſus furor domiui, ſed adhuc manus eius extenta . Hinc Sathan dixit ad
Iob 2 dominum de Iob, Extende paululũ manum tuã,& tãge carnẽ eius & oſſa. ❡(14)D V X fuiſti in mi-
ſericordia tua populo quem redemiſti.] Deus enim non ſolum per gratiæ ſuæ infuſionẽ, ſed per an-
gelum ſanctum,& per columnam ignis ac nubis:atq; per Moſen præceſſor & ductor Iſraeliticæ ple-
Exod. 13. bis fuit,quam ex Aegypto redemit. Deinde S.Moſes prophetali ſpiritu plenus,de futuris vaticinãs,
de eiſdem quaſi de præteritis,propter prophetiæ certitudinẽ,loquens ſubiungit.❡(15)E T portaſti
eum,]id eſt,populum iſtum gratioſe deduces [I N fortitudine tua,]hoc eſt, in omnipotentia tua, cui
nihil difficile eſt.Per magna quoque prodigia,& per protectionẽ magnificam,qua eos in via defen-
des.[A D habitaculum ſanctum tuum,] id eſt, ad mõtem Sion,ſeu Moria,& ad vrbẽ Hieruſalem,vbi
2.Re.7 elegit deus ſibi templũ ędificari,in quo habitare dignatus eſt,prout ſecũdo,& tertio Regum,ſecũdo
3.Re.6 quoque Paralip.patet.Porrò per hoc quod ait,Portaſti eum,inſinuatur quòd deus inſtar pijſsimi pa-
2.Para.7. tris ac paterni prouiſoris, deduxit ac ſupportauit in multis filios Iſrael in deſerto . Ideo Moſes huic
Deut.1. populo locutus eſt,Portauit te dominus deus tuus,ſicut portare ſolet homo paruulũ filiũ ſuũ. Verũ-
tamen iſti quibus Moſes dixit hæc circa mare rubrũ, propter eorum peccata non introierunt terram
Exod. 17 promiſsionis,niſi perpauci ex eis,ſed loco eorũ ingreſsi ſunt poſteri eorũdem.❡(16)A S C E N D E-
Num. 20 R V N T populi & irati ſunt,] Amalecitæ & eis adiuncti in deſerto, cõtra hos Hebræos aſcendent ad
Num. 21. præliandum.Timebant enim quòd filij Iſrael eis nocerent.Quod etiam exponi poteſt de Seon rege
Amorræorum,& Og rege Baſan,qui contra filios Iſrael conſurrexerũt in via.De rege quoq; Edom F
Num. 20 in lib.Numerorum deſcribitur,quòd cum infinita multitudine egreſſus eſt contra filios Iſrael.[D O-
21. L O R E S obtinuerunt habitatores Philiſtijm]quia percepto qualiter deus plagaſſet Aegyptios,& pu
Rabbi gnaſſet pro Iſrael,inuiderunt Hebræis, & timuerũt proprie pelli: præſertim cum cognouiſſent qua-
Paulus liter filij Iſrael expugnauerũt Seon & Og ac Madianitas.Circa hæc Rabbi Paulus reprehendit Ni-
colaum de Lira dicentem, quòd Amalecitæ irati ſunt propter timorem,ne filij Iſrael inuaderẽt ter-
ram eorum.& addit Rabbi Paulus,Ira enim nõ conſurgit ex timore,ſed ex alijs paſsionibus,ſcilicet
ex triſtitia illata cum deſiderio,& ſpe vlciſcẽdi,ſecundum Philoſophum ſecundo Rhetoricæ.Quo-
circa dico in primis,quod Lira non dicit, ſicut recitat Rabbi Paulus,Sed iſta ſunt verba eius in for-
ma.Amalecitæ irati ſunt,timentes ne inuaderent terram eorum.Deinde adijcio,quod quamuis Lira
diceret quod ſibi imponit Rabbi Paulus,reprehendendũ non eſſet,quoniam ira non ſolum ex triſti-
tia,ſed etiã ex timore cauſatur, imò ex deſperatione poteſt oriri . Sunt enim diuerſæ ac variæ cauſæ
iræ ſecundum Ariſtotelem,Gregoriumque Nicenum,ac Damaſcenum,prout Thomas in prima ſe-
cundæ quæſtione 47.pulchre declarat,inter cætera dicẽs,Motiuum,ſeu cauſa iræ eſt aliquid,contra
placitũ iraſcentis commiſſum ſiue omiſſum. Ideo quicquid vergit in grauamen alterius, poteſt in eo
iram cauſare.Qui autem eſt alteri cauſa timoris,grauas eum,ſicq; ille ex tali timore poteſt iram con- G
cipere contra grauantem. Nihilominus verũ eſt, quod ira magis directe ac immediatius ex triſtitia,
quàm ex timore naſcatur. Deniq; qui alium ad tantam impellit anguſtiam,vt quaſi deſperet ſe poſſe
euadere,frequenter fit illi occaſio,ꝙ acrius contra ipſum ſic anguſtiãtem inſurgat per iram,& hoc in
2.Re.3. bellis accidere ſolet. Propter quod Abner 2.Regum ait ad Ioab,Quare nõ dicis populo vt omittat
perſequi fratres ſuos?An ignoras quòd periculoſa ſit deſperatio? ❡(17)T V N C cõturbati ſunt prin
cipes Edom] videlicet rex & principes Idumęorum præ admiratione eorum quę audierũt facta cir-
ca Aegyptios,& ſibi tale quid poſſe accidere verebãtur.[R O B V S T V S Moab obtinuit tremor]Nam
Num. 22 (ſicut in Numeris legitur) Balach rex Moabitarum conuocatis principibus Moab ac Madian dixit,
Ita delebit hic populus omnes habitãtes in terminis noſtris,ſicut bos ſolet carpere herbam vſque ad
ſolum.[O B R I G V E R V N T omnes habitatores Chanaan,]id eſt,Chananęi vltra Iordanem moran-
tes,intantum expauerũt ex aduentu filiorum Iſrael,quod timor cordis cauſauit tremorem in corpo-
Ioſue 7. re,& membra eorum obrigeſcere fecit.Hinc in Ioſue libro aſſeritur,Poſtquam audierunt omnes re-
ges Amorræorum,qui habitabãt trans Iordanem,& cuncti reges Chanaan, quod ſiccaſſet dominus
Ioſu.2.6. fluenta Iordanis coram Iſrael,donec tranſirent,diſſolutum eſt cor eorum,& non remanſit in eis ſpi-
ritus.Rahab quoque dixit ad exploratores Iſraelitarũ, Pertimuimus & elanguit cor noſtrum ad in-
troitum veſtrum.Deinde diuinæ præordinationi cõgaudens,ait.❡(18)I R R V A T ſuper eos formi- H
Exod.14 do & pauor.] vt corpore & corde contremiſcant [I N magnitudine brachij tui,] id eſt,ex magnis &
Num.21. mirabilibus: tuæ poteſtatis operibus, quæ feciſti in Pharaone & Aegyptijs, in regibus Seon, Og ac
Exod.14 Madian,in diuiſione maris rubri,in deſiccatione fundi Iordanis. ❡(19) F I A N T immobiles].i.ad
reſiſtẽdũ penitus impotẽtes [Q V A S I lapis,donec pertrãſeat populus tuus domine,donec pertrãſeat
populus iſte tuus quẽ poſſediſti].i. quouſq; populus Iſraeliticus iſte tibi peculiaris & prę cæteris tuo
cultui deputatus,perambulet eremũ ac Iordanẽ,veniatq; ad terrã ei promiſſam. Et ꝙ ait donec,non
eſt ſic intelligendũ,quaſi poſtea potuerint Iſraelitis reſiſtere,quãuis hoc tẽtauerunt, ſed victi fuerũt,
Ioſue 5 niſi ꝙ viri Hai ſemel fugarũt filios Iſrael,& aliquos ꝓſtrauerũt,vt ſcribitur in lib.Ioſue. Verũ(vt ait
Philoſophus)quod modicũ eſt,ꝓ nihilo reputatur inter multa & magna. ❡(20)I N T R O D V C E S
eos]puta Hebræos in terrã ꝓmiſsionis,[E T plãtabis in monte hæreditatis tuæ].i.firmiter eos facies
habitare in Hieruſalẽ & mõte Sion,quẽ elegiſti tibi in hæreditatẽ populi tui. Vel per montẽ intelli-
gitur tota terra Chanaan montoſa.Plantabis etiã eos in[F I R M I S S I M O habitaculo tuo,quod ope-
ratus es domine].i.fortibus vrbibus,caſtris,& fortalitijs cõſtitues eos ad habitandũ,quæ tua virtute

A fient, Vel per firmiſsimum habitaculum intelligitur templum & regale palatium, quæ deo auxilian-
te per Salomonem facta ſunt in monte Sion & circa, vt patet 3. Regum. Vnde ſubiungitur. ℂ(21) 3.Re.11
SANCTVARIVM tuum domine] quaſi dicat firmiſsimum habitaculum illud dico ſanctuarium, id
eſt, templum tuum domine[QVOD firmauerunt manus tuæ,] id eſt, ſapientia & omnipotẽtia tua in-
duxit, ditauit, & illuminauit Salomonẽ ad conſtruendum hoc templum. Cum enim Dauid voluiſſet
hoc attentare, dominus dixit per Nathan ad eum, Tu nõ ędificabis mihi domum, ſed Salomon filius 2.Par.28
tuus.[DOMINVS regnabit in æternũ & vltra.] In Hebræo habetur in ſeculum.i. per omne tempus
veteris teſtamẽti regnabit, ſpecialiter in populo Hebræorum, [ET vltra] quia relicto populo illo ob
ſuam perfidiam, regnat deinceps in populo Chriſtiano, in via per fidem vſq; ad mundi finem, dein-
de in patria per ſpeciem ſine fine in ſempiternum. Aeternũ autem in ſcripturis quandoque pro tem-
pore alicuius, vſque ad vitæ ſuæ finem accipitur: iuxta illud, Erit tibi ſeruus in æternũ. ℂ(22) IN- Deut.15.
GRESSVS eſt enim eques Pharao cũ curribus & equitibus eius in mare,] id eſt, in fundum maris ru-
bri ſiccatum, [ET reduxit ſuper eos dominus aquas maris.] ℂ(23) FILII autẽ Iſrael ambulauerũt Petr. Cõ.
per ſiccum in medio eius.] Iſtud clarum eſt ex prædictis. Tamen quod ait, enim, non denotat cauſam hiſto. lib.
à priori, quod dominus regnabit in æternum & vltra, ſed potius notat ſignum huius rei & cauſam à Exo. cap.
poſteriori. Deniq; (ſicut in Scholaſtica hiſtoria recitatur) moratus eſt populus Iſrael iuxta littus ma- 31.
B ris rubri ſeptem diebus, iacentibus ibi cadaueribus Aegyptiorum, & cum tympanis ac muſicis inſtru
mentis veniebant ſingulis diebus ad littus, cantabántque domino Moſi canticum iam explanatum,
viri ſeorſum ac mulieres ſeorſum. In cuius rei memoriã ſeptem diebus paſchalibus cãtando redimus
ad fontes baptiſmi. Abſtulerunt quoque arma & cætera, quæ eis placuerunt ab Aegyptijs interfectis
atq; eiectis.

ℂEXPOSITIO allegorica eiuſdem cantici, Cantemus domino.

DE domino noſtro Ieſu Chriſto vnico dei filio, & eius myſterijs cãticum iſtud cõuenienter ex
ponitur. Chriſtiani igitur attẽdentes ſe virtute & meritis Chriſti à poteſtate diaboli per Pha-
raonem deſignati, atque à iugo vitiorum & ſeruitute peccati viliſsima erutos, in voce gratia-
rum actionis & laudis ſeinuicem cohortentur, & ex feruenti deuotione pronuntient, Cantemus do-
mino creatori ac ſaluatori noſtro propter nos incarnato, qui in fœmore & veſtimẽto ſuo habet ſcri-
ptum, Rex regũ & dominus dominãtium, glorioſe enim magnificatus eſt, quemadmodum fuit pręe- Apoc.19.
dictum. Et magnificabitur in medio vniuerſæ terræ. Cũ enim exinaniuiſſet ſe, formam ſerui accipi- Mich.5
ens in ipſa forma ſeruili, hoc eſt, humanitate aſſumpta, magnificatus eſt ab angelis, qui in eius natiui- Philip. 2.
C tate cecinerunt, & ei in deſerto miniſtrauerũt. Magnificatus quoq; eſt in miraculis tot & tãtis, quod Luc.1
videntes dixerunt, Nunquam ſic apparuit in Iſrael. Magnificatus eſt item à patre, qui in baptiſmo & Matt.4
trãsfiguratione dixit ad eũ, Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacuit. Magnificatus eſt etiam Mat.3.17
à ſpiritu ſancto, qui in ſpecie columbæ deſcendit, & manſit ſuper eum. Cumque factus fuiſſet patri Luc.3
obediens vſque ad mortẽ crucis, exaltauit illum pater, & dedit ei nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, Philip.2.
vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum. Deinde per apoſtolo-
rum prædicationem atque miracula per omnia mundi regna. Eſtque copioſe impletum quod à Da- Dan.7
niele erat prædictum, Filius hominis, ſcilicet Chriſtus, ad antiquum dierũ peruenit, id eſt, ad patrem
æternum, & ipſe dedit ei poteſtatem & honorem & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ſer-
uient ei. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.
Equum & aſcẽſorem deiecit in mare. Per equos poſſunt intelligi vniuerſi indomiti, Chriſtianę fidei
inimici, puta Iudæi increduli, cæteríque tyranni, quorũ aſcenſores fuerunt diaboli, à quibus inſtiga-
bantur ad Chriſtianorum perſecutionem ac Chriſti blaſphemiam, quos Chriſtus poſt ſuam in cęlum
aſcenſionem deiecit in mare, id eſt, in profundum dãnationis tartareæ, quod inſtar maris inquietum,
amarum, & ſuppliciorum fluctibus plenum eſt. Veruntamen multos illorum miſericorditer traxit
ad fidem, ſalubriterq; proijcit in mare, id eſt, in fontem baptiſmi, qui ſecũdum aliam maris proprie-
D tatem ſignificatur per mare. Circa hũc locum loquitur Origenes, Sunt equi quos aſcẽdit, & circun-
eunt omnem terram. Sũt autẽ & equi qui aſcenſorem habent diabolum & angelos eius. Iudas equus
fuit, & quandiu aſcenſorem habuit deũ, de equitatu fuit ſalutis. Etenim Apoſt. miſſus ægris ſalutem
donauit, & ſanitatẽ languẽtibus pręſtitit. Sed vbi diabolo ſe proſtrauit, aſcenſor eius factus eſt ſatha-
nas, cuius habenis ductus, cœpit contra dominum & ſaluatorem noſtrum equitare. Omnes ergo qui
perſequuntur iuſtos & ſanctos, equi ſunt hinnientes, aſcenſoresq; habent angelos malos, idcirco fe-
roces ſunt. Si ergo aliquando videris perſecutorẽ tuum nimium ſæuientẽ, ſcito quia ab aſcenſore ſuo
diabolo perurgetur. Hæc Origenes, Fortitudo mea & laus mea dominus. Ipſe etenim in Euang. con Iohã.15
teſtatur, Sine me nihil poteſtis facere, idcirco ipſum in cũctis laudare debemus. Et factus eſt mihi in Iohã.10
ſalutem. Ipſe etenim dixit, Animã meã pono pro ouibus meis. Et rurſus, Venit filius hominis quære- Lucę19
re & ſaluum facere quod perierat. De quo & in Eſaia legitur, Dominus poſuit in eo iniquitatem om- Eſa.53
nium noſtrũ. Qui fatetur apud Oſee, Ego dominus deus tuus, & ſaluator non eſt præter me. De ma- Eſai.45
nu mortis liberabo eos, de morte redimã eos. Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne. Verũ- Oſee 13
tamen non credentibus & ingratis, carnalibus & iniquis, ipſe Chriſtus & paſsio eius ſanctiſsima eſt
occaſio grauioris damnationis, petráque ſcandali & lapis offenſionis, ſecũdum quod iuſtus Simeon 1.Pet. 2
prophetauit, Poſitus eſt hic, inquiens, in ruinam & reſurrectionẽ multorum in Iſrael. Iſte deus meus Luc.2
Chriſtus nanq; eſt verus deus & vita æterna, vt in 1. ſua Cano. fatetur Iohã. euãgeliſta, de quo & ali- 1.Iohã.2.
bi prædictũ eſt, Vocabitur nomen eius admirabilis, cõſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, prin- Eſai.9

ceps pacis. Vnde Micheas ait de eo, Egreſſus eius à principio à diebus æternitatis. Atque in pſalmo, E
Mich.5 Adorabunt eum omnes reges, nmnes gẽtes ſeruient ei:& glorificabo eum, id eſt, eius maieſtatẽ cor-
Pſalm.17 de credam, ore confitebor, & conuerſatione honorare non deſinam. Ipſe enim dixit, Beatus qui non
fuerit ſcandalizatus in me. Ideo quanto propter me humilior, cõtemptibilior, ac miſerabilior factus
Matt.11 eſt, tanto ſublimior, honorabilior & glnrioſior eſt in corde meo deus patris mei. Omnes enim patres
noſtri viri vere catholici eius deitatem ſunt faſsi. Idcirco hos reputo patres meos, non autem hęreti-
cos, qui eius deitatem non crediderũt, vt Arrius, Eunomius, Fotinus, Neſtorius, Ebion, & Cherin-
thus. Et exaltabo eum, eius ſublimationem ad dexterã dei patris recognoſcẽdo. Dominus quaſi vir
pugnator. Chriſtus domin⁹ vere vir fuit, de quo Ieremias prędixit, Nouũ faciet dominus ſuper ter-
Pſal.18 ram, mulier circundabit virum. Fuit equidem vir etiam materno in vtero virginali, non vtiq; corpo
Pſal.23. ris quantitate, ſed omni diuinorum chariſmatum perfectione, omni ſapientia & virtute. Fuit item pu
Eſa.53 gnator, qui ad debellãdas aereas poteſtates proceſsit vt gigas. De quo Pſalmiſta prædixit, Dominus
Eſa.9 fortis & potens, dominus potens in prælio. Ipſe quippe fortem armatum, id eſt, diabolum ligauit, &
vaſa eius dirupuit, quia peccatores ſaluauit iuxta quod pater prædixit, Diſpertiã ei plurimos, & for-
Iohã.5. tium diuidet ſpolia, omnipotens nomen eius. Propterea ſicut iam allegatũ eſt, Eſaias inter ſex nomi-
na Chriſti poſuit, fortis. Et ipſemet filius dei ait, Quæcunq; facit pater, hæc & ſimiliter filius facit.
Per quod euidẽter inſinuat quòd ſit æqualis, imò & eiuſdem poteſtatis cum patre. Currus Pharaonis
& exercitum eius proiecit in mare. Quẽadmodum viri ſancti & veri doctores idoneique prelati ſunt
4.Re.2. currus populi Chriſtiani & gregis eis commiſsi, quoniam ſua perfectione, pietate, doctrina paterne
4.Re.13. ferunt, ſupportant, dirigunt, ac deducunt proximos ſuos ad patriam beatorũ, propter quod non ſo-
lum currus, ſed & aurigæ vocantur, quemadmodum quarto Regũ beatiſsimi viri Helias ac Heliſeus F
currus Iſrael & auriga eius dicuntur: ſic hæreſiarchæ, ſeductores, principes & prælati iniqui, & qui
alios trahũt ad vitia, ſunt currus Pharaonis, id eſt, diaboli, cuius exercitus ſunt collectio vitioſorum,
quos omnes proijcit Chriſtus omnium iudex in mare tartareum, vbi moratur Leuiathan. Electi prin
Matt.23. cipes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro, quia angeli tenebrarũ, qui cum Lucifero ceciderunt, & qui in
hominibus deteriores, ac per hoc diabolo placentiores fuerunt, ſimul cum illo iam perierũt ac diſ-
peribunt, præſertim in die iudicij: cum pariter audiẽt, Ite maledicti in ignem æternum. Abyſsi ope-
Eſa.52. ruerũt eos, id eſt, fluctus iniquitatũ quibus repleti ſunt, deſcenderũt in profundum quaſi lapis. Nunc
53. enim deſcendunt in voraginem vitiorum, deinde in infima infernorũ. Dextera tua domine magni-
Luc.11 ficata eſt in fortitudine. Per dexteram dei intelligitur vnigenitus patris æterni, qui etiam brachiũ pa
tris vocatur: nam pater per filium omnia operatur. Sicut ſpiritus ſanctus dicitur digitus dei, quia per
Matt.28. cum pater oſtendit nobis omnẽ veritatẽ neceſſariam ad ſalutem. Itaque ô domine pater, dextera tua
Pſal.97. magnificata eſt in fortitudine. i. vnigenitus tuus magnificatus eſt vehementer, tam in fortitudine ſua
Eſaiæ 52. increata, quàm in fortitudine ſua creata, ſuæ humilitati collata: nam data eſt ei omnis poteſtas in cæ-
Iob 26. lo & in terra. De hac dextera ait Pſalmiſta, Saluauit ſibi dextera eius & brachiũ ſanctũ eius. De quo
in Eſaia habetur, Parauit dominus brachium ſanctũ ſuum in oculis omniũ gentiũ. Dextera tua do- G
mine percuſsit inimicum, quia vicit diabolum, ſicut in libro Iob cõtinetur, Prudentia eius percuſsit
Prou.15 ſuperbum, & obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tortuoſus, & in multitudine glorię tuę de-
poſuiſti aduerſarios meos, quẽadmodum Salomon profitetur, Gloria patris filius ſapiens. Quanto-
magis Chriſtus qui eſt ipſa ſapientia increata eſt gloria ſui patris? Itaque pater in multitudine glorię
ſuæ, id eſt, per multiplicem paſsionem, per virtutes ac merita filij ſui vniuerſos hoſtes noſtræ ſalutis
deiecit, videlicet ſpiritum ſuperbiæ, ſpiritum fornicationis, ſpiritum iracundiæ, ſpiritum cupidita-
tis. Miſiſti iram tuã quę deuorauit eos ſicut ſtipulam, id eſt, iuſto iudicio expuliſti illos à vaſis miſeri-
cordiæ tuę, ſicut Chriſtus paſsione inſtante faſſus eſt, Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps hu-
Iohan.12 ius mundi eijcietur foras. Chriſtus quoque paſsim depulit dæmones ab obſeſsis. Vnde dixerũt, Ieſu
Mat.8 fili dei ſummi veniſti ante tẽpus torquere nos? Quod & per ſuos copioſiſsime fecit diſcipulos, qui-
Marc.5 bus dixit, Dæmones eijcite, & in ſpiritu furoris tui cõgregatæ ſunt aquæ. Per aquas populi deſignã-
Matt.10. tur iuxta illud in Apoc. Aquæ multæ, populi multi. Vnde in Eccleſiaſt. ſcribit, Mitte panem tuũ ſu-
Lucę 10 per tranſeuntes aquas. Congregatæ ſunt itaq; aquę in ſpiritu furoris dei, quando impijſsimi incredu
Apoc.17 lique Iudæi, qui Chriſtũ & eius diſcipulos grauiſsime fuerũt perſequuti in Hieruſalẽ, pariter ſunt à
Eccle.11. Romanis obſeſsi, & immiſericordiſsime cruciati, prout Chriſtus in Euãg. prenũciauit, Vidẽs etenim
ciuitatẽ fleuit ſuper eam dicens, Circundabunt te inimici tui vndiq;, eo quod non cognoueris tẽpus H
Luc.19 viſitationis tuæ. Hinc propheta prædixit, Effunde ſuper eos irã tuã, & furor iræ tuæ cõprehẽdat eos.
Stetit vnda fluẽs. i. exercitus Romanorũ inſtar vndę, copioſus atq; diſcurrẽs tũc in gyro Hieruſalem
Pſal.68. fixit gradũ, cõgregatæ ſunt abyſsi. i. populi Iudæorũ, in medio mari, hoc eſt, in medio Hieruſalẽ, quę
tunc omni vitiorum inquietudine & infidelitatis amaritudine fuit repleta: imò vt mare aquis, ita mi-
ſerijs plena fuit, iuxta illud, Magna velut mare contritio tua. Dixit inimicus, perſequar & cõprehen
dam, diuidam ſpolia, implebitur anima mea. Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.
Thren.2 Hoc tam de viſibilibus quàm de inuiſibilibus fidei Chriſtianæ atque fidelium hoſtibus poteſt expo-
ni. Viſibilis equidem inimicus videlicet populus Iudæorũ incredulus, deinde Imperatores Romani,
principes iudiceſq; terreni ac perfidi cõdixerunt ac pręſumpſerũt ſe populũ Chriſtianũ penitus de-
leturos, & ſpolia eius iuxta propria deſideria diuiſuros. Inuiſibiles quoq; hoſtes fideliũ animas tẽta-
re & perſequi, eorumq; ſpirituales diuitias demoliri conati ſunt: imò & electos quoque & ſanctos ſe
poſſe vincere pręſumpſerũt, cõtra quos ſuos gladios ſpecialiter extraxerũt, ab occultis inſidijs in aper-
tas infeſtationes, & interdũ in corporales flagellationes ac lęſiones crudeliter erũpẽdo, vt patuit in ſa

A cratiſsimo abbate Antonio,multiſq; alijs. Flauit ſpiritus tuus,& operuit eos mare. Nam aſpirãte ſpi-
ritu ſancto,victi ſunt inuiſibiles hoſtes à famulis dei . Effuſa quoque iuſta dei indignatione perierũt 2.Theſ.2
viſibiles inimici.Nam ſuper Iudæos peruenit ira dei vſque in finem.Sed & tyranni idololatrę defe-
cerunt,& Romanũ imperiũ fidei Chriſtianæ ſe ſubdidit. Sicq; euidenter impletũ eſt quod Chriſtus
per Eſaiam prædixit,Calcaui eos in furore meo,& cõculcaui eos in ira mea,ſubmerſi ſunt quaſi plũ- Eſai. 63
bum in aquis vehementibus,quia in propriarum iniquitatum profluuijs in ſuarum fluctibus prauita-
tum damnati ſunt.Porro iuſti quorũ corda per charitatem ſurſum mouentur , & igne ſpiritus ſancti
in cæleſtia eleuantur,ſuper has ambulant aquas. Interdũ tamen ex fragilitate humana vacillãt, quod
per Petrũ deſignatum eſt,cui ſuper aquas ambulãti ac trepidãti loquutus eſt Chriſtus, Modice fidei
cur dubitaſti? Hinc aſſerit Origenes, Quis ita beatus eſt,qui ſic tentationũ pondus expediat, vt nulla Matt.14
ambiguitatis cogitatio mẽti eius obrepat? Vide quid magno illi eccleſię fundamẽto ac ſolidiſsimę pe
træ,ſuper quam Chriſtus fundauit eccleſiam,dicatur à domino, Modicæ fidei quare dubitaſti ? Hæc
Origenes. In quibus verbis antiquus ille & excellẽtiſsimi ingenij doctor magnificũ exhibet teſtimo
nium autoritati ac eminẽtiæ glorioſiſsimo archiapoſtolo Petro collatis à Chriſto. Quis ſimilis tui in
fortibus domine,quis ſimilis tui? Fortes fuerunt ſancti apoſtoli,de quibus cãtatur in Pſal. Dij fortes Pſal.46
terræ vehementer eleuati ſunt. Nullus tamen eorum æqualis eſt Chriſto,imò ab increata eius perfe-
ctione deficiunt infinitè: à creata quoque perfectione ineffabiliter valde. Dæmones inſuper naturali
fortitudine fortes ſunt & ſubtiles,& qui in idolis habitauerunt,diuina potentia ſe prędito s cõfinxe-
runt,& tamen Chriſti virtute ſunt diſsipati,& idololatria fuit deſtructa longè lateque, quanuis non
in toto vbique: magnificus in ſanctitate. Chriſtus in ſanctitate magnificus fuit,quia ſanctiſsimè vixit,
B euangelicam legẽ omni perfectione ornatam propoſuit,& ſuæ ſanctitatis virtute innumerabilia egit
miracula, terribilis. Quoniã omnium cõſtitutus eſt metuẽdiſsimus iudex, atque laudabilis,quia pec- Act.10
catum non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et faciens mirabilia, nam vſq; in prẹſens prẹcla- Eſai.53
ra facit per ſanctos ſuos miracula. Porro in animabus electorum ſuorum facit aſsiduè mirabilia verè
ſublimia,irradiando interius,præcordia inflãmando, cõſolationes ſupernas infundẽdo, voluntatem
immutando,vitioſos,carnales,vagos,& vanos ſubito ac miſericordiſsimè conuertendo , & quaſi de
extremo in extremũ potentiſsime trãsferendo,intantum vt tales in adoleſcentiæ flore, in iuuentutis
vigore, vniuerſa quæ mundi ſunt deſerant,religionẽ intrantes. O verè mutatio dexteræ excelſi. Extẽ Pſal. 76
diſti manum tuã,& deuorauit eos terra. Extendit Chriſtus poteſtatem ſuã in actum , quando (vt di-
ctum eſt) vaſtauit & diſperſit Iudęos,ita quòd in terrã abſorpti ſunt, quia proiecti fuerunt in foueas,
viliterque ſepulti. In cruce quoq; extendit manus ſuas ad populum non credentẽ,qui ob ſuam incre
dulitatem diſperijt . Denique vniuerſi carnales & cupidi deuorantur à terra: quia terrenis & carna- Eſa.65
libus rebus iugiter ſunt intẽti,& in illis figunt ſpem ſuam. Ideo ſordibus & cupiditatibus ſuis preſsi,
deglutiuntur à terra tenebroſa & operta mortis caligine : vbi vmbra mortis , & ſempiternus horror Iob 10
inhabitant & abundant. Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti. Dominus etenim Ie
ſus loquutus eſt, Ego ſum paſtor bonus,& cognoſco oues meas . Ipſe eſt rector & dux populi Chri- Iohã.10
ſtiani. per inſpirationem diuinã,per directiones angelicas,per prælatos & prædicatores, per euange
C licam legem,per ſanctorum exempla,ſigna ac documẽta. Et portaſti eum in fortitudine tua,ad habi-
taculum ſanctum tuũ. Qui non ſolum ad militantẽ,ſed item ad triumphantem eccleſiam, quemadmo
dum ad Hebr. legitur, Acceſsiſtis ad montem Sion,& ciuitatẽ dei viuentis,& Ieruſalem cæleſtem,& Heb.12
multorũ miliũ angelorũ frequentiã,& eccleſiã primitiuorũ,qui conſcripti ſunt in cælis. Aſcẽderunt
populi & irati ſunt. Increduli nanque Iudæi atque pagani multipliciter ſe oppoſuerunt euangelicæ
legis prædicationi,dolores obtinuerunt habitatores Philiſtijm: per quos deſignãtur guloſi,quia Phi
liſtijm interpretantur potione cadentes. Tunc conturbati ſunt principes Edom,id eſt, auari & prin
cipes cupidorum: quoniam Edom interpretatur terrenus,ſiue ſanguineus. Robuſtos Moab obtinuit
tremor,per robuſtos Moab intelliguntur ſuperbi,qui ſpecialiter dicuntur & ſunt filij diaboli. Moab
equidẽ interpretatur ex patre. Et talibus ait Saluator, Vos ex patre diabolo eſtis. Obriguerũt omnes Iohã.8
habitatores Chanaan. Chanaan interpretatur commotio. Per habitatores itaque Chanaan rectè ac-
cipiũtur luxurioſi,qui ſpecialiter inſtabiles corde ſunt, vani & ſtolidi,paſsionibus varijs agitati,nuſ-
quam ad deum ſynceriter erecti. Hi omnes audientes prædicari euangelicã legem,in qua præfata vi-
tia condẽnantur,& virtutes oppoſitæ,ſcilicet ſobrietas,liberalitas,paupertas,humilitas,caſtitas edo
D centur,commendantur,iubentur: irati & conturbati fuerunt. Cùmque vidiſſent legem hanc præua-
lere,& Rom. Imp. ei eſſe ſubiectum,expauerunt & contremuerunt: innumerabiles quoque eorũ cõ-
uerſi ſunt,qui ſalubriter timuerunt . Irruat ſuper eos formido & pauor,in magnitudine brachij tui.
Hoc accipi poteſt in bono,vt ſcilicet ex conſideratione excellentiæ Chriſti fiant veraciter timorati.
Quod ſi conuerti noluerint,deſuper terreantur,ita vt electos & Chriſtifideles,à ſpiritali profectu ac
ſalutis itinere nequeant impedire. Idcirco ſubiungitur, Fiant immobiles quaſi lapis , quantum ad id
quod prætactum eſt,& ne commune impediant bonum,donec pertrãſeat populus tuus domine, vi-
delicet populus Chriſtianus à via atque exilio, pertingendo ad patriam ſupercæleſtem. Introduces
eos,& plantabis in monte hæreditatis tuæ. hic mons eſt eccleſia militãs,de qua loquitur Eſa. Erit in Eſaię 2
nouiſsimis diebus præparatus mons domus domini,in vertice montiũ. Et Pſalmiſta, Mons dei mons Pſal.67
pinguis,mons coagulatus,mons pinguis. Abundant enim in monte hoc opulentiſsima ſacramenta,
virtutũ charismata,ſupernaturalia dona,in quibus radicãtur electi: firmiſsimo habitaculo tuo quod
operatus es domine. Hic etenim mons eſt ſolidiſsimum habitaculum à Chriſto conſtructum,qui di-
xit, Super hanc petram (videlicet ſuper meipſum) ædificabo eccleſiam meã,& portæ inferi non præ-

A ſtati, nunc iniquè concupiſcẽres, nunc concupiſcẽtiarum ſuarum incommoda intra ſe ſentiẽtes, qui Pſalm.1
ſunt tãquam puluis ante faciẽ vẽti, & in circuitu ambulãt, quos deus ponit vt rotam: quoniã vndiq; Pſal. 11
euagantur, nec in deo eorum corda figũtur. Cætera patent, nec tropologiam exigunt ſpecialem. Pſal.82

ORATIO ex cantico Moſi.

Pedes noſtros domine peccatis debiles ad currendum uiam tuam pone quaſi pedes ceruorum ueloces, ut curſum bonæ uitæ fortiter conſummantes, ſuper excelſa æterna nos deducas uictores. P. d. n.

COMMENTARIVS IN CANTICVM.
Abacuc prophetæ pro ignorantiis. III. Cap.

ARGVMENTVM DIONYSII.

PRæſenti cantico præmittitur in Hebræo titulus iſte, Oratio Abacuc prophetę pro ignorantijs, Abac.1
vel ignorationibus ſecundum Hierony. Eſtque ſenſus ſecundum eundem, quia in principio libri ſui temere dixit Propheta, Vſquequo domine clamabo & non exaudies? Quare non reſpicis ſuper iniqua agentes, & taces deuorante impio iuſtiorem ſe? Propterea egreditur peruerſum iudicium. Et quædam ſimilia quæ prima facie non uidentur bene ſonare. Nunc agit pœnitentiã & plangit quod temere eſt loquutus, & veniam deprecatur, eo quòd cõtra diuina iudicia murmurauit, quia ignorans fecit. Sed huic expoſitioni quidam obijciunt, quoniam veriſimile non videtur, quòd Propheta diuinitus illuſtratus ignorauerit diuina iudicia eſſe iuſta, ſaltem in generali. Quamuis modum
B rectitudinis neſcierit in particulari. Itaque dicunt quod ſicut in propria perſona non dixit præinducta verba contra diuinam iuſtitiam, ſed in perſona infirmorum, ita nunc orat in perſona eorũ, vt & murmuratio & oratio in illorum perſona prolata credatur. Iſtud apparet ſatis probabiliter dictum, & verba Hierony. poſſunt ad idem reduci: præſertim cùm ipſe S. Hiero. in exordio expoſitionis huius prophetæ, teſtetur prophetam loqui verba præallegata in perſona Iudaicæ plebis. & poſtea ait, Hæc dicit Propheta: non quòd ipſe ſic ſentiat, ſed quo impatientiam humanam in ſua perſona exprimat, ſicut frequenter apoſtolus Paulus varias in ſe hominum recipit perſonas, exprimitque ſententias. Vnde quod nunc ait Hiero. prophetam temere & ex ignorãtia eſſe loquutũ, veniamq; precari, accipi poteſt ita, vt ipſa temeritas & ignorantia quæ in verbis Prophetæ ſonuerunt, referãtur ad eos, in quorum perſona loquutus eſt. Porro ſi quis dicat, non oportere prophetam à peccatis venialibus excuſari, & ideo licet agnouerat deum eſſe iuſtiſſimum, ac eius iudicia eſſe iuſta, non dubitauit in generali. Tamen ex interno cordis ſui dolore rationem aliquo modo obfuſcante, & impatiẽtia quadam
orta ex populi Iudæorum grauiſſima oppreſſione temere ſit loquutus, ſicut & Ionas propheta fugit Ionę 1
à facie domini. Et non obſtante quod dominus dixit, Nunquid bene iraſceris tu? Reſpondit, Bene Ionę 4
iraſcor vſque ad mortem. Iob etiam profitetur, Inſipienter loquutus ſum, & quæ vltra modum ex- Iob 42
cederent ſcientiam meam: idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitẽtiam in fauilla & cinere. Si inquam quis dicat temere eſſe ſanctum Abacuc in hac parte loquutum ex vehementi dolore, rectum ra
C tionis iudicium in particularibus aliqualiter impediente, atque ob id veniam poſtulãre, reſponſionis huius vigorem ſtudioſis committo. Ait ergo beatus Propheta.

EXPOSITIO literalis cantici, Domine audiui auditionem tuam & timui. Feria ſexta in laudibus.

DOMINE audiui] interiori auditu, te intus in anima per angelum loquentem.
Quemadmodum Zach. Angelus, inquit, loquebatur in me. Vel certè etiam ex- Zach.1
teriori auditu per angelum. Certum eſt nanque angelum dei viſibiliter apparuiſſe, ſenſibiliterque foras loquutum fuiſſe huic Prophetæ, quando in Babylo-
nem tulit eundẽ. Quemadmodum Daniel ſcribit. Vnde & ea quæ nunc ſcribit, Dan.14
extrinſecus fortè audiuit [AVDITIONEM tuam,] id eſt, res auditu perceptas,
videlicet deiectionem & pœnam regis Babylonis ac populi eius, [ET timui] re, Heb.10
conſiderando rigorem tuæ iuſtitiæ, & quàm horrendum ſit incidere in manu Eſai.21
dei viuentis. Denique Eſaias quid ſibi contigerat, cùm Babyloniorũ afflictiones ſibi deus pręoſten-
D diſſet, pandit. Propterea repleti ſunt lumbi mei dolore. Corrui cùm audirẽ cõturbatus ſum, cùm viderem, emarcuit cor meum. (2) DOMINE opus tuum,] eſt præinducta punitio Chaldæorum: quoniam tua virtute potius quàm humana poteſtate peracta eſt [IN medio annorum,] id eſt, in virili ætate ipſius Baltaſar regis Babylonis [VIVIFICA illud,] id eſt, ad effectum perduc pręfatã Chaldæorum ſeu Babyloniorum deiectionem. Baltaſar quippe fuit filius filij Nabuchodonoſor regis Ba-
bylonis, cuius Baltaſar tempore Medi ac Perſæ demoliti ſunt Babylonem. Et quoniã ætas virilis eſt Dan.4
medium vitæ humanæ, ipſe Baltaſar qui in virili ætate occiſus eſt iuuenis, in medio annorum fertur Dan.8
occiſus: iuxta quem modum loquitur Ezechias, Ego dixi, in dimidio dierũ meorum vadam ad por-
tas inferi, id eſt, ad limbũ patrum deſcendã. Auditis enim ſermonibus Eſaiæ, putauit ſe in virili æta- Eſai.38
te ac iuuentute mox moriturum. Vel ſic, & fructuoſius, Domine opus tuũ eſt quod ſupra dixiſti, Ap-
parebit in finem, & non mentietur, ſi moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, &c. id eſt, in- Abac.1
carnatio & miſſio Chriſti in mundũ eſt ò deus pater, vel deus trinitas, opus tuum præcipuum. in medio annorũ, id eſt, in plenitudine temporum, ſeu tempore gratiæ, quod inter annum iræ & annũ gloriæ medium eſt, viuifica illud, Chriſtum actualiter mittendo in mundum ad liberandũ genus huma

num.Conſequẽter Propheta oſtẽdit ſe certificaturum à deo de impletione & verificatione eorũ quę E
iam poſtulauit. ℂ(3) IN medio annorum]de quibus iam dictum eſt,[NOTVM facies,]id eſt,ope-
re demonſtrabis vera eſſe quæ dixi,videlicet Chaldæorum punitionem,ſeu Chriſti aduẽtum, [CVM
iratus fueris]generi humano propter originale peccatum,ianuam glorię clauſam tenendo , & nullũ
ſanctorũ ad regnum cœlorum admittendo,[MISERICORDIAE recordaberis]vnigenitũ tuum ad
Gal.4 hominum redemptionẽ ô pater piiſsime deſtinando,ſicut Apoſtolus ait, Cùm venit plenitudo tem-
1.Iohã.4 poris,miſit deus filiũ ſuum in mundũ.Itemque Iohãnes,In hoc apparuit charitas dei, quoniam vni-
genitum filiũ ſuum miſit in mũdum. Vel ſic,cùm iratus fueris,miſericordię recordaberis,id eſt,poſt-
quam Chaldęos iuſtè deieceris,populum Iudęorum clementer de captiuitate Babylonica liberabis
Eſa.44 per Cyrum regem Perſarum,prout Eſaias prædixit:& tempore Eſdrę impletum deſcribitur. Poteſt
1.Eſdr.1 quoque ita exponi,Cùm iratus fueris vel Chaldęis,vel generi humano, miſericordiæ recordaberis,
citra condignũ puniendo,& iuſtę vltioni miſericordem relaxationem miſcẽdo : quemadmodum ait
Pſal.24 Pſalmiſta,Vniuerſę vię domini miſericordia & veritas,ideo idem ait Pſalmiſta,Aut obliuiſcetur mi-
Pſal.76 ſereri deus, aut cõtinebit in ira ſua miſericordias ſuas? Abſit aũt vt hęc intelligãtur ita, quaſi tandẽ
finienda ſint ſupplicia damnatorum,vt opinati ſunt quidam. Deniq; nec ita intelligenda ſunt hæc,
quaſi in deũ cadat ira,ſiue obliuio,vel recordatio propriè dicta ſecũdum ueritatẽ:ſed per ſimilitudi-
nem quandã,quantum ad operationẽ extrinſecam . Vt iratus dicatur quãdo ad modum irati rigoro- F
ſe ulciſcitur:& obliuiſci,dum miſereri vel ſuffragari deſiſtit.Recordari quoque, dum quaſi de nouo
Pſal.12 quid operatur.Sic equidẽ ait Pſal.Vſquequo domine obliuiſceris me in finẽ? Et,Exurge, quare ob-
Pſal.43 dormis domine?ℂ(4)DEVS ab auſtro veniet.] Hoc ita exponit ſanctus Hieronymus, A meridie
Cant.1 à claro lumine,à filijs lucis veniet deus,ad quem ſponſa in Cantic.ait,Vbi paſcis,vbi cubas in meri-
die? Deus etenim ſemper in meridie eſt,puta in claritate patriæ,& lumine gloriæ, & inde venire aſ-
ſeritur,non quòd localiter moueatur,ſed quòd agnitio eius inde deſcẽdat ad nos : ſecundũ quod ait
Pſal.143 Pſal.Inclina cęlos tuos & deſcende.[ET ſanctus de monte Pharam,]id eſt, Chriſtus ſanctus ſancto-
rum veniet in hunc mundũ de ſublimi ſolio patris æterni. Pharam nẽpe interpretatur os videntis.
Eſa.30 Eſt autẽ os quoddam intellectuale internum,quo verbum mẽtale profertur, de quo loquitur Eſaias,
Eſai.44 Os domini non interrogaſtis. Et rurſus, Egredietur de ore meo iuſtitiæ verbũ. Patet ergo,æternus
eſt mons Pharã,id eſt,altiſsima mens omnia cernens,& omnem viſionem fontaliter cauſans : de quo
Eccl.24 filius prodit.Iuxta illud, Ego ex ore altiſsimi prodiui,primogenita ante omnem creaturam.Quidam
Exod.13 vel literalius vel groſsius ita exponunt, Deus ab auſtro veniet,id eſt, quemadmodũ deus venit à pla-
ga auſtrali,quando perduxit filios Iſrael ad terrã promiſsionis ab Aegypto, quæ eſt ad auſtrum,quo
ad Iudæam,ſic veniet cum Medis ac Perſis ad redimendũ eos de captiuitate Babylonica. & ſanctos
Exod.12 de monte Pharam,id eſt,ſicut deduxit filios Iſrael per locum illum deſerti,ita reducet eos de Baby- G
lone.Sed hac expoſitione gratioſior mihi apparet,quam Hieronymus aſſerit ſe à quodã audiſſe He-
Luc.2 bræo,qui dixit quòd Bethleem in quo natus eſt Chriſtus deus,ſit ſita ad auſtrum.Ideo in eo quod ait
Propheta,deùs ab auſtro veniet,deſignatur quòd in Bethleem naſceretur,& inde conſurgeret Chri
Exod.19 ſtus & ſanctus de monte Pharam,id eſt,ſaluator qui legem dedit in mõte Sinai , iuxta quem Pharam
eſt locus vicinus.Ipſe eſt deus ab auſtro adueniens . Huic verſiculo addit Hieronymus aduerbium
[SEMPER,]quod(vt ait)etiam in Hebręo habetur, quo deſignatur quòd Saluator in vniuerſis be-
neficijs ſuis,præteritis,pręſentibus,& futuris ſit vnus autor,ideq; largitor: de quo proteſtatur Apo-
Heb.13 ſtolus,Ieſus Chriſtus heri & hodie,ipſe & in ſecula.Poſtremo iſtum Hebręum de quo expoſitionem
hanc ſuſcepit Hieronymus,puto ad fidẽ fuiſſe conuerſum. Iudæi nanque in Iudaiſmo manentes non
dicunt Meſsiam futurum verũ deum,ſed hominem purum. ℂ(5) OPERVIT cœlos gloria eius]
id eſt,diuina maieſtas(quæ verè immenſa eſt)omnes orbes cęleſtes,& beatos cæli empyrei ciues, te-
git,ambit,circundat,imo implet ac penetrat:nec tamen includitur,neque finitur. Hinc increata ſa-
Eccl.24 pientia conteſtatur,Gyrum cæli circuiui ſola,& profundum abyſsi penetraui. Vel dicitur gloria
dei,id eſt,clara eius notitia,glorioſus effectus,ſeu cognitio excellentiæ eius operire cælos,id eſt,bea
Philip.3 tos,& eos quoque quorum conuerſatio eſt in cœlis.Quoniam lumen gloriæ,ſplendor gratiæ, clari-
tas ſapientiæ,exuberanter ſuper eos deſcendit,& ſpiritaliter tegit eos ac implet . Iuxta illud in libro H
Iob 25 Iob, Nunquid eſt numerus militum eius,& ſuper quem non ſurgit lumen ipſius? Iuxta hunc ſenſum
Sap.5 in libr.Sap.ſcriptum eſt, Dextera ſua teget eos. [ET laudis eius plena eſt terra]id eſt, eccleſia mili-
Pſal.112 tans per urbem terræ diffuſa.Quemadmodũ cantamus, A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile no-
Pſal.8 men domini.Et item,Domine dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.
Eſa.11 Hinc Eſaias,Repleta,inquit,eſt terra ſcientia domini. Rurſusq;, A finibus terræ laudes audiuimus,
Eſa.24 gloriam iuſti. Denique Eſaias,Seraphim,ait,clamant,Sanctus,ſanctus,ſanctus,domine deus exerci-
Eſa.6 tuũ. Plena eſt omnis terra gloria eius. Vnde per Ieremiam dominus loquitur , Omnes cognoſcẽt me
Iere.8 à minimo eorũ vſque ad maximũ,ſcilicet tempore gratiæ. ℂ(6) SPLENDOR eius,]id eſt,vnige-
Heb.1 nitus filius patris,qui(teſte Apoſtolo)eſt ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ patris. Eſt enim can-
Sap.7 dor lucis æternæ,& ſpeculũ ſine macula dei maieſtatis,& imago bonitatis eius,[VT lux erit,] id eſt,
hominibus clarè innoteſcet,& patri æqualis eſſe noſcetur,ita ꝙ erit in mente fidelium, ſicut lux pa-
Iohã.1 tris,ſeu pater à quo generatur. Quemadmodũ de ipſo ait Iohannes, Erat lux vera,quæ illuminat o-
mnem hominem. Quod maximè factũ conſtat per apoſtolorũ prædicationem poſt Chriſti paſsionẽ.
Iohã.17 Vnde pro hac ſua clarificatione Chriſtus paſsioni iam proximus deprecatus eſt dicens, Clarifica me
tu pater apud temetipſum claritate,quam habui antequam mundus fieret. [CORNVA in manibus
Dan.7 eius.]Secũdum Hieronymum per cornua intelligũtur,regna:ſicut in Daniele decem cornua decem

A regna vocantur. Et primo Regum quo dicitur, Exaltabit cornu Chriſti ſui. Per cornu deſignatur re- 1.Reg.2
gia dignitas Saluatoris. Eſt itaque ſenſus, qudd in poteſtate & manu Chriſti ſint omnia regna. Ipſe Apoc.19
enim eſt rex regũ & dominus dominantiũ, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. De quo a- Mat.28
pud Danielẽ legitur, Aſpiciebã in viſione noctis, & ecce in nubibus cęli, quaſi filius hominis venie- Dan.7
bat, & vſq; ad antiquũ dierum peruenit, & dedit ei poteſtatẽ, honorẽ & regnũ: & omnes populi, tri-
bus & linguæ ſeruient ei. Poſſunt quoq; per cornua intelligi capita clauorũ Chriſti manibus infixo-
rum, vel crucis extrema. Et quamuis manus Chriſti erant potius in cornibus crucis quàm ecõuerſo,
nihilominus dicitur nunc cornua in manibus eius, ad inſinuandũ ꝙ crux fuit in manu ſeu poteſtate
Chriſti, qui ait, Nemo tollit animã meam à me, ſed ego pono eam. Oblatus eſt enim, quia voluit: nec Iohã.10
dubium quin Chriſtus rex Iſrael dei electus poterat de cruce deſcendere, quando perditionis filij id Eſai.53
pro ſigno quærebant. ❡(7) IBI abſcondita eſt fortitudo eius,] quia in paſsione latuit omnipoten- Matt.27
tia Saluatoris, quemadmodũ Eſaias prædixit, Vidimus eum & non erat aſpectus, & quaſi abſcõditus Eſai.33
vultus eius & deſpectus. Et item, Inglorius erit inter viros aſpectus eius. propter quod ait Chriſtus Eſai.52
in Pſalmo, Ego autem ſum vermis & non homo, opprobriũ hominũ, & abiectio plebis. [ANTE fa- Pſal.21
ciem eius ibit mors,] id eſt, à facie Chriſti mors fugiet. Chriſtus enim mortẽ expulit, & occidit, ſicut 1.Cor.15
ait Apoſtolus, Abſorpta eſt mors in victoria. Et per Oſee Saluator ait, De morte redimam eos. Ero Oſee 13
mors tua ô mors. Siquidem Chriſtus ſua morte immortalitatem nobis perfectã promeruit, quam in
reſurrectione futura adipiſcemur, atque à morte peccati nos liberauit. Hinc in Eſaia aſſeritur, Præci- Eſa.25
pitabit dominus mortem in ſempiternum. Vnde in Euangelio Chriſtus loquitur, Qui credit in me, Ioha.8
mortem non guſtabit inæternum. ❡(8) EGREDIETVR diabolus ante pedes eius.] Secundum
B Hieronymũ ſenſus eſt, quòd Chriſto de aquis baptiſmatis exeunti, atq; deſertum intrãti, mox occur
rit diabolus tentans eum, prout apud Matthæum recolitur, Ductus eſt Ieſus in deſertũ, vt tẽtaretur Matth. 4
à diabolo. Hieronymus quoque affirmat hoc loco, quòd coluber antiquus quadraginta diebus tẽta-
uit Ieſum in ſolitudine. Vel ſenſus eſt, quòd per Chriſti aduẽtum, prędicatione & occiſionem victus
atq; fugatus eſt ſatanas, vt in Euangelio ait Saluator, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. In Iohã.12
hoc quippe apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli. Denique in Euangelijs copioſe narratur 1.Ioh.3
quemadmodum ab obſeſsis fugauerit Chriſtus dæmonia, ita vt eo iam appropinquante timore diffu Luc.4
gerẽt: iuxta illud, Exibãt dæmonia multa clamãtia & dicentia, quia tu es filius dei. Et item, Ieſu fili Mat.8
dei ſummi, quid veniſti ante tempus torquere nos? [STETIT] ipſe dominus, id eſt, in ſolio ſuæ ma-
ieſtatis quieuit, [ET menſus eſt terram,] quemadmodum ad ſanctũ Iob teſtatur, Quis poſuit menſu- Iob 38
ras terræ, aut quis tetendit ſuper eam lineam? Et Eſa. ait, Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & Eſai.40
profundũ abyſsi, quis dimenſus eſt? Ipſe equidem in numero, põdere, & menſura conſtituit vniuer- Sapi.11
ſa. Vel menſus eſt terram, mittendo angelos per omnem orbem terrarum, ſecũdum illud Zachariæ, Zach.1
Iſti ſunt quos miſit dominus vt perambulent terrã. Nam diabolus profitetur ad dominũ, Circumiui Iob 1
terram & perambulaui eam. Vel menſus eſt terram, id eſt, habitantes in terra, omniũ perſonas, quali-
tates, geſta & merita conſiderando: iuxta illud, Oculi domini multo lucidiores ſuper ſolem circũſpi- Eccl.23
cientes omnes vias hominũ. Menſus eſt etiam homines, numerũ eorum in ſeipſo æternaliter præde-
C terminando. ❡(9) ASPEXIT [oculo æquitatis] [ET diſſoluit gentes] impios atq; incredulos ſub-
uertendo, [ET contriti ſunt montes ſeculi] id eſt, maiores elatioreſque principes terræ. Fortioribus
nanq; fortior inſtat cruciatus: & potentes potenter tormenta patientur, vt dicitur in libro Sapien- Sap.6
tiæ. Hinc aliàs ſcriptum eſt, Vbi ſunt principes gentiũ, qui dominãtur ſuper beſtias terrę, qui in aui- Baruc.1
bus cæli ludunt? Exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt. ❡(10) INCVRVATI ſunt colles
mundi,] id eſt, principes minores humiliati ſunt, [AB itineribus æternitatis eius,] id eſt, ab operibus
ſeu proceſsibus diuinæ iuſtitiæ, ſeu dei æterni, ab æterno præuiſis & præordinatis. Itinera itaq; dei
poſſunt intelligi diſpoſitiones rerum fiendarũ in mente diuina, ſecundũ illud quod increata ſapiẽtia
loquitur, Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum antequã quicquam faceret à principio. Vel Prou.8
ipſi proceſſus operũ diuinæ ſapientiæ, pietatis vel æquitatis, de quibus Salomon faſſus eſt, Viæ eius Prou.3
viæ pulchę. De hac mõtium colliũmq; iuſta depreſsione ſcriptũ eſt, Dominus deus exercituum co- Eſai.23
gitauit hoc vt detraheret ſuperbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret vniuerſos inclytos Eſaię 2
terræ. Et alio loco, Incuruabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Poteſt quo-
que exponi in bono, vt deus dicatur oculo ſuæ clementiæ gentes aſpexiſſe, & diſſoluiſſe corda eorũ
D ad pœnitentiam. Sicque contriti ſunt montes non ipſis ſed eorum elatione ac vitijs demolitis: iuxta
quod ſcriptum eſt, Verte impios & non erunt, & incuruati ſunt colles mundi, ſalubriter ad veram ac Prou.12
humilem priſtinę animoſitatis depreſsionẽ. De huiuſcemodi optima incuruatione ait Baruch, Ani- Baruc 1
ma quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, & incedit curua, dat gloriam tibi domino. Quidam refe-
runt præinducta ſpecialiter ad Chaldæos à Perſis & Medis diuina præordinatione ſubuerſos.
❡(11) PRO iniquitate vidi tentoria AEthiopiæ,] id eſt, iniquitatum ſuarum demeritis fiunt homi-
nes ſpiritaliter denigrati, atq; dæmonibus aſsimilati, imò & tabernacula dæmonum: ſicut electi ſunt
domus & templum dei. [TVRBABVNTVR pelles terræ Madian] 70. transtulerunt, Pauebunt ta-
bernacula terrę Madian. Vnde ſecundũ Hieronymũ eoſdem debemus accipere tabernacula Aethio 1.Cor.3
pum & Madianitarũ, qui pro ſuis peccatis turbabuntur timore horribili, cùm ſe viderint condẽnan-
dos. Spiritaliter pelles Madian intelliguntur proprię voluntates, paſsiones animę & concupiſcen-
tię carnis, quibus ſe tegunt, armant & induunt vitioſi, rebelles & inobedientes. Quidam exponunt Dan.5
iſta ad literam, ita quòd pro iniquitate deſtructionis templi Ieruſalẽ tentoria AEthiopię & Madian
ſint turbata, id eſt, à Perſis & Medis debellata. Quoniam AEthiopes & Madianitæ fuerunt (vt di-

cunt)eum rege Babylonis in deſtructione tẽpli,& poſtea cum Babylonijs interfecti: quod vnde ꝓ- E
bare poſsit,ignoro.❡(12(N v n q v i d in fluminibus iratus es domine,aut in fluminibus furor tu-
us,aut in mari indignatio tua?]quaſi dicat,Tu deus iuſtiſsime non es inanimatis rebus iratus ſecun-
dum ſe,ſed in illis quædam opera facis,ad liberationẽ tuorum,& deſtructionem prauorum , ſicut in
Exo.14 mari rubro atque Iordane deſiccatis,populũ Iſrael redemiſti , & in mari illo Aegyptios ſubmerſiſti.
Ioſue 3 ❡(13) Q v i aſcendis ſuper equos tuos.] Iſtud ad literam referri poteſt ad equitatus Perſarum ac
Exod.14 Medorum,qui deo auxiliante Chaldęos vicerunt.Propter quod dicitur deus eorum aſcẽdiſſe equos:
quoniam inſpirauit eis,vt equos contra Chaldæos aſcenderent.[e t quadrigæ tuæ,]id eſt,Perſarum
& Medorũ currus ſunt[s a l v a t i o,]id eſt,per currus & pręlia horũ liberati ſunt filij Iſrael de Ba
1.Eſd.1 bylonica captiuitate per Cyrum regem Perſarum,vt ſcribitur in Eſdra. ❡(14) S v s c i t a n s ſu-
ſcitabis arcum tuum,]id eſt,Perſis ac Medis dabis virtutem pugnãdi ac ſagittandi victorioſe contra
Ezec.32 Chaldæos.Vnde 70.tranſtulerunt,Intendens extẽdes arcum tuum. Quẽadmodum ergo in Ezech.
gladium Nabuchodonoſor regis appellat dominus gladiũ ſuũ,quia diuinæ iuſtitiæ extitit executor,
Cùm cœperit,inquiens,gladius meus volare:ita nunc quadrigæ & currus Perſarum & itẽ Medorũ,
dicuntur quadrigæ,curruſq; dei.Itaque ſuſcitabis arcus iſtorũ, vt impleas[i v r a m e n t a tribu-
bubus quæ loquutus es,]id eſt,facies populo tribubus Iudæorũ quæ eis per Moſen & prophetas ꝓ-
miſiſti,videlicet quòd quando in captiuitate implorarent veraciter clemẽtiam tuam,eriperes eos, & F
Eſai.58 ad terram promiſsionis eos reduceres.Hoc autẽ per Ieremiam dominus ſpecialiter promiſit Iudæis,
Iere.29 quantũ ad reditum à captiuitate in Babylone.Hinc per Moſen & Nehe.eis loquutus eſt deus, Si re-
Deut.30 uerſi fueritis ad me in toto corde veſtro,etiam ſi abducti fueritis ad extrema cæli , inde congregabo
Nehe.1 vos,& inducam vos in terrã quam dedi patribus veſtris.In fine verſiculi huius additur[s e m p e r,]
Gen.22 quia à tempore Abrahæ cœpit iſta promiſsio, & reiterata eſt ſæpe , vel ſemper,tempore opportuno.
Conſequenter ad literam Propheta proſequitur Chaldęorum deiectionem.❡(15) F l v v i o s ſcin-
Eſaiæ 8 des terræ.]Per flumina & aquas frequẽter intelliguntur reges & eorũ exercitus,ſicut teſtatur Eſaias,
Adducet dominus ſuper Iudam aquas multas & fortes,regẽ Aſſyriorum & omnem gloriã eius . Eſt
igitur ſenſus ſecundũ Hieronymum,Reges & populũ contra Iudæos pugnantes diſperges ô domi-
ne.Vel vt alij aſſerunt,intelligi poteſt de diuiſione Euphratis fluuij, quem Perſæ ac Medi in plures
lacus partiti ſunt.Sicq; per alueum principalẽ euacuatũ ab aquis ingreſsi ſunt Babylonẽ.Quod quia
deo inſpirante fecerunt,deus feciſſe deſcribitur.[v i d e r v n t te,] id eſt,omnipotentiam atque ri-
gorem diuinæ iuſtitiæ per experientiam agnouerunt,[e t doluerunt mõtes,]puta elati principes Ba
bylonis,& cęteri qui populum tuũ vaſtauerunt,quando à Perſis & Medis occidebantur. Vnde in li-
Iudic.5 bro Iudicũ habetur,Sic pereant inimici tui domine.Itemq; in Pſalmo,Confundantur & pereant,&
Pſal.82 cognoſcant,quia nomen tibi dominus.[g v r g e s aquarum tranſijt,]id eſt,impetus perſequutionis G
perſequentium populũ tuum(te operante)defecit. Vel ſenſus eſt quòd inundatio aquarũ Euphratis
modo præfato ceſſauit. ❡(16) D e d i t abyſſus vocem ſuam,]id eſt,aqua prænominata cum quo-
dam fragore & ſonitu locum ſuũ reliquit:vel,dedit vocem ſuam materialiter & occaſionaliter : quia
Pſal.64 ex eius diuiſione ſumpſerunt alij materiam laudandi diuinam iuſtitiã,prout in Pſalmo cantatur, Val
les abundabunt frumento,clamabunt etenim,hymnum dicẽt. Sic nãq; inanimata deum benedicere
& laudare feruntur. Porro ſecundũ Hieronymũ eſt ſenſus, Abyſſus dedit vocẽ ſuam,id eſt, inferi lau
dauerunt te.quod de ſanctis in limbo detentis fortè intelligit. Vel quòd de Chaldęorum damnatio-
ne lętati ſunt dæmones,& quo ad hoc diuinam iuſtitiam approbauerunt . [a l t i t v d o manus ſu-
as leuauit,]id eſt,ſuperni atq; angelici ſpiritus interioribus manibus de diuinæ iuſtitiæ exequutione
plaudẽdo deum glorificauerũt. Hinc in Apoc.de ſpiritualis Babylonis deſtructione inducitur , Ex-
Apo.18 ultate cæli,id eſt,ſancti apoſtoli & prophetæ,quoniã iudicauit deus iudiciũ veſtrum . Vel ſenſus eſt,
quòd deus altiſsimus qui eſt ſumma ac prima ſublimitas,manus ſuas leuauit, id eſt, poteſtatem ſuam
exercuit contra Chaldæos.❡(17)S o l & luna ſteterunt in habitaculo ſuo.] Conſuetudo ſcripturæ
eſt,vt luminaria cæli,quæ in miniſterium hominũ condita ſunt,obſcurari & mœrere dicantur,dũ ho
minibus aduerſa magna contingunt,vt patet in Ezechiele,Iohele,aliiſq; prophetis. Cùm verò pro-
Eſai.13 ſpera hominibus accidunt,fulgere & quaſi reflorere feruntur. Quẽadmodũ ergo in deuaſtatione Iu H
Ezec.32 dæorum duriſsima à Chaldæis,ſol & luna obſcurata dicũtur per quandam metaphoram: iuxta illud
Iohel.2 Iohelis,Sol & luna obtenebrati ſunt,& ſtellæ retraxerunt ſplendorẽ ſuum : ſic in liberatione eorum
Ibidem à captiuitate Chaldaica ſol & luna ad priſtinũ ſunt reuerſa vigorẽ,non ꝙ in ſeipſis mutata ſint quã-
tum ad modũ præfatum.Sic igitur loco præſenti denũciata Iudæorũ liberatione,ſol & luna in habi-
taculo ſuo ſtetiſſe ſcribuntur,id eſt,in gradu atque vigore,vel ſplendore cõſueto fuerunt.Hoc eſt,ſic
de eorũ fulgore gauiſi ſunt Iudæi,vt olim tẽpore proſperitatis ac pacis.ita ꝙ ſtare non dicit hic ceſ-
ſationem à motu,ſed exiſtentiam ſtabilem,ſicut cõmuniter dicimus,Ille ſtetit Romæ tot annis,vnde
70.tranſtulerunt, Eleuatus eſt ſol,quoad priſtini vigoris receptionem,modo nunc explanato, & lu-
na ſtetit in ordine ſuo,id eſt,in priſtino gradu ac modo,[i n luce ſagittarũ tuarum ibunt,] id eſt, ſol
& luna ſolito curſu mouebũtur,quo ad ipſos Iudęos:eorũ vtilitatis ſuis motibus deſeruiẽdo,vt olim
in luce ſagittarũ tuarũ,id eſt,mediantibus ſplendentibus Perſarum ac Medorum ſagittis, quas cõtra
Chaldæos miſerunt,atq; per hoc populũ Iſrael de illorũ manibus redemerunt . Simili ſenſu ſubiun-
gitur,[i n ſplendore fulgurãtis haſtę tuę,]id eſt,mediãtibus fulgidis haſtis Perſarum,quorum ſagit-
tę & haſtę dicũtur eſſe dei,prout equi & currus eorũ dei eſſe dicuntur. Vel ſenſus eſt, quòd Chaldæi
ibunt,id eſt,peribunt,& eſſe ceſſabunt virtute ſagittarum atq; haſtarũ iam pręfatarũ. ❡(18) I n fre-
mitu,]id eſt,in diſtrictione tuæ iuſtitię , vel in ira & animoſitate Perſarũ [c o n c v l c a b i s terrã,]

A id eſt,populũ Chaldęorũ,ſeu Babyloniæ regionem [IN furore,]id eſt,rigore tuæ iuſtitiæ [OBSTVPEFACIES gentes]Chaldæis auxiliantes. ❡(19) EGRESSVS ES]non locum mutando,quia incircumſcriptibilis inuariabiliſque conſiſtis,ſed tuam potentiam oſtendendo, & aliquid de nouo manifeſtè operando[IN ſalutem populi tui,]id eſt,ad ſaluandũ Iudęos de captiuitate ſæpe præfata [IN ſalutẽ cum Chriſto tuo,]id eſt,cum Cyro rege Perſarum(vt quidam exponunt)qui dicitur Chriſtus
dei,id eſt,in regem à deo electus:iuxta illud in Eſaia,Hæc dicit dominus Chriſto meo Cyro.Hiero- Eſa.45
nymus autem exponit de domino noſtro Ieſu Chriſto,cum quo in hũc mundũ per incarnationẽ ve- Hierony.
niente,venit & pater per gratiæ ſuæ operationem multiplicem,ſicut & filius loquitur,Si quis diligit Iohã.14
me,ſermonem meum ſeruabit,& pater meus diliget eum,& ad eũ veniemus, & manſionẽ apud eum Ibidem
faciemus.Et rurſus,Pater,inquit, in me manens ipſe facit opera.Et,Pater non reliquit me ſolũ. Ve- Iohã.8
nit ergo pater in ſalutẽ generis humani cum Chriſto ſuo domino ſaluatore,nam & opera ſummę tri Iohã.5
nitatis ſunt indiuiſa.Et filius,Omnia,ait,quæ facit pater,hæc & filius ſimiliter facit. ❡(20)PER-
CVSSISTI caput de domo impij,]id eſt,Baltaſar regem Babylonis per Perſas occidiſti, & de pala- Dan.5
rio ſuo eieciſti.Vel caput iſtud intelligitur diabolus à Chriſto deiectus,ſeu Antichriſtus ab ipſo deijciendus,[DENVDASTI fundamentũ vſq; ad collum,]id eſt,abſcondita & ſecreta capitis huius totaliter confudiſti,reuelaſti & deſtruxiſti.Machinationes enim diaboli Chriſtus aperuit, ita vt dicat
Apoſtolus,Non ignoram⁹ cogitationes diaboli.Et denuo,Alij datur diſcretio ſpirituũ·Omnia quo 2.Cor.2
que abſcõdita regis Balthaſar Chaldęi ſcrutati ſunt.❡(21)MALEDIXISTI ſceptris eius,]id eſt, 1.Cor.12
regnis & dominationibus regis Babylonis maledixiſti, & [CAPITI bellatorũ eius,]id eſt, principi militiæ,[VENIENTIBVS vt turbo ad diſpergendũ me,]id eſt, qui copioſe & impetuoſe venerũt
B ad deſtruendum populum Iudæorum.Non eſt autẽ neceſſe hæc omnia referre præciſe ad eoſdẽ numero:quoniam ſacra ſcriptura ſæpe loquitur de diuerſis quaſi de eiſdem,quia ad vnũ populum per-
tiuent:Rex autem Babylonis & eius principes militiæ,qui Ieruſalem deſtruxerũt,fuerunt Nabucho 4.Re.25
donoſor & Nabuſardan,qui nõ fuerunt à Perſis & Medis occiſi. ❡(22) EXVLTATIO eorũ,ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito,]id eſt, præfati princeps ſic gloriati ſunt populũ Iſrael opprimendo,quẽadmodum gloriatur crudelis egenum occultè dilaniãs & affligẽs,quoniam ſine timore hoc fecerunt crudeliter,nec deum omnia inſpicientem tanquam iudicem attenderunt. ❡(23)
VIAM FECISTI in mari equis tuis,]id eſt,equis atque equitibus Perſarum ac Medorum dedi- 1.Mac.3
ſti iter per arentem Euphratis alueum,aqua eius hinc inde educta.Ideo ſubditur, [IN luto aquarum multarum.]Aqua enim educta,terra aluei fuit aliquo modo lutoſa· Euphratem autem nominat ma-
re,more loquẽdo Hebraico,quo quælibet grãdis aquarũ collectio dicitur mare,ſecundũ illud,Con- Gen.1
gregationes aquarũ appellauit deus maria. ❡(24) AVDIVI]à te domine per ſpiritum prophetiæ cõminationes tuas aduerſus Chaldæos,[ET cõturbatus eſt venter meus,]id eſt,dolor ſeu timor animæ tantus fuit quòd redundauit in corpus.Vel per ventrem intelligitur mens, quæ eſt vterus ſpiri-
talis,de quo Salomon ait,Fili accipe doctrinam,quæ tibi pulchra erit,cùm in ventre tuo tenueris eã. Prou.22
De quo pater teſtatur ad filium,Ex vtero ante luciferum genui te.[A voce,]id eſt.ab auditu verborũ
tuorum[CONTREMVERVNT labia mea]intantum formidaui rigorem tuæ iuſtitiæ.Quanuis au- Pſal.109
C tem Abacuc de Chaldæorum deiectione gauiſus ſit ſecundum vnã conſiderationẽ, prout fuit occaſio liberationis Iudæorum,tamẽ ſecundũ alias conſiderationes expauit ac doluit,& ex amore naturę
eorum grauiſsimæ calamitati cõpaſſus eſt,ſicut ex Eſaia oſtenſum eſt.Nam & Eſaias deſcripta Baby Eſai.21
lonis deſtructione inter cętera dicit,Elãguit cor meum,tenebræ ſtupefecerũt me. ❡)25)INGREDIATVR putredo in oſsibus meis,& ſubter me ſcateat,]id eſt,tribulatio & infirmitas,quantũcunque grauis me apprehendat,dũmodo tibi placuerit,& gratiæ tuæ ſubuentione ſuppoſita,qua patientiam largiaris.❡(26)VT requieſcam in die tribulationis,]id eſt,tempore deſtructionis Babyloniorum ceſſet captiuitatis meæ preſſura,in ſpe liberationis repauſem,[VT aſcẽdam ad populum accinctum noſtrum,]id eſt,Babylone deſtructa de licẽtia Cyri regis Perſarum pergam à Chaldæa in Iudæã ſimul cum populo Iudæorum in Iudæa reuertente armato,atq; ad præliũ præparato : videlicet
cum viris pręclaris Eſdra,Nehemia,Zorobabel,& Ieſu filio Ioſedech, qui propter inſidias hoſtium
erant ad pugnandũ diſpoſiti,vt patet in Eſdra.Hęc dicit Abacuc non in ſua,ſed in Iudęorum perſo- 1.Eſdr.3
na.Ipſe enim in captiuitate prædicta non fuit,ſed in Iudæa remanſit,vt legitur apud Danielem.Cõ- Nehe.4
ſequẽter Propheta cauſam aſsignat,cur in die tribulationis Babyloniorũ tam vehemẽter requieſce- Dan.14
D re & conſolari rogauerit.❡(27)FICVS enim non florebit,& non erit germen in vineis,]id eſt,arbores fici & vites ſteriles erunt. ❡(28)MENTIETVR opus oliuæ,]id eſt,ſperatus oliuarum fructus prę ſtolantes decipiet,& per modũ mentientis ſe habebit,non oriendo,vt aliquando prætendebat,[ET arua non afferent cibum:]pro quo 70.tranſtulerunt,Campi non facient eſcas . per quæ omnia inſinuatur ſterilitas territorij Chaldæorũ,cuius campos & arbores Perſæ ac Medi vaſtabãt.Et aliqui aſſerunt quòd ſterilitas iſta fuit plaga à deo inflicta ante Perſarũ aduentum.Certum eſt autem quòd talis ſterilitas expugnationem vaſtitatemq; terræ ſoleat concomitari. ❡(29) ABSCINDETVR de ouili pecus,]id eſt,à ſtabulis Chaldæorum auferẽtur iumenta eorum:vel per hoſtes,vel alimẽtorum penurias.Ideo ſubditur,[ET non erit armentum,]id eſt,pecorum multitudo [IN præſepibus]in quibus cibos accipere ſolet.Sicq; Chaldęis adhuc manentibus,vel in terra illorum exiſtẽtibus deerit carnium vſus.Poſtremò quoniã ex cõſideratione punitionis prauorũ,ſolent electi cautiores melioreſq; fieri,atq; ad gratiarum actionẽ & laudem diuinam prouocari,quemadmodum Salomõ
aſtruit,Peſtilente flagellato homo ſapiens ſapientior erit. Etenim felix quem faciunt aliena damna Prou.19
peritum.Propheta deum laudans,eiuſque æquitati applaudens,ſubiungit, ❡(30)EGO autem]illis

ſic pereuntibus,[IN domino gaudebo]in contemplatione & dilectione eius, & beneficiorũ ac pro- E
Luc.1 miſſorũ ipſius,in actibus quoque virtuoſis ei placentibus,ſicut & virgo Maria, Exultauit,inquit,ſpi-
1.Reg.2 ritus meus in deo ſalutari meo. Et Anna primo libro Regũ, Exultauit cor meũ in domino, [ET exultabo,]id eſt,ſigna interioris lætitię exterius demonſtrabo[IN deo Ieſu meo,] id eſt,ſaluatore meo. Vnde 70.tranſtulerunt, Gaudebo ſuper deo ſaluatore meo. Poteſt quoque nomen Ieſu hoc loco ſumi proprie ac cõmuniter. Intentio nanq; prophetæ finalis ac principalis eſt, loqui vel de ipſo ſaluatore filio dei,& eius quam nobis impendit ſalute, vel de Cyro rege & Iudęorum per eũ liberatione, inquantũ fuerunt figura Chriſti regis,& ſuæ ſaluationis. ¶(31)DEVS dominus fortitudo mea] nõ formalis,ſed effectiua,id eſt,confortator meus,& totius roboris mei cauſa præcipua,cuius virtute li-
Pſal.17 beratus eſt populus Iſrael de Babylone,de quo ait Pſalm. Diligam te domine fortitudo mea. Qui &
Iohã.15 in Euang.teſtatur, Sine me nihil poteſtis facere. [ET ponet pedes meos quaſi ceruorum,]id eſt,agilitatem bene agendi mihi præſtabit,& populum Iſrael in terrã Iudææ expedite reducet. Loquitur autem Propheta in perſona populi ſui. ¶(32) ET ſuper excelſa mea,]id eſt,ad loca Iudææ ſublimia
Num.8 & montoſa[DEDVCET me victor]deus omnipotens. De quo Balaam conteſtatur, Dominus deus
Iudic.11 Iſrael cum eo eſt: & clangor victoriæ regis in illo eſt. De quo & loquitur Iephte, Quæ dominus de-
Rom.9 us noſter victor obtinuit,in noſtram cedent partem. Ipſe eſt rex ille omnipotens,cuius voluntati ne-
Heſter 13 dum non præualere,ſed nec reſiſtere quiſpiam poteſt. Vel ſuper excelſa mea, id eſt,ad virtutum prę- F
clariſsima opera,ſiue ad priſtinam dignitatem,honorem & gloriam,puta ad ſacerdotium, ſacrificia, templi reparationem,principatum ac poteſtatẽ,deducet me victor. Hæc enim poſt reditum de Baby
1.Eſdr.6 lone recuperauerunt Iudæi,vt patet in Eſdra & libris Machabæorũ,ac alijs locis. Vel ad regna cæ-
1.Mac.4 leſtia deducet me victor Chriſtus,de quo in Apocalypſi legitur, Vicit leo de tribu Iuda. Sicq; ver-
2.Mac.10 ba iſta accipi poſſunt in perſona eorum quos Chriſtus de limbo perduxit ad patriam. Sic ergo dedu-
Apoc 5 cet me[IN pſalmis canentem,]id eſt,ei gratias referentem,eúmque laudantem,ſicut in Eccleſiaſtico
Eccl.51 ſcribitur, Laudabit vſque ad mortem anima mea dominum,quoniam eruis ſuſtinentes te domine, & liberas eos de omni anguſtia.

Elucidatio eiuſdem Cantici, Domine audiui, tropologica ſeu moralis,& de expoſitione exordij cantici huius ſecundum tranſlationem 70.interpretum.

QVoniam tractatus miſſalis officij in die Paraſceues ex hoc cãtico ſumptus eſt,ſecũdum trãſlationem Septuaginta, quæ etiam tranſlatio à trãſlatione Hieronymi in hoc paſſu ſatis diſtat, cõgruit principiũ cãtici huius ſecundũ illorum tranſlationẽ pertranſeundo exponere. Titulus aũt quem Septuaginta cantico huic præmittunt,hic eſt, Oratio Abacuc prophetæ cum cãtico: quia in iſto cantico agitur de aduentu Chriſti & ſaluatione,pro qua deũ cum hymnis,pſalmis, & canticis G
ſpiritalibus orare debemus. Itaque Septuaginta tranſtulerunt, Domine audiui auditum tuũ & timui, quod ſupra ſatis expoſitũ eſt. Domine conſideraui opera tua,id eſt,mirabilia tua iudicia,effectus tuæ iuſtitiæ,ordinẽ creaturarum,gubernationem vniuerſi,miracula quæ à principio mundi feciſti,dona gratiarũ, hominũ diſpoſitionem, & qualiter genus humanũ liberare decreueris,& obſtupui, vel expaui,id eſt,ad mentis exceſſum pductus ſum,& præ admiratione defeci clamás cum diuino Apoſto-
Rom.11 lo, O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſciẽtiæ dei,quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius. Porro ſecundum Hieronymũ quod Septuaginta dixerunt, conſideraui & obſtupui,in Hebraico non habetur. Verum ſecundũ Auguſtinum,qui in libro de Ciuitate dei in pluribus locis valde cõmendat trãſlationem Septuaginta,aſſerens eos prophetali ſpiritu tranſtuliſſe,& ex diuino inſtinctu addidiſſe quæ addiderũt,tenendũ eſt quòd iſta & reliqua quæ addiderunt, deo inſpirante loquuti ſunt. In medio duorum animalium cognoſceris,vel innoteſces,id eſt, inter duos populos,ex quibus collecta eſt ſancta eccleſia,puta in medio conuerſorum ex Iudaiſmo & Paganiſmo, de
Zach.6 quibus loquitur Zacharias, Conſiliũ pacis erit inter duos illos. Et Apoſtolus, Ipſe eſt pax noſtra,qui
Ephe.2 fecit vtraque vnũ. Quẽadmodum enim duo parietes in lapide angulari concurrunt & copulãtur, ita in Chriſto ſummo lapide angulari,duo populi iſti facti ſunt vnũ myſticum corpus, vnumq; tẽplum,
Zach.2 de quo dicit Zacha. Ipſe ædificabit tẽplum domino. Vel duo animalia intelliguntur duo teſtamenta H
verè viuifica,gratiæ vitam ſpirantia. Quidam per duo animalia intelligũt duos latrones, inter quos
Matt.27 ſuſpenſus eſt Chriſtus atq; innotuit, Centurione dicente, Verè filius dei erat iſte, quando & omnis turba eorum qui aderant & videbant,quæ tẽpore paſsionis fiebant,percutientes pectora ſua reuer-
Luc.23 tebantur. Poſtremò non deſunt qui per duo animalia intelligunt bouem & aſinum,quos Ioſeph ſecũ
Luc.2 duxit in Bethleem, Chriſti natiuitate inſtante,inter quos infantulus Ieſus in præſepio poſitus agnitus fuit à matre & Ioſeph. Vel ab iſtis iumentis ſecundum ſimilitudinẽ quãdam: ad quod referunt il-
Eſai.1 lud Eſaiæ, Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuum,& aſinus præſepe domini ſui. Expoſitio autem eorum, qui per duo animalia intelligunt filium & ſpiritum ſanctum,eo quòd pater per filiũ & ſpiritum ſanctum
Eſai.6 agnoſcatur: qui etiam in Eſaia per duo Seraphim filium & ſpiritũ ſanctum accipiũt,eſt ſuſpecta, nec placet: præſertim cùm canticũ iſtud ſpecialiter de perſona filij tractet. Cùm appropinquauerint anni cognoſceris,id eſt,tempore gratiæ,ſeu euangelicæ legis clarius te agnoſcent fideles, quia (vt ait
Gal.4 Apoſtolus) vbi plenitudo venit temporis,miſit deus filium ſuum. Et in 1.ſua Canon.refert Iohã. Sci-
1.Iohã.5 mus quoniam filius dei venit,& dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus deum verum. Ante enim notus erat in Iudæa deus,ſed adueniẽte tempore gratiæ ad vnius veri dei cultum atq; notitiam totus con-
Pſal.75 uerſus eſt mundus. Cùm aduenerit tempus præordinatum à deo,oſtenderis,id eſt, fidelibus innoteſces. Hoc eſt tempus incarnationis & conuerſationis Chriſti in mundo, itemque euangelicę prædi-

A cationis,de quo loquitur Paulus,Ecce nũc tẽpus acceptabile,ecce nũc dies ſalutis. Et Baruch, Poſt 2.Cor.6.
hęc in terris viſus eſt,& cũ hominibus conuerſatus eſt. Vnde & Chriſtus ait ad patrẽ,Ego te clarifi- Baruc.3
caui ſuper terram,manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi. Deus à Themá veniet, id Iohã.17
eſt,ab Auſtro,ſecundum Hieronymum:quod iam ſatis expoſitum reor: & ſanctus de monte vmbro-
ſo & condenſo, id eſt,Chriſtus ſanctus ſanctorũ in mundum hunc venit de paradiſo cęleſti ac ſum-
mo,pleno viuis,vberrimisq; arboribus,puta angelicis atq; ſupernis virtutibus: vel mõs iſte vmbro-
ſus eſt deus pater incomprehenſibilis & perfectus, qui maieſtate ſua omnia tegit & operit, de cuius
ſinu filius deſcendit in mundnm,non locum tranſmutans, ſed naturam humanã aſſumens. Quidam
dicũt,Deus à libano veniet,& redit in idem.Per Libanum nẽpe,qui candidatio interpretatur ſplen-
didiſsimus ille paradiſus,vel ſuperpulcherrim⁹ deus pater,ſeu lux diuina inacceſsibilis cõgrue deſi-
gnatur. Quod verò nunc dictum eſt,Cum aduenerit tẽpus,oſtenderis,ſecũdum Hieron. in Hebręo
non ponitur,ſed à 70.eſt additũ. Cum ergo ex his pateat in cantico iſto tam manifeſte tractari, pro-
phetatumq; eſſe de Chriſto ac eius myſterijs,præſertim ſecũdum 70.tranſlationem, certũ eſt quoſ-
dam in hac cantici explanatione nimis ſuperficiales & literales conſiſtere, qui omnia iſta,& pene o-
mnia quæ ſequũtur,ad literá referunt ad Babyloniæ deſtructionem. ¶Nunc ad moralitatẽ eundum
eſt. Vnde quilibet contemplatiuus fidelis,diuinorum operum conſiderator induſtrius,dicere poteſt,
B Domine audiui,auribus mentis & corporis,auditionẽ tuam.i.ſacræ ſcripturæ ſermones,& verba di-
uinitus reuelata,de quib⁹ loquitur Eſaias,Domine quis credidit auditui noſtro?& timui,filiali & ca- Eſa.53
ſto timore,qui eſt fuga mali culpę ne deus offendatur. Sic timuit Pſal.qui ait, A verbis tuis formida- Pſal.118
uit cor meũ. Itaque cũ reuerentia & timore audienda ſunt verba dei. Vnde Ioſiæ promittitur, Quia 4.Re.12.
timuiſti à facie verborum quæ audiuiſti,& perterritũ eſt cor tuũ,in pace colligeris. Et Ierem. Factus Ierem.23
ſum,inquit,velut vir ebrius à facie verborũ ſanctorũ dei. Quis enim non timeat audiẽs illud, De o- Mat. 12
mni verbo otioſo reddẽt homines rationẽ? Et illud, Horrendũ eſt incidere in manus dei viuẽtis. Et, Heb. 10
Neſcit homo an ſit dignus amore an odio,ſed omnia in futurũ reſeruantur incerta. Illud etiã, Ite ma Eccl.9
ledicti in ignem æternum. Ideo S.Iob profitetur, Conſiderans deum timore ſolicitor. Alibi quoque Matt.25.
dicit ſcriptura, Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Domine opus tuũ eſt noſtra redẽptio, & omne Iob 23
bonũ quod agimus. Non enim ſumus ſufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis, ſed deus eſt qui operatur Prou.28.
in nobis velle & perficere,in medio annorũ, videlicet anno gratiæ ac euangelicæ legis,qui inter an- 2.Cor.3.
num legis Moſaicæ,annũmque gloriæ medius eſt:viuifica illud,animas noſtras actualiter redimẽdo, Philip.2.
noſque in iuuentute noſtra in bonis operibus inflammando,& omne quod agimus per charitatẽ in-
fuſam ſpiritualiter viuificando. In medio annorũ,iam dicto, notum facies noſtræ redẽptionis vel iu-
C ſtificationis opus,dando gratiã magnam ac euidentẽ, ita vt electi tui inter cæteros quaſi ſydera ver-
bo & exemplo reſplendeant,cum iratus fueris,tuos electos nunc caſtigando,atque pro ſuis peccatis
multipliciter corripiendo,hoſtibuſque tradendo,miſericordiæ recordaberis peccata dimittẽdo,gra
tiam refundendo,conſolationem præſtando,citra condignũ vlciſcendo,& cum tribulatione prouen
tum faciendo. Ideo cantamus in Pſal. Nunquid inæternũ iraſceris nobis? Deus tu conuerſus viuifi- 1.Cor.10
cabis nos,& plebs tua lętabitur in te. Et iterũ, Si iniquitates obſeruaueris domine,domine quis ſuſti- Pſal. 84
nebit? Hinc Hieremias teſtatur, Miſericordiæ domini quia non ſumus conſumpti, quia non defece- Pſal. 129
rũt miſerationes eius. Deniq; ſcriptũ eſt, Benedictũ eſt nomẽ tuũ deus patrũ noſtrorũ:quoniã cũ ira- Thren.3.
tus fueris,miſericordiã facies, & in tẽpore tribulationis peccata dimittis his qui inuocãt te. Et rur- Tobię 3
ſum, Nõ delectaris domine in perditionibus noſtris:quia poſt tempeſtatem trãquillum facis, & poſt Ibidem.
fletũ exultationẽ infundis. Deus ab auſtro veniet,& ſanctus de monte Pharan. Deum ſemper prece-
mur,vt iuxta ſenſum præhabitum ad nos venire,iugiterque nobiſcũ manere dignetur. Per Auſtrum
quoque intelliguntur homines lumine gratiæ radioſi,& à deo ſublimiter docti. De illis igitur venit
deus ad alios,dum gratiã ſibi cõceſſam alijs cõmunicare eóſq; ad deum reducere enituntur. Operuit Philip.3
cælos.i,contẽplatiuos,quorũ conuerſatio eſt in cælis,gloria eius, dicente in eorũ perſona Apoſtolo, 2. Cor.3.
Nos autem reuelata facie gloriam domini ſpeculantes: & laudis eius plena eſt terra,id eſt, actiui qui
circa terrena verſantur. Terra quoque,id eſt terreni,carnales & reprobi frequenter in ore pleni ſunt
D laudibus dei:ſed mẽte & opere nõ ceſſant inhonorare deú atque offendere:de quibus dominus pro-
teſtatur, Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum longe eſt à me. Splendor eius,id eſt,fulgor Eſa.29
gratiæ dei,vt lux erit,id eſt,clarus ac cãdidus: ſicut lumen ſolare,cui in multis aſsimilatur, tenebras
mentis fugando,animam fœcundando,torporem acediæ auferendo, intima cordis ornãdo. Inſuper
ſplendor gratiæ aſsimilatur lumini gloriæ,cuius eſt inchoatio quædã:cornua in manibus eius. Cor-
nua iſta poſſunt accipi in bono pro eleuatis & ſanctis virtutibus animæ, quæ ſunt in manibus Dei,
quia in eius poteſtate eſt eas dare & conſeruare,auferre & conſummare. Itemque in malo pro noſtris
ſuperbijs,ac cæteris quibus contra deum & proximum intumeſcimus vitijs:iuxta illud in libro bea-
ti Iob, Quid te eleuat cor tuum,& quaſi magna cogitans,attonitos habes oculos? Quid tumet con- Iob 15
tra deum ſpiritus tuus? Iſtis comminatur ſermo diuinus, Væ qui dicitis,nunquid non in fortitudine Amos 6
noſtra aſſumpſimus nobis cornua? Hæc quoque cornua ſunt in manibus dei, qui ſuperbos ad nutum
deijcere poteſt:quemadmodum ſcriptum eſt, Deus confringet capita inimicorum ſuorum,verticem Pſal. 67
capilli perambulantium in delictis ſuis. Ibi abſcondita eſt fortitudo eius,quia in bonis cornibus ele-
ctorum virtus diuina frequenter agit occulte. Sed & ſuperborum deiectionem ſæpe diuinitus diffe-
rendo videtur deus quaſi non attendere,aut non omnipotens eſſe. Ante faciem eius ibit mors, quia
cum deus per gratię ſuæ aſpirationem intrauerit mentem,mors fugit peccati,tunc & diabolus egre-
dietur. Chriſtus enim fortem armatum,puta diabolum,alligauit,& vaſa eius quotidie diripit,faciens Lucę 11

P

1.Cor 3 eos templum ſpiritus ſancti,qui erãt vaſa diaboli,ſtetit & menſus eſt terram. Chriſtus in mundo hoc E
cum diſcipulis viuens menſus eſt terram, in qua prædicarent apoſtoli, mittẽdo eos ad ſolos Iudęos.
Mar.16 Porrò poſt paſsionem & ſpiritus ſancti miſsionem menſus eſt terram gentilinm,ad diuerſas nationes
mittendo apoſtolos. Aſpexit miſericorditer, & contriti ſunt montes ſeculi ab itineribus æternitatis
eius. Quia exemplis & documentis Saluatoris,quibus humilitatem præcipuè commendauit,humi-
liati ſunt multi magnatum Chriſtum humiliter imitati. Nũquid in fluminibus iratus es domine? aut
in fluminibus furor tuus?in ſcripturis crebro per flumina deſignantur peruerſi ac turbulẽti,eorúm-
Pſal. 92 que vitia inſtar fluminũ redundantia.Sic enim habetur in pſalmo,Eleuauerunt flumiua fluctus ſuos.
Ierem.2 Et Ieremias regem atq; exercitũ Chaldæorũ nomine fluuij exprimit. Iſtis fluminibus iraſcitur do-
minus.Interdum autem per flumina deſignantur electi & docti,aqua ſapiẽtiæ pleni,& gratia copio-
ſi,qui fluenta doctrinæ transfundunt in alios,& riuis ſalutaris ſcientiæ rigant corda eorum.Tales e-
Pſal. 67 nim dicuntur fontes in pſalmo. Iſtis non iraſcitur deus.Flumina quoque vocãtur diuina charisma-
Iohã.7 ta:iuxta illud Euangelicum,Qui credit in me,flumina de vẽtre eius fluent aquæ viuæ. Et alibi,Flu-
Pſal.45 minis impetus lætificat ciuitatẽ dei,aut in mari indignatio tua?id eſt,ſecularia vitę hominibus,ama-
ritudine & fluctibus vitiorum repletis,iuſte indignaris, de quibus legitur,Impij quaſi mare feruens.
Eſa.57 quod quieſcere non poteſt.Qui aſcendes ſuper equos tuos.i.animas ſanctas,ſecundum Hieronymũ,
vel prædicatores nomen domini vndique circunferentes ac prędicantes : ſuper quos deus aſcendit
per virtutis & gratiæ ſuę effectum,& quadrigę tuæ ſunt ſaluatio,id eſt,Euangeliſtæ,vel etiam ange-
li ſancti,deum in ſe recipientes,portantes,atque ad homines deferentes,de quibus cantatur in Pſal-
Pſal. 67 mo, Currus dei decẽ milibus multiplex milia lætantiũ,dominus in eis. De his equis & curribus do-
Eſaię 66. minus loquitur apud Eſaiã,Adducent omnes fratres veſtros in equis & quadrigis,& lecticis,& mu- F
lis,& in carrucis ad montem ſanctum meum Hieruſalem. Per hos ergo currus operatur dominus a-
liorum ſalutem,ſicut ait Apoſtolus,Dei cooperatores ſumus. Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum.i.ver-
bum tuum,ſeu ſacram ſcripturam,cuius ignita eloquia te agente audientium penetrant corda & cha
Cant. 8 ritatis vulnere ſauciant,ita vt dicant,Charitate vulneratus ſum. Et,Amore langueo. Vnde & Chri-
Cant.2 ſtus de ſeipſo loquitur,Poſuit me dominus quaſi ſagittã electã.Hunc arcum ſuſcitat deus, dum præ-
Eſaię49. dicatoribus & ſeruis ſuis electis infundit gratiã loquendi alijs fructuoſe ac feruide ſecundum quod
Ephe.6 orat Apoſtolus, Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei.Et in Eſaia legitur,Dominus dedit mihi
Eſa.50 linguam eruditam,vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt verbo. Hoc autem ô domine faciẽdo, ſuſci-
tabis,iuramenta tribubus quæ loquutus es,id eſt,bona gratiæ quæ gentibus promiſiſti,eorũ conuer-
ſionem per prophetas prænũciando donabis. Deinde hæreditatem cæleſtem cõferes eis vt promiſi-
ſti.Fluuios ſcindes terræ,id eſt, de ipſa eccleſia quoſdam ſeparabis,& mittes ad aliorum informatio-
nem per omnes termiuos terrę.Sic enim miſit apoſtolos alioſque diſcipulos,prædicatores,doctores.
Act. 13. Hinc in Actis legitur ſpiritus ſanctus dixiſſe,Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod
Eſa.50 aſſumpſi eos.Et per Eſaiam dominus ait,Ponã in deſerto,id eſt,gentilitate flumina.Et iterũ,Omnes
Ibidem. ſitientes,venite ad aquas. Iſti ſunt fluuij boni,de quibus cãtamus,In eccleſijs benedicite deo,domi- G
Pſal.67 no de fontibus Iſrael. Viderunt te & doluerũt montes:hoc dupliciter accipi poteſt. Primo de ſuper-
bis atque potentibus ſeculi ad fidem conuerſis:quia per fidem deum viderunt, atque de ſuis exceſſi-
bus pœnitentiam dignam fecerũt. Secundo de infidelibus ac tyrãnis,qui mirabilia dei videntes do-
luerũt de promulgatione fidei Chriſtianę. Gurges aquarum tranſijt,id eſt,iſtorum perſequutio con-
tra fideles ceſſauit. Vel ſi eſt,cito finietur,videlicet,ſimul cum vita præſenti(quę breuis eſt)vel ante.
Vel ſenſus eſt,quod documentorũ riuuli,ad alios deuenerũt. Dedit abyſſus vocẽ ſuam.i.corda quo-
rundam inſtar pelagi inſcrutabilia fide Chriſti recepta deũ ſuper eius miſericordia laudauerunt:al-
titudo manus ſuas leuauit,quia & ſeculares principes ad fidem cõuerſi manib' in cęlũ eleuatis,deum
precati ſunt,ſicut Ieremias hortatur,Leuemus corda noſtra cũ manibus in cælos ad dominũ. Itemq;
Thren.3. Apoſtolus, Volo,inquit, viros orare in omni loco leuantes puras manus . Porrò ſeculares principes
1. Tim. 2 perfidi,manus ſuas contra eccleſiã extẽderunt. Sol.i.Chriſtus ſol ſapientiæ atq; iuſtitiæ,de quo im-
Sapiẽ. 5 pij aſſerunt, Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis,& luna.i.virgo Chriſtifera,vel ipſa eccleſia,ſtete-
rũt in habitaculo ſuo.i.in eccleſiaſtica vnitate,vel in ipſo omniũ rerũ vltimo fine,in quo omnis ſan-
ctorum requieſcit intentio atque affectio, quaſi in tabernaculo firmo, ſecundum quod Salomon di-
Prou. 18. cit,Turris fortiſsima nomẽ domini,ad ipſum currit iuſtus & exaltabitur. Vnde orat vir ſanctus,Eſto
Pſal.70 mihi in deũ protectorẽ & in locũ munitũ. Vel habitaculum iſtud eſt regnũ cælorũ, in quo ſtat eccle H
Mat. 6 ſia militans per ſpem & cordis amorẽ. Vbi nanq; theſaurus,ibi & cor. Et non minus(vt dicitur) eſt
anima vbi amat, q̃ vbi animat. Vel ſol & luna ſunt religioſi & ſeculares fideles in eccleſia militante,
fide & opere concorditer permanẽtes . Secũdum translationẽ Septuaginta ita habetur, Eleuatus eſt
ſol,ſcilicet Chriſtus in ſua aſcẽſione,& luna ſtetit in ordine ſuo.i.eccleſia,præcipue primitiua, ordi-
nate vixit & ſtabilis fuit ſecundum Chriſti doctrinam, conſilia, & præcepta,malens occidi q̃ ab or-
dine æquitatis recedere:in luce ſagittarũ tuarũ.i.in veritate eloquiorũ diuinorũ vel prædicatorũ fi-
delium,de quibus iam dictũ eſt. De quibus dominus apud Eſaiam ait,Mittã ex eis qui ſaluati fuerint
Eſa.66 ad gẽtes in mare,in Aphricam,& Lydiam, tenẽtes ſagittam in Italiam & Græciam, ad inſulas lõge,
& annunciabunt gloriam meam gentibus,ibunt fideles de virtute in virtutem,de bono in melius,de
via ad patriam in ſplendore fulgurãtis haſtæ tuæ .i. ſpiritualium armorũ vel diuinarũ cõminationũ.
Pſal.83 Vnde Septuaginta tranſtulerunt, In ſplendore coruſcationis armorũ tuorum. Propter quod horta-
Ephe.6 tur Apoſtol. Induite armaturam dei,vt poſsitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. In fremitu,id eſt,di-
ſtrictiſsimo tuo iudicio conculcabis terram,damnando terrenos,præſertim in die nouiſsimo. Egreſ-

A ſus es io ſalutem populi tui. Dominus enim fortitudo plebis ſuę. Et ipſe dux noſter eſt & propogna- Pſal.27
tor: iuxta illud, In exercitu ooſtro deus dux eſt. Et in pſalmo, Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea 2.Par.13.
in ſalutem cum Chriſto tuo, id eſt, quolibet Chriſtiano electo, ſpiritualiter vncto. Percuſsiſti caput, Pſal.60
id eſt, principem prauum de domo impij, id eſt, de rege impiorum ſubditorum ipſius, priuando eum
principatu, poteſtate ſeu vita: ioxta illud, Sedes ducum ſuperborũ deſtruxit deus, & ſedere fecit mi-
tes pro eis. Et illud, Diſperſit ſoperhos mente cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit hu- Eccl.10.
miles. Ipſe quippe transfert regna atque conſtituit, denudaſti fundamentum vſque ad collum, id eſt, Luc.1
funditus deſtrues illos, ſecundum quod in libro Sapien. legitur, Diſrumpet ioflatos, & eos à funda- Sap.4
mentis ſuis commouebit, & vſque ad ſupremum deſolabitur. Maledixiſti ſcepetris eius, id eſt, regno & Amos 9
poteſtatibus impiorum. Oculi enim domioi ſuper regnum peccans, vt conterat illud. Quibus per a-
lium prophetam dicit, Ipſi regnauerunt & nou ex me. Vel intelligendum eſt de aeris poteſtatibus & Oſee.8
inuiſibilibus hoſtibus, qui veniunt vt turbo ad diſpergeodum nos, ſecuodum quod ait Apoſtolus, Ephe.6
Non eſt nobis colloctatio aduerſos carnem & ſangoinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, coo-
tra ſpiritualia nequitiæ io cæleſtibus. Exultatio eorum ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondi-
to. Inuiſibiles etenim hoſtes de aoimarum noſtrarum ruina maxime gaudent: quemadmodum ſcri-
B ptum eſt, Qui tribulant me exultabunt ſi motus fuero: ideo orat vir ſanctus, Neq; irrideant me ini- Pſalm.12
mici mei. Scriptum quoque eſt, Domine pater ne derelinquas me, & incidam in conſpectu aduerſa- Pſal.24
riorum meorũ, & gaudeat inimicus meus. Nõnne ergo miſerrimi ſunt ſtulti ac cæci, qui dæmonum Eccl.23.
inſpirationi conſentiunt vitijs inhærendo, qui aliud nihil niſi æternam eorom damnationem ac ir-
riſionẽ exquirũt? Viam feciſti in mari equis tuis, id eſt, electis tuis, de quibus iam dictũ eſt, Qui aſcen
des ſuper equos tuos. Iſtus præparat deus viam in hoc ſeculo nequam, dando eis gratiam ambulandi
per arctam viam, quæ ducit ad vitam. Hæc via eſt diuinorum cuſtodia mandatorum, & eorum quæ
iubet eccleſia: in luto aquarum multarum, id eſt, in carnali, mortali, immunda concupiſcentiarum pi-
ſcina, vel iofra ſpurcitias vitiorum, oe in illis ambularent electi. Iuſtum enim deduxit dominus per
vias rectas. Et Eſaias, Io manu (inquit) forti erudiuit me domious, ne irem in via populi. Sed (vt le- Sapiẽ.10.
gitur) via impiorum erit quaſi lubricum io tenebris: impellentur & corruent in ea. Ideo gloriatur Eſa.8
S. Dauid in domino, & ait, Eduxit me de lacu miſeriæ & de luto fecis. Audiui & cooturbatus eſt ven Iere.23
ter meus. Hoc iam ſupra ſatis expoſitum eſt, etiam in principio huius cantici. Ingrediatur putredo in Pſal.39
oſsibus meis, & ſubter me ſcateat, id eſt, nũc oro à te pro peccatis meis pateroaliter caſtigari, & Chri
ſto pro me paſſo conformari: quemadmodum Ieremias depoſcit, Corripe me domine, veruntamen Iere.10
oon in furore tuo, vt requieſcam, id eſt, à cuoctis miſerijs liberer in die tribulationis, id eſt, io hora
C mortis atque iudicij. Vt aſcendam ad populum accinctum noſtrum, id eſt, de peregrinatione pertin-
gam ad patriam, ad triumphantem eccleſiam, ad milites illos victorioſiſsimos & beatos. Noo enim Rom.8
ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad gloriam illam futuram. Hoc precor, quoniam inter ho-
mines viuere periculoſum mihi eſt. Ficus eoim non florebit, id eſt, eccleſia, quãtum ad plurimos, ſine
virtutum decore manebit, etiam quidam qui ex naturali diſpoſitione mites & dulces ſunt, qui boni-
tate ſuæ indolis abutentes, vitijs implicantur, vanitatibusq; falluntur: & nõ erit germẽ .i. fructus bo-
norum operũ in vineis .i. particularibus quibuſdam eccleſijs. Mentietur opus oliuę .i. operatio eorum
qui miſericordes videotur, nõ erit vere meritoria, quia oon ex charitate, ſed vanitate procedẽs. Hoc
accidit multis: propter quod ait Saluator, Cũ facis eleemoſynã, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dexte- Matt.6
ra tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito. ¶Vel, Mentietur opus oliuæ, quoniam multi volunt alijs
miſereri atque ſuccurrere, & proprijs oõ miſerẽtur, neque ſubueniunt animabus, quas quotidie vitijs
vulnerare non ceſſant, nec pœoitent, neque emendant. Ideo in Eccleſiaſtico dicitur, Miſerere animę Eccle.30
tuæ placens deo. Et Chriſtus, Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuę Matt.16.
detrimentum patiatur? Charitas ergo & pietas à ſeipſis iocipiant, & ſic deriueotur ad alios. Denique
ſicut in prophetis per ficum, vineam & oliuam deſignatur multoties ſynagoga, ita in nouo teſtamen-
to per eadẽ ſignificatur eccleſia. Vnde & iſta de ſynagoga poſſunt intelligi, quę prę ſertim poſt Chri- Eccl.30
D ſti aduentum ceſſauit florere, fructificare, cœpitq; tũc cõtra Chriſtum mentiri, blaſphemare, & fal- Mat.16
lere. Nam & per ficum, cui Chriſtus antea maledixit, ita ꝙ aruit, figurabatur tũc ſynagoga infertilis.
Abſciodetur de ouili pecus. Ouile eſt eccleſia, de qua pecus abſcinditur, quãdo per negligentiã pro-
priam vel paſtoris ſubditus peccat atque damnatur. Vnde omni prælato præcipit Salomon in Pro-
uerbijs, Diligenter agooſce vultũ pecoris tui, tuoſque greges conſidera: & non erit armentũ in præ- Marc.11
ſepibus, id eſt, multitudo credentium Chriſti paſcuis non veſcetur, ſpiritalia alimenta & eccleſiæ ſa-
crameota debite exquirendo: ſed ſpiritualibus præponet temporalia atque carnalia, ſicut (proh do-
lor) iam videmus. His itaque ſic pereuntibus, quilibet electus dicere poteſt, Ego autẽ in domino gau Prou.27.
debo, eius bonitatẽ & beneficia contemplando, eumq; in omnibus diligendo ac venerando: & ponet
pedes meos quaſi ceruorũ .i. expeditos charitatis affect⁹, ac feruida ſancti amoris deſideria mihi prę-
ſtabit, quibus non ſolum ambulem, ſed inſuper curram viam mandatorũ cęleſtiũ, hoſtibusque ſalutis
meæ præualeam. Hoc conuenit cuilibet idoneo pugnatori ac militi Chriſti, qui cũ Pſalmiſta dicere Pſal.118.
poteſt deo, Qui perfecit pedes meos tanquã ceruorũ. Cæterorũ moralitas ſeu myſticus intellectus, Pſalm.17.
euideos eſt ex præinductis. Io ſolo igitur domino ſit amor, fortitudo, ſpes, & gaudium noſtrum.

¶Oratio ex caotico Abacuc.

Inſinua domine menti noſtræ maieſtatem uerborum tuorum, anticipa nos miſericordia tua priuſquã zelus iræ deſæuiat, ut mirabilia tua iudicia, effectus tuæ iuſtitiæ, ordinem creaturarum, gubernationem uniuerſi, miracula, quæ à

principio mundi feciſti, dona gratiarum, hominum diſpoſitionem, filij tui dignationem, incarnationem & paßionem E
conſiderantes atque amantes, & in deo Ieſu noſtro exultantes, propitiationem tuam cum peccatorum uenia & ſempiterna gloria conſequamur. Per eundem.

COMMENTARIVS IN CANTICVM MOSI.

DEVTERON. XXXII. Cap.

¶ARGVMENTVM AVTHORIS.

Deut.31. EXcellentia, ſententioſitas ac profectus cantici huius innoteſcunt ex hoc, quod in libr. Deuteronomij diſſeruit dominus de cantico iſto dicens, Nunc itaque ſcribite vobis canticũ iſtud, & docete illud filios Iſrael, vt memoriter teneant, & ore decantent, & ſit mihi canticum iſtud pro teſtimonio inter filios Iſrael. Cúmque inuenerint eos mala multa, reſpondebit eis canticũ iſtud pro teſtimonio quod nulla delebit obliuio ex ore ſeminis tui. Itaque S. Moſes de rebus ſublimibus locuturus, atque ad ſuam doctrinam attentos nos facere volens, ita exorſus eſt.

¶EXPOSITIO literalis cantici, Audite cæli quæ loquor.

Deut. 31 AVDITE cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.] Simili modo Eſaias
Eſai.1 in exordio libri ſermonum ſuorum ac viſionum, Audite (inquit) cæli, & auribus percipe terra, quoniam dominus locutus eſt. Ieremias quoq;, Obſtupe
Iere.2 ſcite, ait, cæli ſuper hoc. Porrò in lib. Deutero. Moſes dixit, Inuocabo cõtra F
Deut.31. eos cęlũ & terrã: idcirco quod ait, Audite cæli quæ loquor, &c. eſt inuocatio cæli & terræ in teſtimonium cõtra iniquos, hoc eſt, aſſumptio cæli & terrę in teſtes, ſeu ad teſtificandum quòd vera ſint iſta, & quòd Moſes hæc ipſa prænunciauerit populo ſibi commiſſo, præauiſando, increpando, admonẽdo, inſtruendoq; eos, ſicq; ſuũ adimplẽs officiũ, quòd ſibi imputari nõ valeat ſubuerſio populi ac ruina. At verò apud Eſaiã & Ierem. per cælos qui ibi & hic ad audiendum, teſtificandum, & obſtupeſcendũ inuitantur (ſecundum Hieronymũ, Haymonẽ, Bedam & alios) intelliguntur habitatores cælorũ, ciues cæli empyrei, & ſpecialiter angeli ſancti, qui in diuino iudicio teſtimonium pro bonis hominibus perhibebunt: imò & cõtra malos: iuxta quod ſcri-
Pſal.49 ptum eſt, Aduocabit cælum deſurſum, & terrã diſcernere populũ ſuum. Per terrã verò genus humanũ, & pręſertim electi homines intelliguntur, qui corã deo ſeinuicẽ iuuant, & de cognitis ſibi teſtantur, ac in iudicio iudicabunt cum Chriſto per aſſeſſoriam dignitatẽ, & approbationẽ diuinę ſententiæ. Inſuper non penitus eadem ex cauſa Moſes & prophetæ in teſtimoniũ vocant ac ſumunt cælum & terram, id eſt, angelos & homines. Angeli nanque inuitantur ad hoc, non vt informẽtur, aut quia indigeant hominum verba audire, vel teſtari pro eis: homines verò vt inſtruantur, & quia neceſſe eſt G
eis verba prophetarum audire. Poſſunt quoq; per cælum & terram, ſecundum Gloſſam hiſtoriámq; ſcholaſticã, intelligi cæleſtia corpora & elemẽta. Gloſſa etenim ait, In principio cantici Moſes maxima elementa in teſtimonium vocat, vt ſi homines mandata dei neglexerint, illorũ teſtimonio conuincantur & puniantur conuicti. Et magiſter in hiſtorijs in perſona Moſi loquitur, Quia in teſtimo-
Petrus Com. hiſtor.lib. Deutero. cap.18. nium huius rei deeſt mihi ꝑteſtatio hominũ: aut inutile eſſet, quia mortales ſunt, immortalia elemẽta in teſtimoniũ inuoco. Circa quæ verba quæritur primo, qualiter corporibus cęleſtibus & elementis competit teſtimonium exhibere, Secundo quomodo cælum dicatur elemẽtum. Tertio quomodo cælum & terra dicantur immortalia elementa. Ad primum dicendum, quòd cælum & terra dicuntur teſtimonium dare hominibus, ſicut dicuntur deum benedicere ac laudare, nõ formaliter, ſed occaſionaliter ac materialiter. Nam ſicut conſiderantibus ea, dant occaſionem & materiam laudandi benedicendíque deum: ſic dant occaſionem teſtificandi quam inuiolabiliter vera ſint verba creatoris eorũ, & quàm impie agant qui dei præceptis inobedientes exiſtunt. Rurſus per hoc teſtimonium perhibent veritati contra iniquos, quia ſunt inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ ad vlciſcendum peccata illorum. Quod faciendo, oſtendunt quàm vera ſint dei verba, & quàm iuſta eius mandata, & quàm enormia ſint hominum ſcelera. Hinc ſcriptum eſt in libro Sapiẽtiæ, Armabit creaturam ad vltionem
Sap.5 Sapiẽ.16. inimicorum, & pugnabit pro eo orbis terrarum contra inſenſatos. Et rurſus in eodem, Creatura tua H
tibi factori deſeruiens, excandeſcit in tormentum aduerſus iniuſtos, & lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt. Sic demum dicuntur obſtupeſcere ſuper peruerſitatibus hominum, quoniam contemplantibus cæleſtia corpora ac elemẽta, innoteſcit infinita creatoris maieſtas: ex qua cõ-
Iere.2 ſideratione mox oritur admiratio ſapienti, quòd homines audent tanti principis violare præcepta. Hinc ait Hieronymus, Cęlum videns dei præcepta calcari inhorreſcit, & ſtuporem diſſimulare non poteſt. Ad ſecundum dicendũ, ꝙ cælũ dicitur elementũ, nomen elementi improprie & extenſe ſumendo, inquantũ eſt ſimplex corpus & principiũ aliorũ, cum quibus tamẽ cõpoſitionem non intrat. Ad tertium reſpondendum, ꝙ cælum & terra dicuntur immortalia elementa, id eſt, incorruptibilia. Cælum quippe, quantũ ad ſuam ſubſtantiã, corrũpi nõ poteſt: terra verò (ſicut & cætera tria elementa) quamuis quoad partes ſuas poſſit corrumpi, quia habet contrarium: non tamen quoad ſe totam,
Eccl.1 iuxta illud Eccleſiaſtici, Generatio pręterit, & generatio aduenit, terra verò in æternum ſtat. Verum (vt recitat Auguſtinus) quidam cælum & terram quaſi animata ad audiendum prouocari putant, ſe-
Pſal.103. cundum illud in pſalmo, Qui reſpicit terram, & facit eam tremere: cum hoc dei poteſtatis ſit, non

A eorum intelligentiæ. Amplius quidam pertranſeuntes exponunt ſic, Audite cæli quæ loquor, &c. ac
ſi dicat, ſicut cælum & terra ſunt ſtabiles res, ſic ſermones mei ſint firmi. Quæ expoſitio alicuius ap-
parentiæ eſſet, ſi textus haberet, fiant, vel ſint vt cælum ſermones mei, & vt terra verba oris mei. Ve-
runtamen expoſitio & comparatio iſta videtur impropria, cum dicat Saluator, Cælũ & terra tranſ-
ibunt, verba autem mea nõ tranſibunt. Preterea cantici huius materia eſt excellentia & beneficentia
dei, exhortatio & increpatio populi, ingratitudo atque peruerſitas eius, & magnorũ introductio my
ſteriorum. Hinc Lyra ſcribit, Hoc loco deſcribitur exhortatio plebis ad perſeuerandum in lege &
diuinis preceptis. Sed contra hoc loquitur Rabbi Paulus, Cãticum iſtud non eſt exhortatorium, ſed Rab. pau.
mere propheticum, nec in ipſo ponũtur aliqua monitoria verba. Quod non cenſetur rite prolatum,
cum exordium huius cantici ſit exhortatoriũ magis quàm prophetale, cum dicitur, Audite cæli quę
loquor, audiat terra, &c. Et infra, Memẽto dierũ antiquorũ. Nec eſt inconueniens eadem verba eſſe
exhortatoria atque prophetica, vt cũ dicitur apud Eſaiam, Deſcende, ſede in puluere filia Babylon. Eſa. 47
Et apud Zachariam, Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem. Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & Zach. 6
ſaluator. Iterum Rabbi Paulus ait, Ea quæ hic præuaticinantur, tempore Eſaiæ ad executionẽ pro- Rab. pau.
cedere inceperunt. Ad quod dico, quòd ſtatim tempore Iudicum cœperunt impleri qũæ in iſto can-
B tico prædicuntur de Iudæorum plagatione propter eorũ facinora. ¶ (2) CONCRESCAT vt plu-
uia doctrina mea,] id eſt, quẽadmodum pluuia augetur & creſcit in terra ex nubium reſolutione, ſic
mea doctrina in cordibus audientium augmentetur, & inualeſcat ex ſuperna infuſione. Vel ſic, Con
creſcat vt pluuia doctrina mea, hoc eſt, ſicut pluuia terram fœcũdat, ſic mea doctrina mentes audien-
tium efficiat fructuoſas, quatenus ex ſemine verbi cæleſtis procedant in fructus virtutum: iuxta id Eſa. 52
Eſaię, Quomodo deſcẽdit imber de cælo, & inebriat terram, & germinare eam facit, ſic erit verbum
quod egredietur de ore meo. [FLVAT vt ros eloquium meum,] id eſt, ſermo meus fructuoſe ac dul-
citer recipiatur, ſicut rorem ſuſcipit tellus. ¶ (3) QVASI imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper
gramina,] id eſt, ſicut imber ſeu humor pluuialis diffunditur ſuper herbas, & facit eas virere ac mul-
tiplicari, & ſicut ſtillicidia influunt graminibus decorem & vbertatem: ſic verba mea audientium a-
nimas ornent, virtutibus boniſque actibus faciant eas florere. Et ſicut pluuia velociter funditur, &
longe ac late ſe ſpargit: ſic prædicatio mea ab audientium cordibus celeriter accipiatur, & de vno 2. Theſ. 3
emanet in alium, & multis communicetur. Vnde & Apoſtolus ait, Sermo dei currat & fructificet ſi- Pſal. 145.
cut in vobis. Et Pſalmiſta, Velociter currit ſermo eius. [QVIA nomẽ domini inuocabo,] id eſt, deum
exorabo vt dignetur aſsiſtere: ideo confidenter opto & hortor verba mea ſic recipi ac taliter fructi-
ficare, quia omnipotens deus per gratiam ſuam hoc poteſt conferre, & vt conferat oro. Conſequẽter
C in laudem dei deuote prorumpit, & volens populi peruerſitatem ingratitudinemq́ue monſtrare, bo-
nitatem, maieſtatem, ac magnificentiam dei prætangit. ¶ (4) DATE magnificentiam deo noſtro.]
Magnificentia dicitur quaſi magnæ rei ſeu magnorũ effectuum efficientia, id eſt, vis effectiua rerum
ſublimium. Itaque date magnificentiam deo noſtro, id eſt, omnipotẽtiam omniſq́ue clari effectus ef- Sap. 12
ficientiam vero deo aſcribite. Subeſt etenim ei cum voluerit poſſe, qui vocat ea quæ non ſunt tan- Rom. 14.
quam ſint, & omnia quæcunque voluit fecit in toto vniuerſo, à quo omne datum optimũ & donum Pſal. 134.
perfectum eſt. Ideo omne bonum & quicquid præclarũ eſt, attribuendum eſt ei. [DEI perfecta ſunt Iacob. 1
opera.] Si perfecta ſunt opera dei, cur & qualiter inuenitur imperfectio tãta in creaturis? Et reſpon-
dendum, quòd vnumquodque in ſua ſpecie, & quantum ad ſuum ſubſtantiale perfectũ eſt, quia ſpe-
cies rerum conſiſtunt in indiuiſibili, quia ſe habent vt numeri, in quibus quæcunq; vnitatis additio
ſiue ſubtractio variat ſpeciem. Itaque vnumquodque habet quod ad ſuam ſpecificam requiritur ra-
tionem, atque eſſentialem perfectionem. In accidentalibus autem oportet perficere. Rurſus dei per-
fecta ſunt opera, quia etſi vnumquodq; ſecundum ſe ſumptum videatur imperfectum, omnia tamen
ſimul accepta ſicut ſunt valde bona, ita & valde præclara atque perfecta, quia ſeinuicem iuuant, or- Gen. 1
nant, perficiunt, ſicut in Geneſi ſcriptum eſt, Vidit deus cuncta quę fecerat, & erãt valde bona. Itẽq;, Gen. 2
Perfecti ſunt cæli & terra & omnis ornatus eorum. Nam & ipſe pulcherrimus eorum ordo, grandis
D perfectio rerum eſt, & vniuerſa venuſtat: quemadmodum in exercitu vnuſquiſque per ſe quandam
habet imbecillitatem fortitudinemq́ue minorem: ſed omnes ſimul ſunt valde fortes, atque ex mutua
condecenti coordinatione præcipuum ſortiuntur vigorem & mirum decorem. Hinc quoque ſecun-
dum Philoſophum totum vniuerſum comparatur ad primum principium, ſicut exercitus ad regem
ſeu principem. Et Plato ait, quòd mundus incomparabili pulchritudine decoratur. Et denuo, Opti-
mi (inquit) ac perfecti opificis erat optima adducere, & opus perfectum producere. [ET omnes viæ
eius iudicia.] Viæ dei quandoque vocantur perfectiones & attributa ipſius in ſeipſo, per quas pro- Pſal. 24
cedit in actum ad cauſandum in creaturis. Vnde fertur in pſalmo, Vniuerſæ viæ domini miſericor- Pſal. 61
dia & veritas. Et rurſus, Duo hæc audiui, quia poteſtas dei eſt, & tibi domine miſericordia. Itemq́ue: Pſal. 103.
omnia in ſapientia feciſti. Quòd ſi quæratur, cum perfectio dei ſit ipſemet deus, pure ſimplex, & in-
finite perfectus, quomodo perfectio dei dicatur via, cum deus ſit omniũ vltimus finis, & via ſit me-
dium quoddam ad finem? Reſpondetur, quòd ſecundum modum & ordinem noſtræ apprehenſionis
inter deum agentem & eius effectum, potentia, ſapientia, miſericordia, iuſtitia & voluntas eius acci-
piuntur quaſi formalia quædam agendi principia, & ita ſunt quaſi medium inter deum & creaturã.
Hinc de eo ait Boethius, Boethius

Principium, vector, dux, ſemita, terminus idem.

Hæ itaque increatæ viæ, quæ realiter idem ſunt, ſicut & attributa perfectioneſq́ue dei, hę inquam
viæ ſunt iudicia, id eſt, iudiciales ſeu diſcretę, quia in omnibus prudentiſsimè ac ſapientiſsimè agũt,

Præterea viæ dei ſunt eius præcepta, conſilia, documenta, quæ omnia ſunt iudicia cenſura diſcre- E
tionis ornata. Iudicium nanque frequenter pro diſcretione accipitur. Vnde in primo ſuo aduentu
Iohan. 12 dixit Saluator, Nũc iudiciũ eſt mundi. Iterum viæ dei ſunt operationes ac geſta, leges ac iura ipſius,
Pſal. 144 quæ omnia iuſta ſunt & diſcreta: iuxta id pſalmi, Iuſtus dominus in omnibos vijs ſuis. Vnde io Apo
Apoc. 15 calypſi dicitur, Magna & mirabilia ſunt opera tua domioe deos omnipotens, iuſtæ & veræ ſunt viæ
Ibidem tuæ rex ſanctorum. Et rurſus, Etiam domine deos omnipotens iuſta & vera iudicia. Præterea quæri
poteſt quomodo omoes viæ dei ſint iuſtæ, & iuſtus dominos in omnibus vijs atq; iudicijs ſuis, cum
dictum ſit, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas, imò cum ſcriptum ſit io Canonica Iacobi,
Pſal. 144 Superexaltat autem miſericordia iudicium. Atque io libro pſalmorum, Miſerationes eius ſuper om-
Iaco. 2 nia opera eius. Diceodum quòd deus in vita præſenti tanquam in itinere & exilio ſpecialiter exhi-
bet miſericordiam: in iudicio verò tam particulari quàm generali ſpecialiter ſuam monſtrabit iuſti-
tiam. Cum verò omnes viæ dei dicuntur ioſtæ, & iuſtus domiuus in cunctis operibus ſuis, iuſtitia ſu
mitur extenſe, pro condecentia quadam, qua decet deum ſic agere ſicut agit. Nam ipſe tam bonus,
pius, amoroſus ac liberalis conſiſtit, vt deceat eum etiam indignis, ingratis ac impiis miſereri & bo-
na pro malis largiri. ℂ(5) DEVS fidelis,] quia verax in verbis, & ꝓmiſſa integre implẽs, fons totius
fidelitatis & fidei author, & omnia opa eius in fide, De quo Pſalmiſta, Fidelis dominus io omoſbus
vijs ſuis, [ET abſque vlla ioiquitate,] cum ipſe ſit bonitas pura & primum ens, menſura, cauſa, ac re-
Sapiẽ. 12. gula totius virtutis, ſanctitatis ac æquitatis. Vnde in libro Sapiẽtiæ legitur, Com ſis iuſtus, omnia iu-
Iob 34 ſte diſponis, Virtus enim tua iuſtitiæ initium eſt. In lib. Iob quoque, Abſit à deo impietas, & ab om-
Mat. 20 nipotente ioiquitas. Ideo in euangelio ait, An non licet mihi quod volo facere? quaſi dicat vtique.
Siquidem eo ipſo quo placet deo quid, bonum & iuſtum eſt. [IVSTVS & rectus.] Forte quis inſtet F
dicens, Si iuſtus eſt deus, cur potius vnum prædeſtinauit, elegit, vocat & ſaluat quàm alium? Cur fre
quenter deſerit iuſtos, permittens eos cadere ac perire, & allicit ſibi iniuſtos? Cur ſæpe cõuertit pe-
Exod. 33 iores & deſerit meliores? Cur vnum ſic præuenit magis quàm alium? intantum vt proteſtetur, Miſe-
rebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Denique iuſtus eſt qui voicuique reddit
quod ei debetur. Deus verò oulli eſt debitor. Et reſpondendum quòd deo competit non commuta-
tiua, ſed diſtributiua iuſtitia, quia vnicuique dat quod meretur, & vnicuique influit gratiæ dona ſe-
cundum quod ſe diſponit. Dat etiam vnicuique ſecundum propriam virtutem, capacitatem ſeu di-
Matt. 25. gnitatem, nec perſonarum acceptor eſt. Ruſus deus dicitur iuſtus, quia in omnibus agit, vt eum de-
Matt. 22 cet, & prout eius ſapiẽtia dictat. Hinc Anſelmus loquitur deo, Cum punis malos iuſtum eſt, quia il-
Rom. 1 lorum meritis congruit: & dum parcis malis iuſtum eſt, quia bonitatem tuam decet. Quanuis autem
Gal. 2 abſolute loquendo ac proprie deus non ſit hominibus debitor, tamen quodammodo debitor iuſtus
Ephe. 9 eſt, inquantum bene agentibus remunerationem promiſit, & eum id facere deceat, iuxta illud in lib.
Coloſ. 3 Iob, Opus hominis reddet ei, & iuxta vias ſingulorum reſtituet. Hinc Thomas in 1. parte, quæſt. 21.
Act. 10 diſſeruit, Opus iuſtitiæ dei ſemper præſopponit opus miſericordię, & in eo fundatur, quooiam quic-
Iacob. 5 quid virtutis aut meriti, quicquid boni aut debiti reperitur in creaturis, ex diuina pietate originali- G
Iob. 34 ter datum eſt, cuius dona ſunt merita noſtra. [PECCAVERVNT ei,] id eſt, ad irreuerẽtiam dei man
data eius tranſgrediẽdo, [NON filij eius in ſordibus,] id eſt, praui filij Iſrael, qui peccando à deo pa
Malac. 1 tre degenerauerunt, & ipſum iohooorando demeruerunt appellari filij eius. Vnde per Malachiam
dominus loquitur, Filius honorat patrem ſuum. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Et qood
dictum eſt, in ſordibus, poteſt referri ad verbum hoc, peccaueruot, quia in immunditijs, præſertim
in idololatrijs ſuis dominum offenderunt. Io ſcripturis autem tam idola, quàm cultus eorum ſordes
vocantur. Poteſt item referri ad id, non filij eius, quoniam immunditia vitiorum eſt ratio, ob quam
ooo ſunt filij dei, præſertim verò per infidelitatem ſeu incredulitatem merentur homines non eſſe,
Galat. 3 nec diei filij dei, cum Galat. dicat Apoſtolus, Omnes vos filij dei eſtis per fidem. Et apud Iohan. ha-
Iohã. 1 betur, Quotquot autẽ receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Porrò Septuaginta tranſ-
tulerunt, peccauerunt non ei filij vituperabiles. Et hoc verum quantum ad hoc quòd peccando no-
Iob. 35 cuerunt ſibijpſis, non deo: iuxta quod legitur in libro Iob, Si peccaueris, quid deo nocebis: & ſi iuſte
egeris, quid ei donabis? ℂ(6) GENERATIO praua] io effectu [ATQVE peruerſa] in affectu.
Praua quoque in ſenſualitate, & peruerſa in ſuperiore parte animæ. Praua per errorem ac perfidiam
intellectus, peruerſa per iofectionem affectus. [HAECCINE,] id eſt, an hæc? quaſi dicat, merito iſta
non faceres. Hæccioe inquam [REDDES DOMINO POPVLE ſtulte & inſipiens,] id eſt, tantas H
iniurias & offenſas deo repeodis pro beoeficijs eius, & pro reuerẽtia quæ ei propter propriam ſuam
maieſtatem ac honorabilitatem debetur, tu Iſraelitica gens ſtulta non cognoſcendo teipſam, nec be-
ne vtendo rebus creatis, atque inſipieos male ſentieudo de creatore? ℂ(7) NVNQVID NON
ipſe eſt pater tuus?] Iam dictum eſt quòd impij noo ſiot filij dei, ſed magis diaboli, quibus ait Salua-
Iohan. 8 tor, Vos ex patre diabolo eſtis. Quomodo ergo ouoc dicitur eis, Nũquid non ipſe eſt pater tuus?
Et reſpondendum, quòd impij ſunt filij dei iure creationis, oon autem gratia adoptionis, impij ve-
rò ad tempus, & tamen electi ad vitam gloriæ ſunt filij dei per prædeſtinationem æternam. Itaque
ipſe eſt pater tuus [QVI POSSEDIT TE] per fidem & gratiam quàdiu ei ſeruiſti. Vel poſſedit te,
iure ſui dominij vniuerſalis, quooiam ipſe eſt omnium dominos, etiam iniqoorum de iure, & ſi
non de facto: imò & de facto, quantum ad hoc quòd ei reſiſtere nequeunt, & ſuam in eis dum vult
Ezec. 23. voluntatem exercent. Vnde de Olla & Oliba per Ezechielem teſtatur, Et habui eas. Vel, poſſe-
dit te, conſeruando te in eſſe quandiu ſubſiſtis, ſine cuius manotenentia nec ad momentum poſſes
ſubſiſtere. [ET fecit & creauit te.] Fecit te, corpus formando: creauit, animã de nihilo producen-

A do. Vel fecit te, per cauſas ſecundas quantum ad corpus. Nam opus naturæ, & quicquid parentes
ad procreandum efficiunt, atque cæleſtia corpora influunt, eſt principaliter opus dei. Quod S. Iob
inſinuans loquitur deo, Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me totum in circuitu. Nonne ſi-
cut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Et creauit te, quia non ſolum cõdidit animam, ſed
& in exordio mundi ipſam materiam. At verò in his verbis ſecundum Gloſſam eſt ordo præpoſte-
rus. Primò enim deus creauit producendo vt eſſet, ſecundo fecit formando, tertio poſſedit dominan-
do. Veruntamen corpus formatur antequam anima creetur. ❡(8) MEMENTO dierum antiquo-
rum,] id eſt, ea quæ ab exordio mundi contigerunt ad memoriam reuoca, præſertim qualiter ex anti-
quis, id eſt, diu elapſis diebus deus miſericordiſsime & gratioſiſsime egit cum ſanctis patribus tuis A-
braham, Iſaac & Iacob: ex quibus cognoſcere poteris quàm vere ipſe ſit pater, creator, formator, poſ- Pſal. 142
ſeſſorque tuus. Sic & Pſalmographus, ait, Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus Eſa. 62.
operibus tuis. Et Eſaias ſanctus deo fatetur, Et nunc domine pater noſter es tu, nos verò lutum: &
fictor noſter es tu, & opera manuũ tuarum omnes nos. [COGITA GENERATIONES ſingu-
las] quantum in ſcripturis redactæ ſunt, aut aliunde tibi pateſcunt. Præſertim attende generationes Gen. 16
deſcendentes de Abraham, Iſaac, & Iacob, qualiter vnum filiorum Iſaac & eius poſteritatem, ma-
gis quàm Iſmaelem ac ſemen ipſius. Deinde qualiter vnum filiorum Iſaac, ſcilicet ipſum Iacob ele- Gen. 26
git, fratre eius relicto: & qualiter vniuerſos filios Iacob elegerit, & poſteritates eorum vſque in pręſ- Deut. 10
B ſens præ cæteris gẽtibus ſibi aſſumpſerit in populum peculiarem: ſicut in Deuteronomio dicitur, Pa-
tribus tuis conglutinatus eſt dominus, & elegit eos, amauitque ſemen eorum poſt eos. Hæc memo-
riter reuoluendo, ſcies quàm gratioſe ac munificenter dominus egerit cum patribus tuis tecúmque.
❡(9) INTERROGA PATREM TVVM] & anteceſſores tuos fideles, eorũ ſcripta & geſta in- Eſaiæ 38.
ueſtigando, [ET ANNVNCIABIT TIBI] veritatem de his. Pater enim notam faciet filijs veri- Iob 12
tatem, & in antiquis eſt ſapiẽtia. Interroga quoque [MAIORES TVOS,] puta doctores legis, ſenio-
res plebis, ſacerdotes atque prçlatos, [ET DICENT TIBI,] quàm pie & liberaliter dominus ege-
rit cum primogenitoribus tuis, & tecum: quod etiam conſtat ex eo quod ſubditur, ❡(10) QVANDO Gene. 11.
DIVIDEBAT ALTISSIMVS GENTES, quãdo ſeparabat filios Adam,] quod poſt diluuium
in conſtructione turris Babylonicę contigit. Nam vſque ad tẽpus illud poſteri Noe erant quaſi plebs
vna, vel non multum ab inuicem diuiſa habitatione atque dominio. Sed in pſa turris ædificatione lo-
quelæ ſunt multiplicatæ, & qui eiuſdem loquelæ effecti ſunt, ſimul manſerunt, & gens vna fuerunt.
Veruntamen ante turris inceptionem diuiſæ erant poſteritates ac familiæ natæ ex tribus filijs Noe, Gen. 10
quemadmodum in libr. Geneſeos ſcriptum eſt, quo inter cætera legitur, Hæ familiæ Noe iuxta popu Iſidorus,
los & nationes ſuas, & ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium: imò ſecundum Iſidorum hi- Petrus
ſtoriámque Scholaſticam, ante turris inchoationem, ex tribus filijs Noe fuerũt natæ ſeptuagintaduę Cõ. hiſt. li.
C gentes ſiue familiæ, videlicet quindecim de Iaphet, triginta de Cham, vigintiſeptem de Sem. Atta- Gene. 37.
men Auguſtinus 16. de ciuitate dei, cõputat de Cham generationes trigintaunam, & per conſequens
in toto generationes ſeptuagintatres. Poſtea verò fatetur quòd verius numerarentur ſeptuagintaduæ
duntaxat. In ipſa autem turris fabricatione, deus operantibus exiſtentibúſque ibidem, nouas indidit
linguas. Quod qualiter factum ſit, difficile eſt intelligere ac docere: ſecundum quod 16. de Ciuitate
dei aſſerit Auguſtinus, Per linguas diuiſę ſunt ſicut placuit deo, qui hoc modis occultis nobiſque in-
comprehenſibilibus fecit. Facta itaque idiomatum plurificatione, diuiſit altiſsimus ſeptuagintaduas
gentes illas per diuerſa climata orbis, & ſeparauit filios Adæ natos per Noe & filios eius abinuicem,
loquela, habitatione, dominio: quemadmodum in Geneſi legitur, Inde diſperſit eos dominus ſuper fa- Gen. 11
ciem cunctarum regionum. ❡(11) CONSTITVIT terminos populorum iuxta numerum fi-
liorum Iſrael.] Hoc in Gloſſa interlineari exponitur ſic, Tot conſtituit dominus ſingulas gentes,
quot erant ſingulæ perſonę in populo Iſrael, vel quot ingreſſæ ſunt AEgyptum, id eſt, ſeptuaginta.
Vnde & alij dicunt, Termini populorum ſeu populi diſtincti ſunt ſecundum ſeptuaginta linguas,
iuxta numerum filiorum Iſrael, qui intrauerunt AEgyptum cum Iacob, qui erant ſeptuaginta: iuxta
illud Geneſeos, Omnes animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt AEgyptum fuerũt ſeptuaginta. At- Gen. 46
que ſecundum hoc fuerunt ſeptuaginta populi diſtincti ſecundum diuerſas linguas. Itaque conſtituit
D terminos populorũ, id eſt, pręfata linguarũ cõfuſione ac multiplicatione diſtinxit Gentes, & eas nu-
merauit, earúmq; terminos ſeu habitationes: aut certã quotam poſuit iuxta numerũ filiorum Iſrael,
qui cum Iacob introierũt AEgyptũ. Verum huic expoſitioni aliqua obuiare videntur. Primum, quia
(ſecũdum Auguſt. 16. de ciuitate dei) ex tribus filijs Noe, ſeptuagintaduæ gentes ac totidem linguæ
per terras eſſe cœperunt. Et addit, Quę gẽtes creſcẽdo etiam inſulas impleuerunt, & auctus eſt nu-
merus gentiũ multo amplius quàm linguarũ. Nam & in Aphrica nouimus barbaras multas natio-
nes eſſe in vna lingua. Secundũ, quoniã in Geneſi habetur, Cũctæ animæ quę ingreſſę ſunt cũ Iacob Gen. 46
in Aegyptũ, & egreſſę de femore eius, fuerunt ſexagintaſex. Tertium, quoniam ſeptuaginta tranſtule-
runt, Omnes animæ domus Iacob fuerũt ſeptuagintaquinque. Quam tranſlationem reprehẽdi non
poſſe, conſtat ex eo quod legitur in Actis, vbi Lucas euangeliſta refert ſic verba beati protomartyris Act. 7.
Stephani, Mittens Ioſeph, accerſiuit patrem ſuum in animabus ſeptuagintaquinque. Ad hęc poſſet
quis dicere, quod ſcriptura non ſolet computare aut exprimere minutias numerorũ aut temporũ. Porrò
dum ſeptuaginta animę, ſeu perſonæ domus Iacob dicũtur AEgyptũ intraſſe, cõputantur & Ioſeph
& filij eius. Nam Ioſeph illuc intrauit, & duo filij eius ibi naſcẽdo ingreſſi ſunt terrã illam. Cõputa-
tio demũ Septuaginta interpretũ intelligenda eſt ſecũdum Hierony. per prolepſim .i. anticipationem,
ita quod numerant etiam quinque filios filiorum Ioſeph. Præterea S. Gregorius antiqua vtens tráſla-

tione, Statuit inquit numeros gentium iuxta numerũ angelorum dei. Vbi ſcriptura videtur ſignifica- E
re miniſteria angelorum ordinata eſſe ſuper ſingulas gentes vel homines, quibus homines regantur
& defendantur. Superna enim ciuitas dei ex angelis & hominibus conſtat. Ad quam tanti conſcen-
dunt hominum, quanti illic remanſerunt angelorum. Hæc Gregorius. Alij autem dixerunt quòd tot
homines ſaluabuntur, quot angeli corruerunt: quod Anſelmus in libro, Cur deus homo, reprobat ſa-
tis. Homines quippe non ſunt facti ſolum ad reparandum ruinam angelicam: quia etſi angeli nõ pec-
caſſent, nihilominus homines facti eſſent, quanuis forſitan in numero tanto. Fuerũt quoque quidam
dicentes quòd tot homines ſaluabuntur, quot angeli corruerunt: & vltra hoc, quot angeli ſtantes
manſerunt. Vel ſecundum alios, quot angeli erant in exordio conditi: ſicque de iſto non videtur certi-
tudo haberi. Hinc Thomas in prima parte Summæ ſuæ quæſtio 25. ait, Melius dicitur quòd ſoli deo
cognitus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus. Poſtremo ſecundum magiſtrũ in hi-
ſtorijs, Hebræi ſic legunt, Conſtituit dominus terminos populorũ: ſed terminos filiorum Iſrael con-
ſtituit iuxta numerum: quaſi dicatur, Iſraelem tanquam charum dominus numerauit: alios tanquam
viles, numero non diſtinxit. ¶(12) PARS autem domini populus eius,] id eſt, electus & fidelis po-
pulus fuit pars dei: quod pro tempore illo accipitur de populo Iudæorum, quem deus ſibi aſſumpſit
ac dedicauit, cæteris ad idololatriam corruẽtibus. Ideo ſubditur, [IACOB funiculus hæreditatis eius]
id eſt, Iſraelitica plebs orta ex Iacob fuit hæreditaria portio dei, ſeu peculiaris & hæreditarius popu-
Deut.7 lus eius quantum ad electos plebis illius: quoniam erant adoptiui filij dei. ¶(12) INVENIT eum F
Exod.13 in terra deſerta.] Deus populum iſtum in ſolitudine viſitauit & repperit, non à caſu, ſed ab idolola-
tria AEgyptijs ſegregauit, vt eum in eremo ſibi arctius ac familiarius applicaret per legis donationẽ,
ac alijs modis. [IN loco horroris & vaſtæ ſolitudinis.] Quoniã eremus illa inter AEgyptũ & Cha-
Deut.8 naan ſita fuit ſolo aſpectu terribilis atque prægrandis: in qua erat dipſas & ſerpens flatu adurens.
¶(14) CIRCVNDVXIT EVM,] id eſt, populum Iſrael deus per varia deſerti loca hinc inde de-
duxit. [ET docuit] populum illum per Moſen & alios adiutores ipſius in regimine populi, & per in-
ſpirationes angelicas, per proſpera quoque & aduerſa, & per ſupernaturales effectus. [ET cuſtodiuit
quaſi pupillam oculi ſui,] id eſt, deus Iſraeliticum populum cum ſpeciali diligentia cuſtodiuit, dire-
Exod.13 xit, protexit. Nam & nubes eis contra ſolis æſtum obumbrauit, ducatúmque præbuit. Ab infidelium
etiam impugnatione eripuit eos: ſicque ſicut pupilla oculi præ cæteris membris diligẽter protegitur,
ſic populum illum præ alijs dominus ſpecialiter gubernauit, & à diuerſis præſeruauit periculis.
¶(15) SICVT aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans.] Quemadmodum
in gloſſa habetur, aquila videns pullos ſuos plumeſcere, vertit eos ad ſolis ſplendorem, & eos nutrit
quos videt ſolem irreuerberata acie intueri: quos vero conſpicit viſum deflectere, quaſi degeneres
deſerit. Cumque pullos approbatos plumeſcere viderit, excitat eos ad volandum, alis ſuis eos percu-
tiendo: laſſos vero & deficientes, alis ſuſtentat. ¶(16) EXPANDIT alas ſuas & aſſumpſit eos, G
atque portauit in humeris ſuis:] quia dum cupit ſuos transferre pullos ad alium locum, accipit ipſos
ſuper humerum ſuum, & ſic defert eoſdem quaſi non metuens à ſuperiori parte periculum, tanquam
omnibus auibus altius volans, ſed à parte inferiori ne iacula emittantur: cõtra quorum leſionem, ex-
ponit ſeipſam pro ſuorum defenſione pullorum. itaque quam diligenter & amoroſe ſe aquila habet
ad ſuos pullos: tam diligenter & amoroſe, imò multo amplius deus ſe habuit ad filios Iſrael, admo-
nens eos ad ſpiritalem profectum, ad contemplationis volatum, & ſuper ipſos nubem ſuam exten-
dens: alis quoque ſuæ pietatis ac poteſtatis, ſuæ prouidentiæ & charitatis ipſos defendens, eos pie ac
Deut.1 paterne portauit, ſicut in libro Deuteron. fertur, Portauit te dominus deus tuus, ſicut portare ſolet ho
mo paruulum filium ſuum. ¶(17) DOMINVS ſolus dux eius fuit,] id eſt, ſolus verus deus per ange-
Exod. 19 lum ſuum & nubem, atque per Moſen & Aaron eduxit populum Iſrael de AEgypto, & per eremum
Exod. 32 duxit. [ET non erat cum eo deus alienus,] id eſt, populus iſte in via ſolitudinis alienos nõ coluit deos,
Num.23 quanuis quidam ad modicũ tẽpus venerati ſint aureũ vitulũ. Hinc in lib. Num. Balaham dixit, Non
eſt idolũ in Iacob, nec auguriũ in Iſrael. dominus deus eius cum eo eſt, & clangor victoriæ regis in illo
Amos 3 eſt. Dominus deus eduxit eũ de AEgypto. Sed his obiici poteſt quod per Amos loquitur deus, Nun-
quid hoſtiam & ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael? Et portaſtis ta-
Act.7 bernaculum Moloch regi veſtro, & imaginẽ idolorũ veſtrorũ. Vnde in Actis ſanctiſsimus martyrum H
primicerius Stephanus ait, Cõuertit autẽ deus & tradidit eos ſeruire militiæ cæli, ſicut ſcriptũ eſt in
libro prophetarũ, Nunquid hoſtias aut victimas obtuliſtis mihi in deſerto? &c Deniq; ſanctus Hie-
Amos 5 rony. ſcribit ſuper præallegatũ Amos ꝓphetã, Ex hoc diſcimus loco, omnes hoſtias & ſacrificia quæ
in deſerto obtulit Iſrael, non deo obtuliſſe, ſed Moloch regi ſuo. i. Lucifero ſeu ſtellę matutinæ. Gloſ-
Exod. 32 ſa quoq; ibidem ex verbis ſancti Hieronymi ait, Ex quo tempore factũ eſt caput vituli aurei in deſer-
to, omnia quæ fecerũt aut obtulerunt filij Iſrael, non deo, ſed idolis feciſſe monſtrantur. Quòd ſi le-
guntur poſtea deo aliqua obtuliſſe, non voluntate ſed metu offerebant pœnarum. Dominus autẽ non
Amos 5 tam ea quæ offeruntur, quam offerentium intuetur ac ſuſpicit voluntatem. Ad iſta ſuper Amos & ſu-
Act.7 per Actus apoſtolorum reſpondit; ideo breuitati ſtudens, illuc mitto lectorem. ¶(18) CONSTI-
TVIT eum ſuper excelſam terram,] id eſt, Iſraeliticam plebem deus collocauit in terra promiſsionis,
quæ terra eſt pars Syriæ Paleſtinæ. Eſt autem terra illa montoſa altiorq; AEgypto ac circumiacẽti-
bus regnis: imò vt tãgi[r] gloſſa, aliqui ferunt ibi eſſe verticem terræ quaſi vmbilicũ. Nam & medium
terræ ibi eſſe putatur. Cumq; terra ad ſphæricam tendat rotunditatem, vt in tractatu de Sphæra do-
cetur, apparet quòd ibi ſit vertex terræ. Veruntamen paradiſus terreſtris altior perhibetur [VT come-
deret fructus agrorum,] id eſt terræ naſcentia telluris illius vberrimæ ¶(19) VT ſugeret mel de petra

A oleúmque de ſaxo duriſsimo.]Iſtud ſecundum Gregoriũ ad literam ſtare non poteſt: quoniam popu
lus ille nuſquam legitur mel ſuxiſſe de petra, aut oleum de firma petra, vt habet translatio alia: & ve-
rum eſt quod (prout verba ſuperficietenus ſonant) nullum horũ ad literã ſit impletum. Nihilominus
poteſt exponi ad literam, ita quòd per verba hæc fertilitas terræ illius ſignificatur, vt ſit ſenſus: vt po-
pulus ille ſugeret in terra ꝓmiſsionis mel de petra, id eſt, de locis ſaxeis & petroſis cauernis accipe-
ret mella & ederet: quia in locis talibus atq; in arboribus inibi ſitis mellificãt apes. Hinc primo Re- 1.Reg.14
gum libro legitur, Ingreſſus eſt populus ſaltum, & apparuit fluens mel. Extenditq; Ionathan ſummi-
tatem virgæ, & intinxit in fauum mellis, & conuertit ad os ſuum. In libro quoque Iudicũ ſcriptũ eſt, Iudic. 14
Examen apum in ore leonis erat, & fauus mellis. Oleúmque de ſaxo duriſsimo, id eſt, de locis atq; ar-
boribus oliuarum quæ inter ſaxeas terras ibi naſcuntur. In vaſculis quoque lapideis mel & oleum ſo-
lent ſeruari & inde ſumi: ſicque de petra, id eſt, vaſe lapideo mel ſuxerunt, & oleum de ſaxo duriſsimo,
id eſt, huiuſcemodi vaſculo ſolidiſsimo. Sumeret quoque ¶(29) BVTYRVM de armento]. i. ex fru-
ctu & pinguedine lactis vaccarũ pertinentium ad pecorum gregẽ, [ET lac de ouibus cũ adipe agno
rum & arietum filiorũ Baſan.] Filij nanq; & habitatores regionis Baſan abundabant pecoribus, quia
paſcualis extitit regio illa, & interfecto Og rege, filij Iſrael acquiſiuerunt oues, arietes, ac cætera terræ
illius iumenta, ſicut ex diuerſis libri Numerorum capitulis innoteſcit. ¶(21) ET hircos cum medul- Num.13
la tritici.] Nam in terra illa abundabant hœdi & capræ ac triticeũ optimũ, cuius medullam, id eſt, de-
licatam purgatiſsimámque farinam, filij Iſrael acceperunt. [ET ſanguinẽ vuę biberent meraciſsimũ,]
id eſt, defecatiſsimum ſeu mundiſsimum vinum ex botris preſſum: quod ſanguis vocatur per ſimili-
B tudinem quam habet cũ ſanguine, præſertim loquendo de rubeo vino. Vinum quoque ſanguinẽ gi-
gnit bonũ, & inſtar ſanguinis calefacit. ¶(22) INCRASSATVS eſt dilectus & recalcitrauit.] Hic
Moſes de futuro per modũ præteriti propter prophetiæ certitudinẽ loquẽs, populi abuſum ingratitu-
dinémque declarat. Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit. i. populus Iſrael à deo præ cæteris electus
atque dilectus, ſaltem quantũ ad temporalia bona impletus eſt beneficijs dei & opibus in terra pro-
miſsionis, & inobediens ac rebellis factus eſt deo. Terrena enim proſperitas, opulentia rerũ, voluptas
& honor fuit multis occaſio pluriũ vitiorũ, pręſertim ſuperbię & inobedientię. [INCRASSATVS]
fertilitate terræ, [IMPINGVATVS] ſuperfluitate alimentorũ, [DILATATVS] poſſeſsionibus ac
ſobolę. ¶(23) DERELIQVIT deum factorẽ ſuum] per inobedientiã, præſertim per idololatriam.
[ET receſsit] per mentis auerſionem ac infidelitatem [A deo ſalutari ſuo]. i. in quo ſolo vera eius ſalus
conſiſtit: iuxta illud Hieremię, Vere in domino deo noſtro ſalus Iſrael. ¶(24) PROVOCAVE- Hiere.3.
RVNT eũ in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiã cõcitauerũt]. i. in idololatrijs & abomi-
nabilibus vitiis deum tam grauiter offenderũt, quòd ipſe inuariabilis deus omnia trã quilliſsime iudi-
cãs, per modũ vehemẽter irati ſe habuit, illos acerrime puniendo, cũ ipſe improuocabilis perſeueret,
ſicut per Hieremiã fatetur, Nunquid me ad iracundiam prouocant? Nonne ſemetipſos in cõfuſione Hiere.4
C vultus ſui. ¶(24) IMMOLAVERVNT dęmonijs & nõ deo.] Hoc eſt quod ait Apoſt., Quę im- 1. Cor.10
molant gentes dæmonijs immolant. Nam etſi militiæ cæli, aut hominibus mortuis quos putãt cõſe-
cratos in deos offerãt hoſtias, dęmonibus offerũt eas, quibus id maxime placet, & inſtigant ad talia,
atq; per idola dant reſpõſa. [NIIS quos ignorabant.] Putant nanq; aliquid numinis ſeu diuinæ per-
fectionis diuino cultu condignum eſſe in diis, ſeu ſpiritibus reſpõſa præſtantibus: cum tamen ita non
ſit, ſed eo ipſo quo exigunt ſacrificia ſibi offerri, probantur eſſe prauiſsimi ac diuini honoris ſacrile-
ge cupidi, in libro de fide & legibus Guilielmus Pariſienſ. probat diffuſe. ¶(26) NOVI RECEN-
TESQVE venerunt,] id eſt, dii nouiter inſtituti. Gentiles enim frequenter deos nouos inſtituerunt:
eos videlicet qui magnum atque inſolitum aliquid perpetrauerunt, aut aliquid reipublicæ vtile rep-
pererũt. Vnde vt legitur in Actis, cum Paulus viperam ſuæ manui appendentem excuſsiſſet in ignẽ, Act.28.
nec lęderetur, Barbari dixerunt quòd eſſet deus. Secundo quoque Machab. libro filius Antiochi, Pa-
tre (inquit) noſtro inter deos translato [QVOS non coluerunt patres eorum.] Quod intelligi poteſt 2.Machab.
tam de bonis quàm de malis, ac perfidis idololatrantium patribus Iudæorum. Nam boni patres eo-
rum prophetæ, patriarchæ & iuſti nullum coluerunt alienorum deorum. Mali verò patres coluerunt
aliquos deos: aliqui tamen patrum illorum non coluerunt omnes deos recentes, quos eorum poſteri
adorauerunt. ¶(27) DEVM qui te genuit] creando animam ac vim generatiuam, dando patri ac ma
tri vt naſceris, hunc tu [DERELIQVISTI, & oblitus es domini creatoris tui,] quia opere oſtendis
D idololatriæ quòd dereliquiſti deum, nec vis reminiſci eius per pœnitentiam & veram conuerſionem.
¶(28) VIDIT dominus] quia ait per Amos prophetam, Cognoui ſcelera veſtra. Etenim oculi do- Amos 5
mini multo lucidiores ſuper ſolem, circũſpicientes omnes vias hominũ. [ET ad iracundiam]. i. diſtri- Eccle.5.
ctam vltionẽ [CONCITATVS eſt]. i. iuſte proceſsit, [QVIA prouocauerunt eum] iuxta ſenſum in-
ductum [FILII ſui ac filiæ]. i. impij vtriuſque ſexus, qui ſunt filij dei ac filiæ ratione creationis, non
ratione adoptionis, vt dictum eſt plenius. ¶(29) ET ait, abſcõdam faciẽ meã ab eis,] id eſt, gratioſam
præſentiam, opem, cognitionẽ meam ſubtraham eis propter eorum demerita. Vnde & Cain dixit ad
dominũ, Eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcõdar. Eſaiæ quoq; 59. aſſeritur. Peccata ve- Gene.4
ſtra abſconderunt faciem dei à vobis. [ET cõſiderabo nouiſsima eorum,] id eſt, quid finaliter eis eue-
niet aſpiciam & aliis indicabo, & quando de carne exierint, eos mox iudicabo: propter quod in libro
Prouerb. teſtatur, Subſannabo cum vobis quod timebatis euenerit. Cum irruerit repentina calamitas.
Cui Hierem. clamat, Domine cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias Adam, vt reddas vnicuiq; ſe-
cundum omnes vias ſuas. ¶(30) GENERATIO enim peruerſa eſt,] id eſt, ingrata & improba, [ET
infideles filij] qui patri ſpirituum non obtemperant. ¶(31) IPSI me prouocauerunt in eo qui non

Hiere.25. erat deus,]id eſt,in falſorum cultu deorum.[ET irritauerunt in vanitatibus ſuis]id eſt,idololatrijs & E
alijs actibus vitioſis, quæ non ſunt referibiles ad vltimum finem,ac veram ſalutem,idcirco ſunt vani
& ſtulti ſicut vana eſt medicina, quæ cõferre nõ poteſt ſanitatẽ. ¶(32) ET ego prouocabo eos in eo
qui non eſt populus,]id eſt,tam ſuperſtitioſis vilibúſque hominibus eos ſubdam ad ſeruiendum,quòd
vehementiſſime turbabuntur.qui homines ob ſuam irrationabilitatem indigni erũt populus nuncu-
pari.[ET in gente ſtulta,] quę ſcilicet idolorum portẽta veneratur[IRRITABO illos.] quia illarum
ſeruituti eos ſubijciam,ſicq; pœna correſpondebit culpæ. Quoniam ſicut mihi per idololatriã & alia
Rab. Pau. via prætulerunt creaturas viliſſimas,ſic eis pręficiam indigniſſimas nationes. Circa hæc Rabbi Pau-
lus ait,ꝙ Iudæi maxime receſſerunt à deo in duobus,videlicet idola venerando & falſa ſuperſtitioſá-
Matt.15. que documenta fingendo,per quæ diuina infregerunt præcepta,quemadmodum apud Matt.eis dicit
Saluator, Irritum fecistis mandatum dei propter traditionem veſtram . Et pro his duobus duplicem
eis pręnuntiat dominus pœnam correſpondentem . Quia pro eo quòd deo vero relicto venerati ſunt
idola,proteſtatur quòd eos relinquet:& gentiles qui erant non populus aſſumet ſibi in populum.Pro
ſecundo dixit eos irritãdos à gente ſtulta,videlicet à paganis. Hinc ait & gloſſa, Sicut irritauerũt me
multitudinem falſorũ deorum colendo,& me reprobando:ſic irritabo eos multitudinẽ gentium aſſu-
mendo,& ipſos reprobando. Hanc ſcripturam allegat Apoſtolus ſecundum aliam tranſlationem ad
Rom.10. Romanos,dicens,Primus Moſes dicit,Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gẽtem
inſipientem, in iram vos mittam. ¶(33) IGNIS ſuccenſus eſt in furore meo],id eſt,dictante rigore F
iuſtitiæ meæ accendetur ignis in eos,quòd à Chaldæis aliqualiter eſt impletum,qui templum & vr-
bem Hieruſalem cõbuſſerunt. Deinde Romani ſub Tito eadem & maiora ipſis Iudæis intulerũt ſup-
plicia.[ET ardebit vſque ad inferni nouiſſima].i.de pręſenti ſupplicio pertrahet eos in ſuis impietati-
4.reg.23 bus perſeuerantes vſque ad tartaros. Quorundam etenim pœna nunc incipit,deinde in inferno æter-
naliter durat,quoniam temporali flagello non emendantur. De quibus apud Hierem.ait ſermo diui-
nus,Indurauerunt facies ſuas ſupra petrã,noluerunt reuerti. Itemque, Percuſſiſti eos & non doluerũt,
Hier.5 renuerunt accipere diſciplinam. Non tamen iudicat dominus bis in idipſum, quia vt ait Gregorius,
Ibidem. Vnum ſupplicium eſt,quod temporaliter incipit,& in æternis ſupplicijs conſummatur. ¶(34) DE-
VORABITQVE terrã cum germine ſuo, & mõtium fundamenta cõburet.] Hoc non videtur pro-
prie poſſe intelligi de incendio Chaldæorum aut Romanorũ inflicto Iudæis,quo tẽpla eorum,vrbes
& habitacula ſunt incenſa,niſi forte per modum hyperbolicæ loquutionis ſumatur. Veruntamẽ ho-
Iohel.1 ſtes ſolent blada & fructus terræ incendere, aut alio modo deſtruere, ſicque fundamenta.i.inferiores
partes montium fructiferorum dicuntur comburi.i. incẽdio alterari. Hinc in Iohele habetur, Ignis
comedit ſpecioſa deſerti,& flamma ſuccendit omnia ligna regionis. Pręterea quidam exponunt illud
de igne conflagrationis,qui præcedet finale iudiciũ,quo igne aer,aqua & terra purgabuntur,qui ignis,
vniuerſa terrænaſcentia prorſus cõſumet, & vſq; ad completionẽ iudicij perdurabit, ac data ſentẽtia
inuoluet damnatos,atq; cum ipſis deſcendet in tartarũ. Vnde LXX.tranſtulerunt. Ignis exarſit ab ira G
mea,& ardebit vſque ad inferos,& deorſum. ¶(35) CONGREGABO ſuper eos mala] .i. copiam
Ezec. 6 tormẽtorum eis infligam.Hinc per Ezechielem dominus proteſtatur,quód quatuor iudicia ſua peſ-
ſima mittet in eos,id eſt,quatuor genera tormentorũ, videlicet gladium,famen, peſtilentiã & beſtias
terræ.[ET ſagittas meas,]pœnas acutas,mortiferas[COMPLEBO in eis.]Ad literam quoq; Chal-
dæi emiſſarij erãt. ¶(36) CONSVMENTVR fame.] multi enim interierunt eſurie,in obſidionibus
Romanorũ, ac Chaldæorũ. [ET deuorabunt eos aues morſu amariſſimo,] volucres enim pręſertim
rapaces comederunt occiſorum cadauera. ¶(37) DENTES beſtiarũ immittam in eos]quæ vel cor-
pora extincta lacerando edebant,aut etiam quos viuos inuenerunt,interimebãt.[CVM furore trahen-
tium ſuper terram].i.cum furentibus reptilibus corpus ſuum per terrã trahentibus[ATQVE ſerpen-
Geneſ. 3 tium,]id eſt,cum furioſis ſerpentibus. Porrò vt ſuper Geneſim ſcripſi,multiplex eſt genus reptilium.
Vnum quod trahit ac rapit ſe vi oris,vt aliqui vermes . Secũdum quod trahit ſe vi coſtarũ, ſicut ſer-
pentes. Tertiũ quod ſe rapit & trahit vi pennarũ,vt piſces. Quartũ quod facit hoc vi anulorũ,vt a-
nimalia anuloſa. Quinto extenſe loquẽdo cuncta animalia vocantur reptilia,quæ & ſi pedes habeãt
ac breuia crura,tamen mouendo ſe magnam corporis ſui partem applicant terræ, vt ſtellio & lacerta.
¶(38) FORIS vaſtabit eos gladius].i.extra domũ & in agris gladio hoſtiũ occidentur:iuxta illud in H
Hiere.14. Hieremia,Si egreſſus fuero ad agros ecce occiſi gladio. [ET intus pauor] .i.in domib⁹ ſuis,ac vrbibus
affligentur formidine propter imminẽtia mala [IVVENEM ſimul ac virginem lactantẽ cũ homine
Thren.3. ſene,]ita quòd tribulatio illa nulli parcet ætati. Quod qualiter in obſidione Chaldæorũ impletum ſit
Ioſep. 7. in populo Iudæorũ,in Threnis Hieremiæ habetur. Qualiter autẽ ſub Tito,Ioſephus refert. Hinc ſcri
belli Iud. ptum eſt in libro Ezechielis,Mittam ſagittas peſſimas in eos,& famem,& beſtias peſſimas. ¶(39)
ca.6.7.8. ET dixi,vbi nam ſunt?] Quaſi ipſe dominus dicat, De terra ſua eiecti ſunt,& pro magna parte extin-
Eze.14.16. cti[CESSARE faciam ex hominibus memoriã eorum] .i. tot calamitatibus opprimentur,quòd peri-
bit eorum memoria quantũ ad laudem & bonam famã. Nempe vt Salomon loquitur,memoria iuſti
Prou.10 cum laudibus,nomen impiorum putreſcet. ¶(40) SED propter iram inimicorum diſtuli].i. ad re-
primendũ impetũ iracundiæ aduerſariorum,non ſtatim permiſi Iudęos iniquos vinci ac perimi,[NE
forte ſuperbirent hoſtes eorũ].i.aduerſarij Iudæorũ. ¶(41) ET dicerent]ipſi hoſtes ſi ſtatim præua-
lerent[MANVS noſtra excelſa,]id eſt,propria poteſtate & adiutorio deorum noſtrorũ ſortiti ſumus
triumphum,[ET non dominus fecit hęc omnia] id eſt, virtute dei ac domini Iudęorum nõ pręualui-
Eſa.48 mus.Ideo itaque dominus fecit hoc, ne ipſe blaſphemaretur, & ne falſi dij à ſuis extollerẽtur cultori-
Ezec.36. bus. Vnde & apud Eſaiam teſtatur,Propter me ego faciã vt non blaſphemer. Sæpe quoque per Eze-

A chielem fatetur, Peperci nomini meo magno. ℂ(42)G E N S abſq; conſilio eſt, & ſine prudentia,]id
eſt, Iudæi tam impij carent omni ſalubri conſilio, quia non tractant qualiter per veram contritionem
poſſent deo placere, atque inſtantia aduerſa euadere. Sic quoq; carent vera prudētia, quoniam actus
ſuos non referunt ad finem ſanctum atque ſalutem. Et dato quòd dicant oppoſitum, non tamen refe-
runt actus ſuos ad rectum finem per media apra.[V T I N A M ſaperent] ea quæ dei ſunt atque ſalutis,
[E T intelligerent]cauſas ſuæ captiuitatis, & afflictionū iam præfatarum, quas in captiuitate & diſper
ſione prætactis patiuntur,[A C nouiſsima prouiderēt].i. futurum dei iudicium & ſuam damuationem
æternam, quam poſt præſentē recipient tribulationem, qui non emēdantur per eam. ℂ(43) Q V O-
M O D O perſequebatur vnus mille, & duo fugarēt decem milia.] Hic pouitur numerus determinatus
ſeu principium numeri, pro numero indeterminato, vt ſit ſenſus, Qua ratione & cauſa cōtigit quòd
paucíſsimi aduerſariorum, videlicet vnus aut duo, valdeve pauci inſequuti ſunt, terruerūt, fugauerūt
& vicerunt copioſam multitudinē impiorum ac infidelium Iudæorum, qui inſuperabiles erant quā-
diu deo fideliter ſeruierunt. Ad quod reſpōdet, ℂ(44)N O N N E ideo quia deus ſuus vēdidit eos,]
id eſt, manibus hoſtium tradidit propter eorum impietates, ſicut datur res venalis pro pretio & mer- Eſai.50
ces pro merito? Vnde loquitur Eſaias, Ecce in iniquitatibus veſtris venūdati eſtis, [E T dominus cō-
cluſit illos,]id eſt, omnipotens deus Iudæos ſacrilegos coarctauit infra aduerſariorum ſuorum potē- Pſal.77
tiam, ita quòd nec reſiſtere nec effugere poterant, iuxta illud pſalmi, Cōcluſit in gladio populū ſuum.
ℂ(45)N O N enim eſt deus noſter vt dii eorum].i. deus noſter nō aſsimilatur dijs idololatrarū, quo- Apoc.19
niam deus noſter eſt ſanctus, verax & iuſtus, idcirco non fouet populum ſuū in vitijs, nec ſceleratos
B impœnitentes tuetur ab hoſtibus quanuis iniquis, ſed in præſenti corripit & caſtigat. Porrò dij gen-
tiū falſi ſuos cultores fouēt in eorum ſceleribus, nec ipſos pro ipſorū peccatis in præſenti redarguūt,
& emēdant.[E T inimici noſtri ſunt iudices.]Hoc tripliciter poteſt exponi. Primò, quòd ſpiritus ma-
ligni loquentes per idola, ſeu etiam animæ hominum ſceleratorum qui colūtur vt dij, ipſi quoq; ido-
lolatræ & perſequutores agnouerunt deum Iſrael eſſe verum & ſanctum deum, ſuos cultores ita tra-
ctantem, quando merentur & peccant tam grauiter. Vnde & Achior dixit ad Holofernem vt legitur Iudith 5
in libro Iudith, Quotieſcunque præter deum ſuum alterū coluerunt, dati ſunt in prædā & gladium.
Deus enim illorum odit iniquitatem. In prophetia Ieremiæ ſcriptum eſt, quemadmodum Nabuzar- Iere.40
dan princeps militiæ regis Babylonis dixit ad Ieremiam, Dominus deus tuus locutus eſt malum hoc
ſuper locum iſtum, quia peccaſtis domino. Hinc dixit gloſſa, Inimici noſtri ſunt iudices approbātes.
Nam & qui idola colunt, vnū deum eſſe intelligunt, qui creauit cælum & terram. Secūdò ſic, inimici
noſtri ſunt iudices.i. aduerſarij Iudæorum facti ſunt iudices eorum, quia Chaldæi, Romani & cæteri
quibus deus ſubiecit Iudæos iniquos, iudicauerunt eoſdem, & vſq; nunc iudicant eos pro libitu ſuo,
ac puniunt. Deus nanq; exercet ſua iudicia interdum per homines vitioſos, & fideles peccantes fre-
quenter puniuit per infideles. Poteſt & tertiò ſic exponi, quòd præfati aduerſarij Iudæorū per mira-
bilia opera dei atq; per proprias pœnas, quas tandem iuſto iudicio receperunt, à vero deo cognoue-
runt, & faſsi ſunt quanta ſit excellentia, ſanctitas, & iuſtitia dei Iſraelitarum. ℂ(46)D E vinea Sodo
C morum vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorræ].i. vinea Iudæorum eſt de numero vineæ Sodomi-
tarum & Gomorræorum. Per vineam nanq; intelligitur plebs quæcunq;, præſertim bona & fructu-
oſa. Vnde de populo Iudæorum fertur in Pſalmo, Vineā de Aegypto tranſtuliſti. Et in Eſaia, Vinea Pſal.79
domini exercituū domus Iſrael eſt. Et in Oſee, Vitis frōdoſa Iſrael. Itaq; ſenſus eſt quòd populus Iſ- Eſa.5
rael aſsimilatus eſt Sodomitis & Gomorræis in ſuis ſceleribus. idcirco Eſaias, Audite, inquit, verbū Oſee 10
domini principes Sodomorum, auribus percipite legem dei noſtri populus Gamorræ: imò per Eze- Eſai.1
chielem dominus loquutus eſt ſynagogæ, Sodoma dimidium peccatorum tuorū non peccauit. Chri Ezec.16
ſtus quoq; in Euangelio cōteſtatus eſt, Terræ Sodomorum remiſsius erit in die iudicij q̄ tibi. ℂ(47)
V V A eorum vua fellis.] Per vuam intelligitur vitioſus Iudæorum affectus, ſeu cogitatio praua, quæ Mat.18
fuit in cōmunitate & in particularibus eius perſonis. Vnde ſubiūgitur,[E T botrus amariſsimus] ſeu
vt aliqui legunt, & botri amariſsimi. Itaque interior illorum iniquitas felli comparatur acerbiſsimó-
que abſynthio, quia inuidia, ira, indignatione, impatientia, crudelitate pleni fuerūt. ℂ(48)F E L dra
conū vinum eorum, & venenum aſpidū inſanabile,]ſicut ex vua exprimitur vinum, ita ex impia cogi
tatione, & peruerſo affectu exterior prodit iniquitas, quæ nūc nomine vini ſignificatur, quoniam ma
lè delectat atq; inebriat operantem: & felli draconum venenóque aſpidum aſsimilatur, quia tam eum
D qui peccat, quàm illos quos ſcandalizat, mortiferè inficit, & ad infernalē amaritudinē trahit. In præ-
ſenti quoq; grauiſsimis pœnis meretur puniri, & cōſcientiæ parit remorſum. Hinc per Ierem. domi- Ierem.28
nus ait, Ecce ago cibabo eos abſynthio, & potabo eos felle: & merito, quia apud Amos de talibus ſcri Amos 6
ptum eſt, Cōuertiſtis in amaritudinē iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſynthium. Iſtud etiā in Eſaia Eſai.5
dominus exprimens, Expectaui, inquit, vt vinea mea faceret vuas, fecit autem labruſcas. Cui & Iere- Ierem.2
mias increpatoriè dicit, Quomodo cōuerſa es in prauum vinea aliena? ℂ(49)N O N N E hæc con-
dita ſunt apud me,]id eſt, præfata Iudæorum facinora certiſsimè cōprehenſa ſunt in ſcientia mea, &
in ſanctuario ſapientiæ meæ contenta, vt in iudicio proferātur & debitè puniantur? Vnde & ſanctus
Iob loquitur deo, Signaſti quaſi in ſacculo peccata mea.[E T ſignata in theſauris meis].i. in opulentia Iob 14
& plenitudine incomprehenſibilíque ſecreto iuſtitiæ atque potētiæ meæ, vt loco & tempore oppor-
tuno à me præfixo pandantur ad vlciſcendum? Quaſi dicat, Quanuis diu differatur vindicta, non ta-
men excidunt à memoria mea. Hinc apud Ieremiam ſcriptum eſt, Aperuit dominus theſaurum ſuū, Ierem.50
protulit vaſa iræ ſuæ. Vnde beatus Iob ait ad dominū, Licet hæc celes in corde tuo, tamē ſcio quòd Iob 10
vniuerſorū memineris. ℂ(50)M E A eſt vltio,]id eſt, ad me tāquam ad primum & ſummum omnium

iudicem pertinet nullum peccatũ relinquere impunitũ, quia aut per actus pœnitentiæ nunc punitur, B
Iob 24 aut poſtea ſine fine mulctabitur. Ideo ſcriptũ eſt in lib. Iob, Deus inultũ abire non patitur. Et Naum
Naum 1 ait, Vlciſcens dominus & vlciſcens in hoſtes ſuos. De quo ait Pſalmiſta, Parauit in iudicio thronum
Pſal. 9 ſuum, & ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iuſtitia. Hoc quippe requirit immenſitas diuinæ perfectionis, & infinita perfectio diuinæ iuſtitiæ, vt malum culpæ ordinetur per bonũ pœnæ, vt qui ꝓpriæ voluntati immoderanter indulſit, ſeu acquieuit peccando, in recompenſam iuſtitiæ aliquid voluntati ꝓpriæ contrarium patiatur. [E T ego retribuam eis] iuſtam pœnam pro culpa ipſorum, [I N tempore] præſtituto, dum ſcilicet pondus iniquitatis eorũ fuerit adimpletum, ita quòd plus ab eis ſufferre noluerim. Hinc in lib. Geneſeos ſcriptũ eſt, Nondum cõpletę ſunt iniquitates Amor-
Gen. 15
Iere. 44 ręorum. quaſi dicat, Illis completis protinus diſperibunt. Propterea à Ieremia Iudęis prauiſsimis dicitur, Non poterat vos dominus vltra portare propter malitiam ſtudiorum veſtrorum, [V T labatur
Pſalm. 1 pes eorum]. i. deſiderium eorum fruſtretur, ſecundum illud, Iter impiorũ peribit. Vel labatur pes eorum, id eſt, ipſi in prælio corruant. ❨(51) I V X T A eſt dies perditionis]. i. hora iuſtę damnationis pra-
Soph. 1 uorum veniet citò. Ideo dicitur à Sophonia, Iuxta eſt dies domini magnus, iuxta & velox nimis, [E T adeſſe feſtinant tempora] iuſtæ retributionis, quia indeſinenter celerrimeque propinquant. Ideò in
Apoc. 22 Apocalypſi iudex teſtatur, Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt, dare vnicuiq; ſecundum opera ſua. Etenim quicquid termino anguſtatur, omniq; momento abbreuiatur, breue eſt prorſus ſi æterni- F
Matt. 27 tati comparetur. Ad literam quoq; videmus qualiter feſtinauit tempus deiectionis Iudęorum adeſſe, quia iamdudum amiſerunt locum, gentẽ, templum & omnem proſperitatẽ, quoniã Saluatorem crucifixerunt. ❨(52) I V D I C A B I T dominus populum ſuũ]. i. plebẽ ſibi ſpecialiter deputatam repro-
Ezech. 9 babit & puniet iuxta ipſius demerita, cùm Ezech. pręcipiat, A ſanctuario meo incipite percutere, [E T in ſeruis ſuis miſerebitur,] id eſt, miſericordiæ ſuæ effectũ exercebit in his qui ſibi fideliter ſeruierũt. Cõmuniter enim ſeruauit reliquias, nec in toto deſeruit illos, cùm & quotidie eorũ aliqui cõuertantur. ❨(53) V I D E B I T,] id eſt, domin⁹ videri ſciriq; faciet, [Q V O D infirmata ſit manus]. i. poteſtas Iudæorum debilitata, [E T clauſi quoq; defecerunt,] illi videlicet qui erant captiui. Vel qui abſcõderunt ſeipſos, imò & hi qui in turribus & fortalitijs ad reſiſtendũ hoſtibus ſe clauſerunt, [R E S I D V I Q V E conſumpti ſunt,] id eſt, cęteri Iudæi hinc inde diſperſi diuerſis cladibus perierunt. ❨(54) E T dicẽt,] hi quib⁹ deus dederit intelligere iſta, ſiue ſint aduerſarij ſiue iuſti & amici Iudaicę plebis, [V B I ſunt dij eorũ,] videlicet idololatrantiũ Iudæorum [I N quibus habebant fiduciam? ❨(55) D E quorũ victimis comedebant adipes] id eſt, adipes animalium dijs ſeu idolis oblatorũ edebãt inſtar gentiliũ,
Leuit. 3 [E T bibebant vinum libaminum,] id eſt, vina idolis immolata ad liba fundenda ſiue ad deguſtandũ: ſicque ſe conformauerunt idololatris etiam in eſu & ritu idolothytorũ, quod in Leuit. dominus ſpe- G
cialiter ac frequẽter ꝓhibuit. Iuſſit enim vt nullus Iudæorũ mãducaret adipem aut ſanguinem, nec vina potaret libaminum, quatenus populus deo vero deſeruiẽs ab idololatris diſtingueretur. ❨(56) S V R G A N T & opitulentur vobis, & in neceſsitate vos protegant.] Hoc ironicè dicitur, quaſi dicat, Iam cernitis quòd vobis prodeſſe non queant. ❨(57) V I D E T E]. i. per fidem & miraculoſa opera mea cognoſcite, [Q V O D ego ſim ſolus] verus & omnipotens deus, qui vbique & ſemper in omni neceſsitate & cauſa poteſt iuuare, [E T non ſit alius deus præter me.] Vera enim deitas multiplicari non poteſt nec diuidi, nec diuerſis cõmunicari. Nihilominus à patre cõicata eſt vnigenito eius filio, atq; à patre & filio ſpiritui ſancto vnitate ac ſimplicitate eſſentiæ permanente. ❨(58) E G O occidam] rebelles, [E T ego viuere faciã,] id eſt, in vita naturę ac gratiæ cõſeruabo obedientes. [P E R C V T I A M,] peccantes, [E T ego ſanabo] pœnitentes. Mortuos quoq; deus reſuſcitat, imò ad Chriſtianæ fidei veritatem monſtrandã iam plurimos valde ruſuſcitauit. [E T non eſt qui de manu mea poſsit eruere]. i. nullus mihi poteſt reſiſtere, nec per vim de poteſtate mea eripere quem volo occidere aut damnare.
Iere. 49 Vnde apud Iere. dominus ait, Quis ſimilis mei & quis ſuſtinebit me? & quis eſt iſte paſtor qui reſiſtet vultui meo? ❨(59) L E V A B O ad cælum manum meam]. i. per modum iurantis habebo me. Conſue-
Gen. 14 tudo equidem eſt quibuſdam iurare cum manus eleuatione in altum. Hinc Abraham in lib. Geneſeos ſic iurãdo ait regi Sodomorũ, Leuo manum meã ad poſſeſſorem cœli & terræ. Vnde 70. tranſtulerunt, Tollã in cælũ manum meam, & iurabo per dexteram meam. Per hæc etiam verba deus oſtẽdit H
ſuperliberrimam omnipotentiã ſuam, cùm tamen ipſe illocalis. immaterialis, incircũſcriptibilisq; cõſiſtat: [E T dicã, viuo ego inæternum,] id eſt, æternaliter, ac beatiſsimè viuo, & ſum ipſa ſuperpuriſſ. per ſe ſubſiſtens incommutabilis vita. ❨(60) S I acuero vt Fulgur gladiũ meum] id eſt, ad vindicandum me præparauero. Loquitur autem de ſe more humano, quo quis volens exercere vindictã, acuit
Sapi. 3 enſem, ſicq; ſcribitur de deo in libro Sapien. Accipiet armaturam zelus illius, induet pro thorace iu-
Eſai. 59 ſtitiam, acuet iram in lanceam. In Eſa. quoq;, Indutus eſt iuſtitia vt lorica, &c. [E T arripuit iudicium manus mea,] id eſt, poteſtas mea cœpit exercere iuſtum iudicium. ❨(61) R E D D A M vltionem hoſtibus meis, & in his qui oderunt me retribuã.] Hoc quidam exponũt de Aſſyrijs & Chaldæis, ac cæteris perſequutoribus Iudæorum, qui quamuis in deuaſtatione Iudæorũ fuerunt inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ, non tamẽ fecerunt hoc recta intẽtione, ſed ex crudelitate, cupiditate, & ambitione. Quẽad-
Eſa. 10 modum apud Eſa. dominus ait de rege Aſſyriorum, Vę Aſſur, virga furoris mei & baculus ipſe eſt, ad gentem fallacem mittam eum. Ipſe autem non ſic arbitrabitur, ſed ad conterendum erit cor eius. Idcirco & iſti meruerunt plagari à deo propter enormes eorum exceſſus in filios Iſrael. ❨(62) I N E B R I A B O ſagittas meas ſanguine,] id eſt, per pœnas acutas ſeu iacula penetrantia tantum impiorum ſanguinem fundam, ſeu tantos occidam, quòd inſtar ebrij videbũtur ſanguine eſſe repletæ, [E T gladius meus deuorabit carnes]. i. per gladios obſequentiũ mihi impiorũ corpora trucidabo. ❨(63) D E

A cruore occiſorum.]Hic tangitur quo ſanguine ioebriabit ſagittas ſuas,puta occiſorũ cruore.Deinde
tangit quorũ carnes gladius ſuus vorabit, [ET de captiuitate nudati inimicorum capitis,]id eſt,car-
nes inimicorum ſuorũ captorum nudati capitis,quia captioorum capita ſolebant radi, & ſic nudato
capite ducebantur,vt magis confunderentur.¶(64)LAVOATE gentes populum eius.]Iſtam ſcri Rom.13
pturam allegat Apoſtolus ad Romanos,ad probandum miſericordiſsimam gentium vocationem ad
fidem.Cùm enim dixiſſet Apoſtolus,Dico gentes ſuper miſericordia honorare deum, probauit hoc
per multas authoritates,iuter quas ponit iſtam:non tamen iuxta hanc formam, ſed ſecuodũ Hebrai-
cam veritatem,quæ habet,Lætamini gẽtes cum plebe eius.Eſt itaque ſenſus, Laudate gentes populũ
eius,id eſt,vos gentiles cõuerſi ad Chriſtum,laudate populum eius,ſcilicet primitiuam eccleſiam ele
ctiſsimam atq; ſanctiſsimam ex Iudaiſmo conuerſam,[QVIA ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſce-
tur.]In primitiua enim eccleſia ſerui Chriſti paſsim martyrizabantur tam à tyrãuis geotilibus quàm
à Iudæis incredulis,quod vltus eſt dominus. ¶(65)ET vindictam retribuet io hoſtes eorũ,]pecca-
ra atq; tyrannidem perſequutorum eccleſiæ acriter vlciſcendo,[ET propitius erit terræ populi ſui,]
id eſt,loco & plebi primitiuæ eccleſiæ,quia Iudæos incredulos per Romanos expulit inde, & tandẽ
totam Iudæam promiſsioniſq; terram ſubiecit ac cõtulit Chriſtianis.Porro Lyra ſequens Rabbi Sa-
lomonem & alios quoſdam expoſuit ſic,Laudate gentes populũ eius,id eſt,vos gentiles laudate Iſra-
eliticum populum,qui fuit ſpecialis populus dei:quia ſanguinem ſeruorũ ſuorum, videlicet Iudæo-
rum,inter quos fuerunt tunc ſemper aliqui boni,vlciſcetur io Chaldæos.Et ꝓpitius erit terræ popu
li ſui,quia poſt Babylonicã captiuitatem fuerunt Iudæi ad terram ſuam reducti.Hanc expoſitionem
B reprehẽdit Rabbi Paulus acrius quàm oportet,tanquam manifeſtè deuiam à veritate,& inconſonam
allegationi Apoſtoli. Nam vt aſſerit Auguſtinus,& Thomas allegat,eadem ſcriptura poteſt habere Exod 12
plures ſenſus literales.Denique quod ad literam dictum eſt de agno paſchali,Os illius noo confrin- Iohã.15
getis: ſanctus euangeliſta Iohannes allegat de Chriſto,Os,inquiens,oon comminuetis ex eo. Hoc
etenim ſcriptũ eſt de agno paſcbali inquantũ fuit figura Chriſti.Sic reductio Iudæorũ à Babylonica
captiuitate & vltio ſanguinis bonorũ in hoſtes eorũ Chaldæos: miſeratio quoq; terræ ipſorũ fuerũt
figuræ conuerſioois electorũ Iudęorũ ad Chriſtum,& vltionis Chriſtifidelium Iudæorum io perſe-
cutores ipſorum,ac miſerationis factæ à deo primitiuæ eccleſiæ.

¶EXPLANATIO ſpiritalis eiuſdem Cantici,Audite cœli.

GLoſſa proteſtãte,ſancti Moſi verba non ſunt ſimpliciter accipiẽda. Quia ſecundũ hiſtoriã ex-
probrat Iſraelitis deo ingratis perfidiam:allegoricè autem ſanctam docet eccleſiam, atq; per
tropologiam ad morum prouocat honeſtatẽ.In hiſtoria ergo ſeruãda eſt veritas:in tropologia
vtilitas diſciplinæ:in allegoria myſteriũ,vt ſic ad theoriam prouehamur cæleſtẽ. Notandum Deut.31
quoq; quod dicitur in Deut.Loquutus eſt Moſes verba carminis,&c.quatenus qui ore deum laudat,
opere ac moribus non cõtradicat,cùm ooo ſit ſpecioſa laus in ore peccatoris.Porrò Moſes allegori- Eccl.15
cè Chriſtũ deſignat:tropologicè qoemcunq; prælatũ ſeu prædicatorem.Chriſtus itaq; ſeu eius vica-
rius ait,Audite cæli quæ loquor,audiat terra verba oris mei.Per cælos intelligũtur homines ſpiritu-
C ales,interni,cõtemplatiui,puri ac feruidi,quorũ cõuerſatio eſt in cœlis.Io quorum perſooa Saluator Phil. 3
dixit apoſtolis,Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei.Per terram verò deſignantur inſipientes, Mat. 13
animales & imperfecti.Vtriſq; dominus Ieſus proportionata in Euangelio propoſuit documẽta. Si-
militer Paulos apoſtolus,Sapientiã,inquiens, loquimur inter perfectos.Et rurſus, Non iudicaui me 1. Cor. 2
aliquid ſcire inter vos,niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum:quaſi paruulis in Chriſto lac dedi,nõ Ibidem
ſolidum cibum.Sic & vnuſquiſque qui præeſt,aut docet & prædicat,iuxta audientium capacitatẽ &
indigentiam ſuos debet moderari ſermones, & vniuerſos ac ſingulos ſecundum quòd capere queũt,
& indigent,ioformare.Concreſcat in pluuiam doctrina mea.Prælatus & prædicator igne charitatis
ſuccenſus,& zelo fraternæ ſalutis exæſtuans,non ob propriam commoditatem & laudem,ſed ad dei
honorem audientiúmque ꝓfectum ſuam cupit doctrinam reuerenter diligenter & fructuoſe audiri:
ſicq; io auditoribus creſcat in pluuia,id eſt,pluuiæ aſsimiletur.Quoniam ſicut pluuia innumeras ha-
bet guttas,ſiccam & arefactam terram humectat & floridam facit, duram emollit atq; arabilem effi-
cit,fructum ex ea producit, fouet,abluit,& vſque ad maturitatẽ perducit: ſic ſacra ſcriptura multas
in ſe ſententias cõtinet,animã deſolatam & infructuoſam conſolatione ſancta, ac virtutũ floritione
D perfundit,cordis auſert duritiam,& animam reddit docibilem.Parit quoq; io ea meritorios actus,&
nutrit eoſdem,lauat à culpa,& ad perfectionem deducit.Fluat vt ros eloquiũ meum, quatenus ſicut
ros à feruore refrigerat & cadit in nocte:ſic verba mea ab æſtu tentationũ & à cõcupiſcentiarum ca
lore eruant audientes,atq; in noctibus & aduerſitatibus,ignorãtijs & erroribus præſtẽt illuminatio-
nem & gratiæ vbertatem.Quaſi imber ſuper herbam,& quaſi ſtilla ſuper gramina,id eſt,ſicut herbę
& gramina molles & teneræ ſunt ad pluuiæ ſuſceptionem,nec infructuoſe eam ſuſcipiunt: ſic audiẽ-
tium corda flexibilia ſint ad bona, & ſine renitẽtia audiãt verba ſancta. Nec infructuoſe pertranſeãt Eccl.5
verba dei aures ipſorum,cùm ſcriptum ſit,Auris bona cum omni concupiſcentia audiet ſapientiam. Iacobi.1
Iacobus quoq; hortatur,Sit omnis homo velox ad audiendum. Et rurſus, In manſuetudine ſuſcipite Ibidem
inſitum verbum,quia nomen domini inuocabo,id eſt,ex intimo cordis affectu rogabo.Spiritus enim Iohã.4
eſt deus,& eos qui adorant,in ſpiritu & veritate adorare oportet.Atq; vt ait Saluator,Oportet ſem-
per orare & nõ deficere.Date magnificeotiã deo noſtro,id eſt,totis viribus ipſum honorare,& quic- Luc.12
quid magnificum eſt,ei deuota ac grata mente aſcribite,ne quis in ſeipſo ſtultè & inaniter glorietur,
dei perfecta ſunt opera:idcirco & nos conari debemus,vt ea quæ ad ipſius honorem facimus, perfe-

ctè agamus,hoc eſt,humiliter & feruenter ſine admixtione peccati.Deus fidelis:ideo tutum eſt ei ſer E
uire,eo ꝙ nemině fallat,imò vltra cōdignum remuneret,& abſque vlla iniquitate iuſtus & rectus:id-
circo debemus ei in ſanctitate & iuſtitia iugiter deſeruire,& omnē vanę intentionis ac vitij obliqui-
Luc.5 tatem vitare.Generatio praua atq; peruerſa,hęccine reddis domino popule ſtulte & inſipiens? Iſtud
dicendum & zelo iuſtitiæ improperandum eſt omni prauo conſortio,congregationibúſq; iniquis, &
1.Iohā. 4 vniuerſisChriſtianis ingratis,qui omni hora peccare non erubeſcunt nunc ſub euangelica lege,quā-
Rom.8 do deus pater vnigenitum filium ſuum miſit in mūdum,& pro omnibus nobis tradidit illum, & ipſe
Act.2 vnicus dei filius tot & tanta pro noſtra fecit ac tolerauit ſalute, & ſpiritum ſanctū miſit in corda no-
ſtra,ſeipſum quoq; quotidie præſtat nobis in ſacramento,& hucuſque tam clementer & gratioſe egit
nobiſcum,cuius ſpecialia beneficia enumerare non valemus.Quanta ergo impietas,quāta ingratitu-
do,quanta improbitas omnium horum eſſe immemorem , & pro tot bonis iniurias, tranſgreſsiones,
Matt.6 offenſiones rependere?Nónne tanto enormior eſt ingratitudo & præuaricatio noſtra,quanto maior
eſt dei charitas,liberalitas,pietas circa nos?Nunquid non ipſe eſt pater tuus,cui quotidie dicis,Pater
noſter qui es in cęlis?Cur igitur hoc dicēdo non inflammaris eius amore,nec debito eum veneraris
honore,neq; attendis quanta dignatio dei ſit,ꝙ à te pater vocari dignatur? Memēto dierū antiquo-
rum,id eſt,temporis primitiuæ eccleſiæ,quanta tunc fuerit deuotio,charitas,perfectio:imò & perſe-
quutio atque conſtantia & patientia Chriſtianorū,& patrum veſtigia ſequi coneris, & illorū compa- F
ratione te ſummè & ſemper humilies,cogita generationes ſingulas, puta iuſtorū ac impiorū , & qua-
liter impij æternaliter perierunt:iuſti verò pro breui labore perpetuam ſint conſequuti beatiſsimam
requiem.Idcirco non efficiaris ad vana ac mala: ſed toto cordis affectu cohære & inſiſte virtutibus.
Interroga patrem tuum,id eſt,in omni ambiguitate ad ſapiētiores & ſuperiores habe recurſum,quę-
re conſilium,informationem amplectere.Quando diuidebat altiſsimus gentes:tempore prędicatio-
nis apoſtolorum per totum orbē deus potiſsimè gētes diuiſit,id eſt,inter electos & reprobos iudiciū
diſcretionis exhibuit,electos gratioſe vocando,& reprobos iuſtè derelinquēdo:tuncq; cōſtituit ter-
Pſal.44 minos populorum iuxta numerum filiorum Iſrael,id eſt,ſecūdum numerum apoſtolorū, quibus orbē
terrarum diuiſit ad prædicandum,conſtituítq; eos principes ſuper omnem terram, & vnicuiq; eorū
quam conuertit ac rexit,deputauit eccleſiam.Erant autē apoſtoli filij Iſrael.i.Chriſti qui eſt verus &
perfectiſsimus Iſrael,id eſt,vir videns deum, quoniam ab incarnationis ſuæ exordio vidit deum per
ſpeciem.Pars autem domini populus eius.Iam enim inter vniuerſas mundi nationes ſoli Chriſtiani
Gal.5 ſunt populus dei:& non niſi pauci eorum,puta ſoli iuſti ſeu prædeſtinati.Iacob funiculus hęreditatis
Rom.9 eius,id eſt,hi qui ſupplantant peccata habentes fidem quæ per dilectionem operatur, verè ſunt perti-
nentes ad deum:de quibus loquitur Paulus,Si autem filij,& hæredes:hæredes quidem dei, cohære-
des autem Chriſti.Inuenit eum in terra deſerta,id eſt,populum Chriſtianum deus ex gētilitate olim G
Sap.14 relicta ſibi adduxit in loca horroris & vaſtæ ſolitudinis, quia inter gētiles incredulos fuit idololatrię
turpitudo,horror cruoris ,& via perditionis latiſsima.Hinc in lib.Sap.de idololatris dicitur, Omnia
commixta ſunt,ſanguis,homicidiū,furtum,fictio,corruptio,infidelitas,turbatio,periurium , tumul-
tus,inordinatio mœchię & impudicitię.Infandorum enim idolorum cultura omnis mali cauſa eſt,&
Prou.16 initium & finis.Circūduxit eum,id eſt,per vias ſecuriores virtutū duxit populum Chriſtianū ad euit-
tandum diuerticula vitiorū,atq; ad fugiendum vias quæ videntur homini bonę,cùm tamen nouiſsi-
ma eorū ducant ad mortem.Interdum quoq; ea quæ verè ſunt bona,ſunt vel occultanda ad vitandū
iactantiā,vel differenda ad tēpus,ad euitādum ſcādalum puſillorum: aut quia rationabilis cauſa requi
Mat.13 rit alteri exercitio bono prius inſiſtere:& docuit euangelicam legem dando.Sicut aquila prouocans
ad volandum pullos ſuos.Huic ſimile eſt quod in Euangelio loquitur dominus, Ieruſalem, Ieruſalem
quoties volui congregare filios tuos,quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & nolu
iſti.Quod Chriſtus ad eccleſiam quoq; effatur.Quēadmodum enim in veteri teſtamento diuerſis tē-
poribus diuerſos miſit prophetas ad ſynagogā ad increpandum,exhortandum,inflammādum, & re-
formandum eandem:ſic in nouo etiam teſtamento per temporū interualla varios viros ſanctiſsimos
Iohā.13 ad corripiendum,informandū,renouandum eccleſiam miſit.Deniq; Chriſtus merito comparatus eſt
aquilæ:quia vt dicitur,aquila præ cæteris auibus ſuos diligit pullos:& ne à ſerpentib.lędantur,ponit H
in nido ſuo amethyſtum.Sic Chriſtus vſq; ad finē dilexit ſuos,& ſeipſum dedit pro eis,quibus & gra
tiam ſuam diſtribuit,ne à dæmonibus vulnerentur.Dominus ſolus dux eius fuit.Cōuerſa nanq; gen-
tilitas de cætero reſpuit ducatū deorum.Conſtituit eum ſuper excelſam terram, id eſt, in militāti ec-
cleſia,vt comederet fructus agrorum.Agri ſunt particulares eccleſiæ,in quibus ſemen verbi cæleſtis
proijcitur atq; fructificat.Agri quoque ſunt eccleſiaſtica ſacramenta, & item libri diuinæ ſcripturæ.
1.Co.10 Eccleſia verò contemplatione,gratia ac virtute ſublimis eſt : & qui collocatur in ea, comedit fructus
agrorum,quoniā aliorum virtutes ac merita ei tanquam cōmembro per charitatem communicantur,
ſacramentis reficitur,doctrinis ſcripturę nutritur. Vt ſugeret mel de petra.Secundū Apoſtolū Chri-
2.Re. 22 ſtus eſt petra lapiſque angularis, de quo populus Chriſtianus mel ſugit .i.ſpiritalem cōſolationem &
Mat.21 charitatis ſuauitatem ſortitur,oleúmq; de ſaxo duriſsimo,id eſt,vnctionē ſpiritusſ.de eodem domino
Saluatore.De quo ſecūdo Regum loquitur Dauid,Dominus petra mea. Et ipſemet dominus, Super
quem ceciderit lapis iſte,conteret eum. Eſt equidem ſaxum duriſsimum non ob cordis duritiā,ſed ob
Ezec. 3 infrangibilem cordis conſtantiam:vnde & Ezechieli dominus dixit, Vt adamātem & ſilicem dedi te
Butyrum de armento.Per armentum intelligitur cōgregatio quæuis deuota,de qua butyrū ſugit,qui
Pſal.62 ex conuerſatione illius ad charitatis viſceroſitatem accenditur,& tanquam adipe & pinguedine,co-
pia ſupernorum charismatū adimpletur,& lac de ouibus.Oues ſunt boni & ſimplices innocētes , de

A quibus lac ſugit qui illorum orationibus,meritis & exēplis ad Chriſtianæ ſimplicitatis infantiā pro-
uocatur,& velut paruulus in Chriſto efficitur,ita vt nocere ignoret,nec cogitet malum. Vnde glori- 1.Pet.2
oſiſsimus princeps apoſtolorum hortatur,Sicut modò geniti infantes,rationabiles,ſine dolo lac cō-
cupiſcite.cum adipe agnorum & arietum filiorū Baſan. Agni ſunt ſubditi virtuoſi, arietes autē præ-
lati & duces gregis dominici. Agni quoque accipi poſſunt LXX.Chriſti diſcipuli:arietes verò ſancti
apoſtoli.Filiorum Baſan,id eſt,duces gentilium conuerſorum.de quibus adipem ſumit,qui ex illorū
doctrina & conuerſatione,oratione ac merito ad ſpiritualium incrementorum exuberantiam ſcandit
ac peruenit.Et hircos cum medulla tritici.Per hircos opera pœnitentiæ deſignantur.Per medullam
tritici,contemplationis ſuauitas.Hæc ab apoſtolis ſumimus:quoniam ipſi docuerunt nos primò pec-
cata noſtra contritione,confeſsione,ſatisfactione delere:ſicq; paulatim ad veram ſapientiam cōtem-
plationiſq; puritatem pertingere,vt nutriamur in croceis,& panibus filiorū paſcamur.Præterea me-
dulla tritici eſt eucharistiæ ſacramentum,& ſanguinem vuæ biberent meraciſsimum,id eſt, ſanguinē
Saluatoris,& gaudium ſpirituale:vigoroſum quoq; guſtū virtutū.Nempe quid bonū domini,& quid
pulchrum eius,niſi frumentum electorum,& germinans virgines?Incraſſatus eſt dilectus & recalci- Thre.4
trauit.Sicut Iudæis opulētia facta eſt idololatrandi,& aliorum occaſio vitiorū:ſic planè contigit po-
pulo Chriſtiano,qui in primitiua eccleſia quandiu pauperes erant & in perſecutionibus poſiti, ſan-
cti ac deuotiſsimi erant:perſecutiotione autem ceſſante,libertatem,dominationem, diuitiáſq; ſortiti Zach.9
& tēporalibus incraſſati,ad multiplicia corruerunt peccata,& corrnūt vſq; ad præſens. Aliqui quo-
que eccleſiaſticis ſacramentis & donis gratiæ abundanter refecti,cùm ſpiritu cœpiſſent, conſumma-
B ti ſunt carne,& gloriati inaniter corruerunt. Dereliquit deum factorem ſuum.Quicunq; mortaliter
peccat,deum relinquit:quoniam præfert ei bona creata,caduca,ſicq; per mentis auerſionem recedit
ab eo.Prouocauerunt eum in dijs alienis.Hoc agunt guloſi,laſciui,auari,ſuperbi: quorū dij ſunt vē-
ter,venus,nummus & honor.Nempe quod quis maximè quærit,amat & colit,hoc ſibi eſt deus, & in
abominationibus ad iracundiam concitauerunt.Hæc præcipuè agnnt hæretici,qui abominabiles fin Gal.3
gunt errores & abuſiones:ſchiſmatici quoque,qui eccleſiaſticam violant vnitatem,& omnes qui per-
tinaces ſunt in peccatis,aut ſupetioribus ſuis rebelles.Immolauerūt dæmonijs & non deo. Hoc agūt
qui opera bona ex genere,intuitu propriæ laudis aut commodi faciūt:& item qui in eccleſia offerūt, Philip.3
quæ eccleſia prohibuit immolari.Noui recēteſq; venerūt.Quaſi recētibus dijs miniſtrant,qui inſtar
Athenienſiū ad aliud nihil vacant,niſi aut audire,aut diſcere aliquid noui: quales ſunt aliqui curioſi
& garruli. Et ego prouocabo eos,in eo qui non eſt populus.Sicut Iudæos prauiſsimos deus tradidit
& ſubiecit idololatris gentibus,ſic frequenter tradidit impios Chriſtianos manibus Saracenorum & Act.12
conſimilium nationū.Congregabo ſuper eos mala,id eſt,in diuerſa vitia eos iuſto iudicio permittam
corruere,& ſagittas meas complebo in eis.i.acriter eos caſtigabo:& niſi pœnituerint cōdemnabo,ſe-
cundum illud in Oſee,Iuxta deſiderinm meum corripiam eos.Hinc S.Iob,Sagittę,inquit,domini in
me:quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.Conſumētur fame,id eſt,ex ſpiritalis refectionis de-
fectu ſpiritaliter morientur,& deuorabūt eos aues morſu amariſsimo.Aues iſtę ſunt dæmones ſuper- Oſee 12
biæ & ambitionis,de quibus in Euangelio legitur,Volucres cæli comederūt ſemē.Hi etenim ſuper- Iob 6
C bos & ambitioſos amariſsimè deuorant,dum eos deſiderio aut amore tēporalis honoris,prælationis,
& propriæ excellentiæ priuant omni eſca gratiæ ac virtutum , atq; ad ſempiterna trahunt ſupplicia. Marc.13
Dentes beſtiarum,id eſt,ſuggeſtiones crudelium dęmonum immittam in eos,permittendo quòd tē-
tationibus ſuperentur,cum furore trahentium ſuper terrā atque ſerpentium.Per reptilia & ſerpentes
intelligendi ſunt dæmones auaritiæ & calliditatis, qui ad terrenorum amorē vitioſum inſtigant , &
blandiuntur vt fallāt,à quibus iniqui iuſto dei iudicio ſupplātantur.Foris vaſtabit eos gladius.i.ſi ab
eccleſiaſtica vnitate vel fide aut à myſtico Chriſti corpore per peccatum mortale receſſerint , gladio
diabolicæ tentationis peribunt .& intus pauor.i.etiam ſi per fidem in eccleſia manſerint,inordinato
metu & varijs paſsionibus animę affligētur.Et dixi,vbi nam ſunt?Nam ſubitò defecerunt, perierunt Pſal.72
propter iniquitatem ſuam.Sed propter irā inimicorum diſtuli: ſic planè omnipotēs deus frequenter
pepercit impijs Chriſtianis,nec eos à viſibilibus vel inuiſibilibus hoſtibus vinci permiſit:ſecundum
quod ipſi mali Chriſtiani promeruerunt,ne hoſtes eorum ſuperbirent dicentes, Manus noſtra excel
ſa,&c.Gens abſque conſilio eſt,& ſine prudentia.Hoc de omnibus qui in mortalibus iacēt peccatis
dicendum eſt & condolendum:qui douo ſapientiæ carent & dono cōſilij,ac vera prudentia, quæ ſo
D lis virtuoſis ineſt hominibus.Qui vtinam ſaperent ſpiritalia & diuina,& intelligerent,quàm pericu-
loſe deiecti ſint,& quàm inſipienter ſe habeant,ac nouiſsima prouiderent.De quibus in Eccleſiaſt.le Eccl.7
gitur,Memorare nouiſsima tua,& inæternū non peccabis . Quæ ſunt mors,iudicium,pœna inferni,
beatitudo cæleſtis.Quomō perſeqnebatur vnus mille,& duo fugarēt decē milia.Iſtud de inuiſibilibus
& viſibilibus Chriſtianorum aduerſarijs accipi poteſt:nam propter Chriſtianorum ſcelera frequen-
ter contingit,quòd multi eorum à paucis hoſtibus in exteriori interioríque bello vincantur.Et hoc,
qnia deus eorum vēdidit illos,ſicut expoſitum eſt.Quod & aduerſarijs Chriſtianornm eſt cognitū:
ita quòd ipſi ſunt iudices.Sub infidelium quoq; dominio multi habitant Chriſtiani.De vinea Sodo-
morum vinea eorum,&c.Hoc de eccleſia malignātium Chriſtianorum,conuenticulis hæreticorum,
& ſchiſmaticorum congregationibus iniquorum exponendum eſt proportionabiliter , ſicut ſupe-
rius expoſitum eſt de perfida ſynagoga.Iuxta eſt dies perditionis,de quo dicitur in libro Iob,Ad di-
em perditionis ſeruatur malus,& ad diē furoris ducetur.Quòd ſi dies generalis iudicii putatur mul-
tum diſtare,tamen de die particularis iudicij,quod in morte agitur ſingulorum, ambigi nequit quin
propè ſit:præſertim cùm dięs noſtri ſint quaſi vmbra ſuper terram.Ideo ſcriptū eſt, Ecce iudex ante

A ratus es in nnbis. In quibus operibus nobis à deo collatis omnipotentia atque clementia eius oſten-
ditur. Sic nanque ait Pſalmiſta, Mirabilis deus in ſanctis ſuis. Et Apoſtolus, Gratias, inquit, deo ſu- Pſal. 67
per inenarrabili dono eius. Circa hæc oritur quæſtio. Benedicere enim videtur eſſe maioris, dicēte 2. Cor. 9
Apoſtolo, Sine vlla contradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Quomodo creaturæ be- Heb. 7
nedicere creatorem monentur? Et reſpondendum quòd duplex eſt benedictio: puta conſecrationis
aut perfectiuæ collationis, de qua veritatem habet inſtantia. Sic enim deus benedicit creaturis. Vn-
de Gregorius ait, Benedictio dei eſt collatio munerum eius, & multiplicatio eorundem. Prælati quo
que tanquam medij inter deum & ſubditos aut ſubiecta, benedicunt eis hoc modo. Alia benedictio Luc. 2
laudis, ſeu gratiarum actionis, de qua modò eſt mentio: quomodo Simeon iuſtus deum legitur be- Pſal. 33
nedixiſſe. Et Dauid teſtatur, Benedicam dominum in omni tempore. Laudate & ſuperexaltate eum
in ſecula. Eiſdem modis laudant deum & ſuperexaltant quibus & benedicunt: aſſeritque Albertus,
Laudant, quia virtus dei in ipſis monſtratur: ſuperexaltāt, quia creator ſupereminere proprietatibus
creaturæ monſtratur. Omnibus nempe ritè conſiderantibus dant cauſam, præbent materiam, exci-
tant mentem ad creatoris præconia, atque ad agnoſcendum quòd ipſe ſit vniuerſis ſine mēſura ſub-
limior. Cauſa equidem in ſuo relucet affectu, & creatura eſt quaſi radius quidam ſui creatoris. Nam
agens producit ſibi ſimile ſecundum philoſophos. Ideo in omni creato, bonitas, ſapientia, & omni-
B potentia dei apparent. Quanuis autem laudare & benedicere accipi ſoleant pro eodem, quoniam ta-
men in cantico iſto diſtinctè exprimuntur, poteſt benedictio ad gratiarum actionem referri, laus ad
ſimplicem commendationem. Vel vnum iuſtorum ad præconium dei ſine cōparatione eius ad crea-
turas, aliud ad præconium eius per comparationem ad eas. Iuxta quem modum laudat eum ſanctus
Dionyſius in libro de diuinis nominibus, vbi de dei tractat nominibus ſecundum proceſſum influ-
entiæ dei ad creaturas. Generali exhortatione præmiſſa, viri hi ad particularia deſcendunt creata: &
quod dixerunt in ſumma, exequuntur per partes à ſuperioribus inchoantes, in quibus maior eſt ſi-
militudo primi opificis, iuxta quod Plato fatetur, Fluens à primo bonitas, forma in proximis, ima-
go in diſtantibus, & velut obſcura reflectio in vltimis. Primò ergo inuitant creaturam angelicam in
rerum ordinibus deo propinquiorem, prout vndecimo cōfeſsionum loquitur Auguſtinus, Duo fe-
ciſti ô domine, vnum prope te, ſcilicet angelum: aliud prope nihil, puta materiam. Inuitant autem
angelicos ſpiritus, non quòd ipſi noſtra admonitione indigeant, aut à dei benedictione, laude & ſu-
perexaltatione vnquam deſiſtant, ſed verba hæc congratulando, quia ſic faciunt magis quàm exhor-
tando vt ſic faciant, ritè ſunt exponenda. Sicut & illud, Laudate eum omnes angeli eius. &, Benedi-
cite domino angeli eius potentes virtutè. &, Lauda Ieruſalem dominum. ſi de cœleſti Ieruſalem ex-
C planetur. ¶ (2) BENEDICITE ANGELI domini domino, benedicite cœli domino.] Angelus
ſecundum magnum Dionyſium, quandoque eſt nomen cœleſtis ſpiritus de infimo choro, interdum
pro omni cœleſti ſpiritu ſumitur, ſicut nunc, propter quod ait Albertus, Omnes cæleſtes ſpiritus vo
cat angelos, propter hoc quod ad minus per deſcenſum, & influentiam illuminationum mittuntur,
quæ illuminationes à ſuperioribus ad medios, & à medijs ad inferiores deſcendunt: vnde dicit Apo
ſtolus, Nónne omnes adminiſtratorij ſpiritus ſunt? ¶ (3) BENEDICITE AQVAE omnes quæ Heb. 1
ſuper cælos ſunt domino.] Hoc loco apertiſsime dicuntur aquæ conſiſtere ſuper cælos, & conſonat
illud Geneſis, Dixit quoque deus, Fiat firmamētum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et Gen. 1
fecit deus firmamentum, diuiſitque aquas quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firma-
mentum: vocauítque deus firmamentum cælum. Itemque in Pſalmo, Laudate eum cæli cælorum, & Pſal. 148
aquæ quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen domini. Quæ licet prima facie videantur forſitan natu-
rali rationi, & dictis philoſophorum contraria, tamen (vt ſcribit Auguſtinus ſuper Geneſim) maior
eſt ſcripturę illius Geneſeos authoritas, quam omnis humani intellectus perſpicacitas ſiue capacitas.
Vnde & Thomas in prima parte, quæſtione ſexageſimaoctaua, de iſta loquēs materia ait, Certiſsimè
ergo ſciamus eſſe aquas ſuper cælos: ſed quæ vel quales aquæ, non eſt adeo certum. Origenes enim
per aquas has intelligit ſpirituales ſubſtantias: ſed hoc non placet Baſilio. Sunt ergo ibi corporales
D aquæ, ſed quales, variè traditur, Si enim dicamus firmamentum eſſe cælum ſydereum, tunc illæ aquæ
poſſunt dici illius naturæ cuius eſt hoc cœlum. Vnde qui dicunt cœlum eſſe de natura elemētorum,
dicere poſſunt aquas illas eſſe elementares. Qui autem aſſerunt cælum eſſe ſpecialis naturæ, affir-
mant has aquas non eſſe elementares, ſed naturæ cæleſtis. Et ſic per aquas intelligitur nona ſphæ-
ra, quæ eſt ſine ſtellis, & dicitur aliquando ſydereum propter diaphonietatem, ſicut cælum beato-
rum vocatur empyreum, id eſt, igneum, propter ſplendorem. Qui autem ponunt aquas elementa-
res ſuper cœlum, vt Beda, Caſsiodorus, & alij multi, dicere poſſunt quòd non ſint graues, ſed ſub-
tiles, nec fluidæ, ſed inſtar glaciei firmæ ac duræ. vnde à quibuſdam cælum cryſtallinum dicuntur.
Et aliqui ponunt ibi aquas ad temperandum calorem cęleſtium corporum, quæ dicunt eſſe de natu-
ra ignis: & vt ait Auguſtinus, huius experimentum quidam ſumpſerunt, quòd Saturnus eſt maximè
frigidus ob vicinitatem ad aquas illas. Deinde Albertus ſcribit hoc loco, Aquæ iſtæ quæ ſuper cæ-
los ſunt (vt dicit Auguſtinus) in minutiſsimis guttis ibi ſuſpēſæ ſunt: & quidam autumāt inde rorem
deſcendere. Vel forte melius dicitur (ait Albertus) quòd aquæ nomen eſt primum materiæ in Ge-
neſi, Spiritus domini ferebatur ſuper aquas: & ratione perſpicuitatis ſunt in cælo cryſtallino, ratio- Gen. 1
ne humiditatis & fluiditatis, cælo inferiori, puta aëreo. De iſta difficultate tractat Magiſter ſecundo
Sententiarum, & doctores multa ibi cōſcribunt. Communius autem tenetur, quòd per aquas has in-
telligatur cælum cryſtallinum, ſeu aqueum: ſcilicet nona ſphæra, non propter naturam, ſed ſimilitu-
dinem aquę in diaphonietate, Moraliter verò per aquas quæ ſuper cęlos ſunt, quidam intelligūt per-

Q

A pluuiam. Inſuper ros, flores,& germina dulci nutrit humore. Imber autem doctrinam & prædica-
tionem,ros ſpiritus ſancti cõſolationem & vnctionem deſignat,ſicut dominus per Eſaiam loquitur, Eſai.5
Mãdabo nubibus meis vt non pluant ſuper eam imbrem,& ibi ad literam ſermo eſt de ſynagoga Iu-
dęorum,ſecũdum quod vinea domini ſabaoth perhibetur.[BENEDICITE omnes ſpiritus dei do-
mino.]Spiritus hic pro vẽto accipitur,qui à diuerſis terrę plagis procedit, atque ad terrę naſcẽtium
pullulationem hominũmq; conſolationem ac refrigerationem plurimum confert. De quo ſecũdum Gen.1
vnam expoſitionem accipiatur illud Geneſeos,Spiritus domini ferebatur ſuper aquas: illũdq; Euã- Iohã.13
gelij,Spiritus vbi vult ſpirat,& neſcis vnde veniat. Vnde ait Pſalmiſta, Qui ꝓducit vẽtos de theſau- Pſal.134
ris ſuis. Per vẽtum verò ſpiritus ſancti aſpiratio ac refrigeratio denotatur. Poſſet quoq; per omnem
ſpiritũ dei quęlibet ſpiritalis & ſubtilis eſſentia inſinuari. ❡(6)BENEDICITE ignis & æſtus do-
mino.]Si ſubtilitatem,actiuitatem,& magnitudinem ignis elementaris penſemus,dei excellẽtiam in
eo perpendere quimus.Cętera enim terra ambit & cõtinet elementa. Eſtque elementum magis for-
male & actuoſum,imò vt Thomas ait,per ignem proprietates diuinorum conuenientiſsimè expri-
muntur.Nam & deus ignis cõſumens ab Apoſt.dicitur. Charitas quoq; imò & ſpiritus ſanctus ob
varias cauſas ignis vocatur. Similiter à ſublimi Dionyſio, ꝓprietates Seraphim a ſimilitudine ignis
accipiuntur & deſcribuntur,quemadmodum ſuper angelicam hierarchiã Hugo & Lyconienſis ex-
B ponunt.Quo demum aqua ſubtilior eſt terra,& aër aqua,tantum ignis iſte aere eſt ſubtilior. Vnde in
ſua ſphæra nec viſibilis nec lucidus fertur. Aeſtus autem,ſeu cauma eſt effectus ignis, vel ſecundum
Albertum regia aeris proxima igni.Ignis quoque qui apud nos eſt compactus atque viſibilis,& æſtus
cauſatus in aere prope nos,dant nobis materiam laudandi benedicendique deum. Spiritaliter ignis
eſt charitas,æſtus,ardor eſt charitatis.De quo ait Chriſtus,Ignem veni mittere in terram.Et diſcipu Luc.12
li duo dixerunt,Nónne cor noſtrũ ardẽs erat in nobis de Ieſu,cùm loqueretur nobis in via.In Can- Luc.23
ticis canticorum quoque de charitate habetur,Lampades eius lampades ignis atq; flammarum. Hic Can.8
ignis diuinus ſpiritualiſque æſtus ſunt præclariſsima bona & præſtantiſsima dei dona,quæ dum no-
bis collata ſenſerimus, æſtuantes pręcordialiſsimas & item humillimas deo ſuperpijſsimo grates re-
ferre debemus ac laudes. [BENEDICITE FRIGVS & æſtas domino.]Frigus pro aere,vel ipſa
temporis illius aſpera qualitate hic ſumitur. Temporum autem diſtinctio,in hyemem, & æſtatem,
autumnum,& ver,annum,diem & noctem à motu cæleſtium,præſertim ipſius ſolis cauſatur, ſecun-
dum quod in Geneſi inducitur,Dixit deus,Fiant luminaria in firmamento cęli,& diuidant diem & Gen.8
noctem,& ſint in ſigna,& tempora,& dies, & annos. Præterea in ordinatiſsima temporum & qua-
litatum eorum diſtinctione,ſapientia dei mirabiliter declaratur, & humanæ vitæ ſapientiſsimè pro-
C uidetur,quemadmodum in hymnis tangit Ambroſius,dicens,Aeterne rerũ conditor,noctem diem-
que qui regis,& temporum das tempora,vt alleues faſtidium.Et alibi, Veſtiẽs diem decoro lumine,
noctem ſoporis gratia:vnde cùm Pſalmiſta dixiſſet,Fecit Lunam in tempora, ſol cognouit occaſum Pſal.103
ſuum,& cætera quæ ſequuntur admirando ſubiecit. Quàm magnificata ſunt opera tua domine, o-
mnia in ſapientia feciſti.Myſticè frigus eſt extinctio flammę concupiſcentiarum ac vitiorum.Aeſtas
calor maturitáſque virtutum,in quibus electi deum magnificè laudant,tam receſſum à malo, quàm
acceſſum ad bonum diuinę pietati humiliter aſcribentes. ❡(7)BENEDICITE RORES & prui-
na domino.]Ros eſt effectus temperati caloris,& frequentius fit in vere. Pruina effectus eſt frigoris,
& fieri ſolet in autumno iuxta Philoſophum,quorum primum deſignat proſperitatem,aliud aduerſi-
tatem,in quibus virtuoſi deo æqualiter regratiantur:imò quãdoq; amplius in aduerſis, qui non pro-
ſperis extolluntur,neque aduerſis deijciuntur,armati armis iuſtitię à dextris & ſiniſtris.[BENEDI-
CITE GELV & frigus domino.]Gelu cauſatur à frigore,atque à frigore vẽti,ſeu plagę ſeptentrio-
nalis fortiſsimum oritur gelu,iuxta illud Eccleſiaſtici,Frigidus ventus Aquilo flauit,& gelauit cry- Eccl.43
ſtallus ab aqua.Et in Pſalmo,Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? Per gelu & frigus mentis cõ- Pſal.147
ſtrictio atque duritia ex diſpenſatoria ſubtractione ſeu ſuſpenſione conſolationis,ac ſenſibilis deuo-
tionis intelligi poteſt,in quo euentu benedicendus eſt deus,& patientia conſeruanda,orandũmq; lõ
D ganimiter pro refuſione doni ſubtracti,& interim in exterioribus ac indignis renuat cõſolari anima
noſtra.❡(8)BENEDICITE GLACIES & niues domino,]quæ cauſantur ex frigore: & quidam
per glaciem intelligi grandinem volunt. Niues autem ſunt aquę,quæ raræ ſeu tenues congelatæ de- Ibidem
ſcendunt,in quibus ſapiẽtia dei relucet,dicẽte Pſalmiſta,Qui dat niuem ſicut lanam.Et item,Ignis, Pſal.148.
grando,nix,glacies,ſpiritus procellarum quę faciunt verbum eius. Per hęc duo deſignantur dei fla-
gella quibus percutimur,in quibus deum laudare debemus,dicentes ſinguli illud Iob,Peccaui & ve Iob 33
re deliqui,& vt erã dignus non recepi.[BENEDICITE noctes & dies domino.]Nox ab opacitate
terrę cauſatur,& tribulationem deſignat,dies proſperitatem. Quandoque autem nox veteris teſta-
menti obſcuritatem vel vitiorum caliginem,dies euãgelicę gratiam,veritatis vel mentis claritatẽ de- Rom.13
ſignat,vt cùm ait Apoſtolus,Nox præceſsit,dies autẽ appropinquauit. ❡(9)BENEDICITE lux
& tenebrę domino.]Secũdum Albertum,lux ſpargit vigiliam, tenebra refouet & continet ſpiritum
ne diſſoluatur.In lucis autem cõſideratione,puritate,amœnitate,ſubitanea diffuſione, multiplici fœ
cunditate ac vtilitate,ortu atque occaſu diuina maieſtas ſublimiter innoteſcit,quemadmodum in Ec Eccl.11
cleſi.dicitur,Dulce lumen & delectabile oculis videre ſolem.Per lucem etiã ſenſibilem, increata lux
dei multiformiter deſignatur.Et myſticè lux eſt illuſtratio mentis, cõſolatio & exhilaratio bona.Te-
nebra verò defectuoſitas ſeu ignorantia cordis aut obſcuratio eius. Vnde ad innuendũ mirabiles ꝓ-
prietates iſtorũ domin⁹ ait ad beatũ Iob,Indica mihi ſi noſti in qua via habitat lux,& tenebrarũ quis
locus ſit,vt ducas vnumquodq; ad terminos ſuos,& intelligas ſemitas eius. Si autem obijciatur,cum Iob 38

tenebra ſit ſola lucis priuatio, quomodo ipſa ad benedicẽdum dominum inuitatur? Et reſpõdendum E
quòd oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt. Ideo in cęcitate, ſurditate, tenebris, cæteriſq; priua-
tiuis poſitiua eis oppoſita euidentius agunt ad dei præconium. Rurſus in diſtinctione tenebrarum à
luce benedicitur ſapientia dei omnium ordinatrix. Sed & nomine tenebrarum aliquid poſitiuum in-
ſinuatur, ſcilicet tẽpus illud aut effectus, qui tunc magis accidere ſolet, ſeu vtilitas quę ex receſſu lu-
cis diurnæ euenit homini vt ſopore reficiatur & conquieſcat. Iterum quæri poteſt quomodo homo
ſenſatus ad hæc inanimata dirigat verbum, alloquens ea quæ ſenſu carent, ratione ac vita? Et reſpõ-
dendum quòd non ideo vt ipſa audiant atque intelligãt, ſed vt ipſe qui ea affatur, ſeipſum & alios ad
dei præconia inflammet, ſic quippe in pſalmis frequẽtiſsimè agitur, [BENEDICITE fulgura & nu-
bes domino.] Fulgura ſunt incẽſiones ſeu ignes quæ micant in nubibus, ſpiritualiterq; ſignificãt mi
Iob 38 raculorum coruſcationem vel terribiliũ cõminationem, de quibus dominus ad Iob loquitur, Nun-
Pſal.67 quid emittes fulgura, & ibunt, & reuertẽtia dicent tibi, adſumus? Et in Pſalmo, Illuxerũt coruſcatio-
nes tuæ orbi terræ, cõmota eſt & cõtremuit terra. Nubes verò ſunt aquæ vaporabiliter eleuatæ, quæ
iam condenſari incipiunt, & deſignant gratiarum fluẽta ac prædicatores, imò & angelos, ſecundum
Dionyſium. De nubibus autem in libro Iob multa dicuntur ad comprobãdum quòd in cõſideratio-
Iob 37 ne earum & operationum, quas habent, pietas & prouidentia dei egregiè declaratur. Itaque in libro
Iob 36 Iob de deo inducitur, Si voluerit extendere nubes quaſi tẽtorium ſuum, & fulgurare lumine ſuo de-
ſuper. Cardines quoque maris operiet, per hæc enim iudicat populos, & dat eſcas multis mortalibus.
Iob 37 Et, Frumẽtum deſiderat nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum, quæ luſtrant cuncta per circuitum,
quocunque eas voluntas gubernãtis duxerit. Ad omne quod præceperit illis ſuper faciem orbis ter-
rarum, ſiue in vna tribu, ſiue in terra ſua, ſiue in quocunque loco miſericordię ſuæ iuſſerit eas inueni F
Ibidem ri. Denuo, Nunquid noſti ſemitas nubium magnas & perfectas ſciẽtias? Præterea ſcire oportet quòd
niſi in conſideratione naturalium & meteorologicarum impreſsionum cõſiderabilis eſſet perfectio,
prouidentia, & maieſtas dei viuentis, nequaquam ſcriptura hoc loco & in pſalmis ac libris prophe-
tarum tam frequenter horum faceret mentionem. Itaque dum præmemorata & ſubſcripta creata ad
dei pręconia inuitamus, noſipſos ad eius laudes efficaciter inflammemus, atque rerum iſtarum natu-
ras & proprietates, curſum, actum, ordinemq; pẽſantes ex omnibus his ad dei ſupergloriosiſsimi cõ-
templationem, laudem, admirationem, & amorem feruentem iugiter conſcẽdamus. Hic enim ſcriptũ
Iere.10 eſt, Dominus deus verus eſt, ipſe deus viuens & rex ſempiternus, ad vocem ſuam dat multitudinem
Pſal.134 aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ, fulgura in pluuiã fecit, & eduxit ventũ
de theſauris ſuis, de quo ſcriptum eſt per prophetam Amos, Faciens arcturum & orionem, conuer-
Amos 5 tens tenebras in mane, & diem nocte mutans, qui vocat aquas & effundit eas ſuper faciem terrę, do-
minus numen eius. In libro Iob quoque, Subito aer cogetur in nubes, & ventus trãſiens fugabit eas.
Iob 32 Et, Qui aufert ſtillas pluuiæ, & effundit imbres ad inſtar gurgitũ, qui de nubibus fluũt, quæ prætex-
Iob 36 xerũt cuncta deſuper. ¶ (10) BENEDICAT terra dominum, laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.]
Terra eſt infimum minimúmque elementorũ, cuius tamen pars maxima operta eſt aquis, cuius quan- G
titatem, diſpoſitionem, fœcunditatẽ ac cæteras ꝓprietates ritè penſantibus, & quomodo ipſa eſt ve-
lut centrũ vniuerſi, & ſuo loco permanet fixa, immobilis, quáuis ſit maximæ grauitatis, occurrit grã-
dis ratio laudis diuinæ. Idcirco ad inſinuandum quomodo maieſtas ac ſapientia diuina in elemento
Iob 36 terræ poſsit perpendi, ipſe creator omnipotẽs ad ſanctum Iob ait, Vbi eras quando ponebam funda-
menta terræ? Indica mihi ſi habes intelligentiam. Quis poſuit menſuras eius? ſi noſti, Vel quis teten-
dit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſunt, aut quis dimiſit lapidem angularem eius?
Denique vt Plato loquitur in Timæo, Partem terræ voluit deus eſſe aquis diſcoopertam, vt eſſet ho
minibus ac brutis in habitaculum & altricem. Terra itaque fructum ſuum producendo, & cætera ad
quæ diuinitus condita eſt peragẽdo, dominum non mediocriter iuxta ſenſus pręhabitos laudat, quæ
Luc. 8 ob ſuam ſtabilitatem ac fœcunditatem hominem virtuoſum ſtabilemq; deſignat, quem ſpiritus ſan-
ctus cęleſti ſemine, ſcilicet verbo dei fœcũdat. Vnde ait Saluator, Semen eſt verbũ dei, quod autem
in terram bonam cecidit, hi ſunt qui in corde bono & optimo audiẽtes verbum retinent, & fructum
1.Cor.3 afferunt in patientia. Hinc ſecundum Gregorium, ager eſt mundus, id eſt, habitatores terræ, quibus
& Paulus dixit, Dei agricultura eſtis. ¶ (11) BENEDICITE MONTES & colles domino.] Se-
cundum Albertum, montes & colles vapore ſubterraneo eleuantur, vt ab aquis nimium congeſta
mole cauſantur, & notant maiores ac minores in eccleſia, præſertim prælatos, aut in donis gratiæ H
Iohel.3 fulgentes, iuxta illud Iohelis, Stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt. [BENE-
DICITE VNIVERSA germinantia in terra domino.] Si eorum quæ intra terram & in ſuperfi-
cie eius, atque ex ea gignuntur, veritatem, valorem, pulchritudinem, ſuauitatem, amœnitatem, ac
cæteras innumerabiles proprietates ſapienter attendimus, præ admiratione excellentiæ creatoris
altiſsimi deficiemus, nec ſapientiam, dulcedinem, & decorem eius in his ſatis mirari poterimus. Hęc
quippe ſunt metalla, flores, fructus, ſpecies, arbores, gemmæ, quorum vires & proprietates tot
& tales, ac tantæ ſunt, mortalibus plenè non innoteſcant, & quicquid ſpecioſitatis, amœnitatis, vir-
tutis & amabilitatis in eis eſt, ſparſim atque finitè hoc in ſuperpræſtantiſsimo deo eſt indiuiſum
ſimplicisſimè, omnino perfectè, ac infinitè, ex quorum etiam formatione, renouatione, diſpoſitio-
ne, prouidentia creatoris probatur, & à quibuſdam magnis philoſophis eſt penſata, quemadmo-
dum decimo de Ciuitate dei Auguſtinus oſtendit, dicẽdo, Plotinus Platonicus de prouidentia diſ-
putans eam à ſummo deo, cuius eſt intelligibilis atque ineffabilis pulchritudo vſque ad hæc terre-
na & ima pertingere, floſculorum, ac foliorum pulchritudine comprobat, quæ omnia quaſi abic-

A ſta & veloeiſsimè pereuntia, decentiſsmos formarum ſuarum numeros habere non poſſe confir-
mar, niſi inde formentur vbi forma intelligibilis & incommutabilis ſimul exemplariter habens o-
mnia, perſeuerat. Hoc & Chriſtus in Euangelio pādens, Conſiderate, inquit, lilia agri quomodo cre Mat.6
ſeunt. Dico autem vobis, quòd nee Salomon in omni gloria ſua eoopertus eſt ſicut vnum ex illis. De
hac quoque materia Hugo & Richardus eius diſcipulus pulchrè loquūtur, vno eorum dicente quod
& alius in Sententia ponit, Quid de gemmis & pretioſis lapidibus narrem, quorum non ſolum effi-
cacia vtilis, ſed aſpeſtus quoq; mirabilis? Ecce tellus redimita floribus, quàm iucundum præber ſpe-
ſtaculum? Videmus rubentes roſas, candida lilia, purpureas violas, in quibus non ſolum pulcbritu-
do, ſed origo quoque mirabilis, quomodo ſcilicet dei ſapientia de terræ puluere ſpecies tales produ-
eit. ℂ(12) BENEDICITE fontes domino] fons à fundendo nomen ſortitur, quia aquarum fundir
fluenta, & ſua diffuſione, perſpicuitate, exuberantia, claritate, euidens quædam imago, ſeu repræ-
ſentaculum eſt bonitatis diuinæ, ob eius communicabilitatem, claritatem, munificentiam, exuberan-
tiámque immenſam, propter puod deus æternus frequēter fons nominatur. In origine quoque fon-
tium, qualiter ſcilicet ex terræ viſceribus prodeunt, & multiplicatione ac vtilitate eorum ſapientia
dei eximiè commendatur, qui taliter hominū neceſſaria prouidit, vtilitati conſuluir. De mirabilibus
demum quorundam fontium proprietatibus & vicibus Auguſtinus & alij, tam theologi quàm philo
B ſophi varia conſcripſerunt, in quibus omnibus diuina claret maieſtas. Fons autem doſtores, prędica-
tores, ac ſacerdotale deſignat officium, quorum eſt riuos ſapientiæ, aquā ſalutaris, ſcientiæ charíſma-
ta gratiæ, influentiam ſacramentorum alijs communicare, propinare, profundere, de quibus in pſal-
mo habetur, In ecceleſijs benedicite deo domino de fontibus Iſrael. Et in Eſaia, Haurietis aquas in Pſal. 67
gaudio de fontibus ſaluatoris. [BENEDICITE maria & flumina domino.] Vnū eſt mare totale di Eſa.12
ſtum, Oceanus, ſcilicet aquæ elemētum, cingens & ambiēs terram, quod Secundus philoſophus ap-
pellauit cingulum terræ, ſeribens Hadriano Imperatori. Sunt autem plura particularia maria, velut
brachia magni maris, ſed & minora quædam ſunt maria, de qualibus & in Euāge. legitur. De quibus
potiſsimè verum reor quod hic ait Albertus, Maria, inquiens, cauſantur à confluxu fluminum, ſicq;
iuxta proprietatem idiomatis Hebræorum, quælibet magna congregatio aquæ voeatur mare, ſeeū-
dum illud Gene. Congregationes aquarum appellauit deus maria. Flumina autem ex fontibus ſcatu Gen.1
rire feruntur, quāuis nonnunquam aliunde cauſentur. Hinc dicit Albertus, Flumina à confluxu fon
tium generantur. Deniq; in Geneſi habetur, quòd fons aſcendebat à terra irrigās vniuerſam ſuper- Ibidem
ficiem terræ. Et denuo, Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandam paradiſum, qui inde Gen.2
diuiditur in quatuor capita, ſcilicet in quatuor principalia flumina ex paradiſo manantia. Itaque ex
C fonte illo paradiſi fluuius paradiſi profluxit, & ille fluuius quadripartitur. Verūtamen ſecundū Da-
maſcenum fons præfatus ex mari Oceano habet originem, ſicq; verificatur illud Eccleſiaſt. Omnia Eccl.1
flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vr ite-
rum fluant. Per mare autem interdum exprimitur ſeculi huius, id eſt, ſecularium hominum inquietu-
do, amaritudo, atque tumultus. Impij enim quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, vr dicitur Eſa.57
in Eſaia. Interdum autem per mare corda pœnitentium, ſe in amaritudine & fluſtibus internæ com-
punſtionis afficientia denotantur. Flumina verò nunc gratiarū copioſa charíſmata, nunc tribulatio-
num abundantiam ſignant. Quantum ad primum ait Chriſtus, Qui credit in me, flumina de ventre Iohā.7
eius fluent aquæ viuæ. Quo ad ſecundum ait Pſalmiſta, Eleuauerunt flumina fluſtus ſuos à vocibus Pſal.92
aquarum multarum. ℂ(13). BENEDICITE CETE & omnia quæ mouentur in aquis domino.]
Hæc ſunt elementi aquæ pręcipua ornamenta. Porro ſi ea quæ de cete à philoſophis & à theologis
ſcripta ſunr attendantur, magna valde offertur materia laudandi, admirandi, honorandíque deum.
Nempe de hoc genere piſcis ſecundum vnam expoſitionem ſumuntur ſaltem pro parte, quę in libro
Iob de Leuiathan ſcripta ſunt. Hinc inter piſces ſpecialiter nominatur & pręnominatur, quia eſt ma Iob 40
ximus piſcis, inter creaturas dei opus eius non parum mirabile. Quēadmodum enim inter homines
magnitudine eminēt ipſi gigantes, inter volucres griphi, inter beſtias terræ quadrupedes elephātes,
D ſic inter piſces ſunt cete, de quibus dicitur in Geneſi, Creauit deus cete grādia & omnem animā vi- Gen.1
uentem atq; motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas. Interim quanta ſit varietrs, decor,
vtilitas, robur, vis atque proprietas piſcium maris, quis mortaliū poterit rimare aut explicare? Sed
quia ad Petrū & Andream locutus eſt Chriſtus, Faciam vos fieri piſcatores hominum, conſtat nomi- Matt.4
ne piſcium intelligi homines, ita ꝙ deſignāt maiores atque potentes baptiſmatis vnda renatos. Cæ-
tera quæ mouentur in aquis, minores & ſimplices in aqua baptiſmi motum virtutū vitámque gratiæ
ſortientes. De huiuſcemodi aqua & piſcibus apud Ezechielē multa legūtur, quo inter cætera fertur, Ezec.47
Omnis anima viuens quæ ſerpit quocunque venerit torrens, viuent, & erunt piſces multi ſatis poſt-
quam venerint illuc aquæ iſtæ, & ſanabuntur, & viuent omnia ad quæ venerit torrens, & ſtabunt pi-
ſcatores ſuper illas [BENEDICITE omnes volucres cæli,] ſcilicet aerei [DOMINO,] vbi volucres
volant. Et quis in diuerſitate, pulchro colore, cantu ſuaui, multiplici aſtu, celeri motu, penneo tegu-
mento, multiformi ornatu, cæteriſq; auium proprietatibus, ſuperbenediſti & ſupergloriofiſsimi dei
ſapientiam, perfeſtionem, ac maieſtatem dignè miretur? Quāuis autem per volucres quandoque ſu- Luc.8
perbi in altum vanitatis ſe erigentes, quādoque diaboli in aere volitātes ſignentur, vt cùm ait Salua-
tor, Volucres cæli comederunt illa, id eſt, ſemina verbi dei abſtulerūt: nunc tamen per volucres intel
ligendi ſunt contemplatiui, pennis orationum, meditationum, virtutum, atque donorum in ſublimia Pſal.54
eleuati, quibus competit dicere illud Pſalmiſtæ, Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo. Eſai.60
& requieſcam? De quibus loquitur Eſaias, Qui ſunt iſti qui vt nubes volant: & quaſi columbæ ad fe- Eſai.40

neſtras ſuas? Et iterum, Qui ſperant in domino mutabunt fortitudinem, aſſument pennas vt aquilę, E
volabunt & non deficient. ❨(14) Benedicite omnes beſtiæ & pecora domino.] In his quoq;
ſummi artificis excellentia ineffabiliter commendatur. Vnde ad declarandam ſapiētiam ſuam in iſtis
Iob 39 ſuis effectibus opifex deus multa ad ſanctum Iob loquitur. Ariſtoteles quoq; & Albertus magnus in
libris ſuis de animalib. mira & pulchra ſcripſerūt. Sed & Auguſtinus in libris de Ciuitate dei aliqua
de his tangit. Quinto enim de Ciuitate dei teſtatur, Deus nec exigui & cōtemptibilis animātis vi-
ſcera, nec auis pennulam, nec herbæ floſculum, nec arboris folium ſine ſuarū conuenientia partium,
& quadam veluti pace reliquit. Et Hugo, In terra, inquit, commorātur animalia tam diuerſimode fi-
gurata, quorum nonnulla miramur ex corporū magnitudine, quædam ex paruitate, quædam ex ra-
ritate, quædam ex ſpecioſitate, quædam (vt ſic loquar) ex quadam conuenienti ineptitudine, & dele-
ctabili deformitate, quæ vocantur ridicula. Inſuper ſecundum Auguſtinum, animalia quæ minimum
habent quantitatis, plus habent admirationis. Plus enim formicularum & apicularum opera ſtupe-
mus quàm immenſa corpora beluarum. Hugo quoque his conſonans ait, Animalia quæ ob paruita-
tem miramur tam artificioſe ac ſapienter ſunt inſtituta, vt vix diſcernere valeamus quid magis de-
beamus mirari dentes apri vel tineæ, alas gryphis vel cyniphis, caput equi vel locuſtæ, crura elephā-
tis vel culicis, aquilam vel formicam, leonem vel pulicem, tigridem vel teſtudinem. His nempe tam
exiguis corporibus ſic omnifariam lineamenta ſuæ naturæ cōgrua plenè diſtribuit deus, vt nihil de-
eſſe videatur tam minimis eorum, quę natura formauit in magnis. Itaq; quicquid in creaturis & pul-
chritudine, proprietate, actibúſque eorum viſui aut conſiderationi noſtræ occurrerit, protinus ad ſu-
peradorandi, ac ſuperdelitioſiſſimi, atq; in infinitum ſapientiſſimi creatoris contemplationem, reue-
rentiam, laudem & gloriam, amorem & ſuperextollentiam referamus, cuncta creata pēſantes, vt ſint F
creatricis ſapientiæ quidam effectus, non vt ſunt res quædam in ſuis ſpeciebus atq; ordinibus con-
ſiſtentes, ſicut dum ædificia pulchra conſpicimus, ſtatim ex conſideratione eorum artificis collauda-
mus induſtriam. Hinc etiam naturalis philoſophia ſi quis vtatur ea legitimè ad diuinorum contem-
plationem confert non modicè, ad quam & naturaliter ingenioſi, præſertim ad metaphyſicalium ſpe
culationem bene diſpoſiti, vtpote in vi cogitatiua apti ac prompti, cęteris partibus aptiores eēſentur
quamuis in alijs defectum naturæ, ac naturalis ſcientiæ gratia dei facilimè queat ſupplere, imò & illis
ſublimiores efficere. Per beſtias autem & pecora, homines ſenſualitatem ſequentes ſignantur, qui ad
benedicendum dominum inuitantur, eo quòd tam diu eis pepercerit, & adhuc ad emēdationem eos
præſtolatur ac prouocat. Cùm verò conuerſi fuerint, dominum grata mente ſolent laudare dicētes,
Pſal. 93 Niſi quia dominus adiuuit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea. Verum cùm beſtię pro-
priè appellentur animalia ſyluestria atque indomita, pecora autem bruta domita ſeu domeſtica. Per
beſtias homines carnales, crudeles, intractabiles: per pecora homines carnales, manſueti, tractabi-
les, congruè intelliguntur. [Benedicite filij hominū domino.] ❨(15) Benedicat Iſrael
dominum, laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.] ❨(16) Benedicite ſacerdotes domini domi-
no.] Rationales & intellectuales creaturę dupliciter dominū benedicūt, videlicet generaliter, ac ſpe G
cialiter. Generaliter dādo materiam laudis diuinæ, conſiderātibus eas, & exercendo operationes ſi-
bi naturaliter conuenientes, eo vtique modo quo (vt dictum eſt) cęteræ creaturæ irrationales & in-
animatæ dominum benedicere aſſeruntur. Specialiter quoq; dominum benedicūt intellectiuè & di-
lectiuè, formaliter atque vitaliter, corde & ore dei laudibus inſiſtendo per ſapientiam & amorē. Pri-
mo igitur modo benedicunt deum, ſiue conſiderentur quoad dona naturæ, ſiue quoad dona gratiæ,
ſiue quoad dona gloriæ. Nam & quantum ad naturalia homo eſt mirabilis creatura dei, ſui imagine
Gen. 1 decorata, & ſpiritali rationali eſſentia, & carne mortali mirabiliter compaginata, membris corporis
& viribus animæ artificioſe dotata. Et breuiter, ſi hominem conſideremus quoad corpus & animam,
& naturaliter circunſtantia ac concernentia eum inuenimus tanto copioſiorē excellentioremq; ma-
teriam benedicendi creatorem, quo cæteris creaturis præfatis homo eſt altioris naturæ, eminentio-
ríſque formaturæ quoad corpus & animam. Vnde de pulchra huius corporis diſpoſitione loquitur
Auguſt. In ipſo hominis corpore quāta dei bonitas, quanta tāti creatoris apparet prudentia? Nōne
ita ſunt in eo loca ſenſuum & cętera membra diſpoſita, ſpeciesq; ipſa ac figura, & ſtatura totius cor-
poris ita mortificata, vt ad miniſterium animæ rationalis ſe iudicet factum? Non enim vt animalia ir
rationalia prona in terram eſſe videmus, ita & creatus eſt homo, ſed erecta in cęlum corporis forma,
Col. 3 admonet eum quæ ſurſum ſunt ſapere atq; aſpicere. Porro mira mobilitas linguę, manibus attributa H
ad loquendum & ſcribendum, & ad opera artium plurimarum ac officiorū complenda conueniens,
nōne ſatis oſtendit quali quāq; præclarę animę tale corpus ad ſeruiendum conſiſtat vnitū? De diſpo-
ſitione quoq; interiorum corporis, ſcilicet perplexitate venarum atq; neruorū, & ſecretis vitaliū vi-
ſcerum loquitur Auguſtinus ibidem, oſtendens quòd ſi taliū harmonia, connexio ac diſpoſitio notæ
eſſent, ita delectaret pulchritudo rationem in eis vt omni formæ quæ oculis placet ipſius mētis præ-
ferretur iudicio. Inſuper quis in inſtitutione ſenſuū, & modo immutationis eorum à ſuis obiectis, &
in mutua ſenſuum ac ſenſibilium proportione, ac cohabitudine, in diſpoſitione quoque ſenſuum in-
teriorum & nobilitate viriū animæ ſuperiorum intellectiuarum omnipotentiam ſapientiæ, ac ſapiē-
tiā omnipotentiæ dei authoris primi totius creaturæ ſatis miretur, dignè collaudet? Si verò ſuperna
turalia dona hominibus pręſtita intueamur, videlicet dona gratię gratum faciētis, & etiā dona gratię
gratis datę, abūdātiorē ſublimiorēq; materiā benedicēdi dominū inueniem⁹, & maxīe ſi bona glorię
eis ꝓmiſſa & multis iā data pēſemus. Poſtremo quo alicui plura & potiora diuinitus collata ſunt be-
neficia, eo dominū pl⁹ benedicere obligat, & ampliorē ꝓbet materiā benedicēdi illū. Idcirco poſtq̄

A in generali dixerunt:benedicite filij hominum domino,de Iſraelitica plebe ſpecialiter ſubiūxerunt:
Benedicat Iſrael dominū,ſcilicet propter ſpecialia,multa & magna beneficia ſibi cōceſſa,de qua fer
tur in Pſalmo,Qui annunciat verbum ſuum Iacob,iuſtitias & iudicia ſua Iſrael. Non fecit taliter o- Pſal.19.
mni nationi,& iudicia ſua non manifeſtauit eis.Itemque,Quāta audiuimus,& cognouimus ea,& pa Pſal.77
tres noſtri narrauerunt nobis.In libro quoque Numerorum,Quis ſimilis tibi popule,qui ſaluaris in Num.24
domino? Et Baruc ait, Beati ſumus nos, quia quę deo placita ſunt,manifeſta ſunt nobis.Verū quo- Baruc.4
niam plebs illa per ſuā incredulitatem indigna facta eſt nomine Iſraelis,de qua ait Apoſtolus,Videte
Iſrael ſecundum carnem.Nunc per Iſrael intelligēdus eſt populus fide & opere Chriſtianus, de quo 1.Cor.19
idem Apoſtolus ait, Pax ſuper Iſrael dei.Hic enim populus fide deum proſpiciens,etiam in prophe- Gal.6
tis frequenter ad literā nominibus Ieruſalem & Sion, ac Iſrel deſignatur, præſertim quia primitiua
eccleſia ex populo illo fuit.Sed & multo maiora data ſunt beneficia ac munera gratiæ populo Chri-
ſtiano,quàm plebi Iudęę,quanuis de illa dicat Apoſtolus,Iſraelitæ quorum eſt adoptio filiorum dei, Rom.9
& gloria,& teſtamētum,& legiſlatio,& obſequium,& promiſſa,& quorū patres, ex quibus Chriſtus
ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Expreſſo demū in generali nomi-
ne Iſrael,in ſpeciali ſacerdotes nominantur,quibus maiora dona erant conceſſa,& ratione officij ſui
ſpecialiter ad ſpiritalia exercitia laudeſq; dei fuerāt obligati,de quibus domin⁹ dixit,Inebriabo ani- Ierem.31
B mas ſacerdotum pinguedine.Quibus ait Ezechias,Filij mei nolite negligere,vos elegit dominus vt 2.Par.29
ſtetis corā eo,& miniſtretis ei,colatis eum,& cremetis ei incenſum.In libro quoque Leuitici domi-
nus præcepit eis dicens,Doceatis filios Iſrael omnia legitima mea.Et alibi, Sacerdotes ſancti erunt Leui.10
deo ſuo.Si autem tam ſpiritaliter continenter & ſobriè viuere tenebātur ſacerdotes illi legales:quo- Exod.29
rum ſacerdotiū typicum erat,puta figura ſacerdotij Chriſti atque eccleſiæ,quàm ſpiritaliter,caſtè ac
temperatè viuere obligantur ſacerdotes eccleſię.Nónne tanto perfectius quo ſpiritalius atque diui-
nius eorum eſt ſacerdotium? & quo pręſtantiorem deo hoſtiam offerunt,ac pręſtantiora ſacramenta
contrectāt? Itaque deū iugiter benedicant, laudibus vacēt diuinis,& ſpiritalibus ſe prorſus manci-
pent actibus,vitia gulę & luxuriæ primò ac vehementiſsimè abhorrentes ac repellētes. [BENEDI-
CITE ſerui domini domino.]quod vel de miniſtris ſacerdotum in cultu diuino,puta Leuitis,quibus
modo in eccleſia ſuccedunt diaconi:vel de quibuſcunq; dei famulis dicitur.Omnes autē fideles ſunt
ſerui dei tanquā creati ac redempti ab ipſo,quibus ſumma ingenuitas & libertas eſt deo ſeruire.Hoc
nanque eſt vitijs & proprio animo dominari, carnem, ac dæmonem ſimul cum hoc ſeculo nequam
ſuperare,quod excellentiſsimū victoriæ genus eſt ⸿(17)BENEDICITE ſpiritus & animæ iuſto-
rum domino.]Pręterea(ſicut refert Hieronymus)quia apud Danielem dictum eſt, In anima cōtrita
C & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur.Et nunc dicitur,Benedicite ſpiritus & animæ iuſtorum:quidā di-
xerunt in homine præter ſpiritum ſanctum duo diſtincta eſſe, ſpiritū & animā,quibus ſecundū Hie-
ronymum laborandum eſt quomodo abſq; carne & gratia ſpiritus ſancti duæ ſubſtantiæ & duo in-
teriores homines in vno homine eſſe dicātur:hoc quippe ex eorū ſequitur dicto.Itaq; ſpiritus & ani
ma hoc loco eādem animæ rationalis eſſentiam exprimunt, quæ anima dicitur inquantum informat
& animat corpus:ſpiritus,ob ſuam ſimplicitatem & inquātum contemplatur cæleſtia, vt habetur ex
libro de ſpiritu & anima.Laus autem iuſtorum deo gratiſsima eſſe dignoſcitur,ſicut & laus humiliū,
ac ſanctorum,de quibus mox additur,[BENEDICITE ſancti & humiles corde domino,]non pro-
priæ poteſtati aut labori ſiue induſtriæ virtutes & merita veſtra attribuēdo,ſed pietati & gratiæ ſpi-
ritus ſancti qui operatur in nobis velle & perficere.Cor autē contritum & humiliatū deus non ſper- Philip.2
nit.Et cùm ipſe ſit eſſentialiter pure infiniteq; ſanctus,ſanctitas ſibi maxime placet, humilibus quo- Pſal.50
q; dat gratiā.Itaq; dum cāticum iſtud deuotum ac feruidum pronunciamus,ex ardēti id agamus af-
fectu,& deum ab omni ſuo effectu honorare cordialiſsime affectemus,& ipſi quoque eum deuotiſsi- Iaco.4
me benedicamus laudātes eum in ſeipſo & in ſuis operibus.Iuxta illud Eccleſiaſtici, Benedicite do- Eccl.30
minū in operibus ſuis.Et denuo,In omni corde,ore, nunc collaudate & benedicite nomen domini. Eccl.17
Omnia etenim deus maieſtatis propter ſeipſum creauit vt ſua perfectione in omnibus relucēte, ipſe Prou.16
D in omnibus & ex omnibus laudetur,& veneretur.Iuxta quod ſcriptum eſt,Fecit deus opera ſua vt ti- Eccl.3
meatur.Ideo Gloſſa dicit,Cùm cernimus aliquid pulchrum vel honeſtum,inde deum laudare, & ei
gratias referre debemus.Circa præcedentem quoq; verſiculum ponit, quòd ſpiritus eſt quo diſcer-
nimus,& anima qua viuificamur,vt vitam & intentionem ad dei præconia referamus.Poſtremò be-
nedicere & laudare deum excelſum angelicus actus eſt & cęleſtis,magiſque diuinum, ac meritorium
opus cęteris paribus quàm deū orare.Ob hoc ait Propheta,Cātabo domino in vita mea,pſallam deo
meo quàm diu ſum.Et,Benedicā dominum in omni tempore,ſemper laus eius in ore meo. Tandem Pſal.102
viri iſti ſeipſos ad dei pronocāt laudem.⸿(18)BENEDICITE Anania, Azaria, Miſael domino.] Pſal.33
Ex præſenti ſcilicet liberationis beneficio ab igne atq; miraculo,ſciētes eum omni creaturæ ſuper-
eminere,nec ei ceſſantes de cætero gratias agere.Sequentē verſum eccleſia addidit in laudem ſuper-
beatiſsimæ trinitatis loco Gloria patri:quod Damaſus papa ex ordinatione & perſuaſione beati Hie
ronymi in fine ſingulorū pſalmorū decātari inſtituit.itaq; ⸿(19)BENEDICAMVS]i.corde,ore, Iohā.4
corpore deuotionem,laudem,honorē,reuerentiā,atq; dignum latrię cultum & adorationē in ſpiritu
& ueritate exhibeamus,bene loquamur,bene ſentiamus,omne bonū aſcribamus,ab vniuerſis creatu
ris laudari & amari optemus.[PATREM]creatorē,[ET filiū].i.redēptorē[CVM ſancto ſpiritu]con-
ſolatore noſtro,quia filij incarnationem operatus eſt,& ab eodem patre & filio miſſus, & per ſe venit
ſuper apoſtolos,& eccleſiā ſanctificauit,& de omni bono nobis prouidit.Et quia hę tres perſonę ſunt
vnus & indiuiſus,ſuperamabiliſsimus deus.[LAVDEMVS]eum in his tribus perſonis vnica laude,

[ET ſuperexaltemus eũ in ſecula,]pluraliter loquitur. Verus enim dei amator,& gratus donorũ eius E
ſuſceptor non ſolũ á ſe ſed ab omnibus appetit deum benedici & laudari. ℂ(20) BENEDICTVS
Gen.1 es domine in firmamento cæli,]id eſt,in firmamẽto quod dicitur cęlum,de quo dicitur in Gen. Fiat
firmamentũ in medio aquarum. Et item, Vocauit deus firmamentũ cælum. Quod dicitur firmamen-
tum,quia firmat omnia in ſe contenta,quorũ eſt locus cõmunis. Locus autem eſt conſeruatiuus lo-
cati ſecundum Philoſophum,qui etiá dicit quòd motus cæli eſt vita quædá, virtus & cõſernatio in-
feriorum. Vnde in firmamento eſt deus tanquã principalis motor,rector, atque influxor in inferio-
ra,qui licet non ſit proximus motor cæleſtium orbium genere cauſæ efficiẽtis,ſeu efficienter mouẽ-
tis:eſt tamen motor primus & ſummus in genere cauſæ finalis, quoniã mouet ſicut deſideratum ſeu
bonum optatum mouet deſiderium & optantem ſecundum meliores philoſophos,tam peripateticos
quàm platonicos.[ET laudabilis]ob tuã bonitatem,virtutẽ,& ſanctitatem. Laus enim debetur vir-
tuti ſicut & honor. Sed laus conſiſtit in verbis,honor in actibus. Eſt nanque exhibitio reuerentiæ in
ſignum teſtimoniúmq; virtutis,& ſicut virtus & ſanctitas in infinitũ cunctis præeminet, ſic ipſe ſu-
perbeatiſsimus deus infinitè laudabilior eſt quàm eũ aliqua poſsit creatura laudare,iuxta illud, Glo-
rificantes dominum quantumcunq; poteritis,ſuperualebit adhuc. Benedicentes dominũ exaltate il-
lum quantum poteſtis:maior eſt enim omni laude,& quis magnificabit eũ ſicut eſt á principio? Itaq;
Eccl,43 & ſi inceſſabiliter laudibus dei intẽti fuerimus,etiam mente deuota,non inaniter gloriemur nec prę-
ſumamus quaſi quid magni egerimus,ſed penſantes omne noſtrum præconiũ atq; obſequium infini-
2.Cor.10 tè à dignitate ac laudabilitate altitudinis dei noſtri deficere, ipſum humilimè deprecemur,vt per pi-
etatem ſuam immenſam laudes noſtras acceptare dignetur potiſsimè,quia & quicquid in eis boni eſt
ipſius eſt donum:quicquid verò defectuoſitatis admixtum,id prorſus eſt noſtrum.[ET glorioſus] put F
gloria multis modis accipitur,ſic & deus multipliciter glorioſus aſſeritur. Eſt enim glorioſus.i.plen°
gloria ſiue per gloriam intelligatur iucũditas ſiue felicitas ſiue excellẽtia ſiue maieſtas aut clara cum
laude notitia,aut fama præinclita. Et abſolutè loquẽdo,ipſe ſolus plenus eſt iſtis, plenitudine pror-
ſus infinita. Interdum etiam ſumitur gloria dei pro magnifico aliquo eius effectu, vt cùm ſcribitur in
Ezech.10 Ezechiele, Egreſſa eſt gloria domini à limine templi,& ſtetit ſuper Cherubim. Huiuſcemodi quoq;
effectibus deus effectiuè plenus eſt. Deniq; Moſes deum eſſe glorioſum proteſtans diſſeruit. Niſi ti-
Deut. 28 mueritis nomen domini glorioſum atque terribile,augebit plagas tuas,[ET ſuperexaltatus,] quoniã
vniuerſis & ſingulis ſimul acceptis incomparabiliter & immenſe melior altiórq; conſiſtit. Siquidem
Pſal.144 finiti ad infinitum nulla eſt comparatio. Ideo cãtat Pſal. Magnus dominus & laudabilis nimis,& ma
gnitudinis eius non eſt finis.[IN ſecula]vtiq; vniuerſa,id eſt,omnium ſpacio ſeculorum generatio-
num ſeu temporum inæternum & inſeculum ſeculi.

ℂORATIO ex Hymno trium puerorum præſcripto.

Oratio cordis noſtri ſpiritu ſancto tangente,mundis labijs & tota deuotione fac nos domine cum uniuerſitate cre- G
aturarũ tuarum te benedicere,ut hac ſuauitatis modulatione placatus,perhennitatis donemur benedictione. Per do.no.

Cantica noui Teſtamenti.

COMMENTARIVS IN GLORIOSISſimæ Virginis dei matris Mariæ Cãticum, Magnificat anima mea dominum. Lucæ 1. Cap.

ℂARGVMENTVM DIONYSII.

QVibuſdam veteris Teſtamenti ſanctis conceſſum eſt,vt perceptis beneficijs dei præcipuis,cã- H
ticum deo componerent & offerrent. Sic quoque nunc ait ſancta Maria, Magnificat anima
mea dominum. Conſiderãs enim ineffabilia dei beneficia ſuper ſe,& in ſe, laudes gratiáſque
referre non diſtulit. Præſertim quia ex ea incarnari dignatus fuit vnigenitus dei. Cuius rei typus in
Anna præceſsit, quæ ſupernaturali dei munere Samuelem enixa cecinit carmen hoc gratulabundũ.
Exultauit cor meũ in domino. Quod in aliquibus cum carmine virginis diuinæ coincidit. Itaq; de-
uotiſsima atque gratiſsima mente fatetur domina mundi,regina cæli,genitrix dei.

A

EXPOSITIO CANTICI MARIAE,

Magnificat anima mea dominum.

ℂQVOTIDIE AD VESPERAS.

MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINVM.]Magnificentia & excellentia cantici huius primo ex parte actricis perpenditur, quæ quãto gratioſior,illuminatior,atque diuinior erat,eo præclarius canticum edidit. Secũdo,ex ſententiæ vbertate ac maieſtate. Tertio,ex igne deuotionis in ipſo exuberãtis. Sic ergo,magnificat,inquit,anima mea dominum,tanquam dicat,Tu me ô Elizabet laudas,extollis, magnificas: verũ ego ſciens quod a meipſa nil habeo, vniuerſa bona deo aſcribo, ipſum laudo,me deprimo. Illum magnifico,id eſt,magnnm,ſummum,immenſum fateor,conteſtor,demonſtro:illũ totis viribus ma-
gnificenter honoro,omni zelo venerari deſidero, me paruipendo. Dicimur itaque deum ſanctifica- Eſa.8
re,magnificare,glorificare,dum verbis & actibus eius ſanctitatem,maieſtatem,beatitudinem,prote-
ſtamur,extollimus,demonſtramus. Impij verò dicuntur nomen dei polluere,paruifacere,inhonori- Ezec.38.
ficare: quoniam quantum in ipſis eſt verbis & factis oſtendunt, ſeu ita ſe habent, quaſi deus non eſ- Hagg.1.
ſet honore & gloria,omniq́ue reuerentia dignus,ſeu paruipendendus,neque curandus. Alios quoq; Malac.1
ad dei offenſam,irreuerentiam,injuriamq́; inducunt. Hinc per Ezechielem deus frequenter impro- Iohel.8
perat filijs Iſrael,ꝙ polluerunr nomen ſanctũ ſuum in gentibus. Fecit ergo Maria quod S.pater eius Eccl.43.
B Propheta Dauid admonuit, Magnificate dominum mecum. Porrò ſecundum Ambroſium magnifi- Ezec.36.
camus dominum,ſeu dominus magnificatur, nõ quod ei quicquam accreſcat: ſed quia magnificatur Pſal.33
in nobis,id eſt,per ſuos in nobis effectus,ſeu actus noſtros eius auxilio exhibitos,magnus oſtẽditur.
Propterea addit Ambroſius,Imago enim dei Chriſtus eſt. Et ideo ſi quid iuſtum,religioſumq́; fece- Sapien. 2
rit,anima,imaginem dei,ad cuius ſimilitudinem eſt creata magnificat. Quod ſumptũ videtur ex ver-
bis Origenis dicentis,Salnator noſter eſt imago dei inuiſibilis,& anima noſtra eſt imago illius ima- Gene.1
ginis. Cum ergo illam cognitione,ſermone, & operatione magnifico,tunc imago mea in me grãdis
efficitur:& ipſe dominus(cuius imago eſt anima mea)amplius in me magnificatur. Præterea aduer- Heb.1
tendum quod in cãtico iſto nomine dei,& domini intelligi poteſt abſolute ipſe deus vnus ac trinus,
ſeu quælibet diuina perſona. Quanuis nõnulli per deum ac dominum ſpecialiter filij perſonam intelligant, aſſerẽtes quod virgo digniſsima in cantico iſto filium ſuum cõmendat. Et nõ ait magnifico,ſed magnificat anima mea dominum,ad innuendum quod ex præcordiali id agat deuotione:quo arguuntur qui ſine reuerentia deum orant & laudant, nec eum ſicut verũ deum tota cordis honorãt
cuſtodia,de quibus per Eſaiam dominus loquitur, Popnlus hic labijs me honorat,cor autem eorum Eſaiæ 29.
lõge eſt à me. ℂ(2)ET exultauit ſpirit⁹ meus,]ſcilicet anima mea rationalis[IN deo ſalutari meo] Matt. 13.
ex contemplatione ac dilectione ſui ipſius in ſe, & beneficiorum eius circa me. Exultatio autem ſeu Marc.7
gaudium ex cõtemplatione & charitatis actu ſeu actuali dilectione procedit. Quo igitur in diuinorum contemplatione, illuminatione, eorundemq́ue amore feruentior fuit Maria, eo plenius exulta-
C nit,non in ſe,ſed in domino,tãquam in cauſa,obiecto & fine,ſicut Apoſtolus ſcribit, Qui gloriatur, Ierem.9
in domino glorietur. Porrò domin⁹ dicitur,ratione gubernationis. Deus,ratione cauſalitatis & crea 1.Cor.1
tionis:Salutare vel ſalutaris,ratione iuſtificationis,ſeu recreationis,itemq́; glorificationis,qui ſingu 2.Cor.10
lariter fuit & eſt deus ac dominus, & ſalutare Mariæ propter præcipua beneficia eius ad eam & ma- Luc.2
ximam deuotionem,dilectionẽ,& cultum illius ad illum. Quanuis autem anima & ſpiritus hominis Iob 13
realiter idem ſint, tamẽ ratione ſunt differẽtes. Nam anima dicitur, quoniã informat & animat cor- Gen.49.
pus,illudq́ue bene regẽdo,deũ magnificat: Spiritus verò vocatur ob ſubtilitatẽ naturæ, & quoniam contemplatur cæleſtia, ſicq́; cõpetit ſibi exultare, & præ ingenti lætitia quaſi extra ſe ſaltare in deo. Hinc virgo deifera diſtincte loquuta eſt, Magnificat anima mea dominũ. Et exultauit ſpiritus meus in deo. Poſtremo vt totis viribus deũ magnificemus,magnificẽt eum noſtra memoria, eius beneficia iugiter recolendo,noſtra intelligentia eius veritatẽ & excellentiam contemplando,noſtra voluntas eius bonitatem amando ac appetendo,noſtra interpretatiua ſeu expreſsiua,eũ ore laudando. Et quia pro ſuis beneficijs gratiarum actio,& vox laudis deo debentur,conſequenter virgo præclara cantici
ſui rationem ſubiungit, ℂ(3) QVIA reſpexit] per approbationem, oculo ſuæ pietatis immenſæ Eſa.51
D [HVMILITATEM ancillæ ſuæ,] id eſt,me humilem eius ancillam,meamq́ue humilitatem ac paruitatẽ. Et merito ſpecialiter ſuæ meminit hnmilitatis magis ꝗ virginitatis,charitatis, aut reliquarum
virtutum,quibus præeminenter fulgebat:quia per humilitatẽ præcipue meruit taliter exaltari, etãtq́; Mat.1
per eam præſertim diſpoſita ad concipiendũ vnigenitum dei ſecundũ quod in incarnationis myſte- Luc.1
rio conſideratur incarnati maieſtas,quæ tanta eſt quod non niſi ab humillima & penè incomparabiliter humili puella decuit eum incarnari & concipi. Virginitas autem fuit diſpoſitio magis remota: nec ipſa ſine humilitate domino placuiſſet. Veruntamen in incarnationis myſterio vtriuſque naturę immediatam & hypnſtaticam vnionem pẽſando, virgo ſacra per charitatem eiuſque ardentiſsimum actum fuit ſumme & immediate diſpoſita ad vnigeniti filij dei cõceptionem. Nam charitas præſtantiſsima ac diuiniſsima,deoq́ue placentiſsima virtus eſt,coniunctionem,transformationem,& inſolubilem colligationem efficiens. Quanuis itaq; tota trinitas ſnperbenedicta Mariæ humilitatẽ ſuperclementer aſpexit, præcipue tamen filius ex ea induendo humanam naturam, faciẽs ſe eius proleın, atque ſubijciens ei ſeipſum. Sed & deus pater eam aſpexit, intãtum vt eundem cum ea habere filium dignaretur. Similiter ſpiritus ſanctus illo eam germine adorãdo fœcundãs, à quo ipſe vere æterna-

QV

liter procedit. Secundum Originem humilitas in ſcripturis vna de virtutibus dicitur quæ à philoſo A
phis modeſtia nominatur, ſed & nos eam poſſumus appellare quodam circuitu, cum aliquis non eſt
inflatus, ſed ipſe ſe deijcit[ECCE enim ex hoc]tempore & ratione tãti beneficij mihi collati. Ex hac
quoque mea humilitate, [BEATAM me dicẽt omnes generationes,] id eſt, quidam ex omnibus, vt
ſit diſtributio pro generibus ſingulorum. Omnes quippe ex Iudæis & Gentilitate conuerſi beatam,
imò & beatiſsimam profitẽrur virginem tam incomparandam. Sed & Sarracæni, qui legem Macho-
meti ſuſcipiunt, dicunt eam præ vniuerſis mulieribus omnium ſeculorum electam, ſicut & Chriſtum
filium eius fatentur ſuo legiſlatore Machumeto maiorem. Sic & Lya de qua orta eſt virgo Maria,
cernens ſe tam fœcũdam, hoc inquit pro beatitudine mea, Beatam quippe me dicent mulieres, ſicut
Gene. 30 in Geneſi legitur. ¶(4) QVIA fecit mihi magna qui potens eſt,] id eſt, præclariſsima mihi benefi-
cia eſt largitus in ſanctificatione, in gratiarum augmentatione, in totius perfectionis collatione, &
nunc potiſsime in incarnatione, in qua veri dei vera mater effecta, quodammodo infinitæ dignita-
Gen.17 tis prærogatiuam ſum conſequuta ab eo qui potens, imò omnipotens eſt, & adeo potens vt eius re-
Tob.13 ſpectu omnis creatura ſit impotens, nec ſine illius manutenentia, per momentum ſubſiſtere valens,
Illi equidem idem eſt eſſe, & potentem eſſe, cuius eſſentia eſt ſua potentia independens, illimitata &
penitus infinita, cui ſunt omnia æque facilia, qui dominatur in virtute ſua inæternũ, à quo omnis po
Pſal.65. teſtas dicente Apoſtolo, Non eſt poteſtas niſi a deo. Vnde ſcriptũ eſt, Sapiens corde eſt, & fortis ro- F
Rom.13 bore, qui facit magna & inſcrutabilia, & mirabilia, quorum nõ eſt numerus, qui per me mundum li-
Iob 9. berare dignatus eſt, & præ omni creatura me honorauit, ita quod deum omniũ creatorem ac domi-
num concepi & porto, [ET ſanctum nomen eius] nominatũ, id eſt, ipſemet nomine nominante deſi-
gnatus in ſeipſo eſſentialiter purus, virtuoſus & ſanctus eſt: imò ſanctitas prima, fontana, exemplaris,
immenſa, in quo quicquid perfectionis, ſanctitatis, atque virtutis eſt, cogitarive poteſt, eum immen-
Pſal.93. ſa plenitudine ſuperſimpliciſsime cõtinetur. De quo ait Pſalmiſta, Adorate in mõte ſancto eius, quo-
Pſal.98 niam ſanctus dominus deus noſter. Et item, Confiteantur nomini tuo magno, quoniã terribile & ſan
Ioſue 24 ctum eſt. Vnde ſcriptum eſt, Deus ſanctus & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Et
Iob 34 iterum, Abſit à deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Denique tam ſanctus eſt deus omnipotẽs,
Eſa.64 vt eius comparatione omnis ſanctitas & æquitas noſtra ſit quaſi pannus menſtruatę. Ecce enim luna
Iob 25. non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius, qui & in angelis ſuis repperit prauitatẽ.
Iob 4 Siquidem quid eſt ipſa diuina eſſentia, niſi ſapiẽtia & ſupereſſentialis, veritas exemplaris, virtus pri-
ma, æquitas ſumma, charitas infinita, lux incircũſcripta, puritas impermixta? Nemo ergo ſe iactet aut
aliquid putet, aut alium ſpernat, nec ad publicos tranſgreſſores ſe comparet, ſed in diuinę ſanctitatis
conſpectu atque præſentia ſe ſemper conſtituens, quicquid in ſe virtutis eſt aut eſſe poſſe aduerterit,
illius intuitu pro nihilo habeat, ſeque in profundo humilitatis inceſſanter cõſeruare conetur. Huc- G
uſque ſancta Maria recoluit beneficia ſibi ſingulariter data: nũc generaliter ſibi ac alijs præſtita ex-
primit. ¶(5) ET miſericordia eius,] id eſt, ſuæ æternæ pietatis effectus & gratia extenditur, & fuit
Eſa.6 [A PROGENIE] quæ ab initio mundi ante diluuium fuit[IN progenies] poſteriores. Miſericordia
Pſal.32 enim domini plena eſt terra. Vel à progenie Iudæorum, in progenies Gentium. Salus nanque Gen-
tibus communicata ex Iudæis fluxit & cœpta eſt. Quemadmodum Chriſtus teſtatur, Salus ex Iudęis
Iohã.4 eſt. Nam & Chriſtus ex eis incarnari elegit, & per apoſtolorum natione Iudæorum doctrinam con-
Act.16. uerſus eſt mundus. [TIMENTIBVS eum] timore filiali & caſto. Nam talibus tantum finaliter pro-
deſt gratia dei, & ipſi duntaxat participes ſunt fructus ac meriti dominicæ paſsionis, quæ licet ſe ad
vniuerſos extendat per ſuam ſufficientiam: non tamen per efficientiam, ſed ad ſolos electos. Hinc ait
Pſal.102. Pſal. Miſericordia autem domini ab æterno, & vſque inæternum ſuper timentes eum. In Eccleſiaſti-
Eccl.1 co quoque habetur, Qui ſine timore eſt iuſtificari non poteſt. Veruntamen nullus tam reprobus eſt,
vt diuinæ clementiæ penitus expers conſiſtat, ſed miſericordia ad ſalutem veram perducẽs, ſolis ti-
mentibus deum filiali & reuerentiali timore, qui eſt fuga mali culpę, impenditur. ¶(6) FECIT po-
tentiã,] id eſt, potenter operatus eſt, & potentes egit effectus [IN brachio ſuo,] id eſt, in ſua ſublimi
Exod.15 virtute: iuxta illud, Eduxit filios Iſrael in brachio excelſo. Vel in brachio ſuo,] id eſt, per vnigenitũ
Pſal.135 ſuum incarnatum. Et tunc refertur ad patrem, de cuius filio loquitur Eſaias, Brachiũ domini cui re- H
Eſai. 53 uelatum eſt? quem Apoſtolus nominat dei virtutẽ. Porrò per filium pater vniuerſa creauit, per ipſum
1.Cor.1. redemit mundum, proſtrauit diabolum, fregit infernũ, aperuit cælum, infinita quoq; per ipſum fecit
Rom.8 miracula. Vnde & filius proteſtatur, A meipſo facio nihil. Pater verò in me manens, ipſe facit opera.
Iohã. 14. Nihilominus Chriſtus vt deus propria operabatur virtute, quæ in tribus superſanctis perſonis vna
eſt in ſe, indiuiſa quoque in opere. Denique magnificentiſsimum opus dei in incarnatione, ſeu verbo
Luc.2 incarnato apparuit, dum naturæ duæ in infinitũ diſtantes in vnam cõuenerunt perſonã dum Chri-
Matt.1. ſtus de clauſo virginis vtero prodijt, dum ſacramentũ altaris inſtituit. Magnã demũ deus poteſtatem
Mat.29 exercuit, tam humilem iuuenculã faciendo ſuã matrẽ, angelorumque dominam, & omni pura crea-
Marc.14 tura in eſſe creato ſubſiſtenti pręſtantiorem: quoniam vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas,
1.Cor.11 ſeu æquitas. Cõmendato deo ratione ſuæ clementiæ, cõmendat eum nunc virgo ſapiẽtiſsima ab ef-
Pſal.24 fectibus ſuæ iuſtitię. [DISPERSIT ſuperbos,] id eſt, per varios errores ac vitia diſpergi permiſit, &
Iob 15 per diuerſa ſupplicia perdidit, ac dãnauit effectiue elatos, quorũ ſpiritus tumet inique, qui deo ſubij-
1.Pet.5 ci & parere omittunt nec curant ſub eius omnipotenti manu ſe humiliare [MENTE,] id eſt, intẽtio-
Eccl.10 ne & libito[CORDIS,] id eſt, intellectus [SVI] quo cuncta diſcernit, iudicat & diſponit. Hinc ſcri-
Soph.1 bitur, Radices gẽtium ſuperbarũ arefecit deus. Qui per Sopho. minatur, Viſitabo ſuper omnem qui
Eſa.2 arroganter ingreditur. Et apud Eſaiam, Incuruabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo

A virorum. Demones quoque ſuperbientes Chriſtus in mundũ veniens diſperſit, vicit & de hominum Mat.7.8.
cordibus expulit Sed & ſuperbos Iudæos videmus ab eo in omnem regionem diſperſos. ℂ(7) DEPOSVIT potentes de ſede.] Non de quibuſcunque potentibus dicitur hoc, cum alibi dicatur, Deus Mar.1.12 Luc.4.11
potentes non abijcit cum ipſe ſit potens: ſed de potentibus ſua poteſtate vitioſe vtentibus, de quibus Iob 36
ſcriptum eſt, Sedes ducum ſuperborum deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. Verum cum huiuſmodi potẽtes videamus vſque ad ſenectutem regnare, quomodo deus deponit eos de ſede dignitatis ac præſidentiæ? Et reſpondendum, quod ſaltem in morte, & frequenter propter eorum peccata occiduntur, plagantur, ſeu ante tempus naturalis periodi auferuntur. Omnis enim potentatus breui vita. Sic & rex hodie eſt, & cras morietur. De quibus loquitur Eſaias, Et quidem neque ſatus neque radicatus in terra truncus eorum, repente flauit in eos, & aruerunt. Hinc ſcriptum eſt, Vidi impios domino flante periſſe. Et rurſus, Iniqui ante tempus ſuum ſublati ſunt. Inſuper potentes Iudęorum magiſtros deus de ſede doctrinæ amouit. Iudiciariam quoq; poteſtatẽ pauperibus tribuit in die iudicij exercendam, Sedebitis, inquiens, ſuper ſedes duodecim, [ET exaltauit humiles] nunc per dona gratiæ gratum facientis, & gratis datæ, quia & tales frequenter ad pręliationem erexit. In futuro autem per dona gloriæ & ſublimationem vſque cælũ empyreũ. Propter quod ait ſcriptura, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã. Et denuo, Beati pauperes ſpiritu, ſcilicet humiles, quoniam veſtrum eſt regnum cælorum, quo nihil eſt altius. Potiſsime autem Chriſtus exaltauit ſuos apoſtolos vere humillimos, quos conſtituit principes ſuper omnem terram. De quibus iterum ſcriptum eſt, Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt. Cæteros quoque primitiuæ Eccleſiæ filios ſuos diſcipulos non mediocriter exaltauit, nõ in futuro duntaxat, ſed & in præſenti, dans eis virtutẽ calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, omnemque inimici virtutem. ℂ(8) ESVRIENTES] id eſt, ſpiritualia bona auide cupientes [IMPLEVIT bonis,] id eſt, gratiæ donis, internis diuitijs, refectionibus mentis. Pauperes quoque & corporaliter fameſcentes deus alit & implet. Quemadmodũ ſcriptum eſt, Oculi omnium in te ſperãt domine, & tu das eſcam illorũ in tempore opportuno. Et item, Omnia à te expectant vt des illis eſcam in tempore. Dante te illis colligent. De eſurientibus autem primo modo ait Saluator, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Et iterũ, Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis, [ET diuites,] id eſt, diuitiarũ corporalium inordinatos amatores terrena cæleſtibus præferentes [DIMITTIT inanes]. i. à ſpiritalibus bonis vacuos, ſuiſq; vanitatibus inhærentes. De quibus loquitur Chriſtus, Poſsibilius eſt camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Iacobus quoque in ſua Canonica, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenient vobis. De quibus alibi habetur, Vę vobis diuitibus, qui nunc habetis conſolationem veſtram. Diuitiæ enim pene ad omnia vitia præbent fomentum, ad ſuperbiam, gulam, luxuriam, otioſitatẽ ſcelerum matrẽ. Propter quod ait Apoſtolus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueũ diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitũ & perditionem. Ideo ait ſcriptura, Nihil eſt iniquius q̃ amare pecuniam. Hic enim animã ſuam habet vænalem. Veruntamen ſunt aliqui diuites virtuoſi ſua opulentia bene liberaliterque vtentes, miſericorditer diſtribuentes, non delicate viuẽtes, nec ad terrena inordinate

Eccle.10. Ibidem. Eſa.49 Eccl.8 Matt.19. Iaco.4 Matt.5 Pſal.44. Pſal.46 Luc.10 Pſal.144 Pſal.103. Matt.5 Apoc.21. Matt.19 Luc.18. Marc.10. Iacob.5. Luc.6 1.Tim.6. Eccl.10

B

C affecti, ſicut hortatur Pſalmiſta, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere: ſed quàm pauci ſint tales liquet ex eo quod ſcriptum eſt, Beatus diues qui inuentus es ſine macula, qui poſt aurum nõ abijt, nec ſperauit in theſauris pecuniæ. Quis eſt hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Nemo ergo ſe cõmittat periculo, ſed acquieſcat Apoſtolo, Habentes, inquit, victum, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Hinc enim Salomon deprecatur, Mendicitatẽ & diuitias domine ne dederis mihi: tribue tantũ victui meo neceſſaria. Quidam per eſuriẽtes bonis impletos intelligunt gẽtiles conuerſos, quibus verbũ dei cũ magno deſiderio audientibus, maxima gratiarũ chariſmata cõtulit deus. Per diuites verò inanes relictos intelligunt magiſtros Iudæorũ in ſcripturis abundantes, qui in ſua cæcitate dimiſsi ſunt. Conſequẽter tãgit beata virgo beneficia Iudæis exhibita. ℂ(9) SVSCEPIT] ipſe dominus [ISRAEL puerum ſuum,] id eſt, Iſraeliticum populum ſibi nunc gratioſe & pie applicuit & coniunxit, de ipſo naturam aſſumendo humanam. Propter quod totũ populum illum (quantum in ſe fuit) ſaluare propoſuit, propter quod ſcribit Apoſtolus, Nuſquã angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit [RECORDATVS miſericordiæ ſuæ,] id eſt, memorem ſe oſtendens pietatis & gratiæ quam populo huic promiſit, quod ſcilicet de eo formam ſerui acciperet. In incõmutabili autem deo nec recordatio, neque obliuio proprie locũ habẽt: ſed per modum recordantis ſe habet dum miſereri non differt, per modum obliuiſcentis dum differt. ℂ(10) SICVT loquutus eſt ad patres noſtros,] ſcilicet [ABRAHAM & ſemini eius in ſecula.] Primo enim Abrahæ, deinde Iſaac, poſtea ipſi Iacob facta legitur in Geneſ. diuina illa promiſsio, In ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes. Deinceps dictum eſt Dauid, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Generaliter quoq; ſancti patriarchæ ac vates de Chriſti aduẽtu loquuti ſunt: quemadmodum Petrus affirmat, Omnes prophetæ à Samuel & deinceps annunciauerũt dies iſtos. Porrò clauſula illa in ſecula referri poteſt ad verbum illud, ſuſcepit, item ad recordatus, nec nõ & ad complexum iſtud ſemini eius. Nam illa gratioſa ſuſceptio electorum, & recordatio dei circa eos, ſemenq; Abrahæ in prædeſtinatis manet perpetuo, & nunquam periturum habet effectum.

Pſal.61. Eccle.31 1.Tim.6. Prou.30. Act.17 Gen.49. Heb.2 Philip.2. Gen.12 Gen.28 Gene.26 Gen.28 Pſal.131 Act.3.

D

ℂEXPOSITIO moralis eiuſdem cantici, Magnificat anima mea dominum.

POſtremo quilibet noſtrũ canticum hoc in propria poteſt decantare perſona, dicendo intimis ex medullis, Magnificat anima mea dominũ. Et exultauit ſpiritus meus in deo, &c. iuxta expoſitio-

Eccle. 36 nem præhabitam. Sic autē deū laudare, eſt actus omnino angelicus & præclarus. Quia reſpexit humilitatē ancillæ ſuæ, id eſt, animæ meæ quæ in oculis ſuis vilis & modica eſt. Vel ancillæ ſuæ, id eſt, creaturæ quæ ego ſum. Creaturæ enim creatoris ſui miniſtra eſt. Ecce enim ex hoc beatam me, creaturā dicēt, vt pie confido, omnes generationes electę. Nil enim (vt ait Hieron.] felicius Chriſtiano, cui regna promittūtur cæterum. In patria quoq; vnuſquiſque electorum ab alijs beatus dicetur. Sed A
Baruch 3 & Chriſtiani veraciter ſibijnuicem dicere poſſunt grata & humili mēte illud, Beati ſumus nos, quo-
Pſal. 32 niam quæ deo placita ſunt, manifeſta ſunt nobis. Deniq;, Beata gens cuius eſt dominus deus eius, populus quem elegit in hæreditatem ſibi. Quia fecit mihi magna. Hoc dicendo cogitet vnuſquiſq; beneficia dei circa ſe, generalia & ſpecialia bona naturæ, dona gratiæ, promiſſaque gloriæ, quanta pro ſe filius dei fecit, aſſumpſit ac pertulit, quoties ſibi in peccatis pepercit, quod ad iſtā pœnitentię gratiam ſe adduxit. Cætera ſpecialem expoſitionem nō exigunt, ſed iuxta interpretationem perſcriptā, à quolibet queunt proferri. Ecce canticum iſtud dulciſsimum quàm ſententioſum eſt ſub breuitate verborū, quod ſapiēti ſpiritus ſancti cōſilio ſtatuit eccleſia in veſperis decantandū, vt hora illa dum adueſperaſcit & inclinata eſt dies, incipiat ſe mens noſtra ab exterioribus ad interiora colligere, ad deum erigere, eius bonitatem beneficiaq; penſare, ei ex toto affectu gratias agere, ipſum cum iucunditate laudare, atq; pro virib⁹ verbo & opere in omnibus honorare. Itaque ad ſummi dei honorē, & tantæ virginis reuerentiā non ſine mentali attentione & actuali ſanctæ deuotionis feruore canticum F
iſtud promamus, imò & tunc recordemur cū quāta deuotione & alacritate beatiſsima virgo carmen iſtud cecinerit, & q̄ ineffabilem ei gratiā pręſtiterit deus, ſicq; eidē virgini cōgratulemur in domino.

¶ORATIO ex cantico Mariæ præſcripto.

Recordare domine miſericordiæ tuæ, & nos de uia iniquitatis ad te redeuntes ſuſcipe, eſurienteſq; te bonis tuis imple, ut bonitate & gratijs tuis in nobis agnitis deuoti te magnificemus, & in te deo ſalutari noſtro, toto ſemper ſpiritu exultemus. Per dominum.

COMMENTARIVS IN CANTICVM Simeonis, Nunc dimittis Luc. II. Cap.

¶ARGVMENTVM.

Luc. 2 POſtquam ſanctus iſte ſenex Simeon affectuoſiſsime, deuotiſsime, reuerendiſsime ac iucundiſsime accepit Chriſtum Ieſum in vlnas ſuas, id eſt, inter brachia ſua, quāuis ſe contactu ſancti ſanctorum putaret indignum, ſed vehemens amor rationem deuicit, & ad vnionem amplexumque impulit: benedixit, deum laudauit, gratias egit, & ſequēs canticū cecinit pro impletione diuini promiſsi, & cæteris beneficijs dei. Itemque quia iam plus accepit quàm ſibi fuit promiſſum. Promiſſum G
ſiquidem ſibi fuit quod Chriſtum videret, & iam non ſolum vidit, ſed brachijs ſtrinxit, portauit, contrectauit, & puto quòd oſculatus ſit infantem dulciſsimum, & ait,

¶EXPOSITIO cantici Simeonis, Nunc dimittis ſeruum tuum domine.

¶QVOTIDIE AD Completorium.

NVNC] poſtquam tuum promiſſum impleuiſti, Chriſtū mihi monſtrādo vt promiſiſti [DIMITTIS,] id eſt, ſtatim dimittes, vel ſupplico vt dimittas me, [SERVVM tuum] nō ſeruitute ſeruilis timoris qui metuit pœnā magis quàm dei offenſam, ſeu culpā, de quo ait Saluator, Seruus nō manet in domo in æter-
Iohā. 8. num, filius autē manet in domo in æternū. & alibi, Iam non dicam vos ſeruos,
Iohan. 15 ſed amicos. Sed ſeruū ſeruitute filialis timoris, cui ſeruo ait Saluator, Euge ſer-
Mat. 25. ue bone & fidelis, intra in gaudiū domini tui. [DOMINE] deus pater, ſeu tri-
Luc. 19 nitas deus [SECVNDVM verbum tuum in pace,] id eſt, à mundi huius inquietudine, tribulatione, & vitijs eripi, quieſcere, ſeu mortis ſomno ceſſare: & in limbo patrum, ſinuque Abrahæ repauſare in dulci ſpe, cum certus ſim cito per Chriſtum inde educi, ad gloriamq; trāsferri. Sic ergo dimittes me in pace ſecundum verbū tuū, id eſt, ſecundum quod mihi dixiſti, quòd mor- H
Lucę 2 tem non experirer, niſi prius Chriſtū viderē, per quod inſinuaſti quod Chriſto viſo mox obdormirem in domino. ¶(2) QVIA viderunt oculi mei] exteriores & interiores [SALVTARE tuum,] id eſt, Chriſtū ſaluatorē, qui dicitur ſalutare tuū, quia per ipſum decreuiſti mundū ſaluare, omniūmq;
Pſal. 97 ſalutem conſtituiſti in eo, de quo fertur in Pſalmo, Notum fecit dominus ſalutare ſuū. Vnde Iacob
Gen. 49. patriarcha teſtatur, Salutare tuū expectabo domine. Cui ſalutari loquitur pater, Dedi te in lucē gen-
Eſaiæ 49 tium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Hoc ſalutare Simeon corporaliter ac intellectualiter vidit. Chriſtus nanque in vna perſona eſt deus & homo: ideo dum homo videbatur oculo corporali, eodem oculo videbatur & deus: quanuis non ſecundum diuinitatem ipſius, imò ſecundū Ambro-
1. Iohā. 1 ſium) dum caro videtur, videtur & verbum. Hinc quod apud Iohannem habetur, Deum nemo vi-
1. Iohā. 4 dit vnquam, de deo ſecūdum diuinitatis eſſentiam dicitur. Inſuper oculo interiori vidit Simeon ſal-
1. Tim. 6. uatorem: quia per fidem cognouit ipſius diuinitatē, eius quoq; humanitatem intellectualiter cōſide-
Baruc 3 rauit, vt & à verbo eſſet aſſumpta penſauit. Hinc de Chriſto ſcriptū eſt, Poſt hæc in terris viſus eſt,
Eſa. 52. & cum hominibus conuerſatus eſt. Itemqne, Simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt.
¶(3) QVOD paraſti].i. per incarnationem videri & agnoſci aptum feciſti, ſeu manifeſtare diſpoſuiſti ac decreuiſti [ANTE faciem omniū populorum].i. in conſpectu hominū vniuerſorum, ſeu clare

A cunctis hominibus,non ſolum Iudæis, ſed etiam gentilibus,ſic tamen vt ſit diſtribntio accommoda,
ſeu pro generibus ſingulorũ, nõ pro ſingulis generũ:iuxta quẽ modũ apud Danielẽ legitur, Omnes Dan.7
populi,tribus,& linguæ ſeruiẽt ei. Deus ergo vnigenitũ ſuum in diuinitate incõprebenſibilem,atq;
inacceſsibilem lucẽ inhabitantẽ per boc ſecit bominibus maniſeſtũ, viſibilem & cohabitãtem,quod 1.Tim.6.
eũ humanæ coniunxit naturæ in vnitate perſonæ,quod per Eſaiam ita prędictũ eſt,Parauit dominus
brachium ſanctũ ſuum in oculis omniũ gẽtium, Brachiũ enim domini eſt vnicus filius dei patris,per Eſa.52
quem pater omnia fecit:ſicut & digitus dei eſt ſpiritus ſanctus per quem cuncta reuelat,de quo bra
chio ait Pſal. Saluauit ſibi dextera eius,& brachium ſanctũ eins.Pater ergo parauit ſalutare hoc ante Pſal.97
faciem omniũ populorum,quibus per apoſtolos prædicatus eſt Chriſtus: iuxta illud Pſalmiſtæ,In o- Pſal.18.
mnem terrã exiuit ſonus eorũ. Et rurſus, Viderunt onines termini terræ ſalutare dei noſtri. Propter Pſal.97
qnod in Eſaia habetur, Videbunt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Quanuis præterea Chriſtus Eſaię 52.
ita paratus ſit ante omnem faciem populorum,aliter tamen quantũ ad Iudæos, & aliter quoad gen- Eſa.66.
tes. Propter quod ſubditur,(4) LVMEN ad reuelationem gentium,]id eſt,ſalutare,ſeu Chriſtum
paraſti ſic,vt ſpecialiter ſit lumen gẽtilinm,ſeu ad illuminationem eorum,qui veri dei cognitione &
cultu priuati,idola coluerunt ac dæmones:ſed Chriſtus per ſuos diſcipnlos reduxit illos ad veri dei
cognitionem,amorem,& cultum, imò per interiorem ſuam illuminationẽ hoc potius fecit, ſine qua Eſa.55
exterior apoſtolorũ prædicatio nihil iuuiſſet, ſed & trinitas deus merito conuerſationis paſsioniſq;
Chriſti tantam dedit gentilibus gratiam.Ideo Chriſtus paratus & datus eſt lumen ad reuelationem Luc.1
ſeu illuminationem gẽtilium,qui ſedebant in tenebris perfidiæ, erroris ac omnium vitiorum. Vnde
alias proteſtatur,Ecce teſtem populis dedit eum ducem ac præceptorẽ gẽtibus.Inſuper paraſti ſalu-
B tare hoc[ET gloriam plebis tuæ Iſrael,]id eſt,ad hoc vt ſit gloria Iſraeliticæ plebis,quæ fuit ſpecia-
liter plebs dei, vt plenius dicetur ſuper illud, Viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Hoc enim Mat.15
eſt plebi illi quantum ad eos qui crediderunt,ex ea pręcipua prærogatiua exultatio,honor & gloria,
quod vnigenitus dei ex ea incarnari elegit ad eam perſonaliter venit,propter eam primo ac ſpeciali-
ter deſcendit:iuxta quod loquitur in Euangelio: non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus
Iſrael.Inſnper fuit in gloriam plebi ſuæ Iſrael, quia per ipſum ſancti veteris teſtamenti in limbo de- Iobã.4.
tenti,adepti ſunt beatificæ gloriã viſionis . Deniq; Chriſtus tam Iudæis quàm gentibus fuit lumen
& gloria.Omnes enim electi per ipſum ſunt illuſtrati,& cunctis gloria eſt,quod dei filius humanam
naturam aſſumpſit.Nihilominus per appropriationem dicitur lumen gentium,& gloria Iudęorum, Iohã.1
propter quod ait,Salus ex Iudæis elt . Poteſt autem hic quæri,quomodo Simeon templũ ingreſſus,
cognouit puerũ Ieſum quem ante non vidit?Ad quod facilè reſpondetur,quod eodem ſpiritu reue-
lante quo cognouit eſſe vẽturum, & forte aliquod ſignum ſenſibile fuit ſibi diuinitus pręnũciatum,
quo cognoſceret puerum,ſicut Iohanni Bapt.deus prædixit, Super quem videris ſpiritũ deſcenden
rem & manentem,hic eſt,&c.Forſitan nanque vidit diuinum quendã ſplendorẽ in vultu pueri ado-
randi,de quo aliquando verum fuit dicere,Hic eſt infans vnius diei,& deus æternus.

EXPOSITIO moralis eiuſdem cantici,Nunc dimittis.

C POſtremo quilibet noſtrum canticum iſtud dicere in propria poteſt perſona,loquendo ad deum
patrem ſeu trinitatem,Nũc,id eſt,in tempore gratiæ huius,dimittis ſeruũ tuum domine ſecun-
dum verbum ruum in pace.i.in pectoris trãquillitate quam mihi donaſti,me modo (vt ſpero &
oro)quieſcere gratioſe permittes, ac facies ne turber aut ruam, ſed in pace in idipſum dormiã & re- Pſalm. 4.
quieſcam,atq; in omni aduerſitate,tẽtatione,& inquietudine, mens mea quieta & fixa perſiſtat in te,
ſecundum verbũ tunm.i. prout in te plene ſperantibus ꝓmiſiſti, quibus tuam defenſionem vbertim
in ſcripturis promittis:iuxta illud,Quoniam in me ſperabit liberabo eum,protegam eum quoniã co Pſal.90
gnouit nomen meum.Quia viderunt oculi mei,interiores per fidem, per ſapientię donum,per ſcri-
pturarum doctrinam, per ſacramentales ſpecies varioſque ſupernaturales tuos effectus,ſalutare tuũ.
quia in his modis iam Chriſtum cognoſcimus .Cætera verba cãtici huius aliam interpretationẽ non
flagitant. Conuenientiſsime demum ſtatutum eſt canticum iſtud in Completorio dici, quia tũc cum
præcipua pace interna deo vacare , ad ſtratumque ire ac obdormire , & Chriſtum in pectore noſtro
quaſi ſepelire debemus, omni tentatione, auerſione, & culpa prorſus excluſis. Tunc ergo canticum
iſtud compendioſum atque dulciſsimum, deuotiſsime proferamus, & qualiter Simeon beatiſsimns
Chriſtum in brachijs ſtrinxit,ac cætera quæ dicta ſunt contigerunt,intẽtiſsime recordemur:& quę
D Simeon corporaliter fecit,ſpiritnaliter peragamus.

ORATIO ex cantico Simeonis præſcripto.

Chriſte rex regum & lumen reuelationis gentium,da nobis quæſumus in lumine tuo quæ ſunt pia reſpicere, & te præſtante peragere,ut in exitu uitæ noſtræ te ueniente & pulſante aperientes tibi nos dimittas in pace, teq; lætantes facias ſemper in decore tuo uidere.Per dominum.

COMMENTARIVS IN CANT. ZACHARIAE,
Benedictus dominus deus Iſrael. Luc. I. Cap.

ARGVMENTVM DIONYSII.

IN cantico iſto Zacharias gratias refert deo ſuper varijs beneficijs eius , potiſsime de verbi incar-
natione ac paſsione,generiſque humani maxime Iſraelitici,ſaluatione. Quanuis autem in cantico
iſto per dominum deum Iſrael intelligi poſsit deus abſolute, ſeu trinitas tota ſuperbenedicta; quæ-
libetque diuina perſona:appropriatius tamen de filio totum exponitur. Itaque ait,

EXPOSITIO cantici Zachariæ, Benedictus dominus deus Iſrael. A

QVOTIDIE AD LAVDES.

Pſal.118 BENEDICTVS] eſt,& æternaliter benedictus ſit,atq; ab omnib⁹ iugiter bene-
Gen. 14. dicatur[DOMINVS]vniuerſorum,ratione poſſeſsionis,gubernationis,ac prę-
Iob 34. ſidentiæ omnium , de quo Abraham ait, Leuo manū meam ad dominum deum
poſſeſſorem cæli & terræ. De quo etiā ſcriptū eſt,Quem conſtituit alium ſuper
terram, aut quem poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt ? Præterea nomen &
ratio domini ſoli omnipotenti, deo plene, ſumme , pure, ac proprię competit,
quippe qui ſolus vniuerſale, primordiale, independens,ac nulli ſubiectū habet
dominium. Omnium verò ſequentium angelorum hominumque dominia ſunt
particularia,ſecundaria,indigentia ac ſeruituti permixta,quia deo ſuppoſita. Hinc in Eſaia,Ieremia
quoque & Amos ait ſcriptura, Dominus exercituum nomen eius. Et in Pſalmo, Dominus nomen il-
Eſa.47 li. Et iterum per Eſaiam, Ego dominus: hoc eſt nomen meū,gloriam meam alteri non dabo [DEVS
Ierem. 9. Iſrael]qui omniū deus generaliter fuit iure creationis. Specialiter autem deus tunc dicebatur Iſrael,
Amos 4. id eſt,Iſraelitici populi de Iacob,qui alio nomine dictus eſt Iſrael nati,quoniam pręcipua ac ſpecia-
9. lia beneficia populo illi donauit, quemadmodum ſcriptū eſt, Qui annunciat verbū ſuū Iacob, iuſti-
Pſal.67 tias & iudicia ſua Iſrael . Et quia à populo illo ſpecialiter colebatur , cæteris ad idololatriam lapſis. F
Eſa.42 Vnde Moſes huic populo ait, Te elegit dominus vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui
Pſal.67 ſunt ſuper terram, quia dilexit vos dominus[QVIA viſitauit,] id eſt,per incarnationem acceſsit, &
Gene. 32 ſicut pijſsimus & peritiſsimus medicus operari aggreſſus eſt, [ET fecit redemptionem plebis ſuę].i.
Gene. 35. liberationē Iſraeliticæ plebis ab inuiſibilibus hoſtibus,à damnatione æterna,à reatu originalis pec-
Pſal.147 cati, imò ab omni peccato quantum in ipſo eſt, quemadmodum loquitur, De manu mortis liberabo
Dentero. eos,de morte redimam eos. De quo dictum eſt,Dominus rex noſter ipſe veniet & ſaluabit nos. Qui
7.14. alibi hortatur,Lauda & lætare filia Sion,quia ecce ego venio & habitabo in medio tui. Chriſti equi-
Deut. 26 dē incarnatio noſtra eſt deificatio,vt aſſerit Leo papa : itaq; eius incarnatio inchoatio fuit noſtrę re-
Oſe.13 demptionis atque ſalutis,quę per Chriſti paſsionē cōpletæ ſunt. Non enim per ſolam ſuam incarna-
Iere.13 tionem nos ſaluare decreuit : ſed ſaluationem noſtrā per ſuam paſsionem conſumare inſtituit. Vnde
Eſai.33 quod Zach.loquutus eſt, Fecit,more prophetico accipi poteſt per modum futuri,id eſt,facturus eſt,
Zach.2 quoniam ſua paſsione fuit redemptionē iſtam plene facturus,vtpote noſtra crimina deleturus,noſq;
Leo papa deo reconciliaturus, ſecundū illud Eſaiæ, Ipſe autē vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attri-
Eſai. 53 tus eſt propter ſcelera noſtra. Et rurſus, Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrū. Etenim
Ibidem Chriſtus ſua paſsione ac obedientia pro omnibus ſatisfecit: ſed ſi fructum ſuæ paſsionis cōſequi de-
hemus,oportet vt meritū eius nobis per ſacramenta ſeu modo alio applicetur & cōmunicetur. Hinc G
Lucę 19 Chriſtus de ſeipſo teſtatur, Venit filius hominis quærere & ſaluū facere quod perierat. Denique per
plebem ſuam ſeu populū dei intelligi poteſt nō ſolum plebs Iudæorū,ſed tota gens electorū,qui ſunt
populus dei per prædeſtinationem æternam,& ſpiritaliter Iſrael,id eſt,deū videns,ſeu fide contem-
Gal.6 plans. de quo populo dicit Apoſtolus, Pax ſuper Iſrael dei. Veruntamē per plebem ſuā hoc loco lite-
ralius intelligitur populus Iudæorū, ad quorū redemptionē Chriſtus primo directe ac principaliter
Mat.15. venit,ſecundum quod aſſerit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierūt domus Iſrael. Quibus ver-
bum dei ſpernentibus iuſta facta eſt apoſtolorū trāſmigratio ad inſtruendos gentiles, pro quorū ſal-
uatione Chriſtus quaſi ſecundario venit . Propter quod Iudæis Paulus Barnabaſque dixerūt, Vobis
Act.13 oportebat primū loqui verbum dei: ſed quoniam repuliſtis illud,conuertimur ad gentes. (2) ET
erexit,]id eſt,ſuſcitauit,leuauit,& declarauit [CORNV ſalutis,] id eſt,annunciationem beatitudinis
veræ atque cæleſtis[NOBIS,]id eſt,ad noſtram ſaluationem,vt ei credēdo ſaluemur[IN domo Da-
uid pueri ſui,]id eſt,in tribu ſeu familia Dauid ꝓphetæ,de cuius ſemine ortus eſt Chriſtus: iuxta il-
Matt.1. lud ad Rom. Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundū carnē. Sed quomodo deus Iſrael,ſcilicet Chri
Rom.1. ſtus,erexit hoc cornu ſalutis? Et reſpondendum,quod per hoc quod iam ore angelico reuelauit Za-
chariæ ſtatim ſe incarnandum,venturū,& ſaluaturū genus humanum,cuius vtique Chriſti incarna-
tionem nouit Zacharias in virgine Dauidicæ ſtirpis peractam . Itaque per cornu publica denuncia- H
tio magnæ rei ſignificatur,quia per cornua ſolēt magnalia notificari. Et iam nō ſolum per angelum,
Luc.1 ſed & per Mariā deus de hac re prophetauit. Hinc dicit Theophilus, Videbatur deus dormire,pec-
cata multa reſpiciens,neque hæc curans,ſed in nouiſsimis tēporibus incarnatus,excitatus eſt,cōtri-
uitq; dæmones nos odiētes. Inſuper per cornu poteſtas ſeu altitudo exprimitur,eo quòd cornua ſint
in animali partes eminentes ac ſolidæ. Eritque ſenſus,quòd deus robur apicemq; ſalutis,hoc eſt,in-
uiolabilem & cęleſtem felicitatem nobis denunciauit,in domo Dauid,id eſt,in Chriſto de progenie
Dauid exorto,per quem & in quo beatitudo hæc datur,quia non niſi in Chriſtū credenti pręſtatur.
Act.4. Quemadmodum princeps apoſtolorū diſſeruit, Nō eſt aliud nomē ſub cælo datū hominibus,in quo
oporteat nos ſaluos fieri. Poſtremo per cornu deſignatur rex, regia poteſtas,ſeu regnū, præſertim in
Dan.7 Apoc.& Dan. Vnde in Apoc.legitur, Vidi de mari aſcendentem beſtiam habentē capita ſeptem, &
Apoc.13. cornua decē . Daniel ait, Beſtia quarta habebat cornua decem: & ecce cornu aliud paruulum ortum
eſt de medio eorū,& tria de cornib⁹ primis euulſa ſunt à facie eius . Itaq; hic per cornu intelligi po-
teſt. Chriſtus rex regum,ſeu regnū ipſius. Hoc enim cornu erexit,id eſt,per incarnationem apparere
Luc. 5 fecit,& declarauit primo in domo Dauid,id eſt,in progenie Dauidica,de qua natus eſt Chriſtus,qui
Baruc 3 primo in terris viſus & conuerſatus eſt , inter quoſdam de ſua hac genealogia progenitos . Sic ergo
erexit deus pater ſeu trinitas, vel Chiſtus ſecūdum quod deus,cornu ſalutis,id eſt, Chriſtum regem

A noſtræ ſalntis. Erexit inquam eum nobis ſecundum quod homo eſt. Chriſtus nẽpe ſecundũ diuinitatem erexit ſeipſum ſecundũ humanitatem. Quidam iſtã erectionẽ referunt ad Chriſti reſurrectionem vel aſcenſionẽ, quia tunc Chriſtus cornn ſalutis, id eſt, poteſtatem & gloriã beatitudinis erexit, ſen publice demonſtrauit, reſurgendo ad vitã immortalẽ, patres quoq; educendo de limbo, & regna aſcendendo cæleſtia Sicque Zacharias loquitur de futuro per modũ præteriti (vt moris eſt prophetarum) Hoc itaq; deus fideliter egit, non improuiſe, ſed ſicut prædixit, vere impleuit. ¶ (3) SICVT loquutus eſt per os ſanctorũ qui à ſeculo ſunt prophetarũ eius,] id eſt, ſicut prænũciauit per ſanctos, qui à principio mundi fuerũt, qui verbis, ſignis, figuris ſeu factis de Chriſto loquuti ſunt, eiuſq; myſteria prædixerũt, quia in nulla mundi ætate deſuit prophetia de Cbriſto, vt Auguſt. declarat, Nam & Adam de Chriſto verbis & rebus loquutus eſt. Similiter cæteri patriarchæ ac vates. Propter quod
Petrus teſtatur, Deus qui pronunciauit per os omniũ prophetarũ pati Chriſtum ſuum, impleuit ſic. Act. 3
Et alibi, Huic omnes prophetæ teſtimoniũ perhibent. Tantũ quippe myſterium decuit din ante, ac Act. 10
multipliciter prænunciari, vt eius dignitas agnoſcatur, & factum credibilius oſtendatur firmiuſque credatur. Vnde in hoc fides noſtra certiſsime confirmatur, quod omnia quæ de Chriſto credimus & tenemus, taliter prophetata probamns. Sed & ipſi Hebræorum doctores fatentur quod omnes prophetæ non ſunt loquuti, niſi ſuper dies Meſsiæ, id eſt, pro tempore Chriſti, quia videlicet, quicquid loquuti ſunt, ad Chriſtũ finaliter retulerũt, & de ipſo principaliter ſunt effati. Vnde nunc ſingulariter dicitur per os ſanctorũ, eo quòd omnes vno ſpiritu cõcorditer ſint loquuti. ¶ (4) SALVTEM ex inimicis noſtris, & de manu omniũ qui oderunt nos.] His verbis exponit quid ſit quod dixit: erexit cornu ſalutis nobis, vt ſit ſenſus: erexit, &c. ſicut loquutus eſt, id eſt, ſicut per prophetas promiſit
B erigere ſeu procurare nobis ſalutẽ, id eſt, ſaluationẽ ex inimicis noſtris, præſertim inuiſibilibus. Hoc
eſt, liberationem à dæmonibus, imò etiam à carne & mundo, omniq; veræ beatitudinis impedimen- 1. Iohã. 3
to. Vnde ſcriptum eſt, In hoc apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli. Porrò quòd ait de manu omnium qni oderunt nos: quidam exponunt de gentilibus, quos Chriſtus conuertit: & ſic inter illos & Iudæos conuerſos pax fuit, inter quos ante inimicitia erat. Poteſt quoque de cunctis peruerſis hominibus accipi, à quibus liberantur electi: non qnod ab illis in vita hac nõ tribulentur, aut trucidentur: ſed quia per timorem inordinatum eis non ſubijciuntur, nec ad vitia inducuntur, & per temporalem quam ab illis patiuntur perſequutionem, ad gloriam perducuntur æternam: ſicque ęternaliter
liberantur ab omni infeſtatione illorũ, quẽadmodum Auguſt. plenius declarat ſuper illud Pſal. A ti- Pſal. 63
more inimici eripe animã meam. Hoc eſt quod apud Mich. promiſſum eſt primitiuæ eccleſiæ, Ex- Mich. 5
altabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt. Et ibidem de Chriſto prædi- Ibidem.
ctum eſt, Et erit iſte pax cum venerit, & quando calcauerit in domibus noſtris. Sic ergo erexit nobis ſalutem. ¶ (5) AD faciendam miſericordiam cũ patribus noſtris,] id eſt, ad boc vt patriarchis & iuſtis olim defunctis, conſummatam miſericordiã, puta plenã felicitatem impenderet, educẽdo eos de
limbo, & cõſtituendo in cęleſti palatio. Quemadmodũ dicitur Cbriſto, Tu quoque in ſanguine te- Zacha. 9.
ſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua. Vel ad faciẽdam miſericordiã cum patribus noſtris, id eſt, ad hoc vt miſericorditer impleat quod ipſis ſe præſtiturũ prædixit. Ideo quoq;
C hæc verba dicuntur, quia non ob noſtrã iuſtitiam, ſed propter ſuam pietatẽ immenſam Chriſtus hæc
nobis largitus eſt, noſtrámq; aſſumpſit naturã, ſicut ſcribit Apoſtolus, Apparuit benignitas & huma- Titum 3.
nitas Saluatoris noſtri dei, nõ ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecũdum ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit, [ET memorari teſtamẽti ſui ſancti,] id eſt, ad hoc vt per operis exhibitionem oſtendat ſe memorem ſancti teſtamenti, hoc eſt, pacti ſeu fœderis ſui firmiſsimi, quod fecit, & iniji cũ patriarcbis & vatibus veteris teſtamenti, quibus promiſit Cbriſtus ſe incarnandũ, atq; in mundũ ven-
turum, ſecundũ illud Eſaiæ, Propter hoc ſciet populus meus nomẽ meũ in die illa, quia ego ipſe qui Eſa. 52.
loquebar ecce adſum. Cuius teſtamenti oſtendit ſe memorem naturã aſſumendo humanam ex virgine. Sic ergo memoratns eſt teſtamenti ſui ſancti, quod eſt. ¶ (6) IVSIVRANDVM] quia iuramento firmatum [QVOD iurauit] iurando per ſeipſum [AD Abraham patrem noſtrũ] Quemadmodum
in Gen. habetur, Per meipſum iuraui dicit dominus, quia feciſti hãc rem, & non pepercisti vnigeni- Gen. 22
to tuo propter me, multiplicabo te, & benedicam tibi, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes.
Vbi per ſemen Abrahæ ſecundũ Apoſtolum intelligitur Cbriſtus: ſicq; verbis illis promiſit deus pa Rom. 4
ter vnigenitum ſuum ex ſemine Abrahæ incarnãdum, vel ipſemet vnicus dei patris filius verbis iſtis promiſit ſe taliter incarnãdum. Pater autem dãdo nobis filiũ ſuum per incarnationis myſteriũ, etiam
D ſeipſum præſtitit nobis per gratiam ampliorem. Hinc ſubditur [DATVRVM ſe nobis] filius quippe 1. Iohã. 2.
dedit ſe nobis, exbibẽdo ſe fratrem ſaluatorem, aduocatumque noſtrum, imò & alijs mndis cõmuni- Mat. 26
cauit ſe nobis, quia naſcendo & conuerſando in mundo fecit ſe ſociũ hominum, in cœna dedit ſe nobis in cibũ, moriendo in preciũ liberatiuũ, in patria demũ dat ſeipſum in obiectale ac beatificũ præmium, quod S. Thomas in Hymno de ſacramento compendinſe tetigit, dicens, Si naſcens dedit ſo-
cium, conueſcens in eduliũ, ſe moriens in precium, ſe regnans dat in præmium. Hinc etiam Abrahæ Gen. 15
ait, Ego protector tuus & merces tua magna nimis. Denique illis dicitur deus ſe dare, quibus charitem & gratiã ſuam infundit. Illi etenim habẽt & poſsident deũ tanquã ſuæ delectationis & occupationis obiectũ, in quo plena liberalitas, ſumma dignatio, puriſsimaq; dei ad nos dilectio demõſtratur Quoniam dando nobis dona ſua pariter præſtat ſeipſum, videlicet ad habendũ, ad poſsidendum, ad intuendũ, ad diligendũ, ad perfruendũ, ad cõſeruandũ, ad auxiliandũ, ad defendendũ, ad cõmanen-
dum in ſempiternum. Illa nanque eſt liberaliſsima dilectio, quia quis alteri præſtat ſeipſum. Ideo ait Pſal. 15
Pſalmiſt. Dominus pars hęreditatis meę & calicis mei. In Threnis quoq; legitur, Pars mea dominus Thren. 3.

dixit anima mea, propterea expectabo eũ. Nunc autẽ ad literã ſermo eſt, de datione qua vnigenitus E
Eſai. 9 datus eſt nobis per hoc quod noſtram aſſumpſit naturam, ad peragendã noſtrã ſalutem. Vnde Eſaias
dicit, Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Deinde ratio eius ſubiungitur. ❨(7) VT ſi-
ne timore] inordinato, carnali, ſeculari, ſeruili [DE manu inimicorũ noſtrorum] inuiſibiliũ ſeu viſi-
bilium [LIBERATI] per Chriſti aduentũ ac paſsionem [SERVIAMVS illi.] ſcilicet vero deo ſer-
Deut.6 uitute latriæ, de qua in Deuter. habetur, Dominũ deũ timebis, & illi ſoli ſeruies. Eſt enim latria, vir-
tus deo cultũ ceremoniamq́; impendens. ❨(8) IN ſanctitate] .i. In puritate mentali, omni terrena &
carnali affectione excluſa, puta in perfecta cordis cõuerſione ad deũ, vniuerſis animæ affectibus re-
formatis, ordinatis, atq; in deum reductis. Sic nempe ſuperſancto penituſq́; immenſę mundiciæ deo
Exod.22 eſt obſequendũ. ꝓpter quod in Leu. loquitur, Nolite cõtaminare animas veſtras, ego enim ſum do-
Leu.11. minus deus veſter, ſancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum. Dicitur quoq; in Deuter. Perfectus & abſq;
Matt.4 macula eris cũ domino deo tuo. Deniq; ideo venit Chriſtus, vt per eius paſsionẽ redẽpti, ſeruiamus
Deut.18. ei ſecundũ euangelicæ legis tenorem. Hæc autẽ eſt lex perfectionis, propter quod ait, Eſtote ergo &
Matt.5 vos perfecti, ſicut pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Ad quod exigitur, vt homo non ſolum habeat ſe
reuerenter & pure ad dominũ, ſed & iuſte ad proximũ, dando cuique quod ſuũ eſt, & proximos ædi-
Rom.14. ficando in omnibus, iuxta illud apoſtoli, Quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, inuicẽ
Ibidem. cuſtodiamus. Et rurſus, Ne ponatis offendiculũ fratri, vel ſcandalũ. Noli illũ perdere pro quo Chri- F
ſtus mortuus eſt. Ideo ſubditur, [ET iuſtitia] .i. actibus iuſtitiæ tã diſtributiuæ q̃ cõmutatiuę. Imò per
iuſtitiam intelligi poteſt quælibet virtus, prout iuſtitia dicitur omnis virtus, ſeu virtus communis.
Omnis etenim virtus eſt quædã iuſtitia, quia per eum debitũ quoddã exoluitur, ſeu deo (vt iuſtũ eſt)
miniſtratur,]ſicut per charitatẽ deum diligimus (vt tenemur) per miſericordiã ſubuenimus (vt obli-
gamur) Deo autem non ſolũ in iuſtitia quæ eſt virtus ſpecialis, ſed in omni virtute ſeruire debemus,
præſertim in fide, ſpe, & charitate quibus directe colitur deus tanquam immediatum propriumque
obiectum [CORAM ipſo,] id eſt, recta intentione, & cum attentione interna; vt in dei præſentia nos
conſtituamus, eúmque vt regem ac iudicem omnia intuentem penſemus: & ita ei ſoli finaliter place-
Matt. 6 re optemus, eius honorem & gloriã in omnibus exquiramus, timorate ac reuerenter cuncta agentes
Eccle.1. ſimplici corde, non velut hypocritæ coram hominibus bona agendo ob propriam vtilitatẽ, ſeu lau-
Pſal.118. dem, vt illud Pſal. veraciter dicere mereamur, Seruaui mandata tua & teſtimonia tua, quia omnes vię
3.Re.17 meæ in conſpectu tuo. Et illud Heliæ, Viuit dominus, in cuius conſpectu ſto hodie. Porrò quòd ait
ſine timore, referri poteſt ad illud quod ſequitur, liberati: & ad verbũ ſeruiamus. Primò modo eſt ſen
ſus, ꝙ ſine noſtro periculo ac timore Chriſtus nos liberauit, cum tamen plures de hoſtium manibus
non abſque ingenti ſuo pauore atque periculo eruantur. Chriſtus quoq; abſque ſuiipſius inordina-
Mat.26 to timore nos liberauit. Quamuis enim paſsione inſtante naturali timore concuſſus ſit, hoc tamen G
Marc.14 ſponte & poteſtatiue ſeu ex præuio rationis iudicio cõtigit, & eundem timorem cum voluit, abiecit,
Lucę 22 atque intrepidus obuiam profectus eſt hoſtibus. Si autem referatur ad verbum hoc ſeruiamus, iſte eſt
Ioha.18 ſenſus: quod Chriſtus ideo promiſit daturum ſe nobis, vt liberati per ipſum ab hoſtibus, ſeruiamus ei
2.Tim.3. abſque inordinato timore in ſanctitate, non quod nullos aduerſarios habeamus. Cum omnes qui vo
lunt pie viuere in Chriſto, perſequutionem patiantur. Sed quòd illos inordinate non metuamus, nec
peccãdo ſubdi cogamur, nec dęmonũ manus (vt antea) incidamus, nec inferni ſupplicijs deputemur,
imò ab omni gloriæ obſtaculo eruamur, merito dominicæ paſsionis, dummodo nuſipſi obicem non
ponamus. Hæc eſt ſpiritalis ſecuritas internaque pax, & vera libertas militantis eccleſiæ, quantum
ad eos qui fide & opere Chriſtiani conſiſtunt, qui in primitiua eccleſia maxime abundabant, ſicut in
Act. 2. Act. apoſtolorũ docetur. Vnde dominus per Eſaiam prænũciauit, Sedebit populus meus in pulchri-
4.5. tudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Et in Soph. quoque legitur, Lauda fi-
Sopho.3. lia Sion, exulta in omni corde filia Hieruſalem: auertit dominus inimicos tuos, non timebis malũ vl-
Iere.23. tra. Inſuper cum dominus apud Ieremiã protuliſſet, Suſcitabo Dauid germen iuſtũ, id eſt, Chriſtum
Matt.10 filium Dauid (vt omnes exponunt) mox ſubditur, In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit
confidenter, quia videlicet conuerſi ad Chriſtũ non timuerunt eos qui corpus occidunt, puta parati
mori pro fide & veritate ac deo, eo quod eſſent repleti charitate & gratia Chriſti, per quam optimæ H
Matt.10. ac inuictiſsimæ fuerunt fiduciæ. Itaque ſeruiamus ei, non vno die vel raro, aut modico tempore, ſed
Gal.6 inceſſanter & perſeueranter, vt ſubditur [OMNIBVS diebus noſtris.] Qui enim perſeuerauerit vſq;
in finem, hic ſaluus erit. Ideo monet Apoſtolus, Bonum facientes nõ deficiamus. Tempore enim ſuo
metemus non deficiẽtes. Nihil demum tam ſtultum quàm tempus non ſolum infructuoſe, ſed etiam
vitioſe expendere. Iugiter igitur deo altiſsimo obſequamur, ſemperq́; perfectius ac amoroſius obſe-
Iere.48 qui ſtudeamus, penſantes quod ſcriptum eſt, Maledictus qui facit opus dei negligenter. Poſtremo in-
quiritur quomodo per Chriſtum liberatum ſit genus humanum, cum tam pauci ſaluentur, pereantq́;
tam multi? Et reſpondendum quòd Chriſtus ſua paſsione pro totius mũdi ſeu populi ſatisfecit pec-
catis quantum in ipſo eſt, ita quod meritum ſuum tantum fuit quòd pro omnium peccatorum dele-
tione ſufficiens ſit: ſed nõ ſubuenit niſi his quibus applicatur ſeu communicatur per fidem, charita-
tem, aut ſacramenta. Sua quoque ſanctiſsima conuerſatione ac paſsione meruit omnibus nobis gra-
tiam copioſam, ſpecialiter tamen pro originali peccato ſatisfeciſſe aſſeritur: quoniã propter reatum
illius à gloria totum genus differebatur humanum. Conuerſatio demũ & paſsio Chriſti ex tam per-
fectiſsima charitate ac obedientia orientes tam acceptæ deo patri ſeu ſuperbenedictæ trinitati fue-
runt, quod pro totius mundi liberatione & iuſtificatione ita fuerũt idoneæ, meritoriæ, & prædignæ,
præſertim propter hypoſtaticam ſeu perſonalem vnionem humanitatis Chriſti cum verbo, ex qua

A infinitam,quodammodo promerendi ac ſatisfaciendi idoneitatem efficaciamque ſortita eſt. ¶(8)
ET tu puer propheta altiſsimi vocaberis] ſecundum Origenē, Zacharias plenus ſpiritu ſancto duas
prophetias generaliter nunciat. Primam de Chriſto,quæ ſe extendit hucuſque. Alteram de Iohanne,
quæ incipit hic,vbi prædicit quod gratia prophetiæ fuerit danda Iohanni, ita quòd erit atque voca-
bitur propheta Chriſti,qui ſecundum Apoſtolum eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Verun- Roma.9
tamen in Euang. Iohan. legitur iſte Iohannes interrogatus, Propheta es tu? reſpondiſſe,non ſum. Ad Iohan.1.
quod dupliciter reſpondetur. Primo ſecundum Gloſſam ibidem, quod Iudæi interrogantes, per pro-
phetam intellexerunt Eliſæum:quod aduertens Iohannes,intentioni eorum rite reſpondit. Secundo
quod prophetam,id eſt,prophetam duntaxat eſſe ſe neget, quia & plus quàm propheta fuit,non ſo-
lum denunciando futura,ſed & Chriſtum demonſtrans præſentem. Rurſus inquiritur, cur Zacha. Matth.11
alloquutus ſit infantem octo dierum,in quo vſus non fuit rationis? Ad quod reſpondit Ambroſius, Lucæ.1.
quod Zacharias agnouit infantem illum ſupernaturaliter ſua intelligere verba:ſicut in vtero ſuæ ma-
tris intellexit filij dei incarnationem atque præſentiā corporalem. Ait quippe Ambroſius, Potuit Io-
hannes vocem patris ſui natus audire,qui Mariæ ſalutationem antequam naſceretur audiuit. Sciebat
Zacharias alias eſſe aures prophetæ, quæ ſpiritu dei non corporis ætate reſerantur. Habebat Iohan-
nes intelligendi ſenſum, qui exultandi habebat affectum. Alij ſicut Beda dicunt, quod non propter
B Iohannis aduertentiam,ſed eorum qui aderant inſtructionē iſta prædixit. Nam & inanimata ac bru-
ta alloquimur,ea ad dei præconium inuitando,non ſolum vt illa intelligant,ſed & noſipſi ac audien-
tes ad dei laudem ſic prouocentur. Præterea multis nominibus inuenitur appellatus Iohannes. Di-
ctus nanque eſt amicus ſponſi,præcurſor Chriſti, Baptiſta,angelus,lucerna ardēs & lucens, prophe- Iohan.3
ta,& plus quàm propheta, atq; Elias, propter varia gratiæ dona ſibi collata. [PRAEIBIS enim an- Mala.3.
te faciem domini] id eſt,ante corporalem ac manifeſtam præſentiam Chriſti,qui eſt rex regum & do- Iohan.5.
minus dominantium. Iohannes etenim natus eſt ante Chriſtū. Inſuper orſus eſt prædicare & bapti- Matth.11.
zare ante eundem,præceſsit etiam eum in limbum: idcirco vocatur præcurſor. Quidam per faciem Ibidem.
domini intelligunt Chriſtum filium patris, vt dicatur ſimilitudo & facies patris, quia per eum pater Apoc.19.
cognoſcitur:per faciem enim notitia deſignatur. Notitia autem in diuinis filio appropriatur, quem- Iohā.14
admodum ſapientia & veritas,quia per modum intellectualis emanationis procedit à patre. [PARA-
RE vias eius] id eſt,diſponere homines ad Chriſti fidem,charitatem,ac ſuſceptionem: quod egit Io-
hannes prædicando, monſtrando, & baptizando. Itaque viæ Chriſti, id eſt,viæ ſeu media per quæ Iohan.1.
Chriſtus venit ad hominū corda,fuerunt prædicatio & baptiſmus Iohannis, quæ ipſe parauit,id eſt,
ſapienter exhibuit,ſicut quis præparat menſam. Vel viæ iſtæ ſunt baptiſmus & prædicatio Chriſti,ad
quæ duo Iohannes ſuo documento atque baptiſmate homines diſponebat. Rurſus viæ iſtæ ſunt opera
C virtuoſa,ſeu præceptorum cuſtodiæ, ad quæ homines Iohannes induxit, vitia extirpando,ac virtu-
tes diſpoſitiue ſeu inſtrumentaliter inducendo. Propter quod loquitur dominus per Mala.de Iohan. Malac.3
Ecce ego mitto angelum meum,& præparabit ante faciem meam. Rurſus viæ iſtæ ſunt miſericordia Matth.11.
qua deus venit ad nos, & pœnitentia qua imus ad eum. Ad primam parauit Iohannes Chriſti gra- Marc.1.
tiam & baptiſmum inſinuando. Ad ſecundam ad pœnitentiam exhortando, & rigoroſe viuendo.
Præterea ſecundum Chryſoſtomū, quemadmodum reges quoſdam habent qui eminus ſeu longe eos
præcedunt,& item commilitones, qui de propinquo præcedunt. Sic Chriſtus habuit prophetas ali-
quos eum longe ante prænunciantes & præcedentes. Iohannem vero eum de proximo præcedētem
ac præſentem,deinde monſtrantem. Deinde ſecundum Theophilum Zacharias expouit quomodo
Iohannes viam domini præparauit, puta dicendo. ¶(9) AD dandam ſcientiam ſalutis plebi eius]
id eſt,ad exhibendum,ſeu prædicandum populo Iudæorū notitiam,qua ad veram felicitatem pertin- Apoc.12.
gitur,ſeu notitiam Chriſti qui eſt ſalus noſtra. Hæc eſt ſcientia ſalutaris, doctrina moralis,declaratio
aduentus,myſteriorúmque Chriſti,& ſacramentorum eccleſiæ. Itaque non ait, Ad dandam ſalutem,
ſed ſcientiam ſalutis:quia Iohannes ſalutem non dedit.ſed prædicauit. Propter quod ſcriptum habe- Iohan.1.
tur,Non erat ille lux,ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Hanc ſcientiam cœpit Iohannes da-
re,quam Chriſtus & apoſtoli poſtea plenius contulerunt.de qua ait Apoſtolus, Exiſtimo omnia de- Philip.3
D trimentum eſſe propter eminentem ſcientiā domini noſtri Ieſu Chriſti. Hanc autem ſcientiam dedit
[IN remiſsionem peccatorū eorum] videlicet,plebis ſuæ puta credentium. Hæc autē ſcientia diſpo-
ſitiue ac incitatiue valuit ad diluenda peccata,quia per eam ad pœnitentiam, Chriſtíque fidem expli-
citam populus inducebatur. Solus autem deus dimittit peccata effectiue, ſecūdum illud, Quis poteſt Marc.2
dimittere peccata niſi ſolus deus? Paſsio Chriſti meritoriæ:iuxta quod in Apoc. habetur, Chriſtus di- Lucæ.5.
lexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Fides autem formata hoc agit formaliter, Apoc.1.
prout in Actis dicitur, Fide purificans corda eorum. Opera vero pœnitentiæ faciunt hoc ſatisfacto- Act.13.
riè. ¶(10) PER viſcera miſericordiæ] i. intimam,ſecretam, viſceroſam,ſeu amoroſam miſericordiam
[DEI noſtri] vnigeniti.ſ.propter nos incarnati [IN QVIBVS] viſceribus miſericordiæ [VISITA-
VIT nos] id eſt, per incarnationem ad nos deſcendit, & noſtram ſibi coniunxit naturam, noſque
ægrotos velut pius medicus nunc acceſsit. Itaque viſcera in deo ſpiritaliter & metaphorice appellan-
tur charitas & miſericordia eius, quibus inductus eſt ſuccurrere nobis,ſicut de Chriſto ait apoſtolus,
Qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me. Rurſus quoque de patre. Propter nimiam,inquit, cha Galat.2
ritatem qua dilexit nos pater, filium ſuum miſit. Itaque non propter merita noſtra,ſed ob ſuam pie- Epheſ.2.
tatem & charitatem deus hæc beneficia nobis largitus eſt, recte ait, Per viſcera miſericordiæ dei no-
ſtri, in quibus viſitauit nos. Vnde alibi legitur, In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus de- 1.Iohā.4
um,ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Hæc viſcera dei olim quaſi latebant: iuxta illud Eſaiæ, Mul- Eſaiæ.63

titudo viſcerum tuorum & miſerationum tuarum ſuper me, continuerunt ſe. Itaque viſitanit nos E
[ORIENS ex alto] id eſt, de ſummo cælo ad terram deſcendens, de ſinu, imò de corde patris ſui in
1 Tim.6 vterum virginis veniens, ab altitudine ſuæ habitationis qua inacceſsibilẽ lucem inhabitat, ad peregri-
Pſalm.18. nos & exules ſe inelinans, quemadmodum in pſalmo ſcriptũ eſt, A ſummo cælo egreſsio eius. Chri-
ſtus quoque Oriens nnncupatur, qui candor eſt lucis æternæ, & ſplendor paternæ gloriæ, ex ſuper-
ſplendidiſsimo dei patris corde æternaliter oriens & emanans, deinde per humanitatem aſſumptam
Eccl.24. hominibus innoteſcens & reſplendens, qui teſtatur, Ego in altiſsimis habitaui. Et rurſus, Ego feci in
Ibidem. cælis vt oriretur lumen indeficiens. De quo ſecundũ ſerui formam deus pater ait, Ecce ego adducam
Zach.3 ſeruũ meum Orientem. De quo denuo ſcriptũ eſt, Ecce vir, Oriens nomen eius. At vero ſicut à par-
Zach.6. te cæli orientali, qui oriẽs dicitur, lux ſolis terrigenis oritur, ita à Chriſto lux gratiæ nobis profluxit,
ſolque ſapiẽtiæ deus vnus & trinus per eius humanitatem nos illuſtrauit. Hinc ſubditur. ❡ (11) IL-
LVMINARE his] id eſt, ad illuminandũ eos [QVI in tenebris] ignorantiæ & erroris ſeu infideli-
tatis [ET in vmbra mortis] id eſt, in vita impia, quæ vmbra mortis vocatur, quia à deo ſeparat men-
Eſaiæ.59 tem, ſicut mors naturalis ſeu corporalis à corpore ſegregat animam: iuxta illud Eſaiæ, Iniquitates ve-
ſtræ diuiſerunt inter vos & deũ veſtrum. [SEDENT] Vel vmbra mortis eſt ſeculum præſens, quod
cum ſit vallis lachrymarum, peregrinatio & exilium, vmbra & ſimilitudo mortis reſpectu patriæ no-
minatur: imò & vita præſens vmbra mortis vocatur, dicente Gregorio, Vita temporalis æternę vitæ
comparata, mors eſt potius dicenda quàm vita. Quidam per vmbram mortis obliuionẽ intelligunt, F
quia ſicut mors tollit ab exiſtentia in natura, ſic obliuio ab exiſtentia in memoria. Inſuper aliqui per
ſedentes in tenebris, accipiunt patres in limbo detentos, qui fuerunt in tenebris, id eſt, carentia lucis
gloriæ, & loco obſcuro, ad quorum illuminationem Chriſtus poſt mortem in cruce ſtatim deſcendit,
eoſque mox ibi lumine gloriæ illuſtrauit, ita ꝙ tunc deum per ſpeciem videre cœperunt ſecundũ do-
ctores. Tunc nanque pro originalis peccati reatu fuerat ſatisfactum, pretiumque redemptionis ſolu-
tum, pro quo reatu duntaxat ſancti illi differebantur à gloria. Per ſedentes vero in vmbra mortis, in-
telligunt viatores & peccatores. Proprie quoque per ſedentes in tenebris intelliguntur. Gentiles ido-
Iohã.10 lolatræ, ad quorum illuminationem Chriſtus deſcendit, ſicut loquitur, Alias oues habeo quæ nõ ſunt
Eſaiæ.9. ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. De hac re multa in Eſaia leguntur, vt eſt illud, Populus qui
Eſa.42 ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.
Rurſuſque pater loquitur Chriſto, Dedi te in lucem Gentium, vt aperires oculos cæcorum, & edu-
ceres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris. Sed & Chriſtus de patre teſta-
Eſa.40 tur, Glorificatus ſum in oculis domini, & dixit, Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, &
ad feces Iſrael conuertendas. Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad vltimum terræ.
Iohan.1. Hinc de ipſo in euangelio aſſeritur, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc
mundum. [AD dirigendos pedes noſtros] id eſt, affectus noſtros, de quibus cantamus, Statuit ſupra G
Pſal.30 petram pedes meos. Et in Canticis loquitur ſponſa, Laui pedes meos. [IN viam pacis] id eſt, ad con-
Cant.5. uerſationem iuſtam ac virtuoſam, quæ eſt iter ad pacem pectoris in præſenti, atque ad pacem æterni-
tatis in futuro. Ad hanc duplicem pacem præſtãdam Chriſtus potiſsime venit & paſſus eſt. Propter
Iohã.14 quod teſtabatur apoſtolis, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hinc de Chriſto loquitur
Epheſ.2 Apoſtolus, Veniens euangelizauit pacem his qui longe, & his qui prope, id eſt, Gẽtilibus ac Iudæis,
Eſaiæ.60 quæ verba ex Eſaia accepta ſunt. Denique quum pax iſta ſpiritalis ac vera, fructuſq; ſpiritus (ſecun-
Galat.2 dum Apoſtolum) ſit quies, tranquillitas, ſeu quietudo mentis in deo, ſeu gaudium imperturbatum in
eo, certum eſt, quod per conuerſationem virtuoſam homo ad pacem pertingat, vitiorum ac paſsionũ
tumultus inquietudineſque ſedando & extirpando. Præcipue tamen pax à charitate procedit quaſi
efficienter. Charitas nanque vnionem & concordiam parit, quietem quoq; & gaudium in amato, dũ
Pſal.118 ei coniungitur. Hinc ait Pſalmiſta, Pax multa diligentibus legem tuam Ex iuſtitia vero procedere di-
citur, quaſi prohibens à remouente, quia iniuſtitia impedimenta pacis aufert & perimit: iuxta illud,
Eſaiæ.32 Erit opus iuſtitiæ pax. Rurſus pax ponitur effectus prudentiæ, tanquam virtutis dirigentis ad pacem
per veram diſcretionem, qua quis ordinate ſe habet, vnde nec perturbatur, ideo ait Apoſtolus, Pru-
Roma.8 dentia ſpiritus vita & pax. Hanc itaque pacem amemus, exquiramus, & conſeruemus, quũ dicat Sal-
Matth.5 uator, Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. ❡ Poſtremo canticum iſtud ſententioſum ac dul- H
ce, deuotiſsime cõcinnamus, grata & affectuoſa mente, ineffabilia dei beneficia, præſertim verbi æter-
ni incarnationem intime recolentes, & grates deo innumerabiles, præcordialiſsime referentes: qui eſt
ſuper omnia deus glorioſus, ſublimis, & benedictus in ſecula. Amen.

Oratio ex cantico Zachariæ præſcripto.

Liberatis de manu inimicorũ domine, præſta nobis ſine timore eorũ in ſanctitate & in iuſtitia oĩbus diebus noſtris tibi ſeruire, & per uiſcera tuæ pietatis pedes noſtræ offenſionis dirige in uiam pacis & ſalutis æternæ. Per.

❡ Pio Lectori S.

POST exhibitos in Cantica vtriuſque inſtrumenti commentarios, ne vſpiam tibi deeſſemus, in Athanaſij quoque ſymbolum, necnon in ſanctorum Ambroſij & Auguſtini, Te deum, canticum haud minus pietate quàm vtilitate conſpicuos, libuit cõmentarios adijcere: quos vt Dionyſij forte non eſſe quiſquam calumniari poſsit, noſque temere aſſeuerare non volumus, ita à ſtudioſo illius lectore, eoque Cartuſiano conſcriptos, liquido nobis cõſtat, id quod haud vanis indicijs perſuaſum habemus. Tu ergo ſedulo illos reuoluens fruere, ac vale.

A

¶In Athanaſij ſymbolum commentarius.

Q[VICVNQVE vult ſaluus eſſe] id eſt, ſupereſſentiali felicitate potiri, ſuperuoluptuoſiſſimo, æterno, ſummo, incomparabilique bono (in quo vniuerſorũ bonorum, omniumque pulchrorum ac deſiderabilium incircũſcriptibilis plenitudo, & ſupereſſentialis perfectio eſt) frui, illo impleri, illiq; immobiliter, inauertibiliter, voluptuoſiſſime ac feliciſſime immergi, deo videlicet ſuperpulcherrimo, qui eſt pulchritudo ſubſtantialiter pulchra, ſpecioſitas infinita, ad intuendum iucundiſſima, ad perfruendum ſuauiſſima, ad poſſidendũ delitioſiſſima, quia in eo tota potentialitas reducetur ad actum, tota capacitas noſtra ſupernaturaliter implebitur, omneque deſiderium perficietur, ſic ꝙ nil boni optati poterit in æternũ abeſſe, nil mali abominati adeſſe. [ANTE omnia opus eſt vt teneat catholicam] id eſt, vniuerſalem, orthodoxam [FIDEM] ſine qua impoſſibile eſt placere deo, illique vniri, quippe quæ principium eſt cultus dei, atque fundamentum eius quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, quam quotidiana docet Chriſtianæ inſtitutionis profeſſio. ¶(2) QVAM niſi quiſque integram inuiolatamque] recte credendo, & pure ac religioſe, ſecundũ fidem charitate formatam, ſeruiendo [SERVAVERIT, abſque dubio] cum hæreticis & ſchiſmaticis tanquam omnipotentis dei inimicus [IN æternum peribit] id eſt, æterna illa priuabitur felicitate, atque infernalem lacum, in ignem æternum, in tenebroſiſſimum inferni carcerem, in anima & corpore cum dæmonibus detrudetur in perpetuum cruciandus.

Quid ſit ſaluũ eſſe atq; beatum.

Hebræ. 10

1. Tim. 6.

B

¶(3) FIDES autem catholica] ab omnibus Chriſticolis amplexanda [HAEC eſt] videlicet [VT vnum deum] qui naturaliter eſt primum ens æternum, incauſatum, independens, perfectum, infinitũ, immateriale, ſimpliciſſimum, & adorandum. Prima cauſa omnium gubernatiua, veritas pura, ſempiterna, vnitas ſimpliciſſima, purus actus, omnipotens virtus, ſanctitas exemplaris, ſapientia æternalis, cauſa & ratio omnium idealis, eſſe purum in ſe ſubſiſtens ac ſeparatum, vniuerſorum principium, prima omnis rectitudinis, omniſque iuſtitiæ, veritatis & virtutis regula & mẽſura. In quo eſt omnis nobilitas, omnis pulchritudo, omnis felicitas & dulcedo: quippe qui ſolus naturaliter & eſſentialiter bonus eſt, & immenſa, perfecta puraque bonitas, in qua eſt omnium deſiderabiliũ infinita ac incomprehenſibilis plenitudo, æterna videlicet ſapientia, incircũſcriptibilis maieſtas, omnipotens virtus, inobtenebrabilis ſplendor, inexcogitabilis pietas, pax ſumma atque dulciſſima, ardentiſſimus amor, iucundiſſima felicitas, gaudioſiſſima vita, indeficienſque imperium. [IN trinitate] perſonarũ. Quia enim deus, vt iam patuit, vere immenſa, pura, ſuperplena, ſuperditiſſimaque bonitas eſt, neceſſario infinitæ communicabilitatis eſt, cum omne bonum naturaliter ſit ſuæ bonitatis communicatiuum. Ideoque ſeipſum intelligens & diligens incommutabiliter, quia ſuum intelligere & ſuũ diligere eſt ſua natura atq; eſſentia, communicat (vt ſecundum noſtrũ loquendi modum loquar) vis intellectiua diuina totum ſuum eſſe verbo, vt ſecundum Ambroſium in hymno, ſit in patre totus filius, & totus in verbo pater. Et ab illo actu intelligendi, cum ibi cognoſcitur tota diuinitatis amabilitas, vtraque incommutabilis perſona communicat amori, qui ſpiritus ſanctus appellatur, & per modum voluntatis procedit, totam diuinitatis naturam. Et hæc omnia naturaliter fiunt vnico, æterno, incommutabili actu, ita ꝙ tres illæ perſonæ & ſubſiſtentiæ eſt incõmutabilis, inſeparabilis trinitas, & vna ſimpliciſſima deitas. Quæ cõmunicatio excellentiſſime bona præ ſui magnitudine & nobilitate excedit omnem creatam intelligẽtiam. Bonitas enim iſtius communicationis habet, ꝙ pater non potuit non generare filium, & pater & filius non potuerunt non procedere per modum ſpirationis ſpiritum ſanctum, & hoc facit incommutabilitas atque æternitas, & eſt trium perſonarum vna voluntas, &c. & communicat ſe bonitas diuina effundẽdo bonitatem ſuam ſuper vniuerſam creaturam quã creauit vt eſſet. quod diuinæ bonitatis eſſe poſſet particeps. Atque per hoc communio ſapientior fuit, vt ita dicam, ratio originalis perſonæ vnius communio amoris, velut quædam ratio perſonæ alterius. Et quamuis perſonæ productio procedat de voluntate paterna, eſt tamen in hac productione vel proceſſione ratio alia & alia. Nam ſecunda, filius ſcilicet per generationem eſt à ſola prima, à patre videlicet: tertia per inſpirationem & proceſſionem à prima & ſecunda, à patre ſcilicet & filio. [ET trinitatem] perſonarum.

Matt. 25.

Lucæ. 13

Marc. 10.

Lucæ. 18.

Cur ĩ ſimpliciſſ. diuinitate ſit trinitas perſonarum.

C

1 Iohã. 4

D

Quid enim eſt velle habere comparem in natura & condignum, niſi velle habere quem intime diligat, & coæqualitatis merito digne diligere debeat? Quid vero eſt velle habere condilectum, niſi velle habere qui ſecum à ſuo dilectore pariter diligatur, & exhibitis ſibi amoris delitijs ſecum perfruatur. Sed iſtud primũ poteſt conſiſtere in ſola perſonarum dualitate, iſtud autẽ poſterius omnino ſubſiſtere non poteſt ſine perſonarum trinitate. [IN vnitate] eſſentiæ [VENEREMVR] id eſt, colamus, credentes firmiterque confitentes, trinitatem perſonarum non excludere ab eſſentia diuina ſummam vnitatem, ſimplicitatem, immenſitatem, æternitatem & incommutabilitatem, quin potius includere ſummam fœcunditatem, charitatem, liberalitatem, æqualitatem, germanitatem, conformitatem & inſeparabilitatem. Quia enim cuiuis diuinarum perſonarum ineſt ſumma nobilitatis & honoris excellentia (in ſeipſo enim æternaliter germen ſuæ fœcunditati adæquatum pater producit, ſeque ac filium diligendo & volendo ſimul cum illo ſpirat ſpiritum ſanctum, qui eſt amor & nexus vtriuſque, ipſis neceſſario infinitas ineſt, & æternitas omniſque poteſtas, quapropter parem ſibi habere non poſſunt, nec æqualem: ideoque non poteſt eſſe niſi vna diuina ſubſtantia, infinita, omnipotens, & æterna. Et ſicut conueniens eſt vnam ſolam ſubſtantiam in tribus eſſe perſonis, ſic quoque congruum eſt tres diuinas perſonas in vna ſimplici eſſe eſſentia, propter maximam perſonarum conuenientiam, propinquitatem, vnitatem & ſimplicitatem. ¶(3, NEQVE confundentes perſonas] vt Sabellius, qui in perſona ipſum dicit eſſe patrem, quem & filiũ & ſpiritũ ſanctũ. Neceſſario enim

Perſonarum diſtinctio.

Perſonarum trinitas ſummam vnitatem includit.

Ratio prædictorũ.

Altiſsime & pijſsime de deo eſt credēdū.

tres ſunt perſonæ eredendæ propter generationem & proceſsionem in ſuperſanctiſſ. Trinitate neceſſario intellectam. Dictat nanque eatbolica fides altiſsime de deo,& pijſsime ſentiendum eſſe. Non ſentitet autem altiſsime,quiſquis non crederet deum ſe poſſe ſummæ communicare,nec ſentiret pijſſime,qui crederet eum poſſe, ſed nolle. Ideoqne vt altiſsime & pijſsime ſentiamus, credamus deum ſe ſumme communicare,æternaliter habendo dilectum ſiue condignum,hoc eſt,filium ex ſe natum,cui ſe plene non participatiue communicat,non minus diligens ipſum quàm ſeipſum, & ſimul cum ipſo filio æternaliter producere & habere condilectum ſibi natoque ex ſe æque dilectum : nō creatum nec natū,ſed ad intra procedentem,inuariabiliterque ſpiratum. Non poteſt autem perſona generans eſſe perſona generata aut procedens,vel econuerſo. [N E Q V E ſubſtantiam ſeparātes] Habent enim iſtæ E tres perſonæ vnum & indifferens eſſe ex differenti proprietate,quæ eſt generare, generari, & procedere.

Diuerſæ perſonarum proprietates.

Proprium enim eſt ingenito patri propria authoritate æternaliter eſſe , & patrem eſſe,filiumque æternaliter generare,& ſpiritū ſanctum cum filio æternaliter ſpirare , & à nullo eſſe, aut aliquid accipere. Propriū eſt filio eſſe à ſolo patre,& ab eo quicquid eſt vel habet,habere,& cū patre ſpiritum ſanctum ſpirare. Propriū eſt ſpiritui ſancto,à patre ſimul & filio eſſe, & habere quicquid eſt vel habet, & nullū de ſe exiſtentē æternaliter habere. Et hæc omnia pſonæ iſte à patre non habent ex munere gratiæ,ſed ex proprietate diuinæ naturæ . Pater enim per generationem præbet ſubſtantialiter originem filio,& per ſpirationem ſpiritui ſancto.

Nō aliud & aliud eſt in ſimplicisſima diuinitate.

¶ (4) A L I A eſt enim perſona patris,] quia ſolus ingenitus,&c. vt iam patuit.[A L I A filij] qnia à ſolo patre eſt genitus [A L I A ſpiritus ſancti] quia ab vtro- F que à patre ſcilicet & filio procedit. Non autem aliud eſt perſona patris,aliud perſona filij,aliud perſona ſpiritus ſancti,cum aliud eſſentiam ſignificet communem,quæ vna & ſimpliciſsima eſt : diuinarum nanque perſonarum conſubſtantialitas maxima , æqua & infinita eſt , alius vero diſtinctionem duntaxat ſuppoſiti nominat . Cum igitur pater alia perſona ſit , ſeu aliud ſuppoſitnm à perſona filij, neceſſario ſequitur patrem alium eſſe à filio,& ſpiritum ſanctum eſſe alium ab vtroque, ita vt nulla diſtinctio ſit in eſſentia,ſed in perſonis duntaxat.

Sanctiſſ. diuinitatis communio. Fili⁹ ſplendor patris Spūs ſ. iubar vtriuſque.

¶ (5) S E D patris & filij & ſpiritus ſancti vna eſt diuinitas] Pater enim cum ſit plenitudo eſſentiæ,vitæ,ſapientiæ, bonitatis, potentiæ, & omnino omnis deſiderabilis plenitudinis plenitudo,à nullo aliquid accipiens, ſed propria ſola authoritate ſuperſubſtantialiter conſiſtens , omnem eandem plenitudinem ſupernaturaliter & ſuperſubſtantialiter dat filio ſuo , qui eſt ſplendor paternæ gloriæ & figura ſubſtantiæ eius , ipſum per ſui cognitionem generando , eandemque cum filio dat ſupernaturaliter ſpiritui ſancto , qui iubar quoddam eſt à prima ſubſtantia, & ſplendore gloriæ eius procedens , ipſum ſuperſubſtantialiter , eandem quam in ſeipſo habet excellentiæ magnitudinem in filio ſuo deprehendens , ſpirando . Omnibus ergo tribus perſonis vna eſt diuinitas [A E Q V A L I S gloria,coæterna maieſtas.] æqualis claritas, gloria, & poteſtas,vt patet ex dictis.

Declaratio æqnalitatis perſonarum.

Plenitudo nanque ſummæ felicitatis requirit plenitudinem ſummæ iucunditatis. Plenitudo ſummæ iucunditatis,plenitudinem requirit ſummæ charitatis: plenitudo ſummæ cha- G ritatis,exigit plenitudinem ſummæ perfectionis: vbi itaque oportet omnes eſſe æqne perfectos, neceſſe eſt omnes in ſumma æqualitate congruere. Quapropter in omnibus æqualis erit ſapiētia, æqualis potentia,indifferens gloria,vniformis bonitas,æternaque felicitas: quatenus trium perſonarum diuinarum vna ſit diuinitas,æqualis gloria,coæterna maieſtas ; nullaque altera maior , nulla altera minor:nulla prior,nulla poſterior. Coæternæ ergo ſunt & coæquales . nam ſi coæternæ non eſſent,eo ipſo coæquales eſſe non poſſent . ¶ (6) Q V A L I S pater,talis filius,talis ſpiritus ſanctus.] In ſuperlaudabili enim hac perſonarū diſcretione nullus gradus ſuperior aut inferior eſſe poteſt, ſed vniformiter eis omnia conueniunt eſſentialia, puta diuinitas, eſſentia, bonitas, potentia, iuſtitia, æternitas,&c.

Nihil in ea maius meli⁹ aut deteri⁹ eſt.

Nam ſummum illud & ſumme ſimplex eſſe in ea plenitudine atque perfectione , qua eſt perſonæ vnius (vt patuit ſupra) in eadem plenitudine eſt, & cuiuſlibet perſonæ alterius cū vna eademque ſubſtantia non magis aliquid vel minus,melius,deteriúsve ſeipſa eſſe poſsit:non igitur maius vel melius aliquid,quęuis erit in trinitate perſona,quàm quælibet alia (cū certiſsime ſingulis ſit vna eademque ſubſtantia) ſed omniformis & omniſatia incomprehenſibiliſque magnitudinis æqualitas,in qua vnitas pluralitati non cedit,nec excedit pluralitas vnitatē.

Quō fili⁹ patri ſit coæternus,ſimilitudo de ſole.

¶ (7) I N C R E A T V S pater] ſeipſo innaſcibiliter & ab æterno prima in diuinis perſona exiſtens. [I N C R E A T V S filius] patri coæternus,quem æternę eructauit diuinum cor eius,vt eſſet ſecum principium in principio , apud eum , ab H eo ſolo originem ducens æternam . Vt enim radius ſolis de corporeo ſole iſto procedit & originem trahit,coæuus ipſi ſoli exiſtens,ex quo enim ſol fuit,de ſe radium produxit,& ſine radio tempore nullo fuit:ſic dei filius quoqne,qui ſplēdor eſt patris & candor lucis æternæ, tanquam coæuus radius de luce ſpirituali & innaſcibili emanauit,eſtq; ſecunda in diuinis perſonis.

Diſcretio pſonarū. Qua proprietate fiat in diuinis generatio & proceſsio.

[I N C R E A T V S ſpiritus ſanctus] à patre & benedicto verbo eius æternam habens perfectionem atque originem, eſtque tertia in diuinis perſona. Proinde pater ingenitus deus ſeipſo eſt : verbum eius , deus à patre , ſpiritus ſanctus quoque deus eſt à patre & verbo eius ſeu filio:nec tamen verbum ſeu filius à patre eſt ſingulari proprietate,vt deus,ſed vt verbum:ſicut nec ſpiritus ſanctus à patre & filio , vt deus , ſed vt ſpiritus ſanctus:imò neque omnipotens pater ſeipſo eſt vt deus , ſed vt pater , vt innaſcibilis : abſolutus eſt enim vt deus ab his proprietatibus. Ex his igitur paucis clare conuincitur,patrem à nullo eſſe, filium à ſolo patre,& ſpiritum ſanctum ab vtroque,tanquā amor patris & filij, & condilectus illis.

Tres pſonæ ſunt increatæ.

Quæ quidē tres perſonæ quia ab æterno ſunt & coæquales,clarum eſt , quod ſicut increatus eſt pater , ſic increatum eſſe filium & ſpiritū ſanctum:imò ſicut creator pater , ſic & filius & ſpiritus ſanctus . Vnde de patre ſcriptum eſt , In principio creauit deus cælum & terram , De filio , Et qui creauit me, habitauit in

Geneſ. 1.

A tabernaculo meo. De ſpiritu ſancto autem cantat eccleſia, Veni creator ſpiritus. De beatiſsima vero Trinitate, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. ❡(8) IMMENSVS pater] qui eſt omnis principij ſuperprincipale principium, in propria natura immenſurabilis quia illocalis & incircunſcriptus, vbique totus, vbique præſens, vbique potens, omni carens initio & fine, atque per hoc infinitus. Verum quia primũ principiũ eſt, quod eſt perfectiſsimũ, repugnat ei infinitas materialis, & conuenit ei infinitas formalis. Cum enim ſit primũ omnium principiũ, & eſſe ſub ſiſtens atque forma non determinata per aliquam materiam, conſtat eum ſimpliciter infinitum eſſe & immenſum, non modo per æternitatem, verumetiam per magnitudinem. Credimus nanque ex dictis diuinam ſubſtantiam ſeu eſſentiam eſſe idem cum diuina potentia, ſapientia, æternitate & magnitudine, vnde æterna eſt & magna. Quapropter ſicut infinitus eſt ſecundũ æternitatẽ, quia ſine initio & ſine fine, infinitus quoque erit ſecundũ magnitudinem, alioqui manifeſta ratione conuinceremur fateri vnã eãdemq; ſubſtantiã, & ſeipſa maiorẽ eſſe, & ſeipſa minorẽ. Nã ſi æternitas eius eſt infinita, magnitudo autẽ finita, vna eademq; ſubſtãtia ſecundũ æternitatẽ maior erit magnitudine ſua, hoc eſt, ſeipſa (eſt enim deus ſua magnitudo) & erit ſecundum magnitudinem minor æternitate ſua, hoc eſt ſeipſa, eſt enim deus ſua æternitas, ergo immenſus pater [IMMENSVS filius, immenſus ſpiritus ſanctus.] quia immenſitas dei eſt æternitas dei, filius autem patri eſt coæternus, ſicut ſpiritus ſanctus, ergo & immẽſus. Sic nanque in diuinis perſonis omnimoda identitas eſt & ſumma ſimplicitas, B quod quæ plurium & quæ omniũ prorſus eadem vnius ſint, & quæ vnius, eadem prorſus & omniũ. Nec vna minus aliquid habet quàm duæ & quàm tres ſimul: nec tres ſimul plus aliquid habẽt quàm vna ſola: ſed earũ eſt vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas, & reliqua eiuſmodi, quæ ſummam aliquã perfectionem dicunt, quæ omnem ſenſum comprehenſionemq́ue nimia ſui præcellentia excedunt. ❡(9) AETERNVS pater] quia incõmutabilis. Aeternitas enim ſequitur immutabilitatem, ſolus autẽ deus eſt omnino immutabilis. Ipſe enim ſolus ſecundũ Apoſtolũ, habet immortalitatem, id eſt, omnimodã incõmutabilitatẽ, ergo & ſolus ſimpliciter æternus, eſſeque æternũ ipſi ſoli eſt propriũ. Quod autẽ aliqua dicuntur æterna, vt ignis æternus, vita æterna, ſecundum hoc dicuntur quod magis de eius incõmutabilitate participãt, ſemperque permanent. [AETERNVS filius, æternus ſpiritus ſanctus] quia in omnibus ſimul ſumma ſimplicitas, ſumma & vera vnitas, & tã ſingulatim quàm coniunctim ſumma & admiranda identitas: ergo quæque earũ verus deus, cui propriũ eſt eſſe æternum.

Omnes tres vnus creator. Geneſ. 1

Quo deus ſit infinitus. Pſal. 144

In diuinis ſumma identitas & ſimplicitas eſt.

Solus deus incommutabilis 1. Tim. 6.

❡(10) ET tamen non tres æterni.] Cũ enim vnus ſolus deus ſit, & ſumme vnus ac vnice ſummus, quia ſumma ſimplicitas, omnes ſimul diuinæ hypoſtaſes, vt tres & duæ, non plus quàm ſingula quæque vnus deus, ac proinde non tres æterni. [SED vnus æternus] deus vnus & verus. Nec credere debemus, diuinitatẽ in perſonarũ trinitate conſiſtentem ex perſonis eſſe coalitam: ipſa enim indiuidua eſt C & ſimpliciſsima, in qua nulla cadere poteſt compoſitio, ſed omnes perfectæ ſunt ac integræ, quibus eadem bonitas eſt, ſapientia, poteſtas, æternitas, incõmutabilitas. ❡(11) SICVT non tres increati.] Vnica enim & eadem prorſus in diuinis perſonis deitas eſt, tota in patre, tota in filio, tota in ſpiritu ſancto: vna in tribus virtus, vna ſapientia, vna æternitas, vna ſubſtantia, quæ cũ à ſemetipſa ſit & independens, eſt prorſus immutabilis, ac per hoc increata. Omne enim creatum mutabile, quippe quod procedit de non eſſe ad eſſe, quale eſt omne aliud à deo. Solus ergo vnus deus increatus, ſicut & ſolus ſeipſo, & procul dubio ab æterno. [NEC tres immenſi.] Immenſum dicimus, quod nulla menſura comprehenditur, nec vllæ menſuræ æqualis ſeu incomparabilis inuenitur: ſi ergo plures dicamus immenſos, erit quilibet eorum cuilibet alteri incomprehenſibilis atque incõmenſuralis. Nullus itaque menſura ab altera cuiuſlibet alterius comprehendetur, & conſequenter vnaquæque menſura quamlibet alterã ſupergredietur, erit proinde vnaquæque quauis altera maior, & quauis altera minor, quod eſt impoſsibile. Impoſsibile eſt igitur plures eſſe immenſos. Quod ſi nullus eſt quolibet altero maior, vel quolibet altero minor, ſicut vnuſquiſq; eorũ eſt cõprehenſibilis & cõmenſurabilis ſibi, ſic erit cõprehenſibilis & cõmenſuralis alteri, ſicque immenſi non eſſent: non ergo tres immenſi [SED vnus increatus & vnus immẽſus.] Pater tamen origo eſt reliquarũ perſonarũ non originatus, cũ ſit ſeipſo, ſed filius originatus eſt, & origo ad ſpiritum ſanctum: ſpiritus autem ſanctus originatus eſt ad patrem D & filium, non origo ad aliam diuinam perſonam, cum nulla ſit reliqua. Modus ergo exiſtendi patris qui à nullo eſt, eſt principalior quàm cæterarum duarum, quæ à patre ſumunt originem: principalior item ſubſiſtendi modus filij eſt & ratione ordinis prior, quàm ſpiritus ſancti ab eo procedentis. Hæc tamen perſonalis perfectio & originis eminentia nullam arguit in eis differẽtiam aut diſtantiam, nullamq́ue vnius perſonæ vltra alias, in his quæ ad naturam attinent, perfectionem. Omnes enim tres non niſi vnicum rerũ conditarum principium. ❡(12) SIMILITER omnipotens pater] cui ſubeſt cum voluerit poſſe, omniũ enim obtinet poteſtatem. Si omniũ, quid eſt quod non poteſt? hoc non poteſt quod omnipotenti poſſe non competit: falli non poteſt, quia ſapientia eſt: mori non poteſt, immortalis enim vita eſt: mentiri non poteſt, quia veritas eſt. finiri non poteſt, quia infinitus & perennis eſt, qui parcendo & miſerando omnipotentiam ſuam maxime manifeſtat, pater enim miſericordiarum eſt, & deus totius cõſolationis, peccataque libere dimittendo ſuã maxime poteſtatem demonſtrat, eius etenim qui ſuperioris legi aſtringitur, non eſt libere peccata condonare. [OMNIPOTENS filius] qui eſt ſapiẽtia patris, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ dei recõditi. Plenitudo autem ſapiẽtiæ eſſe nõ poteſt ſine plenitudine potẽtiæ, ſicut nec potentiæ plenitudo ſine plenitudine ſapientiæ. Sapiẽtiæ autem nõ haberet plenitudinẽ, qui quomodo obtinere poſſet quod ſibi de omnipotentia deeſt, ignoraret: econuerſo, careret abſque dubio potentiæ plenitudine, qui aliquẽ ſapientiæ

Trinitas ex perſonis nõ eſt coalita.

In diuinis perſonis ſeorſũ & cõiũctim vna ſimpliciſsima deitas.

Non poſſunt dici plures immenſi.

Pater reliquarũ perſonarum origo.

Mod⁹ exiſtendi patris principalior eſt.

Perſonalis perfectio nullã in trinitate facit differentiã.

Pro. 24

Quid nõ poſsit de⁹

Sap. 8.

Iohã. 14

2. Cor. 1

Col. 2.

Qđ dei ſilius neceſſario ſit omnipotens.

defectum poſſet inuitus ſuſtinere. Plenitudo autem vnius haberi non poteſt ſine alterius plenitudine. Quod diximus de ſapientia, conſequens eſt & idem de omnipotentia intelligere. Nam omnipotentia ſi deeſſe non poteſt, vbi ſapientiæ plenitudo eſt, liquido conſtat tam potentiæ quàm ſapientiæ plenitudinem poſſe in ſingularitate perſonæ poſsideri: erit itaque in omnibus æqualis ſapientia, indifferens potẽtia & gloria, vniformis bonitas & felicitas æterna. [OMNIPOTENS ſpiritus ſanctus] quia tres perſonæ tam ſingulatim, quàm coniunctim nõ ſunt niſi vnus deus, vna diuinitas, vna ſumma natura, in quibus ſubſtantia, omnipotentia, bonitas, veritas, vita, æternitas, & id genus omnia, & ſeorſum & ſimul ſumptis coincidunt. In illa enim ſumma & vſquequaque perfecta perſonarum diſcretione & æqualitate ſummum illud & ſimpliciſsimum eſſe omnibus cõmune eſt. In eis igitur tam ſingulatim quàm coniunctim ſumptis, ſumma eſt admiranda identitas, & vere admiranda identitas, eo quòd trinitas eſt vnitas. Idem ergo in omnibus & ſingulis perſonis eſt eſſe quod viuere, viuere quod intelligere, intelligere quod poſſe. Ibi non eſt aliud ſapientia quàm potentia, quàm eſſentia, quàm magnitudo, quàm æternitas. Et iuxta hunc modum ſimilis eſt in ſimilibus ſententia. Idem ipſum ergo eſt totum quod eſt in qualibet perſonarum. ❨(13) ET TAMEN non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotẽs.] Sunt enim propter infinitã diuinæ eſſentiæ ſimplicitatem ſumme æquales ac ſumme ſimiles: quælibet earũ immenſa, quælibet deus, quælibet omnipotens, ſumme ſapiẽs, ſumme bona, & omniquaque perfecta, ſumme ſufficiens, immutabilis, inuariabilis, ſumme vna & ſimpliciſsima, & quæcunque poſſunt de ſupergloriosiſsimo deo prædicari. Quælibet ſumme amans, quælibet ſumme amata: nam quælibet ſummum bonum, ſumme felix & ſuperbeata, quælibet ſumme glorioſa & infinita maieſtate verenda. Quia enim ſumma perfectio eſt in illa æqualitate, & ſumma æqualitas in illa perfectione, neceſſario ſingulis ſimul & omnibus eſt ſumma plenitudo ſapientiæ, ſumma plenitudo potentię: & hæc quid eſt niſi omnipotentia? quæ cum inde dicta ſit, quòd omnia poſsit facillime efficere, poteſt vt quælibet alia potentia nihil poſsit. Manifeſtum proinde eſt omnipotentiam non poſſe eſſe niſi duntaxat vnam, cum ipſa diuina eſſentia prorſus ſimpliciſsima coincidentem. Sicuti ergo commune eſt ſimul omnibus perſonis habere omnipotentiam, imò & eſſe omnipotentes, ibi enim nõ aliud eſſe eſt quàm habere, commune procul dubio eſt omnibus vnam eſſe eandemque eſſentiam, vnam eandemque omnipotentiam, &c. Itaque confiteamur & cantemus omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritusſanctus, & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. ❨(14) ITA DEVS pater] à quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, qui honoratiſsimus, ſuperſapientiſsimus, actualiſsimus & inuariabilis eſt intellectus, ſeipſum æternaliter, comprehenſiue inuariabiliterque cognoſcens, ſapientiáque ſua in eſſe vniuerſa deducens, expers omnis potentialitatis: quippe qui actus puriſsimus eſt, & ens primum, cuius eſt alia mouere, influere, atque in eſſe deducere. Actus autem ſimpliciter potentia prior eſt, cum nihil reducatur de potentia in actũ, niſi per ens actu. Ex quo patet deum non eſſe corpus, quippe quod non mouet non motum: deus autem, quia actus puriſsimus, mouens eſt non motum. Corpus quoque cum continuum ſit, in potentia eſt, vt continuum, inquantum huiuſmodi, diuiſibile eſt in infinitum: verum de hoc ſatis. Quando autem in ſcriptura ſacra deo attribuuntur corporalia talia, non ſecundum proprietatem, ſed ſecundum metaphoram ſumenda ſunt, eo quòd ſpiritualia per ipſa ſenſibilia nobis innoteſcunt. Per profunditatẽ igitur dei (vt Dionyſ. 9. cap. De diuinis nominibus teſtatur) incomprehenſibilitas diuinæ eſſentiæ intelligitur, per longitudinem, proceſſus virtutis eius omnia penetrantis, per latitudinem ſuperextenſio eius ad omnia. Partes quoque corporales in ipſo per ſimilitudinem ponuntur, eaque quæ ad ſitum pertinent & motum localem, vt brachium quod potentiam ſignificat, & ſedens dicitur propter immobilitatem authoritatemque ſuam, & ſtans ſuam propter fortitudinem ad debellandum omne quod aduerſatur. Dicitur quoque venire ad nos, & recedere à nobis propter ſpirituales diuinæ voluntatis eius effectus quos operatur in nobis, & aliquando ſubtrahit exigentibus demeritis noſtris. [DEVS FILIVS, deus ſpiritus ſanctus] quia in illa ſumma ſuperbenedicta Trinitate propter ſummum & ſimpliciſsimum eſſe, quod omnibus eſt commune, omnimoda eſt identitas & ſumma ſimplicitas, ita quòd quæ plurium & quæ omnium, prorſus eadem vnius ſunt: & quæ vnius, eadem prorſus & omnium, nec vna minus aliquid habeat, quàm duæ & quàm tres ſimul, nec tres ſimul plus aliquid quàm vna ſola, ſed eſt eis vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. ❨(15) ET TAMEN non tres dij, ſed vnus eſt deus] ſolus & ſumme vnus ac vnice ſummus, quia ſumma ſimplicitas. Nam ſi ex pluribus eſſet conflatus, naturaliter perfectio diuiſibilis eſſet, & per conſequens mutabilis, quod repugnat ſimpliciſsimæ ac inuariabili diuinitati: nam vt ſic, quomodo æternus? quomodo vere felix? quomodo omnipotens? Omnes ergo tres diuinæ hypoſtaſes vt tres & duæ, non plus quàm ſingula quæque vnus deus, viuus & verus. ❨(16) ITA DOMINVS PATER] libere omnium dominans, omnipotens rector totius vniuerſi, omniſciens, inuariabilis, benigniſsimus, cuius poteſtati nil poteſt reſiſtere, cuius ſcientiam nil poteſt euadere, cuius benignitas omnia ad finem proprium atque perfectionem dirigit, vniuerſáque propter inuariabilitatem vniformiter indeficenterque gubernat: iuxta liberrimam, omnipotentem, ſanctam, & ſuperſapientiſsimam voluntatem ſuam faciens, tam in cæli virtutibus, quàm in terræ habitatoribus, cui nullus dicere poteſt: quare ſic facis? ſed libere quibus vult miſeretur, & quos vult indurat, à quo eſt omne datũ optimum deſcendens, omneque donũ perfectum. [DOMINVS filius] cui cum patre eſt vna actualiſsima vita, nullæ materiali potentiæ ſubiecta, ſapientia infinita, omnipotens virtus, voluptuoſiſsima beatitudo, immenſa dulcedo, inter-

Oĩa quæ ad naturã & eſſentiam ſpectant, in ſingulis & omnibus coincidũt perſonis.

Miranda diuinarũ pſonarũ identitas.

Sũma diuinarũ pſonarum æqualitas

Non põt eſſe niſi vna omnipotentia.

Epheſ. 3

Deus nõ eſt corpus

Quomõ attribuantur deo corporalia lineamenta.

Quid per partes corporales.

Dei patris liberrima dominandi poteſtas.

Eſa. 47
Eccleſ. 8
Roma. 9
Iacobi. 1.

B F G H

A minata iucunditas,ſupermundiſsima ſanctitas, ſuperopulentiſsima bonitas, & quicquid deſiderabilitatis,amabilitatis, ſeu amœnitatis excogitari poteſt in ipſo cum infinita plenitudine reperitur, ipſequemet illud eſt attingens à fine vſque ad finem fortiter & diſponens omnia ſuauiter. [DOMINVS ſpiritus ſanctus] ex patre & filio æternaliter manans,cuius ſupermundiſsima eſſentia, bonitas eſt penitus infinita, amabilitas puriſsima, dulcedo immenſa, cuius diuinum eſſe æternum eſt ac primum, cauſaliſsimum,præſtantiſsimum, ſimpliciſsimum,puriſsimum, immenſum, pleniſsimum, actualiſ- 1.Cor.2
ſimum, formaliſsimum, illimitatum, ac per cuncta incedens, omnia ſcrutans, omnia penetrans, Apoc.2
etiam arcana dei immutabiliſsimum ac præſentiſsimum. Non enim ipſi accidens eſt eſſe ſuum, ſed Hebræ.4
ſubſiſtens veritas manens cauſa & naturalis proprietas cum ſumma ſimplicitate cum patre & filio, omnem nobilitatem cum immenſa plenitudine comprehendens. Eſt quippe quoddam fluens & refluens mare,inceſſabiliter in omnes ſuos fluens dilectos,ſecundum vniuſcuiuſque indigentiam ac dignitatem,refluênſque & in ſe trahens vniuerſos, quos replet & ditat, & hoc cum omnibus quæ habent & poſſunt. ℂ (17) ET tamen non tres domini] quia omnibus eſt vna deitas,æqualis gloria, coæterna maieſtas (vt iam ſæpius probatum eſt) & reliqua quæ ſummam aliquam perfectionem dicunt,omnemque ſenſum & comprehenſionem nimia ſui præcellentia excedunt, ideoque quicquid dictum eſt de vna,dici poteſt & de reliqua,excepta duntaxat ea proprietate,qua pater principium eſt ſi- Quicqd
B ne principio temporis,durationis,ſiue originis, ſed ſeipſo exiſtens idipſum quod eſt, & non aliunde, pfectiõis
dat reliquis perſonis ſuę exiſtētiæ & originis cauſam, & qua ſpiritus ſanctus finis infinitus eſt ſine fi- de vna di-
ne,à patre & filio æternam habens profectionem atque originem: & qua filius medium eſt immedia- uinarũ p-
tum ſine vllo medio,à ſolo patre originem ducens, æternam cum patre dans (vt dictum eſt) ſpiritui ſonarũ di
ſancto originem: quibus vnica eſt & eadem deitas tota in patre, tota in filio, tota in ſpiritu ſancto, citur hoc
nullam habentes inter ſe differentiam aut diſtantiam: perſonalis enim perfectio & originis eminen- aſſeri po-
tia nullum vnius perſonæ vltra alias in his quæ ad naturam attinent, arguit perfectionem, ſed ſunt teſt & de
omnes tres non niſi vnicum rerum conditarum principium: ſequitur ergo, [SED vnus eſt dominus] reliqua.
cuius libertas nulla premitur poteſtate, cuius poteſtas vel dominium nulla impoſsibilitate præpedi- Iohan 8
tur. ℂ (18) QVIA ſicut ſingulatim vnamquamque perſonam deum ac dominum confiteri Chri- Apoc.22
ſtiana veritate compellimur] interrogati enim quid pater,quid filius, quid ſpiritus ſanctus, neceſſa- Pſal.105
rio de ſingulis,quia deus eſt & dominus,fide orthodoxa confitemur. [ITA tres deos aut dominos dicere,catholica religione prohibemur] quia in ſingula quaque perſonarum eſt ſumma ſimplicitas, & in omnibus ſimul ſumma & vera vnitas: atque tam ſingulatim quam coniunctim ſumptis ſumma & Sol⁹ vnus
admiranda identitas: ideoque tres & duæ non plus quàm ſingula quæque vnus deus, vnus dominus, verus de-
vnum omnium conditarum rerum principiũ,vna eſſentia,vna bonitas, vna deitas,vna maieſtas, vna us ac do-
C beatitudo,vna æternitas,&c. Quem quidem deum vnum,viuum ac verum, noui & veteris teſtamen minus.
ti authoritas demonſtrat. Audi Iſrael,inquit Moſes: dominus deus tuus,deus vnus eſt. Et,deum tuum Roma.3.
adorabis,& illi ſoli ſeruies. Diuina enim (vt dictum eſt) requirit ſimplicitas,in deo eandem eſſe eſſen Deut.6.
tiam & perſonatum eiuſdem eſſentiæ trinitatem. In diuinis nanq; hoc nomen (perſona) relationem Matth.4.
ſignificat,vt rem in diuina natura ſubſiſtentem: cum igitur in deo plures ſint relationes reales, ſequi- Quid per
tur neceſſario plures in diuina natura res eſſe ſubſiſtentes: plures videlicet hypoſtaſes, in eſſentia ta- ſona.
men non diſtinctas,propter incomprehenſibilem diuinæ eſſentiæ ſimplicitatem. ℂ (19) PATER] Infinita
vere ſuperbeatiſsimus,ſuperdulciſsimus atque in infinitum præamabilis, & ſuperdeſiderabilis, ſuper- dulcedo
feliciſsimam & ſuperſuauiſsimam ducens vitam: imò ipſemet vita eſt actualiſsima & ſuperpuriſsima, & maie-
in qua totius vitæ plenitudo,opulentia & delectatio cum inexcogitabili ac ſuperdelicioſiſsima excel- ſtas dei
lentia continetur: quippe qui in Chriſto & per Chriſtum omnium origo eſt, ſolus ſeipſo exiſtens nõ patris.
aliunde quod eſt,ſumens,ſed ex ſe & in ſe bonum eſt infinitum,imò infinita bonitas: quia nõ ipſe in aliquo,ſed intra eum omnia: omnipotentia ſua regens,poſsidens, implenſque omnia quę creauit,non Quomõ
vt contineant ipſum: ſed vt illa potius cõtineantur ab ipſo. Intra omnia eſt incluſus: omnia cõtinens, deus in-
vt omnium creator eſſe oſtendatur: nihilominus extra omnia non excluſus,incircunſcriptę magnitu tra oĩa ſit
dinis,ſua immenſitate omnia concludens: vt omnium gubernator eſſe demõſtretur, vbique præſens: & extra
D quippe qui locis non diſtenditur,nec temporibus variatur, omni acceſſu carens & receſſu, ſed in ſe oĩa,&c.
quietus manens,vbiq; circumit totum,vbique prorſus totus: ita magnus,vt omnia ipſo plena ſint & Eſter.13.
ſint in ipſo: ſic tamen eſt ſine omni ſpatio vt nec medium nec dimidium,nec vlla pars penitus ſit in De⁹ vbi-
ipſo,ſed eſt indiuiſibilis,incorporeus,interminus, & vnũ æternũ,infinitũ: in quo primum & vltimũ, que præ-
ſummũ & imum,maximũ & minimum coincidũt,qui eſt ante omnia duratione,omnia antecedens & ſens.
poſt omnia: duratione omnia ſequēs & excedens,omnia præueniēs,omnia ſubſequens,excedenſq; in Iohan.3
infinitũ,omnia etiã æuiterna,inuiſibilis,ineffabilis & penitus infinitus,ad quē & eloquendum ſermo Deus an-
ſileat,& inueſtigandũ ſenſus hebetetur,& complectēdum intelligentia coartetur. Habet tamen natu- te omnia
ræ ſuæ nomen in patre,& pater ſolus eſt [A NVLLO eſt factus] nõ enim humano modo aliunde ha & poſt o-
bet quod pater eſt,ſed ingenitus æternus exiſtens coæternum habet filium,cui ſoli notus eſt. Quia pa mnia.
trem nemo nouit niſi filius & cui voluerit filius reuelare,hoc eſt ſpirituſſ. Cæterũ quod ſeipſo ſit in- Lucæ.10.
uiſibilis,incomprehēſibilis & æternus,in his quidem honoris confeſsio eſt, ſed naturæ noſtræ ſermo Argumen
ſuccumbit: & rem vt eſt,verba non explicant. Perfecta ſciētia eſt deum ſcire: vt licet ſcias nõ ignora- tum deuo
bilem,tamē inenarrabilem: credēdus eſt,intelligēdus eſt, adorãdus eſt, atque in his officijs eloquēdus, tionis er-
[NEC creatus] ſic enim creatorem haberet: verum quum nõ ſit niſi à ſeipſo,habere creatorem nõ po ga deum.
teſt. Quid dicimus creatum,niſi de nihilo factum? de nihilo autem fieri nõ potuit, qui nũquam nihil fuit, quippe qui ſeipſo & ab eterno, eſſe habuit. [NEC genitus] eſſe ingenitum patri proprium eſt,

Proprium eſt patri eſſe ingenitum. Apoc. 22 Filius nõ dicitur prĩcipiatum nec ſpũſſ.

E

Nam ſicut in creaturis reperitur principium primum, & principium ſecundum: ita in diuinis quoque, in quibus non eſt prius & poſterius, reperitur principium non de principio, & principium de principio. Solus itaque pater primum omnium principium eſt. Principium quippe dicimus, omne à quo aliquid procedit: cum igitur à patre procedat filius & ſpiritus ſanctus, conuenienter ingenitum dicitur principium Non tamen filius, ſicut nec ſpiritus ſanctus principiatum dicitur, cum hoc quandam ſonet minorationem: perſonæ autem diuinæ coæternæ ſunt & ſumme coæquales: licet enim patri quædam attribuatur authoritas principij, ex hoc tamen minoratio non attribuẽda eſt filio vel ſpiritui ſancto, cum principium in diuinis non importet ordinem prioritatis, ſed tantum originis: ſunt nanque (vt dictum eſt) filius & ſpiritus ſanctus cum patre vnicum rerum conditarum principium.

Iohan. 1. Pſal. 44 2. Cor. 4 Colo. 1. Inenarrabilis filij dei generatio & penitus incõprehenſibilis. Mat. 3. 17 Marc. 1. Luc. 3. 9 Pſal. 2. Col. 1. Iohã. 54 Oĩa quæ patris ſũt, ſunt & filij. Mat. 27 Iohã. 14. Ioh. 5. 17 1. Cor. 2 2. Cor. 4

¶ (20) F I L I V S] verbũ patris quod æternę cor paternũ eructauit, non foris ſonans nec tranſiens, ſed intus incommutabiliter manens, eſt emanatio intellectus [A PATRE ſolo eſt] progenies ingeniti patris: vnus ex vno, verus à vero, viuus à viuo, perfectus à perfecto, virtutis virtus, ſapientiæ ſapientia, gloria glorię, imago inuiſibilis dei, forma patris vnigeniti [NON factus nec creatus, ſed genitus.] Quam autem progeniem opinabimur vnigeniti ab ingenito? Clamat enim de cælis ſæpenumero pater, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Non eſt abſciſio aut diuiſio: impaſsibilis eſt enim ille qui genuit, & imago inuiſibilis dei eſt ille qui natus eſt: & teſtatur, quia pater eſt in me, & ego in patre. Non eſt aſſumptio: verus enim dei filius eſt qui clamat, Qui me videt, videt & patrem: habent nanque vitam in ſe, vt habet in ſe vitam ille qui genuit, Sicut enim pater (inquit) habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Sed neque pars patris in filio eſt: teſtatur enim, Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Et rurſum, Et mea omnia tua ſunt, & tua mea. Et ſecundum Apoſtolum, in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. F

Quod quoque portio eſt non omnia habet eſſe naturæ. Perfectus autem à perfecto eſt: quia qui habet omnia, dedit omnia: neque exiſtimandus eſt non dediſſe quæ habet, vel non habere quæ dedit. ſimpliciſsimus enim eſt & indiuiſibilis. Habent ergo natiuitatis huius vterque ſecretum: cuius generationis ego neſcio ſacramentum nec requiro, & conſolabor me: quum & archangeli neſciant, angeli non audierint, ſecula non teneant, prophetæ non ſenſerint, apoſtoli non interrogauerint, filius ipſe non ediderit: verum quia in ſupereminentis ac ſuperbeatiſsimæ trinitatis contemplatione vera & ſumma deuotio eſt, ſingulare meritum, & maximus profectus, aliquid de ignota hac generatione iuxta noſtram capacitatem dicamus. Superius diximus patrem honoratiſsimum, ſuperſapientiſsimũ, actualiſsimum, & inuariabilem eſſe intellectum, ſeipſum æternaliter, comprehenſiue, ac inuariabiliter cognoſcentem. Quia vero in omni natura intelligibili, & ſpirituali intellectus naturalis naturaliter ex neceſsitate operatur, neceſſario aliquid producit: naturaliter ergo & neceſſario pater omnipotens & æternus ſibi coæternum producit verbum. Seipſum nanque plene & æternaliter intuendo atque intelligendo ſuiipſius conceptum intra ſe ſuperpuriſsime profert, exprimit & producit, ſicut ſol radium ſuum: quæ quidem expreſsio ſiue prolatio ad intus immanenter prolata verbum eius eſt quod in principio erat apud eũ, filius eius & imago. Quod enim ab aliquo de ſubſtantia eius naturali operatione proxime procedit, proles dicitur: & id à quo prodit, dicitur parens: quæ quidem productio ſeu generatio neque deſijt vnquam, nec eſt deſitura in poſterum. Infinite enim atque inceſſanter eum generat: alioqui ex gignente factus eſſet aut fieret non gignens, admitteretur que aliqua circa ſubſtantiam eius mutatio: hoc autem (vt ex prædictis patet) impoſsibile eſt: gignit proinde perfectiſſimum aſsidue filium ſibi coæternum, vt ab æterno genuit: neq; ab huiuſmodi officio gignẽdi eſt diſiturus vnquam: ſummo amore & complacentia totũ eſſe ſuum, poſſe, & ſapere eidem communicans. Neque enim non amare poteſt filiũ ſibi conſubſtantialem, non complacere in æterna naturali & viua imagine ſua. Nam cum ſapientiſsimus ſit, non mouetur, non operatur ſine ratione: cumque ſit potentiſsimus, nihil operatur ſine voluntate: imò cũ velle eius ſit poſſe & poſſe eius ſit omnipotens poſſe, atque abſoluta neceſsitas, quod æternę naturaliter vult, non poteſt non æternaliter eſſe æternum. G

Pater conſubſtantialẽ coæqualem & coæternum ſibi generat filiũ. Iohan. 10 Iohan. 13.

Cum enim æternaliter, inuariabiliter, penitus cõprehenſiue & perfecte ſeipſum concipiat & cognoſcat, & intra ſe proferat: palam eſt verbum eius ipſi conſempiternum eſſe, incommutabile, & æquale. Neq; enim ſeipſum integre ac perfecte intra ſe protuliſſet, ſi vel maius aut minus aliquid eſſet in verbo eius q̃ in ſeipſo: amore igitur, ratione & voluntate pater ſibi coæternum generat filium: dans ei totum eſſe ſuum diuinum. Non tamen dedit ei eſſe à ſeipſo: ſed nec potuit: quia tunc filius à patre non diſtingueretur, nec alius eſſet à patre. Dedit tamen ei eſſe quod eſt ſeipſo: nam habet cum patre ſummum & ſimpliciſsimum eſſe, quod ſeipſo eſt: & ſummum ſapere, ſummum poſſe, & reliqua id genus quæ ſeipſis ſunt. Et hoc eſt quod ait, pater meus (inquiens) quod dedit mihi, maius omnibus eſt: dedit enim ei totum (vt dictum eſt) ſuum eſſe diuinum, nihil penitus retinens quin id ei communicauerit. H

Filius dei exemplar eſt omnis entis creaſi.

Ideoque inter patrem & filiũ ſumma coæqualitas eſt, ſumma conſubſtantialitas, ſumma coæternitas, poteſtas eadem, eademq; maieſtas. Deniq; quoniam vnico actu intelligendi pater ſeipſum cæteraque vniuerſa pleniſsime clariſsimeque intelligit, hinc vnico verbo ſeipſum cæteraque omnia perfectiſsime profert, ita q̃ tota natura, excellentia ſeu maieſtas atque perfectio eius in hoc vnico verbo ſuo ſibi coæterno plene omnino continetur, repræſentatur reſplendetque: quare verbum eius non modo perfecta ac naturalis imago eius eſt, verum etiam exemplar ac ratio omnis entis creati. Quum igitur verbum patris patri æquale ſit, in quo quicquid patris eſt omnino pleniſsime contineatur ac ſplendeat, conſtat ipſum non eſſe creaturam, vt Arrius mentitus eſt, ſed totam paternæ diuinitatis naturam in ſe comprehendere, continere, & habere. Cumque ſuperexaltata patris deitas non ſit plurificabilis, liquet in patre & filio eius vnam numero credendã atq; confitendã eſſe eſſentiam, veramque

A deitatem,ac impartitam maieſtatem. Quod conſimiliter tenendum eſt atq; credendum de ſpiritu ſan
cto,de quo nunc nobis ſermo[SPIRITVS ſanctus à patre & filio] quem pater & filius inuicem ſe-
ſe æternaliter & eque perfecte,ac comprehenſiue cõtemplantes, eſſentialiq; amore, qui oec perſona- Mod'ſpi-
liter nec eſſentialiter diſtioguitur in eis,ſe amaotes,ex ipſa mutua complacentia quam adinuicem ha- rãdi ſpiri-
beot,amorem quendam producunt,ac ſpirant increatum,qui vtriuſque dulciſsimus cõplexus eſt ſem- tũ ſanctũ.
piternus,ac iodiſſolubilis nexus,qui & ipſe verus,ęternus incircunſcriptúſque deus eſt.Quoniã qui-
dem amor iſte mioor aut certe indignior eſſe nequit,quam ſint cõplacentia mutua patris & filij,ipſo-
rumq́ue amabilitas à quibus hic ſpiritus ſanctus tanquã ab vno fluit principio,haud aliter quàm ſenſi
bilis iſte mundus à patre & filio & ſpiritu ſancto superſanctiſsima, ſuperbenedictiſsima & ſuperexal-
tata trinitate,ſicut ab voo exordio emanauit.Eoipſo nanque quo pater & eius verbum producunt ſpi Pater & fi
ritum ſanctum,ooo diſtinguuntur ſed dicuntur vnũ,puta io voluntate:ſunt enim vnum volens,eſtq; lius in ꝓ-
eis vna voluntas,ideoq; ab vtroque tanquam ab vno & indiuiduo ſpiratore idem amor, videlicet ſpi- ductiooe
ritus ſanctus profluit.Iſta ſpiratio ſpiritus ſancti,ſicut & prædicta geoeratio filij,qua pater ſeipſum,ac ſpũs ſan-
filium ſuum volendo & diligendo,ſimul cum filio(ſe ac patrem volente & diligente)producit in mo cti non di
mento,& nunc æternitatis ſpiritũ ſanctum,intellectualis eſt,inuariabilis,ſancta & immanens: io qua ſtingũtur.
noo eſt eſſentiæ aut deitatis diſtinctio,ſed vnitas atq; identitas perſonarumq; trinitas, & inſeparabi-

B lis vnio.Quicquid eoim eſt patris,plene atq; perfecte relucet,continetur, reſplendet,atque perſeue-
rat io filio.Sicut enim pater æternus,eſt poteotiæ,ſapientiæ,ac pulchritudinis penitus infinitæ:ita &
vnigenitus eius,idcirco infinitã io ipſo habet complacẽtiam, in ipſo intermioabiliter gloriatur, tàm-
que infinite & ſuperardentiſsime diligit eũ ſicut ſemetipſum. Cõſimiliter ſuperpulcherrimus dei vni-
genitus æternũ patrem ſuum diligit amore inteoſiue immenſo,eumq; comprehenſiue & ſuperclariſ-
ſime iotuetur eũ gaudio penitus iofinito.Inſuper quoq; pater æternus& coæternus filius eius, ſpiritũ
ſanctum vtriq; conſubſtantialem,coæteroum & coæqualem diligunt cum complacẽtia & delectatio-
ne intenſiue immenſa.Sic & adorandus paracletus ſpiritus ſanctus plenarie comprehendit, ac ſuper-
dulciſsime diligit patrem & filium.O quàm voluptuoſiſsima, ſuperoptima & ſuperbeatiſsima eſt ado
randæ inuariabilis & ſuperſanctę trinitatis vita æterna.Hic ſpiritus ſanctus vnus vbiq;,omnes patri- Luc.1.
archas,prophetas illumioauit. Iohan.quoq; Baptiſtã io vtero matris inſpirauit: datus deinde apoſt. Act.1.
eſt cæteriſque credentibus,cuius variæ donationũ atq; mioiſteriorũ ſunt diuiſiooes,Alij enim datur Act.2
per eum ſermo ſapientię, alij ſermo prudentiæ,alij ſcientiæ ſecũdum eundem ſpiritũ,alij fides in eo- 1.Cor. 12
dem ſpiritu,&c.Hunc niſi per fidem humanus hauſerit animus,habebit quidem naturam intelligẽdi
deum,ſed lumen ſcientiæ non habebit.Munus autem hoc in tantũ datur,inquaotũ quis volet ſume-
re:intantum reſidet,in quaotum quis volet promereri: hoc, vſque in conſummationẽ ſeculi nobiſcũ,

C hoc expectatioois oostræ ſolatium, hoc io dooationũ operatiooĩbus futuræ ſpei pignus eſt,hoc men 2.Cor.5
tium lumen & ſplendor animorum,Hic ergo ſpiritus expectandus eſt,promerendus eſt,& deinceps
præceptorum fide atq; obſeruatione retinendus,qui [NON]eſt[FACTVS,nec creatus,oec genitus,
ſed procedens.]Quemadmodum enim iotimũ mentis noſtræ verbum nunquam deſereos, ore prola Pulchra ſi
tum vocis proprietatem accipit quaſi iam diſcretum & io ſe ſubſiſtẽs , ſpiritum oris ſemper habet co- militudo.
mitem & coęuum halitũ ſcilicet illum corporeum,qui inter loquẽdum à nobis emittitur (ſi quis enim
ſpiritum illum oris nõ omiſerit, oequaquam verba depromit) ita & ſuperbenedictũ & ſuperlaudabile
dei patris verbũ ſpiritum habet ſanctum cõgeneris ſecum coosimiliſq; oaturæ qui ipſum manifeſtat,
explicat,& interna reuelatione alijs inſinuat. Ipſe,inquit,me clarificabit,&c. Habet autẽ hic ſpũs ſan- Iohan. 16
ctus aliũ prodeuodi modũ à patre quàm filius. Filius quippe prodit , vt dictum eſt,per modũ genera- Spũs ſan-
tionis à patre,quod nullo modo poteſt conuenire ſpiritui ſancto,nam ſic duo eſſent io diuinis filij,& ctus aliũ
æterni quidem filij,cõfuoderetur ordioatiſsimus ordo ille io diuinis:ſed per modũ proceſsionis pro- habet pro
dit à patre & filio,modo quodam inenarrabili & penitus iocomprehenſibili. Dicamus tamen aliquid deũdi mo
iuxta capacitatem noſtram.Pater æternus pleniſsime ſeipſum comprehendens , ſeipſum cognoſcẽdo, dũ à filio.
diligendo & fruendo,ſapieotia,amore,& gaudio infinitus,ſolus independẽs, exiſtẽs ſua ipſius æterna Rom.16
eſſentia & ſuũ eſſe,neceſſario vnicus perpetuus actus eſt cõſubſtaotialis,in quo oecrſſario quoq; pro- Hic aper-

D cedit voicus perpetuus cõſubſtãtialis cõceptus diuinæ mentis eius,ſeipſam io ſeipſa intelligentis: qui tius decla
quidem cooceptus verbum dicitor dei patris,nihil aliud exiſtens, quam deus immenſæ maieſtatis. At ratur, qũo
quia ſummũ bonum eſt pater,& omoimoda plenitudo eſſentiæ,beatiſsimę vitæ,æternæ ſapientiæ,& à patre &
omnioo omnis deſiderabilis plenitudinis plenitudo,omnemq́ue eandem plenitudinem ſupernatura- filio ſpira
liter & ſuperſubſtaotialiter dei filio : hanc eandem quam in ſeipſo habet excellentiæ magnitudioẽ, in tur ſpũſſ.
filio per ſui cognitionem deprehendẽs,ſeipſum,ac filium ſuum volendo ac diligendo, ſimul cum filio
ſuum patrem,ac ſe diligẽte & volente,æternę producit ſpiritum ſanctũ. Ex hac enim mutua dilectio-
ne,cognitione & volitiooe(vt ſic loquar] procedit per ſimilitudinem amoroſę inclinatioois ſecundũ
modum volũtatis æternus & increatus amor.& hic eſt ſuperbenedictus ſpiritus ſanctus,qui (vt dei fi
lius à patre cõmunicatum habet omne eſſe,omne poſſe,omoe ſapere, propriamq; hypoſtaſio) & ipſe Roma.8
ſimiliter à patre commuoicatum habet omoe eſſe , omoe poſſe , omne ſapere propriamq́ue hypoſta- Galat.3.
ſio ſiue perſonam : habetq́ue cum patre & filio commuoem ſubſtãtiam , eſſentiam & naturam voam, Titum. 3.
eandemq́ue diuinitatem,omnipotẽtiam,ſummam ſapiẽtiam,ſummam bonitatem. Et ſicut in filio dei 2.Cor.3
nos miſeri adoptamur in filios & hęredes dei & Chriſti cohæredes, & in dei imaginem reformamur: Quare ſpi
ita in ſpiritu ſancto ſignamur & renouamur in ſpirituali ſignaculo : ſioe quibus nulli patet aditus re- ritus ſan-
gni cæleſtis.Spiritus hic ſpiritus ſanctus præ cæteris perſonis dicitur , nam & pater ſanctus eſt , ſan- ctus dica-
ctus eſt quoq; & dei filius,quia ſanctitas rebus illis attribuitur quæ in deum ordinãtur: cũ igitur ſpi- tur ſctũs.

ritus ſanctus procedat per modum amoris quo amatur deus,cõuenienter ſpiritus ſanctus eſt appella- E
tus. Tres verſus ſequẽtes expoſitione magna nõ indigent,quia ex iam dictis ipſorum intelligẽtia elici
poteſt. ❡(23) VNVS ergo pater] æternę à ſeipſo ortum & originem habẽs ſolaque authoritate pro-
pria cõſiſtens,& à nullo aliquid accipiens [NON tres patres] ſignificat enim ſuperbeatiſsima trinitas
determinatum numerum perſonarũ,nec vlli perſonarum cæterarũ hæc proprietas conuenire poteſt
æternæ ſcilicet à ſeipſo eſſe,& à nullo aliquid accipere [VNVS filius] à ſolo patre æternam ducẽs ori-
ginem,& cum patre ſpiritui ſancto originẽ ſupernaturaliter donans [NON tres filij.quia & hæc pro-
prietas nulli reliquarum cõuenit perſonarum,[VNVS ſpiritus ſanctus] à patre & filio æternã habens
profectionem atque originem [NON tres ſpiritusſancti] iuxta quãlibet enim eiuſmodi differentiã im-
poſsibile eſt eſſe plus quàm vnam perſonam. Nam à ſola vna perſona non poteſt eſſe niſi tantũmodo
vna: ſimiliter quę eſt tantum à gemina nõ poteſt eſſe niſi vna ſola: nam ſi gemina de vna tantũ proce-
deret,pro certo procedẽdum neuter alteri immediate adhæreret. Quoniam igitur ab vna ſola perſo-
na nõ poteſt eſſe niſi vna tantũmodo exiſtẽtia,nec à gemina niſi vna ſola: cõſtat vtranq; exiſtẽtiam ſi-
ue perſonam eſſe incõmunicabilem. Sicut igitur in diuinitate eſſe nõ poteſt niſi vna ſola perſona quæ
ſit à ſeipſa,id eſt,pater,ſic non poteſt eſſe plus quàm vna quæ ſit ab vna tantũmodo perſona,id eſt fi-
lius: nec niſi vna ſola,quæ eſſe non habeat niſi à gemina, à patre ſcilicet & filio,id eſt,ſpiritus ſanctus.
❡(24) ET in hac trinitate nihil prius aut poſterius,] nec vllus gradus ſuperior aut inferior,ſed in ea
vniformiter cõueniunt omnia eſſentialia,vt diuinitas,eſſentia,bonitas,identitas,potẽtia,iuſtitia,ſapiẽ F
tia,&c. [NIHIL maius aut minus] neque in ea plus aliquid neq; minus vna quàm aliæ, neque cæte-
ræ plus minúſve quàm vna,ſed eſt in ea omnimoda identitas, ſummaque ſimplicitas: ita quod ea quæ
plurium ſunt perſonarũ & quæ omnium trium ſcilicet,prorſus eadẽ vnius perſonæ ſint: & quæ per-
ſonæ vnius,eadem prorſus ſint & trium: nec vna minus aliquid habet quam duæ & quàm tres ſimul:
nec tres ſimul plus aliquid habẽt quàm vna ſola. ❡(25) SED totæ tres perſonæ] pater & filius & ſpi
rit⁹ ſanctus vnũ exiſtẽtes in ſubſtãtia & indiuidua vnitas [COAETERNAE ſibi ſunt,& coæquales]
ita,vt iam dictum eſt,& quæ omnium,eadem vnius ſint: & quæ vnius, eadem & omnium Quælibet
enim eſt bonitas pura,perfecta & immenſa: quare & vnaquæque amabilitatis eſt infinitæ. Eſt quoque
ſumma,plena & infinita ſimilitudo adinuicem: in hoc ſolo diſtincta, quòd vna perſonarum procedat
ab alia. Sunt autem eiuſdem & patris,pulchritudinis,ſapiẽtiæ,pietatis,potẽtiæ,inuariabilitatis,beatitu
dinis,gloriæ,maieſtatis & omnifariæ perfectionis: vnaquæq; aliam ſuperclariſsime intuetur & com-
prehendit. Eſt quoque in eis plena communio & ſuperiucunda diffuſio, imò infiniti boni ſempiterna
communicatio atque donatio. Adeo enim vicinæ ſunt,vt iam ad longũ patuit,vt vna de alterius ſub-
ſtãtia immediate procedat: omneſque tres eſſentialiter idem ſunt. Quælibet quoque à qualibet amore
penitus infinito ſcit ſe amari: diligit enim tantum,tantumque cognoſcit vnaquæq; perſonarũ quam-
libet aliam,quãtum diligibilis cognoſcibiliſque cõſiſtit,& quãtum ſeipſam. Quo autem maior eſt mu G
tuus amor,eo quoq; vnio & fruitio eſt delectabilior. Qui cum immẽſus ſit, liquet ſuperſanctarum di
uinarum perſonarũ cõiunctionem & vnionem delitioſitatis eſſe omnino immẽſæ,ſuperfeliciſsimam-
que & ſuperdelitioſiſsimam æternalem ipſarum vitam eſſe, ſeſeq; cum infinita voluptate inuicem, ac
opulẽtia perfrui: quippe in quibus eſt omniũ bonorũ pulchrorũ atq; deſiderabiliũ ſuperdiues & per-
fecta poſſeſsio. Nam ingenitus pater conſpiciẽs vnigenitum filium ſuum infinite pulchritudinis eſſe,
ac ſapiẽtiæ,in infinitum delectatur in ipſo. Et cum ipſo cõſpiciẽs ſpiritum ſanctũ ab vtroq; æternali-
ter procedẽtem infinite bonitatis eſſe & pietatis,immẽſo vtique gaudio gaudet in ipſo. ❡(26) ITA
vt per omnia,ſicut iam ſupradictũ eſt & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate venerãda ſit] nõ er-
go cogitemus de vera & ſumma trinitate illa,quaſi ſit ibi aliud & aliud,ſed vnum alteri æquale. Nam
(vt ſupra declaratum eſt) quicquid eſt in vna aliqua perſonarũ,idipſum totum eſt in qualibet altera:
ſummũ enim & ſimplex illud eſſe in ea plenitudine & perfectione qua eſt perſonæ vnius, in ea quo-
que perfectione & plenitudine eſt cuiuſlibet perſonæ alterius. Cõtempletur nũc quæuis anima deuo
ta quàm ſuperferuẽtiſsima,ac incomprehenſibiliter & infinite ardẽtiſsima ſupervehemẽtiſsimaque di
lectione pater æternus cõſubſtantialem,coæqualem,coæternumque ſibi amet, amplexetur & ſtringat
vnigenitum filium ſuum quem cõſpicit ſibi omnino conformem,æqualem,atq; de paterno corde ſuo
progenitum,adeo ipſi propinquum,vt cum eo eiuſdem ſubſtãtiæ ſit,cui ſe totum cõmunicauit,in quẽ H
totius ſuę plenitudinẽ diuinitatis diffudit: à quo infinito amore ſe videt amari. Stat nimirum ad ipſum
æternaliter inuariabiliterque cõuerſus,ſuperæſtuãtiſsimo,ſuperdulciſsimo,prorſusque intenſiue infi-
nito amore cõtemplans atque inſpiciẽs eum,cum immẽſo ſuperſuauiſsimo gaudio,& cõplacentia ve-
re quomodolibet ſuperdelectabiliſsima atque immẽſa. Similiter & filius eius ipſi conſempiternus ſtat
ad eum cõuerſus cum infiniti feruoris amore,cum ſuperdelitioſiſsima intuitione, cum immẽſa lætitia
& complacẽtia penitus illuminata. Eodem modo ſtat cum filio pater cõuerſus ad ſpiritum ſanctum: &
ſpiritus ſanctus ad patrem & filium cum tãto feruore, cum tam claro intuitu, cum tanta complacẽtia
atque lætitia ſicut pater ad filium, & cum filio ad ipſum ſpiritũ ſanctum ❡(27) QVI vult ergo ſal-
uus eſſe,ita de trinitate ſentiat] & infinitæ excellẽtiæ eius immẽſæque eius maieſtati congratuletur: de
eius incomprehenſibili beatitudine glorietur, de omni pulchritudine totius incircũſcriptibilis perfe-
ctionis eius,toto corde ipſi cõgaudendo,volendo & fauẽdo iucũdetur. Qui enim in horum contẽpla
tione nõ delectatur,nec deo intime cõgratulatur,quòd ſubſtantialiter, imò ſuperſubſtantialiter perfe-
ctus ſit,& à propriæ perfectionis immẽſa plenitudine nũquam mutari aut deficere poſsit: nõ eum di-
ligit,ſed ingratus eſt,& ignobilis. Hoc nanque amoris proprium eſt, vt amantem de bonis amati tan-
Actu. 4 quam de proprijs faciat exultare. Sed nec vere diligit,qui pure religioſe nõ ſeruit: amicorum enim de-

A bet eſſe vna volũtas & cõſimilis affectio. Si magnis dominis magnifice miniſtrare oporteat, & tãto ſyn Pſal. 47
cerius atque fidelius quo dominus iuſtior fuerit atque preſtãtior: ſolicite pẽſemus, cum quanta ſancti- Pſal. 94
tate & æquitate, diligẽtia & munditia nos domino deo noſtro, tam ſancto, iuſto, puro ac ſuperdigniſ-
ſimo, & in omni nobili dignitate ſuperſummo, ſuperperfecto & immẽſo deſeruire neceſſe ſit. Similitu
do nãque cauſa vnionis eſt, & dilectionis: diſsimilitudo autem ſeparationis origo eſt, atq; rancoris Si Mich. 8.
ergo tam ſancto domino & iuſtiſsimo, amabiliſsimo atq; ſuperdeſiderabiliſsimo deo noſtro vniti &
placere cupimus, omnino oportet vt ſancti, ac iuſti eſſe conemur deo nos, cui ſeruimus, cõformantes.
Ah quãta impietas eſt negligentia & ingratitudo, ſi ea quæ iam de dei perfectione diximus, memoria
tenemus, nec tamen ſancte coram eo cõuerſari conamur: ſi denique vitijs carnis ſeu ſeculi vanitatibus
implicati, cæteriſque varijs ſeculi peccatis tam ſupergloriosiſsimum deum noſtrum labijs tantum ho Leuit. 18
noremus ac veneremur, corde autem contemnamus, imò plerunque ſimul corde, ore & opere ipſum Eſaiæ. 29
quem noſcimus altiſsimum tanquam viliſsimum aſpernamur & deſerimus, propria noſtra nos excæ- Matth. 15
cante cõcupiſcentia atque malitia. ℭ(28) S E D neceſſarium eſt ad æternam ſalutem] conſequendam Matth. 7
[V T incarnationem quoque domini noſtri Ieſu Chriſti] qualiter videlicet præuenerit nos, venerit ad
nos, ſubuenerit nobis: venit enim propter nos in vterum virginis deus immẽſæ maieſtatis: ibique ho- Zacha. 2.
mo factus naturam noſtram humanam quæ inobediendo deliquerat (ideoque ipſi inimicam) in ſignũ
B fœderis ſempiterni, abſque peccato in vnitate perſonæ aſſumpſit, quatenus per eam vniuerſæ morta-
litatis culpam aboleret, eſſet cõcaptiuus, fieret & redemptor: humanam naturã per diaboli deceptio-
nem miſerabiliter corruptam & deſtructam, priſtino honori ſuo iterum reſtituẽs. Quod nunquã fie-
ri potuiſſet, niſi verbum caro, deus homo, factus fuiſſet mediator dei & hominum homo Chriſtus Ie
ſus. Venit quippe coæternum dei patris verbum temporis plenitudine, per mandatum patris de ſedi- Iohan. 1.
bus regalibus occultata ſeu depoſita diuina maieſtate ſua, in forma ſerui inter nos homines verus ho- 1. Tim. 3.
mo apparẽs, paſsibilis, palpabilis, viſibilis & mortalis, vt aereas poteſtates (quæ dominabantur noſtri)
nõ maieſtate ſed noſtra imbecillitate & infirmitate, humilitate ſcilicet, patientia, obedientia & ſatisfa- Baruch. 3.
ctione debellaret vinceretque, prędamque earundem diriperet, diuideret ſpolia, atque captiuorũ ani-
mas imperiali dominatione reuocaret ad ſuperos. Quod quia per humanam fecit naturã, ipſa iterum Eſaiæ. 8
reſtaurata eſt, perditumque recuperauit honorem: quippe quæ victa dudum ſuum rurſus vicit victo-
rem: quocirca iam nulli niſi ſoli deo ſicut ante lapſum ſubiecta eſt. Si enim per aliam aliquam naturã
ſub deo diabolus fuiſſet victus & homo redemptus, homo vtique illi ad gratitudinem fuiſſet (vt puta
ſuo redemptori) imperpetuum obligatus: ſicq; ad priſtinum honorem nõ rediſſet quo ſoli deo ſubie-
ctus fuerat. O quàm inæſtimabilis eſt dignatio dei, & penitus excogitabilis. O vere magna munifi-
centia, largitas inaudita, charitas ſuperexcellens. O quàm vehemens fuit ille præueniens amor dei ad Philip. 2
C hominem, vt homo propter homines fieri vellet: naturalis filius dei apparere in forma ſerui: deus ma-
ieſtatis, propter ſordidos pulueres vermis contẽptibilis fieri: & ſumma celſitudo in carceris huius hor
rorem fœtoremque mortalitatis noſtræ deſcendere, naturam noſtram tanquam veſtram altiſsimæ di-
uinitatis aſſumens. In auditum quippe omniumque nouitatum ſingulare hoc fuit prodigium, vt deus
homo fieret, vt noſtris communicare paſsionibus vellet non neceſsitate vlla compulſus, nec proprio
permotus commodo aut quouis debito obligatus. Talem profecto ch. . itatis exhibitionem huiuſmo Ibidem.
dique exinanitionem maieſtatis ignorauit ſeculũ, generationes præteritæ neſcierũt, ſtuper cælum, ipſa
natura miratur, venerãtur angeli, adorant iuſti, & dæmones cõtremiſcũt. Quoniam totũ quod in ea Iacob. 2
eſt, ſanctum eſt, inſcrutabile atque diuinum. Nunquid diuinum nõ eſt, quòd verbum dei ſplendor pa Hebræ. 1.
tris, candor lucis æternę (quo nihil purius, nihil clarius, nihil ſpiritualius) caro putrida (qua nihil vi- Sap. 7
lius, tenebroſius, imputius, miſerabiliusque) factũ ſit: quòd denique fieret per quod facta ſunt omnia Heſt. 13.
habitaretque in nobis, qui ex primorum præuaricatione parentum filij eramus gehennæ? Quod enim Iohan. 1.
deus factus ſit homo, æterna ſapiẽtia humanata: quòd carnẽ aſſumpſit, quòd carnis noſtræ infirmita- Hiere. 7
tes ſubijt, ſacramentum profectio magnum eſt ſola charitatis ſuæ (ſecundum quòd in æterno atq; in- Roma. 5
commutabili deificæ trinitatis conſilio initialiter definitum fuerat) profluxit diuerſitate [F I D E L I- Iohan. 1.
T E R credat] nam ſine fide non poteſt quis ſibi homo incarnationis meritum applicare neq; digna- 1. Tim. 3
D tionis tantæ particeps fieri: noſcat igitur ſuſceptæ carnis filij dei hanc fuiſſe cauſam. Poſtquam enim Hebræ. 11
inuidia diaboli parens ille primus ſeductus vaniter cecidit, cõfeſtim exul, & perditus in omni gene-
re ſuo, radicem malitiæ & peccati traduxit, creſcebatq; in malum vehementius omne genus humanũ,
diffuſis vbiq; ſceleribus, & quod eſt nequius omnium cultibus idolorum. Volẽs ergo deus terminare Geneſ. 3
peccatum, cõſuluit verbo, lege, prophetis, ſignis, plagis, prodigijs. Sed cum nec ſic quidem errores ſu
os admonitus agnoſceret mundus, propter nimiam charitatẽ ſuam qua dilexit & diligit nos deus, mi
ſit ſibi ſuperdilectiſsimum vnigenitum filium ſuum, vt putridã & mortalem carnem noſtram indue- Epheſ. 2
ret, abſque peccato tamẽ, & hominibus appareret, peccatoreſque ſanaret. Qui ideo in hominem ve- 1. Iohã. 4
nit, quia ſemetipſum ab hominibus cognoſci non potuit: vt autem videretur, verbum dei caro factum Baruch. 3
eſt, aſſumẽdo carnem, nõ mutatũ in carnem: aſſumpſit enim humanitatẽ non amiſit diuinitatem. Ita 1. Tim. 3
idem deus & idem homo natura dei æqualis patri in natura hominis factus eſt mortalis in nobis, pro Titum. 3
nobis enim de nobis, manens quod erat, ſuſcipiens quod non erat apparuit vt liberaret quod fecerat. Iohan. 1.
ℭ(29) E S T ergo fides recta] perducens ad vitã deoque amicitia iungens [V T credamus & cõfitea-
mur] corde, ore & opere [Q V I A dominus noſter Ieſus Chriſtus dei filius,] cui pater dedit vitam ha
bere in ſeipſo ſicut & ipſe vitã habet in ſemetipſo & iudiciũ facere quia fili[9] hominis eſt: vt iuſtis præ-
mia, iniuſtis ſupplicia retribuat, vnicuique ſecũdum opera ſua. Neq; enim pater iudicat quenquã, ſed Iohan. 3
omne iudiciũ dedit filio, vt omnes honorificẽt filium ſicut honorificant patrẽ. Ipſe enim ſicut ratio- Hiere. 25.

immenſæ bonitatis ſuæ amabilitatis eſt infinitæ, ita vt nullus poterit eum intantum diligere quãtum E
amari dignus eſt, ſed in infinitum hic deficit: ſic & ratione immẽſæ maieſtatis ſuę dignitatis & ſancti-
tatis eſt quomodolibet honorabilitatis infinitæ, ita vt omnis creatura in infinitũ occumbat ab exhibi
tione (qua dignus eſt quantũ ex parte eius) reuerentiæ. Quod omnes electi eius penſantes, omnẽ cõ
uerſationem ſuam quantũcunque perfectã nullius arbitrantur momẽti. Deberemúſque merito potius
ſubire mortem, q̃ deliberato animo vnũ vel minimũ cõmittere veniale peccatum: præſertim cũ pecca-
tum, inquantũ diuinæ derogat immẽſæ maieſtati, ſit enormitatis quodammodo infinitæ, ideoque hor
ribiliter in purgatorio vel in inferno vlciſcẽdum, niſi hic lamentis expietur. Verum viri ſancti nõ in-
ferni vel purgatorij pœnam, nõ vitæ cæleſtis attendunt ſpecialiter præmium, ſed illud duntaxat dul-
Eſaiæ. 43 citer contemplantur amplexanturque amoris exceſſum, quo dominus & redemptor noſter cum eſſet
Philip. 2 eiuſdem gloriæ cum deo patre, exinaniuit ſemetipſum pro nobis viliſſimis terrę vermiculis, ſordidiſ-
Eſdrę. 53. ſimiſq; pulueribus, formã ſerui & plus quàm ſerui aſſumens, contumelias & opprobria ſuſcipiẽs, cru-
Matt. 27. cemq́ue ſubiens omni confuſione cõtempta: vicem amoris ipſi reddere non cõfunduntur, ſed paſſio-
nis eius ludibrijs incitati feruntur effrenes in amoris abyſſum, in profundum charitatis, quadam ſan-
cta ſana inſania: parũ ſe amari reputãtes ſic à dilecto amari [DEVS] eſſentialiter bonus. & bonitas in-
finita, bonitas ſempiterna, nõ depẽdens ab alio, nec indigẽs aliquo: quia bonitas prima eſt, & increata,
Pſal. 15. à nullo cauſata: propria enim natura huius bonitas pura eſt, incircũſcripta, omniformiterq́; perfecta:
à cuius excellentia omne bonũ creatum diſtat deficitq́ue in infinitũ: cui nil mali, nil inuidiæ, nil impu F
ritatis eſt admixtũ, quippe quæ ſimpliciſſima eſt & ſanctitas plena & infinita. Ipſe enim ſolus ſuper-
naturaliter, & ſuperſubſtãtialiter, totus & omnifarie bonus eſt, ſolus ſuper omnia ſumme & incompa
rabiliter amabilis, deſiderabilis, copioſiſſime cõmunicãs & diffundens bonitatẽ ſuam. Non tam natu
rale eſt ſoli lumen diffundere, ſeu fonti riuum deducere, quàm naturale eſt deo intellectualiter, ac libe
re in creaturis ſecũdum ſuæ propoſitum voluntatis ſuã bonitatem cõmunicare. [ET homo eſt] quum
enim vere ſumma, immenſa, pura, ſuperplena, ac ſuperditiſſima bonitas ſit, & omne bonum naturali-
ter ſuę bonitatis cõmunicatiuũ ſit (vt dictum eſt) infinitæ neceſſario cõmunicabilitatis eſt: quocirca
cõuenit ipſi, vt ſummo modo creaturæ cõmunicet ſe: quod maxime fit naturã creatam ſibi in vnitate
perſonæ cõiungendo, ita vt ex tribus, verbo ſcilicet, anima & carne, vna ſolũmodo perſona fiat: vtq;
per ſuæ incarnationis myſterium ſimul bonitatem ſapientiã & potentiam ſuam demonſtret. Bonita-
tem quidem eo quòd nõ deſpexit proprij plaſmatis infirmitatem: ſapientiam, quia inuenit difficillimę
quæſtionis q̃ decentiſſimã ſolutionem. Sane res admodũ dubia & difficilis fuit, quiſnã eſſet redẽptu-
rus humanũ genus. Non enim id præſtare potuit nudus homo, & qui ſolam haberet humanã naturã,
tametſi deberet: quia erat peccato obnoxius, & debitor deo pro ſuo peculiari & proprio peccato: qua-
re minime idoneus habitus eſt ad ſatisfaciẽdum deo pro aliorũ peccatis, cũ & ipſe in ſe haberet quod
Rom. 3 diuinæ maieſtati diſpliceret: neq; minus indigeret reconciliari quàm cæteri. Omnes enim peccauerũt G
(vt beatus ait Paulus) & egẽt gloria dei. Neque id redẽptionis humanę munus debuit præſtare deus,
& ſi poſſet: nam is nõ offenderat. Conſentaneũ autem eſt æquitati, eũ qui offenderit ſatisfacere offen
ſo: & eundem emendare qui iniuriã intulit: non quidem ſecundum indiuiduũ & ſingulare ſuppoſitũ,
ſed naturæ cõmunionem & affinitatẽ. Huiuſce autem dubiæ rei inuenta eſt quã decentiſſima ſolutio,
Iob. 34. quòd ſecundũ diuinæ ſapientiæ ordinationẽ redempturus humanũ genus eſſet deus & homo peccati
prorſus immunis. Quia enim deus ſatisfacere potuit, vt qui ſit omnipotens & immẽſus: & quatenus
Titum. 3 homo, ſatisfacere debuit, non quidem debito obligationis neceſſarię aut aſtrictionis (nõ enim ex ope-
Epheſ 3 ribus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecũdum magnã miſericordiã ſuam ſaluos nos fecit. Et deus qui di
ues eſt in miſericordia, propter nimiã charitatẽ ſuam qua dilexit nos, cũ eſſemus mortui peccatis, con
uiuificauit nos Chriſto, cuius gratia ſumus ſaluati) ſed debito congruitatis & decentiæ: quia decẽtiſ-
ſimũ erat perditum hominẽ reparari, per hominẽ ſimilem ei à quo fuerat inducta ipſius ruina & la-
Mich. 7 pſus, Chriſtus autẽ, vt dictũ eſt, naturæ noſtrę cõmunionẽ ſuſcepit ex corrupta vitiataq; Adę maſſa,
1. Cor. 1 ſine tamen corruptione & vitio carnẽ ſumpſit: huius affinitatis ratione cõgruum fuit, vt quia caro &
frater noſter eſt, etiã redemptionem noſtram operaretur, fieretq́; nobis iuſtitia, ſanctificatio, & redem
ptio. Iuſtitiã, quia, vt præſcribitur, rurſum vicit victorem, non maieſtate, ſed humilitate & infirmitate.
Potentiã vero ſuam demonſtrauit infinitã, quia nihil eſt maius quam deũ fieri hominẽ. Vnde cũ ma- H
lum pœnæ propter dei gloriã à dei iuſtitia ſit introductũ, malum autem prouenit ex receſſu ab ordine
boni, hinc eſt quòd noſtram aſſumpſit naturam paſſibilem, quoad penã, non tamen à culpa immunẽ.
¶ (30) DEVS eſt ex ſubſtãtia patris ante ſecula genitus] hoc ſuperius iuxta capacitatẽ noſtrã ſuffi-
cienter expreſſum exiſtimo: diximus namq; naturalẽ eſſe dei filiũ, deo patri per omnia cõſubſtantialẽ
coæqualem & coæternũ: eſt enim deus de deo, lumẽ de lumine, deus verus de deo vero, æternę geni-
Iohan. 1. tus: per quẽ facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. indicibilis, immobilis, immortalis, &c. [ET
homo eſt] propter nos noſtramq́, ſalutem vſq; ad formã ſerui exinanitus: homo vtiq; viſibilis, paſſibi
Philip. 2 lis atq; mortalis: nõ amittẽs quod erat, factus eſt quod nõ erat, vt quod perierat inueniret, ſanaret ſe-
mincẽ, illuminaret cęcũ, diſcordemq́; cõditoris ſui reuocaret ad pacẽ: quocirca in eius ortu exultãtes
angeli decantauere dicentes, Gloria in altiſſimis deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Ve-
Lucæ. 2 nit igitur in carne, peregrinaturus in ſeculo, vt reſtauraret collapſa, illuminaret opaca, reuocaret de-
Titum. 2. uia, & redimeret perdita. Quia enim per ſuperbiã à deo homines receſſimus, filius dei per miſericor-
diam & humilitatẽ factus eſt homo, vt idem ipſe & per diuinitatẽ patri, & per humanitatem cõgrue-
Geneſ. 7. ret nobis: per humanitatẽ ſimilem nobis pro nobis poſſet cum hoſte confligere: per diuinitatem patri
Rom. 8. conſubſtantialem ad imaginẽ nos dei & ſimilitudinẽ quam peccando amiſimus, poſſet digne recrea-

A re:per mortē noſtræ fragilitatis deſtrueret eum,qui mortis habebat imperiū : & per impaſsibilem ſuæ Hebræ.2.
diuinitatis potentiā nos reconciliaret deo patri:vtque ſuę exinanitionis,incarnationis,humilitatiſque Roma.3
exemplo contra omniū vulnera peccatorū veræ humilitatis medicamentū curemus exercere:pio ſemper animo recolentes,quantū nos pro diuino amore,quantū pro noſtra ſalute oporteat humiliari,qui
terra ſumus & cinis:ſi tantū ſumma illa poteſtas pro nobis humiliari nō reſpuit , vt ad ſuſcipienda no Geneſ.3
ſtræ fragilitatis infirma deſcenderet.Nam humilius quo ſe deponeret non habuit, quam quod ſuſcepta hominis forma cum infirmitate carnis obediuit deo patri pro nobis vſque ad mortem crucis,non Geneſ.18
modo verbo & lingua docens , ſed opere & veritate . Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Philip.2
Quid enim tam pium affectibus fideliū,tam medicinale moribus,quid ſic interficit peccata,crucifigit
vitia,virtutes enutrit ac roborat,ſicut incarnati & crucifixi filij dei memoria?Hoc ergo opus perficien Matth.11
dum ſuſcepit,dum carnē induit,dum virginalis thalami ſecreta compleuit.hinc contemptibilis ortus, Lucæ.2
præſepis reclinatio,ſtabuli diuerſorium,Aegypti fuga,parentū ſubiectio,ieiunij prolixitas, tentatio- Matth.2
num perpeſsio,peregrinationis decurſus,ſedula prædicatio,donatio ſanitatū,miraculorum oſtenſio, Lucæ.2
proditionis contēptus,irriſionū tolerātia,crucis ignominia,& mortis acerbitas in eo habuerint prin- Matth.4.
cipium.Quamobrē nihil eorū quæ in ſacro continentur eloquio,ſic humanū valet excitare affectum, Marc.5
mentē erigere,temperare laborē,peregrinationis tædium auferre, & æternæ felicitatis ſpem immitte- Matth.10
B re,quemadmodū redemptionis humanæ ſacroſanctū myſteriū . In illo quidē diuinæ miſerationis re- Matt.26.
ſeratur abyſſus,cælorū aperitur ianua,charitatis latitudo oſtenditur, & quantus ſit homo apertiſsime Matt.27
manifeſtatur. Vile non poteſt eſſe,quod viui filij dei ſanguine cōparatur.Redemit plane nos de ſeruitute diaboli,non corruptibilibus auro vel argento,ſed pretioſo ſanguine ſuo, quem abunde pro pecca 1.Petr.1.
tis noſtris effudit in ligno.Sic quippe dilexit nos,vt tanti nos emeret,atque de alienis amicos faceret, 2.Tim.3
& de auerſis filios . Habes ergo in illo ô homo vnde gaudeas , habes vnde triſteris.Triſtari profecto
debes,cum te paſsionis eius reum intelligis.Nequaquā dei & hominū mediator, æternitatis oſtenſor,
immortalis vitæ largitor,fidelium cuſtos,prædeſtinatatū ouium reparator, reſtaurator cælorum primogenituſq; mortuorum homo Chriſtus Ieſus paſsionis aut mortis crucis ſubijſſet iniuriam , ſi non Apoc.1.
peccator homo dei incurriſſet offenſam . Talium proinde rememoratio quia propter nos facta ſunt,
cōpaſsionis atque triſtitiæ debent nos mucrone transfigere. Pro tuis itaque facinoribus homo triſtare in Chriſto,atque de ipſius tibi collatis beneficijs,præſertim quòd hoc pacto ex mancipio diaboli,
ex filio gehēnæ in dei filium adoptatus ſis,lætare in illo:te agnoſce in illo, tua in eius afflictione metire delicta:debita tua in Chriſti vulneratis lege membris.Vulneratus eſt propter delicta noſtra,attri- Eſaiæ.53.
tus eſt propter ſcelera noſtra . Ipſius liuor , paſsio atque interitus noſtræ ſunt calamitatis indices, &
adeptę pacis ſpirituales teſtes.Sed ecce de myſterio incarnationis ſubito deuoluti ſumus ad ſacramen
C tum paſsionis:redeamus ergo vnde digreſsi ſumus.[Ex ſubſtantia matris] quādo enim placuit ſuper- Baruc.3
næ gratiæ domino .ſ. Ieſu Chriſto deo noſtro,vt habitaret in nobis,à quibus diu elōgatus fuerat, deſcendit à regali ſolio ſublimis gloriæ ſuæ(non locū mutādo,ſed præſentiā ſuam per carnē nobis exhibēdo)in humilē & abiectā in oculis ſuis virginē,primo virginē, primo virginalis cōtinētię voto ſigil Lucæ.1.
latam. In cuius ſacratiſsimo vtero ſola ſancti ſpiritus virtus inenarrabilis, & ipſum cōcipi & naſci,in
vera humanitatis natura fecit,ita vt nec maieſtatē diuinitatis in ipſo, nec virginitatis integritatem in
matre,violaret ſuæ natiuitatis occaſio.O vere in mulieribus benedicta,& nō ſibi ſoli,ſed & nobis ſuper omnes exaltata:quantum debemus illi,per quā totius mundi meruimus accipere ſaluatorē? Quis Gene.30 Lucæ.1.
illi digne iura gratiarū,ac laudum præconia valeat rependere , quæ ſola ſuo ſingulari aſſenſu meruit
perdito mūdo ſuccurrere ? quas illi laudes humani generis fragilitas perſoluet,quæ ſola ſuo cōmercio
recuperandi aditum inuenit?Ipſa eſt illa benedicta inuētrix gratiæ,genitrix vitæ,mater ſalutis, altrix
reparationis carnis noſtræ,lactatrix ſaluatoris totius ſubſtātiæ noſtræ. Ipſa oſtēdit mūdo dominū ſuū
& deū ſuū,quem neſciebat:ipſa viſibilem exhibuit mundo creatorē ſuum, quem prius nō videbat: ipſa
genuit mundo reſtauratorē,quo perditus indigebat:ipſa peperit mundo recōciliatorē , quem reus nō
habebat:dum virgo deum & hominē genuit,& poſt partum virgo inuiolata permanſit. Sola enim di- 1.Tim.6.
gna inuenta eſt,vt in ſua virginali aula rex regū & dominus dominantiū à regalibus ſedibus veniens, Apoc.10.
D primā ſibi manſionem inter filios hominum eligeret.Vere beneplacitū erat deo habitare in ea, quan- Pſal.67.
do ex ipſa illibatæ carnis eius ſubſtantia,quaſi de lignis Libani ineffabili architectura domū ſibi ædificauit dei patris ſapientia.Ipſa eſt vnica illa,in qua ſola humo Chriſtus Ieſus quæſitā in omnibus re-
quiē inuenit.Tranſierāt enim multa ſecula,in quibus dānationis immanitas in filijs hominū ſemp in Prou 9
deterius eſt roborata,nec in maſſa vniuerſæ carnis viā ſapiētia ſumma inuenit,qua tam luctuoſæ per- Eccle.24
ditioni(vt ſtatuerat)ſubueniret,donec ad hanc virginem ventum eſt,quæ mox vt in mundum per humanæ generationis lineam venit,tanta omnis boni copia,tanta virtutum varietate,tanta cōſtantia reſplenduit,vt per eam ſumma & æterna ſapiētia non ſolum primorum parētum peccata delere,verum
etiam noſtra propitiari inimicū ſui operis diabolum elidere,cæleſtis patriæ damna redintegrare , hominem è paradiſo terreſtri eiectum in cæleſtem reducere diſponeret. Ipſa enim adhuc inter peccatores degēs,mundum hūc immūdum & lubricum,impolluto calle tranſiuit:atque tanta ante deum ſanctitate claruit,vt ſola æterni regis ſolio approximare meruerit. Cui benedictio omniū gentium in vnico filio ſuo repromiſſa eſt atque in cōſortem cæleſtis & vniuerſalis imperij cum deo patre, cui & cōparentalis facta eſt,eſt electa, ipſique promiſſa,quod filius ſuus abſque fine æternaliter eſſet regnatu- Lucæ.1.
rus,ipſaque propter filium ſupra omnes mulieres eſſet benedicenda:in cuius etiam ſinum omnes the- Pſal.67.
zauros ſuos ſpiritus ſanctus infudit. Cui bene complacitū fuit in ea, eū ad tam diuina myſteria vterū
eius conſecrare dignatus eſt:cū ſcilicet inæſtimabile illud opus miſericordię quod prędeſtinauit deus

ante ſecula in redemptionem noſtram,primum in ea fabricauit ſanctiſsimã animam eius,in ſeipſo in- E
flammãs,ac ſplendore diuinæ maieſtatis adimplens,vterũq; eius ineffabili modo impræg nãs:faciẽſ-
que vt deum & hominem clauſa conciperet,clauſa pareret, & poſt partum vırgo permaneret : ſicque
gratia ſpiritus ſancti cooperante,filius dei à deo patre æterno genitus hæreditandus in omnibus gen-
tibus diuinæ maieſtatis potentiam ſimilitudine carnis peccati cooperuit, atque alti conſilij prouiden
Epheſ. 2 tia ineſcatus eſt hamus, qui ad extrahendum ſerpẽtem antiquum ex hoc mari magno, de cælo eſt tra-
Pſal. 163. iectus [I N ſeculo natus] dei nanque filius ſecũdum plenitudinem temporis, quam diuini conſilij in-
ſcrutabilis altitudo diſpoſuit,recõciliandam authori ſuo humani generis aſſumpſit naturam,vt inuen
tor mortis diabolus per ipſam quam vicerat, vinceretur. In quo cõflictu pro nobis inito,magno & mi
rabili æquitatis iure certatum eſt:dum omnipotẽs dominus cum ſæuiſsimo hoſte,non in ſua maieſta-
te,ſed in noſtra humilitate cõgreditur,obijciens ei eandem formam eandemq; naturam , mortalitatis
quidem noſtræ participem,ſed peccati totius expertem. Hæc renouandis mortalibus diuinæ pietatis
reparata remedia,omnipotẽs deus & clemẽs,cuius natura bonitas,cuius voluntas potẽtia,cuius opus
miſericordia eſt,ſtatim vt nos diabolica malignitas veneno ſuæ mortificauerat inuidiæ , inter mundi
primordia deſignauit,denuncians ſerpẽti futurum ſemen mulieris , quod noxij capitis elationem ſua
Geneſ. 3 virtute cõtereret. Chriſtum ſcilicet in carne deum hominemq́ue ſignificans:qui natus eſt ex virgine,
vt violatorem humanę propaginis incorrupta natiuitate damnaret. Ingreſſus eſt ergo hæc mundi in-
fima filius dei,de cæleſti ſede deſcendens,& à paterna gloria nõ recedẽs,nouo ordine noua natiuitate F
generatus. Nouo ordine,quia inuiſibilis in ſuis,viſibilis factus eſt in noſtris:incomprehẽſibilis,voluit
comprehendi:ante tempora manẽs,eſſe cœpit ex tempore:vniuerſitatis dominus,ſeruilem formã ob-
umbrata maieſtatis ſuæ dignitate ſuſcepit:impaſsibilis deus nõ dedignatus eſt homo eſſe paſsibilis, &
immortalis mortis legibus ſubiacere. Noua autem natiuitate generatus, quia inuiolata virginitas con-
cupiſcẽtiam neſciuit,ſubſtantiam miniſtrauit. Naſcitur caro de carne,nõ tamen generata per carnem:
& ſecreto quodã incomprehenſoq; conceptu procedit de mortali fœmina diuina progenies. Nec mi
rum ſane ſi exiſtit diuina natiuitas,vbi non erat humana conceptio: aut ſi matrem illam non violauit
partus,quàm coitus nõ fœdauit. Aſſumpta eſt de matre domini natura,nõ culpa: creata eſt forma ſer-
ui,ſine conditione ſeruili:& nouus homo ſic cõtemperatus eſt veteri, vt & veritatem ſuſciperet gene-
Cur Chri ris,vitium excluderet vetuſtatis. Verax nanq; miſericordia dei, cum ad reparãdum genus humanum
ſti incar- ineffabiliter ei multa ſuppeterẽt,hanc potiſsimum conſulendi eligit viam , qua ad deſtruendum opus
natio ſit diaboli nõ virtute vteretur potẽtiæ,ſed ratione iuſtitiæ. Nam ſuperbia hoſtis antiqui nõ immerito ſibi
abſcõdita in omnes homines ius tyrãnicum vendicabat:nec indebito dominatu premebat, quos à mandato dei
diabolo. ſpõtaneos in obſequium ſuæ voluntatis illexerat. Non itaq; iuſte amitteret originalem humani gene-
Geneſ. 3. ris ſeruitutem,niſi de eo quod ſubiecerat vinceretur. Cum igitur miſericors omnipotenſq́ue Saluator
ita ſuſceptionis humanę moderetur exordia,vt virtutem inſeparabilis deitatis à ſuo homine per vela- G
men noſtræ infirmitatis abſcõderet,illuſa eſt ſecuri hoſtis aſtutia : qui natiuitatem pueri in ſalutẽ hu-
mani generis procreati nõ aliter ſibi,quam omnium naſcẽtium putauit obnoxiam:vidit igitur vagien
tem,vidit lachrymãtem,vidit pãnis inuolutum,circuncisioni ſubditum , & legalis ſacrificij oblatione
Lucæ. 9 perfunctum. Agnouit deinceps ſolita incremẽta pueritiæ,& vſque ad viriles annos de naturalibus nõ
dubitauit augmentis:inter hæc intulit contumelias,multiplicauit iniurias,adhibuit maledicta,oppro-
bria,blaſphemias,cõuitia:omnem poſtremo in ipſum vim furoris effudit, omniaq́ue tormẽrorum ge-
nera percurrit:& ſciens quo humanam naturam infeciſſet veneno,nequaquam credidit tranſgreſsio-
nis exortem,quem tot documẽtis didicit mortalem. Perſiſtit ergo improbus prædo & auarus exactor
in eũ(qui nihil habebat ipſius)inſurgere:& dum vitiatæ originis præiudiciũ generale perſequitur, chi
rographum quo nitebatur excedit ab illo,iniquitatis exigens pœnam,in quo nullam reperit culpam.
Soluitur itaque maleſuada leriferæ pactionis cõſcriptio:fortis ille nectitur vinculis ſuis:& ligato mun
Lucæ. 11. di principe captiuitatis vaſa rapiuntur. Redit in honorem ſuum ab antiquis contagijs purgata natura,
mors morte deſtruitur,natiuitas natiuitate reparatur : quoniam ſimul & redemptio aufert ſeruitutẽ,
Iohan. 1 & generatio mutat originem & fides iuſtificat peccatorẽ. ¶ (31) P E R F E C T V S deus,perfectus ho-
mo.] verbum enim dei,deo patri coæternum,cõſubſtantiale & coæquale,deus filius dei,qui in princi
Heſt 13. pio erat apud deum,per quem omnia facta ſunt,& ſine quo factum eſt nihil, propter liberandum ho H
minem ab æterna morte factus eſt homo,ita ſe ad ſuſceptionem humilitatis noſtræ inclinans, ſine di-
minutione maieſtatis ſuæ,vt manẽs quod erat aſſumenſq́ue quod nõ erat,veram ſerui formam ei for-
Phil. 2 mæ in qua deo patri eſt ęqualis, vniret,& tanto fœdere naturam vtranq; conſereret, vt nec inferio-
rem conſumeret glorificatio,nec ſuperiorem minueret aſſumptio . Salua igitur proprietate vtriuſque
ſubſtantiæ & in vnam coeũtem perſonã ſuſcipitur à maieſtate humilitas,à virtute infirmitas,ab æter-
nitate mortalitas,& ad depẽdendum conditionis noſtræ debitum natura inuiolabilis, naturæ eſt vni-
ta paſsibili:deuſq́ue verus,homo verus in vnitate temperatur, vt quod noſtris remedijs congruebat,
vnus atque idem dei hominumq́ue mediator & mori poſſet ex vno,& reſurgere poſſet ex altero. Niſi
1. Tim. 2 enim eſſet deus verus,nõ afferret remedium:niſi eſſet homo verus,non præberet exemplum [E x ani-
ma rationali & humana carne ſubſiſtẽs] neceſſarium nanque erat totum aſſumere,qui totum hominẽ
Col. 2 venerat ſaluare,habẽs in ſe omnes ſapientiæ & ſciẽtiæ dei theſauros,totamq́ue diuinitatis plenitudinẽ
Eccl. 24. corporaliter inhabitantẽ,tanquam verus deus æternaliter à patre genitus,quatenus mediante doctri-
na eius cæleſti,miraculis innumeris,ſacris moribus,ſpiritual i diſciplina. ac inſtitutione nouæ legis,in-
ſuetæque cõuerſationis perfectione,mortalium illuminaret corda , agnoſcerentq́ue in lumine fidei &
experiẽtia teſte,ſuæ peregrinationis ærumnas,infirmitatem propriam,animæ vulnera, diram exacto-

A ris diaboli tyrannidem, & onus grauiſsimum damnabilium delictorum. Intelligerent præterea vbi iacerent, quid paterentur, quo tenderẽt, quid amiſerint, quid diligere quidve quærere deberent. Et tanquam peritiſsimus languẽtium animarum medicus, confecit ſpiritualia medicamẽta, quatenus fideliter, ac digne illis vtentibus ex gehẽnę atque iræ filijs dei filios efficeret, ſibique perpetuos cohæredes.
Languidi quippe eramus omnes, & incurabili morbo laborantes, atque ad occaſum mortis æternę ſi- Rom. 8.
ne ceſſatione vergentes: tametſi exterius nobiſipſis & incolumes eſſe, & ſpiritualiter viuere arbitrare- Epheſ. 2
mur: quocirca propter nimiam & gratuitam erga nos charitatem ſuam pro noſtrorum medela facinorum proprio ſanguine ſuo pretioſo antidotum fecit, quo noſtris vulneribus appoſito, ſanaremur.

(32) AEQVALIS patri ſecundum diuinitatem,] hoc exiſtimo ſufficienter ſuperius expreſſum [MINOR patre ſecundum humanitatem] quia ex matre initium ſumpſit ſicut legimus apud Eſaiam,
Ecce virgo cõcipiet in vtero & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpre- Eſaiæ. 7
tatum nobiſcum deus, id eſt, latens in humana fragilitate maieſtas: verbũ enim caro factum eſt, & ha- Matth. 1.
bitauit in nobis, id eſt, in fragilitate corporis noſtri, nequaquam in deterius diuinitate mutata. Neque
enim, ait Euangeliſta, caro verbum facta eſt, ſed ait, verbum caro factum eſt, verbum autem deus, quia Iohan. 1.
deus erat verbum. Et quid caro niſi homo? Si ergo verbum deus, & homo caro, quid eſt aliud verbum Quid ſit
caro factum eſt, niſi qui deus erat, factus eſt homo? qui quia comprehenditur, flagellatur, crucifigitur, verbũ car
B moritur, ſepelitur, minor patre dicitur, imò & matre minor inuenitur. Conſtat ergo duos eſſe, homi- nẽ factũ.
nem & deum in carne vna. Secundum hominem dicit, Filius hominis nõ habet vbi caput ſuum recli
net. Sed pauper hic filius hominis diuitias ſuas in gloria diuinitatis oſtendit. Omnia, inquit, quę pater Matt. 26
habet, mea ſunt. Dum dicit omnia, nihil hic reliquit, quod minus haberet à patre: omnia, id eſt, vnius 27. 28.
deitatis potẽtiam, ſubſtantiam, maieſtatem. (33) QVI licet deus ſit & homo] id eſt, duæ ſubſtãtiæ in Chriſto (vt iam dictum eſt) deitas & humanitas. Supra commemorauimus vtranque naturam diui
nam, ſcilicet & humanã in ſatisfactione præuaricationis noſtrę debuiſſe ſimul concurrere. Satisfactio Matth. 8
enim non eſt niſi ab eo qui debet & poteſt: at non debuit niſi homo: nec potuit niſi deus. Verum quia Iohan. 17
impoſsibile eſt naturã diuinam cõcurrere cum alia, ſicut pars ad conſtitutionẽ tertij, vel ipſam trãſire in aliam naturam, ſeu aliam naturã (propter ſimplicitatẽ immutabilitatemque ipſius perfectiſsimam) tranſire in ipſam: idcirco diuinitas & humanitas nõ vniuntur in vnitatem naturæ, ſeu accidẽtis, ſed in vnitatem perſonæ & hypoſtaſis: quia vero diuina natura in nullo poteſt ſubſiſtere ſuppoſito, niſi in propria hypoſtaſi, ideo vnio illa eſſe nõ poteſt in hypoſtaſi, ſeu perſona hominis, ſed dei, cõuenienter proinde ſequitur [NON duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus.] tanta enim hæc vtriuſq; naturæ vnio eſt, vt totus dicatur deus, totus homo, & viciſsim deus homo & homo deus. Quę quidẽ verbi hominiſq; aſſumpti vnio adeo ineffabilis eſt & incomprehẽſibilis, tantæq; perfectionis, vt veriſsime dicatur de-
C us ab hominibus viſus, cũ hominibus cõuerſatus, pro hominib᷒ illuſus, flagellatus, crucifixus & mor Baruch. 3
tuus. E contrario, vt homo cælum feciſſe & terram, angelos condidiſſe, vniuerſum mũdum guberna- Matt. 27.
re, in ſede maieſtatis reſidere, in throno trinitatis, ad dexteram dei, ad æqualitatem patris. Nam deus Heſt. 13.
& homo in ipſo vna perſona eſt: vnus quippe eſt Chriſtus, vnus mediator dei & hominum, & ſi quid Gen. 2.
melius dici poteſt. Diuinę igitur maieſtati eius corporea natura nihil abſtulit, nil cõtulit: quoniã in- 1. Tim 2.
commutabilis ſubſtantia nec augeri poteſt nec minui. (34) VNVS autem nõ conuerſione diuinitatis] quæ incommutabilis eſt & inconuertibilis, [IN carnem] natus nanq; humani generis cauſa ex Lucæ. 2
virgine dei filius, cooperante in hac operatione ſpiritu ſancto, & ſua, dei ſcilicet, obumbrante virtute, corporis ſibi initia cõſeuit, & exordia carnis inſtituit, vt homo factus ex virgine naturam carnis in ſe
acciperet, per quam huius admixtionis ſocietatem ſanctificatũ in eo vniuerſi generis humani corpus Chriſtus
exiſteret: vt quemadmodum omnes in ſe per id quod corporeũ ſe eſſe voluit, conderentur: ita rurſum noſtræ na
in omnes ipſe, per id quod eius eſt inuiſibile, referretur. [SED aſſumptione humanitatis in deũ] Quid turæ con-
ergo à nobis dignum tantæ dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis à deo originis, vnus vnige ſortiũ in
nitus deus, in corpuſculi humani formam ſanctæ virginis vtero inſertus accreſcit, qui omnia cõtinet, ijs vt nos
& intra quem & per quem cuncta ſunt humani: partus lege profertur: & ad cuius vocem archangeli ſuę diuini
atque angeli tremunt, cælum & terra & omnia huius mundi reſoluuntur elementa, vagitus infantiæ tatis face-
D auditur. Qui inuiſibilis eſt & incomprehenſibilis, non viſu, ſenſu tactuque moderãdus, cunis eſt ob- ret eẽ par
uolutus. Hæc ſi quis indigna deo recolet, tanto ſe maioris beneficij obnoxium confitebitur, quan- ticipes.
to minus hæc dei conuenerint maieſtati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus eſt: ſed Naum. 1.
nos eguimus, vt deus caro fieret & habitaret in nobis, id eſt, aſſumptione carnis vnius interna vni- Iaco. 2.
uerſæ carnis incoleret. Eius humilitas noſtra nobilitas eſt: contumelia eius honor noſter eſt. Quod 2. Cor. 4
ille deus in carne conſiſtens, hoc nos viciſsim in deum ex carne renouati. (35) VNVS OMNI- Iohan. 1.
NO non confuſione ſubſtantiæ] nam perfectus deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana Rom. 3.
carne (vt patuit) ſubſiſtens. Sicut enim deitate vna eſt eſſentia, & tres perſonæ, ita & in Chriſto econ
uerſo vna tantum perſona eſt, & tres eſſentiæ, deitas ſcilicet, anima & caro [SED vnitate perſonæ] Cur miſ-
vnio enim deitatis ad humanam naturam non eſt in vnitate naturæ, ſed perſonæ: nõ humanæ, ſed di ſus ſit fili᷒
uinæ, hoc eſt, non aſſumptæ ſed aſſumẽtis, nec perſonę cuiuſlibet, ſed ſolius verbi ne miſſus ab alio pa non pater
ter videatur: & ne (ſi ſpiritus ſanctus mitteretur) duæ eſſent in ſanctiſsima & ſuperbenedicta trinitate & ſpũſſ.
filij. Superius autem diximus, impoſsibile eſſe diuinam naturam cum alia poſſe concurrere ſicut pars ad conſtitutionem tertij: vel ipſam tranſire in aliam, ſeu aliam in ipſam, propter ſimplicitatem vnitatemque eius perfectiſsimam: ideoque impoſsibile fuit deitatem & humanitatem vniri in vnitate naturæ: ſed fieri oportuit vnionem diuinitatis & humanitatis inenarrabili coniunctione in vnitate perſonæ: vt non alter deus alter homo eſſet, ſed vnus Chriſtus: vnus videlicet deus & homo, homo &

deus,neutra ex duabus naturis in aliam mutata ſubſtantiam,nec qnarta ſuperbenedictę trinitatis my- E
ſterio addita perſona:qui eodem inſtanti & tempore,quo elanſus manebat in vtero matris,non deſijt
intimus eſſe deo patri ſemperq; illi intime immanere:nec tunc deſtitit in omnibus eſſe, & in cælo ſur-
ſum,& in terra deorſum,in mari & in omnibus abyſsis, &c. ℂ (36) NAM ſicut anima rationalis &
caro vnus eſt homo,ita deus & homo vnus eſt Christus] quæ quidem ſimilitudo vera eſt quãtum ad
vnitatem perſonæ,non naturæ:caro enim & anima in homine differunt quantum ad eſſentiam,con-
ſtituunr tamen vnam perſonam:deus autẽ ſic vnitus eſt ſuo corpori,vt nullam patiatur fieri inter deũ
& hominem humana opinione diſtantiam,ne forte,quod abſit,alius filius dei,alius filius hominis cre
datur.Sacra nanque ſcriptura ſic cõnectit & concorporat deum & hominẽ, vt nec in tempore ad mo
Iohan.1. dieum quis à deo,nec in paſsione quidem poſsit ab homine deum diſcernere.Proinde enm verbũ ca-
ro factum eſt,non verbũ in carnem pereundo ceſsit,ſed caro verbo,ne ipſa perirer, acceſsit: vt quem-
admodum homo eſt anima & caro,ſic eſſet Christus deus & homo:idem deus qui homo, & qni deus
idem homo,non confuſione naturæ,ſed vnitate perſonæ. Deniq; filius dei generanti coæternus ſem
per,ex patre,idem filius hominis eſſe cœpit ex virgine,ac ſic & filij diuinitati eſt addita hnmanitss , &
tamen non eſt perſonarũ facta quaternitas,ſed permaner trinitas. In hoc autem diuinæ humanæque
vnionis ſacramento nec verbo detrahendum eſt aliquid dignitatis , nec aſſumpto homini ſenſus paſ-
ſibilitatis:quippe cum in ea natura qua deus erat,nullam ſuſtinuerit pœnam , opprobrium nullum:in
ea vero qua homo erat, flagellatus ſit & cõſputus, crucifixus & mortuus,nõ tamen ſine deo: nã ſicut F
Oportuit anima rationalis & caro vnus eſt homo,ita deus & homo vnus eſt Christus. ℂ (37) QVI paſſus eſt
Chriſtum pro ſalute noſtra] der nobis omnipotens deus myſterinm hoc digne exprimere. Omnis offenſa tanti
pati, & ſic æſtimanda eſt,quanta ipſa perſona eſt quæ offenditur. Cum igitur ſupergloriofiſsimus deus infinitæ
intrare in ſit maieſtatis,ſapientiæ,bonitatis,iuſtitiæ,&e iniuria in eum cõmiſſa penitus nimirũ infinita eſt: quip
gloriã ſuã pe quæ ledit,ac deſtruit,quantum ex ſe eſt,honorẽ & gloriam dei infiniti: ideoque talis in homine cõ
Peccatum temptus ſit infinitus,ad infinitam obligãs amaritudinem ſuppliciumque ſempiternum, niſi expietur.
ad infini- Verum quia infinitus eſt,infinito indiget expiatore. Vt enim ſui creatoris amicitiã recuperet, neceſſe
tã obligat eſt vt pro obligatione infinita,infinitam reddat ſatisfactionẽ,& hoc cum tanta faciat hnmilitate,quan
amaritu- tum antea ſuperbiuit.Oporter igitur talem ſatisfactionem eſſe voluntariã,liberam,amoroſam,de inti-
dinem. mis cordis medullis erumpentem,dulcem,iucundam,ſalutiferam. Hãc quis poterit operari? Nunquid
homo captiuus,dei aduerſarius,dæmonum amicus? Nunquid finitus angelus tollere poterit malitiam
infinitam? Nunquid deus id facere voler ab hominibus turpiter inhonoratus & deſpectns? Et tamen
quod homo ſoluere tenetur creatori,maius eſt quicquid citra deum eſt , & hoc nõ eſt niſi deus: nullus
ergo poteſt ſatisfacere pro peccato,niſi deus:& nullus tenetur,niſi homo:debuerunt ergo in vnã con
uenire perſonam deus & homo,vt deus ſua bonitate hominis miſeriam expiare velit,& homo poſsit.
Epheſ. 2 Miſit ergo propter nimiã erga nos charitatem ſuam deus pater incarnari vnigenitum ſunm: qni cũ G
1.Iohã. 4. infinitus ſit,ratione deitatis ſuę vnitę humanitati,habuit in ſe aliquid quo circa denm nihil maius eſt,
Hiere. 11. quod ſua magnitudine & dignitate deleuit omne debitum,omnemq́ne compleuit ſatisfactionem. Hic
verus eſt innocens ille agnus,qui abſtulit peccata mundi:qui mortem noſtram moriendo deſtruxit,&
vitam reſurgendo reparauit. Cum enim eſſet innocentiſsimus, nõ potuit iuſte ab illo deus mortis exi-
gere pœnam:ſponte igitur & ex puriſsimo amore mortem deo offerẽs pleniſsimã pro mortibus pec-
catorum fecit ſatisfactionem:pœna enim infinita,iuſtiſsime merita,morte pretioſiſsima & innocẽtiſ-
ſima eſt damnata. Paſſus eſt itaque contra vniuerſalem infectionem paſsione generaliſsima: contra li-
bidinem,paſsione acerbiſsima:contra præſumptionem,paſsione ignominioſiſsima: cõtra debitam &
inuitam mortem,voluntaria. O quis hanc tantam dignationem,miſerationem,benignitatem, & chari
tatem ſatis poterit admirari aut dignis proſequi gratiarum actionibus? plane ſputa,claui,lãcea,irriſio-
nes & verbera quæ perpeſſus eſt clamanr,vt toto corde totiſq; viſceribus diligatur, qui pro dilectio-
ne,tanta ac talia perferre dignatus eſt [DESCENDIT ad inferos] (quantum ad animam) id eſt, ad
Lucæ. 8 limbum (vbi patres antiqui in tenebris & in vmbra mortis ſedebant,aduẽtum eius expectantes) ad li-
berationem non omnium,ſed eorum duntaxat qui intra Chriſti membra per fidẽ viuam, ſeu fidei ſa-
cramentum diſceſſerant,magnum ſuæ charitatis affectum erga eos oſtendens,ſuæque claritatis reful-
Matt. 28 gentia eos illuſtrans,& pietatis ſuæ beneuolentia ipſorum afflictionem conſolans,atque libertatis ſuę H
Marc. 16 indulgeutia incarceratos liberans,hoſtibus vniuerſis ſuæ deitatis potẽtia exinanitioniſque & mortis
Lucæ. 24 ſuæ humilitate deuictis & religatis [TERTIA die reſurrexit à mortuis] reſumẽdo corpus quod pri-
Iohã. 22 us viuificauerat,ſed non tale quale fuerat: fuerat enim prius paſsibile & mortale, vt in illo & per illud
Roma. 4. poſſet pro nobis ſatisfacere:reſurgendo autem impaſsibile illud reſumpſit & immortale: Chriſtus,in-
2.Cor. 5 quit Apoſtolus,reſurgens ex mortuis,iam nõ moritur,mors illi vltra non dominabitur. Quod autem
2.Tim. 2. mortuus eſt peccato,mortuus eſt ſemel:quod autem viuit,viuit deo,& nos omnes in illo:in illo enim
1.Cor. 15. noſtra portio,noſtra conditio:& mortem pertulit,& reuixit,& nos in ipſo ſurreximus. Et licet in no
Pſal. 118 bis adhuc reſolntio corpuſculi maneat,cœpimns tamen in Chriſto æterna vita iam viuere: ante enim
1.Theſ 4 futurus homo reſurrexit in Chriſto,quam vitam ſortiretur in ſeculo. Nam non tantum illi dominus
generationi,reſurrectionis præſtitit gratiam,in cuins generationis tempore reſurrexit, ſed etiã ſequn-
turis poſtea populis hoc prouidit,vt prins eſſemus de reſurrectione ſecuri , quàm de morte ſolicit,&
ante cum deo viueremns in cælis quàm cum hominibus cõuerſaremur in terris. In ſaluatore enim o-
mnes reſurreximus,omnes reuiximus,omnes ad cæleſtia tranſmigrauimus,propterea enim. ℂ (39)
ASCENDIT ad cælos.] Sicut dominns volẽs nos ędificare ad fidẽ,qua eum verum credimus homi-
nem & verum deum:qua denique credimus eum voluiſſe nos redimere per amariſsimam mortẽ,atq;

A ad vitam nos poſſe reducere per reſurrectionem:ad vitã voluit reſurgere immortalem,interiecto ta-
men ſpatio trigintaſex horarum, in quo oſtẽderetur ipſum vere mortuum fuiſſe (nam ſi citius reſur-
rexiſſet,ipſum non vere mortuum fuiſſe,ſed mortuum ſe finxiſſe creditum fuiſſet: & amplius ſi diſtu
liſſet permanens in morte,ſuæ hoc aſcriptum fuiſſet impotẽtiæ, & quod nullum ad vitam poſſet re- Pſal.67
uocare,creditum)Ita ſimiliter volens nos omnes ad ſpem erigere,ad cæleſtem aſcendit gloriã,vt no Iohã. 14.
bis pararet locum,latiſsimarumq́ue manſionum in domo patris ſui participes nos faceret. Etenim in Gratula-
illo Chriſti homine vniuſcuiuſque noſtrum caro,ſanguis & portio. Vbi ergo portio mea regnat,re- tio pien-
gnare me credo:vbi dominatur ſanguis meus,me ſentio dominari:vbi glorificatur caro mea, me glo tiſsima.
rioſum eſſe cognoſco. Et quamuis peccator quiuis ſit, de hac tamen communione gratiæ non diffi-
dat:quia etſi peccata nos prohibent,ſubſtantia nos requirit:etſi delicta propria nos excludunt,natu-
ræ communio non repellit. Nam propter bonitatem diuinitatis peculiarẽ nobis ſaluator debet affe- Bonũ ha-
ctum:quia ſcilicet ſicut deus noſter in ipſo eſt,ita & ſanguis noſter in illo eſt. Miſericordiã ergo mi- bem⁹ dõ-
hi præſtare debet diuinitas,neceſsitudinẽ exhibere affinitas. Neque enim tam immitis eſt dominus, minum.
vt obliuiſcatur hominis,& non meminerit illius quem geſtat ipſe: vt quem cauſa mei ſuſceperit,non Heb. 11
eius cauſa quem ſuſceperit me requirat. Non,inquã,tam immitis eſt dominus,vt non diligat carnem
ſuã,mẽbra ſua,viſcera ſua. Sed quia ſpes non oritur niſi ex fide immortalitatis futuræ, ideo nõ ſtatim Luc.24
B aſcendit, ſed ſpatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa ſigna & argumẽta veram affir- Act.1.
maret reſurrectionem, per quam animus in fide ſolidaretur, atque ad ſperandam gloriam cæleſtem
ſubleuaretur. Aſcendit itaque viam nobis præoſtendens,iterq; ante nos pendẽs. [SEDET ad dexte- Sedere
ram dei patris omnipotentis.]id eſt,in æternæ beatitudinis imperturbabili pace,& in propriæ diui- ad dexte-
nitatis pacatiſsimo ſolio. Sedere enim ad dexteram patris nihil aliud eſt, quàm ſimul habere cum pa- rã patris
tre gloriam diuinitatis,& beatitudinem iudicialemq́ue poteſtatem,& hoc incommutabiliter & rega- quid.
liter. O grande cunctis gaudium,quòd partus noſtræ virginis poſt ſputa, flagra,poſt crucem,pater-
næ ſedi iungitur. Agamus ergo gratias noſtrę ſalutis iudici, noſtrum quòd corpus vexerit ſublimem
ad cæli regiam. Nam in ipſo ſolo noſtra eſt nobilitata natura,atque ſupra angelicam euecta eſt ad di-
gnitatẽ. Nunquam profecto ad thronum veniſſent dignitatis,niſi Chriſtus martyrium pro nobis a-
mariſsimum ſubijſſet paſsionis,per ſe nequaquam reſtaurata fuiſſet,nec ad cæli perueniſſet gloriam,
niſi vnigenitus dei in humilitate ſua à nobis aſſumpta, immaniſsimi exactoris iugũ à nobis excuſsiſ-
ſet noſtra' miſericorditer perferens, vt ſua munifice largiretur. Pertulit enim humiliationẽ magnam
inhumiliabilis deus vt tribueret nobis ſublimitatem ſuam,noſtras ſuſtinuit calamitates & miſerias:vt
daret nobis largas diuitias ſuas,ignominiam magnam perpeſſus eſt & contumeliam liuidorumq; op- Eſa.64
C probria,vt inenarrabilem illam,quam oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcen- 1.Cor.2
dit, nobis vt daret gloriam ſuam, dira deniq; ſubijt vincula vt perfectam tribueret libertatem,mor-
temq́ue tandem ſuſtinuit ignominioſiſsimam, vt vitam ſuam nobis communicaret ſempiternamq́ue
beatitudinem.[INDE VENTVRVS iudicare viuos & mortuos.]Oportet ergo nos omnes præſen Rom. 14
tari ante tribunal Chriſti, vt recipiat quiſq; quod in corpore geſsit,ſiue bonũ ſiue malum. Ille enim 2.Cor.5
qui quondam in aſſumpto homine iudicandus veniens non clamauit,neque vocem eius quiſquam in
plateis audiuit,quia ita humilis venit,vt à nemine cognoſceretur,tũc deus manifeſte veniet deus no Pſal.39
ſter & non ſilebit,ſtipatus miniſterio angelorum,qui cum eo ad iudicium venient, vt in eorum præ- Dan.7.
ſentia iudicentur,qui ſub eorum cuſtodia male vixerunt. ¶(40) AD CVIVS aduentum omnes Matt.15
homines reſurgere habent cum corporibus ſuis.]aduocabit enim cęlum deſurſum,& terram diſcer- Lucę 21
nere populum ſuum. [ET REDDITVRI ſunt de factis proprijs rationem.] Neceſſe eſt ergo, vt
in commune nos omnes,qui futuri examinis reſurrectioniſq; promiſſæ ſalutarem ſuſcepimus fidem,
habeamus metum quidem de iudice, de redemptore lætitiam. Omnis namque fidelis anima timore Pſal.4
corrigitur,correctione lætatur. Et in hoc chariſsimi,quanta erga humanum genus omnipotẽtis pa- 2. Cor.5.
tris diſpenſatio eſt,quantáve benignitas pẽſemus, vt quem iudicem pręparabat incredulis,hunc cre-
dituris præmitteret redemptorem: quatenus præcurrens miſericordia ſeueritatem aduenientis iu-
D dicis præueniret. Timeamus ergo actus noſtros. Ecce corã tot millibus angelorũ nudabũtur omnes
iniquitates noſtræ,tot agminibus angelorum patebunt vniuerſa peccata noſtra, non ſolum actuum,
ſed etiam cogitationum,ſimulq; locutionum. Tot iudicibus inopes aſtabimus, quod nos in bono o-
pere præcedentes habuerimus:tot arguentibus confundemur, quot bene viuendi exempla præbue-
rint nobis: tot conuincemur teſtibus, quot nos monuerint proficuis ſermonibus, ſeſeque imitandos
iuſtis dederunt actionibus. ¶(41) ET QVI BONA EGERVNT ibunt in vitam æternam.]
quæ conſiſtit in clara,immediata ac iucũdiſsima viſione diuinæ eſſentiæ, atque in pleniſsima ac ſua-
uiſsima fruitione æternæ,ac infinitæ bonitatis diuinę quàm incomparabiliter putatis chariſsimi eſſe
iucundum,ſummi & adorãdi dei vultum ſuperpulcherrimum in ſeipſo clariſsime intueri,in quo re-
lucet exemplar omnis pulchritudinis,omnis bonitatis, omnis ſuauitatis, quem vidẽdo omnia ſcien-
da ſciemus, & quicquid voluerimus in eo habebimus. In eius enim viſione beatificabimur,quia infi-
nita dulcedine diuina ad libitum fruemur: non enim nobis præparauit creaturam aliquam, ſeu bo-
num finitum, ſed ſemetipſum bonum infinitum, vt eum diligamus, videamus atque poſsideamus in
æternum,de quo alias.[QVI VERO mala,in ignem æternum.]O ſi profunde conſideremus quàm
miſerabile,triſte atque horribile erit cum corpore & anima in infernalem lacũ deſcendere,in ignem
æternum corruere,in tenebroſiſsimo inferi carcere in æternum, ac deſperabiliter clauſum manere,
dæmonum doloroſiſsima ſocietate potiri,& vltra quàm dici poſsit indeſinenter torqueri, peccata

Iohã. 14. proculdubio vitabimus,commiſſa deplangemus, atque cor noſtrũ timorate cuſtodiemus. O vtinam B
1.Iohã. 4 hæc ſaperent nobis, quàm promptiſsime mundum hunc miſerum & fallacem deſpiceremus. Quis
quæſo pro vniuerſo mundo vellet nũc vel per vnius horæ ſpacium in ardenti fornace iacere? Ah cur
non vitamus peccata quotidiana etiam venialiſsima, quibus tanta in purgatorio infligẽda eſt pœna,
nimirũ grauior omni ſupplicio quod in præſenti vita poterit infligi. ¶(42) HAEC EST FIDES
CATHOLICA, quam niſi quiſque fideliter firmiterq; crediderit,] in Chriſto fide formata creden-
do,credens ſperando,ſperãs amando,illicq; finaliter adhærendo,[SALVVS eſſe,] id eſt,diuinæ pa-
cis dulcedinem deguſtare,ſuique creatoris amore prorſus abſorberi.[NON poterit,]ſed in carcerem
infernalem in medio fornacis ardentis, in lacum miſerabilẽ ſine ſpe liberationis æternaliter claudi,
ineffabiliter cruciari,innumerabilibusq; pœnis affligi eum oportebit. Inſpiciamus igitur chariſsimi
Iob 10 oculis fidei ſemper carcerem illum tenebroſum,& opertũ mortis caligine,in quo denſiſsimæ & pal-
pabiles ſunt tenebræ,in quo vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror,perẽnis deſpera-
tio,atque amariſsima omnis boni deſolatio habitat. Certa eſt ibi æterna damnatio, & quicquid deſi-
derabile iucũdúmque exiſtit, longiſsime & perpetuo abeſt: quicquid autem odibile atque pœnoſum
ineuitabiliter adeſt. Nam in infeliciſsimis, reprobis & damnatis omnia ſe habebunt oppoſito modo
gaudijs beatorum, in quibus erit grauiſsimum & pœnaliſsimũ odium dei, & deteſtatio omnis boni,
honeſti,mutuus quoque importabilis rancor, inconuerſibilis à ſummo bono auerſio, ſupermœſtiſsi-
ma mens.deſolatiſsimus animus; perpetua & intolerabili deſperatione pleniſsimus, ſulphureum in-
extinguibile afflictiſsimumque incendium,ſed & intentiſsimum frigus,infeliciſsimum inuidioſiſsi-
mumque conſortium, maledictio atque blaſphemia ſuperſanctiſsimi creatoris, pœna ſenſus & pœna
damni. Vt ergo tantas reproborum euadamus miſerias,indicibilemq; electorum beatitudinem con- F
ſequamur,& in æternum ſalui eſſe poſsimus,hic nunc deum bene inſtructi,robuſti,& longanimes in
1.Cor.14 fide laudare,ſpiritu & mẽte pſallere incipiamus,vt facie ad faciem ſuperpulcherrimũ deum intuen-
1.Tim.1 tes,illuc cum omnibus dei electis perpetuo perficiamus ad laudem & gloriam omnipotentis, qui eſt
1.Pet. 4 ſuper omnia deus ſublimis & benedictus in ſecula. Amen.

¶ORATIO ex ſymbolo Athanaſij præſcripto.

Author nominis Chriſtiani Chriſte,preces populi tui quæſumus admitte, ut uniuerſis hæreticæ prauitatis erroribus depulſis,te cum patre & ſpiritu ſancto unum deum in trinitate, & trinitatem in unitate ueneremur,& incarnationem tuam per Mariam credamus & confiteamur, ut in hac catholicæ fidei profeſsione fortiter perſiſtẽtes,& regni perpetuæ uitæ efficiamur hæredes,qui cum deo patre & ſpiritu ſancto uiuis,&c.

G

COMMENTARIVS IN CANTICVM
Sanctorum Ambroſii & Auguſtini.

Diuinę ꝓprietates ad amorẽ & deuotionẽ excitantes.

TE DEVM] patrem ingenitum,te filium vnigenitum, te ſpiritum ſanctum paracletum.ſanctam & indiuiduam Trinitatem,vnumque ſimpliciſsimum & incommutabilem deum,viuum & verum,ſuperbenedictum, ſublimem naturaliter & quomodolibet ſuperoptimum,dulciſsimum, clemẽtiſsimum, cauſaliſsimum,præſtantiſsimum,puriſsimum,pleniſsimum, actualiſsimum,& tui maxime diffuſiuum & communicatiuum, omnium ſeculorum fontale principium, cuiuſlibet entis,& particularis eſſe ſubſtitutorem, totiúſq; liberalitatis ac munificentiæ infinitum fontẽ,in teipſo omnem eſſendi plenitudinẽ præaccipientem,omnemq; nobilitatẽ in teipſo comprehendentẽ, & hoc cum immẽſa plenitudine ſummáq; ſimplicitate: Imò quia ſimpliciſsimus es,quicquid eſt in te,non eſt niſi ipſummet diuinũ eſſe tuum,nihil habens de nõ eſſe,de potẽtialitate, de minoratione ſeu eſſendi terminatione admixtum, quum ſolus H
ipſe eſſentialiter bonus ſis,& bonitas prorſus infinita,ſempiterna,independens, prima,increata,& à nullo penitus cauſata: ſed naturaliter,ſubſtantialiter,totus ac omnifarie bonitas pura es,incircũſcripta,ſimpliciſsimáque, ſanctitas plena,ac infinita omniformiterque perfecta, ſolus ſuper omnia ſumme & incomparabiliter deſiderabilis & amabilis, comparatione cuius creatura omnis eſt quaſi non
Eſa. 40 ens,quia tibi ſoli competit plene, ac infinite omnis eſſendi nobilitas. Nam is ſolus es,à quo cunctis deriuatum eſt eſſe ac viuere, his quidem clarius, his autem obſcurius. Es etenim primum viuens ac vita æterna,inuariabiliter ac infinite delitioſa,immobilis in teipſo permanens,omnia ad finem ſuum proprium mouens. Te omnia appetunt, ſine quo nec ad momentum quidem ſubſiſtere queunt, à te cuncta bona emanant, tuamque bonitatem vniuerſa aliquo modo communicant. Copioſiſsime enim (præ nimia ſui fœcunditate & plenitudine) communicas & diffundis eam in teipſo ſemper ſuperplenus permanens, quippe qui ob propriam incommutabilitatem nullum augmentum, ſeu diminutionem vllam admittere potes. Te igitur æternũ deum, non particulariter ſed vniuerſaliter & abſolute

A bonum, imò ſuperoptimũ, ſuperfelicisſimum & ſuperperfectũ,nullius prorſus egentem,qui ob pro- Pſal.15
priæ bonitatis tuæ plenitudinem,ob propriæ dilectionis exuberantiam,ob proprię perfectionis libe
ralitatem cuncta condidiſti,vniuerſa conſeruas,ſingulíſque prouides.[LAVDAMVS]id eſt,totis vi-
ribus aſsiduè & feruenter,cũ humili tamẽ totius inſufficientiæ noſtræ recognitione cernui te vene-
ramur,inſufficiẽtiſsimos nos ad te dignè laudandũ reputantes,recognoſcenteſq; (cum te toto poſſe
noſtro laudauerimus)nihil condignũ laudibus tuis nos egiſſe:imò adhuc in infinitum ab excellẽtia,
ac plenitudine laudis tuæ (qua in teipſo dignisſimus es)nos diſtare: quippe qui in omni perfectione
penitus es infinitus,& infinite in omni excellentia,nobilitate , virtute ac felicitate ſuperfectiſsimus.
Quicquid enim perfectionis,nobilitatis & decoris,quicquid bonitatis, deſiderabilitatis, ac valoris,
quicquid denique dulcedinis,poteſtatis & opulentiæ,quicquid etiam virtutis,ſanctitatis & excellen
tiæ in totius vniuerſi entibus inuenitur,hoc totum in te cum infinita eminentia firmiſsimè credimus
contineri. Proinde mi ſupergloriosiſsime deus meus,ſi vnumquodque tanto laudabilius eſt,quanto
eſt virtuoſius atq; perfectius,te quis digne poterit laudare?Plane ſicut omnis creatus intellectus in-
finitè deficit à plena tui comprehẽſione,comprehenſiuaq; cognitione:ita nimirum occumbit à ple-
na laude tua tuíque honoratione.Diuina etenim natura tua limitem neſcit,diuinum eſſe tuum circũ-
ſcriptionem ignorat, diuina potentia tua coartari nequit, diuinę ſapientiæ tuæ non eſt numerus,di-
B uinæ magnitudinis tuæ non eſt finis,diuina quoque felicitas tua,iucunditas,iuſtitia,pietas,ſimileſq; Pſal.144
proprietates diuinæ mẽtis noſtræ,imò omnis creati ingenij perſpicacitatem naturalemque virtutem Pſal.146
in infinitum excedũt,reuerberant,latent.Hæc cum delectatione cordialíque feruore, ſupergloriosiſ
ſimo deo ſuo congratulando contemplari,eſt deum perfectè pro viribus laudare,ad quod Propheta
admonet dicens,Laudate eum ſecũdum multitudinem magnitudinis eius, quod non voce ſed amo- Pſal. 150
re,ſed deſiderio,ſed affectu & cõgratulatione perficitur,ita vt toti in ipſo iucundemur,ipſíque inti-
mo & ſummo gaudio & feruore afficiamur,ſuperineffabili, incomprehenſibilíque gloria & maieſta-
te ſua toti ardeamus charitate eius,toti liquefiamus ſuauitate & dulcedine eius, fluamus toti pietate
eius,qui(vt iam patuit)ſubſtãtialiter imó ſupſubſtãtialiter perfectus eſt,nec à ꝓpriæ perfectionis im
menſa plenitudine vnquam mutari aut deficere poteſt.[TE DOMINVM]ſuperomnipotentem, ma-
ieſtate infinitum,propria non aliũde ſortita poteſtate,omnium ſupergloriosiſsimè ad libitum domi-
nantem,vniuerſamque quam condidiſti creaturam in laudem & gloriam tuam conſeruantem,ſine er
rore quoque & labore in maxima multitudine,magnitudine,ac varietate moderantem,ita vt nihil ſe
ſubtrahat regimini tuo.[CONFITEMVR]ſapientiæ videlicet tuæ immenſitatem, beneuolẽtiam &
poteſtatẽ tuam,quæ ſola vera eſt,ſola honoranda,metuenda,& in te ſolo conſiſtens: non (vt princi-
C pum huius mundi poteſtas)à populis,ſed à te ſolo procedens ab æterno,quapropter potẽtiſsima eſt,
potens omnia,in omnibúſq; ꝑfectiſsima: quoniáquidem vna ſola ſimpliciſsima,omnipotẽtiſsima &
immutabilis eſſentia es,in qua nulla eſt contrarietas,ſed neque vlla adeſſe poteſt. Poteſtas tua,domi-
niúmque tuum infinitũ eſt,nec in aliquo minui poteſt,quippe quod ab æterno fuit eritq; in æternũ Dan.5
& vltra.Non poteſt alterari nec permutari,quia non eſt æternitas alia pręter tuam, nec alia niſi in te
ſolo infinitas,neq; alia deitas vlla,quocirca ſtatus tuæ poteſtatis dominijq; tui alterationem permu-
tationemq; nullam recipit in ſe:eſt enim eſſentialiter ſubſtantialiterque in te,quapropter vbicunque
eſt eſſentia tua,ibi eſt & poteſtas tua dominiúmq; tuum. ¶(2)TE æternum patrem.]Patrem miſe- 2.Cor.1
ricordiarum & deum totius cõſolationis,qui vniuerſitatem mundi ex nihilo creaſti,atque in quas vo Gen.1
luiſti formas atque menſuras terrenam cæleſtemque ſubſtantiam omnipotẽti ratione, ſecundum vnã
ſimplicem cauſam produxiſti.Magna profecto & mirabilia ſunt omnipotens & ſublimis deus opera
tua,quæ cùm ſis ens per eſſentiam,ens primũ,æternum & independens,ſola bonitate propria & po- Pſal.138
teſtate(bonorum enim noſtrorum non indiges,nec commodum aliquod ex creaturis captas)produ- Pſal.15
xiſti,in rerum vniuerſitatis creatione omnipotentiã tuam nobis demonſtrans,ſapientiſsime ordinãs,
vt inuiſibilia tua à creatura mundi,per quæ facta ſunt intellecta,conſpicerentur,ſempiterna quoque Rom.1
virtus & diuinitas tua.Quocirca vt in entibus communicatam bonitatẽ tuã videremus,cuncta crea-
D ſti viſibilia,omnia videlicet corpora cæleſtia,elementa,primáque rerum indiuidua. Tuo quoque ex Inuiſibi-
ſtatuto & imperio,ex ſimilibus ſimilia nunc vſq; ſunt ꝓcreata.In multiplice quoq; ac celerrimo cæ- lia dei per
leſtium orbium,aſtrorum & planetarum motu,influxu,ac cauſalitate, omnipotentiam & ſapientiam ea quę fa
tuam magnifice manifeſtas. Denique in elementorũ collatione,coordinatione, mutuáq; alteratione cta ſũt cõ
ſapientiæ ac virtutis tuę oſtẽdis excellentiã,quippe qui inter elemẽta magis contraria elementũ cum ſpiciũtur.
vtroq; cõueniens ſituaſti,infinitaq; ſapiẽtia tua vniuerſarũ ſpecies,naturas,differẽtias,proprietates, Sap.1
vires ac ordines originaliter inſtituiſti atque produxiſti,& vt omnia atq; ſingula vno cõplectar ver- Eccl,18
bo,quicquid entitatis,bonitatis,veritatis,vnitatíſq; cõſiſtit in vniuerſo,ex te fontaliter profluxit.In
totius ergo mũdi pulcherrimo ſtabiliq; regimine,atq; in rerũ à te conditarũ tam diuerſarũ mira cõ-
nexione,cõſeruatione,omniũq; diſpoſitione ac prouiſione. [OMNIS terra veneratur,]cum intima
gratiarũ actione recognoſcẽs,omne datũ optimũ, & omne donũ perfectũ,& quicquid eſt, habet, aut
poteſt,à te patre luminũ deſcendere. Proinde quicquid ſumus,poſſumus aut habemus,corpus & ani
mam,vires & membra,ſenſus,intellectũ,rationẽ,memoriam,voluntatem,eſſe quoq;, viuere, ſentire,
vegetari,mouere,ratiocinari,& quicquid ſcientiæ & virtutis in nobis eſt,à te datum eſſe, & dari re-
cognoſcimus & lætamur.Bona deniq; fortunæ,neceſſaria vitæ,imò ſuper neceſſaria, ſanitatẽ & ro-
bur,ſupernaturalia gratiæ ac virtutum dona , gratias gratis datas,& eccleſiæ ſacramenta à te ſortiti
ſumus , atque in vita hac multipliciter hucuſque tibi peccantes miſericordiſsime tolerati & conſer-

A tis tuæ, locus æternalium delitiarum tuarum, tabernaeulum vbi te regē regum in decore tuo vide-
bunt oculi noſtri omneſque domeſtieos tuos innumerabiles in bono immobilitatos, diuina luce tua
adimpletos, impaſsibiles, immortales, tibi ſummo deo inauertibiliter æternaliterque intentos, quos
decuit altiſsimus ille locus ſpecioſiſsimus, inalterabilis, vniformis, latiſsimus atque digniſsimus. Ipſe
eſt primum cælum, ſummum atque immobile, quantitate permaximum, viſibilium & inuiſibilium Iohā. 14.
creaturarum contentiuum, claritate præexcellenti conſpicuum, totum vniforme, inalterabile, inter
corporalia ſubtilioris naturæ, in quo quia manſiones multæ ſunt, numero plurali deſignatur. [ET
VNIVERSAE POTESTATES.] mediæ hierarchię nouiſsimi ſpiritus, quæ vnā æqualemque cum
altiſsimis dominationibus & virtutibus accepere ſortem, ad diuináſque ſuſceptiones ſine vlla con-
fuſione, ſeu perturbatione percipiendas, pulcherrimum ordinem, inſuperabili conſtantia tendentes
ad diuina, inferioreſque choros ad pleniorem dei cognitionem, amorem & imitationem promouē-
tes ſummæ poteſtatis illius (ex qua vt potentes ſint acceperunt) nitentes in ſe ſimilitudinem expri-
mere, ita vt ipſorū miniſterio deus inferioribus angelis reſplendeat, quæ etiā potētius in ſuo ordine
perceperunt, vt eorum ditioni virtutes aduerſæ ſubiectæ ſint, quorum poteſtate frenantur ne corda
hominum tentare tantum præualeant quantum volunt. ℂ(4) TIBI] ſupergloriosiſsime domine
deus meus [CHERVBIN] quæ per à te ſibi indultam ſcientiæ plenitudinem, tuiq; ſpeculationē, ac
B ſummæ & exuberantis lucis capacitatem, poſt beata Seraphim in te feruidius ardent, teque vicinius
contemplantur propter claram tui viſionē, plenámque diuini luminis tui ſuſceptionē. Tanto enim
perfectiori ſcientia plena ſunt, quanto claritatē tuam vicinius contemplantur, vt ſecundū creaturæ
modum eo plenius omnia ſciant, quo viſione conditoris ſui per meritum dignitatis appropinquant.
[ET ſeraphim] quæ rebus tuis diuinis ſempiterno motu & nunquam laſſeſſente ſtudio inſeruiunt,
ardoreque ac mirabili celeritate atque feruore illius perpetui, & nunquam inclinantis æterni motus
te ſuper omnia amatū quærunt intrare, ſeieque magis, ac magis inflammare, & tibi vniri, quátumq;
poſsibile eſt vnum effici tecum per æſtuantiſsimū amorem laborant. Dicuntur autē ardentes ſeu in-
cendentes, quia deo adeo cōiuncti ſunt, vt inter hos & deū nulli alij ſpiritus medij interſint: & tāto
magis ardēt, quanto hunc vicinius vident. Inferiora quoque agmina ad ſui ſimilitudinē potētiſsime
ſubuehentes, illa quaſi incendunt ad conſimilemque feruoris gratiā exuſcitant, ſublimiusque in di-
uinam ſimilitudinem reducūt, eaque ſumma vti inflāmantis incendij ſui expurgāt, incōprehēſibiliq;
copia luminis ſui nequeuntis velari, copiáque inextinguibilis feruoris ſui vniformiter ſe ſemper ha-
bentis illuminant. O quàm glorioſum eſt domine rex cæleſtis Hieruſalem regnū tuum, regnū plane Pſal. 144
omnium ſeculorū, in quo glorioſi, ac iucundiſsimi ciues tui æterna atq; tutiſsima felicitate omnium
C bonorum poſſeſsione ſecuri ſunt, in quo te laudant angeli & archangeli, adorāt dominationes, tre-
munt poteſtates, cæli cælorūq; virtutes ac beata Seraphim ſocia exultatione cōcelebrant, intra quo-
rum iucundiſsimum conſortium & nos ſecundum gratiæ & meritorū exigentiam admittere digna-
tus es, per Chriſtum dominum noſtrum. O quanta eſt multitudo eorū & magnitudo, quàm pulcher-
rima eorū diſtinctio, quàm ordinata eorum officia, quàm delectabiles eorū chori, & ordines ex ange
licis ſpiritibus electiſque hominibus cōſtantes, ex quibus vna eſt triūphans eccleſia in omni ſancti-
tate & ęquitate perfecta, in nulla poteſt eſſe culpa, nullus error aut inuidia. Quemadmodum enim te
deum ſuum ſuper ſe concorditer, ac æſtuantiſsime diligunt, ita ſe inuicem in te inauertibiliter, per-
ardenter ac intime amant. Ideoq; ex intuitu mutuo cordialiſsime gaudent, atq; de gloria eis conceſ-
ſa ſibijnuicem ineffabiliter indeſinenterq; congaudent. Superiores quoq; plus diligunt inferiores q̄
vice verſa, & quicquid alicui præordinaſti & contuliſti, hoc omnes idem fauēt cordialiſsime & ſin- Apoc. 19
guli. Summa ibi humilitas, ſumma trāquillitas, ſumma iucunditas, vbi te regē regum, deum deorum, Pſal. 49
creatorem vniuerſorum, trinum & vnū omnibus præſidentem, dulciſsime dominantē, teipſum nude
à facie ad faciem oſtendentem, in omniū cordibus inceſſabile, ſuauiſsimum & familiare colloquium
habentem, tui fruitionis dulcedine vniuerſorum affectus ſumme ac ſuperplene adimplentem atque
lætificantem, immenſas diuitias tuas ſingulis quantum capere poſſunt liberaliſsime communicātem,
D omnibus te æternaliter gratioſiſsimum, affectuoſiſsimum, amabiliſsimum, ac ſuperiucundiſsimū ex-
hibentem omnium affectum in te cum inexcogitabili charitatis ardore trahentem, cōtemplantur, ita
vt tu ſolus ſis eis omnia in omnibus. O quis dicere vel cogitare ſufficiat qualis ſit in cōſpectu tuo il-
la beatorum innumerabilis multitudo? quæ ſit eis ſine fine feſtiuitas viſionis tui? quæ lætitia ſine de-
fectu? quis amoris ardor non crucians ſed delectans? quod ſit in eis deſiderium viſionis tui cum ſan-
ctitate, & ſatietas cum deſiderio? in quibus nec deſiderium pœna generat, nec ſatietas faſtidium pa-
rit. Quomodo denique inhærendo ſummæ beatitudini tuæ ſint beati, quomodo etiam coniuncti,
tibi verò lumini facti lux, quomodo quoque ſemper aſpicientes incommutabilem trinitatem, in cu-
ius viſione relucet exemplar omnis pulchritudinis, omnis bonitatis, omnis ſuauitatis, quam videndo
omnia ſcienda ſciuntur, omnia volenda, ſeu deſideranda habentur: in qua etiam ſola beatificantur,
mutati ſint in incommutabilitatem. O beatæ nimium illæ cælorum virtutes, quæ laudare poſſunt te
ſancte & puriſsime cum nimia dulcedine & ineffabili exultatione: inde laudātes vnde gaudent, quia
ſemper in te vident vnde gaudere & laudare valeant, & [INCESSABILI voce,] id eſt, aſsidua ſtu-
pendæ contemplationis admiratione [PROCLAMANT.] præ admiratione contemplationis illius
infiniti ſuperardentiſsimi, ſuperdulciſsimi, ſuperfeliciſsimi, ſuperiucundiſsimi, ſuperintimique a-
moris, quo diuinarum perſonarum quælibet alteram quamlibet diligat, complectatur, ſtringat, intu-
eatur, delectet, fruitiueque intra ſe habeat propter dilectionis mutuę rationes in ipſis contentas, infi-

Miranda angelorũ cõtẽplatio.

nitam ſcilicet bonitatem, omnimodam ſimilitudinem, infiniti boni cognitionem, propriæ bonitatis E
infinitæ mutuam communicationem, beneficentiam, cõformitatem, & vnius ad aliam propinquitatem. Contemplantur enim diuinarum quamlibet perſonarum bonitatem eſſe puriſsimã, ſuperperfectiſsimã & immenſam, amabilitatiſque immenſæ, eiuſdem deniq; & paris ſanctitatis, pulchritudinis, ſapientiæ, pietatis, potentiæ, inuariabilitatis, beatitudinis, gloriæ, maieſtatis & omnifariæ perfectionis. Intuentur præterea quo pacto vnaquæque aliam ſuperclariſsime intueatur & comprehẽdat, plenamque communionem illam ſuperiucundiſsimámq; diffuſionem, imò infiniti boni, totius videlicet deitatis, ſempiternam communicationem donationemque videntes vnam immediate de alterius ſubſtantia procedere, atque omnes tres idem eſſentialiter idem eſſe, vnã ſcilicet ſimpliciſsimam deitatem & indiuiſam vnitatem, ideoque non immerito proclamant.

Eſa.6

❡(5) SANCTVS,] id eſt, mundus, ſeu à terrenis eleuatus, deus pater æternus. Contemplantes enim eum lumen eſſe ſuperſplendidiſsimum, ſuperpuriſsimum, infinitum, incomprehenſibile, ſuperpulcherrimum, ſupereſſentiale, ſupergloriosiſsimum, pulchritudinem infinitam, incircunſcriptam ſanctitatem, æternam dulcedinem, ſuperquietiſsimam pacem, ſuperſubſtantialem eſſentiam, omniumque bonorum pulchrorum, ac deſiderabilium ſuperdiuitem, ſuperperfectã & ſuperplenã poſſeſsionem, filium ſuum ſibi omnino conformem, conſubſtantialem, coæqualem & coæternum, de diuino corde ſuo immediate progenitum, eaſdemque prædictas proprietates, ſeu nobilitates dignitateſque in ſe habentem (pater nanque ſe totum communicauit filio, quippe in quem per diuinam generationem diffudit totius diuinitatis plenitudinem infinito amore amplectẽtem, viciſsimque amari à filio, non poſſunt non clamare ſanctus.

Ibidem. Sap.7. Heb.1

❡(6) SANCTVS] ſuperbenedictus dei filius patri conſubſtantialis, coæqualis, & coęternus. Contemplantes denique filium dei eſſe ſplendorem paternæ gloriæ, candoremque lucis æternę, & figu- F
ram ſubſtantiæ eius, (qua pater æternus innoteſcit) cum infiniti feruoris amore, cúmque ſuperdelitioſiſsima intuitione, cum immenſa lætitia atque penitus illimitata complacentia, ob prædictas & conſimiles proprietates diuinas in patre, ex patre in ſe cognitas, in patre gaudentem & gloriantem, ex ſuauitatis plenitudine vicaria voce eructant ſanctus. ❡(7) SANCTVS] ſuperbenedictus ſpiritus ſanctus deo patri & filio coæqualis, conſubſtantialis & coæternus. Contemplantes quoque ſpiritum ſanctum eſſe iubar quoddam patris & filij, eiuſdem cum ipſis gloriæ & maieſtatis, non plus aut minus patre ſeu filio habentem, ſed cum tanto feruore, cum tam claro intuitu, cum tãta complacentia atque lætitia amantem vtrunque, & in vtroque gaudentem, delectantem gloriantemque, ſicut patrem in filio, ac filium in patre, & vtrunque in ipſo, aſsidua admiratione, quæ eorum eſt proclamatio non ceſſant ſocia exultatione concelebrare ſanctiſsimam trinitatem. Huius enim diuinæ fruitionis & viſionis conſolatione, ſtant continue rapti & intelligẽtia eleuati, amoreq; quodammodo ebrij, vt mille anni non videantur eis, propter maximã & ineffabilem ſuauitatem dies vnus, (nam ſola inſpectio diuinitatis efficit, vt beatius eſſe nihil poſsit, imò quicquid haberi poterit ea non habita, miſerum faciat, non beatum) contemplantes deum ab omni immũdiria eſſe liberrimum, imò ipſum eſſe

1. Iohã.1.

munditiam ipſam ſuperperfectiſsimã & penitus immaculatam, Euangeliſta teſtãte. Quia tenebræ in G
eo non ſunt vllæ, quippe qui eſt ſanctus ſanctorũ & ſanctitas ipſa, omnis creatæ ſanctitatis fons, principium, finis & menſura. Sanctitas enim cum in actu intellectus & voluntatis conſiſtat, ſicut diuinæ ſapientiæ nõ eſt numerus, neque diuini amoris vllus terminus, ita diuinæ ſanctitatis nullus eſt finis, ſed eſt ſuperincomprehenſibilis, ſuperſplendidiſsima, infinitaq; ſanctitas, cum diuina eſſentia ſit lux

Eſaiæ 64

immenſa, puriſsima, intellectualis, & omnis creatæ munditiæ fontana origo. Adeo nanque ſanctus eſt dominus deus noſter, vt omnes creatæ iuſtitiæ comparatione ſanctitatis diuinæ appareant quaſi

Eſa. 6.

pãnus mẽſtruatæ. Merito proinde angeli humiliantes ſe diuinæ maieſtati, voce proclamãt inceſſabili

Pſal.47 Dan.3.

dicentes, Sanctus, ſanctus, ſanctus. ❡(8) DOMINVS deus ſabaoth,] id eſt, deus virtutum cæleſtium, dominator omnipotens, princeps exercituum ſupernorum, magnus & laudabilis nimis, imò ſuperlaudabilis, ſupergloriosus, ſuperexaltatus in ſecula: qui ſolus abſolute perfectus es, quẽ nullus poteſt comprehendere intellectus, nullus affectus ſatis diligere, ſeu optare, nulla creatura cõdigne ſufficit honorare: quippe qui ſubſtantialiter incircunſcriptibiliterque pulcher es, ſuperpulcherrimus, &

Quã pulcher ſit deus in quẽ deſiderãt angeli pſpicere.

ad intuendum incõparabiliter delectabilis & amœnus. Quicquid enim abſolute loquendo dignius eſt & melius ineſſe quàm deeſſe, idipſum ineſt & competit tibi: imò tuipſe cum infinita prorſus perfectione hoc ipſum es, ideoque in teipſo ſuperfelix & ſuperdelitioſus es, immenſaque iucũditate ſuperplenus. A pulchritudine tua deficit in immenſum omnis pulchritudo creata, tuáque pulchritudo H
immenſa, eſt tua incircumſcripta eſſentia, omnium bonorũ poſſeſsionem in æternum ſimpliciſsime poſsidens, ſine cuius omnipotenti virtute beneficáque manutenentia, nihil eſſe vel bene eſſe poteſt. Imò cum veritas prima ſis & ſapientia increata, à quo omnis veritas & illuminatio eſt atq; cognitio,

Iohã.1

conſtat te omni interiori viſui, cui quod pulchrũ eſt placet, intellectualium creaturarũ bene diſpoſitarum, vti angelorũ & beatorum, ſumme, optime incõparabiliterque placere, tanquã ſumme ei conueniens: imò cũ bonitas tua nulli creatæ menti in tantũ placeat, ſeu vt digna eſt placere poſsit, neque tam certe perfecteq; innoteſcat ſicut cognoſcibilis eſt, ſed ſolo diuino intellectui tuo perfecte plene que cõplaceat & innoteſcat, palam eſt diuinã eſſentiam tuã per cõparationem ad diuinũ intellectum tuũ, eſſe infinitæ pulchritudinis immenſique decoris. Angeli proinde contẽplantes deũ vt bonũ ſuperpulcherrimũ licetq; pulchritudinẽ ſupereſſentialẽ ac vere prorſusq; immenſam, ſemetipſum cõprehendentẽ, & ex hoc infinita cõplacentia ſibiipſi cõplacentẽ, in ſemetipſoque beatitudinẽ ſempi-

Eſai. 6

ternã, indepẽdentem, perfectam & propriam poſsidentem, talemque eum apprehendentes, Sanctus,

A ſanctus, ſanctus dominus deus ſabaoth clamare non ceſſant. ¶(2) PLENI SVNT cæli & terra ma- 1.Iohã.1
ieſtatis gloriæ tuæ.] Lux uanque es domine deus meus incircũſcripta, quę illuminat oculos angelo- Iohã.1.
rum, & lumen ſuperſplendidiſſimum ſuperfectiſſimumq́ue, quod illuminat omnem hominem ve-
nientem in hunc mundum. Diuinum eſſe tuum ſubſtãtialiter, lumen eſt immenſum, actus puriſſimus
ſimpliciſſimusq́;, vnitas ſimpliciſſima, & puritas omnimode impermixta, lumẽ eſſentialiter purum,
& pure immẽſum, ſeu potius lux immẽſæ puritatis, & puritas lucis interminæ, pulcbritudo ſubſtan-
tialiter pulchra & ſpecioſitas infinita, ad intuendum iucũdiſsima, ad perfruendum ſuauiſsima, deli- Rom. 1
tioſiſsima ad poſsidendum. Quicquid excellẽtiæ reperitur in creaturis, tibi omniũ creatori cum in-
comparabili eminentia immenſaque exaltatione conuenit, qui etiam (vt inuiſibilia tua per ea quę fa-
cta ſunt conſpicerẽtur) infinitam pulchritudinem tuam in mundo hoc perituro contentiſque in eo Gen.1.
aliquo modo declaraſti. O ſi ſingula bona ſunt, pulchra & delectabilia quæ creaſti, quàm pulcher eſſe
potes & ſuperpulcherrimus, ſuperdelitioſiſsimus, & ſuperdelectabiliſsimus omniũ creator, omnium
bonorum iucũditatem in te continens, non qualem in rebus creatis experti ſumus, ſed tãto differen-
tem, quanto creator differs à creatura. Habent enim & hæc infima delectationes ſuas, ſuoſque amo-
res. Veruntamen non tali modo delectant, ſicut tu amabiliſsime Ieſu deus noſter, qui merito præ o-
mnibus tanto deſiderari, diligi & laudari debes, quãto omnibus melior es, pręſtãtior, ditior atq; per-
B fectior. Cum enim bonitas ſis ſupereſſentialis, puriſsima atque immenſa, incomparabiliter plane ſu-
per omnia appetendus es, ardentiſsimo affectu concupiſcendus, ardore feruentiſsimo amplexandus,
amore affectuoſiſsimo conſtringendus, diligẽtiſsimo cultu tenendus & venerãdus. Quicquid enim
ſparſim, diminute, & finito modo in creaturis amabile inuenimus, hoc in te deo noſtro ſuperperfe- Apoc.1
ctiſsimo collectim, ſuperperfecte, & cum infinita plenitudine ſcimus cõtineri, quippe qui es increata Apoc.22.
ſapientia, æterna & perfecta, in qua omnia idealiter reſplendent, inuariabiliterq; manẽt. Tua etenim Iohan.1
maieſtas nec incipit nec deſinit in ſeculum. omnium principium es & finis, quia per te omnia facta Heſter 13
ſunt, & ſine te factum eſt nihil, ante primordia ſeculi anteque omnes ſeculorum origenes exiſtens.
Apud te omnium ſtabilium ſtant cauſæ, omniumq́; mutabilium immutabiles apud te manent orige-
nes, rationabilium quoque & irrationabilium, ſed & tẽporalium omniũ in te ſempiternæ viuunt ra-
tiones, ex ſplendidiſsimo quoque fonte ſapientiæ tuæ omnis creata ſapientia, ſcientia & notitia ori-
ginem ſumpſit. Si diuitias quærimus, omniũ bonorũ ſuperperfecta es poſſeſsio, omniũ pulchrorum
& deſiderabilium incõprehenſibilis plenitudo, qui ſe vilipendentes honoras, ſe humiliantes exaltas,
obedientes principes facis reges & ſacerdotes, neſciri amantes famoſos cõſtituis, lugentes ipſe læti-
ficas & conſolaris, &c. Sed quis comprehendet, quomodo omnia iſta in ſimpliciſsimo diuino eſſe tuo
C comprehendantur, niſi qui hoc te præſtante vtcunque mereretur experiri? experietur autẽ quãdo ad Pſal. 49.
hoc peruenerit, vt de nulla creatura ſuam conſolationẽ quærat, diuinæ voluntati tuæ per omnia, o- Pſal.33.
mni ſemota exceptione, ſubijciens ſe, omnemq́; cogitatu & ſolicitudinẽ ſuã fiducialiter in te iactãs: Mat.19.
tunc nimirũ incipiet ei perfecte ſapere, guſtabitq́; quàm ſuauis ſis in te domine. ¶(10) TE GLO- Pſal.144
RIOSVS apoſtolorũ chorus,] qui relictis omnibus te ſecuti ſunt, ideo guſtantes dulcedinẽ tuam, ma
gnalia opera tua potentiamque tuã libera voce pronunciauerunt, magnificentiam gloriæ ſanctitatis
tuæ locuti ſunt, mirabiliaque tua poſteris narrauerunt, virtutem terribiliũ tuorum dixerũt, magnitu- Pſal. 102
dinemq́ue tuã non ſubticuerunt, memoriã abundantię ſuauitatis tuæ dulciter eructauerũt teſtificã- Pſal.144
tes uobis, quia miſerator & miſericors dominus es, patiens & multum miſericors, ſuauis vniuerſis, &
miſerationes tuæ ſuper omnia opera tua. Nũc verò tibi deo æterno fonti felicitatis & gloriæ ſuper-
ditiſsimo, inauertibiliter, auidiſsime, ardentiſsime delitioſiſsimeq́; infixi, intẽti & immerſi clara ir-
reuerberataque facie, incircunſcriptibili luci tuæ vacantes & inhærentes, voluptuoſiſsime, libentiſ-
ſime, infatigabiliterque fontalem pulchritudinẽ tuã inſpiciẽtes, diuinæq; bonitatis tuæ dulcedinem
delitioſiſsimam, exuberantiſsimã, ſummã & infinitã deguſtantes, laudare non ceſſant bonitatis tuæ
exuberantiã, dilectionem, clementiã, poteſtatẽ, ſapientiã tuam, recognoſcentes ſe gratis prædeſtina-
tionis tuæ cooperatores prouidentiæque executores effectos, gratias tibi iugiter agentes, quòd per
D eos totũ mundum ad te conuertiſti, tótque homines ad tui amorẽ & cognitionem reduxiſti & ſalua- Pſal.8
ſti. O quàm amœniſsime in ſuperbeatiſsimæ Trinitatis tuæ viſione, fruitione & amplexu modo læ- Heb.2
tantur. O quàm ſingulariter tuã diligũt aſſumptam humanitatẽ. quam in medio ſui eſurientẽ, ſitien-
tem, fatigatam, ſimiliáque carnis infirma tolerantẽ viderant, eandem nũc contẽplantes gloria & ho-
nore coronatam, omniáque ſub pedibus habere ſubiecta, ſupergloriosiſsiméque nunc fulgere in ſuo
diuino lumine, cuius & ipſi modo gratia eius & merito participes ſunt effecti. ¶(11) TE PROPHE-
TARVM laudabilis numerus.] ſapientiã, potentiã, bonitatem, liberalitatem, dilectionẽ atq; clemen-
tiam tuam in ſeipſis exaltãtes propter multiformes gratias ipſis pręſtitas, omnia videlicet ſanctę ec-
cleſiæ ſacramẽta eis manifeſtãdo. O quantũ gaudent in te contẽplantes vniuerſa tam glorioſe miri-
ficeque impleta, & quotidie adhuc impleri, ſeſeque fideles in cunctis ſermonibus ſuis inueniri, quos
per ſpiritũ ſanctũ tuũ habiti ſunt digni præcognoſcere & nobis prænũciare. ¶(12) TE martyrũ can
didatus laudat exercitus] quibus (cũ homines eſſent fragiles ex ſe, & in nihil potẽtes, lutea vaſa por-
tantes) tantã ſupernaturaliter dediſti virtutẽ, vt ea quæ totum ordinem, rerũ curſum & legẽ tranſcen
dunt, diuina virtute tua, ac honeſtate efficerent, mortuos ſuſcitando, à natiuitate cæcos illuminãdo,
claudos curando, ſuper aquarũ vndas meando, ſimiliáq; multa, vt ſanctorũ geſta teſtificãtur, eis fe-
ciſti poſsibilia. In atrociſsimis præterea pœnis inuictiſsimã præſtitiſti eis conſtantiam, vt ob amorem
tui hominum minas, contemptus, ludibria, riſus, verbera, carceres, pectines, ad teneriora membra

accenſas faculas,decerpentes vngulas,flagra,ferreas(qoibus ſuper ardentes prunas verſabātur aſſa- E
ti)crates, frixorias ſartagines,aſperas pice & plumbo accenſas fornaces,ſcorpiooum ſagittas,rotas,
nouaculas,eculeos, cōtemptibiles cruces,leonum truculentiſsima ora,omniáque tormentorum ge-
nera cootemnereot & ſuſtinerent,in ſuiſq; pœnis gratias tibi referre ſatagetēt,in tormētis ſuis gau-
dentes,tyranniſque inſultaotes,& ad alia inferēda tormenta inuitantes, verba & lætitiæ geſtus præ-
tendebant, torti ſtabant torquētibus fortiores, laniantesq; vngulas ipſorum laniata vincebāt mem-
bra. Pro quibus quidem & ſimilibus beneficijs te laudare modo nō ceſſant,ineffabili nunc gaudio in
te ſui certaminis præmio glorìantes,teque ſummū & infinitum booum plene & perpetuo poſsideo-
tes. ❡(13) TE PER ORBEM TERRARVM SANCTA confitetur eccleſia.] quam ſecreta
diſpeoſatione conſilij (primam pietatis tuæ diſpoſitionem ſacramento occultiori complens)glorifi-
care atque exaltare diſpoſuiſti ab æterno in vnigenito filio tuo, ipſumq; in illa, quippe qui eā ſecun-
dum plenitudinem temporis (quam diuini cōſilij tui inſcrutabilis altitudo diſpoſuerat) tibi authori
ſuo reconciliandam in voitate perſonæ aſſumeret,verbū permanens apud te,& in te,ita vt homo ille
Iohā.1 naſciturus ſuo tēpote de puriſsima virgine verus deus & dei filius honoraretur exaltaretúrq, intan-
tum,vt non modo naturam humanam ſibijpſi perſonaliter,verum etiam totam Chriſtianā eccleſiam
tanquam capiti glorioſiſsime vniret, velutique ſpecioſiſsimam ſpōſam ſibi copularet. Nullum maius
donum præſtare deus poſſet homini,quàm vt verbū ſuum per quod condidit omnia,faceret illis ca-
put & illos ei tanquam membra coaptaret, vt eſſet filius dei, & filius hominis,& vnus deus cū patre
vnus homo cum hominibus . Hic ergo ab hora cōceptionis ſuæ ſecundum animam io verbo deifica-
1.Tim.5 taoi,diuinis abſque interuallo inhærens amplexibus exultabat vehemeoter,quòd dei & homioū fie-
Coloſſ.1 ret mediator,caput electorum,ſponſus eccleſiæ,mortuorum primogenitus,princeps pacis,pater fu- F
Apoc.19 turi ſeculi,rex regum dominus dominantium,hominum redemptor,reparator angelorū,atque deus
Eſa.9 & homo, verus Emanuel, vnus Chriſtus, quem deſponſanda eccleſia perpetuo amaret , in qoo iam
Apoc.1 deſpōſata cum humili gratiarum actione vt in ſuo factore exultaret, ad cuius imaginem tam pulchra
Eſa.8 effecta eſt in eo,vt in ſuo benigniſsimo patre gauderet,ex cuius ſpiritu & ſanguine nata eſt,exultaret
Luc.1 in eo, vt in ſui amantiſsimo redemptote,qui eam de perpetuis tormentis, & de rugientis crudeliſsi-
Geo.5. mi tortoris poteſtate ſuo precioſiſsimo ſanguine eripuiſſet & ſaluaſſet, lætaretur denique in eo vt in
Eccle.17 nobiliſsimo,glorioſiſsimo,ac fideliſsimo ſpooſo & amatore ſuo,qui in eius ſalutē tam dura ſuſtiouit,
Sapiē.2 tam magnifica peregit, tam ignominioſam mortem ſubiuit: homo factus eſt ex ipſa, ab ipſa, proipſa
Coloſ.3 & propter ipſam. Et breuiter(vt maiorem hoooris, amoris,ſalutis,perpetuique gaudij in ipſo,& per
ipſum haberet cauſam)qui eſſet ei omnia in omnibus:in quo ſolo omoes cauſas amoris, laudis, gra-
tiarum actionis quæreret & inueniret tanquam in eo per quem ab omni malo liberata,omnique bo-
Matt.16 no eſſet ditata. Nam ex quo vnigenitus tuus humanam aſſumpſit naturam, & ea diuinæ quæ naturæ
tuæ propria ſunt,hominibus copioſiſsime communicaſti, dando ſacerdotibus poteſtatem remitten-
di peccata,conſecrandi corpus & ſanguioem eiuſdem vnigeniti tui,agnoſcēdi arcana cordium alio-
rum,prouidendi,ac pronunciandi futura mere contingentia. Super aereas quoque poteſtates maxi- G
mam fidelibus tuis adiurandi,eijciendi,compeſcendi ſuperandiq; eos tribuiſti virtutem,non imme-
rito proinde ſupermagnalia,ſupernaturalia atque dinina hæc beneficia(vt ſcilicet homo homini pec
cata dimittat,vt corpus & ſanguioem ſaluatoris ſui dei,ac domini ſui conſecret, & ex hoc omniū la-
1.Cor.5 borū & meritorū Chriſti particeps fiat, ac ſi in perſona propria operatus ſeu paſſus ea fuiſſet, deúm-
que verum vere præſentem habeat,ante cuius tribunal ipſe mox veniet, imò ad cuius iudicium vni-
uerſi in die extremi iudicij venturi ſunt , quem omnis cælorum militia cum ingēti reuerētia laudat,
colit & adorat attonita)te per orbem terrarum ſancta confitetur eccleſia. ❡(14)PATREM IM-
MENSAE maieſtatis]congratulando immenſæ maieſtati tuæ,& gloriando de tua incomprehenſibi-
li beatitudine,à quo omnis eſſentia, omne eſſe,& quicqoid in rebus inuenitur entitatis ꝓceſsit, nec
aliud eſt niſi quædam participatio diuinæ bonitatis tuæ,ab eáque dependet & conſeruatur,pleniſsi-
mam ſuperditiſsimámque vitam poſsidens in teipſo. Tu quippe primum viuēs es,omniſq; vitę prin-
cipium,quia purus actus,ſimpliciſsima voitas & maxime ſimplex,ita(quod etiam alias dictum eſt)vt
omoe quod in te eſt,ſis ipſe dens eſſentialiter totuſque viuus, ſubſtantialiter ipſa vita tua exiſtens,
ita quod nihil eſt in te, quod nō ſit omoimode viuēs,& iotegra infinita ac ſimpliciſsima vita,immē-
ſæque vitæ totalitas. Qui quia immutabilis es & penitus ſimplex,à naturali dignitate propriaq; per-
fectione ouſquam degenerans,tibi ſoli vera & infinita cōpetit nobilitas. Cúmque ſis ipſa tua immēſa H
perfectio,vita tua,immeoſæ omniformiterque perfectæ nobilitatis eſt,imò infinita & quomodolibet
perfecta nobilitas. Et cum puriſsime ſimplex ſis & ſimpliciſsime purus, liquet vitam tuam tibi ſum-
me conuenieotem eſſe . Cumque ſis tua ipſius eſſentia, & teipſo & ſubſtantialiter quicquid es,con-
ſtat omoe quod in te eſt,tibi eſſe connaturale. Sed & propter pleniſsimam diuinæ naturæ tuæ perfe-
ctionem,quicquid in te eſt,cum infinita plenitudine tibi ineſt:quo circa vita tua non ſolum delecta-
Iaco.1 bilis eſt , ſed vere delectabiliſsima , imò delectatio inteoſiue & penitus infinita. Quapropter te ſolū
vere credimus æternum, ſimpliciterque perfectum, ſupereſſentialem æternitatem, ſuperſubſtantia-
Gen.2 lemque perfectionem,in qua nulla eſt tranſmutatio,nec vlla viciſsitudinis obumbratio. Qui ex gra-
tuita & infinita bonitate tua nobis non modo inferiora omnia , volucres cæli , piſces maris , beſtias
terræ , elementa & mixta in vſum noſtrum creaſti , oobiſque ſubdidiſti , verumetiam orbes cæleſtes
ſigna cæli,ſolem, lunam ac ſydera in miniſterium cunctis gentibus condidiſti . Sed parua ſunt hæc:
Pſal.90 nam & angelis tuis mandaſti de nobis, vt cuſtodiant nos in omnibus vijs noſtris. Et vnicuique ho-

A minum proprium delegaſti angelum, eccleſiaſticam per angelicam gubernas hierarchiam, infimos
quandoque ordines angelicos propter nos ad exteriora mittens obſequia: per quoſdam eorum dæ-
mones (ne quantum volunt ac valent, nobis noceant) coercendo, per quoſdam miracula faciendo,
per quoſdam bonum commune procurando, per quoſdam verò maiora denunciando. O æterne de-
us, pater immenſæ maieſtatis, quàm magna ſunt hæc ſuper nos beneficia tua: quanta eſt dilectio tua
erga nos tantillos vermiculos? quanta eſt circa nos dignatio tua, quòd mentes illas ſupernas, intel-
lectus deiformes, virtutes cæleſtes, animos ſupermundanos, empyrei cæli ſacratiſsimos ciues immor
tales ſimplicesque eſſentias ad nos puſillos atque pauperrimos ita tranſmittis. O quantum nos ho-
norasti, quantum te diligere, venerari, laudare, quàm inceſſabiliter tibi gratias referre tenemur,
(15) VENERANDVM] quoque ſancta confitetur eccleſia [TVVM verum & vnicum filium,]
qui eſt æterna ſapientia tua, inacceſsibilis ſapientiæ altitudo, abyſſalis profunditas, incomprehenſibi
lis latitudo, æternáq; lõgitudo, quoniam quidem ſapientiæ eius nec numerus, nec vllus eſt finis. In- Pſal. 146
finita eſt ô vnigenite dei ſcientiæ tuæ multitudo quam nullus penetrat intellectus, à qua omnium flu
xit ordo rerum, omnium ſpecierum coordinatio, totiúſq; mundi ſpecioſa & ordinata diſpoſitio. Gy- Eccl. 12
rum cæli circuis, ludis in orbe terrarum attingens à fine vſque ad finem fortiter, & diſponens omnia Sap. 8
ſuauiter. Qui quamuis in mentibus beatorum tanquam in thronis pulcherrimis commoreris, tamen Prou. 8
eſſe cum filijs hominum tuas delitias eſſe proteſtaris. Tu lux verè immenſa, puritas incontaminabi-
lis, nulli permixta, ſanctitas in ſe ſubſiſtens, inuariabiliter ſeparata. Te mentem illuminante ſerena- Inhã. 1
tur, ſplendet & contemplatur: tua illuminatione ſubtracta obtenebratur, peccat & labitur. In mundi 1. Iobã. 1
gubernatione, ordinatione, támque diuerſorum entium connexione glorioſe reſplendes. In vniuer-
B mi cælorum motu vniuerſorúmque gubernatu inclytè repræſentaris, ſole, imo vniuerſis ſingulíſque
crearis ſimul acceptis, in infinitum ſpecioſior, incomparabiliter delectabilior, pulchrior atque ſplen
didior eſſe cognoſceris. Nam te ſol & luna vniuerſaque mirantur aſtra, id eſt, mirari nos faciũt, quia
te opificem ſuum multo ſe pulchriorem demonſtrant. O ſi delectabile eſt contemplari ſyderum or-
dinem, ſtellarum claritatem, planetarum decorem, ſolis ſplẽdorem, lunæ candorem, cælorum orna-
tum, colligantiam elementorum, ſpecies rerum, ſingulorum harmoniam, corporum formationem,
formarum perfectionem, quàm tunc delectabile eſt tuam conſiderare pulchritudinem & maieſtatem
horum omnium cauſam. (16) SANCTVM quoque confitetur paracletum ſpiritum] ſummam
bonitatem, immenſam pietatem, mellifluum amorem, omnis boni largiſsimũ fontem iugiter manan-
tem, ſeptemplicis gratiæ precioſum lumen, omnium etiam profundiſsimorum dei ſcrutatorem, mel-
lifluum cæleſtis paradiſi riuulũ, patris & filij infinitæ dulcedinis ſpiraculum, ſuauéque charitatis vin
culum, qui vbi vult ſpirat: nec tamen vnde veniat cognoſcitur, aut quo vadat: qui denique ſingulis Iohã. 3
prout vult diuidens, omnia in omnibus operatur. Ipſe ſuper Chriſtũ baptizatum in colũbina ſpecie 1. Cor. 12
apparuit, & apoſtolos in die pentecoſtes omniũ linguarum eloquio peritos reddidit, omnemque ve- Mat. 3
ritatem docuit: eoſdemque prius quidem literarũ inexpertos & ineruditos, repentino afflatu ſuo to- Act. 2
tius mundi doctores effecit, tubáſque altiſonas, legem euangelicã per totum mundum perſonantes. Iohã. 16
Denique clariſsimũ iubar eſt à te deo patre, increato lumine & ſplẽdore gratiæ tuæ, à filio videlicet
C tuo procedens: vtrique cõſubſtantialis, coæqualis & coæternus amor & nexus vtriuſque, quippe qui
cum vtroque & in vtroque adoratur & cõglorificatur: ab vtroque totá & vniuerſam perfectã abſo-
lutámque deitatem, bonitatem, ſapientiã, æternitatem, cęteráq; eſſentialia cõmunicans. (17) TV
rex gloriæ Chriſte] ſplẽdor patris, cãdor lucis æternæ, lumen de lumine, lumen verum, lumen ſan- Sap. 7
ctũ, lumen delectabile, lumen admirabile & ſupermirabile, quod illuminat oculos angelorum: quod Heb. 1
non niſi à purgatiſsimis videri cordibus poteſt. Beati mundo corde, quoniã ipſi illud videbũt. O lux Eccl. 11
quam non vidit alia lux: lumen quod non vidit aliud lumen: lux quę obtenebras lucem, cuius compa Mat. 5
ratione omne lumen tenebræ ſunt, cui omnes tenebræ lumen: cui (propter diuinæ eſſentiæ tuæ cla-
ritatem) omnis obſcuritas lux eſt: ipſa quippe diuina eſſentia tua ſubſtantialiter lux eſt infinita, & cla
ritas ſuperpleniſsima. O lux beatiſsima, obſcura viſibilia faciens, tenebroſa illuſtrans, & opaca clari-
ficans. O lux ſumma & plena, lux æterna atque immenſa, lux ſuperſplẽdidiſsima & ſuperpulcherri-
ma, lux quæ in teipſa infinita claritate reſplendes: lux pura, in qua nullæ ſunt tenebræ, nulli defectus
nulliſque terminus lucis: lux ſuperdelectabiliſsima, ſupergaudioſiſsima & ſuperbeata, quæ omnẽ lu- 1. Iohã. 1
cem creatam, ſenſibilem ac intelligibilem incomparabili puritate tranſcendis, infinita claritate exce
D dis, & ſupereſſentiali ac ſuperignoto ſplẽdore exuperas. O lux amabiliſsima, deſiderabiliſsima & de-
litioſiſsima, quanta ſynceritate in teipſa refulges, quãta claritate omnia æternaliter inuariabiliterque
conſpicis, quàm verè & intenſiuè infinita delectatione perfrueris, quàm iucũdiſsimam vitam ducis,
quàm ſtabili ſecuritate, libertate ac nobilitate ornaris, quàm cõſummata pfectione ô rex glorię Chri
ſte ſubſiſtis. A te, in te, & per te omnia ſunt, omnia ſubſiſtunt virtute tua (omnia enim per te facta
ſunt, & ſine te factum eſt nihil,) Cęlum imples & terram maieſtate gloriæ tuæ: nec tamen ſentiri po- Iohã. 1
tes aut videri: omnia ipſe ſentiens, videns & ſciens: quippe qui per eſſentiam, prǽſentiam, potẽtiam- Eſa. 6
que tuam, ſemper & vbique ades. Nihil eorum quæ facta ſunt, fiunt, aut fieri poſſunt ignorás: omnia Iob 42
enim ex te ſunt, in te viuunt & eſſe habẽt: ideóq; & ipſe habes in te omne eſſe: quod in te eſt omni-
no incommutabile. nec præteritum recipiẽs nec futurum, ſed præſens ſolum: quo fit vt diuinus intel
lectus tuus non diſcurrat ab vno in aliud, ſed omnia ab æterno tibi præſentia ſunt, nec cadere poteſt
in te vlla obliuio. Et quia eſſe tuum penitus eſt infinitum, ipſumque continuè intelligis, ideo ſemper
infinitum intelligis: cúmque in tuo eſſe ſit totus mũdus, & quicquid adhuc eſſe poteſt, ideo ipſum in

telligens ſimul totum intelligis mũdum,& quicquid in eo eſt ſeu eſſe poteſt, infinitosq́ue exiſtentiæ A
gradus,omnes ſpecies,naturas omnes,omnia indiuidua,& quicquid eſt,fuit,vel futurũ eſt.Vno igi-
Pſal.146 tur intelligentiæ obtutu terribilis diuinæ maieſtatis tuæ oculus videt,numeratq; totam arenam ma-
ris,pluuiarum guttas,omnes terræ partes,cęli ſtellas,virtutes & curſus eorum:omnes dies ſeculi,ho-
ras & dierum momenta:omnes denique hominum,angelorum & dæmonum cogitatus, intentiones
Heb.4 occultiſsimas,ſingulorum opera,verba & minima quæq; deſideria. O quanta nobis eſt indicta pro-
Iohã.1 bitatis neceſsitas(ſi diſsimulare noluerimus)cùm cuncta agamus ſub oculis tuis cuncta contẽplan-
Eſa.11 tibus.Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis tuis,& quicquid abditiſsimum eſt,clariſsimè compre
Eſa.7 hendis.❨(18)T v patris ſempiternus es filius,]id eſt, verbum dei patris deo patri coæqualis, con-
Mira cõ- ſubſtantialis & coæternus,& ipſe puer paruulus ex ſemine Iſrael vnus Emmanuel,nobiſcum deus.
rẽplatio. O quæ eſt illa noſtri generatio Saluatoris,qua giguẽti patri coæternus eſt,quia in principio erat ver
Iohã.1 bum,& verbum erat apud deum,& deus erat verbum. O quod eſt hoc verbum quod dicturus antea
non ſilebat:quo dicto,non ſiluit qui dicebat:quod eſt verbum ſine tempore, per quod facta ſunt tẽ-
pora,verbum quod labia nullius aperuit cœptum,clauſit vel finitum,verbum quod initium non ha-
bet ex ore loquentium,& aperuit ora mutorum:verbum quod linguis gẽtium diſertis non fit, & lin-
guas infantium diſertas facit.Quænã eſt illa generatio,cui pater moriendo non cedit.quia non eum
Pſal.23 viuendo pręcedit? Leuemus chariſsimi ad eum quantum ipſo iuuante poſſumus,animam noſtram, ſi F
quo modo capere valeamus,& natum non præuenientem qui gignit,& gignentem non ſubſequen-
tem qui gignitur patrem & filium:nec pariter patres,nec pariter filios & pariter æternos: non vtrũ-
que generantem,nec vtrumq; naſcentem,ſed alterum ſine altero non viuentem: & patrem ſempiter
Eſai.31 num genuiſſe,& filium ſempiternum natum eſſe cogitemus, ſi valemus: ſi non valemus,credamus.
Ioha.1 Cuius ergo mentis acies illum nondum capit fulgorẽ?Generationẽ eius quis enarrabit? Sed & ver-
bum caro factum eſt,& habitauit in nobis.ſequitur, ❨(19) T v ad liberandum ſuſcepturus homi-
nem non horruiſti virginis vterum.]Parum reputans ad opus noſtræ redemptionis conſummandũ
Cherubim aut Seraphim mittere,ſeu vnum ex angelis tuis deſtinare: ſed ipſe ad nos per mandatum
patris venire dignatus es,non deſpiciens in hoc mortalitatis noſtræ ergaſtulum,tuam inclinare alti-
tudinem vbi noſtram guſtares,& abſorberes miſeriam,nosq́; reparares ad gloriam. Quocirca & vl-
tra omnium infirmitatum ſeu iniuriarum moleſtias,quas diuina dignatione pertuliſti, & hanc ſimi-
liter ſicut tempore primam,ſic etiam humilitate maximam voluiſti perferre: quod videlicet in vtero
concipi virgineo,atque decem menſium tempore in eo tu maieſtas incircumſcripta paſſa es te con-
Ibidem tineri.Vbi enim ſic te exinaniuiſti,aut quando ita penitus à teipſo defeciſſe viſus fuiſti? Tanto tem-
Heſter 13 pore nihil tu æterna patris ſapientia(per quam cõdita ſunt vniuerſa & diſpoſita)loqueris: nihil vir- G
tus diuina manifeſtum operaris,nullo ſigno viſibili diuina maieſtas tua (quæ clauſa latet) proditur?
Non ſic dulciſsime Ieſu,non ſic in cruce viſus es infirmus,vbi quod infirmum tuum fuit,ſtatim for-
tius omnibus hominibus apparuit:quando & moriens glorificas latronem,& expirans inſpiras cen-
Mat.27 turionem:quando horarius dolor paſsionis tuæ non ſolum compati facit elementa creaturarum,ſed
etiam contrarias fortitudines ſubigit æternorum paſsioni dolorum. In vtero autem ſic es quaſi non
ſis:ſic omnipotens virtus vacas,quaſi nihil poſsis,& verbum ſempiternũ ſub ſilentio te premis.Por-
ro intuentibus nobis amantiſsime Ieſu vnde venias, apparuit inæſtimabilis dignatio tua, & penitus
inexcogitabilis,quòd in carceris huius horrorem tanta celſitudo deſcendere dignata es. Magnum
profecto aliquid in cauſa fuit,vt maieſtas tanta de tam longinquo,de ſinu videlicet dei patris, & de
æternis regalibus ſedibus in locum tam indignum deſcendere dignareris.Planè magnũ aliquid,quia
Luc.15 miſericordia magna,quia miſeratio multa,quia charitas copioſa. Ad quærendam quippe ouem cen-
Iohã.1 teſimam properaſti,non locum mutando(qui in mundo eras,& mundus per te factus eſt) ſed præ-
Baruch 3 ſentiam tuam per carnem nobis exhibendo.Et quaſi parum eſſet te patrem noſtrum eſſe, etiam fra-
ter eſſe dignatus es,vt & nos(per perditæ originalis iuſtitiæ à te factam reſtitutionem) eſſemus filij
Rom.8 dei & hæredes cohæredesque tui.O beata fiducia,ô tutum refugium, iudex noſter factus frater no-
ſter:mundi ſaluator,factus eſt frater noſter:& mater dei,mater eſt noſtra: mater eius in quo ſolo ſpe-
ramus,quem ſolum timemus,mater eſt noſtra:mater inquam eius qui ſolus ſaluat, ſolus damnat, ma- H
ter eſt noſtra.O qua certitudine debemus ſperare:qua conſolatione poſſumus timere, cùm noſtra ſi-
ue ſalus ſiue damnatio de tam boni fratris,deque tam piæ matris pendeat arbitrio.Vnde hoc nobis,
qua iuſtitia,quo merito,vt deus maieſtatis pro viliſsimis cineribus fieres vermis cõtemptibilis? Non
aliter profecto quàm gratis:quia tuæ bonitati infinitæ immenſæq́ue charitati ad nos ſic placuit,feci-
ſti:vt vel inde te diligeremus,quia prior nos præueniens dilexiſti.Nihil enim boni ante feceramus,
Pſal.21 vnde talia dona mereremur.Magis quia non gratis inferretur nobis ſupplicium, ideo gratis præſti-
1.Ioh.4 tum eſt beneficium.Nihil præceſſerat in meritis noſtris,niſi vnde damnari debueramus. Tu autem
Titum 2 domine non propter iuſtitiam noſtram,ſed propter infinitam miſericordiam,per lauachrum regene
rationis ſaluos nos feciſti. Nam ❨(20) T v deuicto mortis aculeo] paſſus pro nobis paſsione ge-
neraliſsima:quia in omnibus membris corporis, & animæ viribus etiam ſupremis quo ad animam,
1.Pet.2 quæ vſque ad mortem fuit contriſtata: paſsione etiam ignominioſiſsima, nam crucis patibulo fui-
Matt.26 ſti affixus,inter latrones nudus ſuſpenſus,in loco denique inhoneſtiſsimo,&c.Paſsione acerbiſsima
Marc.14 quoque propter complexionis tuæ teneritudinem,pœnarum protractionem,cõtumeliarúmque ex-
Eſai.53 aggerationem.Quia etenim voluiſti paſsione & morte tua genus humanum reconciliare deo patri,
Ephe.2 tuámque nimiam erga nos charitatem oſtendere,atque in omnibus nos ædificare,ſanare, & adiuua-

A re,decuit te talem ſubire paſsionem,quæ patris eſſet maximè bonoratiua,tuæ charitatis præcipuæq́; perfectionis oſtenſiua,hominibúſque ædificatiua & auxiliatiua.Hoc autem genere paſsionis & mortis excellentiſsimè deũ patrem à nobis exhonoratum iterum honoraſti : & tanto plane excellentius, quanto pro iniuria ei in peccato illata copioſius ſatisfeciſti.Offenſus nanque tanto plus honoratur, quanto offenſa plenius caſtigatur. Vt ergo deũ patrẽ ſummè venerareris (pro hominũ ſatisfaciendo peccatis)amariſsimam voluiſti ſubire paſsionem:cõmendaretúrque eminẽtius eximia illa, quam deo patri exhibuiſti,obedientia,factus eidem obediens vſque tam horribile genus mortis: plenitudinem quoque erga nos infinitæ charitatis tuę hoc ipſo demonſtraſti,efficaciſsimè nos ædificaſti,iuuiſti atque ſanaſti,ſummæ obedientiæ,inconcuſſæ conſtantiæ,inuictæ fortitudinis exempla exhibuiſti : & [APERVISTI credẽtibus regna cælorum:]quo enim plura & grauiora paſſus es , eo plus meruiſti ac deo patri(tuũ nobis meritũ cõmunicans)exuberantiſsimá miſerẽdi noſtrorũ pauperrimorũ occaſionẽ præbuiſti.Potuiſſes vtiq; omnipotens deus multo minori labore & dolore nos redemiſſe (puta vnica ſanguinis guttula ſeu gemitu vno)ſi diuina vti poteſtate voluiſſes:verũ vt ſciremus quantũ de liqueramus,quantũ à te diligebamur,quãtiq; nos æſtimares,tale genus mortis elegiſti(vile profecto eſſe nõ poteſt quod filij dei ſanguine cõparatur)ſciremus quoq; quid tibi deberemus,qui pro peccatoribus,pro perditis,pro ingratis tãtis te dignatus es exponere paſsionibus,tam dirę morti te tradere:quatenus ab æternis nos cruciatibus liberares,& ad tui immediatá fruitionem, beatificá viſionẽ, ſuperdeſiderabilemque illam tui perfectá perpetuámque poſſeſsionẽ perduceres . O quid in oſtẽſionem nimiæ charitatis tuæ erga nos facere debueras & non feciſti?Tu ſingularis & infinita maieſtas mori voluiſti,vt vinceremus:ſeruire,vt regnaremus:exulare,vt amiſſam patriá,cæleſtem ſcilicet habi

B tationẽ recuperaremus:& vſque ad ſeruiliſsima quæque inclinati,vt nos ſuper omnia opera tua cõſtitueremur, Attẽdamus chariſsimi ad iudicium dilectionis dei, promiſsionis tales arras accepimus. Erectio
Vnicus pro quibus mortuus eſt?vtiná pro bonis,vtiná pro iuſtis.Sed quid?Etenim Chriſtus,ait Apo ſpei.
ſtolus,pro impijs mortuus eſt.Qui donauit impijs mortem ſuá,quid ſeruat iuſtus niſi vitá ſuam?non Rom.5
putemus ergo deum pro minimo habere hominẽ,propter quem mori voluit vnicum ſuum.Quapropter ſe erigat humana fragilitas, non deſperet, non ſe collidat, non ſe auertat,non dicat, ſaluus non ero.Qui promiſit,deus eſt,& venit vt promitteret.Apparuit hominibus,venit ſuſcipere mortem no
ſtram,promittere vitá ſuam.Quid tibi promiſit deus ô homo mortalis?quia victurus es in æternum: 1.Tim 3
credis?crede,plus eſt iam quod fecit,quàm quod promiſit.Quid fecit? mortuus eſt pro te.Quid ꝓ- Titum 2
miſit?vt viuas cum illo.Incredibilius eſt quod mortuus eſt æternus,quàm vt inęternũ viuat mortalis, iam quod incredibilius eſt tenemus:ſi propter hominem mortuus eſt deus, nónne victurus eſt homo cum deo ? Non eſt mortalis victurus in æternum,propter quem mortuus eſt qui viuit in æternum? ❨(21)TV ad dexteram dei ſedes]excelſior omnibus angelis factus, qui adeo pro nobis te humiliaſti hic in terris,quatenus reuocares ad te lapſam naturá noſtram quam induceras , vbi pro nobis morereris,vt nos iterum indueres vbi tecum viuamus:induiſti te morte in virginitate matris,vt nos vita
indueres in æqualitate patris.Lætamini in domino chariſsimi,quiddam noſtrũ iam ſurſum eſt:quod Pſal. 31
hic accepit Chriſtus vbi crucifixus eſt,vbi mortuus eſt pro nobis. Iam quædá primitiæ noſtræ præ- 1.Pet.2

C ceſſerunt,non dubitemus quin ſecuturi ſimus, viſuri claritatem illam quam habuit apud patrem antequam mundus fieret.Figamus igitur ibi deſiderium noſtrum,quo adhuc nequimus inferre conſpe
ctum:vbi ſcilicet natura noſtrę humilitatis vltra cunctarum altitudinem poteſtatum ad dei patris eſt Iohã. 17
prouecta conſeſſum. [IN GLORIA patris,]vbi ſuperbeatiſsime,ſuperuoluptuoſiſsime teipſum intuendo,conſpicis te omnibus interminabiliter præeminere,omnia incorporabiliter tranſcendere,à nullo penitus dependere,nulliúſque indigere.Cętera verò cuncta ſic egere tui,vt abſque tua conſer
uatione atque imperio nec ad momentũ poſsint durare.O quantum gaudes in teipſo ſupergloriosiſ- Pſal.13
ſime Ieſu,cõſiderans te in omni nobilitate,cum infinita plenitudine perfectiſsimũ & ſuperꝑfectiſsimum eſſe,bonitatẽ immenſam,omnipotentẽ virtutem, ſuperſanctiſsimá mentem , cum deo patre & ſpiritu ſancto vniuerſorum fontale principiũ,pulchritudinis,immẽſæ ſuauitatis, & glorię illimitatæ. Conſiderans denique quòd tuæ dignitatis,autoritatis,clemẽtię,libertatis,opulẽtię,ſecuritatis,æternitatis,iuſtitię,pręexcellentiæque tuę nullus ſit finis,nulla menſura, nullum obſtaculũ , in teipſo nimirum voluptuoſiſsimo,&(vt ſic loquar)tempeſtuoſiſsimo ac impetuoſiſsimo gaudio rurſus exuberas:atq; lętitia mẽtis intenſiue & vere immẽſa redundas.Propriá pęterea bonitatẽ(cùm ſit immen-

D ſa)infinita delectatione amas:qua quanto perfectius frueris,pleniúſque eam poſsides , tanto copioſius iucundaris.Ineffabilis itaque,inexcogitabilis,incomprehenſibiliſque eſt digniſsime Ieſu beatitudo tua,omnẽ ſenſum inęſtimabiliter ſuperans,omnẽque mentis creatę capacitatẽ infinite tranſcẽdens,omni creato intellectui inexperta,ſolíque diuino intellectui tuo nota : cõparatione cuius creata omnis felicitas velut triſtitia & defectus reputatur.Quocirca conſtat te ſolũ ſubſtãtialiter eſſe felicem,ac proinde ſecũdum te totum eſſe beatum,nec eſſe aliquid in te , quod non ſit interminabilis, incircũſcriptibilis & incomprehẽſibilis beatitudo:ſed quicquid in tę eſt , id omnimodo eſſe infinitá hilaritatem,illimitatam iucũditatem,ſempiternam voluptatem , æternaliter plenam, viciſsitudinem non admittẽtem,menſuram modum ac terminum neſciẽtem.O quãtum & quàm vehemẽter in horũ contemplatione nobis gloriãdum eſt,tanto vtique vehementius,quanto te diligere pre omnibus ardentius affectuoſiúſque debemus . Qui inde ❨(22)IVDEX crederis]in nubibus cęli[ESSE ven-
turus,]vt ſicut vltra omnẽ ſpem,vltra omnem exiſtimationem benignitas tua apparuit,ita ſimilẽ iu- Ti.1.& 2
dicij tui expectemus diſtrictionẽ,attendentes ex magnitudine indulgẽtię magnitudinẽ vltionis tuę:

Barue.3 benignitatem,attamē tuam prærogaſti,vt per eam reconciliati ſeueritatē tuam videamus ſecuri.Ve- A
1.Theſ.4 niſti nanq; in primo aduētu (cùm inter homines homo viſibilis apparuiſti) in humilitate propterea
Eſa.6 iudiciū tuum ſublatum eſt:veniēs autem in ſecundo,ſed in virtute:veniens(inquam)cum angelis &
archangelis,cum poteſtatibus & virtutibus,& cum omni cęlorū militia,ſedebiſque ſuper ſolium ex-
celſum & eleuatum,adeo vt ab vniuerſis valeas intueri:iudicabis plane orbem terræ in æquitate, &
Pſal.95 populos in veritate tua.Appendes ſingulorum merita,ſingulis propria reddens, nullum relinquens
Pſal.89 malum impunitū,nec bonum vllum irremuneratum.O quāta tunc peccatorum confuſio erit,aduer-
Rom.14 tēdum nunc eſſet,cùm ad iudicātis imperiū aperientur libri conſcientiarum, fientque nota omnibus
Pſal.79 delicta ſingulorum.Omnes,inquit Apoſtolus,ſtabimus ante tribunal Chriſti,& tunc recipiet vnuſ-
Eſai.6 quiſque propria quæ geſsit in corpore,ſiue bonū ſiue malum.O quanta erit tunc gloria iuſtis, quàm
Phi.3 ineffabilis exultatio,quando ipſe dominus virtutū,dominus ſabaoth,rex gloriæ deſcendet ad refor-
manda corpora noſtra,& configuranda corpori claritatis ſuæ:quādo,inquam, creator vniuerſitatis,
qui pro animabus iuſtificandis humilis antè venerat & occultus, pro miſera carne glorificāda ſubli-
mis veniet & manifeſtus,non iam(vt dixi)in infirmitate,ſed in gloria & maieſtate ſua. Quouſque
igitur caro miſera tranſitorias & caducas quæris conſolationes(imò deſolationes)ſi forte contingat
repelli,& indignam iudicari hac gloria: magis autem nihilominus ineffabili inęternū excruciari pœ
na?Proinde chariſsimi cōſideremus cum tremore modo quid erit de nobis in die nouiſsimo,quando F.
contra nos de cogitationibus loquetur conſcientia,quādo de cunctis actionibus noſtris malis accu-
ſabunt elementa,quando contra nos crux Chriſti portabitur in teſtimonium:quando verbera ipſius
contra nos clamabunt,vulnera eius allegabunt,claui loquentur,cicatriees conquerentur:tunc vndi-
que erūt anguſtiæ. Hinc peccata accuſantia,inde terrens iuſtitia:intus vrēs conſcientia, foris mūdus
ardens:intus iuſtitia iudicantis terrens.Et ſi iuſtus vix ſaluabitur,impius & peccator vbi apparebūt?
in quam partem ſe prement?latere erit impoſsibile,apparere intollerabile. Eia ſeparemus nos modo
1.Pet 4 à mūdo,vt tunc poſsimus manere cum Chriſto:fugiamus modo à mundo,vt ſequamur deum:decli-
nemus modo prauorum ſocietatem & conſortia,vt tunc ſequi valeamus beatorum agmina, Amen.
Quę modo ſequuntur,orationes ſunt,vt laudantes dominum ipſum inuocemus in adiutorium,ſicut
Pſal.17 ſcriptū eſt,Laudans inuocabo dominū,&c.idcirco paucioribus abſoluenda. ❨(23)T e ergo quæ-
ſumus famulis tuis]à te ex nihilo creatis,ac proinde ſemper ex natura propria ad nihilum tendenti-
bus,atque in quolibet inſtanti(niſi omnipotenti manu tua ſuſtententur)ſicut ex nihilo prodierunt,
iterum ad nihilū decaſuris:& quicquam cogitare velle,aut perficere à ſeipſis tanquā ex ſeipſis omni-
no inſufficientibus.[SVBVENI.]Nam ſolus omniū operationū,cogitationū,volitionumq; princi-
pium & motor es,principaliter operando,ſpecialiter inſpirando,efficaciter adiuuando, imperialiter
Eſa.26 aſtringendo,exemplariterque excitando.Omnia enim opera noſtra iuxta Prophetę teſtimoniū ope- G
raris in nobis,concurrēte tamen proprij arbitrij noſtri conſenſu. Per noſmetipſos verò nihil poſſu-
mus,niſi peccare,mori,operáque tua deſtruere,ſeu nimia indeuotione ea permiſcere,vt omnes iuſti-
Eſa.64 tiæ noſtræ ſint tanquam pānus menſtruatę coram te.Eia ergo benigniſsime Ieſu ſubueni famulis tu-
is licet indignis,aliū tamē dominum præter te non agnoſcentibus,[QVOS precioſo ſanguine rede-
miſti]applicando nobis tuæ paſsionis merita,delendo & lauando culpas noſtras in ſanguine tuo,qui
eſt ſatisfactio pro peccatis,meritū noſtrum & pro omnibus beneficijs tuis collatis & conferendū co-
pioſiſsima retributio.Quod enim geſsiſti in carne paſsibili,nihil tibi profuit ad ſatisfactionis meri-
tum,nihil ad beatitudinis cumulum militauit.Non enim quod deberes habuiſti,neq; ſupra id quod
Eſa.53 eras,aſcendere potuiſti. Proinde liuores & dolores tui noſtra ſunt merita (nam vulneratus es pro-
pter iniquitates noſtras,attritus propter ſcelera noſtra,& liuore tuo ſanati ſumus) profectus tuus no
ſtri eſt cauſa. ❨(24)AETERNA fac cū ſanctis tuis gloria munerari,]fac nos de pelago ad littus,
de exilio ad patriam,de carcere ad palatiū peruenire:optata iam requie perfruentes,vt videamus te
Deut.28 deū noſtrum,qui nos ad te feciſti,qui ſaluaſti & glorificaſti nos.Tu es hæreditas noſtra,poſſeſsio fe-
licitatis noſtræ,qui promiſiſti nobis à labore requiem,à ſeruitute libertatē,à timore ſecuritatē, à mœ
rore cōſolationem,à morte reſurrectionē,& in reſurrectione plenum & indeficiēs gaudiū: cuius cur
ſus eſt ſine termino,vſus ſine faſtidio,& ſub antiquis perpetuiſque gaudijs ſemper noua iucunditas,
& ſine amittendi timore cōtinua felicitas.O gaudium ſuper gaudiū,gaudium vincens omne gaudiū,
videre tot ſanctos innumeros,ſingulos ſuper ſolis fulgorē lucentes:videre te deum noſtrū, te habe-
re in æternū & vltra in premiū,immortalitate veſtiri,& de te pane viuo æternaliter ſaturari. O qua-
lis hæc cæleſtiū regnorum voluptas,ſine timore moriendi,& cum æternitate viuendi.O quàm ſum-
ma & perpetua felicitas:ibi enim eſt actio non operoſa,requies non deſidioſa, & ſine defectione at-
que faſtidio laus tua ſempiterna:& vt vna dicam,ibi erit cumulus felicitatis,lætitia ſempiterna,coro
na decoris,brauiū felicitatis,requies opulenta,pulchritudo pacis,& ſupereminēs gloria.Vna erit o-
Eſa.32 mnium lingua,iubilatio indefeſſa, vnus affectus,& amor æternus.Tunc patebit tua veritas,implebit
omnia charitas,eritque integra corporis & animæ ſanitas:vnum cum angelis & beatis omnibus gau
dium nobis,vnum conuiuium,colloquiū vnum.Non languebit amor,nec liquefiet dilectio præſenti-
bus omnibus bonis:nec vlla erit vltra dilationis afflictio,beatifica ſiquidē diuinæ maieſtatis tuæ prę
ſentia omnibus erit omnia.Eritque communis omnium potentia,ſapientia,pax,iuſtitia, & intelligē-
tia.O quomodo tunc delicijs affluemus in illa diuinæ claritatis tuæ ſtupenda cognitione.O quomo
do mirabimur in noſtri ipſius delitioſa conſideratione,angelis iam ipſis ſimiles effecti:quomodo di-
Pſal.83 tabimur in omnium creaturarum perfecta ſpeculatione.O quàm digne dictū eſt,domine deus meus

A de te, Melior eſt dies vna in atrijs tuis ſuper milia. Quæ enim lingua dicere, vel quis intellectus ſuf- Pſal.83.
ficit capere illa ſupernę ciuitatis tuę quanta ſint gaudia: angelorum tuorum choris intereſſe, cũ bea-
tiſsimis illis ſpiritibus gloriæ maieſtatis tuæ aſsiſtere, præſentem vultum tuum cernere, te incircun-
ſcriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, munere incorruptionis perpetuæ lætari? ❡(25)
SALVVM fac populum tuum domine] qui abundantia pietatis tuæ merita ſupplicũ excedis & vo- Pſal.27
ta (in quo ſolo eſt tota ſalus, vita & reſurrectio noſtra, per quem ſaluati & liberati ſumus) conſeruan-
do famulos tuos & gubernãdo quos ſanguine proprio mercatus es. [ET benedic hæreditati tuę] mi- Ephe.2
ſericorditer à peccato commiſſo, à carnis fragilitate & ſenſualitatis corruptione: à pœnáque ꝓ cul-
pis commiſsis debita eam liberando, atque contra mundum, carnem, & diabolum roborando.
❡(26) ET rege eos & extolle illos vſque inæternum] cor noſtrum dilatando, appetitum expanden-
do, mentis ſinum diſtendendo, habitaculum cordis noſtri amplificando, animã noſtram ſupra omnia
caduca, terrena, vana ac materialia eleuando, vltra cuncta creata conſurgere faciendo, quatenus vſq;
ad te dominum totius maieſtatis volare, ac peruenire valeamus: tibi vniri, in te transformari, tibi in-
diſſolubiliter immediate ac intime colligari, vt tu ſolus mentes noſtras inhabites, teneas, poſsideas,
tuæque ſanctiſsimæ voluntati per omnia conformes. ❡(27) PER ſingulos dies benedicimus te] ex
conſideratione eximiæ immenſæque virtutis & charitatis tuæ, qua hominem à caſu redemiſti: ange-
lorum numerum ex hominibus redintegraſti, angelorúmque ruinas ſiue manſiones reparari atq; re-
pleri ex nobis ordinaſti, & vt angeli prædictæ reparationis quodammodo miniſtri forẽt, eos ad ſin-
gulorum hominum cuſtodiam deputaſti. ❡(28) ET laudamus nomen tuum in ſeculum & in ſecu- Heb.1.
lum ſeculi] de te, & in te ſolo cordialem complacentiam habendo, de immenſa perfectione incõpa-
B rabilique excellentia tua intime exultando, ſuperinfinitæ beatitudini tuæ mentaliter congaudendo,
volentes, fauentes, appetentesque te ens eſſe ſimpliciſsimum, actualiſsimum, in omni bonitate, felici-
tate & gloria, infinite perfectum ac perfecte infinitum: omnemque ſapientiam, omnipotentiam, opu-
lentiam, virtutem, pacem, gaudium (& quicquid perfectionis de eo ſuperius deſcripſimus) cum im-
menſa plenitudine tibi ſoli ineſſe atque competere: omnem quoq; honorem, adorationẽ, gratiarum
actionem & gloriam tibi exhiberi: zelo te honorandi in omnibus vehemẽter feruentes, noſipſos cul-
tui tuo ex toto mancipantes, propriam voluntatem noſtram diuino beneplacito tuo conformantes,
amore tibi libentiſsime agentes, patienteſq; quicquid pro tuo honore eſt, tibiq; placuerit, atque pro
poſse euitantes impedientesque quod diſplicere tibi poſſet. Iſtud eſt vere dominum deũ noſtrũ lau-
dare. Quapropter ſtudeat vnuſquiſque has ſemper in ſe virtutes poſsidere: non enim ſpecioſa laus in Eccleſ.15
ore peccatoris eſſe poteſt. Ideoque. ❡(29) DIGNARE domine die iſto ſine peccato nos cuſtodi- Pſal.30
re.] Nam ſenſus & cogitatio hominum (vt tibi optime cognitum eſt, qui agnoſcis figmentũ noſtrũ) Pſal.55
ab adoleſcentia ſua ad malum prona ſunt. Propter primorũ enim parentum prçuaricationẽ, religati
in huius vaſtitatem exilij, in innumeros corporis & animæ languores neceſsitatesq; quàm plurimas
incidimus. Inſuper & aliam patimur legem in membris noſtris repugnantem legi mentis noſtræ, ca-
ptiuantem nos in legem peccati: ſicque miſeri proprijs iam meritis exigentibus, heu nobiſipſis con-
trarij ſumus, & à te domino deo noſtro auerſi, ea quæ nolumus facientes. Sed ne ſemper proficiamus Gene.8
C in deterius atque in nihilum redigamur, aboleaturq; funditus diuina imago tua, qua in noſtra fuera- Pſal.102.
mus inſigniti origine. ❡(30) MISERERE noſtri domine] culpas & commiſſa peccata dimitten- Gene.3
do [MISERERE noſtri] preueniendo, ſubueniendo & ſubſequendo ſeu conſeruando, ne iterum in Rom.7.
alia incidamus peccata. Nam tu ſolus es, qui omnipotentiam tuam parcendo & miſerendo maxime
manifeſtas: proprium enim tibi eſt miſereri ſemper & parcere ob fœcunditatẽ infinitæ bonitatis tuę,
nequeuntis ſe in ſe continere. Eia ergo miſerere noſtri, pœnas in purgatorio debitas plene remitten-
do, miſericordiámque tuam largiendo. Ergo. ❡(31) FIAT miſericordia tua domine ſuper nos e- Pſal.33.
ducendo nos de carcere iſto, deque corpore mortis huius liberando, vt confiteamur nomini ſancto Pſal.105.
tuo, & per ſimilitudinem gloriæ tuæ nos tibi aſsimilando, quatenus te fruentes, te videntes, te poſsi- 1.Cor.3.
dentes, & ſicuti à te cogniti ſumus te viciſsim cognoſcentes, te perfecte, atque puriſsime diligamus, Pſal.4
te amplius nõ offendamus, te fruendo in te ſolo requieſcamus, perpetuoq; cũ omnibus ſanctis te ſyn
ceriſsime laudemus & glorificemus inæternum. [QVEMADMODVM ſperauimus in te] vt in verò Ephe.5
capite noſtro, qui pro ſaluandis membris incarnari, naſci, paupertate & labore affici, perſequi, cõtu- Pſal.20.
melias & opprobria pati, flagellari, coronari, crucifigi, mortemq; tandem ignominioſiſsimam ſubire
dignatus es: quatenus perfectę dilectionis ſublimitas fulgeret in te: vt in eo qui ſolus perfectę amici-
D tiæ ac inuiolabilis charitatis iura ſeruaſſet, quæ amantium cordis penetralia replerẽt. Cum enim di- Iohã.13
lexiſſes tuos qui erant in mundo, in finem dilexiſti eos: excellentiorem quippe in fine vitæ tuæ dile-
ctionem erga nos exhibuiſti, quàm in primordio egeris, vt in cordibꝰ noſtris arctius infixa maneret.
Quod enim ex corporali actione deerat, ex immenſitate operis in fine tuo ſuppleuiſti. Talia quippe Eſai.53
tunc geſsiſti quæ mortalium omnium ſibi valeant vendicare affectum. Tunc enim amore noſtri de- Pſal.68
riſus, cõſputus, colaphis & alapis cæſus es: vulneratus propter iniquitates noſtras, attritus ꝓpter ſce- Eſai.53.
lera noſtra (ſoluens quæ ipſe nõ rapueras) liuore & dolore tuo nos ſanaſti, & precioſo ſanguine tuo
ex infinita charitate pro nobis effuſo, nos ab æterno interitu redemiſti, cæleſtiſque regni participes
hæredes dei patris & cohæredes tuos feciſti, ergo ❡(32) IN te domine ſperaui] non in meritis Rom.8
proprijs, ſed in profundis vulneribus tuis, in quibus mihi eſt tuta & firma requies, ſecurus illic habi- Pſal.30.
to: patent enim mihi per ea miſericordiæ tuæ viſcera, in quibus viſitaſti nos oriens ex alto. Vulnera
nanque tua plena ſunt miſericordia, plena pietate, plena omni dulcedine. Foderunt manus tuas do- Luc.1.

Pſal.21 mine & pedes tuos,& latus tuum lancea perforauerunt. Per has rimas licet mihi guſtare quàm ſua- A
Mat.17 uis ſis domine deus meus:quoniam plane ſuauis es & mitis,multæque miſericordiæ , omnibus te in-
Pſal.33 uocantibus in veritate,omnibus inquirentibus & maximè te diligẽtibus . Copioſiſsima mihi data eſt
Pſal.85 redemptio in ſanguinolentis vulneribus tuis,magna multitudo dulcedinis,plenitudo gratiæ,perfe-
ctio virtutum:& ideo[NON confundar inæternum.]Scio enim cui credidi , quia in charitate nimia
2.Tim.1 adoptatus ſum à te in filium,qui verax es in promiſsis,& in exhibitione omnipotens:licetq́; tibi fa-
Pſal.85 cere quod vis. Terreri peccatorum meorum multitudine non poſſum,ſi mors tua amariſsima amore
mei perpeſſa venerit in mentem:peccata ſiquidem mea vincere illam non poſſunt . Claui & lancea
Mat.27 clamant mihi quòd verè reconciliatus ſum tibi:modo te redamauero. Extendiſti brachia tua in cru-
2.Tim.1 ce,manus tuas expandiſti:paratus in amplexus peccatorũ,quorũ primus ego ſum:nec tamen deſpe-
Pſal.8.9 ro,ſed inter brachia tua viuere volo,& mori cupio. Ibi ſecurus decãtabo, Exaltabo te domine,quo-
niam ſuſcepiſti me,nec delectaſti inimicos meos ſuper me. Quoniãquidem ſicuti bonitas tua(de qua
ſuperius multa ſunt dicta)infinita eſt & ſuperpleniſsima:ita dulcedo,liberalitas atque clementia tua
prorſus eſt illimitata,ineffabilis,inexcogitabilis:omnem malitiam noſtram,indigẽtiam,miſeriámque
in infinitum & incomparabiliter vtique amplius quàm vniuerſa pelagi aqua minimam guttam , aut
moles cæleſtis orbis minimum granum excedens ac ſuperans. Quemadmodum enim natura tua eſt
Ezech.18 bonitas,ſic proprietas tua eſt pietas. Tibi nanque eſt propriũ miſereri ac parcere, largiri, ſubuenire, F
Rom.5 gratiá & ſalutẽ conferre:tam infinita nanque & incomprehenſibilis eſt miſericordia tua ,quod omni
peccatori quantumcunque iniquo omnia ſua dimittis peccata,mox vt ingemuerit ex vera pœniten-
tia,faciens abundare gratiam,vbi abundauerat delictum. Non ergo vitiorum meorum enormitate
deſperabo,per hoc enim diuinæ miſericordiæ tuæ maximã irrogarẽ iniuriam, teq́; increatã veritatẽ
vehementiſsimè inhonorarem,quaſi minor eſſet bonitas atq́; clemẽtia tua(quæ omnibus quantum-
cunque iniquis veraciter tamen pœnitentibus veniam ſpopondit & gratiam) quàm iniquitas mea:
ſed in abyſſum diuinæ miſericordiæ reſpirabo:donec fluminis impetus lætificet me,inebrierq́ue
Pſal.45 ab vbertate bonorum gloriæ tuæ,& pleniſsimè indeficienterq́; potet torrente deificæ volupta
Pſal.35 tis tuę:æternam illam fontanam , & primam ſummæ diuinitatis tuæ veritatem indefeſſe
delectabiliſsimeq́ue intuendo inæternum : quando ſcilicet iuxta promiſſum tuum,
Iohã.1 ero idipſum per gratiam tuam,quod ipſe es per naturam : vt ſicuti ipſe beatus es,
teipſum per propriam eſſentiam tanquam per intelligibilem ſpeciem contem
plando atque teipſo in teipſo immediatè fruendo, & à tua ſuperpleniſsi-
ma perfectione nullatenus deficiendo:ita & ego beatus ſim te per tu-
am eſſentiam mihi loco intelligibilis formæ vnitam cernendo,tuá-
que bonitate in ſeipſa ſuauiſsimè perfruendo , ab amplexu tui G
nuſquam in ſempiternum ceſſando. Hoc mihi benigniſ-
ſime IESV pro tua pietate digneris præſtare , qui
cum patre & ſpiritu ſancto viuis & regnas
deus glorioſus,ſublimis,& benedictus
in ſecula. Amen.

D.Dion.Carthuſiani commentariorum in Cantica aliquot ex ve-
teris nouiq́ue inſtrumenti libris deſumpta Finis.

PARISIIS,
EXCVDEBAT IOHANNES LODOYCVS TILETANVS.
M. D. XLII.